

SCI-CONF.COM.UA

TOPICAL ISSUES OF MODERN SCIENCE, SOCIETY AND EDUCATION

**PROCEEDINGS OF V INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
NOVEMBER 28-30, 2021**

**KHARKIV
2021**

TOPICAL ISSUES OF MODERN SCIENCE, SOCIETY AND EDUCATION

Proceedings of V International Scientific and Practical Conference

Kharkiv, Ukraine

28-30 November 2021

Kharkiv, Ukraine

2021

UDC 001.1

The 5th International scientific and practical conference “Topical issues of modern science, society and education” (November 28-30, 2021) SPC “Sci-conf.com.ua”, Kharkiv, Ukraine. 2021. 2101 p.

ISBN 978-966-8219-85-6

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Topical issues of modern science, society and education. Proceedings of the 5th International scientific and practical conference. SPC “Sci-conf.com.ua”. Kharkiv, Ukraine. 2021. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/v-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-topical-issues-of-modern-science-society-and-education-28-30-noyabrya-2021-goda-harkov-ukraina-arhiv/>.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: kharkiv@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2021 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2021 Authors of the articles

TABLE OF CONTENTS

СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЕ НАУКИ

1. *Єсінова Н. Б., Бондаренко В. К.* 35
ВИКОРИСТАННЯ ПРОБІОТИКІВ У РИБНИЦТВІ
2. *Зуб К. В., Гавриленко К. А.* 39
ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В
ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЛИПКОВАТИВСЬКОГО АГРАРНОГО
КОЛЕДЖУ
3. *Іщенко В. І., Олексієнко А. М.* 44
ОСОБЛИВОСТІ РОСТУ, РОЗВИТКУ ТА СОРТОВИВЧЕННЯ
ВЕТА VULGARIS L. В УМОВАХ ШКІЛЬНОЇ НАВЧАЛЬНО-
ДОСЛІДНОЇ ДІЛЯНКИ
4. *Каленська С. М., Говенько Р. В., Антал Т. В.* 49
ПРОДУКТИВНІСТЬ ГІБРИДІВ КУКУРУДЗИ ЗАЛЕЖНО ВІД
ВИДУ АЗОТНИХ ДОБРІВ
5. *Карпенко О. В., Самойленко А. М.* 51
ОГЛУШЕННЯ ПТИЦІ ТА ВПЛИВ ЇХ ПАРАМЕТРІВ НА ЯКІСНІ
ПОКАЗНИКИ ТУШОК
6. *Колодій В. А., Дубінський А. С.* 56
ПЕРЕТВОРЕННЯ РЕЧОВИН ПРИ ДОЗРІВАННІ ПЛОДІВ
7. *Кудрявицька А. М., Шкроміда Н. М.* 60
ВПЛИВ ПОЗАКОРЕНЕВОГО ПІДЖИВЛЕННЯ НА УРОЖАЙ ТА
ЯКІСТЬ ЗЕРНА ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ
8. *Макайда Н. В.* 65
ФЕНОЛОГІЧНІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА РОЗВИТКОМ
ПЕРСПЕКТИВНИХ СОРТІВ ТА ГІБРИДІВ ПОМІДОРІВ
9. *Матвійчук Б. В., Омельчук Д. О., Ананченко А. А.* 70
БІОГЕННА МІГРАЦІЯ БІОХІМІЧНО АКТИВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ
МІНЕРАЛЬНИХ ДОБРІВ ТА РІВНІ ЇХ НАДХОДЖЕННЯ В
АГРОЕКОСИСТЕМУ
10. *Мельников І. В.* 74
ВИЗНАЧЕННЯ ВМІСТУ АСКОРБІНОВОЇ КИСЛОТИ В ПЛОДАХ
ОГІРКА
11. *Оксаніч К. М.* 78
ПОРІВНЯЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРМІНІВ СУШІННЯ
РОСЛИННОЇ СИРОВИНИ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН СЕЛА
БЕРЕЗНЮВАТИВКА ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО РАЙОНУ
РІЗНИМИ СПОСОБАМИ

ВЕТЕРИНАРНЫЕ НАУКИ

12. *Гарнаженко Ю. А., Коренева Ж. Б., Шовкопляс І. І., Рожкова О. О.* 83
МОНІТОРИНГ МІКРОБІОЛОГІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ
БЕЗПЕЧНОСТІ ІМПОРТНОЇ РИБИ, ЯКА ЗАВОЗИТЬСЯ ДО
УКРАЇНИ

13. *Самойленко О. С.* 87
ПІДШЛУНКОВА ЗАЛОЗА В НОРМІ І ПРИ РОЗВИТКУ ПАТОЛОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ У КІШОК
14. *Турченко Я. В., Чаус Я. В., Канівець Н. С.* 93
ПРОБЛЕМА ДЕМОДЕКОЗУ У СОБАК (ДІАГНОСТИКА)

БИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

15. *Glibovytska N. I.* 97
LICHEN INDICATION OF IVANO-FRANKIVSK CITY FUNCTIONAL ZONES ECOLOGICAL CONDITION
16. *Taran O. P., Chmara P. O., Litvinenko S. A.* 101
PROSPECTS FOR THE USE A SPR BIOSENSOR FOR DETECTING PLANT VIRUSES
17. *Білий О. Г., Горбань В. В.* 107
ЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖУКІВ РОДУ MELOLONTHA
18. *Бовт М. В.* 109
БІОЛОГО-ЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕФЕМЕРОЇДІВ ВІДКРИТОГО ҐРУНТУ ПОЛТАВСЬКОГО БОТАНІЧНОГО САДУ ТА ВИВЧЕННЯ ЇХ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ БІОЛОГІЯ
19. *Бусыгина И. Э., Данилов И. П., Безуглый Н. Д., Боровкова В. Н., Кибенко Н. Ю., Щербак Е. В., Юрко П. С.* 112
ПОЛУЧЕНИЕ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ МОДЕЛИ ПРОЦЕССА БИОСИНТЕЗА ФЕРМЕНТОВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ДРОБНОГО ФАКТОРНОГО ЭКСПЕРИМЕНТА
20. *Васильєва Т. В., Немерцалов В. В., Коваленко С. Г.* 115
ЗБОРИ ФРІДРІХА РУДОЛЬФА ГОГЕНАКЕРА В ІСТОРИЧНОМУ ГЕРБАРІЇ ОНУ ІМЕНІ І.І. МЕЧНИКОВА (MSUD)
21. *Господ В. В., Голодок Л. П., Скляр Т. В.* 122
ДОСЛІДЖЕННЯ АНТАГОНІСТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ПРОБІОТИЧНИХ ПРЕПАРАТІВ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ МІКРОФЛОРИ ЖІНОК
22. *Данілова О. Ю., Абоїмова Є. В.* 124
ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЙНИХ ЗМІН В ОРГАНІЗМІ ЛЕГКОАТЛЕТОК ВИСОКОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ
23. *Клименко Н. М., Коц С. М.* 131
ДОСЛІДЖЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ ОРГАНІЗМУ У РІЗНОВІКОВИХ ГРУПАХ ДІТЕЙ БЕЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТА З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ
24. *Мельник О. В., Гасюк О. М.* 138
ВМІСТ МАЛОНОВОГО ДІАЛЬДЕГІДУ ТА ДІЄНОВИХ КОН'ЮГАТІВ У ЕРИТРОЦИТАХ КРОВІ В УМОВАХ УВЕДЕННЯ НІКОТИНОВОЇ КИСЛОТИ
25. *Мельнікова О. Г., Уляніч А. С.* 143
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ КАТАЛАЗНОЇ

	АКТИВНОСТІ ҐРУНТІВ, ЗАБРУДНЕНИХ НАФТОПРОДУКТАМИ	
26.	<i>Прилуцький С. П.</i> ВПЛИВ НУКЛЕЇНОВИХ КИСЛОТ НА СТАНОВЛЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ОРГАНІЗМУ ЛЮДИНИ	146
27.	<i>Рирак А. Р.</i> НАВЧАННЯ БІОЛОГІЇ В 11 КЛАСІ НА ЗАСАДАХ МІЖПРЕДМЕТНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	150
28.	<i>Русакова М. Ю., Левченко В. В.</i> ХАРАКТЕРИСТИКА СИНТЕЗУ СИДЕРОФОРІВ РІЗНИХ ТИПІВ, ЩО УТВОРЮЮТЬСЯ ПСЕВДОМОНАДАМИ ЗА РІЗНИХ УМОВ КУЛЬТИВУВАННЯ	155
29.	<i>Сердюк П. С.</i> ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ СЕРЦЕВО-СУДИННОЇ СИСТЕМИ ХЛОПЧИКІВ ШКІЛЬНОГО ВІКУ, ЗАЛЕЖНО ВІД ТЕМПЕРАМЕНТУ	160
30.	<i>Сірик В. В., Горбань В. В.</i> БІОТОПИ РОЗВИТКУ ГНУСУ У ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ	164
31.	<i>Скляр Т. В., Лаврентьєва К. В., Гончарко М. Д., Киргизова О. О., Снісарь Т. В.</i> МОНІТОРИНГ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ШТАМІВ УМОВНО- ПАТОГЕННИХ МІКРООРГАНІЗМІВ У РЕПРОДУКТИВНОМУ ТРАКТІ ПАЦІЄНТІВ ПРИ ДИСБІОТИЧНИХ ПОРУШЕННЯХ	167
32.	<i>Слабишева М. Є., Притула Н. М.</i> ПРАВОВІ АСПЕКТИ МОНІТОРИНГУ РІВНЯ ЗАБРУДНЕННЯ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ	172
33.	<i>Сухова Е. В.</i> ОЦЕНКА ИНДЕКСА ФУНКЦИОНАЛЬНЫХ ИЗМЕНЕНИЙ ДЕТЕЙ 1 И 5 КЛАССОВ В РАЗЛИЧНЫЕ ПЕРИОДЫ УЧЕБНОГО ГОДА	177
34.	<i>Фесенко А. А., Горбань В. В., Фесенко О. А.</i> КОМАХИ-ГАЛОУТВОРЮВАЧІ БІОЦЕНОЗІВ ПАВЛОГРАДСЬКОГО РАЙОНУ	180
35.	<i>Шаторна В. Ф., Гарець В. І., Нефьодова О. О., Кононова І. І.</i> МОРФОГЕНЕЗ НИРОК ЩУРІВ ПІД ВПЛИВОМ СОЛЕЙ КАДМІЮ В ПРЕНАТАЛЬНОМУ І РАННЬОМУ ПОСТНАТАЛЬНОМУ ОНТОГЕНЕЗИ	183
МЕДИЦИНСКИЕ НАУКИ		
36.	<i>Pecheriahaa S. V., Molyn L. R., Ohorodnik R. M.</i> THE ROLE OF PSYCHOLOGICAL DETERMINANTS AS A FACTOR OF IDIOPATHIC INFERTILITY IN WOMEN OF CHILDBEARING AGE	188
37.	<i>Protsak T. V.</i> DEVELOPMENT FEATURES OF CORONARY ARTERIES	195

38. *Аскарьянц В. П., Миралимова Севара Рустам кизи, Хамраева Ойбегим Рустам кизи, Эргашов Камронбек Улугбек угли* 197
ДИСФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ СЛУХА И РЕЧИ
39. *Бороджаєва Т. С., Федорак В. В.* 204
ВПЛИВ ВИДАЛЕННЯ ЗУБІВ МУДРОСТІ НА ВІДЧУТТЯ
СМАКУ
40. *Бочкова Н. Л., Костюк А. І.* 206
ЭФЕКТИВНІСТЬ РОБОТИЗОВАНИХ ПРИСТРОЇВ У ФІЗИЧНІЙ
ТЕРАПІЇ ПОСТІНСУЛЬТНИХ ХВОРИХ
41. *Брехова А. М.* 212
БІОХІМІЧНІ ПОКАЗНИКИ КРОВІ У ХВОРИХ НА
ТУБЕРКУЛЬОЗ ІЗ ВІЛ-ІНФЕКЦІЄЮ
42. *Вигнан Б. Г., Приймак С. Г.* 214
ВИЗНАЧЕННЯ ГРУПИ РИЗИКУ РОЗВИТКУ ПРЕЕКЛАМПСІЇ В І
ТРИМЕСТРІ ВАГІТНОСТІ
43. *Вьюн Т. І., Марченко А. С., Коваленко А. А., Головіна В. А.* 217
ВЕДЕННЯ ПАЦІЄНТІВ З СИНДРОМОМ ТАКОЦУБО
ВИСОКОГО РИЗИКУ
44. *Вьюн Т. І., Марченко А. С., Прокаєва А. Д., Паршина О. О.,
Ситник Л. М.* 220
ВПЛИВ SARS-COV-2 НА ЕНДОКРИННУ СИСТЕМУ
45. *Галак Ю. А.* 224
ОСОБЛИВОСТІ АНТИГІПЕРТЕНЗИВНОЇ ТЕРАПІЇ У ВАГІТНИХ
46. *Гладкий В. В., Приймак С. Г.* 228
КОМПЛЕКСНА ТЕРАПІЯ ПАПІЛОМАВІРУСНОЇ ІНФЕКЦІЇ ІЗ
ЗАСТОСУВАННЯ ПРОТЕФЛАЗИДУ
47. *Дзевульська І. В., Маліков О. В.* 236
РОЗВИТОК ТА ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ СІТКІВКИ ОКА
ЛЮДИНИ
48. *Дідківська А. Р., Приймак С. Г.* 238
КОМПЛЕКСНЕ ЛІКУВАННЯ ХРОНІЧНОГО ЕНДОМЕТРИТУ
49. *Дідковський О. П., Гончарова К. В.* 242
СПОРТИВНА МЕДИЦИНА В ПРОФЕСІЙНОМУ СПОРТІ ТА
СТАН ЗДОРОВ'Я ПРОФЕСІЙНИХ СПОРТСМЕНІВ
50. *Дідковський О. П., Гунько Д. С.* 246
ВАЖЛИВІСТЬ РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ МЕДИЦИНИ ТА ПОТРЕБА
СУСПІЛЬСТВА У НІЙ У СУЧАСНОМУ СВІТІ
51. *Дідковський О. П., Марусич Я. І.* 251
РОЛЬ ВАКЦИНИ У СУЧАСНОМУ СВІТІ
52. *Дідковський О. П., Ніколенко Є. В.* 257
РОЛЬ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ФОРМУВАННІ
ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ
53. *Кадиров Р. С., Лутпиллаев Аьзамжон Хабибулла угли* 262
ОПТИМИЗАЦИЯ ХИРУРГИЧЕСКОГО ЛЕЧЕНИЯ ПЕРЕЛОМОВ
ДИСТАЛЬНОГО ЭПИМЕТАФИЗА БЕДРЕННЫХ КОСТЕЙ

54.	Комар О. Б., Меленко С. Р. ПСИХОНЕВРОЛОГІЧНІ РОЗЛАДИ ТА НЕВРОЛОГІЧНІ ПРОЯВИ COVID-19	270
55.	Косілова О. Ю., Гиль М. К. СУЧАСНІ МЕТОДИ І ЗАСОБИ ЗАХИСТУ РУК МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ВІД ЗБУДНИКІВ ВНУТРІШНЬОЛІКАРНЯНИХ ІНФЕКЦІЙ	274
56.	Костенко І. Ф., Костенко О. В. АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	277
57.	Кривецька І. І., Хованець К. Р. ЛІКУВАННЯ РОЗСІЯНОГО СКЛЕРОЗУ ПРЕПАРАТОМ ДРУГОЇ ЛІНІЇ: ОКРЕВУС (ОКРЕЛІЗУМАБ)	280
58.	Кропатницька Я. В., Меленко С. Р. ВПЛИВ ЦУКРОВОГО ДІАБЕТУ НА ЗАХВОРЮВАНІСТЬ ТА ВАЖКІСТЬ ПЕРЕБІГУ У ПАЦІЄНТІВ, ГОСПІТАЛІЗОВАНИХ З COVID-19	284
59.	Кушта О. Ю., Колодій В. В., Кушта Ю. Ф., Микуш А. М. ВОДЯНКА ЛІВОГО ЯЄЧКА ЯК ПРОЯВ ГОСТРОГО ДЕСТРУКТИВНОГО ПАНКРЕАТИТУ У ЧОЛОВІКІВ	288
60.	Николаева Л. Г., Майстат Т. В. НУТРИЦИОЛОГИЧЕСКАЯ КОРРЕКЦИЯ ЛЕЧЕНИЯ БОЛЬНЫХ ВИЧ-ИНФЕКЦИЕЙ	292
61.	Остапчук В. Г., Зімагорова Н. О., Мельничук С. П., Остапчук М. І., Дудченко С. Т. МЕХАНІЧНИЙ АНАЛІЗ ЕЛЕКТРОХІМІЧНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ОМЕПРАЗОЛУ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМПОЗИТУ VO (ОН)-ПОЛІ (1,2,4-ТРИАЗОЛ)	297
62.	Павлик А. Л., Приймак С. Г. ПРОФІЛАКТИКА ПІСЛЯОПЕРАЦІЙНОГО СПАЙКОУТВОРЕННЯ НА ОРГАНАХ МАЛОГО ТАЗУ	300
63.	Пономарьова І. Г., Лісяна Т. О., Кришук С. Ю., Тимофєєва А. Ю. МІКРОФЛОРА КИШЕЧНИКА НА ТЛІ ВУЛЬВОВАГІНАЛЬНОГО КАНДИДОЗУ У ЖІНОК	304
64.	Сергета І. В., Осадчук Н. І. ПРОВІДНІ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ФУНКЦІЇ ОРГАНІЗМУ УЧНІВ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ЗВ'ЯЗКУ З ПОКАЗНИКАМИ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ І ПІДЛІТКІВ	309
65.	Солопонова А. А. БІОХІМІЧНІ ПОКАЗНИКИ КРОВІ У ХВОРИХ НА ЦД 1 ТИПУ РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП	313
66.	Терещенко Н. Ю., Кузьмін І. О., Переяславський Р. К. ВИВЧЕННЯ ВМІСТУ ХІМІЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ У СКЛАДІ ПИТНОЇ ВОДИ	316

67.	<i>Тесленко О. А., Тесленко Н. И.</i>	320
	ДИНАМИКА КАЧЕСТВА ЖИЗНИ БОЛЬНЫХ С ГЕРПЕТИЧЕСКИМ ПОРАЖЕНИЕМ ТРОЙНИЧНОГО НЕРВА	
68.	<i>Фоменко К. Н.</i>	327
	СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА НЕВИРУСНЫХ ГЕПАТИТОВ	
69.	<i>Харченко О. В., Єлінська А. М.</i>	331
	ХРОНІЧНИЙ ГАСТРИТ І РАК ШЛУНКА	
70.	<i>Цико О. В., Ібрагімова Шафаг Ельнур кизи, Аксенкова С. М.</i>	338
	ОЦІНКА РІВНЯ ГЛУТАТІОНУ В ДИНАМІЦІ У ХВОРИХ НА ХВГ-В ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ІНТЕРФЕРОНОТЕРАПІЇ	
71.	<i>Якименко О. О., Закатова Л. В., Антіпова Н. М., Кравчук О. Є., Тихончук Н. С., Серебрякова А. А.</i>	340
	ПСИХОСОЦІАЛЬНА ДЕЗАДАПТАЦІЯ ЯК ФАКТОР НЕСПРИЯТЛИВОГО ПРОГНОЗУ У ХВОРИХ НА РЕВМАТОЇДНИЙ АРТРИТ	
ФАРМАЦЕВТИЧЕСКИЕ НАУКИ		
72.	<i>Зупанець К. О., Сахарова Т. С., Безугла Н. П.</i>	343
	ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ: СТАНДАРТИ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОПІКИ У ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ «КЛІНІЧНА ФАРМАЦІЯ ТА ФАРМАЦЕВТИЧНА ОПІКА» ЗДОБУВАЧАМ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 226 ФАРМАЦІЯ, ПРОМИСЛОВА ФАРМАЦІЯ	
73.	<i>Пивовар А. С.</i>	347
	МАРКЕТИНГОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ АНТИБАКТЕРІАЛЬНИХ ПРЕПАРАТІВ ДЛЯ ЛІКУВАННЯ НЕГОСПІТАЛЬНОЇ ПНЕВМОНІЇ	
74.	<i>Хворост О. П., Хорішман М. О.</i>	354
	ВИЗНАЧЕННЯ РЯДУ ЧИСЛОВИХ ПОКАЗНИКІВ ЛУСОК ЦИБУЛИН ALLIUM SATIVUM L.	
ХИМИЧЕСКИЕ НАУКИ		
75.	<i>Bakhiev E. M.</i>	356
	STRUCTURE AND ELECTRONIC PROPERTIES OF UNSATURATED DIAMONDOID DIMERS	
76.	<i>Орленко А. С., Рутів О. О., Плиско Є. О., Федотов В. В.</i>	362
	ВИВЧЕННЯ МЕТОДУ ОКИСНЕННЯ ДЛЯ ОЧИЩЕННЯ СТІЧНИХ ВОД ВІД БАРВНИКІВ	
77.	<i>Рябий В. О., Власенко Н. Є., Коваленко І. В.</i>	369
	ХІМІЧНИЙ ЗАХИСТ МЕТАЛІВ ВІД КОРОЗІЇ	
78.	<i>Сидорова Л. П., Вишнікін А. Б.</i>	373
	ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ H-POINT STANDARD ПРИ РІЗНИХ PH ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ВМІСТУ БАРВНИКІВ В БІНАРНИХ СУМІШАХ	

79. **Сливка Н. Ю., Сабанюк А. Ю.** 377
 СИНТЕЗ ПІРИДИНОЛОКСИЗАМІЩЕНИХ ПОХІДНИХ
 ІМІДАЗО[2,1-*b*][1,3]-ТІАЗИНІВ ТА ЇХ РІСТРЕГУЛЮЮЧА
 АКТИВНІСТЬ
80. **Смітюк Н. М., Баланенко А. Д., Жук Л. П.** 380
 ПРИСКОРЕННЯ СТАДІЇ ПРОБОПІДГОТОВКИ ТЕХНОГЕННО
 НАВАНТАЖЕНИХ ҐРУНТІВ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ ВАЖКИХ
 МЕТАЛІВ

ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ

81. **Dvukhhlavov D. E., Dvukhhlavova A. S., Morhunov D. O.** 387
 DEVELOPMENT OF A MODEL OF THE STUDYLOAD
 CALCULATION PROCESS BY USE ENTERPRISE ARCHITECT
82. **Андреев П. І., Москаленко І. С.** 394
 РОЗРОБКА МОДЕЛІ ТЕКСТУ ДЛЯ КОНТЕНТ-АНАЛІЗУ
83. **Барабаш О. В., Шпурик В. В., Бандурка О. І.** 400
 ІНТЕГРАЦІЯ МЕТОДІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА
 АНАЛІТИКИ ДАНИХ ДЛЯ ОЦІНКИ ВПЛИВУ НА ДОВКІЛЛЯ
84. **Белуга Ю. М., Мозильний П. Ю., Винник О. А.** 404
 ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ЩО ВИНИКАЮТЬ
 ПІД ЧАС КОРИСТУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНИМИ МЕРЕЖАМИ,
 ТА МЕТОДИ ЇХ ВИРІШЕННЯ
85. **Берестенко В. В., Онищенко С. П.** 408
 ВЕРОЯТНОСТНАЯ ОЦЕНКА МУЛЬТИМОДАЛЬНОЙ ДОСТАВКИ
86. **Биков М. М., Нікіфоренко С. В.** 413
 РОЗРОБКА АВТОМОБІЛЬНОЇ АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ
 ВИМІРЮВАННЯ ВІДСТАНІ НА БАЗІ МІКРОКОНТРОЛЕРА
87. **Босий М. В., Лисенко А. Я., Мануйлович В. В., Панішко О. В.** 418
 ЕФЕКТИВНІСТЬ ЦИКЛУ ГЕОТЕРМАЛЬНОГО ТЕПЛООВОГО
 НАСОСА
88. **Букрєєв Д. О., Господінов А. О.** 423
 ФУНКЦІОНАЛЬНА СХЕМА СИСТЕМИ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ДЛЯ
 МАСИВНО-ПАРАЛЕЛЬНИХ ОБЧИСЛЮВАЛЬНИХ СИСТЕМ
89. **Букрєєв Д. О., Знова С. О.** 429
 ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМНОГО ЗАСОБУ
 АВТОМАТИЗОВАНОГО ГЕНЕРУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ
 ДІАГРАМ
90. **Війтенко А. М., Павловський В. І.** 434
 КОМП'ЮТЕРНА ERP-СИСТЕМА ОСУЧАСНЕНИХ
 РОЗРАХУНКІВ ТЕПЛОПОСТАЧАННЯ М. ОДЕСИ
91. **Вороб'єв Б. В., Погасий С. С.** 440
 ЭВОЛЮЦИЯ КИБЕРФИЗИЧЕСКИХ СИСТЕМ
92. **Гаркуша С. А., Івченков М. В.** 446
 УПРАВЛІННЯ СИНХРОНІЗАЦІЄЮ ШВИДКОСТІ ДВИГУНІВ ЗА
 ДОПОМОГОЮ НЕЙРОННОЇ МЕРЕЖІ

93. *Гринько Д. К., Михайловський Я. Е.* 452
ВИЗНАЧЕННЯ ПАРАМЕТРІВ ПСЕВДОЗРІДЖЕНОГО ШАРУ КРИСТАЛІВ У КЛАСИФІКУЮЧОМУ КРИСТАЛІЗАТОРІ
94. *Гундер А. Г., Грубник С. А., Сошко В. А., Грубник А. В.* 460
ПЕРСПЕКТИВИ ІСПОЛЬЗОВАНИЯ КАСКАДНЫХ СХЕМ ОХЛАЖДЕНИЯ В МНОГОКАМЕРНЫХ БЫТОВЫХ ХОЛОДИЛЬНЫХ ПРИБОРАХ
95. *Гученко І. В., П'янкова В. В.* 465
ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ПІДРОЗДІЛОМ ЗА ДОПОМОГОЮ CRM СИСТЕМИ
96. *Данильченко В. О., Кононова І. В.* 469
МОДЕРНІЗАЦІЯ МЕРЕЖ ЗА СТАНДАРТОМ NG-PON2 З ВИКОРИСТАННЯМ БЕЗБАРВНИХ ONU
97. *Жарікова І. В., Переясловець М. С., Шматко С. В.* 473
ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ЕЛЕКТРОПОСТАЧАЛЬНИХ СИСТЕМ
98. *Задорожня І. Н., Куриленко Я. Н., Носулич А. В.* 478
К ВОПРОСУ О ДИНАМИКЕ И ОПТИМИЗАЦИИ ДИНАМИЧЕСКИХ НАГРУЗОК В ЭЛЕКТРОМЕХАНИЧЕСКИХ СИСТЕМАХ МЕТАЛЛУРГИЧЕСКИХ МАШИН
99. *Здановський В. Г., Кулик М. П.* 482
ВИБІР ПРИЙНЯТНОГО БАЛАНСУВАННЯ ВИРОБНИЦТВА ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ
100. *Клепа О. І.* 489
ДОСЛІДЖЕННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ВИГОТОВЛЕННЯ КОПЧЕНИХ РИБНИХ ПРОДУКТІВ
101. *Комлева Н. О., Вонгуе Нгангом Франсуа Жералдін* 493
ПРОВЕДЕННЯ ЧАСТОТНОГО АНАЛІЗУ ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ
102. *Комлева Н. О., Жупікова В. Є.* 500
ПРОГРАМНИЙ ЗАСІБ ДЛЯ ДОПОМОГИ У ВИБОРІ ГОТЕЛІВ З УРАХУВАННЯМ АНАЛІЗУ ТОНАЛЬНОСТІ ВІДГУКІВ
103. *Кошкалда І. В., Анопрієнко Т. В., Калюжний К. І., Субботін О. С.* 507
ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ В НАСЕЛЕНИХ ПУНКТАХ
104. *Кульбач П. О.* 512
ПРОГНОЗУВАННЯ ЧАСОВИХ РЯДІВ РЕДУКОВАНОЮ НЕЙРОННОЮ МЕРЕЖЕЮ ГЛИБИННОГО НАВЧАННЯ
105. *Левицький І.* 518
СТВОРЕННЯ ЄДИНОГО РЕЄСТРУ НАУКОВИХ СТАТЕЙ
106. *Литвиненко В. В., Адамчук А. М.* 521
ПРОЧНОСТЬ КОНТАКТОВ ЖЕЛЕЗОБЕТОННЫХ КОНСТРУКЦИЙ
107. *Лихман Я., Коваль С. С., Рилова Н. В.* 529
ДОСЛІДЖЕННЯ ОПЕРАЦІЇ ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ

	ГРУПОВИХ РІШЕНЬ	
108.	<i>Лоскутов С. С.</i> АСПЕКТИ КОРОТКОСТРОКОВОГО ПРОГНОЗУВАННЯ ВІДПУСКУ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ ВИРОБНИКАМИ З ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ	533
109.	<i>Маслакова А. О., Скора Н. А.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАТРИМКИ ПІДКЛЮЧЕННЯ МЕРЕЖИ ETHERNET В ПРОГРАМНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ SKILAB	541
110.	<i>Мозговий М. В., Сидорова М. Г.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ПІДХОДУ TRANSFER LEARNING У ЗАДАЧІ РОЗПІЗНАВАННЯ ЕМОЦІЙ ЗА ВІЗУАЛЬНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ	544
111.	<i>Мукосеев В. Н., Копоть С. А., Мирончук Р. В., Савченко И. А., Мукосеев Н. В.</i> СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УСЛОВИЙ ВНЕДРЕНИЯ НАБИВНЫХ СВАЙ В ПРОБИТЫХ СКВАЖИНАХ	547
112.	<i>Науменко В. В., Суровикін Ю. В., Сафонов О. О.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ КОНСТРУКЦІЇ ДИНАМІЧНИХ, МАГНЕПЛАНАРНИХ ТА ЕЛЕКТРОСТАТИЧНИХ ВИПРОМІНЮВАЧІВ ПОВНОРОЗМІРНИХ НАВУШНИКІВ	553
113.	<i>Оберська Н. В.</i> КАТОДНИЙ ЗАХИСТ ГАЗОПРОВОДУ	558
114.	<i>Останчук С. І., Терейковський І. А.</i> ОПИС АЛГОРИТМУ ДЛЯ ОБРОБКИ ВІДЕО-ФАЙЛУ	564
115.	<i>Плиско Е. А., Рутів О. А., Орленко А. С., Федотов В. В.</i> СИСТЕМА ПОДГОТОВКИ ДАНИХ ДЛЯ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ МОДЕЛИ ДИНАМИКИ ПОЛЕТА В РЕАЛЬНОМ ВРЕМЕНИ	569
116.	<i>Полянський О. С., Д'яконов В. І., Д'яконов О. В., Пиріжок В. С.</i> ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІМЕРНИХ ВІДХОДІВ У ВИРОБНИЦТВІ ПАЛИВНИХ БРИКЕТІВ ЗА НОВОЮ НВЧ ТЕХНОЛОГІЄЮ	574
117.	<i>Посітко В. В., Лукавенко В. П.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ХАРАКТЕРИСТИК ЕЛЕКТРИЧНИХ ДВИГУНІВ В УМОВАХ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ЛАБОРАТОРІЇ ВНЗ	585
118.	<i>Радченко А. Е., Дегтяр В. В.</i> АКТУАЛЬНІСТЬ РОЗРОБКИ ТЕХНОЛОГІЇ ОВОЧЕВИХ ЗАКУСОК З ЕМУЛЬСІЙНОЮ СТРУКТУРОЮ	590
119.	<i>Руденко Д. О., Колосок Е. В.</i> ПОШУКОВА ОПТИМІЗАЦІЯ ЯК ОДИН З МЕХАНІЗМІВ ПРОСУВАННЯ САЙТІВ	594
120.	<i>Рутів О. А., Плиско Е. А., Орленко А. С., Федотов В. В.</i> ТЕХНОЛОГИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ДИНАМИКИ ПОЛЕТА В РЕАЛЬНОМ ВРЕМЕНИ ДЛЯ НАСТРОЙКИ ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕННЯ СИМУЛЯТОРОВ ПОЛЕТА	599

121. **Скороход І. Г.** 604
МЕТОД ЗГОРТКИ У ШТУЧНИХ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖАХ
122. **Страхов Є. М., Ворохта А. Ю., Чернобровкін А. В., Ліхтарьов О. В.** 609
ПІДХОДИ У КОМП'ЮТЕРНІЙ ОБРОБЦІ ТЕСТУВАНЬ З ПСИХОЛОГІЇ
123. **Тарнавський І. С., Бахмач В. О.** 616
УДОСКОНАЛЕННЯ МАЙОНЕЗНИХ СОУСІВ З ПЕРСПЕКТИВНОЮ СИРОВИНОЮ
124. **Тимченко О. Ю., Ліхоузова Т. А.** 623
СИСТЕМИ ДЛЯ ЗБОРУ ДАНИХ ТА МОНІТОРИНГУ СТАНУ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ
125. **Тищенко В. І., Кондрух П. І., Пасічний В. М., Божко С. Б.** 628
РОЗРОБКА М'ЯСОМІСТКОГО ХЛІБУ МУЛЬТИІНГРЕДІЄНТНОГО СКЛАДУ ДЛЯ ЗДОРОВОГО ХАРЧУВАННЯ
126. **Тінін Д. Г., Капелюшний О. Є.** 631
ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ БОРОТЬБУ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ
127. **Ткалич І. М., Кружилко О. Є., Майстренко В. В.** 635
АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ТА ВІТЧИЗНЯНОГО ДОСВІДУ ПОБУДОВИ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ НА ОСНОВІ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ
128. **Халітова Л. А.** 641
ЗАСТОСУВАННЯ БІОКЕРАМІКИ ДЛЯ ПРОТЕЗІВ КІСТКОВОЇ ХІРУРГІЇ
129. **Шафроненко А. Ю., Свистунов І. О., Танянський О. С.** 644
АДАПТИВНА НЕЧІТКА КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ДАНИХ НА ОСНОВІ ЕВОЛЮЦІЙНИХ ПРОЦЕДУР
130. **Шматко А. І.** 648
ПОБУДОВА КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ КАФЕДРИ ВНЗ
131. **Штефанович Г. М., Коляда К. В.** 651
ГЕНЕРАЦІЯ ТА ВИКЛИК SQL-ЗАПИТІВ НА ОСНОВІ REST API
132. **Щебликіна Д. Ю.** 657
РОЗРОБКА АНАЛІТИЧНОГО МЕТОДУ ДЛЯ КОМПОНЕНТУ CRM СИСТЕМИ НА ПРИКЛАДІ АПТЕЧНОЇ МЕРЕЖІ

ФИЗИКО-МАТЕМАТИЧЕСКИЕ НАУКИ

133. **Reznichenko K. Yu.** 663
NUMERICAL METHODS AND THEIR RELEVANCE
134. **Гамидулла Исрафил оглу Асланов, Фейруз Мисир оглу Гасанов** 667
О СУЩЕСТВОВАНИИ И ЕДИНСТВЕННОСТИ РЕШЕНИЯ СМЕШАННОЙ КРАЕВОЙ ЗАДАЧИ ДЛЯ УРАВНЕНИЯ ПУАССОНА В ТРЕХМЕРНОМ СЛОЕ
135. **Глуханюк М. Р.** 669
МНОГОЧЛЕНИ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ МАТЕМАТИКИ.

- ТЕОРЕМА БЕЗУ
136. *Наливайчук М. В., Шостак М. С.* 673
 ВИКОРИСТАННЯ АЛГОРИТМУ ЛІНІЙНОЇ РЕГРЕСІЇ ДЛЯ
 ПРОЕКТУВАННЯ СИСТЕМИ ВІДСЛІДКОВУВАННЯ
 АКТИВНОСТІ КОРИСТУВАЧІВ ІНТЕРНЕТ – РЕСУРСУ
137. *Сопронюк Т. М.* 678
 ЛЕКСИЧНИЙ АНАЛІЗАТОР ДЛЯ РОЗПІЗНАВАННЯ ЛЕКСЕМ
 РІЗНИХ ТИПІВ
138. *Стефурак Р. В.* 682
 СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ЖИТЛОВОГО
 БУДІВНИЦТВА ЦЕНТРАЛЬНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ
139. *Федотов В. В., Горбунова С. М.* 687
 ЕФЕКТ МЕЙСНЕРА ТА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ
140. *Федотов В. В., Казновський А. Т.* 691
 ПАРАЛЕЛЬНІ СВІТИ, КВАНТОВА МЕХАНІКА, ПОНЯТТЯ, НА
 ЯКИХ БУДУЄТЬСЯ ЕКСПЕРИМЕНТ ТА КІТ
141. *Федотов В. В., Пюстонен С. Р.* 695
 ПРИНЦИП РЕАКТИВНОГО РУХУ ТА ЯК ЗРОБИТИ РАКЕТУ
 ВДОМА
142. *Фейруз Мисир оглу Гасанов, Джингиз Забулла оглу Дадашев* 700
 О СУЩЕСТВОВАНИИ ОБОБЩЕННОГО РЕШЕНИЯ ЗАДАЧИ
 НЕЙМАНА С ОДНОРОДНЫМ ГРАНИЧНЫМ УСЛОВИЕМ ДЛЯ
 ЭЛЛИПТИЧЕСКИХ УРАВНЕНИЙ ВТОРОГО ПОРЯДКА В
 МНОГОМЕРНОМ СЛОЕ

ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ НАУКИ

143. *Грех В. І.* 702
 ПРЕДМЕТНІ ОСВІТНІ ВЗАЄМОДІЇ В ТУРИСТИЧНІЙ РОБОТІ
144. *Мельник С. В., Лобода Н. С.* 709
 УСТАНОВЛЕНИЕ ТЕНДЕНЦИИ В КОЛЕБАНИЯХ
 МАКСИМАЛЬНОГО СУТОЧНОГО СТОКА РЕК ВЕРХНЕГО
 ДНЕСТРА
145. *Потапова А. Г., Гарасимяк Л. М.* 715
 ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ГАЛУЗЬ ТУРИЗМУ

ГЕОЛОГО-МИНЕРАЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

146. *Куриленко В. С.* 720
 КРУПНЫЕ БИОГЕОХИМИЧЕСКИЕ СОБЫТИЯ В ИСТОРИИ
 ЗЕМЛИ И ОТРАЖЕНИЕ ИХ В ГЕОЛОГИЧЕСКОМ СТРОЕНИИ
 ДНЕПРОВСКО-ДОНЕЦКОЙ ВПАДИНЫ
147. *Рузіна М. В., Мураховський С. А., Ястребов Д. В.* 730
 ГЕОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ КОНТРОЛЮ ПРОЯВІВ ТАЛЬК-
 МАГНЕЗИТОВОЇ СИРОВИНИ У МЕЖАХ
 СЕРЕДНЬОПРИДНІПРОВСЬКОГО МЕГАБЛОКУ
 УКРАЇНСЬКОГО ЩИТА

148. *Череміська О. М., Петруняк Г. М., Череміський Ю. В., Петруняк М. Д.* 735
 МЕТАСОМАТОЗ ПОВЕРХНЕВИХ СОЛЬОВИХ І
 ВУГЛЕВОДНЕВИХ ПРОЯВІВ НИЖНЬОМІОЦЕНОВИХ
 ВІДКЛАДІВ

АРХИТЕКТУРА

149. *Васильєва М. М., Сидоров Є. А.* 739
 ПРИНЦИПИ СТВОРЕННЯ ГРОМАДСЬКИХ ПРОСТОРІВ МІСТ
 ЗА ПРИКЛАДОМ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМЕРЦІЙНИХ
 ОБ'ЄКТІВ
150. *Піддубна Ю. В., Токар Л. О.* 743
 ВИКОРИСТАННЯ ПЛАВАЮЧИХ ФОНТАНІВ У БЛАГОУСТРОЇ
 МІСТ УКРАЇНИ
151. *Родітєєва А. А., Каранда А. О., Войко Н. Ю.* 748
 АНАЛІЗ СВІТОВОГО ДОСВІДУ ПРОЕКТУВАННЯ
 КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНИХ ПАРКІВ
152. *Селезенєва М. Д., Каранда А. О., Войко Н. Ю.* 755
 МЕТОДИ РЕОРГАНІЗАЦІЇ ПАРКІВ НА ПРИКЛАДІ
 КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ПАРКУ БАРКАРОЛА У
 М. КИЄВІ
153. *Тищенко Є. О., Войко Н. Ю.* 761
 СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО ПРОЕКТУВАННЯ КУЛЬТУРНО-
 ПІЗНАВАЛЬНИХ ПАРКІВ НА ПРИКЛАДІ «ПАРКУ ЕМОЦІЙ»

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

154. *Курпа А.* 768
 APPLYING INFORMATION AND COMMUNICATION
 TECHNOLOGIES TO FORM STUDENTS' LANGUAGE AND
 SPEECH COMPETENCES
155. *Rozumets A. V.* 774
 SIGNIFICANCE OF PRACTICAL STUDYING MECHANISMS IN
 THE UNIVERSITIES OF UKRAINE AND THE USA
156. *Shmidt S.* 779
 DISTANCE LEARNING. BENEFITS AND DOWNSIGHTS OF THIS
 TYPE OF EDUCATION
157. *Viktorova L.* 784
 LANGUAGE EDUCATION IN UKRAINE: CHALLENGES AND
 OPPORTUNITIES
158. *Zabolotska O. O., Shcherbyna A. M.* 787
 PRINCIPLES OF MOBILE TECHNOLOGIES IN ENGLISH
 LESSONS FOR PROFILE SCHOOL STUDENTS
159. *Zulfugarova K.* 790
 NECESSITY OF STUDENTS' SOCIAL LIFE IN THE
 EDUCATIONAL PROCESS OF KYIV NATIONAL UNIVERSITY

OF TRADE AND ECONOMICS

160. **Базилевська О. О., Даліба О. К.** 795
РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ АСИСТЕНТА
ВЧИТЕЛЯ ІНКЛЮЗИВНОГО КЛАСУ У ПРОЦЕСІ
ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
161. **Броннікова Е., Колесник М. Ю.** 802
ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ АГРАРНОЇ ОСВІТИ В НІМЕЧЧИНІ
162. **Букреєв Д. О., Сухарєвський Є. Г.** 807
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ
МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ
163. **Василина І. М., Петренко С. І.** 813
ВИКОРИСТАННЯ ІТ-ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНИХ ФОРМАХ
ВЗАЄМОДІЇ З БАТЬКАМИ
164. **Гауряк О. Д., Мазур А. А.** 817
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОЗДОРОВЧОЇ ГІМНАСТИКИ
ДЛЯ ПРОФІЛАКТИКИ ЗОРОВОГО СТОМЛЕННЯ ПІД ЧАС
ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ШКОЛЯРІВ
165. **Гауряк О. Д., Малиник В. Ю.** 822
КОРЕКЦІЇ ВАД ХРЕБТА ТА ФОРМУВАННЯ ПРАВИЛЬНОЇ
ПОСТАВИ НА УРОКАХ ГІМНАСТИКИ УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ
ШКОЛИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ
166. **Гіденко Є.** 829
ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОБУДОВИ
ПАРТНЕРСТВА МІЖ ПОЛІЦІЄЮ ТА СУСПІЛЬСТВОМ
167. **Данилів С. І., Якимів І. І.** 832
ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ВНЗ В
УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ
168. **Денисенко С. С.** 838
ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕОУРОКІВ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ
ІНФОРМАТИКИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ
169. **Діщенко Д. В.** 841
ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ПРИЙОМІВ
ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ
170. **Долинський Б. Т., Буховець Б. О., Дишель Г. О., Солопова Т. П.** 844
ВПЛИВ ПРЕДСТАРТОВОГО СТРЕСУ НА ПСИХОФІЗИЧНИЙ
СТАН СПОРТСМЕНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ ПЕРЕД
ЗМАГАННЯМИ
171. **Доценко І. Б., Доценко М. І.** 848
ВИКОРИСТАННЯ РОЗГОРНУТОГО ПЛАНУ ЯК ЕЛЕМЕНТУ
ПІДГОТОВКИ УЧНІВ ЗНЗ ДО ВИКОНАННЯ ТВОРЧИХ
ЗАВДАНЬ РІЗНИХ ЕТАПІВ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ УЧНІВСЬКОЇ
ОЛІМПІАДИ З ІСТОРІЇ
172. **Древняк Л. П.** 854
ФУНКЦІЇ ТА РОЛЬ СІМ'Ї В ПРОЦЕСІ ІНТЕГРУВАННЯ

	ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В СОЦІУМ	
173.	<i>Дуванська К. О.</i> ГРАНТИ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОДАТКОВОГО ФІНАНСУВАННЯ ІНІЦІАТИВ У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ	859
174.	<i>Єребакан К. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЙНИХ ВЗАЄМОДІЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ІНКЛЮЗИВНИМ ОСВІТНІМ СЕРЕДОВИЩЕМ	864
175.	<i>Єфименко Л. М., Осипенко П. О.</i> РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	871
176.	<i>Жилкіна О. І., Шатохіна Г. Я., Портняга В. О.</i> ОСВІТА ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ПЕДАГОГІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ	874
177.	<i>Жуланова В., Пехарєва А.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ЛОГОРИТМІЧНИХ ВПРАВ НА УРОКАХ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З РОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ	878
178.	<i>Задорожня І. І., Марков Р. А.</i> ГЕНДЕР, ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ТА ЙОГО РОЗУМІННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ	882
179.	<i>Заярна Є. Є., Проскурняк О.</i> ДО ПИТАНЬ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ	885
180.	<i>Калинич Б. В., Агалаков В. С.</i> ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПРИ ТРАВМАХ КОЛІННОГО СУГЛОБА	889
181.	<i>Калинич Б. В., Агалаков В. С.</i> ЛІКУВАЛЬНА ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ЯК ЕЛЕМЕНТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ	896
182.	<i>Карпенко В. В.</i> МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	901
183.	<i>Кирилова І. О.</i> ВПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНО-ОРІЄНТОВАНИХ ФОРМ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У ЗАКЛАДАХ ПЕРЕДВИЩОЇ ФАХОВОЇ ОСВІТИ	905
184.	<i>Коваль В. Л., Толмачова В. С.</i> ВИВЧЕННЯ ОКСИГЕНО- ТА НІТРОГЕНОВМІСНИХ СПОЛУК У МЕДИЦИНІ ТА ФАРМАЦЕВТИЦІ В РАМКАХ ФАКУЛЬТАТИВНОГО КУРСУ З ХІМІЇ	908
185.	<i>Коваль С., Момот О. О., Тараненко І. В.</i> СПОРТИВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ПРОСТІР ДЛЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ	912

186. *Котляр С. М., Котляр К. С.* 915
УДОСКОНАЛЕННЯ ТРЕНУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЛИЖНИКІВ-ГОНЩИКІВ 15-16 РОКІВ У ПІДГОТОВЧОМУ ПЕРІОДІ РІЧНОГО МАКРОЦИКЛУ
187. *Кривий К. О.* 921
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ТЕХНІЧНИХ ПРИЙОМІВ КАРАТЕ В РОЗДІЛІ КУМІТЕ
188. *Кривой В. М., Романюк Р. К.* 927
ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ТРЕНІНГІВ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ І ЕКОЛОГІЇ В СТАРШІЙ ШКОЛІ
189. *Курило К. Ю., Оношко Н. І.* 934
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ
190. *Куцан О. О.* 939
КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ПРИ ПІДГОТОВЦІ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ПРОФЕСІЇ «КРАВЕЦЬ»
191. *Легостаєва Т. В., Мисюра А. О.* 944
ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ У ВИКЛАДАННІ БІОЛОГІЇ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ ВСЕБІЧНО РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ
192. *Лимар О. А., Сухомлінова С. Р., Тютіна А. Р.* 946
ЕФЕКТИВНИЙ ШЛЯХ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ КУРСАНТІВ ЗВО МВС ТА ОФІЦЕРІВ НПУ ЗА ДОПОМОГОЮ ВПРОВАДЖЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО БАГАТОБОРСТВА (КРОСФІТ)
193. *Мазуренко О. О.* 951
DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING AS A PEDAGOGICAL CONDITION FOR PREPARING FUTURE DOCTORS FOR PROFESSIONAL INTERACTION
194. *Макруха Є. О., Булдакова А. Є., Корогод С. В.* 956
ЗАХИСТ ДІТЕЙ НА ЗАКОНОДАВЧОМУ РІВНІ У СФЕРІ СЕКСУАЛЬНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТА НАСИЛЬСТВА: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД
195. *Масько І. В., Кириченко А. В.* 961
ПРОБЛЕМАТИКА РІВНЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ
196. *Мідак Л. Я., Курилів С. Р., Довбенко О. І., Іванищак Х. Ю., Морошук О. Ю.* 964
ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН
197. *Мосійчук Л. В.* 967
ОСОБИСТІСНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД ДО ФІЗИЧНОГО

	ВИХОВАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	
198.	<i>Ніконенко Т. В., Ісланкіна Є. О., Гоменюк Д. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ «ШІСТЬ КАПЕЛЮХІВ» НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	974
199.	<i>Олексін Ю. П., Кочубей А. В., Якубовська С. С.</i> СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В КРИЗОВИХ УМОВАХ	981
200.	<i>Полюхович Л. І., Толмачова В. С.</i> ВИВЧЕННЯ ЯВИЩА СТРУКТУРНОЇ ІЗОМЕРІЇ АЛКАНІВ У КУРСІ ОРГАНІЧНОЇ ХІМІЇ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	988
201.	<i>Пономаренко О. В.</i> РЕАЛІЇ ІНТЕГРАЦІЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО	992
202.	<i>Попович Г. Б., Симочко В. В.</i> ОСНОВНІ ЗАСАДИ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ ПРИРОДНИЧОЇ ГАЛУЗІ МАЙБУТНІМ ВЧИТЕЛЯМ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	997
203.	<i>Прийма А. С.</i> РОЛЬ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО АСПЕКТУ В ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАНЯТЬ АКВААЕРОБІКОЮ ЖІНОК ДРУГОГО ПЕРІОДУ ЗРІЛОГО ВІКУ	1001
204.	<i>Радю А. В., Баишовенко О. А.</i> РОЗУМІННЯ ТА СПОСОБИ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ВИХОВАННЯ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ	1004
205.	<i>Савва К. О.</i> ОЗДОРОВЧО-РЕКРЕАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПІДВИЩЕННІ РІВНЯ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	1011
206.	<i>Самойленко К. Е.</i> КОРЕКЦІЯ ПСИХОФІЗИЧНОГО СТАНУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЛЕГКОГО СТУПЕНЮ У ПРОЦЕСІ АДАПТИВНОГО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ	1014
207.	<i>Свир Є. М.</i> СТВОРЕННЯ СИНТЕЗОВАНОГО ТЕСТОВОГО ЗАВДАННЯ НА ПРИКЛАДІ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ З ДИСЦИПЛІНИ «ЕЛЕКТРИЧНІ МАШИНИ»	1022
208.	<i>Силкіна С. А.</i> ПЕДАГОГІЧНА ЗАНЕДБАНІСТЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА ВИНИКНЕННЯ ВАЖКОВИХОВУВАНOSTІ ДИТИНИ	1027
209.	<i>Смаглюк К., Пехарева А. С.</i> ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ВЕЛИЧИНУ ПРЕДМЕТІВ У ДІТЕЙ З ПОМІРНОЮ РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ	1030

210.	Соболь В. Є., Курліщук І. І. АКТУАЛЬНІСТЬ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	1036
211.	Степашко В. О. ТЕХНОЛОГІЯ МОНІТОРИНГУ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: АКМЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ	1042
212.	Сухомлин О. А. ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	1049
213.	Терлецька Л. О. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ОСВІТІ	1053
214.	Тодорова В. Г., Буховець Б. О., Віхор О. А. ПРОГРАМА ТАНЦЮВАЛЬНОЇ ТЕРАПІЇ З ЕЛЕМЕНТАМИ ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКИХ ТАНЦІВ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМ	1060
215.	Тодорова В. Г., Вінніченко П. М. СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ	1066
216.	Туманевич Л. С. ДО ПИТАННЯ АКТИВІЗАЦІЇ СПРИЙМАННЯ МУЗИКИ УЧНЯМИ МОЛОДШИХ КЛАСІВ	1071
217.	Усатенко В. М. ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ІГРОВИМИ ЗАСОБАМИ НА УРОКАХ «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я»	1078
218.	Хроленко М. В., Кучер Н. О., Фурса А. Г., Тюльпа Ю. Ю. РОЗВИТОК МОТИВАЦІЇ УЧНІВ ДО САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	1084
219.	Черевань І. В. ДІЯЛЬНІСТЬ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	1088
220.	Чівуріна Л. Г. ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ В КОМПЛЕКСНІЙ МЕТОДИЦІ ОСВІТНЬО- ОЗДОРОВЧИХ ЗАНЯТЬ ДЛЯ ОСІБ РОЗУМОВОЇ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	1095
221.	Шаповал А. О., Кулава К. О. ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ	1100
222.	Шаповал М., Протасюк О. РЕКРЕАЦІЙНІ ВПРАВИ ТА ЗДОРОВ'Я ЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ	1104

ПСИХОЛОГІЧЕСКІЕ НАУКИ

223.	<i>Асланян Т. С., Кохановська І. В.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПАРИ В МІЖЕТНІЧНОМУ ШЛЮБИ	1110
224.	<i>Бурдукова Е. В., Яворский М. В.</i> ПСИХОЛОГІЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ДЕПРЕССИВНЫХ ПРОЯВЛЕНИЙ МАТЕРЕЙ ДЕТЕЙ С МЕНТАЛЬНЫМИ РАССТРОЙСТВАМИ	1115
225.	<i>Гайдамака Т. І.</i> СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПОДОЛАННЯ ВАЖКИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЙ	1119
226.	<i>Дворніченко Л. Л., Кхелуфі О. В.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	1123
227.	<i>Девіленєва В. О., Шулдик Г. О.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ	1128
228.	<i>Зіміна Ю. О.</i> СУТНІСТЬ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ	1135
229.	<i>Іскоростенська І. Д.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УЯВИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	1140
230.	<i>Квасневська Н. Ф.</i> СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЗАТРИМКОЮ ПСИХОМОВНОГО РОЗВИТКУ	1146
231.	<i>Комишина Н. В.</i> ПРОГРАМА ПОБУДОВИ СІМЕЙНОГО ДОЗВІЛЛЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ЗИМОВИХ ВИДІВ РЕКРЕАЦІЇ	1150
232.	<i>Петрова М. В.</i> ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРАВООХОРОННІЙ СФЕРІ	1152
233.	<i>Сіпко Л. О., Бардадим Р. С.</i> ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ ОСІБ З НАРКОТИЧНОЮ ТА АЛКОГОЛЬНОЮ ЗАЛЕЖНІСТЮ	1158
234.	<i>Сіпко Л. О., Сагалаєв Д. В.</i> ДІАГНОСТИКА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ЮНАКІВ ДО СЛУЖБИ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ	1164
235.	<i>Татьянчиков А. О., Сікальська Р. С.</i> СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПОДРУЖНЬОЇ ЗРАДИ	1169
236.	<i>Ткачук Т. Л., Андрєєва О. В.</i> ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ЖІНКИ ДО МАТЕРИНСТВА	1175
237.	<i>Ткачук Т. Л., Кривицька Н. І.</i> ОСОБЛИВОСТІ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ТА МЕТОДИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ У ДОРОСЛИХ	1182

238. *Толкунова І. В., Ревунова А. Б.* 1186
ЕМОЦІЙНА ВИРАЗНІСТЬ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА В
ХУДОЖНІЙ ГІМНАСТИЦІ
239. *Черненко О. Ю.* 1193
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОНЯТТЯ «МЕНТАЛІТЕТ»
240. *Шеремет А. М., Богдан Т. В.* 1199
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КЕРІВНИКІВ З РІЗНИМ
СТИЛЕМ УПРАВЛІННЯ

СОЦИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

241. *Багрій В. Н.* 1204
РОЛІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЙОГО
ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
242. *Кругляк М. Е., Богач Н. В.* 1211
РАСИЗМ В АМЕРИКАНСЬКІЙ КІНОІНДУСТРІЇ
243. *Руденко Д. О., Постніков А. В.* 1217
СУТНІСТЬ І ЗАВДАННЯ EVENT-МАРКЕТИНГУ

ЖУРНАЛИСТИКА

244. *Драган-Іванець Н. В., Рогачук О. В.* 1223
СПЕЦИФІКА ВИСВІТЛЕННЯ ПОДІЙ РЕГІОНАЛЬНОГО
МАСШТАБУ НА ВСЕУКРАЇНСЬКОМУ І ТЕРНОПІЛЬСЬКОМУ
ТЕЛЕКАНАЛАХ
245. *Зайчикова Д. С.* 1231
ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ КРАЇНИ НА
ПРИКЛАДІ НАЦІОНАЛЬНОЇ FASHION-ІНДУСТРІЇ У
ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІ
246. *Іщенко І. О.* 1235
ВПЛИВ ЗМІ ТА СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА НА НАСИЛЬСТВО ТА
ТЕРОРИЗМ (НА ПРИКЛАДІ МАС-МЕДІА США)
247. *Нальот К. О., Стрелкова Ю. О.* 1242
КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ВІРУСНОЇ РЕКЛАМИ ЗІ
ЗВИЧАЙНОЮ РЕКЛАМОЮ

ИСКУССТВОВЕДЕНИЕ

248. *Stonoga D., Zinchenko A.* 1246
ANALYSIS OF ONLINE PLATFORMS FOR PROFESSIONAL
PRESENTATION DESIGNER BY USING METHOD PORTFOLIO
249. *Бугайова В. О.* 1252
ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ РЕЖИСЕРА ШОУ ТА АРТ-ПРОЕКТІВ
З ВЕДУЧИМ
250. *Вергунова Н. С., Шевченко К. С.* 1255
КАСТОМІЗАЦІЯ У GAME-ДИЗАЙНІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА
МОЖЛИВОСТІ

251.	<i>Голіус В. А.</i> ГЕЙМ-ДИЗАЙН В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ	1260
252.	<i>Голіус В. А.</i> ПРИНЦИПИ ПРОЄКТУВАННЯ ДРУКОВАНОЇ ПРОДУКЦІЇ	1267
253.	<i>Гордєєв В. А., Долайчук Х. В.</i> НОВІ ХОРЕОГРАФІЧНІ ФОРМИ СУЧАСНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ	1274
254.	<i>Кокорина Г. В.</i> ЭСТЕТИЧЕСКИЕ И СЕМАНТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИСТОРИИ ЕВРОПЕЙСКИХ ПУГОВИЦ. ПУГАТЬ ИЛИ ОЧАРОВЫВАТЬ?	1280
255.	<i>Коломиец В. А.</i> ЭТАПЫ ВЫПОЛНЕНИЯ ЗАДАНИЯ «ЦВЕТО-ФАКТУРНОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ДИЗАЙНЕРСКИХ ИЗДЕЛИЙ В ТЕХНИКЕ ГУАШЬ»	1288
256.	<i>Кривошапко Д. О.</i> НОВІ АСПЕКТИ ВТІЛЕННЯ ЛІРИЧНОСТІ У П'ЯТІЙ СИМФОНІЇ В. СИЛЬВЕСТРОВА	1295
257.	<i>Литвиненко О. В.</i> ФОЛЬКЛОРНІ ОБРАЗИ В ХОРОВІЙ ТВОРЧОСТІ ЮЛІЇ ГОМЕЛЬСЬКОЇ	1301
258.	<i>Лу Бінь, Кривуц С. В.</i> АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМАТИКИ ФОРМУВАННЯ ДИЗАЙНУ АРТ-ІНСТАЛЯЦІЙ В СИСТЕМІ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА КНР	1305
259.	<i>Мальцева О. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВОКАЛЬНИХ МЕТОДИК ДЕЯКИХ ВІДОМИХ ПЕДАГОГІВ	1309
260.	<i>Омельченко-Агай Кухі Г. С., Агай Кухі А.</i> КАТЕГОРІЯ «БЛИСКУ» В ЕСТЕТИЦІ ТА ХУДОЖНІЙ ПРАКТИЦІ ДОБИ МУЗИЧНОГО БАРОКО	1315
261.	<i>Осадча О. А.</i> АПОФАТИКА В ІКОНОПИСІ ВІЗАНТІЙСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ	1320
262.	<i>Симеонова Ю. В.</i> ПОСТАТЬ С. ГУЛАКА-АРТЕМОВСЬКОГО В ГЛОБАЛЬНОМУ МИСТЕЦЬКОМУ ПРОСТОРІ	1325
263.	<i>Травкіна Н. М., Ващенко В. В.</i> СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДЕНСЬКОЇ КЛАСИЧНОЇ ШКОЛИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ УЗАГАЛЬНЕННЯ	1331
264.	<i>Чайковська В. Б.</i> ТРАКТОВКА АКУСТИЧНОЇ РЕАЛЬНОСТІ У КІНЕМАТОГРАФІ (СТИСЛА ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА)	1337
265.	<i>Шевченко К. С.</i> ПРОЄКТНА ГРАФІКА У 3D-МОДЕЛЮВАННІ	1340

ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ

266.	<i>Андрєєва К. А.</i> ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СТАНОВЛЕННІ	1346

ПРОТЕСТАНТИЗМУ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

267. *Бзунько Г. Б., Петруня-Пилявська Н. А.* 1353
ПОЛІТИКА АВСТРО-УГОРЩИНІ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В
СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ (1867-1914рр.)
268. *Кемський П. П.* 1359
КРИМІНАЛЬНІ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ І ПОРУШЕННЯ ПРАВ
ЛЮДИНИ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ ТА РАДЯНСЬКОМУ СОЮЗІ:
КЕЙС МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО (СПРАВИ 1914 ТА 1931 Р.)
269. *Ковтун О. А.* 1364
СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ ТА ООН У МИРОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
XXI СТОЛІТТЯ
270. *Маглакелідзе Д. З.* 1367
ВІЙСЬКОВА ІНТЕРВЕНЦІЯ США ДО ІРАКУ (БЕРЕЗЕНЬ-
КВІТЕНЬ 2003 Р.)
271. *Савка М. В.* 1374
УКРАЇНСЬКІ ЖІНОЧІ ОРГАНІЗАЦІЇ ГАЛИЧИНИ В ПЕРШІЙ
ПОЛОВИНІ ХХ СТ.
272. *Строй А. А.* 1379
САСАНИДСКИЙ «СЛЕД» В РИМСКО-ПАЛЬМИРСКОМ
ПРОТИВОСТОЯНИИ 271–273 ГГ.
273. *Чижук В. І.* 1385
УТВОРЕННЯ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ
РЕСПУБЛІКИ – ВАЖЛИВИЙ ЕТАП ДО ДЕРЖАВНОЇ
НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

КУЛЬТУРОЛОГИЯ

274. *Колодійчук В. О.* 1390
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «СОЦІОКУЛЬТУРНА
ДІЯЛЬНІСТЬ»
275. *Савич А. В.* 1395
РЕАЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ СКВОЗЬ ПРИЗМУ
ФОРМИРОВАНИЯ ИСТОРИКО-ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ СРЕДЫ НА
СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

ЛИТЕРАТУРА

276. *Ніколаєва О. Ю.* 1399
КОНЦЕПЦІЯ ПЕРСОНАЖА У ДРАМАТУРГІЇ ОЛЕКСАНДРА
ІРВАНЦЯ
277. *Пасинога Д. А., Демченко Л. О.* 1401
ДО ІСТОРІЇ НАПИСАННЯ ГРИГОРІЄМ ТЮТЮННИКОМ
РОМАНУ «ВИР»

ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ

278. *Briiedis M.* 1408
INFORMATION WARFARE AS A COMMUNICATIVE

TECHNOLOGY OF INFLUENCE ON THE INFORMATION SPACE OF POLITICS

279. *Андрейко В. І., Куртинець П. П.* 1415
РОЛЬ ТА МІСЦЕ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В ІСПАНІЇ
280. *Афріді Максим Мохабат* 1422
СПІВПРАЦЯ ДЕРЖАВ ПІВНІЧНОЇ ЄВРОПИ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ
281. *Гречка Е. О.* 1426
РОЛЬ ООН ТА ЄС У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМ З РОСІЙСЬКОЮ ПРОПАГАНДОЮ
282. *Міненко Є. С., Любак Л. В., Логінов О. Ю., Ожегова Г. О.* 1431
НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
283. *Рибальченко К. С.* 1435
ТЕХНОЛОГІЇ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ТА КОМУНІКАЦІЇ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ
284. *Савченко А.* 1442
МИРНІ ЗАСОБИ ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ
285. *Ткачук Ю. Р.* 1446
СИСТЕМНІСТЬ ПРОЦЕСУ КОНТРОЛЮ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

286. *Laktionova L. Yu.* 1454
COGNITIVE LITERARY STUDIES AS FUNDAMENTAL APPROACH OF MODERN LITERARY SCIENCE
287. *Leleka T. O.* 1457
THE GLOBALIZATION OF THE ENGLISH LANGUAGE (ON THE MATERIAL OF THE UKRAINIAN YOUTH SLANG)
288. *Vasheka L. Yu., Kolesnyk M. Yu.* 1461
CORONAVIRUS NEOLOGISMS IN THE ENGLISH LANGUAGE
289. *Владімирова Д. А., Колесник М. Ю.* 1464
FEATURES OF TRANSLATION OF ELLIPTICAL CONSTRUCTIONS IN ENGLISH (ON THE MATERIAL OF JOURNALISTIC PUBLICATIONS)
290. *Воробей Ю. М., Колесник М. Ю.* 1468
СТРАТЕГІЇ КІНОПЕРЕКЛАДУ ЖАНРУ ІСТОРИЧНОЇ ТА НАУКОВОЇ ФАНТАСТИКИ
291. *Грицун В. В.* 1474
КАТЕГОРІЯ МОДАЛЬНОСТІ У СУЧАСНІЙ ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ
292. *Заболотська О. О., Михайліченко Д. Ю.* 1476
РЕАЛІЗАЦІЯ САСПЕНСУ В СЕРІАЛІ «WHAT/IF»
293. *Загора К. С.* 1480
КОРПУС ТЕКСТУ, ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВИ:

	СТАН РОЗВИТКУ КОРПУСІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	
294.	<i>Ищенко М. І., Колесник М. Ю.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ	1483
295.	<i>Ищенко Т. В., Косенко А. В.</i> MODERN CHALLENGES OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE	1489
296.	<i>Карпина Е. С.</i> ПОЛИЛОГИ ПЕНТАЛОГИИ ВС. С. СОЛОВЬЁВА «ХРОНИКА ЧЕТЫРЁХ ПОКОЛЕНИЙ» КАК ФОРМА ВЫРАЖЕНИЯ ИСТОРИОСОФСКОЙ КОНЦЕПЦИИ РОМАНИСТА	1492
297.	<i>Кононенко Д. С.</i> ЗАПОЗИЧЕННЯ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНСЬКУ І ЇХ ПРАКТИЧНИЙ ПЕРЕКЛАД	1499
298.	<i>Костючек Ольга, Колесник М. Ю.</i> РОЛЬ РОДОВОГО ВІДМІНКА В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ	1505
299.	<i>Лонська Л. І.</i> ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ОБРАЗУ ЧОРНОГО ВОРОНА В РОМАНІ ІВАНА БАГРЯНОГО «САД ГЕТСИМАНСЬКИЙ»	1510
300.	<i>Матласевич І. Ю.</i> ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМПЛІМЕНТАРНИХ ВИСЛОВЛЮВАНЬ	1515
301.	<i>Миколаєнко М. Ю.</i> ВИКОРИСТАННЯ ГРАМАТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ (НА ОСНОВІ ІТАЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)	1522
302.	<i>Музика Ю. А., Колесник М. Ю.</i> ПРОБЛЕМАТИКА ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ	1526
303.	<i>Носаненко Т. О.</i> ПАРЕМІЙНА ПРОФІЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ ПОГОДА В ІСПАНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ	1530
304.	<i>Пудровська М. М.</i> ВІЙСЬКОВІ ЗАПОЗИЧЕННЯ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ	1533
305.	<i>Раду А. В., Шавловська Т. С.</i> ГЕНДЕРНІ ТА СОЦІАЛЬНІ РИСИ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ	1536
306.	<i>Савастєєва Т. В., Демчук А. І.</i> СЛЕНГІЗМИ ЯК ЛЕКСИЧНІ МАРКЕРИ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ АНГЛІЙСЬКОМОВНОГО БЛОГЕРА	1541
307.	<i>Самець В. В.</i> МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ МЕДІАОСВІТИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	1545
308.	<i>Складанний А., Колесник М. Ю.</i> ПРОБЛЕМА КЛАСИФІКАЦІЇ ЛЕКСИЧНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ	1549

309. *Токуєва Н. В.* 1557
ОСОБЛИВОСТІ ІДІОСТИЛІУ А. ГАВАЛЬДИ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «КОВТОК СВОБОДИ»)
310. *Червук Д. О., Колесник М. Ю.* 1564
ПРОБЛЕМА ТА ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОЇ ПРЕСИ

ФИЛОСОФСКИЕ НАУКИ

311. *Бородій А. В.* 1572
НЕЙРОФЕНОМЕНОЛОГІЯ Ф. ВАРЕЛИ ЯК СПРОБА НАТУРАЛІЗАЦІЇ ФЕНОМЕНОЛОГІЇ

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

312. *Rahimov J. A.* 1575
FEATURES OF THE IMPACT OF SALES ORGANIZATION ON PRODUCTION
313. *Wotom Enyindah Junior* 1581
IMPROVING MANAGEMENT DECISION-MAKING IN HEALTH CARE FACILITIES
314. *Августова О. О., Філоненко І. С.* 1585
СОЦІАЛЬНИЙ ОБЛІК ЯК ІНФОРМАЦІЙНА БАЗА РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОГО БІЗНЕСУ
315. *Булат Г. В., Шелега М. М.* 1590
РОЛЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У СОЦІАЛЬНОМУ ТА ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ
316. *Волкова Н. В., Шишацька О. І.* 1596
СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ DOBRE
317. *Галан Л. В., Морський О. І.* 1605
СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК СФЕРИ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ УКРАЇНИ
318. *Гудима А. В., Муренко Т. О.* 1609
ПЕРЕВІРКА ФАКТИЧНОЇ НАЯВНОСТІ І ЗБЕРЕЖЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ
319. *Дудник І. М., Пустова О. І.* 1613
МАРКЕТИНГОВИЙ АНАЛІЗ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЇ
320. *Жердецька Л. В., Мамліна К. В.* 1619
УПРАВЛІННЯ НЕПРАЦЮЮЧИМИ ТА НЕПРОФІЛЬНИМИ АКТИВАМИ БАНКІВ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКА СПЕЦИФІКА
321. *Жуляєв В. М.* 1626
ПОЛІТЕКОНОМІЯ ВОЛОНТЕРСТВА: РЕСУРС МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ ЧИ ПРИХОВАНА ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА?

322. *Кисільова І. Ю., Хмельковська А. В.* 1631
 ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В
 УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19
323. *Кисільова І. Ю., Хмельковська А. В.* 1636
 ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ
 ПІДПРИЄМСТВОМ В ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ
324. *Кисільова І. Ю., Хмельковська Т. В.* 1641
 СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ РИНКУ СТРАХУВАННЯ
 ЖИТТЯ В УКРАЇНІ
325. *Кисільова І. Ю., Хмельковська Т. В.* 1645
 АВТОМАТИЗАЦІЯ ОБРОБКИ ІНФОРМАЦІЇ У СТРАХОВІЙ
 СФЕРІ
326. *Ковалёва Т. Ю.* 1649
 MONITORING AND MODELING OF CORPORATE
 INFORMATION SYSTEMS
327. *Ковальова В. Ю.* 1653
 PROBLEMS AS AN OBJECT OF STUDY OF SYSTEMS ANALYSIS
328. *Ковзаліна О. М., Голубьонкова О. О.* 1657
 ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНІЧНИХ ІННОВАЦІЙ ЯК ЕЛЕМЕНТ
 ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ
 ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА
329. *Кондратюк Ю. В.* 1661
 ПРОБЛЕМИ МОТИВАЦІЇ ФОРМУВАННЯ
 ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ БУДІВЕЛЬНИХ
 ПІДПРИЄМСТВ
330. *Кудрич Ю. С., Ростецька В. В.* 1667
 КОРЕЛЯЦІЙНО-РЕГРЕСІЙНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ ІМПОРТУ
 ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ НА ВВП НА ДУШУ НАСЕЛЕННЯ
331. *Ларікова Т. В.* 1671
 ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО
 МЕТОДУ БЮДЖЕТУВАННЯ РОЗПОРЯДНИКАМИ
 БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ
332. *Литвиненко А. В.* 1677
 РОЗВИТОК КОНЦЕПЦІЇ ЛЮДИНИ У КОНТЕКСТІ
 ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ
333. *Любчук О. К., Іванова А. В., Липка П. О.* 1682
 СТАНОВЛЕННЯ ВІРТУАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В УМОВАХ
 ПАНДЕМІЇ COVID-19
334. *Міщенко В. А., Кльонон А. В., Кочетова Т. І.* 1689
 РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ ДІАГНОСТИКИ В АНТИКРИЗОВОМУ
 УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ
335. *Міщенко В. А., Панченко А. В., Другова О. С.* 1696
 МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО
 ПЛАНУВАННЯ МЕТОДОМ R&L НА ПІДПРИЄМСТВІ
 АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

336. **Мямлін В. В.** 1703
НЕОБХІДНІСТЬ ДОКОРІННОЇ ЗМІНИ ОСНОВНИХ
ПРИНЦИПІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ
МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ ПРИ ПЕРЕХОДІ ВІД
ЕКСТЕНСИВНОГО ШЛЯХУ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ – ДО
ІНТЕНСИВНОГО
337. **Наумова М. А., Ткачук А. В.** 1710
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ
338. **Овдієнко К. М.** 1714
АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЗОЛОВОВАЛЮТНИХ РЕЗЕРВІВ
УКРАЇНИ
339. **Олійник А. В., Андросова В. Р.** 1720
ВПЛИВ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ НБУ НА
КРЕДИТУВАННЯ В БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ
340. **Островська Г. Й., Кот О. А., Ткачук К. М., Стоцька С.-І. Я.** 1732
ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ
341. **Панова І. О., Вітченко О. В.** 1740
АНІМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ
ГОТЕЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ
342. **Панько А. Д.** 1743
ТРАНСГРАНИЧНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО БРЕСТСКОГО
УНИВЕРСИТЕТА: ОПЫТ РЕАЛИЗАЦИИ ПРОЕКТОВ
343. **Патерко Р. С.** 1751
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОПОДАТКУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ
344. **Пащукда Т. В., Васьківська С. О.** 1755
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ
345. **Пащукда Т. В., Верчак А. О.** 1760
ПИВОВАРНИЙ РИНОК УКРАЇНИ В ЧАСИ ПАНДЕМІЇ COVID-
19
346. **Пащукда Т. В., Крикун А. В.** 1764
ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЙ: СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ
ТЕНДЕНЦІЇ
347. **Пащукда Т. В., Лимар В. Д.** 1769
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ
ПОСЛУГ В УКРАЇНІ
348. **Пащукда Т. В., Семеній К. С.** 1772
ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЇ БІЗНЕС ПЛАНІВ
349. **Пінчук Т. А., Шмалій А. В.** 1776
ВІДОБРАЖЕННЯ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ
БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ У ФОРМАХ ФІНАНСОВОЇ
ЗВІТНОСТІ
350. **Пономарьова О. Б., Беляєва Ю. А., Бабанова Д. В.** 1781
СУЧАСНИЙ СТАН НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

351. **Попова Г. Ю.** 1784
 ФІНАНСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ОНОВЛЕННЯ
 ПІДПРИЄМСТВА ДЕРЕВООБРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ
352. **Самойленко В. В.** 1791
 МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ
 УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ
 ПІДПРИЄМСТВА
353. **Сук П. Л.** 1796
 ЗАСТОСУВАННЯ ОБЕРНЕНОГО ПРЯМОЛІНІЙНОГО МЕТОДУ
 ДЛЯ РОЗРАХУНКУ АМОРТИЗАЦІЇ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ
 АКТИВІВ
354. **Тешева Л. В., Борисенко Є. Д.** 1803
 ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНИХ КОМУНІКАЦІЙ В ОРГАНІЗАЦІЯХ
355. **Тирпак О. С., Орлова В. К.** 1808
 ОСОБЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ
 ЕЛЕКТРОННИХ ТРУДОВИХ КНИГ В УКРАЇНІ
356. **Ткачук І. Г., Паньків І. І.** 1811
 ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА ЗАЛУЧЕННЯ ТА НАПРЯМИ
 ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ
 ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД
357. **Чемчикаленко Р. А., Коломієць Д. А.** 1817
 РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ БІЗНЕС-СТРУКТУРИ: СУТНІСТЬ ТА
 СКЛАДОВІ
358. **Шурпа С. Я., Покурбанич А. М.** 1824
 СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРНЕТ-
 ТЕХНОЛОГІЙ У МАРКЕТИНГУ

ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ

359. **Majstorović M.** 1829
 TOPICAL ISSUES OF MODERN EDUCATION OF REAL ESTATE
 PROFESSIONALS IN THE REPUBLIC OF SERBIA
360. **Prykhodko A., Nochovna H., Soshko O., Zvarych I., Kortukova T.** 1838
 PROBLEMS OF LEGAL REGULATION OF MIGRATION
 PROCESSES OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN
 INTEGRATION
361. **Безрідна Н. О., Великий Ю. М.** 1842
 ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ
 ПРОФЕСІЙНОГО ВІДБОРУ З ПРОФЕСІЇ «ПОЛІЦЕЙСЬКИЙ»
362. **Біліченко В. В.** 1847
 ПРОФІЛАКТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ ЯК ФОРМА УЧАСТІ
 ГРОМАДЯН В ОХОРОНІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ
363. **Бублик Н. С.** 1851
 ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПІДТВЕРДЖЕННЯ ФАКТУ ВИКЛИКУ
 ОСОБИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОСУДОВОГО
 РОЗСЛІДУВАННЯ

364. *Вінниченко С. Д., Корогод С. В.* 1855
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ УКРАЇНИ
365. *Гарбера У. І.* 1860
ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ КОМУНІКАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОБОТИ НАРОДНОГО ДЕПУТАТА ІЗ ВИБОРЦЯМИ
366. *Давиденко А. Д., Савенко В. П.* 1867
СПОСОБИ УЧИНЕННЯ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ
367. *Добош В. В., Костюк Ю. А., Корогод С. В.* 1870
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЖОРСТОКИМ ПОВОДЖЕННЯМ З ТВАРИНАМИ
368. *Жовтяк Я. І., Савенко В. П.* 1874
ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА: ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
369. *Задорожня І. І.* 1877
ПОНЯТТЯ «КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ»
370. *Зайцева А. А.* 1880
РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОКУРОРОМ ПОВНОВАЖЕНЬ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПОВ'ЯЗАНИХ З ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ
371. *Залозний Д. І., Резворович К. Р.* 1885
РОЛЬ СТРОКІВ ПРИ ВИКОНАННІ ДОГОВОРІВ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ
372. *Залозний Д. І., Савенко В. П.* 1888
ОБ'ЄКТ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ
373. *Карячка О. Ю., Мітусова К. С.* 1891
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ГАРАНТУВАННЯ Й ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН
374. *Касинюк Л. А., Коврига А. В.* 1894
МАГДЕБУРЗЬКЕ ПРАВО І ЙОГО РОЛЬ У РОЗВИТКУ МІСТОБУДУВАННЯ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ
375. *Касинюк Л. А., Крохмаль Д. Р.* 1901
ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ: ПІДСТАВИ ТА НАСЛІДКИ
376. *Касич Є. Ю., Корогод С. В.* 1908
ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ, ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ
377. *Кикоть В. М.* 1912
МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ СФЕРОЮ ТРАНСПЛАНТОЛОГІЇ В УКРАЇНІ

378. *Клименко С. В., Дубинець В. К., Корогод С. В.* 1918
ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ
СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ І СТАТЕВОЇ СВОБОДИ
ОСОБИСТОСТІ
379. *Колесник Т. Н., Остропилиця В. Р.* 1922
ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕНЬ СЛІДІВ НІГ ТА ВЗУТТЯ
ЛЮДИНИ
380. *Корогод С. В., Попович А. В., Гайманова А. Є.* 1927
ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ НА СИСТЕМУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ
381. *Корогод С. В., Черкасова О. М.* 1930
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ
382. *Корогод С. В., Штода Д. К., Карелін Е. Д.* 1933
СТАДІЇ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ
383. *Куліков О. А., Савенко В. П.* 1937
ПРОГАЛИНИ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО
ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ТОРГІВЛІ
ЛЮДЬМИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД
384. *Лінейко В. І.* 1941
ДЕЯКІ ПРОЯВИ КОРУПЦІЇ В СИСТЕМІ ОСВІТИ
385. *Лукомська А. А., Шманатова А. С.* 1946
ВІЙНА ТА ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ: РОЛЬ ЖІНОК У ПРИЙНЯТТІ
РІШЕНЬ ТА ВИРІШЕННІ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ
386. *Маркеєва Т. А., Мойсеєць Н. С.* 1950
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ
ЛІЗИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ
ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ
387. *Марченко О. В., Шишацька О. І.* 1955
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГАЛУЗІ ОХОРОНИ
ЗДОРОВ'Я
388. *Маслова М. В., Амеліна А. С.* 1960
ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ
389. *Масько І. В., Миронюк Р. В.* 1964
ПРОБЛЕМАТИКА ДОТРИМАННЯ ЗАКОННОСТІ ПРИ
НАКЛАДЕННІ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ
390. *Масько І. В., Савенко В. П.* 1967
ОСОБЛИВОСТІ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ
НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ
391. *Нескаромних Н. А., Савенко В. П.* 1971
ПРОБЛЕМИ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІМ
392. *Нестерук Д. С., Амеліна А. С.* 1974
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАСАДИ РІВНОСТІ ПЕРЕД
ЗАКОНОМ І СУДОМ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

393. *Носатенко Ю. О., Колесник Т. Н., Ходосевич С. Ю.* 1978
ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНОСТІ ОСОБИ В ФОТОПОРТРЕТНІЙ ЕКСПЕРТИЗИ
394. *Пашинська А. С., Бублик Н. С.* 1985
ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПОДАЛЬШОГО РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
395. *Пашинська А., Тінін Д.* 1988
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
396. *Педора О. О.* 1992
ЄВРОПЕЙСЬКА МОДЕЛЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ. ОСНОВНІ ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ. ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ
397. *Петришина М. О., Надвернюк Є. В.* 1999
ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРЕФЕКТА У ФРАНЦІЇ: ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ
398. *Пилипчук І. І., Самойлова І. А* 2003
ЛІЦЕНЗУВАННЯ В ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
399. *Письменний Д. В., Рогальська В. В.* 2006
РОЗУМНІСТЬ СТРОКІВ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ
400. *Поліщук І. В., Любарська Д. А., Максимчук О. С.* 2009
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АВІАЦІЙНОГО ТРАНСПОРТУ В УКРАЇНІ
401. *Почтар М. С.* 2014
НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ КВАЛИФИКАЦИИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ ПРОТИВ ПОЛОВОЙ НЕПРИКОСНОВЕННОСТИ И ПОЛОВОЙ СВОБОДЫ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ
402. *Прокопенко Н. О.* 2021
АНАТОМІЧНІ МАТЕРІАЛИ ЛЮДСЬКОГО ОРГАНІЗМУ ЯК РІЧ У СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН
403. *Рашевський Є. Ю., Миронюк Р. В.* 2028
ФОРМИ ТА МЕТОДИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ. ПОЛІЦЕЙСЬКІ ЗАХОДИ
404. *Резворович К. Р., Кайко В. М.* 2032
ПРАВИЛА ВИЗНАЧЕННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ
405. *Рудницька К. С., Тринів С. Л., Березняк В. С.* 2037
КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ КІБЕРТЕРОРИЗМУ
406. *Савенко В. П., Крипович С. І.* 2041
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ
407. *Савка О. Т.* 2045
КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ ДЕЛІКТИ В КОНТЕКСТІ КАТЕГОРІЇ СУСПІЛЬНОЇ НЕБЕЗПЕКИ

408. *Свистонюк В. А., Рогальська В. В.* 2050
СУДОВІ ДЕБАТИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ
409. *Сівцов Б. М., Щербаков В. О., Корогод С. В.* 2055
ІНСТИТУТ ЗВІЛЬНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ВІД
КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗГІДНО З ЧИННИМ
КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ
410. *Співаченко О. О., Корогод С. В.* 2059
ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА КРИМІНАЛЬНОГО
ПРАВОПОРУШЕННЯ
411. *Фаріга Є. В., Спасенко В. О.* 2063
РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА БЕЗОПЛАТНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ
В УКРАЇНІ
412. *Федченко Т. К., Савенко В. П.* 2067
ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ
413. *Ходосевич С. Ю., Колесник Т. Н., Носатенко Ю. О.* 2071
МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ В ФОТОПОРТРЕТНІЙ ЕКСПЕРТИЗИ
414. *Худоб'як Д. Я., Самойлова І. А.* 2076
ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ГОСПОДАРСЬКОГО
ПРАВА
415. *Черняк Н. П., Волик М. М.* 2082
РОЛЬ ПРОКУРОРА У ЗАСТОСУВАННІ ДОСУДОВОЇ ПРОБАЦІЇ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ
416. *Чуб Ю. С.* 2087
ЩОДО ПРИЗНАЧЕННЯ ПРЕЗИДЕНТОМ УКРАЇНИ СУДДІВ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ
417. *Шевченко Т. В., Тюленєв В. В.* 2092
НЕОБЕРЕЖНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ,
ВЧИНЕНЕ КІЛЬКОМА СУБ'ЄКТАМИ, ЯК СУСПІЛЬНО
НЕБЕЗПЕЧНЕ ДІЯННЯ
418. *Шевченко Т. В., Чередник В. І.* 2097
ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОМІРНОСТІ РОЗГОЛОШЕННЯ
ЛІКАРСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ ЗА СТАТТЕЮ 145 КК УКРАЇНИ

СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЕ НАУКИ

ВИКОРИСТАННЯ ПРОБІОТИКІВ У РИБНИЦТВІ

Єсіпова Наталія Борисівна,
канд. біол. наук, доцент
Бондаренко Вікторія Костянтинівна,
студентка
ДНУ ім. Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

Вступ./Introduction. Вперше термін «пробіотик» було використано у 1953 р. німецьким бактеріологом Вернером Коллатом (1892-1970 рр.) для визначення органічних і неорганічних добавок, необхідних для відновлення здоров'я пацієнтів. У подальшому Рой Фуллер (1995) охарактеризував пробіотики як препарати з живих мікроорганізмів або стимулятори росту мікробного, тваринного і рослинного походження, що здійснюють сприятливий вплив на індигенну мікрофлору. До пробіотиків також відносять речовини мікробного або немікробного походження, які сприяють нормалізації, підтримці балансу та корекції мікрофлори різних слизових оболонок у організмі (Johnston et al., 2007).

Важливою перевагою пробіотичних штамів з властивим їм широким спектром антагоністичної активності щодо патогенних та умовно-патогенних мікроорганізмів є те, що вони виробляють антитіла для захисту організму та стимуляції імунної відповіді на збудник (Коршунов та ін., 2002). Крім того, вони чинять різнобічний позитивний вплив на організм, який полягає, зокрема, в здатності пробіотиків знижувати проникність тканинних бар'єрів для токсинів, проявляти детоксикаційну дію щодо сполук, які утворюються в організмі хазяїна під впливом патогенів (Калмикова, 2001).

Тому, актуальним є впровадження в тваринництво і рибництво нових технологій використання симбіотичних мікроорганізмів і пробіотичних препаратів у якості кормових добавок, які нормалізують бактеріальний склад шлунково-кишкового каналу, мають здатність відновлювати і покращувати процеси травлення, засвоєння поживних речовин, перебіг метаболічних процесів у організмі та підвищувати його імунологічну резистентність (Socol et al., 2010). Ще одним важливим аспектом застосування пробіотиків у сільському господарстві є те, що вони не псують якість харчової продукції при додаванні їх в корм сільськогосподарським тваринам, на відміну від антибіотиків та різних хіміопрепаратів, які здатні накопичуватись в організмі тварин.

Мета роботи./Aim. Метою нашої роботи було проведення аналізу сучасної літератури стосовно результатів використання препаратів пробіотичної дії в рибному господарстві.

Результаты и обсуждение./Results and discussion. Сучасні уявлення про механізми лікувально-профілактичної дії пробіотиків з бактерій роду *Bacillus* свідчать, що вказані препарати пригнічують розвиток патогенної та умовно-патогенної мікрофлори, покращують травлення, активізують специфічні і неспецифічні фактори імунного захисту, в тому числі стимулюють антивірусну активність за рахунок синтезу інтерферону (Калініченко, Коротких, Тіщенко, 2016).

У рибогосподарській літературі є повідомлення про ефективне використання пробіотика Субаліна у риб на різних стадіях онтогенезу. Субалін – лікувально-профілактичний пробіотик нового покоління, розроблений українськими мікробіологами, методами генетичної інженерії. Являє собою мікробну масу спороутворюючих бактерій *Bacillus subtilis* з титром $1 \cdot 10^9$ в 1 г препарату (рис. 1).

Рис.1 Спороутворюючі бактерії *Bacillus subtilis*

Використання субаліну як кормової добавки до стартового корму личинкам каналного сома підвищувало майже в 2 рази приріст маси тіла, що свідчило про ефективне засвоєння рибами кормів. Аналогічні результати були отримані й при додаванні в корм субаліну однорічкам коропа. Крім того, введення пробіотика в корма сприяло зниженню мікроміцетної і бактеріальної контамінації корму відповідно на 65,9% та 87,4%, що значно покращувало його якість і попереджало виникнення інфекційних і аліментарних захворювань у риб (Вовк, 2002).

Позитивні результати були отримані при застосуванні в кормах осетрових риб пробіотика Субтиліна, діючим агентом якого є бактерія *Bacillus subtilis*. У дослідних риб спостерігали приріст маси внаслідок оптимізації мікрофлори травного тракту, що сприяло кращому засвоєнню кормів (Аламдарі, 2013).

Обробка пробіотиками ікри ленського осетра сприяла підвищенню вилуплювання личинок з ікри на 60 % і зростанню виживання личинок на 25 – 40 % (Бурлаченко, 2007).

Отриманий позитивний ефект при використанні бактерій р. *Bacillus* у складі кормової імуномодулюючої добавки ПроСтор при вирощуванні осетрових риб. Внесення пробіотика в комбікорми сприяло збільшенню лінійно-вагових показників риб, підвищувало процент виживання і покращувало показники крові риб (Жандалгарова та ін., 2018). Позитивні результати автори пояснюють здатністю штамів мікроорганізмів пробіотичних

препаратів виробляти в кишечнику важливі травні ферменти і вітаміни, що надавало виражений ростостимулюючий ефект.

Є також повідомлення щодо позитивного впливу пробіотиків на епізоотичний стан водойм. Так, використання препарату на основі нейстонних форм аеробних спорових бактерій *Bacillus megaterium* зменшувало чисельність патогенних бактерій у водному середовищі (Стабникова и др., 1993). Аналогічні результати були отримані при внесенні *Bacillus subtilis* у складі препарату субаліну в воду рибогосподарських басейнів (Вовк, 2002).

Висновки./Conclusions. Таким чином, літературні джерела свідчать, що пробіотики на основі спорових бактерій роду *Bacillus* проявляють добре виражений ростостимулюючий ефект, підвищують якість засвоєння кормів і покращують загальний фізіологічний стан риб, мають високу антагоністичну активність до патогенної та умовно-патогенної мікрофлори, виділеної від риб, водного середовища та з гранульованих комбікормів для риб. Розробка нових біотехнологій використання пробіотиків у рибництві є перспективним напрямком для попередження захворювань риби та забруднення води в аквакультурі.

ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЛИПКОВАТІВСЬКОГО АГРАРНОГО КОЛЕДЖУ

Зуб Карина Володимирівна,
викладач вищої кваліфікаційної категорії
Гавриленко Ксенія Альбертівна,
викладач першої кваліфікаційної категорії
Липковатівський аграрний коледж
с. Липкуватівка Харківська обл., Україна

Введення./Introduction. Закон України «Про фахову передвищу освіту» передбачає якісно нову активну і творчу дослідницьку та інноваційну діяльність студентської молоді. Усе це спрямовує організацію освітньої роботи Липковатівського аграрного коледжу на формування у майбутніх фахівців умінь і навичок творчої діяльності, залучення до інноваційної та дослідницької роботи.

Відповідно до Закону України:

Дослідницька діяльність у сфері фахової передвищої освіти – діяльність закладу фахової перед вищої освіти, спрямована на проведення наукових досліджень з метою отримання і використання нових знань та здійснення технічних і науково-технічних розробок.

Інноваційна діяльність у сфері фахової перед вищої освіти - діяльність закладу фахової перед вищої освіти, спрямована на створення або вдосконалення конкурентоздатних технологій, у тому числі інформаційних, продукції або послуг; трансформація наукових досліджень і розробок у практичну діяльність, новий підхід до надання освітніх послуг, їх адаптація до потреб ринку праці та суспільства; застосування рішень організаційно-технічного, виробничого, адміністративного або іншого характеру, що істотно поліпшують якість виробництва та соціальної сфери.

Ціль роботи./Aim. Така діяльність у Липковатівському аграрному коледжі сприяє формуванню конкурентоспроможного фахівця аграрного

сектору економіки, якому притаманний аналітичний погляд, творчий підхід та подальше самозростання.

Матеріали і методи./Materials and methods. Залучити студентів до інноваційної та дослідницької роботи можна лише за умов створення в освітньому закладі відповідного освітнього середовища. Тому, відповідно до наказу Міністерства аграрної політики України від 25 лютого 2009 року № 122, на базі Липковатівського аграрного коледжу створений Навчально-практичний центр, метою якого є задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення навчально-науково-виробничої, господарської та іншої діяльності в порядку, передбаченому чинним законодавством України.

Предметом діяльності центру є:

забезпечення умов, необхідних для проведення навчальних і виробничих практик студентів коледжу та інших аграрних вищих навчальних закладів Харківської та інших областей України;

здійснення практичного та виробничого навчання студентів за профілем обраної спеціальності та підвищення кваліфікації спеціалістів відповідно до навчальних планів і програм на основі ефективного ведення товарного сільськогосподарського виробництва;

сприяння науковим дослідженням, виробничому випробуванню наукових розробок, їх впровадженню у сільськогосподарське виробництво;

надання інформаційних та консультативних послуг юридичним і фізичним особам;

виращування зернових та технічних культур;

розведення великої рогатої худоби та свиней;

діяльність автомобільного вантажного транспорту.

Результати і обговорення./Results and discussion. Навчально-практичний центр має 4884 га землі, з них 3647 га орної. Для проведення практичних занять та дослідницької роботи студентів і викладачів у Навчально-практичному центрі створені і успішно функціонують: молочно - та свинотоварна ферми, де утримується 390 голів великої рогатої худоби та 430

голів свиней, машино-тракторний парк, ветеринарна клініка, колекційно-дослідне поле, олійниця, крупорушка, пекарня, цех по виготовленню сирів. Такі умови дають можливість студентам реалізувати свої бажання та здібності щодо інноваційної та дослідницької роботи.

Протягом багатьох років коледж працює над програмою виробництва екологічно-чистої сільськогосподарської продукції. До складу земель Навчально-практичного центру входять понад 40 видів ґрунтів, родючість, яких зберігається і покращується за допомогою системи дій, що підвищують їх біологічну активність, яка забезпечує баланс поживних елементів, необхідних для нормального росту та розвитку рослин, а також спрямовану на збереження ресурсів ґрунтів.

Дослідницька та інноваційна діяльність коледжу є продовженням і поглибленням навчального процесу протягом усього періоду навчання, має цілісний та системний характер, реалізується в різних формах, передбачає міждисциплінарні зв'язки та охоплює всі спеціальності.

Дослідницька робота є важливим компонентом навчальної програми студентів спеціальності «Агрономія», саме вона наближає майбутнього аграрія до виробничої сфери при вирішенні практичних завдань. Майбутні агрономи проводять дослідницьку роботу, яка передбачає вивчення технології вирощування як продовольчих, так і кормових культур без обробітку хімічними засобами, і які не містять у своєму складі небезпечних для організму людини речовин. Землі нашого господарства збагачуються лише органічними добривами – гній великої рогатої худоби, яка утримується в господарстві, тому майбутні агротехніки досліджують підвищення урожайності сільськогосподарських культур без хімічного навантаження на ґрунт. Працюючи над темою «Амброзія – небезпечна рослина», студенти вивчають особливості шкідливої рослини, її насінневу продуктивність, пилкоутворюючу здатність; визначають та обґрунтовують заходи інтегрованої боротьби з амброзією в посівах польових культур; встановлюють еколого-економічну ефективність розроблених заходів боротьби з бур'янами в агроценозах

польових культур та перевіряють їх в польових умовах господарства. За результатами проведеного дослідження студенти розробили методи ефективної боротьби з амброзією, способи обробітку ґрунту, застосування добрив, засобів захисту рослин від бур'янів.

Система органічного виробництва у Навчально-практичному центрі Липковатівського аграрного коледжу передбачає забезпечення тварин якісними, органічними кормами власного виробництва. Тому майбутні технологи в галузі виробництва та переробки продукції тваринництва проводять дослідницьку роботу по розробці та впровадженню раціональних технологій годівлі без використання гормонів росту. Тваринництво забезпечує рослинництво органічними добривами.

Дослідницька робота технологів проходить в реальних умовах виробництва безпосередньо на тваринницьких фермах Навчально-практичного центру, де студенти набувають практичних навичок з підбору тварин в дослідні групи, виявляють тварин в охоті, організують проведення парувань та опоросів свиноматок чи отелень корів, проводять мічення та зважування тварин, розраховують середньодобові прирости, ведуть первинний зоотехнічний облік, визначають економічну оцінку.

Дослідницька робота студентів-технологів проходить паралельно з практичною підготовкою фахівців «Ветеринарної медицини» в умовах ведення органічного тваринництва.

Майбутні ветеринарні фельдшери досліджують використання природних та гомеопатичних засобів боротьби з хворобами, проводять паразитологічне обстеження пасовища та тварин, розробляють та впроваджують ефективні методи контролю та профілактики ендопаразитів, які вражають тварин під час випасання. Працюючи в гуртках, студенти проводять загальне клінічне дослідження хворих тварин, відбирають зразки крові, проводять бактеріальний посів з фекалій та крові для визначення чутливості ізольованої мікрофлори. За результатами проведених досліджень розробляють схеми лікування тварин, проводять їх порівняльний аналіз та визначають економічну ефективність проведеного лікування.

Проходячи практику в умовах Навчально-практичного центру, студенти проводять дослідження, виконують лікувальні заходи, набувають досвіду й практичних умінь, розвивають свої професійні якості і вчаться аналізувати.

Економічна ефективність результатів дослідницької та інноваційної роботи студентів агрономів, технологів та ветеринарних фельдшерів знаходить своє продовження та відображається під час практичної підготовки фахівців зі спеціальності «Менеджмент». Майбутні спеціалісти в галузі економічної діяльності досліджують ефективність впровадження органічного виробництва у Навчально-практичному центрі Липковатівського аграрного коледжу, аналізують урожайність на органічних землях та порівнюють її з середніми показниками по області; здійснюють порівняльний аналіз структури собівартості сільськогосподарських рослин за рахунок впровадження екологічних технологій; визначають економію коштів у результаті відмови від застосування мінеральних добрив, зниження собівартості за рахунок відмови від ветеринарних препаратів та перехід на фітопрепарати. Інноваційна діяльність майбутніх менеджерів передбачає проведення маркетингових досліджень на предмет відкриття переробних цехів у Навчально-практичному центрі, студенти розробляють анкети та проведення опитування потенційних споживачів, оформляють проекти рекламних щитів, досліджують об'єкти брендингу Липковатівського аграрного коледжу.

Висновки./Conclusions. Результати дослідницької та інноваційної діяльності висвітлюються у доповідях та пошукових роботах. Дослідницька та інноваційна діяльність студентів є одним із важливих засобів підвищення підготовки і професійного виховання здобувачів вищої освіти, здатних творчо застосовувати в практичній діяльності інноваційні ідеї та проекти.

Наш досвід переконливо доводить, що фахівці, котрі залучалися до студентської дослідної та інноваційної діяльності, виявляють більш оригінальне мислення, як правило, досягають визначних успіхів у своїй професійній діяльності.

ОСОБЛИВОСТІ РОСТУ, РОЗВИТКУ ТА СОРТОВИВЧЕННЯ *BETA VULGARIS* L. В УМОВАХ ШКІЛЬНОЇ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНОЇ ДІЛЯНКИ

Іщенко Володимир Іванович,

к. п. н., доцент

Олексієнко Аліна Миколаївна,

магістрантка

Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка, м. Полтава, Україна

Вступ. Провідне місце серед овочевих культур в Україні займає *Beta vulgaris* L. Одержання біологічно цінної продукції з високими показниками якості та виходом стандартних коренеплодів є основним технологічним завданням при їх вирощуванні. Одним із агрозаходів в овочівництві, що сприяє підвищенню врожайності *Beta vulgaris* є застосування нових мікрохвильових технологій.

Мета дослідження – з’ясування біологічних особливостей, сортовивчення *Beta vulgaris* в умовах шкільної навчально-дослідної ділянки, виявлення оптимальних режимів стимуляції насіння мікрохвильовою енергією.

Матеріали та методи. Експериментальні дослідження із сортовивчення здійснювалися в 2020–2021 роках в умовах шкільної навчально-дослідної ділянки Миргородської загальноосвітньої школи I-III ступенів Миргородської міської ради Полтавської області за загальними методиками В. М. Андреева, В. М. Маркова [1], Я. Я. Бутко [3], Г. Л. Бондаренко [2]. Для з’ясування впливу мікрохвильового поля на схожість насіння та врожайність *Beta vulgaris*, насіння сорту Бордо 237 та гібриду Незрівняна А-463 обробляли в мікрохвильовій печі «SAMSUNG» SE2914NR (частота 2450 МГц, потужність 1,6 кВт) у режимах від 30 до 180 сек.

Результати та обговорення. *Beta vulgaris* має дворічний цикл розвитку. На першому етапі онтогенезу недиференційований конус наростання має

вигляд відносно плоского горбочка. Через 5–7 днів після появи сходів настає другий етап, в якому рослини перебувають до кінця першого вегетаційного періоду. За цей час конус наростання сильно розширюється, розеткові листки розміщуються щільно один біля одного (бо міжвузля пагона не розвиваються). Незабаром з основи конуса наростання формується головка коренеплоду. В піхвах деяких розеткових листків утворюються конуси наростання другого порядку, зачатки майбутніх бічних пагонів, які в перший рік життя рослини звичайно не розростаються. Третій етап починається під час зберігання буряків. Після впливу на коренеплоди низьких температур упродовж 60 днів і більше спостерігаються збільшення розмірів конуса наростання, його витягування та сегментування зародкової осі суцвіття. Четвертий етап відбувається під час зберігання коренеплодів – наприкінці лютого – на початку березня. В цей час формуються лопаті суцвітть і починають утворюватися бічні осі суцвітть у піхвах зародкових прилистків. Закінчується етап утворенням на лопатях суцвітть квіткових горбочків. П'ятий етап відбувається після висаджування коренеплодів у ґрунт. Він починається з диференціації квіткових горбочків з утворенням зачатків п'яти пиляків та приймочки. На шостому етапі посилено росте квітоносний пагін, суцвіття розвивається повільно і не виходить із покривних листків. За сприятливих умов на головці коренеплоду пробуджуються сплячі бруньки і з'являються додаткові квітоносні пагони. Сьомий етап характеризується посиленням ростом квітоносного пагона, суцвіття та квіток. На восьмому етапі органогенезу суцвіття і квітки досягають максимальних розмірів, у пиляках досягають пилкові зерна. Дев'ятий етап – квітування і запліднення. Десятий – дванадцятий – формування плодів, досягання насіння та розвиток у ньому зародків [4].

Проведені фенологічні спостереження за посівами *Beta vulgaris* в умовах шкільної навчально-дослідної ділянки дозволили встановити, що на першому році столовий буряк проходить такі фенологічні фази: поява сходів (10.05.2021 р.), утворення першої пари справжніх листків (18.05.2021 р.), поява другої пари справжніх листочків (24.05.2021 р.), поява третьої пари справжніх

листочків (28.05.2021 р.), змикання листків у міжряддях (25.07.2021 р.), технічна стиглість (20.08.2021 р.).

Основними апробаційними ознаками при сортовивченні у *Beta vulgaris* є забарвлення листків, черешків і м'якуша коренеплоду, характер і виразність концентричних кілець поперечного розрізу коренеплодів, їх форма та індекс.

Провівши характеристику сортів та гібридів столового буряку (Делікатесний, Детройтський, Опольський, Циліндр, Бордо-237, Змина, Сквирський дар, Кросбі єгипетський, Багряний, Рось, Дій, Носівський плоский, Раннє диво, Червона куля, Одноростковий) за сортовими ознаками, встановили, що листки середні, темно-зелені, іноді відзначається сильна пігментація. Форма листової пластинки: трикутна, серцевидна, хвиляста і видовжено трикутна. Зустрічається поверхня пластинки слабо зморшкувата, гладенька та трохи хвиляста. Розетки листя середні, стоячі, напівстоячі чи прямостоячі. Забарвлення черешка майже у всіх сортів та гібридів рожево-червоне, іноді – світло-зелене та інтенсивно червоне. Класифіковано 15 сортів за термінами досягання. Більшість сортів (Делікатесний, Детройтський, Опольський, Циліндр, Бордо-237, Змина, Сквирський дар, Кросбі єгипетський, Багряний, Рось) – середньостиглі; 4 сорти (Дій, Носівський плоский, Раннє диво, Червона куля) – ранньостиглі та один сорт (Одноростковий) – пізньостиглий.

За здатністю до тривалого зберігання сорти та гібриди *Beta vulgaris* мають добру лежкість. Слід відзначити стійкість до цвітушності у досліджуваних об'єктів. Смакові якості поділяються на відмінні, добрі, задовільні. Середня врожайність сортів 40-60 кг з 10 м². Досліджувані сорти та гібриди *Beta vulgaris* можна використовувати для споживання у свіжому вигляді, консервування, сушіння, виготовлення різноманітних страв, для зберігання.

Встановлено, що у сівозміні кращими попередниками для *Beta vulgaris* є представники родини *Fabaceae*, *Brassica oleracea* L., *Cucumis sativus* L.. Можливими попередниками є *Allium cepa* L., *Solanum lycopersicum* L. *Beta vulgaris* доцільно висаджувати перед представниками родини *Fabaceae*, *Brassicaceae* і *Solanum tuberosum* L.

За результатами проведених досліджень визначено сприятливі режими впливу мікрохвильового поля на лабораторну схожість насіння сорту Бордо 237 та гібриду Незрівняна А-463. Схожість обробленого насіння сорту Бордо 237 перевищує контроль на 5%, а насіння гібриду Незрівняна А-463 – на 7%. Це засвідчує, що мікрохвильове поле помітно впливає на схожість насіння *Beta vulgaris* та певною мірою підвищує його життєздатність. Показники врожайності залежать також від режиму обробки насіння. Насіння *Beta vulgaris* при обробці мікрохвильовим полем є більш чутливим до режиму 50–70 сек.

Результати дослідження засвідчують, що дія мікрохвильового поля підвищує енергію проростання насіння (у сорту Бордо 237 на 4–5%, а гібриду Незрівняна А-46 на 4–8%), схожість (у сорту Бордо 237 – на 2–5%, Незрівняна А-46 – на 2–8%), збільшує врожай на 20–30% (у сорту Бордо 237 – на 27,3%, а гібриду Незрівняна А-463 – на 29,3%).

Висновки. Таким чином, проведено фенологічні спостереження для *Beta vulgaris* в умовах шкільної навчально-дослідної ділянки та встановлено основні фенологічні фази. Проведено дослідження, наведено характеристики, визначено господарські властивості 15 сортів та гібридів *Beta vulgaris*, класифіковано їх за термінами досягання. Встановлено, що дія мікрохвильового поля підвищує енергію проростання насіння, схожість та збільшує врожайність сільськогосподарської культури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андреев В. М., Марков В. М. Практикум по овощеводству. М.: Колос, 1981. 207 с.
2. Бондаренко Г. Л. Методика дослідної справи в овочівництві та баштанництві. Х.: Основа, 2001. 245 с.
3. Бутко Я. Я. Методика проведених занять по основах агрономії. М.: Агропромиздат, 1985. 215 с.
4. Методичні вказівки для виконання практичних і самостійних робіт з «Рослинництва» (Модуль 3. Змістовий модуль 5. Коренебульбоплоди)

студентами факультету плодощовчівництва, екології та захисту рослин підготовки за спеціальностями 203 – садівництво та виноградарство та 202 – захист і карантин рослин / Уманський НУС: Редакційно-видавничий відділ, 2019. 18 с.

**ПРОДУКТИВНІСТЬ ГІБРИДІВ КУКУРУДЗИ ЗАЛЕЖНО ВІД ВИДУ
АЗОТНИХ ДОБРИВ**

Каленська Світлана Михайлівна,

д. с.-г. н., професор

Говенько Роман Володимирович,

аспірант

Антал Тетяна Володимирівна

к. с.-г., доцент

Національний університет біоресурсів

та природокористування України

м. Київ, Україна

Важливою стратегічною культурою у світовому виробництві зерна є кукурудза. Щорічно у світі кукурудзи вирощується більше, ніж інших злакових культур. Потенціал урожайності кукурудзи досить високий, що доводять світові рекордні показники, отримані у 2020 році на рівні 38,63 т/га на зрошенні та 26,48 т/га без зрошення. Але досягнення їх можливе лише за впровадження у виробництво нових високопродуктивних гібридів та забезпечення потреб культури на протязі всієї вегетації, насамперед елементами живлення. Метою дослідження є наукове обґрунтування впливу виду азотних добрив на урожайність гібридів кукурудзи середньостиглої групи та показники якості зерна. Наукові дослідження проводилися протягом двох вегетаційних сезонів 2019-2020 років на полях ФГ Богатирівське, яке територіально знаходиться в Сумській області Роменського району.

Дослідна ділянка розташована на темно сірому опідзоленому ґрунті. Дослід двофакторний. Предметом дослідження були два гібриди: 1. Астероїд (ФАО 290); 2. Конкорд (ФАО 250); Дослід включав 5 варіантів удобрення: 1. Без добрив – контроль; 2 – Фон (Діамофоска 220 кг ф.в.); 3. Фон + Аміачна вода (N_{20,5}); 4. Фон + КАС 32 (N₃₂); 5. Фон + Карбомід (N₄₆). Норма азоту була

однаковою у всіх видах азотних добрив та становила по 120 кг. д. р. Дослід закладений у чотирьохразовій повторності методом розщеплених ділянок.

Результати досліджень за два роки досить різнилися за основними показниками. Так 2019 рік виявився посушливим, проте посуха не є типовою для даної зони і подібне явище спостерігалось востаннє ще в 1989 році. Проаналізувавши отриманні дані варто зазначити, що урожайність зерна кукурудзи залежала як від особливостей року досліджень, так і від гібриду та виду азотних добрив. За рахунок більш пролонгованої дії добрива КАС 32 у варіанті 4, виявлено збільшення врожаю порівняно з контролем та двома іншими видами азотних добрив. Порівнюючи індивідуальну продуктивність досліджуваних гібридів на фоні внесення однієї норми азоту в добривах краще показав себе за показником урожайності гібрид ЕС Астероїд у 2020 році (9,2 т/га), який мав приріст врожаю до контролю 2,4 т/га та по відношенню до варіантів застосування аміачної води і добрива карбамід відповідно 0,7 та 0,9 т/га. Даний гібрид мав і кращі показники якості зерна.

ОГЛУШЕННЯ ПТИЦІ ТА ВПЛИВ ЇХ ПАРАМЕТРІВ НА ЯКІСНІ ПОКАЗНИКИ ТУШОК

Карпенко Олександр Володимирович

к. с.-г. н., доцент
Херсонський ДАЕУ

Самойленко Анжеліка Миколаївна

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
біолого–технологічний факультет, Херсонський ДАЕУ
м. Херсон, Україна

Введення. Сучасні лінії переробки птиці є високоскоординовані системи механізованих операцій, під час яких птицю вбивають, видаляють неїстівні частини тушок, а їстівні упаковують і відправляють споживачеві або на зберігання.

Для забезпечення високої якості продукту, що випускається необхідно ретельно дотримуватися всіх вимог технологічного процесу переробки птиці, визначеного «Технологічною інструкцією з виробництву м'яса птиці», з дотриманням ветеринарно-санітарних правил для підприємств з переробки птиці, гігієнічних вимог до якості та безпеки продовольчої сировини і харчових продуктів, затверджених у встановленому порядку. Крім вимог технологічного характеру, в останні роки до процесу переробки птиці пред'являються вимоги гуманності забою.

Якщо розглядати вимоги до правил гуманного забою, то основа полягає в тому, що застосовувані способи, наприклад, оглушення птиці повинні обумовлювати негайну втрату птахом відчуттів та чутливості, причому це повинно тривати досить довго, до настання загибелі в результаті втрати крові після забою. Експерти Всесвітньої організації охорони здоров'я тварин (ОІЕ) вважають, що ідеальним було б підтримання непритомного стану на протязі не менше 40с для всіх способів оглушення і всіх видів тварин.

Однак, оскільки оглушення має моментальний вплив, то запобігання поверненню птиці до життя обумовлює ефективність процесу забою в

результаті швидкого і точного перерізання кровоносних судин, що за життя птиці забезпечують мозок збагаченої киснем кров'ю. Крайні прихильники гуманного забою вважають, що головне при переробці птиці - гуманний забій, а якість м'яса не має значення. Тому напрямом нашої роботи було дослідження однієї з технологічних операцій первинної переробки птиці – оглушення та впливу параметрів на якість тушок.

Мета роботи. Експериментальна частина роботи проводилась на базі філії Філії «Чорнобаївське» Приватного акціонерного товариства «Агрохолдинг Авангард» Херсонського району Херсонської області, с. Східне. Метою дослідження було виявлення: порушень діяльності серцево - судинної й нервової систем птиці під час технологічного процесу оглушення; дефектів тушок птиці в наслідок дії різних параметрів оглушення.

Матеріал та методи. Об'єктом дослідження являються кури промислового стада кросу «Новоген білий». Предметом дослідження являються такі показники: епілептиформна активність мозку; вихід крові, %; дефекти тушок після знекровлення. Для логічного опрацювання передбачених змістом завдань нами була розроблена блок-схема досліджень, яка представлена на рис. 1.

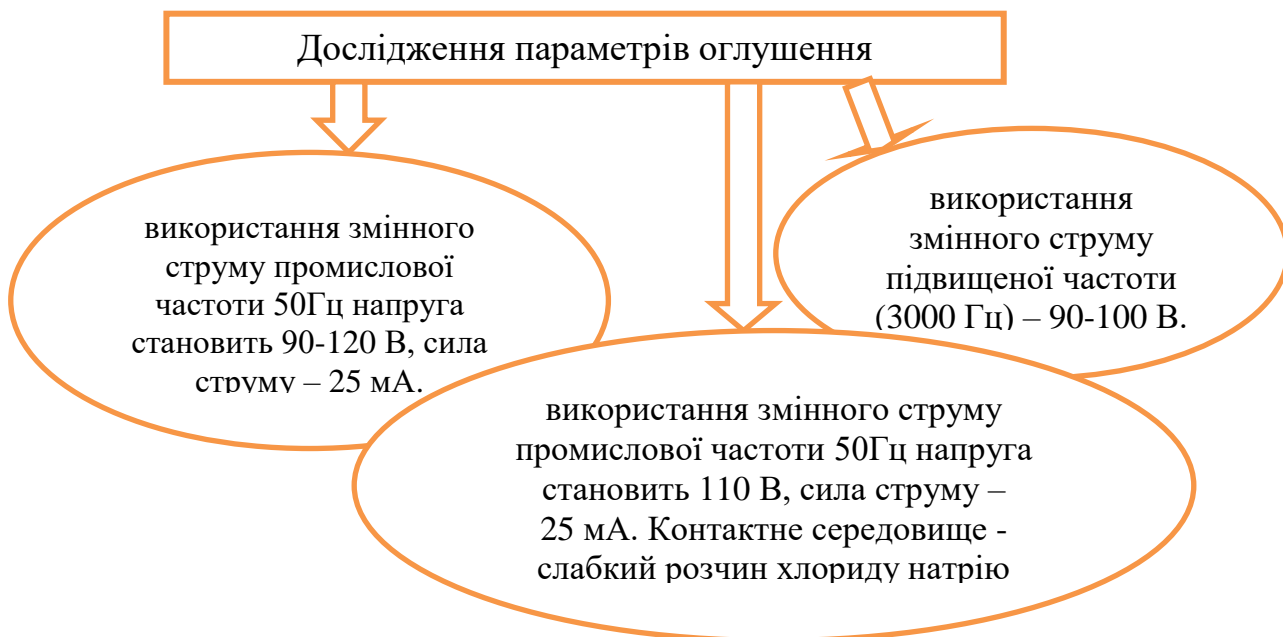

Рис.1. Логічна модель виконання дослідницької частини

Результати та обговорення. Для зручності виконання операцій забою, поліпшення санітарного стану виробництва і більш повного знекровлення птицю оглушають. На птахопереробному підприємстві широко використовують електрооглушення, яке здійснюється автоматично в спеціальних апаратах.

В залежності від поставленої мети сформовані три групи курей. Процес оглушення відбувався за різними параметрами. Дані наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Дослідження параметрів оглушення птиці

Група	Контрольна	Дослідна №1	Дослідна №2
Кількість, гол.	100	100	100
Струм, Гц	промислової частоти - 50	промислової частоти - 50	підвищеної частоти - 3000
Напруга, В	90-120	110	90-100
Сила струму, мА	25	25	25
Контактне середовище	вода	слабкий розчин хлориду натрію	вода

Забій птиці проводять зовнішнім або внутрішнім способом не пізніше ніж через 30 с. після оглушення. Знекровлення тушок має бути повним, від цього залежить їх якість, так як на недостатньо знекровлених тушках утворюються червоні плями на крилах і крижах і скорочується термін зберігання м'яса. У вітчизняній промисловості в основному застосовують зовнішній спосіб забою, що не вимагає високої кваліфікації робітників і дозволяє краще й швидше знекровлювати тушки.

Під час проведення досліджень імплантували електроди, що записують ЕЕГ (електроенцефалограму), і електрооглушаль у водяній ванні при різних режимах. Критерієм оцінки була епілептиформна активність мозку, що виникає в результаті електрооглушення.

У процесі дослідження було встановлено, що якщо після порушення епілептиформної залежності на ЕЕГ не спостерігали фази глибокої пригніченості, то птиця або була недостатньо приголомшена, або відновлювала

стан чутливості до кінця оглушення або під час знекровлення. Крім того, досліджувалися дефекти тушок після забою.

При цьому середній час настання фази глибокої пригніченості після вентрального розрізу ший не залежить в достовірній мірою від частоти струму, але майже лінійно збільшується зі зростанням частоти струму при односторонньому розрізуванні ший.

Таким чином, отримані результати свідчать про те, що у птиці після ефективного електрооглушення тільки вентральний розріз ший запобігає повернення свідомості і чутливості в процесі знекровлення (дослідна група №2). Показники та якість знекровлення птиці наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Результати дослідження фактичного виходу крові

	Контроль	Дослідна група №1	Дослідна група №2
1	2	3	4
Повне знекровлення птиці після забою, гол.	88	92	96
Тривалість знекровлення, с.	160	160	160
Середня маса 1 голови до забою, г.	1828	1844	1805
Середня маса 1 голови після знекровлення, г	1766	1776	1735
Нормативний показник виходу крові, %	4,2	4,2	4,2
Фактичний вихід крові, %	3,4	3,7	3,9

Досліджуючи стан повного знекровлення птиці, виявили, що у птиці з повною зупинкою серцевої діяльності зменшився фактичний вихід кров. Найгірші показники мала контрольна група з класичними параметрами оглушення. Найбільший вихід крові (3,9%) був при забої птиці дослідної групи №2. Тобто, менше тривалість оглушення при високій частоті струму впливає на якість знекровлення птиці.

Показники наявності дефектів тушок наведені в таблиці 3.

Таблиця 3

Результати дослідження виявлення дефектів тушок

	Контроль	Дослідна група №1	Дослідна група №2
1	2	3	4
Кількість птиці з повною зупинкою серцевої діяльності, гол.	12	9	5
Дефекти тушок, гол.:			
крововиливи на крилах, гол.	8	5	3
%	66,7	55,6	60,0
крововиливи в верхній частині грудини (кіля)гол.	4	4	2
%	33,3	44,4	40,0

За результатами проведеної органолептичної оцінки можна встановити, що у птахів з повною зупинкою серцевої діяльності спостерігалися набряки та крововиливи в різних частинах тушок. В контрольній групі при недостатньому знекровленні виявлено крововиливів на крилах та крижах у 8 тушках, що становить 66,7% відсотків від загальної кількості тушок. Найкращі показники мали тушки дослідної групи №2.

Висновки. На підставі результатів дослідження епілептиформної залежності на ЕЕГ, показників після забійної та органолептичної оцінки можемо зробити висновок, що використання змінного струму підвищеної частоти (3000 Гц) при напрузі 90-100 В під час оглушення призводить до зменшення порушень фізіологічного стану організму птиці та впливає на якість отриманих тушок після забою.

ПЕРЕТВОРЕННЯ РЕЧОВИН ПРИ ДОЗРІВАННІ ПЛОДІВ

Колодій Валентина Анатоліївна,
кандидат біологічних наук
Дубінський Артем Сергійович,
Студент
Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Україна

Вступ. Регулятори росту знаходять все більше застосування в сучасних технологіях виробництва продукції рослинництва. До них належать природні і синтетичні органічні сполуки, які у малих дозах активно впливають на обмін речовин рослин, викликаючи стимуляцію або пригнічення їх росту і морфогенезу. До регуляторів росту рослин належать фітогормони: *ауксини, гібереліни, цитокініни та ін.*

У сучасній практиці ведення сільського господарства встановили переваги розширення використання рослинних гормонів для регулювання росту інших рослин, використання регуляторів росту рослин значно зростає і стає одним з головних компонентів у сучасному сільському господарстві [1].

Мета роботи полягала у визначенні впливу регуляторів росту, а саме фітогормонів на обмін речовин при дозріванні плодів.

Матеріали та методи. Фітогормони – хімічні речовини, що виробляються в рослинах і регулюють їх ріст та розвиток. Утворюються головним чином в тканинах, що активно ростуть, на верхівках коренів і стебел. До фітогормонів звичайно відносять ауксини, гібереліни і цитокініни, а іноді і інгібітори росту, наприклад абсцизову кислоту.

Фітогормони (гормони рослин) – органічні речовини невеликої молекулярної маси, утворюються в малих кількостях в одних частинах багатоклітинних рослин і діють на інші їх частини як регулятори і координатори росту і розвитку.

Гормони рослин виробляються природним шляхом рослинами і мають важливе значення для регулювання власного росту та розвитку. Вони діють, контролюючи або змінюючи процеси росту рослин, такі як утворення листя і квітів, подовження стебел, розвиток і дозрівання плодів.

Результати та обговорення. Дозрівання соковитих плодів супроводжується складним комплексом біохімічних перетворень. При цьому речовини, що утворилися на більш ранніх етапах формування плодів, використовуються для синтезу нових речовин на завершальних стадіях їх дозрівання. Обмін запасних речовин (цукрів, кислот та ін.) здійснюється за двома метаболічними шляхами: окислювання і декарбоксілювання. Метаболіти, що утворюються при цьому, і енергія, що вивільняється, використовуються на створення структур клітинних органел і забезпечення їх функцій, а також на активізацію біосинтезу речовин, необхідних для процесу дозрівання – нуклеїнових кислот, білків, ліпідів, етилену, ароматичних речовин та ін. [2].

Перетворення запасних речовин відбувається за допомогою як ферментів, уже наявних у плоді, що формується, так і за рахунок нових ферментативних систем. Після збору плодів біохімічні процеси активніше протікають у перші дні і тижні [2].

Процеси дозрівання соковитих плодів можна прискорити штучно, використовуючи газоподібний етилен. Етилен утворюється при анаеробних процесах у тканинах плодів при дозріванні і виділяється назовні. Тому, якщо розміщувати недозрілі плоди разом з дозрілими, можна також прискорити їх дозрівання [3].

При досягненні певного максимуму активність багатьох фізіологічних систем знижується і їх спрямованість змінюється. Наприклад, якщо на перших етапах дозрівання інтенсивніше йдуть процеси окислювання, то надалі переважають реакції декарбоксілювання. Важлива роль у процесі дозрівання плодів належить процесу перетворення органічних кислот. Внаслідок окислювання і декарбоксілювання в циклі Креббса вони стають джерелами H^+ і

CO₂ для дихання і вихідним матеріалом для біосинтезу ряду речовин у процесі дозрівання [2].

Виділяють п'ять груп фітогормонів: ауксини, гібереліни, цитокініни, абсцизини, етилен. Кожна клітина здатна синтезувати всі групи гормонів. Гібереліни синтезуються в ростучих апікальних стеблових бруньках рослин, у хлоропластах листя, у насінні, що формується, у зародку насіння, що проростає. Вміст гіберелінів коливається від 0,01 до 1,4 мг/кг сирої маси.

Цитокініни утворюються в коренях і звідти надходять у пагони.

Ауксини – гормони, які покращують ріст і розвиток кореневої системи. Вони є прискорювачами зростання і дозрівання плодів шляхом форсування брунькування і появи зав'язі. Це призводить до утворення бруньок і не дає рослині втрачати листя завчасно.

Ауксини сприяють явищу при якому присутність життєздатної верхівкової бруньки не дає прокидатися боковим брунькам. Ауксини в тій концентрації, в якій вони накопичуються в верхівковій бруньці, змушують верхівку стебла рости, а переміщаючись вниз по стеблу – гальмують ріст бічних бруньок [4].

Ауксини широко застосовуються у сільському господарстві для підсилення ростових процесів рослин, щоб викликати у плодових дерев опадання частини квіток і зав'язі; щоб запобігти передзбиральному опаданню плодів у цитрусових і деяких зерняткових, наприклад, у яблунь, і відстрочити їх природне опадання [4].

Пересування ауксинів по рослині йде в основному базипетально, цитокінінів – акропетально, інші гормони пересуваються в обох напрямках.

Етилен – гормональний фактор, газ H₂C=CH₂. Етилен синтезується з метіоніну. Найближчий попередник етилену – 1-аміноциклопропан-1-карбонова кислота (АЦК). Транспорт етилену по симпласту й апопласту не вимагає спеціалізованих механізмів. Припускають, що транспортною формою етилену є його попередник – аміноциклопропанкарбонова кислота, що переміщається по рослині з транспіраційною течією.

Фізіологічні функції етилену. Фізіологічні функції етилену різноманітні. Етилен гальмує поділ клітин, подовження проростків, зупиняє ріст листків (у дводольних), змінює напрямок росту клітин з подовжнього на поперечний, що призводить до зменшення довжини і потовщення стебла (на цьому основане застосування ретардантів-етиленпродуцентів). Етилен, сприяючи старінню тканин, прискорює опадання листків і плодоеlementів; прискорює дозрівання плодів і використовується для їх дозрівання у спеціальних камерах.

Висновки. Отже, підсумовуючи можна констатувати, що фітогормонам для рослин властивий ряд загальних характеристик: вони синтезуються в рослині, є високоефективними регуляторами фізіологічних процесів та їхня дія проявляється в дуже низьких концентраціях, оскільки рослинні клітини дуже високочутливі до їхнього впливу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гормони у регуляторах росту рослин. URL: <https://www.eridon.ua/gormoni-u-regulyatorah-rostu-roslin>
2. Фізіологія рослин: підручник / Макрушин М. М. та ін. Вінниця: Нова книга, 2006. 416 с.
3. Притуляк Р. М. ФІЗІОЛОГІЯ РОСЛИН З ОСНОВАМИ БІОХІМІЇ. 2016. URL: <https://lifelib.info/botany/physiology/8.html>
4. Фітогормони – помічники аграрія, що збільшують врожайність. URL: <https://kurkul.com/spetsproekty/1180-fitogormoni--pomichniki-agrariya-scho-zbilshuyut-vrojaynist>

ВПЛИВ ПОЗАКОРЕНЕВОГО ПІДЖИВЛЕННЯ НА УРОЖАЙ ТА ЯКІСТЬ ЗЕРНА ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ

Кудрявицька Аліна Миколаївна

к. с.-г. н., доцент

Національний університет біоресурсів і
природокористування України

Шкроміда Нікіта Михайлович

студент 4 курсу

Національний університет біоресурсів і
природокористування України

Вступ./Introduction. Збільшення виробництва зерна озимої пшениці, покращення його якості залишається основною проблемою виробництва зерна в Україні.

Отже постала проблема пошуку більш раціональних та ефективних методів використання добрив у сівозміні, особливо нових видів, форм, доз та співвідношень, що на даний час є актуальним. Важливим компонентом розробки систем живлення рослин є застосування складних комплексних фізіологічно збалансованих препаративних форм. Велику увагу слід приділяти створенню та використанню комплексних добрив для позакореневого підживлення, що дає змогу значно підвищити коефіцієнт засвоєння поживних речовин і знизити надходження токсичних речовин у навколишнє середовище. Вимоги до елементів живлення змінюються не тільки відповідно до сортових особливостей, а й залежно від фаз росту та розвитку озимої пшениці. Мінеральне живлення рослин має також бути збалансованим за елементами з обов'язковим урахуванням ґрунтово-кліматичних особливостей конкретного регіону вирощування.

Мета роботи./Aim. Дослідити вплив позакореневого підживлення азотними добривами та Кристалом особливим на урожайність та показники якості пшениці озимої.

Матеріали і методи./Materials and method. Дослід закладено у трикратному повторенні, розмір посівної ділянки–172 м², облікової–100 м². У досліді використовували аміачну селітру (34 %), комплексне добриво Кристалон особливий. Добрива вносили згідно зі схемою досліду.

Ґрунт дослідної ділянки – лучно-чорноземний карбонатний, грубопилувато-легкосуглинковий на лесовидному суглинку. Забезпеченість рослин азотом та фосфором середня, калієм низька. Дослідження проводились загальноприйнятими методами.

Результати і обговорення./Results and discussion. Для підвищення урожайності та показників якості зерна пшениці озимої необхідне проведення позакореневого підживлення N₄₅ +N₃₀ (аміачною селітрою) та Кристалонем особливим в дозі 1 кг/га на початку фази виходу в трубку, у фазі колосіння.

Результатами дослідження встановлено, що найбільша врожайність пшениці озимої сорту “Миронівська–61”, з відповідно високими показникам вмісту білку і «сирої» клейковини відмічена у варіанті N₄₅ +N₃₀ + кристалон на початку виходу в трубку + кристалон у фазі колосіння (таблиця 1,2). Відповідно показник врожайності становив – 5,51 т/га, з відповідно найбільшим приростом до контролю- 2,4 т/га, дещо менший приріст врожаю зерна пшениці озимої отримано у варіанті N₄₅ +N₃₀ + кристалон на початку виходу в трубку – 2,25 т/га.

Урожайність у варіантах контроль, контроль + вода становила відповідно – 3,11, 3,2 т/га. Найвищий вміст білку та “сирої” клейковини в зерні пшениці озимої сорту “Миронівська–61” відмічений у варіанті N₄₅ +N₃₀ + кристалон на початку виходу в трубку + кристалон у фазі колосіння, який становив відповідно – 13,9 % і 28,6 %, з високими показниками збору білку й клейковини – 0,76 т/га і 1,57 т/га (таблиця 1,2).

Результати досліджень свідчать про те, що дещо менші показники вмісту білку й “сирої” клейковини, отримано у варіанті N₄₅ +N₃₀ + кристалон на початку виходу в трубку, які становили 12,5 % і 25,7 %, відповідно показники

збору – 0,67 і 1,37 т/га (таблиця 1,2). Вміст білку у варіантах контроль, контроль + вода становив 10,2 %, 10,3 % (таблиця 1), а вміст клейковини – 18,8 %, 19,4 % (таблиця 2).

Таблиця 1

**Вплив азоту та Кристалону особливого на вміст білку в зерні
пшениці озимої, %**

Варіант досліджу	Білок, %	Збір білка, ц/га	Приріст, %		
			до контролю, %	кристалон на початку виходу в трубку	кристалон у фазі колосіння
Без добрив (контроль)	10,2	3,2			
Контроль + вода	10,3	3,3	0,1		
N ₄₅ рано весною поверхнево	11,0	4,6	0,8		
N ₄₅ рано весною поверхнево + кристалон на початку виходу в трубку	11,3	5,2	1,1	0,3	
N ₄₅ рано весною поверхнево + кристалон на початку виходу в трубку + кристалон у фазі колосіння	12,3	5,8	2,1		1,0
N ₄₅ рано весною поверхнево + N ₃₀ на початку виходу в трубку	12,3	5,7	2,1		
N ₄₅ рано весною поверхнево + N ₃₀ на початку виходу в трубку + кристалон на початку виходу в трубку	12,5	6,7	2,3	0,2	
N ₄₅ рано весною поверхнево + N ₃₀ на початку виходу в трубку + кристалон на початку виходу в трубку + кристалон у фазі колосіння	13,9	7,6	3,7		1,4

НІР₀₅, %

0,63

Таблиця 2

Вплив азоту та Кристалону особливого на вміст «сирої» клейковини в зерні озимої пшениці, %

Варіант досліджу	«Сира» клейковина, %	Збір «сирої» клейко вини, ц/га	Приріст, %		
			до контро лю, %	криста- лон на початку виходу в трубку	криста- лон у фазі колосін ня
Без добрив (контроль)	18,8	5,8			
Контроль + вода	19,4	6,2	0,6		
N ₄₅ рано весною поверхнево	21,4	8,9	2,6		
N ₄₅ рано весною поверхнево + кристалон на початку виходу в трубку	22,5	10,3	3,7	1,1	
N ₄₅ рано весною поверхнево + кристалон на початку виходу в трубку + кристалон у фазі колосіння	25,7	12,2	6,9		3,2
N ₄₅ рано весною поверхнево + N ₃₀ на початку виходу в трубку	24,5	11,4	5,7		
N ₄₅ рано весною поверхнево + N ₃₀ на початку виходу в трубку + кристалон на початку виходу в трубку	25,7	13,7	6,9	1,2	
N ₄₅ рано весною поверхнево + N ₃₀ на початку виходу в трубку + кристалон на початку виходу в трубку + кристалон у фазі колосіння	28,6	15,7	9,8		2,9
<i>НІР₀₅, %</i>		<i>1,24</i>			

Отже, для підвищення якості зерна районаного сорту пшениці озимої “Миронівська–61” доцільно проводити позакореневе підживлення Кристалонем особливим (доза 1 кг/га) сумісно з азотними добривами в дозі N₄₅ +N₃₀ у фазі колосіння.

Висновки./Conclusions. Проведення позакореневого підживлення Кристалонем особливим (доза 1 кг/га) сумісно з азотними добривами N₄₅ +N₃₀ у фазі виходу в трубку та колосіння забезпечує приріст урожаю зерна

районованого сорту пшениці озимої “Миронівська–61” – 2,4 т/га. Найвищий вміст білку та “сирої” клейковини в зерні пшениці озимої відмічено за використання $N_{45} + N_{30} + \text{кристалон}$ на початку виходу в трубку + кристалон у фазі колосіння, який становив відповідно – 13,9 %, 28,9 %.

ФЕНОЛОГІЧНІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА РОЗВИТКОМ ПЕРСПЕКТИВНИХ СОРТІВ ТА ГІБРИДІВ ПОМІДОРІВ

Макайда Надія Вадимівна

магістрантка 2 року навчання спеціальності
014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна

Анотація: У статті розглянуто шляхи удосконалення технології вирощування помідорів шляхом постійного підбору та впровадження у виробництво нових високопродуктивних сортів та гібридів добре пристосованих до вирощування в різних ґрунтово-кліматичних зонах. Висвітлено результати фенологічного спостереження за розвитком перспективних сортів та гібридів помідорів.

Ключові слова: овочівництво, помідор фенологічні спостереження, розвиток рослин, сорт, гібрид, технологія вирощування.

Сучасна людина постійно піддається різноманітним інтоксикаціям за рахунок потрапляння в організм токсичних речовин із зовнішнього середовища із забрудненого повітря, води, харчових продуктів. За цих умов використання овочів в харчуванні оздоровлює організм, регулює процеси обміну речовин. У зв'язку з різким зниженням м'язового, фізичного навантаження, добової затрати енергії овочі є цінним продуктом харчування, які містять велику кількість біологічно активних речовин та вітамінів. Серед овочевих культур значне місце належать помідорам, оскільки ця культура широко використовується у лікувальному харчуванні як додаткове джерело поповнення організму вітамінами та мінеральними солями. Плоди містять вуглеводи, органічні кислоти, мінеральні солі (натрій, калій, магній, фосфор та ін.), 4,5–8,7% сухої речовини, у тому числі 1,5–4,9% цукрів, до 1,65% білка,

крохмаль, клітковину, пектинові речовини, ферменти, алкалоїди, жири, каротин (провітамін А) – 0,2–1,6 мг/100 г, вітаміни С – 12,0–35,7 мг/100 г, В₁, В₂ [1]. При споживанні томатів підвищується апетит, покращується засвоєння їжі організмом. За нормами харчування на рік людина має споживати 35 кг свіжих томатів, це приблизно один плід масою 110–180 г щодня [3].

Популярність культури помідора зумовлена її екологічною пластичністю, високою врожайністю, універсальністю щодо використання плодів, біологічною цінністю. В Україні значне місце належить помідорам які займають площу залежно від року, від 140 до 170 тис. га [2]. Врожайність цієї культури залежить, головним чином, від генеративного потенціалу культури та сорту. Сучасна технологія вирощування дозволяє забезпечити врожайність на рівні 45–50 кг/м² та передбачає використання перспективних сортів [4]. Її удосконалення потребує постійного підбору та впровадження у виробництво нових високопродуктивних сортів та гібридів добре пристосованих до вирощування в різних ґрунтово-кліматичних зонах [5].

Дослідна робота проводилася в період із 3.03.2020 по 24.08.2020 р. відповідно до поставлених завдань на особистій присадибній ділянці с. Тихоновичі Сновського району Чернігівської області. Ґрунтово-кліматичні умови сприятливі для вирощування томатів. Середньорічна кількість опадів в регіоні становить 485 мм з коливаннями від 200 до 800 мм. Найбільше їх припадає на червень-липень (65-66 мм), найменше на лютий (25 мм). Середньорічна температура повітря +7°C. Абсолютний максимум +32°C. Середня сума ефективних температур за вегетаційний період становить 28,1°C. Середня тривалість без морозного періоду 171 день. Найменша кількість днів без морозів – 133.

Польові досліді закладалися за методикою Доспехова Б. А. Дослід закладали у 4-кратній повторності. Вирощування здійснювалося розсадним способом. Попередники у 2019 рік – огірки, цибуля. Для вирощування різних сортів томатів у відкритому ґрунті на присадибній ділянці вибрано 4 сорти:

Мікадо рожевий, Бичаче серце, Леді досконалість, Толстой F1. 3 березня 2020 р. насіння томатів посіяли у приміщенні теплиці, температура до сходів на перші 4–5 днів – 22–26°C. Насіння попередньо замочили на 3–4 години (препарат «Лігногумат»). У контейнерах із зволженим ґрунтом, насіння розклали з відривом 1–1,5 см друг від друга. Акуратно присипали ґрунт для покриття насіння у кожному контейнері. Посів для вирощування розсади проводили в оптимальні для даної зони терміни, одночасно всі сорти.

9-11 березня 2020 р. з'явилися перші проростки. Як тільки насіння починає проростати над поверхнею ґрунту, то дуже важливо забезпечити сильне джерело світла. 17 березня здійснили пікірування. Розсаду для загартування виносили на літню веранду. У період, коли помідори знаходились у теплиці (29 днів), поливали 1 раз на тиждень, видаляли пасинки до першої квіткової китиці.

12 червня (на 101-й день після посадки насіння) томати висадили у ґрунт. Розсаду томатів висаджували у борозенки та закопували до першого квіткової китиці. При такому висадженні у томатів утворюється більша кількість коренів, коріння буде ближче до поверхні і зможуть отримувати більше поживних речовин при підживленні, що покращує живлення помідорів і врожаю буде більше і краще. Розсаду укладали верхівками на північ, а корінням на південь. Як експеримент, томати для захищеного ґрунту Мікадо рожевий, Толстой F1 висадили у відкритий ґрунт. Відстань між рядками 100 см. Підживили томати деревною золою з розрахунку 1 столова ложка на 1 рослину. Збирання врожаю томатів проводили вибірково при досягненні технічної стиглості плодів. Облік врожаю проводили за загальною масою та часткою плодів, що відповідають вимогам стандарту якості.

Результати фенологічних спостережень за розвитком перспективних сортів та гібридів томатів

№ п/п Варіант дослідю	Фази, строки									
	Повторність дослідю	дата посіву	поява сходів	поява справжнього листка	початок квітування	кінець квітування	формування зав'язі	початок дозрівання плодів	перший збір врожаю	останній збір врожаю
Мікадо рожевий	1	3.03	10.03	16.03	19.05	12.06	15.06	28.07	30.07	24.08
	2	3.03	10.03	16.03	21.05	17.06	22.06	10.08	13.08	24.08
	3	3.03	10.03	16.03	19.05	17.06	22.06	18.08	21.08	24.08
	4	3.03	10.03	16.03	21.05	12.06	15.06	12.08	15.08	24.08
Сума середнє значення		3.03	10.03	16.03	20.05	15.06	15.06	19.08	20.08	24.08
Бичаче серце	1	3.03	10.03	17.03	12.06	19.06	22.06	18.08	21.08	24.08
	2	3.03	10.03	17.03	4.05	9.06	11.06	10.08	13.08	24.08
	3	3.03	10.03	17.03	15.06	20.06	25.06	18.08	21.08	24.08
	4	3.03	10.03	17.03	4.05	9.06	11.06	6.08	8.08	24.08
Сума середнє значення		3.03	10.03	17.03	9.05	14.06	16.06	13.08	16.08	24.08
Леді досконалість	1	3.03	10.03	17.03	15.05	13.06	15.06	1.08	3.08	24.08
	2	3.03	10.03	17.03	15.05	17.06	22.06	1.08	3.08	24.08
	3	3.03	10.03	17.03	15.05	20.06	25.06	16.08	18.08	24.08
	4	3.03	10.03	17.03	15.05	13.06	15.06	23.07	25.07	24.08
Сума середнє значення		3.03	10.03	17.03	15.05	16.06	19.06	27.07	5.08	24.08
Толстой F1	1	3.03	10.03	21.03	25.05	23.06	28.06	6.08	8.08	24.08
	2	3.03	12.03	21.03	25.05	27.06	31.06	6.08	8.08	24.08
	3	3.03	17.03	26.03	30.05	30.06	2.07	10.08	13.08	24.08
	4	3.03	17.03	23.03	30.05	30.06	2.07	18.08	21.08	24.08
Сума середнє значення		3.03	14.03	23.03	27.05	28.06	30.06	10.08	13.08	24.08

Встановлено, що при температурі 22–26°C насіння проростає; сходи з'являються на 5-7-й день, при температурі 15°C – на 14–22 день залежно від гібриду, а при температурі нижче 10–11°C – насіння не проростало. Було визначено, що поява справжнього листка у всіх сортів та гібридів настає через 6–9 днів після сходів. Фаза початку квітування наступала у всіх досліджуваних об'єктів 14–16 червня окрім гібриду Толстой F₁, який вступив до цієї фази 28.06. Відзначено, що сорт Толстой F₁ суперранній сорт, першим сформував врожай плодів, так перший збір врожаю було здійснено уже 5.08. Тоді як у ранньостиглих сортів Мікадо рожевий та Бичаче серце було розпочато збір урожаю 20.08 та 16.08 відповідно. Таким чином, проведені фенологічні спостереження перспективних сортів та гібридів томатів в умовах с. Тихоновичі Сновського району Чернігівської області можуть бути враховані для удосконалення технології вирощування помідора їстівного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гаврись І. Л. Біохімічні показники плодів помідора за використання регуляторів росту рослин / І. Л. Гаврись // Наукові доповіді НАУ. – 2007. – Вип. 1(6). – С. 22–28.
2. Божко Л. Ю. Кліматичні умови вирощування томатів в Україні / Божко Л. Ю., Барсукова О. А., Ярмольська О. Є. // Український гідрометеорологічний журнал. – 2013. – №13. – С. 75–85.
3. Помідор-цілитель подарує і красу, і здоров'я, і гарний настрій // Ваше здоров'я: медична газета України. – 2010. – №34 (1059) від 07.09-13.09.2010.
4. Прогресивні технології виробництва овочів для промислової переробки : [Монографія] / За ред. Д. І. Мазоренка, Г. Є. Мазнева. – Харків : Вид-во «Міськдрук». – 2009. – 270 с.
5. Селекція овочевих рослин: теорія і практика / [Кравченко В. А., Сич З. Д., Корнієнко С. І., Горова Т. К., Жук О. Я., Кондратенко С. І.]; за ред. В. А. Кравченка і З. Д. Сича. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2013. – 364 с.

БІОГЕННА МІГРАЦІЯ БІОХІМІЧНО АКТИВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ МІНЕРАЛЬНИХ ДОБРІВ ТА РІВНІ ЇХ НАДХОДЖЕННЯ В АГРОЕКОСИСТЕМУ

Матвійчук Богдан Володимирович,

к. с.-г. наук

Омельчук Дмитро Олександрович,

Ананченко Артур Аркадійович

магістри

Поліський національний університет

м. Житомир, Україна

Вступ. Характер впливу мінеральних добрив на агроecosистеми, в першу чергу, обумовлюється їх хімічним складом, який, в свою чергу, залежить від особливостей сировини і промислових технологій виробництва.

При систематичному застосуванні добрив спостерігаються тенденції до підвищення валового вмісту важких металів, на фоні чого відмічається суттєве збільшення кількості їх рухомих сполук у ґрунті [1, 4].

Як правило, внесення азотних добрив сприяє підвищенню рухомості Mn, Fe, Zn, Cd у ґрунтах і практично не змінює рухомості Cu і Ni, а рухомість Pb при цьому знижується. Фосфорні добрива зменшують рухомість важких металів у ґрунті за рахунок утворення важкорозчинних фосфатів металів. Калійні добрива менше впливають на зміну рухомості металів, ніж азотні і фосфорні [2, 5].

В межах окремого поля, яке може виступати як складова частина єдиної агроecosистеми, мінеральні добрива є суттєвим, але не єдиним джерелом токсичних елементів. Значний внесок у ці процеси робиться за рахунок органічних добрив, а також в певній мірі за рахунок меліорантів [3].

Мета проведення досліджень: встановити особливості біогеохімічного кругообігу токсичних елементів (ТЕ) у межах екосистеми окремого поля при використанні різних видів добрив з врахуванням розмірів біогенної міграції ТЕ у процесі автотрофного біогенезу озимої пшениці, кормових буряків і ячменю.

Методика проведення досліджень. Розрахунки, проведені на основі результатів стаціонарного дослідження Інституту землеробства УААН “Розробка і вдосконалення інтенсивних технологій вирощування зернових культур у сівозміні на основі розширеного відтворення родючості ґрунту” на базі Чернігівського інституту АПВ.

У стаціонарному досліді на темно-сірому опідзоленому ґрунті вивчали розміри надходження токсичних елементів з традиційними мінеральними добривами: аміачною селітрою, суперфосфатом простим гранульованим і калійною сіллю, а також з органічними добривами і меліорантами.

Розміри біогенної міграції (Mb) ТЕ визначали за формулою:

$$Mb = P \cdot Ct,$$

де P – продуктивність сільськогосподарської культури, ц/га;

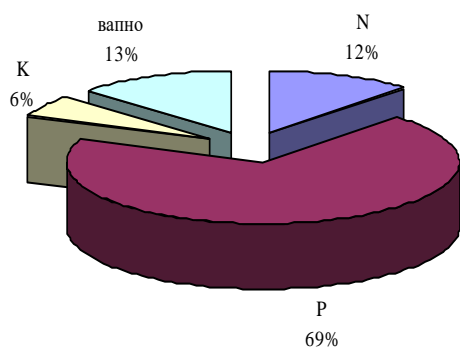
Ct – концентрація токсичного елементу у продуктивному органі сільськогосподарської культури, мг/кг.

Результати досліджень. Відношення надходження токсичних елементів у ґрунт з добривами та меліорантами, яке розраховувалося як Dm, до величини їх біогенної міграції, яке розраховувалося як Mb, показало, що при використанні мінеральних добрив під зернові культури – озиму пшеницю і ячмінь, Dm/ Mb для Cd, Pb, As, F у більшості випадків >1, що говорить про можливість нагромадження цих елементів у ґрунті. Технічні культури, зокрема кормовий буряк, навпаки, здатні до активного включення ТЕ у біогенну міграцію, співвідношення Dm/ Mb у більшості випадків було <1, що свідчить про активне залучення ТЕ до трофічних ланцюгів. Привертає до себе увагу фтор – відбувається його активне нагромадження в ґрунті: Dm F перевищує Mb F як при вирощуванні зернових, так і кормових культур.

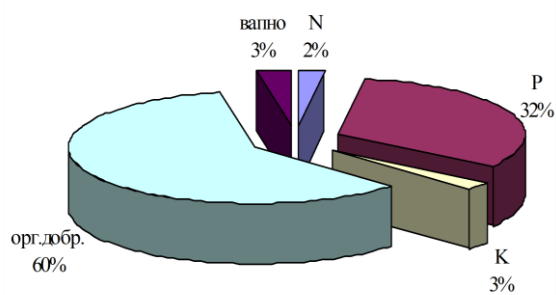
Частка участі азотних, фосфорних, калійних, органічних добрив та меліорантів у надходженні As, Cd, Pb, F у ґрунт залежала від системи удобрення. При мінеральній системі удобрення зернових культур (озима пшениця, ячмінь) найбільш суттєвим джерелом токсичних елементів виступали фосфорні добрива – кількість елементів, що з ними надходила, складала 44,7 –

92,7% від загальної (рис. 1, I.). При застосуванні органо-мінеральної системи удобрення у ґрунт з органічними добривами надходило токсичних елементів до 86% від загальної їх кількості. Співвідношення між надходженням Cd з фосфорними і органічними добривами складало близько 1:2, Pb і As –1:10 (рис.1, II).

Отже, проведені розрахунки показали, що основна кількість ТЕ (до 70%) надходить в агроєкосистеми з фосфорними добривами. З азотними добривами надходить біля 12%, калійними - 6%, вапняковими матеріалами-13%. Органічні добрива грають роль біоконцентраторів і рециркуляторів ТЕ в агроєкосистемах, з ними у ґрунт може надійти до 60% ТЕ від загальної кількості.

I – мінеральна система

II – органо-мінеральна система

Рис. 1. Надходження As, Cd, Pb, F у ґрунт з мінеральними, органічними добривами і меліорантами

Поряд з дослідженнями традиційних висококонцентрованих мінеральних добрив, проводилося вивчення особливостей біогеохімічного кругообігу ТЕ при використанні низько концентрованих видів мінеральних добрив на прикладі нового фосфорного добрива вітчизняного виробництва – агрофоска.

Використання низькоконцентрованих фосфорних добрив у декілька раз може збільшувати надходження токсичних елементів у агроєкосистеми. Так, розрахунки показали, що при застосуванні агрофоски нагромадження у ґрунті F може відбуватися у 3,7 раз, Cd у 1,9 раз інтенсивніше, порівняно з простим суперфосфатом

На основі порівняння величини навантаження ТЕ на агроecosистему при застосуванні суперфосфату простого і агрофоски за величиною Dm було встановлено, що застосування агрофоски може призвести до перевищення середньої величини Dm для фтору і кадмію: середній рівень Dm F по Україні складає 2600-2800 г/га·рік, при застосуванні агрофоски – 18000; середній рівень Dm Cd по Україні складає 0,6-0,8 г/га·рік, при застосуванні агрофоски – 3,0. При цьому необхідно відмітити, що Dm Pb і As при застосуванні агрофоски був нижче, ніж при застосуванні суперфосфату.

Висновки. Отримані результати вказують на те, що використання низько концентрованих мінеральних добрив може призвести до активізації процесів нагромадження токсичних елементів у ґрунті, при цьому величина модулю геохімічного тиску Dm може в 4-6 разів перевищувати середні для України величини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Агроecологічна оцінка мінеральних добрив та пестицидів: Монографія / В.П. Патики, Н.А. Макаренко, Л.І. Моклячук та ін.; За ред. В.П. Патики. К.: Основа, 2005. 300 с.
2. Козьякова Н. О., Макаренко Н. А., Кавецький В. М. Міграція важких металів у системі «ґрунт-рослина» – екотоксикологічний критерій їх небезпечності. *Наук. вісн. НАУ*. 2000. Вип. 32. С. 365–370.
3. Лактіонов М. І. Агроґрунтознавство. Навч. посібн. /ХДАУ ім.В. В. Докучаєва. Харків: Видавець Шуст А. І., 2001. 156 с.
4. Махортов Ю. А. Еколого-економічна оцінка системи застосування мінеральних добрив. *Вісн. аграр. науки*. 2001. № 6. С.72 –74.
5. Яковець Л. А. Екологічна безпека застосування найпоширеніших мінеральних добрив. *Техніко-технологічні аспекти розвитку та випробування нової техніки і технологій для сільського господарства України*. 2017. № 21 (35). С. 298–301.

ВИЗНАЧЕННЯ ВМІСТУ АСКОРБІНОВОЇ КИСЛОТИ В ПЛОДАХ ОГІРКА

Мельников Ігор Владиславович,
магістрант 2 курсу навчання
спеціальності 014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна

Вітаміни входять до складу всіх клітин людського організму. Вони посилюють стійкість його проти інфекцій, перешкоджають надмірному відкладанню холестерину на стінках кровоносних судин, відіграють істотну роль у підтримці нормального складу крові й запобігають старінню організму. Якщо в організмі недостатньо вітамінів, порушується активність ферментів, розладжується обмін речовин. Вітаміни беруть участь у метаболізмі амінокислот, медіаторів, гормонів, фосфорних сполук в обміні мікроелементів [3]. На сьогодні відомо вже близько 30 вітамінів. Організм потребує надходження із зовні близько 20 вітамінів, всі інші синтезуються у внутрішніх органах. До таких вітамінів, що не синтезуються, відносяться зокрема аскорбінова кислота, яка в значній кількості міститься в лимонах, шипшині, солодкому перцеві а також огірках.

Біологічно активні речовини, які містяться в огірках стимулюють діяльність багатьох органів, в тому числі і шкіри, сприяють підвищенню її тону, збуджують апетит. Багато дослідів було присвячено вивченню хімічного складу *Cucumis sativus* L., плоди якого багаті білками (0,8%), вуглеводами (2,5%), клітковиною (0,7%), мінеральними речовинами (0,5%). До складу огірка також входять вітаміни В₁, В₂, В₃, В₅, В₉, В, РР, Р, Е, С (10 мг) і небагато провітаміну А [3].

Експериментальні дослідження по визначенню вмісту вітаміну С в плодах огірка. проводилися в лабораторії фізіології на базі ПНПУ

імені В. Г. Короленка. Дана робота проводилася наступним чином: брали наважки рослинного матеріалу (10 г) заливали в ступці 5 мл 1%-го розчину соляної кислоти і ретельно розтирали розчин в ступці з піском. Під час розтирання додавали ще 15 мл 1%-вої соляної кислоти і всю суміш переносили в мірну колбу на 100 мл, сполоснувши ступку 1%-м розчином щавлевої кислоти. Об'єм суміші в колбі доводили до мітки щавлевої кислоти попередньо перемішавши її, потім фільтрували через паперовий фільтр. У кожену колбу поміщали 5–10 мл фільтрату і титрували розчином фарби до яскраво-рожевого кольору, який не зникає 30 с. Паралельно проводиться Контрольне Титрування суміші застосованих реактивів. Обчислення результатів здійснюється за такою формулою [1, 2]:

$$x = \frac{(a - б) \times T \times 100}{H},$$

а – кількість мілілітрів фарби, використаних на титрування екстракту;

б – кількість мілілітрів фарби, використаних на контрольне титрування;

T – титр фарби аскорбінової кислоти;

H – наважки початкового матеріалу в аналізуючій частині екстракту.

Титр фарби по аскорбіновій кислоті визначають таким чином: в колбі на 50 мл розчиняють декілька кристалів (1,5 г) аскорбінової кислоти в 2%-ній H_2SO_4 . В дві конічні колби беруть по 5 мл розчину і після дозування кристалів KS (10 мл) і 5 крапель 1%-го крохмалю, титрують одну колбу індикатором, а іншу – 0,001% розчином KJO_3 :

Титрат фарби $T = 0,088$ а/б, де

0,088 – кількість аскорбінової кислоти, яка відповідає 1 мл 0,001%-м розчином йод ату калію;

а – кількість мілілітрів 0,001н розчину йодату калію;

б – кількість мілілітрів розчину фарби, яка пішла на титрування.

Результати експерименту наведено на рис. 1.

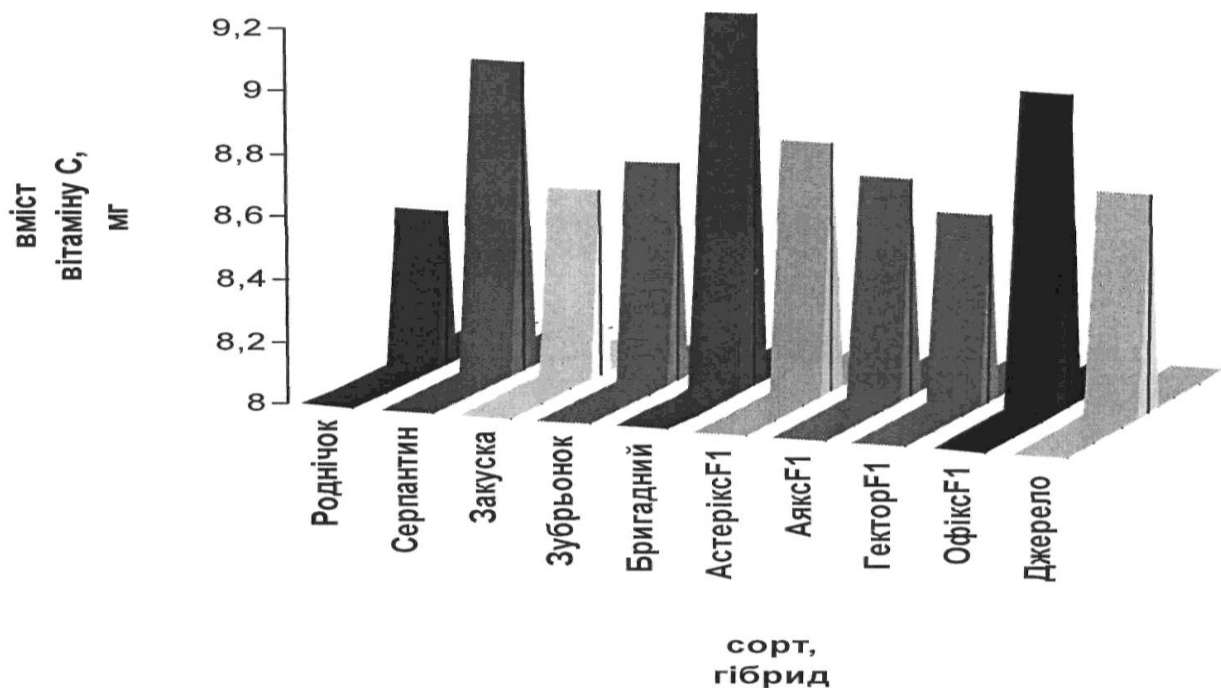

Рис. 1. Вміст вітаміну С в плодах огірка по сортах, в мг

Було виявлено певну закономірність залежності вмісту аскорбінової кислоти від тривалості вегетативного періоду – найбільша кількість вітаміну накопичується в тих сортів, які мають довший період дозрівання.

У сортів і гібридів з ранніми строками досягання Роднічок, Астерікс F1, Аякс F1, Зубрьонок F1 вміст вітаміну С був відповідно 8,5, 8,8, 8,7 і 8,7 мг тоді як у середньоранніх – Закуска, Джерело, Офікс F1 – 8,6, 8,7, 9,0 мг, а в середньостиглих спостерігалось збільшення його вмісту з 9,0 мг у сорту Серпантин до 9,2 мг у сорту Бригадний. Було виявлено залежність між періодом зберігання продукцією товарного вигляду і накопиченим у ній вітаміном. Що в свою чергу дає можливість створити постійний овочевий конвеєр надходження якісної продукції огірків та покращити способи їх переробки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Доспехов Б. А. Основи методики полевого опыта: Пособие для учителей / Б. А. Доспехов. – М. : Просвещение, 1968. – 175 с.

2. Методическое руководство по определению витаминов / Под ред. действительного члена АМН СССР проф. Б. А. Лаврова. – М. : Медгиз, 1960. – 173 с.

3. Шашкевич С. Т. Вітамінні рослини / С. Т. Шашкевич. – К. : Урожай, 1973. – 250 с.

ПОРІВНЯЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРМІНІВ СУШІННЯ РОСЛИННОЇ СИРОВИНИ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН СЕЛА БЕРЕЗНЮВАТІВКА ДНІПРОПЕТРОВСЬКОГО РАЙОНУ РІЗНИМИ СПОСОБАМИ

Оксаніч Карина Миколаївна,
магістрантка 2 року навчання
спеціальності 014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна

Застосування фітотерапевтичних рослин є одним із дієвих, часто альтернативних методів оздоровлення та профілактики багатьох поширених захворювань. Здебільшого лікарські рослини застосовують у вигляді настоїв, відварів, спиртових настоянок, екстрактів, біологічно активних добавок а також у формі сушеної сировини.

Сушіння лікарських рослин має своїм завданням припинити руйнування діяльність ферментів і тим самим уберегти на тривалий час діючі речовини, що містяться в рослинах, від змін. Сушать зібраний матеріал звичайно на горищах під залізними дахом, або в спеціальних сушильних сараях, в сушильнях, але не на сонці. При сушінні з рослини випаровується значна частина води, і тому рослин втрачають у вазі приблизно стільки: трава – 70%, листи – 80%, квітки – 75%, корені – 65%, кора – 45% [2].

Сьогодні використовуються наступні способи сушіння сировини: повітряно-тіньове, повітряно-сонячне і теплове зі штучним підігрівом.

Повітряно-тіньова сушка використовується для трав, листків і квіток, які під дією сонячних променів втрачають природний колір і належний зовнішній вид.

Повітряно-сонячне сушіння використовується для коренів та кореневищ з вмістом дубильних речовин та алкалоїдів, а також для деяких соковитих плодів.

Теплова сушка зі штучним підігрівом годиться для всіх видів сировини.

Нами у 2020 році рослинної сировини лікарських рослин села Березнюватівка Дніпропетровського району, було проведено порівняльне дослідження сушіння трав'янистих рослин двома способами – традиційним повітряно-тіньовим методом та на стелажі під навісом і в пучках з наступним підвішуванням їх на дротяних гачках. Як приміщення для сушіння використовувалось горище одноповерхового будинку з шиферним дахом.

Метою дослідження було визначити вихід повітряно-сухої сировини з 1м² за добу при різних способах сушіння.

Для дослідження були вибрані найбільш поширені рослини даної місцевості: деревій майже звичайний, пижмо звичайне, мильнянка лікарська.

Експерименти проводилися в період загально прийнятих строків заготовлі вказаних рослин. У гірчака почечуйного заготовлялися молоді пагони, у пижмо звичайного – молоді квітки з кошиками, у деревія майжезвичайного – квітки. Для проведення дослідження свіжозібрана сировина очищалась, розкладалася тонким шаром на стелажі площею 1 м² Товщина розкладеного шару сировини становить 5-7см, що загальноприйняте при сушінні даних видів рослин [1]. Розкладену сировину перевертали щодня для втрати основної вологи. Паралельно в цих же умовах свіжозібрану сировину сушили в розріджених пучках діаметром від 3 до 5см. Пучки зв'язувалися і, за допомогою дротяних гачків підвішувалися на горизонтально натягнутий дріт. Відстань між дротами 25 см. Щодня по ламкості стебла визначалась ступінь сушіння. Висушена двома методами сировина зважувалась окремо для порівняння однакового ступеню висихання. Шляхом простих розрахунків обчислювали умовну кількість сировини, висушеної за одну добу [3]. Результати наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Вихід повітряно-сухої сировини лікарських рослин на 1 м² (кг)

Назва сировини	Спосіб сушки	Час сушіння (дів)	Втрата вологи (умовна кількість за добу)
Трава гірчака почечуйного	на стелажах	6	0,64
	пучками	10	0,39
Трава пижмо звичайного	на стелажах	7	0,69
	пучками	10	0,48
Трава деревію майжезвичайного	на стелажах	5	0,9
	пучками	8	0,57

Шляхом ділення кількості висушеної сировини на кількість дів, затрачених на сушіння, ми отримали умовну кількість сировини, що висихає за добу. З досліджуваних рослин трава деревію майже звичайного втрачала вологу дещо швидше за 5-8 дів; гірчака почечуйного за 6-10 дів, а пижмо звичайне – 7-10 дів. При цьому найбільше вологи втрачав деревій майже звичайний – близько 0,9 г за добу, в той час як гірчака почечуйного 0,39 г за добу. Ефективність висушування на стелажах, порівняно з пучковим методом, дещо вища, затрати праці при використанні стелажного методу вищі – потрібно щоденно перевертати сировину; при пучковому методі на одиниці площі можливо розмістити значно більшу кількість сировини.

Таким чином, обидва методи є взаємозамінними і застосовуються в залежності від можливостей заготовлювача.

Вихід сухого продукту залежить від характеру сировини. Свіжозібрані рослини та їх частини містять вологи від 40-95%, а готовий продукт містить вологи не більше 10-18% [3]. Метою нашого дослідження було виявити остаточний результат виходу кількості сухого продукту. Для цього було зважено сировину до і після сушіння та шляхом нескладних підрахунків вираховано у відсотках кількість втраченої у процесі сушіння вологи. Результати наведені у таблиці 2.

Втрата вологи при висушуванні лікарської сировини

Назва рослини	Сировина	Маса свіжо зібраної сировини, кг	Маса висушеної сировини, кг	Кількість втраченої вологи, %	Кількість вологи що залишилась, %
Пижмо звичайне	суцвіття	0,6	0,150	75	25
Деревій майжезвичайний	пагони	0,8	0,220	74	26
Мильнянка лікарська	коріння	0,5	0,305	43	57

У результаті проведеного дослідження нами встановлено, що при сушінні: суцвіття втрачають близько 75% вологи, пагони – 74%, коріння – 43%. Таким чином, в результаті досліджень встановлено, що кількість втраченої вологи становить від 40 до 80% в залежності від виду сировини.

Отже, порівняльне дослідження сушіння лікарських рослин повітряно-тіньовим методом на стелажах під навісом та пучками показало, що по зовнішнім ознакам, трави висушені обома методами, не відрізняються. З досліджуваних рослин трава деревію майже звичайного втрачала вологу дещо швидше за 5-8 діб; гірчака почечуйного за 6-10 діб, а пижмо звичайне – 7-10 діб. При цьому найбільше вологи втрачав деревій майже звичайний – близько 0,9 г за добу, в той час як гірчак почечуйний 0,39 г за добу. З лікувальною метою використовують такі органи лікарських рослин: квітки (12 видів) і листки (8 видів), пагони (9 видів), корені або кореневища – 11, рослин в яких використовуються насіння – 3 види. Встановлено, що на обстежених ділянках запаси сировини деревію майже звичайного – 1,28 кг, мильнянки лікарської – 1,84 кг, пижмо звичайного – 31,28 кг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Орлова Л.Д. Роль цілющої флори у формуванні здоров'я сучасної людини // Навколишнє середовище і здоров'я людини / матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару / Л. Д. Орлова, О. О. Шинкаренко, Н.О. Власенко. – Полтава: ПДПУ, 2007. – С. 31–33.

2. Перевозченко І. І. та ін. Шукайте лікаря у природі / І. І. Перевозченко, Т. Л. Андрієнко. – К. : Урожай, 2002. – 400 с.

3. Практикум з ідентифікації лікарської рослинної сировини: навч. посіб. / [В. М. Ковальов, С. М. Марчишин, О. П. Хворост та ін.]; за ред. В. М. Ковальова, С. М. Марчишин, О. П. Хворост, Т. І. Ісакової. – Тернопіль: ТДМУ, 2014. – 264 с.

ВЕТЕРИНАРНІЕ НАУКИ

МОНІТОРИНГ МІКРОБІОЛОГІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ БЕЗПЕЧНОСТІ ІМПОРТНОЇ РИБИ, ЯКА ЗАВОЗИТЬСЯ ДО УКРАЇНИ

Гарнаженко Юлія Анатоліївна,

к. в. н.

Коренева Жана Борисівна,

к. в. н., доцент

Шовкопляс Іван Іванович,

Рожкова Ольга Олександрівна

Студенти

Одеський державний аграрний університет

м. Одеса, Україна

Вступ./Introduction. Проблема продовольчої безпеки України не втрачає актуальності.

Забезпечення якості та безпеки харчових продуктів як один із факторів підвищення здоров'я населення сьогодні є надзвичайно важливим.

Безпека харчових продуктів (англ. food safety) — це поняття, що включає обробку, підготовку і зберігання харчових продуктів таким чином, щоб запобігти хворобам харчового походження. Отже, виробники та реалізатори продуктів харчування повинні дотримуватися низки процедур, щоб уникнути потенційно серйозних небезпек для здоров'я.

Це стосується не тільки Українського виробника, а і продукції яка імпортується в Україну на сам перед замороженої риби.

Мета роботи./Aim. Проаналізувати наявність або відсутність не тільки патогенної мікрофлори в імпортованій замороженій рибі, а і іншу мікрофлору відповідно чинного законодавства України та регламентів ЄС.

Матеріали і методи досліджень./Materials and methods. Матеріалом була морозена риба імпортованого виробництва, яка завозиться на Україну, при цьому використовували наступні методи досліджень: для визначення кількості

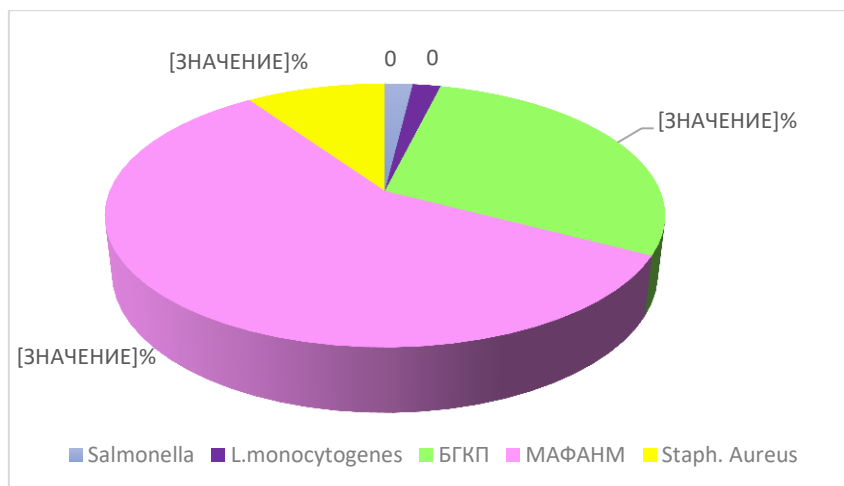
МАФАНМ – ДСТУ ISO 4833:2006, ДСТУ 8446:2015, МВ 15.2-5.3-001:2006
Методичні вказівки «Порядок санітарно-мікробіологічного контролю
виробництва продукції з риби та інших водних живих ресурсів на
підприємствах та суднах»; для виявлення коліформних бактерій (БГКП) –
ГОСТ 30518-97, МВ 15.2-5.3-001:2006; для виявлення коагулазопозитивного
стафілококу – ГОСТ 10444.2-94, МВ 15.2-5.3-001:2006; для виявлення
патогенних мікроорганізмів, у т.ч. Salmonella – ДСТУ ISO 6579 (ISO 6579-
1):2014, ДСТУ EN 12824:2004; для виявлення Listeria monocytogenes – ДСТУ
ISO/ISO 11290-1:2003.

Результати і обговорення./Results and discussion. На сьогоднішній день
риба, яка імпортується на Україну досліджуються на два мікробіологічних
показника безпечності це патогенні мікроорганізми Salmonella та
L.monocytogenes відповідно до “Методичних рекомендації щодо визначення
показників лабораторних досліджень (випробувань), що здійснюються в рамках
державного контролю згідно із Періодичністю, затвердженою наказом
Держпродспоживслужби від 12.12.2018р. № 1019 для харчових продуктів
нетваринного походження та кормів нетваринного походження, які ввозяться
(пересилаються) на митну територію України та підлягають державному
контролю згідно з щорічним планом державного контролю” від 11.06.2021р.
Також дослідження риби на патогенні мікроорганізми пропонує і Регламент №
2073/2005 Комісії (ЄС). Але в рибі присутні і інші мікроорганізми такі як
МАФАНМ, БГКП, Staph. Aureus то що, які зазначені в ДСТУ 4868:2007 та МВ
15.2-5.3-002:2006, які можуть бути небезпечними для здоров’я людини.

У зв’язку з цим ми для досліджень брали заморожену імпортовану рибу
різних виробників з різних країн Канада, Норвегія, Китай та різних видів
(камбала, скумбрія, хек, нототенія). За основний критерій було взято, те що
зразки риби були заморожені, імпортованого походження, строк придатності два
роки, зберігались за температури -21°C, за органолептичними показниками
були в нормі та мали однаковий код УКТЗЕД 0303 (Риба морожена, крім
рибного філе...).

Відповідно до коду продукції 0303 обов'язково проводились мікробіологічні дослідження на патогенні мікроорганізми та ми паралельно проводили дослідження на інші мікроорганізми.

В ході досліджень було виявлено, що патогенні мікроорганізми (*Salmonella* та *L.monocytogenes*) в пробах були відсутні, але МАФАНМ було виявлено у 30%; БГКП – 15%, *Staph. Aureus* – 5% (мал.1.).

Мал.1. Співвідношення мікробіологічних показників

При цьому ріст МАФАНМ значно перевищував норму встановлену в ДСТУ 4868:2007. Так норма МАФАНМ КУО в 1,0г. становить 5×10^4 , а у досліджених зразках вона коливалась від $6,5 \times 10^4$ до $9,4 \times 10^9$. Така ж картина спостерігалась при дослідженнях БГКП в 0,001г та *Staph. Aureus* 0,01г (відповідно вимогам ДСТУ 4868:2007 - не дозволені), а вони були виявлені. При чому були різні випадки виявлення: БГКП і *Staph. Aureus* разом в одному зразку; БГКП, *Staph. Aureus*, і МАФАНМ разом в одному зразку; та ці мікроорганізми окремо у різних зразках.

Висновки./Conclusions. За проведеними дослідженнями було виявлено, що у зразках риби яка імпортується на Україну спостерігалася ріст мікроорганізмів, які являються індикаторними. Їх ріст вказує на те, що є порушення технологічного процесу.

При перевірці риби бажано було б звертати увагу не тільки на патогенні мікроорганізми, а і на інші групи мікроорганізмів, так як незважаючи на всю корисність риби, вона може бути джерелом багатьох небезпечних для здоров'я людини мікроорганізмів.

ПІДШЛУНКОВА ЗАЛОЗА В НОРМІ І ПРИ РОЗВИТКУ ПАТОЛОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ У КІШОК

Самойленко Олександр Сергійович

Студент 1 курсу факультету ветеринарної медицини
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

Вступ. Приносячи заспокоєння і радість, домашні вихованці потребують уваги і турботи – особливо коли їх самопочуття погіршується. Одним із серйозних захворювань, яке останнім часом розвивається у представників сімейства котячих все частіше, є панкреатит. небезпека патології полягає в тому, що її важко виявити відразу – потрібне проведення ряду досліджень і здача аналізів. Власник повинен мати уявлення про хвороби, щоб зуміти вчасно виявити її симптоми і звернутися до фахівця.

Мета роботи. Підшлункова залоза в основному виконує два основні завдання: з одного боку, вона важлива для травлення (екзокринна функція), а з іншого боку, вона контролює регуляцію цукру в крові (ендокринна функція). Травлення ферментативно регулюється ферментами амілаза (для перетравлення вуглеводів), трипсин (для перетравлення білків) і ліпаза (для перетравлення жиру), які викидаються по протоці підшлункової залози (підшлунковій протоці) до тонкої кишки, де потім відбувається травлення.

Матеріали і методи. Прояви захворювання можуть відрізнятися в залежності від характеру і ступеня ураження органу, а також швидкості розвитку патології. Перш ніж почати терапію панкреатиту необхідно з'ясувати його причину, що може зробити тільки фахівець після проведення комплексного дослідження. Ветеринари виділяють наступні причини, що призводять до розвитку захворювання:

- вроджені аномалії в будові і розвитку органу;

- недотримання принципів правильного харчування – годування тварини їжею з людського столу, наявність в раціоні смаженої, жирної їжі, різкий перехід з одного типу корму на інший;
- гормональні патології – цукровий діабет, порушення у функціонуванні щитовидної залози;
- інтоксикації – алкоголем, лікарськими препаратами, хімікатами;
- надлишок кальцію в організмі;
- ожиріння або недолік ваги;
- супутні патології шлунково-кишкового тракту – гастрит, холецистит, запальні процеси в кишечнику;
- паразитарні, грибкові, вірусні патології;
- травми черевної порожнини.
- За перебігом запального процесу панкреатит підрозділяється на гострий і хронічний.

Для першої форми патології характерна стрімка динаміка і яскрава вираженість симптомів. Хронічний панкреатит характеризується слабо виражені клінічними проявами – тим і небезпечне захворювання. Патологія повільно, але вірно підриває здоров'я вихованця, поступово приводячи до незворотних наслідків [1].

Результати. При хронічному панкреатиті у кішки, власники інколи роками не помічають проблеми. Їм здається, що вихованець просто старіє і з віком втратив інтерес до ігор і спілкування. Шерстка у тварини стає тьмяною і ламкою. Вихованець багато спить, періодично у нього спостерігається діарея, трапляється блювота, він стає млявим і апатичним.

Крім перерахованих вище, розрізняють також первинну і вторинну форми патології. Первинна являє собою самостійне захворювання, коли хвороба розвивається в результаті пошкодження підшлункової залози. Це відбувається при травмах, оперативних втручаннях, внаслідок впливу лікарських препаратів. Крім того, первинний панкреатит розвивається, якщо є вроджені аномалії органу, а також є наслідком похибок у харчуванні [2].

Вторинна форма патології супроводжує захворювання одного з прилеглих органів шлунково-кишкового тракту – печінки, жовчного міхура, кишечника. Іншими словами, порушення роботи підшлункової залози є лише симптомом основної хвороби. Розрізняють гостру та хронічну форми панкреатиту у кішок (запалення підшлункової залози). Кішки з гострим панкреатитом, як правило, апатичні, часто блюють і болять у животі. Як правило, вони не проявляють апетиту. Хронічний панкреатит у котів фокусується на виснаженні, діареї та метеоризмі. Однак симптоми не є обов'язковими і - якщо вони є - спочатку вказують лише на нешкідливу шлунково-кишкову інфекцію, що ускладнює діагностику панкреатиту.

Як гострий, так і хронічний панкреатит у кішок може бути легким або важким. При легкому перебігу підшлункова залоза лише незначно пошкоджена, при важкому перебігу це може призвести до повної відмови органу. Зазвичай підшлункова залоза відіграє важливу роль у травленні, оскільки утворює ферменти, які розщеплюють такі компоненти їжі, як жир, вуглеводи та білки, на крихітні будівельні блоки. Нестача цих травних ферментів через хронічний панкреатит призводить до того, що кишечник kota не може правильно вживати їжу. Тому хвора кішка, як правило, виглядає худюю і має кудлату тьмяну шерсть. Фекалії часто бліді та жирні через неадекватне травлення, пов'язане з панкреатитом.

Ветеринар визначає запалення підшлункової залози у кішки за допомогою різних обстежень. Аналізи крові, рентген та ультразвукове сканування допомагають йому поставити діагноз. Ветеринар лікує панкреатит симптоматично - він дає кішки знеболюючі засоби, настої та ліки, щоб зупинити кішку від блювоти. Кішці часто дають спеціальну їжу або навіть короткий час доводиться залишатися тверезим[3].

Легкі курси часто залишаються без чітких симптомів, тварини просто мляві і мають слабкий апетит. Тому ці курси часто не визнаються панкреатитом. Якщо перебіг важкий, більшість кішок зригує і буде мати загальну слабкість. Також виникають діарея, болі в животі, відмова від їжі та

лихоманка. Дуже серйозні захворювання викликають симптоми шоку і можуть призвести до летального результату. Перехід між окремими формами плавний і непередбачуваний. Хронічне запалення зазвичай має більш легкий перебіг.

Діагностувати панкреатит може бути важко, оскільки симптоми, в більшості випадків, вказують на різні розлади живота. Деякі захворювання можна виключити за допомогою рентгенологічних або ультразвукових досліджень, але надійний діагноз панкреатиту неможливий за допомогою цих методів обстеження. На сьогодні найбільш надійний діагноз здається можливим за допомогою порівняно нового дослідження крові. При цьому виявляється певний фермент підшлункової залози, який підвищується при панкреатиті - так звана кошача ліпаза підшлункової залози (сPLI). Це специфічні для підшлункової залози, дуже чутливі параметри для виявлення гострого панкреатиту. При хронічному панкреатиті сPLI також може бути підвищений, але лише на короткий час і не настільки суттєво [4].

Для діагностики також може бути використана пробна лапаротомія. Черевна порожнина кішки відкривається під загальним наркозом і ретельно оглядаються всі органи черевної порожнини. Однак, порівняно з аналізом крові, пробна лапаротомія є дуже інвазивною процедурою. Іншим методом виявлення запалення підшлункової залози є дослідження одного або декількох зразків тканин (біопсія).

Якщо кішка зригує, їй слід дати ліки, щоб негайно зупинити блювоту. Крім того, кішці слід робити інфузії, щоб компенсувати втрату води та електроліту. На цьому етапі слід уникати будь-якого годування. Спеціально підібраний класичний гомеопатичний засіб може допомогти забезпечити поглинання невеликої кількості рідини, тому що, коли блювота припиняється, часто слід давати невелику кількість води та розчинів електролітів, наприклад В. Питний розчин ВООЗ: 3,5 г кухонної солі + 1,5 г хлористого калію + 2,5 г гідрокарбонату натрію (розпушувач) + 20 г глюкози в 1 л води. І будь ласка, завжди пропонуйте свіжу питну воду![4].

Пізніше дієтичну їжу, що легко засвоюється, або їжу з низьким вмістом жиру, що легко засвоюється, можна годувати багатьма невеликими порціями. Важливо, щоб їжа була багата вуглеводами і не мала жирів і білків. Годувати слід лише за точними вказівками ветеринара або лікаря-санітара! Але ви повинні пам'ятати, що кішка з панкреатитом потребує великої кількості енергії, оскільки хвороба порушує травлення і дуже виснажує. Перетравлений крохмаль є хорошим джерелом енергії.

Оскільки запалення підшлункової залози надзвичайно болюче, кішці необхідно дати знеболюючі препарати. Це також стосується, якщо біль не такий чіткий. З метою знеболення класична гомеопатія пропонує кілька альтернатив звичайним знеболюючим. Їх підбирають і дозують залежно від типу та тяжкості болю. Гомеопатичні ліки проти блювоти можна також давати, коли собака голодна через нудоту. Оскільки потреба в енергії та білках покривається легкою дієтою, але тваринам бракує вітамінів та мінералів, я рекомендую доповнювати ці речовини, коли вони покращуються. Перехід на повноцінне подавання - ще один варіант.

На додаток до описаної симптоматичної терапії важливо з'ясувати причину запалення, визначити деякі фактори ризику та - по можливості усунути їх.

Висновок. В принципі, запалення підшлункової залози може бути легким або важким. Прогноз хороший лише при легкій формі; важкі форми часто бувають летальними. Гостре запалення можна повністю усунути шляхом успішного лікування, щоб після цього підшлункова залоза знову була повністю здоровою. Хронічні курси завжди призводять до рубцевих змін в органі, які назавжди обмежують функцію. Однак клінічних симптомів гіпофункції можна очікувати лише тоді, коли близько 90 відсотків тканини зруйновано. В результаті важкого запалення підшлункової залози серце, легені та печінка можуть вийти з ладу, і хвороба може призвести до смерті.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. <https://www.gimcat.info/ua/>
2. <https://ua.anz.pp.ua/freegbag/pidshlunkova-zaloza-u-kotiv-dieta.html>
3. <https://animalukr.ru/shkidniki/9585-pankreatit-u-kishok-simptomi-i-likuvannja.html>
4. Yimam K. K., Bowlus C. L. Diagnosis and classification of primary sclerosing cholangitis. *Autoimmunity Reviews* 13, 445–450, 2014.

ПРОБЛЕМА ДЕМОДЕКОЗУ У СОБАК (ДІАГНОСТИКА)

Турченко Яна Вікторівна,

Чаус Яна Валеріївна

студенти,

Канівець Наталія Сергіївна

канд. вет. н., доцент,

Полтавський державний аграрний університет

м. Полтава, Україна

Вступ. У житті тварини, навіть домашньої та доглянутої, є безліч небезпек та потенційних загроз. Практично кожен господар чув про те, які негативні наслідки можуть бути у випадку, якщо улюблена собачка підхопила кліщів, і чим це загрожує при бездіяльності. Саме тому тематика симптомів, форм недуги та методів лікування цієї проблеми, на жаль, не втрачає своєї актуальності.

Демодекоз – поширене паразитарне захворювання шкіри, причиною якого є мікроскопічний підшкірний кліщ *Demodex*. Так у ветеринарній медицині досить поширеним захворюванням шкіри в собак є демодекоз, який викликається збудником *Demodex canis* (Leydig, 1859) (Кравченко С. О. та ін., 2020). Кліщ є частиною нормальної мікрофлори шкіри тварини. На жаль, нині відсутні чіткі причини збільшення популяції збудника кліщів на шкірі тварин (Головко А. Н. та ін., 1997; Белова С., 2011; Канівець Н. С. та ін., 2018). Одним із етіологічних чинників розвитку демодекозу в собак науковці вважають генетичний фактор (Кравченко С. О. та ін., 2020).

У разі розвитку кліщі роду *Demodex* формують колонії, локалізуються переважно у волосяних цибулинах, потових та сальних залозах (Белова С., 2011; Пономаренко В. Я. та ін., 2015). Харчуються демодекси клітинами епідермісу собак. Інкубаційний / латентний період може тривати понад п'ять тижнів. За значного ураження паразитами, на тлі зниження резистентності організму кліщі можуть вражати і більш глибокі, вісцеральні тканини (Пономаренко В. Я. та ін., 2015).

За клінічними ознаками ветеринарні лікарі розрізняють декілька форм демодекозу, зокрема:

- *генералізована*, яка характеризується значним ураженням шкіри тулуба, голови та кінцівок;
- *вогнищева (проста)* – вражається лише шкіра голови тварини;
- *безсимптомна* – не має видимих ознак ураження шкіри, а кліщ можна виявити лише у разі ретельного обстеження зшкрібків шкіри тварини (Головко А. Н. та ін., 1997; Белова С., 2011).

Тож зважаючи на вищевказане, демодекозна інвазія собак в Україні є досить поширеною. Адже з кожним роком збільшується популяція м'ясоїдних тварин у містах, у тому числі й бездомних (Пономаренко В. Я. та ін., 2015; Кравченко С. О. та ін., 2020). Така тенденція розвитку хвороби, безумовно, супроводжується погіршенням загального стану собак, і має характерну симптоматику. Тому вивчення клінічного прояву демодекозу в собак та лабораторних методів для встановлення діагнозу в сучасних умовах є актуальним.

Мета роботи. Встановити характерні клінічні ознаки за демодекозу собак та провести лабораторні дослідження зшкрібків ураженої шкіри.

Матеріали і методи. Робота виконувалась в умовах клініки ветеринарної медицини ФОП Локес-Крупка Т.П. у 2020 році. Об'єктом дослідження були собаки різного віку та породи хворі на демодекоз у кількості 4 голови. Тварин обстежували клінічно (огляд, пальпація, термометрія) та здійснювали відбір зшкрібків уражених ділянок шкіри. Отримані шматочки досліджували під мікроскопом за збільшення 10×16.

Отримані результати аналізували та піддавали статистичній обробці.

Результати і обговорення. У результаті обстеження хворих на демодекоз тварин нами було встановлено найбільш характерні ознаки захворювання (табл.).

Аналізуючи результати таблиці необхідно зауважити, що у 100 % хворих собак відмічалось пригнічення загального стану та розчухування шкіри в

ділянці вух, морди, кінцівок, тулуба тощо. У 75 % собак за демодекозу спостерігали набряк та гіперемію шкіри, у 50 % – зниження апетиту та наявність складчастості шкіри, а в однієї собаки (25 %) було зареєстровано тріщини ураженої шкіри.

Таблиця

Клінічні ознаки демодекозу в собак, n=4

Показник	Кількість тварин	У відсотках
Пригнічення загального стану	4	100
Гіпорексія	2	50
Алопеція	4	100
Гіперемія шкіри	3	75
Набряк шкіри	3	75
Складчастість шкіри	2	50
Розчухування (пошкодження шкіри)	4	100
Тріщини шкіри	1	25

За даними окремих авторів, значна кількість ураження собак демодексами тісно пов'язана з домашньо-вигульним способом утримання. У цьому випадку автори припускають високу вірогідність контакту собак з хворими особинами (бездомними) та передачі збудника, або з контамінованими поверхнями навколишнього середовища (Решетило О. І. та ін., 2016).

Для уточнення діагнозу проводили дослідження глибоких зшкрібків шкіри. За мікроскопії виявляли кліщів *Demodex canis* (рис.).

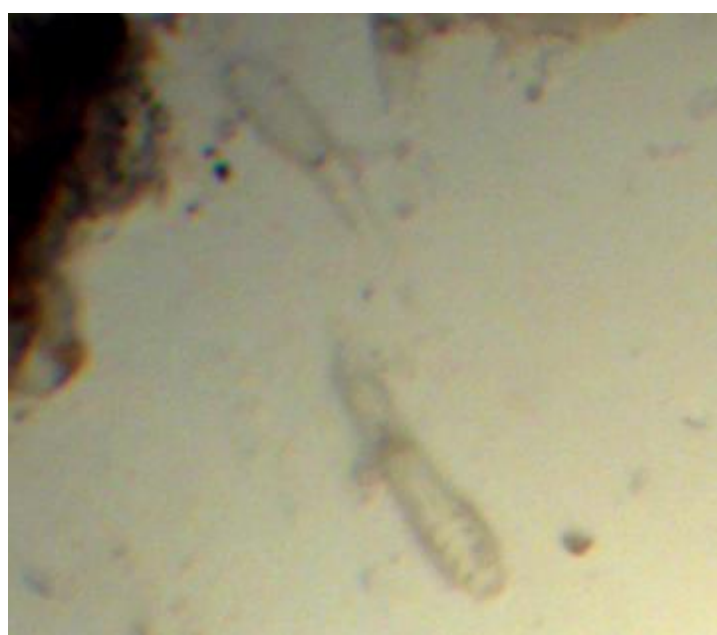

Рис. Кліщі *Demodex canis* (збільшення 10×16)

Кліщі мали форму сигари, ураженість тварин при цьому становила $17,2 \pm 1,5$ кліща на 1 см^2 . Таким чином дослідження тварин, для встановлення діагнозу демодекоз, має бути комплексним. Водночас, відповідно до даних літератури, за високої резистентності собак кліщі роду *Demodex* можуть не розвиватись, а бути наявним в організмі тварини як умовно-патогенні (Белова С., 2011; Пономаренко В. Я. та ін., 2015; Кравченко С. О. та ін., 2020).

Висновки. З'ясовано, що демодекоз у собак має характерні ознаки, а саме: складчастість, почервоніння і набряк шкіри, алопеції, розчухування та навіть тріщини. За мікроскопії виявляється кліщ *Demodex canis*, який має форму сигари.

БИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

LICHEN INDICATION OF IVANO-FRANKIVSK CITY FUNCTIONAL ZONES ECOLOGICAL CONDITION

Glibovytska Natalia Igorivna,
Ph.D., Associate Professor,
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas
Ivano-Frankivsk, Ukraine

Introduction. Lichens are one of the most common organisms on Earth, due to their unique resistance to various abiotic environmental factors – drought, high temperatures, lack of water in the environment, severe frosts. However, lichens are sensitive to the air polluted by heavy metals, nitrogen, sulfur, carbon compounds, fluorides, chlorides, which makes them informative indicators of the environmental condition. Particularly vulnerable to man-made effects are epiphytic lichens, the substrates of which are woody plants [1]. The sensitivity of lichens to anthropogenic impact is due to the physiology, anatomy and morphology of the latter, in particular, slow metabolism, lack of protective body coverings, rapid destruction of photosynthetic pigments, poor regeneration of damaged tissues. Long-term action of contaminants leads to irreversible destructive processes – the death of individual parts of lichen frost, until the complete disappearance of these organisms [2]. According to the morphological structure and complexity of the organization, lichens can be calcareous, leafy and bushy. Bushy lichens are the most sensitive to chemical air pollution, and calcareous lichens are the most resistant [3, 4].

Aim. The aim of our work is to identify the projective coverage and diversity of lichens in the functional areas of the city, as well as to identify the level of air pollution in these areas.

Materials and methods. The research is conducted in the city of Ivano-Frankivsk, located between the Bystrytsia Nadvirnyanska and Solotvynska rivers, which is one of the regional centers of Western Ukraine and is characterized by the

predominance of environmental pollution by vehicles. Lichen indication of the urban ecosystem is carried out in four functional zones – the zone of complex landscaping, the zone of residential development, the zone of industrial complexes and the zone of transport routes. The area around the city's largest industrial enterprise, a cement plant, is located in Yamnytsia village on the northeastern outskirts of the city.

Table 1

Air quality scale for projective coverage lichens on tree trunks

The level of air pollution	Projective coverage of lichens	Frequency of lichens
Very high ("Lichen desert")	<15 %	Rarely
High ("Zone of suppression")	16-25 %	Very rarely
Middle	26-50 %	Often
Low ("Zone of normal life")	51-80 %	Very often

Lichen indication in the zone of residential development is conducted in the central part of the city, in the zone of transport routes is conducted along the roadside with the most intensive traffic, in the zone of complex landscaping is conducted in two parks of the city – Memorial and Shevchenko Park. Within each zone, 20 individuals of *Tilia cordata* Mill., which is one of the most common tree species in the city, are analyzed. At a height of 1.5 m from the ground surface to the part of the trunk with the maximum lichen coating the so-called Ramensky palette is applied and the number of squares with lichens were counted. Then the average projective coverage of lichens in each functional zone is calculated. The species composition of lichens is determined in accordance with the works "Determinant of lichens of

Ukraine" and "Flora of lichens of Ukraine". The level of air pollution is determined according to the table (Table 1).

Results and discussion. The highest projected lichen coverage is observed in the area of complex landscaping – Shevchenko Park and Memorial Park – 71 and 67%, respectively. The lowest projective coverage is observed in the transport and industrial zone of the urban ecosystem – 25 and 21%, respectively. The residential area is characterized by an average projective level trees coverage by lichen – at 43% (Table 2).

Table 2

The level of air pollution in Ivano-Frankivsk city by the projective coverage of lichens of *Tilia cordata* Mill. trunks

Functional zone	Projective coverage of lichens	The level of air pollution
The complex landscaping zone	69 %	Low ("Zone of normal life")
The industrial zone	21 %	High ("Zone of suppression")
The residential development zone	43 %	Middle
The transport zone	25 %	High ("Zone of suppression")

Species diversity of lichens in the zone of complex landscaping is represented by fourteen lichens, which include calcareous species *Lecanora carpinea*, *Opegrapha rufescens*, deciduous species *Xanthoria parietina*, *Xanthoria polycaarpa*, *Xanthoria fulva*, *Physcia stellaris*, *Physme caciatatalala*, *Phaeophyscia nigricans*, bushy species *Evernia prunastri*, *Cladonia fimbriata*. In the residential development zone, lichen diversity is represented by the following species: *Lecanora carpinea*, *Physcia stellaris*, *Physcia tenella*, *Physcia caesia*, *Parmelia sulcate*, *Parmelia acetabulum*, *Hypogymnia tubulosa*. In the industrial and transport zones of the city, bushy lichens

are disappearing, and the lichen flora is represented by calcareous species *Lecanora carpinea*, *Opegrapha rufescens* and a small number of deciduous species *Parmelia sulcata*, *Parmelia acetabulum*, *Hypogymnia tubulosa*.

Conclusions. Thus, the industrial zone is characterized by the lowest level of air quality and is a zone of suppression of lichen activity. The zone of residential development is marked by the average level of pollution, and the zone of complex gardening is marked by the low level of pollution. The highest projective cover and diversity of lichens is observed in the zone of green plantations of the urban ecosystem of Ivano-Frankivsk, the lowest diversity – in the zone of industrial complexes of the city. The ecological condition of the functional zones of the city deteriorates in the following series of ecotopes: the zone of complex landscaping → the zone of residential construction → the zone of transport routes → the zone of industrial complexes. With increasing anthropogenic pressure on ecotopes the disappearance of bushy and then deciduous lichens is discovered.

REFERENCES

1. Порядина Л. Н. Новые виды лишайников Центрально-Якутского флористического района // *Turczaninowia*, 2020. – Т. 23, № 1. – С. 99-109. DOI: 10.14258/turczaninowia.23.1.10. URL: <http://turczaninowia.asu.ru/article/view/7584>.
2. Синичкин Е. А., Димитриев А. В. Эколого-субстратная характеристика лишенофлоры государственного природного заказника «Заволжский» (Чувашская Республика) // Самарский научный вестник, 2019. – Т. 8., №4. – 82-89. doi: 10.17816/snvt201984114
3. Сеглин В. Н., Храмченкова О. М., Дворник А. А. Аккумуляция ¹³⁷Cs лишайником *Hypogymnia physodes* (на примере Гомельской области) // Журнал Белорусского государственного университета. Экология, 2021. – Т. 1. – С. 69-76. <https://journals.bsu.by/index.php/ecology/article/view/3881>
4. Trifonova T. A., Salmin A. S. Application of the *Hypogymnia physodes* lichen as an accumulative bioindicator of anthropogenic atmosphere pollution // South of Russia: ecology, development, 2019. – Т.14, № 2. – С. 150-163. <https://doi.org/10.18470/1992-1098-2019-2-150-163>

UDK 57.083.222

**PROSPECTS FOR THE USE A SPR BIOSENSOR FOR DETECTING PLANT
VIRUSES**

Taran Oksana Petrivna,

PhD in Biological Sciences, Senior Lecturer
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Chmara Polina Oleksandrivna

Litvinenko Sofia Anatoliyivna

Students

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine

Introductions. The importance of diagnostics in the prevention of viral plant diseases can hardly be overestimated. As the number of new plant viruses increases due to climate change and the expansion of agricultural trade, it is becoming clear that preventing plant viruses through diagnosis is critical. Molecular biological methods and bioinformatics methods are being used more and more, which makes it possible to study plant viruses in more depth. The use of bioinformatic approaches makes it possible to analyze changes in the proteins of the virus and its genome, which makes it possible to trace the pathways of the emergence of new strains and predict their appearance [1]. However, direct diagnosis of plant viruses also does not diminish its practical value. And the need to develop rapid, affordable diagnostic methods for practical use in plant breeding and growing crops is still relevant.

Therefore, it is necessary to study and develop technologies for creating biosensors for diagnosing plant viruses. One of the widely used biosensor methods is surface plasmon resonance (SPR) technologies. The main features available with SPR are virus detection, kinetic assessment of antibody-virus interactions, and assessment of epitope interference [2,3]. These characteristics can significantly help in improving the selection of antibodies used for research and diagnostics of plant viruses. In addition, SPR biosensors can measure new interactions between the virus and other molecules, not just antibodies. Thus, SPR-based biosensors have a wide range of

applications in the diagnosis and development of methods for the determination of plant viruses.

Aim. The aim of our research was to study the interaction of ligands with antigens of viral proteins in the diagnosis of viral plant diseases using a biosensor based on the phenomenon of surface plasmon resonance.

Materials and methods. The study used isolates *Potato Y Potyvirus* (PVY) obtained from potato plants that were grown in the field. The isolates were studied by the indicator method using tobacco plants (*Nicotiana tabacum*, L.). We selected two isolates, which may belong to different PVY strain groups: PVY^N and PVY⁰. We used enzyme-linked immunosorbent assay to determine the presence of virus antigens in tobacco plants and, at the same time, the absence of other viruses in the studied samples. DAS ELISA reagents were used that contained polyclonal antiserum from rabbit (Loewe Biochemica GmbH, Germany).

A biosensor approach designed to study the interaction between antibody paratopes and PVY virion epitopes should ideally allow the capture of various PVY isolates by polyclonal antibodies immobilized on the surface of the sensor chip. For this, as a capture molecule - ligand, we used universal polyclonal antibodies (anti-PVY pAb (Loewe Biochemica GmbH, Germany) without BSA, capable of binding most of the described PVY isolates. pAb was covalently immobilized on a chip in a SPR biosensor system. pAb was used in all subsequent tests to capture PVY particles. We used the Plazmontest device (V.M. Glushkov Institute of Cybernetics, National Academy of Sciences of Ukraine), which uses the SPR principle [4]. The Plazmontest computerized device is used for laboratory research based on a stationary semi-cylindrical prism and a semiconductor laser with a wavelength of 635 nm with a collinear beam. Changing the angle of incidence of light on the substrate and reflected light on the radiation detector is achieved by rotating the laser and photodiode located on opposite arms around the longitudinal axis of the prism using a stepping motor. The angle range is 40 ° - 70 °, with a minimum step of 0.03 degrees. The software of the device allows you to set 10 series on 10 SPR curves, determine the position of the SPR minimum when the 3rd order polynomial is approached, and

build a sensorgram of changes in the SPR angle over time. The device has a convenient dialog box with a graphical display of PPR curves and sensorgrams.

As an optical converter, a thin gold film is used, which is located between two media: glass and a tested solution having different refractive indices. A polarized laser beam hits a medium (special glass prism) with an angle exceeding the critical angle and is subject to total internal reflection. In such circumstances, the electromagnetic component of the light rays penetrates beyond the gold layer. At a certain angle of incidence, the oscillating vector of the light wave coincides with the vector of oscillation of free electrons in the region of the gold film layer. This causes the excitation of surface plasmons, which is accompanied by the absorption of part of the beam energy, therefore, the intensity of the reflected light decreases. This effect was noted as the phenomenon of surface plasmon resonance (SPR) [5].

Results and discussion. Studies of viral material obtained from potato plants using indicator tobacco plants cultivated in a phytochamber revealed that the isolates belong to different PVY strain groups. The PVYN isolate caused systemic symptoms of necrosis in tobacco plants. Necrosis developed on the leaf tissue between the veins as light brown spots, eventually increasing to small light brown necrotic spots. Necrotic light brown streaks also appeared on the stems. Over time, necrosis spread to the lateral veins in young tobacco leaves. Leaves with necrosis wilted 11-12 days after inoculation, wilting began from the root part of the leaves and the edge of the leaf blade, in some cases the plants died. These symptoms are characteristic of infection with necrotic PVY strains. Tobacco plants that were inoculated with PVY⁰ isolate showed no discernible infection symptoms. In general, the infection caused only a soft mosaic and a certain deformation of the tissue between the veins. With the aging of the plants, the symptoms of the mosaic disappeared. This plant response to PVY infection is characteristic of common virus isolates – PVY⁰.

Samples of tobacco plants containing different PVY strains were also tested for the presence of other viruses by ELISA. The results showed that the samples contain high levels of PVY antigens: the optical density was found for samples containing

PVY^N - 1.015 OD₄₀₅ and for samples containing PVY⁰ - 0.915 OD₄₀₅, which corresponded to the positive control for this virus (Fig. 1).

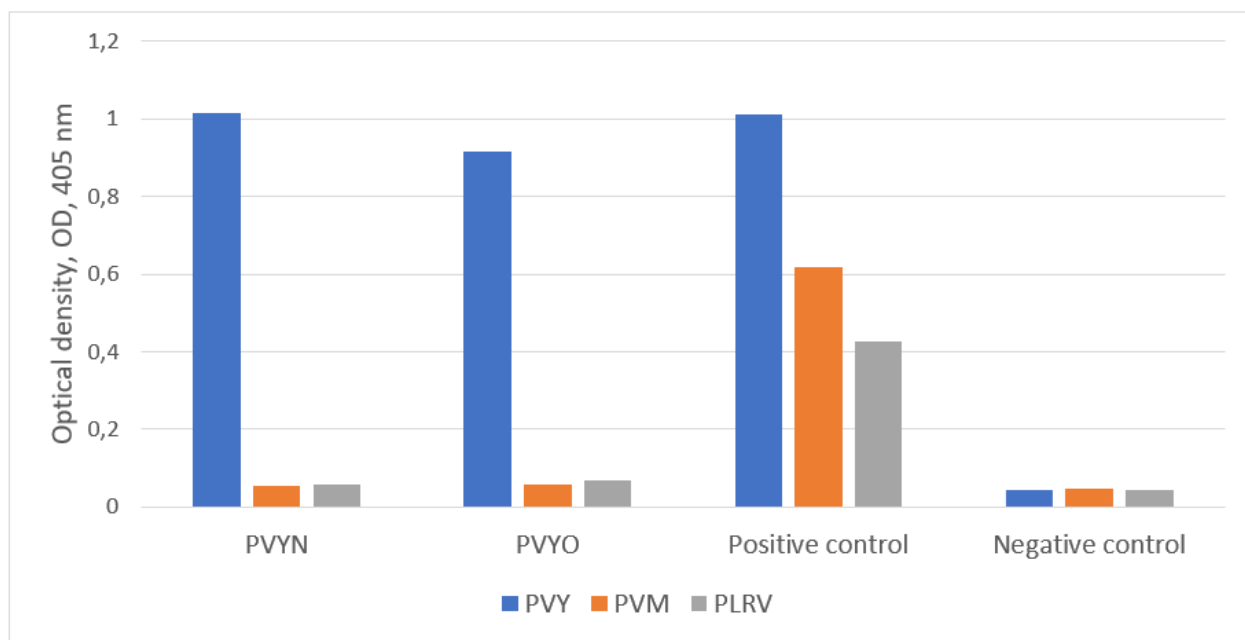

Fig. 1. Virus antigen content in tobacco plant samples (*Nicotiana tabacum*, L.), which were inoculated with different PVY strains

Antigens of other viruses were not detected in the samples. The parameters of the enzyme immunoassay in this case were at the level of negative control for the corresponding viruses.

Thus, we can conclude that we isolated samples of two PVY strains. Further studies focused on the study of the interaction of ligand molecules - polyclonal antibodies to antigens of the PVY capsid protein with an analyte - PVY antigens. To assess the stability of the surface of the SPR-biosensor pAb over time, regardless of the number of cycles, a total of 15 captures and regenerations with the PVY⁰ isolate were carried out. Reproducible reaction levels and kinetics confirmed the stability of the pAb surface over time.

When studying the immobilization of polyclonal antibodies with the biosensor's surface and the binding of viral particles by this ligand, the change in the resonance angle was within 0.2-0.3 degrees. During the registration period, the stability of the binding of the analyte to the ligand was revealed, since the complex

did not dissociate, which could be expressed in a decrease in the slope of the curve. At the same time, a long-term stable value of the resonance angle was observed - 62.7-62.8 degrees. The study of the binding of PVY^N antigens to those immobilized on the surface of the SPR-biosensor transducer pAb also revealed stable indices of the deviation of the resonance angle (Fig.2).

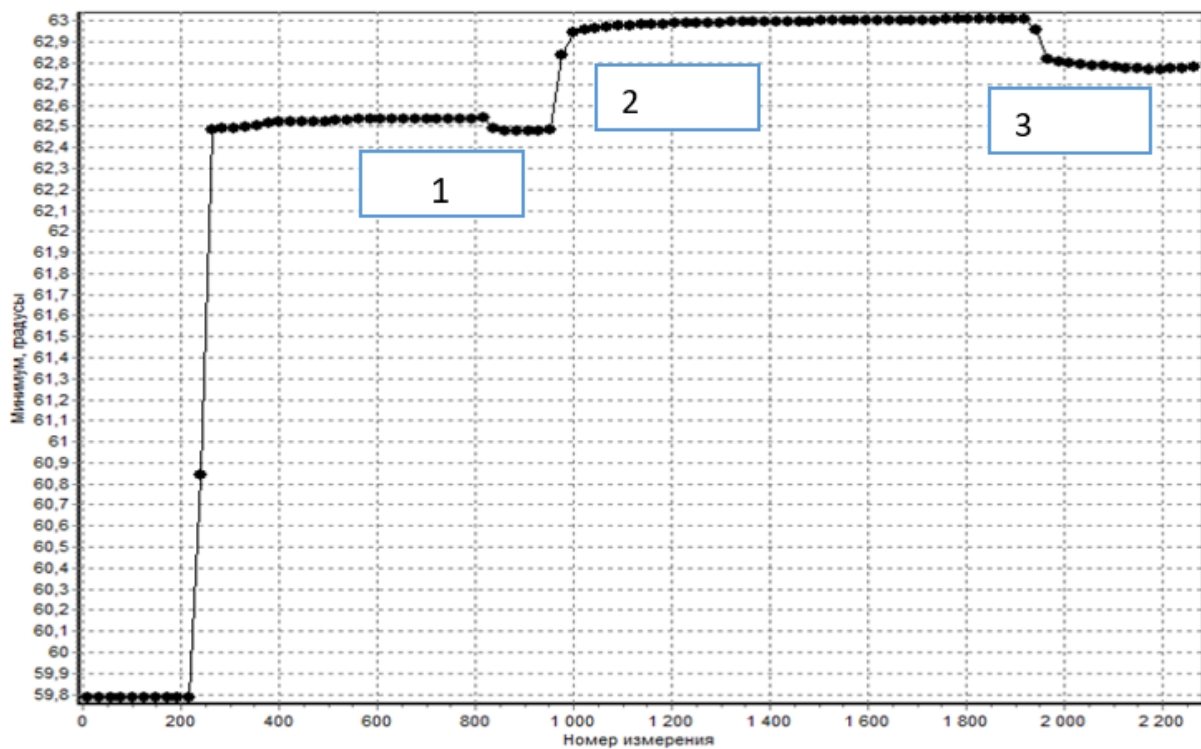

Fig.2. Sensogram of the PVY virus (PVY^N isolate) binding with pAb antibodies as a ligand: 1 -immobilization of antibodies on the surface of the SPR-biosensor transducer; 2 - introduction of a solution of the virus preparation; 3 - binding of PVY^N particles to ligand pAb

The viral antigens remained stably bound, without observing any dissociation over the recorded time. Thus, both used virus isolates can be successfully captured after their introduction on the surface of the SPR-biosensor with pAb.

Conclusions. It should be noted that the SPR-based biosensor is a label-free device that allows one to register the binding of the ligand and the analyte directly and in real time. In recent decades, various cocktails of both polyclonal and monoclonal antibodies have been created by manufacturers of plant virus reagents to detect and identify different PVY serotypes (N and O) and groups of strains (N, O

and NTN). The sensitivity and specificity of such methods directly depend on the relationship and specificity of the interaction between the paratopes of antibodies and the epitope of the viral envelope protein. A biosensor that can assess the relationship and specificity of such interactions would be a valuable tool for improving serological tests for the diagnosis and characterization of PVY. In addition, the speed of biosensor testing allows it to be performed in conditions close to testing in the field. This method allows testing within 20-30 minutes, in contrast to the ELISA method, which requires a procedure of 2 days to test plant viruses.

Thus, in our studies, we have demonstrated the possibility of detecting PVY antigens using an SPR biosensor using a Plazmontest device. The development of a technology for creating an SPR biosensor for diagnosing other important plant viruses is promising.

REFERENCES

1. Phylogenetic relationships of two Ukrainian tomato isolates of potato virus M and genetic variability analysis of its population/ L. Mishchenko , A. Dunich , O. Taran , A. Dashchenko, V. Polischuk1 , O. Kondratyuk/ Acta virologica. 2018. 62: 214 – 219, doi:10.4149/av_2018_214
2. Modification of transducer surface of biosensors on the basis of ppr for diagnostics of leucose cattle/ MF Starodub, MI Fedesh-Gladinets, MV Savchuk, OP Taran/ DOI: <http:// Scientific Herald of NULES of Ukraine. Series: Biology, Biotechnology, Ecology, Scientific journal «Biological Systems: Theory and Innovation», 2018, 28, 100–108. dx.doi.org/10.31548/biologiya2018.287.100>
3. Extreme diagnosis of leukemia in cattle using an immune sensor based on surface plasmon resonance/L. V. Pirogova, M. F. Starodub, V. P.Artyuh, L. I. Nagaeva, G. I. Dobrosol/ Ukr. бiологiчний. Zhurn, 2002, 74, 3, 88 – 92.
4. Development and application of devices based on surface plasmon resonance/ T.S. Lebyedyeva, Y.D. Minov, P.G. Sutkovyi, Y.O. Frolov, P.B. Shpylovyy, M.F. Starodub/ Cybernetics and computer technology. 2020, 1, 62-73.
5. Homola J. Present and future of surface Plasmon resonance biosensors. Anal. Bioanal. Chem. 2003. 377. P. 528–539.

ЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖУКІВ РОДУ MELOLONTHA

Білий Олександр Григорович

Магістр 2 курсу

Горбань Валерій Віталійович,

к. б. н., доцент

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Вступ. Актуальність теми визначається необхідністю зосередити зусилля на розвитку засобів захисту рослин, підвищення продуктивності садів та поліпшення їх захисту від шкідників і хвороб. Хрущі є найнебезпечнішими шкідниками деревних культур і добре вивчені в умовах лісостепової та степової зони. Тому визначення їх екології, встановлення тривалості генерацій та вивчення льоту імаго є актуальним в наш час.

Мета цієї роботи полягає у вивченні екологічних особливостей жуків роду *Melolontha*.

Матеріали та методи. З метою встановлення тривалості генерації західного травневого хруща на території нашої області дослідження проводили на території лісгоспів області впродовж 2020-2021 рр. Тривалість генерації установлюють за вищевикладеною методикою А. І. Ільїнського, згідно з якою личинки 3-го віку були розділені по вазі імовірно на личинок першого та другого років життя.

Результати та обговорення. За результатами нашого дослідження ми визначили, що середня вага личинок найбільша у «Василівському лісгоспі», вона дорівнює $1,46 \pm 0,031$ г. Найбільша кількість личинок знаходиться у ваговому проміжку від 1,31 г до 1,90.

Як показали наші дослідження, вихід з ґрунту самок і самців почався одночасно, проте з переважанням останніх у співвідношенні $2,5 \div 1,0$, наступного дня це співвідношення дорівнювало $6,0 \div 1,0$. Вихід жуків з ґрунту збігся з цвітінням яблуні лісової та горобини звичайної. Співвідношення самців

і самок в кронах зрівнялося 24 травня, що вказує на початок масового льоту жуків. Таке співвідношення використовується для початку проведення обробок крон проти жуків. А 29.05 це співвідношення дорівнювало $1.0 \div 6.5$, що вказувало на поступове припинення льоту, а домінування самок вказувало на необхідність останніми відкладання яєць.

Літ жуків в кронах дерев починався приблизно через півгодини після заходу сонця. Ще через 10-15 хв. інтенсивність льоту була максимальною і тривала близько 15-20 хв. Після чого літ поступово слабшав. Загальна тривалість льоту становила 55-65 хв. Літ жуків починається через 30 хв. після заходу сонця і триває 30-40 хв. При малому дощі спостерігався літ невеликої інтенсивності. Під час дощу і при великій відносній вологості (93-95%) вихід жуків з ґрунту і їх літ не відбувалися. Нами не було виявлено льоту імаго ні вранці, ні вдень. Однак в денний час на узліссях і на окремих деревах можна було спостерігати невелику кількість літаючих жуків. Мабуть, це пов'язано з необхідністю переміщення їх в тінь, тому що дія прямого сонячного світла згубно впливає на стан жуків. За нашими спостереженнями, основною кормовою породою під час додаткового живлення, як вже зазначалося вище, служив дуб звичайний.

Висновки. На території Запорізької області найпоширенішими є 5 видів хрущів: європейський (червневий) мармуровий хрущ (*Polyphylla fullo* L.), білий хрущ (*Polyphylla alba* Pallas), хрущ волосатий (*Anoxia pilosa*), хрущ травневий східний (*Melolontha hippocastani*), хрущ травневий західний (*Melolontha melolontha*). Тривалість генерації західного травневого хруща на території Запорізької області дорівнює 4 роки. Вихід імаго з ґрунту відбувся, коли температура повітря перевищила 10°C . На момент виходу з ґрунту переважають самці у співвідношенні $2,5 \div 1,0$, а наприкінці це співвідношення дорівнювало $1.0 \div 6.5$, що вказувало на поступове припинення льоту. Літ імаго починається через 30 хвилин після заходу сонця та триває 30-40 хвилин.

БІОЛОГО-ЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕФЕМЕРОЇДІВ ВІДКРИТОГО ГРУНТУ ПОЛТАВСЬКОГО БОТАНІЧНОГО САДУ ТА ВИВЧЕННЯ ЇХ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ БІОЛОГІЯ

Бовт Марина Вікторівна

Викладач/студент

Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка

м. Полтава, Україна

Вступ. Швидкі темпи урбанізації, інтенсивне землеробство, розорюваність степів, зменшення природних екотипів та інші антропогенні фактори негативно впливають на флору і фауну Полтавської області. Виявилось, що перед активним розвитком технічного прогресу та антропогенної діяльності людства – рослини є найбільш вразливими і беззахисними з усіх живих організмів планети.

Наслідком такого негативного впливу є зменшення видового складу флори Полтавщини. За останніми даними на території області нараховується близько 1500 видів вищих судинних рослин, з них 79 занесено до Червоної книги Полтавщини та 6 видів знаходяться на межі зникнення.

Більшість регіонально рідкісних і Червонокнижних декоративних рослин винищується внаслідок недбалої господарської діяльності людини. Одними з найбільш вразливих категорій є представники ефемероїдів. До них відносяться першоцвіти. Щороку у весняний період відбувається масова торгівля ранньоквітучими видами, серед яких зустрічаються види занесені до Червоної книги України. Така діяльність сприяє зменшенню кількості популяції ефемероїдів.

Мета. Метою даної роботи є вивчення біолого-екологічних особливостей ефемероїдів відкритого ґрунту Полтавського ботанічного саду та вивчення їх у шкільному курсі Біологія

Матеріали і методи. Ефемероїди Полтавського ботанічного саду Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Результати і обговорення. В процесі вивчення біології у дітей формується відповідальне відношення до об'єктів живої природи – як окремих рослин так і цілих популяцій. Завдяки цим знанням в свідомості учнів формується відповідальне відношення до природи. Це є першим кроком до високої екологічної свідомості і культури школярів. Тому вивчаючи біологічні особливості ефемероїдів в шкільному курсі біології, їх ареал існування, значення для людини та біоценозу учні усвідомлюють необхідність та доцільність збереження і захисту цих рослин в природі.

Проаналізувавши програму біології 6 – 9 класів можна зробити висновок, що доцільно вивчати представників ефемероїдів під час уроків біології в шостому класі, так як саме в цей період учні ознайомлюються з основними біолого-екологічними особливостями рослин.

Ефективним буде вивчення цих рослин в матеріалах таких тем, як «Вступ», «Біологія як основа науки і життя», «Рослини» та «Різноманітність рослинного світу» в якості наочного матеріалу. На їхньому прикладі можна ознайомитися з особливостями будови рослини та видозмінами пагона, вивчити процес вегетативного розмноження – цибулинами, кореневищами та бульбоцибулинами. Розповісти про екологічні групи рослин (за відношенням до світла, води, температури), життєві форми та угруповання рослин.

Крім лекційних занять доцільно проводити і навчально-виховні. Зокрема екскурсії в живу природу, виховні заходи, дослідження та спостереження за життям і розвитком ефемероїдів шкільних ділянках чи під час догляду за кімнатними квітами.

Висновок. Завдяки вивченню ефемероїдів під час початкових лекцій та позакласних занять учні матимуть сформовану систему біологічних знань та поглядів і переконань що до громадянської відповідальності за стан навколишнього середовища рідної держави, отримають уміння приймати

екологічно грамотні рішення на основі нового стилю мислення та навчаться жити у злагоді з природою.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієнко Т.Л., Перегрим М.М. Офіційні переліки регіонально рідкісних рослин адміністративних територій України (довідкове видання) - К.: Альтерпрес, 2012

2. Онищенко В.А. Закономірності поширення весняних ефемероїдів у широколистяних та хвойношироколистяних лісах України // Укр. бот. журн., 2007. - Т. LXIV, № 6.

3. Криворучко Т. В. Охорона рідкісних степових ефемероїди Полтавської області *ex situ* / Т. В. Криворучко // Проблеми відтворення та охорони біорізноманіття України / Матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції. — Полтава: Астроя, 2007.

УДК 60: 004.942: 577.151.5. 001.4

**ПОЛУЧЕНИЕ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ МОДЕЛИ ПРОЦЕССА
БИОСИНТЕЗА ФЕРМЕНТОВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ДРОБНОГО
ФАКТОРНОГО ЭКСПЕРИМЕНТА**

Бусыгина Ирина Эдуардовна,

к. биол. н., доцент

Данилов Иван Пантелеевич,

к. тех. н., доцент

Безуглый Николай Дмитриевич,

д. с.-х. н., профессор

Боровкова Виктория Николаевна,

к. вет. н., доцент

Кибенко Наталья Юрьевна,

ст. преподаватель

Щербак Елена Валентиновна,

к. с.-х. н., профессор

Юрко Полина Сергеевна,

к. вет. н., доцент

Государственный биотехнологический университет

г. Харьков, Украина

Введение. Производство ферментных препаратов занимает одно из ведущих мест в биотехнологии. Объем его продукции растет, а область применения расширяется. Связано это с тем, что ферментные препараты являются высокоактивными нетоксичными биокатализаторами, в основном, белкового происхождения, без которых не протекают большинство биохимических процессов и жизнь в целом.

Дробный факторный эксперимент (ДФЭ) представляет собой часть ($1/2$; $1/4$; $1/8$ и т.д.) полного факторного эксперимента. Данный метод применяют в биологических исследованиях при достаточно большом количестве факторов, влияющих на протекание какого-либо процесса.

Основными задачами метода ДФЭ являются: построение матрицы планирования, выполнение эксперимента, статистический анализ полученных

данных, получение математической модели процесса в виде уравнения регрессии.

Математическая модель процесса дает возможность объективно и количественно, через соответствующие коэффициенты уравнения, оценить влияние каждого исследуемого фактора с учетом их возможного взаимодействия и **значительно** сократить количество экспериментов.

Цель работы. Используя метод ДФЭ, получить математическую модель исследования объекта биосинтеза ферментов при его поверхностном культивировании. Показать, что использование метода ДФЭ дает возможность оптимизировать процесс и многократно сократить количество экспериментов.

Материалы и методы. В исследовании были использованы: споры *Aspergillus oryzae*, пшеничные отруби, крахмал, кюветы, термостат, ростовая камера с мембранным фильтром и компрессором, автоклав, магнитная мешалка, весы и стеклянная посуда.

Ферменты получали поверхностным культивированием *Aspergillus oryzae*.

Для осуществления метода ДФЭ были выбраны факторы, которые наиболее влияют на биосинтез ферментов: влажность питательной среды, %, температура, °С, расход воздуха на аэрирование, см³/мин и длительность культивирования, ч.

Результаты каждого процесса биосинтеза ферментов оценивали по содержанию активного фермента йод-крахмальным методом, г/г.ч.

Нулевой уровень выбирали по предварительным опытным данным. Значение интервалов варьирования факторов выбирали так, чтобы они оказывали влияние на конечный результат и были бы выше ошибки эксперимента.

Ошибку опыта рассчитывали предварительно по четырем параллельным процессам биосинтеза в центре плана (нулевой уровень).

Расчет коэффициентов уравнения регрессии проводили по результатам выполнения ДФЭ.

Для оценки влияния того или иного фактора на переменную состояния рассчитывали коэффициенты регрессии, проверяли их значимость через критерий Стьюдента, адекватность полученного уравнения оценивали по критерию Фишера.

Расчётные значения переменных состояний вычисляли по уравнению регрессии для каждой строки матрицы планирования.

Интерпретация полученных данных и выводы.

В результате выполнения дробного факторного эксперимента была получена математическая модель биосинтеза ферментов, при этом выполнено в 4 раза меньше опытов (всего 8), чем это могло произойти при постановки полного факторного эксперимента (32).

Расчитанное по экспериментальным данным линейное уравнение регрессии, согласно критерию Фишера, адекватно описывает процесс биосинтеза ферментов.

Все коэффициенты регрессии оказались значимыми согласно критерию Стьюдента.

Согласно проведенному эксперименту на процесс биосинтеза ферментов влияют, в основном, два фактора: влажность питательной среды и степень аэрации у которых максимальные коэффициенты уравнения регрессии.

Имея уравнение регрессии, возможна дальнейшая оптимизация процесса биосинтеза, например, с помощью метода крутого восхождения или симплексного метода.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Данилов И.П., Бусыгина И.Э., Кибенко Н.Ю. Особенности процесса экстракции тяжелых металлов из питательной среды для культивирования продуцентов /Методичне удосконалення навчального процесу. Науково-методичний вісник. – В.5. – Х., 2018. – С. 109;
2. Хартман К., Лацкий Э., Шефер В. Планирование эксперимента в исследовании технологических процессов. – М.: Мир, 1997. – 279 с.

УДК 378.4 (477.74) 096

**ЗБОРИ ФРІДРІХА РУДОЛЬФА ГОГЕНАКЕРА В ІСТОРИЧНОМУ
ГЕРБАРІЇ ОНУ ІМЕНІ І.І. МЕЧНИКОВА (MSUD)**

Васильєва Т. В.

к. б. н., доцент

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Немерцалов В. В.

к. б. н., професор

КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської області»

Коваленко С. Г.

к. б. н., доцент

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Вступ./Introduction. Гербарій ОНУ імені І.І. Мечникова, який з 2004 р. занесено до Переліку об'єктів, які становлять Національне надбання України, містить збори багатьох вчених та аматорів з різних куточків світу [3, 5]. Серед них є і такі, що не лише самі збирали та вивчали рослини, але й сприяли розповсюдженню гербаріїв у різні країни. Одним з них був дуже своєрідний дослідник Ф.Р. Гогенакер (рис. 1).

Рис. 1. Фрідріх Рудольф Гогенакер
(Friedrich Rudolf Hohenacker).

Фото пастора із архіву Базельського
місіонерського товариства.

Мета роботи./Aim.

Продовження опрацювання історичних колекцій гербарію Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Оприлюднення відомостей про видатного німецького вченого Ф. Р. Гогенакера. Аналіз гербарних зборів цього дослідника, які є в історичних колекціях гербарію Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (MSUD) [6].

Матеріали і методи./Materials and methods.

Використані загально відомі методи: порівняльно-описовий, морфолого-флористичний, історичного пошуку та історичної інтерпретації тексту.

Результати та обговорення./Results and discussion.

Німецький вчений Фрідріх Рудольф Гогенакер (Friedrich Rudolf Hohenacker) народився у 1798 р. у Парижі, а помер у 1892 р. у Кирхгаймі [1, 2]. У 30-х роках ХІХ ст. він приїхав у Росію, до 1837 р. жив у колонії вюртембергських німців Еленендорфі (зараз м. Ханлар, Азербайджан), де здійснив багато ботанічних екскурсій [9]. У 1837 р. виїхав за кордон, організував торгову фірму з продажу природничих наукових колекцій. Його ім'ям К.А. Мейер назвав рід *Hohenackeria* Fisch.& С.А.Мей [8].

Ф. Р. Гогенакер є автором ряду ботанічних таксонів. У сучасній ботанічній бінарній номенклатурі ці назви доповнюються скороченням «Hohen.». Список всіх цих таксонів розташований на сайті IPNI. Там знаходиться й персональна сторінка дослідника [4]. Гербарні збори Гогенакера знаходяться у всесвітньо відомих гербарних колекціях. Таких, як наприклад, Гербарій Королівського ботанічного саду Кью (рис. 2).

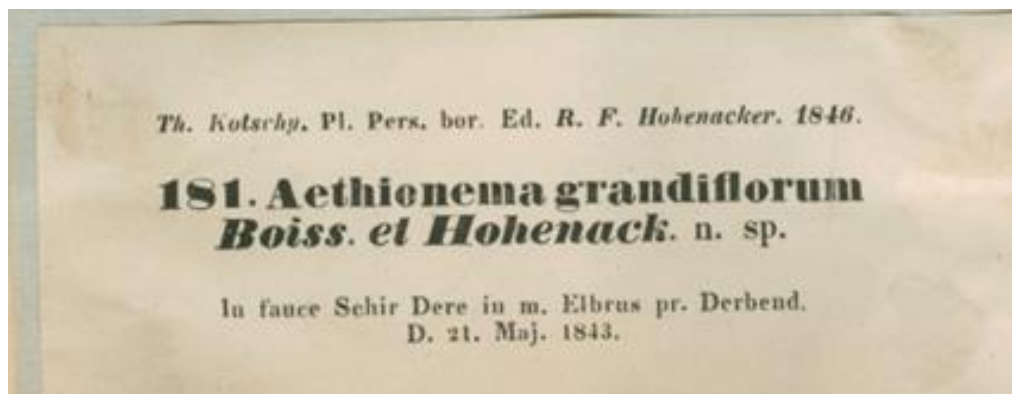

Рис. 2. Гербарний аркуш *Aethionema grandiflorum* з колекції Королівського ботанічного саду Кью [7]. Збільшені оригінальна та сучасна етикетки. Одним з авторів визначення виду є Ф.Р. Гогенакер (Hohen.)

В історичній колекції ОНУ імені І.І. Мечникова (MSUD) представлені види, зібрані як самим Ф. Р. Гогенакером, так і дослідниками, чиї гербарії він розповсюджував. Результати представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Гербарні збори з історичної гербарної колекції ОНУ імені І. І. Мечникова (MSUD), пов'язані з ім'ям Ф.Р. Гогенакера

N	Родина	Вид	Місце збору	Колектор	Рік збору
1	Acanthaceae	<i>Phlebophyllum kenthianum</i> Nees.	India orient. Nilagri	Schmidt, Ed. Hohenacker	1851
2	Aquifoliaceae	<i>Ilex macoucona</i> Pers. var. <i>obtusifolia</i>	Surinam	Kappler, Ed. Hohenacker	
3	Campanulaceae	<i>Campanula sarmatica</i> Ker. α <i>subtamentosa</i> Frantr.	Caucasus	Hohenacker	
4	Chenopodiaceae	<i>Halogeton spinosissimus</i> C.A.M.	Armenia	Hohenacker	
5	Compositae	<i>Centaurea nitens</i> M.B.	Armenia ross.		

6	Euphorbiaceae	<i>Euphorbia hirta</i> W.	India orient. Nilagri	Schmidt*	
7	Gentianaceae	<i>Canscora divaricata</i> Moq.	India orient. Terra Canare	Ed. Hohenacker	
8		<i>Gentiana asclepiadea</i> L.	Caucasus	Hohenacker	
9		<i>G. Biebersteinii</i> Bunge	Armenia ross.	Hohenacker	
10		<i>G. pedicellata</i> Wall.	India orient. Nilagri	Schmidt, Ed. Hohenacker	
11	Gramineae	<i>Bromus squarrosus</i> L.	Astrachan	Hohenacker	
12		<i>Eragrostis abissinica</i> Link. α <i>alba condensata</i> Hochst.	Abyssinia	Schimper, Ed. Hohenacker	1852
13	Labiatae	<i>Nepeta Mussini</i> Spr.	Armenia ross.	Hohenacker	
14	Leguminosae	<i>Desmodium triquestrum</i> DC.	India. Kudu	Ed. Hohenacker	1847
15		<i>Melilotus uncinatus</i> Bess.	Caucasus	Hohenacker	
16		<i>Tephrosia purpurea</i> Pers.	India orient. Mangalor	Ed. Hohenacker	
17		<i>T. tinctoria</i> Pers. var. α	Terr. Canara	Hohenacker	
18		<i>Trifolium glomeratum</i> L.	Lenkoran	Hohenacker	
19		<i>Vicia truncatula</i> Fisch.	Armenia ross.	Hohenacker	
20	Lentibulariaceae	<i>Utricularia spiricaulis</i> Miq.	India orient. Mangalor	Ed. Hohenacker	
21	Liliaceae	<i>Allium rubellum</i> M.B.	Caucasus	Hohenacker	
22		<i>Gagea pusilla</i> Schult.	Caucasus	Hohenacker	
23	Myrtaceae	<i>Eugenia revoluta</i> Wight.	India orient. Nilagri	Schmidt*	03. 1832
24	Polygalaceae	<i>Polygala arillata</i> Don.	India orient. Nilagri	Schmidt, Ed. Hohenacker	

25	Primulaceae	<i>Mitrasacme capillaris</i> Wallich	India orient. Mangalor	Ed. Hohenacker	
26	Rosaceae	<i>Potentilla nivalis</i> Lap.	Pyrepei	Bordere, Ed. Hohenacker	1873
27	Rubiaceae	<i>Hedyotis herbacea</i> W.	India orient. Mangalor	Ed. Hohenacker	1847
28		<i>Stylocotone Weberi</i> A.,Rich.	Mangalor	Ed. Hohenacker	
29	Tiliaceae	<i>Grevia microcos</i> L.	India orient. Mangalor	Ed. Hohenacker	1847
30	Umbelliferae	<i>Hydrocotyle asiatica</i> L.	India orient. Canare	Ed. Hohenacker	03. 1848
31	Violaceae	<i>Viola Wightiana</i> Wall.	India orient. Nilagri	Schmidt, Ed. Hohenacker	05.

Примітка: «Ed. Hohenacker» – визначив Гогенакер

У таблиці, яка складена за номенклатурою, прийнятою у XIX ст., представлено 31 вид та 4 форми з 28 родів, 20 родин, 2 класів відділу Magnoliophyta (Покритонасінні). Найбільшими за кількістю таксонів є родини Leguminosae (Fabaceae) – 5 р. 6 в., Gentianaceae 2 р. 4 в., Gramineae (Poaceae), Liliaceae, Rubiaceae по 2 р. 2 в. Усі інші родини в аналізованій колекції представлені одним родом та одним видом.

Найкрупнішими є роди *Gentiana* (3 види, які були зібрані на Кавказі, у Вірменії та Індії) та *Tephrosia* (2 види з Мангалору та Канарських островів).

Нажаль, на етикетках майже відсутній рік збору рослин. З тих даних, що відомі, роки збору дуже різняться: від 1832 до 1873.

Колекторами ботанічних зборів, окрім Гогенакера (12 гербарних аркушів), були Шмідт (6 г.а.), Бордере, Шімплер, Каплер (по одному гербарному аркушу).

Основними місцями збору рослин на етикетках вказані: Східна Індія (16 г.а.), Кавказ, Вірменія (по 5 г.а.), Піреней, Сурінам, Ленкорань, Абіссинія (Ефіопія), Астрахань.

Висновки/Conclusions.

Таким чином, проаналізовані гербарні збори, пов'язані з ім'ям німецького дослідника Фрідріха Рудольфа Гогенакера (Friedrich Rudolf Hohenacker), які є частиною історичної гербарної колекції Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (MSUD). Цінність його зборів полягає у тому, що в них представлені рослини з різних районів Земної кулі (Кавказу, Вірменії, Східної Індії, Піреней, Суринаму, Ленкорані, Абіссинії, Поволжжя). Рослини збирали, окрім самого Гогенакера, Шмідт, Бордере, Шімплер, Каплер. Встановлено, що ці збори мають історичну цінність. Наведено дані щодо основних подій життя дослідника.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гогенаккер, Рудольф-Фридрих // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона: в 86 т. (82 т. и 4 доп.). — СПб., 1890—1907.
2. Гохнадель В. И. Гогенаккер Фридрих Рудольф // Ученые-естественники немецкого происхождения. — СПб.: Гуманистика, 2014. — Кн. 1 : [Абельс — Кюхельбекер]. — С. 333. — 560 с.
3. Коваленко С.Г. Гербарій Одеського національного університету імені І.І. Мечникова / Гербарії України. Index Herbariorum Ucrainicum / Редактор–укладач к.б.н. Н.М. Шиян. – Київ, 2011. – С. 222 – 233.
4. Персональна сторінка Ф.Р. Гогенакера на сайті IPNI. URL: <https://www.ipni.org/?q=name%20author%3A%20Hohen> (Дата звернення 23.11. 2021).
5. Постанова КМУ від 22.09. 2004. Державний реєстр наукових об'єктів, що становлять національне надбання. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1241-2004-%D0%BF#Text> (дата звернення 01.11.2021)
6. Скарби гербарію ОНУ (MSUD). Гербарна колекція Е.Е. Ліндеманна. /С.Г. Коваленко, О.Ю. Бондаренко, Т.В. Васильєва, В.В. Немерцалов. - Одеса: «Освіта України», 2017. – 776 с.
7. Сторінка на сайті Королівського ботанічного саду Кью з зображенням гербарного аркуша, визначеного Гогенакером. URL:

<http://apps.kew.org/herbcat/getImage.do?imageBarcode=K000075768> (Дата звернення 21.11.2021)

8. Arno Wörz The “Botanische Reiseverein”— A 19th-century joint stock company for the collecting of herbarium specimens // *Huntia* 13(2) 2007. P. 121-142.

9. Schnurr, Joseph. Die Kirchen und das religiöse Leben der Russlanddeutschen — Evangelischer Teil (Stuttgart: AER Verlag Landsmannschaft der Deutschen aus Rußland, 1978): S.171.URL: <http://wolgadeutsche.rucentr.tv/catalog/hohenacker-rudolf-ferdinand.html> (Дата звернення 22.11.2021)

ДОСЛІДЖЕННЯ АНТАГОНІСТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ПРОБІОТИЧНИХ ПРЕПАРАТІВ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ МІКРОФЛОРИ ЖІНОК

Господ Валерія Валеріївна

Студент

Голодок Людмила Петрівна

к. б. н., доцент

Скляр Тетяна Володимирівна

к. б. н., доцент, завідувач кафедри

Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара

м. Дніпро, Україна

Введення. В останні роки спостерігається тенденція до збільшення числа жінок з дисбіотичними порушеннями уrogenітального тракту. Збільшення частоти патології пов'язане зі факторами, які сприяють порушенню нормальної мікрофлори піхви.

У зв'язку з цим, лікування гінекологічних захворювань, які супроводжуються розвитком дисбіотичних порушень, обов'язково повинне включати лікувальні препарати, які мають низьку токсичність, високу біодоступність, низьку алергічність, володіти достатнім антибактеріальним спектром дії, мінімальною кількістю побічних ефектів.

Лікування дисбіотичних порушень спрямовано на відновлення нормальної екосистеми піхви, для цього необхідно ліквідувати патогени (облігатно анаеробний компонент мікрофлори піхви), відновити лактофлору, не допустити суперінфекції.

Ціль роботи було дослідження антагоністичної активності пробіотичних препаратів для відновлення мікрофлори жінок.

Матеріали та методи. Було проведено дослідження антагоністичної активності штамів *Lactobacillus*, виділених з пробіотичних препаратів: *L.pantarum*(«Лактобактерін»), *L.acidophilus* («Ацилакт»), *L.rhamnosus 573*(«Біоселак»), *Lactobaccillus reuteri RC-14* («Вагілак») відносно умовно-патогенних

Escherichia coli, *Staphylococcus aureus*, *Proteus vulgaris*, *Gardnerella vaginalis*, *Candida albicans* за допомогою методу перпендикулярних штрихів.

Результат та їх обговорення. Під час дослідження антагоністичної активності штамів *Lactobacillus*, виділених з пробіотичних штамів відносно умовно-патогенних мікроорганізмів культури - *Lactobacillus reuteri* RC-14 та *Lactobacillus rhamnosus* 573 проявили високу активність відносно *S.aureus* (середня величина зони затримки росту становила $10,25 \pm 0,2$), *E.coli* (середня величина зони затримки росту становила $9,75 \pm 0,4$), *P.vulgaris* (середня величина зони затримки росту була $9,8 \pm 0,4$), *G.vaginalis* (середня величина зони затримки росту була $9,05 \pm 0,25$), *C.albicans* (середня величина зони затримки росту становила $9,75 \pm 0,4$).

Культури *Lactobacillus plantarum* та *Lactobacillus acidophilus* виявилися менш антагоністично активними, зони затримки росту відносно всіх досліджуваних штамів тест-культур були незначними, виключенням становили *S.aureus* та *P.vulgaris*, зони пригніченні їх росту були $8,7 \pm 0,35$ та $7,4 \pm 0,3$.

Тому для корекції дисбіотичних порушень нами було обрано пробіотичні препарати, які містили штам *Lactobacillus rhamnosus* 573 в препараті «Біоселак», та штам *Lactobaccillus reuteri* RC-14 в препараті «Вагілак», які проявили найбільши антагоністичну активність по відношенню до умовно-патогенних мікроорганізмів *S.aureus*, *E.coli*., *P.vulgaris*, *G. vaginalis*, *C.albicans*.

Висновки. Виявлено, високу ефективність комплексної корекції мікрофлори урогенітального тракту жінок за допомогою застосування пробіотичних препаратів «Біоселак» та «Вагілак».

Наші дослідження свідчили, що відновлення кількості лактобацил при застосуванні «Біоселак» відзначали у 89,6% досліджуваних жінок. При застосуванні пробіотичного препарату «Вагілак» цей показник становил 73,2%.

Отримані дані під час дослідження представляють практикитичний інтерес, так как дані, отримані в результаті наших досліджень можуть бути використанні для подальшого аналізу антагоністичної дії пробіотичних штамів щодо умовно-патогенних мікроорганізмів та розробки засобів для профілактики та лікування дисбіозів урогенітального тракту жінок різного віку.

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЙНИХ ЗМІН В ОРГАНІЗМІ ЛЕГКОАТЛЕТОК ВИСОКОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

Данілова Оксана Юріївна
Абоїмова Єлизавета Володимирівна
магістрантки 6 курсу спеціальності 091 «Біологія»
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
м. Миколаїв, Україна

Вступ. Спортивне тренування є цілеспрямованим процесом розвитку адаптованості до специфічних м'язових навантажень і має на меті зростання функціональної підготовленості тобто стійкого рівня функціональних можливостей організму спортсмена та його майбутніх результатів.

Стійкий рівень функціонального статусу організму є найважливішою умовою вдосконалення всіх основних видів підготовленості спортсменів (фізичної, техніко-тактичної, психологічної), освоєння високих специфічних навантажень, здатності до інтенсивного та ефективного перебігу відновлювальних процесів що може бути передумовою кінцевих досягнень.

Легкоатлетичне багатоборство, будучи мультидисциплінарним видом спорту, потребує прояву різноманітних рухових актів, характеризується необхідністю розвитку всіх структурних компонентів функціональної підготовленості та прояву функціональних властивостей. Відомі показники у науковій літературі функціональної підготовленості є важливими для досягнення високих результатів спортсменами, які спеціалізуються у легкоатлетичному багатоборстві.

При цьому особливо підкреслюється, що наявність всіх структурних компонентів функціональної підготовленості характерна для всіх видів спорту, але їх значення, активність тих чи інших механізмів функціонування, рівні якісних характеристик, їх поєднання, патерн взаємозв'язків і взаємообумовленості, завжди мають риси специфічності та різняться в кожному конкретному вигляді спортивної діяльності.

Виходячи з вищевикладеного, вивчення закономірностей функціональної підготовленості кваліфікованих спортсменок, що спеціалізуються у легкоатлетичному багатоборстві, є проблемою для фізіології спорту, що зумовило актуальність цього дослідження.

Мета дослідження: визначити фізіологічні особливості функціональної підготовленості спортсменів, які спеціалізуються у легкоатлетичному багатоборстві.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань дослідження використовували засоби визначення основних кількісних та якісних компонентів функціональної підготовленості та фізичної працездатності.

Методи визначення основних компонентів функціональної підготовленості. Скорочувальну силу згиначів кисті (кг) вимірювали за допомогою електронного динамометра ДМЕР-120. Спортсменка знаходилася у вихідній позиції, рука з приладом була розташована попереду, убік та вниз. Обмір проводили загалом 3 рази правою та 3 рази лівою рукою, враховували найкращий показник.

Аеробні можливості (максимальна аеробна продуктивність (VO_{2max}) і максимальна потужність короткочасної роботи (W_{max} .) Тест являє собою модифікацію та інтеграцію двох загальноприйнятих тестів: тесту на визначення максимальної аеробної продуктивності, та тесту на визначення загальної фізичної працездатності – PWC_{170} . Виконання фізичних навантажень, потужність яких дозувалась відповідно до індивідуальної величини частоти серцевих скорочень (HR) таким чином, щоб на першому ступені вона знаходилася в діапазоні 120-150 уд/хв, а на другому була в межах 150-170 уд/хв. Два навантаження виконувались протягом 5 хвилин кожна з інтервалом відпочинку між ними 5 хвилин. Третє навантаження виконувалося з максимально можливою для кожної спортсменки потужністю протягом максимально доступного часу (не менше 1 хвилини).

Величини потужності перших двох навантажень і відповідні значення частоти серцевих скорочень використовували для розрахунку величини PWC_{170} . Потужність третього навантаження розглядали як максимальне (W_{max}). Це

дозволяло вивести організм на рівень максимального споживання кисню (VO_{2max}) та визначити рівень максимальної аеробної продуктивності, зафіксувавши максимальну потужність короткочасної роботи (W_{max}).

Для визначення *функціонального стану центральної нервової системи та психічних проявів* використовували апаратно-програмний комп'ютерний комплекс «НС-ПсихоТест», який складається з тестер-пульта управління, що поєднує індикатор для пред'явлення світлових подразнень; апарат для натискання при надходженні сигналу, що забезпечує автоматизоване пред'явлення різних подразників відповідно до заданої програми. За допомогою комплексу проводили дослідження оцінки збудливості нервової системи визначали час простої зорової реакції на зовнішні подразники – ЧПЗР (мс). Розрахунки враховували відношення діастолічного артеріального тиску до частоти серцевих скорочень. Величини цього індексу, що у межах від -15 ум. од. до +15 ум. од., демонструють рівне співвідношення симпатичних та парасимпатичних впливів. Величини, які перевищують +15 ум. од., свідчили про збільшення активності симпатичного відділу вегетативної нервової системи та підтверджують раціональну оптимізацію до фізичної роботи. Величини індексу, що у діапазоні від +16 ум. од. до +30 ум. од., свідчили про симпатикотонію, а значення, що перевищують +30 ум. од., - про виражену симпатикотонію. Значення індексу менше (-15) ум. од. свідчило про перевагу парасимпатичної частини вегетативної нервової системи. Значення менше (-30) ум. од. свідчило про виражену парасимпатикотонію.

Результати та обговорення. Зростання тренованості (адаптованості) спортсменів багато в чому базується на комплексі біологічних, передусім фізіологічних факторів, облік яких і забезпечує підвищення рівня спортивного результату. По-перше це потребує вивчення структури, тобто рівня та його співвідношення в основних компонентів функціональної підготовленості організму, і, по-друге, з'ясування значення різних компонентів або факторів для забезпечення специфічної фізичної працездатності спортсменів різних видів спорту.

У табл. 1 представлені найбільш інформативні показники цих компонентів: руховий (показники фізичних якостей), енергетичний (можливості енергопродукції), нейродинамічний (збудливість та лабільність нервової системи). Наведені у табл.1 дані підтверджують, що величини, що входять до складу рухового компонента функціональної підготовленості спортсменок, не містять достовірних відмінностей у спортсменок з різним рівнем підготовки, що детерміновано значним діапазоном особистих цифрових значень кожного показника. Особливістю при цьому є параметр витривалості (PWC_{170}), який статистично ($P_{1-2}<0,05$) був більшим у спортсменок другої групи.

Середні значення деяких параметрів, що становлять руховий компонент функціональної підготовленості у висококваліфікованих спортсменок (майстри спорту та майстра спорту міжнародного класу) та у кваліфікованих спортсменок (перший розряд та кандидати у майстри спорту), перевищували величини (за винятком показника сили лівої кисті у спортсменок 1 групи), які були зареєстровані у однолітків, що не займаються спортом ($P<0,05-0,0001$).

Величина аеробної продуктивності (максимальне споживання кисню, VO_{2max}) у висококваліфікованих і кваліфікованих багатоборок значно відрізнялася ($P_{1-2}<0,05$). Люди, які не займаються спортом демонстрували достовірно низькі значення цього показника по відношенню до спортсменок.

Таблиця 1

Середні величини показників компонентів функціональної підготовленості у спортсменок, що спеціалізуються у легкоатлетичному багатоборстві різного рівня спортивної кваліфікації, та однолітків, які не займаються спортом ($M\pm m$)

Показники	Групи (обстежених)					
	1 (n=32)	2 (n=21)	3 (контрольна) (n=30)	P_{1-2}	P_{1-3}	P_{2-3}
Рухливий компонент						
Сила правої кисті, кг	38,3±1,7	42,0±3,4	25,10±4,56	r=0,97 p>0,05	r=2,71 p<0,001	r=2,97 p<0,001

Сила лівої кисті, кг	34,4±1,5	40,3±3,7	24,0 ±5,06	r=1,48 p>0,05	r=1,97 p>0,05	r=2,6 p<0,05
Швидкісно-силові можливості (статичні випригування), см	37,7±1,1	39,7±1,4	32,0±0,62	r=1,12 p>0,05	r=4,51 p<0,001	r=5,03 p<0,001
Витривалість, PWC170, кГм/хв	875,2±46,5	1012,6±49,3	422,0±5,33	r=2,03 p<0,05	r=9,68 p<0,0001	r=1 1,91 p<0,0001
Енергетичний компонент						
Аеробні можливості, VO _{2max} , мл/хв	3150,0±139,6	3596,4±138,4	2761,1±93,3	r=2,27 p<0,05	r=2,32 p<0,05	r=5,00 p<0,0001
Анаеробні можливості, W _{max} кГм/хв	1163,6±224,4	1235,7±163,3	1041,7±141,2	r=0,26 p>0,05	r=0,46 p>0,05	r=0,90 p>0,05
Нейродинамічний компонент						
Збудливість нервової системи (Час простої зорової реакції), мс	223,4±11,2	190,7±7,9	230,3±17,3	r=2,39 p<0,05	r=0,33 p>0,05	r=2,08 p<0,05

*Примітка: P₁₋₂ - достовірність відмінностей між спортсменками 1 та 2 групи,
P₂₋₃ - достовірність відмінностей між спортсменками 2 групи і однолітками, що не займаються спортом (3 група),
P₁₋₃ - достовірність відмінностей між спортсменками 1 групи і однолітками, що не займаються спортом (3 група)*

У цьому дослідженні вдалося реалізувати поставлену мету шляхом дискретного вирішення розглянутих завдань, аналіз яких дав можливість визначити структуру та ступінь формування основних компонентів функціональної підготовленості, рівень якісних характеристик функціонування організму, можливості функціональних показників на відображення фізичної працездатності у спортсменок різної кваліфікації, що спеціалізуються на легкоатлетичному багатоборстві.

Встановлено, що у висококваліфікованих спортсменок спостерігається високий рівень параметрів рухового та енергетичного компонентів функціональної підготовленості (спостерігається суттєва перевага за показниками рухової витривалості на 15,7 % та аеробної продуктивності на 14,2 %). Також середні величини ряду цих показників у висококваліфікованих спортсменок (майстри спорту і майстри спорту міжнародного класу) і у

кваліфікованих спортсменок обох груп перевищували величини.

Завдяки отриманим результатам ми зможемо доповнювати і розширити теоретичні уявлення про фізіологічні механізми і процеси, що зумовлюють функціональний потенціал і фізичну працездатність. Результати досліджень можуть виступати базисом при визначенні стратегії комплексного контролю, що використовуються при діагностиці та оцінці фізичної та функціональної підготовленості кваліфікованих спортсменок, що спеціалізуються у легкоатлетичному багатоборстві.

Висновки. Рівень базових параметрів та компонентів функціональної підготовленості кваліфікованих спортсменок, що спеціалізуються в легкоатлетичному багатоборстві, вираженні за окремими показниками, це залежить від ступеня адаптованості до специфічних фізичних навантажень.

У висококваліфікованих спортсменок спостерігається високий рівень параметрів рухового (15,7 %), енергетичного (14,2 %), нейродинамічного (11,2 %) та психологічного (21,5 %) компонентів функціональної підготовленості.

Якісні характеристики функціональної підготовленості у висококваліфікованих спортсменок, що спеціалізуються у легкоатлетичному багатоборстві, характеризуються вищим рівнем параметрів морфо-функціональної потужності: життєвої ємності легень (VC), максимального споживання кисню (VO_{2max}).

У кваліфікованих спортсменок (перший розряд та кандидати у майстри спорту) регуляторний компонент функціональної підготовленості виражається порівняно малим ступенем напруженості регуляторних механізмів (стан урівноваженості впливів з боку симпатичного та парасимпатичного відділів вегетативної нервової системи при спостерігаються випадках як симпатикотонії. регулюючих впливів на організм, що демонструє відносно невеликий рівень функціональних можливостей низки фізіологічних систем.

Також, відзначається значний рівень напруженості регуляторних механізмів і дуже високий порядок регулюючих впливів на фізіологічні

системи, що вказує на суттєвий ступінь функціональної оптимізації, яка вибудовує ефективну конструкцію вегетативного супроводу м'язового функціонування, формуючи об'ємні функціональні можливості організму.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ ОРГАНІЗМУ У РІЗНОВІКОВИХ ГРУПАХ ДІТЕЙ БЕЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТА З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Клименко Наталія Миколаївна,
студентка другого рівня вищої освіти (магістр),
Коц Сюзанна Миколаївна,
науковий керівник, к. б. н., доцент,
Харківський національний педагогічний
університет ім. Г. С. Сковороди,
м. Харків, Україна

Вступ./Introduction. Незважаючи на достатньо велику кількість робіт по визначенню показників здоров'я людей, ці дослідження не втрачають актуальності. Чому?

Охорона здоров'я дітей і підлітків, що складають значну частину населення та від яких залежить здоров'я наступних поколінь, є одним з найважливіших державних завдань. Основи здоров'я закладаються у ранньому дитинстві, у шкільні роки дитина повинна стати більш сильною, міцною, витривалою. На практиці ж це далеко не так. Бути здоровим хоче кожний. Але не всі розуміють, що цього треба вчитися так само, як читання, лічби, ходьби. Розвивати і вдосконалювати корисні життєві навички доведеться впродовж усього життя.

Сучасне уявлення про здоров'я називають холистичним (від англ. whole – цілий, цілісний). Воно ґрунтується на визначенні Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ): «Здоров'я – це не лише відсутність хвороб, а й стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя», що враховує не лише фізичне здоров'я людини, а й інші виміри: її емоційний стан, інтелектуальний розвиток, рівень соціальності та духовності. [1, с.7]

Державна програма “Діти України” виділяє чотири аспекти здоров'я: фізичний, психічний, соціальний і духовний. Усі три аспекти здоров'я тісно взаємопов'язані (подібно до триноги, на якій встановлено фотоапарат: якщо

одна з ніжок коротша за інші, стійкість триноги порушується). Тому, важливо зберігати рівновагу і дбати про всі аспекти благополуччя. [1, 2]

Мета роботи./Aim. Метою нашої роботи є дослідження фізичного здоров'я різновікових груп дітей шкільного віку з різними освітніми потребами, дослідження функціонального стану організму дітей за допомогою визначення антропометричних та розрахунку функціональних показників.

Матеріали та методи./Materials and methods. У дослідженні прийняли участь здобувачі освіти Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 99 Харківської міської ради Харківської області та Комунального закладу «Харківська спеціальна школа №5» Харківської обласної ради в кількості 120 дітей за різними віковими категоріями (молодшого шкільного віку – 7-10 років, старшого шкільного віку – 15-18 років) та різним рівнем психофізичного розвитку (діти без особливих освітніх потреб та діти з особливими освітніми потребами, у яких присутнє порушення слухової функції).

Для вирішення завдань дослідження – визначення адаптаційного потенціалу серцево-судинної системи та рівня фізичного здоров'я школярів – протягом періоду 2020-2021 років у групах проводився моніторинг низки основних функціональних показників: індексу ваги тіла (ІВТ), пульсового тиску (АТп), адаптаційного потенціалу серцево-судинної системи (АП), індексу Робінсона (ІР) та інших. Для розрахунку використовувалися стандартні методи, прийняті для оцінки функціональних показників – вимірювання (довжини і ваги тіла, частоти серцевих скорочень – пульсу, артеріального (систолічного і діастолічного тиску), метод індексів (індекс Робінсона, Кетле), розрахунки за формулами ІВТ, АП, РФЗ. Всі результати дослідження було зведено в один файл (MS Excel) для аналізу та побудови графічних схем.

Результати і обговорення./Results and discussion. У ході аналізу зібраних даних, перш за все, було обчислено індекс ваги тіла (ІВТ), оскільки відомо, що у осіб із зайвою вагою існує ризик виникнення порушення роботи багатьох систем організму, особливо серцево-судинної та дихальної. Індекс ваги тіла розраховувався за стандартною формулою [3, с.15]:

Індекс ваги тіла (ІВТ), кг/м²:

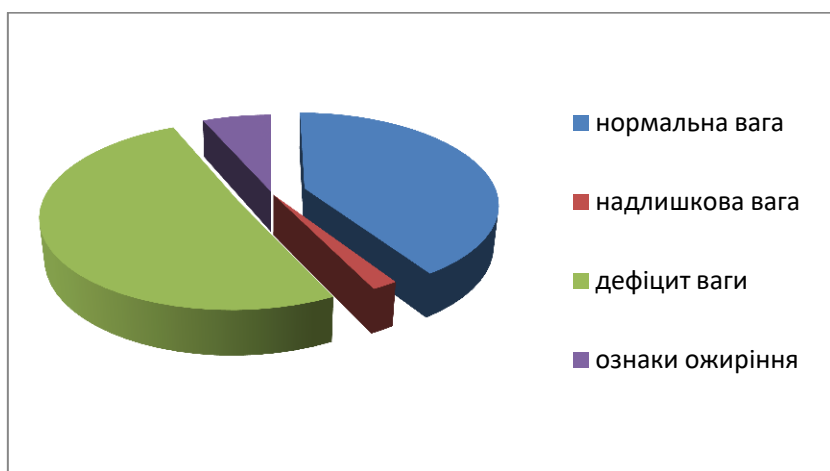
$$\text{ІВТ} = \text{ВТ} / \text{ДТ}^2,$$

де ВТ – вага тіла, кг,

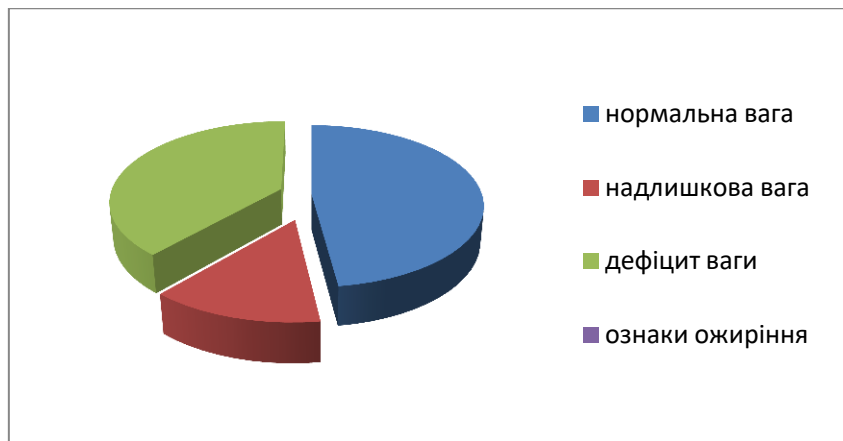
ДТ – довжина тіла, м

Оцінку ІВТ здійснюють за рубрикацією Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ, 1997 р.), представленою на сайті МОЗ України.

В результаті аналізу уточнених значень ІВТ, отриманих при дослідженні груп школярів без особливих потреб, було виявлено, що близько 2% досліджених мають надлишкову вагу ($25 < \text{ІВТ} > 29.9$ кг/м²), ожиріння І ступеня зафіксовано у 7% (це діти старшого віку, $\text{ІВТ} \geq 30$ кг/м²), дефіцит ваги легкого ступеня мають близько 15% ($\text{ІВТ} \leq 18.5$ кг/м²), а наддефіцит ваги спостерігається у майже 33% дітей (які є молодшого шкільного віку) і 43% досліджуваних мають ІВТ у межах норми ($18.50 < \text{ІВТ} < 24.9$ кг/м²). Серед дітей з особливими потребами близько 13,5% досліджених мають надлишкову вагу (майже всі старшого віку, $25,0 < \text{ІВТ} > 29.9$ кг/м²), ожиріння не зафіксовано, дефіцит ваги легкого ступеня мають близько 20% ($\text{ІВТ} \leq 18.5$ кг/м²), наддефіцит ваги майже у 18,5% дітей, а у 48% досліджуваних дітей з особливими потребами ІВТ у межах норми ($18.5 < \text{ІВТ} < 24.9$ кг/м²). Результати представлено на мал.1, 2:

Мал.1. Розподіл досліджених за індексом ваги тіла (ІВТ, кг/м²) серед дітей без особливих освітніх потреб

Мал.2. Розподіл досліджених за індексом ваги тіла (ІВТ, кг/м²) серед дітей з особливими освітніми потребами

Досліджуючи показники здоров'я, в якості критерію адаптаційних можливостей організму визначають адаптаційний потенціал, який обчислюється за отриманими антропометричними та фізіометричними даними. Донозологічний скринінг на основі адаптаційного потенціалу заснований на положенні стану системи кровообігу як індикатора стану всього організму. [4]

Адапційний потенціал (АП) [5,с.39, 6, 7,с.21] визначали за формулою Р.М.Баєвського: $АП (в балах) = 0,011 \cdot ЧСС + 0,014 \cdot АТс + 0,008 \cdot АТд + 0,014 \cdot В + 0,009 \cdot МТ - 0,009 \cdot Зр - 0,27$,

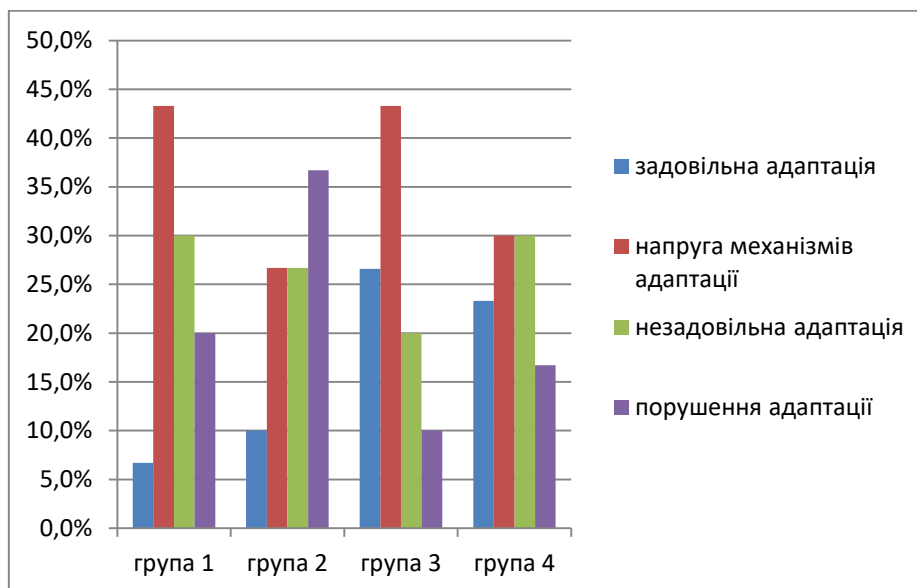
де АП – адаптаційний потенціал; ЧСС - частота серцевих скорочень за 60 с; СТ - систолічний артеріальний тиск; ДТ - діастолічний артеріальний тиск; В - вік у роках; МТ - маса тіла в кг; Зр - зріст у см.

Данні порівнювали за шкалою Коцур Н.І. [5]: 1,68 – 1,76 – задовільний рівень адаптації; 1,41 – 1,67 та 1,77 – 2,03 – напруження механізмів адаптації; 1,14 – 1,40 та 2,04 – 2,30 – незадовільний рівень адаптації; менше 1,13 і більше 2,40 – зрив адаптації.

Аналіз даних АП дітей без особливих освітніх потреб показав, що порушення адаптації (або, зрив адаптації) спостерігається у 10% дітей молодшого шкільного віку і 16,7% дітей старшого шкільного віку, напруга механізмів адаптації спостерігається у 43,3% дітей молодшого віку і у 30% дітей старшого віку, незадовільна адаптація у 20% молодших дітей і 30%

старших. Аналіз даних АП дітей з особливими освітніми потребами: зрив адаптації у 20% дітей молодшого шкільного віку і у 36,7% дітей старшого шкільного віку, 30% складає незадовільна адаптація у молодших і 26,7% - у старших дітей, напруження механізмів адаптації спостерігається у 43,3% молодших школярів і у 26,7% підлітків.

Отже, лише 26,6% молодших школярів без особливостей та 6,7% молодших школярів з особливими потребами, 23,3% підлітків без особливостей та 10% з особливими потребами мають задовільну адаптацію системи кровообігу. Результати представлені на мал. 3, де група 1 – це діти з особливими потребами молодшого шкільного віку, група 2 – діти з особливими потребами старшого шкільного віку, група 3 – діти без особливих освітніх потреб молодшого шкільного віку, група 4 – діти без особливих потреб старшого шкільного віку.

Мал. 3. Розподіл досліджуваних за показником АП

Висновки./Conclusions.

Таким чином, за результатами дослідження ІМТ (індекса маси тіла) виявлено, що у школярів з особливими освітніми потребами рівень надлишкової ваги більший, але і у дітей з порушеннями слуху, і у дітей без особливих освітніх потреб досить великий відсоток дітей з дефіцитом ваги, особливо у молодшому віці. Це пояснюється активним руховим режимом у молодшому віці, але є і проблема порушення режиму дня і харчування.

Аналізуючи показники адаптаційного потенціалу серцево-судинної системи, можна сказати наступне: напруга механізмів адаптації спостерігається у всіх групах досліджуваних незалежно від віку, як і рівень незадовільної адаптації, що говорить про наявність проблем з серцево-судинною системою у багатьох дітей; рівень задовільної адаптації вищий у дітей без особливих освітніх потреб, а рівень порушення адаптації – у дітей з особливими освітніми потребами, що можна пояснити як кращим фізичним здоров'ям, так і кращим психічним станом дітей, зростаючих в умовах сім'ї, а не в закладі інтернатного типу.

Малорухомий спосіб життя молоді, повсякденна недостатня рухова активність, порушення режиму дня і харчування, погані звички не сприяють оптимальному функціонуванню основних фізіологічних систем організму, не створюють умов для зміцнення здоров'я як у дітей без особливих освітніх потреб, так і у дітей з особливими освітніми потребами.

На основі отриманих даних та їх аналізу можна рекомендувати наступне:

- переконувати школярів у необхідності щоденних простих фізичних вправ, крім тих занять два рази на тиждень, які є для них обов'язковими;
- навчати цінувати здоров'я і турбуватися про нього з молодих років, виробляючи звичку до здорового способу життя і розуміння важливості рухової активності;
- постійно використовувати на заняттях вправи, що сприяють укріпленню респіраторної і серцево-судинної систем;
- продовжувати дослідження фізичного стану учнів для використання результатів їх аналізу у розробці методичних рекомендацій.

ЛІТЕРАТУРА/LITERATURE

1. Основи здоров'я: підручник для 7 кл. закладів загальної середньої освіти / І.Д. Бех, Т.В. Воронцова, В.С. Пономаренко, С.В. Страшко. Київ: Видавництво «Алатон», 2020. 192 с. 2-ге видання, перероблене.
2. Субота Н. П. Валеологія: навч. посібник для студентів ВНЗ / Субота Н.П., Коц С.М. ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Харків, 2005. 156 с.

3. Вікова фізіологія : метод. рек. до практ. робіт / О. О. Виноградов, О. А. Виноградов, О. Д. Боярчук. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». 2010. 50 с.
4. Коц, С.М, Коц, В.П, Заскалько О. М. Дослідження адаптаційних можливостей у сучасних школярів. *Сьогодення біологічної науки: Матеріали доповідей III Міжнародної наукової конференції*. 15-16 листопада, 2019. Суми, Україна. С. 38-41.
5. Коцур Н. І., Товкун Л. П., Миздренко О. М. Валеологія: навч.-метод. посібник для студентів спеціальності 014.11.Середня освіта (фізична культура). Переяслав (Київ.обл.): Домбровська Я. М., 2020. 164 с.
6. Коц С.М., Коц В. П. Характеристика функціональних показників серцево-судинної системи організму дітей шкільного віку. *Біологія та валеологія*. Харків, 2016. Вип. 18. С. 125-133.
7. Оценка уровня здоровья при исследовании практически здоровых людей: методическое руководство к программе медико-экологических исследований в эксперименте «Марс-500» / Авторский коллектив: Р.М. Баевский, А.П. Берсенева, Е.С. Лучицкая, И.Н. Слепченкова, А.Г. Черникова. Москва: Фирма «Слово», 2009. 100с.

ВМІСТ МАЛОНОВОГО ДІАЛЬДЕГІДУ ТА ДІЄНОВИХ КОН'ЮГАТІВ У ЕРИТРОЦИТАХ КРОВІ В УМОВАХ УВЕДЕННЯ НІКОТИНОВОЇ КИСЛОТИ

Мельник Олена Володимирівна
магістрант

Гасюк Олена Миколаївна

к. б. н., доцент

Херсонський державний університет,
м.Херсон, Україна

Вступ. Похідні нікотинової кислоти і сама нікотинова кислота є досить цікавими сполуками, фізіологічні ефекти яких ще недостатньо вивчені, а сучасні дослідження розкривають все нові і нові її сторони.

Вітамін РР та його похідні і коферменти грають надважливу роль у обміні речовин: NAD^+ та NADP^+ , в якості коферментів, входять до складу ферментних ланцюгів і систем, з яких починається окислювальне перетворення більшості субстратів живого організму [1, 3, 4, 10]. Фізіологічними функціями нікотинової кислоти є те, що вона чинить судинорозширювальний вплив, здійснює глобальний вплив на гемодинаміку, секрецію та моторику шлунка, модулює обмін вуглеводів, ліпідів, білків, покращує функціональний стан центральної нервової системи, печінки, селезінки тощо [6, 9, 11].

Останнім часом з'явилися відомості, що нікотинова кислота активно впливає на ліпідний обмін, що робить її перспективним терапевтичним засобом [5, 7, 8].

Мета роботи. З'ясувати вплив нікотинової кислоти на вміст у еритроцитах крові малонового діальдегіда та дієнових кон'югатів у еритроцитах крові лабораторних мишей.

Матеріали і методи. Для проведення дослідження було відібрано дві групи тварин по 10 особин, з яких перша група – інтактні тварини.

До другої групи належали тварини, яким вводили нікотинову кислоту у концентрації 250 мг/кг протягом 5 діб. По завершенні експерименту на наступний день із хвостової вени збирали зразки крові. Ці зразки крові були використані для визначення показників концентрації малонового діальдегіду та дієнових кон'югатів у еритроцитах [2].

Дослідження проводили із дотриманням Директиви 2010/63/EU Європейського парламенту про захист тварин, що використовуються для наукових цілей та Закону України №3447-IV «Про захист тварин від жорстокого поводження».

Результати та обговорення. При визначенні показників вмісту малонового діальдегіду у еритроцитах периферичної крові мишей було отримано наступні результати (рис. 1.А).

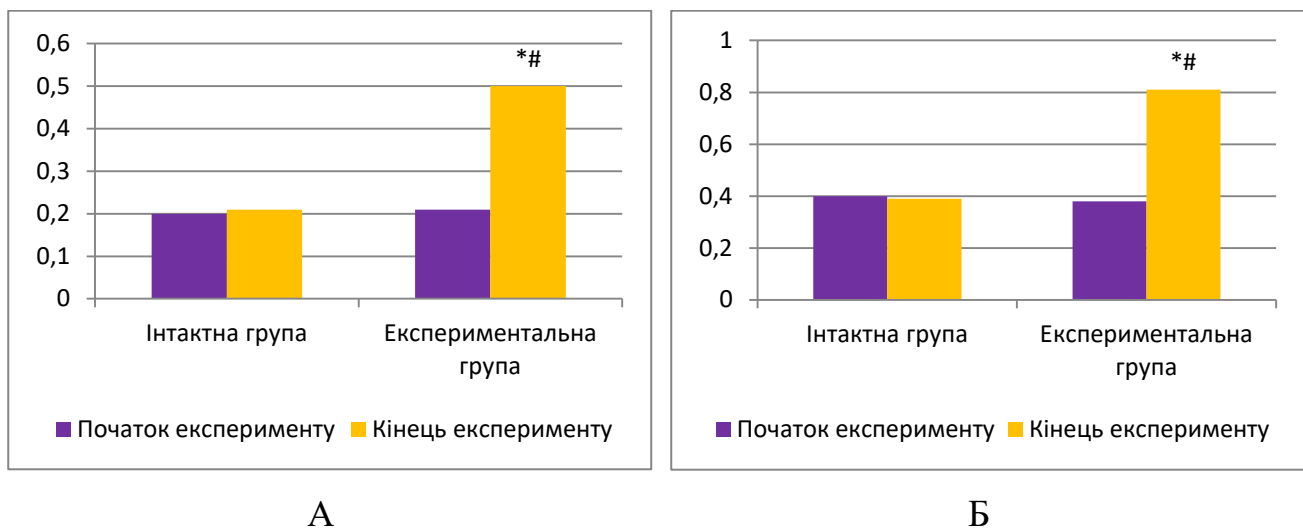

Рис. 1. Показники вмісту малонового діальдегіду (А) та дієнових кон'югатів (Б) у еритроцитах крові мишей досліджуваних груп, мкмоль/мл

Примітки: # - різниця достовірна між показниками досліджуваних груп на початку експерименту та наприкінці експерименту; * - різниця достовірна між показниками інтактної групи та експериментальної групи; Різниця достовірна при $p \leq 0,05$

В ході експериментального дослідження з'ясувано, що уведення нікотинової кислоти достовірно підвищує (і досить значно) вміст малонового діальдегіду в еритроцитах мишей експериментальної групи. Так, якщо

порівнювати показники інтактних тварин та тварин експериментальної групи, показано, що на перший день експерименту показники вмісту малонового діальдегіду в еритроцитах мишей не мали значущих розбіжностей між тваринами досліджуваних груп та склали $0,2 \pm 0,07$ мкмоль/мл у інтактних тварин і $0,21 \pm 0,05$ мкмоль/мл у мишей експериментальної групи. Після уведення ніотинової кислоти (на п'ятий день) ми зафіксували достовірне підвищення показників вмісту малонового діальдегіду в експериментальній групі, а саме $0,5 \pm 0,06$ мкмоль/мл у порівнянні із показником інтактною групи, який склав $0,21 \pm 0,01$ мкмоль/мл. Відповідно, рівень вмісту малонового діальдегіду був збільшений і у порівнянні із його рівнем у мишей експериментальної групи на початку експерименту. В групі інтактних тварин значущих змін не спостерігалось.

Також для оцінки стану перекисного окиснення ми в крові досліджуваних тварин визначали вміст дієнових кон'югатів. Було отримано наступні результати (рис. 1. Б). З'ясовано, що екзогенне підвищення вмісту ніотинової кислоти достовірно впливає на вміст дієнових кон'югатів в крові мишей, що отримували ін'єкції ніотинової кислоти. Ми провели порівняння показників інтактною групи та експериментальною групи і з'ясували, що на початку експерименту показники вмісту дієнових кон'югатів в еритроцитах не відрізнялися у тварин досліджуваних груп і склали $0,04 \pm 0,04$ мкмоль/мл у інтактних тварин і $0,38 \pm 0,02$ мкмоль/мл у мишей експериментальною групи. Після п'яти діб уведення ніотинової кислоти ми зафіксували достовірне підвищення показників вмісту дієнових кон'югатів в експериментальній групі, а саме: $0,81 \pm 0,04$ мкмоль/мл у порівнянні із показником інтактною групи, який склав $0,39 \pm 0,04$ мкмоль/мл. Відповідно, рівень вмісту дієнових кон'югатів у мишей експериментальною групи виявився вищим і у порівнянні із його рівнем на початку експерименту.

Отже, ніотинова кислота є фактором, який достовірно підвищує вміст в крові досліджуваних тварин таких важливих показників антиоксидантною системи як малоновий діальдегід і дієнові кон'югати. Така властивість

нікотинової кислоти також обумовлена властивостями її похідних NAD^+ та $NADP^+$, які активно впливають на відповідні ферментні системи.

Висновки. Уведення нікотинової кислоти значно підвищує вміст малонового діальдегіду та дієнових кон'югатів в еритроцитах мишей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волкова, Ю.В. Активность ферментов первой линии антиоксидантной защиты в печени крыс пубертатного возраста при стрессе / Ю.В. Волкова, Л.Л. Сухова, В.В. Давыдов, А.В. Голобородько // Биомедицинская химия. - 2012. - Т. 58. - Вып. 5. - С. 573-578.
2. Камышников В.С. Справочник по клинико-биохимической лабораторной диагностике: в 2 т. Т.2. – Мн.: Беларусь, 2002. 463 с.
3. Кучменко О.Б. Біохімія вітамінів (монографія) [Текст] / О.Б.Кучменко. – Київ: Університет «Україна». – 2012. – 528 с.
4. Леутский К. М. Никотиновая кислота. Витамин РР / К.М. Леутский. -Львов: Изд-во Львовского ун-та, 1980. - 156 с.
5. Лутай Ю.А., Крючкова О.Н., Ицкова Е.А., Турна Э.Ю. Современные перспективы улучшения контроля липидного обмена // Терапевтический журнал. 2016. №2 (29). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennyye-perspektivy-uluchsheniya-kontrolya-lipidnogo-obmena>
6. Самойленко, Ю.С. Динаміка засвоєння глюкози ізольованою селезінкою в умовах впливу нікотинової кислоти / Ю.С.Самойленко, О.М. Гасюк // Сучасні проблеми біології, екології та хімії: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 30-річчю біологічного факультету ЗНУ. – Запоріжжя: АА Тандем, 2017. – С. 139 – 140.
7. Чеснокова, Н.П. Возможности эффективного использования антиоксидантов и антигипоксантов в экспериментальной и клинической медицине / Н.П. Чеснокова, Е.В. Понукалина, М.Н. Бизенкова, Г.А. Афанасьева // Успехи современного естествознания. - 2006. - № 8. - С. 18-25.

8. Шиманський І.О. Цитопротекторна дія нікотинаміду на бета-клітини підшлункової залози / І.О. Шиманський, Г.В. Донченко, І.М. Трофимова, Н.М. Гуріна, С.М. Супрун, А.П. Клименко, Е.В. Овчіннікова, Т.М. Кучмеровська // Доповіді Національної академії наук України. - 2010. - №9. – С. 156 – 161.
9. Яснецов В.В. Действие нового производного никотиновой кислоты при ишемии головного мозга у животных / В.В.Яснецов, Д.Е.Каурова, С.Я.Скачилова, Е.Ю.Берснев // ВНМТ. 2021. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/deystvie-novogo-proizvodnogo-nikotinovoy-kisloty-pri-ishemii-golovnogo-mozga-u-zhivotnyh>
10. Beschasnyi S. et al. Oxidative stress in athletes after occasional smoking //Journal of Physical Education and Sport. – 2021. – Т. 21. – №. 2. – С. 942-947.
11. Kaneko S. Protecting axonal degeneration by increasing nicotinamide adenine dinucleotide levels in experimental autoimmune encephalomyelitis models / S.Kaneko, J.Wang, M.Kaneko et al. // J. Neurosci. – 2006. – 26. – P. 9794–9804.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ КАТАЛАЗНОЇ АКТИВНОСТІ ГРУНТІВ, ЗАБРУДНЕНИХ НАФТОПРОДУКТАМИ

Мельнікова Оксана Григорівна

доц., к. т. н.

Ульяніч Анастасія Сергіївна

Студент

Харківський національний університет будівництва та архітектури
м. Харків, Україна

Введение./Introduction. Публікація присвячена ферментативній активності ґрунтів, як об'єктивного критерію оцінки функціонального стану ґрунтових екосистем, забруднених нафтопродуктами. Та встановлення динамічних характеристик каталазної активності ґрунтів, з різним вмістом нафтопродуктів.

Цель работы./Aim. Метою роботи було встановлення залежності між рівнем забруднення ґрунтових екосистем НП та їх каталазою активністю (КА).

Материалы и методы./Materials and methods. Відомо, що в наслідок нафтового забруднення змінюються окисно-відновлювальні властивості ґрунту. Відмічено, що більш чутливі до окисно-відновлювальних умов є оксидоредуктази, до яких відноситься каталаза. Каталаза – фермент, виявлений майже у всіх живих організмах. Основна його функція – каталізувати реакцію розкладання перекисю водню до нешкідливих для організмів речовин. Багатьма дослідниками запропоновано використовувати активність каталази як показник загальної біологічної активності ґрунту з різним рівнем забруднення нафтою та іншими органічними речовинами.

Результаты и обсуждение./Results and discussion. Об'єктом дослідження слугували ґрунтові екосистеми із різним вмістом НП гексанової фракції. Аби виключити усі інші фактори, які б могли впливати на результат досліджень, експеримент проводили в лабораторних умовах. З ґрунтів, що досліджували, зі вмістом НП відповідно: №1 – 110 мг/кг, №2 – 460 мг/кг, №3 –

700 мг/кг, №4 – 1680 мг/кг, через певні проміжки часу (6, 20, 30 діб) відбирати ґрунтові зразки та визначали КА перманганатним методом.

Результати експериментальних досліджень приведені у рисунку.

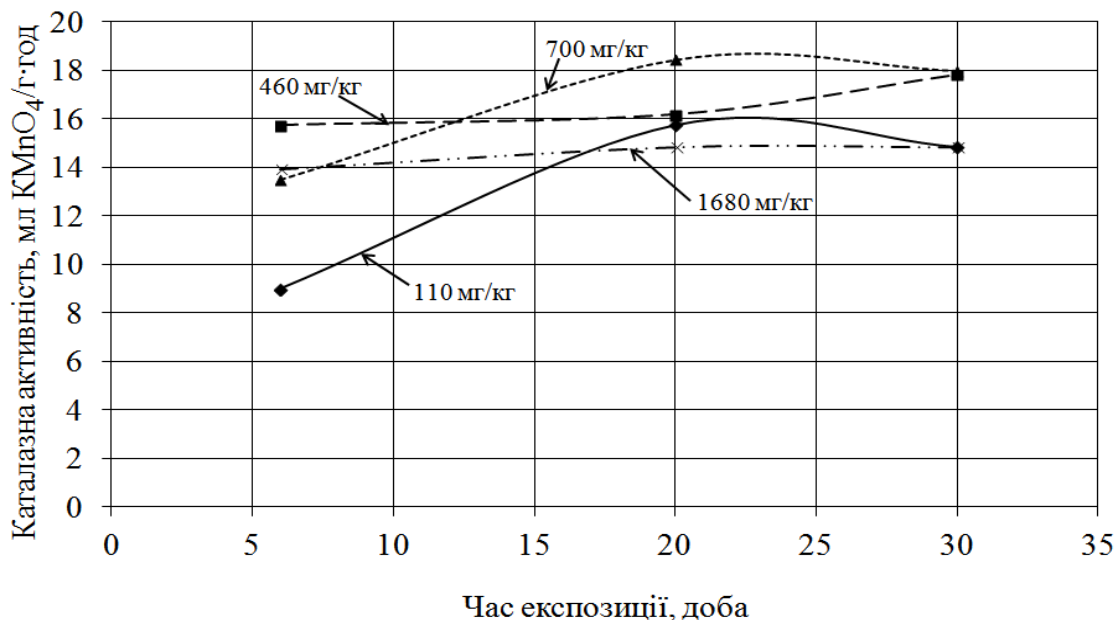

Рис.1 Динаміка каталазної активності ґрунтів, забруднених нафтопродуктами, в залежності від терміну експозиції

Згідно отриманих експериментальних досліджень у зразку, який мав початковий вміст НП на рівні 110 мг/кг, на 6 добу експозиції КА в порівнянні з контрольним зразком (12,15 мл КМnO₄/г·год) була пригнічена на 26%. При подальшому експонуванні ґрунту, КА зростала і на 20 добу експерименту перевищувала контроль на 22%. У зразках №2-4 вже на 6 добу експерименту КА була на 10-30% вища за контроль.

Необхідно відмітити, що протягом перших 20 діб експерименту КА у всіх зразках стійко зростала, досягаючи своїх максимальних значень. При подальшому експонуванні КА майже не змінювалась, що свідчить про стабілізацію процесу.

Згідно отриманих експериментальних результатів (рис.1), максимальні значення КА спостерігались на 20 день експозиції у зразку №3 (вміст НП 700мг/кг) – на 52 % вище за контроль. Натомість у зразку №4 з похідним

вмістом НП 1680 мг/кг, КА протягом всього експерименту була майже не змінною і перевищувала контрольний зразок на 15-22%. Ймовірно це свідчить про те, що при достатньо сильному забрудненні ґрунтів НП каталаза реагує підвищенням до можливих максимальних значень, після чого подальше підвищення активності не спостерігається, а можливо йде певне пригнічення.

Каталазна активність ґрунтів є досить об'єктивним критерієм оцінки функціонального стану ґрунтових екосистем, забруднених нафтопродуктами.

Як показали експериментальні дослідження КА у всіх зразках перевищувала контроль, що вказує на каталазу як на стресовий фермент.

Выводы./Conclusions. Було встановлено, що при забрудненні ґрунтів на рівні 700 мг/кг каталаза реагувала своєю максимальною активністю. При збільшення вмісту НП у ґрунті активність цього ферменту була дещо пригнічена, але все одно була вищою за контрольний зразок.

ВПЛИВ НУКЛЕЇНОВИХ КИСЛОТ НА СТАНОВЛЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ОРГАНІЗМУ ЛЮДИНИ

Прилуцький Сергій Павлович

магістр

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

м. Мелітополь, Україна

Вступ. Нуклеїнові кислоти – це складні біополімерні структури, де нуклеотиди виступають мономерами [1, с. 218]. Ці кислоти є основними складовими макромолекул, які насамперед пов'язані з розвитком будь якого живого організму на планеті - це ДНК та РНК. Нуклеїнові кислоти знаходяться, як у прокаріотів так і еукаріотів. Концентруються вони переважно в ядрах цитологічних утворень, та грають важливу роль у розвитку живих організмів. ДНК передбачає собою дволанцюгову спіральну форму нуклеотидів, яка знаходиться в ядрах еукаріотичних клітин у хромосомних наборах на відміну від РНК, яка представляє собою одиничну ланцюгову структуру.

Деякі вчені біологи висували теорії про зародження «РНК-світу». Ця фраза була присутня у працях Карла Воуза і Вальтера Гілберта. Передбачала собою ця теорія гіпотезу про вільно плаваючі нуклеотиди, які поступово з'єднувалися один з одним, але часто деструктуризовувались через низьку енергетичну потужність. Але ця версія так і не знайшла прихильності серед наукової спільноти.

На сьогоднішній день ДНК та РНК, як прокаріотичних так і еукаріотичних організмів активно використовуються в якості дослідження молекулярними біологами та генетиками. Розвиваються новітні методики аналізу, синтезу та розробки препаратів на основі мРНК та інших інноваційних технологій в галузі фармакології.

Мета роботи. Проаналізувати вплив генетичної структури ДНК та РНК на функціональний розвиток організму людини.

Методи дослідження. Серед методів дослідження мною активно використовувались: аналіз бібліографічних джерел, обробка статистичної інформації, ілюстративного матеріалу та аналіз праць видатних науковців в галузі молекулярної біології, генетики та фізіології людини, як вітчизняних так і закордонних.

Результати. На основі аналітичних даних, були отримані такі результати. ДНК, як носій матеріальної спадковості грає визначну роль у розвитку живого організму. Сама ДНК має ланцюжкову будову та складається з безлічі її основних одиниць, які мають назву нуклеотиди (рис. 1). Також ДНК має в своєму складі чотири види азотистих основ: Аденін (А), Гуанін (Г), Тимін (Т), Цитозин (Ц) [2, с. 39]. Використовуються дані основи для запису та розшифрування генетичного коду живого організму, та у філогенетичних реконструкціях, тим самим позначаються відповідними літерами.

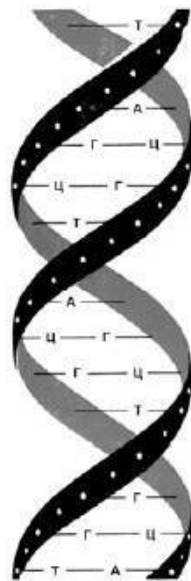

Рис. 1 Модель будови ДНК [2]

Актуальними даними для сучасної науки є те, що в основному науковій спільноті відома достатня кількість інформації про ДНК та її функції. Але у стадіях дослідження знаходяться функціональні можливості структурних одиниць нуклеїнових кислот, такі як гени та їх ферменти. Саме гени грають

визначну впливову роль на основні біохімічні та фізіологічні процеси в організмі людини. Біохімічна роль гену насамперед полягає у синтезі ферментів. Вони виконують роль біологічних каталізаторів. За їх допомогою здійснюються усі біохімічні реакції в організмі людини. Тим самим виявляється, що гени містять інформативні дані про амінокислотні послідовності у молекулах поліпептидів. Тому, окремі поліпептидні структури в організмі можуть виконувати функції: гормонів, антибіотиків та біологічно активних речовин; роблячи тим самим значний внесок у роботу та розвитку організму людини [2, с. 42].

Але насамперед можуть траплятися і збої на молекулярному рівні, які потім відіграють роль у формуванні фенотипу людини. Такі збої називаються – мутаціями [2, с. 47]. В нашому випадку генетичні мутації прослідковуються у пошкодженні ДНК. Наслідком цього є зміна нуклеотидних послідовностей у ланцюжку ДНК. Генетичні мутації в основному мають негативний вплив на становлення функціонального розвитку, що призводить до летальних випадків та інвалідності. Причинами їх виникнення в основному є: спадкова форма появи мутацій та набута, внаслідок впливу екзогенних факторів навколишнього середовища.

Висновки. Отже, загалом можна зробити такі висновки, що нуклеїнові кислоти, а саме ДНК та РНК молекули, мають можливості робити значні внески у функціональний розвиток організму людини, впливати на генотип та фенотип людини, контролювати та синтезувати необхідні біохімічні сполуки для підтримки правильної та безперебійної роботи людського організму. Найважливішим фактором є необхідність інноваційним технологіям в галузі медицини, спосіб контролювання та можливості запобігання деструктивних порушень роботи людського організму через генетичні мутації , а саме через спадкову форму на ранніх стадіях ембріонального онтогенезу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Біоорганічна хімія/ [Б.С Зіменковський, В.А Музиченко, І.В Ніженковська, Г.О Сирова]; за ред. Б.С Зіменковського, І.В Ніженковської. – К.: ВСВ «Медицина», 2014. – 272 с.
2. Помогайбо В. М. Петрушов А. В. «Генетика людини» — Київ: Академія, 2014. - 114 с.

НАВЧАННЯ БІОЛОГІЇ В 11 КЛАСІ НА ЗАСАДАХ МІЖПРЕДМЕТНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Рирак Аліна Романівна

Студентка 2 курсу магістратури,
Спеціальність «Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Вступ./Introduction. Сучасна школа, стоїть перед історичним викликом ХХІ століття – необхідністю виховання особистості з новим типом мислення, свідомості, розумінням свого місця в суспільстві та житті. У теперішніх умовах вчителю, як ніколи, необхідно не тільки по новому вчити, а й по новому вчитися, бути в постійному творчому пошуку. За словами Ф. Нансена: «Людина прагне знань, і як тільки в ній згасне бажання знань, вона перестає бути людиною» [1]. Як свідчить досвід, інтелектуальний потенціал нинішніх школярів істотно підвищується. Збільшення обсягу інформації змушує висувати на перший план такі форми й методи роботи на уроці, які б забезпечили потреби школярів у самовираженні, сприяли самостійному пошуку відповідей на запитання, що виникають у процесі навчання.

Сучасний урок окремого предмета – це сукупність методів і засобів для реалізації змісту навчання в межах окремої дисципліни. Іншими словами, це методика викладання предмета, або технології функціонування. На сьогодні освітня технологія функціонує і як наука. Що досліджує найраціональніші способи навчання, і як система принципів і способів навчання, і як реальний процес навчання.

За типом організації та управління пізнавальною діяльністю учнів одними із сучасних педагогічних технологій є інтеграційні технології. Завдяки різноманітним формам відбувається інтеграція різнопредметних знань. Цей процес відбувається завдяки міжпредметним зв'язкам. Вони забезпечують взаємозв'язок предметів природничого та суспільно – гуманітарного циклів. За допомогою інтеграції вчитель – предметник у співпраці з іншими вчителями

упроваджує цілеспрямоване розв'язання комплексу завдань, сприяє формуванню ключових компетентностей учнів: інформаційної, самоосвітньої, соціальної тощо[2].

Ціль роботи./Aim. Теоретично обґрунтувати значущість навчання біології в 11 класі на засадах міжпредметної інтеграції.

Матеріали і методи./Materials and methods. Теоретичного рівня (аналіз, узагальнення, порівняння, систематизація отриманої інформації), використовувалися для оцінки міжпредметної інтеграції як способу навчання біології в 11 класі.

Результати і обговорення./Results and discussion. Біологічна освіта – суттєва частина загальної науково – природничої освіти школярів. Ядром сучасної природничої картини світу є фізична картина світу. Біологія суттєво доповнює і видозмінює фізичну картину світу, втілюючи в неї узагальнені знання про особливості фізико – хімічних процесів в біологічних системах різного рівня складності (клітинах, організмах, біоценозах). У біології як системі наук про живу природу інтенсивно розвиваються синтезовані науки. Принцип інтеграції являється основним принципом екологічної освіти і природоохоронного виховання учнів 11 класу з урахуванням логіки розвитку основних ідей і понять предметів[7].

Сукупність функцій міжпредметних зв'язків реалізуються в процесі навчання, коли вчитель біології застосовує всю різноманітність їх видів. Це і внутрішньоциклові зв'язки з хімією, фізикою, математикою, географією, а також міжциклові – з історією, літературою, трудовим навчанням та ін. Інтеграція біології з іншими предметами сприяє перспективі навчання біології як сприйнятті понять у надпредметному значенні – філософському, діалектичному.

Міжпредметні зв'язки на рівні фактів – це встановлення схожості фактів, використання загальних даних, що вивчають у курсі фізики, хімії, біології, та їх усебічне вивчення з метою узагальнення знань про окремі явища, процеси та об'єкти природи. Так, під час вивчення теми «Нуклеїнові кислоти» доцільно

використати міжпредметний зв'язок з хімією, звернувши увагу на будову нуклеотиду, назви нітратних основ, будову макромолекул ДНК і РНК, властивості нуклеїнових кислот, а при вивченні теми «Обмін речовин і енергії в клітині» слід звертати увагу на реакції анаеробного розщеплення глюкози, реакцій розщеплення складних молекул на прості.

До загальнопредметних понять у курсах природничих дисциплін відносять явища, процеси, енергію. Біологічна освіта включає засвоєння ряду систем понять:

- про рівні організації живої природи;
- про процеси життєдіяльності;
- про екологічні процеси;
- прикладні поняття в агротехніці, біоінженерії, природоохоронній діяльності тощо [5].

Окремі загально-біологічні поняття відображають такі складні процеси живої природи, що опанувати їх можна тільки у зв'язку з використанням знань, отриманих на уроках фізики, хімії, географії.

Роль математики в біології суттєво відрізняється від її ролі у фізиці й техніці. Математична культура на уроках біології – невід'ємна умова формування наукового світогляду. Біологія не може обходитися без математичних обрахунків. Ряд біологічних задач потребують математичних знань, зокрема розв'язування задач з молекулярної біології, задачі з генетики і екології. Математичні обрахунки в ході розв'язування задач активізують розумову діяльність, формують науковий світогляд через зв'язок теорії з практикою [7].

Особливо актуальним є засвоєння біологічних знань у зв'язку із сучасними інформаційними технологіями. Існує метод навчального проєкту, під час якого учні заздалегідь ознайомлюються з новим матеріалом і з допомогою комп'ютерів готують презентацію. Яку демонструють під час проведення уроку. Учні самостійно готуються до уроків, використовуючи матеріали Інтернету. Доцільним є і застосування тестових комп'ютерних

завдань для перевірки знань, вмінь учнів. За допомогою комунікативних технологій можна розробляти роздавальний матеріал, створювати позитивний емоційний стан (через музичне оформлення). Такий інтерактивний і інтеграційний підходи у викладанні біології спонукають учнів до самоосвітньої діяльності, формують у них інтелектуальну базу для самовизначення та самореалізації [7].

Важливим у оволодінні біологічними знаннями є організація навчання спрямована на формування в учнів експериментальних умінь, тобто проведення лабораторних робіт. Під час вивчення клітинного рівня життя в темі «Клітина» важливо поєднати знання, отримані на уроках фізики й хімії. При цьому встановлюються не тільки понятійні міжпредметні зв'язки, що дозволяють пояснити функціонування клітин живих організмів, але й здійснюється єдність вимог у формуванні дослідницьких умінь засобами природничого циклу [7].

Урок має в комплексі вирішувати завдання освіти, виховання та розвитку учнів. Тему уроку визначає програма, викладають її відповідно до змісту підручника. Але, працюючи над змістом уроку кожної теми, вчитель мусить враховувати ретроспективні та перспективні міжпредметні зв'язки, тобто залучати знання, здобуті учнями під час вивчення інших предметів, аби визначити доцільність коригування дат проведення уроків різних предметів в яких чітко простежується інтеграція [6].

Висновки./Conclusions. Своєчасне встановлення міжпредметних зв'язків спонукає учнів до обмірковування нового матеріалу. Вони повинні вдало вписуватися в тему уроку і виконувати важливу мобілізаційну функцію. Досить поширеною є нині думка проте, що предмети гуманітарного та природничо – математичного циклів не перетинаються і що використання у викладанні біології відомостей з цих предметів не може бути виправдане. Втім, досвід свідчить про зворотне. Так, спираючись на історичні відомості, вчитель знайомить учнів зі світоглядом вчених, цікавими фактами з їхньої біографії, характеризує розвиток тих чи інших тенденцій епохи, технічного прогресу. Історичні відомості про виникнення і подальший розвиток ідей, теорій,

відкриття тих чи інших законів розвитку матерії незамінні в проблемному навчанні. Такі предмети гуманітарного циклу як світова література і художня культура дають можливість нового якісного сприйняття уроків біології, розуміння фізіологічної природи, видів, типів, якостей та властивостей психічних процесів людини, визначення їх ролі у формуванні особистості [6].

Для того щоб озброїти учнів міцними і свідомими знаннями з основ наук, здійснити їх виховання, педагог сам має бути підготовленим до цієї роботи: досконало знати свій предмет, цікавитися новинами психолого – педагогічної науки, володіти методикою навчання та виховання школярів. Від учителя, його духовного багатства, кваліфікації, прагнення передати молоді досягнення попередніх поколінь залежить подальший розвиток суспільства.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Будур Н. Нансен. Человек и миф. М.: Игра слов, 2011.
2. Бицюра Ю. Інтегрована система навчання // *Завуч*. 2002. № 16.
3. Пушкарьова Т. Інноваційні освітні технології. Інтегративні підходи // *Директор школи*. 2001. № 45.
4. Інновації у життя. // *Завуч*. 2009, грудень № 35. К. : Шкільний світ. С. 6-7.
5. Владімірова В. А. Концептуальні засади інтеграційних процесів у методиці викладання природничих наук. // *Біологія*. 2004. № 36. Х. :Основа.
6. Білан Н. Забезпечуємо професійне вдосконалення // *Завуч*. 2006. № 10.
7. Головата І. В. Інтеграція у викладанні біології // *Біологія*. 2010. № 6. Х.: Основа.

ХАРАКТЕРИСТИКА СИНТЕЗУ СИДЕРОФОРІВ РІЗНИХ ТИПІВ, ЩО УТВОРЮЮТЬСЯ ПСЕВДОМОНАДАМИ ЗА РІЗНИХ УМОВ КУЛЬТИВУВАННЯ

Русакова Марія Юріївна

К. б. н., доцент

Левченко Валерія Вячеславівна

Студентка

Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

Вступ. Сучасні дослідження дозволяють стверджувати, що залізо є універсальним фактором росту мікроорганізмів, потреби в залізі у всіх мікроорганізмів різні і залежать від їх таксономічної приналежності. В навколишньому середовищі залізо піддається процесам окислення і гідролізу, що призводить до зменшення концентрації вільних іонів Fe^{2+} і Fe^{3+} до $10^{-9} - 10^{-18}$ М, що недостатньо для оптимальної життєдіяльності більшості мікроорганізмів.

Щоб обійти проблему розчинності, багато мікроорганізмів, рослин і навіть вищі організми синтезують і використовують специфічні низькомолекулярні хелатори заліза, під назвою сидерофори. Вони розчиняють ці іони шляхом хелатування, тобто утворюють розчинні комплекси з Fe^{3+} , які надалі можуть бути спожиті їх продуцентами.

За хімічною будовою багато сидерофорів представляють собою модифіковані пептиди, в яких певні групи беруть участь у формуванні залізов'язувального центру. Із числа бактеріальних хелаторів заліза найбільш вивченим на сьогодні є сидерофори грамнегативних бактерій, особливо псевдомонад.

Метою даної роботи було визначення впливу різних умов культивування, зокрема різноманітності поживних середовищ, на рівень синтезу сидерофорів бактерій роду *Pseudomonas*.

Матеріали і методи. Дослідження було проведено на базі Біотехнологічного науково-навчального центру ОНУ імені І. І. Мечникова. В роботі були використані штами *Pseudomonas: Pseudomonas chlororaphis* ONU 306, *P. fluorescens* ATCC 13325 та *P. aeruginosa* ATCC 10145, які були отримані з колекції культур мікроорганізмів кафедри мікробіології, вірусології та біотехнології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Підтримання мікроорганізмів здійснювалось на поживному середовищі Кінг Б, яке містило (г/л): пептону – 20; $MgCl_2$ – 1,5; K_2SO_4 – 1,8; екстракту дріжджового – 2; гліцерину – 10. рН середовища було 7,4.

Окрім нього використовувалось також середовище ММ9 з наступними компонентами (г/л): K_2HPO_4 – 0,5; NH_4Cl – 1,0; $MgSO_4 \cdot H_2O$ – 0,2; $NaCl$ – 0,5; буферного розчину – 7,55; глюкози – 10,0; глюконової кислоти – 2,5; яблочної кислоти – 2,5; казамінових кислот – 0,5. рН середовища було $7,0 \pm 0,1$.

Для запобігання забруднення залізом весь скляний посуд був замочений у 10%-м розчині нітратної кислоти, а потім промитий дистильованою водою.

Попередньо досліджувані штами мікроорганізмів культивували на мінімальному середовищі при 22 °С впродовж 24 год. Після цього за допомогою стерильного фізіологічного розчину готували клітинні суспензії, оптична густина яких при 600 нм дорівнювала 2,0. З відповідних зразків відбирали по 2,0 мл та вносили у 100 мл рідкого варіанту мінімального середовища. Культивування проводилось за аналогічних умов, при постійному струшуванні 150 об/хв. Клітини в експоненціальній фазі росту збирали центрифугуванням (11 000 g, 10 хв), промивали стерильним фізіологічним розчином та знову вносили у свіже мінімальне середовище, що містило 29 мг/л хлориду Феруму (III) ($FeCl_3$). Остаточний етап культивування здійснювався три доби, впродовж яких кожні 24 год відбирали по 5 мл клітинної суспензії та визначали сидерофори. У цьому випадку ріст культур відбувався за вище представлених умов.

Визначення здатності до утворення сидерофорів. В роботі для визначення здатності досліджуваних штамів продукувати сидерофори був використаний

CAS - метод з хром азуролом S (chrome azurol S, CAS) у модифікації Alexander та Zuberer.

Основою CAS – методу є взаємодія утворених бактеріальних сидерофорів з CAS – реактивом. Для порівняння також використовувалась суміш, що готувалась з цим реактивом та дистильованою водою. Зразки культуральної рідини, що містили сидерофори, були здатні змінювати колір CAS - реактиву з вихідного (темно-блакитного) на помаранчевий.

Результати і обговорення. Першим етапом дослідження було визначення динаміки зростання штамів продуцентів в рідких поживних середовищах, Кінг Б та ММ9 (рис. 1).

Отримані дані свідчать, що мікроорганізми досить швидко пристосувались до складу поживних середовищ. В обох варіантах вже за 24 год після початку культивування спостерігався розвиток стаціонарної фази розвитку псевдомонад. Найбільший приріст біомаси був зафіксований для *P. aeruginosa* 10145: оптична щільність відповідних суспензій виявилась майже у 4 рази вищою за відповідні не-*aeruginosa* штами.

Також було визначено, що при культивуванні мікроорганізмів у середовищі Кінг Б тривалість стаціонарної фази розвитку дорівнювала в середньому 12 год.

Таким чином, починаючи з 36 год в суспензії відбувалось не тільки припинення росту бактерій, але й, навпаки, спостерігалось відмирання клітин. Про це свідчить отримане зниження оптичної щільності суспензії клітин псевдомонад.

З даних літератури відомо, що мікроорганізми найбільш активно починають продукувати вторинні метаболіти, зокрема сидерофорів, саме впродовж стаціонарної фази розвитку

Що стосується поживного середовища ММ9, то термін стаціонарної фази росту досліджуваних штамів виявився більш тривалим. Так, починаючи з 24 год культивування та впродовж наступних двох діб кількість клітин в суспензіях *Pseudomonas* sp. не змінювалась.

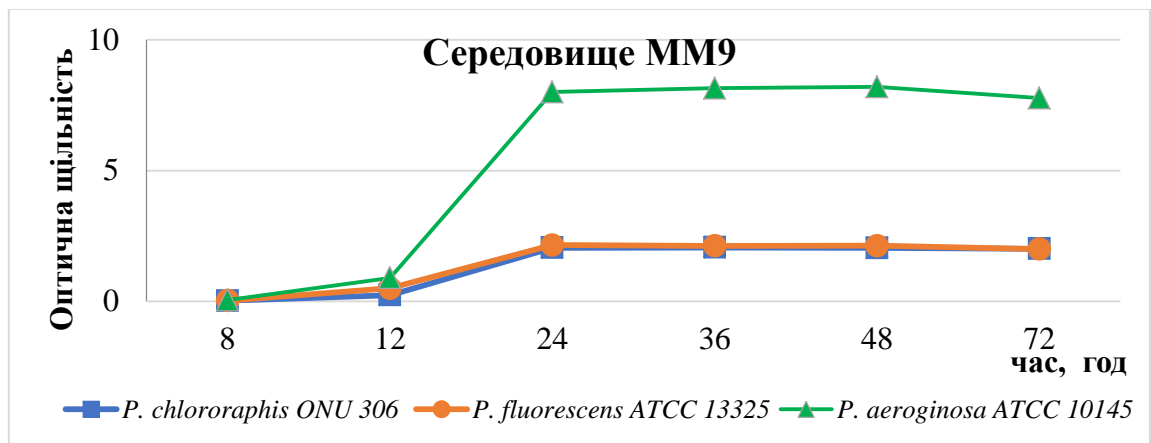
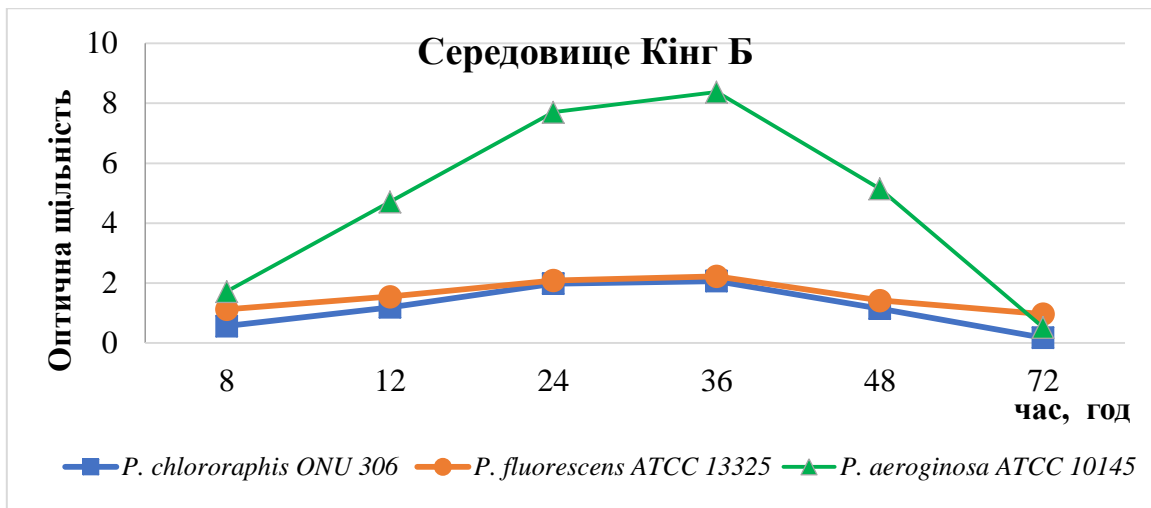

Рис.1 Динаміка зростання штамів на середовищі Кінг Б та ММ9

Отже, на наступному етапі досліджень визначався рівень продукції сидерофорів на першу добу культивування псевдомонад (рис. 2).

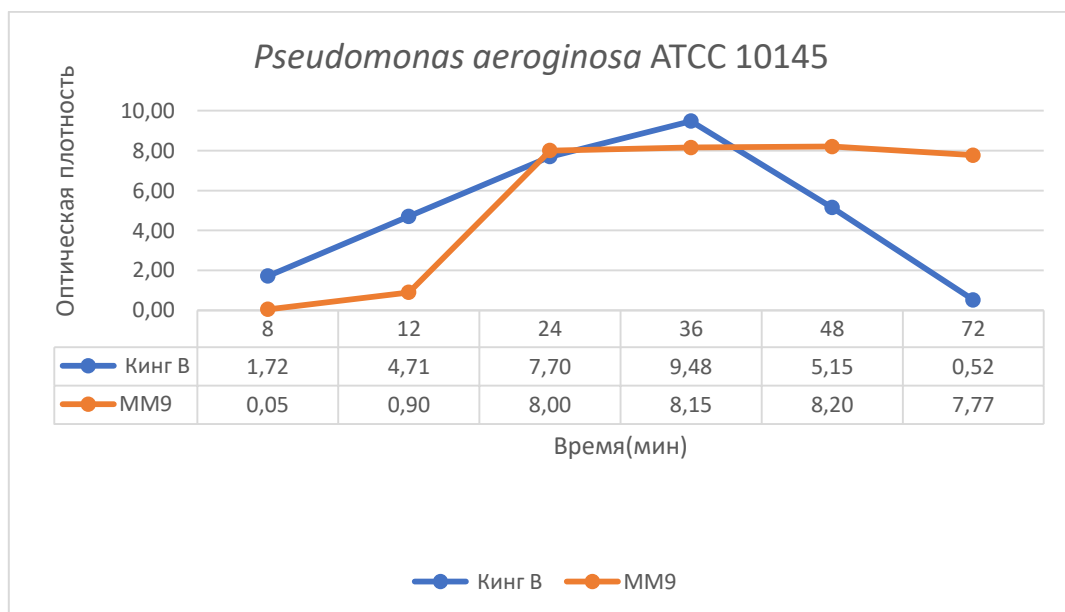

Рис.2 Вид сидерофорів та рівень їх продукції

Висновок. Виходячи з отриманих даних, можна вважати, що найбільш інтенсивна продукція сидерофорів відбувалась під час культивування досліджуваних мікроорганізмів у середовищі Кінг Б. Концентрація залізохелаторів у цьому випадку перевищувала відповідні значення для середовища MM9 від 23% (при *P. chlororaphis* ONU 306) до 66% (при *P. aeruginosa* ATCC 10145).

За інтенсивністю синтезу сидерофорів на початку стаціонарної фази досліджувані штами-продуценти можна розташувати наступним чином:

P. fluorescens ATCC 13325 > *P. chlororaphis* ONU 306 > *P. aeruginosa* ATCC 10145

Але при використанні для культивування псевдомонад середовища Кінг Б та розвитку у середовищі MM9 два останніх штами мінялись місцями, тобто *P. aeruginosa* ATCC 10145 ставав більш ефективним продуцентом сидерофорів (рис. 3)

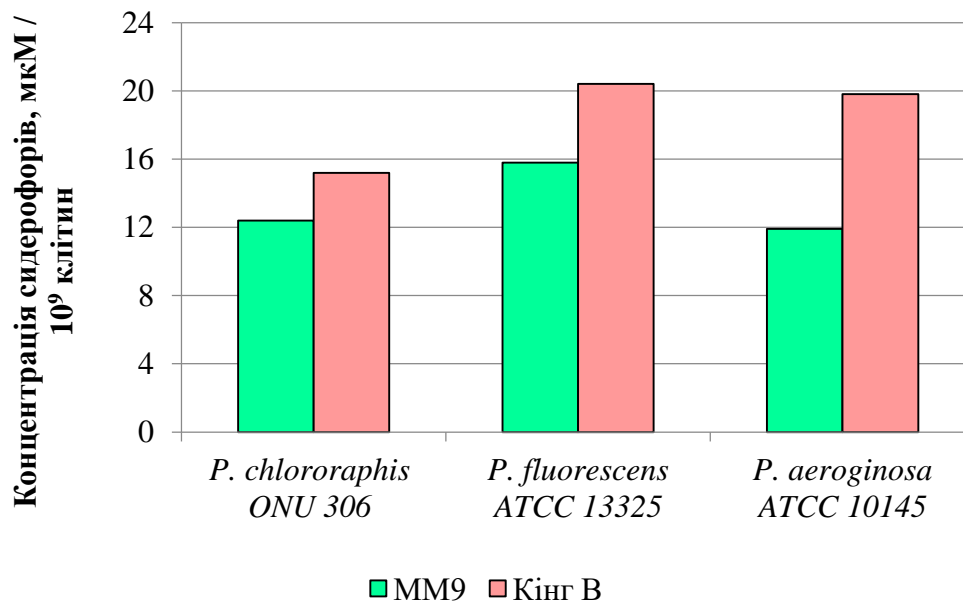

Рис. 3 Визначення концентрації сидерофорів

Таким чином, використовуючи різні види поживних середовищ, зокрема MM9 або Кінг В, при культивуванні псевдомонад, можна суттєво впливати на продукцію ними сидерофорів.

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ СЕРЦЕВО-СУДИННОЇ СИСТЕМИ ХЛОПЧИКІВ ШКІЛЬНОГО ВІКУ, ЗАЛЕЖНО ВІД ТЕМПЕРАМЕНТУ

Сердюк Поліна Сергіївна

Студентка магістратури
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна

Вступ. Фізичний розвиток – закономірний процес становлення і зміни форм і функцій організму людини, що розвивається під впливом умов життя, зокрема фізичного виховання людини. Його характеристиками є: показники здоров'я, статури, розвитку фізичних якостей.

В останні десятиліття велике значення надають вивченню функціональних можливостей серцево-судинної системи в дитячому віці як індикатора адаптаційно-приспосувальної діяльності цілісного організму. Не можна не враховувати і те, що стан здоров'я залежить і від індивідуальних властивостей психіки. У ряді робіт [1, 3] встановлено, що появі виражених відхилень у стані здоров'я передують порушення приспосувальної діяльності організму, рівня його адаптації до нових мікросоціальних умов. Соціальне благополуччя дитини багато в чому залежить від його можливості пристосовуватися до мінливих умов життя і зберігати певну стійкість до впливу несприятливих факторів середовища [2, 4]. Головною відмінною рисою соціальної адаптації від біологічної є те, що всі дії навколишнього середовища переломлюються через психоемоційну сферу дитини [5].

Мета. Вивчення функціональних особливостей серцево-судинної системи хлопчиків шкільного віку, залежно від темпераменту.

Матеріали та методи. У дослідженні були задіяні 32 учні віком 12-14 років. За типом темпераменту їх було поділено на 4 групи: сангвініки, холерики, флегматики та меланхоліки. Був оцінений загальний стан серцево-судинної системи за такими методиками: вимірювання ЧСС та АТ, визначення індекса Робінсона.

Для визначення темпераменту дитини використовувався тест Айзека.

До початку заняття слід зафіксувати вихідне значення ЧСС, згодом його визначають через кожні 3 хвилини протягом всього заняття. Реєстрація ЧСС здійснюється пальпаторно на променевої артерії. Згідно з даними літературних джерел виявлено, що в 12 років у сучасних хлопчиків ЧСС становить $77,2 \pm 6,7$ уд. / хв. та $76, 65 \pm 1,32$ уд. / хв.

У 13 років ЧСС дітей становить $85,74 \pm 1,58$ уд. / хв.

У 14 років ЧСС хлопчиків становить $88,32 \pm 2,23$ уд. / хв.

З 12 до 14 років – норма 75 уд. / хв., мінімум – 55 уд. / хв., максимум 95 уд. / хв.

Для вимірювання артеріального тиску використовувався механічний тонометр. Вимірювання артеріального тиску здійснювалося за методом Короткова.

Рівень фізичного стану обстежуваних визначала за основними фізіометричними (частота пульсу (ЧСС), артеріальний тиск (АТ), індекс Робінсона (ІР)) показниками, згідно із загальноприйнятими методиками.

Результати і обговорення. Аналіз основних показників стану ССС в групах дітей з різною виразністю темпераментальних рис, що характеризують активність поведінки, виявив достовірно вищий вихідний вегетативний рівень у хлопчиків з високим рівнем неспокійності (холерики та сангвініки) в порівнянні з дітьми «спокійними» і «адекватними» (флегматики та меланхоліки).

Після поділу дітей за темпераментами, перевірила у них показники загального стану ССС.

У дітей з холеричним темпераментом ЧСС досягає 76,4 уд / хв і більше. Мінімальна частота серцевих скорочень серед хлопчиків – 52 уд. / хв., максимальна – 91 уд. / хв.

Зміна рівня АТ у дітей з віком обумовлена низкою причин, серед яких велике значення має підвищення судинного тону, і як наслідок – периферичного опору, збільшення різниці між кількістю циркулюючої крові та

місткістю судинного русла. Зростання тону́су судин особливо помітне в пубертатному періоді. В усіх обстежуваних показники АТ_{сист.} коливалися в межах 105 – 115 мм рт.ст., АТ_{діаст.} – 63 – 70 мм рт.ст. Серед учнів зустрічалися особи як із підвищеними, так і зі зниженими показниками артеріального тиску. У групі холериків виявлено значне підвищення і систолічного, і діастолічного тиску, у флегматиків – незначне. Група сангвініків характеризувалася стійкими показниками артеріального тиску. Проте достовірних відмінностей за показниками артеріального тиску між обстежуваними різних груп не було виявлено.

Індекс Робінсона, що вказує на стан регуляції серцево-судинної системи, певною мірою залежав від типу темпераменту: достовірно вищими його значеннями характеризувалися холерики, що вказує на знижену роботу серця. Зазначу, що серед холериків у 50 % випадків індекс Робінсона відповідав нижче середнього рівня. У групі сангвініків у 100 % випадків зафіксовано середній рівень фізичного стану. Серед підлітків-флегматиків показники індекса Робінсона вказують, що рівень роботи кровообігу в більшості (70%) обстежуваних відповідає високому рівню і лише у 20% дітей показник сягає середнього рівня фізичного здоров'я.

Висновки. Серце у дитини шкільного віку характеризується здатністю пристосовуватися до різних режимів роботи, швидко поповнювати свою працездатність. Однак діяльність його нестійка через недосконалість регуляторного апарату неформованість механізму умовно рефлекторних впливів на серцево-судинну систему. Тому існує можливість порушення ритму серцевих скорочень, пониження кров'яного тиску.

Знання різних фізіологічних і психосоматичних параметрів, характерних для кожного вікового періоду дитини, необхідно як для оцінки розвитку здоров'я дітей, так і для можливості прогнозувати розвиток того чи іншого захворювання пов'язаного з серцево-судинною системою.

Аналіз показників рівня фізичного розвитку підлітків виявив, що учні середнього шкільного віку з холеристичним типом темпераменту виявили

найнижчі показники функціонального стану роботи кровообігу, що вказує на низький його рівень. У цій групі не виявлено дітей, у яких рівень функціонального стану кровообігу характеризувався високими показниками. У підлітків-сангвініків значення рівня фізичного розвитку коливався в дещо вужчих межах, загалом відповідаючи середньому рівневі, та є достовірно вищим показником, порівняно з попередньою групою. Серед флегматиків лише в 20 % випадків зустрічається середній рівень функціонального стану системи кровообігу, а частка осіб із високим рівнем сягла 70 %.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Авилов О.В. Особенности функционального состояния школьников различных классов при психоэмоциональном стрессе // Физиология развития человека. Мат. междунар. конф., посвященной 55-летию Института возрастной физиологии РАО. М., 2000. – С. 60-61.
2. Грудина С.В. Нагрузки на уроке физической культуры и нормы двигательной активности школьников [Текст] // Педагогическое мастерство: материалы II междунар. науч. конф. (г. Москва, декабрь 2012 г.). – М.: Буки-Веди, 2012. – С. 107-109.
3. Слободская Е.Р., Татауров ЮЛ. Вегетативная регуляция сердечного ритма и темперамент детей раннего возраста // Физиология человека. – 2001. – № 27. (2). – С. 88-90.
4. Манчук В. Т., Солдатова О. Г., Потылицына В. Ю. Особенности функционального состояния и регуляции кардиореспираторной системы у детей с разными вп-типами темперамента // Сибирский научный медицинский журнал, №5. – 2009. – С. 53-60.
5. Симонов П. В. Фізіологія ВНД як природно-наукова основа загальної психології // Журн. вищої нервової діяльності. – 2104. 3б. (2). 285-295.

БІОТОПИ РОЗВИТКУ ГНУСУ У ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ

Сірик Володимир Васильович

Магістр 2 курсу

Горбань Валерій Віталійович,

к. б. н., доцент

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Вступ. В Україні, як і в країнах з помірним кліматом, найбільше значення серед кровосисних двокрилих мають комарі, мошки, мокреці і гедзі. Вогнища їх постійного розмноження зосереджені, головним чином, біля місцевостей, що майже не освоєні людиною. Господарська діяльність призводить до змін у суспільстві цих комах. Так, у водосховищах перестають виплоджуватись мошки, а в їх середній і нижній течії не виплоджуються комарі, мокреці і гедзі, однак в верхів'ях водосховищ складаються сприятливі умови для виплоду видів із останніх трьох родин. Місто Запоріжжя розташоване у зоні впливу верхів'я Каховського водосховища.

Проблемі вивчення біолого-екологічних особливостей гнусу в літературі приділено багато уваги, останні дослідження гнусу в Запорізькій області датуються 1985-1992 роками. Актуальність таких досліджень не викликає сумніву.

Метою роботи було з'ясувати біотопи розвитку та видовий склад гнусу Запорізької області.

Матеріали та методи. Наші дослідження фауни кровосисних двокрилих проводились у Запорізькій області упродовж 2019-2021 років. Нами було складено списки видів комах, що мешкають на досліджуваній території, а також встановлено, які види нападають на людину і тварин, а які з них більш є багаточисельними.

Під час відбору проб були використані загальноприйняті методики ентомологічних досліджень та відбору кровосисних комах у польових умовах.

Результати та обговорення. Під час дослідження нами було встановлено, що гнус Запорізької області представлено кровосисними комарами, мокрецьями, мошками та гедзями.

Наша робота проводилась окремо у міській зоні і у природних.

Фауна цих районів представлена 20 видами кровосисних комарів. Масовими у міській зоні є: *Anopheles maculipennis* Mg і *Culex pipiens molestus*, у зоні впливу верхів'я Каховського водосховища: *Anopheles maculipennis* Mg., *Ae. excrucians* Walk., *Ae. annulipes* Mg. і *Culex pipiens pipiens*, а на острові Хортиця ті ж види крім *Ae. annulipes* Mg, який є звичайним.

Масові види у районі дослідження представлено у міській зоні 2-ма видами: *Anopheles maculipennis* Mg і *Culex pipiens*, у природній- 3 і 4-ма відповідно у Орджонікідзевському і Комунарському районах.

Ріка Дніпро, яка зарегульована каскадом водосховищ, втратила своє значення як біотоп для розвитку мошок. До побудови Каховського водосховища тут розвивались преімагінальні фази *Byssodon maculatus* та *Schoenbaueria nigra* (mathiesseni).

Значний розвиток мошок відбувається в струмках різного походження. Їх ширина до 1,5 м, глибина 0,1-0,5 м, на дні – пісок, мул або галька, швидкість течії 0,3-0,6 м/сек, температура води влітку 20-28⁰ С.

Розглянемо умови розвитку мошок в деяких річках і струмках Дніпровського басейну (Запорізька область). Нами встановлено, що річки Вольнянка та Мокра Московка є місцем виплоду *Nevermannia angustitarsis* (zaporoyae), *Eusimulium aureum*, *E. angustipes* (latizonum), *Wilhelmia pseudequina* (mediterranea), *W. equina*, *W. salopiensis* і *Odagmia ornata*, личинки та лялечки яких розвиваються на вищій водній рослинності.

Струмки бідніші за видовим складом мошок та рослинності. В них розвиваються *N. angustitarsis* (zaporoyae), *E. angustipes* (latizonum), *E. aureum* і *W. pseudequina* (mediterranea).

Таким чином, фауна мошок представлена 8 видами, з них в річках нами було зафіксовано 7, а в струмках 4 види мошок. Масових видів серед них не зафіксовано.

Масовим видом серед мокреців по всіх районах дослідження є тільки один вид - *C.maritimus* Kfeff, на острові Хортиця і у зоні впливу Каховського водосховища масовим є також *Culicoides scoticus* Dow., який у міській зоні цих районів є звичайним видом.

Фауна гедзів представлена 6 видами з трьох родин. У масі зустрічаються лише у зоні впливу Каховського водосховища.

Розвиток і життєдіяльність популяцій кровосисних комах пов'язані з водоймами, при чому у процесі еволюції окремі групи видів пристосувались до певних типів водойм. Місцями розвитку кровосисних комарів є три типи водойм: постійні, періодично існуючі і тимчасові. Мошки розвиваються лише у водоймах, де швидка течія. Місцями розвитку мокреців є як постійні, так і періодично існуючі та тимчасові водойми, крім того, вони іноді розвиваються у вологому ґрунті. Такі ж біотопи (тільки без вологого ґрунту) характерні і для гедзів.

Висновки. На території Запорізької області у 2019-2021 р.р. зареєстровано: кровосисних комарів - 20 видів, мошок і мокреців – по 8 та гедзів – 6. Біотопи розвитку кровосисних комарів, мокреців і гедзів майже співпадають. Ними є постійні, періодично існуючі водойми і тимчасові. Крім того, мокреці можуть розвиватись у вологому ґрунті, а мошки – тільки у постійних водоймах зі швидкою течією.

МОНІТОРИНГ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ШТАМІВ УМОВНО-ПАТОГЕННИХ МІКРООРГАНІЗМІВ У РЕПРОДУКТИВНОМУ ТРАКТІ ПАЦІЄНТІВ ПРИ ДИСБІОТИЧНИХ ПОРУШЕННЯХ

Скляр Тетяна Володимирівна,
зав. каф. мікробіології,
вірусології та біотехнології, к. б. н., доцент,
Лаврентьєва Катерина Валеріївна,
к. б. н., доцент,
Гончарко Максим Дем'янович,
Киргизова Олександра Олегівна,
Снісарь Тимур Валентинович,
студенти
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара
м.Дніпро, Україна

Вступ. За сучасними уявленнями мікробний пейзаж урогенітального тракту відіграє найважливішу роль у розвитку хворобливих станів. Багато запальних процесів обумовлено розвитком дисбіотичного стану статевої системи у чоловіків і жінок, який характеризується відсутністю специфічних симптомів захворювання, переважанням стертої клінічної картини та високою ймовірністю формування хронічних форм і, як результат, розвитком порушень репродуктивної функції. Дисбіотичні порушення мають різний ступінь поширеності та тяжкості, що залежить від екологічних умов регіону, вікової структури, стану здоров'я й способу життя представників різних верств населення. Найбільшу кількість відхилень реєструють у мешканців великих індустріальних міст. Актуальність цієї проблеми, зокрема для м. Дніпро, обумовлює необхідність вивчення шляхів і причин поширення дисбіозів та розробки своєчасної адекватної корекції складу мікробіоти при дисбіотичних порушеннях урогенітального тракту.

Мета роботи. У зв'язку з цим, метою роботи стало дослідження спектру умовно-патогенних мікроорганізмів, що колонізують урогенітальний тракт

пацієнтів різного віку і статі при дисбіотичних порушеннях.

Матеріали та методи. Для проведення моніторингу розповсюдження умовно-патогенних мікроорганізмів у репродуктивній системі обстежено 895417 осіб різного віку та статі – пацієнтів м. Дніпро за 2017-2019 роки. Вивчення складу мікробіому урогенітального тракту проводили за методом полімеразної ланцюгової реакції (ПЛР) за застосування ампліфікатора ДТ-96/ДТ-322 (ООО НПО «ДНК-технологія», РФ) у режимі реального часу (ПЛР-РЧ) з використанням системи «Андрофлор» (ООО НПО «ДНК-технологія», РФ) при дослідженні біоматеріалу від чоловіків і «Фемофлор» (ООО НПО «ДНК-технологія», РФ) при дослідженні біоматеріалу від жінок. Статистичну обробку даних здійснювали у пакеті програм Microsoft Office Excel 2013.

Результати та обговорення. Серед загальної кількості обстежених у 640783 осіб встановлено факт розвитку дисбіотичних порушень, що склало 82.7% від всієї кількості звернень. Аналіз розподілу контингенту обстежуваних за статтю дозволив встановити, що частота виявлення позитивних результатів для жінок складала 93.5% від кількості їх звернень; для чоловіків – 72.9%.

У результаті вивчення даних анамнезів проаналізовано частоту виникнення дисбіозів в урогенітальному тракті жінок різного віку. Найбільшу кількість дисбіотичних порушень виявлено у вікових групах репродуктивного віку: 25-30 років (41.2% від усіх уражених) і 15-25 років (32.3%). Деяко меншу частоту виявлення дисбалансів зафіксовано у жінок 30-40 років (17.2% від усіх із дисбіозами). Найменший відсоток порушень мікробіоценозу урогенітальної системи зареєстровано в осіб 40-60 років (6.7%) і старших за 60 (2.6%).

У чоловіків розвиток дисбіозу найчастіше спостерігався у віці від 25 до 30 (50.2% від усіх уражених) та від 15 до 25 років (35.1% випадків). Найменшу частоту звернень та отримання позитивних результатів на дисбіотичні розлади мікробіому урогенітального тракту виявлено у чоловіків старшого покоління: від 40-60 та за 60 років.

За результатами мікробіологічного дослідження визначено частоту зустрічальності факультативних і облигатних анаеробних бактерій в

урогенітальному тракті чоловіків та жінок і встановлено домінуючу роль факультативних анаеробів у розвитку дисбіотичних порушень (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз складу мікробіому уrogenітальної системи у пацієнтів різної статі при дисбіотичних порушеннях

Види мікроорганізмів	Жінки			Чоловіки		
	Норма, КУО/мл	Дисбіоз, КУО/мл	Частота виявлення при дисбіозі (%)	Норма, КУО/мл	Дисбіоз, КУО/мл	Частота виявлення при дисбіозі (%)
Факультативні анаеробні бактерії						
<i>Lactobacillus spp.</i>	10^7-10^9	$\leq 10^7$	57.0%	10^6	-	-
<i>Staphylococcus spp.</i>	10^3-10^4	$\geq 10^4$	63.2%	10^4	$\geq 10^4$	79.4%
<i>Corynebacterium spp.</i>	10^4-10^5	$\geq 10^5$	37.3%	10^4	$\geq 10^4$	54.2%
<i>Streptococcus spp.</i>	10^4-10^5	$\geq 10^5$	54.1%	10^4	$\geq 10^4$	83.0%
<i>Gardnerella spp.</i>	10^6	$\geq 10^6$	86.1%	-	+	11.3%
<i>Enterobacteriaceae</i>	10^3-10^4	$\geq 10^4$	26.0%	-	+	5.6%
<i>Ureaplasma spp.</i>	10^3	$\geq 10^3$	7.0%	-	+	19.2%
<i>Mycoplasma spp.</i>	10^3	$\geq 10^3$	15.4%	-	+	14.4%
Облігатні анаеробні бактерії						
<i>Peptostreptococcus spp.</i>	10^3-10^4	$\geq 10^4$	53.2%	-	+	62.4%
<i>Lactobacillus spp.</i>	10^7-10^9	$\leq 10^7$	54.1%	10^6	-	14.3%
<i>Eubacterium spp.</i>	до 10^3	$\geq 10^3$	16.0%	-	+	3.2%
<i>Bacteroides spp.</i>	10^3-10^4	$\geq 10^4$	9.3%	-	+	32.5%
<i>Fusobacterium spp.</i>	до 10^3	$\geq 10^3$	45.4%	-	+	13.3%
<i>Veillonella spp.</i>	до 10^3	$\geq 10^3$	4.2%	-	+	-
<i>Propionibacterium spp.</i>	до 10^4	$\geq 10^4$	24.0%	-	+	6.2%
<i>Bifidobacterium spp.</i>	10^3-10^7	$\leq 10^3$	67.2%	10^5	-	7.4%
<i>Clostridium spp.</i>	до 10^4	$\geq 10^4$	27.1%	-	+	54.3%
<i>Prevotella spp.</i>	до 10^4	$\geq 10^4$	59.7%	-	+	3.4%
<i>Porphyromonas spp.</i>	до 10^3	$\geq 10^3$	26.8%	-	+	16.4%
<i>Mobiluncus spp.</i>	до 10^4	$\geq 10^4$	21.2%	-	+	9.3%
Гриби						
<i>Candida spp.</i>	$\geq 10^4$	$\geq 10^4$	69.3%	-	+	37.6%

Аналіз клінічних зразків жінок репродуктивного віку дозволив встановити, що, з високою частотою виявлялись факультативно-анаеробні мікроорганізми родів: *Gardnerella* – 86.1%, *Staphylococcus* – 63.2%, *Streptococcus* – 54.1%, *Mycoplasma* – 15.4%, представників родини *Enterobacteriaceae* – 26.0%. Відсоток вмісту грибів роду *Candida* складав – 69.3% від всієї кількості ізолятів.

Із дещо більшою частотою при дисбіозах зустрічались облигатні анаероби родів: *Prevotella* – 59.7%, *Peptostreptococcus* – 53.2%, *Fusobacterium* – 45.4%, *Clostridium* – 27.1%, *Propionibacterium* – 24.0%, *Porphyromonas* – 26.8%, *Mobiluncus* – 21.2%; при цьому лакто- та біфідобактерії були наявні, але в значно меншій кількості – 10^1 - 10^7 КУО/мл.

Аналогічно до дисбіотичних станів репродуктивної системи жінок, у більшості чоловіків розвиток дисбіозу також обумовлений умовно-патогенними мікроорганізмами, що колонізують статеві шляхи (76.0% випадків). Так, найбільш часто (10^5 - 10^8 КУО/мл) виявляли факультативні анаероби: *Streptococcus* – 83.0%, *Staphylococcus* – 79.0%, *Corynebacterium* – 54.0% випадків; а наявність інших представників цієї групи, при виявленні навіть у незначній кількості, засвідчувала факт дисбіотичного порушення: *Candida* – 37.0%, *Mycoplasma* – 14.0%, *Gardnerella* – 11.0%, *Enterobacteriaceae* – 5.0% випадків.

Присутність облигатних анаеробів, окрім анаеробних штамів лактобактерій (10^6 КУО/мл) і біфідобактерій (10^5 КУО/мл), теж є свідомством дисбіотичного стану репродуктивного тракту чоловіків. У результаті дослідження в значній кількості (10^2 - 10^{10} КУО/мл) у 62.4% пацієнтів виявлено бактерії роду *Peptostreptococcus*, у 54.3% – р. *Clostridium*, у 32.5% – р. *Bacteroides*, у 16.4% – р. *Porphyromonas*, у 13.3% – р. *Fusobacterium*.

За останні 20-30 років зростає кількість різних патологічних станів, в основі яких є порушення нормального мікробіоценозу організму людини – дисбактеріоз. Основними причинами дисбактеріозу можна вважати безконтрольний прийом та неадекватне лікування антибіотиками, стресові ситуації, зміну клімату, переохолодження, недотримання норм гігієни, хронічну втома, будь-які запалення органів малого тазу, викликані бактеріями та вірусами, а також дисбактеріоз кишечника. Найчастіше порушення нормоценозу органів репродуктивної системи макроорганізму призводить до виникнення захворювань, що передаються статевим шляхом, які в свою чергу можуть призводити до тяжких наслідків, таких як погіршення якості життя,

зниження місцевого імунітету й розвиток запальних процесів, патологічний перебіг вагітності, загроза викиднів, розрив плідних оболонок, передчасні пологи, чоловіче та жіноче безпліддя.

Висновки. У результаті обстеження осіб різних статевих груп встановлено факт наявності дисбіотичних порушень урогенітального мікробіому у 82.7% пацієнтів, серед яких найбільш ураженими виявились жінки та чоловіки репродуктивного віку. Показано домінуючу роль факультативних анаеробів у розвитку дисбіотичних порушень, обумовлених колонізацією органів урогенітального тракту в високих титрах умовно-патогенними мікроорганізмами: у жінок – *Gardnerella* – 86.1%, *Staphylococcus* – 63.2%, *Streptococcus* – 54.1%, *Candida* – 69.3%, у чоловіків – *Streptococcus* – 83.0%, *Staphylococcus* – 79.0%, *Corynebacterium* – 54.0% та *Candida* – 37.0% випадків.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ МОНІТОРИНГУ РІВНЯ ЗАБРУДНЕННЯ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ

Слабишева Марія Євгенівна,
студентка 1 курсу магістратури
Притула Наталія Михайлівна

к. с/г. н., доцент,
Запорізький національний університет, Україна

Вступ. В умовах постійно зростаючого антропогенного навантаження і зростаючих ризиків техногенних катастроф необхідно модернізувати існуючі системи моніторингу навколишнього середовища. Екологічний моніторинг за довкіллям залишається ще недостатньо ефективним, оскільки структура системи моніторингу продовжує використовувати систему параметрів радянських часів (за винятком здійснених точкових реформ у сфері моніторингу вод та атмосферного повітря), яка не до кінця гармонізована з Європейськими стандартами. Система екологічного моніторингу як важлива складова системи державного управління у сфері природокористування, екології та формування державної політики сталого розвитку потребує принципового удосконалення.

Мета роботи. Розкрити процес реалізації регіональних цільових екологічних програм у частині забезпечення безперервності екологічних спостережень та узгодженості збору і використання інформації органами державної влади на регіональному рівні, порівняння реальних значень забруднення повітря м.Запоріжжя з ГДК.

Для досягнення поставленої мети було сформовано та виконано такі завдання:

розглянути національну та регіональну екологічну політику;

дослідити, як проводиться моніторинг стану якості атмосферного повітря м.Запоріжжя;

розробити оцінку стану середньосезонної концентрації забруднюючих речовин в атмосферному повітрі;

Об'єктом дослідження є стан якості атмосферного повітря м. Запоріжжя.

Матеріали та методи. Методи дослідження – системний підхід до розробки складних систем, аналіз сучасних напрямків проведення екологічного моніторингу, аналіз законодавчого регулювання екологічного моніторингу.

Багатогранність забруднюючих речовин, які деформують склад повітря на промислових підприємствах та атмосферне повітря, вимагає постійного удосконалення та пошуку нових розробок і методів відбору проб та аналітичного контролю на базі останніх досягнень науки та санітарногігієнічних нормативних документів. До основних методів вимірювань на стаціонарних джерелах відносяться: інструментально-лабораторний, інструментальний, лабораторний, експресний методи.

Інструментально-лабораторний метод вимірювання – метод вимірювань прямих параметрів газопилового потоку, а також вмісту забруднюючих речовин саме на джерелах утворення та джерелах викидів забруднюючих речовин або у відібраних пробах.

Інструментальний метод вимірювання полягає у застосуванні спеціалізованих засобів вимірювальної техніки, а також автоматичних аналізаторів газів, які вимірюють параметри газопилового потоку та вміст забруднюючих речовин на джерелах утворення та джерелах викидів забруднюючих речовин.

Лабораторний метод вимірювання із відбором проб на джерелах утворення та джерелах викидів забруднюючих речовин із подальшим аналізуванням проб у лабораторних умовах.

Експресний метод вимірювання, заснований на використанні селективних (колористичних) індикаторних трубок для визначення вмісту забруднюючих речовин (без використання автоматичних аналізаторів газів).

Результати та обговорення. Оцінка стану атмосферного повітря за 2019 – 2021 рік здійснювалась за середньосезонними концентраціями у кратності

перевищень середньодобових гранично-допустимих концентрацій по пріоритетним забруднюючим речовинам.

Середньосезонні концентрації шкідливих речовин за 2019 рік в цілому по місту перевищували ГДК по двооксиду азоту – у 1,95 рази, по фенолу – у 2,0 рази, перевищення за іншими показниками не спостерігались. Середньосезонні концентрації шкідливих речовин за 2020 рік в цілому по місту перевищували ГДК по двооксиду азоту – у 1,41 рази, по фенолу – у 1,74 рази, перевищення за іншими показниками не спостерігались. Середньосезонні концентрації шкідливих речовин за 2021 рік в цілому по місту перевищували ГДК по двооксиду азоту – у 1,65 рази, по фенолу – у 1,9 рази по пилу – у 1,05 рази, перевищення за іншими показниками не спостерігались.

Аналіз динаміки викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря свідчить про зменшення на 10,5 % обсягів викидів в атмосферне повітря від стаціонарних джерел в 2020 році порівняно з 2019 роком.

Отже, з отриманих даних можемо зробити прогноз, що до 2030 року повинна зменшитись кратність Двоокису азоту в атмосферному повітрі м. Запоріжжя по відношенню до ГДК на 23%, викиди Двоокису сірки на 89%, кількість Фенольних викидів може залишитися незмінною, кратність Окису вуглецю и Пилу може зрости.

Висновки. На основі чинного законодавства України можна зробити висновок про те, що моніторинг – це частина державного моніторингу довкілля, який є системою спостережень, збирання, оброблення, передавання, збереження та аналізу інформації про стан довкілля, прогнозування його змін і розроблення науково-обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень про запобігання негативним змінам стану довкілля та дотримання вимог екологічної безпеки.

Частиною екологічного державного моніторингу довкілля є моніторинг стану атмосферного повітря України, що являє собою систему послідовних спостережень, збирання, оброблення даних про стан повітря, прогнозування їх

змін та розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень, які можуть позначитись на стані довкілля.

Для здійснення моніторингу атмосферного повітря України розроблена низка заходів та показників, що дозволяють всебічно проводити моніторинг та одержувати своєчасну достовірну інформацію.

Багаторічний моніторинг якості атмосферного повітря свідчить про стабільно високе його забруднення як на межі санітарно-захисних зон, так і в житлових районах.

Результати аналізу довели, що, не дивлячись на інтеграцію українського законодавства до Європейських стандартів та перехід до вимог Директив та Регламентів ЄС, що встановлюють загальні правила та стандарти, які повинні бути відображені у внутрішньодержавному праві, все ще спостерігаються значні відхилення від зазначених норм ГДК.

Через те, що основні суб'єкти державного моніторингу якості повітря не підпорядковуються Міністерству екології (зокрема, Український гідрометеорологічний центр підпорядкований МВС через ДСНС), варто зосередитись на імплементації протоколів обміну даними, які б дозволили отримувати первинні, а не агреговані дані.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безуглая Э. Ю. Мониторинг состояния загрязнения атмосферы в городах. Львов: Гидрометеоздат, 2017. 200 с.
2. Беляева І.В. Заходи щодо удосконалення системи моніторингу атмосферного повітря . Матеріали міжнародної наук.-практ. конф. «Екологія: наука, освіта, природоохоронна діяльність.» . Київ: Наук. світ, 2007. 124–125 с.
3. Заєць І. О. Екологічне законодавство України. Київ: Юрінком, 2016. 413 с.
4. Закон України "Про охорону навколишнього середовища" Київ, ВВР №41-1991 С.421
5. Закон України «Про охорону атмосферного повітря».

6. Положення про державну систему моніторингу довкілля, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 березня 1998 р. N 391.

7. РЕГІОНАЛЬНА ДОПОВІДЬ про стан навколишнього природного середовища у Запорізькій області у 2020 році - С. 23.

ОЦЕНКА ИНДЕКСА ФУНКЦИОНАЛЬНЫХ ИЗМЕНЕНИЙ ДЕТЕЙ 1 И 5 КЛАССОВ В РАЗЛИЧНЫЕ ПЕРИОДЫ УЧЕБНОГО ГОДА

Сухова Екатерина Владимировна

студентка магистратуры

Запорожский национальный университет

г. Запорожье, Украина

Введение./Introduction. В настоящее время одним из приоритетных направлений в образовании есть сохранение здоровья и успешная адаптация учащихся к условиям образования. [1]. Уровень функционирования сердечно-сосудистой системы является важнейшим показателем, отражающим уровень гармонического взаимодействия учащихся с окружающей средой и адаптационные возможности организма. Для оценки функционирования сердечно-сосудистой системы и оценки ее адаптационного потенциала определяют индекс функциональных изменений (коэффициент здоровья). Оценка уровня функционирования системы кровообращения по индексу функциональных изменений детей 1 и 5 классов обеспечивает системный подход к решению задач количественного измерения уровня здоровья детей.

Цель работы./Aim. Оценить адаптационные резервы сердечно-сосудистой системы школьников 1 и 5 классов с помощью индекса функциональных изменений.

Материалы и методы./Materials and methods. Методы исследования: физиологические (частота сердечных сокращений, артериальное давление (систолическое, диастолическое), возраст, рост в метрах и масса тела в килограммах), интегральные (индекс функциональных изменений) и статистическая обработка результатов. Исследование проводилось на базе Мариупольской СШ № 3 I-III степеней. В ходе исследования было обследовано 66 детей в возрасте 6-7 (1 класс) и 11-12 лет (5 класс). Обследование детей проводилось в сентябре (начало учебного года) и в апреле (конец учебного года).

Результаты и обсуждение./Results and discussion. Известно, что при анализе результатов сердечно-сосудистой системы учеников 1 и 5 классов необходимо учитывать такой факт, как индивидуальные варианты параметров кровообращения, которые могут отличаться по характеру регуляции частоты сердечных сокращений, диастолического и систолического артериального давления и т.д. Ввиду этого, в работе изучались сдвиги кровообращения в процессе адаптации к учебным нагрузкам с учетом индивидуального исходного уровня. [2].

Оценка уровня здоровья детей 1 и 5 классов, полученная посредством расчета индекса функциональных изменений (ИФИ), показала, что с удовлетворительным уровнем адаптации оказалось 71% детей 1-го класса и 81% детей 5-го класса в начале учебного года, то есть в сентябре. Донозологическое состояние, то есть напряжение механизмов адаптации оказалось у 29% детей 1-го класса и 19% детей 5-го класса. Интересным оказался факт, что в исследуемых группах значений ИФИ с неудовлетворительной адаптацией не наблюдалось.

Процент детей с удовлетворительной адаптацией в 5 классе больше, а именно на 10%, чем у детей 1 класса, что может свидетельствовать о стабилизации функционального состояния учащихся 5 класса к учебным нагрузкам.

В конце учебного года, то есть в апреле процентное распределение индивидуальных значений ИФИ детей 1 и 5 классов показало, что с удовлетворительным уровнем адаптации оказалось 83% детей 1-го класса и 93% детей 5-го. С напряжением механизмов адаптации оказалось 17% детей 1-го класса и 7% детей 5-го.

То есть процентное соотношение детей 1 и 5 классов к концу учебного года (к апрелю) в группе с напряжением механизмов адаптации стало меньше. Число уменьшилось на 12% по сравнению с сентябрем (началом учебного года), что еще раз подтверждает факт стабилизации механизмов адаптации и приспособления организма учащихся к нагрузке.

Выводы./Conclusions. Таким образом, анализ индекса функциональных изменений, свидетельствует об индивидуальных повышениях возможностей адаптации организма детей, стабилизации функционального состояния последних к учебным нагрузкам в этой школе. Все вышеизложенное свидетельствует о переходе организма детей на экономный уровень функционирования их организма от начала до конца учебного года.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Симонова О.И., Сметанникова О. В., Попова Е. В., Ермаков Н. А. Оценка функциональных индексов и уровня здоровья студентов в период адаптации к обучению в колледже. Образование. Здоровье. Безопасность. Сибирский педагогический журнал № 5 . 2018. С.154-160.
2. Микаелян Г.Р., Аветисян Е.А. Оценка функциональных резервов организма с точки зрения теории адаптации: сб. науч. трудов по материалам. междунар. научно-практической конф. Перспективы развития науки и образования. Москва АР-Консалт, 2015 - Ч.1. С.18-19.

КОМАХИ-ГАЛОУТВОРЮВАЧІ БІОЦЕНОЗІВ ПАВЛОГРАДСЬКОГО РАЙОНУ

Фесенко Артур Андрійович

Магістр 2 курсу

Горбань Валерій Віталійович,

к. б. н., доцент

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Фесенко Оксана Анатліївна

Вчитель біології та хімії

Комунальний заклад «Добровільський навчально-виховний комплекс»

загальноосвітній навчальний заклад «Дубовиківської сільської ради»

Дніпропетровської області

Вступ. Комахи-галоутворювачі не є злісними шкідниками рослин, хоча за сприятливих умов для масового розмноження вони можуть завдавати відчутної шкоди. Особливої шкоди фітофаги-галоутворювачі періодично завдають дубам, що виражається у зниженні урожайності жолудів, проте ніколи не викликають загибелі рослин.

В Україні комах, що утворюють гали на рослинах, у 80-90-х роках минулого століття вивчали М.Д. Зерова, Л.А. Дьякончук, В.М. Ермоленко та інші науковці. У Павлоградському районі дослідження за даною тематикою не проводились.

Метою нашої роботи було дослідження групи комах-галоутворювачів, що мешкають на рослинах у різних біоценозах Павлоградського району.

Матеріали та методи. Матеріалами для виконання роботи послужили власні ентомологічні збори гомох-галоутворювачів у різних біоценозах Павлоградського району, дані спостережень за їх розподілом по рослинам, фенологією зібрані протягом 2020-2021 років.

Збір ентомологічного матеріалу було здійснено за загальноновизнаними методиками – візуальні спостереження, виведення імаго, підрахунок пошкодження листової пластинки тощо. Для виведення імаго, гали поміщали у

полотняні мішечки з виведеною пробіркою для збору комах. Ідентифікацію комах (імаго) проводили за визначальними таблицями та зовнішнім видом галів.

Результати та обговорення. За результатами наших досліджень 2020-2021 років було виявлено та визначено 15 видів найпоширеніших у Павлоградському районі комах, що утворюють гали на рослинах. За таксономічною належністю найбільшою кількістю видів представлений ряд Перетинчастокрилих – 8 видів (57%). Ряд Двокрилі представлений 4 видами (29%), група галоутворювачів з ряду Рівнокрилі – 3 види (14%). По 3 види галоутворювачів трофічно пов'язані з дубом і в'язом, по 2 види – з вербами і трояндовими, по 1 виду знайдено нами на, осокорі, глодові, ясені, пижмі та пирії повзучому.

На шипшині також зустрічаються одночасно кілька видів галів, що різняться як за формою, так і за місцем локалізації. Так, диплолеписи утворюють гали на листі, а розовики – на стеблах. Нарости, що утворює личинка розовика *Rhodites rosarum* на гілках шипшини відомі під назвою бедегуар, вживалися раніше як снодійний засіб.

Галоутворювачі ряду Двокрилі у наших зборах представлені 4 видами, що відносяться до 3-х родів: *Dasineura*, *Janetiella* та *Rhopalomyia*. Знаходили ми їх у балках по всій території Павлоградського району.

Галоутворювачі ряду Рівнокрилі представлені у наших дослідженнях 3 видами попелиць, що пошкоджують різні рослини.

В'язово-злакова попелиця є дводомним видом. Частина її життєвого циклу проходить на листі в'язів, де попелиця утворює гали, а інша частина відбувається на коренях злакових рослин. Комаха вважається небезпечним шкідником злакових культур.

За результатами наших досліджень ми провели порівняння спільності фаун групи комах фітофагів-галоутворювачів у різних типах біоценозів. Найвищі коефіцієнти спільності відмічені між парковими зонами та лісосмугами, дещо нижчі показники спільності між байрачними лісами та

парковими зонами. Комахи-галоутворювачі степової ділянки зустрічаються серед рослин нижнього ярусу на межі лісосмуг, тому між ними є невисокий показник спільності. Проте у порівняннях степової ділянки з іншими досліджуваними біоценозами спільні види комах-галоутворювачів відсутні. Це пояснюється тим, що фітофаги-галоутворювачі є високоспеціалізованою групою комах, які пов'язані трофічними зв'язками з певними видами рослин-хазяїв, які у різних біоценозах мають різний видовий склад.

Таким чином, різноманіття комах-галоутворювачів у тому чи іншому типі біоценозу насамперед визначається наявністю їх кормових рослин.

Висновки. Нами було виявлено та визначено 15 видів найпоширеніших у Павлоградському районі комах, що утворюють гали на рослинах: ряд Перетинчастокрилих - 8 видів, ряд Двокрилі - 4 види, ряд Рівнокрилі – 3 види. По 3 види галоутворювачів трофічно пов'язані з дубом і в'язом, по 2 види – з вербами і трояндовими, по 1 виду знайдено на осокорі, глодові, ясені, пижмі та пирії повзучому. Найвищі коефіцієнти спільності фаун комах-галоутворювачів відмічені між парковими зонами та лісосмугами - 20% за Жаккаром та 0,33 за Серенсоном, між байрачними лісами та парковими зонами - 18% та 0,3, між степовою ділянкою та лісосмугою – 12% та 0,22, з іншими біоценозами у степової ділянки спільні види відсутні.

МОРФОГЕНЕЗ НИРОК ЩУРІВ ПІД ВПЛИВОМ СОЛЕЙ КАДМІЮ В ПРЕНАТАЛЬНОМУ І РАННЬОМУ ПОСТНАТАЛЬНОМУ ОНТОГЕНЕЗІ

Шаторна Віра Федорівна
Гарець Віра Іванівна
Нефьодова Олена Олександрівна
Кононова Ірина Іванівна

Дніпровський державний медичний університет

Вступ. Широке застосування сполук важких металів в промисловості і сільському господарстві з наступною їх циркуляцією в ланках біологічних систем сприяє створенню техногенних біогеохімічних регіонів, що характеризуються аномальним вмістом важких металів в ґрунті, рослинах, організмі тварин і людини. У науковій літературі є численні відомості про вплив важких металів на фізіологічні, морфологічні та інші зміни в організмі, проте ці дані досить суперечливі, оскільки реакція організму на певну кількість будь-якого токсиканту неоднозначна і залежить від віку, біологічного виду, фізіологічних особливостей тварини, дози та терміну і способу введення. Ці зміни призводять до порушень транспортної, метаболічної, синтетичної, адгезивної функцій клітин і сприяють розвитку ниркової патології. Сьогодні такі експериментальні дослідження особливо актуальні у зв'язку з відсутністю даних про можливу нефротоксичність малих доз солей кадмію та модифікуючої дії цитратів металів.

Пошук нових біологічних антагоністів серед мікроелементів, що можуть зменшувати токсичний вплив кадмію на ембріогенез, розвиток нирок дозволить створити теоретичне підґрунтя для розробки нефропротекторних засобів у педіатричній та урологічній практиці для лікування захворювань сечо-статевої системи, етіологічним фактором яких став вплив техногенних сполук кадмію.

Мета роботи: дослідження морфологічних змін, що відбуваються у нирках щурів на етапі пренатального та раннього постнатального розвитку під впливом солей кадмію (хлорид кадмію/цитрат кадмію) ізольовано та пошук

можливих біоантогоністів токсичності кадмію при введенні його в комбінації з цитратами мікроелементів (цинк, церій, залізо).

Матеріали і методи. Введення досліджуваних речовин проводили внутрішньошлунково вагітним самицям щоденно з першого до останнього дня вагітності. Ізольоване введення хлориду кадмію/цитрату кадмію в дозі 1,0 мг/кг маси тіла самиці та комбіноване введення хлориду кадмію/цитрату з цитратом церію в дозі 1,3мг/кг, цитратом цинку в дозі 1,5 мг/кг, цитратом заліза в дозі 1,5 мг/кг. Таким чином, окрім контрольної групи, були 2 групи ізольованого введення кадмію (хлориду/цитрату) та 6 груп комбінованого введення солей кадмію з цитратами металів (церій, цинк, залізо). Результати впливу досліджуваних речовин на нефрогенез ембріонів оцінювали після евтаназії самиць під наркозом тіопенталу натрію на 13-й та 20-й день вагітності та щурят на 10-ту добу поспнатального розвитку для морфологічного дослідження нирок.

Для визначення можливої нефротоксичної дії досліджуваних агентів на гістологічних препаратах обраховували середні показники за наступними даними: маса нирок (мг) $M \pm m$; товщина кіркової речовини нирки (мкм), $M \pm m$; товщина мозкової речовини нирки (мкм) $M \pm m$; співвідношення товщини кіркової зони до мозкової, діаметр клубочку нефрону (мкм) $M \pm m$, площа капсули нефрону (мкм^2), $M \pm m$. Визначення розмірів гістологічних структур нирки плода проводили лінійного вимірювання та сплайнового контурингу за допомогою програми ZEN 2.0, що є програмним забезпечення для світлових мікроскопів серії Primo Star компанії ZEISS.

Результати та обговорення. В групах впливу солями кадмію вже на ранніх етапах розвитку нирок, на стадії формування мезонефросу визначались зміни як в розвитку мезонефральних структур так і в самій нефрогенній тканині. Зміни в групах впливу хлоридом кадмію та цитратом кадмію були різноспрямовані. При впливі хлоридом кадмію середнє значення товщини мезонефросу збільшувалось ($248,68 \pm 26,31 \text{ мкм}$) у порівнянні до контролю ($186,50 \pm 13,74 \text{ мкм}$), а ізольоване введення цитратом кадмію викликало достовірне звуження мезонефросу ($139,94 \pm 14,12 \text{ мкм}$). Відповідні тенденції змін

визначались і в морфометричних показниках мезонефральної протоки. В групах комбінованого введення кадмію з цитратами мікроелементів дані показники не мали достовірної різниці з групою контролю, що розцінювалось нами як компенсаторний вплив цитратів церію, цинку та заліза на рівень нефротоксичності кадмію при комбінованому введенні у щурів.

На 20-ту добу ембріогенезу нами досліджувався метанефрос як завершальний етап розвитку нирки щура. Під час препаровки ембріонів нирки не мали видимих вад топографії або розвитку. Ми визначали вагові показники нирок: в групі, що підлягала впливу хлориду кадмію вагові показники нирок зростали на 22,77%, а при ізольованому впливі цитратом кадмію маса нирок достовірно зменшувалась як у порівнянні до контрольних значень так і до групи впливу хлоридом кадмію. В групах комбінованого введення показник маси нирок відновлювався. Для виключення похибки масометричних показників нирок нами обраховувався нефрофетальний індекс, що складався зі співвідношення маси нирок до маси цілого ембріона. Даний показник при впливі хлоридом кадмію достовірно збільшувався, тобто відбувалось збільшення маси нирок по відношенню до маси самого ембріону, що свідчить про потерпання органу від впливу чинника. Незважаючи на зменшені вагові показники маси плоду під впливом цитрату кадмію, нефрофетальний індекс в даній групі зменшувався недостовірно. В групах комбінованого введення кадмію з цитратами металів вагові показники нирок та нефрофетальний індекс наближались до контрольних значень, що свідчить про компенсаторний вплив цитратів цинку, церію та заліза на токсичність солей кадмію.

На 20-й добі ембріогенезу щура на гістологічних зрізах добре визначається паренхіматозна зональність нирок. Нами проводились заміри товщини кіркової та мозкової речовини нирок ембріонів 20-ї доби в контролі та в групах впливу. Обрахування показників у вигляді співвідношення товщини мозкового шару до кіркового є наочним доказом ступеню порушення зональності паренхіми нирок, що розвиваються. Обчислення вказаного співвідношення в контрольній групі становить - 2,59, в той час як вплив

хлоридом кадмію зменшує співвідношення до 2,21, хоча маса нирки при цьому збільшується. При ізольованому введенні цитрату кадмію, незважаючи на зменшення середніх показників маси органу, співвідношення дорівнює - 2,26, тобто показник ближче до контрольних значень. Таким чином, отримані показники свідчать про різний ступінь потерпання нирок при впливі різними солями кадмію: вплив хлоридом кадмію збільшував розміри коркової та мозкової речовини, в той час як введення цитрату кадмію зменшувало товщину мозкової речовини, а кіркова речовина недостовірно перевищувала контрольні показники. Аналіз досліджуваних показників в групах комбінованого введення кадмію з цитратами цинку, церію та заліза продемонстрував, що найвищими компенсаторними якостями щодо нефротоксичності хлориду кадмію володіє цитрат заліза при хронічному комбінованому введенні в експерименті на щурах.

Гістологічне дослідження елементів нефронів продемонструвало зміни діаметру нефрону та площі порожнини капсули нефрону в експериментальних групах. Вплив хлориду кадмію призводив до зменшення у 2 рази по відношенню до контролю ($79,88 \pm 4,32 \mu\text{м}$) діаметру нефрону що становило $38,33 \pm 5,14 \mu\text{м}$, а при впливі цитратом кадмію спостерігалось зменшення діаметру в 1,2 рази, що становило $63,14 \pm 4,57 \mu\text{м}$. Обрахування площі порожнини нефрону методом сплайнового контуру продемонструвало зниження у 2,6 разів середніх показників площі порожнини капсули нефрону в групі впливу хлоридом кадмію по відношенню до контрольних середніх значень, що свідчить про порушення нефрогенезу. При впливі цитратом кадмію відмічалось зниження площі порожнини нефрону в 1,8 разів, що свідчить про менший рівень нефротоксичної цитрату кадмію у порівнянні до хлориду кадмію не зважаючи на тотожність дози впливу. В наших дослідженнях на 20-ту добу ембріогенезу фокально-сегментарний гломерулосклероз визначався в групі ізольованого впливу хлоридом кадмію в 17,3% випадків у поєднанні з розширенням капсули нефрону.

В групах комбінованого введення кадмію з цитратами металів в експерименті визначались зсуви досліджуваних показників ближче до контрольних значень, що свідчить про модифікуючий вплив цитратів церію, цинку та заліза на нефротоксичність солей кадмію. Найвищий рівень модифікуючого впливу спостерігався в групі хлориду кадмію з цитратом заліза.

Дослідження морфологічних змін в нирках 10-ти денних щурят постнатального розвитку після припинення дії солей кадмію виявили різницю як на рівні вагових показників так і на рівні гістологічної будови нирки. Обрахування середніх значень вагових показників нирок щурят продемонструвало, що незважаючи на припинення впливу досліджуваних чинників після народження зберігається тенденція, яка була визначена нами наприкінці ембріогенезу кожної групи. В групі експериментальних тварин, що отримували хлорид кадмію маса нирок достовірно ($p < 0,05$) перевищувала контрольні показники, а в групі впливу цитратом кадмію маса нирок достовірно ($p < 0,05$) була меншою за контроль. Таким чином, навіть після припинення введення солей кадмію, нирки проявляють порушення нефрогенезу до 10-ї доби постнатального розвитку при хронічній інтоксикації самиці під час вагітності.

Співставлення площі порожнини капсули ниркового тільця на даному терміні постнатального розвитку виявило наступну динаміку. Найбільша площа визначалась в групі впливу хлоридом кадмію і була достовірно більшою ($p < 0,01$) за контрольні показники. В групі впливу цитрату кадмію досліджуваний показник не мав достовірної різниці з контролем. Отримані результати підтверджують меншу нефротоксичну дію цитрату кадмію у порівнянні до хлориду кадмію при однакових дозах при хронічному експерименті на щурах.

Висновки. Отримані експериментальні дані доводять, що серед всіх досліджуваних цитратів мікроелементів, які розглядалися нами в якості потенційних біоантогоністів солей кадмію найвищим рівнем біоантагонізму володіє цитрат заліза відносно хлориду кадмію, який найбільше знижував нефротоксичність кадмію в експерименті на щурах в зазначених дозах та способі і терміні введення.

МЕДИЦИНСКИЕ НАУКИ

THE ROLE OF PSYCHOLOGICAL DETERMINANTS AS A FACTOR OF IDIOPATHIC INFERTILITY IN WOMEN OF CHILDBEARING AGE

Pecheriahaa Svitlana Volodymyrivna

candidate of medical sciences,
assistant Department of Obstetrics, Gynecology and Perinatology
Bukovinian State Medical University
Chernivtsi, Ukraine

Molyn Liliia Romanivna

5th year student,
Bukovinian State Medical University
Chernivtsi, Ukraine

Ohorodnik Roman Mykolayovych

6th year student,
Bukovinian State Medical University
Chernivtsi, Ukraine

Introductions. Every year in the world there is an increase in the number of married couples who have experienced infertility, with a decrease in the age of couples. According to the WHO, 50-80 million married couples in the world are infertile, which is 7-15% of all couples of reproductive age (in the European Union - 10.9%), about 2 million new cases of infertility are registered annually. Ukraine is also one of the countries with the lowest birth rate (1.2-1.28 children per woman). In Ukraine, the frequency of infertile marriages among couples of reproductive age, according to various authors, is from 15% to 20%, and of the 12.3 million women of reproductive age, about 1 million - infertile. Between 2 and 10% of couples cannot conceive naturally. Another 10-25% cannot have more than one child. 15-20% of cases are infertility of unknown origin - this is the type of infertility, which in psychology is called psychogenic. In other words, among a large number of infertile couples, 15-20% do not need medical but psychological, psychotherapeutic intervention. Meanwhile, it is known that with 15% of infertile families in society,

the problem of infertility becomes a state, as it begins to affect the country as a whole, reducing its social and professional potential.

Aim. Analyze and evaluate the impact of psychological determinants, which are often considered as causes of idiopathic infertility, on female fertility, including stress, depression, sleep disorders.

Materials and methods. Systematic review with further analysis, synthesis, comparison, systematization and generalization of scientific literature in MEDLINE, Cochrane and PubMed databases of relevant articles on the study of psychological characteristics of women of childbearing age diagnosed with "psychogenic infertility".

Results and discussion. Idiopathic infertility can be explained by the role of mental disorders such as stress, depression, sleep disorders, eating disorders and various addictions. Psychogenic infertility is an infertility caused by an unfavorable mental state. Doctors call it functional infertility. Infertile marriage can be caused by both male and female infertility. Psychogenic, or psychosomatic infertility is usually caused by disturbances in the nervous system, which is a consequence of various stresses. Since the system of regulation of all processes in the body is twofold - neurohumoral, a woman's ability to conceive is associated not only with the state of her endocrine and reproductive systems, but also with the state of her nervous system and psyche. Being under constant stress really reduces the likelihood of pregnancy. The most common factors of infertility are: conflict situations or excessive workload, unfavorable moral and psychological climate in the family, feelings or even in itself a overfocus on the desire to have a child. Medical and social studies show that 93% of couples infertility leads to mental and social discomfort, reduces social adaptation, professional activity and increases the number of divorces [1]. All factors are interrelated. Mental distress is manifested by increased or inhibited stability of nervous processes, decreased interest in the environment and work, the emergence of inferiority complexes, psychosexual disorders and instability of family relationships. There are violations of interpersonal relationships in male infertility in 13% of cases, in female infertility in 76%, and in both spouses in 8%. Moreover, the most

aggravated relationship becomes after 3 years of infertile marriage. Thus, the interpersonal relationship of a spouse in a barren marriage is more common in female infertility than in male. Such violations are not only important for both partners who are married, but also affect society as a whole, increasing the number of divorces and reducing the social activity of this part of the population [2].

The phenomenon of infertility is considered today as a social, psychological, socio-psychological and biological distress of the country, in which there is the action and interaction of many factors. Infertility is a serious stressor. First of all, the anxiety-depressive syndrome develops, which leads to the development of infertile women with mental disorders of non-psychogenic nature. Very often psychological and somatic problems intersect. Psychological causes are often primary factors, but sometimes they are secondary derivatives of the therapeutic process. For women with infertility are characterized by disorders of psychological adaptation, manifested by sleep disorders (67.0%), increased stress (47.8%), increased reactive anxiety (47.0%), depression (21.7%). The most significant disorders are observed in women with idiopathic and hormonal infertility. In addition, women who suffer from depression are less likely to be treated for infertility and are more likely to be overweight or obese.

Recent studies have shown that there is a link between sleep disorders and reproductive health, which inevitably leads to infertility. Sleep disorders are accompanied by circadian dysrhythmia and activation of the hypothalamic-pituitary-adrenal axis, and this directly or indirectly affects the inflammatory response, melatonin levels, reproductive hormone levels and uterine susceptibility. Activation of the hypothalamic-pituitary-adrenal axis affects the level of reproductive hormones and leads to impaired follicular development and menstruation, which ultimately leads to infertility. This phenomenon can be explained by high levels of adrenocorticotrophic hormone and cortisol, and this situation is especially exacerbated in the case of chronic insomnia. Although melatonin is primarily associated with circadian function, it is also thought to affect the reproductive system. Melatonin has significant antioxidant properties and protects the ovaries from oxidative stress,

particularly during ovulation. The regulatory role of melatonin in psychological adaptation is confirmed by the correlation of its level with the score of the relevant indicators: sleep disorders, stress levels, reactive and personal anxiety, the level of depression[5].

In the aspect of psychogenic infertility, the psychological determinants of infertility in women according to their personal characteristics are often considered. There is no unambiguous correlation between personality type and diagnosis of infertility in women, but there are two most common features of such patients: masculinity and infantilism. Also prone to idiopathic infertility are women - older children in the family, who as children were responsible with younger siblings. Social determinants - the lack of birth control factors in the country of residence [3]. Approximately 75% of women who seek medical care for functional infertility come from large families. According to the Center for Medical Statistics of the Ministry of Health of Ukraine, today there are about 3.5% of large families in the country. A large number of children in the family leads to traumatic experiences for the child, associated with frustration and deprivation states due to material and resource shortages and emotional hypoprotection. Not the least role is played by fears of pregnancy. Almost every woman who is preparing to become a mother can experience various, albeit typical, fears. The most common are: fear of miscarriage, fear of giving birth to a child with physical or mental disabilities, panic before childbirth, fear of stillbirth, fear of sex during pregnancy, fear of fetal movement or lack of movement, etc. Most fears have two main sources: 1) upbringing in the parental family; 2) stereotypes covered in popular media. The causes of psychological infertility can be divided into 3 groups: the first - the reasons originating from the past of the woman; the second - the reasons that accompany a woman in the present life; third - the reasons that are related to the future. In each of these groups there are factors that depend on the woman herself (internal and external), as well as those that depend largely on her social environment. Among the causes of the past are the most significant: a) external factors: - experienced in childhood divorce of parents, loss of a very close person, abuse or bad relations with

parents, living in difficult conditions. The path to fatherhood or motherhood is paved from the conception of a baby and its development in the womb to its birth. If a woman experiences stress during pregnancy, the baby, especially if it occurred during the most sensitive periods of fetal development, may fail in the formation of regulatory systems of the brain. Then in the future the body will react to stressful events in an unusual way. In particular, women can have increased levels of male sex hormones, and men can have more female hormones, and as a result, there can lead to serious infertility problems. In addition, it should be find out how the mother gave birth. If a child in childbirth has experienced a state of acute oxygen starvation, they may have an unknown fear of death in adulthood due to certain biochemical (hormonal) ratios in the body. And already in adulthood, the body will subconsciously counteract the onset of pregnancy. All of the above can be a serious trauma, due to which a woman feels loneliness, constant lack of resources, support and strength. Perhaps the woman was brought up too "correctly" in the spirit that sexual intercourse is something shameful, forbidden. It also should be mentioned a woman's negative memories of her first sexual experience, which can also leave persistent negative attitudes. Internal factors include failed previous pregnancies, a woman's memories of her terrible state of health during previous pregnancies, difficult childbirth, and the loss of a child. All this prevents the body from trying again. A girl who begins sexual life at a very young age is also in danger of being "programmed" for infertility. This is the period when pregnancy is completely unacceptable in the mind of a girl, and the body can remember such an attitude for a long time. The reasons that lie in the present are those that come from outside. Social pressure from community members. Although the medical discourse on infertility is dominant, but mental-emotional, socio-cultural and political aspects are often still decisive. The reasons for a woman's internal state are manifested in the fact that she perceives pregnancy as a threat to her own body, afraid of changes that occur with the body during pregnancy. The reasons that arise when thinking about the future are taken from outside, from the social environment: mostly fears for various reasons (that she will not be able to provide for her child all necessary things, protection,etc).

In addition to infertility, under conditions of severe stress in women there may be so-called "psychogenic amenorrhea" - absence of menstruation. Women often also have feelings that their usual way of life will change, that they may lose their jobs, be left alone without communication with friends and possibly without the support of relatives [4]. The internal causes that depend on the woman herself include fear of childbirth and physical pain, the possibility of losing her baby, fear of being an imperfect mother. This fear can arise in women who have either had a mother who has performed poorly in her maternal duties, or who may have become a model of perfection. Fear of responsibility is inherent in those women who have once been placed with the upbringing and excessive responsibility for the youngest children in the family. And also for those who were not at all familiar with responsibility for others. A woman can also be very afraid of what often happens after childbirth: loss of attractiveness, slender figure, and sometimes - sexual harmony with a husband. Experts say that in the vast majority of cases, the causes of infertility should be sought in both men and women.

Conclusions. Analyzing the available literature, it can be argued that psychosomatic infertility problems are a symbolic manifestation of unknown conflicts that are not remembered, or bodily manifestations of "childish" anxieties and fears, as well as individual stereotypes of emotional response and the impact of emotions on an organism's system. The negative impact of mental disorders such as stress, depression, sleep disorders, eating disorders on women's fertility is obvious. These disorders alter the functioning of the endocrine glands and the immune system at both the tissue and cellular levels, which can lead to reduced fertility. Despite these associations, it is not entirely clear to what extent mental disorders affect fertility and to what extent infertility affects mental health.

Therefore, the psychological determinants of infertility in women are still poorly understood. Often idiopathic infertility is not diagnosed or the psychogenic factor of infertility is ignored. This is due to the difficulty of diagnosing the psychological factors of infertility, which becomes possible only in a mature therapeutic alliance with the trusting contact of a woman with a reproductive

specialist and an experienced psychologist. The leading factor in the occurrence of psychogenic infertility is that in her unconscious anxiety a woman is functionally infertile. In most practical cases, with the use of various methods of psychotherapy, meditation sessions, attending informative lectures it is possible to overcome the whole range of problems that arise in married couples. However, only by approaching the diagnosis and treatment of infertility, which includes analysis of the mental state of a couple who wants to have a child, taking into account the psycho-emotional state of a woman and the adaptive capacity of her body can find effective treatments for infertility and psychosomatic correction to significantly reduce diagnoses of psychogenic infertility. Of course, further research is needed to explain the exact role of mental disorders in fertility and their contribution to infertility.

REFERENCES:

- [1] Szkodziak F, Krzyżanowski J, Szkodziak P. Psychological aspects of infertility. A systematic review. *J Int Med Res.* 2020;48(6):300060520932403. doi:10.1177/0300060520932403
- [2] Mascarenhas MN, Flaxman SR, Boerma T, et al. National, regional, and global trends in infertility prevalence since 1990: a systematic analysis of 277 health surveys.
- [3] Poddar S, Sanyal N, Mukherjee U. Psychological profile of women with infertility: A comparative study. *Ind Psychiatry J.* 2014;23(2):117-126. doi:10.4103/0972-6748.151682
- [4] Domar, A. D., & Seibel, M. M. (1990). Emotional aspects of infertility. In M. M. Seibel (Ed.), *Infertility: A comprehensive text* (pp. 23–35). Appleton & Lange.
- [5] Espino J, Macedo M, Lozano G, et al. Impact of Melatonin Supplementation in Women with Unexplained Infertility Undergoing Fertility Treatment. *Antioxidants (Basel).* 2019;8(9):338. Published 2019 Aug 23. doi:10.3390/antiox8090338

DEVELOPMENT FEATURES OF CORONARY ARTERIES

Protsak T. V.

assistant professor

Bukovinian State Medical University

Chernivtsi, Ukraine

Social importance of studying development of coronary arteries (CA) of heart for the purpose of searches effective treatment and ways of prevention of cardiovascular diseases which are caused by prevalence of the diseases among adult population having the adverse forecast and high death rate.

Coronal arteries elaboration is the fundamental stage in heart development and includes the chain of consequent phases. Development of arteries of coronary vasculature is a form of vasculogenesis with further angiogenesis. This vasculature uses few unique development processes which are not observed during elaboration of other blood vessels. Distinctive features of this process are commitment of angioblastic cells, interaction between angioblastic cells and mesenchyme and also differences in arterial and venous structures.

Vasculogenesis process starts from the delivery of vasculogenic types of cells to the surface of heart after the beginning of cardiac beat. These cells settle across the whole heart, differentiate into endothelial cells, unstrained muscle cells, adventitial cells and fibro-blasts, later build up arteries, veins, capillary tubes and connect to aorta and coronal antrum. Spreading of the cell pool that demands active cell fission, and also coordination of cell movements and acute delivery time, commitment and differentiation is crucially important for normal elaboration of vessels.

CA develop in two phases: vascular plexus is elaborated and surrounds the heart, and then this plexus transforms into mature vasculature that is joined with aorta. Inside of the mature heart, junctions that link the plexuses with aorta interpenetrate two hiatuses or orifices through which left and right CA connect to aorta. Thus in early period (9-10 weeks) elements of coronary vasculature are added to sinusoid type.

The next phase of development of coronary vasculature is linked with elaboration of new vessels, in particular, of capillarity from the primary vascular plexus. One of the most interesting aspects of development of coronal vessels is that the huge part of initial differentiation and structure formation occurs without blood flow. Endothelial plexuses are observed across the whole square of grown heart and across the whole wall of trabecular myocardium before connection to aorta. So in the closing stages of vasculogenesis without blood flow, an overall scheme of coronary vasculature is determined, but significant transformation of large vessels and capillarity will occur after connection with aorta.

Joining of coronary vasculature to the allover blood-vascular system is complicated development process, and till this moment it is unclear whether it is the motion that is directed to chemotaxis or it is merely “the line of least resistance”. First CA cephalic ends migrate to the proximal aorta. The mockers of coronary vessels penetrate through the middle aortic wall, needle an endothelial lining and create integrity in lumina. Few coronary vessels grow near left and right aortic antrums, but only one of these arteries creates a solid linkage with every antrum and becomes the right or left CA.

Therefore, the development of CA is the complicated complex of controllable processes, which induce dramatic implications in physiology of human organism.

ДИСФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ СЛУХА И РЕЧИ

Аскарьянц Вера Петровна

доцент

кафедры фармакологии, физиологии

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт, г. Ташкент

Миралимова Севара Рустам кизи

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт, г. Ташкент,

Хамраева Ойбегим Рустам кизи

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт, г. Ташкент,

Эргашов Камронбек Улугбек угли

студент

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт, г. Ташкент

Слуховая функция имеет ведущее значение в формировании второй сигнальной системы, т.е. речи. Не получая адекватной акустической информации, ребенок воспроизводит в своей речи недостатки слуха. Для развития речи детей решающее значение имеет полноценный слух. Ребенок слышит речь взрослых, подражает ей и самостоятельно учится говорить. Глухие от рождения дети не овладевают речью без специального обучения. У детей со снижением слуха имеются различные нарушения речи.

Специалистами отмечено, что характер и степень недостаточности речевой функции зависят от взаимодействия факторов: степени поражения слуха, времени. Средняя потеря слуха в дБ (Г.В. Ковтун) Средняя потеря слуха на речевых частотах по международной классификации I 20 – 40 дБ II 40 – 60 дБ III 60 – 80 дБ IV 80 – 100 дБ V 71 – 90 дБ VI 28 возникновения поражения слуха и условий развития ребенка после поражения слуха. Состояние речи детей с нарушенным слухом зависит от разных факторов. Основные из них следующие: 1. степень нарушения слуха: чем меньше снижен слух, тем выше уровень речевого развития детей. 2. возраст и длительность нарушения слуха: чем раньше возникло и дольше длилось

нарушение слуха (при отитах, аденоидите и др.), тем более выраженно страдает формирование речи; 3. условия воспитания и обучения после нарушения слуха: раннее начало коррекционных занятий способствует тренировке слухового анализатора, увеличению скорости обработки звуковых сигналов, воспитанию умения более разборчиво воспринимать речь в различных акустических и коммуникативных условиях. 4. физическое и психическое состояние тугоухого (слабо слышащего) ребенка – у соматически ослабленных детей, психически малоактивных формирование речи происходит менее активно. У детей, родившихся глухими не развивается самоподражание и подражание речи окружающих. Появляющийся у них ранний лепет, не получая подкрепления со стороны слухового восприятия, постепенно угасает. После того, как речь сформировалась, утрата слуха вызывает гораздо менее значительные нарушения речевой функции, нежели его изначальное отсутствие. Исследования взрослых с поздно приобретенной глухотой показали, что основное последствие приобретенной глухоты – ухудшение качества речи, а механические (артикуляторные) навыки в основном остаются прежними. Это объясняется тем, что прочный динамический стереотип артикуляторных движений формируется уже в первые несколько лет жизни, и в дальнейшем его осуществление не требует обязательного участия слухового контроля.

Ещё Ф.А. Рау были установлены следующие соотношения между состоянием речи ребенка и временем, когда он полностью потерял слух. При понижении слуха более чем на 50 дБ развитие речи протекает в очень затрудненных условиях, в этом случае нарушается не только произношение, но и общее развитие речи – словарный запас, грамматический строй. Потеря слуха свыше 70 дБ, когда восприятие речи возможно только при большой громкости и на очень близком расстоянии, означает практическую невозможность развития речи, что приводит к глухонемоте.

По мнению Ф.А. Рау, если глухота или тяжелая тугоухость возникают, когда ребенок уже умеет читать и писать, угрозы развитию речи нет, но наступают грубые нарушения произношения. Специально организованные

обучение и воспитание позволяют сформировать даже у глухонемого вполне внятную разборчивую устную речь. Дефект слухового анализатора у этих детей может быть в значительной мере скомпенсирован благодаря пластичности высшей нервной деятельности и за счет сохранных анализаторов (зрительного, кожного, двигательного).

В отличие от глухих, речь тугоухих детей развивается в условиях частично сохранившейся функции слухового анализатора. Это приводит к тому, что слабослышащий ребенок накапливает слова в искаженном виде, чего не наблюдается у глухих детей. Боскис Р.М.; Зикеев А.Г., Коровин К.Г. глубоко и всесторонне изучали речь слабослышащих детей и описали ее следующим образом : - отклонения в речевом развитии слабослышащих детей выражаются в своеобразном овладении словарным составом и грамматическим строем языка; - слова, которыми пользуются слабослышащие дети, часто характеризуются искаженным произношением с тенденцией к сохранению 30 контура слова, на основе более сохранного произношения гласных звуков и правильного распределения ударения в слове (например, «паади» (сапоги), «буле» (белье) и др.);

- не обладая достаточным запасом слов, слабослышащие дети заменяют одни слова другими в пределах определенных смысловых групп (например, вместо слова «дверь» используется слово «окрой», вместо «замок» – «клють», вместо «платье» – «юпыка» и т.д.); - в словаре также обнаруживаются смещения слов, обусловленные недостаточным различием их на слух (например, вместо «топор» – «капóр», вместо «трамвай» – «кравáй», вместо «мячик» – «мáшит» и т.п.); - ограниченный запас слов, с расширенностью и неточностью значений, недостаточность овладения значимыми грамматическими частями слова (приставками, суффиксами) в связи с неполным их слышанием, при ограниченной возможности усваивать грамматические категории на основе непосредственного подражания речи окружающих - все это обуславливает особенности овладения слабослышащими детьми грамматическим строем языка.

Анализ своеобразия речи детей со снижением слуха, позволил Р.М. Боскис охарактеризовать его как процесс поступательного речевого развития, протекающего у этих детей обходными путями и достигающего наибольшей эффективности в условиях целенаправленного корригирующего сурдопедагогического воздействия. Для улучшения слухового различения при тугоухости важно использовать современные медицинские возможности слухопротезирования. Своевременное слухопротезирование детей с нарушениями слуха дает возможность свести к минимуму возникающие речевые нарушения.

Авторами литературных источников установлено, что особое значение придается ранней (с первых месяцев жизни) педагогической коррекции нарушенной слуховой функции. При этом подчеркивается необходимость раннего слухопротезирования (подбор 31 индивидуальных слуховых аппаратов) детей со значительной потерей слуха, так как расширяются возможности слухового восприятия, что, в свою очередь, стимулирует активное развитие речевой и интеллектуальной деятельности.

Зарубежными и отечественными авторами отмечен тот факт, что поиск инновационных технологий формирования устной речи у детей с нарушениями слуха способствовал созданию компьютерной интерактивной системы, эффективной для учебного процесса. Учитывая имеющиеся данные теоретических и эмпирических исследований, современная сурдопедагогика рассматривает нарушения речи при различных потерях слуха в детском возрасте как следствие патологии биологического слуха, но не прямое, а опосредованное недостатками развития познавательной деятельности: нарушение слуха – общее нарушение познавательной деятельности – недоразвитие речи. Развитие логического мышления при нарушенном слухе, в свою очередь, зависит от степени участия речи в мыслительном процессе. До последнего времени несправедливо считалось, что односторонняя сенсоневральная тугоухость не оказывает отрицательных эффектов на ребенка. Однако в настоящее время показано, что эффекты эти весьма существенны и

закладаются в задержке слухового и психолингвального развития, в проблемах с обучением и коммуникацией, поведением в школе. В частности, имеются данные, свидетельствующие о том, что до 35% детей с односторонней сенсоневральной тугоухостью остаются на второй год (по сравнению с 3,5% детей с нормальным слухом). С детьми, имеющими глухоту или тугоухость, коррекционные занятия проводит сурдопедагог. Особенности речи отмечаются не только при выраженных нарушениях слуха, но и при незначительных расстройствах слуховой функции (при снижении слуха на 20-25дБ).

Впервые о таких расстройствах слуховой функции упоминалось в 50-60-х годах XX века. В специальной литературе по медицине, сурдопедагогике и логопедии указывалось о негативном влиянии незначительного снижения слуха на формирование речи ребенка в сензитивных периодах его развития. Так в работах В.И. Бельтюкова и Л.В. Неймана отмечается, что при понижении слуха на 15-20-25 дБ возникают сложности при восприятии некоторых согласных звуков на близком расстоянии (около уха), а на расстоянии 2 м не различается более одной трети согласных, произнесенных голосом разговорной громкости. В связи с этим нарушается произношение звуков, не развивается в полной мере словарный запас и грамматический строй языка. Состояние речи детей с нарушенным слухом зависит от разных факторов. Основные из них следующие:

- 1) Степень снижения слуха - чем хуже ребенок слышит, тем хуже он говорит;
- 2) Время возникновения дефекта слуха: если слух был нарушен после 3,5- 4 лет, у ребенка может быть фразовая речь с разнообразными отклонениями в словаре, грамматическом строе, звукопроизношении.

Клиницистами также отмечено, что если поражение слуха произошло в школьном возрасте, то при хорошем владении фразовой речью ошибки в основном выражаются в оглушении звонких согласных, невнятном произношении безударных слогов, смазанной артикуляции и т.п. Снижение слуха в раннем возрасте приводит к тяжелому расстройству речи; 3) Условия, в которых развивается ребенок после поражения слуха: своевременно начатые занятия с сурдопедагогом или логопедом дают наибольшую эффективность;

4) Физическое и психическое состояние тугоухого (слабослышащего) ребенка – у соматически ослабленных детей, психически малоактивных формирование речи происходит менее активно. Характер и степень недостаточности речи ребенка с нарушением слуха зависят: от степени поражения слуха (чем хуже слух, тем больше страдает речь); от времени возникновения тугоухости (при тугоухости, которая развивается в доречевой период, нарушения речи значительно большие, чем при послеречевой); от условий развития ребенка после поражения слуха. Современная электроакустическая коррекция (слуховые аппараты) в самое ближайшее время после развития тугоухости и систематические занятия с сурдопедагогом или логопедом дают возможность в значительной степени уменьшить влияние нарушений слуха на речевое развитие ребенка. Многие дети при этом успешно занимаются в массовой школе.

Подводя итог литературного обзора можно отметить о ценности дальнейшего изучения этой проблемы в целом в медицине.

ЛИТЕРАТУРА

1. Сапожников Я.М., Минасян В.С., Рахманова И.В., Полунин М.М. Возможности метода регистрации отоакустической эмиссии на частоте продукта искажения в детской клинической практике// Материалы 5-го межд.симпозиума «современные проблемы физиологии и патологии слуха», Суздаль, 2004, с. 166-167.

2. Стратиева О.В. Клиническая анатомия уха. - Учебное пособие. СПб: СпецЛит, 2004; 271 с

3. Черкасова Е.Л. Методы обследования минимальных нарушений слуховой функции у детей с недоразвитием речи. Методы обследования речи детей: пособие по диагностике речевых нарушений. - Под ред. Г.В. Чиркиной. – 5-е изд.- М.: Аркти, 2010; гл. 9, с147-158.

4. Skotnicka B., Hassmann-Poznańska E. Video endoscopic analysis of eustachian tube function in children with middle ear pathology// Otolaryngol Pol – 2007;61(3): 301-306.

5. Straetemans M, van Heerbeek N, Schilder AG, Feuth T, Rijkers GT, Zielhuis GA. Eustachian tube function before recurrence of otitis media with effusion// Arch Otolaryngol Head Neck Surg. 2005;131(2):118-123.

6. Tailor CL, Brooks RP. Screening for hearing loss and middle-ear disorders in children using TEOAEs// Am J Audiol. 2000; 9(1): 50-55.

7. Tas A., Yagiz R., Uzun C., Adali MK., Koten M., Tas M., Karasalihoglu AR. Effect of middle ear effusion on distortion product otoacoustic emission// Int J Pediatr Otorhinolaryngol. 2004 Apr;68(4):437-440.

8. Tong M.C., Yue V., Ku P.K. et al. Risk Factors for Otitis Media with Effusion in Chinese Schoolchildren: A Nested Case-Control Study and Review of the Literature// Int J of Pediatr Otorhinolaryngol – 2006;70(2): 213-219.

ВПЛИВ ВИДАЛЕННЯ ЗУБІВ МУДРОСТІ НА ВІДЧУТТЯ СМАКУ

Бороджаєва Таїсія Сергіївна
Федорак Владислав Володимирович

Студенти
Івано-Франківського національного медичного університету
м. Івано-Франківськ, Україна

Актуальність. Зуби мудрості найчастіше прорізаються у віці від 17 до 27 років. Їх відносять до рудиментарних зубів, тобто тих, які еволюційно втратили своє практичне значення. Відповідно до статистики, зачатки третіх великих кутніх зубів виявляють у 90% пацієнтів, у той час, як прорізаються зуби мудрості лише у 23% людей. Лікарями доведено, що вже у віці 9 років є можливість передбачити характер впливу прорізування цих зубів на організм людини: чи відбувається руйнування сусідніх зубів через неправильний нахил коренів або зміщення зубного ряду. Через патологічні зміни, які трапляються у зв'язку з появою зубів мудрості, хірурги-стоматологи практикують їх видалення.

Мета дослідження. Визначити зміни у смаковій чутливості внаслідок видалення зубів мудрості.

Матеріали і методи. Проведене дослідження було виконане на 20 пацієнтах стоматологічної клініки. У 15 з них були видалені треті моляри, у 5 – прорізані. Смакові чуття були перевірені за допомогою розчинів хлориду натрію, лимонної кислоти, сахарози та кофеїну різних концентрацій: 0,01 моль/л, 0,5 моль/л, 1 моль/л, 2 моль/л.

Результати та їх обговорення. Для визначення смакової чутливості, диск з фільтрувального паперу розміром 5 мм просочували в розчині і витримували на язичці максимум 5 секунд. У випадку відсутності реакції на даний розчин, пацієнта просили прополоскати рот водою і через 1 хвилину тест повторювали з розчином більшої концентрації, поки смак не був розпізнаний та диференційований. У людей з відсутніми вісімками смакова чутливість та

здатність диференціювати розчин з'являлась при випробовуванні розчинів концентрацією 0,5 моль/л, у той час як пацієнти з зубами мудрості розпізнавали розчини концентрації 1 моль/л і більше.

Висновки. У пацієнтів, яким в минулому проводили процедуру видалення зубів мудрості, поріг чутливості знижений, порівняно з людьми, у яких вони прорізалась. На нашу думку, це пов'язано з тим, що видалення третіх великих кутніх зубів може ослабити нерви, що відповідають за рецептори в задній частині ротової порожнини і це може викликати підвищення чутливості усієї ротової порожнини, особливо ділянки язика, де, відповідно, і розташовуються смакові сосочки.

ЕФЕКТИВНІСТЬ РОБОТИЗОВАНИХ ПРИСТРОЇВ У ФІЗИЧНІЙ ТЕРАПІЇ ПОСТІНСУЛЬТНИХ ХВОРИХ

Бочкова Наталія Леонідівна,
канд. пед. наук, доцент, доцент
Костюк Ангеліна Ігорівна,
студент
НТУУ КПІ імені Ігоря Сікорського
м. Київ, Україна

Вступ. Інсульт – гостре порушення мозкового кровообігу, внаслідок якого виникає пошкодження частини головного мозку, хвороба, яка може зруйнувати життя і майбутнє людини. В Україні кількість первинних інсультів складає більше 110 тисяч, а показники частоти захворювання в 1,5-2 рази перевищують середньосвітові. Крім того, смертність від інсульту в нашій країні в 2-3 рази вище, ніж в розвинених країнах. Інвалідами після перенесеного захворювання стають 20-40%, до праці повертаються 10-20% хворих [1]. Більшість людей, які вижили після інсульту, протягом усього життя страждають від його фізичних, когнітивних, психічних та соціально-економічних наслідків, що зумовлює величезний тягар цієї хвороби для сімей, громад та держави [2, 3]. Сукупні втрати економіки України від інсульту можуть досягати 100 млрд. грн на рік, зазначають експерти. Втрати включають недоотриманий протягом багатьох років прибуток підприємств через втрату фахівців, вилучення з ринку праці рідних хворих, які доглядають за пацієнтом 24/7, недоотримані обсяги податків, прямі фінансові витрати бюджетів різних рівнів на лікування і реабілітацію пацієнтів [2, 4].

Актуальність проблеми мозкового інсульту і на сьогодні пояснюється поширеністю захворювання, важкими наслідками, низькою ефективністю лікування [1]. Україна першою в Європі прийняла на державному рівні Декларацію про реалізацію європейського плану дій по боротьбі з наслідками інсульту. Її мета – зменшити до 2030 року кількість інсультів на 10% в

порівнянні з 2019 роком і забезпечити лікування 90% пацієнтів в спеціалізованих відділеннях [4].

Головним фактором ризику розвитку інсульту вважається неконтрольована артеріальна гіпертензія. Крім неї, світова медицина відносить до факторів ризику розвитку інсульту тютюнокуріння, зловживання алкоголем, неконтрольований цукровий діабет, пригнічений психічний стан [1, 3, 4].

Симптоми інсульту включають раптове оніміння або слабкість, особливо на одній стороні тіла; раптову плутанину або проблеми з мовою чи розумінням мови; раптові проблеми зі зором на одному чи обох очах; раптові проблеми з ходьбою, запаморочення або втрата рівноваги, координації; раптовий сильний головний біль без відомої причини [3].

Вирізняють три стадії лікування інсульту: профілактика, терапія відразу після інсульту та реабілітація після інсульту. Терапія для запобігання першого або повторного інсульту базується на лікуванні основних факторів ризику інсульту, таких як гіпертонія, фібриляція передсердь та діабет. Терапія гострого інсульту намагається зупинити інсульт, коли він відбувається, шляхом швидкого розчинення або видалення тромбу, що викликає ішемічний інсульт, або шляхом зупинки кровотечі при геморагічному інсульті. Реабілітація після інсульту допомагає людям подолати інвалідність, яка є результатом інсульту [2].

Після перенесеного інсульту кожен третій хворий потребує сторонньої допомоги та догляду, а кожен п'ятий не може самостійно пересуватися. Тільки 1 із 5 пацієнтів після інсульту відновлює своє здоров'я і повертається до нормального життя. Тож реабілітація є важливим аспектом безперервної допомоги при інсульті [1, 3].

Мета роботи. Дослідити ефективність роботизованих пристроїв у фізичній терапії постінсультних хворих.

Матеріали і методи. Для даного дослідження використовували аналіз та узагальнення науково-методичної літератури.

Результати та обговорення. На сьогоднішній день найбільш інноваційною технологією у фізичній терапії хворих багатьох нозологій є роботизовані пристрої. Робототехніка має датчики, які визначають реакцію пацієнта на лікування та відповідно реагує, коригує параметри навантаження [5]. Роботизована терапія є втіленням зміни парадигми в нейрореабілітації після інсульту: вона дає змогу зосередитися на поліпшенні ураженої кінцівки відповідно до концепцій нейропластичності. Нейропластичність є основним механізмом, що лежить в основі поліпшення результату відновлення після інсульту [5]. Тому однією з важливих цілей реабілітації пацієнтів з інсультом є ефективне використання нейропластичності для функціонального відновлення. Це технологічне лікування забезпечує інтенсивність, інтерактивність, гнучкість та адаптивність до роботи та потреб пацієнта. Найважливішою перевагою використання роботизованих пристроїв в реабілітаційному втручанні є здатність таких пристроїв здійснювати тренування з високою точністю дозування навантаження та достатньо високою інтенсивністю. У клінічних умовах роботизована терапія зосереджується на ураженій функції, при цьому терапевт адаптує відновну терапію відповідно до потреб конкретного пацієнта, що підвищує продуктивність реабілітаційної допомоги [6].

Реабілітаційні роботи поділяються на терапевтичних і допоміжних. Метою допоміжних робіт є компенсація втрачених функцій, навичок та умінь, тоді як терапевтичні роботи забезпечують підготовку – навчання для відновлення певної функції, навички, уміння [5]. Терапевтичні роботизовані пристрої, які використовуються для рухового тренування, поділяються на пристрої кінцевого ефекту та пристрої екзоскелетного типу. Пристрої кінцевого ефекту прикладають механічні зусилля до дистальних сегментів кінцівок. Роботи з кінцевим ефектом мають перевагу простого налаштування, але страждають від обмеженого контролю проксимальних суглобів кінцівки, що може призвести до аномальних моделей рухів. Роботизовані пристрої екзоскелетного типу мають осі рухів, вирівняні відповідно до анатомічних вісей користувача. Ці роботи забезпечують пряме керування окремими суглобами,

що може мінімізувати можливість аномальної постави або руху, такі конструкції складніші і дорожчі, ніж пристрої кінцевого типу [7, 8].

За участю пацієнтів із хронічним інсультом були проведені дослідження ефективності використання роботизованих пристроїв обох типів на функцію ходи [9]. Результати показали, що відновлення за допомогою пристроїв кінцевого ефекту не може замінити традиційну фізичну терапію у пацієнтів з хронічним інсультом. Однак інші п'ять досліджень, в яких брали участь пацієнти з підгострим інсультом, продемонстрували, що відновні заходи з використанням роботизованих пристроїв кінцевого ефекту у поєднанні з традиційною фізіотерапією призвели до більш високих показників відновлення функції ходи, ніж відновні заходи з використанням тільки традиційної фізіотерапії.

Дослідження відновлення функції ходи [9] у пацієнтів із підгострим інсультом показали кращі результати відновлення при поєднаному використанні екзоскелетних пристроїв та традиційних фізіотерапевтичних методів у порівнянні з результатом використання тільки традиційних фізіотерапевтичних методів.

Дослідження відновлення функції ходи [9] у пацієнтів з хронічним інсультом показали кращі результати відновлення ходи при використанні традиційних фізіотерапевтичних методів у порівнянні з результатом використання екзоскелетних пристроїв.

Також показано [9], що різноманітність традиційних фізіотерапевтичних методів відновлення функції ходи виявилось більш ефективним, ніж заняття по відновлення навичок ходи з роботом.

Також показано, що поєднане використання традиційної відновної терапії та роботизованих пристроїв є більш ефективним у порівнянні з використанням тільки традиційної відновної терапії, особливо у пацієнтів з підгострим інсультом. Робототерапія за допомогою екзоскелетних пристроїв може бути не в змозі замінити традиційну фізіотерапію для покращення функції ходи у пацієнтів з інсультом, але рекомендована для використання в поєднанні з

традиційною фізіотерапію, переважно на підгострій стадії інсульту. Проте недостатньо досліджень щодо додаткового впливу роботизованої терапії на функцію ходи в хронічній стадії інсульту [9].

Клінічні випробування демонструють, що механізовані роботизовані екзоскелети можна безпечно використовувати як тренування функції ходи у постінсультних хворих [7].

Висновки. 1. При однаковій інтенсивності тренувань традиційна відновна фізіотерапія є більш ефективною, ніж терапія екзоскелетними пристроями для відновлення функції ходи після інсульту.

1. Рекомендується пацієнтам у стадії підгострого інсульту поєднане використання традиційної фізіотерапії та роботизованих пристроїв кінцевого ефекту для покращення функції ходи.

2. Пацієнтам у стадії підгострого інсульту для покращення функції ходи рекомендовано поєднане використання екзоскелетних пристроїв та традиційних фізіотерапевтичних методів.

3. Поєднане використання традиційної відновної терапії та роботизованих пристроїв є більш ефективним у порівнянні з використанням тільки традиційної відновної терапії

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інсульт посідає друге місце серед причин смерті серед дорослого населення: ПРЕС-РЕЛІЗ [Електронний ресурс] // КНП ХОР Обласний центр громадського здоров'я. – 2020 р. – Режим доступу до ресурсу: <http://khoz.com.ua/insult-posidaie-druge-misce-sered-prichin-smerti-sered-doroslogo-naselennja/>.

2. Інсульт: шляхи подолання проблеми світового масштабу [Електронний ресурс] // Спеціалізований медичний портал Health-ua.com. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://health-ua.com/article/46144-nsult-shlyahi-podolannya-problemi-svtovogo-masshtabu>.

3. Фактори ризику, структура та наслідки гострого періоду інсульту у місті Києві за результатами прагматичного спостереження / [М. Прокопів, С.

Рогоза, Л. Трепет та ін.]. // Український медичний часопис. – 2017. – №2. – С. 124-127

4. Щорічні втрати економіки України від інсультів становлять 100 мільярдів – асоціація [Електронний ресурс] // Економічна правда. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/05/20/674058/>.

5. Christophe Duret. Robot-Assisted Therapy in Upper Extremity Hemiparesis: Overview of an Evidence-Based Approach [Електронний ресурс] / Christophe Duret, Anne-Gaëlle Grosmaire, Hermano Igo Krebs. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fneur.2019.00412/full>.

6. Characterization and wearability evaluation of a fully portable wrist exoskeleton for unsupervised training after stroke [Електронний ресурс] / Charles Lambelet, Damir Temiraliuly, Marc Siegenthaler та ін.]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/33028354/>.

7. Dennis R Louie. Powered robotic exoskeletons in post-stroke rehabilitation of gait: a scoping review [Електронний ресурс] / Dennis R Louie, Janice J Eng. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27278136/>.

8. Merci Greenaway. PhysioFuturism: How Technology is Changing the Future of Physical Therapy [Електронний ресурс] / Merci Greenaway. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://forwardthinkingpt.com/physiofuturism-how-technology-is-changing-the-future-of-physical-therapy/>.

9. Won Hyuk Chang. Robot-assisted Therapy in Stroke Rehabilitation / Won Hyuk Chang, Yun-Hee Kim. // JoS Journal of Stroke. – 2013. – №15. – С. 174–181.

БІОХІМІЧНІ ПОКАЗНИКИ КРОВІ У ХВОРИХ НА ТУБЕРКУЛЬОЗ ІЗ ВІЛ-ІНФЕКЦІЄЮ

Брехова Альона Михайлівна

Студент

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Вступ. Проблема здоров'я населення в усьому світі набуває глобальної проблеми. Насамперед, це пов'язано із тим, що все більш широкого поширення набувають такі захворювання, як туберкульоз, СНІД та ВІЛ-інфекція. Протягом останніх 10 років в Україні спостерігається значне збільшення кількості хворих на ці захворювання. Часто це пов'язано із низькою соціальною якістю життя населення, економічними показниками тощо.

Мета роботи. Дослідження клініко-біохімічних показників крові у хворих на туберкульоз із ВІЛ-інфекцією.

Матеріали і методи. Об'єктом дослідження були 10 осіб обох статей середнього та молодого віку, хворих на туберкульоз на фоні ВІЛ-інфекції. Матеріалом дослідження була венозна кров. В крові визначали за загальноприйнятими методами показники печінкових проб (тимолова проба, білірубін, АлАТ, АсАТ), глюкозу, загальний білок, β -ліпопротеїни, креатинін та сечовину. Визначення показників проводилося до та після лікування. Статистичний аналіз даних здійснювали з використанням пакету прикладних програм SPSS, версія 22 в операційній системі Windows 8.

Результати та обговорення. Дослідження функціонального стану печінки у хворих на туберкульоз з ВІЛ-інфекцією до лікування показало у 50 % хворих збільшення показника тимолової проби, середнє значення якого перевищувало верхню межу фізіологічної норми на 54 %. Тимолова проба не є абсолютно специфічною, оскільки може бути підвищеною при деяких інфекційних захворюваннях, що у наших дослідах і спостерігалось. Після лікування показник тимолової проби знижувався до верхньої межі фізіологічної

норми. Всі інші показники функціонального стану печінки були у межах референтних значень. Активність АлАТ та АсАТ, вміст білірубину на обох етапах дослідження були у межах норми.

У хворих незначно знижувався показник β -ліпопротеїнів, кількість яких складала $32,22 \pm 2,52$ од. при нормі 35-55 од. У 50 % хворих β -ліпопротеїни були нижчими за 30 од. При лікуванні їх кількість недостовірно зростала до $34,25 \pm 2,01$ од, проте у 40 % хворих цей показник залишався нижчим за норму. Кількість загального білка у хворих була на рівні нижньої межі фізіологічної норми на обох етапах дослідження.

Що стосується показників функціонального стану нирок, то вміст креатиніну наближався до верхньої межі фізіологічної норми на обох етапах дослідження, а у 50 % хворих осіб його вміст перевищував референтні значення, що можливо вказує на захворювання нирок. Кількість сечовини була у межах референтних значень.

Таблиця 1

Біохімічні показники крові у хворих на туберкульоз з ВІЛ-інфекцією

Показник	На початку лікування	Після лікування
1	3	4
Тимолова проба, од	$6,6 \pm 1,7$	$4,3 \pm 0,65$
Білірубін, мкмоль/л	$11,5 \pm 1,18$	$10,7 \pm 0,99$
АлАТ, мкмоль/(мл · г)	$0,50 \pm 0,11$	$0,47 \pm 0,09$
АсАТ, мкмоль/(мл · г)	$0,30 \pm 0,05$	$0,26 \pm 0,03$
Глюкоза, ммоль/л	$5,08 \pm 0,13$	$5,04 \pm 0,12$
Креатинін, ммоль /л	$102,04 \pm 5,26$	$101,5 \pm 4,2$
Сечовина, ммоль /л	$4,91 \pm 0,42$	$4,61 \pm 0,21$
Загальний білок, г/л	$66,61 \pm 1,68$	$67,3 \pm 0,93$
β -ліпопротеїни, од.	$32,22 \pm 2,52$	$34,25 \pm 2,01$

Висновки. У хворих на туберкульоз з ВІЛ-інфекцією зростає показник тимолової проби та знижуються β -ліпопротеїни. У багатьох спостерігається підвищення креатиніну. Після лікування відбувається нормалізація досліджуваних показників крові за середнім значенням, проте не у всіх хворих вони приходять у норму.

ВИЗНАЧЕННЯ ГРУПИ РИЗИКУ РОЗВИТКУ ПРЕЕКЛАМПСІЇ В I ТРИМЕСТРІ ВАГІТНОСТІ

Вигнан Богдана Григорівна,
студентка 5 курсу медичного факультету №1
Приймак Світлана Григорівна
кандидат медичних наук,
асистент кафедри акушерства та гінекології БДМУ

Введення. Преєклампсія - специфічний для вагітності мультисистемний синдром, що продовжує займати провідне місце в структурі материнської і перинатальної захворюваності та смертності і залишається однією із світових проблем.

Ціль роботи. Актуальність гіпертонічних розладів вагітності є важливою причиною важкої захворюваності, тривалої інвалідності та смерті як матерів, так і їхніх немовлят. Завдяки прогнозуванню результатів вагітності, ми зможемо запобігти збільшенню частоти ускладнень і перинатальних втрат.

Матеріали і методи. Поєднане дослідження в I триместрі, анамнестичні дані жінок, доплерометрія маткових артерій, визначення артеріального тиску, визначення вільної β -субодиниці хоріонічного гормону людини, білку PAPP-A, плацентарного фактору росту(PLGF). Кожний вимірний рівень переводиться у кратне очікуваної нормальної медіани (MoM, multiple of median).

Результати і обговорення. Преєклампсія зустрічається із частотою близько 10% вагітностей; частота преєклампсії становить 3-5%. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, гіпертензивні розлади при вагітності в 2014 році займали 2-е місце в структурі материнської смертності в світі, склавши 14%. На даний момент в Україні прийнято визначати перспективи розвитку преєклампсії у вагітної жінки на основі наявних у неї тих чи інших клінічних анамнестичних факторів ризику. Доцільним є групувати ризики в 2 категорії: чинники високого та помірною ризику.

Важливість їх диференціювання полягає в доцільності призначення аспірину як профілактичного агенту за конкретних умов. Орієнтуючись на наявні високі фактори ризику, в першу чергу береться до уваги історія преєклампсії за минулі вагітності, багатоплідна вагітність із використанням допоміжних репродуктивних технологій, що в свою чергу асоціюється і з зростанням випадків багатоплідної вагітності. Так, гіпертензивні розлади після допоміжних репродуктивних технологій відзначається у 5,9% при одноплідній вагітності та в 12,6% при багатоплідній вагітності. Ризик виникнення гестаційної гіпертензії та преєклампсії у вагітної двійнею після допоміжних репродуктивних технологій збільшується майже в 4 рази, як і при використанні донорських ооцитів. Також цей ризик зростає при використанні кріоембріонів в 3 рази. Збільшується при діабеті 1 або 2 типу, хронічній артеріальній гіпертензії, хронічній хворобі нирок, аутоімунних захворюваннях (системний червоний вовчак, антифосфоліпідний синдром). В цьому випадку присутні рекомендації щодо використання низьких доз АЦС (ацетилсаліцилової кислоти) при наявності одного чи більше факторів з даної групи. У другу групу з помірним ризиком відносять відсутність пологів у анамнезі, вагу або ожиріння під час вагітності (індекс маси тіла > 25 кг/м² та > 30 кг/м²), сімейний анамнез преєклампсії (у близьких родичок-мати або сестра), вік матері більше 35 років, соціодемографічні фактори (належність до афроамериканців, низький соціально-економічний статус), окремі дані акушерського анамнезу (мала маса дитини при народженні, малий для гестаційного віку плід при попередній вагітності; несприятливі наслідки попередньої вагітності). В цих випадках потрібно вирішити питання про призначення низьких доз АЦС (у випадку наявності більше 2 факторів з даної групи). У чорних жінок рівень PAPP-A майже на 60% вище, ніж у білих. Нехтування етнічною належністю може призвести до суттєвої недооцінки справжнього ризику. Для розрахунку ризиків повинна бути правильна послідовність дій, надання інформації про сенс та зміст поєданого просівного дослідження I триместру, одержання крові від пацієнтки для біохімічного дослідження (PRAA-A, вільної β -підоддиниці

хоріонічного гонадотропіну, PLGF), правильне вимірювання артеріального тиску й розрахунок середнього артеріального тиску (САТ) одночасно на обох руках, якісне ультразвукове дослідження з оцінкою всіх необхідних параметрів лікарем, що має право на його проведення: куприково-тім'ячковий розмір дитини, доплерометрія маткових артерій, комірцевий простір (nuchal translucency), носова кістка, трикуспідальна регургітація, кровоплин в жильній протоці, довжина шийки матки з поясненням результатів розрахунку родині та наданням порад.

При комплексному поєднаному дослідженні в I триместрі з точністю понад 90% можна передбачити ранню преєклампсію до 32 тижнів та близько 70% преєклампсії середнього терміну до 34-37 тижнів.

Висновок. Таким чином, розрахунок ризиків преєклампсії в першому триместрі вагітності на підставі поєднаного дослідження відіграє важливу роль в прогнозуванні результатів вагітності, сприяє зниженню частоти ускладнень і перинатальних втрат та має широко використовуватись в практиці акушер-гінекологів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Mol B.W.J., Roberts C.T., Thangaratinam S., et al. Preeclampsia .Lancet 2016;5(387):999-1011
2. Say L., Chou D., Gemmil A., et al Global causes of maternal death: a WHO systematic analysis .The Lancet Global Health. 2014;2(6):323-333.
3. August, Phyllis, and Baha M. Sibai. "Preeclampsia: Clinical features and diagnosis" .Post TW, UpToDate. Waltham, MA: UpToDate (2021).
4. M. Storgaard, A. Loft, C. Bergh, U.B. Wennerholm "Obstetric and Neonatal Complications in Pregnancies Conceived after Oocyte Donation: A Systematic Review and Meta-Analysis" (BJOG 2017;124:561-572)
5. ACOG Committee Opinion No. 743: Low-Dose Aspirin Use During Pregnancy. Obstet Gynecol. 2018 Jul;132(1):c44-c52
6. <https://fetalmedicine.org/>

ВЕДЕННЯ ПАЦІЄНТІВ З СИНДРОМОМ ТАКОЦУБО ВИСОКОГО РИЗИКУ

Вьюн Тетяна Іванівна

Марченко Анастасія Сергіївна

Асистент кафедри загальної практики сімейної медицини
і внутрішніх хвороб,
PhD,

Харківський національний медичний університет,

Коваленко Анна Анатоліївна

Головіна Вікторія Анатоліївна

Студент

Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

Вступ: Синдром такоцубо (СТ) - являє собою гострий і зазвичай оборотний синдром серцевої недостатності. Найчастіше цей синдром розвивається на тлі стресових ситуацій, що викликають сильні, найчастіше різко негативні емоції. Летальний результат у 2% випадків. Патогенез захворювання мало вивчений і представлений різними теоріями, але не можна виключати генетичну схильність до розвитку СТ. У хворих виникає сильний біль у серці та серйозні проблеми з диханням, що зазвичай діагностується як інфаркт міокарда. Слід враховувати, що болі при цьому синдромі більш тривалі. СТ може бути формою гострого катехоламінергічного оглушення міокарда, тому що при цьому не виявляють оклюзію коронарних артерій, якою можна було б пояснити розвиток тимчасової дисфункції лівого шлуночка.

Ціль: Розглянути діагностику та лікування пацієнтів з високим ризиком синдрому такоцубо.

Матеріали та методи: У хворих є типові ознаки, які мають бути встановлені для підтвердження діагнозу. Як правило, фракція викиду лівого шлуночка відновлюється до 12-го тижня, але зміни кардіограми та підвищений рівень мозкового натрійуретичного пептиду в крові можуть відновитись через 6-12 місяців, а іноді такі патологічні зміни залишаються стійкими. У період

гострої фази концентрація натрійуретичних пептидів серця завжди підвищена, часто дуже високого рівня. Вважається, що мозковий натрійуретичний пептид та N-передсердний натрійуретичний пептид можуть бути більш цінними біомаркерами порівняно з тропоніном, і рекомендується оцінювати їхню концентрацію у всіх випадках передбачуваного СТ. Низька концентрація N-МНУП на даний момент госпіталізації може бути надійним показником сприятливого прогнозу, а отже включена в запропоновані критерії стратифікації ризику. У перші 72 години з початку прояву захворювання ризик ускладнень найвищий, тому виконання ехокардіографії, що включає використання кольорового показника та тканинного доплерівського дослідження, має бути першим неінвазивним методом дослідження. МРТ надає можливість одержання просторових тривимірних зображень, які дозволяють відрізнити СТ від інших серцевих захворювань. Також потрібно припинення прийому препаратів із симпатоміметичними властивостями. У гемодинамічно стабільних хворих та в осіб із передсердними або шлуночковими тахіаритміями можливе призначення β -адреноблокаторів. Пацієнтам з гемодинамічно значущою обструкцією вихідного тракту лівого шлуночка (градієнт тиску > 40 мм рт. ст. та систолічний АТ < 110 мм рт. ст.) призначають терапію β -адреноблокаторами та селективними α_1 -агоністами. У гострих ситуаціях бажані швидкодіючі β -адреноблокатори за відсутності протипоказань, а при тривалому лікуванні рекомендовано інгібітори АПФ.

Результати та обговорення: При ускладненні у вигляді кардіогенного шоку показаний безперервний гемодинамічний контроль для визначення тактики їх ведення. У більш важких випадках кардіогенного шоку з прогресуючою дисфункцією органів-мішеней рекомендується уникати або повністю скасувати застосування екзогенних катехоламінів, тому що вони можуть загострювати або пролонгувати гостру фазу захворювання. Основною метою лікування є зниження ознак гострої серцевої недостатності та, за необхідності, лікування аритмій.

Висновки: Проспективних клінічних досліджень якихось препаратів не проводилося. На даний момент необхідне проведення рандомізованих контрольованих досліджень для визначення оптимальної стратегії діагностики та лікування хворих на синдром такоцубо. На сьогоднішній день захворювання вимагає подальшого вивчення.

ВПЛИВ SARS-COV-2 НА ЕНДОКРИННУ СИСТЕМУ

Вьюн Тетяна Іванівна

Марченко Анастасія Сергіївна

PhD

Асистент кафедри загальної практики сімейної медицини
та внутрішніх хвороб

Харківський національний медичний університет,

Прокаєва Антоніна Дмитрівна

Паршина Олександра Олександрівна

Ситник Леонід Михайлович

Студент

Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

Введення: Весь світ бориться з пандемією нового коронавірусу SARS-CoV-2, який викликає інфекційне захворювання легень COVID-19. Захворюваність у всьому світі склала понад 232 млн. випадків. SARS-CoV-2 являє собою РНК-вірус з сімейства коронавірусів. Вірус SARS-CoV-2 викликає гострий пневмоніт та ряд позалегенових ускладнень: серцево-судинні, неврологічні, гастроентерологічні, шкірні, офтальмологічні, репродуктивні, ендокринні. Багато в чому сьогоднішня ситуація з даним станом ендокринної системи при новій інфекції пояснюється не тільки новизною проблеми, а й безпрецедентним залученням до ліквідації пандемії лікарських ресурсів та матеріальних засобів. Звичайно, у майбутньому на нас чекають нові цікаві дані та нові огляди, але поки що скористаємося унікальною ситуацією: епідемія COVID-19.

Ціль: розглянути вплив SARS-CoV-2 на ендокринну систему.

Методи та матеріали: Більшість захворювань ендокринної системи має хронічний перебіг, до 80% випадків припадає на пацієнтів з ендокринопатіями, насамперед цукровим діабетом та захворюваннями щитовидної залози, які отримують регулярну амбулаторну допомогу. Для таких людей ендокринолог є найчастіше і лікарем загальної практики, тому саме на них лягає

відповідальність – оперативно роз'яснити пацієнтам з діабетом, захворюваннями щитовидної залози, гіпофіза та надниркових залоз, пухлинами ендокринної системи, як вести себе в нових умовах пандемії коронавірусної хвороби (COVID-19). Найважче це інфекційне захворювання протікає в осіб старше 65 років, які мають хронічні захворювання, особливо ендокринопатії.

Результати та обговорення:

Підшлункова залоза

У багатьох пацієнтів, які страждали від важких форм COVID-19, порушувався нормальний кругообіг глюкози в крові. Ще в перші дні після початку епідемії медики зауважили, що діабет значно підвищує ризик смерті, а також стає гострішим під час коронавірусної інфекції.

Описано випадки маніфестації цукрового діабету з тяжкою метаболічною декомпенсацією та діабетичним кетоацидозом серед пацієнтів із SARS-CoV-2, потенційно здорових, без анамнезу діабету. Зниження кількості АПФ-2 внаслідок інфікування вірусом SARS-CoV-2 супроводжується підвищенням активності ангіотензину II, що у свою чергу пригнічує секрецію інсуліну β -клітинами острівців підшлункової залози шляхом з'єднання з рецепторами AT-1. Крім того, локальна активація ренін-альдостерон-ангіотензинової системи в підшлунковій залозі призводить до зниження чутливості до інсуліну та інсулінорезистентності тканин за рахунок придушення інсуліноопосередкованого транспорту глюкози в тканині. Є побоювання, що проникнення SARS-CoV-2 у бета-клітини може спричинити аутоімунну форму діабету, при розвитку якої імунітет почне знищувати клітини, що виробляють інсулін.

Гіпоталамо-гіпофізарна система

У обстежуваних виявились ознаки центрального гіпокортицизму, більшість із яких зникли протягом року. Також у пацієнтів був стійкий недолік гормонів щитовидної залози, який супроводжувався низьким рівнем чоловічого гормону, що виділяється корою надниркових залоз. Це може бути пов'язане з

оборотним захворюванням гіпофіза або прямим пошкодженням гіпоталамуса, що може призвести до стану гіпоталамо-гіпофізарної дисфункції.

Є відомості про розвиток у 18-річної дівчини яскравої клінічної картини, типової для підгострого тиреоїдиту через 15 днів після SARS CoV-2 позитивного-орофарингеального мазка, взятого з приводу симптоматики легкого COVID-19, від якого дівчина одужала протягом декількох днів. Крім типової клінічної картини, факт ТТГ-незалежного тиреотоксикозу був підтверджений високим рівнем св. Т4 і Т3, пригніченим ТТГ, звичайними маркерами запалення та лейкоцитозом, була гіпоехогенна дифузна двостороння поразка ЩЗ при ультразвуковому дослідженні. Преднізон дав виразний ефект через 48 годин (позитивний тест Крайля). Функція ЩЗ відновилася, а маркери запалення нормалізувалися через півтора місяці.

Надиркові залози

Є припущення, що коронавірус SARS-CoV, попередник SARS-CoV-2, здатний викликати імунізацію до адренкортикотропного гормону через мімікрію. Викликана в такий спосіб недостатність кортизолу теоретично підвищує смертність. Висловлюється гіпотеза, що деякі амінокислотні послідовності вірусів SARS-CoV, як і вірусу грипу, мають молекулярну подібність до АКТГ, і так звана «імуноінвазивна стратегія» вірусу реалізується завдяки цій схожості у зниженні викиду кортизолу у відповідь на стрес в організмі. Крім того, антитіла до вірусу набувають і здатність перехресно інактивувати адренкортикотропний гормон (АКТГ). Дані аутопсії пацієнтів з інфекцією SARS-CoV виявили лімфоцитарну та моноцитарну інфільтрацію, некроз надиркових залоз, васкуліт маленьких вен мозкової речовини надиркових залоз. Були виділені антигени та геномна послідовність вірусу SARS-CoV. Додаткове призначення високих доз глюкокортикоїдів на тлі інфекції SARS-CoV-2 пацієнтам із гіпокортицизмом, що розвинувся через системну глюкокортикоїдну терапію, може допомогти запобігти гострому надирниковому кризу. Ймовірно, високі концентрації кортизолу показник тяжкості інфекції.

Щитовидна залоза

Ключову роль у розвитку захворювань ЩЗ мають порушення у функціонуванні гіпоталамо-гіпофізарно-тиреоїдної системи, у тому числі й порушення в біосинтезі ЩЗ, пов'язані з різними середовищними та/або генетичними факторами. Патологія ЩЗ багатогранна завдяки своїм етіопатологічним механізмам. Дослідження результатів аутопсії пацієнтів з інфекцією SARS-CoV показало апоптоз фолікулярних та парафолікулярних клітин ЩЗ та десквамацію фолікулярного епітелію. Проте ні фрагментів вірусної РНК, ні антигенів не було виділено. Описані випадки підгострого тиреоїдиту у пацієнтів із COVID-19 з типовою клінікою та маніфестацією протягом 5–30 днів після початку хвороби, при цьому не виключено, що широке застосування глюкокортикоїдів при COVID-19 може маскувати низку інших випадків деструктивного тиреоїту. Підгострий тиреоїдит найчастіше асоціювався з легким перебігом COVID-19.

Висновки: Вивчення механізмів впливу COVID-19 на ендокринну систему зараз перебуває "на старті". Накопичення досвіду, його аналіз, проведення наукових досліджень все це в найближчій перспективі. Результати таких досліджень будуть виключно важливими з урахуванням широкої поширеності та високої захворюваності, що інвалідизують ускладнення цілого ряду захворювань органів ендокринної системи.

ОСОБЛИВОСТІ АНТИГІПЕРТЕНЗИВНОЇ ТЕРАПІЇ У ВАГІТНИХ

Галак Ювеліна Анатоліївна

Студентка

Буковинський Державний Медичний Університет

м. Чернівці, Україна

Актуальність. Останнім часом кількість хворих на гіпертонічну хворобу зростає, а у вагітних вважаються найпоширенішим медичним ускладненням. Ризики для матері включають відшарування плаценти, інсульт, дисеміноване внутрішньосудинне згортання крові та поліорганну недостатність. Плід піддається високому ризику внутрішньоутробної затримки розвитку, недоношеності та внутрішньоутробної смерті. Комбінації препаратів для лікування доводиться підбирати окремо для кожного пацієнта. Для вагітних це зробити ще складніше, так як доказових даних щодо лікування артеріальної гіпертензії під час вагітності бракує, а єдине випробування лікування гіпертензії під час вагітності з адекватним спостереженням за немовлям (7,5 років) було проведено 40 років тому за допомогою α -метилдопи.

Мета роботи. Визначити найкращі препарати для лікування вагітних з артеріальною гіпертензією; переглянути останні рекомендації щодо ведення пацієнтів з вагітністю і артеріальною гіпертензією та щодо профілактики і лікування преєклампсії та еклампсії.

Методи дослідження. Аналіз останніх рекомендацій Європейської Асоціації Кардіологів (ESC) та Європейської Асоціації Гіпертонії (ESH) (2018р.), публікацій Американського Коледжу Кардіології (ACC) та статей в медичних журналах на тему гіпертонії у вагітних.

Результати. Лікування артеріальної гіпертензії є ключовим у зменшенні ризику ССЗ та їх ускладнень, проте жорсткий її контроль під час вагітності викликає суперечки. Під час вагітності метою фармакологічного лікування артеріальної гіпертензії є запобігання гострим ускладненням, мінімізуючи ризик для плода, але немає доказів того, що лікування легкої та помірної

гіпертензії під час вагітності покращує материнські або перинатальні результати (включаючи прееклампсію, передчасні пологи та малу для гестаційного віку або дитячу смертність). ESC рекомендує жінкам з високим або помірним ризиком прееклампсії приймати 100–150 мг аспірину щодня з 12 по 36–37 тижні, проте American College of Cardiology повідомляє, що більшість жінок з легкою гіпертензією можуть припинити прийом антигіпертензивних препаратів протягом першого та другого триместру через фізіологічне падіння артеріального тиску, яке відбувається в цей період. Тим, хто потребує лікування, рекомендують продовжувати лікування, за винятком інгібіторів ренін-ангіотензин-альдостеронової системи, включаючи інгібітори ангіотензин-перетворюючого ферменту (АПФ), блокатори рецепторів ангіотензину та прямі інгібітори реніну через підвищення ризику розвитку ниркових вад плода. Тяжку гіпертензію потрібно активно лікувати, щоб зменшити ризик прогресування прееклампсії та геморагічного інсульту. ACOG вважає, що неселективний бета-блокатор лабеталол і блокатор кальцієвих каналів (БКК) ніфедипін мають подібну ефективність у боротьбі з гіпертензією під час вагітності та зазвичай використовуються через їх хороший профіль безпеки. Метилдопа, хоча і не настільки ефективна, як БКК та бета-блокатори, проте через тривалу історію застосування під час вагітності та доказову базу може бути досі використана як препарат другої лінії. Діуретики використовують, проте також як препарат другого ряду через теоретичний ризик виснаження внутрішньосудинного об'єму та обмеження росту плода. При тяжкій гіпертензії, за даними переважної більшості публікацій у National Library Of Medicine, внутрішньовенне введення лабеталолу, перорального ніфедипіну та внутрішньовенного гідралазину мають однакову ефективність, проте гідралазин мав більше випадків побічних ефектів. У невідкладних випадках гіпертонічної хвороби рекомендують застосовувати також внутрішньовенний нітропрурид натрію або нітрогліцерин. За даними Європейської Асоціації Кардіологів, немедикаментозне лікування артеріальної гіпертензії під час вагітності відіграє обмежену роль, оскільки рандомізовані дослідження дієти та

способу життя показують мінімальний вплив на результат вагітності. Не рекомендується вагітним скидати вагу та обмежувати сильно вживання солі, так як це може вплинути на розвиток плода. Регулярні фізичні вправи можна продовжувати з обережністю, а жінкам з ожирінням (≥ 30 кг/м²) рекомендується уникати збільшення ваги понад 6,8 кг. Американський коледж акушерства та гінекологів (ACOG) заохочує жінок годувати груддю, тому в післяпологовому періоді, лікуючи гіпертонію в породіль, перевагу надає препаратам, які не виділяються з грудним молоком. Для цього призначають метилдопу, лабеталол і пропранолол, які вважаються безпечними. Бета-блокатори, як метопролол і атенолол, можуть досягати високих рівнів у грудному молоці, тому їх слід уникати з цієї причини. Інгібітори ангіотензин-перетворюючого ферменту каптоприл та еналаприл вважаються безпечними з огляду на їх низькі концентрації в грудному молоці. Існують обмежені дані щодо блокаторів кальцієвих каналів, але ніфедипін зазвичай використовується під час годування груддю. Діуретики не рекомендується через ризик зниження вироблення грудного молока. Нестероїдні протизапальні засоби також слід уникати, щоб запобігти затримці натрію та гіпертонії.

Висновки. При наявності у вагітної легкої форми гіпертензії можна відмінити прийом антигіпертензивних засобів, але при строгому контролі стану пацієнтки і плоду, або продовжити лікування препаратами, окрім інгібіторів ренін-ангіотензин-альдостеронової системи. Тяжку форму гіпертензії обов'язково лікувати. При цьому перевага надається лабеталолу та ніфедипіну, а гідралазин може дати небажані побічні ефекти при однаковій ефективності з вищенаведеними препаратами. Метилдопа та діуретики при цьому є препаратами лише другої лінії. Для лікування невідкладних станів рекомендується використовувати нітропрурид натрію або нітрогліцерин. Зміну способу життя вагітним не рекомендують, так як це може вплинути на обмін речовин плода. Породілля переводять на антигіпертензивні препарати, які не впливають на грудне вигодовування. При цьому дозволяються такі препарати, як метилдопа, лабеталол, пропранолол; інгібітори ангіотензин-перетворюючого

ферменту каптоприл та еналаприл, і ніфедипін. Не використовують для жінок, які годують груддю, такі препарати, як бета-блокатори (метопролол, атенолол), діуретики та НПЗП.

КОМПЛЕКСНА ТЕРАПІЯ ПАПІЛОМАВІРУСНОЇ ІНФЕКЦІЇ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОТЕФЛАЗИДУ

Гладкий Василь Володимирович

Студент

Приймак Світлана Григорівна

Кандидат медичних наук, асистент кафедри акушерства та гінекології

«Буковинський державний медичний університет»

м. Чернівці, Україна

Вступ.

Папіломавірусна інфекція займає провідні місця в ураженні органів статевої системи людини. З метою покращення ефективності лікування хворих з папіломавірусною інфекцією доцільне застосування вітчизняного препарату протекфлазид.

Вірусні захворювання у структурі уrogenітальної інфекції займають помітне місце. Папіломавірусна інфекція (далі ПВІ) часто стає причиною клінічних та субклінічних уражень статевих органів. До клінічних форм відносять чисельні типи генітальних бородавок, які часто уражають жіночі зовнішні статеві органи, піхву, шийку матки, промежину та задній прохід. ПВІ досить часто (у 60% спостережень) поєднується з інтерепітеліальною неоплазією, тоді як типи 16 та 18 вірусів папіломи людини (ВПЛ), проникають у цервікальну зону та можуть спричинити карциному шийки матки. На підставі молекулярно-біологічних клініко-морфологічних і результатів досліджень виділяють наступні форми ПВІ: латентну інфекцію, гострокінцеві конділоми, плоскі, мікропапілярні та інвертовані конділоми, атипovu конділому, конділоматозний цервіцит, вагініт, чи дисплазію шийки матки, асоційовану з ПВІ та рак шийки матки.

Зараження вірусом сексуального партнера здійснюється в 45-65% випадків. ПВІ у гомосексуалістів виявляють у 6-9 разів частіше, ніж у

гетеросексуалів. Спостерігається також висока ступінь інфікованості ВПЛ у осіб з безладним статевим життям, що сягає 70-80%.

Важливим фактором ризику виникнення у людини ПВІ є імунодефіцитні стани. ПВІ часто діагностують у пацієнтів з порушеною функцією клітинного імунітету, частіше у ВІЛ-інфікованих та тих, кому проводили імуносупресивну терапію. Клінічні дані, а також дані експериментальних досліджень показали важливе значення імунної системи у виникненні, перебігу і результаті ПВІ.

Високій реплікації і поширеній дисемінації вірусів в період первинної інфекції запобігають фактори природної бар'єрної резистентності організму, серед яких:

- можливість клітин багат шарового плоского епітелію слизових оболонок сечостатевих органів до постійного злущування та оновлення, вироблення інтерферонів (ІФН), які здатні обмежувати процес дисемінації вірусу в межах зони ураження;

- дія натуральних кілерів (НК- клітин);

- дія макрофагів.

ІФН є надзвичайно важливим компонентом природної противірусної резистентності людини. В основі противірусної дії ІФН лежить здатність індукувати резистентність до реплікації вірусів у організмі в інфікованих клітинах, що мають рецептори до ІФН, з іншого боку активувація ІФН імунних клітин. Механізми молекулярного пригнічення ІФН реплікації різних вірусів зрозумілі не до кінця, але відомо, що вони значно варіюють. Наприклад, противірусна дія ІФН при ПВІ може проявлятися опосередковано, через регуляцію функціональної активності імунних клітин і продукцію цитокінів. ІФН при цьому індукує розвиток CD4+ - лімфоцитів і секрецію ними ж інтерлейкіну-2 (ІЛ- 2) та γ -ІФН, а також активують макрофаги і НК-клітини. НК-клітини є важливими регуляторами імунної системи, які контролюють інфекційний процес, викликаний вірусами. Ці клітини знешкоджують інфіковані вірусом і пухлинні клітини, беруть участь у регуляції та

диференціації нормальних клітин кісткового мозку та ін. Активація НК-клітин, проявляється ще до включення факторів специфічного імунного захисту та знаходиться під контролем ІФН, ІЛ- 2, β - ендорфіну і, в меншій мірі, вірусних продуктів та імунних комплексів. Було доведено, що при зараженні людини ПВІ порушена здатність натуральних кілерів розпізнавати на інфікованих вірусом клітинах антигенні структури, що може бути спричинено їх маскуванням чи втратою. Наявні й інші механізми супресії: наприклад, при хірургічному видаленні пухлини та вогнищ кондиломатозу, викликаного ВПЛ, чи їх спонтанний регрес супроводжується нормалізацією активності НК-клітин *in vitro* відносно тих клітин, що містять вірусну ДНК у собі. Не виключено, що пригнічення активності НК-клітин при ПВІ може бути наслідком прямої інгібуючої дії заражених ВПЛ клітин, та/або пов'язано з порушенням продукції факторів, які контролюють їх активність. Оцінку рівня природньої цитотоксичної активності запропоновано використовувати для прогнозу клінічного перебігу, а також результату ВПЛ інфекції статевих органів.

Порушення системи імунітету, яка спостерігається при ПВІ, проявляється на рівні системної імунної відповіді. Тим не менш, ВПЛ-інфекція, яка передається через епітелій статевих органів, індукує порушення імунної відповіді на рівні поверхні слизової оболонки статевих органів. Місцевий імунітет при ПВІ вивчений недостатньо, хоча він є механізмом, залученим в передачу ВПЛ статевим шляхом. Основну роль в місцевій імунній відповіді при ПВІ належить інтерепітеліальним лімфоцитам, кератиноцитам та клітинам Лангерганса.

Діагностика ПВІ та її типових проявів не викликає труднощів, проте важким є виявлення їх на ранніх стадіях. Основним методом діагностики атипичних форм є гістологічне дослідження (виявлення койлоцитарних клітин в біоптаті), а також метод полімеразної ланцюгової реакції (ПЛР) для визначення типу вірусу ПВІ.

Найбільш доцільним є лікування ПВІ при наявності клінічних проявів хірургічним методом, в тому числі з використанням хірургічних лазерів, кріодеструкції, електрокоагуляції. У терапевтичних цілях при ВПЛ-інфекції використовують також медикаментозні препарати, що викликають хімічно індукований некроз екзофітних проявів ПВІ (солкодерм, фerezол, колломак та ін.). З метою попередження рецидиву захворювання в даний час застосовують індуктори ендogenous інтерферону, рекомбінантні форми інтерферонів, мазі з противірусними препаратами. Проте з використанням даних препаратів, стійкого клінічного ефекту домогтися вдається не у всіх хворих.

Нами для комплексного лікування хворих з клінічними проявами ПВІ використаний препарат протезфлазид. Протезфлазид - це рідкий спиртовий екстракт, отриманий з диких злакових рослин *Deschampsia caespitosa* L. і *Calamagrostis epigeios* L. Основними біологічно активними речовинами протезфлазиду є флавоноїди, подібні кверцетину (рутину), основу молекули яких становить флавоновий кисневмісний гетероцикл. Флавоноїди відносяться до природних фенольних з'єднань. Відмінність спектра флавоноїдів, що містяться в ПРОТЕФЛАЗИДІ, від кверцетину полягає в наявності різних радикалів в ароматичній частині молекули. Від рутину речовини протезфлазиду відрізняються ступенем глікозилювання, місцем приєднання вуглеводних залишків та їх природою, конфігурацією глікозидних зв'язків. Специфічні властивості препарату проявляються тим, що в фармакологічному плані в умовах організму діє не один флавоноїд, але спостерігається ефект системи біохімічних перетворень у присутності високоактивних проміжних продуктів-радикалів.

При застосуванні внутрішньо препарат всмоктується частково в шлунку, в основному в тонкому кишечнику. Присутній ефект первинного проходження через печінку, де частина речовини дезактивується, але основна частина розподіляється в органах і тканинах та проникає в інфіковані вірусом клітини. При введенні всередину флавоноїдні речовини метаболізуються повністю, ні в сечі, ні в калі слідів флавоноїдів не виявляють. У дорослих остаточний період

напіввиведення становить 5-9 год, тому призначається препарат тричі на добу. Противірусна дія протекфлазиду проявляється як наслідок блокування вірусспецифічних ферментів (тимідинкіназа, ДНК-полімераза). Препарат є індуктором синтезу ендogenous α - і γ - ІФН, володіє апоптозною і антиоксидантною активністю.

Мета дослідження: дослідити ефективність Протекфлазиду у комплексній терапії жінок з папіломовірусною інфекцією.

Матеріали і методи.

Під наглядом знаходились 24 хворих з різними проявами ПВІ. Групу контролю склали 15 пацієнтів з аналогічним захворюванням, яким не призначали протекфлазид. У жінок кондилома локалізувалась у 15 (62,5%) - в області зовнішніх статевих органів, у 9 (37,5%) - в області зовнішніх статевих органів і піхви.

Всім пацієнтам проведено комплексне обстеження, з проведенням бактеріоскопічного дослідження виділень з сечостатевих шляхів, ІФА сироватки крові на наявність захворювань, що передаються статевим шляхом, кольпоскопію, ультразвукове дослідження органів малого таза. При цьому у 14 (58,3%) пацієнтів виявлені інші уrogenітальні інфекції: хламідіоз, трихомоніаз, а також їх комбінацію. Таким пацієнтам проводили загальноприйняте етіотропне лікування. У всіх обстежених виявлено різні захворювання сечостатевої системи: хронічний сальпінгоофорит - у 8, з них у 2 - цервіцит.

Протекфлазид призначали за схемою по рекомендації виробником: по 3 краплі 3 рази на день – протягом 3 діб, по 5 крапель 3 рази на день - протягом 3 діб, по 7 крапель 3 рази на день - протягом 3 діб, далі по 8 крапель 3 рази на день - протягом 2 міс. На тлі застосування препарату проводили електрокоагуляцію гострих кондилом. На кондиломи, розміщені у піхві у жінок, проводили аплікації Ферезолу. Хворим групи контролю проводили тільки електрокоагуляцію. Результати лікування оцінювали за клінічним перебігом і даними лейкограми (див. таблицю).

Показники лейко грами у хворих до і після лікування

Показник	Величина показника у групах (\pm Mm)			
	До лікування		Через 3 тижні	
	основна	контрольна	Основна	Контрольна
Лейкоцити, 10 ⁹ в 1 л	5,2 \pm 0,5	5,3 \pm 0,4	1,3 \pm 0,6	5,7 \pm 0,3*
Еозинофіли, %	1,5 \pm 0,4	1,3 \pm 0,6	1,3 \pm 0,4*	1,1 \pm 0,3*
Паличкоядерні, %	1,7 \pm 0,5	1,5 \pm 0,5	1,5 \pm 0,3*	1,6 \pm 0,4
Сегментоядерні, %	48,6 \pm 1,3	47,5 \pm 1,7	52,9 \pm 0,6*	49,4 \pm 1,1*
Лимфоцити, %	40,6 \pm 2,6	42,3 \pm 3,7	32,4 \pm 2,2*	39,3 \pm 1,2*
Моноцити, %	2,4 \pm 1,2	2,1 \pm 0,7	4,5 \pm 1,4*	2,6 \pm 0,8*

Примітка*-відмінності показників достовірні при порівнянні с такими до лікування($P < 0,05-0,001$).

Переносимість препарату у жінок була гарною. Однак у 2 хворих з 7 доби лікування (у дозі по 7 крапель 3 рази в день) з'явилися скарги, що свідчили про загострення хронічного гастродуоденіту. Це обумовлено активною жовчогінною дією біофлавоноїдів, що містяться в ПРОТЕФЛАЗИДі, і як наслідок, явищами рефлюкс-гастриту. Цим пацієнтам надалі препарат призначали по 5 крапель 3 рази на день протягом наступних 2 міс. Ознаки загострення хронічного гастродуоденіта зникли протягом 7-10 діб.

Спостереження з активним запрошенням пацієнтів протягом 6 міс показало, що рецидив кондиломатозних проявів в найближчі 3 міс після терапії виник у 4 (26,7%) хворих контрольної групи і у 3(8,3%) - основної. Позитивний вплив препарату на природну резистентність організму підтверджений проведеним аналізом лейкограми.

Висновки.

Таким чином, доводиться доцільним використання вітчизняного препарату протезфлазиду в комплексній терапії хворих ПВІ, і з метою попередження рецидивів захворювання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Товстановская В.А., Воробей–Виховская В.Н., Крук О.Ю. Значение современных методов диагностики папилломавирусной инфекции на доклинической и ранней клинической стадии. – «Здоровье женщины». – 2012. – No2(68). – С. 88–92.

2. Zaporozhan V.N., Marichereda V.G., Dimcheva L.I. Застосування флавонових глікозидів у терапії генітальної папіломавірусної інфекції у жінок // Application of flavonivuh glycosides papilomavirusnoy therapy of genital infection in women. Journal of Health Sciences. 2014; 4 (12) : 93–104. ISSN 14299623 / 2300665X.

3. Войтенко Г.Н., Коханов И.В. Фармакоэкономическое обоснование применения препарата протезфлазид в терапии папилломавирусной инфекции // «Рецепт». – 2016.

4. Human papillomavirus infection // Introduction of HPV vaccines in European Union countries – an update. – 2012.

5. Мавров Г.І. Методи лікування та діагностики уражень шкіри, що викликані вірусом папіломи людини / Г.І. Мавров, Г.П. Чінов, Ю.В. Щербакова, О.Є.Нагорний // Метод. рекомендації. — К., 2010.

6. Ершов Ф.И. Система интерферона в норме и при пато логии.— М.: Медицина, 1996.— 240 с.

7. Ventskovsky B. Proteflazid® in the treatment and prevention of human herpesvirus infection in pregnant women: a metaanalysis of clinical trials results / B. Ventskovsky, O. Grynevych, MD, V. Mikhailov, M. Lesnikova, L. Yaschenko, T. Broun // *American Journal of Science and Technologies*. – 2016. – No 1 (21). – January-June. – P. 983–1002.

8. Годлевська Н.А. Ефективність системного та місцевого застосування препарату Протефлазід у лікуванні патології шийки матки, спричиненої папіломавірусною інфекцією / Н.А. Годлевська, А.В. Старовір // *Здоров'є жінки*. – 2012. – No 3 (69). – С. 80–83.

9. Годлевська Н. А. Клінічна ефективність місцевого застосування вагінальних супозиторіїв Протефлазід® у лікуванні цервікальної інтраепітеліальної неоплазії легкого та помірного ступенів, зумовленої вірусом папіломи людини / Н.А. Годлевська, А.В. Старовір // *Здоров'є жінки*. – 2017. – No 2 (118). – С. 55–60.

РОЗВИТОК ТА ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ СІТКІВКИ ОКА ЛЮДИНИ

Дзевульська Ірина Вікторівна

д. мед. н., професор, завідувач кафедри
описової та клінічної анатомії

Маліков Олександр Вячеславович

к. мед. н., доцент кафедри
описової та клінічної анатомії

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця,
м. Київ, Україна

У зародків 5,5 мм завдовжки починається інвагінація очного міхура, що закінчується утворенням двошарового очного бокалу в зародків 10 мм. Внутрішня стінка цього бокалу складається з індеферентних клітин матрикса сітківки, які утворюють ядерний шар та крайову вуаль. У зародків 14 мм в центральній частині сітківки відмічається міграція окремих клітин у крайову вуаль. Під час подальшого розвитку зародка міграція цих клітин посилюється й утворюється гангліозний шар (зародок 35 мм). Поблизу просвіту очного пухирця гангліозний шар утворений уніполярними нейробластами. В сітківці більш дорослих зародків відмічається розрідження клітин у спільному ядерному шарі та поява дендритів серед гангліозних клітин спочатку в центральних, а згодом й периферичних відділах сітківки. У зародків 150 мм завдовжки уніполярні нейробласти визначаються у внутрішній частині спільного ядерного шару, а гангліозні клітини вже мають розгалуження дендриту. В сітківці зародків 220-240 мм загальної довжини починається поділ загальноядерного шару на зовнішній та внутрішній ядерні шари. У внутрішньому ядерному шарі визначаються окремі біполярні клітини. В зародків 260 мм у ділянці майбутньої жовтої плями відмічаються поодинокі фоторецепторні клітини з центральними відростками та цитоплазматичними випинаннями в місці утворення периферійного відростка. У зародків 300 мм завдовжки в цій ділянці сітківки визначаються фоторецепторні клітини, а в периферійних відділах можна визначити клітини з цитоплазматичними

випинаннями. Подальший ріст зародків супроводжується диференціюванням клітинних елементів в усіх шарах, насамперед у зовнішньому ядерному. Після народження дитини до 6-7 міс постнатального життя відбувається зростання кількості диференційованих ковбочок від периферії жовтої плями до центральної ямки, а також зрілих фоторецепторних клітин від центру сітківки до периферії.

Подальший розвиток сітківки ока значними змінами не супроводжується.

Значні зміни у будові сітківки відмічаються у людей похилого віку, в яких спостерігається звивистість і місцеве звуження артерій сітківки, крововилив та тромбоз вен. Описані атрофічні зміни пігментного епітелію. В міру старіння організму кількість нейтральних полісахаридів в проміжній речовині сітківки, насамперед у шарі паличок та ковбочок, зростає, але зменшується кількість кислих мукополісахаридів. З віком відмічається ущільнення аморфної речовини. Досліджуючи нервові елементи сітківки ока, було відмічено дегенерацію гангліозних клітин. Спостерігається звивистий хід дендритів з утворенням сферичних та веретеноподібних потовщень. На терміналях аксонів множинні колатеральні вирости. Нервові волокна ніде не перериваються, а лише тривало дегенерують.

З віком у периферійній частині сітківки з'являється кістозне переродження (кісти Іванова-Блессига). Кістозне переродження сітківки виражене серед осіб, які досягли 60-річного віку. Діаметр зони розповсюдження кіст поверхнею сітківки коливається від 80 до 220 мкм. Серед осіб старших за 70 років ця зона більш значна (від 280 до 1000 та більше мкм). Окремі кісти спостерігаються у внутрішньому сітчастому шарі, нервових елементів майже не залишається. Стінки деяких кровоносних капілярів, в першу чергу розташованих на периферії сітківки, аневризматично змінено. Масовість аневризматичних вип'ячувань за ходом одного капіляра є відмінною рисою старої сітківки.

У сітківці старих людей подекуди можна зустріти відмираючі або мертві нейрони гангліозного шару (з'єднані дендрити, товсті аксони, круглі, із втратою відростків, шароподібні перикаріони).

КОМПЛЕКСНЕ ЛІКУВАННЯ ХРОНІЧНОГО ЕНДОМЕТРИТУ

Дідківська Анастасія Романівна

Студентка

Приймак Світлана Григорівна

Кандидат медичних наук, асистент кафедри акушерства та гінекології

Буковинський державний медичний університет

м.Чернівці, Україна

Вступ. Дослідження безплідного шлюбу останніх років свідчать, що близько у половини обстежених пацієнок з причин порушення генеративної функції в основі лежать патологічні зміни ендометрія у вигляді хронічного ендометриту, внутрішньоматкових зрощень, поліпів і гіперпластичних процесів. Морфофункціональні пошкодження ендометрія призводять не тільки до безпліддя, невиношування вагітності, невдалих спроб і репродуктивних втрат при проведенні програм допоміжної репродукції, а й до зниження якості життя пацієнок, яке виникає через фізичний і психологічний дискомфорт внаслідок формування хронічного больового синдрому, хронічних білей і т. д.

Тактика лікування хронічного ендометриту має включати в себе комплексний підхід та поєднання низки лікувальних заходів. Першим етапом терапії є необхідність елімінації інфекційного фактора, що досягається призначенням антибактеріальної терапії препаратами широкого спектру дії, противірусних препаратів, метронідазолу. Однак, результати реологічного обстеження органів малого тазу у хворих на хронічний ендометрит свідчать про гемодинамічні порушення та венозний стаз в тканинах ендометрію, що може призводити до зниженого надходження лікарських препаратів у вогнище запалення. В зв'язку з цим терапія хронічних ендометритів тривала і ефективність її залежить від давності захворювання і, отже, від ступеня морфологічних змін строми ендометрія. Здатністю активувати дію лікарських препаратів, полегшувати їх проникнення в тканини, як відомо, мають протеолітичні ферменти, які вже кілька десятиліть використовуються в

комплексі терапії хронічних запальних захворювань органів малого тазу. В останні роки в клінічну практику впроваджено препарат Лонгідаза® («НВО ПетроваксФарм»), що є кон'югатом гіалуронідази з високомолекулярним носієм поліоксидонію, що істотно збільшує терапевтичний ефект ферментного препарату і забезпечує додатково протизапальну і хелатуючу дію фармакологічного засобу.

Мета дослідження: оцінити ефективність препарату Лонгідаза® в комплексній терапії пацієток з хронічним ендометритом.

Матеріали і методи. Під наглядом перебувало 50 жінок у віці 25-42 років. Порушення генеративної функції (безпліддя, невиношування вагітності) мали 45 жінок - 90%. Пацієнтки скаржились на: порушення менструального циклу за типом гіперполіменореї (23 жінки - 46%), та / або менометрорагій (14 жінок - 28%), альгодисменореї (29 жінок - 58%), тягнучі болі внизу живота (42 жінки - 84%).

Всім пацієнткам було проведено діагностичне вишкрібання з гістологічним дослідженням зіскрібка ендометрію. Ультразвукове дослідження (УЗД) органів малого тазу проводили за допомогою апарата AlokaSSD-2000 з використанням трансвагінального датчика з частотою 7,5 МГц.

Всі пацієнтки були розділені на 2 групи за принципом «випадкового підбору».

I (основну) групу склали 30 пацієток: з хронічним ендометритом (18 жінок), поліпами ендометрію і простою вогнищевою гіперплазією ендометрія (12 жінок).

II (контрольну) групу склали 20 пацієток: з хронічним ендометритом (13 жінок), гіперпластичними процесами ендометрія (7 жінок).

В післяопераційному періоді всі пацієнтки отримували основну терапію, а саме антибактеріальні препарати, нестероїдні протизапальні засоби та гормональну терапію - естроген-гестагенні препарати або замісну циклічну терапію естрогенами і гестагенами протягом 2-х місяців. Пацієнтки I групи в комплексі терапії отримували препарат Лонгідаза® по 3000 МО 2 мл 2%

розчину лідокаїну внутрішньом'язово, починаючи з 2-ої доби після операції і далі з інтервалом 4 дні всього 10 ін'єкцій. Пацієнтки II групи в післяопераційному періоді отримували тільки основну терапію.

Оцінку ефективності комплексної терапії здійснювали за наступними критеріями: динаміка скарг та клінічних проявів захворювання, стан порожнини матки та ендометрія за результатами УЗД.

Результати дослідження та їх обговорення. У I групі всі пацієнтки відзначили суб'єктивне поліпшення стану - зникли «тягнучі» болі внизу живота, зменшився об'єм менструальної крововтрати, зникли «мажучі» виділення крові до і після менструацій, менструації стали малоболючими або безболісними, припинилися білі із статевих шляхів. При УЗД у 27 пацієнток (90%) відзначені правильна диференціація шарів ендометрія в динаміці менструального циклу, нормалізація ехогенності зони зіткнення ендометрію і базальної пластинки ендометрію.

У II групі всі пацієнтки відзначили зменшення скарг на тягнучі болі внизу живота, з них у 15 жінок(75%) менструації стали безболісними. 65% пацієнток відзначили нормалізацію менструального циклу. Тим не менш, при УЗД через 2 міс. після проведеного лікування у 12 (60%) пацієнток зберігалась невідповідність ехо-структури ендометрію параметрам менструального циклу, що розцінюється як опосередкована ознака хронічного ендометриту.

Висновки. Застосування препарату Лонгідаза® в комплексі з антибактеріальною терапією підвищує клінічну ефективність лікування хронічних запальних процесів ендометрія.

Використання препарату Лонгідаза® сприяє відновленню морфофункціонального стану ендометрію, про що свідчать нормалізація ехо-структури ендометрію при динамічному УЗД моніторингу менструального циклу.

Препарат Лонгідаза® добре переноситься, сприяє суттєвому покращенню якості життя пацієнток з хронічними запальними змінами ендометрія.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Колесник Г.В. Вплив хронічного ендометриту на репродуктивну функцію пацієнток / Г.В.Колесник // Актуальні проблеми акушерства і гінекології та медичної генетики: Збірник наукових праць – Луганськ, 2012.- Вип.23.-С.147-155.
2. Краснопольская К. В. Лечение бесплодия при эндометриозе: взгляд репродуктолога / К.В. Краснопольская. – М.: МЕДпресс-информ, 2019. – 112с. С.36-50.
3. Грищенко В. И. Женское бесплодие: состояние проблемы / В.И.Грищенко, Н.А.Щербина // Международный медицинский журнал. – 2009. - №1. – С.89-92

СПОРТИВНА МЕДИЦИНА В ПРОФЕСІЙНОМУ СПОРТІ ТА СТАН ЗДОРОВ'Я ПРОФЕСІЙНИХ СПОРТСМЕНІВ

Дідковський Олександр Петрович,
старший викладач кафедри фізичного виховання та спорту
Гончарова Катерина Віталіївна
студентка
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

Вступ. У сучасному світі важко знайти найпоширенішу сферу соціальної активності як спорт. Поєднуючи у собі гуманістичні функції та благородний духовний зміст професійний спорт проте не позбавлений низки негативних тенденцій у розвитку. Може здатися парадоксальним, але основна негативна риса великого спорту з медичної точки зору — постійне прагнення до зростання спортивних результатів і досягненню все більших висот. На сьогоднішній день рівень рекордів давно перевищив можливості людського організму і нові досягнення можуть бути реалізовані за рахунок збільшення тренувальних навантажень, або за допомогою застосування допінгових препаратів. Проте, як перший, так і другий спосіб несе у собі колосальну небезпеку для здоров'я спортсмена. Крім того, негативний вплив сучасного професійного спорту обумовлено також появою нових видів спорту, що супроводжуються високим ризиком для здоров'я та життя, розширенням діапазону жіночих видів спорту, які раніше вважалися виключно чоловічими.

Спортивна медицина вивчає динаміку стану здоров'я, фізичного розвитку та функціональних можливостей людини у зв'язку із заняттями фізичною культурою та спортом, а також порушення у діяльності організму при нерациональній руховій активності.

Мета роботи. Виявлення відхилень від норми здоров'я у професійних спортсменів, а також доказ важливості спортивної медицини у професійному спорті.

Матеріали та методи. Огляд наукової літератури за останні 10 років, аналіз досліджень стосовно показників здоров'я спортсменів.

Результати та обговорення. Рухова активність людини під час праці пов'язана з відносно помірною фізичною напругою, в той час як тренування кваліфікованих спортсменів піддає організм дуже високим вимогам, необхідністю існування організму в екстремальних умовах.

Неральні навантаження на заняттях є джерелом травматичних пошкоджень і різних захворювань внутрішніх органів та функціональних систем, крім специфічної патології, що виникає внаслідок несприятливих зовнішніх факторів навколишнього середовища, надмірного та ненормального фізичного навантаження.

Навіть невеликі відхилення є небезпечними для спортсменів, адже порушення в їхньому стані здоров'я перешкоджають веденню систематичного тренування, змінюють нормальний перебіг розвитку тренуваності, сприяють перевантаженню та викликають різні передпатологічні стани, що в свою чергу заважає досягненню високих результатів та отриманню перемог у змаганнях. Варто відмітити, що правильно та раціонально побудовані заняття не повинні викликати спортивних травм та захворювань внутрішніх органів, проте все ж таки їх виникнення не є рідкістю.

Екстремально високі навантаження професійних спортсменів тягнуть за собою максимальну мобілізацію функціональних резервів і компенсаторно-приспосувальних механізмів організму. В свою чергу це несе небезпеку зриву компенсаторно-адаптаційних механізмів з подальшим розвитком гострих або хронічних відхилень, або кажучи іншими словами — професійних захворювань.

Таким чином, теза Еріха Дойзера про те, що сучасний спорт, який націлений на досягнення вищих досягнень має мало спільного зі здоров'ям спортсмена, стає все більш аргументованою. Також на користь цього говорить спортивно-медична практика, яка підтверджує дану тезу, адже за останні 20

років кількість раптових смертей серед спортсменів, або випадки серйозних відхилень у них, значно зростає.

У період перебування спортсмена на навчально-тренувальному зборі, де спортсмен перебуває під постійним наглядом лікаря, за допомогою аналізу захворюваності у професійному спорті вищих досягнень відзначено, що найчастіше зустрічається патологія ЛОР-органів, захворювання опорно-рухового апарату, а також патології серцево-судинної системи. При порівнянні захворюваності у спортсменів професійного комерційного спорту із захворюваністю у спортсменів вищих кваліфікацій, які не беруть участь у спортивній комерційній діяльності, відзначається достовірне збільшення частки органної патології та тяжкості травматичних ушкоджень у першій групі спортсменів.

Як вже зазначалось раніше, спортивна медицина відіграє важливу роль в аналізі стану здоров'я спортсменів. Зокрема також роль спортивної медицини зростає в управлінні тренувальним процесом. Спортивний лікар безпосередньо бере участь у плануванні, організації, проведенні тренувань, а також контакти між лікарем та тренером розширені та поглиблені.

На сучасному етапі в арсеналі спортивної медицини є великий комплекс нових інструментальних методів дослідження. Наприклад, вона допомагає оцінити функціональний стан організму, тренуваність спортсмена та функціональну готовність за допомогою концепції та ідеї суміжних дисциплін, таких як біофізика або спортивні тренування.

Лікарське спостереження за спортсменами — один із головних розділів спортивної медицини, адже завданнями лікарського контролю є визначення стану здоров'я, функціонального стану органів та систем, фізичного розвитку, спостереження за їх змінами під час занять спортом та фізичною культурою.

Оцінка функціонального стану спортсмена ще одне найважливіше завдання спортивної медицини. Вирішення цього завдання, по ланцюжку, є важливою ланкою у дослідженні питань методики, теорії та техніки спорту. Оцінка функціонального стану допомагає тренеру, лікарю та безпосередньо

самому спортсмену намітити раціональні шляхи вдосконалення спортивної майстерності. Також у вирішенні цього завдання важливу роль відіграє дослідження, яке проводить лікар під час тренувань та змагань. Такі спостереження дуже важливі у плануванні тренувального процесу і часом відіграють головну роль.

Висновки. Вимоги до здоров'я спортсмена, що ґрунтуються на принципах нормології, можуть бути реалізовані лише на етапі відбору та початкової спортивної підготовки. У міру підвищення рівня кваліфікації спортсмена у нього, як правило, з'являється все більше відхилень, що свідчить про перебудову систем організму із залученням механізмів компенсації для досягнення результату. У зв'язку з цим велику роль має грати новий напрямок у діяльності спортивного лікаря — прогнозування здоров'я спортсмена.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дойзер Э. Здоровье спортсмена. - М.: ФиС, 1980. - 135 с.
2. Иорданская Ф.А., Кузьмина В.Н., Болотов Б.П. Функциональная готовность и состояния здоровья спортсменов в процессе долговременной адаптации к напряженной деятельности // Теория и практика физ. культуры, 1988, № 11, с. 41-44.
3. Головина Л.А., Зак Э.Я. и др. Физиологические изменения в организме спортсмена под влиянием тренировочных занятий. - В кн.: Проблемы физиологии спорта . - М., 2009. - 2. - С. 236-283.
4. Введение в теорию физической культуры / Под общей ред. Матвеева Л.П., М.: ФиС, 2003.

ВАЖЛИВІСТЬ РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ МЕДИЦИНИ ТА ПОТРЕБА СУСПІЛЬСТВА У НІЙ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Дідковський Олександр Петрович

старший викладач кафедри фізичного виховання та спорту

Гулько Діана Сергіївна

студентка

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

м. Дніпро, Україна

Вступ. Реабілітація спрямована на вплив стану здоров'я на повсякденне життя людини, дії якої призначені для оптимізації функціонування здоров'я та зменшення інвалідності. Реабілітація допомагає людям з проблемами зі станом здоров'я залишатися незалежними наскільки це можливо та жити без обмежень, приймаючи участь в освітньому процесі; мати оплачувану роботу профілю, що до вподоби; тощо.

Метою реабілітаційної медицини є виявлення та полегшення страждань, а також зміцнення здоров'я. Цей вид медицини — напрям для будь-якого лікаря, який бажає практикувати цілісну медицину, орієнтовану на людину, головне завдання якого полягає в оптимізації соціальної участі пацієнта відповідно до його цінностей і побажань, його автономії, тобто здатності робити вибір щодо свого життя, й звільнення від болю та страждання; його увага зосереджена на розумінні природи та причини будь-якої інвалідності, що виникає як частина хвороби.

Мета роботи. З'ясування потреби суспільства у реабілітаційній медицині в сучасності.

Матеріали та методи. У ході дослідження була проаналізована наукова література.

Результати та обговорення. Будь-яка людина може потребувати реабілітації в якийсь момент свого життя, незалежно від того, чи отримувала ця людина травму, або мала хворобу, або ж тому, що з віком її функції

погіршилися. Наразі велика частина роботи цього напрямку в медицині пов'язана з неврологічними захворюваннями, включаючи травму спинного мозку, з результатами травм, включаючи людей з ампутацією, а також із захворюваннями опорно-рухового апарату та хронічним болем, проте розвиваються і стають більш актуальними й інші сфери реабілітації. Наприклад, з 2019 року суспільство зіткнулося з пандемією через COVID-19, через що реабілітація стала ще більш затребуваною, тому, що кожна людина, що перехворіла цим інфекційним захворюванням потребує досить тривалої реабілітації. Також розповсюдженими напрямками є серцево-легенева реабілітація, психологічна та пов'язана з функціональними розладами.

Реабілітологи розглядають всі аспекти хвороби — від фізичних до ментальних, а також вплив зовнішніх чинників на людину. Лікарі даного профілю працюють з пацієнтами над їх станом здоров'я, підтримуючи та допомагаючи подолати труднощі з мисленням, баченням, слухом, спілкуванням, їжею або пересуванням. Зцілення досить сильно залежить від духовної допомоги, що ґрунтується на турботі та позитивному ставленні. Духовна допомога починається з моменту, коли медичний працівник вперше зустрічається з пацієнтом, тому лікар повинен вміти слухати, ставити правильні та коректні запитання та бути уважним до свого пацієнта, оскільки в основі реабілітаційної медицини закладене співчуття, добре ставлення та турбота за людиною [1].

За прогнозами дослідників у сфері всесвітньої медичної статистики до 2050 року кількість людей старше 60 років збільшиться вдвічі, до того ж все більше людей живуть із хронічними захворюваннями, такими як діабет, інсульт та рак. Водночас зберігаються постійні травми, такі як опіки, тощо та порушення розвитку дитини, наприклад, церебральний параліч. Ці стани здоров'я можуть вплинути на функціонування людини та пов'язані з підвищеним рівнем інвалідності, за якої реабілітація може бути корисною [2].

У багатьох частинах світу ця потреба в реабілітації значною мірою залишається незадоволеною. Більше половини людей, які живуть у деяких

країнах з низьким і середнім рівнем доходів і потребують реабілітаційних послуг, не отримують їх. Реабілітаційні послуги незмінно належать до медичних послуг, які найбільше постраждали від пандемії COVID-19.

За оцінками Всесвітньої організації охорони здоров'я на сьогодні у світі кожна третя людина живе із захворюванням, яке потребує реабілітації. За прогнозами, потреба в реабілітації в усьому світі найближчими роками зросте через зміни у здоров'ї та характеристики населення. Наприклад, люди живуть довше, але частіше страждають на хронічні захворювання та інвалідність. Крім того, багато людей живуть із різного характеру середньо- та довгостроковими наслідками COVID-19 і потребують реабілітації, щоб вилікуватися від хвороби [1].

Велика кількість країн не має можливості задовольнити існуючі потреби у реабілітації. У деяких країнах із низьким та середнім рівнем доходів понад 50% людей не отримують необхідних їм реабілітаційних послуг. Реабілітація, однак, не є пріоритетом у країнах і, як і раніше, відчуває брак ресурсів. До того ж реабілітація часто розглядається як запасна стратегія, коли профілактичні, стимулюючі або лікувальні заходи зазнають невдачі, і як послуга, орієнтована на інвалідність, якої потребує лише невелика частина населення. Більше того, реабілітація часто помилково сприймалася як дорога клінічна та спеціалізована послуга, однак не завжди це так, є комплекси вправ для реабілітації, які можна виконувати безкоштовно та самостійно.

Деякі приклади реабілітації включають наступне [3]:

1. Вправи для покращення мови та спілкування людини після черепно-мозкової травми.
2. Зміна домашньої обстановки для людей похилого віку, щоб підвищити їхню безпеку та незалежність вдома та знизити ризик падінь.
3. Фізичні вправи та навчання здоровому способу життя для людини із серцевим захворюванням.
4. Виготовлення, встановлення та навчання людини використанню протеза після ампутації ноги.

5. Методи позиціонування та накладання шин, щоб допомогти загоєнню шкіри, зменшити набряк та відновити рух після опікової операції.

6. Призначення ліків зниження жорсткості м'язів дитині з ДЦП.

7. Психологічна підтримка людини, яка страждає від депресії.

8. Навчання використання білої тростини для людей з втратою зору.

Реабілітація — це вкладення, що приносить вигоду як окремим людям, так і суспільству в цілому, що дозволяє уникнути кошовної госпіталізації, скоротити тривалість перебування в лікарні та запобігти повторній госпіталізації.

Інфекційне захворювання COVID-19 створює серйозні проблеми для реабілітаційних служб всього світу. Реабілітаційні послуги незмінно відносяться до медичних послуг, найбільше постраждалих від пандемії, однак у той же час вірус збільшує потреби в реабілітації – як для пацієнтів, які серйозно хворі через це захворювання, так і для тих, хто продовжує відчувати довгострокові наслідки свого захворювання [4].

Висновки. Підсумовуючи все вищезазначене можна дійти висновку, що реабілітація — невід'ємна частина загального охоплення послугами охорони здоров'я, поряд із зміцненням здоров'я, профілактикою захворювань та лікуванням. Цей напрямок медицини зорієнтований не тільки на певну групу людей, а, навпаки, у реабілітації потребується кожна людина в різний період свого життя, а в окремих випадках навіть на довгий період часу задля покращення, або утримання отриманих результатів.

Реабілітація допомагає і дітям, і дорослим, і людям похилого віку бути незалежними настільки, наскільки це можливо, та не обмежувати себе в навчанні, роботі та відпочинку. А реабілітологи повинні ставитися до своїх пацієнтів з повагою, турботою та допомагати ще й морально, та роздивитися проблему пацієнта з усіх можливих сторін.

На сьогодні кожен третій живе із захворюванням, яке потребує реабілітації, отже потреба суспільства у реабілітації зростає з кожним роком.

Особливо, коли з'являються непередбачувані проблеми, такі як пандемія через COVID-19, через що потреба у реабілітації зросла в рази.

Нині потреба у реабілітації практично незадоволена. У деяких країнах із низьким та середнім рівнем доходів понад 50% людей не отримують необхідних їм реабілітаційних послуг. Однак саме завдяки реабілітації можна уникнути госпіталізації та скоротити перебування в лікарні.

Для того, щоб реабілітація повністю розкрила свій потенціал, необхідно спрямувати зусилля на зміцнення системи охорони здоров'я загалом та зробити реабілітацію частиною медико-санітарної допомоги на всіх рівнях системи охорони здоров'я, а також частиною загального охоплення послугами охорони здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. World Health Organization: Rehabilitation [Електронний ресурс] — Режим доступу: https://www.who.int/health-topics/rehabilitation#tab=tab_1 (дата звернення 23.11.2021)
2. The lancet: Global estimates of the need for rehabilitation based on the Global Burden of Disease study 2019: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2019 [Електронний ресурс] — Режим доступу: [:https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(20\)32340-0/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(20)32340-0/fulltext) (дата звернення 23.11.2021)
3. World Health Organization: Newsroom: Fact sheets: Detail: Rehabilitation [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://www.who.int/newsroom/fact-sheets/detail/rehabilitation> (дата звернення 23.11.2021)
4. World Health Organization: Rehabilitation and COVID-19 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://www.who.int/teams/noncommunicable-diseases/covid-19/rehabilitation> (дата звернення 23.11.2021)

РОЛЬ ВАКЦИНИ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Дідковський Олександр Петрович

Старший викладач,
кафедра фізичної культури та спорту

Марусич Ярина Іванівна

Студентка
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

Вступ. У сучасному світі на людину кожного дня чатує безліч небезпек таких як, пожежі, ДТП, отруєння, бандитизм та алкоголізм, природні катаклізми, проте не можна заперечити, що одними з найбільш небезпечних речей є масові інфекції, віруси та пандемії. Питання рівня медичного захисту суспільства, особливо зараз, під час поширення коронавірусної хвороби, постає гостро та невідкладно. Слово “вакцина” все частіше лунає з вуст громадських діячів, журналістів, представників державної влади (Міністерство охорони здоров'я, президент), проте не викликає довіри. Незважаючи на те, що перша вакцина була винайдена 14 травня 1796 року англійським лікарем Едвардом Дженнером, дана тема потребує додаткових досліджень.

Ціль роботи. Розглянути поняття та сутність вакцини, історію її походження та методи розробки. Дослідити вплив вакцини на здоров'я нації, оцінивши ризики та переваги щеплення.

Матеріали і методи. Для того, щоб висвітлити дану тему, я ознайомила з роботами таких вчених, як Сахнюк О. М., яка являється начальником відділу експертизи препаратів крові та вакцин ДП, Бондаренко А. М., центр діагностики та лікування інфекційних хвороб, Векірчик К. М. “Мікробіологія з основами вірусології”, Мечников І.І., Дослідила доробки вітчизняних та закордонних наукових журналів: “Vaccine”, “Vaccines”, “Science” та інші. Для

формування головної ідеї та думок спеціалістів та народу використала методи спостереження, опитування та аналізу отриманих даних.

Результати і обговорення. Вакцина – це лікарські засоби, які застосовуються в медичній практиці з метою специфічної профілактики інфекційних хвороб. Саме таке визначення у своїх роботах надає Сахнюк Оксана.

Вакцина – імунобіологічні препарати з вірусів, бактерій чи продуктів їх життєдіяльності, що використовуються для імунізації людей, тварин з метою профілактики та лікування захворювань інфекційної етіології.

Історично достеменно невідомо, скільки всього великих пандемій пережило суспільство, проте зроблені археологами та науковцями дослідження вражають. Так, ще 430 років до н.е. в Афінах бушував черевний тиф, який забрав з собою близько 30 000 осіб. Сифіліс, що захопив під контроль майже всю Європу у 1494 році здужав 5 млн. людей. Якщо відшукати історичні довідки та згадки, можна нарахувати понад два десятки епідемій. Причини виникнення у кожної різні, це і антисанітарія, і відсутність достатньої освіченості для ведення ефективного лікування, проте основне питання яке потребувало вирішення завжди: як можна захистити себе та своїх нащадків від усіх цих хвороб?

Офіційно прийнято вважати що першу вакцину було зроблено у 1796 році Едвардом Дженнером для того, щоб запобігти зараженню натуральної віспи. Зразок коров'ячої віспи, взятий у хворої на неї людини, було введено восьмилітньому хлопчику. Хоча подекують, що припущення щодо запобігання вірусів було зроблено набагато раніше.

Як би там не було, проте на сьогоднішній день, завдяки вакцинам людину можливо захистити від 25 інфекцій.

Усі вакцини поділяють на кілька видів: живі вакцини з ослабленим збудником хвороби, інактивовані вакцини до складу яких входять убиті віруси чи бактерії, анатоксини, молекулярні чи біосинтетичні вакцини. До сучасних

видів вакцин відносять рекомбінантні векторні вакцини та вакцини на основі нуклеїнових кислот. Останні вважаються безпечнішими, простішими у виготовленні та дешевшими, оскільки для виробництва потрібно лише отримання генетичного матеріалу, а не вірусу. Людині вводиться матрична РНК, яка програмує клітину суб'єкта до вироблення антигену до якого викликається імунна відповідь.

Розробка кожної нової вакцини це трудомісткий процес, який потребує залучення великої кількості ресурсів та часу на винайдення рішення питання. В середньому це 5-7 років.

Перш ніж робити ін'єкції людям, ліки мають пройти всі етапи перевірок та випробувань. Клінічні дослідження передбачають 3 фази.

Під час першої фази вакцину-кандидат вводять невеликій групі добровольців (менше 100 осіб) з метою визначення чи є даний препарат безпечним та отримання перших даних про побічні реакції, які можуть проявлятися після її застосування. Для проведення дослідів відбираються найбільш здорові люди, щоб виключити можливий вплив інших факторів.

Друга фаза передбачає введення вакцини сотням людей. Мета – отримання даних про безпеку, імуногенність, графік імунізації та величину дози.

На третій фазі перевірок, до досліджень можуть бути залучені тисячі чи десятки людей, різних цільових груп. Метою даної фази є подальше вивчення вакцини, можливих побічних реакцій, які не проявили себе під час попередніх досліджень. Мінімальна кількість учасників для цієї фази 3000 людей.

Щодо вакцини проти COVID-19, вона створювалась в екстрених умовах з обмеженими часовими інтервалами на перевірку. Саме поспішність та недостатня кількість досліджень, деталей, інформації щодо можливих наслідків здебільшого і стає причиною відмови від вакцинації.

Провівши опитування, можу навести найбільш популярні відповіді на питання у таблиці.

Опитування серед пересічних людей

Як ти розумієш слово вакцина?	1. Препарат, який покликаний створювати у людини імунітет до певної хвороби, а головне — без загрозливих побічних ефектів. 2. Маленька доза вірусу або бактерій , що вводяться до організму людини, аби мати стійкий імунітет до певної хвороби. 3. Послаблена версія вірусу, що вводиться в організм, аби він почав виробляти антитіла. 4. Вакцина це послаблений зразок вірусу, який ін'єктується людині, щоб організм був готовий до зустрічі з реальним вірусом та міг йому протистояти
Чи готовий знехтувати можливими ризиками заради безпеки суспільства?	33,3% відповіли категоричне ні. 20% так 26,7% можливо, не впевнений 20% відповіли на питання по-іншому. В основному, мова стосувалась безпеки близьких.
Що підриває довіру до суспільства до вакцини?	1. Дезінформація. Сумнівна інформація, що транслюється по телебаченню. Світова необізнаність у існуванні та прогресивному розвитку вірусної хвороби. 2. Побічні реакції. Недостатні періоди їх дослідження та визначення. Недостатнє випробування вакцини в цілому. 3. Неспроможність чи неготовність взяти на себе відповідальність за можливі наслідки вакцинації. Від вакцин багато користі, вони захищають нас від хвороб, проте не можна нехтувати випадками, коли після щеплень проявляються інші проблеми зі здоров`ям. 4. Хабарі, бажання збагатитися на питаннях здоров`я нації.

Крім цього, більшість, а саме 66,7% вважають, що тема вакцинації недостатньо науково досліджена, хоча абсолютно всі погодились, що останнім часом це актуальне питання обговорень.

Таблиця 2

Зараження коронавірусом по різних країнах станом на 31.10.2021

Країна	Всього заражень	Смертельні випадки	Одужалі	Зараз хворіють
США	46799970	766117	36692264	9341589
Індія	34273300	458219	33655842	159239
Росія	8513790	238538	7358539	916713
Україна	2922302	67729	2436213	418360
Японія	1722610	18261	1700201	4148
Швейцарія	872556	11247	828031	33278

Зважаючи на дані, наведені в таблиці 2, можна сказати, що епідемія зачепила майже всі куточки світу. Карантинні заходи не дали очікуваних результатів. Виявилось, що не у всіх країнах медична сфера була готова до таких всплесків захворюваності. Україна не є виключенням. Кожної доби виявляють близько 20 тисяч нових випадків коронавірусної хвороби в нашій країні.

Чи варто в такій ситуації робити щеплення? У період епідемії вакцинація не проводиться, проте це стосується керованих епідемій, де вона триває 2-3 місяці. Лікарі вважають, що щеплення має імуностимулюючу дію і може бути захистом від інших інфекцій. Проте мова йдеться щодо щеплень проти кору чи правця. Оскільки вакцини проти коронавірусу забезпечують імунітетом на кілька місяців і не гарантують 100% захисту, лікар піддає їх сумніву.

Рис. 1. Кількість вакцинованого населення від коронавірусу по країнах станом на 29.10.2021

Відповідно до діаграми та проведеного мною опитування можна побачити, що українці не готові робити щеплення проти коронавірусу. Побічні реакції та не дослідженість самого поняття “вакцина” в рамках COVID-19 лякають людей більше, ніж можлива смерть від хвороби. Хоча, зважаючи на ті ж статистичні дані, смертність в країнах, де більшість населення вакциновані набагато нижче, ніж в країнах з мінімальним рівнем щеплень.

Висновки. Отже, на основі вивченого мною матеріалу та проведеного дослідження серед населення України, можу з впевненістю сказати, що вакцина – це необхідний препарат, потреба у винайденні якого спричинена епідеміями минулого, сьогодення, стражданнями наших предків. Сучасні технології дозволили відкрити нові методи виробництва препаратів захисту від інфекцій, які наближають суспільство до вдосконалення медичної сфери. Проте, здоров`я нації опинилось на терезах. З одного боку яких знаходяться людські життя, а з іншого власні вигоди, бюрократія та час, якого в край недостатньо для того, щоб винайти чи перевірити всі побічні реакції вакцини від COVID-19. Чесність правлячої верхівки – запорука довіри населення, а досліджене та перевірене щеплення – безпеки та спокою поколінь.

РОЛЬ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ФОРМУВАННІ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Дідковський Олександр Петрович,

Старший викладач

Ніколенко Євгенія Вячеславівна

Студентка

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

Вступ. Нині досить великий вплив на організм здійснюють несприятливі чинники навколишнього середовища, що негативно впливають на здоров'я людей. Досить значними проблемами також є збільшення кількості інформації, яку потрібно досить швидко сприймати та аналізувати; та те, що наше життя поступово переноситься в режим онлайн, швидкими темпами зростає діджиталізація нашого життя. А це, у свою чергу, є потужним навантаженням на організм людини. Тому постають питання про превентивні заходи, щодо здоров'я не тільки за допомогою медицини, але й фізичної культури.

Фізична культура має великий вплив на організм людини та здоров'я загалом. На жаль, нині в світі молодь стала забувати про важливість фізичних навантажень, які замінили різні гаджети, смартфони та віртуальний світ. Але важливо зауважити, що не все так погано. Адже, якщо піти в будь-який тренажерний зал, стадіон, парк там досить багато молоді, яка займається фізичними вправами [1]. Це свідчить про те, що не вся молодь є фізично пасивною. З попереднього очевидно, що фізичне виховання є важливим.

Мета роботи. З'ясувати важливість фізичного виховання для формування здорового способу життя серед молоді.

Матеріали та методи дослідження. Аналіз і узагальнення науково-методичної літератури з теми дослідження.

Результати та їх обговорення. Формування засад здорового способу життя розпочинається з дитинства. Однак більш важливим є його дотримання в свідомому віці. Коли людина чітко може розуміти наслідки своїх дій.

Під здоровим способом життя розуміють: «практичні дії, спрямовані на запобігання захворювань, зміцнення всіх систем організму та поліпшення загального самопочуття людини». Саме за допомогою цих дій забезпечується гармонійний розвиток, фізична та ментальна стабільність, висока працездатність та позитивний настрій [5].

Нині досить важливою є проблема здоров'я нації. На сьогодні близько 90% дітей дошкільного віку, учнів і студентів вищих навчальних закладів мають проблеми зі здоров'ям. Лише протягом останніх 5 років на 40% зросла кількість учнівської молоді, яку за станом здоров'я було віднесено до спеціальних медичних груп.

Охорона та зміцнення здоров'я молоді залежить від способу життя. Спосіб життя – це спосіб поєднання різних потреб із відповідними видами діяльності. Структура способу життя визначається як підпорядкованість і координація різних видів життєдіяльності. Це відображається на частці витраченого часу, на те, яке життя людина проводить у вільний час, і якому способу життя надає перевагу в ситуаціях, коли неможливий вибору.

Спосіб життя нав'язувати неможливо. Кожен сформував свій спосіб життя та спосіб мислення. Людина може впливати на зміст і характер свого оточення. Діяльність самодостатньої особистості в житті – це стиль поведінки, який характеризується забезпеченням досягнення своїх цілей з найменшими фізичними, розумовими та енергетичними витратами [2].

Аналіз матеріалів щодо способу життя серед молоді показує, що його організація є безладною і хаотичною. Це відбивається на таких аспектах, як несвоєчасне харчування, системне недосипання, недостатня фізична активність, відсутність інтенсивних процедур, шкідливі звички тощо. Найбільш очевидні негативні наслідки такої організації життя, накопичення протягом навчального

року, що закінчується значно раніше (збільшення захворюваності). Оскільки ці процеси спостерігаються протягом п'яти років навчання, вони можуть суттєво вплинути на здоров'я студентів. Практична фізична культура у вищих навчальних закладах не гарантує автоматичного збереження та зміцнення здоров'я студентів. Це забезпечується багатьма складовими способу життя, серед яких велике значення мають регулярні фізичні вправи, фізичні вправи та фактори оздоровлення.

Фізичний розвиток людини тісно пов'язаний із зміцненням і збереженням здоров'я людини. За допомогою різноманітних фізичних вправ, поліпшується фізичний стан людини, а результатом такої діяльності є вдосконалення фізичної підготовленості та рухових навичок [6].

Спорт, як складова здорового способу життя, має значний вплив на процес життєдіяльності організму людини, причому він виявляється у вигляді отримання навичок, в процесі життєдіяльності під впливом навколишнього середовища. В його основі лежить відповідна спортивна діяльність у вигляді фізичних вправ, що дозволяє ефективно формувати необхідні фізичні здібності та поліпшувати стан здоров'я. У суспільному житті в системі освіти, виховання та відпочинку спорт виявляє своє загальнокультурне значення для зміцнення здоров'я.

Спорт є одним із ефективних механізмів інтеграції суспільних інтересів та особистих інтересів. При формуванні стандартів з фізичного виховання та спорту ставиться мета зміцнення здоров'я та досягнення спортивних результатів. Спорт є одним із ефективних механізмів інтеграції суспільних інтересів та особистих інтересів. Участь учнів у заняттях фізкультурою та спортом починається з особливостей їхньої фізичної підготовки. При формуванні стандартів з фізичного виховання та спорту ставиться мета зміцнення здоров'я та досягнення спортивних результатів.

Фізична культура вирішує свої специфічні завдання і позитивно впливає на всі сторони виховання особистості, особливо на потреби морального виховання, зміцнення здоров'я, розвитку здібностей і фізичних вправ. Вправа

може вправити не тільки м'язи, але і дух. Воля людини чітко виражається і розвивається в свідомих діях, спрямованих на визначення мети подолання перешкод. Психологи визначили силу волі, необхідну для подолання перешкод, що виникають під час діяльності: цілеспрямованість, наполегливість, наполегливість, рішучість, сміливість, ініціативність, самостійність, витримку, самовладання. Спортивна культура – це комплексний результат виховання і навчання, втілений у ставленні людини до свого здоров'я, фізичних здібностей і здібностей, способу життя і професійної діяльності, втілений у єдиній практиці знань, переконань, цінностей [3].

Підвищення фізичної підготовленості відображає ступінь фізичної здібності особи, її волю, воно може змусити себе на повну силу, успішно брати участь у необхідних суспільних і бажаних видах суспільно-трудової діяльності, посилити його адаптивність. Ступінь фізичного вдосконалення залежить від стійкості, яку вона забезпечує для подальшого розвитку, можуть відбуватися нові якісні зміни, умови переходу особистості до іншої вищої якості. Фізичне вдосконалення розглядається як динамічний стан, що представляє прагнення особистості досягти всебічного розвитку за допомогою спорту або спортивної культури і спорту. Вибрана подія. Це забезпечує підбір засобів, які найбільше відповідають її морфологічній функції, соціально-психологічним характеристикам, розкриттю і розвитку особистості. Тому підвищення фізичної підготовленості є не тільки позитивною характеристикою молодшої людини, а й необхідним елементом його особистісної структури. Спортивна культура і спорт – сфера, що втілює основні творчі цінності в різних формах.

Нині навіть митці зазначають, що сучасний спорт несе частину великої відповідальності у вихованні людей та формуванні індивідуальності. Можливості спорту не менші, ніж освіта та мистецтво[4].

Висновок. З допереднього стає зрозуміло, що роль фізичного виховання в формуванні здорового способу життя є провідною. Адже однією з найголовніших проблем, які постають нині, є здоров'я суспільства. За сучасної ситуації здоровий спосіб життя займає важливу роль в підтриманні здоров'я. А

фізична культура та спорт є одними з найголовніших засобів, щодо поліпшення фізичного стану людини

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Котова, О. В., Непша, О. В., Ппазов, О. О. (2019) Ставлення студентів до фізичної культури і спорту як способу формування здорового способу життя. *Актуальные научные исследования в современном мире*, 5 (1(45)). pp. 51-56. ISSN 2524-0986

2. Лошкарьова О. В. Роль фізичної культури у забезпеченні здорового способу життя суденської молоді. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/23215/1/22.05.2020.pdf#page=117> (дата звернення: 27. 11. 2021).

3. Пентюк А.Ю. Спорт як складова активізації здорового способу життя студентської молоді. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://natc.org.ua/docs/Conferencia/2021/Conferencia_mat_20210428.pdf#page=287 (дата звернення: 27. 11. 2021).

4. Хромих Р. В. Спорт як складова активізації здорового способу життя студентської молоді / Р. В. Хромих // Сучасні тенденції спрямовані на збереження здоров'я людини : зб. тез. наук.-практ. internet-конф. з міжнар. участю присвяч. пам'яті проф. О.В. Пешкової, 23-24 квітня 2020 р. - Харків : ХНУРЕ, 2020. - С. 222-225.

5. Шепеленко Т. В., Буц А. М., Бодренкова І. О. Фізичне виховання у формуванні здорового способу життя: Навч. посібник. – Харків: УкрДУЗТ 2018. – 125 с., 11 табл.

6. Шепеленко Т. В. Фізичне виховання у формуванні здорового способу життя: навчальний посібник / Т. В. Шепеленко, А. М. Буц, І. О. Бодренкова. – Харків: УкрДУЗТ, 2018. – 125 с.

ОПТИМИЗАЦИЯ ХИРУРГИЧЕСКОГО ЛЕЧЕНИЯ ПЕРЕЛОМОВ ДИСТАЛЬНОГО ЭПИМЕТАФИЗА БЕДРЕННЫХ КОСТЕЙ

**Кадиров Рахмон Соипович,
Лутпиллаев Аъзамжон Хабибулла угли**
кафедра Травматология, Ортопедия и Нейрохирургия
Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт. г. Ташкент

Проблема борьбы с различными видами травматизма и его последствиями одна из наиболее острых в современной медицине. Перманентный рост травматизма, обусловленный интенсивностью технологических процессов на производстве, насыщением жизненного пространства человека транспортом и глобальными изменениями демографии в виде старения населения, постоянно усугубляют эту проблему, что особенно характерно для таких крупных городов в мире.

В последние десятилетия в травматологической практике широко применяют внеочаговый чрескостный остеосинтез.

Как отмечают авторы литературы источников, что метод чрескостного остеосинтеза обеспечивает удержание отломков костей даже в тех случаях, где другие технологии не могут быть применены. Компрессия, дистракция или длительное удержание отломков в нейтральном положении на разных этапах оперативного лечения переломов возможны только при чрескостном остеосинтезе.

По данным различных авторов внутрисуставные и околоуставные переломы дистального конца бедренной кости составляют 6 - 8% по отношению к переломам скелета и 12-25% по отношению к переломам бедра. У молодых пациентов они обычно являются следствием высокоэнергетичной травмы (ДТП, падение с высоты). Из-за значительной величины травмирующего воздействия доля политравмы при таких повреждениях весьма высока, по данным литературы одна треть молодых пациентов имеет сочетанные повреждения, и лишь у 20% пациентов перелом дистального отдела

бедро является изолированным повреждением. В отличие от молодых пациентов, у пожилых таких переломов возникают при незначительных травмирующих воздействиях на фоне остеопороза. Переломы дистального конца бедра относятся к наиболее тяжёлым повреждениям опорно-двигательного аппарата. От 5-45% всех случаев приводят к неудовлетворительным исходам лечения: замедленной консолидации, несращению перелома, формированию ложного сустава, деформации конечности, стойким нарушениям функции коленного сустава.

Специалистами отмечен тот факт, что сложность лечения дистальных переломов бедренной кости не подлежит сомнению, и обусловлена, прежде всего анатомическими особенностями бедренной кости.

Биомеханические особенности дистального отдела бедра определяют «расшатывание» фиксаторов в губчатой кости эпиметафиза. Вынужденное длительное выключение из функции коленного сустава, при переломе нижней трети бедра, способствует возникновению стойкой разгибательной контрактуры коленного сустава.

В последние десятилетия травматизм становится одной из актуальнейших проблем современной медицины как в связи с постоянно увеличивающимся ростом числа травм, так и из-за высокой летальности и инвалидизации пострадавших. За рубежом, а в последние годы и у нас в стране, все чаще оценивают смертность по количеству «непрожитых лет», и по этому показателю смертность от травм превышает таковую от сердечнососудистых, онкологических и инфекционных болезней вместе взятых. Это объяснимо, так как подавляющее большинство умерших от травм - люди молодого возраста и дети. В структуре инвалидизации последствия травм в течение многих лет занимают одно из ведущих мест. Переломы костей голени занимают одно из первых мест по числу осложнений, по причине инвалидности при травмах. В этой связи постоянно совершенствуется система оказания медицинской помощи при травмах, хирургическая техника оперативных вмешательств в сторону уменьшения травматичности, а также разрабатываются новые

фиксаторы для остеосинтеза переломов, позволяющие эффективно вылечить больного.

Если проблема лечения диафизарных переломов длинных трубчатых костей в настоящее время успешно решается благодаря использованию современных методов остеосинтеза, в том числе и блокирующих стержней, то лечение метафизарных переломов по-прежнему остается проблематичным.

Основные трудности при лечении метафизарных переломов длинных трубчатых костей обусловлены наличием короткого отломка с малым количеством компактной костной ткани и близостью сустава, что предполагает при движениях большие нагрузки на соединение металл-кость на коротком отломке, приводящие к развитию нестабильности остеосинтеза.

Зарубежными и отечественными авторами установлен тот факт, что метод накостного остеосинтеза метадиафизарных переломов нельзя считать оптимальным, так как он обладает следующими недостатками:

- травматичное вмешательство (расширенный доступ; скелетирование кости на большом протяжении, что обуславливает нарушение кровоснабжения кости; большое количество винтов);
- метод не исключает гипсовой иммобилизации в дальнейшем;
- последующее удаление конструкции требует такого же травматичного вмешательства;
- биомеханическая ось нагрузки не совпадает с осью конструкции. При погружном накостном остеосинтезе большеберцовой кости вероятность развития осложнений (нагноение, тромбофлебит, несращения, краевые некрозы, остеомиелит, венозная недостаточность, трофические нарушения и т.д.) достигает 75%.

Клиницистами установлено, что при использовании аппаратов внешней фиксации мышцы и сухожилия «прошиваются» спицами вблизи сустава, что обуславливает:

- развитие «трансфиксационных» контрактур; развитие контрактур происходит и вследствие необходимости фиксации соседнего сегмента с выключением движений в близлежащем суставе;

- развитие воспаления мягких тканей как результат их смещения относительно спиц;

- длительный дорогостоящий уход за аппаратом на протяжении всего времени сращения.

Изложенные выше проблемы не позволяют соблюсти основные принципы остеосинтеза, изложенные М.Е. Miiller с соавторами (1984):

- ранняя оперативная точная репозиция костных отломков;
- стабильная внутренняя фиксация;
- атравматичная хирургическая техника;
- ранние движения без внешней иммобилизации.

Следует отметить, что первый принцип - анатомичная репозиция - претерпел изменения. Точная репозиция обязательна для внутрисуставных переломов, а диафизарные и метафизарные оскольчатые переломы при правильной оси успешно срастаются благодаря развитию периостальной мозоли при сохранении кровоснабжения смещенных отломков с хорошей функцией сегмента в дальнейшем. В этих случаях целесообразно применение термина «функциональная репозиция».

Второй принцип - стабильность фиксации. Блокирующий интрамедуллярный остеосинтез (БИОС) обеспечивает адекватную стабильность с сохранением длины и исключением ротации при диафизарных переломах трубчатых костей, однако при метафизарных переломах возникают значительные трудности в обеспечении стабильности остеосинтеза из-за наличия короткого отломка.

Значение третьего принципа - атравматичная хирургическая техника - имеет чрезвычайное значение, особенно при обширных разрушениях кости и мягкотканного футляра. Это в равной степени относится к минимальной травматизации мягких тканей и кости при выборе способа остеосинтеза с целью

сохранения их кровоснабжения. Существует очень зыбкое равновесие между созданием идеальной механической конструкции и деваскуляризацией сопоставляемых фрагментов. БИОС отвечает этому принципу в полной мере.

Четвертый принцип - раннее функциональное лечение, а именно сочетание периода сращения с периодом реабилитации, безусловно, выдержал проверку временем.

БИОС является наиболее биомеханически (ось конструкции совпадает с осью нагрузки) и биологически (минимальность инвазии) оправданным методом фиксации отломков и признан «золотым стандартом» при лечении диафизарных переломов. От применения данного метода при метафизарных переломах из-за сложности обеспечения репозиции и удержания отломков ввиду короткого рычага стабилизации отломков на стержне многие специалисты воздерживаются. Особенности переломов метафизарной локализации создают мотивацию для поиска других вариантов хирургической фиксации, таких как накостный остеосинтез и аппараты внешней фиксации.

Приёмы консервативного лечения переломов дистальной трети бедренной кости (скелетное вытяжение с последующей фиксацией тазобедренной гипсовой повязкой или ортезом), имеют право на существование и иногда могут использоваться, но закономерно отходят на второй план в лечении взрослого контингента больных. Это объективно обусловлено присущими ему серьёзными недостатками: трудностями сопоставления и удержания отломков, развитием местной и общей гипокинезии, частыми несращениями и контрактурами, длительными сроками стационарного лечения, реабилитации и как следствие, значительными экономическими потерями, особенно справедливо это для больных с сочетанной травмой.

Анализ литературы показал, что особенно в последнее время, достаточно часто обсуждается проблема стабильного функционального остеосинтеза при переломах данной локализации. Предложено огромное количество фиксаторов, методик остеосинтеза (в том числе: интрамедулярный остеосинтез с блокированием, чрезмышечковый остеосинтез двумя стержнями, накостный

остеосинтез различными пластинами, аппараты внешней фиксации и т.д.), но не все из них отвечают предъявляемым к ним требованиям. Особенно это справедливо по отношению к открытым переломам. Так же нет единого мнения о сроках проведения оперативного пособия, особенно с учётом общего состояния больного, наличия сочетанной травмы, переломов другой локализации, а также возраста пациента.

Восстановление анатомической формы кости и надёжная стабильная фиксация отломков создают механический покой в зоне костной раны, что благотворно для формирования костного регенерата и обеспечивает восстановление опороспособности и функции конечности в ранние сроки, являясь важным средством профилактики возможных ортопедических осложнений, а также возникновения или прогрессирования остеопороза.

А также специалистами отмечено, что к недостаткам остеосинтеза стержневыми аппаратами относятся: переломы и миграция стержней, возможные переломы кости по ходу проведенных через два кортикальных слоя стержней, необходимость дополнительной иммобилизации конечности после демонтажа аппарата. Контаминация ран в области введенных в кость стержней при неадекватном лечении может перейти в остеомиелит.

Среди осложнений чрескостного остеосинтеза встречаются: пенетрация сосудов, тромбоз, поздние эрозии, артериовенозные фистулы и даже формирование аневризмы.

Безусловно, способ лечения перелома должен быть простым, безопасным для больного и доступным большинству травматологов. Он должен быть максимально дешевым и минимально трудоёмким при одинаковой или почти одинаковой эффективности.

Таким образом, в конце литературного обзора можно отметить о ценности дальнейшего изучения этой проблемы в целом в медицине и дальнейшее совершенствование способов лечения переломов данной локализации является актуальной проблемой травматологии.

ЛИТЕРАТУРА

1. Абрамов, И. В. Малоинвазивный комбинированный остеосинтез в лечении сложных переломов дистального отдела костей голени: дис. ... канд. мед. наук: 14.00.27, 14.00.22 / Абрамов Игорь Валентинович - М., 2008 - 71с.

2. Агаджанян, В.В., Пронских А.А., с соавт.. Тактика лечения переломов проксимального отдела бедренной кости у пациентов пожилого и старческого возраста.// Сборник тезисов IX Съезда травматологов ортопедов, Саратов - 15-17 сентября - 2010. - С.75-76.

3. Азизов, М.Ж. К вопросу о лечении вертельных переломов бедренной кости / М.Ж. Азизов, М.М. Алибеков, Э.П. Валиев // Вестн. травм, и ортоп. - 2000 - № 3. - С. 56-59.

4. Иванов, П.А. Лечение дефектов мягких тканей при тяжелых открытых переломах костей голени/ П.А. Иванов, Е.Ю. Шibaев, О.А. Диденко, А.В. Неведров// Сборник тезисов IX Съезда травматологов ортопедов, 15-17 сентября, Саратов. 2010 - С. 148-149.

5. Раджабов, М. О., Лечение переломов бедренной кости на основе биомеханической классификации и концепции фиксации отломков методом чрескостного остеосинтеза: дис. канд. мед. наук: 14.00.22 / Раджабов Мустангер Омарович. - М.,2004.- 151с.

6. Хорошков, С.Н. Лечение повреждений голеностопного сустава и их последствий: дис. доктора медицинских наук: 14.00.22 / Хорошков Сергей Николаевич - Москва, 2006 - 208с.

7. Хрупкин В. И., Внешний остеосинтез по Г. А. Илизарову в лечении повреждений дистального отдела берцовых костей - // Военно-медицинский журнал. 2007. - Т. 328, № 4. - С. 46-52.

8. Мюллер М.Е., Алльговер М., Шняйдер Р., Виллинегер Х. Руководство по внутреннему остеосинтезу. — Ad Marginem. — Москва.-1996.-с. 750.

9. Чарчян А. М. Закрытый блокирующий интрамедуллярный остеосинтез диафизарных переломов бедренной и большеберцовой костей без

рассверливания костномозгового канала: автореф. дис.канд. мед. наук: 14.00.22/
Чарчян А.М. - М., 2002. - 24с.

10. Polyzois, V.D. [et al.] Combined distraction osteogenesis and Papineau technique for an open fracture management of the distal lower extremity / //Clin. Podiatr. Med. Surg. - 2010. - Vol. 27, N 3. -P. 167.

11. Reynders, P. Open acute segmental tibial fracture fixation using the Less Invasive Stabilisation System (LISS): study of 23 consecutive cases / P. Reynders [et al.] // Injury. - 2009. - Vol. 40, N 4. - P. 449-454.

12. Coupe KJ, Beaver RL. Arterial injury during retrograde femoral nailing: a case report of injury to a branch of the profunda femoris artery. J Orthop Trauma 2001 Feb; 15(2): 140-143.

13. Dunlop DG, Brenkel IJ. The supracondylar intramedullary nail in patients with polytrauma and distal femoral fractures. Injury 2000 Dec;31(12):347-353

14. Jazrawi LM, Kummer FJ, Simon JA, Bai B. New technique for treatment Of unstable distal femur fractures by locked double-plating. J Trauma 2000 Jan; 48(1): 87-92

15. Lamraski G, Toussaint D, Bremen J. Surgical treatment of distal femoral fractures using extramedullary osteosynthesis. Acta Orthop Belg 2001 Feb; 67(10): 32-41

ПСИХОНЕВРОЛОГІЧНІ РОЗЛАДИ ТА НЕВРОЛОГІЧНІ ПРОЯВИ COVID-19

Комар Оксана Богданівна

Студентка 4 групи, 5 курсу, МФ1
Буковинського державного медичного університету

Науковий керівник:

Меленко Світлана Романівна

Кандидат медичних наук, доцент кафедри
Інфекційних хвороб та епідеміології
Буковинського державного медичного університету
м. Чернівці, Україна

Актуальність. Понад дві тисячі років людство вчилася співіснувати з величезним біологічним різноманіттям паразитарних форм, вірусами та бактеріями. Інфекції розповсюджувалися з неймовірною швидкістю, стрімко забираючи життя. На їх поширення впливали соціально-економічні, біологічні, побутові фактори, але припинити світові пандемії змогли лише здобутки науково-медичного прогресу. Людська цивілізація, нагромаджуючи досвід та аналізуючи помилки минулого, змогла подолати багатьох небезпечних інфекційних захворювань, проте паразитарні форми також набули здатності швидко мутувати. Вже понад два роки сучасна наука та медицина намагаються подолати нове випробування для людства – світову пандемію поширення коронавірусу тяжкого гострого респіраторного синдрому 2 (SARS-Cov2), відомому всім як COVID-19 (1.1). Вірус представляє собою важку поліорганну патологію, що включає в себе не лише серцево-респіраторні прояви, але й ураження нервової системи.

Мета роботи. Провести аналіз основних психоневрологічних розладів та неврологічних проявів коронавірусу тяжкого гострого респіраторного синдрому 2 (SARS-Cov2) (1.1). Продемонструвати основні патогенетичні механізми ураження нервової системи, охарактеризувати клінічні прояви та симптоматику найпоширеніших неврологічних ускладнень.

Матеріали та методи дослідження. Огляд медичних статей, протоколів, досліджень проведених Всесвітньою організацією охорони здоров'я про вплив вірусу COVID-19 на нейрони, ганглії та центральну та периферичну нервову систему в цілому.

Результати і обговорення. Існують 4 шляхи впливу коронавірусної інфекції на центральну нервову систему (2.1). Зв'язування вірусу з ангіотензинперетворювальним ферментом (АПФ2) на поверхні клітин вважається критичним періодом у патогенезі розвитку COVID-19 (3.1). Провідну роль займає надмірна імунна відповідь, а саме її результат - генерація протизапальних цитокінів та хемокінів (IL-6, IP-10, макрофагальний запальний білок 1 α (MIP1 α), MIP1 β та MCP1), фактор некрозу пухлин (ФНП), відомий як «цитокіновий шторм» (1.1). Цитокіни мають здатність проникати через гематоенцефалічний бар'єр, викликаючи гостру некротичну енцефалопатію. Вони впливають на стан стінок судин, підвищуючи їх проникну здатність, викликають набряк, поширення запальних реакцій з подальшим поліорганним ураженням, крім того, запускають тривалі каскади гіперкоагуляцій та тромбози (3.1). Інші механізми включають в себе пряме чи непряме вірусне пошкодження нейронів, наприклад через ураження ендотеліальних клітин, що вистилають судини мозку, проникаючи через інші нерви, захоплюючи периваскулярні простори лімфатичної системи, або ураження нервової тканини викликані після гострої інфекції, як вплив імунної відповіді (2.1). Сучасні дослідження виявили здатність вірусу реплікуватися в нейронних клітинах.

Часто захворювання носить прихований характер, першими симптомами неврологічного характеру є переважно сильний, тривалий головний біль, різноманітні порушення психо-емоційних і поведінкових реакцій, нюху, генералізовані тоніко-клонічні напади (2.1). За даними останніх спостережень Всесвітньої організації охорони здоров'я (2021 р.) у пацієнтів, яких госпіталізували з тяжким перебігом коронавірусної інфекції COVID-19, спостерігалися порушення свідомості різного ступеня, судоми, ажитація, крім того, при наступних дослідженнях у більшості хворих спостерігалися

тромбоутворення у дрібних та великих судинах головного мозку та інших органів, вони були причиною ішемічних інфарктів, внутрішньочерепних крововилів(3.1). Тривале вірусне навантаження на стовбур мозку викликає зміни у функціонуванні барорецепторів, в результаті чого зростає симпатичний тонус та артеріальний тиск (1.1). Гіпоксемія та системна токсемія можуть стати причиною інфекційно-токсичної енцефалопатії (2.1). Доведено, що пацієнти у яких були наявні цереброваскулярні патології мали тяжчий перебіг захворювання. Сумарна дія цих факторів обумовлюють ішемічне ураження мозку, в результаті чого зростає ризик інсультів у людей віком 36-39 років та збільшують смертність (1.1).

Ураження периферичної нервової системи пов'язані з ушкодженням черепних і периферичних нервів та м'язів. У багатьох пацієнтів з діагнозом коронавірусна інфекція спостерігаються розвиток синдрому Гієна – Барре (який проявляється висхідним паралічем, втратою чутливості різного ступеня внаслідок ураження черепних нервів), синдрому Міллера – Фішера, поліневрити черепних нервів (3.1). Характерними були слабкість м'язів обличчя, утрудненість дихання, втрата здатності стояти або ходити, фасцикулярний параліч окорухових м'язів. Головним механізмом розвитку синдрому Міллера – Фішера є аберантна імунна відповідь, клінічними симптомами були стрімкий розвитком зовнішньої офтальмоплегії, втрати сухожилкових рефлексів та атаксії (3.1).

Аналіз даних пацієнтів з тяжким перебігом коронавірусної інфекції (проведений лікарем Р. Джонатаном із психіатричного відділення в Університетському коледжі Лондона) показав зростання частоти психічних захворювань, посттравматичний стресовий розлад, який виникав через кілька місяців після одужання (2.1). Зростання чисельності звернень пацієнтів на депресивні, тривожні і посттравматичні симптоми після перенесеного захворювання показала тенденцію до стрімкого зростання (2.1).

Висновок. Всесвітня пандемія SARS-COV-2 змусила людство об'єднатися заради єдиної мети, щоб подолати та припинити поширення

коронавірусної інфекції (3.1). Новітні дослідження та методи діагностики допомагають запобігти багатьом ускладненням, проте своєчасне виявлення хворих та уникнення можливих шляхів зараження сприяють покращенню статистики у бік мінімізації захворюваності (1.1). Особливу увагу потребують дослідження та усунення потенційно небезпечних психоневрологічних ускладнень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. https://healthua.com/newspaper/tn_nevro_psiholigiya_psihoteraoiya/61279-tematichnij-nomer-nevrologiya-psihatrya-psihoterapiya--3-54-2020-r
2. <https://www.nature.com/articles/s41398-020-00949-5.pdf>
3. [https://www.umj.com.ua/article/178271/covid-19-urazhennya-tsns-psihichni-ta-psihonevrologichni-rozradi#:~:text=Rogers%20J.%2C%20Chesney%20E.%2C%20Oliver%20D.%20et%20al.%20\(2020\)%20Psychiatric%20and%20neuropsychiatric%20presentations%20as%20sociated%20with%20severe%20coronavirus%20infections%3A%20a%20systematic%20review%20and%20meta%2Danalysis%20with%20comparison%20to%20the%20COVID%2D19%20pandemic%20\(https%3A//www.thelancet.com/journals/lanpsy/article/PIIS2215%2D0366\(20\)30203%2D0\).](https://www.umj.com.ua/article/178271/covid-19-urazhennya-tsns-psihichni-ta-psihonevrologichni-rozradi#:~:text=Rogers%20J.%2C%20Chesney%20E.%2C%20Oliver%20D.%20et%20al.%20(2020)%20Psychiatric%20and%20neuropsychiatric%20presentations%20as%20sociated%20with%20severe%20coronavirus%20infections%3A%20a%20systematic%20review%20and%20meta%2Danalysis%20with%20comparison%20to%20the%20COVID%2D19%20pandemic%20(https%3A//www.thelancet.com/journals/lanpsy/article/PIIS2215%2D0366(20)30203%2D0))

СУЧАСНІ МЕТОДИ І ЗАСОБИ ЗАХИСТУ РУК МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ВІД ЗБУДНИКІВ ВНУТРІШНЬОЛІКАРНЯНИХ ІНФЕКЦІЙ

Косілова Ольга Юріївна

к. м. н., доцент

Гиль Михайло Костянтинович

Студент

Харківський національний медичний університет

м. Харків, Україна

Вступ. На фоні постійного зростання частоти виникнення внутрішньолікарняних інфекцій необхідність в антисептиці рук залишається як ніколи актуальною. Через забруднені руки в умовах лікувально-профілактичного закладу можуть поширюватися будь-які мікроорганізми, зокрема і віруси. Водночас будь-які мікротравми на руках можуть стати вхідними воротами для інфекції. Також, у зв'язку з недостатнім захистом від патогенних і умовно-патогенних мікроорганізмів та високою стійкістю у навколишньому середовищі деяких із них гігієнічного миття рук недостатньо, що викликає необхідність у додаткових методах і засобах знезараження рук.

Мета роботи. Метою роботи є обговорення проблеми гігієнічної обробки рук, гігієнічного миття рук медпрацівників з метою запобігання поширення внутрішньолікарняних інфекцій, а також необхідність догляду за шкірою рук.

Матеріали та методи. Огляд сучасної літератури та наукових праць.

Результати й обговорення. Гігієнічна обробка рук у більш широкому розумінні включає в себе знезараження шкірними антисептиками й гігієнічне миття рук з милом. Сама ж гігієна рук окрім обробки охоплює також своєчасний і систематичний догляд за шкірою, що попереджує побічні ефекти від застосування засобів для миття чи обробки рук. Гігієнічне миття рук водою з милом дозволяє знизити кількість мікроорганізмів у 100-10000 разів (в залежності від виду мікроорганізму, якості миючого засобу і дотримання

технології миття рук). Чим кращі мийні якості мила, тим вища його ефективність і тим нижча кількість мікроорганізмів лишається на руках після його застосування. Критерієм ефективності миючих засобів є зниження кількості бактерій не менш ніж на 60%. Звичайне мило сприяє лише механічному видаленню бактерій з рук, тоді як мила, до складу яких входять антимікробні компоненти (наприклад, триклозан), можуть викликати загибель мікроорганізмів, а отже мають більш виражену дію. Систематичне використання таких засобів небажане, оскільки воно матиме негативний вплив на нормальну мікрофлору шкіри рук. Застосування дозаторів рідкого мила попереджує його контамінацію бактеріями й тому є більш безпечним і виправданим. Використання для висушування рук одноразових паперових рушників або серветок запобігає вторинній контамінації рук мікроорганізмами. На сьогодні розроблена, зареєстрована і виробляється велика кількість антисептиків – дезінфікуюючих засобів для обробки шкіри рук. Щоб правильно підібрати антисептик, треба знати про його антимікробні властивості. Тому, наприклад, в інфекційних стаціонарах, де перебувають пацієнти з гепатитом А, поліомієлітом, вірусними інфекціями ЕСНО і Коксакі для гігієнічної обробки рук слід використовувати антисептики на етиловому спирті (концентрація – не менше 70%), який активний щодо до цих вірусів. Не рекомендується мити руки перед гігієнічною обробкою їх спиртовмісними антисептиками, оскільки це матиме несприятливі наслідки. Також не треба забувати, що тільки здорова, непошкоджена шкіра захищає від інфекцій. Щоб підтримувати її в належному стані, необхідний ретельний і систематичний догляд з використанням спеціальних кремів, лосьйонів та інших засобів, що запобігають пересушуванню і знежиренню шкіри, а також появи на ній пошкоджень. Крім того, є цілий ряд засобів для догляду за шкірою, що загоюють дрібні пошкодження і сприяють їй швидкому відновленню.

Висновок. Отже, своєчасна і правильна обробка рук сприяє суттєвому зниженню частоти виникнення і поширення внутрішньолікарняних інфекцій у медичних установах. Комплексний підхід до гігієни рук окрім зниження ризику

зараження внутрішньолікарняною інфекцією також сприяє підтримці здоров'я шкіри рук на належному рівні, що своєю чергою запобігає виникненню алергічних реакцій та інших побічних ефектів.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Костенко Ірина Федорівна

к. мед. н., доцент,
Одеський Національний медичний університет
м. Одеса, Україна

Костенко Олександр Віталійович

викладач ОКУ «Білгород-Дністровський
медичний фаховий коледж»
м. Білгород-Дністровський, Україна

Введення. Здоров'я населення є однією з найбільших цінностей та необхідною умовою для соціально-економічного розвитку будь-якої країни. Збереження здоров'я та забезпечення повноцінного життя людей є одними з найважливіших цілей світової спільноти. У світі система громадської охорони здоров'я є потужною структурою, що опікується питаннями екології, здорового способу життя. Вона інтегрується з різними галузями, зокрема з сільським господарством, харчовою промисловістю, економікою, наукою тощо.

Сучасне громадське здоров'я – це робота багатопрофільних бригад громадського здоров'я, включаючи лікарів, що спеціалізуються в галузі комунальної медицини, інфекційних захворювань, а також епідеміологів, біостатистиків, медичних мікробіологів, інспекторів і медичних сестер, дієтологів, соціологів, спеціалістів з розвитку громад [1].

Фахівці з громадського здоров'я впливають на фінансування, управління, профілактику захворювань, планування розвитку економіки держави. Вони мають володіти глибокими знаннями у сфері громадського здоров'я, уміти оцінювати стан здоров'я окремої людини, цілого колективу або соціальної групи, проводити моніторинг та реагувати на різноманітні небезпеки в умовах надзвичайних ситуацій, здійснювати захист навколишнього середовища, аналізувати фізичний та психічний розвиток окремих соціальних груп

населення, здійснювати правову підтримку, надавати консультації з питань охорони здоров'я.

Мета дослідження – вивчити стан підготовки фахівців з громадської охорони здоров'я України та можливості її оптимізації.

Матеріали і методи. Було проведено аналіз даних медичної документації, звітів, публікацій у пресі та власних спостережень.

Результати та їх обговорення. В Україні останніми роками відбулося поглиблення кризи профілактичної медицини через тяжку ситуацію, яка склалася з станом здоров'я населення під час соціально-економічної кризи, несприятливої екологічної ситуації. На сьогодні присутні тільки деякі елементи системи громадської охорони здоров'я. За досвідом країн Євросоюзу, громадська охорона здоров'я складається з первинної медико-соціальної допомоги, надання догляду за хворими та пацієнтами похилого і старечого віку в домашніх умовах, публічного (громадського) оздоровлення та гігієни праці. Обов'язки з охорони публічного здоров'я у нас покладено на медичних працівників первинної ланки медико-санітарної допомоги, діяльність яких спрямована на постійне оцінювання стану здоров'я окремих громадян і виробничих колективів, покращання показників здоров'я населення з урахуванням несприятливих чинників довкілля. У листопаді 2016 р. Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію розвитку системи громадського здоров'я [2], але за останні 5 років проблеми становлення громадської охорони здоров'я остаточно не розв'язані. Це стосується недостатнього фінансування галузі, відсутності певних законодавчих актів на державному рівні, підготовки фахівців тощо. Зараз в Україні спеціалістів з громадської охорони здоров'я готують більше трьох років за міжнародними стандартами. Нещодавно МОН України затвердило стандарт підготовки бакалаврів, які відповідають вимогам Європейської асоціації громадського здоров'я. Кадри для системи громадського здоров'я готують за 3 напрямками: підготовка фахівців власне громадського здоров'я (для всього населення, певної групи, громади); медичних кадрів для надання індивідуальних послуг; спеціалістів з надання послуг громадського

здоров'я, які не входять до сектору охорони здоров'я (управлінці, освітяни, транспортники, соціальні служби, фахівці з комунікації з населенням тощо).

У світі фахівці з громадської охорони здоров'я працюють у більшості галузей економіки, однак, в Україні відповідні спеціальності навіть не внесено до Класифікатора професій, лише за умови затвердження змін до якого випускники навчальних закладів можуть працевлаштуватися в певні структури. Спеціаліст із публічного здоров'я може працювати асистентом у медичній установі, фахівцем з гігієни, соціальним працівником, консультантом з питань епідеміології, спеціалістом з санітарної освіти, інструктором з фізичної реабілітації, помічником реабілітолога, валеологом, спеціалістом з медичного страхування, викладачем з охорони здоров'я.

Висновки. Необхідно визначити нові підходи до розробки програм у сфері громадського здоров'я, особливо профілактичного напрямку, для попередження спалахів небезпечних інфекційних хвороб, зменшення частоти тяжких неінфекційних захворювань, зміцнення здоров'я населення, покращення якості життя. Потрібно оптимізувати службу та функції громадської охорони здоров'я у тісному взаємозв'язку з органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, громадськими організаціями, медичними установами та навчальними закладами всіх рівнів для оптимізації підготовки і працевлаштування фахівців з громадської охорони здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Joint Task Group on Public Health Human Resources; Advisory Committee on Health Delivery & Human Resources; Advisory Committee in Population Health & Health Security (2005). *Building the public health workforce for the 21st century*. Ottawa: Public Health Agency of Canada. OCLC 144167975.

2. Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції розвитку системи громадського здоров'я» від 30.11.2016 № 1002-р.

ЛІКУВАННЯ РОЗСІЯНОГО СКЛЕРОЗУ ПРЕПАРАТОМ ДРУГОЇ ЛІНІЇ: ОКРЕВУС (ОКРЕЛІЗУМАБ)

Кривецька Інна Іванівна

Кандидат медичних наук, доцент

Хованець Крістіна Русланівна

Студентка

Кафедра нервових хвороб, психіатрії та медичної психології
Чернівці, Україна

Вступ. Розсіяний склероз – хронічне захворювання центральної нервової системи, характеризується вогнищевим і дифузним аутоімунним запаленням і з поліморфними нейродегенеративними клінічними проявами, найчастіше розвивається у молодих, активних пацієнтів працездатного віку і, за відсутності адекватної патогенетичної терапії, веде до їх ранньої інвалідизації, що значно знижує якість життя. Розсіяний склероз є однією з найважливіших медико-соціальних проблем і вимагає значних прямих і непрямих матеріальних витрат.

У більшості пацієнтів в перші 10-15 років захворювання перебігає із фазами загострення і ремісії. При цьому будь-яке загострення може призвести до формування залишкового неврологічного дефіциту, а кожне наступне загострення - погіршити наявну інвалідизацію пацієнта. Важливо відзначити, що не завжди можливий регрес симптомів до колишнього рівня. Такий варіант перебігу хвороби прийнято називати ремітуючим розсіяним склерозом. Однак, з плином часу, як правило, у більшості пацієнтів відбувається зміна типу перебігу з ремітуючого на вторинно-прогресуючий варіант розсіяного склерозу, при якому спостерігається неухильне наростання інвалідизації.

Симптоми розсіяного склерозу часто залишаються непоміченими на перших стадіях. Одними з таких є: погіршення або втрата зору, що супроводжується болем при рухах очного яблука, подвоєння в очах, прогресуючі порушення чутливості та/або слабкість кінцівок, проблеми з підтриманням рівноваги, нестійкість або незграбність, патологічні відчуття, що поширюються по спині у напрямку зверху вниз, іноді з переходом на кінцівки,

при нахилі голови вперед (симптом Лермітта). Діагностика розсіяного склерозу нерідко буває складною. Водночас, чим раніше виявити захворювання і розпочати лікування, тим кращим є прогноз. Є клінічно обґрунтовані дані, що діагностування розсіяного склерозу на початкових стадіях і раннє призначення адекватного патогенетичного лікування дозволяє запобігти виникненню загострень і сповільнює прогресування та інвалідизацію хворих. Для придушення запалення при розсіяному склерозі велику роль відіграє деплеція пулу В-клітин. В-лімфоцити беруть участь в патогенезі розсіяного склерозу, оскільки можуть виділяти цитокіни, вибірково представляти антигени Т-клітинам і продукувати антитіла разом з плазматичними клітинами, а менінгеальні лімфоїдні фолікули можуть бути пов'язані з кортикальною демієлізацією і втратою аксонів. При цьому В-клітини беруть участь в клітинному поділі, ремоделюванні і відновленні. Більш того, регуляторні В-клітини відіграють важливу роль в боротьбі з вираженим запаленням.

Є два основні напрями лікування розсіяного склерозу: засоби терапії загострень і хворобомодифікуюча терапія. Одним з ефективних препаратів хворобомодифікуючої терапії є окрелізумаб, який в 2017 році схвалений Управлінням із контролю за якістю харчових продуктів і лікарських засобів (FDA) для застосування у лікуванні розсіяного склерозу, та згодом і для лікування первинно-прогресуючого розсіяного склерозу.

Окрелізумаб (ОКРЕВУС) – це рекомбінантне гуманізоване моноклональне антитіло до поверхневого антигену CD20, який експресується на пре-В-клітинах, зрілих В-клітинах і В-клітинах пам'яті. У той же час, стовбурові лімфоїдні клітини і плазматичні клітини не несуть на собі білок CD20. Точний механізм, за допомогою якого досягається клінічний ефект анти-В-клітинної терапії, повністю не встановлений. Передбачається, що після зв'язування з антигеном CD20 на поверхні В-лімфоцитів, окрелізумаб селективно зменшує їх кількість за допомогою антитіло-залежного клітинного фагоцитозу, антитіло-залежної клітинної цитотоксичності, комплемент-залежної цитотоксичності і апоптозу. Так як виснаження популяції стосується певного пулу В-клітин, то зберігається здатність до відновленню В-клітинного

паростка при стабільному гуморальному імунітеті. Крім того, окрелізумаб не впливає на вроджений імунітет і загальну кількість Т-лімфоцитів.

Для визначення числа В-клітин використовується аналіз CD19+ В-клітин, оскільки присутність препарату Окревус впливає на результати визначення CD20. Лікування препаратом Окревус призводить до зменшення числа CD19+ В-клітин в крові через 14 днів після інфузії. В клінічних дослідженнях число В-клітин підвищилось вище нижньої межі норми або вище початкового числа в період між інфузіями препарату Окревус щонайменше один раз у 0,3 - 4,1% пацієнтів.

Варто зазначити, що Окрелізумаб не повинен застосовуватися у людей, які хворіють на гостру форму гепатиту В, чи у пацієнтів з важкою алергічною реакцією на цей лікарський засіб у минулому. У випадку будь-якої інфекції лікування окрелізумабом потрібно відкласти до одужання. З урахуванням опублікованих даних з клінічних досліджень найбільш поширеними небажаними явищами та побічними ефектами були наступні: свербіж, висипка, почервоніння, кропив'янка, подразнення у глотці чи у роті; висока температура; втома; нудота; тахікардія; головний біль та запаморочення.

В Україні Окрелізумаб було схвалено того ж року. На конгресі ECTRIMS 2019 вчені доповідали про результати останніх досліджень щодо ефективності та безпеки зазначеного препарату. Сьогодні у світі лікування окрелізумабом отримує близько 120 тис. осіб. Результати подвійного сліпого періоду (DBP) і періоду подовженого спостереження (OLE) досліджень OPERA I, OPERA II та ORATORIO свідчать про те, що пацієнти, які отримували окрелізумаб протягом 6 і -більше років мали нижчий ризик прогресування інвалідизації при розсіяному склерозі. Також тривале контрольоване спостереження за пацієнтами, які отримували окрелізумаб, дали можливість оцінити як довготривалу безпеку препарату, так і розкрити деякі додаткові механізми впливу на перебіг захворювання.

У дослідженнях OPERA I і OPERA II лікування окрелізумабом асоціювалося зі значно меншою частотою рецидивів на рік (первинна кінцева точка), ніж лікування активним препаратом порівняння, інтерфероном бета-1а,

протягом 96-тижневого курсу терапії. На додаток пацієнти, які отримують окрелізумаб, мали кращі результати, що перевірено в перших 6 з 10 вторинних кінцевих точок в ієрархічній перевірці.

Лікування окрелізумабом асоціювалося з меншою частотою прогресування інвалідації, підтвердженої на 12-й і 24-му тижні, ніж лікування інтерфероном бета-1а, як за результатами попереднього узагальненого аналізу, так і в кожному з досліджень 3-ї фази окремо. Лікування окрелізумабом також було пов'язано з більш високим показником зменшення інвалідації, підтвердженої на 12-му тижні (вторинна кінцева точка), ніж лікування інтерфероном бета-1а в об'єднаному аналізі.

Ці результати були підкріплені значно більшим пригніченням утворення нових зон запалення і формування нових або збільшення наявних бляшок (вимірюного в осередках на T2-зваженої МРТ).

Варто зазначити, що рекомендована доза препарату окрелізумаб становить 600 мг кожні 6 міс у вигляді в/в інфузій. Початкову дозу слід вводити у вигляді 2 окремих в/в інфузій: з 1-й інфузією вводять 300 мг препарату (день 1) і через 2 тижні (День 15) - ще 300 мг. Наступну дозу слід вводити через 6 місяців після 1-ї інфузії початкової дози. В подальшому препарат вводиться у вигляді одноразової в/в інфузії в дозі 600 мг кожні 6 міс. Мінімальний інтервал між кожним введенням препарату - 5 міс.

Висновки. Таким чином, аналіз результатів досліджень продемонстрував значну ефективність препарату окрелізумаб при застосуванні у дорослих пацієнтів з розсіяним склерозом в порівнянні з інтерфероном бета-1а, плацебо, а також з іншими препаратами, з профілем ризику, прийнятним щодо пропонованої клінічної вигоди. Клініко-економічні показники окрелізумаба свідчать про значну користь препарату і позитивний вплив на бюджет в довгостроковій перспективі. Препарат окрелізумаб може розглядатися в якості головної альтернативи для терапії пацієнтів з високоактивним розсіяним склерозом.

ВПЛИВ ЦУКРОВОГО ДІАБЕТУ НА ЗАХВОРЮВАНІСТЬ ТА ВАЖКІСТЬ ПЕРЕБІГУ У ПАЦІЄНТІВ, ГОСПІТАЛІЗОВАНИХ З COVID-19

Кропатницька Яна Вікторівна

Студентка 4 групи 5 курсу

Буковинського державного медичного університету

Науковий керівник:

Меленко Світлана Романівна,

Кандидат медичних наук, доцент кафедри

Інфекційних хвороб та епідеміології

Буковинського державного медичного університету

м. Чернівці, Україна

Актуальність. За останніми даними досліджень, діабет не тільки є найчастішим з коморбідних станів у пацієнтів з COVID-19, але й підвищує рівень захворюваності, ризику госпіталізацій у відділення інтенсивної терапії та смертності від цієї інфекції, а гіперглікемія навіть самостійно може погіршувати перебіг. В статті проаналізовано останні дослідження про перетин COVID-19 з цукровим діабетом.

Мета роботи. Дослідити значимість коморбідності COVID-19 та цукрового діабету в умовах пандемії та виділити основні фактори, на які потрібно звертати увагу для попередження ускладнень та смертності в таких пацієнтів.

Матеріали та методи дослідження. Оглядовий аналіз найновіших медичних статей, опублікованих на дану тематику достовірними джерелами, в тому числі іноземними.

У кількох дослідженнях Китаю повідомлялося про поширеність діабету серед пацієнтів з COVID-19. Ши та його команда дослідників виявили, що коморбідність цукрового діабету становила 5,95% у Чженчжоу, тоді як у дослідженні Ляньеталь він становив 7,23% . Хуанг та його колеги виявили, що поширеність діабету в Ухані становила 11,8%, тоді як в дослідженні доктора Чен повідомили про цей показник у 14%. [1]

Бхатраджу та інші виявили, що поширеність діабету серед пацієнтів з COVID-19 у Сполучених Штатах склала 58%. Повідомлялося, що поширеність цукрового діабету була приблизно в три рази вищою у випадках відділення інтенсивної терапії, ніж у випадках, які не перебувають у відділенні інтенсивної терапії. [1]

Дослідження в Ухані показали, що в порівнянні з пацієнтами, які не страждають на цукровий діабет, пацієнти з цукровим діабетом мали вищі рівні нейтрофілів ($P = 0,014$), С-реактивного білка ($P=0,008$), прокальцитоніну ($P<0,01$) і D-димеру ($P = 0,033$) і нижчі рівні лімфоцитів ($P = 0,032$) та альбуміну ($P = 0,035$). Крім того, у пацієнтів з цукровим діабетом була значно більша частота двосторонньої пневмонії (86,9%, $P = 0,020$). З точки зору ускладнень та клінічних результатів, частота дихальної недостатності (36,9% проти 24,2%, $P = 0,022$), гострого ураження серця (47,4% проти 21,2%, $P < 0,01$) і смерті (20,2% проти 8,0%) , $P = 0,001$) у групі цукрового діабету була значно вищою, ніж у групі без цукрового діабету. Крива виживання Каплана-Мейєра показала, що пацієнти з COVID-19 з цукровим діабетом мали менший загальний час виживання. Багатофакторний аналіз Кокса показав, що цукровий діабет (відношення ризику 2,180, $P = 0,031$) був незалежним фактором ризику для прогнозу COVID-19. [2]

При проведенні фенотипічного аналізу дослідження CORONADO (Франція), були отримані результати про залежність переваги 2 типу цукрового діабету над 1 у госпіталізованих у ВРІТ, а також залежністю індексу маси тіла пацієнтів з високою смертністю серед пацієнтів. [3]

Cyril P. Landstra та Eelco J. P. de Koning у своїй статті погоджуються з ризиками важчого перебігу інфекції SARS-CoV-19 у пацієнтів з наявним цукровим діабетом, проте, на відміну від інших дослідників, ставлять під сумнів збільшення ризику у них первинного інфікування, наголошуючи, що серед всіх інфікованих відсоток хворих на ЦД не вищий, ніж загальнопопуляційний. [4]

При метааналізі в іншій статті [5] автори визначили, що саме тривала неконтрольована гіперглікемія підвищує ризик несприятливого прогнозу, і при тому, що зв'язок між підвищеним HbA1c, який називають безперервною змінною, і несприятливим прогнозом COVID-19 не був значущим (OR, 1,02; 95% ДІ, 0,95–1,09), більш високі рівні сприяли підвищенню смертності від COVID-19.

Окремо від вищеперерахованих досліджень, доктор медичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри діабетології Національної медичної академії післядипломної освіти імені П.Л.Шупика, Голова правління Української діабетологічної асоціації Борис Маньковський зазначив, що при лікуванні хворих на COVID-19 була доведена ефективність дексаметазону для попередження імунітет-асоційованих термінальних станів, проте як кортикостероїд, він діє як стимулятор підвищення рівня глікемії, що значно ускладнювало ведення хворих з фоновим цукровим діабетом і було фактором ризику розвитку кортикоїд-асоційованого діабету. [6]

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити **висновки**:

- Зв'язок між первинним інфікуванням та цукровим діабетом недостатньо статистично доведений;
- Тривала неконтрольована гіперглікемія є важливим чинником ризику ускладнень та смертності у пацієнтів з COVID-19;
- Цукровий діабет 2 типу більш поширений серед пацієнтів відділення інтенсивної терапії з COVID-19 за рахунок його впливу на розвиток ожиріння та інших супутніх патологій, які також самостійно погіршують перебіг хвороби;
- При лікуванні COVID-19 потрібно звертати увагу на коригування виду та дози препаратів, які можуть впливати на розвиток гіперглікемії у пацієнта.

СПИСОК ОПРАЦЬОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7582115/>

2. [https://www.amjmed.com/article/S0002-9343\(20\)30532-5/fulltext](https://www.amjmed.com/article/S0002-9343(20)30532-5/fulltext)
3. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32472191/>
4. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8247904/>
5. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/34420899/>
6. <https://www.vz.kiev.ua/tsukrovyj-diabet-i-covid-19-shho-sogodni-vidomo-pro-tsej-nebezpechnyj-duet/>

ВОДЯНКА ЛІВОГО ЯЄЧКА ЯК ПРОЯВ ГОСТРОГО ДЕСТРУКТИВНОГО ПАНКРЕАТИТУ У ЧОЛОВІКІВ

Кушта Орест Юрійович,
ординатор - кардіохірург КНП ЛОР “Львівський обласний
клінічний лікувально - діагностичний кардіологічний центр”

Колодій Віталій Володимирович,
ординатор - хірург КНП КЛШМД м. Львова

Кушта Юрій Федорович,
кандидат медичних наук, доцент
ЛНМУ ім. Данила Галицького

Микуш Андрій Миронович,
ординатор - хірург КНП КЛШМД м. Львова

Вступ. На сьогодні проблема гострого панкреатиту, особливо деструктивних форм захворювання, залишається надзвичайно актуальною. Це зумовлено значною кількістю пацієнтів з даним захворюванням, високим відсотком ускладнень внаслідок лікування, також високим рівнем інвалідизації та летальності. В основному пацієнти з гострим панкреатитом вимагають комплексного лікування. При важких формах захворювання хворим показана шпиталізація у відділ реанімації. Гострий панкреатит, як дуже серйозна патологія, характеризується багатогранною симптоматикою. Всі симптоми чи ознаки панкреатиту можна поділити на основні, другорядні та рідкісні. В порівнянні з іншими хірургічними захворюваннями органів черевної порожнини, пацієнтам з гострим панкреатитом притаманний найширший діапазон клінічних проявів.

Мета роботи. На прикладі пацієнтів представити водянку лівого яєчка як клінічний прояв важкої форми гострого деструктивного панкреатиту. Водночас водянку яєчка можна трактувати як рідкісний симптом захворювання.

Матеріали та методи. Матеріалом дослідження були два пацієнти з гострим деструктивним панкреатитом і в яких водночас було виявлено водянку лівого яєчка.

Один з них, хворий В., віком 28 років, інший, пацієнт К., віком 41 рік. Вони лікувалися у II хірургічному відділі КНП ЛШМД. У роботі був використаний аналітичний метод дослідження.

Результати та обговорення. Пацієнт В. був шпиталізований у хірургічний відділ 17.02. 2016 року, виписаний 17.06. 2016 року. Він у стаціонарі провів 122 ліжко - дні. У нього встановлений основний діагноз: Гострий деструктивний некротизуючий панкреатит, інфікований панкреонекроз. В процесі лікування у пацієнта, як ускладнення основного процесу, було виявлено гнійний оментобурсит, парапанкреатичну, параколярну внутрішньотазову флегмону, вторинну анемію. У перший день перебування у лікарні у нього було відмічено помірне збільшення в розмірах лівої половини калитки. Оскільки пацієнт при поступленні був у вкрай важкому стані, його зразу переведено у реанімаційний відділ для подальшого лікування. 19.02., на фоні прогресування явищ поліорганної, полісистемної недостатності, хворого переведено на штучну вентиляцію легень (ШВЛ). 21. 02. пацієнт консультований лікарем - урологом. Було підтверджено вкрай важкий стан пацієнта, візуально - складки і набряк лівої половини калитки, статевого члена. Додатково лікарем - урологом було відмічено, що набряк калитки і статевого члена можна розцінювати як вторинний процес з причини основної патології. 25.02. хворому накладено трахеостомічну трубку для пролонгованого ШВЛ. В динаміці розміри лівої половини калитки дещо збільшилися. Пацієнт В. в умовах реанімаційного відділу отримував повноцінне консервативне лікування. На наступний день після шпиталізації йому під контролем УЗД проведено пункцію черевної порожнини з метою евакуації рідинного вмісту живота. В динаміці виконувалися УЗД контроль органів черевної порожнини, рентгенографія органів грудної клітки, також компютерна томографія органів черевної порожнини з додатковим контрастуванням судин. Також був реалізований повноцінний лабораторний контроль перебігу захворювання. 10.03. 2016 року хворого було прооперовано. Під ендотрахеальним наркозом виконано лапаротомію, розкрито та дреновано парапанкреатичну, ретроколярну

та внутрішньотазову флегмони. Післяопераційний перебіг - без ускладнень. При виконанні перевязок один з дренажів був проведений з живота через калитку. В зв'язку з цим розміри лівої половини калитки зменшилися. Відмічався помірний відтік ексудату по дренажах. 17.03. у пацієнта відновилося самостійне дихання через трахеостомічну трубку, а 21.03. було видалено трахеостомічну трубку. В міру покращення загального стану пацієнта розміри лівої половини калитки зменшувалися, набряк статевого члена повністю пройшов. При виписці пацієнта зі стаціонару калитка стала симетричною.

Інший пацієнт К. також був шпиталізований у хірургічний стаціонар в ургентному порядку. Він лікувався з 16.10. по 27.12. 2019 року. Загальна кількість ліжкоднів - 72. Діагноз захворювання: "Гострий некротичний панкреатит, ступінь важкості III". Пацієнт висловлював скарги, типові для гострого панкреатиту. При поступленні в лікарню був виконаний повний алгоритм діагностичних обстежень, в тому числі УЗД органів черевної порожнини. Лабораторні показники також підтверджували цей діагноз. У день шпиталізації в пацієнта констатовано збільшення в розмірах лівої половини калитки. При пальпації вона не болюча. Хворому було виконано троакарну пункцію та дренажування заочеревинного простору. Водночас проведено пункцію лівої половини калитки з евакуацією рідинного вмісту. В цьому ексудаті відмічено високий рівень амілази. Цей факт вказує на те, що водянка лівого яєчка є проявом гострого деструктивного панкреатиту. Хворому було призначене комплексне консервативне лікування, в тому числі масивну антибіотикотерапію. В процесі стаціонарного лікування розміри лівої половини калитки поступово зменшувалися. При повторній пункції калитки з евакуацією рідинного скупчення було знову констатовано підвищення рівня амілази даного вмісту. Внаслідок проведеного лікування, при виписці, розміри лівої половини калитки стали нормальними, а калитка симетричною.

Висновки.

1. Водянку лівого яєчка у чоловіків при гострому деструктивному панкреатиті можна вважати рідкісним симптомом даного захворювання.

2. Причина виникнення водянки - особливості анатомічної структури пахвинної ділянки і зони малої миски.

3. Водянка лівого яєчка утворюється тільки в тих випадках гострого панкреатиту, коли в черевній порожнині накопичується значна кількість випоту.

НУТРИЦИОЛОГИЧЕСКАЯ КОРРЕКЦИЯ ЛЕЧЕНИЯ БОЛЬНЫХ ВИЧ-ИНФЕКЦИЕЙ

Николаева Людмила Григорьевна

д. мед. н., профессор

Майстат Татьяна Владимировна

к. мед. н., доцент

Харьковская медицинская академия

последипломного образования

г. Харьков, Украина

Введение. Поражение иммунной системы при ВИЧ-инфекции носит системный характер, проявляясь глубокой супрессией Т- и В-звеньев клеточного иммунитета.

Учитывая значительное количество фармакологических препаратов с различными побочными эффектами в режиме длительной химиотерапии ВИЧ-инфицированных больных, перспективным средством можно считать препараты биологического происхождения. Таким является диетическая добавка «Анколан +», разработанная в Украине частным предприятием «Цибeko».

Диетическая добавка «Анколан +» содержит в своем составе экстракт муки рыбной, яичный порошок, воду питьевую.

Экстракт «Анколан +» представляет собой продукт термического разложения рыбной муки. При её высокотемпературной сухой возгонке обеспечивается постепенное расщепление органических веществ (белков, жиров, углеводов) до низкомолекулярных компонентов, которые по своей структуре подобны метаболитам клеточного обмена живого организма, поэтому продукт не обладает ни гистологической, ни видовой специфичностью.

Такой механизм действия экстракта является более перспективным по сравнению с попытками влиять на отдельные звенья в цепи нарушений, развивающихся в организме при любом заболевании.

Цель клинического исследования - изучить влияние диетической добавки «Анколан+» на иммунный статус больных ВИЧ-инфекцией.

Материалы и методы исследования. Клинические исследования были проведены как сравнительное исследование у 40 больных, диагноз ВИЧ-инфекции которых был установлен на основании данных иммуноферментного анализа и иммунного блотинга.

Основная группа состояла из 20 человек в возрасте от 20 до 34 лет, получавших «Анколан +» по 1 капсуле в сутки, увеличивая дозу каждые 3-е суток на 1 капсулу. Прием доводился до 9 капсул в сутки. Таким же образом прием уменьшался до 1 капсулы. Группу сравнения составили 20 больных в возрасте от 19 до 37 лет. В обеих группах были больные с III клинической стадией ВИЧ-инфекции. Все пациенты исследуемых групп получали антиретровирусную терапию согласно стандартам ВОЗ.

В обеих группах контролировались изменения клинического состояния больных и динамика иммунологических показателей до начала приема диетической добавки «Анколан +», через 1,5 и 3 месяца терапии. Исследования иммунного статуса, проводилось в Городском иммунологическом центре (г. Харьков).

При статистическом анализе для оценки достоверности данных был использован критерий Стьюдента.

Результаты и их обсуждение. Результаты проведенного исследования показали, что через 1,5 месяца приема иммуномодулятора «Анколан +» у пациентов основной группы обнаруживалось достоверное ($p \leq 0,01$) повышение общего количества лейкоцитов, уровня относительного и абсолютного количества лимфоцитов, абсолютного количества нейтрофилов ($p \leq 0,05$) и $CD3^+$ - клеток ($p \leq 0,01$), относительное количество $CD3^+$ - клеток имело тенденцию к повышению. Уровни $CD3^+CD16^{++}CD56^+$ - клеток и фагоцитарной активности нейтрофилов также имели тенденцию к повышению. Помимо этого было установлено достоверное снижение и приближение к нормальному значению уровней Ig A и гетерофильных гемолизинов ($p \leq 0,05$ и $p \leq 0,01$

соответственно). Результаты исследования свидетельствуют о выраженном снижении до нормальных значений уровня активности системы комплемента. По количеству лимфоцитотоксических аутоантител имелась тенденция к их снижению.

Исследование иммунного статуса у пациентов основной группы через три месяца приема диетической добавки «Анколан+» выявило достоверный рост общего количества лейкоцитов, абсолютного количества нейтрофилов и лимфоцитов ($p \leq 0,01$). Изучение популяционного состава лимфоцитов продемонстрировало выраженное увеличение относительного и абсолютного содержания $CD3^+$ - клеток ($p \leq 0,01$), а также тенденцию к повышению относительного количества $CD3^+CD4^+$ - лимфоцитов и иммунорегуляторного индекса $CD3^+CD4^+/CD3^+CD8^+$. Вместе с тем у больных определялось достоверное снижение уровней всех типов иммуноглобулинов, гетерофильных гемолизинов ($p \leq 0,01$), циркулирующих иммунных комплексов ($p \leq 0,05$). Сохранилась тенденция к уменьшению содержания лимфоцитотоксических аутоантител и повышению фагоцитарной активности нейтрофилов.

Сравнительный анализ результатов исследования по окончании периода наблюдения продемонстрировал достоверные различия ряда иммунологических показателей у пациентов основной группы и группы сравнения. Так, уровни общего количества лейкоцитов, абсолютного количества лимфоцитов и нейтрофилов были достоверно выше в основной группе, чем в группе сравнения ($p \leq 0,05$).

Полученные данные выявили достоверно более высокие уровни содержания относительного и абсолютного количества $CD3^+$ - клеток у пациентов основной группы ($p \leq 0,01$).

Достоверные различия отмечались также по показателям уровней Ig A и Ig M ($p \leq 0,01$). У пациентов основной группы обращало внимание стабильное снижение всех классов иммуноглобулинов на протяжении периода приема диетической добавки «Анколан+».

Достоверное повышение общего количества лейкоцитов, абсолютного

количества нейтрофилов и лимфоцитов у больных основной группы свидетельствует об уменьшении степени декомпенсации клеточного звена иммунитета.

Исследование популяционного состава лимфоцитов у пациентов основной группы, получавших ИМ «Анколан +», через 1,5 месяца терапии выявило значительное увеличение относительного и абсолютного количества CD3⁺-лимфоцитов. В иммунопатогенезе ВИЧ-инфекции важную роль играет снижение количества Т-лимфоцитов. Уменьшение количества циркулирующих Т-клеток у ВИЧ-инфицированных ведет к регуляторной дезорганизации иммунореактивности, резкому уменьшению эффекторных возможностей иммунной системы и прогрессированию заболевания. Увеличение общего количества фракции Т-лимфоцитов является одним из критериев эффективности терапии ВИЧ-инфекции.

Выводы. У больных ВИЧ-инфекцией отмечаются нарушения общего состояния, клеточного и гуморального звена иммунитета, обусловленные снижением общего количества лейкоцитов, Т-лимфоцитов, дисбалансом в системе иммунорегуляторных клеток, угнетением функциональной активности лейкоцитов, изменением соотношения Т-хелперов и Т-супрессоров, повышенным антителообразованием, что является признаками иммунологической недостаточности.

У пациентов с ВИЧ-инфекцией, принимавших «Анколан +», определяется достоверное повышение общего количества лейкоцитов, уровня относительного и абсолютного количества лимфоцитов, абсолютного количества нейтрофилов и CD3⁺-клеток, что свидетельствует об уменьшении степени декомпенсации клеточного звена иммунитета.

При исследовании гуморального звена иммунитета у больных ВИЧ-инфекцией, получавших «Анколан +», установлено достоверное снижение уровней иммуноглобулинов всех классов, гетерофильных гемолизинов и уровня активности системы комплемента, являющееся показателем уменьшения выраженности аутоиммунного компонента воспаления.

В ходе исследования выявлено, что более выраженный иммунокорректирующий эффект «Анколан+» наблюдается при его назначении ВИЧ-инфицированным больным в течение трех месяцев. При этом побочные явления не регистрировались.

**МЕХАНІЧНИЙ АНАЛІЗ ЕЛЕКТРОХІМІЧНОГО ВИЗНАЧЕННЯ
ОМЕПРАЗОЛУ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМПОЗИТУ VO (ОН)-ПОЛІ
(1,2,4-ТРИАЗОЛ)**

Остапчук Валентина Григорівна

кандидат медичних наук,
асистент кафедри педіатрії та медичної генетики
Буковинський державний медичний університет

Зімагорова Ніна Олександрівна

головний експерт зі спеціальності дитяча гастроентерологія
Департамент охорони здоров'я
Чернівецької обласної державної адміністрації

Мельничук Світлана Петрівна

доцент кафедри фармакології

Остапчук Марія Іванівна

викладач коледжу

Дудченко Софія Тарасівна

студентка IV курсу

Буковинського державного медичного університету

м. Чернівці, Україна

Актуальність. У наш час частота дивертикулярного та хронічного гастриту та виразки шлунка дещо зросли у всьому світі. Певне значення у патогенезі ВХ належить активації процесів перекисного окиснення ліпідів. Встановлено, що поліморфно-клітинні лейкоцити генерують активні форми кисню, гідролітичні ферменти та бактерицидні білки. Пошкоджуюча дія продуктів перекисного окиснення на клітинну мембрану проявляється в інактивації сульфгідрильних груп ферментів, гормонів та рецепторів, у вивільненні гістаміна опасистими клітинами та індукції різних клітинних мутацій. Активність процесів перекисного окиснення ліпідів регулюється системою антиоксидантного захисту, що володіє цитопротективними властивостями. Однак і дана концепція не пояснює повною мірою суті формування виразкового дефекту, оскільки немає даних про поступовий перехід ерозій у виразку. Крім того, ерозії в шлунку та ДПК утворюються

досить часто, але й швидко загоюються. Наведені дані вказують на необхідність пошуку інших пояснень реалізації кислотно-пептичної активності та *H. pylori* у розвитку ВХ.

H. pylori – єдиний відомий мікроорганізм, здатний до колонізації та персистування в умовах агресивного внутрішнього середовища шлунку людини. Бактерія має розвинені складні захисні механізми, що дозволяють їй уникати бактерицидного впливу соляної кислоти, виживати на слизовій оболонці шлунка, прикріплюватися до шлункового епітелію, взаємодіяти з ним та імунними клітинами хазяїна. Прикріплення до клітин епітелію дозволяє *H. pylori* вивільняти токсини та чинники патогенності, які контролюють різні аспекти функціонування клітин макроорганізму.

Так, серед особливостей перебігу захворювання в дитячому віці найбільш значущими є омолодження патології, збільшення випадків рецидивування, тривале збереження гостроти запально-деструктивних процесів, нетипові клінічні прояви, збільшення кількості ускладнень, що зумовлено поліетіологічністю патології, першочергове значення у формуванні якої надається *H. pylori*. Однак, при функціональній недостатності факторів захисту слизової оболонки шлунку розвивається оксидантний стрес, що сприяє пошкодженню ліпідів клітинних мембран, деструкції клітин та утворенню виразкового дефекту. Лікування згаданих патологій включає в себе використання протон-блокуючих молекул, одна з них омепразол. Його блокуючий ефект досягається шляхом утворення його метаболіту сульфенаміду, утворення комплексу з H^+K^+ATP азою та карбоангідразою слизової оболонки шлунку, блокуючи протони, що надходять у просвіт шлунка. Цей ефект ґрунтується на протонночутливій дії пірольних і особливо піридинових гетероатомів у ньому. Однак це може призводити до розвитку і різних побічних ефектів, такі як головний біль, запаморочення, нудота, діарея та метеоризм. Крім того, контроль концентрації омепразолу також важливий для успішного лікування пацієнтів з печінковою та нирковою недостатністю або в людей похилого віку.

Таким чином, метою даної роботи є механічний теоретичний аналіз електрохімічного визначення омепазолу за допомогою сполуки VO (OH)-полі (1,2,4-триазол). Для її реалізації ми розробляємо та аналізуємо математичну модель з точки зору стабільності та порівнюємо поведінку системи з поведінкою подібних електроаналітичних процесів.

Матеріали і методи. Для електрохімічного визначення омепазолу було запропоновано багато електрохімічних методів, які зазвичай реалізуються на аноді. Щодо катодного відновлення, це також можливо, але за наявності певних модифікаторів електродів, таких як оксигідроксид ванадію (III). Його поведінка подібна до аналогів тривалентного кобальту (обидва є напівпровідниками), але значно частіше зменшується. Щоб підвищити його чутливість і стабільність, він вважає за краще розміщувати його над органічною матрицею і проводити полімер тразольних сполук, здатний стабілізувати неорганічні наночастинки та опосередковувати перенесення електронів.

Результати та обговорення: Тим не менш, використання нових модифікаторів електродів з новими аналітами може перешкоджати: невизначеність щодо точного механізму електрохімічної реакції, необхідність виявлення умов найкращої ефективності датчика та електрохімічні нестійкості, характерні для подібних систем.

Розробка адекватної математичної моделі необхідна для планування катодного електрохімічного визначення омепазолу. Більш того, вона також може порівнювати поведінку цієї системи з поведінкою подібних без будь-якого експериментального есе.

Висновки: Отже, метою цієї роботи є механічний теоретичний аналіз електрохімічного визначення омепазолу за допомогою композиту VO (OH)-полі (1,2,4-триазол). Для того, щоб реалізувати це, ми пропонуємо механізм реакції, що веде до аналітичного сигналу, розробити та проаналізувати математичну модель з точки зору стабільності та порівняти поведінку системи з поведінкою подібних електроаналітичних процесів.

ПРОФІЛАКТИКА ПІСЛЯОПЕРАЦІЙНОГО СПАЙКОУТВОРЕННЯ НА ОРГАНАХ МАЛОГО ТАЗУ

Павлик Анастасія Любомирівна

Студентка

Приймак Світлана Григорівна

Кандидат медичних наук, асистент
кафедри акушерства та гінекології

БДМУ м. Чернівці

Вступ. На сьогодні утворення спайкового процесу після оперативних втручань є актуальною проблемою в багатьох жінок.

Однією із складових механізму спайкоутворення є запальна реакція очеревини, що може призвести до деструктивних змін та функціональних розладів органів черевної порожнини. Так, в маткових трубах порушується процес просування сперматозоїдів, захоплення яйцеклітини і її транспорт після запліднення в матку. Висока частота спайкових ускладнень відзначається у 55-97% пацієток після абдомінальних операцій та обумовлена розширенням обсягу і тяжкості хірургічного втручання, підвищенням резистентності мікрофлори до антибіотиків, зміною імунологічної реактивності організму.

Для запобігання спайкоутворення в післяопераційному періоді, застосовуються різні методи фізіотерапії, десенсибілізуючі засоби, ферментні препарати, біо-та імуностимулятори різного походження .

Мета дослідження: вивчення ефективності застосування імуномодулятора з пролонгованою гіалуронідазною активністю для профілактики спайкового процесу після оперативних втручань на органах малого тазу.

Матеріали та методи. В якості імуномодулятора використовувався препарат Лонгідаза, який є кон'югатом гіалуронідази (Лідаза) з активними похідними. Було обстежено 59 хворих, що перенесли лапароскопічні втручання

на придатках матки. З урахуванням обсягу післяопераційних реабілітаційних заходів хворі були поділені на 2 групи (порівняння і основна).

Групу порівняння склали пацієнтки, яким були виконані лапароскопічні втручання різного обсягу з приводу безпліддя. В анамнезі у всіх хворих були перенесені раніше операції на маткових трубах і яєчниках, після яких профілактичні заходи проводилися в традиційному обсязі.

Пацієнткам основної групи в післяопераційному періоді поряд з традиційним обсягом профілактичних заходів проводилася терапія Лонгідазою. Динамічна лапароскопія хворим основної групи проводилася за відсутності вагітності через 6 місяців після закінчення лікування.

Оцінка вираженості спайкового процесу проводилася за класифікацією J.Hulka et al. (1998) і Американського товариства фертильності (AFS) [10]:

- 1 ступінь: спайки мінімальні, труби прохідні, вільна велика частина яєчника;
- 2 ступінь: більше 50% поверхні яєчника вільно, ампулярна оклюзія із збереженням складок;
- 3 ступінь: вільно менше 50% поверхні яєчника, ампулярна оклюзія з руйнуванням складок;
- 4 ступінь: поверхні яєчника не видно, двосторонній гідросальпінкс.

Результати дослідження та їх обговорення. Серед обстежених пацієнток (74,1%) оперовані в екстреному порядку, що пов'язано з підвищеним ризиком післяопераційних ускладнень, зокрема розвитком гнійно-септичних ускладнень. Значну частку становлять хірургічні втручання з приводу пухлин яєчників (35,1%) і позаматкової вагітності (21,3%), вони, найбільш часто супроводжуються розвитком спайкового процесу. Слід зазначити, що досить часто в 19,6% випадків оперативні втручання проводилися на тлі гемоперитонеума, що є одним з етіологічних факторів формування післяопераційного спайкового процесу.

Звертає на себе увагу те що у обстежених хворих досить висока частота перенесених раніше запальних захворювань геніталій (у 40,7% спостережень - сальпінгоофорит, в 23,5% - вульвовагініт, в 18,6% - ендометрит).

Проведено порівняльну оцінку впливу терапії Лонгідазою на формування спайок після лапароскопічних втручань на яєчниках і маткових трубах. При лапароскопії у 19 хворих основної групи, проведеної в разі відсутності вагітності через 6 місяців після закінчення курсу терапії Лонгідазою, спайковий процес у малому тазі був виявлений у 10 (52,6%) хворих.

При проведенні базисних заходів профілактики спайкоутворення після ендохірургічного лікування при повторній лапароскопії спайковий процес у малому тазі був виявлений у 7 (35,0%) пацієток, при використанні імуноферментної терапії - у 6 (27,3%) пацієток

У хворих основної групи спайковий процес не супроводжувався розвитком деструктивних змін маткових труб і не перевищував 2 ступеня, у групі порівняння в однієї хворої (14,3%) був спайковий процес важкого ступеня.

В основній групі динамічна лапароскопія проводилася за відсутності вагітності протягом 6 місяців після проведення курсу Лонгідази 22 (54,1%) хворим. Порушення прохідності маткових труб після лапароскопічних операцій було виявлено у 3 (15,0%) хворих групи порівняння та у 2 (9,1%) хворих основної групи.

За період спостереження (12-18 міс) у хворих, яким проводився розширений комплекс реабілітаційних заходів після лапароскопії вагітність наступила в 77,0% (30 пацієток). У той час як в групі порівняння завагітніли відповідно 12 (60%) пацієток, що свідчить про клінічну ефективність препарату Лонгідаза у відновленні репродуктивної функції.

Висновки. В результаті, застосування Лонгідази для профілактики спайкоутворення у післяопераційному періоді у хворих, які перенесли оперативні втручання на органах малого тазу, потрібно розглядати як обов'язкову складову комплексної терапії, що знижує як частоту так і тяжкість

спайкового процесу, кількість реконструктивних операцій з приводу безпліддя у даної категорії хворих.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Волошин А.А. Факторы риска осложнений после лапароскопических сочетанных гинекологических и хирургических операций. / А.А. Волошин //Актуальні проблеми акушерства і гінекології, клінічної імунології та медичної генетики: Збірник наукових праць: Вип.23.- Київ - Луганск, 2012.- С.125-130

2. Линчак О.В., Коба О.П., Микитенко Д.О. Частота непліддя серед населення Чернівецької області / О.В. Линчак, О.П. Коба, Д.О. Микитенко // Актуальні проблеми акушерства і гінекології, клінічної імунології та медичної генетики: Збірник наукових праць: Вип.23.- Київ - Луганск, 2012.- С.188-196

МІКРОФЛОРА КИШЕЧНИКА НА ТЛІ ВУЛЬВОВАГІНАЛЬНОГО КАНДИДОЗУ У ЖІНОК

Пономарьова Інна Георгіївна

к. б. н., завідувач лабораторії мікробіології,

Лісяна Тамара Олександрівна

к. б. н., старший науковий співробітник

Крищук Світлана Юріївна,

Лікар- бактеріолог вищої категорії

Тимофеева Анастасія Юріївна

Лікар – бактеріолог

ДУ»Інститут педіатрії, акушерства і

гінекології ім. акад. О. М. Лук'янової НАМН України»

м. Київ, Україна

Вступ. За поширеністю серед інфекцій сечостатевих органів у жінок одне з провідних місць займає урогенітальний кандидоз. Поширеність кандидозного вульвовагініту серед жінок складає від 8 % до 32 %. Збудниками хвороби є гриби р. *Candida*, вірулентність яких коливається в широких межах і залежить від стану макроорганізму та середовища існування. До факторів, які сприяють виникненню кандидозу статевих шляхів, відносять: екзогенні (застосування антибіотиків, гормональних та цитостатичних препаратів), ендогенні (зниження імунітету, ендокринні та інфекційні захворювання, вагітність).

Існує інформація, що важливим чинником виникнення кандидозу є порушення гомеостазу організму людини, на тлі якого сапрофітні форми грибів р. *Candida* набувають патогенних властивостей. Встановлено здатність грибів р. *Candida* змінювати біохімічні властивості, морфологію та патогенність в залежності від умов існування. Також, згідно існуючим даним, в патогенезі вагінального кандидозу (*Candida albicans* та *Candida non-albicans*) важливе значення має шлунково-кишковий тракт, який є основною екологічною нішею для контамінації жіночих статевих органів.

Мета роботи. Метою роботи було вивчення особливостей мікробіому кишечника у жінок з вульвовагінальним кандидозом.

Матеріали та методи. Було проведено вивчення мікробіому кишечника у 60 жінок з вульвовагінальним кандидозом. В якості контролю використовували дані, отримані при обстеженні 30 здорових жінок.

Вивчення мікробіому кишечника включало в себе визначення видового та кількісного складу мікрофлори. Ступінь порушень біоценозу кишечника оцінювали згідно методичним рекомендаціям Бондаренко В.М., Мацулевич Т.В. «Микробиологическая диагностика дисбактериоза кишечника» Москва, 2007.

Результати та обговорення. У всіх обстежених пацієнток з вульвовагінальним кандидозом виявлено дисбіоз кишечника, який характеризувався заміщенням домінуючих в нормі лактобацил, біфідумбактерій та бактероїдів умовно-патогенними аеробними (*Serratia* spp., *Klebsiella* spp., *Enterobacter* spp.) та облигатними анаеробними мікроорганізмами (*Peptostreptococcus* spp., *Clostridium* spp., *Eubacterium* spp). II ступінь дисбіозу реєструвався у 41,7% хворих, III ступінь у 58,3% жінок.

При обстеженні жінок з вульвовагінальним кандидозом було встановлено, що *E.coli* виявлялась у більшості обстежених (95%), але її кількісний рівень не досягав показників в групі здорових жінок і становив $10^{5,8}$ КУО/г. З високою частотою висівалась *E.coli* з гемолітичними властивостями – 28,3% в концентрації $10^{7,2}$ КУО/г ($p > 0,05$), що значно перевищувала діагностичний рівень. Також серед *Proteobacteria* реєструвались такі умовно – патогенні мікроорганізми як *Serratia* spp. – 31,7%, *Klebsiella* spp. – 26,7%, *Enterobacter* spp. – 25%, *Citrobacter* spp. – 18,3%.

Кількісні показники реєстрації цитратасимілюючих бактерій перевищували норму та знаходились в межах $10^{6,2}$ КУО/г– $10^{7,5}$ КУО/г ($p > 0,05$).

При вивченні мікробіому кишечника з вульвовагінальним кандидозом виявлено підвищення якісних та кількісних показників висіву стафілококів, стрептококів, що належать до *Firmicutes*. Зокрема, встановлено збільшення концентрації в кишечнику грампозитивних коків. Частота висіву *S.faecalis*

досягала 70%, *S.aureus* - 48,3%, *S.epidermidis* з гемолітичними властивостями – 46,7%.

Зареєстровано високий рівень показників контамінації кишечника грамозитивними коками з патогенними властивостями: *S. aureus* – lg 5,6 КУО/г ($p>0,05$), *S. epidermidis* з гемолізом - lg 5,4 КУО/г ($p>0,05$). Кількість *S.faecalis* (lg 7,3 КУО/г ($p>0,05$)) також перевищувала діагностичний рівень.

Гриби роду *Candida* були виявлені в кишечнику у 100% жінок з вульвовагінальним кандидозом в концентрації lg 6,5 КУО/г ($p>0,05$). При вивченні видового складу грибів роду *Candida* було встановлено, що найчастіше з кишечника хворих з вульвовагінальним кандидозом висівалися *Candida albicans* -71,7%, *Candida glabrata* -20,0%. Інші види грибів виділялись з незначною частотою: *Candida tropicalis*, *Candida parapsilosis* по 3,3%, *Candida krusei* -1,7% (Рис.1).

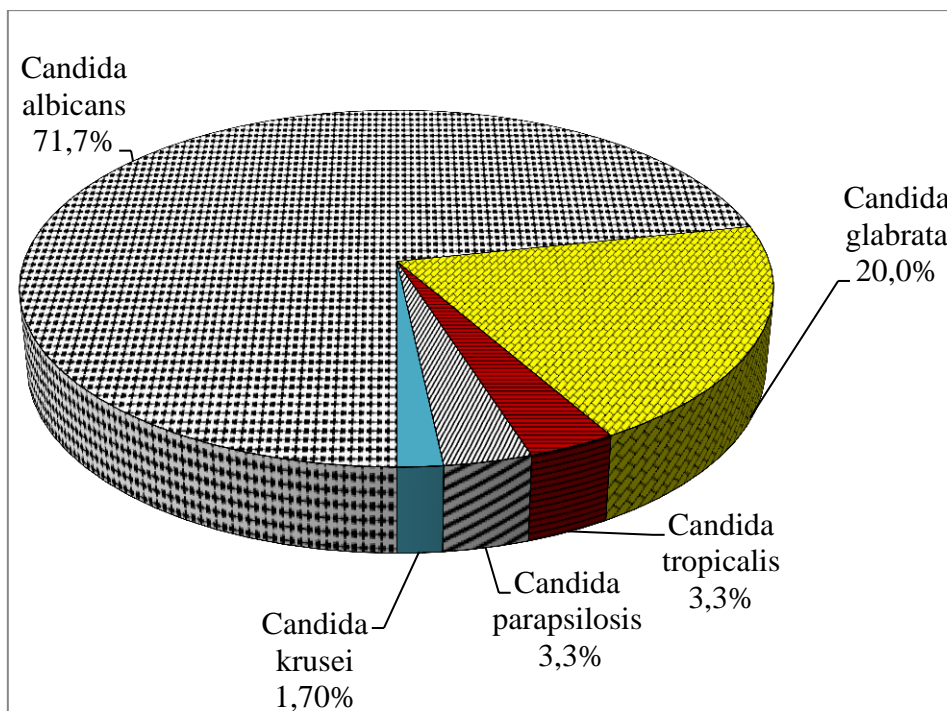

Рис.1. Видовий склад грибів роду *Candida* виділених з кишечника у жінок з вульвовагінальним кандидозом

Тож, можна зробити припущення, що джерелом високовірулентних штамів грибів, які вражають слизові оболонки статевих органів є кишечник, і без пригнічення росту грибів в ньому будь яка терапія, яка направлена на лікування кандидозу статевих органів, як правило, є невдалою і в подальшому приводить до рецидиву захворювання.

Аналіз показників висіву індигенної мікрофлори кишечника дав змогу констатувати істотне зниження її кількості- *Lactobacillus spp.* висівались у 73,3% жінок в концентрації $\lg 5,2$ КУО/г ($p > 0,05$), а *Bifidobacterium spp.* у 68,3% обстежених в концентрації $\lg 6,2$ КУО/г ($p > 0,05$).

Серед представників анаеробної мікрофлори значну питому вагу складали бактерії філуму Firmicutes: *Peptostreptococcus spp.* був виявлений у 53,3% хворих, *Clostridium spp.* – 51,7%, *Eubacterium spp.* – 63,3%.

Згідно одержаним результатам кількісний рівень висіву цих мікроорганізмів у жінок з вульвовагінальним кандидозом зріс майже на два порядки в порівнянні із нормою. Так, концентрація *Peptostreptococcus spp.* становила $\lg 8,5$ КУО/г ($p > 0,05$), *Clostridium spp.* - $\lg 8,0$ КУО/г ($p > 0,05$), *Eubacterium spp.* – $\lg 11,0$ КУО/г ($p > 0,05$).

Серед інших представників облигатної анаеробної мікрофлори спостерігалось значне зменшення якісного та кількісного рівня висіву з кишечника *Bacteroides spp.* (38,3%, $\lg 6,7$ КУО/г) та *Prevotella spp.* (13,3% , $\lg 6,0$ КУО/г) ($p > 0,05$).

У 73,3% обстежених жінок з вульвовагінальним кандидозом виявлено асоціативні форми бактеріальної контамінації кишечника. Переважно реєструвались трьох – чотирьох компонентні асоціації стафілококів з умовно – патогенними ентеробактеріями та грибами р.*Candida* або асоціації гемолітичних біоварів кишкової палички з різними видами ентеробактерій та грибів р. *Candida* в поєднанні з грампозитивними анаеробними мікроорганізмами.

Висновки. Результати бактеріологічного обстеження жінок з вульвовагінальним кандидозом свідчать про формування дисбалансу між показниками нормальної та факультативної мікрофлори, що контамінують

кишечник хворих. Встановлені порушення мають прояв в зростанні частоти реєстрації та кількісних показників аеробних та анаеробних бактерій філуму Firmicutes, зниженні бактерій філуму Bacteroidetes, значній контамінації кишечника грибами роду *Candida* та широкому спектрі виділених видів ентеробактерій філуму Proteobacteria у значимій кількості, на фоні значного дефіциту *Lactobacillus* spp. та *Bifidobacterium* spp.

ПРОВІДНІ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ФУНКЦІЇ ОРГАНІЗМУ УЧНІВ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ЗВ'ЯЗКУ З ПОКАЗНИКАМИ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ І ПІДЛІТКІВ

Сергета Ігор Володимирович,

к. мед. н., професор,
завідувач кафедри загальної гігієни та екології

Осадчук Неоніла Іванівна,

к. мед. н., доцент,
доцент кафедри мікробіології

Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова
м. Вінниця, Україна

Вступ. Шкільний період життя дітей і підлітків тісно пов'язаний з процесами активного та бурхливого розвитку психофізіологічних функцій їх організму. Разом з тим необхідно підкреслити і той факт, що перехід від стану дитинства до дорослого стану відзначається неврівноваженістю основних нервових процесів, вираженою емоційною нестійкістю, інтенсифікацією діяльності ендокринної системи, і, насамперед, явищами “гуморального стресу”, суттєвою перебудовою функціонування органів та систем [1, с. 42; 2, с. 90; 3, с. 171; 4, с. 80; 5, с. 47]. Тому обов'язковими елементами вивчення особливостей психофізіологічного стану організму учнів слід вважати використання комплексного підходу до дослідження його характеристик як на рівні окремих фізіологічних систем, так і на міжсистемному рівні.

Мета роботи. Метою наукової роботи було визначення особливостей зв'язку провідних психофізіологічних функцій організму учнів з показниками фізичного розвитку дітей і підлітків.

Матеріали та методи. Під час проведених досліджень для визначення особливостей розвитку психофізіологічних функцій організму школярів використовувались психофізіологічні методи, для оцінки соматометричних, стоматоскопічних і фізіометричних показників фізичного розвитку учнів – антропометричні методи, для здійснення комплексної оцінки фізичного

розвитку школярів – гігієнічні методи, для статистичної обробки отриманих матеріалів, встановлення зв'язків між характеристиками фізичного розвитку та медико-соціальними і психофізіологічними особливостями учнів шкільного віку – методи багатовимірного статистичного аналізу.

Результати та обговорення. В ході проведених досліджень виявлено, що найкращий рівень розвитку показників швидкості простої і диференційованої зорово-моторної реакції у хлопчиків і дівчаток спостерігався у віці 12 років, найгірший – у віці 14 років ($p < 0,01$). Показники, які реєструвалися у 17-річних підлітків, займали проміжне положення і, таким чином, засвідчували наявність певної стабілізації в цьому віці природних процесів змін з боку провідних характеристик врівноваженості нервових процесів ($p > 0,05$). Під час визначення характеристик критичної частоти злиття світлових миготінь найкращі з адаптаційної точки зору результати і у дівчаток, і у хлопчиків реєструвалися у віці 12 років, найгірші – у 17-річних дівчат та юнаків. Дані оцінки координаційних здібностей переконливо засвідчували той факт, що провідні просторові кореляти координації рухів школярів, які перебували в умовах сучасної школи, протягом часу навчання переважно мали позитивну динаміку змін їх критеріальних величин впродовж вікового періоду від 12 до 17 років ($p < 0,05$).

Дані застосування процедур кореляційного аналізу засвідчували наявність тісних, стабільних взаємозв'язків показників розвитку провідних психофізіологічних функцій організму дівчат і юнаків та значень комплексного показника фізичного розвитку, який був розроблений. Слід відзначити і той факт, що найбільша кількість достовірних статистично-значущих кореляційних зв'язків і у дівчат, і у юнаків спостерігалась у віці 17 років, найменша – у віці 14 років. Незалежно від віку у дівчат найчастіше реєструвалися зв'язки між значеннями комплексного показника фізичного розвитку та характеристиками врівноваженості нервових процесів і показниками ступеня втягування у діяльність, що виконується, у юнаків – між значеннями комплексного показника фізичного розвитку та характеристиками врівноваженості нервових

процесів і параметрами координаційних здібностей організму. Значно рідше, однак, майже постійно протягом часу перебування і сучасній школі із значеннями комплексного показника фізичного розвитку серед школярів були пов'язані дані щодо швидкості зорово-моторної реакції в умовах вибору, рухливості нервових процесів та координаційних здібностей організму, серед школярів – дані щодо ступеня втягування у діяльність, що виконується, швидкості простої і диференційованої зорово-моторної реакції, рухливості нервових процесів та координаційних здібностей організму.

На підставі здійснення процедур покрокового регресійного аналізу розроблені статистичні моделі, які надають можливість встановити особливості взаємозв'язку прогностично-значущих корелят комплексного показника фізичного розвитку з цілим рядом досліджуваних ознак, які відображують особливості розвитку та формування психофізіологічних функцій організму дівчаток і хлопчиків, дівчат і юнаків, та здійснити їх ґрунтовну прогностичну оцінку. Згідно із даними процедур кластерного аналізу виділені три головних угруповання: зорово-сенсорний кластер, зорово-моторний кластер та інтегративно-координаційний кластер з їх відповідним змістовним наповненням.

Висновки. Під час проведених наукових досліджень визначені особливості зв'язку провідних психофізіологічних функцій учнів з показниками фізичного розвитку дітей і підлітків та на їх підставі встановлені критеріальні точки найбільш ефективного впливу різноманітних оздоровчо-корекційних заходів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Мороз В. М., Макаров С. Ю., Серебреннікова О. А., Сергета І. В. Навчальний стрес та психофізіологічні критерії оцінки адаптаційних можливостей організму студентів закладів вищої медичної освіти. – Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2020. 184 с.

2. Сергета І. В., Бардов В. Г., Дреженкова І. Л., Панчук О. Ю. Гігієнічні нормативи рухової активності студентів закладів вищої медичної освіти та

шляхи її оптимізації. – Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2020. 184 с.

3. Сергета І. В., Панчук О. Ю., Яворовський О. П. Гігієнічна діагностика професійної придатності студентів закладів медичної освіти (на прикладі стоматологічних спеціальностей). – Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2020. 348 с.

4. Тимощук О. В., Полька Н. С., Сергета І. В. Наукові основи комплексної гігієнічної оцінки якості життя та адаптаційних можливостей сучасної учнівської і студентської молоді. – Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2020. 272 с.

5. Мороз В. М., Серебреннікова О. А., Сергета І. В., Стоян Н. В. Психофізіологічні та психогігієнічні основи ефективного використання здоров'язберігаючих технологій у закладах вищої освіти. – Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2021. 208 с.

БІОХІМІЧНІ ПОКАЗНИКИ КРОВІ У ХВОРИХ НА ЦД 1 ТИПУ РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП

Солопонова Аліна Андріївна

Студент

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Вступ. Діабет – це хронічна хвороба, яка розвивається, коли підшлункова залоза не виробляє достатньо інсуліну або коли організм не може ефективно використовувати вироблений ним інсулін. При діабеті 1-го типу, для якого характерно недостатнє вироблення інсуліну, необхідне щоденне його введення. Діабет з часом приводить до ураження серця, кровоносних судин, очей, нирок і нервів.

Мета роботи. Дослідження біохімічних показників крові, що характеризують функціональний стан нирок та ліпідний обмін у хворих на ЦД 1 типу двох вікових груп.

Матеріали и методи. Об'єктом дослідження була венозна кров, яку брали у хворих при маніфестації ЦД1 типу та через 5 років після початку захворювання. В крові визначали за загальноприйнятими методами вміст холестеролу, тригліцеридів, ЛПНЩ, ЛПВЩ, сечовини, креатиніну та ШКФ [Горячковский, 1998]. Хворі були поділені на 4 групи: групи віком 20-30 років та 40-50 років із вперше виявленим ЦД1 типу та зі строком захворювання 5 років. Статистичний аналіз даних здійснювали з використанням пакету прикладних програм SPSS, версія 22 в операційній системі Windows 8.

Результати та обговорення. Як показали результати досліджень на початку захворювання, вміст сечовини та креатиніну знаходився у межах фізіологічної норми в обох вікових групах. Так вміст сечовини у хворих 20-30 років складав $4,63 \pm 0,49$ ммоль/л, а у хворих 40-50 років – $4,9 \pm 0,41$ ммоль/л, рівень креатиніну – $85 \pm 3,56$ ммоль /л та 86 ± 5 ммоль/л відповідно. ШКФ у першій віковій групі складала $101,4 \pm 8,96$ мл/хв, у другій – $99,3 \pm 8,24$ мл/хв,

що є показником норми. Через 5 років після захворювання вміст сечовини у хворих 20-30 років складав $4,35 \pm 0,31$ ммоль/л, а у хворих 40-50 років підвищувався до $5,52 \pm 0,52$ ммоль/л ($p \leq 0,05$). Рівень креатиніну підвищувався до $91 \pm 3,93$ ммоль /л у хворих 20-30 років та до $94,3 \pm 3,24$ ммоль/л у хворих 40-50 років. ШКФ у першій віковій групі майже не змінилася і складала $104,47 \pm 4,69$ мл/хв, у другій на 6 % знижувалася порівняно із групою з маніфестацією ЦД1 і складала $92,66 \pm 7,29$ мл/хв.

Таблиця 1

Динаміка глікованого гемоглобіну, показників функціонального стану нирок та показників ліпідного обміну у хворих на ЦД 1 типу двох вікових груп

Показник	Вік	Маніфестація ЦД 1	5 років ЦД 1
1	2	3	4
НьА1С, %	1	$9,27 \pm 0,96$	$10,84 \pm 0,58$
	2	$10,31 \pm 0,41$	$8,4 \pm 0,8^{**}$
Сечовина, ммоль /л	1	$4,63 \pm 0,49$	$4,35 \pm 0,31$
	2	$4,92 \pm 0,41$	$5,52 \pm 0,52^*$
Креатинін, ммоль /л	3	$85 \pm 3,57$	$91,04 \pm 3,94$
	4	$86 \pm 5,0$	$94,32 \pm 3,24$
ШКФ, мл/хв	1	$101,4 \pm 6,96$	$104,47 \pm 4,69$
	2	$99,3 \pm 8,24$	$92,67 \pm 7,29$
Холестерин, ммоль/л	1	$4,77 \pm 0,27$	$4,36 \pm 0,35$
	2	$4,96 \pm 0,38$	$4,82 \pm 0,32^*$
Тригліцериди, ммоль/л	1	$1,68 \pm 0,13$	$1,52 \pm 0,08$
	2	$1,95 \pm 0,27$	$1,39 \pm 0,11$
ЛПВЩ, ммоль/л	1	$1,25 \pm 0,1$	$1,22 \pm 0,07$
	2	$1,26 \pm 0,09$	$1,58 \pm 0,07^{**}$
ЛПНЩ, ммоль/л	1	$2,76 \pm 0,27$	$2,45 \pm 0,36$
	2	$2,81 \pm 0,33$	$2,58 \pm 0,35$
Коефіцієнт атерогенності, Од.	1	$2,98 \pm 0,35$	$2,81 \pm 0,53$
	2	$3,09 \pm 0,42$	$2,12 \pm 0,37^*$

Примітки:

1. 1 – хворі 20-30 років, 2 – хворі 40-50 років,

2. * – $p < 0,05$ відносно 1 групи, ** – $p < 0,01$ відносно 1 групи.

Кількість глікованого гемоглобіну на початку захворювання в обох групах суттєво не відрізнялася і складала $9,27 \pm 0,96$ та $10,31 \pm 0,41$ % відповідно. У хворих 1 групи із терміном захворювання 5 років кількість глікованого гемоглобіну незначно підвищувалася, а в другій групі достовірно знижувалася, проте в обох групах залишалася вищою за норму.

Що стосується показників ліпідного обміну, то на початку захворювання перевищують верхню межу фізіологічної норми тригліцериди у хворих 40-50 років ($1,95 \pm 0,27$ ммоль/л) та ЛПНЩ в обох вікових групах. Кількість останніх складала $2,76 \pm 0,27$ ммоль/л та $2,82 \pm 0,33$ ммоль/л відповідно. У хворих із терміном захворювання 5 років тільки у групі віком 40-50 років кількість ЛПВЩ не суттєво перевищувала референтне значення і складала $1,58 \pm 0,072$ ммоль/л. Порівняно із групою хворих віком 20-30 років різниця за даним показником була достовірною ($p=0,006$). Усі інші показники ліпідного обміну були у межах фізіологічної норми і між групами достовірних відмінностей не спостерігалось.

Висновки. У хворих із маніфестацією ЦД1 типу у вікових групах достовірних відмінностей не спостерігається. Через 5 років від початку захворювання достовірні відмінності у вікових групах спостерігаються тільки за вмістом сечовини та ЛПВЩ – у групі хворих віком 40-50 років їх кількість зростає.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горячковский А. М. Клінічна біохімія: підруч. [для лікарів – лаборантів] / А. М. Горячковский. – Одеса: Астропринт, 1998. – 608с.

ВИВЧЕННЯ ВМІСТУ ХІМІЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ У СКЛАДІ ПИТНОЇ ВОДИ

Терещенко Наталія Юріївна,

к. х. н., доцент

Кузьмін Іван Олександрович,

Переяславський Ростислав Костянтинович

Студенти

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

м. Київ, Україна

Вступ. Медична хімія надає інформацію про біологічну роль хімічних елементів. Для вивчення кількісного і якісного складу хімічних елементів у складі різних об'єктів у дослідженнях застосовують фізико-хімічні методи лабораторного контролю. Майбутні фахівці галузі охорони здоров'я за допомогою сучасного вимірювального обладнання на прикладі разків води можуть вивчати хімічний склад сумішей незамінних, домішкових та мікро-домішкових хімічних елементів; поглиблювати знання щодо зміни вмісту хімічних елементів (зокрема біогенних металічних елементів) у харчовому раціоні людини, що призводять до розвитку ендемічних хвороб. Вивчаючи хімічні елементи дослідники відмічають, що значний вплив на здоров'я людини здійснює вода, яка є природним розчинником. До складу води можуть входити домішкові і мікро-домішкові хімічні елементи, серед яких є токсичні хімічні елементи. Саме тому, вода є ключовим об'єктом моніторингових досліджень в системі контролю критичних точок виробництва безпечної і якісної продукції харчування. Проблема безпеки продуктів харчування з кожним роком зростає, оскільки відбувається забруднення водою. Важкі метали становлять велику підгрупу токсикантів в групі розповсюджених і досить токсичних забруднюючих навколишнє середовище хімічних речовин. Сьогодні, згідно санітарно - гігієнічних нормативів, потрібно контролювати вміст хімічних елементів: Hg, Pb, Cd, Co, Ni, Cu, Zn, Sb, Sn, Al, Be, Ba, Fe, Li, Cr, Tl, As.

Мета роботи: Вивчити хімічний склад води, зокрема вміст металічних хімічних елементів, провести лабораторний контроль зразків джерельної води і води водойм методами атомно-абсорбційної спектрометрії (ААС) та атомно-емісійної спектрометрії (АЕС).

Матеріали і методи: У роботі досліджено зразки питної води. Дослідження проводили згідно зі стандартизованою методикою ДСТУ ISO 11885:2005 «Якість води. Визначання 33 елементів методом атомно-емісійної спектрометрії з індуктивно-зв'язаною плазмою». Для встановлення безпечності зразків води результати вимірювань порівнюються зі значеннями максимально допустимого вмісту шкідливих речовин у об'єктах навколишнього середовища та агро-продукції згідно гігієнічних нормативів, затверджених Міністерством охорони здоров'я України (МОЗ).

В роботі використовували аналітичні стандарти хімічних речовин та розчинники кваліфікації «ч.д.а.».

Вимірювання проведено на приладах: ААС з ІЗП, фірми Thermo Elemental; АЕС, фірми Thermo.

Результати та обговорення: Зразки води для вивчення вмісту хімічних елементів та загального вмісту мінеральних компонентів підготовані до дослідження відповідно із стандартизованою процедурою відповідно до методу дослідження. На підготовчому етапі дослідження проведено вимірювання (повторення у п'яти параллелях вимірювання) вмісту хімічних елементів, здійснено калібрування вимірювального обладнання. Встановлено, що аналітичні сигнали дослідженого переліку хімічних елементів носять індивідуальний характер. Разом з цим, отримані градувальні залежності величини аналітичного сигналу хімічного елементу від його вмісту у калібрувальному розчині описуються рівнянням прямої лінії і відповідають державним вимогам і стандартам проведення аналітичного дослідження (рис. 1).

Аналітичний
сигнал

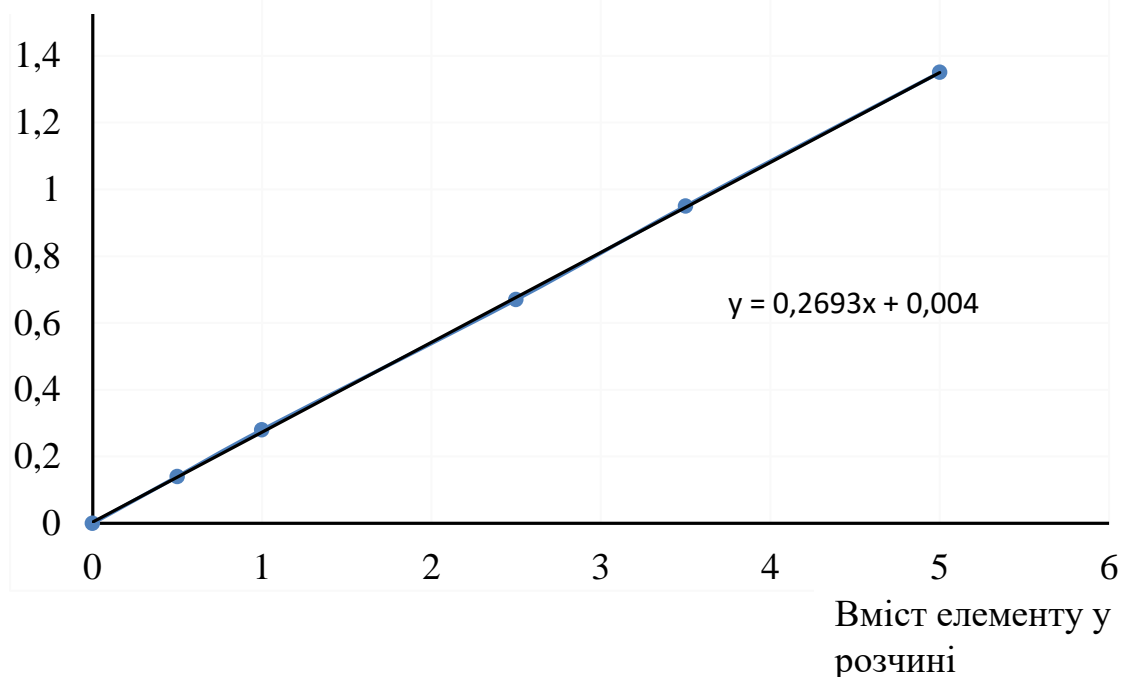

Рис. 1. – Залежність величини аналітичного сигналу хімічного елементу Pb від його вмісту у градувальному розчині

Як можна бачити з рисунку 1 калібрувальна залежність має лінійний характер в межах робочих концентрацій хімічних елементів, необхідних для встановлення безпечності води для споживання людиною.

В зразках води водойми № 1 та 4, наданих на дослідження в трьох паралелях, виявлено вміст Pb, Hg, Pb, As. Встановлені параметри говорять про забруднення води важкими металами та неметалами. Дослідження проведені повторно через певний проміжок часу підтвердили наявність вище зазначених небезпечних хімічних елементів у складі зразків води відібраних з водойм.

В дослідженнях зразків джерельної води, відібраної із поверхневого джерела і свердловини встановлено відсутність токсичних елементів, проте зразки джерельної води характеризувалися підвищеним вмістом Fe, що також є небезпечно для здоров'я людини при тривалому вживанні такої води для харчових потреб.

Висновки. Таким чином, в роботі вивчено кількісний і якісний склад хімічних елементів зразків води, визначено особливості роботи дослідників методами лабораторного контролю: атомно-абсорбційної спектрометрії (ААС) та атомно-емісійної спектрометрії (АЕС).

Встановлено, що природна не очищена вода може містити різні небезпечні для здоров'я людини хімічні елементи. Результати дослідження говорять про наявність у навколишньому середовищі хімічних елементів.

В подальших дослідженнях заплановано виявлення джерела забруднення, що постачає токсичні елементи до досліджених об'єктів (джерело, водойма).

Використання дослідженої поверхневої води для споживання людиною, напування тварин, згідно санітарно-гігієнічних норм не дозволено.

Перед використанням джерельної води для потреб, що пов'язані із прямим споживанням людиною, або для виготовлення продукції харчування потрібно проводити додаткове її очищення від Феруму, контролювати лабораторними випробуваннями якість очистки.

ДИНАМИКА КАЧЕСТВА ЖИЗНИ БОЛЬНЫХ С ГЕРПЕТИЧЕСКИМ ПОРАЖЕНИЕМ ТРОЙНИЧНОГО НЕРВА

Тесленко Ольга Александровна,

к. мед. н., доцент

Тесленко Нина Ивановна

мл. научный сотрудник

Харьковский национальный медицинский университет

г. Харьков, Украина

Введение. Состояние, при котором человек испытывает боль или неприятные ощущения при глотании называют дисфагией. В неврологической практике такие нарушения встречаются, в основном, у больных, перенесших мозговую инсульт или черепно-мозговую травму. Кроме того, выраженный болевой синдром также имеет место при инфекционном и травматическом поражении челюстно-лицевого аппарата головы, что приводит к затруднению глотания и пережевывания пищи. Несомненно, что сочетание болевого синдрома и дисфагии негативно влияет на качество жизни (КЖ) пациента.

Многообразие типов и механизмов боли предполагает использование широкого спектра лекарственных средств для ее коррекции. Одной из универсальных групп лекарственных препаратов, занимающих центральное место среди симптоммодифицирующих препаратов при лечении болевого синдрома и для управления болями любой этиологии, являются нестероидные противовоспалительные средства (НПВС). Препараты этой группы регулярно используют в своей работе более 80% врачей различных специальностей. Одним из препаратов, обладающих высокой противовоспалительной, анальгетической и жаропонижающей активностью, является мелоксикам. Удобными формами порошка НПВС являются саше нимесулид, диклофенак калия. Линейка препарата мелоксикам имеет быструю ородисперсную форму-Мовиксикам[®] ОДТ, которая является альтернативой другим таблетированным формам НПВС с быстрым эффектом. Он удобен для приема пациентами,

которые не могут использовать таблетированные формы или саше НПВС. Чаще всего это связано с нарушением функция глотания или наличием выраженного болевого синдрома при краниальных невралгиях или челюстно-лицевых повреждениях. Такая форма также дает возможность более гибко дозировать препарат в зависимости от веса и диагноза пациента и соединяет в себе преимущества как таблеток, так и саше, суспензий, благодаря улучшенной биологической усвояемости. Фармакокинетический профиль позволяет комбинировать Мовиксикам®ОДТ с большинством препаратов, используемых для лечения острой и хронической боли при различных нозологических формах заболеваний.

Целью исследования было оценить КЖ пациентов в динамике традиционной терапии больных с добавлением ородисперсной формы НПВС.

Материалы и методы исследования. В исследование были включены 14 больных с герпетическим поражением тройничного нерва с выраженным острым болевым синдромом и дисфагией, связанной с затруднением процесса жевания.

Кроме клинико-неврологического обследования, были использованы международные опросники, позволяющие объективизировать состояние больных. Обследование больного осуществляли в день поступления и в динамике терапии с применением Мовиксикама®ОДТ, используя Визуальную аналоговую шкалу боли (ВАШ) и опросник MOS 36-Item Short-Form Health Survey (MOS SF-36). Сопоставление результатов исследования до и после лечения позволило оценить динамику восприятия пациентом своих болевых ощущений и КЖ.

Целью терапии болевого синдрома была задача-максимум - фиксировать исчезновение боли или наличие минимального болевое ощущения (<1 балла по ВАШ); как хороший ответ на анальгетическую терапию оценивали уменьшение боли на 50% в сравнении с исходным уровнем (не менее 2 баллов по ВАШ); клинический эффект в ответ на терапию оценивали как значимый при

уменьшении боли на 20% в сравнении с исходным уровнем (не менее 1 балла по ВАШ).

Инструменты оценки КЖ (общие и специфические формы), разработаны экспертами ведущих мировых клинических центров в соответствии с принципами доказательной медицины и требований Good Clinical Practices (GCP). Они создали возможность количественной оценки основных сфер жизнедеятельности человека. Применение их вместе с другими общепринятыми клиническими, лабораторными и инструментальными методами исследования позволяет расширить представление врача о состоянии больного в целом. Опросник MOS SF-36 является наиболее распространенным в клинических исследованиях и при индивидуальном мониторинга КЖ у пациентов с различными хроническими заболеваниями. Во многих странах мира определены популяционные нормы КЖ для здоровых людей. Этот опросник позволяет дать количественную оценку состояния пациента и решать вопрос о дальнейшей тактике его ведения.

Результаты и обсуждение. В Протоколах лечения герпетических поражений нервной системы рекомендуются к назначению такие НПВС как диклофенак натрия, нимесулид и рофекоксиб, но ничего не написано в отношении мелоксикама. Именно этот препарат стал нашим выбором для проведения анальгезирующей и противовоспалительной терапии при герпетическом поражении краниальных нервов. Герпетическое поражение тройничного нерва манифестировало болевым синдромом в зоне иннервации корешка тройничного нерва, где впоследствии появились кожные высыпания (множественные папулы, трансформирующиеся в везикулы). Боль в течение всего периода высыпаний, как правило, носила интенсивный постоянный или приступообразный характер. Чаще всего ее описывали как жгучая, стреляющая, колющая или пульсирующая. Обычно боль усиливалась ночью и при воздействии различных раздражителей (тактильных, температурных и др.), особенно при движении жевательной мускулатуры. При объективном осмотре

были выявлены расстройства чувствительности в виде гиперестезии, гипестезии или анестезии, включая *anesthesia dolorosa*, и др. Расстройства чувствительности обычно были ограничены областью высыпаний, однако весьма изменчивы по форме и интенсивности. На этом фоне больные предъявляли жалобы на болезненный акт глотания и жевания, что заставляло их отказываться от приема оральных препаратов. Любые движения челюстью или сильное открывание рта, что требуется для запивания традиционных таблеток, вызывало у больных интенсивное болевое ощущение, что препятствовало их применению. Больных так же сопровождали в этот период общеинфекционные проявления (лихорадка, цефалгия, миалгия, утомляемость, общее недомогание).

На фоне проводимой этиотропной противовирусной терапии валацикловиром по традиционной схеме, в курс терапии были включены: Мовиксикам[®]ОДТ, противоотечные (трифас) и десенсибилизирующие препараты. Положительные качества данного НПВС, прежде всего, обусловлены оптимальными физико-химическими и структурными характеристиками препарата, его способностью проникать и накапливаться в очагах воспаления, хорошей совместимостью со многими другими лекарственными средствами, а также удобством применения при болевом синдроме в челюстно-лицевой области. Эффективность его действия отмечается и при болях воспалительного характера, что важно при лечении острой герпетической невралгии. На фоне проведения терапии Мовиксикамом[®] ОДТ больные смогли значительно уменьшить болевые ощущения, связанные с работой жевательной мускулатурой и раздражением слизистой полости рта, что приводило к нормальному последующему приему этиологически обоснованных препаратов и пищи.

Согласно полученным данным, к концу лечения отмечено улучшение состояния больных, сопровождающееся уменьшением интенсивности болевых ощущений. Для выделения предикторов динамики интенсивности болевого

синдрома на фоне сравнивались фоновые (до начала лечения) показатели 71% больных, у которых к концу курса Мовиксикам® ОДТ отмечено значительное уменьшение выраженности болевого синдрома (снижение показателей по ВАШ на 25% и более) и 29% больных, у которых выраженность болевого синдрома уменьшилась менее значительно (снижение показателей по ВАШ менее, чем на 25%). При этом на фоне снижения показателей по шкале ВАШ было достоверно более выраженным у 7 ($-32,8 \pm 3,75\%$) больных, у остальных ($-22,1 \pm 4,07\%$, $p < 0,05$). В целом у всех больных был зафиксирован клинически значимый ответ на проводимую терапию.

На следующем этапе исследования выполнена оценка динамики (до и после восстановительного лечения) параметров КЖ среди пациентов. При анализе результатов субъективной оценки состояния здоровья таких пациентов, после проведенного курса реабилитации отмечено увеличение доли больных с оценкой собственного здоровья на «отлично» – с 1,3 до 17,6% (на 92,6%) и на «хорошо» – с 11,1 до 25,5% (в 2,3 раза). После лечения также увеличилось количество пациентов, оценивших свое здоровье «очень хорошее» с 3,9% до 49,7%. Также уменьшилось количество пациентов, оценивших свое здоровье на «посредственно» с 60,8% до лечения до 7,2% после лечения (снижение в 8 раз). Пациентов с оценкой состояния своего здоровья на «плохо» после терапии не зафиксировано.

Среднее значение показателей КЖ в первые дни поступления в отделение имели широкие колебания от 22 до 55 баллов, т.о. до начала терапии средний балл с учетом всех шкал КЖ был низким и не превышал 40 баллов. После проведенного лечения было отмечено, что все шкалы параметров КЖ имели более высокий уровень, что наглядно представлено на рисунке 1. Так, суммарный показатель КЖ повысился практически в 2 раза. По всем шкалам опросника так же отмечался рост параметров КЖ. Менее выраженный рост среднего балла зарегистрирован по параметрам психологического аспекта КЖ.

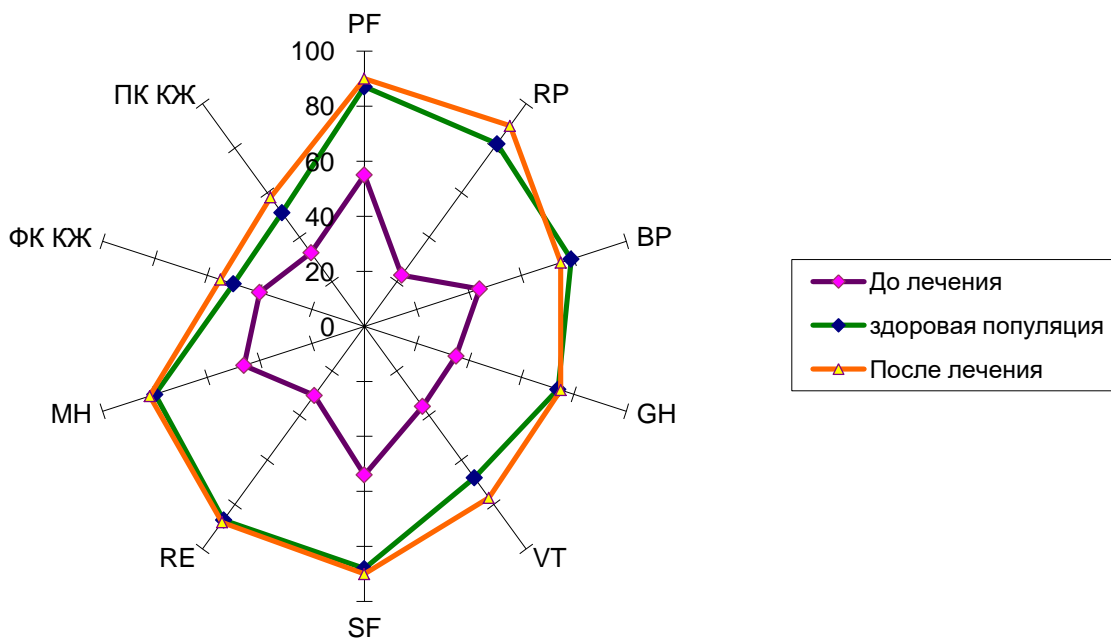

Рис. 1. Динамика показателей качества жизни по опроснику SF36 в процессе лечения больных с герпетическим поражением

Таким образом, ородисперстная форма Мовиксикам[®] ОДТ значительно усиливает терапевтический эффект при лечении пациентов, которым необходимо уменьшение выраженности острой лицевой боли, что позволяет активнее вовлекать в процесс глотания жевательную мускулатуру.

Выводы. Один из принципов исследования КЖ основан на сменности показателей КЖ во времени, которые позволяют осуществлять мониторинг состояния больного. Проведенное исследование показало высокую эффективность в отношении препарата Мовиксикам[®] ОДТ при лечении пациентов с болевым синдромом инфекционной этиологии на фоне дисфагий. Терапевтический эффект разной степени выраженности наблюдали у 98% больных. Под влиянием терапии Мовиксикам[®] ОДТ отмечен значительный регресс интенсивности болевого синдрома, а значит и степени ограничения двигательной функции. Показатели КЖ во всех случаях имели положительную динамику, что несомненно сказалось как на физическом так и на

психологическом уровнях социальной адаптации больных. Удобство применения ородисперсной формы мелоксикама в виде Мовиксикам[®]ОДТ расширяет его область применения даже у больных с нарушенной функцией глотания.

СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА НЕВИРУСНЫХ ГЕПАТИТОВ

Фоменко Кристина Николаевна

студентка

Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина

г. Харьков, Украина

Введение. Воспалительные заболевания невирусной этиологии чаще всего возникают при медикаментозных отравлениях, воздействии токсических веществ, в том числе систематическом употреблении алкоголя. По большинству симптомов неинфекционные гепатиты схожи с вирусными, однако не являются заразными. Несмотря на это, невирусные воспалительные заболевания печени широко распространены. Для определения правильного диагноза важно знать специфические симптомы и изменения, возникающие при воздействии тех или иных веществ на организм.

Цель работы. Сравнить этиологию, патогенез, морфологию, клинические проявления, лабораторные данные, осложнения и прогноз гранулематозного, лекарственного и токсического гепатита.

Материалы и методы. В работе сравним и охарактеризуем особенности воспалительных гепатитов невирусной этиологии. Используем описание патогенеза, морфологических изменений, клинических проявлений, приведенные в специализированной литературе, сделаем выводы.

Результаты и обсуждение. Сравним гранулематозный, лекарственный и токсический гепатит поочередно, в соответствии с приведенными критериями.

Для гранулематозного гепатита характерны относительно четко определяющиеся гранулемы и воспаление печени. Среди причин возникновения системные болезни такие как гранулематозы (часто саркоидоз, гипогаммаглобулинемии, аллергический гранулематоз), системная красная волчанка, ВИЧ, инфекции (грибы, бактерии, микобактерии, вирусы, одноклеточные и риккетсии), отравление лекарственными препаратами и химическими веществами, например, CuSO_4 , Be и ThO_2 . Этиология

гранулематозного гепатита также включает такие заболевания печени, как первичный билиарный цирроз, первичный склерозирующий и хронический холангит, а также хронический гепатит С.

Скопление макрофагов происходит из-за активации иммунных механизмов и изоляции антигена макрофагами, когда антиген органической природы. При этом он не уничтожается, а изолируется внутри самими макрофагами, например, микобактерии. Возможен вариант активации без изоляции антигена в случае, например, саркоидоза или аллергической реакции, когда иммунная система способствует созданию гранулемы. В том случае если иммунные механизмы не активируются, происходит изоляция антигена, его фагоцитируют макрофаги.

Морфологически гранулеммы могут быть нескольких видов, например, эпителиоидными. Часто при саркоидозе, туберкулезе. При этом наблюдают скопления макрофагов округлой формы, также могут быть зафиксированы лимфоциты, плазмциты и полиплоидные, многоядерные макрофаги. Ещё встречаются кольцевидные фибриновые гранулемы. Они состоят из фибрина в виде волокон, они окружены скоплениями жира в виде капель, есть воспаление. Характерные вакуолизированные макрофаги, а также скопления липидов формируют липогранулемы. Кроме того существуют неспецифические гранулемы, состоящие из клеток Купфера, что собраны в малых округлых скоплениях – микрогранулемы.

Среди клинических признаков гепатомегалию, спленомегалию, также фиксируют желтуху, лимфаденопатию, общую слабость и боли в верхних отделах живота. Клиническая картина может отличаться в зависимости от этиологии. При изучении лабораторных данных следует обратить внимание на такие признаки, как длительное и умеренное увеличение показателей трансаминаз, щелочной фосфатазы и ГГТП. Также следует провести специфические исследования соответственно этиологии и патогенезу для точной дифференцировки заболевания, например, серологические и культуральные тесты, тщательное исследование биопсии. Среди осложнений

гранулематозного гепатита выделяют фиброз, также возможна портальная гипертензия и осложнение в виде цирроза печени. Прогноз благоприятный при правильно поставленном диагнозе и своевременном лечении.

Лекарственный гепатит, согласно классификации, – это частная форма токсического гепатита. Особенностью является то, что причинами данной патологии являются лекарственные препараты, особенно при комбинациях нескольких средств и/или при приеме больших доз препаратов. Например, при приеме тетрациклиновых антибиотиков, НПВС (Ибупрофен, Индометацин), Аллопуринола, Амиодарона, Метилдопа, противотуберкулезных препаратов (Изониазид, Пиразинамид и другие), а также гормональных контрацептивов, Галотана, Нифедипина, Азатиоприна. Соответственно для полного понимания лекарственного гепатита разберём токсический гепатит, что логично.

Этиология токсического гепатита. Как мы уже сказали выше, причиной может быть прием лекарственных средств с развитием лекарственного гепатита. Среди других причин наркотические вещества, алкоголь и его производные и заменители, промышленные и растительные яды.

Выделяют механизмы поражения токсинами, к ним относят денатурацию белков, уменьшение количества накопленной АТФ, соответственно функциональные нарушения в митохондриях. Также происходит нарушение структуры клеточного скелета, мембранные рецепторы клетки блокируются. Четких морфологических указателей на воздействие определенного агента не выделяют. Среди общих признаков разная степень стеатоза, фиброза. Также очаги некроза, холестаза и присутствуют тельца Маллори. Клинически дифференцируют острую и латентную формы. В первом случае: слабость, желтушность слизистых и кожи, боль в правом подреберье, повышена температура тела, боль в суставах. При латентной (не выраженные клинические симптомы): пальпаторно печень увеличена, субфебрильное повышение температуры, быстрая утомляемость.

При токсическом гепатите обращают внимание на изменения лабораторных показателей, а именно трансаминазная активность повышена,

также уровень белковой фракции глобулинов выше нормы и показатель билирубина повышен при исследованиях крови. Осложнения состояния возникают как результат воспаления, а именно рубцевание и нарушение функций печени. Цирроз печени является основным осложнением. Прогноз благоприятный при своевременной отмене лекарственных препаратов, вызвавших заболевание (лекарственный гепатит), а также при прекращении воздействия иных токсинов. Важным фактором является своевременность выявления, дифференцировки воздействия, быстрое помещение в отделение реанимации при необходимости. При повторном воздействии одного из факторов гепатит будет повторно.

Выводы. В ходе сравнительной характеристики мы определили, что описанные виды воспалительных неинфекционных заболеваний печени имеют свою этиологическую специфику. При постановке диагноза важно точно и вовремя дифференцировать воздействующий фактор и определить степень поражения, что также поможет подобрать правильную тактику лечения.

ХРОНІЧНИЙ ГАСТРИТ І РАК ШЛУНКА

Харченко Олександр Вікторович

д. мед. н., професор,

Єлінська Аліна Миколаївна

д. мед. н., доцент

Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна

Вступ. Смертність від злоякісних пухлин шлунка залишається на високому рівні. Це є однією із серйозних проблем медичної науки і системи охорони здоров'я. На теперішній час індивідуальний підхід в онкологічних хворих базується на використанні клінічних, або патогістологічних критеріїв у відповідності з рекомендаціями Міжнародного протиракового союзу (система TNM). Це дозволяє розділити хворих на прогностичні групи, для кожної з яких вибирають ту, чи іншу стратегію терапії, котру постійно оптимізують. Але точність виявлення клінічної стадії захворювання лімітована. Діагностичне устаткування дозволяє встановити наявність пухлинного вузла діаметром >3-5 мм, що відповідає приблизно 108 ракових клітин. Це призводить до того, що в клінічній практиці виявлення малих скупчень ракових клітин або метастатичних вузлів все ще не можливе. Тому мінімальні за розміром пухлинні вузли не можуть бути враховані при виборі хворих з високим ризиком рецидиву або метастазування, котрі потребують подальшої системної терапії.

На теперішній час особливу роль в ранній діагностиці раку і зокрема раку шлунка відіграють молекулярно-біологічні методики в основі яких лежить полімеразна ланцюгова реакція(ПЛР).

Більшість мікросателітних мутацій пов'язані з інсерціями або делеціями деяких повторів, що відбуваються під час реплікації. Таке порушення стабільності мікросателітів частіше всього відбувається завдяки утворенню петель на ДНК під час реплікації («slippage»).

Рівень частоти транскрипційного петлеутворення варіює. Залежність між кількістю таких мутацій та розмірами мікросателітної ДНК має прямо пропорційний характер, а для чотирьохнуклеотидних повторів – експоненціальний.

Інтенсивне подовження мікросателітних послідовностей за рахунок реплікаційних помилок має назву мікросателітної експансії.

Метою дослідження було виявити феномен мікросателітних експансій в передпухлинних процесах та раку шлунка.

Матеріал та методи дослідження. Досліджено операційний матеріал шлунків, що резеційовані з приводу інфільтративно-виразкового раку шлунку (ІВРШ) – 25, хронічної виразки шлунка (ХВШ) – 25 на фоні хронічного атрофічного гастриту. У хворих для вивчення частоти виявлення дисплазій досліджувалась слизова оболонка шлунку яку брали з країв виразки(пухлини), навколо пухлини, з пілоричного відділу, малої кривизни та тіла шлунку.

З парафінових блоків із різних топографоанатомічних відділів слизової оболонки шлунку одержали зрізи, які фарбували гематоксилін-еозином, за загальноприйнятими схемами та вміщували в полістерол. Вибірково проводили імуногістохімічне виявлення проліферації за допомогою маркеру Ki-67 на депарафінованих зрізах товщиною 4-5 мм., із попередньою демаскіровкою антигену в цитратному буфері (рН 6,0) у мікрохвильовій печі протягом 10 хв. В якості первинних антитіл використовували моноклональні антитіла до Ki-67 (клон МІВ-1). Інкубацію з первинними антитілами проводили протягом 18 годин. Ідентифікація реакції проводилась за допомогою хромогену 3,3'-діамінобензидин тетрахлориду(DAB, Dako Cytomation). Зрізи контрастували за допомогою гематоксиліна-еозина.

Фіксатором слугував 10% розчин нейтрального формаліну.

При дослідженні паралельно з гістологічним методом (маркер фенотипу), за допомогою якого вивчалась динаміка дисплазій (Д) слизової оболонки шлунка (СОШ), проводилось вивчення змінень ДНК(як маркер генотипу) СОШ в динаміці за допомогою полімеразної ланцюгової реакції.

В СОШ виявляли характер диспластичних змін покривно-ямкового епітелію та на ділянках з кишковою метаплазією.

Результати імуногістохімічних реакцій оцінювали шляхом підрахунку відсотка позитивних клітин із різною інтенсивністю, яку оцінювали візуально. У кожному випадку аналізували 800–1000 епітеліальних клітин. Проліферативний потенціал (індекс проліферації) визначали при підрахунку кількості клітин, що експресують Ki-67. При ІМ (індекс мітки) Ki-67 < 10,0% – низька, ІМ Ki-67 ≥ 30,0% – висока проліферативна активність.

Індивідуальне ДНК-типування (генотипування) зразків СОШ проводили шляхом ампліфікації ДНК (вибіркове копіювання певних ділянок ДНК) в полімеразній ланцюговій реакції (ПЛР) (PCR) з використанням ISSR – праймеру S2, який мав структуру: (AGC)₆G. ISSR-PCR (Inter-Simple Sequence Repeat – ампліфікація послідовностей між простими повторами) відрізняється високим рівнем інформативності.

При використанні одного ISSR- праймеру в одній реакції аналізується одразу 8-20 ДНК-локусів (фіксованих локалізацій генів на ДНК).

Використання двох ISSR-систем з різними праймерами дає можливість проаналізувати 16-40 локусів.

Ампліфікацію проводять в 25 мкл реакційної суміші, що містить 1× реакційний буфер з трифосфатами, праймер наведеної структури, Tag-полімерази, ДНК додають в кількості 10 – 20 нг на реакцію.

Температура відпалу праймера становить 57°C, синтез фрагментів ДНК проходить в 30 циклах ампліфікації на термоциклері (ампліфікаторі) в режимі: I – 95°–2хв., II – 94°–30с, 57°–2хв, 72°–2хв., III – 72°–10хв.

Електрофоретичне розділення продуктів ампліфікації проводять в 2%-му горизонтальному агарозному гелі з наступним їх фарбуванням протягом 10 хв в 0,5мкг/мл розчині бромистого етидію і багаторазовою промивкою в проточній воді.

Візуалізацію електрофореграм (одержаних нуклеотидних послідовностей в нуклеїнових кислотах) проведено на транслюмінаторі в ультрафіолетовому світлі з довжиною хвилі 365 нм з наступним фотографуванням.

Визначення розмірів ампліконів (скопійованих ділянок ДНК) виконано за допомогою маркеру розміру фрагментів ДНК.

Результати дослідження та їх обговорення. Гістологічний аналіз гастральної системи при хронічній виразці шлунка, виразково-інфільтративному раку шлунка, а також слизової оболонки шлунка навколо пухлини та навколо виразки, підтверджує належність виражених форм хронічного атрофічного гастриту.

Для всіх розглянутих випадків характерно, що дисплазія епітелію виявляється в усіх відділах шлунка.

Звертає на себе увагу, що в тілі шлунка хворих на ВІРШ частота дисплазії першого ступеня (Д-I) ($90,9 \pm 3,7$) достовірно вище в порівнянні з ХВШ ($55,9 \pm 8,5$) $p < 0,001$. Дисплазії другого ступеня (Д-II) у цій ділянці домінує при ВІРШ ($87,9 \pm 4,2\%$) у порівнянні з ХВШ ($38,2 \pm 8,5\%$) $p < 0,001$.

Дисплазія третього ступеня (Д-III) при ВІРШ має достовірно найбільшу частоту ($54,5 \pm 6,5\%$) $p < 0,001$.

У групі ХВШ в слизовій оболонці тіла шлунка Д-III не спостерігається.

Розповсюдження Д в тілі шлунка при всіх ступенях її вираження низьке. Але при ВІРШ розповсюдження Д-I в СОШ тіла достовірно вище ($21,5 \pm 2,2\%$) ніж у хворих з ХВШ ($3,1 \pm 0,6$) $p < 0,001$.

В пілоричному відділі розповсюдження Д-I було найбільшим при ВІРШ ($32,0 \pm 1,1\%$), потім при ХВШ ($12,2 \pm 1,1\%$). Д-II і Д-III також превалювали при ВІРШ. Аналогічні співвідношення цього показника і на малій кривизні. Але найбільшим показник розповсюдження Д-I зареєстрований навколо пухлини ($34,9 \pm 2,2\%$), що достовірно вищий в порівнянні з таким навколо виразки шлунка ($13,3 \pm 1,4\%$) $p < 0,001$. Аналогічно більшими при ВІРШ є показники розповсюдження Д-II і Д-III навколо пухлини.

Звертає на себе увагу той факт, що в тілі шлунка при ВІРШ достовірно вища. Висока проліферативна активність епітелію СОШ підтверджена експресією маркеру Кі-67 з індексом мітки (ІМ) $>30,0\%$ (Рис.1). Показник є свідченням певних змін на рівні тканин і клітин, тобто фенотипічні.

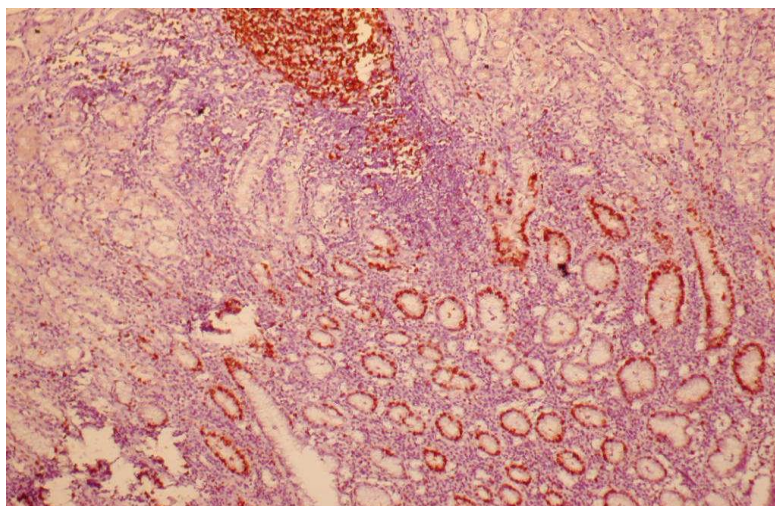

Рис.1. Висока проліферативна активність покривно-ямкового епітелію в осередку слабої дисплазії його, а також в центрі лімфоїдного фоллікула і розсіяних в стромі клітин запального інфільтрату. Маркер Кі-67.

Збільшення 100

Гістологічний метод хоч і є базисним методом в морфологічній диференційній діагностиці дисплазій і раку шлунка, але має специфічність 90% і чутливість 90%, що свідчить про обмежену роздільну здатність.

У комплексі з гістологічним методом виконали метод генотипування (ДНК-типування) з метою диференційної діагностики дисплазії третього ступеня і раку шлунка.

Генотипування епітелію СОШ пацієнтів, хворих на хронічну виразку шлунка та інфільтративно-виразковий рак шлунка, виявило різні ампліфікаційні профілі ДНК(спектри ампліконів з певною послідовністю).

В межах відповідних нозологічних груп ДНК-профілі відрізнялись за якісним складом.

Профілі маркеру СОШ в нормі містили фрагменти розміром 190, 180, 160, 140, 120, 110, 90, 70, 60 п.н. (пар нуклеотидів).

При хронічній виразці шлунка(ХВШ) в зонах з хронічним атрофічним гастритом при Д-I виявлені ДНК-профілі, які були інтенсивно подовжені 20% і мали розмір: – 220, 210, 200, 190, 160, 120, 110, 90, 80, 70, 60 п.н. що є мікросателітними експансіями. При Д-II ДНК-профілі мали мікросателітні експансії двох варіантів, перший розміром– 320, 300, 240, 220, 210, 200, 190, 180, 160, 140, 120 п.н. і другий розміром – 520, 500, 480, 460, 440, 420, 410, 400, 360, 300, 220 п.н. ДНК-профілі, що відповідали фенотипу Д-III мали мікросателітні експансії двох варіантів: перший розміром – 600, 580, 540, 520, 500, 480, 460, 420, 410, 340 320 п.н. і другий – 620, 610, 600, 580, 560, 540, 520, 500, 480, 460, 440 п.н.

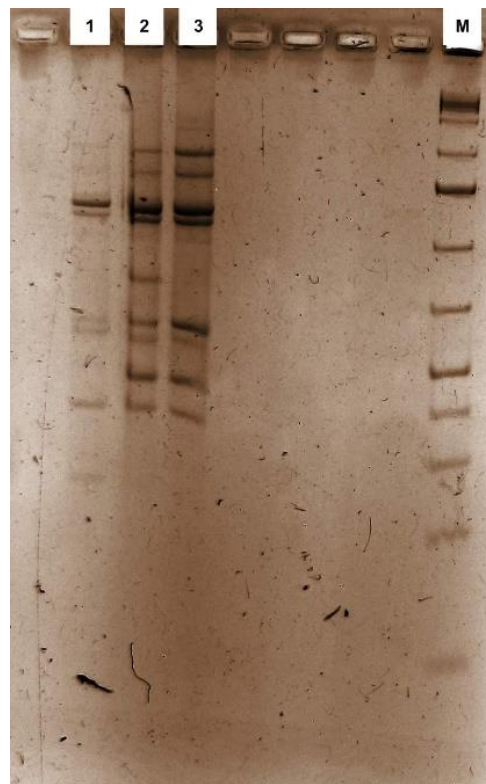

Рис.2. Электрофореграми продуктів ампліфікату зразків ДНК слизової оболонки шлунка хворих на виразково-інфільтративний рак шлунка:

1,2,3 – ДНК-профілі відповідають маркеру пухлини; М – маркер розміру фрагментів ДНК.

Генотипування епітелію слизової оболонки шлунка пацієнтів хворих на виразково-інфільтративний рак шлунка виявило досить стабільні ДНК-профілі представлені експансією фрагментів довжиною розміром 520 та 620 п.н.(пар нуклеотидів) в усіх спостереженнях(Рис. 2).

Висновки.

1. Аналіз слизової оболонки шлунка за допомогою гістологічного методу встановив наявність дисплазій в зонах хронічного атрофічного гастриту, які фенотипічно при ХВШ і ВІРШ мають схожий вигляд, але показники проліферативної активності епітелію СОШ при ВІРШ превалюють над такими при ХВШ.

2. Результати генотипування епітелію СОШ за реакцією ISSR-PCR пацієнтів з НР-асоційованими хворобами шлунка (ХВШ і ВІРШ) на фоні хронічного атрофічного гастриту показали, що диспластичні зміни при них дещо відрізняються відповідно із їхніми ДНК.

3. Генотипування епітелію слизової оболонки шлунка пацієнтів, хворих на інфільтративно-виразковий рак шлунка, виявило досить стабільні ДНК-профілі розміром від 520 до 620 п.н., що мали характер мікросателітних експансій в усіх спостереженнях, та були відмінні від профілю норми.

ОЦІНКА РІВНЯ ГЛУТАТІОНУ В ДИНАМІЦІ У ХВОРИХ НА ХВГ-В ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ІНТЕРФЕРОНОТЕРАПІЇ

Цико Олена Володимирівна,
Асистент
Ібрагімова Шафаг Ельнур кизи,
Аксенкова Сусанна Минівна
Студенти

Харківський національний медичний університет
кафедра інфекційних хвороб
м. Харків, Україна

Введення. Глутатіон як один з основних ендогенних антиоксидантів відіграє важливу роль в зменшенні чутливості клітин до вільно радикального пошкодження. Висока концентрація міститься у печінці (до 5 ммоль): 90% глутатіону знаходиться в цитоплазмі і залишок - у мітохондріях. Там глутатіон відновлює перекис водню і запобігає пероксидному окисленню ліпідів, що є патогенетичною основою розвитку синдрому цитолізу у хворих на ХВГ-В.

Мета роботи. Оцінити динаміку змін обміну глутатіону в еритроцитах (його окисненої (ОГ) та відновленої (ВГ) форм) у хворих ХВГ-В при проведенні інтерферонотерапії (ІФН-терапії) у перші 24 тижні.

Матеріали та методи. Досліджувана група складалась з 70 хворих на ХВГ-В, з них 55% - жінки, 45% - чоловіки. Середній вік хворих складав (44,9±4,15) років. Усім пацієнтам досліджуваної групи проводилася ІФН-терапія: пегінтерферон альфа-2а 180 мкг підшкірно 1 раз на тиждень за стандартною схемою ПЕГ-ІФН. Контрольна група складалася з 65 пацієнтів не хворих на ХВГ-В у стані повного здоров'я, з них 49% - жінки, 51% - чоловіки. Середній вік хворих складав (40,1±2,35) років. Динаміка змін рівня глутатіону визначалася методикою В.Г. Чернишова.

Результати та обговорення. На початку дослідження значення ОГ [(1121,3 ± 55,59) мкмоль / л] і ВГ [(171,9 ± 9,42) мкмоль / л] у хворих на ХВГ-В достовірно не різнилися з показниками контрольної групи [ОГ - (967,6 ± 35,88)

мкмоль / л; ВГ - $(112,8 \pm 9,10)$ мкмоль / л] ($p < 0,05$). Відмічено достовірне переважання ОГ над ВГ у досліджуваній групі ($p < 0,05$). На 4-му тижні та на 12-ому тижні ІФН-терапії спостерігалася відмінність показника ОГ досліджуваної групи: $[(939,4 \pm 38,18)$ мкмоль / л] та $[(923,4 \pm 23,63)$ мкмоль / л] відповідно з тенденцією до зниження ($p < 0,01$). До 24-го тижня рівень ОГ досліджуваної групи $[(1081,9 \pm 52,51)$ мкмоль / л] підвищився і наближався до значень перед лікуванням ($p < 0,01$).

Показники ВГ досліджуваної групи достовірно ($p < 0,01$) підвищувалися на 4-му $[(239,9 \pm 11,61)$ мкмоль / л] і 12-му $[(220,1 \pm 9,19)$ мкмоль / л] тижнях терапії з достовірним зниженням до 24-го $[(179,7 \pm 9,10)$ мкмоль / л] тижня у порівнянні з результатами до початку лікування.

Також у міру збільшення активності АЛТ як основного показника цитолізу спостерігалася достовірне підвищення рівня як ОГ, так і ВГ ($p < 0,05$).

Достовірних відмінностей в рівнях ОГ і ВГ в залежності від генотипу та вірусного навантаження не виявлено.

Висновки. Таким чином, ІФН-терапія впливає на рівень окисненого і відновленого глутатіону, при тому максимальні показники припадають на 4-у і 12-у тижні терапії у вигляді підвищення ВГ і зниження ОГ. Виявлено пряму залежність рівня всіх фракцій глутатіону від активності АЛТ (з підвищенням цитолізу збільшуються достовірно рівні ОГ і ВГ).

ПСИХОСОЦІАЛЬНА ДЕЗАДАПТАЦІЯ ЯК ФАКТОР НЕСПРИЯТЛИВОГО ПРОГНОЗУ У ХВОРИХ НА РЕВМАТОЇДНИЙ АРТРИТ

Якименко Олена Олександрівна,

доктор медичних наук, професор, з.д.н. та т. України,
завідувач кафедри пропедевтики внутрішніх хвороб та терапії

Закатова Лідія Володимирівна,

кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри пропедевтики внутрішніх хвороб та терапії

Антіпова Наталія Миколаївна,

кандидат медичних наук,
асистент кафедри пропедевтики внутрішніх хвороб та терапії

Кравчук Ольга Євгенівна,

кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри пропедевтики внутрішніх хвороб та терапії

Тихончук Наталя Сергіївна,

кандидат медичних наук,
асистент кафедри пропедевтики внутрішніх хвороб та терапії

Серебрякова Алла Аркадіївна

кандидат медичних наук,
асистент кафедри пропедевтики внутрішніх хвороб та терапії

Одеський національний медичний університет

м. Одеса, Україна

Вступ. Ревматоїдний артрит (РА) — аутоімунне ревматичне захворювання невідомої етіології, яке характеризується хронічним ерозивним артритом (синовітом) і системним ураженням внутрішніх органів (Коваленко В.М., 2021). РА є одним з найбільш поширених ревматичних захворювань, на який в світі страждають майже 20 млн осіб (Gabriel S., Crowson C.S., 2019). Приблизно 2/3 хворих на РА є непрацездатними вже на 10-му році хвороби, мають виразні функціональні порушення та обмеження у повсякденному житті (Kumar B., Das M.P., Misra A.K., 2017). РА суттєво знижує якість життя (ЯЖ) пацієнтів, порушує їх психологічну рівновагу та соціальне функціонування.

Мета. Вивчити ЯЖ у хворих на РА, які перебували на лікуванні в ревматологічному відділенні Багатопрофільного медичного центру Одеського національного медичного університету (БМЦ ОНМедУ), шляхом психологічного обстеження.

Матеріал та методи. Було обстежено 86 хворих на РА (випадкова вибірка). Проводилося повне клініко-лабораторне обстеження для верифікації діагнозу РА (ACR/EULAR, 2010). Якість життя вивчали за допомогою опитувальників SF-36. SF-36 згруповано у вісім блоків, що відображають фізичне і психічне здоров'я. Контрольну групу склали 30 осіб без проявів РА, що були зіставні за віком, статтю та регіоном проживання.

Результати та їх обговорення. Серед хворих переважали жінки – 59 осіб (79,1%), чоловіків – 18 осіб (20,9%), у віці від 24 да 80 років (середній вік – $57,1 \pm 1,53$ роки). Хворі молодого віку (24-44 років) склали 15,1% (13 осіб); середнього віку (45-59 років) – 64% (56 осіб); старшого віку (60-80 років) – 20,9% (18 осіб).

В більшості хворих (у 88,4%, 76 хворих) був серопозитивний варіант РА, серонегативний спостерігався у 11,6% (10 хворих); 46,5% (40 хворих) були позитивними за А-ССР.

Функціональна недостатність суглобів (ФНС) була такою: I ст. у 1 хворого (1,2%), II ст. – у 75 хворих (87,2%), III ст. – у 10 хворих (11,6%).

Тривалість захворювання становила від 2 місяців до 42 років (середня тривалість – $9,75 \pm 1,99$ роки). Більш ніж половина хворих – 51,2%, (44 особи) були інвалідами: I групи – 4 хворих (4,7%), II групи – 18 хворих (20,9%), III групи – 22 хворих (25,6%).

У хворих на РА виявлено зниження ЯЖ, ступінь виразності якої безпосередньо корелював із тривалістю захворювання. Вивчення ЯЖ хворих на РА за даними опитувальника SF-36 показало, що показники усіх 8 шкал були знижені порівняно з контрольною групою. Особливо низькими були показники фізичного (на 37,4%) та соціального функціонування (на 32,2%), психічного здоров'я (на 24,6%).

Хронічний больовий синдром, необхідність тривалого (довічного) прийому цитотоксичних імунодепресантів і кортикостероїдів, прогресуюча функціональна недостатність і втрата працездатності призводили у більшості пацієнтів до формування пасивних поведінкових копінг-стратегій у вигляді занурення в хворобу. Подібні поведінкові реакції, у свою чергу, сприяли посиленню больового синдрому та ступеню ФНС та були основою для розвитку соціальної дезадаптації хворих.

Висновки. Таким чином, обговорення отриманих результатів дозволяє зробити висновок про те, що більшість хворих на РА потребують своєчасного, ще в дебюті захворювання, проведення психологічного обстеження з подальшою психотерапевтичною і, за необхідності, медикаментозною корекцією.

ФАРМАЦЕВТИЧЕСКИЕ НАУКИ

ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ: СТАНДАРТИ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОПІКИ У ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ «КЛІНІЧНА ФАРМАЦІЯ ТА ФАРМАЦЕВТИЧНА ОПІКА» ЗДОБУВАЧАМ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 226 ФАРМАЦІЯ, ПРОМИСЛОВА ФАРМАЦІЯ

Зупанець Катерина Олександрівна,

д. фарм. н., зав. кафедри, професор,

Сахарова Тетяна Семенівна,

д. фарм. н., професор,

Безугла Наталія Петрівна,

к. мед. н., доцент

Національний фармацевтичний університет

м. Харків, Україна

Вступ./Introduction. За сучасною парадигмою фармацевтичної практики фахівцю з фармації надається особлива роль у системі охорони здоров'я. Він є не лише головним консультантом пацієнта та лікаря, а найчастіше «першою контактною особою», яка покликана професійно надавати медичну та фармацевтичну допомогу. Тому від рівня кваліфікації спеціаліста залежать здоров'я та життя пацієнта. У світлі реформування вищої фармацевтичної освіти України, її гармонізації до освітніх програм провідних європейських (світових) профільних закладів вищої освіти висуваються вимоги до підготовки фахівця, який має не лише якісну теоретичну підготовку, але й володіє достатнім обсягом практичних навичок, які дозволяють йому одразу «включатись» у професію, що узгоджується з європейською практикою дуальної освіти.

Мета роботи./Aim. Удосконалення методологічних підходів до викладання дисципліни «Клінічна фармація та фармацевтична опіка» здобувачам вищої освіти спеціальності 226 Фармація, промислова фармація.

Матеріали та методи./Materials and methods. На кафедрі клінічної фармакології та клінічної фармації Національного фармацевтичного університету вже понад 5 років впроваджений та постійно удосконалюється креативний підхід практично-орієнтованого навчання здобувачів вищої освіти (ЗВО) другого магістерського рівня за ОПП «Фармація» спеціальності 226 Фармація, промислова фармація під назвою «Аптека в аудиторії», запропонований засновником клінічної фармації в Україні, доктором медичних наук, заслуженим діячем науки і техніки України, професором І.А. Зупанцем. Найважливішим елементом такого підходу є засвоєння ЗВО навичок алгоритмізованого надання фармацевтичної опіки з використанням Протоколів провізора (фармацевта), затверджених Наказом МОЗ України від 11.10.2013 р. № 875, які стали вже третім перевиданням стандартів фармацевтичної опіки. У створенні протоколів разом з фахівцями ДЕЦ МОЗ України брали безпосередню участь співробітники кафедри клінічної фармакології та клінічної фармації НФаУ, керуючись при їх розробці принципами Належної аптечної практики (GPP), Державним формуляром лікарських засобів (ЛЗ).

Результати та обговорення./Results and discussion. Для оволодіння ЗВО професійних функцій провізора-практика на кафедрі обладнані навчально-тренінгові класи з точною імітацією робочого місця провізора «першого столу». Під керівництвом та за участю викладача майбутні фахівці з фармації вчаться застосовувати алгоритми надання фармацевтичної опіки, які регламентовані Протоколами провізора (фармацевта), керуючись доступним навчально-методичним забезпеченням кафедри, зокрема, виданнями «Фармацевтична опіка»: практичний посібник, «Клінічна фармація»: базовий підручник (укр. і рос. мовами) та інш. Під час моделювання практично-орієнтованих ситуацій у роботу залучаються одночасно декілька студентів, які виконують різні ролі – «провізор», «відвідувач аптеки», «експерт з фармацевтичної опіки». Відповідно до Протоколів провізора (фармацевта) моделювання ситуації та подальших дій узгоджується зі структурою відповідного протоколу, який розглядається у темі поточного практичного заняття. Алгоритм бесіди включає в себе оцінку потреб

пацієнта/представника пацієнта при зверненні до аптеки, з'ясування наявності «загрозливих симптомів», які є підставою для скерування пацієнта до лікаря, обґрунтований вибір безрецептурних ЛЗ для симптоматичного лікування, надання належної інформації щодо обраних ЛЗ та отримання feedback від відвідувача аптеки стосовно розуміння його поінформованості щодо особливостей рекомендованої лікарської терапії. Під час такої роботи майбутні фахівці мають змогу набути перший досвід безпосереднього діалогу з пацієнтом (поки «умовним»), професійного спілкування з колегами, знайомляться з номенклатурою та критеріями вибору оптимального для даного пацієнта безрецептурного ЛЗ у раціональній лікарській формі; засвоюють навички збору лікарського, алергологічного анамнезу; навчаються розрізняти «загрозливі стани», що пов'язані з наявністю захворювання чи проявом небажаної дії ЛЗ. Тобто, вже в аудиторії починається їх адаптація до виконання практичної, повсякденної, фахової роботи. Свої знання та навички з використання Протоколів провізора (фармацевта) ЗВО закріплюють під час проходження виробничої практики з клінічної фармації та документують у формі звітів з виробничої практики, які дозволяють викладачу під час заліку оцінити рівень засвоєння матеріалу. Застосовуваний на кафедрі практично-орієнтований підхід до навчання майбутніх фахівців фармації спрямований на забезпечення програмних фахових компетентностей та досягнення програмних результатів навчання, передбачених відповідними освітніми програмами підготовки ЗВО другого магістерського рівня за ОПП «Фармація» спеціальності 226 Фармація, промислова фармація. Узагальнюючим результатом впровадженого підходу є підготовка фахівців фармації, який здатні сприяти збереженню здоров'я населення України, зокрема профілактиці захворювань, раціональному призначенню та використанню лікарських засобів. Виконувати сумлінно свої професійні обов'язки, дотримуватися норм законодавства щодо просування та реклами лікарських засобів. Володіти психологічними навичками спілкування для досягнення довіри та взаєморозуміння з колегами, лікарями, пацієнтами, споживачами.

Висновки./Conclusions. Використання стандартів надання фармацевтичної допомоги («Протоколи провізора (фармацевта)»), затверджених Наказом МОЗ України від 11.10.2013 р. № 875, у навчальному процесі наближує набуті ЗВО знання до їх практичного втілення, скорочує період адаптації майбутніх випускників до реалій професійної діяльності.

МАРКЕТИНГОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ АНТИБАКТЕРІАЛЬНИХ ПРЕПАРАТІВ ДЛЯ ЛІКУВАННЯ НЕГОСПІТАЛЬНОЇ ПНЕВМОНІЇ

Пивовар Анна Сергіївна,
старший викладач
Українська військово-медична академія
кафедра військової фармації
м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. За статистикою захворювань в Україні хвороби дихальної системи посідають друге місце після хвороб системи кровообігу і займають вагомий сегмент у структурі загальної захворюваності серед населення в Україні. Особливе місце серед захворювань органів дихання займає пневмонія. Негоспітальна пневмонія (НП) являє собою одну з найпоширеніших та небезпечних гострих патологій респіраторного тракту та посідає 5 місце серед рангу нозологій з летальними наслідками в Європі. До кінця не вирішеними залишаються питання, що стосуються підвищення рівня етіологічної діагностики НП та вдосконалення підходів до лікування пацієнтів з цією недугою.

Маючи чітке уявлення про стан медикаментозного забезпечення хворих на НП можна формувати напрямки оптимізації забезпечення ЛЗ хворих на НП з позиції найвищого ступеня ефективності лікування при мінімізації витрат з використанням фармакоекономічних методів аналізу.

Мета роботи./Aim. Метою роботи було проведення маркетингового дослідження ринку антибактеріальних препаратів для лікування НП та обґрунтування наукового напрямку оптимізації номенклатури лікарських засобів (ЛЗ) для лікування хворих на НП шляхом визначення наявних та впровадження нових схем лікування для надання ефективної терапевтичної допомоги, враховуючи фактор співвідношення «вартість-ефективність».

Матеріали і методи./Materials and methods. Об'єктами дослідження було обрано номенклатуру зареєстрованих в Україні ЛЗ, клінічні дані

застосування медикаментозного лікування хворих на НП; Державний формуляр ЛЗ; схеми фармакотерапії НП.

Предметом дослідження є розробка певного підходу в концепції фармакотерапії та оптимізація переліку ЛЗ для ефективного лікування НП із врахуванням аналізу сектору антибактеріальних ЛЗ на сучасному фармацевтичному ринку України.

При проведенні дослідження було використано системно-оглядовий; бібліографічний; графічний; документальний; фармакоеконічний методи аналізу; методи маркетингового аналізу сегменту антибактеріальних ЛЗ українського фармацевтичного ринку.

Для дослідження номенклатури асортименту антибактеріальних препаратів репрезентованих на сучасному ринку України було використано бібліографічний та системно-оглядовий методи. Вивченню номенклатурного асортименту ЛЗ для лікування НП та цінового діапазону препаратів сприяв маркетинговий аналіз. Проведений фармакоеконічний аналіз у розрізі «вартість-ефективність» (cost-effectiveness analysis - CEA) дозволив визначити доцільність вибору препарату, який має високу ефективність і відповідно високу вартість, «мінімізація вартості» (cost-minimization - CMA) - вибір серед антибактеріальних ЛЗ для лікування НП препарату з високою ефективністю і найменшою вартістю. Напрацьовані матеріали представлені фрагментально.

Результати і обговорення./Results and discussion. В результаті бібліографічного дослідження щодо терапії НП було встановлено гостру необхідність в удосконаленні вітчизняної системи забезпечення хворих на НП препаратами.

Було структуровано та узагальнено питання класифікації та клінічної симптоматики НП, визначено діагностичний алгоритм при підозрі на НП, заходи профілактики означеного захворювання та основні групи антибактеріальних ЛЗ, які застосовують для лікування НП. В ході дослідження літературних матеріалів було визначено, що існують певні складності при проведенні діагностичних досліджень щодо виявлення збудника захворювання

та науково обгрунтовано, що вибір стартового або альтернативного ЛЗ визначається клінічною групою пневмоній. При відсутності позитивної динаміки протягом 48 годин – призначають антибіотики другого ряду.

Проведений скринінг-аналіз основних етіологічних і патогенетичних аспектів показав, що існує необхідність в оперативному визначенні умов госпіталізації, а саме в розподілі пацієнтів на відповідні групи в залежності від тяжкості перебігу НП для екстреного надання антибактеріальної терапії та невідкладних лікувальних заходів. Даний аналіз показав важливість етіологічного принципу, на якому основана етіотропна терапія НП, що сприяє ранньому виявленню пневмоній та відповідно своєчасному наданню кваліфікованої медичної допомоги. Спектр збудників НП має деякі відмінності у пацієнтів залежно від тяжкості перебігу захворювання, що визначає необхідне місце проведення лікування - амбулаторно чи в умовах стаціонару (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл хворих на негоспітальну пневмонію за тяжкістю перебігу

Група хворих (спектр збудників)	Рекомендації щодо місця проведення лікування
1	2
I група – НП легкого перебігу в осіб без супутньої патології і тих, хто не приймав антибактеріальні препарати останні 3 місяці (<i>S. pneumoniae</i> , <i>M. pneumoniae</i> , <i>H. Influenzae</i> , респіраторні віруси)	Можливість лікування в амбулаторних умовах (з медичних позицій)
II група – НП легкого перебігу в осіб із супутньою патологією і/або тих, хто приймав антибактеріальні препарати останні 3 місяці (<i>S. pneumoniae</i> , <i>M. pneumoniae</i> , <i>H. Influenzae</i> , <i>S. aureus</i> , <i>Enterobacteriaceae</i> , респіраторні віруси)	Можливість лікування в амбулаторних умовах (з медичних позицій)
III група – НП середнього перебігу (<i>S. pneumoniae</i> , <i>M. pneumoniae</i> , <i>H. Influenzae</i> , <i>S. aureus</i> , <i>Enterobacteriaceae</i> , респіраторні віруси)	Лікування в умовах терапевтичного або пульмонологічного відділення
IV група – НП тяжкого перебігу (<i>S. pneumoniae</i> , <i>M. pneumoniae</i> , <i>H. Influenzae</i> , <i>S. aureus</i> , <i>Enterobacteriaceae</i> , респіраторні віруси)	Лікування в умовах інтенсивної терапії

Було проведено маркетинговий аналіз структури сучасного фармацевтичного ринку України, дослідження доцільності застосування антибактеріальних ЛЗ для фармакотерапії НП, а також визначено обсяги препаратів вітчизняних та зарубіжних виробників. Аналіз даних Державного реєстру ЛЗ показав, що питома вага антибактеріальних препаратів вітчизняного виробництва становить майже половину фармацевтичного ринку України, що з огляду на їх не високу вартість збільшує доступність надання фармацевтичної допомоги при НП. Майже третину від загального обсягу антибактеріальних ЛЗ виробляють Корпорація «Артеріум» (Київмедпрепарат, Київ) та ПрАТ «Фармацевтична фірма «Дарниця»» (Київ) – це становить близько 33 % сегменту фармацевтичного ринку України. Чільне місце по обсягам виробництва антибактеріальних препаратів також займають ПАТ «НВЦ «Борщагівський ХФЗ» та ТОВ «ФК «Здоров'я» (рис. 1).

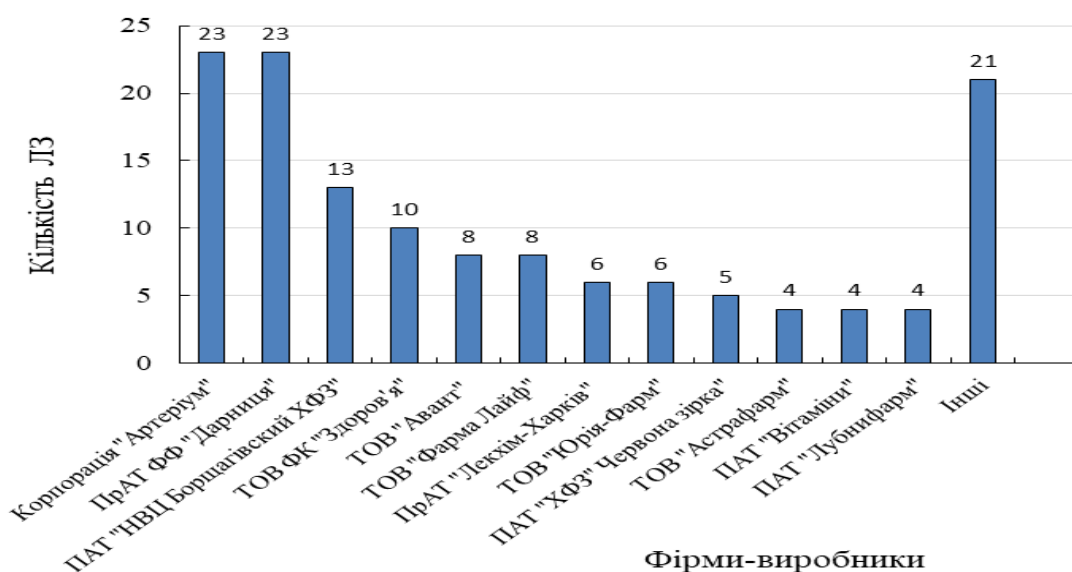

Рис. 1. Обсяги виробництва антибактеріальних препаратів вітчизняних виробників на фармацевтичному ринку України

Основними країнами-імпортерами антибактеріальних ЛЗ виявилась Індія та США (30 % від усіх зареєстрованих іноземних торговельних назв ЛЗ). Було визначено, що найпоширенішими лікарськими формами антибактеріальних ЛЗ в Україні є таблетовані та парантеральні форми та виділено основні групи антибактеріальних препаратів (табл. 2).

**Основні групи антибактеріальних препаратів для лікування
негоспітальної пневмонії**

Група	Міжнародна непатентована назва	Активність
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Пеніциліни	амоксицилін/ клавуланова кислота	при НП застосовують переважно інгібітор-захищені пеніциліни - під впливом клавуланової кислоти, сульбактаму
Цефалоспорини: I-го покоління	цефазолін	активні переважно стосовно грампозитивних мікроорганізмів (пневмококи, стафілококи, стрептококи)
II-го покоління		
III-го покоління	цефуроксим	активні до грамнегативних бактерій (гемофільна паличка, паличка Фрідлендера, ентерококи, кишкова паличка, легіонела, хламідії)
IV-го покоління	цефіксим цефотаксим цефоперазон цефтазидим цефтріаксон	активні переважно до грамнегативних мікробів та пневмококів/стрептококів (антистафілококова активність невисока)
	цефепім	поєднують високу активність цефалоспоринів I–II покоління до стафілококів та цефалоспоринів III покоління стосовно грамнегативних мікроорганізмів.
Макроліди	азитроміцин спіраміцин klarитроміцин	добре діють на атипову флору (хламідії, мікоплазми, легіонели)
Фторхінолони	левофлоксацин моксифлоксацин ципрофлоксацин офлоксацин спарфлоксацин гатифлоксацин	порівняно більш ефективна група антибіотиків, які діють на різні групи мікроорганізмів

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Аміноглікозиди	гентаміцин амікацин	рідше застосовують для лікування НП, однак вони є досить ефективними препаратами, особливо в комбінаціях з іншими антибіотиками; але вони зовсім не діють на пневмокок
Карбопенеми	меропенем іміпенем дорипенем	β -лактамні антибіотики, які мають найбільш широкий спектр дії як до грампозитивних, так і до грамнегативних мікробів; їх застосовують при тяжких бактеріальних пневмоніях

Аналіз клінічних даних, оцінки безпечності та переносимості антибактеріального лікування НП, показав, що клінічна ефективність, безпечність та вартість застосування має важливе значення для вибору антибіотика для емпіричної терапії хворих на НП.

В результаті аналізу антибактеріальної терапії позалікарняної пневмонії, було доведено доцільність застосування емпіричної монотерапії цефалоспоринами II-III поколінь або захищеними амінопеніцилінами (при відсутності виражених супутніх захворювань і тяжких ускладнень). Застосування цефтріаксону виявилось економічно більш виправданим, ніж цефуросиму першого курсу традиційної терапії, які мають однакове співвідношення вартість/ефективність.

В результаті фармакоеконімічного аналізу методом «мінімізації вартості», доведено доцільність застосування перорального прийому азитроміцину у хворих на пневмонію з нетяжким перебігом, а використання методу «вартість-ефективність» показало ефективність і переваги ступінчастої терапії амоксицилін/клавулановою кислотою над парентеральним застосуванням цефуросиму, цефтріаксону та традиційною 1-2 курсовою комбінованою терапією 2-3 антибіотиками хворих на пневмонію з тяжким перебігом, що дозволяє досягти позитивних результатів (94 %) у лікуванні хворих на НП із тяжким перебігом.

Висновки./Conclusions. Проаналізовано сучасний стан медикаментозного забезпечення щодо надання кваліфікованої терапевтичної допомоги та визначено основні методи фармакотерапії НП. Оптимізація напрямків фармакотерапевтичного забезпечення сприяє зменшенню показників інвалідизації і смертності, скороченню тривалості лікування, а отже, й термінів перебування хворих у стаціонарних відділеннях лікувальних закладів.

Виявлено необхідність в оперативному розподілі хворих на групи в залежності від тяжкості перебігу НП і відповідно визначення їх місця перебування, що в свою чергу скорочує час перебування хворого у стаціонарі та покращує ефективність його лікування. З практичної точки зору, визначена доцільність розподілу хворих на НП на групи в залежності від наявності супутніх патологій.

В результаті фармакоеконімічного аналізу антибактеріальних препаратів вітчизняного фармацевтичного ринку для лікування НП (методами «мінімізації витрат» та «вартість-ефективність») було науково підтверджено залежність загальної вартості лікування хворих на НП від витрат на антибактеріальні ЛЗ і визначено найбільш ефективні антибактеріальні ЛЗ при умові їх оптимальної вартості, що відповідно дозволяє проводити більш раціональну, високоефективну та економічно виправдану антибактеріальну терапію хворих на НП.

ВИЗНАЧЕННЯ РЯДУ ЧИСЛОВИХ ПОКАЗНИКІВ ЛУСОК ЦИБУЛИН *ALLIUM SATIVUM L.*

Хворост Ольга Павлівна,
д. фарм. н., професор
Хорішман Максим Олексійович
магістрант
Національний фармацевтичний університет
м. Харків, Україна

Вступ. На сьогодні часник - *Allium sativum L. Alliaceae* одна з найпопулярніших та широко культивованих овочевих культур у нашій країні. Зважаючи на ступінь його використання у консервній промисловості доступність відходів – лусок цибулин не викликає сумнівів.

Луски використовують у народній медицині як знеболювальне та імуностимулююче.

Мета роботи. Визначити ряд числових показників у серіях лусок цибулин *Allium sativum L.*

Матеріали та методи. Сировину заготовляли на приватних ділянках у липні 2021 року у Харківській області. Для досліджень використовували методики ДФУ 2.0

Результати та обговорення. Проведено морфологічне, в тому числі морфотметричне, вивчення лусок цибулин часнику *Allium sativum L. (Alliaceae)*, встановлено риси зовнішньої будови, що мають діагностичне значення. Визначено такі числові показники як втрата в масі при висушуванні, загальна зола, зола нерозчинна у кислоті сульфатній, вміст екстрактивних речовин в 6 серіях лусок часнику сорту «Ірен» та визначено межі цих показників.

Висновки. Проведено морфологічне, в тому числі морфотметричне, вивчення лусок цибулин часнику *Allium sativum L. (Alliaceae)*, встановлено риси зовнішньої будови, що мають діагностичне значення. Визначено втрату в масі при висушуванні, загальну золу, золу нерозчинну у кислоті сульфатній та вміст

екстрактивних речовин в 6 серіях лусок часнику сорту «Ірен». Одержані результати можуть бути використано при розробці відповідних розділі проекту методів контролю якості на сировину

ХИМИЧЕСКИЕ НАУКИ

STRUCTURE AND ELECTRONIC PROPERTIES OF UNSATURATED DIAMONDOID DIMERS

Bakhiiev Emirali M.

Master degree student

National Technical University of Ukraine

“Igor Sikorsky Kiev Polytechnic Institute”

Kiev, Ukraine

Introduction. Diamondoids are cage hydrocarbons that resemble the fragments of hydrogen-terminated diamond and display unique properties such as high melting points, low dielectric constants, negative electron affinities, high stabilities and rigidities. Unsaturated diamondoid oligomers are quite promising for the construction of self-assembled diamond-like structures, where the unsaturation determines the electron/hole transport properties. The unsaturated diamondoid dimers¹ previously were characterized in condensed and gas phases using various spectroscopic methods.²⁻³ Owing to the importance of diamondoids for nanoelectronics,⁴ their paramagnetic states has been subject of scrutiny utilizing highly sophisticated computational methods with wide basis sets. Diamondoid dimers (**1–3**) and sesquidiamondoids (**4–6**) are good electron donors and herin we investigate the effect of heteroatoms on the electronic properties of these species (Fig. 1).

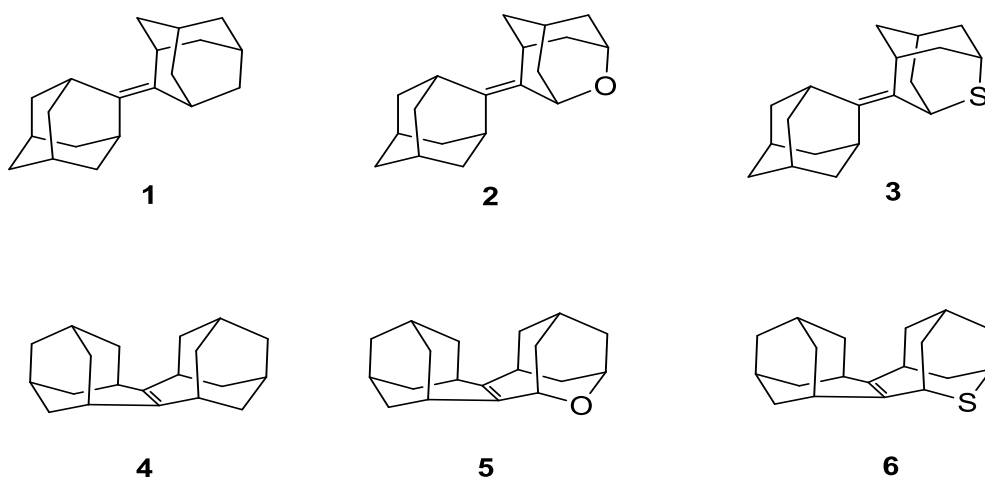

Figure 1. Adamantylidene adamantane (**1**), sesquihomoadamantane (**4**) and their oxygen- (**2** and **5**) and sulfur- (**3** and **6**) containing analogs

Aim. To investigate the structures and electronic properties of unsaturated heterodiamondoids.

Materials and methods. Diamondoid geometry optimizations, molecular orbital structures, and ionization potentials calculations were performed with the B3LYP/6-31G* method. Quantum chemical calculations were completed by an unrestricted method due to the presence of unpaired electrons in the systems. The ionization potentials were calculated as:

$$\text{IP} = E(\text{PH}_2^+) - E(\text{PH}_2), \text{ where}$$

$E(\text{PH}_2)$ is the electronic energy of a neutral molecule;

$E(\text{PH}_2^+)$ is the electronic energy of respective radical cation.

Results and discussion. The carbon-carbon double bond length in neutrals is 1.35 Å, which is approximately correspond to the standard C=C double bond length. The length of the C=C bond significantly increases upon ionization (**Figs. 2–4**). The diamondoid radical cations and radical anions elongate the central bonds up to 1.41–1.45 Å. Ionization of diamondoids is accompanied by geometric changes in the cage part by changing the bond lengths, valence and torsion angles. The oxygen-contained species undergo the geometric distortions but retain the cage structures (Fig. 3). In contrast, while the ionization retains the cage, for sulfur-containing heterocycles (Fig. 4) the electron attachment is accompanied by a cleavage of the neighboring carbon-sulfur bonds.

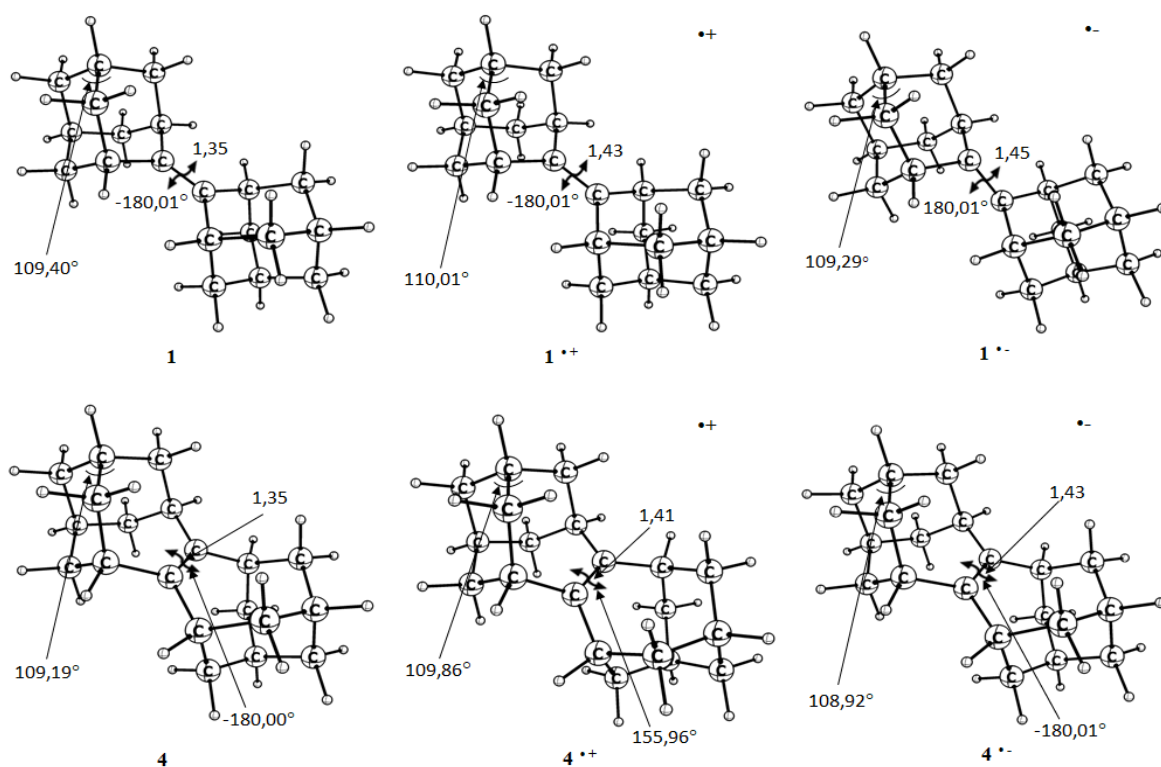

Figure 2. Optimized geometries of diamondoid dimers 1 and 2 and their paramagnetic states (bond lengths in Å, valence and torsion angles in degrees)

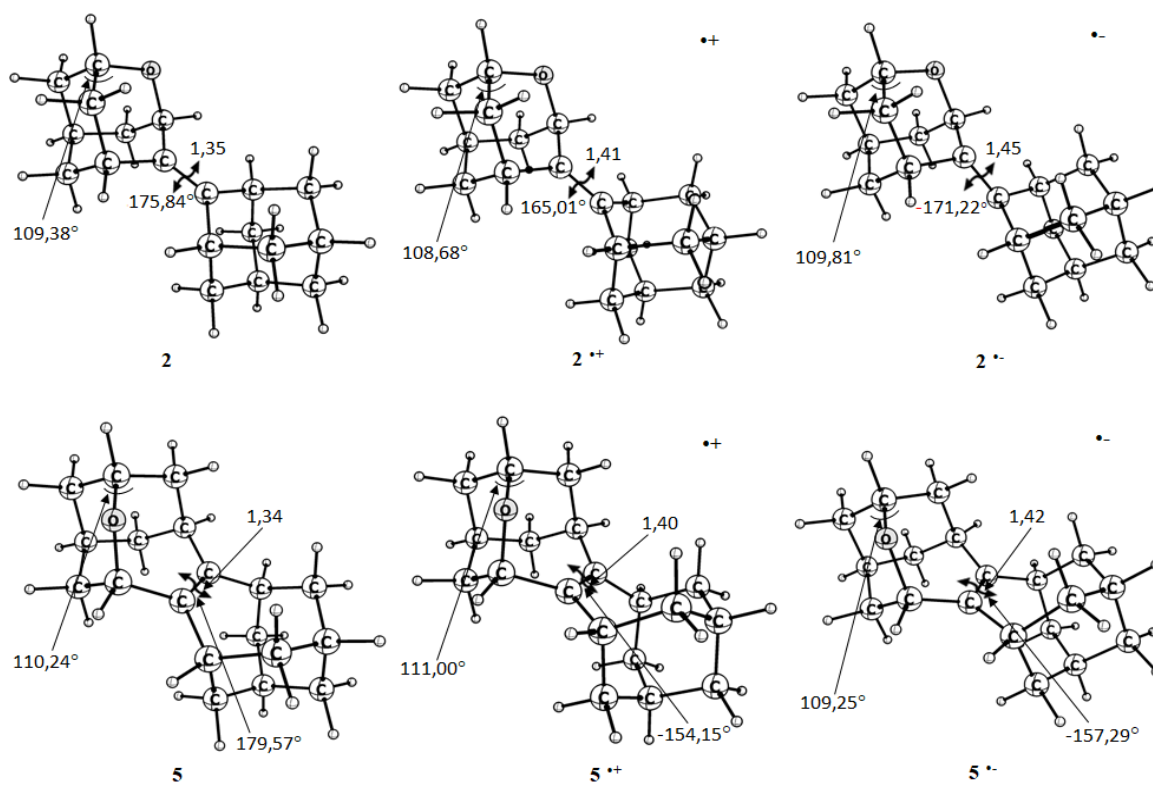

Figure 3. Optimized geometries of ionized and reduced oxygen-containing unsaturated diamondoids (bond lengths in Å, valence and torsion angles in degrees)

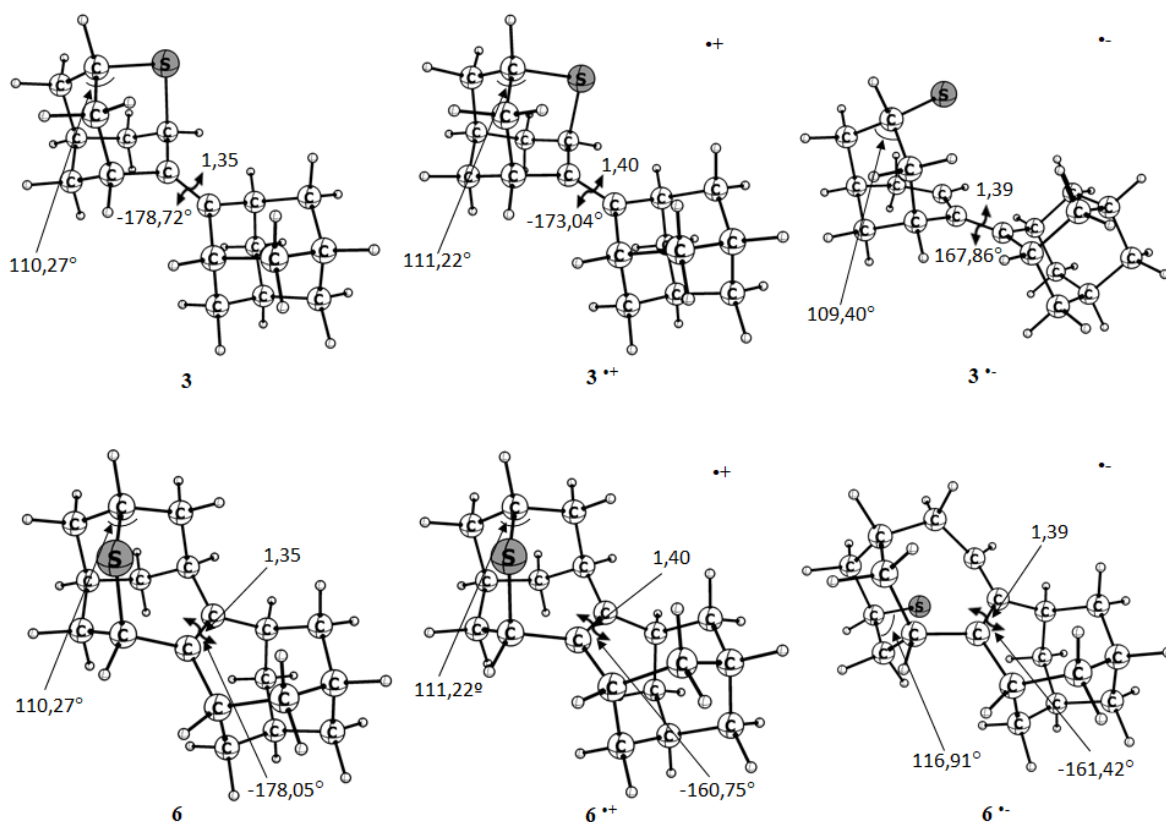

Figure 4. Optimized geometries of sulfur-containing species (bond lengths in Å, valence and torsion angles in degrees)

Adiabatic and vertical ionization potentials calculated by density functional theory (DFT) at the B3LYP/6-31G* level are shown in Table 1. Diamondoid dimers are characterized by higher than sesquidiamondoids values of ionization potentials. The incorporation of oxygen and sulfur heteroatoms into the cycles is significant for the electron-donating ability of diamondoids. Thus, sulfur-containing heterocycles are better electron donors than parent hydrocarbons. In contrast, the electron-donating ability of oxygen-containing heterocycles is lower. HOMO occupancy showed that the electron density of neutral diamondoids is concentrated on the carbon atoms of the olefin double bond. The electron density is strongly displaced from the olefin bond during ionization (Fig. 5). Consequently, the ionization of unsaturated diamondoid dimers is accompanied by the electron detachment from the carbon atoms of the C=C double bond (Fig. 5).

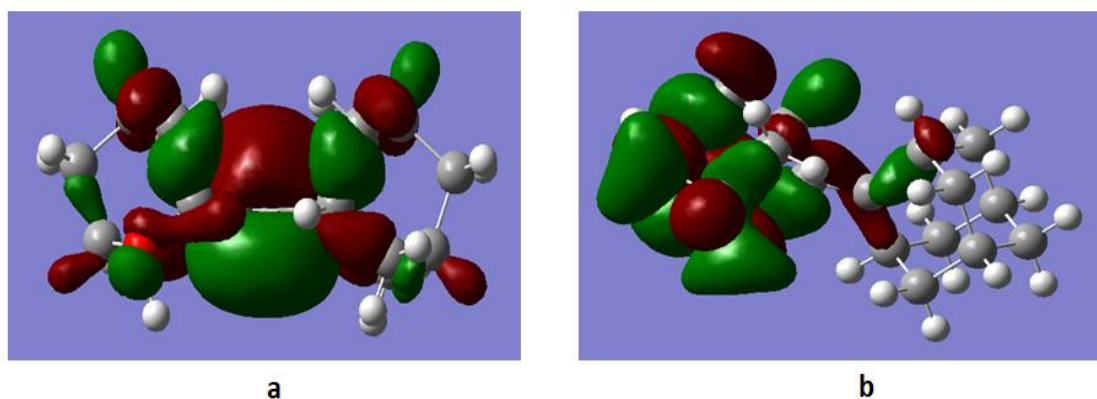

Figure 5. HOMO of neutral (**a**) and SOMO of the radical cation (**b**) of oxygen-containing unsaturated heterodiamondoid dimer (**2**). Electron detachment takes place from the C=C double bond during the ionization process and is accompanied by substantial electron reorganization

Table 1. The DFT computed (B3LYP/6-31G*) adiabatic and vertical ionization potentials (eV) of **1** and **4**, as well as their oxygen- (**2** and **5**) and sulfur-containing (**3** and **6**) heterocycles.

#	Adiabatic IP, eV	Vertical IP, eV
1	7.12	7.36
2	7.28	7.56
3	6.90	7.22
4	6.99	7.30
5	7.11	7.45
6	6.78	7.13

Conclusions. Computation display the dependence of the geometries and electronic properties of unsaturated diamondoid dimers on the presence of heteroatoms in their structures. The ionization occurs from the C=C double bond in all cases. However, while oxygen-containing species retain the cage structures, for sulfur-containing heterocycles the electron attachment to form a radical anion is accompanied by the cleavage of the carbon-sulfur bond. Thus, diamondoid oxygen-

containing heterocycles can be used as building blocks for the construction of sp^2/sp^3 -hybrid nanoelectronic devices because both electron detachment and attachment retains the molecular structure.

REFERENCES

1. Zhuk, T. S.; Koso, T.; Pashenko, A. E.; Hoc, N. T.; Rodionov, V. N.; Serafin, M.; Schreiner, P. R.; Fokin, A. A., *J. Am. Chem. Soc.* **2015**, *137*, 6577–6586.
2. Tyborski, C.; Gillen, R.; Fokin, A. A.; Koso, T. V.; Fokina, N. A.; Hausmann, H.; Rodionov, V. N.; Schreiner, P. R.; Thomsen, C.; Maultzsch, J., *J. Phys. Chem. C* **2017**, *121* (48), 27082-27088.
3. Tyborski, C.; Huckstaedt, T.; Gillen, R.; Otto, T.; Fokina, N. A.; Fokin, A. A.; Schreiner, P. R.; Maultzsch, J., *Carbon* **2020**, *157*, 201-207.
4. Narasimha, K. T.; Ge, C.; Fabbri, J. D.; Clay, W.; Tkachenko, B. A.; Fokin, A. A.; Schreiner, P. R.; Dahl, J. E.; Carlson, R. M. K.; Shen, Z. X.; Melosh, N. A., *Nat. Nanotechnol.* **2016**, *11* (3), 267-273.

ВИВЧЕННЯ МЕТОДУ ОКИСНЕННЯ ДЛЯ ОЧИЩЕННЯ СТІЧНИХ ВОД ВІД БАРВНИКІВ

Орленко Антон Сергійович,

Рутов Олег Олександрович,

Плиско Єлизавета Олексіївна

Студенти факультету Прикладної Математики

Федотов Вячеслав Віталійович

Старший викладач Кафедри загальної фізики

Фізико-математичного факультету

Національний технічний університет України

«КПІ ім. Ігоря Сікорського»

м. Київ, Україна

Вступ. Останнім часом посилилося забруднення поверхневих і підземних джерел водопостачання речовинами антропогенного походження, до яких належать добрива і отрутохімікати, недостатньо очищені стічні води, що містять нафтопродукти, барвники, поверхнево-активні речовини та інші сполуки.

Наявність у воді органічних речовин антропогенного походження становить серйозну загрозу здоров'ю людини.

Очищення води від органічних забруднень як правило проводять двома методами:

✓ окисненням (руйнування) - в якості окисників використовують хлор, озон, кисень;

✓ сорбцією (поглинання).

Серед методів, які використовуються для очищення стічних вод від органічних забрудників, слід віддати перевагу методам розширених окисних процесів, а саме:

➤ озонуванню;

➤ озонуванню разом з використанням ультрафіолетового опромінювання.

Метою даної роботи є визначити вплив окисних систем на руйнування барвників у водних розчинах на прикладі барвника «апельсиновий жовтий»-Е110.

Об'єкт дослідження: технології ультрафіолетової обробки води, що містить барвники; вплив гідроген пероксиду на вміст в воді барвників; композиція H_2O_2 та ультрафіолету та їх вплив на руйнування барвників.

Предмет дослідження: виявлення закономірностей окисної обробки вод з вмістом барвників. Новизна проявляється в отриманих результатах: виявлено, що комбінація H_2O_2 з ультрафіолетовим опромінюванням видаляє барвник Е110 з досліджених водних розчинів.

Серед методів, які використовуються для очищення стічних вод від органічних забрудників, в тому числі й барвників, слід віддати перевагу методам розширених окисних процесів - дією H_2O_2 разом з використанням ультрафіолетового опромінювання. Саме ці методи і були обрані нами для дослідження. Для оцінки якості проведеного очищення був обраний метод спектрофотометрії.

Мета. Визначити вплив окисних систем на руйнування барвників у водних розчинах на прикладі барвника Е110.

Огляд літератури.

Присутність барвників у стічних водах викликає серйозні утруднення при їх очищенні. Значна частина барвників, що використовуються у промисловості, практично в незмінному вигляді потрапляють на установки біохімічного окиснення, викликаючи необхідність доочищення.

Усі відомі методи фізико-хімічного очищення стічних вод від барвників, поверхнево-активних речовин (ПАР), формальдегіду можна розділити на три основні групи.

Перша група методів забезпечує вилучення забруднень переведенням барвників у осад шляхом сорбції на пластівцях гідроксидів металів, що утворюються при реагентній обробці стічних вод.

Методам цієї групи притаманні наступні недоліки:

- невисокий ступінь очищення (особливо знебарвлення);
- необхідність утилізації осадів водоочищення та їх зневоднення.

Друга група включає сепаративні методи (сорбція на активованому вугіллі і макропористих іонітах, зворотний осмос, ультрафільтрація та ін.). Ці методи забезпечують високий ступінь очищення стічних вод але застосування їх може виявитися рентабельним у системах замкнутого водопостачання підприємств.

Недоліки:

- вимагають попередньої механіко-хімічної обробки з метою видалення нерозчинних домішок;
- складні в апаратурному оформленні;
- мають високу собівартість очищення.

Третя група поєднує деструктивні методи, засновані на глибоких окисно-відновних перетвореннях, ініційованих різними фізико-хімічними процесами, зокрема

- ✓ дією окисників (O_2 , O_3 , Cl_2 , H_2O_2);
- ✓ ультрафіолетового й сонячного випромінювання.

До переваг деструктивних методів відносяться їх висока ефективність і технологічність, простота автоматизації й керування. У більшості випадків при їх реалізації не утворюються осади, в оброблювану воду не вносяться додаткові забруднення у вигляді хлоридних, сульфатних і інших іонів.

Метод дослідження. Дослідження процесів вилучення барвника Е-110 із водних розчинів проводили на модельних водах (модельних розчинах) з масовими частками барвника Е-110 25 мг/дм^3 та 50 мг/дм^3 .

Модельний розчин представляє собою суміш дистильованої води та барвника «апельсиновий жовтий».

Експерименти проводилися в лабораторних умовах з використанням установки (Рис. 1), щоб визначити вплив лише H_2O_2 і сумарно УФ і H_2O_2 на процеси руйнування барвника Е-110 за його різних масових часткок.

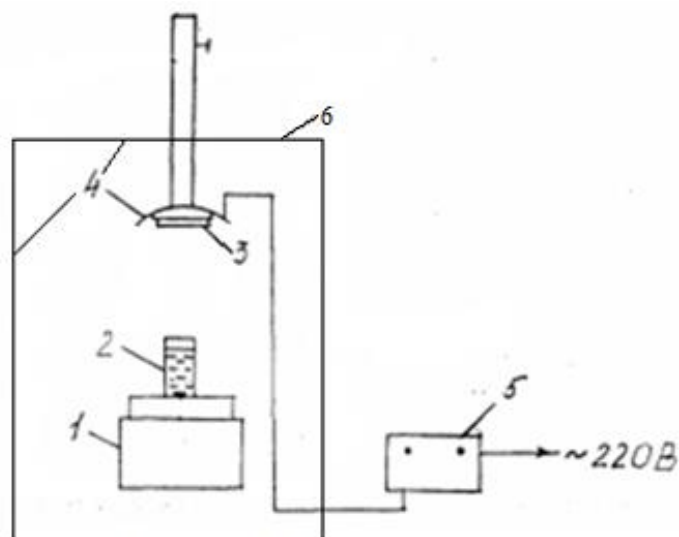

Рисунок 1.1 – Схема лабораторної установки.

Рис. 1

- 1- Магнітна мішалка
- 2-Хімічний стакан з барвником
- 3-Лампа УФ випромінювання
- 4-Відбивач ультрафіолетового світла
- 5-Блок живлення
- 6-Коробка

Хід роботи:

У хімічний стакан (2) наливаємо досліджуваній розчин з барвником Е-110, помістили його на магнітну мішалку (1). У залежності від досліду додаємо або не додаємо H_2O_2 . Накриваємо мішалку коробкою (6), яка вкрита відбивачем ультрафіолету (4). У залежності від досліду вмикаємо або ні лампу ультрафіолету за допомогою блоку живлення(5).

Оцінку результатів дослідження проводили за допомогою спектрофотометру.

Спектрофотометрія — метод аналізу, що базується на визначенні спектра поглинання або вимірюванні світлопоглинання за певної довжини хвилі, яка відповідає максимуму кривої поглинання досліджуваної речовини.

Результати дослідження.

Визначення ступеня очистки модельного розчину від барвника Е-110 дією дією H_2O_2 за деякий час.

Проводилося дослідження модельних розчинів з певною концентрацією барвника Е-110 після дії на них різної кількості речовини H_2O_2 (1, 2, 3 мл 30% розчину) протягом 10, 20, 30 хв, у порівнянні з початковим розчином концентрацією 50 мг/дм^3 . Графік показує, що чим триваліша дія та чим більша кількість речовини H_2O_2 діє на модельний розчин, тим краще він очищується. Але, все ж таки, ступінь очищення від «апельсинового жовтого» недостатня.

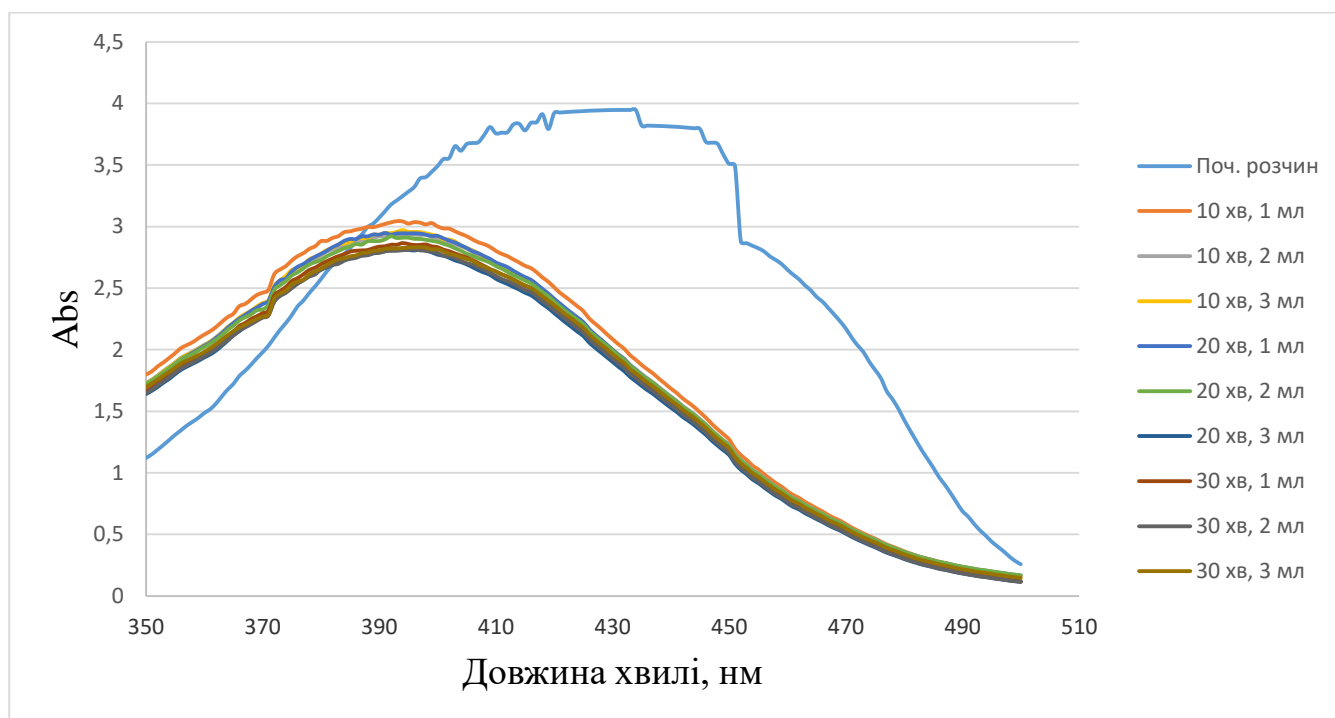

Рис. 2

Визначення ступеня очистки модельного розчину від барвника Е-110 під сумарною дією H_2O_2 та ультрафіолету за деякий час.

В цьому експерименті нами досліджувалися модельні розчини барвника Е-110 після сумарної дії на них різної кількості речовини H_2O_2 (1, 2, 3 мл 30% розчину) протягом 10, 20, 30 хв. та водночас ультрафіолетового опромінювання, у порівнянні з початковим розчином концентрацією 50 мг/дм^3 . На цьому графіку яскраво представлено, що за сумарної дії ультрафіолетового

опромінювання та гідроген пероксиду, значення Abs знижується більше ніж у два рази (лише ультрафіолетове опромінювання взагалі майже не знизило показник, а тільки дія гідроген пероксиду знизила лише у 1,33 рази).

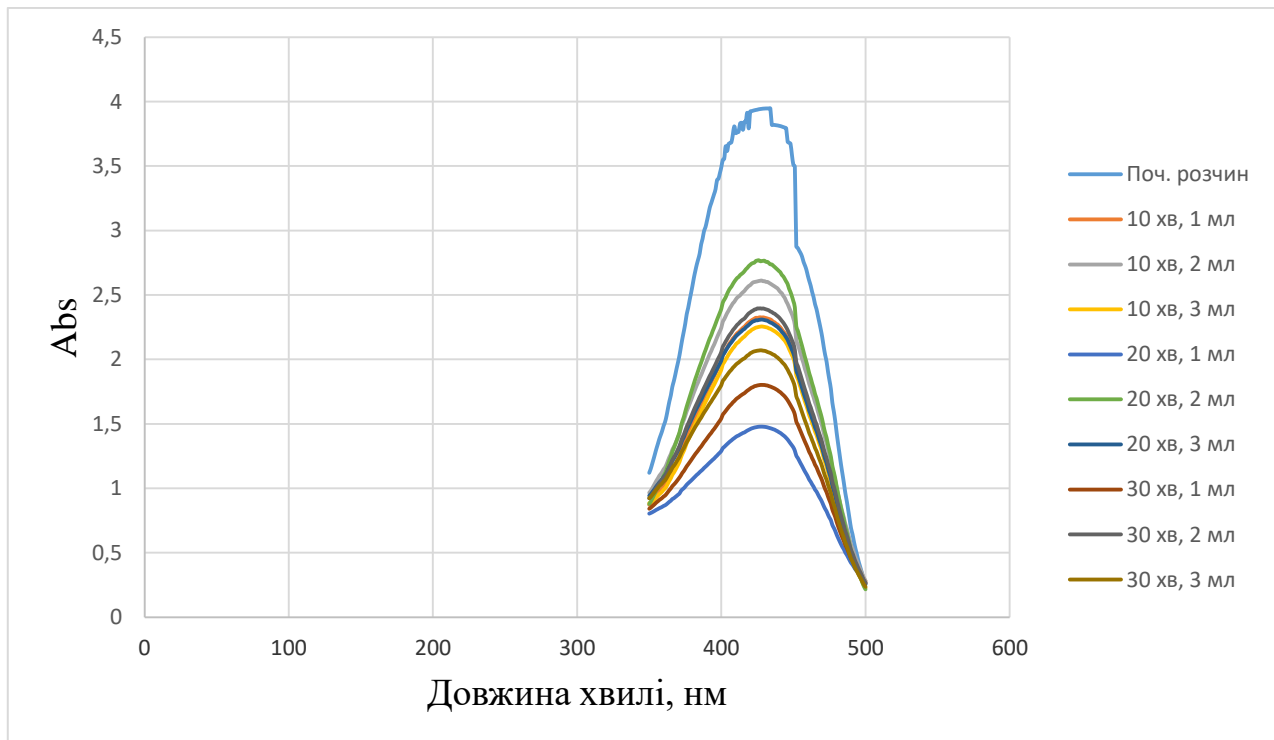

Рис. 3

Висновки.

- Був проведений аналіз літературних та інтернет-джерел з очистки стічних вод від органічних домішок;
- Були проаналізовані відомі методи очистки стічних вод та вибраний метод дослідження, а саме - окисний метод очищення стічних вод від органічних забруднень;
- Серед відомих методів був обраний метод спектрофотометрії задля якісної оцінки очистки водного розчину від барвника E-110;
- Використання лише гідроген пероксиду не є дієвим способом руйнування барвників (на прикладі E-110) у розчині.
- Комбіноване використання H_2O_2 та ультрафіолету виявилось найефективнішим методом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. В. И. Пындак, Е.Ф. Помогаев, Решение экологических проблем на очистных сооружениях с получением высокоэффективных удобрений, Водочистка: 2013, -№1, 67-70 с.
2. М. І. Літинська, І.В. Косогіна, Н.М.Толстопалова, Т.І. Обушенко, С.О. Кирій, Технологія та обладнання очищення стічних вод. Лабораторний практикум [Електронний ресурс]: навчальний посібник для студ. спеціальності 161 «Хімічні технології та інженерія», спеціалізації «Хімічні технології неорганічних речовин та водоочищення», КПІ ім. Ігоря Сікорського, Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019, 73 с.
3. Астрелін І.М., Герасимов Е., Гіроль А. та ін., Фізико-хімічні методи очищення води. Управління водними ресурсами, Проект «WaterHarmony». К.: Ніка-центр, 2015, 614 с.

ХІМІЧНИЙ ЗАХИСТ МЕТАЛІВ ВІД КОРОЗІЇ

Рябий Владислав Олександрович

Студент Інституту матеріалознавства та
зварювання імені Є. О. Патона

Власенко Наталія Євгенівна

Кандидат хімічних наук, доцент

Коваленко Ірина Володимирівна

Кандидат хімічних наук, доцент

Національний технічний університет України

“Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”

Вступ. Хімічна корозія металів це самовільна взаємодія металу з корозійним середовищем, при якій окиснення металу і відновлення окисненого компоненту корозійного середовища протікають одночасно, в одному і тому самому місці [1]. Цей тип корозії спостерігається при дії на метал сухих газів (повітря, продуктів горіння палива і ін.) і рідких неелектролітів (нафти, бензину і ін.) і є гетерогенною хімічною реакцією рідкого або газоподібного середовища (або їх окиснювальних компонентів) з металом [2]. Найбільш поширеним і практично важливим видом хімічної корозії металів є газова корозія – корозія металів у газах при високих температурах [3].

Мета роботи. Розглянути механізм хімічної корозії в присутності захисної плівки, пояснити загальний механізм газової (хімічної) корозії, охарактеризувати газову корозію конструкційних металів і сплавів, проаналізувати методи захисту від газової корозії. Так як хімічна корозія є одним з поширених видів корозії, то знання її механізму, поведінки металів і сплавів в агресивних газових середовищах при високих температурах і методів захисту є досить актуальне.

Методи та засоби дослідження. В залежності від корозії та умов її перебігу використати різні способи захисту від корозії. Вибір того чи іншого способу визначається його ефективністю у кожному конкретному випадку.

Результати та обговорення. Корозія завдає дуже великої шкоди народному господарству. Близько 10% щорічного видобутку металів іде на поповнення втрат від корозії. Але шкода від корозії не обмежується тільки втратою металу внаслідок його окиснення. Достатньо виникнення навіть маленької дірки у паровому котлі, приладі чи хімічному устаткуванні і вся споруда стає непридатною до експлуатації. Крім того, внаслідок корозії втрачаються такі цінні властивості металів, як міцність, пластичність, погіршуються їх електричні, магнітні властивості, змінюються розміри деталей, порушується герметичність апаратів тощо. Тому найважливішим завданням є захист металів від корозії. Першопричиною газової корозії металів є їх термодинамічна нестійкість в даному газовому середовищі при даній температурі і парціальному тиску агресивного компонента.

Газова корозія металів зустрічається при роботі багатьох металічних деталей і апаратів (металічної арматури нагрівальних печей, двигунів внутрішнього згорання, газових турбін, апаратів синтезу аміаку і ін.) і при проведенні численних технологічних процесів обробки металів при високих температурах (при нагріві перед прокатом, куванням, штампуванням, при термічній обробці і ін.). Поведінка металів при високих температурах може бути описана з допомогою двох важливих характеристик – жаростійкості і жароміцності. Жароміцністю називають здатність металу зберігати при високих температурах достатньо високі механічні властивості: тривалу міцність і опір повзучості.

Механізм газової (хімічної) корозії. Поверхня металу навіть при звичайних температурах, при зіткненні з повітрям покривається шаром оксидних сполук. Передбачають, що реакція окислення металу протікає по схемі: $Me + 1/2 O_2 \leftrightarrow MeO$, причому реакція протікає в сторону утворення оксиду при умові, коли парціальний тиск кисню повітря більший, ніж пружність дисоціації MeO інакше реакція буде протікати у зворотному напрямі. Пружність дисоціації оксидів металів залежить як від роду металу, так і від

температурних умов. Підвищення температури, як правило, викликає збільшення швидкості окислення металів.

Газова корозія представляє процес руйнування металу – перетворення його в сполуки (у випадку окислювального газового середовища – в оксиди). Тому найбільш природно визначати зменшення ваги зразків після корозії на протязі певного часу і виражати швидкість корозії в $\text{г/м}^2 \text{ год}$. Обов'язковою умовою при цьому є повне видалення продуктів корозії. Корозійну стійкість металів і сплавів оцінюють по десятибальній шкалі (Таблиця). Так як в десятибальній шкалі корозійної стійкості металів користуються даними глибинного показника корозії, а його знаходять по величині показника корозії порахованого по зменшенню ваги зразка

Таблиця

Залежність швидкості корозії від груп стійкості

Група стійкості	Швидкість корозії, мм/рік	Бал
I) Абсолютно стійкі	менше 0,001	1
II) Дуже стійкі	від 0,001 до 0,005,	2
	від 0,005 до 0,01	3
III) Стійкі	від 0,01 до 0,05	4
	від 0,05 до 0,1	5
IV) Понижено стійкі	від 0,1 до 0,5	6
	від 0,5 до 1,0	7
V) Малостійкі	від 1,0 до 5,0	8
	від 5,0 до 10,0	9
VI) Нестійкі	більше 10,0	10

Захист від газової корозії. Для захисту від газової корозії можна застосовувати різні способи. Найбільш ефективним способом захисту від окислення при високих температурах є жаростійке легування, тобто введення в склад сплаву компонентів, які підвищують його жаростійкість. Елементи, які сприяють створенню захисного шару на звичайних залізовуглецевих, нікелевих

і інших сплавах—це хром, алюміній і кремній. Ці елементи легше окислюються при високих температурах на повітрі, чим основний метал, і утворюють більш стійку окалину.

Висновки. Таким чином, поведінка металів при високих температурах описується з допомогою двох важливих характеристик – жаростійкості і жароміцності. Швидкість газової корозії виражається ваговим і глибинним показниками корозії. Корозійну стійкість металів і сплавів оцінюють по десятибальній шкалі. При газовій корозії відбувається не тільки окиснення металу, але і явище обезвуглецювання вуглецевої сталі і «ріст» чавуну. Кольорові метали і сплави також підлягають газовій корозії при підвищених температурах. Особливо швидко окислюються в цих умовах цинк, кадмій і свинець. Найбільш ефективним способом захисту від окислення при високих температурах є жаростійке легування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Томашов Н. Д. “Теорія корозії та захисту металів”./ Харьков, 2010. с 126.
2. Розенфельд И. Л. “Коррозия и защита металлов. Металлургия.”/ ЖПХ 2017 , № 8, с 355-363.
3. Семенова И. В., Флорианович Г.М., Хорошилов А.В. “Коррозия и защита от коррозии”/ Вести Санк- Петербургского государственного технического университета. 2014 № 5, с 14-17.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ H-POINT STANDARD ПРИ РІЗНИХ pH ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ВМІСТУ БАРВНИКІВ В БІНАРНИХ СУМІШАХ

Сидорова Лариса Петрівна,

к. х. н., доцент

Вишнікін Андрій Борисович

д. х. н., професор

Дніпровський національний університет

імені Олеся Гончара

м. Дніпро, Україна

Анотація: у даній роботі розглянуто вплив pH на хіміко-аналітичні властивості синтетичних харчових барвників жовтий «Сонячний захід» (E110) та Понсо 4R (E 124), запропоновано методику одночасного спектрофотометричного визначення бінарної суміші цих барвників методами H-point при різних pH.

Ключові слова: H-Point standard addition method (HPSAM), синтетичні барвники, спектрофотометрія.

У складі харчових продуктів синтетичні барвників можуть використовуватися як індивідуально, так і у вигляді сумішей, дозволяючи отримувати кольори і відтінки, неможливі при застосуванні натуральних барвників. Найчастіше використовуються двокомпонентні суміші.

Для контролю вмісту синтетичних барвників застосовуються різні методи аналізу, серед яких спектрофотометрія займає одне з провідних місць. Це простий, апаратурно оснащений і економічно доступний метод для визначення як індивідуальних сполук, так і багатоконпонентних сумішей із застосуванням різних підходів (похідна спектрофотометрія, хемометричні алгоритми).

Метою даної роботи було дослідити вплив кислотності середовища на хіміко-аналітичні властивості барвників E110 та E124, запропонувати методику

одночасного спектрофотометричного визначення суміші барвників E110 та E124 методами багатократних добавок при різних рН.

Неспецифічний заважаючий вплив, спричинений матрицею аналізованого зразка є однією з найсерйозніших проблем хімічного аналізу. Такий ефект впливає на аналітичний сигнал адитивно і якщо це попередньо не виявлено та не ліквідовано, є зазвичай джерелом значних систематичних похибок. Коли компоненти зразка, які відповідають за такий ефект, відомі, вони можуть бути відокремлені. Друга можливість полягає у математичній обробці результатів визначення, яка дозволяє проводити одночасне визначення. На відміну від випадку пропорційного (специфічного) заважаючого впливу, який в принципі може бути компенсований методом стандартних добавок, адитивний ефект не може бути усунутий за допомогою будь-якої загальнозживаної математичної процедури.

Унікальним методом, який дає можливість корегувати адитивні заважаючі ефекти, є H-point метод стандартних добавок (H-Point standard addition method, HPSAM). В оригінальній його версії, запропонованій Bosh Reig et al [1], він складається з вимірювання оптичної густини серії розчинів, у яких концентрація добавки послідовно зростає при двох довжинах хвиль. Ці довжини хвиль мають бути вибрані таким чином, щоб для одного з компонентів сигнали максимально сильно відрізнялися, а для другого (наприклад, це може бути інтерферент) були однаковими. При такій умові криві методу HPSAM перетинаються у точці H-Point, де концентрація аналіту є скорегованою на величину заважаючого адитивного ефекту.

Такі умови не завжди можна виконати. Тому були запропоновані різні покращення цього методу. Загальним недоліком усіх цих підходів є те, що компоненти, які спричиняють такий адитивний ефект, є відомими.

Нещодавно Кошельняком П. та співроб. запропонований новий підхід, в якому немає такого обмеження [2] (хімічний HPSAM). Натомість криві методу HPSAM будуються в умовах, коли з використанням хімічних реакцій

змінюються властивості аналіту (наприклад, спектри поглинання). Отримані криві перетинаються у точці, у якій адитивний ефект є скомпенсованим. При цьому властивості інтерференту залишаються незмінними.

Дана робота присвячена перевірці нового методу на прикладі аналізу суміші двох барвників, причому на відміну від попередніх робіт, зміна хімічних умов (кислотності) призводить до змін у спектрах обох компонентів.

У роботі використовувались синтетичні харчові барвники: жовтий «Сонячний захід» (E110) та Понсо 4R (E 124). Стандартні розчини барвників з концентрацією 0,1 г/л готували розчиненням наважки у дистильованій воді.

Вимірювання проводилися на спектрофотометрі СФ–46 у кюветі з $l=1$ см, розчин порівняння дистильована вода. Синтетичні та природні барвники, як правило проявляють властивості слабких кислот та основ, тому на їх спектри поглинання впливає кислотність середовища. Вимірювання проводилися при різних значеннях рН, які відповідали різним формам барвників: E110 при рН=6 знаходиться в двозарядній формі, в інтервалі рН=11–13 переважає трьохзарядна форма; барвник E124 при рН=6 знаходиться в тризарядній формі, а чотирьохзарядна форма переважає в інтервалі рН 11–13. У лужному середовищі обидва барвники змінюють спектри поглинання, причому доволі синхронно. Вимір аналітичного сигналу барвників проводився при дев'яти різних довжинах хвиль, які відповідали точкам екстремума різноспіктрів розчинів барвників при різних рН.

Готували серію модельних сумішей, в яких концентрація одного із компонентів збільшувалась на певну кількість домішки: 2; 4; 6; 8 мкг/см³, концентрація іншого барвника залишалась постійною. Встановлені оптимальні рН (6 та 13) для одночасного визначення вмісту барвників у бінарній суміші жовтий «Сонячний захід» E110 та Понсо 4R E124 методом багатократних добавок та проведений аналіз модельних сумішей при запропонованих рН (Рис1).

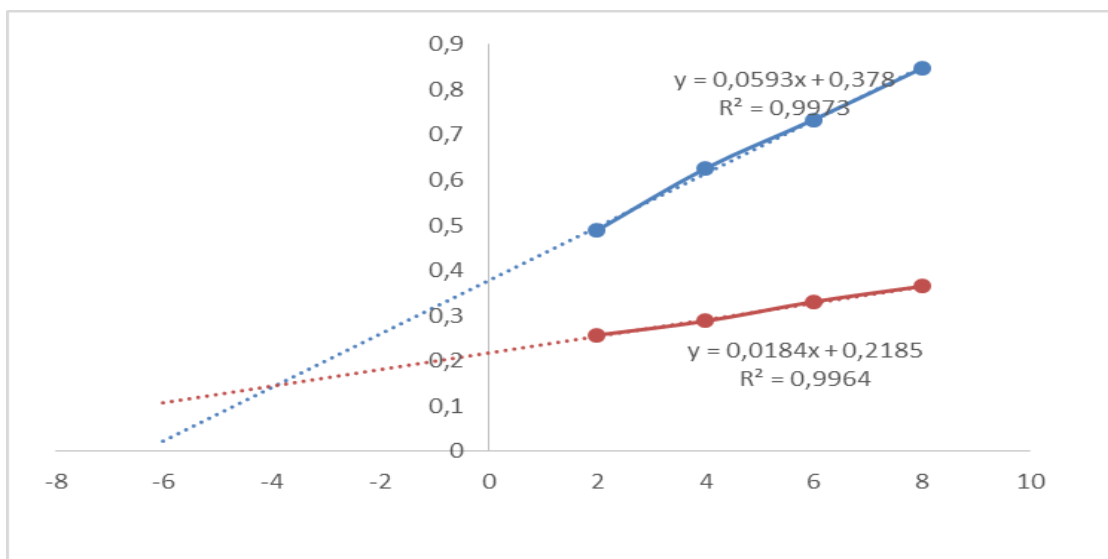

Рисунок 1. H–point standard addition method для одночасного визначення фіксованих кількостей E110 (2 мкг/см³) і різних кількостей E124 (4 мкг/см³) при різних рН (рН 6 відповідає верхній, а рН 13 нижній кривій)

В роботі запропонована високочутлива розрахункова спектрофотометрична методика H–Point при різних рН для одночасного визначення вмісту бінарних сумішей барвників E110 та E124.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bosch-Reig F. H-point standard additions method. Fundamentals and application to analytical spectroscopy /F. Bosch-Reig, P. Campíns Falcó // *Analyst.* – 1988. –Vol. 113, №7. – P. 1011–1016.
2. Marcin Wiczorek, Silvia Rengevicova, Paweł Świt, Aneta Woźniakiewicz, Joanna Kozak, Paweł Kościelniak. New approach to H–point Standard Addition Method for detection and elimination of unspecific interferences in samples with unknown matrix /*Talanta.* – 2017. – P. 165-172.

СИНТЕЗ ПРИДИНІЛОКСИЗАМІЩЕНИХ ПОХІДНИХ ІМІДАЗО[2,1-*b*][1,3]-ТІАЗИНІВ ТА ЇХ РІСТРЕГУЛЮЮЧА АКТИВНІСТЬ

Сливка Наталія Юрїївна

к. х. н., доцент

Сабанюк Анастасія Юрїївна

студентка

Волинський національний університет

імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

Вступ. Особливою увагу науковці, які проводять дослідження в області органічної, фармацевтичної та агрохімії приділяють конденсованим гетероциклічним системам, на основі яких отримано значну кількість біоперспективних сполук та розроблено комерційно доступні лікарські препарати та засоби захисту рослин. Тенденції останнього часу пов'язані із реалізацією підходів до створення нових гетероциклічних структур, які завідома містять декілька біофорних фрагментів. Ефективним варіантом вирішення такої проблеми є конструювання гібридних молекул за рахунок ефективного поєднання біоперспективних молекулярних платформ. Важливе місце серед останніх займають азоло-азинові системи, до яких відносяться і функціональні похідні імідазо[2,1-*b*][1,3]тіазину, привабливі для конструювання гібридних структур. Відомо, зокрема, що серед бензілоксизаміщених імідазо[2,1-*b*]тіазинів та їх бензоанельованих аналогів виявлені інгібітори мікобактерій з групи *Mycobacterium tuberculosis complex*. Біциклічний каркас імідазо[2,1-*b*]тіазинового типу входить до складу перспективні агентів в терапії хвороби Шагаса.

Цікавим з позицій пошуку біологічно активних молекул є бензенове ядро, яке входить до складу великого масиву сполук із різноплановою біологічною активністю, зокрема гербіцидною. Так, *N*-бензиламід ізоксазолу показав 100 % інгібування по відношенню до бур'янів *Portulaca oleracea* і *Abutilon theophrasti*. Піразолілфенілкетон, що містять хлорофеноксильний фрагмент

продемонстрував чудову гербіцидну активність проти *Chenopodium serotinum*, *Stellaria media* and *Brassica juncea*.

Мета роботи. З огляду на те, що фенокиський фрагмент входить до складу сполук, які пригнічують ріст різноманітних клітинних ліній, а також є інгібіторами росту рослин, нам вдалося доцільним синтезувати нові феноксизаміщені похідні (бензо)імідазо[2,1-*b*][1,3]тіазину та провести оцінку їх рістрегулюючих властивостей.

Матеріали і методи. Культура досліджень – дводольна рослина *Cucumis sativus*. Повторюваність експерименту – триразова.

Схожість проростання визначали згідно Державного стандарту 4138-2002 «Насіння сільськогосподарських культур. Методи визначення якості», у відсотках до загальної кількості взятого на пророщування насіння, як середнє між трьома пробами.

Для визначення цього показника з фракції чистого насіння відбирали підряд три проби по 50 насінин, які замочували протягом 24 год у дистильованій воді (контроль) та в розчинах синтезованих сполук відповідних концентрацій. Робочі розчини сполук готували шляхом їх додавання у наступних дозах: 1000 мг/л (0,1%), 100 мг/л (0,01%), 10 мг/л (0,001%), 1 мг/л (0,0001%). Після замочування у розчинах насіння пророщували на фільтрувальному папері у чашках Петрі, які розміщували у термостатах, де підтримували температуру 25°C. За проростанням насіння спостерігали щоденно протягом 7 днів. Схожість виражали відсотковим відношенням кількості насіння, що проросло, до загальної кількості висіяного. Через 7 днів пророщування визначали лабораторну схожість. Для встановлення впливу синтезованих сполук на біометричні параметри сформованих проростків на 7-й день пророщування визначали середню масу ваговим методом та довжину – шляхом вимірювання, аналізуючи по 30 проростків з кожного варіанту дослідження. Математичну обробку результатів досліджень здійснювали методом дисперсійного аналізу за методикою Б.О. Доспехова.

Результати та їх обговорення. Встановлено, що 3-гідроксиімідазо[2,1-*b*][1,3]тіазини селективно реагують із активованими акцепторними замісниками хлоробензенами в сухому DMF в присутності NaN за кімнатної температури впродовж 48 год з утворенням 6-фенокси-6,7-дигідро-5H-імідазо[2,1-*b*][1,3]тіазинів із виходами 62-69% (схема 2). Будова синтезованих сполук підтверджена результатами вимірів ¹H NMR, ¹³C NMR та LC-MS спектрів.

Висновки. Таким чином, характеризуючи залежність рістрегулюючого ефекту від природи феноксильного фрагмента досліджуваних сполук можна відзначити, що стабільний пригнічуючий ефект проявляють сполуки у яких (бензо)імідазо[2,1-*b*][1,3]тіазиновий цикл модифікований хлороціанофеноксильними замісниками, а найбільш активними стимуляторами росту є сполуки, що поєднують у своїй структурі (бензо)імідазо[2,1-*b*][1,3]тіазиновий та 2,4-динітрофеноксильний фрагменти. Отримані результати є вагомим підставою для подальших поглиблених досліджень вказаних сполук.

ПРИСКОРЕННЯ СТАДІЇ ПРОБОПІДГОТОВКИ ТЕХНОГЕННО НАВАНТАЖЕНИХ ҐРУНТІВ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ ВАЖКИХ МЕТАЛІВ

Смітюк Наталія Михайлівна,

канд. хім. наук, доцент

Баланенко Анна Дмитрівна

студентка

Жук Лариса Петрівна

канд. хім. наук, доцент

Дніпровський національний університет ім. О. Гончара

м. Дніпро, Україна

Вступ. Головним компонентами, які формуються в умовах урбанізації екосистеми, є ґрунти. В містах вони розвиваються під впливом тих самих факторів ґрунтоутворення, що і природні ґрунти, але техногенний фактор тут має першочерговий вплив. Господарська діяльність людського суспільства в великих і малих містах призводить до істотної і часто необоротної зміни ґрунтового покриву.

Забруднення міських ґрунтів важкими металами є серйозним питанням, що викликає заклопотаність керівництва міст на всіх рівнях, через несприятливий вплив на міську екосистему.

Ґрунт є важливим природним ресурсом, який задовольняє багато потреб людини. Однак, присутність забруднювачів може вплинути на якість ґрунту і погіршити його забезпечувальну здатність. Забруднення ґрунтів важкими металами (кадмієм, нікелем, купрумом, плюмбумом, хромом, цинком) може бути основним шляхом впливу на людину цих потенційно токсичних елементів.

Мета роботи. Прискорення пробопідготовки при визначенні важких металів у ґрунтах відібраних поблизу техногенних об'єктів м. Кам'янське - ПАТ "Дніпровський коксохімічний завод" та ПАО «Дніпрівський металургійний комбінат». Дослідити вплив ультразвукової на прискорення стадії вилучення важких металів в ґрунті витяжки з використанням розчинників різної

природи. При цьому провести оцінку ступеня забруднення ґрунтів Дніпропетровщини плумбумом, купрумом та нікелем.

Матеріали і методи. Вміст важких металів в аналізованих зразках визначали методом полум'яної атомно-абсорбційної спектроскопії на спектрофотометрі С-115 ПКС за градуювальними графіками. Для прискорення отримання ґрунтових витяжок використано ультразвуковий диспергатор УЗДН-1. Для отримання ґрунтових витяжок з техногенно забруднених ґрунтів використано розчини: 1 М HCl та 1 М ацетатної кислоти. Відбір проб проводили на різній відстані від зазначених заводів, а саме біля заводу (0), 100, 200, 300, 500, 700 та 1000 м

Результати і обговорення. За масштабами впливу на навколишнє середовище металургійна та хімічна промисловість займають одне з перших місць. При роботі металургійних та коксохімічних заводів в атмосферу можуть виділятися велика кількість важких металів з пилом у вигляді тонкодисперсних частинок. Розподіл пилу навколо заводів залежить від багатьох факторів, зокрема від рози вітрів в цьому регіоні. З повітря частинки, що містять важкі метали, потрапляють в ґрунт. А саме ґрунт знаходиться в центрі транскордонного перенесення та міграції важких металів до суміжних середовищ. Вивчення вмісту важких металів, зокрема таких токсичних, як плумбум, купрум та ніколь, в ґрунтах необхідно для контролю за станом навколишнього середовища, охорони від забруднення.

Вміст у ґрунті рухомих форм важких металів - найважливіший показник, що характеризує санітарно-гігієнічну обстановку і визначає необхідність проведення меліоративних детоксикаційних заходів.

Залежно від використаного екстрагента вилучається різна кількість рухомих форм важких металів, яку з певною умовністю можна вважати доступною для рослин. Для екстракції рухомих форм важких металів використовуються різні хімічні сполуки, що мають певну екстрагуючу силу. Складність обумовлюється тим, що доступність для рослин рухомих форм

важкого металу залежить від властивостей ґрунту і специфічних особливостей рослин. При цьому поведінка в ґрунті кожного елемента має свої конкретні, властиві йому, закономірності.

Визначено концентрації розчинних форм п्लомбуму, купруму та нікелю в аналізованих зразках ґрунту. В якості екстрагентів використовували розчини 1 М хлоридної (рН=1,0) та ацетатної (рН=2,4) кислот. Ґрунтові суспензії струшували за допомогою ротатору впродовж 1-ї години. Оцінку та порівняння ефективності методик пробопідготовки проводили за показниками ступеню вилучення елементів з ґрунту. За цим показником вилучення елементів в розчин 1,0 М хлоридної кислоти більш значиме з ґрунтів, відібраних на відстані не більше 500 м від ДКЗ. Імовірно, що природа ґрунтів в цьому випадку відіграє певну роль, що показано на прикладі результатів визначення п्लомбуму в ґрунтових витяжках (рис. 1 і 2.)

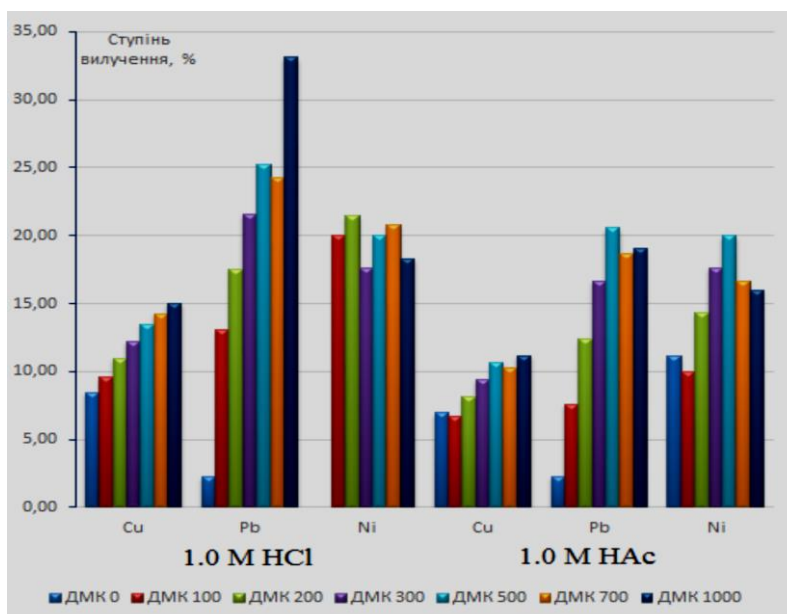

Рис.1. – Ступінь вилучення елементів з ґрунту, відібраного поблизу ДМК, при визначенні за агрохімічною методикою

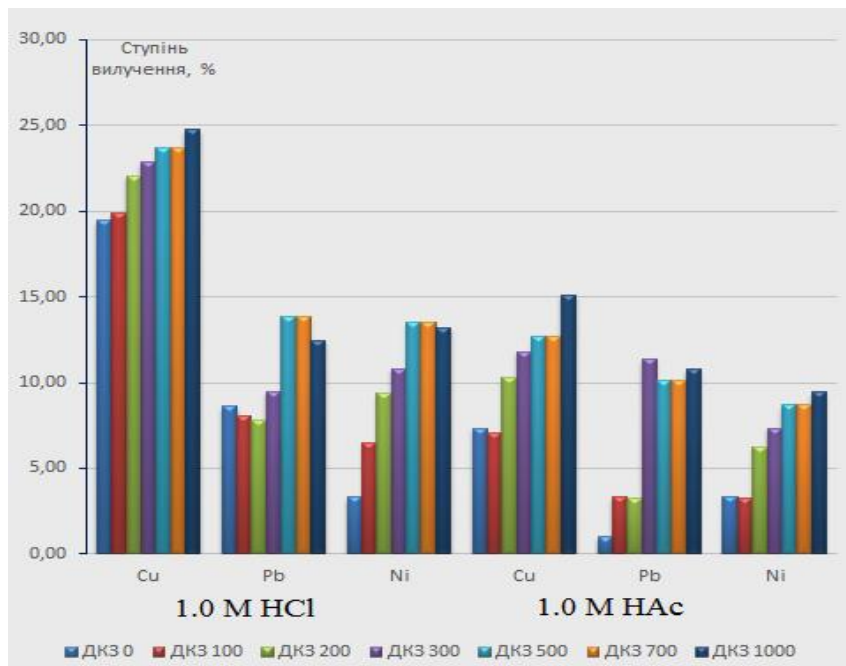

Рис.2. – Ступінь вилучення елементів з ґрунту, відібраного поблизу ДКЗ, и визначенні за агрохімічною методикою

На рисунках показано, що при застосуванні агрохімічної методики можливо вилучити не більше 33% потенційного запасу елементів з ґрунтів, зокрема свинцю. Найбільший вміст важких металів в ґрунтах спостерігається на відстані 700-1000 м від обох заводів. Напевно, заводи не мають гарного обладнання для очистки викидів у атмосферу и тому з відводом в атмосферу газів також тонкодисперсні частки пилу разносяться на певну відстань навкруги заводів, тим самим забруднюючи їх.

Для пришвидшення пробопідготовки аналізованого ґрунту досліджено ультразвуковий вплив при вилученні розчинних форм свинцю, купруму та нікелю. Обробку проводили при частоті 22 кГц та інтенсивності 3,88 Вт/см² протягом 10 хвилин за допомогою ультразвукового диспергатора УЗДН-1

При використанні хлоридної та оцтової кислот в якості екстрагенту та УЗ обробки в 1,5 рази досягається краще вилучення розчинних форм всіх металів за 10 хвилин, що скорочує час пробопідготовки в 6 разів.(рис. 3 та рис. 4).

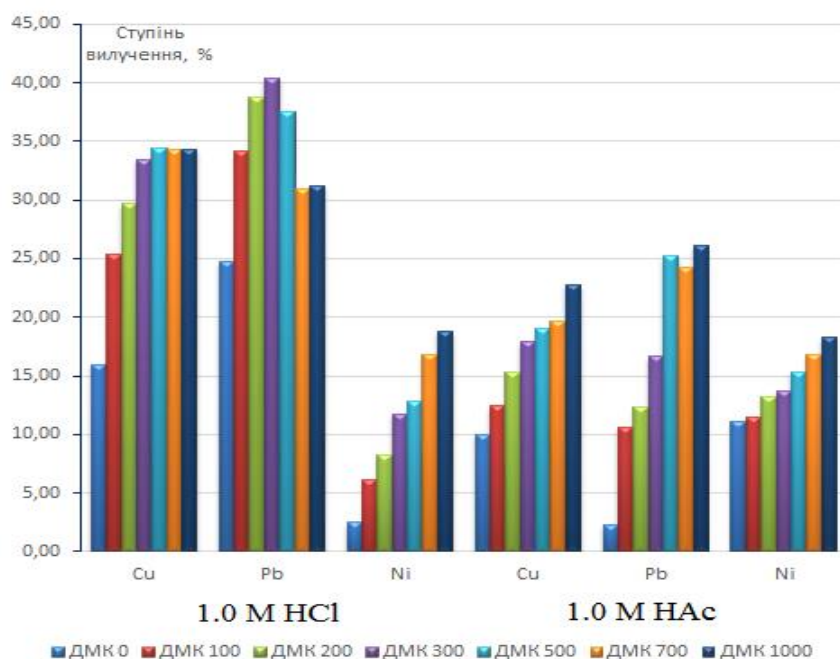

Рис.3.– Ступінь вилучення елементів з ґрунту, відібраного поблизу ДМК, під дією УЗ ($f=22$ кГц, $I=3.88$ Вт/см², $t=10$ хв) в хлоридну та оцтову кислоти

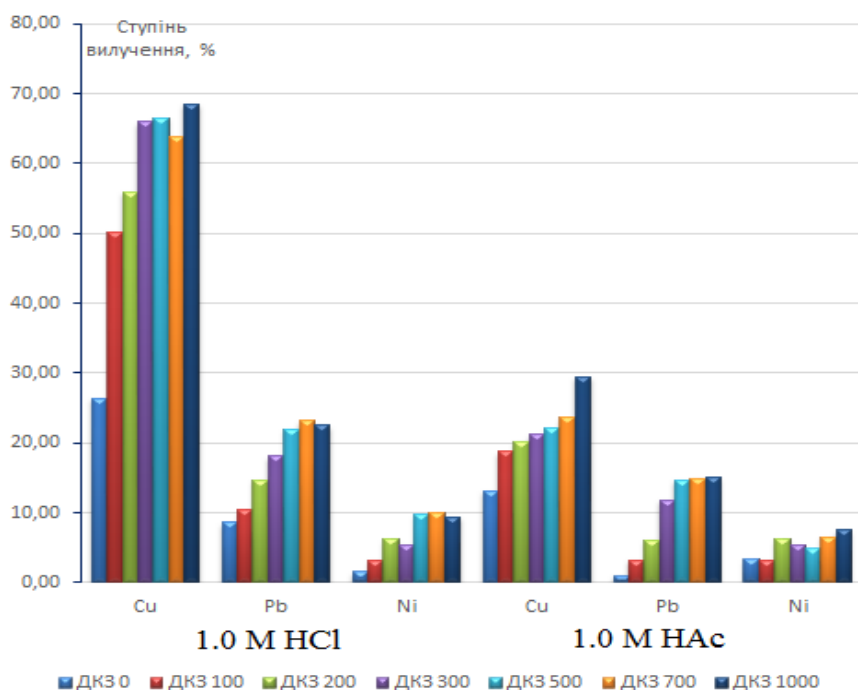

Рис.4. – Ступінь вилучення елементів з ґрунту, відібраного поблизу ДКЗ, під дією УЗ ($f=22$ кГц, $I=3.88$ Вт/см², $t=10$ хв) в хлоридну та оцтову кислот

У випадку визначення біля заводу ДМК вмісту купруму в хлоридній ґрунтовій витяжці показано, що можна досягти ступеню вилучення більше

65%. Під дією УЗ відбувається значне диспергування зразків ґрунту, руйнування ґрунтових колоїдів, що призводить до збільшення контакту фаз та підвищення ступеню вилучення елементів.

При використанні УЗ методики отримання витяжок ступень вилучення купруму досягається майже в двічі більший в порівнянні з використанням АХ методики (рис. 5). При використанні оцтової кислоти показники ступеню вилучення в 1,5 разів нижче в порівнянні з їх визначенням в хлоридній ґрунтовій витяжці.

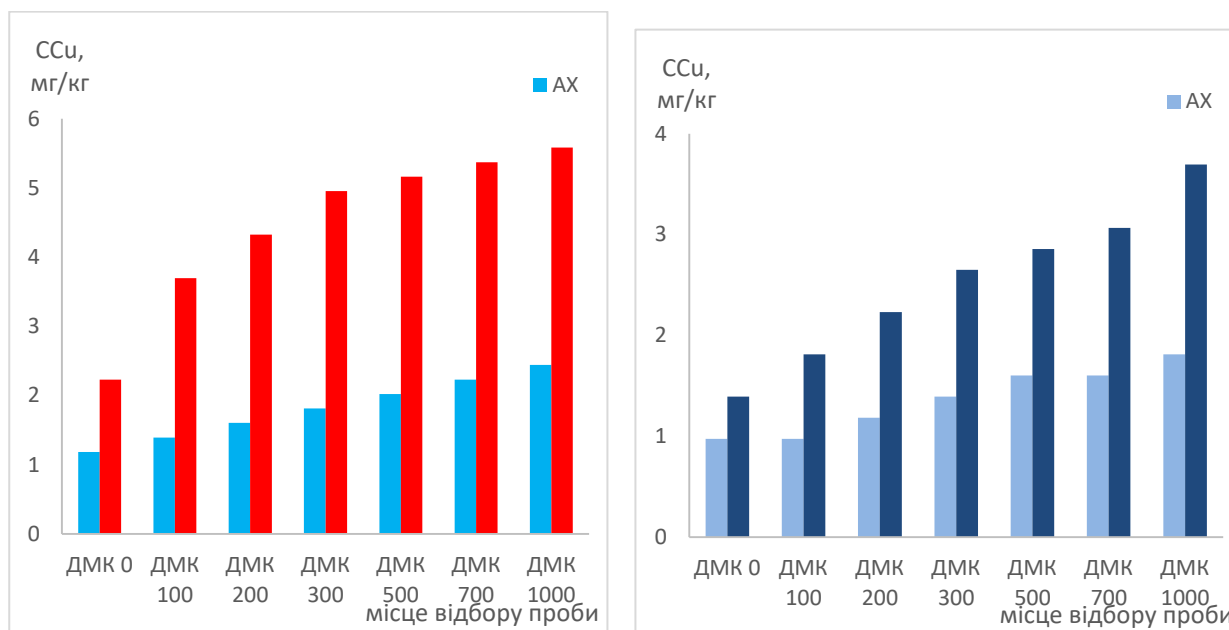

Рис.5. – Порівняння результатів атомно-абсорбційного визначення купруму в хлоридних (а) та оцтових (б) ґрунтових витяжках, отриманих за АХ та УЗ методиками з ґрунту, відібраному поблизу ДМК

Показано, що при використанні ультразвукової методики вилучення іонів металів відбувається швидше в 6 разів. При цьому кількість вилучених іонів залежить від природи елементів та природи зразка.

Висновки. Проведено атомно-абсорбційне визначення рухливих форм плумбуму в ґрунті, відібраного поблизу техногенних об'єктів - Дніпровського коксохімічного заводу та Дніпрівського металургійного комбінату. Оцінено вплив ультразвукової обробки на вилучення плумбуму, купруму та нікелю в ґрунтові витяжки з використанням розчинників різної природи. Показано, що

оптимальним є 10 хвилин ультразвукової обробки при частоті 22 кГц та інтенсивності 3,88 Вт/см², що дозволяє досягти максимального вилучення елементів та пришвидшує пробопідготовку в 6 разів в порівнянні з агрохімічною методикою. Показано, що кількість важких металів навколо коксохімічного та металургійного заводів м. Кам'янське збільшується зі зростанням відстані від цих об'єктів. Напевне це пов'язано з розповсюдженням викидів в атмосферу продуктів згорання, які можуть містити тонкодиспесні тверді частинки, що можуть бути віднесені вітровими масами на значні відстані. При цьому відбувається постійне накопичення важких металів та міграція глибинні шари ґрунту та до рослин. Заводи потребують удосконалення системи фільтрації атмосферних викидів.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ:

1. Ф. А. Чмиленко. Атомно-абсорбционное определение металлов в почвах с помощью ультразвуковой пробоподготовки / Ф.А. Чмиленко, Н.М. Смитюк, А.Н. Бакланов // Журнал аналитической химии 2002, 57 (4), 313-318. <https://doi.org/10.1023/A:1014946213773>
2. Svetlana N. Khudyakova. A highly selective and sensitive colorimetric chemosensor based on polyurethane foam impregnated with 3-methyl-2, 6-dimercapto-1,4-thiopyrone for on-site preconcentration and determination of palladium(II)/ Svetlana N. Khudyakova, Andriy B. Vishnikin, Nataliya M. Smityuk // International Journal of Environmental Analytical Chemistry, - 2018. - V. 98, P. 1253-1273. <https://doi.org/10.1080/03067319.2018.1544634>
3. Chmilenko F.A. The use of ultrasonic dispersion for determining the bulk content of heavy metals in chernozems / Chmilenko F.A., Smityuk N.M.// Eurasian Soil Science. 2004. Т. 37. № 6. С. 593-598. ISSN 10642293
4. Теплая Г. А. Тяжелые металлы как фактор загрязнения окружающей среды / Г. А. Теплая // Вестник экологического образования. – 2013. – Т.1. – в.23. – С. 182 – 191.

ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ

DEVELOPMENT OF A MODEL OF THE STUDYLOAD CALCULATION PROCESS BY USE ENTERPRISE ARCHITECT

Dvukhhlavov Dmytro Eduardovych

PhD, associated professor
associated professor of SEMIT

Dvukhhlavova Alona Serhiivna

associated professor of SEMIT

Morhunov Dmytro Oleksandrovyh

master's student

National technical university “Kharkiv polytechnic institute”
Kharkiv, Ukraine

Introductions. The long-term nature of any activity determines the consistency in its organization. To implement consistency in software development in modern realities, it is first of all necessary to follow the development standards accepted in the world, in particular [1] and [2]. A list of software development steps can be found in these standards. One of the first stages is the modeling of the business processes of the automation object, during which the understanding of the customer's activities is established and further determines the system of functional and non-functional requirements. These considerations, in turn, determine the importance of developing approaches to the presentation of the solution to this problem in the developer company. At the same time, an integral part is the choice of CASE-systems for software design automation.

Aim. This article presents the results of modeling business processes obtained using the Enterprise Architect CASE system. Demonstration of the results should become a clear example of the visualization quality provided by this CASE system. In addition, of practical interest is the content of the models that are created in the course of designing a new version of the system for calculating the teaching load of one of the universities.

Materials and methods. During the preparation of the students of the department, they are offered for study several different design automation systems: Visual Paradigma, Umbrella, DrawIO, StarUML, Enterprise Architect, ERwin Data Modeler, MS Visio. The presented results regarding the expediency of using Enterprise Architect were obtained as a result of organizing a survey of teachers and leading students of the department regarding the effectiveness of using various CASE-systems during design with further generalization by the method of hierarchy analysis.

As materials for building business processes, the university used methodological instructions for calculating the workload, curricula for training students, internal instructions of the department, drawn up to formalize the activities of employees who take part in the process of calculating the load.

Results and discussion. The researches had as the object the system for storing information about plans for training students and approaches to processing this information in the process of form teacher's studyload preparing on the example of the department of PIITU NTU "KhPI". Every year, the department faces the task of calculating the study load to determine the amount of full-time positions of teachers. The calculation process itself is painstaking and poorly automated work, which must be repeated with small changes for each teacher by manually and monotonously copying information from one document to three others, each of which consists of more than one Excel sheet. Because such work takes a long time, the person doing it quickly loses the ability to focus, which inevitably leads to errors not only in these calculations, but also in other duties. That is why it is important to develop a software solution with a user-friendly interface to automate the formation of standard documents, and the ability to send them to the mail to each teacher.

The growth of information is characteristic of almost every sphere of social activity. The need to store and process a huge amount of information has made it impractical to use its traditional media. Thus, information stored in the form of printed publications takes up too much space. In addition, it is much more difficult to

find the necessary information in library systems. Therefore, to store information, its computer media are mainly used.

The organization of a particular type of data storage (structured or unstructured) is associated with providing access to the data itself. Access means the ability to select a data element (or set of elements) among other elements by any attribute to perform certain actions on the element. The element is understood as a file record (in the case of structured data) and the file itself (in the case of unstructured data).

The advantages are:

absolutely any document can be indexed and entered into an electronic database so that it becomes part of the whole and occupies its individual place;

information protection, electronic storage of documents - a guarantee of their security. Considering that the paper archive is threatened by fires, floods and simply gradual destruction over time;

instant search. Employee urgently need any paper, it only takes half a minute to find it in a computer database. The document can then be printed for clarity. In this way, you are always fully armed and can significantly answer the questions of your partner, client and tax inspector;

restricted access. Today, electronic storage and use of archival documents provides several levels of protection against unauthorized access. You can rest easily: only authorized employees of the company will be able to use information from the database;

flexible information field. It is possible to edit existing information or enter new data at any time;

not to mention the vacancy of office space set aside for paper archives.

All these advantages of electronic storage of information are important for the organization of storage of study plans, which is the training of students of the department. These plans are the main in solving the issues of determining the studyload of teachers and plans for individual work of teachers for the school year.

When performing scheduling, certain types of information requests may be required, which are currently mostly not automated. This list is as follows:

1) to receive the list of curricula and groups which study according to them in the current academic year;

2) determine the list of groups studying at the bachelor's (master's) level in the specialty...;

3) review the study plans of the study group... in the current year (selected semester, given period);

4) to form the list of disciplines studied in the current academic year (semester);

5) determine the list of study groups that study the discipline...;

6) show the distribution of hours for the discipline....

The obtained results of inquiries on the basis of data from the studyplans are part of the business processes of the staff of the educational part of the department.

The following are these business processes. They are implemented when planning the workload of the staff of the department, as well as determining the work plans of teachers for the study year.

Description of the business process "Formation of the list of disciplines to be studied".

Incoming data:

list of study groups and the number of students studying in them;

distribution of groups by specialties and levels of training;

study plans.

Results:

a list of disciplines detailing the types of classes and the number of hours of classes for each of them, the codes of study groups and the number of students in them who will study disciplines.

Description of the business process "Calculation of the studyload of the department for the academic year".

Incoming data:

list of study groups and the number of students studying in them;
distribution of groups by specialties and levels of training;
study plans.

Results:

training load of the department for the academic year in the form of a list of flows, types of classes and the number of hours of classes for each of them;
calculation of staff units with details by categories.

Description of the business process "Distribution of the studyload of the department for the academic year between teachers"

Incoming data:

study load of the department for the academic year;
calculation of staff units with details by categories.
staffing of the department;
list of teachers of the department;

Results:

assigning teachers to disciplines and types of classes;
instructing teachers to conduct classes for the study year;
statement of assignments for scheduling classes.

The list of works that are part of this business process are:

distribution of teaching load of teachers;
selection of teachers for the position;
formation of the list taking into account wishes of teachers;
clarification of the list taking into account the requirements for these types of classes;
clarification of the list taking into account the interests of the department;
consolidation of teachers in positions;
preparation of a generalized distribution of teachers;
preparation of individual extracts for teachers;
preparation of distribution data for the dean's office and the training department and communication was carried out with the direct performers.

The implementation of these business processes in the future is expected using the Learning Management System, which is being developed for a significant amount of manual work in the calculation process.

Figure 1 shows the process of preparing excerpts from the study plans. Figure 2 shows the process of calculating the hours required for teaching disciplines. Figure 3 shown process for calculating the studyload for teaching disciplines.

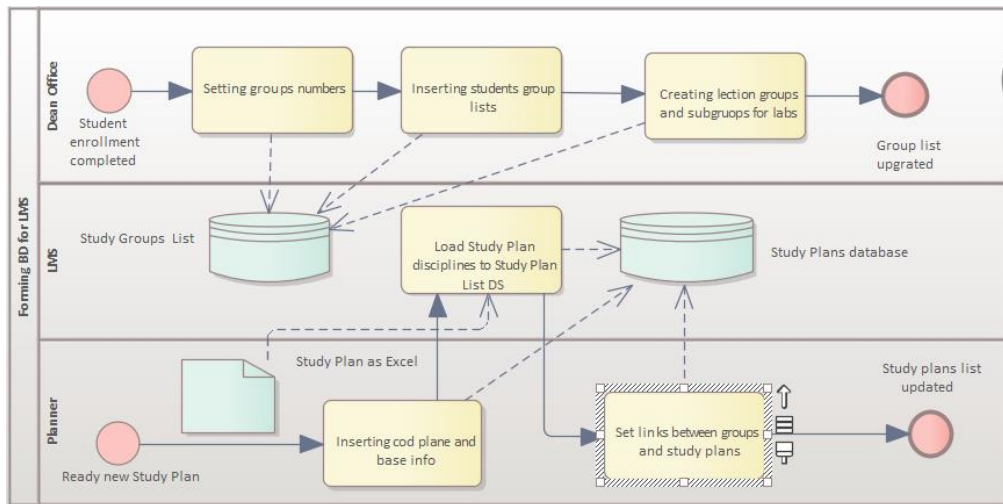

Figure 1 – Business process model of database formation for studyload planning

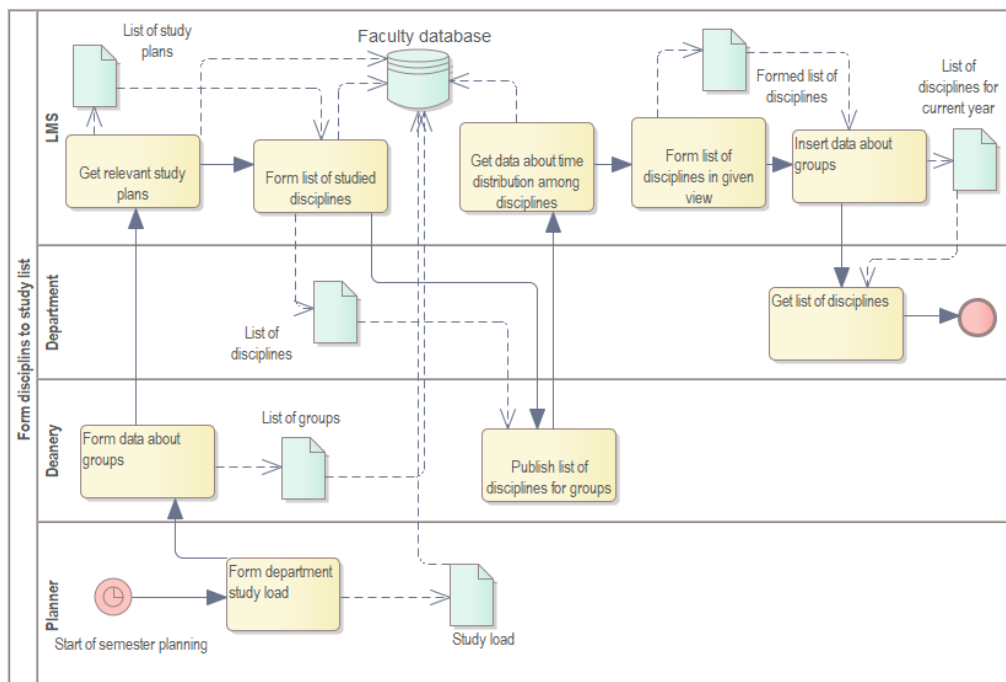

Figure 2 – Business process model for studyplans processing at the beginning of the semester

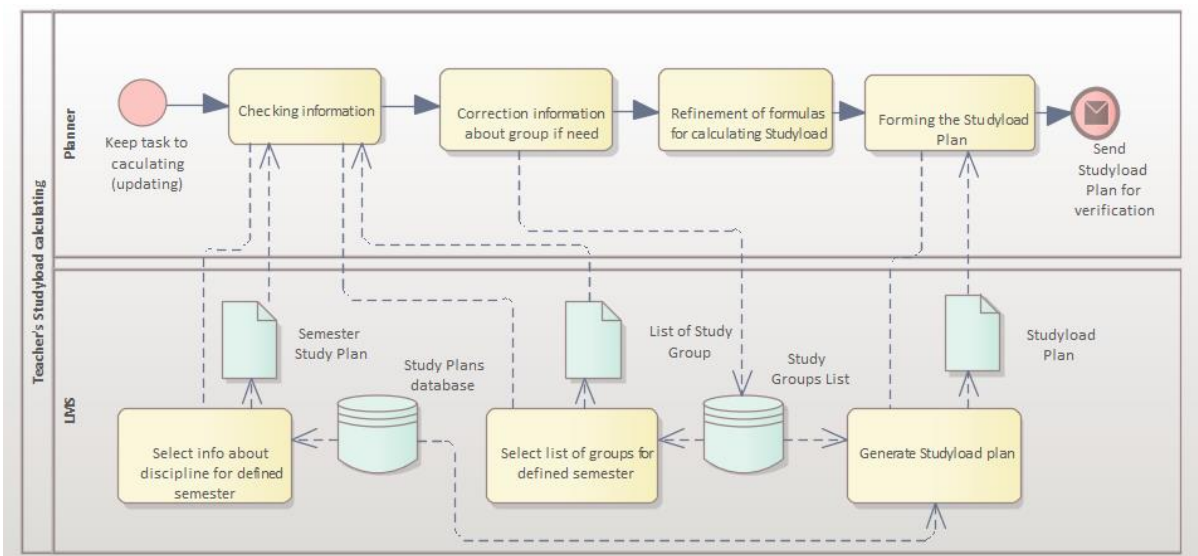

Figure 3 – Business process model for calculating the studyload for teaching disciplines

Conclusions. The presented models allow you to see that the use of Enterprise Architect allows you to create excellent visualization of information processing processes in daily activities. But besides this, it also provides the creation of diagrams and requirements models, UML diagrams in accordance with the 2.5 standard, Entity-Relationship diagrams for the design of database structures. All these processes provide the ability to organize teamwork, which became the basis for the main conclusion - Enterprise Architect is a CASE system to support the software design process at various stages (from modeling the customer's vision to deploying the finished product).

REFERENCES

1. ISO/IEC 12207, IEEE Std 12207-2008. Systems and software engineering – Software life cycle processes.
2. ISO/IEC/IEEE 29148. Systems and software engineering – Life cycle processes – Requirements engineering.
3. Enterprise Architect // sparxsystems.com.

РОЗРОБКА МОДЕЛІ ТЕКСТУ ДЛЯ КОНТЕНТ-АНАЛІЗУ

Андрєєв Павло Ігорович
Москаленко Іван Сергійович

студенти

Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна

Анотація: Метою роботи є дослідження можливостей використання когерентності частотних характеристик абзаців для виявлення ключових слів та контекстних множин. Розроблено модель подання тексту, що відрізняється від наявних тим, що включає множину слів, які найбільш часто зустрічаються, множину ключових слів, множину слів-сателітів, перетин множин абзаців, ключових слів, та слів-сателітів, що дозволяє отримати формальну основу для побудови методу аналізу динаміки відносних частот слів, які найбільш часто зустрічаються у тексті та виявлення ключових слів і контекстних множин.

Ключові слова: контент-аналіз, модель тексту, абзаці, відносні частоти, когерентність, ключові слова, контекстна множина.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Сьогодні завдання автоматичної обробки текстів стає одним із центральних напрямів обробки інформації. Такі давно відомі системи, як автоматичний переклад, питання-відповіді та інформаційно-пошукові системи, чат-боти, системи автоматичної генерації текстів, виявлення плагіату, рекомендацій на основі контенту та іншими, мають величезну кількість як корпоративних так і індивідуальних користувачів.

Усі дослідження останнього часу в галузі інтелектуального аналізу текстів, комп'ютерної лінгвістики тією чи іншою мірою спираються на системний підхід до природної мови. Все більш поширена тенденція – розглядати зв'язний текст або корпус текстів як системну цілісність. Мовна

система при такому підході базується на уявленні у вигляді множини природномовних елементів, що знаходяться у відносинах, пов'язані один з одним і утворюють певну єдність та цілісність. Це дозволяє використання методів системного аналізу щодо моделюванні тексту.

Застосування системного підходу виправдане, оскільки мова має всі властивості та характеристики, властиві складним системам. Можна виділити такі властивості та фундаментальні якості природної мови:

- принципова нечіткість значення мовних виразів;
- динамічність мовної системи;
- образність, заснована на метафоричності;
- семантична міць словника, що дозволяє виражати будь-яку інформацію за допомогою кінцевого набору елементів;
- гнучкість у передачі інформації.

Розглядаючи результати відомих робіт, ми звернули увагу, що в жодній з них не використовується аналіз абзаців як самостійних структурних одиниць тексту, що мають надфразову єдність. Як відомо, абзац – компонент композиційної структури зв'язного тексту, який складається, як правило, з кількох речень, пов'язаних за змістом та граматично. В абзаці зазвичай розкривається одна мікротема тексту, що є у розвитку теми всього тексту. Абзац може включати не одну, а кілька мікротем. Абзацне членування переважно залежить від комунікативного завдання автора, його індивідуального стилю. У науково-технічних текстах здебільшого використовується або аналітико-синтетичний тип абзацу, який містить аналітичну частину (пояснювальну, роз'яснювальну) у першій позиції, а узагальнюючу, підсумкову – у другій або синтетико-аналітичний абзац, що починається з узагальнюючої, стрижневої фрази, зміст якої розкривається у наступних повідомленнях.

Пошуку ключових слів присвячені роботи [1]...[5]. Зокрема у роботі [4] запропоновано модель пошуку ключових слів, яка базується на інформаційній оцінці результатів парсингу англomовних текстів та враховує результати

аналізу граматичних зв'язків між лексичними одиницями, що дозволило формалізувати критерій якості процесу пошуку ключових слів. Запропонований метод дозволяє підвищити чисельні характеристики якості пошуку ключових слів, а саме повноту та точність.

Як видно, тема пошуку ключових слів та контекстних множин активно розробляється із залученням як імовірнісних підходів, так і синтаксичних закономірностей.

Ми висловили гіпотезу, що мають існувати певні закономірності у динаміці частот появи певних слів від одного абзацу до іншого, у разі, якщо досліджуваний текст має властивість когерентності (зв'язності), коли певна тематика грає роль лейтмотиву.

Метою даної роботи є дослідження можливості використання когерентності частотних характеристик абзаців для виявлення ключових слів та слів-сателітів, що оточують ключові слова, тобто контекстних множин.

Для досягнення поставленої мети мають бути вирішені такі завдання:

- розробка моделі тексту, що враховує завдання поабзацного аналізу динаміки відносних частот;
- розробка методу поабзацного аналізу тексту;
- випробування розробленого методу на колекції документів.

У цієї статті викладено опис моделі тексту та деякі результати випробування методу аналізу тексту.

МАТЕРІАЛ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ. Для здійснення змістовного аналізу тексту необхідно мати модель тексту. Модель тексту – компактне символічне зображення структурної схеми елементів тексту [6]. Виходячи з цього, для побудови моделі тексту потрібно використовувати певну метамодель онтології. Саме онтологія предметної області, що описується у тексті, є природною основою для побудови цієї моделі. З урахуванням цього представимо модель тексту у вигляді:

$$QL^{BO} = \langle E, AS, ER, EA, F, W(KW, SW), AW, KS, P, PW \rangle, \quad (1)$$

де E – набір сутностей ПрО, ототожнений з множиною образів, які висловлюються набором ключових слів (КС); $ER \subseteq E \times E$ – множина відношень сутностей; AS – множина тематичних аспектів опису ПрО; $EA \subseteq E \times AS$ – множина відношень сутностей та тематичних аспектів; $F: E \times ER$ – мовні інтерпретації відношень сутностей; $W(KW, SW)$ – множина слів, які найбільш часто зустрічаються та підлягають аналізу; KW – підмножина ключових слів; SW – підмножина слів-сателітів, що корелюють з КС; $AR \subseteq AS \times AS$ – перетин аспектів; $AW \subseteq AS \times KW$ – перетин аспектів та КС. $KS \subseteq KW \times SW$ – перетин КС та слів сателітів. Відповідно, за кожним аспектом закріплено певну підмножину КС та слів-сателітів; P – множина абзаців, що є структурними одиницями тексту; $PW \subseteq P \times KW \times SW$ – перетин абзаців, ключових слів та слів-сателітів.

Отже розроблено модель подання тексту, що відрізняється від існуючих тим, що включає множину слів, які найбільш часто зустрічаються, множину ключових слів, множину слів-сателітів, перетин множин абзаців, ключових слів, та слів-сателітів, що дозволяє отримати формальну основу для побудови методу аналізу динаміки відносних частот слів, що найбільш часто зустрічаються у тексті.

На основі запропонованій моделі розроблено метод аналізу тексту, якій відрізняється від існуючих тим, що в його основі лежить виявлення позитивних кореляцій між відносними частотами входження підмножини найбільш частих слів в абзацах, що дозволяє виявити ключові слова та контекстні підмножини у текстах, які мають властивість зв'язності та в окремих абзацах тексту, якій має слабку зв'язність. Для перевірки працездатності методу аналізу тексту було сформовано набір україномовних, російськомовних та англомовних науково-технічних текстів – усього 20 текстів. В набір увійшли науково-технічні статті різної тематики і фрагменти навчальних посібників. Середній обсяг текстів складав близько 2200 слів. Середня кількість абзаців – близько 30. Результати машинного аналізу щодо виявлення ключових слів порівнювалися із авторськими наборами ключових слів у науково-технічних статтях. Для визначення наборів ключових слів фрагментів навчальних посібників

залучалися експерти.

Порівняння авторських та експертних наборів ключових слів з наборами, які було сформовано за пропонованим методом показало його працездатність. Збіг складав від 50% до 90% з урахуванням того, що в авторських наборах були присутні словосполучення, а в машинних наборах елементи цих словосполучень показувалися окремо.

Достатньо очевидно, що результат виявлення ключових слів сильно залежить від змістовної зв'язності тексту. Якщо у тексті є “лейтмотив” – тема, яка “червоною ниткою” проходить скрізь абзаци, то набір адекватних ключових слів і, відповідно, їх контекстні підмножини, виявляються дуже успішно. Якщо текст має розмиту тему, наприклад, огляд досягнень штучного інтелекту, в якому мова йде про різні, мало пов'язані один з одним аспекти, набір ключових слів також є розмитим, а ключові слова, що мають велику кореляцію та об'єднують весь текст, складають малу частину виявлених слів. Втім, існує можливість в рамках запропонованого підходу здолати цей недолік. Для цього розроблено певну процедуру, яка визначає інформаційне ядро кожного абзацу. У межах абзацу можливо виявити значущі слова, які не увійшли до підмножини *KW*. На основі цього, як нам здається, можна зробити висновки щодо важливості цих слів у даному абзаци та зробити окремі підмножини ключових слів для кожного абзацу. Але дослідження цього підходу тільки починається. Тим не менш, розроблену модель та метод можна використовувати як допоміжний інструмент контент-аналізу зв'язних текстів.

ВИСНОВКИ. Розроблено модель подання тексту, що відрізняється від наявних тим, що включає множину слів, які найбільш часто зустрічаються, множину ключових слів, множину слів-сателітів, перетин множин абзаців, ключових слів, та слів-сателітів, що дозволяє отримати формальну основу для побудови методу аналізу динаміки відносних частот слів, які найбільш часто зустрічаються у тексті та виявлення ключових слів і контекстних множин.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Palshikar G. K. Keyword Extraction from a Single Document Using Centrality Measures. *Lecture Notes in Computer Science*. 2007. PP. 503–510. DOI: 10.1007/978-3-540-77046-6_62
2. Воронина И. Е., Кретов А. А., Попова И. В. Алгоритмы определения семантической близости ключевых слов по их окружению в тексте. Вестник ВГУ, Серия: Системный анализ и информационные технологии. 2010. № 1. С. 148–153.
3. Ванюшкин А. С., Гращенко Л. А. Методы и алгоритмы извлечения ключевых слов. *Новые информационные технологии в автоматизированных системах*. 2016. № 2. С. 85–93.
4. Бісікало О. В., Яхимович О. В. Метод визначення ключових слів англomовного тексту на основі DKPro Core. *Технологический аудит и резервы производства: Информационные технологии*. 2015. Том 1. № 2(21). С. 26–30. DOI: 10.15587/2312-8372.2015.37274
5. Бісікало О. В., Лісовенко А. І., Яхимович О. В., Траченко С. С. Визначення змістовних ознак тексту на основі аналізу зв'язків між лексичними одиницями. *Вісник НТУ “ХПІ”. Серія “Механіко-технологічні системи та комплекси”*. 2015. № 21(1130). С. 83–89.
6. Лосев А. Ф. Введение в общую теорию языковых моделей. Москва: Эдиториал УРСС, 2010. 296 с.

ІНТЕГРАЦІЯ МЕТОДІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА АНАЛІТИКИ ДАНИХ ДЛЯ ОЦІНКИ ВПЛИВУ НА ДОВКІЛЛЯ

Барабаш Олег Володимирович

Д. т. н., професор

Шпурик Вадим Вадимович

К. т. н., доцент

Бандурка Олена Іванівна

Старший викладач, аспірант

Національний технічний університет України
«Київський Політехнічний Інститут ім. Ігоря Сікорського»

Вступ. Методи штучного інтелекту (ШІ) з кожним роком набувають все більшого застосування в практиці екологічних досліджень з метою обробки та визначення даних. Обчислювальні методи охоплюють широкий діапазон спектру біотичних досліджень, включаючи аналіз структури лісових насаджень, їх породний склад, фактори, що впливають на їх стан. На сучасному етапі математичне моделювання, що охоплює екологічні системи від мікро до макрорівня, ґрунтується на великій кількості дослідних даних, є окремим напрямком, що об'єднує спільну роботу спеціалістів різних галузей. Допомогу в ефективному вирішенні цієї задачі надають методи вилучення, зберігання та представлення знань, які є предметом інженерії знань, тобто частиною штучного інтелекту [1].

Експертна система здатна замінити роботу людини-експерта, коли необхідно отримати обґрунтоване рішення в умовах дефіциту, слабкої структурованості та великої кількості джерел вихідної інформації. Для побудови однозначних фундаментальних моделей, які здатні повноцінно описати динаміку об'єкта дослідження, як правило, не вистачає інформації. В такому випадку прогноз стану природного об'єкта проводиться на основі ймовірнісних або логічних методів, які аналогічні до мислення експерта.

По відношенню до екологічних задач, експертна система може працювати як для оцінки поточного стану природних екосистем, так і для прогнозування

динаміки антропогенного впливу (вирубки лісів, пожежі, повені, буреломи тощо).

Мета дослідження полягає в інтеграції аналітики даних та моделі поведінки експерта в заданій області. Проаналізовано часові зміни лісових насаджень за 2010-2020 роки.

Матеріали і методи. В роботі використано статистичну залежність між випадковими величинами, що носить ймовірнісний характер, тобто кореляцію. Кореляційний зв'язок варіюється від повної незалежності до функціональної залежності. Між різними величинами виникає різний характер зв'язку. Тому необхідно визначати ступінь, напрям та форму зв'язків кореляції. Найбільшого застосування кореляційний метод набуває в природничих науках для побудови прогнозних моделей. Для дослідження використані індекси кореляції, що варіюються від 0 до 1 в абсолютних значеннях. Високе значення індексу свідчить про сильний зв'язок між змінними. Деякі індекси кореляції вказують на напрямок взаємозв'язку. Він може проявлятися як нульовий, позитивний чи негативний [2].

Слід відмітити, що статистична інформація стосовно лісових насаджень була отримана з ресурсу Державної служби статистики України.

Для створення матриці кореляції застосовувалась програмна бібліотека pandas, що адаптована під мову програмування Python [3].

У розділі «Кореляція» відображена таблиця статистичних показників бази даних, а також побудована на її основі матриця кореляції на рисунку 1.

Forest		Головна	Карта	Аналіз	Кореляція	Статистика
Cherkaska	312	2092	17736	1402	184	
Chernivetska	258	810	11214	1457	35	
Chernihivska	740	3190	30446	3398	164	
Kyiv	32	840	8928	152	55	

Матриця кореляції

	forestarea	oblastarea	deforestation	forestrecovery	diedtrees
forestarea	1.000000	0.040679	0.946377	0.889188	0.458999
oblastarea	0.040679	1.000000	0.025024	-0.011362	0.073475
deforestation	0.946377	0.025024	1.000000	0.923001	0.423658
forestrecovery	0.889188	-0.011362	0.923001	1.000000	0.466618
diedtrees	0.458999	0.073475	0.423658	0.466618	1.000000

Рисунк 1. Матриця кореляції

Аналізуючи результати матриці кореляції, засвідчуємось, що найтісніший зв'язок мають наступні показники: «площа лісу» та «площа вирубки лісу», «площа лісу» та «площа відновлення лісу», «площа вирубки лісу» та «площа відновлення лісу». Мінімальна кореляційна залежність виникає між «площею області» зі всіма показниками. Помірний зв'язок простежується між іншими чинниками.

У розділі «Статистика» зображено графіки санітарних рубок у період з 2004 по 2018 роки. Ці графіки побудовані за допомогою бібліотеки Chart.js (рис 2).

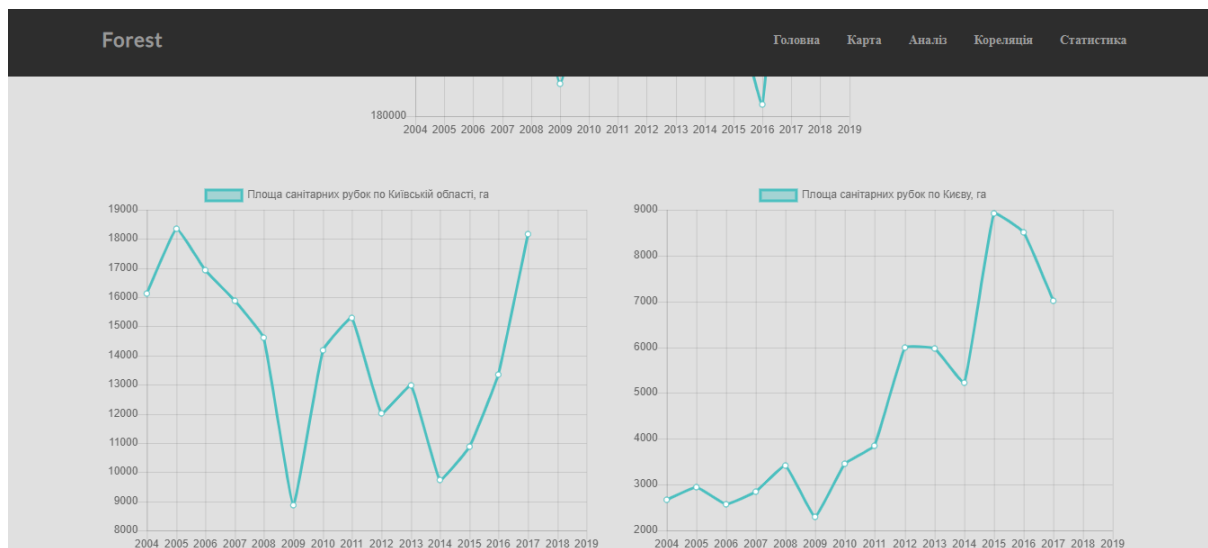

Рисунок 2. Розділ «Санітарні рубки»

З результатів видно, що тенденція до підвищення рубок зростає

Висновки. В роботі розроблено систему аналізу часових змін рослинності протягом десятиліття. Проведено кореляційний аналіз стану лісових насаджень з впровадженням штучного інтелекту, що надало можливість отримати точний результат. Подальшим напрямком є застосування статистичного аналізу Байеса.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Джон Пол Мюллер, Лука Массарон. Вступ до штучного інтелекту.- Москва- Санкт-Петербург.- Диалектика- 2019

2. Караева Н. В., Варава І. А. Еколого-економічна оптимізація виробництва: методи та засоби статистичного прогнозування.- Київ, 2016.- 80 с.- (НТУУ «Київський Політехнічний Інститут»)

3. Дронов В., Прохоренко Н. Python и PyQt5. Разработка приложений. –БХВ- Петербург, 2017

УДК: 347

ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ЩО ВИНΙΚАЮТЬ ПІД ЧАС КОРИСТУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНИМИ МЕРЕЖАМИ, ТА МЕТОДИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Белуга Юлія Миколаївна,
старший викладач
Могильний Павло Юрійович,
Винник Олександр Анатолійович,
студенти
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

Вступ. Широке застосування обчислювальної техніки в галузі автоматизації систем обробки та управління інформацією посилило проблему захисту інформації, що поширюється в комп'ютерних системах та мережах, від різноманітних загроз. Захист інформації в комп'ютерних системах має багато специфічних характеристик. Як відомо, інформація та медіа не пов'язані строго між собою. Вони можуть з легкістю копіюватися та передаватися через канали зв'язку. Саме тому, існує велика кількість загроз, як із зовнішнього, так і з внутрішнього середовища.

Мета роботи. Метою нашої роботи є дослідження проблем інформаційної безпеки, що виникають під час користування комп'ютерними мережами, та методи їх вирішення.

Результати і обговорення. Загрози циркулюючої в комп'ютерних системах інформації, як правило, залежать від структури та конфігурації комп'ютерної системи, технології обробки інформації в ній, стану навколишнього фізичного середовища, дій персоналу і структури самої інформації.

З множини способів класифікації загроз інформації найбільш узагальненою (базовою) є їх класифікація за наслідками можливого впливу на інформацію:

1. Загрози порушення конфіденційності;
2. Загрози порушення цілісності;
3. Загрози порушення доступності.

Загрози конфіденційності направлені на розголошення конфіденційної або секретної інформації. У разі реалізації цих загроз інформація стає відомою особам, які не повинні мати до неї доступу.

Загроза порушення конфіденційності має місце кожного разу, коли можливий несанкціонований доступ до певної закритої інформації, що зберігається в комп'ютерній системі або передається від однієї системи до іншої.

Інформація зберігає конфіденційність, якщо дотримуються встановлені правила її отримання.

Загрози цілісності інформації направлені на її зміну або спотворення, що призводить до порушення її якості або повного знищення. Цілісність інформації може бути порушена умисно, а також у результаті об'єктивних дій з боку середовища, що оточує систему.

Загрози доступності (відмова в обслуговуванні) направлені на створення таких ситуацій, коли певні умисні дії або знижують працездатність КС, або блокують доступ до деяких її ресурсів.[1, с.17]

Використовуючи метод криптографії (шифрування), можна вирішити вищеописані проблеми захисту електронної інформації в комп'ютерних системах та мережах, що дозволяє розв'язати найважливіші недоліки автоматичної обробки та передачі даних. Зашифроване перетворення даних є найефективнішим методом забезпечення конфіденційності, цілісності та автентичності даних. У той же час сучасні високошвидкісні методи шифрування дозволяють зберегти початкову продуктивність автоматизованої системи. Саме при поєднанні необхідних технічних та організаційних заходів може забезпечити захист від потенційних загроз.

Методи забезпечення інформаційної безпеки є конкретними заходами для реалізації послуг безпеки. Стандарт поділяє механізми безпеки на два класи, а

саме: спеціальні механізми забезпечення безпеки, які використовуються для реалізації специфічних послуг і різняться для різних послуг, та загальні механізми, які не належать до конкретних послуг безпеки.

До спеціальних механізмів забезпечення безпеки належать такі:

- шифрування (encipherment);
- механізми цифрового підпису (digital signature mechanisms);
- механізми управління доступом (access control mechanisms);
- механізми забезпечення захисту цілісності даних (data integrity mechanisms), які включають криптографічні контрольні функції;
- механізми автентифікації (authentication exchange mechanisms);
- механізми заповнення трафіку (padding traffic mechanisms);
- механізми керування маршрутизацією (routing control mechanisms).

[2,с.34]

Захист інформації потребує постійного оновлення і вдосконалення. Важливо не тільки покращувати “залізо”, але й загальне ставлення до безпеки. Чим розвинена система – тим кращим має бути її захист.

Висновки. Отже, сучасні проблеми захисту інформації в комп’ютерних системах та мережах постають як ніколи гостро, адже порушення конфіденційності, цілісності та доступності можуть призвести до великих матеріальних збитків, як звичайним людям, так і цілим компаніям. Беззаперечно, швидкий розвиток самих комп’ютерних систем та мереж і розвиток пов’язаних загроз інформаційній безпеці, провокує постійне вдосконалення методів захисту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Карачка, А. Ф. Технології захисту інформації [Електронний ресурс]: текст лекцій / А. Ф. Карачка. - Тернопіль : ТНЕУ, 2017. - 86 с.
2. Семенов С. Г. Захист інформації в комп'ютерних системах та мережах: навч. посіб. / С.Г.Семенов, А.О.Подорожняк, О.І.Баленко. – Харків.- 2014. - 252 с.

3. Комаров М. Ю. Метод та засоби захисту інформації від кібервпливів в комп'ютерних системах та мережах об'єктів критичної інфраструктури. Київ, 2021. - 171 с.

4. Гончар С.Ф. Методологія оцінки ризиків кібербезпеки інформаційної системи об'єктів критичної інфраструктури / Гончар С.Ф. // Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Технічні науки. 2019. Т.30(69). Ч.1. №4. С.40-44.

ВЕРОЯТНОСТНАЯ ОЦЕНКА МУЛЬТИМОДАЛЬНОЙ ДОСТАВКИ

Берестенко Виктор Викторович

аспирант

Онищенко Светлана Петровна

Д. э. н., проф.

Одесский национальный морской университет
м. Одесса, Украина

Введение. Совокупность и логическая последовательность операций, связанных с мультимодальной доставкой, может быть представлена в виде сетевой модели, что было представлено в [1] как развитие идей, высказанных в [2,3]. Выбирая наиболее подходящий вариант доставки из множества возможных альтернатив, оператор и заказчик базируются на оценке основных характеристик доставки – стоимости и времени. Тем не менее, такая характеристика как, например, надежность доставки, также может иметь большое значение для грузовладельца [1,4,5]. Поэтому возникает необходимость метода оценки надежности доставки, а также других вероятностных характеристик мультимодальной доставки. Это позволит более всесторонне оценивать варианты доставки и получать более соответствующий начальным требованиям результат.

Цель работы. Целью работы является разработка методов оценки вероятностных характеристик мультимодальных доставок для обеспечения более всесторонней оценки вариантов доставки в процессе отбора.

Материалы и методы. Каждая операция транспортно-технологического процесса, в том числе, и операции критического пути в рамках сетевой модели, характеризуются вероятностной природой их продолжительности. Как правило, (и на это указывают многие исследования, например, [6,7]) время выполнения операций подчиняется нормальному закону распределения, что, при наличии статистических данных, позволяет установить параметры закона и определять вероятности диапазонов различных значений. $\Omega_{кр} \subset \Omega$ - множество

критических операций в рамках сетевого графика доставки груза, T_v - продолжительность данных операций. $T_v^{факт}$ - фактическое время выполнения операций критического пути сетевого графика транспортно-технологического процесса. С учетом вышесказанного:

$$T^{факт} = \sum_{v \in \Omega_{кр}} T_v^{факт}. \quad (1)$$

Результаты и обсуждение. Определим *надежность доставки* следующим образом:

$$I = P(T^{факт} \leq T) = P\left(\sum_{v \in \Omega_{кр}} T_v^{факт} \leq \sum_{v \in \Omega_{кр}} T_v\right). \quad (2)$$

Длительность каждой операции критического пути процесса доставки груза в контейнере является *независимой случайной величиной*. Так как речь идет о произведении событий (независимых событий), каждое из которых связано с тем, что $T_v^{факт} \leq T_v$, то в качестве оценки надежности может быть принята величина:

$$I^d = \prod_{v \in \Omega_{кр}} P(T_v^{факт} \leq T_v). \quad (3)$$

Естественно, что (2) и (3) не являются математически равноценными, но, по сути транспортно-технологического процесса доставки груза в контейнерах, величина T определяется как сумма длительностей операций критического пути (1), поэтому и надежность по времени связана с надежностью каждой компоненты критического пути процесса доставки $I_v = P(T_v^{факт} \leq T_v), v \in \Omega_{кр}$, а (2) соответствует интегральной сущности времени доставки.

Следует отметить, что во многих практических ситуациях необходимо не только владеть информацией о надежности того или иного элемента доставки и

доставки в целом, а и о величине *возможного увеличения времени по операции и доставки в целом*. В некоторых случаях знание того, насколько может быть «сорван» срок *намного даже важнее* более абстрактного для практиков понятия «вероятность». Потому что, если надежность какого-либо элемента 0,75 (то есть не очень высокая и соответствует достаточно среднему уровню), но максимально возможное увеличение времени, например, на 7%, то это может оказаться вполне приемлемым, чем более «надежный» по вероятности элемент, но с 15% максимально возможным увеличением времени.

Введем в рассмотрение «возможное увеличение времени» ΔT_v для операции и доставки в целом ΔT . Под этим термином будем понимать *максимально возможное с заданной вероятностью увеличение времени*. Подобный подход применялся к продолжительности работ в [8], что может быть адаптировано для транспортной сферы. В качестве максимально возможного срока выполнения операции будем принимать такое значение T_v^{\max} , для которого выполнено:

$$P(T_v^{\text{факт}} > T_v^{\max}) = p', \quad (4)$$

где в качестве вероятности p' принимаются значения $p' = \{0,1; 0,05; 0,03; 0,01\}$, что соответствует методам оценки рисков и вычислениям возможной величины отклонения для результата [7].

Таким образом, *возможное увеличение времени* для операции составляет:

$$\Delta T_v = T_v^{\max} - T_v. \quad (5)$$

Следуя закономерностям нормального закона, получаем следующее:

$$T_v^{\max} = a_v^T + k(p') \cdot \sigma_v^T, \quad (6)$$

где $k(p')$ - коэффициент, который определяется на базе значений функции Лапласа для заданного p' . В частности, для $p' = 0,05$ $k(p') = 1,65$. Отметим, что исследование поведения «пороговых значений» и $k(p')$ представлено в [8] в рамках анализа рисков проектов приобретения судов.

Таким образом, с учетом вышеизложенного:

$$\Delta T_v = a_v^T + k(p') \cdot \sigma_v^T - T_v . \quad (7)$$

Таким образом, с учетом принимаемых p' значения $T_v^{\text{факт}} > T_v^{\text{max}}$ рассматриваются как практически не возможные, так как их вероятность достаточно мала. Тогда для всей мультимодальной доставки для заданного p' (то есть вероятности значений, которыми мы пренебрегаем) возможное увеличение времени составляет:

$$\Delta T = \sum_{v \in \Omega_v} \Delta T_v = \sum_{v \in \Omega_v} (a_v^T + k(p') \cdot \sigma_v^T - T_v) . \quad (8)$$

Отметим, что возможное увеличение времени мультимодальной доставки базируется на увеличении времени операций критического пути сетевой модели доставки, что было обосновано в [1]. В ситуациях, когда увеличение времени по некоторым не критическим операциям затрагивает общую продолжительность доставки (то есть превышает резервы времени таких операций), то можно воспользоваться программными средствами сетевого моделирования (например, MS Project) для оценки увеличения времени с учетом задания для каждой операции возможного увеличения.

Выводы. Изучение альтернативных вариантов доставки является функцией мультимодального оператора, который, анализируя заданные условия по грузу и доставке, на базе информации по контейнерным линейным сервисам, условиям железной дороги, расписаниям сервисов контейнерных поездов, специфике портов, формирует альтернативные варианты доставки. Следует отметить, что характеристики различных вариантов доставки могут значительно отличаться, поэтому чем больше критериев оценки альтернативных вариантов будет использовано в анализе, тем более всесторонне их можно будет оценить. В данном исследовании предложены методы оценки вероятностных характеристик мультимодальной доставки – надежности и возможного отклонения времени доставки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Берестенко В. В., Онищенко С. П. (2021) Характеристики мультимодальної доставки на базі сіткової моделі транспортних основних і додаткових операцій. *The 2nd International scientific and practical conference "Innovations and prospects of world science"* (October 6-8, 2021) Perfect Publishing, Vancouver, Canada, 158-162.
2. Rusanova S., Onyshchenko S. (2020) Development of transport and technological process options' concept for goods delivery with participation of maritime transport. *Technology audit and production reserves*. 1(2(51)). <https://doi.org/10.15587/2312-8372.2020.198373>
3. Павлова Н.Л. (2020) Сіткова модель процесу організації доставки вантажів у контейнерах. *Transport development* 2 (7) (2020): 52-59. <https://doi.org/10.33082/td.2020.2-7.05>
4. Онищенко, С. П., & Смрковская, В. Ю. (2010). Моделирование процесса формирования интегрированных систем доставки грузов. *Вестник ОНМУ*, (30), 142-149.
5. Pavlova N., Onyshchenko, S. (2021). Development and Research of a Model for Optimizing the Composition of a Project-Oriented Forwarding Company'Suppliers. *Technology audit and production reserves*, 1(2), 57. <https://doi.org/10.15587/2706-5448.2021.225521>
6. Онищенко С. П., Шутенко, Т. Н. (2012). Специфика рыночных рисков и мероприятий по их снижению в современном судоходном бизнесе. *Актуальні проблеми економіки*, (2), 85-98.
7. Онищенко С. П., Корниец Т.Е. Оценка рыночного риска проектов приобретения судна (2015). *Інноваційна економіка*, № 4, 198-205.
8. Бондарь А.В., Онищенко С.П. Оптимизация временных параметров проекта (2019) *Управління розвитком складних систем*, 39, 11 – 19.

РОЗРОБКА АВТОМОБІЛЬНОЇ АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ ВИМІРЮВАННЯ ВІДСТАНІ НА БАЗІ МІКРОКОНТРОЛЕРА

Биков Микола Максимович,

к. т. н., доцент

Нікіфоренко Сергій Володимирович,

студент

Вінницький національний технічний університет
м. Вінниця, Україна

Вступ. Необхідність визначення відстані з точністю, потрібною для прийняття рішень, є актуальною задачею в багатьох галузях людської діяльності, особливо на автотранспорті, а саме контроль дистанції між автотранспортом і перешкодою при його русі в умовах недостатньої видимості на невеликих швидкостях, контроль відстані під час паркування тощо. Особливе значення визначення відстані набуває сенсу при роботі в умовах погіршення видимості для контролю відстані між автотранспортом при його русі в умовах недостатньої видимості на невеликих швидкостях, при постановці автомобіля в гараж чи паркуванні. Актуальною ця задача є також для вимірювання рівня заповнення резервуарів рідкою речовиною, рівня завантаження бункерів або кузовів автомобілів сипким або роздробленим матеріалом, контроль розмірів продукції, вимірювання дистанції від борту судна до причальної стінки, в гідролокації, в задимлених приміщеннях, в тумані [1]. Рішення вказаної задачі для транспорту значно полегшує зручність і безпечність управління автомобілем, а також дозволяє вирішити проблему автоматизації паркування на парковках. Тому тема роботи є актуальною.

Мета роботи. Метою даної роботи є створення простої в порівнянні з аналогами та високоточної автомобільної автоматизованої системи вимірювання відстані на базі мікроконтролера.

Матеріали і методи. Для вибору недорогого і достатньо точного пристрою автоматизованого вимірювання відстані автомобіля до оточуючих

об'єктів був проведений аналіз існуючих методів і пристроїв [2,3], що вирішують дану задачу. Цей аналіз дав можливість зробити висновки, надані нижче.

Одним із найбільш точних методів вимірювання відстані є локаційний, для якого можна використовувати всі методи випромінювань, основним з яких є поширення акустичних хвиль. Найпоширенішими серед методів, що його реалізують, є імпульсні, частотні та фазові. В остаточному результаті названі методи дають можливість визначити відстань з виміряного часу розповсюдження випромінювання від випромінювача до приймача згідно формули:

$$t = \frac{2d}{c}, \quad (1)$$

де d – відстань до об'єкта, c – швидкість звуку в середовищі (для автомобільного вимірювача це швидкість звуку в повітрі).

Всі ці методи мають свої недоліки і переваги, які витікають із необхідності вимірювати той чи інший діапазон відстаней в тому чи іншому середовищі.

Імпульсні методи при всій своїй простоті реалізації для вимірювання малих відстаней непридатні.

Частотні методи вимірювання відстані забезпечують підвищену точність, але мають недоліки, які проявляються в необхідності забезпечення підвищеної лінійності змін випромінюваної частоти та значному ускладненні апаратури.

З допомогою фазових методів високу точність вимірювання можна досягнути шляхом задання відповідного значення масштабної частоти. Це породжує їх недолік, який полягає у тому, що наявність декількох частотних шкал ускладнює практичну реалізацію та не дає можливості одночасно вимірювати відстані до кількох об'єктів.

Результати і обговорення. Враховуючи дані переваги і недоліки, в роботі було вибрано комбінований метод вимірювання на основі

одночастотного фазового методу і періодичного імпульсного режиму. Розроблена структурна схема пристрою, який реалізує цей комбінований метод, зображена на рис. 1.

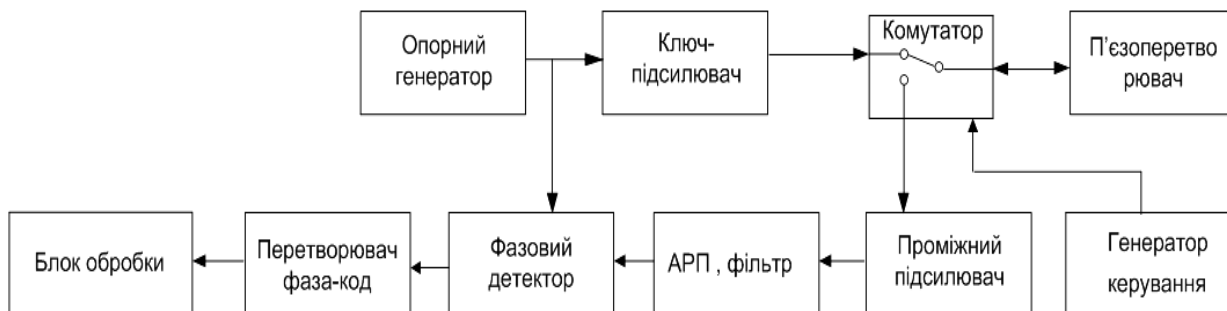

Рис. 1. Структурна схема пристрою вимірювання відстані комбінованим методом

Структурна схема вимірювання фазового зсуву, пропорційного вимірюваній відстані, цифровим способом наведена на рис. 2.

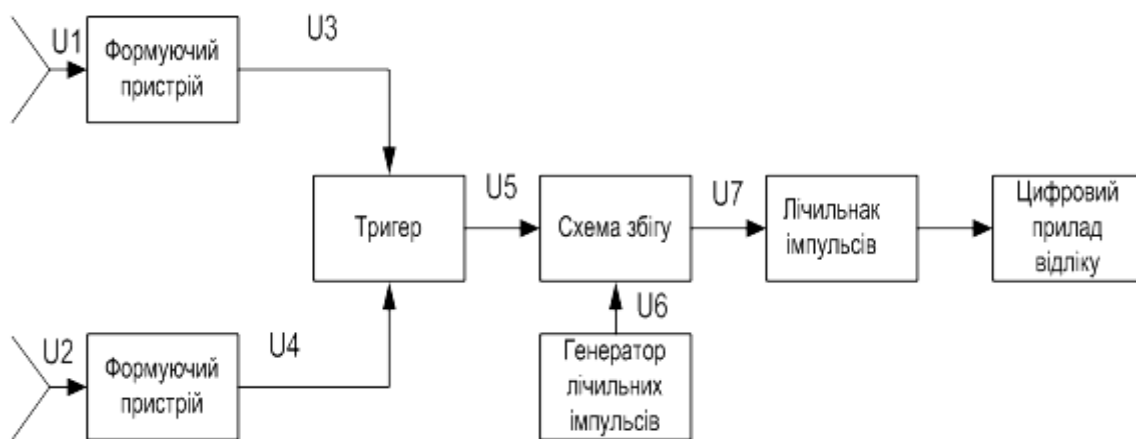

Рис. 2. Структурна схема вимірювання фазового зсуву цифровим способом

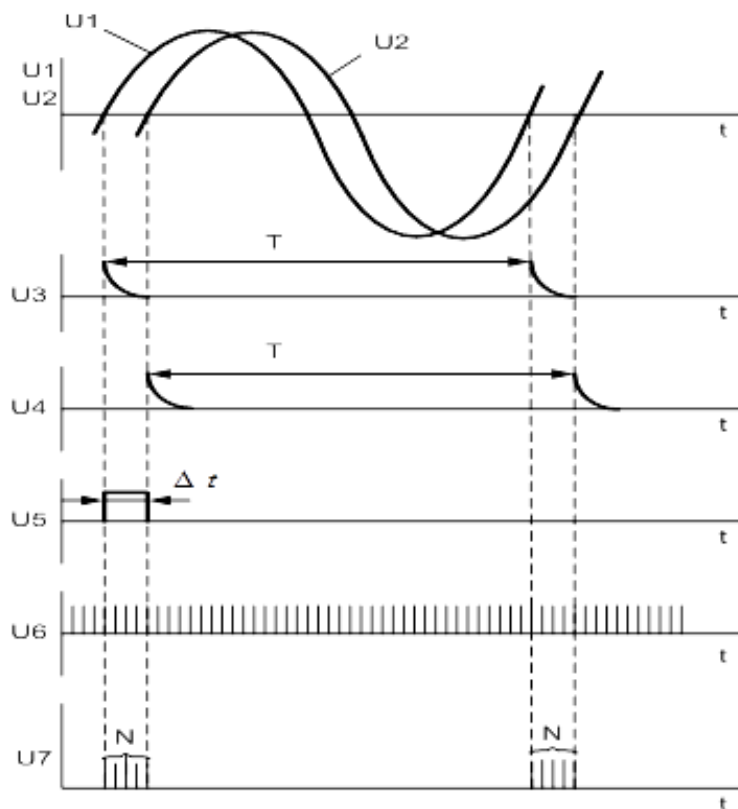

Рис.3. Графіки напруги вимірювання фазового зсуву цифровим способом

Вимірювальний U_1 і опорний U_2 сигнали після формуючих пристроїв U_3 , U_4 (рис. 3) потрапляють на вимірювальний тригер, тривалість імпульсу U_5 якого залежить від зсуву фази. Тривалість імпульсу визначається підрахунком лічильних імпульсів U_6 , які пройдуть через схему збігу за час дії імпульсу тригера U_7 :

$$\Delta\varphi = \frac{t}{t_0} \cdot 360^\circ, \quad (2)$$

де $\Delta\varphi$ - зсув фаз між переданим і прийнятим сигналом, t_0 – період лічильних імпульсів.

Обчисливши з виразу (2) значення часу t , з виразу (1) обчислюється відстань.

Виконаний огляд засобів вимірювання відстані показав, що найбільш поширеними засобами вимірювання відстані є електронні пристрої - лазерні та ультразвукові вимірювачі відстані. Під час розробки пристрою було проведено технічні розрахунки параметрів ультразвукового датчика відстані, генератора і

підсилювача опорних сигналів та мікропроцесорного пристрою автоматизації процесу вимірювання відстаней. Розраховано частоту випромінюваного акустичного сигналу, потужність випромінювання на ультразвуковому передавачі і напругу його живлення, параметрів підсилювачів передавального і приймального каналів. Проведено вибір ультразвукового сенсора відстані, комутатора передача/прийом, підсилювачів сигналу. В якості контролера вибрано недорогий багатофункціональний AVR мікроконтролер типу ATmega 8515. Виконано розрахунок метрологічних показників системи, який показав абсолютну похибку вимірювання відстані в 0,0225 м, що менше заданого в технічному завданні значення в 0,03 м.

Висновки. На основі проведеного аналізу існуючих методів і мікропроцесорних засобів вимірювання відстані автомобіля до оточуючих об'єктів, було визначено їх недоліки і переваги, а також запропоновано комбінований метод вимірювання відстані на основі одночастотного фазового методу і періодичного імпульсного режиму. Розроблено структурну та електричну принципові схеми мікроконтролерного пристрою для автоматизації процесу вимірювання відстані автомобіля до оточуючих об'єктів. Обрахунок метрологічних характеристик розробленої автоматизованої системи вимірювання показав точність вимірювання, вищу за задану в технічному завданні на розробку: абсолютна похибка дорівнює 0,0225 м при заданій 0,03 м. Використання в якості контролера сучасного недорогого мікроконтролера типу AVR дозволило здешевити розроблену систему порівняно з існуючими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Христюк А.О., Жабчик В.В., Салівоник Н.О. Розробка атоматичного мікропроцесорного пристрою вимірювання відстані // Вісник НУВГП. Серія «Технічні науки», випуск 3(83), 2012. – с. 140-148.
2. Киричук Ю.В., Бичук Р.В. Методи вимірювання відстані // Вісник Інженерної академії України. – Київ, 2012. – с. 73-77.
3. Мичуда Л. З., Погребенник В. Д.. Підвищення точності вимірювання віддалі до об'єкта / Л. З. Мичуда, В. Д. Погребенник // Комп'ютерні технології друкарства. – 2017, №2 (38). - с.112- 126.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЦИКЛУ ГЕОТЕРМАЛЬНОГО ТЕПЛООВОГО НАСОСА

Босий Микола Вікторович

старший викладач

Лисенко Андрій Якович,

Мануйлович Вадим Валерійович,

Панішко Олександр Володимирович

Студенти

Центральноукраїнський національний технічний університет

м. Кропивницький, Україна

Вступ. Альтернативою застосування традиційних теплоенергетичних установок є використання теплових насосів. Теплові насоси ефективні енергозберігаючі пристрої, які економлять паливно-енергетичні ресурси, знижують забруднення довкілля та задовольняють потреби споживачів у виробництві технологічної теплоти [1,2].

Найбільш екологічне та найефективніше джерело енергії для системи опалення є використання енергії землі, що міститься у ґрунті та воді. Теплові насоси працюють з високими показниками ефективності, що є актуальним у використанні їх в системах теплопостачання.

Теплові насоси застосовують для переносу теплової енергії від тіла з більш низькою температурою до тіла з більш високою температурою. Вони працюють за зворотним циклом Карно та утилізують низькопотенційну теплоту природних, технологічних і побутових джерел. При використанні теплових насосів первинної енергії витрачається в 1,5-2 рази менше, ніж у разі прямого спалювання палива [3]. Теплові насоси витрачають електричну енергію більш ефективно, ніж інше енергетичне обладнання. По оцінкам розробників теплові насоси при використанні 1 кВт·год електричної енергії виробляють (3-5) кВт·год теплової енергії [2,3].

Для теплопостачання використовують потоки низькопотенційних природних джерел теплоти (атмосферне повітря -10...+15 °С; повітря витяжної вентиляції приміщень + 15...+25 °С; ґрунтові води + 8...+15 °С; ґрунт 5...+10

°C; природні води 4...+17 °C) та вторинних енергоресурсів (вода систем оборотного водопостачання 25...40 °C; технологічні скидання рідин і газів 40...65 °C; теплоносій сонячних колекторів 20...40 °C). На показники ефективності роботи теплових насосів впливають температури підведення до теплового насоса і відведення від нього теплоти, а також довкілля [4,5].

Перевага теплових насосів у порівнянні з іншими теплоджерелами полягає в можливості використання у теплопостачанні потоків низькопотенційних природніх джерел теплоти і вторинних енергоресурсів.

Розглянемо чим реальний тепловий насос відрізняється від ідеального.

По-перше, суха пара і робоче тіло на вході в компресор, який є головним компонентом теплового насоса, повинна бути дещо перегріта. Перегрів створює зону безпеки для зменшення потрапляння крапель рідини до компресора. Це досягається завдяки деякому збільшенню об'єму компресора, оскільки він повинен стискати більш розріджену пару при тій же масовій витраті. Більш серйозна проблема полягає в підвищенні температури на виході з компресора, значення якої обмежується стійкістю вихлопних клапанів.

По-друге, це ККД компресора. Через теплообмін між робочим тілом і компресором та незворотністю течії всередині компресора підвищення ентальпії в ньому більше, ніж у ідеалізованому циклі, що також підвищує температуру на виході. Підвищення ентальпії оцінюється ізоентропійним ККД компресора. На практиці поршневі компресори мають ізоентропійний ККД близько 70%. Існують ще два показники ефективності компресора: η_m - механічний ККД (показує, яка частка роботи, підведеної до валу компресора, віддана робочому тілу (зазвичай він дорівнює 95%)) і об'ємний ККД, який впливає не на коефіцієнт перетворення теплового насоса COP , а на капіталовкладення в обладнання, так як визначає розміри компресора (його значення також 95%).

Втрати є і в інших елементах робочого циклу, а не тільки в компресорі. Коли робоче тіло проходить через теплообмінник, тиск падає, наслідком чого є

відхилення від ізотермічних умов при теплообміні. Фактично, відхилення не перевищує 1 градуса. Воно проявляється як у випарнику, так і в конденсаторі.

Мета роботи полягає в дослідженні ефективності парокомпресійного циклу геотермального теплового насоса, холодильним агентом якого є R134a.

Матеріали і методи. Для розрахунку показників ефективності парокомпресійного циклу геотермального теплового насоса вибираємо робоче тіло R134a з температурою випаровування $t_b = +2...+5$ °C та температурою конденсації $t_k = 70$ °C для системи тепlopостачання. Як низькопотенційне джерело теплоти вибираємо – ґрунтову воду, яка на вході у випарник має температуру $t'_{гр} = 8...12$ °C, а на виході з нього $t''_{гр} = 4...8$ °C.

Приклад парокомпресійного циклу роботи геотермального теплового насоса в $p-h$ діаграмі для робочого тіла R134a наведено на (рис. 1.). Лінія 4-1'' відповідає процесу кипіння R134a у випарнику теплового насоса при температурі кипіння +2 °C (т. 4 – робоче тіло R134a у стані вологої насиченої пари; т. 1'' – суха насичена пара; лінія 1''-1 – регенеративний підігрів насичених парів робочого тіла R134a теплотою гарячого рідкого робочого тіла R134a до стану перегрітої пари; лінія 1-2 – відповідає адіабатній (у реальному циклі політропній) роботі стиснення робочого тіла R134a в компресорі. Процес 2-2''-3 – відведення теплоти високому потенціалу – технологічній (мережевій) воді (конденсація робочого тіла R134a при температурі конденсації +70 °C). Процес 3-4 – дроселювання робочого тіла R134a до тиску, що відповідає температурі кипіння.

Визначимо COP коефіцієнт перетворення для теплового насоса, в якому використовується холодоагент R134a.

В точці 1 на (рис. 1.) після випаровування холодоагенту R134a питома ентальпія дорівнює $h_1 = 408$ кДж/кг .

Провівши по ізоентропії лінію (при стискуванні холодоагенту R134a) до перетину з ізобарою 2,2 МПа, яка відповідає температурі конденсації

холодоагенту $70\text{ }^{\circ}\text{C}$, отримаємо умови на виході із компресора в точці 2 з питомою ентальпією $h_2 = 470\text{ кДж/кг}$.

Питома ентальпія після конденсації холодоагенту в точці 3 дорівнює $h_3 = 210\text{ кДж/кг}$.

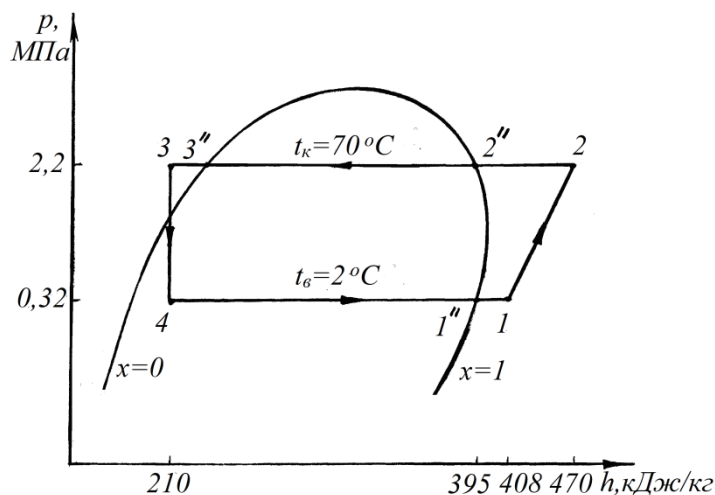

Рис. 1. Цикл роботи теплового насоса в p - h діаграмі для робочого тіла R134a

В точку 4 прийдемо шляхом дроселювання (при постійній ентальпії) рідкого холодоагенту до початкових параметрів.

Для реального циклу коефіцієнт перетворення теплового насоса COP визначається за формулою

$$COP = \frac{h_2 - h_3}{h_2 - h_1} = \frac{470 - 210}{470 - 408} = 4,2.$$

Механічний ККД компресора, потребує затрати додаткової роботи. Отже, повний коефіцієнт перетворення для теплового насоса COP дорівнює

$$COP = 4,2 \cdot \eta_m = 4,2 \cdot 0,95 = 4.$$

Результати і обговорення. Втрати через необоротну передачу теплоти і гідравлічного тертя тим більші, чим нижчий температурний рівень у процесі. Зміна температури випаровування холодильного агента більше впливає на термодинамічну ефективність циклу теплового насоса, ніж зміна температури конденсації. Тому вибору величини зміни температури випаровування

холодильного агента, тобто, вибору теплообмінного апарату для процесу підведення теплоти до робочої речовини R134a від теплоносія з низькою температурою необхідно приділяти більше уваги.

Отже, показники ефективності роботи циклу геотермального теплового насоса «вода-вода», коефіцієнт перетворення *COP* геотермального теплового насоса «вода-вода» суттєво залежить від середньотермодинамічних температур входу і виходу теплоти, а також довкілля. Проведений аналіз впливу температур на ефективність геотермального теплового насоса «вода-вода» дозволяє прогнозувати оптимальні температурні режими роботи.

Висновки. Таким чином, геотермальні теплові насоси є найбільш перспективними установками для вирішення проблем енергозбереження, завдяки можливості застосування відновлювальних природних джерел енергій з довкілля. Проведено термодинамічне дослідження ефективності застосування геотермального теплового насоса «вода-вода» для системи опалення приміщення при використанні ґрунтових вод як джерела низькопотенційної теплової енергії. Визначено енергетичну ефективність теплового насоса «вода-вода» за коефіцієнтом перетворення *COP* геотермального теплового насоса, який становить 4.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ткаченко С. Й., Остапенко О. П. Парокомпресійні теплонасосні установки в системах теплопостачання: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2009. 176 с.
2. Остапенко О. П. Холодильна техніка та технологія. Теплові насоси: навчальний посібник. Вінниця: ВНТУ, 2015. 123 с.
3. Арсеньєв В. М., Мелейчук С. С. Теплові насоси: основи теорії і розрахунку: навчальний посібник. Суми.СДУ,2018. 364с.
4. Арсеньєв В. М. Теплонасосная технология энергозбереження. Суми: Вид-во СДУ, 2009. 251 с.
5. Босий М. В., Кузик О. В. Ефективність циклу теплового насоса для теплопостачання // Центральноукраїнський науковий вісник. Технічні науки. 2020. Вип. 3(34). С.136-142.

ФУНКЦІОНАЛЬНА СХЕМА СИСТЕМИ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ДЛЯ МАСИВНО-ПАРАЛЕЛЬНИХ ОБЧИСЛЮВАЛЬНИХ СИСТЕМ

Букреєв Дмитро Олександрович

асистент кафедри інформатики і кібернетики

Господінов Антон Олександрович

студент магістратури кафедри інформатики і кібернетики

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

м. Мелітополь, Україна

Вступ. Теоретичні дослідження і практичні розробки, спрямовані на підтримку візуалізації, активно ведуться в даний час як зарубіжними, так і українськими вченими. У задачі комп'ютерної візуалізації можна виділити, три під області: візуалізація результатів наукових обчислень; візуалізація програмного забезпечення; інформаційна візуалізація. Візуалізація результатів наукових обчислень - область досліджень, спрямованих на розробку методів і програмних засобів для візуального аналізу інформації, одержуваної в наукових експериментах. Спектр завдань, що вирішуються в рамках візуалізації наукових даних, досить широкий. Можна виділити теоретичні дослідження в області методів представлення даних, методів відображення даних на модель простору візуалізації, методів побудови зображень, розробки інтерфейсів для інтерактивної візуалізації тощо. Важливим напрямком в області наукової візуалізації є візуалізації результатів розрахунків на масивно-паралельних обчислювальних системах. Велика кількість робіт в області візуалізації присвячено задачі паралельного побудови зображень на різних багатопроцесорних топологіях.

Мета роботи. Розробка функціональної схеми системи візуалізації для масивно-паралельних обчислювальних систем з метою подальшої розробки та впровадження в процеси наукових досліджень.

Матеріали і методи. Візуалізація результатів паралельних обчислень, проведених на високопродуктивних обчислювальних системах, має низку

особливостей. Одержуваний обсяг даних може бути дуже великим. Високопродуктивна система візуалізації паралельних обчислень повинна підтримувати можливість роботи з даними великого обсягу. Як правило, паралельні обчислення проводяться протягом досить тривалого часу, що вимірюється десятками і сотнями годин. Це обумовлює необхідність підтримки візуалізації під час виконання паралельної програми.

При побудові зображень на багатопроцесорному обчислювачі необхідне використання спеціалізованих методів для розрахунків значень пікселів зображення, а також для обробки отриманих зображень або відео-послідовностей. Список завдань в області обробки зображень і відео для додатків візуалізації, які можна віднести до класу викликів (challenge), широко обговорюється в різних українських і західних джерелах. Зокрема такі огляди наведені в книзі В. Шредера, К. Мартін і Б. Лоренса [1], а також в статтях П.Д. Хейермана і К. Павлокоса [2, 3], що увійшли до збірки [4] під редакцією Ч.Д. Хансена і К.Р. Джонсона.

Перш за все визначимо для себе термінологічний апарат дослідження. Функціональна схема системи візуалізації являє собою опис компонент системи візуалізації, їх функціональності, організації їх взаємодії. Розробка вимог до функціональності і сценарієм роботи системи візуалізації може бути обумовлена декількома факторами. Для спеціалізованих систем візуалізації одним з основних факторів є прикладна наукова область, для якої здійснюється візуалізація. Прикладна область визначає, як організовані дані в процесі візуалізації, як вони транслюються в об'єкти, які будуть візуалізуватись та їх характеристики. При розробці універсальної системи візуалізації більш значущим чинником є організація функціональності системи візуалізації відповідно до пристроєм апаратного комплексу, на якому буде здійснюватися візуалізація. Зокрема при проектуванні універсальної системи візуалізації для масивно-паралельного обчислювального комплексу слід враховувати особливості організації обчислень, особливості роботи з даними великого обсягу, особливості умов взаємодії програми обчислень і системи візуалізації.

Наразі архітектура універсальних систем візуалізації побудована таким чином, що система може бути встановлена на різних платформах. При цьому в більшості випадків використовується клієнт-серверна модель взаємодії. Наприклад, такий підхід застосовується в системах ParaView і Visit. У багатьох випадках використання такої моделі досить ефективно, тому що для обчислень використовується комплекс з невеликим числом процесорів, і на міжпроцесорну взаємодію витрачається не так багато часу. Однак зі зростанням кількості обчислювальних вузлів і ускладненням архітектури багатопроцесорного обчислювального комплексу можлива організація більш ефективної взаємодії за рахунок введення в систему візуалізації проміжних підсистем. Такі проміжні підсистеми в більшості випадків дозволяють більш ефективно організувати обчислення при візуалізації і знизити навантаження на основний багатопроцесорний обчислювач. Використання допоміжних обчислювальних ресурсів необхідно при реалізації «in-situ» режиму, в якому потрібно враховувати особливості взаємодії обчислювальної програми і програми візуалізації.

Результати та обговорення. У формі проміжної ланки можна використовувати допоміжні графічні процесори, як це реалізовано в високопродуктивній системі університету Арагон [5-6]. У цій системі для побудови візуалізації запропоновано використовувати не основні потужності обчислювача, а спеціальний кластер з графічних процесорів, з'єднаних безпосередньо з вузлами введення виведення. Це досить ефективне рішення, що дозволяє оптимізувати процес візуалізації, знявши обчислювальне навантаження з основного обчислювача. Але такий підхід вимагає істотних витрат для реалізації. При цьому як матеріальних витрат на придбання і встановлення необхідного обладнання, і перш за все, кластера з графічних процесорів, так і витрат на організацію обчислень в системі. Додаткова взаємодія істотно ускладнює структуру системи візуалізації, вимагаючи додаткового модуля з контролю і організації таких обчислень.

Таким чином, з урахуванням перерахованих факторів видається цікавою розробка системи візуалізації даних з проміжними ланками. Така архітектура системи візуальної підтримки високопродуктивних обчислень дозволить збільшити ефективність і знизити вартість обчислень при візуалізації даних.

Запропонована ієрархічна функціональна схема системи візуалізації заснована на припущенні, що апаратна архітектура більшості сучасних БПОС (багатопроесорна обчислювальна система) складається з трьох основних частин: обчислювальних вузлів, інтерфейсних (сервісних) машин і віддаленої машини користувача, до якої підключено дисплейний пристрій. В якості вирішення була запропонована ієрархічна архітектура, що складається з трьох основних підсистем:

- підсистема на інтерфейсній машині (ядро системи візуалізації),
- підсистема, що встановлюється на обчислювальних вузлах і здійснює побудову зображень,
- підсистема на машині користувача для відтворення зображень на дисплеї.

На обчислювальних вузлах виконуються операції, пов'язані з побудовою зображень, так як ця частина методу найбільш витратна по ресурсам. Основне завдання підсистеми візуалізації на обчислювальних вузлах - це паралельна побудова зображення в форматах для різних дисплейних пристроїв. Побудова зображень здійснюється за допомогою методу об'ємної візуалізації бібліотеки VTK. На основі цього методу реалізована паралельна візуалізація даних, збережених в різних стандартних форматах. У підсистемі реалізовано алгоритм генерації карти глибини. Реалізовано швидкий алгоритм паралельної побудови зображення і методи генерації багатовидових відео-послідовностей та мультидисплейних відео-послідовностей.

На інтерфейсній машині виконуються різні дії по підготовці відео-послідовності до відправки на локальну машину користувача. Тут здійснюється синхронізація роботи системи візуалізації та лічильної програми в режимах «in-situ» візуалізації, які забезпечують взаємодію з обчислювальними вузлами в

процесі експерименту. Також тут реалізована обробка запитів від користувача і координація роботи системи візуалізації. Важливою особливістю системи є можливість використання паралелізму інтерфейсної машини. Ефективна реалізація на сервісній машині паралельних алгоритмів обробки поста отриманих зображень і відео-даних для поліпшення їх візуальної якості. Це досягається за рахунок використання невеликої розмірності паралелізму, який доступний на сервісній машині і є оптимальним для розроблених методів обробки відео-послідовностей. Також на інтерфейсній машині реалізований паралельний метод стиснення даних для різних форматів відео-послідовностей.

На машині користувача здійснюється декодування отриманого відео, а також застосовується розроблений метод зміни дозволу відео-послідовності для відтворення на дисплеях різного розміру і зниження дозволу переданого відео запропонований ефективний алгоритм інтерполяції, заснований на застосуванні вейвлет-аналізу і триангуляції. Також на машині користувача можлива реалізація інтерактивного інтерфейсу з системою візуалізації.

Висновки. В ході дослідження було проаналізовано вимоги до системи візуалізації для масивно-паралельних обчислювальних систем, визначено особливості її реалізації та сформовано функціональну схему для подальшої розробки. Запропонована функціональна схема заснована на припущенні, що апаратна архітектура більшості сучасних БПОС складається з трьох основних частин: обчислювальних вузлів, інтерфейсних (сервісних) машин і віддаленої машини користувача, до якої підключено дисплейний пристрій. Відповідно до запропонованої функціональної схеми, робота системи візуалізації можлива за трьома сценаріями: робота за сценарієм постобробки; робота в режимі суміщення візуалізації з рахунком через вбудовану в програму рахунку візуалізацію; інтеграція програми рахунків і візуалізації через обмін файлами.

У подальших дослідженнях, вважаємо доцільним розглянути кожен з цих режимів більш докладно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ablameyko S., Abramov S., Anishchanka V., Paramonov N., Tchij O. 2008. SKIF Supercomputers and Their Applications // Problems of Cybernetics and Informatics: proceedings of the Second International Conference. September 10 -12, 2008, Baku, Azerbaijan. - Baku, Azerbaijan National Academy of Sciences, 2008, pp.3-7.
2. Фролов А., Семенов А., Корж А., Ейсимонт Л. Програма створення перспективних суперкомп'ютерів // Відкриті системи. 2007. №9. 42-51.
3. Слуцкин А., Ейсимонт Л. Український суперкомп'ютер з глобально адресується пам'яттю // Відкриті системи. 2007. №9. 20-21.
4. Schroeder W., Martin K., Lorensen B., The visualization toolkit: an object- oriented approach to 3D graphics, Kit ware, 2006
5. A.V. Zibarov et al. Modern Visualization Techniques in Scientific VR® Package // The 10 th International Symposium on Flow Visualization, August 26-29, 2002 Kyoto, Japan
6. IBM Deep Computing Visualization, IBM United States Announcement 207- 231, dated October 2, 2007

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМНОГО ЗАСОБУ АВТОМАТИЗОВАНОГО ГЕНЕРУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ДІАГРАМ

Букреєв Дмитро Олександрович

асистент кафедри інформатики і кібернетики

Знова Сергій Олександрович

студент магістратури кафедри інформатики і кібернетики

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

м. Мелітополь, Україна

Вступ. При створенні програмного забезпечення вбудованих систем широко застосовуються діаграми станів та процесів, з метою визначення алгоритму функціонування. Програмно-апаратне забезпечення будується з метою реалізації цих діаграм. Основним недоліком більшості засобів розробки програмного забезпечення є занадто велика ступінь уніфікації, при цьому програми виходять узагальнені, неспеціалізовані під конкретний мікроконтролер, і апаратно-залежну частину доводиться дописувати вручну або окремо робити налаштування апаратно-залежних компонентів. Часто для генерації програмного коду використовується один попередньо варіант структурно-функціональної організації. Механізми трансформації, як структурні, так і апаратно-залежні, відсутні. Більшість систем не підтримує вбудоване визначення функцій, що робить трасування діаграми станів скрутною. Тому дослідження, спрямовані на автоматизацію проектування апаратно-залежних програмних реалізацій діаграм, які враховують структурні, поведінкові та апаратні особливості проектованої системи, є актуальними.

Мета роботи. Визначення особливостей реалізації програмного засобу автоматизованого генерування управлінських діаграм з метою оптимізації управлінських процесів та підвищення рівня продуктивності роботи управління.

Матеріали і методи. В останні 15 років активно розвиваються засоби проектування, які дозволяють генерувати програми з діаграм різних

промислових напрямів. Цим займаються Горшкова, Е.А. [1], Зюбин В.Є. [2], Чуніхін О. Ю. [3], Дж. Е. Хопкрофт, Р. Мотвани, Дж. Д. Ульман [4] та інші. Результатом цих досліджень є методи, алгоритми та засоби реалізації діаграм, які породжують логічну частину програми управління.

Результати та обговорення. Послідовність стадій при автоматизованому проектуванні, як правило, відрізняється від послідовності стадій класичного циклу розробки, в якому слідом за стадією проектування йде стадія реалізації, і тільки потім тестування та інтеграція. У циклі автоматизованої розробки упор робиться на якісне проектування, продуктом якого є безліч схем або діаграм, які описують модель. Потім слідує стадія тестування моделі, де усувається основна безліч потенційних помилок розробки, що знижує вартість їх виявлення і усунення. Реалізація зводиться до генерації вихідного коду цільовою мовою. Стадія реалізації може ускладнитися налаштуванням шаблону генерації для конкретної середовища, а також застосуванням методів апаратно-залежних трансформацій моделі при неможливості реалізації проекту в цільовій архітектурі. При застосуванні грамотно-складених і протестованих методів генерації з моделі виходить якісний код, який не потребує налагодження.

Автоматизоване проектування апаратно-залежних програмних реалізацій діаграм спирається на вибір найбільш підходящого механізму відображення безлічі елементів специфікації діаграм в інформаційні та програмні одиниці породжується коду. Це дозволяє отримати максимально ефективну реалізацію моделі в цільовій середовищі відповідно до вимог до рівня і якості реалізації.

Пропонований нами підхід до проектування програмно-апаратних реалізацій діаграм складається з наступних положень:

1. Проводиться первинний аналіз вимог до реалізованої системі, на основі якого формуються безлічі станів керуючого пристрою і безлічі переходів між станами системи (без уточнення апаратно-залежних специфікацій).

2. Розробляється діаграма підключень і проводиться первинне конфігурація макета проекрованої системи:

- а) налаштування параметрів;

б) вибір і настройка об'єктів управління;

в) вибір і настройка джерел подій (кнопки, регулятори, перемикачі, датчики тощо.);

г) вибір і настройка засобів відображення інформації;

3. На відміну від інших засобів розробки програмного забезпечення вбудованих систем, в результаті розробки діаграм підключень автоматично формується безліч компонентів для діаграми станів.

4. В процесі розробки діаграми підключень визначаються параметри програми управління - інтервал дискретності, джерело тактової частоти з урахуванням апаратних можливостей цільової платформи.

5. Для визначення структури програми управління розробляється діаграма класів.

6. Для визначення алгоритмів поведінки програми управління розробляється діаграма станів.

7. Після розробки діаграми станів проводиться автоматичний аналіз і, при необхідності, трансформація діаграми станів. Трансформація дозволяє отримати більш компактні діаграми станів.

8. На відміну від відомих підходів до розробки програмного забезпечення вбудованих систем, в пропонованому підході можлива апаратно залежна трансформація діаграм, що дозволяє швидко переходити від однієї апаратної реалізації до іншої при необхідності.

9. Раннє прототипування підтримується процесами візуальної трасування, яка відрізняється від відомих реалізацій трасування діаграм станів інтерпретацією коду вбудованих функцій і урахуванням апаратних елементів в ході налагодження.

Розглянутий підхід до автоматизації проектування програмно апаратних реалізацій діаграм описує технологію створення програмного забезпечення і підтримує всі стадії процесу розробки, крім стадії інтеграції. Варто зауважити, що при даному підході стадії інтеграції та тестування компонент на рівні цільової архітектури будуть зведені до мінімальної налаштування. Тестування

на рівні моделі та імітація роботи автомата дозволяє усунути переважну більшість алгоритмічних помилок.

З іншого боку, програмна модель може задати обробку такої кількості послідовних і паралельних сигналів, яку цільова платформа в даній конфігурації обробити не може. Така ситуація вимагає трансформації моделі або зміну цільової платформи.

Зміна цільової платформи можлива далеко не завжди з багатьох причин - від технічного завдання і вартості до схематичних характеристик і електротехнічних вимог до проєктованої системи. Конфігурація на рівні моделі в якості одного із ступенів стадії проєктування дозволяє вирішити на високому рівні низькорівневі та апаратно-залежні проблеми.

Висновки. В ході дослідження було проаналізовано основні проблеми сучасних програмних засобів генерування управлінських діаграм та запропоновано підхід для їх реалізації з метою вирішення більшості з визначених проблем. В розробленому підході, конфігурація дозволяє вирішити на високому рівні низькорівневі, апаратно-залежні проблеми, а саме: визначити інтервали дискретності автоматів в абсолютному значенні або щодо частоти тактування пристроїв; провести аналіз кількості і типів вхідних і вихідних портових змінних, змінних загального призначення і функцій, і рекомендувати при необхідності апаратно-залежну трансформацію, яка призначена для підтримки схематичної декомпозиції вхідних і вихідних значень, операцій з аналоговими величинами, реалізації тимчасових затримок, формування імпульсів заданої тривалості; оцінити обсяг згенерованого плану роботи. Підсистеми програмного засобу відповідають стадіям проєктування, тестування і реалізації (, однак мають більш гнучкі прямі і зворотні зв'язки. Діаграма підключень розробляється в підсистемі конфігурації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горшкова, Е. А. Використання діаграм станів і переходів для моделювання гіпертексту/ Е. А. Горшкова, Б. А Новиков// Програмування. - 2004. - №1, - С. 64.

2. Зюбин, В. Є. Розподіл обчислювальних ресурсів в середовищах з багатопотоковою реалізацією гіпер-автомата/ В.Є. Зюбин, А.Д. Петухов// Праці III Міжнародної конференції «Ідентифікація систем та завдання управління» SICPRO '04. - Москва 28-30 січня 2004 року - С. 446.

3. Чуніхін, О. Ю. Формальна модель машин станів UML/ О.Ю. Чуніхін// Сиб. журн. индустр. математики. - 2003. - №1 (17). - С. 152.

4. Хопкрофт, Дж. Е. Введення в теорію автоматів, мов і обчислень, 2-е вид. : Пер. з англ. О.І. Василик, М. Саїт-Аметова, А.Б. Ставровського / Дж. Е. Хопкрофта, Р. Мотвани, Дж. Д. Ульман / Під ред. А.Б. Ставровського. - М.: Видавничий дім «Вільямс», 2002. - 528 с.

КОМП'ЮТЕРНА ERP-СИСТЕМА ОСУЧАСНЕНИХ РОЗРАХУНКІВ ТЕПЛОПОСТАЧАННЯ М. ОДЕСИ

Війтенко Артем Максимович
Магістрант
Павловський Володимир Ілліч,
к. т. н., доцент кафедри СПіСКС
НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна

Вступ. Автоматизація розрахунку теплопостачання є однією з важливих задач комунальних підприємств, які надають послуги теплопостачання населенню міста. До неї зводиться вирішення чималої кількості інших задач – побудова адекватної структури даних, актуальність даних, облік теплобалансу, формування платіжних квитанцій, формування актів за надані послуги юридичним особам і т.п.

У даній статі розглядаються питання побудови структури даних та автоматизації розрахунків спожитого тепла фізичними та юридичними особами у м. Одеса у відповідності до осучасненої методики Мінрегіонбуду. Запропоновані рішення є складовою ERP-системи на платформі IT-Enterprise.

Постановка задачі. Метою роботи є побудова розвинутої структури даних та ERP-системи, яка, відповідно до вимог методики Мінрегіонбуду України про розподіл між споживачами обсягів спожитих у будівлі комунальних послуг №315, враховує всі складові системи теплозабезпечення кінцевого споживача та реалізація на цій основі автоматичного розрахунку споживання тепла фізичними та юридичними особами.

Термінологія.

Теплобаланс – рівність кількості теплоти палива, що надходить у котел, сумі корисно використуваної в ньому теплоти і теплових втрат. Зведення цього балансу дозволяє оцінити ККД котла та перевірити теплові розрахунки.

ERP-система – система планування всіх видів ресурсів підприємства. Дозволяє пов'язати всі інформаційні ресурси підприємства в єдине ціле, оптимізувати та прискорити процеси розрахунків, що ведуться на підприємстві.

Недоліки поточної системи оплати теплопостачання.

Останні роки комунальне підприємство «Теплопостачання м. Одеси» мало значні збитки. Аналіз показав, що це відбувається за рахунок того, що в розрахунку оплати теплопостачання не враховуються витрати на функціонування системи та обігрів місць загального користування. Суттєвими є втрати від "мінімального нарахування", коли фізична або юридична особа з приладом регулювання та обліку має нульові показники витрат, хоча сусіди отоплюють її з різних сторін. Подібна ситуація має місце у всіх містах країни, де є централізоване опалення.

На даний момент підприємство використовує систему «Біас», яка має ряд недоліків: значний час повного розрахунку – до 48 годин безперервної роботи; складна структура даних; розрахунок за застарілою методикою; високі вимоги до спеціальної підготовки операторів системи, що обмежує їх коло; жорстка залежність від розробників системи.

Удосконалена методика розрахунку оплати теплопостачання.

В рамках даної роботи слід виділити чотири принципові особливості методики Мінрегіонбуду України про розподіл між споживачами обсягів спожитих у будівлі комунальних послуг №315:

1. Змінюється порядок нарахування вартості опалення для окремих помешкань, але загальна вартість опалення для конкретних будівель не збільшується;

2. Споживачі тепла мають платити за обігрів місць загального користування (МЗК). Для цього відсоток МЗК віднімається від загального споживання тепла на дім і розподіляється між кожним споживачем в залежності від квадратури квартири/офісу. Для цього методика передбачає врахування всіх нежитлових приміщень та поверховості будинку, бо від цього залежить відсоток МЗК;

3. Споживачі тепла мають платити за функціонування системи (ФС) - кількість тепла, що припадає на втрати теплової енергії у домовій тепломережі, а також за обсяг втрат теплової енергії від різних транзитних ділянок трубопроводів, що надходять у приміщення, де комунальна послуга з постачання теплової енергії не надається [3]. Для цього відсоток ФС, який залежить від поверховості будинку, віднімається від загального споживання тепла на дім і розподіляється між кожним споживачем в залежності від квадратури квартири/офісу. Для цього методика передбачає врахування всіх структурних особливостей теплопроводної мережі дому;

4. Модифікація способу нарахування плати за обігрів приміщень з приладами регулювання та обліку тепла, де споживачі вимикають батареї і їх отоплюють сусіди з різних боків. В цьому разі особам, якщо вони не спожили мінімальна частину середнього питомого споживання, додається мінімальне нарахування. При цьому частина тепла, яка лягла на мінімальне нарахування, віднімається від загального споживання помешкань без приладів регулювання та обліку [2]. Для цього методика передбачає врахування всіх приміщень з приладами регулювання та обліку тепла та їх показників.

Структури даних оновленої системи оплати теплопостачання.

Впровадження методики 315 вимагає докорінної зміни існуючої структури даних і врахування всіх складових системи теплозабезпечення кінцевого споживача. Враховуючи великий обсяг даних, що обробляє система, ця структура має забезпечувати швидкий доступ до всіх необхідних даних.

Основним об'єктом, від якого починається розрахунок оплати, є дім, до якого приєднуються квартири та допоміжні будівлі. У кожній квартири є певні технічні характеристики (навантаження, розрахункова площа, демонтована площа, джерело виробітку теплової енергії, прилади обліку тощо) та додаткова інформація (точна адреса, контрагенти, тип об'єкта – офіс чи житлова квартира тощо). За допомогою цих зв'язків забезпечується можливість виконання розрахунку теплопостачання та створення квитанцій та актів розрахунку для юридичних осіб, аналіз теплобалансу, обмін даними з управлінням соціального захисту населення, банком тощо.

Основні таблиці:

- об'єкти-споживачі;
- прилади обліку;
- показники приладів обліку за періодами (рік-місяць);
- особові рахунки;
- договори з юридичними особами;
- нарахування по особовим рахункам в грн. за періоди;
- нарахування спожитого тепла в Гкал по об'єктам-споживачам за періодом;
- контрагенти;

Важливе значення для прискорення розрахунків мають довідники, відповідно до яких проводиться нарахування:

- функціонування системи (%) та місця загального користування (%) з урахуванням поверховості будинку;
- тарифи для типу нарахувань (населення, юридичні особи, бюджетні організації, релігійні організації тощо);
- адреси споживачів;
- котельні;
- температурні коефіцієнти за періодом;

За допомогою цих та багатьох інших таблиць та довідників реалізовано облік розподілення тепла та нарахувань за опалення.

ERP-система розрахунків теплопостачання м. Одеси.

Безпосередньо розрахунок вартості теплопостачання для конкретно споживача є тільки однією складовою великої системи розрахунку теплопостачання м. Одеси. Сюди відноситься облік і управління всієї матеріальною, технічною, фінансовою, юридичною, комунікаційною і багатьма іншими складовими системи теплопостачання. На сьогодні для роботи з усіма цими ресурсами використовуються ERP- системи. В рамках реалізації цього проекту вибрана система української розробки IT-Enterprise. Це повнофункціональна ERP-система, що включає в себе системи MRPII, MES, APS, EAM, SCM і CRM [1]. Вона надає персоналу підприємства та

користувачам можливості отримання повної та достовірної інформації про стан теплозабезпечення та розрахунків за нього.

Система має трирівневу організацію: вебсервер, сервер додатків та сервери баз даних. Вона підтримує дві серверні платформи: Microsoft SQL Server 2012/2008R2 та Oracle 11gR2. В якості платформи розробки бізнеслогіки використовується .Net Framework 4.0 та C# 4.0.

До переваг системи відноситься її мікросервісна архітектуру, що є зручним для реалізації процесу безперервної поставки програмного продукту.

В рамках розрахунку вартості теплопостачання та взаємодії зі споживачами і сумісними організаціями система надає можливості, наведені на рис. 1.

Час повного розрахунку вартості опалення зменшено до 5 годин безперервної роботи. Це зумовлено особливостями структури даних та організації системи.

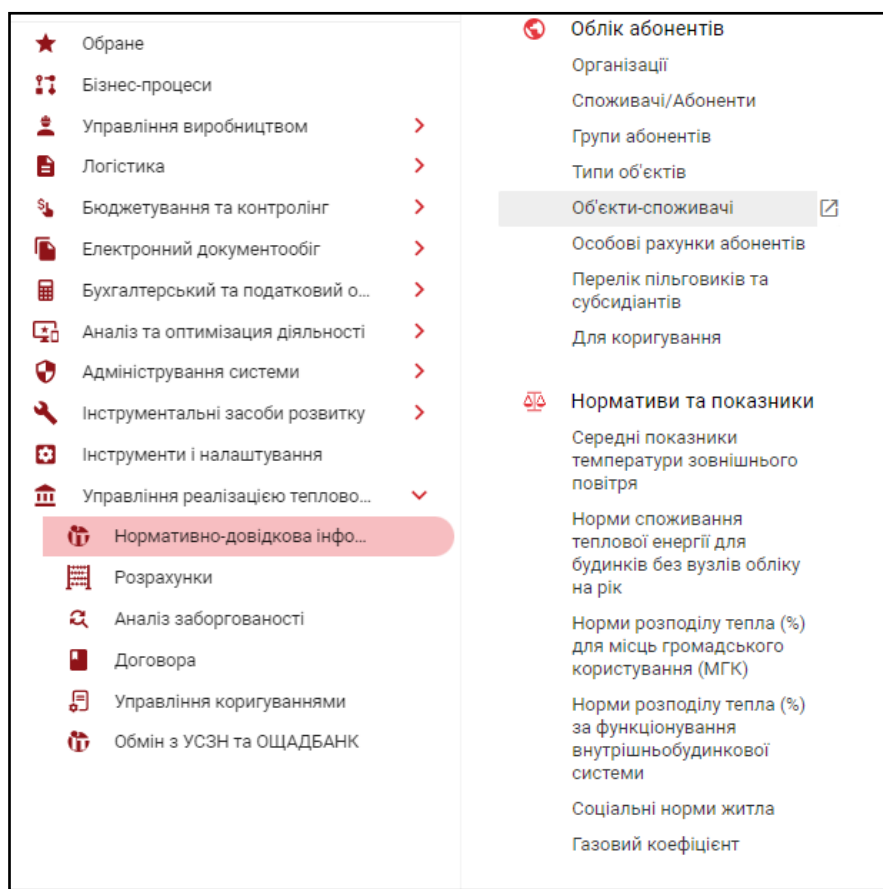

Рис. 1. Інформаційні та функціональні можливості ERP-системи розрахунків теплопостачання

Висновки. У роботі розглянуто ERP-систему розрахунку теплоспоживання. Вона буде використана у комунальному підприємстві «Теплопостачання м. Одеси» за для автоматизації бізнес процесів підприємства, таких як – формування нарахувань, створення квитанцій оплати, відслідковування теплобалансу, занесення показників приладів обліку і багатьох інших.

Порівняно з попередниками система вона забезпечує суттєво вищу швидкодюю, гнучкість в модифікації та зручність для користувачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. IT-Enterprise. *IT-Enterprise*: веб-сайт: URL: <https://www.it.ua/ru> (дата звернення: 29.10.2021)
2. ТМО - Теплопостачання міста Одеси. *ТМО*: веб-сайт: URL: <https://teplo.od.ua/> (дата звернення: 28.10.2021)
3. Methodology №315 - heat distribution technique. *Methodology №315*: веб-сайт URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE32954.html (дата звернення: 28.10.2021)

ЭВОЛЮЦИЯ КИБЕРФИЗИЧЕСКИХ СИСТЕМ

Воробьёв Богдан Витальевич,

к. т. н., зав. кафедрой Автоматизированных
электромеханических систем

Национальный технический университет
«Харьковский политехнический институт»

Погасий Сергей Сергеевич,

к. э. н., доцент кафедры Кибербезопасности и
информационных технологий

Харьковский национальный экономический
университет им. С. Кузнеця

Аннотация. Анализ количества публикаций о киберфизических системах показывает устойчивую тенденцию к росту. Обзор определений киберфизических систем раскрывает общую терминологию информатики и системной инженерии. Определения в значительной степени согласованы во времени и выделяют набор из 6 общих характеристик киберфизических систем.

Ключевые слова: киберфизические системы, физические компоненты, вычислительные алгоритмы

Введение. В связи с достаточно частым использованием парадигмы «Киберфизические системы» (КФС) в течение последних десяти лет в настоящее время необходима систематизация предлагаемых понятий, определение и разграничение концепций, адаптация технологических идей к новой парадигме. Первоначальная концепция КФС возникла на пересечении компьютерных и инженерных отраслей в таких областях, как встроенные вычисления и мехатроника.

Цель работы. Изучение основных тенденций развития определения «Киберфизические системы», оценка основных примеров и анализ понятия.

Материалы и методы. Этимологически префикс кибер происходит от древнегреческого слова «κυβέρνησις» (кибернез) в оригинале означает навыки

управления. Оно превратилось в латинское слово «gubernare» и, наконец, в английское слово «govern» (управлять). В контексте это означает, что системы, в которых физические объекты и вычислительные ресурсы тесно интегрированы и демонстрируют степень непрерывной координации друг с другом [1].

Конрад Цузе был одним из основателей в области киберфизических систем. Им была создана в 1941 г. первая работоспособная полнофункциональная программно управляемая и свободно программируемая вычислительная машина. Этот автоматический компьютер считывал значения с сорока датчиков, работающих как аналого-цифровые преобразователи, и обрабатывал эти значения как переменные в программе.

Несколько позже, в 1948 году, Норберт Винер [2] подробно остановился на концепциях механизмов обратной связи в технических, системах.

Эдвард А. Ли характеризует КФС, как интеграцию вычислений с физическими процессами. Встроенные компьютеры и сети отслеживают и управляют физическими процессами, обычно с помощью контуров обратной связи, в которых физические процессы влияют на вычисления, и наоборот. В физическом мире время неумолимо, и параллелизм является неотъемлемой частью. Ни одно из этих свойств не присутствует в сегодняшних вычислительных и сетевых абстракциях. [3]

Совет советников президента США по науке и технологиям в 2007 году определяет КФС, как системы в которых вычисления и сети глубоко интегрированы в другие спроектированные системы, связаны с физическим миром через датчики и исполнительные механизмы для безопасного и надежного выполнения важных функций мониторинга и управления. [4]

В работе Альваро за 2008г., КФС рассматриваются, как объединение вычислительных и коммуникационных возможностей с мониторингом и контролем объектов в физическом мире, которые состоят из набора сетевых агентов, включая: датчики, исполнительные механизмы, управляющие процессоры и устройства связи [5].

Одним из апологетов определения КФС считают Хелен Гилл, которая дает определение данному понятию - это физические, биологические и инженерные системы, операции которых интегрированы, отслеживаются и/или контролируются вычислительным ядром. Компоненты объединены в сеть в каждом масштабе. Вычисления «глубоко встроены» в каждый физический компонент, возможно, даже в материалы. [6]

Руководящая группа CPS Программы исследований и развития сетевых и информационных технологий (NITRD) отмечает, что интеграция физических систем и процессов с сетевыми вычислениями привела к появлению нового поколения инженерных систем: киберфизических систем. Такие системы используют вычисления и связь, глубоко встроенные в физические процессы и взаимодействующие с ними, для добавления новых возможностей к физическим системам. [7].

В сводном отчете семинара «Основы инноваций в киберфизических системах» КФС описывают, как интеллектуальные системы, которые включают в себя вычислительные (например, аппаратное и программное обеспечение) и физические компоненты, бесшовно интегрированные и тесно взаимодействующие друг с другом для определения меняющегося состояния реального мира. Эти системы обладают высокой степенью сложности во многих пространственных и временных масштабах, а также сетевыми коммуникациями, объединяющими вычислительные и физические компоненты. [8]

Межведомственная группа W. Group (IWG) рассматривает КФС как интеллектуальные сетевые системы со встроенными датчиками, процессорами и исполнительными механизмами, которые предназначены для восприятия и взаимодействия с физическим миром (включая людей-пользователей) и поддерживают гарантированную производительность в реальном времени в критически важных для безопасности приложениях. В системах КФС совместное поведение «кибер» и «физических» элементов системы имеет решающее значение - вычисления, управление, зондирование и сетевое взаимодействие

могут быть глубоко интегрированы в каждый компонент, а действия компонентов и систем должны быть безопасными и совместимыми. [9].

Национальный научный фонд рассматривает КФС как, спроектированные системы, которые построены на основе бесшовной интеграции вычислительных алгоритмов и физических компонентов и зависят от нее. [10]

В журнале Транзакции АСМ в киберфизических системах (TCPS) КФС считают объединяющими системами, в которых вычислительные и коммуникационная части, и физические части тесно интегрированы как во время проектирования, так и во время эксплуатации. [11].

Результаты и обсуждение. Рассматривая основные определения КФС можно выделить шесть основных характеристик, которые являются общими для всех источников табл.1

Таблица 1

Общие характеристики определения парадигмы «Киберфизические системы»

Характеристики	Описание
Комбинаторика системы	Взаимодействие разнородных физических и логических элементов путем интеграция вычислений с физическими процессами
Гибридность применения методов	Интегрированные возможности сети, обработки информации, обнаружения и срабатывания позволяют физическим устройствам работать в изменяющейся среде.
Контроль	Мониторинг и контроль объектов в физических систем вычислительным и коммуникационным ядром
Компоненты системы	Физические компоненты (датчики) Системы вычислений Системы связи
Время	Время вычислений и связи и семантика событий взаимозависимы с физическим временем и семантикой событий
Надежность	Наличие элементов безопасности, надежности и защищенности

По сути, новый термин «киберфизические системы (КФС)» - это архитектурная парадигма, в которой широко распространенные сенсорные технологии представляют собой фундаментальную часть. Термин «киберфизические системы», первоначально определенный в области компьютерных наук, был адаптирован к очень различным областям, таким как теория управления или электронная инженерия.

Появляющиеся определения киберфизических систем (КФС) представляют собой системы управления физических устройств, выполняющих контуры управления с обратной связью, где устройства предоставляют и получают информацию от системы управления, которая выполняет определенное приложение. В общем, предполагается, что физические устройства интегрированы в повседневные объекты, составляя так называемые встроенные системы или встроенные устройства. Исходя из этого общего ядра и в зависимости от рассматриваемой технологической области, КФС могут быть сфокусированы на очень разных вопросах, таких как повышение уровня интеграции во встроенных устройствах, создание приложений реального времени или предоставление настраиваемых услуг

Выводы. КФС понимаются по-разному в разных технологических областях, понимание характеристик и влияния КФС - сложная задача.

Первоначально определенный в области компьютерных наук, термин КФС быстро эволюционировал в другие области, увеличивая разброс в архитектурах, характеристиках, сценариях использования. Это явление усугубляется появлением других терминов (таких как «Индустрия 4.0», «Интернет вещей» или «Беспроводные сенсорные сети»), которые четко не отделены от КФС и иногда используются как синонимы. Однако в ближайшем будущем использование парадигмы КФС в практических технологиях и создание новых стандартов, связанных с КФС, поможет сузить объем и границы этих систем.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Sztipanovits, Janos (2007). 14th Annual IEEE International Conference and Workshops on the Engineering of Computer-Based Systems (ECBS '07), pp. 3-6, IEEE Computer Soc Автоматизированных электромеханических систем.iety.
2. Винер Н. Кибернетика, или управление и связь в животном и машине.1948-1961. - 2-е издание. - М.: Наука; Главная редакция изданий для зарубежных стран, 1983. - 344 с.
3. https://ptolemy.berkeley.edu/publications/papers/06/CPSPositionPaper/Lee_CPS_PositionPaper.pdf
4. <https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/microsites/ostp/pcast-07-nitrd-review.pdf>
5. Alvaro A. Cardenas, Saurabh Amin, Shankar Sastry; The 28th International Conference on Distributed Computing Systems Workshops, IEEE Xplore, DOI: 10.1109/ICDCS.Workshops.2008.40
6. https://www2.ee.washington.edu/research/nsl/aar-cps/Gill_HCSS_Transportation_CyberPhysical_Systems_2008.pdf
7. http://iccps.acm.org/2011/_doc/CPS-Executive-Summary.pdf
8. <https://www.nist.gov/sites/default/files/documents/el/CPS-WorkshopReport-1-30-13-Final.pdf>
9. [https://www.nitrd.gov/nitrdgroups/images/6/6a/Cyber_Physical_Systems_\(CPS\)_Vision_Statement.pdf](https://www.nitrd.gov/nitrdgroups/images/6/6a/Cyber_Physical_Systems_(CPS)_Vision_Statement.pdf)
10. https://www.nsf.gov/funding/pgm_summ.jsp?pims_id=503286
11. ACM Transactions on Cyber-Physical Systems, <https://tcps.acm.org/>

УПРАВЛІННЯ СИНХРОНІЗАЦІЄЮ ШВИДКОСТІ ДВИГУНІВ ЗА ДОПОМОГОЮ НЕЙРОННОЇ МЕРЕЖІ

Гаркуша Сергій Анатолійович

аспірант

Івченков Микола Володимирович

к. т. н., доцент

Донбаська державна машинобудівна академія
м. Краматорськ, Україна

Вступ. З розвитком сучасної промисловості, управління рухом двигунів стало невід'ємною частиною сучасного обладнання. Штучні нейронні мережі знайшли широке застосування в системі з декількома двигунами та широко використовуються у робототехніці, електромобілях, сталепрокатному виробництві, виробництві паперу та інших областях. Штучні нейронні мережі, імітуючи роботу головного мозку людини, володіють величезним спектром завдань, в який входить прогнозування, ідентифікація, апроксимація [1, 2].

Мета роботи. Розглянути сучасні види нейронних мереж, алгоритми побудови яких можна використовувати для сучасної промисловості та для синхронізації швидкості та положення систем управління синхронізацією декількох двигунів.

Матеріали та методи. Більшість структур штучних нейронних мереж використовують деякі певні типи нейронів. Існує кілька різних типів нейронних мереж як [3, 4, 5].

Структура штучних нейронних мереж зазвичай складається з окремих взаємопов'язаних блоків, які називаються вузлами або блоками. На (рис. 1) показана структура одного штучного нейрона, який отримує вхідні дані від одного або декількох джерел, що є іншими нейронами, або від введення даних. Дані можуть бути двійковими, цілими або дійсними числами.

Якщо зустрічаються символічні дані або номінальні змінні, то вони повинні спочатку бути закодовані набором двійкових змінних.

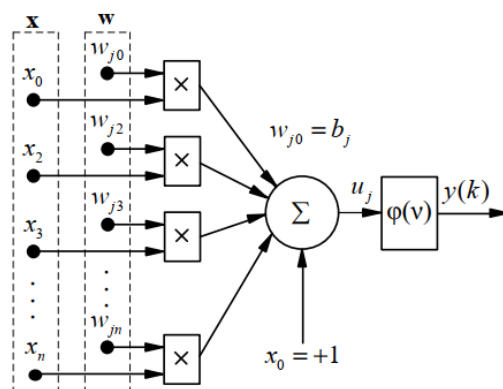

Рис. 1. Модель штучного нейрона

Математичний опис моделі штучного нейрона може бути записано у вигляді

$$y(k) = \varphi \left(\sum_{j=1}^n w_j x_j + w_0 \right).$$

Позитивні ваги w_j відповідають збуджуючим синапсам, а негативні гальмівним синапсам. Ця мережа була названа перцептроном Ройзенблітом у 1959р. [6]. Елемент нелінійної функції відомий як активація. Існують різні активаційні функції, або передавальні функції нейрона, які можна використовувати для навчання нейронних мереж. В даний час не існує однозначного правила вибору виду функції активації. Як правило, при вирішенні задач прогнозування або моделювання для вихідного шару штучної нейронної мережі типу багатошарового перцептрона використовується лінійна функція, для прихованого шару – сигмоїдна [3].

Одношарова нейронна мережа.

На (рис. 2) показана одношарова нейронна мережа, яка складається з вхідного шару і вихідного. Вхідний шар нейронів не перетворює сигнал, а тільки його ретранслює. Вихідний шар перетворює сигнал і утворює реакцію мережі, отже, нейронна мережа є одношаровою, а не двошаровою. Розмір нейронної мережі формується кількістю нейронів у вихідному шарі [7, 8].

Мережа, яка не має зворотних зв'язків, називається мережею з прямою передачею сигналу. Такі мережі зазвичай мають один або декількох

прихованих шарів нейронів з тангенціальними або сигмоїдальними функціями активації.

$$y_l(k) = \varphi \left(\sum_{j=1}^n w_{lj} x_j(k) + w_{0l} \right), \quad l=1,2,\dots,L$$

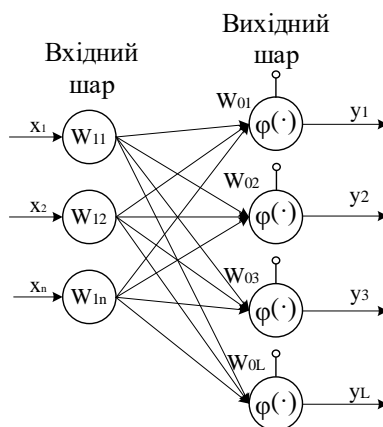

Рис. 2. Одношарова нейронна мережа

Багатошарова нейронна мережа.

Зазвичай нейронні мережі складаються з багатьох нейронів, які утворюють вхідний шар одного або декількох прихованих шарів нейронів і одного вихідного шару. На (рис. 3) представлена тришарова нейронна мережа [9].

Визначення числа шарів та числа нейронів у кожному шарі є важливим завданням при побудові багатошарових нейронних мереж [9, 10]. Багатошарова нейронна мережа може моделювати функцію практично будь-якого ступеня складності. Нейронні мережі прямого поширення з одним прихованим шаром можуть апроксимувати будь-яку безперервну функцію багатьох змінних з будь-якою точністю [10]. Нейронні мережі мають низку переваг і недоліків перед традиційними методами моделювання.

Методи навчання нейронної мережі.

У теорії в нейронних мереж існують актуальні проблеми, однією з яких є вибір оптимальної структури нейронної мережі, а другою, це побудова ефективного алгоритму навчання нейронної мережі.

Оптимізація нейронної мережі спрямована на зменшення обсягу обчислень за умови збереження точності вирішення завдання на необхідному рівні.

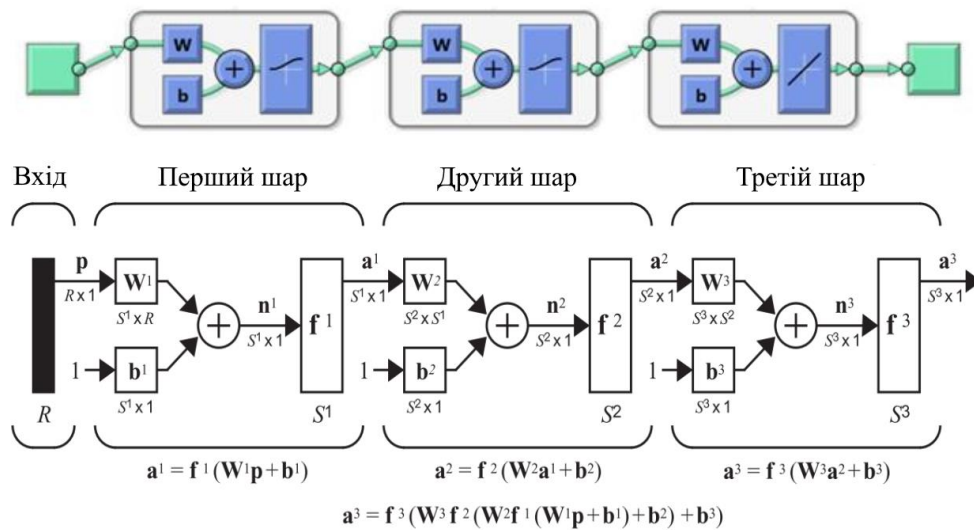

Рис. 3. Представлення багат шарової нейронної мережі в Matlab

Існує безліч алгоритмів навчання нейронних мереж, при цьому неможливо однозначно виділити найкращий, проте серед них можна виділити два основні види навчання: навчання з «учителем», так званим контрольованим навчанням (supervised learning) та навчання «без вчителя», що називається самонавчанням (selforganized learning). На (рис. 4) представлена схема навчання «з учителем».

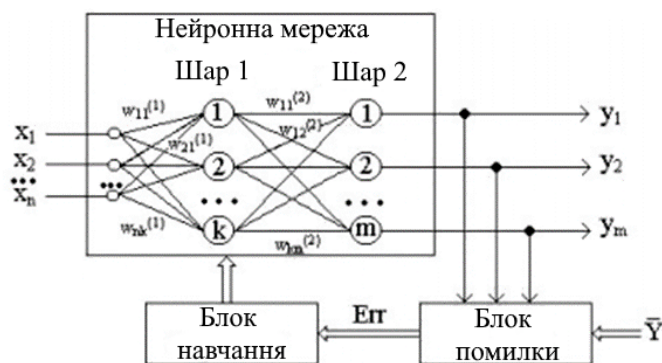

Рис. 4. Навчання з «вчителем» багат шарової нейронної мережі

Навчання нейронних мереж - це підбір вагових коефіцієнтів нейронів таким чином, щоб нейронна мережа вирішувала поставлене завдання.

У Neural Network Toolbox реалізовано три архітектури нейронних мереж у вигляді наступних нейроконтролерів [11]. Це нейроконтролер з прогнозуючим керуванням, нейроконтролер на основі моделі авторегресії зі ковзаючим ковза-ючим середнім та нейроконтролер на основі еталонної моделі.

Принцип управління із прогнозуючим керуванням.

Управління з прогнозуючим керуванням використовує принцип мінливого горизонту, коли нейромережева модель керованого процесу передбачає реакцію об'єкта управління в певному інтервалі часу у майбутньому. Структурна схема управління з прогнозуючим керуванням представлена на (рис. 5).

Нейроконтролер з прогнозуючим керуванням складається з наступних елементів: керованого об'єкта, моделюючий об'єкта нейронної мережі та блока оптимізації.

У роботі [12] наведено етапи реалізації синтезу нейроконтролера з прогнозуючим керуванням для керування нелінійними об'єктами.

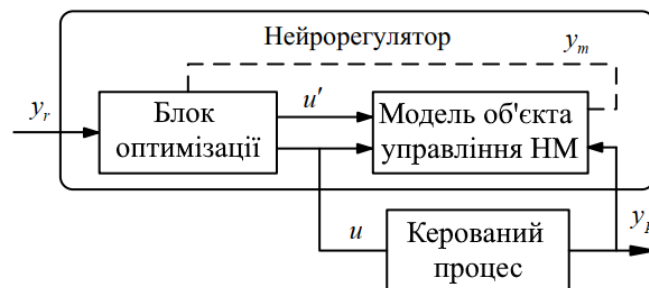

Рис. 5. Структурна схема нейроуправління з прогнозуючим керуванням

Висновок. В результаті огляду деяких нейронних мереж можливо сказати, що для синхронізації швидкості та положення систем управління синхронізацією декількох двигунів та забезпечення хороших динамічних характеристик і підвищення точності переміщення осі приводу фрезерного верстата із заданою траєкторією в якості прогнозуючої моделі можна використовувати нейроконтролер із прогнозуючим керуванням.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРИ

1. Клепиков В.Б., Сергеев С.А., Махотило К.В., Обруч И.В. Применение методов нейронных сетей и генетических алгоритмов в системах управления электроприводами // Электротехника. – 1999. – № 5. – С. 2-6.
2. Круглов В.В., Борисов В.В. Искусственные нейронные сети. Теория и практика. – М.: Горячая линия – Телеком, 2001. – 382 с.
3. Бураков, М. В. Нейронные сети и нейроконтроллеры: учеб. пособие/ М. В. Бураков. – СПб.: ГУАП, 2013. – 284 с.
4. Бураков М. В. Генетический алгоритм: теория и практика: учеб. пособие / М. В. Бураков. – спб.: ГУап, 2008. – 64 с.
5. В.А. Водичев, Мохамед Мусааб, Али Алдаири. Электромеханическая система стабилизации мощности резания с фаззи-регулятор.// ВЕСТНИК Камчат ГТУ № 29, сентябрь 2014 г. С. 13-17.
6. Bose, B. K. Modern power electronics and AC drives / B. K. Bose. – New Jersey, USA: Prentice Hall PTR. – 2002. – 711 p.
7. Bose B. K. Modern power electronics and ac drive. / Bimal Bose – 2001. – 710 с.
8. Махотило К. В. Разработка методик эволюционного синтеза нейросетевых компонентов систем управления / дис. ... канд. техн. наук. – Харьков. – 1998 г. – 179 с.
9. Башарин, А.В. Управление электроприводами / А.В. Башарин, В.А. Новиков, Г. Г. Соколовский. – Л.: Энергоиздат. – Ленингр. отд-е. – 1982. – 392 с.
10. McCulloch, W.S. A logical calculus of the ideas immanent in nervous activity / W. S. McCulloch, W. Pitts // Bull. Math. Biophys. vol. 5, no. 4, 1943. P. 115–133.
11. Медведев В.С., Потемкин В.Г. Нейронные сети. MATLAB 6/ Под общ. ред. к.т.н. В.Г. Потемкина. - М.: ДИАЛОГ-МИФИ, 2002. - 496 с.
12. Агафонов В. В. Расчет динамической жесткости упругой системы станка на основе теории координатной связи // СТИН. — 2004. - № 9. - С. 3-6.

ВИЗНАЧЕННЯ ПАРАМЕТРІВ ПСЕВДОЗРІДЖЕНОГО ШАРУ КРИСТАЛІВ У КЛАСИФІКУЮЧОМУ КРИСТАЛІЗАТОРІ

Гринько Дмитро Костянтинович,
Студент,
Михайловський Яків Емануїлович,
канд. техн. наук, доцент,
Сумський державний університет,
м. Суми, Україна,

Вступ./Introduction. Застосування в процесах кристалізації з розчинів класифікуючих кристалізаторів з циліндроконічним кристаловирощувачем дозволяє зменшити об'єм і висоту псевдозрідженого шару, розширити діапазон розмірів кристалів, що витають, знизити частку дрібних частинок, що виносяться в циркуляційний цикл, а також здійснити гідрокласифікацію кристалів за розмірами та відводити з нижньої секції апарата крупнокристалічну фракцію однорідного гранулометричного складу.

Мета роботи./Aim. Актуальною задачею є автоматизоване проектування циліндроконічних класифікуючих кристалізаторів (ЦККК), при цьому використання комп'ютерних технологій дозволяє швидко прорахувати декілька варіантів і вибрати оптимальний, значно знизивши час на розрахунок параметрів процесу і розмірів кристаловирощувача.

Матеріали та методи./Materials and methods. Досліди з кристалізації персульфату амонію та сульфату амонію проводили на лабораторній установці, яка складається з 3-х контурів: контуру циркуляції насиченого розчину; контуру живлення концентрованим розчином; контуру охолодження розчинів.

Контур циркуляції насиченого розчину містить класифікуючий кристалізатор з розміщеним у ньому у верхній секції заглибним насосом, теплообмінник і циркуляційні трубопроводи.

Контур живлення установки концентрованим розчином містить у собі посудину живильного розчину з розміщеним усередині неї обігрівачим змійовиком і заглибним насосом.

Контур термостатування містить термостат для підтримання сталої температури живильного розчину, контур охолодження містить термостат, в якому підтримується стала температура за рахунок подавання в змійовик з водопроводу холодної води.

Класифікуючий кристалізатор виготовлений з органічного скла та складається з двох секцій – нижньої циліндричної внутрішнім діаметром 100 мм і верхньої діаметром 130 мм. У нижній секції кристалізатора змонтовано розподільний пристрій у вигляді патрубку, накритого високим ковпаком. Таке введення розчину забезпечує рівномірне псевдозрідження і не дозволяє кристалам потрапляти в циркуляційний трубопровід. Відбирання кристалів проводиться знизу через патрубок. У верхній секції апарата вмонтований заглибний відцентровий насос.

Усі циркуляційні трубопроводи зібрані зі скляних труб внутрішнім діаметром 15 мм. Температурний режим на установці контролювався термометрами з точністю 0,1 °С.

Результати та обговорення./Results and discussion. На основі прийнятої [1] динамічної моделі процесу гідрокласифікації та зростання кристалів у ЦККК був розроблений метод інженерного розрахунку параметрів процесу кристалізації та основних конструктивних розмірів ЦККК з урахуванням продуктивності кристалізатора, розміру продукційних кристалів і фізико-хімічних властивостей взаємодіючих фаз за температури кристалізації.

Увесь об'єм псевдозрідженого шару кристалів розглядався розділеним на кінцеве число вузьких монофракцій, кожна з яких характеризується середнім d_i , максимальним d_{ni} та мінімальним d_{ei} діаметром кристалів. Оскільки функція розподілу кристалів за розмірами безперервна, то $d_{ni+1} = d_{ei}$, $d_{ni} / d_{ei} = m_\Delta$, де m_Δ – прийнятий модуль дисперсності.

Середній еквівалентний діаметр монофракції кристалів знаходили за рівнянням

$$d_{ек} = \sqrt{d_1 \cdot d_2}, \quad (1)$$

де d_1, d_2 – діаметр комірки прохідного і непрохідного сит відповідно, мм.

Середній діаметр кристалів полідисперсної суміші частинок знаходили за залежністю

$$d_c = \sum_1^n m_i \cdot d_i, \quad (2)$$

де d_i – середній розмір монофракції зерен, мм; m_i – масова частка зерен у навісці кристалів.

Порозність нерухомого шару кристалів знаходили за формулою

$$\varepsilon_0 = 1 - \frac{V_{\kappa}}{V_{ну}} = 1 - \frac{G_{\kappa}}{0,785 D_1^2 \cdot h_0 \cdot \rho_{\kappa}}, \quad (3)$$

де G_{κ} – навіска кристалів; ρ_{κ} – густина кристалів; h_0 – висота нерухомого шару кристалів; D_1 – внутрішній діаметр апарата.

Порозність псевдозрідженого шару кристалів у процесі виконання дослідів визначали з рівняння

$$\varepsilon_i = 1 - (1 - \varepsilon_0) \cdot h_0 / h_i, \quad (4)$$

де h_i – висота псевдозрідженого шару кристалів у досліді.

Результати дослідів з розширення псевдозрідженого шару кристалів обробляли у виді ступеневої залежності [2]

$$u = u_0 \cdot \varepsilon^z, \quad (5)$$

де u, u_0 – швидкість руху розчину у вільному перерізі апарата та швидкість вільного осадження кристалів, відповідно; z – показник, що враховує розмір і форму кристалів, режим їх обтікання, а також фізико-хімічні властивості взаємодіючих фаз.

Рівняння (5) у логарифмічних координатах ($lgu - lg\varepsilon$) можна представити прямою, за нахилом якої визначають показник z , а за відрізком, що відсікається на осі ординат, величину u_0 .

На основі аналізу експериментальних даних з псевдозрідження неорганічних солей насиченими розчинами було знайдено, що показник у рівнянні (5) на ділянці розвинутого псевдозрідження з достатньою точністю можна вичислити за формулою

$$z = 5,2 / Ar^{0,06}, \quad (6)$$

де Ar – число Архімеда, $Ar = d_{ек}^3 g \rho_p (\rho_k - \rho_p) / \mu_p^2$; d_k – еквівалентний діаметр, $d_{ек} = \psi d_k$; ψ – коефіцієнт форми, для кристалів персульфату амонію $\psi = 0,77$.

У роботах [3, 4] було показано, що для розрахунків робочої швидкості розчину у вільному перерізі апарата з урахуванням порозності псевдозрідженого шару кристалів, можна використати критеріальні рівняння:

– для діапазону чисел $36 < Ar < 2500$

$$Re = 0,105 Ar^{0,78} \varepsilon^{5,2 / Ar^{0,06}}, \quad (7)$$

– для діапазону чисел $2500 < Ar < 10^5$

$$Re = 0,335 Ar^{0,63} \varepsilon^{5,2 / Ar^{0,06}}. \quad (8)$$

За сталого процесу в нижній циліндричній секції апарата знаходяться продукційні кристали максимального розміру d_k , середня конічна секція є переважно ростовою та в ній викристалізовується до 70 % мас. солі, а на верхній межі псевдозрідженого шару у верхній циліндричній секції витають кристали мінімального розміру d_g , порівняного з діаметром зерен, що виносяться в циркуляційний цикл, при цьому для ЦККК $d_k / d_g < 6$.

Середнє в шарі пересичення розчину визначали за залежністю

$$\Delta C_{сер} = \Delta M_k / V_p, \quad (9)$$

де ΔM_k – приріст маси кристалів у досліді; V_p – об'єм розчину, що пройшов через кристалізатор, $V_p = (V_u + V_{жс}) \cdot \tau$; V_u , $V_{жс}$ – об'ємні витрати циркуляційного та живильного розчину, відповідно; τ – тривалість досліді.

Середній для досліді поверхневий коефіцієнт масопередачі, що характеризує швидкість перенесення речовини з розчину до граней кристалів, розраховували за рівнянням

$$\beta_F = \Delta M_{\kappa} / (\Delta C_{\text{сер}} \cdot F_p \cdot \tau), \quad (10)$$

де F_p – розрахункова поверхня кристалів, що дорівнює $F_p = (F_{\kappa} - F_3) / \ln(F_{\kappa} / F_3)$; F_{κ} , F_3 – поверхня отриманих кристалів і введеної затравки, $F_3 = 6G_3 / (d_3 \cdot \rho_{\kappa})$, $F_{\kappa} = 6G_{\kappa} / (d_{\kappa} \cdot \rho_{\kappa})$.

Об’ємний коефіцієнт масопередачі, що характеризує швидкість перенесення кристалізованої солі в одиниці об’єму псевдозрідженого шару кристалів, визначали за залежністю

$$\beta_V = \Delta M_{\kappa} / (\Delta C_{\text{сер}} \cdot V_{\text{ми}} \cdot \tau), \quad (11)$$

де $V_{\text{ми}}$ – середній за час досліду об’єм псевдозрідженого шару кристалів, $V_{\text{ми}} = (V_0 + V_{\kappa}) / 2$; V_0 , V_{κ} – об’єм псевдозрідженого шару кристалів спочатку і в кінці досліду відповідно.

Очікуваний (теоретичний) вихід кристалів впродовж досліду за повного зняття пересичення розчину знаходили за залежністю

$$\Delta M_0 = V_{\text{жс}} \cdot \rho_{\text{жс}} \cdot \tau \cdot (X_n - X_{\kappa}) / (100 - X_{\kappa}), \quad (12)$$

де X_n , X_{κ} – початкова і кінцева концентрація розчину за сумарному вмісту солей, % мас; $\rho_{\text{жс}}$ – густина живильного розчину.

Оскільки самовільне зародкоутворення в проведених дослідах було відсутнє і спостерігалось чисте зростання кристалів в умовах слабо пересиченого розчину, то середній розмір одержуваних кристалів орієнтовно розраховували за формулою

$$d_{\kappa} = d_3 \sqrt[3]{1 + V_{\text{жс}} \cdot \rho_{\text{жс}} \cdot \tau \cdot \Delta C_{\text{сер}} / G_3}, \quad (13)$$

де $V_{\text{жс}}$ – об’ємна витрата живильного розчину, л/с; $\rho_{\text{жс}}$ – густина живильного розчину, кг/л; τ – тривалість досліду, с; $\Delta C_{\text{сер}}$ – середнє пересичення розчину, г/кг; G_3 – маса введеної затравки, г.

Розрахунок параметрів псевдозрідженого шару кристалів ведеться за допомогою отриманих рівнянь пофракційно, починаючи з нижньої продукційної монофракції, для якої визначається оптимальна порозність, при цьому параметри псевдозрідженого шару на верхній межі i -тої монофракції є вхідними для $(i + 1)$ -ої монофракції.

Висновки./Conclusions. Досліди показали, що розширення псевдозрідженого шару кристалів персульфату амонію внаслідок їх пластинчастої форми відбувається легко і рівномірно. Режим обтікання кристалів із середнім розміром зерен 0,3–0,5 мм відповідає початковій ділянці перехідної області, що характеризується переважним впливом в'язкісних сил і відповідному діапазону чисел Архімеда $36 < Ar < 1000$.

Під час проведення дослідів у періодичному режимі без введення затравки мимовільна кристалізація солі починалася за температур 28,8–28,5 °С, що відповідає переохолодженню розчину 1,2–1,5 °С. Якщо звертати увагу на те, що під час охолодження 1 кг насиченого розчину на 10 °С від температури 30 °С до температури 20 °С у відповідності з рівнянням (12) виділяється близько 38 г персульфату амонію, то граничне пересичення розчину, відповідне другій метастабільній границі, дорівнює 5,5–7 г солі/л розчину.

Цей факт дозволяє зробити висновок, що розчини, які містять персульфат амонію і сульфат амонію, є помірно стійкими, що дозволяє їх використовувати в класифікуючих кристалізаторах для отримання крупнокристалічного продукту.

В дослідах з безперервним веденням процесу в присутності затравки суміш розчинів переохолоджували в теплообміннику на 0,1 °С нижче температури насичення, що з урахуванням об'ємного співвідношення потоків 1 : (50–100) відповідало середньому пересиченню розчину на вході в шар 0,47–0,95 г солі/л розчину та виключало мимовільне виникнення зародків у процесі зростання затравки. При цьому не спостерігалось заростання теплообмінної поверхні інкрустаціями солі, що в поєднанні з граничним рівнем пересичення розчину, що досягається, свідчить про можливість довготривалої роботи холодильника без заростання труб.

Одержаний продукт являв собою сипучу сіль з чітко вираженою кристалічною решіткою – прозорі кристали пластинчастої прямокутної або ромбовидної форми. Збільшення об'ємної витрати циркулюючого розчину сприяло класифікації кристалів за розмірами, проте це привело до накопичення дрібних кристалів у верхній частині псевдозрідженого шару та ускладнювало їх

зростання. В цілому ж спостерігалось рівномірне зростання затравкових кристалів, при розсвіі отриманого продукту на наборі сит між двома суміжними ситами затримувалось 70–85 % загальної маси навіски.

На основі проведених дослідів можна зробити висновок, що в умовах невисокого пересичення розчину і наявності достатньої маси псевдозрідженого шару спостерігається зростання кристалів без помітного зародкоутворення, що дозволяє отримувати крупнокристалічний продукт гарної якості.

У проведених дослідах по кристалізації персульфату амонію знайдено, що поверхневий коефіцієнт масопередачі, розрахований за рівнянням (10), становив величину 0,08–0,12 кг/(м²·год·о. р. с) залежно від розміру зерен, швидкості руху і пересичення розчину, причому, перші дві величини впливають значно більшою мірою, ніж остання. Об'ємний коефіцієнт масопередачі для кристалів персульфату амонію залежно від розміру кристалів і порозності псевдозрідженого шару змінювався в діапазоні 140–180 кг/(м³·год·о. р. с).

Проводячи розрахунок за допомогою ЕОМ були визначені параметри процесу кристалізації та основні конструктивні розміри циліндроконічних класифікуючих кристалізаторів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Михайловський Я. Е. Динаміка процесу кристалізації в циліндроконічному класифікуючому кристалізаторі: автореферат канд. техн. наук, спец. 05.05.13 – машини та апарати хімічних виробництв / Я. Е. Михайловський. – Суми : Вид-во СумДУ, 1999. – 19 с.

2. Гельперин Н. И., Айнштейн В. Г., Кваша В. Б. Основы техники псевдооживления / Н. И. Гельперин, В. Г. Айнштейн, В. Б. Кваша. – Москва : Химия, 1967. – 664 с.

3. Врагов А. П. Проектирование и расчет кристаллизационных установок с классифицирующими кристаллизаторами / А. П. Врагов. – Киев : УМК ВО, 1988. – 84 с.

4. Врагов А. П. Оптимізаційне проектування класифікуючих кристалізаторів з використанням ПЕОМ: Навчальний посібник / А. П. Врагов, Я. Е. Михайловський. – Суми : Вид-во СумДУ, 2004. – 98 с.

ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КАСКАДНЫХ СХЕМ ОХЛАЖДЕНИЯ В МНОГОКАМЕРНЫХ БЫТОВЫХ ХОЛОДИЛЬНЫХ ПРИБОРАХ

Гундер Антон Григорьевич,
студент,

Грубник Семен Александрович,
студент,

Сошко Виктор Александрович,
доцент,

Грубник Александр Витальевич,
старший преподаватель,

Херсонский национальный технический университет,
г. Херсон, Украина

Введение./Introduction. Улучшение потребительских характеристик и повышение энергетической эффективности бытовых приборов, в том числе холодильных – актуальная задача [1, 2]. Одними из основных направлений усовершенствования конструкций бытовых холодильников являются: снижение энергопотребления, повышение комфортности пользования приборами, в том числе за счет оснащения их системами автоматического оттаивания, оптимизация соотношения объемов камер охлаждения и замораживания, улучшение массогабаритных показателей, обеспечение надежной работы в широких температурных диапазонах окружающей среды и др.

Цель работы./Aim. Анализ особенностей схем охлаждения (холодильных агрегатов) современных многокамерных бытовых холодильных приборов, обоснование целесообразности применения в бытовых холодильных приборах и анализ возможностей систем охлаждения каскадного типа.

Материалы и методы./Materials and methods. В современных бытовых холодильниках применяются преимущественно парокомпрессионные холодильные агрегаты. Холодильники с абсорбционно-диффузионными агрегатами в результате меньшей эффективности (большого

энергопотребления), худших удельных показателей использования объема и сложности выполнения ремонтных работ широкое распространение не получили. Термоэлектрические системы охлаждения в бытовых холодильниках применяют для приборов малого объема, предназначенных для поддержания незначительного температурного перепада относительно температуры окружающей среды. Это обусловлено сравнительно высокой стоимостью термоэлементов и существенным ухудшением их эффективности при увеличении разности температур.

В двухкамерных компрессионных холодильниках - наиболее массовом типе холодильных приборов, нашли распространение несколько схем холодильных агрегатов:

1. Однокомпрессорная схема с двумя последовательно соединенными испарителями: конвективным испарителем морозильной камеры (МК), (или принудительно обдуваемым испарителем (NO FROST)) и «плачущим» испарителем холодильной камеры (ХК), оттаивающим в течение нерабочей части цикла, – наиболее распространенная схема среди холодильников средней емкости;

2. Однокомпрессорная схема с двумя последовательно соединенными испарителями (конвективный испаритель ХК – промежуточный дроссель – конвективный испаритель МК) – применена в холодильнике “Минск 7”- в новых разработках не используется вследствие сложностей с обеспечением оттаивания испарителя ХК и ненадежным питанием испарителя МК при изменении температур окружающей среды [3];

3. Однокомпрессорная схема с одним испарителем с принудительной подачей воздуха (NO FROST) в ХК и МК через каналы с заслонками;

4. Однокомпрессорная схема с электромагнитным клапаном, позволяющая управлять подачей хладагента в испарители в зависимости от потребности с помощью электронной системы управления;

5. Двухкомпрессорная схема с разделенными контурами ХК и МК – эффективна в холодильниках больших объемов.

Характерной особенностью перечисленных схем (кроме последней) является то, что холодильная камера охлаждается дорогостоящим низкотемпературным холодом, производимым агрегатом для охлаждения МК. Конструктивная простота таких схем обходится достаточно дорого, прежде всего, вследствие снижения энергетической эффективности, уменьшения надежности из-за тяжелых условий работы компрессора, обусловленных большим перепадом давлений конденсации и кипения (в бытовых холодильниках отношение p_k/p_0 может достигать 15 и выше). К недостаткам двухкомпрессорных схем следует отнести более высокую стоимость, повышенный уровень шума, разные условия работы компрессоров (в более сложных условиях работает компрессор МК), меньшую надежность.

Из опыта промышленного применения машинного охлаждения известно [4], что при отношении давлений конденсации/кипения рекомендуется применять двухступенчатые или каскадные холодильные машины вследствие существенного снижения коэффициента подачи и индикаторного к.п.д. компрессора, а также возможности опасного перегрева хладагента на нагнетании.

Каскадная холодильная машина представляет собой систему двух или нескольких холодильных машин-каскадов, работающих в разных температурных пределах часто с разными холодильными агентами. У каждой из холодильных машин, входящих в такую систему, происходит свой холодильный цикл, который может быть одно- или двухступенчатым. Связующими звеньями отдельных каскадов служат теплообменные аппараты, называемые испарителями-конденсаторами. Для одного каскада такой аппарат выполняет роль испарителя, а для другого, работающего на уровне более низких температур, – роль конденсатора.

Результаты и обсуждение./Results and discussion. Исходя из особенностей применяемых схем охлаждения (холодильных агрегатов) бытовых двухкамерных холодильников, можно заключить, что для повышения эффективности таких холодильных приборов необходимо решить две основные

проблемы: уйти от неблагоприятных условий работы компрессоров, обусловленных большими перепадами температур (давлений) конденсации/кипения, и производить охлаждение высокотемпературной ХК рабочим телом соответствующих параметров.

Применение каскадных схем охлаждения в холодильных агрегатах многокамерных бытовых холодильных приборов позволит решить указанные проблемы, а именно: эксплуатировать компрессоры каскадов с перепадами p_k/p_0 в пределах 3...7, что обеспечит их работу с коэффициентами подачи λ не ниже 0,9; охлаждать испарители высокотемпературных холодильных камер приборов хладагентом верхнего каскада с температурой кипения в пределах -10..-5°C. Проведенные теоретические исследования основных показателей разработанных каскадных схем холодильных агрегатов подтверждают их перспективность.

Помимо этого использование каскадных схем охлаждения:

- позволяет отдельно регулировать температуры в камерах с необходимой точностью;
- дает возможность использовать разные холодильные агенты в каскадах для повышения термодинамической эффективности системы;
- обеспечивает повышение надежности по безотказности электрической части компрессоров в условиях перегрева при работе с негерметичной системой или при недостатке холодильного агента;
- позволяет эффективно управлять процессом оттаивания системы охлаждения холодильной камеры при использовании инверторного регулирования холодопроизводительности компрессора;
- создает условия для повышения энергетической эффективности процесса оттаивания испарителя морозильной камеры и его автоматизации;
- открывает возможность эффективного применения в полноразмерных холодильниках перспективного термоэлектрического способа охлаждения полностью или в комбинации с парокompрессионным (например, только в нижнем каскаде).

Висновки./Conclusions. Основными недостатками холодильных агрегатов современных бытовых многокамерных холодильников являются охлаждение высокотемпературных камер дорогостоящим низкотемпературным холодом и неблагоприятные условия работы компрессора(ов), обусловленные значительными перепадами давлений конденсации/кипения. Для их устранения предлагается использование в системах охлаждения многокамерных бытовых холодильных приборов каскадных схем охлаждения, применение которых позволит так же повысить безотказность и долговечность компрессоров, обеспечит возможность отдельного регулирования температуры в камерах и эффективного оттаивания испарительных систем холодильного агрегата, позволит перейти на использование перспективных способов охлаждения.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. *Кожмяченко А. В.* Техника и технология ремонта бытовых холодильных приборов: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. Заведений /Под ред. И.В. Болгова. Москва: Издательский центр "Академия", 2003. 192 с.
2. *Лепав Д.А., Коляда В.В.* Ремонт холодильников. Москва: Солон-Р, 2004. 432 с.
3. *Вейнберг Б.С., Вайн Л.Н.* Бытовые компрессионные холодильники. Москва: Пищевая промышленность, 1974. 272 с.
4. Холодильні установки: Підручник: У двох книгах. / Під ред. І.Г. Чумака. Київ: Либідь, 1995.- кн.1 - 240 с., кн.2 – 224 с.

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ПІДРОЗДІЛОМ ЗА ДОПОМОГОЮ CRM СИСТЕМИ

Гученко Інна Володимірівна

к. э. н., доцент

П'янкова Вікторія Вікторівна

студентка

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

У вік інформатизації навчальний заклад є складною економіко-соціальною системою. Тому для конкурентоспроможності та розвитку університети повинні використовувати нові технології. Тому одне з завдань управління навчальним закладом, є оптимізація освітнього та робочого процесів за відповідними показниками. Так для впорядкування та автоматизації різних процесів застосовуються спеціалізовані програмні забезпечення, додатки - CRM-системи.

Таким чином актуальність роботи в тому що CRM-система повинна вирішити питання з: ведення організаційної структури; формування особистих, групових та комплексних навчальних планів, ведення, планування та облік завантаження викладачів, планування та контроль завантаженості аудиторного фонду; організація проведення сесій; проведення моніторингу навчальної та наукової діяльності; отримання аналітичної звітності.

Ціль роботи: використання комплексних програмних систем або їх модулів для автоматизації діяльності структурного підрозділу вищого навчального закладу.

Для вирішення цілі була обрана система «Creatio», так як відповідає таким фактором: простота використання, містить необхідні інструменти(аналітичні, комунікаційні і т.д), можливість налаштовувати процеси, інтеграції з іншими системами[3].

Для впровадження системи в процеси було вирішено застосувати сучасні мови програмування JavaScript, мову розмітки вебсторінок HTML, таблиці стилів CSS, .Net, а також IDE Microsoft Visual Studio, VisualStudioCode, мова для бази даних MS SQL.

Для автоматизації процесів з створення навчального плану була створена об'єктна модель рис.1.

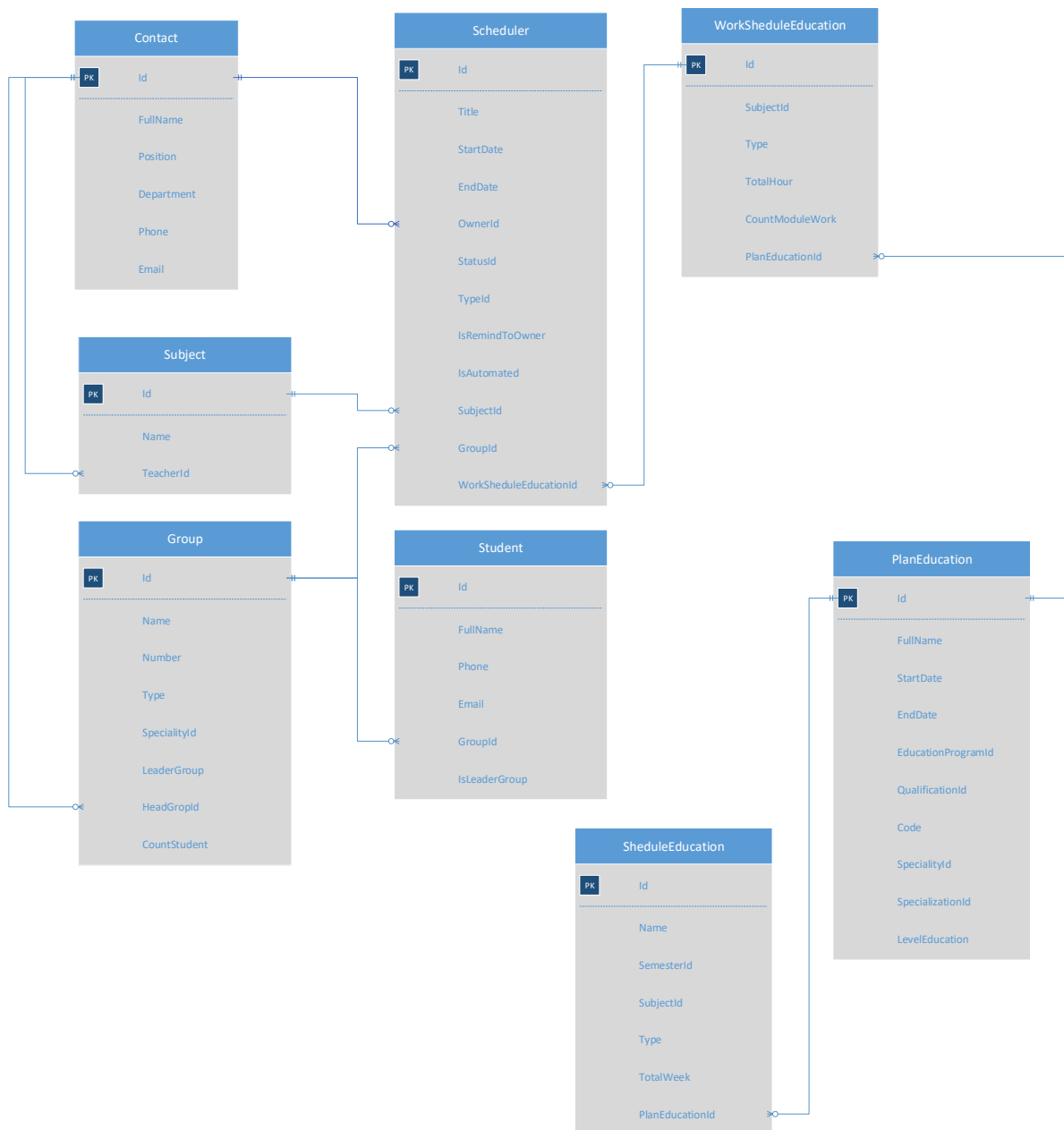

Рис.1 Об'єктна модель інформаційної системи

Система, що була впроваджена має модулі:

1. Працівники – основна інформація про викладачів кафедри;

2. Групи студентів – основна інформація про групи та містить таблицю студентів з основною інформацією;
3. Навчальні плани – має можливість створювати навчальний план та робочі навчальні плани;
4. Розклад – кожен працівник може планувати свою діяльність та автоматично створювати з навчального плану.
5. База знань – зберігає документи та довгострокову інформацію.

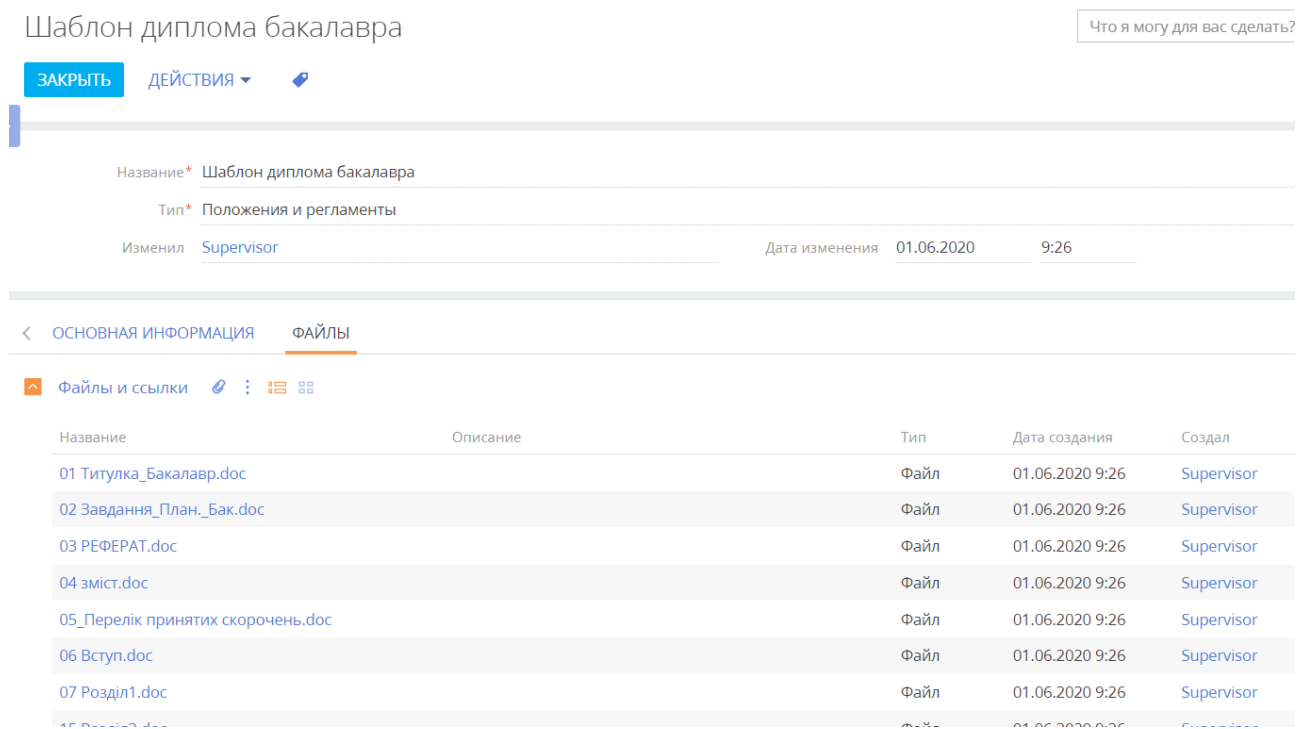

Рис.2 Інтерфейс розділу «База Знань»

Інтеграція CRM додатку «Creatio» виконала поставлені завдання з автоматизації процесів управління, навчання та організації.

Система призначена для використання в робочих та навчальних процесах в навчальному підрозділі університету. Вона дозволяє автоматизувати та організувати рутинні операції для працівників кафедри, що забезпечує організування та розподілення використання робочого часу, зниження витрат трудових ресурсів та підвищення ефективність навчального процесу. В результаті зменшується ймовірність помилок при виконанні повсякденних дій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Опис платформи Creatio. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://academy.terrasoft.ua/documents/technic-sdk/7-16/opisanie-platformy>
2. CRM-система Creatio. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.terrasoft.ua/page/ru/crm-products>
3. Маркетинг інновації. Модулі CRM-системи і її впровадження. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://stud.com.ua/68286/marketing/moduli_sistemi_vprovadzhennya

МОДЕРНІЗАЦІЯ МЕРЕЖ ЗА СТАНДАРТОМ NG-PON2 З ВИКОРИСТАННЯМ БЕЗБАРВНИХ ONU

Данильченко Вікторія Олександрівна

студентка

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського»

м. Київ, Україна

Кононова Ірина Віталіївна

к. т. н., доцент

Вступ. У роботі розглядається архітектура пасивної оптичної мережі з TWDM-PON, що сумісна з традиційною конфігурацією TDM-PON з використанням роздільника потужності у віддаленому вузлі. Оптичний фільтр, що налаштовується, використовується для вибору довжини хвилі низхідного потоку в кожному блоці оптичної мережі. Фільтр відіграє роль у створенні відбиваючого напівпровідникового оптичного підсилювача для створення волоконно-кільцевого лазера, що перебудовується, як безбарвного висхідного джерела. Довжина хвилі у висхідному напрямку має зсув відносно центральної довжини хвилі переналаштовуваного оптичного фільтра, коли відбиваючий оптичний підсилювач зміщений у своїй області насичення, що знижує релєївське зворотне розсіювання та перехресні завади, викликані зворотним відображенням в системах PON з одним волокном.

Метою даної роботи є підвищення пропускнуої здатності пасивних оптичних мереж, визначити способи та можливість застосування відбиваючого напівпровідникового підсилювача для збільшення дальності передачі та отримання гібридної системи передачі даних, що надає широкосмуговий доступ, враховуючи потреби житлових та бізнес.

Матеріали та методи. В роботі проаналізовано сучасну вітчизняну та зарубіжну літературу. На основі аналізу визначені переваги та недоліки і проведено моделювання та оптимізація конструкції за допомогою програмного забезпечення для моделювання OptiSystem.

У роботі наведено окові діаграми та результати максимальної добротності, BER. Запропонована система відповідає вимогам стандарту NG-PON2.

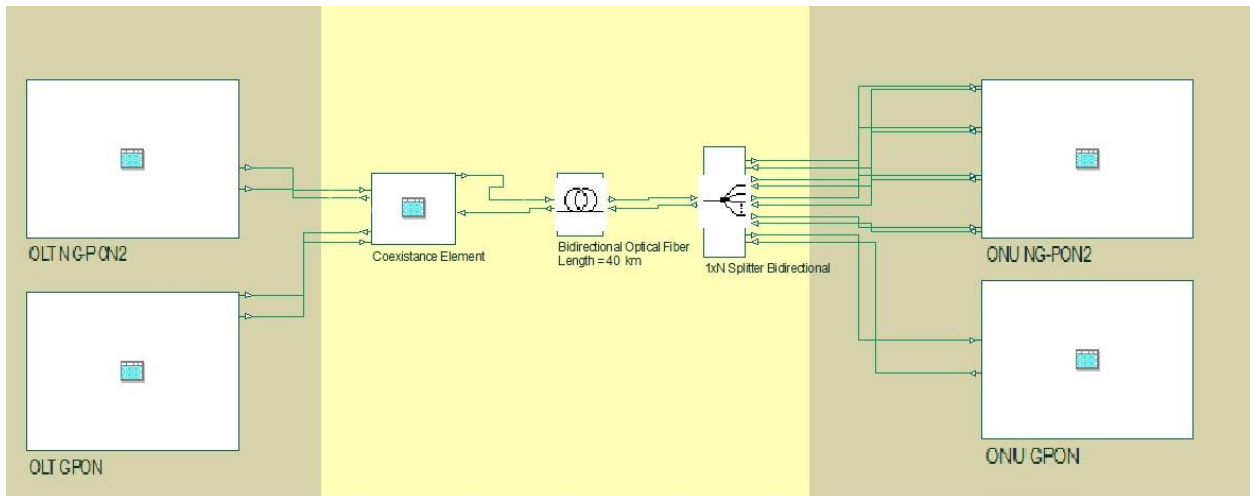

Рис. 1 Імітаційна модель запропонованої TWDM PON мережі

Канали NG-PON2 розташовані в смузі L, а, точніше, довжини хвиль становлять 1596 нм, 1597 нм, 1598 нм та 1599 нм, потужність на кожному L-му діапазоні TWDM каналу становить -3 дБм. Для GPON визначена довжина хвилі на низхідній передачі у 1490 нм. Циркулятор використовується для керування сигналами у різних напрямках.

Приймач для NG-PON2 складається з оптичного фільтра, що налаштовується на визначену довжину хвилі і фотодетектору для виявлення сигналу. Централізовані лазерні джерела на оптичному лінійному терміналі вводяться в напівпровідниковий оптичний підсилювач для модуляції висхідного потоку даних. Відбиваючий підсилювач управляється псевдовипадковою послідовністю бітів зі швидкістю 10 Гбіт/с зі зміщенням постійного струму 75 мА. Бітовий потік модулюється генератором імпульсів NRZ. Довжини хвиль висхідного потоку в цій роботі налаштовуються відповідно до С-діапазону. На приймачі сигнал потрапляє на фотодетектор, після чого оброблюється у фільтрі Бесселя. Для визначення добротності, частоти помилок по бітам необхідно відновити сигнал за допомогою 3R Regenerator перед подачею на BER Analyzer.

Вихідні данні:

швидкість низхідної передачі на канал NG-PON2 - 10 Гб/с;

швидкість низхідної передачі на канал GPON - 2,5 Гб/с;

кількість користувачів – 128; кількість каналів – 10;

рознесення між довжинами хвиль - 100 ГГц;

відстань - 40 км;

кодування – NRZ; потужність CW лазера - 0 dB;

коефіцієнт підсилення фотодетектора – 10;

чутливість фотодетектора - 0,8 A/W.

Результати та обговорення. Продуктивність системи була проаналізована, щоб виміряти охоплення мережі, швидкість передачі даних та запас потужності. У табл. 2 розрахунок $\log(\text{BER})$ при зміні відстані в обох мережах.

Таблиця 2

Залежність $\log(\text{BER})$ від зміни відстані

Відстань	GPON	NG-PON2
10	-37	-58
20	-17	-32
30	-7	-13
40	-	-7
60	-	-4

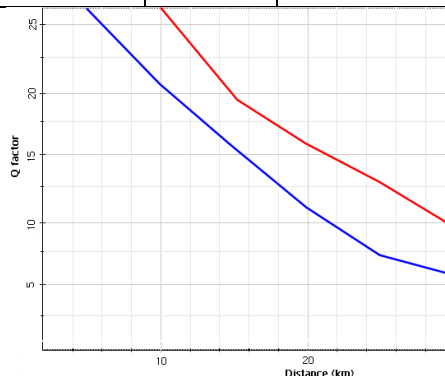

Рис. 2 Графік залежності добротності від зміни відстані для NG-PON2 та GPON

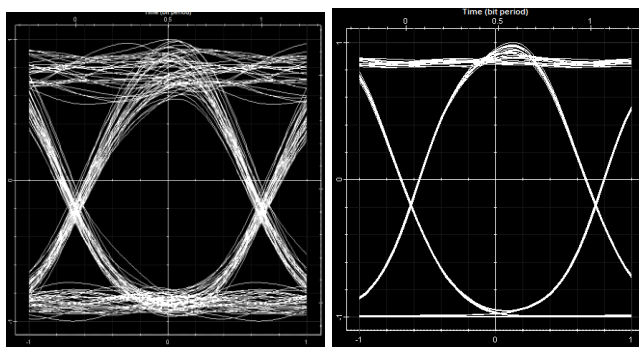

Рис. 2 Окові діаграма низхідного каналу GPON та NG-PON2

Висновки. Розроблено гібридну пасивну оптичну мережа з часовим та хвильовим мультиплексуванням. Використовувалось 10 довжин хвиль для обох стандартів PON (4 низхідних та 4 висхідних довжини хвилі для мережі нового покоління та 1 низхідна і 1 висхідна для гігабітної мережі зі зміною відстані передачі від 10 км до 60 км).

Для перевірки частоти помилок по бітах спостерігалися окові діаграми всіх каналів у низхідному та висхідному напрямках. Було помічено, що у всі діаграми були відкриті широко, це означає, що сигнал, отриманий користувачами, має дуже низький рівень помилок. Частота помилок по бітам має бути низькою передачі точної інформації між передавачем і приймачем. Спроектвана система відповідає вимогам BER. Нарешті, продуктивність системи було проаналізовано з урахуванням бюджету потужності.

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ЕЛЕКТРОПОСТАЧАЛЬНИХ СИСТЕМ

Жарікова Ірина Володимирівна,

Кандидат технічних наук, доцент, доцент

Переясловець Мирослав Сергійович

Шматко Сергій Володимирович

Студенти

Харківський національний університет радіоелектроніки, м. Харків,
кафедра автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологій

Вступ. Вирішенню проблем генерації електроенергії присвячено багато наукових досліджень, які стосуються розробки сучасних методів і засобів отримання енергії з різноманітних джерел [1-4].

Одним з відповідальних завдань енергетичної галузі є забезпечення ефективної експлуатації електричних мереж, яке супроводжується матеріальними витратами на передачу та розподіл електричної енергії. Тому одним із важливих завдань експлуатації електромереж є підвищення економічності їх режимів.

Мета роботи. Метою роботи є аналіз шляхів оптимізації режимів забезпечення економічної ефективності роботи електропостачальних систем (ЕПС) за необхідної надійності та якості постачання електроенергії споживачам.

Матеріали та методи. Розв'язання задачі оптимізації є достатньо складним, оскільки при цьому необхідно врахувати ряд обмежень, що задаються у вигляді нерівностей і рівнянь, наприклад, обмежень за умовою допустимого нагрівання елементів мережі, допустимих відхилень напруги тощо.

На рис. 1 наведено спрощену схему електропостачання у населених пунктах.

Рис. 1. Схема постачання електроенергії споживачам

З математичної точки зору задача оптимізації режиму ЕПС зводиться до визначення значень параметрів незалежних змінних, за яких забезпечується мінімум цільової функції витрат або максимум прибутку за заданих обмежень.

На практиці розв'язують часткові задачі оптимізації:

- визначення економічного розподілу потужностей в ЕПС, за якого забезпечується мінімум втрат активної потужності;
- оптимальне регулювання напруги в електричних мережах за критерієм мінімальних збитків від неякісної енергії;
- визначення оптимальної кількості увімкнених на паралельну роботу трансформаторів на підстанціях, коли забезпечуються мінімальні втрати активної потужності у трансформаторах, та низка інших задач.

У названих часткових задачах використовують локальні критерії оптимізації. Ці задачі можна розглядати як автономні. Наприклад, зміна розподілу потужностей у розподільчій електричній мережі практично мало впливає на режим мережі вищої напруги. Те саме відноситься до оптимізації

режиму роботи трансформаторів на підстанціях системи.

Під час розв'язання задач оптимізації режимів складних ЕПС використовують системний підхід, що ґрунтується на багаторівневому (ієрархічному) принципі, тобто оптимізацію здійснюють, починаючи з оптимізації режимів окремих структурних елементів ЕПС, після цього оптимізують режими системи електропостачання в цілому.

Зниження втрат потужності й енергії в електричних системах є частиною загальної задачі підвищення економічності їх роботи.

Результат і обговорення. Нижче систематизовано часткові задачі оптимізації режимів, яка здійснюється з метою зменшення втрат потужності та енергії в електричних мережах. Заходи щодо зниження втрат потужності й енергії в електричних системах поділяють на організаційні та технічні.

Організаційні заходи не вимагають додаткових капіталовкладень. До них відносять оптимізацію усталених режимів за реактивною потужністю, напругою та коефіцієнтами трансформації трансформаторів, вирівнювання навантаження фаз мережі, скорочення тривалості технічного обслуговування та ремонту обладнання та інші. У результаті огляду науково-технічної літератури можна виділити наступні організаційні заходи щодо зменшення втрат електроенергії в електричних мережах [5]:

- оптимізація схем нормального режиму електричних мереж;
- вимкнення частини трансформаторів у режимах малих навантажень;
- оптимізація завантаження силових трансформаторів шляхом їх перестановки;
- вимкнення трансформаторів із сезонним навантаженням;
- вирівнювання навантажень фаз електричних мереж;
- вирівнювання графіків електричних навантажень;
- контроль рівнів навантаження електричних мереж;
- ревізія й огляд контактних з'єднань;
- оптимізація усталених режимів роботи електричних мереж. Аналіз ефективності раніше прийнятої схеми з урахуванням спорудження нових

мереж;

- оптимізація усталених режимів замкнених мереж за реактивною потужністю та коефіцієнтами трансформації;

- автоматизація фіксації надходження та корисного відпуску електроенергії по фідерах;

- проведення тепловізійного контролю.

Технічні заходи вимагають додаткових капіталовкладень [6]. До них відносять встановлення компенсуювальних пристроїв, заміну недовантажених і перевантажених трансформаторів, заміну проводів перевантажених ліній, введення в роботу додаткових розвантажувальних трансформаторів на діючих підстанціях, підвищення номінальної напруги мережі, вдосконалення систем обліку електричної енергії. Потрібно відзначити, що проведення тих чи інших заходів з економії електричної енергії може бути економічно недоцільним.

Висновки. Таким чином, метою оптимізації усталених режимів за напругою, реактивною потужністю та коефіцієнтами трансформації трансформаторів є визначення параметрів усталеного режиму електричної мережі, за яких втрати активної потужності будуть мінімальними. Цю задачу можна розв'язати з врахуванням обмежень за рівнями напруги, наявною реактивною потужністю джерел, коефіцієнтами трансформації трансформаторів і перевантажувальною здатністю ліній і трансформаторів. Вихідними даними для оптимізації режиму живильної мережі є активні та реактивні потужності вузлів навантаження. Цільовою функцією є сумарні втрати активної потужності у мережі.

З проведеного аналізу витікає, що задачу оптимізації режиму мережі за напругою, реактивною потужністю і коефіцієнтами трансформації трансформаторів часто зводять до окремих задач оптимізації на різних рівнях системи диспетчерського керування: регулювання рівнів робочої напруги в електричних мережах; оптимізації поточкорозподілу в неоднорідних замкнених мережах; розмикання замкнених контурів мереж живлення та розподільних мереж, оптимальний розподіл реактивної потужності між її джерелами.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Пристрій для циклічного перетворення механічної енергії в електричну: патент України на винахід № 108314 / Невлюдов І. Ш., Палагін В. А., Разумов-Фризюк Є. А., Жарікова І. В.; ХНУРЕ. – 2015.

2. Nevliudov I., Botsman I., Bortnikova V., Yevsieiev V., & Mospan D. Degradation and Regeneration in Silicon Concentrator Solar Panels // 2019 IEEE International Conference on Modern Electrical and Energy Systems (MEES). – IEEE, 2019. – С. 518-521.

3. Рудняєв О. Д., Боцман І. В. Розробка автоматизованої системи водопідготовки для парового котла на тепловій електростанції // Матеріали VII Міжнародної науково-технічної Internet-конференції «Сучасні методи, інформаційне, програмне та технічне забезпечення систем керування організаційно-технічними та технологічними комплексами», 26 листопада 2020 [Електронний ресурс]. – К: НУХТ, 2020. – С. 64-65.

4. Жарікова І. В., Боцман А. С. Интеллектуальная система управления освещением на базе пьезоэлемента // Радиотехника. – 2015. – № 180. – С. 102-105.

5. Півняк Г. Г., Волотковська Н. С., Кігель Г. А., Коротун А. В. Розрахунки електричних мереж систем електропостачання / за редакцією Г. Г. Півняка. – К.: ІЗМН, 1998. – 136 с.

6. Кудрин Б. И. Электроснабжение, оперативное и планируемое нормирование расхода электроэнергии, энергосбережение // Электрика. – 2007. – № 4. – С. 3-6.

К ВОПРОСУ О ДИНАМИКЕ И ОПТИМИЗАЦИИ ДИНАМИЧЕСКИХ НАГРУЗОК В ЭЛЕКТРОМЕХАНИЧЕСКИХ СИСТЕМАХ МЕТАЛЛУРГИЧЕСКИХ МАШИН

Задорожня Инна Николаевна,

к. т. н., доцент

Куриленко Ярослав Николаевич,

Носулич Андрей Витальевич,

магистранты

Донбасская государственная машиностроительная академия

г. Краматорск, Украина

Введение. При проектировании и эксплуатации электроприводов (ЭП) металлургических машин, в частности, станов горячей прокатки, важной задачей является нахождение фактических динамических нагрузок электрического и механического оборудования. Основные нагрузки в главных ЭП клетей создаются моментами упругих сил механической передачи в режимах ударного захвата и выброса металла. Динамические нагрузки колебательного характера приводят к резкому сокращению срока службы деталей механической передачи по износу и выносливости и отклонению процессов от предписанных технологией. Многочисленные исследования значительной части научных работ свидетельствует о том, что на сегодня при эксплуатации ЭП прокатных станов остается актуальной проблема ликвидации или снижения динамических нагрузок.

Причиной динамических нагрузок являются как несовершенства приводов, на которые дополнительно накладываются собственные упругие колебания клетей, так и колебательные явления, возникающие при неустановившихся и неустойчивых режимах работы, а также нарушения правил технической эксплуатации оборудования, ведущие к чрезмерным повышениям технологических сопротивлений при прокатке.

Цель работы. Проектирование современных высокопроизводительных металлургических машин, в частности прокатных станов, требует анализа

существующих способов минимизации динамических нагрузок в приводах металлургических машин и поиска наиболее оптимальных из них.

Материалы и методы. В качестве фактора ограничения динамических нагрузок широко используется на практике демпфирующий эффект ЭП [1]. Для главных электроприводов клетей станов горячей прокатки с двигателями постоянного тока снижение колебательности моментов в упругой механической передаче может быть достигнуто за счет формирования оптимальной жесткости механической характеристики ЭП [2]. Методы оптимизации электромеханических систем (ЭМС) главного привода клетей станов горячей прокатки основаны на усилении электромеханической связи [3], использовании принципа электромеханической совместимости [4] и синтезе параметров с целью минимизации реакции ЭП на действие колебаний момента упругой механической части как внешнего возмущения. В настоящее время широкое применение для главных приводов клетей прокатных станов находит синхронный ЭП с частотным регулированием. Структура таких ЭП реализует стратегию подчиненного регулирования с широким диапазоном регулирования и высокими динамическими показателями [5]. Но в ЭП металлургических машин применение синхронных двигателей ограничено из-за роста дополнительных динамических нагрузок [6].

Расчет динамических нагрузок в главных ЭП с синхронными двигателями представляет собой сложную задачу и анализ переходных процессов с целью снижения колебательности выполняют при условии линеаризации динамической механической характеристики [7]. Оптимизацию динамики ЭП с синхронным двигателем предлагается выполнять по критерию минимума колебательности, при этом применяется форма нормирования в виде обобщенных показателей электромеханического взаимодействия [8]. Для приведения параметров синхронного двигателя к обобщенным показателям электромеханического взаимодействия используется его механическая модель, которая представляет собой динамическую колебательную систему с затуханием [1, 2], а предельное (максимальное) значение демпфирующего

действия ЭП с синхронным двигателем достигается при электромеханической симметрии системы [4] и равнозначных процессах в механической и электромагнитной подсистемах.

Результаты и обсуждение. Реализовать показатели динамических процессов в приводе с предельным демпфированием возможно при выборе синхронного двигателя со значениями динамических параметров, рассчитанных по соотношениям согласно принципу электромеханической симметрии процессов в ЭМС [4]. Реализовать оптимальные процессы с минимальной колебательностью момента в упругой передаче возможно при синтезе параметров главного ЭП и выборе на этапе проектирования синхронного двигателя с требуемыми параметрами постоянных времени T_{M1} , T_D или соответствующей настройкой регуляторов [9, 10]. Контур регулирования тока должен иметь высокое быстродействие. В этом случае синхронный двигатель в ЭМС будет оказывать на упругие колебания демпфирующее действие с предельно возможным эффектом, при этом предельное значение демпфирующего действия не зависит от формы нормирования динамических параметров и определяется коэффициентом распределения инерционных масс γ .

Выводы. Предлагаемые аналитические соотношения для оптимизации динамических нагрузок в ЭП металлургических машин позволяют еще на этапе проектирования ЭМС выбирать параметры электрической и механической подсистем с учетом свойств оказывать демпфирующее действие на колебания упругого момента в валах передачи и тока в электрических цепях обмотки двигателя. Полученные результаты исследования ЭМС металлургических машин свидетельствуют о возможности ограничения динамических нагрузок в ЭП с синхронным двигателем и рекомендуются для практического применения при проектировании ЭП и оптимизации параметров систем при реконструкции действующих прокатных станов.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ключев В. И. Ограничение динамических нагрузок электропривода / Ключев В. И. – М.: Энергия, 1971. – 320 с.

2. Ключев В. И. Состояние и перспективы развития теории электропривода с упругими механическими связями / В. И. Ключев, Л. В. Жильцов, Ю. Т. Калашников // Электричество. – 1981. – № 7. – С. 28–32.

3. Борцов Ю. А. Автоматизированный электропривод с упругими связями / Ю. А. Борцов, Г. Г. Соколовский. – СПб.: Энергоиздат, 1992. – 228 с.

4. Задорожний Н.А. Принцип электромеханической совместимости в приводах машин с упругими механическими связями / Задорожний Н.А. // Вісник Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут”. – Харків: НТУ “ХПІ”. – 1999. – Вип. 61. – С. 123 – 124.

5. Електромеханічні системи автоматичного керування та електроприводи: навч. посібник [для вищ. навч. закл.] / За редакцією професорів М.Г. Поповича та О.Ю. Лозинського. – К.: «Либідь», 2005. – 679 с.

6. Динамика и прочность прокатного оборудования / [Иванченко Ф. К., Полухин П. И., Тылкин М. А., Полухин В. П.]. – М.: Металлургия, 1970. – 486 с.

7. Чиликин М. Г. Теория автоматизированного электропривода : учеб. пособие [для вузов] / Чиликин М. Г., Ключев В. И., Сандлер А. С. – М.: Энергия, 1979. – 616 с.

8. Задорожня И. Н. Оценка влияния механического демпфирования на динамику электропривода с упругими связями / И. Н. Задорожня, Н. А. Задорожний, А. Ф. Тарасов // Вісник Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут”. – Харків: НТУ “ХПІ”. – 2005. – Вип. 45. – С. 176 – 179.

9. Переходченко В. А. Расчет мощности электродвигателей широкополосных станов горячей прокатки. – Х.: «Форт», 2009. – 384 с.

10. Задорожний Н.А. Взаимосвязи и оптимизация параметров двухмассовых электромеханических систем: монографія / Н. А. Задорожний, И. Н. Задорожня. – Краматорск : ДГМА, 2015. – 202 с.

ВИБІР ПРИЙНЯТНОГО БАЛАНСУВАННЯ ВИРОБНИЦТВА ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ

Здановський Володимир Григорович,

д. т. н., професор

Івано-Франківський НТУ нафти і газу

м. Київ, Україна

Кулик Михайло Павлович,

к. т. н., науковий співробітник

ТОВ “Євроекоскоп”

м. Львів, Україна

Вступ. Об’єднана енергетична система(ОЕС) будь-якої держави, в тому числі і України також, базується на таких основних об’єктах генерації, як теплові та атомні (ТЕС і АЕС), гідро - і гідроакумуючі (ГЕС та ГАЕС) електростанції. В той же час, останні два десятиліття характеризуються зростаючими темпами розвитку об’єктів генерації, що використовують відновлювальні джерела енергії (ВДЕ). Співвідношення потужностей вказаних об’єктів визначається не тільки природними умовами окремої держави, а здебільшого їх фінансовими можливостями та ресурсами. Тривалий час однією з основних проблем ОЕС України є нерівномірний графік добового та тижневого електроспоживання. Для його вирівнювання, підвищення стабільності та ефективної і надійної її роботи необхідні значні резерви маневрової потужності. У період існування бувшого СРСР така нестача у значній мірі покривалася перетоками із східних регіонів у зв’язку з різницею часових поясів. Це забезпечувало достатньо рівномірний графік споживання електричної енергії за рахунок, в тому числі, великої частки ГЕС у східних регіонах Росії.

В перші роки незалежності починаючи з 1991- 1997 р. споживання електроенергії в Україні суттєво знижувалось з понад 210 до 160 млрд. кВт•год та навіть ще нижче, що було індикатором тривалої економічної кризи.

Мета роботи. Мета даної роботи полягає в аналізі і виборі для ОЕС України підходів до балансування між виробництвом електричної енергії та нерівномірним графіком її споживання з врахуванням природних умов, існуючих фінансово-економічних можливостей, екологічних обмежень та бюджетних перспектив.

Матеріали та методи. Період з 1998 до 2013 року можна умовно визначити як період відновлення української економіки, який характеризувався зростанням споживання електроенергії до 180 млрд. кВт•год. Цей процес супроводжувався деіндустріалізацією економіки, що вплинуло також негативно на добові та тижневі графіки споживання електричної енергії. Змінюється також співвідношення між ранковими та вечірніми піковими навантаженнями, а також провали між нічними і денними періодами значно зросли. Зменшилося значно споживання у вихідні дні, особливо у нічний час, що характеризується значним зменшенням рівномірного промислового споживання. В той же час дещо зростає навантаження комерційно-побутового сектора. Завдяки цьому діапазон добової зміни навантаження зріс з 5000 МВт у 2001 р. до максимуму (7000-8000) МВт у осінньо-зимовий період 2012 року.

Таким чином змінилася конфігурація графіків електроспоживання, що значно погіршило покриття таких змін наявним парком об'єктів електричної генерації, основні потужності якої (понад 80 %) складають ТЕС та АЕС, які спроектовані для роботи у базовій частині графіка електричного навантаження. Потреба у маневрових потужностях ще більше зросла, виникає потенційна загроза значних коливань частоти електроструму, що є недопустимим і може призвести до спрацювання релейного захисту з розвалом енергосистеми та обеструмлення певних регіонів. Для уникнення таких кризових сценаріїв вживаються, на наш погляд, неприйнятні, але вимушені заходи, зокрема щоденні зупинки енергоблоків 200 та 300 МВт на час нічного провалу графіка, а також робота енергоблоків ТЕС і АЕС на рівні потужностей нижче технічного мінімуму, що також небезпечно, особливо для АЕС.

ОЕС України за останніх 30 років працювала в різних умовах, зокрема до 1998 р. вона працювала в паралельному режимі із Єдиною енергетичною системою(ЄЕС) Росії, а з 1998р. по 2001р. була відключена від неї, та працювала в автономному режимі. А вже після серпня 2001 року знову була під'єднана до ЄЕС РФ. В той же час, розроблення засобів та заходів для під'єднання до енергетичної системи Євросоюзу тільки планується.

За період з 1996 року в Україні по даний час було прийнято ряд різних варіантів енергетичних стратегій (зокрема ЕС–2030 та ЕС–2035) , причому одна із них (ЕС–2030) має аж три редакції чи варіанти (2006, 2008 та 2013 рр.), тобто починаючи з моменту першого схвалення у 2006р., за прем'єр-міністра Ю.І.Сханурова, кожний наступний прем'єр старався щось у ній змінити. Чи не тому, що на проміжних інтервалах ставав очевидним факт їх нездійсненності, а всі наступні редакції приймалися ще до закінчення попередніх термінів, літом 2017р. (див. Постанову КМУ №605-р. від 18.08.2017р.) була прийнята ЕС–2035.

На відміну від ЄЕС РФ та енергетичної системи Євросоюзу ОЕС України не має достатніх маневрових потужностей, від яких не в останню чергу залежить енергетична безпека держави.

В той же час, темпи введення маневрових потужностей (здебільшого за рахунок ГАЕС) не відповідали швидкості приросту змінного діапазону навантажень, що призвело до зростання актуальності проблеми покриття навантажень у вечірні години та балансування вироблення електричної енергії об'єктами відновлювальної енергетики.

Слід зауважити, що навіть ще у 2015р. за об'єктивними даними статистичних органів українська енергетика надавала державному бюджету досить значні суми при сплаті податків.

Якщо звернути увагу на типовий графік електричного навантаження ОЕС України у зимові місяці 2012р, то можна побачити, що, наприклад, при проходженні максимальних навантажень у вечірні години на рівні 21,6 ГВт при середньодобовій температурі по Україні нижче -6 °С потребу в електричній енергії забезпечували всі об'єкти генерації, включаючи об'єкти генерації з

використанням поновлювальних джерел, які збудовані різними генеруючими компаніями. При цьому в роботі брали участь 41 вугільних блоків із сумарною потужністю 6,8 ГВт. Атомні електростанції працювали з навантаженням 10,8 ГВт.

На ранок наступного дня в покритті сумарного графіку електричних навантажень 23,7 ГВт брали участь вже 45 вугільних енергоблоків ТЕС, а їх загальна потужність зросла майже на 2 ГВт - до 8,7 ГВт.

Баланс між споживанням і генерацією досягався за рахунок зміни навантаження ГЕС, ГАЕС а також і ТЕС, але навантаження ТЕС змінюється в обмеженому діапазоні, що зазвичай не перевищує 30% встановленої потужності енергоблоку. Цей діапазон сумарно в ОЕС України становить від 1,5 до 2 ГВт. Ще близько 3 ГВт регульовального діапазону дають ГЕС і ГАЕС при достатності напору води і наявності гідроагрегатів у роботі.

В результаті такого аналізу можна побачити, що залишається 1,5 ГВт нерегульованої різниці між денним і нічним споживанням. Проблему доводиться вирішувати за рахунок зупинок вугільних блоків на ніч з подальшим пуском на ранок. Кількість таких операцій може доходити до 15 пусків-зупинок на добу у робочі дні та на ранок понеділка. Сумарно це близько вісімдесяти пусків на тиждень та біля 320 пусків на місяць. Річна кількість додаткових пусків вугільних енергоблоків для регулювання графіку електричних навантажень та підтримання нормативної частоти струму у мережі складає біля 3800 на рік. Таким чином, вугільні енергоблоки, які спроектовані для роботи у базовій частині графіку навантажень, переходять у напівпікову, а деколи у пікову частину графіку зі зменшенням кількості годин роботи з у 2-2,5 меншим навантаженням енергоблоку на рівні 0,8 від номінального, що забезпечує мінімальну рентабельність і без того вже майже повністю зношеного обладнання. За оцінками практиків кожен “пуск-зупинка” щодо зношування основного та допоміжного устаткування енергоблоку рівнозначний місяцю роботи енергоблоку під навантаженням. Згідно нормативів на кожен пуск витрачається додатково 30 тон умовного палива (т.у.п), що дорівнює в

середньому по теплоті згоряння 1,3-1,5 тон натурального палива. Таким чином, тільки прямі втрати палива від нераціонального використання вугільних блоків у якості маневрової потужності складають

$$(1,3-1,5) \times 30 \times 3800 = (148,2-171,0) \text{ тис. тон на рік.}$$

Цього палива достатньо для роботи одного енергоблоку 200 МВт на протязі дещо більшому за рік. А якщо враховувати, що сьогодні вугілля в Україні не вистачає, то при мінімальній його ціні 600 грн/тону маємо витратити $160\,000 \times 600 = 90$ млн грн, або біля 4-х млн. дол. США. І це не враховуючи додаткових затрат на заміну зношеного устаткування, а також на додаткові та аварійні ремонти.

Для забезпечення цих пусків, необхідно також додаткові витрати гостро дефіцитного газу або мазуту. Таким чином, значно погіршуються техніко-економічні показники роботи обладнання, а також це тягне за собою прискорене зношування обладнання енергоблоків і зростання кількості аварійних ремонтів. Так наприклад, якщо наприкінці 80-х років минулого століття питома витрата палива на відпущену від ТЕС електроенергію була на рівні 330-350 г.у.п / кВт•год, то зараз складає на 30% більше.

Ситуація із залученням вугільних блоків ТЕС для покриття пікових навантажень характерна для багатьох енергетичних систем країн, де природні умови схожі з українськими. До числа таких країн відносяться Великобританія, ФРН, Польща, Іспанія, Казахстан. Але у названих країнах вугільні блоки не досягли такого критичного зношення, як в Україні, а потужність деяких блоків значно вища, що приводить до розширення діапазону зміни потужності.

Робота вугільних блоків в описаних вище непроектних режимах ще додатково характеризується негативним впливом на залишковий ресурс основного технологічного обладнання завдяки наростанню циклічної втоми.

Тим не менше, навіть вказаних заходів інколи не вистачає для збалансування генерації з рівнем споживання, через що доводиться іти на розвантаження АЕС. В такому випадку неможливо забезпечити зменшення потужності до нічного провалу, який триває біля 6 годин, то АЕС часто несуть

навантаження нижче встановленого значення майже на 1 500 МВт. Тоді енергоблоки АЕС потужністю 1 000 МВт часто знижують навантаження нижче номінального на 200-300 МВт, що недопустимо з точки зору ядерної безпеки.

Результати та обговорення. Вказані негативні тенденції в ОЕС України, що накопичувалися десятиліттями, а також включно з великими аваріями і масштабними пожежами на Вуглегірській, Запорізькій та Бурштинській ТЕС із суттєвою втратою генеруючої потужності, свідчать про наявність системної кризи в електроенергетиці. А також це вказує на необхідність кардинально покращити стан справ з метою забезпечення енергетичною незалежності та безпеки, опрацювавши програму антикризових, термінових та поступових, але невідкладних заходів, які повинні врятувати Україну від енергетичного дефолту.

Що стосується оцінок попиту в майбутньому на маневрену потужність, то такі дослідження виконувалися у НАН України, проте найбільш свіжі дані були представлені НЕК «Укренерго» під час презентації дослідження впливу відновлюваної енергетики на стійкість енергосистеми. Експертами Компанії було визначено, що при збереженні поточного тренда впровадження об'єктів відновлюваної енергетики, який не буде супроводжуватися економічно обґрунтованими планами впровадження маневрених потужностей, дефіцит високоманеврових потужностей сягне 2500 МВт.

Для цієї мети цілком підходять комбіновані парогазові енергетичні установки, які можуть працювати навіть на продуктах газифікації твердого палива, зокрема кам'яного вугілля в тому числі і вугілля низької якості власного видобутку. Реалізуючи технологію двох- і навіть трьохстадійного спалювання з використанням циклонних передтопків та циркулюючого киплячого шару (ЦКШ), можна досягти екологічних стандартів по викидам шкідливих речовин в атмосферне повітря.

Україна володіє повним циклом розроблення та виробництва промислових газових турбін, авіаційних та суднових газотурбінних двигунів та енергетичних установок. Науковці України разом із колегами країн ЄС, США,

та інших передових країн рівня зосереджені на розвитку газотурбінних установок, які працюють за складними термодинамічними циклами (регенеративний, з проміжним охолодженням повітря при стискуванні, підігрівом продуктів згорання в процесі їх розширення, подача пари в проточну частину газової турбіни та багато інших сучасних розробок, бінарний повітряний цикл та інш.). Але з невідомих причин такі важливі розробки в тепловій енергетиці України широко не використовуються, попри те що вони відповідають екологічним вимогам не тільки вітчизняного законодавства, а також і відповідним директивам ЄС. Парогазові турбінні установки працюють не тільки на дорогому турбінному паливі, вони ефективні при роботі навіть на природному газу, по якому Україна займає 2-ге місце у Європі по його розвіданим запасам.

Висновки. Для усунення вказаних негативних тенденцій необхідно терміново приступити до розроблення та реалізації заходів щодо забезпечення ОЕС України необхідним резервом маневрової потужності, не відкидаючи можливості використання також систем накопичення електричної енергії. Для забезпечення національного плану скорочення викидів, слід на нашу думку, паралельно із виведенням із експлуатації застарілих в технологічному аспекті та зношених вугільних блоків побудувати (один або два) сучасних вугільних блока великої потужності (1 000 МВт). Так у подібній ситуації поступили деякі країни Європи (ФРН та Польща). Не дивлячись на проблеми з газопостачанням, необхідно прискорити нарощування природного газу власного видобутку, що зможе забезпечити ефективну роботу декількох парогазових та газотурбінних установок потужністю 150 – 200 МВт у різних регіонах. При одночасних жорстких заходах щодо скорочення газоспоживання додаткові витрати газу для споживання такою невеликою кількістю ПГУ і ГТУ не будуть обтяжливими для держави, а користь від них буде у недалекій перспективі досить значною. Необхідно також, в терміновому порядку завершити будівництво каскаду ГАЕС у нижній частині р. Дністер, а також розглянути можливість побудови каскаду ГЕС на деяких річках в зоні Карпат.

ДОСЛІДЖЕННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ВИГОТОВЛЕННЯ КОПЧЕНИХ РИБНИХ ПРОДУКТІВ

Клепа Оксана Іржіївна,
викладач вищої категорії
Мукачівський кооперативний фаховий коледж бізнесу
м. Мукачево, Україна

Вступ. За останні роки значна увага приділяється розв'язанню проблем технологій виробництва продукції з водних біоресурсів. З'явилися нові дослідження традиційного і нового спрямування у розвитку сучасних технологій соління, коптіння, в'ялення і сушіння риби та морепродуктів. Виробництво рибних продуктів із застосуванням коптильних препаратів забезпечує широкий асортимент екологічно безпечних і делікатесних продуктів із сировини водного походження. На основі останніх наукових досягнень на ринку з'явився широкий асортимент різних коптильних препаратів. Проте на даний момент немає чітко регламентованих показників якості коптильних препаратів, що пояснює відсутність об'єктивних порівняльних даних за їх якістю, функціональними властивостями.

Метою роботи є аналіз літературних джерел і дослідження вдосконалення технології виготовлення рибних продуктів, науковому обґрунтуванні раціональних параметрів процесів виробництва риби із застосуванням коптильних препаратів.

Визначено актуальні проблеми, щодо вибору оптимальних і енергоефективних умов для виробництва якісної і безпечної копченої рибної продукції.

Матеріали і методи. Матеріальною базою були підручники та наукові статті. Методи дослідження: пошукові, аналітичні і порівняльні.

Результати і обговорення. Під час виготовлення різноманітної копченої продукції із риби та морепродуктів отримують не лише продукти, що мають приємні смакові властивості, але й вироби (перш за все холодного копчення)

стійкі до окиснювальних і мікробіологічних перетворень у процесі їх зберігання. Водночас, у коптильному димі міститься багато канцерогенних сполук, тому копчення традиційним способом приводить до забруднення ними готової продукції. Перш за все, це стосується таких складників диму деревини як поліциклічні ароматичні вуглеводні та нітрозаміни. У ході дослідження з'ясувалася доцільність впровадження у виробництво димогенераторів зі способами нагрівання деревини механічною енергією, електричного струму, електромагнітних полів надвисоких частот, інфрачервоного опромінення. Встановлено, що використання бездимних коптильних середовищ найбільш ефективно, оскільки сприяє зменшенню вмісту в готовій продукції 20 піролізу палива. На основі експериментальних досліджень встановлено, що виробництво рибних продуктів холодного коптіння за умов бездимового способу становить 5–15 год., залежно від виду риби і способу розбирання, що в середньому в 3–4 рази коротше циклу традиційного димового коптіння. Терміни придатності риби холодного коптіння, виготовленої з коптильним препаратом, у декілька разів перевищують терміни придатності риби холодного коптіння, виготовленої традиційним способом (димовим). Показано, що переваги технології з використанням коптильних ароматизаторів полягають в отриманні стабільного за якістю і екологічно безпечного копченого продукту, значному скороченні шкідливих речовин у повітряних викидах і стічних водах, можливості точного дозування коптильних компонентів, що передбачає повну автоматизацію процесів гарячого і холодного коптіння, покращення умов праці.

Для отримання копчених рибних продуктів із органолептичними властивостями близькими до продукції, виготовленої традиційним способом, в багатьох країнах, у тому числі й Україні, широко використовують коптильні препарати типу «рідкого диму». Технологічна функція коптильних препаратів і рідин це – ароматизатори, і всі вони розрізняються як за призначенням, так і за фізико-хімічними й технологічними властивостями. Готують коптильні препарати і рідини шляхом очищення конденсату диму, отриманого піролізом деревини. Коптильні рідини бувають різними за складом. Найчастіше

зустрічається такий вміст компонентів: 11-92 % вода, 0,2- 2,9 % – феноли, 2,9-9,5 % – органічні кислоти, 2,6-4,6 % – карбонільні сполуки. Консервуючу дію при копченні риби надають головним чином антисептичні речовини диму (або копильної рідини). Окрім антисептиків, при гарячому способі копчення на мікрофлору риби згубно діє висока температура, а при холодному — сіль і підсушування риби. Досліджені технології отримання рідких копильних середовищ, збагачених натуральними рослинними компонентами лікарських рослин і їх використання у виробництві рибної продукції холодного, напівгарячого і гарячого коптіння.

Досліджено вплив олії чебрецю на хімічні властивості, мікробіологічні зміни і органолептичні показники обробленого копильною рідиною філе райдужної форелі у вакуумній упаковці під час його холодильного зберігання. У разі додавання концентрації олії чебрецю 50 мл/л збільшувалась тривалість зберігання філе. Концентрації T10 і T50 забезпечували допустимі органолептичні характеристики і запобігати розмноженню мікроорганізмів у філе форелі під час його холодильного зберігання.

Вивчений взаємозв'язок використовуваних технологій отримання копчених рибних продуктів і мікробіологічного складу готової продукції. Визначено, що копильна рідина "Сквама-2" не містить мікроорганізмів і є пагубною на мікроорганізми; в готовій продукції бактерій не виявлено. Показано, що на високу антисептичну дію копильної рідини "Сквама-2" безпосередньо впливає концентрація фенолів і кислот. Чим вищий вміст фенолів і кислот у копильній рідині, тим вища її антисептична дія. Визначено, що копчена риба, виготовлена бездимним способом, обсіменяється під час зберігання повільніше, ніж виготовлена димовим способом.

Висновки. Таким чином, проведений аналіз даних літератури стосовно впливу технології виготовлення копчених рибних продуктів на якість готової продукції. У зв'язку з цим в завдання роботи входили пошук та розробка альтернативного методу глибокої переробки сировини без використання диму деревини. Як альтернативний димовому було запропоновано використовувати

дію на сировину з використанням нового покоління високоефективного сучасного коптильного препарату типу «рідкого диму». Таке коптіння широко використовується в міжнародній практиці і вже знайшло застосування в Україні.

ПРОВЕДЕННЯ ЧАСТОТНОГО АНАЛІЗУ ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Комлева Наталія Олегівна,

к. т. н., доцент,

Вонгуе Нгангом Франсуа Жералдін,

магістр,

Державний університет «Одеська політехніка»

м. Одеса, Україна

Вступ. На сьогоднішній час стрімко зростають обсяги інформації, які стають доступними людям завдяки технологіям, що визначають цифрову епоху. Користувачі мають потребу в автоматичних інструментах, які могли б давати можливість аналізувати неструктуровані текстові дані та отримувати результати щодо закладених у них закономірностей [1]. Саме частотний аналіз дозволяє поставити у відповідність певному тексту частотний набір унікальних слів, що входять до нього. З використанням результатів частотного аналізу можливо вирішення наступних проблем: ефективного вивчення слів англійської мови для розуміння змісту тексту; створення семантичного ядра сайту, що рекламує товари та послуги, описані у тексті; класифікація тексту та ін.

Мета роботи. Метою роботи є підвищення зручності виконання частотного аналізу слів у англійських текстах завдяки розробці аналізатора з використанням нормалізації слів.

Матеріали та методи. Будемо розуміти частотний аналіз як обчислення кількості count входжень кожного унікального слова name у заданий текст (чи набір текстів) та подання результатів обчислень у вигляді відсортованого за спаданням count набору пар $W = \langle \text{name}, \text{count} \rangle$. У загальному вигляді роботи аналізатора показано у вигляді схеми алгоритму (рис. 1).

Розглянемо процедуру парсингу тексту англійською мовою на окремі слова. Для цього зручно використовувати механізм регулярних виразів.

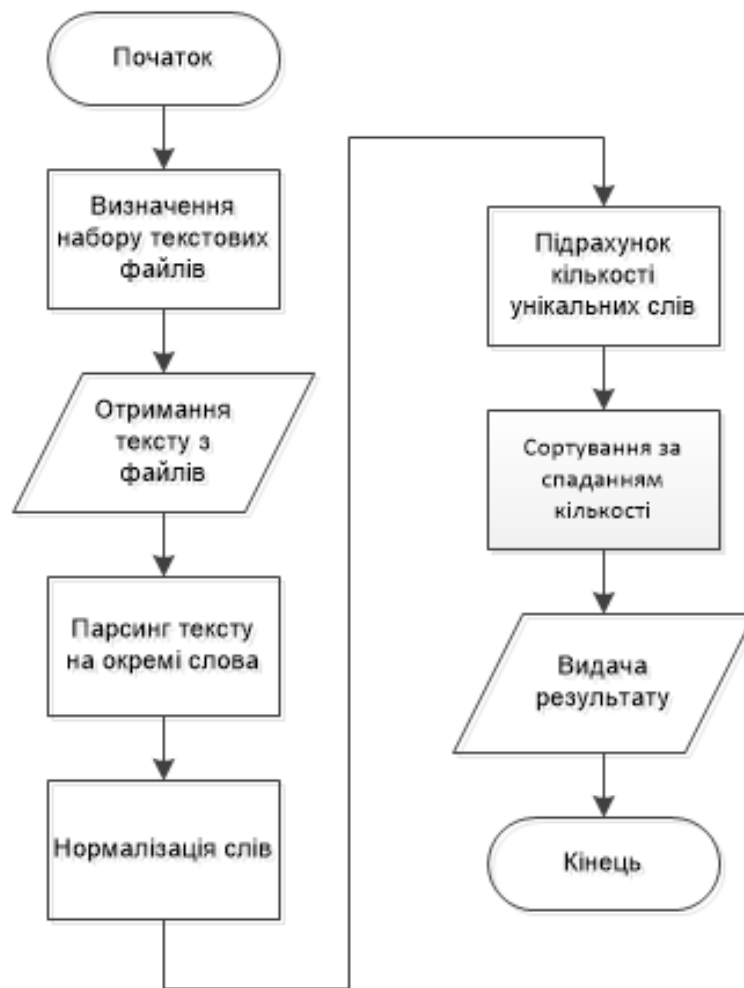

Рис. 1. Загальний алгоритм роботи частотного аналізатора

Враховуючи, що англійські слова крім безпосередньо великих і малих літер англійського алфавіту можуть мати тире, які розділяють складені слова, та апострофи, регулярний вираз Expr для розпізнавання слів виглядає як: $Expr = ((?: [A-zA-Z] + [- ']) * [A-zA-Z] +)$

При нормалізації слів потрібно враховувати, по-перше, до якої частини мови належить слово, та, по-друге, чи є слово виключенням з правил. У випадку виключення, обов'язково потрібно мати словник з нормальними формами таких слів. Якщо ж слово не є виключенням, то воно перетворюється на нормальну форму за допомогою системи правил: аналіз та заміна закінчень, видалення закінчень, видалення суфіксів та закінчень, тощо.

Результати та обговорення. Розглянемо проектування частотного аналізатора, який дозволяє використовувати результати аналізу для формування власного словника користувача. За допомогою такого застосування користувач може завантажити цікавий для нього текст, визначити через аналізатор найбільш часто повторювані слова, внести незнайомі слова у свій словник для вивчення. Після вивчення слів із словнику процес читання англійського тексту стане набагато зручнішим і швидшим.

З частотним аналізатором можуть працювати дві категорії осіб – Administrator та User. Вони обидва успадковуються від абстракції Actor. Розмежування прав доступу до частотного аналізатора і послідовність роботи з ним спрощено виглядає наступним чином:

- Administrator – авторизується та завантажує стандартні словники для можливості проведення нормалізації тексту. При виборі словників обирає певну предметну область та завантажує словники саме з тією термінологією, що є релевантною обраній предметній області. Також може завантажувати загальні словники, що містять загальноповживані слова;

- User – основний користувач системи. Саме він ставить перед собою завдання визначення найбільш вживаних слів з текстових файлів для того, щоб оптимізувати їх вивчення.

Формальний аналіз предметної області та вимог до роботи програмного частотного аналізатора дозволяє виділити акторів: «Абстрактний користувач» (Actor), від якого успадковуються «Administrator» та «User».

Традиційно для опису функціональних вимог використовується діаграма варіантів використання мови UML (рис. 2).

Словники зберігаються у вигляді csv-файлів. Для стандартної бази іменників, дієслів, прикметників та прислівників існує по 2 файли: базові слова, що змінюються за правилами (файли index.noun, index.verb, index.adj, index.adv) та винятки (файли noun.ext, verb.ext, adj.ext, adv.ext).

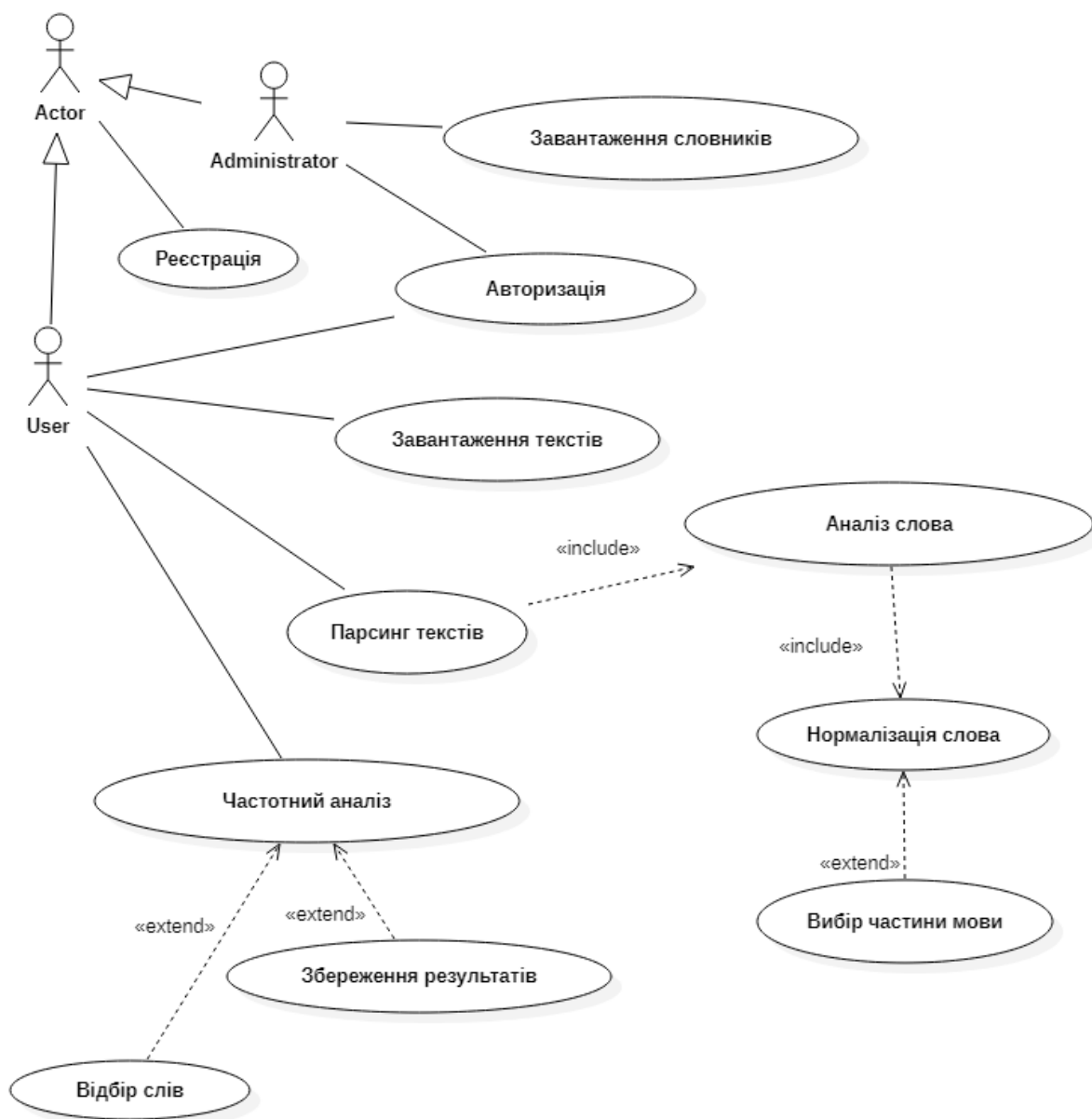

Рис. 2. Діаграма варіантів використання частотного аналізатора

Файл index.*містить тільки лема (нормалізовані форми слів): [лема]

Впорядковувати слова не обов'язково, але це підвищує швидкість обробки словника.

Файли *.ext містить дані у форматі: [слово-виняток] [пробіл] [лема]

Для того, щоб розуміти з якими словниками працювати для нормалізації виділеного слова, використовується API WordNet [2], який містить механізми визначення частини мови для слова у будь-якій формі.

Після звернення API WordNet повертає маркер частини мови, що визначає відповідні словники, або ж маркер помилки, якщо частину мови

визначити неможливо. Останній випадок свідчить про неможливість нормалізації наданого слова та відсутності відповідних словників.

За потребою можна підключати власні словники, що містять слова-терміни певної технічної області. Зазвичай такі слова змінюються відповідно правил, тому словники з виключеннями не потрібні. Кількість словників, які може підключати користувач, є необмеженою. Порядок перегляду таких словників користувач може встановлювати самостійно.

Інтерфейс роботи програмного застосування є інтуїтивно зрозумілим, обчислення частот слів є основною функцією (рис. 3).

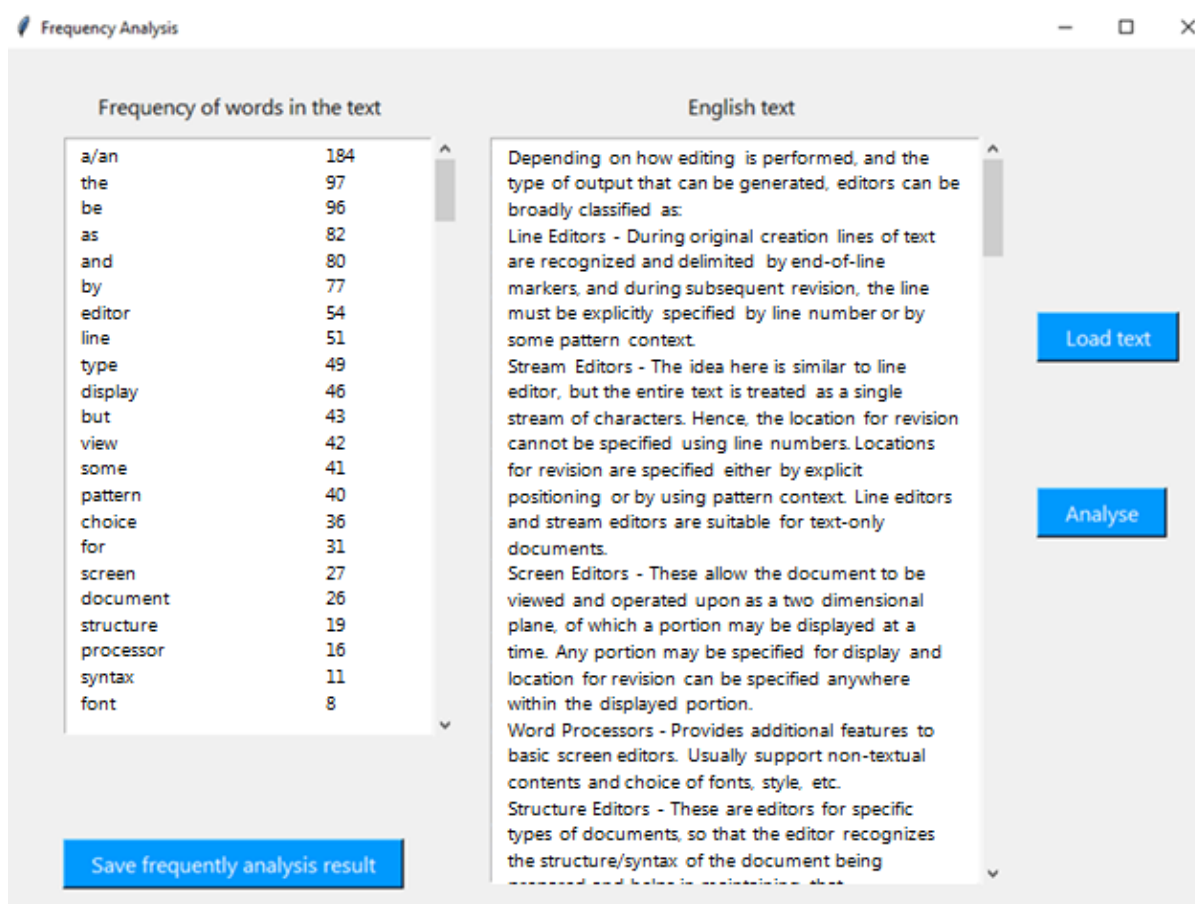

Рис. 3. Приклад роботи частотного аналізатора

Для більш зручного користування власним словником зверху присутній випадаючий список, з якого можна обрати першу букву слів словника (рис. 4). Поряд з кожним словом у власному словнику розташовано переклад російською мовою, який визначається за допомогою стандартних словників-перекладачів StarDict [3]. За допомогою кнопок можна керувати набором слів у словнику.

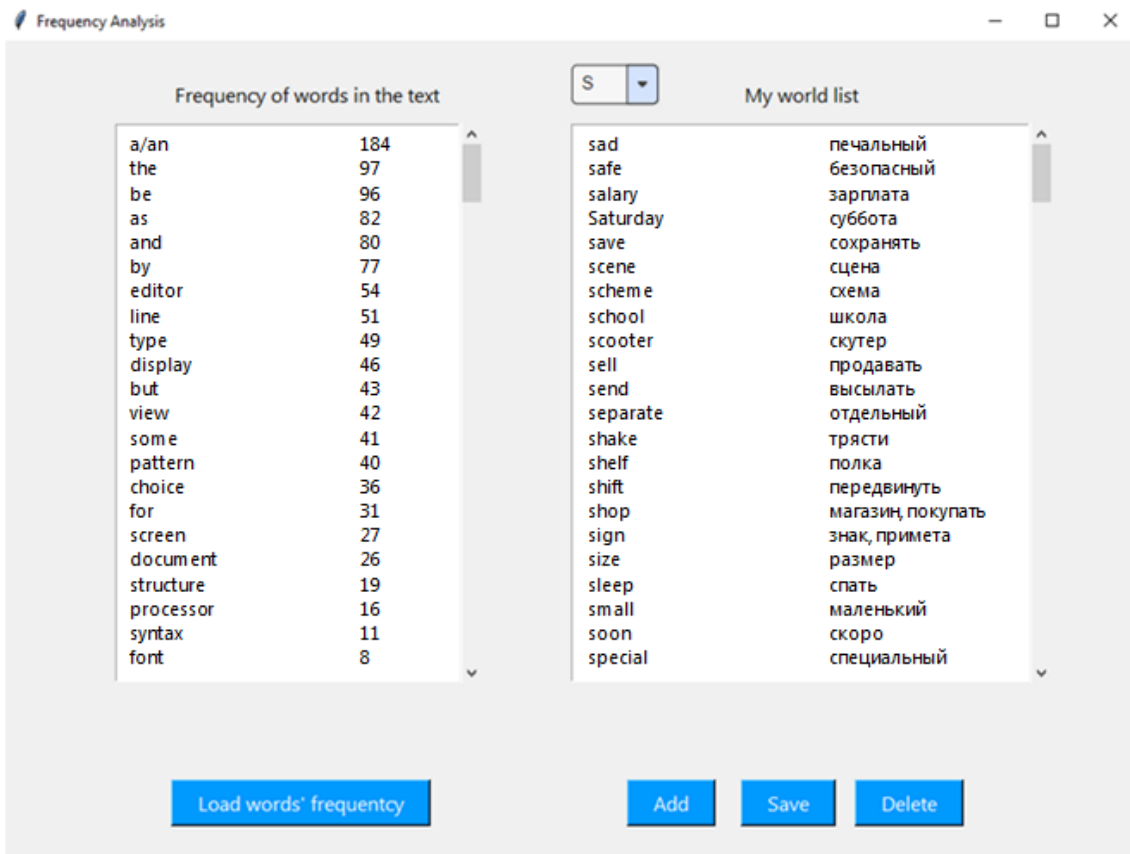

Рис. 4. Приклад роботи з власним словником

Найбільш складною частиною програми є лематизатор, який проводить процедуру нормалізації слів. Експерименти по верифікації моделі лематизатора показали, що точність складає 0.97 для нормалізації дієслів, 0.98 – для іменників, 0.89 – для прислівників та 0.90 для прикметників.

Висновки. У роботі розроблено програмний продукт для проведення частотного аналізу технічних текстів англійською мовою з урахуванням нормалізації слів. Експериментальна перевірка точності роботи лематизатора для різних частин мови показала, що точність лежить у діапазоні 0.89 – 0.98, тобто є досить високою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Лейн Х., Хапке Х., Ховард К. Обработка естественного языка в действии.– СПб: Питер, 2020. – 503 с.
2. WordNet: A Lexical Database for English [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <https://wordnet.princeton.edu/>. – Загл. з екрану: дата звернення 15.11.2021.

3. Stardict [Електронний ресурс]: – Режим доступу:
<https://soft.mydiv.net/win/download-Stardict.html>. – Загл. з екрану: дата звернення
15.11.2021.

ПРОГРАМНИЙ ЗАСІБ ДЛЯ ДОПОМОГИ У ВИБОРІ ГОТЕЛІВ З УРАХУВАННЯМ АНАЛІЗУ ТОНАЛЬНОСТІ ВІДГУКІВ

Комлева Наталія Олегівна,
к. т. н., доцент,
Жупікова Вікторія Євгенівна,
магістр,
Державний університет «Одеська політехніка»
м. Одеса, Україна

Вступ. В даний час, незважаючи на важке епідеміологічне становище як в Україні, так і в усьому світі, важливе значення в розвитку е-індустрії мають туристичні подорожі та готельні ланцюги. Для туриста є важливим отримати актуальну інформацію щодо великої сукупності готелів, застосувати інструменти, що дозволяють виконати автоматичну обробку представлених на сайті відгуків, та проаналізувати отримані результати [1]. Саме ці результати можуть стати підставою для прийняття власних рішень щодо вибору потрібного готелю.

Мета роботи. Метою роботи є скорочення часу для отримання рекомендаційних оцінок для вибору готелів на підставі відгуків користувачів та іншої інформації щодо умов та послуг з використанням методів аналізу тональності та машинного навчання.

Матеріали та методи. Корисним інструментом для розуміння ступеня успішності впровадження будь-якої інновації, або оцінки якості по певній цікавій позиції (послуги або товару) є зворотний зв'язок від користувачів. Для випадку готелів такими користувачами є туристи, які можуть залишати відгуки з оцінкою якості послуг. Чим більш детальними є відгуки, тим більше інформації можна отримати з них.

Найбільшу ступеня гнучкості використання надають текстові відгуки туристів, які можуть містити досить великі обсяги тексту, поданого в

довільному вигляді. Також корисними є оцінки, які туристи можуть виставляти по відповідним позиціям готельних послуг.

Для наочного узагальнення всіх факторів програмної та організаційної частини розробки рекомендаційної системи для вибору готелів створено інтелект-карту (рис. 1). Карта деталізує відповіді на питання «хто», «що», «як» та «чому», для її розробки використано сучасну програму Canva.

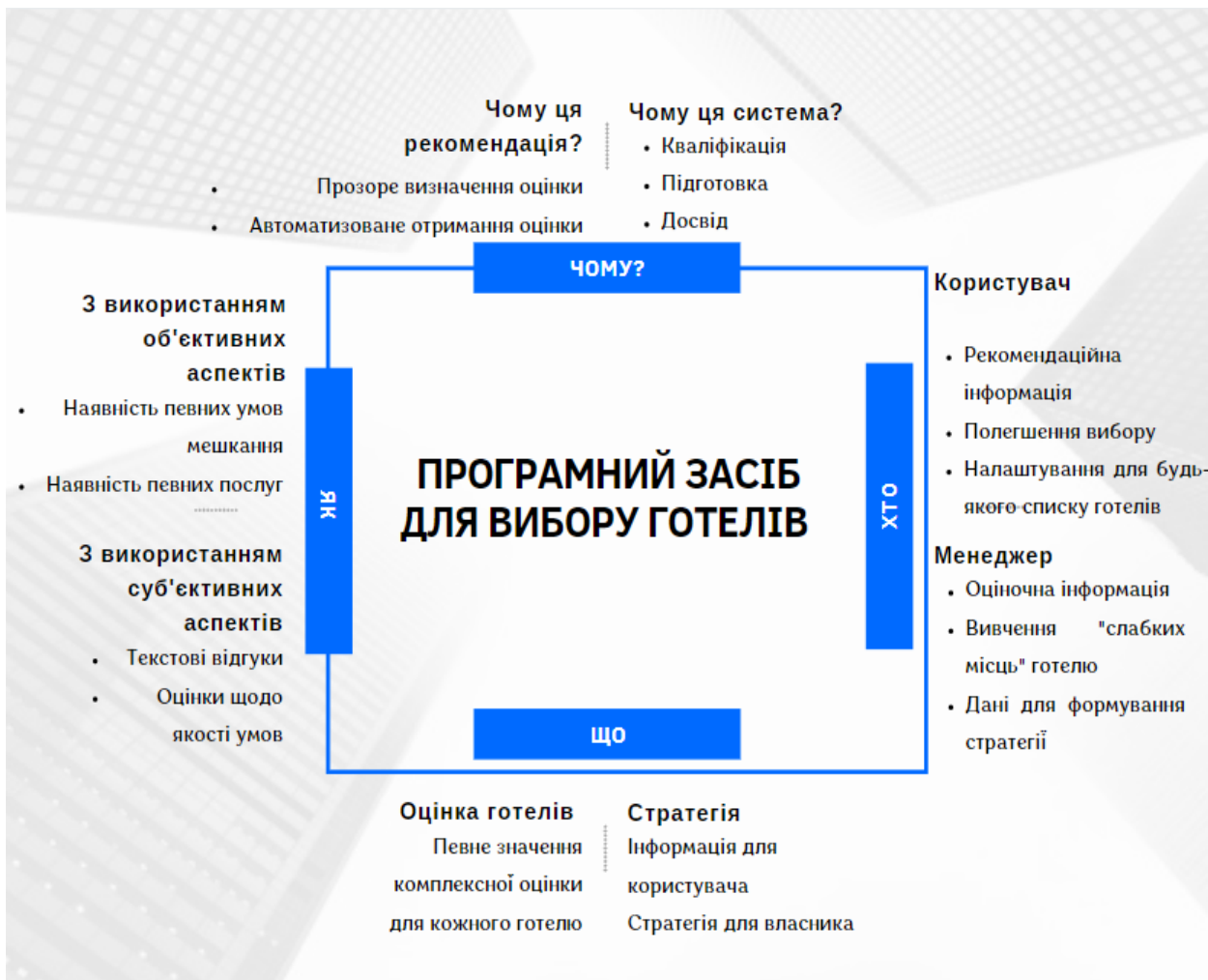

Рис. 1. Інтелект-карта розробки рекомендаційної системи

При відповіді на питання «хто?» визначаються категорії осіб, для яких була б корисною дана рекомендаційна система. Такими особами можуть бути, по-перше, звичайні користувачі, що є потенційними туристами та бажають обрати готель для власного відпочинку. Система надає таким користувачам рекомендаційну інформацію, яка полегшує процес власного вибору. В

ідеальному випадку такі рекомендації було б бажано отримувати для будь-якого списку готелів, але для цього потрібна підготовлена інформація щодо оцінок цих готелів користувачами. По-друге, особами можуть бути менеджери готелів, які націлені на контроль та поліпшення усіх процесів та націлені на перемогу у конкурентній боротьбі. Їм також на користь буде оціночна інформація задля вивчення «слабких місць» власного готелю та аналізу даних, що мають стати підставою для формування оновленої успішної стратегії.

При відповіді на питання «що?» визначаються сутності, якими можна оперувати як під час користування рекомендаційною системою, так і пізніше. Отримані оцінки готелів мають певні значення та комплексно оцінюють якість готельних послуг для обраного користувачем готелю. Ці оцінки є додатковою інформацією для туристів, які обирають готель, та для власників (менеджерів) з метою оновлення стратегії розвитку готелю.

Питання «як?» розкриває внутрішні механізми, за допомогою яких працює рекомендаційна система. Першим ефективним механізмом є використання об'єктивних аспектів оцінювання, які включають урахування наявності чи відсутності певних умов мешкання (наприклад, чи має готель власний пляж, чи має він дитячу кімнату) чи певних послуг (наприклад, ремонт одягу, масаж чи послуги перукаря). Другий ефективний механізм – це використання суб'єктивних аспектів оцінювання, що стосується оцінки рівня якості тих послуг, які надаються. Оцінки можуть бути надані за категоріальною шкалою: 1 – дуже погано; 2 – погано; 3 – нормально; 4 – добре; 5 – дуже добре.

Також можуть бути задіяні текстові відгуки. Розпізнавати та аналізувати їх складніше, ніж оцінки за категоріями, але вони надають можливість висловити розширений відгук стосовно будь-якого боку проблеми.

Нарешті, питання «чому?» пояснює чому саме розроблювана рекомендаційна система повинна бути взятою до уваги. Визначення оцінки щодо якості роботи готелю є прозорим, тому що будується на відкритих даних та зрозумілих правилах. Також оцінювання виконується за допомогою

спеціально розроблено програмного забезпечення, що дозволяє максимально автоматизувати цей процес.

Результати та обговорення. Для того, щоб формалізувати вимоги до розроблюваної програмної системи, був проведений аналіз інформації, наданої майбутніми потенційними користувачами програмного продукту. Користувачі розроблюваної системи поділяються на такі наступні категорії:

- «Абстрактний Користувач» (Abstract User) – користувач розроблюваного програмного продукту, актор найвищого рівня абстракції.

- «Менеджер» (Manager) – користувач, що працює з програмою у режимі підготовки до роботи з певним сайтом та навчання нейромережі на основі парсингу його даних;

- «Користувач» (User) – звичайний користувач-турист, що може користуватись вже поставленими оцінками щодо роботи готелів, представлених на сайті, та залишати власні оцінки.

Формальний опис функціональних вимог представлено далі у вигляді діаграми варіантів використання (рис. 2). Для роботи з певним сайтом представлена на ньому інформація щодо готелів та їх оцінок повинна бути попередньо підготовлена, це здійснюється завдяки роботі парсеру. Парсер може бути реалізований програмним образом, або ж можна задіяти готові парсери web-сторінок.

Дана програмна система являє собою веб-застосування і серверну частину, що взаємодіє з базою даних, що в сукупності надають гнучкі інструменти для роботи з готовими оцінками готелів, проведення оцінювання і подальшого аналізу отриманих даних з використанням методів обробки даних. Високорівнева структура системи складається з трьох частин, а саме: Web Application, Server і Database, та реалізується з використанням нейромережі для визначення тональності відгуків [2] та мови програмування Python [3].

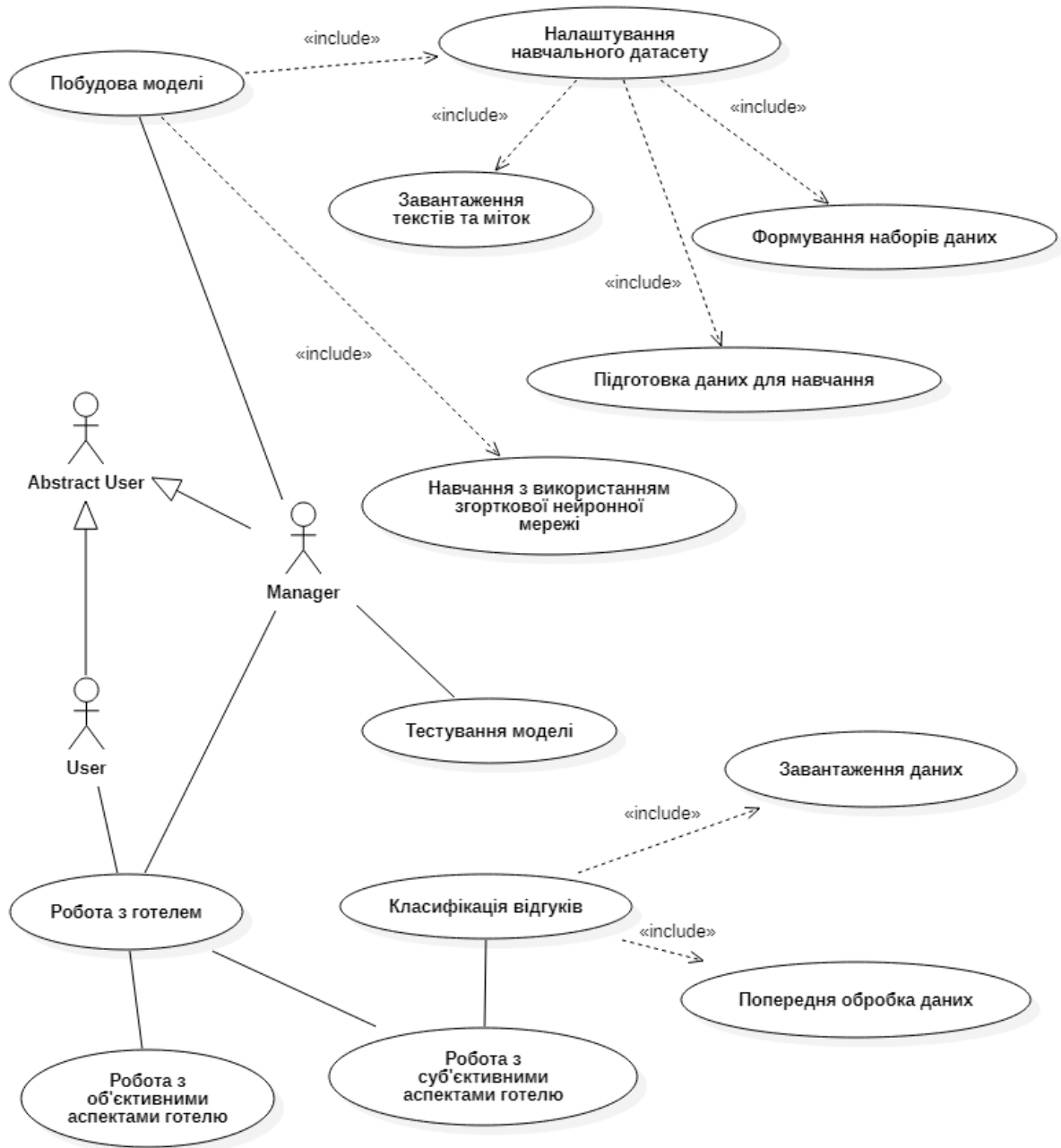

Рис. 2. Діаграма варіантів використання системи

Для отримання оцінок, які залишили туристи для певного готелю, потрібно ввести назву та URL готелю. У разі, якщо за зазначеною адресою оцінок для вказаного готелю не знайдено, або відсутній парсер для вказаної веб-сторінки, видається повідомлення про помилку.

Розглянемо основні приклади інтерфейсу для демонстрації роботи системи. Після вибору певних характеристик програма графічно відображує відповідні усереднені оцінки (рис. 3).

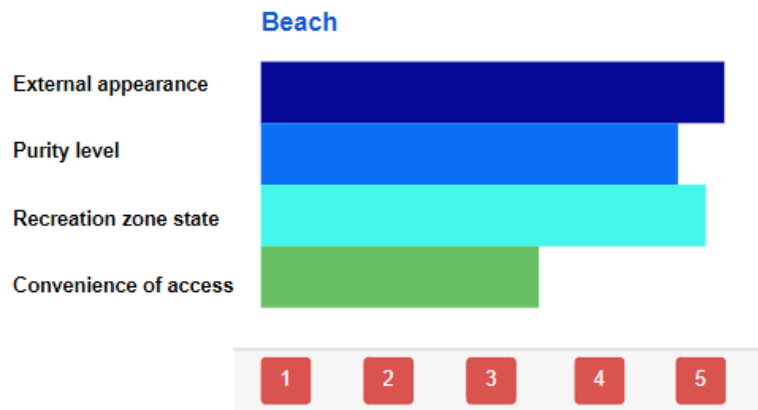

Рис. 3. Приклад перегляду оцінок характеристики готелю

Текстові відгуки щодо готелю користувач може переглянути у списку (рис. 4). Під списком розміщено усереднену оцінку по всім відгукам, що є у системі на певний готель.

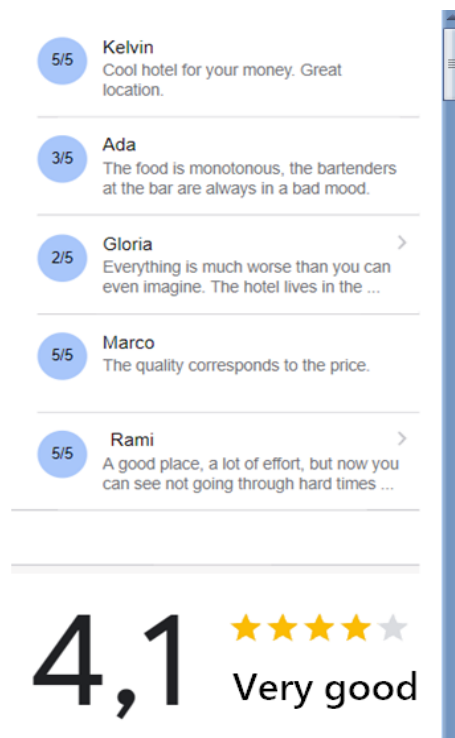

Рис. 4. Форма для перегляду оцінок тональностей відгуків

Висновки. У роботі розроблено програмний засіб для допомоги у виборі готелів з урахуванням аналізу тональності відгуків. Засіб дозволяє прискорити отримання оцінок, що надали туристи готелю, та визначити тональність текстових відгуків для подальшого використання цієї інформації як

рекомендаційної. З використанням розробленого програмного засобу час для отримання оцінок скоротився більш ніж у 6 разів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

4. Krisilov, V. A. & Komleva, N. O. (2019). “Analysis and Evaluation of Competence of Information Sources in Problems of Intellectual Data Processing”. [Analiz i oценка kompetentnosti istochnikov informacii v zadachah intellektual'noj obrabotki dannyh]. Problemele Energeticii Regionale, Vol. 1-1(40), pp. 91-104 DOI: 10.5281/zenodo.3239184 (in Russian).

5. Элементарное введение в технологию нейронных сетей с примерами программ [Текст] / Р. Тадеусевич, Б. Боровик, Т. Гончаж, Б. Леппер, переклад: Рудинський Д.В. — М.: Горячая линия, 2011. — 408 с.

6. Naomi Ceder. The Quick Python Book 3rd Edition / Naomi Ceder. – NY: Manning Publications Co., 2018. – 432 p.

**ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ
РЕСУРСАМИ В НАСЕЛЕНИХ ПУНКТАХ**

Кошкалда Ірина Віталіївна,
д-р екон. наук, професор
Анопрієнко Тетяна Володимирівна,
канд. екон. наук, доцент
Калюжний Костянтин Іванович,
Субботін Олексій Сергійович,
Магістри
Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

Аннотація: Одним із етапів децентралізації влади в Україні є передача повноважень на місця – об'єднаним територіальним громадам, у яких земельна складова є запорукою ефективного їхнього розвитку, що обумовлює актуальність управління земельними ресурсами. Населені пункти є територіальними базисами – місцями концентрації людського ресурсу громад. Тому управління земельними ресурсами в населених пунктах мають пріоритетне значення. У роботі проведений аналіз управлінських рішень та визначені особливості сучасного управління земельними ресурсами в населених пунктах. За результати дослідження встановлена типовість актуальних питань які виникають під час управління земельними ресурсами різних населених пунктів. При цьому пріоритетними завданнями під час управління земельними ресурсами населених пунктів є визначення складу земель та використання потужностей Державного земельного кадастру для здійснення оперативного моніторингу.

Ключевые слова: земельна ділянка, населений пункт, управління земельними ресурсами

Вступ. На сучасному етапі реформування в Україні відбуваються процеси децентралізації влади, якими передбачено передачу повноважень на місця – об'єднаним територіальним громадам. Земельна складова є запорукою ефективного розвитку громад, тому питання управління земельними ресурсами є актуальним, особливо в населених пунктах, як територіального базису – місця концентрації людського ресурсу громади. Розвиток населених пунктів можливий завдяки раціональному та обґрунтованому перерозподілу земельних ресурсів, застосуванню прогресивних методів і підходів.

Мета роботи. Визначити особливості сучасного управління земельними ресурсами в населених пунктах.

Матеріали та методи. Дослідження проведено на основі відкритих даних інтернет ресурсів та наукових досліджень галузей землеустрою та кадастру, містобудування. Під час вивчення предмета та об'єкта дослідження застосовувався метод аналізу та синтезу. Узагальнення результатів дослідження, формування висновків проведено із застосуванням абстрактно-логічного методу.

Результати та обговорення. Відзначається різноманітність та унікальність земельних ресурсів кожної країни світу, проте питання управління земельними ресурсами залишається актуальним і пріоритетним у загальній моделі розвитку кожної країн. Серед головних аспектів формування різних моделей управління земельно-ресурсним потенціалом є принцип раціонального й ефективного використання земель, обґрунтованого їх перерозподілу між власниками та користувачами, цільовим призначенням, функціональним використанням, угіддями [1, 2]. Кожна категорія земель є по-своєму унікальною та потребує уваги у питаннях управління й обігу земель (рис. 1).

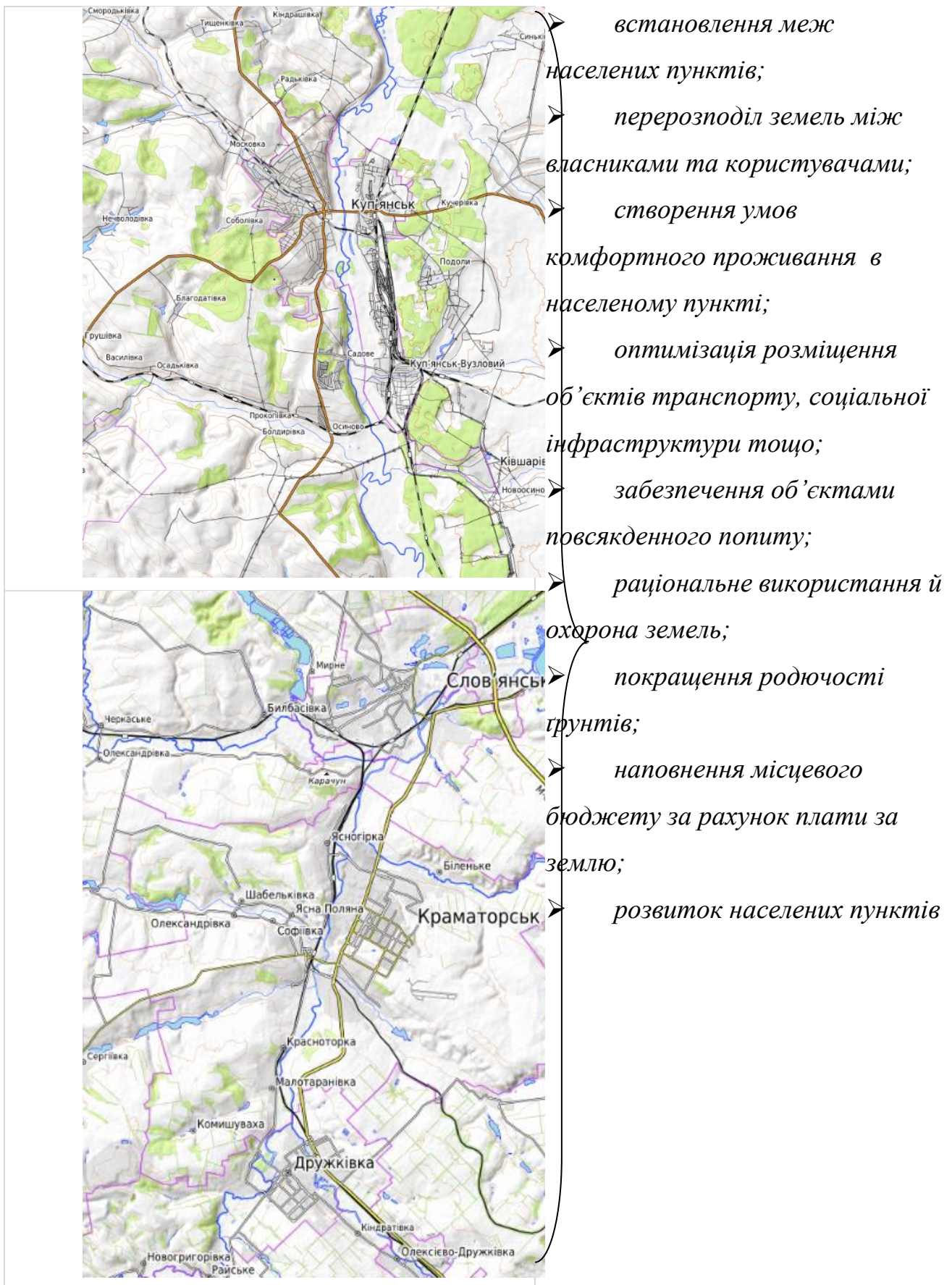

Рис. 1. Актуальні питання під час управління земельними ресурсами населених пунктів

Незважаючи на статус, розмір і підпорядкування населених пунктів основні елементи управління земельними ресурсами в них спільні. На території України розміщення та розмір населених пунктів не є сформованим за однотипністю. До Державного земельного кадастру внесені всі відомості щодо меж населених, і зараз відбувається оновлення даних [3] (рис. 1).

Потребують вирішення питання встановлення меж населених пунктів, перерозподілу земель між власниками та користувачами, раціонального використання й охорона земель, покращення родючості ґрунтів, наповнення місцевого бюджету за рахунок плати за землю, створення умов комфортного проживання в населеному пункті та його розвитку тощо (рис. 1).

Питання формування спроможних територіальних громад є в полі зору як науковців так і практиків. Вагому роль у формуванні системи управління земельними ресурсами громад відіграє система оподаткування земель, застосуванням пільг, як стимулятора до раціонального й ефективного використання земельних ресурсів, інформування власників і користувачів земельних ділянок і проведення з ними роз'яснювальної роботи щодо застосування ощадливих методів господарювання на землі.

Висновки. Проведений аналіз довів типовість актуальних питань які виникають під час управління земельними ресурсами різних населених пунктів.

Пріоритетними завданнями під час управління земельними ресурсами населених пунктів є визначення складу земель та використання потужностей Державного земельного кадастру для здійснення оперативного моніторингу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Koshkalda, I.V., Anopriienko, T.V. (2018) Improving the model of state regulation of monetary valuation of land. Economics of agro-industrial complex. № 12, pp. 6-15. (in Ukrainian). doi: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201812006>.
2. Koshkalda, I., Stupen, N., Anopriienko, T., & Stupen, O. (2021). Peculiarities of the Forestland Taxation System. Studies of Applied

Economics Special Issue: Impact of Current Trends in Social Commerce, Economics, and Business Analytics Vol. 39 No. 7. doi: <https://doi.org/10.25115/eea.v39i7.4824>.

3. Публічна кадастрова карти України. URL: https://map.land.gov.ua/?cc=4190329.7605996146,6230561.244504063&z=11&l=at&bl=dzk_overview_test&marker=4066789.6306592785,6495481.219102603.

ПРОГНОЗУВАННЯ ЧАСОВИХ РЯДІВ РЕДУКОВАНОЮ НЕЙРОННОЮ МЕРЕЖЕЮ ГЛИБИННОГО НАВЧАННЯ

Кульбач Поліна Олексіївна

магістр

Національний університет «Львівська Політехніка»

м. Львів, Україна

Введення./Introduction. Універсальним методом вирішення задачі прогнозування є нейронні мережі глибинного навчання. Завдяки своїй здатності до адаптації, нейронна мережа спроможна відтворити будь-яку функцію вхідного сигналу. Але все ж, якість прогнозування напряму залежить від даних, на яких навчалась нейронна мережа. Зазвичай, на точність прогнозування впливають зайві зв'язки моделі. Такі зв'язки не приймають участь в прогнозі, вносять шум в передбачення або заточуються під конкретні ознаки тренувального набору даних. Видалення таких зв'язків (редукція) приводить до підвищення стійкості нейронної мережі та покращення прогнозу.

Мета роботи./Aim. Метою даної роботи є прогнозування часових рядів за допомогою редукованих нейронних мереж глибинного навчання.

Матеріали та методи./Materials and methods. У даній роботі було взято за основу новітню розробку редукції математичної моделі [2]. Для побудови нейронної мережі використовувалась мова програмування Python та її бібліотека Keras.

Результати та обговорення./Results and discussion. Вже досить давно розробляються та використовуються методи спрощення математичних моделей динамічних систем. Часто математичні моделі надлишкові. Тобто мають елементи, непотрібні для задачі ідентифікації математичної моделі. [1].

Одним з нових методів видалення надлишкових елементів є метод редукції, який полягає у пошуку та видаленні параметрів моделі з максимальними відносними відхиленнями. [2,1]. Ці відносні відхилення утворюються через невеликі збурення.

Принцип редукції полягає у наступному.

Нехай існує точна математична модель деякої модельованої системи з векторами $p = (p_1, \dots, p_n)$, попередньо обчисленими деякою параметричною ідентифікацією. При ускладненні цієї математичної моделі деякими надлишковими параметрами в векторі p , для «зайвих» параметрів процедура ідентифікації обчислить майже нульові значення. Але майже нульові значення не можна видаляти з моделі, оскільки вони можуть бути суттєві.

Щоб знайти справжні «зайві» елементи треба ввести збурення disturb у вхідний або вихідний сигнал моделі. Тоді вектор параметрів p' збуреної моделі відрізнятиметься від вектора p незбуреної. Для кожного параметру збуреної і незбуреної моделей можна обчислити модуль відносного відхилення:

$$\delta_i = \text{abs}((p'_i - p_i) / p'_i); i = 1 \dots m \quad (1)$$

Для «незайвих» параметрів відхилення $(p'_i - p_i)$ прямує до нуля, якщо збурення прямує до нуля. Навпаки, для «зайвих» параметрів відносні відхилення прямує до одиниці, якщо збурення ненульові.

Отже «зайві» параметри виявляють себе значно більшими відносними відхиленнями, ніж «незайві». При послідовному видаленні таких параметрів покращується якість моделі.

Принцип редукції зручно застосовувати для спрощення моделі нейронної мережі, оскільки вона складається з тих самих диференціальних рівнянь.

Змінними параметрами нейронної мережі є зв'язки (ваги). Для того, щоб зробити редукцію нейронної мережі згідно наведеного принципу треба навчити дві моделі: одну модель на незбурених даних та іншу на збурених. Збурення треба задавати максимально малим, але таким, щоб модель була до нього чутлива. Важливо, щоб у обох моделях були однакові початкові ваги.

Далі згідно формули (1) на кожній ітерації необхідно рахувати відносні похибки ваг та видаляти з незбуреної мережі параметр, який відповідає найбільшій похибці. Після видалення ваги моделі перенавчаються. При цьому, для того, щоб редукція працювала, видалені ваги мають зберігатись нульовими під час навчання.

Цикл редукції повторюється до тих пір поки не буде утворена компактна множина відносних відхилень. Ознака компактної множини така: кількість елементів з відносними відхиленнями, що більші та менші середнього значення залишкової області, повинна збігтися.

У даній роботі принцип редукції був застосований до двох нейронних мереж, призначених для передбачення часового ряду.

Першим експериментом було прогнозування одновимірною часового ряду. Для цього було взято набір даних AMZN, який містить ціни акцій компанії Amazon. Повнозв'язкова мережа з 8 нейронами у прихованому шарі, навчалась на даних за останній рік з часовим вікном 10 годин. Усього в мережі було 264 зв'язки. Метод навчання – back propagation. Функція активації – ReLU. Критерій апроксимації – середньоквадратичне значення похибки відтворення даних.

Для навчання збуреної мережі до нормалізованих цін акцій додавалось збурення відносною величиною 10^{-3} .

На мережі була здійснена ітераційна редукція. Під час редукції обчислювалась кількість елементів з відносними відхиленнями, що більші та менші середнього значення залишкової області.

Результатом редукції стало видалення 30% зв'язків та зменшення похибки апроксимації у 7 разів. Графік залежності похибки апроксимації від номеру ітерації показано на Рис. 1.

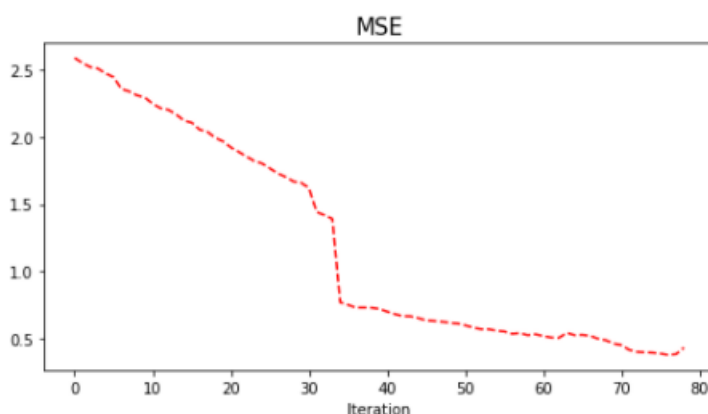

Рис. 1. Зменшення похибки апроксимації з редукцією нейронної мережі

На Рис.2 і Рис. 3 показано зміни діапазону значень відносних похибок δ від номеру ітерації. Відносні похибки нейронної мережі зібрані в компактну групу. Можна побачити, що після досягнення компактної групи похибка апроксимації нейронної мережі починає зростати.

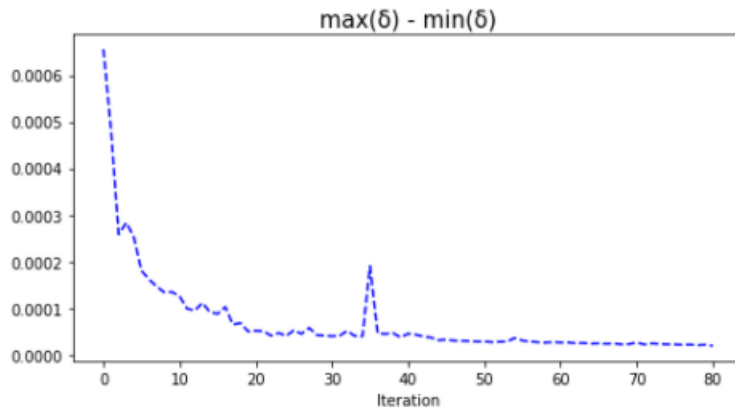

Рис 2. Зменшення діапазону відносних відхилень з редукцією нейронної мережі

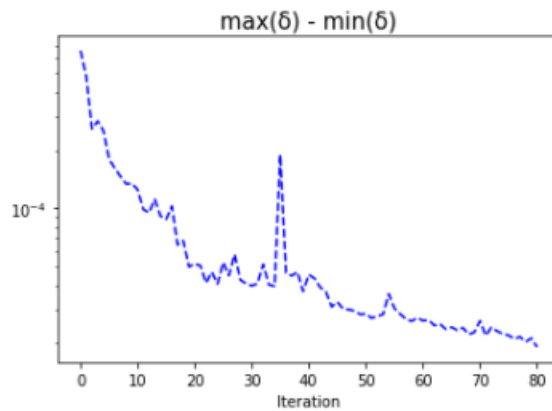

Рис. 3. Графік Рис. 2 у збільшеному масштабі

Другим експериментом було прогнозування багатовимірного часового ряду на метеорологічному наборі даних. На вхід мережі подавались показники температури, атмосферного тиску та щільності повітря. Виходом мережі слугувала температура.

У прихованому шарі 12 нейронів. Усього 204 зв'язки. Збурення 10^{-4} .

Результатом редукції стало зменшення похибки мережі у 4 рази та видалення 15% зв'язків. Графіки похибки апроксимації та зміни діапазону значень відносних відхилень наведені на Рис.3, Рис.4, Рис.5.

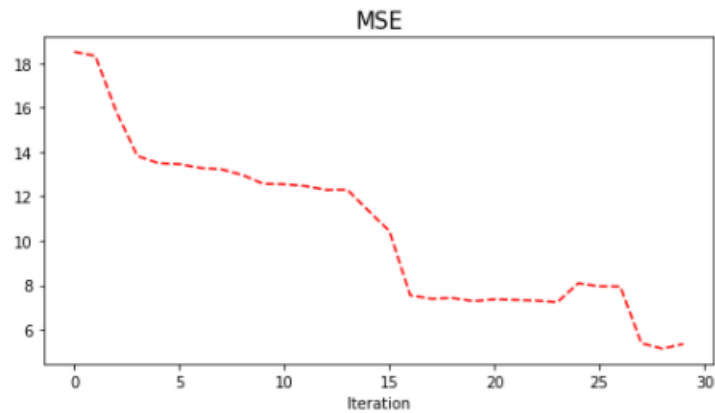

Рис. 4. Зменшення похибки апроксимації з редукцією нейронної мережі

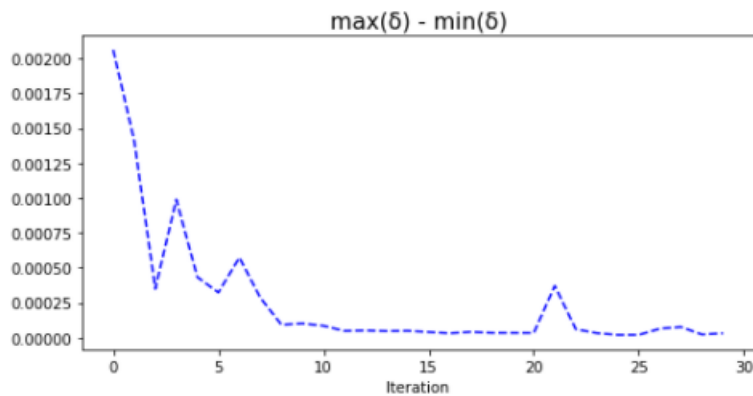

Рис 5. Зменшення діапазону відносних відхилень з редукцією нейронної мережі

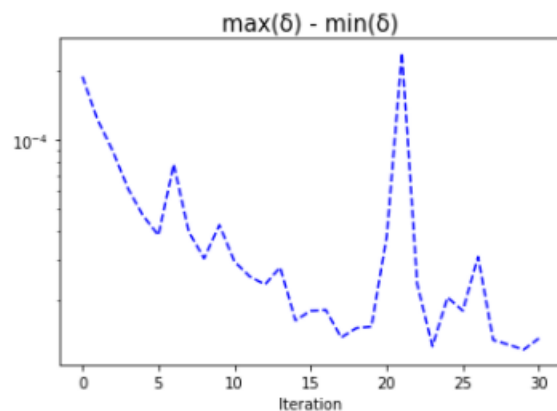

Рис. 6. Графік Рис. 5 у збільшеному масштабі

Висновки./Conclusions. Результатом даної роботи є здійснення прогнозування за допомогою редукованих нейронних мереж глибинного

навчання. Проаналізувавши результати експериментів можна зробити висновок, що редукція нейронних мереж – це дієвий метод зменшення похибки прогнозування у декілька разів. При правильно підібраних значеннях збурень можна досягати покращення точності прогнозу у 10 і більше разів.

Принцип редукції зручно застосовувати не тільки для прогнозування часових рядів, тому в подальшому можуть бути проведені експерименти на більш складних архітектурах нейронних мереж глибинного навчання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Я. М.Матвійчук. Математичне макромодельовання динамічних систем: теорія та практика. / Видавн. центр ЛНУ ім.І.Франка, 2000.–215с.
Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/22710>
2. Я. М. Матвійчук. Покращення математичних моделей застосуванням принципу редукції.

СТВОРЕННЯ ЄДИНОГО РЕЄСТРУ НАУКОВИХ СТАТЕЙ

Левицький Ілля

Студент

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна

Вступ. Багато науково-педагогічних працівників та студентів при дослідженні предметної області, в якій вони зацікавлені, шукають інформацію в інтернеті в різних джерелах, що забирає певну кількість часу. На сьогоднішній день існує велика кількість електронних наукових бібліотек, що забезпечують доступ до потрібної інформації, проте необхідно витратити багато часу, щоб знайти велику кількість інформації за обраною темою. Одним із популярних наукових ресурсів на сьогоднішній день є Wikipedia, де редагувати статті в ній може кожний пересічний користувач мережі «Інтернет», тому інформація частіше є суб'єктивною ніж правдивою у Wikipedia та схожих енциклопедіях. На відміну від Wikipedia, всі інші електронні наукові портали не містять у собі суб'єктивних правок, а лише статті, написані визнаними науковцями з усього світу – від історичних статей до пояснення принципу роботи винаходу в галузі електромеханіки.

Мета роботи. Головною метою дослідження є створення програмного продукту, який буде об'єднувати найбільш популярні наукові бібліотеки в одному місці. Дана система буде пропонувати тільки оригінальні статті зазначених авторів, серед яких користувач зможе обрати найбільш цікавішу для нього статтю.

Матеріали та методи. Було проаналізовано наступні схожі ресурси та рішення: систему Google Scholar, web-додаток ScienceResearch, наукову бібліотеку eLibrary, науковий сайт SCOPUS, сайт ліги націй AGRIS, веб-сайт CORE, збірник статей Cyberleninka та сайт наукових новин Індикатор. Після

аналізу виокремлено наступні важливі функції, які будуть корисними при створенні власного застосунку:

- 1) авторизація користувача на сайті;
- 2) наявність доступу щонайменше до однієї бази наукових статей;
- 3) можливість пошуку статті у пошуковому полі;
- 4) відповідь на запит у вигляді, як правило, декількох статей;
- 5) наявність фільтрації запитів.

Вхідною інформацією є дані, що відправляються в БД за допомогою тонкого налаштування Django ORM у серверній частині проекту. Як правило, це дані пошукового запиту, що вже надходив раніше. До вихідних даних відносяться сутності, що формуються з наданої користувачем інформації та його пошукових запитів.

Для розроблення програмного продукту була обрана база даних PostgreSQL. Для того, щоб задовільнити логіку формату відповіді від зовнішнього API (рис.1), необхідно виокремити наступні сутності: користувач, пошуковий запит, стаття, закладки користувача, історія пошуку користувача, посилання на документи, історія усіх пошукових запитів. Для миттєвого реагування на зміні у базі даних потрібно прописати тригери та таймстампи. Для розгортання застосунку використовується хостинг-сервіс Heroku.

```
1 {
2   "status": "200",           // HTTP status code
3   "error": "string",       // Наявність помилки - може бути порожнім полем
4   "total": 12,             // Усього співпадінь за запитом
5   "data": [               // Дані - масив
6     {
7       "id": "string",      // Ідентифікатор
8       "title": "string",   // Заголовок
9       "topics": [         // Темі - масив рядків
10        "string",
11        "string",
12      ],
13      "authors": [        // Автори - масив рядків
14        "string",
15        "string",
16      ],
17      "description": "string", // Опис - рядок
18      "language": "en",     // Мова, використовується стандарт ISO 639-1
19      "publisher": "string", // Видавництво
20      "url": "string",      // Посилання
21      "year": "string"     // Date parsed to string
22    },
23  ],
24  "searchDate": "string",  // Date parsed to string
25  "request": {            // Дані про запит
26    "searchQuery": "string", // Запит повністю
27    "filters": {         // Фільтрація за:
28      "title": "string",  // Назвою
29      "topics": [        // Темами
30        "string",
31        "string",
32      ],
33      "authors": "string", // Авторами
34      "publisher": "string", // Видавництвом
35      "language": "en",   // Мовою
36      "year": "startYear - endYear" // Роками публікації
37    }
38  }
39 }
```

Рис.1.Формат відповіді зовнішнього API

Результати. Взаємодія користувача з додатком через інтерфейс (рис. 2) виконується через наступні елементи управління: а верхньому барі можемо обрати тему та мову. У текстовому полі вводимо запит, у ньому ж праворуч є кнопка фільтрації, а окремо праворуч кнопка пошуку. Під текстовим полем виводяться результати пошуку, якщо ввести запит та натиснути кнопку «Пошук».

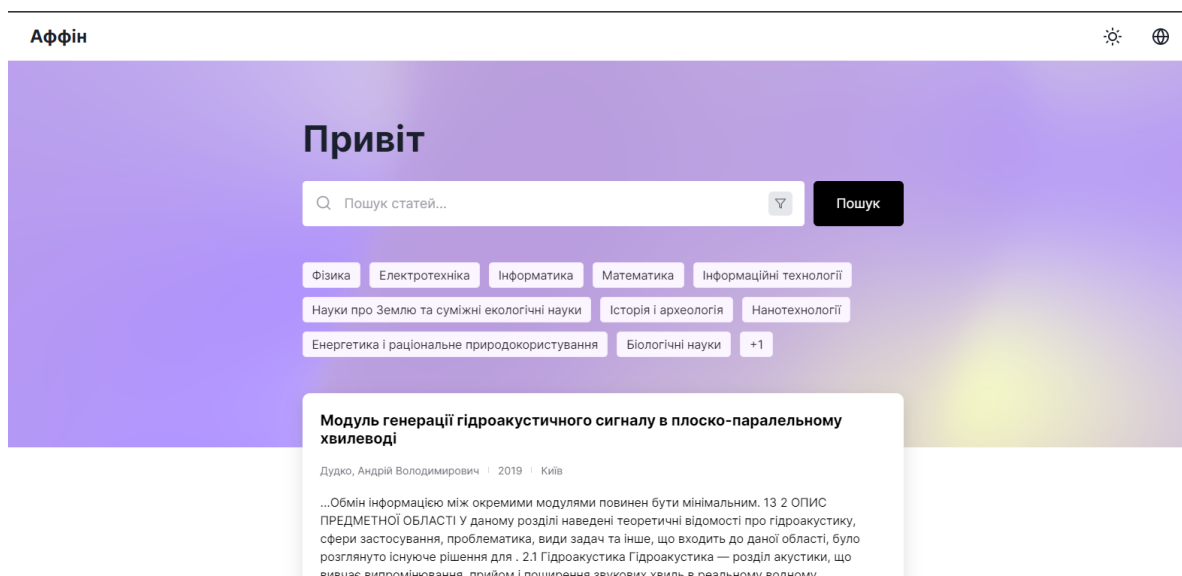

Рис.2. Інтерфейс веб-додатку

Висновки. В ході дослідження було створено застосунок, який є доволі потужним інструментом для пошуку необхідних статей, а також фундаментом для створення мережі пошуку наукових статей при додані більшої кількості зовнішніх API, поліпшенні фільтрації, покращенні хостингу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Моргунов Е.П. PostgreSQL. Основи мови SQL: підручник/ Е. П. Моргунов; під ред. Е. В. Рогова, П. В. Лузанова. – СПб.: БХВ-Петербург, 2018. – 336 с.
2. Edition Neil Middleton Heroku: Up and Running: Effortless Application Deployment and Scaling 1st Edition. – Вид-во: O'Reilly Media (November 24, 2013) – 100 с.

ПРОЧНОСТЬ КОНТАКТОВ ЖЕЛЕЗОБЕТОННЫХ КОНСТРУКЦИЙ

Литвиненко Виктория Викторовна
старший викладач кафедри МРПВШТЕ,
заступник декана ФВТШС

Адамчук Анастасія Мстиславівна
магістр, спеціальність 192 БЦІ
Одеський національний морський університет,
г. Одесса, Україна

Введение./Introductions. Рассмотрены вопросы влияния состава бетона на формирование технологической поврежденности в сборно-монолитных конструкциях. Показано влияние соотношения исходных компонентов состава на структуру старого бетона и бетона омоноличивания. Предложены методы управления технологической поврежденностью и повышения монолитности составных железобетонных конструкций. Отмечено влияние влажности среды на формирование структуры бетона конструкций гидротехнических сооружений.

Цель работы./Aim. При техническом обследовании железобетонных конструкций гидротехнических сооружений (колонны, сваи, подпорные стенки) и железобетонных труб в зоне переменного воздействия воды отмечается коррозия бетона и рабочей арматуры. Капитальный ремонт таких участков требуют больших затрат и, к сожалению, недолговечен и недостаточно эффективен. Проведенные исследования показали, что повышенные адгезии контактного слоя сцепление старого бетона с новым связаны со структурой бетона и его начальной (технологической) поврежденность.

Материалы и методы./Materials and methods. Поврежденности сборно-монолитной конструкции влияет на её прочностные и деформативные характеристики (несущую способность, трещиностойкость, водонасыщение, водонепроницаемость, коррозионную стойкость, долговечность и др). В зависимости от условий эксплуатации принято рассматривать:

а) поврежденность конструкции до приложения эксплуатационных нагрузок [1];

б) поврежденность, возникшую при действии эксплуатационных нагрузок.

В то же время последняя включает в себя поврежденности типа «а», то есть начальную поврежденность конструкции. Начальная поврежденность сборно-монолитной конструкции, в свою очередь, определяется наличием дефектов или несплошностей материала в целом [2; 3; 4, с.39; 5, с.64]. Это означает, что начальная поврежденность конструкции включает в себя поврежденность материала сборной и монолитной части конструкции, а также поврежденность шва их контакта [6, с. 118; 7]. Поврежденность шва контакта зависит от величины контактной прочности бетонов [8].

Поврежденность материала конструкции – бетона, в свою очередь, характеризуется в зависимости от величины образования: поврежденностью отдельных компонентов, которая привносится в материал; поврежденностью, которая возникает в период технологической переработки исходных составляющих в материал конструкции [9].

Поврежденность компонентов нами отнесена в разряд случайных. Объектом анализа была поврежденность, возникшая в результате технологической переработки исходных компонентов. Она отражает наличие в материале так называемых технологических дефектов: поры, капилляры, трещины различных видов и др., возникшие в период производства материала (бетона) конструкций и присутствующие в них до приложения эксплуатационных нагрузок. Научной школой В.Н. Вырового, В.С. Дорофеева [3;4;5, с.64] была предложена методика определения начальной поврежденности.

Фиксирование трещин в объеме материала при существующих методах анализа структуры гетерогенных материалов проблематично. В связи с этим методика оценки поврежденности материала через поверхностные трещины

при определённых недостатках и несоответствие между объемными процессами разрушения и плоскостным анализом протяжённости трещин принималось многими авторами.

Результаты и обсуждение./Results and discussion. Технологическую поврежденность бетона оценивали коэффициентом поврежденности - отношением общей длины поверхностных трещин, L , к площади образца, на которой измерена протяжённость трещин, S .

$$K_s=L/S \text{ (см}^{-1}\text{)} \quad (1)$$

Предложенный способ [1] позволяет обнаружить трещины с шириной раскрытия от 5 мм и более, длиной от 2 мм и более. Трещины на поверхности образца являются такими же дефектами и концентраторами напряжений, как в объеме, что позволяет утверждать об их влияние на прочностные и деформативные характеристики бетонов.

Для исследования влияние состава бетона на технологическую поврежденность нами проведены исследования с факторами варьирования водоцементным отношением V/C , расходом цемента C и структурным коэффициентом r .

Технологическую поврежденной старого бетона оценивали коэффициентом K_{so} . На момент добетонирования он составил $43,78 \cdot 10^{-2} \text{ см}^{-1}$. Коэффициент вариации составил 40,9%.

Коэффициент технологической поврежденности нового бетона изменялся в зависимости от состава в пределах от $7,4 \cdot 10^{-2} \text{ см}^{-1}$ до $134,9 \cdot 10^{-2} \text{ см}^{-1}$, коэффициент вариации в центре плана по 9 образцам составил 10,2%.

Зависимость величины коэффициента технологической поврежденности от варьируемых факторов аппроксимируется полиномом 2-ой степени (см^{-1}):

$$K_s=58,662+26,94x_2-19,10x_3-41,028x_1^2+ \\ +15,822x_2^2+5,67x_3^2-7,087x_1x_2+9,688x_1x_3-24,087x_2x_3 \quad (2)$$

Дисперсия неадекватности модели экспериментальным данным составила 87,1683, расчётный критерий Фишера 2,0632 при вероятности превышения $\alpha=0,05$. Получены значения факторов варьирования, при которых технологическая поврежденность достигает экспериментальных значений. Для минимума $K_S=6,952 \cdot 10^{-2} \text{ см}^{-1}$; $x_1=-1,0$; $x_2=-0,315$; $x_3=1,0$, что соответствует водоцементному отношению $V/C=0,48$; расходу цемента $C=368,5 \text{ кг/м}^3$, доле песка в смеси заполнителя $r=0,46$.

Максимум технологической поврежденности $K_{Smax}=151,909 \cdot 10^{-2} \text{ см}^{-1}$ при $x_1=-0,205$; $x_2=1,0$; $x_3=-1,0$, что соответствует водоцементному отношению $V/C=0,607$; расходу цемента $C=500,0 \text{ кг/м}^3$, доле песка в смеси заполнителя $r=0,30$.

Полученный полином содержит линейные эффекты от варьирования факторами расхода цемента C и структурного коэффициента r , а также квадратичные эффекты и эффекты от взаимодействия трех варьируемых факторов. Полученная модель аппроксимируется поверхностями представленными на рисунке 1 при стабилизации x_3 на каждом из трёх уровней плана эксперимента. Пересечение поверхностей отражает влияние синергизма факторов варьирования. В целом характер поверхностей отражает «положительное» влияние количества цемента на величину поврежденности.

Влияние величины водоцементного отношения на технологическую поверхность для разных областей исследования различно. Для жестких бетонных смесей недоуплотнение сказалось на качестве поверхности нового бетона.

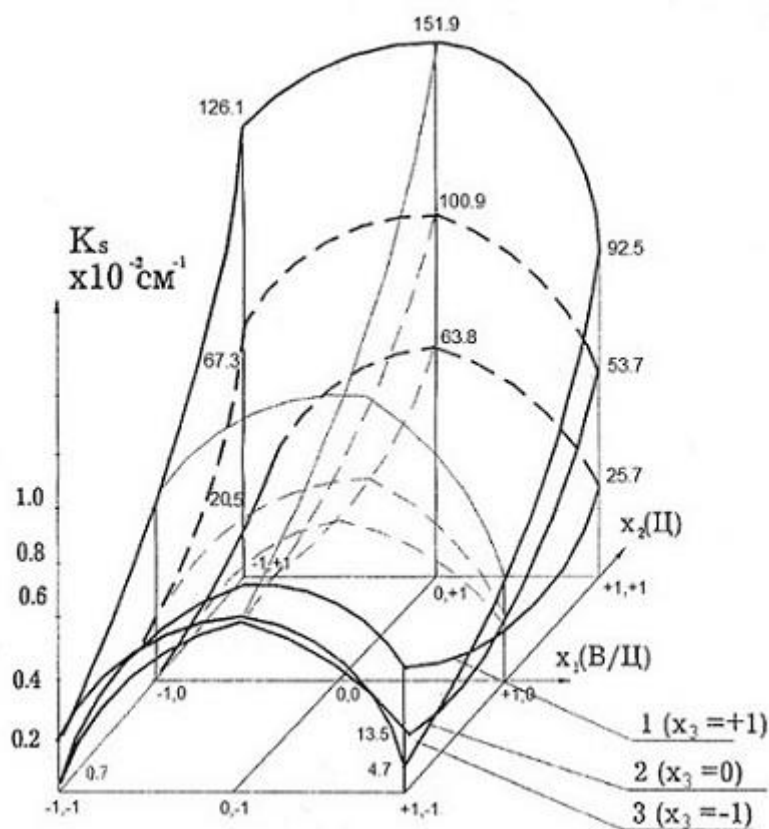

Рис.1. Технологическая поврежденность нового бетона в зависимости от состава

Прилегающие к стальным формам поверхности шероховатые, пористые, в наиболее жестких бетонных смесях появляется крупный заполнитель, и поверхности раздела его с растворной частью выглядят как рельефные поверхности, повторяющие форму заполнителя. Видимых трещин в таком композитном материале немного, они проходят по растворной части бетона в обход крупного заполнителя, коэффициент поврежденности K_S изменяется в пределах $K_S = (10...56) \cdot 10^{-2} \text{ см}^{-1}$ (рис.1). Это можно объяснить тем, что зерна крупного заполнителя в этом случае становятся своеобразными дискретными усадочными ячейками на макроуровне. Для таких смесей характерно увеличение коэффициента поврежденности в 5-7 раз с повышением водоцементного отношения до определенной величины.

При переходе к пластическим смесям происходит перераспределение зерен крупного заполнителя, более рациональная и плотная их упаковка. В результате уплотнения структуры бетона характер технологической

поверхности меняется. Трещины на поверхности таких бетонов, в основном, короткие, хаотично расположенные, они отражают изменение влияния крупного заполнителя вследствие возрастания его роли в структурообразовании. Дальнейшее увеличение подвижности малоцементных из принятых бетонных смесей ведет к снижению коэффициента поврежденности на 30...50% и изменяет характер поврежденности.

Выводы./Conclusions. Качественный характер изменения технологической поврежденности при переходе от жестких к литым смесям более выражен. Если для жестких смесей характерны протяженные, ориентированные в одном направлении технологические трещины при общей пористости матричного материала, то для пластичных смесей характерно наличие коротких незавершенных трещин, расположение которых носит хаотичный характер, начинают проявляться границы структурных блоков.

Окончательное разделение композиционного материала на отдельные структурные элементы наблюдается при переходе к литым смесям. Характер распределения трещин можно отнести к стохастическому на основании его повторяемости при изменении масштаба. Увеличение количества цемента в бетонной смеси ведёт к значительному росту технологической поврежденности (в 5...10 и более раз). Влияние расхода цемента более выражено на границах эксперимента по водоцементному отношению и немного сглаживается для пластических смесей. Для них с увеличением расхода цемента от минимального из принятых планом до максимального коэффициент технологической поврежденности возрастает в 1,1...3 раза.

Влияние доли песка в смеси заполнителей на технологическую поврежденность различно в зависимости от водоцементного отношения состава нового бетона. Для жестких смесей с увеличением доли песка технологическая поврежденность снижается в 5...6 раз, для пластичных бетонных смесей при высоких и средних расходах цемента снижается, а при малых расходах незначительно увеличивается с возрастанием доли песка в смеси заполнителя (r). Для высокоподвижных и литых бетонных смесей увеличение r по-разному

отражается на величине технологической поврежденности K_S . Для малоцементных бетонов рост K_S с увеличением доли песка в смеси заполнителей проявляется ещё больше, а для других составов со средним и высоким содержанием цемента сохраняется снижение K_S при увеличении доли песка в смеси заполнителей. Изменение знака влияния r для малоцементных составов бетона отражается увеличением количества поверхностных трещин из-за частичной расслаиваемости бетонной смеси.

В условиях переменной влажности среды для конструкций гидротехнических сооружений происходит изменение технологической поврежденности и структуры бетона [10, с.54]. Изменить структуру бетона, уменьшить технологическую поврежденность и повысить долговечность бетона тонкостенных гидротехнических сооружений (подпорных стен) возможно за счёт применения комплексных модификаторов [11, с.160].

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Выровой В.Н., Дорофеев В.С., Макарова С.С., Абакумов С.А. Способ выявления трещин в бетонных и железобетонных конструкциях на неорганическом вяжущем. – Полож. реш. №5008907/93 (059304) от 03.07.91.
2. Дорофеев В.С. Технологическая поврежденность бетона и ее влияние на работу конструкции // Минобразования Украины, Одесса -1993, 52 с.
3. В.И. Соломатов, В.Н. Выровой, В.С. Дорофеев. Основы композиционных строительных материалов // Харьков: ХИНГХ, 1990. -25 с.
4. В.И. Соломатов, В.Н. Выровой, А.С. Замсов, В.С. Дорофеев. Технологическая поврежденность композиционных строительных материалов и конструкций// Транспортное строительство. М.-1990.-№7- С.39-40.
5. В.Н. Выровой, В.С. Дорофеев, В.Г. Суханов. Моделирование конструкций как сложных систем // Вісник ОДАБА. – В.28.- Одеса: Зовнішрекламсервіс: 2007.- С.64-70.

6. В.С. Дорофеев, Н.В. Пушкарь. Прочность контактов сборно-монолитных конструкций / Актуальные научные исследования в современном мире. Переяслав-Хмельницкий, 2019. – Вып. 3 (47), ч. 1. – С. 118-127.
7. Procesy samoorganizacji struktury kompozytowych materialow budowlanych / S.B.Fic, V.N.Vyrovoy, V.S.Dorofeev.- Politechnika Lubelska, 2013.
8. В.Н. Выровой, В.С. Дорофеев. Технологическая механика композиционных материалов. Киев, Общество «Знания» Украины. – 1991.
9. В.С. Дорофеев, В.Н. Выровой, В.И. Соломатов, Пути снижения материалоемкости строительных материалов и конструкций. – К.: УМКВОУССР, 1989. - 79 с.
10. В.Н. Выровой, В.С. Дорофеев, А.В. Мишутин, Л.И. Резникова, В.Г. Суханов / Механизм изменения структуры строительных композитов в условиях переменной влажности // Вісник ОДАБА. – В.29.- Одеса: Зовнішрекламсервіс: 2008.- С.54-63.
11. В.С. Дорофеев, А.В. Мишутин. Повышение долговечности бетона тонкостенных гидротехнических сооружений за счет применения комплексных модификаторов // Вісник ОДАБА. – В. 27. - Одеса: Зовнішрекламсервіс. 2007,- С.160-164.

ДОСЛІДЖЕННЯ ОПЕРАЦІЇ ПІДТРИМКИ ПРИЙНЯТТЯ ГРУПОВИХ РІШЕНЬ

Лихман Ярослав,
магістр

Коваль Світлана Станіславівна,
к. т. н., доц. кафедри АІС

Рилова Наталія Вікторівна
к. т. н., ст. викладач кафедри АІС
Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна

Вступ. Інформатизація суспільства у всіх сфера діяльності людей обумовила необхідність командної роботи та формування спільних стратегічних рішень. Створення груп з осіб, які приймають рішення (ОПР) стало важливими організаційними діями для підвищення ефективності роботи компанії та роботи працівників [1–2].

Проте, більшість існуючих систем підтримки прийняття рішень (СППР) не містять моделей, методів та інструментальних засобів для прийняття саме групових рішень. Тому, тема є актуальною і призначена для досягнення цілі створення інформаційної системи (ІС) підтримки прийняття групових рішень, яка має забезпечити анонімність у процесі обговорення проблеми, групову пам'ять, зв'язок між усіма учасниками групи, ефективне використання бази даних (БД) даної системи [3–4].

Ціль роботи. Дослідження операції підтримки прийняття групових рішень та створення структурної моделі процесу для повного розуміння взаємодії потоків даних в середині процесів та подальшої розробки комплексу математичних моделей, методу та інформаційної системи підтримки прийняття групових рішень.

Матеріали та методи дослідження. Першим кроком в створенні ІС підтримки прийняття групових рішень є дослідження процесу організації та

проведення таких групових заходів. Тому запропонована структурна модель (рис. 1), яка описує задачу управління процесом підтримки прийняття групових рішень. Де *PFE* – процес формування груп експертів та визначення методів експертних оцінок, *SS* – підсистема опитування, *POE* – процес обробки думок експертів всередині групи, *PDF* – процес визначення остаточного результату опитування.

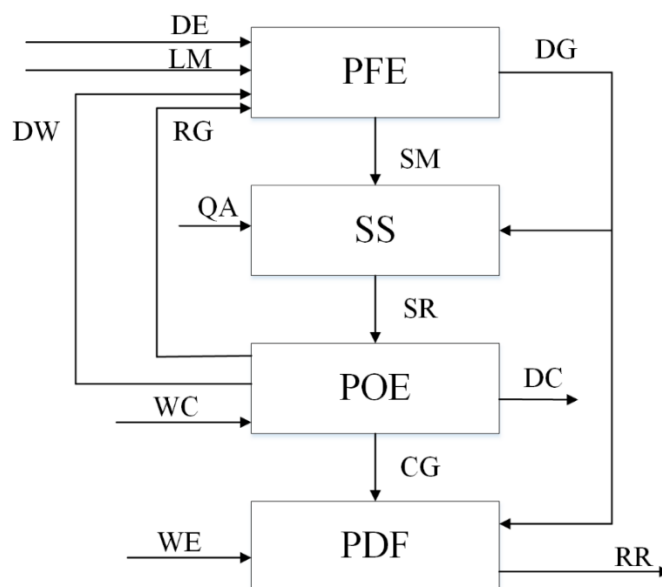

Рис. 1. Структурна модель процесу підтримки прийняття рішення

Структурну модель процесу підтримки прийняття рішення можна представити у вигляді кортежу:

$$DSM = \langle PS, DS \rangle, \quad (1)$$

де *PS* – це процеси та підсистеми, *DS* – потоки даних. В свою чергу, кожний блок можна представити у вигляді кортежу наступного рівня ієрархії:

$$PS = \langle PFE, SS, POE, PDF \rangle, \quad (2)$$

$$DS = \langle DE, LM, DG, DG, SM, GA, SR, RG, DW, DC, WC, WE, CG, RR \rangle, \quad (3)$$

де *DE* – множина даних про експертів за певними показниками, *LM* – множина можливих методів експертних оцінок, *DG* – множина даних щодо сформованих груп експертів, *SM* – множина обраних методів експертних оцінок, *GA* – множина анкет з відповідним переліком питань, множиною альтернатив та

критеріями відбору, SR – множина результатів опитування, RG – множина запитів на перерозподіл груп або виключення певних експертів, DW – множина аналітичних даних щодо роботи експертів, DC – множина даних щодо узгодженості груп та особистих відповідей експертів, WC – множина вагових коефіцієнтів важливості критеріїв відбору, WE – множина вагових коефіцієнтів важливості груп експертів, CG – множина узгоджених та усереднених результатів в середині групи, RR – множина ранжованих переліків результатів тестування.

Тоді взаємодію процесів формування груп експертів та визначення методів експертних оцінок, обробки думок експертів всередині групи, визначення остаточного результату опитування та підсистеми опитування можна представити рядом відображень:

$\eta: DE \times DW \times RG \rightarrow DG$ – відображення множини даних про експертів за певними показниками DE , множини аналітичних даних щодо роботи експертів DW та множини запитів на перерозподіл груп або виключення певних експертів RG , у множину даних щодо сформованих груп експертів DG ;

$\mu: LM \times DG \rightarrow SM$ – відображення множини можливих методів експертних оцінок LM , множини даних щодо сформованих груп експертів DG у множину обраних методів експертних оцінок SM ;

$\psi: GA \times SM \times DG \rightarrow SR$ – відображення множини анкет з відповідним переліком питань, множини альтернатив та критеріїв відбору GA , множини обраних методів експертних оцінок SM та множини даних щодо сформованих груп експертів DG у множину результатів опитування SR ;

$\varphi: WC \times SR \rightarrow DC$ – відображення множини вагових коефіцієнтів важливості критеріїв відбору WC , множини результатів опитування SR у множину множини даних щодо узгодженості груп та особистих відповідей експертів DC ;

$\lambda: WE \times CG \times DG \rightarrow RR$ – відображення множини вагових коефіцієнтів важливості груп експертів WE , множини узгоджених та усереднених

результатів в середині групи CG та множини даних щодо сформованих груп експертів DG у множину ранжованих переліків результатів тестування RR .

Висновки. Отже, проведено дослідження операції підтримки прийняття групових рішень та розроблена структурна модель підтримки прийняття групових рішень. Модель включає кортеж складових частин моделі та відображення взаємодії потоків даних в середині процесів. Дана модель є основою для розробки комплексу математичних моделей, методу та інформаційної системи підтримки прийняття групових рішень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Демиденко М.А. Управління проектами інформатизації. /Навч. посібн. – Дніпропетровськ: НГУ, 2014. – 118 с.
2. Демиденко М.А. Підвищення прибутковості електронної комерції з використанням моделей спліт аналізу. / «Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки України» – Дніпропетровськ: НГУ, 2014.
3. Marius Cioca, Florin Filip (2015). Decision Support Systems – A Bibliography 1947-2007.
4. Потрашкова Л.В., Комп'ютерна підтримка прийняття рішень у сфері дизайну поліграфічної продукції.: Системи обробки інформації, 2010, випуск 7 (88).

АСПЕКТИ КОРОТКОСТРОКОВОГО ПРОГНОЗУВАННЯ ВІДПУСКУ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ ВИРОБНИКАМИ З ВІДНОВЛЮВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Лоскутов Степан Сергійович,
аспірант
Інститут електродинаміки
м. Київ, Україна

Вступ. Сьогодні розвиток електроенергетики України відбувається в умовах функціонування нової моделі ринку електричної енергії [1-3] та збільшення частки відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) [4] в об'єднаній енергетичній системі (ОЕС) України. Слід зважати, що ВДЕ є нерегульованими джерелами виробництва електричної енергії з різко нерівномірним графіком покриття навантаження [5, 6]. Поточна похибка прогнозування відпуску електричної енергії ВДЕ призводить до додаткових суттєвих витрат на врегулювання небалансів, що залежать від ціни на балансуєчому ринку, а також обумовлює потреби ОЕС України в обсягах додаткових допоміжних послуг [7], зокрема і регулюючих потужностей, яких вже фактично не вистачає для забезпечення функціонування встановленої потужності ВДЕ. Тому проблема якісного прогнозування відпуску електричної енергії виробниками з ВДЕ набирає актуальності в Україні [5, 6, 8]. До 2021 р. виробники з відновлюваних джерел енергії не несли відповідальність за створені небаланси. Але починаючи з 2021 року «зелена» генерація (із встановленою потужністю більше 1 МВт) має сплачувати 50% вартості врегулювання небалансів в рамках балансуєчої групи «Гарантованого покупця». Починаючи з 2022 р. відповідальність за небаланси для виробників з ВДЕ складатиме 100%, що стимулює виробників з ВДЕ до ефективного прогнозування своїх графіків генерації електроенергії.

Мета. Аналіз поточних похибок прогнозування графіків відпуску електроенергії балансуєчої групи ДП «Гарантований покупець» та порівняння

отриманих результатів із розробленими однофакторними моделями прогнозування відпуску електроенергії з ВДЕ.

Матеріали та методи досліджень. Для прогнозування відпуску електричної енергії виробниками з ВДЕ використано одношарову рекурентну нейронну мережу типу LSTM, до якої була додана двошарова повнозв'язна мережа. На вхід мережі подаються дані за два тижні з погодинною дискретністю. Вхідний шар має 24 нейрони, тобто на кожен нейрон LSTM шару подаються значення по кожній годині за попередні два тижні. Таким чином ми отримуємо послідовність при якій вхідні дані на конкретну годину потрапляють на вхід до конкретного нейрона, який в свою чергу передає вихідні дані до наступного нейрона як по горизонталі так і по вертикалі. На (рис. 1) зображено загальну архітектуру такої нейронної мережі.

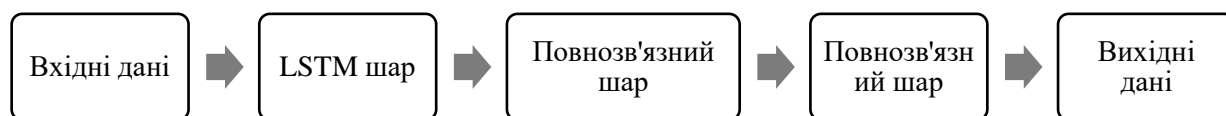

Рис. 1 Блок схема нейронної мережі

Навчання проводилось на блочній кросс валідації за весь період з тренувальною вибіркою 60 днів, тестовою – 2 та пропуском – 2. Модель тренувалась на 200 епохах з функцією витрат середньоквадратичним відхилення та алгоритмом оптимізації ADAM.

Перед тим як подавати дані до мережі дані тренувальної вибірки було нормалізовано до вигляду від 0 до 1 за формулою (1), а дані тестової вибірки було нормалізовано таким же чином, але використовуючи мінімальні та максимальні значення з тренувальної вибірки.

$$x_{i,j} = \frac{x_{i,j} - \min(x_j)}{\max(x_j) - \min(x_j)} \quad (1)$$

Результати та обговорення. На рис. 2 представлено добові графіки RMSE похибки розробленої прогнозної моделі та результатів прогнозування ДП «Гарантований покупець» (ГП). З наведеного графіку видно, що похибка

прогнозів ГП нижча, і це стосується не тільки загального відпуску балансуєної групи, а і відпуску по кожному типу ВДЕ окремо.

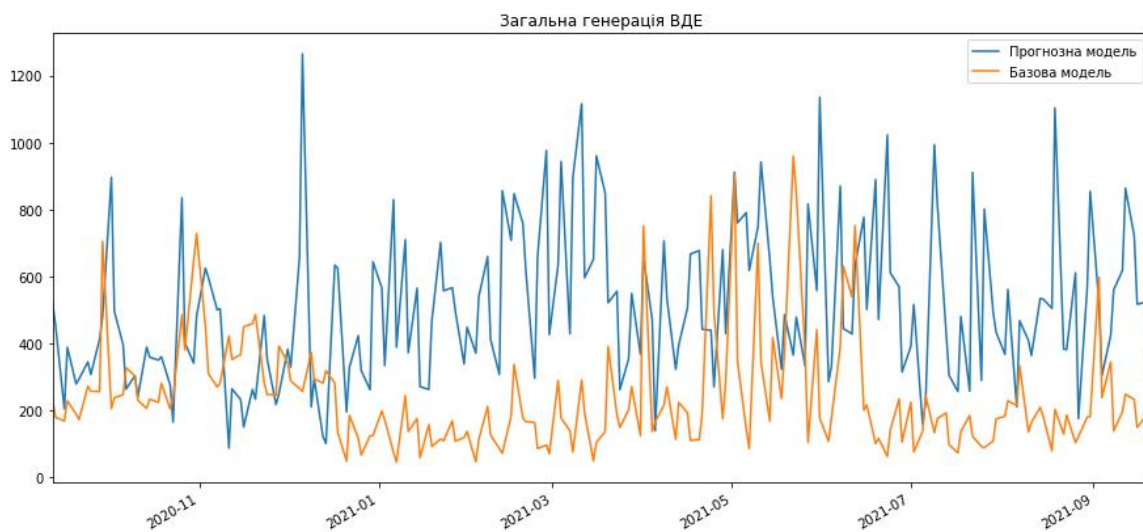

Рис. 2 Добові значення RMSE похибки

Отримані результати показують, що необхідним є дослідження використання інших архітектур та типів нейронних мереж, а також додаткових факторів, що впливають на результати прогнозування. Значення показників похибок по окремих типах генерації представлені в таблиці (1).

Таблиця 1

Похибки моделей

Тип генерації	Розроблена модель, RMSE	Прогноз ГП, RMSE
Загальний	505.17	242.14
Сонячна	377.75	205.79
Вітряна	334.7	89.37
Маленькі гідро	7.2	1.36
Міні гідро	3.48	0.46
Мікро гідро	1.14	0.25
Біомаса	9.79	6.18
Біогаз	3.61	2.42

Для ДП «Гарантований покупець» задача удосконалення алгоритмів прогнозування виробництва електроенергії ВДЕ дуже актуальна. З недавніх часів підприємство залучилося підтримкою агентства США з міжнародного розвитку (USAID) через проект енергетичної безпеки. Згодом залучилася німецька компанія з надання послуг прогнозування ВДЕ – Enercast, яка одна з перших хто почав використовувати штучний інтелект для прогнозів ВДЕ.

Розглянемо графіки щоденних похибок RMSE щоб побачити ефект використання нового програмного забезпечення.

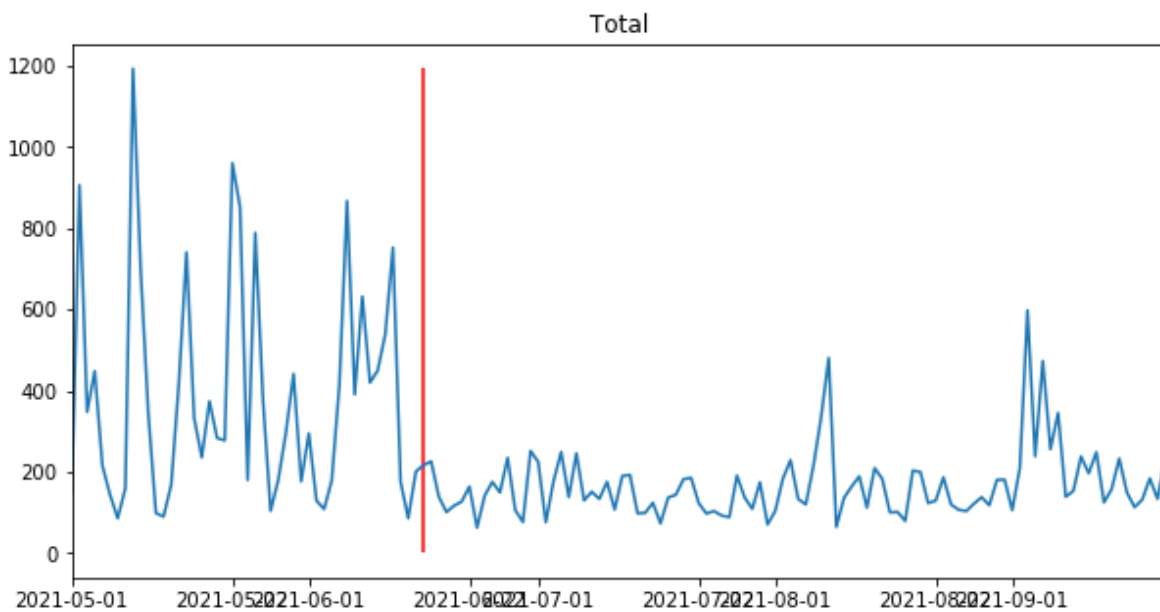

Рис. 3 Загальний відпуск ВДЕ

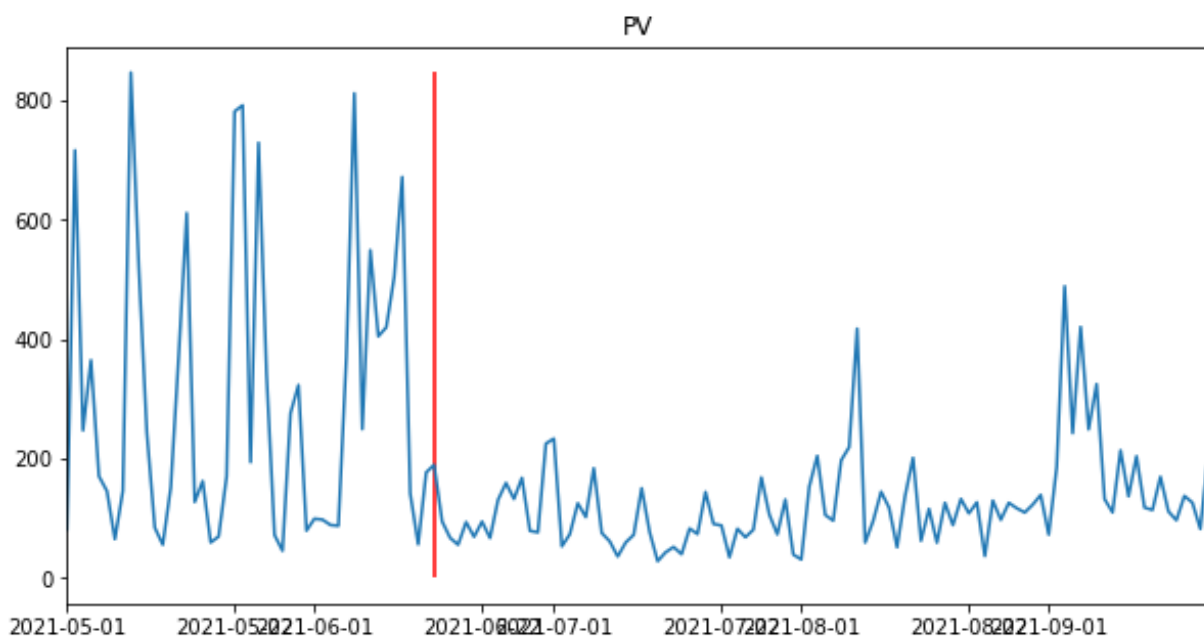

Рис. 4 Генерація сонячних електростанцій

На графіках (рис.3 та рис.4) відпуску електричної енергії з СЕС та загального відпуску видно зниження похибки після 16 червня 2021 р. Для інших видів генерації таке значне зниження похибки не відмічено. Відпуск сонячної енергії за добу в середньому складає 70% від загальної відпуску ВДЕ в ОЕС України. Значне підвищення точності прогнозування сонячної генерації суттєво відобразилося на загальному графіку відпуску ВДЕ.

В табл. 2 наведено середні щоденні похибки RMSE з 01.05.2021 по 16.06.2021 та з 16.06.2021 р. по 21.09.2021 р.

Таблиця 2

Похибки моделей

Тип генерації	До 16 червня	Після 16 червня	Різниця, %
Загальний	381.55	167.74	56
Сонячна	297.45	125.88	57.6
Вітряна	130.54	97.27	25.5
Маленькі гідро	0.52	0.53	-1.9
Міні гідро	0.47	0.33	29.79
Мікро гідро	0.27	0.2	25.93
Біомаса	5.1	6.4	-25.49
Біогаз	2.39	2.1	12.13

Суттєве зменшення похибки прогнозування відпуску електроенергії з СЕС обумовлено використанням в моделях Enercast великих обсягів метеорологічних даних, які суттєво впливають на графік відпуску електроенергії СЕС. Відповідно такі моделі мають суттєву перевагу перед однофакторними моделями прогнозування особливо за рахунок використання метеорологічних даних в режимі реального часу.

Прогнозування на годину вперед. Спробуємо спрогнозувати генерацію ВДЕ з часом упередження на годину вперед, в якості моделі використаємо регресію з L1 регуляризацією. Для прогнозу візьмемо 168 попередні значення, функцію втрат середньоквадратичне відхилення та тренувальну вибірку з 7

липня по 16 червня 2021 р. Тестування проводилося на даних з 23 червня по 21 вересня, результати представлені у таблиці. Як видно в (табл. 3) лінійна регресія значно покращила результат прогнозування, що обумовлено тим, що значення відпуску електроенергії з ВДЕ за попередні години має набагато більший вплив на результат прогнозування ніж за попередній день. Суттєвою перевагою для прогнозування на добу вперед, може стати поправка прогнозів в залежності від поточної ситуації.

Таблиця 3

Похибки моделей

Тип генерації	Базова модель (24 год)	Регресія (1 год)	Різниця, %
Загальний	168.68	103.12	38.8
Сонячна	128.29	81.59	36.4
Вітряна	96.08	56.9	40.78
Маленькі гідро	0.5	0.92	-84
Міні гідро	0.33	0.23	30.3
Мікро гідро	0.20	0.14	30
Біомаса	6.29	2.02	67.89
Біогаз	2.04	1.24	39.22

Висновки. Результати виконаного аналіз показали, що для покращення результатів прогнозування необхідним є врахування впливу зовнішніх факторів, що безпосередньо впливають на генерацію ВДЕ. Оскільки генерація електроенергії з СЕС складає в середньому 70% від загальної генерації розглянутої балансувальної групи, то доцільно підвищувати точність прогнозування відпуску електроенергії таких виробників. Для цього необхідно зробити декомпозицію генерації по регіонах і використовувати метеорологічні та інші фактори безпосередньо для обраних областей. Також необхідним є детальний аналіз зовнішніх факторів, які безпосередньо впливають на відпуск електроенергії з ВДЕ. Побудова окремих алгоритмів для кожного з типів генерації та використання суми всіх прогнозів для прогнозування агрегованого

відпуску ВДЕ дозволить значно підвищити точність такого прогнозування. Іншим варіантом підвищення точності прогнозування є зменшення горизонту прогнозування та використання метеорологічних факторів безпосередньо за фактичний день, а не їх прогнози.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Блінов І.В. Проблеми функціонування та розвитку ринку електричної енергії України. (за матеріалами наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 3 лютого 2021 р.). Вісник НАН України. 2021. № 3. С. 20-28. DOI: <https://doi.org/10.15407/visn2021.03.020>

2. Ivanov H., Blinov I., Parus Ye. Simulation Model of New Electricity Market in Ukraine// 2019 IEEE 6th International Conference on Energy Smart Systems (ESS). 2019. P. 339-342. DOI: <https://doi.org/10.1109/ESS.2019.8764184>

3. Іванов Г.А., Блінов І.В., Парус Є.В. Комплексна розрахункова модель ринку на добу наперед та балансуючого ринку електроенергії України // Промелектро. 2016. № 4-5. С. 8–12.

4. Кириленко О.В., Басок Б.І., Базєєв Є.Т., Блінов І.В. Енергетика України та реалії глобального потепління // Технічна електродинаміка. 2020. № 3. С 52-61. DOI: <https://doi.org/10.15407/techned2020.03.052>

5. Іванов Г.А., Блінов І.В., Парус Є.В., Мірошник В.О. Складові моделі для аналізу впливу відновлювальних джерел енергії на ринкову вартість електроенергії в Україні// Технічна електродинаміка. 2020. № 4. С. 72-75. DOI: <https://doi.org/10.15407/techned2020.04.072>

6. Блінов І.В., Мірошник В.О., Шиманюк П.В. Короткостроковий інтервальний прогноз сумарного відпуску електроенергії виробниками з відновлювальних джерел енергії. Праці Інституту електродинаміки НАН України. 2019. Вип. 54: С. 5–12 DOI: [10.15407/publishing2019.54.005](https://doi.org/10.15407/publishing2019.54.005)

7. Кириленко О.В., Блінов І.В., Парус Є.В. Оцінка роботи електростанцій при наданні допоміжних послуг з первинного та вторинного регулювання частоти в ОЕС України // Технічна електродинаміка. 2013. № 5. С. 55-60.

8. Блінов І. В., Сичова В.В. Застосування методів декомпозиції у короткостроковому прогнозуванні сумарного електричного навантаження енергосистеми// Праці інституту електродинаміки НАН України. 2021. №59. С. 68-71. DOI: <https://doi.org/10.15407/publishing2021.59.068>

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАТРИМКИ ПІДКЛЮЧЕННЯ МЕРЕЖІ ETHERNET В ПРОГРАМНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ SKILAB

Маслакова Анастасія Олексіївна,

Студент

Скора Наталя Анатоліївна,

Науковий керівник

Національний аерокосмічний університет

“Харківський авіаційний інститут”

г. Харків, Україна

Introductions. Ethernet is a family of packet data technologies between devices for computer and industrial networks. Ethernet standards define wired connections and electrical signals at the physical level, frame format, and environmental access control protocols at the OSI model channel level. Ethernet is most often described by the 802.3 IEEE standards. The relevance of the work is that Ethernet became one of the most common LAN technologies (Local Area Network) in the mid-1990s, taking the place of such outdated technologies as Token Ring, FDDI and ARCNET.

Aim. To investigate the switching delay in the Ethernet network, and to find out which of the cables transmits the message faster, and which cable is more cost-effective to use.

Materials and methods. Ethernet networks use a method that provides access to a data transmission medium, which is called the carrier-sense-multiply-access with collision detection (CSMA / CD) method. The CSMA / CD access method and all non-constant Ethernet parameters remain the same for any physical environment specification.

Today's physical specifications for Ethernet technology today include the following data environments:

- 10Base-5 - coaxial cable with a diameter of 0.5 inches - "thick" coaxial cable. The impedance of the cable is 50 ohms. The maximum length of the segment is 500 meters (without repeaters);

- 10Base-2 - coaxial cable with a diameter of 0.25 inches - "thin" coaxial cable. The impedance of the cable is 50 ohms. The maximum length of the segment is 185 meters (without repeaters);
- 10Base-T - cable based on unshielded twisted pair. Forms a star-shaped topology with a hub. The distance between the hub and the end node - no more than 100 m;
- 10Base-F - fiber optic cable. The topology of fiber optic cable is similar to the topology of twisted pair. There are several different versions of this specification - FOIRL, 10Base-FL, 10Base-FB.

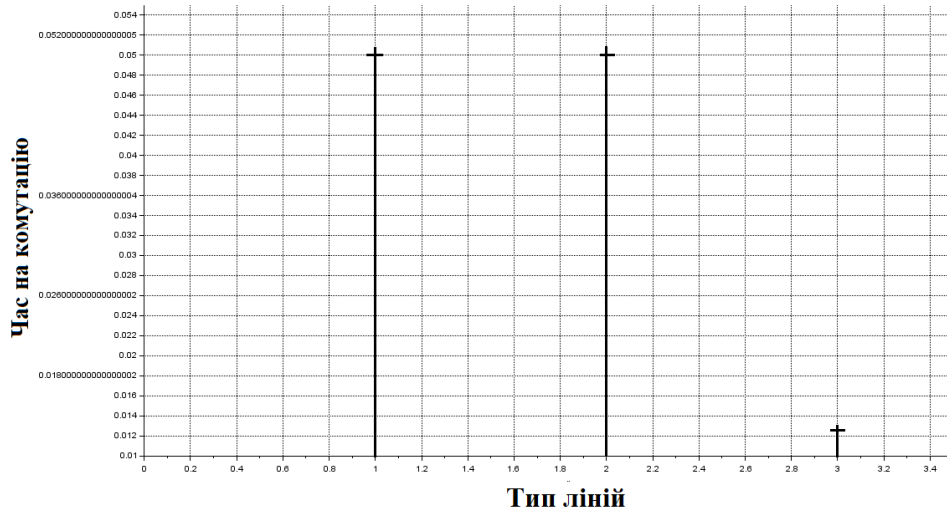
The word Base is a method of transmission on one base frequency of 10 MHz, and the number 10 denotes the bit rate of data transmission of these standards - 10 Mbps. Similarly, for an Ethernet network operating at 100Mbps, the standard defines the following types: 100BASE-TX (dual twisted pair) and 100BASE-FX (fiber optic cable). In the code, the number "100" means a data rate of 100Mbps, the letter "T" - twisted pair, the letter "F" - fiber optic cable.

Given that different media are used for data transmission, the switching delay will also be different.

Results and discussion. Using scilab software, a switching delay of 3 types of data media was calculated: coaxial cable, twisted pair and fiber optic cable. The following input data were taken:

- cable length – 2500 meters;
- length of the test message – 720 bytes = 5760 bits;
- data transfer rate 100Mbps;
- speed of propagation of electromagnetic waves in a specific physical environment, for twisted pair cable and coaxial cable – 50,000 km/s, for fiber optic cable – 200,000 km/s.

Picture 1 shows a graph of switching delay calculations for all types of data transmission media.

Picture 1 - Schedule of switching delay calculations

It was also calculated how much it would cost to lay and connect cables, the following values were obtained: twisted pair – UAH 25,600, coaxial cable – UAH 37,500, fiber optic cable – UAH 6,280,880.

Conclusions. Therefore, the fiber optic cable has the lowest switching delay, but if you take into account the cost of laying and connecting the fiber optic cable, its use will be economically unprofitable. Therefore, in this case, focus on time costs is impractical, taking into account all the money costs.

ЗАСТОСУВАННЯ ПІДХОДУ TRANSFER LEARNING У ЗАДАЧІ РОЗПІЗНАВАННЯ ЕМОЦІЙ ЗА ВІЗУАЛЬНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ

Мозговий Максим Васильович

студент 2 курсу магістратури
факультету прикладної математики

Сидорова Марина Геннадіївна

кандидат технічних наук, доцент кафедри МЗЕОМ

факультету прикладної математики

Дніпровський національний університет

імені Олеся Гончара

м. Дніпро, Україна

Анотація: у даній роботі розглянуто підхід навчання нейронних мереж Transfer Learning, що є важливою складовою при вирішенні задачі розпізнавання емоцій людини за візуальною інформацією через її складність та неоднорідність.

Ключові слова: transfer learning, нейронна мережа, емоції, навчання.

Автоматичне розпізнавання емоцій людини – це дуже активна область дослідження комп'ютерного зору, яка включає виявлення емоцій обличчя та автоматичну оцінку настрою на основі візуальних даних. Існує декілька підходів розпізнавання емоцій людини. У роботі був використаний підхід розпізнавання емоцій людини за візуальною інформацією, а саме зображення обличчя. Поставлена задача відзначається високою складністю, оскільки існує велика кількість варіацій демонстрування емоцій різними людьми. Тому, нейронна мережа, що використовується для розпізнавання, повинна мати велику кількість параметрів для можливості запам'ятати усі варіації та ознаки притаманні тій чи іншій емоції. Велика кількість параметрів навчання, для нас, як для розробників, означає збільшення часу навчання нейронної мережі та потребує більш якісної підготовки до цього процесу, а саме збільшення кількості зображень у базі для навчання та її якості загалом, що не завжди можливо. Для таких випадків був запропонований підхід Transfer Learning [1],

що полягає у використанні знань, отриманих у одній задачі, для вирішення іншої.

Головною умовою можливості використання підходу Transfer Learning є наявність відкритих попередньо навчених моделей нейронних мереж, що можуть бути використані для вирішення задачі. Задача класифікації зображень вирішується за допомогою згорткових нейронних мереж, попередньо навчені моделі яких існують у відкритому доступі. Переважна більшість таких моделей навчається за допомогою бази зображень ImageNet.

У роботі використовувалася бібліотека для машинного навчання розроблена Google – TensorFlow. Дана бібліотека має декілька попередньо навчених згорткових нейронних мереж, а саме VGG-16 та VGG-19 [2], ResNet-50 [3] та EfficientNet [4], на базі зображень ImageNet, донавчання яких і здійснювалося у ході роботи.

Підхід Transfer Learning включає в себе два методи налаштування попередньо навченої згорткової мережі для вирішення цільової задачі:

- донавчання (fine-tuning) – цей метод передбачає навчання декількох останніх шарів нейронної мережі, оскільки саме останні шари містять більш конкретні для поставленої задачі ознаки;
- виділення ознак (feature extraction) – даний метод передбачає заміну повнозв'язних шарів, що відповідають за класифікацію зображень. Згорткові шари у цей час залишаються незмінними, тобто коефіцієнти цих шарів не приймають участь у навчанні.

У роботі переважно використовувався перший метод, а саме донавчання, оскільки ознаки емоцій людини віддалені від початкових цілей попередньо навчених нейронних мереж, а тому згорткові шари більш високого рівня можуть виділяти зовсім інші ознаки, а необхідні ігнорувати.

За результатами роботи можна відзначити, що застосування підходу Transfer Learning для задачі розпізнавання емоцій людини за візуальною інформацією значно покращило точність розпізнавання та збільшило швидкість навчання різних варіантів моделей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. L. Y. Pratt. Discriminability-based transfer between neural networks. In *Advances in neural information processing systems*, pages 204–211, 1993.
2. Simonyan, Karen & Zisserman, Andrew. (2014). Very Deep Convolutional Networks for Large-Scale Image Recognition. arXiv 1409.1556.
3. He, Kaiming & Zhang, Xiangyu & Ren, Shaoqing & Sun, Jian. (2016). Deep Residual Learning for Image Recognition. 770-778. 10.1109/CVPR.2016.90.
4. Mingxing, Tan, Quoc, V. Le. EfficientNet: Rethinking Model Scaling for Convolutional Neural Networks. *Proceedings of the 36th International Conference on Machine Learning, Long Beach, California, 2019* P. 6105-6114.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УСЛОВИЙ ВНЕДРЕНИЯ НАБИВНЫХ СВАЙ В ПРОБИТЫХ СКВАЖИНАХ

Мукосеев Владимир Николаевич,

к. т. н., доцент

Копоть Сергей Анатольевич,

Мирончук Роман Валерьевич,

Савченко Иван Александрович

Студенты

Сумской национальной аграрный университет

г. Сумы, Украина

Мукосеев Николай Владимирович

директор

ООО НПП «АРХСТРОЙПЭМ»

г. Сумы, Украина

Введение. Набивные сваи в пробитых скважинах, несмотря на их эффективность [1-4], применяются в малых объемах из-за отсутствия нормативной документации (ДБН, ДСТУ-Н) на проектирование и устройство. В свою очередь разработка нормативной базы сдерживается недостаточным объемом опубликованных и проверенных решений инженерных задач по расчету и проектированию НСПС. Учитывая разветвленность алгоритма расчета таких фундаментов, на кафедре строительных конструкций СНАУ разработаны специализированные программы в оболочке EXCEL, которые существенно облегчают не только выполнение математических вычислений при решении практических инженерных задач, но и обеспечивают логические переходы по разветвленному алгоритму с наглядной геометрической визуализацией принятых решений в виде чертежа НСПС с привязкой зон влияния на окружающий сваю грунт к заданным инженерно-геологическим условиям (физико-механическим характеристикам и литологическому строению). Эти программы использовались в работах [6-10]

Общепринятое представление о зонах влияния НСПС на окружающий грунт (рис. 1).

В данной работе учитывались исследования зависимостей несущей способности НПС от объема втрамбованного щебня, степени влажности грунта, отказа трамбовки в процессе пробивки скважин, уже выполненные на кафедре строительных конструкций СНАУ. Однако все эти исследования должны быть подтверждены многократным практическим применением и в случае необходимости дополнены либо откорректированы.

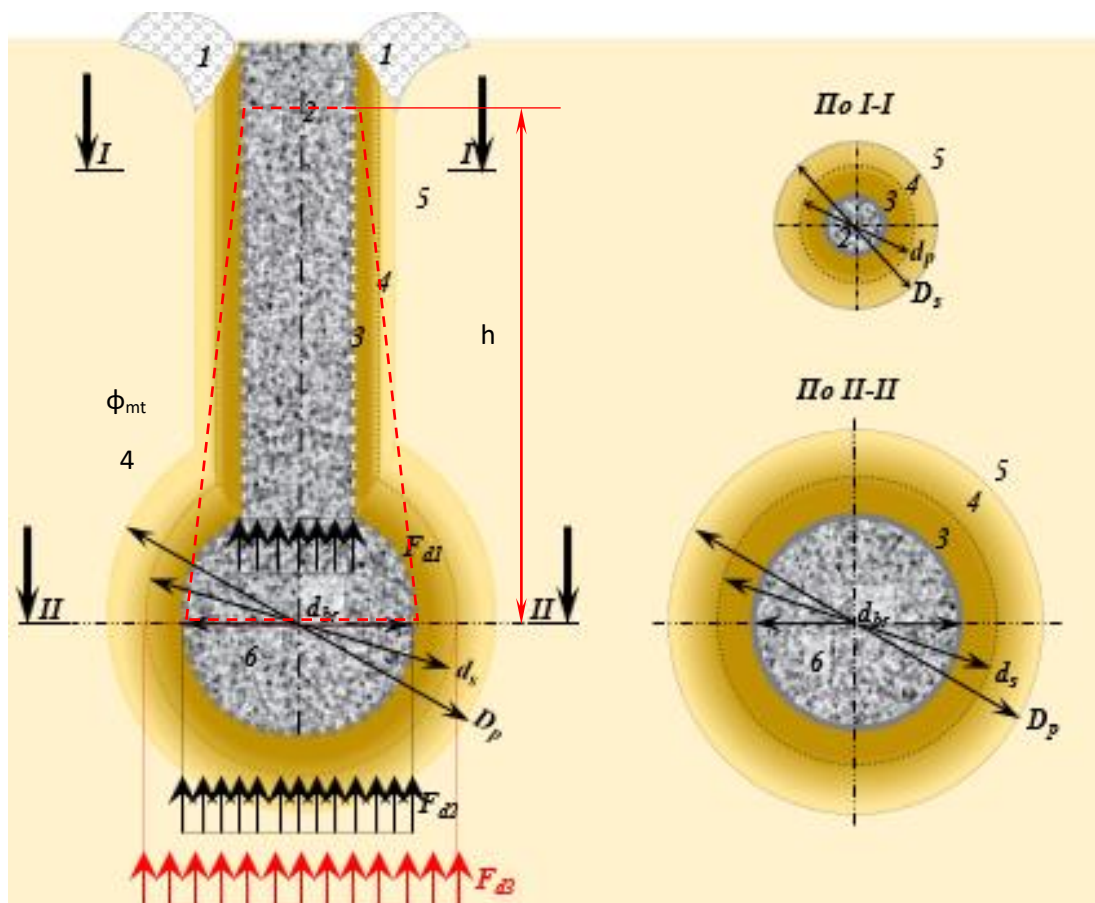

Рис.1. Схема формирования зон воздействия НПС в грунте: 1 – зона выдавливания грунта в процессе пробивки скважины; 2 – ствол НПС диаметром b_p ; 3 – зона достаточного уплотнения грунта диаметром D_s в процессе пробивки скважины и создания расширения; 4 – переходная зона от расчетного уплотнения в грунте природной плотности диаметром D_p ; F_{d1} – несущая способность по прочности материала R_{cr} , который втрамбовывается в дно скважины; F_{d2} – несущая способность по расчетному сопротивлению R_s уплотненного грунта в пределах уплотненной зоны грунта под расширением; F_{d3} – несущая способность по расчетному сопротивлению R грунта природного состояния, подстилающего уплотненную зону

Цель данной работы: Оценка несущей способности НСПС естественного грунта F_{d3} в основании уплотненной зоны (рис.1) в зависимости от прочностных характеристик грунта, изменение которых зависит от изменения влажности.

Объект исследования: Фундамент из набивных свай в пробитых скважинах.

Предмет исследования: Несущая способность грунта в основании уплотненной зоны НСПС F_{d3} (рис.1)

Методы исследования: В работе использован метод теоретического исследования в составе:

- переход от абстрактного понятия несущая способность НСПС к конкретной несущей способности грунта природного состава, подстилающего уплотненную зону F_{d3} ;

- идеализация зоны распространения достаточного уплотнения;

- численный эксперимент по моделированию несущей способности НСПС в зависимости от переменных характеристик естественного грунта;

- формализация результатов численного моделирования влияния возможного изменения характеристик естественного грунта, в основании уплотненной зоны на несущую способность НСПС F_{d3} .

Результаты и обсуждение. Для оценки изменения прочностных характеристик суглинков, в среде которых сформирован фундамент из НСПС (рис.2), была выполнена интерполяция данных таблицы В.2 приложения Д [5] и получены формулы аппроксимации зависимости угла внутреннего трения $\varphi_n=f(I_L, e)$ и удельного сцепления $c_n=f(I_L, e)$. Это позволило упростить алгоритм расчета несущей способности не только F_{d3} , но и F_{d2} .

Пример реализации расчета F_{d3} при минимально возможной и максимально возможной влажности W данного суглинка и соответствующем коэффициенте пористости и консистенции I_L (рис. 3 и 4). Анализ проведенных расчетов и исследований НСПС указывает на то, что при незначительных вертикальных нагрузках на НСПС (легкие каркасы сельскохозяйственных

зданий, коттеджи, склады) существуют значительные запасы несущей способности. Например для производственного корпуса птичника с легким каркасом фирмы RUUKI с вертикальной нагрузкой и весом ростверка $F_{vI}=61.65\text{кН}$:

1. По прочности материала расширения из щебня превышение - в 22 раза;
2. По консистенции природного основания уплотненной зоны:
 - для полутвердых суглинков в 27 раз при $W=0.1$; $IL=0.091$ и в 9 раз при $W=0.138$ и $IL=0.25$
 - для тугопластичных суглинков в 9 раз при $W = 0.138$; $IL = 0.25$ и в 5.9 раза при $W = 0.197$; $IL = 0.5$;
 - для мягкопластичных суглинков в 5.8 раза при $W = 0.198$; $IL = 0.504$ и в 3.13 раза при $W = 0.255$; $IL = 0.749$;
 - для текучепластичных суглинков в 3.11 раза при $W=0.256$; $IL=0.75$ и в 1.29 раза при $W=0.197$; $IL=1$.

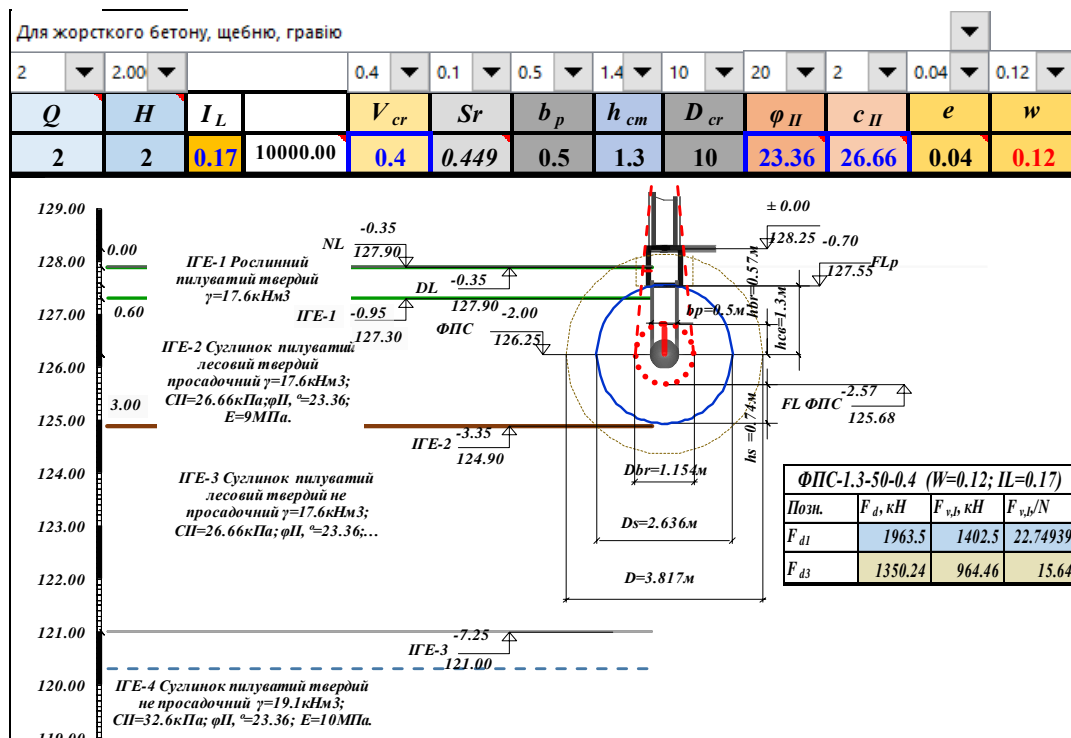

Рис. 3. Результаты расчет F_{d3} и вид НСПС при влажности грунта $W=0.12$ ($I_L=0.17$)

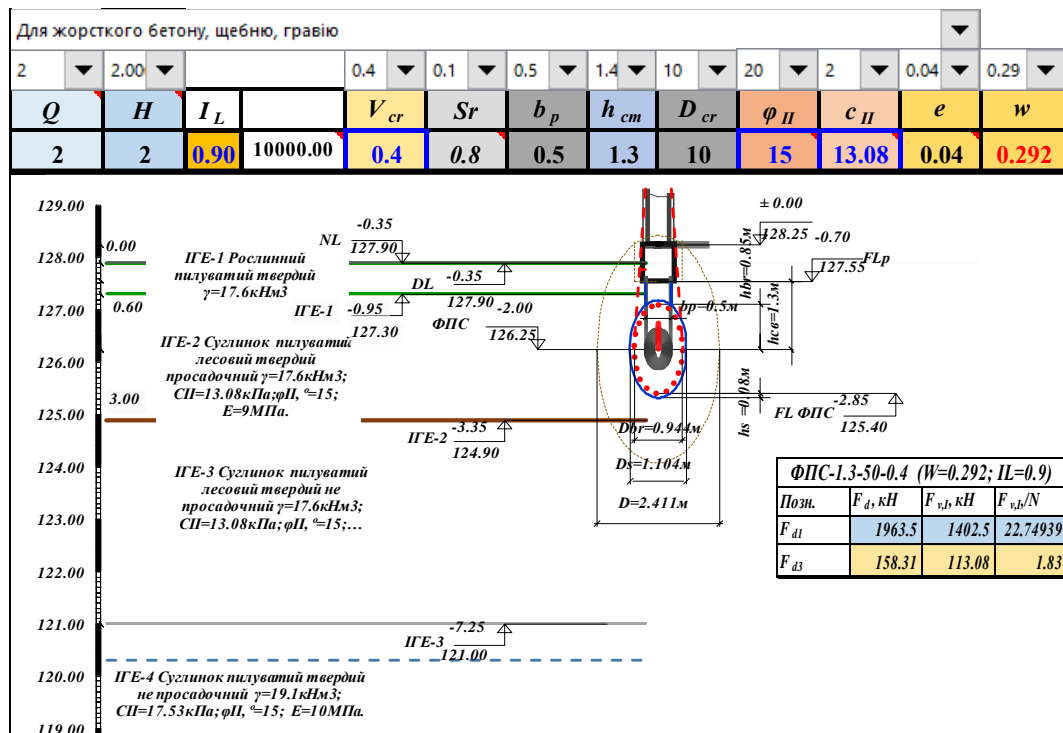

Рис. 4. Результаты расчет F_{d3} и вид НСПС при влажности грунта $W = 0.292$ ($I_L = 0.9$)

Выводы. Учитывая необходимость обеспечения равной прочности всех зон НСПС, необходимо продолжать исследования влияния прочности втрамбованного материала с низкой прочностью для обеспечения условий равной прочности всех зон влияния НСПС на окружающий грунт при малых нагрузках на фундамент.

ЛИТЕРАТУРА

1. Фундаменти, що споруджуються без виймання ґрунту: Монографія /М.Л. Зоценко, Ю.Л. Винников. – Полтава: ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка, 2019. –346 с., іл.: 191 , табл.: 28; бібліоґр. 283 назви.
2. Посібник з проектування та влаштування набивних паль у пробитих свердловинах / М.Л. Зоценко, Ю.Л. Винников, А.М. Павліков // ПолтНТУ, ДП НДІБК. – К., 2014. – 70 с.
3. Набивні палі у пробитих свердловинах: досвід і перспективи застосування / Ю.Л. Винников, І.В. Мірошніченко, М.Ф. Передерій, В.М. Передерій, П.М. Омельченко // Будівельні конструкції: Міжвід. наук.-техн. зб. наук. праць (буд-во). – Вип. 83: В 2-х кн.: Кн. 2. – К.: ДП НДІБК, 2016. – С. 13 – 20.

4. СТО 36554501-018-2009. Проектирование и устройство свайных фундаментов и упрочненных оснований из набивных свай в пробитых скважинах. М. : ОАО «НИЦ "Строительство», 2010. <https://meganorm.ru/Data2/1/4293823/4293823984.pdf>.

5. ДБН В.2.1-10-2009. Основи та фундаменти будівель і споруд. Основні положення проектування. Зі змінами №1 і №2. – К.: Мінрегіонбуд України. – 2009. – 161 с.

6. Проблеми проектування набивних паль в пробитих свердловинах / Мукосеев В. М., Савченко І.О., Соколов М.П., Великодний Д.В // Science and education: problems, prospects and innovations. Abstracts of the 5th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Kyoto, Japan. 2021. Pp. 727-735. URL: <https://sci-conf.com.ua/v-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-science-and-education-problems-prospects-and-innovations-4-6-fevralya-2021-goda-kioto-yaponiya-arhiv/>

7. Копоть С.А. Уявлення про створення НППС/Науковий керівник. В.М. Мукосеев. Матеріали НПК викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ (19-23 квітня 2021 р.) – Суми, 2021– с. 138.

8. Копоть С.А. Уточнення розрахункового опору матеріалу набивних паль в пробитих свердловинах / Науковий керівник. В.М. Мукосеев. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента (15-19 листопада 2021 р.) – Суми, 2021– с. 173.

9. Пентина О.І. Осідання набивних паль у пробитих свердловинах/Науковий керівник. В.М. Мукосеев. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента (15-19 листопада 2021 р.) – Суми, 2021– с. 187.

10. Бабков Є. В. Взаємовплив набивних паль у пробитих свердловинах/Науковий керівник. В. М. Мукосеев. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів та аспірантів, присвяченої Міжнародному дню студента (15-19 листопада 2021 р.) – Суми, 2021– с. 156.

ДОСЛІДЖЕННЯ КОНСТРУКЦІЇ ДИНАМІЧНИХ, МАГНЕПЛАНАРНИХ ТА ЕЛЕКТРОСТАТИЧНИХ ВИПРОМІНЮВАЧІВ ПОВНОРОЗМІРНИХ НАВУШНИКІВ

Науменко Вадим Віталійович
Сурувикін Юрій Віталійович
Сафонов Олег Олександрович

Студенти

Харківський національний університет радіоелектроніки
м. Харків, Україна

Введення. Популярність навушників як девайса серйозно зросла протягом останніх років. Якщо раніше якісні навушники виробляли переважно компанії, що спеціалізуються на звуковій техніці, то сьогодні навіть для таких гігантів, як Apple і Samsung, поява в своєму асортименті моделей навушників є лише питанням часу. Це вже не кажучи про набагато менші компанії, які намагаються популяризувати на масовому ринку інноваційні технологічні рішення, про які раніше майже ніхто чув.

Мета роботи. Дослідити конструкцію основних видів драйверів, динамічних, ізодинамічних (магнітнопланарних або ортодинамічних) та електростатичних. Порівняти характеристики та особливості звучання й зробити висновки.

Матеріали та методи. Для проведення дослідження були досконально вивчені схеми конструкцій навушників та виміряні амплітудно-частотні характеристики (АЧХ).

Результати та обговорення. Першими з досліджених драйверів були динамічні випромінювачі. У таких конструкціях звук випромінює невеликий динамік, що складається з магнітної котушки, що рухається, магніту і мембрани (дифузора)(рис.1).

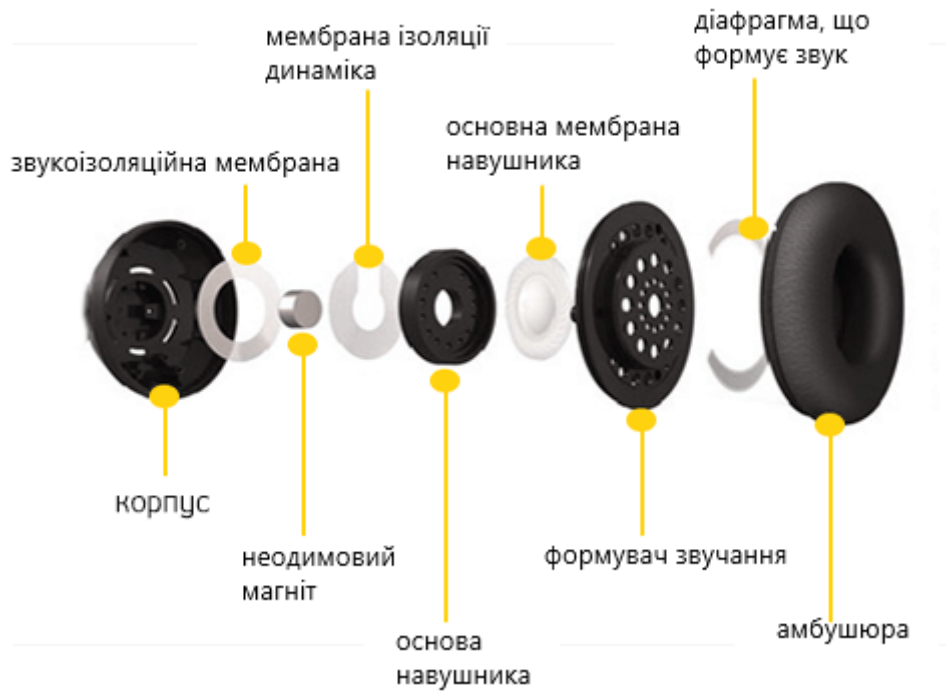

Рисунок 1 – Конструкція динамічного навушника

Магнітне поле рухає мембрану динаміка, яка коливає повітря та поширює звукові хвилі в повітрі. Така конструкція робить вироблення навушників легким через нескладний техпроцес та доступні матеріали. Головна проблема динамічних навушників полягає в тому, що конструкції вже майже сто років, та на фоні інших випромінювачів помітні великі втрати якості звуку.

Наступним видом випромінювачів, які ми досліджували, стали електростатичні драйвери. У них випромінювач складається з ультратонкої мембрани з композитного матеріалу - всього кілька мікронів завтовшки. Мембрана проводить електричний струм та розташовується між двома перфорованими металевими пластинами, які виступають у ролі електродів. На них подається статична електрика, за рахунок чого вони створюють магнітне поле, в якому коливається мембрана(рис.2).

Рисунок 2 – Електростатичні навушники Audeze CRBN

Основними перевагами електростатичної конструкції можна назвати неперевершену точність звучання та більш ровну АЧХ(рис. 4), у порівнянні з динамічними моделями. Рівень спотворення звуку також набагато менший за більшість динамічних навушників. Але без недоліків не вийшло обійтися, серед них зазначають недостачу низьких частот та дуже складне виробництво, з якого слідує висока ціна, яка робить такі моделі недоступними для великої частини ринку.

Останнім видом випромінювачів, які нам довелося дослідити, були магнітно-планарні драйвери. Принцип їх роботи схожий на електростатичні, але струм подається не на металеві пластини, в магнітному полі яких коливається мембрана, а на саму мембрану, затиснуту між двох постійних магнітів.

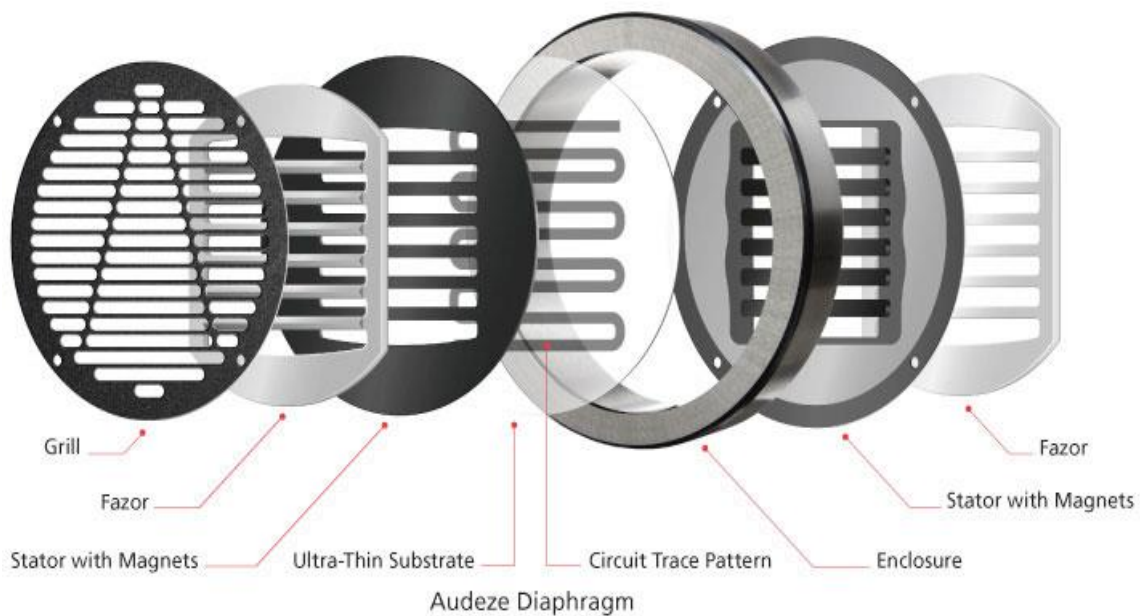

Рисунок 3 – Конструкція магнітно-планарних моделей Audeze lcd

Магнітно-планарні випромінювачі по суті являють собою розвиток електростатичної технології. Вони мають багато переваг “електростатів”, серед яких низький коефіцієнт спотворень, рівна АЧХ(рис. 4) і ультрашвидка динаміка, при цьому будучи позбавленими основних недоліків. Виробництво навушників за магнітно-планарною технологією не таке складне й набагато дешевше, хоча до економності динамічних випромінювачів їм ще далеко.

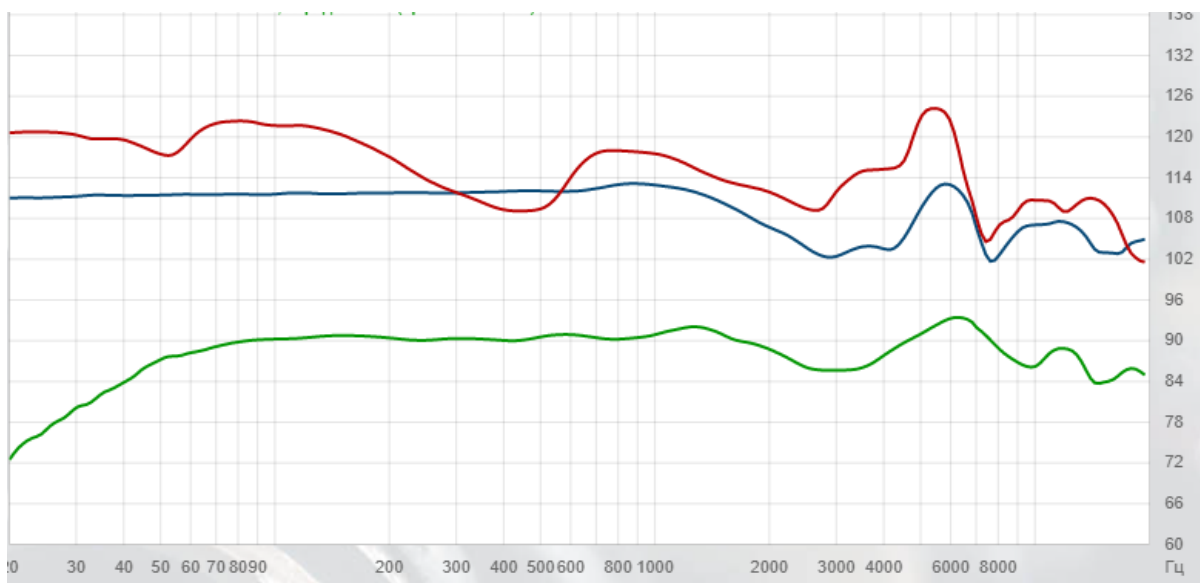

Рисунок 4 – АЧХ навушників(Червона лінія – динамічна модель, зелена – електростатична модель, синя – магнітно-планарна модель)

Висновки. Протягом даної роботи ми дослідили багато різних моделей навушників, вивчили основні відмінності їх конструкцій та порівняли характеристики й дорожнечу виробництва. На наш суб'єктивний погляд, динамічні навушники мають простішу конструкцію, яка робить навушники дешевшими у виробництві та менш конкурентоспроможними у порівнянні з іншими видами. Електростатичні моделі звучать точніше та прозоріше ніж динамічні та магнітно-планарні рішення, але недостача низьких частот та дуже висока складність виробництва залишають цей сегмент ринку для вузького кола шанувальників. Магнітно-планарна технологія, на наш погляд, являє собою “золоту середину” між якістю звуку, дорожнечею виробництва та нейтральністю звучання, без ухилу у бік високих або низьких частот.

ЛИТЕРАТУРА

1. Stanley R. Alten Audio Basics Cengage 2011 ISBN 0-495-91356-1 - page 63
2. DNS Клуб. Конструкції навушників. Режим доступу: <https://club.dns-shop.ru/blog/t-156-naushniki/29470-3-samyih-ekzoticheskikh-konstruktsii-naushnikov-elektrostaticheskie/>, вільний.
3. JavaScience. Калькулятор чутливості та ефективності навушників. Режим доступу: <https://www.jensign.com/S4/calc.html>, вільний.

КАТОДНИЙ ЗАХИСТ ГАЗОПРОВОДУ

Оберська Надія Василівна,

викладач

Відокремленого структурного підрозділу
«Бережанського фахового коледжу
Національного університету
біоресурсів і природокористування України»
м. Бережани, Україна

Вступ. Одним із часто вживаних методів електрохімічного захисту різноманітних конструкцій з металів від іржавіння є катодний захист. У більшості випадків його використовують спільно з нанесенням на металеві поверхні спеціальних покриттів.

Вперше такий захист металів було описано в 1820-х роках Гемфрі Деві. На підставі його доповідей в 1824 році на кораблі HMS Samarang здійснили перевірку наданої теорії. На мідну обшивку корабля встановили залізні анодні протектори, які суттєво зменшили швидкість іржавіння міді. Методику стали розвивати, і в наші дні катодний антикорозійний захист всіляких конструкцій з металів (трубопроводів, елементів автомобіля і т. д.) визнається найбільш ефективною і широко використовуваною.

Мета роботи. Ознайомитись з основними видами електрохімічного захисту металів, пояснити механізм катодного захисту, дати характеристику протекторного захисту, розглянути принципи катодного захисту зовнішнім струмом, описати катодний захист заводської апаратури, охарактеризувати принципи анодного захисту металів, подати студентам загальні відомості про захист металів обробкою корозійного середовища, охарактеризувати анодні, катодні, органічні і леткі сповільнювачі корозії.

Матеріали та методи. Нові підходи з даної проблематики стосуються стрес-корозійних дефектів на поверхні металу, характер розвитку яких під час експлуатації труб доцільно уточнювати та удосконалювати на основі

інформації, отриманої в результаті моніторингу трубопроводу, а також результатів математичного моделювання

Результати та обговорення. При катодному захисті на газопровід накладають негативний потенціал, тобто переводять всю захищену ділянку газопроводу в катодну зону. Як анод застосовують старі сталеві труби, рейки та інші відходи чорного металу, котрі встановлюють у ґрунт поблизу газопроводу. Негативний полюс джерела постійного струму з'єднують з газопроводом, а позитивний – з анодом. Таким чином при катодному захисті з'являється замкнений контур електричного струму, який протікає від позитивного полюса джерела живлення по ізолюваному кабелю до анодного заземлення, від анодного заземлення струм розтікається по ґрунту і потрапляє на захищений газопровід у місцях пошкодження ізоляції. Далі він тече по газопроводу, а від нього по ізолюваному кабелю, повертається до негативного полюса джерела живлення. Електричний струм виходить з анода у вигляді позитивних іонів металу, тому внаслідок розчинення металу анод поступово руйнується, а газопровід відновлюється. Електричний потенціал, який наскладається на газопровід, складає -1,2 до -1,5 В.

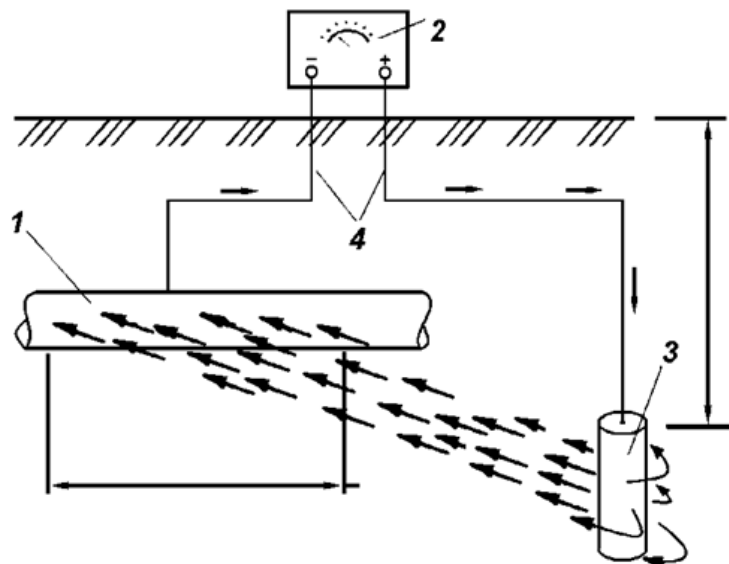

Рис. 1. Схема катодного захисту

1 – газопровід, що захищається; 2 – джерело постійного струму; 3 – анодний заземлювач; 4 – з'єднувальний кабель.

Монтуючи схему катодного захисту (СКЗ) у польових умовах, випрямляч встановлюють на ділянці, найзручнішій для обслуговування (рис.2.).

Визначивши місця розташування конструктивних елементів СКЗ – випрямляча (А), точки підключення станції до газопроводу (точки дренажу) (Б), анодного заземлення (В), а також уточнивши місце підключення до діючої мережі змінного струму, розбивають кабельні лінії та приступають до монтажних робіт. Опори повітряних ліній СКЗ встановлюють через 30-80 м. Після встановлення опори з залізобетонною приставкою (3) монтують гачки КН-18 з фарфоровими ізоляторами ТФ-2. Жолобки ізоляторів встановлюють паралельно осі лінії.

Перш ніж накрутити ізолятори на гачки, на їх верхню завершену частішу накладають промаслене ключчя. Ізолятори на гачках закріплюють цементним розчином. У гніздо ізолятора, на 2/3 заповненого цементним розчином, встановлюють гачок. Гачки з ізоляторами розташовують на опорі в шахматному порядку, щоб відстань між провідниками при напрузі лінії до 250 В була не більше 30 см, відстань від нижнього провідника марка і переріз яких передбачені проектом.

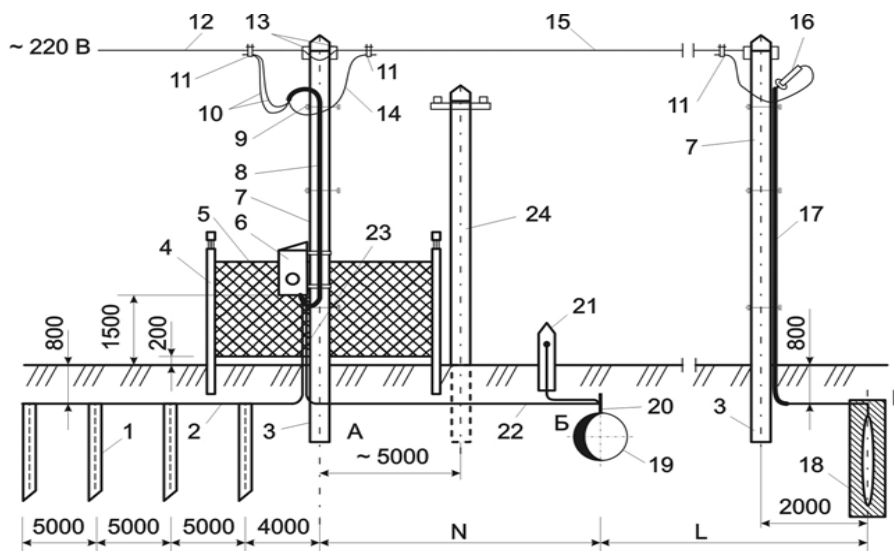

Рис. 2. Монтаж СКЗ з випрямлячем, підключеним до ЛЕП з напругою 220 В на трасі газопроводу

1 - електрод захисного заземлення; 2 - з'єднувальна шина; 3 - залізобетонний стовп (або приставка); 4 – стовп огорожі; 5 - сітка; 6- випрямляч

(катодна станція); 7 - опора; 8 - труба газова; 9 - хомут; 10 - ввід змінного струму; 11 - плашковий зажим; 12 - ЛЕП напругою 220 В; 13 - ізолятори ТФ-2; 14 - ввід випрямленого струму; 15 - дріт анодного заземлення; 16 - болтовий контакт; 17 - шина анодного заземлення; 18 - анодне заземлення в коксовій засипці; 19 - газопровід; 20 - точка дренажу; 21 – катодний вивід в залізобетонному стовпчику; 22 - кабель; 23 - труба кабельного вводу; 24 - опора зв'язу газопроводу; L - відстань між анодним заземленням і газопроводом (100-800 м); N - відстань між опорою СКЗ і газопроводом (5 м, за наявності опор зв'язку 10м).

Переріз провідників з мідними жилами повинен бути не менше 6 мм, з алюмінієвими жилами - 16 мм. Переріз провідників і тип ізолятора повинні відповідати один одному.

Дроти після їх натягування і регулювання стріли провисання кріплять на ізоляторах в'язальним дротом: кабель прокладають на опорі, виконуючи захист від механічних пошкоджень кутовою сталлю або в трубі. У ґрунті кабель вкладають на глибину 0,8 м. Кабель із закільцьованим наконечником, приєднують до клем випрямляча.

Під час монтажу з'єднувальних ліній СКЗ повинні використовуватись кабелі, ізолювані та голі дроти, виготовлені з однакового металу.

Після того, як встановлено катодний вивід, кабель підключають до газопроводу електрозварюванням. Газ з газопроводу перед приварюванням перекривають. Підключення кабелю може проводитись термічним зварюванням. Підземну частину залізобетонних опор і приставок ліній СКЗ захищають від ґрунтової корозії бітумною мастикою, яку наносять на очищений бетон шаром - 4-5 мм. При низьких температурах в мастику додають 0,5-1% поліізобутилену або зеленого масла.

У дерев'яну опору вкручують гачки (на залізобетонній опорі кріплять сталевими скобами), розташування яких залежить від профілю лінії. Траверси з встановленими штирями закріплюють гвинтами і підкосами.

Земляні роботи під час монтажу залізо-кремнієвих анодних заземлювачів, встановлених у коксовий дріб'язок та графітових анодних заземлювачів виконують так само як і монтаж сталевих.

Кожен електрод приєднують до горизонтальної шини, розташованої в коксовому дріб'язку або до окремо ізольованого провідника. Провідники вводять в контрольно-вимірювальну колонку і з'єднують з кабелем, який прокладають до анодного провідника випрямної установки або до позитивної клеми випрямляча. Для сталевих анодних заземлень замість кабелю прокладають сталеву шину. Необхідно ретельно ізолювати з'єднувальну шину анодного заземлення залізобетонної опори і приставки з причини можливості руйнування сталевих арматурних стержнів струмами, які стікають. Особливо ретельно ізолюють підземну ділянку шини.

Якщо на СКЗ виконують глибинні анодні заземлення, для монтажу бурять свердловини станками. При обсадці ствола свердловини, муфти бурильних труб обварюють електрозварюванням, труби зварюють, у свердловину опускають сталевий електрод, зварений з труб. Простір між трубами заповнюють коксовим дріб'язком і втрамбовують штангою. Робочим електродом слугує внутрішня труба, включена в коло СКЗ, або залізо-кремнієві електроди.

При великих опорах фунту навколо робочих електродів, його підсолюють (35-40кг сухої солі на один електрод). Іноді трубчасті сталеві електроди перфорують (свердлять у них отвір). Це дозволяє підсолювати ґрунт, заливаючи рідину у труби.

Захисне заземлення монтують так само як анодне.

Після натягування провідників анодний провідник від'єднують до сталевих шин за допомогою гвинтового контакту. Кінець шини обслуговують або до неї приварюють оцинкований наконечник. Подвійне кріплення провідників на опорах виконують плашками.

Після закінчення монтажу СКЗ, перевірки опорів розтіканню струму анодного і захисного заземлень та всього кола СКЗ, влаштування огорожі і

встановлення попереджувальних знаній станцію підключають до живильної лінії електропередач.

Висновки. Встановлення систем катодного захисту –дозволяє реалізувати енерго-ресурсоощадне сумісне керування станціями катодного захисту через оптимізацію їх режимів роботи, що сприяє більш раціональному використанню як електричної енергії, так й металу анодного заземлювача.

ОПИС АЛГОРИТМУ ДЛЯ ОБРОБКИ ВІДЕО-ФАЙЛУ

Остапчук Степан Ігорович,
Магістрант
Терейковський Ігор Анатолійович
Д. т. н., професор
Національний технічний університет України
“Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”
м. Київ, Україна

Вступ. В даний час розвиток інформаційних технологій є не тільки найважливішою областю знань, але і механізмом функціонування та розвитку соціальних відносин. На сьогоднішній день практично кожна організація має власний web-сайт або web-додаток. Вони є інструментом для ознайомлення з тією чи іншою організацією.

В умовах великої кількості інформації, різної по типу та призначенню, весь світ шукає найрізноманітніші засоби для більш доступного споживання інформації в тому числі і відеоматеріалів. Багато корисного відеоматеріалу записано найрізноманітнішими мовами світу. Тому в даній статті розглянуті методи, які можуть допомогти користувачу перекладати відео-файли, для кращого засвоєння інформації.

Ціль роботи. Розробити застосунок який у повному обсязі буде надавати клієнтським додаткам інформацію про вільні сервери для обробки відео, список завантаженості всіх серверів, метод для завантаження та вивантаження відео, інформацію про списки доступних мов для розпізнавання та перекладу та найголовніший метод для перекладу відео з вказаної мови оригіналу на мову перекладу. Додаток повинен легко масштабуватися, бути мультимовним, коректно працювати на будь-яких пристроях, бути простим та зрозумілим у використанні для широкої аудиторії.

Матеріали і методи. Одна з головних частин розробки даного серверного додатку - обробник відео-файлу, починаючи з відокремлення звукової доріжки

від оригінального відео-файлу, до накладення перекладеного озвученого тексту на відео-файл. Даний додаток розробляється на мові програмування erlang.

Erlang – функціональна мова програмування з сильною динамічною типізацією, призначений для створення розподілених обчислювальних систем. Розроблено і підтримується компанією Ericsson. Мова включає в себе можливості породження паралельних легковагих процесів і їх взаємодії через обмін асинхронними повідомленнями відповідно до моделлю акторів.

FFmpeg — це комплекс вільних комп'ютерних програм та програмних бібліотек для маніпуляцій з цифровими відео- та аудіо-матеріалами — запис, конвертація та пакування у різні формати контейнерів.

Mnesia - це розподілена Система Управління Базами Даних (СУБД), призначена для телекомунікаційних додатків і інших Erlang додатків, які вимагають безперервних операцій і виявляють слабо виражені властивості додатків реального часу.

Результати і обговорення. Опишемо основні функції по обробці в проєкті який розробляється. Всього нараховується 20 основних функцій:

- encode,
- encode_after_recognition,
- get_original_audio_from_original_video
- mute_original_video,
- reduce_sound_in_original_audio,
- merge_reduced_audio_to_translated_audio,
- merge_finished_audio_to_muted_video,
- concat_translated_frag_audio,
- upload_original_audio_to_gc,
- delete_original_audio_to_gc,
- recognize_original_audio,
- save_recognized_words,
- delete_recognized_words,

- `convert_words_to_phrases`,
- `save_video_languages`,
- `delete_video_languages`,
- `translate_phrases`,
- `phrases_to_speech`,
- `generate_concat_cmd`,
- `delete_finished_video`

Відокремимо дві функції `encode`, `encode_after_recognition`, які є викликами поведінки `gen_server`.

Функція `encode` — це основна функція, що викликається за допомогою `http` запиту. На вхід отримуються аргументи:

- ідентифікатор об'єкту, над яким повинна здійснитися обробка,
- оригінальна мова відео файлу,
- мова на яку потрібно перекласти відео-файл

Ця функція зберігає інформацію (мови перекладу, назву та статус обробки), а далі викликаються функції: `get_original_audio_from_original_video`, `upload_original_audio_to_gc`, `recognize_original_audio`.

Функція `get_original_audio_from_original_video` — має призначення для відокремлення звукової доріжки від оригінального відеофайлу. Працює за допомогою команди до `ffmpeg`.

Функція `upload_original_audio_to_gc` — завантажує оригінальну доріжку до сховища `google`.

Функція `recognize_original_audio` — розпізнає текст з оригінальної звукової доріжки, працює за допомогою запиту до сервісу `google cloud api` — `Speech To Text` та деяких надстройок.

Функція `encode_after_recognition` — друга основна функція алгоритму по обробці відео, після якої виконується більша частина обробки. Вона отримує результат від попередньої функцію, тобто текст з мітками часу до кожного слова. Та визиває послідовність всіх наступних функцій.

Функція `delete_original_audio_to_gc` — видаляє з серверів google cloud api завантажену звукову доріжку.

Функція `convert_words_to_phrases` — за допомогою рекурсивної функції та заздалегідь вказаному міжфразовому інтервалу, що був отриманий шляхом кращого групування слів в фрази, ця процедура виконується тільки за допомогою мови програмування Erlang та інтегрованої бази даних Mnesia. Потрібно звернути увагу що слова з мітками часу видаляються негайно після отримання цілісної фрази, що підвищує швидкість обробки.

Функція `delete_recognized_words` — важлива функція, що підвищує швидкість, а саме, негайно видаляє слова з мітками після отримання цілісних фраз.

Функція `translate_phrases` — за допомогою спеціально налаштованого запиту до google cloud api — Translate Text, виконуємо переклад згрупованих фраз, особливістю є те, що перекладаємо саме фрази. Це дозволяє зменшити проблеми зв'язані з лексичним змістом тексту. Також записуємо переклад до бази даних, та відправляємо статус обробки до проксі серверу.

Функція `phrases_to_speech` — за допомогою запиту до google cloud api, виконуємо озвучування перекладених фраз, звернемо увагу на те що для цього проекту використовується найкраще озвучування, яке має назву WaveNet. У відповідь отримуємо звукові файли що записуються в окрему директорію для подальших дій.

Функція `concat_translated_frag_audio` — з'єднує окремі звукові доріжки, що були отримані в попередньому етапі, в одну цілісну, з розміром що відповідає оригінальній доріжці. Частина реалізації утворення цілісної доріжки за допомогою ffmpeg.

Функція `delete_translated_frag_audio` — схожа за призначенням на одну з попередніх функція, а саме `delete_recognized_words`. Бо видаляє непотрібну на цьому кроці інформацію та файли — аудіо фрагменти перекладених фраз.

Функція `mute_original_video` — вимикає оригінальний звук в відео-файлі.

Функція `reduce_sound_in_original_audio` — зменшує гучність оригінальної доріжки на вказаний в одному з аргументів параметру. Що дає можливість чути оригінальні звуки, але зменшує гучність голосу.

Функція `merge_reduced_audio_to_translated_audio` — одна з кінцевих функцій обробки, з'єднує отримані раніше звукові дорожки в одну, з'єднує оригінальну одріжку з зменшеною гучністю та перекладене озвучування. Також видаляються всі вже не потрібні доріжки для обробки.

Функція `merge_finished_audio_to_muted_video` — кінцева функція, що працює з результатом, з'єднує отриману доріжку в попередній функції з оригінальним відео файлом. Зберігається отриманий файл в спеціальну директорію на сервері обробки.

Функція `delete_finished_video` — викликається за `http` запитом на завантаження отриманого файлу. Видаляю всю інформацію про оброблене відео, з серверу обробки.

Висновок. У даній статті описано алгоритм роботи оброки відео-файлу в системі яка розробляється. Наведений в статті алгоритм виділяє звукову доріжку з відео-файлу. Виділена звукова доріжка завантажується на сервер `google cloud api`, там за допомогою запитів до `api` вона розділяється на короткі фрази з мітками часу, далі ці фрази перекладаються на потрібну користувачеві мову. Після перекладу фрази озвучуються, та відносно міток склеюються в звукову доріжку. Звукова доріжка накладається на відео.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чезарини Франческо, Виноски Стивен, Проектирование масштабируемых систем с помощью Erlang/OTP, 2017
2. Крістофер Дейт. An Introduction to Database Systems – М.: «Системне програмування», 1975.
3. Чезарини Франческо, Программирование в Erlang, 2019.
4. Кузнецов С. Д. Основы баз данных. Курс лекций. – М.: Интернет-университет информационных технологий, 2005.

СИСТЕМА ПОДГОТОВКИ ДАННЫХ ДЛЯ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ МОДЕЛИ ДИНАМИКИ ПОЛЕТА В РЕАЛЬНОМ ВРЕМЕНИ

Плиско Елизавета Алексеевна,

Рутов Олег Александрович,

Орленко Антон Сергеевич,

Студенты Факультета прикладной математики

Федотов Вячеслав Витальевич

Старший преподаватель Кафедры общей физики

Физико-математического факультета

Национальный технический университет Украины

«КПИ им. Игоря Сикорского»

г. Киев, Украина

Введение. Любая технологическая модель динамики полета в реальном времени для настройки программного обеспечения симуляторов полета летательных аппаратов требует в качестве исходных данных большое количество аэродинамических и функциональных характеристик, как летательного аппарата в целом, так и его систем. Эти характеристики задаются, как правило, в графической форме и представляют либо результат продувок в аэродинамической трубе, либо результаты летных испытаний объекта, либо характеристики той или иной системы, установленной на летательном аппарате. Требуется их эффективная оцифровка и счисление в расчетной модели.

Цель работы. Цель данной работы состоит в решении этих проблем для функций многих переменных.

Материалы и методы. Например, коэффициент подъемной силы C_y является функцией трех переменных – угла атаки (α), угла отклонения закрылков (σ_3) и числа Маха (M), представляющего отношение скорости полета к скорости звука на заданной высоте и при соответствующих параметрах атмосферы. Не вникая глубоко в смысл данных параметров и характеристик можем сказать, что коэффициент подъемной силы является функцией трех

переменных $C_y = F(\alpha, \sigma_z, M)$. Изменение профиля крыла, как самый существенный фактор, как раз и учитывается углом отклонения закрылков. При небольших скоростях (до $M < 0,5$) можно считать эту функцию функцией двух переменных, так как от числа Маха коэффициент подъемной силы в дозвуковом полете почти не зависит. На рис. 1 показана зависимость C_y от различных отклонений закрылков. Чаще рассматриваются три положения закрылков: 0° , 20° , 38° . Это соответствует крейсерскому режиму, взлету и посадке соответственно. (для самолета Ту-134) [1]

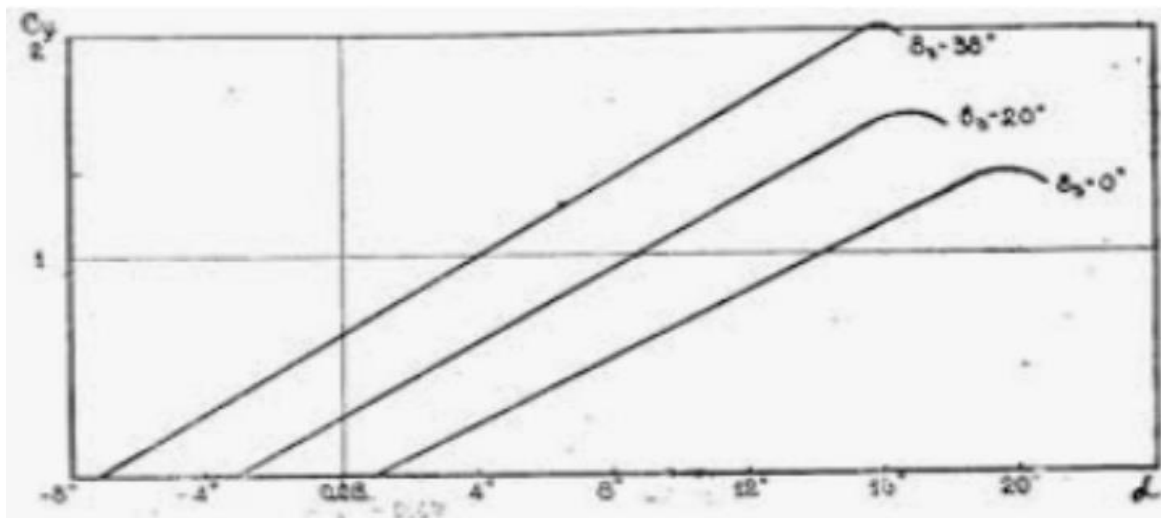

Рис.1. Зависимость коэффициента подъемной силы от угла атаки и угла отклонения закрылков

Таким образом мы имеем графическую зависимость из трех кривых на плоскости, задающих функцию двух переменных от аргумента α – угол атаки. Такая графическая зависимость оцифровывается в виде трех одномерных массивов, представляющих n точек значений $C_y(\alpha)$ при $\sigma_z = 0^\circ, 20^\circ, 38^\circ$ соответственно.

Чтобы сделать ее функцией трех переменных в базе данных добавим еще число Маха в значениях 0 и 0,5. Это добавит еще одну таблицу из трех строк.

Первой задачей системы подготовки данных является именно оцифровка графических зависимостей. В первой версии системы оцифровка осуществляется вручную с последующей визуализацией полученных результатов. Каждую точку – значение можно интерактивно изменить с коррекцией вида графика. Это имеет смысл при настройке симулятора.

База данных работает не с графиками, а с таблицами. Таблица представляет собой одномерный массив функции одной переменной, оцифрованной с фиксированным шагом. Для получения текущего значения функции от аргумента, находящегося между точками X_i и X_{i+1} , применим формулу линейной интерполяции функции одного аргумента (1).

$$X_t = Y_i + ((Y_{i+1} - Y_i) / (X_{i+1} - X_i)) (X_t - X_i) \quad (1)$$

Для построения интерполяции по трем аргументам (угол атаки, угол отклонения закрылков и число Маха) применяется нижеприведенная схема

Интерполяция по α

σ_{zk}, M_J

$Cy(\alpha_i) \rightarrow$ | Интерполяция по σ_z

| $\rightarrow Cy(\alpha_t)$ |

$Cy(\alpha_{i+1}) \rightarrow$ | | Интерполяция по M

| $\rightarrow Cy(\alpha_t, \sigma_{zt})$ при $M_J \rightarrow$ |

σ_{zk+1}, M_J

$Cy(\alpha_i) \rightarrow$ | |

| $\rightarrow Cy^1(\alpha_t)$ |

$Cy(\alpha_{i+1}) \rightarrow$ | |

| $\rightarrow Cy(\alpha_t, \sigma_{zt}, M_t)$

Интерполяция по α

σ_{zk}, M_{J+1}

$Cy(\alpha_i) \rightarrow$ | Интерполяция по σ_z

| $\rightarrow Cy^2(\alpha_t)$ |

$Cy(\alpha_{i+1}) \rightarrow$ | |

| $\rightarrow Cy^1(\alpha_t, \sigma_{zt})$ при $M_{J+1} \rightarrow$

σ_{zk+1}, M_{J+1}

$Cy(\alpha_i) \rightarrow$ | |

| $\rightarrow Cy^3(\alpha_t)$

$Cy(\alpha_{i+1}) \rightarrow$ |

На каждом этапе при интерполяции функции трех переменных проводится интерполяция по функции одной переменной с соответствующими данными.

В базе исходных данных функциональные характеристики представлены таблицами числовых значений. Одна таблица (одномерный массив) – функция по одному аргументу.

Количество таких одномерных таблиц равно количеству разбиений по второму аргументу. При наличии третьего аргумента, как в вышеприведенной схеме, строится запись из набора данных по функции двух переменных. Интерполятор может обрабатывать любое число переменных, но в реальности функции четырех и более аргументов встречаются в задачах технического и физического моделирования редко и могут быть реализованы программно, что эффективнее учитывая, что число интерполяций растет достаточно быстро, а в самой операции встречается деление, довольно сложная операция с точки зрения погрешностей.

Определим количество применений формулы (1) в зависимости от количества переменных в функции.

Для одной переменной требуется одно применение формулы (1). Для двух переменных требуется согласно приведенной схеме три применения, два по соседним таблицам одной переменной и третье между ними для вычисления интерполяции по второму аргументу. Для трех переменных следует три умножить на два и прибавить один по третьему аргументу. Итак имеем для 1 : 1, для 2 : $2*1+1$, для тройки 7 : $3*2+1$. Для 4 их понадобится $7*2+1=15$. По этим данным легко построить общую формулу: 2^n-1 . Докажем это методом математической индукции: для 1 – эта формула верна. Для $n=k$ она записывается 2^k-1 . Это число надо удвоить (две соседние таблицы по k -й переменной) и добавить интерполяцию по $k+1$ переменной. Итого:

$$(2^k-1)*2 + 1 = 2^{k+1}-1. \text{ Что и требовалось доказать.}$$

Результаты и обсуждения. Для пяти переменных нам требуется 31 применение интерполяции. Конечно, проще сразу провести программный

выбор и сократить за пару условных операторов это число до 7 (три переменных). Но база данных позволяет и прямое вычисление. Следует отметить, что в системах реального времени именно вычисление правых частей (функциональных зависимостей) является лимитирующим фактором по времени и памяти.

Данная работа позволяет провести оптимизацию хранимых и вычисляемых данных.

Выводы. Решение вопросов интерполяции функций многих переменных в реальном времени актуально и по сей день. Данная работа удачно сочетает в себе теоретические и практические вопросы интерполяции в задачах моделирования динамики полета и может быть использована в любой моделирующей системе (автомобили, танки, корабли, атомные электростанции и т.п.). Базы хранимых данных имеют одинаковую структуру во всех направлениях моделирования.

ЛИТЕРАТУРА

1. Филиппов В. В. Аэродинамика и динамика полёта транспортных самолётов с ДТРД и ТВД, Москва: Военное издательство Министерства обороны СССР, 1981 г., 60 с.

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІМЕРНИХ ВІДХОДІВ У ВИРОБНИЦТВІ ПАЛИВНИХ БРИКЕТІВ ЗА НОВОЮ НВЧ ТЕХНОЛОГІЄЮ

Полянський Олександр Сергійович

д. т. н., професор,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Д'яконов Василь Іванович,

к. т. н., доцент,

Д'яконов Олексій Васильович,

асистент,

Державний біотехнологічний університет,

Пиріжок Віталій Сергійович,

викладач

Харківський машинобудівний коледж,

м. Харків, Україна

Вступ. Розробка і впровадження перспективної техніки вимагає випереджаючого створення нових матеріалів, що володіють заданим комплексом властивостей і високоефективної технології їх обробки. Поява доступного надвисокочастотного (НВЧ) устаткування, яке характеризується гнучкістю, високим ступенем автоматизації, малою інерційністю регулювання вихідних параметрів дає можливість направлено впливати на структуру, склад і властивості матеріалів. Модифікування цих матеріалів в заданому напрямку дозволяє реалізовувати недосяжні раніше технологічні процеси переробки вторинної сировини (рослинних відходів, поліетилену, пилу шкіри та ін.).

Мета роботи. Обґрунтування і розробка раціональних режимів утилізації пластмасових деталей та виробів неоднорідних за структурою, складом і властивостями композицій шляхом НВЧ діелектричного нагріву, що забезпечують поліпшення якості виробів.

Матеріали та методи. Фізичне і математичне моделювання впливу режимів НВЧ діелектричного нагріву на кінетику властивостей виробів, а також методи, пов'язані з вивченням складу, структури, механічних, теплофізичних,

хімічних і органолептичних властивостей досліджуваних композицій.

Результати та обговорення. Проведений аналіз матеріалів вітчизняних і закордонних наукових публікацій показує, що найбільшу увагу в розвитку досліджень в області надвисокочастотного діелектричного нагрівання приділяється пошуку принципово нових рішень для застосування мікрохвильових технологій з метою заміщення існуючих технологій термообробки, а також для застосування НВЧ енергії у виробництві нових видів матеріалів. Слід відмітити, що застосування НВЧ технологій дозволяє значно поліпшити якісні показники при виробництві і обробці багатьох видів матеріалів. Ефективність застосування НВЧ технологій оцінюється такими основними критеріями: зменшенням викидів вуглекислого газу в атмосферу в порівнянні з енергетичною ефективністю інших технологій; НВЧ технології як частина концепції скорочення енергетичних витрат в обробних технологіях; ефективність поєднання НВЧ технологій з іншими видами обробки матеріалів; оцінка витрат на обладнання для реалізації НВЧ процесів; оцінка використання виробничих площ. З урахуванням перспективності застосування НВЧ діелектричного впливу на суміші із рослинних відходів, поліетилену, пилу шкіри та ін. показав недостатню вивченість особливостей застосування даного методу в обробці складних композицій міських побутових відходів. В межах міської системи побутові відходи мають такий вигляд. Перша група – органічні відходи (деревина, садові рослини). Особливе місце займають сезонні органічні відходи у вигляді опалого листя. Цей тип відходів має значний ресурсний потенціал. Щорічна кількість цих відходів у межах великих міст оцінюється десятками тисяч тон. Друга – паперові відходи (картонні коробки для харчових продуктів, газетний папір, коробки з гофрованого паперу, поштовий папір, грубий обгортковий папір, журнальний папір); третя – Поліолефіни; четверта – галантерея (текстиль, гума, шкіряні вироби). Аналіз зразків показав, що вуглець є найбільш домінуючим компонентом: 45 % – в папері; 73,9 % – у Поліолефінових відходах; 51 % – у галантерейних. За вуглецем іде кисень:

41 % – у папері; 17,3 % – у галантерейних; 3,98 % – у Поліолефінових. Середній відсоток вмісту сірки і азоту в усіх категоріях нижче 3 %. Поліолефіни мають найвищий вміст вуглецю (73,9 %). Це прекрасний енергетичний потенціал. Поліолефіни – група полімерних матеріалів, що одержують шляхом полімеризації і сополімеризації ненасичених сполук ряду олефінів – етилену, пропілену, бутену, гексену тощо (Рис.1).

Поліолефіни – найбільш великотоннажні полімери, виробництво яких досягає десятків мільйонів тонн (35 % світового обсягу виробництва полімерів). Найважливішими представниками цього класу полімерів є поліетилен. Поліетилен – високомолекулярний продукт полімеризації етилену $(-CH_2-CH_2-)_n$. Має цінний комплекс властивостей – високу міцність, стійкість до дії агресивних середовищ і радіації, особливі діелектричні властивості, працездатний в широкому інтервалі температур (0...+80 °C). Звернемо увагу на фізико-хімічну характеристику основних компонентів складу сміттєзвалищ (Табл.1). Відходи є дешевим сировинним ресурсом і дозволяють використовувати їх повторно в основному виробництві або у виробництві побічної продукції. Основна перевага полімерної сировини над деревом – його біологічна стійкість: полімери не піддаються руйнуванню мікроорганізмами і можуть тривалий час перебувати у воді без загрози для структури. Ця властивість відкриває широкі перспективи використання полімерів у різних конструкціях, що зазнають значного впливу факторів корозії та гниття. Наведені дані говорять про перспективність використання полімерів.

На підставі даних, наведених у таблиці 1, ми бачимо що поліетилену мають найвищу теплотворну здатність в порівнянні з іншими видами комунальних відходів. Що вказує на можливість використання поліетиленових відходів в якості палива.

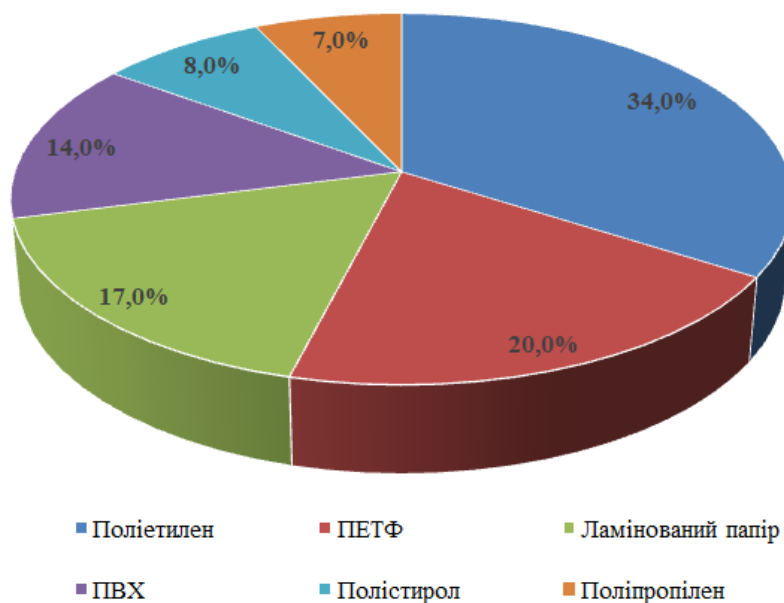

Рис.1. Структура відходів полімерної промисловості

Таблиця 1

Фізико-хімічні характеристики поліетиленів в порівнянні з іншими фракціями

Компоненти	Вологість, %	Зольність, %	Теплотворна здатність, МДж/кг
Поліетилен	2	2,64	44,6
Картон	5,83	1,01	16,9
Текстиль	10	21,2	17
Папір	4,56	13,1	14,4
Дерево	67	0.9	8

Для оцінки використання полімерних відходів в енергетиці необхідно провести порівняння енергетичної здатності поліетиленів з характеристиками традиційного виду палива, наприклад з вугіллям (Табл. 2).

Дані, наведені в таблиці 2, доводять, що поліетиленові відходи дуже цінний енергетичний продукт, тому що вони перевершують традиційне паливо за теплою згорання.

Порівняння властивостей відходів поліетилену і бурого вугілля

Тип палива	Теплота згоряння, МДж/кг	Вологість, %	Зольність, %
Буре вугілля	21,32	3,10	5,10
Поліетиленові відходи	44	2	3

В даний час існує кілька способів утилізації відходів. Зараз практикується спалювання, оскільки воно є одним з найпростіших. Однак, цей процес продукує продукти отруйних речовин у навколишнє середовище, що у значній мірі впливає на здоров'я людини. Поховання полімерних відходів – це бомба уповільненої дії. При застосуванні цього способу сьогоденні проблеми позбавлення від відходів ляжуть на плечі майбутніх поколінь. Ще одне рішення для утилізації синтетичних полімерів, особливо термопластів, є переробка. Проте цей метод не завжди є успішним, так як властивості продуктів, що переробляються, особливо механічні, не є такими ж, як вихідних продуктів. Крім того, деякі матеріали, які наявні в даний час на ринку, взагалі ніяк не утилізуються. Ми бачимо актуальності застосування поліетилену в енергетиці. Вирішення зазначеної народногосподарської проблеми можливе шляхом створення інфраструктури підприємств з утилізації полімерних відходів, що включає спеціалізовані підприємства з переробки вторинної полімерної сировини на основі гнучких технологій, а також взаємопов'язану з ними мережу підприємств, що здійснюють збирання вторинної сировини.

Утилізація відходів поліетилену в енергетиці методом спалювання представляє певні труднощі. Поліетилен плавиться, стікає вниз печі, спікається з негорючими компонентами, що перешкоджає доступу кисню, сприяє зменшенню коефіцієнта повноти горіння і збільшення виходу токсичних продуктів горіння.

При використанні поліетилену із сміттєзвалищ ми пропонуємо змішувати

його із щепою рослинних відходів. Співвідношення компонентів має бути: сировина рослинного походження – 80 %, зв'язуюче – 20 % (подрібнений поліетилен – 18 %, шкіряний пил – 2 %). При нагріванні поліетилен розтікається, рівномірно скріплюючи фракції рослинної сировини, забезпечуючи утворення паливного брикета. Було встановлено, що вибрані наповнювачі не схильні до термодеструкції при температурі нижче 220 °С. (Рис. 2).

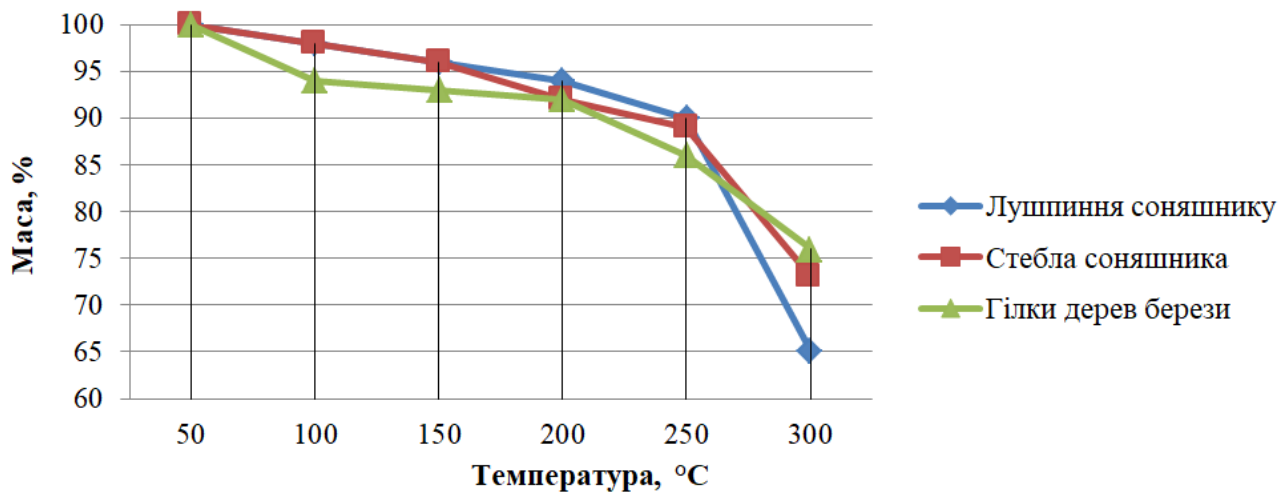

Рис.2. Термогравиметрична класифікація рослинних відходів

Під час дії високої температури на деревину розрізняють: точку спалаху, при якій з'являються короткі загасаючі спалахи горючих газів, що утворюються (220...245 °С); точку горіння, при якій виходить постійне полум'я (250...270 °С); точку запалення, при якій відбувається самозаймання деревини (320...450 °С).

У зв'язку з тим що використовуємо відходи із суміші поліетиленових плівок, марки яких невідомі, отже, невідома їх температура плавлення тому прийняли максимальну температуру плавлення термопласту (для поліетилену – 140 °С). Поліетилен високої щільності в основному використовуються в якості матриць композиційних матеріалів, так як вони можуть оброблятися нижче температури термічного розкладання рослинного волокна. Висока технологічність дозволяє переробляти поліетилен практично всіма відомими

методами переробки термопластів.

Завдання технології виготовлення виробів із термопластичних деревополімерних композиційних матеріалів принципово просте – поєднати всі інгредієнти майбутнього композиту в однорідний матеріал та сформувати з нього виріб необхідної форми. Однак для її реалізації потрібний набір досить складного технологічного обладнання.

Основною проблемою при створенні термопластичних композиційних матеріалів з рослинним наповнювачем є рівномірний розподіл компонентів у матеріалі, тому в технологічних схемах виробництва значна увага приділяється засобам дозування, перемішування та подачі матеріалів в екструдер.

Каркас з щепи рослинних відходів утримує розплавлений поліетилен, що сприяє практично повному згорянню такої суміші. Модифікований поліетиленом матеріал має на 10...15 % вищу теплоту згорання та рівне не закіптюжене полум'я. В чому відмінність вторинного і первинного поліетилену. Вторинні полімери мають нестабільні властивості: різний ступінь деструкції, нерівномірність усадки при охолодженні. Необхідні дослідження технологічних операцій подрібнення тонкостінних і плівкових виробів, штапованих штучних виробів для обґрунтування технологічних параметрів, що забезпечить зниження енергоємності та матеріаломісткості процесів, удосконалення технічних засобів переробки відходів та контролю параметрів виробів, що випускаються, а також пропозиції щодо формування структури підприємств.

Нами досліджено та показано на Рис. 3 термомеханічні криві для вторинного і первинного поліетилену.

Ступінь кристалічності для первинного і вторинного поліетиленів становить 56 і 66 % відповідно. Ці дані узгоджуються з вимірами щільності, які показали, що для первинного поліетилену вона дорівнює $0,93 \text{ г/см}^3$, а для вторинного – $0,96 \text{ г/см}^3$. Ці дані підтверджують, що підготовлений вторинний поліетилен може бути використаний у розробленій технології.

Підвищення ступеня кристалічності призводить до підвищення

температури плавлення вторинного поліетилену і до істотної зміни механічних властивостей. Міцність і модуль пружності вторинного поліетилену істотно вище, ніж первинного. Для плівок первинного поліетилену міцність при розтягуванні 12,5 МПа, модуль пружності 330 МПа, а для вторинного поліетилену міцність 22,7 МПа, модуль пружності 950 МПа. У той же час подовження при розриві для вторинного поліетилену (5 %) значно нижче, ніж для первинного (8 %).

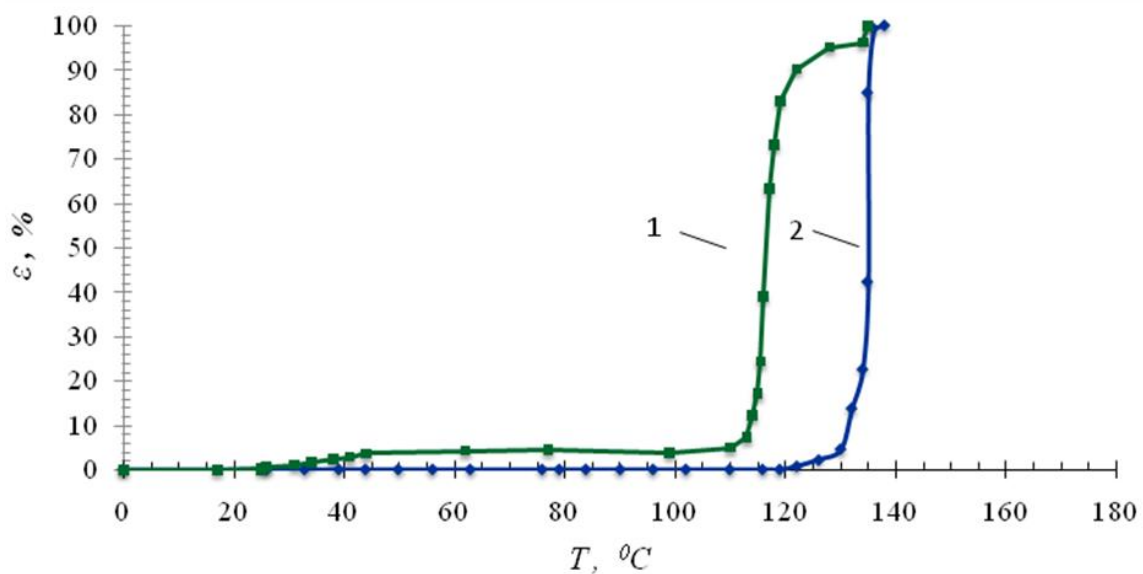

Рис.3. Термомеханічні криві первинного (1) і вторинного (2) поліетиленів

Поліетилен може застосовуватися для виготовлення паливних брикетів, але практика показує знижену енергію взаємодії між матрицею і наповнювачем, що призводить до зменшення механічних властивостей. Щоб компенсувати несумісність на межі розділу, часто вдаються до модифікації поверхні волокон. Однак при цьому виникає ряд технологічних проблем, що створюють певні обмеження для використання природної щепи при створенні композиційних матеріалів. Оскільки щепи з великим вмістом целюлози мають високий ступінь кристалічності, то кристалічні області реагують між собою з утворенням сильних внутрішньо молекулярних водневих зв'язків, що ускладнює їх взаємодію з термопластичними полімерними матрицями. Попередня обробка волокон (хімічна модифікація) грає велику роль, оскільки від неї залежить величина міжфазної взаємодії між компонентами, але це економічно не вигідно.

Мікрохвильове випромінювання призводить до зміни структури поверхні щепи та появи функціональних груп, які здатні реагувати з функціональними групами полімерної матриці. Тому механічні характеристики волокнистих композитів визначаються високою міцністю армуючої щепи, властивостями матриці та міцністю зв'язку на межі матриця-щепа рослинних відходів. Від співвідношення зазначених параметрів залежить комплекс механічних властивостей матеріалу та механізм його руйнування. Використання щепи проблематичне через велику вологість. Взаємодія мікрохвильового поля з вологою щепи дозволяє розраховувати на високу інтенсивність сушіння.

При мікрохвильовому сушінні тепло генерується безпосередньо у внутрішній частині матеріалу, створюючи більш високу тепловіддачу і, таким чином, набагато швидше підвищення температури, ніж при звичайному нагріванні. У мікрохвильовій системі передача маси відбувається, насамперед, завдяки загальному градієнту тиску, встановленому через швидке утворення пари всередині матеріалу. Більшість вологи видаляється з матеріалу у вигляді пари (Рис. 4).

Але, якщо матеріал дуже сирий і тиск всередині його підвищується дуже швидко, рідина може бути видалена з зразка під впливом загального градієнта тиску. Чим вище початкова вологість, тим більший вплив градієнта тиску на швидкість перенесення вологи в матеріалі. Тривалість процесу сушіння з підводом мікрохвильової енергії на 40...90 % менше тривалості сушіння традиційними способами. Використовуючи нову НВЧ технологію виготовлення паливних брикетів (Рис. 5б) ми знайшли шляхи удосконалення існуючої технології (Рис. 5а) за рахунок співвідношення компонентів: сировина рослинного походження – 80 %, зв'язуюче – 20 % (подрібнений поліетилен – 18 %, шкіряний пил – 2 %) та НВЧ енергії.

В електромагнітному полі надвисокої частоти частина енергії поглинається вірусами, грибами, бактеріями. Живі істоти вміщують до 90 % води і, будучи в мікрохвильовому полі, вбирають енергію значно сильніше, ніж та сировина, в якій вони жили і харчувалися, це і є та гарантія моментального і абсолютного знищення.

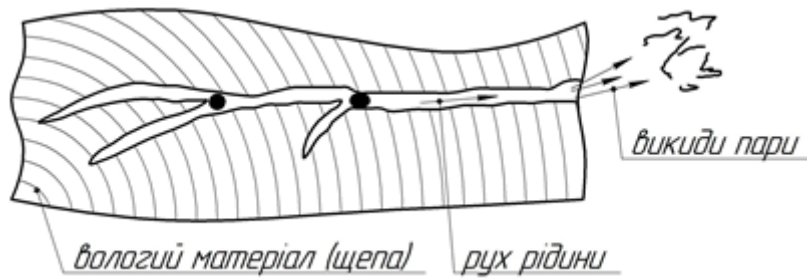
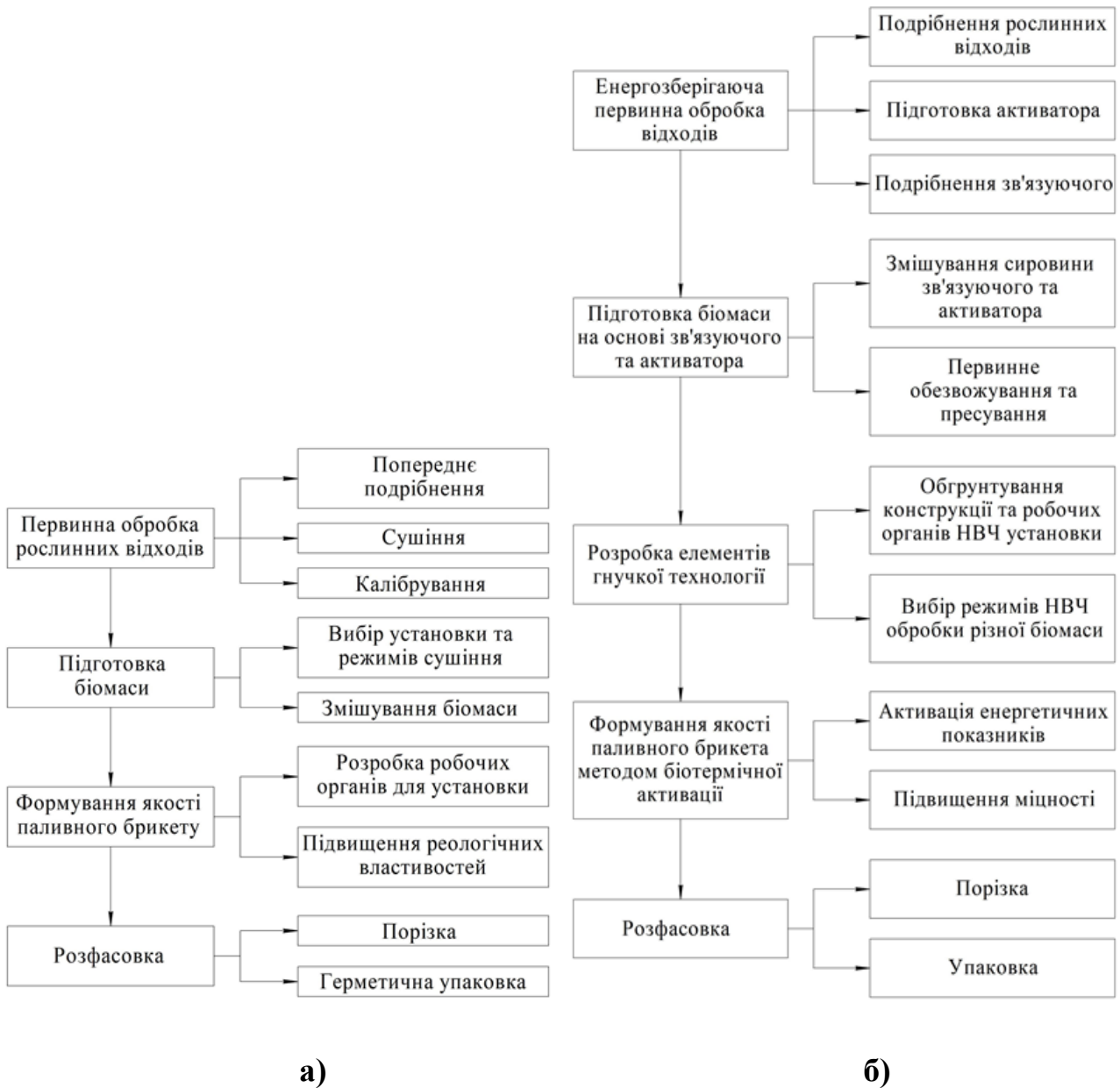

Рис.4. Взаємодія мікрохвильового поля з вологою щепи

**а) – існуюча технологія виробництва паливних брикетів;
б) – запропонована технологія виробництва паливних брикетів підвищеної якості**

Рис.5. Технології виробництва паливних брикетів

Частина енергії витрачається на створення умов окислення важких металів, які є у рослинних відходах та переведення їх в неактивну форму; на розкладання складних хімічних речовин на більш прості, які здатні окислюватись і перетворюватись в нешкідливі сполуки.

Висновки.

1. Встановлено, що обробка продуктів в мікрохвильовому полі суттєво понижує їх мікробіологічне забруднення. Основними недоліками мікрохвильового сушіння вважаються: нерівномірність нагріву продукту та складність контролю кінцевої температури продукту. Мікрохвильове сушіння можна поєднувати з вакуумним сушінням, що покращує тепловий ККД.

2. Експериментальні дослідження показали, що ступінь кристалічності для первинного і вторинного поліетиленів становить 56 і 66 % відповідно. Ці дані узгоджуються з вимірами щільності, відповідно для первинного поліетилену вона дорівнює $0,93 \text{ г/см}^3$, а для вторинного – $0,96 \text{ г/см}^3$. Це означає, що підготовлений вторинний поліетилен може бути використаний у розробленій технології.

3. Запропонована нова технологія НВЧ діелектричного нагріву для використання полімерних відходів у виробництві паливних брикетів має перевагу за такими ознаками:

- низький рівень мікробіологічного забруднення;
- створює умови окислення важких металів та переведення їх в неактивну форму;
- розкладає складні хімічні речовини на більш прості, які здатні окислюватись і перетворюватись в нешкідливі сполуки;
- зменшує зольність на 4,1 %, збільшує вихід летючих речовин на 13 % вироблених паливних брикетів;
- збільшує теплоту згоряння на 28 % у порівнянні з паливними брикетами за існуючою технологією.

ДОСЛІДЖЕННЯ ХАРАКТЕРИСТИК ЕЛЕКТРИЧНИХ ДВИГУНІВ В УМОВАХ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ЛАБОРАТОРІЇ ВНЗ

Посітко Василь Васильович,
студент

Лукавенко Василь Петрович,

к. т. н., доцент

Національний технічний університет України

«КП» ім.Ігоря Сікорського»

м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. В умовах проблем з промисловим виробництвом на даний момент часу і, як наслідок, відсутності можливості набуття студентами навичок експериментального дослідження механізмів та їх приводів, роботи з вимірювальною апаратурою, важливим є питання забезпечення робочого стану і модернізації лабораторного обладнання кафедр, які забезпечують викладання технічних дисциплін.

Мета роботи./Aim. Метою роботи є шляхи забезпечення навчального процесу дослідницькими електромеханічними установками шляхом їх створення та модернізації.

Матеріали та методи./Materials and methods. Базою вирішення поставленої задачі є створена установка, основними елементами якої є серієсний привідний електродвигун постійного струму і навантажувальний пристрій порошкового типу ПТ-2,5 М. Установка обладнана датчиками частоти обертання, моменту навантаження двигуна, приладами вимірювання напруги і струму.

Силами студентів-ентузіастів, учасників студентського дослідницького гуртка на кафедрі конструювання машин НТУУ «КП» ім. Ігоря Сікорського проводиться творча робота по створенню і модернізації обладнання для лабораторій «Теорії механізмів і машин», «Деталей машин» та «Основ промислового електроприводу».

Наведемо, як приклад, створену установку для дослідження привідних двигунів з використанням комп'ютерних технологій отримання і обробки інформації.

Стенд оснащено двигуном постійного струму послідовного збудження потужністю 1,3 кВт з номінальною напругою живлення 12 В.

Для живлення двигуна створено блок, що включає понижувальний трансформатор 220/12 В, двонапівперіодний випрямляч, який зібрано по мостовій схемі з використанням силових діодів Д-100 і тепловими розсіювачами. Для створення навантаження використано гальмо порошкового типу ПТ-2,5М, яке отримує живлення від блоку керованого випрямляча „Універсал”, що живиться промисловою напругою змінного струму 220В і забезпечує можливість отримання постійної напруги живлення гальм у діапазоні 0 - 12 В. Зміною напруги живлення гальма забезпечується плавне регулювання гальмівного моменту на тихохідному валу редуктора від 0 до 25 Н*м.

Для контролю частоти обертання двигуна використано імпульсний датчик індуктивного типу власного виготовлення для цієї задачі використано електродинамічний капсюль стаціонарного телефону, який себе добре зарекомендував. Напруга та струм живлення привідного двигуна контролюються вольтметром і амперметром. Для вимірювання сили струму (до 100 А) застосовано шунт 75ШИП1-200-0,5. Величина моменту навантаження контролюється індикатором годинникового типу, а також тензодатчиками з номінальним опором 200 Ом, що наклеєні на штатну пружну балочку гальма ПТ-2,5М. Тензометричні датчики з'єднано по схемі напівмосту і під'єднані до тензометричного підсилювача „Топаз”. Електричні сигнали вихідного каналу тензопідсилювача, індуктивного датчика, а також напруги та струму двигуна подаються через аналого-цифровий перетворювач Е14-140 на USB-вхід персонального комп'ютера.

На рис.1 наведена блок-схема лабораторної установки та електричних з'єднань її компонентів.

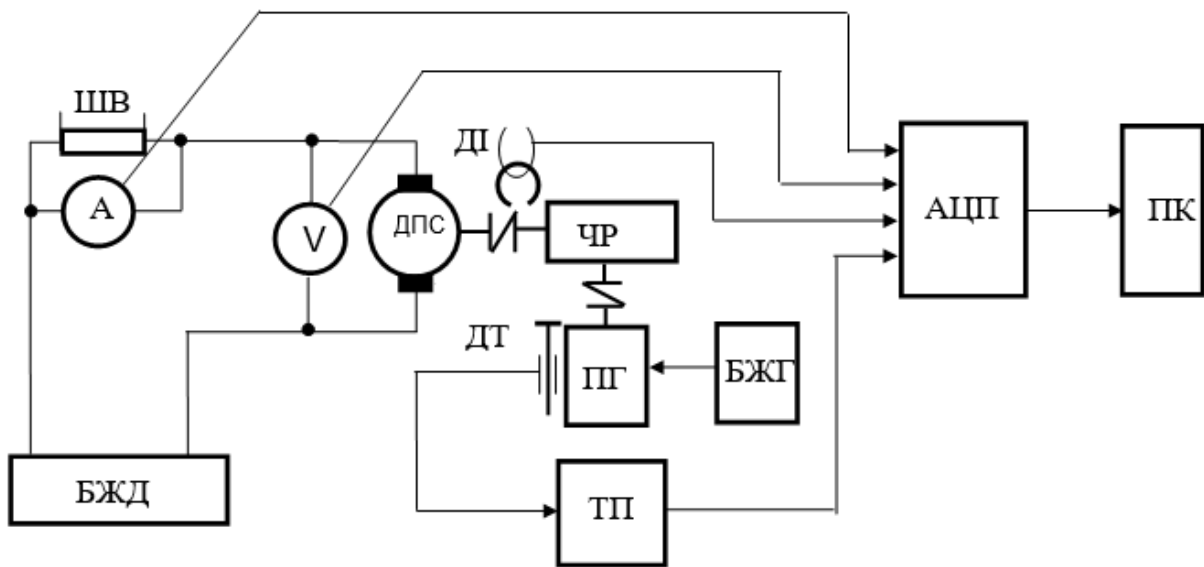

Рис.1. Блок-схема лабораторної установки

БЖД – Блок живлення двигуна, включає понижувальний трансформатор та силовий випрямляч;

БЖГ – Блок живлення порошкового гальма, включає понижувальний трансформатор та випрямляч;

ШВ - шунт вимірювальний 75ШІП1-200-0,5;

ДПС - двигун постійного струму послідовного збудження;

ДІ - індуктивний датчик контролю частоти обертання валу двигуна;

ЧР - черв'ячний редуктор РЧУ-63А ($i_p=40$);

ДТ - датчик тензометричний;

ПГ – гальмо порошкового типу ПТ-2,5М;

ТП - тензопідсилювач «Топаз»;

АЦП – аналого-цифровий перетворювач Е14-140;

ПК – персональний комп'ютер.

Методика дослідження характеристик двигуна передбачає запис осцилограм сигналів датчиків моменту навантаження, сили струму та частоти обертання двигуна в режимі реального часу для наступного аналізу та побудови механічної і електромеханічної характеристик. Наступний аналіз передбачає визначення жорсткості характеристик, навантажувальної здатності двигуна та

його допустимих режимів роботи, зокрема недопустимості його увімкнення без навантаження на валу. Для запису осцилограм та їх аналізу використовується середовище PowerGraph. На рис. 2 наведено робоче вікно середовища із записаними осцилограмами датчиків.

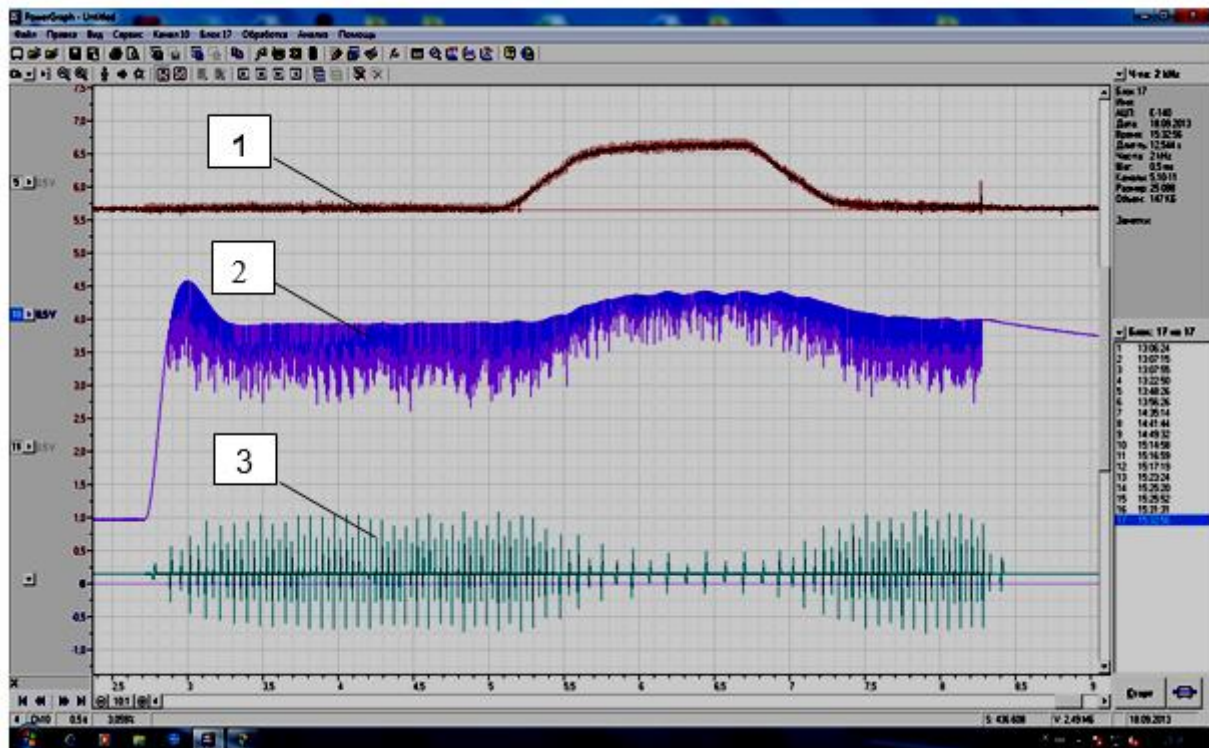

Рис. 2. Осцилограма датчиків моменту навантаження (1), сили струму (2), частоти обертання валу двигуна (3)

Результати і обговорення./Results and discussion. Аналіз отриманих експериментальних результатів досліджень надав можливість побудови механічної та електромеханічної характеристик двигуна.

Порядок виконання лабораторної роботи.

Для тарування тензометричних датчиків використовується навантажувальне пристосування у вигляді градуйованого важеля та гирьового набору. Ціна поділки шкали осцилограми для датчика струму визначається в усталеному режимі показами амперметра, увімкненого послідовно в ланцюг живлення двигуна. Миттєві значення частоти обертання двигуна визначаються по осцилограмі значеннями періоду імпульсів датчика 3, для чого в нижній частині робочого вікна середовища використовується шкала часу. З метою

підвищення точності вимірів використовується масштабування по осі абсцис, чи частота реєстрації сигналів.

Висновки./Conclusions. Створена дослідницька установка показала свою працездатність у розрахунковому діапазоні навантажень і електричних характеристик. Отримані у режимі реального часу осцилограми надають можливість простежити реакцію двигуна на величину навантаження, що дозволяє виконати побудову механічної характеристики. Осцилограма сили струму, яка також є функцією навантаження дозволяє побудувати електромеханічну характеристику двигуна.

Досвід створення лабораторного обладнання з використанням комп'ютерних технологій на кафедрі конструювання машин забезпечує отримання студентами практичних навичок, що в сучасних умовах є важливою справою навчального процесу вищої технічної школи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. А. М. Ашавский и др. Лабораторный практикум и курсовое проектирование по теории механизмов и машин с использованием ЭВМ. М.: Машиностроение, 1983, 157 с.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОЗРОБКИ ТЕХНОЛОГІЇ ОВОЧЕВИХ ЗАКУСОК З ЕМУЛЬСІЙНОЮ СТРУКТУРОЮ

Радченко Анна Едуардівна

к. т. н., доцент

Дегтяр Валентина Володимирівна

аспірант

Державний біотехнологічний університет

м. Харків, Україна

Вступ. Починаючи з 2021 року в Україні діє загальнонаціональна програма «Здорова Україна», яка має на меті збільшення тривалості життя українців. Програма охоплює всі вікові групи населення, для сприяння збільшення середньої тривалості життя, за допомогою перегляду здійснення медоглядів, роботи спортивних майданчиків, гуртків та інших напрямлень які можуть зміцнювати здоров'я людей [1]. Одна з умов здорового способу життя – раціональне та збалансоване харчування, під чим розуміється правильне співвідношення жирів, білків та вуглеводів і звичайно споживання великої кількості овочів та фруктів, які містять фруктові кислоти, вітаміни та мінерали, клітковину і антиоксиданти.

Мета роботи. Аналіз актуальності та перспективності розробки овочевих закусок з емульсійною структурою.

Матеріали та методи роботи. Для дослідження використано метод аналізу та синтезу наукових джерел, навчальної літератури, інтернет ресурсів.

Результати та їх обговорення. Одним із перспективних видів сільськогосподарської сировини, що широко використовується в технології приготування харчової продукції та борошняних виробів, є бобові, адже люди все частіше відмовляються від вживання продуктів м'ясного походження із різних причин, таких як вегетаріанство, релігія, етичні погляди та інше.

За останні роки збільшилась кількість людей, які надають перевагу рослинним білкам, адже слідкують за своїм здоров'ям та вагою. Бобові - це

простий та дешевий шлях для набору або скидання ваги. Правильно розрахувавши свою норму КБЖВ можна дотримуватися профіциту або дефіциту калорій та отримати добову кількість білка згідно з вимогами нутриціології.

Не можна забувати про популярність овочевих закусок, особливо хумусу, як кошерної та халяльної їжі, яка досить популярна в Україні, де нараховується 43 тисячі постійних представників єврейської громади. Крім того, дедалі більше Україна стає популярною серед іноземних туристів, зокрема з Близького Сходу, адже тільки на святкування Рош га-Шана щорічно приїжджають 50 тисяч хасидів [2].

Овочеві закуски основа вегетаріанського харчування. Згідно соціологічного дослідження станом на жовтень 2020 року 11% населення (а це понад 4,5 млн) вже відмовилися від вживання м'яса, а 2% не вживають жодних продуктів тваринного походження. Та й ці показники зростатимуть, адже 30% людей зізнаються, що зацікавлені у рослинних альтернативах м'яса, і 27% повідомили, що протягом останнього часу стали вживати менше продуктів тваринного походження, керуючись власним свідомим вибором [3].

Бобові культури є найбільш доступними, дешевими заміниками м'яса, згідно порівняних середніх цін 1 кг м'яса та 1 кг бобових, кількість населення збільшується, а купівельна спроможність зменшується.

Нут – містить близько 55% вуглеводів, 25% білка, до 7% жирів. Корисні властивості нуту обумовлені великою кількістю білка, мінеральних речовин, вітамінів. У нуті дуже мало калорій, він є рекордсменом за вмістом амінокислоти – метіоніну, яка необхідна для синтезу холіну, адреналіну і цистеїну [4].

Сочевиця – містить у своєму складі 25-35% білка, до 60% крохмалю, 2,4% клітковини, вітаміни В1, В2 високу кількість молібдену. У сочевиці добова норма фолієвої кислоти, та половина добової норми фосфору, міді й марганцю.

Квасоля має низький глікемічний індекс. До того ж у бобах містяться речовини, що викликають засвоєння швидких вуглеводів та пригнічують

апетит. Квасоля містить до 25% білка, засвоєння якого сягає 70-80%, а також амінокислоту аргінін для азотистого обміну, фолієву кислоту яка знижує ризик патологій серцево-судинної системи.

Овочі містять величезну кількість вітамінів, мікроелементів, клітковини, що необхідно для правильної роботи шлунково-кишкового тракту, процесів кровотворення та зміцнення імунітету, нормальної діяльності всіх органів та систем.

Сьогодні змінився і ритм життя, все більш популярною стає готова до вживання їжа з мінімальним приготуванням страв дома. На основі цього виникає дисонанс у багатьох споживачів, які впевнені що лише домашня їжа може бути корисною. Саме із цих поглядів актуальною є розробка різноманітних овочевих закусок емульсійного типу, які готові до вживання, та мають підвищену харчову цінність для різних верств населення України.

Висновки. Овочеві закуски емульсійної структури задовольняють потреби сучасного споживача, що робить дану продукцію перспективним направленням для подальшого дослідження та виробництва серед різних операторів ринку харчових продуктів.

Світовий попит на бобові культури буде тільки зростати, а закуски на основі них стануть – трендом.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Зеленський оголосив про запуск програми «Здорова Україна». URL:<https://www.dw.com/uk/zelenskyi-oholosyv-pro-zapusk-prohramy-zdorova-ukraina/a-57989338> (дата звернення: 01.11.2021).
2. Як українці ставляться до рослинної їжі: результати дослідження. URL:<https://uaplantbased.com.ua/blog/rezultaty-doslidjennya?fbclid=IwAR3274UeRSn1Xdjqw1vo94zwUKR8q49OqnmCX6FY7YP7jJSrHrrZDjsEE-c>(дата звернення: 01.11.2021).
3. Израильские демографы подсчитали, сколько евреев осталось в Украине. URL:<https://glavcom.ua/ru/news/izrailskie-demografy-podschitali-skolko-evreev-ostallos-v-ukraine--782672.html>(дата звернення: 01.11.2021).

4. Атанасова, В. В., & Жмудь, А. В. (2020). Вдосконалення технології виробництва страв з бобових. URL: <https://card-file.onaft.edu.ua/handle/123456789/13470>(дата звернення: 01.11.2021).

ПОШУКОВА ОПТИМІЗАЦІЯ ЯК ОДИН З МЕХАНІЗМІВ ПРОСУВАННЯ САЙТІВ

Руденко Діана Олександрівна,

к. т. н., доцент

Колосок Едуард Володимирович

Студент

Харківський національний університет радіоелектроніки
м. Харків, Україна

Вступ./Introduction. Кожному сайту необхідно та важливо перебувати в «топі» пошукових систем, щоб якомога більша частина аудиторії змогла відвідати його.

Пошукова оптимізація (Search Engine Optimization - SEO) - це процес роботи над сайтом, його внутрішніми факторами, що впливають на ранжування в пошукових системах - структурою, контентом, кодом HTML, його зовнішніми факторами ранжування - посиланнями на сайт з метою збільшення релевантності ресурсу визначеними, заздалегідь відомим ключовими словами, збільшення популярності сайту для пошукових систем і, відповідно, збільшення позицій в пошукових результатах для залучення більшої кількості відвідувачів на сайт.

Ціль роботи./Aim. За часів 2000-х пошукові системи надавали великого значення тексту на сторінці, ключовими словами в мета-тегах і іншим внутрішнім чинникам, якими власники сайтів могли легко маніпулювати. Це призвело до того, що у видачі багатьох пошукових систем перші кілька сторінок зайняли сайти, які були повністю присвячені рекламі, що різко знизило якість роботи пошукових систем і привело багатьох з них до занепаду. З появою технології PageRank більше ваги стало додаватися зовнішнім факторам, що допомогло Google вийти в лідери пошуку у світовому масштабі, ускладнивши оптимізацію за допомогою одного лише тексту на сайті.

Одним з важливих фактором при розробці методики просування сайту є вивчення алгоритмів роботи пошукових систем, так як на їх основі складаються алгоритми SEO-оптимізації та просування сайтів.

Алгоритм ранжирування Google є одним з найбільш інтелектуальних і складних. Просування сайтів в Google, особливо на початковому етапі, набагато складніше, ніж в інших. Розкрутка сайту в Google процес не із легких, так як на нові web-ресурси накладається фільтр (так звана «пісочниця»). Google при індексуванні та ранжируванні сайту використовує більше двохсот факторів, на жаль оптимізатор може вплинути далеко не на всі. Головна перевага пошукової системи Google — це її стабільність щодо своїх конкурентів в плані зміни алгоритму та апдейтів. Інформація, тільки що розміщена на сайті, може протягом декількох хвилин потрапити в основну видачу. Пошукові роботи Google в три рази швидші, ніж роботи інших пошукових систем. Фільтри майже не змінюються з моменту початку їх впровадження.

Матеріали та методи./Materials and methods. Головними факторами, на які в силах впливати оптимізатор, є посилальна маса і унікальне наповнення сайту. Релевантність сайту щодо пошукового запиту підвищується у випадках: використання ключових слів у заголовках. У тезі [title] необхідно прописувати ключову фразу, що відповідає даній сторінці з використанням додаткових слів.

Облік зовнішніх посилань пошукова система Google враховує в наступному порядку: кількість, авторитетність сайту - донора (тобто наскільки пошукова система довіряє сайту), тематика сайту. Найвагомішими посиланнями для пошукової системи Google є так звані наскрізні посилання. Це означає, що посилання розміщені абсолютно на всіх сторінках сайтах. Виходячи з цього впливає, що одне наскрізне посилання, в залежності від кількості сторінок на сайті, має вагу більше, ніж десять або навіть сто посилань з інших ресурсів.

Поняття Google PageRank є одним з ключових моментів в роботі пошукової машини Google. Поряд з безліччю інших параметрів, що впливають на видачу сайтів в результатах пошуку, знання моделі розрахунку PageRank

необхідно як для розуміння процесу пошуку, так і для використання оптимізаторами при просуванні своїх сайтів в пошуковій системі.

PageRank (PR) — це числова величина-міра «важливості» сторінки в пошуковій системі Google. Дана величина цілком і повністю залежить тільки від кількості та від якості вхідних посилань. Більше значення для пошукової системи Google має саме якість. А якщо говорити іншою мовою, то PageRank — це алгоритм розрахунку авторитетності кожної, окремо взятої сторінки, використовуваний пошуковою системою Google. PageRank на даний момент не є головним фактором в ранжування сайту, але є дуже важливим.

Алгоритми пошукової системи Google враховують не всі посилання, а тільки з якісних ресурсів. Так само існує ймовірність, що посилання не тільки не буде врахованим, а може навіть зробити негативний вплив на ранжування сайту (пошукова песимізація). Основна формула для розрахунку PageRank:

$$PR(A) = (1 - d) + d \left(\frac{PR(T_1)}{C(T_1)} + \dots + \frac{PR(T_n)}{C(T_n)} \right),$$

де $PR(A)$ – PageRank сторінки A ; $PR(T_i)$ – PageRank сторінки T_i , яка посилається на сторінку A ; $C(T_i)$ – кількість зовнішніх посилань сторінки T_i (лінків, що посилаються на інші сайти); d – коефіцієнт дампа, що лежить у проміжку від 0 до 1. Це "пом'якшуючий" коефіцієнт, що визначає ймовірність того, що випадковий користувач, який відвідав сторінку T_i , перейде за зовнішнім посиланням на сторінку A (зазвичай випадкова величина). Відповідно до алгоритму Пейджа та Бріна, коефіцієнт пом'якшення d зазвичай дорівнює 0.85.

Через те, що число посилань на сайті може бути велике, а кількість сторінок у пошуку Google, досягає величезних значень (близько десяти трильйонів штук), і з кожною годиною кількість проіндексованих сторінок збільшується, то уявлення PR в абсолютних значеннях було б грубою помилкою. Для правильного розрахунку була введена формула TLPR - ToolBar PageRank - це значення може варіюватися в інтервалі від 0 до 10. Для того, щоб укласти все значення ваги сторінок в проміжку від нуля до десяти використовується логарифмічна шкала.

Визначається Toolbar PageRank за формулою:

$$TLPR = \log_{base}(PR) \cdot a,$$

де *base* - основа логарифма, значення залежить від кількості сторінок в пошуковій видачі сайту; *a* - коефіцієнт приведення, що задовольняє нерівності $0 < a \leq 1$.

Результати та обговорення./Results and discussion. З вищесказаного помилково робити висновки, що при $TLPR = 0$ значення PageRank теж дорівнює 0. За формулою PR можна зробити висновок, що при $n = 0$ мінімальне значення $PR_{min} = (1-d) = 0,15$. Дане значення еквівалентно $TLPR = -1$. При значеннях $TLPR < 0$ приймається значення $PR = N / A$ (значення не визначене), навіть при такому значенні виявляється вплив на поширення ваги посилань на сайті-акценторі. Тулбарне значення використовується тільки для відображення веб-майстрам в Google Toolbar і вплив на ранжирування не надає.

Висновки./Conclusions. Вплив на позиції сайту надає тільки реальний PR сторінки. Використовуючи дану інформацію, легко порахувати скільки потрібно посилань для досягнення сайту того чи іншого PR. Так само є можливість прогнозувати PR. В цілому, існує безліч варіантів збільшення ваги своїх сторінок, але головна - це якісні посилання з інших сайтів. Для цього враховуються посилання з каталогів, сайтів, форумів, блогів. Однак не слід розміщувати посилання на всіх ресурсах, так як крім PR враховуються ще безліч факторів, що впливають на сторінки в результатах пошуку, наприклад Trust Rank.

Trust Rank вказує рейтинг довіри пошукової системи до сайту. Даний рейтинг впливає на ранжування сайту в пошукових системах. Вихідні посилання з сайту повинні або бути закриті або відсутні повністю. Так як з цих посилань перетікає вага на інші сайти, чого в принципі не потрібно.

Положення сайту в пошуковій системі залежить від зовнішніх і внутрішніх факторів. До внутрішніх факторів відноситься робота, яка перебуває під контролем власника сайту. Для поліпшення роботи необхідно приводити в порядок тексти та розмітки сторінок, поліпшення якості та

кількості тексту на сайті, перевіряти унікальність тексту, його стилістичне оформлення та інше.

До зовнішніх факторів належать релевантність сайту, яка визначається кількістю цитування його веб-ресурсами.

ТЕХНОЛОГИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ДИНАМИКИ ПОЛЕТА В РЕАЛЬНОМ ВРЕМЕНИ ДЛЯ НАСТРОЙКИ ПРОГРАММНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ СИМУЛЯТОРОВ ПОЛЕТА

**Рутов Олег Александрович,
Плиско Елизавета Алексеевна,
Орленко Антон Сергеевич**

Студенты Факультета прикладной математики

Федотов Вячеслав Витальевич

Старший преподаватель Кафедры общей физики

Физико-математического факультета

Национальный технический университет Украины

«КПИ им. Игоря Сикорского»

г.Киев, Украина

Введение. Моделирование полета в настоящее время является одной из достаточно проработанных задач, а создание самих симуляторов разной степени качества – рутинной операцией. Однако, если исключить игровые компоненты и создать сертифицируемый продукт, например учебное пособие для подготовки операторов беспилотных летательных аппаратов, требуется построить модель летательного аппарата, работающую в реальном масштабе времени, то есть формирующую отклик на управляющие воздействия в точно такие же интервалы времени, как и реальный объект. При этом погрешность моделируемых характеристик не должна превышать 5 процентов, согласно требованиям нормативных документов ИКАО и соответствующих национальных норм (например, АПУ ТР2 от 14.12. 2001 г. в ь, что технология определения коэффициентов сил и моментов в экспериментальной аэродинамике (в аэродинамических трубах) составляет лишь 15 – 20 процентов.

Цель работы. Такая неточность в исходных данных почти исключает достижение необходимой точности при сертификации продукта с целью использования в обучении пилотов самолетов и операторов беспилотных летательных аппаратов. В связи с этим возникает необходимость настройки

программного обеспечения симуляторов – учебных пособий. Предлагаемая система позволяет решить эту задачу интерактивно и итерационно.

Опытный инструктор (пилот или оператор) управляя моделью, реализованной в предлагаемой системе, оценивает отклик системы и может с помощью интерфейса менять исходные характеристики, собранные в базе данных. Поскольку управление происходит в реальном времени с помощью удобного диалога, то достаточно быстро удастся настроить модель в продольном или боковом канале, а затем произвести комплексную оценку с учетом перекрестного влияния каналов. При этом настройка производится в штатном режиме и в отказном режиме, Моделирование отказов входит в опциональную настройку системы и особенно ценно в создаваемом учебном пособии.

Материалы и методы. Технологическая модель реализована с учетом возможности отладки алгоритмов моделирования устанавливаемого оборудования и его влияния на характеристики моделирования. В частности, исследуется время отработки той или иной модели, что влияет на соблюдение характеристик реального времени в штатном симуляторе, создаваемом с помощью данной технологической модели.

Собственно вычислительная схема моделирования приведена в [1,36]. Это уравнения движения абсолютно твердого тела, имеющего шесть степеней свободы. Три уравнения сил, тип уравнения моментов и шесть уравнений кинематических связей образуют систему обыкновенных дифференциальных уравнений приведенных к форме Коши. Уравнения содержат двенадцать переменных, описывающих движение объекта, как материальной точки в земной системе координат и уравнения движения объекта, как абсолютно твердого тела вокруг центра тяжести.

$$\frac{dV_{kx}}{dt} = \frac{R_x}{m} - \omega_y \cdot V_{kz} + \omega_z \cdot V_{ky} ;$$

$$\frac{dV_{ky}}{dt} = \frac{R_y}{m} - \omega_z \cdot V_{kx} + \omega_x \cdot V_{kz} ;$$

$$\frac{dV_{kz}}{dt} = \frac{R_z}{m} - \omega_x \cdot V_{ky} + \omega_y \cdot V_{kx};$$

$$\frac{d\omega_x}{dt} = \frac{I_y \cdot M_{Rx} + I_{xy} \cdot M_{Ry} - I_{xy} \cdot (I_x + I_y - I_z) \cdot \omega_x \cdot \omega_z + (I_{xy}^2 + I_y \cdot (I_y - I_z)) \cdot \omega_y \cdot \omega_z}{I_x \cdot I_y - I_{xy} \cdot I_{xy}};$$

$$\frac{d\omega_y}{dt} = \frac{I_{xy} \cdot M_{Rx} + I_x \cdot M_{Ry} - (I_{xy}^2 + I_x \cdot (I_x - I_z)) \cdot \omega_x \cdot \omega_z + I_{xy} \cdot (I_x + I_y - I_z) \cdot \omega_y \cdot \omega_z}{I_x \cdot I_y - I_{xy} \cdot I_{xy}};$$

$$\frac{d\omega_z}{dt} = \frac{M_{Rz} - (I_y - I_x) \cdot \omega_x \cdot \omega_y - I_{xy} \cdot (\omega_y^2 - \omega_x^2)}{I_z},$$

$$\frac{dX_g}{dt} = V_{\hat{e}_{x_g}}$$

$$\frac{dH_g}{dt} = V_{\hat{e}_{y_g}}$$

$$\frac{dZ_g}{dt} = V_{kz_g}$$

$$\frac{d\psi}{dt} = \frac{1}{\cos\vartheta} \cdot (\omega_y \cdot \cos\gamma - \omega_z \cdot \sin\gamma);$$

$$\frac{d\vartheta}{dt} = \omega_y \cdot \sin\gamma + \omega_z \cdot \cos\gamma;$$

$$\frac{d\gamma}{dt} = \omega_x - \operatorname{tg}\vartheta \cdot (\omega_y \cdot \cos\gamma - \omega_z \cdot \sin\gamma),$$

где V_{kx} , V_{ky} , V_{kz} — проекции вектора земной скорости центра масс самолета на оси связанной системы координат, м/с;

$V_{\hat{e}_{x_g}}$, $V_{\hat{e}_{y_g}}$, V_{kz_g} — проекции вектора земной скорости центра масс тела на оси нормальной системы координат $0X_gY_gZ_g$, м/с;

ω_x , ω_y , ω_z — проекции вектора угловой скорости самолета на оси связанной системы координат, с⁻¹;

m — масса самолета, кг;

I_x , I_y , I_z — моменты инерции самолета относительно осей связанной системы координат, кг · м²;

I_{xy} — центробежный момент инерции самолета, кг · м²;

R_x , R_y , R_z — проекции вектора результирующей силы, действующей на самолет, на оси связанной системы координат, Н;

M_{Rx}, M_{Ry}, M_{Rz} — проекции вектора результирующего момента, действующего на самолет, на оси связанной системы координат, Н · м;

X_g — продольная координата центра масс тела относительно нормальной земной системы координат, м;

Z_g — поперечная координата центра масс тела относительно нормальной земной системы координат, м;

H_g — высота центра масс тела относительно нормальной земной системы координат, м;

ψ — угол рыскания, град.;

ϑ — угол тангажа, град.;

γ — угол крена, град.;

t — время, с.

Решение уравнений производится с помощью методов Эйлера, модифицированного метода Эйлера или с помощью метода Рунге – Кутты четвертой степени, в зависимости от объема модели (количества моделируемых систем) и мощности процессора.

Моделирование ограничивается воздушным участком траектории. Для беспилотных аппаратов это не является принципиальным ограничением, а для симуляторов пилотируемых объектов движение по взлетно – посадочной полосе реализовано вне технологической модели, что для настройки также не принципиально.

Результаты и обсуждения. В процессе моделирования проводятся замеры времени исполнения и определяется запас, как разница между заданным шагом моделирования и фактическим временем окончания вычислений на данном шаге. Цикл моделирования может быть задан произвольно, обычно он составляет от 1 мс до 10 мс. В полной выборке реализаций не отмечено выхода за границы реального времени, то есть нехватки вычислительной мощности по быстрдействию. Запас же мощности колеблется от 5 до 95 процентов (для минимального и максимального циклов соответственно).

Реализация системы выполнена в языке C++ в операционной системе Windows 7.

Выводы. Таким образом реализованная система позволяет проводить технологическую настройку симуляторов полета с высокой эффективностью в реальном времени и может быть применена при их разработке. На базе этой системы проводится и сертификация симуляторов, позволяющая использовать симуляторы, как учебные пособия по подготовке пилотов и операторов беспилотных летательных аппаратов.

ЛИТЕРАТУРА

1. Остославский И. В., Стражева И. В., Динамика полета, Траектории летательных аппаратов. Москва: Машиностроение, 1969 г., 361 с.

МЕТОД ЗГОРТКИ У ШТУЧНИХ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖАХ

Скороход Іван Григорович,

Студент

Дніпровський національний університет

імені О. Гончара

м. Дніпро, Україна

Вступ. Сучасний світ дуже сильно переплетений з інформаційними технологіями та інноваціями, величезна кількість компаній та винахідників працюють над створенням чогось нового, що допоможе покращити життя людей або полегшить виробництво для цього використовуються в першу чергу математичні науки. Так на сучасному етапі розвитку людство прийшло до таких технологій як – нейронні мережі. Першопроходьцями у цьому напрямку були американські вчені У. Маккалок та У. Путтс.

Нейронні мережі з кожним днем захоплюють все більше і більше ринку, на даний час нейронні мережі використовуються майже у всіх сферах життя, починаючи від авіоніки та сектору безпеки та закінчуючи дитячими іграшками.

Ціль роботи. Проаналізувати можливості використання алгоритму згортки при побудові штучних нейронних мереж.

Дослідити можливості використання штучних нейронних мереж з операцією згортки при вирішенні реальних проблем.

Матеріали і методи. Книга Machine Learning with Python, tutorials point, хороший теоретичний матеріал на тему візуального розпізнавання зображень за допомогою нейронних мереж. Дуже багато схематичних ілюстрацій, які показують як саме працює нейронна мережа при розпізнаванні образів. Проводяться математичні розрахунки роботи нейронних мереж, надається широка інформація щодо обчислення похибки обчислення нейронних мереж.

Книга Practical Machine Learning with Python, Dipanjan Sarkar, Bangalore, Karnataka, India. Книга у якій описано повний процес створення нейронних мереж різного ступеня складності та різного застосування. Описано повний

теоретичний процес створення та роботи нейронних мереж. Описується екосистема машинного навчання на мові Python. Наявні реальні приклади нейронних мереж починаючи від аналізу музики та завершуючи системи роботи на фондових ринках та біржах.

Основним методом дослідження є теоретичний аналіз можливостей використання методу згортки при створенні штучних нейронних мереж.

Операція згортки в згорткових нейронних мережах.

Згорткова нейронна мережа (ЗНМ) - це один з видів нейронних мереж для обробки даних з сітчастою топологією.

У загальному вигляді згортка – це операція над двома функціями речовинного аргументу. Щоб обґрунтувати визначення згортки, почнемо з прикладів можливих функцій.

Припустимо, що ми стежимо за положенням літака за допомогою лазерного датчика. Наш датчик видає єдине значення $x(t)$, положення літака у просторі в момент часу t . Змінні x і t приймають речові значення, тобто показання датчика будь-які два моменти часу можуть відрізнитися. Щоб отримати менш зашумлену оцінку положення літака, необхідно усереднити кілька результатів вимірів. Зрозуміло, нещодавні виміри важливіші, тому ми хочемо обчислювати виважене середнє, надаючи недавнім вимірам більшої ваги. Для цього можна скористатися ваговою функцією $\omega(a)$ де a - давність вимірювань. Застосувавши таку операцію усереднення в кожний момент часу, ми отримаємо нову функцію, яка дає згладжену оцінку положення літака:

$$s(t) = \int x(a)\omega(t - a)da$$

Ця операція називається згорткою і зазвичай позначається зірочкою:

$$s(t) = (x * \omega)(t)$$

У нашому прикладі ω має бути функцією щільності ймовірності, інакше усереднення не вийде. Крім того, ω повинна дорівнювати 0 для всіх негативних значень аргументу, інакше вона буде здатна заглядати в майбутнє, що навряд чи у межах наших можливостей. Але ці обмеження характерні лише для цього

прикладу. У загальному випадку згортку можна визначити для будь-яких функцій, для яких визначено наведений вище інтеграл, і використовувати не тільки для отримання виваженого середнього.

У термінології згорткових мереж перший аргумент (у прикладі функція x) називається входом, а другий (функція ω) – ядром. Вихід іноді називають картою ознак.

Лазерних датчиків, здатних видавати результати вимірів у будь-який момент часу, насправді немає. Зазвичай під час роботи з даними в комп'ютері час дискретизовано, і наш датчик видаватиме дані через регулярні інтервали. Мабуть, було б реалістичніше припустити, що лазер виробляє вимірювання раз на секунду.

Індекс моменту часу t може приймати лише цілі значення. Якщо тепер припустити, що x і ω визначено лише для цілих t , то ми отримаємо визначення дискретної згортки:

$$s(t) = (x * \omega)(t) = \sum_{a=-\infty}^{\infty} x(a)\omega(t - a)$$

У програмах машинного навчання входом зазвичай є багатовимірний масив даних, а ядром – багатовимірний масив параметрів, адаптованих алгоритмом навчання. Будемо називати ці масиви тензорами. Оскільки кожен елемент входу та ядра повинен зберігатися окремо у явному вигляді, зазвичай передбачається, що ці функції дорівнюють нулю всюди, крім кінцевої множини точок, для яких ми зберігаємо значення. Насправді це означає, що суму від мінус до плюс нескінченності можна замінити підсумовуванням по кінцевому числу елементів масиву. Нарешті, ми часто використовуємо пакунки відразу по кількох осях. Наприклад, якщо входом є двовимірне зображення I , то ядро має бути двовимірним:

$$S(i, j) = (I * K)(i, j) = \sum_M \sum_n I(m, n)K(i - m, j - n)$$

Операція згортки коммутативна, тому формулу можна записати і так:

$$S(i, j) = (I * K)(i, j) = \sum_M \sum_n I(i - m, j - n)K(m, n)$$

Зазвичай другу формулу простіше реалізувати у бібліотеці машинного навчання, оскільки діапазон допустимих значень m та n менший.

Властивість комутативності згортки має місце, тому що ми відобразили ядро щодо входу, тобто при збільшенні m індекс входу збільшується, а індекс ядра зменшується. Єдина причина такого відображення – забезпечити комутативність.

І хоча комутативність корисна для доказу теорем, у реалізації нейронних мереж вона зазвичай не грає ролі. Натомість у багатьох бібліотеках реалізована споріднена функція – перехресна кореляція – та ж згортка, тільки без відображення ядра:

$$S(i, j) = (I * K)(i, j) = \sum_M \sum_n I(i + m, j + n)K(m, n)$$

У багатьох бібліотеках машинного навчання реалізовано саме перехресну кореляцію, але називається вона згорткою. Далі ми дотримуватимемося цього ж і називатимемо згорткою обидві операції. У контексті машинного навчання алгоритм навчання ставить знайдені значення ядра у правильну позицію, тому якщо алгоритм заснований на згортці з відображенням ядра, він навчить ядро, відбите щодо того, що навчено алгоритмом зі згорткою без відображення. Рідко буває так, щоб згортка використовувалася в машинному навчанні сама по собі; частіше вона комбінується з іншими функціями, і такі комбінації не комутативні не залежно від того, використовується в ядрі-згортці відображення чи ні.

Дискретну згортку можна як множення на матрицю, на елементи якої накладені деякі обмеження. Наприклад, у разі одновимірної дискретної згортки кожен рядок матриці повинен дорівнювати попередній, зсунутій на один елемент. Це твердження називається теорема Тепліца. У двовимірному випадку згортці відповідає двічі блочно-циркулянтна матриця. Крім обмежень на

рівність деяких елементів, згортці зазвичай відповідає сильно розріджена матриця (у якій більшість елементів дорівнює нулю). Пов'язано це з тим, що ядро, як правило, набагато менше вхідного зображення. Будь-який алгоритм нейронної мережі, заснований на множенні матриць і не залежить від особливостей структури цих матриць, повинен працювати і з згорткою без будь-яких модифікацій самої мережі. У типових згорткових нейронних мережах все ж таки використовуються особливості структури, щоб організувати ефективну обробку великих входів, але з теоретичної точки зору це необов'язково.

Висновки. В науковій роботі було проведено аналіз можливостей використання операції згортки при створенні штучних нейронних мереж.

Проаналізовано роботу нейронних мереж при розпізнаванні образів за допомогою операції згортки.

ПІДХОДИ У КОМП'ЮТЕРНІЙ ОБРОБЦІ ТЕСТУВАНЬ З ПСИХОЛОГІЇ

Страхов Євген Михайлович,

к. ф.-м. н., доцент

Ворохта Аліса Юріївна,

Чернобровкін Артем Валерійович,

магістранти

Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова

Ліхтарьов Олексій Вадимович,

студент

Одеський національний медичний університет

м. Одеса, Україна

Введення. В наш час все більше зростає об'єм інформації, що поступає з зовнішнього світу з різних сфер діяльності. З подальшим розвитком технологій об'єм даних буде стрімко збільшуватись, тому постає питання про автоматичну обробку цього матеріалу.

Відмітимо, що на етапі розвитку психодіагностики невід'ємним елементом діагностичної діяльності психолога став комп'ютер, який дозволив зробити якісний стрибок у розвитку психодіагностики.

Тільки комп'ютери з їхньою високою швидкістю та спеціальними засобами зі збирання, зберігання та обробки інформації дозволяють згладити інформаційну кризу, що проявляється у суперечності між можливостями людини по сприйняттю та переробці інформації та потоками інформації, що все збільшуються.

Одним з прикладів потреби у обробці великої кількості даних є тести з психології, адже результати досліджень набувають більшої точності з розширенням вибіркового даних.

Також збирання цих ресурсів має велику складність через пошук нових рішень у онлайн просторі. Програмне забезпечення, яке зараз використовується для побудови та проходження тестів: Google Forms та Google Sheets (або Excel). Звісно, що коли тестувальна вибірка має розмір до 50 опитаних осіб, то

мануальна обробка має сенс. Але постає питання: Що робити, коли осіб 100? Або 10 000? Тому потрібно шукати нові підходи та нове програмне забезпечення.

У цій статті буде розглянуто реалізацію аналізу за допомогою мови програмування Python та її бібліотек: Numpy, Pandas, Matplotlib, SciPy.

Психологічний тест, на основі якого будуть проводитись дослідження: Модифікований опитувальник для ідентифікації типів акцентуацій характеру підлітків.

Мета роботи. Показати переваги комп'ютерної обробки даних, розкрити нові шляхи у візуалізації психологічних досліджень.

Матеріали та методи. Для проведення досліджень спеціально для цих тез було проведено опитування за модифікацією анкети Лічко, яка включає 143 твердження, 10 діагностичних і одну контрольну шкалу (шкала брехні). Кожна шкала має 13 тверджень. Для підтвердження незалежності між акцентуацією та спеціалізацією (медико-технічною у даному експерименті) студентів 17-19 років на основі результатів анкетування було використано критерій узгодження Пірсона з поправкою Йейтса.

На базі зібраного матеріалу опитування, було визначено типи акцентуації характеру студентів.

На підставі зібраного матеріалу, окремо по кожному типу акцентуацій, визначено мінімальне діагностичне число (МДЧ), що є нижньою межею довірчого інтервалу, що розраховується за формулою:

$$\text{МДЧ} = M - R_n \cdot W \quad (1)$$

де:

- M - середній за вибіркою бал цього типу акцентуацій;
- R_n - табличний коефіцієнт;
- W - розмах даних.

Правила оформлення результатів дослідження:

1. Якщо МДЧ досягнуто лише з одного типу, то діагностується цей тип.

2. Якщо МДЧ перевищено за кількома типами, то діагностується змішаний тип або той, який є домінуючим у комбінації.

3. Якщо МДЧ не досягнуто за жодним з типів акцентуації, то визначають недиференційований тип.

Результати та обговорення. У тезах [1] за допомогою бібліотек Numpy і Pandas було зроблено комп'ютерну програму, яка визначає різні типи акцентуації. Також за допомогою бібліотеки Matplotlib and Plotly було побудовано графіки для аналізу цих даних.

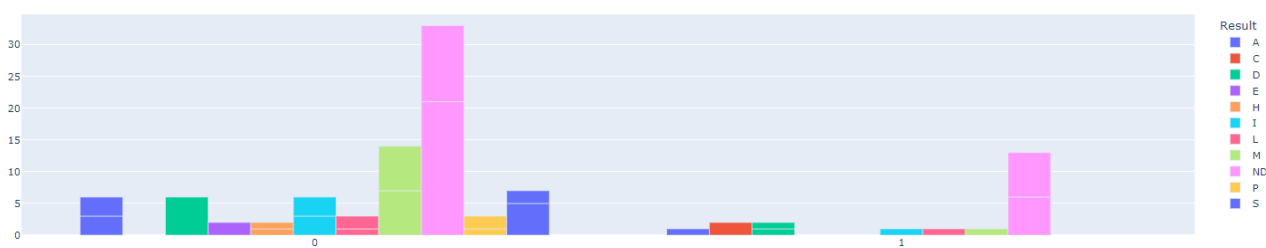

Рис.1. Кількість типів акцентуації у двох вузах

У (Рис. 1): гіпертимний - Н, циклоїдний - С, лабільний - L, астеноневротичний - А, чутливий - S, тривожно-педантичний - П, інтровертний - I, збудливий - Е, демонстративний - D, нестабільний - N, недиференційований - ND, змішаний – М, 0 - жінки, 1 - чоловіки.

Аналізуючи (Рис. 1), можемо зробити висновок про домінацію недиференційованого та змішаного типів акцентуації у студентів вікової групи 17-19 років.

Також було цікаво кластеризувати дані, щоб упорядкувати об'єкти у порівняно однорідні групи. Для цього була зроблена нейронна мережа Кохонена. Її використовують для задач кластеризації або прогнозування властивостей.

Мережа Кохонена відноситься до мереж, що самоорганізуються, які під час надходження вхідних сигналів не отримують інформацію про бажаний вихідний сигнал. Усі подані вхідні сигнали із заданої навчальної множини мережа розділяє на класи, будуючи так звані топологічні мапи.

Візуалізація самоорганізаційної карти Кохонена для набору даних зі студентами медичних університетів:

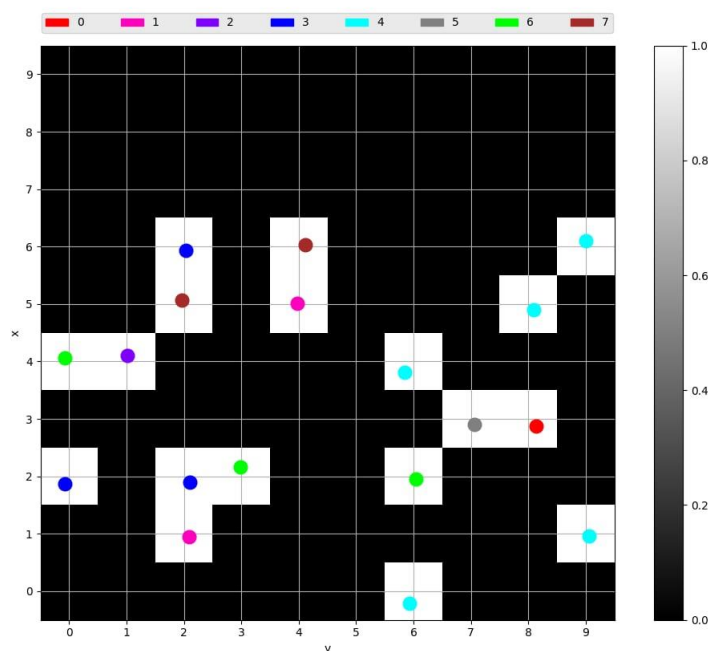

Рис.2. Самоорганізаційна карта Кохонена з відмітками даних студентів медичних університетів на нейронах

У (Рис. 2): 0 - гіпертимний, 1 - циклоїдний, 2 - лабільний, 3 - астеноневротичний, 4 - чутливий, 5 - тривожно-педантичний, 6 - інтровертований, 7 - збудливий.

У (Рис. 2) можна побачити, що самоорганізаційна карта Кохонена виділяє помітні, але такі, що перетинаються, кластери з різними типами акцентуацій. Недиференційований та змішаний типи не були взяті до аналізу через те, що вони можуть мати схильність до будь-яких інших типів.

Візуалізація самоорганізаційної карти Кохонена для набору даних зі студентами технічних університетів:

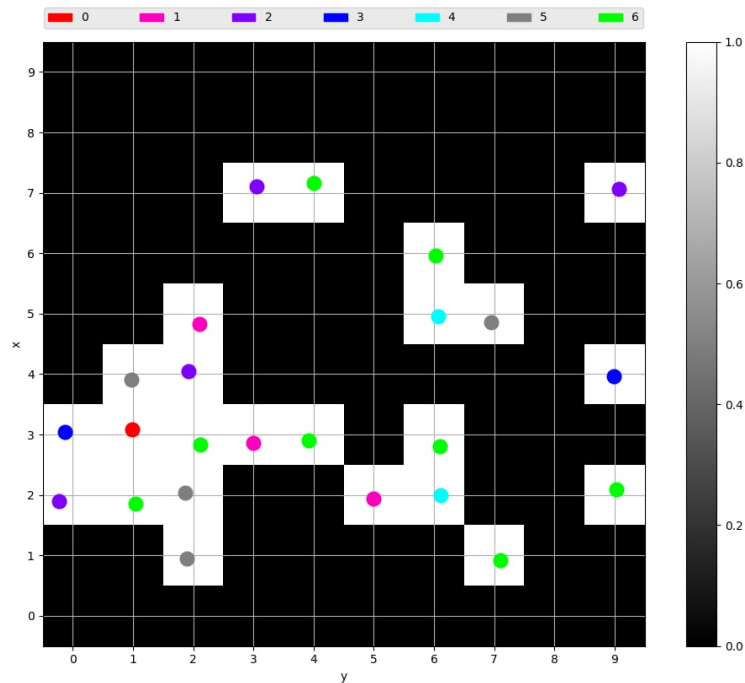

Рис.3. Самоорганізаційна карта Кохонена з відмітками даних студентів технічних університетів на нейронах

У (Рис. 3): 0 - гіпертимний, 1 - лабільний, 2 - астеноневротичний, 3 - чутливий, 4 - тривожно-педантичний, 5 - інтровертований, 6 - демонстративний.

У (Рис.3) можна побачити, що самоорганізаційна карта Кохонена виділяє менш помітні і такі, що більше перетинаються, кластери з різними типами акцентуацій.

За допомогою бібліотеки SciPy був зроблений хі-квадрат тест Пірсона. Він допомагає у визначенні зв'язку між двома категоріальними змінними. Результати показали, що тип акцентуації не залежить від напрямку університету та статі людини. Рівень значущості дорівнює 0.1.

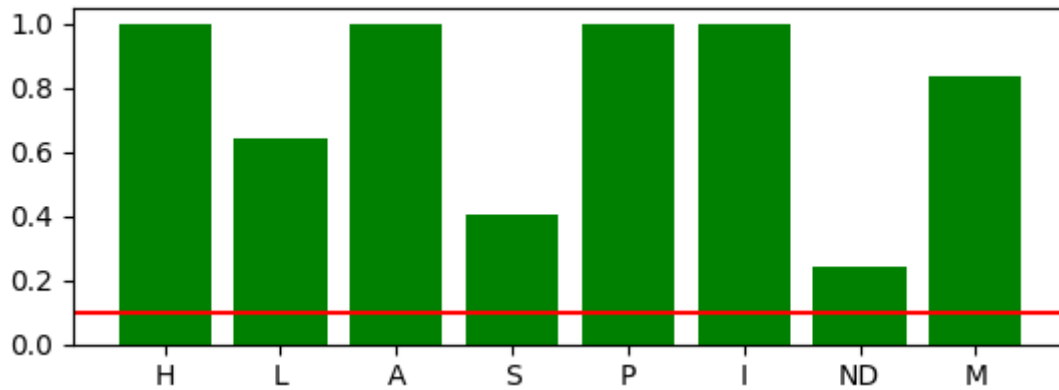

Рис.4. Значення p-value хі-квадрат тесту незалежності напрямку університету та типу акцентуації

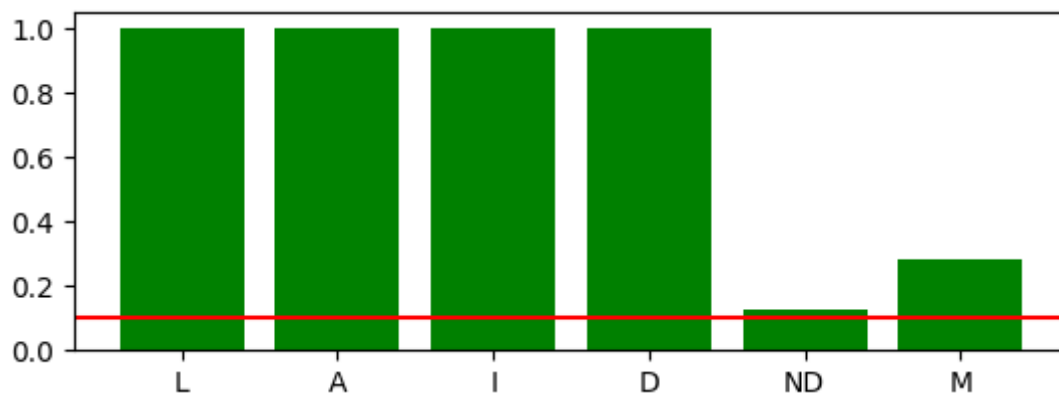

Рис.5. Значення p-value хі-квадрат тесту незалежності напрямку університету та статі

Висновки. За допомогою візуалізації (Рис.1) було показано, що люди пізнього підліткового віку мають найчастіше недиференційований та змішаний типи акцентуації. Результати хі-квадрат тесту (Рис.5) показали, що тип акцентуації не залежить від статі людини. Але можна побачити, що недиференційовані типи частіше бувають у дівчат, що може свідчити про їх вагання у майбутньому виборі професії.

Комп'ютерні засоби можуть виділити кластери, які можуть допомогти психологам у створенні нових згруповань людей, які мають схожі властивості характеру, темпераменту тощо. Самоорганізаційна карта Кохонена змогла виділити кластери з різними типами акцентуацій по даним опитування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Z.Yu.Zhuravlova, A.V.Chernobrovkin, A. Yu. Vorokhta, O. V. Likhtarev Applied methods for analysis of accentuation types// Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects. Proceedings of the 6th International scientific and practical conference. MDPC Publishing. Berlin, Germany. 2021.pp 227-232
2. Каштанова, Ірина Олександрівна. Моя майбутня професія : зб. тренінгових занять / Ірина Олександрівна Каштанова, Хмельн. спеціаліз. ліцей-інтернат поглибл. підготовки в галузі науки; ред. А. С. Панькова.– Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2017. 215 с.
3. Ільїна, Ніна Михайлівна. Загальна психологія: теорія та практикум: підручник / Ніна Михайлівна Ільїна, Світлана Олексіївна Мисник; Гол. ред. В. І. Кочубей.– Суми: Університетська книга, 2021.– 369 с.: табл.

УДОСКОНАЛЕННЯ МАЙОНЕЗНИХ СОУСІВ З ПЕРСПЕКТИВНОЮ СИРОВИНОЮ

Тарнавський Ілля Сергійович

магістрант

Бахмач Володимир Олександрович,

к. т. н., доцент,

Національний університет харчових технологій,

м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. Майонези та соуси – це популярні та перспективні продукти харчування, що займають провідне місце серед виробництва та споживання різних соусів та приправ на жировій основі. Майонез легко засвоюється організмом та може використовуватись для харчування всіх груп населення, в тому числі для профілактичного, лікувального та дієтичного харчування. Його використовують не тільки як приправу до різноманітних кулінарних страв для підвищення їх поживності та збагачення смаку, що сприяє збудженню апетиту і покращення травлення, але і як самостійний бутербродний продукт.

Майонез являє собою багатокомпонентну, тонкодисперсну, стійку у широкому діапазоні температур (від 2 до 18°C) жиро-водну емульсію прямого типу «олія в воді», в якій рослинна олія являється внутрішньою фазою і знаходиться у вигляді найдрібніших краплинок у дисперсному середовищі. По зовнішньому виду та консистенції майонез подібний густій сметані.

Майонез являється продуктом високої біологічної та фізичної цінності. Головними компонентами майонезу являються молочні білки, яєчний порошок, стабілізатори, вода. У невеликих кількостях в ньому присутні цукор, сіль, гірчиця та різноманітні смакові та ароматичні добавки.

Споживач спочатку бачить їжу, потім відчуває запах, і вже далі пробує на смак. Тому привабливий зовнішній вид продукту харчування повинен доповнюватися приємним і знайомим запахом і смаком.

Виробництво сучасних високоякісних конкурентоспроможних продуктів неможливо без застосування смакоароматичних добавок. За допомогою смакових добавок можна отримати нові види продуктів, значно розширити та оновити асортимент випускається продукції, інтенсифікувати технологічні процеси. Приємний смак і аромат, смакоароматичні добавки підвищують біологічну цінність харчових продуктів, так як смачні, ароматні продукти викликають підвищену діяльність харчових органів і тим самим діють більш повноцінне отримання їжі.

Тому розроблення рецептур майонезного соусу зі використанням перспективної сировини, є актуальною задачею.

Мета роботи./Aim. Метою роботи є розробка майонезних соусів з використанням перспективної рослинної сировини.

В якості смакових добавок, використовуємо натуральні наповнювачі.

Для досягнення поставленої мети сформульовані наступні завдання:

- провести аналітичний огляд літературних джерел з метою отримання сучасного стану технології майонезних соусів з наповнювачами;
- розробити рецептури майонезних соусів з використанням перспективної сировини;
- дослідити показники якості розроблених майонезних соусів, отримати показники якості;
- розробити апаратурно-технологічну схему та підібрати комплекті технологічного обладнання для реалізації розробленої технології;
- провести оцінку економічної ефективності впровадження технології.

Матеріали і методи./Materials and methods. Дослідження проводилися стандартними методиками згідно ДСТУ 4487:2015 «Майонези. Загальні технічні умови». Методи контролю [1].

Результати і обговорення./Results and discussion. Майонези на основі яєчних продуктів і рослинних олій традиційно вважаються смачними, але, м'яко кажучи, не дуже корисні. Однак при збагаченні функціональними добавками

вони можуть використовуватися не тільки для смакової прикраси різних страв та салатів, а й для підвищення їх харчової цінності. Майонезний ринок вважається досить динамічним гнучким і рухливим. Дуже широко представлений різноманітний асортимент майонезів та соусів вітчизняного та імпорного виробництва.

Таблиця 1

Рецептури розроблених майонезних соусів

Найменування рецептурних компонентів	Вміст рецептурних компонентів, %			
	Контролі	Зразок 1	Зразок 2	Зразок 3
Олія соняшникова рафінована	30	30	30	30
Стабілізаційна суміш «Стабілекс»	-	2,4	2,4	2,4
Сухе знежирене молоко	2,5	-	-	-
Ячний порошок	6,0	-	-	-
Гірчичний порошок	0,75	-	-	-
Наповнювач смаковий	-	1,25	-	-
Наповнювач смаковий	-	-	2,5	-
Наповнювач смаковий	-	-	-	3,75
Цукор	2,5	2,2	2,2	2,2
Сіль	2,0	1,1	1,1	1,1
Сода	0,05	-	-	-
Оцтова кислота 80 %	1,25	-	-	-
Лимонна кислота	-	0,3	0,3	0,3
Вода	49,95	решта	решта	решта
Всього	100	100	100	100

З метою визначення органолептичних, фізико-хімічних показників та реологічних властивостей майонезних емульсій з використанням перспективної сировини проводили серію досліджень по створенню низькокалорійних (з вмістом жиру 30 %) майонезних соусів, в рецептурах як комплексний стабілізатор та емульгатор використовували комплексну стабілізаційну суміш «Стабілекс», а в якості смакових компонентів використовували різні смакові наповнювачі [2-3].

Зразки дослідних лабораторних майонезних соусів виготовляли наступним чином. Рецептурну кількість сухих і компонентів (цукор, сіль) зважували та розчиняли у водній фазі при кімнатній температурі. Далі проводили пастеризацію при температурі не менше 75 °С протягом 10 хв.

Потім додавали яєчний порошок (зразок контроль) та стабілізатор. У якості стабілізатора та регулятора консистенції використовували «Стабілекс» [2]. Після чого в суміш при постійному перемішуванні порціями вводили рослинна олія, причому наступна її порція подається лише після того, як попередня порція вже повністю заемульгувалася. Рослинна олія подається дуже повільно для запобігання руйнування емульсії та обертання фаз [2-3].

Рецептури розроблених майонезних соусів: контроль та дослідні зразки наведені у таблиці 1.

Для дослідних зразків майонезних соусів проводилася дегустація для визначення органолептичної оцінки в балах, наведена в таблиці 2.

Таблиця 2

Органолептична оцінка зразків майонезних соусів (в балах)

Найменування показника	Зразок (контроль)	Зразок № 1	Зразок № 2	Зразок № 3
Зовнішній вигляд	5	5	5	4
Колір	4	5	5	5
Запах	5	3	5	4
Консистенція	5	5	5	5
Смак	4	4	5	3

Дегустаційною комісією (20 чол) відмічено, що розроблені майонезні соуси мають зовнішній вигляд, колір, консистенцію, запах та смак характерний для майонезної продукції та відповідають вимогам нормативної документації [1].

Кислотність розроблених зразків майонезних соусів (рис. 1) визначали згідно методик [1] після виготовлення так і при зберіганні на протязі 35 діб.

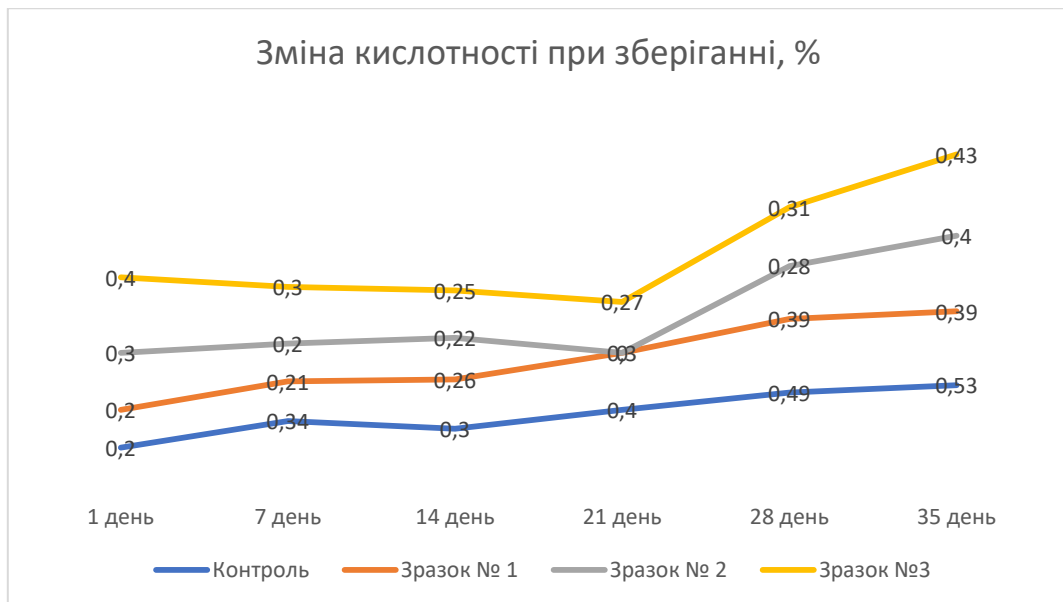

Рис.1 Зміна кислотності розроблених зразків майонезних соусів

Аналіз дослідних даних свідчить, що в розроблених зразках спостерігалось зростання кислотності при зберіганні. Проте, отримані результати знаходяться в рамках дозволених значень вимогами ДСТУ.

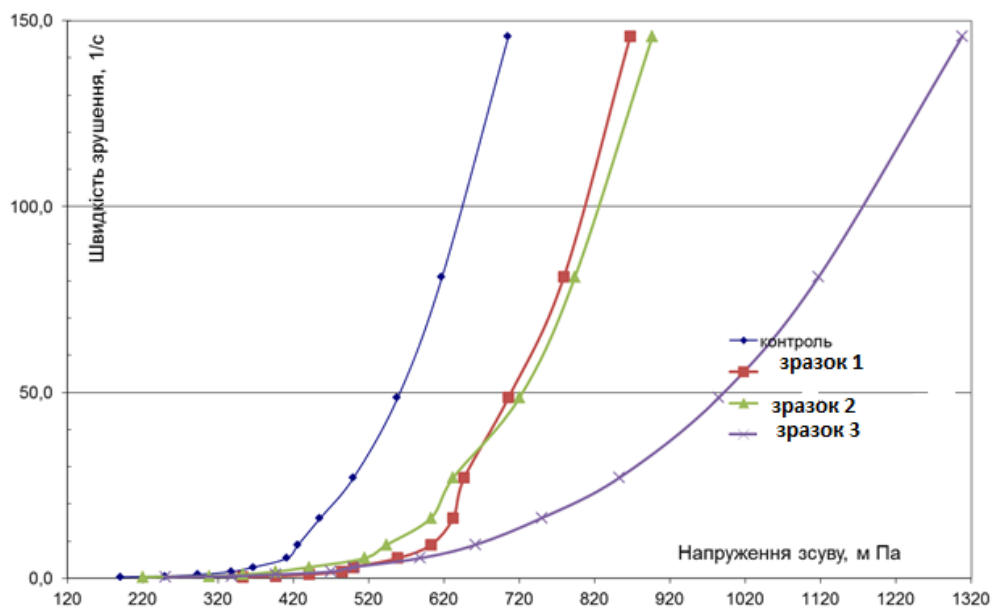

Рис.2 Реологічні криві течіння майонезних соусів через 24 год. після виготовлення

В подальших дослідженнях визначали реологічні показники дослідних майонезних соусів.

Дослідження зразків проводили на віскозиметрі «Реотест-2» через 24 год. після виготовлення зразків та через 35 днів зберігання.

Отримані реологічні криві течіння дослідних майонезних соусів наведені на рис. 2

Аналіз отриманих реологічних кривих течіння зразків дослідних майонезних соусів свідчить, що найкращі реологічні характеристики має зразок 3. Для зразків 1 та 2, що близькі між собою, а контроль був найгіршим серед представлених зразків.

Для розроблених майонезних соусів експериментально визначено характеристичні величини: індекс течії, напруження практично незруйнованої та повністю зруйнованої системи, а також відповідні в'язкості. Результати визначення цих показників представлено в таблиці 3.

Отримані реологічні характеристики показують, що найкращі реологічні показники має зразок майонезного соусу 3, зразки 1 та 2 близькі значення між собою, а для контролю найгірші показники.

Таблиця 3

Реологічні характеристики розроблених майонезних соусів

Показник	Зразок (контроль)	Зразок 1	Зразок 2	Зразок 3
Напруження практично незруйнованої системи, Н/м ²	160	410	450	420
В'язкість практично незруйнованої системи, мПа*с	4,2	7,1	8,2	6,7
Напруження практично зруйнованої системи, Н/м ²	370	560	640	580
В'язкість практично зруйнованої системи, мПа*с	0,55	0,58	0,62	0,65

Отже, як видно з дослідних даних характеристичні величини під час зберігання зразків змінилися. Найбільше знизилися, а отже, погіршилися реологічні властивості для майонезного соусу №2, що свідчить про недостатню міцність утворених зв'язків у системі. Найкращими виявилися показники для зразку соусу № 3. Зразок контролю також втратив свою в'язкість та структуру.

Висновки./Conclusions. Використання перспективної сировини, а саме смакових наповнювачів сприяє підвищенню органолептичних та фізико-хімічних показників майонезних соусів; Встановлено, що для створення стійкої майонезної емульсії при вмісту жиру 30 % необхідно вносити 2,4 % стабілізаційної суміші. Використання в рецептурах майонезних соусів смакових наповнювачів в кількості 1,5-3,75 % розширяє асортимент соусів та підвищує органолептичні показники продукції. Дослідженнями показників якості розроблених зразків майонезних соусів свіжих та при зберіганні протягом 35 днів. встановлено, що отримані зразки мають кращі показники в порівнянні з контролем та не перевищують допустимі за вимогами нормативної документації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. ДСТУ 4487: 2015 Майонези. Загальні технічні умови.
2. Носенко Т.Т., Бабенко В.І, Бахмач В.О., Кубайчук О.О. Оптимізація рецептури майонезних емульсій з яечним білком. Наукові праці НУХТ. – К.: НУХТ, 2018, вип. 24 № 4, - с. 185-194
3. Бабенко В.І., Бахмач В.О. Визначення якісних показників майонезу з соком калини та оптимізація рецептури. Вісник ЛТЕУ. Технічні науки. – Л.: ЛТЕУ, 2021, вип. 26, - с. 24-30

СИСТЕМИ ДЛЯ ЗБОРУ ДАНИХ ТА МОНІТОРИНГУ СТАНУ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

Тимченко Олексій Юрійович,
студент

Ліхоузова Тетяна Анатоліївна,

к. т. н., доцент

Національний технічний університет України

"Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"

м. Київ, Україна

Анотація. Розглянуто та проаналізовано програмне забезпечення систем управління транспортом, що широко представлені на ринку. Мета дослідження – визначити ключові характеристики систем такого типу для розробки власної системи, користувачами якої мають стати як індивідуальні автовласники, так і логістичні компанії з різною кількістю машин в парку. Основна увага приділялась можливості витримати баланс між функціональністю і простотою використання, а також забезпечити якісну роботу для клієнтів з будь-якою кількістю автівок.

Ключові слова: Fleet Management System, управління транспортом, системи збору та аналізу даних.

Вступ. В наш час кількість транспортних засобів, що задіяні в експлуатації, невпинно збільшується. Багато підприємств та власників шукають можливості для зниження витрат на транспортні засоби. Дані витрати виражаються у дуже багатьох параметрах, починаючи від затрат на паливо-мастильні матеріали, закінчуючи дорогими ремонтами.

Проблемою також є те, що автомобілі не можуть своєчасно «просигналізувати» про можливі неполадки, тому задача своєчасного виявлення проблеми ускладнюється. Отже, актуальною проблемою є підвищення ефективності та екологічності транспортних засобів шляхом зменшення витрат на їх експлуатацію, своєчасне виявлення неполадок, видачі

рекомендацій для водія. Ці задачі покликана вирішити система збору даних і моніторингу стану транспортних засобів.

Мета роботи. Проаналізувати існуючі на ринку системи управління транспортом. Об'єктом дослідження є програмне забезпечення систем збору та моніторингу даних.

Матеріали та методи. Fleet Management System (FMS) – система управління транспортом, зазвичай розуміють як програмне забезпечення, яке дає можливість виконувати задачі по менеджменту транспортного парку, що належить компанії, державній організації, індивідуальній особі або будь-якій іншій організації. Ці задачі можуть варіюватись від придбання транспортного засобу, його обслуговування і закінчуючи його утилізацією.

Головна функція такого програмного забезпечення – це акумулювання, збереження, обробка, моніторинг і експорт інформації. Джерела інформації обмежені лише конкретною реалізацією, таким чином, ними можуть слугувати бази даних органів державного управління, API які ці органи надають, бази даних страхових компаній, дані від внутрішніх джерел організацій, наприклад бухгалтерські дані організації чи телеметричні пристрої встановлені на транспорт.

Задачі по управлінню транспортними засобами зазвичай включають, але не обмежені:

- інвентаризація транспортних засобів;
- обслуговування транспортних засобів;
- ліцензування, страхування, оподаткування;
- управління вартістю і аналіз витрат;
- утилізація транспортного засобу.

На даний момент на ринку найбільшу популярність мають три системи: Fleetio, Momentum IoT та Onfleet.

Fleetio пропонує програмне забезпечення для управління автопарком [1]. Головна особливість даної платформи – це можливість доступу до усього функціоналу за допомогою смартфона, що допомагає компаніям контролювати

обладнання не несучи при цьому великих затрат на впровадження. Функціонал охоплює всі аспекти управління автопарком і складається з:

- перегляд місцезнаходження автомобіля;
- менеджмент парку, палива, ін.;
- планування профілактичного обслуговування;
- управління замовленнями;
- нотифікація на основі геолокації;
- простий і зручний інтерфейс додатку;
- звіти про стан автомобіля.

Fleetio пропонує два плани з щомісячними або річними платежами. Є можливість заощадити до 17% якщо платити кожен рік. Вартість підписки – 25 доларів на місяць (5 одиниць транспорту вже включені у вартість). За підключення нового авто додатково 5 доларів США.

Momentum IoT це платформа, яка пропонує широкий вибір функціональності стандартних FMS за найвигіднішими цінами [2]. На відміну від інших, дана платформа включає у вартість підписки спеціальний відстежуючий пристрій, що дає можливість збирати і аналізувати телеметрію. Серед основного функціоналу даної платформи:

- GPS телеметрія;
- можливість групувати авто;
- генерування звітів в форматі csv або Excel;
- широкі дані транспорт в реальному часі;
- сповіщення через email, додаток чи sms;
- трекер є дуже простим в плані встановлення.

Цінова політика платформи є простою і зрозумілою – підписка що коштує 12 доларів США на місяць за кожен одиницю транспорту і включає увесь функціонал, а також трекер для збирання телеметрії.

Onfleet є набагато потужнішою за попередні системи, але і вартість такого комплексного рішення набагато більше [3]. Дана платформа

спеціалізується на доставці і основна її відмінність – це оптимізація маршрутів.

Серед функціоналу даної платформи необхідно виділити:

- управління водіями і задачами інтегровані в карту;
- телеметрія в реальному часі;
- слідкування за трафіком в реальному часі;
- можливість інтеграції зі сторонніми системами;
- функціонал специфічний для доставки;
- легко додавати нових водіїв.

Також треба зазначити, що компанія надає багато сервісів, які прямо не пов'язані з системою, наприклад технічна підтримка по всім каналам зв'язку. Даний факт також оцінюється потенційними клієнтами при виборі FMS. Вартість даного рішення є найбільшою і складає від 150 до 2000 доларів США на місяць.

Результати. Підіб'ємо підсумки про переваги і недоліки кожної з систем, склавши відповідну таблицю.

Таблиця 1

Порівняння FMS

	Характеристика	Fleetio	Momentum IoT	Onfleet
1	Безкоштовний період	+	-	+
2	Генерація звітів	+-	-	+
3	Інформація в реальному часі	+-	+	-
4	Простота у використанні	+	+	-
5	Доступна вартість	+	+	-
6	Нотифікації	+	+	+
7	Геолокація	+-	+	-
8	Управління задачами/драйверами	-	-	+
9	Пристрій для збору телеметрії	-	+	-

Із таблиці можна зробити висновки, що всі розглянуті продукти мають переваги у своїй області, так Onfleet має здатність і набір необхідного функціоналу для управління задачами, драйверами, замовленнями і іншим. Це ріднить систему із CRM системами. Натомість, Fleetio і Momentum IoT зробили ставку на простоту у використанні, наявність і роботу з інформацією в

реальному часі. Momentum IoT має велику перевагу перед конкурентами – наявність трекеру для збору даних, завдяки чому телеметрія є більш детальною і точною. Fleetio використовує мобільний додаток для збору інформації, що одночас дало можливість розробити звітну функціональність і в той час отримувати геолокацію.

Можна з упевненістю сказати, що система FMS має витримувати баланс між кількістю функціоналу, щоб не перевантажувати кінцевого користувача, між даними, що доступні для подальшої обробки, і вартістю.

Серед розглянутих систем найпривабливіше виглядають системи Momentum IoT та FleetIo, у подальшій роботі варто орієнтуватись на функціонал, що доступний в цих двох системах, і об'єднати усі позитивні сторони. Таким чином, необхідно звернути увагу на можливість збору детальної телеметрії в реальному часі, наявність функціональності для генерування звітів та графіків, user-friendly інтерфейс та забезпечити легкий старт для роботи з програмним забезпеченням.

Інші дві розглянуті системи мають ряд критичних недоліків, такі як: загальна перевантаженість системи, дороговизна, лімітовані можливості для моментального сповіщення користувачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Fleetio: Fleet Management Software and Maintenance System [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.fleetio.com/>
2. Momentum IoT [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://momentumiot.com/>
3. Onfleet | Power your deliveries [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://onfleet.com/>

РОЗРОБКА М'ЯСОМІСТКОГО ХЛІБУ МУЛЬТИІНГРЕДІЄНТНОГО СКЛАДУ ДЛЯ ЗДОРОВОГО ХАРЧУВАННЯ

Тищенко Василь Іванович,

к. с. г. н., доцент

Кондрух Павло Ігоревич,

студент

Сумський національний аграрний університет,

м. Суми, Україна

Пасічний Василь Миколайович

д. т. н., професор

Божко Софія Богданівна

студентка

Національний університет харчових технологій

м. Київ, Україна

Вступ. Стан здоров'я та самопочуття населення перебувають під впливом багатьох факторів: швидкий темп життя, вікові зміни організму, шкідливі звички, переживання стресових ситуацій, а в світі останніх подій – пандемії та суворого карантину.

Дефіцит найважливіших для організму людини біологічно активних речовин у сучасних продуктах харчування спонукає населення до надмірного споживання їжі, щоб забезпечити дефіцит амінокислот, поліненасичених жирних кислот, мінеральних речовин та вітамінів.

Тому одним із актуальних завдань галузі харчових технологій є пошук альтернативних сировинних ресурсів, які б дозволили створити нові продукти раціонального харчування.

Метою наших досліджень було визначення харчової цінності м'ясомістких хлібів при заміні частини м'ясної сировини борошном коноплі.

Матеріали і методи. Для дослідження як аналог використали м'ясомісткий хліб з комбінованої сировини. В розроблених рецептурах м'ясомістких хлібів було використано м'ясо качки, МПМО індиче, шпик боковий у різних співвідношеннях. Борошно коноплі включали як джерело

рослинного білку, а паста з м'якоті гарбуза додавалася для покращення харчової цінності продукту. М'ясомісткі хліби виготовляли за традиційною технологією. В м'ясомістких хлібах, згідно розроблених модельних рецептур, досліджували вміст основних поживних речовин та енергетичну цінність.

Результати і обговорення. Результати досліджень представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Харчова цінність комбінованих м'ясо-містких хлібів

Показник	Аналог	Зразок		
		1	2	3
Вміст білку, г/100 г	17,47±0,45	18,03±0,23	18,76±0,52	19,53±0,47
Вміст жиру, г/100 г	19,25±0,19	30,19±0,11	29,33±0,21	28,46±0,58
Вміст мінеральних речовин, г/100 г	1,09±0,05	1,71±0,03	1,88±0,06	2,06±0,05
Енергетична цінність, КДж	1105	1439	1418	1398

Аналіз даних табл. 1 показує, що м'ясомісткі комбіновані хліби мали високий вміст протеїну, який коливався від 17,47 до 19,53 г/100 г продукту. При цьому кількість протеїну була вищою у розроблених виробках і становила 18,03–19,53 г/100 г, що на 3,21-11,80 % вище порівняно з аналогом. Це було досягнуто за рахунок включення до рецептури високобілкових інгредієнтів: таких, як свинина, МПМО індика та борошно коноплі. У дослідних зразках хлібів концентрація жирів коливалася від 28,46±0,58 до 30,19±0,11 г/100 г. В зв'язку з використанням МПМО індичого у розроблених виробках не тільки підвищилася енергетична цінність, а й загальна кількість мінеральних речовин. Найбільший вміст мінерального залишку у дослідних зразках становив 2,06±0,05 г/100 г, що на 89 % вище, порівняно з аналогом.

Висновки. На підставі розроблених рецептур м'ясомістких хлібів з використанням борошна коноплі доведено, що використання в складі м'ясомістких хлібів різних типів м'ясної і рослинної сировини при використанні 8–12 % конопляного борошна дозволяє отримати прийнятні споживчі і технологічні характеристиками м'ясомістких хлібів. Встановлено, що використання в складі рецептур свинини, МПМО індичого та борошна

коноплі дозволяє поліпшити споживчу цінність виробів за рахунок підвищення вмісту протеїну на 3,21–11,80 %, жиру – на 47,84–56,83 %. Вміст мінеральних речовин підвищився на 56,88–88,99 %.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ БОРОТЬБУ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

Тінін Дмитро Геннадійович
Викладач кафедри ТСП, майор поліції
Капелюшний Олександр Євгенович

Курсант
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м.Дніпро, Україна

Вступ: у сьогоденнішніх умовах протидії злочинності інформаційно-аналітичне забезпечення набуває особливого значення. Застосування сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій дозволяє інтегрувати й опрацьовувати величезну кількість даних, що містяться у відкритих джерелах інформації та спеціалізованих автоматизованих інформаційних системах, отримуючи при цьому нові знання кримінального характеру. Разом з тим, стрімкий розвиток інформаційно-телекомунікаційних засобів вимагає нових підходів до організації інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності. Вважаючи на розвиток організованих форм злочинності в Україні, наявність корумпованих зв'язків в органах державної влади, значного поширення набула злочинність з міжрегіональними та міжнародними зв'язками, що потребує систематизації великих масивів інформації, здобутої з різноманітних джерел.

Мета роботи: дослідити форми та методи здійснення інформаційного забезпечення в діяльності підрозділів Національної поліції України, теоретичні і прикладні аспекти використання сучасних інформаційних технологій у правоохоронній діяльності.

На сьогодення розвідка в діяльності Національної поліції – це складова оперативно-розшукової діяльності, яка являє собою вид діяльності з пошуку, фіксації, оцінювання, аналізу, та використання інформації за допомогою системи розвідувальних, пошукових заходів, у тому числі із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів, спрямованих на своєчасне

запобігання, виявлення і нейтралізацію реальних та потенційних загроз суспільній безпеці, захист особи, держави і суспільства від злочинності [1, с. 6].

З точки зору тактики розвідка – це операція добування, аналізу, опрацювання, оцінки та інтерпретації інформації. Оперативно-розшукова тактика в цілому є самостійною частиною оперативно-розшукової діяльності, відображає всі її головні риси, у тому числі і її спрямованість на забезпечення практики підрозділів Національної поліції України [3, с. 238].

Майже всі злочини трапляються замасковано чи в умовах неочевидності. При цьому злочинці використовують деякі хитрощі, щоб уникнути відповідальності за свої вчинки, через це стає важко або взагалі неможливо викрити злочини та вийти на слід злочинців. [1, с. 3].

Це викликає необхідність здійснення оперативних заходів для добування даних про підготовку чи вчинення злочинів, а також про місця ймовірного перебування розшукуваних злочинців тощо. Розвідувальну функції реалізують саме для того, щоб забезпечити віршення завдань, які стоять перед Національною поліцією з метою своєчасного одержання інформації про злочини та причетних осіб. [3, с. 238].

Інформаційна діяльність є видом розвідувальної діяльності, суть якої полягає у здобуванні первинної інформації, її опрацюванні та переробленні у інформацію кримінальної розвідки [3, с. 238].

Відомості які первинно отримані з тих чи інших джерел – не є кінцевим продуктом. Первинні відомості є саме розвідувальною інформацією. Подальша перевірка та опрацювання є явищем аналітичним. Взагалі, на мою думку, аналітика у розвідці – це цілісна система принципів організаційного та технологічного забезпечення діяльності підрозділів Національної поліції, за допомогою якого можливо ефективно обробляти отриману інформацію з метою вдосконалення та отримання нової інформації, яка потрібна для прийняття рішень. [1, с. 12].

Взагалі розвідувальну інформацію поділяють на декілька ступенів:

1) Первинна розвідувальна інформація. Інформація яка містить всю доступну для засобів розвідки об'єктивну інформацію;

2) Матеріали першого рівня аналізу. Ця інформація містить результати аналізу даних отриманих на попередній стадії (від одного джерела інформації, та одного засобу розвідки);

3) Комплексна обробка. Обробка інформації яка отримана з різних джерел, різними засобами розвідки;

4) Узагальнена розвідувальна інформація. Інформація яка являє собою розвідувальні зведення, довідки, технічні описи та інші документи, підготовлені за допомогою та на основі даних які отримали в результаті розвідки. [5, с. 62].

Висновки: отже, кінцевий інформаційний продукт – інформація розвідки, як результат творчої інтелектуальної діяльності, має передбачати конкретні рекомендації до подальших дій або описувати декілька варіантів імовірного розвитку подій у майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Албул С.В. Концепція розвитку кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України: науковий проект / С.В. Албул, О.Є. Користін. – Одеса: ОДУВС, 2015. – 20 с.

2. Бусол О.Ю. Засоби аналітичної розвідки МВС України / О.Ю. Бусол // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2008. – № 3, ч. 2. – С. 25-33.

3. Захаров В.П. Інформаційна розвідка як перспективний напрям розвитку правоохоронної діяльності у боротьбі зі злочинністю / В.П. Захаров // Вісник Львів. держ. ун-ту внутр. справ (юридична серія). – 2006. – № 2 – С. 236-242.

4. Катеринчук І.П. Інформаційне забезпечення діяльності правоохоронних органів України: проблеми теорії і практики: монографія / І.П. Катеринчук. – Одеса: ОДУВС, 2015. – 392 с.

5. Никифорчук Д.Й. Аналітична робота в оперативно-розшуковій діяльності: навчально-практичний посібник / Д.Й. Никифорчук, О.Ю. Бусол, Г.М. Бірюков. – К.: НАВС, 2012. – 152 с.

6. Овчинский С.С. Оперативно-розыскная информация / С.С. Овчинский; под ред.: А.С. Овчинского, В.С. Овчинского. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 122 с.

7. Орлов Ю.Ю. Показники якості оперативно-розшукової інформації / Ю.Ю. Орлов // Право України. – 2005. – № 12. – С. 53-57.

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ТА ВІТЧИЗНЯНОГО ДОСВІДУ ПОБУДОВИ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ НА ОСНОВІ РИЗИК- ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ

Ткалич Ірина Миколаївна

к. т. н., ст. наук. співроб.

Державна установа «Національний науково-дослідний
інститут промислової безпеки та охорони праці

м. Київ, Україна

Кружилко Олег Євгенович,

д. т. н., с. н. с., професор

Майстренко Володимир Володимирович

к. т. н., доцент

ТОВ «ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

«МЕТІНВЕСТ ПОЛІТЕХНІКА»

м. Маріуполь, Україна

Вступ. В сучасних соціально-економічних умовах управління охороною праці потребує принципово нових методичних підходів та застосування сучасного інформаційного забезпечення. Це зумовлено тим, що існуюча в Україні система управління охороною праці (СУОП) не забезпечує дієву профілактику небезпечних випадків та ситуацій, не дозволяє проводити обґрунтоване планування профілактичних заходів, не створює умов для інтегрування системи управління охороною праці в загальну систему управління підприємством.

Мета роботи. Провести дослідження міжнародного досвіду побудови СУОП на основі ризик–орієнтованого підходу, обґрунтувати першочергові завдання з питань підвищення безпеки праці.

Матеріали та методи. Запровадження національної системи запобігання виробничим ризикам, заснованої на принципах усунення небезпек, оцінюванні, контролі ризиків та управлінні ними, є головним механізмом, що застосовується багатьма країнами світу для ефективного і дієвого заохочення до створення безпечних і здорових умов праці.

Результати та обговорення. У червні 2021 року Європейська Комісія ухвалила Рамкову стратегію ЄС із безпеки та здоров'я на роботі на 2021-2027 роки. Стратегія містить ключові дії, необхідні для покращення здоров'я та безпеки працівників. А саме:

- передбачення та управління змінами у світі праці, що спричиняються екологізацією, цифровізацією та демографічними зрушеннями, й управління цими змінами;

- покращення профілактики професійних захворювань та нещасних випадків на роботі;

- підвищення готовності до можливих майбутніх загроз здоров'ю.

Серед основних здобутків реалізації попередньої рамкової стратегії на рівні ЄС є створення Європейським агентством з безпеки та здоров'я на роботі (EU-OSHA) та запровадження широкого застосування онлайн-інструментів оцінки ризиків для роботодавців. В той же час необхідно відмітити, що переважна більшість інтерактивних інструментів для оцінки ризиків орієнтовані передусім на малі та середні підприємства (МСП).

Серед них найбільш відома та задіяна безкоштовна інтерактивна онлайн оцінка ризиків OiRA, яка розроблена та підтримується EU-OSHA на базі голландського інструменту оцінки ризиків RI&E (Перелік усіх ризиків для здоров'я та безпеки, та план їх вирішення). Це перша ініціатива на рівні ЄС, яка заохочує європейські малі та середні підприємства оцінювати свої ризики.

Основними цілями OiRA є допомогти підприємствам (шляхом відповідної оцінки ризиків) стати більш конкурентоспроможними (за рахунок зменшення витрат, пов'язаних з нещасними випадками на виробництві та професійними захворюваннями, зменшенням кількості лікарняних тощо) та підвищення ефективності роботи підприємств за рахунок поліпшення умов праці.

BeSMART.ie - Інструмент електронного управління безпекою бізнесу та оцінки ризиків. Це безкоштовний конфіденційний ресурс, який розроблений та постійно вдосконалюється з 2011 року відділом підтримки бізнесу та освіти

Управління охорони здоров'я та безпеки Ірландії. BeSMART.ie - ініціатива, спрямована на те, щоб допомогти малому бізнесу в Ірландії дотримуватися вимог про безпеку та провести оцінку ризиків для свого бізнесу. На теперішній час на BeSMART.ie представлено 330 видів бізнесу, а також понад 522 оцінки ризиків. Перевагами використання BeSMART.ie є зменшення адміністративного навантаження; посилення лідерства та підтримки роботодавців у секторі малого бізнесу; спрощення управління охороною здоров'я та безпекою праці; підвищення мотивації персоналу до створення безпечних умов праці; підвищення стандартів безпеки; зниження витрат для бізнесу; скорочення часу на проведення оцінки ризиків.

В міжнародній практиці є поняття як Near Miss або «Майже Випадок». Інцидент - це подія, що виникає в зв'язку або в процесі роботи, яка може призвести або призводить до травм та може зашкодити здоров'ю. Під поняттям «може призводити» слід розуміти Near Miss. Отже, для зменшення нещасних випадків, крім підвищення культури безпеки в цілому та зменшення небезпечних дій з боку працівників, також треба працювати над зменшенням кількості Near Miss, що потребує впровадження відповідної програми. Компанією Notify Technology Ltd (Великобританія) у 2017 році розроблено онлайн програму Notify для повідомлення про Near Miss, який наразі використовується у більш ніж 100 країнах. Notify - це повноцінна система охорони здоров'я та безпеки, яка поставляється з набором програм та хмарних модулів. За допомогою NotifyIM (Управління інцидентами) будь-який працівник будь-якої компанії, може повідомляти про небезпеки та інциденти. NotifyAI (Аудити та перевірки) допомагає організації створювати аудити, перевірки безпеки та контрольні списки. NotifyRA (Оцінка ризиків) – проведення оцінки та управління професійними ризиками. Дані звітності управління доступні в режимі реального часу, що дає можливість миттєвого доступу до повідомлень про інциденти, незавершені дії, проведені аудити та багато іншого.

Аналогічна програма, яка призначена для повідомлення про інциденти, непередбачені обставини та нещасні випадки на робочому місці, а саме Checker Pro розроблена в Канаді компанією Devtra, Inc. Програмне забезпечення Checker дозволяє виконати в онлайн режимі аудит відповідності об'єктів, огляди безпеки, оцінку ризиків, процеси верифікації. Checker Pro допомагає підвищити безпеку, забезпечити відповідність нормативним вимогам та зменшити витрати.

Стратегія аналізу ризиків SOBANE (Бельгія). Стратегія SOBANE, запропонована та безкоштовно розповсюджена за підтримки Європейського соціального фонду, є одним із кроків для створення ефективної та стійкої превентивної політики всередині компанії. SOBANE допомагає організувати динамічне та ефективне управління ризиками.

Окремий наголос Європейською комісією в рамковій стратегії зроблено на психосоціальних ризиках. Комісія фінансує проекти, спрямовані на розв'язання цих проблем. Проекти передбачають розроблення і здійснення заходів із підтримання хорошого психічного здоров'я й запобігання психічним захворюванням на роботі. Зокрема, серед онлайн-інструментів для керування психосоціальними ризиками на робочих місцях в країнах ЄС використовують Копенгагенську психосоціальної анкету COPSQQ. COPSQQ - налагоджений інструмент для збору достовірної та достовірної інформації про основні фактори ризику. Розроблена в 2000 році Т.С. Крістенсеном і В. Боргом, система отримала важливе міжнародне визнання і поширення протягом декількох років. Концептуально вона включає основні аспекти найвпливовіших психосоціальних теорій у роботі. Це робить COPSQQ корисним на будь-якому робочому місці як в промисловості, так і в сфері послуг. Серед інструментів оцінки психосоціального ризику COPSQQ є унікальним, він використовувався в тисячах корпоративних оцінках ризиків психосоціальних факторів і в багатьох дослідницьких проектах.

Guarding Minds at Work (Канада) – ресурс, який надає повний набір безкоштовних інструментів, які допомагають оцінити психологічне здоров'я та

безпеку робочих місць. Містить практичні інструменти оцінювання, включаючи онлайн-опитування співробітників; звіт для визначення сфер, які слід покращити; процес планування дій; процес оцінки для аналізу результатів.

Аналіз міжнародного досвіду побудови системи управління безпекою та гігієною праці, а також досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців показав, що першочерговими завданнями з питань безпечної праці для багатьох країн світу є:

- перегляд та удосконалення нормативно-правової бази з питань безпеки та гігієни праці;
- стимулювання роботодавців в забезпеченні безпечних умов праці;
- підвищення рівня знань з питань безпеки та гігієни праці.

Адаптація національного законодавства з питань охорони праці до міжнародного це важливий етап входження України у світові та європейські структури. Прагнення України приєднатися до Європейського Союзу вимагає на першому етапі адаптації наших законодавчих та нормативно-правових актів з охорони праці до його директив і стандартів (табл. 1).

Таблиця 1

Документи, що регламентують створення системи управління охороною праці на основі ризик-орієнтованого підходу

<i>Національні стандарти</i>	<i>Міжнародні стандарти</i>
ДСТУ ISO Guide 73:2013 «Керування ризиком. Словник термінів» [Чинний від 2014-07-01]	ISO Guide 73:2009(en) Risk management – Vocabulary
ДСТУ ISO 31000:2018 «Менеджмент ризиків. Принципи та настанови» [Чинний від 2019-01-01]	(ISO 31000:2018 Risk Management – Principles and guidelines on implementation
ДСТУ ISO/IEC 31010:2013 «Керування ризиком. Методи загального оцінювання ризику» [Чинний від 2014-07-01]	IEC 31010:2019 Risk management – Risk assessment techniques

ДСТУ ISO 45001:2019 «Системи управління охороною здоров'я та безпекою праці. Вимоги та настанови щодо застосування» [Чинний від 2021-01-01]	ISO 45001:2018 Occupational health and safety management systems — Requirements with guidance for use

Тобто, в Україні створено нормативну основу для запровадження на підприємствах систем управління охороною праці на основі ризик-орієнтованого підходу.

Висновки. Застосування ризик-орієнтованого підходу управління охороною праці на підприємствах та в організаціях будь якої сфери діяльності різних галузей економіки забезпечує підтримку заходів з профілактики та захисту на необхідному рівні з оцінкою їх ефективності. Таким чином перспективним напрямом реформування системи управління охороною праці є створення та впровадження інформаційних систем та наявності актуалізованих баз даних.

ЗАСТОСУВАННЯ БІОКЕРАМІКИ ДЛЯ ПРОТЕЗІВ КІСТКОВОЇ ХІРУРГІЇ

Халітова Людмила Анатоліївна
викладач-методист, спеціаліст вищої категорії
Відокремлений структурний підрозділ
«Миргородський фаховий коледж імені Миколи Гоголя
Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
м.Миргород, Україна

Вступ. Використання кераміки у медицині сприймається як революційний етап розвитку людства: тисячоліття тому відкриття того факту, що вогонь може перетворити глину в керамічний посуд, призвело до виникнення землеробства і радикально поліпшило якість та тривалість життя. А друга, технологічна революція відбулася вже в наші дні у галузі використання кераміки в медичних цілях (йдеться про інноваційне застосування спеціально спроектованих керамічних матеріалів для заміни або лікування хворих частин людського організму)[1].

Метою даного дослідження є вивчення ролі біокерамічних матеріалів для протезів кісткової хірургії.

Матеріали та методи. Аналіз літературних джерел, порівняння, узагальнення, спростереження.

Результати та обговорення. Беручи до уваги той факт, що кераміка охоплює широкий клас матеріалів із різними складом, типом хімічного зв'язку і структурними особливостями, вона має й різні властивості та сфери застосування. Серед них на сьогодні біокераміка є одним із найважливіших класів біоматеріалів, який широко застосовують у медицині з початку 70-х років передусім для виготовлення ендопротезів тазостегнового суглоба. Це пояснюється тим, що вона належить до найсумісніших з організмом людини неорганічних матеріалів і є серед них єдиним класом, що виявляє біорезорбні властивості (тобто має найменший негативний вплив на імунну систему і, до

того ж, найкращі біохімічні й механічні властивості порівняно з такими матеріалами для імплантатів, як полімери і метали). Біокераміка може адаптуватися в організмі людини з широкими функціями і перебувати у ньому тривалий час.

На сьогодні акцент при розробці імплантатів робиться не на пошуку матеріалу з близькими до кістки механічними властивостями, а на його здатності до швидкої біодеградації і заміни кістковою тканиною. Зрозуміло, що при цьому на перше місце виходять біологічні властивості.

Біокераміка використовується більшою частиною в якості жорстких елементів, хоча деякі види біокераміки є гнучкими.

Біокераміка широко використовується в якості зубних і кісткових імплантатів. Штучні суглоби зазвичай мають покриття з біокерамічних матеріалів для зменшення зносу і запобігання запальним реакціям тканин. Інші приклади застосування в медицині включають елементи з біокераміки в конструкції кардіостимуляторів, апарату штучної нирки і респіраторів. Біокераміка призначена для використання в системах екстракорпоральної циркуляції (наприклад у діалізі) або спеціальних біореакторах; однак, найчастіше застосовуються в якості імплантів[2].

Головними перевагами біокераміки є біоінертність в організмі людини, твердість і стійкість до зношування, що робить її корисною для кісткових імплантів, зубних протезів, штучних суглобів. Такі властивості, як зовнішній вигляд і електрична ізоляція також представляють особливий інтерес для конкретних біомедичних застосувань. Світовий ринок медичної кераміки і керамічних компонентів постійно зростає.

Біокераміка, крім структурної подібності кісткової тканини, повинна задовольняти ряду вимог до складу та фізико-хімічними властивостями:

- хімічні властивості - відсутність небажаних хімічних реакцій з тканинами і міжтканинної рідини, відсутність корозії;
- механічні характеристики біокераміки повинні бути близькими до таких для кістки (наприклад, відмінність в пружності може привести до втрати

імплантату внаслідок резорбції кісткової речовини, що знаходиться в контакті з імплантом);

- біологічні властивості - відсутність реакцій з боку імунної системи організму, зрощення з кістковою тканиною, стимулювання процесу утворення кісткової тканини (остеосинтезу);

- для швидкого проростання кісткової тканини в імплант необхідна наявність в останньому наскрізних пор розміром 100-150 мкм.

Біоактивна кераміка сприяє швидкому загоєнню перелому внаслідок участі імпланту в цьому процесі. При розчиненні імпланту вивільняються елементи і речовини, що приймають участь у відновленні кісткової тканини[3].

Висновки. Отже, біокерамічні імплантанти підвищують функціональні властивості ендопротезів; підвищують стабільність протезу в кістці; майже вдсятеро зменшують зношуваність вузла тертя протезу; втричі подовжують термін експлуатації протезу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дубок В. А. Биокерамика – вчера, сегодня, завтра / В. А. Дубок // Порошковая металлургия. – 2000. – № 7/8. – С. 69–87.

2. Эндопротезы суставов человека: материалы и технологии / под ред. Н. В. Новикова, О. А. Розенберга, Й. Гавлика. – К.: ИСМ им. В. Н. Бакуля НАН Украины, 2011. – 528 с.

3. Біокераміка [Електронний ресурс]: конспект лекцій з дисципліни «Біокераміка» для студентів спеціальності 163 «Біомедична інженерія» денної та заочної форм навчання / уклад. В. Г. Єфременко. – Маріуполь: ДВНЗ «ПДТУ», 2020. – 74 с.

**АДАПТИВНА НЕЧІТКА КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ДАНИХ НА ОСНОВІ
ЕВОЛЮЦІЙНИХ ПРОЦЕДУР**

Шафроненко А. Ю.

к. т. н., доц. кафедри інформатики

Свистунов І. О.

студент кафедри інформатики

Таняньський О. С.

студент кафедри інформатики

Харківський національний університет радіоелектроніки
Харків, Україна

Анотація. Методи обчислювального інтелекту широко використовуються для вирішення багатьох складних завдань, у тому числі, звичайно, традиційних: Data Mining і таких нових напрямків, як Dynamic Data Mining, Data Stream Mining, Big Data Mining, Web Mining, Text Mining та ін. галузями обчислювального інтелекту є еволюційні алгоритми, які по суті представляють певні математичні моделі еволюції біологічних організмів. У роботі запропоновано адаптивні методи нечіткої кластеризації з використанням еволюційної оптимізації. Використовуючи запропонований підхід, можна вирішити задачу кластеризації в режимі on-line.

Ключові слова: Нечітка кластеризація, рівень належності, онлайн режим, еволюційні процедури.

Вступ. Завдання класифікації в режимі самонавчання (кластеризації) багатовимірних даних є важливою частиною традиційного інтелектуального аналізу, такого як Data Mining, Dynamic Data Mining, Data Stream Mining, Big Data Mining, Web Mining [1, 2].

Одним з основних напрямків обчислювального інтелекту є так звані еволюційні алгоритми, які є математичними моделями еволюції біологічних організмів. Проблема, пов'язана з векторними спостереженнями, кластеризація часто зустрічається в багатьох програмах інтелекту даних, і, насамперед, у

нечіткої кластеризації даних, коли обробка векторного спостереження з різними рівнями ймовірності, вірогідності тощо може належати більш ніж одному класу.

Дуже ефективними є самоорганізуючі карти Кохонена [3] та еволюційні алгоритми, які можуть покращити кластеризацію даних у випадку, коли дані обробляються послідовно в онлайн-режимі.

Вихідною інформацією є дані, що представлені у вигляді $(N \times n)$ таблиці "об'єкт-властивість" яка містить інформацію про N об'єктів, описаних у вигляді $(1 \times n)$ векторів - ознак. Результатом кластеризації вихідних даних є розбиття початкової вибірки на m класів з відповідним рівнем нечіткої належності $U_q(k)$ k -того вектора-спостереження до q -го кластера, де $1 \leq q \leq m$. Вихідні дані заздалегідь нормуються в гіперкуб $[-1;1]^n$.

Матеріали і методи. Цільова функція популярної імовірнісної кластеризації має вигляд [4]

$$G(u_j(k), Cl_j) = \sum_{k=1}^N \sum_{j=1}^m u_j^\beta(k) d^2(\tilde{x}_k, Cl_j)$$

Розв'язуючи задачу нелінійного програмування, отримуємо імовірнісний алгоритм нечіткої кластеризації

$$\begin{cases} u_j^{(\tau+1)}(k) = d^2(\tilde{x}_k, Cl_j^{(\tau)})^{\frac{1}{1-\beta}} * \left(\sum_{l=1}^m (d^2(\tilde{x}_k, Cl_l^{(\tau)}))^{\frac{1}{1-\beta}} \right)^{-1}, \\ Cl_j^{(\tau+1)} = \sum_{k=1}^N (u_j^{(\tau+1)})^\beta \tilde{x}_k * \left(\sum_{k=1}^N (u_j^{(\tau+1)}(k))^\beta \right)^{-1}, \end{cases}$$

Процес нечіткої кластеризації можна організувати в адаптивному режимі

$$\begin{cases} u_j(k+1) = (d^2(\tilde{x}_{k+1}, Cl_j^{(k)}))^{\frac{1}{1-\beta}} * \left(\sum_{l=1}^m (d^2(\tilde{x}_{k+1}, Cl_l^{(k)}))^{\frac{1}{1-\beta}} \right)^{-1}, \\ Cl_j(k+1) = Cl_j(k) + \eta(k+1) u_j^\beta(k+1) (\tilde{x}_{k+1} - Cl_j(k)). \end{cases}$$

Для знаходження локальних екстремумів у вихідних даних, що надходять на обробку методами адаптивної нечіткої кластеризації даних доцільно використовувати еволюційні процедури оптимізації. Одним з найшвидших

еволюційних алгоритмів алгоритм котячої зграї. В загальному випадку процедура оптимізації на основі котячої зграї може бути записана наступним чином:

$$Cat_i(\tau + 1) = Cat_i(\tau) - \alpha(Cat_i(\tau) - Cat_i(\tau - 1)) - \eta \hat{\nabla} E_M(Cat_i(\tau)) + \eta_{\xi} \Xi(\tau).$$

Результати та обговорення. Нечітка кластеризація на основі еволюційної оптимізації була виконана на чотирьох різних вибірках даних: Iris, Cancer, Wine і Glass. Кожен із наборів даних має ряд параметрів, представлених у Таблиці 1.

Таблиця 1

Параметри наборів вибірок

Вибірка	Кластери	Атрибути	Спостереження
Iris	3	4	150
Cancer	2	9	683
Wine	3	13	178
Glass	6	8	214

Також проведено порівняльний аналіз якості даних кластеризації за основними характеристиками рейтингів якості, таких як: коефіцієнт розподілу (PC), індекс розділу (SC), індекс Xie та Beni (XB) існуючих методів кластеризації та запропонованого методу.

Таблиця 2

Порівняльний аналіз запропонованого методу із більш відомими

Методи	PC	SC	XB
Fuzzy C-means	0.50	1.62	0.19
Адаптивна нечітка кластеризація даних на основі еволюційних процедур	0.22	1.37	0.01
Густафсон -Кессель	0.23	0.95	0.01

Висновки. Розглянуто проблему нечіткої кластеризації на основі імовірнісного онлайн - підходу. Повторювані модифікації відомих пакетних процедур, призначених для вирішення проблем Data Stream Mining, дозволяють обробляти інформацію в онлайн-режимі як послідовне доповнення до розглянутої системи. Оскільки цільові функції нечіткої кластеризації в загальному випадку є мультиекстремальними, запропоновано уточнювати

рішення за допомогою ройових еволюційних алгоритмів оптимізації. Запропоновано модифікацію, внесену на основі процедури оптимізації котячих роїв з покращеними властивостями за рахунок використання стохастичної оцінки градієнта.

Експерименти підтвердили ефективність розробленого підходу, який характеризується простотою чисельної реалізації та достатньо високим показником збіжності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Xu, R., Wunsch, D.C.: Clustering. Hoboken, N.J. John Wiley & Sons, Inc. (2009)
2. Aggarwal, C.C.: Data Mining: Text Book. Springer (2015)
3. Kohonen, T.: Self-Organizing Maps. Berlin: Springer-Verlag (1995)
4. Bezdek, J.C.: Pattern Recognition with Fuzzy Objective Function Algorithms. Plenum Press, New York (1981)
5. Bodyanskiy Ye., Shafronenko A., Mashtalir S., Online robust fuzzy clustering of data with omissions using similarity measure of special type - Lecture Notes in Computational intelligence and Decision Making-Cham: Springer, 2020. - P.637-646.
6. Shafronenko, A., Bodyanskiy, Ye. Pliss, I., Patlan, K.: Fuzzy Clusterization of Distorted by Missing Observations Data Sets Using Evolutionary Optimization. In: Proceedings “Advanced Computer Information Technologies (ACIT’2019)”
7. Hu, Zh., Bodyanskiy, Ye, Tyshchenko, O., Shafronenko, A.: Fuzzy clustering of incomplete data by means of similarity measures. In: 2019 IEEE 2nd Ukraine Conference on Electrical and Computer Engineering UKRCON - 2019, Conference Proceedings, July 2-6, 2019, Lviv, Ukraine, pp.149-152 (2019) doi: 10.1109/UKRCON.2019.8879844.
15. Shafronenko, A. Yu, Bodyanskiy, Ye. V., Pliss I.P.: The Fast Modification of Evolutionary Bioinspired Cat Swarm Optimization Method. In: 2019 IEEE 8th International Conference on Advanced Optoelectronics and Lasers (CAOL), Sozopol, Bulgaria, 6-8 Sept. 2019, pp. 548-552. (2019) doi: 10.1109/CAOL46282.2019.9019583

ПОБУДОВА КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ КАФЕДРИ ВНЗ

Шматко Андрій Іванович,

магістрант

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

м. Київ, Україна

Вступ. Ефективне і якісне управління кафедрою, засноване на застосуванні інформаційних технологій є однією з основних умов для її успішного розвитку, а також випуску затребуваних ринком праці фахівців. Це в свою чергу збільшує конкурентоспроможність кафедри на ринку освітніх послуг.

Впровадження інформаційної системи на кафедрах є важливим кроком у комплексній автоматизації всього навчального закладу. Інформаційну систему управління діяльністю кафедри ВНЗ (ІСУ кафедри ВНЗ) загалом розробляють на основі застосування єдиних науково-методичних принципів.

Мета роботи. Метою даної роботи є побудова концептуальної моделі інформаційної системи управління діяльністю кафедри.

Результати і обговорення. ІСУ кафедри ВНЗ яка реалізується у вигляді веб – додатка складається з основних частин:

- публічний компонент – офіційний сайт кафедри. Основний напрямок – представлення досягнень кафедри в Інтернет;
- службовий компонент – забезпечує основні функції ІСУ;
- зовнішній програмний інтерфейс — призначений для інтеграції з факультетською і університетською інформаційними системами.

В результаті аналізу нормативної документації було сформульовано функціональні вимоги. Концептуальна модель ІСУ кафедри ВНЗ складається з таких підсистем: «Планування навчального процесу», «Методичне

забезпечення», «Наукова робота», «Дистанційне забезпечення», «Кадрове забезпечення».

Підсистема «Планування навчального процесу» повинна забезпечувати формування та редагування навчальних планів. Освітній процес в Україні регламентується навчальним планом з виділенням нормативних дисциплін і дисциплін варіативної частини. На основі навчального плану з урахуванням виділених аудиторних годин і годин самостійної підготовки кожен викладач розробляє робочу програму дисципліни. При цьому враховується, що дисципліна може бути розділена на змістовні модулі, в яких вказуються теми лекційного матеріалу і практичних (лабораторних, семінарських) занять. Інші вимоги до підсистеми: автоматичне формування навчального навантаження по викладачах; можливість ручного редагування навантаження по кафедрі; можливість контролю помилок при ручному редагуванні навантаження; передачу даних про навантаження в індивідуальний план викладача після її затвердження; введення планових даних в індивідуальний план всіх видів робіт за затвердженими нормами; введення фактичних даних в індивідуальний план всіх видів робіт; формування плану роботи кафедри; автоматичне формування звіту викладача, включаючи і його рейтинг.

Підсистема «Методичне забезпечення» повинна забезпечувати: введення даних про методичне забезпечення дисциплін кафедри; публікація методичних матеріалів в електронному вигляді для загального доступу; засоби пошуку необхідних матеріалів; побудова звіту про методичне забезпечення дисциплін, спеціальностей.

Підсистема «Наукова робота» повинна забезпечувати: введення даних про наукову діяльність професорсько-викладацького складу кафедри; аналіз наукової діяльності викладачів кафедри; створення звітів про наукову діяльність кафедри.

Підсистема «Дистанційне забезпечення» повинна забезпечувати:

- додавання, введення, редагування довідників;
- редагування формул розрахунку рейтингових показників;

- проведення тестування студентів по викладеним дисциплінам;
- функції експорту даних.

Підсистема «Кадрове забезпечення» повинна розв'язувати такі задачі: облік працівників кафедри – збереження даних про працівників кафедри. підготовка ліцензійної документації; аналіз науково-педагогічного складу; формування звітних документів про кадрове забезпечення кафедри.

Висновки. Побудована концептуальна модель інформаційної системи управління діяльністю кафедри ВНЗ описує її складові – підсистеми та задачі, які вони повинні вирішувати. Проведений аналіз предметної області підсистеми формування та аналізу кадрового забезпечення дав змогу: визначити множину інформаційних об'єктів для процесу обліку кадрового забезпечення та підготовки кадрів; визначити множини сутностей, їхніх властивостей та взаємозв'язків між ними; описати процеси основних видів діяльності науково-педагогічних працівників і побудувати їхні логічні моделі; створити концептуальну модель підсистеми формування та аналізу кадрового забезпечення кафедри.

Ефективність підсистеми формування та аналізу кадрового забезпечення кафедри підвищується за рахунок повної інтеграції у межах інформаційної управляючої системи ВНЗ. Подальші дослідження будуть спрямовані на розроблення та опис типів обмежень функціонування підсистеми та правил інтелектуальної складової підсистеми формування та аналізу кадрового складу кафедри. Такий опис дасть можливість швидко та повно реалізувати інформаційну систему.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитренко Т. А. Розробка автоматизованої інформаційної системи «Портал кафедри ВНЗ» / Т. А. Дмитренко, Т. М. Деркач, М. І. Демиденко, А. О. Дмитренко. // Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. – 2017. – №1(102). – С. 32–40.

ГЕНЕРАЦІЯ ТА ВИКЛИК SQL-ЗАПИТІВ НА ОСНОВІ REST API

Штефанович Георгій Миколайович

Магістрант

Коляда Костянтин Вячеславович,

Ст. викладач, к. т. н.

НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського»

м. Київ, Україна

Вступ. В будь-якому додатку однією з найважливіших його частин є дані: їх необхідно десь та якось зберігати, оброблювати та оперувати ними. Для цього на допомогу приходять СУБД, які прекрасно справляються з переліченими завданнями. Проте, СУБД це самостійні програми, які надають інтерфейс доступу до них, який, в свою чергу, вимагає вмінь користування.

Можливо звертатися за даними різними способами – все залежить в першу чергу від реалізації СУБД та мови програмування. В Java вхідною точкою є технологія JDBC, яка лежить в основі більшості фреймворків. Робота кожного інструменту доступу до даних базується у генерації SQL-запиту та його виклику за допомогою JDBC.

У цій роботі пропонується новий метод генерації та виклику SQL-запитів. Він не відходить від старих принципів, а лише їх доповнює, базуючись на них.

Постановка задачі. Необхідно створити новий, простіший для використання та нескладний для розуміння метод доступу до даних за допомогою уже існуючих інструментів. При тому такий, який буде сумісний з усіма РСУБД та не вимагатиме особливих знань їх роботи та методів роботи з ними. Новий спосіб повинний бути надійним з точки зору виконання запитів та повинний полегшити внесення змін у HTML-запити.

Термінологія.

ORM (Object relational mapping) – технологія програмування, яка зв'язує бази даних з концепціями об'єктно-орієнтованих мов програмування, створюючи «віртуальну об'єктну базу даних».

REST (Representational state transfer) – підхід до архітектури мережевих протоколів, які надають доступ до інформаційних ресурсів, це архітектурний стиль для розподілених гіпертекстових систем.

API (application programming interface) – набір визначень підпрограм, протоколів взаємодії та засобів для створення програмного забезпечення.

Відповідно, *REST API* – це програмний інтерфейс, який базується на архітектурному підході REST, який, в свою чергу, використовує мережу Інтернет та протокол HTTP. Головним і єдиним способом комунікації відокремлених один від одного модулів за допомогою такого програмного інтерфейсу є клієнт-серверна архітектура.

SQL (Structured Query Language) – декларативна мова програмування для взаємодії користувача з базами даних, що застосовується для формування запитів, оновлення і керування реляційними БД, створення схеми бази даних та її модифікації, системи контролю за доступом до бази даних.

DTO (Data transfer object) – один із шаблонів проектування, який використовують для передачі даних між підсистемами програми.

Опис алгоритму. Для доступу до бази даних будемо використовувати фреймворк Hibernate у мові програмування Java. Сьогодні це самий популярний інструмент, який застосовується в більшій частині проектів світу. Крім цього він застосовується в інших популярних інструментах, таких як Spring Framework, і його популярність далі збільшується, що дає підстав вважати його стандартом [7]. Зрештою він сам базується на специфікації JPA, від якої ми постараємось не відходити, тож у випадку необхідності можна буде замінити Hibernate на іншу ORM з мінімумом зусиль. Такий набір технологій дає можливість розробляти шар логіки доступу до даних незалежно від вендору РСУБД. Отже база даних для нас не має значення, головне щоб вона була SQL типу.

У стандартному підході обробки HTTP-запитів алгоритм дій досить простий:

1. Сервер отримує HTTP-запит від клієнта у REST контролері, та конвертує цей запит у DTO;
2. Контролер у свою чергу викликає метод об'єкта (назвемо його Service) рівня бізнес-логіки, передаючи у нього уже конвертовані з запиту дані (DTO);
3. У викликаному методі Service-а викликається метод інтерфейсу доступу до бази даних із уже готовим, написаним попередньо SQL-запитом;
4. Отримана відповідь від БД обробляється в методі Service-а відповідно до бізнес-логіки та повертається результатом у контролер;
5. Контролер у свою чергу повертає ці дані клієнту у вигляді HTTP-відповіді.

Схему цього підходу див. на Рис. 1

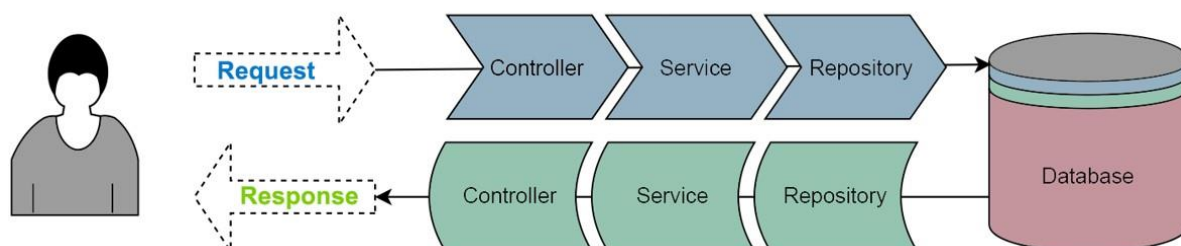

Рис.1. Спрощена схема шляху запиту клієнта

Отже, перейдемо до запропонованого алгоритму. Перші 2 пункти аналогічні пунктам з попереднього підходу, а далі маленька, на перший погляд, відмінність.

У методі об'єкта Service викликається об'єкт (нехай RequestManager), який зчитує отриманий DTO, отримує від нього відповідну таблицю бази даних з усіма необхідними для SQL-запиту колонками. На основі даних з HTTP-запиту та відповідної таблиці в БД генерується необхідний SQL-запит, який у відповідь повертає оброблені дані, та повертає їх назад в RequestManager, який в свою чергу повертає їх в Service, після чого виконуються пункти 4 і 5 з попереднього підходу. Детальну схему роботи цього механізму див. на Рис. 2.

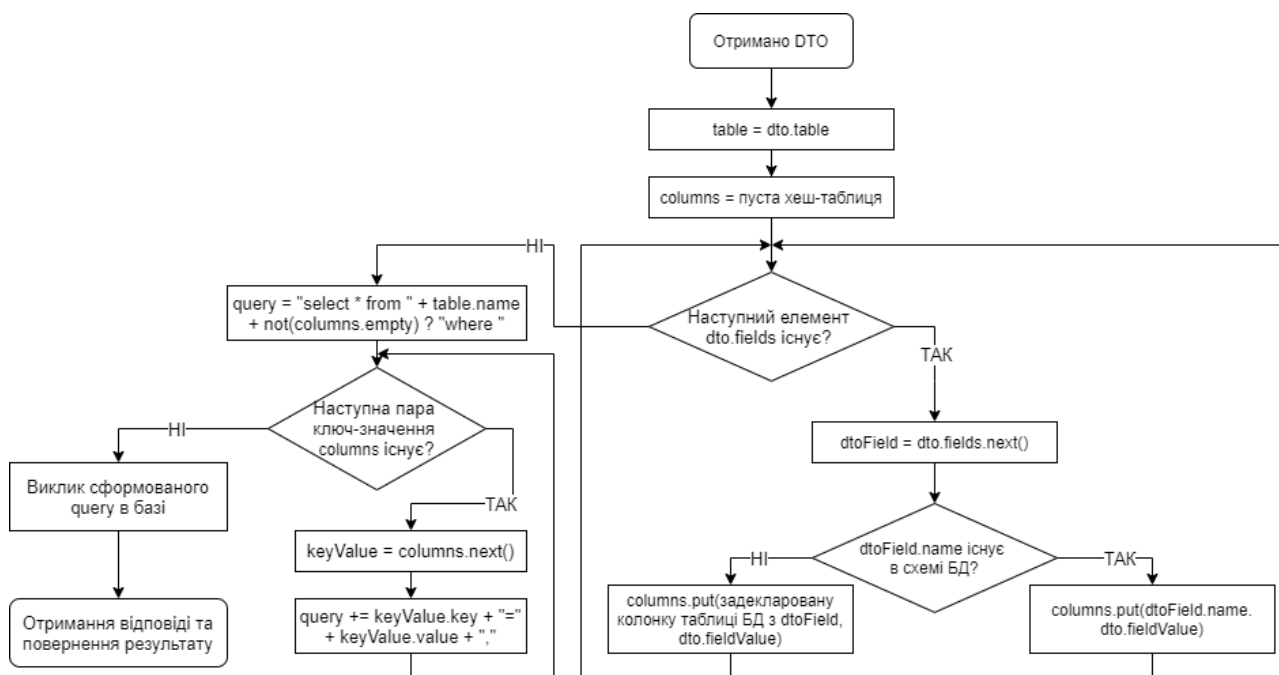

Рис.2. Детальна блок-схема роботи запропонованого алгоритму

Проблема стандартного підходу показана в пункті 3 його опису. Її суть полягає в тому, що запит до бази даних в будь-якому вигляді має бути попередньо написаний. Такий метод є дуже ефективним коли йдеться про сплановану розробку, в якій чітко визначена структура БД, вимоги всі точно узгоджені, програмний інтерфейс визначений і всі впевнені, що нічого з цього всього з часом не буде змінюватись [5]. Проте, у сучасному світі команди розробників віддають перевагу гнучким методологіям розробки, наприклад AGILE. Такі методології передбачають часту зміну бізнес-вимог до ПЗ, а отже і змін в програмному коді. В цьому випадку запити до БД буде потрібно писати кожного разу, коли хоч щось із вищезазначеного в системі змінюється. Також, дуже велика частина таких запитів це прості CRUD-операції, які в будь-якому випадку потрібно виконувати кожному додатку, а значить і прописувати їх потрібно також.

Запропонований алгоритм відрізняється тим, що на нього можна перекласти велику частину запитів. Розробникам не потрібно буде кожного разу прописувати однакові CRUD-операції для кожної сутності БД, достатньо всього лише викликати об'єкт, який працює за даним алгоритмом, і він виконає

всю роботу. Також при зміні бізнес-вимог, розробнику не потрібно переписувати заново запити чи змінювати їх, достатньо лише декларативно вказати в об'єкті DTO які з його полів за які колонки таблиць відповідають, та викликати алгоритм, і він все згенерує і викличе.

Звісно, не йдеться про складні запити, які вимагають достатнього вміння їх написання. Проте із заміною звичних, рутинних задач із написання CRUD-операцій даним алгоритмом, можна прибрати у розробників необхідність писати просту шаблонну логіку, делегувавши її запропонованому алгоритму, чим збільшити кількість часу на розробку більш складних і цікавих речей.

Висновок. При порівнянні стандартного підходу розробки та запропонованого можна виявити переваги та недоліки обох. Коли йдеться про розробку веб-додатків, завжди приходиться повторювати одні і ті ж дії при написанні інтерфейсу доступу до серверних ресурсів, а серверу, в свою чергу, до ресурсів БД. Особливо це проявляється при розробці мікросервісної архітектури, коли кожен сервіс незалежний від інших та має свою власну маленьку БД та простий інтерфейс доступу до сервісних ресурсів.

За допомогою запропонованого методу можна уникнути часте написання та переписування шаблонних операцій за допомогою автоматизації. Таким чином, у розробників з'явиться більше часу на фокусування на інші, більш важливі завдання. Також цей метод допоможе побудувати програмний інтерфейс, який не буде вимагати змін у коді при зміні вимог. Завдяки цьому кількість витраченого часу на розробку додатку «на старті» зекономиться.

У подальшому планується реалізувати кешування запитів, збільшити кількість операторів SQL-запитів та оптимізувати споживання ресурсів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *R. Martin.* Clean architecture. 2012
2. <https://docs.oracle.com/en/storage/tape-storage/sl4000/slkyr/data-transfer-objects-dtos.html#GUID-37C76672-A90F-4FF4-9754-35704BD8DB40>
3. <https://www.ibm.com/docs/en/db2-warehouse?topic=reference-sql>

4. <https://docs.oracle.com/en/what-is-the-purpose-of-a-data-access-layer>
5. <https://www.redhat.com/en/topics/api/what-is-a-rest-api>
6. <https://help.hcltechsw.com/commerce/7.0.0/com.ibm.commerce.developer.doc/concepts/csdbusinesslogicbase.html>
7. <https://spring.io/learn>

РОЗРОБКА АНАЛІТИЧНОГО МЕТОДУ ДЛЯ КОМПОНЕНТУ CRM СИСТЕМИ НА ПРИКЛАДІ АПТЕЧНОЇ МЕРЕЖІ

Щебликіна Дар'я Юрїївна
Студентка ІІ курсу магістратури
Харківський національний
університет радіоелектроніки,
м. Харків, Україна

Анотація. Для покращення взаємодії з клієнтами аптечної мережі здійснено розробку аналітичного методу. Особливу увагу приділено використовуваним аналітичним методам у CRM системах, розгляду їх переваг у рамках предметної області та модифікації.

Ключові слова: компоненти CRM системи, методи інтелектуальної обробки даних, кластеризація, рекомендаційні системи, асоціативні правила.

Вступ. В умовах сьогодення завдяки доступному Інтернету та простим у користуванні браузерам інформаційні технології міцно увійшли в життя суспільства, не виняток – їх застосування у бізнесі, так як зникає необхідність орендування приміщень, задіяння значного штату працівників – необхідно тільки впровадити систему електронної комерції.

Подібні системи у повній мірі містять функціонал для комфортної закупівлі: пошуку товарів або послуг, їх оформлення, сплати, введення документообігу. Ще система виконує й неочевидні для користувача функції – збір та накопичення даних. Дані є одним з найцінніших ресурсів, оскільки являють собою підґрунтя для створення інформації та знань. Наприклад, знанням може виступати чіткий профіль користувача, або прогнозування найбільш прибуткових напрямлень за динамікою продажів, тощо. Коректне застосування отриманого знання приносить прибуток його власнику.

Доречним є використання CRM систем. Їх інтеграція вводиться, насамперед, для управління взаємодіями з клієнтами та збільшення їх задоволення від користування системою.

CRM система поділяється на компоненти: оперативний, аналітичний та колабораційни [1]. В аналітичному компоненті CRM системи ставиться за мету не фіксація та збереження даних, а їх дослідження та виявлення закономірностей. Дані системи мають функції для сегментації клієнтської бази, визначення цінності клієнта, його рентабельності, аналізу ефективності маркетингових інструментів та прогнозування.

Одним з найпростіших методів утримання клієнтів є рекламна розсилка. В даній предметній області виявлення цільової рекомендації виявляється достатньо складним процесом, адже товари у кошику не є однотипними й нелегко сформувати профіль користувача – за проведеним аналізом існуючих аналогів аптечних мереж саме цей фактор є основною причиною ігнорування можливостей введення таргетованості пропозицій.

Іншим варіантом утримання клієнта є підказки безпосередньо під час створення замовлення. Наприклад, доречно нагадати покупцю про необхідність дотримання умов зберігання препарату, що це потрібно за інструкцією. Менш тривіальним прикладом є нагадування щодо придбання пробіотиків при покупці антибіотиків тощо.

Мета роботи. Створити аналітичний метод для компоненту CRM системи на прикладі аптечної мережі.

Матеріали та методи. Задля визначення закономірностей та корисних знань в аналітичному компоненті CRM системи використовуються методи інтелектуальної обробки даних. Враховуючи специфіку поставленої задачі та предметну область, вирішено, що оптимальними до розгляду методами є ті, що не потребують залучення експертів або використання сторонніх допоміжних систем, а саме – кластеризація, методи рекомендаційних систем та асоціативних правил.

Результати та обговорення. Для виокремлення схожих групи ознак доречно використовувати кластеризацію. В цьому випадку – клієнтів системи. Важливим постає питання атрибутів клієнтів, за якими виконується кластеризація. Часто орієнтуються на вікову приналежність клієнтів та зміст їх

замовлень за певний період – таким чином, дослідження даних кластерів дає можливість формувати розсилки для певних груп з суміжними інтересами. У випадку аптечних закладів даний приклад сегментації є некоректним за декількох причин: неоднозначність вікового критерію – важко виокремити лікарські засоби для певної вікової категорії, бо лікарські засоби для дитячого контингенту та людей похилого віку, зазвичай, купують клієнти різного віку та перетин кластерів – в роздрібній торгівлі не доцільно вважати, що люди будуть купувати ліки виняткового однієї або декількох категорій.

Використання рекомендаційних систем на основі колабораційного фільтрування дозволяє частково персоніфікувати клієнта системи – обираються схожі клієнти та виокремлюються для рекомендацій найбільш релевантні за рейтингом пропозиції. Для аптечних мереж даний метод працюватиме досить неоднозначно, адже тематика пропонованої продукції не є близькою. Подібні рекомендаційні системи доречно використовувати в вузькопрофільних системах.

Рекомендаційні системи на основі контенту можна використовувати, але результатом будуть схожі препарати за дією, активним компонентом і застосуванням.

Асоціативні правила найкраще всього підходять для даної предметної області: пропозиції не будуть тривіальними, тому є шанс дійсно зацікавити користувача; зміни в асоціативних правилах не відбуваються часто, тобто можна їх генерувати не кожного разу, а з певною частотою.

Розглянуті методи раціонально застосувати у комбінації – пропонується згенерувати асоційовані правила методом *Apriori* та використати їх для виокремлення потенційно цікавих для користувачів позицій за рахунок матриці вподобань та параметру підтримки.

Перший етап представляє собою алгоритм генерації асоціативних правил *Apriori* (рис. 1). На вхід подаються наступні дані: перелік замовлень (транзакцій) T , перелік усіх товарів системи I ; параметр мінімальної підтримки $minSupport$, параметр мінімальної вірогідності $minConfidence$ [2, 3].

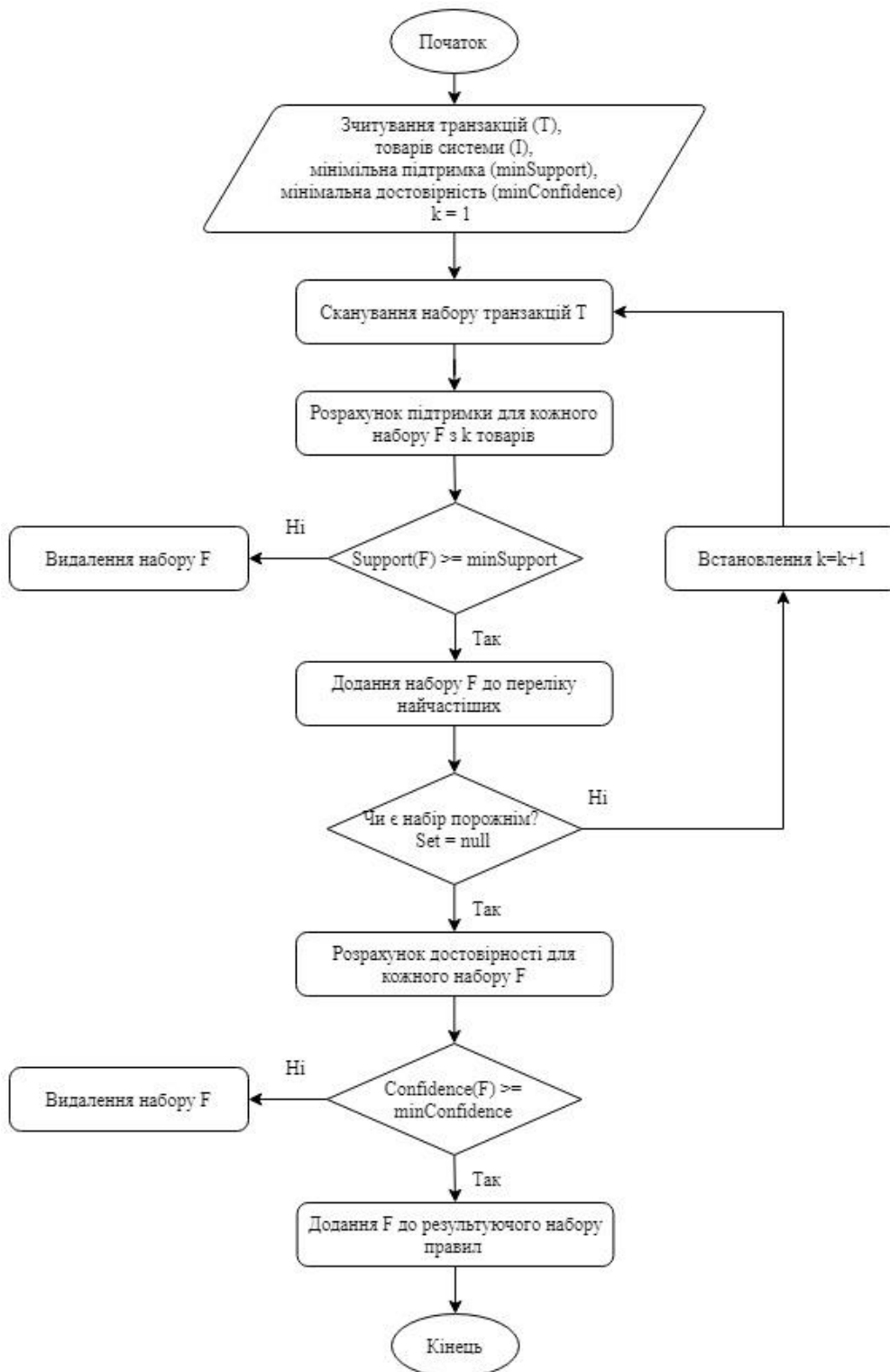

Рис. 1. Алгоритм асоціативних правил Apriori

Результатом роботи методу є множина L , що містить у собі всі часті набори об'єктів F (1):

$$L = \{F | Support(F) > minSupport, Confidence(F) > minConfidence\}. \quad (1)$$

На вхід до другого етапу подаються наступні данні: отримані асоціативні правила L , значення підтримки для кожного правила $Support(F)$, перелік замовлень системи – з врахування ідентифікатора клієнта, перелік товарів для реклами I_c . Другий етап реалізується у 4 кроки (рис. 2).

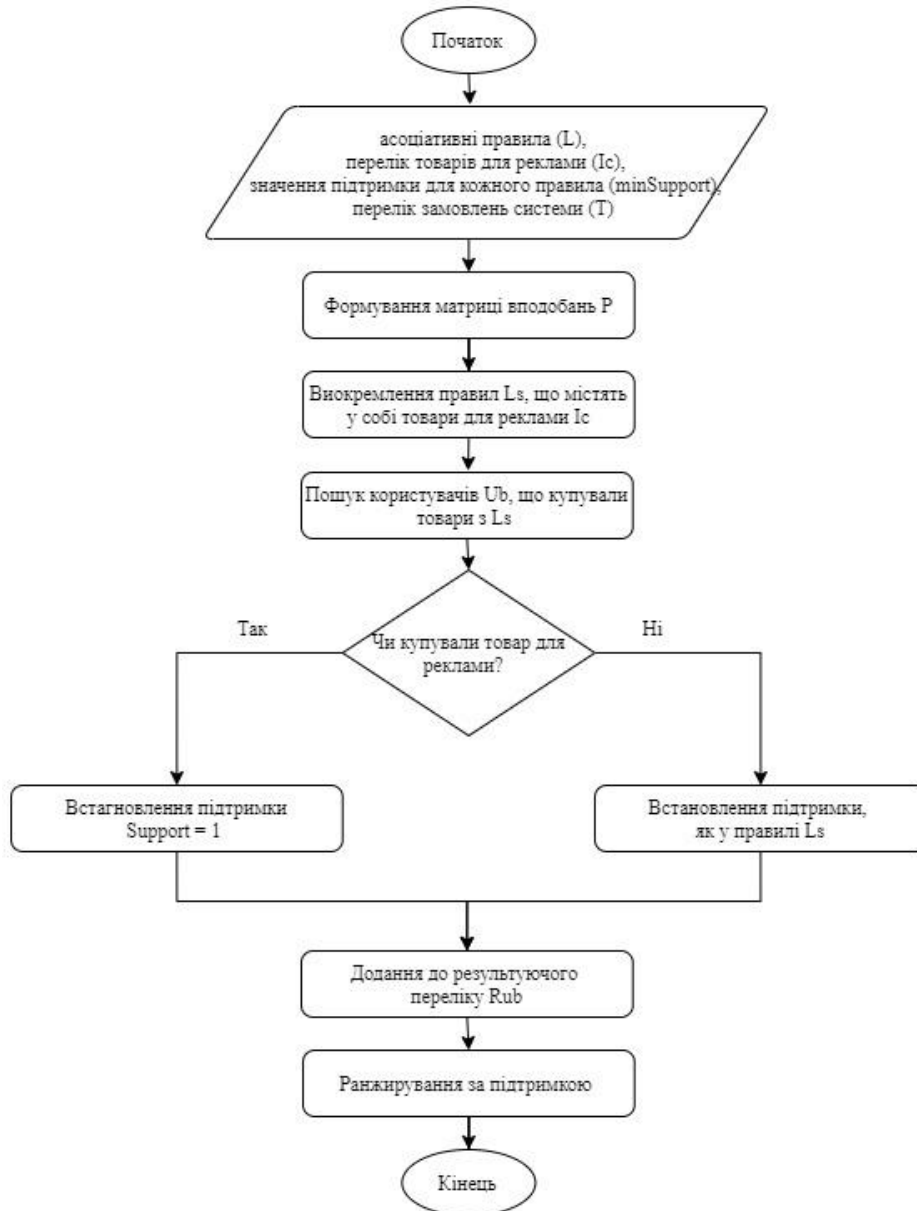

Рис. 2. Алгоритм другого етапу методу, що розроблено

На першому кроці формується матриця вподобань P : по вертикалі розташовуються ідентифікатори товарів/системи, по горизонталі – ідентифікатори клієнтів U_B системи. Елемент матриці p_{ib} записується у вигляді 0 або 1, та означає наявність певного товару в кошику конкретного користувача.

На другому кроці для кожного товару з товарів для рекламування I_c обирається перелік правил L_s , в котрих вони присутні (2):

$$L_s = \{l_s | l_s \in L, F \in L, i_j \in F, i_j \in I_c, j = 1 \dots k\}. \quad (2)$$

На третьому кроці для кожного клієнта U_b створюється окремий перелік персоніфікованих товарів R_{u_b} (3) та їх підтримки $Support(F)$: якщо людина вже купувала раніше рекламований товар, то він додається до переліку з підтримкою 1, якщо ні – перевіряється, чи додавалися товари з переліку правила даного товару – якщо так, то вони додаються до персоніфікованого переліку з підтримкою правила.

$$R_{u_b} = \{i_j | i_j \in I_c, i_j \in L_s, j = 1 \dots c\} \quad (3)$$

На четвертому кроці отримані переліки ранжуються за підтримкою правила й обирається константна кількість товарів для рекомендації у персональній рекламі.

Висновки. Таким чином, на прикладі аптечної мережі було розроблено метод аналітичного компоненту CRM системи, що представляє поєднання методу генерації асоціативних правил Apriori, одного з його ключових компонентів – підтримки, та матриці вподобань.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Oliveira V. L. M. Analytical customer relationship management in retailing supported by data mining techniques. Universidade do Porto. 2012. URL: <https://repositorio-aberto.up.pt/bitstream/10216/64884/2/26561.pdf>
2. Акобир Шахиди Введение в анализ ассоциативных правил. URL: <https://loginom.ru/blog/associative-rules> (дата звернення: 23.09.2021).
3. Хайдаров К. А. Методы и средства анализа данных. Поиск ассоциативных правил. URL: <http://bourabai.kz/tpoi/analysis4.htm>

ФИЗИКО-МАТЕМАТИЧЕСКИЕ НАУКИ

NUMERICAL METHODS AND THEIR RELEVANCE

Reznichenko Karina Yuriyivna,
student

Kharkiv National University of Radio Electronics
Kharkiv, Ukraine

Introductions. Mathematical knowledge is an integral part of our lives and is considered the language of various sciences. In particular, numerical methods are often used in programming, modeling, shaping game figures and models, as well as in measuring and developing various projects.

Aim. Due to the need to obtain a solution of mathematical models in numerical form in the presence of only the answer, but not the final formula representing its solution. Because even with such a formula, its use to obtain individual values of the solution may be ineffective or there is no evidence of the existence of the solution at the moment. This work will help to justify the relevance of the use of approximate solutions, especially numerical methods.

Materials and methods. Methods of numerical solution of mathematical problems have always been an integral part of mathematics and have always been part of the content of natural sciences, mathematics and engineering education. As an independent discipline, numerical methods were formed in the early twentieth century. By this time, a variety of fairly efficient and reliable algorithms for the approximate solution of a wide range of mathematical problems have been developed, including a standard set of problems in algebra, mathematical analysis, and differential equations. For example, methods for calculating the square root were developed in ancient Mesopotamia. Similar calculations were widely used in celestial mechanics to calculate the trajectory of celestial bodies. This led to the emergence of such important components of physics as Kepler's laws and Newton's laws.

The seventeenth and eighteenth centuries were a time of developing a large number of numerical methods and algorithms. In parallel with the development of numerical methods took place to develop computing tools, representing a variety of mechanical and then and electromechanical devices to perform arithmetic operations such as adding machines and slide rule. The invention of the computer in the middle of the XX century led to the creation of a universal tool for mathematical calculations.

Most of those who encounter scientific and engineering calculations often have to operate with sets of values obtained experimentally or by random sampling. Usually, on the basis of these sets it is necessary to construct a function on which other received values could get with high accuracy. This problem is called approximation. Interpolation is a type of approximation in which the curve of the constructed function passes exactly through the available data points. In addition, close to interpolation problem, which is to approximate any complex function by another, simpler function. If a function is too complex for productive calculations, you can try to calculate its value at several points, and build them, ie interpolate, a simpler function. Obviously, the use of a simplified function does not allow to obtain the same exact results that would give the original function. But in some classes of tasks the achieved gain in simplicity and speed of calculations can outweigh the received error in results. For example, the basic idea of most methods of numerical integration is to replace the subintegral function with a simpler one, the integral of which is easily calculated. When replacing the subintegral function with a polynomial of zero, first and second degree, the methods of rectangles, trapezoids and parabolas (Simpson) are obtained respectively. Formulas for estimating the value of an integral are often called quadrature formulas.

As recently increased range of common tasks of numerical methods and increasing number of users - a preferred to increasing demands for automation. In conditions when the knowledge of specific numerical methods is insignificant for the user, the requirements for standard solution programs increase. With their use it is not

necessary to know programming of numerical methods, and it is enough to set the input information.

Algorithms for solving many standard problems of numerical methods are implemented in different programming languages. The most commonly used languages for this purpose are Julia, Fortran and C, libraries for which can be found in the Netlib repository, and in addition, commercial libraries IMSL and NAG, as well as the free GNU Scientific Library are very popular. MATLAB, Mathematica, Maple, S-PLUS, LabVIEW and IDL software packages, as well as their free alternatives FreeMat, Scilab, GNU Octave (similar to Matlab), IT ++ (C ++ library), R (similar to S-PLUS) use different numerical methods, as well as tools for visualization and display of results.

Many computer algebra systems, such as Mathematica, also allow you to specify the required arithmetic accuracy, which allows you to get higher accuracy results. It is necessary to consider that feature of numerical methods consists that at the decision of problems the person operates machine numbers which are a discrete projection of real numbers on concrete architecture of the computer. For example, if you take a machine number with a length of 8 bytes (64 bits), it can store only 264 different digits, so an important role in numerical mathematics is played by estimates of the accuracy of algorithms and their resistance to representations of machine numbers in the computer. Therefore , for example, to solve a linear system of algebraic equations, the inverse matrix calculation is very rarely used, as this method can lead to large errors in solving, especially in the case of a singular matrix, and a common method in linear algebra based on calculating the matrix determinant . and its addition, requires much more arithmetic operations than any stable method of solving a linear system of equations.

Results and discussion. Numerical methods have a wide range of applications for scientific and engineering calculations. On their basis in the last decade such new branches of natural sciences as numerical physics, numerical chemistry, numerical biology and others were formed.

Progress in the development of IT technologies has contributed to the constant expansion of the scope of numerical methods in other disciplines and applied developments. The method of mathematical modeling, based on the construction and study of mathematical models of various objects, processes and phenomena and obtaining information about them, has become one of the main methods of research in the so-called exact sciences.

Conclusions. In it is therefore important area of improvement of mathematical analysis is use of numerical methods as and Boost efficiency of enterprises and their units facilitates the study of mathematical models of various objects, processes and phenomena. These are, for example, the calculation of mathematical models of production processes, models of cooperation and competition, market models, global models of intersectoral balance.

The main reasons for the rapid spread of numerical methods are the complexity of modern economic practice, caused by the high level of production, increasing the pace of scientific and technological progress, the requirements for improving the efficiency of natural resources.

LITERATURE

1. Вержбицкий В.М. Основы численных методов. –М.: Высш. шк., 2002. – 840 с.
2. Копченова Н.В., Марон И.А. Вычислительная математика в примерах и задачах. – М.: Лань, 2008. – 368 с.
3. Демидович Б.П., Марон И.А. Основы вычислительной математики. – М.: Лань, 2009. – 672 с.
4. Демидович Б.П., Марон И.А., Шувалова Э.З. Численные методы анализа. – М.: Лань, 2010. – 400 с.
5. Самарский А.А., Гулин А.В. Численные методы. – М.: Наука, 1989. – 432 с.
6. Фельдман Л.П., Петренко А.І., Дмитрієва О.А. Чисельні методи в інформатиці. – К.: Видавнича група ВНУ, 2006. – 480 с.
7. Бахвалов Н.С., Жидков Н.П., Кобельков Г.М. Численные методы. – М.: Лаборатория Базовых Знаний, 2001. – 632 с.

О СУЩЕСТВОВАНИИ И ЕДИНСТВЕННОСТИ РЕШЕНИЯ СМЕШАННОЙ КРАЕВОЙ ЗАДАЧИ ДЛЯ УРАВНЕНИЯ ПУАССОНА В ТРЕХМЕРНОМ СЛОЕ

Гамидулла Исрафил оглу Асланов

доцент, кандидат физико-математических наук

Институт Математики и Механики НАН Азербайджана

г. Баку, Азербайджан

Фейруз Мисир оглу Гасанов

доцент, кандидат физико-математических наук

Бакинский Государственный Университет

г. Баку, Азербайджан

Рассмотрим слой $\Pi = \{x : x = (x_1, x_2, x_3)\}$, где $(x_1, x_2) \in R^2, 0 \leq x_3 \leq 1$.

В области Π рассмотрим следующую краевую задачу:

$$\Delta u = f(x), \quad (1)$$

$$u|_{x_3=0} = 0, \quad \frac{\partial u}{\partial x_3} + a_1 \frac{\partial u}{\partial x_1} + a_2 \frac{\partial u}{\partial x_2} \Big|_{x_3=1} = 0. \quad (2)$$

здесь a_1 и a_2 - вещественные числа.

Эта смешанная краевая задача, которая является несамосопряженной.

Преобразования Фурье в (1), (2) по x_1 и x_2 приводят к краевой задаче для обыкновенного дифференциального уравнения:

$$\frac{d^2 v}{dz^2} - |\lambda|^2 v = \tilde{f}, \quad v|_{z=0} = 0, \quad \frac{dv}{dz} + i(\lambda_1 a_1 + \lambda_2 a_2) v|_{z=1} = 0. \quad (3)$$

Обозначим $\lambda = (\lambda_1, \lambda_2)$, $a = (a_1, a_2)$, а через $(a, \lambda) = a_1 \lambda_1 + a_2 \lambda_2$ скалярное произведение векторов a и λ .

Пусть $y_1 = \frac{sh|\lambda|z}{|\lambda|}$,

$$y_2 = \frac{sh|\lambda|z}{|\lambda|} - ch|\lambda|z \cdot \frac{ch|\lambda| + i(a, \lambda) \frac{sh|\lambda|}{|\lambda|}}{|\lambda| sh|\lambda| + i(a, \lambda) ch|\lambda|}.$$

Вронскиан этих функций обозначим через $W(y_1, y_2)$. Оно имеет вид

$$W(y_1, y_2) = \frac{|\lambda|ch|\lambda| + i(a, \lambda)sh|\lambda|}{|\lambda|(|\lambda|sh|\lambda| + i(a, \lambda)ch|\lambda|)}.$$

Тогда функция Грина задачи (3) будет иметь вид:

$$G(z, \xi, \lambda) = \begin{cases} \frac{y_1(z)y_2(\xi)}{W(y_1, y_2)} & \text{при } z < \xi, \\ \frac{y_1(\xi)y_2(z)}{W(y_1, y_2)} & \text{при } z > \xi. \end{cases} \quad (4)$$

Если $\text{Im} \lambda_1 = \text{Im} \lambda_2 = 0$, то функция $G(z, \xi, \lambda)$ является регулярной функцией.

С помощью одной абстрактной теоремы из работы [1], получается существование и единственность решения задачи (1)-(2) в пространстве $W_2^2(\Pi)$, удовлетворяющего неравенству:

$$\|u\|_{W_2^2(\Pi)} \leq \|f\|_{L_2(\Pi)}.$$

ЛИТЕРАТУРА

1. Асланов Г. Н. О разрешимости и асимптотическом поведении решений дифференциальных уравнений в гильбертовом пространстве. Доклады АН Азербайджана, 1990, №7-8, т.46, стр.17-20.

МНОГОЧЛЕНИ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ МАТЕМАТИКИ.

ТЕОРЕМА БЕЗУ

Глуханюк Марія Романівна
Магістрантка
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

Поняття многочлена є одним із найважливіших понять в математиці. З ним ми зіштовхуємось ще з дитинства і не покидає це поняття нас протягом всього шкільного життя. Тема многочленів завжди буде актуальною для досліджень. Теорема Безу це цікавий метод для розв'язування рівнянь вищих степенів. Її доцільно використовувати для дітей в старшій школі.

Одним з основних понять шкільного курсу алгебри є поняття многочлена. Це поняття пройшло довгий історичний шлях свого розвитку у математиці. Його історичними коренями є рівняння першого і другого степеня, які розв'язувалися ще 2 тисячі років до нашої ери. Пізніше ці рівняння були описані у VII-й, VIII-й книгах з математики стародавнього Китаю. Загалом, до середини XXI століття, основним змістом алгебри було розв'язування рівнянь різних степенів та їх систем. Суттєвим для розвитку теорії многочленів стали три важливі події в розвитку математики.

Франсуа Вієт французький математик, який започаткував алгебру як науку про перетворення виразів, про розв'язування рівнянь у загальному вигляді. Французький математик Ф. Вієт встановив співвідношення між коренями та коефіцієнтами алгебраїчного рівняння. Це твердження ввійшло у математику, як теорема Вієта. У кінці XVII ст. французький математик Етьєн Безу сформулював і довів теорему про ділення многочленів з остачею. У 1799 р. німецький математик Карл Гаусс довів теорему, яка довгий час називалася «Основною теоремою алгебри», а тепер носить назву «основної теореми алгебри многочленів»

Пригадаємо собі визначення одночлена та многочлена. За визначенням одночлена числа та змінні (в нашому випадку одна змінна x) в ньому зв'язані тільки двома операціями: множенням та піднесенням до натурального степеня. Якщо в цьому одночлені добуток всіх чисел записати перед змінною, а суму всіх степенів змінної записати як цілий невід'ємний степінь цієї змінної (тобто записати одночлен в стандартному вигляді), то отримуємо вираз вигляду ax^n , де a – деяке число, n – ціле невід'ємне число. Тому одночлен від однієї змінної x – це вираз вигляду ax^n , де a – деяке число, n – ціле невід'ємне число. Якщо $a \neq 0$, то показник степеня n змінної x називається степенем одночлена. Наприклад, $2x^8$ – одночлен восьмого степеня, $\frac{1}{15}x^3$ – одночлен третього степеня. Якщо одночлен є числом, відмінним від нуля, то його степінь вважається рівним нулю. Якщо одночлен є нулем, то поняття степеня невизначене, оскільки.

$0 = 0 \cdot x = 0 \cdot x_2 = \dots$ За визначенням многочлен від однієї змінної x – це сума одночленів від тієї ж змінної. Отже, можна визначити наступне поняття.

Означення 1. Многочленом від однієї змінної x називається вираз вигляду:

$$f(x) = a_n x^n + a_{n-1} x^{n-1} + \dots + a_2 x^2 + a_1 x + a_0,$$

де коефіцієнти a_n, \dots, a_0 деякі числа.

Наприклад, $4x^5 + 3x^2 + 9$ – многочлен 5-го степеня, у якого коефіцієнт при старшому члені рівний 4, а вільний член – 9.

Теорема 1 (Безу). Залишок від ділення многочлена $f(x)$ на лінійний двочлен $x - a$ дорівнює $f(a)$.

Доведення. Дійсно, нехай

$$f(x) = (x - a)q(x) + r$$

Беручи значення обох частин цієї рівності $x = a$, ми отримуємо

$$f(x) = (a - a)q(a) + r = r.$$

що і доводить теорему.

Завдання 1. Знайти залишок від ділення многочлена $6x^2 - 4x + 3$ на двочлен $x - 1$.

Розв'язання

Згідно теореми Безу, шуканий залишок рівний значенню многочлена в точці $a = 1$. Знайдемо тоді $f(1)$ замість x , для цього $a = 1$ підставимо у вираз для многочлена $f(x)$ замість x . Отримаємо:

$$f(1) = 6 \cdot 1^2 - 4 \cdot 1 + 3 = 5$$

Отже, залишок рівний 5.

Завдання 2. За допомогою теореми Безу довести, що многочлен $19x^3 - 14x^2 - 5$ ділиться на двочлен $x - 1$ без залишку.

Роз'язування

Вказаний многочлен ділиться на заданий двочлен без залишку, якщо число $x = 1$ – корінь даного многочлена, тобто має місце рівність: $f(1) = 0$. Знайдемо значення многочлена в точці. $x = 1$:

$$f(1) = 19 \cdot 1^3 - 14 \cdot 1^2 - 5 = 19 - 14 - 5 = 0.$$

Що і треба було довести.

Завдання.1 Записати двочлен який ділиться на многочлен

$$3x^3 - 16x^2 - 36x + 7 \text{ без залишку.}$$

Розв'язання.

Візьмемо вільний член нашого многочлена і всі його дільники $\pm 1, \pm 7$, підставимо кожне з чисел у многочлен замість x .

$$(1): 3 \cdot 1^3 - 16 \cdot 1^2 - 36 \cdot 1 + 7 = -42 - \text{не є коренем многочлена}$$

$$(-1): 3 \cdot (-1)^3 - 16 \cdot (-1)^2 - 36 \cdot (-1) + 7 = 24 - \text{не є коренем}$$

многочлена

$$(7): 3 \cdot 7^3 - 16 \cdot 7^2 - 36 \cdot 7 + 7 = 0 - \text{корінь многочлена}$$

Отже, $x = 7$ є коренем многочлена, тому вказаний многочлен ділиться на многочлен $3x^3 - 16x^2 - 36x + 7$ без залишку.

Ділення многочленів. Говорять що многочлен $p(x)$ ділиться на многочлен $s(x)$, якщо існує такий многочлен $q(x)$, що виконується тотожність

$$p(x) = s(x) \cdot q(x)$$

де, $p(x)$ - ділене, $s(x)$ - дільник, $q(x)$ - частка.

Завдання 3. Знайти частку від ділення $\frac{3x^3-16x^2-36x+7}{x-7}$.

Розв'язання

$$\begin{array}{r|l} 3x^3 - 16x^2 - 36x + 7 & \frac{x - 7}{3x^2 + 5x - 1} \\ \underline{3x^3 - 21x^2} & \\ 5x^2 - 36x & \\ \underline{5x^2 - 35x} & \\ -x + 7 & \\ \underline{-x + 7} & \\ 0 & \end{array}$$

Теорія многочленів охоплює широкий спектр розв'язування різноманітних задач. У наш час теорема Безу детально вивчається в класах з поглибленим вивченням математики, позашкільних та вузько-профільних спрямуваннях технічних спеціальностей.

ВИКОРИСТАННЯ АЛГОРИТМУ ЛІНІЙНОЇ РЕГРЕСІЇ ДЛЯ ПРОЕКТУВАННЯ СИСТЕМИ ВІДСЛІДКОВУВАННЯ АКТИВНОСТІ КОРИСТУВАЧІВ ІНТЕРНЕТ – РЕСУРСУ

Наливайчук Микола Васильович,

к. т. н., старший викладач

Шостак Михайло Сергійович

магістрант

НТУУ КПІ ім. Ігоря Сікорського

г. Київ, Україна

Вступ. Використання штучного інтелекту, хмарних обчислень і машинного навчання дає змогу власникам онлайн-ресурсів збирати та обробляти статистичні дані на різних веб-сайтах для подальшого аналізу. Завдяки вивченню статистичних даних власники інтернет-ресурсів мають можливість використовувати різноманітні програмні рішення для просування та оновлення власних інтернет-ресурсів. Ресурсна модель діяльності користувача.

Цель работы./Aim. Завдання полягає в тому, щоб за допомогою алгоритму машинного навчання LinearRegression розробити комплексне програмне рішення, яке на основі отриманих статистичних даних може створювати систему прогнозування активності користувачів інтернет – ресурсу.

Методи та матеріали. Лінійна регресія є однією з найпростіших форм машинного навчання. Ми навчаємо модель передбачати поведінку вхідних даних на основі певних змінних. У разі лінійної регресії кількість незалежних змінних дорівнює 1, а між незалежною змінною (x) і залежною змінною (y) існує лінійна залежність. Червона лінія, яка зображена на рисунку 1 називається прямою.

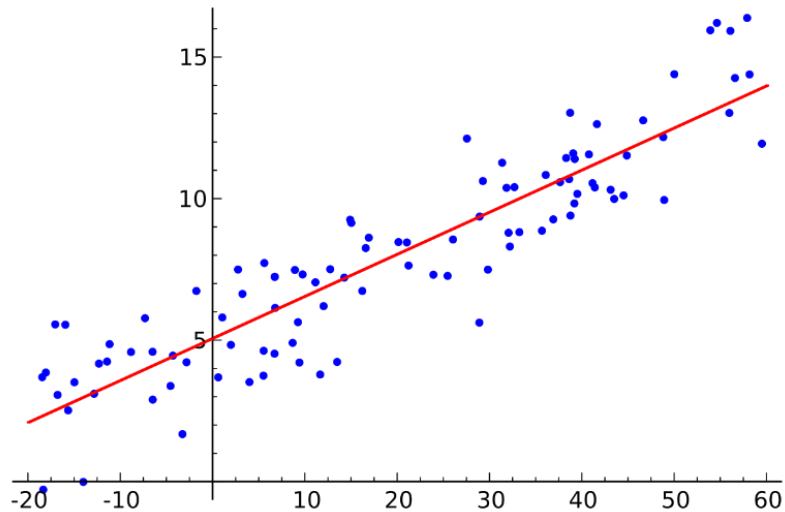

Рис. 1. Графік Лінійної Залежності

Лінія може бути змодельована на основі даного лінійного рівняння:

$$y = a_0 + a_1x$$

Функція вартості допомагає визначити найкращі можливі значення a і b , таким чином забезпечуючи найкраще збіг рядків для точок даних.

Функція вартості оптимізує коефіцієнти або вагові коефіцієнти регресії та вимірює ефективність моделей лінійної регресії. Функція вартості використовується для визначення точності функції відображення, яка порівнює вхідну змінну з вихідною. Цю функцію відображення також називають гіпотетичною функцією.

Лінійна регресія використовує функцію середньоквадратичної помилки (MSE), яка є середнім квадратом помилки, що виникає між прогнозованим значенням і фактичним значенням.

$$MSE = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^n (y_i - (mx_i + b))^2$$

Використовуючи функцію MSE, ми змінюємо значення a_0 і a_1 і встановлюємо значення MSE на мінімальне значення. Параметрами моделі x_i , b (a_0 і a_1) можна маніпулювати, щоб мінімізувати функцію вартості. Ці параметри можна визначити за допомогою методу градієнтного спуску, щоб зберегти значення функції вартості до мінімуму.

Градiєнтний спуск – це метод оновлення a_0 і a_1 для мінімізації функції вартості (MSE). Регресійна модель використовує градієнтний спуск для оновлення рядкових коефіцієнтів (a_0 і $a_1 \Rightarrow x_i, b$), зменшує функцію вартості шляхом випадкового вибору значень коефіцієнтів, а потім ітеративно оновлює значення для досягнення функції мінімальних витрат. Градієнтний спуск зображений на рисунку 2.

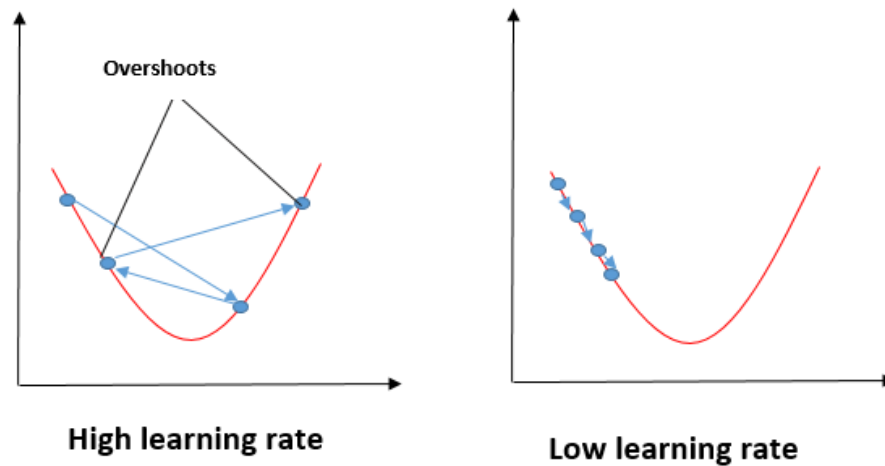

Рис. 2. Градієнтний спуск

Щоб оновити a_0 і a_1 , ми отримуємо градієнт із функції вартості. Щоб знайти ці градієнти, візьмемо часткові похідні від a_0 і a_1 .

$$a_0 = a_0 - \alpha \cdot \frac{2}{n} \sum_{i=1}^n (pred_i - y_i)$$

$$a_1 = a_1 - \alpha \cdot \frac{2}{n} \sum_{i=1}^n (pred_i - y_i) \cdot x_i$$

$$J = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (pred_i - y_i)^2$$

$$J = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (a_0 + a_1 \cdot x_i - y_i)^2$$

$$\frac{\partial J}{\partial a_0} = \frac{2}{n} \sum_{i=1}^n (a_0 + a_1 \cdot x_i - y_i) \implies \frac{\partial J}{\partial a_0} = \frac{2}{n} \sum_{i=1}^n (pred_i - y_i)$$

$$\frac{\partial J}{\partial a_1} = \frac{2}{n} \sum_{i=1}^n (a_0 + a_1 \cdot x_i - y_i) \cdot x_i \implies \frac{\partial J}{\partial a_1} = \frac{2}{n} \sum_{i=1}^n (pred_i - y_i) \cdot x_i$$

Часткова похідна — це градієнт, який використовується для оновлення значень a_0 і a_1 . Альфа - це швидкість навчання.

Результати дослідження. Останнім часом було введено велику кількість модифікованих коефіцієнтів оцінок за припущенням відомими різними параметрами популяції. У цьому ж напрямку був створений власний клас модифікованої оцінки лінійної регресії, які є незміщеними. Було введено дисперсію разом із значеннями, для яких запропонований клас оцінювачів працює краще, ніж звичайний оцінювач лінійної регресії та існуючі оцінки типу модифікованого відношення. Продуктивність рішення оцінювалась за допомогою оцінки лінійної регресії та деяких з існуючих оцінок наявних в літературі. З отриманого числового порівняння спостерігалось, що запропоновані оцінювачі працюють краще, ніж існуюча лінійно – регресійна оцінка.

Приклади застосування лінійної регресії:

- Прогнозування тенденцій або цілей із продажу – передбачити, наскільки популярна галузь або скільки цілей із продажу галузь може досягти в майбутньому.
- Прогноз активності – використання регресії для прогнозування зміни активності користувачів.
- Управління ризиками – використання регресії для аналізу управління ризиками у фінансовому та страховому секторі.

Висновки. Лінійна регресія показує лінійний зв'язок між незалежною змінною (вісь x) і залежною змінною (вісь y). Традиційна форма перетину схилу використовується для обчислення лінійної регресії, яка найкраще підходить. Лінія регресії може бути як позитивною лінійною залежністю, так і негативною лінійною залежністю. Мета алгоритму лінійної регресії - отримати найкращі значення x і y , щоб знайти найкращу відповідну лінію, а найкраща відповідна лінія повинна мати найменшу помилку.

Алгоритм лінійної регресії забезпечує потужний статистичний метод для пошуку зв'язку між змінними. Він також не вимагає уточнення, але обмежується лінійними зв'язками між змінними.

Слід зазначити, що лінійна регресія забезпечує найкращу точність прогнозування для лінійних зв'язків, і вона менш чутлива до викидів і враховує лише середнє значення залежної змінної.

ЛЕКСИЧНИЙ АНАЛІЗАТОР ДЛЯ РОЗПІЗНАВАННЯ ЛЕКСЕМ РІЗНИХ ТИПІВ

Сопронюк Тетяна Миколаївна,

кандидат фіз.-мат. наук, доцент

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,

м. Чернівці, Україна

Задачею лексичного аналізатора є розпізнавання і виділення лексеми (слова) – послідовності символів, тому в скінченному автоматі вводиться множина заключних станів, в яких завершується розпізнавання лексеми [1, 2]. Типовими словами в мові програмування є коментарі, ідентифікатори, константи, службові слова, знаки операцій.

Оскільки лексичний аналізатор повинен розпізнавати різні типи лексем, потрібно визначити різні типи заключних станів. Тому незаклучні стани занумеруємо невід'ємними числами, а заключні – від'ємними.

Для побудови скінченного автомату нам необхідно означити класи (множини) вхідних символів. Класи вхідних символів можна позначати буквами (при розпізнаванні ключових слів) або цифрами.

Визначивши класи символів і типи заключних станів, можна побудувати діаграму переходів і таблицю переходів повністю визначеного детермінованого скінченного автомату з різними типами заключних станів. Будемо вважати, що після розпізнавання будь-якої лексеми автомат переводиться в початковий незаклучний стан 0. Таким чином, автомат продовжує розпізнавання лексем, ігноруючи при цьому сторонні символи. Зазначимо, що лексеми розпізнаються навіть, якщо вони не розділені знаками пунктуації або пробільними символами. Крім того, лексичний аналізатор завжди віддає перевагу довшому префіксу перед коротшим префіксом.

Наведемо приклади таких автоматів. Для наочності розглянемо декілька простих класів лексем: ідентифікатори в деякому алфавіті та ключові слова.

Приклад 1: Лексичний аналізатор для розпізнавання ідентифікаторів в алфавіті $\{f, o, r, 5, 6\}$ і ключових слів слова *for, from*.

Таблиця 1

Класи символів і типи заключних станів

Клас символу	Множина символів
f	Буква f
o	Буква o
r	Буква r
m	Буква m
c	Цифри 5, 6
x	Інший символ

Стан	Тип стану
0	Початковий стан
0-7	Незаклучні стани
-1	Знайдено ідентифікатор
-2	Знайдено for
-3	Знайдено from
-4	Інший символ

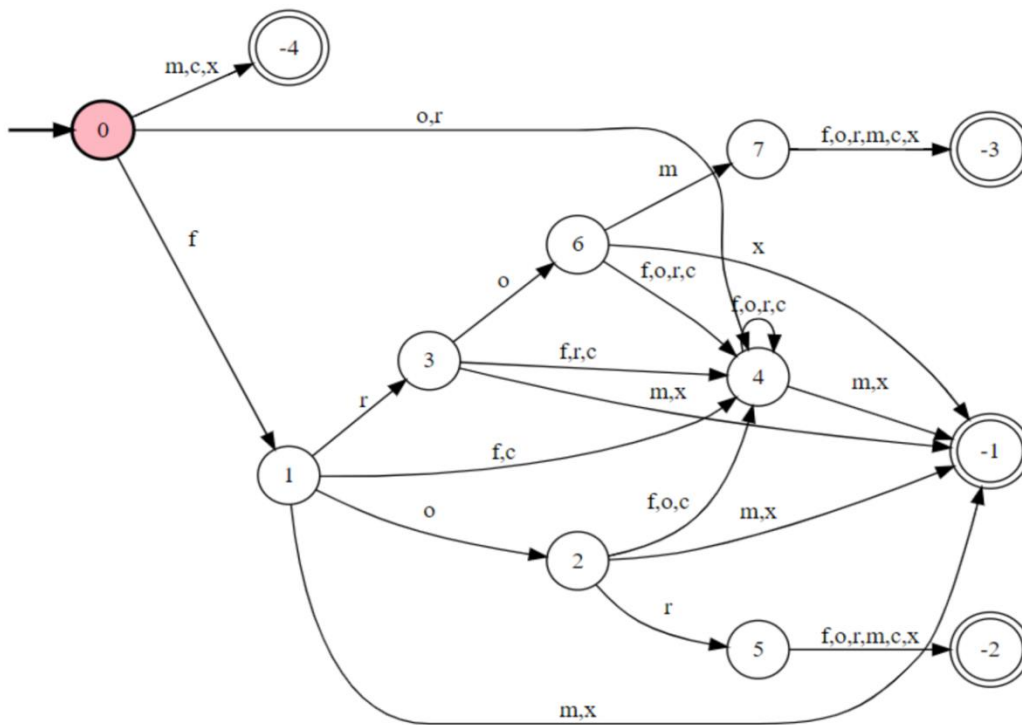

Рис. 1. Діаграми переходів

На діаграмі переходів, наведеній на рис.1, у стані -1 відбувається накопичення ідентифікатора, у стані -2 – розпізнається ключове слово *for*, у стані -3 – ключове слово *from*.

Приклад 2: Лексичний аналізатор для розпізнавання ідентифікаторів в алфавіті {_, m, n, 0, 1, 3} і ключових слів слова *main*, *max*, *min*.

Таблиця 2

Класи символів і типи заключних станів

Клас символу	Множина символів
m	Буква m
a	Буква a
i	Буква i
n	Буква n
x	Буква x
u	Нижнє підкреслення (_)
c	Цифри 0, 1, 3
k	Інший символ

Стан	Тип стану
0	Початковий стан
0-9	<u>Незаключні</u> стани
-1	Знайдено ідентифікатор
-2	Знайдено max
-3	Знайдено ідентифікатор m
-4	Знайдено main
-5	Знайдено min
-6	Знайдено ідентифікатор
-7	Інший символ

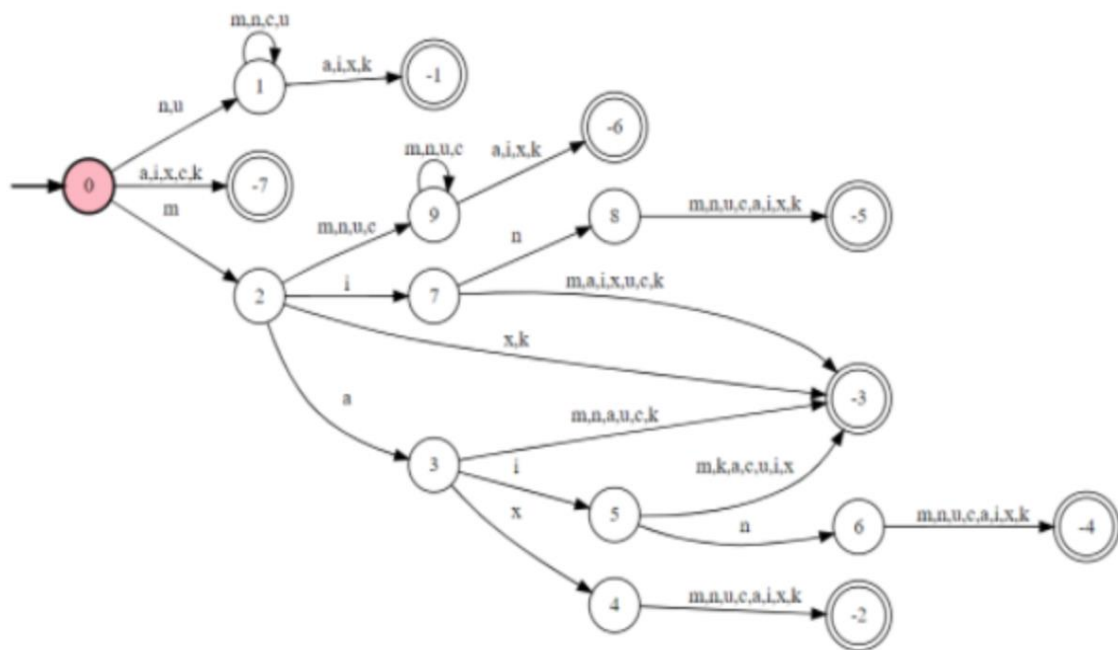

Рис. 2. Діаграми переходів
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сопронюк Т. М. Застосування теорії скінченних автоматів для програмного редагування текстів у форматі TEX// XIV Всеукраїнська наукова конференція “Сучасні проблеми прикладної математики та інформатики”: Тези доповідей Міжнародної конференції, 2-4 жовтня 2007 р.– Львів, 2007.– С. 129.
2. Сопронюк Т. М. Системне програмування. Частина II. Елементи теорії компіляції: Навчальний посібник у двох частинах. – Чернівці: ЧНУ, 2008. – 84 с.

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ЖИТЛОВОГО БУДІВНИЦТВА ЦЕНТРАЛЬНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Стефурак Роксолана Василівна
Магістрантка
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

Вступ. Будівельна галузь є однією з найважливіших галузей економіки. Адже її інфраструктура створює велику кількість робочих місць і використовує продукти з багатьох секторів економіки. Із розвитком будівельної галузі зростає: виробництво будівельних матеріалів та супутнього обладнання, машинобудування, металургія та металообробка, нафтохімія, виробництво скла, деревообробка та фарфорова промисловість, транспорт, енергетика тощо. Житлове будівництво сприяє зростанню забезпеченості населення житлом, впливає на демографічну ситуацію та соціальну стабільність у суспільстві.

Для регіонально диференційованої політики у галузі будівництва, основою є реальні уявлення про масштаби, структуру і гостроту наявних проблем, що неможливе без залучення апарату статистичного аналізу та моделювання. У зв'язку з цим, актуальною є задача розробки методики комплексного статистичного аналізу розвитку житлового будівництва, зокрема, у Центральному регіоні України (ЦРУ).

Мета. Розробка нових підходів при формуванні методики комплексного статистичного аналізу будівництва в регіоні.

Методи та засоби. Теоретичною та методологічною базою дослідження послужили праці зарубіжних вчених з прикладної статистики. Як основний статистичний інструментарій використовувалися статистичні методи аналізу структурних зрушень, прогнозування часових рядів, а також табличні та графічні методи візуального представлення даних. У роботі були використані пакети прикладної програми MS Excel. Інформаційною базою дослідження послужили офіційні дані Державної служби статистики України.

Результати і обговорення. Для комплексного аналізу динаміки житлового будівництва та стану житлової сфери ЦРУ практичний інтерес представляє вивчення структури регіонального розподілу обсягів житлового будівництва, оцінювання інтенсивності структурних змін у часі, дослідження їхньої спрямованості (особливо під впливом кризових явищ в економіці).

Аналіз базується на статистичних даних про обсяги введення в дію житлових будинків у суб'єктах ЦРУ у період з 2010 по 2020 рр. (<http://www.ukrstat.gov.ua/>). Для оцінки структурних зрушень на першому етапі нами була сформована матриця D , що містить питому вагу обсягів введення житла по кожній області в сумарному обсязі житлового будівництва ЦРУ (у період з 2010 по 2020 рр.)

$$D = \{d_{ij}\},$$

де d_{ij} – питома вага обсягу житлового будівництва в i -му суб'єкті ЦРУ у періоді j ($i = \overline{(1, k)}$, $j = \overline{(1, n)}$, $k = 6$, $n = 11$).

На основі отриманої інформації розраховано середню питому вагу кожного регіону у загальному обсязі введення житла в експлуатацію за досліджуваний період:

$$\bar{d}_i = \frac{\sum_{j=1}^n x_{ij}}{\sum_{j=1}^n \sum_{i=1}^k x_{ij}} 100$$

де x_{ij} - обсяг житлового будівництва в i -му регіоні в період j , ($i = \overline{(1, k)}$, $j = \overline{(1, n)}$).

Обчислення показали, що у досліджуваному періоді середня частка Кіровоградської області становила 2,3% – найменше. У трьох суб'єктах ЦРУ: Черкаській, Чернігівській та Житомирській областях показники середніх питомих ваг становили 4,2%, 4,3% та 5% відповідно (рис. 1).

Рис. 1. Розподіл обсягу введення житла в експлуатацію по суб'єктах ЦРУ у 2011 р. та 2020 р.

Найбільший внесок у житлове будівництво в ЦРУ в досліджуваному періоді вносили Київська область і Київ. Значення їх середніх питомих ваг склали 46,8% і 37,3% відповідно. При цьому аналіз динаміки питомих ваг суб'єктів ЦРУ за період з 2010 по 2020 рр. показав, що «вагомість» Київської області неухильно зростала, на фоні зниження питомої ваги м.Київ. За досліджуваний період значення цього показника в Київській області зросло з 34,3% до 67,1% . Частка м. Києва скоротилася до 15,3% у 2020 р., а загальне зниження питомої ваги склало 33% порівняно з 2011 р.

Важливим для аналізу також є отримання оцінок зміни структури у порівнянні з базисним періодом. У якості бази порівняння було обрано 2010 р., коли у житловому будівництві закінчився період спаду. У якості узагальнюючих характеристик структурних зрушень використано лінійний і квадратичний коефіцієнти «абсолютних» зрушень, але із постійною базою порівняння:

- базисний лінійний коефіцієнт «абсолютних» структурних зрушень

$$\overline{\Delta}_{j0} = \frac{\sum_{i=1}^k |d_{ij} - d_{i0}|}{k}$$

- базисний квадратичний коефіцієнт «абсолютних» структурних зрушень

$$\sigma_{j0} = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^k (d_{ij} - d_{i0})^2}{k}},$$

де d_{i0} – питома вага обсягів житлового будівництва в i -му регіоні 2010 р. Результати проведених обчислень представлені на рис. 2.

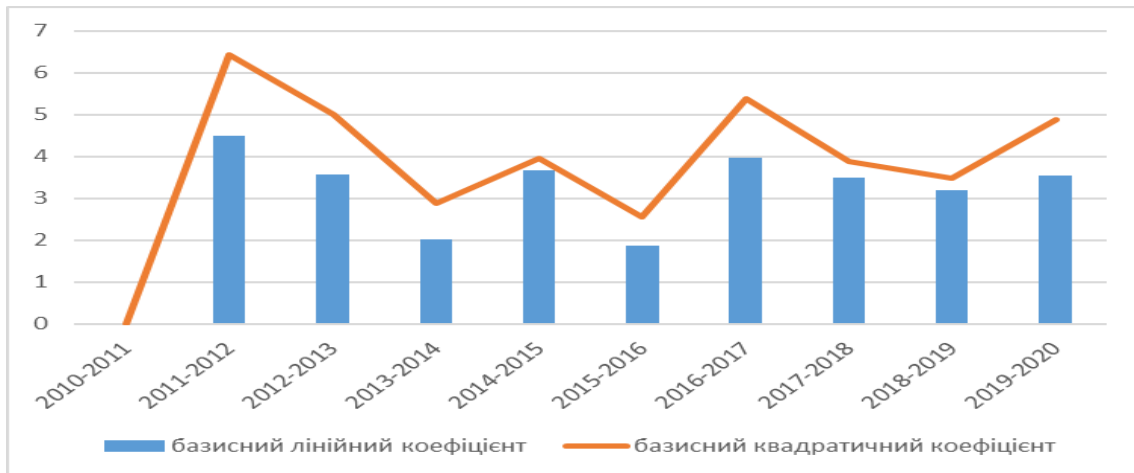

Рис. 2. Узагальнюючі показники структурних змін у розподілі обсягів введення житла по регіонах ЦРУ (порівняно з 2010 р.).

Аналіз показав, що найбільш значні зміни регіональної структури житлового будівництва відбулися у 2016 р., коли приріст значення квадратичного коефіцієнта «абсолютних» структурних зрушень становив 3,9 %. У цей період вперше спостерігалось зниження частки участі м. Києва у загальному обсязі введення житла в ЦРУ (базисний «абсолютний» приріст становив – 5,3%). З 2019р. починається постійне зростання показників структурних зрушень, внаслідок чого до 2020 р. значення базисних лінійного та квадратичного коефіцієнтів досягли відповідно 3,5% та 4,8%.

Для проведення порівняльного аналізу двох структур розподілу обсягів житлового будівництва по регіонах ЦРУ у різних періодах також був використаний коефіцієнт рангової кореляції Спірмена, який відноситься до непараметричних методів вивчення взаємозв'язку між явищами. Аналіз значень коефіцієнтів рангової кореляції Спірмена, отриманих на основі цих даних, підтвердив, що найбільші зміни в ранжируванні регіонів ЦРУ щодо їх «вкладу» у загальний обсяг житлового будівництва відбулися у 2014-2015 рр. При цьому

зміни питомої ваги суб'єктів ЦРУ в сумарному обсязі житлового будівництва в цей період супроводжувалися і зміною їх відповідних рангів.

Мінімальне значення коефіцієнта рангової кореляції Спірмена становило 0,771 при зіставленні рангів регіонів у 2013 р. та 2010 р., 2012 р. та 2010р. (рис. 3).

Рис. 3. Аналіз структурних змін у регіональному розподілі обсягів житлового будівництва в ЦРУ (порівняно з 2010 р.).

Для дослідження структур розподілу обсягів загального та індивідуального житлового будівництва за суб'єктами ЦРУ та зміни їх у період з 2010 по 2020 рр. були використані лінійний та квадратичний коефіцієнти структурних зрушень (ланцюгові та базисні). Аналіз показав, що спостерігається щорічне збільшення відмінностей у розподілі загальних обсягів введення житла між суб'єктами ЦРУ. Основним чинником цих змін було зростання частки Київської області і натомість зниження внеску м. Києва. Застосування коефіцієнта рангової кореляції Спірмена підтвердило раніше отримані результати.

Висновки. Проведені дослідження показали адекватність, доцільність та ефективність застосованих методів комплексного статистичного аналізу до дослідження розвитку житлового будівництва, зокрема, у Центральному регіоні України.

ЕФЕКТ МЕЙСНЕРА ТА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ

Федотов Вячеслав Віталійович,

старший викладач

кафедри загальної фізики

фізико-математичного факультету

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Горбунова Софія Михайлівна

студентка

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Вступ. Коли надпровідники охолоджуються нижче критичної температури, вони виключають магнітне поле і дозволяють магнітному полю просочуватися всередину них. Це явище у надпровідниках називають ефектом Мейснера або ефектом Мейснера-Оксенфельда. Цей феномен у 1933 році виявили німецькі фізики Вальтер Мейснер і Роберт Оксенфельд, які виміряли розподіл магнітного поля за межами надпровідних зразків олова і свинцю.

Ціль роботи. Дослідження ефекту Мейснера та його практичного застосування.

Матеріали і методи.

Принцип ефекту Мейснера.

При охолодженні надпровідника, що знаходиться у зовнішньому постійному магнітному полі, під час переходу в надпровідний стан магнітне поле повністю витісняється з його обсягу (рис.1). Таким чином надпровідник формально перетворюється на ідеальний діамагнетик. Чому формально? Всередині надпровідника намагніченість дорівнює нулю, тому надпровідник все ж не є діамагнетиком.

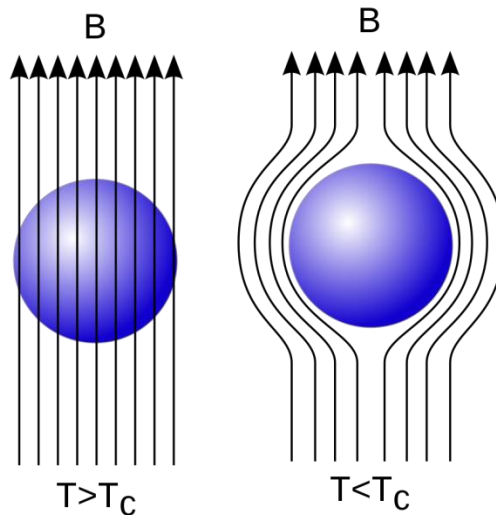

Рис. 1. Схема ефекту Мейснера. Показано лінії магнітного поля та їх витіснення з надпровідника, що знаходиться нижче за свою критичну температуру

Виникнення ефекту пов'язане з тим, що при внесенні надпровідника в магнітне поле в ньому виникають вихрові струми індукції, магнітне поле яких повністю компенсує зовнішнє поле. Індукційне магнітне поле саме також створює вихрові струми, напрямком яких протилежний напрямкам струмів індукції і рівний за величиною. В результаті в об'ємі надпровідника відсутні магнітне поле і струм.

Постановка досліду.

Надпровідність існує лише за низьких температур, тому спочатку речовину охолоджують, наприклад, за допомогою рідкого азоту. Далі магніт кладуть на поверхню плоского надпровідника. Навіть у полях, магнітна індукція яких складає 0,001 Тл, помітно зміщення магніту вгору на відстань приблизно сантиметра. При збільшенні поля, магніт піднімається все вище (рис. 2 а,б).

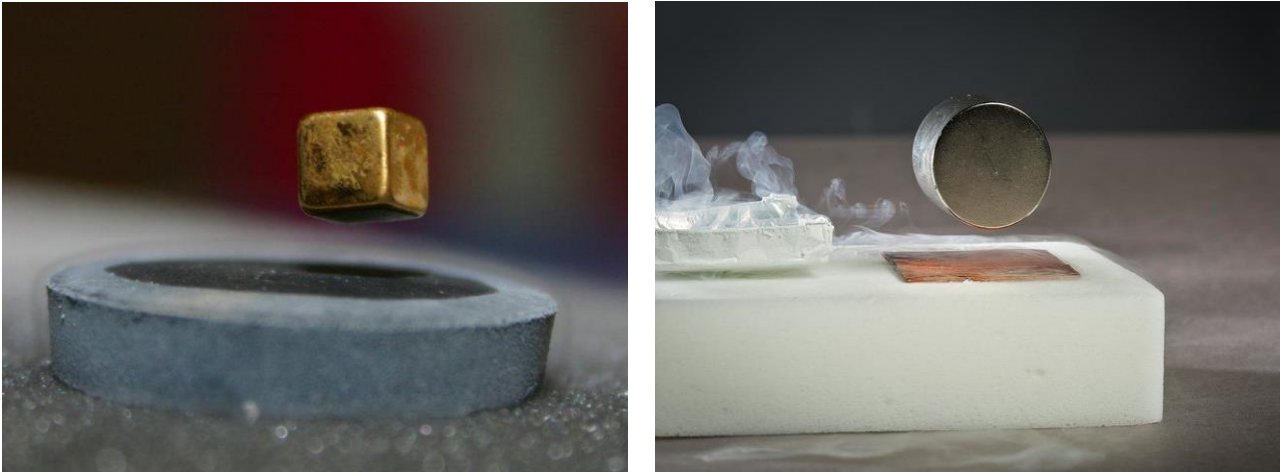

Рис. 2 а, б. Квантова левітація

Пояснення ефекту.

Однією з властивостей надпровідників є виштовхування магнітного поля з області надпровідної фази. Відштовхуючись від нерухомого надпровідника, магніт «спливає» сам і продовжує «парити» доти, доки зовнішні умови не виведуть надпровідник із надпровідної фази. В результаті цього ефекту магніт, що наближається до надпровідника, «помічає» магніт однакової полярності і такого ж розміру, що викликає левітацію.

Результати та обговорення.

Результати дослідження ефекту Мейснера братами Лондонами.

Природа ефекту Мейснера вперше була пояснена братами Фріцем та Хайнцем Лондонами. Вони показали, що вільна електромагнітна енергія надпровідника мінімізується за умови: $\nabla^2 H = \lambda^{-2} H$. Дана умова називається рівнянням Лондонів. Воно передбачає, що магнітне поле в надпровіднику експоненційно згасає від будь-якого значення, яке воно має на поверхні.

Застосування.

Явище Мейснера використовується для вимірювання надслабких магнітних полів, для створення кріотронів (перемикаючих пристроїв). Сучасні швидкісні потяги виикористовують магнітну левітацію, так би мовити магнітну подушку. Також дане явище застосовується в МРТ для сканування мозку. На основі ефекту Мейснера в 2015 році компанія Lexus створила ховерборд (hoverboard) – літаючий скейт (Рис. 3). Проте багато хто вважає це рекламним трюком, адже ховерборд так і не був запущений у продаж.

Рис. 3. Lexus hoverboard

Висновки. Відкриття ефекту Мейснера призвело в 1935 році до феноменальної теорії надпровідності Фріца і Хайнца Лондонів. Ця теорія пояснила зникнення опору та сам ефект Мейснера. Вона дозволила зробити перші теоретичні передбачення щодо надпровідності. Принцип ефекту Мейснера застосовується в багатьох сферах діяльності.

ПАРАЛЕЛЬНІ СВІТИ, КВАНТОВА МЕХАНІКА, ПОНЯТТЯ, НА ЯКИХ БУДУЄТЬСЯ ЕКСПЕРИМЕНТ ТА КІТ

Федотов Вячеслав Віталійович,

старший викладач

кафедри загальної фізики

фізико-математичного факультету

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Казновський Антон Томашович

студент

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Ціль роботи. Визначити принципи існування квантового світу та вивчити цікаву інтерпретацію експеримента Шредінгера.

Вступ.

Класична механіка - це класна штука. Знаючи стан системи, наприклад, положення і швидкість частинки, за допомогою дуже простої формули другого закону Ньютона можна розрахувати, як тіло поведеться далі.

Матеріали та методи. У квантовій механіці, знаючи стан квантової частинки, тобто її хвильову функцію та рівняння Шредінгера можна розрахувати її стан у майбутньому. Як правило, частинка з часом розпливається.

Можна побачити елегантну симетрію між двома експериментами. Проблема в тому, що квантова механіка не дає змоги побачити хвильову функцію частинки. І результатами вимірів буде конкретна точка у просторі. Виникає питання, як зістикувати хвильову функцію, що розпливається на екрані, з вимірюваннями, які дають нам конкретні значення.

Цілком закономірно, що основоположники квантової теорії, зіткнувшись із цією проблемою, порахували результати вимірювань, не думаючи про хвильову функцію. А що таке хвильова функція ніхто не знав.

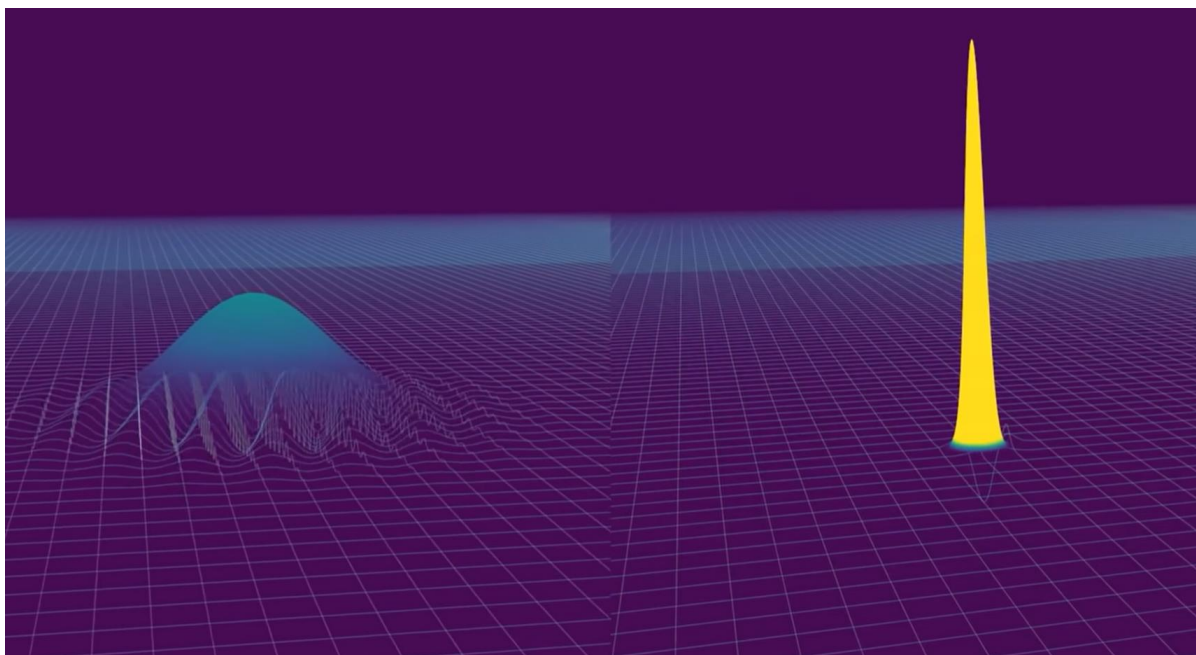

Рис.1. Квантові основи: хвильова функція і точка-положення у просторі

Філософія Борна. У кожній точці простору амплітуда хвильової функції описується комплексним числом, суми реального та уявного числа. Макс Борн припустив, що квадрат модуля значення для точки показує можливість виявити там частинку. Після такої філософії світ перестав бути детерміністичним. Нині квантова механіка будується навколо закону Борна, який підтвердив свою можливість передбачати наслідки експериментів.

Три основні поняття, на яких будується експеримент: суперпозиція, заплутаність, виміри.

Суть **суперпозиції** зводиться до того, що квантові об'єкти можуть бути у двох станах одночасно. Навколо цього феномена побудовано дослід Юнга. Суть експерименту полягає в тому, що на непрозорий екран-ширму з двома паралельними прорізами, за яким встановлений інший, проєкційний екран, направляють пучок світла. Особливість прорізів полягає в тому, що їх ширина приблизно дорівнює довжині хвилі світла, що випромінюється. Логічно було б припустити, що фотони повинні проходити крізь щілини, створюючи дві паралельні лінії світла на задньому екрані. Але натомість світло поширюється як смуг, у яких чергуються ділянки світла і темряви, тобто світло поводить як хвиля[1].

Суть заплутаності. Уявіть два електрони, що летять один на одного з однаковою швидкістю. Ми знаємо, що вони відскочать один від одного, але не знаємо, у якому напрямку. Їхні траєкторії – хвильові функції, які не можуть дати нам явну ймовірність. Але варто нам виміряти імпульс одного електрона, ми відразу дізнаємося імпульс другого. Він завжди буде рівним та протилежним, інакше порушується закон збереження імпульсу. Вимірювання одного електрона змушує моментально колапсувати хвильову функцію іншого, нехай навіть між ними пара світових років. Їхній стан можна описати однією хвильовою функцією. Якщо продовжувати цю думку, можна зробити висновок, що існує одна хвильова функція, яка описує стан всього Всесвіту.

Вимірювання. Будь-який вимір – це взаємодія двох систем. Навіщо у квантовому світі особливі правила для вимірів? Якщо прибрати їх з експерименту, то вийде, що суперпозиція атома, що розпався і не розпався, яка заплутається з детектором і самим котом Шредінгера. Тому виходить, що частка в нашому тілі також підпорядковується квантовим законам.

Кіт та паралельний світ. Виходить, коли ми відкриваємо коробку, ніякі вимірювання і функції, що колапсуються, не важливі. Ми просто заплутаємося зовсім, що знаходиться в коробці, бо ми не зможемо зрозуміти, бачимо kota живим і мертвим. Як? Секрет у тому, що Ви перед коробкою з живим котом і Ви перед коробкою з мертвим котом – знаходитесь у різних світах: дві реальності, які не перетинаються.

Результати. Ось тут варто згадати все, що нас оточує: молекули повітря, фотони та інші частинки, яким ми не приділяємо увагу. Ніщо не заважає частинкам, що знаходиться в суперпозиції, заплутатися з навколишнім середовищем. Це називається **декогеренція**. Можна сміливо сказати, що у результаті Всесвіт розгалужується і з'являється **дві ідентичні дійсності**. І така інтерпретація експерименту Шредінгера звучить надзвичайно цікаво[2].

Висновки. Мине час вивчення квантового світу, і ми станемо трохи мудрішими в області глибокого розуміння квантової реальності. А поки що ми познайомилися з основами цього таємного квантового світу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. <https://habr.com/ru/company/piter/blog/573674/>
2. <https://www.youtube.com/watch?v=NTqL1TVY0ns>

ПРИНЦИП РЕАКТИВНОГО РУХУ ТА ЯК ЗРОБИТИ РАКЕТУ ВДОМА

Федотов Вячеслав Віталійович,

старший викладач

кафедри загальної фізики

фізико-математичного факультету

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Пюстонен Софія Романівна

студентка

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Ціль роботи. Перевірити на практиці принцип реактивного руху.

Вступ. Абсолютно будь-яка ракета залишає за собою дуже яскравий та красивий шлейф. У цьому вся суть, адже згідно із законом збереження імпульсу: якщо тіло щось відкидає в одному напрямку, те саме воно має отримувати у вигляді збільшення швидкості у протилежний бік. Той самий принцип діє при віддачі при пострілі та при русі восьминога. Тобто будь-яка ракета має щось відкидати ззаду себе. І логічно, що чим швидше вона це зробить, тим краще.

Матеріали та методи.

Принцип реактивного руху.

Види ракет. Що в ракеті? Є, наприклад, електричний ракетний двигун, який за допомогою електричного поля викидає плазму і створює реактивний струмінь. Є ядерний, у якому вбудований маленький ядерний реактор. Але більшість - це хімічні двигуни, у яких відбувалася реакція окислення пального. Горіння необхідно тільки для того, щоб досягти високої температури та високого тиску, щоб газ виходили з найбільшою швидкістю. Окислювач та пальне бувають у рідкому стані та у твердому. Ми зупинимося на другому варіанті - твердому.

Жидкостные ракетные двигатели

Горючее - Окислитель:

Керосин - Кислород

Водород - Кислород

Гидразин - Тетраоксид диазота

Твердотопливные ракетные двигатели

Горючее - Окислитель:

Каучук - Перхлорат аммония

Полиэтилен - Динитрамид аммония

Сахароза- Нитрат калия

Рис. 1. Окислювачі-пальне

Карамельне топливо. У твердопаливних двигунах сам бак із паливом і є камера згоряння. Як паливо – у нас буде цукор. Якщо змішати наші компоненти - виходить суміш, яка називається "кармелъне паливо". Її використовують ракетники-аматори по всьому світу, влаштовуються змагання із запуску таких солодких ракет, а одна група ентузіастів готує ракету, яка теоретично зможе подолати висоту 100 км і опинитись у космосі. У космос на цукрі!

Рис. 2. Змішування “Карамельного топлива”

Хоча максимум, якого було досягнуто – 6 км: це вже непоганий результат, адже ракета змогла перебратися через звуковий бар'єр і до того ж, що вище, то атмосфера стає більш розрідженою і така ракета летітиме легше. Тому все реально!

Рис. 3. Забивання ракети бентонітом

Наша ракета в космос не полетить, але летіти буде, безумовно, ефектно.

Що треба? Отже, нам знадобиться: шматок пластикової труби (10 см, діаметр 2 см), ваги, бентоніт, посудинка, селітра, цукрова, дерев'яна паличка (довжина 20 см, діаметр = внутрішній діаметр труби), дріль, молоток.

Готуємо карамельне паливо: потрібно окремо перемолоти селітру та цукор. Змішуємо цукор і селітру у співвідношенні 2:1 (5 г цукру і 10 г селітри) і ретельно перемішуємо.

Пристаємо до виготовлення ракети. Бентоніт перемелюємо до порошкового стану. Невелику кількість перемеленого бентоніту насипаємо в трубу, вставляємо дерев'яну паличку всередину труби та утрамбуємо молотком бентоніт. Головне, щоб товщина пробки бентоніту була близько 1,5 см.

Рис. 4. Приєднання стабілізатора

Наступний етап – заповнюємо ракету карамельним паливом, добре утрамбовуючи. Це ключовий момент! Чим щільніше буде паливо, тим вищою буде температура та тиск у камері згоряння.

Рис. 5. Засипання запалу

Набиваємо нашу ракету, залишивши 2 см до кінця. Засипаємо до кінця бентоніт, так само утрамбовуючи його. Далі робимо отвір у будь-якій із заглушок бентоніту. І ракета готова! Залишається закріпити стабілізатор та

прикріпити запал. Стабілізатор ми зробимо із звичайної палички, яку обв'яжемо навколо ракети, а запал – із подрібнених голівок сірників. Мелений порошок пересипаємо в ракету.

Результати. Ракета готова! Можна запускати!

Висновки. У статті було розглянуто принципи роботи реактивного двигуна. Ми навчилися роботи ракети вдома та перевіряти принципи роботи реактивного двигуна.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. <https://www.youtube.com/watch?v=RyLcVhxlhVo>
2. http://nuclphys.sinp.msu.ru/students/nphm/06_tt.htm

О СУЩЕСТВОВАНИИ ОБОБЩЕННОГО РЕШЕНИЯ ЗАДАЧИ НЕЙМАНА С ОДНОРОДНЫМ ГРАНИЧНЫМ УСЛОВИЕМ ДЛЯ ЭЛЛИПТИЧЕСКИХ УРАВНЕНИЙ ВТОРОГО ПОРЯДКА В МНОГОМЕРНОМ СЛОЕ

Фейруз Мисир оглу Гасанов

доцент, кандидат физико-математических наук

Бакинский Государственный Университет

г. Баку, Азербайджан

Джингиз Забулла оглу Дадашев

старший преподаватель

Шамахинский филиал АГПУ, Азербайджан

Рассмотрим слой $\Pi = \{z : z = (z_1, z_2, \dots, z_n, z_{n+1}, \dots, z_{n+k})\}$,

$x = (x_1, x_2, \dots, x_n) = (z_1, z_2, \dots, z_n) \in R^n$ $y = (y_1, y_2, \dots, y_n) = (z_{n+1}, z_{n+2}, \dots, z_{n+k}) \in \Omega$,

где Ω - ограниченная область с липшицевой границей $\partial\Omega$ в R^k

В области $\Pi = R^n \times \Omega$ рассматривается уравнение:

$$\sum_{i,j=1}^{n+k} \frac{\partial}{\partial z_i} \left(a_{ij}(z) \frac{\partial u}{\partial z_j} \right) = f_0(z) + \sum_{i=1}^n \frac{\partial f_i}{\partial z_i}, \quad (1)$$

с краевым условием Неймана на границе

$$\frac{\partial u}{\partial \vec{\nu}} \Big|_{\partial\Omega} = 0. \quad (2)$$

где $\vec{\nu}$ - внешняя конормаль границы к $\partial\Omega$.

Уравнение (1) будем считать эллиптическим, т.е.

$$m|\xi|^2 \leq \sum_{i,j=1}^{n+k} (a_{ij}(z) \xi_i \xi_j) \leq M|\xi|^2, \quad z \in \Pi, \xi \in R^{n+k}$$

$$0 < m < M, \quad m, M - const, \quad a_{ij}(z) = a_{ji}(z)$$

В качестве решения задачи (1)-(2) будем рассматривать обобщенное решение. Имеет место следующая теорема:

Теорема. Если $n > 2$, $f_i(z) \in L_2(\Pi)$, $i = 1, 2, \dots, n$ и $\int_{\Pi} (1 + |x|^2) f_0^2(z) dz < \infty$, то

существует решение задачи (1)-(2) такое, что

$$\int_{\Pi} \frac{u^2(z)}{|x|^2} dz + \int_{\Pi} \sum_{i=1}^{n+k} \left(\frac{\partial u}{\partial z_i} \right)^2 dz \leq C \sum_{i=1}^n \int_{\Pi} f_i^2(z) dz + C \int_{\Pi} |x|^2 f_0^2(z) dz$$

где C от $u(z)$ не зависит.

ЛИТЕРАТУРА

1. Асланов Г. Н. О задаче Неймана для эллиптических уравнений второго порядка в неограниченных областях. Дифференциальные уравнения, 1990, т.30, №2, стр.329-331.

2. Л. А. Багиров. Эллиптические уравнения в неограниченной области. Мат.сборник., 1971, т.86(128), №1(9), стр.121-139.

ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ НАУКИ

ПРЕДМЕТНІ ОСВІТНІ ВЗАЄМОДІЇ В ТУРИСТИЧНІЙ РОБОТІ

Грех Володимир Іванович,
доктор богословських наук, доктор філософії з богослов'я,
кандидат географічних наук, професор,
викладач кафедри туризму,
Львівський державний університет
фізичної культури імені Івана Боберського
Україна, Львів

Проведення повноцінної туристичної діяльності вимагає залучення до цієї важливої роботи багатого переліку освітніх предметів. Кожна з наук несе у собі важливу допомогу туризму, і використання географії, економіки, психології, історії, літератури, мистецтва, соціології, філософії інших є необхідними. Туризм як багатогранний напрям, формує в собі і науку, і діяльність, що допомагає людям у визначенні свого стилю життя, освітнього рівня та багаторівневого пізнання навколишнього світу. Подорож, що потребує ретельної підготовки, не виключає ознайомлення і засвоєння багатьох предметних знань. Тому кожна наука, що дотична до туризму, відіграє певну роль, щоб туристична діяльність приносила найбільшу допомогу у повноцінному, здоровому, плідному житті подорожуючих.

Ключові слова: географія, освіта, предмет, освітня дисципліна, туризм, туристична діяльність, наука, об'єкт, туристичні об'єкти, туристичні походи.

Мета роботи: Метою роботи є висвітлення питання про міжпредметні зв'язки у галузі туризму, котрий включає в себе достатній їх перелік. Важливо знайти найбільше оптимальніший матеріал даних предметів, котрий найбільше дотичний до туризму, щоб дати найбільшу користь туристам у їх плідній праці.

Матеріали і методи: Матеріалом для даного дослідження служать книги кожного предметного переліку, туристичні карти, маршрути, місцевості,

рекреаційні об'єкти включені в туристичну діяльність. У дослідженні використані такі методи як: історичний, порівняльний, теоретичний, освітній, інноваційний, інші.

Туризм є соціально-економічне явище яке вивчають багато наук серед яких є географія, біологія, історія, економіка, екологія, краєзнавство, медицина, психологія, соціологія, політика, право, педагогіка, культурологія, інженерно-технічні дисципліни. Термін “туризм” від французького слова *touriste (tour)* – обхід, об'їзд, прогулянка, поїздка, подорож, міцно увійшов до світової практики в другій половині ХІХ століття [2, 5]. Кожна з цих наук є освітньою, що має об'єкт свого вивчення, тему, мету, методологію і складає собою джерело для туристичної науки, і є виховним, пізнавальним та освітнім рівнем учасників туристичного процесу [2].

Туристична діяльність базується на вивченні історії географії та філософії туризму, до практичного використання цих вивчених знань під час проведення туристичних походів. Немаловажне значення при екскурсіях, подорожах, походах має значення психологія туристів, їх фізичний та духовний стан. Важливими є і напрями в науці про туризм: географічний, економічний, управлінський, історичний, філософський, психологічний, педагогічний, релігійний, літературний [1, 10]. В даному вирішенні і застосуванні цих напрямів, важливу роль відіграє їх відношення до рівня освітнього та предметного.

Гортаючи книги середини ХХ століття, і книги ще давнішого періоду знаходимо повідомлення, що туризм – наука, котра найтісніше пов'язана з географією. Відрадно читати рядки де написано: “З поміж сучасних українських учених, які зробили вагомий внесок у розвиток географії та міжнародного туризму, вирізняються М. Крачило, І. Твердохлебов, О. Бейдик, О. Любіцева, М. Мальська, В. Руденко, ... та ін.” [6, С.7]. В перелік цих вчених географів включено ще 19 дослідників, але географічна наука і наука про туризм знає ще багато інших відомих імен. Туризм найбільш дотичний до географії, що відчувалося завжди, особливо при організації щорічних

туристичних змагань. Отже, географія і географи внесли вагомий внесок і у місцевий внутрішній туризм, котрий є основою і великим навчанням в науці всього туризму. В дослідженні констатуємо, що туризм є самостійна галузь дослідження.

“Туризм як соціально-економічне явище вивчає чимало наук – географія, історія, економіка, медицина, екологія, психологія та соціологія, політика, право, культурологія, краєзнавство, інженерно-технічні дисципліни” [6, С. 19]. Кожна з цих наукових дисциплін доповнює туризм і подає йому місце у своєму науково-дослідному напрямі, тим самим доходимо висновку, що діяльність туризму відбувається згідно з галузевим принципом, де дослідження туризму в комплексі і його проведення стає завданням міжпредметним [6]. Туризм, що володіє тісними взаємозв'язками з географічними науками, розглядається як географія туризму (таблиця 1).

Таблиця 1

Роль географічних навчальних дисциплін в туризмі

№ п/п	Назва географічної дисципліни	Значення географічної дисципліни для туристичної діяльності
1	Фізична географія	Вивчає природні чинники розвитку географії туризму і вплив туризму на природу
2	Кліматологія	Досліджує природну ресурсну базу для розміщення оздоровниць
3	Економічна та соціальна географія	Аналізують функції туризму при дії соціально-економічних чинників
4	Географія населення	Вивчає зміни й демографічні особливості територій для туристичних об'єктів
5	Географія сфери послуг	Характеризує забезпеченість відповідних територій найрізноманітнішими послугами,
6	Географія культури	Подає знання про соціокультурні утворення обжитих територій
9	Картографія	Досліджує просторові закономірності

10	Теоретична географія	Подає основи знань із теорії та методики дослідження суспільної географії
11	Геоморфологія	Подає зображення рельєфу землі
12	Біогеографія	Знайомить із рослинним і тваринним світом
13	Ландшафтознавство	Ознайомлює з різноманітними природно-територіальними комплексами
14	Сакральна географія	Сприяє духовному зростанню туристів

Така сукупність дисциплін, що залучені для туристичної діяльності, відіграє вагомий роль як у внутрішньому так і в міжнародному туризмі. У внутрішньому туризмі допомагає у пізнанні, вивченні, відпочинку, духовному зростанні при туристичній діяльності на території своєї держави. “Географія міжнародного туризму постає субгалуззю географії туризму, вивчаючи тимчасове переміщення людей з місця постійного перебування в іншу країну з метою оздоровлення, відпочинку, з пізнавальною ціллю, ...” [6, С.21]. Як і у внутрішньому туризмі, так і в міжнародному, освітні географічні предмети досягають вагомий роль, так як їх залучення в туристичну діяльність дає пояснення багатьом процесам.

Біологія для туристичної діяльності є важливою, так як знання рослинного і тваринного світу допомагають правильно орієнтуватися в туристичних об’єктах з біологічними ресурсами. Історія – наука, що проявляється в кількох напрямках щодо туризму, де туристи вивчають історію рідного краю, та історію інших країн в міжнародних туристичних подорожах. Економіка вказує, що стик ХХ та ХХІ століть. став періодом якісних змін у структурі та джерелах її зростання у світі.

Туризм залежний від розвитку макроекономічних і мікроекономічних факторів. Водночас із зростанням національного доходу підвищується активність людей до подорожей. Важливим фактором при виборі місця відпочинку, є рівень цін на продукти та товари туристичного попиту. “Економіка туризму вирішує: які туристичні продукти і послуги будуть

вироблені за визначений період, у якій кількості, якої якості та наскільки вони є різноманітними; ...” [8, С.212].

Як і попередні, так і наступні освітні дисципліни відіграють важливу роль в організації туристичної діяльності [3, 4, 7, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16] (таблиця 2).

Таблиця 2

Роль інших освітніх навчальних дисциплін в туризмі

№ п/п	Назва інших дисципліни	Значення інших дисципліни для туристичної діяльності
1	Екологія	Дбає про середовище, земне житло для всього живого
2	Краєзнавство	Збір, накопичення і популяризація відомостей для туристів
3	Медицина	Укріплює і зберігає здоров'я туристів
4	Психологія	Вивчає поведінку людини всюди і в туризмі
5	Соціологія	Фундаментальна наука про суспільство, що сприяє поліпшенню умов в туризмі
6	Політика	Володіє вагомими інструментами та методами в міжнародному туризмі
7	Право	Право – це основа законів, в тому числі і в туризмі.
8	Педагогіка	Спеціально організована цілеспрямована і систематична діяльність людини в туризмі
9	Культурологія	Наука, що вивчає специфіку розвитку культури, в тому числі і туристичної
10	Інженерно-технічні дисципліни	Досліджують процес становлення та розвитку техніки, і її ролі для туризму

Взаємодія, взаємодопомога освітніх дисциплін несе на собі практичне виконання багатьох функцій у всіх галузях господарства, науки, освіти, де не винятком є і туризм. Туристична діяльність базується на багатьох факторах

діяльності людського суспільства, його всього напрямку впровадження нових інноваційних технологій, винаходів, впроваджень, котрі і в туризмі відіграють вагому прогресивну роль.

Висновки. В тезах висвітлено, що туризм є соціально-економічне явище яке вивчають багато наук серед яких є географія, біологія, історія, економіка, екологія, краєзнавство, медицина, психологія, соціологія, політика, право, педагогіка, культурологія, інженерно-технічні дисципліни. Дано також пояснення терміну “туризм”.

Туристична діяльність базується на вивченні історії географії та філософії туризму. Немаловажне значення при екскурсіях, подорожах, походах має значення психологія туристів, їх фізичний та духовний стан. Говорячи про важливі напрями в науці про туризм, наголошено, що тут важливе місце відіграє кожна навчальна дисципліна для нього, а він має теж важливий вплив на освітні предмети, які неодноразово описуються в тезах.

В тезах зазначено, що туризм – наука, котра найтісніше пов’язана з географічними дисциплінами, про що нам твердить таблиця перша: “Роль географічних навчальних дисциплін в туризмі”.

Тези вказують, що сукупність дисциплін, котрі залучені для туристичної діяльності, відіграють вагому роль як у внутрішньому так і в міжнародному туризмі. Далі дано розгорнуту характеристику кожній предметній дисципліні, і описана її роль для туризму. В дослідженні наведена ще одна таблиця: “Роль інших освітніх навчальних дисциплін в туризмі”. Взаємодія, взаємодопомога та тісна співпраця освітніх дисциплін сприяє туризму та туристичній діяльності.

Список використаної літератури

1. Бордун Ореста. Формування та оптимізація геопросторової системи туристичних потоків: міжнародний, національний, регіональний та локальний рівні: монографія / Ореста Бордун. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. – 344 с.

2. Грех В. І., доктор, професор. Педагогічні особливості в туристичній роботі / доктор, професор В. І. Грех // *Virtus: Scientific Journal*. – December, 2020. – С. 163–167.
3. Екологія – Вікіпедія <https://uk.wikipedia.org> › wiki (дата звертання до всіх електронних носіїв 25 жовтня 2021 року).
4. Краєзнавство – Вікіпедія <https://uk.wikipedia.org> › wiki.
5. Кузик Степан. Теоретичні проблеми туризму : суспільно-географічний підхід: монографія / Степан Кузик. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2010. – 254 с.
6. Кузик Степан. Географія міжнародного туризму: підручник / Степан Кузик. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. – 272 с.
7. Культурологія – Вікіпедія <https://uk.wikipedia.org> › wiki.
8. Мальська М. П., Антонюк Н. В., Ганич Н. М. Міжнародний туризм і сфера послуг. Підручник / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. – К., 2008. – 292 с.
9. Медицина – Вікіпедія <https://ru.wikipedia.org>.
10. Миронов Ю. Б. Туризмологія як напрям наукових досліджень. Наукові пошуки у III тисячолітті: соціальний, правовий, економічний та гуманітарний виміри: збірник тез III Міжнарод. науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 27 квітня 2018 р.). Кропивницький : ПВНЗ КІДМУ, 2018. 315 с. С. 150–153.
11. Педагогіка – Вікіпедія <https://uk.wikipedia.org> › wiki.
12. Політика – Вікіпедія <https://uk.wikipedia.org> › wiki.
13. Право – Вікіпедія <https://uk.wikipedia.org> › wiki.
14. Психологія – Вікіпедія <https://uk.wikipedia.org> › wiki.
15. Соціологія – Факультет соціології і права КПІ ім. Ігоря ...<https://fsp.kpi.ua> › sociology.
16. Технічні дисципліни, як основа становлення інженера ...<http://bo0k.net>›.

УСТАНОВЛЕНИЕ ТЕНДЕНЦИИ В КОЛЕБАНИЯХ МАКСИМАЛЬНОГО СУТОЧНОГО СТОКА РЕК ВЕРХНЕГО ДНЕСТРА

Мельник Сергей Владимирович

к. т. н., доцент

Национальный университет «Одеська політехніка»

г. Одесса, Украина

Лобода Наталия Степановна

д. геогр. н., проф.

Одесский государственный экологический университет

г. Одесса, Украина

Введение. Современные изменения климата Земли рассматриваются большинством ученых как результат антропогенной деятельности, которая проявляется в виде увеличения выброса парниковых газов в атмосферу. В настоящее время содержание углекислого газа в атмосфере неуклонно возрастает, что усиливает парниковый эффект, который сопровождается увеличением глобальной температуры воздуха. Отклик регионального климата на перестройку климатической системы может иметь для каждой географической зоны или района свои особенности. Это обстоятельство обуславливает необходимость установления существующих тенденций в изменениях регионального климата и выявления их влияния на формирование водных ресурсов соответствующих территорий.

Исследования равнинных рек Украины показали, что происходит уменьшение стока в период весенних половодий и рост стока в летне-осеннюю межень [1]. Также установлено, что годовой сток имеет тенденцию к уменьшению, особенно в Южной части Украины, где потери на испарение возрастают.

Изменения климата определяют не только изменения водных ресурсов страны, но и их перераспределение в пределах года [2, 3].

Цель работы состоит в выявлении тенденций в изменениях максимального стока р. Днестр и ее притоков с помощью статистических методов.

Материалы и методы. В представленной работе изучались изменения максимального стока рек бассейна Днестра, которые произошли в начале XXI столетия в результате изменения климата. Исследования проводились по данным суточного стока горных и левобережных притоков Днестра. Выбраны 58 постов, на которых наблюдения продолжались до 2018 г. Рассмотрен период наблюдений с 1981 по 2018 гг.

За период с 1981 по 2018 гг. рост среднегодовых расходов на всех постах не установлен (рис. 1), поэтому основное внимание было уделено существующим тенденциям в колебаниях максимального стока. Длина ряда позволила разбить его на 2 полупериода 1981-1998 гг. и 1999-2018 гг.

С целью учета особенностей формирования максимального стока внутри года расчеты трендов проводились отдельно по 4 сезонам и по году в целом.

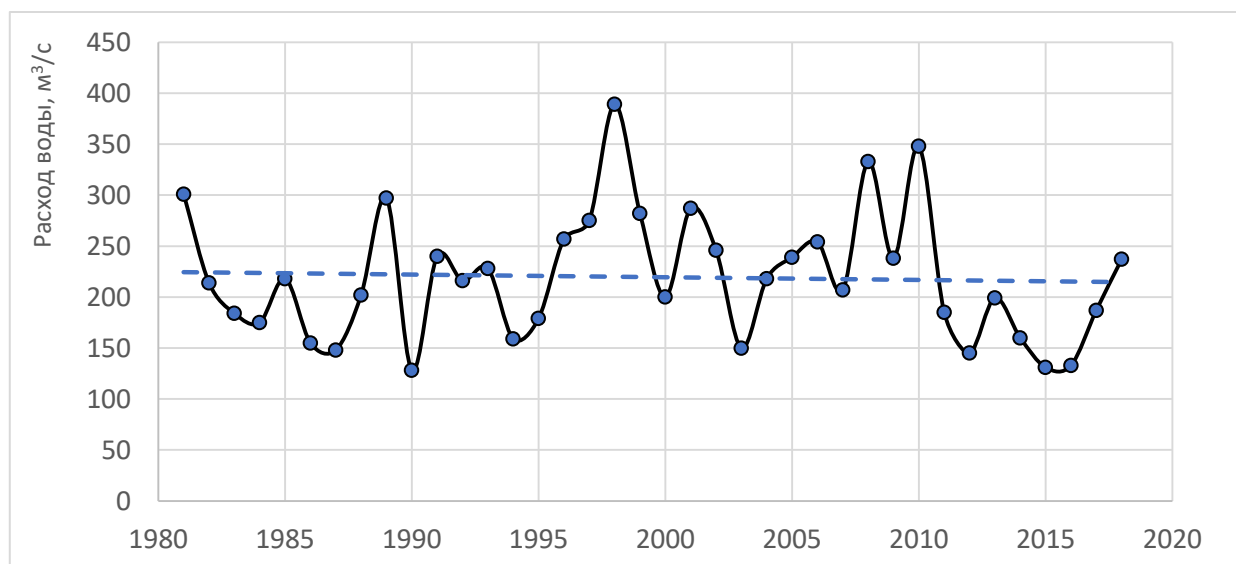

Рис. 1. Хронологический ряд среднего за год расхода воды р.Днестр-г.Залещики

Основным методом исследования является метод выявления статистически значимых трендов с помощью теста Манна-Кендалла, который

широко используется в гидрологии [4, 5]. В тесте применяются непараметрические критерии проверки значимости тренда.

Во многих работах [6, 7, 8, 9] для оценки тренда используют понятие «индекс тренда» (T_i), которое вычисляется при положительном тренде как $T_i = (1-\alpha) \cdot 100\%$, где α -рассчитанный уровень значимости. При отрицательном $T_i = -(1-\alpha) \cdot 100\%$. Для двусторонних тестов T_i колеблется от -100% до $+100\%$.

Отрицательные величины T_i указывают на существование тенденции уменьшения, а положительные значения – на тенденцию роста исследуемой величины. Чем выше абсолютное значение величины T_i , тем более выражена тенденция. В дальнейшем величина T_i указана не в процентах, а в долях единицы. Наличие статистически значимых трендов устанавливалось при выполнении условия ($|T_i| > 0,9$).

Результаты и обсуждение. За исследуемый период времени как на равнинной территории, так и в горной части водосбора Днестра произошли значимые изменения температуры. Индекс тренда температур для большинства метеопостов в пределах бассейна Днестра составил 0,992-0,999.

За исследуемый период не выявлено статистически значимого роста годовой суммы осадков. Индексы тренда осадков колебались от 0,16 до 0,54.

В соответствии с данными табл.1. за период 1981-1998 гг. практически не наблюдается значимых изменений годовых суточных максимумов стока. Вместе с тем установлено снижение максимумов стока в летний (VI-VIII месяцы) период, особенно на равнинной территории водосбора. На горных водосборах и верхнем течении Днестра наблюдается значимый рост суточных максимумов в осенний (IX-XI месяцы) и зимний (XII-II месяцы) периоды. Этот рост происходит на фоне статистически значимых изменений температуры и незначимых изменений осадков зимнего сезона. Индексы трендов суммы осадков летнего сезона принимают следующие значения $T_i = -0,15$; зимнего $T_i = 0,53$ (оба статистически не значимы). Не значимый рост осадков именно зимнего сезона обнаруживался и ранее во многих работах [9, 10].

В период 1999-2018 гг. по всему бассейну Днестра наблюдается снижение суточных максимумов стока, которое происходит и в осенний, и в зимний периоды.

Таблица 1

Индексы тренда максимального суточного стока за определенные периоды для отдельных створов

Река - створ	1981-1998 гг.					1999-2018 гг.				
	Годовые	III-V	VI-VIII	IX-XI	XII-II	Годовые	III-V	VI-VIII	IX-XI	XII-II
Днестр - с. Стрелки	-0,77	0,00	-0,35	0,85	0,88	-0,88	-0,98	-0,91	-0,85	-0,58
Днестр - г. Залещики	-0,58	-0,18	-0,50	0,76	0,98	-0,67	-0,59	-0,75	-0,40	-0,66
Тысьменица - г. Дрогобыч	0,80	0,38	-0,24	0,94	0,84	-0,35	-0,91	-0,55	-0,80	-0,99
Ломница - с. Осмолода	0,29	0,55	0,17	0,40	0,85	-0,57	-0,12	-0,95	-0,96	0,00
Ломница - с. Перевозец	0,17	-0,59	0,00	-0,17	0,98	-0,98	-0,99	-1,00	-0,99	-0,97
Чечва - с. Спас	0,24	0,40	0,29	0,32	0,97	-0,59	-0,87	-0,90	-0,96	-0,85
Свиж - гт. Букачевцы	0,72	-0,06	-0,94	0,00	0,53	-0,98	-1,00	-0,95	-0,50	-0,71
Золотая Липа - с. Задаров	0,21	-0,65	-1,00	-0,53	0,02	-0,92	-0,84	-0,71	-0,76	-0,92
Коропец - с. Коропец	0,62	-0,45	-0,92	0,74	0,24	-0,97	-0,87	-0,74	-1,00	-0,96
Стрыпа - г. Бучач	0,65	-0,17	-0,94	0,00	0,24	-0,97	-0,92	-0,80	-0,92	-0,96
Серет - с. Чертков	0,63	0,09	-0,84	-0,06	0,09	-1,00	-0,94	-0,87	-0,93	-0,97
Збруч - г. Волочиск	0,35	0,46	-0,95	0,30	0,40	-0,97	-1,00	-0,91	-0,98	-1,00
Смотрич - с. Купин	0,40	-0,06	-1,00	-0,80	0,12	-0,90	-0,93	-0,87	-0,88	-0,97
Лядова - с. Жеребиловка	-0,46	-0,50	-0,93	-0,50	-0,63	-0,99	-0,97	-0,55	-0,90	-0,92
Мурафа - с. Кудиевцы	-0,32	0,09	-0,99	-0,77	-0,48	-0,67	-1,00	-0,29	-0,02	-0,92

За весь период наблюдений 1981-2018 гг. в верхней части Днестра не происходило значимых изменений максимального суточного стока, хотя на отдельных участках отмечались значимые уменьшения. Это делает схожими тенденции изменения максимального стока горной части бассейна Днестра и южной части Альпийского хребта [11].

На правобережных участках, рост и уменьшение максимумов на отдельных водосборах может означать отсутствие однозначной тенденции. К такому же выводу, для рек восточной Европы, пришли и в работе [11].

Выводы. За исследуемый период в бассейне верхнего и среднего Днестра наблюдается устойчивая тенденция роста температуры воздуха как за год, так и в летний и зимний сезоны. В этот же период в бассейне Днестра не происходит значимых изменений осадков и стока.

В период 1981-1998 гг. амплитуды максимального стока растут на Карпатских притоках Днестра, в основном в осенний и зимний периоды, а на равнинной территории уменьшаются в летний период.

За 1999-2018 гг. наблюдается повсеместное снижение амплитуды максимального стока.

ЛИТЕРАТУРА

1. Кліматичні зміни та їх вплив на сфери економіки України: монографія / С.М. Степаненко, А.М. Польовий, Н.С. Лобода та ін.; за ред. С.М. Степаненка, А.М. Польового. - Одеса: Вид. "ТЕС", 2015. -520 с.
2. Kundzewicz Z. W. Flood risk and climate change: global and regional perspectives / Z. W. Kundzewicz, S. Kanae, S. I. Seneviratne et al. // Hydrological Sciences Journal. – 2012. – №59. –Р. 1–28.
3. Kundzewicz Z. W. The implications of projected climate change for freshwater resources and their management / Z. W. Kundzewicz, L. J. Mata, N. W. Arnell et al. // Hydrological Sciences–Journal – 2008. – №53. – Р. 3–10.
4. Yue S. and P. Pilon. A comparison of the power of the t test, Mann-Kendall and bootstrap tests for trend detection, Hydrological Sciences Journal. – 2004. 49(1), p. 21–37.
5. Ansar Khan, Soumendu chatterjee, Dipak Bisai, 2015, On the long-term variability of temperature trends and changes in surface air temperature in Kolkata Weather Observatory, West Bengal, India, Meteorology Hydrology and Water Management, 3 (2), 9-16. DOI: <https://doi.org/10.26491/mhwm/59336>

6. Kundzewicz Z. W. Trend detection in river flow series: 1. Annual maximum flow / Zbigniew W. Kundzewicz, Dariusz Graczyk, Thomas Maurer, Iwona Pińskwar, Maciej Radziejewski, Cecilia Svensson & Małgorzata Szwed // Hydrological Sciences Journal, 50 (5) October 2005 P. 796-810.
7. Pujol N. Regional tests for trend detection in maximum precipitation series in the French Mediterranean region / N. Pujol, L. Neppel, R. Sabatier // Hydrological Sciences Journal. – 2007. – P.952–973.
8. Svensson C. Trend detection in river flow series: 2. Flood and low-flow index series / C. Svensson, W. Z. Kundzewicz, T. Maurer. // Hydrological Sciences Journal. – 2009. – C. 811–824.
9. Melnyk S., Loboda N. Maximum flow of rivers of the Ukrainian Carpathians (in the upper Dniester) in the climate change conditions. Journal of Fundamental and Applied Sciences. 2018, 10(3), p. 357-375. <http://jfas.info/psjfas/index.php/jfas/article/view/2557>
10. Szwejkowski Zbigniew, Ewa Dragańska, Iwona Cymes, Cristina Maria Timofte, Stanisław Suchecki, Ioan Craciun, 2017, Rainfall and water conditions in the region of the upper glacial in Europe, Meteorology Hydrology and Water Management, 5 (1), 15-28. DOI: 10.26491/mhwm/65538
11. Walter Mangini, Alberto Viglione, Julia Hall, Yeshewatersfa Hundecha, Serena Ceola, Alberto Montanari, Magdalena Rogger, José Luis Salinas, Iolanda Borzi & Juraj Parajka (2018) Detection of trends in magnitude and frequency of flood peaks across Europe, Hydrological Sciences Journal, 63:4, 493-512, DOI: 10.1080/02626667.2018.1444766

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ГАЛУЗЬ ТУРИЗМУ

Потапова Алла Геннадіївна,

к. г. н., доцент

Гарасим'як Лідія Миколаївна,

студентка

Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

Вступ. Волонтерська діяльність покращує якість життя, особисте процвітання суспільства, поглиблює солідарність між народами, допомагає реалізувати основні потреби людства, створити нові робочі місця й нові професії, тощо.

Ціль роботи полягає у вивченні волонтеристського руху як чинника розвитку молодіжного туризму.

Матеріали і методи. При дослідженні використано наукові праці М. Бостанджогло, Р. Колосова, М. Фурлан, К. Хаджи-Міцева, Г. Чейнен, О. Щекова, О. Главник, О. Карпенко, Т. Лях, І. Пінчук.

При написанні роботи були застосовані загальнонауковий, системний, порівняльно-географічний та інші методи.

Результати та обговорення. Кожен із нас мріє побувати в особливому куточку світу. Подорожуючи та влаштовуючи поїздки до рідних, за межі країни, за допомогою різних засобів, з різною метою, змістом ми є частиною галузі туризму. На основі різноманітних причин і методів виділено багато форм та різновидів туризму. Проте існують нестандартні форми зайнятості в туризмі, однією із яких волонтерський туризм.

Виникнення волонтерського туризму (XIX століття) пов'язують із подорожами християнських місіонерів, вчителів та лікарів в місця, де люди потребували допомоги. Вивчали це питання зарубіжні дослідники та українські вчені такі як: Сара Томас, Рік Лінч, Джоан Інгрем, Н. М. Івченко, Т. Л. Лях, С. Маккарлі та інші [1, с. 178].

В книзі С. Маккарлі та Ріка лінча «Управління діяльністю волонтерів» подається таке визначення волонтерства (волонтерської діяльності): «... це добровільна, неприбуткова, суспільно корисна діяльність, що проводиться у вільний від основної роботи час» [2, с. 6].

С. І. Ожегов вважає, що волонтерство розглядається як добровільне виконання зобов'язань щодо надання безкорисливої допомоги, послуг, добровільний патронаж над інвалідами, хворими, а також соціальним групам населення які опинилися у тяжких життєвих обставин [4, с. 5].

Будь-який вид волонтерства потребує переміщення його членів задля здійснення своєї діяльності на різні відстані та в різні місця. Така необхідність поєднала дві сфери людського життя й утворився волонтерський туризм.

Найбільш повно поняття волонтерського туризму відображає трактування Кобзова С. Н., де автор зазначає, що волонтерський туризм – це участь осіб будь-якого віку у волонтерських проєктах туристичної спрямованості в різних країнах світу. Концепція волонтерського туризму – надання короткотривалих волонтерських послуг [4, с. 7].

Волонтер – доброволець, діяльність якого спрямована на використання власних ресурсів задля забезпечення добробуту людей, які його потребують, або регулярна позитивна діяльність на довкілля. Однак волонтерський туризм – явище, яке не тільки базується на безкорисливій діяльності людини, але й організовується з метою розвитку особистості з можливістю мінімального використання власних матеріальних ресурсів задля подорожі.

Розрізняють такі види напрямів волонтерської діяльності: культурно-історичні; екологічні; соціальні проєкти; мистецькі; освітні.

Також існують волонтерські табори, які класифіковано за критеріями:

- короткострокові табори – найпоширеніший тип волонтерських таборів, що передбачає участь у ньому продовж 2–4 тижнів;
- середньострокові – тривалістю 1–3 місяці;
- довгострокові – тривалістю від 3 до 12 місяців [1].

Даний вид туризму є різностороннім явищем і поєднує елементи таких видів, як: культурний, екологічний, історичний, пізнавальний, екстремальний, міжнародний, релігійний туризм тощо.

Серед позитивних сторін існують й негативні сторони волонтерського туризму, які полягають у виникненні таких проблем: проблеми, пов'язані з зоною персонального комфорту та відчуттям ізольованості; проблема розуміння. Вирішення цих проблем пов'язано, насамперед, з володінням іноземними мовами й психологічною та моральною підготовкою волонтерів до даного виду діяльності [5].

В Україні наразі такого виду туризму, як волонтерський туризм, не існує. Але волонтерська діяльність дуже добре розвинута – допомога українській армії, людям похилого віку, людям з інвалідністю, дітям, переселенцям з Криму, бездомним тваринам тощо. У місті Луцьк доволі багато є волонтерських організацій, але наразі можна акцентувати увагу на громадську організацію Волинської області «Волонтерський центр «Серце Патріота», яка займається допомогою нашим воїнам на сході країни. До збору допомоги долучаються школярі, студенти, жителі обласного центру, жителі навколишніх сіл, міст тощо.

Ще можна згадати про благоустрій дворів, вулиць, посадку квітів або дерев, прибирання сміття, тощо [3]. Різні напрями волонтерської туристичної діяльності сприяють відвідуванню багатьох територій, що сприяє створенню та організації таборів для дітей обласних центрів й віддалених сіл; організації поїздок на море, в історичні центри, гори тощо.

Озеленення міст чи прибирання територій сприяють ознайомленню з ландшафтами різних територій, відвідуванню національних та природних парків, ботанічних садів, дендропарків, історичних пам'яток, заповідників тощо.

Задля здійснення соціального благоустрою кілька разів на рік у місті здійснюються масштабні толоки, метою яких є очищення забруднених територій від природного сміття або відходів. Лучанин Василь Рижук, який вже

25 років займається квітникарством, засіяв квітами тисячу кілометрів узбіччя автомобільних доріг на Волині та є автором проекту «Квітучий прапор України».

Участь у благодійних концертах – це не тільки подорожі в усі куточки країни, але й можливість у спілкуванні з різноманітними людьми, отриманні нової інформації, набуття досвіду тощо.

Духовний та культурний розвиток людини пов'язаний не тільки з освітою (ознайомлення з художніми та науковими творами, пресою, написання листів), але й формує, збагачує її знання.

Особливістю волонтерського туризму є невисока вартість поїздки, в деяких випадках – безкоштовна. Тому для людей, в яких не склалось з коштами, але є бажання допомагати, такий вид туризму є надзвичайно актуальним.

Оскільки волонтерська діяльність направлена перш за все на покращення життя у світі, то існують необхідні вимоги для бажаючих задіяти себе в цьому виді діяльності. Волонтер повинен бути відповідальним, гуманним, доброзичливим, справедливим, готовим до навчання, психологічно стійким, безкорисливим й володіти низкою таких якостей, як: альтруїзм, гласність, законність, добровільність тощо.

В добровільній роботі можуть брати участь різні категорії волонтерів, люди будь-якого віку та статі, з будь-якою освітою, яка спроможна відчувати означені потреби інших людей, і на добровільних засадах допомагати їм, але професійно. Волонтери важливі для кожного суспільства, тому що вони працюють без користі для себе, показуючи суспільству, що в житті є речі більш цінні, ніж отримання матеріальної вигоди [6].

Висновки. Волонтерський туризм сприяє подорожам та дозволяє проявити людяність, поміч, безкорисливість. Праця волонтерів з кожним роком стає все більш значущим ресурсом світової економіки. Особливістю волонтерської та волонтуристської діяльності є її висока соціальна значимість і добровільність участі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Геваковська М. Волонтерський туризм. *Вісник Львівського університету*. Серія географічна. 2013. Випуск 43. Ч. 1 С. 178–183.
2. Маккарлі С., Лінч Р. Управління діяльністю волонтерів. *Ресурсний центр розвитку громадських організацій «Гурт»*. К., 2008. 279 с.
3. Вишлінський Г., Міханчук Д. Волонтерський рух в Україні. Муфтамувп: веб-сайт URL: <https://docplayer.net/51182084-Volonterskiy-ruh-v-ukrayini.html> (дата звернення 24.11.2021).
4. Волонтерство і волонтуризм в Україні. Наукова робота. 26 с. URL: <https://www.hneu.edu.ua> › 2019/03 › Volonturyzm. (дата звернення 24.11.2021).
5. Миронец Д. Волонтерський туризм: проблеми, пошуки, перспективи. *Сучасні тенденції розвитку туризму: Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Частина II. Миколаїв: ВП «МФ КНУКІМ», 2015. 145 с. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/myronec.htm (дата звернення 24.11.2021).
6. Цимбалюк А. Волонтерська діяльність в Україні. Науковий блог: веб-сайт URL: <https://naub.oa.edu.ua/2014/volonterska-diyalnist-v-ukrajini/> (дата звернення 24.11.2021).

ГЕОЛОГО-МИНЕРАЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

КРУПНЫЕ БИОГЕОХИМИЧЕСКИЕ СОБЫТИЯ В ИСТОРИИ ЗЕМЛИ И ОТРАЖЕНИЕ ИХ В ГЕОЛОГИЧЕСКОМ СТРОЕНИИ ДНЕПРОВСКО- ДОНЕЦКОЙ ВПАДИНЫ

Куриленко Владимир Степанович
Старший научный сотрудник
Институт геологических наук
Национальной академии наук Украины
Киев

Введение. Общеизвестно, что наша планета претерпевает постоянную эволюцию во времени. Кроме того, эта эволюция периодически осложняется кардинальными изменениями в соотношениях масс и энергетическими вспышками, предсказать и оценить которые непросто даже на качественном уровне. Большой научно-практический интерес представляет исследование ряда критических периодов – крупных биогеохимических событий в истории планеты Земля. В отношении общего характера развития Земли от самых ранних стадий возникновения жизни и постепенной эволюции сфер обитания человечества видный геолог Р.Б. Фэйрбридж (США) использовал карбонаты для выделения и характеристики переломных моментов в эволюции Земли, названные им «биогеохимическими революциями» [10].

Целью работы является анализ идеи Р.Б. Фэйрбрिджа применительно к геологической истории Днепроовско-Донецкой впадины. Сопоставление общепланетарных закономерностей с историей формирования конкретного региона должно способствовать лучшему пониманию геологического строения (ДДВ), с которой связана промышленная продуктивность одной из крупнейших в Европе нефтегазоносных провинций – Припятско-Днепроовско-Донецкой.

Материалы и методы. Источником информации для автора послужили публикации в открытой печати и собственные наблюдения в ходе научно-исследовательских работ в Институте геологических наук НАН Украины. Произведено сравнение общепланетарных «революций» Р.Б. Фэйрбриджа с геологическим строением ДДВ.

Результаты исследования.

Революция I – Возникновение Жизни на Земле (около $3,8 \pm 0,3$ блн лет назад). Первая жизнь представляется в виде первых самовоспроизводящихся органических молекул, возможно, вирусного типа. Протоатмосфера состояла, как полагают, в основном из метана CH_4 , аммиака NH_3 и паров воды H_2O с различными примесями. Протоокеан характеризовался восстановительными условиями. Из вулканических газов в атмосферу Земли поступали всё большие количества H_2O с диоксидами углерода CO_2 и серы SO_2 , кислот HCl и др. Свободный водород H_2 в основном мигрировал в верхние слои атмосферы и в космос, вследствие чего CH_4 и NH_3 становились неустойчивыми и разлагались. Высвобождавшийся азот N_2 пополнял атмосферу.

По последним представлениям [6], для моделирования процессов зарождения жизни исследователям предстояло пройти пять этапов: 1) абиогенный синтез органического вещества из неорганического; 2) образование сложных органических молекул из простых; 3) образование биополимеров мембранных структур (протобионтов); 4) образование протобионтов с избирательной проницаемостью, способных к самовоспроизведению и регулируемому обмену веществ; 5) возникновение организмов, имеющих клеточное строение (первичных прокариот-бактерий). Первые три этапа учёными преодолены, на четвёртом этапе получены обнадеживающие результаты, пятый этап - самый сложный и пока не реализованный.

Существует множество гипотез о происхождении жизни на Земле, в основном предлагающих вероятную среду зарождения жизни [4, 8, 9]. Не останавливаясь на их перечне и описании, приведём авторитетное мнение

академика НАН Украины А.Е. Лукина, подводящее черту в этой сложной 150-летней полемике: Возникновение жизни «...биогенным путём возможно лишь в условиях сочетания: 1) субстрата с разнообразными катализаторами, обилием исходных органических и неорганических веществ, способных обеспечить синтез не только предбиологических соединений и “информационных молекул”, но и возникновение структур типа рибосом, осуществляющих синтез белка, 2) мощных энергетических импульсов, которые обеспечили бы переход от диссипативных структур к упорядоченным живым системам, 3) наличие разнообразных экологических ниш, которые бы способствовали сохранению и развитию протоорганизмов» [4, 5].

Древнейшими свидетельствами органической жизни на Земле являются строматолиты – ископаемые карбонатные стяжения цианобактериальных матов. В образовании колоний строматолитов принимают участие три группы организмов: бактерии, цианобактерии и водоросли. Строматолиты известны от раннего архея (около 3,8 блн лет) до современных. Архейские карбонаты в пределах ДДВ бурением не вскрыты, но известны на прилегающем к ДДВ с юго-запада Украинском щите (УЩ). Встречены сильно метаморфизованные карбонаты (мраморы) и кальцифиры в виде маломощных пачек и включений в днестровско-бугской (AR_{1db}; 3480-3100 млн лет.) и росинсько-тикитской (AR_{3rt}; 2660-2540 млн лет) сериях осадочных пород. Отложения накапливались в платформенных условиях, о чём свидетельствуют трансгрессивное залегание их на выветрелых породах фундамента, полая слоистость и окатанность обломочного материала [7]. Здесь развиты простейшие одноклеточные сферической формы прокариоты, среди которых встречаются нитчатые, пластинчатые, спиралевидные разновидности [8, 9].

В протерозойских отложениях УЩ также известны метаморфизованные карбонаты в составе тетеревской (PR_{1tt}; 2600-2400 млн лет), ингуло-ингулецкой (PR_{1ii}; 2400-2100 млн лет), криворожской (PR_{1kr}; 2300-1900 млн лет) и центрально-приазовской (PR_{1cp}; 2200-2150 млн лет) серий отложений [9].

Революция II – Первый фотосинтез (около $2,9 \pm 0,2$ блн лет назад). Начало использования организмами углекислого газа CO_2 с образованием свободного кислорода O_2 в качестве побочного продукта, но несущего огромный запас жизненной энергии. Под влиянием мощной ультрафиолетовой радиации происходило расщепление молекул O_2 и образование озона O_3 . Озон, являясь сильным окислителем, способствовал замене восстановительной обстановки на окислительную. В это же время в больших масштабах происходило отложение железистых кварцитов ($\text{SiO}_2 + \text{Fe}_2\text{O}_3$) [10].

Следствием «революции II» явилась экологическая «кислородная катастрофа» – массовая гибель анаэробных бактерий. Это произошло $2,4-2,0$ блн лет назад и пришлось на начало протерозойской эры. Содержание CO_2 в атмосфере снизилось с 90 % до уровня, соизмеримого с современным (около 0,03 %). Возможно, с последствиями этой «катастрофы» связана высокая нефтегазовая продуктивность мощной (до 10 км) осадочной толщи «рифейского грабена», которой обязаны своими запасами гигантские (Шебелинское, Ефремовское) и крупнейшие (Западно-Крестищенское, Яблуновское и Глинско-Розбышевское) месторождения ДДВ. Эти пять месторождений содержат половину суммарных извлекаемых запасов Восточного нефтегазоносного региона Украины [2]. (Вторая половина запасов приходится на двести других месторождений различной величины – от крупных до мельчайших).

Точка Юри (содержание O_2 , равное 0,1% от современного) благодаря фотосинтезу была достигнута $1,2$ блн лет назад. Это обусловило появление организмов с кислородным дыханием и их массовое распространение на начало фанерозоя (около 600 млн лет назад). Содержание O_2 в атмосфере росло и преодолело критический порог (не менее 0,2% – точка Пастера), выше которого дыхание кислородом становилось энергетически эффективнее анаэробного.

Революция III – Массовое распространение организмов с карбонатными раковинами (около $600 \pm 0,3$ млн лет назад). На рубеже докембрия – палеозоя протекали два параллельных процесса, приведшие к изменению состава морских вод с кислого на щелочной: извлечение CO_2 во всё возрастающих

количествах и накопление ионов Ca^{2+} в составе солей. В начале палеозоя появились условия для неограниченного образования кальцитовых и арагонитовых раковин беспозвоночными организмами. Около 400 млн лет назад содержание O_2 в атмосфере достигло 10 % от современного уровня и возник озоновый экран – надёжная защита всего живого от космического излучения, что стимулировало бурное развитие животного мира. В течение палеозоя известняки распространились в широкой полосе от Северной Америки через Евразию до Австралии [10].

В ДДВ неизвестны отложения периода времени от неопротерозоя до среднего девона (600-380 млн лет назад) вследствие того, что описываемая территория (свод Сарматского щита) была выведена над уровнем моря и подверглась пенеппенизации. Однако, этот инверсионный процесс не затронул западный склон щита и Волынь, где сохранились терригенные отложения с органическими остатками в венде и кембрии, а также широко распространённые раннепалеозойские известняки (ордовик, силур, ранний девон), среди которых преобладают аккумулятивные биогенные (биоморфные, рифогенные, детритовые) группы карбонатных тел [1,3].

В позднем девоне регион пережил сложную структурно-тектоническую перестройку: раскол Сарматского палеощита вдоль «Полесской межи», образование глубокого «рифейского грабена» и Припятско-Днепровско-Донецкого авлакогена, заполнение их вулканогенными, кластическими, хемо- и биогенными образованиями. Особая роль в этих процессах отводится тектоно-геодинамическому режиму, определившему развитие различных генетических типов карбонатных органогенных построек (КОП).

На стадии начального горстообразования условия для биогенного карбонатонакопления в общем неблагоприятны из-за «засорения» карбонатов обломочным материалом, но и в таких условиях встречаются органогенные известняки в виде пачек и даже пластообразные КОП в приразломных зонах среди фаменских аркозовых песчаников.

Более благоприятна стадия вулcano-тектонических центрально-кольцевых структур, особенно в условиях длительного их развития в сложных тектонических узлах сочленения рифтогенов, где возникают крупные атоллоподобные рифы сложного строения (атоллы, мегаатоллы, мегаатоллы-«платформы»). Признаки существования таких рифогенных зон установлены в нижнефаменском тектоно-формационном комплексе. К одному из рифовых массивов зоны окаймления Брагинско-Лоевской инверсионной вулcano-тектонической структуры тяготеет Южно-Александровское нефтяное месторождение Припятской нефтеносной области. Для раннефаменских атоллоподобных рифовых зон характерны также вытянутые рифовые образования (тренды), представленные береговыми и барьерными рифами. В таких условиях наряду с рифовыми массивами получили широкое развитие зарифовые и межрифовые КОП, различные аккумулятивные тела (водорослевые, криноидные, брахиоподовые и другие банки, онколитовые и оолит-калькаренитовые бары) [3].

Революция IV – (около 250±0,3 млн лет назад) представляет собой кульминацию палеозойской истории. Многие животные (губки, кораллы, брахиоподы, моллюски) и растения (водоросли и флора торфяных болот) извлекали в больших количествах CO₂ из атмосферы и гидросферы, высвобождая O₂. В результате произошло понижение содержания CO₂ и увеличение O₂ до уровня, благоприятного для развития млекопитающих и наземных рептилий в мезозое. Углерод (уголь, нефть) и CaCO₃ (известняки) в результате седиментационных процессов захоронялись почти непрерывно. Возникла новая биологически деятельная сфера в масштабах, не существовавших ранее в истории Земли [10].

В ДДВ и Донбассе «Великая каменноугольная эпоха» проявилась по сравнению с другими регионами Украины наиболее полно, обеспечив впечатляющие даже в мировых масштабах объёмы нефтегазоносности и угленосности. Этому способствовали благоприятные палеотектонические и палеогеографические обстоятельства. На стадиях пострифтогенного,

синеклизного, тафросинеклизного и синеклизно-миогеосинклинального прогибания активно развивались морфогенетически разнообразные КОП. В шельфовых зонах формировались внутришельфовые постройки (биостромы, биогермы, «лоскутные» рифы, банки), которые на границе с депрессионными зонами сменялись барьерными рифами. Сочетание палеотектонических, палеогеоморфологических и палеогидрогеологических факторов определяло сложные взаимоотношения предрифовых, рифовых и зарифовых фаций, чрезвычайное разнообразие типов, форм и размеров карбонатных тел [3].

Революция V – Всемирное появление пелагических фораминифер и кокколитофоридов (около $100 \pm 0,2$ млн лет назад), что привело к смещению центра накопления карбонатов с шельфов к океаническим впадинам (к участкам, расположенным выше «компенсационной глубины CaCO_3 »). Начиная с мелового периода, карбонаты интенсивно накапливались и сразу же захоронялись. По-видимому, меловой океан был более перенасыщен CaCO_3 , чем в настоящее время. Химическое осаждение CaCO_3 приводило к высвобождению CO_2 , и в течение кайнозоя воды океана стали более щелочными и холодными [10].

Возросшее содержание CO_2 в атмосфере вследствие поступления продуктов сгорания промышленного и бытового топлива, считает Р.В. Фрэйбридж, не сможет восстановить кислый состав вод океана, т.к. на его дне достаточно запасов известняка, чтобы нейтрализовать избыток CO_2 .

Данная революция, приходящаяся на верхнемеловую эпоху, определила в ДДВ специфический состав карбонатной породы – белый писчий мел с прослоями мергелей и известняков [1].

Массовые вымирания морской биоты. Немаловажным фактором в формировании биосферы, в накоплении органогенных отложений и насыщении органикой различных пород является периодическая повторяемость массовых вымираний морских организмов. О “кислородной катастрофе”, происшедшей в начале протерозоя, когда анаэробные организмы массово вымерли и частично уцелели лишь в глубоких морских впадинах и «карманах» на суше, говорилось

выше. Крупные вымирания случались и в фанерозое: 440 млн лет назад в силуре исчезло около 60 % видов морских бесхребетных животных; 364 млн лет назад – девонское вымирание (число видов животных сократилось наполовину); 251,4 млн лет назад – «великое пермское вымирание» (исчезло до 95 % видов животных); 200 млн лет назад – триасовое вымирание (погибло не менее 50 % видов морской фауны); 66 млн лет назад – меловое вымирание (исчезло около 70 % всех видов животного мира, включая динозавров) [8].

Учёные видят две основные причины катастрофических вымираний: космическую (астероидную) и вулканогенную. Космическая гипотеза Альвареса пока что имеет единственное подтверждение – столкновение астероида диаметром 10-15 км с Землёй 66 млн лет назад в районе полуострова Юкатан, Мексика. Большинство же учёных поддерживается тектоно-вулканогенной версии массовых вымираний и связывает их с резкими экологическими изменениями среды обитания. Сценарий таких катастроф известен: из-за пожаров снижается содержание O_2 в атмосфере и увеличивается содержание CO_2 , возникает парниковый эффект, идут кислотные дожди, затем наступают длительное похолодание и массовая гибель биоты.

Такие глобальные события обычно маркируются специфическими осадочными образованиями – седиментолитами, представленными карбонатными рифоподобными сооружениями микробиальной природы, монотаксонными органогенными постройками, биогенными силицитами кварц-халцедонового состава, битуминозными гидрокарбонелитами (горючими чёрными сланцами). Присутствие специфичных седиментолитов и снижение биоразнообразия свидетельствуют о резком изменении палеоэкологических условий среды обитания биоты.

Вместе с тем велика роль глубинных плюм-тектонических процессов в развитии и самоорганизации Земли в целом и её сфер в частности. Активно развиваемые в последние десятилетия представления о глубинной дегазации Земли находят блестящие научно-практические подтверждения. Например, выявлены колоссальные объёмы глобальной дегазации (в виде залежей

газогидратов), установлены интенсивные пополнения ресурсов углеводородов, энергетически не обеспечиваемые ни одним источником, кроме как земным ядром; геофизическими методами обнаружены функционирующие мантийные плюмы, уходящие «корнями» вглубь вплоть до слоя D” между мантией и внешним ядром; глубоким бурением выявлены инъекции темноцветного пелитоморфного полиминерального вещества по трещинам флюидоразрыва, различные микровключения природных высокотемпературных сплавов, карбидов и силицидов [5], в сейсмически активных очагах установлены быстрые изменения состояния мантийно-коревой среды, сопровождающиеся выбросами на поверхность в зонах землетрясений глубинных газов H_2 и 3He .

Выводы: Наблюдается хорошая корреляция между глобальными процессами развития Земли и региональными изменениями в строении ДДВ;

Общие закономерности геотектонических, флюидо-геодинамических и дегазационных процессов в глубинных сферах Земли, их влияние на седиментацию и литогенез, нефтегазо- и рудопроявления, влияния на биоту изучены совершенно недостаточно. И здесь открываются широкие перспективы в познании этих закономерностей, чтобы поставить их на службу человечеству.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА

1. Гожик П.Ф., Галецкий Л.С., Василенко. С.І. Про міжнародне видання «Геологія суходолу та морських територій Північної Європи. - Геолог України 2008. - № 1-2. С. 29-38.

2. Куріленко В.С. , Коржнев П.М. Про вплив «рифейського» грабену на нафтогазоносність Дніпровсько-Донецької западини.- Проблеми геології фанерозою України. Мат-ли Між-нар. Конференції 4-6 листопаду 2020 р. Львів: 2020

3. Лукин А.Е. 1997. Литогеодинамические факторы нефтегазонакопления в авлакогенных бассейнах. – Киев: Наук. думка, 1997. – 224 с.

4. Лукин А.Е., Загнитко В.Н., Лысенко О.Б. Биоподобные структуры в углеродистых образованиях и проблема происхождения жизни Геол. журн. 2001. – № 3. – С. 7-23.

5. Лукин А.Е. 2018. Дегазация Земли как фактор макроэволюции, гл. 9. - Очерки дегазации Земли, ред. В.М. Шестопапов. – Научно-инженерный центр радиогидрогеоэкологических полигонных исследований НАН Украины, Институт геологических наук НАН Украины. – Киев:2018. – С. 521-554.

6. Марков А.В. Курс лекций «Происхождение жизни на Земле». Интернет.

7. Михницкая Т.П. Метаосадочные породы грабен-синклиналей Украинского щита.– Киев: Наук. думка, 1993. – 111 с.

8. Радзивилл А.Я. Поледровательность тектоно-магматических событий и эпох накопления органического вещества в эволюции земной коры – Геол. журн. 1986. – № 6. – С. 22-26.

9. Рябенко В.А. Основные этапы геологического развития, накопление органического вещества и рудоносность метаморфизованных осадочно-вулканогенных отложений Украинского щита. – Геол. журн. 1986. – № 6. – С. 17-22.

10. Фэйрбридж Р.В. Карбонатные породы и палеоклиматология в биохимической истории планеты, гл. 8. /. Карбонатные породы. Генезис, распространение, классификация. В 2-х томах. – Москва: Мир, 1970. – Т.1. С. 357-386.

**ГЕОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ КОНТРОЛЮ ПРОЯВІВ ТАЛЬК-
МАГНЕЗИТОВОЇ СИРОВИНИ У МЕЖАХ
СЕРЕДНЬОПРИДНІПРОВСЬКОГО МЕГАБЛОКУ УКРАЇНСЬКОГО
ЩИТА**

Рузіна Марина Вікторівна,
доктор геол. наук, професор
Мураховський Сергій Анатолійович,
Ястребов Дмитро Володимирович
студенти
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»,
м. Дніпро, Україна,

Вступ. У межах Середньопридніпровського мегаблоку Українського щита перспективні об'єкти на магнезійну сировину пов'язують з масивами ультраосновних порід, які розташовані у межах зеленокам'яних структур і характеризуються підвищеною магнезійністю. Типовими зеленокам'яними утвореннями в Середньопридніпровському мегаблоці є породи конкської та білозерської серій, якими складена низка синформних структур різного розміру (від декількох до перших десятків кілометрів).

Найбільші з них – Верхівцевська, Чортомлицька, Сурська, Конкська, Білозерська та Дерезуватська. Родовища тальк-магнезитової сировини у межах Середньопридніпровського мегаблоку розташовані у межах Конкської зеленокам'яної структури (Веселянське родовище) та у межах Сурської зеленокам'яної структури (Правдинське родовище). Тальк-магнезитова сировина належить до гостродефіцитних для України видів мінеральної сировини. Потреби у даному виді сировини забезпечуються лише за допомогою імпорту. Тому детальні пошуки тальк-магнезитових родовищ є дуже актуальними.

Мета роботи. Мета роботи полягала у визначенні речовинного складу зон проявів тальк-магнезитових порід та обґрунтуванні їх формаційного типу для оцінки перспектив гостродефіцитної для України вогнетривкої сировини.

Матеріали і методи. Авторами в процесі досліджень проведено мінералогічні та петрографічні дослідження зразків та шліфів тальк-магнезитів і вміщувальних порід для визначення їх речовинного складу. Проведено інтерпретацію результатів хімічного, рентгеноструктурного, спектрального, термічного аналізів. Для визначення формаційної приналежності проявів тальк-магнезитової сировини проведено рудно-формаційний аналіз.

Результати і обговорення. Тальк-магнезитові поклади просторово пов'язані з тектонічно порушеними зонами або периферійними ділянками серпентинітових тіл. На думку більшості дослідників [1-2], родовища талько-магнезитових порід у гіпербазитах відносяться до гідротермально-метасоматичних утворень. У межах гіпербазитових масивів Сурської, Конкської та Білозерської ЗКС виділяються такі стадії формування та перетворень порід: 1) магматична (дуніти, перидотити); 2) автотаморфічна (хризотилітові та антигорит-хризотилітові серпентиніти з реліктами олівіну та реліктово-псевдоморфними структурами; 3) алометаморфічна – перекристалізовані та карбонатизовані серпентиніти; 4) гідротермально-метасоматична – карбонатизація, оталькування, хлоритизація з формуванням тальк-магнезитових, хлорит-карбонат-талькових порід. Тальк-магнезитові тіла локалізовані в зонах інтенсивних проявів метасоматозу, тобто в зонах підвищеної проникності.

У межах Білозерської зеленокам'яної структури Середньопридніпровського мегаблоку Українського щита (Південно-Білозерський масив серпентинітів) прояви тальк-магнезитової сировини поширені в зонах інтенсивного розсланцювання та гідротермально-метасоматичних перетворень серпентинітів, що визначають форму, розміри та умови залягання тальк-магнезитових тіл потужністю до 5 – 30 м. Повсюдно характерне круте падіння тальк-магнезитових зон під кутами 70° – 90° і переважно діагональне орієнтування до простягання масиву по азимуту близько 150° (ПС). Контакти тіл з серпентинітами поступові, що пов'язано зі зниженням ступеня інтенсивності перетворень порід, особливо в процесі карбонатизації

серпентинітів. Як правило, контактні зони ускладнені поверхніми ковзання. Закономірної залежності тальк-магнезитових зон від вихідного складу серпентинітів не встановлено. Іноді відзначається приуроченість тальк-магнезитових тіл до апогарцбургітових серпентинітів.

У шліфах встановлено, що головними мінералами є тальк, магнезит, брейнеріт, серпентин та хлорит (рис.1). Кількість тальку та магнезиту змінюється в широких межах і досягає 40 – 60% для кожного мінералу. Спільно вони становлять 40 – 95% обсягу порід.

Другорядну домішку представляють залишкові хроміт, магнетит і пірит. Тальк представлений залізистим різновидом - міннесотаїтом, а магнезит нерідко змінюється брейнерітом. Текстура порід сланцева, рідко смугаста. Структура лепідогранобластова та порфіробластична з розміром зерен карбонату до 0,2 мм, а лусок тальку – до 0,05 мм у довжину.

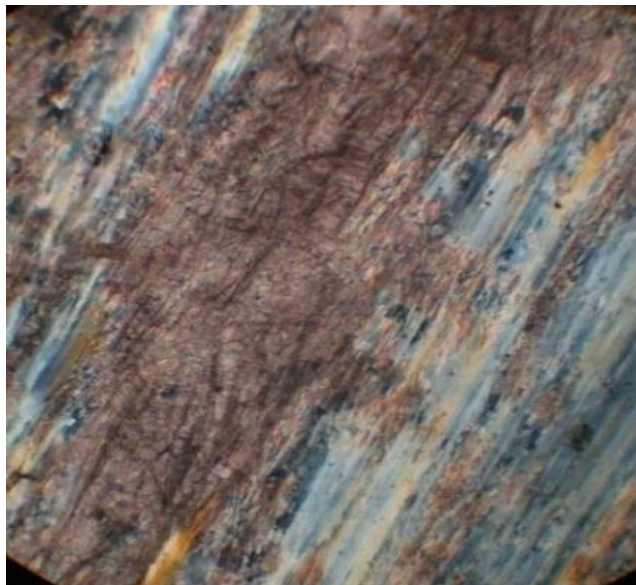

Рис.1. Розвиток тальк-магнезитових агрегатів по хризотилу в серпентиніті Південно-Білозерського масиву. Нік+, зб.90

Фактично рудопрояви, які досліджувались, представлені сланцюватими гідротермальними метасоматитами формації лиственітів, які сформувалися при активному привнесенні кремнезему та вуглекислоти у високомагнезіальне середовище деформованих серпентинітів. У цьому відношенні процес їх утворення однаковий не тільки по суті, але за часом виникнення з більш

потужними зонами лиственіт-березитів серед теригенних порід білозерської серії архея. За відсутності ознак просторового та генетичного зв'язку з гранітоїдами - звичайного для більшості родовищ тальку [1-2], а також при провідній ролі розломно-тріщинних структур, процеси лиственітизації імовірно пов'язані з проявами дислокаційного метаморфізму.

Рудопрояви тальк-магнезитів за типом мінеральної сировини відповідають талько-магнезитовим каменям, у яких вміст тальку може коливатися не більше 35-75%, а магнезиту - від 33 до 42%. Вони представляють рудну формацію тальк-карбонатних порід у серпентинітах дуніт-гарцбургітової та інших апогіпербазитових формацій і відносяться до шабровського або медведівського морфогенетичного підтипу. Найближчий аналог - велике Правдинське родовище тальк-магнезитів в Сурській ЗКС Українського щита. Родовища даного формаційного типу можуть бути як дрібними, середніми так і великими за запасами об'єктами, які розміщені в повністю серпентинізованих ультрабазитах, не мають зв'язку з гранітоїдами і тому відносяться до метаморфогенних утворень. Тіла тальк-магнезитів мають форму лінз, жил, пластоподібних покладів при потужності від декількох метрів до 100 - 300 м і протяжності в довжину до 400 - 650 м і навіть до 2 - 3 км. Розміри покладів залежать від розмірів масивів материнських порід. За цією ознакою Південно-Білозерський масив поступається Правдинському масиву Сурської зеленокам'яної структури Середньопридніпровського мегаблоку Українського щита і тому тут очікується присутність середніх та дрібних за розмірами покладів. Якість руд Правдинського родовища, також розташованого в межах Середньопридніпровського мегаблоку Українського щита, відповідає кондиціям сировини для широкого кола областей промислового застосування, - виробництва вогнетривів, добавок до кормів у сільському господарстві, виготовлення паперу, пластмас, фарб та ін.

Висновки. При зіставленні зеленокам'яних структур Середнього Придніпров'я з зонами систем глибинних розломів [3], встановлено розташування Білозерської ЗКС у вузлі перетину чотирьох систем глибинних

розломів, Сурської ЗКС – у вузлі перетину шести систем глибинних розломів, що дозволяє зробити висновок про більш високий рівень проникності тектонічних зон Сурської і, як наслідок, більш інтенсивний прояв гідротермально-метасоматичних перетворень, що зумовив утворення покладів тальк-магнезитової сировини та обґрунтовує формування Правдинського родовища серпентинітів та тальк-магнезитів у межах Сурської зеленокам'яної структури.

Таким чином, імовірність появи родовищ тальк-магнезитової сировини, пов'язаної з гіпербазитами у межах Середньопридніпровського мегаблоку, підвищується зі зростанням числа глибинних розломів, у вузлах перетину яких локалізовані масиви ультраосновних порід. Провідними локальними критеріями при пошукових роботах слід вважати структурний та мінералогічний, які виражаються у тісному зв'язку тальк-магнезитових лиственітів із зонами розланцювання в серпентинітах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Коренбаум С.А. Об условиях формирования месторождений талька и талькового камня // Геология и геофизика. – 1965. - №10. – С. 38-45.
2. Романович И.Ф. Месторождения неметаллических полезных ископаемых. – М.: Недра, 1986. – 365с.
3. Рузина М.В. Метасоматические формации Среднеприднепровского мегаблока Украинского щита (Закономерности распространения, петрология и рудоносность): Монография. – Д.: Национальный горный университет, 2010. - 158с.

МЕТАСОМАТОЗ ПОВЕРХНЕВИХ СОЛЬОВИХ І ВУГЛЕВОДНЕВИХ ПРОЯВІВ НИЖНЬОМІОЦЕНОВИХ ВІДКЛАДІВ

Череміська Оксана Мирославівна,

к. г. н., провідний інженер,
Інститут геології і геохімії горючих копалин НАН України
м. Львів, Україна

Петруняк Галина Мирославівна,

член Українського геологічного товариства,
м. Київ, Україна

Череміський Юрій Васильович,

інженер,
Інститут геології і геохімії горючих копалин НАН України
м. Львів, Україна

Петруняк Мирослав Дмитрович,

член Українського мінералогічного товариства,
м. Львів, Україна

Вступ./Introduction. Відклади стебницької світи нижнього міоцену Передкарпатського прогину характеризуються значним розвитком процесів епігенетичного мінералоутворення. Зокрема, на відкритих поверхнях пісковиків, збагачених рудними мінералами, в приповерхневих умовах утворюється малахіт. Малахіт – поширений мінерал в поверхневих умовах і є продуктом заміщення халькозину і халькопіриту, по яких утворює світло-зелені плівки, кірочки та висипи. Зустрічається і по площинах шаруватості, в окремих тріщинках – в асоціації з кальцитом, утворюючи пучкоподібні агрегати та самостійні кристали. Малахіт – епігенетичне утворення, проте багаторічні спостереження показали, що з сезонним коливанням метеоумов, в дощові періоди на окремих відслоненнях прояви мінералу можуть бути непомітними, а посушливіший період – проявлятися більш виразно.

Мета роботи./Aim. З метою розв’язання важливих питань соленості та нафтогазоносності Карпатського регіону, побудовано поперечний геологічний перетин в межах Покутського розриву в басейні р. Лючка, на

правобережжі якої виступають Покутські складки, а в пониженому рельєфі лівого берега – ядро Добротівської антикліналі. В цій структурі спостерігаються різноманітні метасоматичні перетворення та поверхневі виходи нафти та газу в складних структурно-літологічних співвідношеннях.

Матеріали та методи./Materials and methods. Структурно-літологічний контроль метасоматичних перетворень, поверхневих сольових і вуглеводневих проявів встановлений під час польового дослідження ускладнених напізом геологічних формацій Берегової скиби по р. Прут [1, 2]. У процесі подальших польових досліджень геологічних структур межиріччя Бистриця Надвірнянська-Черемош визначено загальні ознаки розвитку цих явищ. Зокрема, в Скибових Карпатах та Передкарпатському прогині пройдено ряд геологічних маршрутів на ділянках зі значною відслоненістю в басейнах рік Тисмениця, Стрий, Бистриця Надвірнянська, Прут, Лючка, Пістинька, Рибниця і Черемош. Здійснені деякі істотні геологічні уточнення на вичерпаних нафтових родовищах Борислава, Биткова, і Старуні. На підставі власних спостережень, та з врахуванням даних визначних дослідників Карпатської нафтогазозносної провінції [3, 4], проведено ряд уточнень щодо структурно-формаційного контролю метасоматозу в присутності вуглеводнів, розвитку поверхневих проявів солі, нафти, газу та вирішення деяких прикладних завдань [5].

Результати та обговорення./Results and discussion. В долині р. Лючка (східна околиця с. Люча) відслонюється товща глинистих відкладів бистрицької світи еоцену з проверстками некарбонатних темно-сірих аргілітів, насичених нафтою в покрівлі, на яких безпосередньо знаходиться горизонт «бориславського пісковіку» з карбонатними нафтонасиченими стяжіннями. На кременистому горизонті (при розмитій товщі менілітових сланців) трансгресивно залягають конгломерати слобідської світи, які вгору за розрізом переходять в ритмічне чергування насичених сіллю глин і «жупних» пісковиків. Після тектонічного розриву, що характеризується зоною дроблення зцементованої дрібними скаленоедрами кальциту, залягає товща конгломератів (500 м) слобідської світи.

Інтервал геологічного перетину від товщі перших конгломератів до низів других насичений галітом за відсутніх формаційних ознак галогенезу. В перехідній пачці від слобідських конгломератів до відкладів добротівської світи зафіксовані верстви гравелітів з розкристалізованим кальцитовим цементом, який збагачений вуглеводнями. Важливою особливістю цього геологічного перетину є зона проникнення на поверхню горючого газу через глинисті відклади червоноколірної товщі стебницької світи.

При морфотектонічному аналізі корінних відкладів (заплави рік Прут, Лючка, Пістинька, Рибниця) простежуються дві важливі тенденції: проникнення солей в породи менілітової та стебницької світ від поверхні насуву на соленосні відклади та від безпосереднього тектонічного контакту соленосних відкладів із зонами суцільної епігенетичної загіпсованості порід. В таких ділянках часто фіксуються поверхневі газові аномалії, а по зонах тріщинуватості спостерігається швидкий (10–15 см за тиждень) ріст волокнистого гіпсу [6, 7] з ознаками присутності вуглеводнів.

Висновки./Conclusions. Одержані в результаті польових досліджень дані дозволяють зробити певні висновки щодо взаємозалежності структурних та літологічних чинників з проявами метасоматичних утворень. Структурно-літологічний контроль метасоматичних перетворень визначався умовами інфільтраційного та елізійного режиму підземних вод, міграційно-еміграційними особливостями солей і вуглеводнів та їх фракціонуванням під час процесу мінералоутворення. Останнє до певної міри пояснює наявність покладів легкої нафти в оклицях сіл Лисовичі та Підливче у зв'язку з її міграцією через вулканогенно-осадові відклади стебницької світи, збагачені природними молекулярними фільтрами – монтморилонітом і цеолітами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Петруняк, Г. М. (2016). Угледородно-минеральный метасоматоз Украинских Карпат. *Вопросы естествознания, Иркутск, 1(9).*, 59–69.

2. Петруняк, Г. М., Черемисская О. М., Черемисский, Ю. В., Петруняк М. Д. (2015). О наппизме, солёности и углеводородах Береговой скибы Карпат в районе Дилятина. В: *Сб. материалов конф.*(с. 203–212) Тула.
3. Колодій, В. В., Бойко, Г. Ю., Бойчевська, Л. Е. (2004). *Карпатська нафтогазоносна провінція*. Львів–Київ: ТОВ "Український Видавничий центр", 325 с.
4. Крупський, Ю. З. (2001). *Геодинамічні умови формування нафтоносність Карпатського та Волино-Подільського регіонів України*. Київ., Укр ІНДІ, 144 с.
5. Гулій, В., Лепігов Г. (2010). Проблеми практичного застосування теорії абіогенного генезису вуглеводнів. *Вісн. Львів. Ун-ту, сер. Геол.*, 24, 152–159.
6. Череміський, Ю. В. (2012). Процеси новітнього мінералоутворення як індикатор неотектонічної активності. *Мін. Зб.* 62 (2), 290–293.
7. Череміський, Ю. В. (2013). Тектоніка конседиментогенезу Передкарпатського прогину Центрального Паратетису. *Геодинаміка*, 1 (14), 98–100.

АРХИТЕКТУРА

ПРИНЦИПИ СТВОРЕННЯ ГРОМАДСЬКИХ ПРОСТОРІВ МІСТ ЗА ПРИКЛАДОМ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМЕРЦІЙНИХ ОБ'ЄКТІВ

Васильєва Маргарита Миколаївна
Сидоров Євген Андрійович
Магістри
НУ «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

Вступ. За теорією Рея Ольденбурга, американського міського соціолога, існує три простори. Наш дім – це перший простір, наша робота – другий, третій простір – це все, що не є роботою та домом [1].

Зазвичай, якщо спитати пересічного перехожого, які громадські простори у місті він знає, окрім парків та скверів він обов'язково перелічить кілька торгово-розважальних центрів (надалі ТРЦ). Чому так, адже ТРЦ не є громадським простором – це комерційний об'єкт? Це зумовлено тим, що торговельні центри створені саме для того, щоб людям було зручно та приємно там знаходитися якомога більший проміжок часу.

Мета роботи. В даній статті ми роздивимося яким чином ТРЦ мімікрує під громадський простір та як можна використати ці принципи для вдалого проектування вулиць, скверів та площ.

Для кожної людини важливо орієнтуватися у просторі для того, щоб комфортно себе у ньому почувати [2]. Тому підсвідомо ми розрізняємо простори такими маркерами як «моє», «суспільне», «чуже». «Моє» - приватна територія (захищеність), «суспільне» - людина розуміє, що має на цю територію ті ж самі права, що й інші люди (рівність), «чуже» - територія на яку ми не маємо прав, ми тут гості, або взагалі зайві (тривога).

Тоді чому ми сприймаємо «чужий» комерційний об'єкт як «суспільний»? ТРЦ імітують історичні центри міст, одночасно намагаючись позбавитися від

усіх негативних аспектів вуличної торгівлі. Всередині ми маємо вулиці, квартали, будинки (магазини) та кіоски (торгові острівці). Виникає питання: що не так з сприйняттям простору на вулиці? По-перше, суспільний простір – це власність мешканців, автомобільні дороги належать усім і нікому – вони чужі, отже й вулиці стають чужими, якщо перевага віддана автомобілю. По-друге, у постіндустріальному місті багато пустирів та вільних від забудови територій, які юридично є громадським простором, але фактично жоден мешканець не ідентифікує себе із цим місцем – воно також стало чужим. Також потрібно враховувати те, що не масштабність людині викликає в неї дискомфорт. Порушення сприйняття простору заважає його функціонуванню [3].

Розглянемо декілька положень, що роблять простір торгівельних центрів привабливим і як це можна «перенести» на проектування вулиць, площ, дворів.

1) *«Свій простір»*. Як вже було зазначено раніше, автомобілізація погіршила комунікаційні зв'язки. Отже, для створення привабливого простору потрібно мінімізувати цей фактор, створивши території, орієнтовані на пішохода.

2) *Brand book (прописаний фірмовий, впізнаваний стиль)*. Дизайн-код з використанням місцевого колориту у малих архітектурних формах, розроблений саме для конкретної ділянки буде виокремлювати її та зробить особливою.

3) *Насиченість функціями торгових вулиць в ТРЦ*. Рішення для міської вулиці теж саме: потрібно влаштувати активний периметр, що забезпечить людей, які користуються цим простором, цікавим проведенням дозвілля.

4) *Температурна регуляція*. Перебувати на вулиці набагато приємніше у гарну погоду. Але цим також можна керувати: фонтани, системи туманоутворення, затінення у спекотну погоду; підігрів місць сидіння і спорудження точок обігріву в зимовий час збільшить час прогулянки мешканців вулицями міста.

5) *Маркетинг та реклама.* Заохочення людей відмічати свої фото у соціальних мережах хештегом парку, скверу, площі тощо; сприятиме розповсюдженню інформації про простір. Наприклад, створити цікаву ділянку в парку, в котру можна потрапити лише прорекламувавши це місце на своїй сторінці у Інстаграм або Фейсбук. Чим більше людей знатиме про існування такої локації у місті, тим краще в плані менеджменту міста.

6) *Фотозони.* У сучасному світі, якщо ти не маєш фотографій з якогось місця, значить ти там не був. Люди набагато охочіше підуть у сквер, якщо там можна зробити красиві фото. Отже, необхідно подбати про естетично привабливі точки та ракурси, що будуть використані як фотозони.

7) *Інклюзивність.* Вона має бути.

8) *Туалети.* Людина не може довго знаходитися у просторі, яким би красивим він не був, якщо вона не має змоги відвідати вбиральню. Кожен громадський простір повинен мати безкоштовні туалети у достатній кількості з розрахунку на кількість відвідувачів.

9) *Безпека.* Знаходячись у торговому центрі, ми впевнені у своїй безпеці, бо постійно помічаємо людей у формі, що слідкують за порядком. На вулиці ця потреба є також актуальною. Громадський простір повинен охоронятися – це забезпечить спокій та більш тривале збереження суспільного майна (лав, фонтанів, скульптур і т.д.)

10) *Рекреація, що знаходиться у площині функціонального використання об'єкту та території.* У торгових центрах точки відпочинку завжди взаємодіють з торговими острівцями, кав'ярнями. Відпочиваючи на лаві ми все одно залишаємося у торговельному центрі, та чітко це відчуваємо. При проектуванні зони рекреації на вулиці, не треба робити її відгородженою та «відірваною» від процесів, що проходять у просторі. Навпаки, потрібна інтеграція процесів відпочинку прохожого та прилеглих будівель.

11) *Щільність.* За теорією Леона Криє, люксембурзького архітектора та урбаніста, багато громадського простору так само погано, як і його відсутність [4]. Оптимальним він вважає, коли громадський простір займає лише 25-35%

від забудови. У ТРЦ щільність зумовлюється рентабельністю. Так само, потрібно це враховувати й на вулицях міст.

Висновки. Використовуючи досвід проектування торгівельних центрів та інтерпретуючи втілені в проектах заходи для вулиць міста, можна досягти більшого успіху, ніж старими методами. Суспільство розвивається кожного дня. Необхідно підлаштовуватися під ці зміни та завжди намагатися зрозуміти інтереси людей, щоб мати змогу їх задовільнити. Адже громадський простір міста, як і будь-який об'єкт, буде «працювати» тільки тоді, коли він є цікавим для суспільства.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Oldenburg, Ray. Celebrating the Third Place: Inspiring Stories about the «Great Good Places» at the Heart of Our Communities. New York: Marlowe & Company. 2000.
2. Gehl, Jan. Cities for People. Washington – Covelo – London : Island Press. Island Press. 2010.
3. Gehl, J. and Gemzoe, L. New City Spaces. Copenhagen : The Danish Architectural Press. 2001.
4. Krier, L. Architecture of Community. Washington, DC : Island Press. 2009.

ВИКОРИСТАННЯ ПЛАВАЮЧИХ ФОНТАНІВ У БЛАГОУСТРОЇ МІСТ УКРАЇНИ

Піддубна Юлія Валентинівна

Студентка

Токар Людмила Олександрівна

к. т. н., доцент

Національний університет водного господарства

та природокористування України

м. Рівне, Україна

Вступ./Introduction. Фонтани є невід’ємною частиною оформлення міського простору. Вони прикрашають вулиці і площі, парки і сквери. Одним із видів фонтанів, які влаштовують в містах є плаваючий фонтан.

Мета роботи./Aim. Дослідити, конструкцію плаваючих фонтанів, які використовуються для влаштування благоустрою міст України.

Методи і матеріали./Materials and methods. Дана робота є пошуковим дослідженням, що базується на методі аналізу та синтезу зібраних наукових даних. Систематизація отриманих результатів розкриває основні особливості влаштування фонтанів в українській містах.

Результати і обговорення./Results and discussion. З кожним роком все більш популярними стають плаваючі фонтани, аератори. Обладнання даного типу найкраще забезпечує вертикальну циркуляцію, збагачуючи воду розчиненим киснем. Плаваючі фонтани перешкоджають утворенню неприємного запаху на ставках, озерах.[1]

Плаваючий фонтан - це одна зі складних, але розкішних конструкцій, яка здивує будь-якого перехожого. Плаваючий фонтан прекрасно в собі поєднує плавні і розкішні переливи води і незвичайний дизайн. Така конструкція вимагає грамотного проектування і надійних фахівців, які зможуть побудувати справжнє мистецтво. При цьому плаваючий фонтан має масу достоїнств, які варто розглянути.

Переваги плаваючого фонтану:

- Компактність;
- Економічний;
- Розкішний зовнішній вигляд;
- Мобільність;
- Можливість вибору. [2]

Конструкція плаваючого фонтану (рис.1) складається з:

1. Шафа управління плаваючим фонтаном ШУ ПФ.
2. Траса прокладання силових кабелів.
3. Траса прокладання слабкострумівих кабелів.
4. Плаваюча понтонна конструкція.
5. Насосне обладнання.
6. Кільцевий водний розподілювач.
7. Підводне комутаційне обладнання.
8. Підводний світлодіодний світильник.
9. Якорі плаваючого фонтану.
10. Фонтана насадка «Комета».[3]

Рис.1 Конструкція плаваючого фонтану

Найвідомішими плаваючими фонтанами України є Вінницькі фонтани (рис2.). Висота вертикального струменю становить 60 метрів, фронтальний розліт — 140 метрів. Використання лазерного проєктора та екрана з водно-повітряної суміші дозволяє демонструвати відео формату 3D. [4]

Рис.2 Вінницькі фонтани

Ще одним прикладом плаваючих фонтанів є Уманські фонтани (рис3.). Особливістю світломузичних фонтанів є те, що вони розташовані одночасно і на суші і на воді.[5]

Рис.3 Уманські фонтани

Ще одним цікавим різновидом плаваючого фонтану є конструкція «плаваюча куля». Основну роль відіграє великий камінь з граніту, а додаткову – вода, яка поступово обертає красивий м'яч навколо своєї осі. [6]

Завдяки цьому елементу декору можна візуально збільшити простір.[5] Таким прикладом є один з найбільших і масивних у світі «Плаваючих куль», який був встановлений на стадіоні «Шахтар» в Донецьку (рис 4).

Це найбільший в світі м'яч, що обертається, його діаметр складає більше 2,7 метра.[7]

Рис 4. Плаваючий м'яч-фонтан (Донецьк)

Висновки./Conclusions. Використання фонтанів у влаштуванні українських міст допомагає створити завершену композицію міського благоустрою. Плаваючі фонтани є цікавими та оригінальними для створення завершеної композиції благоустрою міста. Конструкція плаваючих фонтанів дозволяє створювати справжнє «мистецтво фонтанів». Влаштування систем фонтанів даного виду фонтанів забезпечує комфортне дозвілля громадян. Також на прикладі відомих Вінницьких фонтанів можна сказати, що влаштування «цікавих» фонтанів сприяє туризму. Внаслідок чого, місто може розвивати свою інфраструктуру та вдосконалювати благоустрій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Фонтани – баланс і гармонія. Екологія та естетика міського середовища. Оксана Церковна. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/>
2. Будівництво плаваючих фонтанів під ключ. URL: <https://aquacehstroy.com.ua/uk/service/plavayushchie-fontany/>

3. Пристрій та експлуатація плаваючого фонтану. URL:
<https://fontan.city/tipovye-resheniya/Plavayushchij-fontan/ustroystvo-plavayushchego-fontana/>

4. Фонтан у Вінниці на Південному Бузі. URL:
<https://travel.tochka.net/ua/11510-5-samykh-krasivukh-fontanov-ukrainy/>

5. 5 найкрасивіших фонтанів України. URL:
<https://travel.tochka.net/ua/11510-5-samykh-krasivukh-fontanov-ukrainy/>

6. Фонтан Плаваюча куля. URL: <https://granit-plitka.com/ua/p1122750176-fontan-sadovuj-vraschayuschisya.html>

7. Гранітний мяч-фонтан (Донецьк). URL: <http://wikimapia.org/>

АНАЛІЗ СВІТОВОГО ДОСВІДУ ПРОЕКТУВАННЯ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНИХ ПАРКІВ

Родітелева Анастасія Андріївна,
студентка

Каранда Андрій Олександрович,
аспірант

Войко Наталя Юріївна,
канд. арх., доцент,

Київський національний університет будівництва і архітектури
м. Київ, Україна

Вступ. За прогнозами UNWTO, найбільш популярними напрямками туризму в останні роки стали пригородницький, екологічний, тематичний та культурно-пізнавальний [1]. Тому актуальність культурно-пізнавальних парків у світі постійно зростає, але в нашій країні такі парки ще тільки починають розвиватися. До культурно-пізнавальних парків відносяться парки, що мають у своїй основі превалюючий мононапрямок для його відвідувачів, спрямований на просвітницьку, дослідницьку та пізнавальну складові.

На даний час сади та парки являють собою відкриті рекреаційні громадські об'єкти, які відвідують різновікові верстви населення, різного соціального статусу. Задача ландшафтного архітектора при формуванні сучасних паркових просторів полягає в спадкоємності філософських та психоемоційних аспектів садів та парків минулого [2].

Аналіз сучасних зарубіжних тенденцій щодо формування культурно-пізнавальних парків свідчить про те, що функціональне зонування та планувальна організація, характер ландшафту, розмір території та структура таких парків підтверджують багатогранність і неповторність їх ідейного та змістовного наповнення. Сучасні культурно-пізнавальні парки за ідейним напрямом можуть бути спрямовані на відображення оточуючого світу або безпосередньо торкатися людської душі, яка несе філософсько-психологічний зміст та спонукає людей до роздумів.

Мета роботи. Дослідити світовий досвід щодо розвитку культурно-пізнавальних парків які впливають на внутрішній світ людини.

Матеріали та методи. Для проведення даного дослідження було проаналізовано нормативно-законодавчу базу, теоретичні дослідження та світові аналоги культурно-пізнавальних парків.

Результати та обговорення. Аналіз нормативно-законодавчої бази дозволяє зробити висновок, що культурно пізнавальним паркам у нашій країні приділяється недостатня увага. Така категорія парків практично відсутня у нормативних та законодавчих документах.

Серед теоретичних досліджень, можна виділити наступні напрямки дослідження: просторово-композиційний напрямок, спрямований на вивчення питань, пов'язаних з формуванням образу парку, його стилістичного та естетичного формування, сприйняття та вплив на відвідувачів. Цю групу питань у своїх наукових роботах розглядали: Сянджуй Ч., Янковська Ю.С., Скопіна М.В., Мешкова В.І., Дударець В.М., Лазарева К.В., Лавлинська І.О., Забеліна К.В., Жирнов А.Д.; семіотичним напрямком, який включає питання семантики, морфології, архетипів та їх впливу на паркове середовище займалися Сянджуй Ч., Пучкова М.В., Раєвський А.О., Бурцева О.Г., Косаревська Р.О., Янковська Ю.С., Лавлинська І.О., Шайгарданова Н.Л., Скопіна М.В.; в типологічно-методологічному напрямку можна виділити роботи: Сединкиної О.М., Сянджуй Ч., Абулела Н., Жирнова А.Д., Александрової А.Ю., Демченко О.О., Зубричевої О.С., Мешкової В.І., Дударця В.М., Лазаревої К.В., Лавлинської І. О., Родичкина І.Д., Руденко І.Н., Вергунова А.П. Дж Саймондса.

В Україні культурно пізнавальні парки відносяться до спеціалізованих парків, які включають також меморіальні, етнографічні, тематичні тощо. А проектування культурно-пізнавальних парків тільки починає розвиватися.

У ході досліджень було проаналізовано світові аналоги культурно-пізнавальних парків.

«Парк дотримання дистанції» у Відні, Австрія, (рис.1), своїми композиційними прийомами впливає на відчуття самотності, та одночасно й єдності з самим собою. Головною ідеєю парку є – організація простору в умовах карантину з дотриманням ізоляційних правил та соціальної дистанції, а емоційне наповнення залежить від стану відвідувачів.

Рис. 1. Перспективні зображення парку

Серед основних композиційних прийомів, що були використані в цьому парку відносяться: асиметричність елементів, формування ландшафту за рахунок рельєфного лабіринту, використання домінантних дерев на фоні однорідних рядів з чагарників тощо.

Прикладом з продуманим та водночас функціональним дизайном є культурно-пізнавальний парк в постіндустріальній долині – «Парк Дора», (рис.2). За ідейною спрямованістю цей парк присвячений збереженню індустріальної спадщини. Основним завданням для авторів цього об'єкту було вирішення планування парку в конкретних містобудівних умовах, а також спроба виявлення історичного контексту місця. Тому планувальна структура цього парку пов'язує його територію з оточуючими кварталами і річкою.

Образний зміст архітектурно-ландшафтного рішення парку формується за допомогою поступової зміни візуального сприйняття пейзажів кожної ділянки цього парку під час прогулянки вздовж основної композиційної осі. Сценарій

парку відтворюється у вигляді образного ряду, який гармонійно вписується в ландшафт міста, з використанням відповідних «знаків» та символів, які формують сюжетні лінії.

Рис. 2. Загальний перспективний вид на парк

Таким чином ландшафт парку, з доданими людиною елементами, формують єдиний образний його зміст [3].

Парк «Little Island», розташований на річці Гудзон у Нью-Йорку, США, несе в собі ідею відтворення естетики історичного контексту, шляхом надання місцевості нових форм, (рис. 3). В парку передбачені дитячі майданчики і «акустично оптимізований» амфітеатр на 687 глядачів. Є також майданчик для «мовних» виступів на 200 місць, а на центральній галявині передбачено місце для проведення концертів.

Привертає увагу цікавий композиційний прийом формування рельєфу, шляхом використання різновисоких дерев'яних паль для влаштування екосистеми місця, який завершується бетонними «клумбами» 6 метрів в діаметрі. Кожна 60-м паля, здатна нести 250-350 тон. Багатогранні форми «клумб» нагадують про структуру льоду навколо тих же дерев'яних паль.

Рис. 3. Загальний перспективний вид на парк та проектне рішення

Прикладом проекту оновлення існуючого культурно-пізнавального парку є парк «Азербайджан» в Одесі. Цей парк спрямований на відображення оточуючого світу. Його ідейна спрямованість - насичення регульованого урбанізованого середовища відкритими та активно розвиваючими просторами, які відтворюють ідентичність азербайджанської культури. А функціональне зонування складається з зон: відпочинку, дитячої зони, загальної площі, площі з фонтаном, амфітеатру та транзиту. Планувальна організація створена у вигляді пейзажного парку з вільним розташуванням основних елементів та організацією штучного рельєфу.

Рис. 4. Схема генерального плану та поперечного розрізу

Висновки. Головна ідея культурно-пізнавальних парків – відтворення оточуючого світу або вплив на внутрішній світ людини. За рахунок формування рекреаційного середовища такі парки впливають на процеси сприйняття внутрішнього або зовнішнього світу людиною. Психологічний вплив на людину, в таких парках, здійснюється за допомогою елементів ландшафтного проектування, природніх особливостей, та художньо-образного ряду, відповідно сценарію за обраною темою. Окрім збудження психоемоційного стану людини, важливою є пізнавальна складова, яка залежить від змістовного наповнення простору. Іншим моментом, який впливає на сприйняття будь-якого культурно-пізнавального простору є дизайн контексту. Контекст відображає зв'язок між першочерговими елементами тематично-зональної схеми та розвитком сюжетних ліній сценарію парку, відповідно обраної теми за визначеною ідейною спрямованістю. Застосування різноманітних композиційних засобів та прийомів при проектуванні таких парків, дозволяє створити гармонійне паркове середовище, де люди можуть поєднувати пізнавально-дослідницькі потреби з відпочинком.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грачова М.В., Шикіна О.В. // Перспектива створення тематичного парку в Одеській області. - Одеський національний економічний університет;
2. ДБН Б.2.2-12:2019 Планування та забудова територій, Київ, 2019;
3. Каранда, А.О. Історичний досвід формування садів і парків філософської та психоемоційної спрямованості / А.О. Каранда // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. – К.: КНУБА, 2018. – №53. 360 с.;
4. Каранда, А.О. Ідейно-тематична відповідність ти стильова єдність, як основна складова принципу формування художньообразного середовища культурнопізнавальних парків – К.: КНУБА, 2020. – №56. 234 с.;
5. Мешкова В.И. Пространственная организация парка санаторного комплекса на основе ландшафтного сценария (в условиях Южного берега Крыма): дис. канд. архитектуры: 18.00.04 «Містобудування та ландшафтна

архітектура» / Мешкова Валентина Іванівна; К.: НДІмістобудування,1978. – 211 с;

6. Archdaily [Електронний ресурс] Режим доступу: Постиндустриальная долина (archi.ru);

7. [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. – Archdaily. – Режим доступу: Parc de la Distance - современный парк, обеспечивающий социальное дистанцирование | ARCHITIME.RU (дата звернення 10.10.2021).

8. [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. – Archdaily. – Режим доступу: Little Island Park / Heatherwick Studio / ArchDaily; (дата звернення 10.10.2021).

9. [Електронний ресурс]: [Інтернет-портал]. – Archdaily. – Режим доступу: Парк Азербайджан / Отдых в Одессе (odessa.travel). (дата звернення 10.10.2021).

МЕТОДИ РЕОРГАНІЗАЦІЇ ПАРКІВ НА ПРИКЛАДІ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ПАРКУ БАРКАРОЛА У М. КИЄВІ

Селезенєва Марія Дмитрівна

студентка

Каранда Андрій Олександрович

аспірант

Войко Наталія Юрївна

канд. арх., доцент,

Київський національний університет будівництва і архітектури

м. Київ, Україна

Вступ. Досліджуючи існуючі міські парки, зокрема парки у м. Києві, можна простежити загальну тенденцію – їх недостатня ідейна насиченість, адже більшість з них була облаштована у 60-70х роках та являла собою здебільшого парки культури та відпочинку. До таких парків можна віднести парк «Перемога», парк «Орлятко», парк «Супутник», парк «Юність», Голосіївський парк імені Максима Рильського та інші. Функціональне зонування, архітектурні та природні прийоми і засоби таких парків були дуже схожими, якщо й не ідентичними. Ці парки не наділялися регіональними та індивідуальними рисами, тому не викликали у відвідувачів необхідного спектру почуттів. Тому при реорганізації таких парків потрібно враховувати почуття людини, а не тільки об'єкти середовища, такі як алеї, майданчики тощо [1].

Мета роботи полягає у визначенні прийомів реорганізації київських парків культури та відпочинку у культурно-пізнавальні парки емоційної спрямованості, а також у створенні концептуальної моделі реорганізації частини Голосіївського парку ім. Максима Рильського у парк «Баркарола».

Матеріали та методи. При реорганізації частини Голосіївського парку в культурно-пізнавальний використовувалися наступні методи: дедуктивний, феноменологічний, метод структурно-функціонального аналізу та філософсько-культурологічний.

Дедуктивний метод полягає у послідовному розгортанні повідомлення і руху тексту від загального до часткового. Це метод пошуку того, як спочатку висловленому узагальненню знайти конкретні підтвердження [2]. Тобто від визначення теми та ідейної спрямованості, яка у концептуальному сценарію розкриває визначену тему [3], за допомогою сюжетних ліній та образного ряду, і вже потім переносить його на площину проектування культурно-пізнавального парку.

Феноменологічний метод в архітектурі розглядає суб'єкти та об'єкти в їх єдності. Феноменологія розширює область візуальної архітектурної комунікації в більш складній області синестетичної реальності природного і антропогенного оточення. Ця реальність включає в себе не тільки функції очей і розуму але і багатовимірні можливості людського тіла і інтуїції [4]. Тобто створюючи ландшафтно-рекреаційну одиницю – естетичний інформаційно-зрозумілий парк ми враховуємо не тільки зорове сприйняття, а й звертаємось до інших чуттєвих людиною перцепцій щодо зовнішніх предметів.

Структурно-функціональний аналіз полягає у дослідженні зв'язків і відносин між елементами. Під час цього аналізу досліджуються єдність змісту та форми, ідея, художні образи, функціональне зонування, раціональність планувальної організації, організація рельєфу, зв'язок з оточуючими містобудівними об'єктами та композиційні засоби та прийоми. У сухому залишку ми повинні отримати цілісну композицію об'єкта, що проектується. В процесі реорганізації парку методом структурно-функціонального аналізу аналізувалася існуюча ділянка під проектування, виявлялися її характеристика, та особливості – як позитивні, так й ті, що потребують покращення.

Філософсько-культурологічний аналіз полягає у дослідженні та аналізі світового досвіду, зокрема принципів постмодернізму Чарльза Дженкса, втілених у «Саду космічних роздумів». В мистецтві постмодернізму інтертекстуальність виступає як «родове поняття», що поєднує такі прийоми роботи з художнім «текстом», як колаж, цитування, стилізація, пародіювання, палімпсест. При цьому в рамках інтертекстуальності розрізняють два типи

міжтекстових зв'язків, заснованих, відповідно, на відносинах присутності та деривації. До першого типу відносять такі форми зв'язків, як цитата, референція, алюзія та плагіат; до другого – такі, як пародія та стилізація [5].

У приватному саду Дженкса ми можемо спостерігати дивовижний ефект зіткнення, поєднання та гармонії двох, здавалося б, протилежних течій. Перше розглядає сад як текст, написаний автором і читаний кожним відвідувачем по-своєму. Друге показує нам зміст цього тексту не як філософську чи релігійну концепцію, як бувало вже у класичних садах, або як концепцію наукову. Безліч деталей повертають нас до відкриттів ХХ століття, з взаємодії яких виникає безліч окремих оригінальних і чудових місць: готично білий і за рахунок цього зовсім не похмурий сад «Кістки беріз», що затягує *Mobile in mobilis* – «Сад чорної діри» і невимовної краси «Сад пагорбів равлика та слимака», сад-ребус «Бабусин сад» з девізом «Спадковість і спадщина».

Результати та обговорення. Під час реорганізації частини Голосіївського парку ім. Максима Рильського у культурно-пізнавальний парк «Баркарола», наведені вище методи були використані у такій послідовності:

Завдяки структурно-функціональному аналізу була досліджена ділянка проектування та були виявлені фактори, які негативно впливають на перебування людини у цьому ландшафтно-рекреаційному середовищі. Так, у парку немає обхідної стежки та є всього два входи, тому пішоходи, маршрут яких проходить обабіч парку, не мають змоги зайти всередину та вимушені йти біля дороги. Також межі функціональних зон в парку є розмитими, тому їх використання хаотичне. Через це виникають конфлікти між собачниками та іншими відвідувачами, адже майданчик для вигулу собак – відсутній. Атракціони, яким відведено місце у парку знаходяться у аварійному стані та не використовуються. Теж саме можна сказати про дитячі майданчики – через постійну густу тінь від крон дерев на них майже не потрапляє сонячне світло, тому вони не є привабливими для відвідувачів. У парку відсутні велосипедні доріжки та не дотримані вимоги інклюзивності. Загалом, функція «культури та відпочинку» парку є морально застарілою та потребує реорганізації.

Завдяки дедуктивному методу, спочатку була виявлена тема, ідейна спрямованість та мета парку. Парк «Баркарола» – спеціалізований культурно-пізнавальний парк емоційної спрямованості, його мета – усвідомлення плинності та циклічності часу завдяки залученню художніх образів з творів циклу «Пори року» П. І. Чайковського.

Далі був написаний основний сценарій парку (умовної п'єси) – він розбивається на 4 акти (зима, весна, літо, осінь і знову зима), кожен з яких складається з трьох епізодів, по місяцям сезону. Мандруючи парком, від “січня” до “грудня”, у супроводі фортепіанного циклу “Пори року” Чайковського, відвідувач за відносно короткий проміжок часу проживає досвід сезонних змін. Він умовно проходить через всі 12 музичних п'єс з супровідним їх віддзеркаленням на площину реального.

Зонування парку відповідає послідовності змін пір року та місяців, але це не обмежує парк однією сюжетною лінією. Відвідувач має змогу увійти в один із чотирьох самостійних актів та відвідати один з 12 епізодів.

Перший акт (Зима) – про єднання. Він пов'язаний з фестивалями, святами, масовими заходами, зустрічами з друзями та родичами, новими знайомствами. Саме тому локації цього акту – альтанки, вогнище, ковзанка, горки, фестивальний майданчик – про оточення та про взаємодію з ним. Тут час летить швидко та невимушено.

Другий акт (Весна) – про кохання. Локації парку сприяють щирості та юнацькій безтурботності. Тут є можливість бути вдвох будучи у натовпі. Тут дорожать кожною хвилиною і карбують її у своїй пам'яті.

Третій акт (Літо) – про дитинство. Про пізнання нового, цікавого, про що можна буде поділитися з друзями у вересні. Про селище, про річку, про пригоди. Тут можна побути на самоті та почитати улюблену книжку біля води, можна провести час вже зі своєю дитиною, а можна познаходити виходи з лабіринту серпневих снопів.

Четвертий акт (Осінь) – про партнерство. Осінні місяці-простори парку створені для затишних розмов з вірним другом, тихі прогулянки наодинці або разом з собакою, шахові партії або чаювання.

Феноменологічний та філософсько-культурологічний методи знайшли своє використання під час декодування образного ряду на мову архітектури. Під час прослуховування п'єс були виявлені образи, які потім перекладалися у елементи благоустрою, архітектурні форми, композиції, функціональні зони, таким чином утворюючи органічний маршрут. Наприклад, образний ряд січня це: приглушене тепле світло, мов від свічки, яке втілюється у освітленні відповідної ділянки низькими світильниками-стовпчиками; образ обіднього столу, який збирає за собою всю родину на свята та образ хуртовини, від якої знайдеться прихисток, як у казці «12 місяців» – це «огортаючі» бесідки у сферичній формі клубка ниток та вуличне вогнище, біля якого можна відпочити.

Висновки. Отже, реорганізацію однотипних поліфункціональних та уніфікованих парків культури та відпочинку у культурно-пізнавальні парки можна здійснити завдяки синергії концепції і часу, врахуванню багатовимірних можливостей людського тіла і інтуїції при взаємодії з простором, звертанню до сюжетів та їх дотриманню, рахуванню з інтертекстуальністю постмодернізму та декодуванню образів у площину ландшафтно-рекреаційних елементів. Тим самим міське середовище збагачується потужним туристичним магнітом та надає мешканцям прилеглих мікрорайонів пізнавально-дослідницьке різноманіття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Каранда, А.О. Історичний досвід формування садів і парків філософської та психоемоційної спрямованості / А.О. Каранда // СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ АРХІТЕКТУРИ ТА МІСТОБУДУВАННЯ. – К.: КНУБА, 2018. – №53. 360 с.
2. https://pidru4niki.com/15060913/ritorika/deduktivniy_metod

3. Войко, Н.Ю Завдання до виконання курсового проекту на тему Концептуальний проект «Парк майбутнього» для студентів 6 курсу спеціальності 191 «Архітектура та містобудування» спеціалізації «Містобудування. Архітектурно-ландшафтне проектування» / Войко, Н.Ю // – К.: КНУБА, 2018

4. Хараборська Ю. О. ТИПИ МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ СТИЛЬОВИХ ОЗНАК АРХІТЕКТУРИ // АРХІТЕКТУРНИЙ ВІСНИК КНУБА .– 178

5. Пьеге-Гро Н. Введение в теорию интертекстуальности / пер. с фр., общ. ред., и вступ. ст. Г. К. Косикова. М.: ЛКИ, 2008. 240 с

СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО ПРОЕКТУВАННЯ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНИХ ПАРКІВ НА ПРИКЛАДІ «ПАРКУ ЕМОЦІЙ»

Тищенко Єлизавета Олександрівна

студентка,

Войко Наталія Юрївна

канд. арх., доцент,

Київський національний університет будівництва і архітектури
м. Київ, Україна

Вступ. Зі зміною кордону світогляду громадян почав формуватися попит на ландшафтну архітектуру. В наш час попит на ландшафтне проектування дуже високий, враховуючи той факт, що паркова мережа міст практично не розвивається, йде неспинний процес її занепаду та скорочення. Тому ландшафтне проектування сьогодні спрямовано на перетворення рекреаційного простору міського середовища відповідно до потреб людини та стало дуже затребуваною послугою серед українських городян. У зв'язку з цим виникла проблема ідейного насичення міських рекреаційних просторів, що вимагає створення нового підходу до проектування парків.

Мета. Основним завданням проектування «Парку емоцій» є розвиток інноваційного підходу при проектуванні відкритого рекреаційного простору культурно-пізнавального парку у міському середовищі, за ідейним напрямом спрямованим на внутрішній світ людини. Особливістю проекту є поетапне моделювання, змісту «Парку емоцій» за допомогою сюжетних ліній та образного ряду, відповідно сценарію. Такий підхід можна порівняти з роботою режисера, який відштовхується від деякої ідеї, образу, та створює сценарій, який складається з відповідних сюжетних ліній та образного ряду, що допомагає по-новому «прочитати» простір парку та дає широкий спектр варіативності проектування.

Матеріали та методи. У статті «Концептуальний підхід в архітектурному проектуванні», В. Мельник зазначає, що за змістом та суттю

архітектурний об'єкт є інтерпретацією попереднього досвіду, в основі котрого є певний унікальний принцип. Створення цього принципу є вищою формою архітектурної творчості та має назву концептуальне проектування [1]. У своєму проекті «Парк емоцій» було використано саме цей підхід, та метод створення інформаційної матриці, яка включає докладний опис сценарію з відповідними образним рядом та сюжетними лініями.

Результати та обговорення. Перед початком проектування, був проведений аналіз новостворених та реконструйованих культурно-пізнавальних парків та парку творця ленд-арту минулого століття.

Ландшафтний парк «Сокольська гора» [2], (рис.1,2), створений у 2019 році у республіці Татарстан, в місті Бугульмі. Він займає площу 5,46 га. За ідейною спрямованістю парк розкриває рекреаційний потенціал головної природної пам'ятки міста і улюбленої локації мешканців Бугульми. Перед авторами проекту стояло завдання об'єднати екологічні коридори та буферні зони, утворені природними ландшафтами, в єдину рекреаційну мережу з різним антропологічним навантаженням, а також створити альтернативні природні громадські простори, які знаходяться у доступному пішохідному зв'язку до центру міста.

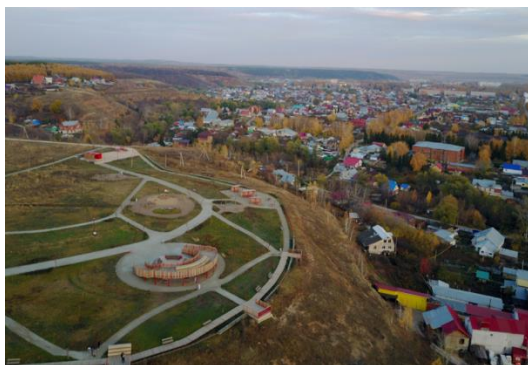

Рис.1, 2. Парк Сокольська гора

Мікроспільнотний парк Сончжуан [3], (рис.3), створений у 2021 році в столиці Китаю, місті Пекін. Він займає територію 0,59 га. За ідейною спрямованістю цей парк присвячений створенню універсальних та інклюзивних

громадських місць-кімнат, які пропонують новий погляд на стале поняття парку, збільшуючи таким чином залученість населення.

Рис.3. Мікроспільнотний парк Сончжуан

Реновація культурно-розважального парку ім. А. Гайдара в Росії у місті Арзамас [4], в 2019 році охопила лише частину парку, площею 3,33 га. За ідейною спрямованістю Парк Гайдара, (рис.4), задумувався багатоцільовим, цілорічним, інклюзивним громадським простором.

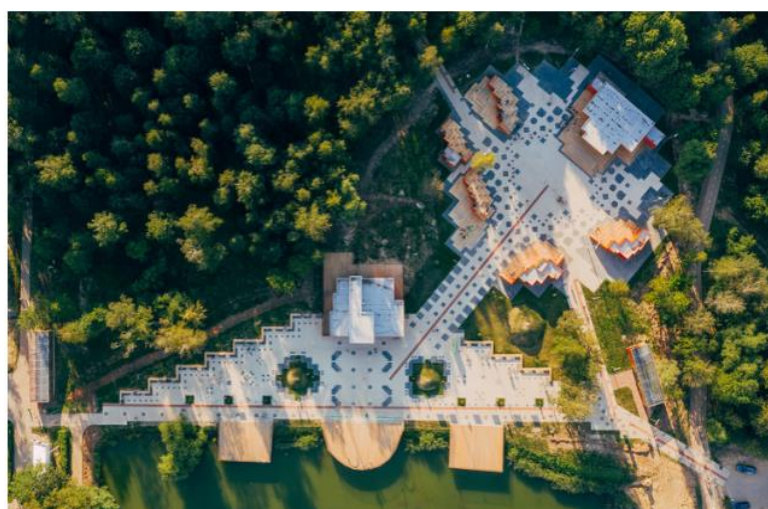

Рис.4. Парк ім. А. Гайдара, вид зверху

Основна ідея парку - «ГЕРОЙ» + «МІСЦЕ». «Герой» - Аркадій Гайдар, ім'я якого носить парк, а «місце» - історична частина Арзамасу, на місці якої був створений парк. Тут залишилися ями від видобутку глини, для створення цегли, з якої була побудована історична частина міста. Таким чином, рельєф парку відтворює історію цих подій, а керамічна цегла використовується як матеріал для благоустрою.

Ленд-парк «Сад космічних роздумів»[5], (рис.5), створений в кінці ХХст. видатним архітектором Ч. Дженксом на теренах Шотландії, у місті Дамфрісшир. Цей парк займає площу 16,2 га. Ідейна спрямованість саду, згідно авторському задуму, являє собою наш Всесвіт у мініатюрі. Ландшафт зображує фрактали, чорні діри, символізує математичні форми і наукові феномени.

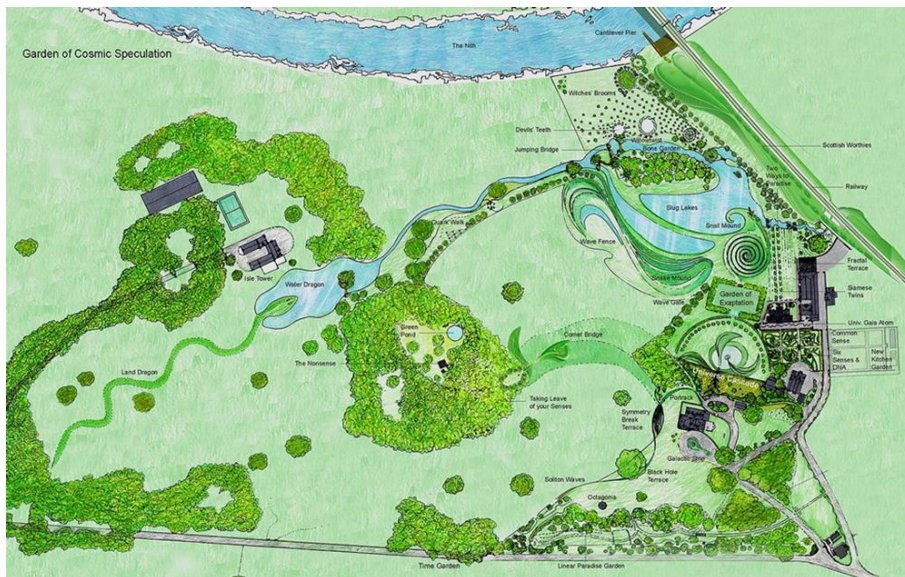

Рис.5. Генплан ленд-парку «Сад космічних роздумів»

Парк Les Jardins d'Etretat [6], (рис.6), створений у 2016 році в Нормандії, у місті Етрета. Цей парк займає площу 1,5 га. За ідейною спрямованістю це експериментальний сад, де за основу взято принципи неофутуризму. У цьому саду не можна зустріти буйство фарб, адже філософія автора укладена в японському прислів'ї: «Виразність скупа, все зайве - бридко».

Основною темою (ідеєю) спеціалізованого культурно-пізнавального парку емоцій є розкриття потаємної сторони особистості, «приховані емоції».

Рис.6. Парк Les Jardins d'Étretat

Мета проектування цього парку спрямована на розкриття емоцій та почуттів у відвідувачів, які вони приховують у повсякденному житті. Переживання людини можуть бути дуже різноманітні, їх поділяють на види за змістом, характером ставленням до дійсності, ступенем їх розвитку, силою й особливостями їх вияву. Відповідно до цього всю різноманітність людських переживань можна поділити на дві групи. До першої належать ті, що є відображенням ситуативного ставлення людини до певних об'єктів, до другої — ті, в яких виявляється стійке й узагальнене ставлення до них. Перша група переживань, як зазначалося, називається емоціями, друга — почуттями [7].

Образний ряд, (табл.1.), парку складається з наступних переживань: інтерес, здивування, радість, сміх, гордіня, гнів, горе-страждання, страх. Кожне переживання може викликатися за допомогою різних композиційних прийомів.

Планувальна структура парку побудована таким чином, щоб кожен відвідувач пройшовши парк від початку до кінця проживав різні емоції та почуття як це відбувається протягом життя. Парк має декілька входів, що починаються з емоції інтересу, далі емоції (переживання) йдуть в різному порядку, але всі шляхи сходяться в «зоні радості». Символізуючи сталі твердження, що незалежно від того який був шлях, в кінці відвідувача чекатиме щось позитивне та радісне.

Образний ряд

Подібні тунелі викликають інтерес «а що там далі?», адже ми не бачимо кінцевої точки		Обладнання дитячого майданчику викликає здивування із-за своєї незвичайної форми, спочатку можна навіть не зрозуміти яке призначення цих конструкцій.	
Інтерес		Здивування	
На мою думку, «хліб і видовище» у вигляді фудкорту та картингу викликає емоцію радості.			
Радість		Сміх	
На мою думку, гордіня руйнує цілісність особистості, що можна виразити через конструкції зі шматочків дзеркал. Картинка ніби і повна, але водночас і розбита із-за своєї пихи.		Тунелі-перешкоди, зображені на фото, викликають гнів, адже проходити через них не зручно, не зрозуміло коли точно він закінчиться, що викликатиме роздратованість та відчуття гніву.	
Гордіня		Гнів	
«Хвильове» покриття, зображене на фото, демонструє утопання в стражданні й горі.	Страх викличе на перший погляд «ненадійна» конструкція, яка може обвалитися в момент проходження через неї.		
Горе-страждання		Страх	

Висновки. З плином часу заходи та прийоми проектування змінюють один одного, з'являються нові, частково повертаються вже давно відомі, в нових інтерпретаціях. Не підлягає сумніву те, що всі видатні досягнення наших попередників з плином часу потребують нового підходу. Проектування парку емоцій передбачає використання концептуального підходу, сценарного моделювання і нових інноваційних заходів та прийомів сучасного ландшафтного проектування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Мельник, В.; Моркляник, О. І. «Концептуальний підхід в архітектурному проектуванні» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/xmlui/handle/ntb/53591>
2. Проектная группа 8 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://8architects.com/sokolka>
3. Songzhuang Micro Community Park / Crossboundaries [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.archdaily.com/967372/songzhuang-micro-community-park-crossboundaries?ad_source=search&ad_medium=projects_tab
4. Журнал «Проект Россия» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://prorus.ru/projects/blagoustrojstvo-parka-kultury-i-otdyha-im-argajdara-v-arzamase/>
5. Charles Jencks [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.charlesjencks.com/>
6. Офіційний сайт парку Les Jardins d'Etretat [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://etretatgarden.fr/?gclid=CjwKCAiAnO2MBhApEiwA8q0HYWR0bDY-PsoqmpN9R3vnOv0rRBc1-ZBRa8jK7x-n_U30ATHEZgX9dhoCvIIQAvD_BwE
7. Студопедія [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://studopedia.com.ua/1_5685_vidi-emotsiy.html

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

APPLYING INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES TO FORM STUDENTS' LANGUAGE AND SPEECH COMPETENCES

Курпа Анна,
PhD in Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Social and Humanitarian Education
Communal Institution of Higher Education
«Dnipro Academy of Continuing Education»
of Dnipropetrovsk Regional Council
Dnipro, Ukraine

Introduction. Regarding the European Recommendations on Language Education, the National Doctrine of Development of Education, the Law on Higher Education, and the State Standard for Higher Education, the concepts of language education the priority of higher education in Ukraine is preparing a competent specialist – a linguistic persona.

The process of language training of future managers or administrators implies a high-level formation of professional language and speech competences, which enhances their competitiveness and mobility in the labour market, ability to establish business contacts. The solution to the problem of forming any competence is related to applying specific learning technologies.

Information technologies provide students with access to modern teaching and learning methods, which results in dramatic changes in the organization of the educational process. Thus, a student is responsible for his or her knowledge more than a teacher that determines the humanization of education [1].

The aim of our study is to reveal the advantages of applying information and communication technologies to form students' language and speech competences when teaching and learning languages.

Materials and methods. To reach the aim we have used such methods as analysis of scientific and methodological works on problematic issues, synthesis of educational and methodological ideas, generalization of own pedagogical experience.

Results and discussion. Nowadays students, who have been observing extreme development of computer technologies while studying, are better able to perceive and absorb new information via computer information sources. The use of information technology in the process of forming speech and language competences while mastering the language of professional communication by future managers or administrators makes it possible to create a comfort zone for young people, to make the learning process easier and more interesting.

Teaching languages in a professional direction is based on pedagogical and educational psychology, by which the teacher determines the effective techniques and methods of teaching, creates a system of work taking into account students' individual characteristics.

Psychologists consider the most effective educational process is based on creating comfortable learning conditions: the learning outcomes are achieved with minimal effort and time. To create such conditions it is necessary to select the most effective ways of mastering the educational material [3, p. 52].

According to some scientists, introducing information technology in the educational process contributes to general improving didactic training resources in higher educational institutions [4, 5, 6].

To apply information technologies we should primarily form information culture of future specialists, ensure the development of students' personal traits and skills, disclose the creative potential of every student, increase the efficiency of the educational process, provide creative research activities, intensify the educational process.

Students develop their speech abilities at language classes while thinking or comprehending some facts, comparing, summarizing, abstracting and concretizing them, which promotes developing mental abilities, as well as provides acquiring knowledge, forming skills [7, p. 19].

Today students are equipped with the latest mobile communication devices (smartphones and iPhones), feel free surfing on the Internet; they are easily navigated through various search engines. Therefore, applying various means of modern information and communication technologies is especially important to engage students to the educational process.

The process of teaching is managed by a teacher who chooses appropriate forms of its organization, applies certain methods of work, develops interest and motives of the educational activity, and provides educational influence of learning. But first of all a teacher should motivate students to acquire knowledge independently, taking into account a significant factor which is the predominant positive motive within educational activity.

There are some important tasks which a teacher should do, for example, to create a rapport with his or her students based on creative cooperation taking into account students' personal interest, individual preferences and abilities, to incorporate students' independent work, to develop students' creative thinking and an ability to "sum up" and detail information via various teaching form and methods.

Dominant teaching methods should include independent students' work, exploratory and research approaches to the acquired knowledge, skills and abilities. Control over their training should stimulate in-depth study, systematization, classification of educational material, knowledge transfer to new situations, development of creative learning elements. Homework should be creative, promote thinking and speaking skills. It is the use of information technologies that makes it possible to diversify the work, to make the process of learning languages go beyond the teaching audience and to make it continuous, promotes the organization of independent students' work. Sometimes, applying multimedia resources, students become more active and want to learn languages in various aspects, which significantly affect the effectiveness of learning.

Didactic material used in classes is essential for developing professional speech among modern students. Exercises and tasks for developing connected speech should not only promote the ability to recognize linguistic phenomena and concepts,

reproduce language units, but also develop the skills of language and speech practice, creating of their own texts of different types, styles, genres, that is, they should promote the development of students' creative potential. Information technologies give the teacher wide opportunities to choose interesting and necessary didactic material, to use various media resources and training programs while language learning in the professional direction.

The introduction of information technology into the process of language teaching and learning in higher educational institutions can significantly change the model of learning. The traditional model of language learning implies the fact that there is a teacher in the centre of educational process, and students play a passive role, the essence of learning is transferring specific knowledge and facts, often the competition between students is the basis of initial activity. By comparison introducing information technology into training students suggests their active involvement in the learning process, the essence of learning here is to master the skills, to acquire the necessary knowledge, to develop skills and abilities, and the cooperation between the teacher and his/her student is based on the educational activity. Information technology training provides the most accessible educational information that would facilitate the disclosure of a student's creative abilities, give impetus to independent cognitive activity. Information technology also increases the efficiency of the learning process as it becomes more personalized.

Application of interactive technology at the classes changes the usual learning situation for the student, the nature of his or her activity, puts him/her in a different position: the student ceases to be a passive receiver of knowledge, and becomes an active participant in learning process. Computer technologies are characterized by the basic didactic principles of the educational process: visualization, accessibility, scientific character, consistency, practical orientation [5, p. 62].

Although computer programs cannot replace a teacher, but serve as a computer training support. Informatization of the educational process greatly contributes to the unveiling of teachers' and students' creative potential; releasing the teacher and his or her student from the need to perform routine, technical operations; giving them ample

opportunity to solve creative problems. The effectiveness of applying information technology in the educational process depends on the success of solving methodological problems related to their content and method of use [8, p. 135]. We also believe that in addition to traditional forms, the methodological system should contain purposeful, intensive and controlled independent work of the student, who can study in a convenient place, according to the individual schedule, comprehensively using teaching aids and coordinated contact with the teacher [9, p. 62].

Conclusions. The introduction of information technology into the process of forming language and speech competences of future managers and administrators helps to solve the following basic linguistic and educational tasks: to increase the motivation of learning activities while studying the language by professional direction; to develop students' abilities and readiness for independent language learning; to increase the students' activity in the language learning process; to make the learning process individual; to intensify training; to form and develop skills of different language activities (reading, speaking, listening and writing).

The use of information technology in teaching at language courses in higher educational institutions contributes to creating a new learning model, in which the essence of learning is not only transferring pieces of information, but developing students' ability to independently acquire knowledge, to form and improve their language and speaking competences, communication skills.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Concept of implementation of media education in Ukraine. [Online]. Available: http://www.ispp.org.ua/news_44.htm. (in Ukrainian).
2. P. V. Sysoyev, *Information and communicative technologies in linguistic education*. Moscow : The «Librocom» Publ., p. 264, 2013 (in Russian).
3. O. I. Abdalova, *Usage of technologies of electronic studies in the process of education*. Distance and virtual education, vol. 12., pp. 50–55, 2014 (in Russian).

4. R. S. Hurevych, “Usage of Internet technologies in the preparation of specialists: aspects of education in networked communities”, *Scientific journal of M. P. Drahomanov NPU. Series № 2. Computer-oriented systems of education*, vol. 16 (23), pp. 8–12, 2015 (in Ukrainian).
5. H. B. Zakharova, “The use of information technology as an innovative vector of higher education didactics”, *Scientific works. Pedagogy*, pp. 63–66, 2013 (in Ukrainian).
6. O. V. Semenikhina, *New Paradigms in the field of education in the conditions of the transition to the «smart» society*. [Online]. Available: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN23/13sovpds.pdf>. (in Ukrainian).
7. A. Leontiev, D. Leontiev, E Sokolova, *Foreword*. M. : Smysl, p. 19, 2005 (in Russian).
8. G. F. Ponomaryova, *New pedagogical technologies: teaching aids*. Kharkiv, p. 282, 2013 (in Ukrainian).
9. V. I. Bobrytska, S. M. Protska, “Future philologists’ professional competences formation by means of computer-oriented technologies”, *Information Technologies and Learning Tools*, vol. 58, No 2, pp. 59–66, 2017 (in Ukrainian).

SIGNIFICANCE OF PRACTICAL STUDYING MECHANISMS IN THE UNIVERSITIES OF UKRAINE AND THE USA

Rozumets Alyona Vitaliivna,
Student, 2nd course, group 9a
Faculty of International Trade and Law,
Kyiv National University of Trade and Economics
Kyiv, Ukraine

Introduction. Practical education is considered as one of the best methods to comprehend the information and obtain new skills. This kind of learning process provide students vast amount of benefits such as high speed of acquisition and reproduction of information which is likely would stay in long-term memory.

Aim. This article deals with the main difference, peculiarities and similarities between system of undergraduates' educational process in Ukraine and the US on the example of Management and Business administration field, focusing on practical aspect such as internships to show and highlight the perspectives of Ukrainian higher educational establishments in terms of implementing American experience.

Methods. Methods that were used to collect the information for this study: theoretical analysis, generalization of information, induction, synthesis of facts, abstraction, extrapolation; empirical: description.

Materials. Main body. Northwestern University (USA) and Kyiv National University of Trade and Economics (Ukraine) have been selected as the objects of comparison and analysis due to their promising results on educational field and perspectives of further development.

The diversity and flexibility, limitless opportunities in the educational field make one of the objects of our study – Northwestern University – appealing to humongous number of in-state and international students. Northwestern University (Kellogg) is ranked № 4 in Best Business Schools in the USA. The graduation rate is 93,5%. It occupies #9 place in the rank of US National Universities (continues to be ranked among the top 10 national universities by two major rankings organizations

— U.S. News and World Report, The Wall Street Journal and Times Higher Education). [2]

Kyiv National University of Trade and Economics (KNUTE) ranks high in the rankings of educational institutions in Ukraine. KNUTE holds 12th stair in TOP of Kyiv's universities 2020 among 60 capital's higher educational establishments. [3] The graduation rate of Kyiv National University of Trade and Economics is 90,88%. The statistical information presented above is undeniable evidence of high quality of teaching and availability the practical component implementation of the studying process.

In an increasingly cutthroat global economy, both universities purpose is to create reflective, ethically and socially aware specialists in management. Kyiv National University of Trade and Economics provides students a wide range of information about internship and exchange programs in multinational and local companies and enterprises. The Career Development Center is constantly working on collecting the most beneficial and productive occasions to help undergraduates to unleash their potential through the prism of the practical experience. The most popular internships in management, HR and financial departments are: ANCOR, KPMG, Fozzy Group, PwC Ukraine, PepsiCo, Diligent Capital Partners, Nestle, METRO, Xpand etc. [5]

Such study technique equips student to be a resourceful and innovative practitioner of management, decision-maker who is able to cope with the demands of the 21st century. That's why during the 4 years' bachelor degree in Business and Management at Northwestern University provides its student a magnificent opportunity to apply the academic learning to a real-life business with 1 year (3rd of studying) of placement in industry. Students work at an external field site where a minimum of 600 hours is accrued of which 240 hours are spent in direct client contact at Bain & Co, Bank of America Merrill Lynch, The Boston Consulting Group, The Cambridge Group, Cornerstone Research, Deloitte Consulting, Facebook, Google, IBM, McKinsey & Co, etc. [1]

Results and discussions. According to the facts above, both Northwestern University and Kyiv National University of Trade and Economics provide 4-year academic program in Management field that assists undergraduates to obtain practical skills of effective working, productive communication and reporting in business ambiance and general development of hard and soft skills. In the process of practical implementation of their knowledge students develop critical thinking for problem solving, learn deeply the numeracy, data analysis and time management, experience teamwork and observe the company's leadership style, rules of negotiations, corporate culture, etc.

Comparably with American, Ukrainian framework of internship in higher educational institutions distinguishes on several levels.

Firstly, the structure of academic programs (core disciplines, studying approach, price, etc.) American educational program is more expensive, moreover, its diplomas are internationally approved and prestigious.

Secondly, one of the most appealing aspects of the U.S. higher education system is the flexibility conducted through the number and diversity of institution types it encompasses. Students have unlimited choices on what they could study. Usually the U.S. universities offers a variety of opportunities linked to experiments with different courses in the first two years of undergraduate programs, as opposed to European universities, where the specific subject should be picked with predefined curriculum followed throughout one's studies [4]. Universities provide up to date facilities and advanced technologies, which are being developed on-site and can be used for work on government and private projects. This diversity offers students options to specialize in a variety of academic disciplines and gain employment training. In such a way, students are taught to be flexible which is highly valued by modern employers.

Thirdly, American model of internship is oriented on independence and wider self-determination in the choice of internship placement. The broad list of Northwestern University partners contributes to diversity and limitlessness of possibilities which are being slowly developed in Ukraine.

Nevertheless, it would be better to notice that Ukrainian undergraduates make up solid working base in non-manual occupations. Modern students are hard-working, intelligent, oriented on international perspectives, they are also provided with great internship opportunities.

Conclusions. It could be underlined that successive development and improvement of education in Ukraine is inevitable. As a result, we need a guidance or examples of former successful practices abroad. In such case, the United States of America is a functional role model. Mechanism of internship in the U.S. develops students' self-determination, ability to take responsibility for their own future, boosts their motivation to learn more, obtain new helpful skills and confidently start own way in business. Its centerpiece is superior employees, entrepreneurs and citizens.

Practical experience as a constituent of study provides social benefits like bigger circle of communication as a result expand of knowledge, soft skills, making bonds with professionals in selected area, teamwork practice and unique experience. It is also an opportunity to encourage personal development, learn more about ourselves and profoundly analyze our best and weak qualities, preferences and current goals. Successful internship must become the starting point on the way to professional successes in definite industry.

REFERENCES

1. Certificate Program for Undergraduates. Jobs & Internships York [Electronic resource] // Сайт Northwestern University Kellogg. – Northwestern University, 2021. – Режим доступу: <https://www.kellogg.northwestern.edu/certificate/career-development/jobs-internships.aspx>, вільний. – Загл. з екрану. (29.10.2021)
2. Colleges. Northwestern University [Electronic resource] // Сайт U.S. News& World Report. – Northwestern University, 2021. – Режим доступу: <https://www.usnews.com/best-colleges/northwestern-university-1739>, вільний. – Загл. з екрану. (29.10.21)
3. Kyiv National University of Trade and Economics [Electronic resource] // Сайт U-Multirunk. – U-Multirunk, 2021. – Режим доступу:

<https://www.umultirank.org/study-at/kyiv-national-university-of-trade-and-economics-rankings/> , вільний. – Загл. з екрану. (28.10.2021)

4. Zvarych I.M., Kalaur S.M., Prymachenko N.M., Romashchenko I.V, Romanyshyna I.V. Gamification as a Tool for Stimulating the Educational Activity of Students of Higher Educational Institutions of Ukraine and the United States [Iryna M. Zvarych, Svitlana M. Kalaur, Natalia M. Prymachenko, Ionna V. Romashchenko, Oksana Ia. Romanyshyna] // Journal «European journal of Educational Research». – 2019. – V.8, Issue 3, P. 875-891. SCOPUS.

5. Програми стажувань. Центр розвитку кар'єри [Електронний ресурс] // Сайт Київський національний торговельно-економічний університет. – Київський національний торговельно-економічний університет, 2021. – Режим доступу: <https://knute.edu.ua/blog/read/?pid=6694>, вільний. – Загл. з екрану. (29.10.2021)

DISTANCE LEARNING. BENEFITS AND DOWNSIGHTS OF THIS TYPE OF EDUCATION

Shmidt Sophia

Student, course 2, group 9ab

Faculty of International Trade and Economics

Kyiv, Ukraine

Introduction. An urgent issue in the modern world is the issue of distance learning. Due to the situation in the world this year, each student, teacher and parent had to learn a new world for themselves - the world of learning via the Internet. Despite the fact that this topic existed before, it was in 2020 that it acquired the greatest relevance due to the well-known Covid-19, which caused the closure of many schools, universities and other educational institutions under quarantine. Therefore, many experts are now comparing full-time and distance learning, but so far, they have not come to a consensus which of these forms of education is still more effective. Much has been said in favor of distance education and, perhaps not less, about the disadvantages of this form of education. After all, this topic is quite subjective and what some people prefer is not a fact that is useful for others. For some, the considered form of education is the most flexible and accessible for many who wish to acquire knowledge, for others, distance learning is a complete disadvantage. Therefore, in my work, I consider the advantages and disadvantages of both systems on the basis of a comparative analysis.

Aim. The purpose of this article is to analyze the advantages and disadvantages of two different forms of education (full-time and distance learning), to identify their pros and cons and to understand which type is more effective.

Methods. Methods that I used while making the article was: generalization of information, description, comparison, theoretical analysis and synthesis of facts.

Materials. Main body. Let's start with the main advantages of distance learning, one of which is the ability to study anywhere where you have access to the

Internet, no matter if it's your home or your favorite coffee shop, the main thing is to have a smartphone, tablet or laptop with you.

Another advantage of distance learning is convenience: the student independently chooses the time and place for training, which allows him to work or study in parallel at full-time education in another city or even a country. In addition, the replacement of abstracts with electronic resources and the latest teaching methods, as well as constant consultations with the teacher, give this form of self-education additional advantages over full-time.

Another good reason is the ability to learn at your own pace. It is not necessary to study at the same pace as other students. The student can always return to the study of more complex issues, watch video lectures several times, re-read the correspondence with the teacher, and can skip the topics already known to him. The main thing is to successfully pass the intermediate and final attestations.

It is also cheaper to pay tuition fees with distance learning than with other forms. The student does not have to pay for travel, accommodation, and in the case of foreign universities, there is no need to spend money on a visa and international passport.

Now let's move on to the cons of this form of education. One of the essential drawbacks was not the readiness of either teachers or students to move into the technical sphere, which provides for the possession of the use of a sufficiently large number of technical knowledge and Internet resources.

Also, in order to study well the student needs strong motivation. After all, distance students learn a lot of educational material on their own. This requires a lot of willpower, responsibility and self-control. Most likely, no one will push or encourage learning. Not everyone succeeds in maintaining the desired pace of learning without outside supervision.

Moreover, distance education is not suitable for developing communication skills. In distance learning, personal contact of students with each other and with

teachers is minimal, if not completely absent. Therefore, this form of training is not suitable for the development of communication skills, confidence, teamwork skills.

Now let's move on to a discussion of a more traditional form of education - full-time. Direct communication with teachers, scientists and specialists is one of the main factors that should be highlighted when considering this topic. Indeed, in this way, not only information is better absorbed, but you also develop your communication skills.

Implementation of practical and laboratory work - also makes a great contribution to learning, especially in higher educational institutions, where you need not only know the theory, but also be able to apply your knowledge in practice.

In the case of traditional teaching, the danger of losing motivation is several times less. The fear that you will have to answer on a lesson in front of a whole auditorium forces you to open textbooks at least on the eve of class, and even if students do not listen to lectures very carefully, some information still reaches them. At the same time, the educational process, as a rule, is built in such a way as to force the students to gradually learn the necessary material by passing intermediate tests, works and tests.

The main disadvantages of this form: the large amount of time spent on travel, packing and preparation, the need for regular visits, a clearly established schedule of classes, almost excludes their successful combination with any other activity.

Results and discussion. In terms of understanding and effectiveness, distance learning is now in the lead. The secret of this approach lies in the student's ability to create a flexible and personalized program for himself.

I draw such conclusions after analyzing the results of the External Independent Examination in Ukraine in 2020 and 2019. To confirm, I want to provide a table made by the Center for Assessment of the Quality of Education of Ukraine, where you can see that, compared to 2019, in 2020, more students passed the exam. Despite the fact that it was in 2020 that graduate students had to prepare for certification remotely.

Table 1 [4]

ZNO-2019 / ZNO-2020: the percentage of people who passed the exam

Subject of testing	Percentage of people who passed the test	
	2019	2020
Ukrainian language and literature	84,0%	91,7%
Mathematics	81,5%	87,3%
History of Ukraine	84,0%	86,8%
English	87,3%	92,6%
German	87,7%	88,6%
French	79,4%	92,3%
Spanish	83,3%	88,7%
Geography	89,6%	94,4%
Biology	91,0%	94,5%
Physics	85,0%	92,3%
Chemistry	86,0%	89,9%

Conclusions. Summarizing the article, it should be noted that accurate comparisons can only be made between specific schools and specific students. Of course, there are some exceptions. For instance, in public general education schools that outperform others in a number of indicators. However, an important question is - are there such schools in direct accessibility and reach? Distance school is a convenient option for those who live abroad or in small towns. This is an opportunity to make an individual physical and mathematical, linguistic or physical bias for you.

REFERENCES

1. Переваги та недоліки денного та дистанційного навчання [Electronic resource] // Сайт навчального центру «Стимул». – Навчальний центр «Стимул», 2020. – Режим доступу: https://stimul.kiev.ua/articles.htm?a=perevagi_ta_nedoliki_dennogo_ta_distantsiynog_o_navchannya, вільний. – Загл. з екрану. (21.10.2020)

2. Миронов Ю.Б. Переваги та недоліки дистанційного навчання [Electronic resource] // Сайт кафедри менеджменту Львівського торговельно-економічного університету. – Кафедра менеджменту Львівського торговельно-економічного університету, 2020. – Режим доступу:

<https://kerivnyk.info/perevahy-ta-nedoliky-dystantsijnoho-navchannya> , вільний. – Загл. з екрану. (22.10.2020)

3. Zvarych I.M., Kalaur S.M., Prymachenko N.M., Romashchenko I.V., Romanyshyna I.V. Gamification as a Tool for Stimulating the Educational Activity of Students of Higher Educational Institutions of Ukraine and the United States [Iryna M. Zvarych, Svitlana M. Kalaur, Natalia M. Prymachenko, Ionna V. Romashchenko, Oksana Ia. Romanyshyna] // Journal «European journal of Educational Research». – 2019. – V.8, Issue 3, P. 875-891. SCOPUS. База дослідження КНТЕУ

4. ЗНО-2020: ПЕРШІ ПІДСУМКИ Й РЕЗУЛЬТАТИ [Electronic resource] // Сайт Українського Центру Оцінювання Якості Освіти. – Український Центр Оцінювання Якості Освіти., 2020. – Режим доступу: <https://testportal.gov.ua/zno-2020-pershi-pidsumky-j-rezultaty/> , вільний. – Загл. з екрану. (22.10.2020)

LANGUAGE EDUCATION IN UKRAINE: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Viktorova Lesia

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Military Diplomatic Academy named after Yevheniy Bereznyak
Kyiv, Ukraine

Introductions. The desire of Ukraine to become a full member of the European community encourages experts to study foreign educational experience, in which, as a result of cooperation development in Europe and in the world, with the formation of the concept of "European dimension" and implementation of the multilingualism concept and the need to preserve national, cultural and linguistic identity, a problem of foreign language teaching has become an object of serious theoretical and practical research. Studying the experience of foreign language education strategy interaction between national and international educational processes, points out the guidelines for the adaptation of educational policy in Ukraine and determines the directions of education reform, based on the best practice of other countries.

The problem of searching for the ways to optimize foreign language teaching process has been recently attracting the attention of researchers in connection with entrance of countries into certain supranational structures in terms of globalization as well as with the achievement of results of work of national educational systems in such meta-systems and evaluation of economic risks form inefficient foreign language education system.

Development of modern foreign language education requires interdisciplinary specialization and multi-level approach to the study of foreign languages as well as focus on the intercultural aspect of language skills. That is why a detailed analysis of the best practice of different international institutions in reformation of foreign language education system is important because its best elements can be used for the reformation of foreign language education system of Ukraine.

Results and discussion. Despite the fact that the recommendations of the Council of Europe on language education were implemented with equal intensity, the major reforms in Ukraine were made in the following areas:

- review of the educational system structure in the context of life-long foreign language learning introduction;

- realization of CLIL principle (Content and language integrated learning) in the curriculum, which allows to teach one subject in different languages, focusing on both the development of professional knowledge and language proficiency levels;

- increase of the amount of costs for training foreign language teachers and publishing textbooks;

- revision of curricula, examinations and certificates for accession in order to join the European foreign language proficiency scale assessment, approved by the Council of Europe;

- participation in European programs and events organized by the European Commission and the Council of Europe in order to review national education systems, develop appropriate materials and tests for language learning.

The main principles of the modern paradigm of foreign language study in Ukraine are:

- communicative orientation;

- person-oriented approach;

- autonomy of the audience;

- integrated teaching of language and speech skills (listening, speaking, reading and writing).

On the basis of these principles of modern language education nowadays different concepts of foreign language education in Ukraine are being developed.

Conclusions. In the process of learning foreign languages different strategies (methods) of teaching can be used: 1) meta-cognitive technologies of organization, focus and self-evaluation; 2) affective strategies of emotional states or circumstances handling; 3) social strategies for collaboration (cooperation) with other participants of the educational process; 4) cognitive strategies of obtaining and linking new

information with existing schemes for its analysis and classification; 5) strategies of memorizing for the input of new information into memory, its storage and removal if necessary; 6) compensation strategies (for example, guessing or using gestures) to overcome the flaws and gaps in your current knowledge of the language.

An overview of the current status of foreign language education reveals that there are both formal and non-formal learning opportunities for people of all ages.

PRINCIPLES OF MOBILE TECHNOLOGIES IN ENGLISH LESSONS FOR PROFILE SCHOOL STUDENTS

Zabolotska Olga Oleksandrovna
Doctor of Pedagogical Sciences
Shcherbyna Andrii Mykolayovich
Student
Kherson State University
Kherson, Ukraine

Introduction: Modern life is impossible to imagine without the use of mobile devices. Any field of human activity is related to information technology. The field of education is no exception, in which the dominant role of the computer and the Internet contributes to the expansion of knowledge in any subject studied by students. In the context of distance learning, which is associated with the Kovid-19 pandemic, this problem is especially relevant. Today, platforms have been developed that facilitate students' perception of foreign language information, make the lesson interesting and motivate them to master foreign language speech. However, these platforms and programs do not always contribute to the formation of students' autonomy in learning English and this is a problem today.

But since the mid-2000s, handheld personal computers (PDAs) have become widespread, as well as smartphones that are more functional than PDAs.

Most often in a foreign language lesson you need to find some information on a controversial issue, for a project or for a demonstration. Creating a search query is the first thing a user does when entering text in a browser line. Each search engine works differently and can output different information, depending on the location and previous user queries. There are also many online dictionaries on the Internet.

Now there are many educational applications in a foreign language of different profile: some of them teach only grammar, others - only words. Their advantage is that they consider and practice skills in more detail, without distracting attention to the formation of other skills.

Aim of the study is to develop a set of exercises for the formation of students' autonomy in English lessons with the use of mobile devices.

Materials and Methods. Exercises for the formation of educational autonomy with the use of mobile devices were made, taking into account the psychological age characteristics of 10th grade (15-16 years).

Based on NMC "Starlight" for 10th grade, the following topics were selected for the proposed set of exercises: "Home and away", "Food and drinks".

The most effective were tasks such as:

- Choose a YouTube video on a topic you like and ask questions about the content of the video.
- evaluate yourself with Google Forms;
- using a new vocabulary, prepare a story in the group and tasks for it, turn it into a QR-code;
- create your own advertising using a mobile phone;
- Make a list of questions for an online survey on a particular topic in Google Forms and send it to your classmates.
- write a short story using a certain grammar structure and add some photos, pictures or music to the story;
- Create a document in Google Docs or a blog on blogger.com and design it to your liking.

Results and discussion. In the process of studying the problem associated with the concept of educational autonomy, the literary sources of both domestic and foreign scholars were studied. In some works of scientists, the term "autonomy" has been replaced by "independence", "self-study", etc., but we have taken the term "educational autonomy" as a basis. Based on the provisions presented in various works, we have formed our own concept of educational autonomy - a learning activity, during which students are ready, internally motivated and able to independently organize and control their own learning process to achieve a specific goal of learning, as well as to carry out self-analysis of the performed work and the subsequent correction.

Conclusion. Thus, the proposed exercises and tasks using mobile devices contribute to the mastery of English by students in the senior classes of secondary schools.

NECESSITY OF STUDENTS' SOCIAL LIFE IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF KYIV NATIONAL UNIVERSITY OF TRADE AND ECONOMICS

Zulfugarova Karina

Student, course 2, group 9a

Faculty of International Trade and Law

Kyiv National University of Trade and Economics

Kyiv, Ukraine

Introductions. Full-time education in higher learning institutions is impossible to imagine without socialization process. Nowadays, many Ukrainian universities are striving to provide students with a big amount of social activities, which can be beneficial not only for student's physical and mental health, but also for creating a great credibility for University itself. Therefore, it is important for university policy to develop a right social activity strategy in order to create favorable atmosphere between students, inculcate social interest, build pleasant working relationships with professors and be competitive enough with other universities of the country.

Aim. In this article, we will have an opportunity to trace the interconnection between the experience of active life of students and their social and professional competence, trace how different activities affect student's learnability, to find out the purpose and functions of the social life of the university and provide actual information about main concept of organization activities.

Methods. Methods that were used to collect information: theoretical analysis, generalization of information, induction, abstraction, synthesis of facts, description.

Materials. Main Body. It is an undeniable fact, that organization of social life certainly influence many aspects of university policy. It also affects a lot student's personal qualities, that are particularly reflected in the educational process. Especially now, many pedagogical researches pay a lot of attention to importance and necessity of creation of active sections in order to reveal all student's abilities. Some studies revealed a tendency to strengthen this aspect on the basis of the process of changing

the goals of education: If earlier, before the era of the information revolution, the most important goal was the transfer of knowledge from teacher to student, now the main goal is the formation of socially significant abilities that determine the independence and socially communicative capabilities of a student.

Taking part in different activities may lead to personal growth of a student in particularly sphere, which is an important feature of education process. Moreover, its effects on academic performance of teenagers can be substantial. Therefore, having a purpose to create as much as possible sections and events in university social policy is a right decision.

Organization of these spheres in Kyiv National University of Trade and Economics (KNUTE) is basically implemented by SGC (student government council). It is “a voluntary association of KNUTE students, the highest executive body of student self-government of the university, which carries out activities in the interests of all students of the university, provides protection of its rights and interests” [2]. The purpose of SGC is to create appropriate conditions for self-realization of students, to form their organizational skills, leadership qualities, responsibility for the results of their work and more. The activities of the Council are aimed at ensuring the harmonious development of the individual, the formation of skills of the future organizer, education of spirituality and culture, growth of social activity of student youth. These skills are certainly reflected in study and academic performance in general, since all the abilities of social activity can be applied in the educational process.

In Kyiv National University of Trade and Economics is possible to highlight 3 main types of activities, which are available for each student: sport activities, scientific activities and cultural activities. It is important to encourage students by provision of opportunities to take part in each sphere, so KNUTE administration together with SGC makes their best to increase popularity of activities among students [4].

The fact that sport directly related to education of student was confirmed long ago. The more physically developed the children are, the better they learn the

material and apply it in practice. Formation of sport spirit is a necessary indicator of a developed university. Therefore, sport is especially important branch in KNUTE as evidenced by presence of a huge sport base, a wide selection of sections and numerous individual and team victories in various sports. On the territory of the university all opportunities for quality trainings are created: sport arenas, football field, outdoor sport grounds, gyms and boxing ring. Professional coaches find best approaches in order to develop strength and foster a sport spirit in every student.

Appearance of new tennis court may indicate the interest of the university administration in funding sports, because “the availability of the necessary sports facilities is a springboard for achieving high results” [3]. Here we come to the next important reason for the creation of sections at universities: the presence of diverse activities makes a good image to the university and expand its popularity among young people.

Find out new opportunities for students in scientific sphere should be promoted by teaching staff or by student scientific circles and associations of the university. “Scientific work improves the development of the student's personality, his oratory and communication skills, promotes more effective acquisition of knowledge in academic disciplines and rapid employment of the student in the future” [1].

In KNUTE students may increase their knowledge by attending various language courses, doing research activities, taking part in different national and international conferences and discussions. Preparing for scientific work is usually accompanied with professor’s help, so results often are accurate and competitive.

The characteristics of the socialization process depend both on the characteristics of the personal sphere of students and on the state of the social environment. That way it is important for SGC to create favorable atmosphere between students and help to reveal their talents in appropriate way. In such cases cultural activities is the best option.

Among the organizational and educational activities in the student environment of the KNUTE university, the most popular is the annual Freshman Debut, which is of exceptional importance. “This is an overview and support of new

young talents, activation of amateur performances and attracting new participants to it. This event contributes to the unification of youth on the principles of collective creativity. And since it is held in the form of competitions, it is characterized by great emotionality” [3]. Other cultural activities of KNUTE include dance, singing and student theatre of variety miniature (STVM) are imprescriptible parts of every concert. So taking part in it is especially valuable because students have an opportunity to show their creativity.

Results and discussions. Taking part in sport, science and cultural activities can be beneficial for student and may contribute to many different aspects of university’s achievements.

Kyiv National University of Trade and Economics is ready to provide its students many opportunities for achieving their personal goals and impressive results. With the help of administration and student government council developing of social activities of university never stops. Students of KNUTE are immersed in a good social environment, which is ready to provide them with opportunities for personal development, as well as to contribute to the student life of the University. Such amount of available activities allows students to become more self-confident, accustom them to responsibility and the need to be involved in university life.

Conclusions. We have realized that student’s social life is quite comprehensive thing which is inevitable moment in learning process. Having analyzed the aspect of student's socialization, highlighting the main activities and forms of organization of student's life, we can say that social activities play a big role in the development of the quality and achievements of life of each student. The impact on the quality and involvement in learning can also be due to social aspects, which, in turn, must be qualitatively provided by the university organizations.

REFERENCES

1. Наукова робота та її значення у житті студента: основні види науково-дослідної роботи [Electronic resource] // Сайт Університет державної фіскальної служби України. – Університет державної фіскальної служби

України, 2020. – Режим доступу: <http://www.nusta.edu.ua/2019/09/25/> , вільний. – Загл. з екрану. (10.11.2021)

2. Рада студентського самоврядування КНТЕУ [Electronic resource] // Сайт Київський Національний Торговельно-Економічний Університет. – Київський Національний Торговельно-Економічний Університет, 2020. – <https://knute.edu.ua/blog/read/?pid=24326&uk> , вільний. – Загл. з екрану. (10. 11. 2021)

3. Students life of foreigners in KNURE [Electronic resource] // Сайт Kyiv National University of Trade and Economics. – Kyiv National University of Trade and Economics, 2020. – Режим доступу: <https://knute.edu.ua/blog/read/?pid=7654&en>, вільний. – Загл. з екрану. (9.11.2021)

4. Zvarych I.M., Ralaur S.M., Prymachenko N.M., Romashchenko I.V, Romanyshyna I.V. Gamification as a Tool for Stimulating the Educational Activity of Students of Higher Educational Institutions of Ukraine and the United States [Iryna M. Zvarych, Svitlana M. Kalaur, Natalia M. Prymachenko, Юнна V. Romashchenko, Oksana Ia. Romanyshyna] // Journal «European journal of Educational Research». – 2019. – V.8, Issue 3, P. 875-891. *SCOPUS. База дослідження КНТЕУ*

РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ ІНКЛЮЗИВНОГО КЛАСУ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Базилевська Оксана Олександрівна,
к. п. н., доцент кафедри загальної, спеціальної
педагогіки, реабілітації та інклюзивної освіти
Комунальний заклад освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради
м. Дніпро, Україна
Даліба Олена Костянтинівна
викладач
Дніпровський фаховий педагогічний коледж
комунального закладу освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради, викладач
м. Дніпро, Україна

Вступ. Міжнародні стандарти в галузі прав людини ґрунтуються на ідеї участі кожної особи в суспільному житті на засадах рівності. Поширення в Україні інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами представляє собою великий крок до забезпечення реалізації прав дітей на якісну освіту. Реалізація інклюзивного навчання актуалізує питання підготовки фахівців, які б могли реалізувати всі завдання інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти. Асистент вчителя інклюзивного класу посада закріплена у нормативній базі України, її введено з метою забезпечення особистісно-орієнтованого спрямування освітнього процесу насамперед для дітей з особливими потребами. Основним завданням асистента вчителя є допомога вчителю організувати та проводити навчання дітей з особливими освітніми потребами, здійснювати адаптації змісту та методів навчання відповідно до можливостей і потреб дитини з особливими освітніми потребами

та в застосуванні під час уроку системи додаткових заходів, спрямованих на опанування навчального матеріалу.

Розгляду питань формування інклюзивної компетентності педагога присвячено ряд наукових робіт та досліджень, зокрема проблема розкрита у працях Ю. Бойчука, Т. П'ятакової, Т. Соловей, З. Удич, І. Хафізулліної, М. Чайковського та інших. Питання розвитку інклюзивної компетентності асистента вчителя інклюзивного класу в процесі професійної діяльності вважаємо розкрито не достатньо. Саме це обумовило вибір теми нашого дослідження.

Мета роботи. Дослідити особливості розвитку інклюзивної компетентності асистента вчителя інклюзивного класу в процесі професійної діяльності.

Матеріали та методи. Аналіз діяльності асистента вчителя та нормативних документів дозволив розкрити зміст професійної діяльності асистента вчителя інклюзивного класу в закладі загальної середньої освіти. Як учасник інклюзивного освітнього процесу асистент учителя забезпечує соціально-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами. До основних напрямів діяльності асистента вчителя належать: співпраця з учителями щодо організації освітнього процесу дитини з особливими освітніми потребами в умовах класу з інклюзивним навчанням; організація корекційно-розвиткових занять з урахуванням особливостей психофізичного розвитку дитини; створення умов соціальної адаптації дитини з особливими освітніми потребами, формування в неї моделі поведінки в дитячому колективі тощо. Згідно із посадовою інструкцією у процесі освітньої діяльності асистент учителя виконує організаційну, навчально-розвиткову, діагностичну, прогностичну та консультативну функції [4].

Аналіз літератури дозволив уточнити сутність поняття «інклюзивна компетентність». Інклюзивну компетентність слід розуміти, як здатність виконувати професійні функції з урахування потреб та можливостей дітей, інтегрування дітей з особливими освітніми потребами у середовище закладу

загальної освіти, створення умов для їх розвитку та саморозвитку. В структурі інклюзивної компетентності виділяють сукупність взаємопов'язаних компонентів: мотиваційний компонент (включає сукупність мотивів адекватних цілям та завданням педагогічної діяльності, передбачає спрямованість педагога на реалізацію цілей інклюзивного навчання); когнітивний компонент (включає сукупність знань з різних сфер життя та професійної діяльності); операційний компонент (включає сукупність вмінь та навичок практичного вирішення завдань у процесі педагогічної діяльності); рефлексивний компонент (включає комплекс умінь і навичок, спрямованих на самовдосконалення та забезпечення високої якості навчально-виховного процесу інклюзивного класу); особистісний компонент (включає сукупність особистісних якостей, важливих для виконання професійної діяльності) [3]. Кожен компонент має рівні свого розвитку: початковий, середній, високий. Компоненти та рівні розвитку інклюзивної компетентності є показниками готовності до роботи в сфері інклюзивної освіти та інклюзивної компетентності асистента вчителя інклюзивного класу.

Велике значення набуває створення відповідних педагогічних умов розвитку інклюзивної компетентності асистента вчителя інклюзивного класу в процесі професійної діяльності. Інклюзивна компетентність формується та розвивається на засадах інклюзивних знань, спеціальних інклюзивних умінь і навичок, професійних і особистісно значущих якостей, а також оволодіння здоров'язбережувальними і корекційно-розвивальними технологіями. Для того щоб визначити перспективи розвитку інклюзивної компетентності під час виконання професійних обов'язків асистента вчителя інклюзивного класу слід проаналізувати наявний рівень розвитку інклюзивної компетентності у асистента вчителя. Як основні важливі позиції, від яких залежить розвиток інклюзивної компетентності асистента вчителя інклюзивного класу ми пропонуємо визначати наступні: організація інклюзивного навчання в межах конкретного закладу освіти де працює асистент вчителя інклюзивного класу, загальний психологічний клімат в школі який панує серед педагогічного

колективу та всіма учасниками освітнього процесу, створення команди психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами та визначення чітких обов'язків членів команди, співпраця з вчителем класоводом і організація спільного викладання, наявність доброзичливих та комфортних взаємовідносин, мотивація у вигляді оплати праці, яка реалізується виходячи з державних документів про оплату праці педагогічних працівників, консультації фахівців інклюзивно-ресурсного центру, можливості для саморозвитку, які є в закладі освіти, активність асистент вчителя інклюзивного класу як особистості.

Результати та обговорення. Емпіричне дослідження інклюзивної компетентності асистента вчителя інклюзивного класу в процесі професійної діяльності здійснено на основі проведення та аналізу комплексу діагностичного інструментарію, який спрямований на інтегроване вивчення компонентів інклюзивної компетентності за визначеними рівнями розвитку. Вибірка складала 26 осіб, які працюють у сфері інклюзивної освіти на посаді асистента вчителя інклюзивного класу (група 1) та 25 осіб з числа здобувачів освіти випускного курсу педагогічного коледжу (група 2), які проходять підготовку до роботи асистентів вчителя інклюзивного класу та ще не працюють на посаді (додаткова спеціалізація). Слід зазначити, що другу групу було утворено з метою прослідкувати можливу різницю у рівні розвитку інклюзивної компетентності асистентів вчителя.

За результатами дослідження визначено рівень розвитку інклюзивної компетентності досліджуваних та запропоновано напрямки її розвитку. Встановлено, що рівень розвитку компонентів інклюзивної компетентності дві групи мають різні, а саме: Мотиваційний компонент. Г1 – початковий рівень – 15 %; середній рівень – 62 %; високий рівень – 23 %; Г2 – початковий рівень – 60 %, середній рівень – 40 %, високий рівень – 0 %; Організаційний компонент. Г1 – початковий рівень – 22 %; середній рівень – 31 %; високий рівень – 47%; Г2 – початковий рівень – 73 %, середній рівень – 25 %, високий рівень – 2 %; Когнітивний компонент. Г1 – початковий рівень – 8 %; середній рівень – 29 %; високий рівень – 63 %; Г2 – початковий рівень – 60 %, середній рівень – 40 %,

високий рівень – 0 %; Рефлексивний компонент. Г1 – початковий рівень – 15 %; середній рівень – 62 %; високий рівень – 23 %; Г2 – початковий рівень – 32 %, середній рівень – 44 %, високий рівень – 24 %; Особистісний компонент. Г1 – початковий рівень – 16 %; середній рівень – 31 %; високий рівень – 53 %; Г2 – початковий рівень – 67 %, середній рівень – 27 %, високий рівень – 6 %,

З метою визначення узагальненого рівня розвитку інклюзивної компетентності ми інтегрували всі результати методик та визначили рівень розвитку інклюзивної компетентності вибірки. Г1 – початковий рівень – 14 %; середній рівень – 33 %; високий рівень – 53 %; Г2 – початковий рівень – 59%, середній рівень – 34 %, високий рівень – 7 %. Наведені дані візуалізовано у гістограмі (рис.1).

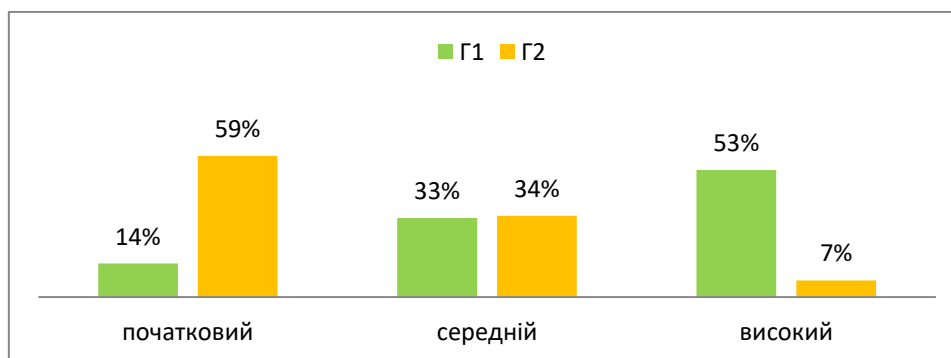

Рис. 1 - Порівняння рівня розвитку інклюзивної компетентності Г1 та Г2

На основі результатів дослідження розроблено методичні рекомендації, які допоможуть вдосконалити розвиток інклюзивної компетентності асистента вчителя інклюзивного класу в процесі професійної діяльності: здійснення командної роботи закладу освіти щодо впровадження інклюзивного навчання; визначення асистентом вчителя своїх прав та посадових обов'язків; впровадження спільного викладання вчителя та асистента вчителя інклюзивного класу; самоорганізація та планування власної діяльності (складання циклограми роботи); структурування роботи асистента вчителя з документацією; планування та здійснення асистентом вчителя самоосвітньої діяльності; самоаналіз та особистісний саморозвиток асистента вчителя; попередження емоційного та професійного вигорання асистента вчителя; встановлення асистентом вчителя ефективних способів комунікації з

учасниками освітнього процесу; підготовка асистентом вчителя учнів до самостійності; отримання асистентом вчителя підтримки фахівців; спілкування та обмін досвідом з колегами.

Пропонуємо проводити інтервізійні групи асистентів вчителя в під час зустрічей шкільного методичного об'єднання. Використання педагогічної інтервізії позитивно впливає на роботу асистентів вчителя, адже полегшує встановлення стосунків між колегами та обмін досвідом, ґрунтується на визнанні ресурсів, розкривається на основі системи самоактуалізації та самоорганізації, базується на підставі будь-якого досвіду. Робота такої групи в школі може допомогти перетворити дискусію між асистентами вчителя на корисні інструменти для щоденної роботи. У цілому, такий метод можна пояснити, як метод дружньої підтримки та навчання.

Процедура проведення інтервізії зазвичай включає п'ять етапів проведення групи. На першому етапі хтось із учасників групи заявляє про складну ситуацію, по якій хотів би отримати додаткову інформацію та яку саме підтримку хотів отримати, можливо дізнатись думки інших фахівців, уточнення. На другому етапі відбувається налаштування групи на роботу. Визначається регламент роботи над питанням, правила роботи, визначається той, хто буде модератором зустрічі. А третьому етапі учасники діляться своїми враженнями сприйнятої інформації. На четвертому етапі відбувається визначення шляхів вирішення зазначеної проблеми, обговорення, обмін думками та аргументування пропозицій, є можливість поділитись ідеями, думками, власним досвідом, не даючи порад. При цьому, той, хто заявив про ситуацію мовчить і слухає. На п'ятому етапі відбувається оцінювання досвіду, який отримали учасники, підведення підсумків. Фахівець, який представляв свій випадок, ділиться своїми враженнями та визначає як усе сприйняв, що було для нього корисним [1].

Висновки. Інклюзивна компетентність є обов'язковою складовою професійної компетентності. Вона є інтегрованою характеристикою і включає ряд компонентів, які мають рівні розвитку та виражаються у здатності

здійснювати професійні функції з урахуванням можливостей і потреб дітей, забезпечувати їх включення в середовище закладу освіти, створюючи умови для їх розвитку і саморозвитку. Слід зазначити, що певним рівнем інклюзивної компетентності мають володіти всі учасники інклюзії.

Проведене дослідження не вичерпує всіх питань щодо розвитку інклюзивної компетентності асистента вчителя інклюзивного класу в процесі професійної діяльності, а саме: необхідно докладніше проаналізувати умови формування та розвитку інклюзивної компетентності, порівняти отримані результати до початку професійної діяльності та після здійснення професійної діяльності певний час (мінімум три роки) тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Іванюк І. В. Супервізія та інтервізія у роботі педагога. Психологія та психосоціальні інтервенції. 2018. URL: <https://philarchive.org/archive/IVASAI-2> (дата звернення 20.11.2021)

2. Демченко І. І. Готовність учителя початкових класів до роботи в умовах інклюзивної освіти: структура та діагностика: навч.-метод. посіб. Умань: Видавець Сочінський М. М., 2014. 160 с.

3. Удич З.І. Модель фахової підготовки майбутніх педагогів до роботи в умовах інклюзивного класу. *Освітній егоцентризм Георгія Філіпчука: зб.наук.пр.* / редкол.: Н. Ничкало (голова), та ін.; упоряд.: Н. Ничкало, О. Боровік; НАПН України; Інститут пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. Київ: Богданова А. М. 2016. С. 416-417.

4. Щодо посадових обов'язків асистента вчителя: Лист Міністерства освіти і науки України 25.09.2012 № 1/9-675. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-675736-12#Text> (дата звернення: 20.11.2021).

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ АГРАРНОЇ ОСВІТИ В НІМЕЧЧИНІ

Броннікова Еріка

студентка,

Колесник М. Ю.

викладач

Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

Анотація: у статті розглядаються всі етапи формування та розвиток сільськогосподарської освіти в Німеччині взагалі й вищої зокрема.

Ключові слова: аграрна освіта, практична підготовка, професійні знання.

Сучасна дійсність висуває нові вимоги до українських освітніх сільськогосподарських установ. Різкий поворот українського суспільства до ринкової економіки змусив переорієнтувати методи й засоби професійної підготовки майбутніх сільгоспвиробників на потреби ринку. Основна вимога до фахівців сільськогосподарської освіти в Україні, незважаючи на свої явні успіхи в багатьох напрямках, цій головній вимозі, на жаль, не відповідає.

Формування й розвиток сільськогосподарської освіти в Німеччині взагалі й вищої зокрема нерозривно пов'язані, з одного боку, із соціально-економічними й політичними подіями, що відбуваються в країні, а з іншого боку - з науково-технічним прогресом. Багато століть сільське господарство розглядалося як невід'ємна частина природи, техніка й засоби аграрного виробництва розвивалися вкрай повільно, а тому син орача, за висловлюванням Жан-Жака Руссо, не мав потребу в навчанні, а повинен був займатися лише тим, чим займалися його батьки й діди [2].

XVIII століття поклало початок бурхливому розвитку науки й техніки, зародженню капіталістичних засобів виробництва. Уже в другій половині XVIII століття видатні представники епохи освіти, знамениті енциклопедисти Дідро й Даламбер висувають думку про те, що розум і науково-технічний прогрес дозволять людині змінити природу. Так званий рух «агрономів», що зародилося

у суспільстві в другій половині XVIII століття, активно пропагує ідеї про те, що сільське господарство має потребу в науковій думці й що необхідно боротися з відсталим укладом у сільськогосподарському середовищі. Для того щоб втілити дані ідеї в життя, необхідно створювати сільськогосподарські школи, де наукові дисципліни вивчалися б у тісному зв'язку із сільськогосподарською практикою.

Витоки аграрної освіти і науки йдуть із далекої глибини. Набуття численних ремесел, розвиток сільського господарства відбувалися передачею знань від покоління до покоління усно і виробничою практикою. Тільки в XVIII ст. стали утворюватися спеціальні освітні сільськогосподарські школи.

Раніше, ніж в інших європейських країнах, становлення сільськогосподарської освіти відбулося в Німеччині, де впродовж віків спостерігалось протистояння двох течій стосовно заснування вищих сільськогосподарських шкіл. Йдеться про боротьбу теоретичної університетської освіти з практичним напрямом ізольованих вищих шкіл.

Розвиток сільськогосподарської освіти при університетах у Німеччині мав два етапи. Початковий етап розпочався в першій половині XVIII ст., коли першочерговим стало питання про звільнення законодавчим шляхом нижчих землеробських класів Німеччини від кріпосної залежності. Саме тоді нарівні з корінними університетськими науками до німецької економічної школи вводиться курс сільського господарства. Початок викладання сільського господарства був покладений у 1727 р., коли прусський король Фрідріх Вільгельм I заснував кафедру економії в Галльському університеті [4].

Нову епоху сільськогосподарської освіти відкрив учений-педагог Альбрехт Теєр. Саме він обґрунтував необхідність вивчення сільськогосподарських дисциплін у тісному зв'язку з практичним закріпленням у господарстві. За його ініціативою та під його керівництвом була створена в 1806 р. перша сільськогосподарська академія у Мегліні [5].

Більша частина академій були самостійними сільськогосподарськими інститутами, безпосередньо не пов'язаними з університетами. Деякі з цих академій навіть прославилися своїм „практичним” напрямом, звичайно,

залежності від особистих схильностей і талантів їхніх засновників і керівників. Такою була заснована в 1818 р. знаменитим Шварцем Гогенгеймська академія.

Незважаючи на практичний напрям створення самостійних освітніх закладів на першому етапі історії німецької вищої сільськогосподарської освіти спостерігається безпосередній зв'язок цих академій з університетами. Він виражався в необхідності брати викладачів з університетів, звертатися до досвіду університетів при влаштуванні академій, користуватися загальнонауковими допоміжними установами університетів. Це призвело до запровадження поєднання академій та університетських центрів. Але принцип побудови освітнього курсу та викладання теоретичного матеріалу був скоріше „практичний”: академії були самостійними, ізольованими сільськогосподарськими школами [4].

Наступним, теоретичним напрямом розвитку сільськогосподарської освіти в цій державі було створення відповідних навчальних закладів при університетах. Так, у 1835 р. при Грейфсвальдському університеті була відкрита агрономічна академія в маєтку Ельдена.

Видатну роль у розробці питань сільського господарства зіграв Ю. Кюн, що зайняв у 1862 р. кафедру сільського господарства в Галльському університеті [6, 7]. Під його керівництвом при університеті, де студенти вивчали повний обсяг природничих наук (чого не було в спеціальних академіях), був створений сільськогосподарський інститут — цілий комплекс установ для наочного і практичного закріплення теоретичного матеріалу [8]. Подібні інститути були засновані при університетах у Лейпцизі, Гіссені, Геттінгені, Кенігсберзі, Кілю, Бріславлі, Гейдельберзі.

Поєднання вищої сільськогосподарської освіти з практичними установами в зразкових господарствах знаменитий німецький учений Юстес Лібих вважав марним. Свої погляди вчений обґрунтовував тим, що вища теоретична підготовка і практика повинні йти роздільно і незалежно одна від одної. Школа повинна служити винятково інтересам першої. Критика Лібиха автономності і замкнутості сільськогосподарської освіти призвела до чергового

повороту в розвитку сільськогосподарської школи і сприяла поєднанню університетської і спеціальної агрономічної освіти.

Раціональна постановка сільськогосподарської освіти мала важливе значення для будь-якої країни. У безпосередньому зв'язку зі спеціальною фаховою освітою перебувало саме аграрне виробництво, від широкого розгалуження мережі освітніх закладів, розвитку вузькофахових наук та проведення заходів із поширення аграрних знань серед широких верств населення залежав рівень аграрного виробництва. Викладання курсу сільськогосподарських дисциплін, як і сама назва кафедри, постійно змінювалося, що залежало від тих завдань, які покладалися на університетські кафедри. Перші університетські кафедри мали назву “Сільське господарство і лісництво”.

Систематичному вивченню сільського господарства та його науковому забезпеченню поклав початок німецький учений А. Теєр. Він визначав господарство як науку „промисловість, що мала за мету, через виробництво рослинних і тваринних продуктів, одержувати прибуток” [4]. Взагалі німецький термін „сільське господарство” означав не тільки обробіток ґрунту й вирощування на ньому господарських рослин, але й скотарство, що перебувало в безпосередньому зв'язку з землеробством.

Історія сільськогосподарських шкіл Німеччини першої половини XIX ст. довела, що успіх закладів у значній мірі забезпечувався людським фактором викладацького складу. Меглінська академія всесвітньою популярністю була зобов'язана успіху відомого сільськогосподарського просвітителя Теєра; Гогенгеймська академія — Шварцу, Векерлину, Пабсту; Эльденаська академія - Шульцу; Поппельсдорфська — Гарштейну [5].

Отже, досвід Німеччини переконливо доводить, що в будь-яких умовах на перше місце повинен висуватися людський фактор, а також ефективна система підготовки грамотних фахівців. У підсумку саме це й стало основою успішного розвитку агропромислового комплексу даної країни, найбільшого на

сьогоднішній день у Європі виробника й експортера сільськогосподарської продукції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вергунов В. Київський національний університет імені Тараса Шевченка—один із фундаторів вітчизняної сільськогосподарської справи // Історія української науки на межі тисячоліть: Зб. наук. Праць // Відп. ред. О.Я. Пилипчук. – К., 2003. – Вип. 13. – С. 25-28.
2. Вешняков В. Обзор сельскохозяйственных учреждений в Англии, Франции, Бельгии, Голландии, Германии и Италии— СПб., 1866– 787 с.
3. Діденко В.В. Нарис історії національного аграрного університету: (До сторіччя заснування). – К.: Аграр. наука, 1998. – 175 с.
4. Рибченко Д. В. Становлення сільськогосподарської освіти в контексті всесвітньої історії // Історія науки і біографістика. — 2006. — № 1.
5. Паульсен Фр. Германские университеты. – Пг., 1904. – 6, 413 с.
6. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 1834-2004: [Ілюстративно-інформ. вид.] //Ред. кол.: В.Литвин, Д. Табачник, В. Кремень, В. Скопенко. – К.: ВПЦ “Київський ун-т”, 2004. – 183 с.
7. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Імена славних сучасників: (Довід.-біогр. вид.) // автори упоряд. О. Матвійчук, Н. Струк. – К.: Вид-во ТОВ “Світ Успіху”, 2004.–287 с.
8. Ходецкий С.М. Очерк современного состояния учебных заведений по сельскому хозяйству в Германии // Журн. М-ва государственных имуществ. — 1844. — № XIII, Р. II. — С. 308-314.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

Букреєв Дмитро Олександрович

асистент кафедри інформатики і кібернетики

Сухарєвський Євгеній Геннадійович

студент магістратури кафедри інформатики і кібернетики

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

м. Мелітополь, Україна

Вступ. Сучасні уявлення людини про світ конструюються у складній системі наук. Кожна наука не може розвиватись окремо від інших. Явища природи чи предмети може бути об'єктами вивчення різних наук. У знанні про них науки взаємопов'язані. Чим глибша і повніша людська думка пізнає світ, тим більше наукові знання диференціюються і об'єднуються в суміжних областях на різних рівнях. Об'єктивний світ є певним чином організована система: всі об'єкти взаємопов'язані та впливають один на одного. Наука прагне пізнання частин цієї системи та суттєвих зв'язків між ними. Окремі галузі науки щодо предметів і явищ вступають у тісні зв'язки та відносини. При цьому важко розмежувати одну науку від іншої. Чим органічніше їхнє злиття, тим повніші наші знання про предмет. Область однієї науки хіба що накладається область іншої. Зв'язки між ними існують не поза тією чи іншою наукою, а входять до кожної з них. Оскільки навчальні предмети будуються у логіці тієї чи іншої науки, всі вони не можуть бути ізольовані одна від одної. У цьому полягає основна необхідність реалізації міжпредметних зв'язків.

Мета роботи. Визначення психолого-педагогічних основ реалізації міжпредметних зв'язків у середній школі з метою подальшого впровадження в освітній процес.

Матеріали і методи. Встановлення міжпредметних зв'язків ґрунтується і на фізіологічних та психологічних даних про системність роботи мозку та

психічних функцій. Перш за все проведемо аналіз фундаментальної наукової літератури за визначеним профілем.

І.М. Сеченов стверджував, що акт роздуми «є ряд пов'язаних між собою уявлень, понять, що існують на даний час у свідомості» [5, с. 101]. Він вважав, що сприйняття зовнішнього світу спрямоване на з'ясування зв'язків та залежностей між предметами, які об'єктивно існують поза нами. Розумовий розвиток дитини є безперервним поглибленням і розширенням уявлень і понять, що відображають ці зв'язки. Збагачення знаннями висуває першому плані завдання заповнення прогалів і приведення у систему понять і уявлень, угруповання їх з урахуванням керівних ідей. Так І.М. Сеченов переходить від фізіології до психолого-педагогічних питань розвитку розумової діяльності. Основним процесом навчання він вважає накопичення життєвого досвіду, систематизацію знань, вміння та навичок, їх рухливість. Процес систематизації нових знань супроводжує їх дроблення, встановлення зв'язків з-поміж них.

З складності систем умовних рефлексів, І.П. Павлов надавав великого значення впорядкування цих систем. Відкриті ним закони вищої нервової діяльності показують умови утворення та руйнування асоціацій (тимчасових зв'язків). В основі діяльності мозку лежить система тимчасових зв'язків, яка визначає ставлення людини до зовнішнього світу. І.П. Павлов розглядав аналітико-синтетичну діяльність мозку як рухливу систему, яка перебуває у безперервному розвитку та зміні: «Мозок сприймає безліч роздратувань із зовнішнього світу. Усе це зустрічається, зіштовхується і має складатися, систематизуватися» [3, с.229]. У цьому полягає розуміння І.П. Павловим загальності зв'язків та його єдність із процесом руху. Внаслідок змін, що постійно змінюються, нових подразнень система нервових і психічних зв'язків постійно змінюється, створюються найскладніші системи (динамічний стереотип).

Відповідно до фізіологічного вчення І.М. Сеченова та І.П. Павлова можемо вважати, що розумова діяльність формується шляхом накопичення у процесі індивідуального розвитку систем зв'язків. Принцип системності у

роботі мозку є загальним для фізіологічних та психічних процесів. Системність та динамічність становлять центральну проблему в психології розуму. Усі психічні функції від відчуття до мислення утворюються на кшталт асоціативних зв'язків.

Психолог Б. Г. Ананьєв, виходячи із системності асоціацій, розкрив взаємодію відчуттів і показав їх як складну систему. Система відчуттів забезпечує «цілісність чуттєвого відображення людиною об'єктивної дійсності, єдності матеріального світу» [1, с. 146].

Система знань формується з урахуванням асоціацій. Психолог Ю.А. Самарін [4] показав, що початком будь-яких знань є локальні (елементарно-обмежені) та приватно-системні зв'язки. Вони представляють перший щабель організованих знань і є початком розумової діяльності. На базі приватно-системних зв'язків формуються внутрішньо-системні або внутрішньо-предметні асоціації. Мисленева діяльність на рівні внутрішньо-системних асоціацій охоплює використання знань з даного навчального предмета. Внутрішньо-системні зв'язки поєднують зміст курсу в систему.

Результати та обговорення. Проведений аналіз наукових розробок надав змогу стверджувати, що найвищим ступенем асоціації є міжсистемні (міжпредметні) зв'язки. Вони включають різні системи знань, умінь та навичок з низки суміжних навчальних предметів. Міжпредметні зв'язки забезпечують цілісність розумової діяльності, що проявляється у поглядах, переконаннях, світорозуміння. Систематизація нових елементів та його інтегрування є характерними особливостями розумової діяльності. Тому систематизація знань чи організація розуму, передбачає упорядкування знань у різних напрямках та відповідно до провідних ідей науки.

Системність та динамічність є позитивними якостями розуму. Вони тісно пов'язані з основними ланками відображення об'єктивної реальності: спостереженням, збереженням, переробкою, використанням та перевіркою у дії.

Проблема міжпредметних зв'язків виводиться з дидактичного принципу систематичності, який відображає загальне філософське поняття про зв'язок

явищ та узгоджується з фізіологічним та психологічним поняттям про системність у роботі мозку. Застосування принципу систематичності навчання не обмежується рамками одного навчального предмета. Він передбачає встановлення міжпредметних зв'язків, спадкоємність та перспективу розвитку знань. Через міжпредметні зв'язку відбивається зв'язок явищ у поняттях людини.

Науково-технічний та соціальний прогрес потребує підвищення ідейно-теоретичного рівня викладання. Суспільство ставить перед школою завдання всебічного розвитку особистості учня. Удосконалення змісту освіти, методів та засобів навчання є основою нових педагогічних пошуків. Ці пошуки не можуть дати результатів без узгодженості навчальних програм та скоординованої роботи всіх учителів.

Здійснення міжпредметних зв'язків, на нашу думку, сприяє:

- Розвитку системи знань та оволодіння основами наук.
- Формування наукового світогляду.
- Узгодженість навчально-виховного процесу з усіх предметів дозволяє досягати більшого ефекту у загальному розвитку учнів, гармонійно розвивати всі сфери їхньої розумової, емоційної та фізичної діяльності.
- Комплексна реалізація всіх елементів системи виховання.
- Міжпредметні зв'язки дають незаперечний організаційно-методичний ефект, що виражається в усуненні дублювання, в економії навчального часу, на основі міжпредметних зв'язків може будуватися узгоджена діяльність учительського колективу [2, с.48].

Звернемося тепер до дослідження закономірностей мислення школярів економічних класів, яке останнім часом становить великий практичний та науковий інтерес. Для успішного вивчення економічних дисциплін учень повинен мати мислення теоретичного типу. Мислення, у сенсі, є сукупність розумових процесів, які у основі пізнання. Теоретичне ж мислення у тому, щоб створювати змістовне узагальнення тієї чи іншої системи, та був подумки будувати цю систему, розкриваючи можливості її загального обґрунтування.

Людина, аналізуючи деяку систему предметів, що розвивається, може виявити її генетично вихідне, істотне або загальне підставу. Виділення та фіксація цієї підстави є змістовним узагальненням цієї системи. Спираючись на це узагальнення, людина здатна потім подумки простежити походження приватних та одиничних особливостей системи з генетично вихідної, загальної її основи. Вивчення економічних ситуацій (систем) надає величезні змогу формування та розвитку цього типу мислення, насамперед ці можливості відкриваються під час створення програмних моделей економічних ситуацій. Наприклад, вкладник поміщає рахунок у банк A_0 гривень під p відсотків річних. Далі будується програмна модель і описуються її особливості (учням можна запропонувати відповіді на наступне питання: зі збільшенням кількості періодів нарахування відсотків за постійної річної ставки, що станеться із сумою грошей на рахунку?).

Теоретичні знання виникають шляхом аналізу ролі та функції деякого особливого відношення всередині системи, яке водночас служить генетично вихідною основою всіх її проявів, вони фіксують зв'язок реально існуючого відношення цілісної системи з її різними проявами, зв'язок загального з одиничним. Теоретичні знання виражаються насамперед у способах розумової діяльності, а потім уже у різних символічно-знакових системах.

Висновки. Проведене дослідження надає змогу стверджувати, що оперування знаннями учень здійснює за допомогою певних розумових дій: узагальнення, аналіз, планування та рефлексія, що мають дві основні форми емпірико-формальну та теоретико-змістовну. Так, для теоретико-змістовної рефлексії характерна зв'язок із відображенням істотних відносин, з пошуком та розглядом істотних підстав власних дій. Теоретичне мислення вирішує завдання у різних сферах розвинутої суспільної свідомості - наукового пізнання, розробки правових форм, пошуку моральних і релігійних цінностей. Тому неправомірно пов'язувати його лише з оперуванням науковими поняттями. Загальні закономірності мислення, теоретичного мислення зокрема, формуються в школярів під впливом навчання різних навчальних предметів й у

ситуаціях життєвого досвіду. При навчанні на міжпредметному факультативі з інформатики, як провідного предмету повсякденного життя молоді, та економіки, як прямої необхідності життя кожної людини, школярі використовують свій життєвий досвід і одночасно отримують знання з двох предметів, що сприяє більш ефективному формуванню теоретичного мислення, що у свою чергу актуалізують необхідність подальшого дослідження та методичної розробки факультативного курсу поєднання тем дисциплін економічного та інформатичного циклів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ананьєв Б.Г. Теорія відчуттів – Л.: Изд. ЛДУ, 1961.-446с
2. Зверев І.Д. Взаємний зв'язок навчальних предметів. М.: Знання, 1977. - 64с.
3. Педагогічний словник. Т2-М.: Видавництво АПН, 1960. - 766с.
4. Сеченов І.М. Рефлекси головного мозку.- М.: АН СРСР, 1961
5. Смирнова І.М. Багатогранники та їх застосування на факультативних заняттях у середній школі.: Дис.... канд. пед. наук, - М; 1987, - 178с

ВИКОРИСТАННЯ ІТ-ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНИХ ФОРМАХ ВЗАЄМОДІЇ З БАТЬКАМИ

Василина І. М.

Науковий керівник

Петренко С. І.

СУМДПУ ім. А. С.Макаренка,

м. Суми

Анотація. Робота присвячена розгляду сучасних способів організації взаємодії батьків дітей старшого дошкільного віку і педагогів. Визначені принципи, за якими повинна здійснюватись взаємодія. Обґрунтовано важливість використання ІТ-технологій, та їх переваги.

Ключові слова: дошкільний навчальний заклад, ІТ-технології, взаємодія батьків і педагогів.

Взаємодія педагогів і батьків у закладі дошкільної освіти - важлива складова освітньої діяльності. З розвитком інформаційних технологій заміна традиційних способів і засобів спілкування розширюється і принципово змінюється. Незмінним залишається вимога: цей спосіб спілкування повинен бути безпечний, простий у налаштуванні та підключенні, високоякісний, економічно вигідний та глобальний [1]. Саме ІР-телефонія відповідає таким вимогам і об'єднує переваги використання мережі Інтернет та традиційної телефонії.

У дошкільних навчальних закладах і батьки, і педагоги зацікавлені у партнерстві мета якого – емоційний, психологічний, фізичний комфорт дитини в дитячому закладі, її всебічний гармонійний розвиток і успішна соціальна адаптація. Тож організація взаємодії між всіма учасниками освітнього процесу можлива засобами ІР-телефонії, використанні месенджерів, спеціальних програм та у їх домірному поєднанні [2].

Завданням педагогів закладів дошкільної освіти є просвітницька робота з батьками, яка спрямована на ознайомлення, розширення та поглиблення уявлень батьків про першочергові освітні завдання.

Такими завданнями є:

- інформування про роль вікових та індивідуальних особливостей дитини;
- висвітлення важливості ролі матері й батька та їх партнерства у вихованні дитини;
- ознайомлення з ефективними методами та прийомами розвитку, виховання та навчання дітей;
- формування у батьків віри у потенціал і здібності дитини;
- переорієнтація батьків з дорослої на дитячу модель свідомості дитини;
- роз'яснення способів формування компетентної особистості дитини на ранніх етапах її розвитку;
- ознайомлення батьків з показниками сформованості дитини;
- доведення батькам важливості створення в сім'ї життєвого простору, що сприяє розвитку дитини [3].

Початковим, основоположним етапом у взаємодії педагогів і батьків є вивчення соціального статусу, матеріального статку, традицій, психологічного мікроклімату сімей вихованців. З урахуванням сучасних можливостей ІТ-технологій таке дослідження можливе через проведення он-лайн анкетування. Воно ж дозволяє виявити запити батьків, їх проблеми і труднощі у питаннях виховання та навчання дітей, їхні побажання і пропозиції.

ІР-телефонія дозволяє провести таке опитування шляхом поширення анкет батькам месенджері Вайбер, Телеграм.

Ефективним методом взаємодії є групові бесіди-консультації, групові і загальні батьківські збори. Сучасні методи проведення таких заходів – програма Скайп, відео-конференції, що входять до функцій хмарних АТС встановленої ІР-телефонії.

Поширена сучасна форма взаємодії - День відкритих дверей. Такий захід можна проводити віртуально. Для цього на сайті розміщується оголошення про дату проведення. День відкритих дверей можливо поводити за сучасних умов і віртуально. Готується віртуальна екскурсія по закладу, залучаються представники закладі дошкільної освіти. Також готується відеофільм про роботу дошкільному закладі (заняття, колективна праця дітей, збори на прогулянку тощо). На Дні відкритих дверей завідувач або вихователь-методист розмовляють з батьками, відповідають на їхні запитання.

Як дієві форми взаємодії із батьками є електронна пошта, телефон довіри або скринька довіри. Ідея таких форм - кожний батько має можливість висловити сумніви або побажання з приводу методів виховання, звернутися за допомогою тощо. Телефон довіри працює анонімно, він допомагає батькам з'ясувати та попередити проблеми та незвичні помічені прояви поведінки дітей.

Однією із сучасних форм забезпечення взаємодії батьків і педагогів є проведення смартмобів. Смартмоб - це форма соціальної організації людей за допомогою засобів мережі інтернет та смартфонів або інших бездротової пристроїв. Основна мета проведення смартмобу в закладі дошкільної освіти – залучення батьків до спільної творчої навчально-виховної діяльності. Він актуальний при підготовці і організації свят як-то «Вхідчини», «Міжнародний жіночий день», «День козацтва», «Ми - спортивна сім'я».

Серед ефективних засобів взаємодії батьків і педагогів також створення і супроводження офіційного сайту. Наявність офіційного сайту закладу дошкільної освіти надає батькам можливість отримання повної інформації про життя закладу, групи. На сайті розміщуються оголошення про заплановані заходи, публікуються новини і актуальна інформація.

Таким чином, впровадження ІТ-технологій, зокрема ІР-телефонії, не замінить реальне спілкування батьків вихованців з педагогами, але домірне і збалансоване застосування ІТ-технологій надає будь-якому дошкільному закладу низку переваг, таких як: оперативність і швидкість доведення інформації до батьків вихованців; візуалізація навчально-виховного процесу;

можливість забезпечення індивідуального підходу кожного з батьків вихованців; оптимальне поєднання індивідуальної і групової роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Галицька Т. В. Взаємодія закладу дошкільної освіти з родиною: сучас. підходи / Т. В. Галицька // Дошк. навч. закл. – 2018. – № 11. – С. 11–13.
2. Головка М. Б. Виховання педагогічної культури батьків як провідний напрям взаємодії дошкільного навчального закладу та сім'ї / Головка М. Б., Резнікова В. А. // Наук. скарбниця освіти Донеччини. – 2017. – № 1. – С. 62–65
3. Методичні рекомендації щодо організації взаємодії закладів дошкільної освіти з батьками вихованців [Електронний ресурс]: лист М-ва освіти і науки України від 11 жовт. 2017 р. № 1/9-546.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОЗДОРОВЧОЇ ГІМНАСТИКИ ДЛЯ ПРОФІЛАКТИКИ ЗОРОВОГО СТОМЛЕННЯ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ШКОЛЯРІВ

Гауряк О. Д.

к. пед. наук, доцент

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федковича

м. Чернівці

Мазур А. А.

магістрант спеціальності «Середня освіта (Фізична культура)»

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федковича

м. Чернівці

Ведення. Фізична культура є важливим засобом формування в школярів здорового способу життя, розвитку й відновлення фізичних і духовних сил, реабілітації й корекції здоров'я. Адже, одним з важливіших завдань фізичної культури в старшій школі є формування ціннісних орієнтацій щодо використання фізичних вправ як одного з головних чинників здорового способу життя та формування практичних навичок для самостійних занять фізичними вправами та проведення активного відпочинку (Навчальна програма і фізичної культури для учнів 10–11 класів. Рівень стандарту (2017)).

На жаль, нині склалася негативна ситуація зі станом здоров'я школярів усіх вікових груп. За даними Ю. О. Гриця (2015), близько 90% школярів мають відхилення у психічному та фізичному здоров'ї, а різні захворювання школярів загальних закладів середньої освіти (ЗЗСО) становлять 64–71%.

В наукових дослідженнях А. І. Бєрова (2015); С. І. Бєбровник (2014), О. С. Іщенко (2015), Г. В. Бєзверхньої, Т. Ю. Круцевич, (2004–2010), І. Ю. Кулагіна (2010), у старшокласників спостерігається зміна структури особистісних мотивацій, зниження інтересу до занять фізичною культурою і спортом, що призводить до зниження рухової активності й рівня здоров'я учнів.

За даними наукових досліджень В. Г. Кременя (2015). Обсяг навчального матеріалу, який пропонується старшокласникам для вивчення, є значним за

обсягом і вимагає тривалого перебування у сидячому положенні, що призводить до накопичення втоми, яка негативно відбивається на загальному стані здоров'я. До цих фактів потрібно додати й умови дистанційного навчання під час карантинних заходів. Адже, початок карантинних обмежень у березні 2020 року, зумовив усі навчальні заклади перейти на дистанційне навчання.

За даними Гозака та інш. (2020), унеможливлення очної форми навчання у ЗЗСО під час карантинних обмежень може призвести до гіпокінезії, зменшення соціальних контактів, збільшення екранного часу, що в свою чергу збільшує навантаження на органи зору, що є ризиком для погіршення фізичного і психічного здоров'я школярів.

Разом з тим, в період запровадження карантинних обмежень та дистанційного навчання особливого значення набули самостійні заняття фізичними вправами. За даними Н. В. Іванюти і С. Є. Толмачова (2020), у період частого перебування вдома, ведення малорухливого способу життя важливим є самостійні заняття фізичними вправами.

Враховуючі складні умови дистанційного навчання, а саме збільшення часу проведеного у статичному положенні й навчання біля екрана комп'ютера або телефона, що спричиняє надмірне навантаження на органи зору, особливої актуальності набуває застосування оздоровчої гімнастики для профілактики зорового стомлення. Тож, **метою даного дослідження** є теоретичне обґрунтування та характеристика особливостей оздоровчої гімнастики для профілактики зорового стомлення школярів.

Матеріали та методи. На основі аналізу, узагальнення науково-методичної літератури, визначити та охарактеризувати оздоровчу гімнастику для профілактики зорового стомлення в період дистанційного навчання школярів.

Результати та обговорення. За даними Т. Ю. Круцевич (2008), оздоровчі види гімнастики, в тому числі й гімнастики для профілактики зорового стомлення, передбачають виконання різноманітних вправ у режимі дня у

вигляді фізкультпаузи, фізкультхвилинки у навчальних закладах, а також використання їх засобів у самостійних заняттях.

Вчені Менхин Ю. В., Менхин А. В. (2002), зазначають, що гімнастика для профілактики зорового стомлення, заснована на дії відомих фізіологічних механізмів і закономірностей роботи зорового аналізатора і спрямована на збереження (корекцію) гостроти зору в умовах роботи, що вимагають підвищеної зорової напруженості. До уваги, потрібно взяти і той факт, що на сучасному етапі, ситуація погіршується в наслідок дистанційного навчання школярів, коли учні відвідують уроки он-лайн, вивчаючи ті чи інші предмети за допомогою сучасних гаджетів (комп'ютерів, телефонів, планшетів тощо). Тож гостро стоїть проблема, корекції зору та профілактики зорового стомлення школярів.

За даними М. Г. Глинської (2015) методика профілактики порушень зору, характеризується певною спрямованістю дії на орган зору. Аналіз існуючих методик збереження і поліпшення зору показав, що вправи, що рекомендуються, підрозділяються на наступні групи: 1. Релаксаційні вправи, спрямовані на зняття зорової втоми і відновлення працездатності (точковий масаж, пальмінг за методикою Бейтса, моргання, повороти, соляризація та ін.). 2. Спеціальні тренувальні вправи, спрямовані на зміцнення навколоочних м'язів (повороти очей по вертикальних, горизонтальних, діагональних траєкторіях, по колу з використанням допоміжних предметів, тренажерів).

Приступаючи до корекції зору, необхідно створити програму, де позначені вихідний і кінцевий (бажаний) результати, без часових обмежень. Внаслідок її реалізації із дня в день людина прилучається до вправ, необхідних обмежень, налаштовується психологічно на серйозну роботу, де їй згодом відводиться усе більш значима роль. Потім звичка переростає в потребу домогтися бажаного результату. У цей період видно позитивні результати. Відбувається функціональне оздоровлення зорового комплексу (ока, зорового центру, провідних шляхів). Підтримка зору та профілактики зорового стомлення стає життєвою потребою.

Вчені практики В. В. Черняков та М. М. Желізний М.М. (2017) – заняття з профілактики зорового стомлення радять починається з навчання розслаблення (релаксації) м'язів ока, що приводить до зняття фізичної і психічної напруги. Найкраще це можливо зробити в зручній позі, сидячи в кріслі, ноги злегка розставлені, п'яти ледве перед колін, відкинутися на спинку чизлегка схилитися уперед, рук на стегнах, кисті не з'єднуються. У цій позі виконуються окорухові вправи. Перед вправами і наприкінці виконується біологічний прогрів (долонями рук) зорового тракту. Спочатку, необхідно закрити очі напівсферичними долонями: лівою – ліве око, правою – праве око, пальці схрещені на чолі. Чим більш насичений чорний колір перед закритим очима, тим ефективніше відпочинок. Домагатися повної чорноти потрібно поступово. Дозування – 2-3 рази на день по 10-15 хвилин.

Для профілактики зорового стомлення В.І. Майєр (2002) пропонує ряд заходів, такі як – комплекс спеціальних вправ та масаж активних точок обличчя для профілактики гостроти зору.

Отже, до комплексу спеціальних вправ для профілактики гостроти зору та зорового стомлення вчений пропонує – перша вправа – «Муха на склі». Стоячи біля вікна вибрати точку на склі 1-2 мм, сфокусувати погляд на 2–3 сек, потім перевести погляд на віддалений предмет крізь скло. Повторити 10–12;– разів. Друга вправа – при читанні віддаляти на максимум і наближати на мінімум текст, що читається. Третя вправа – при читанні перерватися і проморгати до появи сльотної рідини. Четверта вправа – стежити поглядом за автомобілями, що наближаються і віддаляються. П'ята вправа – із закритими віками опускати й піднімати очне яблуко. Вчений радить, «... у транспорті, що рухається, бажано очі закривати».

Щодо масажу активних точок обличчя для профілактики гостроти зору, то масаж потрібно робити ранком і ввечері, як один із кращих профілактичних заходів проти короткозорості.

1. Трьома пальцями зробити пальпацію і погладжування чола – 10–15 сек.

2. Трьома пальцями активне погладжування надбрівних дуг.
3. Двома пальцями масажувати і погладжувати скроневу ділянку.
4. Трьома пальцями масажувати скулові дуги.
5. Вказівним пальцем масажувати крила носа.
6. Середнім і вказівним пальцями масажувати ніс і перенісся.
7. Масаж вуха (довільний до жару).
8. Легкий масаж шиї.
9. Масаж очей: а) двома пальцями масажувати верх очного яблука (з

легким натисканням і вібрацією); б) теж саме – зовнішній край очного яблука; в) теж саме – внутрішній край очного яблука; г) двома пальцями легко масажувати нижнє віко; д) чотирма пальцями повібрувати все очне яблуко. Після кожної вправи зняти напругу морганням. По закінченню масажу слід ополоснути очі холодною чистою водою, що матиме сприятливий вплив.

Висновки. Аналіз та узагальнення науково-методичної літератури, дає підстави стверджувати, що запропонована методика та особливості застосування вправ оздоровчої гімнастики та елементів масажу для профілактики зорового стомлення буде сприяти відновленню гостроти зору й профілактиці захворювань органу зору.

Радимо використовувати ці заходи не тільки школярам, а й вчителям ЗЗСО й викладачам ЗВО, тобто усім учасникам навчально-виховного процесу, який нині відбувається у дистанційній формі.

КОРЕКЦІЯ ВАД ХРЕБТА ТА ФОРМУВАННЯ ПРАВИЛЬНОЇ ПОСТАВИ НА УРОКАХ ГІМНАСТИКИ УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Гауряк О. Д.

к. пед. наук, доцент

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федковича

м. Чернівці

Малиник В. Ю.

магістрант спеціальності «Середня освіта (Фізична культура)»

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федковича

м. Чернівці

Введення. Головними завданнями системи фізичного виховання учнів закладах загальної середньої освіти є збереження та зміцнення їх здоров'я, формування в них ціннісних орієнтацій щодо використання фізичних вправ як одного з базових чинників збереження і зміцнення здоров'я, свідомого ставлення до власного здоров'я. Це передбачено Державним стандартом базової та повної загальної середньої освіти, однією із змістовних ліній цієї освітньої галузі в основній школі є «формування та корекція постави» (2011).

Названі документи створюють нормативну базу для організації в ЗЗСО фізкультурної роботи пов'язаної з формуванням правильної постави у школярів. Незважаючи на велику увагу до поставленої проблеми, вона все ще залишається не вирішеною, про що свідчить статистика. Нині, кількість школярів з порушеннями постави становить 80%-90% від загальної чисельності учнів (Москаленко Н., Яковенко А., Овчаренко С., Сидорчук Т. (2020)

На сучасному етапі науковці активно досліджують проблему виховання правильної постави та застосування засобів фізичного виховання для її корекції у школярів.

Причини виникнення та заходи по профілактиці порушень постави й усуненню вад хребта школярів різного віку вивчали Альошина А.І. (2016), Бенсбаа А. (2001), Бубела О.Ю. (2002), Забалуева Т.В (2006), Кашуба В.А.

(2003), Клестова В.В. (2004), Мелентьева Н.Н. (2004), Сутула А.В. (2014) та ін. Науковці зазначають, що, комплексним показником стану фізичного розвитку і здоров'я школярів є постава. Разом з тим, «... масовий характер порушень постави і скривлень хребта – одна з найбільш злободенних проблем сучасного суспільства» (Круцевич Т.Ю. (2008)). Дослідження Коцур Н.І., Товкун Л.П. (2019), свідчать про негативну тенденцію до появи різних видів порушень, серед яких 31% припадає на сколіотичну та 25% на кіфотичну поставу і лише 10% на нормальну поставу. Боднар І. і др. (2018) зазначають, що «... найпоширенішим порушенням постави у школярів є кіфотична постава.

Ситуацію ускладнює і впровадження карантинних заходів у зв'язку із складною епідеміологічною ситуацією (Covid 19), що спричинили вимушену ізоляцію, різке зменшення рухової активності школярів, навчання у дистанційному режимі, що призводить до довготривалого перебування у статичному положенні та збільшення часу проведеного біля моніторів комп'ютера або телефонна.

В свою чергу, порушення постави призводять до негативних наслідків й стають причиною величезної кількості функціональних порушень і дистрофічних уражень різних органів, больового синдрому, астенії (Бубела О. (2002)).

У наукових дослідженнях йдеться про те, що головні засоби формування правильної постави та корекції вад хребта – це рухова активність у вигляді регулярних занять фізкультурою.

Досліджуючи проблему порушень постави у школярів, науковці Пешкова О.В., Мятіга Е.Н., Бисмак Е.В. (2012), запропонували системний підхід до розробки проблеми профілактики порушень постави та усунення вад хребта у школярів засобами реабілітації. Рогачевим Е.А. і Демінім Ю.М. (2007) охарактеризовані основні напрями процесу фізичної реабілітації школярів, у яких виявлені різні форми порушення постави, а Микитчак О. (2010), запропонувала комплексну методику профілактики порушень постави у школярів. У своїх наукових дослідженнях Кренделева В. (2009), наголошує на

важливості та застосуванні спеціальних засобів фізичного виховання, коригуючих вправ, для формування правильної постави на уроках фізичної культури й у самостійних заняттях фізичними вправами учнів. Вченими Коцур Н.І., Товкун Л.П. (2019), описані методи, засоби та програми фізичної реабілітації для учнів із порушеннями постави, що є підґрунтям для їх ознайомлення і використання як в навчальному процесі, так і в домашніх умовах.

Як засоби виправлення порушень постави використовують гімнастичні вправи Круцевич Т.Ю. (2008), адже гімнастика й гімнастичні вправи є – один із універсальних засобів фізичного виховання. Це система специфічних вправ і методичних прийомів, які використовуються з метою фізичного виховання, освіти, оздоровлення, відновлення, лікування, набуття життєво важливих навичок, в тому числі й формування стійкої навички правильної постави. Завдяки доступності, ефективності і емоційності вправ, на заняттях фізичного виховання найкращим чином вирішуються оздоровчі освітні і виховні завдання (Худолій О.М. (2004)).

Разом з тим, усі науково-методичні розробки та рекомендації стосуються «очного» навчання, тобто уроку фізичної культури або позаначальних фізкультурно-оздоровчих заходів, в спортивному залі або на спортивному майданчику. Що ж робити учителям фізичної культури, а тим більше учням в період карантинних обмежень під час дистанційного навчання? Адже, як стверджують науковці Москаленко Н., Яковенко А., Овчаренко С., Сидорчук Т. (2020): «...проблемність існуючої ситуації посилюють близькість відвертого провалу освітнього процесу на уроках фізичної культури у дистанційному форматі».

Враховуючи те що, саме гімнастика входить до варіативної та інваріантної частин програми з фізичної культури для учнів середньої школи (модуль «Гімнастика») **мета роботи** – теоретичне обґрунтування та характеристика гімнастичних вправ для корекції вад хребта та виховання

правильної постави на уроках гімнастики під час дистанційного навчання учнів середньої школи.

Матеріали та методи. На основі аналізу, узагальнення науково-методичної літератури, визначити та охарактеризувати гімнастичні вправи для корекції вад хребта та формування правильної постави в учнів середнього шкільного віку для практичного застосування на уроках гімнастики під час дистанційного навчання.

Результати та обговорення. Метою фізичної культури в школі є підвищення або підтримання здоров'я на належному рівні, а формування правильної постави у школярів є одним із пріоритетних завдань всієї системи шкільного фізичного виховання.

Слід відмітити, що навчальна програма для учнів середньої школи містить варіативний модуль «Гімнастика» що представлений у всіх вікових категоріях учнів середньої школи, від 5 до 9 класів, який складається з декількох тем для вивчення: теоретичні відомості, спеціальна фізична підготовка, стрибки, лазіння, рівновага, акробатика, виси та упори, які вважаються вправами основної гімнастики та поглиблюють знання й розширюють рухові уміння учнів.

Звичайно, не всі гімнастичні вправи, які зазначені в програмі фізичної культури, можливо використовувати під час дистанційного навчання школярів, це стосується таких вправ як лазіння по канату, вправи у висах та упорах, опорні стрибки та більшість акробатичних вправ, тому основна увага має бути приділена вправам що сприяють зміцненню м'язового корсету й формування правильної постави.

Зважаючи на те, що на сучасному етапі, вирішення проблеми корекції вад хребта та профілактики порушень постави школярів здійснюється переважно у двох відносно самостійних, але взаємопов'язаних напрямках. Перший, характеризується обґрунтуванням засобів і методів фізичного виховання. Другий напрямок пов'язаний з розробкою та підвищенням ефективності уроків фізичної культури, визначенням основ їх організаційно-структурного

моделювання, впровадженням цих форм у практику навчальної діяльності та рухового режиму учнів. Ми пропонуємо широко використовувати засоби гімнастики в он-лайн уроках під час дистанційного навчання школярів.

За рекомендаціями вчених, усі вправи що повинні використовуватись на уроках фізичної культури (в тому числі й в он-лайн), мають поділені на три великі групи: загальнорозвиваючі вправи (ЗРВ), профілактичні вправи та спеціальні коригуючі вправи.

В підготовчій частині он-лайн уроку фізичної культури, із засобів гімнастики слід застосовувати стройові вправи на місці та загально-розвиваючі (ЗРВ) з різних вихідних положень, що сприяють формуванню правильної постави, а чергування таких команд як «Струнко!», «Вільно» буде не тільки урізноманітнювати урок, сприяти концентрації уваги учнів, а й буде формувати навичку правильної постави.

В основній частині уроку, рекомендуємо використовувати профілактичні вправи, що повинні орієнтуватися на оптимізацію м'язового тону та підвищення еластичності м'язів. Це вправи на координацію, вправи на розвиток гнучкості, «самовитягування», вправи з рівноваги, а саме різновиди ходьби на місці, різновиди стійок на одній нозі з різноманітними положеннями рук, «ластівка». А також корегуючі вправи, що повинні добиралися відповідно наявних вад хребта. Це такі вправи як – вправи для зміцнення м'язів спини та черевного преса у вихідних положеннях сидячи та лежачи на животі й спині; вправи для зміцнення м'язів верхнього плечового поясу та м'язів ніг; вправи для розвитку гнучкості та рухливості хребта – різновиди нахилів з різних вихідних положень, міст з положення лежачи; вправи в рівновазі, в тому числі й з предметом на голові (книжка, м'яка іграшка, тощо); прості акробатичні вправ переكاتи назад в групуванні з положення сидячі. Після виконання кожної вправи, рекомендуємо акцентувати увагу для прийняття правильного положення тіла, тобто правильної постави.

Родзинкою он-лайн уроків може стати проведення малорухливих ігор що можливо переорієнтувати для дистанційного проведення, а саме – «Світлофор»

та «Знайди недоліки в положенні тіла у однокласника». Зміст першої гри полягає у тому, що під час команди «Зелений» школярі виконували різноманітні рухи включаючи і танцювальні, а за сигналом вчителя, команда «Червоний» – повинні були прийняти положення правильної постави. Гра проходила під музичний супровід. Зупинка музики – сигнал до прийняття положення правильної постави. Щодо другої гри, то учням потрібно було оцінити правильність положення тіла (положення правильної постави) у однокласників під час команди «Струнко!».

Обов'язковим елементом кожного уроку повинно стати виконання дихальних вправ, а також статичних положень та поз на відчуття правильної постави. На початку та наприкінці кожного уроку рекомендуємо, щоб учні приймали положення правильної постави біля вертикальної площини, робили крок уперед із обов'язковим збереженням положенням правильної постави.

Що до домашніх завдань, то зважаючи на твердження науковців Голяки С.К., Маляренко І.В., Возного С.С. (2020), про те що «позитивну роль в корекції постави грає вироблення стереотипу правильного положення тіла і індивідуальне пристосування до мінливих умов життя (побутові, навчальні, виробничі і т.д.)», окрім повторення вправ вивчених на он-лайн уроці гімнастики, рекомендуємо дати наступне завдання. За сигналом будь-якого гаджета (телефона, планшета тощо), у другій половині дня, мінімум три рази на день, з проміжком не менше двох годин, прийняти положення правильної постави не залежно від того положення в якому знаходиться школяр (школярка), або та під час тої діяльності яку виконував (під час приготування домашнього завдання, на прогулянці, під час допомоги батькам у хатніх справах, або під час перегляду кінофільму або гри за комп'ютером, тощо).

Висновки. Аналіз та узагальнення науково-методичної літератури, дає підстави стверджувати, що вади хребта та різноманітні порушення постави у школярів має масовий характер, що призводять до негативних наслідків. Ситуацію ускладнює умови дистанційного навчання школярів, що зменшує

рухову активність, збільшує кількість часу проведеного у статичному положенні, сидячи біля моніторів комп'ютерів або телефонів.

За допомогою гімнастичних вправ: стройових, загально-розвиваючих, профілактичних, спеціальних коригуючих вправ та малорухливих ігор, й використання їх на он-лайн уроках гімнастики, а також, завдяки використанню нестандартних домашніх завдань можливо найкращим чином вирішувати проблему вад хребта та порушень постави, а завдяки зміцненню м'язового корсету сприяти профілактики порушень постави в учнів середнього шкільного віку під час дистанційного навчання.

Перспективним є дослідження ефективності експериментального використання гімнастичних вправ на он-лайн уроках гімнастики учнів середньої школи.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОБУДОВИ ПАРТНЕРСТВА МІЖ ПОЛІЦІЄЮ ТА СУСПІЛЬСТВОМ

Гіденко Євген
викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Вступ: Налагодження співпраці між поліцією і суспільством є складним і багатогранним процесом, що потребує багато зусиль та змін в будь-якому напрямку поліцейської діяльності. Міжнародне право визначає, що права людини є юридично обов'язковими для всіх держав та їх представників, у тому числі для представників правоохоронних органів. Правоохоронці повинні поважати та захищати людську гідність, а також підтримувати і захищати права людини по відношенню до інших осіб.

Розвинуте громадянське суспільство є невід'ємною складовою всіх демократичних правових держав світу. Створити сильну державу неможливо без розвиненого громадянського суспільства, яке, своєю чергою, стає дієвим чинником державотворення за умови конструктивного та соціально відповідального діалогу з державою в межах правового поля. [1]

Підтримка поліції місцевим населенням не може розглядатися як щось таке. Її потрібно завойовувати. Цей процес може вимагати певного часу в залежності від взаємовідносин суспільства та поліції в цілому, а також від того, наскільки сильними є демократичні традиції поліцейської діяльності в суспільстві. Особливо тривалий час процес завоювання довіри та підтримки суспільства вимагатиме у державах, що перебувають у перехідному періоді, де поліція могла раніше служити репресивним інструментом держави, який використовується, зокрема, проти груп меншин і груп, які перебувають в опозиції до уряду, а також у пост-конфліктних суспільствах, де поліція брала активну участь у бойових діях проти певних груп населення.[4, ст.55-56]

Уповноваженні та наділенні повноваженнями поліцейські повинні здійснювати комунікацію та брати участь у процесі прийняття рішень, на працівників покладено обов'язок, високопрофесійно виконувати поліцейську роботу, яка також вимагає інтенсивної підготовки поліцейських.

Для того, щоб зацікавити громадськість розділити відповідальність за покращення якості життя і таким чином активно підтримати діяльність поліції у її зусиллях щодо боротьби та запобігання злочинності, поліція повинна встановити довіру та партнерство із суспільством.

Характеристиками даного партнерства повинні бути взаємна чуйність та рівність умова для обох сторін.

Принципи діяльності правоохоронних органів, як і всієї системи органів виконавчої влади, варто розглядати як закріплені у правових актах (нормах) найбільш загальні вихідні положення (правові вимоги, ідеї), які панують в державі, основні засади, керівні настанови, що визначають найважливіші правила, за якими вона організовується й здійснюється. Проте закономірності розвитку суспільства в сучасних умовах змінили ідеологію виконавчої влади – від «панування держави над людиною» до «служіння держави потребам людини». Це підтверджується роллю поліції як «органа виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку».[2]

Щодо принципу взаємодії поліції та громадянського суспільства, то в науковій літературі традиційно поділяється на літературу загальної та спеціальної. До загальноправових принципів доцільно віднести такі: законність, гуманізм, гласність, дотримання прав і свобод людини тощо. До спеціальних принципів взаємодії, які пов'язані з певними особливостями діяльності суб'єктів такої діяльності, можна віднести принципи планування, безперервності, добровільності, індивідуальності та колективності, науковості, конфіденційності, доцільності, самоврядування, територіальності, оперативності тощо.[3, ст.46]

Впізнаваність та доступність вимагають, від працівників поліції бути легко доступними для мешканців району, що легко забезпечується їхньою впізнаваністю і не викличе дискомфорту. Постійний особистий контакт також може допомогти місцевим жителям краще познайомитись зі «своїми» поліцейськими.

Гарною ідеєю є обладнання поліцейських ділянок пунктами для прийому населення, які створювали б дружню атмосферу для вільного викладання своїх проблем, звернень з проханнями чи поданням скарги. В ідеалі, ділянки повинні бути також оснащені обладнанням для підвищення якості телефонного та Інтернет-зв'язку з населенням.

Висновок: Звісно, для того, щоб втілити такі принципи потрібна наявність єдиної інформаційної бази та єдиного центру управління; чітка грань між повноваженнями поліції та інститутів громадянського суспільства шляхом встановлення у процесі взаємодії повноважень обох сторін окремо, а також їх спільних повноваження; забезпечення взаємної інтересу суб'єктів – створення такого мислення, що допомагає визначити та висловити зацікавленість у взаємодії.

Головною умовою подальшого успіху підходу, що ґрунтується на партнерстві поліції та суспільства, є прихильність усіх зацікавлених сторін ідеєю активної підтримки та брати участь у відповідальності за його реалізацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства: Роз'яснення Мін'юсту України від 03.02.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0018323-11>
2. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. Урядовий кур'єр. 2015. № 146. Ст. 1.
3. О. В. Кожухар. Партнерство інститутів громадянського суспільства та поліції: основні принципи взаємодії. Адміністративне та митне право. Правова позиція. № 1 (26). 2020. С.46.
4. Найкраща практика побудови партнерства між поліцією та суспільством. ОБСЕ. Вена. 2008. С. 55-56.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ВНЗ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Данилів С. І.

кандидат біологічних наук

Якимів І. І.

Івано-Франківський національний медичний університет

м. Івано-Франківськ, Україна

Для реалізації пізнавальної та творчої активності студентів у навчальному процесі використовуються сучасні освітні технології, що дають можливість підвищувати якість освіти, більш ефективно використовувати навчальний час. У вищих навчальних закладах представлений широкий спектр освітніх педагогічних технологій, що застосовуються у навчальному процесі.

Інноваційні педагогічні технології взаємопов'язані, взаємообумовлені та становлять певну дидактичну систему, спрямовану на виховання таких цінностей як відкритість, чесність, доброзичливість, співпереживання, взаємодопомога, що забезпечує освітні потреби кожного студента відповідно до його індивідуальних особливостей.

Використання широкого спектру педагогічних технологій дає можливість педагогічному колективу продуктивно використовувати навчальний час та добиватися високих результатів навчання. Розглянемо детальніше деякі з них.

Технологія проблемного навчання ґрунтується на теоретичних положеннях американського філософа, психолога та педагога Д. Дьюї. Сьогодні під проблемним навчанням розуміється така організація навчальних занять, що передбачає створення під керівництвом викладача проблемних ситуацій та активну самостійну діяльність студентів для їх вирішення, внаслідок чого і відбувається творче оволодіння професійними знаннями, навичками, вміннями та розвиток розумових здібностей.

Педагогічна проблемна ситуація створюється за допомогою активізуючих дій, питань викладача, що підкреслюють новизну, важливість та

інші відмінні риси об'єкта пізнання. Проблемні ситуації можуть створюватися на всіх етапах процесу навчання: під час пояснення, закріплення, контролю.

Різнорівневе навчання – це педагогічна технологія організації навчального процесу, в рамках якого передбачається різний рівень засвоєння навчального матеріалу, тобто глибина та складність одного та того ж навчального матеріалу різна у групах рівня А, В, С, що дає можливість кожному студенту опанувати навчальний матеріал з окремих предметів на різному рівні (А, В, С), але не нижче базового, залежно від здібностей та індивідуальних особливостей особистості кожного студента.

Технологія проектного навчання – система дій викладача та студента з розробки проекту. Основні характеристики проектного способу:

- учасники проекту підхоплюють проектну ініціативу від когось із життя;
- учасники проекту домовляються один з одним про форму навчання;
- учасники проекту розвивають проектну ініціативу та доводять її до відома всіх;
- учасники проекту організують себе на справу;
- учасники проекту інформують один одного про хід роботи;
- учасники проекту вступають у дискусії тощо.

Дослідницький метод навчання є визначальним у вищих навчальних закладах.

При дослідницької діяльності визначальним є підхід, а не склад джерел, виходячи з яких виконано робота. Суть дослідницької роботи полягає у зіставленні даних першоджерел, їх творчий аналіз та вироблених на його підставі нових висновків.

Під дослідною діяльністю в цілому розуміється така форма організації роботи, яка пов'язана з вирішенням студентами дослідницького завдання з невідомим заздалегідь рішенням. У рамках дослідницького підходу навчання ведеться з опорою на безпосередній досвід студентів, його розширення в ході пошукової, дослідницької діяльності, активного освоєння світу.

Основні етапи наукового дослідження:

- постановка проблеми;
- ознайомлення з літературою з цієї проблеми;
- оволодіння методикою дослідження;
- збір власного матеріалу;
- аналіз;
- узагальнення;
- висновки.

Ефективним засобом, що дозволяє розвиток пізнавальної та дослідницької компетентності є творча діяльність. Щоб студент почав «діяти», потрібні певні мотиви. На заняттях необхідно створювати проблемні ситуації, де студент виявляє вміння комбінувати елементи на вирішення проблеми.

Внаслідок застосування дослідницького методу навчання студенти набувають певних якостей особистості, таких як:

- гнучко адаптуються у мінливих життєвих ситуаціях, самостійно набуваючи необхідних знань, вміло застосовують їх на практиці для рішення проблем;
- вчаться самостійно, критично мислити, бачити труднощі, які виникають у реальному світі та шукати шляхи раціонального їх подолання;
- грамотно працюють із інформацією;
- комунікабельні, контактні у різних соціальних групах, вміють працювати спільно, запобігаючи конфліктним ситуаціям і вміють виходити з них;
- можуть самостійно працювати над розвитком власної моральності, інтелекту, культурного рівня.

Лекційно-семінарська система навчання практично не зазнала суттєвих змін з моменту її створення. Лекції, семінари, практичні та лабораторні заняття, консультації та практика з обраної спеціальності, як і раніше, залишаються провідними формами навчання у рамках лекційно-семінарської системи. Незмінними її атрибутами є колоквиуми, заліки та іспити.

Лекційно-семінарська система навчання має такі функції:

Інформаційну, яка виражається у передачі студентам спеціально відібраного та особливим чином структурованого навчального матеріалу. Змістова сторона занять забезпечує формування системи знань, що підлягають засвоєнню студентами.

Світоглядну, що містить розв'язання задачі пов'язаної з формуванням світогляду студентів. І справа не лише в тому, що викладач вміло розкриває логіку розвитку науки та вирішення її проблем, але й у тому, що він керує мисленням студентів, викликаючи їхню активність і складні процеси запобігання можливим результатам тих чи інших подій, процесів, явищ, результатів експерименту і т.д. Особливе місце тут займає розкриття методології науки.

Методичну, що означає методичне керівництво діяльністю студентів. Воно здійснюється як через логіку науки, так і безпосереднім введенням на заняттях методичних рекомендацій щодо роботи над навчальним матеріалом.

В умовах лекційно-семінарської системи навчання усі названі функції нерозривно пов'язані одна з одною, постійно взаємодіють, а в низці випадків переходять одна в іншу.

Використання лекційно-семінарської системи навчання має ряд істотних переваг:

- усвідомленість студентами процесу навчання;
- можливість активного включення до нього;
- планування ними своєї діяльності;
- можливість будувати навчальний процес на різних рівнях складності;
- можливість широко використовувати нетрадиційні форми навчання.

Загалом використання лекційно-семінарської системи дозволяє якісно покращити навчальний процес, підвищити міцність здобутих знань, значно розвинути навички самостійної роботи студентів.

Таким чином, в сучасній вищій школі широко використовуються усі види навчальних методів. Окрім традиційних видів навчання, що встановлювалися

десятиліттями, широко розвиваються і новітні педагогічні методи, які швидко набувають широкої популярності. Саме тому, високо кваліфікований викладач має володіти якомога ширшим спектром педагогічних методів навчання, щоб якісно подавати навчальний матеріал.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Берберян А.С., Дорошін Б.А., Дорошина І.Г. (ред.) Проблеми сучасної освіти. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 5–6 вересня 2010 року. - Пенза - Єреван - Прага: ТОВ Науково-видавничий центр "Соціосфера", 2010. - 487 с.

2. Данилів С.І. Особливості викладання англomовним студентам фармацевтичної ботаніки. Тези наук.-метод. конференції з міжнар. участю “Досвід впровадження європейської кредитно-трансферної системи у вищих навчальних закладах Прикарпаття III-IV рівнів акредитації. Перша українсько-польська академія з медсестринства та реабілітології” (20.05.2016 р.). – м. Івано-Франківськ, 2016. – С. 30-32.

3. Данилів С.І. Викладання ботаніки для студентів фармацевтів у сучасних умовах реформування освіти. Тези XVII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю “Актуальні питання вищої медичної (фармацевтичної) освіти” (5-6.11.2020). - м. Тернопіль, 2020. - С. 78-79.

4. Данилів С.І. Самостійна робота студентів при вивченні фармацевтичної ботаніки. Тези V Міжнар. наук.-практ. конференції «Priority directions of science and technology development» (24-26.01.2021). - м. Київ, 2021. - С. 680-682.

5. Інновації та традиції у вирішенні проблем модернізації сучасної освіти: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (1-30 червня 2010 р.) – Слабуга: Вид-во ЄДПУ, 2010. – 180 с.

6. Хван А.А., Латиніна Д.М., Серегіна Н.Л., Чиркова Т.М. (ред.) Психологія в сучасній освіті. Збірник статей за матеріалами Всеросійської

науково-практичної конференції / Редакційна рада: Хван А.А., Латиніна Д.М., Серегіна Н.Л., Чиркова Т.М.- Вид-во КузГПА, 2011. – 119 с.

7. Якість сучасної освіти: традиції, інновації, досвід реалізації. Збірник матеріалів І Всеросійської науково-практичної конференції м.Ставрополь, 26 березня 2015 року, частина 2. - Ставрополь, 2015. – 330 с.

ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕОУРОКІВ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Денисенко Станіслав Сергійович

Студент 2 курсу магістратури,
Факультету інформаційних технологій та математики,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Вступ. У зв'язку з пандемією COVID-19 перехід на дистанційне навчання спричинив погіршення якості та ефективності навчання школярів. Необхідність підвищення ефективності навчання учнів стимулює до розробки нових методів організації навчання.

Актуальність. За дослідженням, 86% українських викладачів не мали суттєвого досвіду користування інструментами онлайн-освіти, виникла необхідність створення чи перенесення курсів в онлайн-простір і загалом організації навчання — через випуск інструкцій, створення каналів у YouTube, Telegram, груп у Facebook, інструкції зі створення силабусу курсів для змішаного навчання тощо. [1]

Збільшилося навантаження на вчителів, тому що їм необхідно витратити додатковий час щоб оволодіти навичками користування цифровими технологіями в освіті, створити або перенести свої навчальні матеріали у систем и дистанційного навчання, забезпечити регулярне оновлення матеріалів, вести консультації та пояснення учням.

Також слід зазначити, що при вивченні інформатики сучасним школярем звичні паперові носії інформації стрімко втрачають свою актуальність. Шкільні підручники все менше використовуються та замінюються їх електронними версіями. Велику популярність набувають нові електронні ресурси для організації процесу навчання.

Мета. Використовувати розроблені відеоуроки для підвищення ефективності навчання учнів на уроках інформатики під час дистанційного навчання. Забезпечити зручний доступ учнів до навчальних матеріалів.

Практичне значення. Під час проведення дистанційного або змішаного навчання я користуюся онлайн платформами для проведення відеоконференцій. За час відведений на проведення онлайн уроку проблематично донести навчальний матеріал у повному обсязі, проконтролювати засвоєння знань кожного учня індивідуально.

Тому постає проблема використання відеоуроків для підвищення ефективності навчання учнів на уроках інформатики під час дистанційного навчання.

Насамперед, відео дає можливість сприймати інформацію кількома каналами: візуальним та аудіальним. Оскільки це активізує різні ділянки кори головного мозку та сприяє утворенню більшої кількості нейронних зв'язків, матеріал засвоюється ефективніше. [2]

Переваги відеоуроків:

- Учні можуть переглядати відеоуроки у зручний для них час та на зручних для них пристроях.
- При не достатньому засвоєнні знань учні можуть передивитися відеоуроки необмежену кількість разів.
- Економія часу вчителя, що дозволить йому зосередитися на вирішенні інших проблем навчання.
- Учень може при потребі призупинити відеоурок залежно від швидкості сприймання ним інформації.
- Існує неймовірно велика кількість платформ для публікації відеоуроків в мережі Інтернет.

Недоліки відеоуроків:

- Зворотній зв'язок учня із вчителем, при виникненні питань щодо навчального матеріалу, займе більше часу ніж при проведенні онлайн відеоконференції.

Висновки. Отже, використання відеоуроків допоможе ефективніше організувати вчителем навчальний процес під час проведення дистанційного або змішаного навчання. Значно підвищиться якість навчання, засвоєння учнями навичок і умінь. Учні покращать навички роботи в інтернеті, самостійного пошуку та опрацювання інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Освіта в умовах пандемії у 2020/2021 році: аналіз проблем і наслідків [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cedos.org.ua/researches/osvita-v-umovah-pandemiyi-analiz-problem-i-naslidkiv/>
2. Як вчителю зробити освітнє відео в класі чи вдома [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://nus.org.ua/articles/yak-vchytelyu-zrobyty-osvitnye-video-v-klasi-chy-vdoma/>

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ПРИЙОМІВ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ

Діщенко Дмитро Володимирович
старший викладач кафедри
спеціальної фізичної підготовки
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Курс «Стратегія самооборони та особистої безпеки» спрямований на розвиток навичок самооборони, роззброєння та затримання персоналу, який порушує громадський порядок та загрожує особистій безпеці громадян та поліцейського, має на меті розвивати силу, витривалість, гнучкість, сміливість, рішучість, ініціативність та впевненість у собі.

Кожен урок включає підготовчу частину, основну та заключну частину. Цей поділ має важливе педагогічне значення, оскільки він спрямовує вчителів створити найкращі умови для адаптації, виконання та виконання основних завдань. Такий поділ фізичної підготовки значною мірою залежить від адаптивної реакції організму людини (курсантів) на навантаження під час курсу. Особливістю інтенсивних фізичних навантажень є те, що організму необхідно виконувати підготовчу роботу, що дозволяє поступово збільшувати навантаження і сприяє завантаженню організму [1, с. 77].

За спостереженнями професійних фізіологів, у процесі вправ працездатність людини буде проходити чотири стадії:

1. Настій перед роботою (стан перед стартом).
2. Відпрацювання.
3. Відносно стійкий стан.
4. Знижується працездатність.

Перший і другий етапи зміни працездатності припадають на підготовку до заняття. Передробочі зміни визначаються загальною мобілізацією сил, яка

пов'язана з наміром свідомого завершення роботи, психологічним переживанням і тематичною спрямованістю наступної діяльності.

Зайнятість визначається такими фактами: на цьому етапі відбувається перебудова фізіологічних функцій, організм поступово пристосовується до особливостей праці, підвищується рівень його функціональної активності, взаємодіють усі органи і системи, що забезпечують роботу.

Завданнями підготовчої частини заняття є: 1) основне – це організація особового складу курсантів; 2) встановлення мети, змісту заняття, проведення інструктажу з дотримання техніки безпеки; 3) Загальний фізичний розвиток і зміцнення організму; 4) підготовка до наступних фізичних навантажень [2]

Формування навичок поліцейського з використанням фізичної підготовки відбувається на уроках фізичної культури, як правило, з комплексною спрямованістю, що передбачає формування навичок технічного виконання після напружених фізичних навантажень, подолання смуг перешкод та спеціальних вправ. Заняття такої спрямованості передбачають виховання у працівників сміливості, рішучості, наполегливості, психічної стійкості.

Основною метою цих занять є досягнення високої стабільності та розумної мінливості, підвищення надійності та ефективності операцій та сервісної діяльності в нормальних та екстремальних умовах, адаптація технології та дій до особистих особливостей кожного працівника [3, с. 183]

На першому занятті, спрямованому на вивчення техніки фізичного впливу, навички самозахисту повинні спочатку оволодіти основними технічними рухами (стійками, пересуваннями, ударами руками, ногами та захистами від них, больовими та задушливими прийомами, кидками).

На наступному етапі досліджуйте та вдосконалюйте технічні дії, які найбільше відповідають індивідуальним особливостям кожного співробітника, а також складні технології, які потребують тривалої практики.

Таким чином можна зробити висновок, що одночасно з оволодінням технікою прийомів фізичного впливу потрібно освоїти їх тактичну сутність. Під час дослідження поліцейський безпосередньо зрозуміє, як кожна технічна дія

використовується в конкретній операції та службовій діяльності. Дуже важливо розвивати навички виконання одного прийому для вирішення різних тактичних завдань і різних прийомів реалізації тактичного плану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Платонов В. Н. Періодизація спортивного тренування/ В. Н. Платонов – К.: Олимп. Літ., 2013. – 624 с.
2. Практикум по спортивній психології / Под.ред. І. П. Волкова. – СПб., 2020.
3. Шахлина Л. Г. Медико-біологічні основи спортивного тренування у жінок. / Л. Г. Шахлина – К.: Наукова думка, 2001. – 328 с.

ВПЛИВ ПРЕДСТАРТОВОГО СТРЕСУ НА ПСИХОФІЗИЧНИЙ СТАН СПОРТСМЕНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ ПЕРЕД ЗМАГАННЯМИ

Долинський Борис Тимофійович

д. п. н., проф.

Буховець Божена Олегівна

к. н. ф. с., викладач

Дишель Галина Олександрівна

старший викладач

Солопова Тетяна Петрівна

студент

Південноукраїнський національний педагогічний університет

ім. К. Д. Ушинського

м. Одеса, Україна

Однією з основних сучасних засад, що характеризують тенденції розвитку сучасного спорту є процес все зростаючого впливу психологічного чинника на організм спортсмена. Цей чинник впливає, як на ефективність тренувальної діяльності спортсменів, так і на успіх їх виступу в змаганнях. Відомо, що спортивна діяльність, як правило, проходить в умовах високої емоційної напруженості, що обумовлена відповідальністю до поставлених спортивних завдань. Також можливим є дефіцит корисної інформації та часу, фактором несподіванки, великими фізичними і психічними навантаженнями тощо.

Мета дослідження - визначити засоби регуляції передстартових стресів у спортсменів підліткового віку перед змаганнями.

Матеріали і методи. Виникнення несприятливих передстартових станів є передумовою до розробки засобів діагностики психологічної готовності спортсменів та методів підготовки спортсменів, як до психологічного так і фізичного навантажень. Науковці стверджують, що необхідно враховувати гендерні особливості спортсменів, як в тренувальному процесі, так і в змагальний період. Під передстартовими станам розуміють види зміни поведінки спортсменів. Отже хвилювання перед змаганнями у кожного

спортсмена проявляється по-своєму. Відомо, що одних спортсменів може починатися мандраж в тілі, або тремор. Інші можуть заснути і не бажати прокидатися. Трапляються і прояви страху змагань через агресію.

Результати і обговорення. Таким чином допомога спортсменам повинна бути різною, відповідно від патологічного стану. Таку проблему може вирішити, як тренер так і психолог.

Проблема психологічних станів у спорті є однією з найактуальніших. Це обумовлено високою значимістю психологічного чинника в спортивній діяльності. Підлітковий вік є таким в якому біологічні, фізіологічні, соціальні і психологічні аспекти мають свій власний тимчасовий ритм та неоднакову швидкість. Як психологічно, так і фізіологічно даний вік є суперечливим та характеризується максимальними диспропорціями в рівні та темпах розвитку [8]. Науковці також відмічають наявність проблеми індивідуальних відмінностей.

Загальні закономірності підліткового віку проявляють себе через індивідуальні варіації, які залежать не тільки від навколишнього оточення підлітка-спортсмена, умов їх виховання, особливостей організму і особистості. Необхідно диференціювання підлітків за гендерними ознаками, так як фізичний розвиток хлопчиків і дівчаток не є однаковим, особливо в період статевого дозрівання.

Науковцями доведено, що підлітковому віку характерно наявність особливого інтересу соціуму до даного періоду, так як для більшості людей він є часом моменту самовизначення спортсмена. Саме в цей період встає проблема подальшого професійного та особистісного розвитку спортсмена.

Гендерні особливості і психологічна готовність у спорті є предметом досліджень ряду спортивних психологів та тренерів. Вони розроблені в галузі управління передстартовим станом спортсмена. У літературі є незначна кількість наукових робіт, в яких надано рекомендації по використанню психологічної підготовки. Однак, всі вони носять лише загальний характер і не враховують вікових і гендерних особливості спортсменів [4].

Наукові дослідження демонструють те, що в залежності від того, якими гендерними уявленнями керується тренер, вони по-різному будують своє спілкування з спортсменами. Таким чином, якщо тренер дотримується традиційних уявлень щодо природи статі і між статевих відносин, то в спортсменів підліткового віку формуються жорсткі патріархальні установки щодо рамок поведінки чоловіків і жінок, власна самореалізація в професійній і сімейній сферах так само обмежується стереотипами нормативної жіночності і мужності [9].

В кожній групі спортсменів є певні коливання відповідно до стану нервової системи, особливо її збудливості. Відомо, що характер передстартового стану спортсмена залежить від виду майбутньої діяльності. Отже тренеру необхідно підготувати своїх спортсменів не тільки фізично, а ще й психологічно, враховуючи саме вікові особливості та гендерні відмінності підлітків [4].

Методика підготовки до виступу в відповідальних змаганнях базується на основі управління діяльністю спортсмена. Отже тренеру при рекомендації спортсмену тих чи інших методів, не завжди впевнений, чи викликають вони бажані зрушення в організмі спортсмена.

Висновки. В залежності від того, як відбувається управління і самоврядування психічним станом, багато в чому залежить спортивне вдосконалення і успіх виступів в змаганнях. При організованому впливі на психічний стан спортсмена можливо сприяти формуванню його особистості у подальшому. Проблема вивчення передстартового стану з урахуванням гендерних особливостей на етапі безпосередньої підготовки до змагань і методика його регуляції в екстремальних умовах на сьогоднішній день одна з найактуальніших тем дослідження серед науковців всього світу.

Однак, досліджувана проблема є досить складною і навіть глобальною. У такому патологічному стані спортсмен вступає в змагальну боротьбу, і на тлі його протікає вся практична і психічна діяльність в ході змагань, що негативно впливає на його психічний та фізичний стан.

Передстартові стани є однією з найважливіших проблем в теорії і практиці спорту. Отже особливості передстартових станів можуть залежати від багатьох факторів:

- індивідуальних особливостей спортсмена,
- гендерних відмінностей,
- рівня значущості змагань,
- різних супутніх умов.

Виявлення особливостей передстартових станів переможців і переможених, дозволить спортсменам і їх тренерам застосовувати в подальшому запропоновані методики покращення настрою на змагальну діяльність і підготовки до змагань спортсменів незалежно від виду спорту [9].

ВИКОРИСТАННЯ РОЗГОРНУТОГО ПЛАНУ ЯК ЕЛЕМЕНТУ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ ЗНЗ ДО ВИКОНАННЯ ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ РІЗНИХ ЕТАПІВ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ УЧНІВСЬКОЇ ОЛІМПІАДИ З ІСТОРІЇ

Доценко Ігор Борисович

Вчитель історії Харківського ліцею № 161 «Імпульс»

Доценко Марія Ігорівна

Студентка

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна

Вступ. Проблема забезпечення максимальної ефективності підготовки здобувачів освіти ЗНЗ до Всеукраїнських учнівських олімпіад різних рівнів (етапів) посідає одне з чільних місць серед актуальних питань організації роботи з обдарованою молоддю. Нестабільність графіку проведення олімпіад (так, наприклад, у Харківській області у 2021 році графік проведення II (районного) етапу з'явився менше ніж за тиждень до офіційного початку олімпіад), зумовлена ризиками погіршення епідемічної ситуації у країні, охопленій пандемією SARS-CoV-2-19, та спричиненою цим неможливістю довгострокового планування, зумовлює необхідність адаптації традиційних форм підготовки до олімпіад до сучасних реалій, розробку методів експрес – підготовки, що дали б змогу за невеликий проміжок часу підвищити рівень необхідних компетенцій майбутніх учасників інтелектуальних змагань. Такий стан речей зумовлює актуальність дослідження, присвяченого пошуку «швидких» методик підготовки здобувачів освіти до виконання творчих завдань як невід'ємної і традиційно найскладнішої частини роботи учасника Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії.

Мета роботи. Метою даної роботи є розробка алгоритму складання розгорнутого плану відповіді на завдання творчого характеру як інструменту

експрес – підготовки учнів ЗНЗ 8-11 класів до Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії.

Матеріали та методи. Матеріалами, що складають основу дослідження, є завдання II (районного) етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії для здобувачів освіти 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів Харківської області, запропоновані Комунальним вищим навчальним закладом «Харківська академія неперервної освіти» у 2020-2021 навчальному році (вибір завдання для розгляду можливостей застосування складання розгорнутих планів як інструменту експрес-підготовки обумовлений його зрозумілістю для усієї аудиторії учасників олімпіади 8-11 класів), а також методичні рекомендації КВНЗ «ХАНО» для підготовки учнів ЗНЗ Харківщини до II (районного) етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії. У ході дослідження було використано ряд загальнонаукових (індукція, дедукція, аналіз, синтез) та власне педагогічних (метод самостійної роботи, проблемний метод, метод перевірки та оцінки рівня здобутих компетенцій та навичок) методів, комплексне застосування яких дає змогу охопити дану проблему із максимальною повнотою.

Результати та обговорення. Серед завдань, запропонованих здобувачам освіти 8-х класів Харківської області у 2020-2021 навчальному році особливої уваги потребує питання, в якому учасники олімпіади мають поміркувати, в чому проявився вплив загальноєвропейських процесів на розвиток українських земель у XVI ст. та визначити, якими були наслідки цих впливів. Дане завдання є найбільш «вагомим» (максимальна кількість балів, яку можна за нього отримати – 20 балів) серед усіх запропонованих (передбачена максимальна кількість балів за виконання всієї роботи – 43 бали), що є доволі типовим для завдань II (районного) етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії у Харківській області та свідчить про необхідність систематичної роботи, спрямованої на розвиток навичок надання відповідей на подібні питання. Критерії оцінювання визначають таку схему нарахування балів: 2 бали виставляються за наявність власної позиції, 4 бали – за її обґрунтування, 5

балів – за використання історичних фактів, 5 балів – за логічність викладення матеріалу, 4 бали – за аргументацію висновків.

Оскільки в умовах нестабільності графіку проведення олімпіад систематична робота, спрямована на опрацювання якомога більшої кількості подібних питань нерідко є неможливою, виникає потреба у розробці методів експрес – підготовки, що за доволі невеликий проміжок часу можуть створити уявлення в учня, яким саме чином має виглядати відповідь на поставлене питання (що є, перш за все, актуальним для учасників з 8-х класів та тих здобувачів, хто беруть участь в інтелектуальних змаганнях з історії вперше), а також, не витрачаючи багато часу з метою максимально ефективного його використання визначити основні прогалини у знаннях потенційного учасника, зазначити моменти, на яких слід зосередити найбільше уваги. На нашу думку, максимально доречним при підготовці до виконання завдань подібного типу є застосування розгорнутого плану, що дозволяє тезово відтворити структуру відповіді, а також відобразити основні моменти, що їх має висвітлити учасник (подаються у форматі ключових слів та фраз). У якості орієнтовного прикладу для опрацювання завдань попередніх років учасникам I (шкільного) етапу олімпіади було надано приклад розгорнутого плану на зазначене вище питання, що передбачає наступне (обов'язкові, на нашу думку, маркери відповіді за кожним пунктом виділено курсивом):

1. Визначити основні процеси, характерні для розвитку Європи у XVI столітті (*Великі географічні відкриття* та спричинений ними розвиток капіталістичних відносин, *Реформація та Контрреформація, Відродження*), надати їм коротку характеристику (що являють собою, якої сфери суспільного життя стосувалися у першу чергу).

2. Визначити вплив Великих географічних відкриттів на розвиток Західної Європи (активізація світової торгівлі, «революція цін», пришвидшення процесу формування капіталістичних відносин), їхнє значення для соціально – економічного розвитку українських земель (сільське господарство Речі Посполитої, у складі якої після 1569 року опинилися українські землі,

переорієнтовується на європейський ринок, збільшується обсяг виробництва за рахунок впровадження системи *фільварків* – великих шляхетських господарств, що базуються на використанні праці кріпосних селян, відбувається зменшення селянських землеволодінь та посилення особистої залежності селян, що набуло відображення відповідно в *«Уставі на волоки» (1557) та Третньому Литовському статуті (1588)*. Фільваркова система сприяла стрімкому збагаченню представників крупної шляхти (збільшення кількості магнатів на українських землях), посиленню соціально – економічних протиріч в суспільстві, пришвидшенню темпів формування українського козацтва, до лав якого вступали ті, хто не бажали миритися із панщиною тощо).

3. Визначити вплив *Реформації та Контрреформації* на розвиток Західної Європи (боротьба за оновлення, переоблаштування католицької церкви в межах Реформації призвела до *релігійного розколу* у регіоні, *формування нових віровчень* (лютеранство, кальвінізм, англіканство), що мали стати альтернативою католицизму; діяльність ордену єзуїтів – основного оплоту Контрреформації, спрямована на відновлення статусу католицької церкви в Європі, сприяла розвитку освіти (відкриття *єзуїтських колегіумів та університетів*).

4. Визначити значення Реформації та Контрреформації для розвитку українських земель (впливом появи нових віровчень у Європі у певній мірі можна вважати процес створення греко – католицької церкви, що був оформлений *Берестейською унією 1596 року*, яка фактично являла собою спробу реформування, «переоблаштування» католицизму – панівної релігії у Речі Посполитій - під потреби та вимоги православного українського регіону, серед великих землевласників набуває поширення кальвінізм у формі *соціанства*, здійснено переклад Біблії українською мовою (1556-1561рр., *Пересопницьке Євангеліє*), на протидію поширення католицизму стають *братства*. Проявом впливу Контрреформації є відкриття *мережі єзуїтських колегіумів* на українських землях). Наслідком даних процесів стало ускладнення релігійної ситуації на українських землях, боротьба за відновлення

статусу православної церкви у суспільстві, що розгорнулася на українських землях у 1620-1630-ті роки.

5. Визначити вплив Відродження на розвиток Західної Європи (пришвидшення темпів розвитку культури, освіти та науки, зміна ставлення до людини (*антропоцентризм та гуманізм*) та можливостей конкретної особистості у світі, поява *нових жанрів* у мистецтві (наприклад, світський портрет, світська література тощо)) та його значення для розвитку українських земель (*бурхливий розвиток цивільної та релігійної архітектури* (яскравою ілюстрацією є архітектурний ансамбль *площі Ринок*), поява оборонної архітектури бастіонного типу, розвиток іконопису, потужний імпульс до розвитку *книгодрукування* (діяльність *Івана Федорова* у Львові й Острозі, видання *«Апостола», «Букваря»* - першого у Східній Європі друкованого підручника, *«Острозької Біблії»* - першого повного друкованого видання Біблії церковнослов'янською мовою, створення Львівської братської друкарні), розвиток освіти (створення *братських шкіл та Слов'яно – греко-латинської академії* як протиположності єзуїтським навчальним закладам). Наслідком впливів Відродження на українських землях став активний розвиток освіти (що набуло яскравого втілення у відкритті у 1632 році Києво – Могилянського колегіуму) та різних жанрів мистецтва.

6. Висновок: основні процеси, характерні для розвитку Західної Європи у XVI столітті, набули відображення й на українських землях, визначивши особливості їх соціально – економічного та духовно – культурного розвитку. Вплив Великих географічних відкриттів в цілому можна вважати доволі негативним, адже він сприяв наростанню та загостренню соціально – економічних протиріч, в той час як вплив Реформації та Відродження в цілому сприяв розвитку української культури, хоча і в умовах боротьби за власну етнічну та соціорелігійну ідентичність.

Висновки. Таким чином, підготовка здобувачів освіти ЗНЗ до Всеукраїнських учнівських олімпіад в умовах пандемії Covid-19 ускладнена нестабільністю графіку їх проведення, такий стан речей зумовлює необхідність

розробки експрес-методик підготовки, що могли б за порівняно невеликий термін дати майбутнім учасникам уявлення про основні принципи роботи над традиційними типами завдань, а також виявити прогалини у їхніх знаннях. Однією з перспективних методик є використання розгорнутого плану як інструменту опрацювання творчих завдань, що є невід'ємною складовою частиною питань Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії на різних етапах її проведення.

ФУНКЦІ ТА РОЛЬ СІМ'Ї В ПРОЦЕСІ ІНТЕГРУВАННЯ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В СОЦІУМ

Древняк Лада Петрівна,
вчитель-логопед КЗДО №236
асистент кафедри дошкільної освіти
Криворізький державний педагогічний університет
м. Кривий Ріг, Україна

Вступ. Важливе значення у процесі соціального інтегрування дитини з порушеннями психофізичного розвитку надається сім'ї, яка в ідеалі виступає одним із основних факторів її «входження» в систему суспільних відносин.

Особливості сім'ї, її активності у процесі розвитку й освіти дитини визначає її психофізичний і соціокультурний статус в майбутньому, рівень реабілітаційного та соціально-інтеграційного потенціалу, ступінь готовності до інклюзивного навчання в загальноосвітньому навчальному закладі.

Сучасний етап розвитку спеціальної педагогіки та психології характеризується пошуком нових шляхів соціальної адаптації дітей з психічними та фізичними проблемами. Значних успіхів у соціалізації дитини з особливими освітніми потребами може бути досягнуто лише за активної участі в цьому процесі сім'ї, і в першу чергу батьків. У зв'язку з цим, проблема сім'ї дитини з відхиленнями в розвитку є однією з найактуальніших.

У Концепції сімейного і родинного виховання наголошується на тому, що «сучасна сім'я має стати головною ланкою у вихованні дитини, забезпечити їй належні матеріальні та педагогічні умови для фізичного, морального і духовного розвитку». І це закономірно, адже побудувати повноцінну національну школу без активної участі й підтримки сім'ї неможливо.

Сім'я – перший та головний інструмент соціалізації дитини. Саме батьки відіграють провідну роль у вихованні дитини. Від якості знань та вмінь батьків взаємодіяти зі своєю особливою дитиною залежить успіх її інтеграції в соціум.

В останні роки, зважаючи на впровадження інклюзивного навчання, що передбачає залучення батьків, як активних учасників навчально-виховного процесу, в теорії та практиці педагогічної науки виникла необхідність активного вивчення сім'ї, яка виховує дитину з особливими потребами. Саме з власної сім'ї дитина виносить у доросле життя перші уявлення про морально-людські цінності, норми поведінки, характер взаємовідносин між людьми. В сім'ї діти не лише наслідують близьких, орієнтуються на їхні соціальні та моральні установки. Тому психологічна зрілість батьків, їхні ідеали, досвід соціального спілкування найчастіше мають вирішальне значення в розвитку дитини.

Сучасна сім'я дитини з порушеннями психофізичного розвитку поряд з традиційними функціями має виконувати і низку специфічних, у зв'язку з наявністю у дитини психічного та (або) фізичного порушення розвитку (абілітаційно-реабілітаційна, корекційна, компенсаторна). Провідними функціями сім'ї є: відтворююча, виховна, господарсько-побутова:

1. Функція відтворення пов'язана з необхідністю існування людини як біологічного виду. В багатьох країнах Європи, і в Україні також, ця функція переживає кризу: зменшилась кількість шлюбів, знизилась народжуваність, поглиблюється процес старіння населення. Все це зумовило демографічну кризу в Україні.

2. Функція виховання засвідчує, як відбувається процес виховання, які пріоритети йому надаються. Але в часи змін у суспільстві саме сім'я стає механізмом моральної, психологічної підтримки людини. Збереження сімейних традицій – ось що стає головним у періоди історичних випробувань. Саме в сім'ї з'являються і акумулюються родинні цінності, формується історична самосвідомість людини, її гордість за свою родину, свій народ, віра в його майбутнє. В сім'ї закладаються основи виховання та формування майбутньої особистості, через неї передаються нащадкам духовні надбання, життєвий досвід, трудові навички, національний менталітет.

3. Господарсько-побутова функція безпосередньо пов'язана з попередньою. Зі створенням сім'ї у подружжя виникають зобов'язання одне перед одним. В першу чергу це пов'язано зі спільною трудовою діяльністю у сім'ї. Саме в сім'ї всі починають вчитися відповідальності, й обов'язок кожного члена роботивиконувати певну роботу. Спільне ведення домашнього господарства й економічне забезпечення сім'ї в сучасних умовах обумовлене зміною ролей, які відіграють у ній жінки. Дедалі частіше саме вони перебирають на себе функції годувальника. Незрідка – в сім'ях, які виховують дитину з порушенням психофізичного розвитку.

Наголосимо іще раз, що саме сім'я дитини з відхиленнями в розвитку є її першим соціалізуючим інститутом. Процес дорослішання дітей такої категорії проходить з великими труднощами та у дещо сповільненому темпі, його також можна розділити на етапи:

I етап соціалізації – входження дитини в соціум. Першою сходинкою є адаптація її в сім'ї. Успішність цього процесу залежить від того, наскільки адекватно члени родини реагують на проблеми дитини і допомагають у їх подоланні. Виникаючі труднощі – результат неправильної позиції батьків та інших членів сім'ї.

II етап соціалізації – це перебування дитини у навчальному закладі. Важливу роль має відіграти такт педагогів, повага до дитини з особливими освітніми потребами. Налаштування дитини на перебування у закладі, на важливість нових змін у її житті виконують члени родини.

III етап соціалізації – адаптація дитини та її сім'ї у суспільстві (пошук інших сімей з подібними проблемами, встановлення контактів, пошук своєї "соціальної ніші").

Однак роботу з сім'ями дітей з особливими потребами неможливо чітко організувати без всебічного вивчення проблем сім'ї, родинно-дитячих відносин.

Сім'ї, в яких виховуються діти з відхиленнями в розвитку живуть під вантажем багаточисельних проблем, не кожен батько чи мати виявляються здатними прийняти недугу дитини, адекватно реагувати на постійно виникаючі

проблеми. Відомо, що пролонгована психотравмуюча ситуація здійснює негативний вплив на психіку батьків та ускладнює їхнє відношення до дитини. Декого з батьків трагічність ситуації надламує. А власне особистісні якості батьків визначають можливості соціалізації дітей та адаптації до життя, тобто їхнє майбутнє. Важливою є наявність у батьків такої важливої якості як стресостійкість, саме вона необхідна для підтримки дитини. Відсутність же цієї якості вказує на нездатність батьків здійснювати виховання та соціальний супровід власної дитини протягом всього життя, взаємодіяти з фахівцями різного рівня чи навпаки, свідчить про схильність до аутизації по відношенню до дитини чи соціуму.

Сім'ї, які мають дітей з порушеннями психофізичного розвитку, потребують особливої уваги оскільки саме в таких сім'ях спостерігаються зміни на соціальному, психологічному та соматичному рівнях. Наявні у дитини психофізичні вади призводять до змін у всій сімейній системі. Реалізація батьками виховної функції виявляється утрудненою і потребує допомоги та підтримки з боку різних фахівців медичного та психолого-педагогічного профілю. Є проблеми і родинного виховання.

Отож, сучасна сім'я дитини з порушеннями психофізичного розвитку досить рідко може виступати в якості дієвого фактора її соціального інтегрування. Основними причинами такої ситуації є:

низький економічний статус багатьох сімей;

відсутність будь-якої дієвої підтримки з боку держави (в т.ч. просвітницької);

негативне соціальне ставлення.

Родина з дітьми, що мають особливі освітні потреби – це категорія, яка належить до «групи ризику». Відомо, що кількість психічних (невротично й психосоматичних) розладів у сім'ях з дітьми, що мають обмежені можливості вище вдвічі, ніж у родинах, що не мають дітей – інвалідів. Ці та інші фактори призводять до того, що самі батьки в багатьох випадках створюють перешкоди у реабілітації дітей з обмеженими можливостями. Але й у тому випадку, коли

батьки займають більш конструктивну позицію, вони відчувають емоційне перевантаження й мають потребу в особливих знаннях про проблеми здоров'я та розвитку своєї дитини. Сім'я в процесі виховання, соціального інтегрування дитини з особливими потребами зіштовхується з величезною кількістю труднощів. Це і відсутність психолого-педагогічного супроводу, необхідного медичного лікування, реабілітаційної допомоги дітям тощо. Часом найближчі для хворої дитини люди самі перебувають у стані хронічного стресу, викликаного недугою дитини, обставинами лікування, виховання, навчання, професійного становлення своєї особливої дитини. Все це ускладнює соціальну інтеграцію дитини, що має обмежені можливості в середовищі її здорових однолітків.

Висновки. Інклюзія має сприяти залученню батьків до вирішення проблем інтеграції та соціалізації, а батьки, в свою чергу, мають навчатися співробітництву задля максимально комфортного процесу виховання та навчання дитини з особливими потребами.

ГРАНТИ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОДАТКОВОГО ФІНАНСУВАННЯ ІНІЦІАТИВ У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

Дуванська Катерина Олександрівна
асистент кафедри соціальної педагогіки
ДЗ «Луганський національний
педагогічний університет ім. Т. Шевченка»
м. Старобільськ, Україна

Вступ. Масштабні трансформаційні процеси в Україні, які будуються на основі демократизації, вимагають активної участі самих громадян у вирішенні соціальних проблем. Постає нагальна потреба використання інструментарію, що дозволяє більш точно реагувати на запити ринку, замовників та швидко розробляти індивідуальні рішення. Для реалізації програм та проєктів у соціальній сфері потрібні фінанси і інші матеріальні засоби. Проте, враховуючи обмеженість бюджетних коштів, важливим напрямком роботи органів місцевого самоврядування, підприємств та установ комунальної власності стає робота спрямована на пошук позабюджетних джерел фінансування з міжнародних фондів, програм та грантів. Фонди мають довгу історію фінансування ініціатив у різних сферах задля сталого розвитку і дедалі більше донорів спрямовує ресурси на конкретні території або місцеві ініціативи, особливо в соціальній сфері, у співпраці з державними та приватними партнерами.

Мета роботи полягає у висвітленні можливих додаткових джерел фінансування проєктів у соціальній сфері та алгоритм подачі грантових заявок.

Матеріали та методи. Сьогодні гранти стали надзвичайно привабливим джерелом фінансування, особливо коли мова йде про соціальні перетворення.

Грант - це цільові кошти, що надаються на безповоротній основі на реалізацію соціальних проєктів, благодійних програм, проведення досліджень, навчання, на інші суспільно корисні цілі з наступним звітом про їх використання та результатами зміни ситуації [1].

Відкриття конкурсу заявок на отримання гранту є публікованим запрошенням донорською організацією щодо подачі проектної заявки у межах конкретної програми. Кожен провайдер фінансових коштів встановлює свої власні правила щодо рівня фінансування, що надається, критеріїв допуску до конкурсу, особливих форм та документації для складання та подання заявок. Відкриття конкурсу заявок на отримання гранту є для організацій-грантодавців способом залучити та зібрати ідеї щодо реалізації ініціатив, які дозволяють їм досягати поставлених перед ними цілей. Гранти є прямою інвестицією фінансових коштів, що присуджуються на конкурсній основі третім сторонам як дотації.

На початковому етапі під час планування заявки на отримання гранту для реалізації соціального проекту потрібно дотримуватися наступного алгоритму дій:

- вивчити основні поняття щодо заявок на гранти;
- опрацювати нормативно-правові документи, що регламентують діяльність даного напрямку;
- ознайомитися з видами фондів та видами грантів;
- опрацювати основні параметри, які необхідно враховувати під час вибору фонду;
- вибрати фонди та гранти, що відповідають змісту діяльності у соціальній сфері;
- вивчити структуру заявки, що подається на конкретний вибраний грант;
- опанування алгоритму складання заявки на грант;
- ознайомитися з критеріями оцінки проекту та оцінити адекватність запитуваної суми на фінансування кожної статті витрат;
- оформити заявку та додати до неї необхідні супровідні документи.

Наступний етап - це написання самої грантової заявки, яка включає в себе:

- дослідження проблеми;

- розробка та аналіз кількох альтернативних рішень проблеми (конструювання\моделювання);
- визначення цільової аудиторії;
- вибір й обґрунтування оптимальної стратегії при мінімальних витратах і ризиках (логічна модель/теорія змін);
- формулювання цілі та завдання як способу вирішення проблеми;
- визначення найбільш раціональних механізмів та інструментів досягнення цілі та виконання завдань;
- опис результатів та наслідків на які зорієнтовані заплановані види діяльності;
- планування й обґрунтування фінансових витрат, необхідних для досягнення цілей і завдань (бюджет);
- опис ресурсів (власних та партнерських), залучених до виконання проекту;
- розробка цільових показників, індикаторів контролю ефективності виконання проекту, а також досягнення цілей і завдань
- оцінка ризиків, що можуть загальмувати проект або зашкодити його виконанню;
- обґрунтування спроможності організації виконати проект (досвід саме в обраній сфері).

Працювати для людей, усуваючи причини актуальних соціальних проблем та впроваджуючи найкращий передовий досвід, накопичений в Україні та за кордоном; створюючи ґрунтовні системні рішення, домагаючись максимального результату покликані проекти, які беруть участь у грантових програмах, більшість яких пов'язані з однією з наступних галузей: освіта, охорона здоров'я, мир та стабільність, розвиток демократії та верховенство закону, економічний розвиток, екологічно сприятливий розвиток, інформування громадськості та глобальну освіту.

Спосіб використання грантових ресурсів надає можливість гнучко реагувати на потреби громад, чого не вистачає більшості державних програм.

По-друге, гранти від різноманітних донорів часто слугують першим або довгостроковим капіталом, незалежним від політичних і ринкових сил. Однак, на ряду з перевагами, суттєвим недоліком грантів є те, що їхній обсяг, як правило, обмежений і існує високий рівень конкуренції за отримання гранту.

Основною особливістю соціального проєкту є те, що він завжди спрямований на вирішення проблеми, з якою зіткнулися цільові групи\бенефіціари.

Цільова група\бенефіціари – це безпосередні адресати допомоги, тобто суб'єкти, які отримують певні вигоди, що виникають у процесі реалізації проєкту.

Надзвичайно важливо обрати саме ту цільову групу (або кілька груп) серед усіх інших груп, існуючих у даному суспільному середовищі, які найбільше потерпають від тієї проблеми, на розв'язання якої переважно спрямований проєкт та/або може найбільше вплинути на характеристики цієї проблеми – зміст, структуру, масштабність, характер, соціальну значимість.

Тобто, через проєкт здійснюється цілеспрямоване переведення з поточного (проблемного) стану в бажаний, з негативної ситуації до позитивної.

Важливо зазначити, що проєкт не можна розглядатися виключно як інструмент отримання фінансування. Він має низку інших особливостей:

- орієнтованість на ціль - проєкт спрямований на досягнення певної поставленої мети;
- обов'язково обмежений за часом – завжди встановлюються точні терміни його початку та закінчення, тому проєкт не може бути нескінченним;
- завжди унікальний і неповторний - для проєкту є обмежені, виділені спеціально на нього ресурси;
- визначений кількісними та якісними індикаторами - на початку його реалізації окреслюються проміжні та кінцеві показники;
- комплексність та висока ступінь складності - скоординоване виконання взаємозалежних дій, що впливають на прогрес та результати проєкту [2].

Таким чином, проєкт є не просто необхідною умовою отримання фінансування, а й засобом управління діяльністю. А принципи закладені у проєкті, дозволяють ефективніше використовувати ресурси, організувати спільну діяльність, спираючись на конкретні очікувані результати, орієнтуючись на соціальний ефект та якісні зміни.

Результати. Для досягнення успіху в пошуку фінансової підтримки необхідно:

- орієнтуватися в процесі подачі заявок на одержання грантів;
- знайти придатні фінансові джерела і провести їх аналіз;
- за допомогою професійно складеної заявки переконати донора в тому, що фінансувати необхідно саме дану ініціативу та проєкт.

Висновки. Таким чином, грантові програми можуть швидко змінюватися, реагувати на ризики, започатковувати інновації та змінювати традиційні підходи до місцевого економічного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фандрайзинг: нав. посіб./Чернявська О.В., Соколова А. М. - К.: "Центр учбової літератури", 2013. - 188 с.
2. Що таке грантові програми. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ufb.org.ua/sekto-r-blagodijnosti/blagodijnist-biznesu/instrumentikorporativnoi-filantropii/grantovi-programi.htm>.
3. Як написати проєкт на грант. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studway.com.ua/proekt-na-grant/>.

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЙНИХ ВЗАЄМОДІЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ІНКЛЮЗИВНИМ ОСВІТНІМ СЕРЕДОВИЩЕМ

Єребакан Катерина Олександрівна
Магістрантка педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
м. Ізмаїл, Україна

Вступ. Актуальність впровадження інклюзивної освіти зумовлена посиленням у суспільстві гуманістичних тенденцій, визнанням права на спільне навчання осіб із обмеженими можливостями здоров'я. У рамках Пріоритетного національного проекту «Освіта», Національної освітньої ініціативи «Нова українська школа» формується нова освітня система для дітей з обмеженими можливостями здоров'я. У Національній стратегії дій на користь дітей на 2016-2021 роки, підкреслюється, що у всіх випадках особлива і достатня увага має бути приділена дітям, які стосуються вразливих категорій. У Концепції Нової української школи 2016 року зазначається, що з метою реалізації права кожної людини на освіту федеральними державними органами, органами державної влади суб'єктів України та органами місцевого самоврядування створюються необхідні умови для здобуття без дискримінації якісної освіти особами з обмеженими можливостями здоров'я, для корекції порушень розвитку та соціальної адаптації, надання ранньої корекційної допомоги на основі спеціальних педагогічних підходів та найбільш підходящих для цих осіб мов, методів та способів спілкування та умови, сприяння здобуттю освіти певного рівня та певної спрямованості, а також соціального розвитку цих осіб, в тому числі за допомогою організації інклюзивної освіти осіб з обмеженими можливостями здоров'я [3].

В рамках цих ініціатив стає можливим: ефективно вирішувати питання соціалізації та інтеграції дітей з особливими освітніми потребами; поява нових типів освітніх установ (інклюзивних шкіл), в яких надаються освітні та корекційні послуги дітям з особливими освітніми потребами; розробка нових

стандартів спеціальної освіти та варіативних моделей психолого педагогічного супроводу дітей з обмеженими можливостями здоров'я у процесі адаптації до навчання, здійснення особистісно орієнтованого супроводу дітей з особливими освітніми потребами.

Ціль роботи. Смысловим центром психологічного змісту адаптації дітей з особливими освітніми потребами є досягнення оптимальної для життя і діяльності рівноваги її можливостей і вимог соціального середовища з погляду внутрішніх та зовнішніх критеріїв, що є необхідною умовою соціально-психологічної адаптації та розвитку індивіда [1]. Шкільна адаптація як процес відбувається протягом усього періоду навчання в школі, в ньому задіяні всі психічні явища та резерви учня, а його шкільна адаптація детермінується всіма складовими освітнього середовища та проходить як активний процес самозміни особистості та перетворення середовища в взаємодії із нею. Фахівцями з освіти, педагогіки і психології [1] виявлено такі характеристики освітнього середовища, як напруженість і динамічність, що сприяють інтенсивному психічному розвитку учнів, формуванню необхідних до подальшої життєдіяльності новоутворень. На нашу думку, найбільш активні взаємодії учня з освітнім середовищем відбуваються при подоланні учнями труднощів адаптації, що виникають при знаходженні у школі. Виходячи з зазначених позицій, можна припустити, що умови для розвитку та саморозвитку кожної дитини в інклюзивному освітньому середовищі повинні включати особливий тип адаптаційних взаємодій школярів із середовищем, спрямованих на сприяння подоланню труднощів. Тому мета дослідження полягає у вивченні особливостей адаптаційних взаємодій школярів з інклюзивним освітнім середовищем у процесі подолання труднощів. Аналіз зазнали уявлення школярів про зміни в освітньому середовищі, що відбулися при переході до інклюзивної освіти, характер та особливості труднощів, що виділяються учасниками інклюзивного освітнього середовища, фактори та стратегії їх подолання.

Матеріали і методи. Світова практика інклюзії давно довела, що навчання дітей із особливими освітніми потребами у групах зі здоровими дітьми дає позитивні результати як для самих дітей з ООП, і для однолітків. Це сприяє успішній соціалізації особистості, що здійснюється протягом усього життя людини. Але основи успішної соціалізації та адаптації до постійно мінливих соціальних умов закладаються в дитячий період. Так, у дошкільному віці дитина, через свій рівень, освоює початкові норми поведінки. У цьому віці дитина активно опановує механізми соціалізації. Саме тому важливо приділяти особливу увагу дітям дошкільного віку при формуванні інклюзивних програм. Адже якщо дитина не соціалізується у ранньому віці, то у нього знижуються шанси до повноцінного життя, коли він стане дорослим. Оскільки з кожним роком кількість дітей із особливими освітніми потребами збільшується, а суспільство висуває нові гуманні запити, необхідно розвивати культуру інклюзивної освіти, реалізовувати інклюзивну практику через створення спеціальних умов для дітей з особливими освітніми потребами.

У світлі зазначеної тенденції гостро постає проблема успішного включення та адаптації дитини з особливими освітніми потребами в освітнє середовище, тому що від успішності цього самого першого етапу багато в чому залежить успішність подальшого перебування дитини у школі, ефективність проведеної з ним корекційної роботи, результативність психолого-педагогічного супроводу. Коли дитина з особливими освітніми потребами приходить до навчального закладу, вона потрапляє в нове для нього середовище, де його оточує велика кількість нових людей. Відмінно, якщо у групі вже є знайомі діти або дитина відвідувала якусь установу до того, однак, якщо таких дітей немає, і дитина з особливими освітніми потребами опинилась у колективі вперше, важливим завданням вчителя, педагога-психолога, вчителя-дефектолога, вихователя стає сприяння його швидкій та якісній адаптації. Щоб адаптація дитини до нового колективу була максимально безболісною, зусилля вчителя і педагога-психолога мають бути сконцентровані на використанні доступних засобів для нівелювання особливостей поведінки та

негативної симптоматики знову малюків, що прибули. Щоб допомогти дитині з особливими освітніми потребами адаптуватись, необхідні спільні зусилля і близьких дитини, і всіх тих дорослих, які знаходяться поруч з ним у новому освітньому закладі – вчителя, педагога-психолога, вихователя тощо. Слід розуміти, що така дитина звикає до школи поступово, і їй треба заздалегідь готувати до серйозної зміни звичного життя. Проблема пошуку ефективних механізмів організації адаптаційного процесу дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивній групі шкільної освітньої організації вимагає перегляду змісту та технології роботи всіх фахівців, які працюють із групою, які забезпечують навчання та виховання дітей [2].

Однак, на сьогоднішній день в теорії та практиці загальної та спеціальної педагогіки і психології, на нашу думку, питання організації процесу адаптації дітей з особливими освітніми потребами до школи недостатньо опрацьовано. Аналізуючи проблему адаптації дітей до інклюзивного середовища, неможливо не звернути увагу на той факт, що до інклюзивної групи можуть бути включені діти з різними формами відхилень у розвитку та, відповідно, мають різні потреби на період адаптації. Наявність цих потреб слід враховувати у розробках програм адаптації. Так, діти спочатку перебування в школі потребують формування у них адекватних способів вступу в контакт, найчастіше з використанням альтернативної комунікації. Діти з ментальними труднощами найбільші проблеми зазнають при засвоєнні алгоритмів виконання навичок самообслуговування, насилу можуть самостійно вибрати правильний спосіб реакції на нову ситуацію У той же час, не можна забувати про те, що в інклюзивній групі є діти, які не мають проблем у розвитку, з якими також необхідно проводити адаптаційні заходи. Таким чином, крім класичних проблем адаптаційного етапу, таких як звикання дитини до нового режиму, новим людям, переживання емоційного дискомфорту при розлученні з звичним укладом життя, сім'єю, при адаптації дітей до інклюзивного середовища колективу потрібно вирішити низку нових завдань, що визначаються наявними у дітей дефіцитів. Здійснюючи адаптацію дітей до школи в інклюзивній групі

від колективу потрібно здійснити різнорівневий підхід з урахуванням потреб кожного вихованця, таким чином, робота на цьому етапі стає більш індивідуалізованою та складною. Саме у розробці такого підходу ми бачимо актуальність та новизну запропонованого нами дослідження.

Результати та обговорення. Спільне (інклюзивне) навчання визнане всім світовим співтовариством як найгуманніше та найефективніше. Напрямок на розвиток інклюзивної освіти так само стає одним із головних у сучасній українській освітній політиці. Положення про інклюзивну освіту закріплені у державних документах (Національна доктрина освіти, Концепція модернізації української освіти на період до 2026 року тощо [3]). Інклюзія в освіті включає:

- визнання рівної цінності суспільству всіх учнів і вчителів;
- підвищення ступеня участі учнів у культурному житті місцевих шкіл та одночасне зменшення рівня ізоляваності частини учнів від загальношкільного життя;
- реструктурування методики роботи у школі таким чином, щоб вона могла повністю відповідати різноманітним потребам усіх учнів, які мешкають поряд зі школою;
- позбавлення бар'єрів на шляху отримання знань та повноцінної участі у шкільному житті для всіх учнів, а не лише для тих, хто має інвалідність або відноситься до тих, хто має особливі освітні потреби;
- аналіз та вивчення спроб подолання бар'єрів та покращення доступності шкіл для окремих учнів. Проведення реформ та змін, спрямованих на благо всіх учнів школи загалом;
- відмінності між учнями – це ресурси, які сприяють педагогічному процесу, а не перешкоди, які необхідно долати;
- визнання права учнів на здобуття освіти у школах, розташованих за місцем проживання;
- поліпшення ситуації у школах загалом, як учнів, так педагогів;
- визнання ролі шкіл у підвищенні академічних показників учнів, а й у розвитку суспільних цінностей місцевих співтовариств;

- розвиток відносин підтримки та співробітництва між школами та місцевими спільнотами;

- визнання того, що інклюзія в освіті – це один із аспектів інклюзії у суспільстві.

Взаємодія дітей «норми» та дітей з особливими освітніми потребами забезпечує величезну перевагу як для перших, так і для останніх [3].

Висновки. Фахівці освітньої галузі в своїх дослідженнях дають таке визначення інклюзивній освіті: «Інклюзивна освіта – процес розвитку загальної освіти, який має на увазі доступність освіти для всіх, у плані пристосування до різних потреб усіх дітей, що забезпечує доступ до освіти для дітей із особливими потребами. Інклюзивна освіта намагається розробити підхід до викладання та навчання, який буде більш гнучким для задоволення різних потреб у навчанні та вихованні дітей, а також зазначає, що інклюзивна освіта передбачає, що різноманітності потреб учнів має відповідати континуум сервісів, у тому числі освітнє середовище для них. В основі практики інклюзивного навчання лежить ідея прийняття індивідуальності кожного учня і, отже, навчання має бути організовано таким чином, щоб задовольнити особливі потреби кожної дитини» [1, с.34].

Таким чином, молодший шкільний вік є найвідповідальнішим етапом шкільного дитинства. Основні досягнення цього віку обумовлені провідним характером навчальної діяльності і є багато в чому визначальними для наступних років навчання: до кінця молодшого шкільного віку дитина повинна хотіти вчитися, вміти вчитися та вірити у свої сили. Повноцінне проживання цього віку, його позитивні набуття є необхідною підставою, на якій вибудовується подальший розвиток дитини як активного суб'єкта знань та діяльності. Основне завдання дорослих у роботі з дітьми молодшого шкільного віку – створення оптимальних умов для адаптації, розкриття та реалізації можливостей дітей з особливими освітніми потребами з урахуванням індивідуальності кожної дитини [2, с. 59].

Таким чином, ми дійшли висновку, що у найпоширенішому значенні шкільна адаптація – це пристосування дитини до нової системи соціальних умов, нових відносин, вимог, видів діяльності, режиму життєдіяльності.

Результатом адаптації є «адаптованість», яка є системою якостей особистості, умінь і навичок, що забезпечують успішність подальшої життєдіяльності дитини в школі. Традиційно виділяють фізіологічну, психологічну та соціально-психологічну адаптацію. Лише успішна адаптація у молодшому віці сприяє подальшому розвитку дитини як особистості у майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гоцко Г.І. Особливості організації освітнього процесу в умовах реалізації основних засад інклюзивного навчання. Інклюзивне навчання в Новій українській школі. Тербовля, Інтерсервіс, 2018.

2. Калинина Н.В. Социально-психологические трудности адаптации школьников в инклюзивной образовательной среде. М, 2020.

3. <https://www.pedrada.com.ua/article/2372-ad-fontes-pro-kontseptyu-novo-ukransko-shkoli>

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Єфименко Людмила Миколаївна,
доктор філософії

Осипенко Поліна Олександрівна,
студентка 3 курсу

Харківська гуманітарно-педагогічна академія
м. Харків, Україна

Вступ. Основною метою освіти в нашій країні є всебічний розвиток дитини як особистості, розвинення її талантів, розумових здібностей, збагачення інтелектуального, культурного потенціалу народу.

Мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку – дуже складний та важливий психологічний процес, який не зводиться до простого відтворення дитиною почутої мови. Він визначається мірою сформованості знань, умінь та навичок дитини і виявляється в соціальній та інтелектуальній активності у колі дорослих та однолітків.

Мета. Дослідити актуальність проблеми розвитку мовлення дошкільників на сучасному етапі.

Матеріали та методи. В основі розумового розвитку дитини – своєчасне оволодіння рідною мовою, яке є запорукою повноцінного спілкування дитини з навколишнім світом. Формуванню особистості дитини в цілому сприяє правильне, виразне мовлення як засіб спілкування із соціумом.

На сучасному етапі мовлення дітей дошкільного віку досліджують А. Богуш, Н. Гавриш, М. Жинкін, І. Зимня, Т. Котик, Т. Піроженко, О. Ушакова. Коло їх інтересів охоплює вивчення семантики мови, розвиток зв'язного мовлення, розвиток мовлення різними методами та засобами тощо.

Уся діяльність людини безпосередньо пов'язана з мовленням. Важливий внесок у розвиток мовлення – це боротьба за правильну вимову. Розвиток усного мовлення є дуже важливим в дошкільний період розвитку дитини.

Повноцінне спілкування в сім'ї, спільні зусилля, спрямовані на розвиток мовлення – запорука успіху дитини у майбутньому. Створення належного розвивального мовленнєвого середовища забезпечує інтелектуальний розвиток дошкільника.

Дослідженнями доведено, що дошкільний вік – найсприятливіший час для оволодіння мовою. У Базовому компоненті дошкільної освіти кінцевою метою мовленнєвого розвитку випускника дошкільного закладу визначено сформованість у нього комунікативної компетенції.

Засвоєння звукової системи рідної мови й усвідомлення звукового складу слова проходить до 5-ти років. Відмінкові закінчення засвоюються дитиною до 4-5 років. Ізоляція від повноцінного мовленнєвого спілкування в дошкільні роки завдає значного удару по розумовому розвитку дитини.

Результати і обговорення. Здатність до мовлення та до спілкування формується в дитини, яка розвивається нормально, у процесі мовленнєвого досвіду, під впливом мовлення дорослих і залежить від достатньої мовленнєвої практики, нормального мовленнєвого оточення і від виховання та навчання. Мовлення не є вродженою здібністю, а розвивається в процесі онтогенезу паралельно з фізичним і розумовим розвитком дитини і служить показником його загального розвитку.

Крім того, мовленнєва особистість розвивається ефективно лише тоді, якщо вона включена в повноцінну мовленнєву діяльність, в якій роль дорослого є головною, провідною. Завдання дорослого – усіляко сприяти мовленнєвому розвитку дитини, активізувати та стимулювати його, обираючи для цього доступні та найбільш ефективні шляхи. Адже формування активного мовлення дитини починається саме з мовленнєвого наслідування і є ефективним лише за умови емоційного підйому.

Висновки. Отже, розвиток мовлення є одним із перших видів діяльності, якою дитина оволодіває в онтогенезі; воно є універсальною умовою розвитку особистості в період дошкільного дитинства. У процесі різнопланового спілкування в ігровій діяльності дитина пізнає природний, предметний і

соціальний світ довкола себе в його цілісності та різноманітності; формує і розкриває власний внутрішній світ, свій образ «Я»; засвоює і створює культурні цінності як активний суб'єкт взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / [Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, О. Ю. Хартман, А. С. Шевчук]; За заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. Київ : Українська академія дитинства, 2017. 80 с.

2. <http://doshkolenok.kiev.ua/rechevoe-razvitie/49-movlennevy-rozvytok.html>

3. <http://glukhiv-osvita.gov.ua/korysna-informatsiia/66-pedahoham/movlennievyyi-rozvytok-ditei-doshkilnoho-viku/78-movlennevij-rozvitok-ditej-doshkilnogo-viku>

ОСВІТА ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ПЕДАГОГІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ

Жилкіна Олена Іванівна,
старший викладач

Шатохіна Галина Яківна,
викладач

Портняга Валерія Олександрівна,
здобувач освіти

Харківська гуманітарно-педагогічна академія
м. Харків, Україна

Інклюзивне навчання – це рівний доступ до якісної освіти всім дітям, включаючи дітей з особливими освітніми потребами. Важливим у такому процесі є той факт, що такі діти повинні навчатися за диференційованими спеціальними програмами, посильними для дітей, за умов кваліфікованої спеціалізованої корекційної допомоги, але у загальноосвітніх навчальних закладах, тобто застосовуючи особистісно орієнтовані методи навчання. Не тільки вчитель бере участь у навчальному процесі, але також й асистент (помічник) вчителя. Він має володіти різноманітними корекційно-компенсаторними технологіями. Він здійснює превентивне і корекційне сприяння та надає психологічні і корекційні послуги. Меншою, ніж у звичайних класах, є наповнюваність учнів. Одним із важливих напрямків державної політики нашої країни у сфері освіти є забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей з урахуванням їх освітніх особливих потреб.

Використання терміну «діти з особливими потребами» було започатковано Декларацією, опублікованою в 1994 році на Всесвітній конференції з освіти для осіб з ООП, організованій урядом Іспанії у співпраці з ЮНЕСКО, що проходила в Саламанці з 7 по 10 червня 1994 р. Конференція прийняла декларацію про принципи, політику та практичну діяльність у галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами та Рамки дій. Ці документи ґрунтуються на принципі визнання необхідності діяти у напрямку створення

«Шкіл для всіх». Ще в античні часи громадянське право вважало осіб із недоліками неповноцінними, недієздатними. Законодавство давньогрецької Спарти сповідувало ідею «фізичної повноцінності» своїх громадян і передбачало виявляти фізичних інвалідів та відокремлювати їх від здорових, оберігаючи таким чином державний устрій «Нехай в силі буде той закон, що ніякої каліки-дитини годувати не варто» – таке ставлення до інвалідів на той час проголошував римський філософ Аристотель. Ми не можемо підтримувати таку позицію. Кожна дитина унікальна, має право на повноцінне життя.

Метою нашого дослідження є звернути увагу на одну з головних ідей інклюзивного навчання: всі діти – цінні й активні члени суспільства.

Восени 2018 року в Україні набув чинності закон, який регулює деякі питання доступу дітей з особливими потребами до освіти в дитячому садку, школі, позашкільних закладах та установах професійної чи професійно-технічної освіти. Необхідність інтегрування дітей з особливими освітніми потребами зазначається в офіційних документах на рівні постанов Кабінету Міністрів України та державних програм. Зокрема в Доктрині освіти (2001) вказується на рівний доступ до якісної освіти інтегруванням у загальноосвітній простір дітей з особливими потребами.

Інклюзивна освіта намагається розробити підхід до освітнього процесу, який буде більш гнучким для задоволення різних потреб у навчанні. Освіта для осіб з особливими освітніми потребами має стати невід'ємною частиною педагогічної стратегії і, безсумнівно, нової соціально-економічної політики. Дітей та молодь з ООП слід залучати до навчальних закладів, створених для більшості дітей. Традиційно поняття інклюзивної освіти обмежувалося визначеннями, що стосуються переважно реалізації права на освіту та соціальну інтеграцію учнів з особливостями психофізичного характеру. Проте концепція еволюціонувала у бік ідеї у тому, що всі без винятку діти повинні мати рівні права, умови та можливості у сфері освіти, незалежно від культурного, економічного та соціального статусу, а також різниці в їх здібностях та можливостях. Саме у зв'язку з цим і виникла концепція інклюзивної школи.

Основний принцип якої полягає в тому, що всі діти повинні вчитися разом, коли це можливо, незалежно від будь-яких труднощів чи відмінностей, які існують між ними. Для цього потрібно провести кардинальну реформу загальноосвітніх навчальних закладів. Інклюзивне навчання – гнучка, індивідуалізована система навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах масової загальноосвітньої школи за місцем проживання.

Проблема, з якою стикається інклюзивна школа, полягає у розробці педагогічних методів, орієнтованих на потреби дітей, здатних забезпечити успішне навчання всіх дітей, включаючи дітей із серйозними порушеннями розвитку та інвалідність. Відсутність спеціалістів. Не тільки вчителів, асистентів вчителя, які володіють спеціальними методиками викладання, а ще психологів, дефектологів. Завищення оцінки знань особливого учня з певної поблажливості у його бік згодом робить його подальше навчання досить важким.

Науковці переконані: інклюзивна освіта для дитини з порушеннями розвитку за всіма параметрами має бути такою самою, як освіта, яку отримують діти без порушень. Диференційоване навчання – концептуальний підхід і практична технологія для конкретної організації навчального процесу. Для того, щоб кожен (у тому числі і людина з вадами розвитку) міг досягти максимального успіху та отримати якісну освіту, спектр послуг підтримки та супроводу має бути поширений на всіх учасників навчально-виховного процесу. В першу чергу для повноцінного емоційного, розумового та соціального розвитку кожній дитині необхідно, щоб батьки, педагоги та інші фахівці позитивно ставилися до неї, розуміли та сприймали її як особистість. Важлива мета інклюзивної освіти – демократизація освітнього середовища та створення можливості для якісної освіти та соціалізації всіх без винятку дітей. Ми прагнемо гуманного суспільства, але, на жаль неприйняття людини з дефектами іншими учасниками навчання досі має місце, багато хто не сприймає того, хто виглядає «якось не так», не так, як усі. Але тільки любов'ю до дитини можна подолати всі непереборні труднощі.

Таким чином: завдання суспільства на новому рівні свого розвитку — створити оптимальні умови та ефективні програми для фізичного, психічного та соціального розвитку особистості, пам'ятаючи, що це «важка платформа» для підйому, злету суспільства на більш високий рівень соціально-економічного розвитку.

ЗАСТОСУВАННЯ ЛОГОРИТМІЧНИХ ВПРАВ НА УРОКАХ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З РОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Жуланова Вікторія

здобувача освіти групи 611 со
КЗ«Харківська гуманітарно-педагогічна
академія» ХОР

Науковий керівник:

Псахарєва Альона

викладач кафедри корекційної
освіти та спеціальної психології

КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» ХОР

У ХХІ столітті в Україні вчителі мають забезпечити комплексну підготовку учнів початкових класів, у тому числі культурну. Це можливо лише при індивідуальному підході до дітей. Дітям з ЗНМ необхідні спеціальні методи навчання, які слугуватимуть засобом розвитку психомоторики на уроці.

Початок теоретичного рівня розвитку наукових знань про психомоторику учнів у навчанні пов'язують з великим педагогом – К. Д. Ушинським. Я. А. Коменський вперше дав обґрунтування загальнокласної роботи на уроці з використанням індивідуальних психомоторних здібностей учнів. Науковці В. Г. Белінський, М. Г. Чернишевський, М. О. Добролюбов, Х. Д. Алчевська, П. Д. Юркевич, М. Л. Толстой, М. Ф. Бунаков, В. П. Бехтеров присвятили свої праці дослідженню проблеми психомоторних здібностей дитини [2, с.21].

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки в нашій країні однією з найактуальніших є проблема розвитку фонетичного слуху у дітей із загальним недорозвиненням мовлення. У молодших школярів із ЗНМ також спостерігається порушення писемної та усної сторони мовлення, фонетичного сприйняття.

В етіології ЗНМ виділяються біологічні і соціальні фактори. У біологічні фактори входять: інфекції або інтоксикації матері під час вагітності,

несумісність крові плода і матері , захворювання ЦНС, травми мозку в перші роки життя малюка.

Молодший шкільний вік сприятливий для розвитку фонетичного слуху, що дозволяє достатньо розвивати пам'ять, мислення, увагу. Інтеграція зовнішнього світу у внутрішній є основою розвитку вищих функцій, що дозволяють швидко розвивати формування фонетичного слуху у молодших школярів із загальним недорозвиненням мовлення. «Розвиток сприйняття різних модальностей створює першооснову, на якій починає формуватися мова» (І С. Виготський) [1, с. 11]. Тому при загальному недорозвитку мовлення необхідно віддавати перевагу розвитку фонетичного слуху.

Логоритмічні заняття сприяють активному розвитку психомоторних здібностей дитини дошкільного та молодшого шкільного віку.

Логоритміка - комплекс вправ, що виконуються з музикою та віршами. Елементи логоритміки, а саме артикуляційна гімнастика, дихальна гімнастика та вправи впливають на розвиток моторики, уваги, формування навичок ритмічної ходьби, синхронізації рухів. Використання таких вправ на уроках сприяє розвитку дихання, темпу мовлення та фонетичного слуху. [3, с.87].

Вправи з логоритміки складаються таким чином, що мовні, музичні та зорові сигнали викликають швидку дію. Це сприяє загостренню уваги, формує швидку рухову реакцію, розвиває вміння вибирати реакцію, гальмувати, вміння перемикатися з одного завдання на інше. Під час занять діти розвивають міміку. їхні жести, пантоміміка стають більш усвідомленими, різноманітними. За допомогою цих вправ можна навчити дітей розпізнавати і передавати такі почуття, як радість, здивування, огида, гнів, цікавість, страх, сором, провина. Ці вправи впливають на розвиток вольової сфери дитини.

Також на логопедичних заняттях та уроках можна добирати вправи, які передають уявні дії, виразні рухи, під час виконання яких дітям необхідно активізувати свою зорову пам'ять, спостережливість, уяву. Це у свою чергу розвиває руховий апарат дитини, зміцнює мускулатуру, активізує серцеву

діяльність, виховує спритність, рішучість, сміливість, ініціативність, стимулює позитивні риси особистості. Одночасно з формуванням швидких рухів ігри формують здатність до гальмування процесів у нервовій системі, привчають до стриманості й терпіння. Це все загалом розвиває вольову сферу дитини, впливає на розвиток мовлення.

Уроки та заняття з елементами логоритміки можуть проводити кожен логопед і вчитель початкових класів у тісній координації та інтеграції в програму співу, ритміки, фізкультури.

Основним видом діяльності молодшого школяра на уроках і логопедичних заняттях є інтелектуальна праця. Щоб діти з ЗНМ не втомлювалися, необхідно під час уроку вводити гімнастику та рухливі ігри.

Також на заняттях та уроках можна використовувати такі вправи:

- відтворення заданого ритму;
- відтворення ритму пісенного куплету;
- відплескування ритмічного малюнка з реченням;
- тупання на місці реченням тексту;
- маршування під музику.

Також на уроках чи логопедичних заняттях можна вводити мовленнєві вправи без музичного супроводу.

Тому, звичайно, логоритміка корисна для дітей, які мають загальне недорозвинення мовлення. Використання логоритмічних вправ дозволяє створити позитивний емоційний настрій, мотивацію до виконання логопедичних вправ і завдань.

Використання логоритмічних вправ впливає також на розвиток формування пам'яті, мислення, уваги. Таким чином впровадження логоритмічних вправ у роботу з дітьми із загальним недорозвиненням мовлення дає можливість активізувати мовленнєву діяльність, значно посилити ефективність занять з формування і вдосконалення зв'язного мовлення та успішно підготувати дитину до навчання в школі.

ПОСИЛАННЯ:

1. Вашуленко М. Формування мовної особистості молодшого школяра в умовах переходу до 4-річної початкової освіти // Початкова освіта. - 2001. - №1. - с.11.
2. Мастюкова Є. М. Рухові порушення та їх оцінка в структурі аномального розвитку // Дефектологія. 2011. № 3. С. 21.
3. Прищепя Л. Робота над розвитком мовлення молодших школярів // Початкова освіта. - 2001. - №36.- С.87.

ГЕНДЕР, ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ТА ЙОГО РОЗУМІННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Задорожня Ілона Ігорівна

Курсант 2 курсу ФПФОДР

Марков Роман Анатолійович

викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Вступ. Ми можемо відчутти новий рівень розвитку суспільства через з'ясування історії поняття «гендер», «гендерна рівність», що розпочинається зі зникнення біполярного світового порядку і прийняття рішення щодо обрання однієї із ширших суспільних груп.

Мета. Зрозуміти поняття «гендер» та його роль у суспільстві.

Результати та обговорення. Зазвичай людей поділяють за статю. Це починається з малечку. Кожну людині ще з дитячого садка говорять, що існують чоловіки і жінки, і в кожного із них є обов'язки, які вони виконують відповідно статі. Звідси і взялося, раніше не зовсім зрозуміле поняття «гендер». Але багато хто не розуміє самого значення. Гендер – це соціальна стать, а не біологічна, що формує поведінкові, культурні, психологічні, візуальні та інші соціально-культурно зумовлені відмінності між чоловіками та жінками. Таким чином, поняття «гендер», яке довгий час виступало синонімом терміна «стать», має нині досить широкий діапазон вживання як у науково-дослідній сфері, так і в державно-громадській діяльності. В аспекті співвідношення ці явища доповнюють один одного. У своїй сукупності вони відтворюють специфіку конкретного суспільства, враховуючи взаємопов'язані рівні вираження кожної особистості.

Ще з давніх часів можна помітити, що жінки й чоловіки були завжди різними, мали різні обов'язки та зовнішність. Прикладів можна навести безліч, і це свідчить про те, що у світі відбувається постійна соціальна трансформація,

яка виражає інтереси та прагнення, що реалізуються незалежно від статі, незалежності до певних груп тощо.

Гендерна рівність призвела до позитивних змін у суспільстві загалом. Покращилась реалізація прав людини та її особистості. Відповідно до статті 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків та жінок», *гендерна рівність – рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості щодо його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати однакову участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства*. Гендерна рівність стосується як жінок, так і чоловіків, але надання привілеїв або переваг одній статі одразу ж позначається на становищі іншої, а в результаті – на розвитку суспільства.

Гендер розуміється як організована модель соціальних відносин між жінками й чоловіками, яка не лише характеризує їх спілкування і взаємодію у сім'ї, а й визначає їх соціальні відносини в основних інституціях суспільства.

Деякі люди мають такі стереотипи: жінка-поліцейський, охоронецю, водій; чоловік-вихователь, парикмахер-це безглуздо, але суспільство намагається йти в ногу з тенденціями та сучасними змінами. Саме ті соціальні ролі та характерні ознаки, яких очікують від жінок та чоловіків, і є гендером.

Гендер стає найкращим засобом для переміщення жінки на узбіччя, а чоловіка в дитячий садок. Це змінює підхід до написання їхньої подальшої історії. Якщо ж кожна людина, почне діяти як їй вказує серце і не буде звертати увагу на гендерну дискримінацію, то з часом люди звикнуть до цього і не дивуватимуться тому, що чоловік зачісує волосся в салоні, а жінка заарештовує злочинців.

Іноді люди роблять помилки у розумінні гендерної рівності, адже говорять, якщо вона існує то чому ми повинні допомагати жінкам/чоловікам. Але це не правильно. Ми не повинні, почувши словосполучення «гендерна рівність» забувати про доброту, чемність, вихованість. Дуже часто в державі виникають такі категорії як «рівність» та «рівноправність». Вони є однопорядковими, але не тотожними. Про це говорить підхід Т. Деметрадзе.

Тобто, для уникнення соціальної напруги, конфліктів сучасна держава повинна виходити з позицій своєрідного компромісу – жінки і чоловіки мають бути рівні, і рівноправні настільки, наскільки це можливо виходячи із співвідношення, оскільки незаперечним є факт, що ні повну рівність, ні повну рівноправність жодна демократія не в змозі забезпечити.

Висновок. Можна узагальнити, що таке поняття, як «гендер» є майже новим для нашого суспільства, але воно розвивається, вдосконалюється, допомагає покращити комунікацію та вдосконалити спілкування між громадянами. Це не просто слово, а щось нове, що варте уваги та практики. Люди, які розуміються на понятті «гендер» мають змогу підняти суспільство на новий, вищий рівень, як морально так і духовно.

МАТЕРІАЛИ

1. Бачановіч В. Гендерна рівність у місцевому політичному житті та гендерна концепція у місцевій політиці в Україні.

2. Боднар С. Б. Рівність як категорія філософії права: дис. ... канд. юрид. наук. Чернівці, 2009. 185 с.

3. Венгер О. М. Становлення та особливості функціонування гендерної демократії в сучасному українському суспільстві: дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2009. 198 с.

ДО ПИТАНЬ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

Заярна Євгенія Євгенівна

Студентка 611-со групи факультету дошкільної
і спеціальної освіти та історії КЗ

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія» ХОР

Науковий керівник

Проскурняк Олена,

професор, доктор психологічних наук

КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» ХОР

Необхідність введення в освітній простір дітей з інтелектуальними порушеннями, здатними навчатися в умовах загальноосвітнього закладу, є одним із пріоритетних стратегічних напрямків сучасної психолого-педагогічної науки і практики. В системі освіти України, як і в інших країнах світу, провідні позиції в навчанні дітей з проблемами в розвитку останнім часом займає інклюзивне навчання. Незважаючи на різні труднощі, пов'язані з навчанням дітей з порушеннями інтелекту в масовій школі, процес їх інклюзивного навчання в загальноосвітні школи поступово інтенсифікується. Однак й зараз це не є масовим явищем. Інклюзивне навчання передбачає майже індивідуальну роботу педагогів з дитиною і її батьками, а значить, успіх багато в чому залежить від узгодженості в роботі всіх учасників освітнього процесу, від організації психолого-педагогічного супроводу учнів з різним рівнем розумової недостатності в умовах загальноосвітньої школи. [3, с 14]

Мета статті – описати особливості психолого-педагогічного супроводу дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах інклюзії.

Психолого-педагогічний супровід – це комплексна система заходів з організації освітнього процесу і розвитку дитини, передбачена ІПР.

Основними принципами супроводу є:

- пріоритет інтересів супроводжуваного - «на боці дитини»;

- безперервність супроводу;
- комплексний підхід супроводу – злагоджена робота «команди» фахівців.

В якості суб'єкта супроводу задіяна конкретна дитина, котра потребує розроблення індивідуального освітнього маршруту.

Таким чином супровід сприяє просуванню учнів від мінімального, найнижчого елементарного рівня взаємодії з довкіллям (соціальна адаптація) через більш активний рівень функціонування (соціальна інтеграція) до інтенсивної компетентнісної взаємодії дитини з соціумом (соціалізація). Слід зазначити те, що за результатами опитувань (М.Артемьева, Л.Шевчук) працівники освітніх установ розуміють необхідність інклюзивного навчання. Більше всього педагогами обговорюється: чи всі діти можуть бути прийняті до інклюзивних класів, і як забезпечити їх супровід в загальноосвітньої школі, чи можливо вирішити проблему виховання позитивного ставлення до цих дітей з боку дітей з нормо типовим розвитком та їх батьків. Однак в даний час основна увага дослідників спрямована на визначення особливостей організації психолого-педагогічного супроводу з порушеннями інтелекту у мовах інклюзії. [2, с 207]

Завданнями команди супроводу є:

- збір інформації про особливості розвитку дитини, її інтереси, труднощі, освітні потреби на етапах створення, реалізації та моніторингу виконання ІПР;
- визначення напрямів психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг, що можуть бути надані в межах закладу освіти на підставі висновку ІРЦ, і забезпечення надання цих послуг;
- розроблення ІПР для кожної дитини з ООП і моніторинг її виконання з метою коригування та визначення динаміки розвитку дитини;
- надання методичної підтримки педагогічним працівникам закладу освіти з організації інклюзивного навчання;
- створення належних умов для інтеграції дітей з ООП в освітнє середовище;

- проведення консультативної роботи з батьками дітей з ООП щодо особливостей їхнього розвитку, навчання і виховання;
- проведення інформаційно-просвітницької роботи у закладі освіти серед педагогічних працівників, батьків і дітей з метою недопущення дискримінації та порушення прав дитини, формування дружнього і неупередженого ставлення до дітей з ООП. [1,с 8-15]

Склад команди психолого-педагогічного супроводу визначається з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП.

постійні учасники: директор або заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель початкових класів (класний керівник), учитель-предметник, асистент учителя, практичний психолог, соціальний педагог, учитель-дефектолог (з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП), вчитель-реабілітолог і батьки або законні представники дитини з ООП та інші;

залучені фахівці: медичний працівник закладу освіти, лікар, асистент дитини, спеціалісти системи соціального захисту населення, служби у справах дітей та інші.

Загальне керівництво команди психолого-педагогічного супроводу покладається на директора або заступника директора з навчально-виховної роботи, який несе відповідальність за виконання покладених на неї завдань і розподіл функцій між її учасниками. [4, с 44-54]

Отже, психолого-педагогічний супровід учнів з легким ступенем інтелектуальних порушень є одним з головних умов організації інклюзивної освіти у зв'язку із тим, що дана комплексна технологія психолого-педагогічної підтримки і допомоги суб'єктам освітнього процесу виступає в рішенні задач розвитку, навчання, виховання та соціалізації представників з інтелектуальними порушеннями. Результативність роботи команди психолого-педагогічного супроводу залежить від координованості дій усіх її членів. В основі діяльності є міждисциплінарний підхід, що передбачає взаємодію спеціалістів багатьох галузей (загальна і спеціальна освіта, соціальна

педагогіка, психологія тощо) та дає змогу комплексно організувати процеси розвитку, виховання, навчання і соціалізації дитини.

Для досягнення найкращого результату соціалізації та навчання дитини надзвичайно важливо сформувати позитивні стосунки між учасниками команди психолого-педагогічного супроводу існує необхідність комплектувати кадри необхідними спеціалістами, тому введення додаткової посади асистента вчителя значно полегшить перебування дитини, яка має порушення інтелекту в навчальному закладі інклюзивного типу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алтухова Т. А. До питання реалізації психолого-педагогічних умов навчання дітей з порушеннями інтелекту спільно з дітьми, які нормально розвиваються в загальноосвітній школі [Електронний ресурс] / Т. А. Алтухова // Зб. наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Серія соціально-педагогічна. – 2012. – Вип. 19 (2). – С. 8–15. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkr_sp_2012_19\(2\)__3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkr_sp_2012_19(2)__3)

2. Васильченко О. А. Особливості соціальної роботи з розумово відсталими дітьми: аналіз сучасних підходів [Електронний ресурс] / О. А. Васильченко // Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління: зб. наук. пр. ДонДУУ. Серія «Спеціальні та галузеві соціології». – Донецьк, 2013. – Т. XIV, вип. 276. – С. 207-216. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpdduuu_2013_14_276_25

3. Висоцька А. М. Організація корекційно-виховних занять із розумово відсталими школярами / А. М. Висоцька // Дефектологія. – 2012. – № 1. – С. 14–17. – Бібліогр. в кінці ст..

4. Гаврилов О. В. До питання про розумову відсталість як психо-лого-педагогічну проблему [Електронний ресурс] / О. В. Гаврилов // Зб. наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Серія соціально-педагогічна. – 2012. – Вип. 21 (2). – С. 44–54. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkr_sp_2012_21\(2\)__8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkr_sp_2012_21(2)__8)

ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ПРИ ТРАВМАХ КОЛІННОГО СУГЛОБА

Калинич Богдана Василівна

Студентка

Агалаков В'ячеслав Сергійович

Викладач кафедри фізичного виховання та спорту

Дніпровський національний університет ім. Олесь Гончара

м. Дніпро, Україна

Вступ. Травми колінного суглоба статистично становлять більшу частину травм нижніх кінцівок, причому не лише у спортсменів. Існує велика кількість розробок щодо відновлення колінного суглоба після травм, але єдині підходи до алгоритму реабілітації не сформовані.

Раннє застосування фізичних вправ при травмах колінного суглоба пов'язано, насамперед, із запобіганням можливих ускладнень. Лікувальна дія фізичних вправ чітко проявляється у вигляді чотирьох основних механізмів: тонізуючого впливу, трофічної дії, формування компенсацій та нормалізації функцій.

Виконання фізичних вправ залучає хворого до свідомої та активної участі у здійсненні власного лікування, що покращує його психоемоційний стан та загальний тонус організму, надає впевненості у своїх силах та близькому одужанні [2, 5, 6].

Мета роботи. Ця стаття присвячена огляду основних травм колінного суглоба, формування загального алгоритму фізичної реабілітації після оперативних втручань на колінний суглоб. Розглянуто основні механізми травмування колінного суглоба. Наведено основні методи фізичної реабілітації, а також комплекси лікувальної гімнастики, після оперативних втручань щодо травм колінного суглоба.

Матеріали і методи. Важливу роль у попередженні та ліквідації посттравматичних змін відіграють фізичні вправи – спеціально організовані з певною метою та строго дозовані рухи. Вони є одним із важливих факторів, що

підтримують життєдіяльність здорової людини та стимулюють відновлювальні та компенсаторні механізми в організмі у людини хворої, оскільки через систему центральних регуляцій залучаються всі пристосувальні процеси задля забезпечення гомеостазу. І. П. Павлов зазначав, що рух представляє природну функцію, необхідну для існування людини, що впливає на весь організм і належить до «головної реактивної діяльності організму».

Регулярне виконання фізичних вправ створює домінантні осередки збудження у корі мозку, що у механізмі негативно індукції призводить до придушення вогнищ застійного збудження, тобто. ліквідує «больові пункти». Систематичне застосування в комплексному лікуванні хворого на фізичні вправи ліквідує негативний вплив гіподинамії на організм, надає різнобічне сприятливе вплив. Ритмічне скорочення та розслаблення скелетних м'язів, натяг та розслаблення сухожиль сприяють поліпшенню венозного відтоку, профілактиці венозного застою, нормалізації мікроциркуляції у тканинах. Фізичні вправи попереджають розвиток атрофій та дегенеративних змін у тканинах та органах. У виборі методики ЛФК необхідно враховувати низку факторів. Характер та тяжкість травми, стадію патологічного процесу, фізичний та психічний стан хворого, його фізичну підготовку. Комплекс вправ має складатися строго індивідуально з урахуванням фази процесу. При лікуванні травм опорно-рухового апарату широко використовуються методики фізіотерапії. У ранні терміни після травм використовують УВЧ, ультразвук, магнітотерапію. Це дозволяє зменшити набряк, покращити мікроциркуляцію у пошкодженій кінцівці, зменшити больовий синдром [1, 3, 8].

Після припинення іммобілізації призначають електрофорез, фонофорез із різними лікарськими препаратами, лазеротерапію, електростимуляцію м'язів. Масаж і мануальна терапія дозволяють зміцнити м'язи, зробити їх еластичнішими, відновити або збільшити обсяг рухів у суглобах, скоригувати м'язовий дисбаланс, що виникає після тривалого вимушеного положення хребта та кінцівок. Відновне лікування повинне починатися, не чекаючи консолідації перелому, припинення іммобілізації або зняття швів, а якомога раніше. В

оптимальному варіанті на другу третю добу після травми або операції. Чим раніше розпочато проведення реабілітаційних заходів, тим кращий результат.

Безпосереднім дією вправ викликаються певні зрушення, що виникають у серцево-судинній системі. Вони проявляються в активізації крово- та лімфо-звернення в зоні ушкодження, збільшенні обсягу та швидкості кровотоку, що усуває порушення периферичного кровообігу, набряки. Рухи зменшують застійні явища в паренхіматозних органах, порожнистих венах, сприяючи надходженню крові до серця та полегшенню його роботи. Все це разом з іншими методами лікування запобігає тромбоемболії. ЛФК протидіє атрофії м'язів, розвитку контрактур, тугорухливості в суглобах, анкілозу, стимулює створення тимчасових компенсацій, відновлення порушених операцією чи травмою функцій органів та систем. Вона відновлює рухові навички, ходьбу, правильну поставу, зміцнює м'язи, тренує пацієнта та готує його до фізичним навантаженням побутового та виробничого характеру [2, 3, 8].

Результати і обговорення. Колінний суглоб - найбільший і найскладніший за будовою суглоб утворений нижнім кінцем стегнової кістки, верхнім кінцем великогомілкової кістки і надколінком (колінної чашечкою). За конструкцією цей суглоб складний, комплексний, двохосьовий, а за формою – двовиростковим. Колінний суглоб утворений виростками і наколінковою поверхнею стегнової кістки, а також верхньою суглобовою поверхнею великогомілкової кістки і суглобовою поверхнею наколінка, всі суглобові поверхні вкриті суглобовим хрящем.

Травма - це пошкодження з порушенням (або без порушення) цілісності тканин, викликане будь-якими зовнішніми впливами: механічними, фізичними, хімічними та іншими. Розрізняють побутові, транспортні, військові та спортивні види травматизму. Травми, що виникають відразу після одномоментного впливу, називаються гострими, а від багаторазових впливів малої сили – хронічні. Найчастіше трапляються механічні травми. Розрізняють закриті травми (забиті місця, розтягування, розриви, вивихи, переломи кісток) та відкриті травми (рани). Ушкодження опорно-рухового апарату наводить не

тільки до порушення цілісності та функції пошкодженого сегмента, а й викликає зміни діяльності центральної нервової системи, серцево-судинної, дихальної систем, шлунково-кишкового тракту, органів виділення, залоз внутрішньої секреції.

Найбільш поширеною травмою колінного суглоба є розрив колатеральної малогомілкової зв'язки. Першими структурами, які підлягають розриву, є колатеральна малогомілкова зв'язка та медіальна капсула, за ними передня хрестоподібна зв'язка та, можливо, медіальна частина меніска. Якщо нога майже повністю випрямлена в колінному суглобі, то існує ймовірність розриву передньої хрестоподібної замість задньої хрестоподібної або разом однієї та другої.

Безконтактні травми зв'язок колінного суглоба також досить поширені в спорті. Вони мають місце за зміни напряму, коли спостерігається сукупність прискорення чотириголового м'яза, вальгусна сила та сила зовнішнього обертання, що діють на злегка зігнутий колінний суглоб. Спортсмен при цьому нерідко відчуває "кляцання" і виникає відчуття, що коліно "змістилося" як наслідок пошкодження одного з кількох зв'язок [2, 4, 7].

Дослідження, проведені 1980р. у США, показало, що травми колінного та гомілковостопного суглобів становлять 25% всіх пошкоджень організму. За даними Державного Університету «Інститут патології та суглобів ім. М. І. Ситенка АМН України», 50% хворих із внутрішнім ушкодженням колінного суглоба – це хворі з ушкодженням меніска. Часті ушкодження колінного суглоба обумовлені тим, що суглоб розміщується поверхнево; крім того, при фіксованій стопі та різкому повороті тулуба зв'язки колінного суглоба внаслідок дуже великого навантаження розриваються. Колінний суглоб може вивести з ладу дві причини: травми та хвороби.

Найчастіше причиною проблем є травми. Для молодих людей характерні ушкодження зв'язок та суглоба та інших м'яких тканин суглоба, а людей похилого віку – переломи.

При травмі колінного суглоба реабілітація, тобто лікувальна фізична культура, яка включає в себе суворо регламентовані рухи.

Рухи, по суті, найважливіша складова, за якою вдається утримувати оптимальний рівень активності здорової людини. За допомогою рухів відновлюється ослаблений після захворювання організм. Крім цього, ЛФК допомагає перенести травму чи період загострення захворювання.

Регулярні заняття ЛФК у рамках комплексного лікування людини з обмеженою рухливістю показують високу ефективність. ЛФК відновлює роботу функцій організму після травми.

Лікувальні вправи характеризуються ритмічними розслабленнями та скороченнями м'язів коліна, та натягом сухожиль. Це помітно покращує кровообіг та не допускає венозного застою. Обмінні процеси та мікроциркуляція тканин при ЛФК покращуються. Таким чином, ЛФК – це не лише реабілітація, а й засіб профілактики проти атрофії та патологічного процесу в м'язах.

Вибираючи метод ЛФК, лікар вивчає кілька факторів: характер травми коліна, ступінь тяжкості травми, потенціал компенсаторного механізму, психологічний та фізичний стан хворого, фізичну підготовку хворого.

Найчастіше застосовується фізіотерапія. На ранніх термінах відновлення включає використання ультразвуку, УВЧ і магнітотерапії. Методи знімають болі та набряки, а також покращують процеси обміну у пошкодженому суглобі.

Після періоду іммобілізації можна використовувати електростимуляцію м'язів, лазеротерапію, електрофорез, фонофорез з ліками.

Мануальна терапія та масаж істотно зміцнюють м'язи, збільшуючи еластичність, суглоби стають рухливішими. Це ефективна реабілітація після тривалого застою у кінцівках.

Слід розпочинати відновлення, якомога раніше. Відновлення та реабілітація розривів м'язів та зв'язок коліна, а також вивихів пі переломів відбувається по одному алгоритм: фізіотерапія, ЛФК, масаж, нанесення мазей. [3, 7, 8].

Фізична реабілітація проводиться за трьома класичними періодами.

I етап фізичної реабілітації відноситься до раннього післяопераційного періоду (2-3 день після операції): нормалізація трофіки оперованого суглоба та усунення післяопераційного запалення; стимуляція скорочувальної здатності м'язів оперованої кінцівки, насамперед м'язів стегна; протидія гіподинамії, підтримка загальної працездатності спортсмена; профілактика контрактури оперованого суглоба.

II етап фізичної реабілітації (10-12 день після операції): ліквідація контрактури колінного суглоба; відновлення нормальної ходи; адаптація до тривалої ходьби та побутових навантажень; зміцнення м'язів оперованої кінцівки.

Застосовуються такі форми фізичної реабілітації: заняття лікувальною гімнастикою у тренажерному залі; заняття фізичними вправами у басейні; тренування в ходьбі; самостійні заняття спортсменів у палаті з виконання рухових завдань; застосовуються також вправи на велоергометрі та для всіх м'язових груп; спеціальна вправа - напівприсідання, яке виконується перед дзеркалом для того, щоб контролювати рівномірний тиск навантаження на обидві ноги.

III етап фізичної реабілітації (16-18 день після операції): повне відновлення функції оперованого суглоба; відновлення силової витривалості та швидко-силових якостей, пов'язаних зі специфікою виду спорту.

Основним засобом реабілітації є фізичні вправи, які за обсягу, специфіці та інтенсивності наближаються до початкового етапу спортивного тренування. Заняття фізичними вправами тривалістю до 1,5-2 год проводяться в тренажерному залі та в басейні. У заняття включається повільний біг спочатку на тредбані, а після двох-трьох тренувань – повільний біг у природних умовах [2, 7, 8].

Висновки. Сформовано алгоритм застосування фізичної реабілітації після оперативних втручань для корекції травм колінного суглоба. При травмах колінного суглоба використовується триетапна модель реабілітації. Найбільш

значущими методами фізичної реабілітації після оперативних втручань на колінному суглобі є: ЛФК, масаж, фізіотерапія, механотерапія.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гіршин С.Г. Колінний суглоб (пошкодження та больові синдроми). - М.: НЦССГ ім. О.М. Бакульова РАМН, 2007. – 352с.
2. Дубровський В.І. Спортивна медицина: Підручник для студентів вишів. - М.: Гуманіт. вид. центр. ВЛАДОС, 1998. - 480 с.
3. Захарова Л.С. Реабілітація фізичної працездатності у спортсменів після меніскектомії / Традиційні та нетрадиційні методи оздоровлення дітей: Тези IV міжнародної науково-практичної конференції. – М., 1995. – С. 114-115.
4. Макаров Г.А. Спортивна медицина: Учень. - М.: Радянський спорт, 2004. - 480с.
5. Мухін В.В. Фізична реабілітація – К.: Олімпійська література, 2005. – 470 с.
6. Попов С.М. Фізична реабілітація - М.: Вища освіта, 2005. - 601 с.
7. Спортивні травми (клінічна практика попередження та лікування) / За ред. П.А.Ф.Х. Ренстрейму. - К.: Олімпійська література, 2003. - 383с.
8. Шатанаві Мутасім Махмуд Фізична реабілітація спортсменів після травми колінного суглоба. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук / 13.00.04 - Теорія та методика фізичного виховання, спортивного тренування та оздоровчої фізичної культури.

ЛІКУВАЛЬНА ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ЯК ЕЛЕМЕНТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ

Калинич Богдана Василівна

Студентка

Агалаков В'ячеслав Сергійович

Викладач кафедри фізичного виховання та спорту
Дніпровський національний університет ім. Олесья Гончара
м. Дніпро, Україна

Вступ. Освітній процес у вузах не дає можливості повністю компенсувати дефіцит діяльності, спрямованої на покращення та збереження фізичної форми та здоров'я в учнів, які мають низький ступінь фізичного розвитку, обтяжений хронічними захворюваннями, що створює передумови для пошуку інноваційних, структурованих форм дисципліни «Фізична культура». Навчальні заняття фізичною культурою з елементами ЛФК створюють базову основу для зміцнення здоров'я учнів.

Мета роботи. Ця стаття присвячена вивченню та проведенню аналізу структурованого процесу з дисципліни «Фізична культура» з елементами лікувальної фізичної культури в умовах вищого навчального закладу для учнів звільнених від занять в основній групі.

Матеріали і методи. Однією з найактуальніших проблем вищої освіти є вивчення стану здоров'я учнів, способів його підтримання та зміцнення. З кожним роком кількість учнів з низьким рівнем здоров'я збільшується. У закладах вищої освіти таким учням дуже складно адаптуватися до умов навчання. Нераціональне харчування, величезне навчальне навантаження, проведення наднормового часу за комп'ютером – всі ці фактори викликають дискомфорт і напругу систем адаптації. Збільшується кількість учнів, які зазнають труднощів у навчанні через погіршення стану здоров'я в процесі адаптації до навчальних навантажень [1].

Лікувальна фізична культура, або, як її прийнято називати, ЛФК – це цілий комплекс заходів, спрямованих на усунення або полегшення хвороб, відновлення функціонування організму після перенесених травм, підтримки фізичного та психоемоційного стану при хронічних захворюваннях учнів [3].

Комплекс вправ з елементами лікувальної фізичної культури націлений на повноцінне відновлення здоров'я та запобігання ускладненням захворювання в учнів.

Неповне звільнення студентів від фізичної культури є більш поширеним і не передбачає виключення цієї дисципліни з програми навчального процесу. Отже, використовуються медичні довідки, де вказується, які конкретні види діяльності та фізичні навантаження небажані для учня.

Основною причиною обмеження допуску до занять фізичною культурою у студентів спеціальної медичної групи є хвороби серцево-судинної, дихальної, травної та опорно-рухової систем [2, 4].

Результати і обговорення. Існує безліч форм лікувальної фізичної культури: гігієнічна гімнастика, лікувальна гімнастика, самостійні заняття фізичними вправами, лікувальна дозована ходьба, дозовані сходження, масові форми оздоровчої фізичної культури (елементи спортивних ігор).

Одним із елементів лікувальної гімнастики є коригуюча гімнастика. Основне завдання її полягає у тренуванні зі зміцнення м'язового корсету хребтного стовпа, а саме м'язових груп спини.

У процесі активної корекції використовуються спеціальне та загальне фізичне тренування.

Спеціальне тренування складається з:

- вправ на вирівнювання декомпенсації хребта;
- вправ для мускулатури, задіяних у процесі дихання;
- вправ на корекцію хребтного стовпа з урахуванням персонального підходу до стану хребта зараз;
- вправ на розвантаження хребта з максимальною фіксацією під час виконання певних рухів;

- вправ на розтягування хребетного стовпа;
- вправ на корекцію деформації хребта (гіперкорекцію);
- вправ для формування постави.

Теренкур (метод дозованих сходжень) поєднує дозовані фізичні навантаження у вигляді пішохідних прогулянок зі сходженнями. Фізичне навантаження за величиною в даному методі залежить від довжини маршруту та рельєфу місцевості, кута підйому та темпу ходьби, але не варто забувати і про кількість зупинок, зроблених на шляху. Ходити слід, дотримуючись спокійного темпу і рівномірно вдихаючи, видихаючи повітря. Перед зупинкою по дорозі потрібно зробити пару дихальних вправ. Кожен із маршрутів теренкура має бути обладнаний спеціальними покажчиками [4, 6].

Метод аутогенного тренування, включений у комплекс вправ з елементами лікувальної фізичної культури, застосований у процесі для релаксації чи ослаблення напруги нервової системи. Цей метод зачіпає психофізичні функції організму через систему >самонастрою. Тренування застосовується і в роботі з групою учнів, і у вигляді персонального підходу до конкретного учня

У структуру механотерапії включені вправи з дозуванням навантаження у вигляді сетів та підходів у них на спеціалізованому тренажерному устаткуванні для корекції рухливості в суглобах, правильного структурування рухів, тренування м'язових груп, підвищення працездатності та мотивації до занять фізичною культурою.

Оздоровчий біг – це комплекс фізично-психологічних та гігієнічних елементів. Він є природним звичним способом пересування в будь-яку погоду, в різні пори року. Оздоровчий біг доступний всім групам учнів, тому що не вимагає спеціальної попередньої підготовки. У процесі бігу активізуються всі системи життєзабезпечення організму, легко дозується навантаження з урахуванням індивідуальних можливостей організму [2].

Навчальні заняття з урахуванням впровадження даного комплексу вправ з елементами лікувальної фізичної культури бажано проводити 2 рази на

тиждень, тривалість одного заняття – 1-1,5 години, кількість учнів у кожній групі – 8 осіб. В даний курс навчання входить: теоретичний курс, що складається з семінарів та лекцій; практика, яка передбачає виконання вправ з елементами комплексу лікувальної фізичної культури, розробленого індивідуально для кожного студента, під контролем викладача [3, 6].

Враховуючи психофізіологію більшості учнів, слід коригувати методи застосовуваної лікувальної фізичної культури для кожного студента. Крім комплексів спеціальних вправ та лікувальної гімнастики, рекомендуються комплекси нескладних вправ для самостійних занять на дому у вільний від навчання час [5].

Висновки. Отже, впровадження у навчальний процес дисципліни фізичної культури та комплексів вправ з елементами ЛФК дозволяє підвищити рівень рухової активності кожного учня, що сприятливо позначається на здоров'ї учнів та допоможе відновитися до основної групи учнів тим, хто раніше був звільнений за хвороби від занять фізичною культурою в основній групі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аухадєєв, Е.І. Введення в єдину науково-практичну спеціальність «Відновлювальна медицина, лікувальна фізкультура та спортивна медицина, фізіотерапія та курортологія»: підручник / Е.І. Аухадєєв. М.: Практична медицина. 2010, 125 с.

2. Каштанова, Г.В. Організація в освітньому закладі лікувальної фізкультури та масажу при травмах опорно-рухового апарату у дітей: практич. посібник/Г.В. Каштанова, Є.Г. Мамаєва, О.В. Слівіна. М.: АРКТІ, 2010, 100 с.

3. Вайнбаун, Я.С. Гігієна фізичного виховання та спорту: навчальний посібник для студентів/Я.С. Вайнбаун, В.І. Коваль, Т.О. Родіонова. □ М.: Академія, 2002, 240 с.

4. Вайнер Е. Н. Лікувальна фізична культура. Підручник для вишів. М.: Флінт; Наука, 2009, 420 с.

5. Єпіфанов В. А. Лікувальна фізична культура та спортивна медицина. М.: Медицина, 1999, 304 с.

6. Попов С. Н., Іванова Н. Л. До 75-річчя КАФЕДРИ ЛІКУВАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ, МАСАЖУ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ РГУФК/ Фізкультура у профілактиці, лікуванні та реабілітації № 3, 200

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Карпенко Вероніка Вячеславівна
викладач комп'ютерної техніки та
метрологічного контролю у спорті
Харківський фаховий коледж спорту
м. Харків, Україна

Дистанційне навчання (ДН) — це одна з форм організації навчального процесу, під час якого усі заняття або частину занять проводять з використанням сучасних інформаційних технологій за умови територіальної віддаленості викладача й студентів.

Для проведення навчальних занять використовуються різні веб-сервіси, зокрема Google Classroom, що дозволяє урізноманітнювати навчальний матеріал, прикріплюючи різні фото, відео, презентації, статті тощо. Дистанційні курси на платформі Google Classroom мають майже всі викладачі кафедри. Слід відзначити досить креативний підхід до виконання індивідуальних завдань з навчальної дисципліни.

Навчальні заклади розробляють і впроваджують програми, що дозволяють використовувати нові методи навчання для отримання освіти за новими спеціальностями. Не секрет, що багато фахівців шукають можливість поїхати на навчання за кордон, адже це найбільш очевидний спосіб отримати нові знання та досвід.

Розглянемо приклад як використовують дистанційне навчання у Великій Британії.

Перша ідея організації дистанційної форми навчання була озвучена ще в 1926 році британським ученим Джоном Кларком Стобарт (JC Stobart), коли він обіймав посаду директора освітніх програм на BBC. Він запропонував створити спеціальний навчальний заклад і навіть придумав назву - Повітряний університет ("University of the Air"). Однак до 1960-го року ідея не знайшла

свого продовження, і лише на початку 60-х на BBC стали формуватися конкретні пропозиції.

У 1962 році Майкл Янг (Michael Young), британський соціолог і один із керівників лейбористської партії, запропонував заснувати "Відкритий університет" (Open University) з дистанційною системою навчання, після закінчення навчання в якому, слухачі б отримували диплом Лондонського університету. Оскільки проект "University of the Air" вже обговорювався BBC і Міністерством освіти Великої Британії, в період з 1963 по 1969 роки, за підтримки лейбористів почався активний розвиток проекту. Нарешті, в 1969 році було оголошено про створення дистанційного університету. Харизматичні професори і вчені заявляли про те, що досвід Відкритого університету тріумфально і беззастережно довів, що навчати людей на відстані можливо!

"На жаль, не всі знають і сприймають всерйоз можливість отримання освіти дистанційне. Однак така форма навчання може вирішити проблему відриву від виробництва та виїзду в іншу країну, економії грошових коштів і отримання якісного визнаного диплома, не кажучи вже про отримання необхідних знань", - каже директор Освітнього центру Concept Світлана Тимошенко.

Звичайно, звична для нас стаціонарна форма навчання включає в себе постійне живе спілкування з викладачами та однокурсниками. Однак, наприклад, навчання в Англії в магістратурі - це більшою мірою робота з друкованими та електронними джерелами інформації, доступ до яких забезпечується цілодобово.

Нерідко, студента британського навчального закладу можна застати сидячого над книгою або за комп'ютером вночі в бібліотеці. Іспити на стаціонарі в основному письмові. Тому при правильній організації свого часу той же результат можна отримати, навчаючись на дистанційній програмі.

Різниця буде в тому, що студент залишається у своїй країні (зі своєю родиною) та зберігає робоче місце, а значить можливість постійного джерела доходів, необхідного для фінансування, в тому числі і навчання.

Спілкування з викладачем та однокурсниками в даному випадку буде дистанційним. До послуг студента електронна пошта, веб-конференції, форуми, освітні платформи, Skype...

Погодьтеся, якщо ці способи комунікації допомагають нам активно спілкуватися з друзями та родичами у всіх куточках земної кулі, то постійний контакт з викладачем або куратором, а також іншими студентами теж буде забезпечений.

Домашні наукові лабораторії, пізні трансляції лекцій по телебаченню і радіо - все це увійшло в історію Відкритого університету. Університет став першим навчальним закладом, що зруйнував зв'язок між ексклюзивністю й високою якістю, він зробив хорошу освіту доступною для широкого кола людей. Незважаючи на існуючі розбіжності, вже в 1971 році - через 2 роки після відкриття - Відкритий університет набрав 25 тис. студентів на міждисциплінарні підготовчі курси Foundation, які включали в себе такі предмети: мистецтво, природничі науки, математика.

Оскільки політика прийому студентів передбачала відкритість і доступність для всіх бажаючих, для вступу не була потрібна наявність диплома про вищу освіту. Замість цього спочатку необхідно було пройти підготовчі курси Foundation, після чого навчатися на основному курсі.

Таким чином, в строгій і послідовній системі освіти Великої Британії з'явилася нова структура, яка як свіжий вітер зламала усталені традиції та стереотипи і надала можливість широкому колу людей підвищити рівень кваліфікації, отримати другу і третю спеціальності, отримати можливості зміни сфери діяльності та розвитку кар'єри.

Сьогодні Відкритий університет представлений в 30 країнах світу. У Великій Британії він має 13 навчальних центрів. За якістю навчання входить до п'ятірки кращих. В університеті дистанційно навчаються 225 тис. студентів, з яких 50 тисячам витрати на навчання покривають роботодавці. 75 з 100 компаній, що входять до індексу лондонської біржі FTSE 100, фінансують додаткові дистанційні програми для своїх співробітників.

Саму ідею дистанційного навчання, звичайно ж, підхопили багато інших університетів в усьому світі. На сьогоднішній день особливо популярними стали дистанційні бізнес-програми.

У ситуації, коли немає можливості залишити бізнес і поїхати навчатися на стаціонар, а є бажання і необхідність отримати нові знання та новий досвід у своїй сфері - дистанційний курс є оптимальним рішенням.

Що стосується викладачів, треба насамперед скласти орієнтований графік роботи під час дистанційного навчання. Наприклад зі власного досвіду пропоную такий графік роботи :

9.00-10.00: підготовка та розміщення навчальних матеріалів на платформі;

10.00-13.00: проведення занять (з використанням обраної платформи та інструментів дистанційного навчання);

13.00-14.00: 5-10-хвилинні онлайн-консультації (індивідуальні або в малих групах, перевірка творчих завдань, самостійної роботи тощо);

15.00: рефлексія, підготовка до наступного робочого дня.

Також від викладача який працює в умовах дистанційного навчання, потрібно відповідати дуже швидко на листи, хвалити оперативність слухачів, встановити чіткий графік спілкування в режимі on-line і чітко його дотримуватися та створювати атмосферу психологічного комфорту (сприятливий настрій, емоційне піднесення).

Незважаючи на те, що в Україні дистанційна освіта не є такою популярною, як стаціонарна форма, для певних категорій людей така можливість «навчання на відстані» є найбільш відповідною і цікавою. Поки про неї не так багато знають в нашій країні та більшість асоціює її з традиційною українською заочною освітою. Однак, почавши навчатися на дистанційній програмі, можна відчути її інтенсивність, інформативність і якість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. сайт osvita.ua
2. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія [Електронний ресурс]: матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.) / відп.ред. Л.Б.Ліщинська. –Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. –102с.

ВПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНО-ОРІЄНТОВАНИХ ФОРМ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У ЗАКЛАДАХ ПЕРЕДВИЩОЇ ФАХОВОЇ ОСВІТИ

Кирилова Інна Олександрівна

викладач інформатики ВСП

«Економіко-правничий фаховий коледж» ЗНУ

Запорізький національний університет

Анотація: У статті автор розглядає впровадженні у навчальний процес новітніх педагогічних та інформаційних технологій.

Ключові слова: SMART-технології, SMART-освіта, програмне забезпечення, комп'ютерно-орієнтовані.

Ми вступили в нове століття, яке часто називають постіндустріальним, комп'ютерним, інформаційним. Постіндустріальне суспільство переростає в інформаційне. Тому сучасне суспільство ставить перед системою освіти нові завдання, вироблення педагогічної стратегії навчання інформатики в умовах масової комп'ютеризації та інформатизації всіх сторін життя.

Сучасне покоління здобувачів освіти (Digital покоління), для яких smart-пристрої і гаджети є обов'язковими елементами життєвого простору. Отже, сучасна модель SMART-суспільства, має на увазі створення за допомогою сучасних інформаційних і організаційних систем інтелектуального, високотехнологічного, комфортного для людини середовища проживання.

SMART-технології, це інструменти які дозволяють формувати інтелектуально інтегроване, віртуальне середовища навчання. Тоді одним з основних завдань освіти стає формування сучасної системи освіти на базі SMART-технологій, головною метою якої є досягнення якісної освіти з використанням різних гаджетів (смартфонів, планшетів та інших аналогічних пристроїв) для отримання знань.

Застосування Smart-технологій в навчанні реальне і можливо досягнути. Але будь-яка нова технологія ефективна лише тоді, коли вона має прикладний

характер. Smart-Education концепція, яка передбачає комплексну модернізацію всіх освітніх процесів, а також методів і технологій, що використовуються в цих процесах, що дозволяє по-новому побудувати процес розробки контенту, його доставки і актуалізації. Тому, сучасний педагог в своїй освітній діяльності повинен задіяти всі нові технології: смартфони, мобільні телефони, планшети, інтерактивну дошку SMART Boards, технології Web 2.0 та інші розумні пристрої та технології. При цьому відношення до Smart-Education як до чогось фантастичного має змінитися серйозною роботою і практичними кроками щодо використання корисних ресурсів Мережі в освітніх цілях.

Для формування знань і навичок під час своєї роботи я використовую смартфони, мобільні телефони, планшети та інші розумні пристрої для отримання інформації з Інтернет-енциклопедій, для пошуку необхідної інформації, для візуалізації інформації, для перегляду відеолекцій, для тестування або анкетування в режимі онлайн, для побудови графіків, проведення різних експериментів і обчислень.

Також застосовую в педагогічній практиці технології Web 2.0 для використання мережевих спільнот і вільного поширення навчальних матеріалів, самостійно створюю навчальні матеріали, для спілкування з батьками своїх студентів, і обміну професійним досвідом, а також для збагачення змісту занять новим матеріалом, підвищення мотивації студентів до навчання.

Програмне забезпечення SynchronEyes: дозволяє викладачеві стежити за тим, що роблять студенти, виводити всі робочі монітори на дошку, блокувати монітори студентів, розсилати з інтерактивної дошки навчальний матеріал на всі комп'ютери або гаджети.

Smart Classroom Suite - програмне забезпечення для інтерактивного навчання. Складові: ПО Smart Notebook™ (для спільного навчання), ПО Smart Response™ CE (для проведення інтерактивних опитувань). Можливості-ефективне управління процесом навчання, підготовка до занять, обмін досвідом.

Реалізація парадигми SMART-освіти спрямована на формування процесу навчання і виховання для придбання знань, навичок, умінь і компетенцій, необхідних для гнучкої й адаптивної взаємодії зі змінним соціальним, економічним і технологічним середовищем. Отже SMART-освіта повинна забезпечити можливість використовувати переваги глобального інформаційного суспільства для задоволення освітніх потреб та інтересів.

Всі звинувачують цьогорічне дистанційне навчання, але воно дає можливість за допомогою різних технічних засобів: комп'ютера, гаджета, смартфона, мультимедійних, онлайн та смарт-дошок, презентацій, відео, малюнків, 3D моделей, схем і т. д., які виконують функцію оперативного впливу на органи чуття (слух, зір), дає можливість застосовувати різні підходи до освіти.

Одним з реальних шляхів підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців на рівні закладу передвищої фахової освіти є розробка науково-обґрунтованих комп'ютерно-орієнтованих методичних систем навчання з фахових дисциплін, які б сприяли активізації навчально-пізнавальної, науково-дослідної діяльності студентів, розкриттю їх творчого потенціалу, збільшенню ролі самостійної та індивідуальної роботи і ґрунтувалися б на широкому впровадженні у навчальний процес новітніх педагогічних та інформаційних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуревич Р.С., Кадемія М.Ю., Козяр М.М., Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті майбутніх фахівців / Р.С. Гуревич, М.Ю. Кадемія, М.М. Козяр. – Львів: ЛДУ БЖД. – 377с.
2. Концепція профільного навчання в старшій школі // Інформаційний збірник МОН України. — 2009. — № 28—29. — С. 57—64.
3. Триус Ю.В. «Комп'ютерно-орієнтовані методичні системи навчання математичних дисциплін у вищих навчальних закладах» / Ю.В. Триус // Дис... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2005. – 649 с.

ВИВЧЕННЯ ОКСИГЕНО- ТА НІТРОГЕНОВМІСНИХ СПОЛУК У МЕДИЦИНІ ТА ФАРМАЦЕВТИЦІ В РАМКАХ ФАКУЛЬТАТИВНОГО КУРСУ З ХІМІЇ

Коваль Валентина Леонідівна
студентка I курсу ОР «Магістр»
Толмачова Валентина Сергіївна
кандидат хімічних наук, доцент
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

Наразі в Україні спостерігається потреба у висококваліфікованих фахівцях у всіх галузях народного господарства, суттєво дотичних до хімічної науки: освіти, медицини, промисловості, сільського господарства, будівництва тощо. Відомо, що навчання у закладах вищої освіти потребує належної попередньої підготовки у рамках закладів загальної середньої освіти. Абітурієнти, котрі вступають до вишів за різними галузями знань (природничі науки, охорона здоров'я, хімічна біоінженерія, виробничі технології, аграрні науки та продовольство, освіта – підготовка вчителів природничого циклу), повинні володіти міцними базовими знаннями з навчальних дисциплін: біології, фізики та хімії. Під час вступу перевагу отримують учні, які поглиблено вивчали вищезазначені предмети у період шкільного навчання.

Така можливість може бути надана за рахунок інваріантної складової робочого навчального плану у закладах загальної середньої освіти, що сформована на державному рівні і забезпечує реалізацію змісту шкільної освіти за Державним стандартом. В інваріантній складовій передбачено додаткові години для вивчення деяких предметів, курси за вибором, індивідуальні, групові та факультативні заняття.

На сьогодні актуальним є розробка та вдосконалення програм факультативних занять, курсів за вибором з природничих дисциплін, зокрема хімії, для поглиблення знань учнів у зазначеній галузі.

Для реалізації вищепоставлених цілей було розроблено два заходи для факультативного заняття (курсу за вибором) з хімії для учнів 11 класу (15 осіб) спеціалізованої школи №94 «Еллада» Печерського району м. Києва.

Проведено комбінований урок на тему: «Оксигено- та нітрогеновмісні сполуки у медицині та фармацевтиці», під час якого учням надано узагальнені теоретичні відомості, керуючись інформацією в підручниках з хімії, про продукцію фармацевтичної промисловості ринку України, яка широко застосовується для життєвих потреб людини.

Для перевірки засвоєних знань запропоновано тестові завдання різних видів, типів і рівнів складності, які проводилися з використанням інтернет-платформи onlinetestpad.com. У рамках обраної теми проводилася лабораторна робота «Якісний аналіз оксигено- та нітрогеновмісних лікарських засобів». Проведені заняття дозволили визначити знаннєвий, діяльнісний та ціннісний компоненти учнів, результати яких представлені діаграмами успішності (рис. 1– 4).

Рис. 1. Діаграма успішності учнів 11 класу за кількістю набраних балів

Рис. 2. Діаграма успішності учнів 11 класу у відсотках

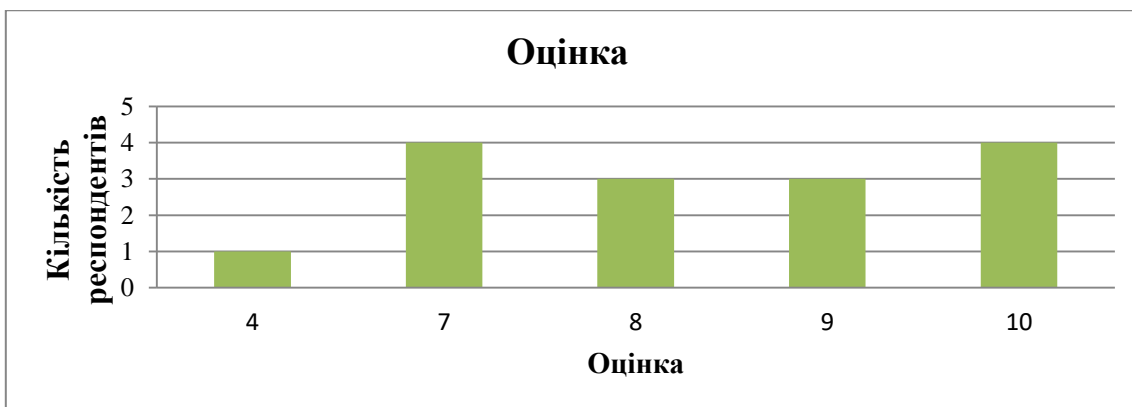

Рис. 3. Діаграма успішності учнів 11 класу за оцінкою

Для більш наочного зображення успішності учнів за рівнями знань наведено діаграму (рис. 4):

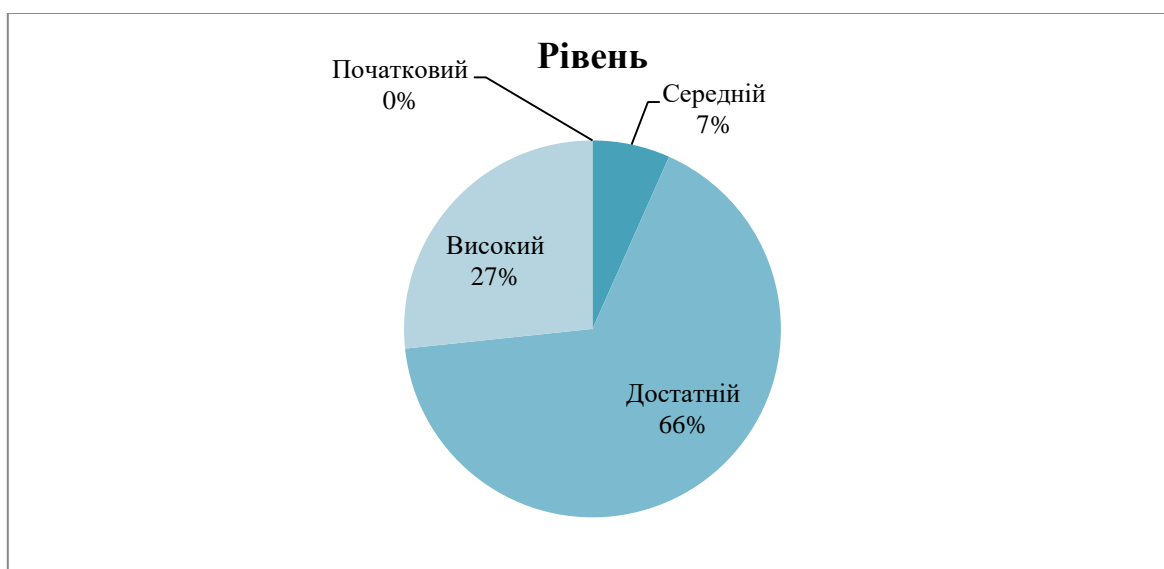

Рис. 4. Діаграма успішності учнів 11 класу за рівнями знань

Проаналізувавши результати діаграм, можна зробити висновок, що учні в переважній більшості мають достатній рівень знань за темою «Оксигено- та нітрогеновмісні сполуки у медицині та фармацевтиці».

Запровадження факультативного заняття (курсу за вибором) для поглибленого вивчення хімії у закладах загальної середньої освіти як інваріатної складової освітньої програми дозволить досягти кількох важливих стратегічних цілей.

По-перше, впровадження таких занять (курсів за вибором) сприяє мотивації учнів до більш свідомого вивчення хімії, що є важливою ціллю педагогічного процесу.

По-друге, з'являється можливість вдосконалити уміння та навички учнів щодо виконання практичних робіт з хімічними реактивами та лабораторним інструментарієм, здатність застосовувати комплекс набутих знань для формулювання доказових висновків.

По-третє, в процесі роботи у рамках цього заняття (курсу за вибором) учні можуть здійснити свій професійний вибір на користь галузей народного господарства, які потребують ґрунтовних хімічних знань.

По-четверте, учні на основі здобутих знань і пізнавального досвіду усвідомлюють вагому роль хімічних знань і умінь в особистому та суспільному житті людини.

СПОРТИВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ПРОСТІР ДЛЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Коваль Світлана,

магістрант факультету фізичного виховання

Момот Олена Олегівна,

доц., д. пед. н.,

Тараненко Ірина Вадимівна

к. пед. н., доц.,

Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка, м. Полтава, Україна

Вступ. З початку існування людства перед суспільством стоїть одне з головних завдань це розвиток і формування особистості [1, с. 136–143]. Стрімке вдосконаленням науки та техніки вимагає від людини тих самих темпів самовдосконалення. При чому процес змін, перехід на новий шабель розвитку від людини потрібен на протязі всього життя, від народження та до глибокої старості [2, с. 125–128].

Одним з напрямів певних якісних та кількісних змін на основі біологічних процесів та певного росту організму передбачає фізичний розвиток. Для становлення людини в соціумі та для впевненого, всебічного формування особистості спортивне середовище є одним з пріоритетних напрямків.

В країнах першого рангу, з високою економікою та передовими технологіями фізична культура є невід’ємною частиною культури суспільства з притаманними їй загальнокультурними цінностями та функціями. Адже підготовка до життєвої діяльності передбачає використання рухової активності у якості фактору фізичного розвитку.

Ціль роботи. Описати спортивне середовище особистості в суспільстві на різних етапах розвитку із зазначенням рівнів значущості та кількості занять фізичною культурою.

Матеріали та методи дослідження. Спортивне середовище повинно оточувати людину від самого народження і до глибокої старості. Тоді людина

буде гармонійно розвиватися в суспільстві та плити на гребні передових технологій.

У перші роки народження спортивним середовищем, авжеж, має ставати активна мама, яка буде створювати в оточуючому світі найрізноманітніше спортивне обладнання з підручних засобів. Як гарне доповнення цьому може бути спільні заняття плаванням за методиками aqua baby.

Для дітей дошкільного віку спортивним середовищем має бути дитячі спортивні майданчики влітку, спортивні та танцювальні секції при садочках та спортивних школах. В цьому віці поступово спортивна ініціативність батьків повинна починати підкріплюватися професійними заняттями з тренерами та пародіюванням спортивних активності серед однолітків.

У шкільному віці спортивне середовище та відсоток дня, який буде приділятися дитиною спорту, повинен буду найбільший за весь період життя. Дитина повинна розуміти, що шкільний та спортивно-танцювальний розвиток це найголовніше в той період життя і повинно займати рівнозначне місце як за часом так і за значимістю. Саме в цей період розвиток та формування особистості займає ключову позицію. Це найсприятливіший час та простір для соціалізації особистості.

Вже в дорослому віці, після остаточного формування особистості в соціумі, спортивне середовище повинно зайняти другорядну роль, але не менш важливу. Підтримка спортивної форми, набутої під час підліткового періоду, є запорукою успішного, довготривалого трудового життя.

Після завершення робочого періоду життя, людина отримує час на реалізацію своїх мрій та спокійного, розміряного життя. І саме в цей період роль спортивного середовища знову повинна вийти на перший план. Адже здорове тіло, фізична підготовка людини пенсійного віку служить запорукою довголіття. В якості спортивного середовища в цьому віці можуть бути більш спокійні види спорту. Це можуть бути прогулянки або легкі пробіжки в парку, йога, стретчинг, танцювальні секції для людей за 50, спортивна активність з онуками на спортивних майданчиках та інше.

Висновок. Тому можна зробити висновок, що в суспільстві, яке стрімко розвивається, спортивне середовище є невід’ємною частиною простору для соціалізації та формування особистості. В деякі періоди життя фізична культура займає другорядні позиції але в основні періоди розвитку – передові місця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Соціальна педагогіка: [навчальний посібник] / Р. В. Чубук – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – 348 с.

2. Сейко Н.А. Соціальна педагогіка: Курс лекцій. – Житомир: Житомир.держ. пед. ун-тет, 2002. – 260 с.

УДОСКОНАЛЕННЯ ТРЕНУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЛИЖНИКІВ-ГОНЩИКІВ 15-16 РОКІВ У ПІДГОТОВЧОМУ ПЕРІОДІ РІЧНОГО МАКРОЦИКЛУ

Котляр Сергій Миколайович

К. фіз. вих, доцент

Котляр Ксенія Сергіївна

Студент

Харківська державна академія фізичної культури

м. Харків, Україна

Вступ./Introduction. Удосконалення спеціальної підготовки спортсменів, а також формування і розширення резервних функцій організму юних спортсменів є однією з важливих і актуальних проблем підготовки спортивного резерву. Особливо важливе значення має інформація щодо адаптаційних процесів, які відбуваються в організмі підлітків до фізичних і психологічних навантажень, що дає можливість оптимально організувати тренувальний процес юних спортсменів на етапах річного макроциклу [1, 3].

Тільки за допомогою спеціальних і змагальних навантажень спортсмени можуть досягти рівня максимальних функціональних напружень організму і виконувати такі навантаження, які є важкими для виконання на тренувальних заняттях [1, 2].

Підготовка лижників-гонщиків, це багатогранний педагогічний процес, в якому важливе місце займає спеціальна підготовка спортсменів. Ряд дослідників О. І. Камаєв (1999, 2004), В. В. Мулик (1990, 2007, 2015), С. М. Котляр (2007, 2015, 2019) та інші [1, 2, 6], у своїх роботах вони приділяють значну увагу співвідношення засобів загальної та спеціальної підготовок у навчально-тренувальному процесі юних спортсменів для досягнення високих спортивних результатів.

При розробці тренувального процесу і виборі спеціальних засобів підготовки необхідно враховувати усі основні показники змагальної діяльності

і моделювати їх в тренувальному процесі [4, 5, 6].

Мета дослідження./Aim. Удосконалити методику спеціальної силової підготовки кваліфікованих лижників-гонщиків 15-16 років в підготовчому періоді.

Матеріали і методи./Materials and methods. Для вирішення поставлених завдань використовувалися такі методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури; анкетування та бесіди; вивчення і узагальнення практичного досвіду роботи тренерів; аналіз документів планування і обліку тренувального процесу; педагогічні спостереження; спеціальне педагогічне тестування; педагогічний експеримент; методи математичної статистики.

Для дослідження тренувального процесу в підготовчому періоді було вибрано спортсменів віком 15-16 роки у кількості 20 чоловік, кваліфікація I - II розряд, стаж зайняти спортом 5-6 років. Для розвитку спеціальних здібностей для експериментальної групи було розроблено три комплексу спеціальної силової підготовки: для м'язів нижніх, верхніх кінцівок, м'язів кору. Час виконання кожного комплексу 20 хв, три рази на тиждень, які виконувалися за допомогою інтервального методу тренувань з режимом роботи 30 с / 30 с, 40 с / 20 с (час роботи / час відпочинку). Контрольна група займалася за традиційною методикою і планами тренера. Оцінка інтенсивності змагальної діяльності спортсменів здійснювалася на лижному тренажері «Ergoline» та в природних умовах на лижоролерах класичним і ковзанярським стилем пересування.

Результати та обговорення./Results and discussion. В процесі проведення анкетування та бесід з фахівцями з лижного спорту було виявлено, що засоби підготовки, які використовуються в підготовчому періоді річного макроциклу у лижників-гонщиків 15-16 років у безсніжну пору є: 43% лижоролери різними стилями пересування; 24% біг з імітацією лижних ходів; 12% спеціальні стрибкові вправи; 8% спеціально силові вправи на тренажерах; 5% кросовий біг; 4% загальні силові вправи; 3% вправи на рівновагу, координацію, баланс та ігрові вправи 1%.

В результаті удосконалення тренувального процесу і застосування спеціальних силових комплексів в підготовчому періоді річного макроциклу, було отримано приріст результатів в експериментальній групі за усіма тестовими показниками (рис. 1, 2).

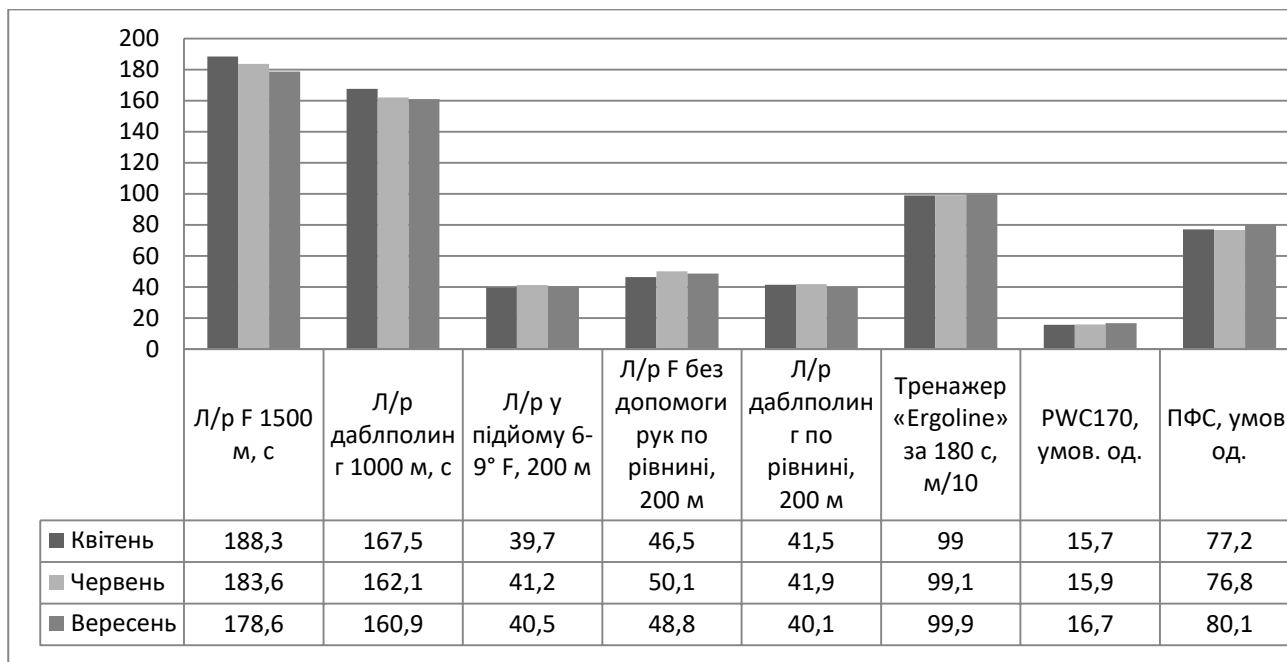

Рис. 1. Показники розвитку спеціальної підготовки лижників-гонщиків 15-16 років контрольної групи

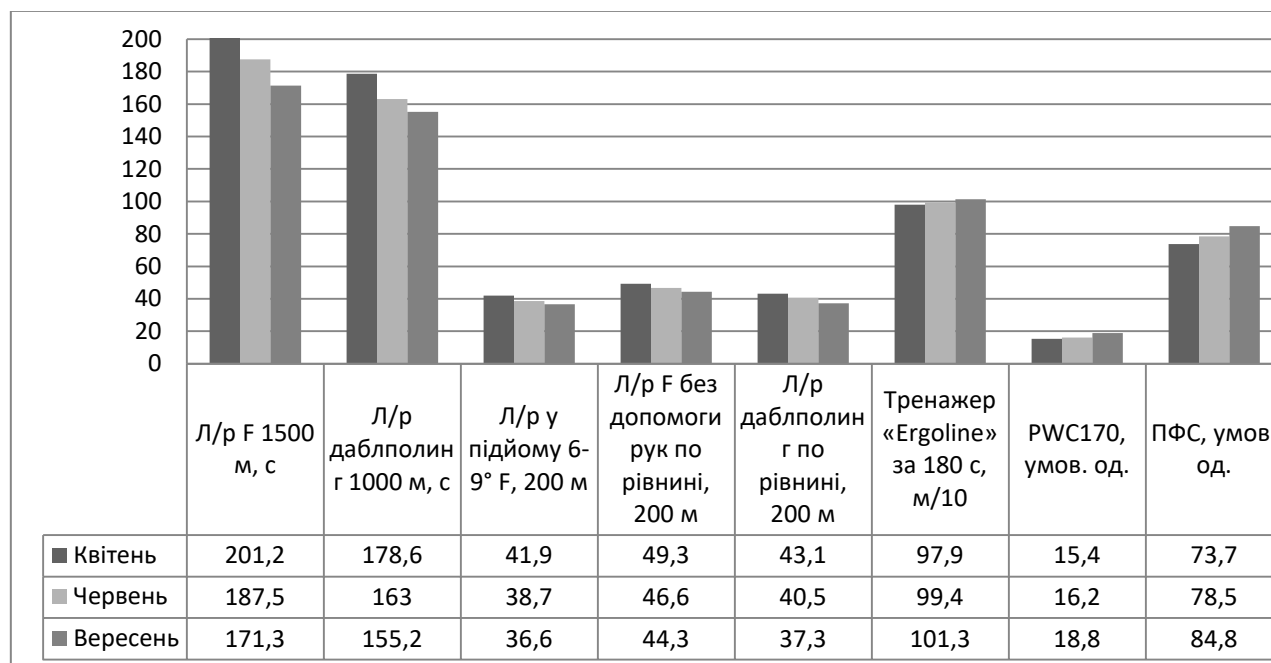

Рис. 2. Показники розвитку спеціальної підготовки лижників-гонщиків 15-16 років експериментальної групи

Порівняльний аналіз даних змагань на лижоролерах класичним і ковзанярським стилем виявив, що у спортсменів експериментальної групи результати значно кращі, чим у контрольної групи.

Так, у результати проведення змагань після гонки класичним стилем 10 км поліпшилися на 11,23%, після гонки ковзанярським стилем 10 км на 12,14%, після спринту класичним стилем стали кращі на 18,34% та після спринту ковзанярським стилем на 15,36% чим в контрольній групі ($p < 0,01 - 0,05$) (табл. 1).

Таблиця 1

Результати змагань контрольної і експериментальної груп лижників-гонщиків 15-16 років після експерименту ($n_k = n_e = 10$)

Змагання	КГ	ЕГ	Різниця	Оцінка достовірності	
	$X_k \pm m_k$	$X_e \pm m_e$	%	t	P
Гонка класичним стилем 10 км (с)	2281,1 \pm 31,12	2047,7 \pm 38,45	11,23	4,72	<0,01
Гонка ковзанярським стилем 10 км (с)	2179,8 \pm 38,63	1915,1 \pm 37,09	12,14	4,94	<0,01
Спринт класичним стилем, пролог (с)	221,9 \pm 8,41	181,2 \pm 7,02	18,34	3,72	<0,05
Спринт ковзанярським стилем, пролог (с)	192,7 \pm 5,11	163,1 \pm 4,87	15,36	4,19	<0,01

В результаті досліджень спеціальної підготовки лижників-гонщиків на початку експерименту було виявлено, що показники в обох групах достовірної різниці в результатах тестувань не мали, але після досліджень в експериментальній вони покращились і приріст склав 11,23 - 18,34% за усіма змагальними показниками. Порівняльний аналіз змагань показав, що спортсмени експериментальної групи показали результати під час гонок у класичному та ковзанярському стилі набагато краще, ніж лижники контрольної групи ($p < 0,01 - 0,05$).

Висновки./Conclusions. В результаті аналізу науково-методичної літератури, педагогічних спостережень та практичного досвіду було виявлено, що одне з провідних завдань в удосконаленні тренувального процесу лижників-гонщиків 15-16 років в підготовчому періоді річного макроциклу є спеціальна

швидкісно-силова підготовка. Зміна якісного змісту цього виду підготовки, застосування нових, нетрадиційних її форм, дозволяє поліпшити динаміку росту спеціальних силових показників, що є одним з чинників (іноді вирішальним), що впливає на кінцевий результат у вибраному виді спорту.

Саме цей чинник, на нашу думку, повинен враховуватися в першу чергу, оскільки це сприятиме підготовці, як функціональних показників, так і виробленню змагальних навичок і технічної майстерності спортсменів. В результаті проведених досліджень, виявлено що розвиток спеціальних якостей у лижників-гонщиків 15-16 років в підготовчому періоді річного макроциклу залежить не тільки від засобів тренування, а в більшій мірі від методики тренування: інтенсивності виконання (30 с / 30 с, 40 с / 20 с), довжини відрізків, кількості повторень, інтервалів відпочинку і загального часу виконання та інше.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Камаев О. И. Пути оптимизации тренировочных нагрузок лыжников-гонщиков на этапе специализированной базовой подготовки. Физическое воспитание студентов творческих специальностей. Харьков, 2004. №4. С. 15-22.

2. Котляр С.М., Моїсеєнко О. В. Удосконалення спеціальної фізичної підготовки кваліфікованих лижників-гонщиків 18-20 років в підготовчому періоді річного макроциклу. Збірник наукових праць Харківської державної академії фізичної культури. Харків : ХДАФК, 2017. №3. С. 49-52.

3. Котляр С.М., Буряк С.А. Особливість дистанційної підготовки кваліфікованих лижників-гонщиків 18-20 років у період самоізоляції (карантин). Сучасні виклики і актуальні проблеми науки, освіти та виробництва: міжгалузеві диспути [зб. наук. пр.]: матеріали X міжнародної науково практичної інтернет-конференції (м. Київ, 13 листопада 2020 р). Київ, 2020. С. 389-399.

4. Лейбюк Р.В., Котляр С.М. Застосування засобів підготовки у лижників-гонщиків 17-18 років на передзмагальному етапі річного макроциклу. Збірник наукових праць Харківської державної академії фізичної культури. Харків : ХДАФК, 2015. №2. С. 115-118.

5. Мулик В. В. Сравнительная характеристика средств специальной подготовки лыжников-гонщиков и биатлонистов, используемых в подготовительном периоде. Физическое воспитание студентов творческих специальностей: Сб. научн.тр. под ред. Ермакова С.С. Харьков: ХГАДИ (ХХПИ), 2003. №3. С. 49-57.

6. Мулик В. В. Планування змагальної діяльності юних біатлоністів протягом річного макроциклу. Слобожанський науково-спортивний вісник: наук. теорет. журн. Харків : 2015. № 6 (50). С. 99 – 103.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ТЕХНІЧНИХ ПРИЙОМІВ КАРАТЕ В РОЗДІЛІ КУМІТЕ

Кривий Костянтин Олександрович

Студент

Львівський державний університет
фізичної культури імені Івана Боберського

Вступ. Розвиток карате на сучасному етапі характеризується високими вимогами до основних напрямків навчально-тренувальної підготовки у цьому виді спорту. Включення карате до програми Олімпійських ігор-2020 значно підвищило вимоги до якості теоретичної, практичної та педагогічної підготовки тренерів та спортсменів в процесі змагальної боротьби за результат в розділі куміте.

В системі багаторічної підготовки спортсменів одноборців важливе місце займає технічна підготовка. Під технікою виду спорту розуміють сукупність прийомів та дій, що забезпечують найефективніше вирішення рухових завдань, що зумовлюються специфікою виду спорту.

Особливістю карате є те, що в програму змагань входять два види програм - ката (формальні комплекси) та куміте (поєдинок). Дані види програм принципово відрізняються між собою як за правилами змагань, так і за характеристиками тренувальної та змагальної діяльності. Найбільш суттєві відмінності закладені в технічній підготовці спортсменів, починаючи від наповненості технічного арсеналу і закінчуючи біомеханічними та динамічними характеристиками технічних прийомів куміте та ката.

В процесі виступу в розділі ката спортсмен демонструє виконання формального комплексу як поєдинок з умовним суперником, з виконанням тих чи інших технічних прийомів які включені в формальний комплекс. Об'єм, кількість та техніка виконання прийомів в ката не лімітується правилами змагань, відповідно в технічний арсенал спортсмена входить уся техніка карате. Під час виступу в розділі куміте спортсмен має певні обмеження у використанні технічних прийомів, що лімітуються правилами змагань.

Одним з основних чинників, який впливає на технічну підготовку в карате, є правила змагань та їхні певні редакції. Динамічний розвиток карате, як спортивної дисципліни, привів до того, що правила стали впливати на характеристики та обсяги технічних прийомів в ката та куміте. Були визначені межі застосування тих чи інших технічних прийомів, за допомогою яких досягалась перемога в поєдинку. З технічного арсеналу в розділі куміте було вилучено технічні прийоми традиційного карате, що потенційно несуть загрозу життю та здоров'ю спортсмена. Проте в процесі еволюції та становленні карате як виду спорту з'явилася велика кількість нової для карате спортивної техніки та різноманітних варіантів виконання технічних прийомів, які були запозичені з інших видів одноборств.

Застаріла класифікація одноборств, тим більше її відсутність не дозволяє якісно використовувати методи контролю, моделювання, прогнозування, персоналізації та управління для ефективних навчально-тренувальних та змагальних процесів, які враховують особливості використання спортсменами техніко-тактичного арсеналу. Враховуючи вищезазначене в карате з'явилась потреба у сучасній та актуальній класифікації технічних прийомів, яка буде враховувати останні зміни правил змагань в куміте.

До останнього часу проблематика класифікації технічних прийомів в карате розглядалися спеціалістами в основному з точки зору карате як бойового мистецтва, а не як виду спорту. Питання загальної класифікації техніки карате в своїх роботах частково розкривали такі автори: Х. Нішияма, Р. Браун, М. Накаяма, Т.Окадзакі М. Трусков, Х. Канадзв, проте суттєвим недоліком вище згаданих робіт є відштовхування від техніки традиційного карате та стильових особливостей карате. Питання класифікації технічних прийомів у виді спорту карате піднімалися зокрема М.В Барановим, Барташем В.А, але редакції WKF в правилах змагань протягом 2010-2020 р. внесли певні зміни в технічну підготовку спортсменів. Значних змін зазнала кидкова техніка та техніка захватів, також певних змін зазнала техніка ударів ногами та техніка захисту. Усе вищесказане робить дослідження класифікації технічних прийомів в куміте важливим та актуальним на даному етапі.

Мета дослідження: систематизування та класифікація основних груп технічних прийомів карате в розділі куміте.

Завдання дослідження:

1. Аналіз технічного арсеналу карате в розділі куміте.
2. Визначити та систематизувати основні класифікаційні групи технічних прийомів в куміте згідно редакції останніх правил змагань з карате.
3. Вдосконалити класифікацію технічних прийомів карате в розділі куміте.

Методи дослідження. В роботі використовувалися наступні методи дослідження: метод теоретичного аналізу та узагальнення, аналіз документальних матеріалів та відеоперегляд змагальних поєдинків.

Результати та обговорення. Класифікації технічних прийомів зорієнтовані для відображення наявної системи діяльності та покликані з одного боку зберігати зібраний досвід про технічний арсенал виду єдиноборств, з іншого боку – сприяти пошуку шляхів його розвитку.

Важливість актуальної класифікації полягає в тому, що вона дозволяє повніше розуміти специфіку будь-якого виду одноборства, сприяє збереженню накопиченого досвіду про його технічний зміст та демонструє фахівцям шляхи розвитку нових більш ефективних технічних прийомів та методики їх вивчення та вдосконалення.

За допомогою аналізу та узагальнення літературних джерел, документальних матеріалів та відеоперегляду запису змагальних поєдинків в розділі куміте було вдосконалено класифікацію технічних прийомів карате в розділі куміте, виділенні нові класифікаційні групи. До відео перегляду були взяті поєдинки чоловічих та жіночих категорій з Олімпійських Ігор 2020, континентальних чемпіонатів Європи, Азії 2017-2021р. років з карате, Європейських ігор 2019 р., XXV та XXIV чемпіонатів світу з карате, етапів прем'єр ліги K1 2018-2021 р. та етапів серії А 2018-2021 р.. Класифікація створювалася з урахуванням чинних редакцій правил змагань та актуальних світових тенденції використання технічного арсеналу в розділі куміте. В

класифікації також подається опис виконання технічних прийомів та розроблена класифікаційна схема Рис. 4.

За результатами дослідження усю техніку карате в розділі куміте було розподілено на три основні групи, а саме: група атакуючих технічних прийомів, група техніки захисту та група забезпечуючих та допоміжних технічних прийомів.

Група атакуючих технічних прийомів включає в себе техніку ударів руками, ногами, а також техніку виведення суперника з рівноваги та переведення в партер. Техніка ударів руками та ногами була розподілена за наступними ознаками:

- Траєкторія руху ударної кінцівки;
- Рівень виконання (верхній рівень, середній рівень);
- Положення ударної кінцівки (ближня, дальня);
- За напрямком руху до зони попадання.

Техніка виведення з рівноваги та переведення в партер розподілена на три підгрупи:

- Техніка кидків;
- Техніка звалювання;
- Техніка підсічок.

В ході дослідження було визначено основні базові параметри систематизування основних класифікаційних груп в техніці захисту в розділі куміте. Техніка захисту за цільовим призначенням в запропонованій нами класифікації, розподілена на дві групи, техніка захисту від ударів та техніка захисту від виведення з рівноваги та переведення в партер. Кожна з цих груп в свою чергу поділяється на техніку захисту руками, тулубом та ногами. Техніка захисту руками представлена наступними технічними прийомами: блоки, відведення, підставки, відбиви, прихвати, відштовхування. Техніку захисту ногами розподілено на: техніку зміщення, впирання, фіксації, та забирання кінцівки. Захист тулубом розподілений на техніку: ухилів, нирків, обертів та клінчування.

Систематизування за таким принципом дає можливість більше детально оглянути усе різноманіття технічних прийомів даної групи.

Допоміжні та забезпечуючі технічні прийоми. Дана група технічних прийомів є важливою частиною технічного арсеналу спортсмена в розділі куміте. До забезпечуючих технічних прийомів належать прийоми які забезпечують виконання ударної техніки та захисної техніки, однак не виконують самостійних завдань в загальній структурі тактико-технічної дії згідно правил змагань в карате. Технічні прийоми даної групи були розподілені на техніку стійок, техніку пересування, техніку обманних рухів та техніку захватів.

Техніка стійок розподілена на лівосторонню, правосторонню та фронтальну. Техніка пересування включає в себе «човникові пересування» та пересування кроком вперед, випадом, приставним кроком, вистрибуванням. Усі обманні рухи розподілені на: обмані рухи за зміною рівня виконання удару, обмані рухи за зміною ударної кінцівки та обманні рухи за зміною траєкторії виконання удару.

Рис. 4. Класифікація технічних прийомів карате в розділі куміте

Висновки. Динамічний розвиток карате, як спортивної дисципліни та редакції правил змагань досить сильно вплинули на об'єм та наповненість технічного арсеналу каратистів. Важливість актуальної класифікації полягає в тому, що вона дозволяє повніше розуміти специфіку технічної підготовки каратистів в розділі куміте. Розроблена класифікація техніки яка використовується в розділі куміте, дозволить встановлювати функціональні зв'язку між прийомами, планувати послідовність вивчення технічних прийомів у навчальному та тренувальному процесі, враховуючи зміст та обсяги техніки встановлювати особливості використання технічного арсеналу спортсменами різного віку та кваліфікації.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ТРЕНІНГІВ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ І ЕКОЛОГІЇ В СТАРШІЙ ШКОЛІ

Кривой Владислава Миколаївна

Здобувач другого (магістерського)

рівня вищої освіти, спеціальності

014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)

Романюк Руслана Костянтинівна

Науковий керівник

Доктор педагогічних наук, доцент,

Житомирський державний університет

Імені Івана Франка

Вступ. Однією із сучасних педагогічних технологій, яка відповідає вимогам інноваційного навчання, є тренінг. Тренінг розглядають, з одного боку, як активну організаційну форму навчально-виховної роботи, яка спирається на досвід і знання учасників, активні практичні педагогічні і психологічні методи. З іншого боку, тренінг – інтерактивна технологія навчання з певною чіткою структурою й атрибутами, яка добре відтворюється та гарантує високу якість освітнього процесу та досягнення практичних результатів. Тренінгові технології належать до інтерактивних технологій навчання, оскільки робота здійснюється у великих і малих групах, а основними принципами є спілкування, дискусія, порозуміння, спільний пошук [4; 5].

Тренінг – порівняно нова дидактична категорія при вивченні біології у школі. У літературі знаходимо роботи О. Цуруль [6], Я. Чиженко [7], О. Антонової, Р. Мельниченко, Н. Поліщук [1; 3], Н. Гусарук [2], присвячені методиці організації тренінгів з біології, основ здоров'я та підготовки майбутніх вчителів до їх проведення. Чимало уроків-тренінгів біологічної тематики публікують вчителі-практики на освітніх платформах «Всеосвіта», «На урок», «Супер-урок. ua» тощо.

Метою дослідження є методична розробка тренінгів та практичне застосування тренінгових технологій у процесі вивчення біології у старшій школі.

Методи дослідження. Теоретичні методи дослідження при аналізі методичної і наукової літератури проблеми (абстрагування, синтез, систематизація, узагальнення). Емпіричні методи дослідження (бесіда, спостереження, анкетування учнів) було використано для аналізу ефективності тренінгової технології при вивченні біології.

Результати та обговорення. Інтерактивне навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій за допомогою таких методів, як-от: ділова гра, метод рольових ігор, шторм-брейн (метод мозкового штурму), круглий стіл, аналіз ситуацій та інші. Усі методи спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності та реалізацію потреб учнів, тому особлива увага приділяється створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, в якій учасники процесу більш мобільні, відкриті й активні [1].

Проведення уроків у формі тренінгу дає можливість застосовувати різноманітні активні методи і прийоми спільної навчальної діяльності, створюючи комфортні умови для співпраці вчителя і учнів, виявляти майстерність, розвивати вміння та навички спілкування тощо. Формування готовності учителя до впровадження тренінгових технологій роботи повинно тривати неперервно, розпочинаючись в університеті та продовжуватися у післядипломній освіті [3]. Для удосконалення методичної підготовки майбутніх учителів, на думку О. Цуруль, варто включати методичний матеріал про тренінг як у лекційні, так і в практичні заняття з курсу «Методика навчання біології», учити студентів складати технологічну карту проведення тренінгів [6].

Тренінгові технології можуть використовуватися уроках біології і екології різного змісту. О. Цуруль їх поділяє на валеологічні, психофізіологічні, екологічні та загально біологічні [6]. Ефективні тренінги і як форма позакласної роботи зі старшокласниками.

Проаналізувавши нову навчальну програму дисципліни «Біологія та екологія» для 10-11-х класів, зазначаємо, що у ній є великий потенціал для застосування саме тренінгових освітніх технологій при вивченні багатьох тем. Так, погоджуємося з Р. К. Мельниченко і Н. М. Поліщук [3], які виділяють такі орієнтовні теми для біологічних тренінгів, як-от: «Планування наукового дослідження в галузі біології та екології», «Віруси та їх місце в системі живої природи. Роль вірусів у житті людини. Профілактика вірусних захворювань», «Особливості організації бактерій, роль в природі і житті людини. Профілактика бактеріальних захворювань», «Здорове харчування. Харчова та енергетична цінність продуктів», «Репродуктивне здоров'я», «Контрацепція», «Профілактика ВІЛ/СНІДу і хвороб, що передаються статевим шляхом», «Вагітність. Критичні періоди розвитку зародка. Тератогени», «Надання першої медичної допомоги при травмах опорно-рухової системи; кровотечах; сонячному й тепловому ударах; обмороженні та опіках», «Адаптації до фізичного навантаження та стресових ситуацій», «Рух як властивість життя. Будова і робота м'язів. Рухова активність – основа здоров'я людини» та ін. [3].

О. Цуруль та Я. Чиженко пропонують тренінги не лише валеологічної тематики, а й загальнобіологічні та екологічні, наприклад, «Відходи – у доходи», «Збереження біосфери», «Генотип як цілісна система» та ін. [6; 7].

На нашу думку, найбільший потенціал у програмі «Біологія і екологія» для 10-11 класів мають теми «Біологічні основи здорового способу життя», «Сталий розвиток і збалансоване природокористування».

Під час проходження виробничої практики у школі було методично розроблено і впроваджено в роботу уроки-тренінги на теми: «Здоровий спосіб життя», «Профілактика ВІЛ-інфекції/СНІДу» та на позаурочний тренінг «Життя прекрасне». Нижче наводимо короткий план-конспект одного із них.

Тема: «Здоровий спосіб життя», урок-тренінг.

Мета: показати учням значимість здоров'я для кожного із них і для суспільства в цілому; сформувати уявлення про здоровий спосіб життя і

життєві навички, які сприяють збереженню здоров'я; створити на тренінгу дружню атмосферу.

Завдання:

- ❖ Прийти разом з учнями до висновку, що здоров'я кожного із нас є важливим і значною мірою залежить від нас самих;
- ❖ навчити учнів, як зберегти своє здоров'я;
- ❖ навчити, як протистояти шкідливим звичкам.

Обладнання: аркуші паперу А-4, фломастери, ватман, карточки червоні та жовті, магніти, клей, скотч, таблички показники шкідливих звичок.

Хід тренінгу

1. Вступ.

Доброго дня. Сьогодні ми з вами будемо обговорювати питання про здоровий спосіб життя. Ці питання є дуже актуальні в наш час, адже ви не завжди дотримуєтеся правил здорового способу життя. Я впевнена, що кожен з вас має хоч одну, але погану звичку, наприклад: довго спати, їсти не корисну їжу, їсти не митті овочі та фрукти, сидіння в планшетах та телефонах. Наша бесіда пройде у формі тренінгу. Знаєте, що таке тренінг?

Тренінг – це форма групової роботи, яка забезпечує активну участь і творчу взаємодію учасників між собою і з учителем.

Знайомство. Перш ніж розпочати наше заняття, давайте познайомимося, мене звати Владислава Миколаївна, я люблю читати. Тепер ви по черзі називайте своє ім'я і що ви любите робити (їсти, пити, танцювати...).

Вправа очікування. Ви прийшли на урок-тренінг з певними думками про те, чого ж тут можна навчитися. Напишіть ці думки на паперових корабликах і прикріпіть на дошці на «берегу очікувань» (малюнок річки, де з однієї сторони берег очікувань, з іншої – берег звершень).

Прийняття правил тренінгу. Щоб ми добре з вами попрацювали на уроці то давайте встановимо правила нашої співпраці. Давайте об'єднаємося у групи. Я зараз роздам вам карточки за кольором – червоні та жовті. Та будемо по

групах обговорювати правила. Один із учнів кожної групи зачитує правило і записує на карточці. Якщо ми його приймаємо – кріпимо на дошці.

- **Говорити коротко** – висловлюватись чітко та зрозуміло.
- **Говорити по черзі** – не потрібно перебивати своїх однокласників, уважно слухаємо інших.
- **Бути доброзичливими** – ставитися доброзичливо до інших учасників, поважати їхні почуття.
- **«Тут і тепер»** – зосередитися на тому, що відбувається зараз в класі, а не взагалі й колись;
- **«Кожна думка має автора»** – потрібно висловлювати свою думку, уникати узагальнень (наприклад: «Більшість людей вважає...», «Ніхто не зрозуміє...»). Можна використовувати «Я-повідомлення» чи посилання на автора: «Я думаю...», «Моя мама сказала...», «Мій лікар радить...».
- **Бути толерантними** – не критикувати, поважати право учасників тренінга, що мають право мати погляди, відмінні від поглядів інших.

2. Основна частина.

Вправа «Засели планету». Наша планета зовсім стає порожня, а щоб вона стала дійсно «Планетою Здоров'я», ми повинні її заповнити. Ви є об'єднані у дві групи за кольорами карток. Група червоні та група жовтих.

Група червоних – подумайте та намалуйте те, що людині потрібно зробити, щоб уберегти своє здоров'я (правильно харчуватись, робити зарядку, дотримуватись правил гігієни, загартовуватися, чергувати працю та відпочинок тощо), а група жовтих – подумає та обговорить те, що людині краще не робити, щоб навпаки не зашкодити здоров'ю (не курити, не вживати алкоголь, наркотики і т.д.).

Після того як всі учні заповнили та обговорили всі питання вони об'єднуються в групи і обговорюють в нових групах данні питання та клеять на плакат «Планета Здоров'я».

Вправа «Що таке здоров'я?» Коли ми вітаємось, то тим самим бажаємо здоров'я один одному. Що ж таке здоров'я? (на дошці записуються всі варіанти відповідей, запропонованих учасниками тренінгу).

Руханка «Австралійський дощик» для зняття м'язового і психічного напруження (учитель-тренер показує рухи і промовляє слова, усі учні повторюють рухи).

3. Завершення тренінгу.

Підведення підсумків. Учні відповідають « я здоровий, тому що.....»

Аналіз очікувань. Кожен, підходячи до дошки, зачитує своє очікування на «Березі сподівань». Якщо воно справдилося – переносить паперовий кораблик на «Берег звершень».

Домашнє завдання. Творче: скласти кросворд з теми «Здоровий спосіб життя та здоров'я»; зняти відео на You Tube, що пропагує здоровий спосіб життя; зробити плакат для біг-борду на тему збереження здоров'я (на вибір).

Висновки. Тренінг – є інтерактивною технологією навчання, що має чітку структуру і очікуваний результат. Застосування інтерактивних технологій у навчанні учнів сприятиме розвитку навичок їх спільної взаємодії, уміння слухати і чути одне одного, краще розуміти специфіку майбутньої професії тощо. Використання тренінгів на уроках біології сприяє розвитку життєвих навичок збереження здоров'я, формуванню компетентності в природничих науках, формування мотивованого ставлення до навчання в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонова О. Є. Підготовка вчителя до розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів: монографія / О. Є. Антонова, Н. М. Поліщук – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. – 248 с.

2. Гусарук Н. Олена Десятник: Шлях до тренінгових технологій / Н. Гусарук, // Біологія. Шкільний світ. – 2012. - № 3 (687). – С. 23-34.

3. Мельниченко Р.К. Тренінг як форма інтерактивної педагогічної технології та його роль у підготовці вчителя біології та основ здоров'я/ Р. К.

Мельниченко, Н.М. Поліщук // Проблеми освіти: збірник наукових праць ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» - К., 2019. – Вип. 92. – С. 63-67.

4. Сердюк Т.В. Інтерактивні технології навчання суспільних дисциплін як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів I – II рівнів акредитації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец.13.00.09 “Теорія навчання” / Т.В. Сердюк; Криворізь. держ. пед. ун-т. – Кривий Ріг, 2010. – 20 с.

5. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід [Текст] : метод. посібн. / О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : А.П.Н., 2002. – 136 с. – (Сучасній школі – демократичну освіту).

6. Цуруль О. Методика організації та проведення тренінгів: особливості підготовки майбутніх вчителів біології / О. Цуруль // Педагогічні науки. – Випуск LXXIX, том 1, 2017. – С. 192 – 198.

7. Чиженко Я.М. Методика використання тренінгу в навчанні біології учнів старшої школи / Я. М. Чиженко, О. А. Цуруль // Пошук молодих: Матеріали Всеукраїнськ. студ. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми природничо-математичної освіти в середній і вищій школи (Херсон, 24-25 квітня 2014 р.) – Херсон: ПП В.С.Вишемирський. – 2014. – Вип.13. - С. 139-141.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Курило Каріна Юріївна,

Вихователь ГПД

Вишгородська загальноосвітня школа №1

Оношко Наталія Іванівна,

учитель початкових класів

Чернігівська загальноосвітня школа №3

Студентки

Національний університет «Чернігівський колегіум»

імені Т. Г. Шевченка

м. Чернігів, Україна

Вступ. Зміни, що відбуваються в сучасному українському освітньому середовищі вимагають від вчителів переорієнтації освітнього процесу на забезпечення ефективних умов для розвитку в учнів критичного мислення, про що йдеться в Концепції Нової української школи. Адже критичне мислення є не тільки наслідком демократичного способу життя, але й чинником його формування. Тому сьогодні пріоритетними стають здатність і готовність людини аналізувати отриману інформацію, перевіряти й переосмислювати її, самостійно з'ясувати істину, ухвалювати рішення й аргументовано захищати свою позицію.

Мета роботи. Розкрити поняття «критичне мислення» та особливості розвитку критичного мислення молодших школярів у Новій українській школі.

Матеріали та методи. Критичне мислення – це активне, наполегливе та ретельне обмірковування будь-якого переконання або знання (за Джоном Дьюї).

Для того, щоб креативність стала властивістю особистості, а не носила виключно ситуативний характер, необхідні з одного боку, систематичні уроки в даному напрямку, а з іншого – створення творчого середовища в сім'ї та школі

через залучення батьків і педагогів до процесу розвитку творчого мислення дітей.

Необхідними умовами організації освітньо-виховного процесу, орієнтованими на розвиток креативних здібностей учнів, виступають:

1. Організація пізнавальної і практичної діяльності молодших школярів на уроках, під час якої враховуються як індивідуальні, так і загальні вікові закономірності розвитку творчого мислення дітей.

2. Розробка змісту та методичного забезпечення розвитку креативного мислення молодших школярів:

– методи, які активізують креативне мислення учнів при виконанні завдань, спрямованих на розвиток сприйняття, уваги пам'яті, уяви, мислення, мовлення.

– система завдань з використанням розвиваючих ігор та дидактичного матеріалу, методика діагностики креативного мислення, адаптована до вікових особливостей дітей.

3. Форми взаємодії педагога, учнів та їх батьків в освітньо-виховному просторі, що забезпечують креативне мислення дітей, в тому числі і з використанням ігор:

– проведення уроків у формі казок, подорожей, активних ігрових форм;
– спільні уроки батьків і дітей, або присутність батьків на уроках;
– система «домашніх завдань» активізують творче мислення всієї родини;

– проведення протягом навчального року серії мистецьких заходів;
– групові тематичні уроки для батьків із залученням вузькоспеціалізованих фахівців (педагога-психолога). [1, с.15].

Вікові психологічні відмінності в розвитку пізнавальних процесів, зміни в структурі пізнавальної сфери, динаміка показників розвитку моторики обумовлюють необхідність оптимального співвідношення ігрових ситуацій у побудові процесу навчання на основі встановлених закономірностей. Процес

інтелектуального виховання у НУШ бажано будувати з перевагою ігрових ситуацій при поступовому переході до проблемних.

Результати та обговорення. Питання розвитку критичного мислення тісно пов'язані з проблемами розвитку креативності та творчості особистості, її самоактуалізації та самостійності мислення. Творче мислення – мислення, результатом якого є відкриття нового або вдосконалення старого. Критичне мислення характеризується конструктивністю, гнучкістю, відкритістю, умінням планувати й аналізувати власну діяльність. Тому критичне мислення передбачає розвиток творчих здібностей, дає імпульс для створення творчого продукту (за І. Ільєсовим).

Критичне мислення – це саморегульоване мислення, за допомогою якого продукують нові ідеї та інновації, розв'язують проблеми (Британська рада).

Критичне мислення молодших школярів охоплює такі навички:

- аргументація;
- винесення суджень і ухвалення рішень;
- розв'язання проблем.[2, с.14]

Вважаємо, що критичне мислення – це не окремий навик, а комплекс навичок і вмій, які формуються поступово, воно є результатом щоденної кропіткої роботи вчителя й учня. Вчителю треба пам'ятати, що молодших школярів навчити мислити критично з першого заняття фактично неможливо. Тому дуже важливо систематизувати та узагальнити педагогічні умови формування критичного мислення, які стимулювали б учнів початкових класів до критичного аналізу й раціонального прийняття рішень під час уроків.

Критичне мислення починається з постановки запитань і формулювання проблеми (за І. Батрун). Проблемою є ті судження (думки), що піддаються сумніву. Учитель, розробляючи конспект заняття, визначає у змісті навчального чи виховного матеріалу думки, до яких можна сформулювати проблемні питання. Ідея полягає в тому, що просте запам'ятовування якогось факту є питанням або метою дуже «низького рівня». На іншому кінці шкали – дії «високого рівня», такі як створення нових ідей або виведення нових висновків.

Прості (буквальні) запитання – запитання, відповідаючи на які, потрібно назвати деякі факти, згадати і видати інформацію.

Уточнюючі запитання, зазвичай, позбавлені «пізнавального ядра». Такі запитання починаються зі слів: «Отже, ти говориш, що...?», «Якщо я правильно зрозумів, то...?», «Я можу помилитися, але, здається...», що надають учням можливість зворотного зв'язку щодо сказаного.

Інтерпретаційні (пояснювальні) запитання. Такі запитання починаються зі слова «Чому?».

Запитання на витлумачення розраховані на пошук зв'язків між ідеями, фактами, визначеннями та цінностями.

Орієнтовні запитання на витлумачення: «Чому, на вашу думку...?» Або: «У чому, по-вашому, причина того, що...?».

Творчі запитання. Якщо в запитанні є частка «б», елемент умовності, прогнозу, то ми називаємо його творчим. «Що змінилося б у творі, якби...?». Ці запитання заохочують до створення нових сценарії. [3, ст.12]

Висновки. Для того щоб критично мислити, учням необхідно:

– мати достатньо свободи, щоб мислити і самостійно вирішувати найскладніші питання;

– мати активну позицію у навчанні;

– цінувати думку інших;

– вміти спілкуватись, дискутувати;

– вміти застосовувати набути знання на практиці;

– активно розвивати теоретичні гіпотези й комбінувати ідеї та концепції різними способами;

– усвідомлювати, що від них очікується висловлення своїх думок та ідей у будь-якій формі та кількості.

Учителю необхідно:

– вчити учнів вмінню ставити запитання з метою одержання точнішої інформації або перевірки;

– дозволити учням вільно розмірковувати;

- вчити учнів висловлювати власну позицію, влучно обирати мовленнєві засоби для побудови висловлювань;
- приймати різноманітні ідеї та думки учнів;
- вчити учнів шукати компромісні рішення (рішення, які могли б задовольнити більшість);
- розвивати гнучкість (як готовність розглядати нові варіанти вирішення проблем, прагнення зробити щось інакше, по-новому, готовність змінювати свою точку зору);
- вчити учнів усвідомлювати (як рефлексія власного процесу мислення, спостереження за власними діями при просуванні до мети);
- вчити учнів бути наполегливими (наприклад для вміння розв'язування задач, які вимагають інтелектуальних зусиль);
- сприяти активному залученню учнів до процесу навчання;
- вчити учнів приймати обґрунтоване рішення;
- вчити вмінню розглядати проблеми з різних точок зору та порівнювати різні позиції і підходи при їх вирішенні;
- цінувати критичні міркування учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція «Нова українська школа» / упор. Л. Гриневич – К.; 2016. – 34с.
2. РОЗВИТОК SOFT SKILLS У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: КРИТИЧНІСТЬ, КРЕАТИВНІСТЬ, МОТИВАЦІЯ, ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ : навчально-методичний посібник / під ред. Буштрук О., Василець Я., Іванюк В., Кириленко О., Кузьменко С., Лазаревої К., Овчиннікової Н., Петровської М., Тополь Є., Коновальчук М. В. Чернігів : ФОП Баликіна О.В., 2021. 66 с.
3. Батрун, І. В. Технологія розвитку критичного мислення і сучасний освітній процес [Текст] / І. В. Батрун // Педагогічна майстерня. – 2018. – № 1. – С. 9–16.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ПРИ ПІДГОТОВЦІ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ПРОФЕСІЇ «КРАВЕЦЬ»

Куцан Олена Олександрівна

магістранта

Київського національного університету технологій та дизайну

м. Київ, Україна

Вступ.

Професійно-технічна освіта – це комплекс педагогічних і організаційно-управлінських заходів, спрямованих на забезпечення оволодіння громадянами знаннями, уміннями і навичками в обраній ними галузі професійної діяльності, розвиток компетентності та професіоналізму, виховання загальної і професійної культури.

Професійно-технічна освіта – один з пріоритетних напрямків розвитку добробуту країни. Випускники професійних навчальних закладів мають бути підготовленими із врахуванням змін, що відбуваються в країні, у всіх сферах діяльності людини.

Діяльність педагога професійної освіти пов'язана з постійною необхідністю знаходити рішення різних техніко-технологічних, організаційних, економічних, і навчально-виховних завдань, спрямованих на організацію та здійснення навчально-виховного процесу в професійних навчальних закладах. Випускники повинні володіти професійною самостійністю, бути конкурентоспроможними та мобільними на ринку праці. Тому актуальність обраної теми безперечна. [1]

Мета і завдання. Метою є теоретичне дослідження наукової літератури з теми, визначення підготовки компетентностей майбутніх кваліфікованих робітників професії «крavecь», обґрунтування компетентнісного підходу у підготовці майбутніх кваліфікованих робітників професії «крavecь».

Під час дослідження було проаналізовано освітньо-кваліфікаційну характеристику кравців, зміст професійної діяльності робітників швейного

профілю, було проведено аналіз за функціями праці та визначено дидактичні засоби діяльності (перелік необхідних професійних знань та вмінь).

Об'єкт та предмет дослідження. Об'єкт дослідження є процес підготовки кваліфікованих робітників за професією «кравець». Предметом дослідження є особливості підготовки кваліфікованих робітників за професією «кравець».

Результати дослідження.

Педагог професійно технічної освіти готується до викладання професійно орієнтованих і спеціальних дисциплін у ПТЗН, технікумах, коледжах, а також у системі підвищення кваліфікації на промислових підприємствах.

Для того, щоб ефективно здійснювати підготовку, педагог має мати високу професійну компетентність, методологічне мислення, сформовану загальну і професійну культуру, розвинені спеціальні здібності та професійно значущі якості особистості, творчий підхід до навчання і виховання майбутніх фахівців.

Компетентність (від лат. *competens* (*competentis*) – належний, відповідний), за матеріалами словника іншомовних слів, означає поінформованість, обізнаність, авторитетність [2, с. 282].

Компетентність як властивість за значенням компетентний, тобто:

- 1) такий, що має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; який ґрунтується на знанні; кваліфікований;
- 2) який має певні повноваження; повноправний, повновладний – вживається у тлумачному словнику української мови [3, с. 250].

У Державному стандарті початкової загальної освіти компетентність розуміється як набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається зі знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці [4].

Кравець, як і будь-яка інша професія потребує володінню специфічних навикам та вмінням. Професійно-практична підготовка майбутніх кваліфікованих робітників є важливою складовою, практика застосування надає

можливість втілити у життя усі набуті вміння та знання із спеціальних дисциплін, тому, навчальний заклад забезпечує практичну підготовку майбутніх фахівців у ході виконання лабораторних і практичних робіт, аналізі та вирішенні виробничих ситуацій, завдань, виконання курсових та дипломних проєктів, проходження всіх видів навчальних виробничих практик.

Необхідність створювати умови навчання як такі, які мотивували, цілеспрямовували та давали можливість до системного творчого мислення, наполегливості у досягненні мети в професійній діяльності в майбутньому створять професіонала своєї справи. Умови мотивуваці до здатності пошуку, опрацювання та узагальнення професійної інформації, Прагненні креативності та здатності до індивідуальної діяльності як фахівця своєї справи.

Кравець – творча та популярна професія у сфері надання послуг населенню. В професії кравця можна виділити ряд спеціалізацій: спеціаліст з пошиття верхнього та легкого одягу, виробів із шкіри і хутра тощо.

Безпосереднє пошиття одягу – завдання кравців, фахівців, які можуть виконати технологічну обробку будь-якого елемента і зібрати усі деталі у готовий виріб.

Кравець сьогодні – це фахівець, який самостійно спроможний розв’язати поставлені виробництвом завдання.

Згідно із Державним стандартом професійно-технічної освіти для підготовки робітників з професії «Кравець» компетентностями є [5]:

- вміння аналізувати, творчо мислити, планувати;
- передбачати наслідки професійної діяльності;
- дотримуватися вимог охорони праці;
- взаємодіяти в трудовому колективі;
- працювати в команді;
- використовувати наявну інформацію для підвищення конкурентоспроможності продукції;
- надавати споживачам якісні послуги.

Зміст професійної діяльності кравців включає у себе три головних функції:

1) підготовчо-організаційні функції включають у себе вимоги підготовки та організації робочого місця робітником; 2) технологічні функції виконання технологічних операцій при виготовленні та ремонті одягу; 3) контрольні функції включають у себе контроль виконання операцій при виготовленні одягу.

Кожна із цих функцій висуває відповідні вимоги, щодо знань та вмінь компетентностей фахівців. Компетентність передбачає постійний професійний розвиток і самовдосконалення як майбутніх кваліфікованих працівників, так і педагога професійної освіти.

Тому проектування програми професійної підготовки фахівця можливо при наявності знань про дії, що складають процес професійної діяльності цього фахівця, вимоги до якості і швидкості їх виконання.

У професійній діяльності фахівця можна виділити найбільш узагальнені групи дій, виконання яких може бути обумовлено місцем його працевлаштування, ситуацією на виробництві. Такими групами дій або трудових процесів можуть бути виготовлення, монтаж, ремонт виробів та інше.

При підготовці потрібно враховувати те, що майбутній фахівець не обов'язково буде працювати у масовому виробництві, навики його спеціальності повинні бути розрахованими і як на специфіку авторського ательє, так і на творчу майстерню моди. Підготовка таких фахівців на пряму залежить від рівня підготовки викладача, його професійної компетентності в освіті донесення матеріалу, його творчого потенціалу та здатності надихати студентів до самовдосконалення.

Висновок. На підставі цього дослідження було сформульовано залежність між професійною компетентністю викладача професійної освіти до навиків майбутніх фахівців. Нестандартний, креативний підхід у підготовці служить мотивацією до самовдосконалення, конкурентоспроможності, та професійного розвитку особистості.

Тому, при підготовці компетентних фахівців, які здатні самостійно розв'язати поставлені вимоги виробництва, потрібно відійти від загальноприйнятої підготовки вузькоспеціалізованих кадрів, що орієнтовані на «масове виробництво», або на «індивідуальний пошив» та розширити використання творчого потенціалу у майбутній професії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ДЖЕРЕЛ:

1. Реформа професійно-технічної освіти. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://sluga-narodu.com/yuliiia-hryshyna-pro-reformu-profesiyno-tekhnichnoi-osvity>
2. Словник іншомовних слів / Уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – К.: Наукова думка, 2000. – 680 с.
3. Словник української мови: в 11 т. / [ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980. – Т. 4: І – М / [ред. А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, П. П. Доценко]. – К.: Наукова думка, 1973. – 840 с.
4. Державний стандарт початкової загальної освіти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/derj-standart-pochatk-new.pdf>.
5. Державний стандарт професійної-технічної освіти 7433.С.14.10-2016.

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ У ВИКЛАДАННІ БІОЛОГІЇ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ ВСЕБІЧНО РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Легостаєва Тетяна Вікторівна,

к. б. н., доцент

Мисюра Антоніна Олексіївна

Студент

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

Вступ. Застосування інноваційного підходу в навчальний процес зумовлює до рішучих, послідовних дій, спрямованих на оновлення змісту освіти, її мети, методів і прийомів навчання, проведення нестандартних занять, розробку нових форм контролю, застосування дидактичних продуктів нового покоління (інтерактивна електронна дошка, мультимедійні технології, інтернет-сервіси).

Для активізації інтелектуальних, розумових, творчих якостей школяра необхідно використовувати сучасні методи навчання, застосовувати технології візуалізації матеріалу для кращого сприйняття інформації. Тому, необхідно постійно вдосконалювати подачу матеріалу, шляхом застосування нових форм, видів, методів представлення інформації. Структурування та систематизація матеріалу полегшує сприйняття інформації, дає змогу представити факти в новій незвичній формі, що активізує не лише розумові можливості, а розвиває творчу уяву, креативне мислення, вимальовує логічний ланцюг у сприйнятті навчального матеріалу. Тому важливим і актуальним є широке введення інноваційного інструментарію в навчальний процес.

Мета роботи. Метою роботи було визначення зацікавленості учнів використаними на уроках біології інноваційними технологіями і зробити прогноз щодо подальшого їх застосування для підвищення рівня засвоєння знань учнями.

Матеріали і методи. Дослідження було проведено у КЗО "Навчально-виховне об'єднання №28" м. Дніпро. В ході дослідження було проведено опитування учнів 9-го класу, в якому прийняли участь 18 чоловік.

Із сучасних інноваційних технологій ми використали дев'ять та провели дослідження: на основі аналізу сучасної літератури вивчили їх методики застосування та використали на уроках біології в 9-х класах при вивченні теми «Структура клітини».

Результати і обговорення. На початку експерименту учням було запропоновано пройти опитування, де з переліку інноваційних технологій необхідно було обрати ті, що найбільше сподобались чи були корисними, вказати на що саме вплинуло їх використання, чи підвищився інтерес до предмету. Опитування учнів свідчить про те, що найбільш сподобалось школярам застосування на уроках біології таких технологій, як: хмара слів (61,1%), ментальна карта (інтелект-карта) (50,0%), лепбук (33,3%), хронологічна стрічка (27,8%), використання QR-кодів (38,9%). Проте найменше учням сподобалось застосування таких технологія, як пантбук (22,2%), фішбоун (16,7%), сенкан та RAFT-технології по (11,1%). Слід зазначити, що при використанні всіх типів технологій підвищилась активність учнів на уроці.

Висновки. У сучасних умовах галузі освіти швидкого розвитку набувають інноваційні технології, що сприяє переходу на новий, сучасний рівень дидактичного способу візуалізації засобів навчання. Проте, ефективність навчання залежить не лише від якості наочного матеріалу, а й від методичних принципів його застосування та мотивації вчителя.

У результаті дослідження встановлено, що використання на уроках біології інноваційних методів навчання активізує пізнавальну діяльність учнів, сприяє виробленню у них емоційно-оцінного відношення до знань, відповідно в учнів формується стійка мотивація до вивчення предмету.

**ЕФЕКТИВНИЙ ШЛЯХ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІЗИЧНОЇ
ПІДГОТОВЛЕНOSTІ КУРСАНТІВ ЗВО МВС ТА ОФІЦЕРІВ НПУ ЗА
ДОПОМОГОЮ ВПРОВАДЖЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО
БАГАТОБОРСТВА (КРОСФІТ)**

Лимар Олег Анатолійович,
Старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки
Сухомлінова Софія Романівна,
Тютіна Анна Романівна
курсанти 2-го курсу
Луганського державного університету внутрішніх справ
імені Е. О. Дідоренка
м. Сєверодонецьк, Україна

Введення. На сьогодні існує нагальна необхідність пошуку шляхів вирішення завдань, що пов'язані зі службовою підготовкою працівників правоохоронних органів для ефективного їх виконання. Підтвердженням цього є аналіз статистичних даних аналітиків МВС України, який свідчить про збільшення злочинності у 2014-2019 р.р. Для того, щоб збільшувати рівень боротьби зі злочинністю, зменшити кількість нещасних випадків набутих при порушенні особистої безпеки поліцейських Національної поліції України під час проходження служби, потрібно удосконалювати службову підготовку на всіх її рівнях із залученням найкращих та найефективніших методів та засобів.[1]

Ціль роботи. Обґрунтування необхідності впровадження засобів функціонального багатоборства (кросфіту) в освітній процес майбутніх офіцерів НПУ.

Матеріали та методи. Питанням удосконалення рівня фізичної підготовленості курсантів системи МВС України присвячені роботи учених: Баштової А. Г., Гаркавого О. А., Закорка І. П., Коломійця Ю. М., Селюкова В. С., Трішина К. О., Уварової О. Ю., Хацаюка О. В., Чуха А.М., та інші. Цікавими за своїм змістом є роботи: А. Демківа А., М. Кузнецова, М. Єни [5],

І. Пилипчака [6], Н. Базилевича [4] та інших фахівців даного напрямку, у яких розкриваються методичні складові впровадження засобів кросфіт в освітній процес військовослужбовців та курсантів вищих військових навчальних закладів МО України та інших силових структур.

Результати та обговорення. Фізична підготовка в нас час є одним із пріоритетних напрямів підготовки дійсних та майбутніх офіцерів поліції до виконання професійної діяльності. Фізична підготовка - це комплекс заходів, спрямований на формування та вдосконалення рухових умінь і навичок, розвиток фізичних якостей та здібностей з урахуванням особливостей його професійної діяльності. Такі дисципліни як фізична підготовка та спеціальна фізична підготовка, вивчаються протягом усього періоду навчання на базі кожного ЗВО МВС України для того, щоб адекватно, своєчасно та вдало використовувати майбутніми офіцерами поліції фізичного впливу, сили, прийомів боротьби та рукопашного бою під час несення служби. [2]

Також є місцем бути правова, психологічна, моральна, тактико-спеціальна, вогнева та фізична підготовка поліцейських за наявності умови підвищеної небезпеки служби в підрозділах Національної поліції України. Забезпечення розвитку фізичних можливостей та навчання їх доцільного використання разом з іншими формами та методами підготовки є основним елементом підготовки. Тенденція сьогодення – обов'язкова частина підготовки курсантів має становити фізична та спеціальна підготовка. [3, с. 74]

В комплекс властивостей та якостей майбутнього офіцера НПУ спрямований на вирішення завдань службової діяльності входить функціональний стан. Він характеризується:

1. Функціонуванням біологічної системи.
2. Фізіологічними функціями та якостями.
3. Фізіологічними та психофізіологічними характеристиками.
4. Інтегральною характеристикою властивостей індивіда.
5. Цілісністю реакції людини.

Фізичний компонент займає особливе місце в діяльності майбутніх офіцерів НПУ, а саме стан м'язової системи як біологічний ключ до зовнішнього світу. Особливо варто відмітити моторну реалізацію прийнятих рішень, стан рухової системи та її основних показників:

- м'язова сила
- координація рухів
- швидкості
- витривалості
- характеру динаміки хибних рухів.

Адаптований стан організму курсантів викликаний детальними зв'язками зі всіма компонентами, які забезпечують здоров'я та високий рівень активності. Цій структурі буде відповідати порядок фізичних вправ яка отримала назву «функціональне багатоборство», яке дозволить створити умови у закладах вищої освіти МВС України для якісної підготовки майбутніх офіцерів НПУ, які виконують обов'язки з охорони громадського порядку на дуже високому рівні, і у яких є сила, витривалість, стійкість, спритність та швидкість, яка розвинута краще, ніж у правопорушників з якими їм доведеться стикатися. Функціональне багатоборство забезпечує зтяжне заняття фізичними навантаженнями і дозволяє покращити фізичну підготовленість організму правоохоронців, зміцнити серцево-судинну та дихальні системи, підвищити рівень м'язової витривалості, укріпити суглоби, систематизувати вагу, підвищити технічність та набути атлетичної статури. Крім цього, даний напрям включає різного формату тренування, функціональну гімнастику, баланстренінги, тактичні вправи. Також функціональне багатоборство передбачає такі методи спортивного тренування: безперервний, інтервальний та змагальний.

Безперервний метод характеризується безперервним одноразовим виконанням фізичних та силових комплексів. Крім цього, цей метод використовується для підвищення аеробних можливостей в роботі середньої та довгочасної тривалості, який включає у себе виконання тренувальної сесії із постійною рівномірною інтенсивністю. Перемінний спосіб включає у себе

виконання тренувальної сесії із перемінною інтенсивністю та використовується, коли кількість навантаження постійно збільшується. Інтервальний метод передбачає багаторазове виконання вправ з паузами на відпочинок, при цьому повторні зусилля використовуються для підвищення анаеробних можливостей під час розвинення швидкості, силових та швидкісно-силових якостей, силової витривалості, удосконалення техніки рухів. Максимальні зусилля цього методичного прийому включають у себе рухові вправи, які пов'язані із подоланням дуже сильного опору під час розвитку максимальної сили та удосконалення нервово-м'язевого апарату. Не максимальні зусилля у функціональному багатоборстві використовуються з невеликим навантаженнями у поєднанні із субмаксимальною кількістю повторень, які ефективно впливають на розвиток силової витривалості і активності, як повторним, так і інтервальним способом. Змагальні методи передбачають виконання вправ у спеціальних умовах змагальної діяльності. При цьому, динамічні зусилля включають у себе виконання максимальних навантажень завдяки не критичному напруженню всіх груп м'язів з максимальною швидкістю. Ударний спосіб включає у себе використання вибухових рухових дій для розвитку реактивних властивостей м'язів. Відповідно, статичні і статодинамічні умови виконання вправ забезпечують силовий режим роботи для розвитку загальних, швидкісно-силових якостей, що також забезпечується поєднанням ізометричного та динамічного режимів роботи.

Висновки. Отже, впровадження функціонального багатоборства (кросфіт) в освітній процес майбутніх офіцерів НПУ з фізичної підготовки – буде сприяти підвищенню фізичної підготовленості і розвиненості правоохоронців різних вікових груп та категорій. Також це зменшить кількість травмувань, загибелі та поранень поліцейських під час виконання службових завдань за призначенням. Результати дослідження впроваджені у практику фізичної підготовки курсантів Харківського національного університету внутрішніх справ. [1, 4]

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Колесніков В. В., Забора А. В. Підвищення рівня фізичної підготовленості курсантів закладів вищої освіти МВС України засобами функціонального багатоборства (кросфіт). Харків, 2020. С. 90-92.
2. Мартишко А.Ю., Рябуха О.С. Особливості формування теоретичних і методичних знань із фізичної підготовки поліцейських. Юридична психологія. 2016. №2 (9). С. 91-98.
3. Коломієць Ю.М., Пашаєв А.З., Уварова О.Ю. Удосконалення рівня фізичної підготовки курсантів ВНЗ МВС України шляхом проведення секційної роботи зі спортивних єдиноборств. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України. Харків, 2018. С. 73-76.
4. Базилевич Н. О., Тонконог О. С. Особливості використання нового виду спорту «Crossfit» у самостійній фізкультурно-оздоровчій роботі студентів. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди». 2016. Спецвип. С. 136–142.
5. Демків А., Кузнецов М., Єна М. Розвиток силової витривалості у курсантів засобами атлетичної гімнастики та кросфіту // Проблеми активізації рекреаційнооздоровчої діяльності населення : матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 10–11 трав. 2018 р.). Львів, 2018. С. 105–107.
6. Пилипчак І. Лойко О., Лесько О. Розвиток функціонального багатоборства (кросфіту) серед військовослужбовців // Проблеми формування здорового способу життя молоді : матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, магістрантів та аспірантів / за заг. ред. Р. Р. Сіренко. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2017. С. 60–61.

DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING AS A PEDAGOGICAL CONDITION FOR PREPARING FUTURE DOCTORS FOR PROFESSIONAL INTERACTION

Мазуренко Ольга Олександрівна,
аспірантка

Льотна академія Національного авіаційного університету
м. Кропивницький, Україна

Introduction. Thinking is a mental process of reflecting objective reality, which is the highest degree of human cognition. The structure of thinking consists of three interconnected components, which in the model can be represented in the form of concentric circles of different levels of thinking: general, objective, critical. According to scientists, each subsequent level of thinking includes the previous one: 1) general thinking is a general process of information processing; 2) subject thinking - is the process of processing information on a particular subject using research methods, enriched with subject and methodological knowledge; 3) critical thinking is a process of control over the course of general and objective thinking; 3) Critical thinking is a complex process and is characterized by the following properties: - awareness; - independence; - reflectivity; - purposefulness; - validity; -controllability; -self-organization. It operates at different levels: 1) operating; 2) subject; 3) reflexive; 4) personal, 5) communicative.

Thus, these characteristics of thinking are the main personal qualities of man. The personal structure of thinking is independent. According to S. Maksymenko, independence is based on the knowledge and experience of other people, but involves a creative approach to knowledge of reality, finding, their own ways and means of solving cognitive and other problems. The formed skills of critical thinking in the future doctor will ensure the adoption of the most optimal decisions in any type of work in the professional activity of the doctor and will ensure the performance of all functions provided by this profession. As it has already been clarified, it is necessary

when solving clinical problems, forming conclusions, evaluating and making decisions.

Thus, critical thinking is part of the structure of professional thinking of a medical student. To teach students to think critically - means to correctly formulate questions to the patient in the process of data collection in order to clarify and establish the diagnosis; focus on minor details (symptoms, complaints); to be observant: to analyze, compare data of laboratory and clinical researches; draw conclusions, find and develop treatment protocols, etc.

The relationship between the personal psychological structures of the medical student and the development of critical thinking, as an indicator of the personal development of the future doctor to practice, is manifested in the close relationship of their components. Critical thinking creates all the necessary conditions for students to master their future profession, causes a key source of intellectual activity - cognitive needs, really contributes to the formation and self-realization of the individual, the successful acquisition of professional knowledge and skills.

Aim. To reveal the concept of "critical thinking". To single out the main processes of future doctors in pedagogical conditions.

Materials and methods. Modern educational space contains two types of pedagogical processes - innovative and traditional. It is the use of innovative pedagogical technologies in the process of training future doctors contributes to the formation of a modern specialist of the highest grade, because it strives for the most individualized training. As you know, the main task of organizing and conducting classes using innovative pedagogical technologies is to teach in such a way that students each time discover something new (unknown to them the parameters of professional activity). This increases their interest in learning, solves problems with motivation.

Results and discussion Through the prism of such an approach, the development and improvement of critical thinking in future physicians acquires special significance among many innovative pedagogical technologies. Main part. So what is critical thinking? According to MV Clarina [1], critical thinking is the search

for common sense - how to reason objectively and act logically, taking into account both their point of view and other opinions, the ability to abandon their own prejudices. Critical thinking is able to put forward new ideas and see new opportunities in solving problems. According to IE MSResk [2], critical thinking is a well-known skepticism, a restrained attitude to a certain order of things that has already developed, to established norms or ways of behavior. And now let's return directly to everyday pedagogical work. What do we often see? In traditional practice, the teacher explains most of the lesson, illustrates, interviews, provides tasks "according to the sample" and often does not devote enough time to enhance the cognitive activity of students. Namely, the student's cognitive activity contributes to the development of critical thinking, analysis of clinical cases, logical selection of the necessary clinical, laboratory and instrumental methods of examination of the patient, the rational organization of treatment and prevention work. Critically approaching each case, the student from the very beginning not only substantiates his point of view, but also analyzes the activities of other students. This will create conditions for successful self-realization of future doctors in their future activities, as this technique involves the integration of knowledge in various fields of medicine, creativity, opportunities for self-development and self-realization, communication skills, advanced technologies for diagnosing and treating various diseases. The analysis of different teaching methods (non-simulation, simulation, work with patients) showed that the organization of classes of medical students with the use of elements of critical thinking requires certain conditions, namely: - first providing a task for training; - explanation to students that each of them is both a "competitor" to the other, and a "partner" in the coincidence of opinions; - each student is an individual, and he must develop the ability to give his opinion, ie to develop public speaking skills; - Each student should be given the same amount of time to teach their thoughts. Even when the student is silent, it is necessary to wait (of course, for a short time), at this time the student will think, and this is also a certain achievement; - not to allow other students to interrupt the student who gives his opinion, it distracts him, confuses him, and he will not be able to express his point of view. As a result, he is

dissatisfied with the lesson and loses interest in discussing the topic; - Each student must realize that his opinion also matters during classes. Students must first listen to everyone's opinion and only then provide their comments; after discussion the teacher draws a conclusion, noting the most correct decisions on the part of students; it is advisable to conduct classes in small groups (8-12 students), which allows the teacher to more rationally discuss the views of each student. By forming critical thinking during training, in the end the graduate significantly increases his ability to: a) form a personal point of view based on objective data; b) find out the causes and conditions of the problem; c) to put forward their alternative opinions; d) collect information from various sources and analyze their quality and reliability; e) based on the causes of the problem to determine ways to solve it. Conclusions.

Conclusions. Thus, the formation of critical thinking in students (especially physicians) is an important pedagogical technology, which based on a personal approach contributes to the acquisition of professional qualities, thereby increasing the competence of future professionals. It, of course, requires a rational organization of the educational process, in particular, the relative duration of classes (at least 3 hours). But, most importantly - the desire of the teacher.

LITERATURE

1. Gusev VS Google: effective search. A quick guide. - M .: Williams Publishing House, 2006. - 240p .: ill.
2. Dychkivska IM Innovative pedagogical technologies: Textbook. -. K .: Akademi vidav, 2004. - 352 p.
3. Samoilov DV About the translation of a medical text. Praktika Publishing House, 2005.
4. Yashanov SM didactic concept of learning based on computer technology // Scientific Journal of the National Pedagogical University. MPDragomanova. Series №
5. Pedagogical sciences: realities and prospects. - Issue 20: a collection of scientific papers / ed. VPSergienko. - K .: Publishing house of NPU named after MPDragomanov, 2009. P. 170.

6. Кларин М.В. Инновации в обучении: метафоры и модели: Анализ зарубежного опыта. - М.: Наука, 1997. 2. McPeck J. E. Teaching Critical Thinking: Dialogue and Dialect. - New York: Routledge, 1990.

ЗАХИСТ ДІТЕЙ НА ЗАКОНОДАВЧОМУ РІВНІ У СФЕРІ СЕКСУАЛЬНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТА НАСИЛЬСТВА: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Макруха Єлізавета Олександрівна

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Булдакова Анастасія Євгенівна

курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Науковий керівник:

Корогод Світлана Володимирівна

викладач кафедри кримінального права та кримінології

Сьогодні наші права щодо материнства захищаються законодавством, зокрема Конституцією та іншими законами. Батькам слід контролювати не тільки фізичний та моральний стан дитини, а й стежити за духовним розвитком та станом здоров'я. Проте на практиці вони невзможі постійно бути поруч. Особливо небезпечно це в сучасному світі, в світі цифрових технологій, де натрапити на онлайн-друга, який становить загрозу не є складною проблемою. В період пандемії, коли діти знаходяться на дистанційному навчанні і майже весь свій час проводять в мережі, шанс натрапити на такого «друга» значно більший. Тому проблема захисту прав і свобод дітей є актуальною в усьому світі.

Дослідивши з використанням електронних пристроїв та систем в Україні чинне законодавство і стан протидії сексуальному насильству стосовно дітей ми можемо побачити, що сучасне суспільство не готове повною мірою протистояти цій проблемі, а законодавство потребує наближення до іноземного досвіду. [1]

У жовтні 2007 року була прийнята Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуального насильства та сексуальної експлуатації, що забезпечує захист прав дітей, що постраждали від цієї категорії правопорушень, сприяє національному та міжнародному співробітництву в боротьбі із ними та запобігає їм. Проте фахівці стверджують, що цього недостатньо для всебічного захисту з боку законодавства та дієвої боротьби проти насильства.

Зокрема тому, що іноземці частіше і частіше їдуть до інших країн задля виробництва матеріалів про дитяче сексуальне насильство. Секс-туризм дітей обмежується переважно широковідомими туристичними місцями, наприклад Одеса, де відомі випадки торгівлі дітьми з інших районів регіону.[2]

Виходячи з цього, була впроваджено проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської Конвенції)» [3].

У ньому розглядаються питання щодо:

1) Кримінального кодексу України, а саме, встановити кримінальну відповідальність за:

– «Свідоме одержання доступу, придбання, володіння, виготовлення або розповсюдження дитячої порнографії» (доповнити КК новою статтею 301-1 КК України);

– «Вчинення дій сексуального характеру з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку» (нова редакція статті 155 КК України);

– «Домагання дитини для сексуальних цілей» (доповнити КК новою статтею 156-1 України);

– «Свідоме одержання доступу до дитячої порнографії, володіння нею, її придбання, ввезення, виготовлення, збут або розповсюдження» (доповнити КК новою статтею 301-2 КК України);

2) Закону України «Про охорону дитинства», а саме, запровадження особливого механізму профілактики насильства над дітьми для працівників, що з ними контактують, та конкретизувати заходи щодо захисту дітей, які

постраждали від сексуального насильства або стали його свідками (зміни до статей 3, 10 та 30-2);

3) Кримінальний процесуальний кодекс України доповнити положеннями про те, що кримінальне провадження щодо злочинів проти статевої недоторканості та статевої свободи малолітньої або неповнолітньої особи має бути здійснено невідкладно і розглянуто в суді першочергово, та передбачити додаткові гарантії врахування найкращих інтересів дитини при проведенні допиту (статті 28, 224 КПК України у редакції проекту).

Аналіз нормативно-правової бази свідчить про те, що вона потребує реформування та змін задля відповідності вимогам сьогодення, а саме потрібно прибрати прогалини та запровадити тверду основу для протидії дитячому сексуальному насильству та щодо їх попередження.

З метою підвищення ефективності самого процесу захисту прав і свобод дітей і посилення рівня протидії протиправним діям щодо них різні країни тісно співпрацюють один з одним, зокрема з міжнародними установами й організаціями, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології.

Так, однією з таких організацій є Міжнародна організація кримінальної поліції «Інтерпол», одним з повноважень якої є протидія дитячій сексуальній експлуатації та сексуальному насильству. 194 країни є членами цієї організації. Відповідно до ст. 2 їх Статуту їх діяння спрямоване на забезпечення взаємодії органів кримінальної поліції, відповідно до Загальної декларації прав людини та чинного законодавства країни, а також вони уповноважені створювати установи для боротьби та запобігання кримінально-протиправних дій та розвивати ці установи. Щодо інформаційного забезпечення Інтерполу, то вони мають 17 баз даних, де збирається, зберігається та опрацьовується інформація звідусіль. Правопорушення саме щодо дітей покладаються на підрозділ під назвою Crimes against Children Unit (CAC), створений у Генеральному секретаріаті в Ліоні та з офіцерами у своїх регіональних бюро в Буенос-Айресі, Бангкоку та в Глобальному комплексі інновацій Інтерполу в Сінгапурі. Його діяння реалізовується в рамках програми протидії організованій злочинності та

новим видам правопорушень. Він призначений для координації та реагування на кримінально-протиправні дії стосовно дітей, зокрема дитяча експлуатація та насильство сексуального характеру. Не менш важливим завданням є ідентифікація жертв, задля виконання якого підрозділ забезпечується міжнародною базою даних сексуальної експлуатації дітей. [1]

Задля створення безпечного інформаційного порталу для дітей була запроваджена Державна соціальна програма «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на період до 2021 року», де визначені напрямки діяльності органів державної влади та громадянського суспільства. Вони повинні забезпечити безпеку дітей в мережі інтернет, а також захищати персональні дані й іншу конфіденційну інформацію дитини, впровадити систему соціально-педагогічної роботи з батьками щодо безпеки дітей в цифровому середовищі.

Проаналізувавши дане питання, ми можемо зробити висновок, що одним із напрямів запобігання та боротьби з сексуальним насильством та експлуатацією дітей є вжиття заходів щодо захисту прав і свобод дітей, позбавлення загроз в інформаційному просторі, розповсюдження гарячих ліній, висвітлення системи інформації про державні та недержавні установи й організації, діяльність яких направлена на протидію кримінально-протиправних дій стосовно дітей та можуть проконсультувати і допомогти жертвам таких правопорушень. Якнайшвидша реалізація цих заходів та позбавлення прогалін в законодавстві сприяє значному підвищенню рівня протидії сексуальній експлуатації та сексуальному насильству стосовно дітей із використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Покращити обізнаність й усвідомленість дітей, та їх батьків, аналіз та узагальнення позитивного зарубіжного досвіду, посилення взаємодії з міжнародними установами та організаціями, розроблення та впровадження спеціалізованих курсів для фахівців, що спрямовують свою діяльність на захист прав та свобод дітей та протидію правопорушень щодо них будуть результативним кроком суспільства та держави щодо гарантування безпечного життя дітей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сексуальна експлуатація та сексуальне насильство стосовно дітей із використанням електронних засобів комунікації: невідкладні заходи з протидії <https://www.hsa.org.ua/blog/seksualna-ekspluatatsiya-ta-seksualne-nasylstvo-stosovno-ditej-iz-vykorystannyam-elektronnyh-zasobiv-komunikatsiyi-nevidkladni-zahody-z-protydyi/>
2. Комерційна сексуальна експлуатація дітей в Співдружності Незалежних Держав [Резюме дослідження] <https://childhub.org/uk/child-protection-multimedia-resources/kommerciyna-seksualna-ekspluatatsiya-ditey-v-spivdruzhnosti?language=ru>
3. Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1256-20#Text>

ПРОБЛЕМАТИКА РІВНЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕННОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ

Масько Іван Віталійович

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Майор поліції

Кириченко Андрій Володимирович

викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

На сьогоднішній день досить актуальним є питання підвищення рівню фізичної підготовки курсантів ЗВО МВС. Надаючи оцінку сучасним реаліям, криміногенна ситуація в нашій країні має домінуючий характер, через це збільшується кількість вчинюваних злочинів із застосуванням насильства та фізичної сили стосовно громадян та самих поліцейських.

Служба в практичних підрозділах підрозділах Національної поліції України, що здійснюється в умовах підвищеної небезпеки, вимагає від поліцейських достатнього рівня правової, психологічної, моральної, тактико-спеціальної, вогневої та спеціальної фізичної підготовки. Одним з основних елементів підготовки майбутніх поліцейських є покращення розвитку фізичних можливостей та навчання їх доцільного використання у професійній діяльності. Зараз, фізична підготовка та спеціальна фізична підготовка курсантів ЗВО МВС України є обов'язковою складовою підготовки майбутніх офіцерів поліції, що вимагає значного удосконалення. [1, с. 32]

Оцінюючи рівень підготовленості молоді, приходимо до висновку, що він досить низький, і з кожним роком стає все гірше і гірше. Це пов'язано з кризою вітчизняної системи фізичного виховання, яка не відповідає сучасним вимогам та міжнародним фітнес-стандартам. Беззаперечним є той факт, що кожен член суспільства повинен відповідати за своє здоров'я, фізичний розвиток і фізичну

форму, розуміти свою особисту та соціальну значущість, відчувати та усвідомлювати внутрішню потребу фізичної та духовної досконалості.

Серед багатьох проблем однією з найактуальніших є втрата у курсантів інтересу до фізичного виховання через низку обґрунтованих причин. Серед них: недостатній рівень знань викладачів у закладах вищої освіти, галузі фізичного виховання; відсутність індивідуального підходу; відсутність належної навчальної бази в навчальних закладах та безпосередньо самих умов (спортивних залів, майданчиків). Однією із складових зазначеної вище проблеми є відсутність залучення курсантів МВС до фізичної культури та самостійного спортивного розвитку. [2, с. 225]

Також з метою підвищення рівня володіння прийомами самооборони та загального рівня фізичної підготовки у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання ми працюємо в секції бойових мистецтв та інших видів спорту, таких як: рукопашний бій, дзюдо, самбо, бокс тощо.

Цей метод навчання дозволить закріпити теоретичні та практичні навички, які курсанти отримують під час занять із спеціальної фізичної підготовки, аналізувати й відпрацьовувати конкретні прийоми та більш детально вдосконалювати свою техніку з метою підвищення загального рівня фізичної підготовки для правильних дій у надзвичайних ситуаціях, які з'являються під час несення служби та взагалі у повсякденному житті звичайного громадянина. [3, с. 47]

Підсумовуючи все вищесказане, хочемо сказати, що фізичний стан майбутнього поліцейського має бути на висоті, проявлятися у високому рівні професіоналізму, вмінні прийняти правильні рішення в екстремальних ситуаціях, здатності виконувати завдання та оперативні обов'язки щодо запобігання та протидії злочинності, забезпечення громадської безпеки та порядку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Домніцак В. В. Розвиток фізичних якостей: сили, витривалості, швидкості у студентів ВНЗ на тренувальних заняттях з рукопашного бою //

Актуальні проблеми професійної підготовки в службово-бойовій діяльності ОВС : матеріали круглого столу (м. Одеса, 31 жовт. 2014 р.). Одеса : ОДУВС, 2014. С. 32–36.

2. Трішин К. О. Фізична підготовка курсантів, які навчаються в вищих навчальних закладах системи МВС України // Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 25 берез. 2016 р.). Одеса : ОДУВС, 2016. С. 225–226.

3. Моргунов О. А. Удосконалення фізичної підготовки правоохоронців МВС України на початковому етапі навчання. Честь і закон. 2014. № 2 (49). С. 46–49.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

Мідак Лілія Ярославівна,

к. х. н., доцент

Курилів Софія Романівна,

Довбенко Олеся Ігорівна

Іванищак Христина Юріївна

Морощук Олександра Юріївна

студенти

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет

імен Василя Стефаника»

м. Івано-Франківськ, Україна

Вступ. Протягом останнього століття спостерігається значний розвиток науки і техніки, який стрімко інтенсифікувався останніми десятиліттями через можливість використання персональних комп'ютерів. Зараз маємо епоху смартфонів – панування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в усіх сферах нашого життя. Дійсно навколишній світ стає дедалі складнішим, з'являються нові професії і усвідомлення того факту, що випускники теперішньої школи будуть працювати у майбутньому у професіях, про які ми ще сьогодні не знаємо. Тому підтримувати освіту актуальними її трендами є важливим завданням сьогодення. Сучасне покоління учнів, покоління Z, народжене в епоху Інтернету та соцмереж, просто вимагає використання зрозумілих їм технологій та засобів навчання. Візуалізація навчального матеріалу стає необхідною умовою якісного навчального процесу.

Метою роботи є дослідження доцільності та ефективності використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для візуалізації навчального матеріалу з біології та хімії.

Матеріали та методи. У роботі використовувалися такі методи дослідження: синтез провідних ідей, узагальнення досвіду вчителів хімії та біології, спостереження за особливостями навчального процесу в школі.

Результати та обговорення. Візуалізація навчального матеріалу передбачає використання методичних розробок, які створені для кращого сприйняття навчального матеріалу та його осмислення. Навчальні програми з природничих дисциплін передбачають різні види навчальної діяльності, що сприяють візуалізації: створення ментальних карт, моделювання молекул тощо. Такий візуальний матеріал сприяє кращому засвоєнню основних понять, мотивує до навчальної діяльності, стимулює розвиток дослідницької та цифрової компетентності.

Серед сучасних засобів ІКТ для візуалізації можна використовувати:

1) Інтелект-карти (карти розуму, Mind Map) – це інструмент, що дозволяє структурувати великі об'єми інформації та краще її запам'ятати, тренує пам'ять, розвиває логіку та вміння виділяти найважливіший матеріал [1]. Приклад ментальної карти з біології до теми «Будова квітки» показано на рис. 1.

Рис. 1. Ментальна карта на тему «Будова квітки»

2) Хмара слів – це візуальне відтворення списку слів (термінів, категорій) на єдиному спільному зображенні, що зумовлює швидке сприйняття та запам'ятовування інформації [2].

3) Технологія доповненої реальності (AR, Augmented Reality) дозволяє через мобільний застосунок візуалізувати об'єкт вивчення у 3D, досліджувати його. Особливо дана технологія є ефективною для вивчення хімічних понять,

які не можна побачити насправді (атом, молекула, кристалічна ґратка тощо) [3]. На рис. 2 показано зображення кристалічної ґратки графіту, генероване з використанням AR-технологій.

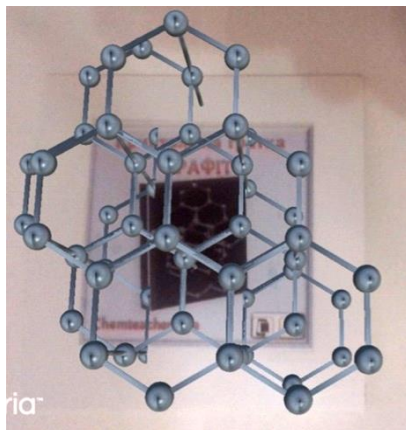

Рис. 2. Генероване методом AR 3D-зображення кристалічної ґратки графіту: вигляд зверху

Висновки. Візуалізація навчального матеріалу з використанням ІКТ дозволяє та допомагає у доступній і привабливій формі демонструвати, усвідомлювати та вивчати навчальний матеріал, стимулює інтерес до навчальної діяльності, сприяє формуванню логічного та творчого мислення та розвитку учнів та формуванню інформаційної культури.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. <https://www.xmind.net>
2. <https://wordcloud.pro>
3. Midak L., Kuzyshyn O., Baziuk L. Specifics of visualization of study material with augmented reality while studying natural sciences// Open educational e-environment of modern University, special edition. – 2019. – P. 192-201.

ОСОБИСТІСНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД ДО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Мосійчук Леонід Васильович,

к. н. з фізичного виховання і спорту, доцент
Тернопільський національний педагогічний університет

Імені В. Гнатюка
м. Тернопіль, Україна

Введення./Введение./Introductions. Успішна реалізація мети і завдань фізичного виховання потребує перебудови педагогічного процесу із репродуктивного на продуктивний [9, 10]. Це можливо лише за умови забезпечення особистісно-діяльнісного підходу до фізичного виховання, суть якого полягає в орієнтації навчально-тренувального процесу на особисту творчу діяльність кожного суб'єкта навчання. Аналіз сформованої практики з фізичного виховання студентів показав, що принципи реалізації особистісно-діяльнісного підходу до організації занять не знаходять свого належного використання. Вирішення цієї проблеми потребує перегляду сформованих поглядів на фізичне виховання у вищих навчальних закладах та пошуку ефективних умов успішної реалізації особистісно-діяльнісного підходу до фізичного виховання у вищій школі [1, 2, 3, 9].

Мета дослідження./Цель работы./Aim. Визначити та узагальнити сучасні принципи реалізації особистісно-діяльнісного підходу до фізичного виховання у вищих навчальних закладах задля уникнення прорахунків та недоліків у сучасних умовах розбудови системи вищої освіти України.

Матеріали та методи./Материалы и методы./Materials and methods. Теоретичний аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури і джерел інформаційної мережі Інтернет із досліджуваної проблеми.

Результати і дискусія./Результаты и обсуждение./Results and discussion. Як показав аналіз даних науково-методичної літератури [4, 5, 6, 7, 8], в основі модернізацій національної системи фізичного виховання

студентської молоді повинна лежати нова концепція, яку визначають як особистісно-діяльнісний підхід до фізичного виховання. Його суть полягає в тому, що він орієнтує студента не лише на засвоєння готових знань і умінь, а й на оволодіння ним різних способів фізкультурно-оздоровчої діяльності, на розвиток власних пізнавальних сил і творчого потенціалу. Це відхід від вербальних методів і форм передачі готової інформації, від пасивності учнів на заняттях та перехід до активного засвоєння знань, умінь і навичок, що реалізуються в різноманітних видах фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності.

Традиційно при аналізі навчального процесу категорія "підхід" розглядається з позиції того, хто навчає, тобто викладача. В цьому контексті особистісно-діяльнісний підхід до навчання, що сформувався до середини 90-х років, розглядався переважно як суб'єктно-орієнтовані організація й управління викладачем навчальною діяльністю її суб'єкта — студента при вирішенні ним спеціально підібраних педагогом навчальних завдань різної складності, спрямованих на його розвиток як особистості. Водночас стало очевидним, що особистісно-діяльнісний підхід може розглядатись і з позицій студента, бо специфіка навчальної діяльності полягає в спрямуванні на розвиток і саморозвиток суб'єкта цієї діяльності [6, 9].

Особистісний компонент даного підходу передбачає, що в центрі навчання знаходиться студент як особистість (його мотиви, цілі, неповторна психіка). Виходячи з його інтересів, рівня знань і умінь, викладач визначає завдання занять та формує і корегує весь освітній процес. Відповідно мета кожного заняття при реалізації особистісно-діялісного підходу формується з позиції кожного конкретного студента і всієї групи. Іншими словами студент наприкінці заняття повинен відповісти собі: чого він сьогодні навчився, чого не знав або не міг зробити ще вчора. Така постановка питання стосовно до навчання означає, що всі методичні рішення (підбір навчального матеріалу, використання прийомів, способів, методів) проходить крізь призму особистості студента, його потреб, мотивів, здібностей, активності, інтелекту та інших

індивідуально-психологічних та функціональних особливостей. Визначаючи діяльнісний компонент в особистісно-діяльнісному підході до фізичного виховання, треба підкреслити, що обидва його компоненти нерозривно пов'язані, оскільки особистість виступає суб'єктом діяльності [8, 9].

Реалізація особистісно-діяльнісного підходу у педагогічному процесі можлива лише на основі педагогіки співробітництва – ідеї спільної розвиваючої діяльності дітей і дорослих, в процесі якої вони пов'язані взаєморозумінням і проникненням у духовний світ один одного, спільним бажанням аналізувати результати цієї діяльності. Співробітництво — це гуманістична ідея спільної розвиваючої діяльності студентів та викладачів, яка базується на взаєморозумінні, проникненні в духовний світ один одного, колективному аналізі ходу і результатів цієї діяльності. В основі стратегії співробітництва лежить стимулювання педагогом пізнавальних інтересів підопічних. Значення цієї форми організації навчання настільки велике, що весь педагогічний процес сьогодні розглядається як "педагогіка співробітництва". Перебудовуючи фізичне виховання шляхом педагогіки співробітництва слід уникати примусу а застосовувати лише ті методи, що добровільно залучають молодь до засвоєння цінностей фізичної культури, викликають радість від занять та від досягнення позитивного результату, сприяють саморозвитку. Педагогіка співробітництва передбачає побудову фізичного виховання на принципах демократизації та гуманізації, оптимізації та інтенсифікації навчально-тренувального процесу.

Гарантією незворотності перебудови системи фізичного виховання є її демократизація, що виявляється в подоланні одноманітності змісту, форм і методів фізичного виховання. Це зміна суті педагогічних відносин, перехід від підпорядкування до співпраці. Гуманізація педагогічного процесу полягає в урахуванні індивідуальних особливостей особистості кожної молодої людини та педагога. Вона будується у відповідності з наявним рівнем досягнень студентів, їхніх інтересів та схильностей. Викладачі зобов'язані надавати підопічним різноманітний за складністю матеріал навчальної програми.

Перебудова педагогічного процесу у фізичному вихованні шляхом оптимізації та інтенсифікації полягає у чіткому визначенні мети та завдань навчально-тренувального процесу, посиленні мотивації занять фізичною культурою і спортом; застосуванні творчих методів і форм навчання (проблемні, дослідницькі, програмно-алгоритмічного типу, групові та індивідуальні форми занять).

Удосконалення фізичного виховання на основі вищевказаних принципів можливе лише при належному рівневі особистої фізичної культури, розуміючи під цим поняттям втілені в самій людині результати використання досягнень фізичної культури суспільства [3, 4, 5, 6]. Формування особистої фізичної культури передбачає засвоєння базового та варіативно компонентів фізичного виховання. Базовий компонент включає:

1. Знання: теоретичні – з історії фізичної культури і спорту, біомеханіки фізичних вправ, фізіології та психології фізичного виховання, особистої та соціальної гігієни, загартування, про значення фізичного виховання та спорту у формуванні здорового способу життя, а також з основ спортивного тренування; методичні – із правил з техніки безпеки під час занять, методики розвитку рухових якостей, реалізації спортивного тренування, про методи самоконтролю та саморегуляції стану організму.

2. Способи рухової діяльності: циклічні і ациклічні локомоції; переміщення предметів в просторі; акробатичні та гімнастичні вправи на снарядах; металні рухові дії з установкою на дальність і силу; метання на влучність; атакуючі і захисні дії із єдиноборств; рухливі та спортивні ігри.

3. Способи фізкультурно-оздоровчої діяльності: виконання ранкової гігієнічної гімнастики, організація дозвілля та здорового способу життя; загартування, корекція форм тіла, підвищення рухових можливостей (розвиток фізичних якостей та спритності), самоконтроль фізичного стану.

4. Способи спортивної діяльності: здійснення змагальної діяльності в одному чи декількох видах спорту; визначення спортивних досягнень; участь у

спортивних заходах в якості командуючого відділенням, капітана команди, судді.

Варіативний компонент фізичної культури повинен враховувати національну та регіональну специфіку, спеціалізацію викладача, використовувати широке коло навчально-методичного матеріалу, форм, методів та способів організації навчально-тренувального процесу, а також сучасну спортивну моду, враховувати інтереси та мотиви студентів.

В найзагальнішому розумінні мотив — це те, що визначає, стимулює, побуджує людину до здійснення певної дії. Мотивацію можна визначити, з одного боку, як складну, багаторівневу систему збудників, що включає потреби, інтереси, ідеали, прагнення, установки, емоції, цінності. З іншого боку, треба пам'ятати, що в полімотивованій діяльності завжди домінують певні мотиви.

Одним із провідних компонентів навчальної мотивації є інтерес. У професійному спілкуванні педагогів "інтерес" часто використовують як синонім до навчальної мотивації. Необхідною умовою формування інтересу до навчальної діяльності є надання учням можливості проявляти самостійність та ініціативу. Легкий матеріал не викликає інтересу. Подолання труднощів навчально-тренувальної діяльності — важлива умова виникнення інтересу до неї. Проте трудність навчального матеріалу приводить до підвищення інтересу лише тоді, коли ця трудність посилює і її можна подолати. У протилежному випадку інтерес швидко падає. Важливою передумовою виникнення інтересу є також новизна навчального матеріалу [7, 9].

Висновки. /Выводы./Conclusions.

1. Успішна реалізація мети і завдань фізичного виховання потребує перебудови педагогічного процесу із репродуктивного на продуктивний. В основі модернізацій фізичного виховання студентської молоді повинна лежати нова концепція, яку визначають як особистісно-діяльнісний підхід.

2. Особистісно-діяльнісний підхід повинен базуватись на ідеї педагогіки співробітництва. Практичне впровадження педагогіки

співробітництва повинно відбуватись з орієнтацією на принципи демократизації та гуманізації, оптимізації та інтенсифікації навчально-тренувального процесу.

3. Модернізація фізичного виховання на основі вищевказаних принципів повинна бути спрямована на формування високої особистої фізичної культури студентів.

4. Сучасне фізичне виховання студентів повиненно опиратись на національну та регіональну специфіку, спеціалізацію викладача, використовувати широке коло навчально-методичного матеріалу, форм, методів та способів організації навчально-тренувального процесу, а також сучасну спортивну моду, враховувати інтереси та мотиви студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Выдрин В. М. Неспециальное (непрофессиональное) физкультурное образование / В. М. Выдрин // Теория и практика физической культуры. – 1995. – №№5-6. – С.15-17.

2. Гончар О. В. Новітні технології суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників навчального процесу вищої школи / О. В. Гончар // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Харків: ХОВНОКУ-ХДАДМ, 2012. – № 3. – С. 40-44.

3. Драчук С. П. Можливості корекції фізичного стану юнаків засобами фізичної культури в умовах навчання у вищому закладі освіти / С. П. Драчук // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. праць. – Луцьк, 2005. – С. 53–56.

4. Ермаков С. С., Иващенко С. Н., Гузов В. В. Особенности мотивации студентов к применению индивидуальных программ физической самоподготовки / С. С. Ермаков, С. Н. Иващенко, В. В. Гузов // Физическое воспитание студентов. – 2012. – № 4. С. 59-61.

5. Лукавенко А. В., Єдинак Г. А. Диференційований підхід до покращення психофізичного стану першокурсників вищих навчальних закладів як проблема галузі фізичного виховання / А. В. Лукавенко, Г. А. Єдинак //

Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: – Харків: ХОВНОКУ- ХДАДМ, 2012. - № 2. – С. 66-70.

6. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.]. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.

7. Петрица П. М. Формування особистої фізичної культури студентів. Вісник Прикарпатського університету / П. М. Петрица // Вісник Прикарпатського нац. у-ту імені Василя Стефаника. Серія : Фізична культура : зб. наук. пр. – Івано-Франківськ, 2017. – Вип. 27-28. – С. 334-337.

8. Фурман Ю. М. Перспективні моделі фізкультурно-оздоровчих технологій у фізичному вихованні студентів вищих навчальних закладів : монографія / Ю. М. Фурман, В. М. Мірошніченко, С. П. Драчук. – К. : НУФВСУ, Олімп. л-ра, 2013. – 184 с.

9. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання : навч. посібник / Шиян Б. М. – Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2001. – Ч. 1. 272 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ «ШІСТЬ КАПЕЛЮХІВ» НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Ніконенко Тетяна Володимирівна,

к. п. н., доцент

Ісланкіна Євгенія Олександрівна,

Гоменюк Дар'я Сергіївна,

студентки

Бердянського державного педагогічного університету,
м. Бердянськ, Україна

Введення. В державному стандарті початкової освіти зазначено, що метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [2, с. 1].

Над проблемою методів розвитку творчого потенціалу працювало багато науковців. Одні психологи ототожнюють поняття «творчі здібності» та «креативність» і вважають їх самостійними факторами, які не залежать від інтелекту (Цж. Гілфорд, К. Тейлор, Г. Грубер, Я. Пономарьов, Е. Торренс та ін.). Високий рівень розвитку інтелекту передбачає такий же ступінь розвитку творчих здібностей і навпаки (Ц. Векслер, Р. Уайсберг, Г. Айзенк, Л. Термен, Р. Стенберг та ін.). Поширене також судження про те, що цих здібностей не існує, головну роль у детермінації відіграють мотивація, цінності, емоційний стан, особистісні риси і та ін. (А. Танненбаум, А. Олох, Д. Богоявленська, А. Маслоу та ін.) [1, с. 30].

Сучасна система освіти орієнтується на середнього учня, акцент робиться на логічному мисленні, процес навчання, як правило, передбачає оволодіння знаннями, уміннями та навичками з навчальних предметів. Недостатньо уваги приділяється розвитку творчого потенціалу особистості. Водночас суспільство

вимагає від особистості креативності. Тому навчання мислити є головним завданням ЗЗСО [5].

З цією метою пропонується інноваційна технологія «Шість капелюхів» яка вчить бути креативним, нестандартно мислити.

Мета роботи. Проаналізувати особливості використання інноваційної технології «Шість капелюхів» на уроках математики в умовах Нової української школи.

Матеріали і методи. Технологію «Шість капелюхів» розробив британський письменник, психолог та спеціаліст з творчого мислення Едвард де Боно у 1985 році.

«Шість капелюхів» – це простий і практичний спосіб розділення процесу мислення на шість різних режимів, кожен з яких представлений метафоричним капелюхом певного кольору, сенс якого полягає в тому, щоб розглянути одну і ту ж проблемну ситуацію з шести незалежних, одна від одної, точок зору. Що дозволяє сформувати найбільш повне уявлення про предмет дискусії, на логічному й емоційному рівнях, оцінити переваги і недоліки.

В основі лежить ідея паралельного мислення. При такому підході часто виграє не найкраще рішення, а те, яке більш успішно продемонстроване. Таке мислення є конструктивним, при якому різні точки зору і підходи не стикаються, а співіснують. Зазвичай, коли молодші школярі намагаються думати над розв'язуванням задачі, вони стикаються з труднощами. По-перше, учні часто взагалі не схильні думати над рішенням, замість цього обмежуються емоційною реакцією, яка зумовлює подальшу поведінку. По-друге, вони відчують невпевненість, не знаючи, з чого почати і що робити. По-третє, намагаються одночасно утримувати в голові всю інформацію, що стосується задачі, бути логічними, креативними, конструктивними, і все це викликає плутанину. Замість того, щоб думати про все одночасно, молодші школярі можуть навчитися оперувати різними аспектами мислення по черзі. В кінці роботи всі ці аспекти будуть зібрані разом і вони отримають «повнокольорове мислення» [3].

На I етапі вчитель знайомить учнів з символами кольорів кожного капелюха та використовує, як підсумок «Рефлексія», або як окремий інтерактивний урок:

- білий капелюх – інформація. У цьому режимі мислення нас цікавлять тільки факти. Молодші школярі задаються питаннями про те, що вони вже знають, яка ще їм інформація необхідна і як її отримати.

- червоний капелюх – почуття та інтуїція. Формується власне ставлення до проблеми яка розглядається. Учні мають можливість сказати про свої почуття і здогади щодо розв'язуваної проблеми, не вдаючись у пояснення.

- чорний капелюх – критика. Чорний колір дозволяє дати волю критичним оцінкам, побоюванням, обережності. Захищає від нерозважливих і непродуманих дій, вказує на можливі ризики.

- жовтий капелюх – логічний позитив. Жовтий капелюх спрямовує учнів розкрити позитивні сторони ситуації, явища, проблеми.

- зелений капелюх – креативність. Зелений колір допомагає здобувачам початкової освіти аналізувати мислення і здійснювати нестандартний підхід до вирішення завдання, шукати нові способи і прийоми;

- синій капелюх – висновок, управління процесом. Цей капелюх допомагає учням знаходити сенс у тому, що вони роблять, узагальнювати накопичений досвід та осмислювати події, явища [4].

На II етапі уроку, вчитель формулює проблемне питання уроку, пропонує по черзі приміряти капелюх, спочатку одного кольору, потім інших та відповідним чином висловити своє ставлення до проблемного питання, здійснює рефлексію. Пріоритет технології «Шість капелюхів» є в індивідуальній, парній та груповій роботах, де кожен учень матиме можливість спробувати себе в різних ролях, без попередньої підготовки.

Кожна група представляє капелюх певного кольору, спираючись на певний тип мислення. Яка послідовність висловлювання думок представників кожного з типів мислення? У процесі дискусії слід надати слово Білому капелюху, аби ознайомитися з інформацією про предмет обговорення. Після

Чорного капелюха варто надати слово Жовтому – це урівноважить думки й оцінки. Зелений та Червоний узгоджуються у процесі дискусії. Останнім потрібно вислухати Синій капелюх.

Результати і обговорення. Пропонуємо фрагмент уроку з застосування технології «Шість капелюхів» на уроках математики.

Тема. Основні одиниці вимірювання часу. Задачі на обчислення часу в межах доби [2, с. 99 – 102].

Мета: сформувані знання та виробити навички визначення часу по годинах, уміння вирішувати завдання та вирази на визначення часу. Розвивати обчислювальні навички, увагу, акуратність. Виховувати пізнавальний інтерес, любов до математики.

Білий капелюх. На сьогоднішній день існують такі одиниці вимірювання часу: секунда, хвилина, година, доба, місяць (30 або 31 день), в лютому 28 діб, або 29, якщо рік високосний; рік звичайний становить 365 діб, високосний 366; століття – це 100 років.

Червоний капелюх. Учитель оголошує запитання:

– **Що змусило людей ввести єдину міру часу?**

– **Якими годинами користуються сучасні люди?**

Людям важко було зрозуміти один одного. Сучасні люди користуються більш точними годинами. У 1929 році були вперше використані кварцові генератори, що дозволило точність ходу до 1 секунди на 3 роки. У 1948 році винайдені атомний годинник. Вони настільки точні, що похибка склала 1 секунду за 1,6 мільйона років. З цього роблю висновок, що людство зробило великий крок у пошуках точності вимірювання часу, а це свідчить про велику залежність людей від часу.

Завдання: Добери числові дані.

1 доба = ■ год

1 год = ■ хв

1 хв = ■ с

1 рік = ■ міс.

2хв = ■ с

1 тиждень = ■ діб

Жовтий капелюх. Учитель оголошує запитання:

– **Які переваги в вимірі часу зараз над тим, як вимірювали час у давнину?**

По-перше, в давнину люди користувалися великими проміжками часу (сезон кладки яєць). Вони не знали, як визначити, наприклад, день народження, а зараз знають число, місяць, рік, століття, навіть хвилину з секундами. По-друге, сучасні жителі всієї планети мають загальні одиниці вимірювання часу. Цього не було в старовину. Якщо одна людина вимірювала час водними годинниками, то інша – пісочними. Люди не були впевнені, що зустрінуться, була відсутня загальна одиниця часу. Зараз маємо надточний годинник, який зручний і доступний кожному, навіть молодшому школяреві. А в давнину годинники були великими, їх важко було носити, та й були не в кожного. Користуватися ними могли тільки спеціалісти.

Завдання. Розв'яжіть задачу. Доповніть складену до неї рівність.

Поїзд відправився зі станції о 9 год 30 хв ранку, а на наступну – прибув об 11 год 45 хв. Скільки часу поїзд був у дорозі?

11 год 45 хв – 9 год 30 хв = год хв

Зелений капелюх. Учитель оголошує запитання:

– **Поясніть призначення одиниць виміру часу.**

Хвилини використовують в школі, робочий день вимірюється в годинах і хвилинах, досягнення в спорті позначають хвилинами, секундами, в розкладі поїздів і літаків використовують рік, місяць, день, годину і хвилину. Термін «доба» зустрічається в повідомленнях синоптиків і в тривалості польоту в космос. Тривалість навчального року – 9 місяців, канікул – 3 місяці. Рік розписаний по місяцях і числах. При складанні біографії використовують рік народження, число, місяць.

Приклад: Запишіть за зразком.

2 год дня – 14:00

8 год дня – 20:00

4 год дня –

7 год дня –

1 год дня –

10 год дня –

5 год дня –

9 год дня –

Чорний капелюх. Учитель оголошує запитання:

– Які недоліки вимірювання часу існують сьогодні?

У кожній частині планети годинник показує різний час. Наприклад, якщо на півдні годинник показує 12 годин, то на півночі – 00 годин. Кожну хвилину доби в різних точках земної кулі відбувається схід і захід сонця: десь зараз північ, а десь – південь. Світ поділений на 24 часові пояси. Якщо летіти на схід, то при перетині кожного поясу потрібно переставити годинник на 1 годину вперед, а якщо летіти на захід – то на 1 годину назад. Якщо ви перетинаєте лінію зміни дати, то необхідно змінити день в календарі. Рухаючись на захід, потрібно додати 1 день, на схід – відняти 1 день.

Синій капелюх. Учитель оголошує запитання:

– Що ми сьогодні вивчали на уроці? Навіщо потрібно знати міри часу?

Час займає важливе місце в житті сучасної людини. Робочий день розписаний по хвилинах. Важливо знати міри часу, щоб наприклад, визначити дату історичної події. Потрібно вчитися цінувати час з дитинства, дотримуючись режиму дня. На уроці, якщо ти добре попрацював, то використовував його з користю для себе. Можна зробити висновок, що знання про час є необхідними. Люди різних професій залежать від часу. Користуватися годинами вміє кожен школяр. А вміння оперувати одиницями часу допоможе нам не тільки в побуті, але і в вашій майбутній професії.

Висновки. Отже, зазвичай розумова робота представляється нудною і абстрактною. Технологія «Шість капелюхів» дозволяє зробити її яскравою та захоплюючою. Кольорові капелюхи – це метафора, яка добре запам'ятовується, якій легко навчити та застосовувати. Вона використовується на будь-якому рівні складності вивчення теми. Завдяки структуруванню роботи і виключенню безплідних дискусій мислення стає більш сфокусованим, конструктивним і продуктивним. Також дозволяє уникнути плутанини, оскільки тільки один тип мислення використовується всією групою в певний проміжок часу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Белова С. С., Журавлев А. Л., Ушаков Д. В., Харлашина Г. А., Холодная М. А. Психология способностей. Современное состояние и перспективы исследование: материалы Всероссийской научной конференции. Москва: Институт психологии РАН. 2015. 243 с.
2. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novuj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument> (дата звернення: 08.11.2021).
3. Едвард де Боно. Паралельне мислення. *Електронна книга*. Мінськ: Попурі, 2007. 320 с. URL: <https://avidreaders.ru/read-book/parallelnoe-myshlenie.html> (дата звернення: 09.11.2021).
4. Едвард де Боно. Шість шляп мислення. Електронна книга. Пітер: 1997. URL: https://royallib.com/book/de_bono_edvard/shest_shlyap_mishleniya.html (дата звернення: 09.11.2021).
5. Концепція Нової української школи. URL : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf> (дата звернення: 08.11.2021)
6. Логачевська С. П., Логачевська Т. А., Комар О. А. Математика: підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти, 1 частина. Київ: Літера ЛТД, 2020. 112 с.

СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

Олексін Юрій Петрович,
доктор педагогічних наук, професор
Кочубей Алла Володимирівна,
кандидат педагогічних наук, доцент
Якубовська Світлана Святославівна,
кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет водного
господарства та природокористування, м. Рівне

Вступ/Introductions. Успішна соціалізація передбачає ефективну адаптацію в суспільстві, а також здатність особистості в певній мірі протистояти тим соціальним колізіям, які заважають її саморозвитку, самореалізації та самоствердження.

Соціалізація студентської молоді має регулюватися через цілеспрямований соціальний розвиток - соціальне виховання - особистості як у навчально-виховному, так і позанавчальному процесах, на дозвіллі. Необхідно створити оптимальні умови для розвитку особистості студента, здійснити йому допомогу і підтримку в самовихованні, самовизначенні, моральному самовдосконаленні, засвоєнні соціального досвіду особливо в умовах пандемії.

Мета./Aim. статті - окреслити напрями роботи куратора із психологічної підтримки, згуртування студентського колективу в умовах пандемії (дистанційного навчання).

Матеріали та методи./Materials and methods: аналіз, синтез, зіставлення, систематизація, класифікація, узагальнення філософської, психолого-педагогічної, наукової літератури.

Результати та обговорення./Results and discussion. Критеріями успішної соціалізації вважаються такі особистісні прояви, як збереження здоров'я, успішність у навчанні, стійкість різноманітних позитивних індивідуальних інтересів, оптимістична самооцінка, практична готовність до

праці, громадська активність, високий рівень моральних якостей, культури поведінки, гуманне ставлення до людей, відсутність шкідливих звичок тощо.

Для створення сприятливого, комфортного освітнього середовища для студентів куратори у своїй професійній діяльності повинні враховувати психологічні особливості студентського віку, знати найбільш кризові його ситуації (криза професійного вибору, криза залежності від батьківської родини, криза інтимно-сексуальних стосунків, кризові ситуації у навчально-професійній діяльності, навчання умовах пандемії) розуміти роль закладу вищої освіти у соціалізації студента, яка значною мірою залежить від успішності адаптації студента до умов нового культурно-освітнього середовища.

Адже, основним змістом сучасної перехідної епохи, визначеної як глобальна трансформація, є становлення ефективного механізму адаптації особистості до високо мінливих кризових умов зовнішнього середовища.

Адаптаційні здібності людини залежать від психологічних особливостей особистості. Саме ці особливості визначають можливості адекватного регулювання фізіологічних станів. Чим розвиненіші адаптаційні можливості, тим вища ймовірність того, що організм людини збереже нормальну працездатність і високу ефективність діяльності під час впливу психогенних факторів зовнішнього середовища. Згідно з А.Г. Маклаковим, адаптаційні можливості включають такі характеристики: нервово-психічну стійкість, рівень розвитку якої забезпечує толерантність до стресу; самооцінку особистості, що є ядром саморегуляції і визначає ступінь адекватності сприйняття умов діяльності і своїх можливостей; відчуття соціальної підтримки, що обумовлює почуття власної значущості для навколишніх; рівень конфліктності особистості; досвід соціального спілкування. Д.О. Леонт'єв вживає поняття особистісного потенціалу як базової індивідуальної характеристики особистості. Особистісний потенціал відбиває міру подолання особистістю заданих обставин, в кінцевому рахунку, подолання особистістю самої себе, а також міру прикладених нею зусиль впродовж роботи над собою і над обставинами свого життя. В останні роки широко досліджується в психології

ресурсний підхід, що зародився в гуманістичної психології, в рамках якої важливе місце належить вивченню конструктивного початку особистості, що дозволяє долати різноманітні важкі життєві ситуації.

До основних чинників, що впливають на процес адаптації студентів, належать: емоційний стан та емоційна стабільність особистості, рівень самооцінки, волюва активність, комунікативні уміння і ступінь інтеграції образу «Я». Тому саме куратор, спостерігаючи за своїми підопічними, має допомогти студентам уникнути в цей період деструктивного стану, особливо в кризових умовах.

Виокремивши одним із критеріїв успішної соціалізації особистості збереження здоров'я, куратор має пам'ятати, що в умовах пандемії студенти потребують особливої уваги.

Проведена відповідна роз'яснювальна робота зі студентською групою має сприяти розумінню вихованцями, що аналіз наукових теорій здоров'я дозволяє визначити певні перспективи діагностичного дослідження ряду чинників, від яких залежить стан здоров'я. При цьому слід зауважити, що здоров'я розглядається в системі життєвих перспектив молоді. Як відомо, життєва перспектива включає сукупність обставин і умов життя, які за інших рівних зовнішніх проявів створюють особистості можливості для оптимальної життєдіяльності. Саме здоров'я надає особистості такі можливості, зокрема, студентській молоді, яка по суті виступає носієм людського потенціалу країни. Однак, незважаючи на те, що молодь – потенціал майбутнього, можна стверджувати, що саме сьогодні серед груп, які найменш соціально і психологічно захищені, часто виявляються молоді люди. Це може призвести до того, що і життєві перспективи молоді виявляться нестійкими і несформованими. Ось чому ставлення до власного здоров'я серед молодих людей становить особливий інтерес для вчених, оскільки воно впливає як на сам стан здоров'я молоді, так і на її професійну діяльність та ситуації життя в цілому.

Недостатня увага до деяких суттєвих показників фізичного, психічного і соціального здоров'я з боку студентської молоді містить у собі немалу загрозу як для молоді, так і для людського потенціалу в цілому в країні особливо в умовах пандемії.

Формування особистості, розвиток її творчого потенціалу, самореалізація людини залежать від багатьох факторів, важливе місце серед яких займає емоційне самопочуття й благополуччя. Проблема забезпечення емоційного благополуччя, стресостійкості й психологічної підтримки молоді здобуває особливу актуальність у сучасних умовах кризи соціальних стосунків і підвищеного темпу життя.

У студентському житті багато надзвичайних і стресогенних ситуацій, тому студенти часто відчують стрес і нервово-психічне напруження. В основному у студентів стрес розвивається через великий потік інформації, через відсутність системної роботи в семестрі і, як правило, в нових умовах дистанційного навчання

Для сучасного студента, як і для будь-якої людини взагалі, стрес не є надзвичайним явищем, а скоріше реакцією на проблеми, на нескінченний процес боротьби з повсякденними труднощами. Стрес може бути викликаний чинниками, пов'язаними з роботою і діяльністю організації або подіями в особистому житті людини.

Емоційна зрілість тісно пов'язана з культурою емоцій і характеризує ступінь розвиненості особистості на рівні адекватності емоційного реагування в певних соціокультурних умовах. Разом з цим, культура емоцій є набагато ширшою, оскільки включає ще й мотиваційну, пізнавальну сфери. Узагальнюючи зміст підходів у дослідженні проблеми культури емоцій варто зазначити, що її можна розглядати як елемент загальної культури особистості; особистісне утворення, що містить деякі ознаки соціального та емоційного інтелекту; феномен, що базується на емоційній зрілості, особливо таких її компонентах, як емоційна саморегуляція та емпатія, та пов'язаний з емоційним розвитком особистості.

Провідними ознаками емоційної культури виступають: емоційна поінформованість; емоційна гнучкість; розуміння емоційного стану інших людей; емоційна експресія; емоційна саморегуляція; емпатія; загальна емоційна спрямованість; комунікативна толерантність та ін. В той час, коли рівень культури в суспільстві взагалі досить низький, постає питання виховання і формування нової особистості, яка б мала високий рівень емоційної культури, як складової загальної культури особистості. Підходячи до визначення дефініції «емоційна культура особистості», необхідно звернутися до поняття «культура». Адже культура – це сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, сфера духовного життя суспільства, що охоплює систему виховання, освіти, духовної творчості, а також – установи й організації, що забезпечують їх функціонування, зокрема, у ЗВО. Відображення суспільної культури у свідомості людини формує її культурний рівень, культурну спрямованість. У своєму культурному бутті кожна людина освоює культурну реальність, є її безпосереднім творцем та реалізує сформовані особисті культурні досягнення, знання, уміння і навички у своїй повсякденній діяльності, у відносинах, в поведінці, у способі життя. Таким чином, куратор має будувати свою роботу відповідно до розуміння, що емоційна культура – це якість особистості, структурний елемент її загальної, духовної культури, відображення у свідомості та поведінці індивідуума загальноприйнятих норм емоційних реакцій на дійсність, адже, ще однією складовою створення сприятливого освітнього середовища для збереження психічного здоров'я студента є розуміння майбутніми кураторами ролі позитивного соціально-психологічного клімату в студентському колективі.

Соціально-психологічний клімат колективу студентської групи - це узагальнююча характеристика всього внутрішнього оточення, яке проявляється в поведінці і міжособистісних стосунках між основними суб'єктами навчального процесу. Основним показниками СПК виступають характер відносин між студентами, викладачами і студентами, студентами і керівництвом ЗВО, викладачами. СПК виражає загальний настрій та ступінь

задоволеності студентами організацією навчального процесу, відносинами з іншими студентами та загальним рівнем організованості у ЗВО.

Для сприятливого СПК властиві переважання творчого, професійного настрою впродовж дня навчання; почуття групової згуртованості та товаришкості; високий рівень підготовки студентів; конструктивні взаємозв'язки між викладачами і студентами; рівномірність розподілу об'єму навчання та навантаження на кожного студента групи; своєчасність та об'єктивність вирішення конфліктних ситуацій; справедливості в оцінці діяльності студентів групи, а також розподіл винагороди; використання можливостей неформального лідерства для розв'язання навчальних та виховних задач; критика й самокритика; колективне обговорення варіантів важливих рішень, що приймаються; цілковита згода надати допомогу товаришам.

Для несприятливого СПК властиві систематичні запізнення та довготривала відсутність на лекціях та семінарах; відкрите небажання навчатися; неточне виконання рішень і дотримання порад викладачів, пряме їх ігнорування; поширення чуток один про одного; прихована критика умов навчання; даремна трата часу, що виділений на навчання та виховання; часті конфлікти між студентами й відсторонення колективу від їх спільного вирішення; часті порушення дисципліни; низька активність при обговоренні навчальних та спеціальних питань та відсутність критики та самокритики.

Тому куратор в умовах дистанційного навчання має проводити інтенсивну виховну роботу з підвищення рівня емоційної культури студентів, застосовуючи такі методи формування міжособистісних взаємин у студентському колективі, як індивідуальна й групова бесіди зі студентами; доручення; метод висування перспективних ліній; регулювання діяльності лідера в студентському колективі; вирішення конфліктних ситуацій (метод «виходу почуттів», «позитивного ставлення до особистості», «обміну позицій», «розширення духовного об'єму конфліктуючих»); особистий приклад викладача та інші за допомогою онлайн виховання.

Висновки./Conclusions. В умовах пандемії, а тому і дистанційного навчання куратор, активно застосовуючи форми і методи соціального виховання, має забезпечити психологічну підтримку, розвиток студентського колективу, його емоційної культури, формування позитивних взаємин студентів, які залежить від створення соціально-ціннісної єдності стимулювання роботи активу по зімкненню колективу; розвитку свідомості, товаришкості й дружби, розуміння взаємин у студентському колективі; зміцнення авторитету активу, підвищення його зразковості, попередження конфліктів; забезпечення турботи про студентів, їхнє здоров'я, облік їхніх запитів, інтересів, потреб і бажань.

ВИВЧЕННЯ ЯВИЩА СТРУКТУРНОЇ ІЗОМЕРІЇ АЛКАНІВ У КУРСІ ОРГАНІЧНОЇ ХІМІЇ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Полюхович Лілія Іванівна

Студентка I курсу ОР «Магістр»

Національний педагогічний університет

імені М. П. Драгоманова

Толмачова Валентина Сергіївна

кандидат хімічних наук, доцент

Національний педагогічний університет

імені М. П. Драгоманова

Органічна хімія – одна із фундаментальних наук, яка займає провідне місце серед хімічних дисциплін, та є найбільш складною для вивчення учнями у закладах загальної середньої освіти. Органічна хімія, як навчальна дисципліна, потребує розвиненого логічного мислення, уміння формувати абстрактні поняття для здійснення пізнавальної діяльності під час навчання.

У результаті вивчення навчального предмету згідно з навчальними програмами різних рівнів (стандарту, поглибленого, профільного) учні повинні знати: особливості органічних речовин у порівнянні з неорганічними; класифікацію органічних речовин; зміст явищ гомології, ізомерії, розрізняти їх та використовувати для пояснення причин різноманітності органічних речовин; особливості будови органічних речовин. Зв'язок між структурою речовин та їх властивостями; особливості прояву хімічних властивостей органічними речовинами; класифікацію хімічних реакцій органічних речовин.

В основі викладання органічної хімії розглядають взаємозалежність і єдність трьох складових, які характеризують молекули органічних сполук: склад – будова – властивості.

Якість знань з дисципліни органічна хімія залежить від формування уявлень про хімічну, електронну та просторову будову органічних молекул і їх впливу на властивості речовин. Саме розуміння особливостей будови речовини дає змогу учням прогнозувати її фізичні, хімічні та фізіологічні властивості.

Хімічна будова відображає послідовність з'єднання атомів у молекулі органічної сполуки. Хімічна будова (конституція) – це структура органічної молекули. Різний порядок сполучення атомів у молекулі призводить до утворення ізомерних сполук, які називають структурними або конституційними ізомерами.

Аналіз навчальних програм з хімії для закладів загальної середньої освіти показав, що поняття явища структурної ізомерії розглядають у 9 класі з поглибленим вивченням предмета, у 10 класі рівня стандарту і профільного рівня в контексті теорії будови органічних сполук. У підручниках з хімії для 10 класу поняття структурної ізомерії висвітлено не повною мірою, оскільки не розглядається під час вивчення кожної теми, особливо це стосується підручників рівня стандарту.

Структурна ізомерія характерна для всіх гомологічних рядів вуглеводнів і класів (гомологічних рядів) функціональних похідних вуглеводнів (рис.1.).

Рис. 1. Структурна ізомерія органічних сполук

Питання ізомерії внесено до тестових завдань Зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) з хімії. Одна із помилок, яку допускають учні під час виконання тестових завдань ЗНО, свідчить про їхнє невміння розрізняти гомологи і ізомери. Найбільше несприйняття поняття ізомерії на прикладі різних гомологічних рядів вуглеводнів (наприклад, учні не могли визначити, що алкени ізомерні циклоалканам). Структурна ізомерія, що стосується

функціональних похідних вуглеводнів, в навчальних матеріалах з органічної хімії висвітлюється на прикладі обмеженої кількості класів органічних сполук. Міжкласову ізомерію розглядають на прикладі спиртів і етерів (етанол та діетиловий етер), карбонових кислот та естерів.

Для впровадження поняття структурної ізомерії в навчальний процес під час викладання органічної хімії в закладах загальної середньої освіти був проведений педагогічний експеримент на базі школи I-III ступенів №286 м. Києва. Експериментальним дослідженням перевірки ефективності розробленої методичної системи було охоплено 19 учнів 10-Б класу. Запропоновано 13 тестових завдань різних видів і рівнів складності. Апробовані тестові завдання з теми: «Ізомерія алканів». Завдання 10-13 відкритої форми, які вчитель перевіряв самостійно, інші завдання – на основі е-платформи onlinetestpad.com. Результати експерименту розглянуті в таблиці 1.

Таблиця 1

Рівень знань	Кількість балів	Оцінка
Початковий	1-8	1-4
Середній	8-15	5-7
Достатній	15-20	8-9
Високий	20-35	10-11

Для більш наочного зображення успішності учнів за рівнями знань наведено діаграму (рис. 2.)

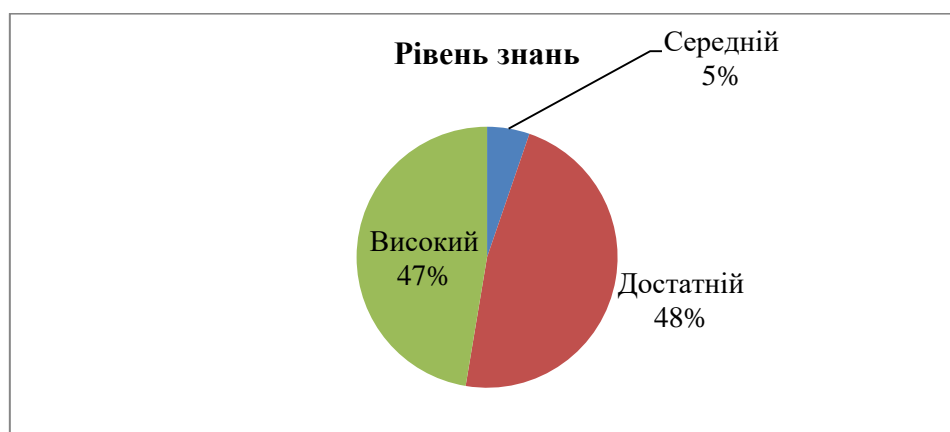

Рис. 2. Діаграма успішності учнів 10-Б класу за рівнями знань

За результатами педагогічного експерименту було встановлено, що середній рівень знань має один учень (5%), достатній – дев'ять учнів (48 %), високий – дев'ять учнів 47 %. Запропоновані тестові завдання не дозволили повною мірою диференціювати різні рівні знань кожного з учнів. Оскільки тестові завдання базувалися на темі «Ізомерія алканів», то і приклади структурної ізомерії стосувалися тільки будови карбонового ланцюга. Пропонується продовжити педагогічний експеримент із залученням вивчення явища структурної ізомерії в кожному із тем органічної хімії. Це дасть можливість створювати тестові завдання, що мають більш диференційований характер, і за допомогою яких вдасться більш об'єктивно визначити різний рівень знань учнів.

РЕАЛІЇ ІНТЕГРАЦІЇ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Пономаренко О. В.

викладач

Уманський національний університет садівництва
м. Умань, Україна

Вступ Сучасні умови розвитку громадянського суспільства в Україні формують базові потреби у ефективній міжособистісній взаємодії, яка не обмежується національними мовленнєвими рамками. Як показує досвід демократичних держав, високо обізнане громадянське суспільство здатне транслювати значний потенціал демократії участі, взаємодії громадян та муніципалітетів різних рівнів, створює резерв кваліфікованих державних управлінців та менеджерів тощо. Інформаційні потоки, які об'єднують вказані сфери та переплітаються з міжнародними практиками державотворення, характеризуються на сьогодні багатомовністю, що обумовлює актуальність питання формування іншомовної компетенції у громадян.

Ціль роботи. Проаналізувати та визначити основну роль іншомовної комунікативної компетенції у формуванні сучасного суспільства. Проаналізувати напрямок та проблематику інтеграції іншомовної компетенції в сучасне громадянське суспільство, довести її фундаментальність задля успішного державного розвитку.

Матеріали та методи. Теоретико-методологічною основою проведеного дослідження був аналітичний метод, який є основою для вивчення українських та зарубіжних джерел із використанням системного аналізу праці вітчизняних і зарубіжних науковців, провідних вчених та практиків у сфері розвитку іншомовної компетенції. В процесі дослідження використовувались загальнотеоретичні методи узагальнення, які застосовується для формулювання висновків; структурний аналіз та класифікація.

Результати та обговорення. Сучасники розуміють під іншомовною компетенцією два її аспекти: комунікативний (формується на базі здатностей до вільного обміну інформацією без почуття мовленнєвих обмежень) та інтерактивний (виражається через систему взаємодії громадян з суб'єктами зовнішнього середовища незалежно від їх геолокації).

Розвиток громадянського суспільства виражається через суспільну зрілість громадян до саморозвитку та готовності приймати активну участь у житті держави [1].

Важливим аспектом іншомовної комунікативної компетенції у формування громадського суспільства «відповідальної участі» є формування у них позитивних установок щодо участі в державних процесах та політичному житті країни, а саме:

- особистісна зацікавленість і прагнення до сформованості високого рівня іншомовної комунікативної компетентності для ефективного професійного спілкування в майбутньому;
- ставлення до сфери спілкування як до діалогічної взаємодії, а відтак до партнера зі спілкування – як до рівноправного суб'єкта;
- вияв толерантності до поглядів партнерів з професійного спілкування й у процесі обміну думками;
- під час спілкування іноземною мовою орієнтування на взаємокорисний обмін ідеями та інформацією, практикою реалізації громадських ідей за кордоном з метою подальших імплементацій на національному рівні.

Формування окреслених установок у сфері спілкування дозволяє визначати напрямок розвитку іншомовної компетенції громадян задля витіснення бар'єрів у взаємодії з іноземними партнерами, урядами, муніципалітетами тощо.

Однак останніми роками, перебуваючи в центрі уваги засобів масової інформації, будучи засобом конкурентної боротьби між політиками та політичними силами, розвиток комунікативної політики та інтеграція інших мов у спілкування стали темами для спекуляцій [2]. Вирізняється неоднозначне

ставлення у суспільстві до іншомовної комунікативної компетентності, яке з урахуванням гуманітарної політики, глобалізації та євроінтеграції, міжнародного та транснаціонального співробітництва не завжди позитивно впливає на формування національної свідомості української молоді та суспільства загалом.

Викривлення понять спонукає до затвердження основних переваг користування як національною мовою, так і опанування іноземної, адже кожен громадянин повинен свідомо розуміти [2], які можливості відкриваються перед людиною, що володіє декількома мовами. На індивідуальному рівні така риса як іншомовна компетенція дозволяє розвивати когнітивні здібності, увагу і пам'ять, підвищує рівень культури та толерантності до традицій інших народів тощо [3]. Іншомовна компетенція трансформує особистість, розширює межі сприйняття вхідної інформації, збільшує потенції можливості грамотної трансляції власних думок в міжнаціональному просторі, формує вміння вільно та оперативно входити в комунікативне середовище будь-якого рівня (в тому числі інтернаціонального). Особливо варто відмітити формування високих особистісних конкурентних переваг у громадян, які презентують широке мовне портфоліо на ринку праці або у професійній сфері при взаємодії з органами влади.

На макрорівні різностороння мовленнєва компетенція суспільства є необхідною умовою державного розвитку в усіх його проявах: громадянському, правовому, економічному, соціальному, науковому, освітньому, культурному, екологічному прояві тощо [1]. Активне, впливове і розвинене громадянське суспільство з високою іншомовною компетенцією є важливим елементом будь-якої демократичної держави та відіграє одну з ключових ролей у апробації іноземних практик, впровадження нагальних суспільних змін і належного врядування, в управлінні державними справами і вирішенні питань місцевого значення, участі у розробці і реалізації державної політики у різних сферах, утвердженні відповідального перед громадянином сектора компетентних державних службовців, формуванні громадськості розуміння важливості

міжнародних геополітичних, соціально-економічних та гуманітарних проблем з подальшим їх залученням до вирішення [4].

Висновки. Таким чином, формування та інтеграція іншомовної комунікативної компетентності громадянського суспільства на сучасному етапі розвитку світової спільноти слід розглядати як обов'язкову складову розвитку України та її суспільства, що надає переваги громадянам як на індивідуальному рівні, так і на національному рівні в межах держави. Висока іншомовна мовленнєва дієдатність громадян є запорукою реалізації базової цінності тісних взаємовідносин між демократичною правовою державою та обізнаним громадянським суспільством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Липчанко-Ковачик О.В. Формування іншомовної комунікативної компетентності майбутнього фахівця як педагогічна проблема. Вісник Національного університету оборони України. 2013. 5 (36). URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vnaou_2013_5_12.pdf (дата звернення 24.11.2020).
2. Нагірний Л. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ. URL: http://www.chnu.edu.ua/res/chnu.edu.ua/period_vudannia/web13/pdf/2012_1/Liubomyr_Nahirnyi.pdf (дата звернення: 24.11.2020).
3. Черней В.В. Іншомовна підготовка працівників ОВС та фахівців із права [Текст] : тези доп. X Міжвузівської наук.-практич. Інтернет конф. (Київ, 30 квіт. 2020 р.) / [ред. кол. : В.В. Черней, С.С. Чернявський, І.Г. Галдецька та ін.] – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2020. –148 с.
4. Актуальні проблеми іншомовної комунікації: лінгвістичні, методичні та соціально-психологічні аспекти: зб. матеріалів III Всеукраїнської науково-методичної Інтернет-конференції, 26 березня 2020 року, Луцьк /

Луцький національний технічний університет – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ,
2020.288с.URL:[http://lutskntu.com.ua/sites/default/files/sites/default/files/files12/zbi
rnuk_26.03.2020_0.pdf](http://lutskntu.com.ua/sites/default/files/sites/default/files/files12/zbi
rnuk_26.03.2020_0.pdf) (дата звернення: 24.11.2020).

ОСНОВНІ ЗАСАДИ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ ПРИРОДНИЧОЇ ГАЛУЗІ МАЙБУТНІМ ВЧИТЕЛЯМ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Попович Галина Богданівна,
к. б. н., доц.

Симочко Віталій Вікторович,
к. б. н., доц., зав. каф.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна

Вступ. Ключовою реформою Міністерства освіти і науки України щодо удосконалення й осучаснення освітянського процесу стало створення Нової української школи (НУШ). Успіх НУШ залежить від високо кваліфікованого педагога. Саме тому питання підготовки майбутніх учителів початкових класів на сьогодні є актуальним.

Для сучасних школярів учитель уже не виступає єдиним джерелом знань, інформації, яку можна знайти у книжці чи інтернеті. Роль вчителя – забезпечувати розвиток пізнавальної діяльності учнів, формувати в них мотивацію до навчання. Сучасний учитель повинен оволодіти такими професійними якостями, які забезпечать формування у молодших школярів ключових та предметних компетентностей. Педагог має бути здатен до творчого й самостійного мислення, повинен бути готовим до прийняття нестандартних рішень, до застосування на уроках сучасних освітніх технологій [1, 2].

Учитель початкової освіти має сформувати в учнів предметні компетентності з семи освітніх галузей, зокрема природничої, яка реалізується через інтегрований курс «Я досліджую світ». А отже, кінцевим результатом підготовки учителя має бути готовність до інтегрованого навчання молодших школярів. Чинний Державний стандарт початкової освіти (2018 р.) метою природничої освітньої галузі визначив формування компетентностей в галузі

природничих наук, техніки й технологій, екологічної та інших ключових компетентностей на основі опанування знань, умінь і способів діяльності, розвитку здібностей, які забезпечують успішну взаємодію з природою, формування основ наукового світогляду і критичного мислення, становлення відповідальної, безпечної і природоохоронної поведінки учнів у довіччлі на основі усвідомлення принципів сталого розвитку [2].

Державний стандарт орієнтує вчителя початкових класів на використання в освітньому процесі такого змісту освіти і технологій навчання, який відкриє можливості для формування в учнів компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в соціумі [1].

Дисципліна «Методика навчання освітньої галузі «Природознавство» є нормативною і входить до змісту професійної та практичної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Метою роботи є аналіз змісту методики викладання навчальної дисципліни «Методика навчання освітньої галузі «Природознавство» майбутнім вчителям початкової освіти.

Матеріали і методи. У роботі використано такі загальнонаукові методи як аналіз, синтез, узагальнення.

Результати і обговорення. З поміж базових результатів навчання здобувачів є готовність до вирішення широкого кола професійних завдань, організація наукової, методичної та навчальної діяльності вчителя початкової школи. Важливим є вміння організувати власну науково-пошукову та самостійну роботу, формувати в учнів початкових класів мотивацію до навчання природничої освітньої галузі, планувати і проводити сучасний урок з природничих наук як цілісну наукову картину світу. Однією з вимог цієї дисципліни є формування навички педагогічної культури, правил поведінки у нестандартних і конфліктних ситуаціях, що можуть виникнути під час уроків [3].

Метою вивчення навчальної дисципліни є оволодіння майбутніми фахівцями початкової освіти методами і прийомами формування природничих

знань у молодших школярів для подальшого використання в практичній діяльності на принципах Державного стандарту початкової освіти і вимог Концепції НУШ [3].

Програма навчальної дисципліни складається з лекційних та практичних занять, під час яких здобувачі отримують систему знань, практичних умінь та навичок для подальшого використання у педагогічній діяльності. У цілому навчання неефективне, якщо студенти не мають можливості застосування нових знань, здобутих протягом навчання на практиці. Студенти виконують практичні роботи, які дають можливість поглибити знання, відпрацьовують методику ведення різних типів сучасного уроку з природничих наук у початковій школі. Крім того, програмою навчальної дисципліни передбачено самостійну роботу здобувачів, що сприяє формуванню професійної компетентності, забезпечує розвиток навичок самоорганізації та самоконтролю, створенню умов для самостійного набуття знань, умінь, навичок та їх застосування на практиці.

Під час викладання дисципліни використовуються словесні методи навчання: лекція, практичне заняття, бесіда, дискусія, пояснення, розповідь; наочні: підготовка презентацій, використання ілюстрацій, схем; практичні: виконання практичних робіт, опрацювання літератури, моделювання фрагментів уроків і ін. Завдяки різнобічності методів навчання, викладання матеріалу стає доступнішим і цікавішим.

Вивчення дисципліни передбачає контроль та перевірку засвоєння знань та навичок, який проводиться у вигляді усного опитування, виконання самостійних робіт та тестових завдань. Вони спрямовані на те, щоб оцінити рівень знань студентів. Як результат у викладача є можливість переглянути й переоцінити ефективність тих методик, які використовувалися та обрати більш доцільні.

Для успішного формування практичних навичок здобувачів важливим є впровадження інноваційних педагогічних технологій у навчальний процес. Особлива увага належить методам, що потребують свідомого підходу,

творчості, самостійності у навчально-пізнавальній діяльності. Це рольові і моделюючі ігри, завдання на вирішення проблемної ситуації, проведення навчальної дискусії, підготовка інтелект-карт, виконання творчих завдань, проєктів та ін. Значне місце займають сучасні мультимедійні технології, що сприяють ефективності процесу навчання, забезпечують умови для самоосвіти, дистанційної чи змішаної форм навчання. Отже, сучасна початкова освіта потребує нових форм і методів навчання і безумовно – компетентного вчителя.

Висновок. Таким чином, підготовка фахівців початкової освіти з природничої освітньої галузі є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми. В навчальному процесі слід урізноманітнювати методи і прийоми ведення занять, подання інформації, важливо зосереджувати увагу здобувачів на найбільш важливих проблемних питаннях, творчості, розвивати в них самостійність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гільберг Т.Г. / Навчально-методичний посібник. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу "Я досліджую світ" у 1-2 класах ЗЗСО на засадаї компетентнісного підходу / Тетяна Гільберг, Світлана Тарнавська, Ніна Павич. – Київ: Генеза, 2020. – 256 с.

2. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (Дата звернення: 10.11.2021).

3. Сайт електронного навчання ДВНЗ «УжНУ»: Методика навчання освітньої галузі «Природознавство». URL: <https://e-learn.uzhnu.edu.ua/course/info.php?id=3023&lang=en> (Дата звернення: 10.11.2021).

РОЛЬ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО АСПЕКТУ В ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАНЯТЬ АКВААЕРОБІКОЮ ЖІНОК ДРУГОГО ПЕРІОДУ ЗРІЛОГО ВІКУ

Прийма Анна Сергіївна,
магістрантка

Національний університет фізичного виховання і спорту України
м. Київ, Україна

Вступ. Життя в сучасних умовах характеризується збільшенням впливу стресових факторів, підвищенням розумових навантажень та поширенням випадків психосоматичних захворювань. Це все негативно позначається на загальному стані здоров'я жінок другого періоду зрілого віку, які в суспільстві виконують важливі соціальні та виховні функції [1]. В таких умовах врахування саме психічної складової здоров'я є вкрай важливим завданням. Тому під час оздоровчо-тренувального процесу разом з вдосконаленням фізичних якостей має бути приділена належна увага покращенню психоемоційного стану тих, хто займається.

Серед різноманітних видів оздоровчого фітнесу окремої уваги заслуговує аквааеробіка. Заняття у водному середовищі мають низку переваг, що безпосередньо обумовлюється особливими властивостями води: розвантажують опорно-руховий апарат, сприяють активізації обмінних процесів, удосконаленню системи терморегуляції, покращенню діяльності кардіореспіраторної системи та центральної нервової системи [2]. Крім того, вода відома своїми розслаблюючими та антистресовими властивостями, що сприятливо впливає на психіку, створюючи позитивний емоційний фон. Це в свою чергу дозволяє зняти перевтому, покращити настрій, сон, увагу та пам'ять, допомагає при нервовому перенапруженні та депресії.

Мета роботи. Мета нашого дослідження полягала у визначенні ролі психоемоційного та потребнісно-мотиваційного компонентів в ефективності занять аквааеробікою жінок другого періоду зрілого віку.

Матеріали та методи. Для вирішення завдань дослідження було застосовано наступні методи: аналіз науково-методичної літератури; соціологічні методи дослідження (анкетування); антропометричні методи дослідження; фізіологічні методи дослідження; педагогічні методи дослідження (педагогічне тестування, педагогічне спостереження, педагогічний експеримент); методи визначення психоемоційного стану; методи математичної статистики.

Кожна жінка має певний комплекс потреб, які формують її спонукальні мотиви до різних форм активності. Ступінь задоволення цих потреб визначає характер емоцій, які вона переживає, що позначається на загальному психоемоційному стані [3]. Тому при розгляді питань стосовно здоров'я жінок має обов'язково враховуватись аспект їх потребнісної та емоційної сфер. На наш погляд, вирішення проблеми покращення психічної складової здоров'я полягає в урахуванні особливостей потребнісно-мотиваційної сфери тих, хто займається, а задоволення цієї сфери може створити сприятливий психоемоційний фон та сприяти їх подальшій зацікавленості в заняттях.

Результати та обговорення. В ході дослідження було проведено анкетування з метою визначення мотивації жінок другого періоду зрілого віку щодо занять аквааеробікою. В результаті було виявлено, що основними мотивами виступають: покращення стану здоров'я, зниження маси тіла, можливість спілкування, корекція фігури, розвиток та підтримання фізичних якостей, зміна роду діяльності.

В процесі дослідження ми аналізували ступінь реалізації кожного мотиву в контексті занять аквааеробікою і порівнювали як саме це впливає на психоемоційний стан жінок. Також дуже важливо, щоб жінки особисто бачили та усвідомлювали об'єктивну динаміку змін, які відбуваються в їхньому організмі, оскільки це є підставою говорити про задоволення їхніх тих чи інших мотивів. Для цього регулярно проводилися відповідні виміри та визначення певних показників фізичного розвитку.

Дослідження показало, що реалізація мотивів, а відповідно і задоволення певних потреб жінок другого періоду зрілого віку, позитивно відобразилися на динаміці психоемоційного стану. У жінок покращився настрій та самопочуття на 25%, піднялася самооцінка, знизився рівень тривожності на 30%.

Висновки. Таким чином, ми бачимо, що існує тісний взаємозв'язок між психоемоційним станом та ефективністю занять аквааеробікою. Чим більше заняття здатні задовольнити потребнісно-мотиваційну сферу жінок, тим краще буде їх психоемоційний стан. Водночас високий рівень психоемоційного стану сприяє збереженню зацікавленості до занять та відповідно підвищує їх ефективність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Осіпов В. Оптимізація фізичного стану жінок зрілого віку засобами інноваційних фітнес-технологій. В: Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: Зб. наук.пр. Східноєвроп. нац. ун-ту імені Лесі Українки. Луцьк; 2012;4(20), с. 305-309.

2. Плахтій ПД, Босенко АІ, Макаренко АВ. Фізіологія фізичних вправ: підручник. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня Рута»; 2015. 268 с.

3. Реан АА. Психология человека от рождения до смерти: младенчество, детство, юность, взрослость, старость. Санкт-Петербург: Прайм-ЕВРОЗНАК; 2005. 411с.

РОЗУМІННЯ ТА СПОСОБИ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ВИХОВАННЯ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Радю Андрій Володимирович
здобувач вищої освіти ОС «Магістр»

Науковий керівник:

Баштовенко Оксана Анатолівна

кандидат біологічних наук

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Ізмаїл, Україна

Вступ. Нині у теорії та методиці фізичного виховання є кілька підходів до питання вивчення індивідуальних особливостей школярів. В одному з них вказується, що при організації диференційованого підходу на уроках фізичної культури необхідно враховувати стан здоров'я та рівень фізичного розвитку учнів, індивідуальні особливості організму, стать учнів, тип нервової системи, темперамент та багато інших якостей [2, с. 7].

Метою статті є аналіз сучасних підходів щодо реалізації диференційованого підходу до організації уроків фізичної культури у сучасній українській школі. **Методами дослідження** виступають комплексний аналіз наукових джерел та наявних досліджень використання диференційованого підходу на уроках фізичної культури.

Результати та обговорення. Диференційований підхід потрібно здійснювати не лише на уроці, а й перед уроком, після уроку, вдома (при виконанні домашніх завдань).

Застосування на практиці прийомів організації диференційованого підходу на заняттях фізичної культури дозволяє досягти зростання показників фізичного розвитку та фізичної підготовленості, покращення функціонального стану організму, зміцнення здоров'я учнів, ефективної підготовки до здачі норм та тестів з фізичної культури [5, с. 31].

У сучасних умовах необхідно здійснювати не просто індивідуальний підхід до окремих учнів, а створювати оптимальні умови для плідної праці цілих груп учнів, класу, що мають рівні можливості. У зв'язку з цим виникає потреба у класифікації школярів за групами залежно від своїх даних для ефективної роботи на уроці. Фізичний розвиток та фізична підготовленість є закономірним результатом морфологічних та функціональних змін організму, відображенням його фізичних якостей та здібностей, які зазнають змін залежно від генетичних причин та умов життя людини.

Під диференційованим підходом під час уроків фізичної культури розуміється специфічний підхід до кожної з виявлених груп учнів залежно від своїх можливостей, що дозволяє досягати оптимального рівня фізичного розвитку, фізичної підготовленості, і навіть відповідного обсягу знань, умінь і навиків.

У теорії та методиці фізичного виховання проблема організації диференційованого підходу визнана важливою та актуальною. Є наукові розробки цього питання в різних аспектах, завдяки чому стали очевидними ознаки, що лежать в основі диференційованого підходу: стан здоров'я та рівень фізичного розвитку, рівень фізичної підготовленості, ступінь біологічної зрілості та стать дітей, властивості нервової системи та темпераменту. Розширено розділ у групі вправ на виховання правильної постави та вправ на зміцнення м'язів спини та живота. Повністю виключені лазіння по канату, підтягування та акробатичні вправи. Навчальний матеріал програми розроблено таким чином, щоб забезпечити послідовну підготовку учнів і цим створити кращі умови для переведення в підготовчу або основну групу [7, с. 28].

У роботі психолога Б.А. Вяткіна зазначається, що диференціація на уроках фізичної культури починається з урахування біологічного розвитку учнів. Вчений вказує на виявлену залежність між результатами виконання фізичної вправи та біологічним розвитком, ступенем статевого дозрівання.

Диференційований підхід щодо розділу програми (метання, стрибки, лижна підготовка, біг та інших) дозволяє виробити певний стиль роботи для «сильних» і «слабких» учнів.

Робота з організації диференційованого підходу була розроблена доктором педагогічних наук Ішмухаметовим Мансуром Гумеровичем [6, с. 31]. Диференційований підхід умовно поділено на внутрішньокласний та внутрішньошкільний (Рисунок 1).

Рис. 1. Поділ диференційованого підходу

До програми вивчення фізичного розвитку включаються такі показники: довжина тіла стоячи, маса тіла, коло грудної клітки та інші. Усі антропологічні виміри проводяться у вересні та травні. Щорічно проводяться медичні комісії, де вивчають стан здоров'я кожного учня. На основі отриманих даних, разом із медичним працівником школи за оціночними таблицями визначається рівень фізичного розвитку кожного школяра. Відповідно до оціночних даних діти діляться на три медичні групи: основну, підготовчу та спеціальну.

До основної групи відносяться учні, які не мають відхилень у фізичному розвитку та стані здоров'я, а також школярі з незначними відхиленнями у стані здоров'я за умови достатньої фізичної підготовленості.

У підготовчу групу зараховуються діти з незначними відхиленнями у фізичному розвитку та стані здоров'я, без істотних функціональних змін, з недостатньою фізичною підготовленістю.

До спеціальної групи включаються учні, які мають за станом здоров'я значні відхилення постійного чи тимчасового характеру, яким протипоказані заняття з державних програм у загальних групах [3, с. 31].

Після проведення оцінки фізичного розвитку учнів слід брати на особливий облік та під нагляд тих дітей, у яких:

- при довжині тіла нижче середнього, середньому і вище середнього та високого рівня розвитку показники ваги та кола грудей нижче показників, відповідних даної ростової групи обстежуваного того ж віку та статі;
- довжина отримує оцінку «низький» незалежно від величини інших показників;
- довжина тіла отримує оцінку «високий» або при середній довжині інші показники відносяться до оцінки «високий».

Щоб педагогічно правильно управляти навчальним процесом, вчасно вносити корективи в урок, реалізувати диференційований підхід у практичній діяльності, необхідно, крім обліку фізичного розвитку учня, здійснювати контроль за фізичною підготовленістю школярів. Для вивчення фізичної

підготовленості учнів слід скласти програму, до якої можуть увійти такі тести: стрибок у довжину з місця, кидок набивного м'яча, кистьова динамометрія.

Стрибок у довжину з місця. Цей тест відображає розвиток сили та швидкості руху. Випробування проводяться на гумовій доріжці, що розмічена через кожен сантиметр. Учень стає на лінію відштовхування, не переступаючи її шкарпетками, і приймає положення вузької стійки ноги нарізно. Під час замаху руками п'яти від підлоги не відривати. Виконується три спроби, а для оцінки враховується найкращий результат.

Кидок набивного м'яча (1 кг) використовується для оцінки швидкісно-силових якостей при роботі, що виконується переважно за рахунок м'язів рук та тулуба. Метання проводиться через голову двома руками, сидячи на підлозі. Робиться три спроби, враховується найкращий результат.

Кистьова динамометрія. Визначається м'язова сила кисті динамометром. Для учнів 1-3 класів шкала розподілу від 0 до 30 кг, для школярів 4-10 класів шкала від 0 до 90 кг. Сила правої та лівої кисті вимірюється окремо. Випробуваний стоїть прямо, вільно відвівши руку трохи вперед і вбік, охоплюючи динамометр пальцями (стрілка спрямована всередину долоні) і максимально стискає його, не згинаючи руку в лікті. Враховується найкращий результат із двох спроб. Точність виміру до одного кг. Потім за оціночними таблицями визначається, якого рівня фізичної підготовленості належить той чи інший учень. Підсумовуючи бали та поділяючи їх на кількість тестів, отримуємо середній бал, який свідчить про загальний рівень фізичної підготовленості кожного школяра.

За рівнем фізичної підготовленості учні поділяються на три групи:

У групу «сильних» входять учні, які за станом здоров'я до основний медичної групи, мають високий, вище середнього, середній рівень фізичного розвитку та високий і від середнього рівень фізичної підготовленості. Однією з неодмінних умов, що висувуються до учнів цієї групи, є постійне підвищення фізичних навантажень та вимог до технічного виконання фізичних вправ.

Другу групу (середню) складають учні основної медичної групи з високим, вищим за середній, із середнім рівнем фізичного розвитку та мають фізичну підготовленість середнього рівня.

У третю (слабку) групу включаються учні основної та підготовчої медичної груп із середнім, нижчим за середній, низьким рівнем фізичного розвитку та фізичною підготовленістю нижче середнього та низького рівня. Їм підбирається більше підвідних і підготовчих вправ, виключаються вправи, які потребують інтенсивних зусиль, складні по координації виконувани з максимальною швидкістю. При виконанні щодо легких вправ з координації, точності та швидкості реакції на гнучкість учням цієї групи дається така ж кількість повторень, що й учням другої групи, а за більш важких вправ кількість повторень зменшується на 5–20%.

Висновки. Отже, зазначимо, що проблема підвищення ефективності уроків фізичної культури як однієї з основних форм організації фізичного виховання у школі вимагає вирішення багатьох питань, пов'язаних з удосконаленням навчального процесу. Одним із актуальних питань є дослідження особливостей організації диференційованого підходу як важливої умови оптимізації навчального процесу на уроках фізичної культури в школі.

Диференційований підхід умовно поділяється на два типи: внутрішньокласний та внутрішньошкільний.

Внутрішньокласна диференціація: за станом здоров'я, за віково-статевими особливостями, за кшталт нервової системи, за рівнем фізичної підготовленості.

Внутрішньошкільна диференціація: робота з обдарованими дітьми (об'єднання додаткової освіти) та робота з дітьми, віднесеними за станом здоров'я до спеціальної групи.

Фізичний розвиток та фізична підготовленість є закономірним результатом функціональних змін організму, відображенням його фізичних якостей та здібностей, які зазнають змін залежно від генетичних причин та умов життя людини. Фізична підготовка для формування спеціальних умінь та

навичок – це постійна та напружена робота вчителя з навчання та виховання дітей. Тому що багато залежить від фізичної підготовленості дитини, і якщо вона впорається зі своїм навантаженням, то отримає найвищий ступінь задоволення від уроку і набуде подальшої впевненості в собі та в житті, що важливо в нинішніх умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Арістов Ю.М. Акселерація статевого дозрівання та рухова діяльність підлітків. Теорія та практика фізичної культури. 2011. № 8. с. 44–47.
2. Бабанський Ю.К. Вимоги до сучасного уроку. Фізична культура у шкільництві. 2014. №6. с.7-10.
3. Бандаков М.П. Диференційований підхід до учнів у процесі фізичного виховання. Теорія та практика фізичної культури. 2010. № 5. с. 31–32.
4. Вяткин Б.А. Обучая, помните о типе нервной системы. Физическая культура в школе. 2015. № 1. с. 3–7.
5. Гужаловский А. А. Физическая подготовка школьника. Физкультура и спорт. 2013. № 6. с. 31.
6. Ишмухаметов М.Г. Дифференцированный подход на уроках физической культуры. Учебное пособие для ВУЗов. Пермь. 2015.
7. Качашкин В.М. Физическое воспитание в школе. Пособие для учителей физической культуры. 2-е издание, М., Просвещение. 2008. с.28.

ОЗДОРОВЧО-РЕКРЕАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПІДВИЩЕННІ РІВНЯ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Савва К. О.,

Національний університет фізичного виховання і спорту України,
Київ, Україна

Здоров'я людей є соціально важливим фактором, за рівнем та станом якого визначається загальний стан соціуму. Не важко зрозуміти, що чим вищий рівень культури здоров'я суспільства, тим вищий рівень культури здорового способу життя кожної людини. Студентська молодь є основою та майбутнім для держави, тому одним з актуальних питань є пошук шляхів підвищення їхнього здоров'я.

Ключові слова: оздоровчо-рекреаційні технології, рекреація, дозування навантаження,

Актуальність дослідження. На сьогодні відстежується негативна тенденція погіршення стану здоров'я також серед студентської молоді. На думку фахівців, зниження здоров'я та фізичної підготовленості студентів безпосередньо пов'язано зі зменшенням інтересу студентів до занять фізичною культурою та спортом, а також зменшенням рухової активності. Для підвищення зацікавленості студентської молоді до оздоровчо-рекреаційної рухової активності, необхідно знайти принципово нові підходи, технології та засоби, котрі будуть мотивувати та відповідати індивідуальним особливостям студентів.

Аналіз досліджень та публікації з проблеми. Дослідження проблеми використання вільного часу студентів під час дозвілля знаходиться у колі уваги багатьох вітчизняних фахівців. Свій вклад у розвиток цієї теми внесли: О.В. Андрєєва, Футорний СМ., В.А. Горовий, М.В. Дутчак, Є.О. Баженков, С.Б. Пангелов. А також іноземні: Н.М. Shaikh, М.С. Patterson, В. Lanning, М.Р. Umstatted Meyer, С.А. Patterson.

Мета дослідження. Метою даного дослідження є визначення впливу оздоровчо-рекреаційних технологій на здоров'я студентської молоді.

Виклад основного матеріалу.

Оздоровчо-рекреаційна форма заняття застосовується при активному відпочинку. Головним завданням оздоровчо-рекреаційної рухової активності вважається протидія зростаючої гіподинамії серед населення.

Передовий досвід виділяє наступні форми реалізації оздоровчо-рекреаційної рухової активності: спортивні програми, фітнес програми, рекреаційні програми, оздоровчі програми.

Під час оздоровчо-рекреаційних занять важливим елементом є дозування. Воно має бути не високим для кожного з рекреанта, а головний критерій оцінки таких занять - фізичне та емоційне задоволення.

Розрізняють дві форми рекреації: активну (фізичну) та пасивну (споживчу).

Дозування навантажень під час оздоровчо-рекреаційних навантажень необхідно для того, щоб не перенавантажуватися та не вичерпати ресурси організму, тому що це суперечить головному завданню таких занять [1, с. 156].

Принцип оздоровчої спрямованості у процесі заняттям спортом та у фізичній культурі досягається за рахунок оздоровчо-рекреаційних технологій. Технології оздоровчо-рекреаційної рухової активності об'єднує в собі два чинника: перший - процес використання засобів фізичного виховання в оздоровчих цілях; другий - наукову дисципліну, яка об'єднує практику та теорію.

Оздоровчо-рекреаційне тренування передбачає колективну організацію відпочинку та культурного дозвілля, що проводиться у вільний час з метою зміцнення здоров'я. До засобів, що використовується, відносять: туристичні походи, екскурсії, рухливі ігри, спортивні заходи тощо [2, с. 75].

Підтвердженням факту позитивного впливу фізичної активності на здоров'я людини можуть служити наступні дані, отримані під час аналізу впливу оздоровчо-рекреаційних технологій на показники здоров'я студентів,

що проведено автором. Дане дослідження проводилося серед студентів, що мали відносно погані показники за експерт-оцінкою рівня фізичного здоров'я по Г.Л. Апанасенко, що визначається за допомогою реєстрації основних показників: антропометричних та фізіологічних. По завершенню восьми тижневого дослідження отримано наступні результати. (табл. 1).

Таблиця 1

Зміна середніх значень показників після оздоровчо-рекреаційної підготовки серед студентів

Показник	Значення				Абсолютне відхилення, +/-		Темп зміни, %	
	Базисне		Кінцеве		Хлопці	Дівчата	Хлопці	Дівчата
	Хлопці	Дівчата	Хлопці	Дівчата				
ІМТ, кг/м ²	22,7	22,1	25,2	24	2,5	1,9	11,01	10,85
Ж _i ,мл/кг	57,9	44,6	62,3	54	3,2	9,4	7,59	21,07
С _i ,%	61,3	46,6	62,8	48	1,5	1,4	2,44	3,0
ІР, ум. од.	88,4	87,6	85,5	84	-2,9	-3,6	-3,39	-4,40

Висновки. Наслідком пасивного способу життя серед людей виникають гострі проблеми зі здоров'ям, найчастіше це – гіподинамія. Для протидії погіршенню здоров'я студентської молоді доцільно використовувати оздоровчо-рекреаційну діяльність. Головним її завданням вважається протидія зростаючої гіподинамії серед населення. Завдяки проведеному дослідженню було виявлено, що саме Оздоровчо-рекреаційні технології мають позитивний вплив на здоров'я студентської молоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Степанова І.В. Організаційно-методичні засади рекреаційно-оздоровчої рухової активності різних груп населення: навч. посібник. Дніпро: Інновація. 2016.
2. Футорний СМ. Проблема дефіциту рухової активності студентської молоді. Фізичне виховання студентів. 2016.

КОРЕКЦІЯ ПСИХОФІЗИЧНОГО СТАНУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЛЕГКОГО СТУПЕНЮ У ПРОЦЕСІ АДАПТИВНОГО ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Самойленко Карина Едуардівна,

Студентка

Харківська гуманітарно-педагогічна академія

м. Харків, Україна

Питання, що пов'язані з вивченням порушення інтелектуального розвитку, можливо віднести до числа найважливіших в спеціальній педагогіці. Саме цим питанням окрім олігофренопедагогів цікавляться й фахівці суміжних наук: психологи, невропатологи, психіатри, генетики. Діти з порушеннями інтелектуального розвитку займають приблизно 2,5% від загальної кількості дітей.

Приблизно 75 % осіб з порушеннями інтелектуального розвитку мають легкий ступінь. Коефіцієнт інтелекту – 50-69. Для цієї категорії дітей є характерним: конкретність мислення, стереотипність, некретичність.

Мета дослідження полягає у розробці та впровадженні теоретично обґрунтованої та експериментально перевіреної методики для корекції психофізичного стану дітей молодшого шкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку легкого ступеню у процесі адаптивного фізичного виховання.

Для вирішення мети і завдань дослідження були використані наступні методи, вибір яких було здійснено у відповідності до сучасної методології наукових досліджень: теоретичні методи дослідження джерел, що відображають стан досліджуваної проблеми, емпіричні методи, методи математичної статистики.

Теоретичні методи дослідження.

У процесі виконання магістерської роботи було застосовано методи теоретичного аналізу: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та систематизація даних наукової літератури. Методи теоретичного аналізу, що використовуються під час дослідження, забезпечують всебічне пізнання досліджуваного об'єкту, вивчення окремих його елементів та їх взаємодію, встановлення подібності або відмінності між об'єктами та явищами, що вивчаються, розкриття їх сутності.

Емпіричні методи дослідження.

Спостереження, бесіди з метою збору інформації про особливості корекції психофізичного стану дітей молодшого шкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку легкого ступеню у процесі адаптивного фізичного виховання; психодіагностичні тести для отримання кількісно-якісних показників психофізичного стану дітей молодшого шкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку легкого ступеню у процесі адаптивного фізичного виховання; психолого-педагогічні експерименти констатувального та формувального характеру для визначення структури, особливостей, критеріїв та рівнів психофізичного стану дітей молодшого шкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку легкого ступеню та перевірки ефективності реалізації методики корекції психофізичного стану дітей молодшого шкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку легкого ступеню.

Методи математичної статистики. Для доведення достовірності емпіричних даних психофізичного стану, фізичної підготовки дітей з порушеннями інтелектуального розвитку легкого ступеню було застосовано критерій Ст'юдента.

Дослідження проводилося з вересня по листопад 2021 року на базі Харківської спеціальної загальноосвітньої школі-інтернат № 3 для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

Під час діагностики були використані такі методи дослідження:

1. Педагогічне анкетування.
2. Педагогічне тестування.
3. Педагогічний експеримент.

Педагогічне анкетування було проведене для батьків дітей молодшого шкільного віку, з 1-го по 2-й клас, з порушеннями інтелектуального розвитку легкого ступеню. В анкеті батьки відповідали на декілька питань щодо розвитку їх дитини та погоджувались, або не погоджувались на участь дитини у експерименті. Завдяки анкетуванню нами були створені 2 групи: контрольна та експериментальна по 6 осіб у кожній серед учнів 1-2 класів.

Педагогічне тестування фізичної підготовленості. Вивчалися рівень та динаміка загальної фізичної готовності. Для визначення рівня фізичної підготовленості учнів молодшого шкільного віку нами використовувалися тести:

- стрибок у довжину з місця (сантиметри);
- висіння на перекладині (секунди);
- нахили вперед з прямими ногами із положення сидячи (сантиметри);
- згинання і розгинання рук в упорі лежачи (кількість);
- вправи на прес (за 30 секунд)
- біг на місці з високим підніманням стегна за 1 хвилину. Біг починають з правої ноги, фіксується кількість торкань правою ногою долоні за 1 хвилину.
- біг «змійкою» 10 метрів.

Методика тестування: на відстані 2 метри від стартової лінії ставиться набивний м'яч через кожні 1.5 м ще 4 м'ячі. Від останнього м'яча через 2 метри фінішна лінія.

Педагогічний експеримент проводився з метою перевірки ефективності розробленої методики фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку із порушенням інтелектуального розвитку легкого ступеню.

Заняття в експериментальній групі проводилися додатково протягом тижня: два заняття з фізичної культури із включенням рухливих ігор (заняття проходили у залі), по 30-45 хвилин. У контрольній групі матеріал викладався відповідно до вимог загальноприйнятої програми. Попереднє контрольне випробування та тестове завдання проводились у вересні 2021 року, завершальне у листопаді 2021 року.

Організація педагогічного експерименту з учнями 1-2 класів. До занять включаються фізичні вправи, спрямовані на розвиток всіх основних рухів, та загальнорозвиваючі вправи, спрямовані на зміцнення м'язів спини, плечового пояса та ніг, координацію рухів, формуванню правильної постави, розвитку рівноваги. Активно проводились рухливі ігри. Обов'язковим компонентом кожного заняття є вступна та заключна ходьба.

Специфіка експериментальної методики полягала у корекції рухових дій, здійснювалася на основі виділення та диференціювання окремих рухів у структурі цілісної рухової дії та виконання цих рухів як підводних до основної цілісної дії. З цією метою діти виконували рухи окремими ланками опорно-рухового апарату (кисть, передпліччя, плече, ліктьовий суглоб, голова, стопа, стегно, коліно), з різних вихідних положеннях тіла у просторі (стоячи, сидячи, лежачи, лежачи на боці та ін), з відкритими та закритими очима. Завдання виконувались як довільно, так і за сигналом різної природи та модальності (звуковий, світловий, колірний, тактильний).

Для учнів 1-2 класів до занять включаються фізичні вправи, спрямовані на розвиток всіх основних рухів, та загальнорозвиваючі вправи, спрямовані на зміцнення м'язів спини, плечового пояса та ніг, координацію рухів, формуванню правильної постави, розвитку рівноваги. Використання вправ для корекції рухових дій розглянемо у таблиці 1. Активно проводимо рухливі ігри, що наводимо у таблиці 2. Обов'язковим компонентом кожного заняття є вступна та заключна ходьба.

Таблиця 1

Схема використання вправ для корекції рухових дій у процесі адаптивного фізичного виховання

Вправи	Методи	Положення тіла у просторі	Частини тіла	Обладнання
Вправи спрямовані на корекцію рухових дій, рухливі ігри, спортивні ігри.	Ігровий, індивідуальний, груповий, фронтальний, круговий.	Стоячи (стоячи на одній нозі, стоячи на колінах). Сидячи (на п'ятках, на стільці). Лежачи (на спині, на животі, на правому та лівому боці).	Кисть, передпліччя, плече, ліктьовий суглоб, голова, стопа, стегно, коліно.	Кольорові стрічки, м'ячі різного розміру, кубики.

Таблиця 2

Схема застосування рухливих ігор у процесі адаптивного фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку легкого ступеню

Мета рухливих ігор	Корекція психофізичного стану	Продовження корекції психофізичного стану	Підтримка досягнутих результатів
Задачі рухливих ігор	1. Підвищити інтерес до занять з адаптивного фізичного виховання 2. Вивчити рухливі ігри та вправи 3. Провести корекцію вторинних психофізичних порушень.	1. Підвищити можливості функціональних систем організму 2. Підвищити інтенсивність застосовуваних рухливих ігор 3. Використовувати рухливі ігри на витривалість, силу, гнучкість, швидкість.	1. Закріпити досягнутий рівень фізичної підготовки
Особливості методики	Ігри малої інтенсивності, контроль за	Збільшення інтенсивності застосовуваних	Диференційоване та послідовне використання

	станом дитини. Використання ігор у парах або групах.	засобів, та часу, що відводиться на використання ігор.	ігор на корекцію психофізичного стану. Продовження використання рухливих ігор при досягнутому рівні корекції фізичної підготовленості.

Рухливі ігри є найсильнішим засобом всебічного розвитку та виховання дітей молодшого шкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку легкого ступеню.

Дитина з порушеннями інтелектуального розвитку любить грати і так само, як дитина з типовим розвитком, може грати майже в будь-яку гру, тільки дитину з порушеннями інтелектуального розвитку треба навчити цьому, допомогти їй опанувати гру.

Ігри мають бути адаптовані до особливостей дітей. Важливою умовою організації ігор і є чітка взаємодія педагогів, вихователів та батьків. Ігрова діяльність впливає на формування довільності всіх психічних процесів – від елементарних до найскладніших. Так, у грі починають розвиватися довільна поведінка, довільна увага та пам'ять. В умовах гри діти краще зосереджуються і більше запам'ятовують, ніж у прямому завданні дорослого.

У зв'язку з тим, що ігри повинні бути адаптовані під особливості дітей, для організації ігрової діяльності необхідно враховувати рівень фізичної підготовленості, вікові та індивідуальні можливості дитини, наявність навичок просторового орієнтування, місце та час проведення гри, інтереси дітей, а іноді і їх настроїв. Якщо є потреба «оживити» дітей, зацікавити грою, обирається захоплююча, знайома дітям гра, де всі можуть взяти активну участь. І навпаки, якщо діти збуджені, гра повинна бути малорухливою.

Використання рухливих ігор передбачає не лише застосування будь-яких конкретних засобів, але може здійснюватися шляхом включення методичних особливостей гри в будь-які фізичні вправи.

У розробленій методиці, використання рухливих ігор адаптивної фізичної культури для корекції психофізичного стану дітей із порушеннями інтелектуального розвитку, ігри були розділені за корекційною спрямованістю та диференційовано використовувалися в залежності від поставлених завдань на виділених етапах корекції.

Використані рухливі ігри поділялися на:

- щодо корекції фізичної підготовленості;
- за впливом на нервову систему: «спокійні» ігри, ігри на увагу, ігри підвищення тонуусу нервової системи;
- ігри корекційної спрямованості на вторинні порушення: для серцево-судинної системи, дихальної системи, опорно-рухового апарату;
- використання колективних ігор, ігор у парах;
- використання ігор без та з предметами.

Головне місце у розробленій нами методиці посідає чітке диференціювання цілей та завдань рухливих ігор для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку легкого ступеню. А також акцентоване застосування рухливих ігор для підвищення фізичної підготовленості.

Як висновок зазначимо, що рухливі ігри надавали дітям з порушеннями інтелектуального розвитку рухову свободу, яка згодом виходила за межі задоволення функціональної потреби та приймала характер самостійно запланованої діяльності. У ході занять в експериментальній групі нами спостерігалось покращення загального самопочуття, зменшення кількості скарг. Було помітно переважання позитивного емоційного фону та тенденція до зниження тривожності під час та після проведення курсу психофізичного тренування. Поліпшувалась працездатність, підвищувався рівень витривалості, знижувалася втома. Також підвищилися уважність та зацікавленість учнів, дисциплінованість. Таким чином, правильно підібрана та обґрунтована

методика корекційного заняття фізичного виховання з обов'язковим включенням індивідуального підходу до кожного учня на фоні досить високого рівня мотивації до занять, сприяє не тільки зміцненню фізичного здоров'я дітей молодшого шкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку легкого ступеню, а й покращенню їхнього психофізичного стану.

СТВОРЕННЯ СИНТЕЗОВАНОГО ТЕСТОВОГО ЗАВДАННЯ НА ПРИКЛАДІ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ З ДИСЦИПЛІНИ «ЕЛЕКТРИЧНІ МАШИНИ»

Свир Євген Миколайович,

викладач

Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки

Державного вищого навчального закладу

«Український державний хіміко-технологічний університет»

м. Кам'янське, Україна

Вступ. Кожен педагог, який бажає поліпшити якість знань своїх вихованців, намагається використовувати такі методи контролю отриманих знань, які охоплюють якомога ширший діапазон навчальної інформації в межах вивчення своєї дисципліни. Водночас, природним є бажання педагога створити таке опитування, яке було б універсальним та компактним за формою, лаконічним за змістом та не потребувало би багато часу на його створення й оформлення. Таким вимогам відповідають різноманітні тестові завдання.

У даній роботі пропонується об'єднати (синтезувати) такі два типи тестових запитань: з кількома правильними відповідями та на встановлення відповідності. В результаті створюється одне комплексне завдання, яке можна представити у табличному вигляді. Завдання на встановлення відповідності дозволяють перевірити так звані асоціативні знання, які існують у кожній навчальній дисципліні; це знання про взаємозв'язок визначень і фактів, авторів та їх творів (або творів та персонажів, місць та часу подій), форм і змісту, сутності і явищ, про співвідношення між різними предметами, властивостями, законами [1, с. 26-27].

Мета роботи. На основі синтезу тестових запитань з кількома правильними відповідями та на встановлення відповідності ставиться мета створити єдине тестове завдання, яке здатне охопити контроль знань здобувача освіти як з конкретного модуля дисципліни, так і з дисципліни в цілому.

Для забезпечення наочності наведемо приклад використання запропонованого методу стосовно інтеграції знань з дисципліни «Електричні машини».

Матеріали і методи. Для створення тестового завдання вибирається блок тем (модуль) конкретної дисципліни або дисципліна в цілому. Складаються переліки декількох рівноцінних об'єктів для створення завдання, а також їх властивостей, причому кожна властивість може бути притаманною як одному, так і декільком об'єктам.

Розглянемо конкретний приклад створення подібного тестового завдання з навчальної дисципліни «Електричні машини».

Завдання.

Знайти відповідність між об'єктами А, Б, В та приналежними до них властивостями (характеристиками, складовими елементами, режимами роботи) 1...12. У клітині перетину відповідного об'єкту і притаманній йому властивості проставляти позначку «+»; якщо властивість об'єкту не притаманна – ставити позначку «-».

Перелік об'єктів:

А – електрична машина постійного струму;

Б – асинхронна електрична машина;

В – синхронна електрична машина.

Перелік властивостей (характеристик, параметрів, складових елементів, режимів роботи):

1 – двигун;

2 – генератор;

3 – колектор;

4 – ковзання;

5 – механічна характеристика;

6 – якір;

7 – повторно-короткочасний режим;

8 – трифазна напруга;

- 9 – обмотка статора;
- 10 – обмотка збудження;
- 11 – паралельне збудження;
- 12 – швидкість ідеального холостого ходу.

Зразкова відповідь на поставлене завдання представлена у таблиці 1.

Таблиця 1

Зразкова відповідь

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
А	+	+	+	–	+	+	+	–	–	+	+	+
Б	+	–	–	+	+	–	+	+	+	–	–	+
В	+	+	–	–	–	+	–	+	+	+	–	–

У загальному випадку кількість об'єктів (строчок таблиці) m і властивостей (стовпців) n нічим не обмежується, проте не рекомендується надто ускладнювати завдання нагромадженням вихідної інформації.

Звичайно, що строчки і стовпці таблиці можна «перемішувати» для можливості створення кількості $(m! \times n!)$ варіантів.

Результати і обговорення. Основними недоліками даного методу тестування є:

- ручне створення і також ручна перевірка завдання за умови відсутності відповідного автоматизованого шаблону;
- обмеження по використанню об'єктів, які повинні бути однотипними, тобто однієї ознаки класифікації;
- підвищені вимоги до чіткості уяви з боку розробника тесту про процеси або дії, які мають місце у завданні.

Проте дані недоліки компенсуються низкою переваг:

- створення завдання займає мінімум часу;
- завдання є наочним, компактним, лаконічним;
- відповідати на завдання можна у довільному порядку, починати з пунктів, які здаються найлегшими, причому наявність позначки «–» дає можливість одразу виключати невірні відповідності;

– за достатньо простим та на перший погляд легким за формою тестом приховане ґрунтовне за змістом завдання, тому що для правильної відповіді потрібно володіти широким діапазоном знань з дисципліни або її модулів;

– можливість навмисного або ненавмисного (через можливі помилки розробника завдання) створення ситуацій для апеляційних дискусій між викладачем та здобувачем освіти. Більшість авторів робіт, що містять у собі рекомендації для розробників тестів, наприклад, автори роботи [2], радять уникати таких ситуацій. Проте, для розвитку творчих здібностей учасників взаємодії і з метою професійного зростання самого розробника завдання не буде зайвим, якщо у випадку зміни обставин, наприклад, у зв'язку з появою нового технічного відкриття, створиться дискусійна ситуація, коли здобувач освіти опинився більш обізнаним у секторі завдання, що виявився спірним.

Так, наприклад, для наведеного прикладу дискусійна ситуація може виникнути у клітині таблиці Б-2. Причиною дискусії може стати те, що довгий час асинхронні електричні машини випускалися виключно як двигуни, тому в класичних варіантах вивчення курсу досі вважається, що асинхронним машинам не притаманно бути генераторами. Але останнім часом, з розвитком електричного автомобільного транспорту, а також автономних джерел електричної енергії, все більше й більше набувають поширення саме асинхронні генератори, про що свідчить інформація, викладена, наприклад, в роботі авторів [3].

Критерії оцінювання подібного тестового завдання можуть враховувати як звичайне процентне співвідношення між правильними і неправильними відповідями, так і корелюватися в залежності від складності проявів тих чи інших властивостей в об'єкті. Додаткові бали повинні нараховуватися у випадку наявності аргументованих доводів з боку здобувача освіти у дискусійних ситуаціях.

Висновки. Запропонований формат тестового завдання може бути застосований як підсумковий контроль базових знань з будь-якої навчальної дисципліни. Подібні тести допоможуть педагогу швидко виявити «слабкі

місця» у засвоєнні знань своїми вихованцями і в подальшому скорегувати свою діяльність з метою усунення виявлених недоліків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Опарина Н.М., Полина Г.Н., Файзулин Р.М., Шрамкова И.Г. Адаптивное тестирование. Учебно-методическое пособие. – Хабаровск: ДВГУПС, 2007. – 95 с.

2. Булах І. Є., Мруга М. Р. Створюємо якісний тест: Навч. посіб. – К.: Майстер-клас, – 2006. – 160 с.

3. Мазуренко Л. И. Асинхронные генераторы с вентильным и вентильно-емкостным возбуждением для автономных энергоустановок /Л.И.Мазуренко, А.И.Лищенко – К. : Наукова думка, 2011. – 271 с.

ПЕДАГОГІЧНА ЗАНЕДБАНІСТЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА ВИНИКНЕННЯ ВАЖКОВИХОВУВАНOSTІ ДИТИНИ

Силкіна Світлана Анатоліївна

старший викладач кафедри педагогіки та психології
Луганський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
м. Северодонецьк, Україна

Актуальність. В умовах сьогодення однією з гострих та актуальних соціально-педагогічних проблем залишається дезадаптація неповнолітніх. Яскравим підтвердженням цьому є те, що з кожним роком педагогічні працівники в закладах загальної середньої освіти стикаються з проявом важковиховуваності серед дітей, особливо це стосується підлітків та учнівської молоді. Більшість сучасних науковці, як теоретиків так і практиків, наголошують, що появи такої поведінки передуює саме явище педагогічної занедбаності.

Здійснений теоретичний аналіз наукових джерел дав нам змогу визначити, що дослідженням цього питання займались А. Капська, Н. Максимова, В. Оржеховська, В. Баженов, В. Поварицина, А. Кочетов та інші.

Звертаючись до Українського педагогічного словника, знаходимо таке визначення суті поняття «запущеність педагогічна»: «...стійкі відхилення від норми в моральній свідомості й поведінці чи навчальній діяльності, спричинені недоліками педагогічного впливу... Педагогічно запущена дитина є психічно нормальною й фізично здоровою, однак не має знань та умінь необхідних для нормальної життєдіяльності» [5, с. 134].

А. Кочетов, зазначає, що ідентичними можна назвати поняття «важка дитина» та «важковиховувані школярі». Але не слід прирівнювати їх до категорії «педагогічно занедбані». Адже педагогічна занедбаність – це причина важковиховуваності, а не характеристика особистості дитини [3]. Погоджується з цією думкою і дослідниця О. Полякова. Вона наголошує, що терміни «важка

дитина» та «педагогічно занедбана дитина» не є синонімами. А педагогічна занедбаність може виступати однією з причин появи важковиховуваності [1].

У свою чергу, В. Поварниціна пропонує розглядати педагогічну занедбаність як несформованість у підлітків важливих соціальних якостей особистості, актуальних для їхнього віку. Вона протилежна вихованості і є результатом низького рівня виховуваності. Її проявами є: закритість до допомоги інших людей у його розвитку, небажання прислухатися до порад оточуючих, труднощі орієнтування в нових соціальних умовах. Риси та якості педагогічно занедбаного школяра обумовлюють його неадекватні реакції на соціально-педагогічні впливи через недостатній розвиток свідомості, волі, почуттів [4].

Дослідник В. Баженов окреслює ознаки педагогічної занедбаності, що вказують на нездатність дитини сприймати соціально-педагогічні впливи. До них належать:

- порушення в мотиваційній сфері та сфері потреб, відсутність необхідних позитивних чи переважання негативних орієнтацій особистості;
- нездатність правильно підпорядковувати вибір засобів поставленим цілям через несформованість цих засобів чи нерозбірливість у їхньому виборі, несформованість почуття обов'язку, відповідальності;
- нездатність правильно і самостійно прийняти відповідальне рішення через невпевненість у своїх силах чи надмірну самовпевненість;
- безвідповідальність, нездатність до обов'язкового виконання доручень старших, колективу товаришів;
- невміння адекватно оцінити результати своєї поведінки, свій вчинок, некритичність, несформованість соціально значущих критеріїв оцінки і самооцінки і необхідних навиків оцінювання;
- нездатність до закріплення в індивідуальному досвіді позитивних результатів і способів моральної діяльності, переважання шкідливих звичок [2].

Висновок. Таким чином, можна зробити висновок, що на сьогоднішній день більшість сучасних науковців, як теоретиків так і практиків, поняття

«педагогічна занедбаність» вживають поряд із терміном «важковиховуваність». Дослідники наголошують, що педагогічна занедбаність є результатом низького рівня виховуваності дитини і тому є передумовою виникнення дезадаптивної поведінки неповнолітніх.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Баженов В. Г. Воспитание педагогически запущенных подростков. / В. Г. Баженов. – К.: Раденська школа, 1986. – 130 с. – С. 18-25.
2. Важковиховуваність: сутність, причини, реабілітація : навчальний посібник для соціальних педагогів та практичних психологів освітніх закладів / за ред. О. М. Полякової. - Суми : Університетська книга, 2009. - 346
3. Кочетов А. И. Работа с трудными детьми: Книга для учителя. / Кочетов А. И., Верцинская Н. Н.. – М.: Просвещение, 1986. – 160 с. – С. 6–10, 21–33.
4. Поварницина В. А. Воспитательная работа школы с трудными учащимися-подростками: Учеб. пособ. / Поварницина В. А. – Ч.: ЧГПИ, 1984.
5. Український педагогічний словник. Упорядник С. Гончаренко. Київ: Либідь, 1997. 376 с.

ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ВЕЛИЧИНУ ПРЕДМЕТІВ У ДІТЕЙ З ПОМІРНОЮ РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ

Смаглюк Катерина

студентка групи 511 со КЗ

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія» ХОР

Науковий керівник

Пехарєва Альона Станіславівна,

кандидат психологічних наук,

викладач кафедри корекційної

освіти та спеціальної психології

КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» ХОР

м. Харків, Україна

Введение./Introductions. Формування уявлень про величину предметів у дітей з помірною розумовою відсталістю є поступовим процесом, спрямованим на поєднання окремих знань і умінь в одне ціле.

Великою проблемою оволодіння знаннями про величину предметів у учнів є недорозвинення мови, як експресивної, і імпресивної. Словник вкрай збіднений, діти не можуть описати предмет, спираючись на його ознаки. Активізація та збагачення словника утруднено не тільки порушенням фонетико-фонематичного характеру, а й бідним життєвим досвідом. Наочний матеріал не буде мати навчальний характер, оскільки діти переважно неспроможні співвіднести зображення предмета з його реальністю. Тому при початковому формуванні уявлень про величину актуально використовувати предметний матеріал. Слід пам'ятати, що у дітей з розумової відсталістю (інтелектуальними порушеннями) провідною залишається предметно-практична діяльність.

Цель работы./Aim. Визначити методи формування уявлень про величину предметів у дітей з помірною розумовою відсталістю.

Материалы и методы./Materials and methods. При формуванні уявлень і понять про розміри велике значення має визначення послідовності. Для дітей з

помірною розумовою відсталістю найбільш знайомі та доступні для опанування поняття великий - маленький, товстий - тонкий, більш важкі для них є поняття: довгий - короткий, високий - низький, широкий - вузький та ін.

При формуванні уявлень про розміри слід ретельно відбирати наочні посібники, дидактичний матеріал, а також звертати увагу на предмети навколишнього середовища дитини. Для перших занять із формування того чи іншого поняття потрібно підібрати дидактичний матеріал, предмети, які відрізнялися один від одного лише за однією ознакою. Причому ця ознака має виступати контрастно. Наприклад, при формуванні ознаки довжини предметів слід підбирати стрічки, смужки паперу, олівці, які відрізнялися б тільки за довжиною, а всі інші ознаки (ширина, матеріал, колір) були однакові. Такий підбір наочного матеріалу не дозволить змішання суттєвих та несуттєвих ознак. На наступних заняттях підбираються предмети, що відрізняються один від одного двома, а потім і трьома ознаками. Наприклад, одна стрічка довга та вузька, інша стрічка коротка та широка. Один будинок високий, довгий, вузький, а поряд інший будинок низький, довгий, широкий. Такий підбір предметів ставить перед дитиною важче завдання — із низки ознак виділити той, що вимагає педагог. Характеризуючи предмет декількома вже відомими дитині ознаками, можна виокремити його з інших.

Заняття з формування понять про розміри слід проводити в такій послідовності, яка допомагала б дітям використовувати отримані знання в житті, у трудовій діяльності, які вони можуть здійснювати, а не просто для того, щоб збагачувати їх пам'ять певними знаннями. Дослідження свідчать, що формування уявлень про розміри буде ефективнішим, якщо на першому занятті створити таку життєву ситуацію, завдяки якій діти зрозуміли б, що перед ними предмети різні за розмірами, і що цю ознаку слід враховувати при вирішенні конкретного життєвого завдання. Наприклад, вихованцям пропонується розкласти кубики у коробки. Коробки - велика і маленька. Кубик великий. Якщо діти вибирають маленьку коробку, кубик не вміщається в неї, а у велику коробку вони добре поміщаються. Діти пояснюють, чому вони обрали для

великого кубика велику коробку. Уточнення або формування ознаки має проходити на роздатковому матеріалі, натуральних предметах, причому таких, у яких ця ознака рельєфно виступає і за якою ці предмети відрізняються один від одного (всі інші ознаки однакові). Наприклад, великий і маленький м'яч, товстий і тонкий олівець (довжина, колір однакові), довга і коротка мотузка, висока та низька ваза, широка та вузька лінійка (довжина, товщина однакові). На цьому занятті учні використовують картки з малюнками. Педагог, наприклад, просить показати велике яблуко і маленьке яблуко, велику ляльку і маленьку ляльку, велику кулю і маленьку кулю, великий будинок і маленький будинок і т. д. Діти знаходять серед іграшок, дидактичного матеріалу однорідні предмети: великі та маленькі.

У зв'язку з труднощами перенесення отриманих знань, умінь та навичок у нові умови та з необхідністю постійної стимуляції емоційно-вольової сфери, роздатковий матеріал, наочні посібники та дидактичні іграшки потрібно періодично змінювати на нові. Наприклад, при вивченні понять великий-маленький використовувати кільця від пірамід, матрешки, різноманітні барила, геометричні фігури різних кольорів і з різних матеріалів, реальні предмети (посуд, одяг, іграшки) і т.д.

Далі діти мають у своїй практичній діяльності (ліплення, обведення, малювання, розфарбовування) відтворити предмети з певною ознакою. Завдання: виліпи з пластиліну великий і маленький м'яч, зафарбувати великий лист зеленим кольором, маленький - жовтим і т.п. Виконуючи практичну роботу, дитина має надати предмету заданих якостей. Це вимагає від неї досить ясного уявлення про ту чи іншу ознаку предмета. Нарешті, необхідно закріпити знання про ознаки величини в природних умовах (на прогулянці, екскурсії, на вулиці, в парку, лісі тощо), в яких багато ознак предметів виступають у комплексі з іншими якостями предмета (колір, матеріал, форма, конструкція). Виокремлення ознаки ускладнюється. Коли сформовано кілька поглядів на ознаки, необхідно пред'являти завдання вичленування однієї ознаки предмета. Потім, де поєднуються дві або три ознаки, наприклад: довгі та товсті, короткі та

тонкі, довгі та тонкі, короткі та товсті олівці. Пропонується відібрати всі довгі олівці чи всі товсті. Ці вправи сприяють диференціації поглядів на ознаки різних предметів.

Важливо навчити дитину порівнювати предмети, прикладаючи їх один до одного або накладаючи один на одного. Спочатку слід вибирати предмети, які значно відрізняються один від одного за розмірами. Поступово різниця розмірів скорочується. Спочатку порівнюються два предмети, потім їх кількість поступово зростає. Спочатку діти беруть предмети, наприклад, дві стрічки різної довжини. Вчитель просить накласти одну стрічку на іншу так, щоб поєднати їхні кінці зліва. Всі діти спостерігають, а потім здійснюють дії з предметами. Матеріалізована дія для порівняння предметів виконується неодноразово. Завдяки цим діям дитина може зробити висновок, яка стрічка довша, а яка коротша.

Як правило, поняття великий-маленький у дітей вже сформовано перед пачатком шкільного навчання та освоєння інших величин дуже утруднено. При виконанні практичних завдань і при порівнянні предметів у учнів важко формуються нові для них уявлення, оскільки інертність розумових процесів «застрягає» на вивчених раніше поняттях. Змішування уявлень про величину предметів може спостерігатися протягом усього періоду навчання.

Ще одну складність становить низький мовленнєвий розвиток дітей. Діти здебільшого розуміють побутову мову, яку чують щодня. Словник вкрай обмежений і у ньому відсутні слова, необхідні для опису різних розмірів предметів. Наочний матеріал не завжди ефективний, оскільки часто діти бачать не предмет, а зображення. Тому при формуванні уявлень про величину предметів у підготовчій групі перевага надається роздавальному матеріалу.

Розвитку мовлення на заняттях з формування елементарних математичних уявлень має приділятися велика увага, оскільки чіткі уявлення формуються лише тоді, коли побачене, сприйняте зафіксовано у словесній формі. Якщо ж у дитини мовлення не з'являється, то відпрацьовуються невербальні форми комунікації – жести, міміка, інтонація. У процес навчання

треба активно підключати руку як найважливіший засіб пізнавального розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями. Рухи руки (торкання, обведення за контуром) сприяють точності сприйняття – рука вчить око. При формуванні уявлень великий – маленький, довгий – короткий, порожній – повний, багато – мало та інших. дитина має не тільки бачити і чути названу ознаку, а й тактильно, чуттєво відчувати її. Тактильно-рухове сприйняття так само як і зорове, починається з впізнавання, а завершується формуванням уявлень.

Знайомство з предметами, зі своїми якісними чи кількісними ознаками здійснюється послідовно:

- педагог встановлює зв'язок між предметом, якісною чи кількісною ознакою та його назвою: вказує на предмет (або ознаку предмета) та ясно, чітко вимовляє його назву. (Це кубик. Великий м'яч. Один гриб.)

- педагог промовляє назву предмета (або ознаки), а дитина повинна показати чи дати відповідний предмет педагогу, виділивши його серед інших. (Дай мені кубик. Покажи великий м'яч. Візьми один гриб.)

- педагог вказує на предмет (ознаку) і просить дитину назвати її. Що це? (Це кубик?) Якого розміру м'яч? (Великий м'яч.) Скільки грибів? (Один гриб.) Так пасивний словник стає активним.

Для подолання труднощів у дітей при формуванні уявлень про величину кожної пари антонімічних понять краще приділяти ціле заняття та періодично проводити повторювально-узагальнювальне заняття з використанням 2-3 пар понять.

Результаты и обсуждение./Results and discussion. Використовуючи наведені вище методи та прийоми у формуванні уявлень про величину предметів у дітей з помірною розумовою відсталістю можна стверджувати, що вони є цілком змістовними та результативними.

Выводы./Conclusions. Отже, формування уявлень про величину предметів у учнів із розумовою відсталістю займає тривалий час. Закріплюються поняття на заняттях з ручної праці (аплікація, ліплення),

літературного читання, навколишнього світу, образотворчої діяльності, самообслуговування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баряєва Л.Б. Формування елементарних математичних уявлень у дошкільнят (з проблемами розвитку): Навчально-методичний посібник. – СПб.: Вид-во «СОЮЗ», 2002. – 479 с.

2. Щербакова Є.І. Теорія та методика математичного розвитку дошкільнят: Уч. посібник. – М.: Видавництво НВО «МОДЕК», 2005. – 392 с.

3. Катаєва А.А., Стребелева Є.А. Дидактичні ігри та вправи у навчанні розумово відсталих дошкільнят: Кн. для вчителя--М.: «БУК-МАЙСТЕР», 1993.- 191 с: іл.

4. Катаєва А.А., Стребелева Є.А. Дошкільня олігофренопедагогіка: Навч. для студ. вищ. навчань, закладів. - М.: Гуманіт. вид. центр ВЛАДОС, 2001. - 208 с.сайт <http://pedlib.ru>

5. Перова М.Н. Методика викладання математики у спеціальній (корекційної) школі VIII виду - М.: Гуманіт. вид. центр ВЛАДОС, 2001. - 408 с.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Соболь Валерій Євгенійович

здобувач вищої освіти
освітнього ступеня «Магістр»
спеціальності 011. Освітні, педагогічні науки
Науковий керівник

Курліщук Інна Іванівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
м. Старобільськ, Україна

Вступ./Introduction. Сучасна суспільно-політична ситуація на Сході України, яка характеризується реальною загрозою втрати державної незалежності, висуває перед суспільством, і зокрема системою освіти як агентом змін, завдання формувати активну, демократично орієнтовану та патріотично налаштовану особистість. Сьогодні, як ніколи раніше, стає нагальною потреба посилення патріотичного виховання молоді. І важливу роль у виконанні цього завдання покладено на заклади вищої освіти.

Важливість патріотичного виховання студентської молоді підкреслюється на законодавчому рівні. Про необхідність активізації уваги до проблеми формування патріотизму йдеться в Законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), Концепції українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах сучасних модернізаційних змін, Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020 – 2025 роки та ін. Згідно з законодавством, основними завданнями патріотичного виховання здобувачів вищої освіти є формування свідомого громадянина — патріота, активного провідника української національної ідеї, людини, що зберігає та активно пропагує духовні надбання свого народу.

Аналіз явища патріотизму в суспільному й особистісному вимірах ставав предметом досліджень ряду вітчизняних і зарубіжних філософів, психологів,

соціологів та педагогів. Суть патріотизму вивчали Д. Бар-Тал, О. Вишневський, В. Гарнійчук, Т. Гура, Э. Джачвадзе-Хмаладзе, Ю. Збітнєв, Л. Казміренко, В. Калабська, М. Костицький, М. Кром, В. Кротюк, О. Кудер, А. Миронов, А. Мумендей, Дж. Мюллер, М. Потапова, О. Сухомлинська, І. Харламов, С. Широков та ін. Основи патріотичного виховання досліджували Б. Ананьєв, І. Бех, П. Вербицька, Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонтєв, О. Петровський, А. Погрібний, Ю. Руденко, К. Чорна, О. Шестопалюк, П. Якобсон. До теоретичних та практичних аспектів питання організації патріотичного виховання студентської молоді зверталися Ю. Бондаренко, М. Боришевський, С. Василенко, С. Виговська, Т. Дем'янюк, Р. Захарченко, Н. Ковган, В. Кузь, М. Левківський, І. Матюша, Т. Мельничук, С. Павлюк, Б. Цимбалістий, В. Янів та ін.

Водночас згадані дослідження розкривають лише окремі аспекти зазначеної проблеми, тому потребують подальшого дослідження.

Мета роботи./Aim. Мета нашого дослідження розкрити актуальність і особливості патріотичного виховання студентської молоді закладів вищої освіти на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

Матеріали і методи./Materials and methods. У нашому дослідженні було використано ряд методів, а саме: теоретичний аналіз, синтез та узагальнення наукових джерел, на підставі яких були визначені ключові поняття дослідження та доведена актуальність для українського суспільства ефективної організації патріотичного виховання студентської молоді в закладах вищої освіти.

Результати і обговорення./Results and discussions. Відповідно до завдань нашого дослідження виникає необхідність дати визначення поняттю «патріотичне виховання студентської молоді», розкривши його сутність на підставі аналізу наукової літератури.

Зазначимо, що феномен виховання має багаті традиції дослідження у педагогічній науці і характеризується наявністю різних підходів до свого трактування у численних вітчизняних і зарубіжних концепціях. Зазвичай під поняттям «виховання» у вітчизняній науці розуміють процес цілеспрямованої,

систематичної й організованої взаємодії вихователя і вихованця, під час якого відбувається вплив на свідомість, підсвідомість, пізнавальну, емоційно-вольову та мотиваційну сфери вихованця з метою формування світогляду, ціннісних орієнтацій, громадських і професійних рис та ін. У зарубіжній науці виховання ототожнюється з процесом навчання, який розуміється і як освітня діяльність, і як наука про виховання.

Виховання як багатофакторний процес розвитку і формування цінностей особистості включає кілька напрямків, кожен з яких має конкретну мету, зміст і методи реалізації. У педагогічній літературі традиційно виділяють моральне, естетичне, розумове, фізичне, трудове, патріотичне та ін. види виховання.

За сучасних умов розвитку нашої держави патріотичне виховання молоді набуває актуальності. І політичні події, що відбулися на Сході країни у 2014 році, не тільки продемонстрували певні недоліки в організації патріотичного виховання на Донбасі та в АР Крим, а й засвідчили необхідність негайного удосконалення системи національно-патріотичного виховання у закладах освіти України, зокрема вищої, оскільки сьогодні саме студентська молодь виступає однією з найбільш суспільно активних верств населення. Разом з тим пріоритетність патріотичного виховання зумовлена бурхливими процесами оновлення і консолідації нації, а також швидкими темпами інтеграції України в європейське та світове співтовариство.

У рамках нашого аналізу понятійного апарату дослідження звернемося до визначення терміну «патріотизм». У «Енциклопедії освіти» (2008 р.) він трактується як «суспільний моральний принцип діяльного ставлення до свого народу, що віддзеркалює національну гордість і любов до вітчизни, громадянську відповідальність за її долю, а також емоційне підпорядкування особистістю свого життя спільним національним інтересам і виявляється в готовності служити Батьківщині й захищати її від ворогів» [7, 633].

В. Кротюк визначає патріотизм як «одну з найзначніших цінностей, притаманних усім сферам суспільства і держави, і є найважливішим духовним надбанням особистості, характеризує вищий рівень її розвитку і виявляється в

активно-діяльній самореалізації на благо Вітчизни. Патріотизм уособлює любов до своєї Вітчизни, причетність до її історії, культури, досягнень, становить духовно-моральну основу особистості, що формує її громадянську позицію і потребу в гідному, самовідданому, жертвному служінні Батьківщині. Патріотизм є своєрідним фундаментом суспільного і державного будівництва, ідеологічним підґрунтям його життєздатності, однією з основних умов ефективного функціонування всієї системи соціальних і державних інститутів» [5, 57].

Трактуючи специфіку українського патріотизму, Я. Калакура виділяє «поважне ставлення до історії своєї країни, свого народу, його традицій» [4, 223], у той час як А. Максютів визначальною рисою українського патріотизму називає дієвість, яка спроможна перетворювати почуття в конкретні справи і вчинки на користь Батьківщини та держави [6, 32].

Можна зробити висновок про те, що виховання патріотизму – це завжди історично зумовлена сукупність ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної поведінки, спрямованих на організацію життєдіяльності наступних поколінь, у процесі якої засвоюється духовна і матеріальна культура нації, формується національна свідомість.

Сучасне покоління студентської молоді добре розуміє свою індивідуальність, орієнтується на особисту самореалізацію, готове активно формувати «Я-образ» і експериментувати з своєю ідентичністю, тому так важливо правильно організувати процеси соціалізації і виховання у цьому середовищі.

Розглядаючи патріотичне виховання студентської молоді закладів вищої освіти, ми поділяємо думку О. Жаровської [2] стосовно доцільності трактувати його як розвиток у суспільстві високої соціальної активності, цивільної відповідальності, духовності, становлення громадян з позитивними цінностями і якостями, здатних виявити їх у творчому процесі на користь Вітчизни, зміцнення держави, забезпечення її життєво важливих інтересів та стійкого розвитку.

Вслід за С. Ігнатенко, ми визнаємо, що патріотичне виховання студентства як «планомірна виховна діяльність», спрямована в першу чергу на формування у вихованців почуття патріотизму, тобто належного ставлення до Батьківщини та до представників спільних культур або країн [3, 39].

Важливим для нашого дослідження є трактування патріотичного виховання здобувачів вищої освіти як «розвитку особистості, з високою національною самосвідомістю, готовністю до виконання громадянського та конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, незалежності та цілісності України, утвердження національного суверенітету держави» [1, 62].

Отже, сьогодні патріотичне виховання здобувачів вищої освіти найчастіше розглядається науковцями як соціальне явище, напрям педагогічної діяльності і фактор суспільного життя. Воно охоплює різноманітні сфери організованого і цілеспрямованого впливу на особистість з боку держави, народу, етнічної групи, колективу, сім'ї, викладачів, окремої людини та ін. Патріотична вихованість як результат патріотичного виховання дає змогу молодій особистості самостверджуватися соціально, культурно, духовно тощо.

Провідним фактором патріотичного виховання студентства у сучасних умовах виступає вища школа, для якої залишається актуальною задача, визначена в Національній доктрині розвитку освіти у XXI столітті: забезпечити формування та розвиток національного характеру освіти і національно-патріотичного виховання.

Висновки./Conclusions. Таким чином, встановлено, що *патріотичне виховання студентської молоді закладів вищої освіти* – це цілеспрямований процес, який відбувається у межах освітнього процесу у закладах вищої освіти і є важливою складовою формування особистості здобувача освіти як громадянина з високою патріотичною свідомістю, почуттям вірності та любові до Батьківщини.

В організації процесу патріотичного виховання пріоритетного значення набувають умови його реалізації, з-поміж яких важливе місце належить виховному простору закладів вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дудка І. А. Патріотичне виховання студентської молоді як складова громадської діяльності вищого навчального закладу. *Витоки педагогічної майстерності: Педагогічні науки*. 2015. Вип. 16. С. 56 – 63.
2. Жаровська О. П. Патріотичне виховання студентів в освітньо-виховному середовищі педагогічного університету : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Вінниця, 2015. 20 с.
3. Ігнатенко С.А. Виховання громадянськості студентської молоді: метод. посібник. Харків: Айлант, 2008. 103 с.
4. Калакура Я. Формування українського патріотизму: історичне та історіографічне підґрунтя. *Українознавство*. 2008. №2. С.222 – 225.
5. Кротюк В. А. Сучасні концепції дослідження патріотизму. *Вісн. Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого»*. Сер. «Філософія, філософія права, політологія, соціологія». Харків : Право, 2013. № 5(19). С. 50 – 58.
6. Максютов А. О. Патріотичне виховання майбутніх учителів географії в процесі пошукової туристсько-краєзнавчої діяльності: дис. ... канд. пед. наук. Умань, 2014. 215 с.
7. Енциклопедія освіти / голов. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

ТЕХНОЛОГІЯ МОНІТОРИНГУ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: АКМЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ

Степашко Володимир Олексійович

д. пед. н., професор
Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав, Україна

Вступ. Наука акмеологія розглядає особистість з позицій закономірностей і механізмів розвитку людини на етапі її зрілості, досягнення креативно-творчого рівня професіоналізму. У наукових працях особистісний розвиток розглянуто як «ціннісно-мотиваційний розвиток»; він визначається відносинами особистості з соціумом. З одного боку, особистісний розвиток учителя початкової школи спонтанно спрямований на адаптацію особистісних прагнень до вимог соціальних норм, інтеграцію в соціум, самореалізацію, самомотивацію, саморегуляцію, комунікацію як психологічну умову соціалізації особистості, а з іншого, – асоційований з онтогенезом. Серед механізмів розвитку особистості – ідентифікація – уособлення (Б. Мухіна), адаптація – індивідуалізація (А. Петровський), ідентифікація – відсторонення (К. Альбуханова-Славська).

Значущими в контексті досліджуваної проблеми професійного розвитку вчителя початкової школи є положення теорії моделі школи (Е. Маркс, Л. де Калюве, М. Петрі); в основу чотирьох моделей школи покладено таку ідею: адаптація педагога до стандартів якості; корегування змісту освітньої діяльності на основі аналізу змін в освітній політиці; зорієнтованість на індивідуальний підхід, розвиток творчих здібностей, мотиваційної сфери (вищому рівню сформованості професійної діяльності відповідає потреба в самоактуалізації, реалізації творчих можливостей, сформованість почуття обов'язку); детермінанти та механізми розвитку особистості; готовність до професійної діяльності (наявність спеціальних здібностей, інтерес до обраної

професії, уміння ухвалювати рішення; готовність до змін умов праці, професійна компетентність.

Беззаперечним є твердження Г. Єльнікової, що саморозвиток особистість реалізує через спрямовану самоорганізацію [1].

Практично значущими є технології, спрямовані на створення акмеологічного середовища, підтримання інтересу до творчості; фундаментальні філософські, педагогічні та психологічні наукові ідеї і положення про неперервність розвитку особистості.

Актуальною в контексті акмеологічного супроводу професійної діяльності вчителя початкової школи є проблема розроблення складника педагогічної технології, зокрема кваліметричної моделі як засобу моніторингу результативності професійної діяльності.

Мета роботи. Мета полягає в розробленні технології моніторингу професійного розвитку вчителя початкової школи відповідно до сформульованих концептуальних положень досліджуваної проблеми.

Матеріали і методи. Методологічною основою дослідження є особистісно-діяльнісний, акмеологічний та компетентнісний підходи до моделювання системи професійного розвитку вчителя початкової школи. У роботі застосовано методи моделювання компонентів та експертного оцінювання результативності професійної діяльності вчителя початкової школи.

Результати і обговорення.

Концептуальні положення дослідження.

1. Учитель початкової школи реалізує особистісний розвиток через інтеграцію в соціум, самоорганізацію, самореалізацію, самомотивацію, комунікацію, саморегуляцію, а творчий потенціал – через сукупність компетентностей.

2. Процес професійного розвитку спонтанно здійснюється в активній творчій діяльності відповідно до її структури (мета – завдання – мотив – засоби – умови – результат).

3.Інтенційна свідомість, потреби, інтереси є рушійною силою інтелектуального, духовного, професійного розвитку особистості.

4. Здібності є синтезом якостей особистісних, ділових, професійних, природних задатків, потенційних спроможностей.

5. Розвиток є нелінійним процесом і спрямований до вершини «акме».

6. Адміністративний персонал початкової школи, районні та обласні відділи освіти організують акмеологічний супровід професійної діяльності вчителів через новітні педагогічні технології розвитку, інновації, креативні ідеї.

7. Зміст професійної діяльності вчитель початкової школи проектує на компетентнісній основі.

Складниками професіограми вчителя початкової школи є спроектовані нами персонограма, дескриптограма, психограма, акмеограма. Серед якісних показників акмеограми ми виокремили посаду, державні нагороди, атестацію, сертифікацію, підвищення кваліфікації, інноваційно-педагогічну та методичну активність.

Для експертного оцінювання якісних показників (компонентів) рівня професіоналізму (компетентності та педагогічної майстерності) учителя ми розробили адаптовану до умов функціонування початкової школи факторно-критеріальну модель професійної діяльності на основі методики, розробленою Г. Єльніковою [1]. Експертами були директор, заступник директора з навчальної роботи, незалежні експерти (вчителі початкових класів споріднених шкіл (всього п'ять осіб) (табл.1).

Таблиця 1

Кваліметрична (факторно-критеріальна) модель професійної діяльності вчителя початкової школи

№ п/п	Фактори (Ф)	Значимість факторів (М)	Компоненти професійної компетентності (критерії факторів)	Значимість критеріїв (v)
1	2	3	4	5
1	Готовність педагогічного	m1+ m2+	1. Змістовий (знання, уміння, навички)	v=0,09

працівника до професійної діяльності	m3+ m4=1	2. Нормативно-правовий (оволодіння нормативним забезпеченням в початковій освіті; уміння раціонально використовувати закони в освітній діяльності)	v=0,09
		3. Планово-прогностичний (уміння планувати самостійну роботу молодших школярів)	v=0,08
		4. Пізнавальний (формування пізнавальних інтересів, систематизованих, міждисциплінарних знань у молодших школярів)	v=0,08
		5. Оцінно-аналітичний (оцінно-рефлексивна діяльність; здатність до аналізу професійно-педагогічної інформації з різних джерел та результатів діяльності; оволодіння діагностичними методиками оцінювання якісних показників творчого потенціалу у молодших школярів)	v= 0,11
		6. Технологічний (уміння моделювати, проектувати зміст освітньої діяльності, розробляти нові технології)	v=0,08
	m1= 0,26	7. Комунікативний (здатність спілкуватися державною мовою на офіційно-діловому рівні; володіти навичками нормативного літературного мовлення в різних сферах комунікації, стилями мовленнєвого спілкування, ефективної комунікативної взаємодії)	v=0,08
		8. Концептуальний (володіння інформаційно-комунікативними технологіями, вміння розробляти плани, програми, проекти)	v=0,11
		9. Дослідницький (знання методології та методики організації наукових досліджень)	v=0,09
		10. Мотиваційний (знання мотиваційної сфери молодших школярів, вміння використовувати систему мотивації для підвищення результатів освітньої діяльності)	v=0,08

			11. Організаційний (організація планування освітньої та виховної діяльності; володіння методами, прийомами організації освітньої та індивідуальної діяльності)	v=0,11
2	Якості особистості	m2 = 0,24	12. Особистісний (індивідуальний стиль діяльності, творчий потенціал, психолого-фізіологічні властивості, якості, професійні знання – теоретичні, методологічні)	v=1,0
3	Професійна компетентність	m3= 0,25	13. Ключові компетентності (методологічні, загальнометодичні, загальнотехнологічні вміння та навички)	v=0,34
			14. Загальноспеціальні компетентності (інструментальні, комунікативні, системні)	v=0,32
			15. Спеціальні компетентності (методичні, дослідницькі, технологічні)	v=0,34
4	Умови формування професійної компетентності	m4= 0,25	16. Атестація, сертифікація	v=0,36
			17. Підвищення кваліфікації	v=0,32
			18. Наукові дослідження, самоосвіта	v=0,32

Чинник (фактор) «готовність науково-педагогічних працівників до професійної діяльності» характеризується такими критеріями (компонентами): змістовий, нормативно-правовий, особистісний, пізнавальний, оцінно-аналітичний, технологічний, комунікативний, концептуальний, дослідницький, мотиваційний, організаційний.

Другий фактор – «якості особистості» характеризується особистісним критерієм (індивідуальний стиль діяльності, творчий потенціал, психолого-фізіологічні якості, професійні знання-теоретичні, методологічні).

Третій фактор – «професійна компетентність» характеризується такими критеріями: ключові компетентності (методологічні, загальнометодичні, загальнотехнологічні вміння і навички, загальноспеціальні компетентності) (інструментальні, комунікативні, системні); спеціальні компетентності (методичні, дослідницькі, технологічні).

Четвертий фактор – «умови формування професійної компетентності» характеризується критеріями, зокрема, атестація, сертифікація, підвищення кваліфікації, наукові дослідження, самоосвіта. Факторно-критеріальна модель є інструментом моніторингу якісних показників результативності, визначення рівня професійної діяльності педагогічних працівників.

Кваліметричну модель нами розроблено відповідно до змісту стандарту початкової освіти [2]. Вона дає змогу визначити рівень конкретного компонента професійної діяльності, а самому працівникові-аналізувати та корегувати плани, програми, самопрограмувати професійний розвиток. Залучаючи експертів до освітнього моніторингу, адміністративний персонал школи об'єктивно визначає рівень професійної діяльності конкретного педагога, рекомендує підвищити рівень сформованості творчого потенціалу, шляхи вдосконалення педагогічної майстерності через спеціальну моніторингову програму професійного розвитку. Результати експертного оцінювання дають змогу узагальнити дані про чинники, які впливають на професійний розвиток учителя початкової школи.

У процесі дослідження проблеми застосовано акмеологічний підхід, який дав змогу окреслити шляхи компетентнісного розвитку вчителя початкової школи. Серед конструктивних шляхів розвитку професіоналізму вчителя початкової школи варто виокремити концепцію, спеціальну моніторингову та індивідуальну програму розвитку, самоосвіту, кваліфікаційні вимоги (атестація, сертифікація, підвищення кваліфікації), акмеологічне консультування з питань професійного розвитку, тренінги творчості, застосування стратегій і тактик у професійній творчій діяльності. Умовою досягнення вершини професіоналізму є самоосвіта.

Висновки. Основою спеціальної програми моніторингу професійного розвитку вчителя початкової школи є кваліфікаційні вимоги до професійної діяльності, зокрема, атестація, сертифікація, підвищення кваліфікації, конкурсний відбір педагогічних працівників на заміщення вакантних посад, а

також професійно-кваліфікаційна характеристика педагогічного працівника (відповідно до змісту професійної діяльності).

Ефективним засобом моніторингу професійного розвитку сучасного вчителя початкової школи є кваліметрична модель професійної діяльності як складник технології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єльнікова Г. В. Наукові основи адаптивного управління закладами та установами загальної середньої освіти: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01/ Центральный ін-т післядипломної пед. освіти АПН України. Київ, 2005. 453 с.

2. Державний стандарт початкової освіти: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21. 02. 2018 р. № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24. 07. 2019 р. №688). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/schow/688-2019-n#Text>

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сухомлин Оксана Андріївна
здобувач Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ

Компетентність викладача закладу вищої освіти в галузі інформаційних та комунікаційних технологій - це складна особистісно-професійна характеристика, що включає мотиваційний, когнітивний та технологічний компоненти, що забезпечують гнучкість та готовність викладача адаптуватися до змін у професійній діяльності умовах інформатизації освіти, а також переміщати ідеї з галузі інформатики та інформаційних технологій в інші галузі знань та прагнути до творчого самовираження з використанням можливостей цифрових технологій.

Отже, формування цифрової компетентності у сфері реалізації можливостей інформаційних та комунікаційних технологій буде мати таку структуру: підготовка за загальним питанням інформатизації освіти, методична підготовка (методика викладання предмета з використанням дидактичних можливостей цифрових технологій) та предметна підготовка (використання цифрових технологій у предметної галузі).

Освітній процес сучасного вишу характеризується розширенням можливостей інформаційно-освітнього середовища, в потенціал якого дедалі активніше впроваджуються організації вищої професійної освіти. При цьому важливою функцією інформаційно-освітньої середовища університету виступає організація інформаційного взаємодії між викладачами вишу, студентами, спеціалістами допоміжних підрозділів.

У цих умовах перед професорсько-викладацьким складом освітньої організації стає завдання формування цифрової компетентності, у тому числі у питаннях застосування технологій дистанційного навчання. Таким чином, кожен з перерахованих вище структурних компонентів підготовки (підготовка

із загальних питань інформатизації освіти, методична та предметна підготовка) включати питання викладання за умов функціонування інформаційно-освітнього середовища, зокрема: середовища дистанційного навчання. Необхідно відзначити, що формування цифрової компетентності викладачів закладів вищої освіти відбувається у процесі його безперервної професійної освіти.

У педагогічному термінологічному словнику дається таке визначення терміну «безперервна освіта»: процес зростання освітнього (загального та професійного) потенціалу особистості протягом життя, організаційно забезпечений системою державних та громадських інститутів що відповідає потребам особистості та суспільства [7]

На думку О. В. Купцова, безперервну освіту можна розуміти як свого роду світогляд, як погляд на побудову такої системи освіти, яка дозволяє людині навчатися і розвиватися протягом усього життя [4].

С. І. Змєєв у своїх наукових працях визначав безперервна освіта як спосіб життєдіяльності людини, процес набуття нею необхідних знань, умінь і навичок у міру виникнення в них, що відбувається протягом усього життя людини; безперервна освіта- це організоване навчання, детерміноване системою факторів та умов, що забезпечують безперервне навчання людини [3]

Розберемо докладніше основні структурні компоненти цифрової компетентності викладачів закладу вищої освіти:

Мотиваційний компонент відображає мотиви, сенс, цілі, бажання викладача закладу вищої освіти застосовувати цифрові технології у своїй професійній діяльності. Показниками мотиваційного компонента готовності викладачів вишу до застосування технологій дистанційного навчання можна вважати:

- бажання впроваджувати нові інформаційні та комунікаційні технології в освітній процес вишу; зацікавленість у створенні та використанні нових форм навчання та їх інтеграції з іншими формами навчання;

- бажання використати можливості інформаційного освітнього середовища закладу вищої освіти;

- прагнення брати участь у різноманітних інноваційних конкурсах та наукових працях, конференціях, семінарах з питань застосування цифрових технологій;

- зацікавленість у отриманні додаткової фінансової підтримки від ректорату вишу за впровадження нових інформаційних та комунікаційних технологій та технологій дистанційного навчання в освітній процес.

2. Когнітивний компонент цифрової компетентності викладачів закладу вищої освіти включає знання та поняття, що дозволяють ефективно використовувати цифрові технології у своїй професійній діяльності. Показниками сформованості когнітивного компонента цифрової компетентності викладачів закладу вищої освіти служать:

- знання методів, прийомів та засобів, необхідних для застосування цифрових технологій у професійній діяльності;

- розуміння ролі та значення застосування цифрових технологій у професійній діяльності педагога;

- знання видів та основних цифрових технологій, їх основні переваги і недоліки;

3. Технологічний компонент сформованості цифрової компетентності викладачів закладу вищої освіти – це сукупність практичних умінь, необхідних для провадження діяльності з використанням

цифрових технологій. До показників технологічного компонента можна віднести такі вміння:

- застосовувати цифрових технологій для подачі нового матеріалу;

- застосовувати цифрових технологій для інформаційно-методичного забезпечення своєї діяльності;

- застосовувати цифрових технологій для організації перевірки та контролю знань;

- працювати у системі дистанційного навчання, у якій відбувається педагогічний процес;
- використовувати основні можливості та прийоми роботи системи дистанційного навчання для організації групового методу роботи, проміжного та підсумкового тестування, візуалізації
- навчального матеріалу, організації спільної роботи, оцінювання робіт, спілкування та консультування;
- застосовувати на практиці вміння створювати навчальні матеріали засобами системи дистанційного навчання, використовуючи різні ресурси та елементи;
- оцінювати якість дистанційного навчання, складати індивідуальну траєкторію навчання, виявляти та усувати недоліки.

Формування цифрової компетентності буде більш ефективним за умови орієнтації як на практичну, так і фундаментальну підготовку в галузі педагогіки, методики викладання, інформатики та цифрових технологій. Підготовка викладача у галузі реалізації можливостей цифрової компетентності має включати такі основні напрями: загальні питання інформатизації освіти, методику викладання предмета з використанням дидактичних можливостей цифрових технологій та використання цифрових технологій у предметній області.

Цифрова «рівність» – володіння технічними навичками, інформаційна грамотність та культура – це вже не лише фактор навчання, а й фактор виховання та подальшого зростання людини. Це означає, що ті, хто має можливість отримувати технологічні навички, перебувають у більш вигідному становищі для отримання та використання технології, ніж ті, хто цього не робить. Інформаційна грамотність і культура людини впливають на еволюцію професій, кар'єру і вищу освіту. Таким чином, сформованість цифрової компетентності педагога є передумовою для якісного переходу на новий рівень освіти. Адже головне завдання сьогоденішнього вчителя – розвивати критичне мислення учнів, навчити їх думати та бути готовими до активної діяльності.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ОСВІТІ

Терлецька Л. О.

Викладач, спеціаліст вищої категорії
Відокремлений структурний підрозділ
«Фаховий коледж інфокомунікацій
Національного університету
«Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

*Всьому, що необхідно знати, навчити не можна,
вчитель може зробити тільки одне — вказати дорогу.*

Річард Олдінгтон

Наш час за масштабами трансформаційних змін називають переломним. Його називають так тому, що настає нова ера в історії людства – інформаційне суспільство.

Інформаційне суспільство– це не лише виробництво, засноване на комп'ютерних технологіях, а й процес створення та поширення знань та інформації. Саме від рівня інтелектуального розвитку людини більшою мірою залежатиме успіх не лише будь-якої виробничої діяльності, але й взагалі будь-якої сфери життєдіяльності. Суспільство складається зі стійко існуючих великих груп людей (соціальних спільнот) і відносин між ними. Розвиток і життєдіяльність соціальної сфери можливі тільки при обміні інформацією. В сучасних умовах неможливо вирішити соціальні, економічні, управлінські та інші завдання, обробляючи інформацію вручну, тому роль інформаційних технологій у розвитку суспільства є стратегічно важливою, а значення цих технологій з кожним роком буде все більшим, і саме вони матимуть визначальну роль у технологічному розвитку країни. ІТ відрізняються унікальними властивостями, які ставлять їх на пріоритетне місце порівняно з виробничими і соціальними технологіями. Наше завдання - «розвернути» інформаційне суспільство назустріч тим потребам, які є у людей, що живуть у

нашій країні – і в першу чергу, у молодих людей, які здобувають освіту, у вчених, дослідників, викладачів, педагогів. Ми маємо вчити людей не боятися цієї інформації, навчати ще з дитинства нею користуватися і правильно розпоряджатися.

Сьогодні необхідно говорити про заміну стереотипу «освіта = навчання» новим значенням «освіта = становлення», маючи на увазі становлення людини, її духовності, самостійного формування в особистість, персону. Освіта повинна служити прогресивному розвитку людини, суспільства та цивілізації в цілому, оскільки ми говоримо про те, що освіта перестає бути трансляцією культури і покликана швидше навчити людину знайти своє місце, свою нішу в культурі. Саме освічена людина може стати будь-яким фахівцем високого рівня, і тому оновлену освіту необхідно розглядати як найефективнішу в стратегічному плані інвестиційну сферу як для окремої особистості, так і для будь-якої держави.

Звичайно, зміна самої сутності освіти неминуче тягне за собою і адекватну зміну застосовуваних форм освітньої діяльності і типів освітніх просторів. Коли освіта перестає бути простою трансляцією культури і певного набору професійних знань, умінь і навичок, тоді будь-який навчальний предмет або дисципліна в рамках освітнього процесу вже не можуть бути його метою, так само як і будь-яка форма освітньої діяльності. Вони, в цих умовах, безумовно, повинні стати для суб'єкта освітнього процесу інструментом формування людини як особистості, фахівця і професіонала. Все це висуває на перший план питання про необхідність суттєвого перегляду, переоцінки або надання нової інтерпретації деяким звичним для традиційної освіти ідеалам і нормам.

Сучасний етап розвитку передбачає потребу суспільства в людях, здатних швидко орієнтуватися в обстановці, здатних мислити самостійно й вільних від стереотипів. Застосування інформаційних технологій у навчанні пояснюється необхідністю вирішення проблеми пошуку шляхів і засобів активізації пізнавального інтересу здобувачів освіти, розвитку їхніх творчих здібностей,

стимуляції розумової діяльності. Центром діяльності стає студент, який, виходячи зі своїх індивідуальних здібностей і інтересів, вибудовує процес пізнання. Викладач часто виступає в ролі помічника, консультанта, що заохочує оригінальні знахідки, що стимулює активність, ініціативу, самостійність. Повинен відбуватись перехід від концепції функціональної підготовки до концепції розвитку особистості. Суть цього переходу полягає не тільки у зміні пріоритетів: від державного замовлення на підготовку фахівців до задоволення потреб особистості - нова концепція передбачає індивідуалізований характер освіти, який дозволяє враховувати можливості кожної конкретної людини і сприяти його самореалізації та розвитку. Це стане можливим за допомогою розробки різних освітніх програм відповідно до різних індивідуальних можливостей як студентів, так і викладачів. Важливим чинником у напрямку розвитку освіти є формування у студентів уміння вчитися, уміння самостійної когнітивної діяльності з використанням сучасних і перспективних засобів інформаційних технологій.

Для переходу від традиційного підходу до самостійної, незалежної діяльності ми не можемо обійтись без ІКТ. Принципова відмінність нової системи від традиційної полягає в її технологічній базі. Технологічні елементи вкрай нерозвинені в традиційній освіті, яка спирається в основному на навчання "обличчям до обличчя" і друковані матеріали. Нова освітня система орієнтована на реалізацію високого потенціалу комп'ютерних і телекомунікаційних технологій. Саме технологічний базис нових інформаційних технологій дозволяє реалізувати одну з головних переваг нової освітньої системи - навчання на відстані або, як його називають інакше, дистанційне навчання. Основною тенденцією сучасної освіти є поступове зміщення пріоритетів від прямого навчання до індивідуального контакту зі студентами. Ключові лекції та семінарські заняття залишаються, звичайно, незамінними, проте суттєва частина навчального процесу може проходити під час індивідуальних консультацій з викладачами з конкретних тем чи проблем.

У зв'язку з розвитком технологій, сучасні підлітки відрізняються від своїх однолітків попередніх десятиліть швидкою реакцією (завдяки комп'ютерним іграм), вмінням працювати з інформацією, що надходить кількома потоками. Однак вони не люблять читати, надають перевагу візуальній інформації (графікам, малюнкам). Завдяки іграм у них розвинена фантазія, бажання постійно вивчати новинки техніки, тому навчання є ефективним з використанням гаджетів. Ігрові методи є ефективними і характеризуються наявністю ігрових моделей об'єкта, процесу або діяльності; активізацією мислення й поведінки студента; обов'язковістю взаємодії студентів між собою та викладачем; емоційністю і творчим характером заняття; самостійністю студентів у прийнятті рішення; їх бажанням набути умінь і навичок за відносно короткий термін. Головною метою навчальних ігор є формування в майбутніх фахівців уміння поєднувати теоретичні знання з практичною діяльністю. Оволодіти необхідними фаховими вміннями і навичками студент зможе лише тоді, коли сам достатньою мірою виявлятиме до них інтерес і докладатиме певних зусиль, тобто поєднуючи теоретичні знання, здобуті на лекціях, семінарах, самостійно, з розв'язанням конкретних виробничих задач і з'ясуванням виробничих ситуацій.

Проектне навчання має особистісно - орієнтований характер, оскільки воно орієнтується на самостійну діяльність студентів - індивідуальну, парну або групову й передбачає розв'язання студентом або групою студентів певної проблеми, яка вимагає, з одного боку, використання різних засобів та методів навчання, з іншого - інтегрування знань та умінь із різних галузей як інтелектуальної, так і практичної діяльності. Отже, суть проектної технології полягає в гармонійному поєднанні академічних знань із прагматичними. Метою проектного навчання є формування таких умов навчального процесу, за яких його результатом стає здобуття індивідуального досвіду проектної діяльності студента.

Під розвиваючим навчанням розуміємо новий, активно-діяльнісний спосіб (тип) навчання, що йде на зміну пояснювально-ілюстративному способу

(типу). Метою технології проблемного навчання є розвиток теоретичного мислення студентів у процесі засвоєння знань навчальної дисципліни; формування пізнавального інтересу в студентів. Зміст навчальної дисципліни розробляється на основі державної програми. У змісті освіти виділяються суперечності в розвитку, визначаються проблеми та підпроблеми. Засвоєння змісту навчальної дисципліни здійснюється в процесі вступних, пояснювально-ілюстративних лекцій, через проблемне викладання знань з опорою на самостійну роботу студентів.

Отже, цілі особистісно орієнтованого навчання полягають у тому, щоб:

- визначити життєвий досвід кожного студента, його пізнавальні здібності, рівень інтелекту, інтереси, які спочатку треба розкрити, а потім розвинути у навчальному процесі;

- формувати позитивну мотивацію студентів до пізнавальної діяльності, потребу в самореалізації та самовдосконаленні;

- озброїти їх механізмом адаптації, саморегуляції, самозахисту, самовиховання необхідних для сучасної людини.

В наш час спостерігається тенденція до побудови суспільства, яке безперервно навчатиметься. Ідея безперервної (неперервної) освіти є однією з провідних в освітній політиці XXI ст. Нині вона розглядається як унікальний механізм виживання людини та суспільства в інформаційну епоху. Адже перехід від індустріального до технотронного, інформаційного суспільства, у якому наукові знання й інформація щорічно подвоюються або навіть потроюються, створює для людини принципово нові умови життя, вимагаючи постійного самовдосконалення й оновлення знань, зростання самосвідомості та почуття відповідальності. Адже з плином часу змінюються суспільства, технології життя, праці та навчання, обсяги знань, системи освіти.

Людина як особистість формується та розвивається постійно і безперервно: від народження та протягом усього життя. Однією з найбільш інноваційних технологічних компаній в світі є Google, яка займає особливе місце. Компанія створила величезну кількість продуктів та послуг, які роблять

життя кожного з нас простішим. Так, наприклад, використання хмарних сервісів не лише організовує самостійну роботу студентів, а й сприяє підвищенню мотивації до навчання та кращому засвоєнню навчального матеріалу, робить процес навчання цікавішим та більш адаптованим для сучасних студентів. Сервіси Google дають можливість ефективно забезпечити різні форми навчання (перевернуте, змішане, дистанційне), індивідуалізувати його, а також широко використовувати групові форми роботи. Навчання студентів не обмежується лише класною кімнатою, матеріали розміщені на «хмарі» можна переглядати вдома, повторюючи вивчене на занятті. Деякі завдання можна одночасно редагувати кільком користувачам, така спільна робота розширює можливості навчання. Студенти також можуть обмінюватись ідеями і допомагати один одному, що адаптує їх до роботи в групах. Для засвоєння матеріалу кожен студент має змогу вибрати зручний час і місце для сприйняття, засвоєння інформації. Найпопулярнішим додатком є Клас. Середовище Google Classroom є зручним додатком, розробленим саме для освітніх потреб. Його можуть використовувати викладачі будь-яких дисциплін (навіть з початковими навичками роботи з комп'ютером). У Classroom зручно працювати і викладачам, і студентам, оскільки сервіс забезпечує користувачів персональною робочою платформою, яка має зручний інтерфейс і можливості роботи з різними типами даних, необхідних учасникам освітнього процесу.

Таким чином, можна виділити такі основні тенденції розвитку освіти в сучасному світі:

- зміна парадигми «освіта = навчання» парадигмою «освіта = становлення»,
- розвиток концепції безперервної освіти,
- поступове зміщення пріоритетів від прямого навчання до індивідуального контакту зі студентами - індивідуалізація навчання,
- активізація процесу використання Інтернет-технологій та інших нових технологій у сучасній освіті,

- інтернаціоналізація освіти відповідно до всесвітніх процесів глобалізації;

- активне впровадження дистанційного навчання.

Сучасні освітні технології утворюють складну систему, в яку входять не тільки технічні і програмно-апаратні можливості, а й психолого-педагогічні, організаційні, методологічні. Без урахування всіх цих компонентів, а також потреб суб'єктів навчального процесу, використання засобів комп'ютерних технологій не дасть очікуваного результату. Першочерговим є впровадження мобільних засобів зв'язку і портативних обчислювальних засобів, але не менш вагомим є оптимальне подання навчального матеріалу, готовність викладачів до використання ІКТ-новацій, ефективність психолого-педагогічної діагностики, технологія проведення дистанційного курсу. Перехід людства до нового етапу цивілізаційного розвитку провідні вчені визначають уже не лише як інформаційне суспільство, а дедалі частіше – як суспільство знань або розумне суспільство.

ПРОГРАМА ТАНЦЮВАЛЬНОЇ ТЕРАПІЇ З ЕЛЕМЕНТАМИ ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКИХ ТАНЦІВ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМ

Тодорова Валентина Георгіївна

д. н. ф. в. с., проф.

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет ім. К. Д. Ушинського»

м. Одеса, Україна

Буховець Божена Олегівна

к. н. ф. в.

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет ім. К. Д. Ушинського»

м. Одеса, Україна

Віхор Олександра Анатоліївна

студент

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет ім. К. Д. Ушинського»

м. Одеса, Україна

Вступ. Відповідно даним Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я (ВООЗ), у всьому світі налічується близько 285 мільйонів людей з порушеннями зору. Відомо, що 45 мільйонів з них мають сліпоту. За статистикою МОЗ, зниження гостроти зору діагностується у 8% дітей дошкільного віку та більш ніж у 20% школярів. Практична та наукова діяльність ВООЗ спрямована на боротьбу з захворюваннями очей, що піддаються профілактиці і лікуванню та є основними причинами сліпоти у подальшому. В Україні виділяють 7 пріоритетних напрямків для консолідації зусиль по ліквідації усуненою сліпоти в дітей та молоді. На першому місці по розвитку порушень зору займає дитяча офтальмологія. В зв'язку з цим наявними даними, велика кількість порушень зору та високий відсоток сліпоти, слабкозорість та інвалідності відзначається у дітей. У зв'язку з вищесказаним дитяча сліпота, інвалідність і слабкозорість є однією з найбільш актуальних медико-соціальних проблем сучасного суспільства.

Актуальність проблеми розвитку специфічних координаційних здібностей у молодших школярів з порушенням зору обумовлена тим, що: для людей з обмеженими можливостями здоров'я фізичне виховання займає провідне місце в системі корекційної допомоги; без створення спеціальних корекційно-розвивальних умов для дітей з порушенням зору даний контингент не здатен опанувати узгоджені рухи; активізується накопичення науково-практичних знань у фізичному вихованні дітей з порушенням зору щодо застосування танцювальної терапії, в якій латино-американські рухи є ефективними і популярними засобами розвитку координаційних здібностей.

Мета дослідження є наукове обґрунтування ефективності використання елементів латиноамериканських в розвитку специфічних координаційних здібностей молодших школярів з порушенням зору в процесі адаптивного фізичного виховання.

Матеріали і методи. В науковому дослідженні були застосовані наступні методи наукового дослідження: теоретичний аналізу даних спеціалізованої наукової літератури, емпіричні методи (вивчення виписок з медичних карт дітей, педагогічне спостереження, тестування специфічних координаційних здібностей, педагогічний експеримент;) математична обробки даних.

Результати та обговорення. На початкових етапах педагогічного дослідження були вивчені виписки з медичних карт учнів молодшого шкільного віку з порушенням зору в умовах спеціалізованої школи. Метою даного дослідження був облік основних протипоказань для занять фізичною культурою.

Це було необхідно для передбачення не регульованого фізичного перенавантаження. Процес фізичного виховання дітей даної нозологічної групи необхідно враховувати офтальмологічні захворювання, супутні захворювання та вторинні відхилення дітей. Аналіз стану здоров'я дітей, що приймали участь у дослідженні дозволив забезпечити адекватний вибір засобів та методів корекційно-педагогічного впливу. Це необхідним для регуляції процесу фізичного виховання дітям даної нозологічної групи.

За даними аналізу медичних карт стає можливим визначити, що досліджувані у своєму анамнезі мають поєднані порушення зорового аналізатора. Кожен учень у класі має не менше двох захворювань зорової системи у поєднанні з супутніми захворюваннями та вторинними відхиленнями різного генезу. Також необхідно виділити, що всі учасники експерименту мали вторинні ускладнення у вигляді порушень постави, ортопедичних дисфункцій та моторних розладів різного ступеню прояву. Аналіз гендерних відрізень нереалізовувався. На підставі проведеного аналізу виписок з медичної документації дітей, о приймали участь у науковому дослідженні, було виявлено: загальний рівень стану здоров'я учнів, визначено особливості індивідуальної роботи у процесі занять з використанням елементів латиноамериканських танців з урахуванням основного діагнозу, супутніх захворювань, вторинних відхилень, групи здоров'я та віку дітей.

Для формування уявлення про вихідний рівень розвитку координаційних здібностей дітей з порушенням зору на початку та наприкінці дослідження експерименту було здійснено тестування за 3 – ма тестовим завданням. Результати дослідження представлені у таблиці 1. отриманих результатів, виявлених у слабозорих дітей на початку дослідження за тестом № 1 можливо зробити наступні висновки: слабозорі учні за даним тестом мають порівняно низькі показники; підсумкова оцінка констатує, що навичка лазіння у різноманітний спосіб у дітей слабо сформована.

Таблиця 1

Оцінка розвитку координаційних здібностей у дітей з порушенням зору на початку та наприкінці дослідження

Група, n 15	Тест 1	Тест 2	Тест 3
На початку дослідження	3,1	3,0	3,5
Наприкінці дослідження	3,4	3,3	3,7

Виконання даного завдання викликало в дітей значні труднощі. Швидкість виконання тесту – низька. Дітям було неможливо скоординувати послідовність рухів рук і ніг.

Результати тестового завдання №1 вказують на виражений низький рівень сформованості здатності до узгодження рухів рук та ніг у всіх представників дослідження на початку дослідження. Наприкінці дослідження дані показники збільшились. Що засвідчують позитивний вплив запропонованої програми на координаційні здібності. Результати тестового завдання №2 вказують на середній рівень розвитку моторної пам'яті у досліджуваного контингенту. Однак наприкінці дослідження відмічається позитивна динаміка.

Вихідний рівень в оцінці вміння до орієнтування у просторі з урахуванням локалізації звукового сигналу (тестове завдання №2) мав найвищі показники серед використовуваних тестових завдань. Виявлено, що основною проблемою при виконанні тестового завдання було збереження прямолінійного напрямку під час пересування. Більшість дітей не могли впевнено виконати крок уперед, не відхиляючись від прямої лінії менше ніж на 10 см. Необхідно відзначити, що у жодної дитини не виникало помилок у визначенні напрямку переміщень..

Результати тестового завдання №3 свідчать про середній рівень сформованості вміння до орієнтування у просторі на основі локалізації звукового сигналу. В ході тестування було виявлено, що основними проблемами під час виконання даного тестового завдання виявилися порушення рівноваги під час поворотів тулуба. Також були констатовані помилки щодо визначення правої і лівої сторони. Відмічалась неуважність учнів.

В той же час, майже не виникало помилок у здатності порівнювати амплітуду кроків і визначати напрямок руху за словесною інструкцією педагога. Результати тестового завдання №3 свідчать про середній рівень сформованості вміння орієнтуватися у просторі та диференціювати власні рухи в контрольній. Наприкінці дослідження дані показники змінились у кращу сторону. На основі аналізу даних, отриманих на початку педагогічного дослідження, розроблено, обґрунтовано та впроваджено в практику корекційно-розвиваючу програму з використанням ТТ на уроках фізичного виховання з

застосуванням елементів латиноамериканських танців. Дана програма була спрямована на розвиток специфічних координаційних здібностей молодших школярів з порушенням зору. Програма розроблялася з урахуванням особливостей психофізичного розвитку, статі, віку та передбачених протипоказань даного контингенту. Програма введена в навчальний процес школярів молодших класів НРЦ «Зоресвіт» м. Одеси. Заняття з дітьми проводилися протягом одного навчального року, тричі на тиждень, тривалість уроку - 40 хв. Відповідно до розкладу занять, за затвердженою у школі програмою.

Метою програми було сприяти розвитку координаційних здібностей молодших школярів з порушенням зору з використанням елементів латиноамериканських танців у процесі фізичного виховання в умовах спеціального (корекційного) освітнього закладу. Програма включала 10 основних розділів: ознайомлення з історією, стилем музики, правилами змагань латиноамериканських танців, вивчення техніки базових рухів ніг; вивчення техніки базових рухів рук; формування навички узгодження рухів із музичним ритмом; вивчення техніки обертань на місці та в русі; вивчення техніки парних танцювальних змін та комбінацій рухів; сприяння загальній фізичній підготовці: швидко-силові та координаційні вправи; сприяння спеціальної фізичної підготовки: стрейтчинг, спеціальна витривалість, дихальна та зорова гімнастика; психолого-педагогічна підтримка у процесі занять рок-н-ролом та підготовки до виступу на змаганнях; корекційні рухливі ігри.

Також в рамках реалізації запропонованої програми фізичного виховання з ТТ з елементами латиноамериканських танців були впроваджені бесіди з батьками. Представлені теми були наступні: заняття з ритміки з використанням елементів латиноамериканських танців з урахуванням рекомендацій лікарів офтальмологів; рекомендації батькам щодо закріплення специфічних координаційних здібностей. В запропонованій програмі було застосовано: вправи в розвитку просторового орієнтування, почуття темпу та ритму, узгодженості рухів, дихальна та зорова гімнастики, ТТ з елементами

латиноамериканських танців, що підбиралися з урахуванням стану здоров'я та психофізичних можливостей дітей з порушенням зору та були представлені наступними блоками:

I. Фізичні вправи для розвитку здатності до диференціювання різних параметрів руху (діагональ на 4-6-8, поворот на 180 градусів на шкарпетках, хоп-хоп-обертання на 360 градусів та ін.).

II. Фізичні вправи у розвиток здібності до орієнтування у просторі (парні зміни, основний хід із просуванням та інших.).

III. Фізичні вправи для розвитку здатності до збереження рівноваги (кік, підйом, стійка на шкарпетках та ін.).

IV. Фізичні вправи для розвитку здатності виконувати рухи з предметами, в парах (основний хід у парі з предметом у руках).

V. Фізичні вправи для розвитку здатності до узгодженості та комбінування різних рухів (танцювальні комбінації на 8,16, 32 рахунки сольо та в парі).

Висновки. Необхідно зазначити, що наприкінці дослідження були відзначені позитивні зміни за запронованими тестовими завданнями, що засвідчують ефективність запропонованої програми для дітей даного віку та представленої нозологічної групи.

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

Тодорова Валентина Георгіївна,
д.н. з. фіз. вих. і спорту, професор
Вінніченко Павло Миколайович
Магістр
Університет Ушинського
м. Одеса, Україна

Вступ. У системі фізичного виховання допризовної молоді особливе місце займає фізична підготовка. Рівень розвитку її компонентів – сили, швидкості, витривалості, гнучкості, на думку більшості дослідників, позитивно впливає на фізичне та психічне здоров'я молодого покоління.

Значна увага в дослідженнях різних авторів приділена змісту і структурі фізичної підготовки юнаків 16-18 років, її спрямованості та організації.

Проте, як зазначають А. С. Вільчковський, Л. В. Волков, Т. Ю. Круцевич, О. С. Куц, Б. М. Шиян та інші, нові соціальні, економічні та екологічні умови, які виникли за останній час в Україні, потребують вивчення цілої системи педагогічних впливів і методичних положень, які б забезпечували підвищення працездатності та поліпшення здоров'я саме молодих людей.

Фізична підготовленість – це результат фізичної підготовки, що досягається при тренуванні рухових навичок і підвищенні рівня працездатності організму, які потрібні для засвоєння й виконання людиною визначеного виду діяльності. Загальна фізична підготовленість характеризує рівень розвитку основних фізичних якостей і навичок, необхідних у процесі життєдіяльності людини. Вона є результатом фізичної активності людини, його інтегральним показником, тому що в процесі виконання фізичних вправ у взаємодію вступають практично всі органи й системи організму.

Роль фізичного виховання та основних форм спрямованих на прищеплення фізичної культури є надзвичайно важливою. Технічний прогрес,

стрімкий розвиток науки й зростання кількості нової інформації, роблять навчальний процес молоді людини дедалі більш інтенсивним, напруженим. Відповідно зростає значення фізичної культури як засобу оптимізації режиму життя, активного відпочинку, збереження та підвищення працездатності юнаків протягом всього періоду підготовки до служби.

Мета дослідження: визначити ефективність варіативного модуля з боксу у фізичному вихованні учнів 10-11 класів.

Матеріали та методи. Теоретичний аналіз та узагальнення даних науково-методичної літератури, педагогічне спостереження, педагогічний експеримент, методи математичної статистики.

Результати та обговорення. Загальними завданнями фізичного виховання та виховання є: розвиток і постійне вдосконалення фізичних якостей – витривалості, сили, швидкості, координаційних здібностей та гнучкості; зміцнення здоров'я, загартування організму і підвищення його стійкості до впливу несприятливих чинників, удосконалення особистої фізичної підготовки, набуття на заняттях з фізичної культури; оволодіння прийомами самозахисту, надання допомоги товаришеві, а також навичками прискороного руху, плавання та подолання різноманітних перешкод; виховання цілеспрямованості, сміливості, рішучості, ініціативи, винахідливості, наполегливості, витривалості, психічної стійкості, впевненості у своїх силах тощо.

Таким чином, для підвищення готовності молоді до опанування найважливіших побутових спеціальностей вимагається фізична підготовка вже в умовах навчання юнаків в закладах освіти, різних типів. Крім цього, потрібно завчасно відбирати молодь з певним розвитком фізичних якостей і фізичної підготовленості у визначенні професійні спеціальності.

Фізичне виховання має за мету збереження і зміцнення здоров'я, розвиток основних та професійно-орієнтованих фізичних якостей, рухових здібностей, підвищення фізичної підготовленості школярів для найкращого оволодіння ними професії та підготовки до служби у лавах Збройних сил України.

Для покращення фізичної підготовки:

- враховуються вікові та анатомо-фізіологічні особливості розвитку та оздоровлення організму школярів;
- розкривається значення занять фізичними вправами для здоров'я школярів;
- розвиваються основні фізичні якості та рухові здібності;
- формуються вміння і навички здорового способу життя, проведення корисного дозвілля та активного відпочинку;
- формуються знання, вміння і навички дотримання особистої гігієни, загартування організму, профілактики захворювань, запобігання травматизму, дотримання правил техніки безпеки;
- розвиваються уміння і навички використання фізичних вправ для зняття втоми, вдосконалення професійних вмінь, навичок і якостей.

Урок фізичної культури – основна форма фізичного виховання у середніх закладах освіти. Під час уроку з фізичної культури реалізуються загальні і спеціальні прикладні навчальні, розвивальні, оздоровчі та виховні цілі.

Навчальні завдання полягають: в удосконаленні елементів спортивних ігор, окремих видів спорту; основ техніки виконання загально розвивальних, стройових, гімнастичних, акробатичних, легкоатлетичних, вправ ковзаняра, лижника та плавця; в отриманні знань, умінь і навичок дотримання режиму дня, особистої гігієни, загартування організму, ведення здорового способу життя та підвищення працездатності.

Спеціально-прикладні прикладні полягають в: удосконаленні основ техніки виконання туристських (з елементами гірського туризму) вправ; військово-прикладні навички.

Розвивальні та оздоровчі цілі – загальні полягають: у розвитку основних фізичних якостей і рухових здібностей; розвитку умінь і навичок використання фізичних вправ для зняття втоми; в отриманні основ знань про фізичну культуру, власне здоров'я як важливих компонентів загальнолюдської культури і формування особистості; рухової активності, яка є основою розвитку людського організму, його органів і систем; в отриманні елементарних знань

про народні спортивні ігри, гімнастику, акробатику, легку атлетику, плавання, ковзанярський і лижний спорт, атлетизм.

Головні функції покладаються на практичне виконання фізичних вправ. Основним організаційно-педагогічним принципом шкільної програми є диференційоване використання засобів фізичної культури на заняттях з школярами з урахуванням стану їхнього здоров'я, ступеня фізичного розвитку, рівня фізичної підготовленості, соматична типології.

Головними вимогами до уроків фізичної культури є вироблення інструктивних навичок і умінь самостійно займатися фізичними вправами, розвиток пізнавальних інтересів, здійснення міжпредметних зв'язків.

Організаційні форми, уроки фізичної культури проводяться головним чином на свіжому повітрі з використанням необхідного обладнання, а також в спортивних приміщеннях з обов'язковим дотриманням установлених санітарно-гігієнічних вимог та заходів щодо запобігання травматизму. Спортивний одяг і взуття мають відповідати вимогам і правилам видів спорту, елементи яких вивчаються на уроках. За результатами медичного огляду школярі тимчасово розподіляються на основну і підготовчу медичні групи. Всі вони відвідують уроки, але виконують загальнорозвивальні вправи з різним фізичним навантаженням та ті, які не протипоказані згідно медичного обстеження.

Загалом уроки фізичного виховання можна поділити на декілька типів. Перший тип передбачає засвоєння і удосконалення навчального матеріалу. Зміст таких уроків складають завдання з вивчення, закріплення та удосконалення відповідних темі рухових дій та елементів програми, отримання необхідних теоретичних і практичних знань, вмінь та навичок і на цій основі покращення рухових здібностей.

Другий тип – це уроки за змістом пов'язані зі загальною фізичною підготовкою (умовно тренувальної спрямованості). Головним завданням цих уроків є вдосконалення окремих рухових здібностей, фізичних якостей і, в

першу чергу таких, що є базовими для відповідних тем програми і реалізовувались на попередньому уроці.

Третій тип – контрольні уроки. Головним завданням цих занять є встановлення відповідно вихідних та підсумкових результатів в оцінці фізичної підготовленості школярів. Такі уроки у сітці годин представлені у вигляді «Комплексних тестів загальної професійно-прикладної фізичної підготовленості».

Протягом навчального року учні повинні виконувати вправи орієнтовного комплексного тесту оцінки фізичної підготовленості, який складається з вправ, які визначають рівень розвитку фізичних якостей/

Головна мета занять зі спрямованістю на фізичну підготовку – сприяти професійній підготовці школярів, і через розвиток необхідних психофізіологічних функцій, специфічних фізичних і рухових здібностей, формування вмінь і навичок, підвищення стійкості організму до різних факторів, пов'язаних з умовами виконання ймовірних професійних обов'язків.

Висновки. Загалом встановлено, що використання фізичних вправ для розвитку витривалості на уроках фізичної культури, дозволяє досягнути помітного зростання рівня фізичної працездатності і становлення морфо функціонального статусу 15-16-літніх юнаків протягом навчального року.

ДО ПИТАННЯ АКТИВІЗАЦІ СПРИЙМАННЯ МУЗИКИ УЧНЯМИ МОЛОДШИХ КЛАСІВ

Туманевич Лілія Станіславівна,
вчитель музики
Житомирська гуманітарна гімназія № 23
м. Житомир, Україна

Вступ. Сучасний етап розвитку суспільства трактує нові підходи до навчання підростаючого покоління. Зміст та завдання музичної освіти визначаються загальними завданнями всебічного розвитку особистості. До них відносяться: залучення дітей до діяльності в галузі мистецтва; виховання любові та інтересу до музики; формування музичного смаку; розвиток сприймання музики; розвиток музичних здібностей; розвиток художньо-творчих здібностей учнів.

Для того, щоб здійснити вище поставлені завдання, необхідно навчити учнів молодших класів слухати музику, емоційно й усвідомлено сприймати її. Найсприятливішим предметом для розвитку навичок музичного сприймання є урок музичного мистецтва. А ефективність активізації й розвитку вказаного процесу на уроках значною мірою визначається застосуванням викладачем відповідних методів навчання. У педагогічній практиці під такими методами розуміють способи спільної діяльності вчителя і учнів, які спрямовані на рішення поставлених завдань.

Мета роботи: аналіз ефективних методів активізації музичного сприймання музики учнями молодших класів.

Матеріали і методи. На уроках музичного мистецтва застосовуються як загальнодидактичні, так і специфічні методи. Існує безліч класифікацій загальнодидактичних методів. За джерелом отримання знань виокремлюють наступні: вербальні, наочні та практичні.

Вербальний метод дозволяє за короткий термін передати великий обсяг інформації, поставити проблеми, показати шляхи їх рішення і зробити

висновки. Слово активізує пам'ять, уяву та почуття учнів. Професор О. Лобова зазначала, що слово в музичній бесіді має бути одкровенням, що викликає яскраве емоційне ставлення вихованців. Слово, якщо воно знайдено вдало, багато в чому активізує сприймання дитини, сприяє адекватному розумінню музики [1]. Корисно попереджувати слухання музики вступним словом викладача, яке має бути лаконічним, стислим за змістом, здатним зацікавити учнів. Перед тим, як познайомити дітей з новим музичним твором, доцільно розповісти про композитора, цікаві епізоди його біографії, обставини, пов'язані зі створенням цього твору. Словесні методи допомагають розкрити зміст музичних творів, готують усвідомлене слухання, спрямовують естетичні переживання учнів.

Наочний метод (наочно-слуховий, наочно-образотворчий) передбачає створення в учнів уявлень у вигляді образу об'єкта, що вивчається, або дії з метою активізації сприймання і формування в них знань, умінь і навичок. У сучасній дидактиці наочні засоби можна розділити на: образотворчі – малюнки, портрети, фотографії, репродукції; умовно-графічні – таблиці, схеми, блок-схеми; мультимедіа програми – аудіозаписи та відео-матеріали. В силу звукової природи музичного мистецтва широко використовується на уроках музичного мистецтва наочно-слуховий метод, що передбачає демонстрацію музичних творів як у живому звучанні, так і з використанням аудіо-і відеозаписів, що дозволяє дітям ознайомитися з тембрами різних інструментів, виконавцями. Так, наприклад, використання фрагментів з кінофільмів допомагає відчутти конкретну епоху створення того чи іншого твору, а демонстрація відеофільмів опер і балетів сприяє сприйманню цих жанрів як синтетичних видів мистецтва. Однак, з метою активізації музичного сприймання учнів краще застосовувати безпосередньо, «живе» виконання музики викладачем. Першочергова умова при цьому – якісне, професійне виконання музики.

На уроках музичного мистецтва з молодшими школярами широко застосовується і наочно-образотворчий метод. Для підготовки їх до сприймання музики та збагачення особистісних вражень зоровими асоціаціями

використовуються репродукції картин, головним чином, тих полотен, які збігаються за своїм емоційним тонутом і художньою образністю зі змістом музики. Такі ілюстрації, якщо вони підібрані вдало, впливають на процес музичного сприймання, посилюючи його. Подібні функції виконують і малюнки дітей про музику та під музику. Зорова наочність тут має допоміжне значення: вона використовується, щоб посилити враження учнів від музики, викликати в їх уяві зорові образи, близькі до музики, або проілюструвати незнайомі явища чи образи. Подібний метод роботи містить у собі так звані міжпредметні зв'язки, дуже актуальні і дієві в мистецькій педагогіці.

До практичних методів відносять такі, які спрямовані на отримання інформації учнями у процесі дії, що формують практичні вміння та навички. Найбільш ефективно сприймання розвивається в тому випадку, якщо включається активність не тільки слухова, але й зорова, моторно-рухова. У зв'язку з чим, серед дій, за допомогою яких учень може відобразити музику, особливе місце займає вокалізація, пластичне інтонування, а також елементарне музикування на дитячих інструментах. Все це допомагає емоційно відчувати музику, точніше зрозуміти задум композитора, швидше її запам'ятати. Особливу значущість для активізації сприймання музики представляє її виконання самими учнями: хоровий спів, проспівування окремих тем-мелодій, вокалізація, диригування та ін.

Існує безліч підходів класифікації дидактичних методів залежно від характеру пізнавальної діяльності учнів щодо засвоєння матеріалу, який вивчається. Основними з них є: репродуктивно-пошуковий, метод проблемного викладу та частково-пошуковий [3]. Зупинимось детальніше на вище згаданих методах.

Репродуктивно-пошуковий – це метод, де застосування вивченого матеріалу здійснюється на основі зразка або правила. Тут діяльність учнів носить алгоритмічний характер, тобто, виконується за інструкціями, розпорядженнями, правилами в аналогічних, подібних за представленим зразком ситуаціях. Це може бути характеристика учнями основних засобів

музичної виразності в різних музичних творах. При репродуктивно-пошуковому методі поєднуються пояснювальна ілюстративна викладача з пошуковою діяльністю учнів.

Створення проблемних ситуацій на уроках музичного мистецтва забезпечується шляхом постановки питань перед прослуховуванням музичних творів, а також шляхом поступового ускладнення питань і завдань, вирішення яких вимагає встановлення нових зв'язків між явищами. Структура музичних питань проблемного характеру висуває обов'язковою умовою опору учнів на емоційно-образні та музично-слухові уявлення, що відтворюють зміст музичного твору.

Метод проблемного викладу є перехідним від виконавської до творчої діяльності. На початковому етапі навчання молодші школярі не в змозі самостійно вирішувати проблемні завдання, тому викладач сам ставить проблему і сам вирішує її, вказуючи шлях вирішення, хід думки. Учні при цьому подумки стежать за логікою викладу, засвоюючи етапи вирішення цілісних проблем. У той самий час вони не тільки сприймають, усвідомлюють і запам'ятовують готові знання і висновки, а й стежать за логікою доказів, рухом думки викладача. У молодших школярів при цьому виникає потреба у самостійному виконанні завдань, формується психологічна готовність до роботи.

Вищий рівень самостійності несе в собі *частково-пошуковий метод*, у якому знання учням не пропонують у готовому вигляді, їх треба видобувати самостійно. Вчитель констатує завдання, диференціює його на допоміжні, окреслює кроки допомоги, а самі кроки виконують учні. Важливо, щоб у вирішенні нових питань були присутні форми коротких співбесід викладача з учнями. У кожній такій співбесіді повинні наочно відчуватися три нерозривно пов'язані моменти: чітко сформульоване викладачем завдання; поступове спільно з учнями вирішення цього завдання; остаточний висновок, який зробити й озвучити повинні самі учні [2, с. 166].

Частково-пошуковий метод передбачає з урахуванням спільних зусиль вчителя і учнів дозволу «конфліктної ситуації» у навчальній задачі. Ключовими словами при реалізації цього методу стають слова: «співвіднесіть ...»; «перерахуйте ...»; «розкажіть ...»; «сформулюйте ...»; «встановіть ...»; «опишіть, що ви відчуваєте щодо ...»; «продемонструйте ...» та ін. Отже, вказаний метод спрямований на включення учнів у самостійне вирішення окремих частин проблеми.

Поряд із загальнодидактичними методами, розробленими провідними вітчизняними й зарубіжними педагогами, музиканти-дослідники запропонували специфічні методи, зумовлені естетичною сутністю та інтонаційною природою музики, які сприятимуть активізації її сприймання. До таких методів можна віднести наступні: роздуми про музику; метод співпереживання; порівняння музичних образів; метод контрастних зіставлень творів; метод зіставлення власних життєвих емоцій з художніми та ін.

Результати і обговорення. Основними критеріями розвиненого музичного сприймання, на наш погляд, є: емоційна чуйність; ціннісне ставлення до музичних творів; музична грамотність; мотивація спілкування з музикою та ін.

Наведемо приклади характеристик визначення рівня музичного сприймання учнів молодших класів:

Високий рівень. Учень точно диференціює власні емоційні стани; адекватно сприймає та глибоко переживає емоційний зміст музичних творів; може порівнювати життєві емоції з художніми; здатний висловити характер музики і власні емоції пластичним і графічним способом; навчається легко і вільно міркує; висловлює своє ставлення до музики; вміє порівнювати та зіставляти твори мистецтва; самостійно аналізує засоби музичної виразності; відповіді логічно збудовані та аргументовані.

Достатній рівень. Учень неточно диференціює власні емоційні стани; може адекватно сприймати емоційний зміст музичних творів; слабо виражені емоційні переживання; з зусиллям співвідносить музику з життєвими

обставинами; невпевнено виражає характер музики та власні емоції пластичним та графічним способом; не може розмірковувати; несміливо висловлює своє ставлення до музики; допускає помилки в порівнянні та зіставленні творів мистецтва; з допомогою педагога аналізує засоби музичної виразності; відповіді однозначні та недостатньо аргументовані.

Недостатній рівень. Учень не може диференціювати власні емоційні стани; неадекватно сприймає чуттєвий зміст музичних творів; неспроможний співвіднести життєві емоції з художніми; насилу висловлює характер музики і власні емоції пластичним і графічним способом; погано міркує; неспроможний висловити своє ставлення до музичному твору; робить багато помилок у процесі порівняння та зіставлення музичних творів; нездатний проаналізувати засоби музичної виразності; не може аргументувати свою відповідь.

Отже, ми відзначаємо, що, залежно від дії чинників, які зумовлюють адекватне осягнення змісту музичних творів, сприймання може істотно змінюватися. Накопичення учнями знань, музично-естетичного досвіду, оволодіння уміннями музичної діяльності не забезпечують самі по собі високого рівня сприймання. Необхідні належні умови, за яких їхні знання, уміння й досвід могли б активізуватися, тож потрібне включення у процес музичного сприймання духовного потенціалу особистості, її творчих сил. Це ставить підвищені вимоги до керування вказаним процесом молодших школярів та вимагає від учителя адекватних методів педагогічної діяльності.

Висновки. Підсумовуючи вище викладене, ми дійшли висновку, що учні повинні усвідомлювати значущість музичної культури у житті й суспільстві, необхідність оволодіння нею для розвитку, адаптації у соціумі й самовизначенні у житті. У них з'являється особиста зацікавленість і потреба у її практичному засвоєнні, вони пов'язують її з власним розвитком, виявляють пізнавальний інтерес до музичної культури. Учні мають ціннісні орієнтації на соціальний та індивідуально-особистісний розвиток. У процесі самореалізації проявляються такі якості, як духовність моральність, здатність до творчості, спрямованість на самовдосконалення, пізнання нового, саморозвитку,

самостійності, критичності, адекватної самооцінки, здатності до музичного діалогу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лобова О. В. Дидактико-методична система формування основ музичної культури молодших школярів у процесі загальної музичної освіти : автореф. дис... доктора пед. наук. К., 2011. 40 с.

2. Капічіна О. О. Феноменологічні основи проблеми музичного сприйняття // Вісник «ДонНУЕТ» ім. М. Туган-Барановського, 2012, Вип. 2 (54), Донецьк. С.164-168.

3. Класифікація методів навчання за типом пізнавальної діяльності учнів / Режим доступу: <http://pidruchniki.ws/> [дата звернення 10.10.2021].

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ІГРОВИМИ ЗАСОБАМИ НА УРОКАХ «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я»

Усатенко Валерія Максимівна
студентка 2 курсу магістратури
Спеціальність 014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна

Вступ. Діти, маючи малий життєвий досвід, недостатню координацію рухів, знижений почуття безпеки, мають особливу схильність до потрапляння у небезпечні ситуації. Цей факт визначає необхідність підвищеної уваги до профілактики ризиків дитинства і формування навичок безпечної поведінки у дітей. Ключова роль в забезпеченні безпеки життєдіяльності окремої особистості, зокрема дитини, належить освіті. Пошук нових форм і прийомів вивчення основ безпеки життєдіяльності в наш час – явище необхідне. За останні роки в педагогічних сферах зростає інтерес до гри, як особливого виду людської діяльності і це можна пояснити, тому що йде активний пошук, викликаний потребою відкрити такі види організації навчальної діяльності на уроці, які забезпечили б високу ефективність викладання. Та також, гармонійність розвитку особистості. Ігрова діяльність виступає як діяльність, в якій відбувається формування передумов до переходу розумових дій на новий, більш високий етап.

Мета роботи – дослідити особливості роботи з формування навичок безпечної поведінки в учнів ігровими засобами.

Результати та обговорення. Будучи життєвою необхідністю не тільки окремої людини, але і суспільства в цілому, безпека є відображенням ефективного функціонування суспільства, держави, цивілізації.

Безпечна поведінка – це поведінка, що забезпечує безпеку існування особистості, а також не завдає шкоди оточуючим людям.

Н.Ю. Марчук склала аспекти, що забезпечують формування безпечної поведінки особистості:

- загальна теоретична підготовка до безпечної життєдіяльності (осмислення загальних проблем ризику, безпеки, небезпеки і т.п.);
- формування предметних умінь і навичок (видів діяльності, які здійснюються не тільки в безпечних умовах, а й в умовах ризику);
- психологічна підготовка до безпечної життєдіяльності (формування сміливості, рішучості, готовності до розумного ризику і т.п.);
- розвиток якостей особистості, необхідних для безпечної життєдіяльності (проникливості, далекоглядності, гуманності, оптимістичності як основи безпеки людини і суспільства) [2].

У вузькому сенсі формування безпечної поведінки – це привласнення школярами фрагментів культури, основна функція якої забезпечення безпеки людини і суспільства.

Формування безпечної поведінки у дітей з одного боку підпорядковане загальним закономірностям розвитку навичок, а з іншого боку, має спиратися на особливості дитячої психіки, фізіологічних можливостей та життєвого досвіду дитини. Найбільш успішно поведінка розвивається і проявляється у провідній діяльності.

Навчання поведінкових навичок, сприятливих для здоров'я, безпеки і розвитку, проголошено МОН України головним завданням предмета «Основи здоров'я» [5]. Саме курс «Основи здоров'я» покликаний формувати в учнів здоров'язбережувальну компетентність, формувати мотивації до збереження та зміцнення здоров'я. В кожній темі програми визначено предметний зміст, що розкриває спільні для всіх навчальних предметів наскрізні змістові лінії: «Екологічна безпека і сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність», спрямовані на формування в учнів здатності застосовувати знання й уміння з різних предметів у реальних життєвих ситуаціях.

Увага вчителя має бути зосереджена на проведенні занять з використанням методів навчання, що ґрунтуються на активній участі всіх учнів: роботі в групах, обговоренні, мозкових штурмах, розробці концептуальних карт, рольових іграх дискусіях, творчих проектах, інтерв'ю, аналізі життєвих ситуацій, екскурсіях, моделюванні розв'язання проблеми тощо. Найбільш доступний ефективний метод навчання учня його власної активної позиції, пов'язаний з ініціативою, фантазією, творчістю – це ігрова діяльність.

Поняття «гра» включає в себе величезний спектр уявлень, і різні автори по-своєму підходять до трактування цього визначення. Так, наприклад, згідно з Д.Г. Міду, гра – це процес, в якому дитина, наслідуючи дорослих, сприймає їх цінності та установки і вчиться виконувати певні ролі [3]. За визначенням В.В. Петрусинського, гра – це вид діяльності в умовах ситуацій, спрямованих на відтворення і засвоєння суспільного досвіду, в якому складається й удосконалюється самоврядування поведінкою [4]. Важливо зрозуміти, що гра – це не тільки розвага, вона робить дозвілля змістовним, вчить творчості, вмінню орієнтуватися в складних ситуаціях, швидкості реакцій.

В даний час ігрові форми навчання популярні не тільки в шкільній та дошкільній освіті, але і у вищій професійній освіті, а також в навчанні фахівців різних областей, в бізнесі. До важливих якостей гри відносять той факт, що в грі і дорослі, і діти діють так, як діяли б на межі сил подолання труднощів, в екстремальних ситуаціях. Причому настільки високий рівень активності досягається ними, майже, завжди без примусу, добровільно.

Ігрова форма занять створюється на уроках за допомогою ігрових прийомів і ситуацій, які служать засобами стимулювання, спонукання учнів до навчальної діяльності. «Ігрові технології» – це поняття включає досить широкий спектр прийомів і методів організації педагогічного процесу шляхом педагогічних ігор. На відміну від ігор взагалі, педагогічна гра має значущу ознаку – чітко поставленою метою навчання і відповідним педагогічним результатом, які можуть бути обґрунтовані, виділені в явному вигляді й характеризуються навчально-пізнавальною спрямованістю [6]. Місце та роль

ігрової технології в навчальному процесі, поєднання елементів гри та навчання в основному залежать від розуміння педагогом функцій та класифікації педагогічних ігор.

Існує кілька груп ігор, що розвивають пізнавальну інтелектуальну, і творчу активність учнів під час уроків «Основи здоров'я»: предметні ігри, як маніпуляції з предметами; сюжетно-рольові ігри; дидактичні ігри; пошукові, будівельні, трудові, рятувальні, конструкторські ігри; інтелектуальні ігри.

Отже, у формуванні умінь та навичок особливе місце займають дидактичні ігри, головна особливість яких визначена їх назвою: це ігри навчальні. Вони створюються дорослими в цілях виховання і навчання дітей. Але, діти, що грають навіть не підозрюють, що освоюють якісь знання, оволодівають навичками дій з певними предметами. Як визначає В.М. Кругліков, дидактичні ігри – це вид навчальних занять, організованих у вигляді навчальних ігор, що реалізують ряд принципів ігрового, активного навчання і відрізняються наявністю правил, фіксованої структури ігрової діяльності та системи оцінювання, один з методів активного навчання [1].

Дидактичні ігри включають в себе такі напрямки (див. табл. 1).

Таблиця 1

Напрямки дидактичних ігор на уроках «Основи здоров'я»

Назва	Основне завдання
«Безпека на вулиці і дорозі»	Знайомство з проїжджою частиною, тротуаром, пішохідним переходом і їх призначенням, познайомити з небезпекою, що виходить від транспорту на вулицях міста.
«Безпека вдома»	Знайомство з потенційно небезпечними для життя і здоров'я людини предметами домашнього побуту, якими дітям категорично заборонено користуватися, учить дітей правильної поведінки вдома, коли є батьки і коли їх немає; не заходити в під'їзд самому; не говорити по телефону, якщо батьків немає вдома
«Безпека в спілкуванні з незнайомими людьми»	Познайомити дітей з небезпекою контактів зі сторонніми людьми, підбиваючи до усвідомлення того, що не завжди приємна зовнішність, ласкавий голос збігаються з добрими намірами, навчити дитину сказати «ні» іншим дітям, які хочуть втягнути їх у небезпечну ситуацію. Виховувати обережність у поведінці з іншими.

«Стихійні лиха»	Дати дітям уявлення про небезпечні природні явища та ознайомити їх з правилами поведінки під час стихійних лих. Формувати свідому, правильну поведінку, уміння надавати першу медичну допомогу
«Екскурсія у природу»	Ознайомити дітей з проблемами забруднення довкілля. Пояснити, як погіршення екологічних умов відбивається на людині та живій природі. Розповісти, що небезпечною для здоров'я людини стала вода з різних джерел. Виховувати вміння правильно користуватися дарами природи
«Що шкідливо»	Формувати уявлення дітей про шкідливий вплив хімічних речовин на здоров'я. Учити правил поведінки під час користування термометром. Використовувати обережну поведінку в побуті
«Аварія»	Учити дітей використовувати найпростіші засоби захисту, в найкоротший термін вийти з небезпечної зони. Виховувати спритність, сміливість

При організації ігрової діяльності під час уроків «Основи здоров'я» застосовуються загальноприйняті педагогічні методи та форми організації уроку. При доборі ігрового матеріалу необхідно враховувати вікові особливості учнів. Важливо продумати зміст уроку, його форму та завдання організації діяльності учнів під час уроку.

Висновки. Безпечна поведінка – це результат не тільки отриманих знань і засвоєних навичок, а й виховання особистісних характеристик, що забезпечують людині безпечну життєдіяльність. Навчання дітей основам безпечної поведінки – це важлива складова частина системи громадської безпеки. Найбільш результативно прищеплюються учням мотиви, спрямовані до дотримання норм і правил безпечної поведінки на вулиці, в школі, вдома, на природі, в суспільстві через загальну освіту на уроках із застосуванням ігрових технологій. Вчити дітей всього цього потрібно на заняттях «Основи здоров'я», максимально використовуючи навчальний та ігровий потенціал.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кругликов, В. Н. Активное обучение в техническом вузе: Теоретико-методологический аспект тема дис. и автореф. д.п.н. СПб: Санкт-Петербургский государственный университет, 2000. 424 с.

2. Марчук Н.Ю. Методические материалы по вопросам формирования навыков безопасного поведения у детей и подростков. Екатеринбург: ГБОУ СО ЦППРиК «Ладо», 2014. 52 с.

3. Мид Дж.Г. Интернализированные другие и самость. Американская социологическая мысль. М.: Изд-во МГУ, 1994. С. 224-227.

4. Петрусинский, В.В. Искусство общения в играх. М.: Владос, 2007. 200 с.

5. Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти: наказ МОН від 19 лютого 2021 р. № 235. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-dlya-5-9-klasiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>

6. Суздалева А.М., Лутовина Е.Е. Игровые технологии в подготовке обучающихся к обеспечению безопасности в быту. Проблемы современного педагогического образования. 2020. №68-2. С. 353-356.

РОЗВИТОК МОТИВАЦІЇ УЧНІВ ДО САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Хроленко Марина Володимирівна,

кандидат педагогічних наук, доцент

Кучер Наталія Олександрівна,

Фурса Анна Геннадіївна,

Тюльпа Юлія Юріївна

студенти

Глухівський національний університет

імені Олександра Довженка

Україна

Вступ. Дистанційне навчання на кожному ступені загальної середньої освіти має відбуватися з урахуванням особливостей якісно-особистісних утворень, які формуються на різних вікових етапах розвитку дітей. Відповідно до сучасних уявлень система дистанційного навчання не може бути альтернативою очному навчанню та може бути використана у якості додаткової [3].

На перший план в умовах дистанційної освіти виходить самоосвітня діяльність здобувачів закладів загальної середньої освіти. Остання передбачає формування самоосвітньої компетентності учнів для успішного опанування програмовим матеріалом. Однак, нині спостерігається зниження мотивації учнів до самоосвітньої діяльності, низький рівень організації самоосвіти здобувачів, що негативно позначається на освітньому процесі взагалі. Відтак, актуалізується проблема розвитку мотивації учнів до самоосвітньої діяльності в умовах дистанційного навчання.

Мета роботи полягає у визначенні шляхів підвищення мотивації здобувачів закладів загальної середньої освіти до самоосвітньої діяльності в умовах дистанційного навчання.

Матеріали та методи. Пошуковими матеріалами для написання роботи слугували наукові статті, нормативні документи, науково-педагогічні посібники

та підручники з досліджуваної проблематики. В процесі дослідження нами були використані пошуково-бібліографічний метод, а також загальнонаукові методи аналізу, синтезу, порівняння, індукції, дедукції, класифікації, систематизації та узагальнення отриманих результатів дослідження.

Результати та обговорення. Дистанційне навчання ми розглядаємо як форму навчання, яка передбачає інтерактивну взаємодію вчителя та учня з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій на різних етапах освітнього процесу, а також самостійну роботу з матеріалами інформаційної мережі.

Різні аспекти дистанційного навчання є об'єктом дослідження багатьох учених: дистанційне навчання як інноваційна форма освіти (Д. Маркозов, Ю. Моїсеєва), навчання в дистанційній і змішаній формі здобувачів освіти (І. Ахмад, О. Воронкін), проблемні аспекти дистанційної форми освіти та можливості її використання в Україні (Н. Самолук, В. Толочко, М. Швець), тенденції розвитку дистанційного навчання за кордоном (С. Кудрявцева, Б. Шуневич) та ін. Розвиток мотивації учнів до самоосвітньої діяльності в умовах дистанційної освіти не було предметом спеціального дослідження.

Результативність самоосвітньої діяльності залежить, передовсім, як від рівня сформованості самоосвітньої компетентності учнів. Самоосвітню компетентність здобувачів освіти ЗЗСО ми визначаємо як готовність і практичну здатність до ефективної самоосвітньої діяльності, що визначається організованими і структурованими знаннями, самоосвітніми вміннями й навичками, чіткими мотивами освітньої діяльності, прагненням до самовдосконалення.

Формування самоосвітньої компетентності учнів передбачає процес формування у школярів усвідомлення необхідності саморозвитку, оволодіння вміннями та навичками організації самоосвітньої діяльності, готовності використання навичок самоосвіти відповідно до сучасних викликів інформаційного суспільства, здатності працювати з різноманітними джерелами

інформації задля набуття теоретичних знань і практичних навичок в освітньому процесі [1, с. 84].

Формування вмінь з самоосвітньої діяльності відбувається за певних умов. Спочатку учні опановують методiku роботи з різноманітними джерелами інформації, елементами пізнавальної діяльності (уміння аналізувати прочитане, роботи власні висновки, вміння відстоювати власну думку, складати конспекти, тези тощо). Далі в самостійній навчально-пізнавальній діяльності з'являються елементи творчості. Це досягається шляхом створення відповідних психологічних та педагогічних умов, які стимулюють виникнення та розвиток в учнів власне потреби в самоосвіті, прагнення до самореалізації, активності, самостійності.

Мотивація – система мотивів, або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки [2, с.217]. Мотивація учіння – складна система спонукань, що зумовлюють спрямування активності індивіда на отримання, перетворення і збереження нового досвіду (знань, умінь, способів дій, вражень, уподобань) [4, с. 244].

Для мотивації учнів до самоосвітньої діяльності в умовах дистанційного навчання необхідно:

- підтримувати рівний стиль стосунків між усіма учасниками навчання;
- підтримувати позитивний зворотний зв'язок;
- підбадьорювати учнів, коли вони стикатимуться з труднощами;
- піклуватися про різноманітність форм і методів навчання;
- привчати учнів до пізнавальної праці, розвивати їх наполегливість, силу волі, цілеспрямованість;
- заохочувати виконання завдань підвищеної складності;
- формувати почуття відповідальності, обов'язку;
- учити висувати вимоги насамперед до самого себе.

Висновки. Отже, підвищення мотивації до діяльності з самоосвіти забезпечить готовність учнів обирати ефективні засоби вирішення практичних

завдань та ефективного контролю самоосвітньої діяльності, критично оцінювати результати діяльності; розробляти напрями подальшого процесу особистісного саморозвитку і здійснювати якісні зміни в самоосвітній діяльності в умовах дистанційного навчання. Перспективу подальшого наукового пошуку пов'язуємо із визначенням механізмів підвищення рівня самоосвітньої діяльності учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гайда В. Я. Структура самоосвітньої компетентності учнів закладів загальної середньої освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 17. Т. 2. С. 83-86.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 421 с.
3. Організація середовища дистанційного навчання в середніх загальноосвітніх навчальних закладах : посібник / за ред. Ю. М. Богачкова. К.: Педагогічна думка, 2012. 160 с.
4. Сучасний психолого-педагогічний словник / за заг. ред. О. І. Шапрана. Переяслав-Хмельницький: Домбровська Я.М., 2016. 473с.

ДІЯЛЬНІСТЬ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Черевань Ірина Василівна,
здобувач другого магістерського рівня вищої освіти
Комунальний заклад вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради
м. Дніпро, Україна

Вступ. На даному етапі розвитку у сучасній системі освіти відбувається формування особливої культури допомоги та сприяння дітям у навчально-виховному процесі, оскільки найважливіші завдання осучаснення освіти полягають у забезпеченні доступності до якісної освіти, її індивідуалізацію та диференціацію, що визначає захист прав учасників навчально-виховного процесу, забезпечення психологічного та фізичного комфорту, а також психолого-педагогічну допомогу та підтримку, аналіз здібностей та можливостей, підвищення адаптації в різних ситуаціях проблемного характеру. Сучасна психолого-педагогічна наука і практика ставить перед собою вирішення питання необхідності включення в освітнє середовище дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, які здатні навчатися у загальноосвітньому навчальному закладі, і розглядає його як один із стратегічних та пріоритетних напрямків розвитку освіти.

Мета роботи. Головна мета даної статті полягає у визначенні ролі, обов'язків, основних завдань та функцій асистента вчителя в організації навчально-виховного процесу дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

Матеріали та методи. Проблему навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах, їх реабілітацію та соціалізацію у суспільстві, особливості діяльності педагогів в умовах інклюзії протягом останніх десяти років у своїх працях досліджують такі відомі

вітчизняні науковці – А. Колупаєва, О. Таранченко, О. Чеботарьова, І. Гладченко, Г. Блеч, С. Богданов, І. Ярмощук, Г. Гаврюшенко, Н. Софій, Н. Найда та інші.

Теоретичний огляд та аналіз наукової літератури засвідчили актуальність обраної теми дослідження через її соціальну значущість та недостатню вивченість у сучасній вітчизняній інклюзивній освіті. Також неабиякої уваги заслуговують питання, що пов'язані з виникненням труднощів у процесі реалізації психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, і зокрема тих, які мають порушення інтелектуального розвитку. Недостатньо дослідженою залишається проблема визначення ролі, обов'язків та функцій педагогів, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами.

У даній роботі застосовувалися наступні **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз, синтез, узагальнення теоретичного матеріалу науково-методичної та психолого-педагогічної літератури, конкретизація; *емпіричні* – педагогічне спостереження.

Результати та обговорення. Для сучасної української школи посада асистента вчителя відносно нова. В рамках інклюзивного навчання головним завданням асистента вчителя є допомога вчителю в організації освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами. У «Порядку організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах» зафіксовано: «Особистісно орієнтоване спрямування навчально-виховного процесу забезпечує асистент учителя, який бере участь у розробці та виконанні навчальних планів та програм, адаптує навчальні матеріали з урахуванням особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами» [8].

Посаду асистента вчителя було введено у Класифікатор професій понад десять років тому. Посадові обов'язки асистента вчителя, його орієнтовні кваліфікаційні характеристики та діяльність врегульовано Листом МОІН, молоді та спорту України від 25.09.2012 р. №1/9-675 «Щодо посадових обов'язків асистента вчителя» [4].

Згідно з нормативно-правовими документами асистент вчителя має виконувати наступні функції у процесі освітньої діяльності:

1) *організаційну:*

- допомагає вирішувати питання щодо організації навчально-виховного процесу в інклюзивному класі;
- допомагає учням з особливими освітніми потребами організувати своє робоче місце;
- здійснює моніторинг дитини, вивчає її індивідуальні особливості, схильності, інтереси та потреби;
- допомагає дитині сконцентрувати увагу, здійснювати саморегуляцію та самоконтроль;
- постійно перебуває у контакті з фахівцями, які працюють з дитиною з ООП та залучені до розробки індивідуальної програми розвитку;
- у команді з іншими фахівцями слідкує за здоровими та безпечними умовами навчання та виховання;
- слідкує за належним веденням педагогічної документації [1, 5];

2) *навчально-розвиткову:*

- асистент вчителя, разом з вчителем класу, надає освітні послуги які б задовольняли освітні потреби учнів;
- асистент вчителя здійснює соціально-педагогічний супровід дітей з ООП, створює умови для соціальної адаптації учнів, допомагає вирішити питання професійного самовизначення учня;
- здійснює корекцію розвитку та психоемоційного стану дітей з особливими освітніми потребами;
- заохочує дітей до соціальної активності, допомагає виявити та розкрити здібності дитини, її таланти, приймаючи участь у науково-технічній та образотворчій діяльності;
- підтримує дитину, розвиває почуття впевненості та віри у свої сили, створює позитивну обстановку під час навчально-виховного процесу [1, 2];

3) *діагностичну:*

- разом із членами команди супроводу, які розробляють індивідуальну програму розвитку, проводить моніторинг дитини, вивчає її індивідуальні особливості, схильності, інтереси та потреби;

- веде моніторинг навчальних досягнень учня;

- аналізує процес виконання індивідуальної програми розвитку;

- вивчає та оцінює динаміку розвитку дитини [1];

4) *прогностичну:*

- як член команди супроводу працює над розробкою індивідуальної програми розвитку дитини, спираючись на данні її актуального та потенційного розвитку [1];

5) *консультативну:*

- надає батькам інформацію щодо особливостей розвитку дитини з ООП;

- надає батькам за потреби консультативну допомогу;

- інформує педагогічних працівників та батьків про успіхи дитини;

- поважає особистість дитини, її гідність, дотримується педагогічної етики, унеможлиблює будь-які форми фізичного або морального насильства по відношенню до дитини;

- постійно працює над підвищенням свого професійного рівня, педагогічної майстерності, загальної культури [1].

У Листі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту №1/9-675 від 25.09.2012 року «Щодо посадових обов'язків асистента вчителя» висвітлено необхідні компетентності асистента вчителя. Так, асистент вчителя повинен знати:

- законодавство України про освіту та соціальний захист;

- міжнародні нормативно-правові документи про права людини та дитини;

- державні стандарти освіти;

- нормативні документи, які стосуються питань навчання та виховання;

- сучасні науково-практичні здобутки у галузі педагогіки;
- дисципліни психолого-педагогічного циклу;
- характерні особливості розвитку дітей з ООП згідно їхнього віку;
- дієві методи, прийоми, форми роботи з дітьми, використовуючи диференційований та індивідуальний підходи;
- рівні адаптації навчального, фізичного навантаження;
- методика використання сучасного корекційно-розвиткового обладнання та технічних засобів;
- основні напрямки роботи з родиною дитини з ООП та громадськістю;
- етичні норми та правила з організації навчально-виховного процесу дітей;
- вимоги до ведення педагогічної документації.

Згідно з документом, асистент вчителя повинен уміти:

- застосовувати свої професійні знання та здобутки на практиці;
- реалізовувати педагогічний супровід дитини з ООП в умовах інклюзії;
- у команді психолого-педагогічного супроводу разом з іншими спеціалістами розробляти індивідуальну програму розвитку та слідкувати за її виконанням;
- проводити моніторинг та аналіз динаміки розвитку дитини;
- підтримувати позитивну атмосферу у міжособистісних стосунках усіх суб'єктів навчально-виховного процесу;
- бути посередником між виховною та соціальною сферами [3].

Асистент вчителя повинен мати:

- гарно розвинені комунікативні, організаційні здібності, вміння співпереживати та співчувати;
- ціннісні орієнтири, які допомагають розвиватися людині як особистості та впливають на творчий педагогічний процес;

- здатність вирішувати конфліктні ситуації, співпрацювати з вчителем інклюзивного класу задля належної допомоги та приділення уваги кожному учню під час навчально-виховного процесу.

Говорячи про проблему співпраці спеціалістів інклюзивного навчального закладу, доречно акцентувати увагу на наступних питаннях:

- 1) співпраця між асистентом вчителя, батьками та іншими фахівцями, які працюють з дитиною;
- 2) співпраця асистента вчителя та вчителя інклюзивного класу.

Найважливішим у роботі вчителя та асистента вчителя є розуміння потреб дитини та усвідомлення необхідності адаптацій та модифікацій навчального матеріалу, що покращує успішність у навчанні не лише учня з особливими освітніми потребами, а й інших учнів [7].

Вчителі інклюзивних класів та асистенти вчителів хоч і працюють у команді для досягнення спільного результату, проте виконують різні ролі. Так, наприклад, асистент вчителя не може нести усю відповідальність за навчальний процес дитини з ООП, і навпаки. Такі питання слід обговорювати та уточнювати під час планування спільної діяльності [6].

В сучасній системі освіти асистент вчителя та вчитель інклюзивного класу співпрацюють за декількома моделями:

- введення та підтримка;
- паралельне навчання;
- альтернативне навчання;
- навчання у центрах діяльності.

Висновки. Отже, асистент вчителя контролює навчально-виховний процес учня з особливими освітніми потребами, поступово адаптуючи його до навчання серед однолітків та розширюючи знання. Для дитини з особливими освітніми потребами асистент вчителя виконує дуже велику роль. В першу чергу, працюючи з дитиною, яка має порушення психофізичного розвитку, асистент вчителя має стати для неї другом, вихователем, наставником, який

завжди готовий допомогти, зрозуміти і підтримати дитину, відчуті її радість та переживання, душевний стан.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асистент вчителя у закладі загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання: навчально-методичний посібник / А. А. Колупаєва та ін. – Харків : Видавництво «Ранок», 2019. – 216 с.

2. Дятленко Н. М., Софій Н. З., Мартинчук О. В., Найда Ю. М. Асистент учителя в інклюзивному класі : навчально-методичний посібник / під заг. ред. М. Ф. Войцехівського. К. : ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 172 с.

3. Інструктивно-методичний лист Міністерства освіти і науки України «Методичні рекомендації щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами в закладах освіти в 2019/2020 н.р.». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/metodichni-rekomendaciyi-shodo-organizaciyi-navchannya-osib-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-list-mon>

4. Лист МОН молоді та спорту №1/9-675 від 25.09.2012 року «Щодо посадових обов'язків асистента вчителя». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-675736-12#Text>

5. Організаційні засади діяльності асистента вчителя в інклюзивному класі: метод. посіб. / уклад. : О. В. Коган та ін. – Харків: «Друкарня Мадрид», 2019. 110 с.

6. Основи інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. К. : «А. С. К.», 2012. 308 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).

7. Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти Наказ МОН № 609 від 08.06.2018 року. URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/61107/

8. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF#Text>

ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ В КОМПЛЕКСНІЙ МЕТОДИЦІ ОСВІТНЬО-ОЗДОРОВЧИХ ЗАНЯТЬ ДЛЯ ОСІБ РОЗУМОВОЇ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Чівуріна Лілія Григорівна

викладач навчальної дисципліни

«Теорія та методика фізичного виховання»

Харківський фаховий коледж спорту

Введення./Introduction. Недостатня фізична активність людини призводить до порушення життєдіяльності. У зв'язку з цим, відзначається стійка тенденція до зростання потреби в профілактичних і фізкультурно-оздоровчих послугах у осіб, чия трудова діяльність пов'язана з інтелектуальними навантаженнями. Пропонована комплексна методика освітньо-оздоровчих занять покликана допомогти учням освоїти систему спеціальних знань і прикладних умінь по самостійному застосуванню оздоровчо-профілактичних засобів.

Обсяг м'язових зусиль у трудовій діяльності сучасної людини, особливо для осіб, зайнятих розумовою працею (економісти, бухгалтери, конструктори, інженери, техніки, вчені, лікарі, вчителі, студенти не фізкультурних вузів, юристи, програмісти, менеджери, керівники різних фірм і організацій) який 100 років тому становив 96 %, скоротився в наш час до 1 %. Значне зниження фізичної діяльності людини, призводить до зниження функціональних можливостей організму і підвищення емоційної напруги, що є причиною захворювань серцево-судинної системи і опорно-рухового апарату. У зв'язку з чим, різними авторами пропонуються терміни: «хвороба цивілізації», «хвороба гіподинамії», що відображають зв'язок порушення життєдіяльності з недостатнім рівнем м'язової активності [1].

Для формування громадської думки як соціально-психологічного фактора здорового способу життя, необхідна розробка спецкурсів для осіб розумової праці, що пояснюють, що атрибутами здорового способу життя є: оптимальний

режим праці і відпочинку, рухова активність, раціональне харчування, володіння відновлювальними засобами природних факторів і основами психогігієни, відмова від шкідливих звичок [2].

Вивчення науково-методичної літератури показало, що потреби населення в профілактичних послугах зростають. Однак, освітньо-оздоровчих технологій, програм, методик, що дозволяють навчити людей долати фактори ризику (гіподинамію, переїдання, занепокоєння, дратівливість тощо), коригувати одночасно фізичні якості, психоемоційний стан, духовно-моральне виховання недостатньо [1].

Актуальність тематики роботи обумовлена очевидними економічними перевагами не медикаментозних методів оздоровлення та профілактики в порівнянні з лікарською терапією, а також дефіцитом розроблених і дозволених методик оздоровлення осіб розумової праці.

Мета./Aim. дослідження -експериментальна перевірка ефективності організації та комплексної методики освітньо-оздоровчих занять для осіб розумової праці з використанням інформаційно-теоретичних основ навчання здоровому способу життя, засобів фізичної культури та психологічної саморегуляції.

Матеріали і методи./Materials and methods. У дослідженні брало участь 118 осіб у віці від 28 до 56 років (середній вік $43 \pm 7,5$) – особи розумової праці. Експериментальна група (ЕГ) – 118 осіб, контрольна (КГ) – 65 осіб. Аналіз результатів показав, що по більшості досліджуваних показників особи трудової діяльності мають відхилення від норм, властивих здоровій людині. Частота серцевих скорочень (ЧСС) більше 80 уд. / хв у відносному спокої у 57% КГ і 61% – ЕГ і неадекватне її підвищення при фізичних навантаженнях, таких як підйом по сходах на 4 поверх, коли почастішання пульсу відбулося на 80% в КГ і 78% – ЕГ, при нормі 30-50%. Також підвищеним був рівень артеріального тиску: діапазон САД 140-160 мм рт. ст. відзначений у 61% КГ, 55 % – ЕГ. Стан дихальної системи був нижче норми 300 л/хв зафіксований в 85% випадків КГ і 83 ЕГ. Психоемоційний стан характеризується підвищеною тривожністю у 61%

КГ і в ЕГ 50,94%. Контрольна та експериментальна групи за своїми показниками статистично рівнозначні ($p > 0,05$).

Отримані результати попередніх досліджень визначили необхідність проведення оздоровлення осіб розумової праці.

Курс комплексної методики складався з 3-х етапів по 10 занять 2 рази на тиждень з перервою на два місяці для самостійних тренувань. Особливе значення надавалося інформаційно-теоретичним основам ЗСЖ, які були представлені у формі лекцій, доповідей, бесід, дискусій, обговорень і т.д., де підкреслювалася роль творчого потенціалу людини і роль факторів його розвитку.

Розроблена інноваційна комплексна методика освітньо-оздоровчих занять для осіб розумової праці передбачала реалізацію поставлених завдань:

1. Сформувати основу знань про відновлення, підтримку і зміцнення здоров'я, спрямованих на гармонізацію фізичного, психічного, емоційного і духовного статусу людини .

2. Донести сенс рухової активності і суть процесу фізичного вдосконалення, який повинен супроводжувати людину все його життя, формуючи в ньому стійку мотивацію, потребу в русі в будь-яких доступних формах з метою відпочинку, оздоровлення, підвищення працездатності.

3. Обговорити та оцінити можливість раціонального харчування відповідно до стану здоров'я, конституційних особливостей людини, енергетичних витрат, віку, пори року.

4. Ознайомити з методами психологічної саморегуляції для формування позитивного мислення, що робить позитивний вплив на стан психоемоційної сфери.

5. Підкреслити ефективність використання природних факторів оздоровлення, що забезпечують підвищення стійкості організму до несприятливих впливів зовнішнього і внутрішнього середовища.

6. Усвідомити наявні фактори ризику (гіподинамію, переїдання, занепокоєння, дратівливість і т.д.) і шляхи їх подолання.

7. Осмислювати, вибирати і планомірно долучатися до раціональних форм життя, що гармонізують фізичні, психічні і емоційні потреби [4].

8. Формувати способи поведінки самоорганізації здорового способу життя, відкриваючи шляхи до розвитку творчих здібностей і самовдосконаленню особистості [3].

Результати дослідження та їх обговорення./Results and discussion.

Аналіз отриманих експериментальних результатів підтвердив ефективність використовуваної комплексної методики в процесі відновлення і підвищення потенціалу працездатності осіб розумової праці, що підтверджується достовірними відмінностями результатів приросту в більшості показників експериментальної групи. Так показники пульсу змінилися на 17,4% з $81 \pm 1,31$ до $68 \pm 1,22$ уд/хв ($p < 0,001$) і артеріальний тиск з 146/94 мм рт. ст. знизився до позначки 125/83 мм рт. ст. ($p < 0,001$). САТ знизився на 17,8 % (зі $147,15 \pm 1,36$ до $122,98 \pm 0,83$ мм рт. ст.) і ДАТ на 15,2 % (з $95,10 \pm 1,07$ до $81,63 \pm 0,64$ мм рт. ст.). Статистична значимість результатів дорівнює $p < 0,001$. Під впливом освітньо-оздоровчих занять підвищилися показники, що характеризують стан дихальної системи. У тесті пікфлоуметрії вони покращилися на 41,8 % (з $255,46 \pm 5,39$ до $390,33 \pm 6,63$ л/хв.). Затримка дихання підвищилася на вдиху на 55,8 % (з $25,89 \pm 1,10$ сек. до $45,92 \pm 1,41$) і видиху на 73,8 % (з $18,78 \pm 0,52$ до $40,76 \pm 0,87$ сек.). Фізична толерантність за даними тесту 6-ти хвилинної ходьби мала тенденцію до зростання, де збільшення пройденої дистанції відбулося на 18,9 % (з $372,92 \pm 7,51$ м до $450,70 \pm 8,65$ м) в процесі експерименту. Також слід відзначити значні зміни в експериментальній групі в показниках, що оцінюють силу м'язів рук, де приріст склав 30,6 % (з $16,86 \pm 0,98$ до $26,58 \pm 0,98$ кг) правої і 29,2 % (з $15,98 \pm 0,65$ до $24,86 \pm 0,74$ кг) лівої руки ($p < 0,001$). Порівняльний аналіз результатів психоемоційного стану в ЕГ за період педагогічного експерименту показав статистично значущі ($p < 0,001$) зміни характеристик особистісних властивостей. Рівень тривожності знизився з $33,67 \pm 1,03$ до $24,84 \pm 0,72$ б. (30,2 %).

Висновок./Conclusions. Результати дослідження показали високий рівень ефективності використання комплексної методики освітньо-оздоровчих занять для осіб розумової праці. Для пояснення високої ефективності використання комплексної методики освітньо-оздоровчих занять, особливе значення має той факт, що в зміст входив всеосяжний теоретичний і практичний матеріал, що дозволяє всім, хто освоїв курс комплексної методики, оволодіти системою спеціальних знань і прикладних умінь по самостійному застосуванню оздоровчо-профілактичних засобів, складання індивідуальних фізкультурних програм для розвитку рухових якостей і використання психокорекційних засобів для нормалізації психоемоційного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алим Н.Р. Фактори ризику хронічних неінфекційних захворювань і роль освітніх програм у лікуванні та профілактиці артеріальної гіпертензії : Автореф. дис. д-ра мед. наук – К., 1997. – 47 с.
2. Белова, С.К. проблеми формування здорового стилю життя населення і здоров'язберігаючі технології навчання / С. К. Белова // Професійна освіта і суспільство. 2017. – № 2(22). - С. 147-161.
3. Глобальний план дій з профілактики неінфекційних захворювань та боротьби з ними на 2013-2020 рр. / Всесвітня організація здоров'я (ВНО). - Женева, 2014:[Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/94384/9789244506233_rus.pdf;jsessionid=E431A5D0FE1F6C61FEFF5AA28A004EBE
4. Зозуля В.С. Соціологія побуту, здоров'я і способу життя населення/ Зозуля В.С // Педагогічні та психологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2008 – № 7.

ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Шаповал Андрій Олександрович

Студент

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна

Кулава Катерина Олександрівна

Старший викладач кафедри соціальних теорій ФПСР
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна

Вступ. Соціальна сфера займає провідні позиції в нашому суспільстві, та впливає на рівень розвитку країни на глобальному рівні. В останні роки соціальна сфера розвивається за великими темпами, що дозволяє підвищувати її рівень цифровізації. Цифрова трансформація соціальної сфери дозволить скоротити корупцію, що в свою чергу надасть змогу збільшити допуск громадян до соціальної допомоги, а також удосконалити якість надання соціальних послуг.

Питанням цифрової трансформації соціальної сфери в різні роки займались ряд науковців: Федоров М. А., Лазебна М. В., Забара І.М., Федулова Л.І., Бушков В.Г.

Міністерством соціальної політики у 2020 році було розробило проєкт «Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери»[2]. Даний проєкт визначає завдання та напрями електронної модифікації всіх підсистем системи соціального захисту населення на основі єдиних методів, норм, підступів. Комплексна цифрова трансформація всіх елементів концепції соціального забезпечення жителів надає змогу для створення єдиного інформаційного середовища[1], та єдиного обліку одержувачів та надавачів соціальних послуг та соціальних виплат, також запустити концепцію їх надзору.

Проєкт «Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери» дає змогу впровадити концепцію управління, надзору та розподілу за цільовим застосуванням суспільних витрат. Це надає змогу покращити та автоматизувати

звернення населення за громадською допомогою, що допомагає зменшити корупційні загрози в країні.

Аби знизити документообіг потрібно поєднати ділові функції соціальної сфери та автоматизувати їх. Ця структура надає можливість запровадити результативні системи спостереження і контролю ділових процесів соціальної сфери. Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери мінімізує бюрократичний апарат, а також дає можливість знизити витрати на утримання соціальних інститутів.[2]

Цифрову трансформацію соціальної політики визначили одним із головних напрямків, а саме введення єдиної інформаційної системи соціальної сфери, наприклад, комплексна автоматизація соціальної сфери за єдиними стандартами, спрощення ділових процесів та запобігання дублювання, впровадження електронних послуг у сфері соціальної політики, зокрема призначення чи надання адресної допомоги, пільг, пенсій, соціальних послуг.

Для усунення відсутності єдиного інформаційного середовища необхідна Єдина інформаційна структура, тобто, єдиного обліку одержувачів соціальної допомоги, перевірки їх систем, відсутністю єдиної системи управління витратами на соціальний захист громадян, їх розподілу та наглядом за їх правильним використанням, необхідністю автоматизації операцій звернення за соціальною підтримкою, нестачею ефективної системи моніторингу процесів.[1]

Створення вище зазначеної системи при взаємодії всіх інформаційних ресурсів соціальної сфери гарантує. По-перше, мінімізувати процесів однакові функції інститутів соціального захисту, пошуком передачі інформації. По-друге, ця система дає стандартизацію та автоматизацію звернень населення та їх повний моніторинг, а також інститути соціального захисту переведуть на електронний обіг документів. По-третє, якщо буде працювати єдина інформаційна система соціальної сфери тоді збільшиться продуктивність та якість обслуговування у соціальній сфері. У інформаційній системі буде безперервний моніторинг всіх фінансових потоків у соціальній сфері та

надійний захист інформації, для початку особистих даних населення і при введенні з рівень довіри жителів до інститутів соціального захисту збільшиться в рази.

Якщо буде функціонувати єдина інформаційна система соціальної сфери це дозволить досягти цілей, таких як: рівень доступності послуг, які надаються інститутами соціальної сфери буде збільшений через запровадження електронних послуг, у тому числі із використанням єдиного порталу всіх електронних послуг «Дія»; між органами виконавчої влади буде введений інформаційний обмін з метою спрощення операцій збирання необхідної інформації громадянами, що звертаються до інститутів соціальної сфери, розробити автоматизоване призначення та контролювання за соціальними виплатами; впровадити спостереження за витрачанням коштів та покращення адміністративних витрат у соціальній сфері.

У деяких регіонах України вже функціонує єдина інформаційна система соціальної сфери[3], яка допомагає здійснити цифрову трансформацію соціальної сфери також отримувати високоякісні відомості та швидко надавати послуги українцям.

При відсутності єдиної інформаційної соціальної сфери є декілька проблем для якісної роботи соціальної сфери. У першу чергу людям доводиться нести з собою велику кількість ксерокопій даних, які вже є в реєстрах. По-друге, уряд не володіє високоякісними відомостями, що значно затримує надання соціальних послуг. По-третє, відсутність єдиного електронного реєстру викликає корупцію у різних масштабах.[3]

Висновок. Отже, єдина інформаційна система соціальної сфери потрібна як кожному українцю, так і державі. Єдина інформаційна соціальна сфера зможе максимально спростити процедуру отримання послуг для українців, адже більше не потрібно буде збирати десятки паперів і місяцями очікувати на розгляд заяв на допомогу. Державі ж вона дозволить створювати ефективну соціальну політику та простежувати корупційні ризики та запобігати їм.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Цифрова трансформація соціальної сфери. Міністерство соціальної політики України: веб-сайт. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/19671.html> (дата звернення: 26.11.2021).
2. Цифрова трансформація соціальної сфери. Національна асамблея людей з інвалідністю України: веб-сайт. URL: <https://naiu.org.ua/tsyfrova-transformatsiya-sotsialnoyi-sfery/> (дата звернення: 26.11.2021).
3. Цифрова трансформація соціальної сфери — Єдина електронна система. E-Ukraine: веб-сайт. URL: <https://eukraine.org.ua/ua/news/cifrova-transformaciya-socsferi-yedina-elektronna-sistema-dozvolit-zaoshchaditi-do-11-mlrd-grn-shchoroku> (дата звернення: 26.11.2021).

РЕКРЕАЦІЙНІ ВПРАВИ ТА ЗДОРОВ'Я ЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ

Шаповал Марія

викладач

Протасюк Олександр

викладач

Коледж фізичного виховання

Кам'янське

Анотація. На основі наукового аналізу автор намагався розкрити роль рекреаційних вправ в житті школяра, дорослої людини, впливу танців на здоров'я людей. Проведений аналіз історії розвитку спортивних танців у світі та в Україні. Автором проаналізовано думки вчених відносно особливостей та проблем спортивних танців.

Ключові слова: спортивні танці, рекреаційна діяльність, здоров'я.

Проблеми та зв'язок з науковими та практичним знаннями. На нашу думку, спортивні танці – найактивніший та найменш шкідливий вид спорту. Це напрямок, що припускає використання рухів і елементів у відповідному ритмі, і послідовності під задалегідь задану музику. Ми вважаємо, що спортивні танці дуже популярні, і все завдяки їх красі, чуттєвості та оригінальності. Це єдиний вид спорту, який не має вікових обмежень. Незалежно від того, скільки вам років, ви можете почати танцювати завжди. Танець почав своє життя разом з людиною. Аналізуючи історію виникнення танцю ми спостерігаємо за тим, що історія танцю нерозривно пов'язана з історією людської культури. Різноманітними рухами й жестами людина передавала свої враження від навколишнього світу, вкладаючи в них свій настрій, порухи душі. Вигуки, пісні, пантомімна гра були взаємопов'язані з танцем. Існували танці ритуальні, мисливські, трудові, військові [2, с.54]. Звісно, що зміст, структура танцю передавалися від покоління до покоління. У австралійських племен танцем починалася всяка важлива суспільна подія, що вимагала масової дії: збір

плодів, початок полювання, посвята юнаків, військовий похід. У Стародавній Індії був розроблений ряд стилів і шкіл танцю з різною мімікою і виразними рухами. У Стародавньому Єгипті танець входив до ритуалу богослужіння. Окрім того, були розвинені «пирричеські» (Військові), атлетичні (спортивні) танці, що сприяли гармонійному вихованню молоді [4,с.126]. Спираючись на різноманітні джерела ми можемо стверджувати що у Стародавньому Римі танець мав державно-народне значення; серед вищого прошарку суспільства були також поширені розважальні танці. Ми вважаємо, що спортивні танці завойовують все більш широку популярність в Україні і у всьому світі, завдяки високій культурі і красі їх виконання, а також завдяки поєднанню краси, музики і культури зі спортом, силою, постійними тренуваннями і захоплюючими змаганнями. Людина, що захоплюється спортивними танцями протягом всього життя добре володіє тілом, постійно укріплює нервову і дихальну системи, підтримує м'язовий тонус і насолоджується при цьому приємною музикою [2, с.54].

Аналіз наукової літератури дає змогу зазначити, що спортивні танці як вид спорту, включають в себе дві конкурсні програми: європейську (повільний вальс, віденський вальс, фокстрот, танго і квікстеп) і енергійну латиноамериканську програму (ча-ча-ча, самба, румба, пасодобль і джайв).

Окремі питання галузі танцю вивчали вчені: Блок Р.С, Ваганова А.А, Основы классического танца, Гриненко М.А., Решетников Г.С. С помощью движений. Касаткина Л.В. Танец – это жизнь. Худяков С. Н. История танцев. Неминуший Г.П., Дукальская А.В. Бальные танцы. История и перспективы развития.

Мета дослідження. Здійснити науковий аналіз і розкрити рекреаційні можливості спортивних танців, намагатися відкрити перспективу для розвитку та обґрунтування оптимального варіанту для подальшого розвитку спортивних танців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Роботу здійснено на основі теоретичного аналізу різноманітних джерел та обґрунтування теми здоров'я і

освіти. Ми вважаємо що ця проблема та перспектива її вирішення дуже актуальна в сучасному суспільстві. Наші нинішні або майбутні діти обов'язково будуть ходити в школу і отримувати не тільки знання, але і можливо, якщо ми не подбаємо про це зараз, безліч хвороб, починаючи з короткозорості і закінчуючи гастритом. Ситуація, в принципі, зрозуміла: з кожним роком здоров'я дітей стає все гірше і гірше, хоча проблема погіршення здоров'я є актуальною в сучасних дослідженнях, в цілому по Україні ситуація не поліпшується. Всі ці факти вимагають перегляду навчальних навантажень, активного впровадження здоров'язберігаючих технологій в навчально-виховному процесі освітнього простору [3, с.169]. Спектр дисциплін, що відповідають за духовне, моральне і фізичне виховання розвитку дітей та юнацтва в рамках педагогічного міждисциплінарного простору, потребує суттєвого перегляду. Медицина зауважує, що погіршення здоров'я спостерігається ще з раннього віку. Але практика доводить, те, що розв'язати цю проблему лише потрібно педагогічними правилами. Отже, основні проблеми лягають на школу, адже саме тут формується світогляд підростаючого покоління. Від ставлення особистості до свого власного здоров'я багато залежить його збереження та зміцнення. Навчити учнів зберегти та зміцнити своє здоров'я є найважливішою проблемою сучасної школи. Наслідком сформованості здорового способу життя є культура здоров'я як якість особистості та є показником вихованості, який задовольняє певний рівень компетентності, формування та зміцнення здоров'я та має високий рівень культури поведінки щодо свого здоров'я так і до здоров'я тих людей, які нас можуть оточувати. Тому формування культури здоров'я, ціннісного ставлення до власного здоров'я, навичок здорового способу життя повинно починатися зі школи [1, с.64].

Проведений теоретичний аналіз дозволяє константувати, що введення в програми освітніх установ всіх ступенів навчальної дисципліни «Спортивний танець» може стати одним з ефективних засобів реалізації зазначених цілей. Спортивний танець має найширшим спектром можливостей виховного,

етичного, естетичного, оздоровчого впливу на розвиток школярів. Ми можемо стверджувати, що заняття спортивними танцями є одними з найкращих природних і доступних видів здоров'язберігаючих технологій. Актуальність занять танцями полягає в тому, що у багатьох дітей великі проблеми з поставою, з фізичною витривалістю, низька працездатність, погана координація. Одним з несприятливих факторів, що впливають на здоров'я дітей і підлітків, зайнятих в освітньому процесі, є їх мала рухливість, статичність. Два, три уроки на тиждень з фізичної культури явно недостатньо. Інтеграція в навчальний простір альтернативних форм рухової активності (хореографії, танцю, ритміки) відповідає сучасним основам здоров'язберігаючої педагогіки.

Правильно організовані заняття танцями вдосконалюють пластику, розвивають музичний слух і почуття ритму, розвивають і зміцнюють функціональні системи організму. Заняття хореографією і танцями сприяють розвитку та зміцнення нервової системи [4, с.172]. Вмінню слухати і розуміти образну мову музики, розбиратися в основних формах і виразних засобах, легко і невимушено рухатися в ритмі певної музики, отримувати задоволення від її краси - всього цього вчить танець.

Систематичні заняття танцем в молодшому шкільному віці розвивають фігуру, сприяють усуненню ряду фізичних недоліків, формують правильну і красиву поставу, надають зовнішньому вигляду людини зібраність, елегантність. Танець вчить логічному, доцільно організованому, а тому граціозному руху. Ці якості танцю піднімають значення викладання хореографії в системі додаткової освіти. Танець є ефективним засобом організації дозвілля дітей, молоді, культурною формою відпочинку. Танцювальне мистецтво, даючи вихід енергії молоді, наповнює її бадьорістю, задовольняє потребу людини в св'яті, в видовищі, грі [4, с.17]. Спортивний танець виступає також як засіб масового спілкування людей, дає можливість змістовно провести час, познайомитися, подружитися. Оскільки навчальний процес протікає в колективі і носить колективний характер, заняття танцем розвиває почуття відповідальності перед товаришами, вміння рахуватися з їх інтересами. Процес

навчання танцю вимагає значного часу і уваги. Для цього необхідно, перш за все, дотримання такої умови, як наступність у навчанні, починаючи з дитячого садка до юнацьких колективів.

Потреба в музично-пластичних заняттях відчувається вже з 7-9 річного віку, коли психофізичний стан дитини не тільки найбільш схильний для такого роду занять, а й має потребу в них [3, с.17]. Особливе значення для дітей має розвиток координації, процес найбільш складний в цьому віці. Можливості розвитку координації на заняттях танцем практично необмежені. У шкільному віці закладаються навички поведінки в суспільстві, основи культури спілкування, а також формується художній смак і інтерес до музики, до танцю.

Висновок.

1. Навчити учнів зберегти та зміцнити своє здоров'я є найважливішою проблемою сучасної школи. Наслідком сформованості здорового способу життя є культура здоров'я як якість особистості та є показником вихованості, який задовольняє певний рівень компетентності, формування та зміцнення здоров'я та має високий рівень культури поведінки щодо свого здоров'я так і до здоров'я тих людей, які нас можуть оточувати. Тому формування культури здоров'я, ціннісного ставлення до власного здоров'я, навичок здорового способу життя повинно починатися зі школи

2. На наше переконання, є необхідним впровадження навчальної дисципліни «Спортивний танець», тому що вона може служити ефективним засобом вирішення такої проблеми навчання і виховання, як формування психоемоційної сфери особистості. Психоемоційна сфера, основна з визначальних внутрішнього світу людини і його вчинків, має прямий вплив на розвиток його комунікативних здібностей, розкриття всього різноманіття якостей особистості, поліпшення його фізичного і духовно-морального здоров'я.

3. Таким чином, заняття спортивними танцями мають велике значення в навчально-виховному процесі, виступаючи в якості здоров'язберігаючих технологій в освітньому просторі. Крім того, що заняття спортивними танцями

дають можливість формувати поставу, граціозність, вони також позитивно впливають на загальний фізичний стан здоров'я. Спортивні танці розвиваючи гнучкість і пластичність сприяють вихованню у них культури здоров'я, мотивацію на впровадження здорового способу життя.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Амосов Н.М. Раздумья о здоровье / Н.М. Амосов. – М. : ФиС, 1987. – 64 с.
2. Бобир А. Бережіть спину // Модернізація: крок у майбутнє: додаток до Учительській газеті. Випуск № 2. - С.17.
3. Воронин, Р. Е. Философско-эстетические и художественные аспекты танцевального искусства (спортивный бальный танец, вторая половина XX века): автореф. дис. канд. искусствоведения. М.-2007.-54с.
4. Гриненко М.А. Решетников Г.С. С помощью движений.- М.:Физкультура и спорт. 1984. -179с.
5. Шубинский В. Педагогіка творчості учнів. - М. Знання, 1988. -126 с.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПАРИ В МІЖЕТНІЧНОМУ ШЛЮБІ

Асланян Тетяна Сергіївна,

к. п. н., доцент

Кохановська Ірина Василівна

Студент

Донбаський державний педагогічний університет

м. Слов'янськ, Україна

Введення. Міжетнічні сім'ї завжди будуть цікавими для вивчення та пізнання у різних сферах: психології, соціології, духовної культури, генетичної та ментальної трансформації. Крім того, звертаючись до статистики шлюбів, можна сміливо вивчати міжнаціональні відносини. При цьому не впливати на об'єкт дослідження безпосередньо, а непрямыми методами. Це важливо у будь-які часи, тим паче, в епоху загострення міжнаціональних конфліктів. З урахуванням статистичних даних змішаних весіль українців, актуальність цієї теми значно зростає. Статистика свідчить, що: у 2008 році кожний тридцятий укладаний шлюб був з іноземцем; у 2017 році — п'ятнадцятий; а у 2019 — шостий. [1]

Ціль роботи. Вивчення закономірностей підбору шлюбних партнерів у суспільствах, які переживають перехідний період розвитку, дозволяє глибоко аналізувати не тільки взаємодії етносів, а й таких процесів, як становлення нової соціально-класової структури, формування локальних субкультур тощо. Також воно дає можливість вивчати взаємодію етнічних і соціальних процесів. [5].

Матеріали та методи. Узагальнювальні роботи Г. Беккера, який протягом багатьох років займався проблемою моделювання «шлюбних ринків», розкривають деякі принципи укладання міжетнічних шлюбів.

Ефективний шлюбний ринок зазвичай призводить до принципу створення шлюбу, де високоякісні чоловіки утворюють пару з високоякісними жінками, а низькоякісні чоловіки — з низькоякісними. Хоча вибір партнера протилежної якості часом відіграє важливу роль. Передбачається, що кожен чоловік і кожна жінка дбають тільки про свій добробут, а не про добробут суспільства. Переслідуючи свої егоїстичні інтереси, вони неусвідомлено потрапляють у конкуренцію на шлюбному ринку, й максимізують сукупний обсяг вироблених ними благ.

Один з прикладів: ринковий шлюб, в якому чоловік з «непрестижною» етнічної чи расової групи, але високого економічного, освітнього чи професійного статусу, одружується з жінкою з «престижною» етнічної групи, яка володіє більш низьким соціальним статусом. Тим самим він як би обмінює або продає свій «надлишковий» соціальний статус, щоб підвищити власний чи своїх дітей етнічний статус. Передбачається, що в такому шлюбі дружина буде приділяти основну увагу обслуговуванню потреб сім'ї, чоловіка, сприяючи тим самим підвищенню ефективності його праці.

Ослаблення впливу традиційних родинних і сусідських зв'язків також є одним з основних чинників зростання міжетнічної шлюбності. Це зазначалося в багатьох роботах В.І. Козлова, О.А. Ганцкої і Л.М. Терентьєва. Українські статистичні дані показують, що основна кількість міжентичних шлюбів укладається у східній та центральній частині України, де особливо помітне ослаблення впливу традиційних зв'язків.[4]

Результати та обговорення. Розглянувши роботи фахівці М.Ф.Калініна, Ю.В. Аратюнян та Ю.М.Галустьян, які проводять дослідження шлюбних союзів між різними національностями, можна виділити кілька основних проблем, з якими стикаються пари у міжетнічній сім'ї:

1. Нерідко виникають конфлікти на базі таких розбіжностей, як невідповідність культур, традицій, звичаїв, підходів до виховання. Зазвичай мають значення такі аспекти побуту, як щоденне дотримання ритуалів і звичаїв під час організації та святкування весілля при народженні й вихованні дітей.

2. Частий осуд з боку оточуючих, які можуть дорікати, обговорювати, пліткувати й шукати нещирість, матеріальну вигоду у одного або обох представників пари, які вирішили узаконити стосунки. Навіть близькі люди можуть виступати проти союзу.

3. У деяких древніх народів (наприклад, вірмени, грузини, євреї), змалку прийнято прищеплювати почуття національної гордості й страх перед асиміляцією, впевненість в тому, що створювати сім'ю вкрай необхідно всередині своєї нації. Більш того, багато представників таких етносів і в епоху глобалізації впевнені, що спілкуватися у повсякденному житті вкрай необхідно виключно зі своїми «одноплемінниками», щоб не втратити самотності, яскравих відмінних національних рис і не втратити в злитті свої звичаї і традиції.

4. Ситуація у міжнаціональному союзі ускладнюється для тих, хто проживає в різних країнах. У такій сім'ї як мінімум одному партнеру доводиться зіткнутися з новим менталітетом і способом життя, а також з принципово іншою правовою базою й організацією охорони здоров'я.

Особливим пунктом стоїть в цих відносинах питання про дітей, народжених в міжнаціональних союзах. По-перше, дитина стикається з труднощами самоідентифікації з культурою, релігією та національністю. Окрім того, при розлученні у такій сім'ї часто партнер, який приїхав з іншої країни, виявляється менш захищений перед законом, а правові норми поміщають його у тісні законодавчі рамки. При розгляді з ким із батьків будуть жити спільні діти, досить часто не враховується побажання дітей або батьків, а лише інтереси держави. Для того щоб убезпечити сторони від міжетнічних конфліктів, у багатьох країнах укладається шлюбна угода. Сергій Онуфрієнко у своєму дослідженні стверджує, що змістом шлюбної угоди може бути регулювання як майнових відносин, так і відносин, що пов'язані з вихованням і доглядом дітей.

[3]

Також Марія Кілініна зробила дослідження у міжетнічних (змішаних) та традиційних сім'ях, і виділила наступні соціально-психологічні особливості:

1) у змішаних сім'ях діють як традиційні, так і новітні гендерні установки щодо розподілу сімейних ролей;

2) вищий рівень задоволеності шлюбом у змішаній сім'ї має чоловік, аніж жінка, у незмішаних — навпаки;

3) для більшості змішаних сімей є характерним батьківське ставлення за шкалою «відчуження». Це можна пояснити тим, що у батьків різні погляди на виховання дітей, різні культурні цінності та віросповідання, а незмішана – «авторитарна гіперсоціалізація». [2]

З поданого вище матеріалу витікають наступні висновки:

1. Міжетнічна сім'я являє собою дуже складний організм з різними перевагами та недоліками. Цей зв'язок можна розглядати з точки зору міжнаціональних відносин та конфліктів.

2. Сьогодні у соціокультурній системі все більше посилюється міжетнічна гендерна взаємодія. І вивчення її специфіки та змін у національному складі населення є дуже важливим для розуміння стану, особливостей і перспектив розвитку сучасного українського суспільства, а також за для легшого подання міжентичних конфліктів у цих сім'ях.

Висновки. Підводячи підсумок, можемо зробити висновок, що благополуччя, гармонійність і міцність міжетнічної сім'ї залежить тільки від членів цієї родини. А саме від вміння прощати образи, від терплячості й терпіння, відкритості новому досвіду й поваги, від теплоти й повноти почуттів, довіри один до одного й серйозного ставлення до сім'ї, а також від відповідальності, взаємної прихильності й любові.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Міністерство юстиції. «Шлюби з іноземцями зареєстровано в рамках пілотного проекту «Шлюб за добу» за 10 місяців 2020 року». Україна, 8.12.2020 р.4

2. М. Ф. Калініна. «Соціально-психологічні особливості сімейних стосунків у етнічно змішаних сім'ях». 2013р. 5

3. Онуфрієнко С. Б.. «Укладення шлюбного договору при міжнаціональних шлюбах: національний та європейський досвід». Дніпро, 2019
4. Ю.В. Аратюнян. Етносоціологія. Київ, 2010 р. 2
5. Ю.М.Галусян. «Гендерна взаємодія в сучасному політичному суспільстві». Україна, 2002 р.3

ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ДЕПРЕССИВНЫХ ПРОЯВЛЕНИЙ МАТЕРЕЙ ДЕТЕЙ С МЕНТАЛЬНЫМИ РАССТРОЙСТВАМИ

Бурдукова Елена Владимировна,

магистрант,

Яворский Максим Васильевич,

Кандидат психологических наук,

преподаватель кафедры прикладной психологии

Черкасский национальный университет

имени Богдана Хмельницкого

Введение./Introduction. Родители, впервые узнавшие, что у них нездоровый ребёнок, испытывают глубокий психоэмоциональный стресс. Возникает чувство вины, незащищенности, неуверенности в себе, ощущение глубочайшего горя, мысли о бесперспективности интеграции таких детей в общество. К сожалению, часто матери таких детей остаются с этой ситуацией один на один, без поддержки отца ребёнка, который либо не выдерживает психоэмоциональной нагрузки, либо «уходит» в работу из-за повышенных требований к финансовым тратам на лечение и реабилитацию ребёнка. Со временем возрастает риск, что у матерей стресс перейдёт в депрессивное расстройство.

Цель работы./Aim. Сравнительный анализ наличия или отсутствия признаков депрессии у матерей детей с ментальными расстройствами (группы МДМР) по сравнению с контрольной группой лиц (матерями нормотипичных детей).

Материалы и методы./Materials and methods. Для проведения исследования была использована «Шкала депрессии Бека» – инструмент диагностики и самодиагностики, который поможет выявить наличие депрессии и определить степень ее тяжести. Методика разработана американским психотерапевтом Аароном Беком на основе клинических наблюдений. Является

самым популярным и наиболее применяемым в мире диагностическим тестом оценки глубины депрессии и динамики улучшения.

Тест предназначен для лиц в возрасте от 13 лет. Для подростков создан адаптированный вариант, в данном опросе был использован вариант опроса для взрослых. Он состоит из 21 вопроса для оценки тяжести симптомов депрессии. В каждом вопросе можно набрать от 0 до 3 баллов, таким образом минимальное количество баллов 0, максимальное – 63. Сумма баллов каждого опрашиваемого соответствует результатам: 0-9 – симптомы депрессии отсутствуют, психоэмоциональное состояние в норме и не вызывает никаких опасений; 10-15 – признаки лёгкой депрессии (субдепрессии); 16-19 – симптомы умеренной депрессии; 20-29 – признаки выраженной депрессии (средней тяжести); 30-63 – симптомы тяжёлой депрессии. Важно помнить, что результат теста — это не медицинский диагноз, который должен ставить врач-психиатр на очном приёме.

Результаты и обсуждение. /Results and discussion. Эмпирическое исследование по методике «Шкала депрессии Бека», проводилось анонимно на базе смены летнего семейного инклюзивного лагеря «Максимум», г. Золотоноша Черкасской области, а также с помощью интернет опроса.

Экспериментальную группу (группу МДМР) составили матери, имеющие детей с диагнозами: синдром Дауна, атипичный аутизм, синдром Мартина-Белла, гомоцистинурия, гидроцефалия, микроцефалия, СДВГ (Синдром дефицита внимания с гиперактивностью), ЗПР (задержка психоречевого развития), умеренная и выраженная умственная отсталость, лёгкое когнитивное расстройство и др., в возрасте от 23 до 62 лет (средний возраст равен 44,7 годам). В опросе приняли участие 34 человека, все являются мамами детей с ментальными расстройствами.

Контрольную группу для исследования психологических особенностей составили матери детей без каких-либо отклонений в развитии, в возрасте от 22 до 47 лет (средний возраст – 36,9 лет). Всего исследование прошли также 34 человека, все являются мамами детей без ментальных расстройств.

Все участницы исследования являлись биологическими матерями своих детей, проживали совместно с ними на одной территории, имели образование не ниже среднего специального. В таблицах 1 и 2 приведены дополнительные анкетные данные участников каждой группы (образование, рабочая занятость, количество детей).

Таблица 1

**Дополнительные анкетные данные участников исследования
контрольной группы**

Образование		Трудовая деятельность				Количество детей	
Высшее	Среднее специальное	Государственная должность	Работа по найму	Домохозяйка	ФОП	Один ребёнок	Двое и больше
29 (85,3%)	5 (14,7%)	4 (11,8%)	13 (38,2%)	5 (14,7%)	12 (35,3%)	15 (44,1%)	19 (55,9%)

Таблица 2

**Дополнительные анкетные данные участников исследования
группы МДМР**

Образование		Трудовая деятельность				Количество детей	
Высшее	Среднее специальное	Государственная должность	Работа по найму	Домохозяйка	ФОП	Один ребёнок	Двое и больше
31 (91,2%)	3 (8,8%)	10 (29,4%)	7 (20,6%)	11 (32,4%)	6 (17,6%)	16 (47,1%)	18 (52,9%)

По результатам опроса в контрольной группе среднее значение сумм баллов равно 6,2, что соответствует здоровому показателю (отсутствие симптомов депрессии), из опрашиваемых 2 человека имели баллы выше 10 (5,9% от общей выборки), 1 из которых выше 16 баллов.

В группе МДМР этот же показатель равен 11,7, что в среднем показывает уязвимость психики данной группы и повышенные риски заболеть депрессией. При этом повышенные результаты депрессивности (баллы выше 10) получили 7 респондентов, что составляет 20,6%, 2 из них имели 16-19 баллов, 2 – 20-29 баллов.

По результатам данного исследования можно сказать, что риск иметь депрессию мамы детей с ментальными расстройствами имеют в 3,5 раза выше, чем мамы нормотипичных детей.

Выводы./Conclusions. Для работы с матерями детей с ментальными расстройствами важно на начальном этапе диагностировать наличие или отсутствия депрессии и степень её тяжести не только при наличии симптомов депрессии. Это можно делать быстро и с достаточно высокой точности с помощью такого опросника, как «Шкала депрессии Бека». В результате среднего и высокого результата (10 и больше баллов) необходимо давать рекомендацию обратиться к психиатру для уточнения наличия или отсутствия диагноза депрессии, его вида и состояния, что сэкономит родителям финансовые и временные ресурсы (это имеет особо актуальное значение для таких семей, в которых растут дети с ментальными расстройствами), и будет повышать качество работы психолога с матерью ребёнка с ментальным расстройством с самого начала коррекции негативного психологического состояния матерей, таких как стресс, тревога, тоска, апатия, подавленность, низкая самооценка и др.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПОДОЛАННЯ ВАЖКИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЙ

Гайдамака Тетяна Іванівна

Студентка

Міжрегіональна Академія Управління Персоналом

м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. Вивчення, аналіз та використання соціально-психологічних чинників подолання важких життєвих ситуацій, являються першочерговими для збереження та підтримки здоров'я та благополуччя людей, адже ці ситуації являються постійними супутниками сучасного способу життя, що приводить до перенапружень, стресів та серйозних захворювань. Тому поглиблене вивчення соціально-психологічних чинників подолання важких життєвих ситуацій та аналіз зазначеної проблеми є актуальним, як для теоретичного дослідження поведінки, так і для розробки програм надання психологічної допомоги особам, які знаходяться у важких життєвих ситуаціях, та психологічної підготовки людей з метою профілактики шкідливих наслідків стресових реакцій.

Ціль роботи./Aim. Головною ціллю роботи являється розкриття соціально-психологічних чинників подолання важких життєвих ситуацій.

Матеріали і методи./Materials and methods. Успішні способи нейтралізації важкої життєвої ситуації дозволяють знаходити оптимальний рівень стресу, при якому покращуються показники життєдіяльності організму, людина знаходить душевний комфорт та може відчувати радість від життя.

До соціально-психологічних чинників подолання важких життєвих ситуацій відносять різноманітні психологічні методи. Широке застосування у роботі з клієнтами, які потрапили у скрутну ситуацію, мають методи відстороненого сприйняття подій. Перший прийом дисоціації пов'язаний зі зміною просторового масштабу події, тобто, цю проблему не видно, якщо вона на відстані метру, чи з місяця.

Другий прийом дисоціації має зв'язок зі зміною часового масштабу. Наприклад, людині рекомендується уявити, як вона буде думати про свій емоційний стан через місяць, через п'ять років. Третій прийом пов'язаний зі зміною субмодальностей, тобто характеристик суб'єктивного сприйняття навколишнього світу. Наприклад, варто уявити важку життєву ситуацію у вигляді картинки, у якій можна міняти пропорції, робити персонажів, які були джерелом стресу, меншими, нечіткими або кумедними. При цьому проблема на психологічному і на тілесному рівні відчувається легшою, стає зрозумілішою та простішою для вирішення.

Четвертий прийом дисоціації - моделювання, може підійти особам, яким складно створити зорові образи. У такому разі можна використати кілька дрібних предметів: намистинок, скрепок, гудзиків, шахових фігурок. Людині рекомендується змоделювати проблему, зобразивши себе та інших учасників ситуації в ігровій формі. В результаті цього спостереження за своєю важкою ситуацією зі сторони, та споглядання проблеми на маленьких фішках, людина може набагато спокійніше подивитися на ситуацію уцілому та у зовсім в іншому ключі, що сприяє виявленню нових шляхів подолання.

Суттєву роль у психологічній допомозі людям, які потрапили у важку життєву ситуацію грає метод візуалізації, який являє собою системне, засноване на правилах, динамічне або статичне графічне уявлення інформації, що допомагає розібратися у складних поняттях та ситуаціях, проаналізувати та узагальнити теорії та досвід та сприяє народженню ідей. Це процес трансформації словесних уявлень у візуальні образи і управління ними, усвідомлена та активна уява спогадів, ситуацій, задумів та занурення в них з метою зміни психологічного та фізичного стану організму людини, що являється необхідним для людей, які потрапляють у важкі життєві ситуації.

Коли особа візуалізує щось, підсвідомість заповнюється цим і розуміє, як запит на отримання. Хоча, зазвичай, людина свідомо нагнітає причини, які заважають досягнути це бажане, підсвідомо вона починає шукати шляхи, варіанти та можливості, щоб вдовольнити запит і через образи та їх символіку

находить підказки. Візуалізація - це цілий арсенал психотерапевтичних прийомів для роботи з внутрішнім простором клієнта, який потрапив у важку життєву ситуацію. Для зменшення стресу створюються переконливі, яскраві, потужні образи, які визивають позитивні враження. Для одних людей краще підходять зорові образи, для інших - слухові, для третіх - тілесні. Та найкраще стимулюють і надихають комбіновані образи, в яких беруть участь всі модальності: зорові, слухові, нюхові, тактильні, температурні.

Також при допомозі людям, які долають важкі життєві ситуації хороший ефект дає метод раціональної терапії, коли відбувається вивчення особливостей особистості клієнта, визначення проблем та пошук способів їх вирішення, створюються та закріплюються моделі нових раціональних відносин, формуються корисні переконання та відбувається переорієнтація з негативних установок на позитивні. Когнітивні постулати, які застосовуються у раціональній терапії для зниження рівня стресу, допомагають людині по-новому поглянути на психотравматичну ситуацію, знизити рівень емоційної напруги та знайти шляхи вирішення проблеми.

Існує багато способів зміни погляду на важку життєву ситуацію, в психології виділяють такі основні напрямки. Перший спосіб - це нова інтерпретація проблеми, тобто переоцінка, гаслом якої являється постулат: все не настільки погано. Коли людина не може зменшити стресор, їй варто думати про нього по-новому, про інші його підтексти та наслідки. Щоб полегшити інтерпретацію проблеми, важливо, перш за все, намагатися оцінити реальною чи уявною загрозою благополуччю є даний стресор.

Другий спосіб - соціальне порівняння: мені краще, ніж іншим. При цьому варто зазначити, що береться позиція не я кращий за інших, а саме: мені краще, ніж іншим. Третім способом являється уникання: це не проблема. Цей спосіб може бути ірраціональним. Та у випадках, коли людина має потрібну інформацію і ситуація не у її сфері впливу, найкращим виходом являється зниження рівня тривоги та уникання втручання, адже, пильність бажана там, де наші дії можливі та необхідні. Коли людина знаходиться у важкій життєвій

ситуації, важливо, щоб обидві стратегії працювали разом: не вдаватися у подробиці, але приділяти увагу основним моментам.

Висновки./Conclusions. Отже, можна підсумувати, що вивчення та використання соціально-психологічних чинників подолання важких життєвих ситуацій не тільки знижують фізичний ефект стресу, але ще й допомагають при роботі з самою проблемою та зміною ставлення до неї. При використанні візуалізації, кожен яскравий образ, який створює людина всередині себе, прагне до втілення. Чим повнішим буде внутрішній образ бажаного кінцевого результату, чим сильніше він заряджається енергією та з'являється в уяві, тим більша ймовірність його здійснення. Соціально-психологічні чинники подолання важких ситуацій спрямовані на зменшення відчуття тривоги, емоційної напруги, на регуляцію сну, активізацію захисних сил організму, на зміцнення волі, мобілізацію інтелектуальних ресурсів та розвиток концентрації уваги. Це сприяє успішному подоланню важких життєвих ситуацій, підвищенню ефективності життєдіяльності людей та їхньому посттравматичному зростанню.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Дворніченко Лариса Леонідівна,
кандидат філософських наук, доцент

Кхелуфі Ольга Володимирівна,
магістрант

Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка
м. Суми, Україна

Вступ. Одну із особливих соціальних груп у суспільстві становить студентська молодь. Дослідження дозволяють зауважити такі особливості студентської молоді як вік та специфічні умови праці. Пристосування до потенційно нових умов навчальної діяльності, постійно наростаюча інтенсифікація процесу навчання, доволі значні розумово-емоційні навантаження впливають на зниження рухової активності у студентської молоді та вимагають формування нового підходу у напрямку розроблення науково-обґрунтованих та виважених заходів щодо покращення таких процесів.

Пристосування студентів до навчальної діяльності у ВНЗ – це процес, який вимагає постійного використання резервів студентами з метою кращого входження в умови навчального середовища. Особливе місце у процесі пристосування студентів до навчального середовища виконують притаманні їм психологічні особливості. Серед таких особливостей у студентів найкраще проявляється їх темперамент, мотиви і потреби, а також ставлення до себе та до оточуючих.

Мета роботи. Метою дослідження виступає розкриття психологічних особливостей студентської молоді у ході навчання у ВНЗ.

Матеріали і методи. Дослідження базується на теоретико-методичних та практичних засадах формування психологічних особливостей студентської молоді.

Для розкриття мети дослідження використано методи теоретичного аналізу, синтезу, порівняння, опису та узагальнення.

Результати і обговорення. Практика навчання студентів у ВНЗ засвідчує, що приблизно 70% студентів, що навчаються сьогодні у ВНЗ, страждає не тільки функціональними, але і соматичними захворюваннями [1, с. 3].

В період перших років навчання студенти-першокурсники – колишні школярі, тяжко звикають до нових умов життя та навчання. Такі зміни на початковому етапі навчання у ВНЗ викликають активну мобілізацію. Натомість у наступних етапах навчання у ВНЗ студенти спостерігають у собі виснаження як фізичних резервів, так і адаптаційних механізмів в організмі.

Часте зниження рухливості нервових процесів, занижена стійкість уваги, пониження рівня розумової працездатності, недостатня функціональність рефлекторних механізмів регуляції гемодинаміки вказує на прояви перевтоми. Такі прояви перевтоми проявляється у студентів-першокурсників, а особливо в перші місяці навчання. Пристосування студентів-першокурсників до навчального процесу у ВНЗ залежить також і від індивідуально-типологічних особливостей їх організму. Психологічний та фізіологічний статус студента, навчальні потреби, що підкріплені мотивацією, виступають одними із ключових факторів пристосованості студента, а особливо студента-першокурсника до навчальних умов.

Варто зазначити, що виховання культури здоров'я у студентів дає підстави не лише видозмінити їхні ціннісні потреби, але і полегшити сам процес пристосування до навчальних умов у ВНЗ. Останні освітні стандарти вищої педагогічної освіти містять ряд вимог до того, яким має бути рівень підготовки сучасного фахівця, як він має у перспективі здійснювати свої професійні обов'язки. Це аж ніяк не має позначитись на його здоров'ї, а навпаки має сприяти зміцненню здоров'я. Потреба у дослідженні особливостей пристосування до навчальних навантажень виникає через часте погіршення адаптаційного потенціалу, за рахунок якого визначаються показники здоров'я.

Потрібно констатувати, що підлітковий вік – це період, в якому прослідковується безпосередня підготовка людини до життя у дорослому віці,

до вибору нею спеціальності, до безпосереднього оволодіння обраною нею спеціальністю, до виконання покладених на неї соціальних функцій.

Слушною у такій ситуації є позиція М. В. Костюченко [2] – зростаюча особистість прагне поступово досягати такого ступеня фізичної, соціальної і психічної зрілості, за якого вона цілком зможе свідомо та самостійно виконувати свої обов'язки, а також стати повноцінним громадянином у суспільстві.

Інший період – юність – це перехідний період між етапом дитинства та етапом дорослості. Колектив науковців на чолі із О. В. Винославською [3] наголошує на тому, що молода людина уже не бажає вважати себе дитиною, вона все більше орієнтується на дорослі критерії та норми.

Поряд з тим, забезпечення особистої автономії від старших виходить із того, що молода людина усіяко намагається підкреслити свої віково-групові відмінності, при чому вважає себе представником особливого, а вже не дитячого але і не дорослого, а «третього світу».

Студент, будучи людиною певного віку, характеризується як особистість у таких трьох аспектах:

1) психологічний аспект, згідно якого його особистість перебуває у єдності психологічних процесів, властивостей та станів. Головною складовою у психологічному плані виступають психологічні властивості, зокрема темперамент, спрямованість, здібності та характер, оскільки від них залежить перебіг усіх психічних процесів, а також виникнення психічних станів та/чи прояв психічних утворень;

2) соціальний аспект, згідно якого втілюються суспільні відносини та якості, що, перш за все, породжуються приналежністю студента до певної соціальної групи та/чи національності;

3) біологічний аспект, згідно якого студент як особистість виступає типом вищої нервової діяльності. Цей аспект у переважній більшості випадків зумовлюється спадковістю та вродженими задатками, однак може змінюватись під впливом умов життя.

Науковець Л. І. Божович [4] в основу складової соціальної ситуації розвитку молодого людини пропонує включити необхідність визначення місця молодого людини у житті. Ключову роль у такому процесі, на думку науковця, відіграє формування світогляду у підлітковому віці. Так, світогляд формує орієнтацію особистості, що, своєю чергою, накладає певний відбиток на все психічне життя молодого людини.

Практика показує, що основними факторами формування особистості в період ранньої юності є спілкування із ровесниками. Так, спілкування із ровесниками обумовлюється [5]:

- спілкуванням із однолітками, що виступає дуже важливим специфічним каналом інформації, яку підлітки аж ніяк не можуть одержати від дорослих, до прикладу, про статеві відносини;
- специфічним видом міжособистісних відносин, в яких молода людина може сформувати у собі певні комунікативні якості;
- специфічним видом емоційного контакту, згідно з чим спостерігається усвідомлення групової належності, що дозволяє молодій людині здобути відчуття захищеності та контакту.

Доцільно також відзначити роль навчального колективу у контексті становленні особистості молодого людини. Колектив у певній мірі виступає перешкодою до формування індивідуалістичних рис характеру. Рівень ефективності виховного впливу на особистість у певній мірі також залежить від громадської думки колективу. Проте неадекватна самооцінка деяких молодих людей у певних випадках може призвести до абсолютно протилежного ставлення до колективу, тому це треба враховувати у виховній роботі.

Соціально-економічний статус, як один із елементів формування особистості, впливає на здатність молодих людей пристосовуватися. До прикладу, молоді люди з багатих родин пристосовуються краще, ніж молоді люди, чії родини мають доволі низький соціально-економічний статус.

Іншим способом досягти визнання у групі виступає досягнення певних успіхів, до прикладу у спорті або навчанні. Фізична привабливість також

відіграє одну із ключових ролей у перших контактах між молодими людьми. У деяких випадках навіть педагоги часто вважають, що більш обдаровані зовні – це привабливі молоді люди, а менш обдаровані ззовні не є такими привабливими.

Висновки. Таким чином, за результатами проведених досліджень доцільно зауважити, що психологічний розвиток особистості студента являє собою діалектичний процес виникнення та вирішення ряду протиріч. Дослідження дозволяють відзначити, що вивчення психологічних особливостей студентів виступає визначальним та водночас необхідним процесом у сучасних ВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Беликова Р. М., Пятуніна О. І. Проблема адаптації студентів к обучению в вузе. Учёные записки ЗабГУ. Серия: Естественные науки. 2009. №1 С. 129-130.
2. Костюченко М. В. Культура міжособистісних взаємин сучасного юнацтва: підходи до розуміння. Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. 2002. № 9. С. 76-78.
3. Скрипченко О. В., Долинська Л. В. Вікова та педагогічна психологія. Київ: Каравела, 2012. 400 с.
4. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. Москва: Просвещение, 2002. 464 с.
5. Кон И. С. Психология ранней юности. Москва: Просвещение, 2002. 255 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Девіленєва Вікторія Олександрівна,

Студентка Уманського державного
педагогічного університету імені Павла Тичини

Науковий керівник:

Шулдик Г. О.

кандидат психологічних наук, доцент

Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

м. Умань, Україна

Введення. Однією з актуальних проблем сучасності виступає тема лідерства. Цей аспект розглядається як у філософській течії, так і у практичному плані.

Сьогодні, конкурентоспроможність випускника на ринку праці безпосередньо залежить від набутих ним компетентностей впродовж навчання. Однією з яких є формування та розвиток лідерських якостей. Наявність у студента організаційно-управлінських навичок, уміння впевнено продемонструвати свою точку зору, активність, комунікабельність та ініціативність. Не менш важливим є і прийняття самостійних рішень, зокрема, нести відповідальність за отриманий результат.

Дослідженням цієї проблеми займалися як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, такі як: Р. Кричевський, Б. Паригін, А. Петровський, Л. Уманський, А. Лутошкін, О. Чернишов та багато інших висвітлили свої наукові здобутки.

Слід зазначити, що дослідження з цієї проблематики висвітлюють закономірність розвитку лідерських якостей, яка безпосередньо включає в себе залучення здобувачів вищої школи до освітньо-організаційного процесу, зокрема, участь в громадсько-виховних заходах та органах студентського самоврядування. [1, с. 2133].

В становленні професійної компетентності психолога важливу роль відіграють його особистісні можливості, які дають змогу самотійно й ефективно досягати цілі психологічного процесу. Виховання сучасного лідера є умовою підготовки молодого покоління до керування власним життям та зміцнення Української держави. Для цього потрібно вирішувати професійні завдання в ситуаціях, що потребують творчого, креативного та нового підходу. Варто зазначити, що саме зально-економічні процеси нашого суспільства потребують підвищених вимог до якостей фахівців, робота яких пов'язана з людьми та їх взаємовідносинами, що є обумовленим об'єктивними потребами суспільства, новими викликами, які ставить перед нами сьогодення. Власне, саме лідерські якості знаходяться серед тих, які забезпечують успішність роботи з суспільством. Необхідно наголосити, що формування нових політичних, соціально-економічних, соціально-культурних відносин між людьми, певним чином залежить від того, наскільки кожна особистість має активну житєву позицію, її готовність взаємодії з суспільством, а також, є лідером у власному житті.

Науковці наголошують, що в юнацькому віці самооцінка, саморегулювання, самоствердження виступають провідними потребами особистості, умови формування та розвитку лідерських якостей майбутніх психологів.

Слід зазначити, що дослідження з цієї проблематики висвітлюють закономірність розвитку лідерських якостей, яка безпосередньо включає в себе залучення студентів вищої школи до освітньо-організаційного процесу, зокрема, участь в громадсько-виховних заходах та органах студентського самоврядування [4, с. 9].

Феномен лідера та лідерства часто згадується в соціології, політології, та в інших науках про людину і суспільство.

Мета – теоретичний аналіз ефективності шляхів формування лідерських якостей майбутніх психологів.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети й вирішення

завдань дослідження застосовувалися такі методи дослідження:

теоретичні: аналіз та узагальнення наукової літератури, класифікація; Теоретичне значення роботи полягає в тому, що у ній проаналізовано сутність понять: «лідерство», «керівництво» розкрито поняття «ключових лідерських якостей», що набуваються у процесі професійної підготовки студентів під час формування лідерських якостей.

Результати та обговорення. Початок напрямку було покладено Ф.Ніцше, який розробив Концепцію лідерства, що зробила помітний вплив на подальшу політичну думку і практику. Автор висвітлив важливість формування біологічного типу – людини-лідера, надлюдини. "Мета людства, – зазначив Ніцше, – лежить у його вищих представниках... Людство повинне невпинно працювати, щоб народжувати великих людей, – у цьому і ні в чому іншому полягає його завдання" .

Іншу концепцію лідерства розробив Г.Тард. Він є одним з основоположників теорії соціалізації. Дослідник доводив, що фундаментарним законом соціального життя є приюлиження до послідовників лідера. Велика кількість населення не здатна до самостійної соціальної творчості. Основним джерелом прогресу суспільства є відкриття, зроблені ініціативними й оригінальними особистостями.

У вітчизняній соціології лідер – це учасник групи, що може стати її керівником, показати на власному прикладі, забезпечити виконання поставленого завдання при тому, що визнаний у цій ролі більшістю членами групи.

Лідер у психологічному аспекті – це:

- 1) особистість, за яким є право приймати рішення в значущих для групи ситуаціях;
- 2) людина, яка здатна виконувати головну роль в організації спільної діяльності та регулюванні стосунків у групі;
- 3) особистість, здатна впливати на членів або групу загалом, спонукати їх до досягнення поставленої мети.

А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко відрізняють, що в психологічному аспекті лідер (від англ. leader – той, який веде, керує) – це член колективу, який у важливих ситуаціях здатний помітно впливати на поведінку членів колективу, виявляти ініціативу в діях, брати на себе відповідальність за діяльність колективу [3, с. 305].

Т. Г. Прохоренко, О. П. Зборовська, Г. А. Носирева проаналізували та бґрунували основні функції лідера малої групи:

1. Конструктивна функція передбачає вираження інтересів групи в конкретно поставлених цілях та завданнях. Вона має бути націлена на досягнення інтересів більшості членів групи. Конструктивна функція – неодмінна умова лідерства та його успіху.

2. Організаційна функція. Лідер організує виконання прийнятих рішень; за ним стоїть завдання правильно і точно розподілити в групі обов'язки (соціальні ролі); створення умов для ефективної життєдіяльності групи; контроль та регуляція відносини між членами колективу.

3. Координаційна функція – полягає в узгодженні дій окремих членів групи та напрямів їх діяльності для виконання поставлених цілей та завдань.

4. Інтегративна функція – згуртування колективу для виконання основних завдань малої групи [5, с. 13].

Тому в результаті вищезазначеного, лідер – це член колективу, що здатний: приймати рішення в важливих для групи ситуаціях; виконання головної ролі в організації спільної діяльності та регулюванні стосунків у групі; впливати на членів або групу загалом, спонукати їх до досягнення поставленої мети.

Проблеми формування лідерських якостей, умови формування та розвитку лідерських здібностей розглядалися в багатьох дослідженнях. Зокрема, у розробленій А.В. Коберою інтеграційній моделі лідера зазначено такі фундаментарні компоненти структури особистості лідера:

1. Лідерська спрямованість, висвітлюється як складне системне утворення, яке стосується саме лідерської поведінки особистості і має в собі 6

компонентів: специфічність, стійкість, інтенсивність спрямованості, широта мотивації, дієвість спрямованості та рівень задоволеності статусом.

2. Професійна компетентність – виділяється як система внутрішніх ресурсів, забезпечення ефективних дій у конкретнім колі ситуацій, як професійне знання своєї справи, сутності виконуваної роботи.

3. Лідерський потенціал особистості, який включає: емоційну, поведінкову та когнітивну гнучкість [2, с. 58].

На основі вищевикладеного, для майбутніх психологів розвиток лідерських якостей є неабияк важливим. Адже конкурентоспроможність випускника на ринку праці залежить не тільки від його професійних навичок, а й від набутих ним компетентностей впродовж навчання. Розвинуті лідерські якості забезпечують для психолога ефективну роботу з людьми, високий рівень емоційного інтелекту, комунікабельність, умінням залагодити конфлікти та ін.

Поняття лідер та лідерство з позицій психології управління, І. Чередниченко та І. Тельних зазначають основні особистісні якості людини-лідера, вагомим фактором якого у визначенні її успіху у діяльності: 1) особистісні риси лідера; 2) уявлення лідера про себе самого; 3) потреби і мотиви, що впливають на поведінку; 4) система найважливіших переконань; 5) стиль прийняття рішень; 6) стиль міжособистісних відносин; 7) стійкість до стресу [6, с. 262].

Вже сьогодні важливим є те, що глобалізований світ характеризується надзвичайним темпом розвитку різноманітних контактів між представниками різних культур. Ця обставина є обумовленням необхідності для майбутніх психологів-лідерів врахування різноманіття культур у взаємодіях як зі своїми підлеглими, так і з іншими лідерами. Це обумовлює різносторонність підходів до керівництва та виробництва, особистісної поведінки і особистих цінностей.

Великого оберту набирає значення здатності до правильного стимулювання та мотивування працівників – представників різних культур для досягнення поставлених цілей. Тому для майбутніх психологів глобалізованого світу все більш актуальною постає проблема лідерства. У цьому полягає

головна задача роботи над собою майбутніх лідерів і саме на це має бути спрямована робота з планетарного виховання студентської молоді.

Не менш важливою якістю лідера сьогодення є допитливість і прагнення до розвитку. Лідер, що прагне зберігати своє положення протягом тривалого часу, має постійно вчитися та використовувати набуті знання задля досягнення поставленої мети.

Висновки. Опрацювання та аналіз літератури свідчить, що сучасному психологу-лідеру мають бути притаманні такі уміння: такт і дипломатичність; уміння заручатися підтримкою; уміння завойовувати популярність і престиж; уміння брати на себе ризик і відповідальність; уміння організувати і переконувати; уміння міняти себе і бути надійним; уміння жартувати і розуміти гумор; уміння розбиратися в людях; концептуальні вміння (здатність працювати з ідеями та концепціями, вміння логічно мислити, індуктивно та дедуктивно аргументувати, аналітичне та креативне мислення), комунікативні уміння (вміння активно слухати, чітко доносити свої ідеї до партнерів по спілкуванню, коректне розуміння і використання вербальних і невербальних сигналів тощо).

Вивчення та аналіз джерельного матеріалу дає підстави стверджувати, що виховання лідерських якостей – це важливий аспект у становленні молоді особистості, тож починати його потрібно якомога раніше. Лідер – це частина колективу, групи, який має здатність, можливості та бажання її очолювати, забезпечити організацію виконання поставленого завдання і цілі. Обраний у цій ролі більшістю членів групи. Ефективна організація виховного процесу в цьому аспекті передбачає створення неодмінних соціально-педагогічних умов, завдяки яким стане можливим формування лідерських якостей учнівської молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Aymoldanovna, Alimbekova Anar, et al. "Leadership development university students in the activities of student government." *Procedia-Social and Behavioral Sciences* 197 (2015): 2131-2136.

2. Кобера А.В. Організаційно-психологічні детермінанти лідерства в органах внутрішніх справ України: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.06. — Київ. нац. ун-т внутр. справ. — К., 2008. — 16 с
3. Краснощекова Галина Алексеевна, Богачева Олеся Александровна
ФОРМИРОВАНИЕ ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ И УМЕНИЯ РАБОТАТЬ В КОМАНДЕ У СТАРШЕКЛАССНИКОВ // Общество: социология, психология, педагогика. 2021. №4 (84). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-liderskih-kachestv-i-umeniya-rabotat-v-komande-u-starsheklassnikov> .
4. Кузьмінський А. І. Педагогіка у запитаннях і відповідях : навч. посіб. / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К. : Знання, 2006. – 311 с
5. Прохоренко Т. Г. Лідерство як форма самоствердження особистості в малій групі / Т. Г. Прохоренко, О. П. Зборовська, Г. А. Носирева // Вісн. Міжнар. слов'ян. ун-ту. Сер. : Соціологічні науки. – 2008. – Т. 11, № 1. – С. 8–13.
6. Чередниченко И.П., Тельных Н.В. Психология управления. – Ростов н/Д: Феникс, 2004. – 608 с

СУТНІСТЬ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ

Зіміна Юлія Олександрівна,
ст. викладач кафедри психології та
соціально-гуманітарних дисциплін
Центральноукраїнський інститут МАУП
м. Кропивницький, Україна

Вступ./Introduction. На сьогоднішній день однією з головних особливостей формування особистості є виховання, а саме його моральна складова. В суспільстві гостро відчувається дефіцит дбайливого і турботливого ставлення один до одного. Тому проблеми морального виховання відносяться до числа тих, які представляють живий інтерес практично для всіх.

Моральність як сфера внутрішнього світу людини, забезпечує соціальну стійкість системи відносин людини з іншими людьми, його зв'язок з суспільством. Формування ж моральних якостей має починатися в дитинстві. Виховання дитини і в сім'ї, і в школі, і в установах додаткової освіти треба починати з формування духовності. Саме в дитячому віці важливо встигнути закласти паростки доброти, відповідальності за свої вчинки, любові до людей, природи, свого краю.

Моральне виховання - це цілеспрямоване і систематичне вплив на свідомість, почуття і поведінку вихованців з метою формування в них моральних якостей, які відповідають вимогам суспільної моралі.

Сутність морального виховання розкривають такі поняття як «мораль» та «моральна свідомість». Мораль — система ідей, принципів, законів, норм і оцінок, що регулюють стосунки між людьми. Норми і принципи моралі, її ідеали і почуття визначають життєву позицію особистості. Мораль регулює поведінку людини у всіх сферах її суспільного життя.

Моральна свідомість — одна з важливих сфер суспільної свідомості, вона відображає реальні стосунки і регулює моральний аспект діяльності людини.

Моральна свідомість охоплює моральні принципи, уявлення, ідеали, поняття «добро», «зло» та ін., які об'єднуються у систему поглядів на призначення людини та сенс її життя.

Мета./Aim. Теоретико-методологічне вивчення та систематизація наукових досліджень морального виховання як головного аспекту формування особистості.

Матеріали і методи./Materials and methods. Методами морального виховання є способи педагогічної взаємодії, за допомогою яких здійснюється формування особистості відповідно до мети і завдань морального виховання і вікових особливостей дітей. До найпоширеніших методів морального виховання належать методи формування моральної поведінки, методи формування моральної свідомості, методи стимулювання моральних почуттів і мотивів поведінки.

Методами формування моральної поведінки є група методів спрямована на вироблення досвіду поведінки згідно з моральними нормами і правилами. Серед них виокремлюють такі методи:

а) практичне залучення дитини до виконання конкретних правил поведінки. Починаючи з раннього віку, дітей привчають дотримуватися режиму сну, харчування, активної діяльності, правил спілкування і колективного співжиття. У використанні цього методу акцентують на організації життя дитини відповідно до вимог, а також на постійному підтриманні її поведінки згідно з цими вимогами;

б) показ і пояснення. Ними активно послуговуються у вихованні культури поведінки, навичок колективних взаємин тощо. Дітей систематично і в різних життєвих ситуаціях привчають до певних способів поведінки: вітатися, ввічливо просити про послугу, дякувати, бережно ставитися до іграшок, навчального матеріалу та ін.;

в) приклад поведінки дорослих (у середньому і старшому дошкільному віці — й однолітків). Організуючи різноманітну діяльність дітей, педагог

установлює чіткі правила, пояснює їх дітям, переконує, що дотримання певних правил є важливою умовою їхнього успіху;

г) оволодіння моральними нормами у спільній діяльності. Особливість цього методу полягає в тому, що діти оволодівають певними моральними нормами начебто спонтанно, без ініціювань педагогом, а у спільній діяльності з ним, батьками. Вони самі доходять висновку, що дотримання певних норм є передумовою успішної діяльності, досягнення позитивного результату, хороших взаємин у сім'ї, колективі;

г) вправлення у моральній поведінці. Суть методу полягає у створенні педагогом спеціальних умов для вправлення дітей у дотриманні моральних норм;

д) створення ситуацій морального вибору. Цей метод передбачає використання особливих вправ, спрямованих на формування моральних мотивів поведінки у дітей старшого дошкільного віку.

Методи формування моральної свідомості мають на меті засвоєння моральних уявлень і моральних понять. Це здійснюють, послуговуючись такими методами:

а) роз'яснення конкретних моральних норм і правил. Ведучи мову про них, педагог повинен доступно за формою і змістом розкрити сутність конкретних норм і правил, продемонструвати, до чого призводить ігнорування їх. Важливо проілюструвати це сюжетами з фільмів, казок тощо;

б) навіювання моральних норм і правил. Цей метод ґрунтується на схильності дитини до наслідування і високій емоційності. Особливої уваги потребують несміливі, замкнуті діти, використання навіювання щодо яких може підтримати їхнє прагнення до активної поведінки, збудити віру у власні сили.

Результати і обговорення./Results and discussion. Любов до дитини – це головна засада морального виховання. Любити дітей - значить затверджувати їхню неповторність, унікальність не на словах, а на ділі, уміти побачити їх гарними і вселити їм, що вони гарні.

На думку В.А. Сухомлинського, єдина реальна рушійна сила виховання - прагнення дитини бути гарним. Називаючи дитину брехуном, ледарем, грубіяном (батьки, вчителі адже принципові і недоліків не терплять), ми зосереджуємо її на недоліках, і вона думає: «Я й справді - незначність...», тим самим ми виховуємо брехунів, ледарів, грубіянів, слабких, невпевнених у собі людей.

Любити дітей - значить уміти виразити любов у ласкавому слові, що схвалює посмішкою: «У тебе обов'язково вийде, ти - розумниця, постарайся ще...». Потрібно бути терплячим, не відповідати лайкою на брутальність роздратованого підлітка, на його неслухняність, неохайність, знать, що негайна «віддача» у вихованні неможлива.

Складністю й багатогранністю феномену дитинства пояснюється різне трактування його багатьма дослідниками. Проте, попри суперечливість оцінок і суджень, дитинство завжди було, є і буде най більшою соціальною цінністю, яку колись знало, знає і буде знати людство.

Воно «цілісно розкриває глибинну правду про людину, людську природу та сутність», воно є «одкровенням самої неосяжної глибини реальності». Тому педагог, працюючи з дітьми, має не тільки адекватно сприймати і розуміти дитинство, але й зберегти і відтворити «дитинний стан» — дитинний стан самого себе.

За визначенням В.Лімонченко, «це такий стан людської душі, що характеризується справжньою безпосередністю і самоцінністю, свіжістю світосприйняття, здатністю щиро дивуватися і запитувати, цілісністю проявів життя, відсутністю утилітарної зацікавленості, готовності до іманентного самоперетворення, до самозміни, непримусовістю діяльності та спілкування, глибиною переживань». У педагогіці ця ідея була втілена та творчо розвинена у теоретичних наробках та практичній діяльності відомих педагогів-практиків В.Сухомлинського, Я.Корчака, а також підтримана сучасними педагогами-вченими Ш. Амонашвілі, О.З. Ахаренком. Тобто педагог має піднятися до дитини, не опуститися, а саме піднятися, дорости до дитини, «піднятися над

самим собою». Гуманістичні принципи особистості педагога, його позиція з питань виховання особистості дитини, за слушним висловом Ш.Амонашвілі, полягає в тому, щоб любити дітей і приймати їх такими, якими вони є, олюднювати середовище, в якому живе дитина, прожити в дитині своє дитинство з тим, щоб пізнати життя дитини. Адже у процесі розвитку дитина пізнає саму себе, своє минуле, свої теперішні можливості та своє майбутнє.

Висновки./Conclusions. Головною особливістю соціальної взаємодії особистості є її взаємини з іншими. Від характеру цих взаємин залежить настрій, моральне самопочуття, самооцінка, працездатність. Стосунки з оточуючими дають можливість бачити сенс свого існування, усвідомлювати себе як важливу частину людського суспільства.

Отже, моральне виховання, як сімейне виховання, так і викладання у школі є прагненням передати знання та культурні традиції, навчити молодь розвиватися як особистість та збільшувати культурну спадщину.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабанський Ю.К. Педагогіка. - М., 1988р.
2. Григорович Л.А. Педагогіка і психологія. - М., 2001р.
3. Джон Дьюї Моральні принципи в освіті. – К.: 2001.
4. Довгун А.І. Про деякі умовах успішного використання методів виховання. // Моральне виховання школярів. - 1976. - № 12. - С.56.
5. Лихачов Б.Т. Педагогіка «курс лекцій». - М., 1996 р.
6. Мар'єнко І.С. Моральне становлення особистості. - М., 1985р.
7. Освітні технології / За ред. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2002.
8. Педагогіка / Под ред. Г. Нойнера, Ю.К. Бабанського. – М.: Педагогіка, 1984.
9. Підласий І.П. Педагогіка. - М., 1999р.
10. Ушинський К.Д. Про народність у громадському вихованні. Виховання і характер // Історія дошкільної педагогіки. Хрестоматія / Упоряд. З.Н. Борисова, В.З. Смаль. – К., 1990.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УЯВИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Іскоростенська Інна Дмитрівна

Студент

Національний педагогічний університет

імені М. П. Драгоманова

місто Київ, Україна

Вступ./Introduction. Світ в якому ми живемо з кожним днем стає все прогресивнішим та різноманітнішим. Прогрес є в усіх сферах куди б не потрапила людина. Тому звичайно що, і сучасна система освіти має спрямовуватися на створення комфортних та сприятливих умов не тільки для розвитку але й для самореалізації особистості дитини, в якій одним з найважливіших завдань психолого-педагогічної роботи з дітьми є розвиток уяви, яка значною мірою визначає не тільки пізнавальний але й психоемоційний та особистісний розвиток дітей. Тому одним з напрямків в сучасній педагогіці і психології є розвиток дитячої творчості, уяви, креативного та самостійного мислення починаючи вже з дошкільного віку.

Однією з основною метою сучасної системи освіти є виховати у підростаючого покоління небайдуже ставлення до усього оточуючого, постійно розширювати та збагачувати свій світогляд, які в подальшому будуть тільки сприяти реалізації нових досягнень та відкриттів, які позитивно будуть відображатися в суспільстві.

Для прогресу будь якого розвинутого суспільства потрібні творчі, неординарно мислячі люди, які готові постійно збагачувати і реалізовувати свої уміння та навички на практиці. Творчі люди, потрібні в різних сферах життя, тому розвитку саме таким навичкам потрібно приділяти багато уваги. Оскільки творча уява є невід'ємною та важливою властивістю розвинутої та креативної особистості, розвивати її необхідно вже починаючи з раннього дитинства.

Важливим показником сучасної держави є люди з високим рівнем культури, духовними цінностями, високими моральними якостями, вмінням до самоорганізації, люди які постійно не тільки готові до всебічного розвитку та навчання але й люди з здатністю реалізувати свій творчий потенціал в потрібне русло.

Саме дошкільне дитинство є першою сходинкою яке відіграє значну роль в розвитку та становленню творчої особистості. Необхідність та важливість розвитку пізнавальної активності, творчості, творчої уяви дитини відображається у Законі України «Про дошкільну освіту» [3], а також у державних програмах «Дитина в дошкільні роки», «Українське дошкілля» [4]. В цих документах акцентується увага на розвитку фантазії та уяви у дітей, розвитку творчого мислення, здатності до перетворення та перенесення, підтримуючи прояви творчої активності, індивідуальності ініціативності, активності, самостійності, формуючи цікавість та небайдужість до дослідницько – експериментальної діяльності, вивчаючи та відкриваючи нове.

Ціль роботи./Aim. Мета статі – дати визначення терміну «уява»; розкрити та визначити головні умови формування уяви у дітей дошкільного віку.

Матеріали і методи./Materials and methods. Методи :теоретичні - аналіз і синтез, узагальнення теоретичних даних представлених у педагогічній, психологічній та методичній літературі. Емпіричні - спостереження, бесіди, аналіз творчих робіт дітей.

Вивченням питання розвитку уяви у дітей дошкільного віку, з кожним роком привертає все більше увагу видатних психологів та педагогів усього світу, піднімаючи все нові питання по її вивченню та розвитку.

Ще у фундаментальних дослідженнях класиків вітчизняної психології Л. Виготського, Д. Ельконіна, О. Дьяченко, В. Крутецького, К. Ушинського Д. Овсянико-Куликовського, О. Духновича, С. Рубінштейна, В. Давидова, М. Поддьякова, О. Потєбні, О. Запорожця, Т. Рібо, П. Блонського, С. Русової, Л. Толстого, Л. Венгера, Є. Ігнат'єва, та ін. приділяється важливе значення саме періоду дошкільного дитинства для розвитку уяви як однією з

найважливішою властивістю творчої, багатогранної особисті. У психологічній літературі походження і розвиток уяви висвітлюється з різних поглядів. Так з точки зору таких вчених як Ж. Піаже, З. Фрейда, стверджувалася, що генезис творчих процесів пов'язаний з дозріванням певних структур, та при цьому механізми уяви виявлялися зумовленими зовнішніми стосовно до цього процесу характеристиками (розвиток інтелекту або розвиток особистості дитини).

К. Коффка, Р. Арнхейм вважають, що генезис уяви залежить від ходу біологічного дозрівання індивіда, а механізмами уяви відносяться складові зовнішніх і внутрішніх факторів.

Т. Рібо, А. Бен пояснюють походження і розвиток уяви накопиченням індивідуального досвіду, при цьому розглядалися як трансформації даного досвіду.

Вивчаючи та досліджуючи праці як вітчизняних так і сучасних дослідників нам стає очевидним, що саме уява займає важливе значення при засвоєнні дітьми нових знань, вмінь, сприяє саморозвитку особистості вже з дошкільного віку та стає однією з головною умовою творчого перетворення вже наявних у них знань. Також вчені дотримуються і такої думки, що уява виникла у людини тоді, коли у неї з'явилась потреба передбачити результат своєї праці, а також пояснити незрозумілі події або явища природи. Людина, за допомогою уяви, може виходити за межі реального світу, переміщуючи речі та події в минуле, майбутнє, в інші світи та простори [2, с. 315]. Уява - це відтворення у психіці людини явищ та предметів, які людина сприймала коли-небудь раніше, а також створення нових предметів та явищ, яких раніше вона ніколи не сприймала.

Уява дошкільників полягає ще й в створенні нових уявлень та образів, які потім будуть впроваджуватись в різні види навчальної діяльності, такі як малювання, театралізована діяльність, ліплення, складання та читання розповідей, казок, віршів, конструювання та ін. Найперший та основний шлях у розвитку дитячої уяви є гра. Також слід пам'ятати, що саме через продукти

дитячої творчості можливо зазирнути в своєрідний ,внутрішній світ дитини :переживання, страхи, фантазії, настрої, які діти враховуючи свої вікові особливості , не завжди самі можуть висловити чи усвідомити.

Результати і обговорення./Results and discussion. У процесі теоретичного аналізу педагогічних та психологічних напрацювань науковців виявлено, що важливим засобом розвитку творчої уяви та фантазії дітей дошкільного віку є образотворча діяльність, у процесі якої у вихованців виникають всі якості уяви (широта, довільність, стійкість, яскравість, оригінальність), формуються спостережливість, естетичне сприйняття, художній смак, творчі здібності.

Критеріями творчої уяви дітей дошкільного віку можна виділити : оригінальність та гнучкість образів; швидкість ,ширина створеного образу та продуктивність. А до показників можна віднести рівень розвитку пам'яті ,мислення та уваги, позитивно емоційне ставлення до процесу творчості, пізнавальний інтерес та рівень розвитку внутрішнього плану дій.

Проаналізувавши визначені критерії та узагальнені емпіричні результати раніше проведених досліджень можна виділити такі рівні розвитку творчої уяви у дошкільників як високий, середній та низький.

Психолого-педагогічними умовами розвитку творчої уяви у дошкільному віці є: розвиненість пізнавальних процесів (точність запам'ятовування, самостійність робити висновки, здатність до узагальнень, встановлення причинно-наслідкових зв'язків) та уваги (продуктивність та стійкість уваги); розвиненість мовлення (достатній словниковий запас, його образність, використання художніх засобів мовлення, нестандартність висловлювань, деталізація образів); внутрішня мотивація дошкільника до творчості (наявність пізнавального інтересу, емоційна спрямованість творчого процесу); внутрішній план дій.

Актуалізація психолого-педагогічних умов розвитку творчої уяви забезпечується розвивальними та дидактичними іграми і вправами; збагаченням сенсорного досвіду; збагаченням словника дітей; різними видами

діяльності – художньо-мовленнєвої, театралізованої, творчо-імпровізаційної та образотворчої; використання методу моделювання та вирішення творчих завдань, наочними схемами, моделями-алгоритмами; розвитком самостійності, винахідливості та планування.

Ефективністю програм розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку у процесі образотворчої та загалом навчально виховної діяльності свідчить позитивна динаміка показників розвитку уяви у дошкільників

Висновки./Conclusions. В даній статті висвітлено вивчення проблеми розвитку уяви дітей дошкільного віку. За опрацьованою психолого-педагогічної та методичної літератури ми зробили висновки ,що уява дітей дошкільного віку є важливим та складним психологічним новоутворенням, яке є однією з основою творчої діяльності людини. Саме уява є процесом створення нових оригінальних образів, які формуються на досвіді дитини та на її суб'єктивних образах.

Таким чином, на основі конкретизації вищезазначених напрацювань можна констатувати, що розвиток уяви дітей потрібно починати вже з дошкільного віку. Варто зауважити, що в старшому дошкільному віці центральним новоутворенням стає саме творча уява.

Отже, необхідно збагачувати досвід дитини, якщо ми хочемо створити досить міцну основу для її творчої діяльності. Що більше дитина побачить чи почує, то більше вона знає і засвоїла, більшою кількістю елементів навколишньої дійсності вона оперує, значимішою й продуктивнішою буде діяльність її творчої уяви.

Звісно що проведений аналіз літератури та досліджень розвитку уяви дітей дошкільного віку в процесі навчально-виховної та образотворчої діяльності не вичерпує всіх аспектів проблеми тому перспективи її подальшого аналізу можуть полягати у поглибленому вивченні психолого-педагогічних умов, шляхів та засобів розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вікова психологія / За ред. Г. С. Костюка.— К., 1976.-с. 56
2. Загальна психологія: Підручник / О. В. Скрипченко, Л. В.
3. Істоміна З.М. Розвиток пам'яті: Навчально-методичний посібник / З.М. Істоміна. – М.: Просвітництво, 1978. – 120 с.
4. Подьяков М.М. Особливості пізнавального розвитку дітей дошкільного віку // Актуальні проблеми сучасної психології: Матеріали міжнародної конференції. М., 1983.

УДК 376:159.9:76

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЗАТРИМКОЮ ПСИХОМОВНОГО РОЗВИТКУ

Квасневська Наталя Федорівна

Студент

Миколаївський міжрегіональний
інститут розвитку людини ВНЗ

"Відкритий міжнародний університет
розвитку людини "Україна"

Україна м. Миколаїв

Введення. В останній час значно зросла кількість дітей із затримкою психомовного розвитку (ЗПМР), в яких присутні порушення в пізнавальній діяльності, емоційно-вольовій сфері, у поведінці. Такі діти відстають у своєму розвитку від прийнятих психологічних норм для даного віку [4]. Розлади емоційної сфери у дітей з порушенням мовлення негативно впливають на їх соціалізацію та спілкування, чим зумовлюють порушення поведінки, так званої соціальної дезадаптації. Досить специфічні особливості соціалізації дітей дошкільного віку з ЗПМР дозволяють включити дану категорію дітей в групу соціального ризику. Тому проблеми розвитку різних форм взаємодії з однолітками і дорослими у дітей с ЗПМР, оволодіння ними комунікативних навиків набуває особливої значимості [1, 2].

Найважливішим завданням щодо виховання і навчання дошкільнят з затримкою психомовного розвитку є збереження і зміцнення їхнього здоров'я, корекція порушених психофізичних процесів та соціальна адаптація. Для подолання затримки психічного розвитку в більшості випадків необхідний комплексний корекційний підхід, що дозволить домогтися більш швидкого стійкого позитивного ефекту [3].

Ціль роботи - оцінити ефективність використання методів аудіо-вокальної стимуляції Томатіс і біологічного зворотного зв'язку в корекційно-

розвитковій роботі у дітей дошкільного віку з затримкою психомовного розвитку на процеси соціалізації і спілкування.

Матеріали та методи. У 2020-2021 році було обстежено дітей у віці від 4 до 6 років, у яких спостерігалися ознаки затримки психомовного розвитку. Всім дітям проводилися комплексні обстеження: психоневрологічне тестування, ЕЕГ, аудіотестування на виявлення наявності помилок і розпізнавання звуків близьких частот. Після чого проводились корекційні заняття з логопедом-дефектологом, нейропсихологом. Крім того, на протязі 5 місяців діти відвідували сеанси аудіо-вокальної стимуляції Томатіс та тренінги біологічного зворотного зв'язку.

Контрольну групу складали діти у віці від 4 до 6 років з затримкою психомовного розвитку, яким проводилися комплексні психоневрологічні обстеження, ЕЕГ, заняття з логопедом-дефектологом, нейропсихологом. В даній групі дітей не проводилися сеанси аудіо-вокальної стимуляції Томатіс та тренінги біологічного зворотного зв'язку.

По завершенню програми корекційно-розвиткової роботи всі обстежені в 2020-2021 рр. діти проходили повторно контрольне обстеження з урахуванням оцінки загального стану їх мовної функції, психо-емоційного стану та рівня соціальної адаптації. Та групі дітей, що відвідували сеанси аудіо-вокальної стимуляції Томатіс і тренінгу біологічно зворотного зв'язку повторно було проведено аудіотестування на виявлення наявності помилок і розпізнавання звуків близьких частот тестування.

Результати та їх обговорення. В результаті проведеного дослідження було показано позитивний вплив методів аудіо-вокальної стимуляції Томатіс і тренінгу біологічно зворотного зв'язку на процес відновлення когнітивних функцій, мовну функцію, психо-емоційний стан та рівень соціальної адаптації у дітей дошкільного віку. Позитивні зміни при цьому спостерігалися вже через 2 місяці з початку проведення терапії і виражалися у вигляді проявів посидючості та уваги, інтересу до тварин, різних ігор, в тому числі і колективних, покращилась звуковимова і значно розширився словниковий запас, речення

стали більш складними за структурою. Також спостерігалася позитивна динаміка перебудов ритмічної структури ЕЕГ, нормалізація інтенсивності α - і β -ритмів, що супроводжується відновленням когнітивної сфери і психоемоційного стану.

Висновки.

1. За результатами спостережень, використання нейротехнологій, а саме методу аудіовокального тренування Томатіс та тренінгів біологічно зворотного зв'язку в корекційно-розвитковій роботі у дітей дошкільного віку із затримкою психо-мовного розвитку показує позитивний ефект на процеси соціалізації і спілкування.

2. Метод Томатіс та тренінги біологічно зворотного зв'язку впливають на фізичні, емоційні, інтелектуальні та соціальні процеси, змінюють психічний стан та надають позитивного впливу на нервову систему.

3. Неінвазивність, нетоксичність і ефективність роблять методи аудіовокальної тренування Томатіс та тренінгів біологічно зворотного зв'язку одними з перспективних засобів при лікуванні захворювань у дітей дошкільного віку в області психології та неврології, що сприятливо впливають на фізичні, емоційні, когнітивні та соціальні процеси.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бобак О.Б. Соціалізація особистості в дошкільному віці як предмет науково-педагогічного вивчення / О.Б. Бобак // Міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Дрогобич : По-світ, 2013. – Вип. 4. – С. 178–184.

2. Войтко В.В. Психолого-педагогічний супровід дітей з затримкою психічного розвитку: навчально методичний посібник. – Кропивницький: КЗ "КОШПО ім. Сухомлинського", 2017. – 48 с. С.15–19.

3. Константинов К.В., Грицьшина М. А., Нефедова Г. Э. Восстановление когнитивных функций у больных с органическими поражениями головного

мозга в комплексной медицинской реабилитации. Клиническая медицина. – 2012. – №5. – С. 36 – 39.

4. Слепович Е. С. Формирование речи у дошкольников с задержкой психического развития: Кн. для учителя. – Мн.: Народная асвета, 1989. – 64 с.

ПРОГРАМА ПОБУДОВИ СІМЕЙНОГО ДОЗВІЛЛЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ЗИМОВИХ ВИДІВ РЕКРЕАЦІЇ

Комишна Наталія Володимирівна

Студент

Національний університет фізичного виховання і спорту України
м. Київ, Україна

Вступ. В умовах сьогодення не дивним є те, що на кожного індивіда всесторонньо здійснюється вплив, а також на його взаємовідносини у сім'ї, з друзями, на роботі чи у навчальному закладі. Ні для кого не таємниця, що такий вплив несе негативні наслідки для психоемоційного та фізичного здоров'я особистості. У людини погіршується загальне самопочуття, спостерігаються в'ялість і безсоння, її переслідує хронічна втома або навіть проявляються ознаки депресивного стану, дратівливість. Можна спостерігати невдоволеність різними аспектами життя, сповільнується і робота мозку.

Завдяки рекреаційному дозвіллю у людей є змога відпочити, відновити свої психоемоційні та фізичні сили після непростих робочих буднів. Також рекреація є чудовим засобом, щоб замислитись та переглянути свої життєві цінності, а також зробити сміливий крок до якісного втілення планів, що давно відкладаються на «завтра».

Важливим аспектом є те, що часто дозвіллева діяльність має здійснюватися у колі сім'ї, адже не завжди є змога усамітнитись. Організація сімейного дозвілля допомагає близьким людям знайти спільні захоплення, краще пізнати одне одного, помітити зміни, що відбулися у людині останнім часом та зміцнити родинні стосунки.

Мета. Метою науково-дослідницької роботи стало створення та виявлення ефективності програми зимового відпочинку для сім'ї в умовах гірськолижного курорту.

Матеріали та методи. У програмі використовувалися оздоровчо-рекреаційні заняття, які мали посприяти зміцненню сімейних взаємовідносин.

До даної програми увійшли катання на лижах та сноуборді, катання на ковзанах, тюбінгу, відвідування етнопарку тощо.

Для отримання результату, методом анкетування та тестування, нам довелося встановити мотиваційні чинники, рівень зацікавленості всіх членів сім'ї та оцінити рівень задоволеності до та після відпочинку.

Результати та обговорення. Охарактеризувавши дані психоемоційного стану членів сім'ї, а також рівень їх щоденної рухової активності та якості життя, ми розробили програму організації сімейного відпочинку на гірськолижному курорті в зимовий період та змогли встановити її рекреаційну ефективність. Про це свідчать позитивні зміни: число осіб, що почали позитивно ставитись до фізичної рекреації збільшилося на 20%. Кількість учасників, які відчули суттєве покращення самопочуття виросло на 45%.

Висновки. У ході дослідження нам вдалося обґрунтувати зміст і структуру програми для сімей в умовах гірськолижного курорту з використанням рекреаційно-оздоровчих занять. Ми розширили уявлення щодо доцільності застосування зимових видів відпочинку під час організації сімейної рекреаційної діяльності.

На основі результатів були розроблені рекомендації щодо використання зимових видів відпочинку для організації рекреаційної діяльності сімей. А результати даного дослідження можуть використовувати івент-агенства, рекреаційно-оздоровчі комплекси та бази відпочинку.

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРАВООХОРОННІЙ СФЕРІ

Петрова Марія Володимирівна

Студент

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

м. Ізмаїл, Україна

Вступ. Робота співробітника правоохоронної сфери пов'язана зі значною кількістю нетипових кризових та екстремальних ситуацій, а саме: агресивним оточенням, психологічним тиском, кримінальним середовищем, таємністю та стриманістю тощо. Особа, яка працює у таких умовах повинна мати не тільки високий професійний рівень, а й достатню психологічну стійкість та витримку, належний ступінь психологічного розвитку власної особистості та готовності до обраної діяльності.

Мета роботи. Дослідження сутності поняття «психологічна готовність до діяльності», а також актуальність врахування психологічних механізмів формування готовності особистості до професійної діяльності в галузі правоохоронної сфери

Матеріали і методи. У психолого-педагогічній літературі дослідниками накопичений досить широкопредставлений теоретико-експериментальний матеріал, присвячений феноменології готовності людини до праці (Є.А. Клімов), сформульовано поняття готовності (М.І. Дяченко, Л.А. Кандибович), визначено зміст, структуру, основні параметри готовності та умови, що впливають на динаміку і стійкість її проявів (Н.В. Кузьміна, В.О. Моляко).

Результати та обговорення. Найчастіше готовність досліджується як певний стан свідомості, психіки, функціональних систем в ситуації відповідальних дій або підготовки до них. Готовність показується як можливість суб'єкта діяти на досить високому рівні (О.В. Москаленко,

К.К. Платонова), подальшого професійного вдосконалення і підвищення кваліфікації.

Так, на думку С.М. Кучеренко, формування психологічної готовності до професійної діяльності – це розвиток, становлення необхідних ставлень, установок, досвіду, майстерності, які дають можливість людині усвідомлено здійснювати професійну діяльність [5].

Таким чином, підготовка спеціалістів не обмежується тільки оволодінням професійними знаннями та навичками. Слід зауважити на тому, що зацікавлення дослідників здебільшого фокусується на особистості майбутнього фахівця, його іміджевих ознаках. У процесі співбесіди, під час прийому на роботу все більше обговорюються особистісні уподобання, життєві обставини, особистісні інтереси, плани на майбутнє. Отже, успішність майбутньої діяльності спеціаліста багато в чому залежить від його психологічної готовності виконувати свої професійні функції, від його «соціальної компетентності».

Якщо враховувати своєрідність правоохоронної діяльності, то вона вимагає від працівників не лише професійних знань, вмінь та навичок, а й наявності певних психологічних якостей, які сприятимуть виконанню службових обов'язків. Згідно соціально-професійних вимог, які висуваються сучасним соціумом до професії правоохоронця актуалізуються такі особистісні якості як: висока особистісна відповідальність (щодо здатності виконувати завдання в умовах дефіциту інформації та часу, що найчастіше здійснюється в небезпечних умовах для життя як власного, так і життя всіх інших учасників ситуації правопорушення), аналітичні здібності та здатність прогнозування наслідків професійних дій тощо.

Формування особистості починається ще задовго до навчання у ЗВО – з моменту виникнення бажання присвятити себе певному виду діяльності. Бажання та інтереси є одними з основних мотивів людини. Стійкі мотиви особистості формують її спрямованість, що обумовлює вибір певної діяльності. Таким чином виникнення мотивів професійного спрямування можна вважати початком професійного розвитку особистості [8].

Психологічна готовність студентів як майбутніх правоохоронців є важливою умовою успішного виконання професійної діяльності та самореалізації в структурі правоохоронних органів, яка повинна формуватися і удосконалюватися і самою особистістю фахівця, і всією системою заходів, що вживаються державою в цілому. Оскільки готовність є необхідною складовою ефективною самореалізації особистості в обраній діяльності, передумовою становлення професіоналізму, то вивчення її компонентів сприятиме гармонізації особистісного розвитку [7].

Вперше поняття «психологічна готовність до діяльності» було використано М.І. Дяченком та Л.А. Кандибовичем. На їхню думку, готовність до праці – складне психологічне утворення, яке складається з наступних компонентів:

– мотиваційний, який охоплює професійні установки, інтереси, прагнення виконувати професійну роботу. Основою мотиваційного компоненту є професійна спрямованість, особисте прагнення людини застосувати свої знання в обраній професійній сфері, а це у свою чергу виражається у позитивному ставленні до професії, інтересі до неї та бажанню вдосконалювати свою підготовку;

– орієнтаційний, основою якого є професійна етика, професійні ідеали, погляди, принципи, переконання та готовність діяти відповідно до них. Основою орієнтаційного компонента є ціннісні орієнтації особистості, глибина професійного світогляду;

– до пізнавально-операційного компоненту психологічної готовності входить: професійна спрямованість уваги, уявлень, сприймання, пам'ять, мислення, здібності, знання, дії, операції і заходи, необхідні для успішного здійснення професійної діяльності;

– емоційно-вольовий – характеризує почуття, вольові процеси, що забезпечують успішний перебіг і результативність діяльності педагога; емоційний тонус, емоційна сприйнятливність, цілеспрямованість, самовладання,

наполегливість, ініціативність, рішучість, самостійність, самокритичність, самоконтроль [2].

Психологами наголошується [1], що вольова регуляція особистості співробітника правоохоронного органу виявляється у таких вміннях та навичках:

1) стримувати в екстремальних ситуаціях психологічні реакції, які знижують ефективність дій і призводять до промахів, помилок;

2) бездоганно виконувати професійні обов'язки у психологічно складних умовах;

3) зберігати професійну пильність, проявляти обережність та готовність до несподіванок, вмотивованого ризику, небезпеки;

4) протистояти психологічному тиску з боку третіх осіб, які намагаються вплинути на дотримання співробітником норм права, моралі, закону;

5) здійснювати напружену психологічну боротьбу з особами, які перешкоджають попередженню, розкриттю, розслідуванню злочинів;

6) володіти самоконтролем та саморегуляцією у психологічно складних, напружених, конфліктних, провокуючих ситуаціях.

Машук І.О. визначає психологічну готовність до діяльності в структурі правоохоронних органів як стійкий стан, цілісний структурний комплекс компонентів: індивідуально-психологічні особливості, професійні знання, навички та уміння; мотиви, інтереси і потреби, який утворюється завдяки установці суб'єкта на конкретний вид правоохоронної діяльності шляхом цілеспрямованої професійно-психологічної підготовки і виникненням активно-дійового стану підготовленості тощо. Водночас, характеризується оптимальною мобілізацією всіх ресурсів організму, розвитком емоційно-вольової регуляції особистості студента, його стійкості завдяки професійній підготовленості, а також активно-позитивним ставленням до обраної діяльності [6].

Отже, професійно-психологічна готовність майбутнього працівника правоохоронних органів – це сукупність якостей і властивостей особистості, що зумовлює стан мобілізованості психіки, налаштованість на найбільш доцільні,

активні й рішучі дії в складних чи небезпечних для життя і здоров'я умовах професійної діяльності [4].

Основними соціально-психологічними чинниками, які визначають психологічну готовність студентів до правоохоронної діяльності, зокрема, висока соціальна та державна значущість правоохоронної діяльності; значна фізична, інтелектуальна й емоційна напруженість, підвищені темп і динаміка її проходження; більш жорстка, порівняно з іншими професіями, регламентація та правове регулювання взаємовідносин між її учасниками; домінування колективних форм діяльності; часта зміна одних видів діяльності, дій на інші, зумовлених особливостями професії, різною оперативною обстановкою; високий рівень організації взаємин по вертикалі і по горизонталі та інші [9].

Висновки. Отже, формування психологічної готовності до професійної діяльності постають одночасно і ціллю, і результатом довготривалого процесу підготовки спеціаліста в закладі вищої освіти, який відбувається згідно з психолого-педагогічним супроводом освітнього процесу, та являє собою комплекс організаційних, психологопедагогічних заходів.

Перспективи подальших наукових пошуків вбачаємо у визначені і врахуванні психологічних механізмів формування готовності особистості до професійної діяльності саме в галузі правоохоронної сфери.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асямов С. В., Пулатов Ю. С. Професійно-психологічний тренінг сотрудинок ОВД. М., 2000. С. 42–43.
2. Дьяченко М.И. Психологическая проблема готовности к деятельности / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандилович. – Мн.: Изд-во БГУ, 1976. – 176 с.
3. Зуева Л.Є. Психопедагогічний супровід особистісно-професійного самовдосконалення судді: Практикум, Одеса. – 2017. -95с.
4. Каверін О.В. Професійно значущі якості, що визначають психологічну готовність правоохоронця до охорони громадського порядку / О.В. Каверін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/kavis/2011_1/kaverin.htm

5. Кучеренко С.М. Оценка психологической готовности студентов к профессиональной деятельности как одно из направлений повышения качества подготовки специалистов / Вісник Харківського університету, № 403, Серія психологія, Харків: ХДУ, 1998.

6. Машук І.О. Формування психологічної готовності учнів спеціалізованих загальноосвітніх закладів міліції до навчально-службової діяльності в системі МВС України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук / І.О. Машук. – К., 2009. – 21с.

7. Мозоль В. В. Особливості психологічної готовності курсантів та студентів ВНЗ до професійної самореалізації / В. В. Мозоль // Збірник матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної конференції «Психологічні засади забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів», яка відбулася 15 лютого 2018 року у Донецькому юридичному інституті МВС України / В. В. Мозоль. – м. Кривий Ріг, 2018. – С. 224 – 227.

8. Мяготин А.В. Имидж и стиль деятельности сотрудника правоохранительных органов как формы проявления его профессиональной этики / А.В. Мяготин // Международный семинар по проблемам полицейской этики. М.: Московский университет МВД России, изд-во «Щит-М», 2003. С. 16-22.

9. Структура психологічної готовності особистості до правоохоронної діяльності / І.В. Платонов // Психологія. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2000. – Вип. 11. – С. 320–326.

ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ ОСІБ З НАРКОТИЧНОЮ ТА АЛКОГОЛЬНОЮ ЗАЛЕЖНІСТЮ

Сіпко Людмила Олександрівна,
к. пед. н., доцент кафедри психології
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна

Бардадим Руслан Сергійович
Студент 2 курс, ОС «Магістр»
Спеціальності 053 Психологія (Медична психологія)
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна

Вступ. Наркотична та алкогольна залежність має значний вплив на соціальні стосунки особистості, її ставлення до оточення, стиль життя, мотивацію, формування певних рис особистості. Низка авторів стверджують, що ціннісні орієнтації не лише визначають світогляд людини, основні погляди на життя та принципи, але й мотивують до конкретних дій. При тому, що ціннісні орієнтації є стійкою психологічною структурою, яка формується з раннього віку до середини життя, дослідники уможливають зміну ціннісних орієнтацій під впливом значних подій у житті людини, до яких відносять наркотичну й алкогольну залежність.

Метою дослідження є визначення особливостей ціннісних орієнтацій осіб з наркотичною й алкогольною залежністю.

Матеріальні методи. У роботі використані загальні наукові методи теоретичного дослідження (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація) та методи емпіричного дослідження (спостереження, аналіз тестових методик), методи обробки (кількісні та якісні) – порівняльний аналіз емпіричного матеріалу, математичні методи обробки статистичних даних.

Результативний обговорення. Під дією психоактивних речовин (ПАР), а саме наркотичних речовин і алкоголю, які здатні при одноразовому прийомі

викликати позитивні емоційні переживання, а при систематичному вживанні утворюють фізичну та психічну залежність, формується адиктивна поведінка. Суть адиктивної поведінки як однієї з форм деструктивної поведінки полягає у прагненні втекти від навколишньої дійсності, фіксуючи свою увагу на конкретних видах діяльності і предметах або змінюючи власний психоемоційний стан шляхом вживання різних речовин. По суті, вдаючись до адиктивної поведінки, люди прагнуть створити для себе ілюзію якоїсь безпеки, досягти життєвої рівноваги.

Аналізуючи науковий доробок стосовно цінностей і ціннісних орієнтацій осіб, залежних від алкоголю та наркотиків, виявлено, що наявні дослідження уможливають низку тверджень стосовно проблеми. До її розробки долучились науковці М. Аткинсон, О.М. Грязнов, І.М. Грязнов, Л.И. Суховєєва, В.А. Дереча, Н.А. Сирота, В.М. Ялтонський тощо.

Як було зазначено вище, важливу регулятивно-орієнтовну роль у житті людини відіграють цінності. Тому етапу формування певного виду поведінки завжди передують вибір життєвого принципу та формування життєвих цінностей. Тільки після цього особа неусвідомлено дотримується соціального чи асоціального типу поведінки. Наявність загальноприйнятих цінностей дозволяє кожній особистості в ході свого розвитку набувати вироблені культурою базові цінності, які стають найважливішими детермінантами поведінки [1]. На індивідуальному рівні цінності є основою мотивів, якими люди керуються у своєму житті. Відносини між різними цінностями відображають динаміку конфлікту та згоди. Взаємозв'язок між рангами цінностей формує життєві стратегії особистості.

Ієрархія цінностей не є раз і назавжди заданою у свідомості особистості. Адиктивна поведінка зумовлює зміну певних цінностей, що, у свою чергу, її і підтримує. Пропоноване дослідження виявило підтвердження цієї тези. Послуговуючись тестом «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча [2] було опитано 96 респондентів. Досліджувані були поділені на 3 групи: основну групу склали алко- та наркозалежні, контрольну – ненаркозалежні. Пропонуємо результати

по 10 термінальним цінностям, що отримали найвищих ранг у групах досліджуваних:

1. Група алкозалежних має наступну ієрархію цінностей:

- розваги (3,7), матеріально-забезпечене життя (3,8), наявність граних друзів (4,8), здоров'я (6), свобода (6,8), суспільне визнання (7,7), впевненість у собі (7,9), цікава робота (8,5), любов та щасливе сімейне життя (9,3).

2. Група наркозалежних має такі цінності:

- свобода (5,4), здоров'я (6,9), матеріально забезпечене життя (7,6), цікава робота (7,8), наявність гарних друзів (8,1), впевненість в собі (9,6), розваги та суспільне визнання (9,7), любов (11,4), життєва мудрість (11,7).

3. Контрольна група осіб:

- здоров'я (2,4), активне діяльнісне життя (4,2), любов (4,4), щасливе сімейне життя (4,5), матеріально забезпечене життя (4,6), цікава робота та наявність гарних друзів (5,2), впевненість в собі (5,9), щастя інших (6,2), продуктивне життя (7,6).

Отримані результати за 5-ма найважливішими термінальними цінностями зазначені в таблиці (таблиця 1):

Таблиця 1

Ієрархія термінальних цінностей у групах досліджуваних

R	алкозалежні	наркозалежні	контрольна група
1	розваги	свобода	здоров'я
2	матеріально забезпечене життя	здоров'я	активне діяльнісне життя
3	наявність граних друзів	матеріально забезпечене життя	любов
4	здоров'я	цікава робота	щасливе сімейне життя
5	свобода	наявність гарних друзів	матеріально забезпечене життя

На основі порівняння середніх значень рангів термінальних цінностей контрольної та експериментальної групи можна зробити висновок: термінальні цінності соціально-адаптованих людей відповідають загально-нормативним,

спрямованим на підтримання власного здоров'я, любові, стосунків з сім'єю. Аналізуючи домінуючі термінальні цінності алкозалежних осіб, констатуємо прагнення до розваг, матеріального забезпечення та наявність гарної компанії друзів. Загально-суспільні цінності здоров'я та свободи лише на 4 та 5 місці. У наркозалежних осіб виражені прагнення до свободи та здоров'я, матеріального забезпечення. Отримані дані експериментальної групи по ціннісним орієнтаціям мають відповідні викривлення, що підпорядковуються адикції.

Однак, у всіх досліджуваних осіб незалежно від групи в домінантній структурі є цінність «здоров'я» - в контрольній групі – 1 ранг, у наркозалежних – 2 ранг, у алкозалежних – 4 ранг. Проте, можемо припустити, що дана цінність для соціально-адаптованих людей – це підтримувати здоровий стан та спосіб життя, такі особи усвідомлюють цінність та значення здоров'я. Виявлено, що більшість опитаних із контрольної групи намагаються зміцнити себе фізично: займаються в спортивних залах, ведуть переважно активне фізичне життя тощо. У людей з алко- та наркозалежністю здоров'я виконує утилітарну функцію, як можливість задовольнити своє прагнення до залежності та уникнути проблем із фізичним станом та самопочуттям після прийому психоактивних речовин.

Також однією з домінуючих термінальних цінностей у групі досліджуваних є «матеріально забезпечене життя», що займає в контрольній групі – 5 ранг, у наркозалежних – 3 ранг, у алкозалежних – 2 ранг. Проте, для осіб без залежностей матеріальна забезпеченість реалізується в можливості задовольнити загальноприйняті прагнення та самореалізацію, а у досліджуваних із експериментальної групи – прагнення підтримувати існуючу залежність.

Щодо структури інструментальних цінностей у групах досліджуваних, то було отримано такі результати стосовно 10 цінностей, які отримали найвищих ранг у групах досліджуваних.

1. Група алкозалежних має наступну ієрархію цінностей:

- незалежність (4,4), життєрадісність (5,8), вихованість (7,3), чесність (7,7), сміливість у поглядах та ефективність у справах (7,8), освіченість (7,9),

раціоналізм (9,3), самоконтроль (9,5), акуратність та широта поглядів (9,6).

2. Група наркозалежних має такі ціннісні орієнтації:

- незалежність (7,6), сміливість у поглядах (8,5), життєрадісність (8,9), вихованість (9,1), чесність (9,4), високі домагання та освіченість (9,5), широта поглядів (10,3), ефективність у справах (10,4), акуратність та відповідальність (11,4).

3. Контрольна група осіб:

- життєрадісність (2,5), освіченість (3,2), чесність (3,4), вихованість (4,2), ефективність у справах та відповідальність (4,4), високі домагання (4,5), самоконтроль (4,7), незалежність (5,1), широта поглядів (5,2).

Розглянемо 5 доміантних інструментальних цінностей, які отримали найвищих умовний ранг у групах досліджуваних (таблиця 2).

Таблиця 2

Ієрархія інструментальних цінностей у групах досліджуваних

R	алкозалежні	наркозалежні	контрольна група
1	незалежність	незалежність	життєрадісність
2	життєрадісність	сміливість у поглядах	освіченість
3	вихованість	життєрадісність	чесність
4	чесність	вихованість	вихованість
5	сміливість у поглядах/ ефективність у справах	чесність	ефективність у справах/ відповідальність

Порівнюючи інструментальні цінності досліджуваних зазначимо, що суттєвої різниці між цінностями не виявлено у якісному значенні, а саме: залежні та соціально-адаптовані респонденти зазначили майже однакові цінності: «життєрадісність», «незалежність», «вихованість», «чесність». Проте, існує кількісна розбіжність у рангах, а саме: у залежних осіб 1 місце посідає «незалежність» як прагнення бути неосудними суспільством та, можливо, фізично знизити залежність від речовин. Вважаємо це прагненням покращити власний стан, що, наразі, підтверджує їх перебування в наркодиспансері. Особи із експериментальної груп із алкогольною залежністю виділяють також «життєрадісність» та «вихованість». Така ієрархія свідчить про бажання

отримувати насолоду, можливо, як і від алкоголю, так і від соціальних контактів. Такі цінності, як «чесність», «смівлівість у поглядах», «ефективність у справах» свідчать про прагнення наблизитись або демонструвати суспільно прийнятні характеристики особистості. Також не виключений вплив бажання справити гарне враження на дослідника.

Висновки.Проведене емпіричне дослідження підтвердило висновки науковців, що цінності осіб, залежних від психоактивних речовин, зазнають суттєвих змін. Їх особливостями є те, що наркозалежні особи характеризуються зверненням до цінностей гедоністичного та егоцентричного самоствердження. Слабоструктурованість та розмитість ціннісних орієнтацій залежних від алкоголю осіб визначає нерозбірливу, різновекторну, аж до амбівалентної, поведінку, не підкріплену ціннісно-смісловим змістом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кутбиддинова Р.А. Психология зависимости: учебно-методическое пособие. – Южно-Сахалинск: СахГУ, 2017. – 128 с.
2. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика. – М.: Бахрах-М., 2011. – 672 с.

ДІАГНОСТИКА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ЮНАКІВ ДО СЛУЖБИ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ

Сіпко Людмила Олександрівна,
к. пед. н., доцент кафедри психології
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна

Сагалаєв Денис Володимирович
Студент 2 курс, ОС «Магістр»
Спеціальності 053 Психологія (психологія)
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна

Дослідженню проблем психологічної підготовки співробітників поліції до професійної діяльності присвятили свої праці провідні вчені, а саме: В.Б. Авер'янов, В.Г. Андросюк, Д.О. Александрова, О.М. Бандурка, О.О. Бандурка, В.І. Барка, Д.М. Бахрах, Ю.П. Битяк, Я.Г. Бондаренко, Л.В. Ваврика, І.П. Голосніченко, Є.В. Додін, Ю.Б. Ірхін, Л.І. Казміренко, Р.А. Калюжний, С.В. Ківалов, Л.В. Коваль, М.Н. Курка, А.В. Медведєва, Р.С. Мельник, В.Ф. Опришко, І.М. Пахомов, В.П. Петков, В.І. Пліска, Д.В. Приймаченко, О.П. Рябченко, В.К. Шкарупа, М.М. Тищенко, Х.П. Ярмакі тощо. Вказані дослідники здійснили вагомий внесок у розвиток психологічних студій щодо вивчення психологічної готовності поліціанта до професійної діяльності. Науковці зазначають, що професійна діяльність співробітника поліції здійснюється у складних, а інколи в екстремальних умовах.

Мета роботи полягає у виявленні особливостей психологічної готовності майбутніх поліціантів до виконання професійних обов'язків у Національній поліції України.

Наукова світова та вітчизняна література має значний доробок стосовно психологічної готовності, зокрема співробітників органів внутрішніх справ. На рівні об'єкта дослідження психологічна готовність вивчалася сукупно з

конкретними видами діяльності, що є актуальним до пропонованої наукової розвідки. У межах професійної ситуації психологічна готовність як інтегральний системний параметр психіки співробітника поліції характеризує функціональні особливості активації, доцільності та спрямованості службової діяльності, ефективності її реалізації, регуляції та стійкості до негативних факторів, а також відновлюваності системи професійно важливих процесів для подальших дій [1].

Особливості психологічної готовності співробітників НП України зумовлені певними властивостями професійної діяльності (екстремальні умови та характер дій, нормативний характер поведінки, брак часу, підвищена відповідальність тощо), що вимагає комплексу професійних і психологічних якостей та своєрідної підготовки до виконання службових обов'язків.

Вибірку дослідження склали 109 юнаків, слухачів Одеського центру первинної професійної підготовки «Академія поліції» ОДУВС. Дослідження здійснювалось протягом 6 місяців, а саме: перший вимір на 1 місяці навчання (53 особи) та 2 вимір в останній місяць навчання (56 осіб) в м. Одеса. Діагностика психологічних компонентів готовності слухачів до професійної діяльності у Національній поліції України здійснювалась за допомогою опитувальника «Адаптивність – 200», методик «Діагностика рівня парціальної готовності до професійно-педагогічного саморозвитку» [2] та «Діагностика рівня особистісної готовності до ризику» Шуберта[3].

Кількісний та якісний аналіз проведеного дослідження дозволяє констатувати, що більшість досліджуваних юнаків мають середні показники за шкалами «Психічна регуляція», «Комунікативний потенціал» та «Моральна нормативність». Проте шкали комунікативної і моральної компетентності розвинуті в меншій мірі, ніж психічна регуляція слухачів, а отже потребує додаткової уваги викладачів та фахівців академії.

У юнаків 1 місяця навчання із вищезазначених компонентів в якісному та кількісному аспектах будемо вважати сформованими організаційний та комунікативний компоненти, а також здатність до самоуправління (результати

низького та високого рівня не мають суттєвої різниці). У слухачів 6 місяця навчання сформованими є мотиваційний, організаційний, когнітивний та морально-вольовий компоненти.

Діагностика стійкості до бойового стресу та рівня особистісної готовності до ризику дозволяє встановити, що у юнаків на 1 місяці навчання не сформовані компоненти готовності до професійної діяльності в Національній поліції України.

Обрахування статистичної значимості отриманих результатів за допомогою коефіцієнта лінійної кореляції Пірсона свідчить про наступне:

слабкий позитивний зв'язок між результатами слухачів 1 та 6 місяця навчання встановлено за компонентами організаційний та комунікативний, а також здатності до самоуправління, стійкості до бойового стресу й особистісної готовності до ризику;

помірний позитивний зв'язок встановлено між компонентами гностичним, морально-вольовим, когнітивним, мотиваційним, між шкалами «Психічна регуляція», «Комунікативний потенціал» та «Моральна нормативність».

Таким чином, провівши дослідження компонентів готовності юнаків до служби в Національній поліції України встановили, що:

1. *Психологічна готовність до професійних дій*, а саме високий і достатній рівень адаптивних можливостей у слухачів на етапі випуску більший, ніж у слухачів-новачків (36 та 30 осіб відповідно). Середній та високий рівень готовності до ризику діагностовано у більшості досліджуваних випускників (48 осіб) та на перших термінах навчання (44 особи), різниця між юнаками не суттєва. Проте більшість майбутніх поліціантів мають задовільну стійкість до бойового стресу (31 особа 1 місяця та 28 осіб 6 місяця навчання) й лише 12 та 18 осіб відповідно до терміну навчання мають достатній рівень та лише 4 юнака із 109 досліджуваних мають високий рівень стійкості до бойового стресу. Мотиваційний компонент на високому та середньому рівні розвинутий у 38 та 50 юнаків відповідно до терміну навчання. Отже, констатовано часткову

сформованість психологічної готовності майбутніх поліціантів у більшій половині досліджуваних.

2. *Професійна компетентність* слухачів Одеського центру первинної професійної підготовки «Академія поліції», яка складається із достатнього рівня моральної нормативності, комунікативного та організаційного потенціалу, виявлена у 34 та 39 юнаків відповідно до терміну навчання. Проте високий рівень компонентів виявлено лише у 5 та 8 осіб відповідно до терміну навчання, отже, прослідковується незначна перевага у кількості юнаків-випускників. Моральна нормативність та комунікативний компонент із переходом на наступні етапи навчання дещо збільшується, що вказує на формування компетентності юнаків в залежності від отриманих відповідних знань та формування професійних навичок. Організаційний компонент та здатність до самоуправління діагностовано на високому рівні у 8 та 11 юнаків відповідно до терміну навчання, на середньому у 34 та 38 юнаків відповідно, суттєвої різниці не виявлено, хоча відмінності наявні. Отже, професійна компетентність також збільшується із отриманням професійних знань і навичок та сформована у більшій половині слухачів 6 місяця навчання й частково сформована у новачків.

3. *Психологічна стійкість*, а саме психічна регуляція на високому рівні сформована лише у 6 слухачів 1 місяця та 12 юнаків 6 місяця, що свідчить про значну перевагу сформованості даної компетенції у майбутніх поліціантів на останніх термінах навчання. Морально-вольовий компонент на високому рівні розвинутий у 5 та 9 юнаків відповідно до терміну навчання (різниця значна), відповідно зазначаємо, що вказаний компонент продовжує формуватися у процесі навчання майбутніх фахівців МВС. Психічна стійкість як компонент готовності до професійної діяльності юнаків виявилась найменш сформованою у досліджуваних, проте із процесом дорослішання, переходу із старшого підліткового віку до юнацтва виявлено збільшення середнього рівня психічної регуляції у слухачів 6 місяця навчання.

Таким чином, констатуємо, що в процесі навчання та опанування професійними навичками формуються наступні компоненти готовності до служби в Національній поліції України: мотиваційний та морально-вольовий, когнітивний, гностичний та комунікативний, збільшується психічна регуляція, проте останній компонент потребує детального лонгітюдного дослідження, оскільки регуляція напряму пов'язана із віковими особливостями досліджуваних.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бандурка О.М., Венедиктов В.С., Тімченко О.В., Христенко В.С. Екстремальна юридична психологія в діяльності персоналу органів внутрішніх справ України: науково-практичний посібник. – Харків. Нац. ун-т внутр. справ. 2005. – 319 с.
2. Методики психологічної діагностики індивідуально-психологічних особливостей працівників Національної поліції України: методичні рекомендації / В.О. Криволапчук, А.С. Сизоненко, В.П. Остапович, В.І. Барко. – К.: Видавництво Людмила, 2019. – 78 с.
3. Остапович В.П., Бабенко В.Г., Кирієнко Л.А. Психологічна та фізична готовність особистості до дій в екстремальних ситуаціях: практичний посібник / за ред. В.О. Криволапчука. – К.: ДНДІ МВС України, 2016. – 84 с.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПОДРУЖНЬОЇ ЗРАДИ

Татьянчиков Андрій Олександрович

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології

Сікальська Руслана Сергіївна

студентка 2 курсу магістратури

Національний університет «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

Вступ: Вивченням феномену подружньої зради та її причин науковці займаються протягом багатьох років. Незважаючи на прогресивність сучасних поглядів та все частішого розмежування кохання від просто статевого зв'язку, зрада і невірність у відносинах між чоловіком і жінкою є найважливішими з традиційних факторів дестабілізації парних відносин. Їх наявність порушує одні з найважливіших культурних очікувань щодо інтимної взаємодії – очікування відданості і очікування сексуальної винятковості партнерів.

Проблема шлюбно-спорідених відносин розглядається в роботах Є.І. Артамонової, В.М. Дружиніна, С.В. Ковальова та ін. В дослідженнях Г.А. Гурко, А.П. Денисова, Т.В. Крюкової, С.Г. Резнікова та ін., присвячених конфліктним відносинам в сім'ї та сімейним проблемам, акцент робиться на соціально-демографічні показники поширеності подружньої невірності. І.В. Дорно, О.В. Соловійова, О.С. Васильєва, С.Л. Уляницький та ін., досліджували та аналізували соціальні уявлення, стереотипи, зразки поведінки в шлюбі, що розкривають як зрада інтерпретується зрадженням партнером. Л.В. Сенкевич та інші займались вивченням зв'язку скоєння подружніх зрад із нормативними кризами особистості та сім'ї.

Н.І. Оліфірович, Т.А. Зінкевич-Куземкіно, Т.Ф. Велента причини подружніх зрад поділяють на три основних групи:

– індивідуальні особливості партнерів (порушення статево-рольової ідентичності подружжя, індивідуальні характерні особистісні особливості);

- мікросистемні фактори (несумісність подружжя, згаслі почуття, хвороба чи тривала відсутність партнера тощо);
- макросистемні фактори (актуалізація сімейних сценаріїв).

Мета роботи: теоретично дослідити та обґрунтувати ставлення до подружньої зради та персональної схильності до неї.

Матеріали і методи: В роботі було використано збірники наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених, а також наукові статті. Основні методи, які застосовувались нами при написанні статті можна поділили на теоретичні та емпіричні. До перших відносимо метод аналізу та узагальнення наукових джерел, синтез та порівняння. Серед емпіричних використано метод анкетування.

Результати і обговорення: З метою теоретичного дослідження розбіжностей в ставленні до зради представників різної статі та виявлення основних її причин, нами було проведено анкетування, в якому взяли участь 33 жінки та 33 чоловіка, що перебувають, або раніше перебували у шлюбі. Опитування проводилось анонімно та добровільно у вересні 2021 року.

Аналіз проведених досліджень показав, що 97% жінок надають перевагу моногамним стосункам, що вважаються традиційними в українському суспільстві. В той час як серед чоловічої половини опитуваних цей показник складає 76%. 24% чоловіків надають перевагу полігамним та відкритим стосункам, навіть перебуваючи в офіційно зареєстрованому шлюбі. Цю різницю у сприйнятті можна пояснити існуванням доволі поширеної серед чоловіків думки, що короткочасні сексуальні зв'язки з різними жінками – це «інтрижки», які підтверджують їх власну мужність. Подвійна мораль відчутно прослизає і в гендерних стереотипах, найбільш повно відбиваючись в анекдотах та «народній мудрості», що сприймають полігамність і зради як норму чоловічої поведінки. Тривалий вплив патріархальної системи на виховання чоловіків та нездорові моделі стосунків в батьків. Свій вплив зробила і релігія, яка радше акцентує увагу на обмеженні сексуальності жінок. Кількість допустимих партнерів є однією з варіацій релігійного санкціонування

гетеросексуальності. Під історичним кутом зору моногамія ніколи не мала переваги [2]. Однак, в той час як багатоженство і зараз поширено в багатьох країнах, жінкам ніколи не пропонувалося мати більше одного чоловіка. Що пов'язано і з гендерним принципом власності, жінки завжди «належали» одному чоловікові.

Відмінними є і основні причини, що штовхають представників різних статей на зраду. Так для жінок основними чинниками стали бажання помсти за колишні образи – 12%, любов до іншого – 9% та вплив випадкових обставин – 9%. Даний факт підтверджує дослідження Є.М. Потапчука, який стверджує, що жінки більше схильні до так званих випадкових позашлюбних стосунків [4]. Однак, нерідко трапляються й випадки ведення «подвійного» життя, коли жінка, перебуваючи в шлюбі заводить стосунки «на стороні», побудовані на палкій закоханості та пристрасті. Що також демонструє більшу схильність до пошуку емоційних контактів, ніж фізичних. Серед чоловіків основні чинники зради наступні: пошук різноманітності – 30%, сексуальна незадоволеність – 15% та вплив випадкових обставин – 12%. Відповідно, чоловіки найчастіше аргументують зраду банальною цікавістю, спортивним інтересом та статевою потребою, не пов'язаною із емоційними сторонами спілкування. Свої потреби вони в одній третині випадків задовольняють з випадковими, малознайомими партнерками або за допомогою короточасних зв'язків з давніми товаришками, колегами, дружинами друзів. Сприяють цим зв'язкам алкогольне сп'яніння, від'їзд дружини у відрядження чи відпустку, відпочинок в компанії з жінками, сімейні сварки та інше.

Разом з тим 39 % жінок та 42% чоловіків хоча б раз зраджували своєму партнеру. Як бачимо чоловіки трохи більше схильні до невірності. Ю.А. Соколова виявила, що найменшу кількість зрад припадає на сім'ї 20-30-річних людей, що недавно одружились і поки задоволені своїм шлюбом. Зростання подружніх зрад помічені у вибірці 30-40-річних респондентів; частина опитаних чоловіків і жінок ніколи не зраджувала своєму партнеру, але емоційно до цього готова. «Пік» зрад було виявлено в групі 40-50-річних

респондентів (періоду кризи середнього віку, що проявляється у переосмисленні минулого, спаданні фізичних сил і привабливості). Результати авторського дослідження дають зробити висновок, що у всіх вікових групах найбільш мінливим партнером є чоловік [5].

Варто відмітити, що погляди чоловіків та жінок на те, які ж дії вони вважають зрадою дуже схожі. Так, для жінок це – короткочасні знайомства, що призвели до (разової) інтимної близькості – 49%, любовні стосунки тривалого характеру на стороні – 46% , сильний емоційний зв'язок з людиною на стороні (без статевого зв'язку) – 24%, флірт – 15% та листування партнера з особою протилежної статі, «лайки» в соціальних мережах – 3 %. Для чоловіків на першому місці любовні стосунки тривалого характеру на стороні – 72 %, слідом – короткочасні знайомства, що призвели до (разової) інтимної близькості – 55 %, третім пунктом - сильний емоційний зв'язок з людиною на стороні (без статевого зв'язку) – 30 % та флірт – 12 %. Як бачимо, жінки ставлять на перше місце саме факт фізичної зради, в той час як чоловіків більше лякають романтичні стосунки, що можуть виникнути в дружини на стороні, а суто фізичну невірність ставлять на друге місце. Цікавим є і те, що невеликий відсоток жінок все ж вважає онлайн спілкування та знайомства ознакою зради, в той час як чоловіки не вважають це чимось серйозним. Припускаємо, що це може бути пов'язано із тим, що представники сильної статі проводять порівняно менше час в соціальних мережах: від 1 до 2 годин – 16%, що в 2,2 рази вище за аналогічний показник у жінок [3] у зв'язку з чим, жінки вважають онлайн спілкування більш вагомою частиною життя, ніж чоловіки. Варто зазначити, що в відкритих шлюбах ставлення до зради значно відрізняється – неприйнятними переважно вважаються дії і взаємовідносини, що прямо не обговорені і не узгоджені між партнерами. Що ж бо полігамних шлюбів (поширені в країнах ісламу та іудаїзму), в яких переважно практикується багатоженство, там позашлюбні стосунки чоловіка переважно вважаються нормою, в то час як найменший натяк на зраду жінки карається величезним

суспільним осудом, а нерідко і застосуванням насилля. В деяких країнах до невірних жінок навіть застосовують смертну кару та прилюдну страту.

28% жінок здатні пробачити зраду та 80% опитуваних все одно продовжать стосунки далі. 42% відмовляються пробачити невірність і 30% відчують труднощі при відповіді на це запитання. Чоловіки ж більш категоричні у своїх рішеннях - 10% респондентів згодні пробачити зраду та 21% продовжить далі стосунки. 12% не пробачать та 28% поки не можуть відповісти на запитання. Згідно з висновками Д.Г. Айвазової, неприпустимість адюльтеру визнають в подружжі, але жінки рідше за чоловіків розривають стосунки через факт зради [1]. Відчуючи соціальний тиск, жінка надає перевагу видимість сім'ї, а не статусу розлученої жінки, оскільки відкрите визнання самотності є для неї свідченням власного і соціального неблагополуччя. У повторному шлюбі жінка терпиміше ставиться до невірності чоловіка тоді як для чоловіків ставлення до зради не залежить від кількості шлюбів.

85 % жінок вважають гомосексуальний зв'язок зрадою, в той час як серед чоловіків цей показник складає 48 %. Частково це пов'язано із підвищеною сексуалізацією гомосексуальних жіночих представниць та переслідуванням гомосексуальних представників чоловічої половини.

Висновки: Ставлення представників різної статі до зради доволі відрізняється, що обумовлено відмінностями психотипів, різним стилем стресорної реакції, різницею в потребах, рівнем соціальної активності, культурними особливостями, гендерними стереотипами, різним рівнем соціального тиску, релігією та іншими чинниками.

Мотиви зради в чоловіків та жінок переважно відрізняються. Перші – слідує емоційним мотивам, таким як бажання помсти, пошук емоційної близькості та яскравих відчуттів, нова закоханість. Чоловіки ж переважно керуються фізичними мотивами – пошуками нових задоволень, статевим потягом, сексуальною незадоволеністю в шлюбі.

Зростання кількості подружніх зрад пов'язано із терміном тривалості шлюбу. Найменший їх показник у перші 5 років подружнього життя. Пік припадає на період, коли партнери входять в період кризи середнього віку.

У більшості випадків зрада дестабілізує подружні стосунки, призводить до накопичення невдоволення, суперечок, взаємних звинувачень та нерідко – розриву стосунків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Айвазова Д.Г. Семейное неблагополучие в зеркале психологии // VI-я Международная научная конференция «Психологические проблемы современной семьи»: сборник тезисов / Под ред. Карабановой О.А., Захаровой Е.И., Чурбановой С.М., Васягина Н.Н. – М. : Звенигород, 30 сентября – 4 октября 2015 г. – С. 14 – 23.

2. Втрата і знаходження сенсу в бутті людини: можливості психоаналізу, арт-терапії і філософської публіцистики. Збірник наукових праць. / За ред. Н. В. Хамітова. – К. : Інтерсервіс, 2018. – 150 с.

3. Ефимова Г.З., Зюбан Е.В. Влияние социальных сетей на личность // Интернет-журнал «Мир науки» 2016, Том 4, номер 5. [Електронний ресурс]. URL: <http://mir-nauki.com/PDF/20PSMN516.pdf>

4. Позашлюбні стосунки подружжя та причини їх виникнення. / Є. М. Потапчук, Н. Д. Потапчук // Зб. наук. пр. Нац. акад. Держ. прикордон. служби України. Серія: Пед. та психол. науки / Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Богдана Хмельницького / гол. ред. Є. М. Потапчук. – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2011. – № 61. – С. 205–209.

5. Соколова Ю.А. Гендерные особенности причин супружеских измен в современных семьях // Ученые записки Российского государственного социального университета. 2012. №7. С. 148-154.

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ЖІНКИ ДО МАТЕРИНСТВА

Ткачук Тетяна Леонідівна

к. психол. наук, доцент

Андрєєва Ольга Володимирівна

Студентка

ПАТ «Вищий навчальний заклад»

Міжрегіональна Академія Управління Персоналом

Вступ./Introduction. Проблема материнства останнім часом знаходить все більш виражений полідисциплінарний характер, стаючи значимим предметом дослідження не лише в науках, які традиційно мають до неї безпосереднє відношення (медицина, фізіологія, біологія поведінки), але і в гуманітарних науках, таких як історія, культурологія, соціологія та інші. Відсутність у більшості людей соціально-економічних підстав, які гарантують прийнятний рівень матеріального благополуччя сім'ї і виховання дитини, також не сприяє дітонародженню. На готовності до материнства позначаються більш пізній вік вступу в шлюб, установки на зменшення кількості дітей в сім'ї, кар'єрні устремління жінок.

Мета./Aim – представити результати емпіричного дослідження готовності психологічної готовності жінки до материнства в різні триместри вагітності.

Матеріали та методи./Materials and methods. Емпіричне дослідження проводилося на базі мережі клінік інституту планування сім'ї в м. Києві. Вибірку склали 47 вагітних, які на момент дослідження перебували на обліку як вагітні в різні триместри та супроводжувалися працівниками кабінету планування сім'ї. Саме дослідження в чотири етапи: на першому етапі були обрані методики дослідження. На другому етапі була сформовано три вибірки: до першої увійшло 15 вагітних на ранньому строкові вагітності, які склали групу вагітних першого триместру; у другу групу відповідно увійшли вагітні

другого триместру вагітності – всього 16 осіб і третю групу склали вагітні – 16 осіб з пізніми строками вагітності (третій триместр). На третьому етапі проведено дослідження, зроблено аналіз, порівняння отриманих результатів в трьох групах досліджуваних вагітних, сформульовані висновки. На останньому, четвертому етапі, нами було розроблено програму психологічної корекції емоційних станів жінки під час вагітності та перевірено її ефективність.

Результати та обговорення./Results and discussion. Аналіз результатів дослідження особистісних характеристик вагітних показав, що профілі переважної більшості досліджуваних вагітних у всіх трьох групах дослідження мають дуже схожу конфігурацію за окремими шкалами. Групи статистично достовірно не відрізняються між собою індивідуальними характеристиками особистості за виключенням шкали, яка відповідає за показник емоційної лабільності. Тобто, вагітні жінки в першому ($p \leq 0,041$), другому ($p \leq 0,033$) та третьому ($p \leq 0,024$) триместрі вагітності відрізняються між собою за рівнем емоційної лабільності, що говорить про більш високу лабільність вагітних в першому триместрі в порівнянні з емоційним станом в другому триместрі, що підтверджує теоретичні дослідження науковців.

Встановлено, що серед досліджуваних вагітних усіх трьох груп до гармонійних особистостей відноситься лише половина досліджуваних, тоді як решта проявляють більшу напруженість під час тестування. За шкалою «надконтролю» встановлено показник, який вказує на пасивне відношення до конфліктів, відхід від вирішення проблем, егоцентричність. За шкалою песимізму визначено домінування акцентуацій (87,2 %) по гіпотимному типу. За шкалою «емоційної лабільності» встановлено середній бал, який вказує на низьку емоційну лабільність досліджуваних, високу емоційну стійкість, знижений рівень чутливості до впливів середовища, багатством протиріч у власних емоціях. Шкала імпульсивності продемонструвала широкий розкид балів, що завадило зробити інтерпретацію за вказаною шкалою. Також було встановлено низький рівень стресостійкості вагітних, за шкалою оптимізму встановлено низькі показники, які повторюють результати попередніх шкал

щодо зниження рівня оптимізму. Однак якісний аналіз середніх значень між групою дозволяє побачити вищий рівень оптимізму в першому і третьому триместрах вагітності при відсутності статистично значимих відмінностей. І, нарешті, за шкалою інтроверсії респонденти набрали підвищені показники, які вказують на пасивність особистості та спрямованість на світ внутрішніх переживань. Також виявлено переживання переважної більшості респондентів стану дезадаптації.

Результати самооцінки та рівня домагань у досліджуваних вагітних також статистично не відрізняються між собою. Для досліджуваних вагітних властива реалістична самооцінка. Аналіз середніх значень, отриманих при вивченні особливостей самооцінки у досліджуваних вагітних вказує на середній рівень за такими субшкалами, як «авторитет», «уміння робити щось своїми руками», «зовнішність» та «упевненість». Також встановлено, що за субшкалами «характер» та «розумові здібності» відзначається високий рівень розвитку самооцінки. Відповідно, аналізуючи особливості вираженості рівня домагань у досліджуваних, визначаємо середній рівень домагань за субшкалою «уміння робити щось своїми руками», за рештою субшкал встановлено високий рівень домагань. Низького та дуже високого рівня домагань не встановлено за жодною шкалою. Із наведених даних бачимо, що за всіма шкалами тесту рівень домагань вищий за самооцінку, тобто адекватний. Рівень домагань вагітних жінок знаходиться в межах норми, однак, оптимальний рівень домагань має 60% досліджуваних, що виступає одним із важливих факторів особистісного розвитку. Решта 40% – мають нереалістичний рівень домагань, що вказує на некритичне ставлення досліджуваних жінок до власних можливостей та свідчить про їх нездатність правильно ставити власні цілі. За всіма шкалами тесту рівень домагань вищий за самооцінку, тобто адекватний. Найбільший розрив між рівнем домагань та самооцінкою – за шкалою зовнішність та авторитет, найменший – за шкалою уміння робити щось своїми руками.

В ході дослідження нами було встановлено, що особливості сенсожиттєвих орієнтацій в групах 1 і 2 та групах 1 і 3 досліджуваних вагітних

відрізняються із високим рівнем статистичної значущості ($p \leq 0,001$). При цьому, результати дослідження особливостей сенсожиттєвих орієнтацій в групах 2 і 3 (тобто в групі 2 та групі 3) статистично значимих відмінностей не мають. Дослідження домінуючого типу гестаційної домінанти в групі 1 показало, що група вагітних першого триместру вагітності характеризується ейфоричним відношенням до своєї вагітності, до майбутньої дитини, оточуючих близьких та сторонніх людей, підвищеною тривогою, пов'язаною з майбутніми обов'язками матері. Відповідно, до групи ризику відноситься 93,3% вагітних групи 1, 6,7% відносяться до нездорових. В групі 2 усі 100% досліджуваних вагітних другого триместру вагітності мають оптимальний тип ставлення до вагітності, перебувають в стані психологічного комфорту та відносяться (100%) до групи практично здорових вагітних жінок. Аналогічний аналіз типу відношення до вагітності в групі вагітних третього триместру вагітності показав, що в групі на момент дослідження змішаний тип ставлення до вагітності. По середніх значеннях, найвищий бал отримано за тривожним типом, на другому місці гіпогестогнозичний тип. Тобто, можна говорити, що частина вагітних характеризуються підвищеною ймовірністю розвитку нервово-психічних розладів, соматичних захворювань чи загострення хронічних розладів. Інша частина вагітних жінок (43,8%) відносяться до групи нездорових жінок.

З огляду на вимоги і принципи роботи в даному напрямку, було розроблено спеціальну комплексну програму соціально-психологічного супроводу вагітних, яка спрямована на попередження та корекцію можливих відхилень при формуванні материнської поведінки у жінок під час вагітності. Тренінгова програма була реалізована з групою 1, тобто з групою вагітних першого триместру вагітності, оскільки саме в цій групі отримані результати, які вказували на високий рівень ризику виникнення психосоматичних розладів, невротизації та неготовності до стану вагітності.

Повторне вивчення домінуючого типу гестаційної домінанти в групі 1 показало, що після участі у тренінгу змінився тип вагітності з ейфоричного на оптимальний. Відповідно, усі 100 % досліджуваних вагітних першого

триместру вагітності після участі у тренінгу мають оптимальний тип ставлення до вагітності, перебувають в стані психологічного комфорту та відносяться (100 %) до групи практично здорових вагітних жінок. Встановлені статистично значимі відмінності за такими типами ставлення, як оптимальний, гіпогестогнозичний, ейфоричний ($p \leq 0,001$) та тривожний ($p \leq 0,022$). Отже, після участі у тренінгу, у вагітних першого триместру вагітності відношення до стану вагітності змінилося з ейфоричного неадекватного ситуації на оптимальний тип. Порівняльний аналіз сформованості відношення до вагітності показав, що, незважаючи на значну позитивну динаміку, діапазон показників не покинув зону середнього рівня.

Висновки./Conclusions. Рівень сформованості ставлення до материнства попри різні значення перебуває в зоні середнього рівня за усіма шкалами методики: модальності, інтенсивності, широти ставлення, стійкості, домінантності, когерентності ставлення, емоційності, інтелектуалізації, активності та ступеню усвідомленості ставлень. Існують статистично значимі відмінності у сформованості ставлення до вагітності між групами вагітних першого та третього триместру за похідним із високим рівнем статистичної значимості та вищим рівнями. Також існують значимі відмінності між групами вагітних першого та третього триместру за усіма рівнями сформованості: базовим та похідним, високим. Існують статистично значимі відмінності рівня сформованості готовності до стану материнства між групами другого та третього триместрів за базовим та похідним рівнями із високим рівнем статистичної значимості.

Після участі у тренінгу, у вагітних першого триместру вагітності відношення до стану вагітності змінилося з ейфоричного неадекватного ситуації на оптимальний тип. Встановлено статистично значимі відмінності, які демонструють результативність нашої програми психокорекційного впливу на емоційний стан вагітних за такими шкалами відношення до вагітності, як модальність, інтенсивність, широта, когерентність, емоційність, активність,

домінантність, та усвідомлена готовність. Таким чином, мета дослідження досягнута, всі завдання вирішено.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Абрамченко В. В., Коваленко Н. П. Перинатальная психология: теория, методология, опыт. – СПб.: Питер, 2001. – 254 с.
2. Аптулаева Т. Я. Скоро стану мамой. В ожидании ребенка. – М.: Прометей, 2008. – 165 с.
3. Бергум В. Моральный опыт беременности и материнства // Человек. – 2000. – №2. – С. 16-27.
4. Боровикова А. В и соавт. Психологические аспекты трансформации Я- концепции беременной женщины // Репродуктивное здоровье. – 2016. – №16. – С.45-49.
5. Боровикова Н. В., Федоренко С. А. Мотивы сохранения беременности в условиях современной российской действительности. Материалы всероссийской конференции духовные ценности российской молодежи. – Орел: Темп, 2017. – 85 с.
6. Брутман В. И., Морозова К. В. Состояние материнской сферы у больных шизофренией // Журнал практической психологии. – 2003. – № 4-5 – С. 158-169.
7. Васильченко О. М. Діагностика та корекція репродуктивної поведінки особистості: навчально-методичне видання / О. М. Васильченко – К.: 2012. – 96 с.
8. Грицай Л. А. Кризис традиционного материнства в современной России: социально-психологический аспект // Практическая психология и психоанализ. – 2010. – № 3. – С. 17-19.
9. Маслова В. Э. Психологические особенности беременности как биопсихосоциального феномена // Психология: традиции и инновации: материалы III Междунар. науч. конф. (г. Самара, март 2018 г.). – Самара: ООО «Издательство АСГАРД», 2018. – С. 22–24. – URL <https://moluch.ru/conf/psy/archive/255/13541> / (дата обращения: 22.10.2021)

10. Скоромная Ю.Е. Субъективная готовность к материнству как психологический феномен : автореф. дис. ... канд. психол. наук. – М., 2006. – С. 28

11. Филиппова Г. Г. Психологические факторы нарушения беременности и материнства. // Сб. Науч. трудов по материалам II-й Международной конференции. / Под ред. И.В.Добрякова – СПб., 2003. – С.35-36.

ОСОБЛИВОСТІ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ТА МЕТОДИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ У ДОРΟΣЛИХ

Ткачук Тетяна Леонідівна,

К. психол. н., доцент

Кривицька Надія Ігорівна,

Студент

Міжрегіональна Академія Управління Персоналом

м. Київ, Україна

Вступ. Проблема підвищення стійкості організму до стресу залишається досі актуальною в психологічних дослідженнях нашого часу. В умовах посилення психоемоційних навантажень, постійних стресових ситуацій, інтенсивний пошук нових методів подолання психофізіологічних розладів та підвищення їх ефективності є необхідним і надзвичайно важливим.

Формування стресостійкості є запорукою психічного здоров'я людей і стабільності й ефективності процесів, що відбуваються в суспільстві. Наростаючі навантаження на нервову систему та психіку сприяють підвищенню рівня емоційної напруги, яка виступає одним із головних чинників погіршення здоров'я, як фізичного, так і психічного.

Мета роботи. Розкрити методи адаптації до стресу та підвищення рівня стресостійкості у дорослих (працівників комерційних підприємств).

Матеріали та методи. У перекладі з англійської «стрес» означає «напруга, тиск, натиск». Його викликають спека, холод, образи, негативна інформація, сильні емоції загалом. Відомий канадський біохімік Ганс Сельє сформулював концепцію стресу як «неспецифічну реакцію організму на будь-яку вимогу».

Стрес є невід'ємною частиною життя людини: уявлення про нього та власний досвід стресу є важливою частиною досвіду особистості.

Стрес спричиняє в людини різноманітні стани надмірної психічної напруги, що виникають у відповідь на певні екстремальні впливи. Адекватність цієї відповіді і визначає стресостійкість людини.

Сьогодні доведено, що сам по собі стресовий стан не є хворобою. Хоча російський психофізіолог Ю. І. Александров зазначає, що стрес став одним із наймодніших медико-психологічних діагнозів. Такий діагноз ставиться людині, коли у неї є проблеми в особистому житті, побуті чи на роботі, які спричиняють погіршення психічного та фізичного здоров'я.

Ганс Сельє запропонував розрізняти «поверхневу» і «глибинну» адаптивну енергію. Перша доступна «на вимогу» і буде відновлена за рахунок другої – «глибинної». Остання мобілізується шляхом адаптивної перебудови власних механізмів організму. На думку Сельє, його деградація необоротна і призводить до смерті або старіння і смерті. Припущення про наявність двох рівнів адаптації підтримують багато дослідників.

Результати та обговорення. Стрес – це не просто нервово напруження у відповідь на стресові фактори, це адаптивна реакція організму. Одним з найцікавіших аспектів дослідження стресу є аналіз процесу реакції на екстремальний вплив. Його основний механізм відображений у послідовності основних етапів розвитку загального адаптаційного синдрому (ЗАС), описаного Г. Сельє.

Адаптація — це динамічний процес, за допомогою якого рухомі системи живих організмів зберігають стабільність, необхідну для існування, розвитку і продовження виду, незважаючи на мінливість умов. Це механізм адаптації, який був розроблений в результаті тривалої еволюції і пропонує можливість існування організму в умовах навколишнього середовища, що постійно змінюються.

На основі теоретичних досліджень доведена залежність стресостійкості від самооцінки, проте в ході емпіричних досліджень виявилось, що високий рівень стресостійкості не є гарантією стійкості до організаційного стресу (тобто

стресу, пов'язаного з професійною діяльністю людини), що свідчить про можливість потенційного вигорання працівників.

В результаті емпіричного дослідження було виявлено, що ступінь стресостійкості керівників залежить від їхнього лідерського досвіду, тобто можна сказати, що чим більше лідерського досвіду у керівника, тим вище його рівень стійкості до стресу.

Можна стверджувати, що найважливішим завданням підприємства є створення, контроль і підтримка сприятливих умов для працівників. А для людини, зокрема працівника, вміння керувати своєю свідомістю. Важливо надавати більшого значення відділу по роботі з персоналом, який в широкому сенсі займається не тільки підбором і навчанням персоналу, а й аналізує потреби співробітників, оцінює їх ступінь задоволення роботою та психічний стан в цілому.

Рекомендації щодо підвищення рівня стресостійкості для співробітників комерційних організацій :

1. Розробіть систему пріоритетів у своїй роботі. Оцініть свою роботу так: «треба зробити сьогодні», «не пізніше цього тижня» та «виконати, коли прийде час».

2. Навчіться говорити «ні», коли ви досягли точки, коли ви не можете більше працювати. Поясніть керівнику, що розумієте важливість завдання. Потім опишіть конкретну спрямованість роботи, над якою ви зараз працюєте. Якщо керівник наполягає на виконанні нового завдання, запитайте, яку роботу потрібно відкласти до виконання нового завдання.

3. Побудуйте особливо ефективні та надійні стосунки зі своїм керівником. Зрозумійте його проблеми і допоможіть йому зрозуміти ваші. Навчіть свого керівника поважати ваші пріоритети та робоче навантаження, а також давати чіткі доручення.

4. Не погоджуйтеся зі своїм керівником або тим, хто висуває суперечливі вимоги (рольовий конфлікт). Поясніть, що ці вимоги «тягнуть» в інший бік. Попросіть зустрітися з усіма причетними, щоб прояснити проблему.

5. Надайте інформацію керівнику, якщо у вас є відчуття, що очікування або критерії оцінки не визначені (невизначеність ролі). Скажіть їм, що ви трохи не впевнені щодо низки конкретних питань, пов'язаних із завданням, і що ви хотіли б мати можливість обговорити ці питання з ними.

6. Обговоріть відсутність інтересу до роботи з керівником. Пам'ятайте, що ви не повинні скаржитись. Поясніть, що ви хочете підтримувати роботу, яка вимагає зусиль, і брати участь в інших видах діяльності.

7. Щодня знаходьте час для відпочинку та розслаблення. Щоранку зачиняйте двері на 5 хвилин, повністю розслабтеся і викиньте роботу з голови. Зверніться до приємних думок або картинок, щоб освіжити свій мозок. Час від часу виходьте з офісу, не обідайте на роботі і не затримуйтеся надовго після кінця робочого дня.

Висновки. Отже, таким чином, в нашій статті ми розкрили особливості стресостійкості, серед яких провідними виявились – досвід роботи та самосвідомість особистості, навели рекомендації щодо підвищення рівня стійкості організму до стресу.

У цьому контексті актуальним соціальним завданням є розвиток наукової теорії та практики для підвищення стресостійкості сучасної людини. Стресостійкість є важливою умовою збереження здоров'я, професійної і соціальної цінності особистості та невід'ємною складовою розвитку суспільства.

ЕМОЦІЙНА ВИРАЗНІСТЬ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА В ХУДОЖНІЙ ГІМНАСТИЦІ

Толкунова Інна Вікторівна

к. пед. н., доцент

Ревунова Аліна Борисівна

Студентка

Національний університет фізичного
виховання і спорту України, м. Київ

Вступ. У техніко-естетичних видах спорту, до яких відносяться гімнастика, фігурне катання, синхронне плавання, танці на паркеті, боротьба за перемогу не настільки очевидна, а тому залучити й утримати увагу глядачів значно складніше. В даному випадку інтерес глядачів забезпечується двома факторами: тим, що робить спортсмен (змістом дій); тим, як виступає спортсмен (якістю виконання). У виконанні, в свою чергу, можна також виділити два компоненти: технічна майстерність і артистичне. Важливою складовою останнього є емоційність виконання.

Мета статті. Метою статті є дослідження психологічних особливостей розвитку виразності в художній гімнастиці.

Матеріали та методи. Дослідження емоційної виразності в художній гімнастиці займалися такі науковці: Ю. Ю. Борисова, І. В. Мохова, Л. А. Карпенко, О. Г. Румба та інші. Методом дослідження виступала методика JACFEE та кореляційний аналіз.

Результати і обговорення. Виразність – це багатогранне явище, що виявляється в різних сферах людської діяльності: в мистецтві, спорті, професійної діяльності, побуті. Кожній сфері притаманні відповідні складові виразності: фарби (їх колір, насиченість, поєднання), звуки (їх висота, сила, тембр), руху тіла (пози, погляд, міміка, жести, рухові дії) і багато іншого.

Емоційна виразність залежить в першу чергу від таких складових (рис.1).

Експресія людини в якості динамічних компонентів включає найрізноманітніші виразні рухи (жести, експресія особи, погляд, пози, інтонаційно-ритмічні характеристики голосу, дотику), які пов'язані з мінливими психічними станами людини, його відносинами до партнера, з ситуацією взаємодії і спілкування і які представляють основу експресивного Я особистості.

Рис.1. Основні складові емоційної виразності [1, с.77]

Незважаючи на різноманітність засобів, загальними і головними для виразності є насиченість емоцій і їх змістовна доцільність.

Виразність в гімнастиці – це змістовно доцільна емоційна насиченість виконання гімнастичних вправ і здатність гімнастів емоційно насичено і змістовно доцільно виконувати гімнастичні вправи.

Засоби виразності в гімнастиці доцільно поділяти на основні і допоміжні (рис.2.).

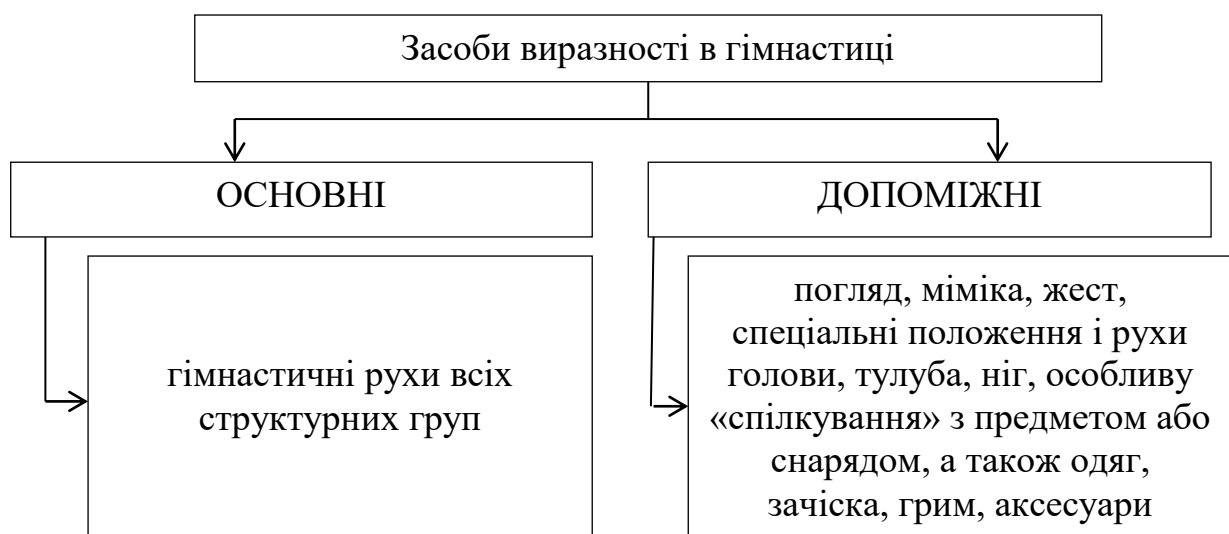

Рис.2. Засоби виразності в гімнастиці [3]

Само по собі вміння добре, технічно, навіть віртуозно виконувати гімнастичні рухи не забезпечує високий рівень виразності. Виразність забезпечується вмілим управлінням сили емоцій відповідно до змістовної доцільності виконуваних рухових дій. Тому освоєння рухів - лише передумова для розвитку виразності.

Розвиток виразності передбачає розвиток емоційної сфери гімнастів, освоєння ними різноманітних емоційних відтінків виконання і вміння донести їх до глядачів. Таким чином, гімнастичні вправи – це інструменти, а виразність - їх вміле використання. І чим багатший арсенал засобів у виконавця, чим з великою майстерністю вони можуть бути виконані, тим краще умови для прояву виразності найвищого рівня.

Психологічна сторона особливостей художньої гімнастики грає важливу роль в поліпшенні результатів. Для того, щоб визначити темперамент гімнасток, тип їх нервової системи, потрібно дослідити психологічні особистісні якості «художниці», це допоможе і гімнастці і її тренеру знайти краще рішення для досягнення поставленої мети. При цьому І.А. Віннер вважає, що якість виконання вправ диктує необхідне формування здатності до самоконтролю і корекції м'язових зусиль, стійка увага, вміння концентрувати і розподіляти увагу, тобто пред'являти особливі вимози до розвитку психічних функцій і якостей [2, с.47].

На особливу увагу заслуговує вивчення ролі музики в питанні прояву виразності в гімнастиці: по-перше, музика - джерело виразності, від неї залежить композиція вправ; по-друге, музика диктує і надає змістовну доцільність прояву емоцій; по-третє, вона сама є засобом виразності; по-четверте, музика служить ефективним засобом виховання виразності [1, с.94].

На основі проведених теоретичних досліджень важливості емоційної виразності в художній гімнастиці, було проведено дослідження у групі спортсменів з художньої гімнастики у період з вересня 2020 року по березень 2021 року в спортивному клубі BabyMiss. До складу дослідної групи входили

20 осіб. Вік спортсменів 10-14 років, стать жіноча. Дослідження проводилось за методикою JACFEE.

Діагностика емоційної виразності досліджуваних гімнасток з допомогою методики JACFEE дозволила виділити у досліджуваних різні рівні(ри.3.).

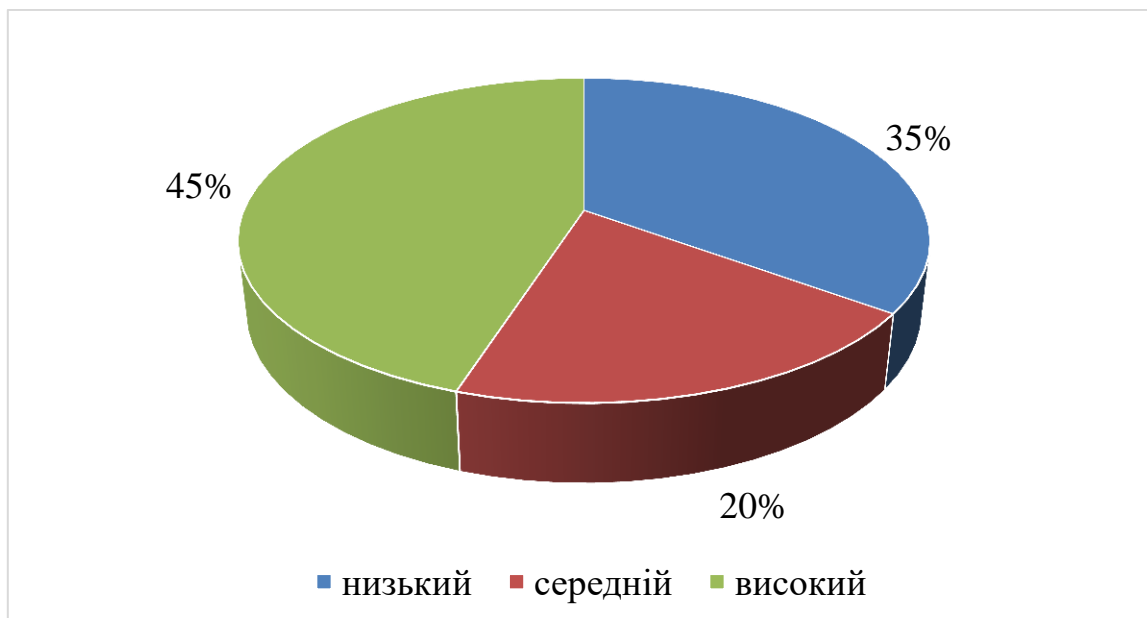

Рис.3. Показники емоційної виразності спортсменок-гімнасток

Результати діагностики емоційної виразності досліджуваних свідчать про те, що 35% мають низький рівень, 20% мають середній та 45% високий. Визначено, що у спортсменок паралельно становленню фізичних та технічних якостей відбувається формування емоційної сфери та психологічного фону тренувального та змагального процесів. Аналіз розпізнавання емоцій з міміки показав, що не всі емоції впізнаються випробуваними однаково правильно. Для досліджених гімнасток найчастіше правильно називалася емоція щастя, смутку, гніву, страху та здивування.

З метою виявлення значущих коефіцієнтів кореляції, що свідчать про взаємозв'язок спортивних досягнень гімнасток та їх емоційної виразності було проведено кореляційний аналіз.

В ході кореляційного аналізу було виявлено взаємозв'язок між спортивними досягненнями та рівнем емоційної експресії досліджуваних гімнасток (таблиця 1).

Таблиця 1

Кореляційний аналіз взаємозв'язку спортивних досягнень та емоційної експресії гімнасток

	спортивні досягнення		
	Коефіцієнт кореляції	Знач. двостороння	N
гучність голосу	0,932**	,000	20
темп мовлення	0,907**	,000	20
образність мовлення	0,817**	,000	20
помилки мовлення	-0,914**	,000	20
інтонація	0,878**	,000	20
рухова активність	0,923**	,000	20
зайві рухи	-0,941**	,000	20
міміка	0,878**	,000	20
недиференційна експресія	0,852**	,000	20

*Примітка * - коефіцієнти r, що перевищують критичне значення для $p \leq 0,05$; ** - коефіцієнти r, що перевищують критичне значення для $p \leq 0,01$.*

По даним таблиці, існує прямий взаємозв'язок високої значимості між спортивними досягненнями та гучністю голосу ($r=0,932$, $p \leq 0,001$), темпом мовлення ($r=0,907$, $p \leq 0,001$), образністю мовлення ($r=0,817$, $p \leq 0,001$), інтонацією ($r=0,878$, $p \leq 0,001$), руховою активністю ($r=0,923$, $p \leq 0,001$), мімікою ($r=0,878$, $p \leq 0,001$) та недиференційною експресією ($r=0,852$, $p \leq 0,001$). Такі коефіцієнти свідчать про те, що вказані параметри емоційної експресії на високому рівні значимості впливають на досягнення спортивних результатів. Чим вище гучність голосу, темп мовлення, образність мовлення, інтонація, рухова активність, міміка та недиференційна експресія, тим вище спортивні досягнення.

Отже, гімнастки, яким характерний вищий рівень активності, які краще справляються зі своїми емоціями, можуть невимушено передати емоційний образ композиції посередництвом міміки, рухів, легше входять у художній образ, відповідно мають вищі спортивні досягнення. Аналізуючи отримані кореляційні зв'язки можна представити кореляційну плеяду, яка відображає вплив емоційної виразності на спортивні досягнення гімнасток (рис.3).

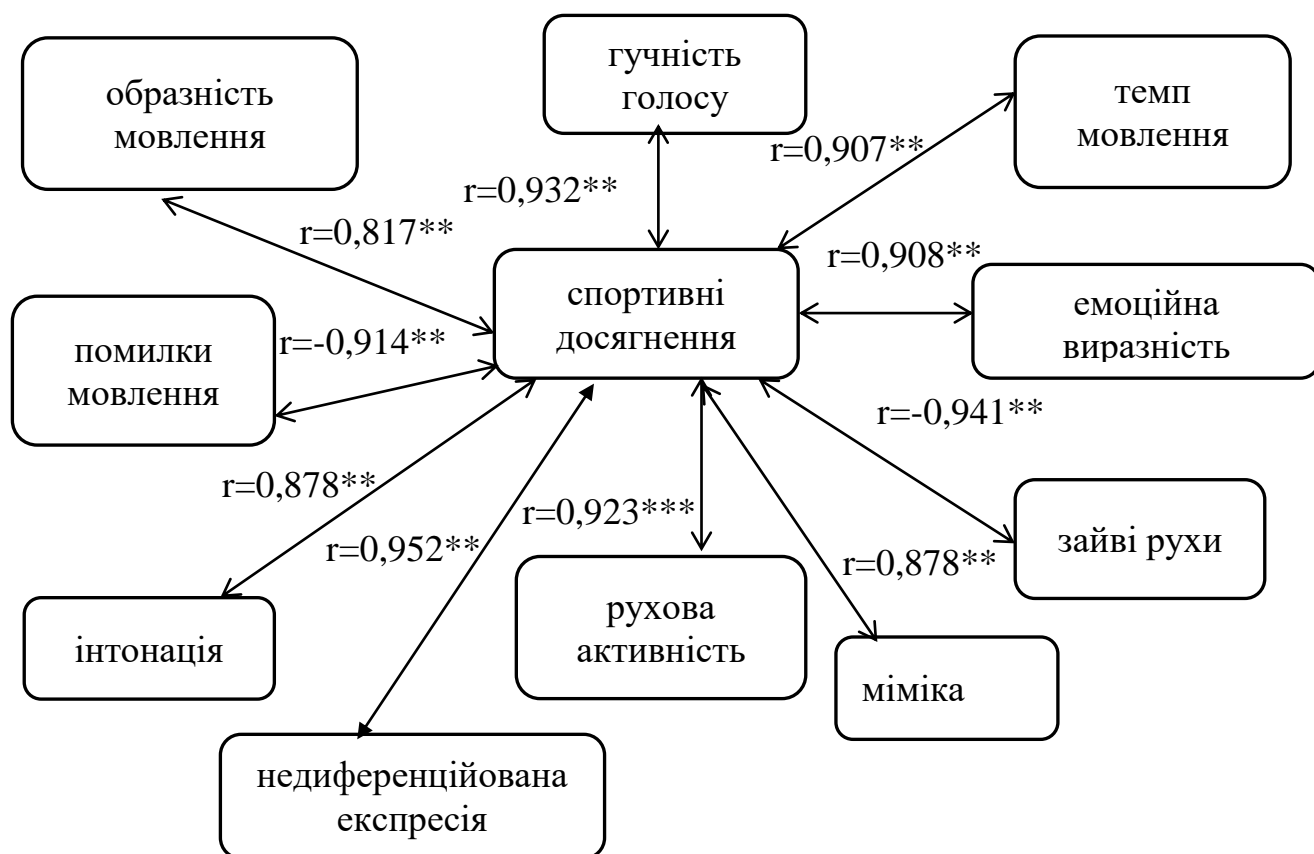

Рис.3. Взаємозв'язок спортивних досягнень, емоційної виразності та емоційної експресії гімнасток

Наведена кореляційна плеяда демонструє вплив емоційної виразності спортсменок на їх спортивні досягнення. При чому, усі досліджувані компоненти емоційної виразності та експресії однаково впливають на спортивні досягнення на досить високому рівні, що свідчить про високу значимість.

Висновки.Отже, художня гімнастика – це складно-координаційний вид спорту, під музичний супровід, що виконує одна гімнастка, або команда із п'яти дівчат з кількома предметами по черзі: м'ячем, скакалками, булавами, обручем і стрічками. Художня гімнастика є олімпійським видом спорту. Головною складовою при змаганнях є емоційна виразність спортсменки. У правилах змагань чітко визначені основні компоненти артистичності гімнасток, а саме: єдність композиції; музика і рух; виразність рухів тіла; різноманітність та декоративні елементи. Саме тому, важливо на етапі тренувань розвивати у гімнасток емоційну виразність.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білецька І.Г. Музично-ритмічне виховання у видах спорту естетичної спрямованості. Навчальний посібник. Харків: ХДАФК, 2017. 126 с.
2. Винер-Усманова И. А., Крючек Е. С., Медведева Е. Н., Терехина Р. Н. Теория и методика художественной гимнастики. Артистичность и путееформирования. Москва: Человек, 2014. 120 с.
3. Карпенко, Л.А., Румба, Ольга Геннадьевна. О выразительности, артистизме, эмоциональности в гимнастике. Вестник спортивной науки. 2013. № 3, С. 14-18.
4. Терехина Р. Н., Крючек Е.С., Медведева Е.Н. Современный подход к процессу постановки соревновательных композиций в художественной гимнастике. Учен. записки. 2014. № 8. С. 180–185.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОНЯТТЯ «МЕНТАЛІТЕТ»

Черненко Олена Юрїївна

студентка

Полтавський національний педагогічний університет

імені В.Г. Короленка

м. Полтава, Україна

Вступ. У сучасних умовах безперервного розвитку і перетворення українського суспільства винятково актуальним стає питання менталітету, зокрема, його психологічних особливостей. Менталітет є відображенням національної своєрідності культури, виступає провідним чинником сучасних націєтворчих і державотворчих процесів.

Вивчення психологічної специфіки менталітету актуалізується в сучасному світі ще й тому, що цей феномен визначає спрямованість особистості, соціальної групи, націй, їхні цілі та мотиви, виступає конструктом суспільних норм, цінностей, поведінки, саморегуляції, установок та внутрішньої програми дій, визначає етнопсихологічну специфіку особистості.

Психологічний аспект менталітету детально проаналізований у роботах М. Бахтіна, І. Білявського, Г. Гачева, А. Гуревича, Д. Донцова, В. Куєвди, О. Кульчицького, Ю. Липи, В. Павленко, М. Пірен, Б. Попова, Б. Поршнева, Н. Роменця, М. Чепи, М. Шлемкевича, В. Яніва та інших. Проблему українського менталітету розглядали П. Гнатенко, Є. Головаха, Р. Додонов, О. Донченко, Н. Каліна, С. Кримський, Т. Левченко, І. Лисий, М. Міщенко, В. Пилипенко, М. Попович, А. Ручка, Н. Соболева, Є. Чорний, О. Шоркін та інші. Однак численні дослідження феномену менталітету загалом та у психологічній площині зокрема не можна вважати вичерпними. Крім того, у сучасному світі вивчення менталітету не втрачає актуальності.

У зв'язку з цим **мета роботи** полягає у проведенні теоретичного аналізу психологічних особливостей поняття «менталітет» у сучасному контексті.

Матеріали і методи. Менталітет можна вважати набором тих неусвідомлюваних явищ, що утворюються протягом пристосування етносу до оточуючого середовища. Він знаходить прояв у домінуючому стилі життєдіяльності, настроях, особливостях світогляду, сукупності моральних вимог, цінностей, норм, самоорганізації та саморегуляції етносу тощо [3].

На сьогодні існує багато підходів до розуміння менталітету. Так, за визначенням В. Козловського «менталітет — це спосіб, тип мислення, склад розуму, який виявляється в пізнавальному, емоційному, вольовому процесах і характері поведінки, який доповнюється системою ціннісних установок, що властиві більшості представників певної соціальної спільноти» [5, с. 35].

Дослідниця В. Веселова розглядає менталітет як специфіку психічного життя, характерну для конкретної культури, яка визначається економічними й політичними умовами в історичному контексті. Сутність менталітету детермінована знаннями людської спільноти. Поряд із віруваннями знання складають уявлення про навколишній світ, що формують базу менталітету. Разом із переважаючими потребами й архетипами колективного несвідомого вони утворюють ієрархію цінностей, які й описують дану спільноту [1].

Загалом культурологічне тлумачення менталітету ґрунтується на уявленні про людину як частину культури. Звідси менталітет — це сукупність продуктів суспільної діяльності, взаємодії соціуму з природою, активність соціальних інститутів та інших регуляторів суспільного життя, а також вірування, мораль, ієрархія цінностей, специфіка міжособистісної взаємодії та самовираження, мова та спосіб передачі досвіду наступним поколінням [8].

Поняття «менталітет» поєднує риси як раціонального, так і ірраціонального. У зв'язку з цим менталітет можна вважати інтегральною духовно-моральною особливістю людей, що проживають у конкретній культурі, яка знаходить вияв у своєрідному світобаченні і ставленні до оточуючого світу.

Водночас однією з проблем при визначенні терміну «менталітет» є його ототожнення з поняттям «ментальність». Менталітет є інтегральною ціннісною

характеристикою соціальної спільноти, а саме сформованою системою елементів духовного життя і світосприймання, що має наслідком певні стереотипи поведінки, діяльності, а також спосіб життя групи. Менталітет включає систему ціннісних, символічних, свідомих чи підсвідомих відчуттів, настроїв, уявлень, поглядів, світогляду. Менталітет включає звички, традиції, символіку, інтуїтивне несвідоме, що мають місце на рівні несвідомих психічних процесів [8].

На відміну від менталітету ментальність визначають як частковий прояв менталітету не тільки в умовах настрої суб'єкта, а й у його діяльності. Ментальність є явищем розумового порядку, проте вона не тотожна суспільній свідомості. Ментальність розглядає сучасний контекст онтології людини в культурі, її світосприйняття та світобачення крізь призму власної нації [7].

Науковець Т. Гетало розуміє ментальність як соціокультурну цілісність, найбільш значущим елементом якої виступає спосіб мислення. Окрім того, ментальність включає соціальний досвід, інтереси, які належать до певного стану культурного розвитку [2, с. 7].

Учений Р. Додонов розглядає ментальність як особливий тип сприйняття світу, що відбиває тривалий процес спільного існування людей в однакових природньо-географічних і соціокультурних умовах [4, с. 6].

Ментальність в якості етнопсихологічного феномену дослідники сприймають як «душу народу», тобто те, що робить цей народ відмінним від інших, а саме особливе культурне «обличчя» певної конкретної етнічної спільноти, що полегшує її впізнавання. Кожен етнос володіє власним «ментальним інструментарієм», до якого включені мова, мистецтво, обряди, вірування, міфи, звичаї тощо [2, с. 39].

Є деякі характерні особливості менталітету. Зокрема, він відбиває специфіку культури, є стійким і консервативним, зберігається практично в незмінному вигляді протягом цілих історичних епох, перетворення має місце тільки внаслідок істотних соціальних і культурних змін. Менталітет включений у структуру індивідуальної психіки людини завдяки її залученню до етнічної

групи та культури. Тут суспільне та індивідуальне зливаються і стають майже нероздільними, а менталітет укорінюється в підсвідомих глибинах людської психіки.

Звідси менталітет — це еволюційно та історично сформована структура, що складає систему цінностей і норм життя як окремої людини, так і цілих націй, народів, суспільств. Менталітет передбачає деякий рівень засвоєння культури, а також почуття історичної та релігійної належності. Менталітет є складним поєднанням таких компонентів, як етнос, релігія, культура, мораль, наука, мистецтво і не може бути ототожненим із жодним із них, тобто завжди володіє інтегративним і цілісним характером. Синтез усіх цих складників відбувається на рівні підсвідомості і зазвичай не усвідомлюється людиною [3].

Менталітет відрізняється від свідомості, проте через комплекс когнітивних та афективних структур включає її до свого складу. Він містить аспекти суспільної психології, історичну пам'ять, соціальні емоції, настрої, реакцію на зміну оточуючого середовища — як природнього, так і соціального.

Серед зазначених елементів у структурі менталітету провідна роль відводиться цінностям. У менталітеті кожного народу міститься власна ієрархія цінностей. Уявлення щодо цінностей знаходяться в основі рішень, які особистість приймає в нескінченних ситуаціях соціального вибору. Крім того, вони беруть активну участь у створенні внутрішньої програми дій як у буденних, так і в критичних життєвих ситуаціях, певним чином «вбудовують» індивіда в соціальне буття [6].

Результати і обговорення. Отже, менталітет виступає специфічним полем вибору суб'єктом власної лінії поведінки, життєдіяльності, яка виявляється у певних ціннісно-нормативних параметрах. Ментальним регулятором є розум, що виступає найважливішим засобом, який зумовлює прийняття цінностей і норм поведінки індивідом. Соціокультурний розвиток постійно покращує цю здатність людської свідомості і призводить до виникнення різних психологічних, соціально-психологічних, ідеологічних,

повсякденних, наукових уявлень, на базі яких складаються ціннісно-нормативні ідеали.

Деякі науковці пов'язують менталітет із національним характером. Поняття «менталітет» відбиває складну систему провідних уявлень людей, закладених у їхню свідомість культурою, релігією, мовою, етносом, наукою, суспільним спілкуванням тощо. Синтез цих компонентів зазвичай здійснюється на підсвідомому рівні інтуїтивних відкриттів, проте він не завжди і не повністю може усвідомлюватися людиною. Як наслідок виникає сукупність настанов, що стосуються найважливіших і найзагальніших моментів життєдіяльності індивіда [6].

Категорію «менталітет» розглядають як особливий культурно-історичний феномен, що відображає індивідуальні соціально-психологічні особливості і духовний стан етнічної групи, її соціально-історичного буття. При цьому буття менталітету здійснюється через різні трансляційні механізми в структурно-семіотичних текстах культури. Сама трансляція менталітету соціально-історичного суб'єкта може відбуватися як на свідомому, так і на несвідомому рівні, тому вивчення різних його проявів у культурі дає змогу відслідкувати деякі риси підсвідомості, які лежать у їхній основі [4].

Висновки. Отже, менталітет стосується усіх сфер життєдіяльності і проявляється як певний соціально-психологічний стан суб'єкта — етносу, нації, громадянина, який утворився внаслідок засвоєння індивідом провідних цінностей і комплексу настанов, що опосередковані системою суспільних відносин, в результаті історичного впливу етнічних, соціально-економічних та політичних умов.

Менталітет як форма виявлення групової свідомості відіграє важливу роль у збереженні єдності та цілісності держави. Враховуючи психологічну, історичну, географічну та культурну специфіку менталітету, можна знайти пояснення особливостей світосприйняття та поведінки народу, групи людей чи особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Веселова В. В. Менталитет американського общества и гуманістическая парадигма образования и воспитания. *Педагогика*. 1999. № 8. С. 91-99.
2. Гетало Т.Є. Онтологія ментальності: філософсько-культурологічний аналіз: автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.04. Харків, 1999. 19 с.
3. Данилюк І.В., Гресько В.В. Менталітет як провідна етнопсихологічна характеристика. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Психологія*. 2017. № 22, Вип. 1. С. 68-78.
4. Додонов Р.О. Соціально-філософський аналіз процесу формування та функціонування етноментальності: автореф. дис. ... докт. філос. наук: 09.00.03. Київ, 1999. 36 с.
5. Козловский В.В. Понятие ментальности в социологической перспективе. *Социология и социальная антропология*. Санкт-Петербург: Петрополис, 1997. С. 32-43.
6. Побочий І.А. Менталітет українського суспільства: витоки та сучасний стан. *Вісник СевДТУ. Вип. 91: Політологія: збірник наукових праць*. Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2008. С. 37-40.
7. Старовойтова Г.В. О предметной области этнопсихологии. *Советская этнография*. 1983. № 3. С. 78-85.
8. Уварова Т.І. Термінологічна проблематика категорії ментальності в культурології. *Наукові записки. Серія «Культурологія»*. Острог: Вид-во Національного університету «Острозька академія». 2012. № 9. С. 3-13.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КЕРІВНИКІВ З РІЗНИМ СТИЛЕМ УПРАВЛІННЯ

Шеремет Аліна Миколаївна,
студентка II курсу магістратури
психологічного факультету,
Богдан Тетяна Вікторівна,
канд. психолог. н. доцент
Черкаський національний
університет імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна

Вступ. У сучасних соціальних та економічних умовах успіх підприємницької діяльності залежить головним чином від чіткої і злагодженої організації діяльності підприємства чи організації. Насамперед, головна роль відводиться керівнику, оскільки саме від його професійних і особистісних якостей залежить ефективність організації управлінського та виробничого процесу. Організуючи роботу підприємства керівник формує соціально-психологічний клімат в колективі, який може зводити до мінімуму рівень конфліктності, або, навпаки, підвищувати його.

Управління визначають як цілеспрямований вплив керівника на свідомість і поведінку окремих індивідів або членів організації з метою підвищення організованості та ефективності їх спільної діяльності [6, с. 371]. Більшість дослідників виділяють авторитарний, демократичний та ліберальний стилі управління. У соціально-психологічних дослідженнях встановлено, що стиль керівництва залежить від рівня розвитку групи. Зокрема, колективам часто буває притаманний демократичний стиль, корпораціям – авторитарний, а соціальним групам – ліберальний. Як показує аналіз наукових джерел, порівняно небагато наукових студій присвячено впливу особистості керівника на стиль управління, що спостерігається в групі чи колективі [1; 2; 3]. Можна припустити, що психологічні особливості керівника напряду впливають на

стиль управління, що, в свою чергу, обумовлює продуктивність роботи всього підприємства.

Питання дослідження ефективності та стилів керівництва викликає науковий інтерес у багатьох дослідників, проте, систематичне, цілеспрямоване вивчення даної проблеми почалося лише за участі Ф. Тейлора. Найбільш плідно у вивченні стилів керівництва працювали А.Л. Журавльов, К. Левін, А.М. Омаров, Т.С. Кабаченко, Д. Мак-Грегор, Р. Стогділ та інші.

Поряд з дослідженням особистих якостей керівників їхні соціально-психологічні характеристики вивчаються такими зарубіжними авторами, як Ф.Беккер, П. Друкер, Г. Кунц, М. Мескон, С. О'Донел, Т. Пітерс, Г. Саймон, А.Донцов, Ю. Стрельцов, О. Носкова, А. Петровський, Е. Клімов, Б. Паригін, Г. Андрєєва та вітчизняними дослідниками, зокрема, А. Колотом, В. Крижком, Н. Лук'яненком, В. Нижником, Г. Щокіним, Л. Балабановим та іншими вченими.

Однак, віддаючи належне високому рівню наукових доробок у цьому напрямку, доцільно зазначити, що сьогодні недостатньо уваги приділяється діагностиці соціально-психологічних характеристик самих керівників, що обумовлює актуальність такого дослідження.

Соціально-психологічні характеристики керівників можуть обумовлюватись акцентуаціями характеру, які визначають як надмірне вираження окремих рис характеру та їх поєднання, що перебуває на межі норми та психопатії [6, с. 16]. Єдиної класифікації акцентуації не існує, різні дослідники (К. Леонгард, А. Личко, П. Ганнушкін та ін.) виокремлюють різну кількість акцентуацій та по-різному їх називають. Так, К. Леонгард описав гіпертимний, циклоїдний, лабільний, астенічний, сенситивний, психастенічний, шизоїдний, епілептоїдний, застрягаючий, демонстративний, дистимний, нестійкий та конформний типи [4]. В психодіагностичних дослідженнях широко застосовується особистісний опитувальник Г.Шмішека, розроблений на основі класифікації К. Леонгарда [5].

Для з'ясування індивідуальних особливостей керівників доречним видається аналіз характерних для них особливостей міжособистісних відносин.

Дане питання досліджували Г. Лірі, Г. Лефорж, Р. Сазек та інші. Виділяються два чинники таких відносин: домінування-підпорядкування та дружелюбність-агресивність. В залежності від відповідних показників виділяється ряд орієнтацій – типів ставлення до себе та оточуючих, які впливають на ступінь адаптивності й відповідності між цілями та результатами діяльності, які, зазвичай, здійснюють вплив на психологічний клімат в колективі.

Мета: дослідити взаємозв'язок індивідуальних особливостей керівників, зокрема акцентуацій характеру, з їхнім стилем управління.

Методи дослідження: загальнонаукові, емпіричні, та статистична обробка даних.

В межах даного дослідження зроблено спробу дослідити взаємозв'язок індивідуальних особливостей керівників, зокрема, акцентуацій характеру та типу міжособистісних відносин, з їхнім стилем управління. В діагностиці взяли участь 30 керівників різних установ та підприємств у різних галузях діяльності міста Києва. Дослідження здійснювалось за допомогою методик: «Діагностика стилю керівництва А.Л. Журавльова», «Діагностика міжособистісних відносин Т.Лірі», «Діагностика акцентуацій характеру Г. Шмішека».

Для статистичної обробки результатів, отриманих в ході дослідження, нами був обраний критерій кореляції Пірсона. Критерій кореляції Пірсона – це метод параметричної статистики, що дозволяє визначити наявність або відсутність лінійного зв'язку між двома кількісними показниками, а також оцінити його статистичну значимість.

Результати. Інтерпретація коефіцієнта кореляції проводиться з урахуванням рівня сили зв'язку, а саме:

1. Директивний стиль керівництва корелює наступним чином:

помірний позитивний зв'язок встановлено із наступними типами акцентуаціями характеру – застрягаючий, циклотимний, збужливий та дистимний (r більше, ніж 0,304832) та домінуючим й авторитарним типом ставлення до оточуючих;

помірний негативний зв'язок встановлено із демонстративним типом акцентуації характеру ($r = -0,30365$);

помітний негативний зв'язок виявлено із емотивним типом акцентуації характеру ($r = -0,62789$) та доброзичливим типом ставлення до оточуючих;

та високий негативний зв'язок встановлено із дружелюбним типом ставлення до оточуючих.

Слабкий зв'язок, а отже відсутність залежності, встановлено із екзальтованим типом (позитивний), гіпертимним, педантичним та тривожним (негативний зв'язок) типом акцентуації характеру досліджуваних.

2. Колегіальний стиль керівництва корелює наступним чином:

помітний позитивний зв'язок виявлено із емотивним типом акцентуації характеру ($r = 0,571528$) та дружелюбним й альтруїстичним типом ставлення до оточуючих;

помірний негативний зв'язок встановлено із наступними типами акцентуаціями характеру – застрягаючий, циклотимний, збудливий та дистимний (r більше, ніж $-0,38242$) та авторитарним типом ставлення до оточуючих.

Відсутність залежності, тобто слабкий зв'язок, виявлено із гіпертимним, демонстративним та педантичним типом акцентуації й доброзичливим типом ставлення до оточуючих (позитивний), слабкий негативний зв'язок виявлено з тривожним типом акцентуації характеру та домінуючим типом ставлення до оточуючих досліджуваних.

3. Ліберальний стиль керівництва має слабкий зв'язок із усіма типами акцентуацій характеру та типами ставлення до оточуючих, а отже констатуємо відсутність залежності між зазначеними компонентами. Проте, встановлено слабкий позитивний зв'язок із тривожним, демонстративним, збудливим, дистимним та екзальтованим типом, а також слабкий негативний зв'язок із гіпертимним, застрягаючим, емотивним, педантичним та циклотимним типом акцентуації характеру досліджуваних.

Висновки. Провівши дослідження, можемо констатувати, що директивний стиль керівництва позитивно корелює із домінуючим ($r = 0,396876$) та авторитарним ($r = 0,471363$) типом ставлення до оточуючих, негативно корелює із демонстративним типом ($r = - 0,30365$) та емотивним типом ($r = - 0,62789$) акцентуацій характеру та дружелюбним ($r = - 0,30365$) й альтруїстичним ($r = - 0,51781$) типом ставлення до оточуючих. Колегіальний стиль управління позитивно корелює із емотивним типом акцентуації характеру ($r = 0,571528$), дружелюбним ($r = 0,655163$) й альтруїстичним ($r = 0,618239$) типом ставлення до оточуючих; та негативно корелює із типами акцентуаціями характеру: застрягаючий, циклотимний, збудливий та дистимний, авторитарним ($r = -0,45206$) типом ставлення до оточуючих. Ліберальний тип керівництва не виявив статистичних залежностей між даними досліджуваних. Таким чином, проведене дослідження підтверджує існування взаємозв'язку між психологічними особливостями керівників та характерним для них стилем управління.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бендас Т. В. Психология лидерства: учеб. пособ. СПб. : Питер, 2009. 448 с.
2. Берн Э. Лидер и группа. О структуре и динамике организаций и групп / М.: Эксмо, – 2008. – 288 с.
3. Евтихов О. В. Стратегии и приемы лидерства: теория и практика / СПб.: Речь, – 2007. – 238 с.
4. Карл Леонгард. Акцентуированные личности =Akzentuierte Persönlichkeiten. — Берлін, 1976. — 328 с.
5. Нечипоренко О.В. Математичні методи в психології: Конспект лекцій навчальної дисципліни для студентів психологічного факультету / Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. – Черкаси: Вид. Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, 2017. – С. 33–39.
6. Психологічна енциклопедія / [Автор-упор. О. М. Степанов]. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с.

СОЦИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

УДК 378: 364.442

РОЛІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Багрій Вікторія Неофідівна

к. п. н.к, доцент доцент
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький, Україна

Вступ. Під час професійної роботи з окремими клієнтами, сім'ями, групами, громадами, соціальні працівники виконують низку ролей.

Роль визначається як модель поведінки, детерміновану фаховою культурою, або ж функціями та завданнями, які виконує соціальний працівник. Вона залежить від рівня, на якому діє соціальний працівник, теоретичного підґрунтя та моделі роботи. Структура професійної ролі може також залежати від нормативних обов'язків, які окреслюються статусом та посадою працівника, і формують стиль поведінки, що відповідають певним ситуаціям. Також впливають стандарти відповідної країни та вимоги до спеціальності.

Метою роботи є аналіз основних ролей, які фахівець з соціальної роботи може виконувати в залежності від посади та структури у якій працюють.

Матеріали та методи дослідження. Для проведення досліджень використовували аналіз та систематизація інформаційних джерел.

Результати та обговорення. Науковці по-різному підходять до виокремлення ролей соціальних працівників, їх характеристики та виділяють різноманітну кількість самих ролей.

У практиці соціальної роботи в Україні, наприклад, поширеними є такі ролі соціального працівника:

а) «професіонал» — професійно надає соціальні послуги, керується цінностями соціальної роботи, володіє спеціальними знаннями і навичками,

вміє вибудовувати межі у взаємодії; з іншими соціальними працівниками його об'єднують спільні інтереси і проблеми;

б) «особлива людина», якій властиві чуйність, терплячість, людяність, милосердність, співчутливість, доброзичливість, гуманність, альтруїзм, здатність відчувати, що потрібно клієнту, доброта тощо;

в) «служитель» — готовий за необхідності подати руку допомоги, завжди налаштований на взаємодію, здатний працювати з будь-якою людиною, яка звернулася за допомогою, навіть якщо вона викликає негативні емоції [3].

Не врахування уваги до рольової схильності соціального працівника і рольових очікувань від нього клієнта може спричинити конфлікт між особливостями адресованих клієнтові соціальних послуг і суб'єктивною його налаштованістю. Тому на початку роботи соціальний працівник має з'ясувати очікування клієнтів щодо ролей у їх стосунках, проаналізувати власні схильності і відповідно організувати свою роботу. Такий підхід дасть змогу уникнути ситуації, коли, наприклад, клієнт очікує, що соціальний працівник надасть йому пораду чи допоможе представити його інтереси, а соціальний працівник бачить свою роль насамперед в наснаженні клієнта.

Проблеми рольового репертуару професійної діяльності соціального працівника у світлі вимог державних стандартів підготовки соціального працівника передбачають розгляд таких питань, як: до яких професійних ролей має бути насамперед підготовлений фахівець, який пріоритет цих ролей залежить від схильностей, інтересів, здібностей майбутнього соціального працівника, які функція включає кожна професійна роль фахівця соціальної сфери.

Це дає можливість співвіднести з кожною функцією та з кожною професійною роллю вміння та навички, які необхідні фахівцю. При цьому спеціалізація може бути орієнтована не лише за місцем (соціальна служба, психологічна консультація, відділи управління тощо) та за характером роботи (з сім'єю, інвалідами, дітьми, особами з наркологічною чи алкогольною залежністю тощо). а й у тій ролі, що вони виконуватимуть у майбутній роботі.

Професійні ролі соціального працівника можуть бути класифіковані та більш диференційовані. Професор І. Зімня, посилаючись на зарубіжних авторів, наводить 13 професійних ролей, зміст яких описується через функціонал [1]:

- "Визначник клієнта" (Outreach Worker) - соціальний працівник, який визначає людей, групи людей, які зазнають труднощів (що перебувають у кризовій ситуації) або перебувають у небезпеці. Завданням цього соціального працівника є визначення причин виникнення проблем.

- Брокер (Broker) - соціальний працівник, який направляє людей до існуючих служб, які можуть бути їм корисні, з метою надання можливості людям використовувати систему соціальних служб та об'єднувати ці служби.

- Посередник – "буфер" (Mediator). Це соціальний працівник, який знаходиться між двома людьми, кількома або групою людей для того, щоб допомогти людям подолати відмінності та продуктивно працювати разом.

-Адвокат, захисник (Advocate). Соціальний працівник, який бореться за права та гідність людей, які потребують допомоги. Його діяльність включає боротьбу за обслуговування, допомогу окремим людям, групам, спільнотам, боротьбу за зміну в законах чи чинній практиці.

- Оцінювач (Evaluator) – соціальний працівник, який збирає інформацію; оцінює проблеми людей, груп, спільнот; допомагає ухвалити рішення щодо роботи.

- Мобілізатор (Mobilizer). Це соціальний працівник, який збирає, надає руху, запускає, енергізує, організовує дії вже існуючих або (після того, як збере) нових груп для вирішення проблем. Мобілізація може виконуватись і на індивідуальному рівні.

-Вчитель (Teacher). Це соціальний працівник, який передає інформацію та знання та допомагає людям розвивати вміння.

- Коректор поведінки (Bavior Charger) – соціальний працівник, який працює над тим, щоб внести зміни до поведінкових стереотипів, навичок та сприйняття людей чи груп.

- Консультант (Consultant) – соціальний працівник, який діє спільно з іншими працівниками чи агентствами з метою допомогти їм удосконалити їх уміння у вирішенні проблем клієнта.

- Проектант співтовариств (Community Planner) – соціальний працівник, який планує розвиток програм діяльності співтовариств.

- Менеджер інформації (Data manager) - соціальний працівник, який збирає, класифікує та аналізує дані про соціальне середовище.

- Адміністратор (Administrator) – соціальний працівник, який керує агентством, установою, програмою (проектом) або соціальною службою.

- Практик (Caregiver) – соціальний працівник, який забезпечує конкретну поступову допомогу, турботу (фізичну, побутову, фінансову) або в установі, або на місцях.

На основі узагальнення та систематизації основних ролей фахівців із соціальної роботи, запропонованих у зарубіжній та вітчизняній науковій літературі, Г. Слосанська спробувала виокремити основні ролі, які фахівці можуть виконувати на рівні об'єднаних територіальних громадах (ОТГ). У процесі аналізу необхідно виділити такі основні первинні ролі:

- гід (guide) - опираючись на свої професійні знання і досвід, враховуючи різноманітні чинники і фактори, які сприяють або перешкоджають розвитку громади, має обрати правильний напрям, розробити стратегію становлення і розвитку як окремих членів громади так і всієї громадою; визначити базові цілі розвитку і шляхи їх досягнення; виявити наявні та залучити потенційно необхідні ресурси для реалізації операційного та стратегічного планів розвитку громади;

- активатор/наставник/каталізатор (enabler) - ідентифікує та структурує проблеми громади; працює із тими, хто незадоволений умовами проживання, існування в громаді та надає їм допомогу у вербалізації свого невдоволення; шукає причин виокремлених проблем та виробляє механізми їх подолання;

- терапевт (therapist) - діагностує та «лікує» громаду в цілому через роботу із формальними лідерами окремих груп в громаді задля виокремлення основних ідей, диференціації проблем, які стратифікують громади та ділять її на окремі мікрогрупи, що заважає у виробленні спільного механізму в плані розвитку громади;

- вчитель соціальних вмінь (educator) або тренер (trainer) - забезпечує передачу членам громади необхідної інформації, знань, які сприятимуть розвитку громади, правильному розподілу наявних ресурсів та пошуку необхідних; консультує у разі необхідності щодо виховання дітей та догляду за ними, налагоджує комунікацію; профілактує інфекційні хвороби, злочинність, вживання психоактивних речовин тощо; формує уміння до самообслуговування людей із особливими потребами, навички із попередження і розв'язання конфліктів, ухвалення правильних рішень; вчить індивіда пристосовуватися до змінних соціальних умов, долати кризові, стресові ситуації самостійно;

- брокер (broker) - забезпечує індивідів, сім'ї, групи, організації, громаду доступом до ресурсів і соціальних послуг, є провайдером необхідної інформації щодо пошуку та залучення необхідних ресурсів; направляє осіб, які потребують соціальної допомоги у відповідні соціальні служби для отримання більш якісних, спеціалізованих соціальних послуг та здійснює моніторинг процесу їх надання;

- кейс-менеджер, або фахівець управління справами клієнта (case manager) - працює спільно із клієнтом з метою задоволення індивідуальних потреб останнього через комплексне надання соціальних послуг у випадку якщо клієнт: не може самостійно вирішити своїх проблем; має розлади адаптації і є нездатним до соціального обслуговування; має комплекс соціальних, психологічних, медичних та інших проблем; має проблеми специфічного характеру і при їх вирішенні необхідна стороння допомога;

- захисник прав та інтересів клієнта / адвоката (advocate) - відстоює права клієнта чи групи клієнтів на отримання необхідних їм ресурсів, допомагає задовольнити у законний спосіб потреби й інтереси клієнта чи групи

клієнтів через налагодження взаємодії із соціальними інституціями; співпрацює із поліцією для захисту особи, яка цього потребує; виступає позивачем у захисті прав дитини, адвокатом у захисті і відстоюванні прав клієнта, у випадку їх порушення; експерта при дослідженні ситуації, що склалася із клієнтом і захисту його прав та інтересів;

- посередник у вирішенні конфліктів (negotiator) - працює з метою попередження виникнення різноманітних конфліктів та їх подолання (має збирати, фільтрувати, передавати інформацію в межах різних систем клієнтів і їх оточення;

- експерт (expert) - донесення до громади необхідної інформації, даних результатів дослідження, надання порад, підбір методів, пропонування джерел для пошуку ресурсів, необхідних для розвитку громади [2].

Функціонал цих ролей досить вузький і обмежений, але при проекції його на конкретні умови практичної роботи – з дітьми, підлітками, пенсіонерами, безробітними, інвалідами тощо виникає можливість підвищення ефективності професійної діяльності соціального працівника.

Усі ролі взаємопов'язані між собою. При наданні соціальних послуг, фахівець може одночасно виконувати декілька ролей. Метою соціального працівника є адаптування клієнта, та вирішення конкретної проблеми.

Висновки. Отже, порівнюючи ролі соціальних працівників в Україні та за кордоном, можливий висновок, що соціальним працівникам властивий різноманітний функціонально-рольовий репертуар. При цьому один і той самий працівник може виконувати або одну визначену роль, або переключаючись з однієї ролі до іншої, комбінуючи функції, все це в залежності від проблеми, яка постала перед ним. Вітчизняний рівень соціальної сфери ще далекий від євростандартів, але до цього треба прагнути.

Сама комбінація буде відрізнятися в залежності від посадових обов'язків, якими наділений фахівець із соціальної роботи в громаді, від функцій, які він реалізує в громаді та від досвіду роботи у довіреній йому сфері соціальної роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зимняя И. А. Профессиональные роли и функции социального работника (общин проблемы подготовки специалиста), Российс. ж. социальной работы 1995. № 1. С. 79 – 82.

2. Слозанська Г. І. Ролі фахівця із соціальної роботи в територіальній громаді." Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота 1. 2017. С. 265-268.

3. Теория социальной работы: учеб. пособие для вузов / М.В. Фирсов, Е.Г. Студенова. Москва: Владос, 2000. - 431 с. С. 290-294.

РАСИЗМ В АМЕРИКАНСЬКІЙ КІНОІНДУСТРІЇ

Кругляк Марина Едуардівна,

к. і. н., доцент

Богач Назар Вячеславович,

Студент

Державний університет «Житомирська політехніка»
м. Житомир, Україна

Вступ. #OscarSoWhite – саме під таким хештегом розпочався протест у соціальних мережах проти того, що жоден чорношкірий не був представлений як номінант на премію «Оскар» 2016 року. Цьогорічна церемонія вручення найпрестижнішої премії у сфері кіноіндустрії у світі також викликала обурення в багатьох глядачів, які вважають, що в Голлівуді не дотримуються расового різноманіття. Стереотипність у сприйнятті й зображенні т. зв. «кольорого» населення США, яка досі домінує в кінематографі, є прикладом не лише консерватизму та клановості в індустрії, а й є віддзеркаленням наявних в американському суспільстві проблем міжнаціонального та міжрасового спілкування. Загострив ці протиріччя рух Black Lives Matter, який зайвий раз акцентував на національній та соціальній нерівності в США.

Мета роботи – показати стереотипність зображення «небілого» населення в американському кінематографі, визначити тенденції до змін та причини, що їх обумовили.

Матеріали та методи. У процесі дослідження були використані загальнонаукові (аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення) та історичні методи дослідження (історико-генетичний, історико-порівняльний, історико-системний).

Результати та обговорення. Упереджений погляд на представників різних національних і расових груп – характерна риса американського кінематографу ХХ століття. З року в рік індустрія формувала стереотипне сприймання чорношкірих як небезпечних, азіатів – як неперевершених майстрів

бойових мистецтв (завдяки популярності фільмів з Брюсом Лі), а латиноамериканців – як полум'яних коханців.

У відомому фільмі «Сніданок у Тіффані» (1961) з Одрі Хепберн у головній ролі з'являється містер Юніоші, чий англійський акцент мав на меті насміятися з японців. Відомий соціолог Ненсі Ван Юен зазначає з цього приводу: «Расизм у формі виключення з роботи та расових стереотипних ролей визначив голлівудську кіноіндустрію з моменту її зародження на початку 1900-х років» [6]. Й, дійсно, в роки становлення Голлівуду азіатські персонажі поставали у формі расистських кліше – або як тамничі і грізні лиходії, або як смішні карикатури, як згаданий вище містер Юніоші. До того ж, цього персонажа грав зовсім не азіат, а білий американець – актор Міккі Руні.

Загалом традиція, коли білі актори грали ролі чорношкірих, була характерною для Голлівуду до середини 1930-х рр. [2]. Та й навіть у наш час періодично трапляються ситуації, коли азіатів грають білі актори. Зокрема, 2012 року критики зазнала стрічка «Хмарний атлас» за те, що ролі азіатів віддали білим акторам. Критикували Скарлетт Йоханссон за роль у класичній японській манзі «Привид у пацірі» та Тільду Суїнтон за перевтілення в азіатського персонажа у фільмі «Доктор Стрендж» [6].

Можна назвати чимало прикладів голлівудських фільмів, у яких є расистське звучання. Найперше – це «Народження нації» (1915). Фільм, у якому розповідається про членів Ку-Клукс-Клану. У фільмах про Кінг-Конга зустрічаємо алюзію на викрадення білої жінки небезпечним чорношкірим чоловіком (тварина як уособлення чорношкірого). В анімації «Фантазія» (1940) від Disney перед нами постають не дуже розвинені чорні кентаври, які чистять копита своїм хазяям – білим і прекрасним кентаврам. «Книга джунглів» (1967) демонструє орангутанга Луї, що спілкується на популярному серед чорношкірих сленгові «джайв» та співає про бажання стати людиною (тобто білою людиною). В американській поп-культурі вкорінився образ чорношкірого як злочинця. В анімації «Дамбо» (1941) ворони-хулігани розмовляють сленгом «джайв» [2].

До 1950-х років зображення романтичних стосунків між представниками різних расових груп було забороненим [6].

Ще одна особливість зображень чорношкірих персонажів – це нібито їхнє велике бажання служити білим господарям. У цьому плані характерним є образ Маммі з «Віднесених вітром». Чорношкіра прислуга з любов'ю і відданістю доглядає за головною героїнею та навіть і не мріє про інше життя. У кінострічці «Водій міс Дейзі» (1989) герой Моргана Фрімана також показує велике бажання служити своїй білій господині.

Наступна стереотипність у побудові сюжету, більш характерна для сучасних кінострічок, це використання тропу «білого рятівника». Взяти до прикладу володаря «Оскара» кінофільм «Зелена книга» (2018), де італієць Тоні Ліп супроводжує чорношкірого піаніста Дона Ширлі під час відомого турне 1962 року. Білий водій не раз рятує свого чорношкірого роботодавця, стаючи його другом та порадником. У фільмі «Приховані фігури» (2016) чорношкірим працівницям НАСА приходиться на допомогу білий керівник (у ролі Кевіна Костнера). У стрічці «Сельма» (2014) про Мартіна Лютера Кінга яскраво продемонстровано, що успіху Рух за громадянські права афроамериканців у США досяг лише після активної підтримки білого населення, яке разом із чорношкірими вирушало на мирні акції протесту. У стрічці «12 років рабства» головний герой, що став рабом на Півдні, зміг вибороти свободу завдяки підтримці білого товариша (герой Бреда Пітта).

Чорношкірі персонажі сучасних американських кінофільмів – це борці за рівність. Йдеться про історичне кіно («Зелена книга», «12 років рабства», «Сельма», «Чорний кланівець», «Приховані фігури»). Тим самим формується новий стереотип: якщо головний герой – афроамериканець, то кіно буде про історію. Тобто єдине, що можуть повідати світові чорношкірі актори, це лише історія про дискримінацію.

Серед інших стереотипів – один чорний персонаж буде найкращим другом білого хлопця/дівчини; якщо в кульмінації стрічки мають загинути всі

герої, то чорношкіотй загине першим; Африка зображається як таємничий та ізольований континент з мінімальними зв'язками із цивілізацією [6].

Тим не менш, в останні роки голлівудські сценаристи й режисери все-таки прагнуть виходити за межі стереотипного створення образів. Взяти до прикладу фільм «Чорна пантера» від Marvel (2018), де головним персонажем-супергером є чорношкіра людина. Або стрічку «Місячне світло» (2017) про чорношкірого-гомосексуаліста, в якій на першому плані саме сексуальна орієнтація головного героя, а не демонстрація його боротьби із расизмом у Штатах.

Що ж стосується латиноамериканських персонажів, то їх показують як спокусників та коханців. У більшості стрічок не вказано на різницю, з якої саме країни Латинської Америки родом персонаж; він неодмінно повинен мати смагляву шкіру та чорне волосся й вирізнятися надмірною сексуальністю [6].

Згідно з даними Голлівудського звіту про різноманітність Каліфорнійського університету в Лос-Анджелесі (UCLA), азіати, що становлять 6 % населення США, у 2017 та 2018 роках грали лише 3 % ролей у кіно; афроамериканці – 12,5 %, що приблизно дорівнює чисельності чорношкірого населення США [6]. У щорічному звітові 2019 року вказано, що 27,6 % акторів та акторок з маргіналізованих груп отримали головні ролі в найбільш касових картинах (це на 1 % більше, ніж 2018 року). Однак дане позитивне зрушення, на жаль, не стосується самої системи кіновиробництва, де 93 % керівних посад обіймають білі [2].

Суттєві зміни в кіноіндустрії сталися 2020 року, як наслідок руху Black Lives Matter. Так, стрічку «Віднесені вітром» (1939) було прибрано з американського стримінгового сервісу HBO Max. Джон Рідлі, сценарист оscarоносного фільму «12 років рабства», у своїй колонці в Los Angeles Times зауважив, що дана кіноробота «поширює найболючіші стереотипи про кольорових жителів країни». Прикметно, що Гетті Макденіел, яка зіграла роль хатньої робітниці, була першою темношкірою акторкою, що була номінована на «Оскар» та отримала цю престижну премію. І все ж стрічку невдовзі

повернули на платформу, щоправда, відтепер її супроводжує промова про расизм [1; 5]. Стримінговий сервіс Disney+ вирішив додавати до своїх старих мультфільмів попередження про расизм та інші негативні стереотипи. Наприклад, у деяких анімаційних стрічках будуть такі звернення: «Цей мультфільм містить негативні зображення та/або жорстоке поводження з людьми чи культурами. Ці стереотипи були і є помилковими». Йдеться про стрічки «Леді та Блудько» (1953), «Пітер Пен» (1953). В останній герої використовують расистську лайку по відношенню до корінних жителів [3]. 8 вересня 2020 року Американська академія видає меморандум інклюзивності, відповідно до якого кінострічки зможуть опинитися в категорії «Найкращий фільм». Дані стандарти почнуть застосовувати до стрічок, що вийдуть у прокат 2023 року. Отже, аби потрапити до номінації, необхідно, щоб під час виробництва кінопродукту було впроваджено мінімум два стандарти з чотирьох: у всіх відділах кіноіндустрії слід дотримуватися квоти щодо жінок, членів расових та етнічних груп, людей із фізичними та когнітивними вадами, представників ЛГБТ-спільноти [4].

Висновки. Голлівудський кінематограф формує у глядачів з усього світу схематизований образ американського стилю життя. Відповідно, стереотипність у зображенні представників різних національних і расових груп, що проживають у США, демонструє нерівність, а подеколи й дискримінацію за расовою ознакою, що є в реальному житті. Будучи закостенілою консервативною системою, з домінуванням білих продюсерів та менеджерів, Голлівуд повинен реагувати на виклики сучасності й змінювати кадрову політику та тематику своєї продукції. Яскравим прикладом поштовху до змін є дві акції – #OscarSoWhite та Black Lives Matter.

ЛІТЕРАТУРА

1. «Віднесені вітром» прибрали з HBO через расизм. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-52992467>.

2. Дацюк А. Генеральне прибирання: як рух Black Lives Matter змінює голлівудський кінематограф. URL: <https://vertigo.com.ua/iak-rukhn-black-lives-matter-zminiue-hollivudskiyi-kinematohraf/>.

3. Луценко Є. У мультфільмах на Disney+ з'являться попередження про негативні стереотипи замість того, щоб видаляти такі моменти. URL: <https://hromadske.ua/posts/u-multfilmah-na-disney-zyavlyatsya-poperedzhennya-pro-negativni-stereotipi-zamist-togo-shob-vidalyati-taki-momenti>.

4. Самусенко Ю. Як змінилися правила «Оскара»: сексизм, расизм і пандемія. URL: <https://suspilne.media/123627-ak-zminilisa-pravila-oskaru-seksizm-rasizm-i-pandemia/>.

5. Фільм «Звіяні вітром» повернеться на HBO MAX. Він супроводжуватиметься промовою про расизм. URL: <https://mbr.com.ua/uk/news/mediananny/2729-film-unesenny-e-vetrom-vernetsya-na-hbo-max-on-budet-soprovozdatsya-recyu-o-rassizme>.

6. Schacht K. What Hollywood movies do to perpetuate racial stereotypes. URL: <https://www.dw.com/en/hollywood-movies-stereotypes-prejudice-data-analysis/a-47561660>.

СУТНІСТЬ І ЗАВДАННЯ EVENT-МАРКЕТИНГУ

Руденко Діана Олександрівна,

к. т. н., доцент

Постніков Андрій Васильович

Студент

Харківський національний університет радіоелектроніки
м. Харків, Україна

Вступ./Introduction. Ринок event - послуг на сьогодні доки ще досить важко структурувати та тим більше неможливо виміряти його за допомогою строгих критеріїв, будь то об'єм ринку, обороти, кількість гравців і так далі. Тому, щоб зрозуміти, що відбувається в даний момент в event - індустрії, відстежити, на якій стадії знаходиться розвиток цієї галузі сьогодні і які її перспективи, доцільно зосередити увагу на правильному дослідженні просування послуг в різні сфери діяльності.

Число компаній, що надають послуги з організації заходів, постійно збільшується. Проте інформація про об'єми та учасників ринку була дотепер і досі залишається досить бідною.

Ціль роботи./Aim. Event - marketing дослівно перекладається як «подієвий маркетинг» і є просуванням товарів і послуг за допомогою асоціювання брендів компанії з якою-небудь особливою подією. Таким чином, одним з найпопулярніших і таких, що прогресивно розвиваються, напрямів event-маркетингу є організація цікавих подій, що запам'ятовуються, в діловому житті.

З метою підвищення мотивації, а також зміцнення лояльності, заходи організовуються для співробітників. Але також заходи можуть орієнтуватися на клієнтів, партнерів і споживачів для презентації товарів/послуг, для налагодження каналів комунікації.

Сьогодні подієвий маркетинг – це одна з важливих складових просування брендів. Event-маркетинг сприяє створенню певного емоційного зв'язку між

брендом і споживачем. Крім того, він підвищує рівень лояльності клієнтів до марки. Система просування бренда – комплексу інтегрованих маркетингових комунікацій. І кожен окремий захід повинен органічно з нею поєднуватися.

Рекламна кампанія, що включає event – маркетинг, має довгостроковий ефект. Вона повинна починатися задовго до події і тривати після його проведення при виході публікацій в ЗМІ.

Програма такого маркетингу, як правило, включає такі складові:

- аналіз загального плану просування компанії (такий аналіз потрібний для розуміння загальної стратегії розвитку компанії і показників її діяльності, яких необхідно досягти);
- визначення цільової аудиторії;
- вибір типу особливого заходу, постановка цілей, завдань і визначення бажаних результатів;
- розробка брифа (чи технічного завдання) події для внутрішніх і зовнішніх підрядників;
- залучення підрядників;
- проведення заходу;
- аналіз ефективності.

Дуже важливий правильний вибір події. Як правило, це рішення приймається на основі інформації про цільову аудиторію компанії, а також відповідності цього заходу групі її представників. У зв'язку з цим, ще з етапу вибору події, слід співпрацювати з event-агентством. При цьому, агентство повинне мати чітке уявлення про цілі та завдання події.

Більш того, рекомендується проаналізувати стратегії просування брендів конкурентів. Здебільшого йде боротьба брендів за перерозподіл вже існуючих на ринку компаній. Її мета - захоплення частки ринку конкурента та перемикання споживача бренду конкурента на власний.

Event – заходи покликані вирішувати наступні завдання:

- формування успішного бренду;
- створення новинного приводу для PR - кампанії;

- яскравий випуск продукту на ринок;
- позиціонування бренду;
- формування іміджу компанії;
- просування бренду;
- зміцнення лояльності споживачів;
- просування товарів імпульсного попиту;
- стимулювання продажів в довгостроковій перспективі;
- стимулювання так званого "сарафанного радіо";
- утворення групи однодумців серед співробітників.

Матеріали та методи./Materials and methods. Як захід може вплинути на поведінку представників цільової аудиторії? Спеціально організовані події сприяють як до наближення продукту до споживача, так і створенню атмосфери, що ідеально відповідає бренду. Ця атмосфера залишає деяке емоційне враження у свідомості споживача, і це враження безпосередньо пов'язане з брендом. Таким чином, створюється емоційний зв'язок: «споживач – бренд». У зв'язку з цим, при організації event - заходів слід врахувати, що усі його складові заходи мають бути безпосередньо пов'язані з маркою компанії. Цей підхід дістав назву brand experience і припускає повне занурення споживача у світ бренду. На сьогодні популярність використання brand experience в просуванні товарів і послуг на ринку постійно росте, що пов'язано з його ефективністю. Такий підхід допомагає ще до виходу марки на ринок сформувати у свідомості споживачів вірний хід думок і надати йому потрібні аргументи на користь придбання.

Переваги event - маркетингу:

- майже миттєвий канал передачі повідомлень;
- короткий зворотній зв'язок;
- можливість позиціонування товару та надання можливості споживачам випробувати його в спеціально створеній приємній атмосфері;
- формування у споживача власної думки про запропонований продукт і ефекту самостійного ухвалення рішення про купівлю.

Так, використання event - маркетингу в стратегії просування бренду містить велику кількість різних факторів, які необхідно враховувати. У подієвому маркетингу визначальну роль мають не лише креативні та свіжі ідеї заходу, але також і облік усіх організаційних нюансів. Чітко побудована логістика спеціального заходу дозволяє забезпечити 50% успіху. При чому, кількість різних узгоджень і дозволів прямо пропорційна масштабу та технічній складності заходу. Лише облік усіх складових організації події дозволить побудувати ефективну комунікацію між споживачем і брендом.

Часто компанії виступають спонсорами подій (музичних фестивалів, модних показів, різноманітних ярмарків). Рамки цих майданчиків також можна використовувати як привід для бренд - івенту. Наприклад, Atlas Weekend - одна з наймасштабніших музичних подій України. В 2021 році рекламне агентство Fedoriv разом із відеопродакшеном No Stars створили для фестивалю рекламну кампанію із шести роликів. Усі сюжети різні, але їх поєднує одна ідея: де б ви не були і що б не робили, атмосфера Atlas Weekend знайде вас усюди. Крім того, він став першим музичним фестивалем у світі, квитки на який продаються у форматі NFT. Партнерство між найбільшим європейським музичним фестивалем та провідною міжнародною криптобіржею спрямоване на популяризацію NFT-ринку.

Очевидно, що спектр можливостей івент - маркетингу досить широкий, а отже, існує багато форм їх використання. Основними відмінностями заходів івент - маркетингу від інших є:

- івент - захід неодмінно повинен мати назву, яка б чітко асоціювалася з брендом (наприклад "Nokia. Мегаполіс-пульс"). Назва марки має бути присутня в події всюди - починаючи з рекламної та сувенірної продукції та завершуючи самим сюжетом події;

- на івент - заходах з метою надання відвідувачам можливості відчувати опіку бренда, краще познати сам продукт - з ними контактують "посли марки". Вони пропонують дегустувати продукт, якщо це щось їстівне, потримати його в руках або випробувати в дії - якщо це, припустимо,

мобільний телефон або автомобіль, консультують або роздають безкоштовні зразки;

– івент - захід має залучати аудиторію, ідентичну цільовій групі споживачів продукту. Так, не випадково при розробленні концепції заходу для McDonalds враховується дитячий контингент, а Coca-Cola регулярно проводить дворові змагання з футболу;

– івент - захід має нести те саме емоційне навантаження, що й марка.

Вибір неналежного заходу може негативно позначитися на іміджі бренда.

Результати та обговорення./Results and discussion. Створення успішного івента проходить через ті самі етапи, що й будь-який інший елемент PR-кампанії: дослідження ринку або конкретної ситуації, позиціонування, розроблення концепції заходу, планування, реалізація проєкту та контроль.

Проведення івента успішно забезпечує досягнення таких цілей:

- виділення серед конкурентів;
- активізація уваги цільової групи;
- оптимізація та зниження витрат шляхом об'єднання бюджетів по рекламі, маркетингу та PR;
- посилення авторитету компанії;
- розвиток і зміцнення відносин з партнерами по бізнесу;
- створення платформи для подальшого розвитку.

Компанії, що організують event – проєкти для себе або для замовника, все частіше стикаються з одним і тим же завданням: зробити проєкт яскравим, цікавим, незвичайним або зовсім новаторським, але щоб при цьому він був бюджетним.

Кожен захід повинен вписуватися в єдину систему просування продукту, яка є комплексом інтегрованих маркетингових інструментів.

В першу чергу, важлива масовість заходу, яка забезпечує потужний потік позитивних емоцій, переміщуваних на товар і формуючих у споживача лояльність до нього. Застосування ж в event - подіях різних видів і інструментів просування дозволяє розширити спектр дії на цільову групу споживачів, яка

залучається на добровільній основі безпосередньо в подію, що забезпечує появу з її боку ініціативності, і тим самим досягається висока міра сприйнятливості інформації. Event - маркетинг може бути як успішним, так і провальним. Точно визначити успішність майбутнього заходу дуже складно, а іноді і неможливо. У зв'язку з цим слід приділяти увагу усім аспектам сприйняття події споживачем і тримати під контролем їх узгодженість, яка забезпечить переваги в порівнянні з традиційними рекламними інструментами.

Висновки./Conclusions. Event – новий формат просування компаніями своїх товарів і послуг. Популярність такого напряму пояснюється його ефективністю. Його головна задача - викликати позитивні емоції потенційного покупця, навантаживши його у світ бренду. На результат впливають багато чинників, такі як вибір типу заходу, оригінальність ідеї, рекламна підтримка, а також і технічні моменти. При цьому різні компанії переслідують різні цілі, мають різні бюджети і аудиторію. Видів event - заходів множина, і кожне з них вимагає індивідуального підходу. Найчастіше для організації якої-небудь події компанії звертаються до event - менеджерів, знання і навички яких дозволяють зробити його якісним і ефективним.

Добре організований event - захід дозволяє збільшити круг споживачів і об'єм продажів товарів і послуг. Так само як і погано проведений захід може їх скоротити та негативно відіб'ється на іміджі компанії. Низька ефективність організованої церемонії відкриття smart клубу не говорить про те, що захід - неефективний спосіб просування бренду. Вона лише вказує на те, що організація івентів – довгостроковий та складний процес, на успіх якого впливає облік великої кількості різних чинників, які обов'язково мають бути враховані.

ЖУРНАЛИСТИКА

СПЕЦИФІКА ВИСВІТЛЕННЯ ПОДІЙ РЕГІОНАЛЬНОГО МАСШТАБУ НА ВСЕУКРАЇНСЬКОМУ І ТЕРНОПІЛЬСЬКОМУ ТЕЛЕКАНАЛАХ

Драган-Іванець Наталія Василівна

кандидат наук із соціальних комунікацій,

викладач кафедри журналістики

Тернопільського національного

педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Рогачук Оксана Володимирівна

магістрантка кафедри журналістики

Тернопільського національного

педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Вступ. Відомо, що телебачення загалом і теленовин зокрема є об'єктивним відображенням дійсності та формуванням суспільної громадської думки. Інформаційні програми на телебаченні – це лише частина інформаційного потоку, який постійно доповнює, збагачує та розвиває інформаційну картину світу, що відображається в контексті телемовлення. «Інформаційні програми необхідні для відображення суспільного життя, найбільш важливих та актуальних фактів, подій, явищ, для задоволення потреб аудиторії» [10].

Вважаємо, що в контексті інформаційного прогресу перед регіональним телебаченням стоїть низка викликів, серед яких великий вибір медіапродуктів, які виготовляють центральні та місцеві телеканали. Інформаційні сюжети повинні бути професійними, ефективними, якісними та дотримуватись балансу думок, щоб вистояти в жорсткій конкуренції на телевізійному ринку.

Мета дослідження – проаналізувати та виокремити спільні та відмінні риси подання інформаційного телевізійного сюжету на регіональну тематику на загальнонаціональному та тернопільському телеканалах. Протягом 2021 року

(січень-вересень) ми досліджували всеукраїнський телеканал “1+1” (програму “ТСН”) та “Тернопіль 1” (програму “Т1 Новини”).

Матеріали і методи. Специфіку телебачення вивчали такі науковці: О. М. Білоус П. Я. Дворянин, В. В. Лизанчук, І. В. Крупський, Н. Є. Лебеденко, А. В. Яковець та інші. У своїх працях вони ґрунтовно проаналізували методологію підготовки та реалізацію інформаційного телесюжету й розвиток регіонального телебачення загалом. Однак поза увагою науковців залишається аналіз висвітлення регіональних подій (а саме тернопільського краю) на центральних телеканалах.

Ми використали метод відбору, контент-аналізу, узагальнення (для вивчення наукових праць на обрану тему), моніторингу (для опису інформаційних сюжетів), порівняння (для встановлення спільних та відмінностей особливостей подання новин на всеукраїнських та регіональних телеканалах), індукції та дедукції.

Результати та обговорення. Львівська дослідниця соціальних комунікацій Парасковія Дворянин у своєму дисертаційному дослідженні на тему «Новини на регіональному телебаченні: українськоцентрична парадигма» [2] зазначає, що регіональні телевізійні канали, конкуруючи в умовах невеликих територій та однакових подій, досить часто виконують функцію хлопчиків помагаїв, не дотримуються стандартів творення новинної продукції з урахуванням антиукраїнської інформаційної та військової агресії. «Змістовно-тематичний аналіз новинних випусків регіональних телеканалів науково зумовлює тезу, що не кожна думка має бути розповсюджена в гуманітарно-інформаційному просторі, тим паче, коли вона аморальна, антиукраїнська. До функцій регіонального телебачення належить охорона глядачів від геноциду словом і зображенням» [2], – зауважує Парасковія Дворянин.

У висновках до дисертації дослідниця стверджує, що під час творення новинного повідомлення потрібно дотримуватися таких методичних вимог: вміти правильно вичленовувати суспільний факт, не ізолюючи його від соціального середовища; не порушувати органічної достовірності факту

відбором тих чи інших зв'язків; не розглядати факт, про якого довідався, відірвано від інших фактів; не забувати про спадковість фактів, відображених на телеекрані; активно показувати регіональну дійсність у контексті всеукраїнських і загальнолюдських соціогуманістичних інтересів. «Щоби новина була оприлюднена через ЗМІ, зокрема регіональними телеканалами, вона повинна бути свіжою, раніше невідомою, близькою аудиторії, незвичайною, персоніфікованою, захопливою, важливою, духовно і морально наснаженою, власною (редакційною)» [2], – переконує львівська науковиця.

У статті «Регіональний рівень розвитку регіонального телебачення» дослідниця К. С. Беломоїна зауважує, що сьогодні велику увагу приділяють регіональному телебаченню, його програмуванню, проблематиці, функціонуванню, розвиткові, впливу на громадську думку та культуру глядачів. «Насамперед, це пов'язано з тим, що значення регіонального телебачення дедалі зростає. Мовлення українських каналів призначене для «усередненого» глядача, а місцеве – надає інформацію і порушує проблеми саме свого регіону. Інформаційні програми центральних телеканалів лише 13–18% загального обсягу трансляції приділяють висвітленню регіональної тематики», – зазначає науковиця [1].

Щоб виявити актуальні проблеми місцевої журналістики Інститут масової інформації за підтримки Уряду Великої Британії провів дослідження під назвою «З чого складаються місцеві новини Півдня і Сходу України: дослідження ІМІ» [5]. За допомогою аналізу фокус-груп та анкетування дослідники Інституту масової інформації виокремили низку проблем, які впливають на рівень розвитку місцевих ЗМІ та медіаситуацію в регіонах. Серед основних виокремили такі: приналежність ЗМІ місцевим олігархам чи політикам, недотримання журналістських стандартів, відсутність якісної редакційної політики, цензура з боку керівництва [5].

Автори підручника «Телевізійна та радіокомунікація: історія, теорії, новітні практики» [9] зазначають, що телевізійне повідомлення має відповідати таким вимогам: характеризуватися новизною і свіжістю, бути точним і

доказовим, правдивим та об'єктивним, повним і збалансованим, задовольняти людський інтерес, лаконічний стиль і бездоганність формулювань забезпечує чіткість висловлювання. «Дуже важливо, щоб тележурналіст про традиційне писав, розповідав нетрадиційно» [9], – зауважують львівські науковці.

До прикладу, порівняймо два сюжети на всеукраїнському телеканалі “1+1” у “ТСН” та на регіональному – “Тернопіль 1” у програмі “Т1 Новини”. Відомо, що 23 вересня 2021 року на Тернопільщині трапився землетрус. Епіцентр зафіксували в селі Нагоряни Чортківського району. Чому стався землетрус, що чули люди, скільки часу це тривало і чи слід очікувати чергових поштовхів – досліджували тернопільські журналісти. У той же день, сюжети опублікували на всеукраїнському телеканалі “1+1” у “ТСН” (автор Світлана Павук) [6] та на регіональному “Тернопіль 1” у програмі “Т1 Новини” (автор Оксана Рогачук) [4]. Отож, проаналізуймо (Таблиця 1), як журналісти телеканалів різних рівнів передали інформацію, з ким спілкувались та до якого висновку прийшли.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика телесюжетів

Елементи аналізу	для «ТСН»	«Т1 Новини»
Заголовок	Новини України: землетрус у Тернопільській області відчували і в сусідніх регіонах	Жителі Тернопільщини розповіли що пережили, будучи в епіцентрі землетрусу
Баланс думок	8 спікерів, серед них експерт	6 спікерів, серед них експерт
Стендап	Є на початку сюжету	Є в середині сюжету
Достовірність	Інформація подана в сюжеті достовірна, адже авторка посилається на офіційні джерела	Інформація подана у сюжеті достовірна, адже авторка посилається на офіційні джерела
Повнота	Журналістка побувала на 2 локаціях, де відбувся землетрус	Журналістка побувала лише в епіцентрі землетрусу, у Тернополі людей не опитувала
Оперативність	Опублікували в той ж день	Опублікували в той ж день
Відеоряд	Використані лайви та врізки з інтернету	Використані лайви та врізки з інтернету

За інформаційним наповненням ці сюжети не категорично різняться між собою. У кожному із них автори дотримались усіх журналістських стандартів. Тема сюжету однозначно є актуальною, землетрус – явище рідкісне на Тернопільщині. До речі, у день події, про це говорили абсолютно усі. У соцмережах публікували різні дописи та меми, коментували хто що відчув. Тож знімальні групи центрального та місцевого телеканалів спрацювали оперативно. Відразу поїхали на місце події та зібрали коментарі людей. Посилаючись на офіційні джерела, доступно розказали про землетрус, його потужність та наслідки. Важливо, що в кожному матеріалі є експертна думка, це означає що журналістки дотримались стандарту журналістики – балансу думок. Два матеріали побудовані за принципом піраміди – розпочали із найголовнішого та закінчили загальною інформацією. Урізноманітнили свої матеріали авторки лайвами, стендапами та врізками з інтернету. Це зробило сюжети динамічними та цікавими. За жанром, це репортаж із місця події. У кожному матеріалі інформаційні та лаконічні, несуть важливий фактаж для глядача. Єдина різниця у сюжетах – кількість локацій. У сюжеті “ТСН” журналістка розпочала із того, яка ситуація була в Тернополі, вже потім поїхала до епіцентру. Знімальна група регіонального телебачення поїхала відразу в село Нагоряни, ймовірно через те, що місцевим цікавіше дізнатись про епіцентр, адже тернополяни й так знають що відбувалося того ранку.

Ще один сюжет, який ми обрали для порівняння про те, як в одному із тернопільських аквапарків 18 травня 2021 року майже потонула 3-річна дівчинка. Дитина була у стані клінічної смерті, та її врятували. Повернули до життя дівчинку самі ж відвідувачі аквапарку – 2 медики, які теж там відпочивали. Далі, малечу відправили у лікарню, працівниками якої є самі рятувальники. Дану подію висвітлювали багато телеканалів та сайтів. Є на цю тему матеріали в новинних випусках “ТСН”(“1+1”) (автор Світлана Павук) [7] та “Т1 Новини” (“Тернопіль 1”) (автор Оксана Рогачук) [8].

Порівняльна характеристика телесюжетів

Елементи для аналізу	«ТСН»	«Т1 Новини»
Заголовок	Новини України: у тернопільському аквапарку трирічну дівчинку врятували зі стану клінічної смерті	Порятунок: як відчувається трирічна дівчинка, яка днями ледь не втопилася у тернопільському аквапарку
Баланс думок	5 спікерів	3 спікерів
Стендап	Немає	Немає
Достовірність	Достовірно, адже спілкувались із головними героями сюжету	Достовірно, адже спілкувались із головними героями сюжету
Повнота	Неповно, адже записали не всі сторони	Неповно, адже записали не всі сторони
Відеоряд	Викристано лайви та аматорське відео	Викристано лайви та аматорське відео

Сюжети про одну ж і ту подію, але подані по-різному (Таблиця 2). Що стосується сюжету «ТСН», то журналістка не дотрималась балансу думок. У неї є багато спікерів з лікарні, є потерпіла сторона. Проте Світлана Павук не записала жодного працівника із аквапарку. Ситуація наступна: авторка не дала можливість висловитись протилежній стороні, щоб глядач сам зробив об'єктивні висновки. Проте, журналістка відтворила події хронологічно. Що стосується сюжету «Т1 Новини». То тут, балансу думок дотриматись вдалось. Адже є дві протилежні сторони історії – рятівники та представниця аквапарку. Немає відеокоментаря мами дівчинки, яка ледь не загинула. Та журналістка закадровим голосом розповідає що із жінкою спілкувались та не на камеру. Заголовки двох матеріалів лаконічні і влучно повідомляють про головне. Обидва сюжети цікаві та динамічні. Один із головних критерій – актуальний. Ця тема є суспільно-важливою та піднімає вагому проблему – безпека дітей в аквапарках та на воді.

Висновки. Ми намагались за допомогою порівняльної характеристики дослідити специфіку висвітлення подій регіонально масштабу на загальнонаціональному каналі «1+1» (у програмі «ТСН») та регіональному «Тернопіль 1» (у програмі «Т1 Новини»). Проаналізувавши ефективність заголовку, дотримання балансу думок, достовірність, повноту та оперативність

інформації, відеоряд і кількість сценаріїв, можемо зробити висновок, що в обох програмах журналісти дотримались стандартів та зробили фахові новинні сюжети. Теми сюжетів об'єднує суспільний інтерес, який викликає цікавість у глядачів, емоції та спонукає до емпатії. Варто зазначити, що регіональне телебачення вимушене працювати в умовах, коли великий вибір медіапродуктів (і центральних, і місцевих телеканалів), жорстка конкуренція на телевізійному ринку, а глядач вимагає щораз більшого.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беломоїна К. С. Регіональний рівень розвитку українського телебачення. URL: https://ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/nauk_vid/rio_old_2017/ku/kultura39/28.pdf
2. Дворянин П. Я. Новини на регіональному телебаченні: українськоцентрична парадигма. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/05/dis_dvoryanyn.pdf
3. Дворянин П. Я. Ціннісні орієнтири регіональних телевізійних новин. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/apr/16127/dvorianyn.pdf>
4. Жителі Тернопільщини розповіли що пережили, будучи в епіцентрі землетрусу. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=x4bNPcVIBVo&t=10s>
5. З чого складаються місцеві новини Півдня і Сходу України: дослідження ІМІ. – Київ, 2016. URL: <https://imi.org.ua/wp-content/uploads/2017/06/Zvit-ukr.pdf>
6. Новини України: землетрус у Тернопільській області відчули і в сусідніх регіонах. URL: https://www.youtube.com/watch?v=_6TAi1EDef8&t=10s
7. Новини України: у тернопільському аквапарку трирічну дівчинку врятували зі стану клінічної смертю. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2fY7N4RRi8I&t=8s>
8. Порятунок: як почувается трирічна дівчинка, яка днями ледь не втопилась у тернопільському аквапарку. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Pal57MZ-xOk&t=10s>

9. Телевізійна та радіокомунікація: історія, теорії, новітні практики: підручник/ В. В. Лизанчук, І. В. Крупський, О. М. Білоус та ін. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 420 с.

10. Яковець А. В. Телевізійна журналістика: теорія і практика: підручник. Київ: ВД «Києво-Могилянська академія», 2007. 240 с.

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ КРАЇНИ НА ПРИКЛАДІ НАЦІОНАЛЬНОЇ FASHION-ІНДУСТРІЇ У ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІ

Зайчикова Дар'я Сергіївна

Студентка

Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка

г. Київ, Україна

Введення./Introduction. Імідж України як незалежної держави лише формується. Сьогодні в уявленні середньостатистичного іноземця він виглядає досить непривабливо. Україна асоціюється з розваленою економікою, ненадійним інвестиційним кліматом, корупцією, скандалами тощо. В той же час Україна для формування власного позитивного іміджу має цілу низку можливостей в різних сферах, зокрема, в сфері модної індустрії. З огляду на це, варто прослідити можливості та перспективи покращення іміджу нашої країни через призму роботи українських дизайнерів.

Мета роботи./Aim. Визначення та дослідження чинників, що впливають на формування зовнішньополітичного іміджу України, зокрема у закордонних медіа-ресурсах.

Матеріали та методи./Materials and methods. Для досягнення поставленої в роботі цілі були використані системний та історичний методи, аналіз мовного матеріалу та івент-аналіз трьох українських брендів одягу та аксесуарів.

Результати та обговорення./Results and discussion. Сучасні медіа є не просто суб'єктами донесення до масової свідомості певної інформації, а інструментом, за допомогою якого здійснюється безпосереднє формування самої свідомості. Водночас в умовах інформаційного суспільства та глобалізації змінюються як форми, так і принципи та механізми реалізації міжнародних відносин. У контексті зростання інформаційного чинника в міжнародних відносинах, актуалізуються ідеї Дж. Ная, акумульовані в концепцію «м'якої сили» (soft power), що реалізується, зокрема, через культуру й світоглядні

цінності, передбачає можливість отримувати бажаний результат радше через привабливість (attraction), ніж через примус, залякування та підкуп [1]

Відповідно, формування медійного образу країни в глобальному інформаційному просторі є важливою передумовою успіху політичних, соціальних та економічних реформ, оптимізації структури влади й управління. При цьому для України в умовах гібридної війни позитивне позиціонування є стратегічним завданням і буквально питанням національної безпеки.

Проблематика медіа-досліджень, зокрема, виявлення специфіки формування громадської думки за межами країни, знайшла своє відображення в історіографії. Активно здійснюється осмислення ролі ЗМІ в житті суспільства та особливостей їхнього впливу на громадську думку, досліджуються проблеми формування бренду «Україна» [2]. Вивченням стратегії «м'якої сили» займаються чимало сучасних дослідників [3]. Перспективним для нашого дослідження видається доробок О. Зернецької, у працях якої розглядаються впливи засобів масової комунікації, зокрема, і використання блогосфери як чинника реалізації «м'якого впливу», на світові політичні процеси, їх використання у реалізації національних інтересів у глобальному інформаційному просторі [4].

Міжнародна увага, спричинена геополітичною нестабільністю останніх семи років, заохотила міжнародні ЗМІ модної індустрії поглибити погляд на те, що може запропонувати українська мода. Українські дизайнери скористалися цією довгоочікуваною можливістю, використовуючи щойно відкриту увагу, щоб підкреслити яскраву та унікальну естетику українського дизайну, а також демонструвати свою конкурентоспроможність на міжнародному ринку. Страшні події 2014 року наділили нове покоління українців своїм політичним голосом, але це також допомогло українським дизайнерам висловити свою точку зору та творчість.

З 2014 року українська присутність на міжнародних тижнях моди та інших престижних подіумах швидко розширилася. Сім років тому український увійшов до списку престижної премії LVMH (французька компанія, виробник

предметів розкоші) для молодих дизайнерів. У 2015 році Антон Белінський потрапив в цей список, а в 2016 році - Anna October. Окрім того, щоб брати участь у конкурсах міжнародного масштабу, українські дизайнери також все частіше демонструють свої вироби на подиумах. Pascal зробили шоу у французькій столиці в перший день Paris Fashion Week минулого року [5], вироби бренду присутні у США, Канаді, Італії, Великобританії, Бельгії, Китаї, Грузії, Японії, Кореї. Київська дизайнерка Анастасія Іванова також прийняла участь в New York Fashion Week кілька років тому.

Враховуючи притаманну нестабільність міжнародної модної індустрії, момент успіху України не буде тривати вічно. Тим не менш, цікаво, що сучасна Україна отримала визнання як творчої та інноваційної країни, яка зробила великий внесок у розвиток глобальних тенденцій. Нинішній міжнародний фокус на українських брендах дає вітчизняній модній індустрії значний приріст. Це надихне наступне покоління українських дизайнерів на глобальну конкурентоспроможність та підвищення стандартів всієї галузі.

Висновки./Conclusions. Сьогодні Україна є однією з країн Східної Європи, що найбільш динамічно розвиваються в сфері моди. Країна, а зокрема, Київ, претендує на звання модної столиці Східної Європи. Активне співробітництво з владою, в кінцевому рахунку, сприятиме розвитку модної індустрії України, а значить і активному потоку інвестицій її територію.

Для того, щоб задіяти весь іміджевий потенціал нашої держави, необхідні продумана державна інформаційна політика й чітко спланована брендінгова кампанія. Вдале поєднання внутрішньої та зовнішньої складової іміджу надасть можливість скорегувати негативний імідж України та створити підстави для формування позитивного іміджу України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Nye J. S. Soft Power: The Means to Success in World Politics / J. S. Nye. – New York: Public Affairs Group, 2004. – 191 p

2. Зубик О. Імідж України: погляд з-за меж [Електронний ресурс] / О. Зубик. – Режим доступу: experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=11063.

3. Нікулішин Н. Основні підходи до розкриття змісту поняття «м'яка сила» у сучасній вітчизняній науці / Н. Нікулішин // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2014. – Вип. 26. – С. 32–37.

4. Зернецька О. Жорстка боротьба за м'яку владу у світі: (конкуренція в Інтернеті та за Інтернет) / О. Зернецька // Зовнішні справи. – 2010. – No 7/8. – С. 42–46.

5. Paskal Fashion Brand on The Paris Fashion Week [Електронний ресурс] // Galina Sinkevici. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://odessareview.com/paskal-fashion-brand-paris-fashion-week/>.

**ВПЛИВ ЗМІ ТА СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА НА НАСИЛЬСТВО ТА
ТЕРОРИЗМ (НА ПРИКЛАДІ МАС-МЕДІА США)**

Іщенко Інна Олександрівна

магістрант

ОП «Міжнародна журналістика»

Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Київ, Україна

Анотація. У статті досліджується мас-медіа та застосування технологій маніпуляції у сучасному світі. Поняття маніпуляції на сьогодні найбільш розроблене як психотехнології, де головним чином досліджуються психологічні чинники, механізми впливу мас-медіа на суспільство. Приклади маніпулятивних дій, які відрізняють терористичний акт від кримінального злочину, військової диверсії. Авторкою охарактеризоване поняття сутності тероризму, його види та форми прояву.

Ключові слова: ІДІЛ, тероризм, Ісламська держава, суніти, джихад, джихадизм, США, екстремісти, Аль-Каїда.

Вступ. В умовах новітньої інформаційної ери процес маніпуляції та нав'язування думки є поширеним. Поняття маніпуляції на сьогодні найбільш розроблене в психології, де головним чином досліджуються психологічні чинники, механізми і наслідки маніпуляцій в комунікації.

Мас-медіа – засоби інформації, яким притаманні звернення до масової аудиторії, доступність багатьом людям, корпоративний зміст виробництва інформації. ЗМІ стали головним інструментом для поширення повідомлень. [1]

У цій статті ми послуговуватимосся визначенням, що мас-медіа – це преса, радіо, телебачення, інтернет, звукозаписи та відеозаписи, відеотекст, телетекст

тощо. На мою думку, соцмережі входять до мас-медіа. Всі засоби комунікації, які звертаються до масової аудиторії та доступні багатьом людям.

Тероризм – це свідоме провокування та використання страху через насилля або, що не менш важливо, загрозу насилля для досягнення політичних цілей. З огляду на це визначення можна виділити три основні характеристики, які чітко відрізняють терористичний акт від кримінального злочину чи, наприклад, військової диверсії, а саме:

- свідоме та сплановане використання насилля щодо інших;
- бажання та намір залякати своїми діями особу, групу чи ціле суспільство;
- наявність чіткої політичної мети. [2]

Тероризм можна розглядати комунікаційною стратегією. Засоби масової інформації часто вважають “співучасниками” терориста, оскільки вони зміцнюють позиції злочинних угруповань. Іноді терористи дають ЗМІ емоційні, захопливі та криваві інформаційні приводи, які допомагають медіа продавати свій товар. Адже коли відбуваються терористичні атаки, люди активніше дивляться новини, і рейтинг медіа піднімається. Ось чому існують взаємні вигоди для обох сторін, їхні відносини можна охарактеризувати як симбіотичні.

Абраам Моль пише про ЗМІ: “Вони фактично контролюють всю нашу культуру, пропустивши її через свої фільтри, виділяють окремі елементи із загальної маси культурних явищ і надають їм особисту вагомість, підвищують цінність однієї ідеї, знецінюючи іншу, поляризують таким чином все поле культури.” [3]

Мета дослідження полягає у комплексному вивченні ролі, яку відіграють західні мас-медіа в Сполучених Штатах під час передачі терористичних повідомлень; факторів їхнього формування та методів впливу на насильство та тероризм.

Завдання:

1. Аналіз соціальних та друкованих медіа Сполучених Штатів на предмет використання із терористичною метою.

2. Дослідження соціальних платформ як інструментів впливу та маніпуляції у руках терористичних угруповань.

3. Узагальнення стратегій маніпуляцій у мас-медіа та соціальних медіа.

Об'єкт дослідження – матеріали американських ЗМІ та соціальних медіа (Facebook, Twitter, Youtube, Instagram, Inspire).

Предмет дослідження стратегії маніпуляцій у ЗМІ в питаннях терористичної пропаганди.

Методи дослідження. Задля дослідження та аналізу цієї теми використані такі методи: спостереження, порівняння, гіпотетичний метод, індукція та дедукція, аналіз і синтез. Метод порівняльного аналізу дозволяє на основі панівних концепцій визначити основні вади та переваги роботи тих чи інших мас-медіа. Аналіз і синтез, дедукція та індукція нададуть можливість розглянути ситуацію на основі розкладання дослідження на частини, їх аналізу, виявлення сутності та згодом до відтворення цілого з частин. Дискурсивний та семіотичний аналіз американських мас-медійних текстів та відео, політологічні та культурологічні наукові концепції. Застосовано також описовий, порівняльно-історичний, системний методи дослідження, спираючись на дослідження присвячені вивченню світової журналістики, політології та етнології, статті відомих науковців у галузі журналістики.

Дослідник Микола Леонов говорить про ЗМІ таке: “Інформація як ніколи перетворилася на інструмент влади. Коли стало відомо про сприйняття людською психікою навіювання, інформація у вигляді пропаганди й агітації стала головним важелем управління людьми. Вона поступово замінила собою грубу силу, насилля, яке довгий час вважалось єдиним знаряддям управління.” [3]

Багато в чому терористичний акт завжди був психологічним – це стратегія, яка викликає страх. Атаки 9/11 та 7/7 візуальні, асоціюються із зображенням літаків, що вражають вежі-близнюки, та червоним лондонським автобусом. Чим більший і жорстокіший вчинок, тим більше про це повідомлятиметься у ЗМІ. Крім того, існує сильна кореляція між важливістю

проблеми висвітлення в ЗМІ та важливістю, що її надає громадськість. Засоби масової інформації є найважливішим каналом для формування масової громадської думки. Хоча повний контроль над засобами масової інформації та соціальними медіа в умовах демократії неможливий, політики можуть певним чином взаємодіяти з терористами зі шпальт ЗМІ і тим самим сприяти побудові тероризму. Ці заяви можуть і часто підбираються засобами масової інформації та повідомляються громадськості. Тому вони потенційно вирішують завдання терористів: поширюють страх та паніку серед громадськості.

На сьогодні маніпулювання громадськістю через мас-медіа та соціальні платформи становлять загрозу суспільному життю.

Основні результати дослідження. Протягом останніх кількох років основні соціальні платформи перейшли від захисту свободи слова до боротьби з насильством. З цією метою більшість платформ централізувались на двосторонньому підході до протидії використанню інструментів в терористичних цілях. Передусім ідеться про можливість огляду сторінок та автоматизований чорний список. Платформи також експериментують з третьою категорією, яка працює з повідомленнями, що, ймовірно, заохочують тероризм або сприяють йому. Далі платформи спрямовують підозрілі повідомлення на огляд, але на сьогодні можливості таких систем обмежені й зосереджені переважно на текстовому змісті.

Взаємозв'язок між тероризмом та ЗМІ дуже залежить від того, що для особи означає тероризм. У той час як деякі дефініції зосереджуються на фізичному акті насильства, інші підкреслюють політичний характер діяння або субдержавний статус суб'єкта тероризму. Алекс Шмідт та Альберт Йонгманн (1988) провели одне з найвідоміших досліджень, використовуючи 109 різних термінів тероризму, і склали перелік можливих визначень, які можуть бути використані для характеристики тероризму. [4]

Цими термінами є:

- Насильство, сила
- Політика

- Страх, терор
- Загроза
- Психологічні ефекти та очікувані реакції
- Цілеспрямована, планова, систематизована, організована злочинність
- Метод бою, стратегія, тактика
- Дискримінація
- Залякування
- Група, рух, організація
- Нерозрахунковість, непередбачуваність, несподіваність виникнення

насильства

Історично більшість компаній покладалися на такий підхід: видалення після огляду, тобто, якщо 1000 людей завантажують одне і те саме терористичне пропагандистське зображення, всі 1000 зображень повинні бути переглянуті індивідуально різними модераторами та видалені один за одним. Потім той самий користувач може просто перезавантажити зображення через секунди, і його потрібно буде позначити і переглянути ще раз. На запитання, чому Facebook не використовував чорний список, щоб запобігти повторному перегляду, компанія просто відмовлялась від коментарів.

Урядовий тиск, нарешті, змусив основні соціальні платформи взятися до конкретних дій, що призвело до спільної ініціативи, в якій компанії погодилися спільно впроваджувати чорний список на основі підписів та спільний список підписів для зображень. У цій моделі, коли модератор видаляє зображення, унікальний підпис або “цифровий хеш” зображення вводиться в центральну базу даних і використовується для запобігання повторному завантаженню зображення, як на на будь-якій соціальній платформі.

Відстежувати зміст контенту завжди важко, і навіть найдосконаліші системи випадково пропускають підозрілий контент. Але під час терактів великі платформи стикаються з особливо великими проблемами. Як показали дослідження, терористичні атаки спричиняють хвилі ненависті в Інтернеті, переповнюючи системи звітування. Багато людей, які завантажують та діляться

цим вмістом, також знають, як обманути платформи та обійти перевірки. Що важливо для протидії тероризму в соцмережах?

1. Регулювання чутливості інструментів, які виявляють розпалювання ворожнечі.

Єдиний спосіб по-справжньому надійно переконатися, що жоден ненависний контент не вийде в Інтернет, — це заборонити завантажувати будь-який вміст, але це буде помилкою. Набагато краще налаштувати чутливість алгоритмів.

2. Простіші дії

Під час атак платформи можуть запроваджувати спеціальні процедури, щоб персонал міг швидко працювати над контентом, не боячись низької оцінки ефективності. Вони також можуть запровадити тимчасові карантини, щоб вміст позначався для негайного видалення, але потім був повторно вивчений.

3. Обмеження можливості користувачів ділитися

Платформи повинні обмежувати можливість ділитися контентом на своєму веб-сайті. Ця тактика вже була ухваленою компанією WhatsApp, яка тепер обмежує кількість пересилань контенту.

4. Створення спільних баз даних

Створення спільної бази даних з ненависним контентом гарантувало б, що він буде видалений з одного сайту та автоматично заборонений на іншому. Це дозволить не тільки уникнути непотрібного дублювання, а й дасть можливість платформам швидко працювати та реагувати.

Висновки. Соціальні медіа та ЗМІ у XXI столітті постали перед новими викликами, спричиненими розвитком тероризму. Численні соціальні та друковані медіа перетворилися на зброю в руках терористів. Інтернет багато в чому змінив тероризм. Наприклад, активні заходи, які колись проводилися вічна-віч, такі як збір коштів чи навчання, зараз відбуваються через веб-сайти та віртуальні навчальні табори. Багато джихадистів сьогодні ведуть сторінки в соціальних медіа, або спілкуються в Інтернеті за допомогою програм зашифрованих повідомлень для поширення пропаганди.

Щодо соціальних мереж, багато компаній погодилися спільно впроваджувати чорний список. У цій моделі, коли модератор видаляє зображення, воно вводиться в центральну базу даних і використовується для запобігання повторному завантаженню цього зображення, як на будь-якій соціальній платформі.

Як висновок, тероризм можна назвати суттєвою загрозою безпеки людства. На жаль, боротьба з ним дуже складна. Це боротьба, яка ще й досі триває та ще багато років триватиме як у віртуальному, так і в реальному просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. СЛОВНИК Що таке мас-медіа [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%EC%E0%F1-%EC%E5%E4%B3%E0>.
2. Сучасний тероризм: напівдержави, вовки-одинаки та атаки смертників [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://tyzhden.ua/World/210020>.
3. Маніпулятивний вплив ЗМІ [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://osvita.ua/vnz/reports/journalism/25420/>.
4. Sullivan, R. 2014, "Live-tweeting terror: a rhetorical analysis of @HSMPress_ Twitter updates during the 2013 Nairobi hostage crisis", *Critical Studies on Terrorism*, vol. 7, no. 3, pp. 422-433.

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ВІРУСНОЇ РЕКЛАМИ ЗІ ЗВИЧАЙНОЮ РЕКЛАМОЮ

Нальот Карина Олегівна

Студент

Науковий керівник

Стрелкова Юлія Олександрівна

Кандидат філософських наук, доцент

Міжрегіональна Академія Управління Персоналом

Київ, Україна

Життя сучасного суспільства вже неможливо уявити без реклами. На сьогоднішній день, реклама здійснює вплив на всі сфери життя суспільстві. Зазвичай виділяють такі роль реклами, як: комунікативна, економічна, соціальна, ідеологічна, освітня, психологічна та культурологічна. Реклама в Інтернеті, яка використовує стандартні інструменти (пошукова оптимізація, контекстна реклама, таргетована реклама), зазвичай емоційно не залучає. Таким чином, реклама здійснює інформування цільової аудиторії про продукт компанії.

До іншого підходу відноситься вірусна реклама, головною особливістю якої є те, що вона залучає цільову аудиторії в поширенні рекламного повідомлення. Вірусна реклама отримала таку назву, тому що вона буквально «заражає» своєю ідеєю аудиторію і поширюється подібно справжньому вірусу. Завдяки своїй неординарності вона добре запам'ятовується і швидко передається від користувача до користувача. Але такий успіх можливий за умови, що реклама буде сприяти вирішенню проблем споживачів і зможе охопити максимальну аудиторію. Найлегше вірусну рекламу поширювати завдяки соціальним мережам, форумам, електронною поштою [1].

Вірусна реклама будується на наступних принципах:

Продукт має мати ту категорію людей, яка в силі вплинути на думку решти суспільства. Через них здійснюється поширення інформації про нові товари на ринку.

Заохочувати зацікавленість до того чи іншого товару. Інформація повинна подаватися в такому вигляді, завдяки якому, можна було б поширювати її іншим користувачам.

Матеріал не повинен містити в собі елементи, які сприяють виникненню труднощів при її сприйнятті, відповідати реальності та законам логіки.

Розсилка «вірусного» повідомлення має відбуватися без затримок і перешкод. Саме тому вірусна реклама більше орієнтується на мережу Інтернет, яка має великі технічні можливості.

У період проведення вірусної реклами, необхідно стежити за доступністю та популярністю послуг чи товарів, які представлені на ринку [4].

Вірусна реклама плідно прижилася у світі Інтернету, де темпи її поширення досить великі.

Основні переваги використання вірусної реклами порівняно зі звичайною рекламою:

1. Економічність. Економічність використання цього методу полягає в тому, що не він практично не потребує витрат на поширення інформаційного повідомлення. Особливо витрати скорочуються, якщо використовуються інтернет-канали;

2. Лояльність користувачів. Вірусна реклама ненав'язлива, аудиторія із задоволенням її отримує та поширює серед знайомих. Це, в свою чергу, не сприймається, як повсякденна дратівлива реклама. Також вірусні матеріали отримують із джерел, яким довіряють (друзі, знайомі), що формує позитивні емоції та відповідне ставлення до торгової марки;

3. Велика швидкість розповсюдження. Вірусна реклама ґрунтується на певній звичці людей ділитися інформацією: клієнт, який задоволений товаром чи послугою, розповість про це приблизно трьом знайомим, а ось незадоволений – десять. Саме в цьому полягає секрет вірусної реклами.

Однак, незважаючи на досить значні переваги вірусної реклами є ряд недоліків даного інструменту:

1. Проблеми у прогнозуванні результату вірусної кампанії. Практично неможливо передбачити реакцію аудиторії, тобто невідомо, з якою швидкістю буде поширено повідомлення і чи спрацює воно взагалі.

2. Висока ціна здійснення ідеї. Наприклад, вартість розробки відео чи аудіоролика, зображення, ігри тощо.

3. Обмеженість цільової аудиторії каналом передачі (інтернетом) [3].

Просування за допомогою вірусної реклами може приймати найрізноманітніші форми – відео, фото, флеш-ігри, статті, просто текст або розповсюдження у вигляді чуток. Найкраще поширюються відеоролики, а найгірше – текст. Внаслідок цього, текстову вірусну рекламу відшукати практично неможливо. А от щодо вірусних відео – тут, як правило, використовуються різноманітні смішні ролики, тривалість яких становить не більше 5 хвилин.

Відповідно до свого формату, вони нагадують рекламне відео. Крім роликів, вірусним відео може стати також і музичний кліп або трейлер до нового фільму, навіть виступ якоїсь людини на конференції [2]. Крім того, вірусний маркетинг може бути очікуваним та неочікуваним. Все залежить від того, чи була реклама кінцевою метою. Так, відомі випадки вірусного маркетингу можуть виявитися несподіванкою, адже не всі знають, що це був саме він. Часто речі, які «заразили» аудиторію, починають сприйматися як вірусна реклама, хоча з самого початку не мали такої мети.

Привабливість вірусного маркетингу як ефективного інструменту впливу на особисті сфери психіки споживача очевидна. Однак невивченість механізмів, що лежать в основі вірусного поширення інформації, стримує розвиток вірусного маркетингу і обмежує сфери його практичного використання. Інтернет – складна фрактальна за своєю структурою система. Траєкторії розповсюдження повідомлень по каналах інтернет-комунікації є детерміновано-хаотичними, залежать від незначних змін в факторах зовнішнього контексту і важко піддаються прогнозуванню, що може стати причиною серйозних репутаційних ризиків для корпорації.

Висновок. Отже, практика останніх років показує, що більшість споживачів уникають традиційних форм реклами. Саме завдяки цьому вірусна рекламна комунікація набула глобального поширення. Вірусний спосіб просування потребує ретельного планування, вивчення інтересів цільової аудиторії, розуміння суті проблеми та правильного «посіву» вірусу. Утім, жодна рекламно-комунікаційна технологія не може бути універсальною, і майбутнє реклами, на нашу думку, полягає в інтеграції традиційних та інноваційних методів.

ЛІТЕРАТУРА

Вірусний маркетинг. URL: <https://promodo.ua/ua/service/virusnij-marketing/>.

Вірусний маркетинг: що, як і навіщо? URL: <http://arhiv-statey.pp.ua/business/4490-virusnyj-marketing-htokak-i-zachem.html>.

Мороз Л. А. Проблеми використання нестандартних методів маркетингових комунікацій / Л. А. Мороз. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2010. № 690. С. 109–110.

Синева Н. Л., Вагин Д. Ю., Плесовских Г. А., Шипулло М. С., Хачатрян Г. А. Что, как, зачем? Воспитание организационной культуры в условиях быстрых перемен. *Инновационная экономика: перспективы развития и совершенствования*. 2018. №. 6 (32). С. 190–196.

ИСКУССТВОВЕДЕНИЕ

ANALYSIS OF ONLINE PLATFORMS FOR PROFESSIONAL PRESENTATION DESIGNER BY USING METHOD PORTFOLIO

Stonoga Daria,

assistant of design and interior department

Zinchenko Andrey

assistant of design and interior department

O. M. Beketov National University

of Urban Economy in Kharkiv, Ukraine

Introduction. The transformative activity of a designer, whose goal is to make the world more convenient, functional, and attractive, defines design as a cultural code and as a marker of the modern era. It is characterized by a focus on harmonizing the subject-spatial environment, achieving aesthetic, economic, and ergonomic qualities of design products.

The aim of the work is to analyze existing internet resources for creating and presenting a designer as a professional unit, and identify internet platforms for placing a design portfolio for professional self-presentation.

Materials and methods. Theory of system and personal-activity approaches to the study of the phenomena of professional presentation of designers. Artistic and design scientific approaches are applied in combination with comparative and presentation methods.

Results of the discussion. The design language is unique and universal, it is a communicative and expressive means that allows you to make a choice in the world of universal values and unlimited opportunities, attract the younger generation to the treasury of world culture, traditions and aesthetic values, form unique consciousness, develop the inner emotional world to individual and as a whole society. Therefore, the designer's presentation in this space plays a key role not only for professional representatives, employers, but also for people who are not involved in the design. A

designer needs to put himself, his creativity, ideas and worldview at the right angle, for a large audience. At the very beginning, this can be done through the work by creating a portfolio where the main idea and the field in which the designer works will be traced.

A designer's portfolio is a way of recording accumulated materials and projects that demonstrate the level of professionalism of the designer and the ability to solve problems of their professional activities through the creation of projects and design objects [1]. It can represent an object that is diverse in its composition, shape, and structure. Modern design bureaus, individual authors, and employers have an advantage over an electronic portfolio rather than a printed one, because it has such advantages as mobility, compactness, and speed of transfer from the designer to stakeholders.

Electronic portfolio – a set of data, documents, reviews, as well as products of various types of activities of a student during their studies in an educational organization [1]. An electronic portfolio or a portfolio that is located on an electronic medium, or on a special website-platform like an online portfolio. The most common sites in design circles for creating and hosting online portfolios are ArtStation, Dribbble, DeviantArt, Behance, Revision, Coroflot, and others.

ArtStation is one of the most well-known sites with a portfolio of pages, works by designers and artists from a small number in the field of creating computer games (for example: designing environments, characters, game objects, etc.) and web illustrations (characters, landscapes, comics, etc.) (fig.1). Website is a modern, up-to-date design and search engine for users. The grid style makes it easy to find new works of art and new talented authors. The basic design philosophy of the ArtStation platform is also well suited for mobile applications.

It also supports a variety of media uploads, including static images, videos, and 3D models. Finally, the service also provides artists with their own unique URL. There is also a «Work» page where artists and designers can apply for a job that posted stakeholders. Since their portfolios are also hosted on the same platform, it is very easy for designers to apply for a job using the resources of this platform. You

should also note the professional level of execution and design of the portfolio on this platform, structured by groups and topics. It is possible to learn from the experience in your project practice with colleagues, find partners and groups, and every day create collections of marked projects and the most revised projects of communities, as well as collections of new projects from other authors.

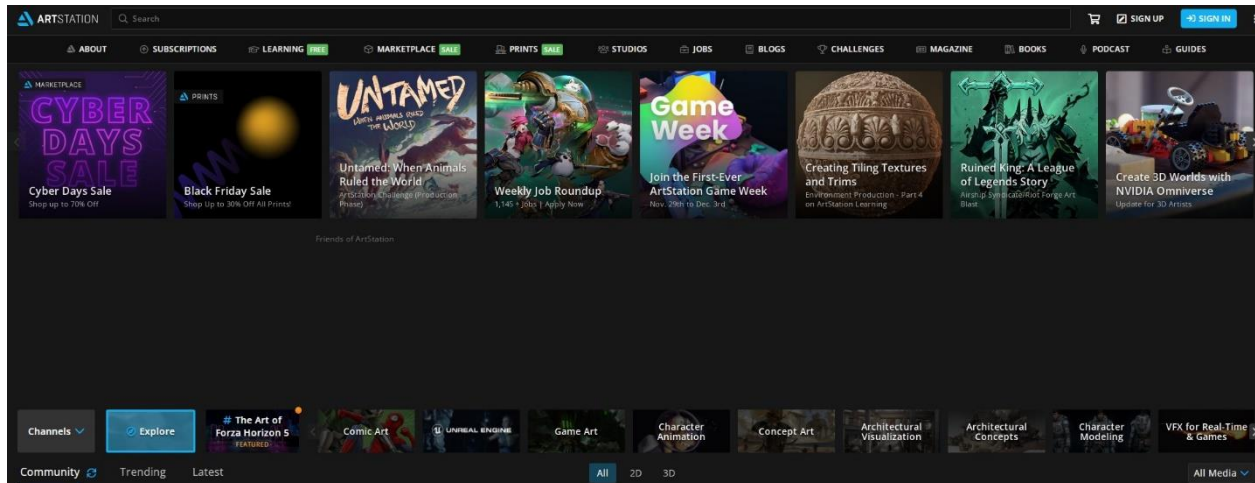

Fig.1 The main page of the web site ArtStation

Dribbble is also one of the most popular services (fig.2). The Dribbble web site called – the Twitter of the designer community. The service allows you to place your work only within a limited file size, which is sometimes not a very pleasant condition [2]. Here, designers show less attention to perfect design, and more creativity. Since designers do not need to create works of art with high-resolution images, they can use this energy to experiment with new content. However, this does not mean that the design or drawings posted on Dribbble are of lower quality than on other similar platforms. In terms of content type, Dribbble is best suited for professionals working as UI / UX designers, graphic and multimedia designers.

You should also pay attention to the fact that Dribbble allows to register only for those designers who have received an invitation from someone from the community. This ensures that the quality of content never falls below a certain standard, but on the other hand, it creates inconveniences for evaluating a personal portfolio by employers who are not registered on this platform.

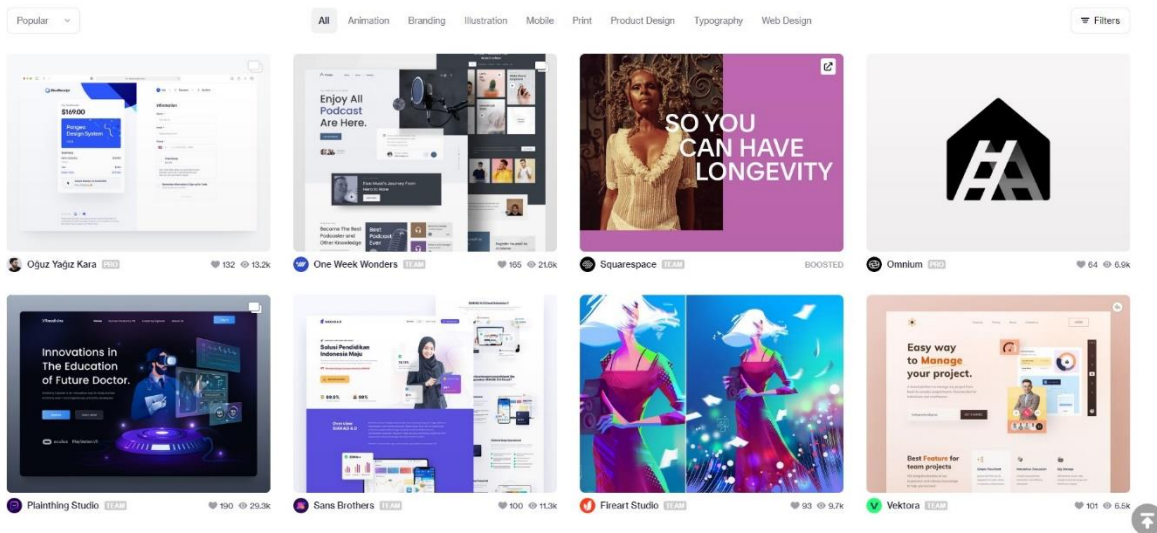

Fig.2 The main page of the Dribbble website

DeviantArt is one of the most popular online communities for digital artists and designers (fig.3). DeviantArt focuses more on digital artists creating digital art – drawings, sketches, digital drawings, comics, cartoons, and so on. You can even earn a portfolio by selling it to this platform. In addition, DeviantArt offers apps for Android and iOS.

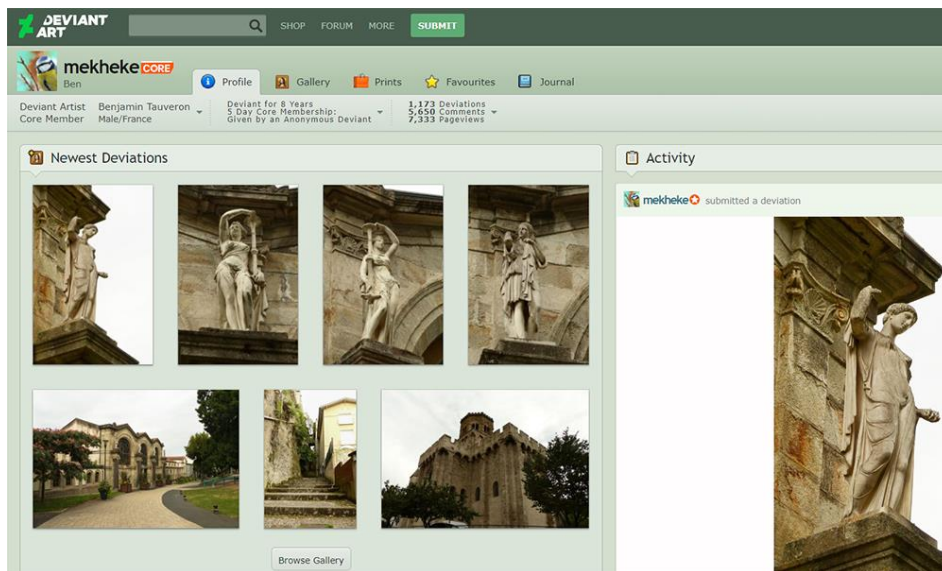

Fig. 3 page with works on the DeviantArt website

You can create and host your personal portfolio website online in several ways: create it yourself or use one of the existing online services. One of such is Behance, a worldwide community of photographers, designers, and illustrators who share their

latest work through it (fig.4). Both aspiring designers and art directors of major creative agencies post their work on it and discuss the work of colleagues.

Mathias Coria and Scott Belsky founded Behance in November 2005. In addition, many people use it for inspiration - the best works really get into the top of the site. In 2012, Behance was bought by Adobe, which produces software for designers: the well known Photoshop, as well as Illustrator, Muse, After Effects and other programs [3].

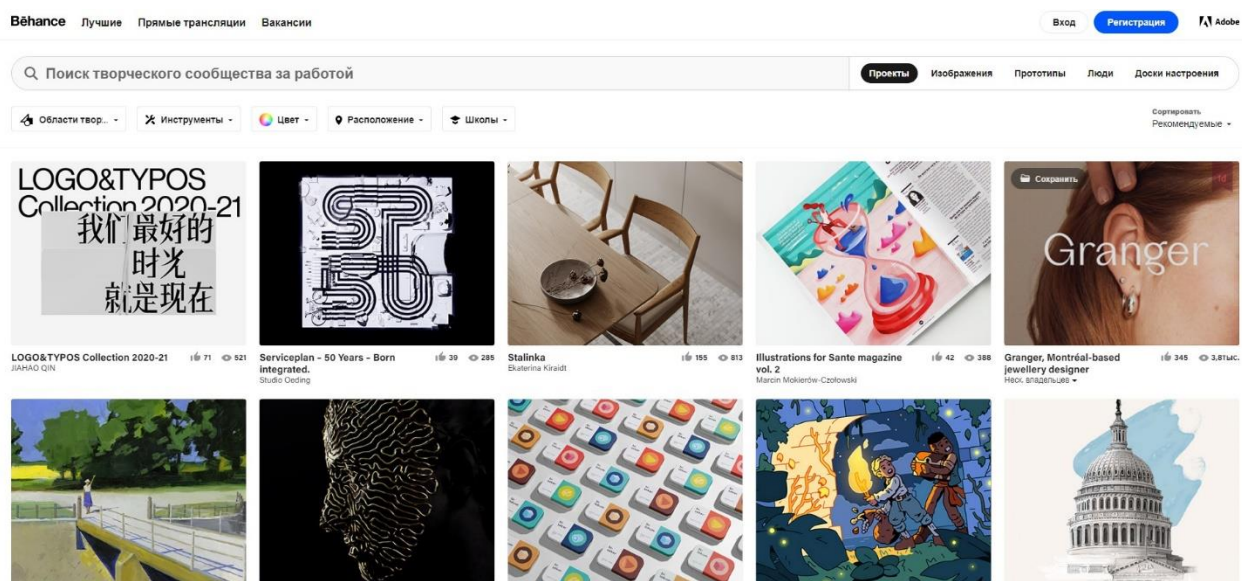

Fig.4 The main page of the portfolio website Behance.net

In addition to contact details, Behance profiles contain only projects, that you can create a unique style of design and presentation of information for each of them. Many people use an account on Behance to send it as a portfolio: and this is considered good form in the design environment. Behance even has a special section dedicated to finding jobs and employees, and you can post both images and videos here. In addition, Behance offers you to create a portfolio site from your profile: this is a very useful tool for further developing your personal presentation materials.

Coroflot is a foreign platform and social network for artists, designers, and illustrators (fig.5), in its appearance and functionality, the network resembles Behance.net – here you can also create a personal page with your portfolio and find employers from all over the world in your field of design [4]. Work on a personal

presentation on this site – on the «About» pages, the designer needs to tell about himself, his professional experience, participation in contests, performances and etc., education, as well as add tags to personal social networks or websites.

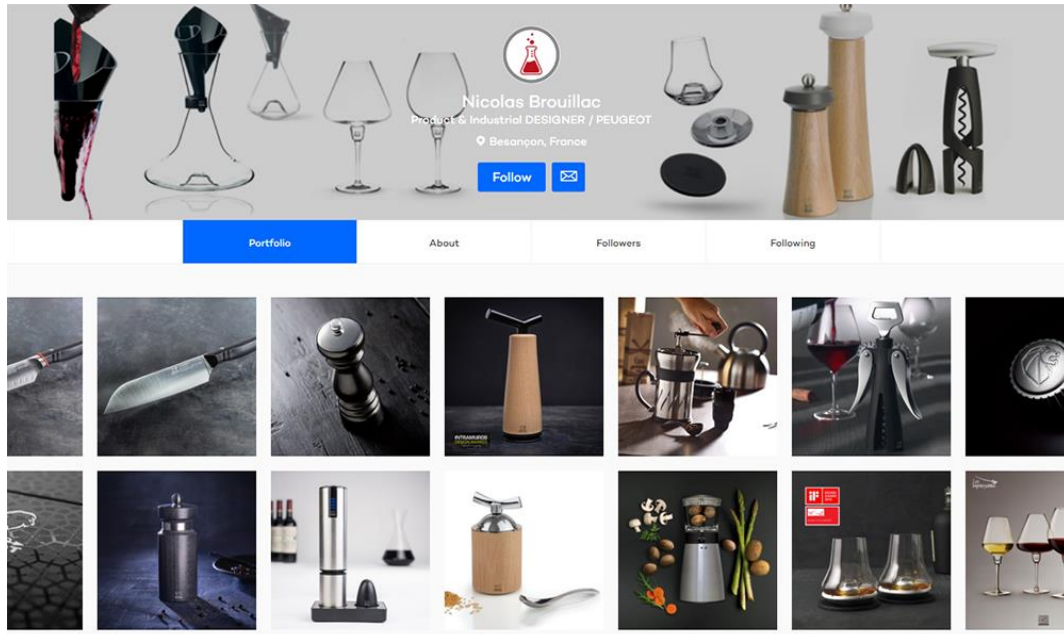

Fig. 5 The personal page of Nicolas Broilac on the Coroflot website

Conclusions. The current artical in the development of personal presentations of a designer is developing rapidly, and more advanced and professional techniques and computer programs are being used to create a portfolio – more professional and up-to-date versions of the presentation of their projects. Internet websites for creating design content are becoming increasingly relevant, so these studies have a great impact on teaching future students in the field of design.

REFERENCES:

1. Principles of organizing a designer's portfolio: website. URL: <https://habr.com/ru/post/188458/> (accessed: 26.10.2021).
2. Where you can make a portfolio: 18 best sites and services. URL: <https://digitalbroccoli.com/2018/09/21/gde-sdelat-portfolio/> (accessed: 26.11.2021).
3. Behance. URL: <https://www.behance.net/> (accessed: 26.11.2021).
4. Coroflot. URL: <https://www.coroflot.com/pro/search> (accessed: 26.11.2021).

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ РЕЖИСЕРА ШОУ ТА АРТ-ПРОЕКТІВ З ВЕДУЧИМ

Бугайова Вікторія Олександрівна

Доцент

Харківська державна академія культури

м. Харків, Україна

Вступ. Сьогодні українське сценічне мистецтво прогресує стрімкими темпами, виникають нові технологічні можливості, які дозволяють створювати захоплюючі шоу. Але треба розуміти, що навіть за наявності певних інноваційних технологій, зробити цілісний і гармонійний витвір мистецтва, неможливо без виразного і умілого синтезу роботи між режисером та ведучим. Вони повинні мати комплект певних якостей і мати величезний резерв знань та навичок. Режисер повинен безперервно прогресувати, збагачуватися новими знаннями, адже без цього його твір буде просто нецікавим. Ведучий у свою чергу, повинен постійно самовдосконалюватись та працювати над своїм мовним апаратом та іміджем.

З розвитком технологій, ведучий як дійова одиниця концертної програми, перестають існувати, та все частіше переходять у цифровій або онлайн-формат. Але це не означає, що робота режисера з ведучим полегшується, під час зйомок або запису, так само важливо знаходити спільну мову та вміти швидко знаходити рішення з'явившихся проблем.

Головні питання про досягнення спільної роботи режисера та ведучого будуть обговорюватися до тих пір, поки у світі створюються нові шоу і феноменальні концерти, які дозволяють глядачам відчувати ті емоції, які майстер-режисер уклав у свою роботу, а професійний ведучий реалізував на сценічному майданчику.

Цілі роботи. Довести важливість спільної роботи між режисером та ведучим, адже саме їх знання що до налагоджування творчого процесу і є запорукою виробництва сприятливої атмосфери на сцені, та як наслідок,

створення шедевру. Без фаховості режисера та ведучого, їх навичок знаходити спільну мову з усією командою, без знання вірно давати завдання та виконувати їх, без вміння розуміти один одного, нереально було б створювати видовищні концерти, шоу та арт-пректи.

Матеріали та методи. Після проведення аналізу роботи режисера з ведучим на сценічному майданчику, розгляд засобів, якими користуються режисери в роботі з артистами. Але є основні засоби і методи роботи з артистами, яких повинен мати будь-хто. Вивчення цієї теми не припиняється, адже театр не стоїть на місці, приходять нові режисери з новими ідеями і способами роботи. Слідчий ця тема буде актуальна постійно.

Мова режисерських завдань має бути мовою дій, а не мовою відчуттів, бо ведучий на сценічному майданчику повинен мати чіткий план мізансценування. Будьяка режисерська вказівка може бути зроблена як у формі словесного пояснення, так і у формі режисерської демонстрації.

Результати обговорення. Працюючи з ведучим, режисер повинен:

- донести, якщо це треба, той або інший образ і т. д;
- створити сприятливі умови праці на сценічному майданчику;
- вміти слухати ведучого, за для створення найкращої картинки;
- передбачити, що може вийти з під контролю, як сприйметься якійсь жарт глядачами: до чого можуть привести ті або інші помилки ведучого;
- чітко розмежити імпровізаційні кордони;
- досягти здійснення свого плану, проявити волю, наполегливість у важкій справі організації шоу або арт-проекту.

Висновки. Отже, від зроблених творчих продуктів сценічного мистецтва в деякій мірі залежить культурне і духовне становлення суспільства. Можна упевнено говорити, що справжній режисер є для ведучого не лише наставником на сценічних підмостках, а й справжнім напарником. Він – натхненник, мотиватор, наставник і вихователь усього колективу, з яким працює. На плечі режисера та ведучого лягає величезна відповідальність за цілий творчий процес. Під час роботи між режисером та ведучим потрібно знаходити

компроміси, адже без відмінних взаємовідносин в колективі добитися найкращого підсумку нереально.

Органічний процес спілкування та взаємодії, належний чутливий стан і мобілізація - це основні вимоги до ведучого на репетиціях та під час проведення концерту. Робота режисера з ведучим має на меті усунення причин, які заважають добитися потрібного творчого стану.

КАСТОМІЗАЦІЯ У GAME-ДИЗАЙНІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА МОЖЛИВОСТІ

Вергунова Наталія Сергіївна,

канд. мистецтвознавства, доцент

Шевченко Кирило Сергійович

Асистент

Кафедра дизайну та 3D-моделювання

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

м. Харків, Україна

Введення./Introduction. Специфіка ігрового середовища окрім іншого передбачає варіативності ігрового процесу або його складових. Це стосується і сюжетної частини гри, і можливості обирати сторони конфлікту, і можливості власними рішеннями впливати на подальший перебіг подій, однак розробники ігор на цьому не зупиняються. Сучасна ігрова індустрія в тому числі пропонує гравцеві можливість налаштування візуальних елементів – персонажів, транспортних засобів, зброї та амуніції – за власними побажаннями.

Мета роботи./Aim. Мета роботи полягає у розгляді кастомізації як явища у game-дизайні, його проявів, особливостей та можливостей у зміні художнього образу персонажів та предметів гри.

Матеріали и методи./Materials and methods. Методи роботи включають у себе синтез як поєднання окремих сторін предмета дослідження в єдине ціле. Окрім цього, в ході роботи використовується аналіз як метод пізнання, за допомогою якого предмет дослідження розкладається на окремі складові частини, які надалі і розглядаються окремо.

Результати і обговорення./Results and discussion. Кастомізацією (від англ. to customize – налаштовувати, змінювати) у загальному сенсі слова називають індивідуалізацію певних речей під запити конкретного користувача. Такі зміни можуть стосуватись як окремих деталей, так і усього предмету в цілому.

У ігровому середовищі визначення кастомізації співпадає із загальним, з тією лише різницею, що об'єктом, параметри якого налаштовуються, є персонаж або предмет із ігрового світу. Чіткі рамки того, що можна назвати кастомізацією, окреслити досить важко через низку причин. Перш за все, це відмінності у характері гри – так, у деяких іграх можливість налаштування предметів, зброї або вигляду персонажа на свій лад закладена від самого початку розробки, а в іншому випадку під визначення кастомізації потрапляють ті доробки, що було внесено не розробниками, а третьою стороною. А якщо піти далі, то взагалі будь-які зміни зовнішнього вигляду персонажа у грі на протязі її проходження можна назвати кастомізацією.

Головною мотивацією для гравця змінювати зовнішність персонажа або декорувати його озброєння є бажання втілити власні уявлення про події гри. Незважаючи на те, що сьогодні ігри розробляються величезними студіями, процес їх створення проходить численні етапи контролю, в тому числі попередні покази та альфа- і бета тести, все одно залишається можливість того, що гравці не зможуть задовольнити примхи та бажання у налаштуванні ігрового процесу під власне бачення. Однак є ряд ігор, які не просто дають гравцям можливість налаштувати, а повністю охоплюють концепцію, даючи гравцям можливість змінити майже все в ігровому світі [1].

Важливим елементом, що фактично вирішує роль кастомізації у конкретній грі, є рішення її розробників. Це пов'язано із тим, що кастомізація у іграх цілком залежить від того, які інструменти розробники гри передбачили для того, щоб гравці мали змогу редагувати персонажів чи амуніцію [2]. Інколи гравцям йдуть назустріч, лояльно ставлячись навіть до сторонніх модифікацій у грі та дозволяючи змінювати її за власним бажанням. Однак інколи позиція може бути принципово протилежною – подібний підхід частково можна пояснити тим, що game-дизайнери розробляють середовище та персонажів із певними творчими задумами, і неузгоджені зміни у їх вигляді можуть зашкодити візуальній концепції гри. Варто зауважити, що перша позиція більш привітно зустрічається гравцями – перш за все, це свого роду довіра гравцеві,

надання йому можливості хоч і опосередковано, але взяти участь у створенні образів та персонажів. Розширення ж і доповнення світу гри новими образами та візуальними елементами в певних випадках може йти їй на користь.

Зміни у художньому образі персонажів або предметів світу найчастіше відбуваються на користь більш вільного трактування зовнішності, подекуди із серйозним відходом від реалій всесвіту. Як правило, ключовими елементами кастомізації людського образу є риси обличчя та одяг, а для тієї ж зброї – кольорово-фактурне рішення, емблеми, візерунки тощо. Комбінування традиційної форми та конструкції зброї та її нестандартного кольорово-фактурного рішення є ще одним моментом виразності, заради якого гравці вдаються до кастомізації. Для створення такого ефекту добре підходять яскраві та контрастні кольорові рішення, геометричні паттерни та інші елементи.

При закладанні потенціалу «вбудованої» кастомізації перед розробниками повстає задача – як одночасно надати гравцеві певне поле для експериментів, зберігаючи при цьому загальне стилістичне рішення гри. Допоміжним засобом у цій ситуації може стати моделювання майбутнього застосування змінних елементів з метою їх оцінки на предмет гармонійності та співвідношення із «основним» дизайном гри.

Діапазон, в якому кастомізація може бути реалізована в грі, великий і залежить від гри та «двигуна» – системної основи – на якому працює гра. Для такої гри, як *Stardew Valley*, гравець вибирає кілька основних рис, щоб визначити образ свого персонажа. З іншого боку, RPG, як-от *Dark Souls*, дозволяє гравцям точно і детально визначати контури обличчя та структуру тіла персонажа [3]. Інколи у гри може існувати обмежений перелік того, що може бути налаштовано гравцем за власними побажаннями, а у інших випадках гравцеві може бути надана повна творча свобода, як, наприклад, у *Minecraft*.

Окрім вбудованої системи кастомізації, гравець інколи може застосовувати для цього т.з. скіни (від англ. *Skin* – шкіра, оболонка) – сторонні модифікації, за допомогою яких можна змінювати зовнішній вигляд тих чи інших елементів. Особливою популярністю такий спосіб оздоблення

користується у MMO-іграх (від англ. Massive multiplayer online game – масова багатокористувацька онлайн гра) Варіативність оздоблення зброї у тій же грі Counter-Strike наочно демонструє можливості із внесення змін до візуальної частини гри за бажанням гравця. Яскраві, подекуди «кислотні» кольори, контрастні кольорові пари, активні текстури, надписи та знаки відмінності – усе це суттєво змінює сталий образ озброєння гравця. У якості іншого прикладу можна навести гру Far Cry 6, система крафтингу (від англ. craft – ремесло, вміння) у якій схожа з попередньою версією гри - New Dawn – однак має деякі покращення. Вже трейлери демонстрували велику кількість унікальної імпровізованої зброї «Resolver». Їх можна зробити повністю з нуля, як у New Dawn, а можна з додатковими варіантами налаштування для гравців будь-яким способом [4]. Варіативність може стосуватись не лише суто зовнішнього вигляду – так, у грі «Ghost recon wildlands» гравець фактично може зібрати зразок озброєння із окремих деталей, комбінуючи їх задля створення бажаного ефекту.

Широкої популярності кастомізація набула як засіб монетизації гри – у такому випадку гравець сплачує за оригінальність образу та можливість вирізнитись. Подібний підхід є актуальним для ігор із принципом «Free-to-play», тобто таких, що позиціонуються як безкоштовні для гри. Ця пов'язано із тим, що у переважній більшості випадків кастомізація жодним чином не впливає на геймплей, а лише змінює зовнішні параметри об'єкту. У цьому випадку продаж кастомних речей одночасно не створює враження можливості придбання за більші гроші простішого геймплею, і дозволяє покупцеві реалізувати бажання вирізнитись із маси «стандартних» персонажів. Більш того, у деяких іграх, як наприклад у World of Tanks, є можливість відключити відображення таких елементів - тобто тоді їх бачитиме лише сам гравець.

Ще одним аспектом, який стосується одночасно і художньо-образного рішення, і взаємодії з гравцем, є використання у кастомних елементах т.з. «пасхальних» елементів – предметів або зображень, що посилають на інші ігри, фільми або твори. Такі елементи добре гармонізують із концепцією кастомізації

як додаткового елемента, надаючи при цьому гравцеві можливість знаходити заховані послання від розробників, взаємодіючи при цьому з грою на іншому рівні, що виходить за межі безпосередньо ігрового процесу.

Висновки./Conclusions. Підсумовуючи, можна визначити систему кастомізації у іграх як елемент, що при своїй другорядності наділений значним потенціалом у створенні та доповненні художнього образу у game-дизайні. Окрім можливості задоволення естетичних запитів гравця, кастомізація дозволяє створити відчуття більш глибокої взаємодії з грою, індивідуалізуючи досвід її проходження та надаючи відчуття причетності до створення образу персонажа разом із розробниками гри.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Play It Your Way: Gaming's Top 10 Most Customizable Games. – Режим доступу: <https://www.makeuseof.com/tag/play-it-your-way-gamings-top-10-most-customizable-games/> (дата звернення 26.11.2021) – Назва з екрана.

2. Что это - кастомизация в играх? – Режим доступу: <https://fb.ru/article/335993/chto-eto---kastomizatsiya-v-igrah> (дата звернення 26.11.2021) – Назва з екрана.

3. Play It Your Way: Gaming's Top 10 Most Customizable Games. – Режим доступу: <https://www.makeuseof.com/tag/play-it-your-way-gamings-top-10-most-customizable-games/> (дата звернення 25.11.2021) – Назва з екрана.

4. Why Far Cry's Weapon Tier System Isn't Returning In Far Cry 6. – Режим доступу: <https://screenrant.com/far-cry-6-weapon-customization-no-tier-why/> (дата звернення 27.11.2021) – Назва з екрана.

ГЕЙМ-ДИЗАЙН В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Голіус Валентин Анатолійович

Асистент

Кафедра Дизайну та 3D-моделювання
Харківський національний університет
міського господарства ім. О. М. Бекетова
м. Харків, Україна

Вступ./Introduction. Навчання – отримання нових знань, умінь, навичок. Цей процес суттєво впливає на формування світогляду, його розвиток та зміну. Діяльність навчання завжди має смисл не тільки в самому процесі протікання, але і в тому, що пропонується гравцеві в якості нового знання. Поширення застосування ігор в освітньому процесі ставить перед гейм-дизайнерами відповідальні цілі, зміщуючи фокус із розважальною складовою до освітньої, додаючи відповідну специфіку в гейм-дизайн.

Мета роботи./Aim. Мета роботи полягає в аналізі застосування гейм-дизайну в іграх, які інтегруються в освітній процес, додаючи інтерактивності й ефективності та залучаючи додаткову кількість одержувачів знань.

Матеріали і методи./Materials and methods. У ході роботи були розглянуті приклади розвитку та застосування гейм-дизайну у освітньому процесі, динаміка поширення та використання у супутніх галузях.

Результати та обговорення./Results and discussion. Першим офіційно задокументованим прикладом використання спроектованої гри в освітньому процесі є «Кригшпіль» (по нім. – Kriegsspiel) – настільна стратегічна гра, яка була поширена у першій половині XIX століття у Пруссії, розроблена Георгом фон Рассевіцем [1]. У ігровий набір цієї військової гри входив масивний комод зі стільницею розміром 180×180 см з кількома додатковими ігровими елементами (фарфорові фішки, циркулі, лінійки, гіпсові частини рельєфу), а також книга правил (рис. 1) [2]. Суть гри полягала у відтворенні реалістичних

військових ситуацій для тренувань молодих офіцерів пруської армії. За відгуками пруського командування, «Кригшпіль» став важливим чинником німецьких перемог. Згодом інші європейські країни звернули увагу на такий спосіб підготовки солдатів.

Рис.1. «Кригшпіль»

Взагалі, варгейми (від англ. Wargame – військова гра – різновид стратегічних ігор, настільних і комп'ютерних) прийшли до нас із давніх-давен. Ідея моделювати військові дії в ігровій формі вперше з'явилася у Стародавньому Римі та Індії. Прообразом таких ігор можуть вважатися шахи або їх індійський аналог чатурангу, в основу яких був закладений принцип «війни». Звичайно ж «Кригшпіль» на той час суттєво відрізнявся від сучасних варгеймів, але основні принципи були закладені саме в ньому. Полем для гри виступала топографічна карта (першою картою був кордон між Францією та Бельгією), грати могли 10 людей. Спілкуватись між собою гравці не могли, послання передавалися «гонцями», суперники розташовувалися в різних приміщеннях і не бачили розстановку сил один одного. Суддею виступав офіцер, який стежив за дотриманням правил та вів гру. Нині спірні ситуації вирішуються з допомогою кубиків, тоді конфлікт вирішував суддя. На хід виділявся певний час (три-п'ять хвилин). З позицій дизайну при створенні «Кригшпіль» була проведена серйозна проектна робота, з використанням

принципів композиції, формоутворення, промислового дизайну, роботи за матеріалом тощо.

У свою чергу поява відеоігор – ігор з використанням зображень, що згенеровані електронною апаратурою [3] – у ХХ столітті сприяла формуванню нового формату ігрової активності – інтерактивних розваг. Тим не менш можливі підходи до реалізації навчальних функцій залишилися незмінними і все також ґрунтуються на моделюванні подій та явищ, що відбуваються у світі у певний час за допомогою принципів та інструментарію гейм-дизайну. Перші дослідження, що були присвячені використанню відеоігор в освітньому процесі, з'явилися у США на початку 1970-х років, коли в рамках шкільного курсу з історії та соціології учні факультативно могли пройти комп'ютерну гру про життя американських піонерів The Oregon Trail. Гейм-дизайнери та розробники змодельовали події, які розгорталися у середині ХІХ століття. Учні керували групою переселенців, які подорожували Конестогом Орегонською стежкою. The Oregon Trail давала можливість дітям навчитися раціонально підходити до вирішення різноманітних завдань. Наприклад, гравцю давалася можливість обрати швидкість пересування худоби: чим швидше йшов буйвол, тим швидше гравець міг дістатися до Орегону та отримати додаткові бали. Широке застосування The Oregon Trail в американських школах вперше дало змогу розглядати відеоігри як засіб навчання.

Вчені Mental Health Institute у Дугласі підраховали, що з дитинства до 21 року людина в середньому встигає провести 10 000 годин у відеоіграх [4]. Це майже стільки ж, скільки учні проводять у класі протягом навчання у середній та старшій школі. А за підрахунками UNICEF, у будь-який шкільний день понад 1 мільярд дітей у всьому світі йдуть до школи [5] і багато батьків готові витратити додаткові гроші, щоб дитина навчалася краще. Більше того – вони готові дозволяти дітям грати в ігри, якщо будуть впевнені, що це – навчальні ігри. Тому гейм-дизайнери, розробляючи такого роду ігри, використовують ігрові механіки для розробки навчальних продуктів для дітей. Ринки дитячої освіти та ігор поступово об'єднуються. Розвиток освітніх технологій зумовлює

створення нової архітектури навчання. Освіта зараз базується не лише на класичних підручниках, зошитах та завданнях. Розробники ігор взаємодіють з вчителями та пропонують навчальні продукти, які спроектовані гейм-дизайнерами таким чином, що додають інтерактивності у навчальний процес і дають можливість дітям навчатися у звичному для них середовищі, яке не асоціюється із повсякденними уроками [6].

Перевагами такого формату користуються відомі гейм-розробники. Наприклад, для викладання за допомогою Minecraft Microsoft створила спеціальну платформу Minecraft: Education Edition (рис. 2). Вона майже ідентична стандартній версії, а основна відмінність – набір нових інструментів, створених спеціально для вчителів. У грі з'явилися класні дошки, телепорти для швидкого переміщення картою та можливість стежити за переміщенням учнів. Також у грі є інструменти «камера» та «портфоліо», які дозволяють учням швидко фіксувати та відправляти результати дистанційно.

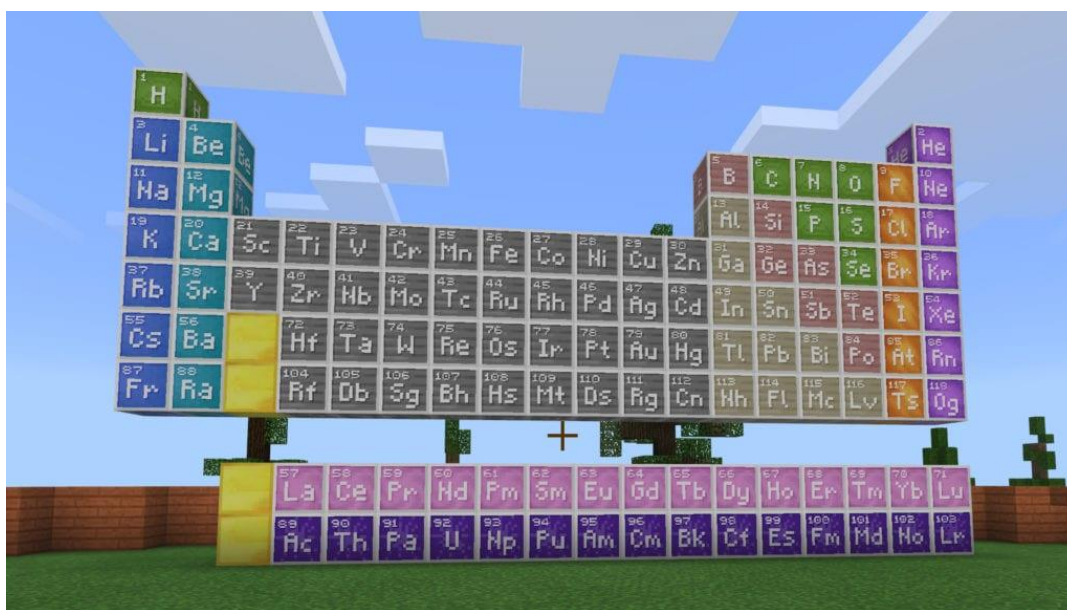

Рис.2. «Minecraft: Education Edition»

Minecraft: Education Edition — це насамперед інструмент, за допомогою якого викладач може проілюструвати лекцію. Спеціально для цього в системі є кілька розроблених гейм-дизайнерами карт-шаблонів на конкретні теми уроків. Їх можна заздалегідь завантажити та відредагувати на свій розсуд – регулювати

складність, створювати NPC, переставляти локації, змінювати завдання [7]. Присутність усередині симуляції історичного періоду чи сюжету класичного твору допомагає учням запам'ятати інформацію, а різні квести стимулюють вирішення завдань та рівнянь. Такі уроки перетворюються на спільну роботу, яку вчитель може відстежувати онлайн, одразу аналізуючи результати кожного учня.

Ще одним прикладом застосування гейм-дизайну у навчальному процесі є Fortnite – колективна гра на виживання збиранням ресурсів, будівництвом та боротьбою. Згідно зі звітом, із 350 мільйонів користувачів Fortnite 67% знаходяться у студентському віці 18-24 років. Команда ігрової платформи стверджує, що школярі також люблять їхню гру. Fortnite пропонує вчителям історії, математики, природничих наук або суспільствознавства розпочати роботу з їхньою платформою та додати інтерактивності до навчального процесу. Для впровадження гри у шкільні заняття для вчителів створили спеціальний курс Fortnite Creative.

Дослідження, проведене компанією BlueWeave Consulting, показало, що світовий ринок гейміфікації освіти сягнув \$697,3 млн. у 2020 році. Прогнозується, що глобальний ринок гейміфікованої освіти досягне \$4,145 млн. до 2027 року. Показник збільшуватиметься з річним темпом зростання 29% протягом 2021–2027 років [8]. Що, у свою чергу, говорить про затребуваність та актуальність гейм-дизайнерів цього напрямку.

У якості подальшого розвитку, наступного ступеню, використання ігор в освітньому процесі можна навести приклад механізму працевлаштування вчорашнього випускника навчального закладу. Під час співбесід онлайн, коли немає можливості особисто поспілкуватися з претендентом, компанії використовують креативні методики. На відміну від традиційного тестування, використання ігор дає змогу оцінити знання кандидатів у динамічній формі. Компанії почали використовувати гейміфікацію у рекрутингу багато років тому. Наприклад, Google запустила математичну гру для пошуку кандидатів ще в 2004 році [9]. Інтерактивні методики можуть використовувати сценарії, що

варіюються в залежності від потреб компанії. Наприклад, McKinsey використовує Digital Assessment – онлайн-гра, в якій кожному кандидату дістається свій сценарій, тому він не може отримати підказки, щоб обійти систему. За сюжетом гравець повинен вирішити екологічні проблеми – наприклад, створити систему коралового рифу, здатну вижити в умовах підвищеної токсичності, або розробити план порятунку місцевої фауни від стихійного лиха (рис. 3).

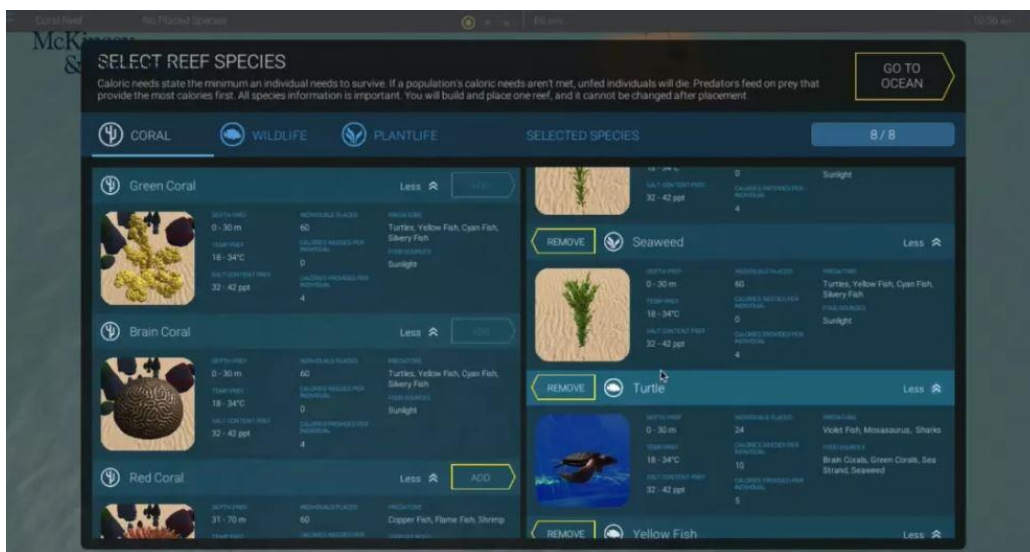

Рис. 3. «Digital Assessment»

Під час гри система аналізує поведінку гравця: як (і наскільки швидко) він приймав рішення та чи логічні вони. При цьому сценарії щоразу змінюються, а претендентам дається лише одна спроба на проходження. Якщо фахівець набирає необхідну кількість балів у грі, його запрошують на інтерв'ю. За допомогою такого підходу підбираються кадри, які мають одночасно системне та креативне мислення.

Висновки./Conclusions. В результаті роботи були розглянуті приклади використання гейм-дизайну у навчально-освітньому процесі. А аналіз тенденцій розвитку даного напрямку вказує на те, що перед гейм-дизайнерами, які займаються розробкою такого типу ігор, постає все більше різноманітних завдань, які розвиваються, вдосконалюються та поширюються у супутні галузі життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Pritchard D. The Encyclopedia of Chess Variants. Surrey: Games & Puzzles Publications, – 1994. – 364 с.
 2. Електронний ресурс: <https://www.spiegel.de/fotostrecke/kriegsspiel-die-rollenspiel-kommode-fotostrecke-42723.html>
 3. Електронний ресурс: Kent S. The Ultimate History of Video Games. New York: Three Rivers Press, – 2001. – 624 с.
 4. Електронний ресурс: <https://www.sciencedaily.com/releases/2015/05/150519210303.htm>
 5. Електронний ресурс: <https://www.unicef.org/education>
 6. Електронний ресурс: <https://forbes.ua/ru/innovations/osvita-stae-igrofikovanoyu-yak-igrovim-ta-edtech-biznesam-obednatisya-ta-zarobiti-25082021-2305>
 7. Електронний ресурс: <https://dtf.ru/games/170803-kak-i-zachem-minecraft-primenyayut-v-obrazovanii>
 8. Електронний ресурс: <https://www.globenewswire.com/en/news-release/2021/06/10/2245090/0/en/Global-Education-Gamification-Market-Getting-on-to-the-Magnanimous-Mode-Expected-to-Reach-USD-4-144-97-Million-in-2027.html>
 9. Електронний ресурс: <https://www.cnet.com/tech/services-and-software/google-recruits-eggheads-with-mystery-billboard/>
- 7+ <https://dtf.ru/games/170803-kak-i-zachem-minecraft-primenyayut-v-obrazovanii>

ПРИНЦИПИ ПРОЄКТУВАННЯ ДРУКОВАНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Голіус Валентин Анатолійович

Асистент

Кафедра Дизайну та 3D-моделювання
Харківський національний університет
міського господарства ім. О. М. Бекетова
м. Харків, Україна

Вступ./Introduction. Для різного роду друкованої продукції – журнали і газети, каталоги і брошури, звіти і посібники – важливий симбіоз композиційного рішення майбутнього проєкту з його функціональною спрямованістю, що заснована на розумінні технологічних процесів поліграфії. Тобто, іншими словами – легкочитаність. Найважливіше в цьому процесі – правильна організація майбутнього документа, що проєктується і успіх якого багато в чому залежить від ретельного планування способів, що дозволять споживачеві швидко знаходити інформацію і легко з нею працювати.

Мета роботи./Aim. Мета роботи полягає в аналізі та структуруванні правил і принципів проєктування друкованої продукції, що дозволить дизайнерові зупинитись на кращому типі компоновання сторінки для конкретного документа, використовувати відповідний шрифт і супутні графічні елементи візуального ряду.

Матеріали і методи./Materials and methods. У ході роботи були розглянуті основні принципи і правила, що регламентують проєктну діяльність дизайнера при роботі над друкованою продукцією. Були виділені і проаналізовані їх основні аспекти, що дозволяють дизайнерові спроектувати друковану продукцію на високому професійному рівні.

Результати та обговорення./Results and discussion. Елементи, з яких буде складатися майбутній проєкт, залежать від типу продукції (документа), її функціонального орієнтування. Рекламний проспект передбачає активну

візуальну інформацію зі зрозумілою текстовою підтримкою. Брошура для професійної конференції може містити графік семінарів, тези доповідей, дані про доповідачів і форми для реєстрації. Довідник вимагає наявності змісту і різного типу рубрикаторів. Технічне керівництво потребує глосарій. Тому, ретельно спланований проєкт гарантує, що всі необхідні елементи в ньому присутні.

Після того, як буде складений перелік необхідних елементів, варто підібрати тип формату, що в результаті визначить, як документ буде виглядати, спосіб його організації, розмір сторінки й основну композиційну структуру. Інформаційний бюлетень, як документ поточний і часто оновлюваний повинний виглядати інакше, ніж рекламний каталог. Перший може бути скомпонований у кілька колонок, з невеликими фотографіями, а для другого буде більш доречний формат з однією великою фотографією й однією або двома колонками.

При плануванні проєкту друкованої продукції (документа) варто приділити увагу деяким «технічним» аспектам. Необхідно вирішити, скільки буде колонок, як будуть виглядати заголовки, задати розміри відступів, що регулюють кількість білого простору на сторінці, вибрати характер шрифту, не забуваючи про його естетичну виразність й емоційний вплив, поєднуючи всі графічні елементи в закінчену композицію. Це дасть можливість вивірено і чітко визначити мету документа і його середовище так, щоб врахувати потреби аудиторії користувачів.

На сьогодні склалися і в якійсь мері систематизувалися деякі принципи і правила, що регламентують проєктну діяльність дизайнера при роботі над друкованими документами:

- використання модульних сіток для компоновання сторінки;
- колонки тексту;
- поля набору і міжколонні інтервали;
- організатори тексту;
- абзаци;

- білий простір образотворчої площини;
- інтеграція текстових і графічних елементів;
- використання кольору.

Модульна сітка є базовою структурою, що визначає розташування тексту, графічних елементів і ілюстрацій. Сітка дозволяє додати єдину форму основним елементам сторінки. Сітка складається з декількох недрукованих горизонтальних і вертикальних ліній або квадратів або прямокутників, що поділяють сторінку. Добре сконструйована сітка підкаже, де розмістити заголовки, текст і графіку. Сітка допомагає документові виглядати однаковим і погодженим, буде гарантувати композиційну і стилеутворюючу послідовність від однієї сторінки до іншої. Це дуже важливо при роботі над великим багатосторінковим документом, над яким можуть трудитися кілька людей, розробляючи його різні секції.

Створення модульних сіток – це теж свого роду творчий процес, по складності й обсягу робіт, порівнянний з іншою роботою дизайнера. Тому, коли є можливість, варто користуватися стандартними сітками. Якщо ж такі не влаштовують, можна побудувати модульну сітку самому, керуючись наступними правилами:

- необхідно заздалегідь визначити кількість стовпців у модульній сітці. Рекомендується вибирати кількість стовпців, рівне трьом, чотирьом і п'яти.;
- визначити внутрішні і зовнішні поля сітки. Ширина лівого зовнішнього поля повинна бути, принаймні, у 1,5 - 1,66 рази більше правого. Верхні і нижні поля повинні мати досить місця для розрізнення колонтитулів;
- форма осередку сітки повинна представляти квадрат або прямокутник;
- як правило, сітку найкраще будувати, керуючись англійською системою мір. Для зміни полів використовується так називана дюймова лінійка з кроком $1/16''=1,58$ мм.

Для організації тексту і графіки в проєктованому документі можна використовувати колонки. Компонування сторінки може базуватися на багатоколонному наборі в діапазоні від «суцільного» (одноколонного) до

семиколонного тексту. Коли, при великій наявності тексту, використовуються колонки, споживачеві, у якійсь мірі, легше зрозуміти структуру документа.

Ширина колонки впливає на зручність читання документа. Більш короткі рядки тексту звичайно читаються легше, ніж довгі. Коли колонка дуже широка, око споживача, переміщуючись від кінця одного рядка до початку наступного, може виявитися в скрутному положенні і втратити місце тексту, що читається. Дуже вузькі колонки теж можуть бути такими, що важко читаються, тому що очі читача занадто часто повинні переміщатися на кожен наступний рядок. Однією з задач дизайнера і є підбор відповідності довжини рядка, розміру кегля і ширини колонки.

Одноколонний формат знаходить своє застосування в листах, звітах і простих посібниках або інструкціях. Одноколонна сітка – простий проєкт, що особливо не враховує різноманіття графічних рішень. Використання графічних елементів, типу рамок, лінійок і різних шрифтів допоможе зробити ці сторінки більш привабливими і виразними.

Сітки з двома колонками доречні для інформаційних бюлетенів, брошур і каталогів. Поля набору повинні бути досить широкими, щоб текст не виглядав занадто щільним і важко читаємим.

Сітка з трьома колонками корисна для журналів, газет, інформаційних бюлетенів, генеральних каталогів і щорічних звітів. Перевага сітки з трьох колонок полягає в тому, що вона є гнучкою і дозволяє розміщати заголовки, графіку, фотографії і будь-які інші елементи, які перетинають дві або три колонки. Це дозволяє цікаво членувати текст на модулі, використовуючи різні графічні прийоми, що показують пріоритети матеріалів і їхнє співвідношення.

Змішана сітка варіює ширину колонок. Це дозволяє організовувати секції проєктованої продукції таким чином, що може формувати контрасти або підсилювати їхні відносини.

Існуюче поняття *«організатори тексту»* включає у себе – *заголовки, підзаголовки, підписи або інші типи тексту*. Ці інструменти організації, що

часто згадуються як виділені тексти, допомагають організувати документ і зробити його таким, що легко читається.

Заголовки – найбільш важливий тип організатора, тому що це те, на що споживач звертає увагу в першу чергу; вони допомагають йому вирішити, чи буде він читати текст. Ефективний заголовок повинний бути ємним і коротким, щоб користувач швидко усвідомив – що очікувати в тексті. Заголовки виглядають переконливими, коли вони займають не більше двох рядків.

Підзаголовки допомагають читачеві розуміти організацію документа. Вони розділяють текст на керовані інформаційні секції і поліпшують загальний вид сторінки.

Підписи можуть бути вирівняні по правій або лівій стороні ілюстрації. Звичайно підпис розміщують над або під ілюстрацією. Розмір підпису повинний бути пропорційний розмірові графічно.

Колонтитули і колонцифри допомагають зміцнювати погодженість документа і можуть допомогти користувачеві ідентифікувати інформацію. Поміщений угорі сторінки фірмовий блок суб'єкта комерційної діяльності допоможе ідентифікувати документ або бізнес.

Одним зі способів розділити значеннєву інформацію є використання *абзаців*. Є кілька способів вказати абзаци. Два найбільш популярних – додавання додаткового простору між абзацами й абзацний відступ на першому рядку кожного абзацу.

Незаповнений простір сторінки, що є вільним від тексту або графіки – важлива графічна складового будь-якого проєкту, рівноцінний композиційний інструмент. Біле поле/простір забезпечує контраст тексту і забезпечує відпочинок очам читача. Білий простір не обов'язково може бути білим; якщо фон кольоровий, то білий простір, у даному випадку асоціюється з ним. Поля набору – головне джерело білого простору. Не слід використовувати тільки стандартні поля набору. Можна, і навіть потрібно експериментувати з ними, щоб спробувати зробити проєкт свого документа унікальним. Інші джерела білого простору – області навколо графіки, лінійок, заголовків і ілюстрацій.

Додавання додаткового простору між колонками документа зробить його більш читаємим. Внутрішнє поле – порожній простір, який необхідно для палітурки. Простір полів і простір внутрішнього поля повинні бути достатнього розміру, щоб текст не давил і не руйнував сторінку.

Інтеграція тексту і графічних елементів робить проєкт більш цікавим. Графіки може й не бути в документі, але він буде набагато цікавим, якщо включити в нього різноманітні графічні елементи. Це елементи типу рамок, плашок, маркерів (bullet) і ліній, що сприяють організації документа.

За допомогою ліній можна розділяти частини сторінки або обрамляти її елементи. Лінії можуть бути різного характеру, товщини і кольору, з різною геометричною орієнтацією на сторінці, зокрема, горизонтальними або вертикальними.

Щоб розділити документ або виділити частину документа, можна застосовувати рамки. Рамки можуть визначати границі графіки, особливо, коли графіка має світлі кольори на краях. Однак на сторінці варто використовувати не більш ніж дві або три рамки, щоб сторінка не виглядала «перенасиченою». Використання заливання або кольорової підкладки в рамках може забезпечити контраст і зробити акцент на змісті, але при цьому не повинна порушатися рівновага між областями сторінки з заливанням і без неї.

Якщо в проєкті планується застосування кольору, він повинний використовуватися так, щоб підсумок був гармонічним і привабливим. Необхідно дотримувати послідовності у використанні кольорів по всьому документі. Краще застосовувати один або два кольори для ліній, заголовків або логотипів, повторюючи їх на сторінках усього документа, приводячи їх до загальної гармонії. Кольорові акценти в документі привертають увагу, але надмірна його кількість ускладнить візуальне сприйняття.

Висновки./Conclusions. В результаті роботи були розглянуті, проаналізовані та структуровані правила і принципи проєктування друкованої продукції, що дозволить дизайнерові спроектувати друковану продукцію на високому професійному рівні, зупинившись на кращому типі компоновання

сторінки для конкретного документа, використовуючи відповідний шрифт і супутні графічні елементи візуального ряду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голубева О. Л. Основы композиции : учебн. пособие. – М.: Изд. дом «Искусство», – 2004. - 120 с.
2. Пулін Р. Школа дизайну: макет : практ. керівництво для студ. і дизайнерів. – М.: Манн, Іванов і Фербер, – 2020. – 232 с.
3. Пулін Р. Школа дизайну: шрифт : практ. Керівництво для студ. і дизайнерів. – М.: Манн, Іванов і Фербер, – 2020. – 240 с.
4. Кричевский В. Строка, сошедшая с горизонтали. – Реклама, №1, – 1991. – 43 с.
5. Ривс Р. Реальность в рекламе. – М.: Внешторгреклама, – 1983.
6. Феличи Дж. Типографика: шрифт, верстка, дизайн: Пер. с англ. – 2-е изд., перераб. и доп. – СПб.: БХВ-Петербург, – 2014. – 496 с.

НОВІ ХОРЕОГРАФІЧНІ ФОРМИ СУЧАСНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ

Гордєєв Володимир Анатолійович

кандидат мистецтвознавства, доцент

Долайчук Христина Василівна

здобувачка вищої освіти

II (магістерського) ступеня

спеціальності 024 «Хореографія»

Рівненський державний гуманітарний університет

м. Рівне

Вступ. Неформальні субкультури в сучасному мистецькому просторі України надзвичайно різноманітні. Їх багатогранність знаходить своє вираження в різних сферах життя від музики і літератури до моди і кінематографу. Тому можна нині говорити про спосіб життя, в якому переважає інший (не традиційний) спосіб мислення, який взаємодіє з пошуками високих ідеалів і екзистенційних цінностей. Очевидно, що і в мистецтві хореографії відбувається потужний крок вперед – народжуються нові стилі, які потребують інших художніх образів і нового сутнісно-змістового тлумачення.

Мета роботи – розкрити нові хореографічні форми сучасної хореографії.

Методологічну основу публікації становлять спеціальні підходи і методи, поєднання яких забезпечує розкриття означеної проблеми - провідними тут є культурологія, мистецтвознавство, історія. В дослідженні використані наукові джерела, публіцистичні матеріали, інформація інтернет-джерел.

Результати і обговорення. Сучасний субкультурний простір, з його непередбачуваними ефектами в мистецтві танцю, пропонує іноваційні шляхи вираження, які ведуть до переосмислення пластичної мови. Народження стилю «фюжн» в українському просторі культури є, до певної міри, способом урізноманітнення фокусу танцю та його незалежності від музичного оформлення. Такий контент сприяє активізації стилю фюжн в параметрах сучасної субкультури. Адже так він намагається звільнитися з-під нагляду авангарду, тяжіючи до власного семіотичного поля. Танець фюжн абсолютно

утримується на основі провідних сучасних дискурсів – рівності, самореалізації, емансипації.

Танець, як вид діяльності молоді є ефективним засобом її активності. Сучасну хореографію, її видове розмаїття нині досліджують О.Бойко [1], А.Журавльова [2], О.Плахотнюк [3], М.Погребняк [4], О.Пастухов, М.Коростильова, Д.Шаріков [5], О.Шабаліна, та ін..

Так, хореограф Іржі Кіліан наголошував: «Я не заходжу в студію з упередженими ідеями, це неможливо. Отже, я намагаюся створити атмосферу, в якій кожен бере участь у створенні, а не я, нав'язуючи всім думку: «Робіть те, робіть інше» [6].

«Ви повинні увібрати в себе все це, а потім закликати танцівників до участі у створенні, попросивши їх імпровізувати, поділитися власним досвідом, своєю емоційністю, власним розумінням речей» [7].

З огляду на це, слід акцентувати увагу на те, що фюжн виник в результаті об'єднання деяких напрямків танцю в одне ціле. Так, в танці трайбл-фюжн присутні елементи фламеко, храмові танці Індії, танець живота американського кабаре і йоги. Усі тренери повторюють одне й те ж: «Якщо не знаєш чим зайнятися – починай танцювати. Хороший танець має здатність розважати і підняти настрій, позитивно впливати на самопочуття. Правильна осанка і постава ще нікому не заважала» [8]. Прислухаючись до таких порад, можна ознайомитися з різноманітними напрямками танців й набути досвіду взаємодії його і танців в стилі трайбл-фюжн.

Хореограф Іржі Кіліан згадав про цей спосіб роботи: «Я не заходжу в студію з упередженими ідеями, це неможливо. Отже, я намагаюся створити атмосферу, в якій кожен бере участь у створенні, а не я, нав'язуючи всім думку: «Робіть те, робіть інше» [6].

«Ви повинні увібрати в себе все це, а потім закликати танцівників до участі у створенні, попросивши їх імпровізувати, поділитися власним досвідом, своєю емоційністю, власним розумінням речей» [7].

З огляду на це, слід акцентувати увагу на те, що фюжн виник в результаті об'єднання деяких напрямків танцю в одне ціле. Так, в танці трайбл-фюжн присутні елементи фламенко, храмові танці Індії, танець живота американського кабаре і йоги. Усі тренери повторюють одне й те ж: «Якщо не знаєш чим зайнятися – починай танцювати. Хороший танець має здатність розважати і підняти настрій, позитивно впливати на самопочуття. Правильна осанка і постава ще нікому не заважала» [8]. Прислухаючись до таких порад, можна ознайомитися з різноманітними напрямками танців й набути досвіду взаємодії його і танців в стилі трайбл-фюжн.

Tribal fusion є одним із цікавіших видів сучасного танцю. Англійське слово «fusion» означає суміш, поєднання, відповідно сам танець передбачає змішаний стиль. Проте він не є сумішшю, і фюжн дозволяє танцівницям експериментувати різними фольклорними елементами, в тому числі з музичним супроводом, в результаті, поєднуючи в одному танцювальному заході різні стилі танцю, музики і костюмів різних культур.

Трайбл-фюжн можна назвати поєднанням хореографії і імпровізації, зі значним натиском на естетику і стилістику трайбл і додатковим впливом окремих культур й елементів сучасного танцювального стилю.

За версіями балетмейстерів існують різні інтерпретації цього танцю: індійський фюжн з додаванням індійської стилістики; фламенко фюжн з використанням різноманітних елементів фламенко; африканський фюжн з використанням джимбе в музиці, з додаванням африканського шиммі; модерн фюжн з комбінацією хіп-хоп елементів з електронною музикою; китайський фюжн (Chintst Fusion) з використанням елементів і пози китайських єдиноборств; японський і т.д.

Від джерел до сучасних тенденцій досліджуваного нами танцю слід зазначити, що сьогодні в Америці існують безліч стилів белліденсу. Танцівницям, які вивчають і виконують різні стилі слід запам'ятати, що поки вони не знайдуть «свого» стилю, вони не зможуть виступати на вищому рівні.

Отже, белліденс і фольклор/народний танець (Folkloric/Folkdance) – чотири основних види: природний (Native), завжди ототожнюють із країною походження (єгипетський стиль, ліванський стиль, турецький стиль та ін.); стиль племені/інтерпретаційний/перехідний (Tribal/Interhretive/Transitional), опрацьований Fat Chance Belly Dance з Каліфорнії і ототожнених з ними; і синтезований американський стиль (American Fusion), представлений танцівницями Nerine Avital, Ayesha, Ne-Kajira Jannan, Kehlila Nasnan та ін.[8]

Мова йде про стилі белліденсу, прив'язаних до певної країни. Їх можна спостерігати в кабаре або нічних клубах цієї країни, або в клубах інших країн, де виступають з цими стилями. Наприклад, в «Greek Villag Cafe» можна почути грецьку музику й побачити грецький стиль танцю, який зазвичай виконується в достатньо швидкому, стрімкому темпі.

А в «Cairo Club» буде грати арабська музика особливого роду, написана спеціально для белліденсу, і танцівниці будуть виступати в єгипетському стилі.

Сьогодні в Америці надто популярний єгипетський стиль. Танцівниця використовує ніжні, ледь помітні рухи для інтерпретації музики і переважає оригінальним контролем над мускулами і ясним розумінням нюансів мелодії і ритму. В цьому стилі велика увага приділяється тіло рухам, аніж роботі з хустиною taqsim'і переважно виконується стоячи, а техніка шиммі потребує великої уваги і в танці вона може виходити на передній план, тим самим дає танцівниці можливість продемонструвати якість контролю над тілом. Висловлювати свої емоції виконавиця танцю повинна чітко у відповідності з музикою.

В 70-х роках з'явилась велика кількість танцювальних груп, які розповсюджували і прославляли tribal: Bou Saada, Baba Karim, Amaal Dance Ensemble and Theatre, Dandara Dance Ensemble, Karavans Dance Troupe, Babylonian Ensemble і чимало ін.. Завдяки Bou Saada і їх колориту та драматичності народилась ціла плеяда нових груп, що намагаються вдосконалення.

В категорію interpretive входять танці з шаблею і інші реквізитні танці, в тому числі з корзинами і горшками. В танцях із шаблею виконавиця утримує одну чи дві або більше шабелі на голові, зап'ястку, стегні і т.д. Мета – демонстрація почуттів рівноваги і навичок взаємності із зброєю. Одна із кращих танцівниць з шаблею Charani із Вашингтона з її могутніми і повільними рухами. Вона колишня учасниця Amaal Ensemble до цього часу викладає в штаті Вашингтон. Charani завершує свій виступ, утримуючи на голові дві шаблі й при цьому здійснює повороти. Ще один хороший приклад танцю з шаблею – виступи Alfredo із Арегони, який об'єднує у своєму шоу вишуканість і мужність.

Висновки. Нині танцівники і балетмейстери усвідомили, що гармонійне буття сучасної людини не можливе без культури, мистецтва – усього, що створює баланс розумного і інстинктивного. Гармонію можливо досягнути шляхом дієвого засобу – сучасного танцю та його різновидової стилістики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко О.С. Імпровізаційність як ознака сучасної хореографії//Взаємодія аматорського та професійного мистецтва: збірник наукових матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції [упор. А.Підлипська, ред.К.Спрогіс], м. Київ. 13 квітня 2019р. Київ, КНУКіМ.-142с.

2. Журавльова А.В. Клуббінг як особливий культурний простір для просування креативних ідей // Взаємодія аматорського та професійного мистецтва: збірник наукових матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції [упор. А.Підлипська, ред.К.Спрогіс], м. Київ. 13 квітня 2019р. Київ, КНУКіМ.-142с.

3. Плахотнюк О. Українське хореографічне мистецтво в контексті художньої світової культури: сучасний поліжанровий дискурс. м. Львів. 2019. - 117с.

4. Погребняк М.М. Постмодерний танець: сутність, генеза та естетика. Сучасне хореографічне мистецтво: підґрунтя, тенденції, перспективи розвитку:

наук.-метод. посібник. [для студ.вищ.навч.закл.]/ упор. О.Плахотнюк. Львів: СПОЛОМ, 2016. –С.19-29.

5. Шаріков Д.В. Сучасна хореографія як феномен художньої культури ХХ століття // Автореферат дисертації на здобуття наук. ступ. канд. мистецтвознавства. –К., 2008.-22с.

6. Opera National de Paris (Producer). 2008. Bella Figura Juri Kylian. Retrieved from <http://www.yoytybe.com/watch?v=MXSdTssVyPM>

7. Semperoper Ballet (Producer). 2012/ Bella Figyra:Interview with:<http://www.voutube.com/watch?v=pEmq1bGeLSU>

8. <http://www.livemaster.ru/topic/1616995> – sochetainie-atmjfemyh – naryadov-i-etnicheskih-ukradhenij- v-tribal-fusion

ЭСТЕТИЧЕСКИЕ И СЕМАНТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИСТОРИИ ЕВРОПЕЙСКИХ ПУГОВИЦ. ПУГАТЬ ИЛИ ОЧАРОВЫВАТЬ?

Кокорина Галина Васильевна,

к. т. н., доцент

Киевский национальный университет технологий и дизайна

г. Киев, Украина

Введение. История пуговицы – это рассказ о том, как мелочь и безделица кристаллизовала в себе исторические эпохи. Анатолий Франс сказал, что ему достаточно полистать журнал мод для того, чтобы составить свое мнение о времени и нравах. В качестве подобного маркера может выступать отдельный элемент костюмного ансамбля, в том числе средства декорирования или функциональная фурнитура. Сегодня, когда дизайнеры и историки моды хорошо осознали, что в костюме не может быть мелочей, изучение и систематизация различных структурных элементов костюма представляет отдельное направление исследований в области истории моды.

Цель работы заключается в систематизации сведений об эволюции такого элемента европейского костюма как пуговица. Исследование проведено в контексте анализа эстетической и семантической роли пуговиц, а также с учетом изменения их функционального назначения.

Материалы и методы. Исследование проведено на базе археологических атрефактов, анализа музейных образцов пугових разных эпох, а также на основе изучения памятников изобразительного искусства. В работе использованы методы историко-хронологического и сравнительного анализа, методы систематизации визуальной информации.

Результаты и обсуждение. С точки зрения истории моды, пуговица – это важный артефакт. Археологические находки древнего костюма часто ограничиваются фурнитурой, и в таких случаях твердые средства крепления

деталей одежды и ее декорирования позволяют восстановить весь ансамбль. В древности костюм представлял собой комбинацию драпированных элементов и накладных форм, то есть таких, которые надевали «через голову». Подобная одежда в пуговицах не нуждалась, важнее были булавки и застежки-фибулы. Редким исключением были древнегреческие хитоны, которые крепились на плечах с помощью одной ли нескольких пуговиц. Основным материалом для пуговиц был металл – бронза, медь, олово, золото и серебро. Маленькие литые пуговицы имели форму гирьки с «ушком». Такая форма стала общераспространенной и сохранилась на многие столетия (рис. 1).

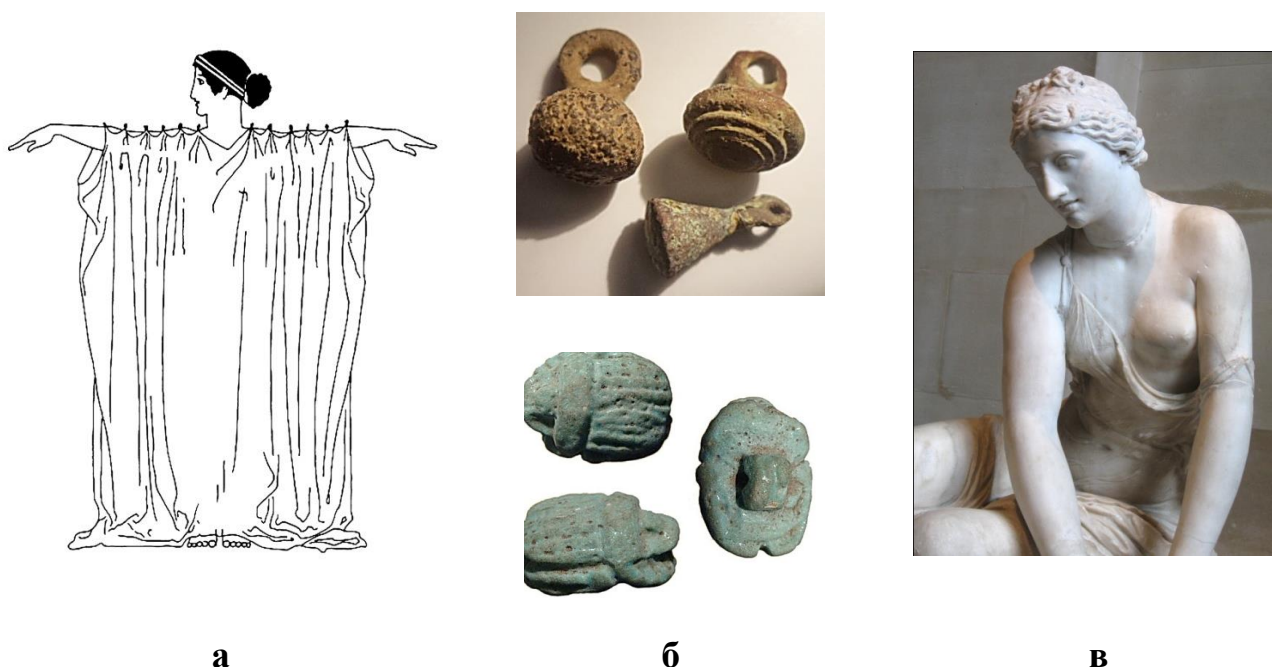

Рис. 1. Пуговицы в costume Древнего мира: а - древнегреческий пеплос; б – античные пуговицы в форме гирьки и египетские пуговицы с изображением скарабея (внизу); в – древнегреческий хитон

Роль пуговиц в средневековом costume значительно изменилась. Не имея важного утилитарного назначения до той поры, когда появились распашные формы одежды, они стали хранителями языческих суеверий, несмотря на распространение христианства. Историки выделяют особый вид пуговиц – оберегов, которые нашивали на одежду в разных местах и украшались символическим орнаментом. Оберегать и отпугивать злые силы – такова была

их главная роль, отсюда и название «пугалка» или пуговица. Той же цели служили пуговицы и подвески в форме бубенцов. Мотивы, украшающие средневековые пуговицы, трактовались как благопожелания достатка и плодovitости (например, символы засеянного поля) и космогонические знаки: символы солнца, розы ветров, триединого начала (рис. 2).

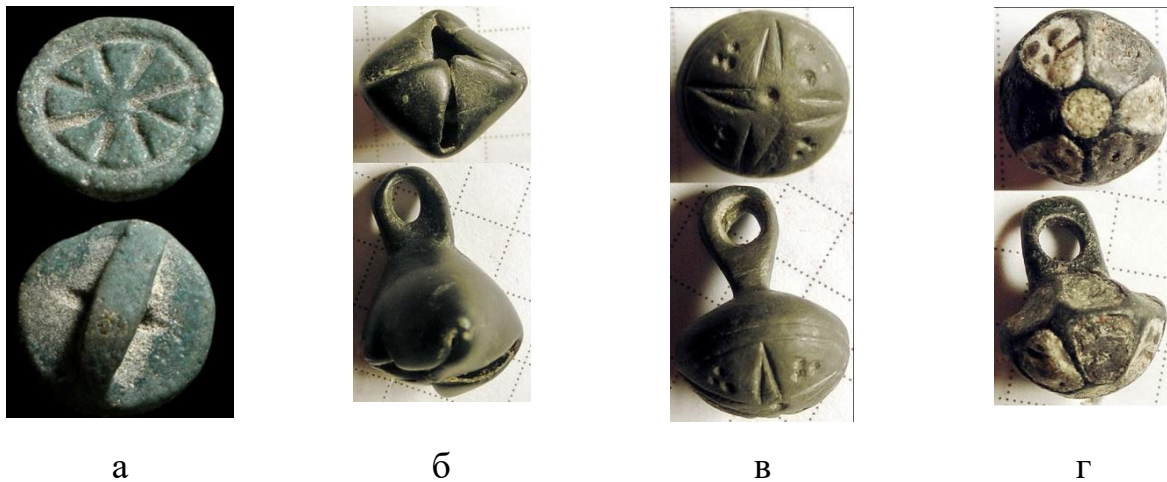

Рис. 2. Средневековые пуговицы: а - пуговица в форме печати с соляным знаком; б - пуговица-бубенчик; в - пуговица с символами розы ветров и засеянного поля; г - пуговица с гексаграммой, выемчатая эмаль

По мере распространения распашной одежды в средневековой Европе пуговицы получили широкое распространение. Такую одежду, в отличие от драпированной или накладной, набрасывали на плечи и, продев руки в рукава, запахивали или застегивали спереди. В XIV веке мужской костюм пополнился такими элементами как котарди и пурпуэн, которые застегивались на большое количество маленьких пуговиц шарообразной или грушевидной формы. Этимология термина «пуговица» в большинстве европейских языков имеет не символическую, а эстетическую аллюзию – бутон, нераскрывшийся цветок: «button» (англ.), «bouton» франц.)

В эпоху барокко, когда роскошь и вычурность стали культовыми, пуговица превратилась в мерило статуса и средство демонстрации материального достатка. Изменились и технологии их изготовления. Полые

внутри, снаружи пуговицы украшались теперь чрезвычайно разнообразно: зернь и филигрань, эмаль (перегородчатая, выемчатая и расписная), кабошоны из драгоценных камней (рис. 3). Финансовые проблемы во Франции вынудили короля Людовика XIV в 1689 году издать «Указ против роскоши», в результате чего на монеты было переплавлено большое количество ювелирных изделий. Французским модникам, а вслед за ними и всем остальным, пришлось отказаться от чрезмерных украшений в костюме. Но указы не коснулись функциональной фурнитуры, а, следовательно, и пуговиц. А их ценность измеряется не только количеством золота и серебра, но и художественными достоинствами.

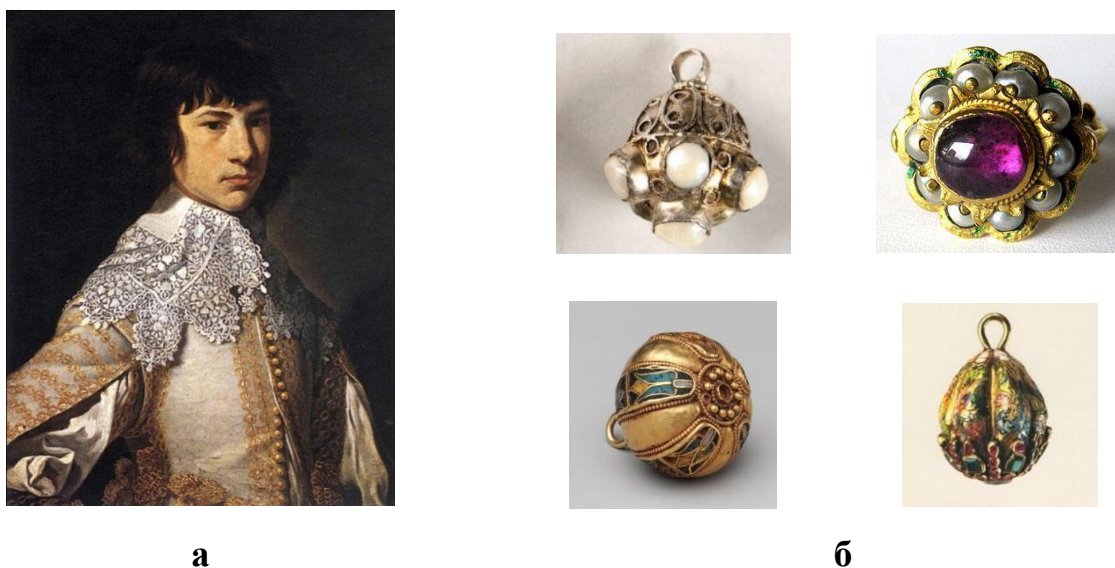

Рис. 3. Пуговицы в costume XVII века: а - Жан Тассел. Портрет молодого человека; б - ювелирные пуговицы XVII века

На смену массивным металлическим пуговицам пришли более изящные – перламутровые, фарфоровые, украшенные миниатюрной росписью. Вставки с изображением дам и кавалеров, пасторальных сценок, пейзажей, цветов и насекомых – все это отвечало гедонистическому духу рокайльной культуры XVIII века (рис. 4).

Рис. 4. Пуговицы и костюм XVIII века

Лучшие художники создавали рисунки для пуговиц, в их числе, например, Антуан Ватто. Пуговицы, обтянутые шелком были призваны поддержать производство текстиля во Франции. В Англии традиционно использовались металлические пуговицы, но, вместе с тем, на мануфактуре Джозайи Веджвуда, было налажено производство керамических пуговиц со сложными изобразительными мотивами в классицистическом стиле.

На дизайн пуговиц в XIX веке большое влияние оказали научно-технические инновации. В результате изобретения алмазной огранки стали английским мастером Мэтью Бултоном появились пуговицы, покрытые крошечными стальными зернами, напоминающие своим блеском бриллианты. На одной пуговице могло быть более сотни таких зерен, и стоила она дороже золотой. С помощью трафарета теперь умели наносить на фарфоровые пуговицы сложные изобразительные мотивы. В середине XIX века, с изобретением ферротипии, в моду вошли пуговицы «тинтайпс» с портретными изображениями. Большой популярностью пользовались стеклянные пуговицы, в том числе из черного богемского стекла, имитирующего агат (рис. 5). Основными потребителями пуговиц в XIX веке становятся женщины. Их наряды меняются все чаще, а вопросы декорирования выступают на передний

план. В ответ на это требование моды появляется большое количество пуговиц, выполненных в сложной смешанной технике. К числу таких новшеств относятся, в частности, ароматизированные пуговицы со вставками из ткани, пропитанной духами.

Рис. 5. Пуговицы XIX века

Костюмный дизайн XX века решал глобальные проблемы завоевания рынков сбыта. Деятельность домов высокой моды была направлена на презентацию оригинальных брендов. Пуговицы многих знаменитых модельеров с изображением логотипа или имени автора модели служили целям рекламы. Завоеванию массового потребителя одежды способствовали новые стратегии индустрии моды и технические изобретения. Основной тренд в костюме XX века – демократизация. Доступная по цене, удобная, но красивая одежда органично дополнялась пуговицами из нового, революционного материала – пластмассы. Этот материал позволял получать любую форму, использовать неограниченную гамму цветов, имитировать различные традиционные материалы. В оформлении пуговиц XX века как в зеркале отразились актуальные художественные течения: абстракционизм, конструктивизм, сюрреализм, поп-арт, концептуализм. Кто-то из модельеров покупал готовые пуговицы, кто-то разрабатывал собственный дизайн. К числу последних относятся, например, Эльза Скьяпарелли, Габриэль Шанель, Ив Сен Лоран,, Джанни Версаче, Сальваторе Феррогамо (рис. 6, 7).

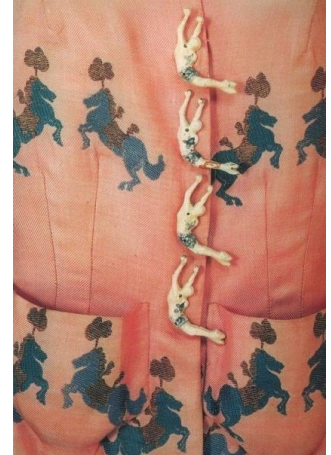

Рис. 6. Пуговицы в моделях Эльзы Скъяпарелли

а

б

в

г

д

Рис. 7. Пуговицы ведущих европейских брендов XX века: а, б - Габриэль Шанель; в – Ив Сен Лоран; г - Джанни Версаче; д - Сальваторе Феррагамо

Концептуальные подходы в современном дизайне словно замыкают круг истории, возвращая пуговице ее архаичное назначение. В коллекциях Франко Москино, а также Виктора Хорстинга и Рольфа Сноерена. пуговицы перестали быть функциональным или декоративным элементом, а служат отвлеченной идее, порой такой же абсурдной и эпатажной как средневековые бубенцы и «пугалки» (рис. 8).

а

б

Рис. 8. Использование пуговиц в современном дизайне костюма: а - модель Франко Москино; б - модель бренда Viktor&Rolf

Выводы. Являясь функциональным дополнением к костюму, пуговица аккумулировала в себе историю европейской моды от древности до XX века. На ранних этапах эволюции она была проекцией символических и религиозных смыслов, в Новое время – маркером эстетических и технологических инноваций. Сегодня пуговицы стали частью модных тенденций и, вместе с тем, инструментом продвижения актуального дизайнерского бренда.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Мир вещей: современная энциклопедия. Под ред. Т. Евсеева. М.: Аванта+, 2004. 444 с.
2. В. Корнев. Философия повседневных вещей. М.: ООО «Юнайтед Пресс», 2011. 250 с.
3. С. Бурда. Пуговицы, которые мы собираем. *Русский базар*. 2017. №44 (444). URL: <http://russian-bazaar.com/ru/content/5970.htm>
4. О. Буланова. Большая история маленькой пуговицы. 2009. URL: http://www.bakupages.com/blg-list.php?cmm_id=91&id=66266&usp_id=0

ЭТАПЫ ВЫПОЛНЕНИЯ ЗАДАНИЯ «ЦВЕТО-ФАКТУРНОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ДИЗАЙНЕРСКИХ ИЗДЕЛИЙ В ТЕХНИКЕ ГУАШЬ»

Коломиец Виктория Алексеевна

асистент

Харьковский национальный университет

городского хозяйства им. О.М. Бекетова

г. Харьков, Украина

Введение: Архитектурный или дизайнерский рисунок или чертеж с выявлением объема, цвета, света и тени ставят перед их исполнителем задачи, не свойственные живописи. Во-первых, в рамках общей стилистики графической подачи архитектурных проекций (фасадов, интерьеров, деталей) или дизайнерских изделий (машина, фен, утюг) их колористка имеет, как правило, очень сдержанную интенсивность. Во-вторых, характер ввода цвета наряду с монохромной демонстрацией объема и освещенности определяется не как живопись, а скорее, как покраска, требующая особой внимательности, аккуратности, точности и последовательности в работе.

Распространенной техникой учебной и профессиональной живописи является работа гуашью — водорастворимыми корпусными (непрозрачными) красками, цветность которых зависит только от цвета составляющих их массу пигментов.

Свойства гуаши приближают работу с ней к технике масляной живописи. Наложение мазков пятнами, перекрывающими полностью или частично нижележащие слои краски, возможность на поверхности изображения достигать плавных тоновых переходов составляют особенности гуаши, открывающие широкий диапазон художественных приемов [1].

Цель работы: выработка навыков работы в графической технике «гуашь», воспроизведения основных визуально-формообразующих свойств объектов (цвет, фактура, текстура поверхности).

Материалы и методы: задание выполняется на акварельной бумаге, натянутой на планшет, гуашью и кистями разного размера и формы.

Основной материал. Гуашь в меньшей степени, по сравнению с акварелью, увлажняет и коробит бумагу; сильный наклон мольберта не создает неудобств в работе с нею. Писать гуашью можно и на картоне; бумагу все же лучше выбирать фактурную, например, торшон — на нее лучше ложится краска. Кисти применяют, в основном, щетинные, плоские. В качестве палитры используют пластмассовые палетки, блюдца, плоские фасовочные поддоны из пенопласта. Рабочее место для живописи гуашью требует больших забот в своей подготовке; тем более следует внимательно отнестись к размещению красок, сосуда для воды, кистей, палитры для обеспечения удобной работы.

Если работа выполняется на бумаге, предпочтительнее натянуть ее на планшет.

Прикладное значение имеет техника гризайли, выполняемой гуашью. Гризайль в интерьере имитирует лепные композиции фризов и плафонов. Светотеневое выявление рельефа гризайлью соотнобразуется с реальным направлением света из окон. В гризайли для изображения белого цвета рельефа используются, кроме белил и сажи, умбра или охра при выявлении теплых тонов собственных теней и рефлексов; синим подцвечивают серые холодные падающие тени.

В арсенале проектных технических приемов дизайнера должно быть и умение равномерного красочного покрытия поверхности, в т.ч. гуашью: в покраске фасадов, разверток, подготовке фоновых колерных полей и т.п.

Как правило, объектом работы с гуашью в дизайне является чертеж изделия, перспективы изделия и архитектурные детали.

Бумага натягивается на планшет. Эти подготовительные работы необходимо выполнить до того, как вы приступите к работе с гуашью, поскольку бумага должна успеть высохнуть. Планшет с натянутой бумагой сохнет строго в горизонтальном положении. Выполнять ее лучше при дневном освещении.

Первый этап – выполнение рисунка, по которому будет выполнена дальнейшая работа.

Рисунок выполняется на бумаге «миллиметровка» (рис. 1) и затем переносится на планшет. Для перенесения рисунка на планшет, обратная сторона миллиметровки натирается углем или мягким карандашом, прикрепляется на планшет и аккуратно передавливается острым карандашом, на карандаш при этом сильно не давить. Таким образом, рисунок проступит на планшете и акварельная бумага будет сохранена.

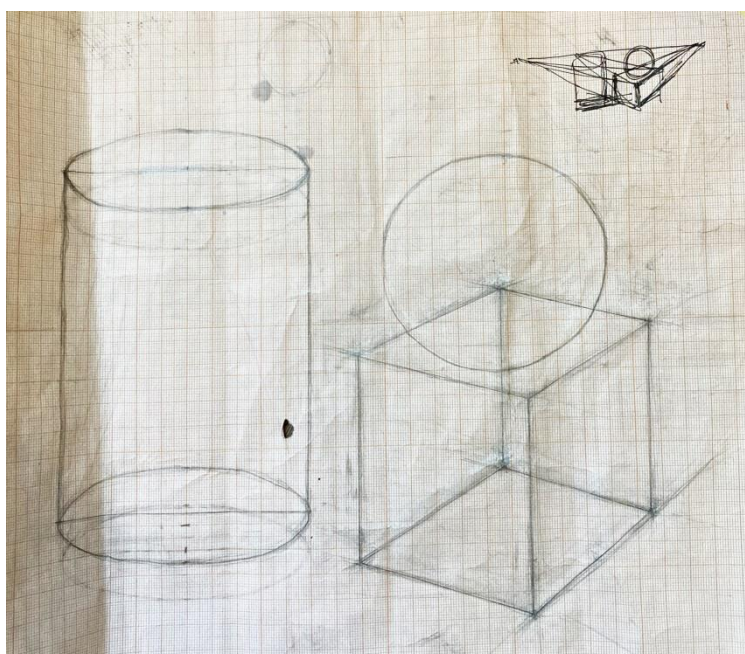

Рисунок 1 - Рисунок для перенесения на акварельный лист, выполненный на миллиметровке

Второй этап – подготовка рисунка на планшете для работы с гуашью и поверхности окрашивания.

Поверхность планшета с рисунком, аккуратно очищается, обезжиривается мягкой резинкой, мякишем свежего белого хлеба, затем промывается кистью с чистой водой (рис. 2).

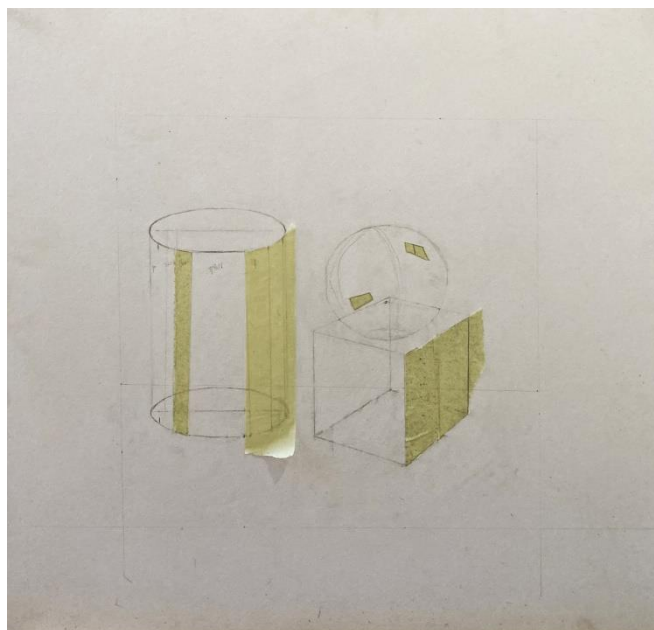

Рисунок 2 – рисунок под покраску гуашью

Третий этап – работа с гуашью.

Существует много приемов создания безупречно окрашенных гуашью поверхностей, основным секретом которых является обеспечение равномерного высыхания красочного слоя.

1. Техника окраски гуашью больших поверхностей близка малярной работе с набором соответствующих инструментов и приспособлений (широкий флейц, губка, валик, поддон для раскатки краски), и дизайнеру не следует пренебрегать опытом этого ремесла. Поверхность картона или бумаги, натянутой на планшет, равномерно увлажняется губкой или кистью. Пока она подсыхает, готовая в достаточном количестве красочная смесь консистенции жидкой сметаны выливается на поддон; валик или губка пропитываются краской и затем раскаткой или тампонированием краска наносится на поверхность, сохраняющую внутреннюю влажность, что обеспечивает равномерность высыхания и отсутствие белесых пятен. При достаточном опыте владения этой техникой краску можно наливать непосредственно на окрашиваемую поверхность, быстро распределяя ее по всей площади (лучше это делать валиком). Если нужно придать окрашенной поверхности фактурную зернистость, краску готовят более густой консистенции.

2. Для равномерной окраски небольших ограниченных поверхностей их контур, а также участки внутри них, не подлежащие окраске, защищаются наклеиванием специального скотча, который после окрашивания и высыхания поверхности легко удаляется без повреждения бумаги. Для этих же целей может использоваться ленточный медицинский пластырь. При окрашивании участков более сложной формы резиновым клеем наклеивается прозрачная калька, которая осторожно прорезается по необходимым контурам; затем калька с окрашиваемых участков удаляется, а клей стирается (резинкой или пальцем). Краска наносится губкой тампонированием; при этом краска готовится густой консистенции, чтобы не переувлажнять кальку и избежать подтекания краски под нее.

3. Без проклейки контуров участков простой конфигурации можно обойтись использованием масок — полос ватмана, защищающих поверхность бумаги за пределами окрашиваемого участка и перемещаемых по мере окрашивания его частей. К этому приему также относятся рекомендации минимальной влажности материалов, если участок окраски небольшой. Маски нужно хорошо прижимать к поверхности, чтобы не образовались подтеки, и вовремя менять размокшие.

Окраска гуашью небольших фрагментов выполняется кистью с аккуратной укладкой мазков. Границы участков окраски могут быть предварительно оконтурены рейсфедером, заряженным применяемой краской, или тонкой кистью. Легкое увлажнение поверхности не повредит делу.

Нередко в колористическом решении экспозиционных проектных материалов применяется аппликация из окрашенной гуашью бумаги в виде приклеенных резиновым клеем одноцветных листов или наборной мозаики.

Кроме приведенных здесь способов качественной окраски гуашью существуют и другие: например, окраска аэрографом, требующая своих навыков, окраска с тоновыми переходами, имитационная с изображением фактуры дерева, естественного камня, металла и т.п. Любознательный экспериментатор много выиграет, если представит в дизайн-проекте

оригинальную технику окраски.

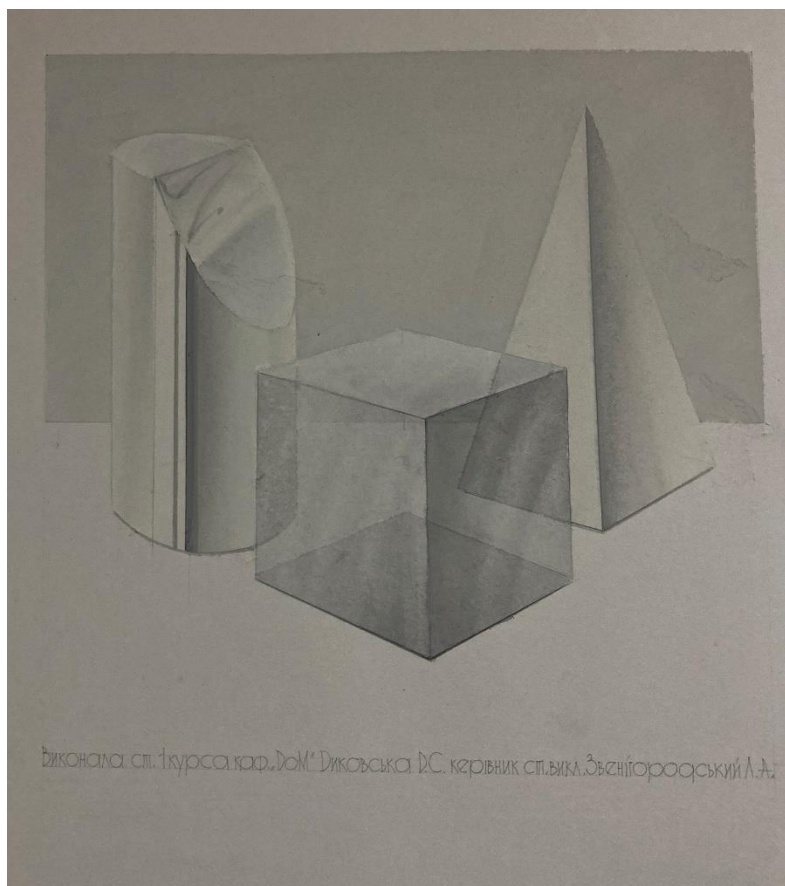

Рисунок 3 – натюрморт из геометрических фигур, выполненный в технике гуашь+акварель

Результаты и обсуждение:

- изучение и практическое овладение студентами базовых принципов использования графических техник в процессе дизайн-проектирования помогает им визуализировать свои идеи и эскизы на бумаге;

- выработанные у студентов умения практической работы с разными проектно – графическими материалами и инструментами, применяемыми для выполнения поисковых набросков и эскизов позволяют представить в выгодном свете свой дизайнерский проект;

Выводы: В подготовке дизайнера работа с гуашью, хотя и кажется архаичным способом графической подачи чертежа или рисунка, имеет исключительно важное педагогическое значение; работа над ней прививает

дисциплину, ответственность, аккуратность, понимание ценности опыта, накопленного трудом.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. URL: <https://subscribe.ru/group/legko-li-osvoit-tehniku-akvarelnoj-zhivopisi-i-zachem-eto-nado/8375849>
2. URL: <https://masterkisti.com.ua/catalog/tush-chernila/tush-kitayskaya-chnernaya-suhaya.html>
3. Лазарев, Е. Н. Основы профессионального творчества художника-конструктора : Учебное пособие для высших художественно-промышленных учебных заведений / Е. Н. Лазарев, Ю. А. Грабовенко, Н. П. Валькова, В. Н. Клубиков, М. А. Коськова. – Ленинград : Издательство ЛВВИСКУ, 1978. – 83 с.
4. Секачева, А. В. Рисунок и живопись : Учебник для средних специальных учебных заведений / А. В. Секачева, А. М. Чуйкина, Л. Г. Пименова. – М.: Легкая и пищевая промышленность, 1983. – 215 с.
5. Сапего, И. Г. Предмет и форма [Текст] / И. Г. Сапего. – М.: Советский художник, 1984. – 304 с.

НОВІ АСПЕКТИ ВТІЛЕННЯ ЛІРИЧНОСТІ У П'ЯТІЙ СИМФОНІІ В. СИЛЬВЕСТРОВА

Кривошанко Діана Олександрівна

Викладач-методист відділу «Теорія музики»

Комунального закладу

«Маріупольський фаховий коледж культури і мистецтв»

Анотація: У методичній доповіді розглянуті питання, стосовно українського симфонізму. Зокрема - його ліричного напрямку. Особлива увага приділяється вітчизняній ліричній симфонії останньої третини ХХ століття. У зв'язку з цим проведений короткий огляд основних типологічних особливостей сучасного ліричного симфонізму на прикладі V симфонії Валентина Сильвестрова.

Ключові слова: Сильвестров, оркестр, драматургія, ліризм, «симфонія-постлюдія», пасторальність, кластер, споглядальність, «безподійність», постсимфонія.

Симфонічні жанри в українській музиці вже у другій половині ХХ століття мали міцні традиції. Хоча, про український симфонізм, як про стильовий напрямок у музичному мистецтві можна говорити лише з початку ХХ століття. Відомо також, що український симфонізм зароджувався як симфонізм ліричний. Про це яскраво свідчать II симфонія Л. Ревуцького та I симфонія Б. Лятошинського. «Найяскравішим зразком українського ліричного симфонізму з сильним ухилом у лірико-драматичну образну сферу є Друга симфонія Ревуцького. Вона стала першою українською класичною симфонією, об'єднавши фольклорні і романтичні традиції в національній композиторській школі.» [1. 178.] І саме Ревуцький став, по суті, засновником українського симфонізму як окремої галузі композиторської діяльності, а не тільки лірико-епічного його напрямку. Ліризм генетично притаманний українському мистецтву і світогляду взагалі. **Враховуючи той факт, що український**

симфонізм є явищем яскравим та унікальним (стрімкий розвиток від моменту зародження у 20-х роках ХХ століття до світового рівня на початку ХХІ), кожен крок на цьому шляху є дуже важливим. У цьому контексті здається цікавим та актуальним розглянути деякі аспекти втілення типово української ліричності у вітчизняному симфонізмі наприкінці ХХ століття.

В останній третині ХХ століття ліричне начало в музиці отримує нове тлумачення у руслі неоромантичних пошуків. На відміну від мистецтва ХVII-ХІХ ст., в якому поняття «ліричне» сприймалось синонімом романтичного, піднесеного, що заперечувало усе повсякденне, сучасна лірика звернена до суттєвого, глибинного та загальнолюдського. Сама специфіка ліричного світобачення полягає в певному підході до відображення світу особистості, в спробі пропустити через себе події навколишнього життя, осмислити їх, усвідомити свою причетність до того, що відбувається. Головна проблема ліричного світобачення у сьогоденні — «Людина в сучасному світі», де тісно переплітаються трагічне і буденне, гуманне і антигуманне, прекрасне і потворне. Провідним настроєм сучасної лірики досить часто стає відчуття тлінності людського існування, його незахищеності у складному навколишньому світі. По-новому сприймається і людина в сучасній ліриці, яка знаходить опору не в реаліях духовного життя або в розчиненні в природі, а в самій собі, проявляючи творчу активність в противагу трагічній приреченості. Однак, водночас, сучасна українська лірика проникнута вірою в людину, в духовне безсмертя та нескінченність духовного буття.

По-новому усвідомлена лірика ХХ ст. стає своєрідною світоглядною позицією багатьох визначних митців різних національних шкіл — Шнітке, Канчелі, Гавриліна, Станковича, Сильвестрова.

Нова змістовність сучасної лірики породила нові драматургічні принципи. Головна композиційна риса творів ліричного спрямування — принцип процесуальності. Його суть — в поетичній хронологічній фіксації

емоційних станів, що охоплюють героя і відтворюють його духовну еволюцію та життєве ствердження.

Симфонізм Валентина Сильвестрова — одне з найяскравіших явищ в українському сучасному мистецтві — можна віднести до нових авангардистських та постмодерністських течій. І особливе місце у ньому займає тип «симфонії-постлюдії». Поява цієї жанрово-стильової моделі в творчості Сильвестрова було продиктовано часом, усім ходом розвитку симфонізму в Україні. До такого жанрового різновиду можна віднести насамперед П'яту симфонію (1982). **Доцільно виділити основні ознаки нової ліричної симфонії у цьому творі.**

Це монументальний твір, як за часом тривання, так і за складом оркестру — потрійного, з челестю, вібрафоном, двома арфами, фортепіано в ударній групі. Композитор окреслює жанр цього одночастинного масштабного твору, як «постсимфонію», постлюдію, що є ніби гігантською кодою попередніх симфоній, як поняття в цілому.

Для нього семантика «постсимфонії» означає «коливання часів» — «після», але також і «перед» написаними дотепер симфоніями. П'ята Симфонія Сильвестрова є ніби узагальненням і баченням крізь призму кінця ХХ ст. симфонізму як жанру. Якоюсь мірою за насиченістю звучання і монументальністю форми вона семантично перегукується з пізнім романтизмом, — як каже композитор, «з Брукнером без його «академізму» і з Малером без його «рефлексії».

Проте Сильвестров іде далі, в сучасність, розширюючи концепцію своєї симфонії аж до відбиття через духовний світ людини сприйняття Всесвіту, Космосу. Тому П'ята симфонія стає і прелюдією нового етапу симфонізму.

У зв'язку з задумом є особливою і побудова твору. У симфонії наявне лише протиставлення близьких сфер, в цілому вона означає вже звільнення від зла, перемогу над ним. Тому самий початок твору не є експозицією, зародком конфлікту, а ніби результатом.

Принципи розвитку впливають не з конструктивної схеми сонатної форми, а з незвичної ідейної концепції. «Музика ніби постійно закінчується, одне завершення переходить в інше, виникає нескінченне кадансування, що демонструє деяку «ліричну «безподійність». [1.179.]

Водночас з цим твір є цілісним, тісно скріпленим єдиним ідейним задумом. Деяка «розкутість», «плинність» її форми не заважає міцності конструкції. Яким законам підлягає ця художня форма? Ключ до розуміння — в типології ліричного симфонізму.

Порівняно з іншими симфонічними річищами, українська лірична симфонія зазнала в останній третині ХХ-го століття найбільшої еволюції. Твори цього періоду разюче не схожі на зразки ліричного симфонізму 50 — 60-х років. Склалася нові типологічні норми, і вони повністю реалізуються в П'ятій симфонії В. Сильвестрова.

Серед них — переважання одночастинних композицій, спирання на безсонатні структури, тяжіння до камерності. Може здатися, що останнє не стосується симфонії В. Сильвестрова (великий склад оркестру, тривалість звучання), але тут — випадок камернізації «зсередини» (при збереженні зовнішніх параметрів «великої» симфонії). Це — ювелірна робота з тематизмом на мікронюансах, нанизування динамічних мікрохвиль, із яких складаються «довгі» хвилі. Це — робота зі струнною групою на постійних *divisi* (функціонально струнна група подібна до камерного струнного складу, де кожна партія — самостійна).

Оркестр у композитора — це оркестр солістів. Кожний звук у партитурі (навіть, якщо він на перший погляд виконує функцію звичайної педалі) треба зіграти майстерно, як головну роль у п'єсі. У симфоніях Сильвестрова, та й взагалі, у його творах, надзвичайно важлива сама матеріальна субстанція звука — його об'єм, щільність, момент започаткування й затухання. Звук як такий стає образною категорією, включеною у формування музичної драматургії.

У цьому творі знайшов своє вираження новий тип тематизму. Це, по-перше, тематизм, включений у ліричні контексти минулого. Він несе в собі

перевірений традицією заряд лірики («романтичні» мелодії в партіях скрипки, фортепіано, хорали духових). По-друге, тематизм імпровізаційно-прелюдійного характеру. Коли мелодична лінія вибудовується нанизанням однотипних сегментів-мікрохвиль, кожен з яких може стати початковим і кінцевим (тип орнаментального розгортання). І, нарешті, як показує практика, нинішня лірична симфонія віддаляється від монологічного типу висловлювання, який раніше вважався прерогативою саме лірики. Руйнівниками монологізму виступають чуже стильові включення, «чуже слово» (по термінології М.Бахтіна).

Всю симфонію єднає асоціативна семантика мелодичного тематизму.

У мелосі — при безперечності його інструментальної природи (гострі інтервальні стрибки, примхлива мінливість метроритміки, секвенційне розгортання) — чується довірлива романсова інтонація. Елегійну палітру доповнюють і фони (арфа, струнні), у тріольній течії яких вгадується арпеджована фігурація романсового супроводу.

Однак ліричний сюжет не вичерпується суб'єктивно-емоційною образністю. Тут присутній і об'єктивний план, але не у вигляді пейзажних штрихів: у простір-час симфонії ніби вступає сам Всесвіт. Його присутність відчувається вже з перших тактів, із початкового кластерного поклику.

Відчуття неосяжної даліни створюється також ефектом реверберації, і порушенням тембрової однорідності теми. У створюваному музикою «відчутті космосу» беруть участь не тільки просторові уявлення. Глухий рокіт ритмічної пульсації, що накочується хвилями (баси струнних, ударні фортепіано, — з мікрофонним підсилювачем), — мов грізний голос незбагнених космічних глибин.

Важливою для композитора є семантика «храму», «собору», який є звуковим будівництвом людини. А пасторальність — це той природний храм, який людина не будує, а має одвіку готовим і який можна або руйнувати, або зберегти.

Це — нове бачення драматургії сучасної ліричної симфонії, яке відповідає естетиці постмодернізму.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Верещагіна О., Холодкова Л. «Історія української музики ХХ століття» / К. «Освіта України» — 2010р. 267с.
2. Голубков С.«Виконавчі проблеми сучасної музики»//«Музична академія» — 2003 р. 205 с.
3. Зінченко О. «П'ята симфонія В.Сильвестрова» // «Музика» 1988 р. 114 с.
4. Ланцута Л. «В полоні у художника»//«Спогади про Сильвестрова» // «Музика» — 1997 р. 254 с.
5. Малишев Ю. «Відкриваємо «закриту» рецензію» // «Музика» — 1994 р. 205 с.
6. Михайлова О. «Про структурно-семантичний інваріант симфоній В.Сильвестрова» // «Українське музикознавство» К.,1998 р. — Вип. 28. 231 с.
7. Нест'єва М. «Творчість В. Сильвестрова» // «Композитори союзних республік»; М. 1983 р. 425 с.я
8. Павлишин С. «Валентин Сильвестров» // К., 1989 р. 376 с.
9. Савенко С. «И гармонической стихии власть» // Рад. музика, 1988 р. №3. 107 с.
10. Ткаченко Ш. «Історія української музики» // К., 1985 р. 398 с.

ФОЛЬКЛОРНІ ОБРАЗИ В ХОРОВІЙ ТВОРЧОСТІ ЮЛІЇ ГОМЕЛЬСЬКОЇ

Литвиненко Олена Володимирівна,
викладач,
Одеська національна музична академія
імені А. В. Нежданової,
м. Одеса, Україна

Введення. Хорова творчість одеського композитора Юлії Гомельської (1964-2016) вражає своєю різноманітністю втілених у ньому образів та свіжістю хорового листа та хорових виконавських прийомів. Особливу сторінку спадщини автора складають твори, що ґрунтуються на фольклорних джерелах і несуть у собі своєрідну, авторськи преломлену, фольклорну семантику, яка відзначається на рівні образного мислення та музично-виразних засобів. Мова йде про такі твори композиторки як кантата «Весняні потішки та примовки», обробку української веснянки «Выйди, выйди, Іванку» для змішаного хору та дві песни для жіночого хору на українські народні тексти: «Люлі від Юлі» (колискова) и «Кучерява Катерина»

Ціль роботи. Ціль нашого дослідження полягає у розгляді особливостей поезики вказаного твору з точки зору його взаємодії з українською фольклорною традицією.

Матеріали і методика. Найбільш яскраво вказана образність представлена в творі Ю. Гомельської «Весняні потішки та примовки», який, за визначенням її автора, являє собою «сценічно-хорову кантату-забаву для дитячого хору, перкусії і фортепіано на українські народні тексти». Прем'єра кантати відбулася в Одесі у 1994 році. Методом аналізу композиції виступає метод інтонаційного аналізу школи Б. Асаф'єва.

Результати та обговорення. Як вказувала сама автор твору «Назва є першим креативним імпульсом, який безпосередньо дає поштовх до подальшого процесу створення самої музики. Це 75% моєї творчості» [цит. за 1, с. 95]. «Назва носить для мене містичне значення. Вона ідентифікує мою

особистість, я намагаюся виділити її з “натовпу” назв. Назва повинна привернути увагу слухача, зацікавити його (виконує, в хорошому сенсі, рекламну функцію). Слухач звертає увагу на назву, що його зацікавила, і вже при прослуховуванні твору вникає в його зміст. Назва — це “путівник”, відправна точка для розуміння, сприйняття мого твору» [так само, с. 97]. І дійсно, як свідчить назва розглядаємого твору, семантика весняної народної гри пронизує музику «Весняних потішок та примовок».

Складається твір із дев'яти невеликих частин: після вступу, який носить обрядовий колорит завдяки багатократному повторюванню поспівок у вузькому амбітусі кварта та малої терції, максимально наближених до дитячих весняних замовлянь, звучить розділ «Дощик», і далі: «Грай, жучку!», «Сорока ворона», «Ясне сонечко», «Весна-красна», «Перепілка», «Танцювала риба з раком», нарешті, завершенням твору стає Заключення-гімн «Сонечко, сонечко, глянь нам у віконечко». Як зазначено у назві кантати, вербальною основою твору автор вибирає аутентичні фольклорні тексти весняно-обрядового циклу. Дитячий тембр хорової партії підкреслює ігрову семантику (фольклористи, які розглядали особливості дитячого фольклору, зазначали, що з часом архаїчні календарні обряди та обрядові вербально-музичні звороти стають дитячим ігровим репертуаром).

Поспівково-варіативний тип інтонування головує у хоровій партії всіх частин твору, що цілком зрозуміло, враховуючи особливості змісту словесного тексту. Метро-ритмічна сторона хорової партії також заснована на принципі остинатності, який присутній ні рівні мікро- та макрорівнів, і своєрідно komponується з перемінним розміром та грайливими варіативними ритмічними фігурами.

Вказаний інтонаційно-ритмічний виразний комплекс хорової партії органічно поєднується з сучасним і досить віртуозним супроводом інструментального ансамблю, який складається із партій скрипки, перкусії та фортепіано.

Висновки. Сценічно-хорова кантата Ю. Гомельської «Весняні потішки та примовки» являє собою яскравий зразок неофольклорної традиції кінця ХХ століття (на зразок сценічних кантат К. Орфа першої половини століття), в якому органічно поєднується вербальний та інтонаційний комплекс української народної обрядової культури з сучасними виразними засобами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

Фізер К. С. Заголовок музичного твору та його функціонування в новітній музиці (на прикладі творчості українських композиторів : Дис. ... канд. мистецтвознавства. 17.00.03 – Музичне мистецтво. Київ, 2019. 209 с.

Приклад 1

Фрагмент твору «Весняні потішки та примовки» Ю. О. Гомельської (вступ)

The image shows a musical score for the introduction of the cantata "Spring Games and Proverbs" by Yulia Homel'ska. The score is in 3/4 time and features four staves: Soprano (S), Tenor (T-no), Violin (V-no), and Piano (Pno). The Soprano part has lyrics: "Вес-но, вес-но, вес-на-ноч-ка Вес-но, вес-но,". The score includes dynamic markings like "f", "mp", and "mf", and articulation marks like "tr" and "V". There are also some performance instructions like "P-to sosp." and "Pno".

Приклад 2

Фрагмент твору «Весняні потішки та примовки» Ю. О. Гомельської
(з частини «Грай, жучку!»)

180

C. *mf* 9
Здай-те, хлоп-ці о-ко-ло-та

Tr-lo
Legno

V-no *tr* *tr*

Pno. *mf* 9

(s)

The image shows a musical score for a vocal and piano piece. It consists of five staves. The top staff is for the voice (C.), with lyrics in Ukrainian: "Здай-те, хлоп-ці о-ко-ло-та". The second staff is for Tr-lo (Trill) and Legno (Woodwind). The third staff is for V-no (Violin), featuring trills. The bottom two staves are for the piano (Pno.), with a complex accompaniment. The score includes dynamic markings like *mf* and a rehearsal mark '9' in a box. A tempo marking '180' is at the beginning. A circled 's' is above the piano part. A large arrow at the bottom indicates the end of the fragment.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМАТИКИ ФОРМУВАННЯ ДИЗАЙНУ АРТ-ІНСТАЛЯЦІЙ В СИСТЕМІ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА КНР

Лу Бінь

Аспірант 1 курсу

Кривуц Світлана Василівна

канд. мистецтвознавства

Харківська державна академія дизайну і мистецтв, Харків, Україна

Вступ. Постійний розвиток міського середовища Китаю, направлений на концентрацію уваги щодо його інноваційного технологічного вдосконалення при активній взаємодії із традиційними елементами, підсилює відокремлення однієї людини від іншої. Крім того, напружений ритм сучасного життя, багатоповерховість об'єктів зі скла або бетону, щільність населення також відіграють негативну роль у психоемоційному стані людини. Отже, створення серед міської забудови місць, що являють собою яскраві творчі акценти, є одним з основних завдань в формуванні позитивної «теплої» атмосфери великих та малих міст Китаю. Вдалим прикладом вирішення даної проблеми стає на сьогоднішній день дизайн арт-інсталяцій, як один з напрямків, що створює в глядача почуття залучення його до авторської ідеї, уможливорює доступність огляду художнього твору та, навіть, й дотику, викликає позитивні емоції та стан задоволення. Результатом вирішення вищезазначених завдань засобами створення арт-інсталяцій може стати висока естетична якість формування міського середовища Китаю, що враховує різноманітність душевних потреб місцевого населення та створює особливий «дух місця» навколишнього простору.

Мета роботи. Визначити актуальність означеної проблематики, що може допомогти в розкритті нових підходів на творчому шляху сучасного дизайнера з акцентом на його активну позицію щодо збереження історико-культурної спадщини Китаю та екологічно чистого навколишнього середовища засобами створення дизайну арт-інсталяцій.

Матеріали та методи. На основі комплексного підходу розкриваються основні чинники, що визначають актуальність теми дослідження. Феноменологічний метод уможлиблює визначення базових аспектів, які свідчать про перспективність даної проблематики.

Результати та їх обговорення. Варто зазначити, що сучасні тенденції формування дизайну арт-інсталяцій свідчать про багатогранність авторських концепцій, що мають прояв у нових методах та підходах, враховують нагальні проблеми сьогодення та свідчать про розвиток саме біоспрямованого вектору в створенні дизайну власних художніх творів. Даний підхід визначає активну позицію авторів арт-проектів, що спрямована на активізацію уваги сучасного глядача на вкрай важливу проблему екологічності навколишнього середовища. Розкриття екологічних стратегій сьогодення засобами створення арт-інсталяцій дозволяє виявити принципові методи організації міського простору Китаю через систему «дизайнер-екологія-глядач». В попередньому дослідженні С. Кривуц, яке стосується аналізу біоміметичного дизайну об'єктів, автор наголошує на тому, що на сьогоднішній день архітектори та дизайнери активно включені в процес постійного пошуку порівнянь елементів живої природи та створюваного ними біоміметичного продукту, а також пошуку технологій, що мають природний аналог або відповідають екологічним характеристикам об'єкта [3]. За висловленням автора статті, це можна побачити в декількох сферах життєдіяльності людини: в архітектурі, предметному дизайні, інноваційних технологіях, конструктивних або будівельних матеріалах тощо. Все вищезазначене стосується також й створення арт-інсталяцій. Крім того, розвиток технічних розробок, різноманітність застосування матеріалів та конструкцій в дизайні арт-інсталяцій сприяють розкриттю авторських концепцій через звернення до живої природи в поєднанні з інноваційними кінестетичними засобами формування творчих об'єктів. Отже, можна стверджувати, що арт-інсталяція сьогодення стає центром композиції в системі міського простору Китаю, де основоположними факторами є:

- *головна ідея* (визначається концептуальними авторськими пропозиціями, що включають декілька середовищних аспектів (наприклад, воду та землю); інтерактивні концепції; символічні; історико-культурні та інші);
- *локація* (завдяки вибору місця можна висловити нагальні проблеми сьогодення; характер призначення обраного місця розташування арт-інсталяції диктує особливості тематики художнього твору; визначення найкращої точки розташування допомагає досягти максимального ефекту на глядача);
- *структура обраного простору* (відкритість-замкненість міського середовища; рельєф; транспортна розв'язка; врахування переднього плану та фону тощо);
- *масштаб арт-інсталяції* (відповідає за визначеність у просторі: головна або додаткова інформаційно-комунікативна функція об'єкту; можливість взаємодії з глядачем);
- *колорит обраного простору* (відповідає за атмосферу локації: спокій-метушня; суворість-веселість; жвавість тощо);
- *матеріал арт-інсталяції* (в даному контексті важливими стають: ресурсозберігаючий аспект; використання методу ресайклінгу).

Як свідчить робота В. Бондаренко та С. Кривуц, що розкриває питання екології в формуванні екологічного предметно-просторового середовища, «...гострота екологічної ситуації призвела до розуміння необхідності формування екологічної свідомості. Стоїть питання про поєднання економіки та екології. Сфера екологічного дизайну та його система проектування мають базуватися на результатах екологічних, соціальних, економічних та гуманістичних дослідженнях. Вивчення основ екологічного дизайну дасть можливість використовувати його закони в системі проектування середовищного дизайну та його наповнення» [1].

Висновки. Таким чином, актуальність проблематики формування дизайну арт-інсталяцій пов'язана із визначенням та систематизацією основних чинників, що розкривають різноманітність авторських концепцій, художньо-пластичної мови в дизайні арт-інсталяцій, створення нових форм та жанрів

творчого самовираження з урахуванням розташування їх у просторі та формування сприятливого інформаційно-комунікативного кола нетрадиційним засобом – засобом вирішення дизайну арт-інсталяцій. Крім того, вони здатні формувати ідентичність міського середовища Китаю, надихати глядача на вирішення питань екології міста та забезпечувати взаємодію між ним, художнім твором та просторовим оточенням.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондаренко В.В., Кривуц С.В. Питання екології в системі міського середовища / Міжнародний науковий симпозіум «Сталий розвиток – стан та перспективи» SDEV'2018, Львов , 28.02.2018. С.72-73
2. Кривуц С.В. Розвиток креативних індустрій як засіб збереження елементів традиційної культури / Збірник науково-практичної конференції «Традиційна культура в умовах глобалізації: збереження автентичності та розвиток креативних індустрій».: Х. «Друкарня Мадрид». м. Харків, 2018, С.226-227
3. Кривуц С.В. Концепція біоміметичного дизайну: виклики сьогодення / // Scientific Collection «InterConf», (72): with the Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference «Scientific Community: Interdisciplinary Research» (August 26-28, 2021). Hamburg, Germany: Busse Verlag GmbH, 2021. С.467-476
4. Люй Цзюньнань. Художественно-практические закономерности городской и ландшафтной скульптуры: опыт аналитического размышления // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. 2016. № 3-1 (65). С. 116–119.
5. Чжоу Учжун. Эстетика парка. Пекин: Чжунго бэйцзин нунье, 2001. 200 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВОКАЛЬНИХ МЕТОДИК ДЕЯКИХ ВІДОМИХ ПЕДАГОГІВ

Мальцева О. В.

заслужена артистка України
старший викладач кафедри музичного мистецтва та хореографії
Навчально-науковий інститут культури і мистецтв
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка (м. Полтава)
викладач-методист Полтавської дитячої
музичної школи № 3 імені Б. Гмирі
м. Полтава, Україна

Найбільшим відомим педагогом, основоположником естрадно-джазової школи на теренах пострадянського простору вважається Володимир Христофорович Хачатуров (Хачатурян) – чудовий співак, видатний артист. Він створив та очолив факультет естрадно-джазового співу у Державному музичному училищі естрадно-джазового мистецтва. При цьому училищі ним було створено дитячу музичну школу з естрадним ухилом. Вперше в Росії в цій музичній школі було організовано вокальне відділення, де дітей навчають співу в естрадній манері. Вперше серед країн пострадянського простору була створена послідовна система виховання естрадного співака від початку його шляху в дитячій музичній школі через навчання в студії, потім на підготовчому відділенні, далі в училищі і, нарешті, в інституті.

Свою вокальну методику естрадно-джазового співу В.Х. Хачатуров створив з урахуванням італійської школи співу. Він сам, будучи чудовим камерним співаком, який виконував як класичну, так і сучасну музику, знав і завжди казав: «Естрадна манера при класичній вокальній школі». На жаль, не всі розуміли і розуміють це й досі. Манера виконання може бути будь-яка: джазова, попсова, естрадна і т.д., але при цьому школа, вокальна школа – класична італійська.

Основна думка В.Х. Хачатурова полягала у цьому, що «головне – це образ, решта прийде». Ця його фраза висловлює як його вокальну, а й його педагогічну методику взагалі. Думка про «первинність образу» надзвичайно важлива для всього виконавського мистецтва, а вокального – тим паче. Але як часто у роботі над певним технічним завданням викладач забуває про те, в ім'я чого це робиться, адже вокальна техніка – це лише засіб для вираження образу, закладеного композитором у музичному творі. Рішення технічних завдань може бути відірване від образних. Ці процеси мають бути паралельно. Володимир Христофорович Хачатуров говорив: «Не можна втискати учня у свої рамки, не можна всіх стригти під одну гребінку, навіть якщо ця гребінка дуже високого польоту» [7].

В останні роки з'явилося багато нових цікавих вокальних методик, що ґрунтуються на досвіді педагогів-практиків, що займаються викладанням естрадно-джазового співу.

Так В. Коробка, відомий широкому колу глядачів за проектом «Фабрика зірок», вважає, що робота з навчання та самонавчання музиканта-вокаліста має вестись одночасно за трьома напрямками:

1. Робота над удосконаленням музично-образної сфери конкретного виконавця – головне завдання.
2. Робота над постановкою голосу, вдосконалення техніки володіння апаратом (голосом) – друге найважливіше завдання.
3. Робота над стилем. Спосіб музичного мислення співака визначає його стильову орієнтацію, яка, в свою чергу, визначає манеру співу, отже, і звукоутворення.

В естрадному жанрі вокаліст повинен уміти співати так, щоб навіть без музичного супроводу добре відчувалася основна ритмічна пульсація («граунд біт») у певному «часі». Тож співаку необхідно працювати над удосконаленням свого ритмічного відчуття.

В.Коробка вважає, що «виконавець має тренуватися у передачі свого стану через звук. Звук має бути насичений емоційним станом, чуттєвим станом

музичного образу... Спів без чуттєвого стану – це абсурд. Про такий звук можна сказати: високий чи низький, у ньому отаке поєднання частот, він біглий чи ні та інше. Усе це технічні характеристики, які можуть цікавити лише фахівців з позиції ремесла» [3, с. 43].

Дуже широку популярність у нашій країні і за кордоном набув фонопедичний метод розвитку голосу (ФМРГ), розроблений В.В. Емельяновим. Цим методом користуються академічні, естрадні, джазові співаки, виконавці народної музики. «Фонопедичний» метод має відновно-профілактичну та розвиваючу спрямованість. Сам автор визначає його як «метод пріоритетного вирішення завдань координації та тренажу з метою створення матеріальної бази для роботи над естетикою співу та емоційно-образними виконавськими завданнями» [2, с. 74].

В.В. Ємельянов відомий також своєю дослідною діяльністю в галузі реєстрової механіки та фізіології голосу. Він вважає, що гортань будь-якої людини здатна видавати звуки у чотирьох звуковисотних реєстрах. Цікавий з точки розширення голосових можливостей свистковий (його ще називають флейтовим або фістульним) реєстр, який зазвичай включається у дітей перших років життя в екстремальних життєвих або ігрових ситуаціях. У старшому віці довільний вихід на свистковий режим буває утруднений стисненням і відсутністю мотиву: «навіщо верещати і пищати»? А В.В.Ємельянов винайшов голосові ігри та спеціальні вправи, які провокують свистковий реєстр для його повного розвитку.

В.В. Емельянову належить гіпотеза про те, що трахея може грати і відіграє як енергетичну (дихальну) роль, а й генераторну (тобто безпосередньо голосоутворюючу). «На рівні здорового глузду очевидно, що середньостатистична людина може говорити, а професіонал може співати з нежитем, тонзилітом, фарингітом, навіть ларингітом. Якщо запалена трахея – здебільшого голос зникає, навіть при здорових голосових складках та інших лор-органах. Це наводить на думку про важливість трахеї для процесу голосоутворення і як органу дихання» [1, с. 91].

При розробці своєї методики відомий педагог Н.Попков як еталон взяв широко поширений у США (у популярно-джазовому співі та року) тип голосу, який у нас в країні називають «чорним», оскільки ним, насамперед, володіють вокалісти з темним кольором шкіри, насамперед афро-американці. Автор вважає за краще його називати «естрадним прикритим» типом голосу. Методика побудована таким чином, що процес формування голосу йде автоматично з освоєнням матеріалу [5].

Якщо говорити про зарубіжну методологію, то широкого поширення та визнання набув метод Сета Ріггса. «Секрет полягає в прийомі, який називають «співом у мовній позиції» (коли горло знаходиться в такому ж положенні, як і під час мови). Він дозволяє вам під час співу користуватися голосом також легко і комфортно, як ви це робите під час розмови. Незалежно від регістру та гучності, рот і горло поведуться однаково. Ваш тембр і проспівувані слова завжди будуть природними як для вас самих, так і для вашої аудиторії» [8, с. 2]. С. Ріггс вважає, що цей метод можна застосувати до будь-якого музичного напрямку, і він дозволяє вільно і чисто співати у всьому діапазоні [6].

Чималий інтерес викликає методика К. Лінклейтер, описана в її книзі «Звільнення голосу», яка неодноразово виходила в найбільших видавництвах США і перекладена багатьма європейськими мовами. Російською мовою книга перекладена Л. Соловйовою, яка веде зараз заняття за цією методикою в Москві.

Мета методу К. Лінклейтер – змусити інтелект формувати голос у прямому контакті з емоційними імпульсами, не будучи для цього перешкодою. Оскільки голос, що звучить, є результатом фізичних процесів, м'язи тіла повинні бути вільні від напруги, щоб стати сприйнятливими до імпульсів мозку, які породжують мовлення. Природний голос найбільше помітно блокується і спотворюється фізичною напругою. Він також страждає від емоційних, інтелектуальних та душевних зажимів. Всі ці перешкоди – психофізичні властивості. Коли вони усунуться, голос зможе передавати весь діапазон людських емоцій і все багатство думки.

Викладач Державного музичного училища естрадно-джазового мистецтва О.Ю. Білоброва вважає, що займатися вокалом можна і потрібно у будь-якому віці. Ось що вона говорить із цього приводу: «Система занять розрахована на будь-яку людину, яка ніколи не займалася ні співом, ні музикою. Існує безліч прикладів, які доводять, що «безголосих» людей взагалі немає. Співати може кожен, хто цього дуже захоче – вокал не знає меж. Адже поп-музика має інші вимоги, ніж класична. Важлива лише ваша індивідуальність. Витривалість та пластичність голосу виробляється постійними тренуваннями за допомогою вокальних вправ, які учні мають виконувати як у класі, так і вдома. Початківці знаходять впевненість у своїх силах, а хлопці, які вже співають у рок- чи поп-групах, удосконалюють техніку, збільшують діапазон, освоюють нові стилі та вокальні прийоми» [4, с. 55].

На думку Е.Ю.Белобрової, поширена думка про те, що для досягнення суттєвих успіхів у мистецтві необхідно займатися ним з дитинства, не зовсім вірна. Можливо, для досягнення результатів у грі на скрипці це й принципово, але для розвитку свого самобутнього творчого «я» підходить будь-який вік. Загальновідомо, що вокальні педагоги вважають за краще працювати зі студентами віком від 16 років. У цей час вокальний апарат вже повністю сформувався та може витримувати навчальні навантаження. За останні 10 років відзначено цікаву тенденцію: дорослі люди, які навіть мають досвід «неправильного» співу або ніколи до цього не займалися музикою, тим не менш досягають кращих результатів, ніж багато підлітків. Прекрасно освоюють вокальну техніку і зрілі музиканти – адже багатьом уміння співати необхідно у щоденній роботі: прописати бек-вокал, наспівати мелодію голосу у щойно написаній пісні, або здивувати своїх давніх шанувальників професійним володінням цим найскладнішим інструментом – людським голосом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Емельянов В.В. Развитие голоса [Текст]: координация и тренинг. – СПб., 2000. – 200 с.

2. Коробка В. Вокал в популярной музыке [Текст]: метод. пособие. – М.: «ВААП-ИНФОРМ», 1989. – 44 с.
3. Маркуорт Л. Самоучитель по пению [Текст]: пер. с англ. – М.: АСТ: Астрель, 2007. – 158 с.
4. Морозов В.П. Вокальный слух и голос [Текст]. М.: Музыка, 1965.
5. Попков Н.Н. Постановка голоса [Текст]: для вокалистов. – 2-е изд., перераб. – М.: Сопричастность, 2002. – 80 с.і
6. Риггс С. Как стать звездой [Текст]: аудиошкола для вокалистов: техника пения в речевой позиции. – М.: «Guitar College», 2004. – 104 с.: ил. (+CD).
7. Романова Л. В. Школа эстрадного вокала [Текст]: учеб. пособие/ Л.В. Романова. – СПб.: «Лань», 2007. – 40 с.: ил. (+DVD).
8. Ручинская Т.И. Развитие вокальной техники [Текст]: метод. разработка. – СПб.: С-ПГУКИ, 2001. – 27 с.

КАТЕГОРІЯ «БЛИСКУ» В ЕСТЕТИЦІ ТА ХУДОЖНІЙ ПРАКТИЦІ ДОБИ МУЗИЧНОГО БАРОКО

Омельченко-Агай Кухі Галина Сергіївна,

кандидат мистецтвознавства, доцент

Агай Кухі Амін,

викладач

Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

Вступ./Introduction. Доба бароко представлена в історії європейської музики між 1600-ми та 1750-ми роками як певний стиль, проте термін «бароко» вперше використав німецький музикознавець Курт Закс лише 1919-го року. Провідне місце в бароковій музиці посідають музично-театральні жанри, насамперед опера, як найбільш розповсюджений, а тому і найбільш впливовий того часу вид мистецтва на розум і серце людини.

Віртуозність та імпровізаційність – провідні властивості музики доби бароко. Можна припустити, що вони є віддзеркаленням *естетичних ідей епохи*: усвідомлення *світла* як виокремленої естетичної та світоглядної категорії.

Мета./Aim. Дослідити естетику та художню практику доби музичного бароко крізь призму «блиску» в усвідомленні провідних властивостей музики.

Матеріали і методи./Materials and methods. Не зважаючи на дотичні наукові розвідки Л. Дьячкової, О. Захарової, І. Копоть, Т. Ліванової, М. Лобанової, присвячені питанням західноєвропейської музики XVII – початку XVIII ст. [1–5], комплексного дослідження щодо виокремлення категорії «блиску» за доби музичного бароко у вітчизняному музикознавстві досі не зустрічалося. Застосування як загальнонаукових, так і специфічних методів (соціокультурної динаміки, термінологічного, компаративного) спрямоване на забезпечення перспективи більш глибокого наукового осмислення порушеної проблематики.

Результати і обговорення./Results and discussion. Формування саме такого тлумачення категорії «світла» припадає на досить неспокійний період в історії Західної Європи. Це, зокрема, пов'язане з тим, що в різних країнах відбуваються спільні процеси посилення влади феодалізму та католицької церкви. Їх ствердження відбувається шляхом демонстрації сили та пишності. Чого варте лише внутрішнє оздоблення храму св. Петра, Версалю, де світло, відбите в значній кількості дзеркал та щедрій позолоті посилюють враження непереможності влади. Такий стиль прикрашання інтер'єрів храмів та палаців в епоху бароко відповідав новим збільшеним масштабам приміщення, які відповідно потребували значно більшого освітлення. Саме на початку XVII століття вперше з'явилась люстра (від фр. *lumiere* «світло»). На відміну від ренесансних канделябрів, це були вже значних розмірів металеві конструкції (мідні або бронзові), на яких розміщувалось до 100 свічок, з обов'язковими прикрасами у вигляді підвісок зі скла, природного каміння (наприклад, золотавого бурштину). Змінюється принцип освітлення приміщення: до XVII століття світильники розташовувалися по периметру, однак пізніше велика люстра в центрі зали дає можливість повного та однорідного освітлення, а її оформлення у вигляді декількох кілець нагадує нову систему розташування планет. Нагадаємо, що на відміну від ренесансних поглядів на розміщення планет Сонця й Землі, де Земля була в центрі, приходить ідея про централізованість і стабільність Сонця й рух планет навколо нього. Світло стає не тільки предметом побуту, своєрідною окрасою приміщення, а й предметом освоєння у точних науках (зокрема вираховується точна швидкість світла). А блиск і сяйво, які провокує світло можна віднести й до музики бароко. Наступний вислів Генріха Шютца, якнайкраще ілюструє вищесказане: «Если Солнце – центр семи планет, то подобно этому и Музыка светло блистает и далеко сияет среди семи свободных искусств. Она их светоч, центр, солнце!» [5, 46 с.].

В цей же історичний період Марко Скаккі, італійський композитор, в публікації «*Cribrum musicum*» («Музичне решето») замінює традиційний девіз

ренесансу «Ad majorem Dei Gloriam» на «Ad majoram Musicae artis Gloriam» («К вящей славе Господа» на «К вящей славе искусства музыки»).

Ці факти можна тлумачити по-різному. Однак беззаперечним є загальне прагнення до блиску, сяяння, захвату, намагання вразити, засліпити. Подібні процеси спостерігаємо й в музиному мистецтві.

З одного боку це виявляється в прагненні «розсунути» простір за рахунок збільшеного складу виконавців (наприклад, хорові концерти), а з іншого – в посиленні віртуозності та розквіті мистецтва імпровізації, що стали свого роду «золотим, блискучим, сяючим» оздобленням музичних творів.

В епоху бароко, а точніше на початку XVII століття, в Італії відбувається диференціація простору театрального приміщення на відокремлені частини: простір сцени та простір глядацької зали. З'являється спеціальне слово, «ambiente» (з італ. «оточуюче середовище»), яке означає виокремлений простір, що відділяє виконавців від публіки [5, 61с.]. Таким чином, з одного боку починає формуватись взаємодіюча ланка «виконавець – слухач»; з іншого – складові цієї ланки певною мірою протиставляються. Поряд із цим, збільшується кількість слухачів, що веде за собою розширення масштабів аудиторії. Аби краще відчуті їх зміну, згадаємо зображення концертів на ренесансних картинах, де можна виявити чітку закономірність композиції: звуженість простору, групування музикантів навколо столу (що є майже обов'язковим елементом зображення), а слухачів безпосередньо біля музикантів. Однак, вже на початку XVII століття один із італійських співаків і композиторів, що належав до групи музичних діячів камерати, Еніньо дель Кавальєрі вимагає, аби зал вмщував близько тисячі глядачів. За доби Ренесансу це було можливим хіба що під час ярмаркових вистави на площах.

Особливістю організації концертного залу стає також горизонтальний вектор напрямку звуку, який, до речі, певним чином освітлюється: «від темряви чи сутінок залу до світла і чіткості ясності фігур на сцені» (тут паралельно можна згадати, що існує й інша модель організації простору – вертикальна або храмова, яка теж направлена вверх до «світла Божого», де парафіянин

визначається як «співслухач», адже всі співають для Бога). Виконавці з'являються безпосередньо перед публікою, вони чітко відмежовані від неї й навіть протиставлені їй. Таке розташування вимагає яскравості виконання музичних творів та максимально окреслених рис зовнішності виконавця, що виявилось у використанні гриму.

Висновки./Conclusions. Отож, доба музичного бароко в Європі була зумовлена відповідними соціокультурними змінами, що відобразились на усіх рівнях суспільної свідомості. Потреба демонстрації сили та пишності передалась і музичній мові, і музично-виконавській інтерпретації. Провідними тенденціями епохи стають посилення віртуозності та розквіт мистецтва імпровізації, диференціація простору (особливість організації концертного залу та формування взаємодіючої ланки «виконавець – слухач»), розширення масштабів аудиторії. З огляду на усі трансформаційні процеси, потребі «блиску» усього і усюди на рівні підсвідомості, музичне мистецтво починає займати у тогочасному світогляді особливе «світлодавче» місце як засіб естетичної насолоди та вищої категорії суспільної розваги.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Дьячкова Л. Общие принципы гармонической системы Монтеверди: стилевая и структурная дифференциация гармонического языка в «Коронации Поппеи» // История гармонических стилей: зарубежная музыка доклассического периода. Сб.трудов вып.92 / ГМПИ им. Гнесиных.: М., 1978. С. 73-102.
2. Захарова О. Риторика и заподноевропейская музыка XVII – первой половины XVIII в.: принципы, приемы. М.: Музыка, 1983. 77 с.
3. Копоть И. К вопросу об эволюции итальянской оперной арии XVII – начала XVIII века. // Проблемы історії музики: від бароко до сьогодення. Житомир: «Волинь», 1998. 80 с.

4. Ливанова Т. Проблема стиля в музыке XVII века // Ренессанс. Барокко. Классицизм. Проблемы стилей в западноевропейском искусстве XV – XVII веков. М.: Наука, 1966. 347 с.

5. Лобанова М. Западноевропейское музыкальное барокко: проблемы эстетики и поэтики. М.: Музыка., 1994. 318 с.

АПОФАТИКА В ІКОНОПИСІ ВІЗАНТІЙСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ

Осадча Олена Анатоліївна,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри рисунка і живопису
Київський національний університет технологій і дизайну,
м. Київ, Україна

Введення. У догматичному вченні Східної Церкви є два богословських шляхи: шлях утвердження (богослов'я катафатичне / позитивне) і шлях заперечення (богослов'я апофатичне / негативне). Перший шлях сприяє здобуттю певних знань про Бога – це шлях недосконалий; другий шлях приводить до повного незнання – це шлях досконалий і єдиний за своєю природою належний Непізнаваному, бо будь-яке пізнання має своїм об'єктом те, що існує, Бог же перебуває поза межами всього існуючого [1, с. 109].

Ціль наукової праці полягає у розкритті взаємозв'язку між догматичними основами Східної Церкви і практикою іконопису.

Матеріали і методи. Для вирішення поставлених у дослідженні завдань використано сукупність методів, необхідних для здійснення дослідження: *аналітичний* – для вивчення стану дослідження обраної проблеми; *комплексний мистецтвознавчий підхід*, яким передбачено поєднання принципів *історизму* та *системно-порівняльного аналізу* у вивченні принципів іконопису візантійської традиції у контексті основ догматичного богослов'я Східної Церкви.

Апофатичне богослов'я, головним питанням якого є непізнаваність Бога, вивчалось багатьма отцями Східної Церкви, зокрема Діонісієм Ареопагітом, Максимом Сповідником, Климентом Олександрійським, Григорієм Богословом, Іоанном Дамаскиним, Григорієм Паламою. Наприклад, Климент Олександрійський стверджує, що ми можемо досягнути Бога не в тому, що Він є, а в тому, що Він не є [1, с. 115–116]. Апофатизм учить бачити в догматах Церкви насамперед їхнє негативне значення як заборону нашої думки слідувати

своїми природними шляхами та утворювати поняття, які б замінювали духовні реальності [1, с. 121].

Йдучи шляхом заперечення, ми піднімаємося від нижніх щаблів буття до його вершин, поступово відсторонюючи все, що може бути пізнане, щоб у темряві повного незнання наблизитися до Невідомого [1, с. 109]. Чим далі ми просуваємося у духовному сходженні, тим більш достовірно відкривається абсолютна непізнаваність Божественної природи [1, с. 116] (*переклад – О. Осадчої*). У цьому полягає принцип антиномії, яку намагалися подолати томісти. Тому саме апофатизм є основою богослов'я Східної Церкви.

Результати та обговорення. Несотворене за своєю суттю та природою не може бути передано у створеній формі, тому його потрібно подати стилізованим та символічним чином [2, с. 163]. Божественне, яке є непізнаваним та недосяжним для людини, сприймається як Божественний морок. Уже в Старому завіті знаходимо образ мороку, зокрема у Псалтирі (псалом 17, вірш 12): «Поклав темряву Він – як заслону Свою, довкілля Його – то темрява вод, а мешкання Його – густі хмари!» [3]. У третій книзі Царств, у 8 главі 12 вірші також йдеться про недоступність / недосяжність Бога. Соломон у своїй молитві при освяченні храму проказав: «...Промовив Господь, що Він пробуватиме в мряці» [3]. За іншим перекладом, «... Господь сказав, що Він благоволить жити в імлі» [4].

Для передачі символу трансцендентності, для того, щоб зобразити непізнавану й недосяжну сутність Бога, що є тьмою неприступності, в іконописі застосовується негатив, тобто зворотне Світло. Адже там, де зазвичай найбільше світло, там – і найбільша темрява. Концентрація світла уможлиблюється завдяки згущенню тьми (на фізичному плані негатив створює напруження, як його створює імунітет при зустрічі з хворобою; у психіці людини: лише через внутрішнє зосередження, тобто згущення всіх душевних і духовних сил спалахує світло *осаяння*). Це внутрішнє напруження є станом ісихії (ісихія – це згусток напруженої енергії. Божественне Світло проявилось саме із цього напруження). Христос втілювався – огорнувся у людську пітьму

гріха, щоб трансформувати її у Світло, засяяти в ній власним Божественним Світлом. Так і в іконописі потрібно посилити нагнітання темряви, ущільнити її у місцях, де надалі планується зробити найсвітліші ділянки в іконі. Світло має проходити крізь пітьму, тому в іконі після етапу розкриші й санкіру іконописець приділяє час означенню зворотного Світла, після написання якого вже починає працювати над першим пробілом із поступовим додаванням білил. Таким же методом користувався й Андрій Рубльов, працюючи над іконою «Пресвята Трійця».

Звісно, людський формальний розум – упертий, прагматичний і корисливий у сенсі того, навіщо робити негатив, якщо він усе одно закрийється шарами пробілів і плавей, і його не буде видно на прикінцевих етапах? Хіба застосування негативу впливатиме на результат якості іконопису? Якщо його не буде видно, то й робити його немає жодного сенсу. Проте ікона – це серйозна енергетична річ, тому важливим є напруження / нагнітання енергії, яка накопичується завдяки прозорому нашаруванню кольорів-антагоністів при мінімальному використанні на цьому етапі монохромних кольорів. У такий спосіб в іконі відбувається боротьба між світлом і темрявою, як вона триває і всередині людини. Іконописець повинен розвинути некорисливий розум, мати обернене мислення, тобто навчитися думати у нелогічному порядку і вміти перевертати власну свідомість.

Отже, негатив потрібно наносити на ділянки обличчя там, де у подальшому плануються найсвітліші місця, а також у зоні *зламу форми*, тобто по периметру обличчя між світлою і тіньовою ділянками. Секрет негативу полягає у тому, що після наступних пробілів і плавей негатив виглядатиме холодним *зламом форми*, що створить ефект живого лику. Крім того, місця найбільшого висвітлення після негативу починають світитися і навіть випромінювати світло, адже навколо світла і під його шаром утворюється невеличка ділянка темних зон, що посилює ефект світіння.

Як зазначалося вище, негатив робиться за принципом антиномії, тобто додатковим до розриші і санкіру кольором, але за умови, щоб це не було досить

ущільнено й різко. Наприклад, на жовтому кольорі негатив краще виконувати не синім, а червонуватим, трохи навіть коричневим кольором. На санкірі, колір якого залежить від приналежності до вподобань певної школи, проте він переважно теплих відтінків, негатив бажано робити дуже прозорим розчином краплаку з невеличким додаванням венеційського червоного пігменту або дуже прозорим індиго з додаванням невеличкої кількості білил. Над негативом можна працювати у декілька етапів, поступово формуючи ділянки майбутніх світлових зон. На кожному наступному етапі роботи з негативом важливо не повторювати вже виконані ділянки, а поступово зменшувати площу його нанесення. Зворотне світло має наноситися досить обережно і прозоро. Для того, щоб негатив не виглядав різким, а м'яко вписувався у колірну тканину розриші і санкиру, буквально через 30-40 секунд, його краї необхідно розмити м'яким пензликом, користуючись для цього розчином із 3 крапель яєчної емульсії і 5–7 крапель води [5].

Крім зворотного Світла для передачі Нетварного Світла іконографи застосовують принцип зображення концентричних кіл різних відтінків саме синього кольору, який позначає символ трансцендентності, Божественного мороку, пітьми неприступності. Синій колір концентричних кіл змінює інтенсивність і напругу ближче до середини колоподібної структури, перетворюючись майже на чорний колір. Цей простір – мандорла – символізує невимовну та недосяжну таємницю, присутність Бога [2, с. 163].

Традиція зображення Божественної присутності і Нетварного Світла у вигляді темряви бере початок в апофатичному богослов'ї, за вченням якого стверджується, що, оскільки Бог не є пізнаним, Його можна лише уявити, як темряву чи «ніщо». На думку архімандрита Софронія (Сергія Сахарова), можна провести паралелі між цією формою богослов'я та абстрактним мистецтвом, в якому повнота також зображується через запереченням форми [2, с. 163].

Висновки. Для іконопису візантійської традиції вкрай важливим є дотримання догматичних основ, їхнє розуміння і відтворення в практиці іконопису. Кожен етап в іконі символізує певні щаблі духовного сходження і

відповідає антиномічним принципам, на яких базується богослов'я Східної Церкви. Однією з найсуттєвіших основ східнохристиянського вчення є апофатичне богослов'я, принципи якого візуалізовані давніми іконографами у відтворенні зворотного Світла в іконі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мистическое богословие. Послание к Тимофею святого Дионисия Ареопагита. – Киев: Путь к истине, 1991. – 392 с.
2. Монахиня Гавриила (Брилиот). Бытие: творчество и жизнь архимандрита Софрония / Монахиня Гавриила (Брилиот); [пер. с англ. Марианны Таймановой]. – М.: ДАРЪ, 2017. – 176 с.; ил. – 12+.
3. Українська Біблія. Переклад Огієнка 1962 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bible.ubf.org.ua/ukr/?scr=%D0%9F%D1%81%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%BC%2017:1-20>
4. Парафія Святого Архистратига Михаїла, Київ, Пирогів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://parafia.org.ua/biblioteka/svyatopysmo/bibliya-upts-kp/tretya-knyha-tsarstv/#glava8>
5. Практичний курс із написання візантійської ікони за методикою іконописної школи “Просопон” (Нью-Йорк) під керівництвом Владислава Андрєєва, 6–13 грудня 2019 р.

ПОСТАТЬ С. ГУЛАКА-АРТЕМОВСЬКОГО В ГЛОБАЛЬНОМУ МИСТЕЦЬКОМУ ПРОСТОРИ

Симеонова Юлія Віталіївна,
ORCID iD: 0000-0002-7024-863X

кандидат мистецтвознавства,
старший викладач кафедри музичного мистецтва
Київського національного університету культури і мистецтв
м. Київ, Україна

Введення. "Звідкіля це ти узявся? Де ти досі пропадав?..". Який українець не стрепенеться, тільки почувши перші акорди знаменитого дуету Одарки й Карася з опери Семена Гулака-Артемівського "Запорожець за Дунаєм"! Якби наш земляк залишив по собі лише цю воістину народну оперу, то й цього було б достатньо, аби обезсмертити своє ім'я в українській культурі. Семен Гулак-Артемівський був не тільки композитором, але й співаком, актором, драматургом, залишивши в мистецтві яскравий і неповторний слід багатогранням свого щедрого таланту.

Мета дослідження. Дослідити життєвий і творчий шлях митця.

Матеріали і методи. У дослідженні використовувався історико-біографічний метод, що надав можливість відтворити певні біографічні аспекти життя композитора. А також метод аналізу музично-історичного процесу, що був необхідний для осмислення внеску С. Гулака-Артемівського в музичну культуру.

Результати і обговорення. Семен Степанович Гулак-Артемівський ввійшов в українську історію, як автор першої української опери «Запорожець за Дунаєм». Будь-який, навіть дуже вибагливий прихильник оперного мистецтва не залишається байдужим до хрестоматійного українського подружжя – Карася і Одарки. Партію Запорожця, простої людини, яка вийшла з надр нашого розумного, вільнолюбного і працьовитого народу, відважного козака, спритного й дотепного, грали Михайло Кропивницький, Панас

Саксаганський, сам Гулак-Артемівський. Оксану співали Марія Заньковецька, Оксана Петрусенко, Зоя Гайдай. І нарешті харизматичний дует Марія Литвиненко-Вольгемут і Іван Паторжинський.

С. Гулак-Артемівський належав до збіднілого дворянського козацького роду Гулаків, який був заснований на Черкащині в селі Артемівську Іваном Гулаком, що служив генеральним обозним у гетьмана Петра Дорошенка. Семен народився у лютому 1813 року в сім'ї священика. Дитинство пройшло серед безкрайніх українських степів на Черкащині на берегах звивистої, чарівної річки Ольшанки. Хлопчик мав чудовий дискант, знав багато українських народних пісень, залюбки співав у батька в церковному хорі. Його дитячі роки пройшли у домашньому затишку й злагоді. Батько й мати були людьми освіченими, своїх дітей Петра, Павла, Семена та Марію любили й виховували в повазі до книги, пісні, Святого письма.

Коли хлопчикові минуло 10 років, батько відвіз його до Києва, де він з братом навчались в Київській семінарії. В бурсі Семен, якого за церковною традицією вже звали Симеоном, своїм чудовим голосом привернув увагу митрополита Євгена Болховитинова, палкого аматора хорового співу, який забрав хлопчика до митрополичого хору. Симеон співав у Софійському соборі, потім у Михайлівському монастирі. Хлопчачий дискант змінився чудовим високим басом.

Семену йшов 25-й рік, коли відбулася зустріч, яка докорінно змінила все його подальше життя. Це був російський композитор Михайло Іванович Глінка, вже славетний на той час автор опери «Життя за царя» поставленої на імператорській сцені в Петербурзі. М. Глінка був капельмейстером Придворної співочої капели, яка завжди поповнювалась хлопчиками саме з України, яку за природні чудові голоси називали Російською Італією. Саме з України свого часу до Петербургу потрапили хлопцями Д. Бортнянський і М. Березовський. З церковного хору Чернігівщини відвезли в Петербург Олексу Розума, майбутнього графа Разумовського.

За наказом уряду, М. Глінка був відряджений в Україну підібрати по селах і містах хлопчиків з хорошими голосами. Вони вже чекали на від'їзд до Петербурга в маєтку Тарновського в Качанівці, коли в Києві під час богослужіння в Михайлівському монастирі М. Глінка був вражений чудовим високим басом, що співав соло. Це й був Семен Гулак-Артемівський.

Про те, що хлопець ніколи не повернеться в Україну тоді знав тільки М. Глінка. Він не мав на меті залучати юного співака до Придворного хору. Він хотів зробити з нього найкращого оперного баса Російської імперії. В цей час М. Глінка працював над оперою «Руслан і Людмила» і не мав на імператорській сцені виконавця Руслана.

В Петербурзі почалась напружена праця композитора й співака. С. Гулак-Артемівський жив у М. Глінки. Видатний композитор і знавець вокалу Михайло Іванович щоденно займався з учнем вокальними вправами. Постановка голосу у Гулака-Артемівського була природною. Не вистачало лише вокальної культури.

Про такого вчителя, як М. Глінка можна було тільки мріяти. На відміну від італійської, вітчизняна оперна школа, яка почалася саме з нього, виховувала митця-виконавця, що володіє не лише технікою вокалу, але вміє аналізувати внутрішній зміст твору і розкривати образ. М. Глінка був дуже задоволений своїм учнем. Той в свою чергу обожнював маестро і зберіг вдячність йому на все життя.

За деякий час, композитор вирішив відправити С. Гулака-Артемівського для вдосконалення майстерності до Італії. На його прохання, меценати - купець А. Демідов, власник уральських чавуноливарних заводів, та аматор музики О. Волконський фінансували цю подорож.

В біографії С. Гулака-Артемівського є прикрий епізод. Ще з періоду київського життя він мав духовний сан. Артистична діяльність для духовної особи була неможливою. Але втручання меценатів змінило стан - Голова петербурзької казенної палати Жаданівський порушив перед синодом клопотання про звільнення С. Гулака-Артемівського з духовного відомства на

підставі переходу до світської служби в казенній палаті. Спеціальна постанова Синоду була отримана. Він ухвалив «священницького сина Гулака-Артемовського звільнити з духовного у свіцьке відомство для вступу на цивільну службу». Але в казенній палаті він ніколи не працював і навіть не мав такого наміру. С. Гулак-Артемовський поїхав за кордон.

В Парижі та Флоренції він прожив 2 роки. Невтомно удосконалюючись у видатних педагогів, слухаючи прославлених співаків свого часу. Володіння голосом стало віртуознішим, манера співу більш витонченою. Він засвоїв закони побудови опери, вивчив всі басові партії італійською мовою. Його прекрасному голосу навіть там не було суперників. Давалися в знаки не лише чудова природа, а й вокальна школа М. Глінки. С. Гулак-Артемовський перевершив всіх італійських басів і одержав ангажемент у флорентійському оперному театрі.

Після повернення до Петербурга Семен Степанович Гулак-Артемовський одразу був запрошений в оперну трупу імператорських театрів і отримав офіційний статус соліста імператорської сцени, на якій працював 25 років.

Оперна слава його була гучна. Він мав рідкісний високий бас, володів італійською технікою співу, відтворював фіоритури легко і приємно, як цього вимагала вишукана публіка. А як учень великого М. Глінки, яскраво втілював сценічні образи – виконав весь сучасний репертуар. Італійський (Россіні, Доніцетті, Беліні) і вітчизняний (Глінка, Даргомижский). Партію Руслана в опері М. Глінки він виконав 63 рази. А в концертах поруч із російськими романсами обов'язково співав українські народні пісні.

В афішах його називали Семен Артемовський. І як оперного співака історія ставить його в один ряд з Шаляпіним, Неждановою, Собіновим.

Але досить рано, приблизно в 45 років Гулак-Артемовський став втрачати голос. Тоді почалась його акторська і композиторська діяльність.

В той час в столиці були популярні комедії та водевілі на малоросійські сюжети. Це потім буде «Сорочинський ярмарок» М. Мусоргського, «Майська ніч» та «Ніч перед Різдвом» М. Римського-Корсакова, П. Чайковський

використовуватиме українські пісні в своїх великих творах. Поки що, успіх мали п'єси І. Котляревського «Москаль-чарівник» і «Наталка Полтавка». Любили в Петербурзі й друга Гулака-Артемовського - Тараса Шевченка. І С. Гулак-Артемовський почав створювати веселі, розважальні сцени, пройняті святковістю і побудовані на українських танцювальних та жартівливих піснях. Він написав «Весільний поїзд з Малоросії», вокально-хореографічний дивертисмент «Українське весілля», комедію-водевіль «Ніч напередодні Іванова дня» і пантомімічну «Картину степового життя циган». Петербурзькі глядачі були у захваті, а участь автора, в минулому славетного оперного співака, додавала популярності.

І нарешті – комічна опера «Запорожець за Дунаєм», яку С. Гулак-Артемовський написав 1862-го року.

Прем'єра відбулася на сцені Маріїнського театру в бенефіс співака. Потім в Большом у Москві. Композитор і виконавець в одній особі, який створив привабливий для публіки типовий образ запорожця – хороброго в бою, дотепного в буденному житті, мав величезний успіх. Патріотизм, волелюбність і природний гумор добре сприймалися публікою.

Прогресивна петербурзька преса писала – «Он первый ввел на сцену родной для нас украинский элемент». “Это первая украинская опера, это новое проявление народного самоутверждения, новый призыв обратиться к изучению и отображению народной жизни. Музыка, и особенно слово, чудесно выражают любовь к родине, верный тип запорожца”, “Опера всегда будет привлекать народ”.

Проте, музична критика була в цілому негативна – вказувала на вплив італійської комічної опери, натякала на запозичення з опер Моцарта, Доницетті та Белліні. І дійсно, С. Гулак-Артемовський використовував прийоми італійських опер, які добре знав, але творчо їх переробив і надав всьому твору риси справжньої народної української комічної опери.

Щоправда, розвиток подій в опері значною мірою не відповідав історичній дійсності. Частина запорожців, які опинилися в турецьких

володіннях на Дунаї, повернулися на батьківщину не через доброту султана, образ якого ідеалізував композитор, а на підставі мирного договору після російсько-турецької війни 1828-1829 років, який давав прощення «всім козакам, які під час війни виявляли прихильність до протилежної сторони і мають право на повернення на рідну землю».

Останні роки С. Гулак-Артемівський жив в Москві. Багато читав, займався педагогічною діяльністю, цікавився новинами науки, особливо природознавством й медициною, навіть гіпнозом, створив географічну таблицю російських міст, працював над проектом петербурзького водопроводу, малював, створював мініатюрний живопис на слоновій кості.

Помер у 58 років. Його поховано на Ваганьківському цвинтарі в Москві. Потім місце поховання було поступово забуте і лише у 1952 році старанням артистів Московського музичного театру ім.Немировича-Данченка могила була знайдена і постановою Московської Міськради встановлено чорну лабрадоритову колону с мармуровою вазою угорі.

Висновки. Постать С. Гулака-Артемівського привертає до себе увагу дослідників. Як прекрасний музикант і щира людина, він обезсмертив своє ім'я в українській культурі. І навіть, якщо б в його творчому доробку була б лише опера «Запорожець за Дунаєм» від посів би визначне місце на мистецькому Олімпі.

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДЕНСЬКОЇ КЛАСИЧНОЇ ШКОЛИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ УЗАГАЛЬНЕННЯ

Травкіна Наталія Михайлівна,

старший викладач

Ващенко Владислав Володимирович,

студент

Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

Вступ./Introduction. Під поняттям «Віденська класична школа» (нім. Wiener Klassik) розуміють творчий напрям, що склався в Австрії у другій половині XVIII століття. Термін «віденські класики» вперше був вжитий австрійським музикознавцем Р. Кізеветтером у 1834 році відносно композиторів Гайдна і Моцарта. Пізніше інші автори додали в цей список і Бетховена. Класична музика – неоднозначне поняття, яке вживається, залежно від контексту, в трьох значеннях. У значенні якісної оцінки: музика минулого, що витримала випробування часом та має аудиторію в сучасному суспільстві. У музичних енциклопедіях таке тлумачення класичної музики, як правило, подається під гаслом «Музична класика» [2, с.27].

У вузькому історичному та музично-теоретичному сенсі: музика другої половини XVIII ст. – початку XIX ст., що традиційно співвідноситься з епохою класицизму. Історично класицизму в музиці передують епоха бароко, а наслідують – епоха романтизму. Центром становлення класичної музики стала *Віденська класична школа*, завдяки чому в музикознавстві закріпився також термін «віденський класицизм» [3, с.85]. Її вплив на формування музичної культури в подальші періоди потребує як деталізації, так і узагальнення з метою глибшого розуміння та впровадження її принципів в подальшу практику освітнього процесу мистецьких спеціальностей академічних закладів вищої освіти.

Ціль роботи./Aim. Висвітлити стилістичні особливості віденської класичної школи та їх вплив на розвиток академічної музичної культури.

Матеріали і методи./Materials and methods. Узагальнення та систематизація джерельної бази дозволили виокремити авторів, розвідки яких дотичні пропонованій тематиці: В. Берков, М. Гордійчук, Г. Григор'єва, О. Єрмакова, Л. Кириліна, А. Кудряшова, А. Михайлова, С. Скребкова, Є. Чигарьова та ін. Звідси, джерельну базу розвідки склали наукові публікації [3], монографічні [2; 4; 6; 8–10] та науково-методичні праці [7], матеріали збірників наукових праць [1; 5]. При підготовці публікації застосовувалась культурологічний підхід, використались загальнонаукові методи опрацювання наукової та науково-популярної літератури, реферування, аналіз та наукова інтерпретація зібраного матеріалу.

Результати і обговорення./Results and discussion. Найхарактерніші риси цього періоду – прозорість і ясність, чітке членування музичної тканини на відносно короткі побудови, превалювання гомофонії (на відміну від барокової поліфонії). У творчості композиторів-класиків відбувається становлення класичного восьмитактового періоду, класичної гармонії, становлення сонатної форми та жанрів класичної симфонії, квартету, квінтету та інших жанрів, формується класичний склад симфонічного оркестру. Найяскравіші представники цього напрямку – композитори Й. Гайдн, В. А. Моцарт та Л. Бетховен. Західноєвропейське музикознавство до композиторів-класиків відносить також попередників Віденської класичної школи – К. В. Глюка, К.Ф.Е. Баха, В.Ф. Баха. До епохи класицизму належать також італійські композитори М. Клементи, Л. Боккеріні, Л. Керубіні, Д. Чімароза, українські композитори М. Березовський, Д. Бортнянський та А. Ведель, польський композитор М. Огінський та інші. Перехідним етапом від класичної до романтичної музики вважається творчість Ф. Шуберта [3, с.28].

Видатним досягненням другої половини XVIII ст. є формування Віденської класичної школи, представниками якої є Й. Гайдн, В. Моцарт та Л. Бетховен. Саме в цей період в основному сформувався склад сучасного симфонічного оркестру, жанри симфонії, сонати, тріо, квартету та квінтету. В *сонатному allegro* зароджується, а пізніше, в творчості Бетховена формується

новий метод музичного мислення – симфонізм. Суттєвого реформування в творчості В. А. Моцарта та К. Ф. Глюка зазнає оперний жанр, долаючи закостенілу умовність аристократичної опери. Мистецькі принципи класицизму представлені в музиці 1780-х – 1810-х роках, тому що в ранній творчості Гайдна і Моцарта вони тільки склалися, а в пізніх творах Бетховена відчутна близькість романтизму [3, с.30].

Для мистецтва представників Віденської школи характерні універсальність мислення, логічність, ясність художньої форми. В їх творах органічно сполучаються почуття й інтелект, трагічне і комічне, точний розрахунок і природність, невимушеність висловлення. У творчості віденських класиків виражене динамічне розуміння життєвих процесів, що знайшло найповніше втілення в сонатній формі і обумовило симфонізм багатьох їх творів. Із симфонізмом, у широкому сенсі, пов'язаний розквіт провідних інструментальних жанрів епохи – симфонії, сонати, концерту й камерного ансамблю, остаточного формування 4-частинного сонатно-симфонічного циклу. Музика композиторів Віденської класичної школи – новий етап у розвитку музичного мислення, адже для музичної мови характерні впорядкованість, централізованість у сполученні із внутрішньою розмаїтістю, багатством. Формуються класичні типи музичних структур, індивідуалізується музичний тематизм [5, с.47].

На цій основі і при збереженні головної ролі німецького й австрійського національного елемента вони виробили справді універсальну мову.

Кожний з майстрів Віденської школи мав неповторну індивідуальність. Якщо Гайдну і Бетховену ближчою виявилася сфера інструментальної музики, то Моцарт рівною мірою виявив себе і в оперному, і в інструментальному жанрах. Гайдн більше тяжів до народно-жанрових образів, гумору, жарту, Бетховен – до героїки, Моцарт, будучи універсальним художником – до різноманітних відтінків ліричного переживання. При всій індивідуальній своєрідності в творчості цих художників виявляються найважливіші загальні риси: реалізм, оптимістичний, життєстверджуючий характер, гуманістична

спрямованість, справжня народність, демократизм. Твори композиторів Віденської класичної школи відрізняє широта обхвату життєвого змісту. Глибока серйозність органічно поєднується в них з веселістю, жартом, трагічне – з комічним. Емоційне з'єднується з раціональним; вільний політ фантазії – з точним розрахунком, граничною стрункістю, ясністю, досконалістю форми. Представники Віденської класичної школи уміли навіть найскладніший зміст виражати гранично простою, зрозумілою мовою [4, с.89].

Музичній мові композиторів Віденської класичної школи властиві простота, ясність, виразність. Одна з важливих нових рис музичної мови представників Віденської класичної школи – чітке розчленування музичної тканини на відносно короткі побудови, свого роду «виразні осередки», «зерна», що відповідають єдиному структурному принципу. Особливе значення в творчості віденських класиків набуває восьмитактний період, що розпадається на два подібні чотиритактні речення (останні в свою чергу підрозділяються на двотакти) [5, с.51].

Віденська класична школа принесла з собою величезне збагачення гармонії. Якщо попередники Віденської класичної школи застосовували переважно акорди трьох основних функцій, представники Віденської класичної школи широко використовували й інші співзвуччя мажорної і мінорної систем. Вони вільніше користувались дисонансами, хроматизмами. Високого розвитку досягає у них мистецтво модуляції [3, с.33].

У процесі становлення Віденської класичної школи характерність, індивідуальність, виразність початкової мелодичної побудови, теми, набувають величезного значення. Її «зовнішність» з перших тактів визначає тепер «обличчя» твору. Відповідно до пісенного складу, тема в творах композиторів Віденської класичної школи найчастіше висловлюється у вигляді закругленого періоду. При всьому лаконізмі подібної структури тема часто виявляється внутрішньо єдиною, оскільки зазвичай складається з ряду індивідуальних, мотивів, які протистоять і врівноважують один одне [4, с.92].

Основною і найбільш характерною для Віденської класичної школи музичною формою є *сонатне allegro*. Хоча його становлення почалося значно раніше, саме композитори Віденської класичної школи зробили вирішальний внесок до формування *сонатного allegro* і створили класичний тип цієї форми. Провідним принципом створеного ними *сонатного allegro* є контраст і подальше його пом'якшення, приведення до єдності.

Ще однією характерною ознакою стала класична музична тема, здатна інтенсивно розвиватись, перетворюватись, не втрачаючи найбільш істотних рис, що дозволяють слухачеві «впізнати» її навіть в сильно зміненому вигляді. Композитори Віденської класичної школи досягли високої майстерності в області тематичного розвитку, розробки, використовуючи різні прийоми – зміна тональності, гармонізації, ритму, елементів мелодії і тому подібне. Але особливо характерне для них є розчленування теми на окремі мотиви, які самі піддаються різноманітним перетворенням і по різному комбінуються один з одним. Таким чином, «зерном» розвитку деколи виявляється не вся тема, але один лише її мотив. Проте завдяки логіці, цілеспрямованості розвитку (особливо в творах Бетховена) у слухача нерідко створюється враження, що все «закладене» в даному тематичному ядрі розвивається «само» як живий організм. У Гайдна і Бетховена нерідко цілі частини будуються на основі небагатьох мотивів, що, крім іншого, забезпечує єдність і цілісність творів. Моцарт з його мелодійною винахідливістю також оцінив спосіб розробки «мотиву» [3, с.34].

Висновки. Отож, становлення віденської класичної школи як стильового напрямку академічної музики мало епохальне значення для розвитку музичної культури не лише епохи класицизму, а й усіх подальших епох. Композитори Віденської класичної школи узагальнили весь попередній досвід світового музичного мистецтва. Творчість композиторів Віденської школи належить до вершин світової художньої культури та істотно вплинула на подальший розвиток музики завдяки удосконаленню тематичного музичного матеріалу,

кристалізації музичних форм (зокрема, *сонатного allegro*), збагаченню гармонії, чітким обрисам музичної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Берков В.О. О гармонии Бетховена. На пути к будущему. *Бетховен: сб. ст.* / ред.-сост. Н.Л.Фишман. Москва, 1971. Вып. 1. С.298–332.
2. Гордійчук М. Музика і час. Київ: Муз. Україна, 1984. 324 с.
3. Григорьева Г. Симфония и проблемы стиля. *Сов. музыка.* 1987. №4. С. 27–34.
4. Ермакова Г.А. Музыка в системе культуры. *Искусство в системе культуры.* Ленинград, 2010. 121 с.
5. Зарубіжна музична культура XVII–XX ст. *Тематичний збірник наукових праць* / Київська державна консерваторія ім. П. І. Чайковського. Київ: Інформ-видав. «Компас», 2009. 157 с.
6. Кириллина Л. Классический стиль в музыке XVIII – начала XIX веков: Самосознание эпохи и музыкальная практика. Москва: Москов. гос. консерватория, 1996. 192 с.
7. Кудряшов А. Ю. Теория музыкального содержания. *Художественные идеи европейской музыки XVII–XX вв.:* учеб. пособие для муз. вузов и вузов искусств. СПб.: Лань, 2006. 432 с.
8. Михайлов А. В. Музыка в истории культуры. Москва, 1998. 114 с.
9. Скребков С. С. Художественные принципы музыкальных стилей. Москва, 1973. 115 с..
10. Чигарева Е. Оперы Моцарта в контексте культуры его времени. Москва, 2001. 110 с.

ТРАКТОВКА АКУСТИЧНОЇ РЕАЛЬНОСТІ У КІНЕМАТОГРАФІ (СТИСЛА ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА)

Чайковська В. Б.,

викладач

Харківська державна академія культури

Трактовка екранного звуку протягом усіх періодів розвитку художнього екранного мистецтва (в першу чергу кіномистецтва) пройшла низку певних перетворень, які відбувалися у напрямку уявлень щодо екранного образу як такого. Термінологічні зміни у дискурсі звукової складової екранного образу також відбувалися за замовленням постійно змінюючихся естетики та художніх принципів кіномистецтва.

Зміни акустичної реальності у кінематографі пов'язані в першу чергу з розвитком техніки. Втім розвиток техніки виявився не єдиним чинником, завдяки якому змінювався склад художнього екранного образу та його трактовка. Прискорення ритму життя, соціальні явища, як то зміна погляду на історичні процеси і наукові відкриття, розвиток таких наук, як психологія та психоаналіз тощо також здійснили свій вплив на екранний образ, його візуальну сферу, принципи монтажу та на звукову складову.

Початок звукового кіно відбувався як експеримент з причини того, що саме мистецтво кіно тільки розпочиналося. Завдяки технічній недосконалості звукової апаратури тих часів, зокрема ненадійності синхронізації зображення та звуку переважна більшість кіновиробників скептично ставилася до самої ідеї звуку в кіно. В 1928 році у своїй «Звуковій заявці» В. Пудовкін, С. Ейзенштейн та Г. Олександров, на той час відомі ідеологи радянського кінематографу, виступили з «застереженням від зловживання звуком» у кінематографі. Але після появи можливості оптичного запису звуку на кіноплівці (Лі де Форест, 1923р.) проблема синхронізації була вирішена. На тому етапі мова йшла лише про присутність будь-якого звуку у будь-якому кіно. З цього часу розпочалися пошуки у напрямку уявлень про естетику і художні принципи

кінематографії. На певний час у межах цих пошуків певний пріоритет отримали розмовні фонограми, але сама еволюція кіномистецтва врівноважила протилежні погляди на цей предмет. Подальшим результатом перегляду естетичних принципів кіномистецтва з'явилась необхідність у шумах. Кіноіндустрія створила цілу галузь по запису шумів, які у той час мали назву «ефектів». Термін вживався у вигляді «Фолі-ефект» за прізвищем звукооформлювача Джека Фолі, який і створив основи запису шумів. У подальшому теоретики та практики кінематографу відмовились від цього терміну і залишили назву «шуми», оскільки в естетиці кінематографу подальших років шуми вже не сприймалися як ефекти, а набули достатньо прикладного значення.

У цей же період почав застосовуватися засіб тонування звуку. Така можливість виникла за рахунок того, що техніка того часу вже дозволяла створити якісний кінозвук у вигляді як внутрішньо кадрової, так і закадрової розмовних фонограм. З іншого боку, діячів екранної режисури вже не влаштовував екранний образ як механічне об'єднання зображення та звуку. Кінорежисура вимагала від діячів екранної творчості не механічного об'єднання зображення та звуку, а їх співробітництва.

Слід зауважити, що завдяки саме студійному перезапису кінозвучу остаточно сформувалося поняття ігрового фільму як «події, що вже відбулася». Саме тонований звук поряд з особливостями монтажу візуально-пластичного ряду як засобу реалізації кіносценарію і став аналогом розповіді про подію, що вже відбулася завдяки сталому середньому (природному) звуковому плану і студійній акустиці тонувальних залів («тон-ательє»).

З виходом на екрани фільму «Александр Невский» С.Ейзенштейна (1938р.) екранна режисура здобула новий різновид співробітництва зображення та звуку – аудіовізуальний контрапункт, при застосуванні якого звукова сторона кінообразу остаточно втратила свою підлеглу функцію. Одночасно з цим з'явилась нова професія – кінокомпозитор, з появою якої звукова кінореальність значно поглибила свій зміст. Оскільки музика є одним з

найбільш дієвих «чинників впливу» на емоційне сприйняття глядача, то у випадку, коли вона створюється як складова екранного образу у співавторстві з режисером того чи іншого фільму, вона отримує можливість більш гнучкого висвітлення екранних образів, режисерських коментарів, коментарів від імені героя та багато інших функцій, яких не мав існуючий в ті часи засіб музичного оформлення.

У часи другої світової війни художня екранна творчість дещо поступилася кіножурналістиці, але вже у перші післявоєнні роки почали відбуватися активні процеси розвитку ігрового кіномистецтва. У кінці 1950-х та в 1960-ті роки в аудіальній сфері починається активне впровадження повноцінного багатоканального запису, що включає в себе всі компоненти звукової партитури.

У ці роки формується електронна звукова техніка, яка дозволяє створювати синтезовані шуми, семпли, велике різноманіття звукових спецефектів, «шумомузику». Відповідно змінюється кінематографічний контент – виникнення та поширення змішаних жанрів, розвиток фільмів у жанрі кінофантастики, які вимагали нових технічних та творчих рішень. Сформувався напрямок електронної кіномузики, яка використовує безмежно широку палітру електронних звучань. Відбувається чергове переосмислення екранної термінології: виникають поняття «кадр, що звучить», «звукова картина кадру», «звукова атмосфера», «звукова реальність кадру», «звукова реальність фільму», «звукова картина фільму» та інші, комплекс яких згодом відкрystalізується в поняття «фоносфера».

Таким чином у процесі еволюції кіномистецтва звукова складова кіномистецтва набула якісних змін у трактовці кінообразу і перетворилась в акустичну реальність, яка відтворює повноту звукової кінореальності, істинної або вигаданої.

ПРОЄКТНА ГРАФІКА У 3D-МОДЕЛЮВАННІ

Шевченко Кирило Сергійович

Асистент кафедри дизайну та 3D-моделювання

Харківський національний університет

міського господарства імені О. М. Бекетова

м. Харків, Україна

Введення./Introduction. Робота дизайнера у сфері тривимірного моделювання передбачає не тільки безпосередньо створення моделі для подальшої роботи на виробництві, а й її презентацію замовнику, виробнику чи іншим особами, що задіяні в процесі створення продукту. В сучасних умовах подібна таку найбільш ефективним засобом такої презентації є проектна графіка – набір креслень, візуалізацій та інших допоміжних елементів, що надають уявлення про створюваний об'єкт.

Мета роботи./Aim. Мета роботи полягає у розгляді особливостей проектної графіки як виду презентації дизайн-об'єкту та порівнянні її з іншими видами презентаційних елементів чи документації.

Матеріали и методи./Materials and methods. В основі роботи покладено аналітичний метод, за допомогою якого серед різних форм візуалізації та презентації даних обрано найбільш інформативні та наочні, що можуть стати основою для проектної графіки.

Результати і обговорення./Results and discussion. Презентація результатів тривимірного моделювання у проектній діяльності є не менш важливим аспектом підготовки дизайнера, аніж власне навички та вміння такого моделювання. Здатність повно та чітко донести до глядача, замовника або іншої особи характеристики спроектованого об'єкту дозволяє оптимізувати комунікацію між ланками виробництва, надаючи кінцевому замовнику вичерпний обсяг даних про продукт.

Якщо розглядати проектну графіку як засіб презентації результатів роботи дизайнера, то можна відокремити такі основні засоби візуалізації даних,

як креслення, рендери (візуалізація), схеми та анімація. І якщо анімація за своєю формою не може входити до складу проектної графіки напряму (хоча і є потужним засобом доповнення проекту візуальною інформацією), то перші три елементи повною мірою задовольняють запити дизайнера у відображенні результатів його роботи.

Невід'ємною частиною будь-якого презентаційного матеріалу по 3D-моделюванню є креслення. Вимоги до них регламентуються відповідними стандартами на кшталт ЕСКД і в цілому вимоги до оформлення креслень так само відносяться і до презентаційних матеріалів. Однак варто розуміти, що виготовлені за цими стандартами креслення призначаються в першу чергу для організації виробництва, із чого слідує їх специфіка – найбільш повний обсяг даних, адаптація до зчитування на виробництві тощо. Більш того, в сучасних умовах такі креслення на виробництві можуть бути частково заміщені 3D-моделями. Однак креслення, що не використовуються в подальшому виробництві, мають іншу мету – вони повинні давати наочне уявлення про розміри виробу та його деталей, їх взаємне розміщення та співвідношення. Одним із різновидів креслень, що найкраще підходить для таких цілей, є креслення загального вигляду. Зображення на кресленні загального вигляду (далі КЗВ) виконують з максимальними спрощеннями, передбаченими стандартами ЕСКД для робочих креслень. Якщо на КЗВ складаної одиниці зрозуміла конструкція, взаємодія деталей та принцип роботи, то елементи складових частин виробу зображують спрощено [1,с.7]. Це зокрема стосується фасок, закруглень, різьблень тощо – нерідко при експортуванні із середовища, у якому проектувався об'єкт, зберігається велика кількість ліній, які формально присутні на об'єкті, однак при цьому не несуть корисної інформації і скоріше заважають зчитувати креслення.

Те саме стосується розмірів та позначень. На презентаційних кресленнях доцільно проставляти лише найголовніші розміри, а детальне креслення із усіма розмірами та позначеннями виконати окремим листом і презентувати додатково. Загальне число розмірів на кресленні повинно бути мінімальним,

але достатнім для виготовлення і контролю виробу [2,с.14]. Не допускається повторення одного і того самого розміру – якщо його вказано на одній із проєкцій, то більше його дублювати не слід.

Узагальнюючи вимоги до креслень на презентаційній графіці, можна констатувати, що головною вимогою для них є візуальна зрозумілість та легкість зчитування. Із цією ж метою, наприклад, не допускається перетин розмірних лінії на кресленнях [3,с.18]. Також не варто наосліп використовувати креслення, створені у CAD-програмі – часто такі креслення можуть бути виконані у інших стандартах, із прив'язками, необхідними програмі, а не дизайнеру. У таких випадках доцільніше доробляти експортовані креслення у редактор векторної графіки та редагувати необхідні елементи.

Схожим за зовнішніми ознаками, однак дещо відмінним від креслень елементом є ергономічні схеми. Цей елемент дозволяє продемонструвати, наскільки спроектований виріб зручний для його використання людьми, тобто оцінка відповідності антропометричним параметрам людини. Метою такої оцінки проєктів при їх ергономічному вивченні є встановлення рівноваги між навантаженням на людину на робочому місці та її можливостями, тобто оптимальне використання сил, розмірних і об'ємних характеристик і можливостей людини [4,с.126]. Для створення ергономічних схем можуть використовуватись ті ж проєкції, що й до креслень, однак необхідність у наявності розмірів у цьому випадку є ситуативною, і інколи ергономічна схема може не містити їх взагалі. Натомість обов'язковим елементом ергономічної схеми є шаблони двох постатей людини – чоловіка 95-го перцентилю та жінки 5-го як найтиповіших представників граничних параметрів.

Незважаючи на те, що креслення на перший погляд цілком здатні виконувати функції з демонстрації проєкції об'єкту, важливим презентаційним елементом графіки є кольорові проєкції із відображенням матеріалів, кольорової схеми тощо. Такі проєкції надають змогу побачити великі співвідношення форм, кольорів, загального вигляду об'єкту тощо – за рахунок силуетного контуру, на відміну від лінійного креслярського зображення. Більш

того, при створенні проектної графіки доцільніше спочатку розмістити такі проєкції, а вже після них – креслення. Такий підхід робить графіку більш наочною, адже спочатку ми бачимо більш зрозуміле пересічному глядачеві зображення і тільки після цього – більш спеціалізовані за своїм походженням та призначенням креслення.

При обранні схеми освітлення для предметів на кольорових проєкціях варто пам'ятати про те, що всі вони мають бути однаково освітленими. Недопустимо використовувати у головному вигляді розміщене зліва зверху джерело світла, а проєкцію збоку висвітлити справа знизу. Зазвичай джерело світла щодо предмета приймається у положенні спереду, зверху та зліва [5,с.10]. Таке освітлення найкраще виявляє деталі 3D-моделі, не утворюючи при цьому надмірно різких світло-тіньових контрастів та виявляючи загальну форму об'єкту. Для створення кольорових проєкцій слід обирати «спокійні», нейтральні тони і кольори, що не відволікатимуть від головного – власне моделі виробу. Не варто використовувати надмірно активні текстури, що можуть викривляти сприйняття характеру поверхні – адже такий підхід ускладнює візуальне сприйняття об'єкту.

Елементом, що дозволяє наочно продемонструвати структуру об'єкту та його внутрішній устрій, є експлікація або так звана вибух-схема. Такий вид презентації є набагато інформативнішим навіть за детальні креслення, оскільки має змогу демонструвати реалістичне зображення деталей та їх взаємно розміщення у просторі. У кресленні цей ефект частково нівелюється однотипністю ліній, велика кількість яких заважає цілісно сприймати об'єкт. Вибух-схема - це ескізний вид конструкції (складальної моделі) з рознесеними складовими частинами. Як правило, деталі на вибух-схемі або підписуються, або проставляються позиції відповідно до специфікації. Вибух-схема дозволяє передати інформацію про виріб у більш простому та зручному для розуміння вигляді, що скорочує час читання складального креслення. Найчастіше вибух-схема конструкції входить у складально-монтажний пакет документації та

позитивно позначається на швидкості складальних робіт та їх правильну технологічну послідовність.

Для демонстрації об'єкту у фотореалістичному відображенні із його розміщенням в середовище слугує головне зображення – візуалізація. До неї в цілому відносяться усі ті ж правила, що й до кольорових проєкцій, однак з огляду на те, що візуалізація зазвичай намагається імітувати розміщення предмету у реальному житті, виникає декілька аспектів стосовно підбору такого фону. Перш за все, він має стилістично, тонально та кольорово гармонізувати із зображенням об'єкту. Важливо, щоб він не брав на себе забагато уваги, адже в такому разі об'єкт, що компонується на такому тлі, просто «зникне» серед надмірно яскравих та контрастних елементів зображення. На головному зображенні також доцільно розмістити зображення постатей людей, щоб продемонструвати масштабність об'єкту та продемонструвати його вигляд у реальному середовищі.

Висновки./Conclusions. Підсумовуючи, можна констатувати, що створення проектної графіки є не менш важливим етапом серед інших у 3D-моделюванні. Вона дозволяє наочно продемонструвати результати роботи дизайнера у тривимірному середовищі, причому як для спеціалістів, так і для людей, не знайомих зі специфікою роботи у 3D. Оптимальним складом проектної графіки є кольорові проєкції, креслення, архітектура продукту та візуалізації. За потреби проєкт може доповнюватись фрагментарними зображеннями деталей, додатковими схемами тощо. Важливою вимогою до проектної графіки є її легкість для сприйняття та інформативність, що спонукає до відбору для неї найбільш потрібних у конкретному випадку елементів із їх подальшим компонуванням у єдиному просторі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1) Технічне креслення. Розробка робочих креслеників деталей за креслеником загального виду: навч. посіб. / КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: О.Г.Гетьман, Н.В.Білицька, Г.В.Баскова.–Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. – 150 с.

2) Морозенко О.П., Малишко Г.В. Правила виконання та оформлення креслень: Навч. Посібник / О.П. Морозенко., Г.В. Малишко– Дніпропетровськ : НМетАУ, 2012. – 49с.

3) Шевченко, А. В. Інженерна графіка: навчальний посібник для самостійної роботи студентів всіх форм навчання / А. В. Шевченко, С. І. Сухоруков, О. В. Ткаченко – Вінниця: ВНТУ, 2009.

4) Брусенцов В. Г., Брусенцов О.В., Бугайченко І.І.,Кисельова С.О. Основи ергономіки: Навч. посібник / В.Г. Брусенцов, О.В. Брусенцов, І.І. Бугайченко, С.О. Кисельова – Харків: УкрДАЗТ, 2011. — 141 с.

5) Ермоленко Т. А. Технический рисунок: учебно-методическое пособие / Т. А. Ермоленко. – Новосибирск : Изд. НГПУ, 2009. - 50 с.

ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СТАНОВЛЕННІ ПРОТЕСТАНТИЗМУ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

Андреева Карина Анатоліївна,
магістрантка
Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

Вступ. Дослідження механізмів утворення національної ідентичності українських християн пов'язане як із важкими умовами сьогодення, так і загальносвітовими напрямками розвитку духовної культури. Протестантизм є динамічною релігійною течією у культурному та соціальному середовищі незалежної України. Релігійні організації протестантів складають 24%. Вони активно беруть участь у соціокультурному житті країни та формуванні світогляду народу.

Мета роботи – проаналізувати становлення протестантських течій в Україні на сучасному етапі, їхні трансформаційні процеси та суспільну значущість.

Матеріали та методи. Питання протестантизму в Україні на сучасному етапі досліджують Є. Буга, Л. Веремейчик, Г. Гоголя, Т. Грушева, О. Спир, П. Яроцький та ін. Методологічною основою дослідження є системний підхід до вивчення громадських, суспільно-політичних процесів, що ґрунтується на принципах науковості, об'єктивності, історизму, системності та наступності.

Принцип наукової об'єктивності реалізувався через комплексний аналіз наукових досліджень, що стосуються теми роботи. Задля оцінки, пояснення та порівняння історіографічних джерел були залучені загальнонаукові методи пізнання: дедуктивний та індуктивний, класифікації та аналогії, аналізу та синтезу. Принцип історизму дозволив підійти до суспільних процесів та явищ у їх розвитку та динаміці, вивчити події у взаємозв'язку та взаємозумовленості.

Принцип багатофакторності допоміг простежити різні об'єктивні та суб'єктивні процеси, які вплинули на вихід із підпілля заснування та поширення різних протестантських течій у громадському та релігійному просторі в Україні. Також були використанні загальнонаукові та спеціальні історичні методи: порівняльно-історичний; проблемно-хронологічний; статистично-аналітичний метод узагальнення і систематизації.

Результати та обговорення. Декілька століть поспіль Україна не мала своєї державності, а релігійна політика держав у складі якої були українські землі мала консервативний характер і неоднозначно реагувала на прояви і зміни в релігійній сфері: протестанти могли б змагатися з офіційною церквою і шукати собі своїх послідовників, забираючи у неї прихожан і підриваючи авторитет, цим самим це призводило до негативних наслідків економічного характеру для православної та католицької церков. Країни, до складу яких входили українські землі, проводили реакційну політику, тому що протестантська ідеологія на той період підривала авторитет і цілісність тодішніх форм правління державної влади.

Протестантське середовище в Україні є важливим чинником духовного життя за причини свого швидкого розвитку та, так званого «влиття» у життя країни. У протестантських спільнотах зосереджується увага на політичному та економічному житті держави, а також у допомозі з вирішення гострих соціальних проблем. На пострадянському просторі істотно зросла активність релігійних спілок представників церков євангельських християн-баптистів (ЄХБ), християн віри євангельської (ХВЕ, або п'ятидесятники) і адвентистів сьомого дня (АСД) у позакультовій практиці.

Національне відродження та утворення з СРСР незалежних держав суттєво вплинули на процеси в Союзі євангельських християн-баптистів [4, с. 302].

У часи незалежності спостерігається збільшення та розширення релігійної мережі, повернення до духовних традицій значної частини українців, попри складність і неоднозначність явища реанімації релігійних почуттів цілої країни.

Населення України зберігало високий рівень релігійності навіть у роки умовного розквіту атеїстичної ідеології – зосереджено практично 60% релігійної системи всього СРСР [2, с. 37]. Тому зникнення перешкод щодо відправлення релігійних культів призвело до широкої реставрації релігійних почуттів.

Відсутність соціального захисту у пострадянській Україні збудила відчуття незахищеності людини в сучасних умовах, що так само спонукало частину невіруючих та тих, що сумнівалися, прийти до Церкви.

З'явилася альтернативність релігійної моралі світській «моралі без моралі». Це на доданок призвело до підвищення зацікавленості релігійно-етичною системою, популяризації норм християнського співжиття, місійної роботи християнських церков. Отже, відбувався процес повернення до християнських ідеалів [2, с. 39].

Українські баптисти увійшли у 1990-ті рр., маючи більше 1100 церков, що об'єднували більше 96 тис. віруючих (дані на 1 січня 1992 р.). Найбільша церква баптистів знаходилась у Харкові, парафія якої налічувала близько 1800 осіб. За чотири роки (1994–1998 рр.), згідно зі статистикою 23-го з'їзду Всеукраїнського союзу об'єднань євангельських християн-баптистів (далі – ВСО ЄХБ), що відбувся у березні 1998 р., було відкрито 579 нових церков, тобто щорічно відкривалось близько 150 церков.

Якщо порівняти з 1990 р., коли у складі українського Союзу була 991 церква, то їх кількість за 10 років зростає майже вдвічі. Саме цей заклик звучав з трибуни з'їзду – мати до 2000 р. в Україні не менш як 2000 церков у складі Союзу. Кількість віруючих зростає в порівнянні з початком 1990-х рр. на 30 тис. У 1998 р. в Союзі було чотирнадцять церков, у складі яких нараховувалося більш тисячі членів. На з'їзді доповідалось, що через хрещення до церков ВСО ЄХБ щорічно приєднується майже 10 тис. віруючих. За 1994–1998 рр. було побудовано 400 молитовних будинків, ще 300 перебували в процесі будівництва [10, с. 420-421].

Протестантські організації на території України проявляють активність в освітньому та культурному житті. Пастори і служителі протестантських церков розуміють, що Церква має приймати участь у суспільних справах.

За роки незалежності України течії протестантизму пройшли шлях за культово-обрядовими, догматичними, інституційно-організаційними діями, ступенями відкритості до суспільства та ставлення до держави та, навпаки, ставлення суспільства і держави до них – від секти, деномінації до церкви [5, с. 20].

Найбільший відголос в українському суспільстві в кінці 1980-х – на початку 1990-х рр. здобула місіонерська діяльність представників іноземних релігійних спільнот, серед яких здебільшого – протестантські. Відповідно з показниками в 1979 р. існувало 80 західних релігійних спільнот, котрі проявляли інтерес до Східної та Центральної Європи, а в 1989 р. їх кількість значно зросла до 311 – переважали організації, які належали до різних течій євангельських протестантів [1, с. 161].

Разом з спаданням «залізної завіси» вони здобули доступ на пострадянський простір. Активність іноземців у галузі релігійної пропаганди було врегульовано наприкінці 1993 р. з допомогою впровадження змін до ст. 24 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації». Відповідно до нової редакцією даної статті, іноземці могли реалізовувати проповідування в релігійних спілках, за запрошенням яких вони прибули, та за офіційним узгодженням з державним органом, котрий здійснив реєстрацію статуту релігійної організації [3, с. 26].

Нова епоха характеризується величезною кризою традиційної релігійності. Релятивність послідовно стає панівною в усіх сферах суспільного життя, увібравши загальнолюдські моральні норми. До того ж фахівці відзначають панування епохи постмодерну в релігійній сфері, котра має конкретні вияви [6, с. 157].

Серед освітніх протестантських закладів є школи, в яких навчають досвіду місіонерської роботи. Існує така школа в с. Онуфріївка Кіровоградської

області – «Школа служіння Української Асамблеї Бога». У ній навчаються студенти з усієї України, які мають на меті присвятити своє життя місіонерській роботі як в Україні, так і за кордоном.

Протестантські громади мають значну кількість навчальних закладів. Згідно зі статистикою 2003 р. ВСО ЄХБ має 5 вищих навчальних закладів: 2 університети та 3 семінарії. Крім того, до них відносяться численні музичні та заочні курси а також 15 середніх біблійних коледжів, біблійні школи при баптистських церквах [7, с. 304].

У 1994 р. в Тернополі була заснована богословська семінарія імені Св. Софії. Для вступу до семінарії вступник зобов'язаний мати попередню загальну вищу освіту, знати одну або більше іноземні мови та уміти вільно читати Біблію давніми грецькою та єврейською мовами. У даній семінарії готують фахівців з доктринального, історичного та практичного богослов'я, а також церковнослужителів і богословів.

У 2000 р. Церква Адвентистів сьомого дня створила Український гуманітарний інститут, який розташований в м. Буча – та є одним з найбільших адвентистських навчальних закладів Європи. Протестантські церкви мають на меті підвищувати освітній рівень своїх прихожан. На базі протестантських навчальних закладів та церков для цього проводяться численні лекції та семінари [8, с. 6].

Протестантські конфесії брали також активну участь у Помаранчевій революції та Революції Гідності, відкрито й активно демонструючи громадянську, патріотичну позицію [9, с. 98].

Протестантизм в Україні на 2016 р. налічував 10103 релігійні громади, котрі складають 29,9% від усієї релігійної мережі. Серед них найбільше релігійних спільнот є у євангельських християн-баптистів (2892 громади). Найвпливовішим та найчисельнішим згромадженням протестантів є Всеукраїнський союз об'єднань євангельських християн-баптистів. Церква яка практично завершила розбудову своєї мережі. Структура ВСО ЄХБ в порівнянні з 2014 р. зросла на 24 громади і складає 1 центр, 26 регіональних та

обласних управлінських структур, 2574 релігійні громади, 3002 священнослужителя, 19 іноземців, 95 місій, 2 братства, 41 духовний навчальний заклад (5672 слухачі). Основи віровчення викладаються у 1408 недільних школах. Міжнародне та внутрішнє життя церковної спільки висвітлюється у 14 періодичних релігійних виданнях [7, с. 311].

Історія протестантизму в Україні свідчить, що церкви цього релігійного напрямку надають перевагу чистоті власного культу. Цей підхід викликає бажання пізніх протестантів дотримуватися позицій нейтралітету в стосунках один з одним, підтримувати ізоляціоністські тенденції, притримується віддаленості від інших релігійних течій.

Висновки. Таким чином, громадські трансформації новітньої доби в Україні призвели до еволюції поглядів на державу і свої місця в ній п'ятидесятників, адвентистів та баптистів. Картина сьогочасного українського баптизму досить багатоманітна, але головними її рисами є значна євангелізаційна та соціальна активність, більшим чином у сфері благодійності. Нинішній український баптизм послідовно притримується принципу невтручання церкви в політичні справи. Також потрібно визнати виважену позицію баптизму у відношенні до інших конфесій. Баптистські лідери зазвичай виконують миротворчу місію між іншими церквами. Отже, можна зробити висновок, що український протестантизм знайшов своє місце в сучасному українському суспільстві і відіграє важливу роль у побудові нашої країни.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Буга Є. Протестантизм в українському суспільстві: історія виникнення та специфіка функціонування. *Релігія та Соціум*. 2012. № 2 (8). С. 159-164.
2. Веремейчик Л. Ф. Євангелізаційно-місіонерська діяльність протестантських церков у період незалежності. *Історичне релігієзнавство*. 2011. Вип. 3. С. 33-46.

3. Гоголя С. О. Культурно-освітня діяльність протестантських церков у соціокультурному просторі незалежної України. *Культура України*. 2011. № 32. С. 20-28.

4. Грушева Т. В. Громадянська та національна ідентичність пізніх протестантів у сучасній Україні. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2016. Вип. 46. С. 302-305.

5. Рязанова Л. С. Особливості протестантських общин віруючих і їх роль в експансії протестантизму в сучасній Україні. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. 2002. № 1. С. 18-25.

6. Скибенко П. І. Українська Лютеранська Церква як феномен українського духовного життя. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2004. № 4. С. 156-161.

7. Слис О. Пізній протестантизм в Україні в процесі пострадянських внутрішньо-інституційних суспільних трансформацій. *Богословские размышления*. 2016. № 17. С. 302-315.

8. Яроцький П. Протестантизм в Україні: динаміка змін. *Людина і світ*. 2004. № 7. С. 2-10.

9. Яроцький П. Л. 500-річчя європейської Реформації: різноаспектний дискурс-аналіз. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія «Релігієзнавство. Культурологія. Філософія»*. 2017. Вип. 38. С. 94-99.

10. Яроцький П. Історія релігії в Україні: у 10 т. Т. 6. Пізній протестантизм в Україні (п'ятидесятники, адвентисти, Свідки Єгови). Київ–Дрогобич: Видавець Сурма С., 2008. 632 с.

ПОЛІТИКА АВСТРО-УГОРЩИНІ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ (1867-1914рр.)

Бзунько Галина Богданівна
Петруня-Пилявська Наталія Анатоліївна

к. і. н., доцент
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу

Вступ. Австрійська імперія було багатонаціональною. Населення імперії складалось з близько 30 націй та народностей. Українці складали близько 8 % населення імперії (майже 4,5 млн осіб). Феодальні пережитки, соціально-станова нерівність, національне гноблення, передусім слов'янських народів, призвели до вибуху революції 1848-1849 рр. У 1867 році імперія перетворилась в дуалістичну монархію. Саме революція примусила Габсбургів піти на поступки національним меншинам, зокрема в галузі освіти і використання . Однак не всі народи отримали рівні права: ті що мали сильний націоналістичний рух, у яких сформувалась самосвідомість отримали права. В той же час українці Галичини тільки стали на шлях її формування. В галузі освіти вони практично не мали можливості вчитися на рідній мові. Це стосується освіти всіх рівнів , в тому числі і вищої освіти. Габсбурги не забороняли української мови та освіти, але на шляху до реалізації прав в галузі мови і освіти стояли польські реакційні кола.

Мета роботи. Враховуючи усталену історіографічну традицію прослідкувати процес формування закладів вищої освіти на Східній Галичині та політику Австро-Угорського уряду в галузі вищої освіти.

Згідно з законами 1867 р. відбувався перехід на польську та "руську" мови викладання в середніх та народних школах. Польська мова стала обов'язковою у всіх школах краю, а українська мова в населених пунктах із переважаючим "руським населенням". Однак польські кола починають проводити політику ополячення. У 1869 р. розпорядженням Галицького

намісництва адміністрація краю перейшла на діловодство польською мовою, а з 1871 р. - перехід з німецької на польську мову здійснив Львівський університет [18, с. 166]. У 1870 р. польською мовою викладали 13 предметів, німецькою – 46, латинською – 13 і українською – 7. 4 липня 1871 р. імператор Франц Йосиф I видав розпорядження про скасування обмежень на читання лекцій польською і українською мовами на юридичному і філософському факультетах. Уже в 1906 р. польською мовою читали 185 предметів, німецькою – 5, латинською – 14 і українською – 19

Відбувалися певна демократизація академічних установ, що пов'язано з загальними демократичними процесами в імперії. До викладання було допущено певну кількість ліберально налаштованих викладачів, що лояльно ставилися до українських студентів, зокрема у Львівському університеті діяла спеціальна комісія обрана сеймом в 1869 році для налагодження українсько-польських відносин [17, с. 428, 430]

Львівський університет підпорядковувався загальним правилам, прийнятим у 1850 р. Міністерством освіти та віросповідання [21, 68]. У 1871 році у Львівському університеті скасовано обмеження в мові викладання, але університет фактично був полонізований. Помітним кроком до демократизації академічної освіти стало розпорядження імператора Австро-Угорщини від 27 квітня 1879 р. про надання сенату Львівського університету права самостійно проводити кадрову, навчальну та мовну політику [10, с. 45]. Майже до кінця XIX ст. в університеті діяло три факультети: юридичний, філософський і теологічний.

В березні 1889 р. слухачі університету збором поставили питання про відновлення медичного факультету [1, арк. 6]. Однак, як свідчать документи, державні інституції зволікали з розглядом цього питання [4, арк. 3]. 8 вересня 1891р. професор Г. Кадий, в зверненні до галицького намісника обгрунтував необхідність відкриття медичного факультету, у листопаді 1891 р., після тривалих зволікань, австрійський імператор Франц Йосиф I видав розпорядження про відкриття медичного факультету, дозвіл на будівництво

відповідних приміщень було отримано лише в грудні 1893 р. [4, арк. 89]. , а в урочисте відкриття відбулося 9 вересня 1894 р.

В 60-70 рр XIX ст. в Австро-Угорщині створюються спеціалізовані вищі навчальні заклади. В останній чверті XIX ст. починають формуватися спеціалізовані заклади вищої освіти і в Східній Галичині. Ще 9 жовтня 1869р. Галицький сейм прийняв рішення про відкриття ветеринарної школи разом із школою підготовки спеціалістів з підковування коней [2, арк. 51, 54]. Викладачі ветеринарної школи вели наполегливу боротьбу за перетворення школи в Академію [2, 70]. За розпорядженням Міністерства освіти і віросповідання від 27 березня 1879 р. було створено Львівську ветеринарну академію [3, арк. 1; 5, арк. 2-4]

Тривалим був і процес створення технічної академії у Львові [18, с. 58, 165]. Створення у Відні Реально- торгової академії спричинилося до відкриття у містах шкіл з чотирикласним навчанням, в яких готували молодь до технічних наук. Саме на її основі у Львові було створено Технічну та Торгову академії [14, с. 44]. Лише з отриманням Галичиною автономії у 1867 р. виникають передумови для модернізації Технічної академії. Галицький сейм у 1866- 1869 рр. прийняв низку принципових рішень зі створення у Львові Політехнічного інституту. [14, с. с. 69].

Реорганізація Технічної академії розпочалась лише з імператорського розпорядження від 4 жовтня 1870 р., на підставі якої було створено три звичайних кафедри: нарисної геометрії, механіки і теорії машин, будівництва доріг та залізниць. 18 січня 1871 р. імператор розпорядився створити ще три звичайних кафедри будівництва і архітектури, геодезії, хімічної технології [7, арк. 27]. Реорганізація Академії тривала ще кілька років. Технічна академія розширювала свій штат викладачів, збільшувала кількість кафедр, лабораторій, навчальних корпусів. Постановою від 8 жовтня 1877р. цісарсько-королівська Технічна академія отримала назву цісарсько-королівської Вищої технічної школи [8, арк. 100]. Вищу школу за пропозицією колеги було названо у перекладі «Політехнічна школа» [9, арк. 3].

У 1889р. Міністерство освіти і віросповідання дозволило створити Технічній академії кафедру політекономії з вкладанням торгового та вексельного права, а також погодилося на створення вищого навчального самостійного закладу для підготовки спеціалістів у сфері торгівлі [11, с. 72]. Лише 8 вересня 1899р. у Львові створювалася Вища торгова школа з правами торгової академії [11, с. 73-74]. Міністерство освіти і віросповідання мало намір врегулювати навчальні плани всіх торгових академій Австрії [12, с. 88].

З приватної ініціативи Л. Сапіги та А. Голуховського розпочалося створення в Галичині сільськогосподарської академічної установи. Саме вони доклали значних зусиль для створення Галицьким господарським товариством у Дублянах сільськогосподарської школи у 1855р. а також для її модернізації у 1868 р. [13, з. 11].

Галицьке господарське товариство було також ініціатором створення вищого навчального закладу, котрий би спеціалізувався на лісотехнічній справі [23, с. 2]. Високий рівень викладання дозволяв сподіватися, що незабаром на основі курсів вдасться організувати окремий факультет у Технічній школі.

10 січня 1874р. Галицький сейм прийняв ухвалу про відкриття крайової школи лісового господарства та її розміщення у Львові. Лише у 1908 р. на основі ухвали сейму від 19 листопада школі було надано статус вищої. Заклад кілька разів закривали так як студенти берили участь у різних товариствах, мітингах та антиурядових виступах [1, арк. 51].

Крайова школа лісового господарства відіграла велику роль у підготовці працівників лісового господарства і їх помічників [22, с. 11].

Висновки. Всі вищі навчальні заклади Галичини потягом другої половини ХІХ ст. були полонізовані, викладання проводилось польською мовою,. (окрім українських кафедр у Львівському університеті).

Однак розвиток закладів вищої освіти на Галичині відігравав важливу роль в формуванні національної свідомості українців Галичини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Центральний державний історичний архів України у м. Львові, ф. 146, оп. 4, спр. 4376.
2. ЦДІА України у м. Львові, ф. 146, оп. 4, спр. 4381.
3. ЦДІА України у м. Львові, ф. 146, оп. ,4 спр 4382.
4. ЦДІА України у м. Львові, ф. 146, оп. 51-а, спр 644.
5. ЦДІА України у м. Львові, ф. 146, оп. 51-а, спр 840.
6. ЦДІА України у м. Львові, ф. 146, оп. 51 а, спр. 1230.
7. ЦДІА України у м. Львові, ф. 178, оп. 4, спр. 5.
8. ЦДІА України у м. Львові, ф. 178, оп. 4, спр. 8.
9. ЦДІА України у м. Львові, ф. 178, оп. 4, спр. 12.
10. Dnistrianskyj S. Eine selbstige ruthenische Universitat in Lemberg / Dnistrianskyj S. – Wien, 1907.
11. Pawlowski A. Panstwowa szkola handlowa we Lwowi / Pawiowski A. // Sprawozdanie dyrekcyi s k Panstwowej wyzszej szkoly handlowej we Lwowi 1899/1900. – Lwow. 1901
12. Pietnaste sprawozdanie dyrekcyi s. k Akademii handlowej we Lwowi za rok 1913/ 14. - Lwow, 1914.
13. Rocznik krajowej wyzszej szkoly rolniczej w Dublanach. - Lwow, 1888.
14. Zajaczkowski W. s. k szkola politechniczna we Lwowi. Rys historyczny jej zalozenia rozwoju, tudziez stan jej obecny / Zajaczkowski W. – Lwow, 1894.
15. Васькович Г. Український Вільний Університет / Васькович Г. // Науковий збірник Українського Вільного Університету. - Том 15. Ювілейне видання з приводу 70-ліття УВУ.- Мюнхен, 1992. - С. 11-24.
16. Герасимович І. Шкільництво в Галичині в др. пол. XIX і на поч. XX ст. / Герасимович І. Терлецький О. // Енциклопедія українознавства. - Зш. 12 – Мюнхен-Нью-Йорк. 1949. С. 928-931.
17. Лисяк Рудницький І. Українці в Галичині під австрійським пануванням / Лисяк Рудницький І. // Лисяк Рудницький І. Історичні есе: В 2 хт.- Т.І.- К. Основи, 1994. С.413-450.

18. Монолатій І. Від контактів до співпраці: соціально економічне становлення та культурний розвиток німців у Галичині (1772-1940) / Монолатій І. – Коломия: Вік, 2002.

19. Павлюк С Український державний лісотехнічний університет / Павлюк С. – Львів: УДЛУ, 1995.

20. Петрів Р. Реалізація національної ідеї українців Східної Галичини в розвиткові українського шкільництва (1772-1916) / Петрів Р. // Бойківщина науковий збірник Том І. - Дрогобич: Бойківщина, 2002.-С. 152-159.

21. Ступарик Б.М. Національна школа витоки, становлення. Навчально-метод. Посібник / Ступарик Б.М. - К.: ІЗМН, 1998.

22. Третяк Ю. До історії лісівничої науки і освіти / Третяк Ю. - Львів, 1958.

23. Туниця Ю. Від крайової лісової школи до всеукраїнського університету / Туниця Ю. // Лісовий журнал. – 1994. - №4. -С. 3-20.

КРИМІНАЛЬНІ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ І ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ ТА РАДЯНСЬКОМУ СОЮЗІ: КЕЙС МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО (СПРАВИ 1914 ТА 1931 Р.)

Кемський Павло Петрович,
магістрант
Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

Вступ. Права людини – головна цінність цивілізованого суспільства, проте порушення прав людини в Україні спостерігаються і в наші дні. Вивчення питання порушення прав людини необхідне для розуміння витоків становлення державотворення, відношення до людини в контексті корінних змін у системі державного ладу. Незважаючи на те, що від подій, які відбувалися в Російській імперії та Радянському союзу минуло багато часу, актуальність їх розуміння та переосмислення залишаються вагомими і досі. Зокрема відчув на собі всю жорстокість порушення прав людини М. Грушевський. Його приклад самопожертви і непримиренної позиції будили політичну і правову свідомість народу, закликали його до боротьби за незалежність та державність. Період кримінальних переслідувань та репресій в Російській імперії та Радянському союзу відзначається гострою драматичністю, трагічними подіями в житті усіх верств населення. Це пов'язано із загостренням соціальних проблем, подіями воєнного лихоліття та зміною влади.

Мета – дослідити кримінальні переслідування і порушення прав людини в Російській імперії та Радянському союзу на прикладі М. Грушевського.

Матеріали та методи. Дослідженням цієї проблеми займалися Я. Малик, І. Верба, Т. Ємець, В. Кульчицький, Л. Винар та ін. Методологія дослідження визначається принципами історизму, що включає в себе розгляд історичних подій та явищ у відповідності з конкретно-історичними обставинами, в їх взаємозв'язку. За принципом об'єктивності дана проблема розглядається на

основі критичного підходу до сукупності репрезентативних писемних джерел та взаємодіючих історичних явищ, фактів, що стосувались кримінальних порушень прав людини в Російській імперії та Радянському союзу та, зокрема, за життя Михайла Грушевського – справи 1914 та 1931 років. Також були використанні загальнонаукові та спеціальні історичні методи: порівняльно-історичний, статистично-аналітичний метод узагальнення і систематизації.

Результати та обговорення. Права людини є досить складним та багатовимірним явищем, що пройшли значну трансформацію. Якщо говорити про кримінальні переслідування та порушення прав людей в Російській імперії, то ці явища були досить поширеними. Так, доволі часто застосовувалися жорстокі покарання, що звісно порушували права людини та суперечили нормам гуманізму: повішання на залізному кріюку за ребро в часи О. Пугачова було справою звичайною; відрубання голови – так покарав Петро I непокірних стрільців; утоплення – винуватого занурювали під лід; четвертування – людині відрубували руки, ноги, а потім голову (таким чином карали за злочини проти держави).

Драматичною сторінкою в історії України стала Перша світова війна, під час якої у воюючих країнах загострилися численні економічні, політичні та національні протиріччя. Грубу політику проводила російська влада і в захопленій восени 1914 р. Галичині. Російська адміністрація на чолі з графом О. Бобринським закрила всі українські видавництва, просвітні, культурні та інші товариства й організації, вивезла у Росію устаткування, заборонила видання будь-якої літератури українською мовою. Почалися масові переслідування, арешти, репресії, заслання українських політичних діячів, інтелігенції. За короткий час було депортовано понад 12 тис. осіб, закрито всі українські школи [2, с. 153].

Насильно насаджувалося російське православ'я, для чого в Галичину прибуло чимало російських священиків на чолі з архієпископом Євлогієм. Митрополита А. Шептицького, сотні українських священиків вивезено до Росії. Ці дії пояснювались тим, що нібито не існує української мови, культури і взагалі українського народу, а є малороси, рідна мова і культура яких російські.

Тобто кримінальні переслідування та порушення прав людини відбувались постійно.

В цей час активною діяльністю займається Михайло Грушевський – одна з ключових постатей історії України. Т. Ємець вважає, що М. Грушевський мав великий досвід організаційної діяльності, багато зусиль доклав до створення УНТ, яке повинно було вплинути на розвиток української мови в науці [13, с. 326]. В той період було дві основні ідеї, які керували Грушевським і в його науковій роботі, і в його громадсько-політичній діяльності. Перша – ідея народництва, друга – ідея федералізму [6, с. 9].

Через це він також зіштовхнувся з проблемою переслідувань та репресій – в період Першої світової війни був звинувачений в сепаратизмі [3, с. 413]

В 1919 році Грушевський був змушений емігрувати до Чехії, а пізніше й до інших країн. Повернувшись з еміграції в 1924 році Грушевський повністю поринає в наукову роботу та працює в Київському університеті. Влада почала слідкувати за діями вченого, що тривало аж до його смерті [2, с. 8-67].

Для того, щоб не дати йому можливості спілкуватися з однодумцями, згодом висланий до Москви. Більшість співробітників і учнів Грушевського було заарештовано, згодом – арешт і самого Грушевського. Він опинився в країні, де людський інтелект, індивідуальність не вартували нічого. Йому погрожували арештом доньки, вимагали підписати зізнання про те, що він не робив. У цей час знищували не лише інтелігенцію, військових, а й селянство. Людей розстрілювали без суду і слідства, виставляючи абсурдні докази вини перед державою.

В 1931 році Михайло Грушевський виїжджає до Москви у «почесне вигнання». Разом з ним поїхала й донька Катерина [1, с. 235]. Так тривало до самої смерті Михайла Грушевського, коли він несподівано пішов із життя 25 листопада 1934 р. Дослідники життя і діяльності М. Грушевського вважають, що його вбито (офіційно він помер від сепсису після операції). У цей час продовжувалися цькування й арешти українських учених. Донька Грушевського Катерина була наступною жертвою системи – заарештована

1938 р. як донька «українського буржуазного історика», «представниця української буржуазної етнології та фольклористики».

В радянські часи стали «нормою» політичні арешти і вбивства. Так, часи сталінської деспотії (1924–1953 рр.) характеризувалися масовими репресіями, позасудовими розстрілами, масовим знищенням невинних людей в концентраційних таборах. У період радянський часів звичайним явищем були заслання письменників, митців, що намагались боротись проти нерівноправ'я, жорстокості влади, була запроваджена жорстка цензура та суворі покарання.

Конституції 1919 та 1929 років, що були прийняті за часів радянської влади закріпили формальні атрибути української радянської державності. Щодо прав людини їх концептуальною основою тривалий час залишалися положення Декларації прав трудящого і експлуатованого народу, прийнятої у січні 1918 р. III Всеросійським з'їздом рад. Особливо наголошувалося на необхідності вирішення соціально-економічних питань як неодмінної передумови створення світлого майбутнього для трудящих. Конституції закріплювали різний правовий статус особи, обсяг її прав та свобод. Це дає можливість простежити динаміку становлення і розвитку прав і свобод людини з точки зору правового статусу особи. Але конституції були лише «ширмою» влади, яка насправді робила акцент на знищенні своїх ворогів у найжорстокіший спосіб, і про дотримання прав громадян їй ніколи не йшлося, яскравим прикладом чого є трагічний життєпис М. Грушевського.

Висновки. В Російській імперії та в радянські часи однією з важливих проблем були постійні переслідування та порушення прав людини. Так, зокрема Михайло Грушевський був звинувачений в сепаратизмі, кілька разів арештований, піддавався допитам спецслужб. Потерпали від безпідставних обвинувачень як інтелігенція, так і прості селяни.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Верба І. В. Грушевський Михайло Сергійович. *Енциклопедія історії України*. Т. 2 : Г–Д / за ред. В. А. Смолія та ін. Київ : Наукова думка, 2004. С. 232-235.

2. Винар Л. Дмитро Іванович Дорошенко : життя і діяльність. *Український історик*. 2001. № 1-4. С. 8-67.

3. Ємець Т. Методологічні розбіжності засад розбудови української науки у М. Грушевського та В. Вернадського. *Михайло Грушевський – науковець і політик у контексті сучасності* : збірник наукових праць. Київ : Українська видавнича спілка, 2002. С. 326-335.

4. Кульчицький В. С., Настюк М. І. Історія держави і права України. Львів: Світ, 1996. 296 с.

5. Малик Я. Кримінальні переслідування Михайла Грушевського (1914–1934). *Михайло Грушевський*. Збірник наукових праць і матеріалів міжнародної ювілейної конференції, присвяченої 125-й річниці від дня народження Михайла Грушевського. Львів, 1994. С. 412-425.

6. Оглобин О. Михайло Сергійович Грушевський (1886–1934). *Український історик*. 1966. № 1-2. С. 6-14.

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ ТА ООН У МИРОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ XXI СТОЛІТТЯ

Ковтун Ольга Анатоліївна

Магістрантка

Глухівський національний педагогічний

університет ім. О. Довженка

м. Глухів, Україна

Вступ. Міжнародна підтримка миру на початку XXI століття – це багатосторонній процес, нерозривно пов'язаний з низкою економічних, соціальних, політичних та інших питань. У сучасному контексті миротворчість є одним із найефективніших способів забезпечення міжнародної безпеки та національної безпеки держав, є важливою складовою всієї системи колективної безпеки.

За останні роки загострилися питання зовнішньополітичної орієнтації України. У своїй миротворчій діяльності Україна не має бути повною, а стабільною присутньою на міжнародній арені та співпрацює з ООН у всіх сферах миротворчої діяльності. Мирне співробітництво між Україною та Організацією Об'єднаних Націй займає особливе місце в системі міжнародних відносин, оскільки стабільність і мир мають першочергове значення з огляду на реформи, які зараз проводяться у Збройних силах, а також російську агресію в Криму та на сході України.

Мета роботи – охарактеризувати спільну миротворчу діяльність ООН та України у XXI столітті.

Матеріали та методи. У дослідженні застосовано методи теоретичного аналізу, синтезу, абстрагування й узагальнення, історичний та хронологічний методи.

Результати і обговорення. Мирне співробітництво України з міжнародними організаціями та за кордоном стало одним із пріоритетних завдань у 1991 році після здобуття політичної незалежності, і від його

вирішення, як бачимо, безпосередньо залежить українська державність. З початку своєї незалежності Україна була активним учасником миротворчих операцій під проводом ООН, які стали важливою частиною її зовнішньої політики, визначаючи важливий напрямок для запобігання війні та збройним конфліктам, безпеки та миру, у тому числі шляхом активної участі у миротворчих місіях.

Операції ООН з підтримання миру є дуже ефективним інструментом для ведення постконфліктних суспільств до міцного миру та інтервенції. Організація Об'єднаних Націй продовжує підтримувати стабілізацію постконфліктних мирних угод і сприяє політичному перетворенню.

Враховуючи питання участі України в міжнародних силах у запобіганні чи врегулюванні конфліктів, слід підкреслити, що ключову роль у цьому питанні відіграє Організація Об'єднаних Націй, головну мету якої вбачали у вирішенні суперечок і конфліктів між державами, відп. у боротьбі за державу. Зокрема, описано основні напрямки діяльності миротворчих підрозділів.

З 1992 року Україна є учасником миротворчих операцій під проводом ООН, які стали невід'ємною частиною нашої зовнішньої політики. Підтримання миру є пріоритетом зовнішньої політики, який посилює гарантії національної безпеки ззовні. Після трагічних подій у Сполучених Штатах 11 вересня 2001 року Україна стала членом Глобальної антитерористичної коаліції та підтвердила готовність докласти всіх зусиль для спільної боротьби з міжнародним тероризмом, особливо в рамках Організації Об'єднаних Націй.

Керівництво Міністерства внутрішніх справ України у 2011 році усвідомило перспективу розвитку співпраці з ООН, коли прийняло рішуче рішення про відкриття офісу представника Міністерства внутрішніх справ у Постійному представництві ООН в Україні в Нью-Йорку. , що дало подальший поштовх співпраці між МВС та Секретаріатом ООН.

З 1992 року понад 44 тисячі українських воїнів брали участь у міжнародних операціях з миру та безпеки. Наразі Збройні сили України беруть участь у 6 міжнародних операціях у 5 країнах та регіоні Аб'ей. На даний

момент проводиться 5 військових і 11 цивільних операцій, найважливіші з яких – місії в Боснії та Косово, боротьба з піратством в африканському куточку, моніторинг ситуації в Грузії та допомога урядам Афганістану, Іраку та Демократичної Республіки Конго та Палестинської автономії.

Висновки. Діяльність у сфері миру має вирішальне значення для України, оскільки є ефективним засобом зміцнення національної та міжнародної безпеки шляхом створення сприятливого зовнішньополітичного середовища та зміцнення європейської безпеки. Завдяки цій діяльності Україна утверджується як повноцінний суб'єкт міжнародних відносин, підвищує свій міжнародний авторитет та демонструє миролюбну політику. Тому Україна відносно активна в миротворчих операціях у всьому світі. Основоположними в міжнародних відносинах Україна вважає принципи верховенства права та недоторканності індивідуального суверенітету.

Кількість представників Збройних Сил України в окремих місіях змінювалася в різний час залежно від обстановки в районах виконання завдань та вимог міжнародних операцій з підтримки безпеки та миру. Миротворча діяльність України у співпраці з Організацією Об'єднаних Націй не обмежується лише військовими. Зокрема, Україна представлена в цивільній поліції ООН. Участь України в миротворчих заходах разом з Організацією Об'єднаних Націй підвищує авторитет держави у світі, дає змогу створити колективну безпеку у світі та сприяє підтримці стабільності та міжнародного миру. Важливо, що українські миротворці, як учасники миротворчої діяльності, мали можливість отримати досвід європейської та американської армій.

Як бачимо, з 1992 року по теперішній час ООН та Україна активно співпрацюють у сфері миротворчості та безпеки у світі. А це дуже важливо для зміцнення авторитету нашої держави у світовому співтоваристві.

ВІЙСЬКОВА ІНТЕРВЕНЦІЯ США ДО ІРАКУ (БЕРЕЗЕНЬ-КВІТЕНЬ 2003 Р.)

Маглакелідзе Давід Зазайович

Студент

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Вступ. На даний момент Близький Схід є одним із найпроблемніших напрямків зовнішньої політики США. Військові США все ще присутні в Іраку, внутрішньополітична ситуація там не є стабільною. В останнє десятиліття в США відбувається перегляд основних засад зовнішньої політики. Зокрема, в останні роки США намагаються зменшити свою військову присутність в інших країнах і спиратися на союзників задля вирішення регіональних конфліктів. Така зміна в характері зовнішньої політики США та її сприйнятті громадянським суспільством зумовлена в тому числі досвідом інтервенцій в Ірак і Афганістан. Тема дослідження важлива для розуміння сучасного внутрішнього положення Іраку і міжнародних відносин в регіоні загалом. До того ж, військова операція “Іракська свобода” є типовим прикладом масового вторгнення у віддалену країну з використанням різних родів військ в сучасних умовах ведення війни. США досі залучені у складну геополітичну ситуацію на Близькому сході і, зокрема в Іраку, тому тема дослідження є важливою для розуміння їхньої зовнішньополітичної діяльності.

Мета роботи. Мета роботи — висвітлення військових дій під час інтервенції США до Іраку, дослідження стратегії військ коаліції, визначення наслідків військової операції.

Матеріали і методи. Історіографія, використана в дослідженні представлена працями зарубіжних істориків і аналітиків. Російська література представлена короткими аналітичними статтями. Більшість з них написані в Російському Інституті Близького Сходу. Численні автори проводять аналітику щодо ситуації в Іраку і ролі США в ній. Часто автори висловлюють

альтернативну точку зору, критично налаштовані щодо США та їхніх дій в Іраці. Прикладом можуть слугувати статті Юрченка В. П., в яких описується військово-політична ситуація в Іраці в 2003 р. Історіографія США по темі дослідження досить широка і багаточисельна. В дослідженні були використані аналітичні доповіді американських експертів, а також монографії, такі як “Війна проти Іраку” Девіда Міллера, що детально описує хід військових дій і зовнішньополітичний контекст інтервенції. Джерельна база дослідження представлена переважно повідомленнями американських і британських ЗМІ, публічними виступами Дж. У. Буша, журналістськими розслідуваннями щодо кількості жертв серед комбатантів і некомбатантів.

У дослідженні використаний загальнонауковий метод аналізу. Він полягає в всебічному розгляді особливостей стратегії військ коаліції під час інтервенції до Іраку. Використані наступні спеціальні методи історичного дослідження: проблемно-хронологічний і історико-генетичний. Проблемно-хронологічний метод полягає у простеженні бойових дій в Іраку в період вторгнення США та їхніх союзників в хронологічному порядку. Історико-генетичний метод полягає у виявленні динаміки зміни військово-політичної ситуації в Іраку в період конфлікту.

Результати і обговорення. Геополітична ситуація, за якої адміністрація президента Дж. У. Буша отримала можливість і мотив для інтервенції до Іраку склалася через теракти в Нью-Йорку 11 вересня 2001 р. Ця подія спричинила радикальний перегляд політики США щодо Іраку і призвела до формування “Доктрини Буша”. Вона полягала у протистоянні тероризму і здійсненні превентивних ударів по державам, що несуть загрозу США. Режим Саддама Хусейна був відомий використанням терористів у своїх цілях, а також виступав загрозою регіональній безпеці в минулому. Це зробило Ірак однією з головних цілей для нової політики США. На нараді з національної безпеки 12 вересня 2001 р., секретар оборони Дональд Рамсфельд запропонував окрім Осамі бін Ладена ліквідувати і С. Хусейна. На думку Д. Рамсфельда, він також міг мати зв'язок з терористами, що влаштували атаку. Президент доручив провести

розслідування і виявити наявність зв'язку між Іраком Аль-Каїдою [12, с. 72-73].

З того моменту до середини 2002 р. адміністрація Буша проводила розслідування щодо теракту і дипломатичну роботу щодо підготовки до вторгнення в Ірак. В серпні 2002 р. де-факто розпочалися бойові дії між США і Іраком. Почалося розгортання військ коаліції на кордонах з Іраком, була введена зона заборони польоту. Того ж місяця авіація США нанесла 9 авіаударів по військових об'єктах Іраку. Авіаудари по стратегічним об'єктам Іраку були нанесені також 4, 9 і 28 вересня, 1 і 23 жовтня 2002 року. При цьому військові дії в регіоні не носили перманентного характеру, а були скоріше частиною підготовки до повномасштабного вторгнення, яке розпочалося у березні 2003 р.

17 березня 2003 р. Президент у своєму зверненні до нації висунув ультиматум С. Хусейну: протягом 48 годин той повинен був зрестися влади і залишити Ірак разом зі своїми синами, після чого у країну зайшли б війська коаліції і почали процес роззброєння. У своїй промові Буш згадав про всі тези, що він сам зі своїм оточенням просував вже більше року: Іраком керує агресивний диктаторський режим, що співпрацює з терористами, має або розробляє біологічну, хімічну, та навіть ядерну зброю та становить загрозу для сусідів [10]. С. Хусейн рішуче відхилив ультиматум і дав зрозуміти, що буде чинити спротив. Його підтримали Іран, Ліван і Палестина. Саудівська Аравія, як одна з держав-партнерів США на Близькому Сході притримувалася нейтральної позиції, хоча її представники запропонували С. Хусейну втекти з Іраку [1].

Рівно через 48 годин Дж. Буш оголосив про початок військової операції проти Іраку [8]. На початку операції “Іракська свобода” були задіяні 108 тисяч 964 американських солдатів, що безпосередньо брали участь у бойових діях. Ще 23 тисячі — війська держав коаліції, що підтримували США. З них більшість — британські солдати. 49 тисяч включно з Національною гвардією США склали резерв [4].

Збройні сили Іраку нараховували приблизно 389 тис. людей. Незважаючи на чисельність, іракська армія була озброєна переважно старою радянською

технікою і не була готовою до повномасштабного військового конфлікту [3]. Найбільш боєздатним і мотивованим підрозділом були “Федаїни Саддама” - іррегулярні війська, що нараховували приблизно 30 тис. людей і були віддані особисто С. Хусейну.

Початковий план передбачав масовані авіаудари по військовим об'єктам Іраку, але у нього були внесені зміни після чотирьохгодинної наради у Овальному кабінеті за участі Тенета. Було прийняте рішення нанести удар по штабу в Багдазі, де на той час мав знаходитися Хусейн з військовим командуванням Іраку [6]. Однак ліквідувати іракських лідерів одним швидким ударом не вийшло. Одночасно з цим почався наступ військ коаліції. Основний напрям, з якого здійснювався наступ — південь. На півдні війська коаліції використовували країни Перської затоки в якості плацдарму, до того ж саме наступ з півдня дозволив би швидко взяти під контроль більшість військових стратегічних об'єктів і ресурсів. Нафтові родовища одразу ж брались під контроль військами коаліції. При цьому Іракські війська під час відступу неодноразово підпалювали їх, що не мало жодного стратегічного значення, а робилося з метою руйнації інфраструктури Іраку і перешкоджанню взяття нафти під контроль США після війни. На півночі оперативна група “Вікінг” і 5-та група сил спеціальних операцій здійснили десантну операцію з повітряного простору Йорданії в Іракський Курдистан. На початку квітня за допомогою Робітничої партії Курдистану війська США окупували північ Іраку включно зі стратегічно важливим містом Мосул [11, с. 88-89].

В перші дні війни війська США взяли Умм-Каср - єдиний порт Іраку в Перській затоці. Через нього відбувалася поставка більшості гуманітарної допомоги місцевому населенню. Інтервенція США супроводжувалася повстанням шиїтів в місті Басра, як це було в 1991 р. під час першої війни в затоці. 23 березня з'явилися перші перешкоди оригінальному плану дій, який передбачав швидкий наступ на територію Іраку, ліквідацію лідерів цього режиму. Війська коаліції зустріли сильний спротив іракської армії під Басрою та Насірією, що стояли на шляху до Багдаду. Особливі складнощі виникли у боях з

“Федаїнами Саддама” - нерегулярними військами, що використовували тактику партизанської війни. Вже 3 квітня 2003 р. війська коаліції підійшли до Багдаду. Почалися бої за столичний аеропорт, американські війська неодноразово обстрілювали місто. З 4 по 5 квітня американські війська увійшли до Багдаду і після нетривалих боїв зайняли місто. Повний контроль над столицею Іраку був встановлений 7 квітня. Хусейн втік до Тікріту, який в свою чергу був зайнятий військами коаліції 14 квітня. За кілька днів до цього, 11 квітня війська коаліції увійшли у Мосул — одне з найбільших і найважливіших зі стратегічної точки зору міст Іраку [14].

Іракські війська використовували тактику маскуванню під цивільних і раптових атак на солдат коаліції, що спричиняло найбільш серйозні втрати в перші дні війни. Загалом протягом гарячої фази війни, до початку травня загинуло 140 солдат коаліції [2]. Жертви серед цивільного населення на початок травня склали приблизно 3,230 — 4,327 тисяч [5]. Президент Буш пояснював жертви серед цивільного населення тим, що Іракські війська розгортуються в містах і житлових районах, підставляючи під удар місцевих жителів [9]. Згідно з доповіддю Human Rights Watch, значна частина жертв серед цивільних спричинена авіаударами по іракським стратегічним об'єктам з метою ліквідації членів іракського уряду і військового командування. Інша причина — використання військами союзників касетних бомб [13].

15 квітня було оголошено про закінчення гарячої фази війни в Іраку і початок перехідного періоду до встановлення демократичної проамериканської влади [7, с. 50-53]. Незважаючи на це, конфлікт в Іраці не був завершений. Супротив американським військам чинили суннітські фанатики, що підтримували режим Хусейна, “федаїни Саддама”, та організовані злочинні угруповання. До того ж, в країну повернувся Мухамед Бакр аль-Хакім, голова Верховної ради ісламської революції в Іраку. Він був проіранським політиком і використовував зміну режиму в Іраці задля поширення шіїтського проіранського політичного дискурсу. В іракському суспільстві дещо зросла підтримка ісламістських угруповань. Проте незважаючи на зріст активності

партизан, на момент весни 2003 р. імовірність розгортання повномасштабного підпільного спротиву американського окупаційного режиму була невеликою.

Висновки. Незважаючи на те, що до коаліції було залучено значно менше країн, ніж у війні в Афганістані, військова операція “Іракська свобода” пройшла успішно. Країна була окупована протягом місяця після початку інтервенції. При цьому існував потенціал для стабілізації ситуації в Іраці. Втрати серед військ коаліції були відносно малими, проте в силу багатьох причин, а саме невдалим авіаударам по іракським об'єктам, партизанським методам війни з боку іракських військових, використанням касетних снарядів спричинили великі втрати серед цивільного населення. Армія Іраку проявила недостатню боєздатність і була швидко розбита силами коаліції, проте саме іррегулярні частини і партизанські загони створили найбільші проблеми для військ США і були причиною більшості людських втрат союзників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Юрченко, В. П. О вооруженном сопротивлении в Ираке. / Российский Институт Ближнего Востока. 12. 07. 2003. URL: <http://www.iimes.ru/?p=2977>
2. A Look at U.S. Deaths in the Iraq War. / Washington Post. 25. 10. 2005. URL[^]
3. Burgess, M. (12 November 2002). CDI Primer: Iraqi Military Effectiveness / Center for Defense Information. 12. 11. 2002. URL:
4. Carter, L. B. (28 November 2005). Iraq: Summary of U.S. Forces. / CRS Report for Congress. 28. 11. 2005. URL: <https://sgp.fas.org/crs/mideast/RL31763.pdf>
5. Conetta, C. The Wages of War: Iraqi Combatant and Noncombatant Fatalities in the 2003 Conflict. / Project on Defense Alternatives. 20. 10. 2003. URL: <http://comw.org/pda/0310rm8.html#3.3.%20Total%20Iraqi%20noncombatant%20death>
6. First strike targeted Saddam. / CNN. 20. 03. 2003. URL: <https://web.archive.org/web/20030325004434/http://www.cnn.com/2003/WORLD/meast/03/19/sprj.iqr.fi>

rststrike/index.html

7. Miller, D. The War Against Iraq. : Lucent, 2003. - pp. 50 - 53. URL: <http://library.lol/main/F055A7BF2BB3DEC938066943453109EF>
8. President Bush Addresses the Nation. / The White House. 19. 03. 2003. URL: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/03/20030319-17.html>
9. President Discusses Beginning of Operation Iraqi Freedom. / The White House. 22. 03. 2003. URL: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/03/20030322.html>
10. President Says Saddam Hussein Must Leave Iraq Within 48 Hours. / The White House. 17. 03. 2003. URL: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/03/20030317-7.html>
11. Rayburn, J. D., Sobchak, F. K. (ed.). The U.S. Army in the Iraq War – Volume 1: Invasion – Insurgency – Civil War, 2003-2006. : United States Army War College Press, 2019. - pp. 88-89.
12. Ritchie, N., Rogers, P. The Political Road to war with Iraq, Bush, 9/11 and the drive to overthrow Saddam : Routledge, 2007. - pp. 72-73. URL: <http://library.lol/main/2BB0FA012AB619FD42B28BB806879A1C>
13. U.S.: Hundreds of Civilian Deaths in Iraq Were Preventably. / Human Rights Watch. 12. 12. 2003. URL: <https://www.hrw.org/news/2003/12/12/us-hundreds-civilian-deaths-iraq-were-preventable>
14. U.S.: Iraqi 5th Corps surrenders at Mosul. / CNN. 11. 04. 2003. URL: <https://web.archive.org/web/20030411160048/http://www.cnn.com/2003/WORLD/m-east/04/11/sprj.irq.mosul.centcom/index.html>

УКРАЇНСЬКІ ЖІНОЧІ ОРГАНІЗАЦІЇ ГАЛИЧИНИ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

Савка Марія Вікторівна

Студентка

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

Вступ. Необхідність дослідження становлення та розвитку українського жіночого руху та організацій зумовлена насамперед демократизацією суспільного життя в Україні, супроводжуваною бурхливим розвитком громадсько-політичних процесів. Серед них важливе місце належить національному жіночому руху, тобто організованій соціально-політичній, економічній та культурно-освітній діяльності жіноцтва. Вона знайшла свій вияв у відродженні й функціонуванні численних жіночих товариств (понад 700), із яких 34 мають статус міжнародних і всеукраїнських. Ці осередки характеризуються розмаїттям ідеологічних спрямувань, ідеологій, намірів і завдань.

Аналіз історіографічних матеріалів щодо дослідження жіночого руху в Галичині першої половини ХХ ст. показав, що цей рух як суспільне явище привертав і привертає увагу дослідників різних галузей знань. Усі опрацьовані нами дослідження висвітлюють емансипаційні жіночі змагання як явище соціальне, політичне та національно-феміністичне. Найвідомішою сучасною дослідницею жіночого руху є М. Богачевська-Хом'як, професорка університету Джона Гопкінса у Вашингтоні. Її монографії «Феміністки супроти себе» та «Білим по білому. Жінки в громадському житті України. 1884-1939» стали першими науковими спробами аналізу історії України через призму жіночого руху. Причини становлення і розвитку жіночого руху на західноукраїнських землях в своїх працях проаналізувала О. Маланчук-Рибак. Учасі жіноцтва в національному суспільному житті Західної України присвячена монографія Б. Савчука «Жіноцтво в суспільному житті Західної України (остання третина ХІХ

ст. – 1939 р.)». Змагання за представницьку рівність жінок у міжвоєнній Галичині описала О. Кісь у книзі «Українські жінки в горнилі модернізації». Бачимо, що вивченням теми займалися переважно жінки, що зрозуміло. У контексті дослідження також доцільно згадати імена вітчизняних науковець, що досліджували жіночі організації Східної Галичини: П. Дутчак, М. Дядюк, Т. Панфілова, Л. Смоляр, Я. Фронзей.

Мета роботи – визначення особливостей становлення та розвитку жіночого руху Галичини в першій половині ХХ ст. на основі аналізу історіографічних матеріалів.

Методи і матеріали. У процесі роботи використовувалися наступні методи: системний, структурно-функціональний, аналізу і синтезу, порівняльно-правовий. Для аналізу використано інформацію періодичних видань, книг, наукові праці науковців, в яких досліджувались питання розвитку українських жіночих організацій.

Результати і обговорення. Формування феміністичних концепцій на початку ХХ ст. відбувалось на основі трьох провідних ідеологій - консерватизму, лібералізму, радикалізму. Відповідно, розвинулись три основні напрямки українського фемінізму: соціально-християнський, ліберальний і соціалістичний [1]. Оскільки на території Східної Галичини існувало чимало організацій релігійного, переважно католицького, спрямування, то і жіночий рух проявився в діяльності об'єднань, заснованих на християнській ідеології. Такі товариства, як «Марійське товариство пань», Католицьке товариство жінок, Stowarzyszenie Kobiet Katolickich стали першими об'єднаннями в Галичині, де жінки могли вільно збиратися, навчатися, займатися благодійністю, організувати з'їзди.

На одному із подібних з'їздів, що відбувся 21 лютого 1917 року було створено «Союз українок». А вже у 1921 році у Львові відбувся установчий з'їзд, на якому було 312 делегаток від різних жіночих організацій Галичини, Волині, Буковини, а та із закордону. На з'їзді було прийнято статут «Союзу українок»[5, с. 23].

Ідеологічною основою «Союзу українок» був ліберальний варіант фемінізму та націоналізм[4, с. 26]. Правда, передвоєнна ситуація в Європі не сприяла розвитку лібералізму, навпаки, підводила до поширення суспільного та політичного тоталітаризму, радикального націоналізму. Відповідно і жінки, в тому числі й українки, дедалі активніше залучалися до діяльності радикальних організацій, які, як правило, не визнавали суспільної вартості традиційного фемінізму. Прикладом може бути участь жінок у націоналістичному русі під проводом ОУН.

«Союз українок» спрямував свою діяльність у мирне русло, на відміну від більшості феміністичних організацій епохи. Основними видами діяльності Союзу були видавнича, освітня, господарська, культурно-просвітницька, суспільно-політична. Остання вважалася найголовнішою. Головна увага в жіночому русі «Союзом українок» приділялася домінуванню національної ідеї, як головної у всіх видах діяльності. Чимало уваги приділялося ролі жінки в суспільному русі та житті, «притягненню ширшого жіноцтва до суспільно-громадської роботи» на благо українського народу. Важливу роль «Союз українок» відіграв у консолідації національно-політичних сил шляхом співпраці з українськими політичними партіями та численними товариствами. Участь жінок у громадських організаціях стала однією з яскравих сторінок українського жіночого руху та їх впливу на вирішення злободенних соціально-політичних питань.

Варто зазначити, що український жіночий рух за умов Другої Речі Посполитої продемонстрував високий рівень самоорганізації, сформував чітку трьохступневу структуру – товариство «Союз українок», а також повітові філії у містах та гуртки у селах[5, с. 175].

Внаслідок консолідаційних процесів «Союз українок» створив «Всесвітній Союз українок» - об'єднання територіальних організацій Східної Галичини, Волині та еміграційних відділів, яке творило надбудову українського жіночого руху.

Другою організацією стала «Дружина Княгині Ольги», сформована на правах політичної партії. З її конституюванням жіночий рух здобув можливість легальної діяльності у суспільно-політичній сфері. Діяльність «Дружини Княгині Ольги» найкраще простежується через часопис «Громадянка», що стало першим виданням, на шпальтах якого були сформульовані ідеологічні гасла жіночого руху. Головною ідеєю, яка пронизувала усі матеріали часопису стала українська національна ідея.

Жіночі організації в Україні мали визначних діячок, які вплинули і на світовий жіночий рух.

Це – Олена Кисілевська (єдина українська депутатка в польському Сенаті), Олена Шепарович (представляла інтереси українок на міжнародних жіночих конгресах у Парижі, Берліні, Відні), Іванна Блажкевич (керівниця «Жіночої громади», організаторка 140 дитсадків у Західній Україні), Костянтина Малицька (заступниця голови Всесвітнього союзу українок), Харитя Кононенко (доктор економіки, засновниця Союзу українок в Канаді) [2, с. 87].

Без сумніву, найвідомішою з українських феміністок стала Мілена Рудницька. У 1934-му вона очолила Український жіночий конгрес у Станиславові (тепер Івано-Франківськ) і стояла біля джерел організованого руху українських жінок на світовому рівні [3, с. 53]. Того самого року окремою книжкою вийшла її програмна праця «Українська дійсність і завдання жінки».

За керівництва Мілени Рудницької «Союз українок» мав 100 тис. учасниць, але і його двічі забороняла влада: 17 лютого 1929-го — за збір коштів на підтримку Комітету допомоги політичним в'язням, 5 травня 1938-го — за участь у роботі Контактного комітету — об'єднання українських сил для координації політики. «Союз українок», утім, пережив польську владу на Галичині, його ліквідували «перші совіти» [3, с. 59].

«Союз українок», «Дружина Княгині Ольги» та інші жіночі організації Східної Галичини існували на взаємодоповнюючій основі, розмежували компетенції у культурно-освітній, економічній та суспільно-політичній

діяльності. Їхня робота була злагодженою і вкрай важливою для розбурханого політичними, соціальними й економічними проблемами суспільства.

Висновки. З упевненістю можна сказати, що жіночі організації Східної Галичини початку ХХ ст. суттєво вплинули на розвиток українського суспільства, пропагували національну ідею і боролися за права жінок. Наведені матеріали є підставою для висновку про актуалізацію проблем становища і статусу жінки в українському суспільстві, що уможливило розгортання наукового пошуку у цій важливій соціально-культурній сфері.

Водночас результати вивчення проблеми показують, що попри значну кількість досліджень у галузі вітчизняного феміністичного руху, відсутні такі, які б репрезентували цілісну картину діяльності жіноцтва у сфері освіти та шкільництва. Проблема впливу українського жіноцтва на освітні процеси в краї потребує серйозного і всебічного вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гавришко М. Галицькі феміністки 1930-х: нацистське «Кухня-Церква-Діти» не для нас. *Історична правда*. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/4d1b2eed4e08/> (дата звернення: 23.11.2021).
2. Даниленко Н. Роль жіночих організацій. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Історичні науки*. Острог, 2008. Вип. 11. С. 85-89. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoai_2008_11_10 (дата звернення: 23.11.2021).
3. Жулканич Н. Мілена Рудницька – ідеолог та провідна діячка українського жіночого руху в Західній Україні. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 6, Історичні науки*. Київ, 2012. Вип. 9. С. 52-60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_6_2012_9_15 (дата звернення: 23.11.2021).
4. Рудницька М. Українська дійсність і завдання жінки: монографія. Львів, 1934. 241 с.
5. Українські жінки в горнилі модернізації: монографія / за ред. Оксани Кісь. Харків:КСД, 2017. 304 с.

САСАНИДСКИЙ «СЛЕД» В РИМСКО-ПАЛЬМИРСКОМ ПРОТИВОСТОЯНИИ 271–273 ГГ.

Строй Александр Александрович

студент 1 курса магистратуры

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина

г. Харьков, Украина

Введение/Introduction. Без преувеличения ключевым событием истории Ближнего Востока конца третьей четверти III в. н. э. было противостояние Рима и Пальмиры, от исхода которого зависел весь последующий ход истории региона. Вне всякого сомнения, событие такого масштаба не могло оставаться без внимания ближайшего восточного соседа Римской империи – сасанидского Ирана, имевшего свои собственные геополитические планы относительно азиатских владений Рима.

Цель работы/Aim. Выяснить место и роль сасанидского фактора в римско-пальмирском вооруженном противостоянии 271–273 гг.

Материалы и методы/ Materials and methods. Источниковая база исследования представлена работами античных, средневековых византийских, персидских и арабских авторов: Аврелия Виктора, Авторы жизнеописаний Августов, Зосима, Бал'ами, аль-Саалиби, а также нумизматическим и эпиграфическим материалом. Среди исследователей, работы которых использовались при изучении данного вопроса, следует отметить В. Луконина, И. Сергеева, А. Уотсона, И. Сивянке, К. Максимюка, П. Дырлагу. В ходе исследования использовались как общенаучные (описание, анализ, синтез, индукция, дедукция), так и специально-исторические методы (хронологический, сравнительный, историко-системный, историко-генетический).

Результаты и обсуждение/Results and discussion. К началу 270-х гг. противостояние Рима и Пальмиры вошло в свою решающую фазу. Начавшаяся в этот период открытая экспансия Зенобии и Вабаллата в направлении римских

владений в Малой Азии и Египте продемонстрировала коренной перелом во внешнеполитической линии правителей Пальмиры. Первоначальная их цель – борьба с сасанидским Ираном уступила место необходимости немедленного разворота политической активности с Востока на Запад, ввиду осознания факта возросшей угрозы пальмирской вольнице со стороны Рима, преодолевшего к этому времени пиковую фазу кризиса III века. Укрепление центральной имперской власти способствовало началу процесса борьбы с так называемыми сепаратистскими выступлениями в отдельных регионах империи, в том числе и на Востоке. В то же время, как убедительно показал И. Сергеев, пальмирским правителям и самим была далеко не чужда мысль о расширении своей власти на территорию всей империи [11, с. 27]. Таким образом, давно назревавший конфликт стал реальностью. Молниеносная реакция императора Аврелиана позволила ему в кампании 272–273 гг. полностью разгромить армию Зенобии и ликвидировать Пальмирское государство, восстановив власть Рима на Востоке [АЖА. Божественный Аврелиан, XXV–XXVIII; Зосим. I, 50–56].

В данном контексте особенного внимания требует вопрос об отношении сасанидского Ирана к разгоревшемуся возле его западных границ противостоянию. Дело в том, что прямые свидетельства о персидском вмешательстве в конфликт мы можем найти как в нарративных источниках, так и в нумизматическом и эпиграфическом материалах. Так, «Авторы жизнеописаний Августов» сообщают о том, что Аврелиану удалось перехватить персидские отряды, отправленные на помощь Пальмире, а бежавшая из города Зенобия стремилась найти убежище во владениях шахиншаха [АЖА. Божественный Аврелиан, XXVIII, 2–3]. О подобных планах правительницы Пальмиры сообщает также Зосим [Зосим. I, 55]. Непосредственное участие персов в конфликте подтверждает и Аврелий Виктор [Аврелий Виктор. XXXV, 1–2]. Подобное развитие событий представлено также в нумизматическом (монетный выпуск с легендой VICTORIA PARTHICA) [RIC. V/1, № 240] и эпиграфическом материалах (упоминания титулов Аврелиана Persicus Maximus [АЕ. 1936, 129], Parthicus

[12, p. 18] и Parthicus Maximus [CIL. III, 7586]). «Авторы жизнеописаний Августов» свидетельствуют также о принятии Аврелианом титулов Armeniacus и Adiabenicus [Авторы жизнеописаний Августов. Божественный Аврелиан, XXX, 5], однако, ввиду отсутствия упоминания о них в иных источниках, мы склонны скептически относиться к данному пассажию.

Вероятность прихода персов на помощь пальмирцам может вызывать здоровое недоумение, учитывая ярко выраженную антисасанидскую политику последних. Так, Вабаллат официально принял все титулы своего отца Одената, среди которых был и титул «царь царей» [CIS. II, 3971], традиционно принадлежавший правителям Ирана, что автоматически делало властителя Пальмиры соперником персидского шахиншаха за владычество в Азии. Более того, на протяжении долгого времени Шапур был занят усмирением мятежей в далеком Кермане [10, с. 35–36], вследствие чего вряд ли бы решился встрять в новую масштабную войну уже на Западе. К тому же, следует учитывать то факт, что в промежуток времени между 272 и 273 гг. престарелый Шапур Великий скончался, а последующий за этим переход власти к его сыну Хормизду-Ардаширу произошел отнюдь не мирно, вызвав затяжную борьбу различных политических группировок за власть, для немедленного пресечения которой у нового шахиншаха не хватало ни сил, ни авторитета [14, p. 77].

Учитывая все вышеизложенное, можно прийти к выводу, что в подобных обстоятельствах факт оказания Сасанидами какой-либо серьезной военной поддержки Пальмире кажется маловероятным. Более того, непонятно также, когда последняя успела попросить подобную помощь, учитывая стремительное развитие событий на театре военных действий. Сомнительным выглядит и возможность прихода персов на помощь пальмирцам во время их второго выступления против Аврелиана, последовавшего в 273 г. и закончившемся полным разгромом города [Зосим. I, 60–61]. Иллюзорность подобных воззрений подтверждается внимательным анализом внутри- и внешнеполитического положения Ираншахра в 270-е гг., когда при власти успели побывать четыре монарха, при которых страну сотрясали перманентные междоусобицы

[13, р. 109–110], религиозное противостояние [5, р. 89–90], боевые действия в Средней Азии [4, р. 498–499; 13, р. 111] и т. д. Таким образом, всякая вероятность намерения Сасанидов свергнуть свое царство в очередную полномасштабную войну на Западе должна признаваться в полной мере необоснованной. Это же подтверждает и сообщение «Авторов жизнеописаний Августов» о проведении неких переговоров между Аврелианом и персами [АЖА. Божественный Аврелиан, XXVIII, 4], содержание и итоги которых, впрочем, нам не известны, но мы можем согласиться с мнением А. Уотсона о превалировании мирных инициатив у персидской стороны, стремящейся не допустить возникновения конфликта между двумя государствами [14, р. 78–79] и сохранить существующий к тому моменту статус кво в регионе, что было на руку и Риму, которому еще нужно было сломить сепаратистские движения на Западе империи, обеспечив при этом себе безопасный тыл на Востоке.

В то же время, показывая явную незаинтересованность центрального иранского правительства в эскалации конфликта с римлянами из-за Пальмиры, мы не можем отрицать факта частных набегов определенных персидских отрядов, подчиняющихся местным пограничным сатрапам. И. Сивянне и К. Максимюк считают, что организацию подобных набегов мог координировать правитель Армении Нарсе – в ведомости которого и находилась римско-иранская граница [13, р. 110], что выглядит вполне логично. Организованные набеги явно не совершались с целью помощи Пальмире, а были банальными грабительскими рейдами по богатым восточным провинциям, оборона которых, ввиду противостояния с Римом, была существенно ослаблена на участке границы с Ираном. Возможные победы Аврелиана над некоторыми подобными отрядами и были использованы римской пропагандой с целью идеологического обоснования похода против Пальмиры не как войны против таких же римлян, а как борьбы с внешней угрозой – персидской экспансией, память о которой еще была слишком свежа в римской памяти. Восстановление римской власти на Востоке заставило персов искать пути примирения с Аврелианом для недопущения эскалации

полномасштабного конфликта с Римом. Вполне возможно, что переговоры с римлянами вели не послы сасанидского шахиншаха, а уполномоченные правителя Армении Нарсе, который, в силу своего положения, и был ответственным за взаимоотношения Ирана с Римом на подобном локальном уровне.

Выводы/Conclusions. Таким образом, мы можем с уверенностью утверждать, что сасанидское руководство не имело ни малейших причин ввязываться в противостояние с Римом на стороне Пальмиры из-за крайне напряженного внутри- и внешнеполитического положения самого Ираншахра, которое сохранялось в течение всех 70-х гг. III в. и ограничивало до минимума активность Сасанидов на Западе. Опосредованное участие в конфликте приняли местные пограничные сатрапы, при содействии правителя Армении Нарсе, ставившие своей целью не помощь какой-либо из сторон, а грабеж пальмирских владений, который стал возможен благодаря развернувшейся войне. Миф о персидской помощи Пальмире был запущен римской имперской пропагандой с целью идеологического оправдания похода на Восток и повышения военного и политического авторитета самого Аврелиана путем приписывания ему победы в полномасштабном противостоянии с персами.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ И ЛИТЕРАТУРЫ

1. Авторы жизнеописаний Августов // Властелины Рима: Биографии римских императоров от Адриана до Диоклетиана / Пер. с лат. С. П. Кондратьева. Под ред. А. И. Доватура. СПб.: Алетейя, 2001. 384 с.
2. Аврелий Виктор. О Цезарях / Пер. с лат. В. С. Соколова // ВДИ. 1963. № 4. С. 215–257.
3. Зосим. Новая история / Пер., коммент., указатели Н. И. Болгова. Белгород: Изд-во БелГУ, 2010. 344 с.
4. Al-Tha'ālibī. Histoire des rois des Perses / Traduit par H. Zotenberg. Paris: Imprimerie Nationale, 1900. 758 p.

5. Baḷ'amī. Chronique de Abou Djafar-Mo'hammed-ben-Djarir-ben-Yezid Tabari. T. II / Traduit par M. H. Zotenberg. Paris: Imprimerie Nationale, 1869. 552 p.
6. Corpus inscriptionum Latinarum / Ed. Th. Mommsen et alii. Berolini: Weidmann, 1869–.
7. Corpus inscriptionum semiticarum ab Academia Inscriptionum et Litterarum Humaniorum conditum atque Digestum. Pars 2. Inscriptiones Aramaicas Continens. Tomus 3. Fasc. 1. Paris, 1951. 74 p.
8. L'Année épigraphique: Revue des Publications épigraphiques relatives a l'antiquité romaine. Paris: Presses Universitaires de France, 1895–.
9. The Roman Imperial Coinage. Vol. 5. Part 1 / Ed. by H. Mattingly, P. H. Webb. London: Spink and Son Ltd, 1927. 500 p.
10. Луконин В. Г. Завоевания Сасанидов на Востоке и проблема кушанской абсолютной хронологии // ВДИ. 1969. № 2. С. 20–44.
11. Сергеев И. П. Рим и Пальмира в III веке н. э. // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна: Історія. 2001. № 526. Вип. 33. С. 21–30.
12. Dyrłaga P. Tytulatura cesarzy rzymskich a idea zwycięstw nad Partami i Persami w latach 235–284. Kilka uwag o świadectwie źródeł numizmatycznych, epigraficznych i papirologicznych // Prace Historyczne. 2009. T. 136. S. 9–22.
13. Syväne I., Maksymiuk K. The Military History of the Third Century Iran. Siedlce, 2018. 148 p.
14. Watson A. Aurelian and the Third Century. London; New York: Routledge, 1999. 303 p.

УТВОРЕННЯ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ – ВАЖЛИВИЙ ЕТАП ДО ДЕРЖАВНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Чижук Вікторія Ігорівна,

магістрантка

Житомирський державний університет імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

Вступ. Важливою сторінкою історії України є події визвольних змагань 1917–1921 рр., коли українці прагнули поновити і захистити свою державність. У цьому історичному поступі вагоме місце належить Західно-Українській Народній Республіці. Вже під час революційних подій розгорнувся широкий національно-визвольний рух, утворилася ЗУНР та врешті українська нація возз'єдналась в єдину Українську соборну державу. Розбудова Західно-Української Народної Республіки, яка проіснувала протягом 1918–1919 рр., є історичним надбанням нації. Проте проголошення ЗУНР викликало гостре невдоволення Польщі, яка мала свої плани на західні землі. Крім того, на початку 1920-х рр. на більшості територій України був встановлений тоталітарний більшовицький режим. Важливо підкреслити, що його керівники постійно намагалися знищити пам'ять про добу створення ЗУНР та її учасників. Радянська влада в Україні сприяла знищенню місць поховань вояків Армії УНР та УГА. Нині, у незалежній Україні втрачена пам'ять має відновитися.

Мета роботи – висвітлити державотворення на західних землях України, окреслити здобутки і прорахунки, особливості державного досвіду ЗУНР для сучасної України.

Матеріали та методи. Висвітлюючи історію розбудови ЗУНР, варто відзначити наукові розробки вчених, серед яких Б. Тищик, І. Лісна, С. Макарчук, П. Гай-Нижник, Ю. Карпенко та ін. Зокрема Б. Тищик і О. Вівчаренко одними з перших зробили спробу висвітлити проблеми виникнення і діяльності ЗУНР. Ю. Карпенко подав характеристику подій Листопадового зриву, державотворчої діяльності уряду ЗУНР і його становища

за іноземної військової інтервенції. С. Макарчук, крім передумов проголошення ЗУНР, її державного будівництва, описує розвиток подій українсько-польської війни, причини поразки УГА. І. Лісна окреслила правову систему ЗУНР.

В основу дослідження покладено проблемно-хронологічний метод, застосування якого дало змогу поглибити розуміння розвитку становлення ЗУНР. Метод системного аналізу допоміг систематизувати погляди державно-воєнного керівництва під час польсько-української війни. Порівняльно-історичний метод використано для аналізу поглядів на розбудову державного апарату ЗУНР, збройних сил, стратегію й тактику ведення війни. Для забезпечення вірогідності наукового дослідження було застосовано принципи історизму, об'єктивності, науковості.

Результати та обговорення. З поразкою Австро-Угорської імперії в Першій світовій війні в Західній Україні поживалися національно-визвольні рухи. Створені війною умови стали об'єктивною передумовою для української революції. Також важливим чинником для активізації державницьких рухів був маніфест від 16 жовтня 1918 р., виданий австрійським імператором, згідно з яким затверджувалося право народів на самовизначання, а Австро-Угорщина стала федерацією. Відтак, «Листопадовий чин», який був організований у ніч з 31 жовтня на 1 листопада значно зміцнив настрої українців на самостійництво.

Здобуття влади у Львові стало початком заснування Української державності на західноукраїнських землях. І. Лісна зазначала, що відразу розгорнулася державотворча діяльність ЗУНР та політизація національного руху, підґрунтям якого стала попередня практика українців у роботі представницьких органів влади. Вперше за багато століть випав шанс створення суверенної держави, що було давнім прагненням українців [4, с. 151].

В правовому значення утворення ЗУНР та формування її державного апарату відіграє вагомий роль. Демократичні та соціальні норми стали основою новоствореної держави, яка вперше за довгий час проголосила суверенність на західноукраїнських землях. Крім того, проголошення ЗУНР відбулося з врахуванням політичних, соціально-економічних та міжнародно-правових

підстав, які були на той час сприятливими. Як відмічають дослідники, важливим фактором, який сприяв самостійницьким прагненням українців, був польський національно-визвольний рух, представники якого розглядали Галичину як власну територію [5, с. 41].

Вже 19 жовтня на західноукраїнських землях був створений представницький орган – Українська Національна Рада (далі – УНРада), яка проголосила Українську державу. 1 листопада, випередивши поляків, УНРада зосередила владу на західноукраїнських землях і приступила до формування державних органів. Відтак 9 листопада був створений уряд – Державний секретаріат, а 13 листопада затверджено назву «Західно-Українська Народна Республіка». Головою ЗУНР став Є. Петрушевич, головою уряду – К. Левицький. Республіка охоплювала території Східної Галичини, Північної Буковини й Закарпаття, тобто землі колишньої Австро-Угорської імперії, на яких проживали українці [2, с. 166].

Важливо відмітити, що УНРада відразу взялася створювати органи державної влади. Були сформувані системи судочинства, органи прокуратури й утвердився інститут адвокатури. Судова система мала чіткий поділ на цивільну та військову, а в судовому процесі характерною рисою став змагальний характер. Крім того, в ЗУНР була сформована державна та місцева влада. Враховуючи умови війни, задля захисту цивільного населення формували органи правопорядку. 14 квітня 1919 р. прийнято Закон «Про земельну реформу». В результаті за новим підходом було вирішено земельне питання. А саме запроваджувалася приватна власність на землю та державна власність на ліси та ріки. Земельне законодавство ЗУНР, яке базувалося на основі юридичних принципів, стало виразним свідченням української системи правотворення [6, с. 71].

Також в ЗУНР було сформоване регулярне військо – Українська Галицька Армія. Загалом у січні-травні 1919 р. УГА взяла під контроль українсько-польський фронт і поволі витісняла польські сили з території Галичини. Було проведено ряд військових операцій: «Вовчухівська офензива», «Чортківська

офензива», проте через брак зброї УГА мусила відступити на старі позиції, територія ЗУНР була окупована польськими військами. Треба відмітити, що негативне військово-політичне значення мав укладений очільником УНР С. Петлюрою 16 червня 1919 р. договір з Польщею [5, с. 174].

Враховуючи обставини воєнного часу, та заради збереження державної безпеки, у Києві 22 січня 1919 р. був підписаний і оголошений «Акт Злуки» УНР та ЗУНР. Як наслідок ЗУНР перейменувалася на Західну Область Української Народної Республіки. Отже, Акт Злуки означав об'єднання українських земель в єдину державу. Утвердилася давня мрія українців мати свою соборність та незалежність. Але варто відмітити, що Акт Злуки історики відмічають як формальність, так як уряди УНР та ЗОУНР надалі здійснювали порівняно самостійну політику. Відтак, українські землі возз'єдналися в юридичному та політичному аспекті, проте по факту через низку причин державного об'єднання не відбулося [1, с. 20].

Відважне старання українського народу отримати незалежність, встановити власну державу завершилася невдачою. Проте, як відзначають дослідники, боротьба пройшла не даремно. Незважаючи на постійну воєнну розруху, уряд ЗУНР зміг налагодити адміністрацію краю, забезпечив роботу пошти, шкіл, телеграфу, залізниць і прийняв важливі закони: «Про земельну реформу» (14 квітня 1919 р.), «Про державну мову» (15 листопада 1918 р.), «Про тимчасову адміністрацію і організацію судів» (16 листопада 1918 р.), «Про восьмигодинний робочий день» (12 квітня 1919 р.), що було свідченням правової основи будівництва ЗУНР [3, с. 75].

Отже, ми мусимо пам'ятати і враховувати історію наших попередників. Свідчення існування ЗУНР показує усвідомлений, високий громадянський обов'язок українців перед своєю державою. Хоча ЗУНР зазнала поразки, але її існування відобразилося у вагомих досягненнях. Зокрема ступінь національної свідомості значно зріс та поширився на всі верстви населення. Українці здобули почуття поваги до себе, впевненість та віру у власні сили. І це був значний крок до державності.

Висновки. На жаль, ідея нової державності так і не втілилася в життя через низку причин: недостатня організація суспільних верств, суперечність ідейних бачень політичної еліти, недооцінка важливості військових сил у захисті державної суверенності. Нині українському громадянину варто переосмислити власну історію, особливо ті короткі періоди, коли українське суспільство будувало свою державу, ставши господарем на власній землі. Зараз перед Україною стоять нові завдання, пов'язані з захистом державної незалежності та територіальної єдності, тому необхідно займатися не лише запозиченням досвіду державного становлення інших держав, а й врахувати і аналізувати досвід минулого української державності та причини її занепаду. Таким чином, державно-правовий досвід, отриманий в період революційних подій є особливо актуальним для сучасної України.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Гай-Нижник П. П. Акт Злуки УНР і ЗУНР: втілення і крах ідеалу Соборної України. *Історичний календар 2010*. Київ, 2009. С. 17-27.
2. Західно-Українська Народна Республіка. 1918-1923 / за ред. О. Карпенка. Івано-Франківськ : Сіверсія, 2001. 628 с.
3. Литвин М. Р., Науменко К. Є. Історія ЗУНР : монографія. Львів, 1995. 368 с.
4. Лісна І. С. Історико-правові аспекти проголошення Західноукраїнської народної республіки. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2018. № 2 С. 147-153.
5. Макарчук С. А. Українська Республіка галичан: нариси про ЗУНР. Львів: Світ, 1997. 192 с.
6. Тищик Б. Й., Вівчаренко О. А. Західноукраїнська Народна Республіка. Коломия: Світ, 1993. 410 с.

КУЛЬТУРОЛОГИЯ

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «СОЦІОКУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ»

Колодійчук Вікторія Олегівна
магістрантка кафедри інформаційної
та соціокультурної діяльності
Західноукраїнський національний університет
Тернопіль, Україна

Вступ. Оновлення сфери української культури зумовило фундаментальні зміни в усіх її ланках. Переосмислення змісту, цілей і завдань сприяло зосередженню уваги суб'єктів соціальної та культурної галузей на досягненню результатів, які впливали б на комфортне входження особистості в соціум та її стремління відповідати на виклики сьогодення. Актуальність дослідження визначається стрижневою роллю культурних процесів у соціальному житті.

Мета роботи. Здійснити розгляд сутності терміну «соціокультурна діяльність» крізь призму понять культурного й соціального контекстів.

Матеріали і методи. Концептуальні засади соціокультурної діяльності, її завдання, технології та функції розкрили у своїх наукових працях Т. Кісельова, Н. Кочубей, Ю. Красільников, О. Щербина-Яковлева та ін. Понятійний апарат терміна «соціокультурна діяльність» досліджували А. Гриньків, Т. Спіріна, О. Тадля, С. Шман тощо.

Методологічну основу дослідження утворює сукупність загальнонаукових, та загальнофілософських методів, застосованих з метою забезпечення об'єктивності, цілісності, обґрунтованості та достовірності наукових результатів.

Результати. Результати наукових розвідок здійснених А. Гриньківим [2], О. Тадлем [8], С. Шман [9], О. Щербиною-Яковлевою [10], які досліджували сутність визначення терміна «соціокультурна діяльність» свідчать, що є певна

суперечливість між цими визначеннями. На їх змістове наповнення, на думку О. Щербини-Яковлевої, впливає те, що соціокультурна діяльність (далі СКД) досліджується в різних галузях наукової та освітньої діяльності [10, с. 71].

Наведемо декілька прикладів визначення науковцями досліджуваного поняття. Отже, СКД – це:

- сукупність різних занять (художніх, науково-інтелектуальних, естетичних та ін.), під час яких ефективно здійснюється формування ціннісних орієнтацій молоді (Т. Спіріна) [7, с. 140]. Тієї ж думки притримуються автори статті «Соціокультурна діяльність мовної особистості в освітньому просторі закладу вищої освіти» (І. Балашенко, Л. Самчук) [1, с. 73];

- сфера культурної діяльності, яка орієнтована на прилучення людини до культури (Т. Кісельова та Ю. Красільніков);

- синтез професійної та непрофесійної діяльності, у контексті якої культурна діяльність пов'язується із світом особистості та впливає на її формування (А. Соколов);

- діяльність соціального суб'єкта (особистості, спільноти, соціального інституту тощо) сутність та зміст якого складають процеси створення, трансляції, збереження, засвоєння та розвитку цінностей, традицій та норм різних напрямів культури (А. Марков та Г. Бірженюк) [9, с. 56];

- сучасна категорія соціально-гуманітарного знання з багаторівневим інтегрованим змістом, що обумовлює її інноваційний характер, і водночас суперечки в обґрунтуванні теоретичних визначень та в практиці мовного вживання (О. Щербина-Яковлева) [10, с. 78].

Низка авторів публікацій, досліджуючи різні аспекти СКД, використовують у своїх працях [3, с. 119; 5, с. 99; 6, с. 9–10; 8, с. 167] таке загальне визначення терміну запропоноване Н. Кочубей: «соціокультурна діяльність – певна система дій, що відображає цілі й функції державної політики в галузі культури і дозвілля, визначає шляхи, методи та засоби їх реалізації; являє собою керований суспільством та його соціальними інститутами процес залучення людини до культури й активного включення

самої людини в цей процес» [4, с. 17]. Однак, не заперечуючи правильності цієї дефініції О. Щербина-Яковлева вважає, що не можна звужувати зміст поняття до якихось часткових його складових [10, с. 73], як це пропонує Н. Кочубей. Остання стверджує, що поняття соціокультурного можна розкрити крізь характеристику таких понять, як «культурна діяльність», «соціальна робота» та «соціальна педагогіка» [4, с. 17].

Цікавим є також підхід А. Гриньківа, який проводить демаркацію понять «соціокультурна діяльність» та «соціально-культурна діяльність». Автор зазначає, що поняття «соціально-культурний» складається з двох рівноцінних, не підпорядкованих одна одній основ – «соціальне» та «культурне», що припускає можливість цілеспрямованого або стихійного їх поєднання, визначення їхнього співвідношення, а також дозволяє методологічно розмежовувати аспекти. А поняття «соціокультурне», яке складається з компоненти «соціо» (яка позначає відношення до соціуму, суспільства) та прикметника «культурний» доцільно «застосовувати в позначенні таких фактів та феноменів, які утворюють нову соціальну реальність, в якій культура є одночасно продуктом і детермінантом соціальних процесів, аналізуючи яку ми не зможемо диференціювати її на культурну та соціальну складові» [2].

Відповідно, також неповноцінним і некоректним є ототожнення поняття «соціокультурна діяльність» з поняттями «культурно-масова робота» «культурно-виховна робота», «культурно-просвітницька робота», «культурно-дозвіллева діяльність».

Враховуючи той факт, що аргументоване та логічне визначення поняття СКД відповідно до обраної нами теми дослідження буде необхідною теоретичною та методологічною засадою здійснення наукового пошуку, беручи за основу визначення подане Н. Кочубей та узагальнюючи подану вище інформацію ми здійснили спробу дати авторське визначення терміна «соціокультурна діяльність». Отже, СКД – це процес, сукупність дій якого спрямована на утворення нової соціальної реальності засобами державної інноваційної політики в галузі культури шляхом прилучення суспільством та

його соціальними інститутами людини до активної культурної діяльності.

Висновки. На основі аналізу існуючих підходів закордонних та вітчизняних вчених щодо визначення базових понять дослідження, систематизовано категорійний апарат терміна «соціокультурна діяльність».

Узагальнення інформації дозволило дійти висновку, що погляди науковців щодо визначень поняття «соціокультурна діяльність» дещо відрізняються. Це можна пояснити тим, що специфіка соціокультурної сфери з точки зору її науково-методичного забезпечення проявляється, перш за все, у тому, що в дослідженні теорії та практики СКД беруть участь вчені з різних галузей (соціології, культури тощо).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балашенко І. В., Самчук Л. С. Соціокультурна діяльність мовної особистості в освітньому просторі закладу вищої освіти. *Перспективи*. 2020. № 1. С. 72–77. URL: http://perspektyvu.pdpu.od.ua/1_2020/10.pdf (дата звернення: 08.10.2021).

2. Гриньків А. П. Соціокультурна vs соціально–культурна діяльність. *Гілея* : наук. вісник. 2019. Вип. 146 (2). С. 53–56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2019_146%282%29__13 (дата звернення: 14.10.2021).

3. Калаур С. М. Безперервність соціально-економічної підготовки студентів як вимога сьогодення. *Інноваційна педагогіка* : наук. журнал. Одеса, 2019. Вип. 19. Т. 1. С. 118–121. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/14894/1/Kalaur_managers_2019.pdf (дата звернення: 11.10.2021).

4. Кочубей Н. В. Соціокультурна діяльність : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2019. 122 с. URL: https://www.yakaboo.ua/ua/sociokulturna-dijal-nist-navchal-nij-posibnik.html?gclid=CjwKCAjw3MSHBhB3EiwAхсаEu_vTU5WqYjXJGwP6O696R3VIQOzk_JcfJ-GNmEC_MNe7QyFCwX3FcRoCadsQAvD_BwE#tab-fragment (дата звернення: 11.10.2021).

5. Лещук Г. В. Особливості соціокультурної діяльності як фактора соціально-виховного впливу на особистість. Науковий вісник Ужгородського університету. Педагогіка. Соціальна робота. Вип. 1 (44). Ужгород, 2019. С. 98–101. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/24876?mode=full> (дата звернення: 14.10.2021).
6. Практикум із соціокультурної діяльності : конспект лекцій / уклад.: Н. Д. Світайло, Т. Л. Повалій. Суми : Сумський державний університет, 2020. 38 с. URL: https://ppst.sumdu.edu.ua/images/pdf/Praktikum_SKD.pdf (дата звернення: 08.10.2021).
7. Спіріна Т. Соціокультурна діяльність, як засіб формування життєвих цінностей молоді у вільний від навчання час. Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. 2005. № 11. с. 138-145. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36013/1/T_SPIRINA_PPPSS_KSP&KO_IPSP.pdf (дата звернення: 10.10.2021).
8. Тадля О. М. Соціокультурна діяльність студентського клубу в системі закладу вищої освіти. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Вип. 33. 2019. С. 165–171. URL: <http://ucpm.rv.ua/index.php/ucpmk/article/view/308/275> (дата звернення: 14.10.2021).
9. Шман С. Ю. Соціокультурна діяльність музеїв. Культура і сучасність. 2015. № 1. С. 53–58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kis_2015_1_12 (дата звернення: 14.10.2021).
10. Щербина-Яковлева О. Ю. Поняття соціокультурної діяльності: філософські та культурологічні виміри. Світогляд-Філософія-Релігія. Суми: СумДУ. 2017. Вип. 12. С.71–78. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/65820/1/Scherbina_Yakovleva_socio_cultural_activity.pdf (дата звернення: 12.10.2021).

РЕАЛИЗАЦИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕИ СКВОЗЬ ПРИЗМУ ФОРМИРОВАНИЯ ИСТОРИКО-ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ СРЕДЫ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Савич Анжелика Викторовна
старший преподаватель
Украинский государственный
университет науки и технологий
Украина, Днепро

Введение. Украина провозглашена демократическим и национальным государством. Однако, из-за отсутствия благоприятных социальных, духовных и культурных условий развития сохраняется глубокая пропасть между реальностью и теми заданиями, которые ставит время. Кроме того, признаком национально-культурной ситуацией является отсутствие у граждан чувства собственной причастности к общественным процессам.

Национальная идея – это духовная концепция национального сознания, понимания народом смысла своего существования, это концентрированное выражение стратегической цели, главных приоритетов на ближайшее будущее. Без таких идей движение государства становится многоцелевым, более того – бесцельным, непонятным для чего и куда идти.

Цель работы. Показать реализацию национальной идеи сквозь призму активизации интеллектуального, духовного потенциала общества.

Материалы и методы. Понимание этого дает находить эффективные пути и методы формирования интеллигентной личности специалиста, которая способна реализовать свой творческий потенциал во всех сферах жизнедеятельности.

Реалии жизни явно демонстрируют несоответствие специально-профессиональной и социально-моральной общекультурной подготовки студентов как будущих специалистов. После получения диплома или должности человек становится интеллигентным по своей сути и способу жизни,

поскольку именно интеллигенция является инициатором идей, творчества, развития и перспективы.

Образование и воспитание в вузе призвано отображать высокую цель творческой личности, которая способна воспринимать инновационные процессы в обществе, использовать новые технологии и которой присуща высокая профессиональная культура.

Результаты и обсуждение. Через сложные противоречивые процессы в XXI столетии человечество прокладывает свой путь к целостности, развитым формам цивилизации. Это выражается в повороте общества к человеку, раскрытии его индивидуальности, развитию личности, удовлетворении ее нужд, интересов и потребностей.

Такой поворот обуславливается как неотложными внутренними потребностями государств (например, задачами выхода из экономического и социокультурного кризисов), так и обостряющимися глобальными общепланетарными проблемами (угроза термоядерного конфликта, экологические катастрофы, увеличивающееся отставание развивающихся стран от развитых и т.п.), грозящими гибелью самому человеческому роду и требующими незамедлительного конструктивного взаимодействия стран и наций в масштабах всей планеты.

Поступательное же цивилизованное развитие человечества требует, чтобы новые поколения людей поднимались на новый, более высокий уровень знаний, профессиональной компетентности и социальной активности. Инженерное образование на современном этапе наряду с фундаментальными знаниями по избранной специальности должно содержать также знания по так называемым "человеческим" дисциплинам. Инженер – это профессия социотехническая: 50% его работы приходится на технику, 50% – на взаимодействие с другими моделями. Поэтому социокультурная составляющая инженера включает в себя понимание и учет закономерностей и особенностей функционирования человека в социуме. Исходя из этого, немаловажно понимать какие характеристики социума носят актуальный индекс, глобальны

по степени и как на практике освоить потенциал образования с их участием. В этой связи актуален экологический индекс, который формируется экологическим сознанием инженера.

Становление экологического сознания характеризуется такими признаками, как глобальность, переосмысление всех основных мировоззренческих вопросов и проблем, опора на науку, соединение науки с гуманистическими ценностями, способность подняться над своими интересами ради интересов более широких общественных слоев, стремление действовать во имя сохранения природы, спасения жизни на планете.

Выводы. Проблема взаимоотношения общества и природы есть глобальная общечеловеческая проблема, поэтому без новой системы взглядов на мир и место человека в нем будущие поколения, как биологический вид, обречены на физическое и духовное уничтожение. Решение экологических и социальных проблем как глобального, так и регионального характера возможно только при условии создания типа экологической культуры, экологизации образования в соответствии с актуальными нуждами личности и гражданского общества.

Реализация профессиональной деятельности инженера происходит в определенной социальной среде. Степень положительного или отрицательного влияния его деятельности на среду зависит от того, насколько она благополучно по своим составляющим и на сколько высок уровень социального самосознания человека. Эта проблема наглядно проявляется в широком смысле – во взаимоотношении человека и природы, в узком – инженера и окружающей его среды региона.

Становление экологического сознания идет по четырем направлениям: научному, экономическому, культурному (выражается в желании сохранить природу как часть культурного наследия) и политическому (создание условий для гармоничного существования человека). Функции экосознания реализуются в экологическом образовании или придают образованию экологический индекс. Потребности общества формируют приоритетность проблемы экологизации

инженерного образования через изменение расстановки акцента с разработки методов защиты техники и оборудования на разработку самих экологически чистых технологий.

Решение проблем экологии в современную эпоху приобретает все большее значение. Взаимоотношения общества и природы носят сложный и противоречивый характер.

ЛИТЕРАТУРА

КОНЦЕПЦІЯ ПЕРСОНАЖА У ДРАМАТУРГІЇ ОЛЕКСАНДРА ІРВАНЦЯ

Ніколаєва Оксана Юрїївна

Викладач

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

Вступ. Тези присвячено особливостям формування образів-персонажів у драматургічній творчості Олександра Ірванця. Художні стратегії творення постатей сучасників у художньому доробку автора досліджено з позицій постколоніальної теорії, з урахуванням найбільш визначальних рис національного варіанту постмодернізму.

Ціль роботи. Аналіз драматургічних творів Олександра Ірванця щодо ролі інтермедіальності і інтертекстуальності в моделюванні образу-персонажа, художніх шляхів самопрезентації постколоніального суб'єкта.

Матеріали і методи. Матеріалами для дослідження виступили такі п'єси: «Прямий ефір», «Маленька п'єса про зраду для однієї актриси», «Recording», «Електричка на Великдень».

Для досягнення визначеної мети використано такі методи дослідження: *порівняльно-історичний*, що дав змогу виявити характер художнього переосмислення національних літературних традицій та увиразнити жанрово-стильову своєрідність прози, драматургії у зіставленні з художнім доробком; *міфологічний*, за допомогою якого було встановлене походження низки образів драматургії О. Ірванця та характер їх інтеграції в індивідуально-авторську міфологію письменника; *герменевтичний* та *інтертекстуальний*.

Результати. На прикладі п'єси «Прямий ефір» показано надмовний характер світогляду, притаманний постмодернізму як засіб формування соціальних типів. Висвітлено окремі особливості драматичних конфліктів п'єс О. Ірванця, передусім репрезентацію різних «мовних свідомостей», на перетині

яких формується новий світоглядний ідеал, протиставлений постмодерністському хаосу. З'ясовано роль інтертекстуальності й інтермедіальності, інтеграції та єдиного людського Я, надмовного характеру світогляду як дієвих стратегій моделювання образів-персонажів у драматургії автора у п'єсах «Брехун з Литовської площі» та «Лускунчик – 2004». На прикладі п'єси «Електричка на Великдень» визначено спосіб формування образу «належного» шляхом асоціацій із новою історією, а також моделювання дійсності за принципом протиставлення вищій реальності.

Висновки. Концепція автора драматургічного персонажа об'єднує протилежні погляди на людську особистість – визнання цілковитої детермінації людської поведінки масовою культурою, політичними дискурсами, актуальними ідеологемами межує в п'єсах Олександра Ірванця із прагненням до творення образу «нового героя», наділеного свободою вибору, широтою поглядів і відкритістю до діалогу з «іншим».

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондарева О. Міф і драма у новітньому літературному контексті: поновлення структурного зв'язку через жанрове моделювання: монографія. Київ: Четверта хвиля, 2006
2. Гундорова Т. Транзитна культура: Симптоми постколоніальної травми. Київ: Грані-Т, 2013.
3. Ильин И. Постмодернизм. Словарь терминов. Москва: Интрада, 2001.
4. Ірванець О. Лускунчик-2004: П'єси, вірші. Київ: Факт, 2000.
5. Корнієнко Н. Український театр у переддень третього тисячоліття: пошук (Картини світу. Ціннісні орієнтації. Мова. Прогноз). Київ: Факт, 2000.
6. Shkandrij M. The Shifting Object of Desire: The Poetry of Oleksandr Irvanets. Canadian – American Slavic Studies. 2010.

ДО ІСТОРІЇ НАПИСАННЯ ГРИГОРІЄМ ТЮТЮННИКОМ РОМАНУ «ВИР»

Пасинога Дар'я Анатоліївна,
учениця 9 класу
Наукового ліцею № 3 у м. Полтава,
Демченко Лілія Олександрівна,
учитель української мови та
літератури, учитель-методист
Наукового ліцею № 3 у м. Полтава

Вступ./Introduction. З-поміж значного числа письменників-полтавців не загубився в часі та просторі Григорій Михайлович Тютюнник (1920 – 1961), той, який мав талант поета (окремою збіркою вірші вийшли вже посмертно (1963 р.) під назвою «Журавлині ключі»), а вповні зреалізувався в художньому епосі (створив «Вир»). Його «здоровенний роман» (авторська характеристика), за словами критики, вражає свіжістю і безпосередністю сприймання дійсності, реалістично-життєвими вимірами та критеріями оцінки людей і явищ. Ідеться про стилістичну виразність мистецького почерку письменника, про те, як Тютюнник проникає в такі глибини людської душі, котрі підвладні лише справжнім художникам [3, с. 6]. Земляк автора словесного полотна Микола Петренко твердив: «Роман Григорія Тютюнника “Вир” – без перебільшення, найталановитіший, найемоційніший повоєнний твір – своєю появою засвідчив, що репресоване українське слово вижило. Епічне полотно роману розгортається перед читачем, рясніючи колоритними персонажами, сяючи рідними авторові пейзажами, спонукаючи замислюватися над вічними питаннями людського буття» [2].

Мета роботи./Aim. Шлях «Виру» до читача був нелегким. Автор до своєї творчості був дуже вимогливим: «Пишу і працюю над собою дуже багато, іноді до глибокої ночі, і засинаю втомлений і вічно незадоволений своєю писаниною...». У листі до друга зізнавався: «Гризу роман, аж зуби болять, а він, катюга, рухається дуже повільно. Проте рухається...». Дуже багато

виправляв. Про це свідчать п'ять варіантів образу Юлі. «Ну, що мені робити з Юлею? Не хоче бути просто нікчемою, не слухає мене... Не бажає повторювати відомі образи» [з листів]. Нарешті, коли Юлю горду і цинічну, сміливу і підступну було знайдено, коли Юля перетяла горло комендантові, письменник дуже радів: «Бачиш, яку штуку втяла? Ну хто б сподівався від неї цього? Бачу, я ще наберуся лиха з нею. Чи стане вона таки людиною?» [7, с. 49].

За спогадами колег із Кам'янки-Бузької, котрі були свідками його роботи над «Виром», Тютюнник ніколи не шкодував за тим, що доводилося багато викреслювати. Були такі випадки, коли створене за день або тиждень спалював і починав працювати заново. У тих же спогадах зазначено, що Григорій сідав писати в саду, де обладнав робочий кабінет на природі. Отже, мета нашої розвідки – подати історії створення та публікації роману «Вир», акцентуючи передовсім документально-мемуарні свідчення.

Матеріали і методи./Materials and methods. До «Виру» наш краєнин приступив у 1956 році. Тоді Григорій Михайлович мешкав у Кам'янці-Бузькій Львівської області, працював учителем української мови та літератури в школі № 1 (нині – загальноосвітня школа I–III ступенів № 2 ім. Григорія Тютюнника), редактором відділу прози в журналі «Жовтень» (тепер «Дзвін»). За свідченням дружини митця Олени Федотівни Черненко, спочатку мав намір на прикладі рідного села (Шилівку назвав у творі Троянівкою) написати роман тільки про війну та окупацію. Однак уже в процесі роботи над книгою персонажі самі «вимагали» від прозаїка «йти» у їхнє минуле. Це й визначило епічний характер словесного полотна.

У рідній Шилівці прийняли появу «свого» письменника з іронією. Навіть мати часто гудила сина: «А кому потрібне оте циганське письменницьке життя Горьки, коли він міг би бути добрим учителем. А в селі міг би стати і директором школи. І люди шанували, і жили б ви по-людськи. А то як ви оце приїхали? Люди привозять чемодани габардинових костюмів, а ви привезли одні полотняні штани і перете їх через день. Де ви бачили, щоб штани без кінця прали? Та ще й черевики тряп'яні до тих штанів. А він хвалиться, що в нього

письменницька професія – старчача та професія – і більш нічого» [8, с. 133]. Але література була для Григорія тим, без чого не міг уже просто жити. У листі до Тютюнника-меншого зазначав, що митцем слова «можна стати тоді, коли писати про людей, природу стане щоденною потребою, твоїм “злим генієм”, диханням, твоєю сутністю, життям» [6, с. 4]. Тому, мабуть, і «окрилатів» вислів автора «Виру»: «Писати треба так, наче пишеш останню свою річ у житті. Викладайся весь: слово, настрій, образ – все віддай, що виплекав» [8, с. 134].

А «виплеканого» було в нашого Григорія чимало. Шилівка з її вербами, бузиною, бурхливим виром у річці навіювала духмяні малюнки троянівських вечорів і ранків. Яюсь вийшовши з братом на Бєєву (Зіньківську) гору, довго дивлячись на село, що потопало в зелені верб, Тютюнник-старший сказав: «Оце звідси, Григор'яне, я початок “Виру” побачив. А доки назад додому дійшов, уже й написалося» [5, с. 47]. Саме природа рідного села надихнула митця на створення роману. Із розповідей односельців, дізнаємося, що Григорій часто показував місця, зображені у творі. Ці розмови увічнив молодший Тютюнник, Григир, у «Корінні»:

«– Отут Оріся прала, – став біля осокура, що вийшов корінням із землі побіля стовбура і гріє його на сонці. – На тому корінні, при самій воді, лежала широка вербова дошка – кладка. А он там, під тим боком, топився у вирі Тимко. Колись тут, кажуть, заворіть була і глибочина. Тепер немає... А оцією стежкою Оксен до колгоспу ходив. Тільки я її повернув трохи, як писав...» [5, с. 58].

Найчастіше меншому братові Григоріан І (як часто називав себе) звірився: «... задумав я, брате, писати про Шилівку або повість, або ромаяку цілого. ... поки тобі лише признаюся...» [5, с. 49]. Це було 30 жовтня 1956 року. І вже в лютому 1957 року в листі до П. Гаврилова розповідав: «Пишу роман. Великий роман... Добре, що я його стружу вже давненько, то десь може під осінь дві частини уже й той, як говорив дядько, уже й витанцюються. Але того не дуже обіцяю, бо до ката здоровенний, дійових осіб до біса, де в мене Павло, де Михайло – всіх порозгублював і доки порозшукую їх, то аж чуба нагрію. Зараз я над ним працюю дуже з великим запалом і є такі сторінки, що

моя жінка плаче, каже, щоб не карав людей, а я, як зарізяка, як не фізично їх караю, то морально... А задумів, задумів...». У листі до брата від 7 грудня 1957 року повідомляє: «Роман мій, Грицьку, сунеться. Уже маю 500 друкованих на машинці сторінок, це – 20 друкованих аркушів... відчуваю утруднення в нестачі фактичного матеріалу для суспільно-політичної лінії (інтимна, побутова йде добре). Адже я описую життя села до війни!.. Роман я назвав (умовно) “Вир” (“Водоворот”). В українській лексиці слово “вир” має більш широке значення і дуже точно передає події, про які йде мова. Але мене бентежить дуже важлива обставина: чи буде розуміти назву середній читач? Тому я підшукую новий заголовок. Та справа, звичайно, не в заголовку. Писати мені робиться все важче, і чи я старію, чи то роблюсь вредним і присіпливим, але багато чого з написаного мене уже через два дні не задовольняє, я переробляю, злюсь, бурчу про себе “Ах ти ж анахтемська кожа!” і дряпаю далі» [5, с. 26].

Писати все важче. За день міг створити лише одну-дві сторінки. Тому він робить маленьку перерву. «Сейчас нічого не делаю, тільки читаю, читаю, читаю и даже пишу дневник...» [5, с. 46]. Саме в цьому щоденнику вміщено всі задуми автора, його сумніви, мрії й намагання. Ось деякі з них:

«– В бою Тимко ніс пораненого Сергія, що хотів застрелитись, щоб не потрапити в полон... Тимко поклав його на машину, а сам залишився прикривати відступ товаришів – опинився в полоні. Епізод, як потрапляють у полон, описати цікаво й по-новому...

– У Йоньки страшна жадоба до грошей; знайде дві копійки й співає: Знайшов дві копійки, цур, не ділитися, мої, мої, нікому їх не дам».

– Все це показати під час окупації. Повертається все старе: звичаї, обряди, тхне давниною й відсталістю, Йонька починає хазяйнувати та все скупіє. А одні старі люди до того загосподарювалися, що ложкою хліб молотили...

– Що робити з Федором? Дати йому жагу помсти і вдовольнити її? Спокійно сидіти він не буде. Подумати.

– Федора беруть з табору, безногого, віднесли до Юлі. Байдужий до всього. Приходить німецький офіцер, скалиться, знущається поглядом, Юля

іноді приносить Федорові дещо поїсти, мовчить... Доведений до відчаю Федір намагається вбити Юлю...

– Павла Гречаного палили – не згорів. Показати всі його муки й страшну людську силу.

– Продумати долю основного героя – Тимка, людину, яку доля крутить, як у вирі, справжню жертву війни, людину чесної вдачі. Потрапив у полон із Марком, утік... Потрапив у полон літом сорок другого року? Ні, це пізно, треба, щоб у сорок першому. А так не виходить... Ху, чорт. А, може, хай Тимко залишається в армії до сорок другого року, до літа? Денис і Сергій самі розправляються з ворогами. 1942 року зимою в Троянівці сталися такі події: старосту повісили і вбили Гошку, Джмелики втекли, Оксен виліз зі свого схову, приєднався до червоних частин (а може, загодя втік до Ступок, у Гнари). Так навіть краще, там зустрівся випадково з Дорошем, брав участь у розправі, потім його вбили (чи зараз, чи пізніш).

– По дорозі Тимко (1943 рік) в евакуації зустрічає Джмелика, каже, щоб тікати до партизанів. Джмелик відмовляється. Тимко переховується з Марком в одній дівчини, вже таке, що женитися б з нею, потім допомагають пораненим партизанам і пристають до загону. При Тимку один партизан розстрілює полоненого офіцера. Тимко з Марком тікають від партизанів, ждуть наших, ідуть в армію.

– Федот умирає у повній командирській формі партизанів – друзів Оксена закопували живцем. Один із них, здоровань, весь час здіймався з землі, викидаючи її силою спини, тіла.

– Треба вивести різні образи, навіть такі, для яких війна нажива і кар'єра, тільки хай це будуть другорядні типи.

– Зробити з Оксена народного месника – одинака, а може, спочатку – трохи із друзями?

– Орися, щоб не взяли до Німеччини, вийде заміж – не діжде Тимка. Уляна ходитиме до Лукерки, щоб розказати, як любив її Тимко, точніш, як вона, Лукерка його любила. ...

– Роман закінчити поверненням Тимка (кривого чи без руки), що заходжуватиметься відбудовувати своє господарство.

– Чи зробити так? Оріся в окупації виходить заміж, щоб не забрали до Німеччини. Тимко йде до Лукерки. Чи так: Оріся народжує сина від П..., а потім ще двох доньок?

– Дорош – ідеальний тип, вгадує чужі думки, психолог, розумник, людинолюб; дати його трохи загадковим. Пізнався з жінкою Сави (Федота)

1960. Лютий:

Оксена розстрілювали разом із льотчиком; всі люди дивилися на нього радісно: знать наші десь борються.

Тимко іде в армію, бо за нього поручиться майор Дорош, і вертається Тимко з другою жінкою, а потім все-таки житиме з Орісею.

У другій книзі все продумати, все показати: і хороше, і погане. (За матеріалами Центрального державного архіву – музею літератури і мистецтв УРСР).

У таких ваганнях, роздумах, мистецьких муках народжувалась епопея життя шилівців-троянців.

У 1959 році в журналі «Жовтень» було опубліковано першу частину роману «Вир», окремою книгою видано «Радянським письменником» у 1960 році. Наступного року (1961) Григорій закінчив другу частину. Редагував її Микола Юхимович Тарновський. Як згадує дружина письменника, «він перетрусив, виявив масу образних недоробок, лексичних, стилістичних» [7, с. 49]. Тютюнник засів не стільки за доробки, скільки за нову другу частину. За 18 днів автор її переробив.

Нотатки до третьої частини «Виру» збереглися в записках, на окремих аркушах. Так у життєвому вирі народився роман.

У 1963 році Григорія Тютюнника посмертно було удостоєно Державної премії імені Т. Г. Шевченка (тепер Національна премія України імені Тараса Шевченка).

Висновки./Conclusions. Роман «Вир» – визначальний твір не лише в набутку його автора, а й української літератури загалом був створений за відносно короткий час: 1956 – 1959 рр. І все ж задум його визрів у Г. Тютюнника набагато раніше. Початковий намір показати локальну історію – село Троянівку (прототип рідної Шилівки) у час Другої світової війни – у ході написання зазнав докорінних змін. Автор широко представив буття української сільської людини за кілька десятиліть.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гаврилов П. «Вир» Г. Тютюнника. *Українська мова і література в школі*. 1963. № 8. С. 24-29.
2. Петренко М. Життєвий вир Григорія Тютюнника. URL : <https://ukrainianpeople.us/%D0%B6%D0%B8%D1%82%D1%82%D1%94%D0%B2%D0%B8%D0%B9-%D0%B2%D0%B8%D1%80-%D0%B3%D1%80%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F-%D1%82%D1%8E%D1%82%D1%8E%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B0/>
3. Семенчук І. Барви і тони палітри Григорія. *Радянське літературознавство*. 1969. № 1. С. 5 –7.
4. Тютюнник Г. Вир : роман. К., 2019.
5. Тютюнник Г. Серед рідних та близьких. Із спогадів про Григорія Тютюнника. *Дніпро*. 1970. № 6. С. 47-69.
6. Цюпа І. Весляр з голубої Ташані. *Літературна Україна*. 1968. 9 травня. С. 3-5.
7. Черненко О. Від слівця і слово. Із спогадів про Григорія та Григора Тютюнників. *Урок української*. 2002. № 3. С. 48-50.
8. Черненко О. В серці відгукнулися моїм. *Дзвін*. 1990. № 4. С. 133-137.

ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ

INFORMATION WARFARE AS A COMMUNICATIVE TECHNOLOGY OF INFLUENCE ON THE INFORMATION SPACE OF POLITICS

Briedis Mari,
Master of Arts
National Transport University
Kiev, Ukraine

Introductions. As of today, the role and importance of information as a means of political struggle is recognized by everyone, since at the turn of the 20th-21st centuries, the information society began to shape; a specific form of social organization in which “innovative technologies for generating, processing and transmitting information have become a fundamental source of productivity and power.” [1]

Information and information technology have a significant impact on the situation in politics. For example, the attempts to successfully influence the mass consciousness during election campaigns by publishing information that is beneficial to certain people. Methods of information influence general opinion to achieve political goals, replace the use of physical force during military or police operations. There is a reassessment of implementation approaches to the political goals and objectives. The field of political relations is being converted: the political space becomes dependent on information factors.

Aim. Within the framework of the research, it is crucial to choose an adequate theoretical and methodological toolkit that allows comprehensively considering the specifics of IW in the context of its evolution and modern capabilities in the global information space of politics. In scientific discourse, the phenomenon of classical warfare has a long history of understanding, and therefore has conceptual stability; however, its modern form – information warfare (IW) – demands concretization. It appears necessary to talk not only about the political space but rather about the

information space of politics (ISP). The ISP is a less studied category, at least since this term has comparatively recently entered active scientific exploitation.

Materials and methods. Currently, it is customary to distinguish the following approaches in scientific discourse: *geopolitical*, *psychological*, and its versions – *socio-communicative* and *conflictological*. According to the geopolitical approach, the IW is an interstate confrontation [11]. The duties of international policy are resolved by countries through modern information technologies and are aimed at achieving not military, but humanitarian oppression of the enemy. Through information influence on the information sphere of other countries, they strive to achieve superiority in the system-forming spheres (political, economic, military).

Psychological approach supporters believe that the essence of IW lies in the information capability to have a hidden impact on various levels of consciousness (mass, group, or individual). Manipulation of consciousness is carried out for covert control over intellectual, psychological, and sociocultural processes (*information influences extramental objects*) [8]. Within the framework of the psychological approach, it is customary to single out a socio-communicative direction. Information warfare is interpreted as a communicative technology through which intelligence and political-psychological actions are carried out against the enemy. Since information can form cognitive orientations, in the object of information influence, that are beneficial to the subject of war; the purpose of IW is to achieve information superiority and protect one's information kernel [12].

The concept of G. Pocheptsov is the synthesis of the psychological approach and the communicative direction. He defines IW as “a communicative technology for influencing mass consciousness with short-term and long-term goals,” [10, p. 20] perceiving it as an unauthorized activity in the foreign information space. The subject of the IW is both the country and people of different scales (from collectives of companies to nations).

The conflictological approach allows us to consider the information war through the prism of both military and political confrontation. The IW is interpreted as a political confrontation carried out through military operations, exploiting

information weapons: info-technical [2] and info-psychological [9]. Information warfare conducting methods are extremely variable and may include military operations, propaganda campaigns, and diplomacy. The main channel of influence is the enemy's information system, including the mass media. The purpose of IW is to destroy the enemy's information system. The inability to receive, process, and use the essential data to make adequate political decisions – ultimately leads to the annihilation of a political opponent.

The prevalent interpretation of the new phenomenon of the ISP is concentrated on a *communicative approach*. In this case, attention is drawn to the specifics of the transmission of political information. Implying that political communication generates the information space of politics, thus researchers turn to the study of its structure. According to one version, political communication can be considered as a *linear formation*. To highlight its fundamental elements, it is recommended to answer these questions: “who reports – what is reported – how it is achieved – through which channel – to whom – for what purpose – with what effect.” Otherwise, it is suggested to distinguish several levels of communicative processes – *semantic, technical, and influential*. Semantic reveals the dependence of information transmission processes through the sign-language forms. At the technical level, attention is focused on eliminating various interferences (noises) that hinder timely and uninterrupted information dissemination. And lastly, the influential level reveals the degree of influence of information on human consciousness [6].

Results and discussion. Political warfare is commonly understood as the use of political means to compel an opponent to do one's will. According to Cold War diplomat George Kennan's definition, political warfare is "the employment of all the means at a nation's command, short of war, to achieve its national objectives. Such operations are both overt and covert. They range from such overt actions as political alliances, economic measures, and "white" propaganda to such covert operations as clandestine support of 'friendly' foreign elements, "black" psychological warfare, and even encouragement of underground resistance in hostile states." [3] In this sense, IW

is a form of political warfare, where targets include a nation state's government, military, private sector, and the general population.

The ISP communication is characterized by the fact that it manifests an informational aspect that does not imply the direct physical influence of subjects on each other. The realization of political interests, the motivation of a person or a group of people to appropriate behavior in this case is achieved through informational influence on consciousness. The *political information* – a special kind of message that contains a certain meaning necessary for the fulfillment of political goals – is the realization tool of subjects' interest in the ISP. Herein we may distinguish, the so-called marketing (PR, political advertising, information lobbying, etc.) and non-marketing (propaganda and agitation) methods of information assistance of aggressive race for power.

Presently, the information sphere of politics is a compendium of data, information infrastructure, it does include subjects of information legal relations and a system of regulation of public relations arising in this case. The role of information in the existence of the community has always been decisive since it accumulated meaningful results of human reality's understanding. As far back in the most ancient period of human history, information became an instrument of influence on consciousness, a means of first spiritual and then political influence [13]. With the advent of the polity, information began to be used as an element of political struggle.

It is accepted that the media in democratic political systems is completely unrestricted, autonomous from the country, and epitomizes the "fourth power" acting in the interests of society; and only in totalitarian political systems the media is embedded in the state structure and is the mouthpiece of a certain ideology. The facts indicate that all countries, regardless of the political model, use the media prospects to pursue a certain information policy. Its objective is to create a certain attitude to certain events, ideas, personalities, etc. among a multi-million audience both inside and outside the country: "The media can tense the international atmosphere by presenting selected, dosed information at a certain time... to form the image of the country and achieve its strategically important interests." [7, p. 15-16]

Equally, the information impact of the global computer network Internet should be mentioned. It already exceeds the capabilities of global mass media, since the number of users is rapidly increasing, and computer technologies make it possible to receive up-to-date information in real-time, regardless of the user's location. In this regard, Internet resources become a platform for the implementation of influence on the ISP of the country.

As part of the informational influence, classical propaganda techniques and methods are used to facilitate the perception and interpretation of information by the target audience [13]: dichotomous polarization of reality based on the principle of linear opposition of good and bad, friend and enemy, discrediting an opponent (anything from slander to mockery), manipulation of values adopted by the object of information influence (target audience) to achieve their own goals, positioning one's viewpoints as a consolidated opinion of all progressive-minded people, persistent repetition of the same idea in different variations and combinations.

Conclusions. In a more simplified and applied version, we can consider the ISP as a certain set of information reflection of real political processes and an independent virtual political information sphere. Summarizing the presented matter, it is important to note that changes in information relations cause transformations not only in political life but also in the economy, science, culture, etc. The sphere of implementation of political relations, as it was shown above, is gradually transforming from the traditional political space into the information space of politics. The ISP, in turn, has several characteristics that are essential for understanding the modern political process.

Yet IW may not always involve compelling or coercing decisions; rather, it may be part of a “divide and conquer” strategy targeting civil society, sowing confusion in a target population to create decision paralysis [4, p. 1]. As a result, the IW acquires a global, permanent character and potentially becomes total in the life of the country and society, as well as the implementation of the political campaign of the state or a party in interest.

Information warfare may be a prelude to an armed conflict, a preparation of the battlefield preceding the deployment of forces. Information operations set the conditions in a theater to gain the support of locals, "winning the hearts and minds" to increase the odds of a successful campaign. Alternatively, IW may be an end in and of itself, the process through which nations gain competitive advantages over one another without the use of force [4, p. 2].

REFERENCES

1. Castells, M. (2000). *The information age: Economy, society, and culture*. Blackwell, Oxford, 608.
2. Der Derian, J. (2000). *Virtuous War / Virtual Theory*. *International Affairs*, 4 (76), 771–778.
3. Kennan, George F., "On Organizing Political Warfare," National Security Council Policy Planning Staff document, April 30, 1948
4. Theohary, Catherine A. (2018). Congressional Research Service, *Information Warfare: Issues for Congress*, 16.
5. Балуев Д. Г. Информационная революция и современная мировая политика. Н. Новгород: ННГУ, 2004. 107 с.
6. Буданова А. Б. Государство в структуре политических коммуникаций: каналы и уровни информационной деятельности
7. Волкова А. А., Мишина Н. А. Информационная политика // Мир в эпоху модернизации и глобализации: политические, экономические и социокультурные аспекты: сб. ст. Междунар. науч.-практ. конф. Пенза: Приволжский дом знаний, 2014. С. 14–16.
8. Лисичкин В. А., Шелепин Л. А. Третья мировая (информационно-психологическая) война. М.: Академия социальных наук, 2000. 304 с.
9. Манойло А. В. Технологии современных информационных войн // Политическая наука. 2017. Спецвыпуск. С. 306–325.
10. Почепцов Г. Г. Информационные войны. М.: Рефл-бук, Ваклер, 2000. 576 с.

11. Фролов Д. Б. Информационное противоборство в сфере геополитических отношений: *автореф. дис. д-ра полит. наук.* М., 2006. 426 с.
12. Швец Д. А. Информационное управление как технология обеспечения информационной безопасности // *Массовая коммуникация и массовое сознание.* М., 2003. С. 43–58.
13. Шевченко О. М., Штофер Л. Л. Политический ресурс духовной сферы общества и его роль в обеспечении духовной безопасности государства // *Гуманитарий Юга России.* 2017. Т. 6, № 5. С. 138–150

РОЛЬ ТА МІСЦЕ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В ІСПАНІЇ

Андрейко Віталій Іванович

к. і. н., доцент

Куртинець Петро Петрович

магістр 2-го р.н. спеціальності «МВСКРС»

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

м. Ужгород, Україна

Вступ./Introduction. Протягом існування людської цивілізації міграційні процеси були й залишаються не тільки природним явищем, але й важливим фактором розвитку міжнародного спілкування в усіх без винятку країнах світу. Українська діаспора у Європі, сформована на основі різноманітних причин і обставин, налічує вже понад сотню років. Сучасні тенденції свідчать про суттєві видозміни в структурі та функціях української діаспори та про нові взаємини між різними еміграційними хвилями. Після завершення холодної війни і падіння залізної завіси, розпаду СРСР і кінця панування соціалістичної системи призвели до значних людських переміщень та глибоких змін на пострадянському міграційному полі. Наша держава стала однією з найбільших країн-постачальників дешевої робочої сили в Європу і таким чином, була долучена до масштабних міграційних потоків.

Зовнішня трудова міграція стала об'єктивною реальністю сьогодення. Формування міграційних потоків української еміграції розпочалося на початку 90-х рр. ХХ ст. у кризових умовах економічної нестабільності. З набуттям Україною незалежності, українці в Іспанії долучилися до налагодження і розвитку відносин нашої країни з країною перебування. Для того, щоб ефективно здійснювати конкретні заходи, виникла необхідність встановлення та розвитку контактів української громади з офіційними представниками Іспанії, що у свою чергу призвело до формальної реєстрації громади, яка у 1994 році була зареєстрована під назвою Українська асоціація в Іспанії.

Мета роботи./Aim. Проаналізувати основні етапи формування української діаспори та дослідити на прикладі Іспанії (країни з однією з наймолодших українських діаспор) еволюцію української присутності у суспільствах старої Європи – від нелегального заробітчанства до повноцінної складової сучасного багатонаціонального європейського суспільства.

Матеріали та методи./Materials and methods. Основними методами дослідження у роботі є критичний аналіз наукових джерел, узагальнення досвіду вчених та власних особистих спостережень з означеної проблематики. Також було використано історико-генетичний та історико-порівняльний методи. Метод аналізу було залучено при вивченні різноманітних сфер діяльності української діаспори на теренах Іспанії. Історико-генетичний метод був корисний для опису властивостей та функцій діяльності діаспори, яка була націлена на збереження національної самобутності і в своєму розвитку набувала все більшого масштабу. У дослідженні був застосований історико-порівняльний метод, який дав змогу порівняти діяльність та внесок української діаспори Іспанії на різних етапах свого становлення.

Результати та обговорення./Results and discussion. Створення української діаспори в Іспанії розпочалося у важкі повоєнні роки, коли перша невелика група українських студентів прибула до Мадриду в пошуках кращої долі. Перша група українців прибула до Іспанії наприкінці 1946 року з табору переміщених осіб у м.Ріміні (Італія). Це були молоді люди студентського віку, які завдяки допомозі Ватикану та Організації Червоного Хреста одержали від іспанського уряду згоду на продовження свого навчання в Іспанії. У лютому 1947 року прибула друга група. Усього українське представництво нараховувало 25 осіб. Ними було засновано «Українську студентську громаду в Іспанії». Згодом, для вирішення усіх організаційних питань, пов'язаних із навчанням і проживанням українських та інших студентів, які приїздили з території Східної Європи, іспанцями було організовано ще одну структуру – «Католицьку організацію університетської допомоги» [1].

Згадані організації працювали на території Іспанії більше двадцяти років, брали участь у різноманітних заходах, українська громада мала в своєму складі хор та з допомогою ОУН організувала на Національному радіо Іспанії українське мовлення, яке транслювалося й на Україну. Активну участь у діяльності українських громад брали такі відомі діячі, як Юрій Карманін (справжнє прізвище Роман Олександр Лисий — Голова Сенату ОУН), Дмитро Штикало (журналіст — співредактор підпільних видань і редактор радіопрограм ОУН—УПА в Карпатах «Самостійна Україна»), Дмитро Бучинський та Володимир Пастущук — очільники української редакції Національного Радіо Іспанії. Важливим моментом у житті українців в Іспанії був візит 1970 р. Кардинала Йосипа Сліпого до Мадрида, де його приймав керівник країни Франциско Франко та мадридський архієпископ. Головна мета візиту полягала в зміцненні зв'язків з українцями діаспори, поживленні церковно-релігійного життя віруючих УГКЦ [2].

Серед яскравих постатей української громади в Іспанії того часу слід згадати відомого українського ботаніка і біолога професора Олександра Архімовича, який прибув до Мадрида на запрошення іспанського уряду проводив тут дослідження; інженер Андрій Кішка, який виконував функцію представника екзильного уряду УНР в Іспанії. В 1956 році А.Кішка заснував Товариство українсько-іспанської дружби. Серед інших українців, які в 1950-х — 60-х роках проживали в Іспанії варто згадати співробітника української редакції національного Радіо Іспанії Богдана Цимбалістого, який переїхав з Бельгії, а згодом виїхав у США. На окрему увагу заслуговує інженер-геолог Богдан Трешневський, що прибув до Іспанії як співробітник однієї північноамериканської фірми, яка проводила геологічні дослідження в країні. Він, проживаючи в Мадриді, підтримував тісні зв'язки із Українською студентською громадою. Також деякий час проживав у Мадриді український кінопродюсер Євген Деслав, який відзняв декілька фільмів про іспанський побут, а потім виїхав до Франції, репортер Петро Демчук, що писав для швейцарської газети «Die Taat» та інші [3].

Протягом 1960-х – 80-х років існування української студентської громади було досить важким – було ліквідовано «Католицьку організацію університетської допомоги» та закрито її гуртожиток. В той же час, до Іспанії починають приїздити на навчання українці із Канади та США.

Після розпаду Радянського Союзу, у середині 1990-х рр. виникла т.зв. «четверта хвиля» міграції, яка вже характеризувалася економічними причинами – втратою робочих місць та падінням доходів населення, особливо у сільській місцевості. Нині українська міграція «прокладає» у світ нові мости. Незалежно від конкретної мети, вона виконує важливу роль у життєдіяльності суспільства. Так, сучасна міграція реалізує функцію прискорення людського розвитку, адже сприяє розширенню світогляду особистості, впливає на соціально-психологічні характеристики індивіда, активує внутрішні ресурси людини для суспільної активності.

Потрібно відзначити, що окрема роль у цих процесах належить трудовій міграції. Українське суспільство позначене наслідками чотирьох потужних її хвиль, кожна з яких була направлена у бік європейських країн, несла у собі і страх, і біль, і радість, і надію. Нині Україна на порозі нової міграційної хвилі, яка в державі асоціюється з міграційними втратами молоді, з виїздом на постійне перебування цілих родин. Така міграційна поведінка модифікує нові наративи повсякденного життя української діаспори, в тому числі і в Іспанії [4, с. 4].

Формування новітньої української діаспори в Іспанії достатньо схоже та відбувається за певною умовною схемою. В більшості українські громади складають трудові мігранти, які надалі зберігають громадянство України. Саме ця обставина суттєво впливає на основні потреби українців у країнах перебування. В процесі започаткування діаспори національна культура, особливо її духовна складова, є наріжним каменем, що одночасно відіграє роль і культурних ознак, і культурних ресурсів новітньої діаспори. Водночас творення української діаспори не позбавлене насамперед внутрішніх організаційних труднощів. На початку трудової міграції в Іспанії українці

зіштовхнулися з подібними ж проблемами, що трудові мігранти в Італії чи Португалії. Насамперед мова йде про труднощі, пов'язані із входженням у нову імміграційну реальність — це незнання мови, зміна стилю життя, різноманітні психологічні проблеми, розлука з власними сім'ями, економічна нестабільність та інші.

Посиленню міграційних потоків українців до Іспанії сприяло кілька чинників, а саме: наявність потреб у заповненні робочих місць у сільському господарстві та у сфері будівництва; порівняно високі з Україною заробітки; ліберальне іспанське законодавство, що давало можливість отримання дозволу на працю та проживання (резиденції) в результаті періодичних легалізацій іноземців, що проводились іспанським урядом; масове повернення з України до Іспанії з кінця 80-х років минулого століття т.зв. «дітей війни», які вже мали шлюбні відносини з громадянами України і чисельні родинні зв'язки на батьківщині; можливість спрощеного оформлення запрошення на приїзд до Іспанії далеким родичам та знайомим в Україні.

Попри законодавче обмеження іноземної присутності в Іспанії, українська діаспора чисельно зростає перш за все за рахунок трудових мігрантів. Офіційна іспанська статистика свідчить, що станом на 31 грудня 2008 року чисельність українських мігрантів в Іспанії становила понад 67,2 тис. осіб, які мали легальний статус, та понад 75 тис. з реєстрацією за місцем проживання. За даними ж Посольства України в Королівстві Іспанія проживало близько 100 тис. українських громадян [5]. Експертні оцінки, отримані в результаті комплексного дослідження, здійсненого Міжнародним Благодійним Фондом «Карітас України» в співпраці з сектором етносоціальних досліджень Інституту народознавства НАН України, вказують, що кількість українців в Іспанії може нараховувати понад 200 тис. осіб [6, с.42].

Аналіз результатів опитувань та наявних статистичних даних в асоціаціях свідчать, що переважна більшість українців в Іспанії (70%) походить з західних областей України (Волинська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська Тернопільська та Хмельницька). Решта 30% припадають на центральні та

південно-східні області України (АР Крим, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Луганська, Одеська, Сумська, Черкаська, Херсонська). Розподіл українців, які постійно проживають на території Іспанії є наступним: місто та провінція Мадрид – 19%; провінції Каталонія, Валенсія, Мурсія – 33,9%; провінції Андалусія, Кастилья-ла-Манча – 24,1%; провінції Екстремадура, Кастилья-Леон – 10,6%; провінції Галісія, Астуриас, Кантабрія, Наварра, Країна Басків, Арагон – 9,7%; Канарські та Балеарські острови – 1,9% [3].

За інформацією українського посольства в Іспанії аналіз результатів опитувань та статистичних даних у місцевих українських асоціаціях дозволив отримати такі характеристики наших співвітчизників–заробітчан. Переважають серед них жінки (65%), з них віком понад 45 років становлять 5%, від 35 до 45 років — 60%, від 20 до 35 років — 30%, а до 20 років — 5%. Чоловіки становлять 35 %, з них понад 45 років — 5 %, від 30 до 45 років — 70%, а від 18 до 30 років — 25%. Серед українців 10% осіб мають вищу освіту, вдвічі більше — середню спеціальну, решта — середню. Сімейний стан наших співвітчизників такий: одружені/заміжні становлять 60%, розлучені — 25%, а неодружені/незаміжні — 15% [5]. Представництво української діаспори, яке працевлаштоване на іспанському ринку праці має наступний вигляд: у сільському господарстві та виробництві зайнято 45%, у сфері будівництва – 30%, роботи в іспанських сім'ях по догляду за хворими та старими людьми – 15 %, у сфері обслуговування – 10% українців. На сьогодні в Іспанії функціонує 31 громадська організація українців. Значна кількість асоціацій функціонують у співпраці із церквою. Слід зазначити, що українські громади в Іспанії, складаються з трудових мігрантів, які не змінили громадянство України та перебувають в країні тимчасово [7, с.103].

Висновки./Conclusions. Підсумовуючи вищесказане, можна зрозуміти, що через поступове сприйняття основних завдань та функцій діаспори представники української трудової міграції у певній послідовності перетворюються на новітньою еміграцію, що формує сучасну діаспору з

частковими відмінними від «старих» діаспор ознаками, але з однаковим функціональним навантаженням, а керівництво країни перебування приділяє значну увагу питанню інтеграції іммігрантів в іспанське суспільство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мітинг. Іспанія. Новини // Українці в Іспанії. Сторінка асоціації «Українська громада Іспанії за права, честь та гідність українців». [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://ucranianosmadrid.com/blog/mitynh#more-211>.
2. Оксана Годованська Новітня українська діаспора в королівстві Іспанія // Народознавчі зошити. № 2 (104), 2012. – С.241-248.
3. Українці в Іспанії // [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://radioukreurope.com/ukraintsi-v-ispanii/>
4. Українська міграція в умовах глобальних і національних викликів ХХІ століття: наукове видання / наук. ред. У.Я. Садова. Львів, 2019. – С.4.
5. Українська громада в Іспанії: історія та сучасність [Електронний ресурс] / Розділ: Закордонні українці // Посольство України в Королівстві Іспанія та Князівстві Андорра. — Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/spain/ua/publication/content/7926.htm>
6. На роздоріжжі. Аналітичні матеріали комплексного дослідження процесів української трудової міграції (країн Європейського Союзу) // за ред. І. Маркова. — Львів, 2009. — С. 42.
7. Трудова міграція як інструмент інтернаціоналізації. Збірка матеріалів комплексного дослідження трудової міграції та ринків праці (Іспанія, Італія, Молдова, Україна, Російська Федерація) / голов. ред. Р. Кісь. — Львів: Друкарські куншти, 2010. — С. 103.

СПІВПРАЦЯ ДЕРЖАВ ПІВНІЧНОЇ ЄВРОПИ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Афріді Максим Мохабат

Студент

Донецький Національний Університет

імені Василя Стуса

м. Вінниця, Україна

Вступ. Феномен британського Брекзиту і перемога на американських президентських виборах Д. Трампа, а після нього Д. Байдена породжує у малих країн Європи, побоювання щодо можливого зниження гарантій їхньої безпеки з боку найбільших країн континенту, а також США. Наприклад, у країнах Північної Європи, що межують з Росією або знаходяться в безпосередній близькості від неї, набирає обертів дискусія з питання про необхідність зміцнення співробітництва в оборонному секторі. При цьому справа не обмежується виключно риторикою – Фінляндія, Швеція, Норвегія, а також країни Балтії активно працюють над цілком конкретними завданнями поглиблення та розширення розпочатої ще у 1990-х роках оборонної та військової кооперації.

Сучасна зовнішня політика США стикається із низкою викликів. На європейському напрямі вони, зокрема, характеризуються конфронтацією з Росією, що триває, і протиріччями з регіональними союзниками. Так, занепокоєння Вашингтона викликає розвиток самостійних військово-політичних підходів Європейського союзу та створення організації Постійної структурованої співпраці з питань безпеки та оборони (PESCO). Додатковий негатив вносить і вихід Великобританії, що готується, зі складу ЄС. Цей комплекс проблем призводить до необхідності коригування існуючої системи спілок у Європі. На цьому тлі розвиток співпраці з Фінляндією та Швецією може виявитися дуже перспективним для інтересів Вашингтона. Обидві країни, хоч і не є членами НАТО, у своїй зовнішній політиці схильні орієнтуватися на

Сполучені Штати. Разом з тим, співпраця з ними може побічно сприяти і просуванню американських інтересів у Європі. Раніше відносини з цими країнами не відрізнялися високою активністю, проте зміни все очевидніші. Так, у травні 2018 р. між США, Фінляндією та Швецією було підписано заяву про наміри щодо розвитку співробітництва у військово-політичній сфері. Крім того, відбувається нарощування кооперації у рамках організації Північноєвропейського оборонного співробітництва (NORDEFO). Збільшується і масштаб військових навчань, які проводяться на півночі Європи, в яких США також беруть активну участь.

Мета роботи. Метою роботи є дослідження питання рівня безпеки в країнах Північної Європи.

Завдання дослідження полягає у розкритті наступних складових:

- навести теоретичні аспекти дослідження проблем безпеки країн північної Європи, джерельну базу та методологію дослідження;
- проаналізувати Північну Європу в координатах глобальної та європейської безпеки;
- дослідити співробітництво держав Північної Європи в рамках NORDEFSCO.

Матеріали та методи. Усі джерела, використані при написанні кваліфікаційної (магістерської) роботи за видовою ознакою:

- 1) міжнародно-правові акти;
- 2) документи міжнародних організацій і форумів;
- 3) двосторонні угоди;
- 4) стратегічні документи держави;
- 5) законодавчі акти;
- 6) матеріали прес-конференцій, зустрічей, нарад;
- 7) виступи та промови державних і громадських діячів;
- 8) матеріали громадських організацій;
- 9) матеріали ЗМІ;
- 10) статистичні та соціологічні джерела;

11) довідкова література.

Перша велика група джерел представлена роботами зарубіжних науковців, таких як П.Рікер, М.Терліковські, Р.Томкінс, Ф.Ларсен та багато інших, труди яких використано у роботі.

Автором магістерської роботи було використано різні методологічні підходи для вивчення проблем безпеки в Північній Європі. За допомогою цих підходів і методів було проаналізовано фактори геополітичного, стратегічного та економічного характеру, що впливають на стан безпеки в регіоні та характер взаємодії держав. Серед основних методологічних підходів було використано системний підхід.

Результати дослідження. В процесі дослідження, автор цієї роботи, першим опрацював та дослідив питання співпраці держав Північної Європи у сфері безпеки та оборони із урахуванням сучасних викликів, які мають місце у 2020-2021 р.р.

Науково-практична значущість роботи полягає у тому, що матеріали дослідження можуть бути використані під час викладання курсу міжнародних відносини, під час дослідження тематики безпеки та регіонального співробітництва країн Північної Європи.

Висновки. Загалом військово-політична співпраця північних країн має гарні перспективи, оскільки фактор зовнішньої загрози сприяє консолідації та поглибленню інтеграції країн Північної Європи у галузі оборони та безпеки. Також можна констатувати, що Столтенберг запропонував досить зручну формулу організації військового співробітництва НАТО зі Швецією та Фінляндією через Північний військовий союз без формальної участі цих країн у НАТО. Програма військового співробітництва також передбачає можливість вбудовування майбутніх спільних підрозділів Фінляндії та Швеції в ЄПБО ЄС та участь їх у спільних операціях з НАТО.

Відсутність спільного бачення загроз та викликів є характерною для учасників скандинавського формату оборонної співпраці. Країни Скандинавії на відміну, наприклад, від країн Балтії, які є країнами-членами НАТО і

однозначно зробили вибір на користь територіальної оборони, не виробили єдиної лінії захисту від реальних або потенційних джерел небезпек. Фінляндія та частково Норвегія більше сконцентровані на питаннях оборони власних національних територій, ніж Швеція, Данія або Ісландія, що приділяють особливу увагу безпеці віддалених арктичних територій, що їм належать.

РОЛЬ ООН ТА ЄС У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМ З РОСІЙСЬКОЮ ПРОПАГАНДОЮ

Гречка Ерік Олександрович,
магістр

Вступ. Активний розвиток Інтернет-технологій сприяли виникненню самостійного віртуального інформаційно-комунікаційного простору, що має власні принципи функціонування. Ці технології істотно вплинули на процеси управління суспільною свідомістю, дозволяючи окремим суб'єктам конструювати сприйняття політичної реальності. Це, безумовно, впливає на процеси взаємодії між державами, на суспільні погляди, публічну владу, вимагає створення альтернативних підходів до розуміння специфіки інформаційно-комунікаційної діяльності та політико-правових механізмів її регулювання. Завдяки сучасному інформаційному простору на сьогоднішній день кожному жителю планети доступна будь-яка інформація: Правда і неправдива, безпечна чи шкідлива – вона так чи інакше впливає на свідомість кожного громадянина. Розповсюдження фейкової інформації можливе різними шляхами та способами. Особливої уваги заслуговує «пропаганда», як один з найрозповсюдженіших способів поширення інформації, далекої від реалій.

Застосування механізмів інформаційного впливу є одним із ключових елементів гібридної агресії зі сторони Російської Федерації. Російська державна пропаганда є об'єктивно тотальною, цинічною, брехливою та своїм корінням сягає радянської пропаганди, хоч і активно використовує досвід інших історичних авторитарних та тоталітарних режимів, задля маніпуляції суспільною свідомістю.

Практика показала, що саме застосування «гібридних» технологій – перш за все, інформаційно-пропагандистських, забезпечують успіх дестабілізаційних дій РФ на зовнішньополітичній арені. З огляду на те, що єдність Європейського Союзу перешкоджає реалізації реваншистських амбіцій РФ, а також становить

загрозу планам реінтеграції пострадянського простору, саме громадяни країн ЄС є пріоритетною аудиторією для російської пропаганди.

Виходячи з того, що процеси міжнародної інформаційної безпеки стали предметом наукової дискусії лише наприкінці ХХ століття, актуальним залишається питання розробки та імплементації дієвих механізмів протидії новим загрозам та викликам системи міжнародної безпеки як на рівні держав, так і на рівні міжнародних інституцій.

Міжнародне співробітництво у сфері інформаційної безпеки зумовлює необхідність пошуку спільних рішень у межах міжнародних організацій щодо протидії інформаційним та кіберзагрозам, вироблення спільної стратегії інформаційної безпеки для протидії кібервійнам, інформаційному тероризму та інформаційній злочинності.

Ціль дослідження. Мета даної статті полягає у дослідженні ролі ООН та ЄС у вирішенні проблем з російською пропагандою. Виходячи з мети, переді мною поставлено такі завдання: висвітлити поняття пропаганди як основної складової у політичних, соціальних та етнічних протистояннях; охарактеризувати вплив російської пропаганди на населення Росії; охарактеризувати російську пропаганду та висвітлити її особливості; дослідити особливості реалізації безпекової політики ООН в сучасних умовах; проаналізувати процес та результати голосування щодо «українських» резолюцій в ГА ООН; висвітлити перспективи співпраці України з ООН; дослідити уразливість ЄС щодо впливу російської пропаганди; опрацювати результати протидії російській пропаганді з боку ЄС, а також проаналізувати співпрацю ЄС з Україною в протидії російській пропаганді.

Матеріали та методи. Упродовж останніх років термін «пропаганда» набуває неабиякої популярності, з одного боку, а з іншого – породжує страх. Звичними вже стали словосполучення: «російська пропаганда», «путінська пропаганда», «інформаційна війна», «пропагандистська машина», «пропагандистський телеканал» і т. і. Заголовки друкованих та Інтернет-видань теж насичені цими термінами. Для прикладу: «Путінська пропаганда має

фашистські риси» (А. Міхнік, «День», 17.05.2020), «У Парижі путінська пропаганда більш дієва, ніж у Кривому Розі» (Б.-А. Леві, «Дзеркало тижня», 21.05.2019.), «Російські ЗМІ поновили жорстку пропаганду проти України» («Українська правда», 26.09.2020 р.), «У НАТО назвали безпрецедентною пропаганду РФ проти України» («Тиждень», 05.12. 2014 р.), тощо.

Дослідженням російської пропаганди займалися такі науковці як Е. Аронсон, М. Павлютенкова, Дж. Браун, Л. Войтасік, Г. Коплендон, І. Шаравов, Д. Фельдман, Е. Пратканіс, Д. Волкогонов, , О. Колиновський, І. Рабінович та ін.

Дослідження феномена пропаганди потребує застосування широкого інструментарію методів наукового пошуку. Серед класичних методів автор використовував насамперед соціологічний, порівняльний, антропологічний, психологічний, біхевіористський та нормативно-ціннісний. Дослідження пропаганди, що ґрунтується на аксіологічному підході із застосуванням зазначених методів, передбачає використання філософських методів, зокрема аналізу і синтезу, узагальнення, а також емпіричних інструментів спостереження та моделювання.

Результати та обговорення. Пріоритетом вітчизняної інформаційної політики повинна стати підтримка українських медіа, їх розвиток, що спрямований на іноземну аудиторію. Україні необхідна стимуляція провідних національних мовників випускати інформаційний продукт, які зорієнтовані на європейську аудиторію та транслюють їх на просторах інформаційних мережах Європи.

Станом на сьогодні, в Кремлі чітко усвідомлюють, що ЄС та НАТО, станом на сьогодні має не достатньо ресурсів, щоб протистояти російській пропаганді, яка своїми діями відкрила нову площину суперництва – так званий «нарративний ландшафт».

Перший розділ дослідження присвячено російській пропаганді як зброї агресії РФ, що включає в себе дослідження пропаганди як основної складової у політичних, соціальних та етнічних протистояннях, аналіз впливу російської

пропаганди на населення Росії, також характеристику російської пропаганди. У другому розділі мова йде про роль ООН у вирішенні проблем з російською пропагандою, що включає в себе аналіз особливостей реалізації безпекової політики ООН в сучасних умовах, голосування щодо «українських» резолюцій в ГА ООН та дослідження перспектив співпраці України з ООН. Третій розділ присвячено дослідженню ролі ЄС у вирішенні проблем з російською пропагандою, що включає в себе характеристику уразливості ЄС щодо впливу російської пропаганди, аналіз протидії російській пропаганді з боку ЄС та дослідження співпраці ЄС з Україною в протидії російській пропаганді.

Висновки. Станом на сьогодні, чіткий та налагоджений загальноєвропейський механізм протидії російській пропаганді – відсутній. Окремі дії ЄС та ООН щодо протидії інформаційному впливу Кремля мають недостатні результати, однак вони динамічно рухаються в правильному напрямку. Загальна координація та підпорядкованість європейській стратегії боротьби з російською пропагандою, – значно б підвищила результативність даної боротьби.

Регулярні витрати Росії на підтримку інформаційної війни досить високі. Зниження ефективності російської пропаганди є першочерговим завданням, яке стоїть перед Україною, ООН та ЄС, оскільки будь-яка боротьба проти пропаганди, провокує ще більші витрати на дезінформацію міжнародної арени з боку Росії.

Аналіз методів інформаційного впливу Росії на Європу дає можливість розглянути застосування подібних технологій для поширення позитивного іміджу України на міжнародній арені. Мова йде про поширення аналітичних доповідей та матеріалів про російський інформаційний вплив, може стати ефективним засобом протидії пропаганді Росії. З цією ж метою стає доцільним створення міжнародних робочих груп з залученням українських представників, які б вели розслідування походження джерел фінансування окремих громадських організацій та аналітичних центрів в Європі, які є під загрозою

впливу російської пропаганди. Відповідно, репутація створених Росією джерел, опинилися б під сумнівом.

Активне розповсюдження серед країн Європи позитивного досвіду українських проєктів, направлених на боротьбу проти російської пропаганди. Залучення представників таких проєктів до загальноєвропейських проєктів сприятиме більш інтенсивному обміну інформацією та пошуку нових форм і методів інформаційної протидії Кремлю.

Росія дезінформує не лише Україну, а впливові європейські країни та республіки СНГ. Російська пропаганда – працює і проти світу. Значна частина ЗМІ РФ фінансується державою, що здійснюється на замовлення правлячої верхівки. Російська пропаганда фінансується державою та не обмежується теле- та радіоканалами, а й має значну частку в Інтернеті.

Об'єктом російської пропаганди стають досить часто діти, пропаганда на них здійснюється не лише через дитячі канали, а також через всеросійські та регіональні, а також через підручники і навіть художню літератури. Наукові заходи досить часто використовуються у пропагандистських цілях. Таким чином, пропаганда здійснюється всіма можливими способами, застосовуючи при цьому маніпулятивні технології, перекручування фактів, впливаючи на процеси соціалізації підростаючого покоління, здійснюючи демонізацію ворога, навішуючи ярлики, демонструючи логічні помилки.

Найефективнішим методом боротьби з російською пропагандою може бути лише правда. Росія невпинно поширює неправдиву інформацію про Україну, тому наша мета – протистояти їй гідними методами. Для того, щоб світова спільнота дізналася правду про події, що відбуваються в Україні, нам необхідно займатися класичним інформуванням, а не створювати грати за правилами країни, яка звикла їх порушувати.

**НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У
СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ**

**Міненко Єгор Сергійович,
Любак Любов Володимирівна,
Логінов Олексій Юрійович,
Ожегова Ганна Олександрівна**

студенти

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Вступ. Економічна безпека держави покликана забезпечити соціально-економічну стабільність населенню та гарантувати впевненість у майбутньому. Мінливість та прискорення всіх процесів життєдіяльності суспільства, що спостерігаються у глобальному вимірі розвитку цивілізацій, спонукають країни більш ефективно виконувати ряд спеціальних функцій, серед яких: своєчасне, оперативне виявлення загроз економічній безпеці, прогнозування їх розвитку та нейтралізацію (або зменшення). Для своєчасного виявлення викликів та загроз національній безпеці в економічній сфері доцільним є застосування експрес-методу реагування на виклики та загрози реалізації національних інтересів [1].

Актуальність теми. Основною економічною проблемою, яка стоїть перед Україною, є зростання загрози її економічній, зокрема фінансовій та інвестиційній, безпеці. Світова фінансова криза призвела до розпаду міжнародних фінансових відносин, що досі відновлені не повною мірою. Неприятливі економічні умови не дозволяють забезпечити належне економічне зростання, ускладнюють процес переходу до ринкових відносин та створюють негативне середовище для вдосконалення інвестиційної, монетарної та іншої фінансової політики в Україні.

Мета роботи. Метою роботи є визначення шляхів удосконалення механізмів забезпечення економічної безпеки України у сфері державної інвестиційної політики.

Виклад основного матеріалу. Згідно з основними індикаторами стану економічної безпеки України Мінекономрозвитку двічі на рік на підставі офіційних даних статистичного обліку Держстату, Нацкомфінпослуг, Міндоходів, Міненерговугілля, Мінфіну і Національного банку та експертних оцінок, у тому числі рейтингових звітів міжнародних неурядових організацій, визначає рівень економічної безпеки України [2].

Для посилення економічної позиції країни та спрямування економіки до інноваційного випереджального зростання необхідно забезпечити послідовну державну політику. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року, затверджена Указом Президента України від 11.08.2021 р. [3], спрямовує на досягнення бажаного стану шляхом логічного та методичного виконання визначених завдань, зокрема, залучення інвестицій та розвиток ринків капіталу, розвиток людського капіталу та внутрішнього споживання, відновлення довіри до державних інститутів та інші механізми.

У середньостроковій перспективі інвестиційна політика України має бути спрямована на:

- підвищення якості управління державними інвестиціями;
- виявлення надійних джерел та нових методів фінансування інвестицій;
- визначення пріоритетних для капіталовкладень секторів економіки з відповідними заходами щодо їх просування;
- створення сприятливих умов для всіх суб'єктів господарювання з метою підвищення їх інвестиційної активності;
- підвищення ефективності виробництва та розв'язання соціальних проблем;
- стимулювання іноземних інвесторів та захист інвестицій через систему знижок й преференцій, а також надання державних гарантій.

Інструменти, за допомогою яких має реалізуватись механізм державної інвестиційної політики з урахуванням міжнародного досвіду, варто розділити на три групи:

- 1) макроекономічні;

2) мікроекономічні;

3) інституційні.

Застосування інструментів державної інвестиційної політики має здійснюватись у двох наступних напрямках:

1. Створення сприятливих умов для приватного інвестування, позиціонування держави як прямого учасника інвестування.

2. Спрямованість механізму реалізації інвестиційної політики на взаємодію як між учасниками інвестиційного процесу, так і їх із зовнішнім середовищем.

Ключове місце у бюджетному стимулюванні має посідати розробка “бюджету розвитку” як програми акумулювання та витрачання інвестиційних ресурсів із централізованих і децентралізованих джерел для забезпечення цілей національної економічної безпеки.

Висновки. Механізми забезпечення економічної безпеки є структурним компонентом національної безпеки. Вони складаються з взаємозалежних та взаємопов'язаних компонентів, які взаємодіють між собою та зовнішнім середовищем і мають використовуватися комплексно. Інвестиційний та фінансовий напрямки безпеки є фундаментом забезпечення сталого розвитку економіки, що характеризують можливість економіки розширювати виробництво для задоволення потреб громадян збалансованим, справедливим та поступовим методом.

Зважаючи на нестабільність сучасної української економіки, можна стверджувати, що геополітичний вплив, інфляція та міжнародні резерви є найвпливовішими чинниками економічної безпеки країни як регулятора фінансових ринків. Систематизація цих факторів потребує цілісного підходу для забезпечення фінансової стабільності шляхом стимулювання розвитку ринку фінансів, відновлення кредитного потенціалу банківської сфери, проведення раціональної монетарної політики, стабілізації інфляції та забезпечення прогнозного валютного курсу. Зміцнення позицій уряду, як регулятора фінансових ринків, потребує активної роботи з реалізації політики,

спрямованої на збільшення внутрішнього попиту на гроші, зменшення зовнішнього боргу, стабілізацію інфляції та стабілізацію передбачуваності валютного курсу. Підтримка макрофінансової стабільності потребує реалізації низки стимулюючих заходів для необхідного симбіозу державних зусиль і механізмів незалежної організації фінансового ринку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Глобальна та національна безпека: підручник / авт. кол.: Абрамов В. І., Ситник Г. П., Смолянук В. Ф. та ін. / за заг. ред. Г. П. Ситника. Київ: НАДУ, 2016. 784 с.

2. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: затв. наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13> (дата звернення: 01.11.2021).

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року»: Указ Президента України від 11.08.2021 р. № 347/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text> (дата звернення: 01.11.2021).

ТЕХНОЛОГІЇ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ТА КОМУНІКАЦІЇ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ

Рибальченко Катерина Сергіївна

Студент

Дніпровський національний університет імені О. Гончара

Навчально-методичний центр післядипломної освіти

та підвищення кваліфікації

м. Дніпро, Україна

Вступ. Сучасні умови динамічного розвитку системи публічного управління України, застосування різноманітних форм і способів громадянської комунікації, вільний доступ громадян до будь-якої інформації, громадський контроль та електронне отримання державних послуг обумовили потреби у проведенні реформування системи державного управління України. Сьогодні Україна орієнтована на нові цінності - особу і колектив та їх активну участь у організації демократичної держави і суспільства, тому важливою складовою є громадянська комунікація. Держава має забезпечувати основні соціальні, політичні, економічні, технологічні та технічні передумови для застосування електронної демократії для повного переходу до системи електронного урядування. У зв'язку з цим, нині існує потреба у використанні нових інструментів, технологій та методів у системі публічного управління, які будуть спрямовані на підвищення ефективності публічного управління.

Мета роботи. Проаналізувати нові технології інформатизації та комунікації в публічному управлінні Україні, а також розробити пропозиції щодо впровадження інноваційних форм інформатизації та комунікації в системі публічного управління України.

Матеріали і методи. Дослідження здійснювалося переважно шляхом історико-системного методу, що допоміг узагальнити концепції та підходи щодо аналізу становлення комунікативних процесів у суспільстві. У ході дослідження було застосовано структурно-функціональний метод та метод

логічного аналізу. Прогностичний метод дав змогу сформувати та обґрунтувати напрями розвитку технологій інформатизації та комунікації у системі державного управління України.

Результати та обговорення. Розширення можливостей сучасних інформаційно-комунікаційних технологій забезпечує зростання попиту від користувачів. Розвиток електронного урядування в Україні нині має відповідати сучасним технологіям інформатизації та комунікації, а тому спостерігається необхідність скорочення витрат публічного сектора і залучення усіх зацікавлених сторін для роботи у даному напрямі. До впровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій у системі урядування доречно залучати молодих спеціалістів, а також окремих громадян, бізнесових структур, громадські організації, об'єднані територіальні громади та інших. Значною мірою на комунікацію між органами державної влади та суспільством впливають онлайн-сервіси, так звані «Е-сервіси». Нині в Україні набула нової динаміки робота з формування системи електронного урядування, до чого доклали свою руку не лише відповідальні за цей напрям роботи органи влади, але й громадські активісти, представники бізнесу. Достатньо назвати як приклад створення системи публічних закупівель ProZorro, порталу послуг iGov, системи подання електронних петицій, впровадження численних електронних інструментів публічного управління в містах України тощо.

Розвиток інформаційного суспільства неодмінно веде до серйозних трансформацій у системі публічного управління. Реалії інформаційного суспільства диктують свої умови та вимагають поступового пристосування до них системою публічного управління. За таких умов у кожного громадянина є можливість використовувати інформаційні технології для розширення можливостей реалізації власного потенціалу та знань, сприяти суспільному і особистісному розвитку, підвищувати якість життя та створювати умови для відкритого та результативного публічного управління [1].

Електронне урядування – форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів

державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян. Це означає, що відбувається структурна перебудова у функціонуванні державних органів влади, а також їх взаємодії з громадянами, організаціями та власними співробітниками. Впровадження електронного урядування є складним процесом, що вимагає значних фінансових витрат і вирішення цілого комплексу проблем.

Однією із складових електронного уряду є державний портал з можливістю входу як для звичайних громадян фізичних осіб, так і для представників бізнесу. Через вказаний державний портал у громадян є можливість подати запит державі. При вході на державні сайти користувач може ідентифікувати себе одним з трьох способів: ЕЦП (електронний цифровий підпис), Bank ID, Mobile ID. Ідентифікація необхідна для зменшення шахрайства та для того, щоб не дати злочинцям можливості підробити верифікацію.

1. ЕЦП або електронний цифровий підпис – спосіб верифікації користувача, що отриманий за результатом криптографічного перетворення набору електронних даних, який додається до цього набору або логічно з ним поєднується і дає змогу підтвердити його цілісність та ідентифікувати особу, що використовує підпис. Процедура ідентифікації через ЕЦП має середню складність використання та високу безпечність. На жаль, процедура верифікації за допомогою ЕЦП користується меншою популярністю серед фізичних осіб, оскільки вона складніша для звичайного користувача.

2. Bank ID - це державна система віддаленої ідентифікації, яка забезпечує передачу персональних даних користувача від банку, в якому відкрито рахунок, до суб'єкта, який надає користувачу послугу, спосіб верифікації громадян для надання адміністративних послуг через Інтернет за допомогою українських банків. Використовуючи систему BankID громадяни можуть легко та безпечно отримувати доступ до онлайн послуг, які надають: державні установи та

громадські організації; банки та небанківські фінансові установи; комерційні установи. Наразі система BankID Національного банку України нараховує 37 Банків-учасників. Одним з плюсів використання BankID для громадян є низька складність використання і висока безпечність.

3. Mobile ID - сервіс, що дозволяє абоненту мобільного зв'язку використовувати свій мобільний телефон з SIM-картою українського мобільного оператора як засіб для безпечної електронної ідентифікації. MobileID дає можливість громадянам підписувати будь-які документи, підтверджувати банківські та будь-які інші онлайн-транзакції, вводючи лише PIN-код від свого MobileID, використовувати цей сервіс як інструмент опитування чи звітності, а також надає доступ до держпослуг в режимі онлайн. MobileID має середню складність використання для громадян, але високу безпечність, тому багато громадян обирають саме цей спосіб верифікації.

У даний час в Україні функціонує ряд електронних сервісів уряду, що спрощують взаємовідносини з громадянами. Офіційним державним інформаційним порталом у мережі Інтернет є Веб портал Є-Data. За допомогою порталу Є-Data громадяни можуть дізнатись інформацію про використання державою публічних коштів. Це повністю відкритий ресурс для громадян, що забезпечує повну прозорість руху державних коштів, оскільки на ньому оприлюднюються транзакції казначейства, звітність та договори розпорядників, державних цільових фондів, державних та комунальних підприємств. Сервіс діє в межах Закону України «Про відкритість використання публічних коштів», а також за концепцією створення інтегрованої інформаційно-аналітичної системи «Прозорий бюджет».

Офіційним джерелом інформації про надання адміністративних послуг в Україні є єдиний державний портал адміністративних послуг. Даний портал створений для впорядкування наявної інформації та надання вичерпної інформації про адміністративні послуги, впровадження та удосконалення методологічних механізмів надання адміністративних послуг. Портал створено на вимогу Закону України «Про адміністративні послуги» з метою спрощення

способів отримання адміністративних послуг для громадян фізичних осіб та бізнесу.

Ще один портал за допомогою якого можна отримати різні послуги онлайн - портал iGov. Спочатку даний портал було запущено ІТ-волонтерами з метою боротьби з корупцією в Україні та вдосконалення багатьох бізнес-процесів у державних органах. На сьогодні на даному порталі можна отримати більше 90 послуг онлайн. У планах волонтерів реалізувати ще понад 400 електронних послуг. Послуги розділені для громадян та бізнесу і відсортовані за категоріями. Також на порталі працює зручний пошук, де можна відсортувати послуги, доступні саме у вашому місті [2]. Для будь-якого громадянина на порталі є можливість приєднатися до команди ІТ-волонтерів, якщо є досвід у програмуванні. Це може зробити як громадянин, що проживає в даний час на території України, так і ті громадяни, хто знаходиться в даний час за кордоном.

На жаль, через велику кількість інформації на сайтах громадянам не завжди вдається з легкістю знайти необхідну інформацію та скористатись всіма перевагами віддалених каналів комунікації. Однією з проблем даних сайтів є відсутність необхідних фільтрів для пошуку, хоча сайти мають досить стриманий дизайн та простий інтерфейс. Зі зверненнями теж можуть виникати труднощі, оскільки не завжди легкодоступний перелік документів необхідних для розгляду питання, а форми для звернень бувають незручними або незрозумілими звичайному користувачу.

Разом із впровадженням нових форм комунікацій виникають і нові проблеми, а саме - відсутність у багатьох громадян доступу до якісного Інтернету. В Україні понад 17 тисяч населених пунктів не мають доступу до мережі Інтернет взагалі. Близько 65% сіл взагалі не покриті мережею Інтернет, а це понад 4 млн українців, що мешкають в селах. Загалом, 5.75 млн громадян взагалі не мають можливості підключитись до якісного фіксованого Інтернету або вартість послуг підключення та користування занадто велика, щоб бути доступною. Аналізуючи цю ситуацію, вирішення проблеми, що стосується

Інтернету, має бути однією із пріоритетних завдань держави, оскільки створення цифрової держави, прозорої та зрозумілої для людей, можливо лише за умови доступу до будь-якої інформації всіх громадян України [3].

Модель сучасного електронного урядування в Україні основана на наданні доступу до одержання електронних послуг громадянам через веб-ресурси органів державної влади та місцевого самоврядування шляхом розробки з боку останніх методів та шляхів надання таких послуг на власних або об'єднаних веб-ресурсах державних та муніципальних органів. Така модель урядування веде до того, що у громадян відсутня точна, достовірна інформації про стан, тенденції розвитку електронного урядування та відповідні прогнози щодо подальшого розвитку, а також відсутні системи параметрів оцінювання ефективного електронного самоврядування.

Висновки:

1. Активне використання комунікативних технологій у системі публічного управління створює можливості «відповіді» громадян, підвищує рівень їх інформованості. Ситуація з впровадження інформаційних технологій в публічному управлінні і адмініструванні в Україні характеризується низкою проблем, а саме:

- відсутність юридичної бази для повноцінної роботи державних установ з інформацією в електронній формі, яка забезпечувала б законодавчу основу для практичного виключення проблеми медіа-розриву;
- відсутність висококласних фахівців-державних службовців в державних установах у достатній кількості;
- низький рівень заробітної плати державних службовців, який не мотивує молодих фахівців до влаштуванні на роботу за фахом;
- відсутність бажання у співробітників до вдосконалення власних навичок володіння комп'ютерними технологіями.

На мою думку, для вирішення цих питань, представникам державної влади необхідно здійснити низку заходів направлених на забезпечення:

- єдності концепції побудови і функціонування інформаційних систем у системі публічного управління України, а також систем, відповідних служб, з забезпечення їх належного функціонування;
- цілісності інформаційної підтримки та ефективного функціонування систем державного управління та місцевого самоврядування, на всіх етапах управління – від аналізу проблемних ситуацій до реалізації, контролю та виконання певних рішень, а також забезпечення оцінки ефективності рішень та надання якісних послуг громадянам і бізнесу;
- скоординованості процесів створення, експлуатації та розвитку інформаційних систем в публічному секторі;
- формування дієвого комунікативного середовища взаємодії органів публічного управління та громадськості, розвитку електронної демократії;
- навчання та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування з питань електронного урядування та електронної демократії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пахнін М. Л. Вплив інформаційного суспільства на розвиток системи публічного управління» / М. Л. Пахнін // Теорія та практика державного управління. – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Trpdu_2015_4_11
2. Електронний уряд для початківців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://24tv.ua/special/egovernrment/> – Назва з екрану.
3. Міністерство та Комітет цифрової трансформації України [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Офіційний веб-сайт – 2021 – Режим доступу: <https://thedigital.gov.ua> – Назва з екрану.

МИРНІ ЗАСОБИ ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ

Савченко Аліна

Студентка

Національний Юридичний Університет імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

Мета: дослідити мирні засоби вирішення міжнародних конфліктів, проаналізувати їх ефективність.

Ключові слова: міжнародна суперечка, мирні засоби, урегулювання, конфлікт, дипломатія.

Актуальність: люди завжди будуть потребувати влади, грошей, визнання, тому протягом усієї історії людства виникали та будуть виникати численні конфлікти. Аби запобігти війнам та всесвітній розрусі, всі громадяни повинні бути ознайомлені з мирними засобами вирішення міжнародних спорів. Актуальне мирне вирішення конфліктів і для України у зв'язку з ситуацією, яка склалася на сході нашої країни.

Вступ: принцип мирного рішення міжнародних конфліктів бере початок від загального принципу права про те, що спір має бути вирішений на основі права, справедливості чи компромісу, однак у людей завжди виникала спокуса використати силу і отримати перевагу, тому з давних-давен відомо багато випадків, коли держави бажали уникнути цього зіткнення і йшли на мирні переговори. Саме це прагнення до миру заклало основу пошуку різних шляхів вирішення конфліктів без зброї.

Засіб вирішення міжнародного спору — це певна послідовність дій сторін цієї суперечки й інших суб'єктів міжнародного права, на яку погодилися сторони спору та реалізація якої покликана привести до врегулювання конфлікту. Існують два мирних способи розв'язання міждержавних суперечностей: дипломатичний(переговори, консультації, обстеження, посередництво, добрі послуги) і судовий(міжнародні судові установи, третейські суди, арбітраж). Хоча дипломатичні процедури й використовуються

частіше, вони не завжди приводять до ефективного й остаточного урегулювання, оскільки держави, що беруть участь у спорі, залишають за собою право прийняття остаточного рішення. При застосуванні судових процедур держави зобов'язані підкоритися рішенню суду.

З початку 20 ст. почалися спроби урегулювання конфліктів без застосування зброї. Історія становлення мирного вирішення суперечок бере свій початок з Гаазьких конференцій 1899 та 1907 років, на яких держави-учасниці домовилися про мирне співіснування та створення Постійної палати третейського суду. Слід також зазначити те, що ще на межі 18 та 19 століть з'явилися перші приклади закріплення в міжнародних договорах процедур мирного вирішення зіткнень. Прикладом може слугувати договір між США і Великобританією Про дружні відносини, комерцію і навігацію 1794 р. Але звернення держав до мирних засобів вирішення міжнародних суперечностей тривалий час було справою їхнього власного бажання, а не зобов'язанням. Загальну заборону вдаватися до війни встановив в 1928 р Пакт Бріана-Келлога.

Найпоширенішим способом вирішення міжнародних спорів є переговори (традиційна, човникова, публічна, енергетична дипломатія, стратегічна комунікація). Різновидом переговорів є консультації, вони проводяться, щоб держави краще розуміли погляди та позиції одна одної. Існує навіть Центр із запобігання конфліктам (ЦЗК), роль якого полягає у сприянні здійсненню консультацій і співробітництва щодо виконання завдань, які належать до урегулювання спорів. Добрі послуги та посередництво (відбувається за участі третьої сторони, яка не є учасником конфлікту) також є дієвими засобами. За приклад можна віднести урегулювання конфлікту між Ізраїлем і організацією визволення Палестини чи посередництво ООН у справі виведення військ СРСР з Афганістану у 1989. Міжнародні слідчі і примирні комісії утворюються в разі виникнення розбіжностей в оцінці фактичних обставин справи, вони покликані зробити безпристрасне розслідування та з'ясувати потрібні факти.

Щодо правових засобів урегулювання суперечок, слід звернути увагу на міжнародний арбітраж і судовий розгляд. Міжнародні суди (Постійна палата

третейського суду, Міжнародний суд який діє в рамках ООН) та регіональні суди (Європейський суд) виконують функції головних «арбітрів» у налагодженні різних спорів. Також суперечки можуть розглядатися у різноманітних регіональних організаціях (Організація американських держав, Ліга арабських держав, Організація американської єдності).

Головною місією ООН та ОБСЄ (зазначено у Статуті ООН 1945 [1, ст.1] та Конвенції з примирення і арбітражу в рамках ОБСЄ [2, ст.1]) є дотримання миру у всьому світі за допомогою створенню контактних груп, моніторингу, сприянню примиренню (місія в Косово для організація табору в Охридї для молоді з метою тренування етнічної терпимості), нагляд за виконанням угод, у крайніх випадках- демонстрація збройних сил, блокада та інші операції повітряних, морських або сухопутних сил членів ООН (справа припинення агресії Іраку проти Кувейту). Не можна забувати й про попередження конфлікту шляхом прогнозування і вживання належних заходів.

Якщо говорити про Україну, у ст.18 Конституції України закріплено, що зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення безпеки шляхом підтримання мирного співробітництва з членами міжнародного співтовариства. Також відповідно до ст. 21 Закону «Про державний кордон України» для вирішення питань, пов'язаних з створенням умов для мирного розв'язання прикордонних конфліктів призначаються спеціальні прикордонні представники України, які будуть відповідальні за використання мирних засобів вирішення інцидентів на прикордонних територіях.

Висновок: Отже, на сьогодні існує велика кількість способів вирішення конфліктів без застосування сили та агресії. У сучасному світі, світі демократії і ліберальних концепцій, агресія при вирішенні конфліктів просто недопустима, а отже потрібно вдосконалювати законодавство, особливо в міжнародній сфері, тобто укладати угоди та договори, які б дійсно допомагали мирно врегульовувати конфлікти або знаходити інші дієві способи для розв'язання проблем. Також необхідно використовувати різноманітні економічні важелі для нормалізації міжнародної кризової ситуації, створювати культурну атмосферу

консенсусу (встановлювати національні товариства або центри, сприяти академічній мобільності, заохочувати національно-культурну автономію).

ДЖЕРЕЛА:

1. Конвенція з примирення і арбітражу в рамках НБСЄ Ст.1

2. Статут ООН Ст.1

3. Конституція України Ст. 18

4. Досвід врегулювання конфліктів у світі\ Уроки для України\ 2016

http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/Conflict-_Lessons-for-Ukraine_01-36_ukr.pdf

СИСТЕМНІСТЬ ПРОЦЕСУ КОНТРОЛЮ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Ткачук Юлія Романівна,
магістрантка кафедра публічного управління та адміністрування
Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України

Вступ. У процесі реалізації реформи децентралізації контролюючій функції органів місцевого самоврядування приділено особливо стимулююча роль у розвитку об'єднаної територіальної громади [1]. За допомогою контролю керівництво органу визначає правильність своїх рішень і встановлює потребу у їх коригуванні. Прийняття рішень органів місцевого самоврядування не самоціль. Головне – досягнення мети, визначеної рішенням, і реалізація заходів по її досягненню. Контроль – це одна з основних функцій управління, що представляє собою процес забезпечення досягнення цілей, поставлених радою, реалізації прийнятих управлінських рішень. Основна мета контролю полягає у забезпеченні виконання управлінських рішень, успішному здійсненні завдань, а також у запобіганні можливим помилкам. Процес контролю – це, з одного боку, процес встановлення стандартів, вимірювання фактично досягнутих результатів і їх відхилення від встановлених стандартів; з іншого – процес відстеження ходу виконання прийнятих управлінських рішень і оцінки досягнутих результатів у ході їх виконання [3]. Саме результати контролю служать підставою для керівників органів самоврядування коригування прийнятих раніше рішення, якщо відхилення в ході реалізації прийнятих раніше рішень значні.

Метою тез є аналіз процесу контролю виконання рішень в органах місцевого самоврядування.

Матеріали і методи. Матеріалами написання тез є опрацювання наукових статей, регламенти міських рад, монографій та посібників. При написанні роботи застосовувались теоретичні методи, зокрема: аналізу, узагальнення та дедукції.

Результати і обговорення. Головна причина необхідності контролю – це невизначеність, представляє собою невід'ємний елемент майбутнього і властива будь-якому управлінському рішенню, виконання якого планується на перспективу. Між прогнозованими розвитком ситуації при прийнятті управлінського рішення і реальним розвитком ситуації прийняття рішення завжди неминучий певний "зазор", деякі відхилення, оскільки прийняття рішення здійснюється на основі того чи іншого бачення ситуації, тієї або іншої моделі ситуації, яка завжди є неповною [6, с. 28-31].

Наскільки вдала модель і ефективно прийняте управлінське рішення залежить від професіоналізму осіб, що приймають рішення. Тому при здійсненні контролю оцінюється і вимірюється як хід виконання прийнятих радою рішень, так і відповідність прийнятих раніше рішень розвитку ситуації щодо якої прийняті рішення.

В процедурі контролю є три чітко помітних етапи:

- встановлення планових величин і критеріїв;
- зіставлення з ними реальних результатів;
- реалізація необхідних коригувальних дій.

Крім того, не можна забувати, що виконавці прийнятих рішень – люди, а не машини і можливі відхилення в ході виконання прийнятих рішень, і з цієї причини, наприклад, може бути неефективним взаємодія робіт між різними підрозділами всередині організації, недостатньо правильно зрозуміле завдання, нарешті, виконавець може захворіти.

Відсутність надійної системи контролю і ефективного зворотного зв'язку здатне привести вирішення певної проблеми до кризової ситуації. Якщо прийняте раніше рішення виявилось недостатньо ефективним або помилковим, то саме добре налагоджена система контролю може дозволити своєчасно це встановити і внести корективи в дії самоврядного органу [4]. Точно так само система контролю дозволяє виявити ті позитивні аспекти і сильні сторони, які визначилися при реалізації того чи іншого рішення.

Будь-яка функція управління може ефективно діяти лише за наявності ефективно діючої системи контролю.

Контроль підрозділяється на попередній, поточний і заключний.

Попередній контроль здійснюється до початку робіт. На цьому етапі контролюються правила, процедури та лінія поведінки, щоб переконатися, що виконання рішення розвивається в правильному напрямку. Тут контролюються, як правило, людські, матеріальні і фінансові ресурси.

Поточний контроль здійснюється безпосередньо в ході виконання рішення. Як правило, він здійснюється безпосереднім начальником структурного підрозділу ради і базується на вимірюванні фактичних результатів виконаної роботи.

Основний інструмент організації контролю - зворотний зв'язок. Він дозволяє встановити які намітилися відхилення в ході виконання рішення та прийняти коригуючі рішення.

Заключний контроль обов'язковий після завершення дії рішення. Якщо в процесі заключного контролю відсутня можливість безпосередньо впливати на хід виконання рішення, то результати контролю можуть бути враховані при прийнятті наступних рішень.

Окрім того контроль умовно можна розділити на зовнішній та внутрішній.

Зовнішній контроль здійснюється виконавчим органом чи посадовою особою за термінами подання проміжних інформацій по виконанню рішень ради, винесення інформацій на розгляд колегіальних органів ради, за доведенням до виконавців рішень, що коригують виконання основного рішення.

Внутрішній контроль здійснюється посадовими особами, керівниками структурних підрозділів, визначених органами самоврядування як виконавців конкретного рішення.

Для забезпечення контролю за виконання нормативно-правових актів, прийнятих органами самоврядування, створюються відповідні відділи або наділяються повноваженнями окремі посадові особи, які здійснюють контроль за виконанням цих актів

Головна мета контролю – забезпечення ефективної діяльності ради, як складової частини системи органів місцевого самоврядування у вирішенні питань економічного, соціально-культурного розвитку території об'єднаної територіальної громади.

Система контролю за виконанням документів передбачає виконання таких головних завдань:

- контроль за виконанням документів;
- контроль за ходом виконання завдань, згідно із встановленими термінами;
- вжиття необхідних заходів для забезпечення своєчасної реалізації завдань;
- організацію перевірки фактичного виконання завдань на місцях.

Основними функціями системи контролю виконання документів є:

- реалізація, облік, визначення видів документів, які підлягають контролю і постановки їх на контроль;
- своєчасне виявлення відхилень від завдань, передбачених у документах по термінах;
- регулярне інформування голови органу самоврядування про стан виконання (скільки і яких документів виконано і не виконано, і ким);
- вплив у необхідних випадках на виконавців для забезпечення своєчасного, якісного і повного виконання документів.

Основні вимоги до організації контролю у радач:

- плановість і системність у здійсненні контролю;
- оперативність доведення до виконавців завдань і доручень, визначених у документах, розроблення заходів по їх реалізації, своєчасне подання інформації про виконання документів;
- дотримання правил технічного оформлення документів, що знаходяться на контролі;
- забезпечення гласності контролю: регулярне заслуховування звітів керівників про стан виконання рішень на сесіях ради.

До повноваження структурних підрозділів чи посадових осіб, що здійснюють контроль, належать питання:

- здійснення контролю за своєчасним виконанням структурними підрозділами рішень ради;

- інформування голови про стан виконання рішень ради;

- підготовка та завчасне надання структурним підрозділам ради письмових нагадувань-попереджень про закінчення строків виконання документів;

- розробки та внесення в установленому порядку пропозицій з питань удосконалення системи здійснення контролю за виконанням документів - здійснення аналізу причин порушення строків виконання документів та внесення пропозиції щодо їх усунення;

- аналізу та узагальнення у визначені терміни письмових інформацій виконавців про стан виконання контрольних рішень в цілому або за окремими пунктами завдань;

- систематичного аналізу статистичних та оперативних даних, що характеризують стан виконання рішень;

- періодичного здійснення комплексної або цільової перевірки організації та виконання встановлених завдань безпосередньо на місцях;

- планування заслуховування звіту виконавців щодо виконання встановлених завдань на засіданнях виконкому, нарадах у голови ради, заступників голови відповідно до розподілу обов'язків.

На заступників голів органів самоврядування покладаються обов'язки:

- забезпечення організації виконання документів, які взяті на контроль, відповідно до розподілу обов'язків або за доручення міського голови;

- проведення роботи по оперативному доведення до підвідомчих організацій доручень, визначених у документах, контроль термінів, повноти і якості виконання завдань, а також підготовку інформацій про хід виконання та пропозиції про зняття з контролю;

- контролю роботи керівників організації в процесі виконання конкретних документів.

Аналітичні та інформаційні матеріали про стан виконання рішень ради, підготовлені згідно із встановленими термінами, надають голові ради, заступникам голови відповідно до розподілу обов'язків [5]. За матеріалами, що містять відомості про можливий зрив своєчасного чи повного виконання завдань, голова ради або заступники голови дають доручення відповідним виконавцям щодо вжиття додаткових заходів з усунення причин, що перешкоджають виконанню завдань. Рішення ради вважається виконаним, якщо поставлені в ньому завдання вирішені, і знімаються з контролю лише після виконання всіх поставлених завдань. Оскільки рішення органів місцевого самоврядування можуть порушувати права та законні інтереси як громадян, так і юридичних осіб (підприємств, установ і організацій), або ж з часом втрачати свою актуальність, то чинне законодавство й передбачає юридичні інструменти впливу на такі рішення шляхом їх зупинення, зміни та скасування [2].

Висновки. Зупинення рішень ОМС є наслідком правового реагування сільського, селищного голови на рішення, що були прийняті радою, її виконавчим комітетом. Таке право сільського, селищного голови передбачено відповідними нормами Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» № 280/97-ВР, а саме:

-рішення сільської, селищної, міської ради у п'ятиденний строк з моменту його прийняття може бути зупинено сільським, селищним, міським головою і внесено на повторний розгляд відповідної ради із обґрунтуванням зауважень. Рада зобов'язана у двотижневий строк повторно розглянути рішення. Якщо рада відхилила зауваження сільського, селищного, міського голови і підтвердила попереднє рішення двома третинами депутатів від загального складу ради, воно набирає чинності (ч. 4 ст.59).

Зупинення рішень ОМС є інструментом оперативного впливу сільського, селищного, міського голови на рішення, які приймаються сільською, селищною, міською радою.

Зміна рішень ОМС передбачає внесення змін та/чи доповнень до раніше прийнятих актів органом, який їх раніше ухвалив. Для цього не приймається

новий нормативний акт на заміну чинного, а також чинний акт не скасовується. Натомість ухвалюється рішення про внесення до нормативного акту необхідних змін та/чи доповнень. Іншими словами, якась частина нормативного акту редакційно змінюється, а окремі норми чи їх складові (частини, пункти, підпункти, абзаци) доповнюються новим текстом.

Що стосується скасування рішень ОМС, то його наслідком є припинення дії відповідних раніше прийнятих актів. Конституційний Суд України (далі – КСУ) у своєму Рішенні № 7-рп/2009 стосовно права органів місцевого самоврядування скасовувати свої раніше прийняті рішення та вносити до них зміни зробив висновок, що ОМС має право приймати рішення, вносити до них зміни та/чи скасовувати їх на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. За органами місцевого самоврядування законодавцем закріплюється право на зміну та скасування власних рішень. Таке право впливає із конституційного повноваження ОМС самостійно вирішувати питання місцевого значення шляхом прийняття рішень, що є обов'язковими до виконання на відповідній території, оскільки вони є суб'єктами правотворчості, яка передбачає право формування приписів, їх зміну, доповнення чи скасування. Місцеві ради можуть скасувати своє рішення з дотриманням процедури прийняття рішень та з дотриманням вимог чинного законодавства.

Зі змісту частини другої ст. 144 Конституції України та частини десятої статті 59 Закону № 280/97-ВР вбачається, що рішення органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб з мотивів невідповідності Конституції або законам України визнаються незаконними з ініціативи заінтересованих осіб в судовому порядку [7-8]. Ненормативні правові акти (акти індивідуальної дії) органів місцевого самоврядування є актами одноразового застосування, вичерпують свою дію фактом їхнього виконання, тому вони не можуть бути скасовані чи змінені органом місцевого самоврядування після їх виконання. Скасування за своєю суттю є негативною оцінкою діяльності органу місцевого самоврядування, який прийняв акт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ворона П. В. Особливості процесів децентралізації на Полтавщині : вплив адміністративного ресурсу // Національні цінності і національні інтереси в системі публічного управління. Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 12 лист. 2017 р.): у 2 ч. / за заг. ред. В. С. Куйбіди [та ін.]. Київ: НАДУ, 2017. Ч. 2: Оцінка якості державної політики. с. 6-10.
2. Брусенцова Я. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері містобудування / Я. Брусенцова. Х.: Фактор, 2016. 72 с.
3. Регламент Дніпропетровської міської ради VI скликання [Електронний ресурс]. URL: <http://dniprorada.gov.ua/reglament-dnipropetrovskoi-miskoi-radi-vi-sklikannja>.
4. Розміщення продуктивних сил України / за ред. Є. П. Качана. К.: Вища школа, 1998. С. 222.
5. Сковіков А. К. Взаємодія государства с органами місцевого самоврядування у європейських країнах. Проблеми реформування місцевого самоврядування України в контексті наближення до європейських стандартів: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Харків, 2009. С. 40-47.
6. Територіальна громада: управління розвитком: монографія / С. І. Чернов, Ю. О. Куц, О. В. Безуглий та ін.; за ред. Ю. О. Куца, О. В. Решеvecь. Харків: Константа, 2013. 540 с.
7. Тронин Ю. Н. Управленческие решения: учеб. пособие для вузов / Ю. Н. Тронин, Ю. С. Масленченков. М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. 421 с.
8. Удовиченко В. Ефективна економічна політика місцевої влади. Формула успіху / В. Удовиченко // Аспекти самоврядування. 2005. №2 (28). С. 28-31.

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

COGNITIVE LITERARY STUDIES AS FUNDAMENTAL APPROACH OF MODERN LITERARY SCIENCE

Laktionova Lada Yuryevna,
1st year graduate student
Dniprovskiy National University
named after Oles Honchar (English Philology)
Dnipro, Ukraine

Introduction. Cognitive literary studies as literary direction were founded on the basis of the cognitive science, which was formed in the second half of the last century in the 50s. Cognitive science is considered as one of the most progressive directions in modern science and cognitive literary analysis is part of this scientific discipline. Its name is associated with the English word "cognition" and related with the process of gaining knowledge and the ability to know. [1]

Aim. It is definitely worthwhile to distinguish this direction of literary science and put emphasis on it. Therefore, in this work this subject is considered not only on the basis of a modern scientific approach, but also supplemented by elements of knowledge taken from some Eastern schools of philosophy, which also explain and describe the cognitive process, in particular, on the basis of the system of ancient Indian philosophy, which is now considered as one of the most ancient sciences.

Materials and methods. Cognitive literary science considers literature and its study as a mental activity. [1] Describing in detail, it considers and investigates the character and style of functioning of an individual mental activity, which allows to form images in human awareness and then to transfer them in a descriptive verbal form into a literary work. Using the terms of Western science, one can say, the cognitive method explores conceptual integration – a fundamental cognitive process, which allows every individual to project our experience and knowledge from one conceptual area to another. [2]

Actually, it would not be completely correct to define such a process just as mental, since it requires not only psychological investigations, but also involves research on the level of the neurophysiological brain functioning. Thus, the cognitive process is simultaneously associated with both levels – mental and physiological activity. On the other hand, since the concepts of mind and intellect are not really identical and their functions are different, it will be more rational and natural to define cognitive activity as the integral functioning of human consciousness, as these two aspects – mind and intellect both are involved into this process. In addition, the mechanism of emotions and memory mechanism are involved into it as well. It is important to add that in this case the definition of consciousness will not be divided into a conscious level and sub-consciousness, but has to be considered as one integral concept and term.

The main approach of analysis in the cognitive research method is based on cognitive metaphor, which is a conceptual basis, and also on the process of interaction of cognitive metaphor with a literary text. [3]

Results and discussion. Thus, cognitive science studies the mechanisms of the functioning of consciousness, which in simple words can be expressed: "How do thoughts and images form in consciousness? How are they associated with the knowledge obtained before? How and why are they expressed in this particular form and how do the individual qualities of a person influence this process? " At the same time, the cognitive method takes into account and considers not only the functioning of the consciousness of the author, but also the reader, as well as the interaction between them, which occurs on all levels of individual consciousness, such as mind, intellect and emotions.

Such questions can be attributed not only to literary science and criticism, but also to any field of human activity, therefore they are not related only to some specific direction or science. As the field of consciousness is the fundamental basis of all spheres of life, the science, which considers and studies consciousness and the processes associated with it, is fundamental to all other sciences.

Conclusions. Therefore, we can conclude that cognitive literary science has a great potential, since it considers and analyzes the mechanisms, which are the basis of all processes through which research is carried out in all other directions and schools of literary science and criticism. Cognitive science is related to the specific fundamental level on which the entire diverse structure of literary criticism is based, including its various branches and areas.

REFERENCES:

1. Л. М. Айзенбарт «Термін Концепт: проблема визначення та підходи до вивчення» <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7481/1/Aizenbart.pdf>

2. Денис Ахапкин «Когнитивное литературоведение: От порядка к хаосу и обратно» (Рец. на кн.: The Oxford Handbook of Cognitive Literary Studies; Cognitive Grammar in Literature; Armstrong P.B. How Literature Plays with the Brain) https://www.nlobooks.ru/magazines/novoe_literaturnoe_obozrenie/143_nlo_1_2017/article/12376/

3. Интернет стаття «Когнитивная метафора» http://www.wikiznanie.ru/rwz/index.php/Когнитивная_метафора

THE GLOBALIZATION OF THE ENGLISH LANGUAGE (ON THE MATERIAL OF THE UKRAINIAN YOUTH SLANG)

Leleka Tetiana Oleksandrivna

PhD, Associate Professor of the Department of
Translation, Applied and General Linguistics,
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian
State Pedagogical University, Ukraine

Introduction. Globalization is considered to be one of the social phenomena of the information society, the features of which is blurring the cultural barriers and the emergence of international elements. The process of global convergence and interaction cannot be understood without the obviousness of the problems of such relations. It is quite difficult to deny the fact that scientific and technological progress and the development of the modern communication system cause the background of the rapid spread of the English language throughout the world.

The scientists are interested the causes and consequences of English priority in the international communication. There is a growing popularity of English in the educationl environment, due to the ever-increasing tendency of distance learning around the world and globalization processes.

The impact of the globalization of the English language on international communication has been studied by many linguists. Nowadays it is the main candidate for the role of the lingua franca, the language of international communication. The uniqueness of the situation also deals with the fact that the number of people using English as a foreign language is much greater than of native speakers.

Aim. The purpose of our study is to determine the role of the English language in the context of globalization according to its role in the Ukrainian youth slang.

The processes taking place in the context of globalization require the development of a new perspective of the role of language in the youth communication. Language is a unique characteristic of human society. It accumulates

the experience of generations. It is a means of socialization and a tool for regulating social and interethnic relations.

Materials and methods. During the study 100 young people aged 16-25 have been interviewed. They have been asked to answer the following questions:

1. Do you learn English borrowing in your speech?

2. How often do you use English borrowings: very often, often, rarely, very rarely, only if it is necessary?

The study used sociolinguistic methods, namely interviews. Mathematical methods were also used to calculate statistical data to analyze the results.

Results and discussion. External, foreign-language sources characterize expanding of Anglo-American loans in youth speech. The reasons for this circumstance do not need special comments, but two important factors can be noted. Firstly, the loans often have an internal form that is understandable to the speaker: young people usually know the content of specific English prototypes, from which they form slang, and it is precisely because they know what they use, for example олди (old), герл (gerl), кеш (cash), пранк (prank) etc.

Secondly, the nature of such loans is often regulated by the specific practical needs of private social-group or social-professional slang subsystems in the speech of young people. The development of computer technology and social networks, which are popular with young people, certainly affects the state of slang. IT terms have become a part of young people lives: юзер (user), геймер (gamer) etc.

Slang expressions are not always borrowed in the original version. Some slangisms are transformed according to the grammar system of the Ukrainian language, for example, юзати (to use), булити (to bully).

Contemporary music and club culture, as well as the film industry, have a direct impact on the speech of the young people. This group includes such words реліз (release), плейлист (playlist) etc.

The study has found that Anglo-American loans make up a significant part of youth slang. The respondents answered the proposed questions in such way.

Do you use Anglo-American loans in your speech? This question was answered positively by 93% of the respondents. But it should be mentioned that the respondents admitted the cases when it is impossible to get rid of the loan use.

How often do you use Anglo-American loans? The results of the interview are shown in the table.

Table 1

The frequency of the use of Anglo-American loans

Very often	14
Often	21
Not often	35
Rarely	23
Only if it is impossible	7
Never	0

The results of the interviews showed that the majority of young people use Anglo-Americanisms in their speech. The number of those who try to use loans only in cases where there is no equivalent in the Ukrainian language is not insignificant. Nowadays, a complete replacement of the loans is not possible. Such words as інтернет (Internet), комп'ютер (computer), диск (disk) and others do not have the Ukrainian equivalents.

The results are also influenced by the tendency of the transition of the Ukrainian educational institutions to distance learning. Moreover many countries around the world conduct their educational policies in the field of foreign language training, based on the fact that English is the basic language.

There is a high probability of diffusion of English into education, and it will be an integrated component of education, rather than a separate subject, which determines the emergence of English language courses. In other words, it is about training in a foreign language, not just mastering the language.

Despite the fact that other languages are used on the Internet, English will retain its position as a language of international communication on the World Wide Web for a long time.

Without knowledge of English, it is impossible to use the powerful intellectual power of the Internet. Much information is stored on the World Wide Web in English.

Conclusions. The role of English in the context of globalization acquires different evaluative interpretations: from the recognition of the effectiveness of its use to the extremely negative attitude towards it as a language that destroy national (ethnic) languages. The influence of the English language on the Ukrainian affects speech activity, the language consciousness of the Ukrainians and the Ukrainian language system. The coexistence of national codes, their frequent switching, mixing and significant intensity of interlingual loans have influence on the language norm.

Not only Anglo-American loans, but also the elements of English grammar are penetrating into the Ukrainian language.

Globalization in a new way and with special force actualizes the contradictory correlation of two fundamental factors dealing with the development of language and the implementation of language policy. On the one hand, it is the need for mutual understanding, on the other—the need to preserve identity.

CORONAVIRUS NEOLOGISMS IN THE ENGLISH LANGUAGE

Vasheka L. Yu.

student,

Kolesnyk M. Yu.

lecturer

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine

Abstract: the article is devoted to the study of neologisms formed in the conditions of the global coronavirus pandemic. The article considers the factors of appearance of these neologisms and the conditions of their use.

Keyword: english language, neologisms, coronavirus diseases, slang, quarantine, pandemic.

The coronavirus pandemic has changed the way the world lives. In a mere three months, coronavirus has fundamentally changed our ways of living.

Coronavirus has led to an explosion of new words and phrases, both in English and in other languages. From a linguistic point of view, words, even if they seem quite new, often hearken back to other historical terms or roots. That's not a surprise. But it's a rare and fascinating experience for lexicographers to observe an exponential rise in the usage of words in such a short period of time. This new vocabulary helps us make sense of the changes that have suddenly become part of our everyday lives. You will see that two words meshed together, usually blending quite nicely, to respond to a new social situation and describe this *covidocene* (covid era). We saw a covidslang, sometimes highly creative, sometimes judgemental, blossom in our everyday lives. A look at some of these words will help you stay informed in these times of social distancing and self isolation [1].

These include: *Covidiot* - A blend of COVID-19 and idiot, covidiot is a slang insult for a person who disregards safety measures or goes against public health advice amid the pandemic. Sometime in early March the word was born, and, almost as fast as the virus spread, so did instances of covidiotic behaviour; *Covidient* - The

opposite of a covidiot is a covidient or a person who follows all government rules and regulations related to the coronavirus pandemic; *Covidivorce* – one result of relentless spousal intimacy; *Coronakids* – Another result of relentless spousal intimacy; *Covideo party* - online parties via Zoom or Skype; *Virtual Happy Hour* - Since meeting with friends after work or grabbing a beer after office is now next to impossible, virtual happy hour refers to meeting friends for drinks over a video conference platform like Zoom, Google Hangouts etc; *Zoom-Bombing* - is when an uninvited guest gate-crashes a virtual meeting and takes control of it, perhaps even sharing inappropriate content; *Infodemic* – The overwhelming amount of pandemic news; *Coronadose* – overdosing on bad news; *Panicdemic* – the consequences of *coronadosing*; *Covexit* - the strategy for exiting lockdown; *Blursday* - an unspecified day because of lockdown's disorientating effect on time; *WFH* - stands for "Work for Home" - which has become the new normal in several countries; *BC/AC* – The 21st century's new epochs: *Before Corona* and *After Corona*; Since the most common consequence of the spread of COVID-19 is quarantine, puns on that word are predictably prolific: *Quaranteams* - online teams created during lockdown; *Quarantini* - is nothing more than a cocktail that people drink at home while under quarantine. A mix of the words quarantine and martini, *quarantini* is a general term for any beverage consumed at home during lockdown; *Quarantech* - apps and gadgets that help while away time indoors; *Quarantrends* - fashion, food and lifestyle *quarantips* for those at home; *Quarantees* - promises by governments and companies to people to tide over *quarantough* times; *Quarantrolls* - who take to social media to vent spleen about their incarceration [2].

This new vocabulary also helps people articulate their worries about the biggest health crisis we have seen in generations. It brings people together around a set of collective cultural reference points – a kind of lexical “social glue”. In times of significant social or civic change, linguistic creativity not only reflects the major preoccupations of the time, but also shows how people gather to talk about new challenges and contexts. The outpouring of metaphors, neologisms and lexical innovations we have seen in the past few months points to the fact that linguistic

creativity is a key part of language. We are just more aware of it because so much information is at our fingertips with rolling news and social media. Will it have a lasting effect on language? Once all this is over, which will take a while, we will probably remember coronalanguage with mixed feelings. And, hopefully, in twenty years time coronials, quanranteens and coronababies will associate it to a particular period - but not their entire lives [3].

REFERENCES

1. Do you speak Covid? //[Электронный ресурс] - Режим доступа: <http://www.heidi.news/geneva-solutions/covid-slang-let-s-check-if-you-re-up-to-coronaparse> (дата звернения 20.11.2021).

2. Covidiot To Zumping: A Guide To Coronavirus Slang Terms //[Электронный ресурс] - Режим доступа: <https://www.ndtv.com/offbeat/covidiot-to-zumping-a-guide-to-coronavirus-slang-terms-2215014> (дата звернения 20.11.2021).

3. Coronavirus has led to an explosion of new words and phrases – and that helps us cope //[Электронный ресурс] - Режим доступа: <https://theconversation.com/coronavirus-has-led-to-an-explosion-of-new-words-and-phrases-and-that-helps-us-cope-136909> (дата звернения 20.11.2021).

FEATURES OF TRANSLATION OF ELLIPTICAL CONSTRUCTIONS IN ENGLISH (ON THE MATERIAL OF JOURNALISTIC PUBLICATIONS)

Владімірова Д. А.,

студентка,

Колесник М. Ю.,

викладач

Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

Impressions, as well as artistic and aesthetic knowledge of reality, are of special importance in literature. The aesthetic value of the text and the level of emotional impact on the reader depend on how and in what form the content is expressed.

The relevance of this topic lies in the widespread popularity of the journalistic text, which plays a significant role in modern life. Newspaper journalism is called the chronicle of modernity, because it is a reflection of events and addresses the daily political, economic, social and scientific problems of society. Due to the emotional impact of the journalistic text on the reader, elliptical constructions are used, which are an integral tool in achieving the communicative goal and saving language resources.

Elliptical constructions are inherent in both dialogic and monologue speech. The main basis for the formation of most elliptical structures is the situational fixation of the very process of speech, which reflects the phenomena, facts, processes of reality, which are reflected in individual words and constitute their internal meaning.

We have the following question, what is an ellipse?

In fact, an ellipsis is an omission in the utterance of some structural elements necessary for the completeness of a sentence, which must be guessed by the context.

There is a need to consider elliptical constructions, because, despite the large amount of theoretical material, there is still no unambiguous view of this stylistic means of expression and means of its reproduction in the Ukrainian language.

Elliptical constructions and sentences are used to make it easier for the reader to perceive the content, meaning and idea of the work or text. During their translation, there is constant loss, distortion or addition of information, due to differences between languages.

The main area of use of elliptical constructions is dialogue: it is in dialogue cues that part of a sentence is usually omitted, as it is either clear from the previous remark belonging to the interlocutor, or when part of the sentence can be easily omitted if it is not very important.

The problem is that without context it is difficult to understand the meaning of elliptical constructions, sometimes due to the lack of this and impossible at all. Those constructions used in the Ukrainian language are often misused in the English language.

I propose to consider the main means of reproduction of elliptical structures, which include:

1. syntactic assimilation,
2. sentence combination,
3. sentence structure,
4. concretization,
5. generalization,
6. antonymous translation,
7. compensation.

Let's get acquainted briefly with the basic means of reproduction of elliptical constructions. We will begin with syntactic assimilation:

1. Syntactic assimilation - a type of translation in which the syntactic structure of the original is transformed into a completely similar structure of the translation language. Sometimes attempts to translate a text or a piece of text verbatim lead, if not to a complete incomprehensibility of this text, then to ambiguity and overload.

What may be called a "translation style" (or, as they sometimes say, a "translation language")

2. Sentence combination is a method of translation in which the syntactic structure in the original is transformed by combining two or more simple sentences.

3. Sentence articulation is a method of translation in which the syntactic structure of a foreign language is transformed into two or more predicative structures of the translation language. (predicative structure - a structure that expresses the correlation of the content of the sentence with reality and is reflected in the connection of the subject and predicate, which form the grammatical basis of the sentence).

4. Concretization is a method of translation in which a word or phrase of a foreign language with a broader subject-logical meaning is replaced by a word, in translation with a narrower meaning. This technique is widely used in the translation of such words as: to be, to have, to get, to do, to take, to give, to make, to come, to go.

5. Generalization (the process opposite to concretization) is to replace the individual with the general. When translating from English to Ukrainian, this technique is used much less often than concretization. This is due to the peculiarities of English vocabulary. Words of this language are much more often more abstract than Ukrainian words belonging to the same concept. The need for generalization can be caused by the danger of distorting the content when translating a word or phrase by its dictionary equivalent.

6. The method of antonymous translation is to transfer the concept to the opposite, often with negation, ie the antonym of the Ukrainian equivalent of the word. Antonymous translation is often, if not the only, then the most convenient way to convey the semantic and stylistic meaning of many expressions: to keep one's head - do not get confused, to have clean hands in the matter.

Antonymous translation in most cases is one of the possible options, but in these examples it is clearly the best, and sometimes the only one.

7. Compensation is a method of translation in which elements of the content of the original, which were lost in translation, are transmitted in the text in some other way to compensate for the semantic loss. In other words, it is the replacement of an untranslated element of the original with a similar or any other element that compensates for the loss of information and is able to have a similar effect on the reader. It should be noted that the phenomenon of compensation does not have sufficient coverage in the linguistic literature, despite its importance in the translation of fiction.

Thus, elliptical sentences and constructions are a very important part of an artistic text. With their help, the text retains its expressiveness, emotionality for the main idea. And the reader easily perceives the information that allows to fully comprehend the idea of the work. They are used in order not to burden the reader with unnecessary remarks. For this purpose there are the above-stated receptions of reproduction of elliptical designs.

REFERENCES:

1. Зененко Н.В. «Лексико-грамматическая специфика газетно-публицистического стиля речи» Москва- 2004. - 16с
2. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник. - Вінниця: «Нова Книга», 2001
3. З.Латышев Л.К. Курс перевода: Эквивалентность перевода и способы ее достижения. 1981 - 248 с
4. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. - М.: Международные отношения, - 1974. - 216 с
5. Мороховский А.Н. Стилистика английского языка (для ин-ов и фактов иностр. языков): Учеб. пособие. - Киев: «Вища школа», 1984. - 248 с

СТРАТЕГІЇ КІНОПЕРЕКЛАДУ ЖАНРУ ІСТОРИЧНОЇ ТА НАУКОВОЇ ФАНТАСТИКИ

Воробей Ю. М,
студентка,
Колесник М. Ю.,
викладач
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

Анотація: стаття присвячена розгляду основних понять у сфері кіноперекладу.

Ключові слова: фантастика, переклад, доместикація, форенізація, кіно текст.

Враховуючи масштаб поширеності іноземного продукту на українському ринку, якісний переклад є головним фактором популярності іншомовних картин серед української аудиторії. Наше розуміння основ кіноперекладу сформувалось завдяки науковим працям таких вчених лінгвістів як В. Є. Горшкова[1], Ю. М. Лотман [2], Г. Г. Слишкін [3], М. С. Снеткова [4]. Однак, попри плідну діяльність згаданих фахівців, у сучасному мовознавстві не існує фундаментальної праці, яка б висвітлювала специфіку, закони, ознаки окремих жанрів і типів кіно, а також перекладацькі стратегії і тактики відтворення кіно-тексту в умовах іншої лінгво-культурної традиції. Відмінності між культурним досвідом і мовними картинами світу створюють непорозуміння на шляху комунікації. Саме тому вирішальну роль грає вибір належної перекладацької стратегії, що покликана максимально зберегти авторську оригінальність і змусити читача сприймати першоджерело в початковому вигляді.

Науково фантастичні твори є надзвичайно популярними. Висвітлюють досягнення науки, техніки та кібернетики, а також, слугують надзвичайно сприятливою «їжею» для роздумів та розвитку власної уяви. Наукова фантастика зображує людське майбутнє, послуговуючись очікуваними

успіхами науки і техніки, матеріалізує різноманітні філософські теорії. Для того, що правильно перекладати наукову фантастику слід знати її мову, її компоненти. Отже, мова наукової фантастики – це фразеологізми та різні фразеологічні з'єднання, okazіоналізми, наукові терміни, неологізми, власні назви, власні імена та прізвиська, ідіоми та національні реалії, і всі вони мають свої, певні способи передачі іншою мовою. Для науково-фантастичного тексту є характерним авторський словотвір, тобто насичення okazіональною лексикою та okazіональною фразеологією. Okazіоналізми у перекладному тексті або відновлюються безсистемно або взагалі пропускаються. Інколи їх смисл передається блідою описовою перифразою. Надзвичайна “фантастична” мова тексту-оригіналу стає скупю, сухою мовою тексту-перекладу. При цьому відбувається відчутне жанрове відхилення, так як понижається фантастичність тексту. Перекладний текст зводиться до переказу головної сюжетної лінії та нудної популяризації наукових фактів, що руйнує авторський задум. І на прикладі таких перекладів, знавці фантастики аналізують жанрову специфіку зарубіжної фантастики.

Історична фантастика — це жанр фантастики, пов'язаний з історичною белетристикою, що використовує окремі елементи реальної історії світу. Він використовується як загальний термін жанру «меча і магії». Історія заснування цієї класифікації бере свій початок ще до ХХ століття. Фільми цього жанру, зазвичай, створюються у біблійному або класичному жанрах старовини часто з надуманим сюжетом, заснованому дуже слабо на міфології та легендах греко-римської історії або оточуючих культур тієї ж епохи.

Історична фантастика, як правило, має кілька ознак:

- Магія, міфічні істоти або інші надприродні елементи співіснують невидимо з матеріальним світом, з більшістю людей, які про це не знають. При цьому жанр має близьку подібність із сучасним *фентезі*.

- Жанр може включати в себе альтернативну історію, де минуле чи теперішнє було значно змінене, а реальна історична подія проявила себе по-іншому.

- Історія відбувається у вторинному світі з конкретними і відомими паралелями щодо відомого місця і певного історичного періоду. Багато творів фентезійних авторів отримують ідеї і натхнення з реальних подій.

Переклад художнього кіно тексту є особливою формою інтерлінгвістичної і крос-культурної комунікації, що відбувається шляхом введення фільму до іншого культурно-історичного середовища. Спираючись на той факт, що лінгвокультурний простір, в якому відтворюється кіно-текст, змінюється, актуальними постають саме ті стратегії, які спрямовані на досягнення еквівалентності враження (“імпресивної еквівалентності”), тобто здатні забезпечити той самий ступінь психоемоційної реакції, якого зазнає вихідний адресат. Ф. Шлейермахер, об'єднавши думки своїх сучасників І. Гете, І. Гердера, А. Шлегеля, стверджував, що існує лише два методи перекладу: “Або перекладач, наскільки це можливо, залишає в спокої автора і переносить читача до нього. Або він залишає в спокої, наскільки це можливо, читача і переносить до нього автора”. Саме на основі цієї опозиції сучасні дослідники виділяють дві основні перекладацькі стратегії: “одомашнення” (domesticating approach) та “очуження” (foreignising approach) перекладу.

Стратегія доместикації застосовувалася перекладачами з часів Римської імперії, які вони не тільки вилучали всі культурні маркери в грецьких текстах, але й додавали алюзії на римську культуру і навіть змінювали імена грецьких поетів на свої власні, видаючи переклади за оригінальні твори. За визначенням Ф. Шлейермахера, доместикація – етноцентричне редукування оригінального тексту відповідно до культурних цінностей мови перекладу. Іншими словами, це “спосіб репрезентації чужого і незрозумілого тексту в зрозумілих термінах приймаючої культури”. У широкому сенсі, доместикація передбачає прозорий, легкий для розуміння стиль, завдяки якому іншомовний текст постає перед читачем менш дивним. Стратегія одомашнення вважається стратегією “згладжувального перекладу”, при якому перекладач стає “невидимим”, оминаючи поняття та явища, що вимагають додаткового пояснення, або ж замінюючи їх подібними явищами культури мови перекладу. Позитивною

якістю доместикації є доступність тексту перекладу для читача культури призначення. Стратегія доместикації має за мету саме адаптацію іншого культурного тексту до культурного простору реципієнта. З цієї причини, використання розмовних та знижених елементів при трансляції кіно-тексту є доцільним, якщо має місце апеляція до національно-колеритних образів, що забезпечують необхідне забарвлення. Враховуючи, що розмовна мова являє собою перетин усіх мовленнєвих реєстрів, її включення робить перекладений текст доступним та зрозумілим для будь-якої вікової аудиторії, тому що від потенційного адресату не вимагається високого рівню фонових знань. Наведемо приклади, де функціонування розмовних лексичних одиниць вважається виправданим з прагматичної точки зору. *I'd watch your tone, sunshine.* – *Ти б фільтрував базар, солоденький.* Яскравим прикладом доместикації можна вважати «Енеїду» І. Котляревського, в якій грецькі герої *перевдягнені* в українську оболонку, тобто весь твір насичений елементами українського колориту. Ще один приклад доместикації – це «Гамлет» Ю. Андруховича, який також характеризується наявністю української складової, притаманної для „інтелектуально не вельми вибагливих українських старшокласників і студентів кінця 1990-х – початку 2000- х років”[5]. Перекладач широко застосовує розмовну лексику та фразеологію, а також лайливу лексику, якою користуються сучасні підлітки та молодь. Прикладами доместикації художніх фільмів можна вважати російськомовні переклади, виконані Гобліном (Пучковим Д.Ю.), наприклад, «Шматріца», «Період глухого кута», «Зоряні війни: буря в склянці» та інші, а також україномовний переклад одного з епізодів кіно-саги «Сутінки», виконаний популярним українським телеведучим С. Притулою[4].

Стратегія форенізації набула особливого поширення у період романтизму, коли панувала думка, що читач має отримати враження від оригіналу з усією його “іншокультурністю”. Мета форенізації полягає в збереженні етноконцентричної жорстокості вихідного тексту. На практиці, форенізація являє собою «етнодевіаційний опір цінностям культури мови

оригіналу, що фіксує лінгвістичні і культурні відмінності оригінального тексту». Етнодевіатність полягає в тому, що метод очуження переміщує читача перекладу до автора оригіналу, створюючи «відчуття присутності чужого». У результаті з'являється текст, не схожий ні на оригінальний текст, ні на будь-який інший текст мови перекладу. При форенізації читачеві/глядачеві нав'язуються норми і цінності чужої культури. Проте кінцевою метою такого перекладу може бути збагачення національної культури через контакт з іншомовним лінгвокультурним простором. Зокрема, вдаючись до форенізації, Ф. Шлейермахер намагався вивести національну німецьку літературну мову з-під французького впливу. Не випадково Л. Венуті пов'язував з форенізацією Ф. Шлейермахера етноцентризм, елітизм і культурний нарцисизм. Вчений відзначає, що для перекладача «бажано зменшити етноцентричний примус при перекладі». Метод очуження дозволяє обмежити примусове одомашнення світових культурних цінностей англomовною частиною світу. Відтак, ця стратегія змінює традиційно негативне уявлення про інтерференцію, тобто вплив вихідної мови на мову перекладу, і перетворює її на цінність. Такий перекладацький підхід допомагає читачеві побачити «предмет перекладу у новому ракурсі, щоб зрозуміти його краще, ніж виходило до сих пір». Безперечні переваги очуження також включають можливість збагатити мову перекладу новими лексичними одиницями за рахунок тексту-джерела. Отже, форенізація – це метод перекладу, що полягає в очуженні вихідного тексту для того, щоб підкреслити чужорідність культури адресанта.

Дослідники розійшлися в думці про те, яка саме стратегія найкраща для перекладу текстів різних типів. Деякі науковці говорять про те, що необхідно обирати чітко тільки одну стратегію, інші ж – про те, що існують випадки, коли необхідним може бути застосування обох стратегій у межах одного тексту. Таким чином, представлена інформація дозволяє зробити висновок, що доместикація та форенізація – це досить широко використовувані перекладачами стратегії. Вибір тієї чи іншої стратегії буде залежати від уже зазначених причин, а також від типу та жанру тексту, що перекладається, а отже,

кожний окремий текст (твору, реклами, фільму, тощо) вимагає подальших детальних досліджень.

Переклад – це мистецтво, а перекладач є подібним до автора, адже щоразу в кожній новій спробі відтворити оригінальний текст він створює його знову.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горшкова, В. Е. Теоретические основы процессоориентированного подхода к переводу кинодиалога (на материале современного французского кино): автореф. дис. ... д-ра филол. наук / Горшкова В. Е. – Иркутск: Иркут. гос. лингвистич.ун-т, 2006. – 367 с.

2. Лотман, Ю. Семиотика кино и проблемы киноэстетики / Ю. Лотман. – Таллинн : Ээсти Раамат, 1973, – 135 с.

3. Слышкин, Г. Г. Кинотекст (опыт лингвокультурологического анализа) / Г. Г. Слышкин, М. А. Ефремова. – М.: Водолей Publishers, Москва, 2004.

4. Снеткова, М. С. Лингвостилистические аспекты перевода испанских кинотекстов (на материале русских переводов художественных фильмов Л. Бунюэля “Виридиана” и П. Альмодовара “Женщины на грани нервного срыва”): автореф. дисс. ...канд. филол. наук / Снеткова М. С. – М. : Моск. гос. ун-т им. М.В.Ломоносова, 2009. – 29 с.

5. Коломієць, Л. В. Новий український „Гамлет” :перекладацька стратегія Ю. Андруховича [Електронний ресурс] / Л. В. Коломієць. – 2012. – Режим доступу: <http://shakespeare.zp.ua/texts.item.64/>

КАТЕГОРІЯ МОДАЛЬНОСТІ У СУЧАСНІЙ ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

Грицун Вікторія Віталіївна

Група 24 здан МФ

НПУ ім. М.П. Драгоманова

Різноманітність підходів до тлумачення модальності в сучасних лінгвістичних дослідженнях свідчить про недостатній рівень аналізу цієї категорії та визначає актуальність обраної теми. Особливо важливими для сучасного мовознавства є питання визначення категоріального статусу та кола підкатегорійних значень модальності з урахуванням синтаксичного, семантичного та прагматичного аспектів висловлювання, результати досліджень структури модального судження, характеру співвідношення між змістом висловлювання і фактів екстралінгвістичної дійсності, особливості експлікації суб'єктивних відношень мовця до цього змісту з точки зору його достовірності, необхідності чи бажаності, його раціональних чи емоційно-оцінних характеристик. Такий підхід до аналізу мовної модальності дозволяє розмежувати суто комунікативні категорії (тема, рима, комунікативне ставлення тощо) та модальність як логіко-граматичну категорію, що формується на рівні судження і, отримавши відповідне граматичне оформлення, що актуалізує мовця в мовленнєвому акті чи контексті, вплив на одержувача, але й вираження власного ставлення до змісту повідомлення.

Типовими для експлікації об'єктивної та суб'єктивної модальностей є об'єктно-уточнюючі конструкції, які в мовознавстві також визначаються як експліцитні висловлювання. Вивчення особливостей побудови та функціонування таких конструкцій у мовленні дозволяє визначити та проаналізувати специфіку поєднання суб'єктивно-модальної та об'єктивно-модальної площин на рівні синтаксичної виразності.

Модальності у французькій мові відрізняється великим розмаїттям мовних засобів, в першу чергу граматичними та лексико-семантичними засобами. Найпоширенішим способом вираження припущення є модальні

слова, які, у свою чергу, виявляють більшу або меншу міру впевненості переданих фактів. Ще одним досить продуктивним способом побудови гіпотези у висловлюванні є питальна інтонація. У французькій мові спостерігається використання чотирьох основних модальних одиниць, які виражають значення можливості *pouvoir* (могти), ймовірності *savoir* (мати ймовірність, знати, вміти), необхідності *devoir* (висловлює повинності) і бажаності *vouloir* (хотіти). Так, модальний дієслово в процес утворення запитальних форм має вербальний інфінітив базового дієслова.

Семантика модальних предикатів досить різноманітна: модальні предикати, що виражають думку про можливість здійснення передбачуваного, модальні предикати, що виражають упевненість у можливості здійснення передбачуваного, модальні предикати, що виражають думку про необхідність здійснення передбачуваного, модальні предикати, що виражають думку про допустимість здійснення передбачуваного. В функції вступних слів модальні предикати цієї групи не використовуються [1].

Українська та французька мови істотно відрізняються одна від одної з точки зору вираження ймовірності. Засоби вираження даних модальних значень перебувають у тісному зв'язку з системою та типологічними характеристиками кожної з мов, що зіставляються. Відносна обмеженість морфологічних засобів вираження ймовірності у системі української мови компенсується винятковим багатством інших мовних засобів і насамперед лексичних.

Висновок. Отже, у французькій та українській мовах немає чітких ознак, що дозволяють виділити модальні дієслова в окрему групу, не вдаючись до семантичних критеріїв. Тому більш точним буде вважати їх прикордонним варіантом між граматичними і лексичними засобами вираження епістемічної модальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Красненко О. Модальні засоби вираження припустимості, можливості, необхідності та сумніву (на матеріалі французьких текстів із міжнародних відносин). *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*, 2013. №19, С. 175–180.

РЕАЛІЗАЦІЯ САСПЕНСУ В СЕРІАЛІ «WHAT/IF»

Заболотська Ольга Олександрівна

доктор педагогічних наук, професор

Михайліченко Діана Юріївна

студентка другого курсу другого (магістерського) рівня

Херсонський державний університет

м. Херсон, Україна

Вступ. Режисери фільмів все частіше піднімають болючу проблему сучасного суспільства і представляють її у різних формах. Для створення невимушеної атмосфери та автентичності режисер фільму використовує різноманітні прийоми зйомки, серед яких домінуючу позицію займають невербальні методи.

Лінгвістика розширює межі свого дослідження і точно перетинає фільм з перспективою мультимодальних засобів, тим самим створюючи спеціальні ефекти в кінотексті серіалу. Цю проблему досліджували українські та закордонні вчені, зокрема: Д. Бейтман, Д. Вільдфойер, Е. Берн, Г. Кресс, Т. Крисанова, Т. ван Левен, Л. Тібо.

Мета роботи. Виявити мультимодальні засоби реалізації саспенсу в серіалі “*What if*”.

Матеріали та методи. *описовий* метод (для опису основних рис кіно дискурсу, уточнення понять «кінодискурс», «кінотекст», «кіносценарій» у лінгвістиці), метод *семантичного аналізу* (для виявлення семантики лексичних одиниць у відповідних кінотекстах), метод *мультимодального аналізу* (для опису ситуацій реалізації саспенсу за допомогою різних семіотичних систем), метод *інтерпретаційно-текстового аналізу* (для визначення специфіки взаємодії реалізованого, візуального та звукового модусів у відтворенні атмосфери саспенсу в серіалі).

Результати та обговорення. Вербальна та невербальна взаємодія в серії фільмів досягається за допомогою використання мультимодальних засобів. У

нашому дослідженні контрибутивні модуси є засобом створення атмосфери саспенсу. Згідно з класифікацією Е. Берна є: візуальний (сценічне оформлення та освітлення), звуковий (музика) та реалізований (мовлення, сценічна дія) модуси, які створюють ефекти емоційного напруження та несподіваних сюжетних ліній.

У серіалі “*What if*” саспенс показаний у взаємодії з модусами протягом усього серіалу. Наприклад, в ситуації, коли Ліза приходить до бару, в якому працює її чоловік. Вона у відчаї, банкрутство вже близько. Шон заспокоює дружину і запевняє, що все налагодиться. Перед закриттям у барі з'являється Енн Макгомері — *only one of the most aggressive venture capitalists in town* — вона пропонує гроші, аби Шон випив з нею. Енн пропонує Шону поїхати з нею, чоловік розгублений. Енн насміхається над емоційністю Лізи, вона здивована, що Шон одружений на такій дівчині. **Камера** на декілька секунд затримується на впевненому погляді Шона і у **звуковому модусі** лунають його слова *That girl's the most important thing in my world*. Тут здається вже Енн має розсердитись, але ефект **саспенсу** створює несподівану ситуацію: вона робить компліменти Шонови і просить розказати про Лізу. Шон розповідає дружині про Енн, яка хоче зустрітись з Лізою з приводу інвестицій у її компанію. Ліза не може повірити в такий хід подій і розповідає Кесіді про бажання Енн зустрітись. Подруга показує той самий журнал (**візуальний модус**), який вже був у фільмі. Вона вивчила багато корисного з нього і радить Лізі зробити теж саме.

Прикладом також може слугувати ситуація, коли подружжя Донован приходять до Будинку Енн. **Камера** уповільнено фіксує людей (**візуальний модус**), у **звуковому модусі** — музика, розмови, сміх. Здається, звичайна світська вечірка. Проте тут **камера** фіксує погляд Енн — вона пильно дивиться на нових гостей. **Камера** одразу переключається на Лізу, вираз її обличчя трохи змінюється, потім знову Енн, потім Ейвері. **Візуальний модус** сприяє зростанню напруження і створенню атмосфери **саспенс**.

Якось під час обіду та обговорення планів компанії з Евері, Ліза у вікні помічає Меді. Вона йде за дівчиною, її хвилювання на піку і бачить, як за столиком сидить її чоловік з Меді. Аби підкреслити хвилювання Лізи, режисер на рівні **візуального модусу** використовує ефект замилення фону — чітко видно Шона і Медді на фоні натовпу та уповільнення їх розмови. Шон бере Меді за руку і намагається дізнатися, що їй треба. Глядач в очікуванні, здається, зараз буде освідчення давніх коханців. Ліза в цей момент робить фото і йде геть. Через реалізацію ефекту **саспенсу** події розгортаються зовсім інакше. Меді пояснює, що їй потрібен не Шон, а гроші в заміну на замовчування ситуації з убивством, просовуючи вирізку з газети, на обороті якої написана сума 50К. Шон шокований, він не впізнає Меді, проте дівчина налаштована рішуче — або гроші, або проблеми у них з Лізою.

Звуковий та візуальний модуси фіксують удари блискавки, гром за вікном, коли Енн і Ліза летять у літаку. Після аварійної посадки літака Ліза і Енн опиняються у віддаленому готелі, де немає зв'язку, а за вікном сильна злива. Енн говорить Лізі, аби вони хоча б цієї ночі забули про їх ставлення один до одного: *Maybe we' ll find we share more in common that we realize* [46 :7]. Залишившись разом у готелі, Ліза запитує у Енн, чи кохала вона когось. У цей час **звуковий і візуальний модуси** представлені звуками грому та світлом блискавок. Ретроспективно у кадрі знову з'являються кадри з дитинства Енн: дівчинка знайомить сантехніка зі своїм жуком, вона хоче, аби він був її домашнім улюбленцем. Мати різко реагує на це і вимагає, аби дівчинка викинула жука. Сантехнік забирає улюбленця до себе. Макгомері розповідає про те, що вона ніколи не знала свого батька і все те, що вона говорила про нього брехня. Її батька вбили. У момент, коли Енн це говорить, напружена музика наростає. Хвилювання на піку. Проте за допомогою **саспенсу** хід подій змінюється: різкий телефонний дзвінок перериває історію. **Камера** швидко збільшений планом сфокусована на мигаючій кнопці телефону. Енн бере слухавку: їм підготували новий літак.

Висновки. Атмосфера саспенсу в серіалі «Що/Якщо» на візуальному рівні створюється через використання спецефектів, серед яких вагоме місце займає швидка зміна кадрів, різнобарвна гамма кольорів у кадрах (небо, море, місто), освітлення та збільшений план предметів, зображення виразу очей, губ, обличчя, на звуковому – завдяки напруженим мелодіям, звукам сирен, грому, вигукам персонажів тощо.

Використання звукових та візуальних засобів у серіалі “*What if*” сприяють створенню ефекту саспенсу через залучення таких механізмів кінематографа, як: замилення фото, швидка зміна кадрів, відтворення ретроспективних сцен, акцентуванням уваги на журналах і фотографіях, що відбувається на візуальному рівні; напруженою музикою, особливою мелодією, просодичними інтонаційними засобами у ракурсі звукового модусу.

Реалізований модус продукує ефект саспенсу завдяки зображенню міміки та виразів обличчя героїв, їх емоцій; мовленню, поведінці, ході, одягу.

КОРПУС ТЕКСТУ, ЯК ІНСТРУМЕНТ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВИ: СТАН РОЗВИТКУ КОРПУСІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Загора Карина Сергіївна

магістрантка

Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

Вступ. У сучасному світі, як і протягом останніх століть, людство продовжує досліджувати мову і мовлення. Одним із важливих методів дослідження виступає корпусний метод, головним об'єктом якого є мовний корпус.

Мета дослідження. Дослідити актуальний стан розвитку корпусів в Україні.

Матеріали та методи. Дослідженням та створенням корпусів в Україні займалися В. В. Жуковська, І. М. Кульчицький, І. О. Ліхнякевич, Ю.О. Данчевська, М. Шведова, В. Старко тощо.

У дослідженні, представленому у статті, використано такі дослідницькі методи й прийоми: аналізу – мислене або практичне розчленування цілого на частини; синтезу – мислене або практичне з'єднання частин у ціле; описовий, мета якого – дати вичерпний опис досліджуваному предмету.

Результати та обговорення. Корпусний метод – це вид дослідження, коли до роботи задіяний корпус текстів. Корпус текстів, або лінгвістичний корпус – це «великий, уніфікований, структурований, розмічений, філологічно компетентний масив мовних даних, поданий в електронному вигляді та призначений для різних мовознавчих студій» [4]. Іншими словами, це сукупність текстів, які об'єднані певною особливістю. Корпус текстів активно використовується для різного роду досліджень та розв'язування задач, наприклад: створення словників, пошук прикладів для ілюстрування певних мовних явищ тощо. Свій розвиток лінгвістичні корпуси почали ще в 60-х роках

XX століття, а з приходом комп'ютерних технологій і збільшенням можливостей, розпочався новий етап [2].

Вважається, що корпус, який буде корисний для подальшого використання має бути належно організований і правильно укладений [2].

Необхідність корпусу можна визначити за такими умовами [3, с. 8]:

1) достатньо великий обсяг корпусу гарантує типовість даних і забезпечує повноту представлення всього спектру мовних явищ;

2) дані різного типу перебувають у корпусі у своїй природній контекстній формі, що створює можливість їх всебічного й об'єктивного вивчення;

3) одного разу створений і підготовлений масив даних може використовуватися багаторазово, багатьма дослідниками й у різних цілях.

На сьогодні в Україні, вже існують декілька корпусів української мови. Це Український національний лінгвістичний корпус (УНЛК), який розробляється під керівництвом академіка НАН України В.А. Широкова [2]. Корпус текстів, який містить в собі близько 50 млн. слововживань, і планується збільшити корпус до 100 млн. слововживань. Його розробила група дослідників з Київського національного університету ім. Т. Шевченка на чолі з доктором філологічних наук Наталією Дарчук. Також, діє Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГРАК). До нього входять тексти української мови різних жанрів та років проміжку з 1816 до 2020 роки. Корпус налічує близько 26 тисяч авторів і містить понад 90 тисяч текстів. Він не є взірцем нормативної української мови, отож в ньому можуть трапитись слова і сполучення, які не відповідають сучасним нормам літературної мови. Обсяг десятої версії корпусу містить в собі понад 650 млн токенів. Основними виконавцями корпусу та роботи з ним є Марія Шведова, Рупрехт фон Вальденфельс та Василь Старко [1].

Представники корпусу завжди відкриті до співпраці. Вони приймають тексти про які відомо дату їх написання (рік). Найбільш цінними вважаються старі тексти, тексти з родинних архівів (такі як старі листи, щоденники тощо),

нехудожні тексти 1945-1990 років, тексти, які вже є в корпусі, але в кращому стані (ретельно вичитані або зроблені за точнішим виданням).

Висновки. Головними критеріями якості корпусу є: великий обсяг, дані різного типу, природний контекст, широкий функціонал та можливість багаторазового використання. На сьогоднішній день, розвиток лінгвістичних корпусів в Україні знаходиться на початковому етапі й продовжує активно розвивається. З кожним роком об'єм корпусів значно зростає, завдяки долученню все більшої кількості людей. До покращення корпусу може долучитися кожен бажаючий. Корисним внеском може слугувати як новий текст, який відсутній у бібліотеці корпусу, так і текст ліпшої якості, який вже присутній.

ЛІТЕРАТУРА

1. ГРАК. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uacorpus.org/Kyiv/ua>
2. Жуковська В. В. Вступ до корпусної лінгвістики: навчальний посібник/В. В. Жуковська – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013.– 142 с.
3. Захаров В.П., Богданова С.Ю. 3-38 Корпусная лингвистика: учебник для студентов гуманитарных вузов. – Иркутск: ИГЛУ, 2011. – 161 с.
4. Кульчицький І. М. Деякі аспекти використання лінгвістичних корпусів слов'янських мов / І. М. Кульчицький, І. О. Ліхнякевич, Ю. О. Данчевська // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки : Філологічні науки. Мовознавство. – 2012. – № 23. – С. 216-220. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnufm_2012_23_52.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Іщенко М. І.,
студентка,
Колесник М. Ю.,
викладач
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

Анотація: У статті розглянуто особливості перекладу німецьких фразеологізмів українською мовою. Досліджено основні способи їх перекладу. Визначено основні методи перекладу фразеологічних одиниць.

Ключові слова: ідіома, фразеологізми, фразеологічний аналог, переклад.

Питання перекладу фразеологізмів (фразеологічні сполучення, прислів'я та приказки тощо) дуже суттєві не тільки для практики, але й для теорії перекладу. Автентичний переклад фразеологізмів викликає значні труднощі, оскільки їм притаманне розмовне забарвлення, афористичність, образність, лаконізм. Використання фразеологізмів характерне як для художньої літератури та публіцистики, так і для живого мовлення.

Фразеологію сучасної німецької мови дослідники систематизували за цілим рядом принципів. Існує безліч класифікацій, запропонованих вітчизняними та зарубіжними лінгвістами. Теа Шіппан називає основні критерії фразеологічності: відтворюваність, стійкість, лексикалізація, ідіоматичність. Уільям Фляйшер розглядає фразеологізми з точки зору синтаксису і виділяє: непередикативні словосполучення; стійкі передикативні конструкції та стійкі пропозиції [1, с.96].

Метою статті є визначення основних проблем, що виникають при перекладі німецьких фразеологізмів та розгляд шляхів їх вирішення. Фразеологізми або стійкі словосполучення (*phraseologische oder stehende Wortverbindungen*) відрізняються від вільних синтаксичних словосполучень,

перш за все, тим, що вони в семантичному плані є єдністю і виражають, як правило, одне (єдине або розчленоване) поняття, наприклад: *etw. zum Ausdruck bringen* - виражати, виразити щось; *mit Haut und Haar* – цілком; *sich aufs hohe Pferd setzen* - розхвалитися, запишатися. Різниця в понятті, що виражається вільними і фразеологічними поєднаннями слів, виступає особливо яскраво в таких випадках, коли є можливість порівняти омонімічні вільні і фразеологічні словосполучення, наприклад: *junges Gemüse* - молоді овочі (вільне словосполучення) і *junges Gemüse* (розм.) - дівчата, молодь (фразеологічне словосполучення). Стійкі словосполучення лише зовні нагадують вільні. Вони можуть збігатися з ними по синтаксичній структурі, але не ідентичні їм по семантиці. Стійкі або фразеологічні словосполучення служать, подібно до слів, для вираження поняття. Від слів вони відрізняються своєю різноформленістю. Іншою визначною властивістю фразеологічних одиниць є їх стійка або стабільна форма, внаслідок чого вони існують в мові як готове ціле.

Однією з основних особливостей фразеологічних одиниць, яка відрізняє їх від вільних словосполучень, є ідіоматичність. Саме через цю характеристику загальне значення фразеологізму не дорівнює сумарному значенню його компонентів, часто це значення не має нічого спільного із значеннями слів, які входять до нього.

Складність перекладу ідіом полягає у тому, що перекладач повинен уміти їх розпізнати і підшукати відповідний український варіант. З точки зору перекладу фразеологічні звороти - приказки та прислів'я - зручно розділити на 3 групи [2].

До першої групи відносяться такі фразеологізми, які повністю співпадають з українськими - як по смислу, так і по формі, тобто по описуваному образу або складових компонентах:

Dein Wort in Gottes Ohr! - Твої слова та й Богу у вуха!

Der Apfel fällt nicht weit vom Stamm. - Яблуко від яблуні недалеко падає.

Die Katze im Sack kaufen. - Купувати kota у мішку.

Eile mit Weile. - Хто спішить, той людей смішить.

Ein räudiges Schaf steckt die ganze Herde an. - Погана вівця все стадо псує.

Einen Freund erkennt man in der Not. - Друзі пізнаються в біді.

Ende gut, alles gut. - Кінець діло хвалить.

Nach getaner Arbeit ist gut ruhen.- Зробив діло - гуляй сміло.

Reden ist Silber, Schweigen ist Gold. - Слово - срібло, мовчання – золото.

Weder Fisch, noch Fleisch. - Ні риба, ні м'ясо.

Wer A sagt, muv auch B sagen. - Хто сказав А, повинен сказати і Б.

Wer sucht, der findet. - Хто шукає, той знайде.

Wiederholung ist die Mutter der Weisheit. - Повторення - мати вчення.

Wie die Saat, so die Ernte.- Що посієш - те пожнеш.

Wie ein Pferd arbeiten.- Працювати як віл.

Zum Lernen ist niemand zu alt. - Вчитися ніколи не пізно.

Такі фразеологізми, які повністю співпадають в різних мовах, мають своїм джерелом загальний прототип і часто є калькою з грецької або латинської, рідше інших мов.

До другої групи належать фразеологізми, які співпадають по змісту, але не співпадають за образом, який лежить в їх основі:

Alte Liebe rostet nicht. - Старий друг краще нових двох.

Barhunger haben. - Голодний як вовк.

Bleibe im Land und ernähre dich redlich. - Де народився, там і згодився.

Die Furcht hat tausend Augen. - У страху очи великі.

Gibt es nicht gibt es nicht. - Ніколи не говори ніколи.

Hunger ist der beste Koch. - Голод - не тітка.

Morgenstunde hat Gold im Munde. - Хто рано встає, тому Бог дає.

Ohne Flei? kein Preis! - Без труда не виловиш і рибку із пруда.

Reisefieber haben. - Сидіти на валізах.

Stiele Wasser sind tief. - У тихому озері чорти водяться.

Über Nacht kommt guter Rat. - Ранок вечора мудріший.

Vier Augen sehen mehr als zwei. - Один розум - добре, а два - ще краще.

При перекладі таких фразеологічних одиниць рекомендується користуватися саме такими відповідниками, які закріпилися в мові, оскільки при їх перекладі перекладач повинен притримуватися принципу перекладу чогось звичного таким же звичним. У протилежному випадку це викличе у читача враження чогось несподіваного та оригінального.

До третьої групи відносяться фразеологізми, які не мають відповідників в українській мові - ні за змістом, ні за образом. Вони перекладаються або описово, або при допомозі приказки, створеної перекладачем, або дещо подібним за загальною семантикою фразеологізмом.

Auf dem Hund sein. - Бути на собаці. - Голий, як церковна миша.

Der Wolf stirbt in seiner Haut. - Вовк помирає у своїй шкурі. - Горбатого могила справить.

Mein Name ist Hase. - Моє ім'я - заєць. - Моя хата з краю, я нічого не знаю.

Фразеологічні одиниці часто мають чітко виражений національний характер, тому вони не можуть бути використані при перекладі, не дивлячись на те, що вони повністю співпадають по змісту, оскільки це внесло би в переклад чуже національне забарвлення. У таких випадках доводиться або давати близький до оригіналу переклад, робити описовий переклад або перекласти цю приказку із зміною образу [4].

Як видно з прикладів, вирази першої групи не створюють проблем при перекладі. Вирази другої групи звичайно перекладаються українськими аналогами. Однак тут перекладач повинен керуватися уже згадуваним принципом - перекладати щось звичне таким же звичним. Образ, пов'язаний із словом, у таких порівняннях настільки зрісся з ним, що майже не сприймається як образ, і в багатьох випадках є зовсім стертим. Було би помилкою зберегти слово, яке входить у таке словосполучення, оскільки у перекладі даний фразеологічний зворот звучав би штучно і незвично, що внесло би в переклад те, чого немає в оригіналі: була б повернута яскравість звичному стертому образу [4].

Стійкі сполучення слів іноді доводиться перекладати дослівно, незважаючи на наявність повного або часткового еквівалента. Дослівний переклад особливо важливий, коли образ, який міститься у фразеологізмі, необхідний для розуміння тексту, а заміна його іншим образом не дає достатнього ефекту. Дослівний переклад часто застосовується при наявності розширеної метафори, фразеологічних синонімів, гри слів і каламбурах. Калькування дає можливість донести до українського читача живий образ німецького фразеологізму, що неможливо при використанні вільного необразного словосполучення, що є українським поясненням значення німецького фразеологізму.

Для правильного вирішення питання про переклад конкретних фразеологічних одиниць, перекладач повинен ясно усвідомлювати, який з способів він використає: які елементи фразеологізму можна замінити або взагалі не перекладати, де використати еквівалент, де подати переклад кожного слова тощо. Перекладача перед усім мусить хвилювати найбільш точна відповідність загального змісту, емоціонального та стилістичного забарвлення, природна відповідність культурологічного фону [6].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бережна В. В., Німецька мова: Практичний довідник. - 2-ге вид.: доповнене. - Харків: ФОП Співак Т. К., 2010. - 346 с.
2. Богданов М. В., 8000 наиболее употребительных слов и выражений немецкого языка. - М.: ЗАО «Славянский дом книги», 2005. - 384с.
3. Витковская Е. О., Двойная актуализация фразеологизмов в аспекте перевода/ Е.О. Витковская // [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.novsu.ru/file/315685>
4. Нові афоризми на німецькій і українській мові: навч. брошура // Наталія Краус, - М.: Астрель: АСТ, 2007 - 127 с.
5. Кубрякова Е. С., Части речи с когнитивной точки зрения.-М.:Наука, 1997.

6. Гречина Лідія, Проблеми перекладу фразеологічних одиниць /Лідія Гречина//[Електронний ресурс]. - Режим доступа: <http://dspace.nbuu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/38229/16Grechina.pdf?sequence=1>

MODERN CHALLENGES OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE

Іщенко Тетяна Валеріївна,
старший викладач
Косенко Андрій Володимирович,
здобувач вищої освіти I курсу
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Introductions. The most important thing you need to remember when leaving school is that deciding whether or not to go to university is not a decision that should be taken lightly. It is a decision that you'll have to live with for the rest of your life, whatever you decide to do.

The good news is that we've put together some of the most important advantages and disadvantages of going to uni to help you make a more informed and well-thought decision.

Aim. There are a few reasons in favour of entering a university. We can define psychological, subconscious or rational motives for that decision. Most often parents want to send their child to a university because they want their children to have a better life and think that the university will bring them there.

A subconscious, but rarely realized motivation is parents rely on financial assistance from their children in old age.

Materials and methods. There are also parents who do not understand that their children are different, that they may not want or are physically unable to be like a dad or a mom.

School-leavers are too young to make their own decisions about where to invest five years of their life. Higher education must be obtained consciously, realizing what it will give for a career and financial stability in the future.

On the other hand, modern Ukrainian university faces lots of challenges nowadays. What does the Ukrainian university fail to provide? Unfortunately, many disciplines that are taught nowadays are hopelessly outdated. Only half of the things

that we teach at the university will be useful. Most students will change their specialty after university and even the half that goes to work in their specialty will most likely be relearned in the first two years.

Ukrainian universities do not have students for practice, do not have money for modern computers and upgraded laboratories, as well as textbooks, as well as updating the library fund.

Teaching staff is another problem. The salary of teachers does not depend on the assessments of students, nor on their results after university, in contrast to the schools of an English institution. Not all teachers work in any way to motivate students and help them learn. Those who are decent people and who have got pleasant and understandable students - they will try. And students who have excellent scores are likely to have done well in school and, in general, have developed the skill of "learning" long before college.

Universities are extremely rare for students to have hands-on work experience. On the contrary, the focus of universities is on the attendance of useless classes for full-time students. The work schedule in companies is on average from 09.00 to 19.00. Study time at the university is from 08.00 (first lesson) to 16.00 (fifth or sixth lesson). Second shifts are rare. Employers are not ready to hire people for three hours a day from 4 pm to 7 pm with a flexible schedule. As a result, advanced students choose whether to study or work. Those who choose to work cannot work in their specialty for a penny in order to gain experience, because they have to pay for work per session.

Next challenge is post-graduate employment. The university do not always guarantee employment for their graduates.

Results and discussion. So, what does the university actually give? This is not to say that studying at a university is completely useless. Only what we get at the university is not at all what we pay for. And in real work, you can get some of it faster. And parents on the subconscious understand these things very well. And there is nothing unusual about these things.

Negotiating with teachers and fellow practitioners, presenting yourself and your projects, answering verbally at seminars, planning time during a session, doing a project - these are all skills that will come in handy at work. Where you will need to do the same: become the favorite of the decision maker, or turn in a project in front of a client or department head.

Classmates and classmates are people who will one day grow up, make a career and will be a source of useful connections and information. Informal relationships are built with them, allowing in the future to solve some personal issue or the fate of a business project.

Studying at a university is the first experience of independent life in another city for many people. You manage your time yourself. You also need to plan expenses, plan time for study, influence whether you receive a scholarship, organize the logistics of trips home and university. Infantilism sooner or later leaves everyone, those who are in the hostel at the age of 18, it leaves faster.

Conclusions. When deciding on admission to a university, parents and children need to soberly weigh their real goals, and on the basis of this, make a decision about whether to enter a university, at least for a full-time form of study on a contract.

LITERATURE:

1. Whether or Not to Attend University [Электронный ресурс] – Режим доступ к ресурсу: <https://slidesgo.com/theme/whether-or-not-to-attend-university-thesis-defense>.

2. Should I Go to University? The Pros and Cons of Going to Uni [Электронный ресурс] – Режим доступ к ресурсу: <https://www.careeraddict.com/should-i-go-to-university>.

3. How Do Students Choose Whether or Not to Attend College? [Электронный ресурс] – Режим доступа к ресурсу: <https://www.linkedin.com/pulse/how-do-students-choose-whether-attend-college-ezgi-ozyonum>.

ПОЛИЛОГИ ПЕНТАЛОГИИ ВС. С. СОЛОВЬЁВА «ХРОНИКА ЧЕТЫРЁХ ПОКОЛЕНИЙ» КАК ФОРМА ВЫРАЖЕНИЯ ИСТОРИОСОФСКОЙ КОНЦЕПЦИИ РОМАНИСТА

Карпина Елена Сергеевна,

к. филол. н., доцент

Горловский институт иностранных языков

ГВУЗ «Донбасский государственный

педагогический университет»

г. Бахмут, Украина

Введение. «В те эпохи, когда дух человеческий пребывает целостно и органически в какой-либо вполне кристаллизованной, вполне устоявшейся, вполне осевшей эпохе, не возникают, с надлежащей остротой, вопросы философии, вопросы об историческом движении и о смысле истории» [3, с. 5]. Герои пенталогии Вс. С. Соловьёва «Хроника четырёх поколений» живут и действуют в переломные исторические эпохи, поэтому неизбежно сталкиваются с ключевыми вопросами философии истории и пытаются найти на них ответы в процессе общения друг с другом или уединённых раздумий.

Поскольку речевая сфера художественно цикла является объектом нашего пристального внимания, существует необходимость уточнить значение понятия «формы речи» («речевые формы»). Под формами речи мы, вслед за Н. Д. Тамарченко, понимаем «фрагменты текста литературного произведения, имеющие типическую структуру и приписанные автором-творцом кому-либо из “вторичных” субъектов изображения – повествователю, рассказчику, персонажу» [7, с. 233]. Основными формами изображённой речи, т. е. речи персонажей, являются монолог, диалог и полилог. Трудно переоценить их важность в художественном тексте. «Текст литературного произведения – как бы контрапункт двух сплошных, нервующихся линий. Одна линия складывается из наименований фактов внесловесной действительности, другая – из монологов и диалогов как таковых», – писал В. Е. Хализев [8, с. 13]. Кроме

того, речевые формы – «главное художественное средство воссоздания поступков людей и их духовного общения, сопряженных с процессами мышления в их эмоционально-волевой окрашенности» [4, стлб. 229].

Цель работы. Особое значение формы речи приобретают в художественных текстах, в которых присутствует историософский уровень, поскольку в них, как в зеркале, отражаются историософские взгляды автора. Объём настоящего исследования не позволяет рассмотреть все имеющиеся в пенталогии речевые формы. Наша состоит в том, чтобы привести и проанализировать лишь наиболее показательные примеры полилогов, наилучшим образом иллюстрирующие то или иное положение историософской концепции Всеволода Соловьёва. При этом отметим, что первостепенную роль при отборе форм речи мы отводим не количеству участников коммуникации, а их идейной значимости для художественного мира пенталогии.

Материалы и методы. Предметом настоящего исследования являются полилоги пенталогии Вс. С. Соловьёва «Хроника четырёх поколений» (романы «Сергей Горбатов», «Вольтерьянец», «Старый дом», «Изгнанник», «Последние Горбатовы») как одна из основных форм выражения историософской концепции беллетриста. Предметом и целью работы обусловлено использование элементов системного, описательного и компаративного методов исследования, а также возможностей методик целостного, мотивного и контекстуального анализа художественного произведения.

Результаты и обсуждение. Полилог (от греч. *poly* – много и *logos* – слово) – это «разговор, в котором одновременно принимает участие много собеседников» (перевод мой – Е. К.) [1, с. 107].

В количественном отношении полилоги, включённые в текст «Хроники четырёх поколений», заметно уступают диалогам и монологам. В то же время эта речевая форма актуализирует историософскую составляющую пенталогии. Покажем это на конкретных примерах.

Отрицательное отношение романиста к революции отражено в беседе Сергея Горбатова, Рено и его товарища де Сент-Альмэ, имевшей место по прибытии воспитанника и гувернёра во Францию:

– <...> Нет, я вижу мой друг, ты совсем ничего не понимаешь в настоящих событиях, – говорил Сент-Альмэ, обращаясь к Рено. – Ты фантазируешь на прежние темы, не имеешь понятия о действительном положении дел во Франции и Париже.

– А ты давно был в Париже? – спросил Рено.

– Недавно, я ездил по одному делу и не знал, как оттуда вырваться.

– Вот этого я не понимаю! – в волнении закричал Рено. – Как можно теперь, в такие дни, бежать из Парижа, как можно жить так, как ты живешь, запереться в деревенском доме?!

Сент-Альмэ пожал плечами и обратился к Сергею:

– Ваш ментор неисправим, – сказал он, – он все ищет бури, борьбы; но ему, вот увидите, предстоит много разочарований. Буря уже началась, и я наблюдаю ее издали: издали ведь всегда лучше видно. Я, видите ли, человек совсем одинокий... Тоже увлекался тем и другим, но затем понял, что уединение в наши дни – самая лучшая вещь. Вот и живу я в этом старом доме с моими милыми книгами, вдали от всего и ото всех, и буду жить, пока не придут, не разрушат моего старого дома и самого меня не убьют...

– Боже, какие мрачные мысли! – с улыбкой заметил Сергей.

– Все это может случиться, – продолжал Сент-Альмэ, – в этом нет ничего невероятного. Теперь недостаточно уйти в свою скорлупу и ни во что не вмешиваться. Кругом бушует стихийная сила, а такая сила разрушает все, что ей попадается под руку, не рассуждает, не наводит справок... [5, с. 227–228].

Поскольку этот разговор состоялся в период ошибочного очарования Сергея Горбатова и Рено новомодными идеями, сходную с авторской точку зрения высказывает де Сент-Альмэ. Осведомлённый о сложившейся во Франции обстановке несравненно лучше приезжих, он сравнивает революцию с

разбушевавшейся стихией, не знающей пощады, а значит – проводит мысль писателя о губительных её последствиях для государства и его жителей.

Иногда полилог «указывает на равноправность партий многих персонажей, среди которых может приглушаться голос автора» (перевод мой – Е. К.) [1, с. 108]. Достаточно часто он «насыщен репликами, междометиями, замечаниями и т. д., представленными в произведении без указания персонажа» (перевод мой – Е. К.) [2, с. 72]. Обе обозначенные нами особенности данной речевой формы проступают со всей очевидностью в полилоге, состоявшемся в якобинском клубе после выступления Рено, порицающего деятельность его членов:

– Bravo, гражданин Рено! – раздавалось то там, то здесь.

– Рено, прочь с кафедры! Нам не нужно проповедников! Не нужно изменников! – тотчас же подхватывали десятки голосов.

– Рено, спасибо! – горячо пожимая руки, шептали пробравшиеся к нему друзья и единомышленники. – Пора было давно все это им высказать, к тому же, если эти средства, которые теперь практикуются, были мыслимы в виде ожидавшегося сопротивления и насилий с той стороны, то теперь, когда сопротивления ниоткуда не предвидится, когда все соединяется и возможна дружная и честная работа, такие средства – только подлость и ничего больше!

– Вы правы – это не сторонники и не представители народа, это первые и смертельные враги его! <...>

– Кто не с нами, тот против нас! Что он такое толкует о мягких средствах, об убеждениях – не время воспитывать людей, убеждать, уговаривать и упрашивать! Если человек не понимает, тем хуже для него, с дураками какие разговоры... Их бить надо, и будем бить всех, кто станет говорить и действовать против нас! <...>

– Да, проучим его хорошенько, авось тогда перестанет храбриться и смущать своей болтовней. Смотрите, не упускайте его из виду!.. [5, с. 392–393].

Точки зрения людей, откликнувшихся на речь Рено, разделились: у пламенного оратора нашлись как явные сторонники, так и ярые противники.

Вследствие этого голос автора приглушён, его историософская позиция, касающаяся деятельности тайных обществ, завуалирована. Кроме того, в данном случае он прибегает к использованию художественно-стилистического приёма многоголосия посредством введения в приведённый выше фрагмент цепи реплик без указания произносящих их персонажей.

Гораздо более важен в этом смысле полилог декабристов и Бориса Горбатова, явившегося на заседание их общества по приглашению князя Бельского, поскольку он даёт чёткое представление об отношении писателя к его представителям:

– Господа! – крикнул он [Борис]. – Да ведь вы допускаете насилие!

– Насилие! – отозвался Бестужев. – Что такое насилие? Ведь это есть то, против чего мы должны бороться!

– Но какими средствами?

– Теми, какие будут в нашем распоряжении. Мы должны противопоставить силе силу. Если против нас выставлены ружья и пушки, то мы будем глупыми детьми, когда выйдем на борьбу с ними, вооруженные деревянными палочками! Против ружей и пушек и мы, конечно, должны действовать ружьями и пушками!..

– А если, начав с таких рассуждений, вы дойдете до преступления, самого гнусного преступления, которое не в силах оправдать никакая цель, никакие обстоятельства...

– Бог даст, нам никогда не придется доходить до этого! – заметил Бельский. – Мы бойцы, солдаты, а не преступники.

Рылеев вдруг поднялся с места.

– А прежде всего, – сказал он, гордо откинув голову, – нам нечего даже и задавать себе подобных вопросов. Что такое преступление?.. Это все понятия относительные. Мы подготовимся к борьбе, а когда она начнется – там будет видно, как нам действовать...

Но Борис был уже вне себя.

– Как! – крикнул он. – Преступление – понятие относительное?! Значит, и убийство из-за угла, в каких бы обстоятельствах оно ни было совершено, может быть не преступлением?! [6, с. 158].

В отличие от ранее процитированного нами полилога якобинцев, имена большинства участников этого разговора указаны. Резонёром романиста в нём выступает Борис Горбатов, идейная позиция которого явно противопоставлена таковой его оппонентов.

Выводы. Принимая во внимание всё вышесказанное, можно сделать вывод о том, что романы, вошедшие в «Хронику четырёх поколений», связаны между собой общностью идейно-концептуальных построений, выраженных в речевых формах. Детальную разработку мировоззренческие установки писателя получают в монологах, диалогах и полилогах. Важнейшим критерием отбора форм речи персонажей, выступивших предметом анализа, послужила их идейная значимость для художественного мира пенталогии.

Формой выражения историософской концепции романиста выступают исключительно те полилоги, которые обозначены немалым интересом их участников к крупнейшим историософским проблемам современной им действительности и содержат в себе спектр мнений относительно той или иной из них. В рамках историософских проблем, обсуждаемых действующими лицами соловьёвской пенталогии в этих полилогах, отчётливо выделяются два тематических поля: 1) революционный и эволюционный пути развития общества; 2) деятельность тайных организаций. Полилоги, актуализирующие историософскую составляющую цикла, разделены нами на две группы: полилоги, в которых историософская позиция автора, касающаяся того или иного вопроса, очевидна и полилоги, в которых она завуалирована.

ЛИТЕРАТУРА

1. Багатоголосся, або Полілог. *Літературознавча енциклопедія*: у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. (Енциклопедія ерудита). Т. 1: А (аба) – Л (лямент). С. 107–108.

2. Багатоголосся, або Полілог. *Літературознавчий словник-довідник* / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. 2-ге вид., виправл., доповн. Київ: ВЦ «Академія», 2007. С. 72. (Nota bene).

3. Бердяев Н. А. Смысл истории. Москва: Мысль, 1990. 175 с.

4. Нестеров И. В., Хализев В. Е. Диалогическая речь и монологическая речь. *Литературная энциклопедия терминов и понятий* / под ред. А. В. Николюкина. Москва: НПК «Интелвак», 2001. Стлб. 227–230.

5. Соловьев Вс. Собр. соч.: в 9 т. Москва: ТЕРРА – Книжный клуб, 2009. Т. 3: Хроника четырёх поколений: Сергей Горбатов: исторический роман. 432 с.

6. Соловьев Вс. Собр. соч.: в 9 т. Москва: ТЕРРА – Книжный клуб, 2009. Т. 5: Хроника четырёх поколений: Старый дом: исторический роман. 432 с.

7. Теория литературы: учеб. пособ. для студ. филол. фак. высш. учеб. завед.: в 2 т. / под ред. Н. Д. Тмарченко. Москва: Издательский центр «Академия», 2004. Т. 1: Тмарченко Н. Д., Тюпа В. И., Бройтман С. Н. Теория художественного дискурса. Теоретическая поэтика. 510 с.

8. Хализев В. Е. Драма как род литературы (поэтика, генезис, функционирование). Москва: Изд-во МГУ, 1986. 261 с.

ЗАПОЗИЧЕННЯ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНСЬКУ І ЇХ ПРАКТИЧНИЙ ПЕРЕКЛАД

Кононенко Діана Сергіївна

Студент

Національний авіаційний університет

г. Київ, Україна

Вступ. У статті розглядаються процеси засвоєння англійських запозичень у сучасній українській мові. Для цих запозичень характерний термін «англіцизм».

Актуальність роботи полягає в проблемі правильної адаптації та асиміляції нових англіцизмів в українській мові. Ці процеси описані та проаналізовані на лінгвістичному рівні. Дані базуються на інтернет-ресурсах та щоденній мові. Думки лінгвістів з цього приводу діаметрально протилежні. Таким чином, деякі з них вважають, що велика кількість запозичень не надає стабільності українській мові та порушує її ідентичність, але більшість науковців, навпаки, вважають, що багато англіцизмів могли б дати можливість українській стати мовою, доступною для глобального спілкування.

Коли слова переходять з однієї мови на іншу, вони коригуються в новому середовищі та пристосовуються до норм реципієнта мови. Вони зазнають певних змін, які поступово стирають їхні сторонні риси, і, нарешті, вони засвоюються.

Еволюція запозичень у новій мовній системі відбувається відповідно до стандартів української мови з точки зору фонетичного, графічного, граматичного і семантичного рівнів. Це визначається їх здатністю засвоюватися в новій лінгвістиці.

Мета роботи. Детальний аналіз процесів засвоєння англійських запозичень у сучасній українській мові.

Матеріали роботи та методи. При написанні роботи ми спиралися передусім на праці Дьякова А.І. та Локшини М.В. Було використано описові, порівняльні, контекстуальні, структурний, семантичний методи.

Результати та обговорення. Визначено особливості сучасних запозичень та досліджено явище асиміляції англіцизмів у сучасній українській мові.

Згідно зі словником історико-порівняльного мовознавства, лексичне запозичення - це перенесення слова з однієї мови на другу в результаті якогось контакту між носіями двох мов [2, с. 132]

Адже запозичення - явище, що об'єктивно виступає одним з компонентів динаміки мови. Терміном «запозичення» зазвичай позначають як елемент чужої мови (слово, морфему, синтаксичну конструкцію), так і процес входження цього елемента в іншу мову (мова-рецептор, реципієнт, автохтонна мова). Найбільш активно запозичення проходить на рівні лексики, безпосередньо пов'язаному з відображенням у мові зовнішньої та внутрішньої світу людини. Зазвичай причинами запозичення є необхідність позначення реалій чи явищ, досі невідомих носіям мови-реципієнта, або заміни сталого словосполучення однією лексемою заради лаконічності та скорочення мовного потоку (наприклад "пропозиція роботи для кандидата" - "офер", "стати популярним" - "хайпанути", шукати співробітників шляхом переманювання" - "хантити"). Як правило, такий вид запозичень дійсно має безліч переваг, а саме:

- значно скорочує час на викладення інформації, що можливо корисно в small talk (так звана "розмова в ліфті", при якій співрозмовники мають 1-2 хв., щоб поспілкуватися на поверхневій темі), самопрезентації та на бізнес-зустрічах;

- дозволяє користувачу показати свою обізнаність в темі розмови, полімовність та дає відчуття "руки на пульсі";

- розуміння специфічних професійних (вузькогалузевих) чи розмовних запозичень дозволяє швидко оцінити приналежність мовця до певної професійної еліти чи соціальної категорії.

Сучасна глобалізація, діджиталізація, відкриття кордонів та міжнародні ринкові відносини сприяють швидкому переплетенню культур, мов та традицій. Зручним стає використання лексичних одиниць, відомих усім учасникам ринку, представникам різних країн. Особливо вживаними, популярними та досить відомими вважаються запозичення, вживані в сфері комп'ютерних технологій, міжнародних відносин, логістики, маркетингу та в сфері підбору персоналу. Саме ці види професійної діяльності уже є глобальними і можуть одночасно діяти на ринках декількох країн. Тому важливим стає вживання лексичних одиниць, які стирають не лише культурну полігамність, а й мовні бар'єри.

Проте актуальними залишаються питання вивчення особливостей лексико-семантичної варіативності запозичень з англійської мови в українську, а також дослідження ключових аспектів асиміляції англіцизмів у сучасній українській мові.

Фонографічні варіанти еквівалентів іншомовних власних назв зумовлені особливостями звукових і письмових трансформацій англіцизмів та правилами їх запозичення в систему приймаючої мови.

Трансформовані англіцизми передбачають деякі зміни в структурі англіцизмів через необхідність наслідувати українські слова та словосполучення через додавання деяких букв, які не існують в англійській мові або замінюють транскрибовані чи транслітеровані англійські звуки. Ці перетворення характерні для комп'ютерної сфери і молодіжного жаргону. Наприклад, Pagemaker, Outlook, shareware.

Одна система класифікує кальки на п'ять груп [3, с.46-47]:

- семантична калька, де додаткові значення вихідного слова переносяться до слова з первинним значенням цільової мови;
- фразеологічна калька, де ідіоматичні фрази перекладаються дослівно;
- синтаксична калька, де в джерелі є синтаксична функція або конструкція;
- запозичення-переклад, де слово перекладається морфема за морфемою на іншу мову;

- морфологічна калька, куди передається зворот слова.

Кожен рівень мови багатий прикладами. Виділяємо наступні рівні:

1. Графічний рівень.
2. Морфемний рівень.
3. Рівень слів.
4. Рівень словосполучень.
5. Рівень речення.

Графічний рівень ілюструється транслітерованими словами. Морфемний рівень характеризується через морфемний переклад англійських запозичень українською мовою, наприклад, "хмарочос, трудоголік, алкогольік".

Одним з найвидатніших англіцизмів є калька. У лінгвістиці калька – це слово або фраза, запозичені з іншої мови буквально, дослівно слово, або кореневий переклад. Доведення того, що слово є калькою, іноді вимагає більше зусиль, ніж потрібно.

A computer mouse – комп'ютерна миша,

air cushion – повітряна подушка,

barter – бартер,

brand – бренд,

briefing – брифінг,

casting – кастинг,

chat – чат,

discount – дисконт,

hacker – хакер,

lifting – ліфтинг,

link – лінк,

talk-show – ток-шоу,

thriller – трилер,

top – топ,

workshop – воркшоп, etc.

Комбінації слів представлені в наступних прикладах:

gold quota – золота квота,
free trade zone – зона вільної торгівлі,
currency basket – корзина валют,
bad loan – просрочена позика,
sister company – сестринська компанія,
brain gain – приплив мізків,
brain drain – витік мізків,
iron curtain – залізна завіса.

Таким чином, у процесі вивчення та аналізу запозичень з англійської в українську мову необхідно розглянути наступне:

1) Існує складний механізм сприйняття та розуміння мовних одиниць, що може бути причиною можливих випадків з неправильним розуміння тексту;

2) стереотипи мислення та мовні моделі можуть виникати в мовній практиці, тому необхідна точна зосередженість на логічному та раціональному сприйнятті слів;

3) можливість використання комбінованих типів плану уроків передбачає концентрацію уваги на конкретні питання (наприклад, фонетичні правила, морфологічна структура мови, структурно-семантичні особливості словосполучень, семантичні і функціональні характеристики слова тощо);

4) завдяки мові, якою ми озброюємо свій розум, що дозволяє нам не лише обмежуватися комунікативними актами, а й виробити механізм участі у соціокультурне середовище.

Висновки. Отже, у сучасному неотехнократичному світі під впливом глобалізації відбуваються активні трансформації наукового світогляду, тобто знайшли своє відображення в дослідженнях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Поняття нового інформаційне суспільство вже представлено знаками, символами, явищами, стереотипи мислення. На нашу думку, розвиток інформаційно-культурної сфери знань становлять основу цінностей, що є основою культурних стереотипів. Тому можна говорити про культурно-лінгвістичну компетенцію певних носіїв етнічної культури та їх здатність

організувати комунікативну поведінку відповідно до набутих знань (виконання інструкцій, рекомендацій, кодування етн. мовні норми). Запропонована тема дослідження знаходиться в процесі інтеграції науки, посилення гуманізації та гуманітаризації вищої освіти, а отже, може стати вектором майбутніх досліджень у контексті компетентнісного підходу формування в системі вивчення англіцизмів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дьяков А.И. Графическая ассимиляция англицизмов в русском языке /А.И. Дьяков//Теория языка и межкультурная коммуникация.–2012. –№ 2 (12)
2. Dictionary of Historical and Comparative linguistics: Edinburgh University Press, 2000. –1243
3. Локшина М.В. К вопросу классификации заимствования с английского языка// Функциональная лингвистика: Материалы конференции - Симферополь, 1994, - Ч.1, с.46-48

РОЛЬ РОДОВОГО ВІДМІНКА В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Костючек Ольга,

студентка,

Колесник М. Ю.,

викладач

Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

Анотація: у статті описано родовий відмінок як морфологічний засіб вираження семантичної категорії об'єкта в елементарних та неелементарних простих реченнях.

Ключові слова: об'єкт, предикат, відмінок, родовий відмінок.

Процес оновлення словникового складу мови, являється неперервним процесом. Мова – це засіб людської комунікації, вона знаходиться в постійному русі і є складною та багатогранною. Потрібно зауважити, що мова дзеркало суспільства розвиток якого відображається в ній численними лексичними одиницями, які визначають суспільні зв'язки, відносини та зміни, що спричиняють лексичні інновації та перетворенню у мові.

Сьогодні вітчизняні та зарубіжні лінгвісти визнають, що мовні зміни ніколи ще не відбувалися так стрімко як в останні десятиліття, і ці зміни стосуються, насамперед, безпрецедентного збільшення словникового запасу німецької мови. При цьому граматики змушені реагувати на сучасні реалії: це стосується певних переваг у виборі мовних засобів, що з'явилися зовсім недавно [1].

Однією з тенденцій в граматиці сучасної німецької мови є зміни в системі граматичних відмінків - так зване «відмирання відмінків». «Родовий відмінок - мертвий» - подібні слова можна почути всюди. І, дійсно, німецькою мовою бажають сьогодні говорити так *der Hut vom Vater* або *dem Vater sein Hut* замість звичних ще не так давно *des Vaters Hut* або *der Hut des Vaters* [1].

Слід зауважити, що конструкції типу *der Hut vom Vater* зовсім не нові, в деяких німецьких діалектах вони вживаються вже дуже давно. Новим є лише те, що ці вирази з'явилися на сторінках центральних німецьких газет і журналів, зазвучали з екранів телевізорів. І нехай поки це стосується тільки розважальних програм, де взагалі можна почути все, що завгодно, нехай мова ЗМІ через надмірну свободу вже давно викликає неприйняття у освічених людей, тим не менш, доводиться констатувати, що телебачення і преса лише «фіксують», у свою чергу, певні мовні моди і звички [5].

Ще одна тенденція, яка свідчить, на жаль, не на користь збереження впливу *Genitiv* (a) - це все більш часта відсутність закінчень іменників у родовому відмінку, наприклад:

die Rede des Minister, der Besuch des Präsident, die Funktion des Herz.

Однак тут слід звернути увагу на кілька обмежень:

- Закінчення зникає, швидше за все, відповідно з загальною тенденцією до редукування закінчень:

ich hole Geld aus dem Bankomat (en)

ich kaufe den Teddybär (en);

- Закінчення зникає в тих випадках, коли воно є явно надмірним через наявного артикля в родовому відмінку *des*:

der Wagen des Landwirtschaftsminister ist hässlich.

Вже майже доконаним фактом можна вважати відсутність закінчення при вживанні назв деяких країн, а саме:

des Tschad замість *des Tschads*, *des Iran* замість *des Irans* [1].

Нелюбов сьогоденних німців до родового відмінку проявляється все сильніше. Вони то замінюють його давальним відмінком, то ігнорують його закінчення. Так, всюди замість *Deutschlands Hauptstadt* можна почути *die Hauptstadt von Deutschland*, а замість виразу *Siegfrieds Charakter* - тільки *der Charakter von Siegfried* [1].

Як вважають багато німецьких лінгвістів, подібне уникнення родового відмінка пояснюється досить просто: наслідуванням англійської мови. Саме в

англійській мові родовий відмінок утворюється за допомогою прийменника *of*, так як ця мова в значній мірі без закінчень. Це не добре і не погано - це просто інша мова зі своїми власними правилами. Однак переймати чужі правила і чужі мовні звички - процес невдячний: прийменник *of* утворює в англійській мові родовий відмінок, а прийменник *von* в німецькому – давальний і поєднати їх у кожному конкретному випадку просто неможливо, звідси й численні граматичні помилки [1].

Однак багато дослідників і цінителі німецької мови впевнені в тому, що прощатися з родовим відмінком передчасно. Майбутнє ніхто не в силах передбачити, і, хоча, родовий відмінок вживається сьогодні не так часто як раніше, все-таки існують факти, що однозначно свідчать про те, що зникнути родового відмінку не можливо. Ось лише деякі аргументи «за» збереження родового відмінка, які призводять сьогодні німецькі філологи в німецькій пресі і численних інтернет-дискусіях:

1) *«Der Genetiv ist kürzer (ökonomischer) als der Dativ. Dies ist in unserer schnellebigen Zeit sicher ein wichtiges Argument».*

Пор .: *der Hut des Vaters des Nachbarn - der Hut von dem Vater von dem Nachbarn.*

2) *«Die Eitelkeit der Textverfasser: die Wissenschaftler, Berichterstatter usw. wollen zeigen, dass sie gehobenes Deutsch beherrschen, und der Genetiv gehört heute zur gehobenen Ausdrucksweise».*

3) *«Die stützende Funktion des Amerikanischen; im Englischen ist der Genetiv wichtig, und Amerika ist heute unser sprachliches Vorbild».*

Але це думка мовознавців, які часто бачать своє завдання в збереженні мовних традицій[1]. „ Мовна дійсність така, що доводиться констатувати - родовий відмінок в сучасній німецькій мові все менш і менш популярний ” – стверджує С. Носкова.

Так, наприклад, сьогодні в німецьких граматиках можна прочитати, що прийменник *wegen* в деяких випадках може вживатися з давальним відмінком. Прикладом такого випадку виступає вживання прийменника з іменником без

артикля і прикметника: *Wegen Umbau geschlossen* - допустиме вживання, не слід говорити *wegen Umbaus*, бо це буде невірним [1].

Якщо ж іменник вживається з артиклем або прикметником, то краще виглядає родовий відмінок:

wegen des Umbaus, wegen kompletten Umbaus.

Ще один привід, при вживанні з яким родовий відмінок в німецькій мові поступово здає свої позиції, - прийменник *laut*. Все рідше можна почути і побачити вираз *laut eines Berichts* і все частіше - *laut einem Bericht* [1].

Однак з родовим відмінком не все виглядає так однозначно. Він не просто відступає, а активно захищається і навіть, в деяких випадках, завойовує сфери впливу самого давального відмінка, наприклад:

gemäß des Protokolls, entsprechend Ihrer Anweisungen, entgegen des guten Vorsatzes, nahe des Industriegebietes.

Подібне вживання поширене в сьогоdnішньому німецькомовному просторі настільки, що укладачі німецьких граматик змушені спеціально підкреслювати той факт, що в даних випадках слід вживати не родовий відмінок, а давальний [1].

Подібна ситуація склалася і з приводом *trotz*, проте в даному випадку доводиться констатувати вже повну перемогу родового відмінка, так як в сьогоdnішньому вживанні абсолютно коректним виглядає наступний приклад:

Trotz des nervigen Zwiebelfisch (e) s.

Слід зазначити, що в південних областях Німеччини, а також в Австрії та Швейцарії прийменник *trotz* продовжує вживатися з давальним відмінком [1].

Давальний теж може замінювати родовий відмінок, і це зазвичай відбувається в таких випадках:

- Для того щоб уникнути вживання «подвійного» родового відмінка:

laut dem Bericht des Ministers говорять замість *laut des Berichts des Ministers*;

- Коли у множині родовий відмінок не "ідентифікується":

wegen Geschäften замість *wegen Geschäfte* [1].

Нехай родовий відмінок «виходить з моди», він, тим не менш, продовжує займати своє місце в німецькій мові, і з ним доводиться рахуватися. Правила німецької граматики ніхто не відміняв, і, якщо вивчають німецьку мову і хочуть говорити «коректною» німецькою мовою, то і родовий відмінок слід вживати правильно.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Носкова С. Э. Изменения в падежной грамматике современного немецкого языка //С.Э. Носкова// Электронный научный журнал «Мир лингвистики и коммуникации» [Электронный ресурс]. – Тверь: Режим доступа: <http://www.tverlingua.by.ru>

2. Маккензен Л. Немецкий язык. Универсальный справочник. Gutes Deutsch in Schrift und Rede / Л. Маккензен / Пер. с немецкого Е. Захарова. – М.: Аквариум, ООО «Издательство АСТ-ЛТД», 1998. – 592 с.

3. Морозова О.Н., Носкова С.Э. О некоторых тенденциях языковых изменений в германской лингвокультуре / О.Н. Морозова, С.Э. Носкова // Электронный научный журнал «Мир лингвистики и коммуникации» [Электронный ресурс]. – Тверь: ТГСХА, ТИПЛиМК, 2007. – № 1 (6). – Режим доступа: <http://www.tverlingua.by.ru>

4. Морозова О.Н., Носкова С.Э. Размышления об орфографической реформе в Германии / О.Н. Морозова, С.Э. Носкова // Электронный научный журнал «Мир лингвистики и коммуникации» [Электронный ресурс]. – Тверь: Режим доступа: <http://www.tverlingua.by.ru>

5. Романов А.А., Морозова О.Н., Носкова С.Э. Quo vadis, Deutsch? Разговор с изучающим современный немецкий язык. Монография / А.А. Романов, О.Н. Морозова, С.Э. Носкова. – Тверь: Изд-во «Агросфера», 2007. – 222 с.

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ОБРАЗУ ЧОРНОГО ВОРОНА В РОМАНІ ІВАНА БАГРЯНОГО «САД ГЕТСИМАНСЬКИЙ»

Лонська Людмила Іванівна,
доцент кафедри українського мовознавства
і прикладної лінгвістики,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

Вступ. У романі Івана Багряного яскраво представлено образ чорного ворона, який до цього в літературі був опоетизований у піснях, міфах, легендах. В українській етнолінгвістиці крик ворона віщує лихо, рідко – зміну погоди; ворона вважають віщою птицею, яка прогнозує поразку й загибель воїнів.

У лексикографічних джерелах зафіксовано фразему *чорний ворон* у значенні машини, у якій перевозять арештантів. Образ чорного ворона в романі ужито саме з таким значенням, він набуває символічної семантики: є атрибутом системи НКВД, яка знищувала людей фізично, проте не могла зломити морально. Завдяки доступу до архівних документів, виданню творів, що викривають жорстокість та свавілля тоталітарного режиму, мовці мають змогу дізнатися про дійсний стан речей, які коїла система НКВД. Тому, безсумнівно, проблема мовної репрезентації одного з атрибутів більшовицької влади – *чорного ворона* – є актуальною й потребує глибоких досліджень.

Мета – проаналізувати мовні засоби інтерпретації фраземи *чорний ворон* та розкрити символічність цього образу.

Матеріали і методи дослідження. Джерелом дослідження став роман І. Багряного «Сад Гетсиманський», написаний наприкінці 40-х років минулого століття (1948–1950), проте дійшов до читача лише після розпаду СРСР. Основним методом дослідження став інтерпретаційний, який застосовано для розкриття змісту образу *чорного ворона* в тексті; метод *контекстуального аналізу* використано для з'ясування функцій і синтагматичних зв'язків

досліджуваної фраземи, виявлення особливостей взаємодії лінгвістичних та позалінгвістичних чинників.

Результати і обговорення. Твори Івана Багряного є правдивим свідченням злочинів, які чинив сталінський режим. Якщо літературознавчий аспект творчості письменника був об'єктом дослідження значної кількості науковців, то лінгвістичних праць, присвячених мовним одиницям, сьогодні мало: Л. Прокопчук (індивідуально-авторські модифікації компаративних фразеологізмів у «Тигроловах»), авторка статті (лексика політв'язнів НКВД та фразеологізми в романі «Сад Гетсиманський»), біблійні образи в художньому світі І. Багряного (Н. М. Сологуб). Семантику, структуру й стилістичні функції епітетів у творах І. Багряного досліджує М. Братусь, а структуру концепту ДУША – М. Скаб, художньо-словесні символи – Н. Сологуб.

Провідне місце в романі посідає образ чорного ворона, який має символічне значення – це машина, у якій везли арештантів до в'язниць, вона є атрибутом більшовицької влади, тоталітарної системи загалом. Поява цієї машини наганяла страх на людей, тому її маскували під різними назвами. Словосполучення *чорний ворон*, що стало фраземою, передає той жах, який навіювало це слово: *«Чорний ворон» ... Повитий серпанком жаскої слави «чорний ворон»*. Він є «атрибутом всіх «охранок» і їхніх тюрем», *«супутник насильства й смерті»*, *«майже містична істота, нарівні з відьмаками й драконами»*.

Символічність образу чорного ворона створюють метафоричні дієслівні форми на позначення інтенсивності руху: *«чорний хижак, що хапає й мчить людей на шибеницю чи розстріл, у прірву смерті»*, які використовує автор на початку появи цієї вантажівки. Далі дієслова втрачають семантику інтенсивності: машина вже не мчить *«божевільним темпом і зовсім не реве несамовито»* – вона йде, не квапиться, *«щоб не розтрясти дорогоцінний крам»*, адже вона *«везе хліб або морозиво»*.

Опоетизованому образу чорного ворона – птаха-хижака, *«когтистого й дзьобатого, що заносить людину над прірвою й там видовбує їй очі, клює череп*

і пожирає гаряче серце» (с. 310), про якого співали в тюрмах російської імперії, письменник протиставляє образ «сущий», дійсний, реальний, який йменує перифразом *чорна халабуда на колесах, залізна тюрма на колесах*, називає цей транспортний засіб *собачою будкою*, як опозицію до *«чорної карети, везеній кіньми»*. У часи цивілізації карета замінилась чорною автомашиною.

На позначення транспортного засобу, у якому перевозили в'язнів, автор уживає абревіатуру *ЦЕРАБКОП* – напис на будці машини для утаємнення від людей інформації стосовно вмісту цієї будки: перехожі не могли здогадуватися, що в чорному вороні їдуть приречені, адже такою машиною возили хліб. Лицемірство більшовицького режиму відображають рядки, у яких подано опис вантажівки: *«То була вантажна машина з халабудою, розмальованою в яскравий колір» і з написом «ЦЕРАБКОП»* (с. 311), під прикриттям розмальованої зовні машини крилося *«справжнє обличчя системи»* – жорстоке, свавільне, нелюдське ставлення до людини загалом.

Жахітливі умови перевезення в'язнів передають метафоричні описи будки: *«манюсінька клітинка»*, *«залізний мішок»*, призначений *«на одну людину»*, замість того, *«їх туди вихали трьох»*, третій не міг туди втиснутися, *«бо це було проти всіх законів фізики»* (с. 311). У цій вантажівці *«ніяких вікон, навіть завішених чорним запиналом, і ніяких щілин! Тільки вгорі десь просочувалося потроху повітря»*, яке проступало через *«трохи подірявлені бляхи в пів долоні завширшки, мов тертушка. Дірочки були манюсінькі та й ті зроблені непросто, а якось так навскоси, та ще й прикриті дашком, мабуть, щоб нічого не було видно»*. Крізь такий дах не було видно навіть неба, яке асоціювалось з волею. Нелюдські умови перевезення цією автівкою спричинювали думки арештантів про аварію, для них краще було б, якби ця машина *«налетіла на телеграфний стовп, на трамвай або іншу машину, щоб сталась аварія»*, і тоді б, можливо, перехожі дізналися насправді, що перевозять цією машиною.

Метафорою *тертушка* позначає автор вікно в машині, що має символічне значення: отвір як обмеження свободи політв'язнів, які не могли бачити крізь нього, куди, якими місцями їх везуть.

Для змалювання негативного образу чорного ворона письменник використовує слова на позначення його ознак: проклятий, розшифрований, перехняблений, пошкоджений (після аварії); стилістичний негативний відтінок образу чорного ворона створює низка дієслів середнього роду з пейоративною семантикою: *«попихтіло, пойорзало й стало»*.

Дієслова звукової семантики у поєднанні з дієсловами руху, переміщення, епітети, що позначають звуки, – усе це створює символічну картину чорного ворона, який попав у аварію, як чогось нерухомого, неподвижного, «вічного», з одного боку, і чогось страшного, від якого всі бігли вріднобіч, з іншого: *«засюрчали сюрчки»*, *«закричали голоси грізно»*, *«настала тиша»*, *«лаються дїтлахи»*, *«голосні зауваги»*, *«голос дзвінкий»*. На тлі цього крику настає тиша як символ безправності людини в тому божевільному світі, яку з однієї машини перевантажують, як вантаж, як якусь річ, в іншу таку автівку.

Чорний ворон наганяв страху не лише на арештантів, а й на будь-кого. Побачивши таку машину, *«люди панічно розбігалися, щоб не потрапити до ЦЕРАБКООП»*, на їхніх обличчях був переляк.

Автор порівнює образ чорного ворона в епоху Єжова, описану в романі, з попередніми образами: *«цей чорний ворон страшніший і славніший»*. Розсекречений образ чорного ворона, замаскований під ЦЕРАБКООП, викликатиме страх у людей довго, *«змушуватиме здригатись»*.

Висновки. Отже, ті злочини, які коїла система НКВД, асоціюватимуться з чорним вороном не як з поетичним образом, про якого співали пісні, він набуває нового значення – машина, у якій перевозять, за словами автора, *«ще не повішений вантаж»*. Перспективу подальших досліджень можуть становити інші мовні явища, репрезентовані в романі «Сад Гетсиманський», їхня структура, семантика, функційно-стилістичний потенціал, який дасть змогу мовцеві дізнатися про страшну сторінку в історії наших співгромадян –

ежовську епоху, яка намагалася знищити людей, ні в чому не винних, але не знищила їх морально.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арештантська лексика в'язнів НКВД у романі Івана Багряного «Сад Гетсиманський». *III Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Міжкультурна комунікація і перекладознавство : точки дотику та перспективи розвитку»*, 16 березня 2020, Переяслав, 2020. С. 111–114.

2. Багряний Іван. Сад Гетсиманський. Київ : Наукова думка, 2001. 546 с.

3. Опозиція свій / чужий в найменуванні осіб (на матеріалі роману Івана Багряного «Сад Гетсиманський») : «*Освіта і наука в мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку*» : матеріали II Міжнародної наукової конференції. 27–28 березня 2020 р. м. Дніпро. Частина II. Наук. ред. О. В. Висоцький. Дніпро: СПД «Охотник», 2020. С. 261–262.

4. Прокопчук Л. Індивідуально-авторські модифікації компаративних фразеологізмів у художньому дискурсі Івана Багряного. *Комунікативний дискурс : наукова рецепція і стратегії дослідження* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 7–8 квітня 2016 року. Київ, 2016. С. 114–115.

5. Фразеологізми на позначення життя арештантів у романі Івана Багряного «Сад Гетсиманський». *Науковий вісник. Ужгородського університету*. Серія: Філологія. На честь професора Валерія Михайловича Мокієнка. Вип. 1 (43), 2020. С. 214–219.

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМПЛІМЕНТАРНИХ ВИСЛОВЛЮВАНЬ

Матласевич Ірина Юріївна,
студентка Національного університету «Острозька академія»,
м. Острог, Україна

Вступ. Важливим компонентом ефективної комунікації є компліментарні висловлювання. Сьогодні спостерігається підвищення інтересу до гендерних аспектів мовленнєвої діяльності. При цьому гендер розглядається як один із параметрів, за допомогою якого у спілкуванні конструюється соціальна приналежність мовця. Як зазначають науковці (А.Кириліна, М.Томська та ін.), у найзагальнішому плані дослідження гендеру у мовознавстві стосується двох груп проблем – мовна актуалізація гендерного аспекту в мові та комунікативна поведінка чоловіків і жінок, вибір ними відповідних мовних одиниць.

Теоретичною основою представленого дослідження є розробки вітчизняних та зарубіжних лінгвістів (Є.Абрамова, Ф.Карташкова, Є.Клюєв, Н. Куракіна, В. Міщенко, І. Сальникова, І. Шкіцька, Е. Роллтон, М. Вульфсон, Дж. Лакофф, Р. Херберт та ін.). Однак, попри великий внесок, зроблений дослідниками у цій галузі, гендерні особливості компліментарних висловлювань не мають у лінгвістиці достатнього висвітлення. Аналіз праць вітчизняних та зарубіжних лінгвістів показав, що на сьогодні ще чітко не виділено ситуації, в яких функціонує комплімент, немає вичерпного опису впливу гендерних характеристик мовця на оформлення компліментарних фраз, немає чіткої класифікації засобів оформлення компліменту, не виявлено гендерних особливості вживання даних мовних актів у комунікативній поведінці.

Мета роботи. Метою цієї праці є на основі теоретичного аналізу існуючих сучасних досліджень компліментарних висловлювань визначити їх гендерну специфіку.

Матеріали і методи. Матеріалом дослідження стали наукові публікації та дисертаційні дослідження з обраної тематики. Було використано методи контекстуального, функціонального і порівняльного аналізу.

Результати і обговорення. У цілому компліментарні висловлювання аналізують переважно з позицій їх основної соціальної функції – встановлення й підтримування солідаризації між комунікантами (В. Міщенко, Л. Кокойло, Л. Клочко та ін.). При цьому комплімент розуміють як позитивне висловлювання, що стосується будь-якої події, характеристики, пов'язаної з адресатом мовного повідомлення [1, с. 7]. В. Міщенко поділяє компліменти на два класи: етикетні та компліменти-стратегії. Перші є відображенням етикетних моделей поведінки, закріплених за певними ситуаціями спілкування (наприклад, у ситуаціях вітання, реакції на новизну, прийняття подарунка тощо). Компліменти-стратегії спрямовані на скерування розмови в певному напрямку і досягнення практичних цілей: встановлення/підтримання дружніх відносин, переконання, заохочення, «соціального поглажування», психологічної підтримки тощо [8, с. 109].

Сучасна українська дослідниця І.Шкіцька визначає компліментарне висловлювання як таке, що містить позитивну оцінку адресата з боку мовця і вживається мовцем із метою викликати в адресата позитивний емоційний стан [10]. Серед різновидів компліментарних висловлювань авторка називає комплімент, похвалу та схвалення.

Разом з тим, зазначимо, що у великому тлумачному словнику сучасної української мови значення слів «комплімент», «похвала» та «схвалення» збігаються. Так, комплімент трактується як приємні, люб'язні слова; похвала, лестощі [3, с. 561]; похвала – гарний, доброзичливий відгук про кого-, що-небудь, схвалення [3, с. 1093]; схвалення – визнання чийхось дій, вчинків, рішень тощо правильними; позитивне доброзичливе ставлення до кого-, чого-небудь; позитивна оцінка, похвала [3, с. 1420]. Проте, І.Шкіцька розрізняє ці мовленнєві жанри за такими критеріями: 1) умовами істинності: компліменти, на відміну від інших висловлювань позитивної оцінки, характеризуються

надмірністю; 2) часом референції: компліментам притаманні актуальний теперішній час і миттєвість, тоді як для похвали та схвалення це є не обов'язковим; 3) присутністю адресата: похвала, подекуди й схвалення, можуть адресуватися відсутній особі; комплімент передбачає присутність об'єкта позитивної оцінки; 4) способом реалізації (прямі/непрямі висловлювання): похвала і схвалення, зазвичай, передаються прямо, тоді як компліменти часто можуть бути подані в непрямий спосіб; 5) статусними відмінностями між комунікантами: адресантом похвали та схвалення виступає переважно вищий за статусом; 6) характером оцінки (раціональна/емоційна): при похвалі та схваленні домінує раціональна оцінка, натомість як комплімент більшою мірою репрезентує емоційну [10].

З метою визначення комунікативної сутності функціонування компліментарних висловлювань звернемося до поняття мовної стратегії. Комунікативна стратегія у найзагальнішому вигляді розуміється як сукупність запланованих мовцем заздалегідь і реалізованих під час комунікативного акту теоретичних ходів, спрямованих на досягнення комунікативної мети [5, с. 18]. Ця ідея одержала розвиток у працях П. Грайса, Б. Левінсона, Т. Надієної та ін.

Відомі американські психолінгвісти П. Браун і С. Левінсон уводять поняття позитивної та негативної ввічливості (positive and negative politeness) [12, с. 62]. Основним поняттям цієї теорії є поняття обличчя («public self-image face»), під яким розуміють позитивну соціальну цінність, яку має кожен член суспільства. Будь-яка дія здійснюється з метою зберегти «обличчя» або уникнути його «втрати». З іншого боку, Дж. Ліч говорить про постулати симпатії та визнання, які пов'язані не лише з привітаннями та звертаннями, а й будь-якими позитивними твердженнями на адресу співрозмовника [14, с. 123]. Звідси, стратегія позитивної ввічливості передбачає комунікативне співробітництво, що виявляється у прояві уваги та інтересу до слухача, залучення слухача до діалогу, прагнення до згоди.

Стратегії негативної ввічливості пов'язують із розумінням свободи людини у всіх її починаннях, включаючи вербальну поведінку. При цьому

виділяють такі мовні тактики: уникнення прямих прохань; формулювання висловлювань у термінах м'якої модальності; прояв поваги за допомогою пониження власного становища та піднесення адресата [2].

Як уже згадувалося, сучасні лінгвісти звертають увагу на гендерні особливості використання компліментарних висловлювань. При цьому зазначають, що гендерна приналежність визначається тим, до якої групи (чоловічої чи жіночої) людина сама себе відносить і, відповідно, виявляє у спілкуванні характерні риси чоловічої та жіночої лексики, використання інтонації та інших мовних одиниць [7].

Гендерні особливості проявляються також і у виборі тематики спілкування. Як зазначає І.Сальникова, діапазон жіночого спілкування надзвичайно широкий: здоров'я, сім'я, діти, сучасна мода, політика, професійні досягнення та успіхи, фітнес тощо (футбол явно відсутній). У чоловіків теми обговорення більш обмежені, найбільш популярними є робота, спорт, жарти, автомобілі, жінки [9, с. 129]. Дослідники відзначають також, що жінки набагато частіше змінюють предмет обговорення, тема розмови може швидко перескакувати з однієї на іншу; у той час як чоловіки мають тенденцію дотримуватися однієї теми більш тривалий час [11, с.1]. Недавні дослідження в соціолінгвістиці про конкуруючий / кооперуючий поділ чоловічого та жіночого спілкування підтверджує, що чоловіча взаємодія схильна до конкуренції, в той час як жіноча взаємодія типово включає більше «узгодження» і кооперації [13].

Відповідно, гендерні особливості мовців істотно впливають і на оформлення та тематику компліментарних фраз. Встановлено, що жінка є найімовірнішим адресатом компліменту, а чоловік – адресантом. Чоловіки частіше вдаються до компліментів, звертаючись до жінки, і похвали, звертаючись до чоловіка.

Комплімент є одним із найпоширеніших маніпулятивних прийомів у ситуаціях флірту. Компліментарне висловлювання визначається не тільки метою принести задоволення співрозмовнику, але завдяки цьому якнайшвидше досягти бажаного результату. Комуникант-чоловік робить комплімент,

захоплюючись дівчиною, до якої відчуває симпатію. Комплімент дозволяє чоловікові експлікувати свої наміри. Мета комуніканта-чоловіка – встановити близькі стосунки, проте, зустрівши перешкоду з боку комуніканта-жінки, він може використовувати маніпулятивні прийоми, наприклад – супроводжувати комплімент дотиками [4, с.110].

Комплімент комуніканта-жінки у ситуації флірту має свою специфіку. Для фемінної мови характерним є вираження перебільшених почуттів стосовно комуніканта-чоловіка, з одного боку, і применшення власних якостей, з іншого боку. Вектор фемінного компліменту спрямований на підбадьорення чоловіка, що зрештою сприяє досягненню поставленої мети. Особливий тип компліменту становлять висловлювання, у яких жінка висловлює своє виняткове ставлення до чоловіка. Комунікант-жінка, яка має на меті викликати симпатію чоловіка, зазвичай, підкреслює своє занепокоєння його становищем [4, с.110].

Д.Ковшова у процесі діахронічного аналізу виявила, що компліменти, які містять експресивні іменники, вживаються жінками частіше одна до одної, ніж до чоловіка. У ході дослідження синтаксичної організації компліменту Д.Ковшовою виявлено, що у ХХІ столітті зростає частота використання чоловіками компліменту-порівняння а компліменту-привітання, порівняно з компліментом-похвалою [6].

Н.Куракіна встановила, що гендерна специфіка сучасного компліменту полягає у домінуванні жінки не тільки у ролі адресата, а й адресанта компліменту. Комплімент чоловіка менш частотний у комунікації, ніж жіночий, традиційно орієнтований (на партнерку з діалогу) та бідний у структурному та мовному плані [7].

Своєрідністю сучасного етапу функціонування компліментарних висловлювань є нові форми їх реалізації – інтернет-компліменти. Н.Куракіна зазначає, що ця нова форма багато в чому повторює тематику та структуру «класичного» компліменту, але, все ж таки, має специфічні риси. Він спрямований, в основному, на зовнішні дані людини, має різну структуру: від однослівних номінацій до риторичних питань. У більшості випадків до

компліменту додаються знаки оклику, крапки, смайли, завдяки яким комплімент впливає сильніше, викликає більше позитивних емоцій [7].

Останнім часом у літературі дедалі частіше з'являються компліменти, що відображають кризу гендерної приналежності особистості, що виражається в адресній схемі компліменту: адресант і адресат – особи однієї статі. При цьому, як зазначає Н.Куракіна, компліментарні висловлювання представників гомосексуальної орієнтації відрізняються від компліментів гетеросексуальної більшості: їм характерні підвищена емоційність, багатослівність, використання різних риторичних фігур і наявність натяку на нестандартну форму любові. Такі специфічні особливості мовної поведінки представників гомосексуальної орієнтації зумовлюють виділення нової, гомосексуальної, субкультури [7].

Отже, як показав проведений теоретичний аналіз, гендерний параметр комунікантів позначається на особливостях компліментарних висловлювань. Чоловічі компліменти жінці найчастіше висловлюють похвалу її зовнішнім даним і є дуже емоційними, багатослівними, з використанням різних стилістичних засобів. Компліменти чоловікові менш емоційні, часто з інтенцією нейтральної похвали на адресу інтелектуальних або професійних якостей адресата, і не рясніють багатством виразних засобів, для них характерна маскулінна лексика та клішовані структури. Жіночі компліменти, як чоловікові, так і жінці, більш стримані за формою та змістом. Як показують сучасні дослідження, гомосексуальна орієнтація комунікантів також впливає на їхню мовну поведінку, що проявляється у виборі мовного оформлення компліментарних висловлювань, а також у способі реакції на них.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Абрамова Є.Ю. Граматична організація та комунікативна сутність компліменту в англomовному художньому діалозі: дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 2015. 229 с.

2. Абрамова Е.Ю. Коммуникативный статус англоязычного комплимента в аспекте вербальных стратегий и тактик речевого общения. *Тэарэтычныя і прыкладныя аспекты этналагічных даследаванняў: зборнік*

наукових артыкулаў. Мінск: БНТУ, 2019. С. 299-304. URL: <https://rep.bntu.by/bitstream/handle/data/58942/299-304.pdf?sequence=1>

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. 1736 с.

4. Карташкова Ф.И. и др. Комплимент как интенциональное состояние и как манипулятивный прием. *Вестник РУДН. Серия: Теория языка. Семиотика. Семантика*. 2017. Т. 8. № 1. С. 106-114.

5. Клюев Е.В. Речевая коммуникация: успешность речевого взаимодействия. М., 2002. С. 18-19.

6. Ковшова Д. О. Еволюція мовного акту компліменту в російській мові: діахронічний аспект: Дипломна робота. Одеса, 2018.

7. Куракина Н. А. Прагматический аспект комплиментарных высказываний (на материале англо-американской художественной литературы): дисс... канд. филолог. наук. Калининград, 2016. 168 с.

8. Мищенко В.Я. Классификация речевых актов комплимента. *Вісник Харківського державного університету: № 390*. Х.: Константа, 1997. С. 107-111.

9. Сальникова И.В. Комплимент в британской и американской лингвокультурах: коммуникативные, лингвопрагматические и лингвокультурологические аспекты: дис. канд. филол. н. Воронеж, 2006. 155 с.

10. Шкіцька І. Ю. Жанрові особливості компліментарних висловлювань у маніпулятивній стратегії позитиву. *Культура народів Причорномор'я: науч. журнал*. Симферополь, 2009. № 168. Т. 2. С. 372-374.

11. Boynton P. A gossip with the girls? URL: <http://muammerkaraca.blogspot.ru/2012/01/gossip-with-girls.html>

12. Brown P. Universals in Language Usage: Politeness Phenomena. *Questions and Politeness. Strategies in Social Interaction*. London : Longman, 1988. 191 p.

13. Fox K. Watching the English. The Hidden Rules of English Behaviour. London, 2004. 424 p. URL: http://ilmk.khspu.ru/?wpfb_dl=171, p. 53–57

14. Leech G. Principles of Pragmatics. London: Longman, 1983. 250 p.

ВИКОРИСТАННЯ ГРАМАТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ (НА ОСНОВІ ІТАЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)

Миколаєнко Марина Юрївна

Асистент

Київський національний університет культури і мистецтв
м. Київ, Україна

Вступ. Під час перекладу рекламних текстів перекладачам та філологам доводиться використовувати перекладацькі трансформації, які спрощують роботу та поліпшують отриманий результат. На рівні з лексичними, граматичні трансформації стають важливим елементом під час перекладу, адже дозволяють коректно сформулювати думку у вигляді нового рекламного слогану.

Мета – охарактеризувати використання граматичних трансформацій під час перекладу італійських рекламних текстів українською мовою з метою поліпшення вихідного слогану.

Матеріали і методи. Матеріалом для дослідження стали італійські рекламні тексти відомих світових брендів.

У роботі було використано ряд теоретичних та емпіричних методів. Серед теоретичних можемо виокремити методи аналізу та синтезу, узагальнення та систематизації, серед емпіричних – порівняння та описовий методи.

Результати дослідження. Проблема перекладу рекламних текстів нині лишається актуальною, зважаючи на ряд культурних, релігійних, соціальних особливостей країни, з мови якої здійснюється переклад. Є. Л. Головльова пише, що «необхідно перекладати дух рекламного звернення, а не просто слова» [Головльова, 2003]. В. Н. Комісаров, який окреслив головні принципи перекладацьких стратегій та вважав, що потрібно перекладати «сенс, а не букву» [Комісаров, 1990].

Перекладачі застосовують ряд трансформацій для покращення перекладеного тексту. Надзвичайно важливими є граматичні трансформації, які

є досить поширеними під час перекладу рекламних текстів. Їх використовують, коли потрібно зробити зміни на морфологічному та синтаксичному рівні тексту. Це спричинене тим, що лексичний склад та граматичні категорії мов різняться між собою та потребує перш за все досконалого вивчення, з'ясування різниці та схожості, аби краще розуміти з яким матеріалом ми будемо працювати далі і який ряд трансформацій будемо використовувати.

Для забезпечення хорошого перекладу спершу треба порівняти деякі граматичні категорії італійської та української мов. Якщо категорії збігаються у двох мовах, то граматичні трансформації не потрібно використовувати.

Ми використовуємо граматичні трансформації під час перекладу, якщо в українській мові відсутні категорії, які є в італійській мові (наприклад, артиклі, герундій), якщо певні категорії частково або повністю розбігаються (пасивні конструкції).

Так важливим є переклад артиклів, яких в українській мові просто нема. В італійській мові артиклі – невід'ємна частина змісту слова, хоча часто вони опускаються саме в назвах, тож під час перекладу він теж повинен якось виражатися. Скажімо у тексті MasterCard: *“Ci sono cose che non si possono comprare, per tutto il resto c'è MasterCard”*, артикль *il* підкреслює все те, що лишилось.

Також інфінітив перекладається по-різному. Так наприклад у рекламних текстах *“Dobbiamo parlare”* (Twix), *“Un dado che sa fare il dado”* (Knorr), *“È bello camminare in una Valleverde”*, *“Con Nelsen Piatti li vuol lavare lui”*, *“Perché pagare di più?”* (Tele2), *“L'analcolico biondo fa impazzire il mondo”* (Crodino) інфінітив в італійській мові перекладається інфінітивом і в українській. Але так відбувається не завжди.

Скажімо, перекладаючи слоган *“Prevenire è meglio che curare”* (Mentadent), в українському варіанті інфінітив зникає, натомість перекладаємо як: «Профілактика краща за лікування». Таким чином інфінітив ми переклали іменником. А в слогані *“Provare per credere”* (Aiazzone) інфінітив *provare*

перекладаємо дієсловом у кличному відмінку, другий інфінітив так і перекладаємо.

Говорячи про використання граматичних трансформацій під час перекладу, варто згадати про перестановку як у межах окремого поняття, так і в межах цілого речення. В українській та італійській мовах порядок слів вільний, адже обидві мови відносяться до ряду синтетичних, але і тут перестановка відіграє важливу роль, адже так можна посилити те чи інше слово, той чи інший образ.

Не менш важливою граматичною трансформацією є заміна, що є достатньо поширеною під час перекладу. Змінюватися можуть форми слова, частини мови, члени речення. Ця трансформація також має покращити перекладений варіант. Проте замінити треба правильно, аби не переінакшити основний посил, який був вкладений із самого початку.

Якщо ми говоримо про заміну форми слова, то сюди належать категорії числа іменників, категорії часу у дієсловах. Заміна частин мови передбачає наприклад заміну іменника займенником, прикметника – прислівником. Заміна членів речення передбачає зміни на синтаксичному рівні. Так, наприклад пасивні конструкції замінюються активними [Добровольська, 2017].

Коли говоримо про граматичні трансформації, варто зазначити, що в українській мові всього три часи, на відміну від італійської, в якій часів значно більше. На це теж треба звернути свою увагу, адже той чи інший час, використаний в італійській мові, може надавати більшого значення всьому рекламному повідомленню. Потрібно зважати, що наприклад доконаність у минулому в італійській мові виражається часом *Passato Prossimo*, недоконаність – *Imperfetto*. Слід знати усі випадки використання того чи іншого часу, аби передати зміст якомога точніше.

Можна навести такі приклади вживання минулого часу у рекламних слоганів: “*E’ nuovo?*” “*No, lavato con Perlana*”. (Ammorbidente Perlana) («Нова?» «Ні, просто випрана з Перволь»), “*Io ce l’ho profumato... L’alito ce l’ho profumato con Mental, perché Mental profuma l’alito. E che avevi capito?*”. Так,

перший приклад говорить про якість товару, порошок настільки хороший, що навіть старий одяг має вигляд, як новий.

Проте в більшості рекламні слогани створюються у теперішньому часі, адже покупець є тут і зараз, він хоче придбати товар, зважаючи на всі досягнення людства на сьогодні. Теперішній час, а в італійській мові *Presente*, говорить про новизну товару та про його актуальність на ринку не лише однієї країни, але й усього світу. *“La lavatrice vive di più con Calfort”* (“Calfort”) (Ваша машина служитиме довше Calfort), *“Red Bull ti mette le ali!”* (bevanda “Red Bull”) (Red Bull надає крила), *“Magico Lipton, per me numero uno!”* (Tè “Lipton”) (Чай Ліптон, номер один для мене), усі ці рекламні слогани створені у теперішньому часі. Така тенденція є не лише в Італії, а й у всіх країнах.

Висновки: у роботі було охарактеризовано особливості застосування граматичних трансформації при перекладі рекламних повідомлень із італійської мови українсько. Граматичні трансформації дозволяють поліпшити перекладений текст, грамотно сформулювати думку та викласти її без помилок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Головлева Е. Л. Основы рекламы. Учебное пособие. М.: ЗАО Издательский Дом «Главбух», 2003. 272 с.
2. Добровольська Д. М. Мовні особливості англomовних рекламних слоганів та їх відтворення українською і російською мовами : автореф. дис. ... на здоб. наук. ступ. канд. філол. наук. Південноукраїнський нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2017. 17 с.
3. Комиссаров В. Н. Теория перевода. М.: Высшая школа, 1990. 251 с.
4. Якутина Е. Н. Атрибуция рождения рекламы в Италии. М.: Московский гуманитарный университет, 2017. С.39–44.
5. Codeluppi V. Storia della pubblicit? Italiana. Roma: Carocci editore, Sfere, 2013. 182 p.

ПРОБЛЕМАТИКА ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Музика Ю. А.,
студентка,
Колесник М. Ю.,
викладач,
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ

Анотація: У статті розглянуто особливості перекладу німецьких фразеологічних одиниць українською мовою. Досліджено основні способи їх перекладу. Визначено основні методи перекладу фразеологічних одиниць.

Ключові слова: фразеологічні одиниці, способи перекладу, фразеологічний еквівалент, проблема перекладу.

У процесі розгляду специфіки фразеологічних одиниць та їх статусу у системі мови, варто зауважити, що мова є універсальним засобом вираження людської думки. До того ж, за своєю семантичною структурою має потенціал для відображення навколишньої дійсності, у свідомості окремого індивіда, так і народу загалом. З урахуванням мови здійснюється специфічна форма відтворення інформації, тобто культури, традицій, вірувань, історії буття тощо.

Фразеологічні одиниці передають цінні країнознавчі надбання, оскільки вони вміщують етнолінгвістичні компоненти. Усі значення фразеологічних одиниць пов'язані з людиною, її сприйняттям світу і ставленням до дійсності.

Актуальність теми полягає в тому, що специфічність перекладу фразеологізмів з німецької мови на українську має певні проблеми, з якими стикається перекладач. Актуальним є і те, що з кожним днем знаходяться нові вирішення цих проблем під час перекладу.

Мета дослідження: виявити проблеми стосовно перекладу фразеологізмів з німецької мови на українську та знайти правильне рішення виявлених проблем.

Відтворення фразеологічних одиниць німецькою мовою - дуже важке завдання. «Завдяки своєму семантичному багатству, образності, лаконічності і яскравості фразеологія відіграє в мові дуже важливу роль». Вона надає мовленню виразності та оригінальності. Переклад фразеологічних одиниць, особливо образних, становить значні труднощі. Це пояснюється тим, що багато з них є яскравими, емоційно насиченими зворотами, що належать до певного мовного стилю і часто носять яскраво виражений національний характер. При перекладі стійких сполучень слів варто також враховувати особливості контексту, у якому вони вживаються. Багатьом німецьким фразеологічним одиницям характерні багатозначність і стилістична різноплановість, що ускладнює їх переклад на інші мови. Особливо широко фразеологізми використовуються в усному мовленні, в художній і політичній літературі.

При перекладі фразеологізму перекладачеві необхідно передати його зміст і відобразити його образність, знайшовши аналогічний вислів в німецькій мові й не випустивши при цьому з виду стилістичну функцію фразеологізму. При відсутності в німецькій мові ідентичного образу перекладач змушений вдаватися до пошуку «приблизної відповідності».

Значному числу фразеологізмів в німецькій мові можна знайти повні відповідності в українській. Так, наприклад, німецькому фразеологізму – «*Es ist nicht alles Gold, was glenzt*» відповідає український: «*Не все те золото, що блищить*». В даному прикладі ми бачимо повну семантичну відповідність. Сенс, який був закладений в мові оригіналу, повністю збережений при перекладі. Читач сприймає даний фразеологізм однаково, прочитавши його на українській, та німецькій мові, тобто в обох рецепторів інформації виникає одна і та ж предметна ситуація, одна і та ж картина відображення дійсності.

Що стосується граматичного рівня, то в даному прикладі, ми бачимо не повну відповідність. Так, перша частина висловлювання відноситься до теперішнього часу- «*Es ist nicht alles Gold*», так само як і в українській відповідно, а ось у другій частині з'являється форма минулого часу – «*was glenzt*». В українському варіанті обидві частини даного фразеологізму

відносяться до теперішнього часу. Однак, ці невідповідності в часі не заважають розумінню фразеологізму.

З перекладацької точки зору німецькі фразеологічні одиниці діляться на дві групи: фразеологічні одиниці, що мають еквіваленти в українській мові; безеквівалентні фразеологічні одиниці. Розглянемо ще варіанти перекладу з повним фразеологічним еквівалентним перекладом. Так, наприклад, німецькому фразеологізму «*Auf alle Knöpfe drucken*» можна знайти варіант перекладу – «*Натиснути на всі кнопки*». Такий переклад відповідає оригіналу на всіх рівнях, а саме, на лексичному, граматичному і семантичному. Єдина відмінна риса стосується порядку слів. Так, в німецькій мові інфінітив знаходиться на останньому місці, що, власне, є правилом німецької мови. Згідно ж українській граматики інфінітив ставиться на перше місце. Більш того, в цьому висловлюванні він є найбільш значимою частиною в вираженні.

Подібних прикладів багато. За таким же принципом будуються такі фразеологізми: «*Auf Kohlen sitzen*»- «*Сидіти як на голках*»; «*Donner und Blitz schleudern*» – «*метати грим і блискавку*»; «*Einen Schatten auf j-n / etw. Werfen*» - «*Кинути тінь на кого-небудь / на що-небудь*». У цих прикладах можна спостерігати повну відповідність на лексичному і семантичному рівнях. Що стосується, граматичного рівня, то, як вже було описано вище, єдина відмінність полягає в порядку слів в фразеологізми. Однак в цілому, це не ускладнює розуміння, тому фразеологізми повністю еквівалентні.

Стійкі сполучення слів іноді доводиться перекладати дослівно, незважаючи на наявність повного або часткового еквівалента. Дослівний переклад особливо важливий, коли образ, який міститься у фразеологізмі, необхідний для розуміння тексту, а заміна його іншим образом не дає достатнього ефекту. Дослівний переклад часто застосовується при наявності розширеної метафори, фразеологічних синонімів, гри слів і каламбурах.

Калькування дає можливість донести до українського читача живий образ німецького фразеологізму, що неможливо при використанні вільного необразного словосполучення, що є українським поясненням значення

німецького фразеологізму. Розглянемо ще приклади перекладу фразеологізмів за допомогою кальки.

Наприклад, фразеологізм «*Weisse Rabe*» перекладається за допомогою калькування – «біла ворона». Причому даний фразеологізм має позитивне значення "розумний, обдарована людина", в той час, як український фразеологізм - негативне значення "несхожий на інших". Таким чином, граматика і лексика даних фразеологізмів буде повністю схожа, а ось в плані семантиці, дані вирази матимуть різні смисли німецькою та українською мовами.

Таким чином, характерною рисою калькування є, в більшості випадків, повне уподібнення лексики, грамматики і семантики фразеологізму.

Отже, для правильного вирішення питання про переклад конкретних фразеологічних одиниць, перекладач повинен ясно усвідомлювати, який з способів він використає: які елементи фразеологізму ІМ можна замінити або взагалі не перекладати, де використати еквівалент, де подати переклад кожного слова тощо. Перекладача перед усім мусить хвилювати найбільш точна відповідність загального змісту, емоціонального та стилістичного забарвлення, природна відповідність культурологічного фону.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Комиссаров В.Н. Теория перевода- М.: Высш. ш., 1990. -287с.
2. Лозенко І. В. Практичне використання фразеологічних одиниць/Німецька мова в школі. №3(27). - 011.- С.12-14
3. Мирам Г.С. и др. "Основы перевода: Курс лекций, 2002. - 237с.
4. Особливості художнього перекладу німецьких фразеологізмів // [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://knowledge.allbest.ru/languages/3c0a65635a2bc78a5d43a88521316d37_0.html
5. Чуйко Галина, Переклад ідіом з німецької мови // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://everest-center.com/pereklad-idiom-z-nimetskoyi-movi>

ПАРЕМІЙНА ПРОФІЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ ПОГОДА В ІСПАНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ

Носаненко Тетяна Олексіївна

Магістрант

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Вступ./Introduction. Фразеологічний фонд відіграє особливу роль в корпусі мовних і мовленнєвих засобів, що репрезентують концепт ПОГОДА, оскільки, за словами В. В. Привалової, одиниці фразеологічного фонду – це «мовні знаки що об’єктивують національно-культурні особливості образів свідомості представників певної етнолінгвокультури.

Ціль роботи./Aim. Виокремлення когнітивних ознак в структурі концепту ПОГОДА, репрезентованих пареміями.

Матеріали і методи./Materials and methods. Матеріалом для дослідження послуговували фразеологічні одиниці, вибрані методом суцільної вибірки із періодичних видань та лексикографічних джерел іспанської мови. У роботі використовувався комплекс теоретичних та емпіричних методів дослідження: лексикографічний метод, контекстуальний метод.

Результати і обговорення./Results and discussion. Асоціативно-образні семи концепту Погода декларують досвід іспаномовного ареалу, щодо дослідження погодних умов та їх вплив на врожайність, що вказує на землеробську діяльність у минулому: в іспаномовній пареміокультурі перцептивно-образна акцентуація Погоди навесні асоціюється з дощовою та мінливою погодою. У внутрішніх регіонах Іспанії уночі дуже холодно до самої середини червня, тому народ радить не відкладати плащ далеко (*Hasta el cuarenta de mayo no te quites el sayo; Guarda el sayo para mayo*); коли дощить в січні, а в квітні йде сніг, не буде урожайного року (*Año ruin cuando llueve en enero y nieva en abril*); коли дощить в травні, то урожайний буде весь рік (*Agua de mayo, pan para todo el año*); коли в березні погода тепла, то в травні буде

прохолодно (*Cuando marzo mayea, mayo marcea*); але коли в квітні погана погода, то травень буде теплим (*Dice mayo a abril: Aunque te pese, me he de reír*). Згідно з прислів'ями погода восени мінлива та дощова, часто з'являються тумани: у центральних зонах на світанку часто зявляються тумани у листопаді (*La niebla de noviembre trae el Sur en el vientre*); коли в листопаді спекотно, то в травні – морозно (*Noviembre caliente, mayo helado*).

До того ж можна прослідкувати, що погодні умови у різних географічних зонах Іспанії різко відрізняються: у центральній зоні Піренейського півострову переважає гориста місцевість, через що більшу частину року йде сніг, але влітку спекотно (*Nueve meses de invierno y tres de infierno*);

Проаналізувавши паремії, можна дізнатися народні свята нації, пору року їх проведення, та погодні умови, характерні для певного проміжку часу: погода до (католицького) Різдва (25 грудня) ще не характерна морозами (*Hasta el día de Navidad no es invierno de verdad*); якщо підморожує на Санта Люсію (13 грудня) – весна буде теплою (*Si hiela en Santa Lucia, en primavera habrá buenos días*); коли на Стрітєння дощить (2 лютого) - погода буде ясною; якщо не дощить, то зима задме вітрами (*Cuando la Candelaria plora, el invierno es fora; si no plora ni hace viento, el invierno es dentro, y cuando ríe, quiere venir*); якщо дощі на Святого Василя (у серпні), то не буде ні вина, ні хліба (*Agua de San Juan, quita vino y no da pan. También se dice esta versión más larga: Agua por San Juan, quita vino y no da pan; por agosto, ni pan ni mosto*); у день Святого Педро і Святого Фелісез (1 серпня) зазвичай мороз (*San Pedro y San Felices, frío en las narices*). До того ж жителі іспаномовного ареалу досліджували погодні умови не лише характерні для певної пори року чи свята, але й пов'язували їх з природними явищами: якщо під час нового місяцю гроза, готуйтеся до дощу (*Truenos con luna nueva, prepárese a que llueva*); коли зявляється райдуга, буде дощ, тому треба було залишати роботу, і йти ховатися (*Arco al poniente, deja el arado y vente*); коли небо вкрите хмарами, навіть якщо й не дощить, дощитиме завтра (*Cuando el cielo está de lana, si no llueve hoy, lloverá mañana*); якщо на небі купчасті хмари, то це знак дощу (*Cielo empedrado, suelo mojado; El cielo*

aborregado, antes de tres días bañado); коли йде сильний дощ із східним вітром, то здіймається буря, що нібито підіймає каміння (*Cuando con solano llueve, todas las piedras mueve*); накопичення води у формі снігу узимку необхідне для гарного урожаю (*Año de nieves, año de bienes*). У пареміях увага приділяється важливості вирощування культур злакових та винограду (*A su tiempo maduran las uvas*). Зі злакових отримують хліб, а з винограду - вино (*Agua de San Juan, quita vino y no da pan*). Виділяємо ідіоми, що профілюють концепт ПОГОДА та його фрагменти на основі метафоризації. Тобто, за допомогою метеорологічних явищ описується почуття людини чи певна життєва обставина: переживати невдачну пору для чогось (*Correr /soplar malos vientos; Correr malos tiempos*); звичайне явище для певної пори року або для певних обставин, плід сезону (*Fruta del tiempo /de estación*).

Висновки./Conclusions. Тож, погодні умови є важливою складовою життя носіїв іспанської мови, що впродовж багатьох років, досліджуючи їх, укладали свій досвід у народну мудрість. Асоціативно-образні семи концепту ПОГОДИ в іспаномовній пареміокультурі декларують досвід іспаномовного ареалу, щодо дослідження погодних умов та їх вплив на врожайність, що вказує на землеробську діяльність. З допомогою прислів'їв та приказок, можна дізнатися про погодні умови, характерні для певних пір року, свят; дослідити диференціацію клімату Піренейського півострову, за допомогою паремійної профілізації концепту, з'ясувати урожай яких культур є характерним для території проживання носіїв іспанської мови; прослідкувати профілізацію концепту ПОГОДА на основі метафоризації, пов'язаної з почуттями людей.

ВІЙСЬКОВІ ЗАПОЗИЧЕННЯ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

Пудровська М. М.

Старший викладач кафедри філології,
перекладу та стратегічних комунікацій
Національна академія Національної гвардії України
м. Харків, Україна

Запозичення – це процес, в результаті якого в мові є і закріплюється деякий іншомовний елемент (перш за все слово або повнозначна морфема). Іншомовні запозичення є результатом взаємодії різних народів в аспекті економічних, військових, соціальних, і навіть наукових зв'язків [1].

Запозичення становлять особливу категорію лексики конкретної мови як з погляду процесів номінації, так і в аспекті мотивації. Такий метод прийняття нової лексики, можливо, є одним із рішень проблем мовної номінації. Запозичення, що виникають внаслідок мовних контактів та розширення під впливом інших мов, становлять певну економію мовних зусиль при породженні мови, тому що для заповнення номінативних лакун, що виникли в даній мові, використовуються готові одиниці іноземної мови. У той же час втрата колишніх асоціативних зв'язків, що існували в мові, з якої вони запозичені, тягне за собою і втрату, можливо, властивого запозиченим словам джерела мотивації. Це викликає суттєві труднощі при розпізнанні їх сенсу в процесі сприйняття мови [2].

«Як відомо, у певний період історії та мова має найбільший вплив на інші мови, чия країна на даний момент є економічно, або в культурному відношенні домінуючою, або де відбуваються якісь історично значущі події» [3, С. 6].

З лінгвістичної точки зору лексичне поле, що відноситься до збройної сили, є область дослідження, що цікавить лексиколога в багатьох відношеннях. Військові слова та висловлювання насамперед свідчать про історичний розвиток війни – від уявлення, яке цивілізація чи епоха має про цей соціальний феномен, до доктрини застосування сили, не забуваючи при цьому про різні

стратегії, яким віддається перевага відповідно до розвитку техніки та звичаї – такі як ворожі відносини, що підтримуються протягом історичного часу династіями, народами та націями. Цей перший підхід до культурних і матеріальних фактів, скоріше соціолінгвістичний, ніж лінгвістичний, оскільки він розглядає мову як глобальний соціальний факт, звертаючи увагу на слова, щоб знайти в них відображення речей, імпортованих і прийнятих з успіхом.

Тісні контакти між Францією та Італією мають давню історію. І не дивно, що мови обох країн відображають ці відносини за багатьма взаємними ознаками. Війна з Італією та знайомство з італійською військовою сферою ввели у французьку мову такі військові терміни, як: *attaquer – attaccare, barricade – barricata, bastion – bastione, bataillon – battaglia, brigade – brigata, canon – canone: cantine – cantina, cartouche – cartoccio, cavalcade – cavalcata, cavalerie – cavalleria, cavalier – cavalière, citadelle – cittadella, colonel – colonnello, caporal – caporale, escadron – squadrone, escorte – scorta, fantassin – fantaccino, parapet – parapetto, sentinelle – sentinella, soldat – soldato*. До них також належать морські терміни, такі як: *boussole – bossolo, escadre – squadra, golfe – golfo, frégate – fregata*.

Найчастіше лексика арабського походження запозичується до французького аргю. У період колонізації країн Магриба велика кількість арабських слів була запозичена у французьке військове аргю, при цьому втрачалося основне значення, слово використовувалося для позначення предметів військової реальності: *barda – вантаж солдата* (араб. «сідло осла»). Однак прислівники та займенники запозичувалися у французьке військове аргю з тими значеннями, з якими функціонували в арабській мові, наприклад: *fissa – швидко, tasache – нічого* тощо. Переходячи в просторічну французьку мову, слова військового аргю арабського походження розширили значення.

1618-1648 рр. 30-річна війна зіштовхнула Іспанію з Нідерландами, Францією та Англією. Іспанська імперія перебувала в боргах і занепадала. 1700 рік останній іспанський представник династії Габсбургів Карл II вмирає бездітним. Починається війна за Іспанську спадщину між австрійською гілкою

династії Габсбургів та французькими Бурбонами, яка закінчується 1713 році. Королем Іспанії проголошено Пилипа Анжуйського (Філіп V). XVIII ст. об'єднання Іспанії при Бурбонах. Життя країни будується на французькому зразку. В 1808 рік Наполеон захоплює Іспанію та оголошує Жозефа Бонапарта її королем. У період з 1618 до 1808 року у французьку мову прийшли слова, що стосуються військово-морських термінів: *accastiller, accastillage, caboter, cabotage, flotille, casque, adjudant* та інші.

Запозичення є невід'ємною частиною будь-якого неізолюваної мови. Вони неминучі, тому що відбувається спілкування народів та країн. І для позначення нових предметів та явищ необхідні нові слова. На формування французької військової термінології вплинули дуже багато країн. В роботі представлені лише деякі з них, а саме Італія, Іспанія та арабські країни. Дослідження доводить, що найбільше військових запозичень саме з італійської мови, проте це ніяк не зменшує вплив інших мов у збагаченні французької військової термінології.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. М.: Прогресс, 1993.
2. Харитончик З.А. Лексикология английского языка. Минск: Высшэйшая школа, 1992.
3. Готлан Ю.А. Французские заимствования в немецкий язык со значением «чистый» // Язык и культура. 2013. № 4 (24). С. 5–13.

ГЕНДЕРНІ ТА СОЦІАЛЬНІ РИСИ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Радю Андрій Володимирович

Здобувач вищої освіти ОС «Магістр»

Науковий керівник:

Шавловська Тетяна Сергіївна

кандидат філологічних наук, доцент

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Ізмаїл, Україна

Вступ. Сучасні тенденції у лінгвістичні науки тяжіють до становлення соціокультурних особливостей стилю автора через репрезентацію цих явищ у мовній особистості тексту. Дослідженню цих проблем присвячено не одну роботу останніх 5 років, що говорить про актуальність напрямку вивчення таких соціальних рис, як гендер.

Метою статті є аналіз розуміння гендеру мовної особистості та уніфікація поглядів науковців на це лінгвістичне явище. Методами дослідження виступають аналіз наукових досліджень лінгвістів з приводу визначення гендерних та соціальних рис мовної особистості та способів їхньої репрезентації у тексті та синтез узагальненого погляду на такі явища.

Обговорення та результати. У сучасній лінгвістиці не згасає інтерес до мовної особистості, яка вперше була обґрунтована як особливий об'єкт філології Ю. Н. Карауловою в останній третині ХХ століття.

Мовна особистість являє собою «багатовимірне утворення» [3, с. 21], але існуючі в сучасній лінгвістиці підходи до вивчення мовної особистості можуть бути зведені до наступних типів [2, с. 42]:

1) психологічний аналіз мовної особистості (в психології розроблено безліч класифікацій характерів – від античної моделі темпераментів до теорії акцентуйованих особистостей);

2) соціологічний аналіз мовної особистості (виділені і описані в соціології та соціолінгвістиці мовні індикатори певних суспільних груп – від індикаторів соціальної ідентичності в малих групах (шкільний клас, виробничий колектив)

до індикаторів комунікативної поведінки великих груп (мова молоді, гендерні характеристики мови));

3) культурологічний аналіз мовної особистості (моделювання лінгвокультурних типажів – узагальнених відомих представників певних груп суспільства, поведінка яких втілює в собі норми лінгвокультури в цілому і впливає на поведінку всіх представників суспільства, наприклад, «китайський лікар», «шкільна вчителька», «англійська джентльмен»);

4) лінгвістичний аналіз мовної особистості (опис комунікативної поведінки носіїв елітарної або масової мовної культури, характеристика людей з позицій їх комунікативної компетенції, аналіз креативної і стандартної мовної свідомості).

Мовна особистість креативно і естетично грамотно використовує мовні одиниці в комплексі з закономірностями граматичної (синтаксичної, синтагматичної) структури і архітектоніки тексту, маючи перед собою завданням «вираз індивідуально-авторського сприйняття світу, моделювання можливих світів, рефлексій над механізмом мови (термінотворення, образні описи, мовна гра)» [6, с. 204].

Визнаючи художній текст комунікативною і смисловою єдністю, що володіє естетичними цілями, необхідно аналізувати категорію «авторська свідомість» для вирішення проблем комунікативної, смислової, емотивної і когнітивної цілісності тексту [1, с. 4].

Слідом за Л. О. Бутаковою, ми трактуємо автора як продуцента тексту, в чий мовної діяльності від початку і до кінця (на довербальній стадії і в мовному творі) завжди відбивається його свідомість, мовна здатність, загальні механізми мовотворення [1, с 8].

Б. О. Корман розглядає особистість автора в декількох іпостасях:

1) автор як якийсь погляд на дійсність, виразом якого є весь твір;

2) автор – оповідач;

3) автор як особлива форма вираження авторської свідомості в ліриці, відмінна від ліричного героя;

4) автор біографічний [5, с. 9].

Гендер, будучи складним соціокультурним конструктом і перебуваючи на периферії дослідження ряду наук (соціології, психології, історії, антропології, філософії, культурології, лінгвістики), утворює свого роду систему, в яку входять гендерні стереотипи - прийняті в суспільстві уявлення про маскуліність і феміність; гендерні ролі - набір зразків поведінки, очікуваних від чоловіків і жінок; гендерна ідентичність - характеристика людини за її приналежністю до чоловіків або жінок [4, с. 28].

О. Г. Фомін виділяє особливий лінгвогендерний компонент мовної особистості, який відображає будь-який прояв гендерних характеристик особистості в мові та мовленні [8, с. 54]. Цей компонент характеризується присутністю в мовній поведінці маскулінних або фемінінних гендерних стереотипів – культурно і соціально обумовлених пресуппозицій про якості, атрибути і норми поведінки представників обох статей.

Гендерні стереотипи проявляються в лексемах, мовних кліше, синтаксичних моделях, образах і сенсах, що співвідносяться з концептами маскуліності і феміності. Дослідження даних концептів дозволяє проаналізувати нав'язувані моделі поведінки і соціальні ролі представників обох статей.

Андроцентризм мови пов'язаний з тим, що мова відображає соціокультурну специфіку суспільства, а, отже, чоловіче домінування, велика цінність чоловіків і обмежена приватною сферою діяльність жінки. Гендерна ідентичність творчої особистості обумовлена тим, що дана особа несе в собі психофізіологічні особливості протилежної статі, є «психологічно андрогинною» [7, с. 17]. Проводячи зіставлення геніальності і талановитості, ряд вчених відзначають, що талановита творчість, пов'язана з традиціями і існуюча в межах наявних смислових рамок, спирається на те, що вже розроблено культурою. Цей вид творчості швидше властивий жінкам, що несе від природи філогенетичну стійкість і націленим на збереження всього позитивного, що привніс чоловік, тобто збереження традицій. У геніальній

творчості, де важливо новаторство, активніший чоловік, що відрізняється від природи філогенетичною мінливістю.

Отже, «творчо обдарований чоловік несе в собі переважання жіночих якостей особистості, при збереженні чоловічих Здібна до творчості жінка також андрогін, але переважають у неї чоловічі якості особистості» [7, с. 17].

Висновки. Таким чином, мовна особистість автора, будучи андрогинною, складною, що змішує маскуліність і фемініність, може реалізувати свою творчість, інтегруючи всі грані людської особистості і з'єднуючи натхнення, фантазію, інтуїцію, досвід і розумовий процес.

Під гендером розуміється складний соціокультурний конструкт, який перебуває на периферії дослідження ряду наук (соціології, психології, історії, антропології, філософії, культурології, лінгвістики) та утворює свого роду систему, в яку входять гендерні стереотипи - прийняті в суспільстві уявлення про маскуліність і фемініність; гендерні ролі - набір зразків поведінки, очікуваних від чоловіків і жінок; гендерна ідентичність - характеристика людини за її приналежністю до чоловіків або жінок.

Дослідження гендерної репрезентації певного автора можливе на прикладі його текстів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бутакова Л. О. Авторское сознание как базовая категория текста: когнитивный аспект: ав-тореф. дис. ... д-ра филол. наук. Барнаул, 2011. 39 с.
2. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград : Перемена, 2012. 477 с.
3. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс: монография. 2-е изд. М. : Гнозис, 2014. 390 с.
4. Кирилина, А. В. Гендер: Лингвистические аспекты. М. : Институт социологии РАН, 2009. 189 с.
5. Корман, Б. О. Лирика и реализм. Иркутск : Изд-во Иркут. ун-та, 2016. 96 с.

6. Олянич, А. В. Презентационная теория дискурса: монография. Волгоград: Парадигма, 2014. 507 с.
7. Словарь гендерных терминов. Под ред. А. А. Денисовой. М.: Информация XXI век, 2012. 78 с.
8. Фомин, А. Г. Психолингвистическая концепция моделирования гендерной языковой личности. Кемерово : Кузбассвузиз-дат, 2013. 236 с.

СЛЕНГІЗМИ ЯК ЛЕКСИЧНІ МАРКЕРИ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ АНГЛІЙСЬКОМОВНОГО БЛОГЕРА

Савастєєва Тетяна Вадимівна,
студентка

Демчук Ангеліна Іванівна,
канд. філол. наук, доцент
Державний заклад
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна

Вступ. Питання «людина й мова» розглядалося ще в ХІХ столітті в працях таких мовознавців, як В. В. Гумбольдт, О. О. Потебня, Ф. де Соссюр. Далі дослідження феномену «мовна особистість» було продовжено у трудах лінгвістів К. Ажежа та С. Петкова в кінці ХХ-го століття. У сучасній науці це питання досліджувало багато науковців, зокрема Г. І. Богін, Н. Бородіна, Є. Р. Боринштейн, І. Ф. Гудзик, С. Я. Єрмоленко, В. І. Карасик, Ю. П. Караулов, О. Л. Лавриненко, М. С. Вашуленко, В. А. Маслова, А. П. Ромаченко, Є. С. Шойсоронова та інші. Мовна особистість складається з трьох структурних рівнів: вербально-семантичного, якій віддзеркалює ступінь володіння мовною особистістю повсякденною мовою; когнітивний, на якому відображається «модель світу» та культура мовної особистості; прагматичний, що включає характеристику мети, мотивів, інтересів, настанов і цілей, рушійних розвитком мовної особистості [3].

Одним із дієвих способів аналізу лінгвістичної діяльності мовної особистості, виокремлення її провідних характеристик є вивчення вербально-семантичного рівня, зокрема її лексики, адже саме лексичні маркери з позиції семантики відображають об'єктивну реальність, а з позиції прагматики слугують успішності комунікації [4].

Мета. Метою даного дослідження є аналіз сленгізмів як лексичних маркерів мовної особистості англійськомовного блогера.

Матеріали та методи. Теоретичним та методологічним підґрунтям даного дослідження є твори таких відомих науковців, як Г. І. Богін, Є. Р. Боринштейн, С. Я. Єрмоленко, В. І. Карасик, Ю. П. Караулов, В. А. Маслова, А. П. Ромаченко та інші. У ході роботи було використано метод суцільної вибірки, метод контекстуально аналізу, дескриптивний метод та метод кількісного аналізу. Матеріалом дослідження слугували 200 публікацій, відібраних методом суцільної вибірки з 20 особистих блогів американців та британців, серед яких відомі письменники, журналісти, співаки, актори, фотографи, дизайнери та громадські діячі.

Результати та обговорення. У результаті проведеного дослідження було проаналізовано 34 сленгізма. В особистих профілях американських блогерів було зафіксовано 21 лексичну одиницю, а в профілях британських блогерів—13.

Під час дослідження були проаналізовані публікації блогів американських відомих особистостей, зокрема журналістів, співаків, моделей, візажистів та громадських діячів. В профілях американців були зафіксовані сленгові слова, які номінують явища та предмети, в загальній кількості – 10 лексичних одиниць («rager», «smooch», «trigger», «vibes», «inspo», «mai», «snapshot», «x», «xox» та «dash»); сленгізми, які номінують людей – 5 лексичних одиниць («dude», «pops», «bro», «ya», «oui»); сленгізми, які номінують дії – 4 лексичні одиниці («kick off», «tag», «werkin'» та «catch»); а також сленгізми, які номінують якості, в загальній кількості – 2 лексичні одиниці («cool» та «blue»).

В особистих профілях британських публічних особистостей, зокрема журналістів, письменників, моделей та дизайнерів виокремлено та проаналізовано сленгізми, які номінують людей (2 лексичні одиниці: «besties» та «pal»); сленгізми, які номінують якості – 4 лексичні одиниці («magnificent», «eggsallent», «chilly», «crisp»); сленгізми, які номінують дії – 3 лексичні одиниці («tag», «root» та «drop»); а також 4 сленгізми, що номінують предмети та явища («unboxing», «yo-yo weather», «newsletter», «vibe»).

В профілях американських та британських блогерів було виокремлено небагато сленгізмів, що номінують людей та дії, однак кількість сленгізмів, що номінують явища та предмети виявилась високою як у американців, так і у британців.

Американські блогери частіше використовують сленгізми, які номінують явища та предмети, вони складають 48% від загальної кількості виокремлених сленгових слів. Оскільки проаналізовані блоги належать відомим особам, то, таким чином, вони намагаються залучити більш широку аудиторію та підтримувати інтерес до своїх профілів. Наприклад, відомі візажисти, журналісти та фотографи замість професіоналізмів вживають популярні сленгові слова, що є зрозумілими широкому загалу.

Британці частіше за американців використовують сленгізми, що номінують якості, вони складають 31%, а також сленгізми, які номінують предмети та явища – 31%. У своїх інтернет-профілях британці також намагаються залучити аудиторію, однак вони використовують сленгізми набагато рідше, ніж американці. В особистих профілях британців у відсотковому співвідношенні також була виокремлена велика кількість сленгізмів, що номінують якості, оскільки вони додають публікаціям певне емоційне забарвлення.

Висновки. Отже, отримані результати свідчать про те, що і американці, і британці намагаються надати своїм публікаціям емоційності та експресивності, однак мова текстових повідомлень британських блогерів більш унормована та розрахована на широку аудиторію різної вікової належності. Американці в своїх публікаціях використовують набагато більше різноманітних сленгізмів, оскільки намагаються підтримувати інтерес до свого особистого профілю та до своєї персони прихильників переважно молодше середнього віку, а також створити невимушену атмосферу спілкування зі своїми підписниками.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. К.: ВЦ «Академія», 2009.

2. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград: Перемена, 2002.
3. Караулов Ю. П. Російська мова та мовна особистість. М .: Наука, 1987.
4. Сотніков А. В. Складові компоненти мовної особистості в контексті міжкультурної комунікації. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. Київ, 2012. С. 267-271.

МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ МЕДІАОСВІТИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Самець Вікторія Вікторівна,
студент
Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна

Введення. У сучасному суспільстві дедалі більше зростає роль іноземних мов. Знання іноземної мови дає молоді можливість долучитися до світової культури, більше використовувати у власній діяльності потенціал ресурсів глобальної мережі Інтернет, а також працювати з інформаційними та комунікаційними технологіями, мультимедійними засобами навчання. Активне та доречне застосування комп'ютера на уроці англійської мови є можливим і доцільним виходячи зі специфіки самого предмета. Провідним компонентом змісту навчання іноземної мови є навчання різних видів мовної діяльності - говоріння, аудіювання, читання, письмо.

В даний час комп'ютер з підключеним до нього проектором стає звичним атрибутом для школи. В Інтернеті існує величезний фонд інформації, фотографій, таблиць, схем, анімацій, звукових та відеофрагментів, з яких учитель може легко відібрати необхідну інформацію для кожного уроку, яку дуже просто поповнювати та зберігати. Інтернет з величезною кількістю сайтів та домашніх сторінок є безмежним полем діяльності щодо використання на уроці іноземної мови у розвитку медіакомпетентності [1, с. 253].

Мета роботи. Опанування комунікативної та міжкультурної компетенції неможливе без практики спілкування, а використання Інтернет-ресурсів на уроці іноземної мови в цьому сенсі просто незамінне: віртуальне середовище Інтернет дозволяє вийти за тимчасові та просторові рамки, надаючи медіакористувачам можливість автентичного спілкування з реальними співрозмовниками на актуальні для обох сторін теми. Медіаосвіта –

перспектива сучасної реальності. Це потреба, створена науково-технічним прогресом. І педагоги повинні зрозуміти та прийняти це.

Методи. Під час написання роботи було використано метод спостереження для цілеспрямованого вивчення обраної проблеми, аналізу та синтезу.

Результати. Існують такі традиційні ідеї реального використання мультимедіа під час уроків іноземної мови:

1. Презентація Power Point. Ефективність впливу навчального матеріалу у вигляді презентацій на учнів багато в чому залежить від ступеня та рівня ілюстративності матеріалу. Візуальна насиченість навчального матеріалу робить його яскравим, переконливим та сприяє інтенсифікації процесу його засвоєння. Комп'ютерні презентації дозволяють акцентувати увагу учнів на значних моментах викладеної інформації та створювати наочні ефектні зразки у вигляді ілюстрацій, схем, діаграм, графічних композицій тощо.

2. Електронні підручники та комп'ютерні програми дозволяють самостійно вивчати матеріал уроку, виконувати тренувальні вправи з його активізацією, проходити тести для виявлення рівня засвоєного матеріалу [2, с. 104-106]. Електронні підручники та комп'ютерні програми продуктивно використовуються при введенні, закріпленні та активізації навчального матеріалу. Їх використання підвищує мотивацію та пізнавальний інтерес учнів.

3. Інтернет-ресурси. Учні можуть брати участь у тестуваннях, вікторинах, конкурсах, олімпіадах, що проводяться у мережі Інтернет, листуватися з однолітками з інших країн, брати участь у чатах, відеоконференціях тощо. Учні можуть отримувати інформацію щодо проблеми, над якою працюють на даний момент. Вони можуть використовувати онлайн-словники (<https://www.multitran.ru/> або <https://www.lingvolive.com/> наприклад) [3, с. 5-10].

4. Відеофільми та відеофрагменти англійською мовою.

Використання відеофільму сприяє розвитку різних сторін психічної діяльності учнів, і перш за все, уваги та пам'яті. Під час перегляду в класі виникає атмосфера спільної пізнавальної діяльності. Використання різних

каналів надходження інформації (слуховий, зоровий, моторне сприйняття) позитивно впливає на міцність фіксації країнознавчого мовного матеріалу [4, с. 4- 8].

Розглянемо деякі інноваційні методи навчання англійської мови:

1. Web-quest. Цей метод є проблемно-пошуковим завданням, що базується на інформаційних ресурсах Інтернету з елементами рольової гри. Вчитель дає проблемне завдання та вказує інформаційні ресурси мережі Інтернет, учні вирішують запропоновані проблемні завдання з використанням даних ресурсів. В рамках вебквесту застосовуються різні типи завдань: порівняння подій, розпізнавання головної та другорядної інформації, її систематизація, інтерпретація авторської позиції, узагальнення та прогнозування. Вони сприяють формуванню медіакомпетентності.

2. Web-portfolio. Його використовують для саморозвитку та самопізнання. Суть методу в тому, що учень на вказаному сайті самостійно створює своє досє, в якому відображає свій досвід вивчення іноземної мови та медіаосвіти, наявні досягнення, ставить цілі та завдання, оцінює свої показники, планує формування знань та вмінь.

3. Project this work. Стимулює учнів створювати власні медіапродукти. Такий вид завдання складається із індивідуального планування, самостійного дослідження, презентації результатів роботи.

Інтеграція медіаосвіти з курсом іноземної мови з опорою на концептуальні основи медіакультурного підходу сприяє: формуванню культури спілкування з медіа; розвитку етичної та естетичної спрямованості навчання за допомогою та на матеріалі іншомовних медіа; розумінню підтекстів соціальних, економічних, політичних та культурних іншомовних медіатекстів; формуванню та реалізації художньо-творчого, креативного потенціалу особистості в результаті медіаосвітньої діяльності; створенню іншомовних культурних цінностей студента засобами медіа та баченню цілісної картини світу, розвитку вмінь та навичок медіатизованої міжмовної, міжкультурної комунікації

засобами медіа на основі поваги, взаєморозуміння, терпимості до культурних відмінностей та подоланню культурних бар'єрів.

Висновки. У суспільстві головне не багато знати, а вміти знаходити достовірні знання та правильно користуватися ними. Зараз цінується не золота медаль чи червоний диплом, а здатність аналізувати, критично мислити, знаходити та відфільтровувати потрібну інформацію. На жаль, сьогодні у школах цьому практично не навчають. На першому місці так само залишаються фактичні знання не дивлячись на розвиток сучасних технологій. У наш час кожен має доступ практично до всіх знань людства і щодня в мозок школярів надходить величезна кількість невідфільтрованої інформації з різних питань. Якщо вже ми не можемо повністю захистити дітей від телевізора та Інтернету, то потрібно їх хоча б навчити правильно використовувати, аналізувати та передавати ту інформацію, яку вони отримують, а не вірити беззастережно всьому, що пишуть і кажуть. Так, діти зараз краще багатьох дорослих вміють користуватися сучасною технікою, але користуватись інформацією, на жаль, не вміють. А це означає, що перед учителем стоїть завдання навчити школяра під час уроку та загалом у житті використовувати нові технології з користю для себе.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Іванова Л.А. Освоєння підростаючим поколінням медіасвіту: гендерна та вікова специфіка / Л.А. Іванова // Вісник Костромського державного університету ім. Н.А. Некрасова. -2011. -№ 2. -С.253-257.
2. Огольцова Н. Н. Мультимедійні проекти як форма інтеграції педагогічних та інформаційних технологій / Н. Н. Огольцова, В. А. Стародубцев // Інформатика та освіта. -2007. -№ 7. -С.104-106
3. Вартанова Є. Л. Російський модуль медіаосвіти: концепції, принципи, моделі / Е. Л. Вартанова, Я. Н. Вартанова // Інформаційне суспільство. -2003. -№ 3. -С. 5-10.
4. Жилавська І. В. Від медіапроектів до системи медіаосвіти / І. В. Жилавська // Медіаосвіта. 2007. - № 2. -С.4-8.

ПРОБЛЕМА КЛАСИФІКАЦІЇ ЛЕКСИЧНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Складаний Андрій,
студент,
Колесник М. Ю.,
викладач

Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

Анотація: статтю присвячено аналізу того, що дослідники вкладають у поняття запозичення та розглянуті різні види класифікацій запозичень.

Ключові слова: запозичення, іншомовна лексика, класифікація.

Лексичні запозичення, як відомо, є одним із способів поповнення словникового складу будь-якої мови протягом усієї історії її існування. Загальновідомим є той факт, що запозичена лексика у складі сучасної німецької мови посідає значне місце і сягає своїм корінням у далеке минуле. Запозичення в мові як динамічній системі, що підпорядковується законам діалектики, виникають внаслідок мовних контактів.

У сучасному мовознавстві виділяють такі типи мовних контактів (або результатів контактів): адстрат — взаємовпливи та взаємопроникнення мов, часто при співіснуванні етносів на суміжних територіях; суперстрат — мова прийшлого населення, яка нашаровується на мову корінних мешканців і з часом розчиняється в ній; субстрат — протилежний суперстрату процес [1]. Щоб побачити загальну мовну картину світу охопленого глобалізаційними тенденціями, слід аналізувати не тільки двомовні співвідношення (англійська-німецька, англійська — японська, англійська — українська, тощо), а й впливу однієї мови, а саме англійської як *lingua franca* сучасності, на решту мов світу (англійської на німецьку, японську, українську тощо).

У сучасному мовознавстві не має одностайності у трактуванні поняття

запозичення.

Метою цієї статі є аналіз того, що дослідники вкладають у поняття запозичення та можливості його класифікації.

Л. П. Крисін вважає, що запозичення є процесом переміщення різних елементів з однієї мови в іншу. Під різними елементами розуміються одиниці різних ярусів мови — фонології, морфології, синтаксису, лексики, семантики» [2].

Deutsches Universalwörterbuch Duden (Універсальний словник німецької мови) дає таке визначення: запозичення „Lehnwort" — це слово, перенесене з однієї мови в іншу, що адаптувалося до вимови, написання, словозміни в мові-позичальниці (*переклад автора*) [3].

Л. Блумфілд вважає, що запозиченням є певний вид мовних змін і розрізняє: запозичення понять культури; «внутрішнє запозичення», що відбувається в результаті безпосередніх мовних контактів, обумовлених територіальною та політичною близькістю; діалектні запозичення, що проникають у літературну мову з діалектів [4].

Іноді за допомогою терміну «запозичення» описується процес термінологізації слів загальнолітературної мови або, в окремих випадках, просторічних і жаргонних слів.

Нас цікавлять перед усім лексичні запозичення як наслідок мовних контактів англійської та німецької.

Б. Карстенсен, дотримуючись німецької лінгвістичної традиції, виділив у своїй класифікації не тільки запозичену лексику (Lehnwort), а запропонував класифікацію семантичних запозичень (Lehnbedeutung), в межах якої аналізує калькування, запозичений словотвір, запозичений фразеологізм, подвійне запозичення, псевдозапозичення [5].

Мартін Ленерт дає таку класифікацію англо-американських запозичень [6]:

Direktentlehnungen — прямі запозичення з притаманними англійській мові написанням і вимовою: Aids, High-Tech, Fan, Hobby, Trend, тощо;

Lehnübersetzungen передаються німецькими перекладами:

Umweltverschmutzung (environmental pollution), Flutlicht (flood light), Datenverarbeitung (data processing), тощо;

Lehnwendungen — запозичені вирази, що передають англо-американські словосполучення або вирази: Im gleichen Boot sitzen (be in the same boat), das Gesicht wahren (save one's face), das Licht am Ende des Tunnels sehen (see the light at the end of the tunnel), Zeit ist Geld (time is money), тощо;

Lehnübertragungen — слова і словосполучення, в яких не всі елементи англо-американського зразка замінені німецькими відповідниками: Urknalltheorie (big bang theory), Titelgeschichte (cover story) тощо;

Lehnbedeutungen — німецьке слово за англійським зразком набуває нового значення; наприклад, realisieren (realize/realise) крім основного отримує значення "здійснювати", kontrollieren (control) — "опановувати, володіти".

Lehnschöpfungen — новоутворення, що побудовані за англійським зразком: Blockfreiheit (non-alinement), Wasserglätte (aquaplaning), kopflastig (top-heavy), тощо.

Е. Хауген вказує на двозначність і нечіткість терміну «запозичення», оскільки ним може позначатися як сам процес запозичення (в його початковій стадії), так і його результат [7]. Ми пропонуємо використовувати два різних терміни: «запозичення» як результат номінації іншомовного елемента, перенесеного в систему мови-реципієнта, та «запо» як процес проникнення іншомовного елемента в систему мови та його подальше функціонування.

Радянські дослідники М. Д. Степанова й І. І. Чернишова подають класифікацію лексики з точки зору її походження й акцентують увагу на розрізненні запозичення предмета чи явища з одного боку та запозичення слова з іншого [8].

Одну з найдетальніших класифікацій запозичень пропонує М. Орешкіна, яка характеризує запозичену лексику за такими критеріями [10]:

- за генетичною належністю до мов-джерел чи до мовних сімей: індо-європеїзми, арабізми, тощо;
- за поширеністю в мовах світу: інтернаціоналізми, регіоналізми,

локалізми, okazіоналізми;

- за ступенем засвоєння мовою-реципієнтом: повністю засвоєні, частково засвоєні, незасвоєні;
- за структурою запозиченого слова: чужа/іншомовна форма, змішана форма/напівкалька, власна/рідна форма/калька;
- за графічним образом запозиченого слова: власна графічна форма/іншомовні слова, чужа графічна форма/іншомовні вкраплення;
- за наявністю в семантиці запозиченого слова національно-культурного чи культурно-історичного компонента: екзотизми, варваризми, етнографізми, орієнталізми тощо;
- за лексико-граматичними класами: іменники, прикметники, дієслова, вигуки тощо;
- за тематичними групами: апелятивна запозичена лексика (суспільно-історичні, природні, культурно-побутові реалії та поняття), неапелятивна запозичена лексика (антропоніми, топоніми, гідроніми, етноніми);
- за стилістичним відтінком запозиченої лексики; за сферою використання: загальноживані й обмежені професійно/запозичені терміни;
- за часом запозичення: ранні (історичні, етимологічні, старі), пізні (сучасні, нові).

Звісно, цю класифікацію можна було б розширювати через те, що межі між названими критеріями не завжди чіткі.

Один з найпоширеніших підходів розглядає ступінь засвоєння запозичення мовою-реципієнтом. При цьому одні дослідники аналізують у лексичному запозиченні різні співвідношення плану вираження з планом змісту, інші ділять запозичення на фоно-, морфо- та семантико-структурні.

Фоно-структурне запозичення — фонетичне, фонологічне, пряме запозичення, тобто іншомовні слова, інтернаціоналізми, повністю неасимільовані запозичення; морфо-структурне запозичення — словотворча калька, перекладне запозичення, лексичне запозичення; семантико-структурне — запозичення значення, семантичні кальки [12].

У той чи інший спосіб у цих підходах розглядаються прямі/матеріальні запозичення та перекладні/кальки.

Пряме запозичення — один з найпродуктивніших способів поповнення словникового складу мови, коли стається фонематичне копіювання іншомовного слова як безпосереднє проникнення фонетичного та морфологічного варіанта лексичної одиниці в мову-реципієнт, де лексична одиниця не втрачає ознак мови-продуцента.

Пряме запозичення може бути повним або частковим. При повному запозиченні переймається внутрішня і зовнішня форми, а при частковому— тільки внутрішня форма.

Повне запозичення передбачає пристосування лексичної одиниці до фонетичних (звукові заміни, перенесення наголосу, перебудова складів) і морфологічних характеристик (підпорядкування системі роду, відмінювання) німецької мови, наприклад: *der Computer*, *der Fan*, *das Match*, *das Team*, *der Trucker*, *das Know-how*, *der Loser*, *checken*, *managen* тощо.

Калькування/калька, в англійському мовознавстві *calque* або *loan translation*, у німецькому *Lehnübersetzung* або *Lehnübertragung*, вживають для позначення нового значення шляхом буквального перекладу іноземної мовної одиниці відповідними словами або морфемами рідної. Наприклад, слово „середньовіччя" — нім. *Mittelalter*, англ. *the Middle ages* - виникло під впливом латинського терміну *medium aevum*.

Кальки розподіляють на три основні групи в залежності від того, що запозичується. З однієї мови в іншу може переноситися морфологічна будова (словотворчі кальки), наприклад, лат. *conscientia* послужило словом-прототипом для утворення нім. *Gewissen*, укр. совість.

При семантичному калькуванні запозичується значення. Так від лат. *praesidens* утворено нім. *Vorsitzender*, рос. *председатель* і укр. голова/головуючий.

Через фразеологічне калькування запозичуються синтаксичні структурні компоненти, наприклад, «так ось де собака заритий!» було утворено за участю

німецького фразеологічного звороту «da ist der Hund begraben!».

Слід зауважити, що калька є не тільки перекладом певного значення, але й результатом перетину мовних систем, культур і своєрідним інструментом для передачі поняття, що належить іншій культурі з урахуванням екстралінгвістичних чинників. Як і всі запозичення, кальки в будь-якій мові — це наслідок мовного та культурного впливів.

Серед англо-американізмів зустрічаються не освоєні німецькою мовою слова, що різко виділяються на тлі німецької лексики. Особливе місце серед них займають екзотизми — маловживані іншомовні слова, що характеризують специфічні особливості життя інших народів і вживаються як стилістичний засіб для передачі особливого колориту, наприклад: сейм, сакля, кімоно. Екзотизми не мають синонімів, тому вживання їх при описі національної специфіки продиктовано необхідністю.

Ще в одну групу виділяються варваризми. Варваризми не повністю освоєні мовою «чужі» слова, які з часом можуть у ній закріпитися, наприклад: авеню, місіс. Близькими до варваризмів є іншомовні вкраплення. Часто це слова та словосполучення, що вживаються в багатьох мовах і зберігають іншомовне написання, наприклад, о'кей, terra incognita, pater familias.

Аналізуючи запозичення, не можна обійти проблематику інтернаціональної лексики. Запозичення й інтернаціоналізми настільки пов'язані, що у вітчизняній лінгвістиці до середини ХХ століття їх часто ототожнювали.

Згодом, коли інтернаціоналізми почали розглядати як один з видів запозичень, до них було два різних підходи. Маковський, Сорокін, Арнольд та ін. не виділяли інтернаціоналізми з запозичень. Акуленко, Будагов, та ін. виступали проти ототожнення цих категорій.

Інтернаціоналізми і запозичення при всіх спільних рисах не є ідентичними явищами. Як переконливо довів В.В. Акуленко, неправильно застосовувати діяхронний підхід при вивченні шляхів виникнення інтернаціональної лексики. На його думку ці явища неправильно ототожнювати

через те, що інтернаціоналізми є категорією синхронії зі своїми специфічними характеристиками, а запозичення — умовна для синхронії група фактів, що виокремлена на діахронних критеріях [14].

Як вважав А.О.Білецький: інтернаціоналізми — «лексичні одиниці, які функціонують не менш як у 3-х мовах, до того ж із неблизькоспоріднених мовних сімей» [9].

Кожне інтернаціональне слово виникає в мові як результат запозичення, однак не кожне запозичення можна назвати інтернаціоналізмом. Тобто поняття «запозичення» є ширшим за поняття «інтернаціоналізм», хоч інтернаціоналізми проникають у більшу кількість мов. Такий підхід до класифікації відображає основні параметри явища «англо-американське запозичення», однак не є вичерпним, бо лексичні запозичення, як і мова, постійно розвиваються і пропонують новий матеріал для досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Claudia Maria Riehl: Sprachkontaktforschung: Eine Einführung. In: Narr studienbücher / Claudia Maria Riehl. — Narr Francke Attempto Verlag, Tübingen, 2009. — 235 Seiten.

2. Крысин Л.П. Иноязычные слова в современном русском языке / Крысин Л.П.—М., 1968.—207 с.

3. Duden — Deutsches Universalwörterbuch: Verlags des Bibliographischen Instituts GmbH (BI) in Mannheim, 2003. — 1900 Seiten.

4. Блумфилд Л. Язык. / Блумфилд Л М. — М.: Прогресс, 1968 - 608 с.

5. В. Carstensen, H. Galinsky Amerikanismen der deutschen Gegenwartssprache. Entlehnungsvorgänge und ihre stilistischen Aspekte: / Broder Carstensen, Hans Galinsky: — 86 Seiten; Universitätsverlag Winter GmbH Heidelberg; Auflage:3., verb. Aufl. (1975);

6. Lehnert M. Der angloamerikanische Einfluß auf die Sprache der beidendeutschen Staaten / Lehnert M. — Die amerikanische Bildungselite des 19. Jh. und ihr Image von Dresden / E.Brüning. — Berlin: Akademie-Verlag. — 1991. — S.5-20.

7. Haugen E. The ecology of language / Haugen E — Stanford, 1972.- XIYV, 366
8. Степанова М.Д., Чернышева И.И. Лексикология современного немецкого языка./ Степанова М.Д., Чернышева И.И.- М.: Высшая школа, 1962. - 401 с
9. Білецький А.О. Про мову і мовознавство: Навчальний посібник. / Білецький А.О. — Київ: Арттек, 1997. —224 с.
10. Орешкина М.В. К вопросу классификации заимствованной лексики / Орешкина М.В.Функциональная лингвистика. Материалы конференции. Часть I. Симферополь, 1994. - С. 73-75
11. Бытко Н.С. Заимствование как способ адаптации концептуальной и лексической системы английского языка к альтернативной реальности (на материале заимствований из автохтонных языков в канадский и новозеландский варианты) Дис. канд. філол. наук: 10.02.04. - ЗНУ, / Бытко Н.С. Запоріжжя, 2008. - 280 с.
12. Stepanowa M. D. Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache / M. D.Stepanowa, I. Cernyseva.- М.: Academia, 2005.- 252 S.
13. Campe J.H. Wörterbuch zur Erklärung und Verdeutschung der unserer Sprache aufgedrungenen fremden Ausdrücke. EinErgänzungsband zu Adelungs Wörterbuche. Braunschweig, 1801. Reprint: -Hildesheim: Georg Olms Verlag, 1970.- 673 S.
14. Акуленко В.В. Вопросы интернационализации словарного состава языка/Акуленко В.В.-Х.:ИздательствоХарьковскогоуниверситета,1972.-216 с.

ОСОБЛИВОСТІ ІДІОСТИЛЮ А. ГАВАЛЬДИ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «КОВТОК СВОБОДИ»)

Токуєва Наталія Володимирівна,
к. пед. н., старший викладач відділу
мовної підготовки Центру міжнародної освіти,
Полтавський державний аграрний університет,
м. Полтава, Україна

Вступ. У сучасному мовознавстві є низка ґрунтовних досліджень та цілих напрямів, що займаються вивченням ідіостилю. Поняття ідіостилю є ключовим у комунікативній стилістиці тексту, головним теоретиком якої виступає Н. С. Болотнова. Комунікативна стилістика насамперед вивчає організацію діалогу автора й читача і її комунікативний ефект завдяки проведенню експериментів, метою яких є виявлення читацьких асоціацій, стимульованих текстовими структурами різного типу [1, с. 11].

Заслуговує уваги також лінгвопоетичний напрямок дослідження ідіостилю (В. П. Григор'єв, М. Л. Гаспаров, І. І. Ковтунова, Н. О. Кожевникова, Є. В. Красильникова, Є. А. Некрасова). У лінгвопоетиці досліджуються естетично значеннєві мовні засоби виразності, особливості ритму та рими, словотворчість письменника, особливості синтаксису, ключові слова та образи, їх роль у відтворенні світосприйняття поету.

Мета роботи. Метою даного дослідження є визначення специфічних мовних і літературних особливостей ідіостилю Анни Гавальди (на матеріалі роману «Ковток свободи» («L'échappée belle»), який до тепер не був прямо чи опосередковано предметом наукового лінгвістичного дослідження.

Матеріали й методи. Поставлена мета роботи обумовила комплексне використання різноманітних методів лінгвістичного дослідження: аналіз спеціальної літератури, метод прямого спостереження, метод первинного лінгвістичного опису, аналіз словникових дефініцій, метод компонентного аналізу лексичного значення, кількісно-статистичний, контекстний

(дистрибутивний), психолінгвістичний методи, метод часткового лінгвістичного коментування та інші.

Результати та обговорення. Розглянемо дефініції ідіостилю та індивідуального стилю, подані в різних словникових статтях. «Стилистический энциклопедический словарь» за редакцією М. М. Кожині пропонує декілька визначень ідіостилю. На початку статті дається вузьке визначення поняття: «сукупність мовних та стилістико-текстових особливостей, властивих мові письменника, вченого, публіциста, а також окремих носіїв цієї мови» [2, с. 95]. Далі авторка словникової статті (М. П. Котюрова) розширює поняття, апелюючи до терміну мовної особистості Ю. М. Караулова: «Ідіостиль – це стиль мовної особистості в усьому різноманітті прояви специфіки її рівнів (вербально-семантичного, когнітивного, мотиваційного) у текстонаслідувальній діяльності та в структурі, семантиці та прагматиці тексту в рамках того чи іншого функціонального стилю мовлення» [3, с. 96]. Отже, дослідниця пропонує вивчати ідіостиль письменника, спираючись на рівневу модель мовної особистості, розроблену Ю. М. Карауловим, але беручи до уваги функціонально-стильові особливості тексту.

Енциклопедія «Українська мова» ототожнює поняття індивідуального стилю з ідіолектом та визначає його як «сукупність мовно-виражальних засобів, які виконують естетичну функцію і вирізняють мову окремого письменника з поміж інших; своєрідність мови окремого індивіда. Це поняття насамперед стосується стилю майстра слова, письменника. Стиль індивідуальний залежить від творчої індивідуальності автора, його світосприйняття та світовідчуття, ставлення до явищ навколишньої дійсності та їх оцінки» [4, с. 603]. У статті також зазначено, що «системність стилю індивідуального ґрунтується на зв'язку мови і мислення, на витворенні мовної картини світу, в якій поєднано загальне та індивідуальне, загальне й одиничне» [4, с. 603].

Французька проза сьогодні – це свіжий погляд на світ, який стрімко змінюється. У центрі традиційного роману залишається людина та її взаємини зі світом, а в основі розповіді – розказана історія. Цей підхід не припускає, що

автори прагнуть чистого реалізму, просто вони завжди звертаються до дії, до реального життя й людини, а не до чистого опису.

Одним із найяскравіших та талановитих представників французької прози є письменниця Анна Гавальда. У своїх творах письменниця глибоко проникає в психологію людини, прослідковує формування та прояви рис характеру особистості, висвітлює місце людини в соціумі. Її вважають «головною французькою літературною сенсацією» [5, с. 20].

Стиль викладу А. Гавальди приваблює французькою витонченістю. «Ніяких різких рухів та інтонацій, ніякого пафосу або сарказму. Гавальда навіть про найсерйозніші речі може говорити легко і ненав'язливо, наче володіє великим талантом сприймати життя таким, яким воно є» [6, с. 26]. «Зовні просте, навіть скупе письмо, по-кіношному яскраві деталі та шалені співчуття і чутливість – абсолютно фізіологічне відчуття причетності до цього світу» [7].

Популярність Анні Гавальді принесли твори «Просто разом», «Я її кохав, Я його кохала», «Розрадить партія гри в петанк», «35 кіло надії». Уже з 1999 року вона стає однією із самих читаємих авторів світу. Її називають зіркою французької словесності та літературним феноменом. Її книжки перекладаються на десятки мов, вони відмічені цілим сузір'ям премій, за її творами ставлять спектаклі та знімають фільми. Через іронічні, витончені і дуже реалістичні книги цю французьку називають «ною Франсуазою Саган», а книги її – то справжнє задоволення для поціновувачів французького шарму і хорошої літератури.

Можна виділити використання діалогічних конструкцій як одну з основних рис ідіостилю Анни Гавальди. Притаманна письменниці установка відображення реальної дійсності призводить до того, що авторська картина світу виражається переважно у діалогічних висловлюваннях персонажів. У творах домінують думка і висловлювання героїв, що сприяє об'єктивізації оповідання та підвищення інформативності діалогів: діалогічна єдність у рамках твору виступає не просто фіксацією спілкування героїв, а й є засобом побудови сюжету та розвитку дії, способом подання та всебічної

характеристики персонажів, демонстрації їх взаємовідносин. Використання автором розмовно-побутового стилю мовлення, лексичних одиниць із зниженим стилістичним забарвленням, а також властива висловлюванням героїв емоційність та експресивність наближають їхню комунікацію до природної.

Встановлення контакту з читачем та маніфестація емоцій є провідними цілями художнього тексту, реалізація яких здійснюється за допомогою емоційного коду. Емоційний код є способом передачі автором емоційних характеристик твору за допомогою мовних засобів. Базові емоції творів вербалізуються в тексті за допомогою таких образних засобів як лексичні одиниці, що виступають номінацією емоції або входять до її лексикосемантичного поля, емоційні метафори, емоційно забарвлені синтаксичні конструкції (парцеляція, повтори, паралельні синтаксичні конструкції тощо).

Базові параметри особистостей персонажів передаються у тексті з допомогою індивідуально-статусного коду. Актуалізація даного коду здійснюється за допомогою портретно-мовленнєвого, ментально-темпераментного та статусно-професійного параметрів ідентичності та вербалізується за допомогою таких засобів як лексеми, що передають інформацію про деталі зовнішності персонажа, лексеми з певним стилістичним забарвленням, парцелятивні конструкції тощо.

Розглянувши приклади діалогів у романах Анни Гавальди, можна відзначити, що інформація про персонажів може бути різними способами: експліцитно чи імпліцитно, проте незалежно від форми авторського діалогу діалогічний простір художнього твору є основним способом репрезентації персонажів.

Слід зазначити, що використання автором діалогічних конструкцій наближає читача до розповіді та персонажів, створюючи у нього ілюзію занурення в дію роману, у події, що переживаються героями, та викликані цими подіями емоції та почуття.

Вищеописані прийоми служать для реалізації основного завдання письменниці – встановлення зв'язку між літературним твором, що втілює авторський погляд на світ, і свідомістю читача, що сприймає. Враховуючи успіх творів Анни Гавальди, цю мету досягнуто повною мірою.

Роман Анни Гавальди «Ковток свободи» («L'échappée belle») є яскравим прикладом функціонування розмовної мови в літературі. Сюжет роману – це історія про прекрасно і весело проведені вихідні, про зустріч Симона з улюбленими сестрами та їхню втечу з сімейної урочистості, про поїздку в замок у гості до молодшого брата Венсана, про пригоди «великої четвірки» у долинах Луари, про взаєморозуміння та радість життя. Дія роману розгортається в наш час, розповідь ведеться від імені головної героїні, молодої жінки Гаранс. Протягом усього твору переважають невимушені ситуації спілкування, мова героїв максимально наближена до природної і має яскраве емоційне забарвлення, отже, і діалоги героїв, і внутрішні монологи головної героїні рясніють прикладами вживання форм, що розходяться з фонетичною, лексичною і граматичною нормою.

Інші специфічні жанрові ознаки роману А. Гавальди «Ковток свободи» – це розкриття характеру персонажів через їхні дії та вчинки; значна кількість посилянь (понад 60 позицій), що надають історичні, культурологічні, специфічні побутові довідки. Дослідження діалогів, які складають близько 30 % текстового матеріалу роману, допомагає виявити емоційний фон тексту й визначити взаємодію різноманітних вербальних засобів спілкування.

У творі презентовано декілька типів діалогів: діалог-розпитування та діалог повідомлення, якщо персонаж відчуває брак інформації; модальний діалог (діалог-наказ або діалог-прохання), де знаходить відображення певна ієрархія серед персонажів; емоційно-афективний діалог-сварка, коли йдеться про персонажів, які відчувають взаємну неприязнь один до одного, та діалог-пояснення, іноді з репліками-підхватами, що відображають повне розуміння персонажів, їхні взаємні почуття. Та все ж специфіка художньої комунікації полягає в її спрямованості на особливого адресата – уявного читача, про що

завжди пам'ятає авторка. Параметри діалогів, якими забезпечує письменниця читача, дозволяють зрозуміти ситуативні умови спілкування, зробити висновки щодо характеру суб'єктів мовлення, що взаємодіють, та проаналізувати мовленнєву характеристику кожного з них.

Говорячи про особливості діалогічної мови, необхідно відзначити широке використання нелітературної розмовної лексики: сленг, арго, жаргонізми, діалектизми та просторіччя. Роль жаргону в даному творі полягає, перш за все, у бажанні персонажів висловити свої емоції, частіше негативні або із зневажливою оцінкою. Більшість їх використовує головна героїня Гаранс, яка виступає нарратором. Також у промовах героїв можна помітити приклади сленгових англіцизмів, що є характерною рисою сучасного молодіжного мовлення: *Allez les Blue Bell Girls, en voiture...* [8, p. 11]. *C'était cool. Ton look d'aristo. Cool, gentil* [8, p. 69].

У тексті цього твору спостерігається велика кількість прикладів звуконаслідування, як от: *Mmmm...* [8, p. 40]. *Boum* [8, p. 50]! *Bouh...* [8, p. 24]. *Arf arf arf* [8, p. 100]. *Ô Mon châôôôôôôôô, c'est le plus bôôôô des châôôôôôôôô...* [8, p. 95]. Даний прийом надає тексту експресивності, виразності та створює ілюзію реальності, занурюючи читача у розповідь.

Використання розмовної мови у художньому творі дозволяє його автору реалізувати ряд завдань: детально описати реалії сучасного життя героїв, занурити читача в атмосферу подій, що описуються, розкрити риси особистості та характерів головних героїв для створення тісного зв'язку між твором і читачем.

Висновки. Анна Гавальда є визначним представником сучасної французької літератури. Яскравою рисою її ідіостилю є широке використання діалогічних конструкцій. Використання авторкою діалогічних конструкцій наближає читача до оповіді та персонажів, створюючи в нього ілюзію занурення в дію роману, у події, що переживаються героями, та викликані цими подіями емоції та почуття. Все це підпорядковано реалізації провідної

прагматичної установки письменниці – створення тісного зв'язку між твором, що втілює авторський погляд на світ, та читачем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болотнова Н. С. Варьирование идиостиля публичной языковой личности в медиатекстах разных жанров. *Сибирский филологический журнал*, 2015. Вып. 1. С. 150–158.
2. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учебник для ин-тов и фак. иностр. яз. М. : Высшая школа, 1990. 253 с.
3. Архіпова Л. Переклад як інтерпретація. *Записки «Перекладацької майстерні 2000–2001»*. Львів: ЛНУ ім. І. Франка; Центр гуманітарних досліджень. 2002. Т. 3. С. 19–47.
4. Паршин А. Теория и практика перевода. М. : Русский язык, 2000. 161 с.
5. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2012. 376 с.
6. Висоцька Г. В. Граматичні репрезентації гендерних стереотипів та їх передача під час перекладу на українську мову. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Розділ I. Теорія та практика перекладу*. Ч. 2. 2011. С. 13–17.
7. Гавальда А. Я її кохав. Я його кохала. Ковток свободи.: романи. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2013. 240 с.
8. Gavalda A. L'Échappée belle. P.: Le dilettante, 2009. 167 p.

ПРОБЛЕМА ТА ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОЇ ПРЕСИ

Червук Д. О.,

студентка,

Колесник М. Ю.,

викладач

Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

Анотація: Стаття присвячена розгляду лексичних, стилістичних та синтаксичних особливостей перекладу газетних статей з англійської на українську мову. Описано типові помилки та труднощі перекладу англomовної преси.

Ключові слова: газета, газетний заголовок, лінгвостилістичні особливості, переклад.

В сучасних умовах переклад текстів ЗМІ набуває особливого значення, виступаючи як засіб подання інформації та переконання, що розраховані на масову і дуже неоднорідну аудиторію, яку потрібно зацікавити. Завдяки зростанню міжнародних зв'язків щорічно збільшується обсяг публікацій присвячених політиці, фінансово-економічній тематиці, науковим досягненням, які орієнтуються не тільки на внутрішню аудиторію, а й на зовнішню іншомовну.

Мова преси неодноразово привертала увагу фахівців. Даному аспекту присвячений ряд робіт практичного і теоретичного характеру відомих учених і методистів. Перш за все, треба відзначити праці таких лінгвістів, як Арнольд І.В., Комісаров В.Н., Разинкіна Н.М., Федоров А.В., Скребнєв Ю.М., Швейцер А.Д. та Дубенко О.Ю.

При будь-якому перекладі велике значення відіграють лексичні, граматичні, стилістичні та інші особливості мови. Не винятком є і переклад текстів ЗМІ фінансово-економічної тематики, так як переклад з однієї мови на іншу являє собою складний процес розумової діяльності перекладача, та

адекватне відтворення тексту певними засобами мови. Такий переклад став не тільки важливим, але й повсякденним явищем життя світового співтовариства, тому багато уваги приділяється питанню ролі текстів/повідомлень ЗМІ в житті суспільства. Отже вивчення особливостей перекладу газетних текстів виявляється дуже актуальним у зв'язку з розвитком міжнародних відносин в сфері політики, культури, релігії, фінансів, економіки тощо. Переклад газетних статей відрізняється від перекладу художньої або технічної літератури, але також відіграє не менше значення в життєво важливих сферах діяльності людства. Таким чином, серед жанрово-тематичного різноманіття текстів ЗМІ можна виділити наступні типи текстів: новинні матеріали (хроніка подій), коментарі, інтерв'ю, рекламні матеріали, аналітичні огляди на різні теми (економіка, політика, фінанси, суспільне життя, соціальні проблеми, наука, мистецтво, культура та інше), а також спортивні новини та репортажі.

При перекладі газетних повідомлень зустрічається низка лексично-стилістичних труднощів, без подолання яких, неможливо здійснити адекватний переклад матеріалу. В статті ми зосереджуємося саме на стилістичних труднощах. Під час перекладу інформаційних текстів часто виникає необхідність звернутися до стилістичних фігур мови. Такі стилістичні фігури застосовуються тоді, коли прагнуть не зберегти стилістичний прийом, а зберегти його функцію в певному контексті. Звертаючи увагу на стилістичні особливості при перекладі, перекладач демонструє не тільки якісний переклад з мови оригіналу на мову перекладу, а й свої навички та майстерність. Так, наприклад, в дослідженні В.Н. Крупнова прокоментовані основні прийоми, які використовуються в мові англо-американської преси: рекламна лексика, сленг, прислів'я, метафори, метонімія, епітети, парафрази, порушення фразеологічного поєднання, синонімічні пари, порівняння, гіперболи, слова і фрази, які особливо популярні в даний момент, анонімна побудова тексту, та евфемізми [4, с. 13-17].

В нашій дослідницькій роботі ми звернули увагу саме на такі стилістичні фігури як: сленг, метафори, епітети, гіперболи, евфемізми,

антономазія/метонімія, апозіопезиси, ідіоми, антитези, оксюморон та анонімна побудова речення, так як вони є найбільш вживаними в розглянутих нами газетах.

В британському тижневику «Financial Times» найчастіше зустрічалися метафори та епітети. Це обумовлено тим, що це видання консервативного спрямування та розраховане на ділове коло читачів. Таку стилістичну фігуру, як метафора, використовують тоді, коли прагнуть викликати певні асоціації та донести повідомлення в імпліцитній формі. В реченні «*Deutsche Bank reviews UK operation in warning shot over EU referendum*» [9, с. 1] метафора «*warning shot*» означає не попереджувальний постріл, а конфліктну ситуацію, яка є попередженням, сигналом чогось більш небезпечного. Іншими прикладами метафори у згаданому тижневику є: «*It comes as HSBC is undertaking a review of whether to move its domicile out of the UK because of the growing burden of tax and regulation* (податковий тягар)» [9, с. 1], «*Other data illustrate the speed with which oil companies have reacted to the crude price collapse* (обвал цін)» [9, с. 1], «*The move lays down a public challenge to premier Alexis Tsipras as he moves closer to striking a new bailout deal* (аварійний стрибок з парашутом, тут же – небезпечна справа)», «*The project deferrals already announced could be just the start of a big wave of delays* (велика хвиля затримок)» [9, с. 1].

Стилістичну фігуру епітет було використано, наприклад, в реченні: «*The list also featured several “heavy” oil projects, where extraction is closer to mining than conventional drilling*» [9, с. 1]. Автор має на увазі не «важкий нафтовий проект», а занадто затратний у фінансовому відношенні. Наведемо інші приклади епітетів з «Financial Times»: «*After reaching \$115 a barrel last June, the price of oil plummeted to a low of \$45 in January, as surging output of US shale oil and softening demand in Asia stoked a glut in the market* (пом'якшена вимога)» [9, с. 1], «*While Andy Burnham, the frontrunner, has widespread trade union support, the shadow home secretary will try to occupy the centre ground with a commitment to “reset” Labour’s relationship with business*» [9, с. 1] (тіньовий, неофіційний міністр внутрішніх справ).

Стилістичні фігури мови такі як: сленг, ідіома, метонімія, гіпербола та анонімічна побудова виявилися менш частотними. В прикладі «*JCB, the construction equipment company, has dismissed concerns about the impact on business of the country voting to leave the EU, saying it would not make a “blind bit of difference” to trading with Europe*» [9, с. 1] словосполучення «*a blind bit of difference*» (ніяк) є сленгом. Ця фігура мови спостерігається також в наступних прикладах: «*BT finds its mojo* (привабливий продукт, «своя фішка», «родзинка»)» [9, с. 1], «*Twitter trolls*» [9, с. 10] (тролі у Твіттері). До стилістичної фігури гіпербола ми звернулись при перекладі наступних прикладів: «*Will the telecoms behemoth’s £20bn reinvention pay off?*» (телекомунікаційні гіганти) [9, с. 1] та «*The silent giants*» (мовчазні велетні) [9, с. 1].

Також знаходимо прислів'я, адаптовані до економіко-фінансового контексту, як-то наприклад, «*The devil was in the detail?*» [9, с. 2] – «Чи був диявол в деталях?», риторичне питання, побудоване на основі добре відомої народної мудрості, стосовно фінансових проблем лейбористів.

Автори статей «Financial Times» також часто вдаються до метафоризації образів, позаяк у такий спосіб розкривається сутність одних явищ через властивості інших, що приймається нами до уваги під час перекладу. Наприклад, «*US stocks climb to record highs while Greek bond yields soar amid growing concerns about the state of Athens’ finances*» [9, с. 29], де «*climb to record highs*» – сягають рекордних висот, «*soar amid*» – парять у вишині.

Під час аналізу стилістичних особливостей текстів щоденної британської газети «The Guardian», ми виявили такі стилістичні фігури: метафори, епітети, ідіоми, апозіопезис та антитезу. В «The Guardian» найчастіше були використані епітети: «*More than five years into the financial and economic crisis, the once-hot topic of “globalisation” is no longer where the action is*» [10, с. 1] (hot позначає сенсаційну новину), «*The WTO, which polices international trade law as well as being a forum for negotiations, is having to arbitrate in a growing number of international disputes, as the temporary truce called for by the G20 countries in the depths of the financial crisis gives way to a more fractious climate*» [10, с. 1]

(*fractious* як непередбачуваний, а не примхливий клімат) та «*Meanwhile, the increasingly powerful emerging economies, burned by the experience of the financial crisis, are asserting their right to protect themselves against the surges of “hot money”*» [10, с. 1] (спекулятивний грошовий капітал, який переміщують за кордон через острах знецінення).

Метафорами є «*He says that the WTO just “doesn’t want to talk about” questions such as whether world exchange rates are fair or whether globalisation delivers for the poor – while even the International Monetary Fund, usually considered the bastion of the Washington consensus, has overthrown conventional wisdom by questioning the impact of austerity, and throwing open the idea of “capital controls” to limit cross-border investment flows into vulnerable economies*» [10, с. 4] (“capital controls” – мозковий центр), «*Heiner Flassbeck, professor of economics at Hamburg and, until recently, chief economist at Unctad, the UN’s trade arm, believes that even now, when few people expect Doha to be revived, the WTO remains stuck with an outdated mindset, in which “free trade” is just about domestic subsidies and taxes on exports*» [10, с. 4] («права рука» в торгівлі).

Іноді різні стилістичні фігури поєднуються в одному реченні. Приклад використання апозіопезису та антитези: «*Life and death... Iran sees 85,000 new cases of cancer each year, a figure that experts say has nearly doubled in five years*» [10, с. 8] (Життя і смерть... Іран бачить 85000 нових випадків раку щороку, і ця кількість буде зростати, кажуть експерти, майже в два рази протягом п'яти років; Life and death – це антитеза).

У виданні «The Guardian» також зустрічається метонімія: «*US use of drones is counter-productive, less effective than the White House claims and is encouraging a new arms race that will “lay the foundations for an international system that is increasingly violent”, says a study by one of President Obama’s former security advisers, Michael Boyle*» [10, с. 5] (Білий дім). Білий дім тут заміщує образ уряду, будівля репрезентує очільників держави.

Проаналізувавши щоденну американську газету «The New York Times», можна зробити висновок, що в цьому виданні зустрічається більше різновидів

стилістичних фігур. Крім вже згаданих в газетах «The Guardian» та «Financial Times». В «The New York Times» прослідковується висока частотність вживання евфемізмів, які вважаються різновидом перифрази і використовуються для пом'якшення поняття та додання шляхетності. В ЗМІ це практикується для створення політично коректних висловлювань. Наприклад, «*The link, which surfaced late Sunday, showed Peppers received some of his highest grades in classes in the Department of African and AfroAmerican Studies, known as AFAM*» [11, с. 32] (евфемізм *Afro-Americans* дозволяє уникнути образливих вказівок на расову приналежність). В прикладі «*The scientists found that those who were of normal weight around the time of their diagnoses were twice as likely to die during the study period, compared with those who were overweight*» [11, с. 48] (люди з надлишковою вагою вжито замість слова «товстий»). Знаходимо також евфемізми, які служать для прикриття агресивних військових дій: «*The court declared that the United States was bound by the Geneva Conventions, which guarantee dignified incarceration and fair trials to all persons captured in an armed conflict*» [12, с. 5] (воєнний конфлікт звичайно замінює слово war – війна), «*The bed held a stack of thick pipes packed with homemade explosives*» [10, с. 6] (евфемізм *homemade explosives*- саморобні вибухівки замість *bombs*).

Спостерігається часте застосування ідіом, хоча при перекладі речень, які містять ці стилістичні фігури виникають деякі труднощі, тому що переклад ідіом потребує залучення контексту ситуації. З іншої сторони, саме вони надають газетним статтям яскраве емоційне забарвлення. Наприклад: “*bring the church to the right track*” [11, с. 5] – «наставити церкву на істинну путь» (в контексті новин про дворецького Папи Бенедікта XVI, який обнародував таємну інформацію у спробі осудити і виправити слабкі сторони церкви), «*A politically isolated country takes its turn in the spotlight*» [11, с. 7] – «тепер настала черга політично ізольованої країни зайняти своє місце на світовій арені» (в контексті новин про підготовку Ірану до найбільшої за останні чотирнадцять років міжнародної конференції).

Прикладом частого використання в газеті The New York Times також є така стилістична фігура мови як анонімна побудова речення. 1) *“The police said that scores of Jewish youths were involved in the attack late Thursday in West Jerusalem’s Zion Square, leaving one 17-year-old unconscious and hospitalized”* [11, с. 1]; 2) *“It’s hard to believe that a decade has passed since the last uproar”* [11, с. 5].

Підводячи підсумки виконаної дослідницької роботи, бачимо, яку важливу і невід’ємну роль відіграють стилістичні особливості при перекладі. Саме вони допомагають перекладачеві відтворити цілісність і образність тексту, зберігаючи зміст, структуру, емоційність, унікальність та самобутність повідомлення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) / Л.С. Бархударов. – М.: Междунар. отношения, 1975. – 240 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник / Ф.С. Бацевич. – К.: Академія, 2004. – 344 с.
3. Карабан В.І. Переклад англійської наукової та технічної літератури. Частина 2. Лексичні, термінологічні та жанрово–стилістичні труднощі / В.І. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2001. – 304 с.
4. Крупнов В.Н. Пособие по социально – политической и официально – деловой лексике / В.Н. Крупнов. – М.: Высшая школа, 1984. – 248с.
5. Мірам Г.Е., Гон О.М. Професійний переклад: Навчальний посібник / Г.Е. Мірам О.М. Гон.– К.: Ельга, Ніка–Центр, 2003. – 136 с.
6. Навроцький В. В. Логічні теорії діалогу і дискурсу: когнітивний підхід / В.В. Навроцький. –К.: Філософська думка, 2001. – 123 с.
7. Остроушко О. А. Лексичні трансформації при перекладі англійських інформаційних текстів українською мовою / О.А. Остроушко. – К.:Філологічні студії, 2010. – 208 с.
8. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода / Я. И. Рецкер. – М.: Р. Валент, 2004.

9. Financial Times. – London: published by The Financial Times Limited, Tuesday 19 May 2015. – 30 p.

10. The Guardian Weekly. – Manchester: published by Guardian News & Media Ltd, 18–24 January 2013. – Vol. 188, No. 6. – 48 p.

11. The New York Times. – New York: Tuesday, August 14, 2012. – Vol. CLXI, No. 55,863. – 50 p.

12. The New York Times. – New York: Tuesday, August 21, 2012. – Vol. CLXI, No. 55,870. – 50 p.

ФИЛОСОФСКИЕ НАУКИ

НЕЙРОФЕНОМЕНОЛОГИЯ Ф. ВАРЕЛИ ЯК СПРОБА НАТУРАЛІЗАЦІЇ ФЕНОМЕНОЛОГІЇ

Бородій Аліна Валеріївна
аспірантка

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Вступ. Питання складної проблеми свідомості тривалий час спонукало когнітивну філософію вдаватися до найбільш нестандартних та інноваційних методів розкриття природи перцептивної діяльності свідомості. Збільшення методологічних підходів лише ускладнювало гіпотетичні способи розв'язання проблеми й породжувало необхідність додаткових концептуальних уточнень стосовно способу вирішення прогалини в поясненні. У 1996 році в межах філософсько-дослідницької програми енактивізму, Ф. Варела проголосив парадигмально-інноваційний підхід до розв'язання складної проблеми свідомості під назвою нейрофеноменологія. У рамках концептуального проєкту була здійснена спроба формування холістичної методології до вивчення природи свідомості, яка передбачала використання синтезу феноменологічної методології та підходів нейронауки.

Мета. Метою даного дослідження є здійснення структурного аналізу теорії нейрофеноменології Варели та аналіз методологічної основи проєкту розв'язання складної проблеми свідомості.

Матеріали та методи. У межах дослідження використовується загальнонауковий метод аналізу та синтезу для вивчення теоретичних основ нейрофеноменології та джерельної бази, в якій викладено основні постулати теорії. Додатково, авторкою було використано метод історико-філософської реконструкції та аналізу.

Результати та обговорення. У межах нейрофеноменологічного проєкту здійснюється епістемологічна натуралізація та пропонується валідація методологічного апарату для розв'язання складної проблеми свідомості. Основою для створення нейрофеноменології Варели послугувала трансцендентальна феноменологія Гусерля. Попри антинатуралістичне спрямування класичної феноменології, у межах новітньої теорії здійснюється спроба натуралізації з метою створення концептуального підґрунтя для синтезу феноменології з нейронауковим апаратом. Місією даного синтезу є віднайдення відповіді на запитання про можливість породження фізичною системою суб'єктивного досвіду.

В основу нейрофеноменологічного проєкту було покладено тлумачення чотирьох допоміжних категорій, а саме автопоезис, динамічність, втіленість та енактивність свідомості. Методологічний фундамент теорії натуралізації феноменології складається з двох компонентів: метод емпіричних досліджень первинних даних від першої особи та метод феноменологічної редукції. На думку Варели, дослідити істинний суб'єктивний досвід можна лише шляхом використання персоніфікованих та експериментальних методів дослідження, в яких учасник дослідження може автентично фіксувати власні переживання у специфічних термінах на позначення чуттєвого досвіду.

Нейрофеноменологія постає одним із найбільш впливових напрямів когнітивної філософії сучасності. Інноваційність у підході до способу розв'язання складної проблеми свідомості дозволила Варелі привідкрити таємницю природи перцепції та пролити світло на важливі концептуальні аспекти роботи з дослідженням свідомості. Успішність реалізації нейрофеноменологічного інструментарію для розв'язання складної проблеми свідомості залишається питанням часу та напрацювань майбутніх поколінь представників сучасного енактивізму.

Висновки. У результаті дослідження було встановлено, що новітня теорія нейрофеноменології пропонує холістичний та нередукований підхід до вивчення природи свідомості та перцепції. Метою нейрофеноменологічного

проєкту є пропозиція методологічного та інструментарного механізму розв'язання аспекту складної проблеми свідомості, а саме прогалини в поясненні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Varela F. Chapter 9. Why a proper science of mind implies the transcendence of nature // *Religion in Mind: Cognitive Perspectives on Religious Belief, Ritual, and Experience* / Edited by Jensine Andresen. — First published 2001. — Cambridge University Press, 2001. — P. 207-236. — XI, 294 p.

2. Colombetti G. Ideas for an Affective Neuro-physio-phenomenology // *The Feeling Body: Affective Science Meets the Enactive Mind*. — MIT Press, 2014. — P. 135-170. — 288 p.

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

FEATURES OF THE IMPACT OF SALES ORGANIZATION ON PRODUCTION

Rahimov Jamal Azer

University of Technology of Azerbaijan
Ganja, Azerbaijan

Summary: Sales are an important link between distribution in large-scale reproduction and consumption. Since consumption itself appears as a moment of production, it seems that exchange is also one of the moments of production. In his Critique of Political Economy, Marx developed his view of production and sales, noting that production was unilaterally determined by other conditions, including trade. Problems of the impact of sales on production can manifest themselves in the form of economic relations. The mechanism of economic relations of sales with production firms is connected with the planned management, management, regulation, creation of the effective enterprise structure. It consists of a set of methods of using economic tools and incentives aimed at achieving the end result.

Keywords: production, reproduction, sales, manufacturing enterprises, bargaining

The system of economic relations between production and sales is characterized by a number of aspects: for example, the justification of the system of studying demand; preparation of contracts for shipment of goods; preparation of production plan; organization of cargo transportation ensuring the shipment of goods; reaching mutual agreements on the required detailed information on the goods; preparation of settlements on shipment of goods; mutual responsibility of the parties in the performance of contracts for the supply of goods; Improving the means and methods of influencing sales to production. The relationship between production and sales differs in their nature. In a market economy, the economic relationship between

sales and production is low. This should be considered legitimate when private property is predominant. Low level means the relationship between trading firms and manufacturing enterprises. These commercial relations are carried out within the legal laws of the state. These relations are carried out in accordance with the planned volume of sales of goods by commercial enterprises. It is a process that involves the delivery of goods to the industry in accordance with pre-approved contractual relations between trade and manufacturing enterprises. In addition, it includes the process of agreeing on a clear classification of the supply of goods to commercial firms and the conclusion of trade contracts.

Submission and acceptance of orders, coordination of production plans, determination of rules for the sale of goods, selection of modes of transport, etc. issues are among the top-level powers. In the development and improvement of economic relations between sales and production, direct relations, ie the relations between manufacturing enterprises and retail trade, are of great importance. However, these relations are not always and everywhere favorable. Experience has shown that it may be more efficient to establish direct links between the production companies of commercial firms with a large turnover only for certain goods and groups of goods. The supply of goods to small and medium-sized businesses is not carried out through direct contacts. This work can be done mainly through wholesale trade. In order to effectively organize the sale of visible and invisible goods, including personal consumer goods, it is important to provide commercial firms with goods that meet customer requirements. Production needs to be informed about the needs of the population in a timely manner. Industrial enterprises, in turn, must provide commercial firms with a wide range of goods in accordance with this information. Relations between production and sales companies are based on concluded contracts. The role of sales deals has now increased and it is necessary to provide more detailed information about deals and contracts.

Let's explain the first stage of the deal. The first step is to find and select a partner. The quality of the sales transaction, especially the suitability of the transaction for the partner's chosen party, depends on this stage. Let's pay attention to

the subject of the deal. For example, you need equipment to process fruit and canned fruit. First of all, the producer should know how much he has to produce on average during a certain period. For this purpose, taking into account the production capacity, which machines, machines, etc. should be purchased? What kind of fruit will he process? Where and how will the plant be purchased? What fuel will the company consider appropriate to use? What packaging material will be used to package the purchased equipment and machine?

The issue of financing in the transaction must also be determined in advance. This financing process should be clarified with the issue of cash and part of the product in exchange.

Once the order is prepared, the company should look for a potential seller. This work also depends on the customer's competence and extensive observation skills. One of the most convenient means is to visit fairs and exhibitions.

The second stage of the transaction technology begins with the preparation for the conclusion of the transaction agreement, ie the response to the letter of consent sent to the manufacturer-seller. Provision of technical solution, product quality, its delivery to the buyer, etc. Negotiations are underway to identify issues.

The third stage of the transaction is the preparation for the conclusion of a purchase agreement. At this stage, economic calculations are made up to the market price of the goods at the time of purchase or sale, including all costs associated with the purchase and sale of the product, starting from its cost and the final sale process, and its own profit. The price offered by the counterparty and the buyer's principal costs may at this stage be taken as the basis for those economic calculations.

In the fourth stage, a sales deal is signed. Each article of the contract is agreed, signed and numbered. As a rule, the agreement is signed by the authorized representative of both parties in simple transactions in the republic, in more solemn terms in international sales transactions. The agreement is signed. Then, from the date of entry into force of the agreement, the fifth stage of trade transaction technology - the implementation of the contract begins. During this period, the parties agreed to

conduct additional business negotiations, banking operations, transportation, insurance, etc. take action.

All sales contracts must have a specific legal basis. The contract must be substantiated in such a way that during its implementation one of the parties is obliged to advertise, protect its rights through commercial activities, etc. must have objective capabilities to. The requirements for sales contracts should be developed with special care.

It is a contract, which is the main document for the implementation of trade transactions between manufacturing enterprises. The contract also defines the terms of the transaction, the procedure for its execution and the responsibility of the parties. At the same time, it is important to obtain accurate and tried and tested information about the intended partners in the contracts. It is necessary to clarify whether the partner is real, fictitious or real. Sometimes this happens in practice. If the partner is real, how is its charter capital and financial activities organized in general? Does the manufacturer's financial condition meet the current requirements, the characteristics of the fulfillment of previous contractual obligations, the quality of goods meets the requirements of existing standards, etc. After all this, the accuracy of the information obtained about the partner is confirmed, and after approval, an agreement is reached.

If the partner does not come to the initial negotiations, the authority of the employees he / she deems appropriate for the business meeting is checked. After that, information about the business activities of the partner should be obtained. Entrepreneurs apply to government agencies, tax inspectorate and prepare an action plan to obtain information. The possibility of all this should be reflected in a special section of the legislation. Issues that are of little importance in the legislation may not be taken into account.

But the entrepreneur must know all this before concluding a contract. Merchants, entrepreneurs, and those who want to enter into a contract must identify the strengths and weaknesses of the contracts they have previously concluded. If necessary, they should seek the advice of highly qualified legal organizations. Such enterprises are currently operating in the country.

It should be noted that production enterprises operate using the rights provided by national legislation.

Production enterprises that violate the terms of these agreements are affected by many administrative and economic means. For example:

- to give up low-quality goods;
- return these goods without acceptance;
- submit to the arbitral tribunal to resolve destructive issues;
- to use sanctions (fines), to place orders with manufacturers, to check the range and quality of goods received from production;
- Influence on further improvement of the financial and credit mechanism of trade activity of production enterprises, etc.

Wholesale fairs are the main means of sales to influence production. The fair is a kind of trade intermediation. Traditionally, the fair is held in a certain place every year. Wholesale of one or more types of goods is a fair. They are divided into local, local, intersectoral, domestic and international types. Fairs are held as trade exhibitions in international markets. Fairs revive economic relations between production and trade enterprises.

The interaction of commerce with production begins, first of all, with the preparation of production orders of commercial firms and enterprises based on the results of a detailed study of the demand for goods. In order to study the interaction of sales activities with production, its impact on production, it is necessary to know the essence of the organizational and legal forms of legal entities engaged in commercial activities.

One of the fastest growing communication methods used in sales management in recent years is the creation of an interactive system called interactive marketing or direct marketing, including e-shops. The analysis of the current state of communication methods used in sales management showed that interactive marketing, especially the creation of websites, is used in the organization and management of sales in our country, although not in volume and speed in developed countries.

Direct marketing is an interactive system that uses one or more advertising tools to get a measurable response from a customer and (or) to bargain regardless of where the buyer is.

REFERENCES

Abbasova S.H. State regulation of advertising activity in Azerbaijan, Institute of Economics of ANAS Collection of articles "Azerbaijan on the Way to Revival", (XIII) issue, Baku, 2003

3. Atakishiyev H. Urban environment and advertising. Methodical aids. Baku, Law, 2004, 112 p. 4. Akhundov Sh.A. Based on marketing. Baku: Abilov, Zeynalov and Sons Publishing House, 2001, 572 pages.

5. Dadashov A. Problems of advertising and marketing in mass media. Baku: BUN, 2001, 106 p.

УДК 614.2:338 - (072)

IMPROVING MANAGEMENT DECISION-MAKING IN HEALTH CARE FACILITIES

Womom Enyindah Junior

Master student of Administrative Management-Economics,
Sumy National Agrarian University,
Sumy, Ukraine

In this pandemic era, it is imperative to improve the management of health care facilities because lives depends on it. This can be achieved by improving management decision-making in the health care facilities. Health care facility is a complex system that includes organizations, people, institutions, and actors who seek to promote, maintain, and restore physical health. To achieve its ultimate objective of better patient care; the healthcare facility has to be managed on modern scientific lines to execute the managerial functions of planning, organization, staffing, directing, coordinating, reporting and budgeting, there is need for availability of accurate, high quality health information, at the right place and at the right time to improve the decision making of health care mangers. This calls for a health information system that can gather, organize, analyze, and summaries data into reports and assist in administrative audit and utilization review.

The main purpose of this thesis is to find modern internationally accepted models of improving management decision-making in healthcare facilities of Nigeria and Ukraine.

The health care system in Nigeria are grouped into three main categories; Primary, Secondary and Tertiary health care; and they are managed by the Local, State and Federal Government respectively while the Private Hospitals are managed by private individuals. The Ukrainian healthcare system is also divided into three main levels; National, Regional (Oblast) and sub-oblast (local) and the management of the health care facilities are the Ministry of Health, Oblast and State health

authorities respectively while the Private health facilities are managed by their owners.

There are six key stakeholders involved in the management decisions in medical institutions they include; Doctors, Nurses, front-line managers, middle managers, senior level managers, and the board of directors. Their roles can be classified into clinical decisions and non-clinical decisions; clinical decisions roles are in three categories; diagnosis, treatment and therapy, and medication prescription and administration whereas non-clinical decisions roles are in five categories: budget, resource allocation, technology acquisition, service additions and reductions, and strategic planning.

The Management decision making in the Nigeria and Ukraine Healthcare facilities are mostly driven by the health care administrators which are the non-clinical decision makers. The organizational structure of the health facilities has a pyramid with three levels of management like other organizations. They are top-level management, middle level and lower level management. The top level management is called strategic management. They provide the organization with the overall directions, formulate hospital policies, direct, supervise and control the administration and facilitate the execution of the functions of the hospital, Members of the board include representatives of various interest-group, the community, the federal and state Ministries of health, the professional groups (Nigeria Medical Association and so on) and the University where the teaching hospitals resides. The Chief Medical Director, the chairman Medical Advisory Committee and the Director of Administration is the Secretary to the board. The strategic level disseminate information which consists of its strategic goals and directives, on how to meet the objectives of the organization, downwards, to the middle level which is the middle level which is the tactical level. The middle level which is also called the tactical Management level, are involved in the development of the goals and strategies outlined by strategic management level.

The category of the officers that belong to the middle level group are Directors, Assistant Directors and heads of Departments of various hospital health professionals

in the hospitals. They are members of the medical advisory committee. The tactical level disseminates information that occurs horizontally across to the functional department and work team in another unit, they have information that could assist other departments in performing good health care services to the patients, this includes direct supervision, coordination of different units, information on admission and discharge procedures, accounting procedures, procedures for requisition of drugs and supplies, purchase of hospital equipment, building and expansion of wards and so on.

The lower level is otherwise called operational management level. This level is concerned with the management of the work process and direct the day-to-day operation and implementation of the goals and the strategies of the organization. They are senior hospital staff in the various hospital departments. The operational level processes and disseminates information on the current situation of work and the state of the organization, based on daily transactions, upward to the middle level.

The availability of health generated and utilized for effective performances of the state of the organization, based on its daily transactions upward to the middle level enhance effective decision-making and facilitate the accomplishment of planned objectives.

This thesis covers the top level management which is also called the strategic management level. They provide directors for the organization, formulate hospital policies, control the administration and functions of the hospital, and disseminate information to the tactical level.

The Models to improve management decision making in Healthcare is based on Evidence base Medicine in according with WHO standards; and Performance Measurement System. Evidence based medicine is the conscientious, explicit and judicious use of current best evidence in making decisions about the care of individual patients. Performance Measurement System in healthcare involves the process of collecting, analyzing and reporting information regarding the performance of all critical stakeholders in the health care facilities. All health care managers should

follow these internationally acceptable models of health care management in order to make quality decision for the efficient delivery of health care services.

In the future, there is urgent need to constantly improve management decision making in healthcare facilities especially with the sudden arrival of Covid-19. I recommend an annual review of the health care facilities by the key stakeholders, the continual usage of modern best practices (Evidence Base Medicine) by the clinical decision makers, the usage of Performance Assessment system by non-clinical decision makers and increase of resource allocation to medical research to foster the availability of quality information which will translate to improved decision making by health care administrators.

REFERENCES

[1] Federal ministry of health 1998. Department of Plan, Research and Satisfy Training Modules in Modules in Health Information Management Publisher Federal Ministry of Health.

[2] Heywood, D. (2003) Health Management Information Systems for Sustainable Health Care.

[3] Hodgettes, M.R. 1983. Modern Health Care Administration. Academic Press pp 357-378. U.S.A.

[4] Smith, M., Higgs, J., & Ellis, E. (2008). Factors influencing clinical decision making. Clinical reasoning in the health professions, 3, 89-100.

[5] World Health Organization. (2002). The world health report 2002: reducing risks, promoting healthy life. World Health Organization.

СОЦІАЛЬНИЙ ОБЛІК ЯК ІНФОРМАЦІЙНА БАЗА РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОГО БІЗНЕСУ

Августова Олена Олександрівна,

к. е. н., доцент

Філоненко Ірина Сергіївна,

студентка 1 курсу ОС «Магістр»

Київський національний торговельно-економічний університет

Київ, Україна

Вступ. Соціальний облік являє собою інформування про соціальні та екологічні наслідки економічних процесів діяльності організації для конкретних зацікавлених груп у суспільстві та суспільства загалом. Даний облік зазвичай використовується в контексті комерційної або корпоративної соціальної відповідальності, хоча й будь-яка організація, благодійні та державні установи можуть здійснювати соціальний облік.

Питання соціального обліку є досить актуальним і досліджується багатьма вітчизняними науковцями: Будько О.В., Левицька С.О., Правдюк Н.Л., Малюга Н.М., Чижевська Л.В., Пушкарь М.С. та ін.

Так, на думку Герасименко О., соціальний облік може бути визначений як підхід до звітності про діяльність підприємства, який наголошує на необхідності виявлення соціально значущої поведінки та розроблення відповідних заходів та методів звітності [2, с.3].

Мета роботи. Розкрити поняття соціального обліку як інформаційної бази реалізації концепції соціально відповідального бізнесу та вагомість й необхідність втілення даного виду обліку на підприємствах задля забезпечення перспективного розвитку у напрямку покращення важливих аспектів соціальної відповідальності.

Матеріали та методи. Методичною основою дослідження є діалектичний метод пізнання економічних явищ і процесів у безперервному їх розвитку та взаємозв'язку. У роботі було використано загальнонаукові методи

дослідження: моделювання, аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, порівняння. Інформаційним забезпеченням для застосування зазначених вище методів дослідження слугували показники діяльності великих підприємств. У процесі дослідження було вивчено й проаналізовано погляди вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, розпорядження про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні. При написанні даної роботи використовувалася теоретична і методична література з соціального обліку та втілення Концепції соціальної відповідальності бізнесу.

Результати та обговорення. Концепція соціальної відповідальності бізнесу найчастіше приділяється великим організаціям, таким як багатонаціональні компанії та їх видимим зовнішнім показникам, а не показникам для внутрішнього використання. Соціальний облік також ставить під сумнів скорочення всієї значної інформації для фінансової форми. Так фінансові дані розглядаються лише як один елемент бухгалтерського обліку. Соціальна звітність згідно з міжнародними стандартами є похідною від фінансової звітності. Звітність у сфері соціального розвитку потенційно здатна доповнити фінансові звіти відомостями, які відбивають перспективи компанії та можуть поліпшити розуміння користувачами таких важливих факторів, як формування людського капіталу, корпоративне управління, управління екологічними ризиками, інноваційний потенціал компанії [1, с.4]. Як наслідок, більшість наявних соціальних, екологічних звітів та звітів про сталий розвиток готуються добровільно організаціями та часто схожі на фінансові відомості. Так підприємства подають добровільну або необхідну звітність щодо соціально відповідальних показників. Зазвичай соціальний облік охоплює відносини організації з природним середовищем, її співробітниками, етичні питання і навіть місцеві та міжнародні співтовариства.

Компанії, які використовують облік соціальної відповідальності, найчастіше представляють у своїх звітах показники по наступним аспектам:

- статистика здоров'я працівників та нещасних випадків, пов'язаних з роботою.
- показники викидів, розливів та обсягів небезпечних відходів, що утворюються у результаті діяльності підприємства.
- використання таких природних ресурсів, як вода, корисні копалини та ін.
- інформація про етичні ініціативи всередині компанії, такі як трудова практика, освіта, благодійність, права людини та розвиток.
- зв'язок між заробітною платою керівників та критеріями стійкості.

Так, наприклад, екологічний облік, що є підмножиною соціального обліку, фокусується на структурі витрат та екологічних показниках компанії. У ньому в основному описується підготовка, подання та передача інформації, пов'язаної з організаціями, що взаємодіють із природним середовищем. Як правило, екологічна підзвітність зазвичай здійснюється як добровільна самозвітність компаніями. Екологічний облік описує звітність кількісних та докладних екологічних даних у нефінансових розділах річного звіту чи окремому екологічному звіті. Такі звіти враховують викиди забруднюючих речовин, використовувані ресурси або пошкоджене чи відновлене місце існування дикої природи. Основний акцент зазвичай робиться на екоефективності великих компаній, посиляючись на скорочення використання ресурсів та енергії, скорочення відходів на одиницю продукту чи послуги.

Основна функція обліку соціальної відповідальності полягає у вимірі та розкритті «витрат» та «вигід» суспільству, створюваних виробничою діяльністю бізнес-підприємствами. Вони включають поліпшення продукту та якості, справедливу ділову практику, людські ресурси, навколишнє середовище та участь спільноти [3, с.35]. Саме соціальний облік може створити для організації метод організації та вивчення як продуктивності, так і впливу діяльності підприємства на навколишнє середовище та спільноти.

Клієнти також можуть брати участь у процесі соціального обліку і тим самим враховувати свої перспективи у процесі планування та розвитку

подальших відносин з організаціями. Так завдяки запровадженню соціального обліку відбувається підвищення іміджу компанії, що в перспективі викликає залучення нових інвесторів.

Типовими звітами, щодо яких виникає необхідність формування задля забезпечення потреб зовнішніх користувачів, є:

- Звіт із прогресу (про виконання принципів Глобального Договору ООН)
- Звіт зі сталого розвитку (Sustainable Development Reporting)
- Звіт із корпоративної – соціальної відповідальності (Corporate Responsibility Reporting)
- Екологічний звіт (Environmental Management and Auditing Scheme).

Також деякими інструментами соціальної відповідальності бізнесу є соціальний аудит, публічний аудит, громадські слухання, громадянська оцінна карта (CSC), обстеження державних витрат (PETS) та використання скриньки для скарг. Саме такі інструменти дають змогу покращити керування компанією, здійснюють посилення демократії, покращення моніторингу політики компанії, надають оцінку наслідків певної стратегії, та здійснюють перевірку використання публічних ресурсів.

Висновки. Таким чином можливо зробити висновок, що облік соціальної відповідальності бізнесу представляє собою методи та прийоми формування звітів щодо втілення соціально відповідальної концепції організацій в їх операційній діяльності, а також відображає вагомі зобов'язання щодо вдосконалення та якісного управління бізнес-процесом задля здійснення загального позитивного впливу та навіть покращення усіх аспектів соціально відповідальної діяльності підприємства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Розпорядження про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-%D1%80#Text>

2. Герасименко О. / стаття «Соціальний облік та нефінансова звітність як інструменти реалізації соціальної відповідальності»/ Вісник КНУ ім.Тараса Шевченка Економіка 137-2012р.

3. Бudyко О.В. /стаття «Облік Соціально відповідальної діяльності як інформаційна основа управління сталим розвитком підприємства»/ Економічна наука-2019-120с.

РОЛЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У СОЦІАЛЬНОМУ ТА ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Булат Галина Володимирівна,

к. е. н., доцент кафедри менеджменту, фінансів,
банківської справи та страхування,
Хмельницький університет управління
та права імені Леоніда Юзькова

Шелега Маріна Миколаївна

студентка 4 курсу, спеціальність 072 Фінанси,
банківська справа та страхування

Вступ. Роль місцевих бюджетів в соціальному та економічному розвитку важко недооцінити, оскільки значна відповідальність в сфері фінансування потреб покладена на ці кошти. Базові потреби громадян мають задовольнятися як найповнішим способом, оскільки це основа соціально-орієнтованої держави, що піклується про благополуччя населення. На сучасному етапі розвитку країни та окремих її регіонів місцеві бюджети відіграють також стабілізуючу роль і реально впливають на проведення економічних реформ та соціально-економічний розвиток регіону.

Місцеві бюджети є основним джерелом фінансових ресурсів, необхідних органам місцевого самоврядування для виконання покладених на них завдань відповідно до чинного в державі розподілу повноважень між рівнями та гілками влади.

Отже, саме дослідження ролі цих бюджетів у розвитку регіонів є важливою складовою системи оцінки ефективності діяльності місцевого самоврядування та здійснюваної реформи фінансової децентралізації.

Ключові слова: місцеві бюджети, доходи та видатки, фінансове забезпечення, місцеве самоврядування, соціальний та економічний розвиток регіону.

Мета роботи. Полягає у вивченні теоретичних і практичних засад стосовно оцінки ролі місцевих бюджетів у соціальному та економічному розвитку регіонів та визначення шляхів оптимізації їх формування та використання.

Матеріали та методи. Інформаційною базою написання роботи стали роботи вітчизняних та зарубіжних науковців, підручники, навчальні посібники, періодичні видання, статистичні дані, бюджетна звітність.

В процесі розкриття тематики даної роботи використано наступні методи: монографічний в процесі розгляду теоретичних основ соціального та економічного розвитку; аналітичний метод під час аналізу показників регіонів; аналізу і синтезу для оцінки впливу різних факторів на стан систем регіонів; економічного моделювання, за допомогою якого розраховувалась модель впливу місцевих бюджетів на розвиток регіонів.

Результати та обговорення. Загальний стан регіонального розвитку в Україні досить різномірний. Загалом це відповідає концепції поліцентризму, оскільки у вітчизняних реаліях існують зони полюсів зростання, що зосереджені в промислово-розвинутих центрах, центрах зосередження людського потенціалу, тощо.

Місцевий бюджет не характеризується такою масштабністю та розмірами, як державний, однак є такою ж формою акумулювання та витрачання коштів для забезпечення існування та розвитку усіх сфер життя регіону.

Роль місцевих бюджетів значним впливом визначається часткою доходів та видатків місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України, яка говорить про участь місцевого самоврядування у розв'язанні нині найважливіших проблем розвитку держави, деяку обмеженість функцій центральних органів влади [1]. Ця частка є універсальним показником, який вказує на рівень фінансової незалежності органів місцевого самоврядування, а також дозволяє оцінити ступінь розвитку місцевих бюджетів.

Деякі науковці стверджують, що ступінь розвитку регіону залежить від обсягу переданих на місцевий рівень обов'язків з фінансування потреб громадян. Ця пропорція має бути чітко вивірена для кожного з регіонів, враховуючи їх поточні можливості. Проте дана концепція є складною до реалізації на практиці, оскільки різноманітність правил для кожного суб'єкта місцевого управління породжує складність контролю та адміністрування [2, с.117].

Соціально-економічний розвиток регіонів прямо пропорційним чином залежить від уже наявної ресурсної фінансової бази та ефективності управління саме на місцевому рівні. Органи місцевого самоврядування у наш час відіграють все більше ключову роль у наданні основних послуг та у створенні інфраструктури, необхідної для розвитку бізнесу сьогодні [5].

Усі функції органів місцевого самоврядування розвиваються на тлі численних викликів, включаючи кризи, які у більшості пов'язані з навколишнім середовищем та природними ресурсами, також посиленням урбанізації та зростаючими розривами між вимогами до інфраструктури, які, можливо, посилять фінансові труднощі, з якими стикаються органи місцевого самоврядування.

Основна проблема розвитку системи місцевого самоврядування полягає в забезпеченні фінансової самостійності територій, що безпосередньо залежить від рівня усіх доходів місцевих бюджетів, від державного і регіонального законодавства, також від стану державного і місцевих бюджетів. Проблема безпосередньо посилюється тенденціями уповільнення темпів економічного зростання, збільшеннями дефіцитів державного і більшості місцевих бюджетів.

Дослідження базових бюджетних показників в динаміці дозволить охарактеризувати загальну картину стану фінансування потреб розвитку регіонів. Пропонуємо охарактеризувати співвідношення доходів та видатків місцевих бюджетів пропорційно показників зведеного бюджету України.

Таблиця 1.1

**Показники доходів та видатків місцевих бюджетів зведеного бюджету
України за 2016-2020 роки**

Показник	Рік				
	2016	2017	2018	2019	2020
Обсяг видатків місцевих бюджетів, млрд.грн.	350,5	496,1	570,6	566,3	590,4
Обсяг доходів місцевих бюджетів, млрд.грн.	366,1	502,1	562,4	560,5	573,8
Обсяг доходів зведеного бюджету України, млрд.грн.	782,9	1017,0	1184,3	1289,8	1365,7
Обсяг видатків зведеного бюджету України, млрд.грн	835,8	1057,0	1250,2	1372,4	1432,8
Частка доходів місцевих бюджетів у ЗБУ, %	46,7	47,4	47,5	43,5	45,9
Частка видатків місцевих бюджетів у ЗБУ, %	41,9	46,9	45,6	41,3	42,8

Загальна картина зміни обсягу доходів та видатків, як місцевих бюджетів, так і зведеного бюджету України, вказує на щорічне зростання обсягу фінансування, що може свідчити про зростання соціальної орієнтації держави. Отримані результати можуть певним чином свідчити про значимість місцевих бюджетів в процесі фінансування потреб розвитку регіонів.

Отже, загалом з'ясовано, що щорічне зростання обсягів фінансування спостерігається майже за всіма ключовими напрямками видатків місцевих бюджетів. Найбільшим приростом видатків за досліджуваний період характеризувався 2017 рік. Також з'ясовано, що в середньому частка доходів місцевих бюджетів у ЗБУ за 2013-2019 рр. становила від 43,5% у 2019 році до 49,4 % у 2017 році. Аналіз частки видатків місцевих бюджетів у ВВП вказав, що найвищого рівня за досліджуваний період показник продемонстрував у 2017 році – 16,6%.

Слід враховувати також факт, що в Україні існує диференціація в рівнях розвитку регіонів через різні рівні соціально-економічного розвитку, що залежать від багатьох факторів, таких як природні умови, історичне минуле, тощо. Також потенціал регіонів багато в чому сформований за рахунок

існуючої інфраструктури, науково-технічної бази регіону, кількості робочої сили, засобів виробництва, тощо [3, с. 28]. Тобто окрім показників бюджетного значення значна роль має відводитися іншим факторам. Оптимальний розвиток регіонів багато в чому формується за рахунок нормального функціонування інструментів бюджетного фінансування.

Оптимальне співвідношення між податковими надходженнями, неподатковими ресурсами та міжбюджетними трансфертами створює умови задля ефективного функціонування відповідних територіальних утворень.

Створення умов для достатнього забезпечення потреб регіонів у фінансових ресурсах позбавить регіони багатьох супутніх проблем: скороченню видаткових статей на необхідні потреби громадян, скасуванню інфраструктурних проектів, скорочення обсягів капітальних інвестицій.

Висновки. Таким чином, соціально-економічний розвиток міст залежить від конкретних бюджетних повноважень та реальної спроможності місцевих органів самоврядування і влади здійснювати та підсилювати якісний розвиток економічного та соціального забезпечення населення. Дослідження ролі місцевих бюджетів в соціально-економічному розвитку регіонів є важливою задачею в системі управління системою місцевого самоврядування. Визначення оптимальних бюджетних показників, їх досягнення, позитивна динаміка зміни та урегульованість – складна задача, проте необхідна задля досягнення стабільності розвитку як окремих регіонів, так і країни загалом.

Таким чином, з наведеного вище можна зробити висновок про наявність значного потенціалу впливу соціальної сфери на соціально-економічну ситуацію регіону в цілому. Тому органам місцевого самоврядування слід шукати оптимальні моделі розвитку регіону, що призведуть до якнайбільшого наповнення дохідної частини бюджету та створення сильної підприємницької та робочої основи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bondaruk T. G., Bondaruk O. S., Bondaruk I. S. Conceptual basis of mechanism of ensuring budget security. *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 3 (11). Ч. 1. С. 21–28
2. Приходченко Т. А. Методологія дослідження регіонального розвитку. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 16. С. 115 – 120.
3. Волощук Л.О. Фінансова стратегія в управлінні розвитком та економічною безпекою підприємств. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2017. №1 (1). С. 23-30.
4. Сакір-Молочко Н. В. Аналіз рівня інвестиційної привабливості регіону. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 6. С. 24–27.
5. Дахнова О.Є. Місцеві бюджети як основ фінансового забезпечення розвитку регіонів України. *Молодий вчений*. 2017. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/9/115.pdf>.

СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ DOBRE

Волкова Наталія Вікторівна
Доцент кафедри
Шишацька Олександра Ігорівна
Студент
Дніпровський національний університет ім. О. Гончара
м. Дніпро, Україна

Вступ. Проблема децентралізації для України віднайшла своє продовження у реформі, яка розпочалась лише у 2015 році. Поняття територіальної громади є порівняно новим для вітчизняної правової науки. В Україні загострення диференціації соціального та економічного розвитку територій є однією з найважливіших проблем становлення ринкової економіки на засадах інтеграції в європейський цивілізаційний простір.

Ціль роботи. Вивчити та аналізувати дослідженні можливостей впровадження та поширення децентралізації, у тому числі шляхом здійснення програми DOBRE.

Матеріали і методи. В роботі використовувалися данні з відкритих джерел та установчі документи України.

Результати та обговорення. В сучасних умовах проблемам дослідження соціально-економічного розвитку територіальних громад присвячено достатню кількість робіт зарубіжних і вітчизняних вчених, які аналізують його переважно з точки зору економічного потенціалу і враховують такі аспекти, як зростання у виробництві і доходах, зміни в інституційному середовищі суспільства, соціальній та адміністративній структурі. Територіальні колективи (утворення) є первинними суб'єктами в системі місцевого самоврядування в багатьох державах. Такі об'єднання людей існують в більшості країн світу, зокрема, в країнах Європи (незалежно від форми територіального державного устрою) і грають важливу роль у вирішенні питань місцевого значення. У різних

державих сформувалися свої, специфічні підходи і терміни для визначення такого суб'єкта місцевого самоврядування як територіальне утворення.

Так, в англо-американській правовій сім'ї розуміння поняття територіального утворення пов'язано з республіканським ідеалом прямої демократії і відображає соціально-психологічну спільність або прагнення до неї [1, с. 13].

Разом з тим, питання про роль саме територіальних колективів / громад, як первинних суб'єктів місцевого самоврядування, набуває все більшої актуальності у зв'язку зі зростаючими тенденціями децентралізації і наділення територіальних утворень широкими повноваженнями у вирішенні питань місцевого значення, а також неодноразове акцентуванні як законодавців, так і вчених, в необхідності підвищення їх значимості при вирішенні питань місцевого значення [2].

Оскільки існування територіальної громади як первинний колективного суб'єкта місцевого самоврядування, направлено на задоволення потреб і консолідації інтересів всіх членів громади, підкреслюється їх право на індивідуальність і її вираження, то деякі вчені (насамперед Р. Хоменець) пропонують відокремлювати членів громади як первинного індивідуального суб'єкта місцевого самоврядування – громадян і осіб без громадянства [3, с.37].

Слід зазначити, що ця дефініція є спірною з огляду на наступні моменти: по-перше, серед індивідуальних суб'єктів треба виділяти не тільки громадян і осіб без громадянства, а й іноземців, які постійно проживають на території держави і відповідають всім ознакам, властивим територіальним колективам. По-друге, виділяючи індивідуального суб'єкта, необхідно мати на увазі, що єдина причина цього виділення – це необхідність віднесення до складу територіальної громади як громадян, так і осіб без громадянства та іноземців, які мають з суспільством такий же тісний зв'язок, як і інші члени [4].

Наразі в Україні в умовах реформи децентралізації ще не сформувались нові (оновлені) інструменти економічного розвитку територіальних громад. Тому широко використовуються міжбюджетні трансферти. Однак, розглянемо

на досвіді США які інструменти підтримки та розвитку можливо застосовувати [5].

Програма USAID «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (DOBRE) – це п'ятирічна програма, що виконується міжнародною організацією Глобал Ком'юнітіз (Global Communities) та фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID). Програма спрямована на посилення місцевого самоврядування та створення кращих умов для розвитку ОТГ, підвищення рівня залученості громадян до прийняття рішень та забезпечення підзвітності та прозорості в громадському управлінні. DOBRE працює у 10 цільових областях: Дніпропетровській, Івано-Франківській, Харківській, Херсонській, Кіровоградській, Миколаївській, Тернопільській, Запорізькій, Чернівецькій та Чернігівській.

Слід сказати, що починаючи з 2015 року згідно Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [6] розпочалися фундаментальні зміни в системі місцевого самоврядування, а саме в частині формування місцевих бюджетів та створення нових об'єднань серед суб'єктів місцевого самоврядування – об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ). Проте вже на сьогоднішній день вони зіткнулися із проблемами формування власних бюджетів, а також ефективним його розподілом з метою виконання покладених на них функцій щодо забезпечення благоустрою на даній території [7].

За даними Державної казначейської служби України [10] станом на 18 лютого 2020 року в Україні налічувалось 982 ОТГ, які об'єднали 4466 рад, з них вибори були проведені протягом 2015-2019 рр. у 939 радах, без проведення виборів протягом 2015-2020 рр. були утворені 43 ОТГ.

Реформа децентралізації дала можливість формувати бюджети на рівні новостворених ОТГ, при цьому до доходів їх бюджетів зараховується 60% податку на доходи фізичних осіб, в свою чергу цей ресурс виступає вагомим джерелом наповнення місцевих бюджетів. Згідно нового законодавства новостворені громади мають у встановленому порядку перейти на прямі

міжбюджетні відносини. Цей процес включає наступні етапи: визнання спроможності ОТГ, призначення виборів і, як результат, перехід на прямі відносини з Держбюджетом. Однак на практиці протягом 2016-2020 років багато ОТГ мали проблеми з переходом на прямі бюджетні відносини і досі їх мають. При цьому чіткого встановленого порядку цих етапів на практиці немає, оскільки якісь ОТГ перейшли на прямі бюджетні відносини набагато раніше, ніж пройшли етап визнання спроможності та виборів, а деякі ОТГ пройшовши ці етапи – прямих відносин не отримали. За даними Державної казначейської служби [9] станом на 20 лютого 2020 року 107 громад не перейшли на прямі відносини з держбюджетом, і тому досі не можуть повноцінно функціонувати, при цьому щонайменше 249 рад ще очікують вибори. Так, у 2019 році лише 50 ОТГ (32%), в яких відбулися вибори, перейшли на прямі відносини з державним бюджетом. Більшість із цих громад були визнані спроможними ще до виборів – у 2019, 2018, а одна навіть у 2017 році. Проте деякі були визнані спроможними вже після виборів [7].

Результатом якісного планування економічного розвитку громади є ефективна модель роботи МЕР, це набір різних дій, методів та інструментів, які (на основі горизонтальної комунікації співробітництва у співтоваристві) взаємопов'язані певним алгоритмом та загальною довгостроковою метою з підтримки та реалізації однієї чи двох конкурентних переваг громади (проекти міжнародної технічної допомоги, діяльність чи активні агенції громадянського товариства із залученням зовнішніх ресурсів чи грантів, створення туристичних продуктів, відкриття малих підприємств, залучення інвестицій тощо), які забезпечуватимуть раціональне та ефективне використання та дотримання бюджету, збільшують доходи місцевих жителів. Відносини між органами влади різного рівня у бюджетній системі існують у будь-якій державі внаслідок наявності адміністративно-територіального поділу. Проте складатися можуть на основі різних принципів залежно від типу державного устрою. Мабуть, у всьому світі не знайдеться країни, де не виникали б проблеми у встановленні міжбюджетних взаємин між центром і територіями, а також усередині самих

територій. Міжбюджетні відносини характеризують різні аспекти фінансової децентралізації та фінансової самостійності територіальних утворень.

Проблеми ефективного функціонування бюджетного устрою, зокрема, міжбюджетних відносин, що виникають, є спільними для багатьох країн. Уряди одних держав реалізують бюджетну політику децентралізації в галузі доходів та видатків, інші, навпаки, посилюють вплив центру на діяльність місцевих органів влади. Зарубіжний досвід міжбюджетного регулювання має велике практичне значення для України. Його аналіз дозволить уникнути підводного каміння у побудові та регулюванні взаємовідносин між різними рівнями влади (бюджетної системи).

Чим більше держава, чим різноманітнішими умови її існування, тим актуальніше завдання збалансування бюджетних інтересів центру та територій. І в Україні, і за кордоном велике значення мають питання розподілу компетенцій між органами управління різних рівнів, причому особлива увага приділяється місцевим органам самоврядування, формуванню надійної та стабільної доходної бази місцевих бюджетів, вирівнюванню доходів муніципальних утворень, а також умов та механізмів надання міжбюджетних трансфертів.

Світовий досвід демонструє відсутність ідеальної для всіх країн моделі міжбюджетних відносин через величезний вплив політики та історичних традицій на бюджетно-податкову систему різних країн. Фіскальна, або податкова, що становить міжбюджетні відносини, залежить від типу податкової системи країни та порядку розподілу податків за рівнями бюджетної системи [8].

Уточнено визначення фінансової децентралізації як форми економічних відносин з урахуванням ступеня закріплення фінансових ресурсів та функціональної організаційної самостійності органів місцевого самоврядування. Доведено, що при стимулюванні територіального розвитку запитуваною формою взаємовідносин між урядом та адміністративними органами та місцевими спільнотами є фінансова децентралізація. Було

показано, що делегування важливих повноважень місцевій владі є невід'ємною частиною фінансової децентралізації, щоб забезпечити здатність місцевої влади приймати автономні рішення щодо формування доходів, витрат та правового регулювання з метою забезпечення їх соціально-економічного розвитку.

Інструменти сприяння соціально-економічному розвитку територіальних спільнот у рамках фінансової децентралізації класифікуються за організаційно-адміністративними, економічними (виробничими, ринковими та фінансовими) та соціальними характеристиками. На відміну від існуючих, він враховує у складі фінансових ресурсів як інструменти центрального бюджету, які в рамках фінансової децентралізації сприяють зростанню самозабезпеченості місцевих домогосподарств та їхньої платоспроможності, а також роблять її більш ефективною. можливо сформулювати напрями стимулювання соціально-економічного розвитку територій із використанням існуючих. Згладжуються територіальні та територіальні диспропорції.

Висновок. Доведено, що місцеві бюджети переважно соціально орієнтовані, оскільки значна частина повноважень делегується місцевому рівню, щоб забезпечити їхнє найефективніше виконання відповідно до принципу субсидіарності. З огляду на відносно невисоку частку інвестиційних витрат у структурі видаткової частини місцевих бюджетів показано доцільність стимулювання інвестиційних процесів на регіональному рівні. Показано необхідність поетапного реформування місцевих бюджетів у рамках розмежування видаткових прав органів місцевого самоврядування, що має відбуватися за збереження збалансованості бюджетної системи загалом та у зв'язку з проведенням реформ у розділах бюджетна сфера та інші сфери діяльності.

Виявлено задовільний результат трансфертного балансування місцевих бюджетів, оскільки дефіцит бюджету компенсувався з допомогою скорочень за весь аналізований період. Показано, що негативною тенденцією для територіальних громад є скорочення первинного балансу та системне збільшення трансфертних зборів державного бюджету України, а також

трансферна залежність місцевих бюджетів. Доведено, що така ситуація свідчить про погіршення фінансового стану органів місцевого самоврядування. Стверджується, що високий рівень залежності у формуванні фінансових ресурсів місцевого самоврядування гальмує не тільки економічний розвиток територіальних спільнот загалом, а й викликає їхнє розшарування за рівнями розвитку та посилення залежних настроїв органів місцевого самоврядування в окремих адміністративних одиницях.

Без чіткої та виразної регіональної політики, заснованої на принципах побудови інноваційної та конкурентоспроможної економіки, неможливо побудувати стабільну та процвітаючу економіку. Необхідно задіяти всі ресурси – інтелектуальні, фінансові, інформаційні для вибудовування такої стратегії розвитку регіонів, коли б створювалися умови для сталого зростання економіки всіх регіонів, а також прискореного соціально-економічного розвитку депресивних регіонів. У цьому ретельне вивчення та застосування зарубіжного досвіду, прийнятного для України, може дозволити виробити ефективну політику соціально-економічного вирівнювання регіонів.

Проведений аналіз зарубіжного досвіду показує, що теоретично бюджети нижніх рівнів в унітарних державах є проміжними фондами з розподілу ресурсів центрального уряду та акумуляції тих ресурсів, здійснювати адміністрування яких на даному рівні є найефективнішим. У країнах із федеративним державним устроєм бюджет кожного рівня є самостійним фондом фінансових ресурсів, що мобілізує та розподіляє свої власні фінансові ресурси. У цьому бюджети різного рівня пов'язані між собою системою міжбюджетних відносин, побудованої відповідно до федерального законодавству.

Стан цих взаємовідносин різних рівнів бюджетної системи значною мірою обумовлено специфікою цих держав і меншою мірою залежить від державного устрою, ступеня децентралізації державного управління чи іншого загального чинника. Цей висновок підтверджується дослідженнями Світового банку у сфері міжбюджетних відносин.

Разом з тим досвід країн з розвиненою ринковою економікою досить об'єктивно свідчить про те, що нестача бюджетно-фінансових прав у місцевих органах влади за відсутності достатньої уваги з боку центру до їхніх потреб фактично знижує зусилля центру міжбюджетного регулювання, підриває стимули субнаціональних бюджетів нарощувати свій потенціал.

ЛІТЕРАТУРА

1 Васильєва О. І., Васильєва Н. В. Концептуальні засади сталого розвитку територіальних громад. Державне управління. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 8. С. 74–78.

2. Хоменець, Р Особливості правового статусу фізичних осіб як суб'єктів місцевого самоврядування. Право України. 2001. №11.С. 36-38.

3. Трещов М. Дефініція поняття «Ресурсне забезпечення місцевих бюджетів». Актуальні проблеми державного управління. 2016. № 1. С. 25-30.

4. Н. Wu, Y. Li, Y. Hao, et al. Environmental decentralization, local government competition, and regional green development: evidence from China. *Sci Total Environ*, 708 . 2020. Article 135085.

5. Ярошенко І. В., Семигуліна І. Б. Реалізація реформи децентралізації в Україні: актуальні питання модернізації системи публічного управління. Проблеми економіки. 2016. № 2. С. 67–73.

6. Державна казначейська служба України. Об'єднані територіальні громади. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/kaznachejstvo-informuye/obyednani-teritorialni-gromadi>.

7. Уряд визнав спроможними 10 ОТГ. Децентралізація дає можливості. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/11731?page=54>.

8. Yilmaz, S., & Zahir, F. (Eds.). *Intergovernmental Transfers in Federations*. Edward Elgar Publishing. 2020. [

9. Ярошенко І. В., Семигуліна І. Б. Реалізація реформи децентралізації в Україні: актуальні питання модернізації системи публічного управління. Проблеми економіки. 2016. № 2. С. 67–73

10. Розпорядження Кабінету міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>. Дата звернення: 10.09.2021 року.

СТРАТЕГІЧНИЙ РОЗВИТОК СФЕРИ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ УКРАЇНИ

Галан Людмила Володимирівна,

к. е. н., доцент

Морський Олексій Іванович,

магістр

Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку
м. Одеса, Україна

Становлення ринкових відносин у сучасній економіці зумовило посилення стратегічного напрямку в практичній діяльності підприємств. Використання стратегій інноваційного розвитку забезпечить перспективу будь якого підприємства, що і формує актуальність даної теми.

Метою роботи є дослідження сучасних конкурентних стратегій функціонування оператора телекомунікацій, які забезпечать його подальший інноваційний розвиток.

Дана направленість розглядалась в працях наступних науковців: С. Карделл., Кораблінова І.А., Р. Уолесс., М.А. Цирін., Є.А. Голубицька., К.С. Удалова., Л.О. Стрій., М. Портер., Є.Г. Кухаренко., але і сьогодні дана тема являється досить важливою і не достатньо вивченою, тому потребує значної уваги з урахуванням складних умов сьогодення.

Доцільно було б розпочати саме з визначення поняття - стратегія оператора телекомунікацій. Стратегія оператора телекомунікацій - це комбінація із запланованих дій та оперативних рішень, спрямованих на його адаптацію до динамічних змін його внутрішнього та зовнішнього оточення [1].

Для визначення рівня партнерського потенціалу наприклад - оператору телекомунікацій, слід враховувати відносини із конкурентами на ринку телекомунікаційних послуг, які за деякими питаннями розвиваються на основі співробітництва (як, наприклад, у питанні національного роумінгу, сумісної побудови ліній зв'язку і т.д.). Слід також відмітити, що на ринку телекомунікаційних послуг існує тенденція збільшення кількості операторів

телекомунікацій, які з одного боку конкурують, а з іншого – співпрацюють між собою [1].

Таким чином, партнерські відносини є невід’ємним атрибутом життєдіяльності будь-якого оператора телекомунікацій, а в силу специфіки ринку кожен з них співпрацює навіть з конкурентами.

Існує дуже широкий спектр стратегій ринкової конкуренції, які можна об’єднати в систему конкурентних стратегій підприємства – сукупність стратегій, спрямованих на захист та зміцнення його довгострокової конкурентної позиції на ринку, шляхом його адаптації до можливих змін в умовах конкуренції.

Це дозволило відомому вченому М. Портеру узагальнити існуючі стратегії і на цій підставі виділити такі три підходи до конкуренції на ринку та протидії п’яти силам конкуренції, які отримали назву базових або загальних стратегій конкуренції [2]:

- прагнення бути виробником з найменшими на ринку витратами (стратегія лідерства щодо низьких витрат, абсолютне лідерство у витратах);
- прагнення певною мірою надати продукції, що виробляє підприємство, риси, які відрізняють її від продукції конкурентів (стратегія диференціації);
- концентрація зусиль на вузькій частині ринку, а не робота на усьому ринку (стратегія фокусування).

Розглянемо сутність та область ефективного застосування цих стратегій.

Сутність стратегії абсолютного лідерства у витратах полягає у досягненні постійної переваги перед конкурентами за витратами та використання її для розширення частки ринку або отримання додаткового прибутку, за рахунок продажу продукції за поточною ринковою ціною.

Сутність стратегії диференціації полягає у використанні елементів унікальності у процесі виробництва та збуту продукції або послуг, тобто створення такого продукту, який би сприймався споживачем, як унікальний. Ця

стратегія використовується, коли потреби та переваги споживачів дуже різноманітні, щоб їх могла задовольнити стандартизована продукція.

Стратегія фокусування передбачає зосередження уваги підприємства на забезпечення конкурентних переваг у межах певного відносно вузького сегменту ринку (на певній групі споживачів, виду продукту, географічній території тощо). В її основі лежить припущення, що підприємство за її допомогою може виконувати вузьку ціль з більшою ефективністю ніж конкуренти, які діють на більш широкому просторі [1].

Сьогодні великої популярності здобули наступні стратегії: управління змінами; стратегія диференціації; стратегічні альянси; стратегія швидкої реакції; венчурні стратегії; досягнення результативності; командна робота і коучинг; синергічне управління бізнесом; системне управління бізнес-процесами; системні інновації; підприємницька творчість; стратегія ментального айкідо; система управління взаємовідносинами з клієнтами (CRM).

Розглянемо вибір конкурентних стратегій на прикладі українського ринку послуг мобільного зв'язку: Lifecell обрав для себе стратегію лідерство за ціною (абоненти, які чутливі до ціни), Київстар - лідерство за якістю (абоненти, які чутливі до якості) та Vodafone об'єднує ці дві стратегії.

Для подальшого інноваційного розвитку мобільних операторів в особливості компанії Київстар, рекомендуємо використовувати наступні стратегії розвитку: стратегія абсолютного лідерства за витратами, стратегія аутсорсингу, стратегічні альянси, стратегія системних інновацій, стратегія диференціації.

Отже запропоновані стратегії можуть формувати перспективу інноваційного розвитку оператора телекомунікацій, а також стратегії забезпечать змогу утримувати гідні конкурентні позиції сфери телекомунікацій України на міжнародних ринках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гранатуров М.В. Управління конкурентоспроможністю оператора телекомунікацій / Гранатуров М.В., Литовченко І.В., Кораблінова І.А. – Навчальний посібник, 2013. – 232-239 с.
2. Портер М. Конкурентна стратегія: Методика аналізу галузей та конкурентів / Портер М. – Альпіна Бізнес Букс, 2006. – 454 с.

ПЕРЕВІРКА ФАКТИЧНОЇ НАЯВНОСТІ І ЗБЕРЕЖЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Гудима Анна Вадимівна

Студент

Муренко Тетяна Олександрівна

к. е. н., доцент

Одеський Національний Економічний університет

м. Одеса. Україна

Вступ. Актуальність теми безпосередньо пов'язана з необхідністю забезпечення діяльності фірми, та управління нею, і навіть інших цілей. Певну частину майна становлять кошти, вони підлягають обов'язковому бухгалтерському обліку.

Мета роботи. Зібрана інформація була використана з метою виявлення та перевірки основних засобів.

Матеріали та методи. Інформаційною базою даної роботи стали законодавчі і нормативні документи, що регулюють підприємницьку діяльність.

Результати та обмірковування. Головною передумовою здійснення будь-якого виробничого процесу є наявність відповідних засобів праці. Їх склад і структуру визначають вид діяльності та виробничу потужність підприємства.

Основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у виробничому процесі або надання в оренду іншим особам чи для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший, ніж рік).

Так як роль основних засобів дуже важлива на кожному підприємстві, то контроль і ревізія ефективності їх використання є важливим етапом перевірки звітності підприємства.

Під час ревізії перевіряють збереження основних засобів за місцями їх знаходження і використання.

Завдання контролю і ревізії операцій з основними засобами полягає в тому, щоб перевірити збереження і використання основних засобів їх за даними балансу, правильність аналітичного і синтетичного обліку основних засобів

Відповідно до завдань контролю і ревізії операцій з основними засобами визначаються об'єкти, джерела інформації, методи перевірки операцій з основними засобами та порядок узагальнення результатів контролю і ревізії .

Отже, роль і значення засобів праці у виробничому процесі та значна їх частка в загальній вартості активів і визначають основний зміст категорії “основні засоби”.

Інвентаризація - це перевірка фактичної наявності майна підприємства і співставлення даних інвентаризації з бухгалтерським обліком.

Принципи Положення про інвентаризацію дозволяють конкретизувати основні завдання інвентаризації основних засобів, зокрема, виявити:

- фактична наявність основних засобів, зіставити його з даними бухгалтерського обліку та встановити розбіжності (надлишки чи недостачі) або їх відсутність;

- об'єкти, які не придатні до використання з будь-яких причин або не використовуються;

- основні засоби, які не відповідають критеріям визнання.

Все перелічене вище повинна реалізувати інвентаризаційна комісія на чолі з керівником підприємства або його заступником.

До початку інвентаризації основних засобів перевіряють інвентарні картки . Перевірка інвентарних карток дає можливість встановити відповідність важливих ознак об'єктів за даними, що відображені в обліку, даним фактичного стану об'єктів основних засобів.

Одночасно до початку інвентаризації повинні бути здійснені всі записи в аналітичних облікових реєстрах за рахунком 10 “Основні засоби” на підставі первинних документів про залишки і рух основних засобів.

За допомогою інвентаризації перевіряють не тільки збереження і використання основних засобів, але й підтверджують їх реальність в балансі та

здійснюють перевірку узгодженості облікових даних із даними фактичної наявності основних засобів.

При інвентаризації та обстеженні основних засобів перевіряють наявність інвентарних карток (книг, відомостей), технічних паспортів і іншої документації, правильність залишків у них.

Одночасно необхідно оглянути об'єкти і предмети основних засобів наочно з відображенням їх наявності в інвентаризаційних описах і зазначенням у них повної назви і призначення об'єктів, інвентарних номерів і інших експлуатаційних даних основних засобів.

Під час обстеження перевіряють фактичну продуктивність обладнання, його комплектність, загальний технічний стан станків і технологічних ліній, з'ясовують закріплення станків за окремими працівниками. Одночасно виявляють обладнання, яке підлягає списанню як непридатне для подальшої експлуатації.

Обладнання, яке фактично протягом тривалого часу не використовується і простоє групується в окремий опис, що дає можливість з'ясувати причини неефективного використання тих або інших видів обладнання.

Після перевірки фактичної наявності та ефективності використання основних засобів здійснюють аналітичне дослідження за допомогою економічного аналізу, що дає можливість здійснити порівняння наявності об'єктів основних засобів із нормативами і обґрунтованою їх необхідністю.

Висновок. Результати контролю і ревізії з основними засобами відображаються у відповідному розділі акта ревізії фінансово-господарської діяльності підприємства та його додатках (інвентаризаційних описах, порівняльних відомостях, аналітичних таблицях, розрахунках ефективності використання основних засобів, проміжних часткових та разових актах, відомостях виявлених порушень і недоліків та інше).

При проведенні теоретичної частини дослідження розглянуто процес перевірки фактичної наявності і збереження основних засобів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Белуха Н.Т. Ревизия и контроль в торговле. – М.: Экономика, 2008
2. Завгородній В.П., Савченко В.Я. Бухгалтерський облік, контроль і аудит в умовах ринку. – К.: БМУ Інформ, 2005.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби"
4. Наказ «Про Інструкцію по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків»

МАРКЕТИНГОВИЙ АНАЛІЗ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЇ

Дудник Іван Миколайович
Доктор геогр. наук, професор
Пустова Оксана Ігорівна
студентка
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

Вступ. На сьогоднішній день правильно сформована стратегія – основа розвитку всіх управлінських рішень. Маркетингове стратегічне планування, у свою чергу, постає одним із найважливіших способів оцінки не тільки цілей і напрямку розвитку підприємства, але й його економічної ефективності. Застосування даного типу планування не лише створює додаткові переваги для підприємства, але й готує підприємство до раптових змін у зовнішньому середовищі, як позитивних, так і негативних. Саме тому якісно сформована маркетингова стратегія розвитку підприємства – один із ключових критеріїв успіху будь-якого бізнесу.

Мета роботи. Дослідження маркетингового аналізу як інструменту стратегії.

Матеріали та методи. Проблемі методики формування стратегії маркетингу присвячені наукові роботи багатьох вчених: Н. Куденко, Н.Карачина, І.Зозуля, Д.Хассі, Ф.Котлер, Р.Фатхудинов, С.Крамарчук, Е.Голубков та ін. Під час написання наукової роботи було використано загальнонаукові методи наукового дослідження: теоретичний аналіз джерел інформації з проблеми дослідження; метод порівняння; метод узагальнення.

Результати та обговорення. Н.Карачина [1] виділяє 5 етапів формування маркетингового стратегічного аналізу:

- визначення цілей
- маркетинговий стратегічний аналіз
- підбір вірного варіанту стратегії

- стратегічне планування
- здійснення аналізу отриманих результатів.

Відповідно до першого етапу відбувається постановка конкретних та деталізованих цілей. Один із методів, що допомагає сформувавши досяжні цілі являється метод SMART, якщо розшифрувати дану аббревіатуру – отримаємо наступне [2]:

- **Specific** – «конкретний», тобто поставлені цілі повинні бути конкретними, що означає, що при постановці цілей є чітко визначений результат, якого ви хочете досягти. Для того, аби сформувавши конкретну ціль – варто дати відповідь на наступні питання:

- Якого результату підприємство повинне досягнути в результаті поставлених цілей і чому?
- Хто відповідальний за поставлені цілі?
- Чи є якісь загрози/перепони, що можуть завадити в досягненні поставлених цілей?

Також варто пам'ятати про правило: одна ціль – один результат. Якщо при постановці цілі було виявлено, що потрібно досягнути декількох цілей, то одну ціль потрібно розбити на декілька.

- **Measurable** – «вимірюваний», на етапі постановки цілі потрібно встановити конкретні критерії для вимірювання процесу досягнення цілі:

- Коли буде вважатися, що ціль досягнута?
- За допомогою якого показника можна буде виміряти те, що ціль досягнута?
- Яке значення повинно бути в показника для того, щоб вважати ціль досягнутою?

- **Achievable** – «досяжний», перш за все цілі повинні бути реальними, тобто досяжними. Досяжність цілі визначається на основі власного досвіду з урахуванням всіх наявних ресурсів та обмежень.

Обмеженнями на даному етапі можуть бути: інвестиції, час, знання та досвід, трудові ресурси, доступ до інформації та ін.

- **Relevant** – «значимий», тут важливо розуміти який вклад вирішення конкретної задачі в досягнення глобальних стратегічних цілей підприємства. Тому при постановці цілей варто дати відповідь на питання: «Які вигоди принесе компанії досягнення конкретної цілі?».

- **Time bound** – «обмеження в часі», усі цілі повинні бути обмеженими в часі, а отже має бути визначений фінальний термін, коли повинна бути виконана та чи інша задача. Встановлення часових рамок для досягнення цілі допоможе зробити процес управління контрольованим [2].

Другий етап – маркетинговий стратегічний аналіз – включає в себе визначення та аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства. На даному етапі слід використовувати метод SWOT-, TOWS-аналізу.

SWOT-аналіз представлений у вигляді матриці 2×2, в якому по горизонталі проводиться розподілення на внутрішні та зовнішні фактори, а по вертикалі – на слабкі та сильні сторони підприємства. Відповідно до аббревіатури [3]:

- **Strengths** – сильні сторони – це переваги, цінності, унікальні якості, за рахунок яких підприємство може зайняти лідерські позиції на ринку. Аналіз сильних сторін повинен включати наступні сфери:

- менеджменту та бізнес-процесів;
- продажу та обслуговування клієнтів;
- фінансів і розвитку потенціалу;
- знання та людські ресурси;
- логістики, виробництва, технологій, дослідження та розробок.

- **Weaknesses** – слабкі сторони – недоліки підприємства, за рахунок яких ви програєте конкурентам. Дані характеристики стають на заваді розвитку підприємства, росту прибутку.

Сильні та слабкі сторони стосуються аналізу внутрішнього середовища підприємства, а можливості та загрози – зовнішнього.

- **Opportunities** – можливості, це своєрідні важелі, що знаходяться в руках бізнесу та піддаються його прямому впливу. До таких важелів відносимо:

- економічні фактори
- політичні фактори
- технологічні фактори, що впливають на бізнес
- соціальні та культурні фактори
- екологічні фактори та ін.

- **Threats** – загрози – труднощі, зовнішні фактори, що не залежать від прийнятих вами рішень. Відповідно до стратегічного менеджменту, загрози – це завжди щось за межами підприємства, щось на що менеджери не мають ніякого впливу. Посилення конкуренції, економічна криза, посилення товарів-замінників, сезонні коливання попиту – це все приклади загроз [3].

TOWS-аналіз [3] – це опрацювання тих результатів, що були отримані в ході SWOT-аналізу. За допомогою TOWS-аналізу ви зможете використати свої сильні сторони для того, щоб максимізувати можливості та мінімізувати загрози. Або ж створити стратегію, за допомогою якої мінімізуєте слабкі сторони, використовуючи існуючі можливості. Існує 4 типи TOWS-стратегії:

- **maxi-maxi (SO)** – максимізація сильних сторін за рахунок існуючих можливостей;
- **mini-maxi (WO)** – мінімізація слабких сторін за рахунок існуючих можливостей;
- **maxi-mini (ST)** - використання сильних сторін для подолання потенційних загроз;
- **mini-mini (WT)** - мінімізувати слабкі місця, щоб уникнути можливих загроз [3].

Відповідно до третього етапу стратегічного аналізу, відбувається розробка можливих варіантів маркетингових стратегій для подальшого розвитку підприємства, оцінка існуючих альтернатив та вибір відповідного варіанту.

Четвертий етап – стратегічне планування, пов'язане з розробкою заходів реалізації обраного варіанту маркетингової стратегії. У ході стратегічного планування відбувається формування списку конкретних заходів у

середньостроковій та довгостроковій перспективі. До того ж важливою складовою даного етапу – є контроль реалізації поставленого плану.

П'ятий етап – аналіз отриманих результатів, це завершальний етап, у ході якого відбувається оцінка якості реалізації поставленої стратегії, перевірка досяжності поставлених цілей та за необхідності – доопрацювання та коригування існуючої стратегії розвитку.

О.Телетов [4] виокремлює два етапи маркетингового стратегічного аналізу:

- стратегічне планування, що включає в себе постановку цілей та визначення способів їх реалізації;
- контроль та управління в ході імплементації маркетингової стратегії, адаптація під зміни, що відбуваються в зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства.

О.Романенко [5] виокремлює 2 підходи щодо формування маркетингової стратегії: традиційний та математико-статистичний. Як стверджує вчений, використання останнього підходу допоможе отримати більш якісні та достовірні результати .

Відомий американський підприємець та письменник Стів Бланк, у своїй книзі «Стратегії створення успішних стартапів» [6] пропонує дещо інший підхід до маркетингового стратегічного аналізу. Цей підхід полягає в формуванні гіпотез відносно продукту, споживача та їх проблеми, дистрибуції та ціноутворенні, створенні попиту, типі ринку та конкурентах. Після складання гіпотез відбувається їх верифікація (опитування споживачів) та відповідне формування подальшої стратегії розвитку підприємства.

Висновки. Отже, існує безліч способів щодо розробки етапів (методології формування) маркетингового стратегічного аналізу. Різні вчені по-різному трактують свої методологічні підходи: від визначення стратегічних цілей, зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства до складання гіпотез та їх верифікації.

Найбільш доцільним підходом в побудуванні маркетингової стратегії підприємства вважаємо підхід Стіва Бланка, який включає в себе не лише детальний аналіз самої продукції підприємства, а й споживачів, його конкурентного поля – складання списку гіпотез відносно продукту, споживача та їх проблеми, дистрибуції та ціноутворенні, створенні попиту, типі ринку та конкурентах та їх верифікацію задля створення якісної маркетингової стратегії розвитку підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балабанова Л. В., В. В. Холод, Балабанова І. В. Стратегічний маркетинг: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 630 с.
2. Цели по SMART: подробный обзор [Електронний ресурс] // Powerbranding – Режим доступу до ресурсу: <http://powerbranding.ru/marketing-strategy/smart-celi/>.
3. TOWS analysis [Електронний ресурс] // CEOpedia. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: https://ceopedia.org/index.php/TOWS_analysis.
4. Телетов О. С. Маркетинг у промисловості: Монографія / О.С. Телетов. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 248 с.
5. Романенко О.О. Типологізація методів формування маркетингових стратегій промислових підприємств /О.О. Романенко // Науковий вісник Академії муніципального управління: Серія «ЕКОНОМІКА». 2013. – Вип. 2. – 101. – 108 с.
6. Стив Бланк. Четыре шага к озарению. Стратегии создания успешных стартапов = The Four Steps to the Epiphany. — М.: Альпина Паблишер, 2014. — 368 с.

УПРАВЛІННЯ НЕПРАЦЮЮЧИМИ ТА НЕПРОФІЛЬНИМИ АКТИВАМИ БАНКІВ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКА СПЕЦИФІКА

Жердецька Лілія Вікторівна,
д. е. н., доцент, завідувачка кафедри банківської справи
Мамліна Ксенія Володимирівна,
Студентка
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна

Вступ. Становлення конкурентоздатної економіки України в сучасних умовах неможливе без забезпечення високого рівня стійкості банківської системи. Водночас в умовах негативного впливу фінансово-економічної кризи на діяльність вітчизняних банків привертає увагу тенденція погіршення якості активів, що призводить до збитковості банківських установ. Велика кількість прострочених кредитів призводить до падіння довіри до банку з боку вкладників та акціонерів, виникнення проблем з платоспроможністю та ліквідністю, погіршення репутації банку. Така ситуація негативно позначається на результатах фінансової діяльності банків. Погіршення фінансового стану банківської системи зменшує обсяги кредитування реального сектору економіки, негативно впливаючи на її розвиток. Тому на сьогодні у практичній діяльності банків актуальним є питання управління проблемними та непрофільними активами.

Метою роботи є обґрунтування рекомендацій для українських банків щодо покращання процесів управління непрофільними активами на засадах оцінки міжнародного досвіду.

Матеріали та методи. Роботу виконано, базуючись на офіційній статистичній звітності Національного банку України, результатах досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців із використанням загальнонаукової

методології (аналізу та синтезу, порівняння, наукового узагальнення) та специфічних прийомів аналізу банківської діяльності.

Результати та обговорення. У портфелі активів банків України традиційно значну частку займають кредитні операції. Відповідно кредитна діяльність є основним джерелом доходів та ризиків для банків. Не дивлячись на той факт, що банки після криз 2008 та 2014 рр. вимушені були диверсифікувати джерела доходів у бік зростання їхньої безризикової частки (комісійних за розрахунково-касове обслуговування), зовнішні шоки мають серйозний вплив на якість кредитної діяльності банків та їхньої здатності підтримувати необхідний рівень платоспроможності. Отже, ураховуючи той вплив, який чинить якість активів на рівень платоспроможності банків, дослідження кредитного ризику є своєчасним та актуальним.

Для оцінки кредитного ризику пропонується використовувати низку показників: співвідношення резервів за кредитами до кредитного портфелю – усього та за контрагентами; чисту процентну маржу; маржу, скориговану на ризик. Результати розрахунку показників відображені в табл. 1.

Як свідчать дані табл. 1, рівень ризику кредитної діяльності на початку 2020 року ще до так званої «корона-кризи» був дуже високим. Ці показники зумовлені кризою 2014 року та політикою НБУ щодо підсилення стандартів регулювання та очищення банківського сектору економіки України. Підвищення рівня ризику відбулося станом на 01.06.2020 р., що частково може бути пояснене карантинними обмеженнями та погіршенням фінансового стану позичальників. Таке погіршення відбулося за всіма категоріями клієнтів – фізичними та юридичними особами. Водночас показники процентної маржі відреагували на зростання резервів більш суттєво: чиста процентна маржа скоротилася до 4,75%, а різниця між NIM та RAM склала 43,55% станом на 01.06.2020 року. Наступне погіршення маржі відбулося станом на 01.01.2021 р. із поступовим відновленням на протязі наступних 2-ох місяців.

Таблиця 1

Динаміка показників, що характеризують якість кредитного портфеля банків України за період з 01.01.2020 р. по 01.08.2021 р., %

Звітні дати	Коефіцієнт ризику за кредитами та заборгованістю клієнтів, усього	У тому числі:		Чиста процентна маржа (NIM)	Маржа, скоригована на ризик (RAM)	Різниця між NIM та RAM (у % до NIM)
		юридичних осіб	фізичних осіб			
01.01.2020	45,60	49,25	31,03	8,80	7,61	13,58
01.02.2020	46,54	50,39	31,46	9,91	8,08	18,44
01.03.2020	46,38	50,35	30,96	9,64	8,75	9,18
01.04.2020	46,34	49,72	32,58	8,87	6,88	22,44
01.05.2020	46,97	50,33	33,22	8,94	6,93	22,43
01.06.2020	47,61	51,08	33,62	8,65	6,64	23,25
01.07.2020	46,50	49,67	34,17	8,42	4,75	43,55
01.08.2020	46,52	49,61	34,37	8,30	5,00	39,75
01.09.2020	46,37	49,54	34,02	8,41	5,30	36,98
01.10.2020	43,42	46,18	33,03	8,18	5,43	33,60
01.11.2020	41,02	44,20	28,59	8,06	5,36	33,50
01.12.2020	39,35	42,43	27,58	7,96	5,37	32,57
01.01.2021	38,18	41,48	25,53	7,57	4,91	35,18
01.02.2021	38,11	41,42	25,51	9,13	7,91	13,33
01.08.2021	37,72	41,21	24,51	8,77	8,21	6,36

Джерело: складено за даними [1].

Платіжна дисципліна позичальників погіршилася, найбільше для ризикових боржників. Навесні 2020 р. спостерігався пік погіршення платіжної дисципліни фізичних осіб. У цей період стрімко зростала частка прострочених кредитів та процентів за ними. Частка дефолтів у банків-лідерів цього сегмента також зросла, однак нерівномірно. Приріст простроченої заборгованості більший для банків, у портфелях яких переважають кредити готівкою. Влітку збільшено покриття працюючого портфеля резервами з 3.8% до 5%. Однак фактичні кредитні збитки можуть бути вищими, оскільки частина боржників отримала відтермінування для сплати за кредитом завдяки програмам реструктуризації.

Банки з квітня 2020 р. мали змогу реструктуризувати позики з ознаками погіршення платіжної дисципліни. Але особливості певних кредитних продуктів, зокрема кредитних карток, давали змогу банкам не відображати

прострочення, а включати нараховані проценти до основної суми заборгованості в межах кредитного ліміту. У такому разі банки могли не фіксувати фактів несвоєчасного обслуговування. Для усунення подібних прогалин НБУ вніс зміни до Положення № 351 про оцінку банками кредитного ризику. Відтепер неотримання від позичальника платежів для погашення нарахованих процентів уважатиметься простроченням навіть за умов їхньої капіталізації [2].

Однією з ознак так званої «коронакризи» в усьому світі є підвищення рівня непрацюючих активів (НПА) та як результат збільшення непрофільних активів, що призводить до ускладнення процесів кредитування реального сектору економіки. З метою посилення фінансової стійкості банки намагаються скоротити прострочену заборгованість, провести рекапіталізацію, а регулятори посилюють вимоги до якості управління, ризик-менеджменту та прозорості в банках. Для вирішення проблеми, пов'язаної з НПА, у багатьох країнах створено державні компанії з управління проблемними активами (КУПА), котрі в деяких регіонах отримали назву «банки поганих активів», або «погані банки» (англ. bad bank). Це явище характерне для країн із перехідною економікою, а також у періодів фінансово-економічних криз. Під час кризи 2007-2008 рр. банки більшості країн стикнулися з іншою проблемою: активи були забезпечені майном ринкової вартості, значно нижчої за суму заборгованості. Крім того, багато кредитів є непрацюючими, оскільки боржники зазнали суттєвих фінансових труднощів. Зазначені чинники зумовили різкий спад вартості цих кредитних активів. Визнання активів знеціненими призводить до зменшення обсягу капіталу. Банки не можуть дотримуватися нормативних вимог до капіталізації, тому повинні збільшити капітал, але, з огляду на невизначеність щодо реальної вартості активів, їм складно це зробити у зв'язку зі зниженням інвестиційної привабливості. Проблема з дотриманням вимог до капіталізації обмежує можливості банків, пов'язані з кредитними пропозиціями, що, у свою чергу, спричиняє стагнацію економіки. За таких умов банки змушені згортати кредитування або віддавати перевагу клієнтам із порівняно низьким ризиком і

високим рівнем забезпечення боргу. У табл. 2 наведено досвід діяльності деяких державних КУПА в країнах Західної й Східної Європи та Азії після глобальної фінансової кризи [3].

Таблиця 2

Державні компанії з управління проблемними та непрофільними активами в країнах ЄС

Країна	Компанія	Рік заснування	Початковий розмір активів, млрд дол. США	Тип активів
Німеччина	EAA	2009	180	Структуровані цінні папери; іпотечні кредити
Ірландія	NAMA	2009	74	Проблемні іпотечні кредити
Великобританія	UK Asset Resolution	2010	58	Портфелі кредитів двох неплатоспроможних будівельних товариств
Німеччина	FMS	2010	176	Кредити державному сектору; структуроване кредитування
Іспанія	SAREB	2012	107	Проблемні іпотечні кредити
Словенія	DUTB	2013	2	Проблемні кредити корпоративним та державним підприємствам
Австрія	NETA	2014	18	Проблемні активи холдингу
Угорщина	MARK	2014	1	Проблемні кредити, іпотека під арештом; проблемні кредити проектного фінансування
Данія	Finansiel Stabilitet	2008	40	Іпотечні кредити підприємствам та фізичним особам
Нідерланди	Propertize	2008	-	Нерухоме майно та іпотечні кредити
Бельгія	Royal Park Investments	2008	-	Портфелі кредитів та цінні паперів банку Fortis

Джерело: [3]

У табл. 2 наведено стислу інформацію про найвідоміші державні КУПА, які були засновані та продовжують працювати після глобальної фінансової кризи. Такі компанії здебільшого створюються на визначений термін (не менше 10 років), протягом якого їхні активи мають бути ліквідовані (продані, погашені, списані).

За результатами оцінки досвіду різних країн [4] науковці досліджують два альтернативні підходи до управління непрофільними активами банку – КУПА або позасудові централізовані органи управління корпоративними боргами. Передача боргів до КУПА має такі переваги як-от: розподіл праці, підвищення вартості банку, укріплення платіжної дисципліни, кращі навички

ведення перемовин. Водночас ефективне функціонування таких компаній потребує створення законодавчого забезпечення та може бути пов'язане із проблемою оціночної вартості активів. У випадку, коли кредитор може ініціювати банкрутство боржника, це потребує також законодавчого регулювання та додаткових витрат від кредитора. У підсумку, обидві з цих практик можуть бути ефективними залежно від існуючих передумов у кожній країні.

Для України можна виокремити три особливості, що впливають на вибір підходів щодо реструктуризації проблемних і непрофільних активів: частка держави к банківській системі, проблеми адекватної оцінки, асиметрія інформації та недостатня захищеність прав кредиторів у випадку з корпоративними позичальниками [5]. Частка держави у банківському секторі стала неприпустимо високою після націоналізації Приватбанку. Потрібно її зменшити, тож ми вважаємо, що держава має продати свої банки інвесторам.² Відповідно, стратегія поводження із проблемними активами розглядатиметься крізь призму приватизації. В Україні можливість адекватної оцінки існує лише для іпотечних кредитів – базовий актив (нерухомість) досить ліквідний, кредити більш-менш однорідні. Ринку для проблемної корпоративної заборгованості, як в Європі, не існує, кредити неоднорідні, застави проблемні у стягненні. Те, що добре спрацювало в Швеції та Ірландії для однорідних іпотечних кредитів, може не спрацювати для глибоко проблемного портфелю державних банків чи Приватбанку. Відповідно, для різних кредитів мають бути запропоновані різні механізми, щоб робота була ефективною. Додатковий ризик у випадку корпоративного портфелю державних банків – те, що позичальник матиме, ймовірно, сильнішу переговорну позицію, ніж кредитор, через корумпованість судів та політичні зв'язки. Це потрібно окремо враховувати у дизайні механізму очищення балансів від проблемних корпоративних кредитів. Таким чином, описані вище альтернативи можуть бути застосовані для різних типів кредитів і через різні проміжки часу та потребуватимуть спеціальних умов.

Висновки. Внаслідок того, що банки України мали значний обсяг проблемної заборгованості ще на початку 2020 року, карантинні обмеження не спричинили збиткової діяльності банків, хоча й мали негативний вплив на процентну маржу банків. Поясненням цього явища може бути запропонований НБУ в 2020 році підхід щодо застосування гнучкого підходу до реструктуризації заборгованості за кредитами позичальників. Іншими словами, відбулося погіршення платіжної дисципліни без відображення у звітності доформування резервів за активними операціями. Зазначене актуалізує питання управління непрацюючими та проблемними активами банків. У світовій практиці виокремлюють два альтернативні підходи до управління непрофільними активами банку – передача боргів компаній з управління активами або позасудові централізовані органи управління корпоративними боргами; кожен із підходів має свої переваги та недоліки й потребує низки передумов запровадження. Специфічними рисами, що впливають на вибір підходів щодо реструктуризації проблемних і непрофільних активів в Україні є наступні частка держави к банківській системі, проблеми адекватної оцінки, недостатня захищеність прав кредиторів у випадку з корпоративними позичальниками

ЛІТЕРАТУРА

1. Дані наглядової статистики Національного банку України URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення 23.09.2021 р.)
2. Звіт з фінансової стабільності. Грудень 2020. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2020-H2.pdf?v=4 (дата звернення 23.04.2021 р.)
3. Дудинець Л.А. (2011) Вплив проблемних активів на стабільність функціонування банківських установ. Регіональна економіка, №2. С.115
4. Woo David (2000) Two approaches to Resolving Nonperforming assets During Financial Crises. INF Working Paper. 42 p.
5. Державні компанії з управління проблемними активами: міжнародний досвід та прийнятність для України: Монографія. С. С. Гасанов, О. О. Любич, Г. П. Бортніков, Н. Б. Страхова.К. : ДННУ “Акад. фін. управління”. 2015. 222 с.

**ПОЛТЕКОНОМІЯ ВОЛОНТЕРСТВА: РЕСУРС МОЛОДІЖНОЇ
ПОЛІТИКИ ЧИ ПРИХОВАНА ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА?**

Жуляєв Валерій Миколайович
ст. науковий співробітник
Державного інституту сімейної та
молодіжної політики,
кандидат історичних наук
ORCID 0002 4864 9381

Вступ. Проблема, що досліджується, носить, *по-перше*, гносеологічний, логікопізнавальний характер і полягає в недостатності сучасних вітчизняних наукових концепцій у напрямі соціології праці для відображення такого явища як добровільна праця, що набула у ХХ-му - початку ХХІ століть міжнародного масштабу і почала досить активно проявлятися в Україні. Це, передусім, було пов'язано з військовим конфліктом на Сході України і неспроможністю урядових структур повністю забезпечити боєздатність армії її інфраструктури.
[1]

По-друге, предметний характер цієї загальнодержавної та довготермінової проблеми для України полягає і у відсутності сучасних науково обґрунтованих методів організації і розвитку потенціалу добровільної праці, основаних на розумінні його генезису, сутності функцій і специфіки та тенденцій розвитку. Проблема носить системний характер, оскільки стосується діяльності суб'єктів такої значної соціальної підсистеми як громадянське суспільство, взаємовідносин з іншими підсистемами.

Основний матеріал. Результати і обговорення. Для економічних досліджень добровільності праці молоді характерним є економічний акцент на проблематиці функціонування і розвитку діяльності організацій третього сектору. Цей підхід характеризується представленнями про сукупний, а не індивідуальний суб'єкт трудової діяльності. Між тим, суспільство в цілому

відчуває кризу турботи до своїх громадян , проблеми соціального відтворення, викликаного сучасною соціально-економічною кризою в державі, низьким добробутом і новими поки нереалізованими потребами, обумовленими демографічними змінами, змінами гендерних і сімейних відносин. В наш час, коли молодь, в тому числі відповідна кількість жінок готові бути суб'єктом соціальної політики на умовах повної зайнятості, потенціал турботи, що надається у вигляді неоплачуваної праці, - як у сім'ї, так і у поза сімейному форматі - стає все більш значущим і отримує зростаючу підтримку держави. Громадян – молодих і дорослих, закликає до служіння громадському благу сама ситуація, що склалася в державі. Громадянська залученість і добровільність розглядаються як ресурси відтворення активності молоді у суспільно-політичній діяльності, а волонтерів ми по праву можемо називати героями повсякденного життя сучасної України. Тому дослідження соціального , соціологічного напрямку волонтерської діяльності стають дуже важливими і сучасними. Висвітлення даного напрямку є притаманним для таких вітчизняних авторів, як Балакірева О.М., Бекешкіна І.Е., Горелов Д.М., Корнієвський О.А., Панькова О.В., Резнік О.С., Степаненко В.П., Шульга М.О. та інших. З метою отримання більш розгорнутої аналітичної інформації щодо оцінок економічного внеску волонтерства, можна ознайомитись на сайті Центру Джона Хопкінса [4]

Хоча проведено багато досліджень (в основному аффірмативних) щодо досвіду, інтерпретації і форматів волонтерства, питання політекономії волонтерства, які систематично і критично осмислює політичні, економічні і соціальні наслідки цієї практики, на наш погляд не отримали належного висвітлення в Україні.

В статті ми використовуємо термін «тіньова економіка», але не в негативному плані, а більш з об'єктивних реалій , щоб окреслити цей контекст, тому що маємо справу зі сферою неформальної роботи в соціальній площині, що створює вартість за межами регулярної зайнятості , яка супроводжуються соціальними виплатами (за допомогою годин неоплачуваної праці). Практично,

ставиться ціль з'ясувати, до якої міри сприяння волонтерству, попит на нього і використання добровільної праці державою приводить до розвитку процесів заміщення, неформалізації і депрофесіоналізації регульованої формальної зайнятості.

У даному випадку термін «заміщення» означає для нас процес, завдяки якому ті види діяльності, які раніше виконувались у сфері формальної зайнятості, переміщувались до контексту добровільної роботи. До таких прикладів можна віднести практику продовженого дня у школах, де добровільні молоді працівники компенсують нестачу уваги вчителя, або випадки, коли волонтерська допомога сім'ї заміщує допомогу держави. Можна згадати і нові емерджентні потреби, що задовольняються не за рахунок розширення формальної зайнятості, а породжують нові форми *активізму* в таких сферах, як догляд за малолітніми дітьми, престарілими людьми та особами з фізичними і розумовими вадами. У доповнення до цих форм прямого заміщення формалізованої праці, що перешкоджають експансії регулярної зайнятості і демонструють ефект заміщення, наприклад, в ерозії сімейної турботи і нестачі підготовлених робітників (серед доглядальниць, помічників з догляду та у сфері юридичних послуг).

Хоча волонтерство і громадянська участь зазвичай високо оцінюється суспільством, ми спостерігаємо тенденцію *депрофесіоналізації* в даній сфері. Недостатньо підготовлені професійно молоді люди - майбутні волонтери, насправді беруть на себе професійні завдання у сферах освіти, допомоги проблемним сім'ям, на мовних курсах для біженців чи надання послуг юридичного консультування. Їх непрофесіональні послуги в основному надаються низько ресурсним категоріям громадян, які не можуть компенсувати нестачу державного забезпечення і купити шукані професійні послуги у приватному секторі. Таким чином, використання і експлуатація добровільності в соціальному контексті з боку держави не в рівній мірі зачіпає громадян, які потребують таку допомогу. Скоріше можна спостерігати виникнення

«обмежених послуг для бідних людей», які не можуть дозволити собі професійну допомогу.

Однак проблематичними можуть бути не тільки якість послуг, що надаються волонтерами, а і умови, в яких вони працюють. У деяких сферах вони стають «квазі-найманими» робітниками, які при цьому не мають соціальних прав. Особливо це стосується тих сфер діяльності, де необхідна надійність волонтерів, їх стабільність і досвідченість – в сфері догляду за віковими людьми, в роботі з людьми-маргіналами, що практично викрислені з активного суспільного життя та знаходяться поза меж отримання будь-яких інших послуг соціального характеру, маргінальними категоріями молоді. Діяльність сотень людей у волонтерському русі – це тисячі годин неврахованого робочого часу, величезна частина бізнес-доходу, перерозподіленого на допомогу в соціальній сфері, виконання завдань для армії і добровольцям; це сотні благодійних фондів, що акумулюють кошти і ресурси на медичну і соціальну допомогу, підтримку переселенців, все те, що держава може використовувати як *другий бюджет війни* за рахунок самообілізації суспільства. Патріотизм має ціну. Цю ціну платить суспільство добровільно. *«Безоплатна допомога і ненормовані витрати добровольців/волонтерів – це фактично організоване державою додаткове джерело витрат за рахунок «прихованої експлуатації»*, яка вже сакралізована і представлена як нова суспільна цінність». [2]

Висновки. В той час як соціальний і економічний внесок волонтерського руху в світі є незаперечним і заслуговує підтримки, залишаються ще деякі проблеми і недоліки в розвитку цього громадського руху. Хвилює передусім те, що не існує єдиного способу забезпечити регулювання і захист прав і обов'язків волонтерів. Відсутність регулювання необов'язково породжує колізії у правововідносинах, але їх наявність в практичній роботі може спричиняти переш-коди. Перш за все такі проблеми виникають через відсутність чіткого правового статусу волонтерів та чітких вимог до їх діяльності. Такі проблеми, зокрема, стосуються і волонтерів- іноземців. На вирішення цих проблем

націлений недавній законопроект „Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки волонтерської діяльності” (реєстр. №4521 від 18.12. 2020 р., поданий Кабінетом Міністрів України). Обговорення проекту майбутнього закону йде активно, вносяться відповідні зміни з боку всіх громадських і неурядових структур і організацій , що нам дає надію отримати такий правовий документ, який сприятиме подальшому розвитку і поширенню цього руху в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головаха: Война впервые научила украинцев помогать друг другу [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://news.liga.net/interview/politics/6382849-golovakha_voyna_vpervye_nauchila_ukrainsev_pomogat_drug_drugu.htm;
2. Єрмолаєв А. Судьба республіки (політекономія «пост-советських революцій» в Україні). *Strategic Group Sofia* . sg-sofia.com.ua/sudba-respubliki-politekonomia-postsovetsih-revoluzij-v-ukraine (file:///E:/A/%20Єрмолаєв%20-%20Судьба%20республіки%20(політекономія%20...))
3. Пытки, кавказцы, расстрелы : доклад о преступлениях РФ на Донбассе. News.bigmir.net/Ukraine. 24.12.2015)
4. <http://ccss.jhu/research-projects/volunteer-measurment/about-volunteer-measurment>

ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Кисільова Інна Юріївна

к. ф.-м. н., доцент,
кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Хмельковська Анна Василівна,

студентка

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Вступ./Introduction. Страховий ринок є невід'ємним елементом ринку фінансових послуг. Пандемія, яка охопила багато країн світу, стала причиною не лише високої захворюваності людей, але й ряду фінансово-економічних негараздів. Під час такого кризового періоду, ринок фінансових послуг зазнає певних змін. Суб'єкти повинні пристосуватись до сучасної ситуації та приймати рішення, які сприятимуть їх розвитку не лише під час кризи, але й у майбутньому. Так як стан ринку страхування безпосередньо залежить від розвитку економіки країни, необхідно визначити та проаналізувати вплив та наслідки пандемії з метою адаптації страхових компаній до цих змін. І, як наслідок, слід визначити нові шляхи, методи та особливості функціонування страхових компаній при цій загрозі, адже страхування є важливим елементом фінансових послуг від якого залежить економіка країни. Для України це шанс перейти на новий рівень і розвивати страхування як фінансову послугу, так і фінансову культуру населення.

Цілі роботи./Aim. Метою є дослідження функціонування ринку страхування України під впливом пандемії COVID-19, здійснити аналіз змін, які відбулись у діяльності страхових компаній, розглянути позитивні та негативні наслідки коронавірусу, сформулювати напрямки подальшого розвитку вітчизняного ринку страхових послуг.

Матеріали та методи./Materials and methods. Вагомий внесок у дослідження страхового ринку внесли такі вчені як: А. Л. Баранов,

В. Д. Базилевич, О. О. Гаманкова, О. В. Козьменко, В. О. Пасічний, Н.В. Фесенко та ін. Проте, дуже мало уваги приділялось функціонуванню страхових компаній у кризовий період, зокрема в часи пандемії.

Результати та обговорення./Results and discussion. COVID-19 відзначився карантинном, під час якого були суворі правила пересування. Як наслідок великих втрат зазнало авіаційне страхування і перестраховування. Річний обсяг страхових і перестраховувальних премій через простій літаків значно знизився, проте пропорційного зниження обсягу страхових і перестраховувальних виплат не відбулося. Кризова ситуація призвела до того, що тарифи перестраховувальних програм зросли на 25-30 %, що істотно ускладнило переговори з перестраховиками і в 2021 році.

Протягом 2020 року кількість страхових компаній зменшилась на 15 одиниць. Тенденція зменшення кількості страховиків триває вже декілька років, що пов'язано із застосування нормативу платоспроможності та достатності капіталу страхових компаній. Значна частина страховиків виходить з ринку за «власною ініціативою». Це пояснюється сьогоднішніми вимогами Національного банку України так і тим, що не всі компанії в умовах карантину через COVID-19 змогли організувати якісні онлайн-сервіси.

У минулому році відбулось зменшення продажів нових автомобілів і обсягів кредитування по ньому, що продовжує відбуватись і у 2021 році. Таке значне падіння реєстрацій нових автомобілів було очікуваним і пов'язано, насамперед, з посиленими карантинними обмеженнями у роботі автосалонів. Так, у січні 2021 року кількість реєстрацій нових легкових автомобілів в Україні зупинилася на позначці 5,7 тис. машин. У порівнянні з минулим роком поповнення автопарку країни новими авто зменшилось на 19%.

Проте страхові премії по КАСКО (страхування автомобіля від ризиків, які можуть виникнути у процесі його експлуатації), ОСЦПВ (обов'язкове страхування цивільноправової відповідальності власників наземних транспортних засобів) та Зелена карта зросли на 4% та 3% відповідно. Це

відбулось завдяки тому, що поряд із ситуацією в частині нових автомобілів, відбулось стабільне зростання страхування автомобілів з пробігом.

У березні 2021 року свою першу реєстрацію в Україні пройшли 34,8 тис. вживаних легкових автомобілів, ввезених з-за кордону. Це на 87% більше, ніж роком раніше і на 27% більше відносно лютого цього року.

Ситуація, пов'язана з карантинном, значною мірою вплинула на поведінку клієнтів страхових компаній. У даній нестабільній ситуації люди відчули потребу в опорі, не бажаючи ризикувати і в без того непередбачуваній реальності – пандемії COVID-19. Таким чином, на ринку страхування збільшився попит на медичне страхування та страхування життя. Про дану тенденцію свідчить збільшення частки страхових премій по цих двох видах страхування у 2020 році, порівняно із 2019, на 2% та 3% відповідно.

У 2020 році відбулось зростання інтересу страхувальників до нових програм страховиків, які забезпечують страхування на випадок захворювання COVID-19. Однак, як уже зазначалось, не усі страхові компанії були спроможними представити своїм клієнтам дану послугу. Серед вітчизняних страхових компаній, які все ж створили окремі програми по захисту населення від коронавірусу, можна назвати наступні: «Провідна», «ARX», «USI», «ІНГО», «ТАС» та «Країна».

У реаліях пандемії технологічні розробки стали особливо важливими для розвитку нових методик надання послуг. Сьогодні страховики інтегрують технології у власний бізнес, онлайн-канали. Більшість страхових компаній здійснили трансформацію власних продуктів в формат електронних полісів. Попит серед страхувальників на онлайн-сервіси є досить високим, що насамперед пов'язано з прагненням знизити ризики захворіти, відвідуючи офіси страхових компаній.

Розглянувши функціонування страхового ринку України в умовах пандемії, можна зазначити, що COVID-19 став «детонатором» його подальшого розвитку. Проте, з іншого боку, коронавірус негативно позначився на деяких

показниках діяльності українських страховиків. У табл. 3 відображені наслідки впливу пандемії на страховий ринок України.

Таблиця 1

Наслідки впливу пандемії COVID-19 на функціонування страхового ринку України

Позитивні наслідки	Негативні наслідки
– Збільшення укладених договорів між страховими компаніями та їхніми клієнтами, що стосуються страхування життя та здоров'я. – Зростання у структурі страхування частки КАСКО і ОСАГО, які уклалися на страхування автомобілів з пробігом. – Впровадження інновацій у сфері страхування, діджиталізація. – Розвиток культури страхування в українського населення.	– Скорочення частки страхових премії по авіа-страхуванню та страхуванню майна. – Зменшення кількості контрактів, що стосуються страхування нового авто. – Складність в організації віддаленого обслуговування клієнтів співробітниками страхової компанії, а саме оцінювачів страхових збитків. – Ліквідація малих страхових компаній, які не змогли організувати якісні онлайн-сервіси.

Таким чином, в умовах пандемії страховики зіткнулися з трансформацією своїх бізнесмоделей, які більшою мірою почали орієнтуватись на інтереси і потреби страхувальника. Саме це продовжує робити страхування доступнішим для нового покоління клієнтів.

Очевидним є той факт, що страховикам доцільно здійснити наступні заходи для гармонізації своєї діяльності в подальшому: посилити механізм захисту конфіденційності даних; реалізовувати освітні програми для клієнтів з метою підвищення їх страхової грамотності; зацікавлювати працівників у результативності своєї діяльності, забезпечити підвищення їхньої відповідальності; налагодити комунікаційні зв'язки зовнішнього та

внутрішнього середовища компанії на основі мобільності, інформаційності, вчасного реагування на зміни та потреби клієнтів.

Висновки./Conclusions. Пандемія призвела як до позитивних, так і негативних наслідків у діяльності вітчизняних страховиків. Саме вона надала новий поштовх розвитку в українських громадян культури страхування, люди почали розуміти важливість такої послуги, перед усе це стосується страхування життя та здоров'я. Тож можна стверджувати той факт, що більшість страхових компаній ринку змогла підлаштуватися та знайти рішення для стабільного функціонування в умовах економічної небезпеки.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Козьменко О. В. Поведінка страхових компаній на інвестиційному ринку: досвід України та Німеччини. Вісник Національного банку України № 11. 2013. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2013_11_4 (дата звернення: 10.10.2020).

2. «Делойт»: Потенційні наслідки від COVID-19 для страхового сектора. URL: <https://www2.deloitte.com/ru/ru/pages/financial-services/articles/2020/potentialimplications-covid-19-insurance-sector.html#> (дата звернення: 15.11.2020).

3. Коронавірус COVID-19 і страхування. URL: <https://forinsurer.com/theme/76> (дата звернення: 15.11.2020).

4. «СТОП.КОРОНАВІРУС». СК «Провідна». URL: <https://www.providna.ua/retail/stop-koronavirus> (дата звернення: 20.04.2021).

5. Огляд небанківського фінансового сектору. НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2021-04.pdf?v=4 (дата звернення: 16.04.2021).

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ

Кисільова Інна Юрїївна

к. ф.-м. н., доцент,
кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Хмельковська Анна Василівна,

студентка

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Вступ./Introduction. В умовах сьогодення успішне функціонування підприємств залежить, від того, наскільки інформаційне забезпечення задовольняє вимоги системи управління. Обґрунтовано необхідність створення механізму інформаційного обслуговування і створення на підприємстві ефективної інформаційної системи, здатної своєчасно забезпечувати управління актуальною і достовірною інформацією внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємства. Акцентовано увагу на важливості використання новітньої комп'ютерної та телекомунікаційної техніки, формування на її основі вискоелективних інформаційно-управлінських технологій, які відкривають можливості для раціональної організації інформаційних процесів, підвищення їх гнучкості й динамічності, розширення масиву аналізованих даних у процесі ухвалення управлінських рішень та підвищення якості управління підприємством.

Цілі роботи./Aim. Дослідження сутності та значення і обґрунтування необхідності інформаційного забезпечення управління потенціалом підприємства, визначення основних елементів і напрямів удосконалення інформаційної підтримки управління.

Матеріали та методи./Materials and methods. Під час виконання роботи були використані діалектичний та абстрактно-логічний методи, методи системного підходу, порівняння, спостереження, аналізу, синтезу, індукції, дедукції.

Проблеми інформації та інформаційного забезпечення управління діяльністю підприємств досліджувалися у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, а саме: Алачевої Т.І., Брауна Р.В., Дайновського Ю.А., Єжової Л.Ф., Зозульова О.В., Котлера Ф., Кокса Д.Ф., Коновалова Г.І., Черчілля Г.А., Чубукової О.Ю., Шкардуна В.Д., Балабанової Л. В., Годіна В.В., Задорожного З. В., Корнеєва І. К., Ткаченка А. М., та інших.

Результати та обговорення./Results and discussion. Успішне функціонування підприємства в конкурентному ринковому середовищі значною мірою визначається його потенціалом та ефективністю управління .

Одним з основних напрямів раціоналізації економічної інформаційної системи є автоматизація управління підприємством на основі використання автоматизованих інформаційних технологій.

Ефективність використання інформаційних ресурсів на підприємстві визначається рівнем механізації, автоматизації та інтелектуалізації наявних інформаційних технологій, які повинні постійно розвиватися на основі сучасних наукових розробок. Сучасні новітні високоефективні інформаційні технології формуються на базі новітньої комп'ютерної і телекомунікаційної техніки. Їх застосування, як зазначено в низці публікацій, передбачає радикальні зміни в процесах управління, його змісті, кадровому потенціалі, документуванні, фіксуванні, передаванні інформації, створює підґрунтя для інноваційного розвитку економіки і підвищення рівня її конкурентоспроможності, забезпечує інтеграцію ринку економічної інформації у глобальний ринок виробничих ресурсів

Ефективність роботи управлінця та аналітика на підприємстві суттєво підвищується завдяки засобам АІС, що дають змогу накопичувати бази даних результатами господарської діяльності та використовувати їх для вихідних документів, а також для прийняття управлінських рішень. Проте у застосуванні інформаційних систем є ряд недоліків, що відображається у зниженні їх ефективності, а саме: використання різноманітних програмних засобів – як

нових, так і застарілих, що ускладнює роботу ІС та знижує ефективність її впровадження .

Багатьох керівників підприємств не задовольняє рівень автоматизації, що виник на підприємстві: фізично та морально застарілі інформаційні системи, різноманітний набір програм, що неспроможний забезпечити керівництво достовірною та оперативною інформацією, необхідною для прийняття управлінських рішень.

З розвитком інформаційних систем управління виробництвом з'явилась ситуація, коли з одного боку організація управління підприємством без застосування програмних продуктів неможлива, а з іншого – вони не забезпечують досягнення прогнозованого ефекту.

Сучасна інформаційна система управління повинна відповідати вимогам, а саме: бути функціональною; адаптуватися до змін на виробництві; мати високий рівень надійності; бути адекватною та орієнтованою на кінцевий результат; містити контроль за правильністю виконання інформаційних функцій.

Доцільно зазначити, що в процесі розробки автоматизованих інформаційних систем слід враховувати особливості підприємства, а саме: цілісність, складність, інерційність та використання альтернативних способів організації управління. Тому важливого значення має вибір програмно-технічних засобів.

На ринку України представлено безліч програмних продуктів, що об'єднуються в чотири класи великих систем: локальні, фінансово-управлінські, середні інтегровані та великі інтегровані.

Вибір інформаційної системи автоматизації – важливе завдання, оскільки ціна питання вимірюється величиною інвестицій в систему та її впровадження. Перш ніж обирати систему, необхідно зазначити інформаційні потреби всіх важливих підрозділів підприємства, їхнє узагальнення становитиме основні вимоги до інформаційних систем на підприємстві.

Наслідки від впровадження автоматизованих інформаційних систем визначаються, в організаційному та економічному планах.

При розробці комп'ютерної інформаційної системи слід враховувати, що процес виробництва динамічний і відбувається в постійно змінних умовах. Сучасна інформаційна система має бути платформою, на основі якої можна підвищити прибутковість та рентабельність підприємства. Саме тому майбутнє за тими системами, які швидко зможуть пристосовуватися до змін.

Висновки./Conclusions. Управління ефективним розвитком підприємства на основі раціонального використання та інноваційного відтворення його потенціалу базується на застосуванні великого обсягу інформації як внутрішньої, так і зовнішньої. Інформація в сучасних умовах посилення глобалізаційних процесів та інформатизації суспільства розглядається як стратегічний ресурс, який сприяє економії усіх видів ресурсів, а інформатизація виробництва — як чинник, що забезпечує підвищення його ефективності, зростання продуктивності праці, створює реальні можливості для виявлення інноваційних пропозицій та інтелектуалізації праці. Створення адекватного сучасним вимогам інформаційного забезпечення є головним елементом у системі вироблення і прийняття управлінських рішень.

Створювані на підприємствах інформаційні системи з використанням новітніх прогресивних інформаційно-комунікаційних технологій забезпечують радикальні зміни в процесах управління, їх кадровому забезпеченні і характері праці, істотно розширюють діапазон їх можливостей у формуванні оптимальних управлінських рішень.

Інформатизація сприяє забезпеченню національних інтересів, поліпшенню керованості та підвищенню рівня конкурентоспроможності економіки, її інноваційному розвитку. Недостатній рівень інформатизації та розвитку новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в Україні в умовах нестабільного розвитку економіки, фінансової кризи, політичної нестабільності, відсутності потрібних інвестицій стримує можливості вітчизняних підприємств

щодо інтеграції в глобальний ринок виробничих ресурсів, доступ до нових технологій, інвестиційних, матеріально-технічних, інтелектуальних ресурсів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Пушкар З., Пушкар Б. Інформаційне забезпечення системи управління персоналом підприємства. Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України. 2016. № 21. С. 82–86. URL: <http://rarrpsu.tneu.edu.ua/index.php/rarrpsu/article/view/190/188> .

2. Панькова К.В. Формування системи інформаційного забезпечення маркетингової діяльності підприємства: автореф. канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)»; Хмельницький національний університет. Хмельницький, 2018.

3. Боженко О.М. Інформаційне забезпечення управління потенціалом підприємства. Наукові записки. 2016. № 2(53). С. 189–197. URL: <http://nz.uad.lviv.ua/en/articles/information-support-of-management-of-enterprise-potential>.

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ РИНКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

Кисільова Інна Юріївна

к. ф.-м. н., доцент,
кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Хмельковська Тетяна Василівна,

студентка

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Вступ./Introduction. Страхування життя є важливим елементом соціальної системи держави, засобом захисту рівня добробуту населення та забезпечення стабільності економічного розвитку, а також досить могутнім джерелом внутрішніх інвестицій.

Цілі роботи./Aim. Дослідження закономірностей функціонування страхування життя, а також розробка практичних рекомендацій щодо перспектив його розвитку в Україні.

Матеріали та методи./Materials and methods. Під час виконання роботи були використані діалектичний та абстрактно-логічний методи, методи системного підходу, порівняння, спостереження, аналізу, синтезу, індукції, дедукції.

Дослідженню страхування життя, його специфіки та тенденцій розвитку присвячені праці таких учених, як В. Базилевич, О. Гаманкова, О. Залетов, Ю. Клапків, І. Козьма, Л. Куделя, Г. Кулина, Я. Медвідь, Л. Приступа, О. Радецька, Т. Стецюк, О. Фарат та ін.

Результати та обговорення./Results and discussion. «Страхування життя – вид особистого страхування, який передбачає обов’язок страховика здійснити страхову виплату згідно з договором страхування у разі смерті застрахованої особи, а також, якщо це передбачено договором страхування, у разі дожиття застрахованої особи до закінчення строку дії договору страхування та (або)

досягнення застрахованою особою визначеного договором віку» – так трактує досліджуваний вид відносин чинне законодавство.

Науковці визначають це поняття по-різному, а деякі навіть обґрунтовують необхідність його заміни. Зокрема, О. Залєтов пропонує замінити поняття «страхування життя» на термін «убезпечення життя» і визначити його як «діяльність страховика, яка направлена на матеріальне забезпечення у формі одноразової або періодично виплачуваної страхової суми певній фізичній особі (убезпеченому) або її вигодонабувачу, за рахунок сплати (одноразово або періодично) страхових внесків та доходу від управління страховиком коштами страхових резервів».

О. Фарат зі свого боку зазначає, що страхування життя – це «економічні відносини між надавачами і споживачами страхових послуг, в процесі реалізації яких, в обмін на страхові премії, останні отримують захист від фінансових наслідків настання одного або обох основних ризиків життя, а також, якщо це передбачено договором страхування – додаткового ризику життя».

Укладаючи договір страхування життя та вчасно виконуючи покладені на нього обов'язки, страхувальник має впевненість у збереженості сплачених у період дії договору страхових внесків і у здійсненні страховиком виплати страхової суми йому або іншій особі. Зокрема, інтерес страхувальника полягає не лише в страхуванні ризиків, а й в отриманні додаткового доходу від інвестування накопичених коштів.

Існуючий стан української економіки з огляду на події, що відбуваються протягом останніх двох років, проявився негативними тенденціями у страховій сфері.

Пандемія COVID-19 вплинула на страховий ринок, проте помірно. У 2020 році продовжилася тенденція до зростання показників страхових премій – приріст становив 12%. Також у 2020 році зросли й виплати страхових відшкодувань – на 9%. Крім цього, торік та у 2021 році продовжувався тренд на скорочення кількості страховиків. Насамперед – через добровільну відмову від

ліцензій та вихід з ринку за власною ініціативою. За останні 11 місяців кількість страховиків скоротилася на 24 компанії.

Станом на 30 квітня 2021 року на ринку страхування було 173 ризикових компанії (non-life) та 19 лайфових (страхування життя). На 31 березня цього ж року таких компаній налічувалося, відповідно, 188 та 20.

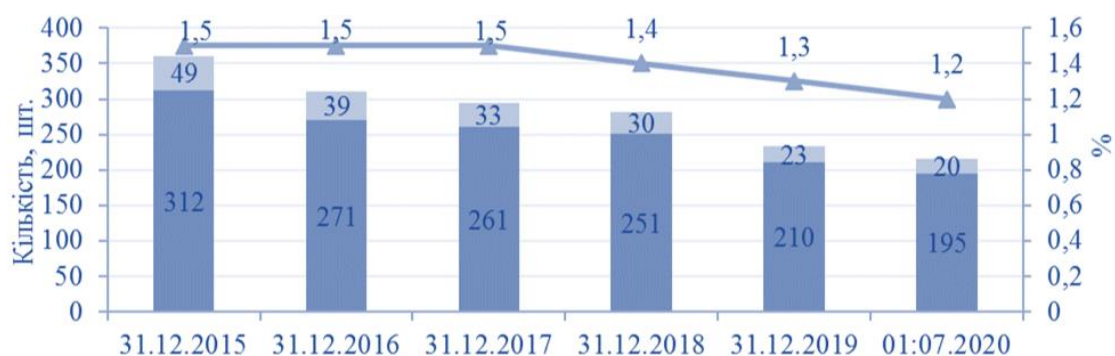

Рис 1. - Динаміка кількості страхових компаній та частки валових страхових премій у відношенні до ВВП на страховому ринку України

З ростом кількості хворих ковідом страховий захист від цього захворювання став актуальним всередині країни.

Страхові компанії по-різному пристосовуються і надають послуги зі страхування від COVID-19. Наприклад, страхова компанія «Провідна» створила окрему програму «СТОП.КОРОНАВІРУС», де окремо страхує випадок від захворювання COVID-19. «МетЛайф» також покриває страховий випадок зараження вірусом, але враховує його як захворювання, тому покриття можливо отримати по програмах життя та медичного страхування, таких як «Страхування на випадок смерті або дожиття», «Страхування на випадок госпіталізації/хірургічного втручання/тимчасової непрацездатності внаслідок хвороби або нещасного випадку», «Страхування на випадок смерті». Страхова група «ТАС» внесла певні зміни в умови договорів туристичного страхування «TAS-Travel» та «ТАС-Мандрі», таким чином розширила страхове покриття за вказаними договорами, що передбачає доповнення стандартного переліку страхових ризиків, на випадок яких здійснюється страхування, ризиком захворювання на COVID-19.

Висновки./Conclusions. Отже, на фоні всієї ситуації зростає попит на страхування життя. COVID-19 став добрим поштовхом для знаходження нових шляхів надання своїх послуг та залучення нових клієнтів, що діють у режимі «онлайн». Зараз в більшості страхових компаній є свої інтернет сторінки, на яких вони активно діють. Але наявність такого ресурсу передбачає великих витрат. І не всі компанії мають такі кошти, особливо говорячи про ті, які нещодавно вийшли на ринок.

Розвитку українського ринку страхування життя, насамперед, має сприяти держава шляхом проведення низки першочергових заходів з популяризації страхування життя, серед яких такі:

- вдосконалення методики формування резервів зі страхування життя;
- запровадження податкових пільг для страховиків, що пропонують програми пенсійного страхування, тобто вони повинні бути в таких же умовах, як і Державний пенсійний фонд;
- запровадити податкові пільги для юридичних осіб, котрі укладають договори страхування життя своїх працівників;
- запровадити умови, які б дозволили страховикам пропонувати привабливі програми нагромадження капіталу і були б доступні більш широкому загалу.

Окрім цього, державі слід приділити більше уваги процесам розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. COVID-19. Як пандемія змінила ринок страхування. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/experts/covid-i-strahoviy-biznes-v-ukrajini-tendenciji-ta-prognoz-noviniukrajini-50116198.html>
2. Підсумки діяльності страхових компаній за 2021 рік. URL: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/sk_2021.pdf
3. Офіційний сайт Ліги страхових організацій України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uainsur.com>

АВТОМАТИЗАЦІЯ ОБРОБКИ ІНФОРМАЦІЇ У СТРАХОВІЙ СФЕРІ

Кисільова Інна Юріївна

к. ф.-м. н., доцент,

кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Хмельковська Тетяна Василівна,

студентка

Запорізький національний університет

м. Запоріжжя, Україна

Вступ./Introduction. Діяльність страхової компанії – це облік, контроль та аналіз інформації. Сучасна страхова компанія не зможе ефективно вирішувати свої проблеми без автоматизації, оскільки процес збільшення обсягів даних призводить до бюрократизації, збільшення кількості працюючих, зниження ефективності обслуговування договорів. Створення інформаційних систем є необхідною умовою для надання якісних страхових послуг.

Цілі роботи./Aim. Дослідження завдань та функцій АІС, визначення напрямів удосконалення обробки інформації у страхових компаніях.

Матеріали та методи./Materials and methods. Під час виконання роботи були використані діалектичний та абстрактно-логічний методи, методи системного підходу.

Дослідженням теоретичних засад та особливостей розвитку автоматизації у страховій сфері діяльності на основі інноваційного розвитку займалися такі вчені, як В.С. Рожнова Г.О. Титоренко В. Базилевич, О. Залетов, Р. Пікус, Н. Приказюк та інші.

Результати та обговорення./Results and discussion. Страхування — сукупність особливих замкнених перерозподільних відносин між його учасниками з приводу формування за рахунок грошових внесків цільового страхового фонду, призначеного для відшкодування можливих витрат, нанесених суб'єктам господарювання, або збитків у сімейних бюджетах у зв'язку з наслідками страхових випадків, що сталися.

Головним напрямком удосконалення обробки інформації у страхових компаніях нині є створення автоматизованої інформаційної системи, що базується на застосуванні економіко-математичних методів, засобів обчислювальної техніки і розвиненої мережі передавання даних.

З огляду на сказане основною метою створення АІС у страховій компанії є забезпечення такого рівня управління діяльністю компанії, за якого комплексно реалізуються такі завдання:

1. проведення в задані терміни багатоваріантних розрахунків, пов'язаних з рухом договорів страхування;
2. автоматизації процесу обліку договорів за всіма видами страхування;
3. досягнення найвищих показників розвитку всіх видів майнового та особистого страхування;
4. прийняття оптимальних планових рішень щодо прибутків і видатків грошових коштів та отримання необхідного фактичного прибутку.

Останнє положення найважливіше, оскільки страхові компанії є комерційними і функціонують на принципах повного господарського розрахунку.

Тісно переплітаючись у таких питаннях як поліпшення планових, звітностатистичних і обліково-контрольних робіт, задачі АІС "Страховня" центрального і районного рівнів істотно різняться за формами й засобами реалізації на ЕОМ. Для АІС центрального рівня основними критеріями ефективності функціонування є розрахунки зі збільшення варіантності та забезпечення обґрунтованості і збалансованості планових завдань, підвищення їх точності, а також надання управлінському персоналу ширших можливостей щодо аналітичної роботи. А визначальний критерій ефективної роботи АІС районної інспекції полягає в підвищенні продуктивності праці страхових працівників (агентів) шляхом передачі на автоматизовану обробку більшості видів страхових операцій.

Функціональна частина АІС "Страховання" низових ланок страхової компанії складається також із дев'яти підсистем, з яких перші 7 аналогічні за

назвою та значною мірою і за змістом розрахунків, виконуваних з АІС "Страховання" центральних рівнів. Додатково у структурі виокремлено дві підсистеми. 08 "Ведення операцій за договорами страхування". 09 "Контроль і аналіз діяльності інспекції". У першій автоматизуються розрахунки з ведення обліку об'єктів страхування і обчислення страхових платежів, розв'язуються задачі визначення збитків та виплат страхового відшкодування й страхових сум. У другій підсистемі визначаються основні показники роботи інспекцій, дільниць, бригад і агентів. 96 Кожна підсистема, у свою чергу, на всіх рівнях АІС "Страховання" структурно включає функціональні блоки, комплекси задач, задачі та функції. Забезпечувальна частина АІС "Страховання" охоплює інформаційне (ІЗ), програмне (ПЗ), технічне (ТЗ), організаційне (ОЗ) та інші види забезпечення. Вимоги, що їх висуває АІС "Страховання" до забезпечувальних систем, такі або майже такі, як у АСФР та інших системах, що мають розгалужену структуру та кілька рівнів управління.

Висновки./Conclusions. Отже, призначення АІС "Страховання" полягає в забезпеченні збору, зберігання, обробки і передавання інформації на базі використання засобів обчислювальної техніки й зв'язку з урахуванням взаємодії рівнів управління та підрозділів страхових компаній між собою, з клієнтами, організаціями та автоматизованими інформаційними системами інших міністерств і відомств, Державним комітетом України з нагляду за страховою діяльністю.

Для проведення автоматизації насамперед потрібно, щоб були:

- детально продумані, відлагоджені та документально оформлені у вигляді правил, інструкцій та положень всі робочі процедури;
- -описані в інструкціях (а ще краще – описані та зображені на схемах) шляхи та умови руху всіх документів, а якщо це документи фінансового характеру, то і рух грошей.

Зокрема такі схеми документопотоків дозволяють повністю прослідкувати життєвий цикл кожного документу та проаналізувати документообіг в компанії, а врешті решт його – покращити та спростити, а при

необхідності доповнити та розвинути на базі нових технологічних рішень. Якщо ця робота не проведена, тоді розробка ефективної автоматизованої інформаційної технології стає практично нездійсненною справою.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Підсумки діяльності страхових компаній за 2021 рік. URL: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/sk_2021.pdf

2. Автоматизовані системи обробки фінансово-кредитної інформації: навч. посіб. /Під ред. проф. В.С. Рожнова - Л. : Фінанси і кредит, 2006.

MONITORING AND MODELING OF CORPORATE INFORMATION SYSTEMS

Ковалёва Татьяна Юрьевна,
Студент

Харьковский национальный университет радиоэлектроники
г. Харьков, Украина

Introductions. Corporate information systems (CIS) are widely used in all sectors of the national economy. They are complex and expensive, and increasing their efficiency can bring tangible economic benefits. At the same time, the modeling capabilities of such systems are largely limited by the lack of effective monitoring and modeling tools. Therefore, the work on monitoring and modeling corporate information systems should be classified as highly relevant. The developed methods can be widely used to study information networks of various enterprises.

Aim. Within the framework of this topic, a number of issues and problems related to monitoring (collection of statistical data) and modeling of corporate networks are being solved. The result of the implementation is a methodology for carrying out a set of measures for monitoring and modeling computer networks and a software package built on the basis of this methodology.

Materials and methods. This topic covers the following questions:

1. Monitoring of corporate networks (collection of statistical data for further processing and analysis).
2. Processing statistical data and building a local network model.
3. Visualization of the model, providing opportunities for its customization and change.
4. Planning simulation experiments.
5. Modeling.
6. Graphical presentation of results
7. Formation of recommendations for network optimization based on the results obtained in the modeling process.

The functioning of the CIS is a complex system. Complexity is determined by the totality of a significant number of objects that function together and interact with each other.

For such complex systems as CIS, it is difficult to organize optimal control without an adequate mathematical model. To build a reliable model that will sufficiently reliably correspond to a real corporate information system, both in structure and in all processes taking place in it, it is necessary to determine a number of data.

- Firstly, it is the general structure of the network, its structure, the relationship between the elements.

- Secondly, these are the processes that occur in the system - it is necessary to describe the frequency and time of their occurrence, the time of carrying out, the laws of load distribution and many other important parameters.

Naturally, the better and more detailed, the closer to reality we get these data, the better we can process and interpret them - the more accurate and realistic the model will be. As a result, data collection - monitoring of the corporate information system - becomes an important aspect. Monitoring in this case is the collection of data about all packages that appear in a given system. A system analysis was carried out with a comparison of the key criteria of software from different manufacturers. The key monitoring criteria are highlighted and a comparative analysis is carried out according to these criteria. Based on this analysis, the WireShark software package, which is most suitable for solving this problem, was selected. After collecting a sufficient amount of data, processing is carried out - grouping, system analysis, statistical research, as a result of which we receive a description of all processes occurring in the network.

The registered data are approximated by standard statistical laws. Of the possible methods - approximation with the help of specially developed software and with the help of the STATISTICA software program - a proprietary component has been selected that allows processing the data and transmitting the results in a standard form for further processing.

At the stage of preparation for modeling, a model of the investigated computer network is built and its graphic representation is formed in the editor. The structure and components of the system are determined, and their characteristics are described in the form of distribution laws. For example, for servers - the law of distribution of the processing time of incoming requests, for personal computers - the laws of distribution of the generation of requests to servers and other network components, for network equipment - the law of distribution of emergencies, etc.

Results and discussion. The model constructed in this way can be changed in accordance with the requirements of the user of the system. The developed methodology and system will help in solving the problems of planning and managing the organization's information system and optimizing its work:

- analysis of the current state of the information system, in terms of obtaining quantitative characteristics of computing capabilities with the existing characteristics of workstations and the receipt of service requests and their processing;

- assessing the possibility of increasing the intensity of requests for servers with the existing structure of the local network and server capacities;

- analysis of plans for the development of capabilities and maintenance of server stations, assessment of the feasibility of increasing the characteristics of serving servers;

- checking the technical feasibility and economic feasibility of adding and / or duplicating server stations;

- checking changes in the receipt of applications in the system and their characteristics; development, based on the results of modeling, methods and methods for optimizing the operation of information systems.

Conclusions. The system allows you to simulate any changes in the current structure of the CIS, analyze the amount of economic losses during maintenance of server stations, as well as options for difficulties when changing the generation of requests in the system, adding new workstations. The system will significantly reduce costs that were previously inevitable due to errors in the design of the structure of information systems and changes.

LITERATURE

1. Проектирование информационных систем (на примере методов структурного системного анализа). О. Г. Инюшкина, Екатеринбург: «Форт-Диалог Исеть», 2014. 240 с.
2. Сирота А. А. Компьютерное моделирование и оценка эффективности сложных систем. URL: <https://www.technosphera.ru/lib/book/152>
3. Ю. П. Сурмин. Теория систем и системный анализ: Учеб. пособие. — К.: МАУП, 2003. — 368 с.
4. Романов В.Н. Техника анализа сложных систем. – СПб: СЗТУ – 2011. – 287 с.

PROBLEMS AS AN OBJECT OF STUDY OF SYSTEMS ANALYSIS

Ковальова Вікторія Юрїївна

Студент

Харківський національний університет радіоелектроніки

м. Харків, Україна

Introduction. The report summarizes the results of detecting a problem, assessing the urgency and necessity of its solution, studying the history of the development of a problem situation and the reasons for its occurrence. The problem appears as a form of knowledge, the content of which is the awareness of the unknown and the need for knowledge. The very same historical concept of the problem and the task were considered as synonyms (the task is an exact translation of the "problem" from the Greek language), but over time these concepts turned out to be qualitatively different. If the task at the present time can be defined as a set of questions and conditions necessary for their solution, then the problem is understood as a discrepancy (contradiction) between the state of the object (situation) and the goal.

Aim. Investigation of the cause in system analysis as a complex theoretical and practical issue that requires resolution, study and research. The solution of the problem is carried out in the process of making a decision to change it on the basis of identifying causal relationships between its previous parameters and the requirements for changing them in new design conditions.

The first rule of systems analysis is the correct formulation of the problem.

It is necessary to comprehend the problem - the first broad definition; → find out how wide it should be set (boundaries); → define goals (in general); → define a good criterion for evaluating alternative solutions (for suitability and non-compliance of objectives)

An important prerequisite for the successful solution of the problem is its correct formulation:

1. Revealing the subject contradiction;

2. Analysis of the opposite sides of the problem;
3. Consideration of the subject (object) as a unity of opposites as a whole on the basis of knowledge of each of them;
4. Determination of the place of this contradiction in the system of other contradictions;
5. Studying the historical stages of the development of this contradiction;
6. Analysis of the mechanism for resolving a contradiction as a process and the result of its development and exacerbation.

The second rule of system analysis is its systemic orientation. The essence of this lies in the desire to expand the boundaries of the study of the problem, and not to isolate parts of the problem, distracting from its interrelationships with other parts. This expansion should not be limitless, but should be dictated by the necessity of the problem under consideration, the importance of the interconnections between the parts of the system. All this means that any problem must be investigated as a whole.

The third rule is the need to account for uncertainty; Uncertainty arises from the most important property of complex socio - economic systems - the probabilistic nature of their functioning.

Materials and methods. The limitlessness of the types of emerging problems causes an objective need for their classification, i.e. groupings of systematization according to one or several characteristic grouping signs. In many cases, this procedure already makes it possible to determine the genesis (sources of occurrence) of problems, to reveal the tendencies of their development, the mechanism of resolution.

As a rule, solving such urgent problems requires significant amounts of social resources, usually very scarce. In this regard, it is more expedient to consider as urgent those problems, dangerous symptoms that are found in the embryonic state, characterize the very initial phases of growth.

In most cases of systems analysis, many traditional approaches to classifying problems show certain flaws. The problem classifications used usually cause difficulties in trying to resolve them. A set of problems typical for one object of

observation (control) may not be typical for another object. It can be said that traditional approaches to classifying problems create more opportunities for finding differences than commonality in systems and mechanisms for resolving these problems. Much more expedient for the purposes of system analysis is the classification of problems according to the characteristics associated with the possibility of using the methods of system analysis themselves.

Results and discussion. In the formulation of the problem, special attention should be paid to the definition of goals, objectives, goal-setting, because the problem is the discrepancy (contradiction) between the current situation and the goal. It can be argued that the incorrectness, inaccuracy, and uncertainty of the statement are not able not only to increase the uncertainty of the problems themselves, but instead of one to generate a complex of them, to complicate their analysis, to require an increase in the amount of necessary resources.

If the best set of alternatives is not selected for comparison, then the best solution will not be found. If the wrong goal is chosen, then there is a danger of finding a solution to the wrong problem. Note that the phenomenon of an economic-organizational and especially a social nature rarely lends itself to accurate assessment for the reasons:

- alternative actions do not lead to the achievement of the intended goals;
- performance indicators do not de-energize the actual comparison of the degree of achievement of goals;
- predictions based on different methods are too vague.

Depending on the specific conditions, certain problems can be subordinated and structured in the form of a hierarchy of problems. The hierarchy can be built on the basis of relevance.

The list of works that must be performed when formulating the problem:

- describe the object as a system;
- describe how the problem was discovered;
- establish why it is seen as a problem;
- to distinguish it from a "symptom" of some related problems;

- to give an operational definition of the undesirable consequences of the development of the problem.

Conclusions. Short-term and long-term solutions to the proposed solution to the problem are not the same, quickly and with low costs, the results achieved in the long term do not matter much, the most effective measures, as a rule, require a large investment of time and money and cause short-term difficulties.

LITERATURE

1. Сурмин, Ю. П. Теория систем и системный анализ: Учеб. пособие. — К.: МАУП, 2006. — 368 с.

2. Губенко А.В., Ксенофонтова Т.Ю., Мерзликина А.С. Системный анализ в управлении предприятием на транспорте: Учебное пособие / Университет ГА. С.- Петербург, 2015.

3. Тимченко А.А. Основи системного проектування та системного аналізу складних об'єктів: В 2-х томах. Книга 1. Основи САПР та системного проектування складних об'єктів / За ред. В.І.Бикова. – 2 вид.– К.: Либідь, 2003. – 272 с. Книга 2. Основи системного підходу та системного аналізу об'єктів нової техніки / За ред. Ю.Г. Леги. – К.: Либідь, 2004. – 288 с.

ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНІЧНИХ ІННОВАЦІЙ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Ковзаліна Олександра Миколаївна

магістрант

Голубьонкова Олена Олексіївна

к. е. н., доцент

доцент кафедри маркетингу, підприємництва і торгівлі,

Одеська національна академія харчових технологій

м. Одеса, Україна

Вступ./Introduction. Актуальність даного дослідження зумовлена високим рівнем розвитку ринкових відносин та високим рівнем конкурентної боротьби на ринку готельного господарства, через це створюються високі вимоги до діяльності підприємств сфери гостинності. Така конкуренція пов'язана із постійним надходженням додаткового прибутку у країну. Кожне підприємство прагне отримувати прибуток, а формувати цей прибуток можуть тільки споживачі продукції, які її купують. Для того, аби вплинути на споживачів (спонукати їх до купівлі продукції саме власного підприємства, а не конкурентів), підприємство реалізує маркетингову політику. Роль маркетингу також полягає в тому, що його інструментарій – це єдиний фактор впливу на поведінку споживача задля стимулювання збуту власної продукції підприємства. Таким чином його може формувати та реалізовувати безпосередньо підприємство. Одним із таких інструментів виступає впровадження технічних інновацій, які забезпечать підприємству певні конкурентні переваги на ринку. Інновації в готельному бізнесі, особливо високотехнологічні, багато в чому зумовлені неймовірно швидким рівнем розвитку сучасної індустрії гостинності. Сьогодні інноваційні технології в готельному господарстві не просто для того, щоб вразити гостя, але це й справжня необхідність, яка визначає подальший розвиток готельного бізнесу для виживання та утримання долі ринку, особливо, в умовах карантину.

Мета роботи./Aim. Вивчення, аналіз і оволодіння знаннями про впровадження технічних інновації в готельному господарстві та перспективи його розвитку, як елемент формування маркетингової стратегії.

Матеріали та методи./Materials and methods. Для проведення досліджень використовували аналіз інформаційних джерел

Результати та обговорення./Results and discussion. Технічні інновації спрямовані на створення та освоєння виробництва нової продукції, технологій і матеріалів, на модернізацію обладнання, реконструкцію споруд, реалізацію заходів зі збереження довкілля, що дуже підвищує попит серед туристів.

На сьогодні у готельному господарстві доцільно визначити наступні види впровадження для розвитку і використання технічних інновацій.

Готельні підприємства повинні завжди реалізовувати себе та покращувати те, що вже є, тому розробили таку нову інновацію для конференц залів – віртуальна реальність (VR) або доповнена реальність (AR) [1]. Цю технічну інновацію постійно розробляють і намагаються її реалізувати на будь – яких підприємствах. Зрозуміло, що такі тенденції підходять не для всіх готелів, а, як правило, для бізнес-готелів і конгрес-готелів, тому що вони надають послуги гостям, які поселяються в готель із діловими намірами (для переговорів, презентації, продажу та іншого), і такі готелі гарно оснащені усім необхідним устаткуванням. Особливості цього впровадження включають такі характеристики: Objective Theory – це програмне забезпечення з використанням віртуальної та доповненої реальності, яке працює з гарнітурами для HoloLens, Windows, Mixed Reality. Розробники створили цей додаток для спільної роботи кількох людей з різних місць. Особливості додатку такі: співпраця в реальному часі, 3D-аватар у натуральну величину.

Також набирає обертів розвиток ІТ-технологій у сфері готельного господарства, так як це набагато вигідніше і раціональніше по багатьом причинам [2]. На сайтах готелів з'являються чат-боти, які працюють за певним алгоритмом, після перевірки їх пускають у роботу і вони можуть відповідати на певні запрограмовані питання гостю та резервувати номер.

Готельні підприємства впроваджують і розробляють нові технології не тільки для гостей і клієнтів, але й для власної економії, внаслідок якої буде більший прибуток для підприємства. Тому дуже вигідним буде впровадження і встановлення нідерландського модулю Energy Floor [3], що є невід'ємною частиною Smart Floors та Smart Grid. Завдяки такій установі буде не тільки зручне використання і збереження енергії, повна діагностика на технологічному рівні, але й можливість використання енергії не зважаючи на різні погодні умови. Також, слід зазначити, що така технологія має інтелектуальне використання і найвищий обсяг електроенергії в усьому світі. Принцип роботи такий: кінетична енергія людей, яка від їх будь-яких рухів перетворюється на електрику, використовується для того, щоб підлога реагувала і взаємодіяла візуально, а також використовувала енергію, яка показує прямий вихід електроенергії з руху людини.

Ще одним рівнем високого рівня розвитку в готелях є блокчейн – це розподілена база даних, яка зберігає інформацію про всі транзакції учасників системи у вигляді «ланцюжка блоків» [4]. Така система одразу демонструє рівень розвитку готельного підприємства, показуючи рівень надійності збереження особистої інформації і грошових операцій. Технологія дійсно здатна захистити дані, з якими доводиться працювати, при цьому зробивши їх більш доступними і прозорими. До того ж, блокчейн може помітно знизити витрати і мінімізувати час, необхідний для вирішення виникаючих проблем й усунення помилок.

Висновки./Conclusions. Впровадження технічних інновацій є не тільки невід'ємною частиною та основою для утримання прибутку на ринку, а також способом підвищити рівень конкурентоспроможності на ринку.

Маркетингова стратегія для готельно-ресторанних підприємств у першу чергу повинна включати розробку технічних інновацій, які гарно вплинуть на стан підприємства, підвищать його прибуток та конкурентоспроможність.

ЛИТЕРАТУРА

1. Matt Alderton. How virtual reality will transform meeting. Successful MeetingsPublishing, 2016 [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.successfulmeetings.com/Strategy/Technology-Solutions/Virtual-RealityMeetings-Events-Destination-Marketing/>
2. Путешествия, мобильные технологии и чат-боты. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://prohotelia.com/2017/05/chatbot-v-turizme/>
3. EnergyHarvestingFlooring. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://large.stanford.edu/courses/2014/ph240/fujimoto1/>
4. Blockchain, 2020 [Электронный ресурс] – Режим доступа: [http://www.tadviser.ru/index.php_\(Blockchain\)](http://www.tadviser.ru/index.php_(Blockchain))

ПРОБЛЕМИ МОТИВАЦІЇ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Кондратюк Юлія Вікторівна

Аспірант

Київський національний університет будівництва та архітектури
м. Київ, Україна

Вступ. На сьогоднішній день інвестиції відіграють важливу роль у діяльності кожного підприємства. Саме інвестиційна активність та застосування інновацій на сьогодні визначають успішність діяльності того чи іншого підприємства. Порівняно з інвестиціями в інші матеріальні форми капіталу, інвестиції в інтелектуальний капітал є найвигіднішими завдяки тому, що досягнення високого рівня ефективності та продуктивності виробничої діяльності можливо лише за умов постійного, систематичного та економічно обґрунтованого інвестування у розвиток інтелектуального капіталу, зокрема будівельних підприємств.

Мета дослідження. Провести аналіз підходів до визначення сутності мотиваційних чинників та стимулювання працівників на будівельних підприємствах, проаналізувати систему чинників, започаткування їх в роботі будівельних підприємств, що принесе можливість отримати результат, активізувати мотивацію до праці, що призведе до лояльності та підвищення фінансово-економічних показників діяльності будівельних підприємств.

Матеріали та методи. До проблем формування системи мотиваційних чинників працівників підприємств належить значне коло науковців. Створення якісних умов, проблем на перспектив активізації мотивації відображені у працях В. Співак, А. Чкан, А. Череп, О. Биканової, С. Дуди, Х. Кіцак, Є. Маказан, Л. Лещенко, М. Клименко та багатьох інших.

У вищезазначених працях знайшли своє відображення окремі аспекти мотивації праці (А. Чкан, А. Череп), аналізу оплати праці (М. Клименко, А. Череп), ефективного використання кадрового потенціалу (Л. Лещенко,

В. Співак), підвищення результативності та ефективності праці (С. Дуда, Є. Маказан).

Проте проблема формування системи мотиваційних чинників з урахуванням самомотивації працівників до праці на будівельному підприємстві залишається недостатньо дослідженою, і, як наслідок, існує багато нерозкритих аспектів у розумінні та створенні ефективної кадрової політики.

Результати проведеного дослідження. Сучасний тип зростання економічно розвинених країн характеризується активним впровадженням в більшості ключових сфер діяльності основних засад економіки знань, в якій питома частка ВВП формується такими видами діяльності, що пов'язані зі створенням, акумулюванням, передачею, поширенням, використанням та збереженням інформації та знань. Така парадигма економічного розвитку ставить перед будівельними підприємствами нові завдання та виклики. Ці завдання вимагають науково обґрунтованих рішень, тому виникає потреба у формуванні та ефективному впровадженні адекватних сучасним реаліям стратегій розвитку інновацій підприємств, що є «критичною» умовою підвищення конкурентоспроможності продукції та сталого розвитку будівельних підприємств.

Як зазначає Н. С. Лушак [4], «інтелектуальний капітал є найважливішим елементом у системі продукування інновацій, пошуку нових технологічних рішень, управління процесом втілення цих інновацій у продукти та їх поширення».

Мотивація нині відіграє найважливішу роль у структурі сучасних будівельних підприємств. Вона пронизує економічні, організаційні; соціально-психологічні сфери взаємодій. Отже, це кровеносна система підприємства, що дасть змогу всім іншим органам функціонувати нормально. Базовою основою для здійснення мотивації є визначення потреб, що зумовлюють формування поведінки як окремого співробітника, так і колективу будівельного підприємства в цілому. Науковці визначають, що потреби – це усвідомлення

відсутності у людини чого-небудь, що зумовлено етапом її розвитку, культурними особливостями, традиціями [3].

Під час здійснення мотивації важливим є визначення того, які потреби має кожний окремих працівник та як керівник може їх задовольнити. Для задоволення потреб працівників керівництво створює винагороди. Винагорода – це все те, що людина вважає цінною для себе, бажає отримати в результаті своєї діяльності [2]. Поняття цінності у людей значно розрізняється, як і оцінка винагороди.

Мотивація – це процес створення умов, що впливають на поведінку людини. Поняття «мотивація» узагальнює в собі всю сукупність явищ і процесів, спрямованих на вибір людиною своєї поведінки. У вузькому сенсі мотивація характеризує взаємодію особи й оточення, ситуації, яка склалася на будівельному підприємстві. Мотивація є прагненням до досягнення мети, до зміцнення. Мотивація, за визначенням н. Дряхлова і Є. Купріянова, – це спонукання людей до активної діяльності, процес свідомого вибору людиною певної лінії поведінки, яка ґрунтується на внутрішніх і зовнішніх факторах або, іншими словами, на мотивах і стимулах [1, с. 85]. Самомотивація (внутрішня мотивація) – це прагнення здійснювати діяльність заради неї самої, заради нагороди, яка міститься у самій цій діяльності. Мотиви, що формуються у людини під впливом внутрішніх і зовнішніх, суб'єктивних та об'єктивних факторів, приводяться в дію під впливом стимулів. Отже, стимулювання праці передбачає створення умов, за яких активна трудова діяльність, яка дає завчасно визначені результати, стає необхідною і достатньою умовою задоволення активних потреб працівника, формування в нього мотивів праці. Основна відмінність між мотивацією і стимулюванням полягає в тому, що мотив – це внутрішнє бажання людини задовольняти свої потреби, а стимул – це можливість отримання засобів задоволення своїх потреб за виконання запропонованих дій. Для розуміння, що стимули починають діяти тільки тоді, коли вони відповідають внутрішнім мотивам працівників. Від гармонізації стимулювання як системи багато в чому залежить і гармонізація діяльності всієї

організації, оскільки стимулювання – це своєрідна стратегія, принцип управління. Виділяють різні форми стимулювання праці за сукупністю класифікаційних ознак (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація форм стимулювання праці (зовнішня винагорода)

Ознака	Форма стимулювання
За формою впливу	▪ матеріальне ▪ нематеріальне
За рівнем впливу	▪ окремого працівника ▪ всього колективу підприємства
За силою впливу на об'єкт стимулювання	▪ пряме ▪ опосередковане
За суб'єктами стимулювання з боку керівника підприємства	▪ державного ▪ корпоративного ▪ орендного ▪ приватного
За об'єктами стимулювання	▪ інтереси працівників різних підприємств ▪ підприємці ▪ менеджери різного рівня
За результатами праці	▪ якості ▪ інтенсивності праці ▪ продуктивності

Найбільш поширеними формами стимулювання є матеріальне і нематеріальне (рис. 1). Нематеріальні стимули, своєю чергою, поділяються на організаційні та моральні, однак чіткої межі між ними немає. Загалом стимулами можуть виступати матеріальні блага, дії інших людей, які дають можливості, надії тощо. Благо стає стимулом праці, якщо воно формує мотив праці. Стимулювання праці передбачає створення умов, за яких активна трудова діяльність, яка дає завчасно визначені результати, стає необхідною і

достатньою умовою задоволення активних потреб працівника, формування в нього мотивів праці.

Рис. 2. Форми матеріального стимулювання праці в організації

Основні чинники української значної масової трудової міграції насамперед, мають економічний характер (оплата праці в Польщі в три-чотири рази вища, ніж в Україні) [5, с. 42].

До інших чинників належать соціальні, а саме: низькі можливості для самозайнятості та професійного розвитку, бажання поліпшити навички та продовжити кар'єру за кордоном, сімейні причини, доступ до послуг охорони здоров'я, вразливість людей до корупції та злочинності, відсутність безпеки. Тобто українська влада повинна замислитися щодо створення сприятливих мотиваційних факторів (не тільки зовнішніх, а й внутрішніх) для роботи населення.

Висновки. Отже, головний ресурс будь-якого будівельного підприємства – це персонал, який може забезпечувати максимальну віддачу лише тоді, коли виконує роботу, яка відповідає інтересам, здібностям, знанням та необхідному рівню освіти. Детальне розуміння топ-менеджментом усіх складників системи мотиваційних чинників в управлінні персоналом на сучасному будівельному підприємстві залежить від отримання синергетичного ефекту та від об'єднання складників матеріальної й нематеріальної мотивації, а саме: рівня оплати праці;

системи внутрішніх комунікацій; підтримки корпоративної культури; умов праці (навчання і розвитку персоналу, адаптація, фактори для саморозвитку).

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є визначення позитивного та негативного впливу державної політики зайнятості на формування системи мотиваційних чинників, зокрема для молоді, та створення якісних умов праці для працівників будівельних підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дуда С. Т. Мотивація та результативність праці персоналу підприємства: їх сутність та взаємозв'язок / С. Т. Дуда, Х. Р. Кіцак // науковий вісник НЛТУ України: збірник науково-технічних праць. – 2010. – вип. 20.14. – с. 188–193.

2. Васюта В. Б. Сучасна система трудових показників на підприємстві / В. Б. Васюта, Т. В. Чечіль // Ефективна економіка. – 2014. – № 12 [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/>

3. Клименко М.П. Мотивація управлінського персоналу в реалізації загальної стратегії підприємства / М.П. Клименко, О. О. Філатова // Сталий розвиток економіки. – 2011. – № 5. – с. 81–85.

4. Луцак Н. С. Нарощування інтелектуального капіталу для інноваційної модернізації економіки України. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2012. № 725 : Проблеми економіки та управління. С. 156–163.

5. Міграція як чинник розвитку в Україні. Дослідження фінансових надходжень, пов'язаних з міграцією, та їхнього впливу на розвиток в Україні. [електронний ресурс]. – режим доступу: http://iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_chynnyk_rozvytku_v_ukrayini.pdf

КОРЕЛЯЦІЙНО–РЕГРЕСІЙНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ ІМПОРТУ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ НА ВВП НА ДУШУ НАСЕЛЕННЯ

Кудрич Юлія Сергіївна

Асистент кафедри економічної та управлінської аналітики,

Ростецька Валентина Вікторівна

Здобувач

Донецький національний університет імені Василя Стуса,
м. Вінниця, Україна

Вступ. Добробут населення України є чутливим до зовнішньо–економічних чинників, які здійснюють вплив на не лише на економіку, а й на соціальний сектор. Внутрішній валовий продукт (ВВП) є одним з головних показників економічного розвитку. В свою чергу він тісно пов'язаний з міжнародними економічними відносинами, в тому числі з імпортом та експортом. Але, починаючи з 2019 року в Україні та світі відбуваються глобальні зміни, причиною яких є різні фактори, зокрема, карантинні заходи спричинені коронавірусом Covid–19.

Мета. Аналіз стану та динаміки ВВП в Україні за період 1995 – 2020 р.р., моделювання залежності ВВП від імпорту товарів та послуг.

Матеріали та методи. У ході дослідження використано статистичну інформацію Міністерства фінансів та наукові праці вітчизняних вчених. Для досягнення мети використовувалися економетричні та порівняльні методи.

Результати та обговорення. Проблеми моделювання макроекономічних показників України висвітлювались у працях багатьох вітчизняних науковців. Серед останніх досліджень з даної тематики можна виділити наступні [1], [2], [3]. Дана тема є досить актуальною серед науковців, оскільки ситуація на сьогоднішній день в Україні є мінливою. Саме тому виникає необхідність постійного моніторингу, аналізу та моделювання ВВП України.

ВВП на душу населення це величина випуску продукції на душу населення в доларах постійної купівельної спроможності без врахування

інфляції. Зростання ВВП на душу населення призводить до зростання добробуту населення. Саме за цим показником порівнюють країни за їх рівнем розвитку. На сьогодні економіка України належить до групи країн, економіки яких розвиваються. Підставою цього є макроекономічні збої, військовий конфлікт на Сході, корупція та пандемія спричинена коронавірусом Covid-19. З (рис. 1) можна побачити, що в 2015 р. ВВП на душу населення зазнав надзвичайного падіння на 44 % в порівнянні з показником попереднього року. Така ситуація стала причиною глибокої економічної кризи, наслідки якої ми відчуваємо і досі. Однак, варто зазначити, що з 2016 року відбувається поступове зростання цього показника.

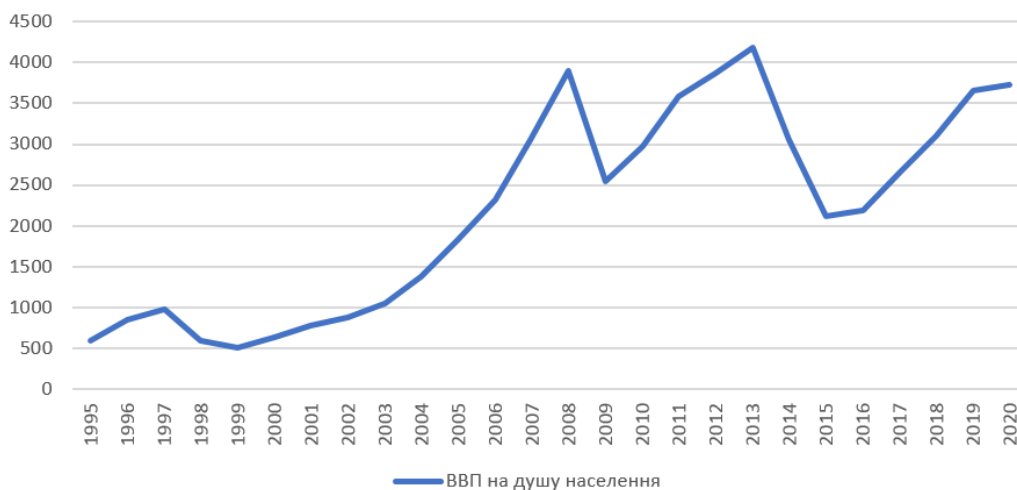

Рис. 1 Динаміка ВВП на душу населення у 1995–2020 р.р.

Для початку було побудовано модель залежності ВВП на душу населення України від основних показників зовнішньоекономічної діяльності України, таких як експорт, імпорт та прямі іноземні інвестиції. Але перевірка за p – значенням показала, що в модель варто включити лише імпорт товарів та послуг. Причому, було встановлено, що наявний сильний вплив на ВВП саме імпорту товарів та послуг ($R^2 = 0,92$). Рівняння залежності ВВП на душу населення від експорту товарів та послуг не виправдало наших очікувань.

У Табл. 1 y – ВВП на душу населення, дол.США; x – імпорт товарів та послуг, дол.США.

**Фактори для кореляційно–регресійного моделювання
у 1995–2020 р.р.**

Рік	y	x	Рік	y	x	Рік	y	x
1995	592	16,05	2004	1372	31,1	2013	4184	84,6
1996	848	18,8	2005	1837	39,1	2014	3061	54,4
1997	974	18,5	2006	2312	48,8	2015	2115	37,5
1998	596	16,1	2007	3076	65,6	2016	2185	39,2
1999	503	12,9	2008	3904	92	2017	2640	49,6
2000	640	15,1	2009	2548	50,6	2018	3095	57,2
2001	784	16,9	2010	2979	66,2	2019	3659	60,8
2002	883	18,2	2011	3584	88,8	2020	3725	54,3
2003	1053	24,5	2012	3866	91,4			

Розраховано за даними: [4]

Отже, рівняння залежності ВВП на душу населення України від імпорту товарів та послуг має вигляд (рис.2): $\hat{y} = 110,66 + 46,088x + \varepsilon$.

Стандартна похибка набуває значення $0,87 < 1$, тому фактор x є значимим. Перевірка F –критерію Фішера показала, що модель є адекватною, оскільки $F_{факт} = 257,33 > F_{табл} = 4,26$.

Спостерігається статистична значимість параметрів регресії та коефіцієнта кореляції (за t –критерієм Стьюдента $t_{факт} = 16,04 > t_{табл} = 2,06$). Відносна похибка апроксимації дорівнює 13 %, що свідчить про непоганий підбір даних для моделі та правильність обраної специфікації моделі.

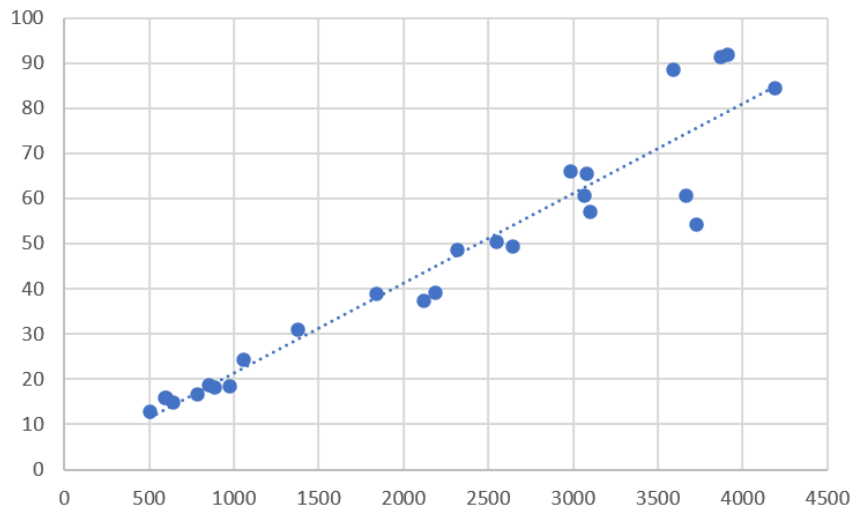

Рис. 2 Кореляційне поле та лінія тренду

Висновки. В роботі було представлено динаміку ВВП на душу населення за період 1995–2020 р.р., побудовано регресійну модель залежності цього показника добробуту населення від імпорту товарів та послуг. Проаналізувавши всі вищевказані та отримані показники, можна зазначити, що побудована регресійна модель є якісною та позитивно описує рівень ВВП на душу населення в Україні від імпорту товарів та послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Довгаленко Я. Оцінка та моделювання залежності прямих іноземних інвестиції від макроекономічних чинників. Економіка та суспільство. – 2021. – Вип. 29. – URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-1> (Дата звернення: 20.11.2021)
2. Коляда О. В., Райчева А. О. Зовнішня торгівля України як чинник розвитку міжнародних економічних відносин. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2019. – Вип. 24, Ч. 2. – С. 78–82.
3. Пласконь С., Сенів Г., Новосад І., Маслій В. Застосування економетричного моделювання в оцінюванні зовнішньоекономічної діяльності України. Економічний аналіз. 2020. Том 30. № 3. С. 25–32.
4. Статистична інформація. – URL: <https://minfin.com.ua/> (Дата звернення: 20.11.2021)

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО МЕТОДУ БЮДЖЕТУВАННЯ РОЗПОРЯДНИКАМИ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

Ларікова Тетяна Віталіївна

к. е. н., доцент кафедри податкового менеджменту та
фінансового моніторингу
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна

Вступ. Внаслідок реформування діяльності суб'єктів державному сектору, до яких включають діяльність розпорядників бюджетних коштів, суттєво розширилась самостійність розподілу бюджетних коштів у сферах управління розвитком, прийняття стратегічних та тактичних рішень. Актуальним є покращення процесу управління бюджетними коштами та імплементації бюджетних технологій для стабілізації фінансових відносин та ефективності використання коштів з державного та місцевого бюджетів. За останні роки спостерігається позитивна динаміка щодо виділення коштів на фінансування бюджетних програм з різних рівнів бюджетів, однак застосування програмно-цільового методу є більш формальним, і залишається проблеми у якості надання публічних послуг та рівень соціального забезпечення в країні. Найбільше це відчувається у кризовий період, коли виникає питання щодо обмеження бюджетних ресурсів, та актуалізується проблема у пошуках дієвих інструментів посилення важелів бюджетної політики у процесі підвищення ефективності використання бюджетних коштів та покращення процесу бюджетування за допомогою програмно-цільового методу формування бюджетів.

Метою роботи є дослідження проблемних аспектів у процесі імплементації програмно-цільового методу формування бюджетів розпорядників бюджетних коштів та узагальнення практичних рекомендацій

щодо підвищення ефективності процесу бюджетування та використання бюджетних коштів за бюджетними програмами.

Матеріали і методи. Методологічною базою є наукові праці вітчизняних та світових вчених та практиків, які займались дослідженням бюджетного процесу, бюджетування, складення бюджетних програм та аналізу звітів про їх виконання, публічна інформація Державної казначейської служби України, Міністерства фінансів України та інші відкриті дані з публічних фінансів. В процесі дослідження використовувались такі методи: історичний та логічний, індукції та дедукції, методи аналізу і синтезу, порівняння, групування, структурування та узагальнення.

Питанням процесу бюджетування, аналізу вітчизняних проблем, методів середньострокового бюджетного планування та імплементації програмно-цільового методу, присвячені праці таких вчених: Т.П. Богдан, Т.С. Бабиц [1], О. В. Голинська [2], Т.В. Жибер [3], О. П. Кириленко [4], Г.І. Куспляк [5], О.М. Лютік [6], В.М. Опарін [13] В.М. Федосов [12] та інші. Однак більшість праць включають теоретичний аспект, які концептуально не розкривають ефективність імплементації програмно-цільового методу та якість його застосування у процесі використання бюджетних коштів за бюджетними програмами.

Результати та обговорення. Важливою проблемою програмно-цільового методу бюджетування є невідповідність сучасних бюджетних програм одному з головних принципів програмно-цільового фінансування - бюджетні програми мають передбачати виділення бюджетних коштів на забезпечення соціально-економічної результативності від упровадження бюджетної програми в майбутньому періоду.

Базовим елементом бюджетування є бюджетна програма - певний перелік заходів, які орієнтовані на реалізацію мети та завдань публічної політики. Завданнями кожної із програм є алгоритми дій, які допоможуть досягти поставлених під час складання планів та цілей. Головний розпорядник коштів

відповідає за реалізацію бюджетних програм. Результатом застосування бюджетної програми є показники досягнення визначених цілей конкретного напрямку бюджетної політики, які характеризують якість досягнутої мети протягом виконання програми. Для визначення ефективності використання коштів необхідно постійно проводити моніторинг та оцінку бюджетних програм: відповідності мети програми до індикаторів, які визначають виконання програми [3, с.73].

Оцінка результативності включає порівняння фактичних та планових показників. До цих показників входять показники витрат, продукту, ефективності та якості, які регламентовані чинним законодавством [9;10;11].

Більша частина бюджетних коштів виділяється на фінансування соціальних заходів та програм, тому актуальним є проведення аналізу виконання бюджетних програм Міністерство освіти і науки України та Міністерство охорони здоров'я України.

Проведемо дослідження щодо реалізації бюджетних програм протягом 2015-2020 років.

Термін дії бюджетної програми. Однією з особливостей вітчизняного бюджетування є розробка програм лише на один бюджетний період (рік), що є проблемою у досягненні бажаних індикаторів, враховуючи тривалість різних проєктів фінансування даних галузей, що свідчить також про недоліки реалізації середньострокового планування.

Кількість бюджетних програм одного головного розпорядника коштів. Іншою особливістю є занадто велика чисельність бюджетних програм. Досліджуючи зміни кількості програм у двох міністерствах, відмітимо, що за останні 6 років кількість бюджетних програм зросла з 24 до 35 у МОН, у МОЗ – з 26 до 35, динаміка наведена на рис. 1.

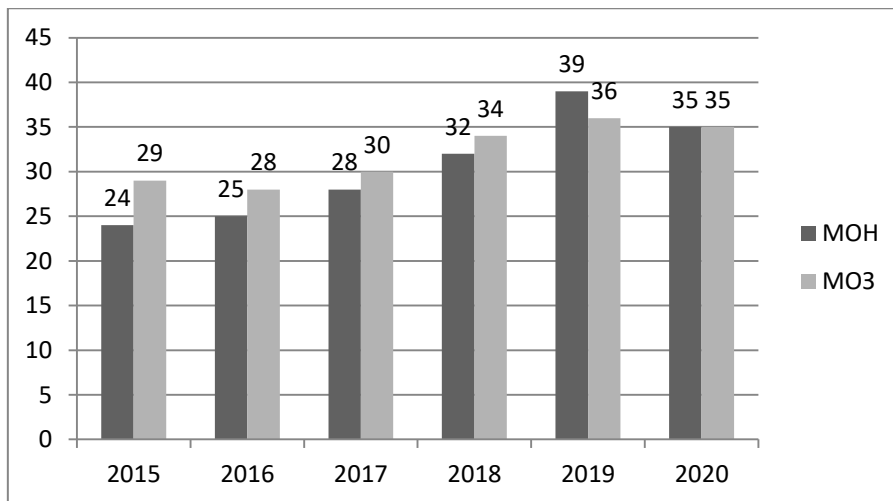

Рис. 1. Динаміка змін кількості бюджетних програм МОН та МОЗ (2015-2020 роки)

Джерело: [7;8]

Зауважимо, велика кількість бюджетних програм на одного головного розпорядника планомірно зростає, що також ускладнює управлінську складову та знижує ефективність використання бюджетних коштів за відповідною програмою.

Відсоток виконання бюджетних програм. Варто провести аналіз виконання бюджетної програми та провести різницю між фактичними та плановими показниками бюджетних програм протягом 2015-2020 р.р.(рис. 2).

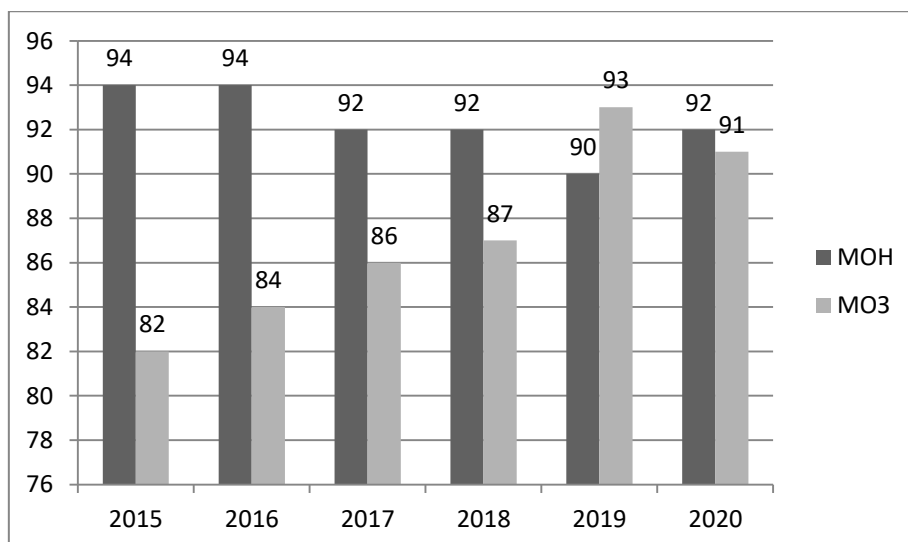

Рис. 2. Відсоток виконання бюджетних програм МОН та МОЗ за 2015-2020 роки

Джерело [7;8]

Отримані дані засвідчують про невиконання планових показників за програмами міністерств протягом дослідженого періоду: МОЗ – у діапазоні 82%-93%, для МОН відповідно 90%-92%. Аналіз ефективності виконання бюджетних програм проводять головні розпорядники коштів.

Висновки. Підводячи підсумки доходимо висновків, програмно-цільовий метод, у повній мірі не є ефективним через існування великої кількості бюджетних програм, щорічну зміну пріоритетів бюджетного фінансування. Для успішної імплементації програмно-цільового методу у бюджетний процес на рівні державного та місцевого бюджетів, необхідно здійснити низку заходів, зокрема: скоротити кількість бюджетних програм для головних розпорядників коштів, об'єднавши їх; скоротити кількість індикаторів, які не відображають виконання поставлених завдань та не характеризують досягнення цілі; проводити аналіз ефективності бюджетних програм з урахуванням галузевої специфіки розпорядника бюджетних коштів, планувати цілі бюджетних програм більш конкретні, реалістичні та вимірні у часі, які корелюються із цілями держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабич Т. С. Макрофінансове бюджетування: навч. посіб. Т. С. Бабич, Т. В. Жибер; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. В. М. Федосова. К. : КНЕУ, 2011. 311 с.
2. Голинська О. В., Базові підходи та категорії управлінської оцінки ефективності бюджетних програм. Теорія та практика державного управління 3(58)/2017.
3. Жибер Т.В. Удосконалення процесу бюджетування в Україні. /Фінанси України. 2009. № 8. С. 76-81.
4. Кириленко О. П. Теорія і практика бюджетних інвестицій : монографія .О. П. Кириленко, Б. С. Малиняк. Тернопіль : Екон. думка, 2007. 288 с.
5. Куспляк Г.І. Запровадження програмно-цільового методу в Україні. /Actual problems of public administration. 2016. № 3(67). С. 73–82

6. Лютик О.М. Оцінка ефективності бюджетних програм/ Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». № 11(2).2018. С. 27-29.
7. Міністерство освіти і наук України URL: <https://mon.gov.ua/ua>
8. Міністерство охорони здоров'я України URL: <https://moz.gov.ua/>
9. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо здійснення оцінки ефективності бюджетних програм: наказ Міністерства фінансів України 17.05.2011 N 608 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0608201-11#Text>
10. Про оцінку ефективності бюджетних програм державного бюджету: наказ Міністерства фінансів України від 19.05.2020 № 223 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0646-20#Text>
11. Про результативні показники бюджетної програми: наказ Міністерства фінансів України від 10.12.2010 р. № 1536. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1353-10>
12. Федосов В.М. Бюджетний менеджмент: підручник; Мін-во освіти і науки України, КНЕУ. К.: КНЕУ, 2004. 864 с.
13. Фінансова інфраструктура України: стан, проблеми та перспективи розвитку. Монографія. [кол.авт.: С. Львовчкін, В. Бабіченко, Л. Бенч та ін.]; заг. ред. В. Опарін, В. Федосов ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана", Ін-т фінанс.-інновац. дослідж. - Електрон. текстові дані. - Київ : КНЕУ, 2016. 696 с.

РОЗВИТОК КОНЦЕПЦІЇ ЛЮДИНИ У КОНТЕКСТІ ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Литвиненко Андрій Володимирович,

К. е. н., доцент

Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця

м. Харків, Україна

Вступ. Як відомо, у 2017 року нобелівська премія з економіки була присуджена за дослідження в галузі поведінкової економіки – є першою премією з таким формулюванням, але навряд чи першою по суті. Можна сказати, що Г. Саймон став першим поведінковим економістом серед лауреатів в галузі економіки ще в 1978 році за дослідження щодо прийняття рішень у бізнес-організаціях. За ним пішли ще кілька людей, які отримували Нобелівську премію в різні роки, які так чи інакше зробили свій внесок - це М. Алле, Р. Селтен, Дж. Акерлоф, Д. Канеман, В. Сміт, Р. Шиллер, Ел. Рот, Ж.Тіроль та інші.

Мета. Метою роботи є визначення місця та ролі поведінкової економіки у формуванні та розвитку сучасної концепції людини.

Матеріали та методи. Єдність історичного та логічного при дослідженні еволюції уявлень поведінкової економіки про людину дозволять більш цілісно представити сучасний стан цієї проблематики.

Результати та обговорення. Так сталося, що за умов традиційної економіки не було прийнято звертати увагу на психологію прийняття рішень: вважалося, що це мінущі, випадкові фактори, які бліднуть перед величиною економічних стимулів. Психологів цікавлять емоційні, випадкові рішення, зумовлені якимись культурними переконаннями, нормами, правилами і, можливо, навіть фобіями, а економіка - серйозна наука про раціональну поведінку. Неокласики-економісти другої половини 20 століття здебільшого розробили раціональні моделі прийняття рішень, які виходять з досить жорсткого уявлення про те, що таке раціональність. Але надовго стало

зрозуміло, що ця думка хибна, і Р. Талер був одним із перших економістів, який не тільки визнав це, але й зробив своєю професією поведінкову економіку, яка в умовах ліберальної чиказької школи 70-х років, насичене духом М. Фрідмана та його колег, це навіть дещо дивувало.

Поведінкова економіка як галузева дисципліна сформувалася на межі століть, хоча перші роботи, які зараз прийнято називати нею, з'явилися дещо раніше (в деяких випадках набагато раніше). Однак саме на початку століття економісти прийшли до розуміння, що можна поєднати психологію і класичну економічну теорію і подивитися на поведінку реальних людей з економічної точки зору.

Звичайно, вже накопичено великий обсяг знань, результатів та інформації. Насправді, в цій сфері накопичено багато результатів: це і пояснення поведінки в умовах ризику, і міжчасові уподобання, і експериментальні ігри двох або більше гравців (він же соціальні дилеми), і колективна взаємодія, і дослідження ринку і не - ринкові механізми координації та аномалії на фінансових ринках. ... Все це цікаві та змістовні дослідження, які проливають нове світло на те, як ми приймаємо рішення, і ці знання, на відміну від багатьох інших областей економічного аналізу, вже давно успішно застосовуються на практиці.

Таке вибухове зростання, звичайно, не обходиться без витрат. Таким чином, економічні моделі поведінкової економіки все ще базуються на методології позитивної економіки М. Фрідмана, яка прямо стверджує, що реалістичність припущень у моделях не має значення, якщо модель добре прогнозує поведінку. При цьому всі без винятку поведінкові моделі засновані саме на психологічному реалізмі – але, до речі, в той же час вони не завжди мають однозначно кращу прогностичну силу, ніж їхні неокласичні попередники.

Суто методологічно поведінкова економіка - це та ж сама неокласична теорія, тільки зі своєю особливою сферою досліджень. Вона також має свою місію в економіці – класичний Кун розробив парадигму та створення свого

роду захисного поясу навколо неокласичної економіки, яка була дещо похитнута під тиском експериментальних результатів, які руйнують її уявлення про те, як люди приймають рішення та як вони реагують на стимули. Тим не менш, сьогодні більшість експериментальних робіт починаються з неокласичної моделі прийняття рішень, навіть якщо з самого початку зрозуміло, що поведінка людини погано описується цією моделлю і дані не підтверджують її. Економісти ще не прийшли до повного розуміння того, які поведінкові економічні теорії мають бути співмірними та узгодженими з поведінкою, яку вони мають пояснити. Робилися спроби створити такі теорії, але жодна з них досі не стала загальновизнаною. А відсутність такої єдиної парадигми, звичайно, ускладнює правильне розуміння того, чому люди так чи інакше поведуться, і чому вони роблять те, що роблять.

Наприклад, коли ми проводимо економічний експеримент, ми зазвичай виходимо з припущення, що ми, як експериментатори, успішно надали нашим випробуваним систему стимулів та інтересів, які вони розуміють так само, як і самі експериментатори. Людина повинна прагнути максимізувати суму грошей, яку вона заробляє - з цього виходить економіка, а разом з нею і експериментальна парадигма. Це означає, що винагорода учасника має бути такою, щоб вона стимулювала його приймати ті рішення, які є оптимальними з точки зору його винагороди. Але це не завжди можливо на практиці.

Наприклад, середня оплата учасника експерименту в нашій лабораторії зараз становить 150-200 гривень за 1,5 години роботи - і деякі учасники дійсно приходять і приймають рішення, які максимізують їх виграти. Але відомо, що серед суб'єктів є люди, чий місячний бюджет вимірюється тисячами доларів. Для них, звичайно, 150 гривень не можуть бути серйозним стимулом, вони приходять не для того, щоб щось заробити, а через інтерес і цікавість. А отже експериментатор, взагалі кажучи, не баче, хто з них є хто. Як у цій ситуації можна чітко інтерпретувати їхню поведінку? Насправді це серйозна проблема, і, усвідомлюючи це, економісти повинні не тільки перевірити, наскільки дані

вписуються в теоретичні прогнози, а й проаналізувати, чого люди насправді хочуть досягти і як вони міркують, приймаючи рішення.

У своєму дослідженні з поведінкової економіки новий лауреат Нобелівської премії Р. Талер стверджував, що ми можемо розглядати поведінку людини як економісти, тобто з точки зору його стимулів та інтересів, але також враховуючи психологічні особливості його сприйняття та суджень, і на основі цього аналізу спрогнозувати, як зміниться поведінка при конкретній зміні умов прийняття рішень. Одна з його простих канонічних задач звучить так: уявіть собі, що ви збираєтеся купити калькулятор за 20 доларів. Вам кажуть, що подібний калькулятор продається в іншому місці, за десять хвилин пішки звідси, але він коштує 15 доларів. Ідемо в інший магазин? Більшість людей у цьому випадку скажуть так. А тепер уявіть, що ви купуєте комп'ютер, який коштує 1000 доларів, а вам говорять, що в іншому магазині коштує 995 доларів. Ти підеш туди, щоб купити комп'ютер? Більшість людей відповідають негативно, хоча це ті самі гроші. Яка різниця? Те, що у вас в голові інша шкала цін і різні орієнтири. Це концепція з точки зору теорії Канемана і Тверського, яка є фундаментальною для сучасної поведінкової економіки, яка говорить, що ми приймаємо будь-яке рішення на основі не тільки абсолютної цінності виграшу/програшу, а й контексту.

Це приклад того, що називається розумовим обліком. Приймаючи рішення, ви виходите не з об'єктивної картини світу, а з психологічної реальності, яка склалася у вашій голові. Звісно, це пов'язано з об'єктивною реальністю, але не є її точною копією. Існує чимало розбіжностей між реальною картиною світу і тим, як ми її сприймаємо. Це одна з ідей психологів, і Талер був одним із перших економістів, хто використав усе це у своїй роботі.

Крім того, саме його дослідження показали, як ці знання можна використовувати для прийняття конкретних рішень у сфері економічної політики. Оскільки люди здебільшого реагують однаково, це дає можливість «підштовхнути» людей до певного типу рішення, вплинути на їхню поведінку, коригуючи контекст так, щоб вона поводитися «коректно» як з точки зору

громадськості, так і з точки зору їхньої поведінки. власні інтереси. Цей підхід по суті є дирижістським і антилібертаріанським, оскільки він вирішує за самих людей, що їм потрібно і як їм поводитися. Талер та його послідовники, однак, не бачать у цьому проблеми і називають свій підхід «лібертаріанським патерналізмом».

Уявіть, що ви їдете по звивистій гірській дорозі. Ви російська людина, а який росіянин не любить швидкої їзди! Їздити по гірській дорозі на великій швидкості смертельно, але як заохотити вас сповільнити? Є різні способи, наприклад, можна поставити «лежачого поліцейського» через кожні 50 метрів, поставити знаки чи погрози, можна оштрафувати – але всі ці заходи дадуть лише незначний ефект. Крім того, з поведінкових вимірювань відомо, що, наприклад, у Сполучених Штатах 80% водіїв вважають себе вправнішими за середнього водія – чого, звичайно, бути не може. Талер запропонував дуже просте рішення для цієї ситуації: на дорозі білою фарбою намальована смуга, яка по ширині вузла за всю дорогу. Людина за кермом інстинктивно намагається вписатися в смугу, де б він не їхав, тому неминуче гальмує. Для цього не потрібно жодних заборон чи штрафів: система працює завдяки тому, що у нас є якісь розвинені інстинкти, які налаштовані на благо людини і спонукають її прийняти правильне рішення.

Висновки. Розуміння того, що все працює таким чином, лягло в основу підрозділів Behavioral Insights - урядових організацій, які існують у багатьох країнах. У їх завдання входить вивчення та розробка механізмів, які дозволять людям приймати правильні рішення без тиску законів, заборон чи покарань. Це стосується поведінки на транспорті, охорони здоров'я, пенсійних заощаджень, освітніх стратегій тощо. Вони не дискримінують людей за статтю, віком, доходом і так далі, це стосується всіх і це зараз дуже популярна тема.

СТАНОВЛЕННЯ ВІРТУАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Любчук Ольга Костянтинівна

д. держ. упр., професор, завідувач кафедри туризму

Іванова Аліса Володимирівна

Липка Поліна Олександрівна

Студенти

ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

м. Маріуполь, Україна

Вступ./Introduction. Сьогодні, за даними ВОЗ у 2020 році, COVID-19, розпочавшись нічим не примітним вірусом, поширився з міста Ухань в Китаї у більш ніж 216 країн, заразивши понад 21 мільйон людей і вбивши понад 700 000. Уряди усього світу запровадили обмеження, такі як закриття кордонів, ізоляція населення, припинення перельотів та закриття громадських місць, аби уникнути поширення пандемії. Очевидно, що всі подібні обмеження найбільше вплинули на туристичну індустрію – сектор, який часто зручно сидів у зоні комфорту. Актуальність дослідження даної теми пов'язана з активним розповсюдження вірусу COVID-19, що вплинуло на розвиток туризму та, зокрема, віртуального туризму.

Метою статті./Aim. є визначення факторів генезу віртуального туризму та здійснення аналізу особливостей його розвитку в умовах пандемії.

Матеріали і методи./Materials and methods. Проблему генезу віртуального туризму з'ясували такі дослідники, як: Є.А. Борисов [1], В.М. Буй [2], Н.Ф. Казакова [3], О.В. Орлик [4], Н.В. Самохвал [5] та ін. В.М. Буй та О.В. Орлик визначили, що сучасний інтернет створив передумови для появи такого інноваційного та парадоксального явища в туризмі як віртуальний туризм [2]. Є.А. Борисов в своєму дослідженні виокремлює дві потреби, які мотивують людей до подорожей: прагнення до нових вражень та потреба в зміні звичайного образу життя, вихід за межі буденності.

Методами дослідження для досягнення поставленої мети стали теоретичний, порівняльний та системний аналіз.

Результати і обговорення./Results and discussion. Результатами проведеного дослідження стало виділення особливостей віртуального туризму та визначення його переваг і обмежень в порівнянні з традиційним туризмом. Констатовано, що віртуальні подорожі можуть замінити реальні умови подорожі за певних обставин. Зокрема, в ситуації браку вільного часу, фінансів або наявності проблем із здоров'ям у туриста та наявністю бажання подорожувати і відкривати для себе нові країни, здійснювати відпочинок та пізнання культур [2]. Н.В. Самохвал підкреслює, що віртуальний туризм є парадоксальним явищем, адже його сутність не відповідає загальноприйнятому трактуванню туризму, хоча і враховує його характерні риси (подорож у вільний час, пізнавальна мета, одна із форм проведення відпочинку) [5].

Відмінними рисами від традиційного туризму є такі його особливості, як: «пасивна» форма відпочинку, яка не потребує виїзду за межі основного місця проживання, не передбачає реальне використання земельних та водних туристичних ресурсів, тривалість такої подорожі менше 24 годин [2]. І. Г. Смирнов виділяє такі характерні риси класичної екскурсії: безпосереднє зорове сприйняття (показ об'єктів), цілеспрямованість показу (наявність певної теми), наявність екскурсантів (у даному випадку інтернет-користувачів), тривалість до 24 год, притаманні їй віртуальним подорожам. Потреба у наявності кваліфікованого екскурсовода під час віртуальних екскурсій відсутня, адже віртуальний екскурсант сам обирає об'єкти показу та визначає маршрут [6]. О.В. Орликом проведено порівняльний аналіз єдиних та відмінних ознак традиційного та віртуального туризму, а також характерних особливостей класичних і віртуальних екскурсій [4].

Міжнародна асоціація повітряного транспорту (IATA) заявила, що міжнародні перевезення «майже зникли», та авіакомпанії перевозять тільки близько 10% від нормального рівня. За оцінкою IATA, збої, які викликані COVID-19, поставили під загрозу понад 41 мільйон робочих місць в секторі

подорожей і туризму. За відсутності мандрівників, задля розвитку туризму, готелі звернулися до технології віртуальної реальності (VR), щоб зацікавити потенційних відвідувачів і підготуватися до довгого шляху до одужання. Те, що для багатьох починалося як тимчасовий захід, тепер може стати довгостроковим інструментом. IATA прогнозує, що подорожі не відновляться до попереднього рівня до 2024 року [7].

Також, у останні декілька років, широку розповсюдженість набули віртуальні екскурсії у часі, та по основним пам'яткам міста. Так було створено швейцарську компанію «Wonderland in VR», американську компанію «Virtual Reality», що розташовується у Нью-Йорку, та паризьку компанію «L'impossible devient possible», що пропонують віртуальні мандрівки старими куточками міста. Нині такі екскурсії безкоштовні, та користувач платить лише за оренду шолому віртуальної реальності. Отримуючи послугу, він протягом 30 хвилин рухається у пустому приміщенні, що розраховано на таку мандрівку та слухає електронного гіда. Також великобританська мережа готелів Hub, впровадили інтерактивну стіну в кожному номері за допомогою технології доповненої реальності (AR). Гостям потрібно просто навести телефон на стіну, щоб перевірити всі найближчі туристичні пам'ятки.

Для сьогодення характерним є становлення використання віртуальної реальності в Україні. Використання віртуальної реальності має ряд особливостей: центрується переважно навколо безкоштовних рекламних турів стосовно музеїв, які мають за мету приваблення потенційних туристів.

Яскравим прикладом таких турів є віртуальна екскурсія семи Українських музеїв, де можна здійснити віртуальну подорож, дізнатися більше про народну архітектуру і побут, відчувати всю самотність української культури. 3D-тури всіх музеїв також доступні в режимі Street View на Картах Google. Проект є частиною кампанії «Автентична Україна». Віртуальні музеї надають відвідувачам безоплатний доступ до культурної спадщини й світових мистецьких досягнень. Рейтинг відвідуваності сайтів та сторінок віртуальних музеїв надзвичайно високий: вони є каналом поширення культурних цінностей

і залучення населення до культури [8].

Поширені трактування технічних можливостей віртуальної реальності зазвичай передбачають значно вищу активність учасника. Уже достатньо багато проєктів, що конструюють і втілюють повнішу модель віртуальної реальності. Нині за допомогою технологій 3D і можливостей, які надають сервіси, подібні, наприклад, до «Google Планета Земля», можна відвідати найвіддаленіші куточки планети і, навіть, космос.

У відповідь на обмеження, які викликані пандемією COVID-19, для глобального туризму було створено Глобальний кризовий комітет з туризму (надалі – комітет), який розробляє план відновлення сектору. Даний комітет пропонує план віновлення традиційного туризму, створює пакет технічної допомоги для відновлення (Recovery Technical Assistance Package) та розробляє заходи для урядів з метою забезпечення функціонування галузі та захисту найбільш вразливих членів суспільства.

Цей комітет створив пакет рекомендацій для урядів і приватного сектору, зокрема:

1. Управління кризою та пом'якшення наслідків, шляхом збереження робочих місць, підтримки самозайнятих працівників, забезпечення ліквідності, сприяння розвитку навичок та перегляду податків, зборів та норм, що стосуються подорожей та туризму;

2. Забезпечення стимулу та прискорення відновлення, а саме: надання фінансової підтримки, включаючи сприятливу податкову політику, скасування обмежень на поїздки, як тільки це дозволить ситуація, сприяння спрощенню оформлення віз, підвищенню маркетингу та довіри споживачів.

3. Підготовка до майбутнього. Рекомендовано приділяти більше уваги вкладу сектору в Порядок денний сталого розвитку та формувати стійкість до навчання з уроків сучасної кризи. Рекомендації закликають уряди та суб'єкти приватного сектору розробляти плани готовності та використовувати цю можливість для переходу до циркулярної економіки [9].

На теперешній час віртуальний туризм тільки становиться. В дослідженнях спостерігається тенденція щодо виділення нового типу туриста. Для даного типу туристів характерним є особистісна спрямованість на відвідування віртуальних турів, які викликають у них задоволення потреби у подорожах, отримання нової туристської інформації, нових вражень, розваг, можливостей щодо ознайомлення з омріяними туристськими локаціями в різних куточках світу. Вважаємо, що традиційний туризм адаптується до сучасної реальності. В сфері обслуговування спостерігається нова тенденція щодо надання туристських послуг у здійсненні як віртуальних екскурсій, так і віртуальних турів. Дане явище сприяє удосконаленню туристичної галузі. Як приклад розвитку віртуального туризму можна розглянути минулорічну технологічну виставку у компанії First Airlines у Токіо, де пропонувалася мандрівка по різноманітним містам світу з повним зануренням у віртуальний світ, за допомогою не лише зорових та слухових відчуттів, а й тактильним і нюху.

Отже, компанія, робота якої раніше була спрямована лише на потреби літніх людей та людей з обмеженими можливостями, розповсюдилася і на решту населення. В умовах пандемії COVID-19 змінилися умови для туристичної галузі. Обмеження, які торкнулися споживачів туристичних послуг, сприяли переходу туризму до віртуальної реальності, до нових можливостей розвитку, до розробки нових туристичних продуктів, до становлення нових потреб та можливостей їх задоволення туристичними компаніями.

Висновки./Conclusions. Таким чином, в умовах пандемії COVID-19 змінюються тенденції розвитку туристичної галузі: відбувається перехід до нових туристичних послуг віртуальної реальності, використання можливостей користувачів інтернету до залучення і просування нової цифрової культури, що сприяє розвитку цифрових технологій у світі та переходу до цифрової економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Борисов Є.А. Тривимірна візуалізація туристичних об'єктів та маршрутів як елемент інформаційного забезпечення діяльності турагенств /Є.А. Борисов // *Гірський інформаційно-аналітичний бюлетень*: науково-технічний журнал. 2013. № 12. С. 302-305.
2. Буй В.М. Інформаційні системи в економіці / В.М. Буй, О.В. Орлик // *Гармонізація суспільства – новітній напрямок розвитку держави* : Всеукр. наук. конф. аспірантів та молодих вчених, 25 березня 2014 р. : матер. конф. Одеса, ОНЕУ. С. 109-116.
3. Казакова Н.Ф. Аналіз сучасного стану досліджень і розробок в області побудови інформаційно-освітніх середовищ / Н.Ф. Казакова // *Сучасні інформаційні технології в повсякденній діяльності та підготовці юристів* : І молод. наук. конф., 25 березня 2005 р. : матер. конф. Одеса : ОНЮА. С. 80-84
4. Орлик О.В. Інформаційні системи як стратегічний засіб розвитку фірми / О.В. Орлик, О.Г. Єсіна // *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2001. № 10. С. 386–390.
5. Віртуальна екскурсія як інноваційний метод лінгвокраїнознавчої підготовки майбутніх фахівців туристичної сфери [Електронний ресурс] / О.О. Самохвал, Н.В. Войнаровська // *Наукові записки* [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. : Філологічна. 2013. Вип. 33. С. 312-315. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoaf_2013_33_98.pdf
6. Sussmann, S. & Vanhegan, H. (2000). *Virtual reality and the tourism product: substitution or complement?* Retrieved from: <http://www.indjst.org/index.php/indjst/article/view/3051>.
7. Ronald K.S. Wakyereza. Foreign Direct Investment as a Tool for Poverty Reduction in Developing Countries: A Study on Uganda // Cambridge Scholars Publishing, 2019 URL: <https://www.goodreads.com/book/show/50090604-foreigndirect-investment-as-a-tool-for-poverty-reduction-in-developing>
8. Google запустил 3D-тури по музеям Украины под открытым небом// УКРІНФОРМ. Мультимедійна платформа іномовлення України. URL:

<https://www.ukrinform.ru/rubric-technology/2268817-google-zapustil-3dtury-pomuzeam-ukrainy-pod-otkrytym-nebom.html>

9. UNWTO RELEASES A COVID-19 TECHNICAL ASSISTANCE PACKAGE FOR TOURISM RECOVERY. URL: [https://www.unwto.org/news/unwto-releases-a-covid-19-technical-assistance-package-for-tourism-recovery#:~:text=The%20World%20Tourism%20Organization%20\(UNWTO,instituti onal%20strengthening%20and%20resilience%20building](https://www.unwto.org/news/unwto-releases-a-covid-19-technical-assistance-package-for-tourism-recovery#:~:text=The%20World%20Tourism%20Organization%20(UNWTO,instituti onal%20strengthening%20and%20resilience%20building)

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ ДІАГНОСТИКИ В АНТИКРИЗОВОМУ УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

Міщенко В. А.,

доктор економічних наук, професор

Кльонов А. В.,

магістр

Кочетова Т. І.,

доцент

Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

м. Харків, Україна

Вступ./Introduction. Дослідження наукових джерел щодо теоретичних засад діагностики фінансового стану підприємства свідчить про те, що питання відносно чіткого висвітлення змісту поняття фінансової діагностики, її завдань та ролі в процесі антикризового управління в цілому залишається недостатньо розробленими.

Вагомий внесок у формування теоретико-методологічних засад антикризового управління підприємств зробили такі українські та іноземні дослідники, як: О. Білорус, У. Бівер, І. Бланк, О. Василенко, Л. Лігоненко, Е. Мінаєв, Л. Ситник, О. Виноградова, О. Гусєва, В. Геєць, О. Гудзь, П. Друкер, І. Журавльова, О. Князева, М. Крупка, О. Кузьмін, Т. Лепейко, А. Мазаракі, О. Мельник, Н. Прокопенко, О. Пушкар, Л. Ситник, П. Стецюк, Р. Таффлер, О. Терещенко, С. Філіппова, З. Шершньова, О. Ястремська. Високо оцінюючи їх науковий доробок у створення теоретичних і методологічних засад розбудови системи антикризового управління на підприємствах, слід акцентувати увагу, на наш погляд, на перманентне превентивне й динамічне антикризове управління, вартісно-орієнтоване управління й антикризовий контролінговий менеджмент.

Мета роботи./Aim – узагальнити теоретико-методичні підходи до діагностики фінансового стану підприємства й запропонувати шляхи підвищення ефективності цього процесу.

Матеріали й методи./Materials and methods. Дослідження проводилося на базі літературних джерел, опублікованих авторських статей і тез, виконаних науково-дослідних робіт, статистичних матеріалів. При цьому були використані методи індексів, математичної статистики, факторного аналізу.

Результати й обговорення./Results and discussion. В результаті досліджень категоріального апарата діагностики можна констатувати про необхідність формування концепції діагностики як самостійного функціонального елементу і складової етапу процесу антикризового управління на відміну від погляду на неї як на напрямок економічного аналізу. В цілому діагностика в системі антикризового управління підприємством – це комплексна, багатфакторна категорія, яка об'єднує дослідження й визначення базових показників господарської діяльності соціально-економічної системи на певний період, всебічний перманентний аналіз впливу внутрішніх і зовнішніх факторів на фінансово-економічний стан підприємства. Вона обумовлює застосування спеціального методу для оцінювання управлінських заходів і перспектив фінансового оздоровлення (розвитку) компанії, а також досягнення запрогнозованих цілей. Відповідно до цього, конкретно сутність діагностики полягає у здатності оперативного, майже в режимі он-лайн, розпізнавати дестабілізуючі фактори та процеси на підприємстві й забезпечувати прийняття випереджаючих або превентивних управлінських заходів з метою запобігання виникнення нових проблем у розвитку організації та підвищення ефективності системи антикризового управління в цілому.

При аналізі вірогідності банкрутства з використанням фінансових показників виявлено наступні їх недоліки:

- 1) показники мають різновекторну направленість й відрізняються нормативними оціночними індикаторами та є «ретроінформативними»;

2) кількісні значення показників «прив'язані» до дати складання звітності;

3) показники віддзеркалюють лише фінансовий стан підприємства;

4) індикатори фінансової стійкості характеризують лише різні структурні зміни в капіталі, що використовується;

5) відсутні індикатори ефективності використання власного й залученого капіталу та грошових потоків.

В цілому використання показників фінансової звітності для антикризового управління потребує їх актуалізації в методичному, нормативному, структурному й аналітичному напрямках.

Для підприємства діагностика є ключовою складовою процесу управління його фінансово-господарською діяльністю. Вона являє собою сукупність чітко визначених заходів на основі аналізу найважливіших параметрів господарської діяльності підприємства із застосуванням сучасного методичного інструментарію фінансового аналізу для забезпечення необхідного інформаційного масиву даних з метою обґрунтування таких управлінських рішень, які направлені на створення та підтримку умов довгострокового функціонування з тенденцією розвитку підприємства.

Дослідження та критичний аналіз сучасних методичних підходів до діагностики фінансового стану підприємства підтвердив:

1) відсутність єдиного підходу до виміру якісного рівня фінансового розвитку підприємства;

2) необхідність виокремити переваги та недоліки наявного методичного забезпечення з метою створення передумови для його вдосконалення й розробки дієвих ефективних заходів щодо покращення рівня фінансового стану підприємств.

Проведений огляд емпіричних та теоретичних напрацювань відносно діагностики фінансового стану підприємства засвідчив, що в країні поки що немає єдиної моделі, яка б дала змогу кваліфіковано оцінити перспективний фінансовий стан підприємства й була базою для прийняття адекватних

антикризових рішень. До основних недоліків існуючих моделей оцінювання ймовірності банкрутства можна віднести:

- 1) ігнорування галузевої специфіки досліджуваних підприємств;
- 2) суб'єктивність формування вибірки показників, що входять до моделей, та неврахування критерію мультиколінеарності;
- 3) відсутність достатньої інформації (статистичних даних щодо банкрутств) для розрахунків вагових коефіцієнтів;
- 4) недостатнє теоретичне та емпіричне обґрунтування критичних точок (чи інтервалів) для окремих фінансових індикаторів, що призводить до неточного фіксування нормативних значень фінансових показників;
- 5) проблема достовірності інформації та проблеми, пов'язані із її отриманням [1, с.148].

До авторських недоліків зарубіжних розглянутих моделей можна віднести:

- 1) статичні неймовірно застарілі коефіцієнти для практичного використання в інших умовах;
- 2) закритий характер показників моделей;
- 3) відсутність можливості застосування досвіду профільних компаній;
- 4) відсутність в моделях показників вартісно-орієнтованого менеджменту;
- 5) відсутність динамічності моделей;
- 6) неможливість оперативного й превентивного управління процесом;
- 7) відсутність факторів міжнародної ознаки;
- 8) обмеження на характер вхідної інформації;
- 9) зниження точності розрахунків з плином часу. [1, с.148].

Слід особливо відзначити ту обставину, що проведений розрахунок показників банкрутства для підприємств кондитерської галузі при використанні зарубіжних моделей на базі ідентичної інформації привів до отримання різновекторних висновків про вірогідність банкрутства, що практично ускладнює вибір необхідних управлінських рішень.

Були виконані також розрахунки ймовірності банкрутства за найбільш результативними вітчизняними моделями О. Терещенка і А. Матвійчука, які враховують національні ознаки й галузеві особливості підприємств. При підвищенні точності й надійності цих результатів вони також показали різновекторність результатів. Так для ПРАТ «ХБФ» в 2018 році коефіцієнт ймовірності банкрутства за моделлю О. Терещенко склав - 0,612, що характеризує високу вірогідність банкрутства, а за моделлю А. Матвійчука цей індикатор дорівнював 1,13, що інтервально свідчить про низьку вірогідність банкрутства.

Прийняття антикризових рішень в цілому й фінансових, зокрема, в значній мірі забезпечується професійним використанням інноваційного інструментарію фінансового контролінгу. Оскільки це відносно новий спосіб підвищення ефективності менеджменту, який застосовується на великих та середніх транснаціональних і зарубіжних підприємствах, необхідно його якомога швидше застосовувати на вітчизняних підприємствах. В такому випадку і контролінгове управління доцільно замінити на контролінгове антикризове управління. Оскільки контролінг має всеохоплюючий вартісно-орієнтований характер, то ця характеристика торкається й контролінгового антикризового управління[2,3]. У антикризовому управлінні доцільно також розробити модель для динамічного превентивного оцінювання фінансового стану підприємств на базі вітчизняних стандартів обліку й звітності з використанням їх статистичної та поточної інформаційної бази з метою активізації діяльності менеджменту компаній на перманентне управління цим процесом.

Як уже зазначалося, сучасний етап економічного розвитку характеризується підвищенням конкуренції на національному й міжнародному рівнях а також зростанням процесів глобалізації й кластеризації, які впливають в різних напрямках на конкурентоспроможність економічних агентів. Виживання й розвиток підприємств у цих умовах залежать від багатьох факторів, серед яких можна виділити й такі як інноваційність і розміри цих

підприємств. Сьогодні більшість зарубіжних компаній переходять до застосування вартісно-орієнтованого управління, як одного з інноваційних і актуальних сучасних управлінських методів з метою збільшення вартості підприємства. Такий тренд набирає оберти в різних країнах і компаніях. З урахуванням цього доцільно включити таку ознаку в сучасний термін антикризового менеджменту, оскільки процеси інтернаціоналізації економічного розвитку мають безповоротний характер і потребують постійного збільшення розмірів компаній з метою вистояти в конкурентній боротьбі [2].

Висновки./Conclusions. 1) Нинішня всеохоплююча й не визначена ситуація з постійними кризовими ситуаціями в світі і в країні дозволяє стверджувати, що класичний менеджмент сьогодні уже вичерпав свої можливості й він об'єктивно не може бути результативним на підприємствах, які функціонують в таких умовах, тому всі його функції повинні включати антикризову складову, тобто управління повинно бути перманентним антикризовим. Термін антикризового управління має повністю замінити поняття простого або класичного управління. Від епізодичного або періодичного антикризового управління необхідно перейти до постійного й превентивного антикризового управління. В антикризовому управлінні оцінку ймовірності банкрутства необхідно здійснювати за допомогою декількох моделей з акцентом на результати розрахунків за національними методиками.

2) Слід особливо ще раз наголосити на тому, що сьогодні уже достатньо наукових висновків, підстав і реальних фактів для однозначного ствердження того, що: «Антикризове управління підприємством має відбуватися постійно, незалежно від наявності кризових явищ, кризових ситуацій. Новою парадигмою антикризового управління передбачається його активний характер, спрямований на спостереження, виявлення, локалізацію, попередження за певними ознаками кризових явищ, кризових ситуацій» [4 с.105]. Явними глобальними факторами для підтвердження правильності такого контенту є: глобалізація економічних відносин, підвищення конкуренції на міжнародному, національному, регіональному й на рівні різних економічних угруповань,

постійність непередбачуваних кризових явищ. Діагностування в антикризовому управлінні повинно включати необхідність превентивного динамічного оцінювання ймовірності банкрутства за моделлю з включенням внутрішніх і зовнішніх факторів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Міщенко В.А. Проблеми використання зарубіжних дискримінантних моделей для оцінювання вірогідності банкрутства національних підприємств /Кльонов А.В.// Матеріали конференції: « Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я». 2021. Ч. III. С.148

2. Міщенко В. Сучасний контент контролінгового управління / Другова О. // Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects. Proceedings of the 5th International scientific and practical conference. MDPC Publishing. Berlin, Germany. 2021. Pp. 626-632. URL: <https://sci-conf.com.ua/v-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-modern-scientific-research-achievements-innovations-and-development-prospects-24-26-oktyabrya-2021-goda-berlin-germaniya-arhiv/>.

3. Міщенко В. А., Концепція антикризового контролінгового вартісно-орієнтованого менеджменту на підприємстві./Домніна І.І.// Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (м.Запоріжжя, 26 грудня 2020 року). Східноукраїнський інститут економіки та управління. Запоріжжя: ГО "СІЕУ", 2020. С.175-179.

4. Надьон Г. О. Передумови зміни парадигми антикризового управління підприємством / Надьон Г.О // Вісник Хмельницького національного університету, 2009, №4, Т.2.-С. 105.

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ МЕТОДОМ P&L НА ПІДПРИЄМСТВІ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Міщенко Володимир Акимович,
доктор економічних наук, професор,
Панченко Артур Володимирович,
магістр,
Другова Олена Сергіївна,
кандидат економічних наук, доцент,
Національний Технічний Університет
Харківський політехнічний інститут
м. Харків, Україна

Вступ./Introduction. Забезпечення прибутковості підприємства - це постійний процес, що охоплює всі сторони роботи, від виробництва до продажу продукції. Саме процес використання звітів про прибутки і збитки (P&L) дають змогу реально контролювати витрати й оптимізувати процес управління та планування прибутку підприємства. Використовуючи показники прибутку або збитку (Profits and Losses - P&L), власник підприємства може відповісти на питання – скільки заробило підприємство за певний період і куди витрачалися кошти. Зміст P&L полягає в тому, щоб відобразити весь прибуток, отриманий підприємством у даному періоді, і всі витрати, понесені у цьому періоді. Різниця між цими показниками і буде прибутком підприємства.

Дослідженнями процесів фінансового планування та бюджетування займалися видатні економісти, зокрема Беліменко Г., Буряк П., Журавльова І.В, Кащенко О., Коваленко В.В., Немцов О.В. Вони вивчали можливості застосування методу фінансування каталізаційного розвитку підприємництва. Однак, багато проблем у теоретичних основах бюджетування, вибору видів їх використання, принципів та етапів розробки залишаються не вирішеними у зв'язку з тим, що практичне застосування цього сучасного інструменту

управління пов'язано з певними труднощами, що потребують урахування специфіки та регіональних особливостей діяльності підприємств.

Мета роботи./Aim. – розробка методичного підходу щодо впровадження фінансового планування P&L та Cash Flow на підприємстві.

Матеріали й методи./Materials and methods. Дослідження базується на матеріалах наукових статей, дисертацій, тез та власних публікацій і наробок. При підготовці цього матеріалу використані в значній мірі матеріали статті[1]. Нами актуалізована інформаційна база й проведено на цій основі нові розрахунки. При цьому астосовуються методи узагальнення, факторного аналізу.

Результати й обговорення./Results and discussion. Уявлення про фінансове становище компанії можна одержати використовуючи три звіти: баланс, cash flow (звіт про рух грошей) і P&L (звіт про прибутки і збитки). Вони хоча і пов'язані між собою, але показують фінансовий стан бізнесу з різних сторін.

Баланс показує, скільки активів і пасивів має компанія на конкретну дату. Cash flow віддзеркалює рух грошей, тобто скільки коштів фактично отримує і витрачає компанія за певний період. P&L показує доходи і витрати компанії за певний період і сумарний розмір або збитків. [2]. Якщо говорити більш конкретно, то P&L є звіт, який відображає доходи й витрати компанії за методом нарахування, тобто "за оформленими актами". Це означає, що цифри в звіті фіксуються на основі факту відвантаження товару або підписання акту надання послуг (а не на основі факту приходу грошей від клієнта) [3]. Здається, що ці два звіти (Cash flow і P&L) дуже схожі. Але cash flow не показує, скільки боргів є у підприємства[4]. Наприклад, на рахунок компанії може надійти \$5тис., Але це не означає, що дані гроші - прибуток, який можна забрати й витратити. Після вирахування податків і виплати відсотків по кредиту там може залишитися лише \$2тис. Реальну прибутковість (або збитковість) бізнесу можна одержати лише за допомогою показника P&L.

Слід відмітити, що не можна обмежитися і одним P & L, оскільки він показує прибуток, але цей прибуток ще не означає зарахування грошей на рахунок. Наприклад, якщо клієнт повинен вам \$10 тис. за документами, це вже зазначено в звіті як прибуток, а фактично гроші можуть бути зараховані тільки через тиждень або два. Для того, щоб виплатити кредит і податки, гроші можуть знадобитися вже через два дні, і тоді для цього потрібно мати не «паперовий» прибуток, а реальні гроші. Якщо коштів немає, виникає касовий розрив, і навіть прибуткова по документам компанія може збанкрутувати. Тому й потрібен cash flow, щоб розуміти, скільки грошей є у компанії і як змінюється їх кількість за певні періоди.

P&L зазвичай рахують один раз на місяць. Він складається з доходу від продажів і певних груп витрат. Розглянемо цей аспект на прикладі заводу з вироблення та переробки цукрового буряку [1].

Доходи й виручка від реалізації товарів/послуг/робіт фіксуються на початку документу P&L. Потім вказується собівартість реалізованої продукції або послуг, до якої не включаються накладні витрати, тобто враховуються тільки змінні витрати, які необхідні для виробництва товарів або надання послуг.

Валовий прибуток наводиться в натуральному вираженні, у вигляді відсотка або коефіцієнта від виручки. Процентні показники можуть бути використані при аналізі фінансової ефективності підприємства інвесторами (для різних галузей існують свої нормативи рівня прибутку). В окремій колонці звітнього документу вказуються адміністративні та торгові витрати, які відносяться до накладних витрат. Вони також можуть наводитися у вигляді відсотків або коефіцієнтів, що дає можливість порівнювати стандарти видаткової частини в певній галузі з витратами на своєму підприємстві. Вказуються суми податків на прибуток, виплати відсотків за фінансовими зобов'язаннями (залучений або позиковий капітал). В останній колонці вказується чистий прибуток або збиток - сума виручки за мінусом змінних і постійних витрат, відсотків і податків.

Таблиця 1

Спрощений P&L підприємства ТОВ «Агрофірма ім. Довженка»

Показник	Попередній 2018 рік, тис. грн	Поточний 2019 рік, тис. грн	Зміни з 2018 - 2019 %	Попередній 2019 рік, тис. грн	Поточний 2020 рік, тис. грн	Зміни з 2019 - 2020 %	Зміни з 2018 - 2020 роки
Виручка від реалізації товарів/робіт/послуг	1732862	1791554	3,28	1791554	1708303	-4,64	-1,41
Собівартість(змінні витрати)	1292034	1665849	22,44	1665849	1512766	-9,18	17,08
Накладні витрати (постійні витрати)	428771	696382	38,43	696382	398475	-42,77	-7,065
Дохід	12057	-570677	-4633,6	-570677	-202938	64,43	-1583,2
Чистий прибуток (після виплати податку)	9645,6	-	-4633,6	-	-	64,43	1583,2

Джерело: розроблено на підставі [5]

Як видно з табл. 1, за період з 2018 по 2020 рік підприємство зменшило межі бюджетування, що супроводжується не тільки зменшенням чистого прибутку, але й збільшенням додаткових витрат. Чистий прибуток мав позитивне значення лише в 2018 році, постійні витрати зменшилися на 7,065%, а змінні збільшилися на 17,08%. Таке планування можна використовувати для будь-якого відділу підприємства, що дасть змогу побачити, куди чи у який відділ йде найбільше витрат для подальшого їх регулювання. На більшості крупних закордонних компаній цими питаннями займаються департаменти контролінгу, які планують і контролюють виконання завдань по центрах фінансової відповідальності та застосування системи збалансованих показників для урахування впливу нефінансових індикаторів на результативність функціонування компанії.

Аналіз руху грошових потоків включає в основному визначення моментів і розмірів надходжень і витрат готівки. Головною метою аналізу cash flow є, в першу чергу, аналіз фінансової стійкості та рентабельності підприємства. Його вихідним моментом є розрахунок грошових потоків, перш за все, від операційної діяльності [1].

Визначення Cash-flow від операційної діяльності здійснюється на базі звіту про фінансові результати (прибутки або збитки) та балансу підприємства.

Серед економістів до цього часу немає єдності щодо методології визначення показника Cash-flow. Класичний спосіб розрахунку операційного Cash-flow полягає в тому, що до чистого прибутку підприємства (після оподаткування) за визначений період додаються амортизаційні відрахування, нараховані в цьому самому періоді, та приріст забезпечень [6].

Аналіз грошових потоків проводиться за допомогою звіту про рух грошових коштів. Цей звіт складається для того, щоб наочно побачити вплив поточної, інвестиційної та фінансової діяльності організації на стан її грошових коштів за певний період, і дозволяє пояснити зміни грошових коштів за цей період. При складанні звіту про рух коштів використовуються методи: 1) прямий - відображає основні види грошових надходжень і платежів; 2) непрямий - коригує чистий прибуток або збиток з урахуванням впливу операцій не грошового характеру [7]. Приклад прямого та непрямого методу наведено в таблицях 2 і 3.

Таблиця 2

Розрахунок операційного Cash-Flow ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» за 2020. (прямим методом)

ПРЯМИЙ МЕТОД	Сума, тис. грн
(+) Грошові надходження від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	1 708 303
(-) Грошові виплати постачальникам за сировину, матеріали, послуги тощо	94 168
(-) Грошові видатки на утримання персоналу	34 531
(+) Інші грошові надходження, які не належать до інвестиційної та фінансової діяльності	641 650
(-) Інші грошові видатки для покриття операційних витрат, які не стосуються інвестиційної та фінансової діяльності	44 352
(-) Сплата процентів за користування позичками	13 059
(-) Сплата податків на прибуток	341 660
Cash-flow (операційний)	1 822 183

Джерело: розроблено на підставі [5]

Якщо операційний Cash-flow скоригувати на позитивний (негативний) Cash-flow від інвестиційної діяльності, ми отримаємо так званий Free (незалежний) Cash-flow, який характеризує здатність підприємства забезпечити

операційну діяльність та планові інвестиції за рахунок внутрішніх фінансових джерел (незалежно від зовнішнього фінансування) [1].

Таблиця 3

Розрахунок операційного Cash-Flow ТОВ «Агрофірма ім. Довженка» за 2020. (непрямим методом)

НЕПРЯМИЙ МЕТОД	Сума, тис. грн.
Cash-flow (операційний)	1 822 183
(-) Інвестиції в необоротні активи	705
(+) Дезінвестиції	-
(±) Доходи (збитки) від інвестиційної діяльності	-85
Free Cash-flow (перед фінансуванням)	1 821 393

Джерело: розроблено на підставі [5]

Застосування цього методу потребує певної підготовки фахівців фінансового й бухгалтерського напрямків. Якщо на підприємстві є відділ контролінгу, такий облік і відповідні розрахунки проміжних і кінцевих результатів здійснюються на рівні оперативного контролінгового управління. Оскільки частота цих розрахунків дуже велика, то процес може бути автоматизованим і прикріпленим до конкретних часових дат а узагальнюючі показники включені до індикаторів бортового табло в якості інформації для топ-менеджерів по напрямкам діяльності з метою своєчасного реагування на відхилення план-факт грошових надходжень.

Висновки./Conclusions. 1) Позитивне значення Free Cash-flow показує, що підприємство має додаткові фінансові надходження в сумі 113 090 тис. грн. Це також свідчить про наявність надлишку коштів, які можуть бути використані в цілях підприємства.

2) Прямий метод розрахунку використовується, як правило, під час внутрішнього аналізу в рамках фінансового контролінгу для оцінки впливу руху грошових коштів на нинішню та потенційну ліквідність підприємства. При застосуванні зовнішнього аналізу визначити чистий рух грошових коштів прямим методом неможливо за браком необхідної інформації, зокрема щодо

грошових видатків підприємства на придбання сировини, матеріалів та утримання персоналу. Саме тому при оцінці кредитоспроможності або інвестиційної привабливості підприємства використовується непрямий метод розрахунку Cash-flow, для якого використовується інформація, що міститься в офіційній звітності [1].

3) Впровадження цього методу необхідно й можливо при наявності певної підготовки фахівців або відділу контролінгу. Автоматизація розрахунків і представлення кінцевих результатів в бортовому табло дозволить перевести управління грошовими потоками й іншими індикаторами в режим он-лайн.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ліхоносова Г. С., Панченко А.В. Механізм впровадження фінансового планування р&l та cash flow на виробничому підприємстві [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.sci-conf.com.ua>

2. Беліменко Г. Розвиток підприємництва як механізм припинення економічного спаду і структурної перебудови. Закон і бізнес. 2011. № 5. С. 14-19.

3. Буряк П. Ю. Мобілізація фінансових ресурсів для активізації малого та середнього підприємництва. Фінанси України. 2013. № 12.

4. Кащенко О. Відображення обліку руху грошових коштів без застосування подвійного запису. Бухгалтерський облік і аудит. 2012. № 3. С. 34—40.

5. Ліхоносова Г. С., Белов О. В. Фінансування каталізаційного розвитку підприємництва: європейський вектор. Науковий погляд: економіка та управління. – 2019. – № 2(64). – С. 7–17.

6. Офіційний сайт підприємства [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.dovzhenka.com.ua/roslinitstvo.html>

7. Черемісова Т. А. Узагальнення статей Звіту про рух грошових коштів за видами діяльності підприємств. Вісник Національного університету «Львівська Політехніка». 2012. № 722. С. 404-407.

НЕОБХІДНІСТЬ ДОКОРІННОЇ ЗМІНИ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ ПРИ ПЕРЕХОДІ ВІД ЕКСТЕНСИВНОГО ШЛЯХУ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ – ДО ІНТЕНСИВНОГО

Мямлін Владислав Віталійович

д. т. н., професор
Український державний університет науки і технологій
м. Дніпро, Україна

Вступ. Всі макроекономічні моделі національних економік, які відомі на сьогоднішній день, незважаючи на окремі відмінності між ними, мають один загальний суттєвий недолік – вони є кризоутворюючими, тобто між окремими їх елементами існують серйозні протиріччя. Тому їм усім добре знайомі такі негативні явища як криза, інфляція, безробіття, дефіцит бюджету тощо. Реальне зростання економічної системи, в якій є протиріччя, відбувається дуже повільно і то, в основному за рахунок екстенсивних методів розвитку.

Мета роботи. Громадянам України вже давно набридло чекати, коли ж, нарешті, з'являться нові реформи, які дадуть позитивний результат, і рівень їхнього життя почне підніматися. Але на сьогоднішній день, навіть у віддаленій перспективі, не видно жодних проблисків вітчизняної економічної думки, здатних хоч якимось чином реально пожвавити економіку та створити необхідні умови для її сприятливого розвитку. Керівництво країни не бачить жодних рішень, окрім закордонних запозичень, що вже давно ввійшли в традицію, і розпродажу вітчизняних факторів виробництва. Для умов України, коли її реальний ВВП вже тридцять років ніяк не може вийти на рівень 1991 року, необхідні більш ефективніші заходи для оздоровлення економіки, ніж ті традиційні заходи, які пропонує сучасна економічна теорія. Водночас такі рішення існують. Тому мета даної роботи полягає в тому, щоб вказати на ті протиріччя, які є в національній економіці, і дати науково обґрунтовані шляхи їх подолання.

Робота продовжує цикл попередніх публікацій, спрямованих на створення високоефективного механізму національної економіки [1-12].

Матеріали та методи. У засоби масової інформації постійно просочується інформація про те, що грошей весь час не вистачає, що фінансові ресурси обмежені, що економіка не розвивається через те, що немає грошей для її розвитку, що потрібно отримання міжнародних кредитів та інвестицій. Насправді не варто сподіватися на закордонну фінансову допомогу, тим більше, що економіка всіх країн уже тривалий період сама перебуває в стані глибокої депресії і потребує допомоги.

На наш погляд, головна причина сучасних криз криється в суперечності між сукупною вартістю благ і сукупною кількістю коштів, що спрямовуються на їх споживання, яких постійно не вистачає. Це відбувається через те, що механізм розподілу благ абсолютно непрацездатний. Замість еквівалентного «обміну» товарів на гроші, а грошей на товари, відбувається нееквівалентний «продаж», що передбачає обов'язкову наявність «прибутку», тобто частини ціни товару, не забезпеченою заробітною платою. "Прибуткова" модель економіки не може існувати без постійної емісії грошей, адже кожен новий "прибуток" потрібно "виготовляти". Будь-який «фокус» треба підготувати. Якщо фокусник у цирку поклав у порожню скриньку 100 грн, а дістав із неї – 150 грн, то всі розуміють, що 50 грн він туди непомітно підсунув. Такий самий «фокус» відбувається і з «прибутком» в економіці. Якщо не буде емісії, то не буде й «прибутку». Гроші вже давно перестали виконувати свою пряму функцію – бути еквівалентом під час обміну товарів. Незбалансована модель економіки, що використовується в даний час, є антинауковою і ніяк не сприяє її інтенсивному розвитку.

В основу даного наукового дослідження покладено гіпотезу про те, що така усіма улюблена економічна категорія, як «прибуток» є псевдонауковим утворенням, оскільки постійно створює дисбаланс між загальною ціною товарів та кількістю коштів, що спрямовуються на їхнє споживання. На наш твердий погляд категорія «прибутку» є просто добре впровадженим в

економічну теорію шкідливим компонентом, який начебто зовні і надає якогось сенсу економічній діяльності, заради чого власне і треба працювати, але насправді є зайвою «деталлю», що гальмує реальний економічний процес. Саме через неї створюється нестача коштів на придбання всіх вироблених благ, що й потрібно для виправдання постійної роботи друкарського «верстата», який приносить нечувані доходи його власникам. «Прибуткова» ідеологія вже настільки увібралася у свідомість сучасної «людини економічної», що без неї вона не бачить ніякого подальшого розвитку та розширення виробництва. Гроші штучно перетворили на дефіцитний ресурс, від якого безпосередньо залежить розвиток економіки. Найцікавіше те, що сучасна «фінансово-економічна» модель влаштована таким чином, що скільки б грошей в економіці не було, їх завжди буде не вистачати - чи то трильйон, чи то квадрильйон, чи то навіть квінтильйон умовних одиниць. Насправді ж ефективне функціонування механізму макроекономічного розвитку за правильно створених умов найменше залежатиме від кількості грошей у країні. Гроші – це засіб, а не самоціль. І до тих пір, поки ця псевдонаукова категорія «прибуток» використовуватиметься в економічній теорії, економіка буде піддана всім негативним явищам сьогодення: кризам, інфляції, безробіттю, дефіциту бюджету, повільному зростанню ВВП тощо. Крім того категорія «прибуток» суперечить основним законам природи: закону збереження енергії, закону збереження речовини, закону збереження інерції тощо. Насправді ця категорія є політичною і використовується на користь певних фінансових груп впливу. Усі, хто так чи інакше підтримують цю категорію, може навіть не усвідомлюючи того, «ллють воду на млин» світових фінансових олігархів і гальмують розвиток національних економік.

Постійна грошова емісія – це екстенсивний шлях розвитку, у результаті чого збільшується грошова маса, яка викликає інфляцію, що знижує купівельну спроможність і таким чином, гальмує товарообіг. Для того, щоб економіка країни розвивалася б високими темпами, необхідно, щоб процеси, що протікають, як на мікрорівні, так і на макрорівні цьому б сприяли. Мікрорівень

пов'язаний з виробництвом товарів та послуг, а макрорівень – з їх розподілом і створенням сприятливих умов для функціонування економіки на мікрорівні. Якщо економіка на мікрорівні більше пов'язана з організацією фізичних процесів, то економіка на макрорівні більше пов'язана з організацією фінансових процесів.

Мікрорівень повинен забезпечувати високу продуктивність праці за рахунок впровадження прогресивних технологій, пов'язаних із комплексною механізацією та автоматизацією виробництва, енергозбереженням, ресурсозбереженням, а також науковою організацією праці. Слід зазначити, що у багатьох передових країнах світу на мікрорівні ці питання вирішуються досить ефективно. Четверта промислова революція і використовувані нею технології, вже найближчим часом дозволять змінити світ до невпізнання [13]. Але для того, щоб це могло бути здійснено, і макроекономіка почала б розвиватися швидкими темпами, без будь-яких криз, має бути обов'язково змінено механізм функціонування національної економіки.

Разом з тим, якщо перебудова економіки на мікрорівні вимагає певного часу, пов'язаного з оновленням технологій, навчанням виробничого персоналу, фізичними та капітальними витратами, то перебудова економічного механізму на макрорівні всього цього не вимагає. Необхідно просто, щоб уряд конкретної країни ухвалив відповідне рішення про перехід національної держави на нову високоефективну економічну модель розвитку.

Постійне збільшення грошової маси – це екстенсивний шлях розвитку, який є далеко не найкращим рішенням. Зростання грошової маси завжди набагато випереджає виробництво матеріальних благ, у результаті вартість цих благ постійно зростає. І таке зростання може тривати до нескінченності...

Єдино правильним був би інтенсивний шлях розвитку економіки, у якому замість постійного нарощування грошової маси, збільшувалася б швидкість обігу постійної грошової маси. Навіщо, наприклад, для збільшення швидкості руху автомобіля, встановлювати на нього колеса більшого діаметра, якщо можна на тих же самих колесах перейти на більш швидкісну передачу і, таким

чином, просто збільшити швидкість їх обертання? Аналогічним чином можна діяти й в економіці. Але для можливості переходу на «швидкісну економічну передачу» необхідно виконати деякі перетворення, одними з яких є відмова від категорії «прибутку» та збільшення швидкості обігу грошової маси!

Методи визначення ціни товару і рівня зарплати, досі не є науково обґрунтованими, хоча економічна наука вже давно займається цими питаннями. За умови правильної організації економіки, ціни на товари повинні тільки знижуватися, а не підніматися.

Результати та обговорення. Макроекономічна система тільки тоді зможе ефективно функціонувати, коли буде змінено основні принципи її функціонування і вона стане на інтенсивний шлях розвитку: зникне категорія «прибутку», грошова маса перестане збільшуватися в обсязі, а тільки швидше обертатиметься, гроші повністю будуть належати державі й перебуватимуть під її суворим контролем. Для цього гроші мають бути «прозорими» та існувати у безготівковій формі. І за соціалістичною, і за капіталістичною моделями економік, гроші можуть дуже довго перебувати у приватній власності. Вони можуть зберігатися у людини в «панчосі» і держава на це ніяк не може вплинути. Звичайно, банківська система може намагатися стимулювати залучення грошей до банків, але це не дуже ефективно. Тому гроші повинні перебувати тільки у державній власності, а люди та підприємства можуть ними тимчасово користуватися для здійснення своєї економічної діяльності.

Враховуючи, що людям та підприємствам фактично потрібні товари та послуги, а гроші є лише потенційними умовами їх отримання, держава має стимулювати їх витратити гроші, щоб прискорити їх обіг. Може бути, наприклад, введено невеликий стимулюючий податок на недостатню активність при витрачанні грошей у розмірі 5 %. Щоб не сплачувати цей податок і не втрачати гроші, можливо переводити їх на накопичувальний безвідсотковий рахунок, де вони братимуть участь у загальному обігу. Запропоновані принципи функціонування макроекономічної системи пройшли апробацію на комп'ютерних імітаційних моделях та повністю підтвердили найвищу

ефективність функціонування механізму національної економіки.

Висновки. Чому ж досі існує екстенсивна «прибутково-фінансова» модель розвитку, спрямована на збільшення грошової маси? На наш погляд, це має політичне забарвлення і пов'язано лише з тим, що безперервна робота приватного грошового друкарського «верстата» в особі ФРС приносить нечувані доходи його власникам. У разі інтенсивного шляху розвитку економіки – збільшення швидкості обігу постійної грошової маси та ліквідації категорії «прибутку», послуги грошового друкарського «верстата» виявляться просто незатребуваними, що позначиться на доходах світових фінансових олігархів. Звідси й усі нинішні проблеми економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мямлин В. В. Сущестующая прибыльно-финансовая модель хозяйствования - основная причина кризиса мировой экономической системы и краха финансовой системы. *Вісник ДНУЗТ. Вип. 25.* Дніпропетровськ : Вид-во ДНУЗТ, 2008. С. 241-247.

2. Мямлин В. В. Теория бесприбыльной альтернативной экономики как основа нового экономического мировоззрения. *Вісник ДНУЗТ. Вип. 26.* Дніпропетровськ : Вид-во ДНУЗТ, 2009. С. 222-230.

3. Мямлин В. В. К вопросу о категории прибыли. *Вісник ДНУЗТ. Вип. 29.* Дніпропетровськ: Вид-во ДНУЗТ, 2010. С. 268-279.

4. Мямлин В. В., Мямлин С. В. Основные научные принципы создания высокоэффективного экономико-финансового «механизма» в государстве. *Независимое исследование с позиций IT-технологий: монография.* Киев-Днепр : Монолит, 2019. С. 40-58.

5. Мямлін В., Мямлін С. Як Україні запустити потужний економічний «двигун»? *Світ.* 2018. № 3-4. С. 3.

6. Мямлин В. В., Мямлин С. В. Сбалансированность товарной и денежной систем без дополнительных эмиссий денег как основное условие интенсивного развития экономики государства. *Світ економічної науки. Випуск 9:* зб. тез міжн. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Тернопіль, 27 листопада 2018 р.).

Тернопіль, 2018. С. 135-140.

7. Мямлін В. В. К вопросу о ложных категориях в экономической науке. *Science and education: problems, prospects and innovations*. Proceedings of the 7th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Kyoto, Japan. 2021. Pp. 738-747.

8. Мямлін В. В. Що потрібно змінити в економічній теорії, щоб вона стала потужним творчим інструментарієм? *Проблеми та перспективи розвитку залізничного транспорту*: матер. 81 міжн. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 22.04-23.04.2021 р.). Дніпро, 2021. С. 274-276.

9. Мямлін В. В. Фінансова рівновага виробництва і споживання як основа нормального функціонування економіки. *Світ наукових досліджень*. Вип. 1: матер. міжн. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Тернопіль, 22.06.2021 р.). Тернопіль, 2021. С. 14-18.

10. Мямлін В. В. «Соціально-економічна» технологія як інструмент створення високоефективного господарського механізму в державі. *Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення* (вип. 56): зб. тез допов. міжн. наук. інтернет-конф. (м. Тернопіль, 10 березня 2021 р.). Тернопіль, 2021. С. 62-66.

11. Мямлін В. В. Аксиоматичний підхід до теорії високоефективної національної економіки. *П'ятдесят четверті економічно-правові дискусії*: матер. міжн. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Львів, 24 лютого 2021 р.). Львів, 2021. С. 25-28.

12. Мямлін В. В. До питання про врегулювання рівноваги між загальною вартістю товарів і кількістю грошей, призначених для їх споживання. *Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення*: зб. тез допов. міжн. наук. інтернет-конф. Вип. 62. (м. Тернопіль, 12 жовтня 2021 р.). Тернопіль, 2021. С. 77-82.

13. Дэвис Н., Шваб К. Технологии Четвертой промышленной революции. ЭКСМО, 2018. 121 с.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Наумова Марина Анатоліївна

к. ф-м. н., доцент

Донецького національного університету імені Василя Стуса

Ткачук Анастасія Віталіївна

студентка

Донецький національний університет імені Василя Стуса

м. Вінниця, Україна

Вступ. Туризм є однією з найважливіших галузей економіки. Це один з найбільших генераторів валового світового продукту. Завдяки туризму по всьому світу зростають робочі місця в готельно-ресторанному бізнесі. Крім того, ця галузь економіки має мультиплікативний ефект на суміжні їй види та збільшує бюджет країни на всіх рівнях. Зараз туризм посідає друге місце в світовій економіці, після комп'ютерно-технологічної промисловості. Він є складовою національного та світового ринку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Багато українських дослідників у своїх працях досліджують особливості розвитку туризму, як індустрії, серед яких Парафіненко А. [1], Л. Марценюк [2].

Мета роботи. Проаналізувати тенденції розвитку сфери туризму в Україні.

Результати та обговорення. Туризм поєднує в собі мистецтво, сферу побутових послуг, страхування, промисловість, культуру і житлово-комунальне господарства, тому він не є такою простою галуззю, як може здатися на перший погляд. Його покращення може спричинити перехід суспільства на новий рівень розвитку – постіндустріальний.

В умовах сучасної економічної нестабільності, туризм є однією з небагатьох галузей економіки в світі, яка активно розвивається, стимулює економічний процес та створює нові робочі місця.

В Україні є всі передумови для розвитку туристичного бізнесу. Потенціал цієї сфери в країні ще не повністю розкритий тому, що в структурі ВВП, на

частку туризму припадає всього 1,5%-2,5%. Однак, незважаючи на велику кількість несприятливих факторів (економічних, екологічних, соціальних, культурних), туристична галузь намагається розвиватись. За останні 10 років спостерігається динамічний розвиток в'їзного туризму (середньорічне зростання – 12,6%), відносно незмінний розвиток виїзного туризму (середньорічне збільшення в 3,8%) та сталий потік внутрішніх туристів (2,7%). А це показник того, що Україна здатна на підвищення рівня конкурентоспроможності на міжнародній арені.

При аналізі даних щодо кількості туристів за різними регіонами станом на 2020 рік (рис.1), можна побачити, що найбільше людей прибуло саме в столицю. Із показником в 83309 осіб, Київ став найбільш відвідуваним регіоном України в 2020 році. Далі йде Дніпропетровська область (55489 осіб). Закриває трійку лідерів по відвідуваності туристами місто Львів. До цього міста було здійснено подорожі 48134-ма людьми. У той же час, Чернівецька (3270 осіб), Хмельницька (5761 осіб) та Кіровоградська (5837 осіб) області стали найменш відвідуваними.

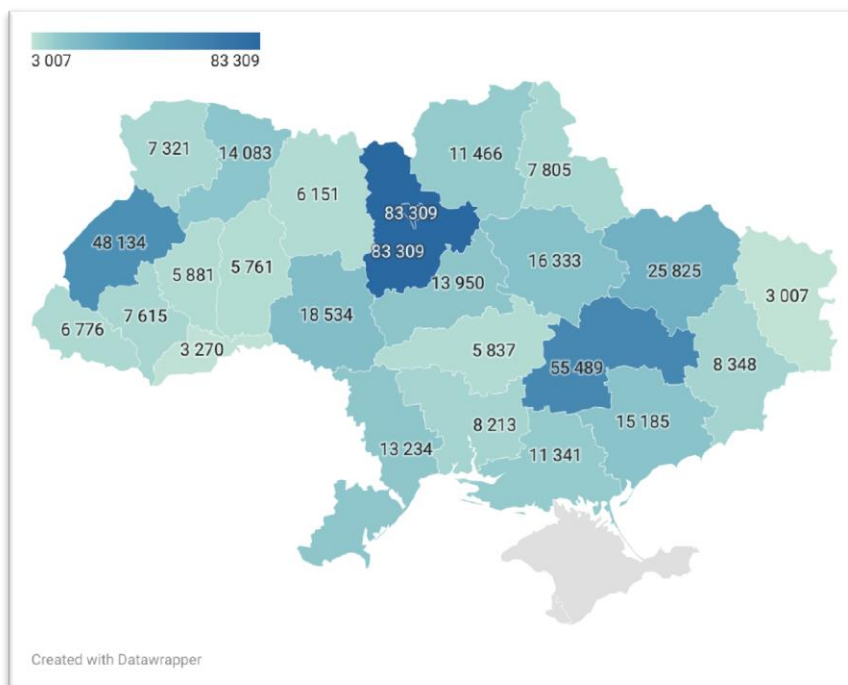

Рис. 1. Розподіл кількості туристів за регіонами в 2020 році

Джерело: побудовано авторами на основі рейтингу Державної служби статистики України [3]

Подорож передбачає переміщення по будь-якій території зі встановленою метою. За проведеними дослідженнями про причини поїздки на території України (рис.2), можна зазначити, що основним показником є дозвілля і відпочинок (397504 осіб). Це очікувано, адже громадяни подорожують зазвичай у вільний час і часто роблять це для того, аби культурно збагатитись, розслабитись і гарно провести час. Також, люди їдуть в інші міста з метою оздоровлення (3318 осіб) через те, що в деяких областях знаходяться кращі устаткування, лікарні або цілі оздоровчі комплекси. Далі, із показником в 373 людини, іде спортивний туризм. Останніми ж опинилися спеціалізований вид подорожей (27 осіб) та туризм за іншими причинами (75).

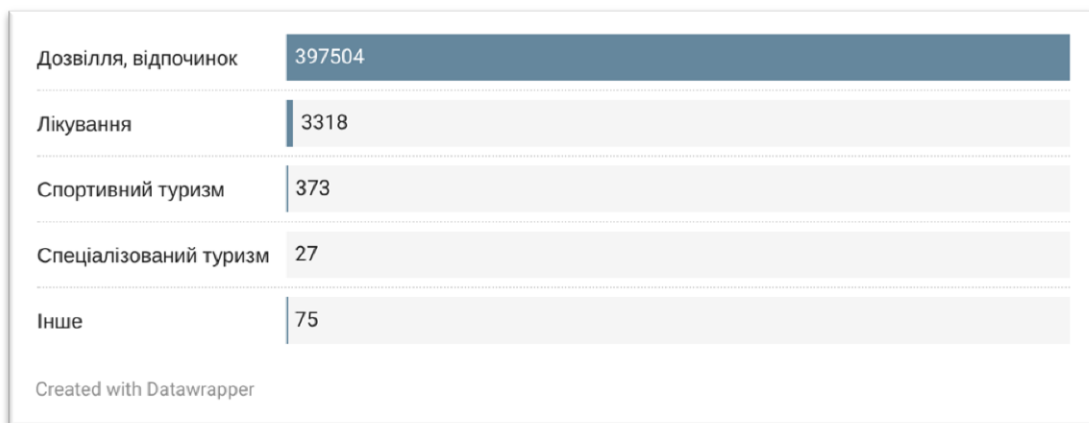

Рис. 2. Розподіл туристів за метою поїздки по Україні на 2020 році

Джерело: побудовано авторами на основі рейтингу Державної служби статистики України [3]

Висновки. Розвиток туризму дасть Україні зростання валового національного продукту, збільшення іноземного грошового потоку, підвищення бюджету, більшу кількість робочих місць та сприятиме пізнанню культурно-історичної частини країни. Отже, покращення індустрії відпочинку сприятиме відродженню економіки нашої держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Парафіненко А. Міжнародний туризм в Україні. Актуальні проблеми міжнародних відносин .Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна.: 2017. С 12-22.

2. Марценюк Л. Проблеми та перспективи розвитку туризму в Україні. Економічна теорія. Дніпропетровськ. нац.ун-т ім. В. Лазаряна. 2016. С 76-82

3. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/tyr/tyr_dil/arch_tyr_dil.htm (дата звернення: 24.11.2021).

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЗОЛОВОВАЛЮТНИХ РЕЗЕРВІВ УКРАЇНИ

Овдієнко Катерина Максимівна,
Студентка
НТУ «Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна

Вступ./Introduction. В умовах фінансової глобалізації гарантією стабільного соціально-економічного стану будь-якої держави у період кризи є золотовалютні резерви. Також, золотовалютні резерви держави є важливим інструментом грошово-кредитної та валютної політики, які забезпечують економічний розвиток країни.

Неочікувана світова криза 2020 року змусила багато держав скористатися коштами із золотовалютних резервів. COVID-19, який має негативну силу й зараз, у 2021 році, вимагає багато засобів для стабілізування стану внутрішньої економіки багатьох країн.

Також, країни, які займаються міжнародною торгівлею зберігають резерви для забезпечення безперервності. Правило, якого зазвичай повинні дотримуватися центральні банки – мати обсяги золотовалютних резервів у обсязі імпорту на три місяці.

Мета роботи./Aim. Проаналізувати сучасний стан золотовалютних резервів України. Визначити домінуючу валюту у міжнародних резервах. З'ясувати причини росту та падіння обсягів золотовалютних резервів.

Матеріали та методи./Materials and methods. Аналіз теоретичних аспектів щодо функціонування і використання ЗВР, визначення їх оптимального розміру, складу; аналіз нормативно-правової законодавчої бази України, що регламентує ЗВР (структуру, використання, відповідальність, інше); аналіз показників Національного банку України щодо накопичення та використання золотовалютних резервів в останні роки.

Результати та обговорення./Results and discussion. Золотовалютні резерви (скор. ЗВР, вони ж – міжнародні валютні резерви, вони ж – офіційні резервні активи) – зовнішні високоліквідні фінансові активи в іноземній валюті та золоті, визнані світовим співтовариством як міжнародні та призначені для міжнародних розрахунків, знаходяться під наглядом держави [1].

В кожній окремій країні золотовалютні резерви перебувають у розпорядженні центральних банків та казначейств цієї країни. В нашій державі офіційні резервні активи знаходяться під наглядом Національного банку України та уряду України. Також, золотовалютні резерви відображаються в фінансовій звітності Національного банку відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності [2].

Для розрахування об'ємів офіційних резервних активів використовують долари США. Міжнародний валютний фонд веде офіційну статистику світових валютних резервів вже понад 25 років. За офіційними даними, в попередньому році майже 60% всіх світових резервів становить долар США, 20% – євро, 6% – японська єна, майже 5% – британський фунт, 9% – інші валюти. Більш детальна інформація про структуру світових валютних резервів надана в Таблиці 1.1. [3].

Таблиця 1

Структура світових золотовалютних резервів у 2021 р. (II кв.)

Валюта	Долар США	Євро	Японська єна	Британський фунт	Китайський юань	Канадський долар	Австралійський долар	Швейцарський франк	Інші
% у світових резервах	59,23	20,54	5,79	4,76	2,61	2,22	1,84	0,17	2,84

Щоб вивчати стан золотовалютних резервів держави можна робити аналіз структури не тільки по валютах, а й у розрізі інструментів. Раніше резервні активи країн складали у собі тільки золотий запас, але зараз це лише частина офіційних золотовалютних резервів держави, що подається у вигляді

монетарного золота та злитків. Більш значущими інструментами є цінні папери, готівка, кореспондентські рахунки, депозити.

У Рисунку 1.1. показана структура активів, що входять в золотовалютні резерви України відповідно до чинного законодавства (стаття 47 Закону України «Про Національний банк України») [4].

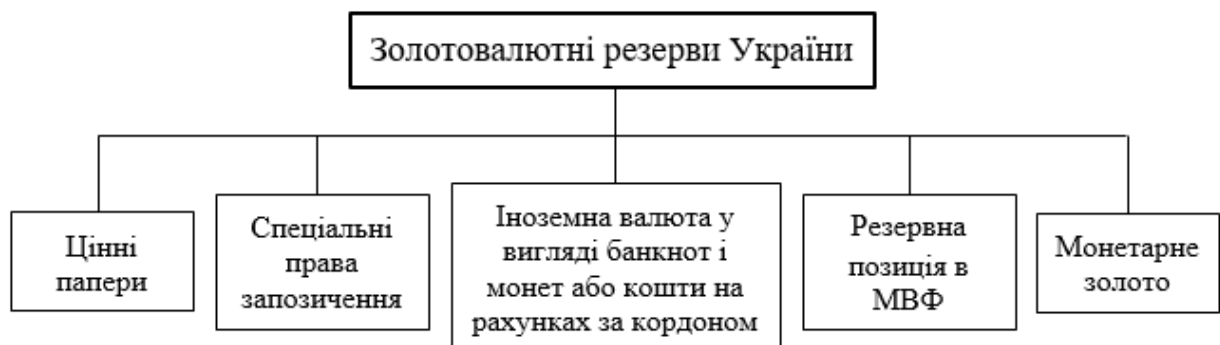

Рис. 1. Активи, що входять в золотовалютні резерви України

Золотовалютні резерви є одним з елементів фінансової системи держави та, в першу чергу, призначені для забезпечення фінансової стабільності, для протидії фінансовим і валютним кризам та для підтримання платоспроможності держави на міжнародних ринках. ЗВР мають офіційний характер, підвищені вимоги до надійності та ліквідності, включають активи лише певних категорій і постійно перебувають в розпорядженні регулюючого органу.

Саме через це золотовалютні резерви мають значний регулятивний потенціал та:

- забезпечують Національний банк України інструментарієм та ресурсами для реалізації монетарної політики та регулювання фінансово-банківської сфери;
- відіграють важливу роль в національній безпеці, економічній безпеці, фінансовій безпеці;
- сприяють сталому та тривалому економічному розвитку держави.

Необхідно зазначити, що для прийняття рішення про необхідність стабілізації курсу національної валюти за допомогою золотовалютних резервів, Центральний банк регулярно та насамперед дуже детально аналізує стан

національної валюти та виходячи з цього приймає рішення щодо продажу або купівлі іноземної валюти. Якщо треба підтримати національну валюту, то Центральний банк продає іноземну валюту, а купує тоді, коли курс національної валюти навпаки є надто високим і не стимулює розвиток експорту.

Станом на 31 жовтня 2021 р. офіційні золотовалютні резервні України становили 29 654,29 млн. доларів США. Якщо розглядати динаміку резервних активів у 2021 році в Україні, то можна побачити різкі зміни, які своєю чергою було викликано такими факторами: проводилися операції з управління державним боргом, унаслідок коливань ринкової вартості та курсів валют проводилася переоцінка фінансових інструментів, Національний банк проводив операції на міжбанківському валютному ринку [5].

Проаналізувавши стан золотовалютних резервів України за офіційними даними від Міністерства фінансів була складена Таблиця 2.1. та Рисунок 2.1. Дані в таблиці показують, що за останні пів року стабільного росту золотовалютних резервів не було. У травні та вересні було зменшення ЗВР, та якщо у травні від'ємний ріст був всього 0,6%, то у вересні він дорівнює 9,2%, або майже 3 млрд. дол. США. Це сталося через проходження періоду пікових виплат за зовнішніми зобов'язаннями держави. Варто зазначити, що поточний обсяг міжнародних резервів покриває 3,9 місяця майбутнього імпорту, що є достатнім для виконання зобов'язань України та поточних операцій уряду й Національного банку [5, 6].

Таблиця 2

Динаміка стану золотовалютних резервів України за останні пів року

	травень	червень	липень	серпень	вересень	жовтень
МЛН ДОЛ. США	27 840,23	28 357,7	28 951,12	31 614,07	28 706,11	29 654,29
Приріст, %	-0,57	1,86	2,09	9,2	-9,2	3,3
Абсолют. приріст	-159,83	517,47	593,42	2 662,95	-2 907,96	948,18

У серпні спостерігаються великі об'єми ЗВР України. Це не тільки найкращий показник 2021 року, а й дев'ятирічний максимум для нашої країни. Зростання резервів на 9,2% було завдяки насамперед надходженню коштів у сумі 1 928,2 млн спеціальних прав запозичень (СПЗ) у межах загального розподілу від МВФ. Також, більшу частину серпня на міжбанківському валютному ринку пропозиція валюти переважала попит, що дало змогу Національному банку купити 368,8 млн дол. США. Водночас протягом серпня регулятор продав 20,5 млн дол. США з метою згладжування надмірних коливань курсу гривні. Загалом, за підсумком серпня, чиста купівля валюти Національним банком на валютному ринку становила 348,3 млн дол. США [7].

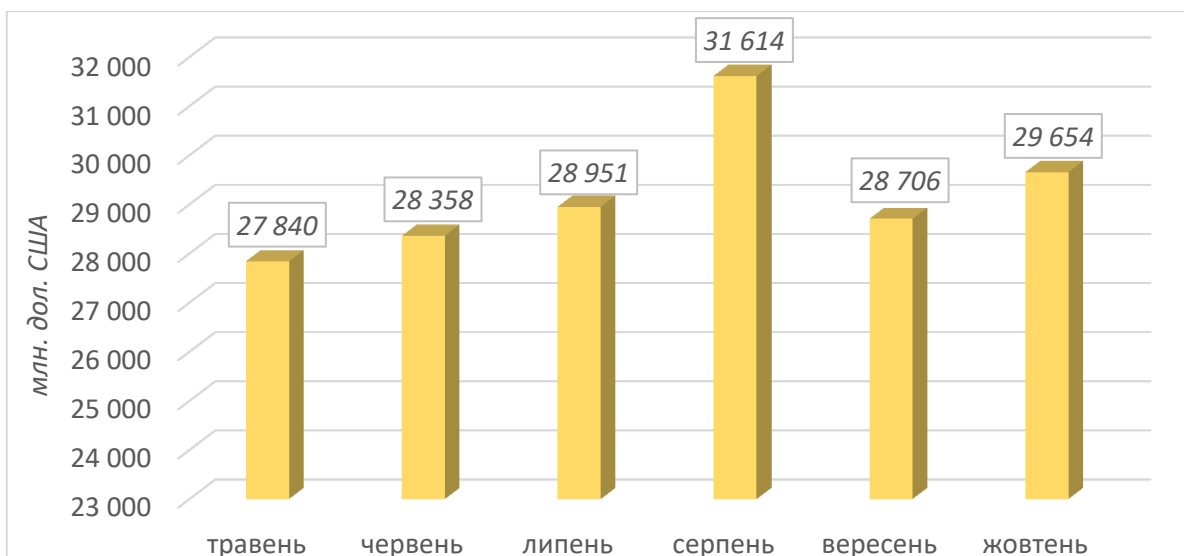

Рис. 2. Динаміка стану золотовалютних резервів України за останні пів року

Висновки./Conclusions. На сьогодні золотовалютні резерви України складають 29,6 млрд дол. США. За найрозповсюдженішим критерієм оцінювання стану золотовалютних резервів країни, в нашій державі обсяги резервів достатні. Вони покривають 3,9 місяця майбутнього імпорту.

В Україні домінантною валютою в золотовалютних резервах залишається долар США, який накопичує обсяги резервів за допомогою купівлі валюти, операцій з цінними паперами та депозитами. Також, у більшості випадків, у дол. США виплачуються державні борги та проводяться інші операції.

Національний банк України обрав політику накопичення золотовалютних резервів. Такі дії досить актуальні серед центральних банків провідних країн. За прогнозами Національного банку золотовалютні резерви України у найближчі 3 роки перебуватимуть на достатньо високому рівні – 29-30 млрд доларів США.

ЛІТЕРАТУРА

1. Міжнародні резерви. *Національний банк України*: веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/international-reserves-allinfo> (дата звернення: 24.11.2021).
2. Про затвердження Положення про політику управління міжнародними (золотовалютними) резервами України: Рішення від 26 квітня 2018 р. № 229-рш. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/vr229500-18> (дата звернення: 24.11.2021).
3. Розподіл за валютами у світових валютних резервах. *Міжнародний валютний фонд* : веб-сайт. URL: <https://data.imf.org/regular.aspx?key=41175> (дата звернення: 24.11.2021).
4. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 р. № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/679-14> (дата звернення: 24.11.2021).
5. Золотовалютні резерви України. *Мінфін*: веб-сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/assets/> (дата звернення: 24.11.2021).
6. Міжнародні резерви України у жовтні 2021 року. *Національний банк України*: веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/mijnarodni-rezervi-zrosli-do-297-mlrd-dol-ssha-za-pidsumkami-jovtnya> (дата звернення 24.11.2021).
7. Міжнародні резерви України у серпні 2021 року. *Національний банк України* : веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/mijnarodni-rezervi-zrosli-do-316-mlrd-dol-ssha-za-pidsumkami-serpnya-syagnuvshi-devyatirichnogo-maksimumu> (дата звернення 24.11.2021).

ВПЛИВ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ НБУ НА КРЕДИТУВАННЯ В БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ

Олійник Андрій Володимирович,

старший викладач

Андросова Вікторія Русланівна,

студентка

Хмельницький національний університет

м. Хмельницький, Україна

Вступ. Сьогодні монетарне регулювання розвитку банківського сектору України набуває важливого значення, оскільки діяльність Національного банку виступає гарантом фінансової стабільності та може суттєво через кредитування впливати на соціально-економічний розвиток країни. Адекватна вимогам ринку грошово-кредитна політика Національного банку України (НБУ) повинна створити необхідні передумови для ефективної банківської діяльності з метою стимулювання розвитку реального сектору економіки. Правильність пріоритетів у визначенні цілей грошово-кредитної політики НБУ та шляхів їх досягнення є запорукою проведення ефективного регулювання розвитку банківської системи та вітчизняної економіки в цілому. Тому дослідження впливу грошово-кредитного регулювання на розвиток кредитування в банківському секторі є актуальним та потребує розроблення пропозицій із його удосконалення.

Мета роботи. Метою є дослідження впливу грошово-кредитної політики НБУ на кредитування в банківському секторі та розроблення пропозицій щодо удосконалення процесів грошово-кредитного регулювання.

Матеріали і методи. У процесі дослідження використовувалися аналіз і синтез як методи теоретичного пізнання явищ та економічних процесів, порівняння як емпіричний метод для проведення дослідження. У роботі використані матеріали у відкритому доступі, зокрема статистичні дані на офіційному сайті Національного банку України

Результати і обговорення. В економіці кожної країни центральне місце займає банківська система, яка пов'язує між собою грошовий обіг та виробничу сферу, забезпечує взаємодію важливих сфер суспільного виробництва, обміну і споживання через грошові та кредитні відносини. Це підтверджує високе соціально-економічне значення банківської системи, що є ядром економічної системи. Інструментом дії банківської системи виступає реалізація НБУ прийнятої грошово-кредитної політики, що спрямована на формування попиту на кошти та їх пропозицію, дохідної та видаткової частин бюджетів різних рівнів, вироблення антиінфляційних заходів тощо.

Таким чином, банківська система здійснює низку заходів із узгодження грошово-кредитної політики з реальним сектором економіки та має забезпечувати позитивний ефект у вигляді макроекономічної рівноваги. Важливою характеристикою грошово-кредитної політики НБУ завжди був і залишається соціальний характер, адже її стратегічним завданням є забезпечення зайнятості населення, економічного зростання, стримування інфляції та стабільності національної грошової одиниці. Саме це все має забезпечувати економічне зростання, яке не можливе без кредитування реального сектору економіки та його інвестування.

В Україні комплекс заходів із регулювання грошово-кредитної політики, контролю над успішністю її проведення, а також регламентації грошово-кредитної сфери здійснюється Національним банком України. Затверджуючи відповідні нормативні акти, НБУ формує правове поле, що чітко встановлює відносини у сфері реалізації всіх кроків грошово-кредитної політики.

Сьогодні монетарний інструментарій є одним з найважливіших знарядь впливу держави на економічні процеси у розвинутій ринковій економіці. Ступінь розвитку фінансово-кредитної системи країни, її інфраструктурних елементів визначає інструментарій грошово-кредитної політики, від якого значною мірою залежить ефективність монетарного регулювання. Монетарний інструментарій – це арсенал важелів, за допомогою яких центральний банк

впливає на пропозицію грошей, а відтак на стабілізацію грошового ринку і національної економіки загалом.

Грошово-кредитна політика впливає на стан грошового ринку (як на грошову пропозицію, так і на грошовий попит), а отже і на економіку шляхом застосування відповідних інструментів. До останніх відносяться адміністративні та економічні, правові та інформаційні важелі, які застосовує Національний банк України з метою підтримки рівноваги на грошово-кредитному ринку та забезпечення економічного зростання.

У практиці реалізації грошово-кредитної політики прийнято виділяти її основні режими, які забезпечують дієвість самої політики, а сутність кожного базується на виборі обраного Національним банком України номінального показника. Кожний з режимів застосовується у практиці реалізації грошово-кредитної політики різних країн світу.

Ми вважаємо, що від правильного вибору інструментів грошово-кредитної політики, механізму їх реалізації залежить досягнення рівноваги на грошово-кредитному ринку та забезпечення економічного зростання.

Слід зауважити, що успішність вибору того чи іншого режиму грошово-кредитної політики забезпечує дієвість, обґрунтованість та успішність самої політики. Кожний із режимів грошово-кредитної політики базується на виборі вибраного НБУ номінального показника. Таким чином, основними режимами грошово-кредитної політики виступають:

- таргетування обмінного курсу (курсове, валютне регулювання): встановлення НБУ номінального обмінного курсу як проміжної мети монетарної політики; намагання забезпечення його стабільності щодо валюти так званої «країни-якоря» через зміни процентних ставок і прямі валютні інтервенції, імпортуючи, таким чином, цінову стабільність із цієї країни;

- монетарне таргетування (таргетування грошових агрегатів): досягнення цінової стабільності шляхом забезпечення контролю над зростанням кількості грошей порівняно з наперед оголошеним таргетом. Щорічно визначається цільовий орієнтир, який може вимірюватися показником зміни грошової маси

(агрегати М1, М2 або М3) або загальним рівнем ліквідності, чи визначатися як інтервал динаміки грошової пропозиції;

- інфляційне таргетування: використання двох операційних цілей (інфляції та валютного курсу), а також двох ключових монетарних інструментів НБУ (валютних інтервенцій і процентної ставки) [1; 2].

Так, О. О. Авраменко наводить сильні сторони режимів грошово-кредитної політики, а от до слабких сторін, відповідно, відносяться:

- режим монетарного таргетування: недостатня інформованість для суспільства; недовіра у разі значних коливань попиту на гроші; невизначеність майбутньої динаміки цін; нестійкий зв'язок між грошовими агрегатами і цільовим показником інфляції;

- режим таргетування обмінного курсу: високий рівень залежності монетарної політики від зовнішньоекономічних факторів; недостатній зв'язок з пріоритетною метою грошово-кредитної політики – ціновою стабільністю;

- режим інфляційного таргетування: послаблення гнучкості монетарної політики; вплив на динаміку інфляції факторів, які не контролюються центральним банком, що обмежує його можливості впливу на рівень інфляції [3, с. 41-42].

Постановою Правління НБУ від 18 серпня 2015 р. № 541 «Про основні засади грошово-кредитної політики на 2016-2020 роки» визначено основні напрями грошово-кредитної політики України на зазначений період [4]:

- дотримання кількісних цілей щодо інфляції;

- зміни ключової процентної ставки грошово-кредитної політики;

- процентної ставки за операціями Національного банку України, що мають найбільший вплив на стан грошово-кредитного ринку;

- беззаперечна пріоритетність досягнення та підтримання цінової стабільності порівняно з іншими цілями та завданнями грошово-кредитної політики;

- режим плаваючого обмінного курсу. Обмінний курс значною мірою визначатиметься ринковими умовами без попереднього встановлення бажаного або прогнозного значення;

- перспективний характер прийняття рішень, які ґрунтуються на макроекономічній основі. Рішення щодо параметрів грошово-кредитної політики ґрунтуються на комплексному макро-економічному аналізі та прогнозі;

- прозорість діяльності Національного банку України;

- інституційна, фінансова та операційна незалежність Національного банку України.

Безперечно, успішність проголошених стратегічних напрямів досягнення мети грошово-кредитної політики України будуть забезпечувати обґрунтовані і дієві монетарні інструменти, такі як: подальша лібералізація валютного законодавства, ефективна політика управління державним боргом, ефективна реалізація політики інфляційного таргетування, підвищення довіри населення до банківської системи та стимулювання заощаджень шляхом підтримання низького рівня інфляції та встановлення привабливих процентних ставок.

Важливим інструментом грошово-кредитної політики центральних банків є кредитні та депозитні операції. Вони є монетарними операціями і застосовуються для регулювання ліквідності банківської системи з метою підтримання рівноваги на грошово-кредитному ринку. Кредитні і депозитні операції – гнучкий та оперативний ринковий інструмент, їх застосування приводить до змін в обсягах грошової бази, тобто пропозиції грошей.

Суть політики відкритого ринку полягає у змінах обсягів купівлі та продажу цінних паперів центральним банком. Такі операції зумовлюють зміну резервів комерційних банків, що позначається на обсягах та вартості банківських кредитів. Таким чином центральний банк впливає на кількість грошей в обігу і на рівень ринкової процентної ставки, тобто досягає заздалегідь поставленої цілі [5].

Ключова ставка – це ставка за основними операціями центрального банку щодо надання або вилучення ліквідності, роль якої в Україні відіграє облікова ставка НБУ. У свою чергу, коридор процентних ставок обмежує коливання процентних ставок на міжбанківському кредитному ринку навколо ключової ставки. Така зміна режиму монетарної політики стала можливою внаслідок затвердження Стратегії монетарної політики на 2016-2020 роки [4].

Тому саме визнання облікової ставки в якості основного монетарного інструменту та ключового елемента основного режиму монетарної політики дозволяє стверджувати про виключну актуальність сучасних досліджень щодо впливу облікової ставки на монетарну сферу загалом, та основні цінові індикатори фінансового ринку – кредитні та депозитні ставки.

Облікова ставка Національного банку – один з монетарних інструментів, за допомогою якого Національний банк встановлює для суб'єктів грошово-кредитного ринку орієнтир щодо вартості залучених та розміщених грошових коштів на відповідний період і є основною процентною ставкою, яка залежить від процесів, що відбуваються в макроекономічній і бюджетній сферах та на грошово-кредитному ринку. Облікова ставка є основною процентною ставкою Національного банку України [5]. Розмір облікової ставки визначається із дотриманням таких основних принципів:

- облікова ставка використовується Національним банком одночасно як – засіб реалізації грошово-кредитної політики та орієнтир ціни на гроші;
- облікова ставка є одним із чинників, що характеризують основні – напрями змін грошово-кредитного регулювання;
- облікова ставка є найнижчою серед процентних ставок, за якими – Національний банк може підтримати ліквідність банків.

Визначення рівня та характеру змін облікової ставки Національного банку залежить від загальних тенденцій економічного розвитку, перебігу макроекономічних та бюджетних процесів, стану грошово-кредитного ринку. Розмір облікової ставки розглядається Комітетом з монетарних питань НБУ, затверджується рішенням Правління Національного банку та діє до її зміни.

Саме тому вплив облікової ставки НБУ на підвищення ринкових процентних ставок спричиняє зростання заощаджень та зниження витрат на інвестування і споживання, насамперед через процентний канал. Зворотний вплив облікової ставки НБУ спричинить обернені процеси в економіці (рисунок 1).

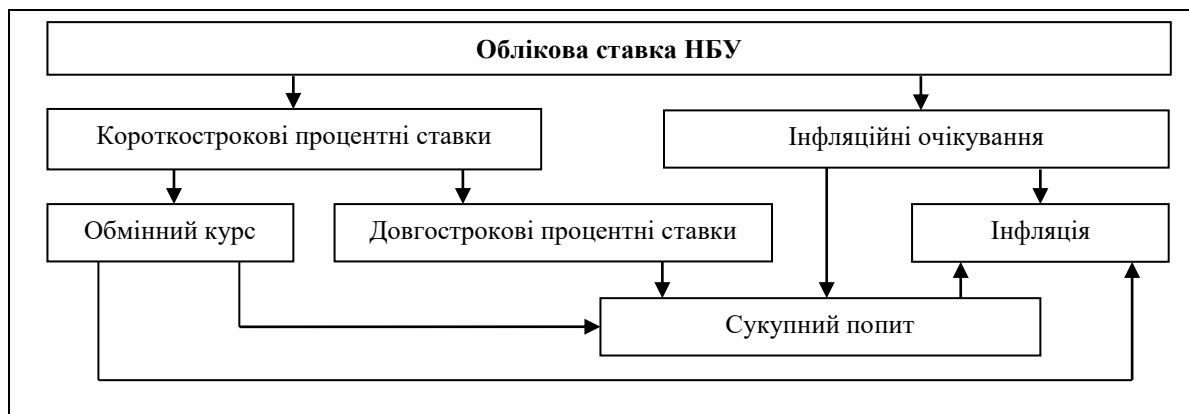

Рис.1. Вплив облікової ставки на ринкові процентні ставки та дія монетарного трансмісійного механізму в режимі інфляційного таргетування [6]

Вплив облікової ставки на економіку через валютний канал є більш складним. Вплив облікової ставки НБУ на підвищення ринкових процентних ставок спричинить збільшення іноземної валюти в країні. Такі процеси відбуваються через бажання закордонних інвесторів придбати вітчизняні цінні папери (номіновані у гривні) через збільшення їхньої дохідності, а отже підвищення привабливості таких цінних паперів. Таке придбання іноземними інвесторами вітчизняних цінних паперів спричиняє підвищення попиту на національну валюту, що підвищує її обмінний курс. Також підвищення процентних ставок за депозитами у національній валюті (за умови незмінності процентних ставок за депозитами у іноземній валюті) спричиняє аналогічні процеси та підвищує обмінний курс національної валюти.

Проаналізуємо вплив облікової ставки НБУ на вартість кредитів за даними статистичної звітності НБУ. У період з початку 2016 року до 2020 року відбувався цикл послаблення та посилення монетарної політики. Цикл

послаблення монетарної політики тривав до 26 травня 2017 року. За цей період облікову ставку НБУ було знижено із 22,0% до 6,0%. Цикл послаблення монетарної політики відбувався далі і до сьогодні (таблиця 1).

Таблиця 1

Динаміка впливу облікової ставки НБУ на вартість кредитів банків України протягом 2016-2020 років (складено за матеріалами [7; 8])

Дата	Облікова ставка НБУ, у %	Вартість кредитів, у %					
		У національній валюті			У іноземній валюті		
		Всього	Коротко-строкові	Довго-строкові	Всього	Коротко-строкові	Довго-строкові
01.01.16	22,0	21,5	20,9	29,7	6,9	6,8	9,2
з 22.04.16	19,0	20,9	20,4	25,6	7,6	7,4	10,7
з 27.05.16	18,0	17,7	20,7	9,0	6,3	6,2	11,0
з 24.06.16	16,5	21,5	21,1	26,8	7,7	7,6	9,3
з 29.07.16	15,5	18,6	17,8	24,1	7,0	7,0	10,0
з 16.09.16	15,0	15,9	15,8	16,6	8,3	8,3	8,3
з 28.10.16	14,0	12,0	14,7	11,0	9,6	9,6	7,8
31.12.16	14,0	22,1	20,2	26,0	9,7	0,1	9,7
01.01.17	14,0	17,7	16,4	26,9	8,2	8,2	8,3
з 14.04.17	13,0	14,6	13,6	22,7	5,7	5,5	6,6
з 26.05.17	12,5	13,9	12,5	24,4	7,3	7,1	8,7
з 27.10.17	13,5	15,0	14,2	21,5	7,0	6,5	8,3
з 15.12.17	14,5	16,8	15,8	21,4	6,2	5,5	8,8
31.12.17	14,5	21,2	23,2	20,3	7,3	8,5	7,3
01.01.18	14,5	16,7	15,4	24,7	6,4	6,2	7,8
з 26.01.18	16,0	16,6	15,7	24,1	6,5	6,1	8,0
з 02.03.18	17,0	17,4	16,8	21,4	5,4	4,8	6,4
з 13.07.18	17,5	17,4	16,8	23,9	5,2	5,2	5,6
з 07.09.18	18,0	19,6	19,1	22,7	6,4	6,3	7,5
31.12.18	18,0	12,2	26,9	9,2	5,3	4,5	7,4
01.01.19	18,0	21,9	22,0	21,3	5,8	5,5	9,6
з 26.04.19	17,5	17,1	16,2	23,5	5,1	5,2	5,5
з 19.07.19	17,0	17,3	16,8	21,2	5,1	4,6	6,1
з 06.09.19	16,5	16,3	15,4	23,1	6,2	5,1	5,9
з 25.10.19	15,5	15,2	14,9	22,5	6,2	6,1	6,8
з 13.12.19	13,5	15,0	14,2	21,5	5,3	5,7	6,3
з 31.01.20	11,0	14,1	12,6	18,1	5,9	5,7	7,5
з 13.03.20	10,0	13,2	12,1	17,3	4,5	4,3	6,1
з 24.04.20	8,0	11,1	11,9	15,2	3,9	4,1	5,8
з 12.06.20	6,0	-	-	-	-	-	-

За даними таблиці 3 бачимо, що під час послаблення монетарної політики НБУ знизив облікову ставку на 3%. Такі дії НБУ не мали істотного впливу на вартість гривневих та валютних кредитів: процентна ставка на гривневі кредити знизилась на 0,6%, в свою чергу вартість валютних кредитів зросла на 0,7%.

Значні зміни спостерігаються у період подальшого послаблення монетарної політики НБУ. Зниження облікової ставки 27 травня 2016 року з

19% до 18% призвело до зниження вартості довгострокових кредитів у національній валюті з 25,6% до 9% (на 16,6%). У свою чергу, чергове зниження ключової ставки НБУ 24 червня 2016 р. на 1,5% призвело до зростання процентної ставки за довгостроковими кредитами на 17,8% (з 9% до 26,8%). За усіма подальшими змінами облікової ставки НБУ не спостерігались значні зміни вартості гривневих і валютних кредитів.

Протягом тривалого часу вітчизняні банки проводили агресивну політику на ринку кредитування, адже частка кредитів в активах банків коливається від 70% до 85% робочих активів (таблиця 2). Зауважимо, що агресивна політика вітчизняних банків на ринку кредитування характеризується максимізацією доходу від кредитних операцій банків, проте і великим кредитним ризиком.

Таблиця 2

**Динаміка показників якості кредитних портфелів вітчизняних банків
протягом 2009-2019 років (складено за джерелами [7; 8])**

Роки	Показники					
	Активи, млрд грн	Кредити надані, млрд грн	Темп зростання кредитів, %	Частка кредитів в активах, %	Частка недіючих кредитів ,%	Резерви за активними операціями, млрд грн
2009	880,3	747,4	94,3	84,9	9,4	122,4
2010	942,1	755,0	101,0	80,1	11,2	148,8
2011	1054,3	825,3	109,3	78,3	9,6	157,9
2012	1127,2	815,3	98,8	73,3	8,9	141,3
2013	1278,1	911,4	111,8	71,3	7,7	131,3
2014	1316,9	1006,4	110,4	76,4	13,5	204,9
2015	1254,4	965,1	95,9	76,8	22,1	321,3
2016	1256,3	1005,9	104,2	80,1	53,9	484,3
2017	1333,8	1042,8	103,7	78,0	54,5	511,1
2018	1359,7	1118,9	107,3	82,3	52,9	556,5
2019	1494,5	1033,5	92,4	69,2	48,4	492,1

Результатом довготривалої агресивної політики банків України на ринку кредитування стало зростання непрацюючих кредитів. За даними таблиці 2, можна констатувати той факт, що зростання обсягів непрацюючих кредитів має різкі зміни у період 2009–2010 років під час світової фінансової кризи та з 2014

по 2017 роки під час економічної кризи в Україні. Проте, протягом 2018-2019 років намітилась позитивна тенденція до скорочення частки непрацюючих кредитів. Так вона упродовж 2018 року зменшилась із 54,5% до 52,9%, а в 2019 році до 48,4%. Також протягом 2019 намітилась тенденція до зменшення резервів за активними операціями банків. Вони зменшились до 492,1 млрд грн.

Висновки. Отже, проведений аналіз сучасного стану кредитної діяльності банків України дозволяє виділити такі негативні аспекти, що зумовлюють необхідність удосконалення системи управління кредитними ризиками та пошуку шляхів їх мінімізації:

- погіршення якості кредитних портфелів банківських установ, що виявляється у зростанні частки непрацюючих кредитів;

- значні обсяги виданих банками кредитів деноміновані в іноземній валюті, що при знеціненні національної грошової одиниці призводить до посилення боргового навантаження на позичальників та зростання рівня кредитного ризику;

- підвищення кредитного ризику в банківській системі України за операціями з пов'язаними з інсайдерами.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що рівень кредитного ризику вітчизняної банківської системи є надзвичайно високим та негативно впливає на фінансову стабільність функціонування банків. У таких умовах виникає об'єктивна необхідність удосконалення системи управління кредитними ризиками не лише на мікрорівні, але й на макрорівні, оскільки реалізація кредитного ризику має системний характер, її неможливо забезпечити в межах окремого банку. Тому необхідність підвищення ефективності системи управління кредитними ризиками та їх мінімізації обумовлює участь органів державної влади у реалізації цього процесу.

Таким чином, ефективність управління кредитним ризиком банку залежить від скорочення ймовірності його виникнення. З іншого боку, цілком уникнути кредитного ризику неможливо, адже надмірна обережність та уникнення кредитних операцій, у свою чергу, веде до ризику невикористаних

можливостей і втрати доходів банку. Тому мінімізація кредитного ризику не завжди передбачає власне його уникнення, оскільки ризик безпосередньо пов'язаний із дохідністю.

Вважаємо, що з позицій обґрунтування шляхів мінімізації кредитного ризику банку слід орієнтуватися на такі інструменти та методи, які дозволяють розподілити, локалізувати, компенсувати чи передати кредитний ризик. Проведені аналітичні дослідження рівня кредитного ризику також вказують на те, що в сучасних умовах його мінімізація повинна бути зосереджена на зменшенні обсягу можливих втрат від його реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Монетарна політика Національного банку України: сучасний стан та перспективи змін : монографія / за ред. В. С. Стельмаха. Київ : Центр наукових досліджень Національного банку України, УБС НБУ, 2009. – 404 с.

2. Кулінська А. В. Державне управління фінансовою складовою економічної безпеки національної економіки України: дис... докт. економ. наук : 08.00.03. Одеса, 2017. – 531 с.

3. Авраменко О. О. Грошово-кредитна політика України в системі забезпечення економічної безпеки держави / О. О. Авраменко: дис. канд. економ. наук: 21.04.01. – Київ: Нац. ін-т страт. дослід., 2016. – 282 с.

4. Постанова Правління НБУ «Про Основні засади грошово-кредитної політики на 2016-2020 роки» №541 від 18.08.2015 р.

5. Oliinyk A.V., Gordeeva T.A. Assessment of the NBU monetary policy impact on lending of the real sector of Ukrainian economy / A.V. Oliinyk, T.A. Gordeeva // Вісник ХНУ. Економічні науки – 2020. – №4. С.214-223

6. Ільчук П. Г., Коць О. О., Зборівець Ю. Б. Вплив монетарної політики НБУ на динаміку кредитних і депозитних ставок. Ефективна економіка. 2019. № 9. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7278>

7. Статистика. Основні показники діяльності банків України. Офіційний сайт НБУ. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798

8. Статистика. Дані фінансової звітності банків України. Офіційний сайт НБУ. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=65162&cat_id=36674.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Островська Галина Йосипівна

к. е. н., доцент,

Кот Олександр Антонович,

Ткачук Каріна Мирославівна,

Стоцька Софія-Іванна Ярославівна,

студенти,

Тернопільський національний технічний університет
імені Івана Пулюя, м. Тернопіль, Україна

Вступ. За умов інформаційної економіки ринок послуг пропонує різноманітні концептуальні інновації, що сприяють розвитку індустрії гостинності та зміцненню конкурентних переваг. Концептуальні інновації полягають у створенні нових концепцій для підприємств готельно-ресторанного господарства, послуг та їх реалізації в нових форматах обслуговування, нових технологічних рішень задля задоволення потреб гостей. У цьому контексті індустрія гостинності характеризується такими тенденціями розвитку: широке використання інформаційних систем управління, технологічного забезпечення; застосування нових ідей наукового менеджменту в практичній діяльності готелів; розвиток мережі невеликих готельних підприємств, зорієнтованих на конкретний сегмент ринку. У цьому контексті значна увага приділяється новим технологічним тенденціям, які характеризують поглиблення спеціалізації, диверсифікацію та екологізацію готельних послуг.

Мета роботи. Дослідження сучасних інноваційних технологій, які використовуються індустрією гостинності в різних країнах світу, та перспективи їх запровадження на теренах України.

Матеріали і методи. Для досягнення поставленої мети використовувались такі загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: метод аналізу та синтезу, структурно-логічний аналіз, метод анкетування,

прийоми логічного узагальнення. Теоретичною базою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених щодо ефективного використання інноваційних технологій для активізації готельно-ресторанного бізнесу в Україні.

Результати і обговорення. В умовах сьогодення традиційні засоби забезпечення конкурентних переваг підприємств готельно-ресторанного господарства не здатні гарантувати панівні позиції на ринках. У цьому контексті особливого значення набуває розроблення та впровадження інноваційних технологій. Охарактеризуємо основні з них.

В процесі планування та створення готельно-ресторанних комплексів особлива увага акцентується на такому ключовому елементі, як збереження електроенергії. На даний час фешенебельними готельними підприємствами Європи та США вже впроваджується *система управління електроенергією (Energy Management System)*. Для вітчизняних готельно-ресторанних комплексів це наразі є перспективою, хоча і не такою вже віддаленою, оскільки власники деяких провідних готелів планують і вже частково впроваджують енергозберігаючі технології, включаючи використання обладнання з енергозберігаючим ефектом (датчики руху, світлові електроприлади, тепла підлога, електронні замки тощо) і системи автоматичного управління.

У цьому контексті зазначимо, що концепція нідерландських модулів Energy Floor є невід'ємною частиною *системи Smart Floors Smart Grid*. Ця сітка може бути використана як для ефективного управління енергією, так і для діагностики. Система Smart Floors Smart Grid забезпечує інтелектуальне використання електроенергії. Для створення самостійної енергетичної системи можна використовувати й інші відновлювані джерела енергії (вітер, сонячна енергія).

Заслужовує на особливу увагу *система інноваційного еко-готелю* з комплексом інноваційних еко-технологій на території, яка покликана не лише підвищити комфорт клієнта, але й зберегти навколишнє середовище завдяки використанню природних джерел енергії. Ця система ґрунтується на такому:

сонячні панелі на даху для нагріву води; повітряні генератори для виробітку електроенергії; віконне скло із вторинної сировини; меблі із перероблених матеріалів; виробіток тепла та енергії із побутових відходів; наявність системи збору дощової води (для подальшого використання при поливі рослин, змиві в туалетах, у пальних машинах тощо); наявність на даху тонкого шару ґрунту та зелених насаджень у якості тепло- та шумоізоляції; перетворення харчових відходів на добрива тощо.

Про вдосконалення *штучного інтелекту* та розширення сфер використання роботів говорять чи не з часу їхньої появи, але наразі задуми здаються реальними, як ніколи раніше. Роботи і машини вже давно існують поряд з нами, керуючись чітким алгоритмом дій, на який їх запрограмував розвиток когнітивних технологій (самонавчання, штучний інтелект, машинне навчання, нейромережі, семантичні поля і мережі). Завдяки Siri від «Apple», Assistant від «Google», Cortana від «Microsoft», Echo та Alexa від «Amazon» та інших розробок когнітивних технологій, звичайні люди отримали доступ до штучного інтелекту [1, с. 977]. Щодо програмного забезпечення роботів штучним інтелектом в контексті концептуалізації smart-суспільства і smart-технологій на сьогодні точаться гострі дискусії [2, с. 67]. Зазначимо, що низка готелів світу практикують доставлення до дверей номеру із залученням роботів будь-яких предметів, замовлених гостем через Room-service. Ця система дає змогу полегшити персоналу постачання продукції гостям, та урізноманітнити перебування у закладі. Роботи можуть виконувати функції не тільки доставки, але й бути консьєржами, асистентами, перекладачами. Лідерами з використання штучного інтелекту у сфері послуг вважається США, Японія, Китай та Сінгапур [с. 68]. У цьому контексті За результатами дослідження, проведеного школою Оксфорд-Мартін і опублікованого Карлом Бенедиктом Фреєм і Майклом Осборном під назвою «Майбутнє зайнятості» зроблено висновок, що через один-два десятки років 47 % робочих місць у США, скоріше всього, стануть комп'ютеризованими. Питання про користь цього явища для економіки і соціальної сфери поки що залишається відкритим. [3, с. 175–177]

Унікальною перевагою для готелів є *розумні кімнати*. Це перетворення з додаванням зручностей віртуальної реальності (VR) може створити для гостей захоплюючий досвід. Для готелів це можливість створити індивідуальний відпочинок у номері.

За останні роки *блокчейн* став однією з нових технологій, що підлягає активному обговоренню. Готелі мають величезний потенціал для інтеграції технології блокчейн у забезпечення безпеки платежів та захист від шахрайства. Це легко усуває сторонні витрати та заохочує пряму взаємодію із споживачами.

Технологічним інструментом, який став маркетинговою тактикою вважається *інтеграція віртуальної реальності*. За допомогою панорамних відеороликів, що демонструють номери, зручності та послуги готелю, гості отримують яскраве уявлення про те, на що вони можуть очікувати під час свого перебування.

Однією з нових технологічних тенденцій є створення для гостей безперешкодної реєстрації заїзду та виїзду. Використання *мобільних пристроїв (смартфонів)* як *ключів від дверей* дасть змогу гостям без проблем отримати доступ до номерів та вибраних ними зручностей.

Інтелектуальна система доступу до приміщень IntRFID (Radio Frequency Identification) дає змогу гостю потрапити в номер і інші приміщення готелю за допомогою власного мобільного телефону. Цей інноваційний механізм набуває все більшої популярності в готелях у всьому світі.

Для зведення до мінімуму непорозумінь, пов'язаних з хаускіпінгом, персоналом готелю застосовується такий інноваційний підхід як *інфрачервоні сканери*, які фіксують теплоту від тіла в кімнаті, даючи при цьому інформацію персоналу про перебування в даний час у номері постояльця.

Ще однією ключовою технологією, яка постійно вдосконалюється є біометрична автентифікація. *Біометричні системи контролю доступу* роблять приміщення більш безпечними для своїх гостей і запобігають зловживанню їх кримінальними елементами. Після впровадження цієї системи готельна

індустрія зможе виконувати керівні принципи, які вимагають суворіших процедур ідентифікації під час реєстрації.

У сферах обслуговування популярними є кіоски самообслуговування. Якщо така інновація, як *автоматизація послуг*, набуде поширення у готельній індустрії, гості зможуть: забронювати та сплатити номер онлайн, вибрати собі номер кімнати за 1-3 дні до заїзду, місце в літаку, вибрати та сплатити додаткові послуги, заповнити необхідні для реєстрації в готелі дані і, зрештою, заселитися. Кіоски самообслуговування допомагають якщо не усунути, то мінімізувати взаємодію з персоналом готелю і, до певної міри, підвищити комфорт гостей.

Світові інновації у ресторанному бізнесі – це креативні маркетингові проекти та ідеї, завдяки яким гостям хочеться приходити ще і ще саме в цей ресторан. Оскільки відвідувачі приходять до ресторанів не тільки для того, щоб скуштувати вишукані страви, а одночасно і відпочити, поспілкуватися один з одним – отримати духовне і естетичне задоволення. Підвищення культури обслуговування споживачів є перспективним завданням власників закладів ресторанного господарства, яке потребує особливої уваги та швидкого вирішення.

Креативним проектом вважається *автоматизація маркетингу*. З роками маркетинг в індустрії гостинності став доволі аналітичним і орієнтованим на дані. З розвитком вказаної технології ресторани матимуть можливість використовувати ресторан-програмне забезпечення для управління, яке дасть змогу краще орієнтуватися на потенційних гостей на основі інтересів, підтверджених історичними даними. Ці аналітичні інструменти можуть бути інтегровані з клієнтоорієнтованими програмами лояльності та інструментами CRM для отримання цінної інформації та створення цільових маркетингових кампаній.

Серед найбільш перспективних можна виокремити *голосові технології та віртуальну допомогу*. Уявіть, що гості можуть створювати, додавати або видаляти замовлення на їжу за допомогою віртуального голосового помічника.

Звучить як цілісний досвід. Голосова інтеграція програм за допомогою Google, Alexa або Apple Siri створить нову технологічну революцію, що дає змогу клієнтам легко розміщувати замовлення на їжу.

До актуальних тенденцій розвитку підприємств ресторанного господарства можна віднести технології креативної кухні та кейтерингу – організацію діяльності тематичних ресторанів; облаштування сенсорних дисплеїв Menu Board в холах готелів для ознайомлення з меню внутрішніх ресторанів; проведення різних шоу (наприклад, приготування шеф-кухарем фірмових страв на очах у відвідувачів); розповсюдження інформації про ресторан за допомогою QR-коду; введення інноваційної послуги кобрендингу, що є симбіозом декількох видів бізнесу: у результаті клієнт у ресторані може не тільки пообідати, але й скористатися послугами, наприклад, салону краси.

Настільні системи замовлень у ресторанах пропонують відвідувачам зручність перегляду меню у цифровому форматі та оформлення замовлень. Як тільки замовлення розміщено на цифровій платформі, воно переноситься на кухню. Деякі настільні системи замовлень також можуть бути оснащені іграми та розвагами для відвідувачів, поки їхнє замовлення буде подане. Ці автоматизовані системи скорочують час обробки замовлень і можуть обслуговувати більше відвідувачів одночасно.

З розвитком технологій *кухарі-роботи* скоро прийдуть на зміну кухарям-людям. На даний момент деякі азіатські ресторани почали використовувати роботів для подачі їжі та для швидшого управління замовленнями. Роботи запрограмовані з людськими навичками та автоматизацією, щоб ресторани могли оптимізувати замовлення та час подачі. Завдяки цим історіям успіху в 2020 році та в наступний період ми скоро побачимо, як кухарі-роботи захоплять кухню, потенційно кардинально змінивши індустрію продуктів харчування та напоїв.

Цікавою перспективною інновацією, яку вивчають власники 4-х і 5-ти зіркових готелів України, є *система Light Touch*. Використання цієї сенсорної системи дає змогу ресторанам швидкого обслуговування робити меню

максимально доступним для відвідувачів за допомогою невеликого за розміром інтерактивного проектора з сенсорним екраном діагоналлю 10 дюймів, розміщеного біля, або на поверхні столу, за яким сидить гість, чи біля барної стійки. Електронне меню супроводжується фотографією страви, а також переліком інгредієнтів, які входять до її складу. Сформувавши замовлення, відвідувач надсилає його по безпроводній мережі на кухню ресторану чи в бар, платить за замовлення та роздруковує рахунок. В очікуванні замовлення гостям не доведеться нудьгувати, адже в *системах Digital Touch Systems tabletop* передбачена можливість спілкуватися з відвідувачами за іншими столами за допомогою «месенджера» і навіть виходити в соціальні мережі. Ця система була започаткована в США.

У цьому контексті нами проведено опитування серед відвідувачів ресторанів у м. Тернополі. Статистика показала, що ставлення, в основному (68% з 100 опитаних), було позитивним. Багатьох приваблювала можливість зробити замовлення або попросити рахунок без необхідності чекати офіціанта. Деякі респонденти ставилися сумнівно до такої ідеї. Зокрема виділено низку основних причин: деякі гості надають перевагу особистому спілкуванню з офіціантом (18,4% опитаних); частина гостей (13,6%) висловлюють сумніви з приводу того, що замовлення будуть вірно доходити до місця призначення (або чи будуть вони доходити взагалі). На нашу думку, помилки, пов'язані з людським фактором, є більш вірогідними.

Висновки. Враховуючи світовий досвід щодо розвитку індустрії гостинності в Україні, зазначимо, що одним з найпотужніших інструментів в конкурентній боротьбі є ефективне використання інноваційних підходів у діяльності підприємств готельно-ресторанного господарства. Застосування інноваційних технологій сприяє підвищенню якості надаваних послуг, забезпеченню іміджу, формуванню унікальних конкурентних переваг та зростанню цінності підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Островська Г.Й., Островський О.Т. Використання штучного інтелекту в промисловості: проблеми та шляхи вирішення. The 3 rd International scientific and practical conference —Topical issues of modern science, society and education (October 3-5, 2021) SPC —Sci-conf.com.ua, Kharkiv, Ukraine. 2021. 1096 p. С. 977–982

2. Воронкова В. Напрями розвитку штучного інтелекту як умови розвитку когнітивних технологій в умовах діджиталізованого суспільства. Міжнародна науково-практична конференція «Формування концепції цифровізації як чинник розвитку креативності особистості та її вплив на розвиток людського й соціального капіталу». 2020. С. 67–70.

3. Шваб К. Четвертая промышленная революция. М.: Э, 2017. 208 с.

Анімаційна діяльність як чинник розвитку готельної індустрії

Панова Ірина Олексіївна,

к. економ. наук,

доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства

Вітченко Олеся Валентинівна,

Студентка,

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

м. Харків, Україна

Вступ. Туристична сфера послуг Україні є важливою сходинкою на шляху до утворення потужної економіки. На успішне функціонування підприємства, що надає туристичні послуги, напряму впливає робота аніматорів – працівників, чия діяльність спрямована на організацію дозвілля, задоволення рекреаційних потреб, створення умов для зняття психологічного навантаження, а також розкриття творчих здібностей через ініціативність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких була розглянута дана проблема, продемонстрував, що такі науковці як Гараніна Є., Гаранін М., Булигіна І., Кравець О., Байлик С., Мамбетов Є., Петрова І., Яценко Є. у своїх працях приділили багато уваги важливості наявності анімації у засобах розміщення готельного типу.

Метою наукової роботи є дослідження необхідності анімаційної діяльності у готельній індустрії.

Результати та обговорення. Високоякісний анімаційний сервіс є показником успішності та високої конкурентоспроможності готелю. Проведені дослідження виявили, що для 45% цільової аудиторії туристів наявність анімації у засобі розміщення є перевагою; для 25% - не є надто важливими, в той час як 30% опитуваних ніколи над цим не замислювалися. Таким чином, бачимо, що більша кількість аудиторії розглядає анімаційний сервіс при виборі готелю [1]. При цьому, найбільш популярним видом анімації для відпочиваючих є дитяча. У залежності від складності анімаційної програми

визначається її вартість, яка для зручності у більшості випадків включена в загальну.

Через високий попит на анімацію, до кадрових працівників висуваються відповідні вимоги – відкритість, дружелюбність, відсутність конфліктності, швидка адаптація до змін, особистий підхід до кожного гостя, знання мов. Розроблена програма має бути орієнтована на певний вік, гендер, національність і враховувати усі особливості групи відпочиваючих. Професійний спеціаліст в такій сфері має необхідність залучити якомога більше туристів до програми, тим самим збільшуючи на неї попит. Для ефективності взаємодії аніматора та гостя, високу увагу слід приділяти матеріальній базі та реквізиту.

Середня світова статистика демонструє високу зацікавленість відпочиваючих до анімаційних розваг. Так, зазвичай, в анімаційних програмах беруть участь до 60% відпочиваючих. Причому відсоток задіяних залежить від вартості анімації. Також, від 25 до 50 % аудиторії, що приймали участь в анімаційних програмах, у анкетних опитуваннях ранжують такі послуги вище, ніж основні [2, с. 35].

Щодо України, то велика кількість її готелів пропонує анімаційний сервіс, який за своєю тематикою є одноманітним і не використовує усі наявні туристичні ресурси. Перспективним варіантом може бути залучення у готельну сферу таких засобів розміщення як замки, фортеці, де туристам буде запропонована більша кількість ексклюзивних анімацій. Така атракція зацікавить іноземних туристів, яких приваблює культурно-історична складова країни. Також, необхідно виділити значну частину коштів на рекламу, матеріально-технічну базу, робити наголос на етнографічній складовій регіону, а також враховувати усі побажання та відгуки щодо наявного сервісу анімаційних послуг [3, с. 173].

Важливо задіяти молодь у даній перспективній сфері – пропонувати студентам на період навчання роботу аніматором за кордоном для підвищення досвіду та переймання інноваційних технологій для покращення вітчизняного

продукту. Так, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна надає можливість стажування та роботи у популярних готелях Туреччини, що є необхідною теоретичною та практичною базою для майбутніх спеціалістів.

Висновки. Отже, якісна анімаційна діяльність є важливою складовою успішного функціонування готелю, залучення вітчизняних та іноземних гостей до рекреації, а також розвитку готельної сфери в цілому. Основними елементами її якості є висококваліфікований персонал; ексклюзивна анімаційна програма, орієнтована на різні види споживачів, а також професійна матеріально-технологічна база. Україна має потужний ресурсний потенціал та кваліфікованих кадрів, що необхідні для розвитку цієї сфери. Тож, за умов спонсорства готельної індустрії, наша країна має можливості для розширення сегменту туристичного бізнесу.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ільтьо Т.І. (2015). Розвиток та впровадження анімаційної діяльності в готельному господарстві на українському і світовому ринках. *Глобальні та національні проблеми економіки*, 6, 174-178.

2. Кравець О. М. *Організація анімаційних послуг в туризмі*: навч. посібник / О. М. Кравець, С. І. Байлик; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 335 с.

3. Панова І. О. (2021). Теоретичні основи дослідження анімаційних послуг у туризмі. *Бізнес Інформ*, №6, 170–175.

ТРАНСГРАНИЧНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО БРЕСТСКОГО УНИВЕРСИТЕТА: ОПЫТ РЕАЛИЗАЦИИ ПРОЕКТОВ

Панько Александр Данилович

К. и. н., доцент

Брестский государственный университет имени А.С. Пушкина

г. Брест, Беларусь

Введение. Республика Беларусь является активным участником различных программ международной технической помощи, финансируемых Европейским Союзом. К числу лидеров по количеству реализованных проектов с белорусским участием относится Программа Трансграничного сотрудничества «Польша-Беларусь-Украина».

Цель работы. Проанализировать опыт участия БрГУ имени А.С. Пушкина в реализации проектов международной технической помощи, финансируемых в рамках Программы «Польша-Беларусь-Украина».

Материалы и методы. С 2004 г. берет свое начало активное сотрудничество Европейской Комиссии с приграничными регионами Беларуси, Украины и Польши в рамках программ трансграничного сотрудничества (Programme CBC PL-BY-UA). За 17 лет сотрудничества реализовано три программных цикла: 2004-2006, 2007-2013, 2014-2020.

Важным приоритетом Программы является повышение конкурентоспособности приграничных территорий. Основной задачей данного приоритета стала реализация действий, которые способствуют улучшению условий для развития предпринимательства, туризма и транспортной системы. Проекты в рамках программ ЕС являются безвозмездными инвестициями в развитие различных сфер хозяйства, социума, культуры.

Результаты и обсуждение. Брестский государственный университет имени А.С. Пушкина имеет опыт реализации трех проектов, которые были профинансированы данной программой.

Во втором программном цикле университет выступил партнером для польских коллег из Высшей государственной школы имени Яна Павла II из города Бяла-Подляская. Из трех совместно подготовленных проектных заявок две получили одобрение и финансирование.

На протяжении 2012-2014 гг. совместно был реализован проект международной технической помощи «Велосипедный маршрут – следы прибужских тайн» [1]. Ключевой целью проекта являлась интенсификация использования трансграничного туристического потенциала территории белорусско-польского пограничья (регион Бяла-Подляская – Брест) для повышения социально-экономического развития края.

В рамках проекта разработан трансграничный велосипедный маршрут по территории Брестского и Каменецкого районов Брестской области и Бяльского повета Люблинского воеводства. Общая протяженность маршрута составляет 600 км, из них по белорусской стороне – 211 км.

В основу планирования маршрута положен принцип возможности сквозного велосипедного путешествия по территории трех административных единиц приграничного региона. Маршрут разбит на четыре трассы (красная, синяя, зеленая и желтая) и дает возможность ознакомиться с основными природными и культурными достопримечательностями Бяльского повета и запада Брестской области.

По белорусской стороне при планировании маршрута (желтая трасса) упор был сделан на сочетании разных по технической сложности участков (асфальтовые, грунтовые, лесные дороги), разнообразии ландшафтных комплексов (леса, озерные экосистемы, дюны, поля, луга, селитебные территории и др.), возможности знакомства с историческим прошлым края и культурными традициями населения.

Разработанный маршрут позволил соединить между собой ранее отмаркированные на местности велосипедные трассы Национального парка «Беловежская пуща» и Биосферного резервата «Прибужское Полесье», а также

через пограничные переходы «Домачево», «Брест – Варшавский мост» и «Песчатка» с польскими велосипедными трассами.

Для облегчения ориентирования туристов на местности, на маршруте установлены 78 информационных стендов, из них в Беларуси – 8 больших и 20 малых стендов. Большие стенды размещены на пограничных переходах «Домачево» и «Песчатка», а также в наиболее значимых местах на маршруте. На больших стендах размещена картосхема региона, информация о проекте и местности на трех языках – русском, польском и английском.

Проектом также были предусмотрено изготовление и монтаж на местности 14 стояночных мест для велосипедистов. Такой объект представляет собой металлическую парковку для велосипедов, лавочку и мусорный бак. На белорусской территории стояночные места обустроены рядом с дворцом Юлиана Немцевича в д. Скоки, Троицким костелом в д. Волчин, церковью Святой Параскевы Пятницы в д. Николаево и на территории экологического центра биосферного резервата «Прибужское Полесье» в д. Леплевка.

Вторым элементом навигации для туристов являются туристские картосхемы. Экспертами проекта были подготовлены три типа картосхем. На общей для всего проектного региона (Брестский, Каменецкий районы, Бяльский повет) картосхеме отмаркированы четыре трассы веломаршрута, методом условных знаков отмечены объекты туристической инфраструктуры, достопримечательности. На обратной стороне картосхемы приведена характеристика трасс, описание основных достопримечательностей, иная информация. Вся информация на картосхеме дана на трех языках.

Две другие картосхемы «Бяльский повет» и «город Бяла-Подляская» касаются польской стороны. На них также представлена информация о достопримечательностях и инфраструктуре края. Общий тираж изданных картосхем составил 10 000 экземпляров.

Кроме того, в рамках проекта был подготовлен и издан тиражом 5000 экз. путеводитель. Последовательно на трех языках дано описание трасс,

достопримечательностей на маршруте, детальная информация об инфраструктуре и аспектах, связанных с пересечением границы.

Для апробации веломаршрута был организован международный трансграничный велосипедный рейд. Его участниками стали студенты и преподаватели географического факультета БрГУ имени А.С.Пушкина и Высшей государственной школы имени Иоанна Павла II в Бяла-Подляской. Велорейд прошел по территории Брестского района и Бяльского повета (Польша) с 9 по 12 октября 2013 г.

Таким образом, разработанный и отмаркированный на местности и на картосхемах велосипедный маршрут является трансграничным туристическим продуктом, дающим возможность знакомства с туристическими атракциями прибужского региона. После включения приграничных районов Брестчины в безвизовую зону количество велотуристов на маршруте выросло.

Второй совместный проект с коллегами из Бялой-Подляской был реализован в 2013-2015 гг. Проект получил название «Создание трансграничной платформы «Бизнестранс» для поощрения и поддержки сотрудничества между бизнесом и научными учреждениями с целью установления более тесных взаимоотношений» [2].

Ключевая цель проекта – содействие развитию инициатив трансграничного сотрудничества среди предпринимателей и учреждений науки, работающих на приграничной территории.

Были выделены три тактические задачи: 1. Создание Трансграничной платформы сотрудничества Бизнестранс (специализированный сайт и Центр поддержки предпринимателей), способствующей кооперации предпринимателей Польши и Беларуси при содействии высших учебных заведений. 2. Проведение анкетирования предпринимательского сообщества на приграничных территориях, подготовка аналитического отчета по его результатам и создание «Справочника предпринимателя», содействующего ведению хозяйственной деятельности на приграничной территории. 3. Укрепление сотрудничества между приграничными компаниями и высшими

учебными заведениями посредством изучения деятельности трансграничных субъектов хозяйствования, выявления проблем их функционирования, систематизации полученных данных и выработки направлений совершенствования трансграничного сотрудничества.

На стадии подготовки проекта был диагностирован ряд проблем, в решение которых проект внес свой вклад. Здесь можно выделить низкий уровень приграничного сотрудничества между предпринимателями; недостаточное количество инициатив, направленных на поощрение и поддержку сотрудничества между бизнесом и научными учреждениями; отсутствие инструментов, способствующих налаживанию и укреплению сотрудничества предпринимателей с иностранными партнерами.

Результатом проекта стало создание интернет-платформы <http://biznestrans.pl/>, которая за пять лет своей работы позволила обеим сторонам установить торговые связи, размещать коммерческие объявления, содействовать поиску партнеров или обмену информацией. На базе двух вузов были созданы Центры поддержки предпринимателей, которые оказывали различные консультационные услуги.

Благодаря проекту было налажено тесное сотрудничество между университетами-партнерами в сфере изучения предпринимательства и трансграничного сотрудничества на приграничной территории, преподаватели получили возможность обмениваться знаниями и навыками, укрепить исследовательский потенциал университетов и повысить качество образования посредством интернационализации научных исследований.

В рамках проекта также была организована международная научно-практическая конференция «Институциональные основы трансграничного предпринимательства», подготовлена коллективная монография «Анализ факторов, определяющих хозяйственную деятельность в рамках трансграничного сотрудничества Польши и Беларуси» и сборник научных докладов.

После завершения проектов сотрудничество БрГУ имени А.С. Пушкина и Высшей государственной школы имени Яна Павла II продолжилось. До настоящего времени продолжаются совместные исследования в области геологии, физической географии, региональной экономики. Были организованы несколько совместных научных мероприятий: конференции, полевой симпозиум, семинары и проч. Неоднократно были проведены стажировки преподавателей в университетах-партнерах.

В 2020 г. Брестский университет начал реализацию третьего проекта «Открываем границы вместе» [3]. Заявителем проекта является Ассоциация Белостокского Функционального Района (Польша). К сожалению, пандемия коронавируса и сложная политическая ситуация внесли существенные коррективы в график реализации проекта. Многие мероприятия до настоящего времени еще не проведены, проект находится, фактически, на паузе.

Ключевая цель проекта – улучшение имиджа и привлекательности приграничной территории, путём продвижения туристических продуктов, основанных на местной культуре и историческом наследии регионов. Выделены три направления реализации проекта.

1. Повышение квалификации лиц, занятых в сфере туризма. Были организованы языковые курсы (польского и русского языка) для представителей туристической отрасли. Проведены 3 обучающих тренинга по инклюзивному туризму, по водному туризму и о культурных особенностях региона. Запланирована на февраль 2022 г. организация Международной научно-практической конференции «Трансграничный туризм в современных условиях: вызовы, прогнозы, решения».

2. Повышение привлекательности приграничного туризма в регионе путем создания новых туристических продуктов и разработки долгосрочной стратегии развития и продвижения приграничного туризма. В рамках данного направления экспертами разработаны 2 новых туристических маршрута по безвизовой зоне, которые ориентированы на польских туристов: экскурсионный маршрут «Совместное наследие» и водный маршрут по реке Лесная.

Подготовлен фотопутеводитель по реке Лесная. Польскими партнерами разработан новый маршрут «Perły VOF» вокруг Белостока.

Совместно разработана Стратегия развития и продвижения приграничного туризма в регионе Брест-Белосток, определены механизмы ее внедрения. Изготовлены Календари туристических мероприятий обоих регионов на 2021 и 2022 гг.

3. Стимулирование интереса к туристическим ресурсам трансграничного региона через реализацию широкой рекламной кампании, включая организацию ознакомительных визитов и встреч.

В социальных сетях, на страницах партнеров организована активная кампания по продвижению событийных мероприятий и туристических ресурсов двух регионов [4].

Предусмотрена организация двух поездок специалистов из сферы туризма, СМИ с целью знакомства и продвижения новых туристических маршрутов.

Выводы. Таким образом, благодаря участию в проектах международной технической помощи, которые финансируются при помощи Программы Польша-Беларусь-Украина, Брестский государственный университет получил возможность для создания тесных научно-практических связей с польскими партнерами, дополнительное финансирование на организацию научных мероприятий (конференции, семинары, совместные монографии и проч.) и внес свой вклад в развитие сферы туризма и предпринимательства на приграничной территории.

REFERENCE LIST

1. Bicycle route - following the Nadbużańskie region mysteries [electronic resource]. – Режим доступа: <http://www.szlak-rowerowy.pswbp.pl/index.php/en>. Дата доступа: 25.10.2021.
2. Международные проекты [electronic resource]. - Режим доступа: <http://www.brsu.by/div/mezhdunarodnye-proekty>. Дата доступа: 15.11.2021.

3. We open border together [electronic resource]. - Режим доступа:
<https://www.pbu2020.eu/en/projects2020/426>. Дата доступа: 15.11.2021.

4. We open border together [electronic resource]. - Режим доступа:
<https://openborder.brsu.by>. Дата доступа: 20.11.2021.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОПОДАТКУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Патерко Роман Сергійович

Студент III курсу

Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, Україна

Законодавством більшості розвинених країн малий бізнес визначений як особливий суб'єкт державного регулювання. Специфіка малого бізнесу визначила особливості його оподатковування, що орієнтовано на довгострокові цілі економічного розвитку й прив'язано до дійсно складних економічних пропорцій всередині даного сектора [1].

У кожній країні податкова система є однією із основ економічної системи, яка, з одного боку, забезпечує фінансову базу держави, а з іншого – є головним знаряддям реалізації її економічної доктрини. При цьому, формування дохідної частини бюджету є важливим видом діяльності держави, податки виступають не тільки головним джерелом формування державного бюджету, але й важливим джерелом радикальних змін, виконуючи роль фінансового регулятора виробництва та важливого засобу забезпечення соціальної сфери [2].

Зростаюча роль малих підприємств заставила більшість європейських країн визнати необхідність розробки спеціальної податкової політики, яка заслуговує особливої уваги для вітчизняної моделі оподаткування малого підприємництва. Мале підприємництво – дуже тонкий та чутливий сектор економіки, який є найуразливішим для таких несприятливих чинників, як фінансові труднощі, циклічні коливання, інфляція, податковий тиск тощо. Особливого значення варто надавати формуванню малого підприємництва з огляду на його специфічну та фундаментальну роль у ринковій економіці. У сталій ринковій економіці, частка малого підприємництва у ВВП країн з розвинутою ринковою економікою становить: Великобританії – 50-54%,

Німеччини – 50-53%, Італії – 57-60%, Франції – 55-62%, США – 50-52%, Японії – 52-55% [1].

Однією з найпоширеніших форм стимулювання розвитку сектора малого підприємництва в розвинутих країнах є створення для них преференцій в оподаткуванні шляхом введення спеціальних податкових правил (Франція) або застосування загальних правил з окремими пільгами для малих підприємств (США, Великобританія). Тому доцільно розглянути міжнародну практику застосування спрощених (спеціальних) режимів оподаткування малого підприємництва та необхідність її адаптації й застосування в Україні [1].

У Франції, наприклад, використовуються спеціальні (спрощені) податкові режими для малих та середніх підприємств залежно від величини їхнього обороту. Такі підприємства не подають декларації про податок на додану вартість, проте виплачують прибуткові податки, рівень яких залежить від сфери діяльності (торговельні операції, послуги тощо). При спрощеному податковому режимі застосовується спрощена форма звітності – малі підприємства подають до податкових органів основні дані про свій баланс, основні фонди, розмір інвестицій та фінансові результати діяльності. Підприємства, що надають послуги, можуть зменшити свій оподатковуваний дохід, якщо пройдуть перевірку в офіційного аудитора [2].

У Великобританії малі підприємства розраховують і декларують доходи на загальних підставах, хоча з певними винятками. Підприємства, річний дохід яких менший ніж 15 тис. фунтів стерлінгів, заповнюють просту податкову декларацію без детальних даних про свою діяльність, активи чи зобов'язання. Також застосовується прогресивна шкала оподаткування прибутку. Ефект від застосування ставок корпоративного податку (податку з юридичних осіб) полягає в оподаткуванні маленьких компаній з прибутком до 10 тис. фунтів за низькою ставкою (10%), забезпечивши відповідні пільги для 270 тис. підприємств. Компанії, які заробляють до 300 тис. фунтів обкладаються за ставкою 20%, а коли їх прибуток досягне 1,5 млн. фунтів, застосовується ставка 30%. Також для малих підприємств законодавством передбачена податкова

знижка на амортизацію будівель та устаткування, яка дає змогу вираховувати з бази оподаткування до 40%, також застосовуються податкові пільги на інвестиції в інформаційні технології, засоби зв'язку та науково-дослідницьку діяльність. Малі підприємства, в яких річний оборот не перевищує 52 тис. фунтів, не зобов'язані реєструватися платниками ПДВ. Стандартна ставка ПДВ становить 17,5%. Підприємства звільняються від обов'язкового аудиту, якщо їх оборот не перевищує 1 млн. фунтів, а валюта балансу не перевищує 1,4 млн. фунтів [2].

У Сполучених Штатах Америки відсутні особливі податкові режими для малих підприємств. Усі підприємства зобов'язані вести бухгалтерський облік в повному обсязі, для розрахунку прибутку з метою оподаткування. Однак для малих підприємств передбачені спеціальні положення, що спрощують процедуру обліку та звітності оподатковуваного прибутку за прогресивною шкалою:

- оподатковуваний прибуток до 50 тис. дол. – 15%;
- від 50 тис. дол. до 75 тис. дол. – 25%; – від 75 тис. дол. до 10 млн. дол. – 34%; – понад 10 млн. дол. – 35%.

У США малі підприємства, що мають невеликі обсяги прибутків, можуть застосовувати касовий метод обліку, замість обліку методом нарахування, крім того їм дозволяють вилучати з оподаткування інвестиції в капітальні активи, якщо їх обсяги за рік не перевищують 24 тис. дол.

У податковій практиці розвинених країн набагато частіше застосовується спрощене оподаткування. Поставлене оподаткування в чистому вигляді використовується рідше, хоча в багатьох країнах оцінка податкової бази, за аналогією з іншими платниками податків, застосовується в тих випадках, коли податкова адміністрація має сумніви стосовно правильності обчислення податкових зобов'язань.

Проведений нами огляд закордонного досвіду оподаткування малого бізнесу дозволяє зробити висновок, що законодавством більшості розвинених країн малий бізнес визначений як особливий суб'єкт державного регулювання.

Для цілей оподаткування незмінними залишаються натуральні та якісні показники; фінансові показники (прибуток, обсяг реалізації), які змінюються стосовно різних податків. Специфіка малого бізнесу визначила специфіку його оподаткування. У зв'язку із цим, у процесі реформування податкових систем західних країн одержали розвиток дві групи пільг:

- пільги, спрямовані на підтримку конкурентоспроможності малих підприємств, підвищення їх інвестиційної й інноваційної активності;
- пільги, що дозволяють спростити податкове адміністрування цієї групи платників податків.

Основною тенденцією розвитку оподаткування малого бізнесу в економічно розвинених країнах можна вважати прагнення до його максимальної раціоналізації, спрощення, відходу від складних і трудомістких для розробки й впровадження податкових схем.

Список літератури

1. Чубарева Л. І. Малий бізнес: теорія, механізми підтримки становлення та розвитку: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.01 / Л.І. Чубарева; Донец. нац. ун-т. Донецьк, 2016. 20 с.

2. Основні положення законодавства Європейського Союзу щодо визначення та оподаткування малих та середніх підприємств. URL. <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1008.6440.0>.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Пашкуда Тетяна Вікторівна,
Науковий керівник,
к. е. н., старший викладач
Васьківська Софія Олександрівна,
студентка
Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

Вступ. Достатньо складна політична та економічна ситуація в Україні спиняє розвиток туристичної індустрії. Ситуація невизначеності відлякує не тільки українців, а й потенційних іноземних туристів. Саме тому слід створити позитивний імідж країни, шляхом впровадження інформаційних заходів.

Перед плануванням майбутнього маршруту турист обирає для себе зручний транспортний засіб. На сьогоднішній день переваги має залізничний транспорт серед інших видів перевезення, до того ж, подорожі залізницею користуються популярністю серед туристів і закордоном. Варто згадати туристичні залізничні маршрути Європи чи США, де туристи легко подорожують різними містами. Про це свідчить успішність та великий туристичний потенціал цього виду відпочинку.

До переваг залізничного туризму можна віднести можливість використання існуючої інфраструктури та рухомого складу. В чому мета розвитку залізничного транспорту? Перш за все, це збільшення доходності залізниці, адже якщо цей вид транспорту не буде приносити прибуток, тоді він стане економічно не вигідним для власників; по-друге, це задоволення потреб споживачів. Нині для користувачів залізничного транспортування створено усі умови для їхнього комфорту: їжа, напої, туалет, кондиționери, постіль і тд.

Мета дослідження полягає у вивченні проблеми та перспективи розвитку туристичного бізнесу в Україні.

Матеріали і методи. Інформаційна база статті представлена науковими працями вітчизняних та зарубіжних вчених.

Основою дослідження є наукові методи, серед яких доцільно виділити: аналіз і синтез, порівняння, а також систематизацію та узагальнення – під час формулювання висновків у результаті проведеного дослідження.

Результати дослідження. Туризм є одним із найперспективніших напрямків соціально-економічного розвитку регіонів. На сьогоднішній день стримують розвиток туризму багато факторів, серед яких і недосконалість законодавчої бази, і обмеженість асортименту запропонованих послуг, і відсутність коштів на реконструкцію пам'яток історії та архітектурного мистецтва та повноцінної інформації щодо можливих туристичних маршрутів. Цей перелік можна ще і далі продовжувати. В Україні не розвинений сектор туристичної індустрії як такий. Різноманіттям туристичних послуг, можуть похвалитися переважно міста-мільйонери, міста загальнодержавних зон рекреації та туризму, деякі історичні та культурні центри. В той час коли в більшості міст України можна розвивати промисловий, оздоровчий, екологічний, навіть екстремальний та інші види туризму.

Слід відмітити, що об'єктивно наша країна має всі передумови для інтенсивного розвитку внутрішнього та іноземного туризму: особливості географічного положення та рельєфу, сприятливий клімат, цінність природного та історично-культурного потенціалів. На сьогодні українські громадяни є своєрідними інвесторами зарубіжних країн. Туризм, за розрахунками спеціалістів, лише у вигляді податків міг би кожного року приносити в державну казну до 4 млрд. дол. Аналіз сучасного стану вітчизняного туристичного ринку свідчить про те, що розвиток туризму в Україні перебуває лише на початковій стадії.

Туристичний потенціал України використовується не в повній мірі. Менеджмент у цій сфері ще відстає. Туристи, в основному, їдуть до Києва, Львова, на Закарпаття, а в недавньому минулому – до Криму. Що ж стосується інших міст і регіонів нашої країни, то там теж є потенціал для організації

доступного та цікавого відпочинку. Кожне місто України славиться чимось особливим, наприклад, Полтава – галушками, Вінниця – фонтанами, а Умань – своїм легендарним парком Софіївка. Таких прикладів можна навести до кожного містечка нашої неньки.

В Україні існує безліч пляжних курортів. Незважаючи на втрату Криму, в Україні є популярні пляжні курорти на узбережжі Чорного моря – Коблеве і Затока. Затока в Одеській області, має репутацію найбільш галасливого та молодіжного курорту в Україні. Повною протилежністю Затоки, є тихий курорт Сергіївка, де знаходяться бальнеологічні санаторії.

Основними туристичними напрямками для зимового відпочинку в Україні є курорти ІваноФранківської, Львівської й Закарпатської областей. Туристів приваблюють живописні краєвиди Карпат, кристально чисте повітря, лижні траси. З метою лікування та відпочинку у санаторіях України ідуть до Трускавця, Моршину, Східниці та курортів Закарпаття.

Як бачимо, Україна має досить великий потенціал для розвитку туризму, а всесезонність туристичної сфери відкриває великі можливості для отримання прибутків.

Однак існує багато проблем, які стримують розвиток туристичного бізнесу в Україні. Однією з таких проблем є туристична інфраструктура. Сьогодні в країні переважну кількість закладів для розміщення туристів складають великі комплекси, які збудовані ще у часи СРСР. Головною проблемою є низький рівень комфорту та невідповідність сучасним стандартам якості. Таким чином, значна частина об'єктів туристичної інфраструктури потребує кардинальних змін, які будуть відповідати міжнародним стандартам. Також, оновлення та реконструкції потребують пам'ятки культури та архітектури.

Наступною проблемою є низький рівень обслуговування туристів та майже відсутність кваліфікованих кадрів в даній сфері. В Україні діє ряд учбових закладів, які навчають спеціалістів у сфері туризму, але ці спеціальності здебільшого є новими, тому немає достатнього освітнього та

практичного досвіду, і як наслідок, часто персонал не відповідає кваліфікаційним потребам світових стандартів.

Потребує розробки також і механізм виконання стратегічних рішень державних органів влади. Зокрема, йдеться про видання на їх підставі відповідних підзаконних актів, які б сприяли зростанню соціально-економічної ефективності туризму в Україні та поповненню бюджетів усіх рівнів. Необхідно також спростити прикордонні і митні формальності.

Незадовільний стан дорожнього покриття, низький розвиток єдиної транспортної мережі, відсутність інформаційного облаштування – все це характеризує нинішній стан транспортної інфраструктури більшості рекреаційних територій. Звичайно, для вирішення всіх перелічених проблем необхідне значне фінансування. При цьому потрібно, щоб інвестори отримали дієвий механізм сприяння інвестиціям, інакше для них це просто буде не вигідно. На сьогодні головною метою розвитку туристичної сфери є створити конкурентоспроможної туристичної бази, яка здатна буде задовольнити потреби відпочинку як і мешканців нашої країни, так і туристів. Тому головним завданням є оптимізація зв'язків туризму і культури. Адже саме національна культурна спадщина в більшості країн є потужним генератором залучення туристичних потоків. Все більше популярності набирають традиції, звичаї, а особливо слов'янських країн.

Також серйозними факторами впливу на розвиток туризму є демографічні зміни, матеріальне забезпечення населення, соціальний стан, рівень освіти, тривалість відпустки, зайнятість та інші чинники. В Україні подорожує, в основному, населення від 25 до 40 років, в той час як в економічно розвинених країнах туристи – це переважно люди старшої вікової групи (понад 60 років).

Поступове збільшення кількості працюючих, забезпечення більш високого доходу, зростання рівня освіти розширяють такі сегменти туристичного ринку, як поїздки з метою відпочинку і в період відпусток, відвідування тематичних парків, скверів і культурних заходів, здійснення ділових поїздок, короткочасних подорожей і турів вихідного дня тощо.

Складна політична ситуація, воєнні дії на території східних регіонів держави, а також високий рівень злочинності, особливо в туристичних регіонах країни також мають негативний вплив на туристичну привабливість України. Люди хвилюються за своє життя, тому й уникають країни, де відбуваються воєнні дії.

Висновки. Отже, туристична галузь відіграє важливе економічне і соціальне значення для нашої держави. Розвиток туризму сприятиме створенню нових робочих місць та отриманню додаткових надходжень до бюджету, що підтримає як зростання добробуту населення так і життя в країні в цілому. Існує багато проблем, які потребують вирішення: удосконалення законодавства, оновлення інфраструктури, підвищення кваліфікаційного рівня існуючого персоналу та навчання нових кадрів, вирішення транспортної проблеми та подолання політичної кризи, що дозволить туристичному ринкові України перейти на нову, вищу ступінь та стати одною з провідних туристичних країн.

Список літератури:

1. Беспала О. А. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку туристичного ринку в Україні / О. А. Беспала // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2017. – № 6 (34). – С. 9-17.
2. Статистичний щорічник Миколаївської області за 2014 рік. ч.І // Головне управління статистики в Миколаївській області. Миколаїв, 2015. 620 с.

ПИВОВАРНИЙ РИНОК УКРАЇНИ В ЧАСИ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Пашкуда Тетяна Вікторівна,
Науковий керівник,
к. е. н., старший викладач
Верчак Анастасія Олександрівна,
студентка
Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

Вступ. Український ринок пива є одним із розвинених галузевих ринків з високим експортним потенціалом. Пивоварна промисловість забезпечує значну кількість робочих місць у сфері роздрібної торгівлі, ресторанного та готельного бізнесів. Станом на 01.01.2020 року кількість зайнятих працівників за КВЕД 11.05 «Виробництво пива» складає 10553 особи [2]. Одне робоче місце в пивній індустрії створює до 5 місць у суміжних галузях. Особливо це стосується тих, хто виробляє обладнання для пивоварних заводів, вирощує пивоварний ячмінь та солод, а також для сфер логістики, сфери послуг та роздрібної торгівлі [1].

Пивоварна галузь є бюджетоутворюючою. Надходження від акцизного податку за вироблену продукцію до бюджету в 2020 році майже 4,7 млрд грн (рис.1). Пиво це лідер продажу в сегменті алкогольних напоїв із часткою 35%.

Мета дослідження полягає у вивченні проблем та перспектив розвитку пивоварного ринку України в часи пандемії COVID-19.

Матеріали і методи. Інформаційна база статті представлена науковими працями вітчизняних та зарубіжних вчених.

Основою дослідження є наукові методи, серед яких доцільно виділити: аналіз і синтез, порівняння, а також систематизацію та узагальнення – під час формулювання висновків у результаті проведеного дослідження.

Результати дослідження. Усього в Україні 241 пивоварня, серед них — 204 малі пивоварні з об'ємом виробництва до 300 000 л. Малі пивоварні виробляють крафтове пиво, проте його частка складала близько 3% від усього ринку пива у 2020 році [1].

Наразі в Україні ставка акцизного податку на пиво становить 2,78 грн на 1 літр пива. Разом з тим, така ставка є однаковою як для великих, так і для малих пивоварних заводів, при тому, що у ряді європейських країн малі виробники можуть сплачувати акциз з 1 літра пива до 50% менший, ніж великі пивні заводи [3].

Вітчизняний ринок пива є висококонсолідованим, а найбільшими його представниками є такі: ПАТ «САН ІнБев Україна» ПАТ «Карлсберг Україна», ПрАТ «Оболонь» та ТЗОВ «Перша приватна броварня».

Частка обсягу виробництва пива великими та середніми підприємствами (9 виробників пива) складає 87% від загального обсягу виробленого пива в Україні. Як правило, пивоварні заводи здійснюють реалізацію пива через: бари, паби, кафе, ресторани, а також готелі (канал «on-trade» реалізації кінцевому споживачу); супермаркети, магазини алкогольних напоїв та магазини-кіоски (канал «off-trade», реалізація товару посереднику). Із загального обсягу роздрібного товарообігу пива обсяг пива, яке було вироблено на території України, склав 16,8 млрд грн, тобто близько 92%.

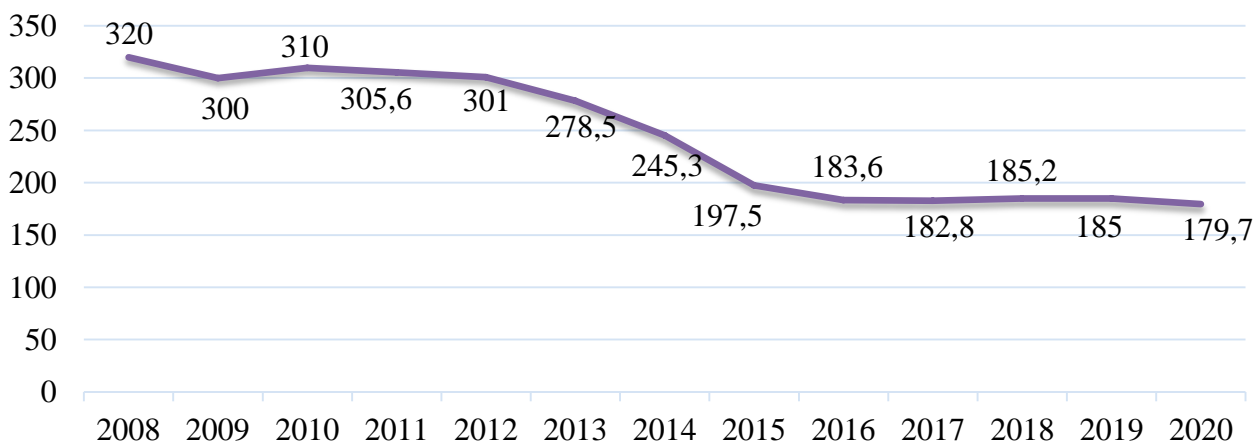

Рис. 1. Обсяги виробництва пива в Україні за 2008-2020 рр, млн.дол.*

*Сформовано автором заданими Державної статистики України [2]

Аналізуючи обсяг виробництва, спершу звернемо увагу на так звані «доковідні часи», бачимо, що починаючи з 2013 року обсяги виробництва починають стрімко падати (рис. 1). Криза в країні, анексія Криму, військові дії

на Сході країни негативно вплинули на результати пивної економічної діяльності. Зокрема закриття заводів на сході країни через проведення військових дій; заборона на рекламу пивної продукції; введення ліцензування на торгівлю пивними напоями; зниження рівня доходів населення, а також підвищення цін на сировину.

Починаючи з 2016 року обсяг виробництва пива мав невеликі різновекторні відхилення та коливався у межах 183-185 млн дал. Проте починаючи з 2019 року – бачимо зменшення з 185 до 179,7 млн дал у 2020 р.

Хоча на сегмент HoReCa, зокрема ресторани, і до пандемії припадала незначна частина продажів пива в Україні, але під час пандемії, через припинення росту ринку, показник знизився ще сильніше.

У 2019 на частку кафе, барів і ресторанів в Україні припадало 8,9% продажів, а в 2020-му частка цього каналу впала до 6,4% від всього ринку пива. У 2021 спостерігається часткове відновлення сегмента HoReCa, але його частка все ще є нижче 2019 року [4].

Заборона на роботу ресторанів під час пандемії, втім, не так сильно торкнулася вітчизняний ринок пива, якщо порівнювати його з Західною Європою. Так в Бельгії та Великобританії через HoReCa продають 40-50% пива, а "ресторани там були закриті набагато довше, ніж в Україні"[4].

Висновки. Незважаючи на скорочення обсягів виробництва, закриття виробничих майданчиків та наявність олігополії на ринку, перспективи розвитку пивної галузі в Україні все ж таки є.

Список літератури:

1. Пивна справа 3-2021. Ринок пива України. Міжнародний аналітичний журнал «Пиво». URL: <https://pivnoe-delo.info/2021/04/15/brdo-provel-analiz-ukrainskoj-pivovarennoj-otrasli-i-podgotovil-programmnyj-dokument/>
2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

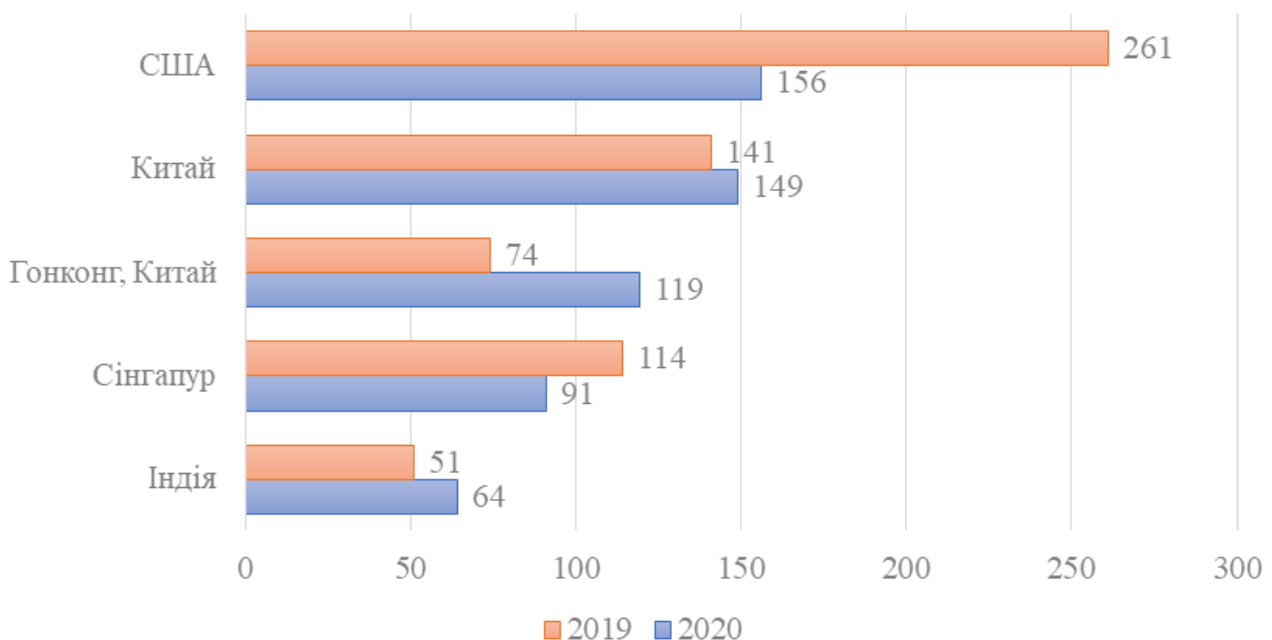
3. «Ресурсний законопроект Кабміну: які податки хочуть підвищити в Україні. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/06/08/infografika/finansy/resursnyj-zakonoprojekt-kabminu-yaki-podatky-hochut-pidvyshhyty-ukrayini>

4. Розмова про пиво. В Україні закрилося 15–20% ресторанів — інтерв'ю з топ-менеджером компанії AB InBev Efes. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/economics/ukrajinci-stali-kupuvati-menshe-piva-novini-ukrajini-50148827.html>

ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЙ: СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Пашкуда Тетяна Вікторівна,
науковий керівник,
к. е. н., старший викладач
Крикун Антоній Володимирович,
студент
Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна

Вступ. Аналіз структури інвестицій слід здійснити на прикладі США, оскільки ця країна займає лідерські позиції у світовій економіці досить тривалий період часу, не тільки в кількості прямих іноземних інвестицій (рис. 1), а й як лідер по світовому номінальному ВВП (рис. 2) і ВВП на душу населення, але програє по рівню паритету купівельної спроможності.

**Рис. 1. Порівняння прямих іноземних інвестицій, 2019-2020
(в мільярдах доларів) [3]**

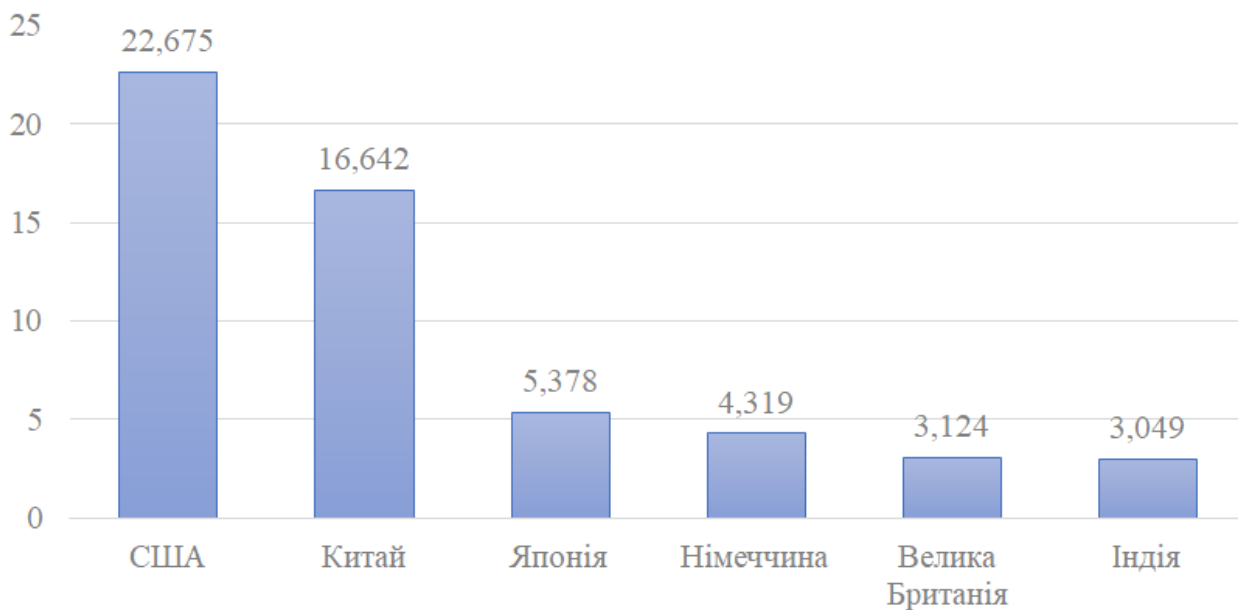

Рис. 2 Рівень ВВП країн світу в 2020 р., трильйони дол. США

У глобальному масштабі обсяг іноземних інвестицій у рік пандемії знизився на 42% — із \$1,5 трлн у 2019 році до \$859 млрд за підсумками 2020-го. Цей показник став найменшим у 21 столітті. Навіть у період світової фінансової кризи обсяг інвестицій був приблизно на 20% вищий за нинішній рівень. За оцінками ЮНКТАД, у Європейському союзі обсяг залучених у 2020 році іноземних інвестицій упав на 71%.

Для всього світу Сполучені Штати є чудовим місцем для ведення бізнесу. У США є закони, досвід, робоча етика і робоча сила світового класу, які потрібні бізнесу для успіху. Фактично, США дев'ять років поспіль займають перше місце в рейтингу країн-учасниць для іноземного бізнесу. У Міністерстві торгівлі є програма, яка спеціалізується на залученні ПІІ - SelectUSA - і з моменту свого заснування вона сприяла вхідним інвестиціям на суму понад 84 мільярди доларів, створюючи та/або зберігаючи понад 106 000 робочих місць у США.

Мета дослідження полягає у вивченні проблеми залучення прямих іноземних інвестицій у світі та формулюванню пропозицій щодо напрямків її вирішення.

Матеріали і методи. Інформаційна база статті представлена науковими працями вітчизняних та зарубіжних вчених.

Основою дослідження є наукові методи, серед яких доцільно виділити: аналіз і синтез, порівняння, а також систематизацію та узагальнення – під час формулювання висновків у результаті проведеного дослідження.

Результати дослідження. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) - це форма участі іноземного капіталу в реалізації інвестиційних проектів на території держави- одержувача інвестицій, яка є довгостроковими капіталовкладеннями іноземного інвестора у виробничі, торгові та інші комерційні підприємства з метою отримання прибутку [1].

Основними типами прямих іноземних інвестицій зазвичай бувають:[2]

- а) створення спільних підприємств;
- б) започаткування діяльності дочірніх підприємств;
- в) укладання ліцензійних угод з вітчизняними фірмами;
- г) придбання неконтрольних пакетів акцій вітчизняних фірм-одержувача;
- д) купівля контрольних пакетів акцій у підприємств, що їх випускають і реалізують

Основні методи ПІІ:

1. Створення за кордоном філії або підприємства, що знаходиться у 100% власності інвестора;
2. Поглинання чи купівля іноземного підприємства;
3. Фінансування роботи філій;
4. Набуття майнових прав: прав користування землею, природними ресурсами тощо;
5. Надання прав на використання ноу-хау , технологій та ін;

Типи ПІІ [2]:

- 1) горизонтальні ПІІ – це прямі інвестиції в підприємства за кордоном в межах однієї галузі для виробництва продукції, що раніше вироблялася інвестором в його країні. Спонукальним мотивом для них є митні тарифи, зменшення транспортних витрат та ефект масштабу виробництва;

2) вертикальні ПП – це інвестиції в галузі, що належать до різних стадій виробництва окремого продукту. Дають компанії змогу замінити окремі частини внутрішньофірмових систем виробництва та збуту на неефективних ринках.

Багатонаціональні компанії США інвестують майже в кожен країну, але їх інвестиції в філії в п'яти країнах становили більше половини загальної позиції на кінець 2020 року. Прямі інвестиції США за кордоном були найбільшими у Сполученому Королівстві (890,1 мільярда доларів США), далі йдуть Нідерланди (844,0 млрд доларів) і Люксембург (759,4 млрд доларів). У п'ятірку лідерів увійшли Канада (422,2 млрд доларів) та Ірландія (390,3 млрд доларів).

За галузю іноземної філії, що перебуває у прямому володінні, інвестиції були дуже зосереджені в холдингових компаніях, які становили майже половину загальної позиції у 2020 році. Більшість філій холдингу, які належать американським батькам із різних галузей, володіють іншими іноземними філії, які працюють у різних галузях. За галузю материнської американської компанії, інвестиції виробничих транснаціональних корпорацій становили 51,6 відсотка позиції, за ними йдуть компанії у сфері фінансів та страхування (13,9 відсотка). У 2020 році багатонаціональні компанії США отримали дохід у розмірі 452,0 мільярда доларів США від кумулятивних інвестицій за кордоном, що на 13,0% менше, ніж у 2019 році. Дивіденди зменшилися на 124,6 мільярда доларів, або на 30,7%.

Витрати прямих іноземних інвесторів на придбання, створення або розширення бізнесу в США становили 120,7 мільярдів доларів у 2020 році. Витрати знизилися на 45,4 відсотка з 221,2 мільярда доларів у 2019 році і нижче середньорічного показника в 314,4 мільярда доларів за 2014-2019 роки. Як і в попередні роки, переважна більшість загальних витрат становила придбання існуючих підприємств.

За прогнозами аналітиків британського Центру економічних та бізнес-досліджень (CEBR), завдяки пандемії коронавірусу COVID-19 економіка Китаю

обжене американську у 2028 р. – на п'ять років раніше, ніж прогнозувалося раніше. Як зазначають аналітики СЕВР, Китай набагато краще переніс пандемію, і економіка країни відновлюється швидше, ніж американська. Тому США, потрібно розробити план, що до оздоровлення економіки і як найшвидше повертатися в боротьбу за світове панування.

Висновки. Іноземні інвестиції викликають занепокоєння щодо національної безпеки, але поки що, здається, не стримує іноземних інвесторів. Незважаючи на складнощі з національною безпекою, економіка США, поки що, так як зараз на передовій подій йде боротьба за гегемонію, залишається головним напрямком для прямих іноземних інвестицій.

Оскільки темпи економічного зростання в країні збільшуються порівняно з іноземними економіками, прямі іноземні інвестиції, ймовірно, зростуть, оскільки нові інвестиції будуть залучатися до Сполучених Штатів, а існуючі фірми заохочуються реінвестувати прибуток у США, що призведе до над глибокої кризи Американського циклу накопичення капіталу і як результат призведе до зміни світового гегемону.

Список літератури:

1. Foreign Direct Investment, United Nations Conference on Trade and Development.
2. Тесля С. М. Прямі іноземні інвестиції як економічна категорія, їх суть та класифікація / С. М. Тесля // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009.
3. World Investment Report 2021, United Nations, 2021

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Пашкуда Тетяна Вікторівна,

Науковий керівник,

к. е. н., старший викладач

Лимар Вероніка Дмитрівна,

студентка

Київський національний торговельно-економічний університет

м. Київ, Україна

Вступ. В сучасних умовах туризм є однією з головних сфер економіки України, яка швидко розвивається, підіймає імідж держави, створює нові робочі місця, завдяки їй підвищується конкурентоспроможність національного туризму. Але не все так добре для українського бізнесу як здається на перший погляд. Насправді внутрішній туризм не є таким розвинутим як закордонний. І це є проблемою для внутрішніх місцевих курортів.

Рис. 1. Динаміка кількості туристів, обслугованих туроператорами та тур агентами, за видами туризму у 2016-2020 рр.

За даними з рисунку 1, поїздки закордон користуються набагато більшою популярністю ніж внутрішні. З кожним роком кількість туристів, що виїжджають у відпустку за кордон збільшується аж до 2019 року, і одразу різкий спад у 2,5 рази в 2020 році у зв'язку з епідемією коронавірусу. Внутрішні поїздки

складають лише 11 частину і у 2020 р. скоротилися вдвічі порівняно з 2019 р. Щодо в'їзних туристів можна побачити сумну статистику, адже їх майже немає, і це каже про проблеми українського туризму.

Мета дослідження полягає у вивченні проблем та перспектив розвитку ринку туристичних послуг України в часи пандемії COVID-19.

Матеріали і методи. Інформаційна база статті представлена науковими працями вітчизняних та зарубіжних вчених.

Основою дослідження є наукові методи, серед яких доцільно виділити: аналіз і синтез, порівняння, а також систематизацію та узагальнення – під час формулювання висновків у результаті проведеного дослідження.

Результати дослідження. Відповідно до маркетингових досліджень ринку туристичних послуг, що проведені Всесвітньою організацією туристичних послуг, причини занепаду українського туризму наступні:

- нехтування міжнародним досвідом розвитку туризму;
- відсутність послідовної державної політики в галузі;
- неефективна діяльність влади у сфері туризму;
- відсутність належних умов для розвитку туризму, податкового і фінансового стимулювання державою експорту туристичних послуг і вітчизняних туроператорів;
- незадовільна робота по формуванню та зміцненню туристичного іміджу України, розробки та просування національного туристичного продукту на міжнародному та внутрішньому ринках [1].

Статистичні дані з таблиці 1 кажуть, що найпопулярнішою країною для закордонних поїздок виявилась Польща через свою територіальну і культурну близькість до України. На другому місці йде Російська Федерація, куди здійснюють вдвічі менше поїздок. Угорщина також є територіально близькою до України, рівно як і Молдова, але менш популярними за Польщу. Туреччина серед морських курортів займає вище місце за Єгипет. Можна побачити, що країни Європи є більш привабливими для туристів ніж країни на інших континентах, бо це є менш затратно по грошам і туди поїхати можна також і на

машині. І цікавим є те, що найбільшими країнами за кількістю українців, метою яких була службова поїздка є Білорусь і Російська Федерація.

Якщо ж подивитися на найбільших туроператорів України, що надають туристичні послуги, то можна побачити, що найпопулярнішими серед них є Anex з 26% а також Join UP! з 23%. Меншу частку займають TUI, Coral Travel та Pegas Touristik з 14, 10 і 7,5% відповідно. Найменш затребуваними туроператорами є TEZ Tour, Компас і TPG [3].

Висновки. Отже, серед українців більш популярним є закордонний туризм, що є величезною проблемою для вітчизняного туризму. Найбільшими країнами за в'їздом українців були територіально близькі країни як Польща, Російська Федерація, Угорщина, Молдова та Білорусь. А серед морських курортів найбільші частки складала Туреччина і Єгипет. Тобто зовнішній туризм хоч і відчув на собі кризу завдяки епідемії коронавірусу, але він поступово відновлюється. А от внутрішній хоч також мав занепад, але швидше реабілітувався, завдяки тому, що українці стали подорожувати Україною.

Список літератури:

1. Волошина М. Аналіз ринку туристичних послуг в Україні: проблеми і перспективи. URL: <https://koloro.ua/ua/blog/issledovaniya/analiz-rynka-turisticheskikh-uslug-v-Ukraine.html>.
2. Сайт державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Сайт мережі турстичних агенцій «Джоін Ап». Найбільші туроператори України. URL: <https://joinuplviv.com/>.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЇ БІЗНЕС ПЛАНІВ

Пашкуда Тетяна Вікторівна,

Науковий керівник,

к. е. н., старший викладач

Семеній Катерина Сергіївна,

студентка

Київський національний торговельно-економічний університет

м. Київ, Україна

Вступ. Бізнес план – це результат роздумів, критичного аналізу та пошуку відповідей на питання реалізації нової ідеї. В наш час бізнес планом користуються в усіх сферах підприємництва. Його розробляють у разі організації нової фірми; об'єднання існуючих підприємств та створення на базі цього інтегрованого організаційно правового утворення; трансформації власності; започаткування зовнішньоекономічної діяльності. Тобто бізнес план — це ретельно підготовлений документ, що розкриває всі сторони будь якого запроєктованого комерційного заходу [1].

Він надає можливість передбачати не лише всі заходи для реалізації нової ідеї, а й визначити необхідне фінансове забезпечення та можливість одержання доходу (прибутку). Таким чином, бізнес план можна вважати формою експертної оцінки доцільності та ефективності здійснення нової підприємницької ідеї підприємства.

Мета дослідження полягає у вивченні проблеми розробки та презентації бізнес-плану.

Матеріали і методи. Інформаційна база статті представлена науковими працями вітчизняних та зарубіжних вчених.

Основою дослідження є наукові методи, серед яких доцільно виділити: аналіз і синтез, порівняння, а також систематизацію та узагальнення – під час формулювання висновків у результаті проведеного дослідження.

Результати дослідження. Бізнес планування включає в себе 3 основні етапи: підготовчий період – підбір виконавців, консультантів та експертів,

постановка завдання і розподіл обов'язків між виконавцями, розробка календарного плану (графіка) виконання робіт, збір вихідної інформації; розробка бізнес-плану; презентація бізнес-плану – доведення основних положень бізнес плану до потенційних інвесторів.

Проте перед тим, як складати бізнес план потрібно визначити цілі власного бізнесу загалом і бізнес-плану зокрема. При цьому визначаються ділові, загальні й особисті цілі, що є основою оцінки успішного бізнес-плану як особистого успіху підприємця. Цілі можна розглядати як бажаний стан справ. Як правило спочатку визначаються загальні цілі, потім виділяються специфічні конкретні, що визначають проміжні етапи в досягненні загальної мети [3, ст.11].

Основними завданнями при розробці бізнес плану є:

- оцінка новизни та прогресивності підприємницької ідеї, її сильних та слабких сторін;
- визначення витрат, фінансових ресурсів та джерел фінансування;
- обґрунтування та вибір стратегії діяльності фірми, визначення концепції її розвитку в період реалізації підприємницької ідеї;
- оцінка кон'юнктури ринку та рівня конкуренції;
- визначення ступеня можливого господарського ризику;
- пошук надійних партнерів для розробки й реалізації інноваційно інвестиційного проекту;
- прогнозування (приблизні розрахунки) очікуваних результатів реалізації нової підприємницької ідеї в перші та наступні три-п'ять років [3].

Кожне завдання плану може бути розв'язане лише у взаємозв'язку з іншими. Центром бізнес-плану є концентрація фінансових ресурсів. Саме бізнес-план виступає важливим засобом збільшення капіталу підприємства. Процес складання плану дає змогу глибоко проаналізувати розпочату справу у всіх деталях. Бізнес-план є основою бізнес-пропозиції у переговорах з майбутніми партнерами, він відіграє важливу роль при комплектуванні основного персоналу підприємства [3, с.31].

Більшість відомих нам світових компаній стали такими завдяки успішній реалізації їх бізнес плану.

Також бізнес планування виступає головним інструментом інвестиційного управління, що дає можливість грамотно вести діалог з міжнародними інвесторами стосовно їх участі у розвитку нових напрямів та діючих сфер діяльності підприємства. Це відбувається за рахунок того, що бізнес план допомагає визначити цілі проекту, структуру, об'єм та графік інвестицій, спрогнозувати фінансові потоки та заплановані результати, а також оцінити ризики та ефективність інвестиційного проекту. Таким чином, через бізнес планування підприємство презентує свій проект, демонструє його переваги та вигоду для інвесторів та самого підприємства.

Під час розробки питань бізнес плану відповідні та вже на стадії проведення експертизи часто виявляються серйозні методологічні помилки, які, у разі реалізації проекту, можуть призвести до істотних фінансових втрат. Це відбувається внаслідок грубих помилок, що завдають розробники та люди, що презентували свій документ. Зазвичай, виділяють дванадцять найпоширеніших помилок, які досі мають місце під час розроблення та презентації бізнес планів та в результаті стають перешкодою для реалізації комерційних ідей підприємства. Наведемо деякі з них:

1. Стилїстика викладу. Орфографія, пунктуація, стиль промови — є важливими складовими бізнес плану.

2. Брак інформації. Бізнес План обов'язково має містити інформацію з таких питань, як клієнти компанії, продукт, маркетинг, фінанси, управлінська команда, конкуренти.

3. Невизначеність результатів. Відсутність чітких результатів практично унеможлиблює фінансування того чи іншого проекту. У цьому випадку інвестор не розуміє до кінця очікування підприємства, мету його проекту та кінцевий результат у вигляді свого прибутку.

4. Заперечення ризиків. При написанні бізнес плану необхідно обов'язково зазначити усі ризики, що супроводжують даний бізнес, адже інвестори не повірять в проект.

5. Відсутність конкуренції. Найпоширеніша помилка, яка простежується під час розроблення бізнес планів, це ситуація, коли підприємство вважає, що воно не має конкурентів.

6. Відсутність детального фінансового прогнозу. Одним з головних розділів будь якого бізнес плану є фінансовий план підприємства, в тому числі його фінансові прогнози, які повинні розвиватися не тільки по роках.

Прогнози необхідно робити помісячно, принаймні для першого року реалізації проекту [1, с.114].

Висновки. Отже, враховуючи усю вище показану інформацію, можна зрозуміти, що жодне підприємство не може успішно працювати без грамотно складеного, правильного бізнес плану. Бізнес план повинен показати переваги вашого продукту, щоб зацікавити інвесторів, але не потрібно робити його ідеальним в їх очах, приховуючи ризики. Розробка бізнес-плану - тривалий і трудомісткий процес, що вимагає зосередження зусиль усієї команди.

Список літератури:

1. Короткова О.В. Особливості розроблення та презентації бізнес-планів. Економічна наука: Інвестиції: практика та досвід, № 14/2013, с. 34-37.
2. Тарасюк Г.М., Шваб Л.І. Планування діяльності підприємства: навчальний посібник. Київ: Каравела, 2003, 432 с.
3. Хандій О.О. Управління персоналом підприємства: концептуальне визначення та механізми розвитку: монографія / О.О. Хандій. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2014. – 240 с.
4. Должанський І.З. Бізнес-план: технологія розробки: навч. посібн. Київ: Центр учбової літератури, 2009. – 384 с.

ВІДОБРАЖЕННЯ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTI БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ У ФОРМАХ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Пінчук Т. А.

к. е. н., доцент

Шмалій А. В.

здобувач

Херсонський національний технічний університет

м. Херсон, Україна

Вступ./Introduction. Фінансова звітність бюджетних установ - це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів установ за звітний період, яка складається для користувачів з метою прийняття відповідних рішень.

Мета роботи./Aim.Методологічно і організаційно звітність є невід'ємним елементом всієї системи бухгалтерського обліку та виступає завершальним етапом облікового процесу, що обумовлює єдність показників, які в ній відображаються, з первинним та обліковими регістрами. Фінансова звітність бюджетних установ складається з дотриманням принципів, що викладені в Законі України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність" [1].

Порядок розкриття інформації за статтями фінансової звітності розпорядниками бюджетних коштів визначає Порядок заповнення форм фінансової звітності в державному секторі від 28.02.2017 № 307 [3].

Матеріали та методи./Materials and methods. Кредиторська заборгованість відображається у розділі II «Зобов'язання» форми №1-дс і поділяється на довгострокові та поточні зобов'язання відповідно до НП(с)БОДС 128 «Зобов'язання»[2]. На практиці виникають саме короткострокові зобов'язання, тобто поточна кредиторська заборгованість, які мають бути оплачені у строк до 12 місяців.

Розглянемо характеристику заповнення форми №1-дс «Баланс», а саме II розділу «Зобов'язання» у розрізі поточних зобов'язань (табл. 1)

Таблиця 1

**Характеристика заповнення II розділу «Зобов'язання»
у розрізі поточних зобов'язань форми №1-дс «Баланс»**

Назва рядка	Код рядки	Характеристика рядка
1	2	3
за платежами до бюджету	1540	Відображаються зобов'язання за податками, зборами, платежами, які нараховуються та сплачуються до бюджету відповідно до законодавства
за розрахунками за товари, роботи, послуги	1545	Відображаються зобов'язання за розрахунками з постачальниками та підрядниками за одержані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи і надані послуги
за кредитами	1550	Відображаються короткострокові кредити, одержані в банках відповідно до законодавства, короткострокові кредити, одержані в банках, які були відстрочені, короткострокові позики, які були одержані з бюджету, банків чи інших юридичних осіб, інша поточна заборгованість за кредитами та позиками у національній та іноземній валютах
за одержаними авансами	155	Відображаються одержані аванси під поставку матеріальних цінностей або під виконання робіт, а також суми попередньої оплати покупцями і замовниками рахунків постачальника за продукцію і виконані роботи, зобов'язання за розрахунками із замовниками за виконані роботи або надані послуги, реалізовані готові вироби
за розрахунками з оплати праці	1560	Відображаються зобов'язання за розрахунками з працівниками, що перебувають і не перебувають у штаті суб'єкта державного сектору, за всіма видами заробітної плати, преміями, допомогою у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю
за розрахунками із соціального страхування	1565	Відображаються зобов'язання за єдиним внеском на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, за видами страхування, передбаченими законодавством, зі сплати штрафних санкцій за виявлені перевітками порушення порядку використання страхових коштів тощо
за внутрішніми розрахунками	1570	Відображаються зобов'язання за розрахунками за операціями з внутрівідомчої передачі виробничих запасів та інших нефінансових активів
інші поточні зобов'язання	1575	Відображаються поточні зобов'язання за цінними паперами, розрахунками з депонентами, за депозитними сумами, розрахунками за страхуванням, за спеціальними видами платежів, операціями зі спільної діяльності та іншими кредиторами.

Інформація про обсяги кредиторської заборгованості відображається у Звіті про заборгованість за бюджетними коштами (форми № 7д, № 7м) та Звіті

про заборгованість за окремими програмами (форми № 7д.1, № 7м.1).

Звітність за формою № 7д, № 7м складають окремо про заборгованість за коштами, отриманими із загального та спеціального фондів. Зведені звіти складаються за всіма кодами програмної класифікації видатків та кредитування державного бюджету і за всіма кодами тимчасової класифікації видатків та кредитування місцевих бюджетів за загальним та спеціальним фондами бюджетів. На рисунку 1 зображено основні джерела інформації для складання Звіту.

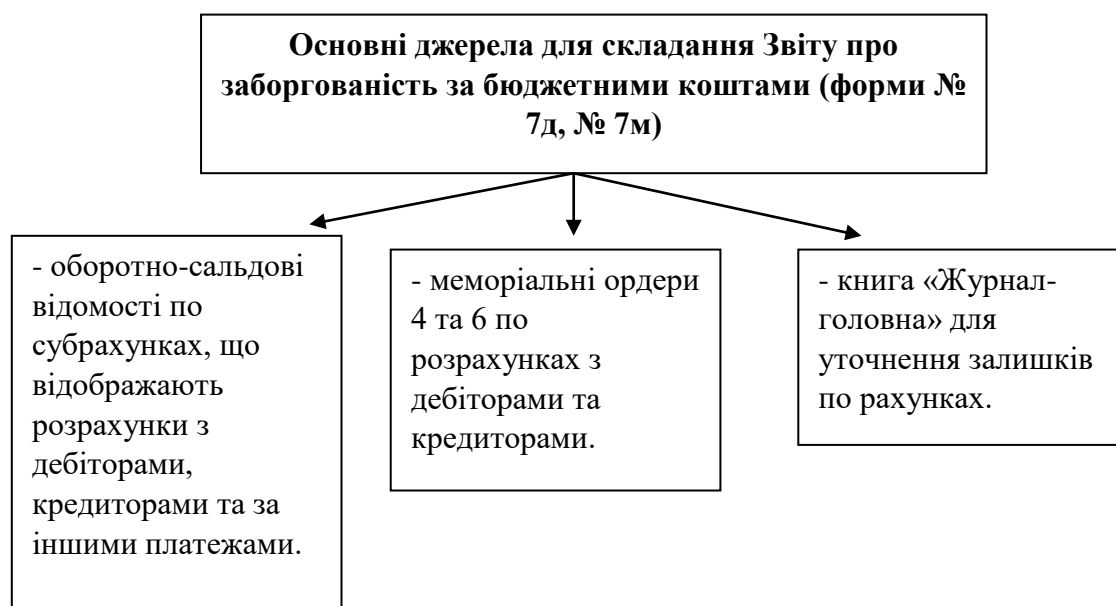

Рис. 1. Основні джерела для складання Звіту про заборгованість за бюджетними коштами (форми № 7д, № 7м)

З метою постійного контролю за ефективним використанням бюджетних коштів та погашенням заборгованості, що виникла «Звіт про заборгованість за бюджетними коштами» (форма № 7д, № 7м) установи складають щомісячно з підтвердженням поданих даних в кварталних та річних звітах. Звітність про заборгованість бюджетних установ подається як в органи Державної казначейської служби, так і до установи вищого рівня. Форма для подання звіту затверджена Міністерством фінансів України за погодженням з Державною казначейською службою.

У формах № 7д, № 7м видатки відображають за кодами економічної класифікації видатків відповідно до кошторису установи. Суми заборгованості,

які відображаються на початок звітнього року, повинні бути тотожними даним про заборгованість на кінець попереднього року. До форми № 7д, № 7м не включається заборгованість за виплатою допомоги і компенсацій громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, за внутрішньовідомчими розрахунками з централізованого постачання запасів, розрахунки за депозитними операціями, довгострокові зобов'язання, короткострокові позики, поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, короткострокові векселі видані, заборгованість за недостачами і крадіжками коштів та матеріальних цінностей, розрахунки з депонентами, та заборгованість за іншими сумами, що підлягають утриманню в установленому порядку [4, с.113].

Висновки./Conclusions. Елементи бюджетної звітності додатково розкриваються у довідках, до яких відноситься прострочена кредиторська заборгованість. Така довідка включає інформацію про причини виникнення простроченої кредиторської заборгованості загального фонду. Відповідно, причини виникнення простроченої кредиторської заборгованості спеціального фонду залишаються нерозкритими. У зв'язку із цим у бюджетних установах, потрібно формувати довідку про причини виникнення простроченої кредиторської заборгованості спеціального фонду.

Усі розрахунки одержувачами бюджетних коштів на кінець звітнього року мають бути завершені в межах бюджетних асигнувань, відповідно обсяги дебіторської та кредиторської заборгованості на звітну дату ними не визначаються та в бюджетній звітності не відображають.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України [Електронний ресурс]: від 16. 07. 99 № 996-XIV, редакція від 02.04.2020 на підставі 540-IX,// Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 128 “Зобов'язання”: затв. наказом Міністерства фінансів

України від 24.12.2010 № 1629. Режим доступу:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0093-11>.

3. Про затвердження Порядку заповнення форм фінансової звітності в державному секторі: Наказ Міністерства фінансів України від 28.02.2017 № 307. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0384-17>.

4. Карпенко Н. Г. Звітність бюджетних установ / Карпенко Н. Г., Дорогань-Писаренко Л. О., Аранчій Я. С., Ліпський Р. В. (вид. 2-е доп. та перер.) – Полтава: РВВ ПДАА, 2018. – 262 с.

СУЧАСНИЙ СТАН НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Пономарьова О. Б.,

старший викладач
кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Університету митної справи та фінансів

Беляєва Ю. А.,

Бабанова Д. В.

студенти Університету митної справи та фінансів

Фінансова нестабільність та демографічне навантаження, що з кожним роком змінюється у додатньому напрямку, постійний дефіцит Пенсійного фонду та збільшення обсягу коштів Державного бюджету на його покриття, високий рівень тінізації економіки та низький рівень заробітних плат свідчать про неспроможність пенсійної системи України гарантувати гідний рівень життя населення. Це і є витоками складних питань дослідження розвитку недержавного пенсійного забезпечення (НПЗ) та його розбудови, яке піднімається з кожним роком все частіше. Тому, в сучасних умовах, досить актуальним є здійснення оцінки сучасного стану недержавного пенсійного забезпечення та визначення напрямків подальшого його розвитку.

Як показує світовий досвід, розвиток недержавного пенсійного забезпечення є невід'ємною складовою успішного розвитку країни в умовах ринкової економіки, адже кошти вкладені до НПЗ не тільки в майбутньому забезпечать стабільний дохід пенсіонерам, а й сьогодні працюють на користь національної економіки та підприємств, адже вони повертаються до підприємств у вигляді інвестиційного капіталу.

Україна формує класичну трирівневу пенсійну систему. Недержавне пенсійне забезпечення - третій рівень, його створено у вигляді добровільного недержавного забезпечення за пенсійними схемами з певними внесками. Його основу становлять недержавні пенсійні фонди (НПФ), діяльність яких у країні поки що не можна назвати активною та компанії за страхування життя.

Аналіз функціонування недержавного пенсійного забезпечення України слід розпочати з дослідження динаміки зміни загальної вартості активів недержавних пенсійних фондів, в порівнянні з пенсійними внесками, суми інвестиційного доходу, прибутку від інвестування активів недержавного пенсійного фонду та суми витрат, що відшкодовується за рахунок пенсійних активів. Інформацію щодо зміни в часі названих вище показників функціонування вітчизняного НПЗ представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка базових показників функціонування недержавного пенсійного забезпечення в Україні

Показник	Станом на кінець року						Сер.річ. темп приросту, %
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Загальна вартість активів НПФ, млн грн	2469,2	1980	2138,7	2465,6	2745,2	3143,3	1,11
Пенсійні внески, всього, млн грн	1808,2	1886,8	1895,2	1897,3	2000,5	2160,8	1,09
Пенсійні вилати, млн грн	421,4	557,1	629,9	696,3	809,9	947,4	1,21
Сума інвестиційного доходу, млн грн	1266	872,2	1080,5	1455,5	1767,7	2200	1,19
Прибуток від інвестування активів недержавного пенсійного фонду, млн грн	1095,0	657,0	834,8	1183,9	1440,5	1810,9	1,2
Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, млн грн	171	215,2	245,7	271,5	327,2	389,1	1,21
Частка витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів у сумі інвестиційного доходу	13,51	24,67	22,74	18,65	18,51	17,69	-

Джерело: складено авторами із застосуванням даних Нацкомфінпослуг

За даними табл.1. можна зробити висновок, що у період з 2014 р. по 2019 р. загальна вартість активів недержавних пенсійних фондів зросла на 27,3 % з 2469,2 млн грн до 3143,3 млн грн. Щорічно зростала сума пенсійних внесків з

1808,2 млн грн до 2160,8 млн грн, що означає в середньому 9% зростання з кожним наступним роком. Водночас пенсійні виплати зросли більше ніж вдвічі, при тому, що прибуток від інвестування активів недержавного пенсійних фондів зріс на 65,4%. Водночас пенсійні виплати зросли більше ніж вдвічі, при тому, що прибуток від інвестування активів недержавного пенсійних фондів зріс на 65,4%. Значної уваги привертає динаміка суми витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, середньорічні темпи приросту даного показника становили 21%, що призвело до зростання в 2,27 разів за останні шість років.

Таким чином, на сьогоднішній день, проблема розвитку недержавного пенсійного страхування полягає у недостатній обізнаності людей із нововведеннями. Негативно також впливає на діяльність недержавного фонду те, що за своєю структурою та принципами роботи він нагадує кредитні та страхові компанії, рівень довіри до яких серед населення України сьогодні не є надто високим.

Отже, у системі недержавного пенсійного забезпечення перш за все необхідним є стимулювання корпоративних програм через податкові пільги, податкові відрахування, введення цільових пенсійних планів з державною підтримкою окремих категорій громадян, виховання самостійного планування та відповідальності за формування майбутніх пенсій у громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Т. В. Кулініч, І. Р. Жайворонок Тенденції розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні. *Економіка та держава*. 2020. № 12. С 72-76.

2. О. В. Марценюк-Розарьонова, О. А. Озвенчук Стан та перспективи розвитку недержавного пенсійного страхування в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/10_2018/24.pdf.

3. Звіт про результати діяльності КНПФ НБУ. URL: [https://knpf.bank.gov.ua/uchasnykam/zvitnist_Text.html]

ФІНАНСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ОНОВЛЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА ДЕРЕВООБРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Попова Ганна Юріївна,

к. э. н., доцент

Донбаська національна академія будівництва і архітектури
м. Краматорськ, Україна

Вступ./Introduction. Деревообробна промисловість України має позитивні передумови виходу на міжнародний ринок, за допомогою випуску більш якісної продукції на імпортованому високотехнологічному обладнанні, з порівняно не високою вартістю, яка була досягнута за рахунок низької заробітної плати та дешевої сировини. Ці питання досліджувались у чисельних працях вітчизняних науковців: наприклад, роль інвестицій як ключового елемента розвитку високотехнологічного деревообробного виробництва – в роботі А. А. Терехух та Н. П. Яворської [1]; загальногалузеві тенденції, сучасний стан функціонування галузі, її ресурсне забезпечення – в роботі В. П. Андришина [2]; виробничий та експортний потенціал деревообробних виробництв, їх спеціалізація за основними видами продукції – в роботі С. О. Іщук С. О. та Л. П. Коваль [3]; тощо. Але фінансування технологічного оновлення потребує дослідження в умовах конретних підприємств, що обумовлює актуальність роботи.

Мета роботи./Aim. Метою даної роботи є дослідження джерел придбання нового технологічного обладнання підприємства деревообробної галузі.

Матеріали та методи./Materials and methods. Дослідження ґрунтується на наукових працях вітчизняних і зарубіжних вчених, законодавчих і нормативних актах органів державної влади щодо регулювання діяльності підприємств України. У роботі застосовувалися загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Інформаційна база дослідження ґрунтується на нормативно-довідковій та науковій літературі. Фактичні дані отримано з

матеріалів фінансової звітності ТОВ «Деревообробний комплекс "Промліс"» (м. Краматорськ).

Результати та обговорення./Results and discussion. Розглянемо деякі аспекти фінансування технологічного оновлення ТОВ «Деревообробний комплекс "Промліс"», розташованого в Краматорську Донецької області. ТОВ «Промліс» - це підприємство, яке має багатопрофільне виробництво по обробці дерева. Виробництво засноване на гранично-повному технологічному циклі переробки круглого лісу. Основні види продукції – це євробус 3-х шаровий клеєний; євровагонка (15 x 80 мм); блок хаус (євровагонка) (26 x 85 мм); дошка підлоги 22 мм; погонаж.

Технологічне оновлення передбачає придбання нової лінії з виробництва дерев'яних плит. Економічний ефект від застосування цього обладнання складається з наступного:

- повне використання характеристик і властивостей матеріальних ресурсів, що застосовуються;

- розширення клієнтської бази;

- зниження витрат на виробництво за рахунок найкращого застосування маси сировини й матеріалів і, як наслідок, скорочення відходів;

- створення оптимальних розмірів запасів сировини, додержання режимів виробництва й нормативного виходу продукції;

- підвищення рівня кваліфікації працівників;

- полегшення і оздоровлення умов праці;

- випуск нових видів продукції.

Тобто ефективність придбання нового обладнання для випуску нових видів продукції для підвищення прибутку підприємства не визиває сумнівів, але проблемним є питання фінансування цих технічних інновацій. Власні джерела фінансування придбання нового устаткування існують, але, враховуючи велику вартість обладнання, яка складає 271360 грн., самофінансування та відволікання такої суми від поточних потреб підприємства є ризикованим. Отже стає питання пошуку альтернативних джерел фінансування технічних інновацій – лізингу чи кредитування.

У табл. 1 наведено переваги лізингу для лізингоотримувача та лізингодавця в процесі фінансування технічних інновацій.

Таблиця 1

Основні переваги лізингу як джерела фінансування технічних інновацій

Для лізингоотримувача	Для лізингодавця
Лізинг зменшує обсяги податку на майно підприємства	Лізинг забезпечує потрібний прибуток на вкладений капітал за більш низького ризику завдяки захисту від неплатоспроможності клієнта
Лізингові платежі відносяться до витрат виробництва	До завершального платежу лізингодавець залишається юридичним власником обладнанням
Відповідно до чинного законодавства до всіх видів рухомого майна можна застосовувати механізм прискореної амортизації	Звільнення від сплати податку на прибуток від реалізації договорів фінансового лізингу з терміном не менше, ніж три роки
Наявність гнучких схем погашення заборгованості	Можливе звільнення в межах чинного законодавства від сплати мита й податків щодо тимчасового ввезеної на певну територію продукції, що є об'єктом міжнародного лізингу

Отже, розглянувши переваги та недоліки лізингових операцій можна стверджувати, що за державної підтримки, хоча б на період становлення, лізинг в Україні може стати дієвим інноваційним інструментом модернізації економіки.

Порівняльну характеристику двох видів фінансування придбання майна – лізингу та банківського кредиту – наведено у табл. 2.

Порівнюючи банківське та лізингове фінансування придбання виробничого устаткування, одразу можна побачити багато переваг на боці лізингового кредиту.

Таблиця 2

Порівняльна характеристика параметрів придбання майна у лізинг та кредит

Параметри	Кредит	Лізинг
Строк розгляду документів	від 1 дня до декількох тижнів	при фінансуванні до 300 тис. грн. – 2-3 робочих дні, вище 300 тис. грн. – в межах 1 робочого тижня
Авансовий платіж	від 30%	від 15%
Розстрочка платежу	на погашення вартості майна	на погашення вартості майна, додаткового обладнання, страхування, інше

Додатковий заклад майна	так	ні
Кількість документів необхідних для оцінки	18-20	8-10
Необхідність нотаріального завірення договору	так	ні
Необхідні договори для підписання	мінімум 4 (договір кредиту, застави, купівлі-продажу, страхування)	максимум 2 (договір лізингу, страхування)
Платежі при складанні угоди фінансування	10-15 (авансовий платіж, страховий платіж, комісія банку за надання кредиту, послуги нотаріуса та ін.)	2 (авансовий платіж, адміністративна комісія)
Щомісячні платежі	погашення тіла кредиту, кредитні платежі, комісія банку за конвертацію валюти, та інші	лізинговий платіж
Мінімальний період діяльності клієнта	від 1 року	від 3-х місяців
Можливість накладання штрафних санкцій	майно може бути предметом податкового арешту, відчуження третіми особами і т.д.	майно не може бути предметом податкового арешту, відчуження третіми особами і т.д.
Можливість отримання майна на заміну	Неможливо	на період лізингу компанія надає можливість отримати підмінне майно

Економічну ефективність лізингової угоди порівняно з банківським кредитуванням розраховано за допомогою інформації табл. 3 - 6.

Таблиця 3

Вихідні дані для порівняльного аналізу джерел фінансування

Найменування показнику	Кредит	Лізинг
1	2	3
Вартість майна, грн.	271360	271360
Авансовий платіж, %	30	15
Ставка кредиту, % річних	20	
Строк угоди, років	3	3
Період здійснення платежів	щоквартально	щоквартально
Коефіцієнт дисконтування, % річних	16	16
Держмито за оформлення застави, % від вартості майна	0,1	-
Нотаріальні послуги за оформлення договору купівлі-продажу, грн.	500	-

Комісія за відкриття рахунку, грн.	95	-
Комісія за касово-розрахункове обслуговування, % від кожного платежу	1	-
Спосіб нарахування амортизації	-	лінійний
Комісія лізингової компанії, %	-	7
Викупна вартість за лізингом, %	-	5

Щоквартальні платежі за кредитом та лізингом наведено в табл. 4 - 5 відповідно.

Таблиця 4

Розрахунок регулярних платежів за кредитом, грн.

Квар-тал	Залишок кредиту, грн.	Тіло кредиту, грн.	Нарахування відсотків	Всього до сплати, грн.	Комісія за КРО, грн.	Загальний платіж, грн.	Коефіцієнт дисконтування	Дисконтований платіж, грн.
1	189960	15830	9498,0	25328,0	253,28	25581,28	0,962	24609,19
2	174130	15830	8706,5	24536,5	245,36	24781,86	0,925	22923,22
3	158300	15830	7915,0	23745,0	237,45	23982,45	0,889	21320,4
4	142470	15830	7123,5	22953,5	229,53	23183,62	0,855	19821,49
5	126640	15830	6332,0	22162,0	221,62	22383,62	0,822	18399,33
6	110810	15830	5540,5	21370,5	213,70	21584,20	0,790	17051,52
7	94980	15830	4749,0	20579,0	205,79	20784,70	0,760	15796,44
8	79150	15830	3957,5	19787,5	197,87	19985,37	0,731	14609,31
9	63320	15830	3166,0	18996,0	189,96	19185,96	0,703	13487,73
10	47490	15830	2374,5	18204,5	182,04	18386,54	0,676	12439,30
11	31660	15830	1583,0	17413,0	174,13	17587,13	0,650	11431,63
12	15830	15830	791,5	16621,5	166,21	16787,71	0,625	10492,32
Разом	-	189960	61737,0	251697	251697	254213,97	-	202371,88

Таблиця 5

Розрахунок регулярних платежів за лізингом, грн.

Квартал виплат	Погашення вартості, грн.	Комісійний платіж, грн.	Загальний платіж, грн.	Коефіцієнт дисконтування	Загальний дисконтований платіж, грн.
1	18091,3	1266,4	19357,7	0,962	18622,1
2	18091,3	1266,4	19357,7	0,925	17905,87
3	18091,3	1266,4	19357,7	0,889	17208,9
4	18091,3	1266,4	19357,7	0,855	16550,8
5	18091,3	1266,4	19357,7	0,822	15912,03
6	18091,3	1266,4	19357,7	0,79	15292,58
7	18091,3	1266,4	19357,7	0,76	14711,8
8	18091,3	1266,4	19357,7	0,731	14150,48
9	18091,3	1266,4	19357,7	0,703	13608,46
10	18091,3	1266,4	19357,7	0,676	13085,8

11	18091,3	1266,4	19357,7	0,65	12582,5
12	18091,3	1266,4	19357,7	0,625	12098,56
Разом	217096,0	15196,8	232292,4		181729,88

В табл. 6 наведено розрахунок реальної вартості проекту фінансування придбання нового обладнання за рахунок кредиту та лізингу.

Таблиця 6

Розрахунок реальної вартості проекту на момент складання угоди, грн.

Назва платежів		Кредит	Лізинг
Єдиноразові початкові платежі	авансовий платіж	81410	40705,5
	держмити за оформлення застави	271,4	
	нотаріальні послуги	500	
	комісія за відкриття рахунку	95	
	разом	82276,4	
Загальна сума регулярних платежів		202371,88	181729,88
Платежі при закінченні строку угоди	викупна вартість майна номінальна	0	18995,9
	викупна вартість майна дисконтована		11872,4
Реальна вартість проекту на момент складання угоди		284648,28	193602,28

Таким чином, економічна ефективність від лізингової угоди складає:

$$193602,28 - 284648,28 = - 91046 \text{ грн.}$$

Отже, якщо підприємство скористається лізингом, то економія дорівнюватиме 91046 грн.

Висновки./Conclusions. У даній роботі наведено дослідження джерел придбання нового технологічного обладнання підприємства деревообробної галузі. Порівнюючи банківське та лізингове фінансування придбання виробничого устаткування, ми дійшли висновку щодо доцільності використання лізингу.

Список використаних джерел

1. Терехух А.А., Яворська Н.П. Інвестиційні аспекти відродження деревообробної галузі України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 20. С. 23-27.

2. Андришин В. П. Загальногалузеві тенденції діяльності деревообробних підприємств в Україні та Закарпатській області. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Випуск 8. Частина 5. С. 55-59.

3. Іщук С. О., Коваль Л. П. Потенціал розвитку деревообробних виробництв у Західному регіоні України та напрями його реалізації. *SOCIO-ECONOMIC PROBLEMS OF THE MODERN PERIOD OF UKRAINE*. 2020. Випуск 1 (141). Стор. 45-51.

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Самойленко Вікторія Вікторівна,

к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту, логістики та інновацій
Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця
м. Харків, Україна

Вступ. Проблеми створення досконалішої системи управління конкурентоспроможністю підприємства набули надзвичайної актуальності в сучасних умовах ринкової економіки. Тому значна частка наукового потенціалу сьогодні спрямована на вирішення питань щодо процесів пошуку, формування, адаптації до особливостей національної економіки, розвитку моделей управління конкурентоспроможністю підприємством.

Мета роботи. Аналіз вітчизняної та зарубіжної економічної літератури показує, що при визначенні термінологічного апарату теорії управління конкурентоспроможністю не було сформовано чіткого та однозначного вибору об'єкта дослідження. Зміст поняття конкурентоспроможності підприємства пропонується трактувати як динамічну характеристику здатності підприємства адаптуватися до змін зовнішнього середовища шляхом формування певного рівня конкурентних переваг. Отже, управління конкурентоспроможністю підприємства, перш за все, повинно ототожнюватися з розробкою системи, що забезпечить його конкурентними перевагами в існуючих умовах ринку.

Конкурентні переваги – це ті характеристики, які створюють для організації, що виробляє або реалізує даний продукт, певні переваги над конкурентами; будь-які інновації, що дають реальне збільшення бізнес-успіху [1].

Матеріали і методи. Роботи вчених-економістів, що присвячені питанням управління конкурентоспроможністю, спрямовані на вирішення проблеми формування концептуальної моделі управління конкурентними перевагами. Під концептуальною моделлю управління конкурентними

перевагами підприємства автори розуміють основні теоретичні положення і принципи формування, реалізації та вдосконалення системи управління, які базуються на дослідженнях категоріального апарату теорії конкуренції, законах функціонування ринку й підприємств, використанні існуючих методологічних підходів і системи принципів управління. Така концептуальна модель дозволяє визначити сутність системи конкурентних переваг підприємства, цілі і функції, методи, інструментарій, стратегії управління. Повне формування концептуальної моделі управління конкурентними перевагами підприємства неможливе без досконалого розгляду кожного з етапів.

Результати. До трактування поняття управління конкурентоспроможністю підприємства існує декілька підходів, що може гарантувати найбільш повне розуміння даного терміну. Процесний підхід характеризує управління конкурентними перевагами як процес формування, створення, реалізації, використання, підтримки та розвитку конкурентних переваг підприємства, який реалізується функціональними сферами діяльності підприємства і проявляється у положенні підприємства на ринку [2]. Процес управління конкурентними перевагами носить стратегічний характер та орієнтований на перспективу. Його організація базується, виходячи з вимог і тенденцій змін зовнішнього середовища підприємства.

Управління конкурентними перевагами має особливе значення для досягнення конкурентоспроможності. З погляду системного підходу, управління конкурентними перевагами становить систему взаємозалежних елементів (цілей та критеріїв їх досягнення, функцій, органів управління, інформації, методів, моделей, результатів діяльності), взаємодія між якими забезпечує її реалізацію.

Механізм досягнення підприємством стійкого положення на ринку вимагає тісної взаємодії та координації всіх елементів системи конкурентних переваг. Система управління конкурентними перевагами підприємства є відкритою системою, яка піддається впливу факторів внутрішнього і зовнішнього середовища.

Функціональний підхід до управління дозволяє визначити функціональну сутність системи управління конкурентними перевагами як підсистеми управління підприємством на базі виділених функцій управління: формування, створення, реалізація, використання, підтримка та розвиток конкурентних переваг підприємства. Реалізація функцій управління конкурентними перевагами можлива тільки на базі реалізації загальних функцій управління на підприємстві.

Початковим етапом процесу планування при управлінні конкурентними перевагами на підприємстві є визначення цілей та постановка задач на базі аналізу зовнішнього середовища підприємства. Реалізація даних процесів забезпечує високу конкурентоспроможність підприємства та його стійке положення на ринку.

Організація забезпечує ефективне функціонування підприємства, розробку й реалізацію стратегії розвитку, формування структури конкурентного потенціалу й умов його реалізації. Організаційно-функціональне забезпечення відповідає за чітку підготовку й організацію робіт щодо поділу праці за функціональними підсистемами, підрозділами, виконавцями і рівнями управління; створення умов для ефективного виконання робіт з врахуванням відповідного інформаційного, методичного, технічного й кадрового забезпечення.

Координування забезпечує узгодження та взаємозв'язок між цілями і задачами поточного й стратегічного управління, корпоративного та функціонального рівнів управління.

Функції обліку і контролю на підставі зіставлення планових і фактичних параметрів станів системи дозволяють проаналізувати й оцінити процеси формування і розвитку конкурентних переваг підприємства. Оцінка процесів формування і розвитку конкурентних переваг підприємства забезпечує нагляд та перевірку відповідності функціонування підприємства поставленим цілям стосовно встановлених норм, забезпечує перевірку результативності й

ефективності окремих впроваджених заходів щодо формування і розвитку конкурентних переваг підприємства.

Ефективність функціонування системи управління конкурентними перевагами підприємства певною мірою буде залежати від ступеня адаптивності і схильності до змін внутрішнього й зовнішнього середовищ підприємства. Рівень гнучкості системи управління конкурентними перевагами підприємства повинен відповідати мінливості зовнішнього і внутрішнього середовищ [3].

У зв'язку з постійними змінами зовнішнього та внутрішнього середовищ підприємства, швидкістю зміни окремих параметрів і інтенсивністю їхнього впливу на рівень конкурентоспроможності, необхідно дати адекватну оцінку процесам формування і розвитку конкурентних переваг підприємства, визначити критерії оцінки.

Досліджувані процеси необхідно розглядати як динамічну функцію. Для їхнього вивчення необхідно проаналізувати динамічний ряд дискретних оцінок, які характеризують конкурентні переваги підприємства у певний конкретний момент часу. Це дозволить прогнозувати їхні зміни і розробити на цій основі ефективні управлінські рішення.

Застосування динамічного підходу до управління конкурентними перевагами підприємства забезпечує гнучкість цих процесів, готовність до зміни функціонування підприємства. Цей підхід визначає характер аналізу та оцінки процесів формування і розвитку конкурентних переваг підприємства. Для реалізації принципів динамічності і безперервності в оцінці процесів розвитку доцільне створення системи моніторингу на рівні підприємства.

Управління конкурентними перевагами підприємства може розглядатися як процес, спрямований на більш ефективне використання ресурсів підприємства в порівнянні з конкурентами.

Ресурсний потенціал підприємства, необхідний для конкурентної боротьби, складається з досвіду підприємства, інтелектуального капіталу, конкурентних можливостей, унікальних навиків, стратегічно цінних активів та

ринкових досягнень. Наявність ресурсів і можливостей підприємства дозволяють виявити внутрішні переваги, об'єднати усі функціональні сфери його діяльності в єдине ціле і досягти зовнішніх конкурентних переваг на ринку [4].

При визначенні цілей управління конкурентними перевагами необхідно дотримуватися принципу ринкової орієнтації та посилення своєї позиції, оскільки повнота ресурсного потенціалу підприємства залежить від ринкової ситуації. При розробці системи управління конкурентними перевагами підприємства та управлінні ними слід дотримуватися відповідних принципів.

Висновки. Унікальність побудови кожного підприємства не дозволяє сформулювати універсальних рішень в процесі управління. Проте при розробці власної моделі поведінки для формування та подальшого удосконалення системи управління конкурентними перевагами, підприємство повинне орієнтуватися на базові положення та принципи управління.

Розглянута теоретична база дозволяє зробити висновки і сформувати концептуальну основу формування та вдосконалення системи управління конкурентними перевагами у вигляді основних положень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ястремська О. М. Інвестиційна діяльність промислових підприємств: методичні і методологічні засади: Наук. вид. — Харків: ХНЕУ, 2004. — 472 с.
2. Економіка підприємства: Підручник / За заг. ред. С. Ф. Покропівного. — Вид. 2-ге, перероб. та доп. — К.: КНЕУ, 2000. — 528 с.
3. Отенко И. П. Методологические основы управления потенциалом предприятия. Научное издание. — Харьков: Изд. ХГЭУ, 2004. — 216 с.
4. Портер М. Корпоративная стратегия: методика анализа отраслей и конкурентов. — М.: Альбина Бизнес Букс, 2005. — 454 с.

ЗАСТОСУВАННЯ ОБЕРНЕНОГО ПРЯМОЛІНІЙНОГО МЕТОДУ ДЛЯ РОЗРАХУНКУ АМОРТИЗАЦІЇ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

Сук Петро Леонідович,

д. е. н., професор,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Відокремлений підрозділ Національного університету
біоресурсів і природокористування України
“Ніжинський агротехнічний інститут”,
м. Ніжин, Україна

Вступ. Для здійснення діяльності підприємства повинні мати активи. Активи – це ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому [1; 2].

Активи поділяються на оборотні і необоротні.

Оборотні активи – це гроші та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи використання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу. Необоротні активи – всі активи, що не є оборотними [2].

У фінансової звітності Баланс (форма № 1) актив включає три розділи: I “Необоротні активи”, II “Оборотні активи”, III “Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття” [2].

При використанні необоротні активи частинами розподіляють свою вартість у витрати, тому що зношуються поступово протягом багатьох виробничих циклів, а не відразу за одне використання як оборотні активи.

Одним із особливих видів необоротних активів є нематеріальні активи (далі – НА). П(С)БО 8 “Нематеріальні активи” визначено [3, п. 4], що НА – немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований.

До НА відносяться права користування природними ресурсами, права користування майном, права на комерційні позначення, права на об'єкти промислової власності, авторське право та суміжні з ним права [3].

НА можуть мати будь-яку вартість і строк використання, а також багато разів приймають участь у виробничому процесі. По НА нараховують амортизацію.

НА за допомогою амортизації частинами переносять свою вартість на виготовлену продукцію.

Згідно з П(С)БО 8 “Нематеріальні активи” [3, п. 27] метод амортизації НА обирається підприємством самостійно, виходячи з умов отримання майбутніх економічних вигод. Якщо такі умови визначити неможливо, то амортизація нараховується із застосуванням прямолінійного методу. Розрахунок амортизації при застосуванні відповідних методів здійснюється згідно з Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби”.

В МСБО 38 “Нематеріальні активи” [4], в загальноприйнятих принципах бухгалтерського обліку (ЗПБО), кодифікації стандартів бухгалтерського обліку (КСБО) 350 “Нематеріальні активи – гудвіл та інші” [5; 6] і ПБУ 14/2007 “Облік нематеріальних активів” [7] подібне до П(С)БО 8 “Нематеріальні активи” визначення НА і порядок нарахування його амортизації. Тобто в міжнародній практиці для амортизації НА переважним серед багатьох методів є використання прямолінійного методу.

Для амортизації НА можна використовувати будь-які методи амортизації, що передбачені для необоротних активів.

Мета – визначити доцільність застосування оберненого прямолінійного методу для амортизації НА.

Матеріали та методи. Податковим кодексом України [8] і П(С)БО 7 “Основні засоби” [9] визначено одним із методів нарахування амортизації необоротних активів прямолінійний. Розрахунок річної суми амортизації за цим методом визначається діленням вартості, яка амортизується, на очікуваний період часу використання об'єкта необоротних активів.

Для визначення амортизації за прямолінійним методом використовують формулу:

$$PСА = (ПВ - ЛВ) : СКВ,$$

де РСА – річна сума амортизації; ПВ – первісна вартість; ЛВ – ліквідаційна вартість; СКВ – строк корисного використання.

Прямолінійним методом амортизацію можна розраховувати за двома способами: 1) від початкової вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової) вартості необоротних активів. За першим способом амортизацію необоротних активів нараховують відповідно до П(С)БО 7 “Основні засоби” [9]. Другий спосіб можна використовувати в управлінському обліку.

Доцільно в бухгалтерському обліку, зокрема в управлінському обліку, для нарахування амортизації НА використовувати обернений прямолінійний метод, який є протилежний до прямолінійного методу, що розрахований за другим способом, тобто від залишкової (балансової) вартості необоротних активів.

Обернений прямолінійний метод ґрунтується на основі 2-го способу прямолінійного методу, що розраховується від залишкової (балансової) вартості необоротних активів.

Щоб визначити амортизацію за оберненим прямолінійним методом, потрібно спочатку розрахувати річні суми амортизації за 2-м способом прямолінійного методу і переставити навпаки: останній рік взяти як перший, передостанній як другий і т.д.

На прикладі проілюстровано використання двох способів прямолінійного методу і оберненого прямолінійного методу.

Приклад. Первісна вартість НА – 85000 грн. Термін їх експлуатації – 4 роки, ліквідаційна вартість – 1000 грн. Отже, вартість, що амортизується, становить 84000 грн (85000 грн – 1000 грн = 84000 грн).

Річна норма амортизації дорівнює 25 % (100%: 4 роки = 25 %).

Річна сума амортизації 21000 грн [(85000 грн – 1000 грн): 4 роки].

Річну суму амортизації можна також визначити по-іншому: 21000 грн [(85000 грн – 1000 грн) x 25 : 100 = 21000).

Місячна сума амортизації – 1750 грн (21000 грн: 12 місяців = 1750 грн).

В табл. 1 подано розрахунок амортизації за першим способом прямолінійного методу (залежно від початкової вартості необоротних активів).

Таблиця 1

Розрахунок суми амортизації НА за прямолінійним методом залежно від початкової вартості (1-й спосіб)

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Річна норма амортизації, %	Річна сума амортизації, грн
1	84000	25	21000
2	84000	25	21000
3	84000	25	21000
4	84000	25	21000
х	Разом	х	84000

За 1-м способом прямолінійного методу річна сума амортизації кожного року однакова (21000 грн), що видно з даних таблиці 1.

Розрахуємо амортизацію залежно від початкової вартості НА (за 2-м способом прямолінійного методу) (табл. 2).

Таблиця 2

Розрахунок суми амортизації НА за прямолінійним методом залежно від залишкової (балансової) вартості (2-й спосіб)

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Річна норма амортизації, %	Річна сума амортизації, грн
1	84000	25	21000
2	63000	25	15750
3	47250	25	11813
4	35437	–	35437
х	Разом	х	84000

Як видно з таблиці 2 річна сума амортизації по роках є неоднаковою і в останньому році значна сума нерозподіленої вартості НА (35437 грн) списується у витрати.

За оберненим прямолінійним методом нарахування амортизації НА розглянуто в таблиці 3.

Таблиця 3

Розрахунок амортизації НА за оберненим прямолінійним методом

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Річна норма амортизації, %	Річна сума амортизації, грн
1	35437	–	35437
2	47250	25	11813
3	63000	25	15750
4	84000	25	21000
x	Разом	x	84000

Як показано в таблиці 3 за оберненим прямолінійним методом річні суми амортизації є протилежним до 2-го способу прямолінійного методу, що розраховується від залишкової (балансової) вартості необоротних активів.

Результати і обговорення. НА є особливим видом необоротних активів. НА є немонетарними активами, не мають матеріальної форми, можуть бути ідентифіковані. НА мають вартість і здатні приносити економічні вигоди у майбутньому.

По НА нараховується амортизація. Метод амортизації і строки корисного використання для її нарахування по НА встановлюється підприємством. Амортизація на НА з невизначеним строком корисного використання не нараховується.

Залежно від умов отримання майбутніх економічних вигод можна обирати метод амортизації, що визначений П(С)БО 7 “Основні засоби”. Прямолінійний метод застосовують якщо умови отримання майбутніх економічних вигод визначити неможливо. Можна застосовувати строки корисного використання згідно податкового законодавства. Ним встановлено 6 груп НА і строк дії права користування НА. Він визначається відповідно до правовстановлюючого документа, але не може бути менше двох і більше 10 років.

В управлінському обліку можна використовувати будь-які методи амортизації, що відомі у світовій практиці, наприклад обернений прямолінійний метод.

Висновки. Таким чином, амортизацію НА можна нараховувати за оберненим прямолінійним методом. Його розрахунок здійснюється на основі 2-го способу прямолінійного методу від залишкової (балансової) вартості НА.

Річні суми амортизації в оберненому прямолінійному методі будуть протилежні тим, що визначені за 2-м способом прямолінійного методу.

Обернений прямолінійний методом можна застосовувати для амортизації НА при можливості визначення умов отримання майбутніх економічних вигод.

Список використаних джерел:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>.

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”: Наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.

3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 “Нематеріальні активи”, затверджено наказом Міністерства фінансів України 18 жовтня 1999 р. № 242, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 2 листопада 1999 р. за № 750/4043. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text>.

4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 “Нематеріальні активи”. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_050#Text.

5. <https://www.investopedia.com/terms/a/amortization-of-intangibles.asp>.

6. https://en.wikipedia.org/wiki/Intangible_asset.

7. Об утверждении Положения по бухгалтерскому учёту “Учёт нематериальных активов” ПБУ 14/2007 (Зарегистрировано в Минюсте России 23 января 2008 г. № 10975): Приказ Министерства финансов Российской Федерации от 27 декабря 2007 г. № 153н. – Режим доступу: <http://bmcenter.ru/Files/PBU-14-2007>.

8. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби”, затверджено наказом Міністерства фінансів України 27 квітня 2000 р. № 92, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 18 травня 2000 р. за № 288/4509.
– Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text>.

ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНИХ КОМУНІКАЦІЙ В ОРГАНІЗАЦІЯХ

Тешева Лариса Василівна,

д. е. н., доцент

Борисенко Єлизавета Дмитрівна

студентка

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна

Вступ. Інформація, серед факторів виробництва, займає важливе місце. За допомогою інформації організації мають змогу розвиватися та зміцнювати стратегічні позиції. Робота в організації в умовах поділу праці не має сенсу без своєчасного надходження інформації. Без неї менеджеру неможливо відповідно здійснювати управлінські функції, тобто формувати цілі, оцінювати ситуацію, визначити проблеми, приймати рішення і контролювати його виконання.

Інформація завжди займала вагоме місце у суспільстві. Всі процеси, що відбуваються з нами, в тому числі створення та використання новітніх технологій, виробництво товарів і послуг, їх розподіл, збут, правовідносини тощо не можуть існувати без одночасного використання інформації. Вона дає змогу постійно вивчати та отримувати нові знання, що є підставою до поширення відповідної змістової інформації й обумовлює розвиток інтелекту в соціумі.

Організаційні комунікації - це сукупність комунікацій, що будуються на основі спілкування, опосередкованого інформацією про саму організацію, її цілі та завдання[1]. За допомогою цього процесу керівники розвивають систему передачі і надання інформації всередині організації та окремим індивідуумам.

Мета роботи. Виявити особливості та проблеми комунікацій в організаціях.

Матеріали та методи. Для забезпечення ефективної роботи у розподілі праці необхідний обмін інформацією всередині організації між виконавцями і менеджерами різних рівнів управління. Адаптування в компанії здійснюється за

допомогою значного масиву інформації, бо від інтенсивного обмін інформаційними потоками організації та зовнішнього середовища залежить прояв гнучкості та пристосовуваності до умов, що змінюються.[1]

Система управління організацією не обходиться без комунікацій.

Рис. 1. Система управління організацією

Функції комунікації виділяють тільки в цілях науково-прикладного або науково-дослідного аналізу, необхідного для, наприклад, консультативної діяльності.

Можна побудувати модель комунікативної взаємодії, керуючись тим, яка з функцій є головною (визначальною), а яка другорядною, обрати вірну тактику комунікативної діяльності і правильну стратегію взаємодії в цілому, дати правильну класифікацію комунікативних актів [2].

Людям необхідна комунікація по базовим причинам, вона служить соціальними потребами людини або групи людей, вступаючи в комунікативний процес в цілях задоволення своїх потреб,.

У теорії управління дослідження комунікаційному процесу приділяється значна увага. На початку, комунікативний процес уявляли як просте «конвеєрне» передавання інформації. Комунікацію розглядали як односторонню дію.

Рис. 2. Комунікація як одностороння дія

Комунікація – це не просто передавання інформації. Надіслана інформація повинна мотивувати дії свого адресата. Але обидві сторони мають бути впевнені в тому, що ситуація зміниться на краще через рішення і відповідні дії на основі даної інформації. Тому інформація мусить бути чіткою, повною, достовірною, своєчасною і релевантною (прямо чи опосередковано стосуватися об'єкта управління).

Є різні способи здійснювання комунікацій — усно, невербально, письмово. Кожен з них зумовлює сфери їх використання, бо має свої переваги і недоліки.

У трудовій діяльності більшість комунікацій є міжособистісними.

Міжособистісні комунікації — передання інформації між працівниками організації для обговорення цілей, розподілу завдань, визначення способів виконання роботи, розв'язання проблем, корекції дій, призначення винагород тощо.

Міжособистісні комунікації в першу чергу залежать від індивідуальних характеристик учасників комунікаційного процесу. Коли людина обмінюється інформацією з іншою людиною, вона формулює власні думки, спираючись на навички, свій світогляд, мотивації, очікування тощо. Співрозмовник в свою ж чергу, декодуючи отримане повідомлення, пропускає інформацію через «сито» свого мислення. Так виникають комунікаційні перешкоди(бар'єри).[4]

Комунікаційні перешкоди — спотворення інформації, через яке вона не сприймається правильно, частково чи повно втрачається. [3].

До комунікаційних перешкод можна віднести:

- вибіркоче сприйняття;
- семантичні перешкоди;
- соціокультурні відмінності суб'єктів комунікації ;
- невербальні перешкоди;
- інформаційні перевантаження;
- слабкий зворотний зв'язок.

Також в організації використовуються організаційні комунікації. У цьому випадку інформація розповсюджується в групах, організаціях, компаніях та йдеться мова тільки про робочу інформацію.

В організації важливу роль відіграє керівник, він повинен розумітися у своїй справі, знати механізм розвитку ефективних комунікацій, мати певні навички. Якщо працівники не зможуть обмінюватися інформацією, то у них не вийде працювати разом, досягати певних цілей.

Результати та обговорення. Мета комунікацій - це розуміння і усвідомлення переданої інформації. Якщо інформація при передаванні стає спотвореною, то це стає причиною неправильного розуміння та прийняття її. Тому, комунікації є ефективними у тому випадку, коли отримане повідомлення є найближчим за значенням до первинного. Але зміст повідомлення все одно у кожного учасника сприймається по різному.

Можна сформуванати таку схему комунікаційного процесу:

Рис. 3. Модель комунікації як процесу

Висновок. Отже, комунікаційний процес відбувається при правильній послідовності етапів організації, врахування особистісних характеристик співрозмовників, застосування зворотного зв'язку. Комунікація є двостороннім актом передавання інформації; її мета — мотивувати адресата до певних дій, розуміння ситуації та про що говориться. Тому для ефективності комунікації потрібні такі способи передавання інформації, які б найкраще цьому сприяли. Ефективність комунікації залежить від того, наскільки вона впливає на поведінку співрозмовника. Для цього необхідно дотримуватися правил послідовності здійснення ефективної комунікації і враховувати психологічні особливості людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. https://economchnu.at.ua/publ/komunikacijnij_menedzhment/tema_3_komunikativna_funkcija_v_dijalnosti_organizacij/2-1-0-25
2. <https://library.if.ua/book/36/2433.html>
3. <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/management/15040/>
4. https://pidru4niki.com/1806020358986/menedzhment/komunikatsiyi_organizatsiyi

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ТРУДОВИХ КНИГ В УКРАЇНІ

Тирпак Олеся Сергіївна

студент-магістрант спеціальності «Облік і оподаткування»

Орлова Валентина Кузьмінічна

наук. керівник, к. е. н., доц.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна

Робітник, який офіційно працевлаштований сплачує податок, має право на нарахування страхового стажу, від якого залежить виплати по тимчасовій непрацездатності та пенсії. Страховий стаж нараховується відповідно до сплаченого роботодавцем єдиного соціального внеску в розмірі 22% за кожного найманого працівника.

В умовах прогресивного технологічного та цифрового росту змінюється, вигляд та сфера оформлення та документообігу трудових відносин між працівником та роботодавцем. Саме тому для зручності ведення та розрахунку страхового стажу для нарахування лікарняних та пенсійних виплат в Україні з 05.02.2021 року набрав чинності Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обліку трудової діяльності працівника в електронній формі”.

Облік трудової діяльності працівника здійснюється в електронній формі в реєстрі застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування у порядку, визначеному Законом України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування".

На вимогу працівника, який вперше приймається на роботу, трудова книжка оформляється роботодавцем в обов'язковому порядку не пізніше п'яти днів після прийняття на роботу. Власник або уповноважений ним орган на вимогу працівника зобов'язаний вносити до трудової книжки, що зберігається у

працівника, записи про прийняття на роботу, переведення та звільнення, заохочення та нагороди за успіхи в роботі. Порядок ведення трудових книжок визначається Кабінетом Міністрів України[1].

Електронна трудова книжка - це електронний-цифровий варіант паперової книжки, який є її аналогом. Таке рішення дуже позитивно впливає на здійснення всіх операцій пов'язаних з страховим стажем, такі як:

1. Економія часу на ведення паперової роботи пов'язаних з веденням книг та супровідних документів пов'язаних з ними.
2. Швидкий та зручний доступ до потрібних даних сторін що забезпечують облік та виплат працівникам допомоги.
3. Спрощений вигляд даних які потрібні працівнику чи роботодавцю, та можливість виконання цим операцій у будь-якому місці та часі.
4. Зменшення ризику втрати або пошкодження паперової форми трудової книжки, а в результаті її довгострокового відновлення.
5. Можливість нараховувати пенсію та страховий стаж автоматично.
6. Цілісність, актуальність, справедливість, доцільність та правдивість даних в електронному вигляді.

Для того аби повністю перейти на електронні трудові книжки Верховна Рада України дала п'ять років при цьому не заборонено використовувати паперові версії документу протягом терміну переходу. Також законом не забороняється ведення паперової книжки після закінчення терміну переходу. Переглянути наявну інформацію про себе, свій трудовий чи страховий стаж можна в особистому кабінеті на порталі електронних послуг Пенсійного фонду України. Також доступ до електронної трудової книжки забезпечено за допомогою мобільного застосунку «Пенсійний фонд»[2].

Після того як документ оцифрований паперовий документ роботодавець видає працівнику під підпис. В електронній трудовій книжці будуть зроблені всі записи про прийняття, переведення та звільнення працівника. Власник або уповноважений ним орган зобов'язаний видати належно оформлену трудову книжку працівнику, з яким укладено трудовий договір до набрання чинності

цим Законом та який звільняється до завершення процедури включення до реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування відсутніх відомостей про трудову діяльність, у день звільнення[3].

Реєстр ведеться для забезпечення накопичення, зберігання та використання інформації про трудові відносини для реалізації прав застрахованих осіб на отримання допомоги по тимчасовій непрацездатності, по вагітності та пологах, а також для проведення перевірки обґрунтованості соціальних виплат пов'язаних з трудовим стажем.

Отже, введення електронної трудової книжки несе позитивні зміни в процесах та документообігу даних про роботу працівників. Це ефективне рішення для забезпечення автоматичного нарахування страхового стажу. Це зручний цифровий доступ до всіх даних органів, які займаються організацією виплат пов'язаних з страховим стажем. Також це раціональне використання часу на оформлення документів роботодавця, що оптимізує роботу в загальному органів контролю та організації ведення трудових прав працівників.

Список використаних джерел:

1. Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обліку трудової діяльності працівника в електронній формі” URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T211217?an=1>
2. Електронна трудова книжка: ПФУ відповідає на запитання URL: <https://medoc.ua/blog/elektronna-trudova-knizhka-pfu-vidpovida-na-zapitannja>.
3. Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обліку трудової діяльності працівника в електронній формі” URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1217-20?utm_medium=refer&utm_source=www.kadrovik01.com.ua&utm_term=6123&utm_content=news&utm_campaign=red_block_content_link#Text

ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА ЗАЛУЧЕННЯ ТА НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Ткачук Ірина Григорівна

д. е. н., професор

Паньків Ірина Ігорівна

Студент

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна

Анотація. Стаття присвячена дослідженню фінансових ресурсів територіальних громад в умовах фінансової децентралізації. Визначені основні джерела залучення та напрями використання фінансових ресурсів. Встановлено, що особливої уваги потребує пошук додаткових джерел залучення ресурсів (підтримання розвитку малого бізнесу та інвестиційні проекти) та направлення цих ресурсів на збільшення доходів в майбутньому.

Ключові слова: фінансові ресурси територіальних громад, фіскальна децентралізація, забезпечення фінансової спроможності територіальних громад, місцевий бюджет.

Вступ. Безсумнівно, питання ефективного формування і використання фінансових ресурсів територіальних громад є особливо актуальний в наш час. Так як, сьогодні громади самі керують наявними ресурсами та відповідають за розвиток своєї території - грамотне управління органів місцевої влади є запорукою регіонального розвитку.

Незважаючи на те, що за ці роки українська незалежність досягла прогресу у забезпеченні фінансових ресурсів для потреб територіальних громад, вони все ще надзвичайно обмежені в багатьох територіальних одиницях. Тому сьогодні стає все більш важливим пошук альтернативних джерел для забезпечення фінансової життєздатності місцевих громад та вдосконалення системи фінансової підтримки місцевого самоврядування,

включаючи забезпечення ефективних та цільових витрат місцевого бюджету.

Мета. Вивчити економічну сутність фінансових ресурсів об'єднаної територіальної громади, методологічних основ їх формування і використання.

Матеріали і методи. Теоретико-методологічну основу дослідження при виконанні даної роботи склали теоретичні положення вітчизняної і зарубіжної літератури в сфері фінансової діяльності територіальних громад. Під час роботи, залежно від поставлених цілей і завдань, використовувалися відповідні методи дослідження: абстрагування, аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, графічні методи, формалізація, групування, систематизація, статистичні методи та методи економіко-математичних розрахунків.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні реформа децентралізації є однією з найбільш успішних реформ. Вона сприяє ефективному територіальному розвитку та демократизації [2]. Органи місцевого самоврядування знаходяться ближче до населення і краще розуміють їх потреби, тому вони можуть задовольнити їх потреби краще, ніж центральний уряд. Відстань між місцевою владою та населенням також сприяє підвищенню мотивації громадян, прозорості уряду та контролю над населенням.

Фінансові ресурси слід розглядати як один з найважливіших видів ресурсів громади. Вони являють собою комплекс фондів активів, які сформовані в процесі розподілу ВВП та направляються на економічно-соціальний розвиток територіальної громади, та виступають своєрідними засобами місцевих органів в процесі виконання їх основних функцій.

Більшість фінансових ресурсів забезпечуються внутрішніми джерелами. Власними надходженнями є кошти, залучені як плата за послуги, виконані роботи, благодійні внески, гранти, дарунки та кошти від реалізації. Деякі ресурси (інвестиції, благодійна допомога) можуть бути і внутрішніми, і зовнішніми.

Довгий час із зовнішніх ресурсів місцевих громад були доступні тільки державні трансферти. Проте, Бюджетним кодексом визначено, що бюджети територіальних громад на сьогодні мають такі самі повноваження, що і міста

обласного значення, а також мають прямі міжбюджетні відносини з державним боргом [1].

Законом про державний бюджет на запланований рік затверджуються обсяги міжбюджетних трансфертів до бюджету територіальної громади. Найдорожчими серед них є: на будівництво, ремонт доріг, формування інфраструктури, розвиток системи охорони здоров'я, та інші. Частка коштів, що перераховуються з державного бюджету, становить переважно 65-75% загального доходу громади.

Між місцевими бюджетами субвенції розподіляються враховуючи такі параметри, як: площа громади і кількість населення. Тобто, чим більше жителів громади та площі території – тим більший обсяг державних субвенцій.

Додатковими джерелами залучення коштів до бюджету громади можуть бути фінансові ресурси економічних агентів, інвестиції. Також, механізмом розвитку і фінансування є співпраця об'єднаних територіальних громад (міжмуніципальне співробітництво). Даний механізм направлений на їх сталий розвиток через об'єднання їхніх ресурсів та зусиль [7].

Децентралізація дає місцевим органам влади стимул покращувати умови для місцевого бізнесу. Суть полягає в тому, що якщо у підприємців будуть кращі умови для ведення бізнесу, то вони отримають більше. В результаті це призведе до збільшення надходження податків до бюджету. Ці кошти можуть будуть використані на задоволення потреб громади на організацію та модернізацію місцевої інфраструктури [4].

Бюджет новоствореної громади передбачає абсолютно новий метод видаткової частини, оскільки крім видатків на здійснення повноважень влади, забезпечуються витрати, які доручені державою на виконання, а саме: утримання закладів бюджетної сфери.

Структура видатків місцевих бюджетів вказує на їх соціальну спрямованість. Понад 82% усіх коштів спрямовується на соціальний захист та соціальне забезпечення, утримання соціально-культурних закладів [5].

Порівняно з доходами, видатки бюджету можна співвіднести до

бюджетних стимулів. Обираючи прогресивні напрямки бюджетного фінансування (для вдосконалення галузевої та регіональної структури економіки, надаючи пріоритет галузям та забезпечуючи галузі високими темпами розвитку) та форми і процедури розподілу бюджетів, видатки бюджету можна безпосередньо перетворити на заходи стимулювання.

Витрати бюджету пов'язані з доходами. Тому, якщо запланувати витратити хоча б невелику частину для збільшення свого доходу, це буде правильним рішенням [5].

З економічної точки зору бюджет розвитку місцевого бюджету - це план формування та використання фонду для реалізації проектів соціально-економічного розвитку, пов'язаних з інвестиційною та інноваційною діяльністю. Це повинен бути механізм спрямування ресурсів на збільшення економічного потенціалу. Він є складовою спеціального фонду та включає доходи та витрати, які чітко визначені законодавством та притаманні тільки для нього.

Місцевій владі потрібно більше уваги приділяти видаткам, які можуть принести більший дохід для в майбутньому та допоможуть збільшити інвестиційну привабливість території. Тому для новоутворених громад важливим завданням має бути підхід до бюджету розвитку як реального фінансового інструменту для забезпечення розвитку громади. Бюджет розвитку повинен стати основою для забезпечення реалізації стратегії та середньострокового планування громади [5].

При утворенні громади важливо заздалегідь розрахувати її фінансову спроможність щоб проаналізувати можливості і ризики об'єднання, а також необхідність пошуку допоміжних джерел ресурсів і організації витрат.

У випадку якщо результати розрахунків показують дефіцит бюджету, особливо коли громада невелика, слід зробити інші розрахунки і врахувати різні варіанти для створення спроможної громади (населення та площа можуть бути більшими). Для таких громад одним з найкращих варіантів подальшого розвитку є приєднання до інших громад та створення спільної більшої

територіальної громади.

Після утворення громада має так організувати свою діяльність, щоб якомога ефективніше використовувати свої фінансові, економічні та природні ресурси. Тому, після об'єднання проводять повторний аналіз фінансової спроможності щоб оцінити ефективність діяльності утвореної громади.

Нижчі значення показників фінансової спроможності більш характерні для невеликих громад. Залежність спроможності від кількості жителів пояснюється насамперед тим, що у більших громадах вигідніше відкривати та розвивати малий і середній бізнес, адже там більше перспектив для розвитку, достатньо трудового ресурсу та більший ринок збуту. У великих громадах є більші можливості забезпечити належне забезпечення об'єктів інфраструктури та комунальних установ [6].

Висновок. Реформа децентралізації побудована на принципі субсидіарності з метою ефективнішого управління на місцях та демократизації і як наслідок, підвищення доступності та якості послуг для населення громади.

Децентралізація дає місцевим органам влади стимул покращувати умови для місцевого бізнесу. Суть полягає в тому, що якщо у підприємців будуть кращі умови для ведення бізнесу, то вони отримають більше. В результаті це призведе до збільшення надходження податків до бюджету. Ці кошти можуть бути використані на задоволення потреб громади на організацію та модернізацію місцевої інфраструктури [4].

Видатки ОТГ швидше ідуть на проїдання, ніж направляються на розвиток. Частіше спрямовуються на те, щоб показати позитивні зміни від створення ОТГ, а саме: ремонт доріг, освітлення вулиць, покращення надання послуг освіти і медицини, водопостачання, тощо.

Місцевій владі потрібно більше уваги приділяти видаткам, які можуть принести більший дохід для в майбутньому та допоможуть збільшити інвестиційну привабливість території [5].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бюджетний кодекс України: Закон України №2456-VI від 08.07.2010 р. 2010. № 50-51. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Замкова Д.Р., Наливайко Л.Р. Децентралізація: теоретико-правовий аспект. Актуальні проблеми науки і практики. №14. 2020. С.352-353.
3. Кнейсер О. Фінанси об'єднаних територіальних громад у фінансовій системі України. *Світ фінансів*. №1(62). 2020. С. 8-19.
4. Планування та управління фінансовими ресурсами територіальної громади/О.Кириленко, Б.Малиняк, В.Письменний, В.Русін/ Асоціація міст України – К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. – 396 с.
5. Про бюджет і не тільки. Спеціально для об'єднаних територіальних громад/ Анатолій Ткачук, Ніна Наталенко. – К. : ІКЦ «Легальний статус», 2016. – 76 с.
6. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII. Законодавство України: сайт. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
7. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 р. № 1508-VII. Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>.

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ БІЗНЕС-СТРУКТУРИ: СУТНІСТЬ ТА СКЛАДОВІ

Чемчикаленко Руслан Анатолійович

к. е. н., доцент

Коломієць Дар'я Андріївна

Магістр

Харківського торговельно-економічного інституту
Української інженерно-педагогічної академії

Вступ. Для сучасної ринкової економіки в країні характерним є нестабільність во всіх сферах діяльності, недосконале законодавство, відсутність розвиненої інфраструктури і в цих умовах важливим стає використання наявних можливостей, які є у підприємств, зокрема у бізнес-структур. З цією метою підприємства намагаються використовувати всі ресурси, якими вони володіють з максимальною віддачею.

Мета роботи. Надати характеристику поняттю «ресурсний потенціал», розглянути існуючі підходи до визначення його складових, як основних елементів, що використовуються у діяльності бізнес-структури для забезпечення плідної роботи з максимальною віддачею від наявних ресурсів у їх господарській діяльності.

Матеріали та методи. Основним джерелом проведеної роботи були статті, монографії таких науковців, як С. В. Писаренко, О. Г. Чирва, Н. М. Богацька, О. Г. Денисюк, Т. В. Семенова та ін.

В данному дослідженні були використані наступні загальнонаукові методи: аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія та абстрагування.

Результати та обговорення. Для забезпечення ефективної, прибуткової діяльності необхідне реалізація багатьох умов, де найбільш суттєвими є ресурсна основа підприємства. Кожне підприємство будь-якої організаційно-правової форми при своєму утворенні вирішує низку завдань і це не тільки вид діяльності, продукція чи послуги, які воно буде виконувати, виробляти в

подальшому. Окрім цього власники при організації повинні подумати про приміщення, обладнання, матеріали, фінанси працівників та ін. Отже підприємство є складною системою із значною кількістю різних структурних елементів, що утворюють ту чи іншу бізнес-структуру. Всі складові, що лежать в основі утворення підприємства є його ресурсною базою. Коли мова вже іде про ресурсний потенціал, то це означає, що підприємство сформоване та його ресурсна база у процесі використання здатні приносити прибутки, які в залежності від багатьох факторів можуть бути значними, або принести власникам збитки.

За змістом «ресурс» характеризується як запас, джерело, а на підприємстві, в якості ресурсу виступають його майно, грошові кошти, запаси та джерела сировини, матеріалів, праця виробничого колективу та ін.

Поняття «ресурсний потенціал підприємства» слід розглядати як непросту економічну категорію, що має дві складові: ресурс і потенціал. Розглянемо ці два поняття, що є складовими економічної категорії «ресурсний потенціал підприємства» (таблиця 1).

Таблиця 1

Визначення поняття «ресурси», «потенціал» та «ресурсний потенціал підприємства»

Джерело	Характеристика поняття «ресурс»	Джерело	Характеристика поняття «потенціал»
1	2	3	4
[1, с. 135]	Ресурси з економічної точки зору – це сукупність матеріальних та нематеріальних елементів, які прямо чи опосередковано формують виробничий процес	[3, с. 902]	Потенціал розглядається як сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил, що можуть бути використані у певній сфері, галузі, ділянці; запас чого-небудь, резерв; приховані здатності, сили якої-небудь діяльності, що можуть виявлятися за певних умов

Продовження таблиці 1

1	2	3	4
[4]	Ресурси (англ. resources) – все, що можна використати для виробництва благ для задоволення потреб людини. Також ресурсами вважають інвестиції та інфраструктуру	[6, с.13]	потенціал – це наявні в економічного суб’єкта ресурси, їх оптимальна структура та вміння раціонально використати їх для досягнення поставленої мети
[8, с.61]	Ресурси - це сукупність матеріальних і нематеріальних елементів, які прямо чи опосередковано беруть участь у виробничому процесі	[1, с. 135].	характеризується як певна можливість реалізації будь-чого, тому йому притаманна ознака накопичення.
Характеристика поняття «ресурсний потенціал підприємства»			
[5]	Ресурсний потенціал – це сукупність елементів, які нагромаджені підприємством для здійснення господарської діяльності та зумовлюють можливість його функціонування й розвитку.		
[7, с.57]	Ресурсний потенціал підприємства характеризується сукупністю якостей системи взаємопов’язаних ресурсів та їх мобілізацією в умовах розвитку, досягнення конкурентних переваг з урахуванням впливу зовнішнього середовища.		
[9, с.92]	Ресурсний потенціал підприємства являє собою сукупність наявних на підприємстві ресурсів (фінансових, матеріальних, нематеріальних, трудових та ін.), а також здатність працівників щодо їх ефективного використання для досягнення мети підприємства, а також поточних та стратегічних планів		
[1, с. 137]	це сукупність ресурсів, якими володіє підприємство, а також спроможність працівників і менеджерів застосовувати ресурси для виробництва товарів (послуг) та отримання максимального прибутку		
Авторське бачення поняття «ресурсний потенціал підприємства»	Ресурси — це сукупність матеріальних і нематеріальних елементів. Потенціал – характеризується як певна можливість реалізації будь-чого; <i>Ресурсний потенціал підприємства</i> можна розглядати як складну економічну категорію, що представляє собою сукупність пов’язаних між собою ресурсів (фінансових, матеріальних, нематеріальних, трудових, земельних, інформаційних, управлінських, інноваційних, інвестиційних) які здатні у комплексному використанні забезпечувати з урахуванням зовнішнього впливу підприємницьким структурам ефективну діяльність, прибутковість та конкурентоспроможність.		

Є. І. Бірюков досліджуючи різні підходи щодо економічної категорії «ресурсний потенціал підприємства», визначаючи її сутність, сформулював два підходи до її трактування. Перший підхід був визначений з точки зору численності наявних ресурсів на підприємстві. За різними джерелами їх налічується понад десяти категорій. Другий розглядає «ресурсний потенціал підприємства» як сукупність всіх ресурсів, що повинні використовуватися з

точки зору єдиного комплексу та сприяти розвитку ефекту синергії у бізнес-структурі від взаємодії всіх наявних ресурсів в процесі виробничої та іншої діяльності [2 с. 73].

Також заслуговує уваги основні положення сучасної ресурсної теорії, які були обґрунтовані Н. М. Богацькою. Об'єднання цих трактувань дозволяє найбільш поглиблено визначити економічну сутність поняття «ресурсний потенціал підприємства» (рис. 1).

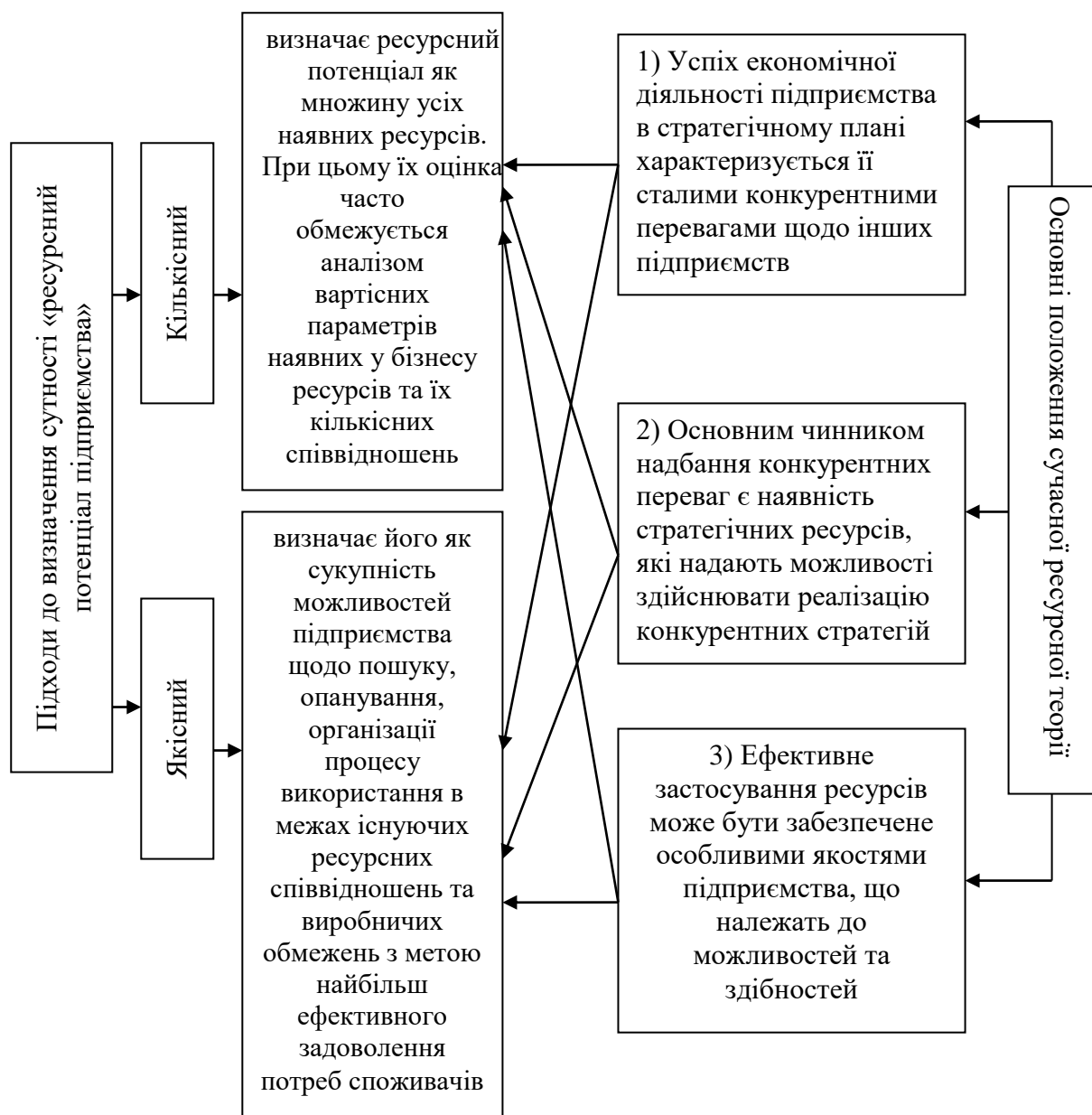

Рис. 1. Поглиблене визначення економічної сутності поняття «ресурсний потенціал підприємства»

Джерело: розроблено автором за [2, с. 73, 1, с. 135-136]

Важливим у дослідження ресурсного потенціалу є уточнення його складових. Різні джерела подають неоднакові структурні елементи ресурсного потенціалу.

Так, Т. В. Семенова та Т. Є. Гуменюк включають до ресурсного потенціалу наступні складові, як капітальні ресурси (основні засоби), сировинні ресурси, інтелектуальні ресурси (ліцензії, патенти, гудвіл та інше), трудові ресурси. При цьому перші три складники відносять до об'єктних, трудовий потенціал – до суб'єктних складників потенціалу підприємства [11, с. 124].

А.О. Мазур, С.О. Кириченко пропонують наступні складові ресурсного потенціалу: фінанси, персонал, стиль керівництва, маркетинг, продукція, виробництво, збут, поставки, ексклюзивні можливості, соціальні послуги [10, с.240].

С. В. Писаренко, В. Г. Решетник А.І. Ільченко стверджують, що ресурсний потенціал підприємства можна характеризувати, як сукупність наступних складових елементів природно-ресурсний, потенціал; виробничо-майновий потенціал; інноваційний потенціал; кадровий потенціал; фінансово-інвестиційний потенціал, синергетичний ефект [12, с. 102].

Узагальнений склад ресурсного потенціалу підприємства наведений в таблиці 2.

Таблиця 2

Склад ресурсного потенціалу за різними літературними джерелами

Склад ресурсного потенціалу в розрізі джерел	Узагальнений склад ресурсного потенціалу
1	2
– капітальні ресурси (основні засоби), сировинні ресурси, інтелектуальні ресурси (ліцензії, патенти, гудвіл та інше), трудові ресурси [11с. 124]	1. Капітальні ресурси (основні засоби) 2. Сировинні ресурси 3. Інтелектуальні ресурси 4. Трудові ресурси 5. Фінансові ресурси
– фінанси, персонал, стиль керівництва, маркетинг, продукція, виробництво, збут, поставки, ексклюзивні можливості, соціальні послуги [10, с.240]	6. Стиль керівництва, як ресурс 7. Маркетинг, як ресурс 8. Види продукції, як ресурс 9. Види виробництва, як ресурс 10 Збут, поставки, як ресурс

1	2
– природно-ресурсний потенціал; виробничо-майновий потенціал; інноваційний потенціал; кадровий потенціал; фінансово-інвестиційний потенціал, синергетичний ефект [12, с. 102]	11. Ексклюзивні можливості, як ресурс 12. Соціальні послуги, як ресурс 13. Земельні ресурси 14 Інноваційні ресурси 15. Інвестиційні ресурси 16. Синергетичний ефект, як ресурс

Джерело: сформовано автором за [11, с. 124, 10, с.240, 12,102]

Розглядаючи ресурсний потенціал, слід враховувати, що до його складу входять не тільки ресурси, призначені для споживання в конкретному періоді, але й їх страхові та інші запаси. Тому ресурсний потенціал відображає і потенціальну, а не лише реальну, можливість його споживання в процесі суспільного виробництва. Формування ресурсного потенціалу є складним та трудомістким процесом, що передбачає дослідження всіх складових системи у їх взаємозв'язку та динаміці.

Висновки. Таким чином, можна відмітити, що ефективна діяльність будь-якого підприємства, зокрема бізнес-структур цілком залежать від наявності необхідних для визначеної діяльності ресурсів, що виступають як потенційні можливості підприємства і при правильному їх використанні можуть і повинні забезпечувати ефективну діяльність бізнесової структури. В дослідженні на базі літературних джерел уточнено поняття «ресурсний потенціал підприємства» та визначені структурні елементи ресурсного потенціалу, що повинно спростити фахівцям проводити оцінку ресурсного потенціалу та управляти всіма ресурсами підприємства з максимальною віддачею.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богацька Н. М. Сучасний підхід до оцінки сутності ресурсного потенціалу підприємства / Н. М. Богацька, В. В. Хачатрян // Економіка і суспільство. – 2016. – Випуск 3.– С. 135-139

2. Бірюков Є. І. Ресурсний потенціал підприємств електроенергетики та особливості його ефективного використання / Є. І. Бірюков // Інвестиції: практика та досвід.– 2019. – №21. – С. 71-74

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь : Перун, 2002. – 1440 с.

4. Вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B5%D1%81%D1%83%D1%80%D1%81%D0%B8>

5. Денисюк О. Г. Використання ресурсного потенціалу підприємства та його фінансової складової / О. Г. Денисюк // Ефективна економіка .– 2.– 2018.– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6113>

6. Економічна енциклопедія : у трьох т. Т. 3 / С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К. : Академія.– 2002.– 952 с.

7. Кошова В. Ю. Основні напрямки підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом підприємства / В. Ю. Кошова, Н. М. Богацька // Економічні студії.– 2017. – №5 (18). – С. 56-60.

8. Лейбович А. В. Формування та оцінка ресурсного потенціалу запорізького регіону / А. В. Лейбович // Інвестиції: практика та досвід. – 2018. – №10. – С. 60-67.

9. Манзій О. П. Поняття ресурсного потенціалу як економічної категорії / О. П. Манзій // Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор». – 2018. – Випуск 4. – (47) – С. 90-93.

10. Мазур А. О. Методи оцінки ефективного використання ресурсного потенціалу підприємства / А. О. Мазур, С. О. Кириченко // Приазовський економічний вісник. – 2018. – Випуск 5(10).– С. 239-243.

11. Семенова Т. В. Оцінка ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства / Т. В. Семенова, Т. Є. Гуменюк // Причорноморські економічні студії. – 2018. – Випуск 29. – С. 123–126.

12. Писаренко С. В. Ресурсний потенціал як чинник забезпечення конкурентоспроможності підприємства / С. В. Писаренко, В. Г. Решетник, А. І. Ільченко // Науковий погляд: економіка та управління.– 1 (67).– 2020.– С. 99–104.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ У МАРКЕТИНГУ

Шурпа Світлана Ярославівна

к. е. н., доцент

Покурбанич Анна Миколаївна

Студентка

Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

Вступ. В сучасному світі інтернет відіграє значну роль в житті чи не кожної людини. Він стає все популярнішим, щодня збільшується кількість користувачів всесвітньої мережі. Не останню роль в цьому відіграла і пандемія, коли увесь світ перейшов в режим онлайн. Саме інтернет-маркетинг дозволяє залучити найбільшу аудиторію та добитися максимальних результатів з використанням мінімуму ресурсів.

Метою роботи є визначення головних сфер застосування маркетингу в інтернеті та аналіз найпоширеніших інструментів інтернет-маркетингу.

Матеріали і методи. Під час дослідження застосовано методи збору, аналізу та узагальнення теоретичної інформації на тему дослідження, надано пояснення головним термінам та перераховано головні інструменти інтернет-маркетингу. Теоретичною базою дослідження стали статті та роботи українських та закордонних дослідників.

Результати та обговорення. Інтернет-маркетинг – це теорія та методологія організації маркетингу в середовищі інтернету. Для нього притаманні унікальні характеристики, що значно відрізняються від характеристик традиційних інструментів маркетингу.

Мережа інтернет надає нові можливості на усіх етапах маркетингової діяльності від маркетингового дослідження до отримання зворотного зв'язку від клієнтів.

Перевагами використання інтернету у своїй підприємницькій діяльності є можливість глобалізації, що дозволяє вийти на новий для себе ринок, що недоступний за звичних умов. Також діяльність в інтернеті дозволяє мінімізувати витрати та початкові вкладення, створити і підтримувати імідж компанії та надавати свої послуги цілодобово. Клієнт має більше можливостей онлайн, а доступність інформації та розвиток електронної комерції дають чудові передумови для розвитку інтернет-бізнесу.

Інтернет є чудовим середовищем для пошуку первинної та вторинної маркетингової інформації. Маркетингові дослідження в інтернеті мають можливості, яких немає в жодного іншого джерела інформації. Всесвітня павутина дає приватним і юридичним особам миттєвий і безмежний доступ до величезного обсягу інформації про компанію, їхні товари, конкурентів, партнерів. Все це створює передумови для здійснення постійних пасивних маркетингових досліджень, вивчення цільового сегменту ринку, цілеспрямованого проведення активних опитувань, аналізу навігації на веб-сайті та попиту щодо тієї або іншої інформації. Можливість отримання дешевої, швидкої та анонімної інформації відкривають для маркетологів широкі перспективи. Це дає можливість провести власне дослідження, зокрема шляхом опитування. Анкети опитування можуть бути розміщені як на сайті, так і вислані на електронну пошту.

Одним з найпоширеніших елементів маркетингу в глобальній мережі є маркетингові комунікації. До них належать: 1) *Власний сайт компанії* – зазвичай містить інформаційні і інструменти, розраховані на взаємодію з певною цільовою аудиторією. Інформація, розміщена на сайті визначається моделлю бізнесу, задачами, що поставила перед собою компанія, а також власне аудиторію, на яку розрахована інформація; 2) *E-mail-розсилки*, що створюють можливість прямого спілкування з споживачем; 3) *SEO-оптимізація* дозволяє підвищити позицію сайту в результатах пошуку; 4) *Подкастинг* – аудіо- та відеоролики на кшталт радіопередач в інтернеті; 5) *Електронна дошка оголошень* – сайт з комерційними та некомерційними оголошеннями;

6) *Контекстна реклама* спрямована безпосередньо на цільову аудиторію, зазвичай розміщена в пошукових системах або на сайтах з схожою тематикою; 7) *Банерна реклама* – це графічне зображення, розміщене на сайті, чи не найпоширеніший вид реклами в інтернеті; 8) *Відеорекламу* зазвичай показують у вигляді короткого рекламного ролику перед переглядом відеофайлів; 9) *Фонові реклама* використовується як фон сторінки сайту; 10) *Маркетинг в соціальних мережах (SMM)* – просування товару чи бренду за допомогою соціальних медіа; 11) *Спонсорство* використовують з метою асоціювати бренд з тематикою певного сайту та навпаки; 12) *Маркетинг впливу*, коли бренд обирає своїм представником відомого блогера, зірку чи іншу популярну людину з великою кількістю читачів; 13) *Чат-боти і месенджери* дають можливість спілкуватися з споживачем та надавати йому актуальну інформацію про товар; 14) *e-CRM-системи (Customer Relationship Management)* – це внутрішні системи компанії, в які заноситься інформація про кожен контакт з клієнтом. Їх головна задача – забезпечити клієнтоорієнтованість.

Варто згадати також про такий інструмент інтернет-маркетингу, як таргетинг. Він дозволяє виділити цільову аудиторію з-поміж усіх користувачів інтернету і взаємодіяти саме з нею.

Коли мова заходить про інтернет, неможливо не згадати, що на сьогодні більше половини користувачів використовують свої мобільні телефони для виходу в всесвітню мережу.

Це створює можливості поширювати традиційні інструменти інтернет-маркетингу через мобільні телефони. Саме тому критично важливо сьогодні адаптувати всю свою маркетингову діяльність онлайн під використання на мобільних телефонах. Повсемісне використання мобільних телефонів також дало поштовх для розвитку нових засобів маркетингу, що розроблені лише для мобільних девайсів. Одним з таких засобів є розроблення та створення власного мобільного додатку.

Цей вид маркетингу стає все більш популярним. Одними з перших таких мобільних додатків стали додатки банків, що дали можливість користуватися

значною частиною банківських послуг будь-де та будь-коли. Однак використання додатків не обмежується лише банківською сферою. Цей засіб має значні перспективи у всіх підприємствах, що працюють в сфері послуг та роздрібною торгівлі, особливо коли йде мова про мережеві заклади.

Створення мобільного додатку для підприємства має такі переваги:

- 1) *Залучення нової аудиторії та зростання продаж.* Мобільні додатки дають можливість надсилати користувачам персоналізовані повідомлення про акції чи бонуси, а також дозволяють здійснити платіж онлайн;
- 2) *Створення нового каналу маркетингу.* Додатки можна використовувати щоб привернути увагу до бренду. Насправді, сам запуск мобільного додатку вже є рекламним приводом, що дозволить залучити інші інструменти маркетингу;
- 3) *Збільшення лояльності споживачів.* В мобільний додаток можна додати програму лояльності компанії, а можливість зробити замовлення, чи купити квиток на фільм з свого телефону збільшить імовірність, що споживач обере саме компанію, що має додаток. До того ж, сам факт завантаженого додатку на телефоні знизить можливість, що споживач купуватиме товари чи послуги в конкурентів, коли зручніше і швидше зробити це в додатку;
- 4) *Поява джерела важливої аналітичної інформації.* Відстежуючи, як клієнти використовують додатком, можна зібрати інформацію про те, які товари чи послуги викликають найбільше зацікавлення, скільки часу вони проводять в додатку та які функції потрібно додати;
- 5) *Нова перевага над конкурентами.* Сьогодні не всі компанії на повну користуються можливостями веб-сайтів, що й казати про мобільні додатки. Використання власного додатку дозволяє зміцнити свої позиції на ринку.

Також додатки дають можливість зібрати відгуки про роботу закладу чи магазину одразу після того, як споживач його відвідав. Це дозволяє покращити якість надавання послуг і збільшити рівень задоволеності надаваним сервісом.

Інтернет також став місцем збуту товару, інтернет-магазини набувають популярності впродовж довгих років та зазнали особливого попиту в період локдауну. Для успішного функціонування інтернет-магазину зараз навіть не потрібно створювати сайт, достатньо лише сторінки в соціальних мережах.

Перевагою таких магазинів є можливість споживачу залишити відгук як про товар чи послугу, так і про якість обслуговування. А для того, щоб забрати товар не потрібно навіть виходити з дому, можна замовити доставку кур'єром, або ж забрати посилку з поштомату у власному під'їзді.

Висновки. Інтернет-маркетинг є невід'ємною складовою сучасного життя, його можливості чи не безмежні. Особливу роль відіграють маркетингові комунікації онлайн, вони значно ефективніші за традиційні, при тому не менш різноманітні та вимагають менше ресурсів. На сьогодні інтернет-магазини створюють серйозну конкуренцію традиційним, адже мають низку переваг, головними з яких є зручність та економія часу.

Список використаної літератури

1. Ілляшенко С.М. Сучасні тенденції застосування Internet-технологій у маркетингу / С.М. Ілляшенко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. №4. - С. 64-74.
2. Костяєв Р. А. Концепція створення конкурентних переваг із застосуванням можливостей мережі Інтернет / Р.А. Костяєв // Проблеми сучасної економіки. – 2013.
3. Литовченко І. Л. Інтернет-маркетинг: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2011. С. 307.
4. Мазуренко В. Розвиток мобільного маркетингу в Україні / В.П. Мазуренко, Н.О. Матвієнко. – Маркетинг і менеджмент інновацій, 2011. – № 4, Т. II.
5. Павленко А. Ф. Маркетингові комунікації: сучасна теорія і практика / Павленко А.Ф., Войчак А.В., Примак Т.О; КНЕУ ім. В.Гетьмана. - К., 2005.- 404 с.
6. Холланд Г. Мобильный маркетинг / Г. Холланд, Кр. Баммель – М.: Вершина, 2006. – 208 с.

ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ

TOPICAL ISSUES OF MODERN EDUCATION OF REAL ESTATE PROFESSIONALS IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Majstorović Marija

Consultant, Anekretnine Ltd.;

PhD candidate, Faculty of business studies and law,

Union - Nikola Tesla University,

Belgrade, Republic of Serbia

Introduction. This paper aims to review the Law on Mediation in a real estate sale and lease (hereinafter: the Law) of the Republic of Serbia in terms of provisions concerning the education of professionals in the real estate market in Serbia. The real estate market in Serbia is very dynamic and resilient and is expanding even during these turbulent events fueled by the coronavirus pandemic. [1, p.140-142]. Transparency and resilience of the market were contributed, among other things, by the implementation of the mentioned Law. The paper is also dedicated to the statement of favorable effects that this law has had on the real estate market, with a special focus on the education of professionals in the real estate market, and especially real estate agents. This law introduced the obligation to keep a register of agencies - companies that deal with this business, as well as the mandatory passing of a professional exam for persons who want to do this business.

However, certain shortcomings are also noticed, such as the fact that certain factors and their roles, rights and obligations in the relevant market have not been defined. The author's aspiration is additional amendments to the law for it to adapt to larger and faster changes in the real estate market, and for those who deal with this business to further improve and be able to meet all the challenges posed by the market with their knowledge and professionalism. One of the founders of modern management, Peter Drucker, said "It is a condition of success in exploiting the unexpected outside event that it must fit the knowledge and expertise of one's own

business." [2, p.54]. Following this, as an author, I will try to give suggestions so that the education of agents, as key actors and connecting points in the real estate business, continues, and does not remain only as a normative condition for engaging in this activity. The training of real estate agents should only begin with passing the professional exam, and not stop there.

Purpose of work. This paper aims to show how important it is to apply the concept of long-life learning principles and constant improvement of knowledge and skills in the field of real estate business, and especially for real estate agents who represent the "heart" of this business. The agent is a key figure in this business, it is the link between buyer and seller. If the agent is not sufficiently educated and not ready to respond to the challenges posed by the market with his knowledge, skills, and abilities, adding the fact that the real estate market is one of the most dynamic and demanding, it can lead to fatal consequences in terms of losing large sums of money or even the roof over your head. Ultimately, the unprofessionalism of the agent can lead to dissatisfaction of clients - buyers and sellers and damage the very functioning of the real estate market in the final analysis. Also, this paper aims to determine the advantages of the Law in the field of agent training, as well as to identify possible proposals for improving this legal framework. The final goal is to upgrade professionalism in the real estate market and improve the quality of service and knowledge of real estate agents.

Materials and methods. This research is based on the application of a multidisciplinary approach to the problem, due to the very nature of the industry and real estate market, which is reflected in the cohesion of law and economics. Based on the consideration of these aspects, it is necessary to focus the research towards the prism and goal of this paper, which can be seen in the title itself. The paper itself is conceived in a way that starts from a general and logical assumption and acquaintance with the Law, its general provisions, but also legal data. Then, the emphasis is placed on the focus of the work that arises from the title itself, and that is the obligation to take the professional exam and keep a register of intermediaries,

which contributes to the transparency and professionalization of the real estate market.

The eminent sources and literature used have contributed to the relevance of the research, and the opinions and reports issued by the competent Ministry of Trade, Tourism and Telecommunications, state bodies headed by the Government of the Republic of Serbia, the Chamber of Commerce, etc. have been taken into account. Of great importance for this analysis were the manuals published on the official website of the Ministry which serve as preparatory material for taking the professional exam, the text of the Law on Mediation, comments on the law published by experts, scientific papers, as well as reports and analyzes of the Real Estate Cluster and world-renowned consulting companies such as CBRE, Cushman & Wakefield, Colliers, Data Investment, Deloitte, etc., which provide insight into the state of the real estate market in Serbia and a general overview. The next chapter gives value to this paper as a result of analysis in which the author will present the advantages that this concept has introduced in the profession of a real estate agent, but also the value of agent education, and how much these changes have contributed to the quality of real estate business. In the form of concluding remarks, efforts will be made to suggest ways to improve this framework and to systematically regulate the continuous education of agents.

Results of conducted research and discussion. To conduct the analysis itself as well as the forecasts and conclusions, it is important to establish a starting point. In this paper, it is the Law on Real Estate Brokerage and Transactions (hereinafter: the Law). Until the enactment of the Law in this segment, the market was ruled by freely speaking anarchy, although there were certain legislative solutions, there were many agencies, many of which were not at all professional or had professional qualifications. [3, p.23-29] The business was regulated in part by the Law on Obligations, in the sense that there was a certain form of mediation agreement that could be concluded between persons outside the economic activity and also it could be concluded for any legal business. Only the Regulation on the Classification of Activities classifies this activity as a real estate activity for a fee, which includes the

provision of services related to real estate by real estate agencies - mediation in the purchase, sale, rental of real estate for a fee. [4] In reality, most real estate agents operated illegally, and such contracts were not given much importance. On the other hand, few legal intermediaries were in a subordinate position because they were taxpayers and subject to inspection.

The mentioned Law regulates the conditions and manner of performing mediation in the sale and lease of real estate, as well as the supervision over its application. It entered into force on September 1, 2014. [5, p.153] The provisions of the law governing obligations shall apply accordingly to issues that are not specifically regulated by the Law. In Serbia, companies dealing with real estate are called agencies, ie. companies for mediation in the sale and lease of real estate. Their employees are licensed agents, colloquially speaking, while they are legally called "persons who have passed the professional exam".

Regarding the topic of the paper, the most important innovations brought by the law in question are the obligation that each "agent" must pass a professional exam; the obligation that the agency must have employed at least one person who has passed the professional exam to establish a company, as well as that he must be registered in the Register of Intermediaries, and to have professional liability insurance. Currently, 1380 agencies are registered on October 26, 2021 [6], and the last number of the issued certificate is 4.123 [7], which is the number of persons who have a certificate for performing this business, similar to real estate licenses recognized in the world.

It is important to pay attention to bylaws as well because they additionally legally and practically regulate this area of business. Based on the authorizations from the Law, within six months from the entry into force of the Law, four bylaws were adopted, which entered into force on July 29, 2014, which form a whole with the Law itself. To achieve the goal set by the title of this paper, we will analyze only two regulations: the Rulebook on the professional exam for real estate brokers and the Rulebook on the register of real estate brokers.

The Rulebook on the professional exam aroused the greatest interest among the population that was not employed and saw the acquisition of licenses as an opportunity for employment, among people who have long been present on the labor market in the field of real estate. The professional exam includes a test of knowledge in four areas: 1) Legal framework related to real estate brokerage and lease 2) Financial and tax aspects of real estate brokerage and lease 3) Management 4) Basics of spatial planning and construction. The exam consists of two parts: written and oral, and any person can apply to it who has a residence in the territory of the Republic of Serbia, has at least a degree of high school, and who has not been sentenced to prison for a crime in the country and abroad.

The Rulebook on keeping the register directly contributes to strengthening the legal security of citizens and economic entities in the field of real estate brokerage and leasing, which creates a favorable economic environment for legal business of economic entities engaged in this business and provides service users with a higher degree of legal security. [5, p. 154-159]

Conclusions. It can be concluded that the adoption of this Law is in itself a positive phenomenon, and now the criteria for who can do this business are clearly defined, so that both buyers and sellers will get a better service, while unfair competition will be eliminated among intermediaries. There is information that the regulation of this area of the service sector in the Republic of Serbia (service sector) contributes with over 60% of the value. Advertising control was introduced, prohibition of unauthorized mediation and conflict of interest, control by Republic inspection bodies, obligation to issue fiscal invoice for services provided, some coordination of laws with other laws such as the Law on Prevention of Money Laundering and Terrorist Financing, Law on Data Protection, Law on Notaries, Law on State Survey and Cadastre, etc. Consequently, the quality of service provision has increased, and thus competitiveness has increased, and that intermediaries are trying to stand out with the best possible service, affirmation and development of the profession. All of the above has a significant impact on the reduction of illegal and unregistered business and the growth of the „gray“ economy.

The classification of economic entities in this area into one register, and its availability on the official website of the Ministry, has contributed to market transparency, but also to increasing the security of clients in choosing the appropriate agency. The register of intermediaries certainly provides a higher degree of legal security to consumers, strengthens the competitiveness of this important service activity and significantly reduces the possibility of illegal mediation.

The professional exam itself was discussed during the work. In this way, the labor market in the field of real estate was educated, many existing agents confirmed their many years of experience and improved their professional development by obtaining the relevant work permit, but many also saw this novelty as an opportunity to find a new profession.

The law defines intermediaries as companies or entrepreneurs engaged in this activity. However, intermediaries are conditionally called business owners, who may or may not have passed the professional exam and may or may not have to deal with mediation itself. In order to achieve the conditions for entry in the register of intermediaries, one person who has passed the professional exam must be employed. What is known to each of us, to every individual who has ever sold or bought a particular real estate are agents. However, that notion is absolutely omitted. To some extent, it was replaced by the awkward expression "persons who have passed the professional exam". The word agent does not appear anywhere, but in fact it is the basic figure of this job. The agent is the one who meets the clients, presents a certain real estate, has direct contact with the buyer and the seller. I think that it would be important to define the very notion of who the agent is, what are his rights and obligations. In this way, almost all the obligations of the agent are covered up, and any mistakes and burdens all fall on the mediator. The agent is the one who obtains the job, who is the worker bee that brings pollen to the hive to the queen or intermediary. I think that it is simply unfair but also illogical to ignore such an important term, but not only the term as a certain definition, but as the recognition of a key factor in the field of real estate. Even if we look at any foreign literature, we will not find the word person with a professional exam anywhere. Both the

intermediaries and the persons with the professional exam call each other real estate agents, so it would be good to harmonize the colloquial language, practice and terms in the law itself.

The professional exam for obtaining a license to work as a real estate broker is an excellent theoretical basis, but training in practice is omitted. Also, the basic role of the agent to bring the buyer and the seller into contact and with his negotiating skills to bring the parties to the moment of concluding the appropriate legal deal - the sales contract, is neglected. All the theoretical knowledge that the mediator acquires during the professional exam is useful at the informative level and it is a good idea for the mediators to acquire knowledge from the above four areas. However, the documents are checked by lawyers, while the contract is notarized, the control is performed by the Tax Administration, the cadastre, and everything related to construction and technical documentation is in charge of surveyors, court experts related to that area, architects, appraisers and others. The question of arranging literature and content is raised, and in my opinion, the material should be conceived on the very activity of the agent and the improvement of their image, communication skills, negotiation skills, marketing and advertising etc.

A register of intermediaries has been established, but there is no register of persons who have passed the professional exam. I think it would be important to make such a register. The significance would be multiple. Each agent could refer to a certain number of certificates he received when handing over the certificate of passing the professional exam. Each client could find their agent in a given registry. It would be easier to control which of the agents is legally employed and which is not. Competitiveness and transparency among agents would be enhanced. A parallel record of the register of intermediaries and the register of agents would be formed.

Also, as a conclusion, it is necessary to introduce the obligation of continuous education of agents in order to adapt their service to changes in the market, technological progress and current events. The necessity of educating agents should follow the concept of "long life learning", and that obtaining a certificate should be just the beginning for performing this activity.

REFERENCES

- [1] Majstorović V. Marija, Radosavljević Ž. Milan : Funkcionisanje tržišta nekretnina u Republici Srbiji u savremenim uslovima pandemije korona virusa, Zbornik radova. Knj. 1/ Sedma medjunarodna konferencija Pravo, ekonomija i menadžment u savremenim uslovima LEMIMA 2021, Beograd : Fakultet za poslovne studije i pravo; 2021. -p. 140-142.
- [2] Drucker F. Peter: Inovation and Entrepreneurship Practice and Principles. New York: HarperCollins; 2006. -p. 55.
- [3] Majstorović L. Vladislav, Majstorović V. Marija : Kako prodati stan ili kuću 2%-20% skuplje. Beograd: Anekretnine, 2021. -p. 23-29.
- [4] ZAKON O PROMETU NEPOKRETNOSTI ("Sl. glasnik RS", br. 93/2014, 121/2014 i 6/2015) [Internet resource] - Access mode: URL: http://paragraf.rs/propisi/zakon_o_prometu_nepokretnosti.html. (20.10.2021.)
- [5] Vukčević N. Božo, Janojlić Slavica : Komentar zakona o prometu nepokretnosti i zakona o posredovanju u prometu i zakupu nepokretnosti. Beograd:Poslovni biro d.o.o., 2015. – p.153-163.
- [6] Registar posrednika [Internet resource] - Access mode: URL: <http://195.222.96.215/registarposrednika/#/registry-search> (26.10.2021.)
- [7] Spisak kandidata Kojima se dodeljuju uverenja [Internet resource] - Access mode: URL:<https://mtt.gov.rs/download/Obavestenje%20o%20podeli%20i%20brojevima%20uverenja.xls> (26.10.2021.)
- [8] Material for preparation of exam for real estate agents [Internet resource] - Access mode: [https://mtt.gov.rs/download/PRIRUCNIK\(2\).pdf](https://mtt.gov.rs/download/PRIRUCNIK(2).pdf) (20.10.2021.)
- [9] Hopkins Tom : How to master the art of listing and selling real estate. New Jersey : Prentice Hall; 1991.
- [10] Đoković Milić, Kon Aleksandra : Posredovanje u prometu i zakupu nepokretnosti. Beograd: Zebra, 2014.
- [11] Đoković Milić : Osnovi prometa nepokretnosti. Beograd: Bojs, 2009.

[12] Gary Keller: The millionaire real estate agent. New York : McGraw-Hill, 2004

[13] SEE Real estate market outlook. [Internet resource] - Access mode: <https://www.cbre.rs/en/research-and-reports/SEE-Real-Estate-Market-Outlook-2021> (1.10.2021)

PROBLEMS OF LEGAL REGULATION OF MIGRATION PROCESSES OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

Prykhodko Anna,

Nochovna Hanna

Students

Kyiv National University of Trade and Economics,

Kyiv, Ukraine

Scientific supervisors:

Soshko Oksana

Associate Professor of Foreign Philology and Translation Department

Zvarych Iryna

Professor of Modern European Languages

Kortukova Tamara

Senior lecturer of International Relations Department

Introductions. Legal regulation of migration processes in Ukraine is attracting more and more attention due to the rapidly growing number of Ukrainian migrants, including in the EU member states. Today, according to Eurostat, the number of Ukrainian citizens who have the status of a migrant living in that territory is increasing.

Aim. More and more Ukrainians are acquiring the citizenship of their host countries. One of the most frequent destinations for Ukrainian migrants is the EU member states. For example, in 2017- 3.4 thousand Ukrainians were naturalized in Germany, 2.7 thousand - in Italy, 2.4 thousand - in Poland, about 2 thousand in Portugal, 1.2 thousand - in Czech Republic [3]. In 2020, according to the National Bank of Ukraine, there were about three million official migrants in Ukraine[4]. In this article we considered how Ukraine regulates migration at the legislative level.

Materials and methods. At the same time, Ukraine's European integration aspirations, which are the main foreign policy priority of our state, force us to study the practice of the European Union in the field of legal regulation of migration processes and to adapt it to Ukrainian realities. We took into account the articles of

both domestic and foreign scientists, including Matkowska M, Amelicheva L., Tsevukh Y., Shvabiy K. and other

Results and discussion. Today, the problems of legal regulation of migration processes in Ukraine are extremely relevant in view of the European integration aspirations of our state, which are enshrined at the constitutional level.

Consequently, according to Article 33 of the Constitution of Ukraine, it is determined that everyone who is legally on the territory of Ukraine is guaranteed freedom of movement, free choice of residence, the right to leave the territory of Ukraine, except for restrictions established by law. A citizen of Ukraine may not be deprived of the right to return to Ukraine at any time."[2] This indicates that every citizen of Ukraine is free to choose their place of residence.

In addition, the legal basis for the regulation of migration processes in Ukraine is a list of the following legislative acts, namely: the Law of Ukraine "On the Procedure for Leaving Ukraine and Entering Ukraine by Citizens of Ukraine" of 1994, The Law of Ukraine "On the legal status of foreigners and stateless persons", The Law of Ukraine "On Citizenship of Ukraine" of 2001, The Law of Ukraine "On Immigration", the Law of Ukraine "On Foreign Ukrainians" in 2012, The Law of Ukraine "On External Labor Migration" of 2015. That is, the Ukrainian legislation that regulates migration processes today is extremely diversified and needs unification.

Ukraine's cooperation with the European Union currently takes place within the framework of the Association Agreement between Ukraine and the EU of 2014 in Chapter 3, Article 16 "Cooperation in Migration, Asylum and Border Management" states that the parties reaffirm the importance of joint management of migration flows between their territories and will further develop a comprehensive dialogue on all issues in the field of migration, including illegal migration, legal migration, smuggling and trafficking in human beings, as well as the inclusion of migration issues in national strategies for economic and social development of migrants' regions. Such a dialogue is based on the fundamental principles of solidarity, mutual trust, shared responsibility and partnership.

It should be noted that the EU today remains a very attractive destination for migrants, both legal and illegal, as well as for refugees. This is due to numerous conflicts in Africa and the Middle East, unemployment around the world, lack of economic stability, also threats to health and life due to catastrophic natural phenomena.

That is why the EU has developed a common migration policy, which applies to all 27 EU member states. As M. Matkowska notes, migration policy is a special set of tools that are created and supported by the state, covering both passive and active forms of immigration and emigration management ”[1].

However, today there is a decrease in migration flows due to the coronavirus pandemic, and the introduction of restrictions on migration. In addition, the pandemic has caused people to lose their jobs, places of residence, and thus their ability to secure a comfortable life abroad.

In this context, Ukrainian citizens are one of the largest groups of workers in the European Union, it is important for Ukraine to protect its citizens abroad, who should be strengthened by signing bilateral agreements with EU member states on employment and social protection of Ukrainian citizens; as well as on mutual employment of workers and cooperation in the field of labor migration, etc.

Conclusions. Therefore, we conclude that for Ukraine and the EU the issue of regulating migration processes is a challenge. Moreover, countries need to develop a clear, understandable strategy to address gaps in legislation and come to common conclusions about the stay of migrants in a country. After the research we want to introduce from our point of view several proposals to improve the current legislation.

First of all, you can issue a card of permanent residence in Ukraine, such as "UKRCARD", which would apply primarily to highly qualified foreign workers who plan to stay in Ukraine and would provide some relief in the process of obtaining Ukrainian citizenship.

It would also be good for Ukraine if students who went to study came from abroad and worked from 1 to 3 years, depending on the specialty. That is why in this area the state should develop programs and encourage such returns.

In that case in Ukraine it is necessary to develop a legislative act and possibly a migration code, which would comprehensively reflect the principles of the entire state migration policy of Ukraine.

REFERENCES USED:

1. Matkowska M. Polish migration policy - outline of the problem. Study and work of economic sciences and equipment. 2013. No. 3. P. 77–92. URL: http://www2.wneiz.pl/nauka_wneiz/sip/sip33-2013/SiP-33-t1-77.pdf

2. Law "On Rights, Freedoms and Duties of Man and Citizen" of the Constitution of Ukraine, Article 33
URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>

3. IOM Development Fund URL: https://iom.org.ua/sites/default/files/iom-ukraine_facts-ukr_2019.pdf

4. National Bank of Ukraine, Smoliv., Ya., "Labor Market and Monetary Policy" URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/vistup-golovi-nbu-na-schorichniy-doslidnitskiy-konferentsiyi-natsionalnogo-banku-ukrayini-ta-natsionalnogo-banku-polschi-rinok-pratsi-ta-monetarna-politika23:13>

ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО ВІДБОРУ З ПРОФЕСІЇ «ПОЛІЦЕЙСЬКИЙ»

Безрідна Наталія Олександрівна,
курсантка 3 курсу навчально-наукового
інституту права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Науковий керівник:
Великий Юрій Миколайович,
викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Вступ. Одними із головних завдань реформування Національної правоохоронної сфери було створення нової системи конкурсного відбору до поліції та удосконалення підготовки кадрів, з урахуванням найкращих здобутків провідних країн Європи та світу.

Слід зазначити, що відтік професійно підготовлених кадрів з поліції продовжується й нині. З поліції продовжують масово звільнятися працівники. Це в свою чергу, призводить до збільшення навантаження на діючих поліцейських на службі [3, 4]. Питання щодо активізації системи якісного відбору на службу до поліції виникають постійно. Велике значення потрібно приділяти тому, що на службу необхідно приймати кандидатів, які повинні бути не тільки фізично підготовленими, а і мати відповідні психологічні риси особистості.

Ціль роботи полягає у висвітленні головних аспектів, які необхідні для удосконалення системи професійного відбору працівників поліції.

Матеріали і методи. Діалектичний метод (допомагає вивчати правові явища та процеси, виявляти усталені закономірності), спеціально-юридичний метод (характеризує явища державно-правової дійсності застосовуючи юридичну термінологію), статистичний метод (здійснює аналіз, що відображає напрями та стан правових явищ). Враховуючи важливість організації якісного

добору та підготовки кадрів до майбутньої професії, необхідно посилатися на Стандарти професійної (професійно-технічної) освіти за професіями поліцейський (за спеціалізаціями) СП (ПТ) О 5162.0.84.24-2018, затвердженого наказом Міністерством освіти та науки від 21.06.2018 № 669.

«Про затвердження Стандарту професійної (професійно-технічної) освіти з робітничої професії «Поліцейський» визначено професійні компетентності, які повинні мати поліцейські (за спеціалізаціями) [2].

Результати та обговорення. Разом з цим, у Державній програмі розвитку фізичної культури і спорту в Україні акцентовано увагу на те, що нинішня система фізичного виховання не задовольняє природної біологічної потреби дітей, учнівської і студентської молоді в руховій активності [5]. Як наслідок – понад 80 % підлітків і юнаків мають різні відхилення у фізичному розвитку, а кожен четвертий юнак у останні роки за станом здоров'я не призивається на військову службу [5].

В результаті реалізації гендерної політики в Україні, в тому числі і в правоохоронних органах, збільшився відсоток жінок, які несуть службу в Національній поліції.

З цими причинами приходиться стикатися і під час вивчення рівня фізичної підготовленості кандидатів на посади поліцейських Національної поліції України. У зв'язку з цим, перед прийняттям на службу до поліції здійснюється попереднє вивчення рівня фізичної підготовленості кандидатів, які визначаються за результатами виконання таких контрольних вправ: згинання та розгинання рук в упорі лежачі (для жінок); комплексної силових вправи (для чоловіків); бігу на 100 і 1000 метрів (для жінок і чоловіків).

Рівень фізичної підготовленості кандидатів на службу до підрозділів поліції особливого призначення незалежно від статі визначається за результатами виконання таких контрольних вправ: підтягування на перекладині; комплексної силових вправи; бігу на 100 метрів; бігу на 3000 метрів [1].

Процес навчання безперечно повинен враховувати та моделювати особливості несення служби, вимоги діючих наказів і Інструкцій, умови та порядок щодо застосування примусових заходів, визначених Законом. Крайнім із примусових заходів є застосування поліцейським вогнепальної зброї.

Актуальність цього питання продиктовано ще і тим, що за кожним поліцейським повинна закріплюватись вогнепальна зброя. Ефективне застосування поліцейським вогнепальної зброї не пов'язане з пріоритетом розвитку сили та швидкості м'язових скорочень, але до його рухових якостей висуваються великі вимоги щодо точності рухів, від яких залежить влучність. Як ми бачимо з вищевикладеного у кандидатів на службу до поліції рівень швидкісних здібностей вивчається за результатами виконання циклічних вправ, а спритність і координаційні здібності не вивчаються взагалі.

Слід акцентувати увагу на той факт, що під час професійного відбору на службу до поліції психологи зосереджуються на моральних якостях та відповідальності майбутнього поліцейського. Адже діючим законодавством визначено такі принципи діяльності поліції, як: верховенство права; дотримання прав і свобод людини; законність; політична нейтральність; відкритість та прозорість; взаємодія з населенням на засадах партнерства; безперервність [6, 7, 8].

Тому, звертаючи увагу на необхідність дотримання вказаних принципів можна констатувати, що до майбутньої професії «поліцейський» будуть пред'являтися не тільки вимоги до психомоторних властивостей, а і до таких рис особистості, як: активність і енергійність; висока працездатність і психічна стійкість (спроможність витримувати інтенсивні тривалі психоемоційні навантаження без зниження продуктивності діяльності); витривалість сенсорних систем; швидкість просторової реакції на подразники і реакції вибору (з попередньою оцінкою ситуації); швидкість реакції на небезпеку (здатність до швидкодії в умовах дефіциту часу). Поліцейський повинен мати достатній рівень розвитку пізнавальних процесів, серед яких вагомими є:

пошукова активність; спостережливість; розвинені властивості уваги та довгострокова пам'ять.

Також, загальновідомо, що в подальшому буде проблема у тому, що після прийняття на службу поліцейські повинні не тільки підтримувати свої фізичні якості на належному рівні, а і розвивати та покращувати упродовж всього терміну служби.

Висновок. Ми вважаємо, що тривалість курсів первинної професійної підготовки є недостатньою для того, щоб за такий короткий час (6 місяців) слухачі не можуть набути достатнього рівня знань та відповідних умінь і навичок з тактичної, вогневої та спеціальної фізичної підготовки. Тому, після закінчення зазначених курсів набутого рівня знань та практичного досвіду не є достатньо, щоб забезпечити особисту безпеку та безпеку громадян. У результаті чого зрозуміло, що така підготовка поліцейських кадрів не є ефективною.

Загальними проблемами залишаються покращення медичного огляду, наявність та розвиток навчальної і спортивної бази, на яких курсанти, слухачі і діючі поліцейські могли б здійснювати систематичні тренування без завдання шкоди освітньому процесу і виконанню посадових обов'язків.

Вихід вбачається нами в підвищенні якості відбору кандидатів на посади «Поліцейський» за (спеціалізаціями), збільшенні терміну навчання на курсах первинної професійної підготовки до одного року, удосконаленні спортивної і навчальної бази для організації навчання і підготовки поліцейських.

Важлива не кількість відібраних кандидатів на службу, а її якість, тому майбутній поліцейський, який пройшов якісний професійний відбір та спеціальну підготовку буде з гордістю представляти поліцію в суспільстві!

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про Національну поліцію» від 2.07.2015 № 580-VIII, чинний, поточна редакція — Редакція від 17.03.2021, підстава - 1231-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

2. Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.06.2018 р. № 669 «Про затвердження Стандарту професійної (професійно-технічної) освіти з робітничої професії «Полицейський». Законодавство України. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS30304.html.
3. Reform of the Ukrainian police: how it took place. URL: <https://dyvys.info/2020/09/02/reforma-ukrayinskoyi-politsiyi-yak-vona-prohodyla/>.
4. Why the reform of the National Police flies into the abyss and what is Avakov here. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-53005046>.
5. Фізичне виховання : підручник. Грибан В. Г., Мельников В. Л., Хрипко Л. В., Казначеев Д. Г. Дніпро: ДДУВС, 2019. 232 с.
6. В. В. Бондаренко. Професійна підготовка працівників патрульної поліції: зміст і перспективні напрями: монографія. Київ: ФОП Кандиба Т. П . 2018. 524 с.
7. Комзюк М. А., Кущенко В. О., Іншеков М. В. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України. Харків. 2018. С. 41-43.
8. Зозуля Є. В. Підготовку сучасного правоохоронця – на рівень європейських стандартів. Наукова бібліотека. 2014. № 4. С. 20-22.

ПРОФІЛАКТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ ЯК ФОРМА УЧАСТІ ГРОМАДЯН В ОХОРОНІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Біліченко Валерій Віталійович

Старший викладач кафедри

“Тактико-спеціальної підготовки”

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Протягом всієї історії розвитку української держави до охорони правопорядку і підтримки громадського спокою в тій чи іншій мірі залучалося і населення, переважно в індивідуальних формах.

У сучасній Україні видання закону «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» 22.06.2000 зі змінами станом на 03.07.2020 стало очікуваним результатом кропіткої роботи законодавців при активній участі всіх зацікавлених суб'єктів профілактики правопорушень.

Відповідно до цього закону під профілактикою правопорушень розуміється сукупність заходів соціального, правового, організаційного, інформаційного та іншого характеру, спрямованих на виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень, а також на надання виховного впливу на осіб з метою недопущення скоєння правопорушень або антигромадської поведінки (ст. 5). При цьому під порушеннями розуміється як кримінальне правопорушення, так і адміністративне правопорушення, що представляють собою протиправне діяння (дія, бездіяльність), яке тягне за собою відповідно кримінальну або адміністративну відповідальність. [1]

Профілактика правопорушень здійснюється за наступними напрямками: захист особистості, суспільства і держави від протиправних посягань; попередження правопорушень; розвиток системи профілактичного обліку осіб, схильних до скоєння правопорушень; охорона громадського порядку, в тому числі при проведенні спортивних, видовищних та інших масових заходів; забезпечення громадської безпеки, в тому числі безпеки дорожнього руху та

транспортної безпеки; протидія незаконній міграції; попередження бездоглядності, безпритульності, правопорушень і антигромадських дій неповнолітніх та деяким іншим.

Громадяни під час здійснення профілактики правопорушень зобов'язані:

1) дотримуватися законодавства України про профілактику правопорушень, закони та інші нормативні правові акти суб'єктів України, муніципальні правові акти, що регулюють питання профілактики правопорушень;

2) дотримуватися права і законні інтереси громадян і організацій;

3) дотримуватися конфіденційності отриманої при здійсненні профілактики правопорушень інформації, якщо її поширення обмежене законодавством України;

4) виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством України.

Профілактичний вплив може здійснюватися в наступних формах:

1) правова просвіта та правове інформування (доведення до відома громадян і організацій інформації, спрямованої на забезпечення захисту прав і свобод людини і громадянина, суспільства і держави від протиправних посягань);

2) соціальна адаптація (комплекс заходів, спрямованих на надання особам, які перебувають у важкій життєвій ситуації, сприяння в реалізації їх конституційних прав і свобод, а також допомоги в трудовому і побутовому влаштуванні);

3) ресоціалізація (комплекс заходів соціально-економічного, педагогічного, правового характеру, що здійснюються з метою реінтеграції в суспільство осіб, які відбули кримінальне покарання у вигляді позбавлення свободи і (або) зазнали іншим заходам кримінально-правового характеру);

4) соціальна реабілітація (сукупність заходів по відновленню втрачених соціальних зв'язків і функцій особами, які перебувають у важкій життєвій ситуації. В тому числі споживають наркотичні засоби і психотропні речовини в немедичних цілях);

5) допомога особам, які постраждали від правопорушень або схильним до ризику стати такими (надання правової, соціальної, психологічної, медичної та іншої підтримки зазначеним особам, що здійснюється відповідно до законодавства України за їх згодою з метою мінімізації наслідків правопорушень або зниження ризику стати потерпілими від правопорушень);

б) добровільну участь громадян в заходах з охорони громадського порядку та інших соціально значущі заходи, сприяння правоохоронним органам та іншим суб'єктам профілактики правопорушень. [2]

Взаємодією поліції з державними органами, органами місцевого самоврядування та громадянами досягається їх узгоджена діяльність з профілактики адміністративних правопорушень не тільки у внутрішньо організаційних відносинах, яким притаманний принцип субординації, але і в зовнішніх відносинах рівноправних суб'єктів профілактики. При цьому така взаємодія здійснюється тоді, коли є координація зусиль з профілактики адміністративних правопорушень.

Сьогодні застосовуються різні форми стимулювання участі громадян в охороні громадського порядку. Це і матеріальна допомога громадянам за рахунок коштів відповідних бюджетів органів державної влади та органів місцевого самоврядування, надання знижок при оплаті комунальних послуг, використання додаткових заохочень для найбільш активних і відзначилися громадян, що досягли особливих успіхів в охороні громадського порядку, страхування життя і здоров'я громадян на період участі в заходах з охорони громадського порядку і ряд інших форм. Вибір тих чи інших пов'язаний виключно з розсудом відповідних органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Участь громадськості у забезпеченні охорони громадського порядку та боротьбі з правопорушеннями [Електронний ресурс] / М. В. Ковалів, І. Б. Стахура // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична. - 2014. - Вип. 1. - С. 164-172. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2014_1_19

2. Адміністративно-правове забезпечення реалізації права громадян на участь в охороні публічної безпеки та порядку [Електронний ресурс] / О. П. Костюшко // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ . - 2017. - № 1. - С. 298-311. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2017_1_29

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПІДТВЕРДЖЕННЯ ФАКТУ ВИКЛИКУ ОСОБИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Бублик Надія Сергіївна
доктор філософії,
старший викладач кафедри
кримінального процесу ФПФОДР
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Вступ. Кримінальний процесуальний кодекс (далі - КПК) України, встановлюючи порядок здійснення виклику, містить норми, які суперечать логіці. Так, згідно з ч. 2 ст. 135 КПК України, у разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання повістка для передачі їй вручається під підпис дорослому члену сім'ї особи чи іншій особі, яка з нею проживає, житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи або адміністрації за місцем її роботи [1].

Результати та обговорення. Отже, вручення повістки про виклик дорослому члену сім'ї або адміністрації на місці роботи є належним способом здійснення виклику. При цьому очевидно, що такий спосіб не пов'язаний із безпосереднім доведенням до відома викликаної особи про її обов'язок з'явитися за викликом. Безумовно, про отримання повістки про виклик членом сім'ї або адміністрацією за місцем роботи буде повідомлено викликану особу. Такі дії є цілком логічними. Однак інформування викликаної особи не є обов'язком його членів сім'ї або адміністрації за місцем роботи.

Характерною особливістю взаємодії між стороною обвинувачення та особою, щодо якої здійснюється обвинувальна діяльність, є те, що така особа, здебільшого не бажаючи брати участь у процесуальних діях, може ухилятися від прибуття. Однак якщо особа отримала повістку про виклик та не з'явилася без поважних причин, – це є достатньо очевидним невиконанням законної вимоги слідчого, прокурора, яке в подальшому може бути підставою

застосування запобіжного заходу або зміни запобіжного заходу на більш суворий. Більш тактично вигідним для викликаної особи вважається її ухилення від отримання виклику, внаслідок чого обов'язок з'явитися у неї не виникає.

Важливо також враховувати, що здебільшого викликана особа має адресу своєї реєстрації. Однак реально вона може проживати за іншою адресою, у тому числі в іншому населеному пункті.

Крім того, особа може бути відсутньою за місцем своєї реєстрації або за відомим для сторони обвинувачення місцем проживання через відрядження, відпочинок, лікування тощо. Тобто можуть існувати об'єктивні причини, які унеможливають вручення особі повістки. Однак межа між відсутністю особи за місцем проживання через певні справи та відсутністю з метою ухилення від слідства та суду є достатньо умовною, оскільки сама особа, яка викликається, не заінтересована зізнаватися у тому, що вона ухиляється від слідства та суду, а зовнішній прояв її дій – відсутність за місцем проживання є однаковим як при ухиленні від прибуття, так і при відсутності у власних справах без мети ухилення.

Підтвердження факту виклику кримінальний процесуальний закон встановлює переліком форм підтвердження отримання особою повістки або ознайомлення з нею в інший спосіб.

Водночас, визнаючи виклик юридичним фактом, який породжує обов'язок особи з'явитися для участі у процесуальній дії, а також (у разі неприбуття), може виступати підставою для прийняття інших процесуальних рішень (застосування запобіжних заходів, зупинення досудового розслідування, оголошення особи в розшук, здійснення спеціального досудового розслідування), закон не містить чіткого визначення виклику. Зокрема, немає чіткої вказівки, що саме слід розуміти під викликом: отримання особою, яка викликається, інформації про виклик, або ж саме надіслання такої інформації (незалежно від того, чи отримано особою таку інформацію).

Це питання актуалізується тим, що виклик насамперед застосовується з метою прибуття особи, яка викликається. Однак, неприбуття особи, яка

викликається, може бути підтвердженням ухилення особи від прибуття. Встановлення цього факту також є необхідним.

На нашу думку, доречним буде порівняти спосіб виклику в інших процесуальних галузях.

Наприклад, відповідно до ч. 3 ст. 130 ЦПК України у разі вручення повістки повнолітньому члену сім'ї особи, яка викликається, така особа вважається належним чином повідомленою про час, дату і місце судового засідання, вчинення іншої процесуальної дії [2]. А згідно з ч. 9 ст. 130 ЦПК України у разі відмови адресата одержати судову повістку особа, яка її доставляє, робить відповідну помітку на повістці і повертає її до суду. Особа, яка відмовилася одержати судову повістку, вважається повідомленою [2].

У ч. 7 ст. 120 ГПК України зазначено, що виклик надсилається учасникам судового процесу, які не мають офіційної електронної адреси, та за відсутності можливості сповістити їх за допомогою інших засобів зв'язку, які забезпечують фіксацію повідомлення або виклику, за останньою відомою суду адресою і вважається врученою, навіть якщо відповідний учасник судового процесу за цією адресою більше не перебуває або не проживає [3].

Відповідно до ч. 4 ст. 126 КАС України вважається, що повістку вручено також у разі одержання її під підпис будь-яким повнолітнім членом сім'ї адресата, який проживає разом з ним. Особа, яка одержала повістку, зобов'язана негайно повідомити про неї адресата. При цьому вручення повістки представнику учасника справи вважається також врученням повістки і цій особі (ч. 10 ст. 126 КАС України), а у разі повернення поштового відправлення із повісткою, яка не вручена адресату з незалежних від суду причин, вважається, що таку повістку вручено належним чином (ч. 11 ст. 126 КАС України) [4].

Висновки. Таким чином, у цивільному, господарському та адміністративному судочинстві виклик вважається таким, що здійснений належним чином як у разі отримання повістки близьким родичем, представником, так і у разі відмови в отриманні повістки чи відсутності осіб за місцем доставлення повістки.

Фактично, зазначені правила підтвердження факту виклику чітко означають, що виклик здійснено належним чином не лише у разі вручення повістки, але й у разі її вручення іншій особі чи відмови в отриманні або відсутності осіб, які б могли її отримати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
3. Господарсько-процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>
4. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ УКРАЇНИ

Вінниченко Софія Дмитрівна,

курсант II курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Корогод Світлана Володимирівна,

капітан поліції,

старший викладач кафедри

кримінального права та кримінології

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Вступ. У зв'язку з сучасними соціально-політичними перетвореннями та впровадженням інноваційних технологій кримінальні правопорушення у сфері банківських систем України стали дуже розповсюдженими. За останні 15 років докорінно змінилася структура та способи вчинення даних кримінальних посягань. Задля формування та визначення особливих рис цих кримінальних правопорушень слід знати, що собою передбачає «банківська діяльність» і «банківська система». Стаття 2 Закону України (далі - ЗУ) «Про банки і банківську діяльність» визначає банківську діяльність як процес залучення до грошових вкладів фізичних та юридичних осіб шляхом розміщення даних коштів від власного імені (покладаючись на власні умови і власний ризик), діяльність щодо створення і ведення банківських рахунків фізичними та юридичними особами [1].

Мета роботи. Метою роботи є проаналізувати сучасні підходи до правової кваліфікації кримінальних правопорушень у сфері банківських систем, визначити прогалини та недоліки сучасних заходів із запобігання та боротьби з даними кримінально-протиправними посяганнями, сформулювати можливі механізми протидії даним негативним явищам українського суспільства.

Матеріали і методи. Під час дослідження кримінальних правопорушень у сфері банківських систем України були використані наукові праці вітчизняних правників, положення сучасного національного законодавства України, статистичні дані щодо кримінологічної обстановки в Україні. До методів дослідження даної роботи слід віднести наступні: аксіоматичний (формулювання основних термінів даної галузі дослідження); гіпотетико-дедуктивний (логічна послідовність та дотримання основних законів логіки, які дають змогу на кінці дослідження сформулювати висновки); порівняльно-правовий (здійснення ототожнення статистичних даних, думок різних науковців тощо).

Результати і обговорення. На нашу думку, найбільш раціональним визначенням поняття «кримінальні правопорушення у сфері банківської діяльності» надається положеннями «Рекомендації щодо особливостей досудового розслідування та процесуального керівництва у кримінальних провадженнях про злочини, вчинені з використанням електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електров'язку». У відповідності до цього нормативного акту: кримінальні правопорушення у сфері банківської діяльності – це акти корисливих посягань на фінансові ресурси банків й інших кредитно фінансових організації (установ), які вчиняються шляхом використання кредитно-банківських операцій уповноваженими на їх здійснення суб'єктами підприємницької діяльності чи іншими особами [2].

Структура кримінальних правопорушень у сфері банківських систем України дуже багатоаспектна. До кримінальних зловживань у цій галузі життєдіяльності суспільства відноситься: легалізація (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, передбачена ст. 209 Кримінального кодексу України (далі - ККУ), незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками або іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення (ст. 200 ККУ), розголошення комерційної чи банківських таємниці (ст. 232 ККУ) та інші [3].

З огляду на проведені статистичні дослідження, найрозповсюдженішими кримінальними правопорушенням у сфері банківських систем України є шахрайство (ст.190 ККУ); привласнення, розтрата чи заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст.191 ККУ), інші кримінальні правопорушення, які містять специфічні ознаки розрахунково-кредитних операцій. Значне місце в структурі кримінальних правопорушень банківської системи слід виділити крадіжкам, які вчиняються співробітниками банківських організацій (касирами, охоронцями тощо). Дуже розповсюдженими є факти викрадення коштів із рахунків установ або окремих громадян. Такі кримінальні правопорушення здійснюються способом використання підприємств торгівлі, які приймають банківські картки як засоби оплати. Велика кількість кримінальних правопорушень відбувається під час зняття грошових коштів у банкоматах [3].

З огляду на досить багатоаспектну злочинну діяльність у сфері банківських систем України вимагається звернення особливої уваги на заходах запобігання їх вчиненню. Існує ціла низка заходів, що навіть класифікують за своєю спрямованістю. Г.М. Міньковський систематизує заходи із запобігання таким кримінальним правопорушенням за критерієм змісту й основним напрямом їх впливу на такі: організаційно-управлінські, соціально-економічні, ідейно-моральні, медичні та психолого-педагогічні, соціально-психологічні, технічні й правові [4].

На нашу думку, запобігання вчиненню кримінальних правопорушень у сфері банківської діяльності можна досягти шляхом застосування наступних заходів: здійснення систематичної багатоаспектної перевірки персоналу перед безпосереднім прийняттям на роботу (перевірка фактів автобіографії, трудової книжки співробітників); беззаперечне додержання принципів документообігу та інших процедур, пов'язаних із здійсненням банківської діяльності; всебічна перевірка існуючих потенційних клієнтів; реалізація функціонування нормативно-правового механізму регулювання фінансово-кредитних відносин

державними контрольно-наглядними органами; посилення кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень у цій сфері [5].

Висновки. Отже, з огляду на проведене вище дослідження, можна зазначити, що на даний момент українська банківська система знаходиться у зоні підвищеного ризику. Існування різноманітних зовнішніх і внутрішніх загроз, які становлять велику небезпеку для нормального функціонування та роботи банку, його співробітників, а також для реалізації законних інтересів клієнтів цих банків. Кримінальні правопорушення, які належать до цієї сфери, є дуже різноманітними, результатом чого є постійна наявність проблематики, яку слід ретельно досліджувати, особливо, процес кваліфікування окремих статей Особливої частини ККУ. Отже, за сучасних умов, які склалися, основними вимогами до банків є систематичне відстеження наявних видів загроз, вивчення можливих шляхів запобігання та боротьби з ними, вжиття усіх можливих заходів по локалізації та нейтралізації шкідливих наслідків, які ними спричинені.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1) Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000. № 2121-III. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2121-14>

2) Рекомендації щодо особливостей досудового розслідування та процесуального керівництва у кримінальних провадженнях про злочини, вчинені з використанням електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. Генеральна Прокуратура України, м. Київ, 2017 р. URL: https://www.gp.gov.ua/userfiles/metodichka_Kiber_11_07_17.doc

3) Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14>

4) Сухачов О.О., Сухарада І.О. Способи вчинення злочинів у сфері банківського кредитування. Кримінально-процесуальне право та криміналістика. 19.12.2012. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2012/6_2012/43.pdf

5) Костюк М. Вопросы квалификации мошенничества в сфере банковского кредитования. Уголовное право. – 2007. – № 4 URL: http://odesskcourt.oms.sudrf.ru/modules.php?name=docum_sud&id=74.

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ КОМУНІКАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОБОТИ НАРОДНОГО ДЕПУТАТА ІЗ ВИБОРЦЯМИ

Гарбера Уляна Ігорівна

студентка

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Демократичне державотворення в Україні серед своїх ключових параметрів передбачає розбудову системи публічної комунікації влади та суспільства, механізмів зворотного зв'язку, що надають можливості представникам парламенту оперативно реагувати на проблеми громадян, забезпечувати їх законні права та інтереси.

Актуальність проблеми дослідження означається розвитком нових інформаційних технологій, Інтернет та соціальних мереж, що дає можливість по-новому поглянути на зміст та сутність процесу комунікації органів публічної влади з громадянами.

У процесі вироблення нової системи взаємовідносин із громадянами народні депутати України повинні лідирувати у впровадженні інформаційно-комунікаційного забезпечення, розвитку правового та нормативного ладу, що оптимізує процеси законотворчості, покращення іміджу народних обранців й парламенту та імплементацію ідеї публічної участі громадян.

Комплексне використання інформаційно-комунікаційних технологій у роботі із зверненнями виборців регламентується Конституцією України та іншими законодавчими актами, котрі не виконуються через декларативність та неефективність цих норм, а також невизначеність у окресленні відповідальності народних обранців за їх бездіяльність або неправомірні дії. Існування прогалин та недосконалостей в сфері взаємодії народного обранця із виборцями підтверджується численними правовими колізіями та протиріччями у законодавчих нормах, що потребують відповідного врегулювання та усунення

подвійного тлумачення. Зважаючи на це, актуальним постає питання про реалізацію організаційних інструментів та комунікаційних технологій для демонстрування прозорості й відкритості публічно-управлінських рішень, розвитку цифрової економіки і трансформації суспільства, механізму контролю громадськості за діями представників парламенту, які вимагають їх переосмислення з позицій публічного управління та юридичної науки.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є науково-теоретичне обґрунтування організаційно-комунікаційного забезпечення взаємодії народного депутата України із виборцями в контексті розвитку цифрової комунікації та підвищенні ефективності діяльності органів публічної влади в Україні.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- проаналізувати концептуальні підходи до регламентування повноважень народного депутата як представника інтересів виборців;
- висвітлити діяльність громадської приймальні як організаційної роботи із зверненнями виборців;
- розкрити сучасні особливості роботи народного депутата України в медіапросторі.

Методологічною базою дослідження є наукові здобутки вітчизняних і зарубіжних авторів та офіційні видання міжнародних організацій. Інформаційну та емпіричну базу роботи становлять законодавчі акти України, статистичні та соціологічні дані громадських організацій, матеріали, опубліковані в періодичних виданнях та інтернет ресурсах.

Основний виклад матеріалу. Народний депутат України є важливим суб'єктом конституційного права та конституційно-правових відносин, аде його активна діяльність утворює систему мереживних горизонтальних взаємодій, які є визначальними для інституалізації парламентаризму та народного представництва. Діяльність парламентаря повинна сприяти формуванню суспільних цілей у реалізації законотворчої функції, а її результатом є

прогнозування розвитку політичних процесів у країні, що окреслює основні функціональні прояви роботи народного обранця [3].

Згідно із частиною 3 статті 28 Закону України «Про статус народного депутата України» на строк виконання його депутатських повноважень «місцеві органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування, в управлінні яких знаходиться відповідно державна власність чи комунальна власність територіальної громади на території відповідного виборчого округу, зобов'язані надати окреме технічно обладнане службове приміщення з розташуванням у ньому постійного робочого місця помічника-консультанта народного депутата з наступним відшкодуванням витрат в установлених межах і за рахунок бюджетних призначень на забезпечення діяльності Верховної Ради України»[5]. Належне забезпечення депутатської діяльності у сфері співпраці із виборцями є можливим за умови активної роботи у окрузі. На сьогодні із врахування депутатських гарантій для нього передбачено передбачено право на забезпечення службовим приміщенням у виборчому окрузі.

Тобто, народний депутат на строк виконання депутатських повноважень забезпечується окремим службовим кабінетом у приміщеннях Верховної Ради України з облаштуванням постійним робочим місцем його помічника-консультанта. Службовий кабінет народного депутата повинен бути облаштований комп'ютером з підключенням його до інформаційних мереж та наданням адреси електронної пошти.

Згідно зі статтею 7 Закону України «Про статус народного депутата України», народний депутат зобов'язаний постійно підтримувати зв'язки із виборцями. Ця вимога стосується як депутатів, обраних в одномандатних, так і в багатомандатних округах. Останній тиждень кожного місяця роботи Верховної Ради зарезервовано для роботи народних депутатів із виборцями. Відповідно до статті 28 того ж Закону, приміщення для організації приймальні надаються депутатам безкоштовно.

Зазначимо, що «приймальною» можна вважати окреме приміщення, котре має відповідну вивіску, сталий графік роботи, постійне робоче місце

працівника (помічника депутата або партійного представника) та, найважливіше, «відкритий доступ»: за цією адресою будь-який громадянин може прийти на прийом, залишити своє звернення, отримати консультацію з питань, які його цікавлять тощо.

Визначивши базові механізми діяльності народного депутата із виборцями на основі нормативного-правових актів актуальним є розроблення організаційно-комунікаційних механізмів щодо взаємодії народного депутата з громадянами в виборчому окрузі, що висвітлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Організаційно-комунікаційні механізми щодо взаємодії народного депутата з громадянами в окрузі на основі громадської приймальні [1]

Організація прийому громадян	
Періодичність здійснення прийому громадян	- Особистий прийом народного депутата в виборчому окрузі здійснюється згідно календарного плану сесії Верховної Ради в рамках тижнів роботи на виборчому окрузі проте не рідше, ніж 1 раз на місяць
Функціонування приймальні народного депутата	- Наявність приймальні народного депутата в межах виборчого округу. - Приймальня народного депутата може бути розміщена в приміщенні місцевої організації політичної партії, яку представляє народний депутат, в приміщенні, яке виділено місцевим органом влади або органом місцевого самоврядування, або в окремому приміщенні, яке призначено виключно для функціонування приймальні народного депутата - Громадянам забезпечується доступ до приймальні незалежно від того, чи здійснюється в конкретні дні особистий прийом народного депутата. Приймальня функціонує на постійній основі за заздалегідь визначеним графіком.
Канали інформування про проведення особистого прийому громадян	- Кожного місяця після визначення дат здійснення особистого прийому народного депутата відбувається інформування про здійснення прийому громадян - Інформування здійснюється з використанням максимально широкого набору можливих каналів інформування громадян: особисте повідомлення громадян, які попередньо виявили бажання потрапити на особистий прийом громадян народним депутатом; розміщення відповідного анонсу в місцевих ЗМІ; розміщення відповідної інформації в соціальних мережах, які використовує народний депутат; розміщення відповідної інформації на вебсайті народного депутата (за наявності).

Канали інформування про роботу приймальні народного депутата	- Кожного місяця відбувається інформування про роботу громадської приймальні народного депутата. - Інформування здійснюється з використанням широкого набору можливих каналів інформування: розміщення відповідних оголошень в приміщеннях органів державної влади та місцевого самоврядування, де розташована приймальня; розміщення відповідного оголошення в окремому приміщенні, де розташована приймальня; розміщення відповідного анонсу в місцевих ЗМІ; розміщення відповідної інформації в соціальних мережах, які використовує народний депутат; розміщення відповідної інформації на веб-сайті народного депутата (за наявності); розміщення відповідної інформації у месенджерів (за наявності). -
Інформація про залучення до особистого прийому громадян відповідальних осіб органів влади	- До здійснення особистого прийому громадян залучаються відповідальні особи органів державної влади та місцевого самоврядування (за необхідності)
Періодичність проведення зустрічей із громадянами	- Зустрічі із громадянами здійснюються згідно календарного плану сесії Верховної Ради в рамках тижнів роботи на виборчому окрузі
Формат проведених зустрічей із громадянами	- Зустрічі із виборцями відбуваються з використанням різних форматів: громадські обговорення; напівформальні зустрічі; зустрічі із професійними/галузевими об'єднаннями; робота в експертних групах.
Документування зустрічей та прийняття рішень під час них	- Під час зустрічей народного депутата із громадянами відбувається документування шляхом: фіксації головних питань, що обговорювалися; фіксації контактних даних ініціативних осіб; ведення протоколу зустрічі; - За результатами зустрічі приймаються рішення щодо піднятих на зустрічі питань.

Головне завдання народних депутатів та політичних партій, котрі представлені у парламенті, є сприяння вираженню та формуванню політичної волі громадян. Ефективна реалізація цього завдання можливе за умови налагоджених активних каналів зворотного зв'язку із виборцями та громадянами, це, зокрема, для депутатів-мажоритарників — у виборчих округах через організацію діяльності громадських приймальнь та формування депутатської команди на місцях, а для депутатів представників парламентських партій — в усіх областях країни через мережу територіальних партійних

осередків та приймалень. Показником належного виконання своїх зобов'язань перед громадянами а виборцями є наявна діяльність та системність громадських приймальень партій та депутатів.

В багатьох громадських приймальнях прийом громадян ведеться щоденно, самим депутатом у визначені дні, помічниками депутат та волонтерами. В приймальнях працює юрист, довідкова служба, тощо. Працівники громадських приймальень активно долучаються до діяльності громадських рад при органах державної влади та місцевого самоврядування як експерти, активізують взаємовідносини з представниками громадських організацій, надаючи інформаційну, консультативну і методичну-правову допомогу; методичну допомогу у веденні статутної діяльності представників соціальних благодійних фондів, товариств національних меншин; співорганізаторами соціальних проектів в регіонах.

Основними формами комунікаційного забезпечення роботи народного депутата із виборцями є:

- Законотворча робота (висвітлити кількість та суть найбільш важливих законодавчих ініціатив (проекти законів, постанов, правки), які були подані у звітному періоді, а також очікувані результати їх прийняття);
- Депутатські запити та звернення (висвітлити тематику найважливіших запитів та звернень, які були вами подані, а також найбільш вагомі результати їхнього розгляду);
- Робота в комітеті (результати вашої роботи в комітеті ви вважаєте найвагомішими. Порушені питання, які були розглянуті комітетом та результати роботи комітету із активною участю);
- Робота з виборцями, в окрузі, регіоні (робота громадської приймальні, організація громадських зустрічей, відкритих форумів, он-лайн приймальні).

Висновки. Сучасний етап побудови та розвитку ефективної держави потребує запровадження нових форм налагодження комунікативної взаємодії органів законодавчої влади з громадянами. Однією із таких форм є

організаційно-комунікаційне забезпечення депутатської діяльності у роботі із виборцями, що повинна сприйматись як невід'ємний елемент реалізації повноважень депутатського корпусу та приносити максимальні та ефективні результати в інтересах народу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Відстань від депутата до виборця Як «відкриті списки» вплинуть на роботу народних депутатів в окрузі та зв'язок з виборцями? Київ: Український центр суспільних даних, 2021 URL: <https://socialdata.org.ua/vidstan-vid-deputata-do-viborcu/>
2. Вюртенбергер Т. Тенденції розвитку організації парламентаризму в Європі. *Парламентаризм в Україні: теорія і практика*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Київ : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2001. С. 52–53.
3. Костицька І. О. Юридична відповідальність парламентарія в системі відповідального представницького правління: конституційно-правовий аналіз : монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 440 с.
4. Про забезпечення діяльності народних депутатів України: Постанова Верховної Ради України від 26.07.1994 (із змін., внес. Постановою Верховної Ради від 20.04.2000). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/122/94-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Про статус народного депутата України: Закон України від 17 листопада 1992 року № 2790-XII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2790-12>.
6. Робота депутата в окрузі. Кращі моделі і практики URL: https://radaprogram.org/sites/default/files/publications/download_file.pdf

СПОСОБИ УЧИНЕННЯ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Давиденко Анастасія Данилівна

курсант 2 курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Науковий керівник:

Підполковник поліції

Савенко Вікторія Петрівна

Старший викладач кафедри

Кримінального права та кримінології

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Введення. У цій справі розглядається класифікація способів вчинення насильницьких злочинів проти статевої недоторканності неповнолітніх залежно від винного, зокрема способів їх вчинення. Наприклад, вчинені батьком, братом, вітчимом або іншою особою, відповідальною за виховання неповнолітнього; треті особи.

Мета моєї роботи – висвітлення способів та суб'єктів вчинення даного злочину.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є такі загальні методи наукового пізнання: історико-правовий – у вивченні закономірностей розвитку міжнародного права щодо захисту прав дитини. Вітчизняне законодавство про відповідальність за злочини проти сексуальної свободи та статевої недоторканності дитини; діалектичний - значення поняття дитини, статевої свободи дитини та статевої недоторканності тощо; аналіз і узагальнення - у визначенні змісту об'єктивних і суб'єктивних ознак злочину, що покладають відповідальність за сексуальне насильство та виявлення проблем, які можуть виникнути в судовій практиці щодо статевої свободи дитини, застосування таких норм та внесення пропозицій щодо їх вирішення.

Спосіб вчинення злочину вивчали багато науковців в галузі кримінального процесу та криминології. Серед них Ю.В.Баулін, В.П.Бахін, Р.С.Белкін, В.К. Весельський, В.І.Галаган, С.М.Зав'ялов, Г.К.Зуйков, А.В.Іщенко, Карпов Н.С., Колесніченко О.Н., Коновалова В.О., Тищенко В.В. В. В. Чурпіта, В. Ю. Шепітько та ін. Однак залишається багато невивчених питань, пов'язаних із способами вчинення сексуальних злочинів насильницького характеру, особливо злочинів проти неповнолітніх.

Слід зазначити, що до такого, зазвичай, злочинцями є чоловіки, але й у правозастосовчій практиці є випадки коли жінки беруть участь як співучасники насильства.

Жорстоке злочинне сексуальне насильство над неповнолітньою особою (посягання на її статеву недоторканність), вчинене батьком, братом, вітчимою або іншою особою, відповідальною за виховання неповнолітньої особи. Це найпоширеніший вид насильства - статева недоторканість дитини. Часто такі насильницькі дії відбуваються під впливом алкоголю або наркотиків. Зазвичай носить систематичний характер і зазвичай виникає за місцем проживання правопорушника та потерпілого[1].

Часто правопорушники залишають наодинці з дитиною під приводом виховання. Допомога в підготовці уроків, ігри – це зазвичай є приводом. Злочинець починає використовуватися довірчими відносинами. Чіплятися до дитини, придушуючи волю до опору, застосовуючи психічне або фізичне насильство. Жертви насильства, переважно, не чинять опір.

Після скоєння злочину зловмисники приховують сліди насильства та свою причетність до нього, погрожують дитині фізичною розправою або фактичне її вчинення. Крім того, вони часто почитають запропонувати гроші, подарунки, солодощі тощо. Обіцянки, що він не повторюватиме подібних дій пізніше, або шантажувати дитину, сказавши їй, що її покине матір, якщо комусь про це розповість. Зловмисник зазвичай знищує сліди насильства над дитиною, ховає або знищує злочинні засоби чи знаряддя.

Насильницький злочин проти статевої недоторканності дитини, вчинений третьою особою. Після того, як жертва «вибирає» жертву - він намагається встановити з нею психологічний зв'язок (знайомиться, будує довірчі стосунки, пропонує допомогу, надає певні послуги, показує цікаві місця тощо)[2].

Умови, які рухають майбутнім насильством можна вважати:

- самостійне повернення дитини додому;
- бути на самоті в громадських місцях (у парку, будмайданчику, на вокзалі тощо), а також у культурно-розважальних закладах (кафе, клубах, дискотеках тощо), в громадському транспорті (автобусі, поїзді тощо).

Підсумовуючи, можна сказати про те, що при вчиненні насильницьких злочинів проти статі необхідною передумовою є недоторканність неповнолітніх осіб. Окремі (спеціальні) особи (суб'єкти) можуть бути звинувачені у сексуальних злочинах за конкретними способами вчинення злочину.

Існують певні механізми формування дозволу, які потребують уточнення, що дозволяє зробити висновки про особу (професійні здібності, фізичний стан, психологічні особливості), яка згодом перебуває в процесі розслідування злочину. Таким чином, питання визначення способів вчинення насильницьких злочинів проти статевої недоторканності неповнолітніх є важливим як теоретично, так і практично, і є ключовим у формуванні кримінологічної характеристики цих злочинів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бандурка І.О. Система захисту дітей від жорстокого поводження та попередження насильства в сім'ї. Форум права. 2014. № 2. С. 47–57. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_2_10.pdf (дата звернення: 07.09.2019).

2. Бандурка О.І. Кримінально-правова характеристика злочинів проти моральності у сфері статевих стосунків : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2010. 20 с.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЖОРСТОКИМ ПОВОДЖЕННЯМ З ТВАРИНАМИ

Добош Вікторія Василівна

курсантка 3-го курсу
навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м.Дніпро, Україна

Костюк Юлія Андріївна

курсантка 3-го курсу
навчально-наукового інституту права
та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м.Дніпро, Україна

Науковий керівник:

Корогод Світлана Володимирівна,

капітан поліції,
старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Вступ.Обов'язок гуманного поводження з тваринами має не лише моральний характер, а й правовий. Жорстокість стосовно тварин сприяє формуванню у правопорушників почуття байдужості до страждань живих істот, породжує агресивність і насильство стосовно оточуючих. Впливає на свідомість як осіб, які безпосередньо вчиняють жорстокі дії, так і осіб, які є очевидцями подібних діянь. Питання взаємини людини і тварини в сучасних реаліях вже перестали бути просто міркуваннями про моральні засади діяльності людства.

Мета дослідження. Проаналізувати кримінально-правову характеристику кримінальних правопорушень, пов'язаних з жорстоким поводженням з тваринами.

Методи дослідження. При проведенні дослідження використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи. За допомогою діалектичного методу досліджено, зокрема, поняття, характеристику кримінальних правопорушень пов'язаних з жорстоким поводженням з тваринами. Формально-юридичний метод застосовано для аналізу змісту нормативно-правових актів.

Результати дослідження. На сьогоднішній день чинна редакція ст. 299 ККУ, що передбачає кримінальну відповідальність за жорстоке поводження з тваринами, у правозастосовчій практиці є офіційно закріпленою і посилено санкцію, що передбачає позбавлення волі від трьох до п'яти років з конфіскацією тварини. Предметом жорстокого поводження з тваринами є ссавці (звірі) і птиці, під жорстоким поводженням слід розуміти дію (бездіяльність), що явно суперечить принципам морального та гуманного ставлення до тварин та їх використання.

Кримінально-правова охорона ст. 299 ККУ поширюється як на тварин, що є предметом товарно-грошових відносин (домашніх, здобутих на полюванні), у тому числі тих, хто перебуває у власності винного, так і на диких тварин, тобто перебувають у стані природної свободи, а також диких тварин, які утримуються або використовуються в умовах неволі.

Об'єкт кримінального правопорушення – моральні засади суспільства в частині ставлення до тварин

Об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення включає такі основні ознаки: 1) знущання над тваринами 2) нацькування тварин одна на одну; 3) причинний зв'язок між діянням у вигляді жорстокого поводження та зазначеними наслідками.

Суб'єкт злочину – загальний.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується умислом. [1] Об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення включає такі дві обов'язкові

ознаки: 1) жорстоке поводження з тваринами 2) нацькування тварин одна на одну; 3) пропаганда, публічні заклики до вчинення дій, що мають ознаки жорстокого поводження з тваринами, поширення матеріалів із закликами до вчинення таких дій;

- мотив вчинення кримінального правопорушення: хуліганський чи корисливий

Суб'єкт кримінального правопорушення – загальний.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується прямим умислом. Та обов'язковою ознакою Суб'єктивна сторона є мотив вчинення кримінального правопорушення: хуліганський чи корисливий [1].

З кримінально-правової точки зору під жорстоким поводженням слід розуміти дію (бездіяльність), що явно суперечить принципам морального та гуманного ставлення до тварин та їх використання. Вивчення судової практики показало, що суди під час кваліфікації ототожнюють жорстоке поводження з будь-яким фізичним насильством над твариною. Зокрема, як жорстоке поводження були кваліфіковані задушення тварини мотузковою петлею, згортання шиї тварині, нанесення ножових поранень, відрізання голови, багаторазові удари тварини об ґрунт, викидання тварини з балкона багатопверхового будинку, одноразовий удар у голову тварини ногою, втоплення тварини, поміщений мішок у річці.

Не є жорстоким поводженням застосування до тварин евтаназії, вилов бродячих тварин у порядку проведення санітарно-епідеміологічних заходів, забій сільськогосподарських тварин, мисливство та водний промисел, інші види правомірного користування тваринним світом.

Загибель тварини означає настання її смерті, а каліцтво – тілесне ушкодження будь-якого ступеня тяжкості. Дані наслідки повинні перебувати у прямому причинному зв'язку з жорстоким поводженням з твариною, яке є необхідною та головною причиною їх настання. [2]

Висновки. Правники бачать особливу небезпеку в жорстоких діях щодо тварин і водночас існують достатні правові засоби ефективного попередження

таких дій. Закріплення кримінально-правової заборони за жорстоке поводження з тваринами є необхідним заходом для підтримки та захисту суспільної моральності. На наш погляд, норми, які у ст. 299 ККУ доповнені цілком справедливо і гуманно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кримінальний кодекс України станом на 04.10.2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 11.11.2021)

2. Александренко В. В. Кримінально-правові та криміналістичні аспекти жорстокого поводження з тваринами. *Юридична наука*. 2015. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2015_4_13 (дата звернення 11.11.2021)

ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА: ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Жовтяк Ярослав Ігорович

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Савенко Вікторія Петрівна

науковий керівник, підполковник поліції

старший викладач кафедри кримінального права та кримінології

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Українське кримінальне законодавство у процесі свого становлення та історичного розвитку наближалось до явища самогубства по-різному. У певні історичні періоди застосовувалися різні підходи до криміналізації заходів відповідальності за це явище. Детальний аналіз історії та походження даного інституту кримінального права є принципово важливими, тому що не можна глибоко усвідомити сучасні явища без звернення до минулого.

Так, Н. С. Таганцев, наголошуючи на цінності звернення до минулого досвіду законодавчої творчості, писав: «Саме всяке правове становище, що діє в даній державі, хоча б воно безпосередньо не впливало з самого народу, а з державної влади, неодмінно корениться у минулій історії цього народу.

Відомо те важливе значення, яке має історичне тлумачення у сфері чинного законодавства. Якщо ми, наприклад, бажаємо вивчити якийсь юридичний інститут, який існує зараз, то для правильного його з'ясування ми повинні простежити історичну долю його, тобто ті приводи, через які з'явилося це установа, і ті видозміни, якими піддалося воно у своєму історичному розвитку [4].

Завданням позитивним має бути не тільки догматичне з'ясування та виклад почав чинне право, а й критична їх оцінка на основі досвіду інших народів та вітчизняної історії права» [1].

А. Ф. Кістяковський вказував, що «тільки історія може дати пояснення причин як сучасного стану кримінального права, так та стану його у попередні періоди. Без поради історії як науки, що трактує про поступовий розвиток роду людського, кримінальне право колишніх формацій було б у багатьох пунктах твором божевільного» [2].

З погляду неології історія юридичної науки являє собою історію нових понять права, що формуються на їх основі нових юридичних теорій, нових концепцій загальної теорії права та держави. У формуванні юридичного знання момент новизни тісно пов'язаний з моментом наступності: нове поняття права виникає лише на основі старого (усієї сукупності колишніх юридичних знань) як пізнавально глибша, найбільш змістовна і адекватна форма вивчення та розуміння правничий та держави.

Власне, склад доведення до самогубства або замаху на нього склався в українському кримінальному законодавстві не відразу, його формування йшло від відповідальності за самогубство. У більш ранніх нормативних правових актах були лише норми про відповідальність за самогубство, а згодом від них розвинулися і норми, що прямо встановлюють карність доведення до самогубства чи замаху на нього[3].

Православ'я вважає самогубство одним із найважчих гріхів з тих причин, що людина таким вчинком робить подвійний гріх – гріх вбивства та розпачу, у яких вже не можна покаятися; самогубці і зараз у православ'ї позбавляються права на відспівування перед похованням.

Протягом століть самогубство викликало жах, осуд суспільством і засудженням їм, і існуючі зараз масштаби суїциду створюють серйозну небезпеку виходу самогубства з рівня індивідуальних випадків до рівня соціальної практики як справжньої проблеми суспільства. Тому сучасному соціуму необхідно підвищити ефективність профілактики та попередження випадків самогубств.

Узагальнюючи вищесказане, можна зробити висновок, що суспільство та держава протягом століть ставилося до явища самогубства та замаху до нього негативно, закріплюючи різного роду відповідальність за це діяння [4].

Позиція кримінального законодавства України зазнавала змін, спочатку встановлюючи відповідальність за суїцид та замах до нього, за сприяння та допомога до нього, але з удосконаленням та розвитком загального законодавства все ж відмовилася від криміналізації самогубства і традиційно почала розглядати як злочинне діяння саме доведення до самогубства або замах до нього і встановила при цьому суспільно небезпечне діяння кримінальну відповідальність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Воронцов А.В. Кримінальна відповідальність за вчинення злочинів проти правосуддя, які вчинюються службовими особами органів дізнання та досудового слідства: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Одеса: МГУ, 2011. 269 с.

2. Гуторова Н.А. Кримінальне право України: особлива частина: конспект лекцій. Харків: Одіссей, 2003. 320 с.

3. Ігнатів О. М. Насильницькі злочини, що вчинюються працівниками органів внутрішніх справ України: кримінологічна характеристика, детермінація та попередження: монографія. Харків: ТОВ «Вид-во «Формат Плюс», 2008. 296 с.

4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05. 04. 2001 р. № 5460-VI (5460-17) із змін., внес. Згідно із законами України та Рішеннями Конституційного Суду, станом на 27. 06. 2019 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

ПОНЯТТЯ «КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ»

Задорожня Ілона Ігорівна

Курсант 2 курсу ФПФОДР

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Вступ. Для загальної теорії права, протягом тривалого часу, питання про поняття та види правопорушень залишається відкритим та актуальним. Ця тема доволі часто була предметом дискусій у науці.

В останні десятки роки поняття кримінального правопорушення посідає важливе місце у цілісній системі кримінального права. Термін та визначення кримінального правопорушення досить довго було відсутнє на законодавчому рівні, тому через це виникало багато дискусій, адже у Кримінальному кодексі України (КК України) використовували термін «злочин». Але, у 2018 році ВРУ були внесені зміни у КК України, які відобразилися на понятті «злочин». З того часу воно було змінено на «кримінальне правопорушення». Відтак у ст. 11 цього кодексу зазначено, що кримінальне правопорушення – це суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення [1].

Мета роботи. Узагальнити та надати висновки щодо поняття «кримінальне правопорушення».

Результати та обговорення. Взагалі в історії кримінального права по-різному визначали поняття кримінального правопорушення. Тому можна виділити три визначення поняття: формальне, тобто те, що відображає юридичну природу та ознаки; матеріальне визначення – те, яке виділяє тільки соціальну сутність та суперечність його певним соціальним цінностям; формально-матеріальне поєднує юридичну та соціальну характеристику кримінального правопорушення.

Кримінальне правопорушення виникає з появою держави, з початком правової регламентації суспільного життя. У майбутньому, з розвитком

суспільства воно стає особливим явищем, яке об'єднує найнебезпечніші діяння. При цьому «кримінальне правопорушення» є категорією достатньо динамічною, тому воно має свої ознаки та класифікацію.

Першою ознакою кримінального правопорушення є суспільна небезпечність. Це оцінка категорії, що характеризується певними діями чи бездіяльністю, завдає шкоду відносинам, що охороняються кримінальним законом, чи містить у собі реальну можливість заподіяти таку шкоду. Друга обов'язкова ознака вказує, що діяння вважається злочинним, якщо воно здійснене умисно чи з необережності, тобто це наявність вини. А там де нема вини, не може бути злочину (хоч воно і буде суспільно небезпечним). Третьою обов'язковою ознакою є протиправність, яка вказує на дію чи бездіяльність, що прямо передбачені КК України як кримінальне правопорушення. Четвертою, останньою ознакою є застосування міри покарання за вчинення кримінального правопорушення, що міститься у кримінально-правових санкціях, тобто це караність [2].

Кримінальні правопорушення поділяються на проступки та злочини. Ці поняття не тотожні але вони співвідносяться, як частина та ціле. Щодо проступків – це менш небезпечні для суспільства діяння. Вони не тягнуть за собою позбавлення волі. Наприклад: підкуп виборців, порушення заборони куріння, нецензурна лайка у громадському місці [3]. Стосовно злочину – це кримінальне правопорушення, з яким пов'язана найбільша небезпека для суспільства і особи, посягання на ті відносини, що склалися в суспільстві. Злочином завжди притаманна антисоціальна поведінка [4]. Наприклад злочинами є шахрайство, крадіжка, умисне вбивство тощо.

Висновок. Підсумовуючи, можна сказати, що кримінальне правопорушення має велике значення для суспільства та держави, як в теоретичному так і практичному. Воно вчинюване в реальній дійсності, як вольовий вчинок людини, що має свої ознаки, які насамперед впливають на зміст поняття.

МАТЕРІАЛИ

1. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131. Електронний ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> .

2. Крайник Г.С., Овчаренко А.Є. Поняття та ознаки злочину за кримінальним законодавством України. Електронний ресурс. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/11/72.pdf> .

3. Кочолодзян М. Кримінальний проступок: аргументи щодо доцільності впровадження. Електронний ресурс. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2019/12/kocholodzian_70.pdf .

4. Галушко Б. С. Поняття злочину в кримінальному праві України. Електронний ресурс. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/4985/89%281%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y> .

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОКУРОРОМ ПОВНОВАЖЕНЬ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПОВ'ЯЗАНИХ З ДОМАШНІМ НАСИЛЬСТВОМ

Зайцева Анна Андріївна
студентка 1 курсу магістратури
НЮУ ім. Ярослава Мудрого

Вступ. Протидія домашньому насильству є важливим засобом для побудови безпечного та демократичного суспільства. Останні роки в українське законодавство активно впроваджуються положення Конвенції Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. Тому актуальним є дослідження проблемних питань застосування прокурорами нового законодавства з огляду на їх повноваження у сфері протидії домашньому насильству, реагування прокурором на домашнє насильство, а також алгоритму дій прокурора у випадку виявлення домашнього насильства.

Метою роботи є дослідження особливостей реалізації прокурором повноважень у кримінальних провадженнях пов'язаних з домашнім насильством.

Матеріали та методи. Проаналізовано кримінальне процесуальне законодавство України з точки зору його відповідності Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. Визначено особливості реалізації прокурором повноважень у кримінальних провадженнях за фактами домашнього насильства. Акцентовано увагу на тому, що пріоритетом для прокурора після виявлення факту домашнього насильства має бути захист постраждалої особи.

Результати дослідження. Відповідно до ч. 3 ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» одним із органів здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є прокуратура.

Крім того, прокуратура є одним із суб'єктів, що здійснює заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі, про що вказано в ст. 7-1

Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

Стаття 49 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами звертає увагу на вимогу «ефективного розслідування та кримінального переслідування домашнього насильства, а також здійснення відповідного розслідування та судових проваджень без неналежних затримок і з урахуванням прав жертви на всіх стадіях кримінального провадження».

Відповідно до ч. 2 ст. 36 Кримінального процесуального кодексу України прокурор здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Прокурор починає здійснювати свої повноваження у кримінальному провадженні з моменту надходження заяви, повідомлення або інформації про домашнє насильство до правоохоронного органу, що фактично стає передумовою для початку досудового розслідування. Прокурор також може самостійно виявити такий факт або отримати відповідну заяву потерпілої особи. Визначальним моментом є встановлення, чи підлягає конкретний випадок розгляду представниками системи кримінального правосуддя. Потерпілій особі слід роз'яснити її права та можливості щодо захисту від подальшого насильства, з'ясувати необхідність забезпечення її безпеки та на підставі цього визначитися зі спеціальними заходами щодо кривдника.

Основним завданням для прокурора після виявлення факту домашнього насильства є саме захист постраждалої особи. Якщо в такій події наявні ознаки кримінального правопорушення, слід невідкладно внести відповідні відомості до ЄРДР. Стаття 214 КПК України встановлює обов'язок прокурора або слідчого внести такі відомості не пізніше 24 годин після того, як їм про це стало відомо. Проте заходи, що направлені на захист потерпілої особи від кривдника, тобто особи, яка вчинила домашнє насильство у будь-якій формі потрібно вжити негайно. Ці заходи мають особливе значення, коли кривдником було застосоване до потерпілої особи фізичне або сексуальне насильство. Тому

внесення до ЄРДР відомостей про таку подію дає змогу забезпечити вжиття спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству, оскільки саме прокурор має орієнтувати слідчого на вжиття цих заходів у межах кримінального провадження. Таким чином, у кожному випадку домашнього насильства прокурор повинен бути спрямований на першочерговість захисту та надання допомоги постраждалим особам. Прокурор має орієнтувати слідчого на самостійне, за необхідності, вжиття заходів щодо протидії домашньому насильству. Уповноважені органи поліції можуть самостійно застосовувати спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству, до яких належить терміновий обмежувальний припис, передбачений у ст. 24 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»

Важливо, що прокурор відповідно до ст. 36 КПК України у кримінальному провадженні забезпечує не тільки додержання законів слідчим, а й визначає обсяг обвинувачення, тому він повинен і зобов'язаний коригувати дії слідчого відповідно до свого бачення предмета та способів доказування у кожному кримінальному провадженні щодо домашнього насильства. Отже, важливим є також забезпечення прокурором збирання всіх можливих доказів. Ретельне розслідування та збирання доказів на даному етапі зменшує залежність під час судового розгляду від показань жертви або свідків домашнього насильства як єдиного виду доказів і підвищує ймовірність ефективного виконання завдань кримінального провадження.

Прокурору важливо пам'ятати про необхідність співвідносити проведення слідчих (розшукових) дій із реальною можливістю досягнення їх мети, що є важливою процесуальною гарантією забезпечення засад законності, а також прав і свобод учасників кримінального провадження під час досудового розслідування. При цьому варто враховувати вимогу ст. 54 Стамбульської конвенції щодо забезпечення того, щоб докази, які стосуються історії сексуальних стосунків та поведінки жертви, дозволялося отримувати тільки тоді, коли це є суттєвим і необхідним.

У кримінальних провадженнях щодо домашнього насильства, як правило, мають бути проведені наступні слідчі (розшукові) дії: огляд, допит, освідування особи, призначення експертизи. Варто звернути увагу на обов'язковість забезпечення невідкладного проведення судово-медичної експертизи, якщо мало місце фізичне або сексуальне насильство. Для цього потрібно надати відповідну вказівку слідчому або самостійно звернутися з клопотанням до слідчого судді згідно ст. 242 КПК України.

Варто зазначити, що відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 56 Стамбульської конвенції необхідною умовою захисту прав та інтересів жертв домашнього насильства є забезпечення вжиття заходів для захисту приватного життя та репутації жертви.

У кримінальних провадженнях щодо домашнього насильства можуть бути укладені угоди про примирення. Слід звернути увагу на обов'язок прокурора, слідчого, передбачений у ч. 7 ст. 469 КПК України, проінформувати підозрюваного та потерпілого про їхнє право на примирення, роз'яснити механізм його реалізації та не чинити перешкод в укладенні угоди про примирення.

Відповідно до п. 3 ч. 3 ст. 394, п. 3 ч. 3 ст. 424 КПК України вирок суду першої інстанції на підставі угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим може бути оскаржений прокурором виключно з підстав, якщо угода взагалі не могла бути відповідно до закону укладена у конкретному провадженні.

Водночас прокурор у суді зобов'язаний висловлювати свою думку щодо можливості винесення вироку на підставі конкретної угоди про примирення. Як звертають увагу науковці - у кримінальних справах, пов'язаних із домашнім насильством, прокурору слід заперечувати проти затвердження в суді угоди про примирення, якщо є достатні підстави вважати, що на добровільність рішення потерпілої жінки щодо укладення угоди могли негативно вплинути, зокрема, спільне проживання потерпілої з винним, матеріальна від нього залежність, характер нанесених тілесних ушкоджень, наявна інформація про попередні випадки домашнього насильства (ймовірність систематичних насильницьких

дій в сім'ї) та інші фактори, що можуть тримати потерпілу в стані страху, суттєво придушувати її волю.

Прокурору, висловлюючи свою думку в суді про можливість затвердження угоди про примирення, варто зважати на положення ч. 2 ст. 48 Стамбульської конвенції щодо необхідності забезпечення того, щоб у разі винесення рішення про сплату штрафу належним чином ураховувалася здатність правопорушника виконати свої фінансові зобов'язання перед жертвою. Вказане положення передбачає недопущення погіршення фінансового становища потерпілої через сплату штрафу зі спільного з кривдником бюджету.

Висновки. Отже, кримінальне процесуальне законодавство України загалом відповідає вимогам Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами.

Реалізація прокурором повноважень у кримінальних провадженнях за фактами домашнього насильства характеризується передусім необхідністю забезпечення прав потерпілих осіб на всіх стадіях кримінального провадження, а також ефективного їх розслідування з урахуванням норм національного та міжнародного законодавства щодо застосування заходів забезпечення кримінального провадження, організації слідчих (розшукових) дій з потерпілими та свідками домашнього насильства, укладення угод у вказаних кримінальних провадженнях.

Удосконалення кримінального процесуального законодавства надалі необхідне, зокрема, в частині встановлення вимоги обов'язкового здійснення кримінального провадження щодо домашнього насильства у закритому судовому засіданні впродовж усього судового провадження.

РОЛЬ СТРОКІВ ПРИ ВИКОНАННІ ДОГОВОРІВ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ

Залозний Дмитро Ігорович
курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Резворович Кристина Русланівна
науковий керівник, кандидат юридичних наук
Завідувач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Правила визначення строків за аналогією з конструкцією підрядних договорів є безперспективними, оскільки не відповідають суті відносин з надання послуг. Адже, замовника послуг цікавить кінцевий результат послуги у вигляді блага, а не уречевлений результат якоїсь однієї дії, як складової послуги. Слід враховувати той факт, що як вид посередницького договору, договір про надання ріелторських послуг має особливий предмет. Благо, як кінцевий результат діяльності ріелтора, як мета, заради досягнення якої укладається договір, отримується замовником в момент вчинення правочину з нерухомим майном. Цей момент іноді може не співпадати із закінченням строку договору.

Тому, для договорів про надання ріелторських послуг значення має не строк, на який укладається договір (тобто строк чинності договору), а строк виконання контрагентами взятих на себе за договором обов'язків. Зі сторони замовника ріелторської послуги – це корисний ефект (благо) як результат дій ріелтора в момент вчинення правочину з нерухомим майном, а зі сторони виконавця послуги – це отримання плати за надані послуги.

Договір укладається для того, щоб він був виконаний. У свою чергу на стадії виконання договору сторони реалізують свої права та обов'язки, сформульовані на стадії укладання договору. Тому виконання договору є

основним етапом динаміки розвитку зобов'язального відношення та спрямовано на правовий результат – припинення зобов'язань за договором [1].

Належна реалізація умови якості товару на стадії виконання договору забезпечується: 1) належною перевіркою відповідності якості товару вимогам, встановленим у договорі; 2) гарантією якості товару.

Розглянемо кожен із них окремо. Підтвердження відповідності. Під час виконання договору слід здійснити перевірку відповідності якості товару вимогам, встановленим сторонами у договорі. Для оцінки відповідності якості товару застосовується такий правовий засіб як підтвердження відповідності [4]. Підтвердження відповідності – це інструмент ринкової економіки. Наявність юридично та економічно незалежних виробника (продавця) та покупця уможливує появу третьої особи, незалежної від перших двох, яка бере він посередницькі функції з оцінки якості товару [3].

Зважаючи на викладене, можна сформулювати такі висновки:

1. В договорах про надання ріелторських послуги умова про строк є істотною тільки у випадку її договірної закріплення на вимогу хоча б однієї із сторін договору.

2. Домовленість про строк надання ріелторських послуг може бути визначена способами: з вказівкою на дату, або з вказівкою на подію, з настанням якої пов'язується виконання договору про надання ріелторських послуг. При цьому, вчинення правочину з нерухомим майном є подією, з настанням якої припиняються договірні зв'язки між замовником і виконавцем ріелторської послуги і є способом визначення строку договору.

3. В договорах про надання ріелторських послуг значення має не строк, на який укладається договір (тобто строк чинності договору), а строк виконання контрагентами взятих на себе за договором обов'язків. Встановлення проміжних строків у договорах про надання ріелторських послуг підтверджує виконання сторонами взятих на себе зобов'язань, проте зближує їх з договорами на виконання робіт.

Таким чином, гарантійний термін продовжується, якщо покупець не має можливості скористатися товаром з вини продавця та за умови, що про це покупець повідомив продавця.

Слід враховувати, що гарантія якості товару як гарантійне зобов'язання припиняється за загальними правилами зобов'язального права, зокрема виконанням.

Гарантійне зобов'язання вважається виконаним належним чином, якщо протягом гарантійного терміну у товарі не виявляються недоліки, відсутність яких гарантував виробник (продавець) [2]. Від гарантійного терміну необхідно відрізнити термін служби та термін придатності товару. У даному контексті необхідно зазначити, що оскільки товари не можуть використовуватися вічно, рано чи пізно вони придуть у непридатність, отже, важливим є встановлення термінів служби та придатності [3].

Термін придатності та термін служби виконують важливу функцію – продаж товару за їх закінченні забороняється, тому що в цьому випадку товари вважаються непридатними за призначенням [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003р. № 435-ІУ. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Кофман В.И. Советское гражданское право. В 2-х т. Т.1 М.: Высшая школа, 1968.519 с.
3. Телестакова А.А. Система договорів про надання послуг в цивільному праві [Текст]: дис. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Арменуї Абриківна Телестакова. К., 2008. 204 с.
4. Хозяйственный договор. Общие положения. / Ред. Н.Н. Степанова. Свердловск, 1986. 70с

ОБ'ЄКТ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Залозний Дмитро Ігорович

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Савенко Вікторія Петрівна

науковий керівник, підполковник поліції
старший викладач кафедри кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Запитання, присвячені об'єкту кримінально-правової охорони торгівлі людьми, що вимагають конкретного теоретичного осмислення та вивчення. У справжньому дослідженні робиться спроба проаналізувати сучасні погляди на сутність об'єкта аналізованого злочину, а також пропонується авторське вирішення найскладніших, маловивчених питань, що стосуються цієї проблеми.

Склад злочину «торгівля людьми» має дуже складну конструкцію. При цьому серед науковців немає єдності думок щодо змісту самого елемента складу злочину – об'єкт злочину. Вчення про об'єкт є складним та важливим розділом науки кримінального права.

Поняття об'єкта злочину присвячено низку наукових наук праць, автори яких по-різному підходять для його визначення. У зв'язку з чим, у науці кримінального права не припиняються суперечки щодо проблеми змісту об'єкт злочину торгівля людьми.

Під родовим об'єктом злочину, як правило, розуміється сукупність (група) однорідних суспільних відносин, узятих під охорону спеціально передбаченою групою (відокремленим комплексом) норм кримінального закону [1, с. 122].

Серед більшості вчених у науці кримінального права визнано, що об'єктом злочину є суспільні відносини, на які зазіхає і яким завдає шкоди чи створює реальну загрозу такого заподіяння, той чи інший злочин. Суспільні відносини – це багатогранний соціальний процес взаємодії між індивідами, що

володіє, високим ступенем динамічності та мінливості, але незважаючи на це, в які б складні форми він не втілювався, загалом цей процес характеризується як відносини між людьми [2].

На нашу думку, визначаючи об'єкт злочину суспільними відносинами, стає гранично ясно і не викликає сумніву той факт, що суспільними відносинами охоплюються дуже різноманітні об'єкти – це можуть бути і якісь блага (власність), інтереси певної людини, кола осіб чи держави в цілому.

Родовий об'єкт торгівлі людьми - це суспільні відносини, що забезпечують безпеку особистості, видовий об'єкт - це суспільні відносини, що охороняють свободу, честь і гідність особистості. Здається, із цим складно посперечатися.

На наш погляд, вищенаведені визначення різних авторів основного безпосереднього об'єкта торгівлі людьми, кожне по-своєму правильно і має право існування. Одні автори докладно конкретизують поняття особистого свободи людини, інші ж віддають перевагу більш короткому, лаконічному викладу об'єкта торгівлі людьми. Однак, сутність об'єкта від цього не змінюється – основним безпосереднім [3].

Об'єктом торгівлі людьми слід вважати суспільні відносини, що забезпечують право конкретної людини на особисту свободу та недоторканність. Для найбільш повного розуміння об'єкта торгівлі людьми слід відповісти на запитання: в чому ж полягає особиста свобода людини та громадянина? Ми вважаємо, що, по-перше, вільна людина має всю повноту невідчужуваних прав, властивих йому від народження, визнаних і гарантованих основним законом держави, громадянином якого він є. Вони полягають у можливості людини діяти відповідно до своїх інтересів та цілей, без втручання з боку як держави, так і окремих соціальних суб'єктів: за своїм розсуду вибирати місце проживання та перебування, рід діяльності, хобі та розваги [2].

Вище зазначалося, що деякі автори основним безпосереднім об'єктом торгівлі людьми визнають честь особи. Аналіз емпіричної бази засвідчує, що честь в результаті торгівлі людьми дійсно нерідко уражається. Стосується це

передовсім випадків, коли жертву розглядуваного злочину примусили займатися проституцією. Соромлячись свого минулого, потерпілі нерідко прагнуть зберігати його в таємниці, часто навіть не з'являються до суду (а то й відмовляються від визнання їх потерпілими), не бажаючи, аби інші особи дізналися про відповідні подробиці.

Такі ситуації хоч і є поширеними, однак не стосуються всіх без винятку випадків вчинення даного діяння. У зв'язку з цим честь особи не може визнаватися основним безпосереднім об'єктом торгівлі людьми. Підсумовуючи викладене, доходимо висновку, що основним безпосереднім об'єктом торгівлі людьми слід визнавати свободу та гідність особи в об'єктивному її значенні (людську гідність) [1].

Додатковими факультативними безпосередніми об'єктами розглядуваного злочину можуть бути життя, здоров'я, честь та гідність людини у суб'єктивному її розумінні, статева свобода та статева недоторканість особи, її трудові права, встановлений порядок здійснення службовими особами своїх повноважень, порядок перетинання державного кордону України, встановлений порядок документообігу тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процес: підручник / О.В.Капліна, О.Г.Шило, В.М.Трофименко та ін.; за заг. ред. О.В.Капліної, О.Г.Шило. Харків: Право, 2018. 584с.
2. Кримінальний кодекс України, Інструкція про єдиний облік злочинів. К.: Юрінком Інтер, 2010. 432 с.
3. Українці стали жертвами незаконної торгівлі. URL: <http://znai.ua/society/195773> - ponad - 200 - ukraiinci - stali-zertvami - torgivli-lyudmi-statistika-mvs/

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ГАРАНТУВАННЯ Й ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН

Карячка Олексій Юрійович

курсант 4-го курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Мітусова Катерина Сергіївна

викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Конституцією України закріплені основні екологічні права особи, для реального використання яких необхідне їх гарантування та забезпеченість. Запорукою цього є закріплення цих прав не тільки в Конституції України, а й в інших нормативно-правових актах, надання загальнодержавних гарантій, та, в свою чергу, створення відповідного механізму їх використання. Такі поняття як «забезпечення» та «гарантія» дуже часто прирівнюються одне до одного та загалом не можуть існувати окремо.

Забезпечення - це саме створення відповідних умов, а також захист та охорона наданих прав, а гарантія – це засоби за допомогою яких реалізуються права і свободи.

Загальновизнано, що забезпечення екологічних прав включає такі елементи, як-то:

а) сприяння реалізації цих прав через позитивний вплив на утворення їх загально-соціальних гарантій;

б) охорона прав і свобод людини шляхом застосування заходів, передбачених законодавством;

в) захист прав та свобод людини, тобто відновлення порушеного правомірного стану, визнання прав, запобігання вчиненню дій, що порушують права або створюють небезпеку їх порушення, тощо).

На думку Г. Анісімової, доцільно було б вирізнити конституційні екологічні права в окрему групу конституційних прав, хоча в загальній системі прав людини і громадянина названі права прийнято відносити до групи соціальних (або соціально-економічних). [1]

Стаття 50 Конституції України встановлює систему прав:

- 1) кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля;
- 2) на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди;
- 3) кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. [2]

Відповідно до ст. 21 Конституції України, основні екологічні права належать до категорії невідчужуваних, непорушних прав людини, і в теорії права становлять собою категорію природних прав людини.

Існування в Україні гарантування та забезпечення екологічних прав і свобод людини не вказує на досконалість законодавства і не виключає низку проблемних та не врегульованих питань. Потрібно підвищити рівень ефективності екологічних прав для досягнення найголовнішої мети – охорони здоров'я та життя людини. У загальній теорії права під суб'єктивним правом визнається міра можливого дозволеного, що належить уповноваженій особі, поведінки задоволення його інтересів, забезпечення юридичними обов'язками інших. [3]

Це поняття застосоване до різних спеціальних прав громадян, які встановлюються галузевими законодавствами: цивільним, екологічним, трудовим та з урахуванням певних особливостей. Зокрема, специфічність екологічних прав багато в чому визначається об'єктивними екологічними чинниками, що має відбито у загальному визначенні поняття екологічних прав

На нашу думку, для реалізації цих прав необхідно удосконалити механізм такої реалізації: прийняття більш досконалих нормативно-правових актів про екологічну безпеку, екологічну інформацію, відшкодування завданої шкоди

екологічним правам особи тощо. Тільки шляхом удосконалення законодавства можливе удосконалення цього механізму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України; Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – 1996. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 22.11.2021).

2. Анісімова Г. В. Конституційно-правові аспекти гарантування й забезпечення екологічних прав громадян / Г. В. Анісімова // Конституція України: досвід реалізації та шляхи удосконалення : матеріали «круглого столу», організ. і провед. НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування АПрН України з нагоди 10-ї річниці прийняття Конституції України, м. Харків, 21 черв. 2006 р. / редкол.: Ю. П. Битяк, І. В. Яковюк, Г. В. Чапала. – Харків, 2006. – С. 70–73.

3. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] // Закон України від 25.06.1991 № 1264-ХІІ. – 1991. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 22.11.2021).

МАГДЕБУРЗЬКЕ ПРАВО І ЙОГО РОЛЬ У РОЗВИТКУ МІСТОБУДУВАННЯ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

Касинюк Лариса Адамівна,
доцент
Коврига Аліна Валер'янівна
студентка
Харківський національний університет
будівництва та архітектури
м. Харків, Україна

Вступ. На початку ХІХ століття біля Дніпровської набережної за кошти мешканців м. Києва встановлено колонну, на шпилі якої розміщено хрест, що уже вказує на святість цього місця. Це пам'ятник не герою, не державному діячу, не митцю. Це пам'ятник праву, пам'ятник на честь повернення м. Києву Магдебурзького права, запровадженого для управління містом наприкінці ХV століття.

Що ж це таке «магдебурзьке право» і чому ним так дорожили кияни?

Українська республіканська енциклопедія визначає його як «феодалне міське право, за яким міста звільнялися від управління і суду феодала». Суть Магдебурзького права полягає в тому, що це перша історична форма місцевого самоврядування, яка встановлювала порядок виборів і функцій органів міського самоврядування, суду, регулювала питання торгівлі, опіки, спадкування, тощо. Поширення магдебурзького права було пов'язане з розвитком міст, з так званою великою урбанізацією. В той період створилася мережа міст, яка (за великим рахунком) збереглися в Європі і донині.

Актуальність проблеми полягає в тому, що в умовах розбудови української держави зростає потреба у вивченні історії України, стрижнем якої є проблема державності та права.

Метою дослідження є питання впливу Магдебурзького права на розвиток місцевого самоврядування та містобудівної діяльності на українських землях.

Без глибокого осмислення минулого в усій його складності й суперечливості важко зрозуміти сучасні процеси і плідно творити нову державу Україну, в основі якої повинно бути право. Право – це частина

культури народу. Його вивчення в історичному плані покликане розбудити, відновити там, де втрачено, піднести на вищий рівень правосвідомість як частину самосвідомості народу – дійсного творця історії.

Виклад матеріалу дослідження. Розвиток торгівлі, що стає основою життя міських громад Німеччини у IX - XI ст., висунув потребу не лише охорони від зовнішніх ворогів, а й захист свободи і незалежності від місцевих феодалів, внутрішньої самоорганізації та самоуправління. Так, економічний розвиток обумовлює становлення вільних громад, самоврядність яких виникає і розвивається шляхом надання містам окремих грамот-привілеїв.

Одним з таких міст, де створювалася окрема галузь станових прав вільної міської громади, був Магдебург. Магдебурзьке право як збірник законів (статутів), правил XIII ст., джерелами якого були "Саксонське зерцало" і право магдебурзьких шеффенів (судова колегія), стає найпоширенішим міським правом Середньовіччя. Саме система міського Магдебурзького права разом з іншими аналогічними збірниками права стали основою формування цивільного і кримінального законодавства, судоустрою та судочинства у середньовічній Німеччині.

Разом з німецькими колоністами Магдебурзьке право поширилося спочатку на Польщу, а потім на Литву і Русь. Перше українське місто, яке набуло магдебурзького права, – Новий Сонч (1299 р.) на Лемківщині. У 1339 р. останній галицький князь Юрій-Болеслав подарував місту Сянок привілей на магдебурзьке право. З переходом під польське правління майже всі галицько-руські міста отримують від королів привілей на магдебурзьке право: Львів (1356 р.), Кам'янець-Подільський (1374 р.), Стрий та Володимир-Волинський (1431 р.), Луцьк (1432 р.), Рівне (1493 р.), Київ (1494 р.) та інші. Дослідники налічують до 400 міст і містечок, яким протягом XIV - XVI ст. надано таке право.

Суть магдебурзького права полягала у тому, що міське населення звільнялось від юрисдикції урядової адміністрації (феодалів, воєвод, намісників, ін.) й місту надавалась можливість самоврядування на корпоративній основі, запроваджувались власні органи міського самоврядування. Їх мешканці обирали магістрат – адміністративний і судовий орган самоврядування, що складався із двох колегій: міської ради і лави (судового органу). До складу міської ради обиралися радці. Їх кількість коливалася від 6 до 24 осіб. Зі свого складу радці обирали бургомистра (або кілька бургомістрів), які головували на засіданнях ради. Рада була головним органом самоврядування, обирала або призначала лавників(суддів) і вїйта (головного суддю). Суд лавників розглядав кримінальні справи міщан та феодалів.

Рада збиралася в ратуші (в перекладі з німецької – будинок рад) не менше одного разу в тиждень або скільки цього потребують справи. Предметом обговорення на її засіданнях були питання загальних інтересів міста. Рада видавала міські постанови – вількери, що мали таку ж обов'язкову силу, як і державні закони.

Разом із правами та привілеями місто брало на себе великі обов'язки. Його самоврядна влада відповідала за благоустрій. У санітарній сфері від мешканців вимагалось дотримання чистоти. Спеціальний райця стежив за вулицями і дворами, накладав штрафи на господарів, винних у накопиченні сміття та нечистот.

Своєрідними були уявлення міщанина про вимоги до кандидатів у органи міського самоврядування. Вони повинні бути "не богаты и не убоги, но среднего достатка... законорожденными, дома всегда жить, доброго имени, богобоязненными, справедливыми и правдивыми... Не разглашать городские тайны быть твердыми в словах и делах, чуждаться алчности". Але ці вимоги у переважній більшості залишалися лише побажаннями. Мали місце і зловживання. Боротьба зі зловживаннями магістратів призвела до виникненн наприкінці XVI ст. особливих органів контролю за фінансовою діяльністю

міської ради. Наприклад, у Львові була створена «комісія 40 мужів», до якої входили двадцять осіб від купецтва і двадцять від ремісників.

Одночасно з магдебурзьким правом міста одержують право мати власний герб. Уперше його зображення зафіксовано на документах міського самоврядування другої половини XVI ст. Цей атрибут був присутній на документах міста, чим підкреслювалася його незалежність від княжої або королівської влади, економічний і культурний рівень певного центру.

Надавши певних рис західноєвропейського міського устрою організації самоврядності українських міст, магдебурзьке право стало одним із важливих чинників зближення України з Західною Європою. Привабливість такої форми управління містами сприяла процесу урбанізації. Сьогодні як ніколи потрібно переосмислити не лише історичний досвід утворення та функціонування міст, пов'язаних з магдебурзьким правом, але й дослідити вплив магдебурзького права на урбаністичний колорит, який створювався під його впливом, зберегти ті містобудівні структури, які дійшли до нашого часу.

Зближення з Заходом найповніше проявилось на львівському ґрунті. Саме м. Львову відводиться роль головного міста західноукраїнських земель. Від часу заснування міста (за літописом 1256 рік) структура Львова визначалася принципом контрастного протистояння фортеці на вершині гори і посада, розташованого біля її підніжжя. З набуттям магдебурзького права відбувається подальша розбудова нового центру міста, відкоригована його структура, що підпорядкована прямокутно-перехресним принципам планування міст. Ділянки під забудову мали однакові розміри, забудова була щільною. Центром міського життя стає площа Ринок з ратушею, численними критими торговельними рядами, міською криницею і житловими будинками.

Слід зазначити, що ратуші були обов'язковими для міст з магдебурзьким правом. Відтоді одним з символів міського самоврядування стали ці стрімкі високі споруди з обов'язковим годинником та трубачем, який трубив щогодини.

Показово, що побудоване в середині XIV ст. перше місто німецьких колоністів було дерев'яним. Те, що навіть львівська резиденція галицького архієпископа ще на початку XV ст. була дерев'яною, засвідчує той факт. З часом місто було закуте в подвійний пояс оборонних мурів, мало дві в'їзні брами: на півночі і на півдні.

Впродовж XV ст. у Львові провадилась активна будівельна діяльність і вже на початку XVI ст. тут постали головні церковні та громадські споруди, шпиталі, монастирі, міські лазні. Разом з тим, це був етап еволюції української будівельної справи, який став початком співіснування на західноукраїнському ґрунті двох архітектур: Галицько-Волинського князівства середини та другої половини XIII ст. і європейської, яку репрезентували провінційні німецькі школи. Західні майстри, здійснивши значний вклад в містобудування Львова, навчалися і в українських майстрів опановувати муроване церковне будівництво.

Така прямокутно-перехресна система планування існувала не лише у Львові, а і в інших західних галицьких, волинських, подільських землях. Це типова система для західноєвропейського містобудування.

Землі, що перебували у підпорядкуванні Великого князівства Литовського, розвивали староруські традиції, пов'язані переважно з ландшафтно-органічним плануванням, в межах якого виробились порядкова розгалужена і радіально-кільцева системи. З'являються нові важливі міські центри. Так, на середньовічній мапі з'являється м. Луцьк – друге за значенням місто Великого князівства Литовського. Воно розташувалось на природно утвореному острові, що омивається річками Стир і Глушець. Луцьк набув тридільної конфігурації, до якої входили послідовно розташовані Верхній і Нижній замки, тобто дитинець і окольний град, та посад – нова частина, площа якої становила 20 га. Внутрішнє планування міста підпорядковувалось абрисам мурів, які повторювали плавні береги острова. Також ландшафтом визначено і розташування надбрамних веж і, ймовірно, мостів (не збереглися, але про них згадується в описі Луцького замку, датованого 1545 роком).

Міський ансамбль Луцька творив надзвичайно цілісний архітектурний образ, у якому органічно поєднувалась оборонні фортифікації, давні і нові церковні й монастирські комплекси та житлова забудова.

До регіонів, на території яких найактивніше поширювалася оборонна архітектура, належить також Поділля. Тут розвивається унікальний оборонний комплекс Кам'янця-Подільського, характер якого багато в чому визначений розташуванням міста на острові, утвореному глибоким природним каньйоном.

У XVI ст. в українських землях, що входили до складу Великого Князівства Литовського, налічувалось 150 міст і містечок.

Співіснування двох напрямів розвитку будівельної справи – продовження власних традицій і привнесеного з середини XIV ст. відгалуження європейського будівництва – визначили основні тенденції розвитку архітектури і будівництва на українських землях у наступні періоди їхньої історії.

На жаль, процес ліквідації українських форм місцевого самоврядування започаткував договір між Україною і Московською державою 1654 року. У XVIII, XIX та на початку XX століть відбувалось нещадне хижацьке винищення всього українського, яке не обминуло і місцевого самоврядування. У 1831 році інститут місцевого самоврядування було скасовано, остання його твердиня – місто Київ протримався ще три роки.

У Радянському Союзі місцевого самоврядування вважалось буржуазним інститутом і не дістало законодавчого закріплення. Ще понад сто років тому професор О. Ященко зазначав, що держава, знищуючи усі сліди місцевого самоврядування, неминуче сприяє власному занепаду і зникненню.

Конституція України 1996 року (розділ XI) відкрила новий простір подальшого становлення місцевого самоврядування.

Висновки. Магдебурзьке право – це перша історична модель організації влади. Магдебурзьке право в Україні – важливе джерело права на українських землях, так зване феодальне міське право, за яким міста звільнялися від управління і суду феодалів.

Поширення магдебурзького права пов'язане з розвитком міст. Міщани були зацікавлені у наданні магдебурзького права. Вони отримували юридичну захищеність від сваволі державних, королівських урядників. Як наслідок – могли спокійно займатися своїм бізнесом (ремеслом чи купецтвом) і під захищеністю магдебурзького права спокійно накопичували свої капітали, вкладали гроші, як у приватні забудови, так і, частково, в будівництво фортифікації. Це було вигідно як місту, так і державі, тому що вони отримували потужну фортецю, що захищала їх від зовнішніх ворогів. А з іншого боку, і міщани у фортечних мурах могли почуватися спокійно, не боятися ворожих нападів.

Самоуправління давало можливість розширювати ремесла. З'явилися майстри, розвивається торгівля. І сьогодні реформа місцевого самоврядування дає надію на відродження малих міст та збереження їхнього містобудівного та архітектурного потенціалу.

ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ: ПІДСТАВИ ТА НАСЛІДКИ

Касинюк Лариса Адамівна,

доцент

Крохмаль Денис Романович

студент

Харківський національний університет

будівництва та архітектури

м. Харків, Україна

Вступ. Основою розвитку дитини як особистості є належне виховання в сім'ї. На кожного з батьків покладається однакова відповідальність за розвиток дитини, її виховання і навчання. Тому батьки зобов'язані поважати гідність дитини та створювати належні умови для розвитку їх природних здібностей. До батьків, які не забезпечують належне виховання своїх дітей, може бути застосоване позбавлення батьківських прав. Це крайній захід впливу на осіб, які не виконують батьківських обов'язків, а тому питання щодо його застосування вирішується лише судом після повного, всебічного, об'єктивного з'ясування обставин справи.

Метою дослідження є підстави позбавлення батьківських прав та правові наслідки відповідно до чинного законодавства України. Позбавлення батьківських прав особлива сімейно-правова міра відповідальності, яка застосовується лише тоді, коли змінити поведінку батьків у кращу сторону неможливо.

Виклад матеріалу дослідження. Відповідно до статті 164 Сімейного кодексу України (далі – СК України) мати, батько можуть бути позбавлені судом батьківських прав за певних обставин, якщо вона чи він:

1) Не забрали дитину з пологового будинку або з іншої установи охорони здоров'я без поважної причини та протягом шести місяців не виявляли щодо нього батьківського піклування.

2) Ухиляються від виконання своїх обов'язків з виховання дитини. Це акт свідомої поведінки, оскільки батьки мають можливість виконати свої

обов'язки, але не вчиняють жодних дій. Прикладом може слугувати поведінка батька, який ні усно, ні письмово не спілкувався з дитиною, не проявляв щонайменшої турботи, хоча мав таку можливість. «Мені друга дружина заборонила зустрічатися з сином. Я сплачую аліменти і цього досить», – казав він.

3) Жорстоко поводяться з дитиною. Така поведінка може мати різні прояви: нанесення тілесних ушкоджень, психічне насильство, залучення дітей до вживання алкоголю чи наркотиків тощо. Судовій практиці відомий випадок, коли чоловік з метою помсти дружині, яка заявила про розірвання шлюбу, викинув 4-х річну дитину з вікна, але дитина чудом не постраждала.

4) Є хронічними алкоголіками чи наркоманами. Як не дивно, але саме з цих обставин здебільшого позбавляють батьківських прав матір, яка родила дитину не у шлюбі і зловживає алкоголем чи наркотиками. Що стосується чоловіків, то ця обставина існує паралельно з іншими підставами для позбавлення батьківських прав.

5) Вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва. Конвенція про права дитини (ст.,ст.32, 34, 36) забороняє економічну, соціальну та інші види експлуатації. Це може бути залучення дитини до непосильної праці, заняття проституцією чи злочинною діяльністю. Особливим видом експлуатації дитини є примушення її до жебракування та бродяжництва. Жебракування дітей – спосіб отримання вигоди з традиції давати милостиню. Нерідко таких дітей можуть перехоплювати інші особи з метою отримання власної вигоди. Бродяжництвом визнається систематичне переміщення особи, що не має постійного місця проживання, з однієї місцевості в іншу (чи в межах однієї місцевості), з існуванням при цьому на нетрудові доходи.

6) Засуджено за скоєння умисного злочину щодо дитини. В цьому випадку дитина передається другому з батьків, бабі, дідові, іншим родичам – за їх бажанням або органів опіки та піклування.

Вказаний перелік є вичерпним.

Умовами застосування цієї міри відповідальності є:

- 1) здійснення батьком (матір'ю) правопорушення, передбаченого ст. 164 СК України;
- 2) наявність вини в діях батька (матері);
- 3) батько (мати) володіють повною цивільною дієздатністю (особа, визнана недієздатною, особа не може бути позбавлена батьківських прав);
- 4) дитина не досягла повноліття.

Доказами, які можуть бути підставою для позбавлення батьківських прав, можна вважати: висновок управління у справах дітей про доцільність позбавлення батьківських прав; показання свідків (близьких родичів, сусідів та інших), які можуть підтвердити факт ухилення від виконання обов'язків по вихованню дитини, жорстокого поводження з дитиною, посягання на її статеву недоторканість, експлуатацію дитини; довідка з дитячого садка або школи про те, що батько або мати не бере участі у шкільному житті дитини і не бере участі у її вихованні; заява самої дитини; наявність хронічного алкоголізму повинно підтверджуватись відповідним медичним висновком (всякого роду припущення з цього приводу не допускаються); вирок суду, щодо батьків стосовно вчинення замаху на вбивство, нанесення тяжких тілесних ушкоджень, доведення до самогубства, побой, катування відносно їхньої дитини.

Ст. 164 СК України встановлює вичерпний перелік осіб, уповноважених подати позов про позбавлення батьківських прав. Таке право мають: один з батьків; опікун, піклувальник; особа, в сім'ї якої проживає дитина; заклад охорони здоров'я, навчальний або інший дитячий заклад, в якому перебуває дитина; орган опіки та піклування; прокурор; сама дитина, яка досягла чотирнадцяти років.

Якщо більшість осіб, уповноважених подати позов про позбавлення батьківських прав, які вказані в ст. 164 СК України є зрозумілими, то особи, в сім'ї якої проживає дитина і які навчальні заклади і заклади охорони здоров'я можуть звернутися до суду з позовом про позбавлення батьківських прав, потребують додаткового тлумачення.

Так, особами, в сім'ї якої проживає дитина, і які мають право на звернення до суду з позовом про позбавлення батьківських прав можуть бути: фактичні вихователі – особи, які взяли у свою сім'ю дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування (ст. 261 СК); патронатні вихователі (ст. 252 СК); прийомні батьки (ст. 256 СК); батьки-вихователі (ст. 256СК). Таким чином, даний позов можуть подати особи, в сім'ї яких проживає дитина, незалежно від родинних зв'язків з дитиною. Основною умовою подання позову такими особами є проживання дитини у їх сім'ї більше ніж шість місяців. Оскільки відсутність батьківського піклування протягом цього періоду є однією з підстав для позбавлення батьківських прав.

До закладів, в яких перебуває дитина, належать навчально-виховні заклади для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, - будинки дитини, дитячі будинки, школи-інтернати, що знаходяться як у віданні Міністерства охорони здоров'я, так і Міністерства науки і освіти України. Дошкільні, середні та позашкільні навчальні заклади, у яких діти знаходяться протягом обмеженого часу впродовж дня, не мають права звертатися до суду з позовом про позбавлення батьків (або одного з них) дитини батьківських прав.

При розгляді судом спорів про позбавлення батьківських прав обов'язковою є участь органу опіки та піклування. Орган опіки та піклування подає суду письмовий висновок щодо розв'язання спору на підставі відомостей, одержаних у результаті обстеження умов проживання дитини, батьків, інших осіб, які бажають проживати з дитиною, брати участь у її вихованні, а також на підставі інших документів, які стосуються справи. Суд може не погодитися з висновком органу опіки та піклування, якщо він є недостатньо обґрунтованим, суперечить інтересам дитини.

При розгляді судом спорів щодо позбавлення батьківських прав обов'язковою є участь прокурора.

При вирішенні спору про позбавлення батьківських прав має бути вислухана дитина, яка може висловити свою думку. Суд має право винести рішення всупереч думці дитини, якщо цього вимагають її інтереси.

З моменту позбавлення батьківських прав, відносини між батьками і дітьми в принципі припиняються. Особа, позбавлена батьківських прав:

1) втрачає особисті немайнові права щодо дитини та звільняється від обов'язків щодо її виховання;

2) перестає бути законним представником дитини;

3) втрачає права на пільги та державну допомогу, що надаються сім'ям з дітьми;

4) не може бути усиновлювачем, опікуном та піклувальником;

5) не може одержати в майбутньому тих майнових прав, пов'язаних із батьківством, які вона могла б мати у разі своєї непрацездатності (право на утримання від дитини, право на пенсію та відшкодування шкоди у разі втрати годувальника, право на спадкування);

б) втрачає інші права, засновані на спорідненості з дитиною.

Отже, такі батьки втрачають як немайнові, так і майнові права щодо дитини, причому не лише ті права, які вони мали до досягнення дітьми повноліття, як-то право на виховання дитини, право на захист дитини тощо, але і ті, що вони могли б одержати в майбутньому у випадку своєї непрацездатності— право на отримання аліментів від повнолітніх дочки чи сина; право на спадкування за законом майна дітей у разі їх смерті; право на пенсійне забезпечення у разі смерті дітей та інше.

Згадані права виникають із сімейних, цивільних, трудових та інших відносин. Слід зазначити, що втрата батьками цих пільг настає лише відносно дітей, вказаних в рішенні суду про позбавлення батьківських прав. Якщо у них є інші діти або вони з'являються пізніше, то батьки мають право на допомогу і пільги, встановлені для громадян, що мають дітей.

Позбавлення батьківських прав припиняє не тільки права, але і обов'язки батьків щодо виховання дитини. Разом з тим, за батьками зберігається обов'язок щодо утримання дитини. Розглядаючи справу про позбавлення батьківських прав, суд вирішує питання про стягнення аліментів на дитину з батьків, позбавлених батьківських прав на вимогу позивача або з власної ініціативи.

Якщо батьківських прав позбавляється один з батьків, а дитина знаходиться у іншого з батьків або у опікуна, то аліменти, що стягаються на дитину, виплачуються на користь того з батьків, з ким проживає дитина (ч. 1 ст. 193 СК) або опікуну (ч. 3 ст. 72 ЦК).

При позбавленні батьківських прав обох батьків, аліменти підлягають стягненню в залежності від того, куди була влаштована дитина. Якщо дитина перебуває у закладі охорони здоров'я, навчальному або іншому закладі за рішенням суду аліменти можуть перераховуватися на особистий рахунок дитини у відділенні Державного ощадного банку України (ч. 3 ст. 193 СК). Суми коштів, що належать прийомним дітям як пенсія, аліменти, інші види державної допомоги, переходять у розпорядження прийомних батьків і витрачаються ними на утримання прийомних дітей.

Таким чином, позбавлення батьків батьківських прав має на меті не лише каральну функцію відносно батьків, але і служить захисту прав і інтересів дітей, усунення небезпеки для їхнього життя, здоров'я, створення передумов для їх належного виховання. Захищаючи інтереси дітей, позбавлених батьківських прав, дітей-сиріт, Закон України "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування" визнає коло громадян, яким надаються житлові приміщення позачергово.

Поновлення батьківських прав можливе тільки в порядку і на підставах, встановлених ст.169 Сімейного кодексу України. Ініціатором розгляду даного питання можуть бути тільки батьки, позбавлені батьківських прав. Суд розглядає вимогу батьків в порядку цивільного судочинства. Позитивне рішення можливе тільки в тому випадку, якщо це відповідає інтересам дитини.

Поновлення в батьківських правах можливе лише за умови, що батьки істотно змінили в кращий бік поведінку, спосіб життя і (або) ставлення до виховання дитини. Недостатньо одних намірів батьків змінити свою поведінку, необхідно, щоб їх спосіб життя дійсно змінився настільки, що ніяких небезпек і

загроз життю і здоров'ю дитини більше не буде, а батьки спроможні належним чином виховувати дитину і захищати її права та інтереси.

Поновлення батьківських прав неможливе, якщо на час розгляду справи судом дитина досягла повноліття або була усиновлена й усиновлення не скасоване чи визнане недійсним.

Висновки. Спори про позбавлення батьківських прав – це категорія справ, яка за допомогою цивільно-правових норм забезпечує захист дітей від насильства в сім'ї. На відміну від кримінально-правових та адміністративно-правових норм, які встановлюють відповідальність винної особи у вигляді покарання чи адміністративного стягнення, цивільно-правові норми здебільшого спрямовані на відновлення майнових та особистих немайнових прав потерпілої особи. До основних цивільно-правових засобів захисту жертви насильства в сім'ї, крім позбавлення батьківських прав щодо дитини, можна віднести вилучення дитини із середовища, у якому стосовно неї мали місце різні прояви насильства тощо.

Для попередження подібних ситуацій слід підвищувати рівень соціальної відповідальності населення. Ключову роль у цьому грають життєві інстинкти, завдяки яким проявляються почуття батьківської любові та турботи. Нехтування батьківськими обов'язками може призвести до негативних наслідків у житті дитини як з моральної, так і з правової точки зору.

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ, ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Касич Єлизавета Юріївна
здобувач вищої освіти II курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Корогод Світлана Володимирівна
капітан поліції, науковий керівник,
викладач кафедри кримінального права та кримінології
м. Дніпро, Україна

Введення. На сьогодні в усьому світі, а також в Україні одна із актуальних проблем – це торгівля людьми. Торгівля людьми порушує Конституційні права та свободи і впливає на життя незліченної кількості людей в Україні, Європі та за її межами. За статистичними даними все більше жінок, чоловіків і дітей стають постраждалими від торгівлі як за кордоном, так і в межах власних країн, опиняючись в умовах жорстокого поводження та експлуатації.

Мета. Проаналізувати нинішній стан протидії торгівлі людьми, порівняти статистику постраждалих, чиї Конституційні права та свободи порушуються. Дослідити різні види насильства та заходи протидії торгівлі людьми.

Матеріали та методи. Ми проаналізували статистику постраждалих згідно Конвенції Ради Європи та Міністерства соціальної політики України, порівняли її з статистичними даними Генеральної Прокуратури України. Ми використали такі методи, як: порівняння, аналіз та синтез.

Результати та обговорення. Згідно Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми, торгівлю людьми розглядають як комбінацію трьох елементів:

-дія: торгівля людиною, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини;

- використання певних засобів: примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкupu третьої особи, яка контролює потерпілого

- мета: експлуатація (всі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусову вагітність або примусове переривання вагітності, примусове одруження, примусове втягнення у зайняття жебрацтвом, втягнення у злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах тощо [1].

Нині за інформацією Міністерства соціальної політики України статистичні дані за 2020 рік наступні, подано місцевими державними адміністраціями для встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми – 162 комплектів документів. Кількість осіб, яким встановлено статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми становить 97 осіб. Відмовлено – 53 громадянам. Відмовлено у провадженні – у 8 випадках. Продовжено статус – 4 особам. Серед осіб, які отримали статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, 28 жінок, 68 чоловіків і одна дитина (хлопчик). 32 особи постраждали від трудової експлуатації, 4 – від сексуальної, 2 – від жебрацтва, 4 особи були втягнені у злочинну діяльність, а 55 – використані у збройних конфліктах[1]. Крім того, «За оціночними даними представництва Міжнародної організації з міграції в Україні за час незалежності 230 тисяч українців постраждали від торгівлі людьми, 90% з них потрапляють саме в трудову експлуатацію.»[2] А якщо звернутися до статистичних даних Генеральної прокуратури за 2020 рік за статтею 149 КК України обліковано 206 кримінальних правопорушень, з яких по 114 кримінальному провадженні ще не прийнято рішення. Порівнявши дані

можемо вказати наступне, що більшість справ не мають кінцевих рішень, щодо досудового розслідування, а також рішень суду [3]. Аналізуючи дану статистику, можна вказати що існують певні проблемні питання щодо нашої теми.

Також, варто додати, що багато постраждалих від торгівлі людьми могли зазнавати різного виду насильства, знуцань та приниження. І тому постраждалі хвилюються за своє соціальне становище і бояться повідомити про це, тим самим соромлясь того що сталося, або перебувають у так званому безпородному стані під впливом погроз, залякувань. Тому, дане кримінальне правопорушення набуває поняття латентності, тобто ці кримінальні правопорушення що фактично були вчинені, не відображаються у офіційній загальнонаціональній кримінально-правовій статистиці.

На нашу думку консенсусом даного ганебного явища є підвищення обізнаності суспільства, існування лекцій та конференцій ,які б пояснювали, що робити ,коли потрапив в таку ситуацію та як в неї не потрапити. Згідно з джерелами «18 жовтня в Україні відзначається Європейський день боротьби з торгівлею людьми, який покликаний вчергове нагадати про необхідність консолідації зусиль органів державної та місцевої влади, громадських організацій з метою підвищення рівня обізнаності щодо феномену торгівлі людьми та небайдужості громадськості до цього явища.»[4] Отже, влада намагається попередити про загрозу стати жертвою жахливого бізнесу, тому відзначає дні боротьби з торгівлею людьми та інформує громадськість через форуми ,спілки ,реклами та інші засоби масової інформації.

Висновок. Виходячи з отриманих результатів, можна сказати, що дилема щодо торгівлі людьми завжди є глобальною. На наш погляд потрібно вирішити проблему довіри до влади та більш ширше інформування про реальну загрозу торгівлі людьми органів та звернутись до європейських заходів протидії торгівлі людьми задля охорони та безпеки громадян та їх життя.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016805d421b> [дата звернення 14.10.2021]
2. Протидія торгівлі людьми. Міністерство соціальної політики. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Protidiya-torgivli-lyudmi.html> [дата звернення 15.10.2021]
3. Генеральна прокуратура України: веб-сайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113897&libid=100820&c=edit&_c=fo [дата звернення 16.10.2021]
4. Сьогодні відзначається Європейський день боротьби з торгівлею людьми URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/sogodni-vidznachayetsya-yevropejskij-den-borotbi-z-torgivleyu-lyudmi> [дата звернення 17.10.2021]

МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ СФЕРОЮ ТРАНСПЛАНТОЛОГІЇ В УКРАЇНІ

Кикоть Вікторія Миколаївна,
здобувач Науково-дослідного інституту публічного права
м. Київ, Україна

В останні кілька років проблематика трансплантації анатомічних матеріалів людині отримала новий виток популярності як серед науковців так і серед медичних працівників та населення.

Дана проблематика трансплантології досить активно транслюється на телеефірах, в інтернет мережі, на шпальтах друкованих засобів масової інформації, як у вигляді життєво-необхідних сюжетів реципієнтів, що очікують на пересадку їх за кордоном, так із боку громадських та благодійних організацій, які допомагають здійснити трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини.

Доцільно відзначити те що, на сьогоднішній день в Україні потребують трансплантації понад шість тисяч громадян, але, із-за недосконалої законодавчої бази та недостатнього фінансування сфери трансплантології, щорічно в Україні таких операцій проводять лише 200 особам. Нажаль, через усі перепони в Україні щодня помирає понад 10 осіб, які потребують трансплантації.

Безпосередньо розвиток сфери охорони здоров'я, закупка та оновлення медичного обладнання, сучасні вискоєфективні методики проведення оперативного втручання з приводу трансплантації органів та інших анатомічних органів і систем потребують значного інвестування, а також потребують кваліфікованих лікарів-трансплантологів.

Саме тому, функціонування механізму публічного адміністрування сферою трансплантології в Україні є наразі досить необхідним, актуальним та своєчасним. Відповідно, удосконалення та якісне функціонування механізму

публічного адміністрування сферою трансплантології є вагомою гарантією забезпечення прав громадян на безпечне життя та здоров'я в Україні.

І тому, назріла необхідність у дослідження саме механізму публічного адміністрування сферою трансплантології в Україні.

Відповідно, в умовах сьогodнішніх реформ сфера трансплантології контролюється державою задля забезпечення якісними та своєчасними послугами через встановлення засобів контролю та нагляду за ним. Ця діяльність є пріоритетною, оскільки її результати суттєво впливають на захист публічного здоров'я, удосконалення надання медичних послуг різного спрямування, створення гарантій захисту прав лікарів та пацієнтів під час трансплантації, а також підвищення стандартів якості у забезпеченні усього потребуючого населення необхідними органами та анатомічними матеріалами людини [1, с. 116].

Сфера трансплантології в Україні є досить складною соціально-економічною системою, яка покликана забезпечити збереження й покращення здоров'я громадян, генофонду нації та, відповідно, надавати їм кваліфіковані та якісні трансплантологічні послуги. Так, забезпечення якісною та безпечною трансплантацією досягається шляхом складних і постійно активних зусиль усіх структур і систем суспільства й держави, які беруть участь у процесі збереження життя та здоров'я громадян, вирішення якого неможливе без належного механізму публічного адміністрування у сфері трансплантології [2, с. 45].

Необхідно відзначити, що сфера трансплантології є важливою складовою сфери охорони здоров'я, а також є особливо важливим завданням державної діяльності в цілому, котра заключається у забезпечення суспільних відносин у досліджуваній сфері.

Оскільки трансплантологія та її якість не можуть забезпечуватися та проявлятися самі по собі, ними необхідно управляти (адмініструвати). У цьому процесі мають бути задіяні всі контрагенти, що взаємодіють під час проведення трансплантації. Відносини між медичним персоналом та пацієнтами можна

представити як відносини надавача трансплантологічних послуг та їх споживача, яким є пацієнт (донор та реципієнт). Нездатність задовольнити потреби пацієнта (донора та реципієнта) на будь-якому етапі забезпечення трансплантацією може спричинити мультиплікаційний ефект погіршення якості цього обслуговування та виникнення його небезпеки, що призведе до втрати якості наданої послуги, в результаті чого погіршуватиметься здоров'я населення, а також можливість приведення до смертності як однієї людини так і населення в цілому [1,с. 78]. Відповідно до зазначеного нам необхідно з'ясувати сутність механізму публічного адміністрування сферою трансплантології.

Так, метою продуктивної діяльності сфери трансплантології являється формування ефективного механізму публічного адміністрування.

Відповідно, уся система публічного адміністрування сфери трансплантології має реалізовуватися, через належний механізм, що містить у собі взаємозалежні, взаємопов'язані та взаємодоповнюючі структурні елементи.

Саме тому, необхідно вивчити сутність механізму публічного адміністрування у сфері трансплантології та охарактеризувати його складові елементи. Щоб здійснити ґрунтовне дослідження вищезазначеного механізму нам потрібно з'ясувати, насамперед, природу таких понять, як *«механізм»*, *«механізм правового регулювання»*, *«механізм публічного адміністрування»* та *«механізм публічного адміністрування сфери трансплантології»* та проаналізувати його складові елементи.

Формулюючи природу механізму публічного адміністрування сфері трансплантології та його складових елементів слід виходити з того, що його ефективність залежатиме від того наскільки: а) якісно, з нормативно-правової точки зору, буде урегульовано та забезпечено трансплантацію; б) конкретно визначено пріоритетні напрямки й здійснено розробку спеціальних програм розвитку трансплантології в Україні; в) визначено правовий статус суб'єктів, які здійснюють трансплантацію; г) високим є рівень моральної та економічної підтримки з боку держави щодо трансплантології через систему податкових та

інших засобів заохочення такого виду діяльності; д) розвиненою є система засобів трансплантології [1, с. 6].

Треба звернути увагу на те, що трансплантація анатомічних матеріалів людині є соціально-правовим феноменом, розвиток якого значно залежатиме від взаємно-налагодженої, системної та безперервної діяльності усіх складових частин механізму публічного адміністрування сфери трансплантології.

В цілому, механізм публічного адміністрування зосереджується на нормативне врегулювання та застосування належних форм реалізації правових норм через правозастосування.

Щоб більш ґрунтовно дослідити детермінанту «механізм» необхідно висловити трактування словників, які формулюють як:

- знаряддя, пристрій, сукупність ланок; система, устрій, який визначає порядок певного виду діяльності [1, с. 431; 2, с. 665];
- внутрішня будова, система чого-небудь, сукупність станів і процесів, з яких складається певне фізичне, хімічне та інше явище [1, с. 523];
- спосіб пояснення дій і об'єктів, які вивчаються у їхній взаємодії виходячи з механічних закономірностей [1, с. 675]. Тобто «механізм» розглядається як ціле, що складається з частин, що взаємодіють. Ці частини взаємопов'язані, але не взаємозамінні. Вихід з ладу будь-якого елемента механізму тягне за собою зіпсування роботи не лише цієї частини, а всього механізму [1, с. 676].

Доцільно відзначити, що в юридичних та філософських словниках поняття «механізм» як незалежне поняття відсутнє [1, с. 540–789; 3, с. 322–367; 4, с. 148–157]. Характеризуючи дані категорії треба відзначити, що досліджувана детермінанта формулюється як складова правової конструкції, необхідної для обґрунтування відповідних теоретико-правових явищ у адміністративно-правових дослідженнях вчених.

Підсумовуючи вищевизначене, вважаємо за доцільне сформулювати механізм як систему неоднорідних елементів із різноманітним

функціональним призначенням, які при їх поєднанні під час відповідної діяльності набувають взаємозалежності та взаємодоповнення.

У правовій теорії категорію «механізм» поєднують у різноманітні конструкції із такими поняттями як «управління», «регулювання», «вплив», «організація», «адміністрування» тощо. Досить багато варіантів механізмів складають відповідну систему елементів з безпосередніми об'єктами управління, які характеризуються протокольною дієвістю. Саме ці елементи мають вплив на потрібний стан або явище, на основі якого досягаються заплановані цілі.

У більшості випадків розрізняють два основних підходи до визначення цього поняття – структурно-організаційний та структурно-функціональний. Структурно-організаційний підхід визначає механізм як сукупність певних складників, що створюють організаційну основу певних явищ та процесів [1, с. 231, с. 234]. Відповідно, структурно-функціональний підхід акцентує увагу не тільки на організаційній основі його побудови, але й на його динаміці, реальному функціонуванні [2, с. 232].

Проведений аналіз дозволить відзначити, що статику механізму управління визначають суб'єкти та об'єкти управління, які становлять його організаційно-структурну основу, а динаміку – комплекс зв'язків та взаємодія між ними [2, с. 231 - 234].

Треба відзначити, що складовим елементом усього управління є безпосередньо його механізм управління, за допомогою якого відбувається ефективна діяльність об'єкта управління.

У відповідності нашого дослідження найбільш доречним є розгляд такої правової конструкції як *механізм державного управління*, досліджуваний різними науковцями у галузі права.

О. Б. Коротич у складі державних механізмів управління виділяє конкретні державні механізми управління, механізми здійснення процесу державного управління, а також механізми формування та взаємодії складових систем державного управління. На її думку, конкретні

механізми управління (зокрема державного) – це певне знаряддя для здійснення цілеспрямованих перетворень; це сукупність способів, методів, важелів, через які суб'єкт управління впливає на об'єкт управління для досягнення певної мети [1,с. 246;]. Зазначене тлумачення викликає деякі суперечності те, що «у складі державних механізмів управління він виділяє конкретні державні механізми управління». Виникає питання у тому, якщо є конкретні державні механізми, то які є неконкретні?

Таким чином, механізм публічного адміністрування у сфері трансплантології доцільно сформулювати як управлінська діяльність уповноважених суб'єктів надавати послуги з трансплантації анатомічних органів, за допомогою відповідних засобів адміністрування, з метою збереження життя та здоров'я громадян.

Список використаних джерел:

1. Назарчук Т. В. Менеджмент організацій [Текст]: навчальний посібник. Т. В. Назарчук, О. М. Косіюк. К.: «Центр учбової літератури». 2015. 560 с.
2. Назарчук Т.В., Косіюк О.М. Державне управління. Київ: «Центр учбової літератури», 2015. 560 с.
3. Коротич О. Б. Методологічні засади державного управління регіональним розвитком. Теорія та практика державного управління. Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2005. Вип. 3 (12). 316 с.
4. Кравченко О. М. Теоретичні підходи до визначення поняття «механізм державного управління»// Державне управління: удосконалення та розвиток № 3. 2009. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=56>

ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ І СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ОСОБИСТОСТІ

Клименко С. В.,

Дубинець В. К.

курсанти

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Корогод С. В.

Ст. викладач кафедри

Кримінального права та кримінології

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Високий ступінь суспільної небезпеки кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи обумовлюється, в тому числі, способами їх здійснення. Основна класифікація розглянутих кримінальних правопорушень розділена на насильницькі і ненасильницькі статеві правопорушення здійснена за ознакою способу вчинення сексуального посягання. Однак змістовне наповнення кожного із способів – різні і дискусійні, що викликає значні труднощі при кваліфікації кримінальних правопорушень, описаних в статтях 4 розділу ККУ та у судовій практиці.

Сукупність реально існуючих обставин, які характеризують процес суспільно небезпечного і протиправного посягання на охоронювані кримінальним законом інтереси, що розглядається з його зовнішнього боку, в науці кримінального права іменується об'єктивною стороною злочину [1]. До ознак об'єктивної сторони кримінальних правопорушень відносяться: задоволення статевої пристрасті неприродним способом із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи. Під задоволенням статевої пристрасті неприродним способом потрібно розуміти будь-які дії сексуального характеру незалежно від їх гетеро або гомосексуальної спрямованості (крім природного статевого акту), які здатні задовольнити статево пристрасть чоловіка або жінки.

Це, зокрема, мужолозтво, лесб'янство, орогенітальний контакт жінки з чоловіком або чоловіка з чоловіком, аногенітальний контакт чоловіка з жінкою, сурогатні форми статевих зносин, які імітують природний статевий акт, садистські дії сексуального характеру (наприклад, проникнення у піхву жінки певним предметом), сексуальний мазохізм, при якому задоволення статевої пристрасті винного відбувається в процесі заподіяння потерпілій особі фізичних мордувань.

Об'єктивна сторона статевих правопорушень виражається в активній поведінці людини, тобто в формі дії. Більшість їх складів мають формальну конструкцію, однак, деякі кваліфіковані види насильницьких статевих правопорушень сконструйовані як матеріальні склади. Суттєве значення має спосіб (насильницький та ненасильницький) здійснення таких діянь, оскільки він кладеться законодавцем в основу диференціації кримінальної відповідальності.

Слово «насильство» означає застосування фізичної сили або примусовий вплив на кого-небудь іншими способами.

Кримінальний Кодекс не визначає категорію «насильство». Вчені бачать сутність насильства в тому, що ця дія одного всупереч бажанню іншого або примус до дій, вчинення яких особа не бажає [2]. При цьому під насильством розуміється умисне неправомірне заподіяння шкоди потерпілому всупереч його волі.

Насильство може бути фізичним і психічним. Фізичне насильство пов'язане з порушенням тілесної недоторканності особи всупереч його волі; психічне насильство являє собою вплив на психіку особи шляхом погроз з метою придушення його волі для досягнення злочинного результату. На думку Л.В. Сердюка психічне насильство – «протизаконне, умисне, інформаційне або неінформаційних вплив з боку інших осіб на нормальне функціонування психіки особистості, якщо цей вплив здійснюється проти або поза волею цієї особистості і здатне заподіяти їй психічну або фізіологічну травму, придушити або обмежити свободу волевиявлення або дій». [3]

Необхідно відзначити, що між насильством і самими сексуальними діями повинний бути причинний зв'язок. Тому у випадках, якщо застосовується невелике фізичне насильство, але при цьому переслідувалася мета таким вульгарним і цинічним способом спонукати особа до добровільним діям або насильство використовується як помста за відмову вступити в добровільний статевий зв'язок, склад насильницького статевого кримінального правопорушення або замаху на нього відсутній. Але цілком можлива кваліфікація застосування такого насильства за розділом «Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи».

Слід враховувати, що за змістом закону для засудження за дії сексуального характеру відносно особи, яка перебуває в безпорадному стані, зобов'язання ознаки фізичного або психічного насильства не є обов'язковим.

У науці обговорюється питання про визнання природного сну людини як безпорадного стану в складах насильницьких статевих кримінальних правопорушеннях. Варто визнавати наявність цього стану, коли має місце сон потерпілих, так як можливі ситуації, при яких потерпіла особа прокинеться тільки, коли дія сексуального характеру вже буде розпочато (а цього вже досить для визнання складу насильницького статевого кримінального правопорушення закінченим), і, крім того, відразу після сну потерпілий може не зрозуміти, що відбувається і тому опір буде менш інтенсивно; у окремих людей сон може бути дуже глибоким. Неоднозначна в науці і оцінка сну потерпілої особи, викликаного сп'янінням; більшість, навпаки, вважають, що необхідно визнавати такі ситуації безпорадним станом, оскільки це більш глибокий сон і у винного більше шансів вчинити дії сексуального характеру до пробудження потерпілої особи. На наш погляд, які б не були причини для визнання стану потерпілої особи безпорадним необхідно встановити, що особа не могла розуміти характер і значення скоєних з ним дій або чинити опір винній особі.

З характеристикою насильства в рамках статевих кримінальних правопорушень пов'язане також питання про кваліфікацію сексуального акту із

застосуванням садомазохістських дій. Садомазохізм – це сексуальне відхилення, що полягає в досягненні статевого задоволення за допомогою душевного або фізичного страждання, завданої партнеру або самому собі в процесі партнерських взаємовідносин [4]. Утворює чи сексуальна практика, супроводжувана різноманітними садомазохістськими прийомами (нанесенням ударів, зв'язуванням, задушенням), спрямованими на посилення сексуального задоволення, насильницький характер? Вірно пише Н.В. Тидикова, що добровільний статевий акт з елементами садизму і мазохізм не повинен визнаватися, так як на зазначені дії було отримано згоду і тому те, що за своїми зовнішніми ознаками схоже на насильство, насильством зовсім не є.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 зі змінами від 16.09.2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Захист статевої свободи та статевої недоторканості особи: міжнародно-правовий аспекти [Електронний ресурс] / І. В. Воскресенська // Право.ua. - 2015. - № 1. - С. 182. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pravo_2015_1_29
3. Щодо родового та безпосереднього об'єктів ненасильницьких злочинів проти статевої недоторканості неповнолітньої особи [Електронний ресурс] / П. В. Хряпінський // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. - 2020. - № 4. - С. 205-212. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2020_4_34
4. Тыдыкова Н. В. Уголовно-правовая характеристика и вопросы квалификации насильственных половых преступлений URL: <http://lawlibrary.ru/izdanie2246833.html>

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕНЬ СЛІДІВ НІГ ТА ВЗУТТЯ ЛЮДИНИ

Колесник Таиса Николаевна,
научный сотрудник сектора трасологических исследований
и технических исследований документов
лаборатории криминалистических исследований
Национальный научный центр
«Институт судебных экспертиз им. Засл. проф. Н.С. Бокариуса»
Министерства юстиции Украины,
г. Харьков, Украина,
ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1551-1156>
Остропилец Василий Романович
доцент кафедры права
Харьковского аэрокосмического университета «ХАИ»
г. Харьков, Украина

Анотація. Стаття присвячена висвітленню та аналізу досліджень, ототожнення людини, яка залишила сліди ніг, і об'єктів, якими вони могли бути залишені, наприклад за відбитками взуття, що отримало відображення в сліді, має суттєве значення для розкриття злочинів і досудового розслідування кримінальних проваджень.

Ключові слова: ідентифікація, слід взуття, сліди ніг людини.

Постановка проблеми. До основних ідентифікаційних завдань відноситься визначення, чи залишені сліди ніг певною особою або конкретним взуттям (панчолами, шкарпетками), яким вона користувалася. Встановлення зазначених обставин дає можливість не лише звузити коло осіб або об'єктів, якими могли бути залишені виявлені сліди, а й полегшує в подальшому задачу органів досудового розслідування – ототожнення конкретного об'єкта.

Велику групу ідентифікаційних завдань складають питання, пов'язані із встановленням групової належності, зокрема, чи залишені сліди чоловічим або жіночим взуттям, взуттям якого виду і розміру вони утворені. З метою встановлення конкретної тотожності перед експертом можуть бути поставлені

питання: чи залишені сліди взуттям, що вилучено у підозрюваного; чи залишені сліди босих ніг ногами підозрюваного; чи залишені сліди ніг шкарпетками (панчохами), які вилучені у підозрюваного.

Актуальність досліджень. У слідах ніг і взуття відображаються анатомічні та функціональні ознаки особи і ознаки носіння взуття. Відповідні сліди залишаються і на самій внутрішній чи зовнішній поверхні конкретного екземпляру взуття. На внутрішній стороні верхньої частини взуття можуть бути виявлені потерті чи втиснуті ділянки, які утворюються від постійного контакту з пальцями ноги. На устілці відображаються ознаки, що характеризують форму і розмір стопи та її частин. За наявності чітких відображень можна виділити і окремі ознаки, які вказують на деформацію пальців, мозолі, хворобливі зміни кісток плюсни тощо. У разі виявлення таких слідів варто призначати судову трасологічну експертизу і ставити на її вирішення відповідні питання. Основними завданнями цього виду трасологічної експертизи є ідентифікація людини за слідами: босих ніг, шкарпеток, панчіх, взуття та вирішення діагностичних завдань з установлення особливостей пересування людини, розміру взуття, росту людини тощо.

Виклад основних результатів. Сліди ніг і взуття — це відбитки морфологічних особливостей ніг, шкірного рельєфу (або рельєфу підошви взуття). Види слідів ніг (взуття) поділяються на об'ємні (утворюються на поверхні ґрунту) і поверхневі (видимі, невидимі), статичні та динамічні. Об'єктом трасологічного дослідження можуть бути сліди ніг людини, сліди взуття і доріжка слідів.

Сліди босої ноги бувають об'ємні й поверхневі; в них виділяють пальці, плюсову частину, звід і п'ятку. На поверхні ступні розташовані папілярні лінії, які утворюють певні візерунки. За статичними слідами босої ноги можна встановити особу, яка їх залишила.

На місці події може бути виявлено одиночний слід або кілька послідовно залишених слідів ніг чи взуття. Доріжка слідів ніг — це група слідів ніг людини, яка складається з кількох (три і більше) послідовно розташованих

відбитків босих ніг або взуття (рис. 6). Елементи доріжки слідів ніг: лінія напрямку руху; лінія ходьби; довжина кроку; ширина кроку; кут розгортання стопи. Доріжка слідів ніг має діагностичне значення (дає змогу зробити висновок про напрямок, швидкість і характер пересування, зріст, стать, фізичний стан і приблизний вік, фізичні вади).

Способи фіксації слідів ніг (взуття):

- 1) опис у протоколі;
- 2) фотографування;
- 3) копіювання;
- 4) виготовлення зліпків (із гіпсу, пасти «К», «СКТН», сірки, парафіну);
- 5) складання схем і замальовок.

У протоколі слідчого огляду слід зазначити: місце і час виявлення слідів; на якій поверхні вони виявлені (пісок, глина, сніг, асфальт тощо); вид сліду (об'ємний, поверхневий); форма (сліди черевиків, чобіт, босої ноги); розміри сліду; індивідуальні особливості підошви; дані вимірів елементів доріжки слідів; спосіб виявлення і фіксації сліду; спосіб вилучення сліду та його упаковка.

Сліди ніг (взуття) фотографуються за правилами масштабної зйомки. Об'ємні сліди ніг на снігу фотографують із жовтим або жовтогарячим світлофільтром і з блендою. Доріжка слідів фотографується панорамним способом.

Під час огляду одиночного сліду взуття підлягають вимірюванню такі параметри: 1) довжина сліду; 2) довжина і ширина підметки; 3) довжина і ширина проміжної частини; 4) довжина і ширина підбора.

Завжди необхідно намагатися вилучити слід в натурі. Якщо це неможливо, вдаються до копіювання слідів ніг.

Виготовлення зліпків. Після фотографування та опису в протоколі слідів з них виготовляються зліпки, використовуючи при цьому гіпс, парафін, сірку, полімерні матеріали.

Порядок виготовлення гіпсового зліпка: із сліду видаляють сторонні предмети; готують арматуру для каркаса (за довжиною і шириною) і бирку; готують розчин гіпсової маси; заповнюють слід насипним, наливним або комбінованим способом; після затвердіння зліпка його видаляють і промивають чистою водою.

Наливний спосіб. У посуд із водою невеличкими дозами насипають сухий гіпс, рівномірно перемішуючи до утворення «сметаноподібної» маси. Заливають у слід гіпсову масу на 10—15 мм, розміщують арматуру, потім виливають іншу частину гіпсового розчину. Для виготовлення одного зліпка необхідно мати 0,5 л води і 0,5—0,7 кг медичного гіпсу.

Якщо сліди взуття залишені на снігу, рекомендується застосовувати комбінований спосіб. Слід покривають тонким шаром сухого гіпсу, а потім заливають гіпсовим розчином. У цьому випадку розчин повинен мати температуру повітря, а при дуже низькій температурі розчин гіпсу роблять на антифризі (суміш води зі спиртом).

Якщо сліди взуття залишені на сипучому ґрунті, їх попередньо укріплюють, поливаючи навколо них на відстані 50 мм водою, а потім застосовується наливний спосіб.

Якщо в сліді є вода, рекомендується застосовувати насипний спосіб. Для цього в слід насипають на 2—2,5 мм сухого гіпсу, кладуть арматуру, поверх знову насипають стільки ж гіпсу і крізь зволожену марлю ллють воду, поки вона не буде на його поверхні.

Поверхневі сліди-нашарування копіюють на глянцева фотопапір чи дактилоплівку, а на нерівних поверхнях копії виготовляють за допомогою полімерних матеріалів — паст «К», «У-4», «СКТН-1».

Висновки. Експертне дослідження слідів ніг і взуття базується на загальних положеннях методики, що прийнята в трасології. Ідентифікація взуття (шкарпетки або панчохи) за залишеними слідами здійснюється методом порівняльного дослідження загальних і окремих ознак, оцінки отриманих результатів і формулювання обґрунтованих висновків. У випадку встановлення комплексу загальних і окремих ознак, що збігаються, експерт формулює

категоричний висновок про наявність тотожності. У випадку, коли збігаються тільки загальні ознаки і відсутні або недостатні окремі, у висновку йдеться про групову, родову належність.

Трасологічна експертиза слідів ніг і взуття може бути пов'язана з виконанням комплексних досліджень. Так, у разі виявлення в сліді або на взутті чи поверхні стопи сторонніх забруднень у вигляді часток ґрунту, рослинних залишків, фарби може виникнути необхідність у проведенні ґрунтознавчої, ботанічної, експертизи лакофарбових покриттів тощо. У разі виявлення в сліді крові для визначення видової, групової належності потових виділень на устілці взуття, на шкарпетках чи панчохах треба виконувати судово-медичні, біологічні дослідження. У таких випадках призначається комплексна судово-трасологічна і судова ґрунтознавча, ботанічна, матеріалів і речовин чи інша експертиза.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5. Дата оновлення: 13.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 29.10.2020).

2. Плетенець В. Криміналістика: конспект лекцій. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2018. 173 с.

3. Калюга К. Нетрадиційність криміналістичного методу діагностики ознак і властивостей людини. Підприємництво, господарство і право. 2015. № 7. С. 53–56.

4. Рогатюк І. Напрями вдосконалення використання дактилоскопічної інформації в діяльності органів досудового розслідування та прокуратури. Часопис Київського університету права. 2014. № 1. С. 292–296.

5. Разумов Э., Молибога Н. Осмотр места происшествия. Киев: РИО МВД Украины, 1994. 672 с

ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ НА СИСТЕМУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Корогод Світлана Володимирівна,
Старший викладач кафедри кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Попович Альона Віталіївна,
Гайманова Анастасія Євгеніївна
Курсанти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Запропонована тема є досить складною та потребує більш точного та повного вирішення, оскільки з швидким та динамічним розвитком, який постійно рухається тільки вперед у всіх сферах життєдіяльності, виникають різні проблеми як зовнішні так і внутрішні, які становлять загрозу для держави в цілому. Аналіз цих факторів свідчить про те, що оцінювання і прогнозування викликів та загроз є одним з елементів забезпечення національної та воєнної безпеки держави [1, с. 32].

Аналізуючи розвиток держави від самого її початку формування та розвитку до сьогодення можна зробити висновок про те, що часті невдачі у воєнних діях були на наш погляд результатом того, що учасники цих конфліктів не мали представлення та досить погано оцінювали ситуацію та загрози, які виникали.

Тому можна сказати, що якщо в державі всі виконавчі та законодавчі органи не будуть мати представлення про загрозу, яка можлива, а також ситуації в яких потрібно швидко діяти та приймати рішення то вони будуть мати справу з результатом даної загрози.

Дивлячись на те, що відбувається в XXI століття, можна говорити, що всі напрями необхідні для комфортного життя та діяльності досить пов'язані між собою та працюють у комплексі. Всі системи такі як: економічні, культурні, політичні є глобалізованими та мають значний вплив на природне середовище.

Все це є цілісним організмом, який є гігантською структурою в цілому у державі. Як і кожне складне явище, глобалізація має як позитивні, так і негативні аспекти. Негативні наслідки проявились у вигляді глобальних проблем (ГП) [2, с. 74].

Виходячи з цього важливим є дослідження кожної системи та проблеми, які мають такий глобальний вплив. Такі проблеми поділяються на економічні, політичні, соціальні, природні, духовні. Наприклад, до проблем політичного характеру відносяться дилеми війни та миру, розповсюдження зброї та контрабанда, контрабанда наркотиків, інформаційна безпека, тероризм, прояви піратства та будь-які види сепаратизму.

Але з всіх перерахованих проблем можна виділити найбільш важливу це питання війни та миру, адже для країн и в цілому дуже важливим є той аспект, щодо безпеки та захищеності як внутрішньої так і зовнішньої. Тому це питання стоїть на одному з перших місць. Адже дуже важливим є озброєння та забезпечення всім необхідним сили для потреб, як економічних так і фінансових, ресурсів необхідних для охорони країни та можливості відстоювати свої права на арені міжнародних конфліктів.

Нова тактика проведення бойових дій, яка була впроваджена в ХХІ характеризується тим, що нам відома вся інформація про реальний стан противника в реальному часі здійснювану шляхом об'єднання в інформаційну мережу.

Ще одним новим шляхом протистоянням воєнним діям є те, що держава може протистояти державі, яка має значну перевагу в силах, що в деяких країнах вважається, як окремий вид загрози національній безпеці. Але ведення таких дій має в основі використання нових видів зброї, нових методів та форм проведення бойових дій з мінімальною кількістю воюючих сил.

Однією із форм такої війни є гібридна війна, яка під собою розуміє напад на супротивників шляхом організації таємних дій та нападу за допомогою заколотників та сепаратистів. Зовнішні сили допомагають повстанцям у вербовці прихильників, їх підготовці, оперативній та тиловій підтримці, впливу

на економіку та соціальну сферу, координації дипломатичних зусиль, проведенні окремих силових акцій. В останні роки ГВ велись у Іраку, Афганістані, Сирії, Грузії, а зараз в Україні [2, с. 78]. Основним завданням на нашу думку є створення стійкої воєнної оборони шляхом озброєння, поновлення бойової техніки, впровадження нових теорій та тактик необхідних для захисту національної безпеки країни.

Підсумовуючи, можна сказати, що при впливі глобальних проблем, таких як економічних, політичних, соціальних та екологічних, ми можемо забезпечити національну безпеку, вводячи нові форми та методи боротьби, які дозволять мінімізувати воюючі сили та завдяки використуванню новітніх інформаційних технологій є можливість прорахувати декілька кроків вперед і бути у переможній позиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Богданович В. Ю., Толубко В. Б. Основи національної безпеки: підручник / В. Ю. Богданович, В. Б. Толубко. – К.: ДУТ, 2014. – 376 с
2. Ільяшов О А. Вплив глобальних проблем ХХІ століття на систему воєнної безпеки держави / О. А. Ільяшов // Збірник наукових праць Центрального науководослідного інституту Збройних Сил України. – 2015. – №2 (72) – С.74-83.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Корогод Світлана Володимирівна

викладачка кафедри кримінального права та кримінології

Черкасова Олеся Миколаївна

Курсант

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Проблема злочинності серед неповнолітніх існувала завжди і була проблемою суспільства. Україна не є винятком в цій ситуації. За останній рік зареєстровано 335 кримінальних правопорушень, вчинених саме неповнолітніми. Серед цієї кількості 130 -це тяжкі та особливо тяжкі злочини.

Професор С.М. Іншаков вважає, що злочинність неповнолітніх-це своєрідний індикатор соціальної ситуації в країні[5].

З чим же пов'язаний такий стрімкий розвиток цього негативного явища?

На мою думку,перш за все на такі діяння з боку неповнолітніх впливає те,що батьки неналежним чином виховують своїх дітей.

Сім'я формує у дитини уявлення про соціальні цінності, інтереси, звички, саме тут особа вчиться бути «соціальною»[1]. На поведінку дітей впливає байдужість батьків до їх вчинків або недостатню кількість уваги , наприклад, через те,що батьки постійно знаходяться на роботі і мало приділяють уваги,таким чином підлітки намагаються привернути до себе увагу з боку інших.

Науковець О.М. Джужа також стверджує ,що вирішальну роль для особи неповнолітнього злочинця відіграє негативний вплив оточення, зокрема сім'ї . Саме поганий вплив із боку батьків або інших членів сім'ї формує її особистість своєю поведінкою та вчинками[9,с.198].

Діти,які народилися в складних сім'ях ,де батьки постійно вживають алкоголь,ведуть розгульний спосіб життя ,більш схильні до вчинення правопорушення,тому що вони звикли бачити на власні очі сварки,бійки і

вважають,що це повинно бути у всіх,можна сказати,що для них це є нормою,тому ,вчиняючи протиправні дії,їм здається,що нічого страшного вони не зробили і їм за це нічого не буде.

Підлітки,що виростили в умовах зі складним економічним становищем також нерідко йдуть на злочин. Одні через те, що хочуть допомогти батькам, а інші через те, що навпаки хочуть досягти таким шляхом ,наприклад «легких грошей». Тут і виникають крадіжки, хуліганство тощо.

В наш час у суспільстві існує соціальна нерівність,тому іншою причиною можна вважати те, що підлітки нібито змагаються між собою, бо хочуть бути кращим серед однолітків. Часто у школі чи у компанії виникають конфліктні ситуації і це спонукає до вчинення злочину. Тому що саме у цей складний період формується особистість, характер і багато чинників може впливати негативним чином на це формування.

Через таку нерівність з'явилися такі поняття як «старший» і «молодший»,але це зовсім не стосується віку або зросту[3]. Мається на увазі те,що молодший повинен підкорюватися старшому, бо нібито той головніший і має право керувати іншими.

Можливо, у підлітковому віці злочинність може виникати ще тому,що особа,яка вчиняє правопорушення користується тим,що він неповнолітній і йому за це нічого не буде.

Виходячи з викладеного,на мою думку,аби запобігти злочинності серед неповнолітніх слід підвищити ефективність діяльності у цій сфері.

По-перше,нормалізувати умови життя для підлітків. Більшу вагу слід приділити соціальним службам щодо дітей з проблемних родин та дітей,які схильні до вчинення кримінального правопорушення.

По-друге,проведення у навчальних закладах виховних заходів із залученням працівників поліції на тему поширення злочинності серед неповнолітніх.

На думку професора О.Г. Кальмана ,найважливішим етапом протидії злочинності неповнолітніх є її рання профілактика. Тому краще попередити це явище,ніж потім шукати вирішення її наслідків[4].

По-третє,підвищити рівень правової обізнаності підлітків,щоб вони розуміли ,які можуть бути наслідки їх незаконних дій.

Отже, злочинність неповнолітніх є важливим питанням у сучасному суспільстві, яке потребує ефективного вирішення,тому що це негативне явище призводить до деградації молодого покоління,вирішення своїх проблем незаконним шляхом та небезпечних наслідків як для самого правопорушника,так і суспільства в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Г. В. Дідківська. Криміногенність сім'ї як фактор злочинності неповнолітніх: монографія. Центр навчальної літератури,2019, 204 с.
2. Профілактика злочинів: підр. / О.М.Джужа.Київ,2011.720 с.
3. Головкін Б.М. Кримінологічні проблеми умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень ,що вчиняються у сімейно-побутовій сфері.-Харків,2004.
4. Проблеми протидії злочинності:підр. Кальман О.Г.-Харків,2010,292 с.
5. С. М. Іншаков.Кримінологія :/підр.2001,с.242.

СТАДІЇ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Корогод Світлана Володимирівна

Викладач кафедри кримінального права та кримінології

Штода Діана Костянтинівна

Карелін Егор Дмитрович

Курсанти

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Проблематика. Під час внесення змін до діючого кримінального законодавства Верховна Рада України не врахувала положень та думок науковців у сфері кримінального права та процесу. Водночас у кримінальному праві як у навчальній дисципліні, зокрема у розділі «стадії кримінального правопорушення», так і в такому інституті кримінального права як галузі права – «стадії кримінального правопорушення», існують істотні логічні суперечності щодо виокремлення «закінченого злочину» як самостійної стадії кримінального правопорушення, що ускладнює розуміння кількісної характеристики стадій злочинів, а також видів кримінального правопорушення. Вищезазначена інформація і визначає актуальність дослідження.

Питання стадій вчинення кримінального правопорушення у своїх роботах досліджували такі науковці, як А.А. Акопов, Є.В. Благов, Н.Д. Дурманов, Н.В. Лясс, М.І. Панов, А.А. Піонтковський, В.В. Скибицький, В.М. Стратонов, Є.Л. Стрельцов, І.С. Тишкевич, А.Н. Трайнін, С.С. Яценко та інші науковці.

Метою написання є теоретичне дослідження проблем, які стосуються стадій вчинення кримінального правопорушення.

Виклад основних положень. У чинному кримінальному законодавстві визначено, такі стадії вчинення кримінального правопорушення, як готування та замах на вчинення кримінального правопорушення, а також закінчене кримінальне правопорушення. Закінченим кримінальним правопорушенням визначають підсумкову стадію, котра поєднує попередні стадії. Саме таке розуміння використовують дослідники в своїх працях.

Стадією вчинення кримінального правопорушення визначають певний етап здійснення кримінально протиправної діяльності, котрий розрізняється між собою за такими особливостями, як характер діянь, момент припинення та ступінь реалізації кримінально протиправного наміру[3, с.167-182].

Як зазначає А.В. Шевчук стадією вчинення кримінального правопорушення є певна сукупність етапів, котрі складаються з вчинення самостійної юридичної дії та мають своє юридичне значення. В ході такого етапу кримінальне правопорушення з формальним складом стає кримінальним правопорушенням з матеріальним складом.

В свою чергу дослідник М. П. Печникова зазначає, що під стадіями вчинення кримінального правопорушення слід визначати передбачені кримінальним законодавством певні етапи його вчинення, що відрізняються за змістом вчинюваних суб'єктом кримінального правопорушення дій і ступенем реалізації умислу винного.

Більш ґрунтовно підійшла до аналізу досліджуваного питання Н.В. Маслак, яка визнала, що поняття «стадії кримінального правопорушення», «незакінчене кримінальне правопорушення», «розпочате кримінальне правопорушення» тощо за своїм змістом не є тотожними і означають різні за правовим значенням явища [1, с. 4-8]. Науковець відзначила, що термін «стадії кримінального правопорушення» характеризує ті етапи реалізації кримінально протиправного наміру, які проходить діяння особи у своїй динаміці – від виникнення наміру до етапу переховування слідів кримінального правопорушення після його вчинення. У цьому розумінні готування до кримінального правопорушення можна назвати стадією кримінального правопорушення. Однак у випадку, коли кримінально протиправну діяльність особи було припинено до етапу вчинення закінченого кримінального правопорушення, має місце самостійне кримінальне правопорушення: замах на кримінальне правопорушення або готування.

У зв'язку з цим викликає подив твердження В. М. Бурдіна про те, що сьогодні по суті вчені досягли однакового розуміння загального поняття

«стадій вчинення кримінального правопорушення». Науковець зазначає, що більшість фахівців під стадіями вчинення кримінального правопорушення розуміє певні взаємопов'язані об'єктивні й суб'єктивні етапи, які проходить кримінальне правопорушення у своєму розвитку, кожен з яких характеризується притаманним лише йому рівнем суспільної небезпеки і наближенням до реального заподіяння шкоди об'єктам кримінально-правової охорони [2, с. 334-336].

Основною сутнісною характеристикою стадій вчинення кримінального правопорушення є те, що вони являють собою певні його етапи, які показують розвиток кримінального правопорушення.

При цьому під стадіями кримінального правопорушення науковці пропонують розуміти суспільно небезпечне протиправне умисне діяння, яке полягає у створенні особою умов для вчинення кримінального правопорушення, передбаченого Особливою частиною КК України, безпосереднього вчинення кримінального правопорушення, якщо водночас кримінально протиправний умисел не було реалізовано через причини, які не залежать від волі особи, а також учинення діяння, яке містить усі ознаки закінченого кримінального правопорушення.

Відповідно до доктрини кримінального права Україна стадії кримінального правопорушення - це певні стадії підготовки та здійснення умисні кримінальні правопорушення, що відрізняються за характером вчинених дій, момент припинення кримінально протиправної діяльності та ступінь реалізації кримінально протиправного намір.

Висновки. Отже на основі вищезазначеної інформації можна дійти висновку, що стадією вчинення кримінального правопорушення, називають певний момент його вчинені, котрий значно різниться виходячи із ступені реалізації та характеру, також неабияке значення має момент закінчення кримінального правопорушення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурдін В. М. Стадії вчинення злочину: окремі історичні аспекти / В. М. Бурдін // Особливості формування законодавства України: філософсько-правові, історичні та прикладні аспекти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (6 березня 2014 року, м. Івано-Франківськ). - Івано-Франківськ : Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького, 2014. - С. 4-8.

2. Вакула І. Нямір вчинити злочин як стадія вчинення злочину. злочинності: теорія та практика: зб. матеріалів VI Міжвуз. наук. студентів (курсантів), аспірантів та молодих учених (Київ, 16 травня Нац. акад. прокуратури України, 2014. С. 334–336

3. Гриненко І.О. Класифікація злочинів залежно від повноти їх вчинення. Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. / редкол.: В.І. Борисов та ін. Харків. Право. 2017. Вип. 34. С. 167-182.

**ПРОГАЛИНИ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО
ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ:
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД**

Куліков Олексій Андрійович

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Савенко Вікторія Петрівна

науковий керівник, підполковник поліції

старший викладач кафедри кримінального права та кримінології

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Питання міжнародного досвіду щодо протидії торгівлі людьми на сьогоднішній день набуло досить значної актуальності, адже протягом останнього століття таке явище як торгівля людьми набуло значної поширеності не тільки в Україні, але і в інших країнах. Раніше даний злочин був досить рідкісним, феноменом, який навіть не передбачався нормативно-правовими актами та іншими законними та підзаконними актами. Згодом з'явилася необхідність регулювання на державному та світовому рівнях глобальної проблеми торгівлі людьми, почали з'являтися певні документи, котрі передбачали регулювання та санкціонування даного проблемного питання.

Щодо практики боротьби з протидією глобальної проблеми торгівлі людьми на світовому рівні, то всі ці організації спільно працюють над виключенням питання пов'язаного з торгівлею людьми. Окрім цього, Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН) здійснює роботу над «Глобальною програмою, спрямованою на боротьбу з торгівлею людьми», у якій головну увагу зосереджено на питаннях злочинних угруповань із торгівлі наркотиками та людьми, а також питання щодо здійснення санкцій до таких осіб. Цим питанням також займаються спеціалізовані органи ООН, такі як Міжнародний фонд допомоги дітям та ПРООН.

Нині центральним документом за цим питанням є Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Протокол про попередження і припинення торгівлею людьми, передусім жінками і дітьми, що доповнює Конвенцію, а також покарання за даний вид злочину.

В той же час, на міжнародному рівні досі не розроблено єдиного підходу до боротьби з проблемою торгівлі людьми. На низькому рівні залишається співпраця у даному питанні між країнами. Лише у деяких країнах є міжвідомчі органи, які займаються виробленням змін щодо чинного законодавства, а також забезпечують координацію діяльності міграційних служб та інших організацій. Також на низькому рівні залишаються питання поінформованості населення щодо поширеності цього злочину, і щодо покарання за нього. Не вистачає кваліфікованих працівників згідно цього питання.

Щодо українського законодавства, то воно в цілому відповідає положенням Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (стаття 149 Кримінального Кодексу України [1], Закон України «Про протидію торгівлі людьми»). В українському законодавстві передбачено досить суттєві та суворі санкції щодо даного злочину.

У законі «Про протидію торгівлі людьми» міститься низка іноваційних положень, які стосуються захисту потерпілих від торгівлі людьми. Наприклад, з метою ефективної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми, та їх захисту створюється Національний механізм взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми (ст.13).

Закон також містить пункти щодо захисту іноземців. Проте у законодавстві є низка недоліків, які заважають забезпеченню функціонування механізму виключення проблеми торгівлі людьми. Наприклад: не застосовується термін «встановлення періоду реабілітації та обмірковування» для осіб, відносно яких є підстави вважати, що вони є жертвами торгівлі людьми; не прописано механізм з'ясування безпечності повернення особи до країни походження; не сформульовані положення щодо виплати компенсацій

постраждалим від торгівлі людьми, формування спеціального фонду компенсації особам, постраждалим від торгівлі людьми, як того вимагає ст. 15 Конвенції; не передбачено можливість притягнення юридичної особи до кримінальної відповідальності; не визначено незалежний механізм моніторингу державної політики у цій сфері; вчинення юридичною особою торгівлі людьми не є підставою для позбавлення юридичної особи ліцензії на здійснення зазначеного в ній виду діяльності (перевізники, туристичні кампанії тощо, які часто задіяні у схемах торгівлі людьми) [2].

На сьогоднішній день, торгівля людьми розглядається як певний прояв рабства. Від цього явища страждають переважно жінки та діти, які подорожують закордон з різними цілями і стають жертвами різноманітних фізичних та юридичних осіб, які мають на меті нажитися за допомогою трудової експлуатації, жебрацтва, торгівлею та вилученням органів. Дослідники вважають, що головною причиною такої вразливості жертв даного явища є те, що вони соціально не захищені, також важливу роль відіграють індивідуальні фізичні і моральні особливості самих людей, наприклад: неблагополучні родини, бідність, соціальна нерівність та відсутність підтримки з боку оточуючих.

Отже, узагальнюючи усе вищесказане, можна зробити висновок, що, варто забезпечити закріплення механізму забезпечення безпеки осіб, які постраждали від торгівлі людьми, з обов'язковим урахуванням інтересів дітей. Дане питання потребує уваги на законодавчому рівні, а саме запровадження врегульованої системи заходів про боротьбу з торгівлею людьми та покараннями за неї, більше звернути увагу на поінформованість населення щодо даного злочину. Завдяки співпраці на міжнародному рівні та всередині країни спеціалізованих організацій щодо протидії торгівлею людьми вдасться досягти ефективних результатів, та забезпечити зменшення відсотку цього злочину.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 10.11.2021).
2. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011 р. № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17> (дата звернення 10.11.2021).

ДЕЯКІ ПРОЯВИ КОРУПЦІЇ В СИСТЕМІ ОСВІТИ

Ліпейко Володимир Іванович

Студент

Приватне акціонерне товариство

Вищій навчальний заклад

«Межрегіональна академія управління персоналом»

м. Харків, Україна

Вступ. В освітній галузі корупція відрізняється меншими реальними можливостями чиновників задіяти державну і комунальну власність в корупційних цілях. Тут невеликі фінансові потоки, менша кількість об'єктів державної власності, «урізани» повноваження службовців, проте шкода від корупціонерів цього рівня не менша.

Метою дослідження є здійснення аналізу проявів корупційних ризиків у системі освіти та шляхів їх унеможливлення з урахуванням особливостей юридичної реалізації, їх ролі, місця і значення для практичного втілення дієвих засад антикорупційної політики української держави в освіті.

Вона має певну специфіку й полягає в тому, що:

це місцевий, регіональний рівень (рівень комунальної влади), де не вирішуються питання стратегічного, довгострокового характеру;

об'єктом корупції є задоволення «поточних» потреб населення владно-розпорядчого характеру (отримання довідки, прийняття на роботу, надання фінансової допомоги, публічна закупівлі тощо).

Виділяється також корупція «від бідності», яка здійснюється дрібним чиновництвом не на постійно або коли вже склалося «зовсім скрутне матеріальне становище».

Звертаємо увагу на так звану внутрішню корупцію, яка поширена у закладів освіти. На відміну від зовнішньої корупції, коли хабародавець приходить ззовні, з іншої установи, цей вид корупції полягає в тому, що

освітянин дає хабара своєму керівнику, щоб він не реагував корупційну поведінку цього чиновника.

Цей тип корупції утворився ще за часів СРСР й «процвітав» у торгівлі. Але тепер він розповсюдився і на інші сфери, у тому числі в освіту. Тут жертви корупції самі є корупціонерами, і навпаки — корупціонери - жертвами корупції.

Це створює певну атмосферу в соціумі: корупція стає поширеним і повсякденним явищем, до неї, нібито, звикають. Причому окремі види корупційних правопорушень часто мають ознаки складних колективних дій, у які втягнуті посадовці різних рівнів. Види корупційних діянь в освіті зазначені у таблиці 1.

Таблиці 1

Види корупційних діянь в освіті

Корупційні діяння	Приклад
Зловживання владою або посадовим становищем та аналогічні посадові злочини, що вчиняються для задоволення особистих інтересів а	Продаж майна закладу освіти в супереч інтересам громади
Розкрадання державного, комунального майна з використанням посадового становища	Привласнення списаного майна закладі освіти
Незаконне одержання матеріальних або інших благ, пільг та інших переваг	Встановлення протизаконних надбавок та доплат
Хабарництво	Отримання хабара за оцінку контрольної роботи, іспиту, атестації
Допомога з використанням можливостей посади стороннім особам у здійсненні ними підприємницької діяльності з метою протиправного одержання за це матеріальних чи інших благ, пільг і переваг;	Надання дозволів на роботу у закладі освіти підприємницьким театрам, фотографам, торговцям Допуск до участі в тендері афільованих з керівництвом закладу освіти фірм

Неправомірне втручання з використанням свого становища в діяльність інших інституцій чи посадовців з метою перешкоджання правомірним рішенням або домагання ухвалення неправомірного рішення	Намагання органів управління освіти перешкоджати діяльності Держпродспоживслужби та Державній службі з надзвичайних ситуацій
Використання даних, одержаної під час виконання посадових обов'язків, у корупційних інтересах, необґрунтована відмова в наданні інформації, або надання недостовірної, або неповної службової інформації	Надання службової інформації афільованим з керівництвом закладу освіти фірмам щодо тендерів у супереч законодавству. Ненадання відповіді на адвокатський запит
Надання необґрунтованих пільг і переваг фізичним або юридичним особам шляхом підготовки й прийняття юридичних чи рішень;	Необґрунтоване надання статусу «ліцей» закладам освіти, що не мають для цього необхідної бази
«Прощтовхування» з корупційних мотивів при призначенні на посаду особи, яка за професійними якостями не має переваг перед іншими кандидатами.	Примушення директора школи призначити на посаду заступника, який не має переваг перед іншими кандидатами

Ще одним видом корупційних правопорушень є навмисне створення керівниками закладів освіти ситуації, яка підштовхує освітян до пропонування хабара. Одним із таких методів є безпідставні перевірки закладів освіти, що ініціюються самими чиновниками. Підсумки перевірок можуть коригуватися цими чиновниками залежно від «гостинності» тих, кого перевіряють.

Корупція в освіті – аморальне, асоціальне і протиправне явище. Водночас, відповідно до опитувань, більше половини освітян (51,1 % опитаних) ставиться до корупції як до «ринкового» механізму для вирішення власних проблем, не вбачаючи в цьому нічого поганого, дехто бере участь у корупційних діях, і

лише близько 36 % освітян готові протидіяти корупції. Анонімне опитування проведено серед освітян Київського району міста Харкова 05.11.2021.

Таблиця 2

Реакція батьків учнів на вимагання хабара

Що робитимуть?	%
Дадуть хабара	34
Поскаржаться керівникам цього службовця	10
Звернуться до правоохоронних органів (поліції, СБУ, прокуратури)	8
Звернуться до суду	3
Звертатимуться до вищих інстанцій (до Президента, мера тощо)	0
Звернуться в засоби масової інформації	6
Звернуться до громадської організації	5
Хабара не заплатять і відмовляться від вирішення питання	16
Інше	0
Важко сказати	18

Опитування проведено 13.10.2021 на зборах представників батьківських комітетів шкіл Київського району міста Харкова. Дані наведено у таблиці 2.

Серед батьків учнів майже третина готові відразу дати хабара, але значно менше й тих, хто відмовиться від вирішення свого питання (що й зрозуміло, адже йдеться про справи дітей). Дещо більше налаштовані батьки учнів на обстоювання своїх прав — звернення до правоохоронних органів (8 %), громадських організацій (5 %), засобів масової інформації (6 %). Проте до найпростішого засобу — поскаржитися керівникам чиновника, який вимагає хабара, — вдалися б лише 8 %. Вочевидь батьки учнів (як, до речі, і населення) небезпідставно вважають, що вимагання хабара може бути не ініціативою окремої посадової особи, проте звичною практикою в освіті.

При опитуванні учителів Київського району міста Харкова 26.10.2021 ставилося запитання: «Які засоби можуть бути найбільш дієвими у протидії корупції?».

Отримані результати засвідчують, що освітяни вбачають дієвість протидії корупції майже виключно шляхом подальшого посилення репресивних методів, а саме звільнення з роботи та кримінальна відповідальність.

Серед освітян частина убачає потребу удосконалення законодавства, щоб там не було шпарин для корупції. Водночас певна (хоч і не переважна більшість) частина освітян сподівається на такі методи боротьби з корупцією, до яких були б причетні самі громадяни: правове виховання населення, суспільний контроль за діяльністю чиновників, оприлюднення випадків корупції через засоби масової інформації.

Найгіршими є наслідки корупції в освіті, адже її вплив довгостроковий і створює підґрунтя для подальшого укорінення корупції в суспільстві, спотворюючи аксіологічну парадигму його існування, а також завдає непоправної шкоди, гальмуючи, зокрема, й економічний розвиток країни та негативно впливаючи на можливе інноваційне зростання з огляду на різке

У нашій країні корупційна практика в галузі освіти включає хабарі й незаконну плату за вступні (випускні) іспити, академічна не доброчесність і шахрайство, затримання оплати праці освітян, просування по службі й призначення на посади на основі особистої відданості, стягування зі здобувачів освіти за «репетиторство», незаконні публічні закупівлі, укладання корупційних контрактів тощо.

Висновки. Корупція впливає на систему освіти двояко.

По-перше, через тиск, який вона чинить на державні фінанси і, як наслідок, на бюджет освітньої галузі. Такого роду корупція викликає зростання цін, падіння ефективності роботи освітян, скорочення інвестицій в освітні послуги.

По-друге, корупція впливає на вартість освіти, її якість й обсяг. Молодь, яка здобуває освіту у корумпованих освітніх системах, може не отримати навичок, необхідних для того, щоб скористатися наявними можливостями й зробити свій внесок в соціальний і економічний розвиток України. Крім того, корупція здатна підірвати базові цінності цілого покоління і негативно впливає на формування цінностей та етичних норм молоді.

ВІЙНА ТА ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ: РОЛЬ ЖІНОК У ПРИЙНЯТТІ РІШЕНЬ ТА ВИРІШЕННІ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Лукомська Аліна Андріївна

Курсант III курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування

Шманатова Альона Сергіївна

старший викладач кафедри українознавства та іноземних мов
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Дніпро, Україна

Вступ. Щоденно співробітники поліції ООН, як чоловіки так і жінки, зміцнюють та відновлюють безпеку патрулюючи територію, консультують поліцейських внутрішніх служб, забезпечують та відновлюють міжнародні стандарти в галузі захисту прав людини, відновлюють та розвивають громадську безпеку та верховенство закону. Сучасні дослідження з приводу даних дискусійних питань неодноразово висвітлюються П. А. Чередніченко, І. Ю. Суркова, К. Б. Левченко, А. В. Мороз, О. А. Мартиненко, О. М. Смірнова та ін.

Мета дослідження. Визначення ролі та місця гендерної рівності жінок в правоохоронній системі.

Методи дослідження. Загальнонаукові методи дослідження — емпіричні (експеримент, спостереження, опис) та теоретичні (аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, індукція, дедукція, пояснення, класифікація тощо), а також системний, функціональний, конкретно-соціологічний.

Виклад основного матеріалу дослідження. Гендерні стереотипи, які полягають у тому, як населення оцінює спроможність жінок і чоловіків виконувати свої професійні обов'язки в лавах Національної Поліції України набувають такої характеристики:

- 1) «жінка в погонах – слабке місце поліції»;
- 2) «чоловіки виконують свої обов'язки на вищому рівні, аніж жінки»;
- 3) «жінки в поліції можуть розладнювати дисципліну»;

4) «жінка і сила є не сумісними»;

5) «жінка в поліції може виконувати обмежене коло проблем» [2-4].

Т. В. Бендас вказує на низку умов, за яких відмінності є реальними, а не надуманими: 1) подібність гендерної і лідерської ролей (чоловіки ефективніші, якщо роль лідера вимагає рішення, а не збереження добрих стосунків в колективі, вони більше схильні до ризику; жінки ефективніші в ситуаціях, коли потрібні комунікативні здібності, вони не люблять ризикувати, реагують на критику, грубість, зневагу. 2) влада (чоловіки користаються владою, яку дає їм займана посада, і характеризуються авторитарним стилем керівництва, розглядають керівництво як серію угод з підлеглими, неохоче діляться з ними інформацією. Жінки надають перевагу демократії, підкреслюють заслуги підлеглих, активніше взаємодіють з ними [1, с.136].

Одним з пріоритетів поліції ООН є збільшення кількості жінок-поліцейських, які входять до складу миротворчих операцій. З цією метою ООН заохочує жінок до вступу на поліцейську службу, при цьому гарантовано гендерну специфіку поліцейської служби у всій службі поліції ООН, з метою оперативної необхідності для вирішення різних потреб безпеки жінок, чоловіків, дівчат і хлопців. Жінки допомагають вирішувати покладені на поліцію ООН завдання з встановлення миру, стабільності та розвитку людей в країнах, які пережили конфлікт.

Існує міжнародна мережа ООН жінок-поліцейських миротворців, які приймають участь в операціях з підтримання миру, а ще одне підтвердження важливості ролі жінок в системі світової безпеки. Шляхом активного залучення і використання мережі, вони прагнуть щоб жінки миротворці мали права і в свою чергу, розширювали права і можливості інших.

Слід відзначити, що жінки працюють у різних галузях, серед яких поліція, військова та цивільна. Загалом слід відзначити позитивний внесок жінок на миротворче оточення, а також на підтримку ролі жінок у зміцненні миру та на захист прав жінок.

Жінки-поліцейські є яскравим прикладом гендерної рівності при цьому надихаючи жінок для відстоювання своїх прав, а також для кар'єрного росту в правоохоронних органах.

Жінки-поліцейські, дають почуття безпеки для жінок та дітей, пливають на поліпшення підтримки з боку правоохоронних органів до місцевих жінок, допомагають ООН в реагуванні на випадки сексуальної експлуатації та наруги. Жінки-поліцейські здатні швидко та неупереджено приймати рішення в різних умовах, вирішувати складні конфлікти мирним шляхом, у порівнянні з чоловіками вони здатні витримати більший стрес та мирно вирішувати певні ситуації. Збільшення набору жінок має важливе значення для:

- ✓ розширення прав жінок в приймаючій країні;
- ✓ допомоги в демобілізації та реінтеграції колишніх учасниць бойових дій;
- ✓ допомагає зробити миротворчу діяльність для жінок більш доступною суспільстві;
- ✓ під час опитування потерпілих жінок та дітей від гендерного насильства;
- ✓ навчання та набуття досвіду жінок-курсантів в поліцейські та військові академії;

Присутність жінок-миротворців може також: допомагати у зменшенні конфліктів та протистоянь; забезпечує підтримку місцевих жінок; забезпечує почуття безпеки та довіри серед місцевого населення, насамперед серед дітей та жінок; мати значення у розширенні особистих професійних навичок в рамках миротворчої місії.

Висновки. Отже, збільшення кількості жінок-миротворців є необхідною умовою для вирішення наступних завдань: посилення ролі жінок у суспільстві; можливості контакту миротворців з жінками відповідної країни, де жінкам заборонено розмовляти з чоловіками; проводити бесіди з жінками, які стали жертвами сексуального насильства; допомагати курсантам-жінкам в

поліцейських та військових академіях. Присутність жінок в миротворчих місіях посилює почуття безпеки серед жінок і дітей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бендас Т. В. Методика изучения эффективности лидеров разного пола. Практикум по гендерной психологии / Т. В. Бендас. – СПб.: Питер, 2003. – С. 135–170.

2. Ильиных С. А. Гендерный фактор в карьере: «стеклянный потолок» и/или топ-менеджмент // Психология и социология / С. А. Ильиных. – Новосибирский государственный университет экономики и управления «НИНХ». – С. 35.

3. Івченко Ю. Професійне зростання жінок у правоохоронній сфері: проблемні питання / Ю. Івченко // Право України. – 2006. – № 5. – С. 57–61.

4. Львова О. Л. Гендерна рівність: перспективи та загрози / О. Л. Львова // Альманах права. – 2013. – Вип. № 4. – С. 206–211.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЛІЗИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Маркеєва Тетяна Анатоліївна,
Викладач вищої категорії, юрисконсульт
Мойсеєць Наталія Сидорівна,
Викладач-методист, завідувач відділення обліку та права
Відокремлений структурний підрозділ
«Фаховий коледж технологій, бізнесу та права
Волинського національного університету імені Лесі Українки»
м. Луцьк, Україна

Вступ. Основним завданням здійснення лізингових операцій та ведення фінансово-господарської діяльності закладів фахової передвищої освіти є забезпечення своєчасного, точного, повного відображення всіх господарських операцій у бухгалтерському обліку та використання виділених коштів з бюджетів різних рівнів за цільовим призначенням з дотриманням вимог законодавства України. Правильно організований процес здійснення лізингу в закладах фахової передвищої освіти є запорукою ефективності їх діяльності та уникнення штрафних санкцій. Актуальність дослідження також підкреслює особливість правового регулювання здійснення лізингових операцій у процесі діяльності закладів фахової передвищої освіти відповідно до норм Бюджетного кодексу України та Закону України «Про фахову передвищу освіту». Важливість належного правового регулювання підкреслюють праці вчених у дослідженні лізингу: Головка Н. В., Прокопенко О. В., Корсун А. С. та інші, проте залишається ряд невизначених питань щодо лізингу у сфері фахової передвищої освіти.

Ціль роботи. Метою дослідження є висвітлення особливостей правового регулювання ведення лізингових операцій у закладах фахової передвищої освіти та пошук шляхів його вдосконалення.

Надання практичних рекомендацій щодо ефективності ведення лізингових операцій у закладах фахової передвищої освіти з дотриманням вимог законодавства України.

Матеріали і методи. Нормативно-правові акти у сфері ведення обліку лізингових операцій в закладах фахової передвищої освіти із застосуванням методів синтезу та аналізу.

Результати і обговорення. Основними нормативними документами, які регламентують ведення обліку в закладах фахової передвищої освіти є:

1. Бюджетний кодекс України, який регулює відносини що виникають в процесі складання, розгляду, затвердження та виконання бюджетів та розгляду звітів про їх виконання.

2. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», який визначає правові засади організації ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні.

3. Закон України «Про публічні закупівлі», який визначає правові та економічні засади здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб держави, територіальних громад та об'єднаних територіальних громад. Метою цього Закону є забезпечення ефективного та прозорого здійснення закупівель, створення конкурентного середовища у сфері публічних закупівель, запобігання проявам корупції у цій сфері, розвиток добросовісної конкуренції.

4. Положення та статuti закладів фахової передвищої освіти. Структурний підрозділ закладу вищої освіти, іншої юридичної особи, основним видом діяльності якої є освітня діяльність у сфері фахової передвищої освіти, діє на основі положення, в якому обов'язково зазначається обсяг основних засобів (розмір статутного капіталу), наданих засновником (засновниками), станом на 1 січня календарного року, що відповідає даті затвердження Положення. Особливістю діяльності відокремленого структурного підрозділу є те, що він не є юридичною особою, а здійснює закупівлі, маючи права власної

фінансової автономії, необоротних активів через заклад вищої освіти, в структурі якого перебуває.

5. Звіт про договір про закупівлю та звіт про виконання договору про закупівлю.

Фінансово-господарська діяльність закладів фахової передвищої освіти має ряд особливостей. Відповідно до закону України «Про фахову передвищу освіту» заклад фахової передвищої освіти як суб'єкт господарювання може діяти в одному з таких статусів:

- 1) бюджетна установа;
- 2) неприбутковий заклад освіти;
- 3) прибутковий заклад освіти.

Одним із основних факторів впливу на розмір бюджету держави є державні закупівлі, через які проводиться закупівля необоротних активів, саме тому, їх процес здійснення має правильно обліковуватися в закладах фахової передвищої освіти, а також має бути чітко організованим та відповідним чином контрольованим з обов'язковим дотримання встановлених вимог.

Бухгалтерський облік придбання необоротних активів у лізинг бюджетними установами має ряд особливостей: організація обліку в розрізі статей бюджетної класифікації; окремий облік отриманих асигнувань з бюджетів різних рівнів та власних надходжень; розподіл обліку видатків за джерелом покриття; окремий облік касових та фактичних видатків; контроль виконання кошторису видатків; суворя відповідність обліку та звітності вимогам нормативних документів; галузеву специфіку обліку в установах культури, науки, освіти, управління; відсутність попередньої оплати за товари, послуги, виконані роботи, які є важливими в процесі діяльності закладу фахової передвищої освіти. На цьому етапі важливим є дотримання не лише норм законодавства щодо ведення бухгалтерського обліку, а й дотримання вимог Закону України «Про публічні закупівлі», яким встановлено особливості закупівель для бюджетних установ.

В закладах фахової передвищої освіти, які діють в статусі бюджетних установ ведення бухгалтерського обліку публічних закупівель та складання звітності ґрунтуються на використанні таких принципів: законність, доречність, повнота бухгалтерського обліку, дата операції, прийнятність вхідного балансу, привалювання сутності над формою, суттєвість, доречність, відкритість, сталість, правильність, обережність, незалежність, співставність, безперервність, окреме відображення активів і пасивів.

При документальному оформленні публічних закупівель за державні кошти заклади фахової передвищої освіти дотримуються також вимог щодо документального оформлення, а саме встановлення наступних відповідностей: перелік документів, який включає обов'язковий річний план закупівель, додаток до нього та технічну документацію, звіт про укладення договору, звіт про виконання договору, звіт про результати проведення результати проведення процедури закупівель; вищеперераховані документи обов'язково повинні бути оприлюднені на офіційному сайті Уповноваженого органу; кошторис, як головний плановий документ бюджетної установи, який надає повноваження розпоряднику державних коштів на здійснення закупівель; облік закупівель товарів, робіт та послуг в закладах фахової передвищої освіти здійснюється відповідно до правил бухгалтерського обліку бюджетних установах.

Оскільки не всі заклади фахової перед вищої освіти мають можливість придбати необоротні активи для власних потреб, доцільним є застосування лізингу для їх придбання. Бюджетні установи, відповідно до вимог Бюджетного кодексу України не мають права здійснювати запозичення в будь-якій формі, тому доцільним є придбання основних засобів у лізинг. Лізинг є угодою за якою лізингодавець передає лізингоодержувачу право користування активом за певну плату і на певний період часу. Серед великої кількості переваг лізингу найбільш суттєвими для закладів фахової передвищої освіти за нинішніх умов є: можливість використання нової, дорогої техніки, високих технологій без значних одноразових витрат; можливість спочатку випробувати техніку, набуту

у лізинг, а потім придбати її у власність; гнучкий порядок здійснення лізингових платежів; можливість лізингоодержувача отримати від лізингодавця додаткові послуги у вигляді поставки об'єкта лізингу та його обслуговування.

Враховуючи важливість здійснення лізингу у закладах фахової передвищої освіти було б доцільним розширити сферу правового регулювання лізингу в бюджетних установах, а також для тих установ, які не є юридичними особами, а перебувають у складі інших юридичних осіб.

Висновки. Лізингова діяльність для закладів фахової передвищої освіти перебуває на початковому етапі свого розвитку та потребує формування інституту лізингу саме для таких установ. Належна правова база лише частково забезпечує успішну реалізацію лізингового бізнесу, спрямовує його та сприяє всебічному розвитку та практичному втіленню для закладів фахової передвищої освіти, залишаючи при цьому ряд нерегульованих моментів для установ, які не є юридичними особами, але мають при цьому власну фінансову автономію.

Правова складова державного регулювання на даному етапі розвитку ринку лізингових послуг має визначальний вплив на формування економічного механізму лізингу, а також на його інституційний розвиток. Проте із розвитком ринкових відносин головна роль повинна перейти до економічних інструментів стимулювання лізингової діяльності.

Нормативно-правова база лізингових відносин для закладів фахової передвищої освіти потребує подальшого вдосконалення, оскільки не до кінця урегульовані взаємовідносини, щодо власності об'єкта лізингу під час дії та закінчення лізингової відносин, а також існуючий механізм лізингових операцій не передбачає економічних стимулів оновлення основних засобів для бюджетних установ.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Марченко Ольга Василівна
Шишацька Олександра Ігорівна

Студенти
Дніпровський національний університет ім. О. Гончара
м. Дніпро, Україна

Вступ. Система охорони здоров'я, як і будь-яка державна система, підлягає управлінню і регулюванню з боку держави. Юридична література вказує, що між державним управлінням і державним регулюванням немає принципових відмінностей за цільовим призначенням. При цьому регулювання є невід'ємною частиною елементів державно-управлінської діяльності, яка пов'язана із здійсненням функцій держави та виступає одним з видів державної діяльності.

Ціль роботи. Вивчення та аналіз правових, організаційних, економічних та соціальних засад охорони здоров'я в Україні.

Матеріали і методи. В роботі використано дані відкритих джерел та нормативно-правових документів України.

Результати та обговорення. При управлінні держава виконує регулюючу функцію, також як при регулюванні - керуючу. Однак державне управління є більш широким поняттям, ніж державне регулювання [1].

В рамках адміністративного права державне управління являє собою реалізацію державної влади, яка спирається на законодавство, виконавчо-розпорядчих функцій в сфері розвитку економіки і культури, соціального забезпечення та охорони здоров'я, транспорту і зв'язку, забезпечення безпеки держави та охорону громадського порядку, тощо.

Спираючись на таке розуміння, ми маємо сказати, що державне управління можна вважати таким видом державної діяльності, який спрямований на реалізацію виконавчої влади, діяльність якої при цьому сприяє

забезпеченню ефективності протікання процесів, що відбуваються в суспільстві і державі, притому, що на першому плані знаходиться функція державного регулювання. Серед елементів державного регулювання можна виділити наступні:

- нормативне регулювання за допомогою встановлення загальних правил;
- надання державного захисту прав і інтересів суб'єктів суспільних відносин;
- досягнення забезпечення правової основи діяльності суб'єктів суспільних відносин;
- проведення контролю виконання правових норм.

Суспільство сприймає охорону здоров'я як невід'ємну складову рівня і якості життя, яка займає важливе місце в економічному розвитку країни, сприяючи забезпеченню відтворення і якості трудових ресурсів, створюючи основу для стійкого соціально-економічного зростання.

В умовах перетворення системи охорони здоров'я в Україні, в першу чергу необхідно розуміти стан національної системи охорони здоров'я з позиції об'єктивної реальності, яка на даному етапі свого розвитку, не дає можливості реалізувати необхідні принципи маркетингових відносин в умовах несформованого ринку медичних послуг.

Таким чином, під державним регулюванням у сфері охорони здоров'я ми будемо розуміти сукупність організаційно-правових норм і механізмів державних органів адміністративно-правового характеру, які спрямовуються на координацію діяльності, що сприяє забезпеченню заходів політичного, економічного, правового, соціального, культурного, медичного, санітарно-гігієнічного характеру, основне призначення яких полягає в збереженні і зміцненні фізичного і психічного здоров'я населення, підтримку довголітнього активного життя, і надання медичної допомоги в разі втрати здоров'я. Державна діяльність, пов'язана з охороною здоров'я, спирається на Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 року (далі -

Основи). Спираючись на положення статті 12 Основ, поняття охорони здоров'я є одним з пріоритетних напрямів державної діяльності [2].

Держава є суб'єктом формування політики охорони здоров'я в Україні, забезпечуючи його реалізацію серед населення. При цьому слід зазначити, що законодавство щодо охорони здоров'я спирається на конституцію України, складається з Основ та інших прийнятих актів законодавства, які регулюють суспільні відносини у галузі охорони здоров'я. [3].

Конституція України визначає її як соціальну державу, яка спрямовує свою політику на створення необхідних умов для забезпечення гідного рівня життя населення, тим самим сприяючи забезпеченню права громадян на охорону здоров'я. Крім цього конституційно закріплено і такий напрямок державної політики як реалізація державних програм соціального розвитку. Все це становить зобов'язання держави перед суспільством щодо застосування всіх засобів державного регулювання галузі.

В. Юсупов відзначає, що тільки держава виступає як суб'єкт правового регулювання, у вигляді його органів або уповноважених установ [4]. Тим самим в правовому регулюванні у сфері охорони здоров'я фактично можна виділити дві взаємопов'язані частини: 1. Правове регулювання організації охорони здоров'я. 2. Правове регулювання здійснення права на охорону здоров'я.

Такий взаємозв'язок зазначених елементів правового регулювання сфери охорони здоров'я, на наш погляд, визначає важливість їх органічного і послідовного розвитку. У зв'язку з цим головною функцією державного регулювання охорони здоров'я виступає створення правової основи для комплексних засобів правового характеру, враховуючи також створення правової основи економічних відносин в процесі реформування всієї галузі. При цьому важливим моментом, який необхідно брати до уваги, виступає існуюча надмірність функцій держави в забезпеченні безкоштовної медичної допомоги, дозволяючи тим самим налагоджувати стійку систему забезпечення права людини на здоров'я. Такий стан передбачає вибір напрямку щодо посилення і розширення публічно-правового регулювання в сфері охорони

здоров'я для реалізації права громадян країни на отримання гарантованого рівня охорони здоров'я.

Охорона здоров'я населення передбачає, що державне регулювання буде встановлювати загальні правила і порядок для здійснення медичної діяльності, в тому числі з надання медичної допомоги, рівнем відповідальності за дотримання встановлених правил, а також особливості впливу держави та її органів на діяльність організацій охорони здоров'я.

Такі правила повинні бути засноване на законно певної стратегії по суспільному розвитку, державної медичної програмі, а також враховувати медичні стандарти і механізм обов'язкового їх виконання, державний контроль і адміністративно-правовий примус.

Таким чином, в сфері охорони здоров'я державне регулювання передбачає створення необхідних умов для ефективної і успішної діяльності закладів охорони здоров'я. Серед основних його напрямків на сучасному етапі важливим є визначення цілей і завдань здійснення державно-правового регулювання, а також розуміння які конкретно результати повинні бути досягнуті. З огляду на той факт, що чинне законодавство України не має на сьогоднішній день цілісного механізму державного регулювання ринкових економічних відносин, за винятком окремих нормативних механізмів по застосуванню регуляторів (ліцензування, порядок визначення цін і тарифів тощо), необхідним стає визначення можливих шляхів державного регулювання за механізмами функціонального призначення кожного засобу регулювання. Така проблема є перспективною для подальших досліджень на етапі реформування системи охорони здоров'я в Україні.

Висновки. Держава є суб'єктом формування політики охорони здоров'я в Україні, забезпечуючи його реалізацію серед населення країни. При цьому слід зазначити, що законодавство про охорону здоров'я спирається на конституцію України, складається з Основ та інших прийнятих актів законодавства, які регулюють суспільні відносини у галузі охорони здоров'я.

Список літератури

1. Cutler D.M., Davis K., Stremikis K. The impact of health reform on health system spending. Issue Brief (Commonw Fund) 2010; 88:1-14.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я. Закон України від 19.11.1992 № 2801-ХІІ.
3. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
4. Юсупов В. А., Волков Н. А. Научные основы государственного управления в СССР: учебное пособие. – Изд-во Казан. ун-та, 1972.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Маслова М. В.

студентка 3 курсу Факультету підготовки, перепідготовки
та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції

Державного податкового університету

м. Ірпінь, Україна

Науковий керівник:

Амеліна Анна Сергіївна,

професор кафедри фінансових розслідувань,

к. ю. н., доцент,

Державний податковий університет

Необхідність реформування кримінального процесуального законодавства України пов'язана із всебічними змінами в нашій країні. Як відомо, одною із ознак процвітання держави є стабільність життя і спокій її громадян, які забезпечуються узгодженою діяльністю органів державної влади, в тому числі й органів досудового розслідування з розкриття і розслідування кримінальних злочинів.

Протягом усього розвитку України як незалежної держави виникає одне питання: яким має бути кримінальне процесуальне законодавство України, аби водночас відповідало європейськими стандартами і служило надійним засобом захисту прав, свобод та законності інтересів кожного громадянина нашої держави.

Як зазначав науковець Кабрійак Р.: «Значний внесок у дослідження питання вдосконалення кримінального процесуального законодавства України зробили такі видатні науковці, як Ю. П. Аленін, М. І. Бажанов, Ю. М. Грошевий, О. М. Дроздов, О. В. Капліна, В. К. Лисиченко, Л. М. Лобойко, В. Т. Маляренко, М. М. Михеєнко, Г. М. Омеляненко, В. Т. Нор, В. М. Тертишник, Л. Д. Удалова, М. Є. Шумило, В. П. Шибіко та інші дослідники» [3, с. 184].

Основним джерелом кримінального процесуального права України, як відомо, є закон. Таким чином, кримінально-процесуальна діяльність і кримінально-процесуальні відносини регулюються нормами права, вираженими і закріпленими в кримінально-процесуальному законі. У літературі вказуються такі ознаки: 1) це акт вищої юридичної сили; 2) формулює принципи та регламентує порядок кримінального провадження; 3) регулює діяльність суб'єктів кримінального провадження, надаючи їм певні права та обов'язки; 4) це діяння спрямоване на виконання завдань кримінального провадження [2, с. 17].

Побудова системи джерел кримінального процесуального права виключно на нормативній основі не зовсім коректна, оскільки кожне джерело містить відповідний правовий зміст та спрямоване насамперед на реалізацію конкретних правових завдань. Таким чином, система національних джерел кримінально-процесуального права є не статичною, а динамічною системою, елементи якої здатні обумовлювати один одного. [2, с. 19].

Основним кримінальним процесуальним законом України є Кримінальний процесуальний кодекс. Слід зазначити, що у ньому було закріплено як конституційні принципи кримінального провадження так і принципи (норми-принципи) міжнародно-правових актів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Порядок кримінального провадження встановлений цим Кодексом, є обов'язковими для всіх його учасників і однаково для всіх органів, які здійснюють провадження. Він покликаний забезпечити на сучасному етапі розвитку нашої держави та суспільства найбільш оптимальні умови для реалізації завдання кримінального провадження, а також створити відповідні умови та гарантії, що надаються особам, причетним до кримінального процесу, захист їх прав, свобод та законних інтересів [4, с. 4].

Стабільність законодавства - мрія як законодавця, так і правозастосовця. Але ця мрія неможлива, за словами відомого французького юриста Р. Кабріака, коли кодекси починають застарівати відразу після їх прийняття певною мірою

це стосується і Кримінального процесуального кодексу України, який був прийнятий 2012, але не зміг врахувати всі можливі зміни в економічній, політичній, соціальній та інші сферах життя суспільства. Тому розвиток кримінального процесуального права - історична закономірність, але всі зміни і доповнення повинні відповідати вимогам соціальної зумовленості, систематизації та наукової обґрунтованості [3, с. 182].

Слід погодитися з думкою професорів В. Тація, В. Борисова та В. Тютюгін про те що «коли законодавство не на належному рівні динамізму, воно також втрачає свою якість і ефективність, бо не забезпечує актуальність і адекватність правового регулювання» [4, с.7].

Потребують узгодження окремі положення, зокрема ст. 20 «Забезпечення права на захист» та глави четвертої «Докази і доказування» з частиною другою ст. 23 «Безпосередність дослідження показань, речей і документів», яка визначає, що не «можуть бути визнані доказами відомості, що містяться в показаннях, речах і документах, які не були предметом безпосереднього дослідження суду». У зв'язку з цим, матеріали, що збираються стороною обвинувачення або подаються стороною захисту в межах досудового розслідування пропонуємо визнавати фактичними даними, які можуть стати доказами за результатами їх дослідження судом[1, с.20]

Варто зазначити, що частиною першою ст. 318 КПК України передбачено, що судовий розгляд має бути проведений і завершений протягом розумного строку. Стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод закріпила право кожної людини, проти якої висунуто кримінальне обвинувачення, на справедливий і відкритий його розгляд упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом. Уважаємо, що ст. 318 КПК України необхідно доповнити окремою новою частиною, у якій слід указати, що розгляд справи в суді першої інстанції не може перевищувати, як правило, дванадцяти місяців з моменту вручення офіційного повідомлення особі про обвинувачення її у вчиненні кримінального злочину [4, с. 6].

Кримінально-процесуальне право є формою вираження кримінально-процесуального права. Це дозволяє стверджувати, що законодавство взаємодіє з правом за принципом єдності форми і змісту. Отже, законодавство є зовнішньою формою вираження кримінально-процесуального права. У свою чергу, закон впливає на характер і зміст кримінально-процесуального законодавства [3, с.183].

Отже, основоположним кримінальним процесуальним законом України є Кримінальний процесуальний кодекс, який не зміг урахувати всіх можливих змін в сферах життя суспільства. Тому вдосконалення окремих його норм і процесуальних інститутів є наразі актуальним питанням, в результаті вирішення якого будуть усунені прогалини законодавства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Амеліна А. С. Поняття доказів у кримінальному процесі. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики*: зб. матер. Всеукр. науково-практичної конференції, 27 лютого 2018 року. Приватний вищий навч. заклад «Європейський ун-т», Донецький держ. університет управління [та ін.]. Київ-Маріуполь, 2018. С. 20 –23.

2. Назаров В. В. Кримінальний процес України : навч. посіб. / В. В. Назаров, Г. М. Омеляненко. [Вид. 2-ге, доп. і переробл.]. К. : Атіка, 2017. С. 17-19.

3. Кабрияк Р. Кодификация. Кабрияк Р.; пер. с франц. Л. В. Головки. М., 2018. С. 182 -184.

4. Тацій В., Борисов В., Тютюгін В. Стабільність як умова ефективності законодавства України про кримінальну відповідальність. *Голос України*. 2015. 5 квіт. № 66. С. 4-7

ПРОБЛЕМАТИКА ДОТРИМАННЯ ЗАКОННОСТІ ПРИ НАКЛАДЕННІ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ

Масько Іван Віталійович

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Миронюк Роман Вікторович

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри адміністративного права, процесу

та адміністративної діяльності

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Проблеми законності при застосування адміністративно-правових засобів є самими найважливішими і найактуальнішими, оскільки в нашій державі права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а захист прав і свобод людини є основним обов'язком.

Слід пам'ятати, що при формуванні нових поглядів в державі щодо діяльності державних органів, їх взаємодії з громадянами щодо надання послуг, забезпечення прав і свобод людини і громадянина, важливо зосередитися на притягненні до осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, до кримінальної та адміністративної відповідальності. І тут особливо актуальною є реалізація принципу законності при застосуванні адміністративних стягнень.

Принцип законності є основним принципом провадження у справах про адміністративні правопорушення. Правила цього принципу знайшли своє відображення в вимогах, що здійснюють регулювання в провадженнях у справах про адміністративні правопорушення, і передбачають своїм змістом забезпечення реалізації всіма суб'єктами цієї процедури через їх суб'єктивні права та обов'язки. Іншими словами, суть принципу законності полягає в тому, що застосування адміністративної відповідальності допустимо лише на підставі та в порядку, передбачених цим законом [1, с.112].

При здійсненні провадження справ про адміністративні правопорушення органи, що мають повноваження складати протоколи та розглядати дані справи, допускають численні порушення вимог КУпАп. Протокол може бути законним лише за умови виконання вимог щодо своєчасного, всебічного, повного та об'єктивного з'ясування обставин справи. Щоб відповісти на питання, чи притягується конкретна особа до адміністративної відповідальності, недостатньо просто ознайомитися з постановою про накладення стягнення. Необхідно мати на увазі, що нікого не можна піддавати впливу у зв'язку з адміністративним правопорушенням, крім підстав і в порядку, передбачених законом. [2, с. 9]

Як уже зазначалося, загальною ознакою адміністративних стягнень є їх виховний, каральний та превентивний характер. Вони поширюються лише на осіб, винних у вчиненні адміністративних правопорушень. Адміністративні санкції зазвичай полягають у позбавленні чи обмеженні певних прав чи благ. Це є метою покарання правопорушника та запобігання вчиненню нових правопорушень. Перелік адміністративних стягнень закріплено ст. 24 КУпАп, яка їх перелічує з огляду на тяжкість вчинюваного діяння: попередження; штраф; штрафні бали; накладення арешту на предмет, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення;; позбавлення особливого права, наданого громадянину (права керувати транспортним засобом, тощо), позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю; громадські роботи; виправні роботи; адміністративний арешт [3].

Оскільки в деяких випадках сукупність порушень адміністративного порядку може призвести до висновку про неправомірність адміністративної відповідальності, необхідно розуміти не лише суть справи, а й дотримання компетенції при прийнятті рішень, строків розгляду, самої процедури всіх розглядів.

На нашу думку, слід створити такий механізм реагування на адміністративні правопорушення, який забезпечуватиме оперативне

застосування адміністративних засобів зловмисників і водночас виключає прояви беззаконня та свавілля щодо громадян. Тому дуже важливим є удосконалення діяльності суб'єктів адміністративної юрисдикції – органів та посадових осіб, уповноважених розглядати та розкривати справи про адміністративні правопорушення, а також накладати адміністративні стягнення. Особливе значення має оптимізація як системи цих суб'єктів, так і їх компетенцій.

Враховуючи все вищезазначене можна визначити, що дотримання органами, уповноваженими застосовувати заходів адміністративного примусу взагалі та адміністративних санкцій зокрема до осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, правила застосування заходів примусу та загальні правила адміністративних стягнень – головну гарантію з боку точки зору права реалізацію норм права. Суворість принципу законності залежить від дотримання більшості інших принципів відповідальності. Процесуальною формою застосування адміністративної відповідальності є порядок у справах про порушення, а це підтверджує, що принцип законності можна розглядати одночасно як принцип провадження у справах про адміністративні правопорушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Новицька М.В. «Адміністративне правопорушення» та суміжні поняття: аналіз співвідношення. Юридичний вісник. 2020. № 1. С. 112
2. Завальний М.В. Кваліфікаційна характеристика адміністративних правопорушень: текст лекцій з навчальної дисципліни «Кваліфікація адміністративних правопорушень». Харків: ХНУВС, 2019. 9 с.
3. 2. Кодекс України про адміністративні правопорушення. – Харків: «Одіссей». – 2012 р. - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

ОСОБЛИВОСТІ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ

Масько Іван Віталійович

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Підполковник поліції

Савенко Вікторія Петрівна

старший викладач кафедри кримінального права та криминології

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Видами покарань, які призначаються неповнолітнім є: штраф, позбавлення права займатися певною діяльністю, громадські роботи, виправні роботи, обмеження волі, позбавлення волі на певний строк.

Разом з тим необхідно розуміти, що екстремізм - явище складне. У науковій літературі відзначено, що екстремізм і його прояви важко. Виявлення і розслідуваної в зв'язку з тим, що чинне законодавство не здатен повною мірою регулювати всі питання даної сфери через відсутності відповідних норм, спрямованих на протидію даному негативному явищу. З цим не можна не погодитися, проводячи аналіз кримінального законодавства України на предмет наявності норм, спрямованих на протидію екстремізму [1].

Вчинення неповнолітньою особою злочину виключає можливість обліку судимості за нього при визнанні рецидиву. Недосягнення повнолітньою особою віку двадцяти років дозволяє застосувати до нього заходи кримінально-правового характеру, що застосовуються до неповнолітнім, за винятком приміщення до спеціальної навчально-виховний установа закритого типу або виховну колонію.

Викладене дозволяє зробити висновок про те, що неповнолітній вік особи, яка вчинила злочин, істотно скорочує межі кримінальної

відповідальності, дозволяючи при цьому застосувати до винної особи спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності і покарання [2].

В основі застосування таких заходів лежить уявлення про можливість виправлення неповнолітнього без застосування заходів кримінальної відповідальності або покарання. Зазвичай питання про наявність такої можливості вирішується судом, проте в окремих державах (Болгарія, Данія, Нідерланди) застосування звільнення від кримінальної відповідальності може бути здійснено і прокурором.

Так, в Польщі щодо осіб, які вчинили злочин у віці від 17 до 18 років, замість покарання судом можуть бути застосовані заходи виховання, лікування або виправлення; відповідне рішення обґрунтовується аналізом обставин справи, рівнем психофізіологічного розвитку винної особи, характеристиками його особистості.

Є реальні передумови до розширення практики призначення додаткових покарань, для чого необхідно істотно скорегувати їх законодавчу регламентацію. Поряд з цим, повинні бути дані в найближчим часом керівні роз'яснення вищих судових інстанцій з питань практики їх призначення в формі відповідної постанови Пленуму Верховного Суду [3].

Кримінальна відповідальність неповнолітніх вважається проблематичним питанням в нашій державі. Будь-яка проблема про правопорушення неповнолітнього потребують персонального підходу, в практиці у суддів ж виробився звичайний підхід до розгляду справ за участю осіб, які не досягли повноліття.

Злочинність неповнолітніх в даний час є однією з найбільш актуальних проблем сучасного суспільства, її частка в загальній структурі злочинності постійно зростає, зростає і суспільна небезпека діянь неповнолітніх. Порушення неповнолітніми кримінально-правових норм свідчать про недоліки їх виховання, а також про несправності механізму включення неповнолітніх в життєдіяльність суспільства. Обставинами, серйозно позначаються на негативних тенденціях злочинності неповнолітніх в Україні, є не тільки

негативні соціальні процеси, а й явно незадовільний стан системи попередження злочинності неповнолітніх.

Залучаючи неповнолітнього до кримінальної відповідальності, держава сприяє вирішенню конфліктної ситуації, яка виникає між учасниками кримінально-правових відносин, що в кінцевому підсумку повинно сприяти відновленню і зміцненню правопорядку.

Кримінально - правова політика України базується на основі спеціалізованого підходу до реалізації кримінальної відповідальності неповнолітніх осіб, які вчинили злочини.

Протягом усього історичного шляху Україна стикалася з проблемою дитячої та підліткової злочинності, а також з безпритульністю та бездоглядністю, які виступали детермінантами злочинності неповнолітніх. У зв'язку з цим на сучасному етапі дуже важливо показати гуманну державну політику в сфері кримінальної відповідальності неповнолітніх та призначення їм покарань. [4]

У будь-якому випадку остаточне рішення залишається за судом, однак при наявності вищевказаних обставин, або наявності такого ж клопотання від колективу підприємства, установи, організації, готового взяти винного на поруки, такі клопотання і прохання задовольняються. Адже особа визнає свою причетність до злочину, але його активна позиція в формі каяття може переконати державу застосувати до нього поблажливість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бурдін В.М. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні: монографія / В.М. Бурдін – К.: Атіка, 2004.
2. *Баулін Ю.В.* Звільнення від кримінальної відповідальності [Текст] : монографія / Ю.В. Баулін. – К. : Атіка, 2004. – 296 с.
3. *Вечерова Є. М.* Некаральний кримінально-правовий вплив на неповнолітніх в Україні (кримінологічні засади) [Текст] : автореф. дис. ... канд.

юрид. наук : 12.00.08 / Вечерова Євгенія Миколаївна; Міжнар. гуманіт. ун-т. – О., 2010.

4. *Дащенко О. В.* Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання неповнолітніх: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / О. В. Дащенко; Класичний приватний ун-т. — Запоріжжя, 2009.

ПРОБЛЕМИ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІМ

Нескаромних Нікіта Андрійович

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Савенко Вікторія Петрівна,

науковий керівник, підполковник поліції,

старший викладач кафедри кримінального права та кримінології

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Злочинність неповнолітніх є однією з найактуальніших проблем сучасного суспільства, її частка у загальній структурі злочинності не зменшується, та публічна небезпека діянь неповнолітніх стабільно висока. Тому зараз покарання є одним із способів реакції суспільства на протиправну поведінку неповнолітніх. Тому вирішуючи проблеми відповідальності неповнолітніх за скоєні кримінальні правопорушення, потрібно мати на увазі, що навіть неповнолітній, що оступився через свій вік є об'єктом підвищеного правового захисту. Отже можна сказати, що більшість міжнародно-правових документів, так чи інакше, стосуються неповнолітніх, які скоїли правопорушення.

Це визначає особливу побудова системи поводження з неповнолітніми правопорушниками, наявність у них певних засобів впливу на осіб зазначеної категорії [3].

Вивчення проблеми кримінальної відповідальності неповнолітніх у її історичному аспекті дозволяє зробити висновок, що у кримінальному законодавстві у частині, що відноситься до кримінальної відповідальності неповнолітніх, починаючи з перших згадок, що стосуються XXVII століття, простежується подвійне ставлення до підлітків, які вчинили кримінальне правопорушення: з одного боку встановлювався мінімально низький вік, необхідний для притягнення до кримінальної відповідальності, що у різні періоди розвитку держави обгрунтовувався по-різному, з іншого – виявляється

більш м'який підхід до підлітків, які вчинили кримінальне правопорушення, порівняно з особами старшого віку, та цей підхід особливий практично для всіх етапів розвитку кримінального законодавства стосовно встановлення кримінальної відповідальності неповнолітніх [1].

Кримінальне покарання передбачає значне пом'якшення репресивних заходів щодо осіб підліткового віку внаслідок їх психофізіологічної та соціальної незрілості, що не сформувалася у них системи соціальних орієнтирів, значної схильності до впливу з боку дорослих злочинців. За загальною тенденцією до гуманізації законодавства про кримінальну відповідальність неповнолітніх реакція держави на злочинність має бути адекватною, тому в кожному конкретному випадку до призначення покарання неповнолітнім слід підходити суворо індивідуально, дотримуючись розумного поєднання виховних і каральних заходів кримінально-правового до них.

Особливістю правового регулювання ювенальної превенції є те, що як відносно відокремлений правовий інститут воно представлене сукупністю правових норм, що містяться в різних за сферою та статусом нормативних актах, що регулюють кілька груп (видів) суміжних суспільних відносин [2].

Ключовим моментом, що відмежовує кримінальне покарання від примусових заходів виховного впливу, є виховний зміст останніх, яке в тій чи іншій мірі впливає на решта складових зазначених заходів.

Примусові заходи виховного впливу, на відміну передбачених покарань неповнолітніх, здатні більшою мірою враховувати вікові, психологічні та соціальні особливості особистості підлітків. Встановлені заходи, які можуть бути застосовані до неповнолітніх, які вчинили злочини. Насамперед це примусові заходи виховного впливу; призначення покарання; звільнення від покарання та поміщення у спеціальну навчально-виховну установу закритого типу [4].

Таким чином, основною проблемою кримінальної відповідальності неповнолітніх є визначення вибору між покаранням та застосуванням заходів виховного характеру. Історія розвитку кримінального законодавства свідчить

про тенденцію подальшої гуманізації відповідальності неповнолітніх, пріоритет заходів виправного впливу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дмитришина Т.І. Призначення покарання неповнолітнім: деякі концептуальні положення / Т.І. Дмитришина // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць. - 2012. - Вип. 47. - С. 191-193

2. Дмитришина Т.І. Категорія кримінального проступку в кримінальній доктрині / Т.І. Дмитришина, В.О. Туляков, Г.П. Пімонов // Кримінальний проступок у доктрині та законодавстві / за заг. ред. В.О. Тулякова. - Одеса : Юридична література, 2012. - С. 38-43.

3. Дмитришина Т.І. Шляхи гуманізації кримінальної політики України відносно неповнолітніх / Т.І. Дмитришина // Актуальні проблеми політики : зб. наук. праць. - 2012. - Вип. 51. - С. 383-388.

4. Дмитришина Т.І. Тенденції індивідуалізації покарання неповнолітніх у країнах Західної Європи [електронний ресурс] / Т.І. Дмитришина // Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право». - 2015. - № 4 - С. 320-322.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАСАДИ РІВНОСТІ ПЕРЕД ЗАКОНОМ І СУДОМ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Нестерук Діана Сергіївна

студентка 3 курсу

Факультету підготовки, перепідготовки
та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції

Державний податковий університет

Науковий керівник:

Амеліна Анна Сергіївна

професор кафедри фінансових розслідувань

кандидат юридичних наук, доцент

Державний податковий університет

Основне завдання кримінального процесу - захист особи, суспільства і держави від кримінальних правопорушень, захист прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження (ст. 2 КПК України). Досягти цього завдання можна лише за умови гарантування рівності суб'єктів перед законом та реалізації засади змагальності сторін у кримінальному процесі.

Проблеми забезпечення засади рівності перед законом і судом у кримінальному процесі знайшли глибоке дослідження у працях Ю. М. Грошевого, В. В. Городовенка, В. В. Короля, М. А. Костенко, В. В. Леоненка, С. П. Погребняка, В. Т. Маляренка, Л. В. Мединської та інших вітчизняних учених.

Вчені-юристи, аналізуючи засади рівності, виділяють два взаємопов'язаних аспекти її прояву – формальний та фактичний. Це пояснюється тим, що закріплена в ст. ст. 21, 24 Конституції України засада рівності означає рівну міру прав, свобод, обов'язків та відповідальності всіх суб'єктів права, але це зовсім не означає фактичну рівність громадян та рівність їхнього соціального статусу, які взагалі є недосяжними в силу природних та об'єктивних законів людського існування. І це є об'єктивним явищем, яке відображує реальний стан розвитку суспільних відносин, де право виступає

певним засобом їх регулювання, упорядкування та забезпечення сталого розвитку особи, суспільства, держави. З наведеного зазначимо, що реалізація у сфері кримінального судочинства засади рівності, при очевидній необхідності визнання рівності формальної, насамперед повинна ставити за мету забезпечення рівності фактичної. Інакше ми матимемо справу з декларативними положеннями у законодавстві та правозастосовній практиці. Ось чому суд має одночасно забезпечити обидва аспекти засади рівності. [1 с. 276].

Принцип рівності перед судом лежить в основі сучасної концепції справедливого правосуддя. У першу чергу важливо, щоб кожен в правовій державі мав доступ до правосуддя і можливість здійснювати право на судовий захист вільно, швидко і безперешкодно, незалежно від приналежності до певної соціальної групи або до інших особистісних характеристик. Однаковість учасників кримінального процесу перед законом означає надання їм рівних прав і рівних обов'язків для участі в процесі і доведення своєї позиції. Важливо акцентувати на тому, що поняття «рівні права та обов'язки» не тотожні поняттю «однакові права та обов'язки». [2 с.210]

Сучасна суспільно-політична ситуація та необхідність удосконалення кримінального процесуального законодавства вимагають додаткових досліджень щодо реалізації кримінального провадження з позиції рівності усіх осіб перед законом та судом. Рівність учасників кримінального провадження покладає на суд обов'язок не надавати жодних переваг нікому з учасників кримінального провадження. Отже, процесуальне становище кожного конкретного учасника судового процесу не може бути покращено або погіршено залежно від релігії, політичних переконань, фізіологічних особливостей, походження та інших підстав. Права не можуть бути необґрунтовано обмежені, водночас деякі права учасників процесу визначаються саме їх процесуальним статусом і протилежна сторона не може бути наділена тими ж правами [3 с.126].

Ряд авторів вказують, що закріплення принципу рівності сторін у праві збирати та подавати до суду докази (речі, документи тощо), все ж не забезпечує стороні захисту рівних можливостей, порівняно із стороною обвинувачення. Так, відповідно до ст. 93 КПК України, захисник шляхом подання відповідного клопотання слідчому, прокурору або слідчому судді може ініціювати проведення певних слідчих (розшукових) дій з метою одержання доказової інформації. Крім того, право сторонни захисту збирати докази шляхом витребування речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, актів перевірок тощо віддержавних структур, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб не забезпечене належними засобами примусового виконання [2 с. 172].

Варто зазначити, що Кабінет Міністрів України ухвалив концепцію реформування ДФС України. Новий орган, покликаний стояти на огорожі інтересів держави у сфері публічних фінансів, має створюватися на таких базових принципах: інституційна незалежність, в тому числі від політичних впливів та підкорення його лише вимогам Закону, дотримання усіх засад кримінального процесу, зокрема і принципу рівності перед законом і судом [3 с.123].

Положення про рівність перед законом і судом діє протягом усього кримінального провадження. Слідчий, прокурор і судя зобов'язані забезпечити рівну можливість здійснення процесуальних прав будь-якому громадянину, рівну можливість використання ними заходів щодо захисту своїх законних прав та інтересів.

Можна зробити висновок, що принцип рівності перед законом і судом є одним із вихідних положень кримінального провадження України, що полягає в однаковому застосуванні закону єдиним для всіх органом – судом – та забороні дискримінації будь-кого у процесуальних правах та встановленні додаткових процесуальних гарантій. Крім того, рівність особи перед законом і судом є важливим між народним стандартом судочинства, його реалізацію повинна гарантувати держава.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сунегін С. О. Основоположні принципи права: загальна характеристика та деякі аспекти реалізації Альманах права. – 2012. – Вип. 3. – С. 275–279.
2. Маркуш М. А. Принцип змагальності в кримінальному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 М. А. Маркуш ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2006. – 20 с.
3. Фінансова та митна безпека держави: інформаційно-аналітичне, нормативне та інституційне забезпечення : тези доповідей II Міжнародного форуму (6 червня 2019 р.). Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. 332 с.
4. Дяков В. С. Підприємництво, господарство і право/ Спілка юристів України, Ін-тут держави і права НАН України. - К., 2016. - № 8. - С. 169-174

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНОСТІ ОСОБИ В ФОТОПОРТРЕТНІЙ ЕКСПЕРТИЗИ

Носатенко Юлія Олександрівна,
заведуючий сектора трасологічних досліджень і
технічних досліджень документів лабораторії
криміналістических досліджень Національний научний центр
«Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. Н.С. Бокариуса»
Міністерства юстиції України,
г. Харків, Україна,
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-8391-9623>

Колесник Таїса Ніколаєвна,
научний співробітник сектора трасологічних досліджень і
технічних досліджень документів лабораторії
криміналістических досліджень Національний научний центр
«Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. Н.С. Бокариуса»
Міністерства юстиції України,
г. Харків, Україна,
ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1551-1156>

Ходосевич Светлана Юрьевна,
научний співробітник сектора трасологічних досліджень і
технічних досліджень документів лабораторії
криміналістических досліджень Національний научний центр
«Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. Н.С. Бокариуса»
Міністерства юстиції України,
г. Харків, Україна,
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7885-7766>

Анотація. Стаття присвячена висвітленню та аналізу актуальних питань щодо дослідження зовнішності людини в криміналістичному аспекті, що сприяє ідентифікації злочинця та розкриттю злочинів. На основі наукових напрацювань визначено основні сучасні методи опису зовнішності особи. Вказано на практичні проблеми ідентифікації злочинця, що виникають у зв'язку з появою сучасних шляхів зміни зовнішності людини.

Ключові слова: фотопортретна експертиза, методи дослідження обличчя злочинця, ідентифікування особи.

Постановка проблеми. У сучасному світі рівень злочинності зростає досить швидкими темпами. З розвитком новітніх технологій шляхи вчинення злочину теж значно розширюються. Спостерігається також поява нових способів корекції зовнішності людини, маскування обличчя при вчиненні злочинів, деякі з яких допомагають особі уникнути подальшої ідентифікації. Аналіз наукової літератури з криміналістики дає підстави стверджувати про існування на сьогоднішній день значної кількості методів дослідження зовнішності злочинця. У той же час вони (методи) все ще потребують всебічного дослідження та вдосконалення.

Актуальність наукової розвідки зумовлена необхідністю дослідження новітніх засобів зміни зовнішності, що індивідуалізують особу, а також потребою формування нових способів та методів ідентифікації злочинця за його зовнішністю, які ефективно сприяли б розкриттю злочинів у світі модерних технологій.

Стан дослідження проблеми. Криміналістичні аспекти зовнішності людини як механізму розкриття злочину висвітлювалася у працях таких науковців: Г. Гетьмана, Л. Головченка, Г. Кухарева, Т. Пазинича, С. Лапти та ін.

Метою статті є виявлення особливостей криміналістичних досліджень зовнішності людини, виокремлення основних ознак, за котрими можливим буде найбільш ефективно ідентифікування особи, а також розгляд окремих методів дослідження зовнішності задля ідентифікації злочинця і розкриття злочину.

Виклад основних результатів. Зовнішні ознаки особи та прояви психо-енергетичних властивостей використовуються з давніх часів, а в сучасну епоху, з метою розшуку та ідентифікації при розслідуванні злочинів. В криміналістиці система антропологічних ознак людини є науково обґрунтованою і отримала назву «Габітоскопія» (від лат. *habitus* – зовнішність і грец. *σκοπέω* – розглядаю, спостерігаю) - галузь криміналістичної техніки, що вивчає закономірності фіксації зовнішнього вигляду людини в різних відображеннях і розробляє

технікокриміналістичні засоби і методи збирання, дослідження і використання даних про зовнішній вигляд з метою розкриття, розслідування та попередження злочинів.

У разі необхідності встановити особи невідомих злочинців, невідомих трупів, свідків, підозрюваних, фактів належності документів, які засвідчують особу й інші фактичні обставини, що мають значення для розслідування кримінальної справи, призначають портретну експертизу.

Судово-портретна експертиза проводиться з метою ідентифікації особи за ознаками зовнішності за матеріальними зображеннями, зафіксованими у вигляді об'єктивних зображень на різних носіях, з використанням спеціальних методів і прийомів дослідження.

Предметом судово-портретної експертизи складають фактичні дані, що встановлюються на основі спеціальних знань в галузі судового портретознавства і мають значення для кримінальних проваджень або цивільних справ.

Об'єктами фотопортретної експертизи є фотознімки та їх репродукції, на яких зафіксовані портрети ототожнюваної особи та порівняльні зразки. Позитивні результати експертизи зумовлюють високоякісні знімки, зняті з невеликим розривом у часі і у відповідних умовах (положення людини, освітлення, стан

Експертна ідентифікація судово-портретної експертизи проводиться шляхом порівняння експертом із застосуванням спеціальних знань, ознак зовнішності людини, зафіксованих на фотознімках, кіно- і відеоматеріалах, зі зразками ознак зовнішності, відображених на різних матеріальних носіях інформації.

У зовнішньому обліку людини розрізняють такі ознаки, як власні та супутні.

Власні - це елементи і ознаки зовнішності людини, що проявляються у процесі її життєдіяльності, які поділяються на: загальнофізіологічні, анатомічні та функціональні (за Е. І. Зуєвим); на загальнофізичні, анатомо-морфологічні та

функціональні (за Ю. П. Дубягіним); на анатомічні та функціональні (за І. Ф. Пантелєєвим). Власні ознаки також можуть виступати у вигляді особливих прикмет та помітних ознак.

В основу *загальнофізичних* ознак покладені загальні біологічні, соціально-територіальні та популяційні особливості людини. До загальнофізичних ознак належать - ознаки статі, віку та демографічні ознаки, що характеризують певну расу, національність, народність, етнічну групу або іншу популяцію, що мешкає на певній території.

Анатомічні (анато-морфологічні, статичні) ознаки - це особливості зовнішньої будови тіла та скелета людини. Ознаки, які підлягають дослідженню, інколи називають елементами зовнішності. Індивідуальність зовнішнього вигляду проявляється насамперед у неповторній сукупності форм, розмірів та особливостей частин тіла. Внаслідок цього анатомічні ознаки відіграють важливу роль під час впізнання та ототожнення особи. До анатомічних ознак належать зріст, загальна будова тіла, форма голови, лоба, брів, носа, губ, рота; вид та колір волосся, обличчя, носа та інших частин тіла.

Функціональні (динамічні) ознаки є загальними і характеризують людину як живу динамічну систему. Функціональні ознаки проявляються у русі та Іншій життєдіяльності людини. До функціональних ознак належать хода, міміка, жестикуляція, мова та голос, навик поведінки, злочинної професійної діяльності (спосіб злому, відчинення замків, проникнення в сховище, вчинення убивства).

Особливі прикмети - це різні анатомічні або функціональні аномалії організму людини (І. Ф. Пантелєєв), що рідко зустрічаються та відзначаються високою стійкістю.

Так, Зінін О.М., вказує такі особливі прикмети, як «видимые следы травм, татуировки, крайние степени выраженности признаков» [1, с.61], «повреждения, шрамы, татуировки, дефекты телосложения, родимые пятна» [1, с.72]. Ю. П. Дубягін визначає особливі прикмети як особливості зовнішності, що рідко зустрічаються та різко виділяють одну людину від інших внаслідок

своєї неповторності та незвичності. І. Ф. Пантелєєв особливі прикмети та помітні ознаки поділяє на анатомічні (статичні) та функціональні (динамічні).

До особливих прикмет належать невідповідності розміру окремих частин тіла (рук, ніг, голови, носа, вух та ін.); кольорові аномалії, тілесні нарости, шрами, татуювання, викривлення хребта, горб, родимки, бородавки, особливості ходи, жестикуляції, мови, голосу тощо. Особливі прикмети також можуть бути помітними, тобто такими, що очевидно спостерігаються, кидаються в очі, такі, які розташовані на відкритих частинах тіла та привертають увагу з першого погляду своєю незвичайністю (форма, розмір, колір). Помітні ознаки дозволяють одразу ж виділити окрему особу із групи людей.

Супутні ознаки зовнішності - це особливості одягу, предметів-прикрас, утилітарних предметів

Супутні ознаки - це предмети одягу, що знаходяться у постійному користуванні особи в момент її відображення як то: куртка, піджак, брюки, сукня, головний убір, взуття; а також різні носильні речі- портфель, парасолька, сумка, годинник, окуляри, сережки, перстні, запальнички, слухові апарати тощо.

Ці ознаки також індивідуалізують зовнішній вигляд особи але їх ідентифікаційна значущість є менш суттєвою, так як вони можуть бути змінені.

Під час проведення портретної експертизи можуть бути використані тільки об'єктивні відображення людини - фотознімки, кіно- та відеокадри, які мають ознаки зовнішності конкретної людини. Криміналістична експертна ідентифікація за суб'єктивними відображеннями (мальовані портрети, композиції) неможлива, так як відсутні методи аналізу уявних образів зовнішнього вигляду людини, відтвореної у вигляді малюнків, композицій.

Експертне ототожнення людини за фотознімком - найважливіший і складний вид ідентифікації людини за ознаками зовнішності та має суттєві особливості які виявляються не тільки у методах дослідження, а й у характері об'єктів, які підлягають ідентифікації.

Фотопортретна експертиза дає відповіді на такі питання: чи зображена на представленому фотознімку певна особа; чи є серед осіб на груповому фотознімку певна особа, зображена на пред'явлених порівняльних фотознімках-зразках; чи зображена на пред'явлених фотознімках, виготовлених у різні періоди, одна й та сама особа; чи зображений на фотознімку труп гр. А.; чи зображений на досліджуваному фотознімку хто-небудь з осіб, чії фотокартки-зразки представлені на дослідження.

На цей час, експертами зазвичай використовуються 12-14 антропометричних точок обличчя у положенні фас і профіль. Наприклад, точки, відповідні зовнішнім та внутрішнім куткам очей, губи, зіниці, кінчик носа, точка перенісся та основа носа, точка прикріплення мочки вуха і таке інше.

Експертне ототожнення людини за ознаками зовнішності проводиться, зазвичай, шляхом порівняння одномасштабних портретних фотознімків, під час виготовлення яких домагаються того, щоб відстань між однойменними антропометричними точками на них були однакові. Перш ніж порівнювати лінійні кутові величини одномасштабних фотозображень будь-якого ідентифікаційного ознаки, необхідна за стадії роздільного дослідження знімків переконатися, щодо одного чи різних ракурсах зроблена фотозйомка. За виробництва фотопортретної експертизи необхідно враховувати можливі зміни ідентифікаційних ознак зовнішності, зумовлені різними ракурсами зйомки, і навіть неоднаковими умовами висвітлення і під час кількох фотозйомок у різний час.

Висновки. На заключення можна сказати, що нині способи та форми проведення портретної експертизи активно розвиваються. Так, наприклад, необхідно удосконалення відеокамер з ціллю отримання більш якісної інформації о зовнішності людини у різних погодних умовах та в різний час доби; підвищення кваліфікації експертів; створіння умов для виконання судових портретних експертиз; розвивати практику використання функціональних елементів та ознак зовнішності у якості додаткової інформації при проведенні експертизи, у тому числі в рішенні діагностичних питань.

В зв'язку з вищевказаним, існує об'єктивна необхідність в розробці методичних рекомендацій для проведення портретних експертиз, формування додаткових професійних навиків у судових експертів. А рішення перелічених проблем багато в чому створить гарну практичну базу для тих питань, які можуть виникнути у подальшому при проведенні судових портретних експертиз та експертиз за відеозаписом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кримінологія / Под ред. Дж. Ф. Шели. СПб., 2003. 864 с. ISBN 5-318-00489-X.
2. Кримінологія: Учебник / И. Я. Козаченко, К. В. Корсаков. М., 2011. 304 с. ISBN 978-5-91768-209-9.
3. Кримінологія: Учебник / Под ред. В. Н. Кудрявцева, В. Э. Эминова. 3-е изд., перераб. и доп. М., 2005. 734 с. ISBN 5-7975-0647-5.
4. Кримінологія: Учебник / Под ред. Н. Ф. Кузнецовой, В. В. Лунеева. 2-е изд., перераб. и доп. М., 2004. 640 с. ISBN 5-466-00019-1.
5. Кримінологія: Учебник для вузов / Под общ. ред. А. И. Долговой. 2-е изд., перераб. и доп. М., 2001. 848 с. ISBN 5-89123-545-5.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПОДАЛЬШОГО РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

Пашинська А. С.

курсантка 2-го курсу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна
Науковий керівник:
старший викладач кафедри
кримінального процесу, к. ю. н.

Бублик Н. С.

Вступ. Україна суверенна, незалежна, демократичної, соціальна, правова держава, де визнається і діє принцип верховенства права, а забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.[1]

Основними суб'єктами, покликаними забезпечити та гарантувати їх дотримання є органи кримінальної юстиції, головна мета яких - встановлення справедливості та істини у кримінальному провадженні, запобігання правопорушенням та притягнення винних осіб до відповідальності. Отже, організація діяльності цих органів, а також результати їх роботи дуже важливі для кожної окремої особи, суспільства та держави в цілому.

Ціль роботи. Проаналізувати реформування системи органів кримінальної юстиції України та перспективи їх подальшого функціонування у механізмі державного управління.

Матеріали і методи. Основу дослідження складає чинне законодавство України, інформація з вітчизняних публікацій.

Результати і обговорення. Тривалий період часу в Україні здійснюються спроби оптимізувати структуру та підвищити ефективність діяльності окремих органів системи кримінальної юстиції. Тобто привести функціонування цієї системи у відповідність до стандартів демократичної, соціальної, правової держави.

Треба зауважити, що на сьогодні немає єдності в розумінні поняття «кримінальна юстиція».

На законодавчому рівні лише Концепція реформування кримінальної юстиції України 2008 року, затверджена Указом Президента України від 08.04.2008 № 311/2008 визначає поняття системи кримінальної юстиції [2].

З моменту ухвалення Концепції система органів кримінальної юстиції країни постійно перебуває в стані перманентного реформування за вектором заданим нею.

У правоохоронній сфері відбулася низка позитивних змін, про це свідчать численні зміни у законах («Про Національну поліцію», «Про судоустрій і статус суддів», «Про прокуратуру», «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про пробацію», «Про забезпечення права на справедливий суд», «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів», «Про Антикорупційне бюро України» тощо), що регулюють завдання, функції, компетенцію та повноваження цих органів.

Отже, змінами у законодавство, як бачимо, запроваджені нові стандарти у функціонуванні окремих органів, але не система цих органів в цілому.

На даний час вказана Концепція 2008 року, вже не у повній мірі відповідає реаліям сьогодення, однак, реформування органів кримінальної юстиції продовжує бути досить актуальним для країни.

Про це говорить той факт, що станом на 31.12.2020 Україна посідала третє місце серед держав-членів Ради Європи за кількістю справ, які перебували на розгляді в Європейському суді, більшість яких схожі між собою і стосуються порушень Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (невиконання рішень національних судів, надмірна тривалість провадження досудового слідства у кримінальних справах і судового розгляду цивільних, кримінальних, господарських та адміністративних справ, порушення майнових прав, неналежні умови утримання та лікування осіб, які перебувають під вартою тощо) [3].

Такі показники говорять про незадовільну роботу системи органів кримінальної юстиції в країні, недосконалість законодавства та практики його застосування.

Також є низьким і рівень довіри з боку громадян до цих органів, які мають захищати та поновлювати їхні порушені права.

Сьогодні в Україні системі кримінальної юстиції потрібна нова концепція реформування. При цьому, кардинальні зміни є важливими, але потребують поступового й обґрунтованого удосконалення правової бази держави, приведення її у відповідність з міжнародними зобов'язаннями України та такими фундаментальними принципами кримінального судочинства як змагальність, рівність і презумпція невинуватості. [3].

Висновки. Таким чином, на нашу думку реформування системи кримінальної юстиції повинно бути одночасним, системним та сбалансованим. Тому ми погоджуємося з думкою про те, що реформування органів кримінальної юстиції процес тривалий, що потребує наукової обґрунтованості, плановості, прогностичності й належного контролю.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ:

1. Конституція України. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 20.09.2021)

2. Указ президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року "Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/311/2008#Text> (дата звернення 20.09.2021)

3. Україна та Європейський суд з прав людини URL: <https://coe.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/ukrayina-ta-yevropejskij-sud-z-prav-lyudini> (дата звернення 20.09.2021)

3. Український досвід реформування кримінального правосуддя та правоохоронних органів: аналітична доповідь / О. Маркеева, О. Котелянець, О. Їжак – К.: НІСД, 2011. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2011-05/ref_pravosud-0c984.pdf (дата звернення 18.11.2021)

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Пашинська Аліна
курсантка 2-го курсу
навчально-наукового інституту права та підготовки
фахівців для підрозділів Національної поліції
Науковий керівник:
викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Тінін Дмитро
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Вступ. Революції Гідності 2014 року дала поштовх реформуванню правоохоронної системи в країні. Основною метою реформування є створення сучасної поліції, яка б стала «обличчям» якості, професіоналізму, справедливості та компетентності, а також швидкого реагування і поваги до основоположних прав людини.

Метою реформування правоохоронних органів в цілому являється якісна трансформація за європейськими стандартами. Тобто, реформа національної поліції підвищила вимоги як до професійної підготовки, так і до особистих якостей правоохоронців. Таким чином реформування правоохоронної системи неможливе без перегляду системи оцінки їх діяльності.

Ціль роботи. Визначити та проаналізувати критерії оцінювання ефективності діяльності патрульної поліції з метою їх подальшого удосконалення.

Матеріали і методи. Основу дослідження складає чинне законодавство України, інформація з вітчизняних публікацій.

Результати і обговорення. Початковим етапом реформування поліції стало створення у 2015 році сучасної патрульної поліції. Діяльність цього підрозділу згідно із Положенням [1] здійснюється у співпраці та взаємодії із населенням, громадськими організаціями, іншими підрозділами органів

внутрішніх справ, органами публічної влади, та з метою запобігання правопорушенням, забезпечення безпеки, зниження рівня злочинності, а також установа довірливих відносин між поліцією та населенням.

Однак, варто зазначити, що це Положення вважають перехідним і на цей час воно є застарілим та недосконалим за багатьма критеріями.

Будь-яка діяльність потребує оцінки і діяльність підрозділу патрульної поліції не виняток. При цьому ефективність її функціонування залежить не лише від того, які завдання виконує вказаний підрозділ, але й того, за допомогою яких критеріїв відбуватиметься оцінювання якості їх роботи [2].

Так, згідно пункту 3 статті 11 Закону України «Про національну поліцію» передбачено, що рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції [3].

Також, у 2018 році Кабінетом Міністрів України було прийнято постанову «Про затвердження Порядку проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції» № 58 від 08.02.2018 року, яка також використовується для визначення ефективності поліції в Україні.

Однак, треба зауважити, що рівень довіри населення до роботи патрульної поліції, як основний показник її ефективності, є доволі абстрактним критерієм, оскільки складається з індивідуальних особливостей людини та конкретного досвіду спілкування. Тобто, являється суб'єктивним критерієм оцінювання, а тому не може бути єдиним у процесі моніторингу.

Рівень довіри населення формується з таких особистих та/або опосередкованих чинників:

- з особистого досвіду спілкування громадянина з співробітниками патрульної поліції;
- з відгуків та вражень колег або знайомих, які діляться власним досвідом спілкування з правоохоронцями;
- з інформації, що надходить із засобів масової інформації.

Тобто, довіра це комунікативний процес, який формується поступово з особистого досвіду безпосереднього чи опосередкованого контакту у кожної людини суб'єктивно.

Також треба зазначити, що показники рівня довіри населення до патрульної поліції з різних джерел неоднозначні. Так, МВС наголошує про зростання рівня довіри до правоохоронців за останній рік, але статистичні данні соціологічних опитувань різняться, відсутня можливість їх перевірки.

Це свідчить про те, що в оцінці ефективності роботи патрульної поліції, та поліції в цілому, не може бути єдиного критерію, а тому оцінка повинна складатись з комплексного оцінювання. Процес моніторингу оцінювання діяльності правоохоронців потрібно доповнювати аналітичними та статистичними даними.

Ми погоджуємось з думкою І. Охрименка, який пропонує наступні критерії оцінювання діяльності правоохоронців:

1) показники: безпосередньої діяльності правоохоронців, задоволеність заявників та потерпілих, які звертаються до правоохоронців;

2) кількісно-якісні показники стану публічної безпеки і порядку та відсоток виявлених злочинів у межах території обслуговування;

3) показники щодо рівня надання поліцейських послуг (тобто якості обслуговування чи піклування);

4) показники професійного рівня персоналу (кількість фахівців в організаційній структурі, рівень професійної підготовки та перепідготовки, знання та дотримання вимог нормативних документів, уважність і доброзичливість у відносинах із громадянами тощо);

5) показники стану забезпечення поліцейської діяльності матеріальними ресурсами (розмір грошового утримання, транспортні засоби, інформаційно-технічні засоби, тощо);

6) загальний відсоток населення, задоволеного якістю роботи органів і підрозділів поліції (ступінь довіри населення до поліції) [4].

Висновки. За результатами вивчення літературних джерел можна зробити наступні висновки щодо функціонування системи оцінювання:

1. Разом із загальними критеріями оцінюванні ефективності діяльності патрульної поліції мають бути і критерії пристосовані до особливостей завдань саме цієї служби, тобто, має простежуватися певна їхня спеціалізація під професію.

2. Доречним буде втілення міжнародного досвіду оцінки діяльності правоохоронних органів.

3. Постійний моніторинг та проведення подальших досліджень спрямованих на вдосконалення системи оцінювання діяльності патрульної поліції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Положенням про патрульну службу МВС: наказ МВС України від 02 липня 2015 року № 5796. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0777-15#Text> (дата звернення 24.09.2021)

2. Пилипів Р. Праксеологічний вимір діяльності патрульної поліції в Україні. Юридичний електронний науковий журнал. URL: 42.pdf (lsey.org.ua). (дата звернення 29.09.2021)

3. Закон України «Про Національну поліцію» URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення 24.09.2021)

4. Охрименко І. Оцінка ефективності діяльності органів і підрозділів національної поліції України: погляд на проблему. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2016_11_29 (дата звернення 24.09.2021)

ЄВРОПЕЙСЬКА МОДЕЛЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ. ОСНОВНІ ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ. ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Педора Олександр Олександрович

Студент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Вступ. Загальновідомим є той факт, що у 1991 році відбулася значна для нашого народу подія, а саме відновлення Незалежності України. Уже в перші роки самостійного існування у світовому просторі, правова система України почала наповнюватися провідними ідеями міжнародного юридичного співтовариства. Однією з таких концепцій було впровадження інституту конституційного контролю в особі Конституційного Суду України [1], [2]. Проте з часу свого створення і до сьогодні Конституційний Суд України як основний орган конституційного контролю в нашій державі піддається нищівній критиці через певні недоліки, які стабільно існують у механізмі його функціонування[3]. Отож, ми пропонуємо Вам розглянути основні проблеми та переваги даного органу та визначити подальші перспективи його існування.

Мета роботи. Мета дослідження полягає у визначенні основоположних прерогатив та недоліків функціонування Конституційного суду України, враховуючи сучасну теорію та практику конституційного права, а також з'ясування юридичної природи європейської моделі конституційного контролю, її аналізу на прикладі нашої держави.

Для досягнення мети автор ставить перед собою наступні завдання: визначити поняття «конституційний контроль»; проаналізувати основні його моделі; а також визначити основні можливості та перспективи розвитку даного інституту конституційного права України.

Матеріали та основоположні методи. Методологічну основу реферату становить комплексний підхід, який передбачає використання як

загальнонаукових, так і спеціальних юридичних методів дослідження. Ідеться насамперед про методи емпіричного та теоретичного дослідження, порівняння, абстрагування, класифікації, системного підходу, аналізу та синтезу, індукції та дедукції, узагальнення, аналогії та екстраполяції.

Перед тим, як визначити основні переваги та недоліки функціонування КСУ, на мою думку, слід розглянути питання, щодо визначення поняття «конституційний контроль». Адже, тільки чітко визначивши, що варто розглядати під цим поняттями, можна буде дійти до висновку щодо проблем та переваг механізму конституційного контролю в Україні.

Дослідники виділяють широке та вузьке визначення поняття «конституційний контроль». У широкому значенні - це діяльність всіх органів державної влади, посадових осіб, фізичних та юридичних осіб, яка спрямована на дотримання Конституції. У вузькому значенні – це діяльність судів загальної юрисдикції/спеціально створених судів, що вирішують питання відповідності Конституції законів на інших нормативно-правових актів[4]. Тобто ми можемо дійти того висновку, що конституційний контроль – це важлива суспільно-державна функція, що забезпечує динамічний розвиток та внутрішню стабільність суспільства, тісно пов'язана із характером даних суспільних відносин, з основними принципами і цілями Конституції.

Зважаючи на те, що нами вже було роз'яснено поняття «конституційний контроль», ми вважаємо за необхідне розтлумачити його основні моделі. В сучасній науковій літературі виділяють дві найголовніші моделі конституційного контролю: американську та європейську. В американській моделі суди загальної юрисдикції здійснюють конституційний контроль під час розгляду і вирішення господарських, цивільних, кримінальних, адміністративних та інших судових справ. У тому випадку, якщо закон буде визнаний неконституційним верховним судом, то цей закон формально буде продовжувати діяти, але фактично він втратить свою юридичну силу і жоден суд не буде його застосовувати. Як правило, подібний закон скасовується парламентом у таких випадках. Найголовнішими особливостями американської

моделі конституційного контролю є: 1)універсальний характер контролю (стосовно будь-якого нормативно-правового акта); 2)право конституційного контролю має будь-який суд штату/федерації; 3) казуальний характер(здійснення конституційного контролю пов'язане із будь-якою справою);

За європейської моделі (до якої належить і Україна) конституційний контроль здійснюють спеціалізовані судові органи або квазісудові (несудові) органи. Основними рисами європейської моделі конституційного контролю є: 1)конституційний контроль відділений із загальної системи правосуддя; 2)право конституційного контролю має спеціально створений орган (як правило, Конституційний Суд); 3)казуальний характер (під контроль підпадає Конституція, закони, інші нормативно-правові акти);

Якщо порівняти американську та європейську моделі, то основними їх відмінностями буде універсальність конституційного контролю в американській моделі та відокремленість органу конституційного контролю (тобто він створений окремо від системи правосуддя і має виняткову функцію – здійснення конституційного контролю) в європейській моделі[5].

Враховуючи те, що нами було проаналізовано основні моделі конституційного контролю та їхні характерні риси, тепер ми вважаємо за потрібне більш ґрунтовно дослідити одну з них, а саме європейську, оскільки вона має місце в сучасному інституті конституційного контролю в Україні(в особі Конституційного Суду України). Ми вважаємо необхідним визначити основні переваги та недоліки механізму функціонування вказаного вище органу, аби визначити подальші перспективи його розвитку і вдосконалення.

Недоліки. На нашу думку, першим недоліком є корупція. Вона досить поширена в пострадянських країнах, які також використовують європейську модель. Зважаючи на існування у вказаних державах політико-олігархічних кланів, які основною метою свого функціонування ставлять особисте збагачення, ми можемо зробити висновок, що вказані вище судові органи не будуть ефективно виконувати свої функції, оскільки вони

підпорядковуватимуться не інтересам держави, а інтересам окремих осіб. Яскравим прикладом є рішення КСУ від 27 лютого 2019 року про скасування статті ККУ про незаконне збагачення[6]. Дане рішення суду було обґрунтовано з точки зору його неконституційності, проте на нашу думку, тут мав місце принцип «право як дишло: куди повернеш, туди й вийшло», оскільки КСУ взагалі не брав до уваги те, яким чином тоді НАЗК буде здійснювати перевірку декларацій чиновників та протидіяти розвитку корупцію. Та і взагалі таке рішення КСУ суперечить здоровому глузду, на який сьогодні мало хто звертає увагу. Що в свою чергу лиш слугує підтвердженням гіпотези про неефективність функціонування всіх судів в нашій державі через наявність зв'язків між політиками та олігархами. Другим основним недоліком ми вважаємо можливість політичного впливу на представників суду. Зважаючи на те, що в різних державах, які використовують європейську модель, представників суду обирає або парламент, або парламент +президент +представники судової гілки влади([7], [8]), то ми можемо дійти того висновку, що існує ймовірність того, що може відбутися монополізація впливу однієї політичної партії на конституційний суд у випадку, якщо дана політична партія матиме моно більшість у парламенті, а також президент буде представником цієї політичної сили.

Стосовно переваг, то на мою думку, першою перевагою є визнання закону неконституційним. Оскільки, якщо ми зробимо порівняння європейської та американської моделей, то можемо дійти висновку, що у випадку визнання закону неконституційним верховним судом(американська модель) , цей закон фактично продовжує існувати, але він уже втрачає всю свою колишню юридичну силу і жоден суд не зможе його застосувати. У європейській же системі закон, який визнається неконституційним, після відповідного рішення суду припиняє свою існування та ліквідується(або ж, якщо це стаття, то виключається з кодексу). Другою перевагою є підвищення ефективності функціонування судової системи, оскільки в європейській моделі утворюється спеціальний судовий орган, який виконує повноваження, що в американській

моделі належать Верховному суду. Тобто відбувається своєрідне розвантаження системи судових органів, завдяки якому відбувається зростання ефективності її функціонування.

Отже, зважаючи на все, що було зазначено нами раніше, ми можемо висунути наступні пропозиції стосовно вдосконалення органу конституційного контролю в нашій державі. По-перше, на законодавчому рівні варто ввести обмеження стосовно максимальної кількості представників однієї політичної сили, які можуть займати посади нардепів, оскільки парламентські вибори 2019-го року в Україні показали, що існує можливість існування монобільшості в парламенті, що в свою чергу не сприяє розвитку демократії в державі, а лише навпаки сприяє розвитку монополізму однієї політичної сили та диктатури. По-друге, ми вважаємо за потрібне, аби відбулося ефективне реформування органів антикорупційного спрямування паралельно з оновленням законодавчої бази для їх ефективнішої діяльності. Поряд з цим держава повинна провадити свою політику, пов'язану з покращенням правової освіти громадян. Лише за допомогою такого комплексного підходу ми вважаємо можливим зростання ефективності функціонування органу конституційного контролю в Україні та повернення до нього довіри населення.

Результати та обговорення. Таким чином, перейшовши до результатів нашої статті, ми можемо дійти того умовиводу, що нами було проведено колосальний обсяг робіт, внаслідок якого ми визначили основний зміст поняття «конституційний контроль», визначили основні його моделі та описали їх найголовніші риси. В процесі дослідження європейської моделі конституційного контролю, яку використовує наша держава, ми змогли знайти найбільш фундаментальні переваги та недоліки механізму її функціонування, на основі чого нами було висунуто пропозиції з подальшого вдосконалення та модернізації даного інституту конституційного права.

Висновки. Отже, підсумовуючи все вище викладене можна зробити такі висновки. У правовій доктрині поняття «конституційний контроль» може мати як широке, так і вузьке значення. Особисто я вважаю, що найбільш точним є

вузьке визначення, оскільки воно конкретизує діяльність саме органів судової влади, які займаються перевіркою відповідності конституції законів та інших нормативно-правових актів. Також ми можемо стверджувати, що у світі склалися дві основні найефективніші моделі конституційного контролю: європейська та американська. Кожна з них має свої особливості, а основними їх відмінностями буде універсальність конституційного контролю в американській моделі та відокремленість органу конституційного контролю (тобто він створений окремо від системи правосуддя і має виняткову функцію – здійснення конституційного контролю) в європейській моделі.

Оскільки Україна використовує європейську модель конституційного контролю, то ми здійснили ґрунтовний аналіз даного інституту конституційного права нашої держави, в результаті якого ми з'ясували основні позитивні та негативні елементи його функціонування. Як результат даного дослідження нами було запропоновано способи вдосконалення інституту конституційного контролю в Україні. Таким чином ми можемо висунути припущення, що досягнення нашої наукової праці в подальшому будуть взяті науковцями до уваги під час процесу реформування вітчизняного законодавства та органів судової влади України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1) Конституція України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2) Закон України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № № 2136-VIII. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>

3) Н.Тарасенко «Конституційний Суд України. Ліквідувати не можна реформувати». Електронний ресурс. Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/asambleya/Konst_sud_ukr_ref_ne_mogna_likvid.php

4) З. Добош «Конституційний контроль Верховного Суду США:види правотворчості». Електронний ресурс. Режим доступу: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/nov/19950/dobosh.pdf>

5) Г.А. Василевич «КОНСТИТУЦИОННАЯ МОДЕЛЬ СУДЕБНОГО КОНСТИТУЦИОННОГО КОНТРОЛЯ И ЕГО РЕАЛИЗАЦИЯ НА ПРАКТИКЕ» Електронний ресурс. Режим доступу: <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/117334/1/%D0%92%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%BA-056-062.pdf>

6) Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України(конституційності) статті 368² Кримінального кодексу України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-19#Text>

7) Конституция Грузии. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/30346?publication=36>

8) Конституція Польської Республіки. Електронний ресурс. Режим доступу: http://pol-translit.com/upload/konstitutsiya-polshchi-na-01_2018-v_-shapoval.pdf

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРЕФЕКТА У ФРАНЦІЇ: ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Петришина Марина Олександрівна,
к. ю. н., доцент кафедри державного будівництва
Національного юридичного університету
Імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна
Надвернюк Є. В.
студентка
Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

Ключові слова: Франція, інститут префекта, прийняття закону, місцеве самоврядування, професіоналізація, децентралізація.

Анотація. В тезах розглянуто на прикладі Франції поняття префекта, його роль у системі місцевого самоврядування, повноваження, та впровадження такої моделі місцевого самоврядування в Україні.

Франція є привабливою для вивчення Україною її досвіду з огляду на низку історичних паралелей, ментальних особливостей, географічних та адміністративно-територіальних ознак, а також на подібність питань державного устрою.

У сучасному значенні посада префекта була встановлена у Франції ще у 1800 р. для управління департаментом. Префект – це представник держави в департаменті, його призначають Указом Президента, ухваленим на засіданні Ради Міністрів. Формально вони входять до структури Міністерства внутрішніх справ. У кожному департаменті префект є представником центральної влади при державних і місцевих установах. Їхня професійна діяльність напряду не пов'язана з їхньою політичною належністю до певних політичних сил. Функціями префекта є забезпечення адміністративного нагляду за діяльністю місцевих органів влади та керівництво роботою територіальних органів

центральных відомств. Оскільки префект за статусом є представником уряду в департаменті, то він зобов'язаний інформувати уряд про стан справ у департаменті, а також доводити політику уряду до місцевих виборних органів і сприяти їм у проведенні цієї політики. Оскільки префекти входять до структури Міністерства внутрішніх справ, вони координують діяльність поліції, жандармерії стосовно суті всіх питань безпеки у відповідному регіоні, мають право у разі вчинення в департаменті злочину щодо державної безпеки (замах, тероризм, шпигунство) підписувати постанови про арешт, обшуки тощо й допомагати відповідним органам у пошуках винних. Також вони виконують низку інших функцій правоохоронного порядку, таких як видання водійських посвідчень і облік мігрантів. Префекти є розпорядниками усіх державних видатків у департаменті, несуть відповідальність за управління нерухомістю й іншим державним майном, що належить державі в департаменті. Дуже важливим напрямом діяльності префектів є виконання ними ролі медіаторів, тобто, як правило, будучи «людиною зі сторони», вони сприймаються місцевими політичними елітами як ефективний медіатор у суперечках між різними місцевими органами, політичними силами. [1 с. 121]

Ідея створення інституту префектів з'явилася в Україні ще у 2014 – 2015 рр. Було внесено проєкт закону щодо змін до Конституції України у процесі децентралізації державної влади полягає в тому, щоб передати реальну владу органам місцевого самоврядування, а префектів залишити як наглядовий орган, майже за французьким аналогом [3]. Зокрема, передбачалось, що префектів призначатиме на посаду та звільнятиме з посади Президент України за поданням Кабінету Міністрів України; систему адміністративно-територіального устрою України складають адміністративно-територіальні одиниці: громади, райони, регіони;

Повноваження префектів відповідно до проєкту:

– здійснює нагляд за додержанням Конституції і законів України органами місцевого самоврядування;

- координує діяльність територіальних органів центральних органів виконавчої влади та здійснює нагляд за додержанням ними Конституції і законів України;
- забезпечує виконання державних програм;
- спрямовує і організовує діяльність територіальних органів центральних органів виконавчої влади та забезпечує їх взаємодію з органами місцевого самоврядування

Наостанок – те, що відрізняє інститут префекта, який існує у Франції, від іншої форми в найбільших землях Німеччини, – це професіоналізація. Префект не є політичним призначенцем, але є кар’єрним державним службовцем високого рангу. Це гарантія як для центрального уряду й громадян, так і для місцевих виборних посадовців. Це інститут, який для громадян може представляти нейтралітет і сталість держави, допомагати вирішити місцеві спори та зміцнити довіру. Як сказав экс-Президент Франції Франсуа Міттеран «Франція потребувала сильної влади і централізації для того, щоб створитись. Вона потребує децентралізованої влади, щоб не зруйнуватись». Ці слова актуальні і для сучасної України. [2; с. 42]

Нажаль, 29.08.2019 року цей проєкт було знято з розгляду хоча, на нашу думку така концепція є актуальною для України, враховуючи схожість України на Францію, за формою державного правління та державного устрою та впровадження процесу децентралізації. [3]

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Марцеляк О. В. Інститут префекта у Франції як приклад для України // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. Вип. 35; ч. II; т. 1. С. 222. (Серія: Право).
2. Ганущак Ю.І., Чипенко І.І. Префекти: уроки Франції для України / Юрій Ганущак. – К. : ІКЦ «Легальний статус», 2015. – 44 с.

3. Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади) від 01.07.2015 р. № 2217а // Верховна Рада України: URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812.

4. Зарубіжний досвід реформування місцевого самоврядування: на прикладі Франції та Польщі М. О. Петришина, О. О. Колодяжний - Молодий вчений, 2016 р.

5. Міжнародно-правові стандарти у сфері місцевого самоврядування М.О. Петришина, О. О. Петришин - Харків: Право, 2016 р.

ЛІЦЕНЗУВАННЯ В ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Пилипчук І. І.

Студентка юридичного факультету
Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола

Самойлова І. А

Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола
Викладач юридичних дисциплін
м. Тернопіль, Україна

Правовідносини щодо ліцензування беруть свій початок з 1 червня 2000 року, коли в Україні Верховна Рада України прийняла закон «Про ліцензування певних видів господарської діяльності».

Стаття 9 зазначеного закону передбачає близько 60 видів господарської діяльності, яка підлягає обов'язковому ліцензуванню.

Ліцензія – це відповідний документ державного зразка, який засвідчує право суб'єкта господарювання на проведення певного виду господарської діяльності на певний час та за певними умовами.

Розрізняють наступні види ліцензії:

- 1) Відкриті (надаються на термін не більше 1 місяця)
- 2) Генеральні (торгівля чи інший вид діяльності певними товарами чи з певною країною)
- 3) Виключні (надають монопольне право)
- 4) Разові (надаються конкретним суб'єктам) [1]

Відповідно до закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», ліцензування - засіб державного регулювання провадження видів господарської діяльності, спрямований на забезпечення безпеки та захисту економічних і соціальних інтересів держави, суспільства, прав та законних інтересів, життя і здоров'я людини, екологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища [2]

Під поняттям «ліцензування» слід розуміти такі дії, а саме: видача ліцензії, передача та анулювання, видача дублікату ліцензії, ведення

ліцензійного реєстру, контролювання виконання встановлених умов, видача розпорядження уповноваженою особою при порушенні законодавства щодо ліцензування [3]

Для того щоб ліцензовано займатися господарською діяльністю, суб'єкту господарювання необхідно через уповноважений ним орган подати заяву встановленого зразка про видачу ліцензії до відповідного органу ліцензування.

Заява про видачу ліцензії та документи, що додаються до неї, приймаються за описом, копія якого видається заявнику з відміткою про дату прийняття документів органом ліцензування та підписом відповідальної особи.

Орган, який надає ліцензії повинен оформити ліцензійний документ не пізніше ніж за 3 робочі дні з дня надходження документа. Підтвердженням може бути внесення плати за видачу ліцензії.

Після зазначених дій копія ліцензії видається юридичній особі на кожну філію, кожен відокремлений структурний підрозділ, а фізичній особі-підприємцю на кожне місце провадження господарської діяльності.

Якщо говорити про припинення зазначеного виду діяльності в ліцензії, то ліцензіат повинен протягом 10 робочих днів з дати такого припинення повідомити письмово про це відповідний орган. В свою чергу, орган ліцензування повинен внести зміни в реєстр ліцензування не пізніше наступного робочого дня, з моменту надходження такого письмового повідомлення.

Категорично забороняється ліцензіату право на передання такої ліцензії іншій юридичній особі чи ФОП.

При видачі ліцензії та її копії здійснюється плата, розмір та порядок зарахування якої до Державного бюджету України встановлюються Кабінетом Міністрів України [4]

ЛІТЕРАТУРА:

- 1) <https://buklib.net/books/37849/>
- 2) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>

- 3) <https://studfile.net/preview/5455498/page:22/>
- 4) https://pidru4niki.com/1443091859641/buhgalterskiy_oblik_ta_audit/patentuvannya_litsenzuvannya_torgovelnoyi_diyalnosti

РОЗУМНІСТЬ СТРОКІВ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Письменний Д. В.

курсант факультету підготовки фахівців
для підрозділів стратегічних розслідувань
Дніпропетровський держаний університет внутрішніх справ
Науковий керівник:

Рогальська В. В.

викладач кафедри кримінального процесу,
Дніпропетровський держаний університет внутрішніх справ

Важливим аспектом будь-якого провадження виступають саме строки. Вони встановлюються скрізь, для експертиз для провадження в цілому для фіксації слідчо-розшукових дій. Саме тому важливим аспектом у провадженні виступає саме розумність строків.

Необхідно зазначити, що законодавцем у статті 28 Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК України) визначено поняття розумні строки, а саме це строки котрі виступають об'єктивно необхідними прийняття процесуальних рішень та процесуальних дій [1]. Також необхідно зауважити, що розумність строків повинні встановлюватися у відповідності до строків виконання певних процесуальних дій, котрі визначенні законодавцем.

Вивчаючи дану тематику ми не могли не звернути увагу на той факт, що після набрання чинності КПК України збільшилась кількість проблем пов'язаних з розумністю строків. Відтак почали збільшуватися випадки збільшення строків з відсилкою на дану статтю, що призвело до збільшення скарг громадян, й як результат звернення до Європейського суду з прав людини, які скаржились на порушення вимог ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, в якій закріплено, що: «Кожен має право на справедливий та публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним та безстороннім судом...»[2].

Необхідно звернути увагу на той факт, що поняття розумності строків є досить оціночним, оскільки для кожного конкретного провадження воно

повинно визначатися індивідуально в залежності від складності та обставин вчинення та розслідування даного правопорушення. Тобто саме визначення розумності строку під час досудового розслідування залежить від набору певних факторів, проте ми не повинні забувати, що у будь-якому разі розумні строки не повинні перевищувати меж необхідності.

Ми не можемо не наголосити на тому, що для правильного визначення розумності строків законодавець нам запропонував певні критерії, за допомогою яких й встановлюється даний строк. Даний перелік наведений у статті 28 КПК України, а саме це :

- 1) складність кримінального провадження, котра розраховується з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачених та кримінальних правопорушень їх обсяг та специфіка процесуальних дій, котрі необхідні для здійснення досудового розслідування;
- 2) поведінка учасників кримінального провадження;
- 3) спосіб здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень».

Дані критерії надані нам законодавцем з метою більш якісного розуміння як саме вони повинні розраховуватися, проте на наш погляд, є більш важливі чинники, котрі враховуються при визначенні розумності строків. Одними з таких чинників можуть виступати рівень зайнятості слідчого, характер співпраці учасників кримінального провадження зі слідством, рівень професійності слідчого, забезпечення розслідування тощо. До того ж необхідно наголосити, що недоліком слід вважати те, що у статті 28 КПК України не розкрито змісту перелічених критеріїв, що призводить до збільшення кількості проблем пов'язаних з їх застосуванням на практиці.

Також вивчаючи даний аспект ми не можемо не звернути увагу на той факт, що Верховним Судом України було звернено увагу на те, що розумність строків повинна застосовуватися не лише на етапі досудового розслідування, а безпосередньо на все кримінальне провадження [3].

Тобто ми можемо дійти висновку, що на сьогодні законодавство України в даній сфері потребує удосконалення, а саме визначення більш якісних

критеріїв їх розумності. Адже на сьогодні стаття призводить до виникнення проблем у її застосування, що призводить до звернень осіб зі скаргами на порушення їх прав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.05.2010, № 4651-VI, поточна редакція 04.10.2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення 13.11.2021)

2. Про захист прав людини та основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. URL: [https://zakon.ra- 157 da.gov.ua/laws/show/995_004](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004) (дата звернення 13.11.2021)

3. Щодо перевищення розумних строків розгляду справ: Лист Верховного Суду України головам апеляційних судів від 25. 01. 2006 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ v5_45700-06#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v5_45700-06#Text) (дата звернення 13.11.2021)

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АВІАЦІЙНОГО ТРАНСПОРТУ В УКРАЇНІ

Поліщук Інна Володимирівна,

старший викладач

Любарська Дарія Андріївна,

Максимчук Ольга Сергіївна

студенти

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

Вступ: Ефективне функціонування авіаційного транспорту є необхідною умовою становлення України як держави з високим рівнем розвитку. Неодмінним кроком на цьому шляху є відповідне нормативне забезпечення, а тому дослідження правового визначення, положень, основних напрямків та цілей правового регулювання діяльності авіаційного транспорту залишається на сьогодні досить актуальним.

Мета: дослідити особливості правового регулювання авіаційного транспорту в Україні на сучасному етапі його функціонування з визначенням перспективних напрямів його удосконалення.

Матеріали і методи: Для досягнення визначеної мети були використані загальні та спеціальні наукові методи, зокрема такі як: порівняльно-правовий, метод аналізу чинного вітчизняного та міжнародного законодавства у галузі авіації, а також спеціальні юридичні методи пізнання, за допомогою яких досліджено наукові підходи та доктринальні засади розуміння правового регулювання авіаційного транспорту, зокрема і щодо питань його державного регулювання, яке «в галузі авіації та використання повітряного простору України спрямоване на гарантування безпеки авіації, забезпечення інтересів держави, національної безпеки та потреб суспільства і економіки у повітряних перевезеннях та авіаційних роботах» [5, с. 146].

Основні засади функціонування повітряного транспорту як однієї із складових системи транспорту України закладено в Законі України «Про

транспорт» та в спеціальному кодифікованому нормативному акті – Повітряному кодексі України, а також деталізовано чисельними Авіаційними правилами України та іншими нормативними актами.

Результати та обговорення. Перш за все, необхідно звернути увагу, що чинне законодавство України апелює одночасно двома категоріями – «авіаційний транспорт» та «повітряний транспорт», які, як правило, застосовуються як синоніми. Так відповідно до ст. 32 Закону України «Про транспорт» до складу авіаційного транспорту входять підприємства повітряного транспорту, що здійснюють перевезення пасажирів, вантажів, багажу, пошти, аерофотозйомки, сільськогосподарські роботи, а також аеропорти, аеродроми, аероклуби, транспортні засоби, системи управління повітряним рухом, навчальні заклади, ремонтні заводи цивільної авіації та інші підприємства, установи та організації незалежно від форм власності, що забезпечують роботу авіаційного транспорту [3, с. 22]. Тобто зазначений закон чітко регулює лише діяльність авіаційного транспорту і не використовує таке поняття як «повітряний транспорт».

Основним нормативно-правовим актом, що регулює правовідносини у сфері авіації, є Повітряний кодекс України, яким регулюється «діяльність користувачів повітряного простору України з метою задоволення інтересів України та її громадян і забезпечення безпеки авіації – усіх видів підприємств, організацій та установ, діяльність яких спрямована на створення умов та використання повітряного простору людиною за допомогою повітряних суден»[4, ст.1]. Повітряний кодекс України при цьому не містить визначення ні авіаційного, ні повітряного транспорту, що почасти призводить до чималих протиріч під час практичної діяльності, зокрема при оформленні відповідної документації у процесі організації повітряних перевезень.

Щодо застосування поняття «повітряний транспорт», то воно є більш розповсюдженим у міжнародно-правових актах, зокрема: Конвенції про міжнародну цивільну авіацію, підписану у Чикаго 7 грудня 1944 року, та «Керівництві по регулюванню міжнародного повітряного транспорту»,

затвердженому ІКАО в 2004 р., де наголошено, що «повітряний транспорт» є більш конкретним терміном, що стосується аспектів перевезення повітрям, а «авіаційний транспорт» є загальним терміном, який включає значно більше аспектів.

Разом з тим слід зазначити, що в Повітряному кодексі України в досить стислому вигляді закладено і систему відповідного державного управління. Закріплено, що державне управління на повітряному транспорті полягає у формуванні державної політики та стратегії розвитку, визначенні завдань, функцій, умов діяльності в галузі авіації та використання повітряного простору України, застосуванні заходів безпеки авіації, прийнятті загальнообов'язкових авіаційних правил України, у здійсненні державного контролю за їх виконанням тощо.

До недоліків правового регулювання авіаційного транспорту можна віднести відсутність на сьогодні «в Україні узагальненого та системного законодавчого акту, який би закріплював основоположні засади державного регулювання авіації взагалі та системи державного управління повітряним транспортом зокрема» [1, с.117].

У 2019 році Кабінетом Міністрів України було затверджено Авіаційну транспортну стратегію України на період до 2030 року, де визначено значення та тенденції розвитку саме авіаційного транспорту. Метою цієї Стратегії є забезпечення розвитку авіаційного транспорту як складової частини єдиної транспортної системи України, його подальшої інтеграції до світової авіатранспортної мережі, створення сучасної авіаційної інфраструктури, реалізація авіаційного транзитного потенціалу України.

Резюмуючи, можна виділити такі види механізму правового регулювання в сфері авіаційного транспорту, як:

- міжнародно-правовий механізм державного регулювання авіаційної галузі, який натепер є одним із ключових в упорядкуванні відносин в зазначеній сфері, оскільки саме за його допомогою урегульовано значне коло питань, пов'язаних із переміщенням осіб та товарів між різними державами;

- конституційно-правовий механізм державного регулювання авіаційної галузі містить посилання, які визначають базові засади нормативного регулювання сфери авіаційного транспорту;

- фінансово-правовий механізм державного регулювання авіаційної галузі також становить значну частину фінансових відносин у цій сфері, закріплений у фінансово-правових нормах та визначає питання, пов'язані із фінансово-господарською діяльністю, фінансовими витратами на забезпечення авіаційної безпеки; фінансового авіалізингу, фінансового забезпечення розвитку авіаційної медицини тощо;

- кримінально-правовий механізм державного регулювання авіаційної галузі визначає коло кримінально-правових засобів, які застосовуються спеціально визначеними суб'єктами за завдання шкоди суспільним відносинам, які перебувають під охороною держави;

- адміністративно-правовий механізм державного регулювання авіаційної галузі охоплює найбільшу частину правовідносин у цій сфері, оскільки саме за його допомогою здійснюється упорядкування відносин та підтримання балансу публічних та приватних інтересів у сфері авіації за допомогою адміністративно-правових засобів [2, с. 177].

Висновок: Підсумовуючи можна зазначити, що діяльність авіаційного транспорту торкається багатьох сфер, тому і нормативно-правове регулювання є великим за своїм змістом та обсягами. Це все пов'язано з тим, що діяльність авіаційного транспорту пов'язана не лише з безпосередньою експлуатацією повітряних суден, а й з засобами, які дають можливість користуватися літальними апаратами, починаючи від аеродромів, закінчуючи сертифікацією та реєстрацією суден. Приведення нормативно-правових актів у сфері авіаційного транспорту у відповідність з нормами законодавства ЄС та міжнародними стандартами у сфері авіації сприятиме забезпеченню розвитку авіаційного транспорту, забезпеченню підвищення рівня його безпеки та його подальшій інтеграції до світової авіатранспортної мережі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Демченко Д.О. Державна політика в сфері повітряного транспорту в Україні: особливості та основні напрями розвитку. Економіка та держава. 2012. №9. С.115-118.
2. Каверіна В.В. Особливості нормативно – правового регулювання діяльності авіаційного транспорту / В.В. Каверіна // АЕРО – 2020. Повітряне і космічне право: [Матеріали всеукраїнської конференції молодих учених і студентів. - Київ, Національний авіаційний університет, 20 листопада 2020 р.] Том 2. Тернопіль: Вектор. 266 с. С. 177-179.
3. Островська І. В., Радченко О. А., Моїсеєва Н. В. Проблеми та напрями розвитку ринку авіаційних перевезень України. Економіка та управлінням національним господарством. 2018. № 4. С. 21-26.
4. Повітряний кодекс України від 19.05.2011 р. №3393-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. №48-49. ст.536.
5. Радчук О. П. Міжнародно-правове регулювання авіаційних перевезень. Форум права. 2015. № 2. С. 144-151.

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ КВАЛИФИКАЦИИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ ПРОТИВ ПОЛОВОЙ НЕПРИКОСНОВЕННОСТИ И ПОЛОВОЙ СВОБОДЫ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Почтар Мария Сергеевна

Студент

Гродненский государственный
университет им. Янки Купалы

г. Гродно, Беларусь

Введение./Introduction. Статья 25 Конституции Республики Беларусь закрепляет, что «Государство обеспечивает свободу, неприкосновенность и достоинство личности», в том числе и на такие элементы свободы и неприкосновенности, которые затрагивают половую сферу человека. Границы половых преступлений четко очерчены рамками самостоятельной главы 20 Уголовного кодекса Республики Беларусь 1999 г. (далее – УК), включающей ст. 166 – 171'.

Данные судебной статистики свидетельствуют о том, что судимость за преступления против половой неприкосновенности или половой свободы в республике в последние годы нестабильная. Краткие статистические данные о деятельности судов общей юрисдикции по осуществлению правосудия за 2020 год показали, что за преступления против половой неприкосновенности или половой свободы было осуждено 325 человек, из которых за изнасилование – 48, за насильственные действия сексуального характера – 79.

Цель работы./Aim. Целью исследования является анализ норм права и научной литературы, связанной с особенностями квалификации преступлений против половой свободы или половой неприкосновенности человека. Следует сформулировать научно обоснованные рекомендации по решению этих проблем, которые могут быть востребованы в правоприменительной практике.

Материалы и методы./Materials and methods. Нормативную основу статьи составили Конституция Республики Беларусь, Уголовный кодекс

Республики Беларусь, Постановление Пленума Верховного Суда Республики Беларусь от 27 сентября 2012 г. № 7. В качестве научно-теоретической основы рассмотрены научные труды белорусских и российских ученых: Хомича В.М., Круглова В. А., Ключко Р. Н., Бабий Н.А. и др.

При проводимом исследовании были использованы такие методы, как: анализ и синтез; индукция и дедукция; формально-юридический метод; сравнительно-правовой метод.

Результаты и обсуждение./Results and discussion. В уголовно-правовой доктрине до сегодняшнего дня вопрос квалификации деяний соучастников в преступлениях со специальным субъектом продолжает оставаться актуальным. В судебной практике и литературе не могут прийти к единому подходу для решения указанной проблемы. Поэтому в науке можно встретить два подхода.

Согласно первому подходу, только лицо, обладающее признаком специального субъекта, может признаваться исполнителем (соисполнителем) преступления, а деяния лиц, не обладающих признаками специального субъекта, независимо от их характера, следует квалифицировать как организацию, подстрекательство или пособничество преступлению.

По мнению Н. А. Бабия, «если круг субъектов нарушаемого общественного отношения ограничен специальным признаком, то соисполнителями преступления со специальным субъектом могут быть только субъекты, которые в качестве субъектов нарушаемого общественного отношения обладают и указанным специальным признаком», то есть только специальные субъекты могут быть соисполнителями преступления со специальным субъектом. «Соисполнителями двухобъектного преступления со специальным субъектом следует считать только тех субъектов, которые являются субъектами основного объекта уголовно правовой охраны». Указанные субъекты для признания их соисполнителями должны совершить действия, образующие нарушение основного объекта двух объектного преступления со специальным субъектом. Если в таком преступлении какой-либо из субъектов совершает только действие по причинению вреда

дополнительному объекту, то он не является в данном преступлении специальным субъектом и не признается соисполнителем, к нему применяются положения об общем субъекте.

Данный подход к уголовно-правовой оценке преступлений со специальным субъектом, совершенных в соучастии, отражен в Постановлении Пленума Верховного Суда Республики Беларусь от 27 сентября 2012 г. № 7, в соответствии с которым действия лица женского пола, оказавшего содействие в изнасиловании, выразившееся в применении или угрозе применения насилия, следует квалифицировать по ч.6 ст. 16 и соответствующей части ст. 166 УК (п. 10). Именно правила квалификации преступлений, совершенных в соучастии, положены в основу рекомендаций Верховного Суда.

При изучении дел установлено, что суды не всегда правильно квалифицируют действия нескольких виновных, когда один из них лично не совершал насильственного полового акта. К примеру, Д. и Т. обвинялись в совершении преступления по ч. 2 ст. 166 УК. А. после совместного распития с Д. и потерпевшей спиртных напитков на берегу реки с целью изнасилования угрожал потерпевшей убийством путем утопления. Затем Т. затащил ее в кусты, душил руками за горло. После этого Д., удерживая потерпевшую на земле, совершил с ней насильственное половое сношение. Сторона обвинения квалифицировала преступные действия обоих обвиняемых по ч. 2 ст. 166 УК как половое сношение вопреки воле потерпевшей с применением насилия и угрозой его применения к женщине, совершенное группой лиц.

В тоже время Суд Ленинского района признал Т. виновным в угрозе убийством, если имелись реальные основания опасаться ее осуществления; Д. – в половом сношении вопреки воле потерпевшей с применением насилия к женщине (изнасиловании). Таким образом, суд сделал вывод, что половое сношение с потерпевшей в насильственной форме совершал только Д. В результате суд переквалифицировал противоправные действия: Т. – на ст. 186 УК, а Д. – на ч. 1 ст. 166 УК.

Но данные выводы являются ошибочными, так как Т., не совершая лично насильственного полового сношения с потерпевшей, но применяя насилие и угрозу его применения к ней, выполнил часть объективной стороны преступления, предусмотренного ст. 166 УК, что в дальнейшем содействовало и способствовало совершению изнасилования потерпевшей Д. и поэтому их действия следует квалифицировать как соисполнительство в групповом изнасиловании.

Однако не во всех случаях за основу решения вопроса о квалификации действий обвиняемых предлагается брать нормы о соучастии в преступлении – в частности, при правовой оценке действий лица, совершившего изнасилование или насильственные действия сексуального характера совместно с лицом, которое не могло быть привлечено к уголовной ответственности ввиду невменяемости либо в силу требований ст.27 УК или по другим предусмотренным законом основаниям.

Как свидетельствует судебная коллегия по уголовным делам Верховного Суда, содеянное обвиняемым при таких обстоятельствах следует квалифицировать по ч. 2 ст. 166, 167 УК, поскольку «общественная опасность изнасилования при участии нескольких лиц, когда нести реальную ответственность может лишь один субъект, возрастает за счет способа выражения посягательства, а по своим внешним объективным характеристикам этот способ является групповым». Как закрепляет Верховный Суд, в процессе реализации насильственного посягательства участвуют несколько физических лиц. Следовательно, групповой способ исполнения отражает здесь объективную характеристику совершения изнасилования несколькими физическими лицами, когда только один из них обладает признаками субъекта преступления. В основу решения данного вопроса квалификации действий обвиняемых должны рассматриваться не нормы соучастия в преступлении, а объективные признаки исполнения преступления несколькими физическими лицами.

Таким образом, в судебной практике отражены два подхода к пониманию признаков института соучастия в преступлении: в первом случае следует квалифицировать содеянное с учетом правил квалификации преступлений со специальным субъектом, совершенных в соучастии, а в другом – брать за основу лишь объективные признаки совершения преступления и признавать его совершенным в такой форме соучастия, как группа лиц.

Но есть и те, кто выступает против такого подхода. Критикуя указанную позицию, В. А. Круглов отмечает: «Стремления к усилению ответственности субъекта, использующего при совершении преступления поведение не субъекта, привело к тому, что судебная практика породила соучастие (соисполнительство) с невменяемых, которое может быть названо «невменяемым соучастием». Некоторая одиозность невменяемого соучастия побудила ряд ученых предложить другой способ достичь цели усиления уголовной ответственности – перевести группу лиц из института соучастия в характеристику объективной стороны состава преступления. Группа в системе признаков объективной стороны состава преступления призвана играть роль группового способа совершения преступления либо обстановки совершения преступления, а для способа и обстановки не требуются достижение возраста и вменяемости. Тем самым в научный оборот введен еще один вид совершения преступления несколькими лицами – групповое несоучастие. И хотя перевод субъективных признаков в объективные несколько маскирует невменяемое соучастие в группе лиц, суть от этого нисколько не меняется. Категорическое неприятие подобных научных рекомендаций объясняется тем, что нельзя переводить человека в разряд объективных признаков состава преступления, нельзя превращать человека в средство или орудие совершения преступления, какие бы цели при этом ни преследовались.

Основу проблемы оценки совершения преступления с участием не субъектов составляет противоречие, заключающееся в отсутствии специальных законоположений. И теория, и практика в этой ситуации озабочены не столько поиском научно обоснованного решения противоречия, сколько поиском

«научно-практического» обоснования применения аналогии уголовного закона, что само по себе вызывает сожаление.

С отсутствием признака группового совершения изнасилования, когда другие участники преступления (кроме одного) вследствие невменяемости или недостижения возраста являются ненадлежащими субъектами преступления, согласен В. М. Хомич, справедливо отмечая, что, если участник изнасилования, подлежащий уголовной ответственности, не признавал наличие указанных обстоятельств в отношении других участников преступления, его действия должны квалифицироваться как покушение на групповое изнасилование.

Сторонники второго подхода, как отмечает Р. Н. Ключко, предлагают учитывать не только обстоятельство, характеризующее исполнителя как специального субъекта, но и особенности объективной стороны состава совершаемого преступления в совокупности. Указывая на сложную структуру нормы об изнасиловании, включающую три разновидности совершения изнасилования (изнасилование с использованием беспомощного состояния потерпевшей; изнасилование с применением угроз насилия; изнасилование с применением насилия) в двух последних случаях предполагается возможность частичного выполнения женщиной объективной стороны изнасилования, что делает ее субъектом данного преступления, который уже является не специальным, а общим. То есть, если часть из совокупных действий, образующих объективную сторону преступлений, может фактически совершить любой субъект, то, действуя в группе по предварительному сговору со специальным субъектом, он становится соисполнителем преступления.

Выводы./Conclusions. В уголовно-правовой науке до сегодняшнего дня вопрос квалификации деяний соучастников в преступлениях со специальным субъектом продолжает оставаться спорным и актуальным. Поэтому на единообразное понимание терминов, использованных в рамках главы 20 УК следовало бы обратить внимание Пленума Верховного Суда Республики Беларусь и рекомендовать ему на уровне своего постановления предложить их толкование.

Следует также отметить, что существует тонкая грань между преступными и не преступными деяниями, связанными с совершением действий сексуального характера, между насильственными и ненасильственными половыми преступлениями, половыми и иными группами преступлений, а также поиск ответов на непростую проблему адекватной правовой оценки этих преступлений (в том числе совершенных в соучастии) актуализируют необходимость дальнейшего теоретического анализа признаков указанной группы преступлений, разработки четких, единообразных научно обоснованных подходов к их правовой оценке и минимизации пробелов уголовного закона.

Данная статья не исчерпывает всех проблемных аспектов преступлений против половой неприкосновенности и половой свободы. Обозначенная глубина и масштаб проблемы лишь подчеркивают значимость ее дальнейшего и научного осмысления и комплексного разрешения с методологических позиций.

АНАТОМІЧНІ МАТЕРІАЛИ ЛЮДСЬКОГО ОРГАНІЗМУ ЯК РІЧ У СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

Прокопенко Нікіта Олексійович

Студент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Вступ. Сьогодні з розвитком медицини та сучасних технологій трансплантування постає проблема правового врегулювання окремих аспектів новітніх відносин, що виникли у суспільстві. Загальні тенденції в практиці не дають чіткого вирішення проблематики співвідношень таких важливих категорій як річ та об'єкт донорства. У зв'язку з цим надзвичайно актуальною є проблема правого статусу об'єкту донорства в системі цивільно-правових відносин. Основна дискусія серед науковців постала під час розв'язання питання про належність чи неналежність анатомічних матеріалів людини до об'єктів цивільних прав. Ситуацію загострює й те, що сучасне українське законодавство не надає чіткої однозначної відповіді на поставлені питання. З огляду на це вбачається об'єктивна необхідність у дослідженні органів і тканин людини як об'єктів цивільних прав.

Ціль роботи. Дослідити юридичну природу об'єктів донорства, дати відповідь на питання співвідношення об'єктів донорства та речі як об'єкту цивільно-правових відносин, проаналізувавши практику європейських правозастосовчих орієнтирів дати відповідь на поставлені вище питання, сформулювати однозначну обгрунтовану позицію встановлених співвідношень, проаналізувавши логіку відчиняних науковців.

Матеріали та методи. Методологічну основу наукового дослідження складають загальнотеоретичні та спеціально-наукові методи пізнання, такі як: порівняльно-правовий метод, системний метод, методи індукції та дедукції, аналізу і синтезу, методу аналогії тощо.

Результати дослідження та обговорення. Оскільки донорство є видом цивільних правовідносин, а кров та інші анатомічні матеріали є об'єктами донорства, то можна логічно припустити, що кров та інші анатомічні матеріали є об'єктами цивільних правовідносин.

Однак постає питання чи є кров та інші анатомічні матеріали речами в розумінні статті 177 Цивільного кодексу України.

Серед вітчизняних науковців склався відносний консенсус того, що є річчю у цивільному праві. Речі, як і інші об'єкти цивільних прав, можуть вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої на підставі різних цивільно-правових угод та інших юридичних фактів у порядку універсального правонаступництва (спадкування, реорганізація юридичної особи) або іншим способом. Речі можуть бути обмеженими в обороті, вилученими з обороту та не обмеженими в обороті. Останні можуть бути об'єктом будь-яких абсолютних і відносних цивільних правовідносин і належати будь-яким суб'єктам цивільного права. Окремі різновиди речей з точки зору національної та громадської безпеки, охорони економічних інтересів держави, забезпечення здоров'я населення тощо обмежені в обороті (зброя, сильнодіючі отрути і т. д.). Вилученими із цивільного обороту вважаються ті речі, які згідно з чинним законодавством не можуть бути предметом цивільно-правових угод.

У зв'язку з цим постає питання чи є органи, кров та інші об'єкти донорства речами та чи має правове значення момент відділення об'єкту донорства від людського організму.

Розглянемо основні аргументи проти позиції, що об'єкт донорства має цивільно-правовий статус речі. Так, З. Л. Волож вказує на те, що хоча й органи та тканини відокремлюються від тіла людини, але вони залишаються частиною організму, а не матеріального світу, оскільки утворюються внаслідок природного біологічного процесу [1, с. 214–218]. Г. Н. Красновський, який зазначив, що органи та тканини людини не можуть продаватися та купуватися через те, що вони, попри всю їх очевидну корисність, не є ні товаром, ні майном. А якщо ні, то можна було б дійти абсурдного висновку щодо того, що

людина визнається одночасно й об'єктом, і суб'єктом правовідносин [2, с. 74–75]. До цієї точки зору приєднується і М. І. Ковальов [3, с. 20]. Щодо тіла людини О. Г. Пелагеша та С. Г. Стеценко, долучаючись до думки М. І. Мотузова, вказують на те, що особа може бути лише суб'єктом, але не об'єктом права. Тому труп людини не може бути визнаний об'єктом цивільних прав. [4, с. 20]

Інші ж автори із зауваженням визнають наявність в органі людського організму, цивільно-правового статусу речі, зазначаючи, що такий статус з'являється лише з моменту відділення такого біологічного матеріалу від людини. І. Р. Пташник зазначає, що донорські органи, що вилучаються з тіла особи, є специфічними речами. З моменту їх відділення від організму вони будуть визначатись речами, обмеженими в цивільному обороті. Однак вони не можуть мати майнової цінності, бути товаром [5, с. 69]. М. Н. Малєїна, О. Г. Пелагеша, С. Г. Стеценко також стверджують, що донорським органам, відокремленим від організму людини, слід надати правового статусу речей з обмеженим оборотом.

Варто також зазначити, на відміну від українського законодавства, § 493 ЦК Чеської Республіки прямо вказує на те, що людське тіло і його частини, навіть відокремлені від тіла, не є річчю. Таким чином, на тіло людини, органи, тканини не виникає право власності, а відтак, вони не можуть бути об'єктами правовідносин донорства та трансплантації [6, с. 45].

Схожої позиції Л. Б. Ляуш: «органи та тканини, перетворюючись у «біологічні матеріали» і будучи засобом трансплантації, вони не повинні стати засобом комерціалізації з причини їх належності до людського організму. Оскільки органи та тканини людини є частини людського організму, вони не відповідають поняттю речі» [7].

Варто погодитись із тими доктринальними позиціями, які вказують на те, що анатомічний матеріал після його відділення набуває більшості ознак речі у цивільно-правових відносинах.

Основними аргументами на користь того, що об'єкт донорства після його відділення від людського організму набуває всіх основних ознак речі є те, що річ як об'єкт цивільних правовідносин – це предметом матеріального світу у своєму природному стані або ж такому, що створений в результаті людської діяльності, який задовольняє певні потреби суб'єктів цивільних правовідносин і щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки. Так, між анатомічними матеріалами та суб'єктом донорства після їх відділення від організму виникають політико-правові зв'язки панування над об'єктом донорства. Користуючись корисними властивостями об'єктів донорства суб'єкти права здійснюють фактичне правокористування анатомічних матеріалів, вилучаючи з них корисні властивості. Суб'єкт донорства самостійно вирішує юридичну та фактичну долю анатомічного матеріалу, здійснюючи розпорядження над такими об'єктами цивільного права. Такі об'єкти є елементами матеріального світу, щодо яких виникають цивільні правовідносини. Після відділення – об'єкт донорства набуває об'єктивного вираження та можливості переходу об'єкта до третьої особи, чим не завдає шкоди іншим немайновим благам, таким чином, зазначені об'єкти є об'єктами майнових прав. Об'єкт донорства має і матеріальний і майновий характер.

Хоча нещодавно Федеральний суд Німеччини виробив цікаву позицію, щодо особливостей правового статусу анатомічного матеріалу. Основна позиція стосувалась еякуляту, як особливого анатомічного матеріалу, який навіть після відділення був об'єктом особистих немайнових прав. Заявний після того, як було викрадено його еякулят, подав до суду позов про відшкодування шкоди, заподіяної ушкодженням здоров'я. Федеральний суд дійшов висновку, що особливість такого об'єкту донорства полягає в тому, він призначений для реалізації своєї корисної цілі за межами організму. Тому, відділення такого анатомічного матеріалу від тіла автоматично не змінює та не позбавляє зв'язку із суб'єктом. Тому взаємодія щодо такого анатомічного матеріалу прирівнюється до взаємодії щодо органу, який не відділений від організму і в сукупності з іншими такими органами є суб'єктом цивільного права, а не

об'єктом. На таких підставах суд задовольнив позовну заяву позивача про відшкодування шкоди заподіяної ушкодженням здоров'я, адже викрадення такого анатомічного матеріалу негативно впливає на самовизначення та самореалізацію суб'єкта. [8, с. 27] Тобто було визнано, що викрадення еякуляту — це посягання на особисте немайнове право.

Здійснюючи аналіз правового режиму об'єкту донорства з позицій цивільного права необхідно розмежувати ключові відмінності в цивільно-правовому статусі анатомічного матеріалу до його відділення від організму та після. Цілком послідовним є те, що законодавець тим анатомічним матеріалам, що вже відділені від людського тіла надає відмінного правового статусу ніж тим, що ні. По-перше, ті частини, що вже відділені від людського організму — є самостійними об'єктами матеріального світу, який вже жодним чином не впливає на організм донора. В той час, як та анатомічна частина, яка все ще є частиною людського організму, не може набувати самостійного правового значення, адже слугує необхідним елементом забезпечення життєдіяльності людського організму. Щодо таких частин не можуть виникати будь-які самостійні правовідносини, адже до моменту їх відділення повинні розглядатись як частина суб'єкта правовідносин.

Вважаємо, ту тезу науковців, які вважають, що до відділення від організму потенційний донор може здійснювати право на донорство та розпоряджатися своїми анатомічними частинами, які і є об'єктом права на донорство з особливим правовим режимом, сприймати критично, адже право на розпорядження своїм анатомічним матеріалом у донора виникає лише з моменту його відділення, а сам дозвіл на таке відділення не можна вважати розпорядженням таким біологічним елементом, адже в іншому випадку неможливо визначити на які об'єкти донорства у людини виникає право розпорядження, а на які ні. Людський організм функціонує як єдиний механізм, вилучення різних частин можуть тягнути різні наслідки.

Важливо зазначити, що сама по собі можливість людини розпорядитися тим чи іншим анатомічним матеріалом, ще до його відділення від організму для

передачі після її смерті органів та інших анатомічних матеріалів її тіла науковим, медичним або навчальним закладам або надавати згоду чи забороняти донорство її органів (інших анатомічних матеріалів) на випадок смерті не можна вважати проявом реалізації права розпорядження особою своїми анатомічними матеріалами, адже лише після смерті людини тіло отримує свій правовий статус речі, де воно вже не є її частиною суб'єкта права і стає предметом матеріального світу, щодо якого і виникають правовідносини. Якщо вважати, що суб'єкт має право власності на свій анатомічний матеріал ще до його відділення від організму, тоді виникає суперечність за якою суб'єкт одночасно є і об'єктом цивільних правовідносин.

Висновки. Отже, не зважаючи на неоднозначність правового статусу анатомічних матеріалів людини, важливо зазначити, що об'єкти донорства є об'єктами цивільного права, які можна визначати як особливий вид речей. Статус речі анатомічний матеріал отримує лише після відділення від людського організму. Також необхідно зазначити, що об'єктами цивільних прав такі анатомічні матеріали можуть уважатися виключно після відділення їх від людського організму. Питання про визначення статусу таких речей в системі об'єктів цивільно-правових відносин потребує подальшого вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волож З. Л. Право на кров / З. Л. Во- лож // Вестник советской юстиции. – 1928. – No 7. – С. 214–218.
2. Красновский Г. Н. Биоэтические и уголовно-правовые проблемы в законе Российской Федерации о трансплантации органов и (или) тканей человека / Г. Н. Красновский // Государство и право. – 1993. – No 12. – С. 74–75.
3. Ковалёв М. И. Юридические проблемы современной генетики / М. И. Ковалёв // Государство и право. – 1995. – No 6. – С. 15–21.

4. Стеценко С. Г. Медичне право України (правові засади трансплантації органів і тканин людини): монографія / С. Г. Стеценко, О. Г. Пела-геша. – Київ: Атіка, 2013. – 144 с.
5. Пташник І. Р. Цивільно-правове регулювання трансплантації в Україні : дис. ... канд. юрид. наук / І. Р. Пташник. – Київ, 2016. – 211 с
6. Гринюк О. В. Принцип заборони комерціалізації у сфері трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів. Право і суспільство. 2016. № 2. С. 42–48.
7. Ляуш Л. Б. Этические проблемы трансплантации органов и тканей человека. Этические проблемы ксенотрансплантации. Избранные лекции кафедры биоэтики РНИМУ им. Н. И. Пирогова. URL: <http://rsmu.ru/335.html> (дата звернення: 25.07.2016).
8. Ownership of the Human Body: Philosophical Considerations on the Use of the Human Body and its Parts in Healthcare / H.A. Ten Have, J.W. Welie / 1998 / London.

ФОРМИ ТА МЕТОДИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ. ПОЛІЦЕЙСЬКІ ЗАХОДИ

Рашевський Євген Юрійович,

курсант 3 курсу навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції

Миронюк Роман Вікторович,

науковий керівник, доктор юридичних наук, професор
професор кафедри адміністративного права та

адміністративної діяльності

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Вступ. Загалом, адміністративна діяльність полягає у виконанні обов'язків Національної поліції, які стосуються охорони громадського порядку, підтримання публічної безпеки, боротьби зі злочинністю. Авжеж для виконання цих завдань та обов'язків слугують поліцейські заходи. Тому акцентована увага на тому, що важлива роль здійснення завдань, які передбачені статутним законом, належить саме адміністративній діяльності правоохоронних органів.

Ціль роботи полягає у висвітленні актуальності теми, яка вказує на те, що адміністративна діяльність, а отже і поліцейські заходи, впливають на спільний стан громадського спокою. Завдяки цьому відбувається забезпечення режиму законності, здійснюється протидія неналежним вчинкам осіб відповідно до наявних стандартів.

Матеріали і методи. Застосовано діалектичний метод, який вивчає правові явища та процеси, а також виявляє усталені закономірності, звернено увагу і на спеціально-юридичний метод, що характеризує явища державно-правової дійсності застосовуючи юридичну термінологію.

Результати і обговорення. Реалізація адміністративної діяльності поліції здійснюється в конкретних діях суб'єктів. Ці дії виявляються у її певних формах. Форми адміністративної діяльності поліції – це однорідні за характером та правовою природою статуси дій адміністративного характеру, у

ході яких реалізується компетенція правоохоронних органів у сфері підтримання публічної безпеки та порядку, а також боротьби зі злочинністю. Виділяють дві групи форм: правові та неправові. До правових форм належать: видання актів, укладення адміністративних договорів, вчинення значущих юридичних дій. Що стосується неправових форм, то до них відноситься проведення організаційних заходів та здійснення матеріально-технічних операцій [1, с. 12-14].

Та поліція має право застосовувати тільки ті форми адміністративної діяльності, які закріплюються в законодавстві, що визначає правовий статус Національної поліції: закони, статuti та положення, накази, інші акти адміністративної діяльності.

Поняття методів адміністративної діяльності визначає способи та засоби цілеспрямованого впливу в інтересах підтримання публічної безпеки і порядку, впливу на свідому поведінку громадян, діяльність установ, підприємств та організацій. Переконавання та примус – це основні методи адміністративної діяльності. Але застосування цих методів залежить від об'єкта впливу (виконання ним адміністративно-правових норм) та оцінки ситуації, що склалася (виявлення правопорушення чи профілактична робота) [1, с. 14].

Також важливо зазначити, що поділяється на два види:

1. Внутрішня адміністративна діяльність (спрямована на чітке функціонування підрозділів та служб, організовану роботу працівників, контроль над виконанням завдань поліцейськими);

2. Зовнішня адміністративна діяльність (створена для забезпечення публічної безпеки та порядку, охорону прав і свобод людини, протидії злочинності, надання допомоги особам, які її потребують) [2, с. 9].

Звертаючись до ст. 29 ЗУ «Про Національну поліцію», поліцейський захід розуміється, як дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права та свободи людини, застосовується працівниками правоохоронних органів відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень [3, с. 18]. Поліцейський захід повинен бути

законним, пропорційним та ефективним. До превентивних поліцейських заходів належать:

1. Перевірка документів;
2. Опитування особи;
3. Поверхнева перевірка;
4. Зупинення транспортного засобу;
5. Вимога залишити місце та обмеження доступу до визначеної території;
6. Обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю;
7. Проникнення до житла;
8. Перевірка дотримання вимог дозвільної системи ОВС;
9. Застосування технічних приладів;
10. Перевірка дотримання обмежень, що встановлюються законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та ін. категорій;
11. Поліцейське піклування [3, с. 19].

Поліцейські заходи примусу поділяються на:

1. Фізичний вплив;
2. Застосування спеціальних засобів;
3. Застосування вогнепальної зброї [3, с. 26].

Поліцейські заходи служать виключно для підтримання публічної безпеки, громадського порядку, забезпеченню законності та протидії вчиненню нових правопорушень.

Висновок. Адміністративна діяльність поліції є складовою управління галузі внутрішніх справ. Її завдання виникають у необхідності забезпечення прав та законних інтересів громадян. Форми та методи адміністративної діяльності слугують для виконання її цілей та завдань, контролюють стан суспільної безпеки. Поліцейські заходи застосовуються виключно у законних інтересах для підтримання громадського порядку. Виходячи з вищевикладеного

можна зазначити, що утвердження та забезпечення прав і свобод громадян є головним обов'язком не тільки працівників Національної поліції, а і держави.

Література:

1. Адміністративна діяльність Національної поліції: навчальний посібник для підготовки до іспиту. Калюк О.М., Константинов С.Ф., Куліков В.А. та ін. . За ред. Кулікова В.А. – К.: «Освіта України», 2016. 230 с.

2. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях: Навчальний посібник. Константинов С.Ф., Олефір В.І., Братель С.Г. та ін. – К.: Видавництво «Центр учбової літератури», 2016. 196 с.

3. Закон України «Про Національну поліцію», Положення про патрульну службу МВС, Положення про Національну поліцію: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 квіт. 2019р.: (офіц. текст). – К.: Паливода А. В. 2019. 104 с.

ПРАВИЛА ВИЗНАЧЕННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Резворович Кристина Русланівна

науковий керівник, кандидат юридичних наук,
завідувач кафедри цивільного права та
процесу факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Кайко Вероніка Миколаївна

курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У нотаріальному процесі необхідно виділити та стандартизувати три види нотаріальної юрисдикції: матеріальну, територіальну та функціональну. Предметна нотаріальна юрисдикція може визначатися обсягом наданих (делегованих державою) повноважень окремим нотаріальним органам щодо вчинення визначених нотаріальним законодавством видів нотаріальних дій.

Така точка зору вже була обґрунтована в спеціальній літературі. Так, Л.К. Радзієвська та С. Г. Пасічник вважає, що предметною компетенцією є розмежування між нотаріальними органами кола нотаріальних дій з урахуванням виду цих дій [1, с. 69]. С.Я. Фурса визначає зміст суб'єктної компетенції через розмежування нотаріальних дій між державними та приватними нотаріусами з урахуванням виду цих дій [2, с. 211]. При такому підході ігноруються органи та посадові особи, яким надано право вчиняти нотаріальні дії, невизначеним є критерій поділу за видами дій. До системи нотаріальних органів не входять посадові особи органів місцевого самоврядування, посадові особи консульських установ та дипломатичних установ, уповноважених на вчинення нотаріальних дій [3, с. 120; 4, с. 6]. Така точка зору обґрунтована тим, що особи, зазначені у ст. 40 Закону України «Про нотаріат» (далі – Закон), а також уповноважені на вчинення нотаріальних дій

органів місцевого самоврядування, посадові особи консульських установ та дипломатичних установ не є нотаріальними органами в силу своєї компетенції.

Слід погодитися з Баранковою В.В., що такі висновки суперечать змісту ч. 1 ст. 1 Закону, яка визначає нотаріат в Україні як систему органів і посадових осіб, які зобов'язані посвідчувати права і факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені цим Законом, з метою надання їм юридичної достовірності. Таким чином, на основі законодавчого визначення нотаріату автор приходиться до висновку, що до нотаріальних органів (як суб'єктів нотаріального процесу) належать усі органи та посадові особи, уповноважені вчиняти нотаріальні дії. З наведених причин не можна погодитися з твердженням, що нотаріальні органи не є безпосередніми суб'єктами нотаріальних процесуальних відносин, оскільки нотаріальні дії мають право вчиняти лише нотаріус або особа, уповноважена на вчинення нотаріальної дії, наприклад особи, залучені до в ст. 40 Закону [5, с. 35]. Суб'єкти, перелічені у ст. 40 Закону, ч. 3 ст. 245, ст. 1252 ЦК України, дійсно не належать до нотаріальних органів, оскільки вони не наділені правом вчиняти нотаріальні дії, а правом посвідчувати довіреності та заповіти, які прирівнюються до нотаріальних.

Територіальна нотаріальна юрисдикція — це обсяг повноважень, наданих нотаріусам та іншим нотаріальним органам щодо вчинення нотаріальних дій у межах певної території (нотаріального округу), за правилами визначення місця вчинення нотаріальної дії.

Відповідно до ст. 131 Закону здійснення нотаріальної діяльності певним державним або приватним нотаріусом відбувається в межах відповідного територіального округу. Розміщення нотаріальних округів ґрунтується на встановленому адміністративно-територіальному устрої України, але з певними особливостями, які притаманні нотаріальній діяльності. Тобто нотаріуси вчиняють нотаріальні дії у міських нотаріальних округах та районних районах відповідних областей, у містах із особливим статусом діють Київський міський та Севастопольський міські нотаріальні округи. Таким чином, державні та

приватні нотаріуси мають нотаріальні повноваження в межах певного міста або в межах району певної області, що відповідно становить їх нотаріальний округ.

Виняткові випадки наділення нотаріусів повноваженнями на вчинення нотаріальних дій за межами свого нотаріального округу, закріплені чинним нотаріальним законодавством, зумовлюють необхідність виділення іншого виду нотаріальної юрисдикції. Функціональна нотаріальна юрисдикція — це сукупність повноважень нотаріусів щодо вчинення за межами свого нотаріального округу таких нотаріальних дій, які за правилами територіальної нотаріальної юрисдикції мав вчинити інший нотаріус, з метою забезпечення здійснення функцій нотаріальної діяльності.

У виняткових випадках закон дозволяє нотаріусам здійснювати свої повноваження за межами свого нотаріального округу, якщо інший нотаріус, уповноважений на це законом, не може цього зробити з об'єктивних чи суб'єктивних причин (відпустки, хвороба, зупинення приватної нотаріальної діяльності тощо).

Також у межах функціональної нотаріальної юрисдикції реалізуються правила заміни приватного нотаріуса (ст. 29 Закону). Заміна приватного нотаріуса може відбуватися за бажанням самого нотаріуса або в обов'язковому порядку. Заміна – це тимчасове виконання обов'язків певного нотаріуса іншим нотаріусом.

Частина 2 ст. 291 Закону приватний нотаріус має право призупинити нотаріальну діяльність за власним бажанням на строк не більше двох місяців протягом календарного року, або на більший строк за наявності поважних причин (вагітність, догляд за дитиною, хвороба тощо). Це положення визначає порядок добровільного припинення нотаріальної діяльності за бажанням нотаріуса. У ч. 1 ст. 291 Закону встановлено випадки зупинення нотаріальної діяльності, що застосовується до приватного нотаріуса як захід дисциплінарної відповідальності. Призупинення нотаріальної діяльності, незалежно від причини її застосування, завжди є тимчасовим, змістом якого є обмеження права нотаріуса на здійснення нотаріальної діяльності при збереженні

правового статусу останнього. У разі зупинення діяльності нотаріуса заміна може не відбутися (якщо вона триває менше одного місяця або на підставі п.7 ч.1 ст.291 Закону) або навпаки (якщо більше одного місяця).

Про необхідність застосування норм функціональної нотаріальної юрисдикції можна говорити у зв'язку з надзвичайно складною правовою ситуацією, що склалася наразі в Донецькій та Луганській областях. Зокрема, йдеться про неможливість вчинення нотаріальних дій з дотриманням правил територіальної нотаріальної юрисдикції. У зв'язку з цим слід передбачити механізм забезпечення здійснення нотаріальних функцій в інтересах громадян України, які проживають в зоні проведення антитерористичних операцій. Таким чином, виникла нагальна потреба у врегулюванні нових положень функціональної нотаріальної юрисдикції. Закон потребує доповнення нормами, які б визначали процесуальні правила нотаріальної функціональної підсудності у разі надзвичайного чи воєнного стану, режиму проведення антитерористичної операції, а саме надання нотаріусам повноважень вчиняти нотаріальні дії на вимогу зацікавлених осіб.

Крім того, окремим випадком застосування правил функціональної нотаріальної юрисдикції може бути уніфікація нотаріусів з повноваженнями видавати свідоцтво про спадщину за межами свого нотаріального округу з періодичним обов'язковим виїздом до сільської місцевості, де немає нотаріусів. Ці правила мають бути належним чином закріплені у законодавстві з метою забезпечення системи правових гарантій для осіб, які проживають на таких територіях, їх доступу до нотаріальної форми захисту безспірних прав та здійснення функцій нотаріуса.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Радзівєвська Л.К. Нотаріат в Україні : навч. посіб. / Л.К. Радзівєвська, С.Г. Пасічник. – К. : Юрінком Інтер, 2000. – 528 с.
2. Фурса С.Я. Теоретичні основи нотаріального процесу в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / Фурса Світлана Ярославівна ; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К., 2003. – 426 с.

3. Теорія нотаріального процесу: наук.-практ. посіб. / за заг. ред. С.Я. Фурси. – К. : Алерта : Центр учб. л-ри, 2012. – 920 с.

4. Нелін О. Суб'єкти нотаріального процесу в Україні: окремі дискусійні питання / О. Нелін // Юрид. Україна. – 2013. – №2. – С. 4–7.

5. Баранкова В.В. Особливості суб'єктного складу нотаріальних процесуальних правовідносин / В.В. Баранкова // Нотаріат для Вас. – 2013. – №11. – С. 33–40.

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ КІБЕРТЕРОРИЗМУ

Рудницька К. С.,

Тринів С. Л.

Курсанти 4 курсу, ФЕБ-842

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Старший викладач кафедри кримінального права та кримінології

Дніпропетровського державного університету

К. ю. н.

Березняк Василь Сергійович

Вступ. З розвитком високих технологій повсякденне життя здійснює перехід основних видів людської діяльності з фізичного світу у віртуальний. Але окрім позитивних подій, нестачі часу та ресурсів для обміну інформацією, трансформації та прийняття рішень, розширення бізнесу, з'явилися негативні події: злочинність поступово стає віртуальною у мережі Інтернет.

Мета роботи. У нинішніх умовах, коли терористична діяльність поширюється серед екстремістських осіб, груп та організацій, характер їхньої діяльності стає дедалі складнішим, а інтенсивність терористичних актів зростає. Проблема стає більш серйозною та актуальною, враховуючи той факт, що терористична діяльність почала прогресувати у кіберпросторі.

Матеріали і методи. Окремі теоретичні аспекти інформаційного тероризму (кібертероризму) як фактора загрози національній безпеці України, а також з'ясування українського законодавства у напрямі запобігання поширенню інформаційної зброї та кібертероризму в цілому, досліджувалися у працях Арешонкова В.В., Баєва О.О., Батуріна Ю.М., Березовської І.Р., Біленчука П.Д., Бутузова В.М., Гавловського В.Д., Горової С.В., Гуцалюк М.В., Хахановського В.Г., Шульги О.О., Зимовця В.В., Корченка О.Г., Кудінова В.А., Пилипчука В.Г., Дворникова В.С., Козонова Погорецького М.А., Шеломенцева В.П., Мельника С.В., Тихомирова О.О., Дубова Д.В., Ожевана М.А.,

Шеломенцева В.П., Голубєвої В.О., Рижкової Е.В., Гавриша С.Б., Довгань О.Д., Хлань В.Г., Малышенка Д.Г. та інших вчених.

В роботі використовувалися загальнотеоретичні та спеціальні кримінально-праві методи наукового пізнання.

Кримінальний аналіз соціально небезпечного явища, такого як «кібертероризм», ясно показує, що ризики дуже серйозні і що їхнє значення для розвитку та поширення інформаційних та комунікаційних технологій зростає.

На даний момент не існує юридичного визначення кібертероризму. Деякі вчені описують кібертероризм як метод отримання інформації, а шкода, яку він завдає, визначається цінністю цієї інформації. Вони висувають свою думку про те, що сучасне суспільство не може функціонувати без електронних передавачів інформації та цифрових методів зберігання та обробки [1]. В.В. Топчій повністю визначає кібертероризм як умисне підбурювальну атаку на місце розташування даних або передачу інформації чи даних, оброблених по мережі електронним комп'ютером, що загрожує життю та здоров'ю людей або має інші тяжкі наслідки, якщо такі дії здійснюються з метою підризу громадської безпеки, залякування населення та розв'язання військової війни [2]. На нашу думку, це визначення є найбільш вдалим.

Особлива небезпека кібертероризму полягає в тому, що сучасні інформаційно-комунікаційні технології надають потужну та ефективну зброю відносно невеликим терористичним угрупованням, повторюючи форму насильства. Метою кібертероризму є розвиток незаконного втручання в управління комп'ютерами, системами та комп'ютерними мережами, неправомірне використання, зловживання комп'ютерною інформацією, планування атак на джерела даних, створення закладок і відновлення комп'ютерних вірусів, або знищення даних тощо.

Аналіз сучасної кримінальної інформації дозволяє підкреслити, що поширення інформаційного тероризму є значною зовнішньою загрозою для України. Цей вид кібертерористичної діяльності розглядається як нова форма терористичної діяльності в негативному погляді на суспільство, зосереджена на

використанні різноманітних форм і методів для тимчасового чи безповоротного виведення з ладу інформаційної структури суспільства чи його елементів. Це також створює ситуації через незаконне використання інформаційних структур, які мають жахливі наслідки для різних сторін життя особистості, громади та держави [3, с. 13]. Враховуючи високий рівень суспільної загрози від цього виду тероризму, на нашу думку, слід окремий склад злочину.

Однак найбільш небезпечною формою кібертероризму є використання сучасних інформаційних технологій, особливо як зброю для заподіяння шкоди завдяки глобальній мережі Інтернет, громадській енергетиці, транспорту чи урядовим структурам. Ризики для критичної інфраструктури слід розглядати не лише з погляду можливостей та їх характеру, але також для виявлення крихких елементів критичної інфраструктури, на які можуть бути спрямовані ці ризики: зокрема, складні інструменти та ресурси інфраструктури. Системи управління та зв'язку, у тому числі автоматичне управління об'єктами та регулювання об'єктів, системи зв'язку та багато іншого. [4]

Цей тип атаки поєднує в собі ранні стадії – дії, що створюють нові вразливості на сайті, та дії атаки – використання вразливостей. При цьому підготовка до атаки може бути здійснена заздалегідь, можуть бути задіяні співробітники компанії (інсайдери), які є об'єктом атаки, і можуть бути виконані різні дії, що відволікають.[5]

Відповідно, необхідно створити однакові кваліфікаційні вимоги для всіх категорій співробітників, пов'язаних із послугами та доступом до критично важливої інфраструктури, а також періодично видавати сертифікати для відповідності встановленим вимогам для цих категорій співробітників.[6]

Висновки. Аналізуючи стан безпеки даних, бачимо необхідність оптимізації системи регулювання законів про інформаційну безпеку. А також потрібно впровадити юридичне закріплення таких дій, як кібертероризм, розробити нові інструменти для забезпечення безпеки публічної адміністративної інформації та постійно контролювати інформаційне середовище щодо нових загроз і залякування.

Як сказано вище, слід зазначити, що через глибокий прихований вплив злочинності на міжнародний Інтернет, який, у свою чергу, домінує в регулюванні суспільного та суспільного життя, існує гостра необхідність у припиненні діяльності таких злочинів. Входження України в інформаційне співтовариство та світовий простір.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Гнатюк С. О. Кібертероризм: історія розвитку, сучасні тенденції та контрзаходи. *Безпека інформації*. 2013. № 2. С. 118–129.
2. Топчій В. В. Кібертероризм в Україні: поняття та запобігання кримінально-правовими та кримінологічними засобами. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Юридичні науки. 2015. Вип. 6, т. 3. С. 65–68. URL: http://www.lj.kherson.ua/2015/pravo06/part_3/16.pdf (дата звернення: 20.11.2021).
3. Коршунов В. О. Політичний тероризм: інформаційні методи боротьби: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02. Дніпропетровськ, 2008. 18 с.
4. Порядок формування переліку інформаційно-телекомунікаційних систем об'єктів критичної інфраструктури держави: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 23.08.2016 №563 // База даних (БД) «Законодавство України»/Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/563-2016-п> (дата звернення: 21.11.2021).
5. Стратегія національної безпеки України: затв. указом Президента України від 26.05.2015 №287/2015 // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (дата звернення: 20.11.2021).
6. Стратегія кібербезпеки України: затв. указом Президента України від 15.03.2016 № 96/2016 // БД «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96/2016> (дата звернення: 20.11.2021).

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ: ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ

Савенко Вікторія Петрівна

Науковий керівник, Старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології

Крипович Сергій Ігорович

Курсант

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Вступ. Всебічне дослідження основних проблем Кримінально-правового регулювання. Виявлення сутності Кримінально-правового регулювання

Мета. Метою мого дослідження є основних проблем кримінально-правового регулювання

Матеріали та методи дослідження. При проведенні дослідження нами використано дані літературних джерел та дані проведених наукових досліджень щодо основних підходів та принципів дефінування поняття «Кримінально-правове регулювання: основні проблеми»

Результати його обговорення. Враховуючи, що відповідний злочин було передбачено в Кримінальному кодексі України зовсім не так давно, у теорії та практиці кримінального права відсутні комплексні дослідження та практичні напрацювання щодо даної конкретної основної проблеми, що ускладнює правильне визначення суспільної небезпеки даного діяння.

Процеси, які у суспільстві, інтенсивні і стосуються різних його сфер. Їх відносна стабільність та гарантії безпеки може забезпечити право. Маючи можливість ефективного регулювання, право стає універсальним регулятором. Саме правове регулювання життєдіяльності суспільства з допомогою норм та правовідносин дозволить долати на сучасному етапі розвитку ті перешкоди та конфлікти, що виникають у процесі людської діяльності.

Оновлення політичної, економічної та іншої діяльності людини приводить у рух правові засоби конституційного, господарського, громадянського, міжнародного, трудового та інших сфер права. Здійснюючи

регулювання діяльності людини у суспільстві, вони не завжди можуть гарантувати нормальний її розвиток та забезпечити її охорону.

Разом із нормами зазначених галузей права у регулюванні діяльності людини, на наш погляд, бере участь кримінальне право, що має своїми специфічними засобами правового регулювання, вдосконалення яких зумовлено змінами, що відбуваються у суспільстві [3]. Тому актуальність цього дослідження полягає насамперед у необхідності наукового відображення оновленого кримінально-правового регулювання діяльності людини та фіксації його у кримінально-правових категоріях.

Віднесення до предмета кримінально-правового регулювання злочину та покарання суперечить як догмі кримінального права, а й вимогам формальної логіки. Злочин – це вольовий акт особистості, що призводить до виникнення охоронних правовідносин, але не саме по собі ставлення [2].

Більш переконливим є визначення предмета як комплексу специфічних кримінально-правових відносин. Водночас не можна погодитися з тим, що кримінальним правом регулюються найбільш цінні, базисні відносини, оскільки в даному випадку відсутня універсальна критерій виділення найбільш і найменш цінних об'єктів [1].

Викликає заперечення виділення до самостійних груп охоронних зв'язків «держава- злочинець» і регулятивних відносин «держава-неосудний». В одному випадку відносини є охоронними, а у другому – регулятивними, при цьому основою диференціації. покладено не зміст правовідносин, які суб'єктний склад. Вважаємо, що такий підхід вносить ясність у розуміння засобів впливу (залучення завдавача шкоди до кримінальної відповідальності чи застосування щодо нього заходів медичного характеру), а чи не предмета правового регулювання.

У рамках діяльнісної концепції кримінально-правове регулювання можна визначити як здійснюване з метою забезпечення захисту прав особистості, що охороняються кримінальним законом, суспільства та держави нормативно-

організаційний, результативний вплив на правовідносини через упорядкування та корекцію фактичної діяльності їх суб'єктів [4].

Предметом кримінально-правового регулювання є правовідносини як особливий вид суспільних відносин, що вимагають правового впливу в рамках цільової спрямованості кримінально-правового регулювання. Віднесення суспільних відносин до правовідносин свідчить не про завершення процесу правового впливу, а про адресність, предметну спрямованість правового регулювання.

Таким чином, будь-які соціальні відносини, які вимагають упорядкування та коригування з погляду реалізації цілей кримінально-правового регулювання, потрапляють у фокус дії кримінально-правових норм та набувають статусу кримінально-правових відносин.

У світлі викладеного своєчасною бачиться постановка питання про кримінально-правове регулювання суспільних відносин, про поняття коштів кримінально-правового регулювання, їх взаємодії та вдосконаленні. [3]

У сучасному світі організована злочинність серед перших починає використовувати новітні досягнення науково-технічного прогресу, виявляючи чудеса винахідливості у створенні незаконної діяльності різного роду. Не є винятком і організований тероризм, боротьба з фінансуванням якого є одним із ключових завдань сучасного кримінального права.

Висновок. Ефективність КПП залежить від різного роду факторів, зокрема, якості кримінально-правових норм і їх зовнішніх форм, якості актів застосування кримінально-правових норм, рівня розвитку суспільства та його правової культури, наявних економічних ресурсів, які держава спроможна спрямувати на протидію злочинності, стану правосвідомості членів суспільства, належного впливу на правозастосовну практику навколишнього правового середовища, особливо екстремальних умов, в яких діють гіпертрофовані релігійні, історичні, націоналістичні і інші фактори тощо.

Список використаної літератури:

1. Фалькина Т.Ю. Формы реализации права и механизм их осуществления: автореф. дис. ... канд.. юрид. наук : 12.00.01. Нижний Новгород, 2007. 25 с.
2. Баулін Ю.В. Кримінально-правове регулювання: основні проблеми. Кримінально-правове регулювання та забезпечення його ефективності: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 18–19 жовт. 2018 р.). Харків: Право, 2018. С. 23–28.
3. Вознюк А.А. Про деякі проблеми викладання концептуальних засад кримінальноправового регулювання суспільних відносин. Підготовка працівників міліції (поліції). Право і суспільство № 4 / 2019 державні та міжнародні стандарти : матер. між нар. наук.-практ. конф. (Донецьк, 28 квіт. 2011 р.). Донецьк, 2011. С. 217–220.
4. Петрова Г.О. Уголовно-правовое регулирование и его средства: норма и правоотношение : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Нижний Новгород, 2003. 304 с.

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ ДЕЛІКТИ В КОНТЕКСТІ КАТЕГОРІЇ СУСПІЛЬНОЇ НЕБЕЗПЕКИ

Савка Олександр Тарасович,
студент юридичного факультету,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна

Вступ. Будь-яка сфера суспільної діяльності ґрунтується на обов'язковому виконанні та дотриманні законодавчо закріплених правил поведінки, які спрямовані на забезпечення інтересів фізичних та юридичних осіб, держави, соціуму загалом. Порушення правил призводить до суспільно небезпечних наслідків. У кримінально-правовій доктрині суспільна небезпека – одна з основних ознак будь-якого правопорушення, що може спричинити або створити загрозу спричинення шкоди інтересам, що їх охороняє кримінальний закон.

Комплекс збитків, завданих суспільству формує категорію суспільної небезпеки, що її формує діяння, яке «або безпосередньо заподіює шкоду суспільним відносинам, або охоплює можливість заподіяння відповідної шкоди» [4, с. 57]. Саме тому М. Панов і С. Харитонов визначають суспільну небезпеку діяння присутньою ознакою кримінального правопорушення [2, с. 16–17]. Зрозуміло, що суспільна небезпека об'єднує в собі як реальну шкоду, так і можливість, загрозу її настання, тому, на нашу думку, до актуальних проблем у галузі юриспруденції належать питання систематизації правопорушень у контексті суспільної небезпеки як у сфері кримінального, так і цивільного права.

Мета дослідження – дослідити сутність термінопонять шахрайство й цивільно-правовий делікт у контексті суспільної небезпеки діянь, з опертям на їхні особливості в ракурсі кримінальне / цивільне правопорушення.

Матеріали і методи. Матеріалом нашого дослідження слугує Єдиний державний реєстр судових рішень, а також наукові праці вчених, юридичні словники-довідники. Для досягнення мети використано такі методи: *діалектичний* – для витлумачення шахрайства й делікту як кримінального та адміністративного правопорушення, для визначення їхніх присутніх характеристик; *логіко-юридичний метод* – для формулювання базових дефініцій дослідження; *метод системного аналізу* – для надання правової оцінки шахрайства й цивільних деліктів за ступенем суспільної небезпеки з використанням наукових спостережень учених.

Результати та обговорення. Кримінальні правопорушення проти власності посідають вагомe місце в системі кримінального права України. Відповідно до статті 41 Конституції України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним. Згідно зі статтею 13 Конституції держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності й господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом. Отже, економічні відносини власності – це забезпечена суспільством і державою можливість володіти, користуватися і розпоряджатися предметами власності.

Утім, сучасна економіка, підприємництво, банківська система вирізняються постійними комерційними ризиками, нестабільністю партнерських відносин та систематичними порушенням цивільно-правових зобов'язань сторін. Ступінь суспільної небезпеки перебуває в безпосередній залежності від завданої шкоди, від тих кримінальних та адміністративних правопорушень, що можуть зазнавати суб'єкти професійної діяльності. Як зауважує М. Хавронюк, суспільна небезпека означає «найбільш високий рівень соціальної шкідливості діяння та характеризується відповідним характером і ступенем» [4, с. 90].

У контексті суспільної небезпеки важливо встановити співвідношення та відмежування понять шахрайство та цивільно-правовий делікт. Так, стаття 190 КК України передбачає відповідальність за вчинення дій, пов'язаних із шахрайством. У частині першій цієї статті зазначено, що шахрайство – це заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою. Для констатації вини особи у вчиненні цього кримінального правопорушення (навіть за умови подальшого звільнення її від кримінальної відповідальності) необхідно встановити наявність всіх обов'язкових ознак складу злочину, в тому числі таких, як предмет злочину та його розмір, потерпілий, суспільно небезпечне діяння та його наслідок, спосіб вчинення злочину (постанова ВП ВС від 11.12.2019 р. по справі № 536/2475/14-к, №13-34кс19). Водночас шахрайство вважають закінченим злочином тільки в тому разі, коли винний заволодів предметом злочину винятково за допомогою обману або зловживання довірою, а відтак має можливість розпорядитися ним як своїм.

Очевидно, варто зазначити, що одним із способів шахрайства слугує обман, який полягає «в умисному перекручуванні або приховуванні істини і може мати різні форми: використання підроблених документів, повідомлення завідомо неправдивих фактів, умисне замовчування обставин, про які треба було повідомити» [5, с. 833].

Якщо говорити про делікт, то це поняття витлумачують як правопорушення, що завдає шкоди суспільству, державі, особі, а деліктна відповідальність виступає як наслідок позадоговірного завдання шкоди. Питання, що мають стосунок до категорій цивільного деліктного права, до підстав виникнення деліктних зобов'язань та відповідальності, ретельно вивчають у науковому дискурсі. Зокрема, С. Галкевич виокремлює притаманні специфічні ознаки деліктів:

- 1) відповідальність передбачена нормами цивільного права;
- 2) наслідком вчинення є нанесення майнової або моральної шкоди;
- 3) відповідальність у вигляді відшкодування шкоди;
- 4) направленість на приватні правовідносини [1, с. 78].

В енциклопедичних та довідкових виданнях з юриспруденції йдеться про те, що поняття делікт охоплює як злочини проти людства, так і міжнародні правопорушення – невиконання умов договорів, порушення дипломатичних привілеїв та імунітетів [5, с. 166].

На практиці виникає низка проблем у розмежуванні шахрайства та цивільно-правових деліктів. Однак суди виробили систему, за допомогою якої можна правильно відмежувати окреслені поняття. Фундаментальними в цьому аспекті станом на 2021 рік є дві постанови ВС:

- постанова Верховного Суду України від 24.11.2016 р. у справі № 5-250кс16,
- постанова Верховного Суду від 24.09.2020 р. у справі №755/10138/16-к.

Зокрема, у першій постанові суд зазначає, що при обвинуваченні особи у вчиненні шахрайства під час укладення договорів цивільно-правового характеру слід в обов'язковому порядку встановлювати умисел особи на заволодіння майном в момент його отримання; в іншому разі йдеться про відсутність складу злочину «шахрайство» та наявність цивільно-правових відносин між особами. Не виключені випадки, коли особа укладає той чи той цивільно-правовий договір (кредитний, купівлі-продажу, оренди, комісії тощо) лише для того, щоб приховати справжній характер своїх дій, спрямованих на незаконне безоплатне заволодіння чужим майном. Як наслідок, має місце обман у намірах – обман щодо тих цілей, на які планується використати майно, отримане на підставі цивільно-правового договору. Інакше кажучи, наявність формальних (навіть належним чином оформлених) цивільно-правових відносин, за допомогою яких суб'єкт прагне завуалювати свій злочинний умисел, за наявності підстав не повинна бути перешкодою для оцінки скоєного як злочину, передбаченого статтею 190 КК.

Відмежовуючи шахрайство від цивільно-правових деліктів, потрібно (йдеться в другій постанові суду) виходити з того, що отримання майна з умовою виконання якого-небудь зобов'язання може бути кваліфіковане як шахрайство, якщо встановлено, що винна особа вже в момент заволодіння цим

майном мала на меті його привласнити, а зобов'язання – не виконувати. Розмежування кримінально-караного злочину від цивільно-правової угоди слід проводити не по тому, як оформлені укладені між сторонами договори, а по тому, що стало результатом цієї договірної діяльності. Якщо одна сторона, приймаючи на себе зобов'язання, не має ніяких реальних можливостей і бажання їх виконувати, мова йде про шахрайство.

Висновки. Судова практика дає змогу практично ознайомитися з кримінальними правопорушеннями і побачити суттєву різницю між шахрайством і цивільно-правовими деліктами. Якщо особу за шахрайство можна притягнути до кримінальної відповідальності, то за цивільно-правові делікти передбачено лише несприятливі наслідки майнового характеру. В будь-якому разі варто дотримуватися норм законодавства, проводити превентивну роботу серед населення, аби убезпечитися від шахрайства, стежити за ефективністю функціонування правового механізму, спрямованого на регулювання процесу захисту цивільних прав.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галкевич С. В. Основні категорії цивільного деліктного права. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки. Вип. 3. Том 1. 2017. С. 78–82.
2. Панов М., Харитонов С. Суспільна небезпечність діяння – фундаментальна ознака поняття «кримінальне правопорушення». Юридичний вісник України. 22 листопада – 5 грудня 2019 р. № 47–48. С. 16–17.
3. Прохоров В.С. Преступление и ответственность : монография. Л. : Изд-во Ленинградск. ун-та, 1984. 136 с.
4. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.08 / Львівськ. держ. ун-т внутр. справ. К., 2007. 557 с.
5. Юридичний словник. Київ: ГР УРЕ АН УРСР, 1974. 846 с.

СУДОВІ ДЕБАТИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Свистонюк Владислав Андрійович

курсант 3 курсу ФПФПСР

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник

Рогальська В. В.

Докторантка кафедри кримінального процесу

кандидат юридичних наук

майор поліції

Вступ. Засада змагальності сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів, безумовно, досягає свого апогею у кульмінаційній стадії судового процесу – судових дебатах та надає дають найширші можливості для демонстрування її учасниками найефективніших прийомів і засобів з можливостей юридичної аргументації.

Мета дослідження. Дослідити актуальність та важливість судових дебатів у кримінальному провадженні.

Результати дослідження. В основному положення про судові дебати та їх порядок у різних процесуальних кодексах викладені практично дослівно – варто порівняти ст. 193 ЦПК, 364 КПК, 152 КАС. Зі змісту положень цих норм очевидним є те, що дебати є важливою стадією судового процесу та надають можливість сторонам висловити свою думку, а подекуди й переконати суд у своїй правоті.

Основу судових дебатів становлять промови учасників судового розгляду, в яких вони дають оцінку діям обвинуваченого, аналізують досліджені в суді докази, викладають висновки щодо винуватості чи невинуватості обвинуваченого, щодо кваліфікації дій, міри покарання, вирішення цивільного позову та інших питань, що повинен вирішити суд при постановленні вироку.

У ч. 1 ст. 364 КПК України чітко визначено послідовність виступів у судових дебатах учасників судового розгляду (прокурор, потерпілий, його

представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач, його представник, обвинувачений, його законний представник, захисник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження). Така послідовність виступів забезпечує змагальність сторін судового провадження, а також створює умови для здійснення обвинувачуванним і його захисником захист від висунутого обвинувачення [1, с. 437].

Кожен із перелічених учасників судового розгляду на основі сформованих власних аргументованих міркувань конструює свою промову, яку має виголосити під час судових дебатів. Таким чином це регламентоване законодавством дійство стає формою мовного спілкування, в якому виразно демонструється кожним учасником рівень володіння засобами переконування. Враховуючи це, судові дебати виконують дві взаємопов'язані функції: а) комунікативну – сприяють обміну думками й судженнями учасників судового процесу, б) інформативну – містять інформацію про досліджувані події й дані, що підтверджують обґрунтованість висновків і пропозицій [2, с. 202]

Безумовно, практика промовців відображає у мовленні кожного задіяного у дебатах оратора, однак найвиразніше вона виявляється у промовах двох основних дійових осіб – прокурора і захисника, між якими дебати, по суті, відбуваються в одному полемічному ключі, адже мають спільний об'єкт дослідження, зумовлені єдиним процесуальним режимом, проте підпорядковані різній цільовій спрямованості. Тому практика аргументування, аргументативне міркування кожного з них наділені певною специфікою. Їхнім полемічним промовам усе ж характерна низка для спільних ознак, а саме: компетентність, адекватність, об'єктивність, конструктивність, що позиціонуються у кожному конкретному випадку залежно від фактичних обставин справи. [3, С. 302]

Головне завдання обвинувальної промови прокурора – довести факт злочину і винуватість підсудного, обґрунтувати, на основі аналізу доказів, правильність пред'явленого йому обвинувачення. Враховуючи це,

обвинувальна промова має бути юридично точною, простою і зрозумілою, відрізнятися логічністю суджень, чіткою послідовністю їх аргументації, точністю в юридичній оцінці вчиненого правопорушення і визначенням міри покарання.

Приймаючи рішення про підтримання обвинувачення у судових дебатах, прокурор повинен бути повністю та беззаперечно переконаний, що подані ним суду докази є допустимими, достовірними, належними, у сукупності достатніми та створюють обґрунтовані підстави для обвинувачення особи у вчиненні кримінального правопорушення, усвідомлюючи при цьому, що жоден із доказів не здобутий незаконним шляхом чи у супереч законній процедурі. Переконливість виступу прокурора в судових дебатах залежить не лише від доказовості його промови, а й від ефективного вирішення інших завдань судової риторики, пов'язаних з процесом аргументації.

У зв'язку з цією тезою слід акцентувати увагу на тому, що виступ прокурора в судових дебатах має бути підготовлений з додержанням моральних та етичних норм через наявність низки причин і обставин.

По-перше, кінцева мета кримінальної процесуальної діяльності прокурора полягає в доведенні перед судом обвинувачення задля забезпечення кримінальної відповідальності особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Це з огляду на етичні норми, які склалися в суспільстві, сприймається як однозначно високоморальний і суспільно очікуваний результат діяльності прокурора, позаяк є якісним підґрунтям судової достовірності, необхідної для винесення правосудного вироку.

По-друге, у сучасному суспільстві діяльність прокурора в кримінальному провадженні асоціюється з торжеством справедливості. Адже в такий спосіб балансуються процесуальні можливості сторони обвинувачення і захисту в рамках судового розгляду конкретної справи, забезпечується самостійне обстоювання стороною обвинувачення та стороною захисту їхніх правових позицій засобами, передбаченими законом, що врешті дає підстави суду винести вирок з урахуванням доведеності позицій кожної зі сторін. Від якості

публічного виступу прокурора в судових дебатах, значною мірою, залежить, чи стануть результати розгляду кримінального провадження в суді прикладом поваги до закону, норм моралі, людської гідності, без чого неможливий його виховний вплив і без чого неможливо говорити про справжній авторитет закону, суду, прокуратури.

Здійснюючи функцію захисту, він самостійно обирає його засоби, методику й тактику, відповідно вдаючись до можливостей судової аргументації. Водночас його самостійність певною мірою є обмеженою, оскільки в низці питань адвокат пов'язаний з позицією підозрюваного (обвинуваченого). Перш за все це стосується питання доведеності вини підзахисного – колізія позицій захисника та обвинуваченого, який заперечує свою вину (а таке в судовій практиці трапляється нерідко), не можлива.

У таких випадках практика захисника націлена на пошук доказів, показань та інших засобів для забезпечення прав та законних інтересів підозрюваного (обвинуваченого). Враховуючи багатоаспектне значення захисту в судовому процесі, підкреслюємо виняткову актуальність питань щодо допуску захисника до участі у судовому розгляді, гарантування його процесуальних прав та обов'язків, а також можливості забезпечення надання кваліфікованої правової допомоги іншим особам, які за законом мають право на участь у провадженні як захисники.

Захисник тлумачить факти і застосовує право не в інтересах дотримання правопорядку, а в інтересах конкретної приватної особи. Завдання захисника в правовому спорі – не вирішити спір, не розглянути справу (як у судді), а виграти, отримати вигоду для клієнта” [4, с. 5]. Захисник у своїх міркуваннях повинен керуватися правилом, за яким жоден доказ не може існувати ізольовано, поза системою доказів, що перебувають у різному зв'язку один з одним.

Висновки. Отже, практика у різних напрямках юридичної риторики, а особливо у судовому процесі, істотно позначається на підвищенні результативності та поліпшенні якості юридичного дискурсу. Адже від

переконливості доказів, викладених в обвинувальній промові прокурора, в обґрунтованості спростувань й виправдальних фактів виступу адвоката, у високопрофесійному рівні аргументативності позовної заяви тощо практичних діянь правників залежать не лише правомірність рішень суду, справедливість ухваленого вироку, а й вирішення низки взаємопов'язаних із судовим процесом справ, та й зрештою доля, життя людини – найвищої соціальної цінності суспільства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінальне процесуальне право України: навч. посібник / за ред. В. Г. Гончаренка та В. А. Колесника. К. : Юстиніан, 2014. 576 с.
2. Олійник Ольга. Мистецтво судових дебатів : навч. посібник / Ольга Олійник. К. : Кондор, 2010. 258 с.
3. Чорнобай О.Л. Аргументативна практика у судовому процесі: до постановки проблеми // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки: зб.наук.праць. 2016. № 850. С. 300-306 193
4. Кравчук Володимир. Виключне право адвоката на представництво в суді / Володимир Кравчук // Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. 2016. № 2. С. 2–7.
5. Козьяков І. Морально-етичні засади судової промови прокурора / І. Козьяков // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2017. № 2(14). С. 94–101 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/>
6. Козюбра М. І. Моделі (типи) юридичної аргументації / М. Козюбра // Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2013. Т. 144–145. С. 3–8.

УДК 343.2

**ІНСТИТУТ ЗВІЛЬНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗГІДНО З ЧИННИМ КРИМІНАЛЬНИМ
КОДЕКСОМ УКРАЇНИ**

Сівцов Богдан Миколайович

Щербаков В'ячеслав Олександрович

Курсант 2-го курсу ФПФПКП

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник:

Корогод Світлана Володимирівна

старший викладач кафедри кримінального права та кримінології

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

капітан поліції

Анотація: Робота присвячена аналізу звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності. Проаналізовано напрями сучасних досліджень цієї проблематики. Визначено поняття звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності та її юридичну природу, види, передумови, підстави та кримінально-правові наслідки.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, звільнення від кримінальної відповідальності, неповнолітні, підстави звільнення від кримінальної відповідальності.

Зараз надзвичайно актуальною є проблематика злочинності серед неповнолітніх. Дане явище спричинене соціально-економічною кризою в Україні, масовим безробіттям, невирішеними культурно-виховними завданнями, які в своїй сукупності потужно впливають на формування підростаючого покоління. Існують випадки, коли дані явища впливають на відчуження неповнолітніх від соціальних інститутів, таких як сім'я, школа та інститут.

Також величезною проблемою є значне зростання кількості безпритульних дітей, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Як правило, то дані діти входять до «групи ризику», тобто є найбільш схильні до вчинення кримінальних правопорушень у майбутньому [2, с.166].

У чинному Кримінально кодексі України система покарань побудована методом «від найменш суворого до найтяжчого покарання» та включає 12 різних видів покарань, починаючи від штрафу і закінчуючи довічним позбавленням волі. При цьому, важливим фактором є те, що до неповнолітніх у віці від 14 до 16 років можуть бути застосовані тільки 2 види покарання, серед яких штраф та позбавлення волі на певний строк. Існування окремої системи покарань для неповнолітніх є правильним рішенням, адже суспільство не має права висувати до неповнолітніх осіб ті самі вимоги, що і до дорослих. Окрім того, слід враховувати психологічні, соціальні та біологічні властивості неповнолітнього віку, що дають привід застосувати принципи гуманізму та справедливості, які можна тлумачити так, що до неповнолітніх правопорушників не можуть застосовуватися покарання такої ж тяжкості, як і до повнолітніх злочинців. Також важливо зауважити, що такі покарання, як громадські роботи, виправні роботи та арешт, не можуть бути застосовані щодо осіб, яким не виповнилися 16 років [1].

У відповідності з усім викладеним вкрай важливо охарактеризувати підстави звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності. Чинним законодавством передбачено кілька випадків звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності.

а) до них будуть застосовані примусові заходи виховання (ст. 97 Кримінального кодексу);

б) або закінчується термін давності.

Загальним для цих двох пунктів є те, що неповнолітні, які вчинили кримінальне правопорушення, з підстав, передбачених законом, звільняються від кримінальної відповідальності, визначених обмежень, позбавлень,

передбачених кримінальним законом за це правопорушення (частини 1 і 2 статті 106 Кримінального кодексу).

Частина перша статті 97 Кримінального кодексу говорить, що неповнолітнього, який вперше вчинив кримінальний проступок або необережний нетяжкий злочин, може бути звільнено від кримінальної відповідальності, якщо його виправлення можливе без застосування покарання [1].

Особливо вартим уваги є застосування до неповнолітніх статті 105 Кримінального кодексу України, в якій йдеться про те, що неповнолітній, який вчинив кримінальний проступок або нетяжкий злочин, може бути звільнений судом від покарання, якщо буде визнано, що внаслідок щирого розкаяння та подальшої бездоганної поведінки він на момент постановлення вироку не потребує застосування покарання.

В даному випадку до неповнолітніх застосовуються примусові заходи виховного характеру, передбачені ч. 2 ст. 105 ККУ (застереження, обмеження дозвілля, покладення обов'язку щодо відшкодування майнових збитків, направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи та передача неповнолітнього під нагляд батьків). За своєю правовою природою вони є заходами виховання, переконання і спрямовані на забезпечення правильного формування особистості неповнолітніх, недопущення їх вчинення кримінальних правопорушень. Отже, обов'язковими ознаками цих заходів є:

- 1) передбачення їх кримінальним правом - ч. 2 ст. 105 ККУ;
- 2) застосування даних заходів можливе тільки судом;
- 3) застосування тільки неповнолітнім, які вчинили кримінальне правопорушення;
- 4) відсутність у цих заходах ознак кримінального покарання.

Основою звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру - є можливість їх виправлення без застосування покарання [3, с.54].

Можливість такого виправлення повинна відслідковуватися шляхом оцінки поведінки неповнолітнього до і після вчинення правопорушення, його ставлення до навчання, роботи та інших обставин, що вказує на невелику суспільну небезпеку особистості неповнолітнього.

Отже, у висновках варто сказати, що звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності є важливими та актуальним інститутом кримінального права, який покликаний виправляти характер та поведінку неповнолітнього без застосування заходів кримінального покарання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 3-тє вид., переробл. та доповн.]. Київ. : Атіка, 2004. 575 с. URL: https://dakor.kiev.ua/wp-content/uploads/НПК-КК_Хавронюк_11_sayt.pdf
2. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*: кодекс від 05.04.2001, редакція від 16.09.2021.
3. Келина С.Г. Теоретические вопросы освобождения от уголовной ответственности. Москва: Наука, 1974. 231 с.

ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Співаченко Ольга Олександрівна,

курсант II курсу факультету

підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Корогод Світлана Володимирівна,

капітан поліції,

старший викладач кафедри кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Вступ. Кримінально-правова література звертає неабияку увагу на факт поділу людської поведінки на об'єктивну та суб'єктивну складові, який носить умовний характер. Даний поділ існує в навчальних і наукових цілях, він обумовлюється більшим глибоким пізнанням досліджуваного явища. Національне законодавство не закріплює визначення поняття «об'єктивна сторона», воно має місце лише в навчальній і науковій літературі кримінального права. Сучасна доктрина кримінального права передбачає існування двох схожих понять: об'єктивна сторона правопорушення і об'єктивна сторона складу правопорушення. Деякі науковці-правники здійснюють ототожнення або протиставлення цих понять, але це є не зовсім правильним.

Мета роботи. Метою роботи є всебічне розкриття поняття об'єктивної сторони кримінального правопорушення, його характеристика та визначення основних рис цієї категорії.

Матеріали і методи. У процесі розкриття даної тематики використовувалися матеріали вітчизняних науковців, положення сучасного українського законодавства. Методами даного дослідження є порівняльний аналіз, аналіз і синтез, індукція, дедукція, а також сходження від абстрактного до конкретного тощо.

Результати і обговорення. Під час аналізу і оцінки кримінального правопорушення окремо виділяють його об'єктивну сторону. Теорія кримінального права зазвичай визначає її як зовнішню сторону суспільно-небезпечного посягання, яке відбувається за певних умов (місця, часу тощо) і завдає шкоди суспільним відносинам. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення протиставляється його внутрішній (суб'єктивній) стороні [1, с. 6].

Слід зазначити, що Кудрявцев В.Н. визначає поняття об'єктивної сторони як зовнішній акт поведінки правопорушника, яка міститься в умовах конкретної обстановки в певний час і в певному місці. Дане діяння може виражатися у двох формах: дія та бездіяльність. Наявність суспільно-небезпечного наслідку або суспільно-небезпечних наслідків – це обов'язковий елемент складу кримінального правопорушення [2].

Безпосередній розвиток кримінального правопорушення, який передбачає перехід діяння у суспільно-небезпечні наслідки, а також наявність причинного зв'язку між цим діянням і результатом вчиненого кримінального правопорушення, що також виступає обов'язковою ознакою об'єктивної сторони кримінальних правопорушень із матеріальними складами. До факультативних ознак об'єктивної сторони кримінального правопорушення слід віднести: час, місце, обстановку, способи, знаряддя і засоби вчинення кримінального правопорушення

Особливістю об'єктивної сторони кримінальних правопорушень із формальними складами є те, що її обов'язковою ознакою є характеристика суспільно-небезпечного діяння [3]. Суспільно-небезпечні діяння, наслідки, причинний зв'язок між ними, час, місце, обстановка, спосіб, знаряддя та засоби вчинення кримінального правопорушення – усе це є факультативними ознаками для кримінальних правопорушень із формальними складами, адже їх використання не є обов'язковим під час опису в законі ознак об'єктивної сторони конкретних складів правопорушень [4].

Окремі групи ознак об'єктивної сторони можна систематизувати за такими критеріями: 1) ознаки, які безпосередньо вказують на характер кримінально-протиправної діяльності, а також її зовнішній прояв (дія або бездіяльність, знаряддя і засоби, способи, наслідок і причинний зв'язок між діями і наслідком); 2) ознаки, які характеризують системну цілісність умов, які відповідають вчиненому діянню (час, місце, обстановка вчинення кримінального правопорушення, а також формування окремої ситуації, за якої відбулося кримінальне правопорушення) [5].

Слід вказати, що об'єктивна сторона має фундаментальне значення для процесу встановлення факту кримінального правопорушення. Це пояснюється тим, що, по-перше, кримінальним правопорушенням не може бути визнано той акт, що не має зовнішнього вираження (обов'язковий елемент кожного складу кримінального правопорушення – це наявність зовнішніх ознак діяння), по-друге, зовнішні ознаки кримінального правопорушення (наприклад, слід матеріального світу) допомагають відновити картину кримінального правопорушення і довести факт його вчинення, по-третє, об'єктивні ознаки через свою органічну єдність та неможливість сприйняття психічних явищ є надійним критерієм вираження внутрішніх ознак, тобто об'єктивна сторона виявляє суб'єктивну сторону, по-четверте, зовнішні ознаки зосереджують та систематизують шкідливість і небезпечність кримінального правопорушення (збиток, шкоду тощо) [6].

Висновки. Отже, з огляду на проведене вище дослідження, можна зробити висновок, що визначення об'єктивної сторони кримінального правопорушення в сучасному кримінальному праві сформульоване не досить чітко та повно. Узагальнюючи і підсумовуючи зазначене вище, на нашу думку, є доцільним та перспективним впровадження такого визначення об'єктивної сторони кримінального правопорушення: система встановлених кримінально-правовими нормами зовнішніх ознак, що характеризують зовнішній прояв небезпечного діяння, яке посягає на суспільні об'єкти кримінально-правової

охорони, які визначають зовнішню сторону протиправного посягання і виражають предмет і її суб'єктивну оцінку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Плотников А.И. Объективное и субъективное в преступлении: монография. – Москва: Проспект, 2011. – 240 с.
2. Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления: Советское уголовное право. Общая часть – М. : Изд-во Московского университета. 1974. – 510с.
3. Пионтковский А.А. Объективная сторона состава преступления / Курс советского уголовного права. Т.2. – М. : Изд-во «Наука», 1970.– 470с.
4. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник для студ. юр. вузів і факт./М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.; за ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація – Харьков : Право, 2001. – 416с.
5. Гришаев П.И. Объективная сторона преступления: [учебное пособие] / Гришаев П.И. / Гельфер М.А., Гришаев П.И., Здрвомыслов Б.В. – М.: ВЮЗИ, 1961. – 48с.
6. Дорохіна Ю.А. Розвиток поняття об'єктивної сторони складу злочину та його теоретичні основи. Кримінальне право. Юридична наука № 8/2013. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/jnn_2013_8_8.pdf

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА БЕЗОПЛАТНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ В УКРАЇНІ

Фаріга Єва Вадимівна,

курсант 2-го курсу,

Інститут підготовки юридичних кадрів для СБУ,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,

м. Харків, Україна

Науковий керівник:

Спасенко Вікторія Олександрівна

к. ю. н., асистент кафедри адміністративного права,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,

м. Харків, Україна

Право на безоплатну правову допомогу є одним із конституційних прав людини і громадянина в Україні, яке закріплено у ст. 59 Конституції України. Основний Закон передбачає, що кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав [1]. Водночас не кожен може дозволити собі скористатися висококваліфікованою допомогою правника, саме тому положення про безоплатну правову допомогу найменш захищеним верствам населення закріплено у Законі України «Про безоплатну правову допомогу» [2].

Незважаючи на наявність правового регулювання щодо забезпечення реалізації згаданого права та можливості його реалізації навіть особам з найменш захищеним соціальним становищем, на практиці досить часто постає питання щодо зобов'язань держави, визначених законом та фактичного якісного забезпечення гарантованих правових послуг.

Згідно із Законом України «Про безоплатну правову допомогу», безоплатна вторинна правова допомога є видом державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя. Цей закон зокрема втілює у собі положення міжнародних угод, учасницею яких є Україна,

наприклад Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Резолюції Комітету Міністрів Ради Європи «Про безоплатну правову допомогу і юридичні консультації» тощо. Законом також визначені види правових послуг, суб'єкти отримання та надання права на безоплатну вторинну правову допомогу. Так, органи місцевого самоврядування можуть залучати до надання безоплатної первинної правової допомоги адвокатів або інших фахівців. Водночас центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги укладають контракти з адвокатами, внесеними до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу, для надання такої допомоги на постійній та тимчасовій основі.

Відповідно до ст. 13 Закону України «Про безоплатну правову допомогу», безоплатна вторинна правова допомога включає такі види правових послуг як захист, здійснення представництва інтересів осіб та складення документів процесуального характеру. Крім того, законодавче закріплення порядку надання вторинної правової допомоги знайшов у Наказі Міністерства юстиції України від 21.12.2017 р. «Про затвердження Стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у цивільному, адміністративному процесі та представництва у кримінальному процесі» [3].

Реалізація права особи на безоплатну правову допомогу в адміністративному процесі носить багатовекторний характер, з урахуванням того, що адміністративний процес, по суті, включає три види процесуальної діяльності: управлінський, адміністративно-деліктний та адміністративно-судовий [4, с.99]. Можливість надання такого права в адміністративному процесі покликана забезпечити дотримання прав, свобод та законних інтересів учасників провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Зокрема, з боку держави питання, чи вимагають інтереси правосуддя надання правової допомоги особі, залежить від важливості справи для особи, складності справи та спроможності особи представляти себе. Ключовим фактом стосовно кожної справи має виступати перевірка того, чи дійсно особа не має можливості належним чином представляти себе у процесі провадження.

Наприклад, у справі «МакВікар проти Сполученого Королівства» (McVicar v. the United Kingdom) [5], де заявник який не мав представника, програв справу та мав сплатити витрати, пов'язані з судовим розглядом і звернувся до ЄСПЛ зі скаргою щодо порушення його права на доступ до суду через відсутність правової допомоги. Суд висловив свою позицію, що обов'язковість юридичного представництва залежить від конкретних обставин справи і, зокрема, від того, чи змогла б ця особа належним чином і задовільно представити свою справу без допомоги юриста. Позов був поданий до Високого суду відносно багатою та відомою особою. З іншого боку, він був добре освіченим і досвідченим журналістом, який був би здатний формулювати переконливі аргументи в суді. За таких обставин Суд не визнав порушення п. 1 статті 6 ЄКПЛ [6].

В той же час, в контексті українського законодавства заслуговує на увагу питання, яке не знайшло відповідного закріплення. Йдеться мова про відсутність у суб'єкта права на безоплатну вторинну правову допомогу можливості брати участь у виборі адвоката, який захищатиме його права та інтереси. Такий недолік у законодавстві суперечить ст. ч. 1 ст. 59 Конституції України, відповідно до якої «кожен є вільним у виборі захисника своїх прав» [1].

Окрім того, у правовій науці існує сумнів щодо фактичного забезпечення незалежності адвоката від впливу з боку тих, хто здійснює відбір таких адвокатів, що надають допомогу у відповідних центрах. Справа в тому, що саме у головних управліннях юстиції та діючих при них центрах буде зосереджено відбір і призначення по справах адвоката, питання заміни адвоката, ініціативи виключення адвоката з реєстрів адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу тощо. Питання постає у тому, чому в законодавстві немає ніякого закріплення контролю над такими центрами задля попередження випадків незаконного впливу на дану сферу провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Таким чином, в Україні законодавчо врегульовано основні питання щодо забезпечення права на безоплатну вторинну правову допомогу. Разом із тим

деякі положення чинного законодавства, що регулюють право особи на правничу допомогу, потребують свого подальшого вдосконалення та приведення у відповідність до міжнародних стандартів. Перед законодавцем стоїть питання щодо внутрішнього узгодження законодавства та всебічного вивчення проблемних питань ефективності функціонування механізму забезпечення права на безоплатну вторинну правову допомогу, зокрема і в контексті провадження у справах про адміністративні правопорушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: станом на 15 листопада 2021 р./ Верховна рада України Ст.59 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 21.11.2021 № 3460-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>
3. Про затвердження Стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у цивільному, адміністративному процесах та представництва у кримінальному процесі: Наказ Міністерства юстиції України від 21.12.2017 № 1554/31422 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1554-17#Text>
4. Право особи на безоплатну правову допомогу: колективна монографія/ Ю.О. Данилевська, Л.В. Павлик, З.З. Петрович, У.О. Цмоць Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ 2018 р. С.136 URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/665>
5. Рада Європи Європейський суд з прав людини/ Справа "Маквікар проти Об'єднаного Королівства" (McVicar v. the United Kingdom) від 07.05.2002 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_044#Text
6. Агенція Європейського Союзу з основних прав і Рада Європи/ Посібник з європейського права з питань доступу до правосуддя/ Люксембург: Офіс публікацій Європейського Союзу 2016 С.220 URL: <https://rm.coe.int/handbook-access-to-justice-ukr/1680a216af>

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Федченко Тетяна Костянтинівна,

курсант III курсу факультету
підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Савенко Вікторія Петрівна,

старший викладач кафедри кримінального права та криміналогії
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Вступ. Передусім хотілось би зробити акцент на тому, що обрана нами проблематика є доволі актуальною та значимою, а тому викликає великий інтерес як з боку науковців, так і практиків. Торгівля людьми є одним із напрямків діяльності транснаціональної організованої злочинності, у боротьбі з якою багато країн світу об'єднують свої зусилля. Попри те, що вся світова спільнота намагається боротися із даним явищем, воно все ж таки продовжує набирати обертів.

Мета дослідження – юридичний аналіз складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 149 ККУ.

Матеріали та методи дослідження. При проведенні дослідження нами було використано дані літературних джерел та дані проведених наукових досліджень. Вивченням даного питання займалися такі вчені як: Артёмова А., Гордуз О.А., Захарова О.В., Кривоконь Д. А., Негодченко Д.О., Никифоряк Л.П., Пустова О.В., Самороков В.О., Созанський Т.І., Шехавцов Р.М., Яковенко М.О. У роботах названих науковців кримінально-правовий аспект торгівлі людьми підданий глибокому і ґрунтовному аналізу, проте низка проблемних питань все ще залишаються невирішеними та дискусійними. Використані в роботі методи та прийоми пізнання можна розподілити на дві групи: загальнонаукові і спеціальнонаукові.

Результати їх обговорення. Склад аналізованого кримінального правопорушення - формальний. Кримінальне правопорушення вважається закінченим з моменту вчинення особою однієї з дій, передбачених у диспозиції статті 149 ККУ, незалежно від настання суспільно небезпечних наслідків.

Досліджуючи об'єкт даного кримінального правопорушення слід зазначити, що наразі серед науковців не має єдиної точки зору щодо розуміння безпосереднього об'єкту торгівлі людьми. Так одні науковці під безпосереднім об'єктом торгівлі людьми вбачають фізичну свободу та особисту недоторканність людини, інші – волю і гідність людини. [1, с. 116]. Додатковими ж об'єктами торгівлі людьми виступають життя та здоров'я особи, статева недоторканність, встановлений порядок здійснення службовими особами своїх повноважень, суспільна моральність тощо.[2, с. 668].

Як зазначають правники, обов'язковою ознакою складу злочину, передбаченого ст. 149 КК України, є предмет злочину. Предметом цього злочину є людина. Ні труп людини, ні її органи (тканини) не є предметом зазначеного злочину. Тому намагання вчинити діяння, передбачені ст. 149 КК України, стосовно мертвої людини може бути кваліфіковано лише як замах на торгівлю людьми. [3, с. 20].

Об'єктивна сторона аналізованого кримінального правопорушення полягає у скоєнні одного або декількох альтернативних діянь, передбачених диспозицією ст. 149 ККУ. Зазначимо, що об'єктивна сторона торгівлі людьми може бути виражена у таких формах як: 1) торгівля людьми; 2) здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина; 3) вербування; 4) переміщення; 5) переховування; 6) передача; 7) одержання людини [4, с. 309]. Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони даного кримінального правопорушення є спосіб вчинення діяння. Так, чинне кримінальне законодавство виокремлює наступні способи : 1) примус; 2) викрадення; 3) матеріальна або інша залежність потерпілого; 4) обман; 5) шантаж; 6) уразливий стан потерпілого; 7) підкуп третьої особи, яка контролює потерпілого [5]. У свою чергу, інші факультативні

ознаки об'єктивної сторони не мають правового значення, оскільки вони не мають істотного впливу на характер і ступінь суспільної небезпечності.

Вважаємо за необхідне звернути увагу на тому, що згідно із п. 2 ст. 22 ККУ торгівля людьми не входить до переліку кримінальних правопорушень із зниженим віком кримінальної відповідальності. А тому визначаючи суб'єкт даного кримінального правопорушення слід керуватися кримінально-правовою нормою, що визначає загальний вік кримінальної відповідальності. Таким чином, доходимо висновку, що суб'єктом торгівлі людьми є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у 16-річному віці.

Суб'єктивна сторона цього злочину передбачає прямий умисел і зазвичай корисливий мотив. Винна особа здійснює заволодіння людиною для наступного використання чи продажу (або іншої передачі), усвідомлюючи, що кінцевою метою використання чи такого продажу (іншої передачі) жертви злочину надалі буде експлуатація людини. [6, с.160]. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони цього складу кримінального правопорушення є наявність мети яка неопосередковано полягає в експлуатації людини.

На кінець відмітимо, що поняття «тяжких наслідків» у торгівлі людьми є оціночним; його зміст встановлюється у кожному конкретному випадку особою, яка здійснює кримінальне провадження. До них зазвичай відносять тяжку хворобу потерпілого; необережне заподіяння потерпілому смерті чи тяжкого тілесного ушкодження, самогубство потерпілої особи або зникнення її безвісті тощо. [7, с. 66].

Висновки. Як вже було зазначено раніше, торгівля людьми є однією із глобальних проблем сучасного світу, яка вимагає розробки і прийняття ефективних та правових рішень. З огляду на це, перспективи досліджень у цьому напрямку вбачаємо у подальшому аналізі такого феномену як торгівля людьми з точки зору кримінального права.

СПИСКИ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Самороков В.О. Торгівля людьми: кримінально-правовий аспект // Молодий вчений. -№5.1 (45.1). -Травень, 2017. С.115-118.

2. Кривоконь Д. А. Торгівля людьми: кримінально-правовий аналіз. Молодий вчений. 2018. № 10(2). С. 667-670

3. Никифоряк Л.П., Орлеан А.М. Аналіз судової практики з питань застосування законодавства України щодо протидії торгівлі людьми. Київ: Фенікс, 2018. 88с.

4. Негодченко Д.О. Юридичний аналіз структури злочину, передбаченого ст. 149 КК України. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2011. Вип. 2. С. 306–316

5. Про внесення змін до статті 149 Кримінального кодексу України щодо приведення у відповідність до міжнародних стандартів: Закон України від 6 вересня 2018 р. / [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2539-19>.

6. Порівняльно-аналітичне право – електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Гордуз О.А. Ужгород, 2020. № 2. С. 158-163. URL: http://pap-journal.in.ua/wpcontent/uploads/2020/08/PAP_2_2020-1.pdf

7. Особливості кваліфікації та розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми та незаконною міграцією / Укладачі: Т.І. Созанський, кандидат юридичних наук, доцент; І.Б. Газдайка-Василишин, кандидат юридичних наук, доцент; О.В. Захарова, кандидат юридичних наук, доцент; Е.М. Мручковська, тренер, голова громадської організації «Сучасник плюс»; Р.М. Шехавцов, кандидат юридичних наук, доцент. Львів, 2019. 252 с.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ В ФОТОПОРТРЕТНІЙ ЕКСПЕРТИЗИ

Ходосевич Светлана Юрьевна,

научный сотрудник сектора трасологических исследований и
технических исследований документов
лаборатории криминалистических исследований
Национальный научный центр
«Институт судебных экспертиз им. Засл. проф. Н.С. Бокариуса»
Министерства юстиции Украины,
г. Харьков, Украина,
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7885-7766>

Колесник Таиса Николаевна,

научный сотрудник сектора трасологических исследований и
технических исследований документов
лаборатории криминалистических исследований
Национальный научный центр
«Институт судебных экспертиз им. Засл. проф. Н.С. Бокариуса»
Министерства юстиции Украины,
г. Харьков, Украина,
ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1551-1156>

Носатенко Юлия Александровна,

заведующий сектора трасологических исследований и
технических исследований документов
лаборатории криминалистических исследований
Национальный научный центр
«Институт судебных экспертиз им. Засл. проф. Н.С. Бокариуса»
Министерства юстиции Украины,
г. Харьков, Украина,
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-8391-9623>

Аннотація. Стаття присвячена висвітленню методів дослідження судово-портретної експертизи, яка проводиться з метою ідентифікації особи за ознаками зовнішності за матеріальними зображеннями, зафіксованими у вигляді об'єктивних зображень на різних носіях, з використанням спеціальних методів і прийомів дослідження.

Ключові слова: портретна експертиза, методи дослідження, ідентифікація особи.

Вступ. Фотопортретна експертиза-це окремий вид ідентифікаційних досліджень, що полягає в аналізі й порівнянні зовнішніх прикмет особи та їх відображень на фотографічних знімках із застосуванням спеціальних методик зіставлення, суміщення, графічного моделювання і розрахунків взаєморозташування ознак обличчя. Цей вид дослідження базується на загальних положеннях теорії криміналістичної ідентифікації, даних анатомії і морфології людини, антропології, судової фотографії, судової медицини, а також математики і кібернетики.

Метою таких досліджень є визначення тотожності конкретної особи, зображеної на фотознімках.

Виклад основних результатів. Експертне ототожнення людини за ознаками зовнішності проводиться, зазвичай, шляхом порівняння одномасштабних портретних фотознімків, під час виготовлення яких домагаються того, щоб відстань між однойменними антропометричними точками на них були однакові. Перш ніж порівнювати лінійні кутові величини одномасштабних фотозображень будь-якого ідентифікаційного ознаки, необхідна за стадії роздільного дослідження знімків переконатися, щодо одного чи різних ракурсах зроблена фотозйомка. За виробництва фотопортретної експертизи необхідно враховувати можливі зміни ідентифікаційних ознак зовнішності, зумовлені різними ракурсами зйомки, і навіть неоднаковими умовами висвітлення і під час кількох фотозйомок у різний час.

Експертна фотопортретна ідентифікація має такі методи дослідження:

Візуальний метод є найбільш поширеним і застосовується під час дослідження як одноракурсних, так і різноракурсних фотопортретів шляхом візуального спостереження та порівняння своєрідності форм, розміру, положення та взаєморозташування ознак зовнішності на наданих фотознімках.

Метод лінійних та кутових вимірів застосовується при дослідженні одноракурсних фотознімків і полягає в тому, що на фотознімках

(фоторепродукціях) виділяється необхідна кількість антропометричних точок, відстані між якими та кути між лініями, що їх поєднують, вимірюються за допомогою інструментів, а потім порівнюються між собою.

Графічний метод полягає у побудові та порівнянні у системі координат графіків, що характеризують лінійні розміри відрізків, що поєднують відповідні антропометричні точки, та ступінь згину контурних ліній відповідних частин обличчя. Довжина відрізків, що поєднують антропометричні точки, вимірюється за допомогою циркуля та лінійки, ступінь згину контурних кривих - спеціальним приладом.

Метод суміщення зображень полягає в тому, що на одній із порівнюваних фотографій роблять вирізи по лініях, що перетинають найбільш інформативні та чітко визначені ознаки, після чого ця фотографія накладається на іншу і експерт визначає - збігаються чи ні однойменні ознаки зовнішності по лінії розрізу.

Метод накладання (фотоаплікації) полягає в тому, що одноракурсні та рівно-масштабні діапозитиви (або негативи), що були виготовлені з наданих на експертизу фотографій, накладають один на одного за однойменними антропометричними точками у наскрізному світлі та перевіряють чи збігаються відповідні точки.

В експертній практиці знаходять застосування і інші методи порівняльного дослідження, зокрема метод координатних сіток, метод графічного ідентифікаційного алгоритму та ін. Метод координатних сіток полягає в порівнянні просторового розташування однойменних ознак зовнішності на порівнюваних фотознімках, в які закарбувала координатна сітка. Більш складним є метод графічного ідентифікаційного алгоритму, що складається в графічних побудовах, які виконуються для кожного порівнюваного фотозображення. Вихідними даними для таких побудов служить комплекс константних (найбільш стійких) точок, що виділяються на зображеннях сфотографованих осіб (кути очей, рота, середина перенісся, закінчення лінії підстави носа і інше).

В зв'язку з впровадженням комп'ютерних технологій, сучасної апаратури відеозапису, набула розвитку криміналістична ідентифікація особи по відеозображенням. За допомогою відеозапису відображується не тільки конкретна особа, а й група осіб; безпосередньо подія злочину; достовірно та повно можуть бути зафіксовані елементи зовнішності, групові та індивідуальні ознаки анатомічних елементів зовнішнього обліку людини.

У процесі проведення криміналістичної ідентифікації особи за ознаками зовнішності, які зафіксовані на відеозображеннях, можуть вирішуватися ідентифікаційні (встановлення тотожності досліджуваних об'єктів) та діагностичні (встановлення часу, механізму події, способу дій особи) завдання. До діагностичних завдань також можливо віднести встановлення комплексних або загальнофізичних ознак, таких, як пол, вік, тип тілобудови.

При дослідженні відеозапису потрібно враховувати процес зйомки та фактори, що впливають на відображення елементів зовнішнього обліку людини. На якість відеозображення впливають технічні характеристики відеоапаратури, умови зйомки (положення обличчя, ракурс, освітлення та інше).

Якщо ознаки, необхідні для ідентифікації, не відобразилися чи відображені частково у наслідок несприятливих умов відеозйомки або зображення об'єкту має низьку якість, експерт констатує непридатність об'єктів для проведення ідентифікаційного дослідження. До несприятливих умов зйомки відносяться недостатнє освітлення, ракурс та відстань до об'єкта, що як наслідок, тягне за собою нерізде, не контрастне, неповне зображення об'єкту на роздруківці відеокадру.

Висновок. При проведенні судових портретних експертиз виникає ряд проблемних питань. Наприклад, деякі відеозаписи надають у вигляді електронних файлів з розширеннями, які неможливо переглянути на персональному комп'ютері експерта у зв'язку з відсутністю відповідного програмного забезпечення. У разі запиту надати у розпорядження експерта програми для перегляду та виділення кадрів з досліджуваного відеозапису,

ініціатор призначення експертизи надати її не можуть, мотивуючи тим, що організація, в якій проведена відеозйомка, відмовляється від надання апаратури, а спеціального персоналу по обслуговуванню такої апаратури не має.

Також, бувають ситуації, коли після проведення експертизи виникають спірні думки, до якого висновку дійти: або відмовитися від проведення ідентифікаційного дослідження, в зв'язку з низкою інформативністю кадрів відеозапису, або визнати кадри відеозапису обмежено придатними для проведення ідентифікаційного дослідження і дійти вірогідного висновку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кримінологія: Учебник для вузов / Под общ. ред. А. И. Долговой. М.: Издательство НОРМА, 2001. С. 331.
2. Кримінологія: Учебник / Под ред. В. Н. Кудрявцева и В. Э. Эминова. М.: Юристъ, 2004. С. 47.
3. Кримінологія: Учебник / Под ред. В. Н. Кудрявцева и В. Э. Эминова. М.: Юристъ, 2004. С. 48.
4. Кримінологія: Учебник / Под ред. Г. А. Аванесова. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. С. 72.

ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА

Худоб'як Діана Ярославівна,
Студентка юридичного відділення
Галицького коледжу ім. В'ячеслава Чорновола
Самойлова Ілона Анатоліївна,
викладач юридичних дисциплін вищої категорії
Галицького коледжу ім. В'ячеслава Чорновола
м. Тернопіль, Україна

Вступ. Господарське право є одною із фундаментальних юридичних дисциплін, яка регламентує діяльність суб'єктів господарювання, що є невід'ємною частиною системи правового регулювання у державах світу. Уже багато років між науковцями-цивілістами та науковцями-господарниками ведеться полеміка щодо визначення правової природи господарського права з точки зору приналежності його до інших галузей, а зокрема і до цивільного права. Так звана «війна» точиться між вченими роками, проте вони так і не дійшли спільного висновку щодо результатів проведення різноманітних досліджень.

Актуальність теми. Актуальність полягає у тому, що до сьогодні вчені не можуть дійти згоди, з'являються все нові та нові аргументи щодо яких господарське право досі не визначається як щось однорідне, проте навчання у освітніх закладах продовжує вестися на засадах самостійності цієї галузі права. А отже, потрібно вивчити усі точки зору та здійснити дослідження, яке б дало результат та закрило питання полеміки щодо правової природи господарського права.

Мета роботи. Основною метою роботи є дослідження правової природи, а також визначення того факту що господарське право, по своїй суті, є самостійною галуззю права, яке не повинне прикріплятися за своєю правовою природою до інших галузей та називатися «комплексною галуззю» або ж

«підгалуззю цивільного права». Згідно мети, під час проведення дослідження, були визначені такі **завдання**:

- дослідити правову природу господарського права;
- проаналізувати праці науковців, які вивчали правове регулювання господарського права та його вплив на окремі питання щодо діяльності суб'єктів господарювання та розвитку економіки;
- довести, що господарське право є самостійною галуззю права та не потребує порівняння із комплексними галузями права або ж іншими підгалуззями права.

Матеріали та методи. Під час проведення дослідження були використані методи аналізу, синтезу, дедукції, аргументації, а також логіко-семантичний і системно-структурний методи. Ці методи допомогли у виявленні суті питання, яке розглядається для більш точного опису проблематики, пошуку відповідей на поставленні завдання. Матеріалами слугували різноманітні вітчизняні й інші дослідження; наукові праці та тезисні роботи, що стосуються правової природи господарського права.

Одними із таких науковців, які досліджували дану галузь права в юридичній науці як самостійну та визначали її такою, що не пов'язана з іншими галузями права ніяким чином є В.В. Лаптев, В.К. Мамутов, І.Г. Побірченко. В той же час, відомі праці таких науковців як С.М. Братусь, Р.О. Халфіна, Г.К. Матвеєв, Я.М. Шевченко, А.С. Довгерт, заперечують позиціонування господарського права як повноцінної галузі права, а скоріше вважають її комплексним поєднанням адміністративних і цивільних правових норм, що стосуються регулювання діяльності суб'єктів господарювання. Бачення щодо господарського права як комплексної галузі права, яка збрала у собі положення основних галузей права, що стосуються господарської діяльності поділяють Ю.К. Толстой, О.А. Пушкін, С.С. Алексєєв. [4]

Зібравши та проаналізувавши дані точки зору та наукові праці відомих теоретиків за допомогою наукових методів було проведене дослідження, яке

визначає правову природу господарського права як галузі права в системі законодавства України.

Результати і обговорення. Вітчизняна правова наука вже давно зробила великий крок вперед, проте деякі питання залишаються невирішеними до сьогодні. Одним із таких є явище визначення правової природи господарського права як галузі права у системі законодавства України.

Баталії науковців досі не припиняються, а єдиної теорії щодо походження господарських норм права все ще не визначено. Дослідження показало, що більшість науковців виділяє лише три основні теорії походження правової природи галузі права та одну специфічну, ще зовсім юридично та науково необґрунтовану, а саме:

1) теорія самостійності – теорія, що полягає у визначенні господарського права як самостійної галузі, що не утворює взаємозалежних зв'язків між іншими галузями права; наділена своїм предметом, методом та системою; має єдиний кодифікований законодавчий акт, що визначає її як самостійну галузь права.

2) теорія комплексності – теорія, що полягає у визначенні господарського права як галузі, що пов'язана з основоположними галузями законодавства України та зібрала у собі найчіткіші тези щодо регулювання політики господарської діяльності у країні.

3) теорія «залежності» – господарське право як наука та галузь права є лише збірником адміністративно-правових та цивільно-правових норм, що формують положення щодо регулювання діяльності суб'єктів господарювання.

4) теорія спеціальної підгалузі цивільного права – такої думки щодо правової природи дотримується науковець К. А. Крачевський, проте до кінця ця теорія не є розгорнутою та обґрунтованою з точки зору правового підґрунтя та достатньої аргументації зі сторони автора. [8]

Розглядаючи науку господарського права та звертаючись до першоджерел, з яких випливає дослідження, вона є одною із тих, правове регулювання яких закладалося ще до початку формування нормативно-правової

бази теперішнього законодавства та його інтерпретації у країнах світу, зокрема в Україні. Підтвердженням є визначення цієї форми правовідносин як таких, що визнаються в усіх економічних системах держав незалежно від політичного устрою тієї чи іншої країни. [2]

Одною із головних складових самостійності галузі права є визначення та визнання предмету, методу, функцій та системи правового регулювання тих чи інших правовідносин. Підводним каменем щодо визначення правової природи даної галузі права є прерії на рахунок визначення походження та закріплення предмету господарського права на законодавчому рівні. Опонентами, що завжди заперечують доцільності визначення предмету господарського права, виступають науковці-цивілісти, підтверджуючи свою позицію тим, що регулювання суспільних правовідносин у господарському праві нічим принципово не відрізняється від суспільних відносин, що регулює цивільне законодавство. Незважаючи на це, науковці, що вивчають господарське право, заперечують даним переконанням, посиляючись на звинувачення щодо перешкоджання самостійності даної галузі права у системі вітчизняного права.

Ситуація і справді бажає залишати кращого. Як пише А. М. Запорожець – визначення предмету господарського права у глобальних напрямках, так би мовити, у його загальній тенденції є одностайним для усіх науковців. Однак, коли йдеться про чіткість його вираження в «натуральній» формі з'являються все нові пояснення та інтерпретації. [6]

Самостійність господарського права можна пояснити великим колом регулювання суспільних відносин, що недостатньо розкриваються або ж взагалі не стосуються інших галузей права України. Так, наприклад, правове регулювання ліцензування окремих видів діяльності закладене нормах Господарського кодексу України, в той час як у цивільному законодавстві лише стисло викладено основні дефініції щодо даного виду діяльності суб'єктів господарювання. [3] Науковці зазначають, що господарське право має також свої історичні корені. Так, Д. В. Задихайло зазначає, що положення господарського права були закладені у таких відомих законодавчих актах як

Дигести Юстиніана, «Руська Правда», Литовські статuti. У усіх цих документах, що носили у далекі часи істотне правове значення є окремі положення щодо торгівлі, спільного ведення торгівельних справ, відповідальності боржників перед законом та визнання тієї чи іншої особи банкрутом. [5]

На думку Є. І. Темнова, галузь права повинна сприйматися як єдина сукупність взаємопов'язаних між собою норм, які об'єктивно є відокремленими в одну систему із своїм предметом та методами правового регулювання відносин у даній сфері. Виникнення нової галузі права як правило завжди впливає із суспільної потреби в регулюванні певного виду правовідносин, що не регулюється або лише частково регулюється іншими галузями та підгалузями права. [9]

Господарське право є одною із таких галузей, котрі виникли за гострої потреби в правовому регулюванні відносин у сфері господарства, торгівлі та підприємництва, економічного стану держави та правових наслідків, відповідальності осіб щодо виявлення правопорушень в сфері господарської діяльності. Саме тому, доцільно вважати дану галузь самостійною та незалежною, хоч і усі галузі та підгалузі права по своїй суті є величезною системою законодавства, що тягне за собою безкінечні зв'язки. Без правового регулювання Господарським кодексом окремих питань щодо суб'єктів господарювання та впровадження їх діяльності на економічному ринку, не можна було б говорити про цільність юридичних норм та їх вплив на економічний розвиток держави. [1]

Висновки. В ході проведення нашого дослідження було виконано усі поставлені завдання. Зокрема, визначення самостійності господарського права має достатнє правове та наукове підґрунтя, що підкріплено науковими дослідженнями та працями інших науковці, які вивчали дане питання починаючи із виділення правових норм, що регулюють дану правову діяльність. Проте, чи дійде все ж таки науковий світ до однієї думки на рахунок самостійності даної галузі права важко, адже дискусії щодо визначення

правової природи досі тягнуться та, скоріш за все, продовжуватимуться до тих пір, доки науковці-господарники не дадуть чіткої відповіді щодо єдиної інтерпретації предмету господарського права, зміни методів регулювання та сукупної системи правового регулювання, яка могла б відповідати нормам визначення «галузь права».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоусов Є. М. Господарське право як першооснова в забезпеченні економічної безпеки України / Є. М. Білоусов // Право і суспільство. – №2. – 2018. – с. 95-101
2. Борщевський В. С., Девізорів В. В. Господарське право в системі права України / В. С. Борщевський, В. В. Девізорів // Суб'єкти господарського права. – 2018. – с. 9-12
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. №436-IV // ВВР. – 2003. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
4. Григорчук М. В. Господарське право України в системі права України / М. В. Григорчук // Економіка та право. – № 1 (43). – 2016. – с. 53-60
5. Задихайло Д.В. Господарське право / Д.В. Задихайло [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://westudents.com.ua/knigi/407-gospodarske-pravo-zadi-haylo-dv.html>
6. Запорожець А. М. К вопросу о содержании предмета и метода хозяйственного права [Текст] / А. М. Запорожець // Право і безпека. – 2005. – № 4-5. – с. 136-144
7. Мілаш В. С. Господарське право: Курс лекцій: У 2 ч. – Ч. 1. / В. С. Мілаш // – Харків: Право.– 2008. – с. 5-19
8. Петров Є. В. До дискусії про правову природу господарського права / Є. В. Петров // Універсальні наукові записки. – №1 (45). – 2013. – с. 187-193
9. Темнов Е. Теория государства и права: Учеб. пособие для вузов / Е.И. Темнов. — М. : Экзамен, 2004. — 320 с.

РОЛЬ ПРОКУРОРА У ЗАСТОСУВАННІ ДОСУДОВОЇ ПРОБАЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Черняк Наталія Петрівна

доцент кафедри кримінального процесу,
кандидат юридичних наук, доцент

Волик Милана Миколаївна

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Вступ. Проблематика досудової пробації в Україні в останні роки виходить на якісно новий рівень. Це зумовлюється насамперед тим, що виправлення і ресоціалізація засуджених до покарань, які не пов'язані з позбавленням волі має не менш важливе практичне значення ніж засуджених до позбавлення волі, оскільки якщо держава не допоможе таким категоріям осіб, то в майбутньому можуть виникнути інші проблеми. В зв'язку з цим важливо визначити роль прокурора в застосуванні досудової пробації в кримінальному провадженні.

Мета дослідження. Метою дослідження є визначення ролі прокурора у застосуванні досудової пробації в кримінальному провадженні.

Матеріали та методи. В дослідженні використано положення кримінально-виконавчого та кримінального процесуального законодавства, які регламентують відносини в сфері пробації.

Результати та обговорення. Згідно із п. 6 ст. 2 Закону України «Про пробацію» пробація – це система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого. У кримінальному провадженні застосовується досудовий нагляд, що визначається як забезпечення суду формалізованою інформацією, що характеризує

обвинуваченого, з метою затвердження судом рішення про міру його відповідальності (ч. 1 ст. 9 Закону «Про пробацію») [1].

Досудова пробація реалізується у кримінальному провадженні у формі досудової доповіді, ухвала про складання якої приймає суд у підготовчому провадженні або в разі зміни обвинувачення в суді, якщо нове обвинувачення відноситься до переліку злочинів, з приводу яких досудова доповідь неодмінно складається. Відповідно до ч. 5 ст. 314 КПК України, у підготовчому судовому засіданні суд у випадках, передбачених КПК України, за власною ініціативою або за клопотанням обвинуваченого, його захисника чи законного представника, чи за клопотанням прокурора і тільки в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини вирішує питання щодо складання досудової доповіді, про що постановляє ухвалу із зазначенням строку підготовки такої доповіді. Таким чином, значення прокурора у застосуванні досудової пробації у кримінальному провадженні полягає у тому, що він може ініціювати підготовку досудової доповіді за допомогою заявлення в суді відповідного клопотання за наявності встановлених для цього підстав. Крім того, прокурор має право висловити позицію з приводу можливості призначення та складання досудової доповіді, коли дане питання ініційовано безпосередньо судом перед учасниками судового кримінального провадження чи самі учасники поставили це питання перед судом [2, с. 15].

Разом із тим необхідно звернути увагу, що роль прокурора в ініціюванні складання досудової доповіді не є виключною, адже право подати клопотання про складання досудової доповіді мають також обвинувачений, його адвокат чи законний представник.

Вчені висловлюють сумніви з приводу доручати повноваження органу пробації, складання досудової доповіді на суд, через те що в цьому вбачається порушення безсторонності та неупередженості судової влади. На думку Т. Лукашкіна, суд не має права завчасно висловити свою думку стосовно вирішення кримінального провадження, а, «замовляючи» досудову промову, він тим самим демонструє свою позицію щодо необхідності призначення

обвинуваченому покарання при тому, що в стадії підготовчого провадження не передбачено подання доказів суду [3, с. 84]. Як вважає О. Шило, потрібність в отриманні досудової доповіді виникає у суду після вирішення ним питання винуватості обвинуваченого (підсудного) у вчиненні інкримінованого йому злочину. Тож не є доречною складання такої доповіді судом у підготовчому провадженні, адже на цьому етапі кримінального провадження суд жодним чином не знайомиться з матеріалами, що мають сторони, не досліджує докази і загалом не має ніякої інформації стосовно конкретного кримінального провадження за винятком обвинувального акта з додатками [4, с. 28].

Із викладеного вище можливо виокремити такі негаразди існуючої моделі досудової пробації: покладення рішення про її застосування на суд, у тому числі за власною ініціативою, що ставить під сумнів його безсторонність і неупередженість; ухвалення судом цього рішення за відсутності матеріалів кримінального провадження, що унеможлиблює належне встановлення судом наявності мети й підстав складання досудової доповіді. Найменування відповідного різновиду пробації як досудового ,суперечить її застосуванню у судовому провадженні. Коли рішення про складання досудової доповіді приймається судом і на етапі підготовчого провадження, яка є частиною судового провадження, то така пробація закономірно має іменуватися судовою.

Відповідно до із ч. 2 ст. 28 КПК України, проведення судового провадження у розумні строки забезпечує суд. Проте рішення суду про складання досудової доповіді веде до затягування строків судового провадження, так як підготовче судове зібрання має бути відкладено на час, для її підготовки [2, с. 15]. Проте встановлення достатнього часу для складання досудової доповіді, що позитивно визначатиметься на її повноті та об'єктивності, замість того негативно впливатиме на додержання розумних строків судового провадження. Не дивлячись на це, доречно підтримати позицію щодо складання досудової доповіді як процесуальної дії конкретно на стадії досудового розслідування [6, с. 170]. За такого підходу досудова доповідь буде здійснюватися саме як досудова пробація. Та не вестиме до затягування

строків кримінального провадження. Поряд із перенесенням часу складання досудової доповіді на стадію досудового розслідування існує необхідність змінити суб'єкта прийняття відповідного рішення. [3, с. 85; 4, с. 28; 5, с. 64].

Висновки. Таким чином, на нашу думку, як суб'єкт прийняття відповідного рішення варто визначити прокурора. Схожий підхід застосовується, зокрема, у Естонії, Данії, Латвії, де аналог досудової доповіді готується службою пробації за запитом прокурора. Це відповідає функціональному призначенню прокурора як процесуального керівника досудового розслідування, а в судових стадіях провадження – публічного обвинувача, котрий мусить допомагати суду у повному та неупередженому розгляді кримінального провадження. Обов'язок, який покладається на прокурора, передбачає, доказування обставин, які характеризують особу обвинуваченого (п. 4 ч. 1 ст. 91 КПК України) [7]. Через те прийняття ним рішення про доручення представнику персоналу органу пробації скласти досудову доповідь повністю відповідає як сутності й значенню досудової пробації, так і процесуальному статусу прокурора у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел:

1. Про пробацію: Закон України від 05.02.2015 року № 160-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> (дата звернення: 25.11.2021 рік)
2. Методичні рекомендації з питань пробації у судовому кримінальному провадженні: схвалено науково-методичною радою при Генеральній прокуратурі України; протокол від 29.05.2018 № 3. Київ, 2018. 43 с.
3. Лукашкіна Т.В. Деякі зауваження до Закону України «Про пробацію» та внесених у зв'язку з ним доповнень до КПК України. Актуальні проблеми удосконалення кримінального процесуального законодавства: матер. всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 70-річчю доктора юрид. наук професора Ю.П. Аленіна (21.04.2017, м. Одеса). Одеса: Юрид. література, 2017. С. 81–88.
4. Актуальні проблеми удосконалення кримінального процесуального законодавства: матер. всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 70-річчю доктора

юрид. наук, професора Ю.П. Аленіна (21.04.2017, м. Одеса). Одеса: Юрид. література, 2017. С. 27–29.

5. Бабаєва О.В. Досудова доповідь у підготовчому кримінальному провадженні. Юрист України. 2018. № 2(37). С. 64–70.

6. Боднар І.В., Майборода І.А. Основні тенденції реформування органів та установ виконання покарань Державної пенітенціарної служби України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 5. С. 169–171.

7. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651%D0%B0-17> (дата звернення: 25.11.2021)

ЩОДО ПРИЗНАЧЕННЯ ПРЕЗИДЕНТОМ УКРАЇНИ СУДДІВ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Чуб Юлія Сергіївна,
студентка 1-го курсу бакалаврату
факультету права та підприємництва
ТОВ «Харківський університет»
м. Харків, Україна

Вступ./Introduction. Конституцією України та Законом України «Про Конституційний Суд України» передбачено, що Президент України, Верховна Рада України та з'їзд суддів України призначають по шість суддів Конституційного Суду [1; 2]. А от щодо звільнення з посади судді Конституційного Суду України – рішення ухвалюється лише щонайменше двома третинами від його конституційного складу. Постає питання невідповідності положень законодавства: з одного боку Президент України, відповідно до ст. 102 Конституції України, є гарантом усієї держави [1], а з другого – не має ніякого впливу на Конституційний Суд України.

Мета роботи./Aim. Визначити повноваження Президента України як гаранта Конституції України задля уникнення прогалин в законодавстві шляхом внесення змін до відповідних законодавчих актів, що регламентують діяльність Конституційного Суду України.

Матеріали та методи./Materials and methods. У процесі дослідження та написання роботи було використано такі методи: *структурно-функціональний* – полягає у дослідженні формування та призначення складу суддів Конституційного Суду України, *системний* – досліджено усі нормативні акти, що регламентують діяльність Конституційного Суду України; вперше в Україні запропоновано внести комплексні зміни до статей 106, 148 Конституції України, статей 9, 21, 33 Закону України «Про Конституційний Суд України».

Результати та обговорення. /Results and discussion. На сьогоднішній день все більше ставиться під сумнів добросовісність суддів Конституційного

Суду України (далі – КСУ) та законність не тільки прийнятих ними рішень, але ще й розподіл справ, які надходять в установу. 9 березня 2021 р. Головатий С.П., який на той час виконував обов’язки Голови Суду, скликав пленарне засідання суддів, щоб розглянути звернення від Державного бюро розслідувань щодо направлення на розгляд Постійної комісії з питань регламенту та етики КСУ «Звернення про вчинення суддею КСУ Тупицьким О.М. істотного дисциплінарного проступку, грубого та систематичного нехтування своїми обов’язками, що є несумісними зі статусом судді КСУ або виявило його невідповідність займаній посаді», і в той же день Тупицький О.М. його скасував своїм розпорядженням [3], та більш того, через декілька днів видав нове – про скликання спеціального пленарного засідання КСУ, яке власне не відбулося через його недопуск до будівлі Суду, про що написано на офіційному сайті КСУ [3]. Важливо зазначити, що тоді розгляд звернення щодо підозри Тупицького О.М. так і не відбувся, хоча таке звинувачення є досить значущим з огляду на те, яку посаду він займає.

Тож все більшої актуальності набуває питання щодо головуючого судді КСУ, адже указом Президента України від 27 березня 2021 року скасовано укази про призначення суддями КСУ Тупицького О.М. та Касмініна О.В. [4]. Тобто можна вважати, що обоє суддів припинили свої повноваження, оскільки оскаржили указ, згідно з яким статус бути суддями вони втратили. Але з іншого боку фактично головним суддею КСУ як був, так і залишається Тупицький О.М., адже укази Президента, що видані поза межами його повноважень, піддаються сумніву. З огляду на те, що Тупицький О.М. легітимно не звільнений з посади Голови КСУ, тому також видає розпорядження, як і Головатий С.П.

Вважаю, що указом Президента України повноваження головуючого судді КСУ не припиняються, адже він не відповідає Конституції України, зокрема п. 22 ст. 106, в якому сказано тільки про призначення на посади третину складу КСУ [1]. Але водночас у квітні 2021 р. указом Президента України «Про конкурсну комісію для здійснення відбору кандидатур на посаду

судді Конституційного Суду України щодо осіб, яких призначає Президент України» [5], повідомлено про відбір кандидатур на посаду судді КСУ. Таким чином виходить невідповідність між положеннями законодавства і викликає розбіжності в поглядах на ситуацію.

Описане судження 14 липня 2021 р. підтвердив Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду, аргументуючи тим, що Президент України діяв поза межами своїх повноважень, і зазначив, що указ індивідуальної дії неможливо скасувати. Указ Президента України, яким був скасований інший Указ про призначення суддею КСУ було визнано протиправним та скасовано. Позов Тупицького О.М. щодо неправомірних дій Президента України задоволено та призначено судовий збір у розмірі 908 грн за рахунок бюджетних асигнувань суб'єкта владних повноважень – Президента України [6]. Таке рішення було прийняте з метою забезпечення національної безпеки та дотримання Конституції України.

Далі в Офісі Президента України зазначали, що згадане рішення буде оскаржене в законному порядку у Великій Палаті Верховного Суду, оскільки указ був підписаний на підставі п. 17 ч. 1 ст. 106 Конституції України, де сказано, що Президент України є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України; призначає на посади та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань; здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави [1]. Але посилання на дане положення не є обґрунтованим, адже жодного відношення до формування КСУ не має. Так, ухвалою від 7 жовтня 2021 р. Велика палата Верховного Суду призначила до розгляду апеляційну скаргу Президента України на згадане рішення Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду за позовом Тупицького О.М., яке мало відбутися 17 листопада 2021 р. Але 2 листопада Верховний Суд за клопотанням представника відповідача зупинив провадження до набрання законної сили рішенням КСУ щодо вирішення питання про конституційність спірного акта [7].

На підставі цієї ситуації пропоную надати можливість Президенту України право призначати не тільки третину складу КСУ, як зараз, а весь його склад, і крім цього також звільняти (відповідно до підстав звільнення суддів КСУ, вказаних тільки у ч. 2 ст. 149-1 Конституції України та ч. 1 ст. 21 Закону України «Про КСУ», і не включаючи тих, що зазначені у ст. 126 Основного Закону, оскільки відносяться до іншого виду судочинства, які не можна ототожнювати) з посад шляхом видання указу (внести зміни до ст. 21 Закону України «Про КСУ»). Адже згідно ст. 102 Конституції України Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина [1]. Невідповідність полягає в тому, що Президент України не в змозі гарантувати належну роботу КСУ, і тим самим не може виконувати в повній мірі свої обов'язки, зазначені в ст. 102 Основного Закону. Система повноважень Президента України (п. 31 ч. 1 ст. 106 Конституції України), будучи встановленою на конституційному рівні, може розширюватися і вдосконалюватися засобом внесення змін до Основного Закону виключно в межах змісту його конституційно встановлених функцій [8, с. 6]. Зазначена пропозиція сама по собі не несе підґрунтя визначення диктаторських повноважень Президента України на органи конституційної юрисдикції, а лише встановлює чітку урегульованість норм законодавства. КСУ має бути незалежним, але його незалежність не повинна набувати ознак необмеженості. Тож на моє переконання, незалежність КСУ та повноваження Президента України звільняти суддів зможуть співвідноситись завдяки явно визначеним межах компетенції кожного з органів. Тому задля виправлення становища, яке існує зараз пропоную використати досвід Чеської Республіки, де суддів КСУ призначає Президент за згодою Сенату, зазначити, що «Президент України призначає весь склад суддів Конституційного Суду за згодою Верховної Ради України» і внести відповідні зміни в п. 22 ст. 106 та ст. 148 Конституції України, і ч. 2 ст. 9 Закону України «Про КСУ».

Висновки. На підставі актуальної на сьогоднішній день ситуації стосовно звільнення суддів КСУ вважаю за доцільне дозволити Президенту України для вирішення невизначеності та суперечностей призначати весь склад КСУ за згодою Верховної Ради України, а також звільняти його шляхом указу «Про звільнення суддів Конституційного Суду України». Пропоную внести зміни до: 1) Конституції України (ст. 148, п. 22 ст. 106); 2) Закону України «Про КСУ» (ст. 9, ст. 21 та ч. 4 ст. 33). Це зумовить повноту впливу Президента України як гаранта Конституції усієї держави, а також забезпечить належну роботу КСУ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 р. № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2136-19>.
3. Офіційний веб-сайт Конституційного Суду України. URL: <https://ccu.gov.ua/>.
4. Про деякі питання забезпечення національної безпеки України: Указ Президента України від 27 березня 2021 р. № 124/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1242021-37701>.
5. Про конкурсну комісію для здійснення відбору кандидатур на посаду судді Конституційного Суду України щодо осіб, яких призначає Президент України: Указ Президента України від 20 квітня 2021 р. № 167/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1672021-38721>.
6. Рішення Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 14 липня 2021 р. № 9901/96/21. Справа № 9901/96/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98306624>.
7. Офіційний сайт Верховного Суду. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/>.
8. Мартинюк Р. С. Актуальні проблеми реалізації конституційно-правового статусу Президента України. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Право. 2014. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Choasp_2014_2_21.

НЕОБЕРЕЖНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ВЧИНЕНЕ КІЛЬКОМА СУБ'ЄКТАМИ, ЯК СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНЕ ДІЯННЯ

Шевченко Таїсія Віталіївна,
старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Тюленєв Владислав Віталійович

студент
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Вступ. Практика розгляду справ про необережні кримінальні правопорушення все більшою мірою фіксує ситуації, коли необережне кримінальне правопорушення вчиняється через поєднання порушень правил безпеки з боку кількох осіб. На підставі цього в сучасній доктрині кримінального права визнано, що вчинення одного необережного кримінального правопорушення декількома суб'єктами є непоодиноким фактом об'єктивної дійсності.

Мета роботи. Останнім часом спостерігається підвищення активності наукових досліджень щодо кримінально-правової оцінки необережного кримінального правопорушення, який вчиняється кількома суб'єктами. Здебільшого ці дослідження стосуються вивчення необережного співзаподіяння як складової загальної проблеми багатосуб'єктних правопорушень у кримінальному праві. Більшість дослідників необережного співзаподіяння у своїх працях вважає за потрібне зачепити питання про суспільну небезпеку таких проявів девіантності. Водночас у висновках, яких вони доходять, спостерігається певна тенденційність. Автори, намагаючись обґрунтувати актуальність та важливість своїх наукових пошуків, звертаються до апробованого часом критерію: за аналогією з оцінкою небезпеки співучасті у кримінальному правопорушенні вони зазначають, що явище багатосуб'єктних правопорушень має підвищену суспільну небезпеку. Проте такий підхід видається суто умоглядним, оскільки безпосередньо по наукових працях можна

спостерігати той факт, що теоретики кримінального права, не прагнучи вийти за межі самозамкненості науки кримінального права, просто розповсюджують усталену в доктрині думку про обов'язково підвищений ступінь суспільної небезпеки правопорушення, вчиненого кількома особами, з інституту співучасті на явище необережного співзаподіяння.

Матеріали і методи. Самостійного вивчення потребує питання про те, чи можна вважати вчинення кримінального правопорушення декількома суб'єктами через необережність таким, що має більш високий ступінь суспільної небезпеки, ніж одноособовий необережне правопорушення. Складність відповіді на це запитання полягає в тому, що сама категорія «суспільна небезпека» не має однозначного тлумачення у теорії кримінального права, адже розуміння змісту суспільної небезпеки належить до дискусійних питань кримінального права. Погоджуючись з положенням про те, що суспільна небезпека не залежить від волі і свідомості законодавця, який здатний лише пізнавати й оцінювати цю властивість кримінального правопорушення, вітчизняна кримінально-правова наука не виробила єдиного погляду на ту роль, котру у цьому зв'язку відіграють ознаки суб'єктивної сторони правопорушення. У вирішенні цього питання можна виокремити два різні підходи. Прихильники одного з них характеризували суспільну небезпеку як властивість, що залежить тільки від специфіки об'єкта посягання, а також розміру, способу, місця, часу і обстановки заподіяння шкоди [2, с. 97]. Представники іншого підходу відштовхувалися від положення, відповідно до якого небезпека суспільна є властивістю, що стосується порушень в цілому і визначається не лише об'єктивними ознаками, але й суб'єктивними (виною, мотивом, метою) [4, с. 122]. Існують й інші підходи до розкриття суті суспільної небезпеки.

Результати і обговорення. Розуміючи потребу в самостійному вивченні категорії «суспільна небезпека», для досягнення цілей цього дослідження ми будемо спиратись на доктринально усталене (хоча і безспірне) розуміння цього поняття, яке виводять за допомогою логічних прийомів тлумачення зі

змісту ч. 2 ст. 11 Кримінального кодексу України (далі - КК України), де передбачені ознаки малозначного діяння. Відповідно до ч. 2 ст. 11 КК не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого КК України, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі. Таким чином, поняття суспільної небезпеки формулюється доктриною як властивість діяння завдавати істотну шкоду суспільним відносинам, що поставлені під охорону кримінального закону, або ставити ці відносини у реальну загрозу заподіяння такої шкоди.

У теорії кримінального права існує дискусія стосовно того, чи усвідомлює суспільну небезпеку своєї поведінки суб'єкт під час вчинення необережного діяння через кримінально протиправну самовпевненість. Ця дискусія не є завершеною, і в цілому можна дійти висновку про формування двох протилежних позицій щодо розв'язання цієї проблеми [6, с. 286-287]. Враховуючи, що це питання потребує самостійного дослідження, наведемо лише аргументи представників одного з поглядів, які видаються нам більшою мірою обґрунтованими. Свого часу відомий дослідник необережних злочинів П.С. Дагель зазначив, що особа, котра вчиняє те чи інше діяння, розуміє і передбачає, що своїми діями створює певну небезпеку для охоронюваних законом інтересів. Науковець ставить питання про те, чи означає це, що при самовпевненості винуватий усвідомлює суспільно небезпечний характер своєї дії або бездіяльності. Відповідь на нього він давав таку: «Передбачення суспільно небезпечних наслідків при самовпевненості аж ніяк не є рівнозначним усвідомленню суспільної небезпеки вчинюваного діяння, оскільки воно нейтралізується впевненістю у ненастанні цих наслідків. Усвідомлення суспільної небезпеки діяння - це усвідомлення того, що діяння спричиняє шкоду суспільству, причому це усвідомлення певного характеру шкоди, яка завдається суспільним інтересам (що визначається тими суспільно небезпечними наслідками, які особа не виключає - бажає або свідомо

припускає). Будучи впевненим у відверненні небезпечних наслідків, суб'єкт впевнений у тому, що його діяння не спричинить шкоди суспільству, тобто не усвідомлює його суспільно небезпечного характеру» [3, с. 107-108].

Останнім часом у кримінально-правовій літературі деякі автори пропонують розрізняти необережне спільне вчинення кримінального правопорушення і збіг дії. Перше вважається таким, що має більшу суспільну небезпеку, ніж аналогічний, але одноособово вчинене правопорушення [1, с. 14]. З приводу суспільної небезпеки збігу дії Д.А. Безбородов пише: «Окремо у цьому розумінні постає так званий збіг дії. Оскільки збіг дій (бездіяльності) декількох винуватих у часі і просторі є виявом не більше, ніж зв'язку співіснування, стверджувати про підвищення суспільної небезпеки проблематично. Проте, не дивлячись на цю обставину, збіг дії потребує самостійного дослідження саме у межах багатосуб'єктності - хоча суспільна небезпека його практично не змінюється, питання про підстави кримінальної відповідальності та її межі лишається» [6, с. 14].

Результати сучасних досліджень підтверджують факт неусвідомлення особою в момент вчинення необережного діяння його злочинності, отже, загроза потенційною кримінальною відповідальністю не може ефективно впливати на особу, яка не вважає свою поведінку злочинною.

Під час вчинення необережних діянь декількома суб'єктами злочинний результат часто постає їх інтегративним цілим, отже, окреме діяння, взяте саме по собі, не є настільки каузально «зарядженим», щоб бути здатним самостійно викликати злочинний наслідок. Це означає, що ступінь індивідуальної вини суб'єкта слід визнавати в цілому не більшим, аніж вини особи, яка допустила таке діяння (порушення правил безпеки), котре саме по собі, без додаткових привідних обставин, було здатне викликати злочинний результат.

Висновки. Суспільна небезпека багатосуб'єктних необережних діянь має визначатись тими самими критеріями, що й інших необережних злочинів, вчинених одноособово, тобто, переважно небезпекою і тяжкістю наслідків. Висновок деяких юристів про підвищену суспільну небезпеку необережного

співзаподіяння є умоглядним; він не підтверджується дослідницькими даними і не ґрунтується на них. Це означає, що можливе запровадження кримінально правових норм про необережне співзаподіяння має аргументуватись не довільним висновком про підвищену суспільну небезпеку цього явища порівняно із одноособово вчиненим необережним злочином, а спиратись на інші підстави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1 .Галиакбаров Р.Р. Групповое преступление. Постоянные и переменные признаки. Киев : Юрінком Інтер, 2017. 140 с.
2. Українське кримінальне право. Загальна частина, за ред. В.О. Навроцького: Юрінком Інтер, 2019. 712 с.
3. Гороховська О.В. Вбивство через необережність: проблеми кримінальної відповідальності; наук. ред. А.А. Музика, Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2019. 180 с.
4. Нерсесян В.А. Некоторые проблемы неосторожной формы вины, Государство и право. 2018. 432 с.
5. Дагель П.С. Проблемы вины в уголовном праве, Ученые записки. 2017, 245 с.
6. Сердюк П.П. Теоретичні й методологічні проблеми сучасного кримінального права. Запоріжжя: Акцент Інвест-Трейд. 2012. 800 с.

ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОМІРНОСТІ РОЗГОЛОШЕННЯ ЛІКАРСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ ЗА СТАТТЕЮ 145 КК УКРАЇНИ

Шевченко Таїсія Віталіївна,
старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін,
Чередник Віолетта Іллівна
студент,
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Вступ. Згідно до ст. 40 Основ законодавства України про охорону здоров'я медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторони життя громадянина, не мають права розголошувати ці відомості, крім передбачених законодавчими актами випадків. При використанні інформації, що становить лікарську таємницю, в навчальному процесі, науково-дослідній роботі, в тому числі у випадках її публікації у спеціальній літературі, повинна бути забезпечена анонімність пацієнта [1]. У національному законодавстві відповідні норми закріплені в ст. 39-1 (право на таємницю здоров'я) та ст. 40 (лікарська таємниця) Основ законодавства України про охорону здоров'я [2], а також у ст. 286 ЦК України [3] (право на таємницю про здоров'я). Одним із обов'язків медичних працівників є збереження медичної таємниці, тобто інформації про пацієнта, отриманої з використанням службового становища.

Мета роботи. Це питання є одним із проблемних аспектів взаємовідносин лікаря і пацієнта, який не знайшов широкого відображення в сучасній науковій літературі, оскільки вважається, що КК України передбачає відповідальність за незаконне розголошення лікарської таємниці та рамки стосунки пацієнт - лікар. Водночас реалізація цих положень породжує низку проблем, які при сумлінному виконанні лікарем своїх обов'язків завдають шкоди третім особам.

Матеріали і методи. У випадку отримання інформації про наявність тяжкої хвороби необхідність повідомлення оточення про можливість зараження. Однак, за незаконне розголошення лікарської таємниці передбачена кримінальна відповідальність за *незаконне* розголошення лікарської таємниці за ст. 145 КК України. Тому, виникає питання які законні підстави для розголошення лікарської таємниці. За роз'ясненням необхідно звернутись до інших нормативно-правових актів. А тим часом вбачається зі ст. 40 Основ законодавства України про охорону здоров'я, розголошення відомостей, що становлять лікарську таємницю, можливе лише у випадках, передбачених законом. Законодавство передбачає ряд таких випадків, таких як:

- обов'язок наречених повідомити один одного про стан здоров'я (ст. 30 Сімейного кодексу України [4]);

- обов'язок підприємств, установ і організацій усунути за поданням відповідних посадових осіб державної санітарно-епідеміологічної служби від роботи, навчання, відвідування дошкільних закладів осіб, які є носіями збудників інфекційних захворювань, хворих на небезпечні для оточуючих інфекційні хвороби, або осіб, які були в контакті з такими хворими, з виплатою у встановленому порядку допомоги із соціального страхування, а також осіб, які ухиляються від обов'язкового медичного огляду або щеплення проти інфекцій, перелік яких встановлюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я (ст. 7 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» [5]);

- обов'язок установи виконання покарань повідомити відповідний протитуберкульозний заклад про клінічну та диспансерну категорію захворювання хворого на туберкульоз, звільненого з місць позбавлення волі (арештного дому) (ст. 18 Закону України «Про протидію захворюванню на туберкульоз» [6]);

- передача відомостей про стан психічного здоров'я особи та надання їй психіатричної допомоги без згоди особи або без згоди її законного представника

для: 1) організації надання особі, яка страждає на тяжкий психічний розлад, психіатричної допомоги; 2) провадження досудового розслідування або судового розгляду за письмовим запитом слідчого, прокурора та суду (ст. 6 Закону України «Про психіатричну допомогу» [7]);

- обов'язок лікувально-профілактичного закладу передати протягом доби з використанням засобів зв'язку та на паперовому носії

- екстрене повідомлення про звернення потерпілого з посиланням на нещасний випадок на виробництві за встановленою формою підприємству, де працює потерпілий, а також визначеним органам державної влади (п. 9 постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві» [8]).

Результати і обговорення. Доктрині та практиці іноземних держав відомі випадки розголошення лікарської таємниці, про які не йдеться у чинному законодавстві України. По-перше, це розголошення лікарської таємниці з метою захисту суспільства від злочинності. Відповідний випадок аналізувався Високим судом Юстиції у Великобританії у справі Дабл'ю проти Еджелла (*W v. Edgell*). По-друге, можливе розголошення лікарської таємниці в інтересах третіх осіб, про що йдеться у справі Тарасов проти регентів Університету Каліфорнія (*Tarasoff v. Regents of University of California*).

Одним із завдань у напрямку до європейської інтеграції системи охорони здоров'я України є закріплення і впровадження європейських принципів в законодавство України, яке регулює права пацієнтів, а саме право на медичну таємницю. Формування нової системи охорони здоров'я сприятиме збереженню та зміцненню системи громадського здоров'я, підвищення якості та ефективності надання медичної допомоги, запровадженню ефективних організаційно-правових та фінансових механізмів для підвищення рівня захисту прав громадян у даній сфері [9].

На практиці виникає багато запитань щодо того, хто, на якій підставі та в якому порядку має право отримувати інформацію про пацієнта, читати

документи, що містять медичну таємницю, вимагати копії, вимагати чи вилучати оригінали таких документів [10].

Конфіденційна інформація може бути розголошена лише за особистої згоди пацієнта або у випадках, передбачених законодавством. Медичний заклад, як і медичні працівники, несе відповідальність за збереження та нерозголошення відомостей про здоров'я пацієнта, у тому числі даних про його особисте життя, які стали відомі в процесі надання медичної допомоги, а також відомостей, що містяться в письмових документах, архівах. та комп'ютерні бази даних, у тому числі відомості про особисте майно пацієнта [11].

Висновки. Отже, розголошення лікарської таємниці можливе у випадках, прямо не передбачених чинним законодавством України, якщо відомості, що становлять лікарську таємницю, становлять предмет суспільного інтересу. Такими справами можуть бути, зокрема, розголошення медичної таємниці в інтересах третіх осіб, з метою захисту суспільства від злочинності, а також розголошення відомостей про здоров'я населення. Розголошення лікарської таємниці має оцінюватися з урахуванням конкретних обставин справи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. (Дата оновлення: 21.09.2021). № 4. ст.19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (Дата звернення: 16.11.2021).

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-ІV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. ст.356. (Дата оновлення: 15.07.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (Дата звернення: 15.11.2021).

4. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 року № 2947-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст. 135. (Дата оновлення: 02.12.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (Дата звернення: 15.11.2021).

5. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24 лютого 1994 року № 4004-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 27. Ст. 218. (Дата оновлення: 17.12.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text> (Дата звернення: 05.11.2021).

6. Про протидію захворювання на туберкульоз : Закон України від 5 липня 2001 року № 2586-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 49. Ст. 258. (Дата оновлення: 23.12.2015). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2586-14#Text> (Дата звернення: 05.11.2021).

7. Про психіатричну допомогу : Закон України від 22 лютого 2000 року № 1489-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 19. Ст. 143. (Дата оновлення: 20.12.2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#Text> (Дата звернення: 16.11.2021).

8. Про затвердження Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 квітня 2019 р. № 337. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337-2019-%D0%BF#Text> (Дата звернення: 16.11.2021).

9. Дворниченко А.С. Правові підстави та умови регулювання розголошення медичної таємниці. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 2. С. 174-184.

10. Гревцова Р. Ю. Актуальні правові питання здійснення лікарської діяльності. URL: <http://health-ua.com/articles/2247.html> (Дата звернення: 10.11.2021).

11. Кірнос Н. В. Права пацієнта в Україні: [метод. рек.] / Новосанжарське районне управління юстиції (сmt. Нові Санжари), 2013. 19 с.